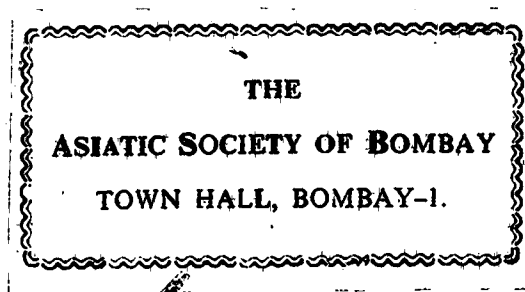

00030048

IOBI LVDOLFI

aliàs Zent-hoff dicti

HISTORIA
ÆTHIOPICA,

Sive

30048

Brevis & succineta descriptio

REGNI HABESSINORVM,
Quod vulgò malè PRESBYTERI IOHANNIS
vocatur.

In qua LIBRIS QVATVOR agit

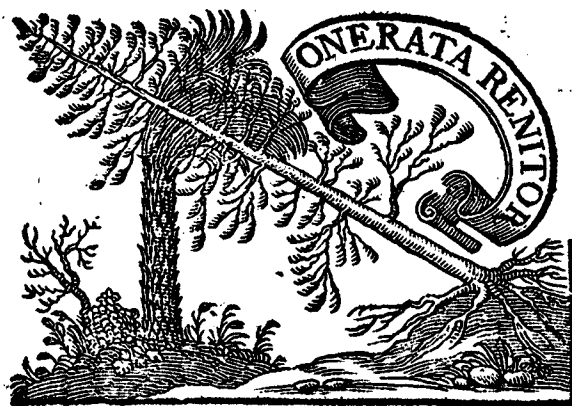
De natura & indole regionis & incolarum.

De Regimine politico, Regum successione &c.

I. De statu Ecclesiastico, initio & progressu religionis Christianae &c.

II. De rebus privatis, literaturâ, æconomiâ, &c.

Cum Tabulâ Caputum, & Indicibus necessariis.

Francofurti ad Moenum

Prostat apud JOH. DAVID ZUNNER.

BALTHASARIS CHRISTOPHORI WERTII Sen.

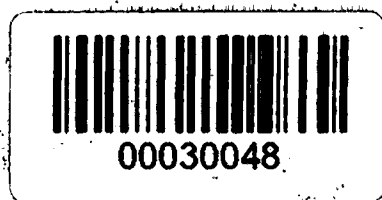
A. S. C. clc lbc LXXXI.

1581

Lat-939-78

Lud/HIS

30048

CAPITV M.

- CAP. V.** De familia *Zagaa*, scelere foeminae, cujusdam introducta, & *Regibus* ex illa oriundis: speciatim de *Lalibala*, qui *templum* stupendo artificio, in *saxis vivis* quasi insculpi curavit.
- CAP. VI.** De familia *Salomona* a per *Icon-Amlacum* restituta, ejusque *successoribus*, nempe *Davide*, sub quo *Adelenses* Regnum invaserunt & fere destruxerunt: *Claudio* prudentissimo, sub quo primum *Patres Soc.* in regnum intravere: magnisque motibus ob *successionem* ortis.
- CAP. VII.** De *Regibus* hujus seculi usque ad nostra tempora; ubi de bello intestino *Jacobi & Susenei*, qui summo *Pontifici Romano*, & *Pat. Societ.* se totum dedit: de falso *Jacobo & Tzaga-Christo* impostore in Gallia, ejusque ludicro *Epitaphio*. *Regum tabula Genealogica*.
- CAP. VIII.** De *successione Regia*, *Regiorumque filiorum* in rupe *Geshen custodia*, ex intempestiva *Regis* cujusdam *miseriordia abrogata*; ubi de *electione & successione* differitur. Nec non de duobus omnium imperiorum *vinculis Reverentia & auctoritate*, quae non aliter quam *nobilitate & potentia* parantur.
- CAP. IX.** De *jure ac potestate Regis circa sacra & profana*; controversia cum *Patriarcha Romano* super *edictis sacris*. De *Regni Ordinibus*, tutissimo *magno-*rum imperiorum munimento.
- Privatorum bona* etiam in *Habesfinorum Regum potestate* esse narrantur.
- CAP. X.** De *potentia Regis Habesfinorum & quomodo Gallani* domari possint: nec non de *reditibus* regniis, qui in *proventibus regionum naturalibus* ferè consistunt: ut & *corporibus subjectorum* ad arma promptorum.
- CAP. XI.** De urbe *Regia Axuma*, jam destructa & pago similiore. De *Regum inauguratione*, ejusque ritibus perantiquis.
- CAP. XII.** De *aula Regis*: apparatu *mensae*: & more mirabili *cibos* in os magnatum *inferciendi*: ac de more totum *Psalterium* ante prandium perorandi. De modo *excipiendi Legatos*, & *officiis aulicis*, speciatim de *Praefecto praetorianorum*, qui *custos ignis* vocatur.
- CAP. XIII.** De *castris Regniis* pulcherrime dispositis, ut *urbs ambulatoria* dici possit: de *Castrensibus*, eorumque in maximis negotiis *potentia*.
- CAP. XIV.** De *re bellica Habesfinorum*: quod *Habesfini boni milites* sint, sed *mala disciplina* militaris illorum.
- CAP. XV.** De *bellis* superiori seculo gestis: speciatim de *internecino bello Adelenfi*; quomodo tandem *Habesfini Lusitanorum* ope superiores evaserint, & *Grainus*, *Habesfiniae* flagellum, *capite truncatus* fuerit.
- CAP. XVI.** De *foederibus & legationibus*

I N D E X

nibus reciprocis Habesfinorum ad Lusitanos. Quid de legatione *Alvarezii* ad Pontificem Romanum Habesfini dicant. *Legatio novissima*, hortatu Patrum Societ. Romam destinata, *irrita*.

CAP. XVII. De *Proregibus, Præsidentibus* atque *Præfectis* provinciarum, eorumque diversis *titulis* atque nominibus.

CAP. XVIII. De Regis Æthiopiæ *beneficiariis Regulis* olim multis, nunc ferè nullis, aliisque pleno jure illi subjectis. Mirus *supplicandi mos*, certas voces clamandi. Exempla aliorum Regum *barbarorum*.

CAP. XIX. De *Judiciis*, modò simplici & plano: raris *appellationibus* & *pænis*; speciatim *talionis*, atque de eà *judicium*.

L I B. I I I.

De rebus Ecclesiasticis Habesfinorum.

CAP. I. De prisca Habesfinorum *Religione* & ineptâ *Tzagazaabi confessione Fidei*: ritibusque eorum Judaicis. Vbi de *circumcisione*, speciatim *fæmellarum*, abstinentiâ à *carne suilla*, feriatiōe *sabbati* & similibus agitur.

CAP. II. De Habesfinorum *conversione* ad Fidem Christianam, non per *Candaces* Eunuchum, sed per *S. Frumentium*, tempore Constantini M. factâ: ubi *Cedrenus* & *Nicephorus Callistus* refel-
luntur.

CAP. III. De incrementis Christianismi ope *novem Sanctorum* virorum; ubi de *portentosis miraculis* quorundam sanctorum, & rigidissimâ *vita ascetica* monachorū differitur. Porro de origine *vite monasticæ*, ejusque instauratorum *Tecla-Haimanoti* & *Eustathii*: ut & de *monachorum Habesfiniæ* institutis. Additur mirabilis narratiō de quadam *moniali* in infernum sponte abire volenti.

CAP. IV. De *Libris sacris* Habesfi-

norum, *versione S. Scripturæ* ex Græco exemplari *Alexandrino*: divisione *Bibliorum* in certas partes & libros: *Conciliis* & Libro *Symbolico*, seu compendio religionis Habesfinicæ: Libro *Enochi*: & *Orationibus Magicis*.

CAP. V. De *Religione* Habesfinorum, quæ nunc inter illos obtinet; ubi de *erroribus*, quos illis Patres imputaverunt: & quòd *S. Scripturam*, & post eam tria prima *Concilia œcumenica* pro normâ credendorum agnoscant. Quid de *Deo triuno*: *processione Spiritus S. Sacramentis*: *Communione* sub utraque: *transubstantiatione*: *statu animarum* post mortem & *Purgatorio* credant vel non credant. Et quòd *Sanctos*, in primis sanctissimam *Mariam* virginem, & *S. Angelos* invocent. *Catechetica institutio* Habesfinorum Æthiopicè & Latine.

CAP. VI. De *ritibus* & *cerimoniis* Ecclesiæ Æthiopicæ hodiernis; ubi docetur, multos Christianos

ritu

CAPITA HISTORIÆ ÆTHIOPICÆ

Sive

REGNI HABESSINORVM

*In gratiam lectorum amplificata, quo de summa
totius libri eo melius constet.*

LIB. I.

PROCEMIUM continet *scriptores* quosdam præcipuos de rebus Habessinorum, quos autor hujus historiæ vel sequitur, vel improbat; quâ occasione *Gregorii Habessini*, quem ERNESTUS Saxon. Dux p.m. Gotam vocavit, mentio fit: additur *Argumentum* totius Tractationis & *dispositio* libri.

CAP. I. De variis Habessinorum *nominibus* & gentis *origine* ex Arabia felici.

CAP. II. De Habessinæ vero *situ* & *finibus*, ut & *vicinis* circumcirca Regnis atque regionibus.

CAP. III. De divisione Habessinæ in diversa *regna* & *regiones*, quæ figillatim recensentur ex ore & scriptis *Gregorii*: quæque *Negus* adhuc hodie possideat.

CAP. IV. De *tabula* Habessinæ *Chorographica* vulgari & autoris *nova*; additur consilium de concinnando quodam *Alphabeto Geographico* universali.

CAP. V. De *cæli natura* & aëris temperie: tempestatibus: *tribus* non quatuor *anni temporibus*:

ventis stupendis, & similibus meteoris.

CAP. VI. De Habessinæ *montibus* celsissimis & *mirabilis figuræ* rupibus, earumque utilitate & commodis: cum primis de rupibus *Amharæ*, *Geshen* & *Ambaçel* dictis, in quibus olim Regum Æthiopiæ filii custoditi.

CAP. VII. De *Metallis* & *Mineralibus*: privatim de sale fossili & *Stibio*, quibus oculos in Oriente tingunt.

CAP. VIII. De *fluminibus* Habessinæ, speciatim de *Nilo*, ejusque veris *fontibus* & *cursum*: quod *Niger* sit alveus & pars *Nili*: an *diverti* possit, ne in Ægyptum fluat: ut & de *lacu Tzanâ* in *Tabulis* *Barcena*.

CAP. IX. De *fertilitate* *Soli* in genere: duplici vel triplici *messe*: nec non de *vegetabilibus* & *plantis*: in specie de *Psyllis*, quod *virtus* venenis medendi non naturalis sed *artificialis* fuerit.

CAP. X. De animalibus *quadrupedibus*, speciatim de *Taurelephantis*: jure hospitii *Elephantorum*:

I N D E X

- animali *naturâ* pulcherrimè *pi-
cto: Unicorni & similibus.*
- CAP. XI. De *Amphibiis & Aquati-
libus*; ubi de *Hippopotamo*, qui
est *Jobi Behemoth & Crocodilo*,
qui est *Leviathan*: *Lacertâ*
*aquatica miri roboris, & Torpe-
dine naturæ stupendæ.*
- CAP. XII. De *Avibus*, privatim de
Casuario & Pipi, quæ venatori-
bus feras prodit: de *Anseribus*
domesticis, eorumq; *pastoribus*,
lepida *Gregorii interrogatio.*
- CAP. XIII. De *serpentibus & inse-
ctis*; ubi de *Boa, Salamandra,*
Hydris & Chersydris venenatis-
simis: *Locustis*, cibo *S. Johan-
nis Baptistæ: Formicis* mirabilis
naturæ.
- CAP. XIV. De *naturâ & ingenio*
incolarum; ubi *Habessini* com-
mendantur à *pietate & fide*, ut &
corporis formâ. De *Judais* aliis-
que in *Æthiopia* gentibus.
- CAP. XV. De *linguis* in *Æthiopia*
usitatis, & in specie de nostra *Æ-
thiopicâ* superiori seculo per er-
rorem *Chaldaicâ* dictâ, ut & ho-
diernâ vulgari *Amharica*, aliis-
que variis *linguis & dialectis*,
addito exemplo *linguæ Galla-
nicæ.*
- CAP. XVI. De *vicinis* gentibus: pri-
vatim de *Gallanorum* fera na-
tione, eorumque *moribus, & fæ-
do indicio*, quo marem occisum
probant: ut & de *Regno Zende-
ro* ejusque *Rege* simiæ simili.

L I B. I I.

De Regimine Politico.

- CAP. I. De *Regibus Habessinorum*,
eorumque variis *titulis, nomini-
bus & insignibus*, tam veris, quam
falsis: cum primis de nomine
Præsbyteri Johannis: de ratione
Regiarum epistolarum: Regina
regiarumq; cognatarum titulis.
- CAP. II. De *Æthiopiæ* aliorumque
Regum catalogis vetustis, ple-
rumque fictis. De *Regiis Habes-
sinorum familiis*, earumque *an-
tiquitate*, & quidem primò de
familia Ethnica.
- CAP. III. De *familia Salomonæa*,
quæ originem suam habuisse
dicitur ex *Menilebeco* filio *Regi-
næ Sabæ*, quæ *Salomonem* visita-
- tum venerat; ubi de ejus *patriâ*
& *Regno* disseritur, & diversæ
autorum sententiæ tum ex *Æ-
thiopia* vel *Arabia* oriunda fuc-
rit, discutiuntur.
- CAP. IV. De *Menilebeco* *Makedæ*
filio ejusque posteris, imprimis
Bazeno, sub quo *Christus* natus.
Candacen non *Habessinorum*,
sed *Meroënsium* *Æthiopum* *Re-
ginam* fuisse. De *Abreha &*
Atzbeha fratribus, sub quibus
Christiana Religio cœpit. De
Calebo sive *Elesbaan*, qui *Re-
gnum Homeritarum* evertit, us-
que ad *successionem Salomo-
næorum* interruptam.

CAP.

Syllabarium Æthiopicum

in septem ordines secundum septem vocalium sonos
divisum,

Ad Lib. IV. c. 1. n. 14. spectans.

Hoi	U	ha	U	bu	U	hi	U	ha	U	he	U	he	U	ho	
Lau	Λ	la	Λ	lu	Λ	li	Λ	la	Λ	le	Λ	le	Λ	lo	7
Hau	ḥ	ha	ḥ	hu	ḥ	hi	ḥ	ha	ḥ	he	ḥ	he	ḥ	ho	ḥ
Mai	Ṁ	ma	Ṁ	mu	Ṁ	mi	Ṁ	ma	Ṁ	me	Ṁ	me	Ṁ	mo	Ṁ
Saut	W	sa	W	su	W	si	W	sa	W	se	W	se	W	so	Ṁ
Ress	Ḳ	ra	Ḳ	ru	Ḳ	ri	Ḳ	ra	Ḳ	re	Ḳ	re	Ḳ	ro	Ḳ
Sat	ḥ	sa	ḥ	su	ḥ	si	ḥ	sa	ḥ	se	ḥ	se	ḥ	so	ḥ
Kaf	Φ	ka	Φ	ku	Φ	ki	Φ	ka	Φ	ke	Φ	ke	Φ	ko	Φ K. Æth.
Bet	Ḳ	ba	Ḳ	bu	Ḳ	bi	Ḳ	ba	Ḳ	be	Ḳ	be	Ḳ	bo	Ḳ
Tawi	Ṁ	ta	Ṁ	tu	Ṁ	ti	Ṁ	ta	Ṁ	te	Ṁ	te	Ṁ	to	Ṁ
Harm	ḥ	ha	ḥ	hu	ḥ	hi	ḥ	ha	ḥ	he	ḥ	he	ḥ	ho	ḥ
Nahas	ḥ	na	ḥ	nu	ḥ	ni	ḥ	na	ḥ	ne	ḥ	ne	ḥ	no	ḥ
Alph	ḥ	a	ḥ	u	ḥ	i	ḥ	a	ḥ	e	ḥ	e	ḥ	o	ḥ
Qaf	Ṁ	qa	Ṁ	qu	Ṁ	qi	Ṁ	qa	Ṁ	qe	Ṁ	qe	Ṁ	qo	Ṁ
Wawe	Ṁ	wa	Ṁ	wu	Ṁ	wi	Ṁ	wa	Ṁ	we	Ṁ	we	Ṁ	wo	Ṁ
Ain	Ṁ	a	Ṁ	u	Ṁ	i	Ṁ	a	Ṁ	e	Ṁ	e	Ṁ	o	Ṁ
Zai	H	za	H	zu	H	zi	H	za	H	ze	H	ze	H	zo	H Z. Gall.
Jaman	P	ja	P	ju	P	ji	P	ja	P	je	P	je	P	jo	P Y. Gall. & Angl.
Dent	P	da	P	du	P	di	P	da	P	de	P	de	P	do	P
Geml	Ḳ	ga	Ḳ	gu	Ḳ	ghi	Ḳ	ga	Ḳ	ghe	Ḳ	ghe	Ḳ	go	Ḳ
Tait	Ṁ	ta	Ṁ	tu	Ṁ	ti	Ṁ	ta	Ṁ	te	Ṁ	te	Ṁ	to	Ṁ T. Æth.
Pait	Ḳ	pa	Ḳ	pu	Ḳ	pi	Ḳ	pa	Ḳ	pe	Ḳ	pe	Ḳ	po	Ḳ P. Æth.
Zadai	Ḳ	tza	Ḳ	tzu	Ḳ	tzi	Ḳ	tza	Ḳ	tze	Ḳ	tze	Ḳ	tzo	Ḳ Tz. Æth.
Zappa	Ṁ	tza	Ṁ	tzu	Ṁ	tzi	Ṁ	tza	Ṁ	tze	Ṁ	tze	Ṁ	tzo	Ṁ Tz. Æth.
Af	Ḳ	fa	Ḳ	fu	Ḳ	fi	Ḳ	fa	Ḳ	fe	Ḳ	fe	Ḳ	fo	Ḳ
Pfa	T	pa	T	pu	T	pi	T	pa	T	pe	T	pe	T	po	T

Specimen diphthongorum, quæ haberi
potuerunt.

Φ kua Φ kua Φ kue Φ kua
 ḥ hua ḥ hue ḥ hue
 Ṁ qua Ṁ qua Ṁ que
 Ḳ gua Ḳ gua Ḳ gue Ḳ gue

Specimen notarum numericarum, quæ à Græcis
desumptæ sunt.

Ṁ: A. 1. Ḳ: Γ. 3. Ṁ: Δ. 4. Ḳ: Η. 8.
 Ḳ: I. 10. Ḳ: K. 60. Ḳ: P. 100. &c.

Speci-

Specimen Amharicarum literarum.

Sh Angl.	ሸ sha	ሸ shu	ሸ sha	ሸ she	ሸ she
Tj Hung.	ቸ tja				ቸ tje
n Hispan.					ቸ nje
Ch Germ.	ኸ hha		ኸ haa		ኸ hho
f Gall.	ኸ ja	ኸ ji	ኸ ja		ኸ jo
D Bohem.	Ḟ dja				Ḟ dje
Cia Ital.	ጠ tsha	ጠ tshu	ጠ tshi	ጠ tsha	ጠ tshē

Pronunciatio literarum Æthiopicarum & Amharicarum valde difficilis & absona prorsus est, ut in Grammatica nostra cap. I. & III. docuimus, eoque studiosum lectorem remittimus. Quippe pronunciatio literarum Æthiopicarum Ḟ:ka:m:Ḟa:Ḟ:pa:&Ḟ:sive quod idem est Ḟ:tz:a: ineffabilis est Europæis omnibus, nec disci potest nisi auditu. In casum sanè laborant illi, qui valorem literarum descriptione quantumvis laboriosissimâ & prolixissima doceri posse putant. Inter Amharicas tres peregrinum & ignotum sonum habent, veluti ጠ:ε. ቸ:Ḟ. Ḟ:Ḟ. posteriores duas tamen à Bohemis & Hungaris, si bene memini, pronuciari audivi. Postremo vocalium sonus planè horridus & obscurus est, & à faucibus nostris prorsus abhorrens, ut Lib. I. c. 15. n. 39. docuimus; a enim, quod propterea transversâ lineâ signavimus, & ε sexti ordinis, tam obscurum sonum habent, ut audientem ferè terreant, prout in Grammatica nostra fusiùs exposuimus, quæ cum Lexico prostat hîc apud J. D. Zunner

Explicatio notarum & numerorum, quæ in hoc libro occurrunt.

P. B. T. Pater Balthasar Tellez.

P. P. P. Pater Petrus Pays.

L. c. n. Libro, capite, numero. Nam prior numerus semper librum, secundus caput, tertius numerum, sectionem vel versum, ut vulgò vocant, denotat.

N. G. Nicolaus Godignus, P. Soc. J. de rebus Abassinorum Greg. Gregorius natione Habessinus, à quo illa omnia profiscuntur, quæ alium autorem in rebus facti non habent.

Numeri in textu Commentarium secuturum respiciunt.

• Numeri marginales Concordantiæ, ut vocantur, hujus historiæ sunt, primus librum, secundus caput, tertius sectionem indicat.

AD LECTOREM.

nihil mihi fuit, neminem lædere, sed moderationi ubique studere. Si quis tamen irasci velit, non mihi, sed autoribus meis irascatur. Erunt, crede, qui putabunt, me in causa Religionis plus dicere potuisse: erunt, qui *minus*: ego certe maluissimè, *nihil omnino*. tam ingratarum mihi sunt Christianorum inter se de Religione altercationes; maximè ubi vim & arma intervenire video. Qui enim putant charitatem & dilectionem mutuam suam tantum sectarum hominibus deberi, nam illi à scopo perfectionis Christianarum, secundum Christi ejusque Apostolorum præcepta, procul aberrant.

Non mihi, neque gloriæ meæ, in tantâ ingeniorum fertilitate, hodiè paratu difficillimæ, velificatus sum. *Reipublica Christiana & literaria*, fortassis etiam *per antiquam Habesinorum nationem*, licet post mea fata, pro tenuitate meâ prodesse, annisus sum. Sed valde dolui, tantam cum Lusitanis discordiam intercesuisse; ut omnes Europæi hoc tempore illis suspecti, & aditus præclusi sint. Quin multo magis doleo, inter ipsos Christianos Occidentis tot tantasque dari simultates, ut, rebus sic stantibus, nullum neque consilium neque auxilium dari possit, quo *Orientis Ecclesiæ* sublevari & restitui. *Barbari* verò, atque *gentiles idololatra* sævissimi, reprimi & coerceri possint.

Deus Ter Opt. Max. pacis dator & autor propitius nobis sit: Ecclesiam suam; per totum Orbem sparsam, defendat & protegat: injusta consilia impediatur, justa verò secundet, in nominis sui gloriam & humani generis salutem.

Monitum auctoris

Pro Bibliopolis & Bibliopegis.

Commentarium, qui numeris in textu significatur, perficere nondum potuimus: nec Chalcographus tabulas Geographicas, aliasque imagines operi inferendas, absolere quivit. Interim Bibliopolæ non consultum visum, distractionem & venditionem operis propterea differre; ita tamen, ut nullam aliam summum rationem iniecit quàm in præsentem librum factorum. Commentarius, ut & imagines brevi secutura, seorsim vendentur & solventur. Interim mihi persuadere non possum, quenquam contra tenorem privilegiorum ausurum, opus hocce sive clam rursus edendo: sive abbreviando: sive in alias linguas vertendo mutilare; id enim ob defectum peregrinarum & genuinarum literarum necessariò faciendum, & sensus ubique mutandus & corrumpendus esset. Facile autem prudentes Bibliopolæ imaginari sibi poterunt, se falcem suam in alienam messem hoc pacto immittendo, oleum & operam perdituros; cum ipsi bene intelligant, libris, qui vivis auctoribus, at nescientibus ac nolentibus illis imprimuntur, facillimè omnem fidem & æstimationem demi, eosque in ipso partu suffocari posse. Si verò cuiuspiam animus sit novam operis mei editionem adornare, ei communicato mecum consilio rationem ostendam, quo pacto id tutò sine metu pœnæ & damni fieri, opusque meum multo plenius & auctius in lucem prodire possit; recentiores enim relationes de Habessinibus ex Lusitaniâ & Angliâ, ut & ex Oriente, quotidie expectamus.

Vor die Buch-
sieder wegen
der Klupffer.

Compañores verò librorum diligenter observabunt, ut locis infra notatis chartulas duplices, ut in tabulis Geographicis moris, insuant, quo tabulas æri incisas inserere atque agglutinare possint. Sunt autem sequentes: -

Libro I.

Post cap. IV. ante cap. 5. Tabula Chorographica Habessinæ duplex, Latina & Æthiopica ut & Africa ipsa.

Cap. IX. ante cap. 10. Figura herbæ & fructus Mauz, qui est Hebræorum Dudaim.

Cap. X. n. 14. Effigies ovium caudas adiposas in postello trahentium.

Ibid. n. 23. Elephantorum grex, qui stragem in sylvis edit.

Ibid. n. 52. Simiarum greges, per rupes & campos oberrantes.

Ibid. Figura Cercopitheculorum.

Cap. XI. Effigies Hippopotami duplex, extra aquam & in eâ.

Libro II.

Cap. VII. in fin. Tabula Genealogica Regum Æthiopiæ Æthiopice & Latine.

Libro III.

C. VI. n. 73. Imago Sarcophagi marmorei cum repræsentatione arcæ Eucharisticæ.

Cap. XIV. n. 24. Imago Capucinorum à Turcis capite truncatorum secundum prototypum Italicum.

Libro IV.

Cap. I. n. 14. Syllabarium Æthiopicum, quod hinc pagina sequente vides.

Ludolfus Benevolo Lectori S.

PROdit nunc tandem *Histo-*
ria mea Æthiopica, dudum ab amicis
expectata, dudum promissa. Moram
non mirabitur, quisquis continuos
meos labores & functiones publicas,
ab hoc studiorum genere utique alie-
nissimas, noverit. Suberant & alia
causæ plurimæ. Nam summam quidem rerum ex *Gregorii*
Habessin dictis & scriptis jam diu collegeram: sed circum-
stantiæ temporum atque locorum: nec non personarum no-
mina sæpe deerant; ita tanquam ad ædificium materies &
cæmenta suppetebant: calx deficiebat. Adhæc, post tot
fabulas, aliud & novum quid unius tantum viri fide tradere,
(ut in Proœmio monui) inconsultum videbatur; ne nova
veritas pro novâ fabulâ haberetur. Postremo *P. Balthasa-*
rem Telezium nactus, ea, quibus carebam, ex illo supplere,
& quæ incerta videbantur, confirmare poteram, sed otio
egebam. Id cum *Serenissimi Ducis Saxo-Coburgi* honorifi-
cæ missionis mihi benignè indulgissent, familiam meam
Francfurtum ad Mœnum transtuli, ut in nobili hac civi-
tate (ubi *prudentissimi Senatus* favore multis claris viris pro-
commoditate sua vivere permittitur) inter insignes aliquot
bibliothecas, studiis eò tranquillius vacarem: *literarumque*
per omnes Orbis partes *commercio*, & honestâ conversatio-
ne fruere: atque sic Opus meum ad optatam tandem me-
am perducerem: quod, Deo propitio, *sex mensium spatio*
presidi.

Sed ad editionem operis multa rursus desiderabantur;
loctus & idoneus *amanuensis*, qui illud typhotetis descri-
beret, & impressioni Operis invigilaret; id enim negotia
mea nihilmet non permittebant: deinde *characteres pere-*
grini, ad hoc Opus necessarii, non dabantur. Verùm & hæc
impedimenta sensim sublata fuerunt. Commendatus enim
mihi fuit Vir juvenis, eruditione & probitate præstans, *Jo-*
annes Henricus Majus S.S. Theologia & Linguarum O-
ccidentalium studiosus; qui, quoniam Hebraicæ Linguæ &
Rabbiorum dialecti peritissimus erat, nullo negotio apud
me Æthiopicam addidicit, ut labori destinato brevi par fie-

a 2

ret.

SS. a 1

30048
ac

P R Æ F A T I O

ret. Ille ergo, me dirigente, *breviarix capitum*, (sunt
vocat) *commata* five *sectiones*, *Indices*, Latinum & *Æthio-*
picum, & similia fecit: Operas juit & urfit: *correctionem*
totius operis in se recepit; ut propterea illum omnibus bonis
meritò commendare possim. Edidit etiam ex Opere meo
antequam perficeretur, Institutiones Catecheticas Habesfi-
norum L. III. c. 5. n. 89. sed me absente, & ingenii sui sponte,
ut Æthiopisimi studiosi materiam exercitii haberent, simul
que profectus ejus in Æthiopicis viderent.

Impresionem suscepit *Balthasar Christophorus Wa-*
stius, ob typographiam, variarum linguarum typis instru-
ctissimam, etiam inter externos notus; qui per sculptorem
egregium *Johannem Adolsum Schmidt*, literas tam Æthio-
picas quam Amharicas chalybi insculpi & dein fundi cu-
ravit. Illæ verò tam citò perfici non potuerunt, ac typothe-
tæ requirebant, quam ob causam veteres quædam minime
elegantes, novis elegantioribus miscendæ fuerunt, ut periti
illarum facile animadvertent.

De Opere ipso satis in proœmio dixi; nævos & defectus
ejus nemo me melius agnoscit. Quæ propter editionem
ferre decreveram, donec recentiores & pleniore relationes
ex ipsâ Æthiopiâ: vel adjacentibus regionibus acciperem,
magnis, usque clementissimis commendationibus ad id in-
struèctus, quo tandem Opus elaboratissimum & politissi-
mum aliquando prodiret. Sed intercesserunt multi *illustres*
viri & cordati amici, (quos in commentario cum reliquis
qui me ope, consiliove juverunt, cum debitâ laude nomi-
natus sum) *nihil uspiam omni ex parte perfectum extare*,
dictitantes: *Christianum & literatum Orbem, cujus interes-*
set talia scire, historiam hanc diutius celandam non esse; poss-
enim, si quid notatu dignum occurreret, in appendicem re-
ferri: vel iterata editioni addi. Igitur veniam ab æquo le-
ctore spero, si non usquequaque desiderio illius satisfactum
fuerit. Etenim facta refero, non oculis meis spectata, sed
lecta tantùm, vel ex aliis audita, veritati tamen congruentia,
& bene inter se cohærentia. Si quâ fortè autorum meorum
mentem non satis affecutus fuero, monitus emendabo: vel
modestè monenti gratias maximas habebo. *Omibus pla-*
cere, quod nemini mortaliùm unquam contigit, nemo pru-
dens à me exegerit: nec ego sperare ausim. Propositum quæ
de

C A P I T V M.

atus à *Judaicis* derivatos: multas etiam *primitivæ* Ecclesiæ ceremonias apud Habesinos adhuc durare. De *templis* Æthiopum & *sanctuario* in medio eorum: de *Baptismo*, & unde nomen *susceptorum*: de *stigmatæ*: *anniversario lavacro*: *Confessione* generali, & dolorifica *absolutione* à peccatis. De *Eucharistia* & usu *ARCÆ* loco lapidis sacri, unde ortum habeat. De *altaribus* veterum portatilibus & arcuatis. De *Reliquiis*: *Pane* fermentato, & *Vino* ex uvis passis expresso. *Complausu* & *exultatione* in Ecclesiis usitata. De *jeuniis*: *Festis*: *Calendario*: ritibus *nuptialibus* & *funeralibus*.

CAP. VII. De constitutione & formâ *Regiminis* Ecclesiastici: *Metropolitâ* Alexandriâ in Habesiniam misso: miserrimo Ecclesiæ Coptæ statu. De *Patriarchis* Romanâ in Æthiopiam misis. De *Præpositis*, *Canonicis* & *Clericis*, eorumque matrimoniis licitis.

CAP. VIII. De secessione Habesinorum ab Ecclesiâ *Gracâ* occasione concilii *Chalcedonensis*, cujus acta aliter ab Habesinis referuntur. Damnant *Eutychetem*, & tamen *Dioscorum* defendunt & laudant; ita comparata videtur de *duabus naturis* in Christo controversia, ut de verbis magis, quàm derelisset.

CAP. IX. De contentione, quæ Habesinis intercessit cum *Ecclesiâ Romanâ*, præsertim cum *Patribus Societatis Jesu*, qui hujus Regni reductionem sibi peculiariter

sumserunt. De *Patriarcha* illorum superiori seculo in Æthiopiam misso; qui frustra habitis *disputationibus* re infectâ moritur.

CAP. X. De novâ *missione*, illiusque successibus, qui feliciores fuerunt *Patribus Soc.* eò quòd *P. Petrus Pays* cum sodalibus suis *Zadenghalum*: & tandem *Susneum Reges* ita devinxit, ut *Pontificem Romanum* pro *Vniversali Ecclesiæ* Episcopo agnoscerent. De diversis colloquiis super *duabus* in Christo *naturis*. De *certaminibus chartaceis*, quibus præludebatur certaminibus cruentis. *Metropolitæ* Habesinici primò querelæ, deinde *excommunicationes*. Tandem defectiones aliæ post alias, nempe *Ælii*, *Generi Regis*, *Jonaëlis*, *Damotensium*, & *Filiæ Cabraëlis*; ubi multa memorabilia contigerunt.

CAP. XI. De adventu *Patriarchæ Romani* in Habesiniam, ejusque itinere molestissimo: & exceptione in aulâ. De *Regis* totiusque aulæ *juramento* summo Pontifici præstito. De *domiciliis* Patrum: de *Comædia* ab illis habitâ, cujus larvæ terruerunt Habesinos. De defectione *Tecla-Georgii* Regis generi. *Patriarchæ Mendezii* auctoritas & favor imminuitur: *Alexandrinorum* contra, *Lastensium* defectione & vi revirescit.

CAP. XII. De *Religionis Romanæ* decrementis, alienato à *Patribus Regis* animo, & exinde secutâ *Religionis Alexandrinæ* restitutione, effuso populi *gaudio*, & in *Patres*

INDEX CAPITVM.

- inveſtivo*. De *cauſis* tantæ mutationis ; ſpeciatiſſimè ex Tellezio.
- CAP. XIII. De *expulſione* Patriarche ejusque ad Regem *epiſtolâ*, cum *reſponſione* Regis gravi & luculentâ: Quo pacto tandem Patres Regno eſecti & *Turcis* traditi fuerint.
- CAP. XIV. De iis, quæ poſt *Patriarcha* & *Patrum* ex *Æthiopiâ* egreſſum contingere: quomodo *Germanus* quidam *Lubecenſis* cum

novo *Metropolitâ Alexandrino*, in *Habeſſiniam* pergens, cum *Patriarchâ* diſputaverit. Quid *Congregatio propagandæ Fidei* Romæ poſt *expulſos* Patres tentaverit: quomodo *Patriarcha* in *Indiâ mortuus* fuerit, & *judicia* de rebus illius. De falſo rumore, ex odio conficto, quaſi *Rex Habeſſiniæ Islamismi* Doctores acciverit.

LIB. I V.

De privatis Habeſſinorum rebus,

et in ſpecie de Oeconomicis.

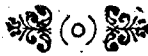
- CAP. I. De *re literaria* *Æthiopum*; ubi diſſeritur de *propagatione* literarum: de convenientiâ aliquali *Samaritanarum* cum *Æthiopicis*: de litera *P.* veteribus *Orientalibus*. & *Germanis* noſtris ignotâ.
- CAP. II. De *libris* & *eruditione* *Æthiopum*; ubi *libri* quidam recenſentur: de *Juriſprudentiâ* & *Medicina* illorum diſſeritur; ut & quomodo philoſophentur de *duplici anima* humana. Quid illis videatur de *globo terræ*, *antipodibus* & ſimilibus: quod *Pœſin* ſacrâment, & *Ethnicam* reſpuant: & quod cupidiffimi ſint *Lingua Latine*.
- CAP. III. De *nomnibus* hominum apud *Habeſſinos* uſitatis; quod *Æthiopica ſignificativa* ferè ſint omnia; ut *Tzaga-Zaabus*, *Tzaga-Chriſtos*, *Gratia Patris*, *Gratia-Chriſti* &c.
- CAP. IV. De *re domesticâ* *Habeſſinorum*: *matrimonii*, *polygamiâ*,

ritibus nuptiarum: *eſu carnis crudæ* & *herbarum ſemidigeſtarum* è ventribus boum. De ratione *molendi* ut in *piſtrino* veterum. De *potu*, veluti *hydromeli* & *zytho*: *veſtitu*, *braccis* nobilium ſemifericis & ſemilineis: ſtudio *comæ*, & miro *caſariem* pulchram per noctem conſervandi artificio. De *habitatione*, *luctu* & *ſepultura* regiâ.

CAP. V. De *artibus mechanicis* & *opiſciis* plane raris & nunc deficientibus apud *Habeſſinos*; quod autem *Rex* ea ante omnia deſideret, teſtatur eſt *Gregorius* erga *Erneſtum* *Saxoniz Ducem*.

CAP. VI. De *itineribus* & *profectionibus* *Habeſſinorum* extra patriam rariffimis: *Difficultates* itinerum in ipſa *Æthiopiâ*. *Lepida* narratio de *Habeſſinis* Romæ in *caupnam* invitatis. De triplici itinere & ratione proficiſcendi in *Habeſſiniam*.

CAP. VII. De *mercaturâ*, quæ per *Armenios* vel *Arabes* in *Habeſſiniâ* exercetur, mercium *permutatione*, videlicet *Indicarum*, cum *auro*: vel *ſale foſſili*, cum aliis mercibus. De *merce optimâ* qua *Habeſſini* opus haberent. Voto liber finitur.

NOMENCLATOR AVCTORVM ET SCRIPTORVM,

In hoc Opere citatorum, laudatorum, illustratorum,
emendatorum.

Modum inquirendi ex Indice Latino pete.

A Bba Gregorius Habessinns v. Gregorius.	Dioscorid.	1,5, 44. not.
Abdelbachides Arab. scriptor illustrat.	Dresserus notat.	3,2, 6. not.
	Elmacini in Histor. Sarac. locus expenditur	1,8,80. f.
Abulensis in Genes.	allegatur & alibi non semel	
1,8, 12. in not.	Encomium cœlestium & terrestrium s. elegans Poë-	
Ælianus Var. Histor.	ma Ethiopicum MS. incerti Autoris, quod con-	
1,10,3. & 1,13,7. not.	tinet laudes Sanctorum & Beatorum secundum	
P. Eman. Alincędæ Commentar. M.S. de rebus Æ-	ordinem Fastorum in Ecclesia Ethiopica usitato-	
thiopicis, ex quo Tellexius multa habet	rum; quod sæpius citatum reperies, & interdum	
Proœm. 10	simpliciter sub nomine Poëtæ.	
Francisc. Alvarez laudat.		
Proœm. §.7.	Johan. d'Espagne	1,14,35
Itinerarium ejus	Eutychie Patriarchæ Alexandr. Annales	3,8,46
2,6,10	Fullerus in Miscellan.	1,8,18. not.
citatur subinde: emendatur	Gassendus in vit. Peireskii	3,4,49
2,6,8. in not.	Geographus Nubiens. Arab. 1,2,9. 1,8,59. 2,3,21. not.	
S. Ambrosius	Georgius Andr. Hofsat. Itiner. Orient.	3,1,49
3,1,38. not. 3,6,93. in not. & 94	Nicol. Godignus emendat.	1,3,51. 8. 21. not.
Ambrosius Thescus Introduct. in Linguas Oriental.	allegat. sæpius lit. N. G.	
1,1,12. not. & 1,15,10. not.	Dam. a Goetz relatio de Ethiop. moribus & religio-	
Aringhius in Româ subterrân. notatur	ne. it. de Legatione Magni Indorum Imperatoris	
3,6,74	2,16,7. & 13. not.	
Aristoteles taxat.	castigatur	2,18,1. & 5. not. it. 3,1,2.
1,5,5. not. ib. 24. & 44. in not.	Golii Lexic. Arab.	1,1,2. & 3,1,40
& 1,8,3. not.	Abba Gregorius Habessinns laudatur	Proœ. §.17
Baronius corrigitur	cujus narrationes subinde insertæ	
Jacob. Barrati notat.	Gregorius Nyssenus	3,1,55
Proœm. §.5. & 4,2,1.	Herodotus	1,8,58
Bibliotheca Patrum	ejus fabula refellitur	1,14,37. not.
3,6,38	S. Hieronymus	1,13,4. not.
Gabr. Biel		3,3,38. 3,7,35. not.
3,6,76	Hispania illustrata	2,1,52. not. & 2,2,1
Bocharti Phaleg laudat.	Hornius in Orbe Imper.	1,8,78. not.
1,10,9	Fl. Josephus	1,8,118. 2,1,32
ibid. not.	Paulus Jovius corrigitur	1,2,2. & 1,3,3. & 1,8,56
1,11,1. not.	Volcardi Iversen Itinerar.	2,13,16. not.
P. Bolivar Jes.	Junii & Tremell. Bibl. notat.	1,9,26
1,12,23. not.	Jus Canonicum	3,6,82. not. & alibi
Card. Bona in Libr. Rer. Liturg. laud.	R. Dav. Kimchi Radic.	1,13,7. not.
3,6,19. not.	taxatur	1,15,16. not.
ibid. 80. not.	Kircheri Mufurgia	1,6,15. & 1,8,19
Buxtorf. Lexicon Talmud.	Oedipus Ægypt.	1,8,114. not.
1,8,115. not. 3,4,55. not.	Prodrôm. Ling. Copt.	1,7,10
Lex. Hebr. notat.	deceptus	4,1,23
1,15,16	Liturg. Ethiop. emendat.	3,4,36
Canones nomine Apostolorum	Leo Africanus	1,8,66
3,6,92. 3,7,36	Hieron. Lupi relatio Anglicè conversa	2,18,23. not.
Nicani Arab.	Maffæus de rebus Indicis	1,13,21
3,2,41	Marian. Victorius Reatin. notat.	2,2,1
3,4,30	Marmol in Africa	1,10,54. & 83
3,4,30	Marshamii Canon. Chronic. laud.	2,2,9. not.
Canon Concil. Laodic.		
3,1,61		
Lud. Capelli Critica S. laudat.		
1,3,4. not.		
Cedrenus notat.		
3,2,36		
S. Chrysostomus		
3,7,35. not.		
Claudii Regis Habess. Confess. Fidei laudat.		
3,1,32.		
42. 56. &c.		
Clemens Alexandrin. L. Strom.		
1,16,61. not.		
Cluverus in Histor. Universal. deceptus		
3,6,50. not.		
Commentar. Æthiop. M. S. de Vita Maria Virg.		
3,8,33		
Concil. Carthaginens. V.		
3,6,78		
Concilio Tomus Æth. MS.		
3,4,41. f.		
Concilio Tomi, studio Phil. Labbei & Gabr. Cos-		
fartii editi		
3,8,4		
Constitution. Apostolor.		
3,1,53,3,6,92. not. & 95		
Q. Curtius		
1,6,5. not.		
Damian. à Goetz vid. Goetz.		
O. Dapperi descriptio Africa		
1,11,14. & 1,12,16		
corrigitur		
1,3,19. not.		

Matth. de Armenii religio de religione Habessinorum à Damian. à Goëz edita, perstringitur Procem. 7 & 3, 1, 2	Salmasius in Exercit. Plin. 1, 10, 58. not.
Alfons. Mendezii Histor. Ethiop. MS. ex qua multa Tellez desumit. Pr. 10	Sallustius de bello Jug. illustrat. 1, 13, 6. & 1, 14, 37
Minutius Felix 3, 6, 29. & 66	Sandovallus de restaur. Eth. sal. 2, 18, 23. not. 3, 6, 82
Neuhofii Itinerarium Chin. 1, 16, 34. not. 2, 1, 13. not.	Scaliger de Emend. Tempor. 1, 1, 8. 9. & 11. not.
Nicephor. Callist. not. vid. in Ind. rev. & verb.	deceptus 2, 10, 3. & 3, 3, 2. 36. not.
Phil. Nicolai de Regno Christi emendat. 2, 16, 32	notatus 3, 6, 98
Ad. Olearii Itinerar. Moscov. & Pers. 2, 18, 10. not. & 2, 19, 8. not.	Seldeni Vxor Ebr. 2, 4, 32
Organon Dnghel MS. in Membranâ 3, 5, 64	Seneca Quast. Natur. 1, 5, 1. & 9. in not. 1, 8, 55
Ortelii Theatrum Mundi 2, 1, 25	Socratis Hist. Eccles. 3, 1, 55. & 3, 2, 12. not.
M. Paulus Venetus 1, 10, 84. not. 2, 1, 2	Jul. Solin' in Polyhist. 1, 8, 57. not. 1, 10, 42. not. & 64
Peregrinationum Scriptores notantur Procem. §. 6	Sozomen. Hist. Eccl. 2, 2, 12. not.
Philostorgius 1, 10, 3	Stephanus de Urbibus 1, 1, 6. not.
Photii Bibliothec. 1, 1, 9. not. & 1, 5, 23. not. 1, 10, 19. not.	Balth. Tellez laudatus Procem. 10
Philo Judæus de circumcisione 3, 1, 22	notat. ib. 12. emendat. 1, 3, 20. 2, 16, 7. not. & alibi.
Pineda de rebus Salom. 2, 3, 13	Tertullianus 3, 1, 51. 3, 6, 35. & §. 66. 77. 92
Plinius in Hist. Nat. 1, 5, 47. 1, 7, 3. 6. 9. & c.	Tesfa Tzejon editor Nov. Test. emend. 1, 3, 4
Edvard. Pocock. laudat. 2, 3, 20. not. 2, 4, 32. & 38	Theodoretus in Genes. 1, 8, 12. not.
Joh. Isaac. Pontanus de Francorum Orig. 1, 1, 5. not.	Theodorei Hist. Eccles. illustrat. 1, 1, 12. not.
Joh. Potken 1, 1, 12. not.	Thevenotii Itinerar. Orientis laudatur 3, 1, 22. & 26. in not.
Procopius Gazæus 1, 1, 6. & 10. not.	Thuan. Histor. 1, 13, 27
Procopius in Persiciâ illustratus 1, 1, 9. not. 2, 4, 34	Comment. de vita sua 3, 6, 74
Princ. Radzevillii Itinerar. 1, 9, 22	Tzagazaabi Confessio fidei perstringitur 3, 1, 3. seq.
Leonhard. Rauch Wolf. Itinerar. taxat. 2, 1, 18. not. corrigitur 2, 16, 31. & 3, 6, 41	Hieron. Vecchiotti Florentin. de sacrorum temporum ratione notatur 2, 2, 2, 2, 4, 2. not. 2, 6, 2
Relationes annua, & Epistola de rebus Habessin. PP. Societ. Procem. 9	Isaac Vossius de Nilo & flum. orig. 1, 8, 3. not. emendat. 1, 14, 32. not.
Ruffinus refellitur 3, 2, 8	Lud. Vvreta notatur Procem. §. 4. 2, 8, 40. 4, 2, 1. not.
	Waltonus corrigitur 1, 1, 1. not. & 1, 15, 6. not.
	Jacob. Wemmers notat. 3, 5, 76
	Ol. Wormii Literatura Rumica 4, 1, 2. not.

Loca S. SCRIPTURÆ præsertim Æthiop. allegata vel illustrata.

Genes. 1, 26. Adami nomen non à rubedine terræ, sed absoluta elegantia, ex Æth. አዎ 1, 15, 17. f.	3. Reg. 10, 1. Regina Saba cujas 2, 3, 1. f.
2, 6. ארץ terra pariter ab ornatu dicta ibid. §. 15. seq.	Job. 40, 10. Behemoth quale animal 1, 11, 3
2, 7. argum. pro immortalitate animæ & Æthiopica verborum versio 4, 2, 21	ibid. v. 20. Leviathan crocodilus est ib. v. 8.
2, 13. an ארץ נילוס Nilus sit 1, 8, 10	Psal. 37, 31. in nostris Codicib. non reperitur 4, 2, 27
ibid. Cush Arabiæ pars 2, 3, 15	Psal. 118, 24. dies nova, dies Dominica 3, 1, 59
3, 19. quomodo Adam post lapsum commonefactus mortalitatis suæ 1, 15, 17. not.	Prov. 6, 6. quale h. l. formicarum genus intelligendum 3, 15, 30
24. quid h. l. per sanguinem secundum Philosoph. Æthiop. intelligatur 4, 2, 22	Jes. 23, 3. שחר Nilus à nigredine dictus 1, 8, 5
10, 19. Adama urbs ab amœnitate nomen ade- 13, 10 } pta 1, 15, 19	Jer. 2, 18. שחר LXX. נילוס reddiderunt ib. §. 10. not.
23, 33. abstinentiæ ratio à nervo interd. 3, 1, 66	Math. 3, 4. locusta esu salubres 1, 13, 21. seq.
30, 14. Dudaim fructus ficus Ind. 1, 9, 23. f.	ibid. mel. agreste quale ibid. 25.
Exod. 21, 13. Talionis poena justa; cur allegata 2, 19, 10	ibid. v. 11. an baptismus ignis stigmatis causa 3, 6, 41
ibid. 29, 21 } obesa Oriental. ovium canda ארץ 9, 19 } 1, 10, 16	9, 15. cur rara Protestantibus jejunia 3, 6, 94
Levit. 7, 3 } 9, 19 } 1, 10, 16	12, 42. Regina austri quæ 2, 3, 3
Numer. 23, 22 } ארץ ארץ non monocerot. sed 24, 8 } Orygen esse 1, 10, 58	15, 11. contra discrimen ciborum 3, 1, 45
Deuter. 18, 11, ארץ incantatores qui? 1, 16, 55. not.	Luc. 18, 12. bini dies jejunii hebdomadarum qui 3, 6, 92
Jud. 3, 15. Naod. Æth. pro אוד Ehud unde? 4, 3, 1. not.	Actor. 8, 27. de Regiæ Æth. Eunuchio 2, 4, 8
1. Sam. 4, 19. quomodo scæminæ Orientales pariant 1, 14, 38. not.	an eo autore conversio Æthiopum facta 3, 2, 1. f.
	15, 1, 5. f. de ritibus Judaicis disceptatio 3, 6, 3. f.
	ib. v. 29 } de abstinentia à suffocato & sanguine 16, 4 } Oriental. Ecclesiarum 3, 1, 51
	21, 20. f. cur Paulus Timoth. circumciderit 3, 6, 5
	Gal. 2, 9. de phrasi fidei columna 3, 12, 51. not.
	1. Tim. 3, 2 } presbyteri uxorati ex præcepto secun- Tit. 1, 6. } dum Æthiopes 3, 7, 34

JOBI LVDOLFI

alias *Leut-holf* dicti

HISTORIA ÆTHIOPICA,

Sive

REGNI HABESSINORVM.^a

Res Habessinorum scripturus sum, quas multi fusè, pauci verè memoraverunt. (1) Quippe gens ista, è maritimis finibus Arabici regionibus in interiora Africæ digressa, ob rara cum exteris commercia paucissimis Europæorum cognita fuit: deinde *Æthiopum* nomen, quò illi gaudent, tot nationibus commune, ambiguam illorum historiam reddidit; nam multa de Æthiopiâ generaliter dicta, Habessinibus specialiter imputata fuerunt; neq; ipsi gloriæ suæ defuere, quæcunque in sacrâ Scripturâ vel alibi præclara de Æthiopibus dicerentur, in se trahendo.

*Vide hujus
hist. l. 2, c.
10, n. 8.*

Adhæc nonnulli *malè feriat*, (2) cum apologos aut fabulas scribere, aut fictam aliquam Rempublicam repræsentare vellent, Æthiopiam pro argumento sumserunt; *tanquam de nullâ aliâ regione jucundius fabulari vel tutius mentiri liceret*. Inter hos *Ludovicus Vvretta* (3) monachus Valentianus, nugator insignis, ferulam P. Nicolai Godigni meritis est. (b) *Iacobus Baratti* (4) Italus, recentior non melior, confictarum narrationum exscriptor vel repertor, pleraque Habessinorum in itinerario suo ita refert, non prout revera se habent, sed prout ille ex ingenio suo se habere, vel ab aliis fieri voluit. Ut alios peregrinationum scriptores (5) taceam, qui sæpè quoquo modo dicta vel audita pro certis & compertis narrant: interdum etiâ unius alteriusve privati mores toti nationi tribuunt. Quo magis opera mihi dandâ fuit, ut certius quid posteritati relinquerem.

A

Pri-

a) Malumus sic, quàm *Abasseni* vel *Abyssini* scribere, quia pronuntiatione ad Arabum حبش *Habesh* & Lusitanorum *Abexins* proximè accedit, ut in Commentario dicemus.

b) In libro de Abassinorum rebus, Lugdun. 1615.

Primam de Habessinorum Imperatore notitiam, initio superioris seculi, orbi nostro Lusitani dedere; sed infrunito Presbyteri Johannis vocabulo erroneam, nec non valdè confusam, qualem ipsi ab imperitis duobus Legatis Habessinicis, *Matthæo* mercatore Armeno: (6) & *Tzagazaabo*, (7) Bugnæ ignobilis regni præfecto acceperant. Meliora *Francisc. Alvarezius* (8), & *Johannes Bermudes*, (9) aliquamdiu in Æthiopiâ commorati, tradidere; modò præferas ea, quæ ipsi viderunt, illis quæ ex aliis audiverunt.

Certissima demum ex annuis *Patrum Societ. Jesu* relationibus (10) & epistolis comperimus. Hi enim singulari curâ hoc Regnum complexi, illud sibi fedi quæ Romanæ aliquot annis obnoxium habuere, ita ut illis de Habessinorum gente nihil reatum neque occultum maneret. Igitur cum paucis abhinc annis *P. Balthas. Tellezii*, (11) Lusitaniæ Provincialis historiam Æthiopicam, (c) florido & amœno stylo Lusitanicè compositam, nactus essem, eam quæ è Patrum Societatis actis ac documentis, & quidem ex *P. Eman. Almeyda* commentario in Æthiopiâ conscripto, nec non Latinâ Patriarchæ Æthiopici *Alfonsi Mendezii* historiâ manuscriptâ depromptam intelligerem, (d) & à *P. Hieronymo Lupo*, teste jurato, comprobata viderem, non dubitavi operi pridem designato manum admovere; præsertim quòd animadverteterem, omnia pulchrè congruere cū iis, quæ *Gregorius Habessinus*, ex Regno Amharâ oppido Mecana-Selaçè oriundus, mihi prolixè narraverat. Nisi quòd Tellezius religionis Romanæ sodalitatisc; suæ causam passim agat, & acta Patrum Societatis ubique defendat vel extollat, nec non in enarrandis rerum gestarum causis atque finibus illorum partes fortiter tueatur: Habessinorum verò res acriter perstringat, atque de sacris eorum acerbissimè sentiat, eo tamen candore, eaq; sinceritate, ut non rarò mores bonam quæ gentis indolem commendet. (e)

At mihi diversitas religionis, studio veritatis, aut officiis humanitatis & charitatis erga quoscunque Christianos nunquam

c) Impressa extat *Conimbra* in Lusitania A. C. 1660. Præmissæ sunt approbationes & testimonialectu digna. In prologo nominat autores suos.

d) Neuter enim liber impressus est, nec Manuscriptos vidi.

e) L. I. c. 38. ait: Os Abexins naturalmente sam pios, h. e. *Habessini naturâ pii sunt*. Plura habet L. I. c. 15. p. 39. §. *Quasi todos &c.* & L. III. c. 4. p. 315. de Enareensibus ait: *Sam homens de sua palabra & que tratam verdade. h. e. Sunt homines sincere fidei, qui veritati student &c.* confer infra cap. XIV.

quam potior erit: nec ulla mihi favoris aut odii, sive erga Patres Societatis, sive erga Habessinios privatim causa, quo minus cuncta, prout ab aliis accepi, religiosè posteris tradam.

15 Né verò quenquam lateat unde res meas hauserim, non tantùm *nomina autorum* ⁽¹²⁾ in margine libri, vel notis infra scriptis passim notabo, sed & illorum propria verba, ubi operæ pretium fuerit, in *commentario*, quem operi meo ipse annexere paro, cum documentis vel integris vel contractis transcripturus sum; additis rationibus cum ab aliis dissentire necesse habuero. Neq; fidem meam ultra obstrinxerim; si quid ab autoribus meis vel malè intellectum, vel perperam positum fuerit, quod ipse corrigere non potui, id posteritas emendabit: ea verò, quæ ego ut incerta aut incomperta omisi, supplebit.

17 De persona *Gregorii*, ⁽¹³⁾ cujus fide res & facta Æthiopica, apud alios vix reperta, narro: quem etiam sæpiùs nominaturus sum, in commentario nostro plura dicentur. Id tantùm
18 nunc lectorem non celo, illum contractâ mecum Romæ amicitia, noscendarum rerum Europæarum, Latinæque linguæ discendæ desiderio, in Germaniam me visitatum venisse: mox à Serenissimo Principe ERNESTO *Saxonie &c. Duce &c.* (de cujus pietatè & studiis in rem Christianam, ut dignum esset, dici nunc non potest) *Gotam* vocatum, institutis cum eo colloquiis, *virum gravem & fide dignum* habitum fuisse. Etenim quinquagenario major, & tunc exul, quòd
19 Patres Societatis Regno emigrantes, contra mandatum Regis in Indiam secutus esset, adversis rebus multùm *exercitus, levitatem & jactantiam, fortunatorum juvenum vitia*, dudum exuerat. Quamvis igitur ab illo edoctus, & Æthiopicæ
20 linguæ peritiâ (qua Tellezius caruit) instructus, multa aliter ac veteres prodere jam dudum potuissem, nolui tamen unius viri fide aliorum pravè dicta refellere, donec pluribus autoritatibus infisterem.

21 Neque etiam arduum hoc opus ideò suscepi, ut confundendis aliorum erroribus: aut referendis tantùm sine cujusquam utilitate discrepantibus autorum sententiis, bonum
22 otium consumerem. Ipsa hujus gentis *historia digna* est accuratiori elaboratione. Nam sive coeli, sive soli ingenium spectes, vix alibi plura *natura miracula* repereris.

Regio inter tropicum cancri & æquinoctialem lineam 1, 2, 1.

- 1,5. sita, mirâ *aeris diversitate* gaudet. Depressa loca æstum: excelsa frigus sentiunt. Eam ob causam tonitrua horrenda, tempestates simul! plures cum tremore hominum & brutorum
 1,6. audiuntur. *Montes* altissimi ipsas nubes superant; ut miraculo hic non sint Olympus & Athos: ipseque Atlas, coeli fulgurum priscis, ne comparandus quidem ad illos sit. *Rupes* figurâ variâ, naturâ sic præruptæ sunt, ut ascensu careant & tamen habitentur. *Convalles* confragosæ & profundissimæ abyssum repræsentant. *Metalla* quoque habent, aurum
 1,7. maximè, de quo prima in novis regionibus quæstio; modo scrutari & effodere scirent. Aridissima æstate loca hyeme undâ teguntur: & quod alibi pluvix, hoc *flumina* agris in Æthiopiâ præstant; eos enim, aliàs steriles, inundationibus suis reddunt fertilissimos. Inter ea *Nilus* magnitudine & famâ
 1,8. sui omnes totius orbis amnes longè post se relinquit: nec fontes ejus tantum, antiquis tam anxie quæsit, hic reperti sunt, sed & Nigrin fluvium alveum ejus sinistrum esse nunc demum innotuit. Non autem omnes Habessinæ fluvii, ut aliarum terrarum, in mare sese effundunt, sed quidam arenâ hauriuntur; ut istorum ostia difficilius invenias, quàm aliorum fontes.
 1,9. *Planta* virtutis admirandæ: & bestix omnis generis, plurimæque nobis incognitæ dantur. *Quadrupes* & *volucres*
 1,10. toto orbe maximæ hic pariter reperiuntur. *Unicornis* etiam, celebris illa fera, in omnibus mundi angulis curiosè indagata, hic primum inspecta fuit. Boves innumeri & multò nostris majores. pabulo & feris & pecudibus, per vastas sylvas perpetuò virentes, sufficiente. Nec minor *gentium* hominumque
 1,14 & seqq. varietas, qui linguâ, moribus, sacris adeò inter se discrepant, ut partem aliquam orbis, non regnum, describi putes.
 2,1. Vnitamen Regi Habessinia paret, qui ob subjectos quosdam Regulos זר-ו: זר-ו: חל-ו: פ-ו: *Neguçanaga* & *Zaitjopia*, hoc est, *Regem Regum Æthiopiæ* semet vocat, & vetustate
 2,2. originis multum gloriatur. A *Salomone* Israëlitarum Rege *genus* suum ducit. notabili sed ambiguo commento. Longa
 2,10. Regum series, sive vera, sive falsa, antiquitate defenditur. At tamen constat *Monarchiam* Habessinorum, Regumque
 1,16. profapiam *vetustate* nulli inter Europæos cedere. Quin & *potentia* alios Africæ Reges quondam superaverunt, sed ea superiori seculo Adensium bellis penè tota concidit: deinde *Gallanorum* vi atque feritate adeò debilitata fuit, ut Habessiniam

finiam in ipsâ Habesiniâ non invenias, si eam cum temporibus Alvarezii comparaveris.

- 37 At longè maximam admirationem meretur *antiquitas* 3.2.
religionis Christiana, quæ, *Frumentio* prædicante, sub *S. Athanasio* Patriarcha Alexandrino primùm cœpit; cujus Ecclesiæ 3.5.
dogmata & ritus in hunc usque diem retinentur; ita ut multa 3.6.
cerimoniæ primitivæ, alibi obsoletæ, hîc adhuc durent.
- 38 Verùm deplorabile *schisma*, in concilio *Chalcedonensi* or- 3.8.
tum, (cujus illi alias ac scriptores nostri causas afferunt) Ha-
besinos simul à Catholicâ tunc temporis Ecclesiâ abstraxit;
Jacobitarum enim Patriarcham secuti sunt, Melchitarum
39 spreto. Interim nullam insignem in cultu sacro mutatio-
nem per tantum ævi fenserunt, nisi ineunte hoc seculo, ubi 3.9. & seqq.
Patrum Societatis Jesu studiis in partes diducti, intestinos
motus & gravia bella civilia perpesi sunt; aliis Romanam,
aliis Alexandrinam religionem sectantibus.
- 40 De quibus atque aliis talibus in historia nostra pleniùs, &
41 quidem sic agere nobis animus est, ut *Libro primo*, *Natura-*
lia, situm & nomina regionum, cœli soliq; ingenium, plan-
tas & animantia, denique mores & linguas gentium & inco-
42 larum: *Libro secundo*, *Regimen politicum*, Regum successio-
nem & jura, nec non res gestas, reditus & similia: *Libro ter-*
43 *tio*, *Res ecclesiasticas*, initium Christianæ Religionis, ejusque
incrementa, disfidia cum Ecclesiâ Græcâ & Latinâ: Denique
44 *Libro quarto res privatas* & œconomicas exponere velimus.

Literæ Latinæ, quibus Æthiopicæ voces expressimus, quarum aliquas ob
valorem peregrinum lineola signavimus, pronuntiandæ sunt ut sequitur:

	Angl.	Belg.	Gall.	Ger.	Ital.	Hisp.	Pol.		Angl.	Belg.	Gall.	Ger.	Ital.	Hisp.	Pol.	
a	a	ae	ai	â	-	-	-	ð	P.	Æthiopicum soni peculiaris.						
æ	ch	-	tch	tʃ	c an	ch	c'	q	k	vulgare vel ç. ante a. o. u.						
	sed sono peculiari. tee. i.							S.	-	-	ç	-	-	ç	f	
â	-	-	-	dj.	exacte respon-			Sh.	sh	-	ch	ʃ	ʃc an	-	ʃ	
	det ð Bohemico.															
ε	E semimutum ad η Polon. fere								x	Lusitanorum						
	accedens, quale est in ultimis							ʒ	Æthiopicum soni peculiaris.							
	syllabis Germ. habent. Wasser,							w	w	sive hʒo Suecicum, quod dif-						
	& Gallorum ce, me, te, que.									fert à w Germ. & Belgico.						
g	Gallorum & Itolorum ante a, o, u, ut							z	-	-	-	z	-	z		
gh	beriam plerique Germanorum, non ut									sed soni peculiaris.						
	Misnenses & Saxones, pronunciant.															
bb	-	ϕ	-	ϕ	-	-	ϕ	z	z	z	z	-	-	-	z	
k	k Æthiopicum soni peculiaris.									est s lene inter duas vocales ut ζ Græc,						
ñ	-	-	gn	-	gn	ñ	ñ	ʒ	ferè tʃ German. ac si ð Bohemicum							
j	y	j	y	j	j	y	j		duriùs pronuncies, sed peculiari sono.							
ʒ	-	ç	j	-	-	-	j									
	sive g Gall. ante e vel i.															

LIBER I.
DE NATURA REGIONIS
ET INCOLARVM.
CAP. I.

*De variis Habessinorum nominibus
& gentis origine.*

1. Origo nominis Habessinorum Arabica est. 3. Illi verò vocari malunt Æthiopes, & 4. speciatim Ag-azjan, i.e. Liberi: ut 5. Germani quondam Franci. Ex Arabia felici in Africam trajecerunt. 6. Nam à Sabæis seu Homeritis orti sunt. 7. Convenientia cum Arabibus. 9. Græci Axumitas, 10. alii Indos eos vocant. 12. Hinc confuso historiatarum. 13. erroneè Chaldæi appellantur. 14. Abassix vel Æthiopix nomen interdum retinebitur.

Nomine gentis ordiendum nobis est. Habesini¹ (14) aliis Abisini vel Abasseni nunc passim nominantur; vocabulo ab Arabibus indito, quibus حبش Habesh^f colluviem vel mixturam gentium^(g) denotat; (15) quam appellationem tanquam sibi probrosam diu spreverunt, nec adhuc in libris suis agnoscunt; (16) malunt enim Regnum suum ማንግሥተ፡ኢትዮጵያ፡ Manghesta-Itjopja h. e. Regnum Æthiopia seq; ኢትዮጵያውያን፡ Itjopjawjan, Æthiopes (17) vocari; vocabulo à Græcis accepto, sed nimis generali, & omnibus adusti coloris hominibus, olim in Asia etiam, communi: ^h Si verò speciale nomen ab illis exigas, Regnum suum ግዛ፡ Geez: item ገሌጌ፡ ስግዓዝ፡ Regionem Ag-azi, vel ግዛ፡ ግዛ፡ ግዛ፡ Terram Ag-azjan, id est, Liberosⁱ appellant: sive à libertate, sive à transitu & profectioe, quia verbum radicale ግዛ፡ Geeza⁽¹⁸⁾ utramq; significationem admittit. ^k) Fortè quia vetustissimis temporibus ex Arabia in Africam, alias sedes quæsitum, trajicientes, hoc

no-

f) Germanis sonat Chabesch/ alii pronunciant Chabasth. Hhabash. Ital. Habascia, Abassia. Gal. H3bech. Lus. Abex. Scripturâ diversâ, eloquio eodem; quia horum omnium origo una eademq; est Arabicum حبش. Malè Chabatti pro Chabassi in Prolegom. Bibl. Polyglott. Waltoni c. XV. p. 98.

g) Nam حبش Habesha sive Chabasha de turba hominum dicitur Convenit. & in II. Conjugatione حبش. Habbesha Congregavit. Hinc vocabula حباشة حبوش احابيش احابيش احابيش احابيش. Turbam hominum ex variis tribubus mixtam significant. Gol. Lex. p. 567. Habesinos igitur Latine Convenas uno vocabulo fortè non incommodè dixeris.

2, 3, 14. & h) Hinc Æthiopia veteribus dividitur in Orientalem & Occidentalem, Africanam & Asiaticam, atq; de ista loca Scripturæ sacræ, quæ de Cufæis agunt, accipienda. Hodie Africæ populis ferè tantum tribuitur. Vide Commentar.

i) Sic passim vocatur à Poetâ meo in Encom. XVIII. Decembr. 3, 5. & alibi; nec non à Gregor. Epist. 1. ad me datâ, ut in Commentario docebo.

k) Confer Lexicon meum Æthiop. col. 403.

nomen in signum libertatis, ut quondam Germani Rhenum transgressi *Francorum*⁽¹⁹⁾ usurpaverunt¹. Indigenæ enim non sunt; sed venerunt ex eâ Arabiæ parte, quæ *felix* vocatur, & mari rubro adjacet; unde facile in Africam transfretare potuerunt. *Abassenos* enim in Arabia olim habitasse, atque *Sabæis*,⁽²⁰⁾ sive (quod idem est) *Homeritis*^m accensitos fuisse, & veteres Geographi testanturⁿ, & multa alia convincunt argumenta. Nam lingua illorum vetus, quam Æthiopicam vocamus, Arabicæ maximè affinis est: mores nonnullos, veluti circumcissionem, cum *Arabibus* communes habent: ingenium & forma corporis atque vultus ad Arabes magis, quàm ad Æthiopes Africanos accedit; quin & *Severus* Imperator inter gentes Arabiæ devictas nummis suis etiam *Abassenos*^o inscribi curavit. Ipsi Habesfini, dum Reginam Sabæam sibi vendicant, originem suam produunt; illam enim è stemmate *Homeritarum* fuisse, Arabes uno ore^{2,3,20} docent. Græci scriptores ignorantia proprii nominis à regia urbe *Axumâ*, *Axumitas*⁽²¹⁾ dixerunt^p. Alii originis ratione cum veteribus *Homeritis*⁽²²⁾: alii ob vicinitatem cum *Nubæis* confuderunt. Pleriq; veterum *Indos*⁽²³⁾ vocaverunt, ut ferè omnes zonæ torridæ nationes, quarum speciale nomen ignorarent. Imo ipsum mare rubrum Indicum^q à nonnullis veterum appellatur, quo minus mirum accolas illius *Indos* nominatos fuisse; neq; aliud nomen sub initium superioris seculi in Lusitaniâ habuerunt. Nam Regem eorum *Damianus* à *Goëz* *Magnum Indorū Imperatorem* vocat^r. Quæ nominum diversitas in historiâ illorum haud exiguam confusionem peperit. Nam aliqua de nostris Habesfinis accipienda

1) Ita cenfeo cum autoribus hoc asserentibus apud Ioh. Isaac Pontan. de Francorum origine lib. III. c. I, n. 3. & seqq.

m) Sabæi enim & *Homeritæ* iidem sunt, è regione *Axumitarum*, interjacente mari rubro, ait *Procop. Gazæus* in Comm. ad cap. 10. v. 1. Lib. III. Reg. ad verba: *Regina Sabæa*.

n) Stèphanus in libro *Ἐπιπέλαγων* voce *ΑΒΑΣΗΝΟΙ*, ait. *Ἔθνη Ἀραβίας*. *Abasseni* gens Arabiæ, & ex *Uranii* Arabicis refert juxta *Sabæos* coluisse *Abassenos*, &c. Vide quæ infra notavimus L. II. c. 3.

o) *Ἀβασσηνῶν* *Abassenorum* in ejus nummis legitur, notante *Scaligero* in comput. *Eccles. Æthiop.* de Emendat. temp. Lib. VII.

p) Horum mentionem faciunt *Stephanus*, in voce *Ἀξυμίτης*. *Cedrenus* Anno XV. *Justiniani*. *Ptolemæus* &c. *Ἀξυμίτων* extare in numismate quodam, notat *Scaliger* in Comput. *Eccles. Æth.* Malè *Ἀξυμίται*, *Axumita* apud *Nonnosum* in *Photii Biblioth.* n. 3. *Nicephorum Calist.* L. XVII. c. 32. *Auxumita* *Procop.* in *Persicis*.

q) Sic appellat *Procopius Gazæus* in lib. 1. Reg. c. 10. bis. ut & alii, quod etiam observavit *Scaliger* in notis ad Comp. *Eccles. Æth.*

r) In relatione suâ, de Legatione *Matthæi Abessinorum* ad Regem *Lusitaniæ* Legati.

da veris Indis tributa^f: nonnulla, de aliâ quâdam Æthiopiæ gente scripta, de Habesfinis accepta. Romæ, cum primùm libri Æthiopici typis ederentur, lingua eorum Chaldaica, illi verò erroneè modò *Chaldæi*, modò *Indi* dicti fuerunt^g. Nos^h Habesfiniæ vel *Abassia* nomen, jam universo orbi notum, interdum & *Æthiopia* retinebimus; præsertim cum de Regibus, linguâ veteri, vel Ecclesiâ sermo fuerit, quæ Æthiopica inter eruditos audire, & ab ipsis Habesfinis sic vocitatur. Cur autem *Presbyteri Johannis regio* apud Europæos dicatur in loco memorabimus.

CAP. II.

De Habesfiniæ situ & finibus.

1. Situs supra Ægyptum, & gradus latitudinis. 2. error Jovii, & 3. tabularum vulgariarum. 4. latitudo vera. 5. longitudo conjecturalis. 7. Fines versus Septentrionem 8. Orientem 14. Meridiem 15. Occidentem.

B. T. I. c. 3. & I. c. 12. **I**N Africâ supra Ægyptum^u ultra Nubiam sita est Habassia^v inter octavum & decimum sextum circiter gradum latitudinis septentrionalis; Æthiopia superior⁽²⁴⁾ nonnullis^x dicta. Æquinoctialem lineam non attingit, multo minùs transit, quod tamen Geographi & Historici ferè omnes⁽²⁵⁾ hucusque asseruerunt; sive quòd aliorum dicta vel scripta non rectè intellexerint: sive decepti *Pauli Jovii* autoritate, qui scribit Regnum Scevæ (Ϫϫ: *Sewa* vel *Shewa*) antarcticum polum, duobus & viginti gradibus elevatum, aspicere; cum is plane non videri possit eò locò, ubi *Shewa* jacet. Quod utiq; non ex Habesfinis, utpote talium ignaris, sed fortè ex veteri quâdam Africæ tabulâ Geographicâ incautè nimis hausit; cujus autor Habesfiniam eousque dilatavit, donec aliam sibi notam regionem attingeret; ne scilicet, vacuò relicto, spatium medium ignorare videretur; quasi verò turpe esset id nescire, quod aciem humani ingenii fugit, nec nisi experiundo cognosci potest.

B. T. d. l. At Patres Societatis Jesu sphæricæ disciplinæ periti, & astrôlabio usi, primi veram, quam diximus, latitudinem à septentrione meridiem versus docuerunt: longitudinis gradus haud

f) Id maximè contigit in *historia conversionis Habessinorum* ab Ædesio & Frumentio factæ, quam Historiæ Ecclesiasticæ Scriptores ferè omnes hucusq; de veris Indis, nempe Asiaticis acceperunt. Theodoret. in *Histor. Eccles. L. l. c. 22.*

g) *Potken* in præf. *Pfalt. Æthiop.* Edit. Rom. Ambros. Theseus, introd. in *ling. Orient. p. 13.*

h) Sub Ægypto scribunt pleriq;, sed male & sine ratione.

x) Sic B. Tellez: *Historia Geral de Etiopia a alta, h. e. Historia generalis Æthiopia alta.*

1 haud æquè certò tradere potuerunt. Quantum verò conje-
 cturà ex itinerum spatiis ab Oriente Occidentem usque co-
 gnoscere licuit, Lusitani regnum istud, quâ latissimum est,
 2 *centum & quadraginta Leucarum* suarum intervallò æsti-
 3 maverunt. Longissimum autem iter est à mari rubro usque Ibid.
 ad fines Dembeæ, si rectà occidentem versus pergas; nam re-
 cedentibus in se regionibus, & angustioribus magis magisq;
 orientis & occidentis finibus, quasi in cònum sinuatur, mul-
 tis provinciis Gallanorum vi avulsis.
 4 In *plaga Septentrionali* conterminum habet Regnum
 5 $\Phi\text{Z}\Phi$: *Fundâ* (*Fungi Lusitanis*) aliàs ηC : *Sennâr* dictum, ve-
 6 teris Nubiæ partem. Versus Orientem olim mare rubrum
 terminus fuit; nunc, capto portu *Arkiko* cum insulâ adjacen-
 te *Matzua*, littus omne Turcis cesit, qui illius maris impe-
 7 rio potiuntur. Illud importuosum, nec non ob breviam & syr- Geograph.
 8 tes⁽²⁶⁾ periculosissimum est; ideoque Europæorum navibus Nub. clim.
 minus frequentatum: adhæc insulæ incultæ, & in ipso mari I. p. 5.
 aquæ penuriâ laborantes, navibus nusquam securum rece-
 9 ptum præbent. Fretum angustum, & crebris naufragiis in-
 fame ab Arabibus باب اليندب *Bab-elmendeb*,^y i. e. *porta affli-* Ibid.
 10 *ctionis* vocatur. Intransitibus regnum *Dancalè* ad sinistram
 hujus freti conspicitur. Regulus illius Habesfinorum amicus
 est, & portum *Baylur* habet, ubi Patriarcha Româ missus ap- 3, 11.
 11 pulit, & salvus in Habesfiniam pervenit. Sequitur intror- A. 1625.
 12 sum magis *Adelæ* Rex Muhammedanus, Habesfinorum in- 2, 14.
 13 fensissimus hostis, & superiori seculo flagellum. Dehinc re-
 gna *Damarò*, *Bali*, *Fatagar*, *Vved*, *Bizamò*, *Cambata*,
 cum multis aliis provinciis, à Gallanorum barbarâ gente vel
 14 occupatis vel vastatis, occurrunt. Flexis deinde circa octa-
 vum gradum in meridiem regionibus, *Alaba* atque *Jend erò* 1, 16.
 (Lusit. *Gingiro*) gentilium regna Habesfiniam terminant;
 donec ad *Enaream*, ultimum regnum, inter nonum & octa-
 vum latitudinis gradum versus occasum hybernæ situm,
 15 perveneris. Postremò flumen *Maleg*, & ipse *Nilus* per in-
 gentes solitudines evolutus, terminum *occidentalem* consti-
 16 tuit. Nec ullæ ibi gentes mentione dignæ, præterquam Æ-
 thiopes vagi atque palantes, (veteribus *Nomades* vel *Troglo-*
dya, Habesfinis ΦΖΦΛ : *Shankala* dicti) usque ad *septentrio-* 1, 14, 53.
nem, regnumq; *Sennâr* supra nominatum, reperiuntur.

B

CAP. III.

y) In tabulis vulgatis, etiam recentibus, malè *Babelmandel*. Interpretes Geographi Nu-
 bienfis pronunciant *Bab-akmandab*, & reddunt *ostium funestum* p. 20.

CAP. III.

*De divisione Habessiniae in diversa
regna & regiones.*

Regiones & Regna Æthiopia diversimodè recensentur & 3. numerantur. 4. Mendæ numerica. 6. Gregorii enumeratio & pronuntiatio. 7. Amhara fines & 10. regiones. 11. Angota. 12. Bagendra cum suis præfecturis. 14. Balia, Bizama, Bugna. 15. Cambata. 16. Conta, Damota, Davvaro. 17. Dembeja ejusq; regiones. 18. Enarja. 19. Fatagara. 20. Gafata, Gajobe, Gaña, Ganz, Gadm, Gojam. 21. Gombo. 22. Gongga, Guraghe, 23. Ifâr, Samên, Sér. 24. Sevva. 25. Shât. 26. Tigra. 27. præfecturæ illius, ut & 29. quæ Bahrnagasso parent. 31. VValaka, VVed. 33. Plura Tellezius refert. 34. contra alia omittit. 35. Provincia insigniores. 36. Quid hodiè possideat Rex Habessiniae.

Regiones, quibus Æthiopia constat, non æqualiter, nec eodem numero ab omnibus recensetur. Pleræq; regni nomen (Æthiop. ሜንግሄት: *Menghest*) obtinent, fortè quia priscis temporibus suos Regulos aut jura propria habuerunt; sicuti Hispaniam multa ejusmodi regna continere novimus. Cæteræ verò (Amharicè ሸሜት: *Shumet*) præfecturæ dicuntur; quæ non à Proregibus reguntur, sed peculiare suos præfectos habent; quæ, si cum regnis ita dictis confundantur, incertum regnorum numerum reddunt. *Paulus Jovius* imperium Habessinorum in *quadragenta* amplius regna distinguit: alii plura addunt; quæ facilius scribuntur, quàm demonstrantur. *Matthæus Armenus* primus Habessinorum ad Lusitanos Legatus *sexaginta*^a: *Tesfa Sionus* editor Novi Testamenti Æthiopici 𐌹: 0: B h. e. *sexaginta duo* regna Imperatori suo subjecta esse dicit⁽²⁷⁾; nisi fortè nota numerica 𐌹: LX. mendosè pro 𐌹: XX. posita fuerit; cujus generis mendæ^a in sacris & profanis scriptoribus sunt⁽²⁸⁾ frequentissimæ. *P. Nicolaus Godignus* ex relatione *Johannis Gabrielis* tribuni Lusitani, viri celebris & diu in Æthiopiâ versati, scribit; *Imperium Abassinum viginti sex regna & quatuordecim regiones antiquo jure complecti*.⁽²⁹⁾ Verum miscet vicina quædam regna, Habessinorum Regi nullo jure subjecta, quædam etiam omittit. ^b Viginti tamen & ultra esse constat, computa-

In Epil. Ev. Johann.

L. I. c. 4.

^a) Dam. à Goez de Legat. Indorum Imper. ad Emauel. III. Lus. Reg.

^a) Ludov. Capellus in Critic. Sacr. L.I. c. 10. Exemplum habet Sam. Bochart in Hieroz. suo L.II. c. 27. ad loc. Macchab. I, 6, 37. de viginti duobus militibus in uno Elephanto.

^b) Sanè regnorum enumeratio apud N. Godignum est confusissima, pleraq; pessimè expressa, ut *Leca* pro *Waleka* &c. Et cur in numerum regnorum Abassiarum refert *Adeiam* & *Ançagurelè*, quæ metropolis ejus, non regnum est, & *Hawashi* (sic enim scribendum) fluvio irrigatur? cum tamen ipse fateatur, incolas Abassino Imperatori se nullâ subditos.

tis illis quæ Gallani occupaverunt. Gregorius *triginta* mihi nominavit, additis fortasse parvis nonnullis, quæ ab aliis pro præfecturis habentur. Ea ex ore & scripturâ illius recensebo,^c ut lectori de verâ & genuinâ pronunciatione eorum constet.

7 Primum quidem, ut & optimum ac fertilissimum, est Regnum *Tigre*, sed nobilitate præstat *Amhara*, quam primo loco ponemus, reliquis literarum Latinarum ordine sequentibus.

8 I. ለጦኃረ: AMHARA. Regnum est nunc totius Æthiopiæ nobilissimum, ob munitissimas illas rupes ገዢ፣ ዐለጦ ላሳል: *Gheshen* & *Ambaçel*, ubi quondam Regum filii, regnò exclusi, custoditi fuerunt; ac ob id Regum hodiernorum, ut
9 & virorum nobilium patria censetur. Meditullium ferè Habesiniæ est, & à septentrione Regnum Bagemder: ab occasu Nilum, & transillum Regnum Gojam: à meridie Walakam: & ab oriente Angotam spectat. Regiones illius sunt sequentes:

1. ለቋጦገ:	<i>Akamba.</i>
2. ለጦ ላሳል:	<i>Ambaçel.</i>
3. ለንግሲት:	<i>Anbaçit.</i>
4. ለርግንጌጦ:	<i>Armon-em.</i>
5. ለትርን: ጦርጦ:	<i>Atronça Marjam.</i>
6. በደ: በጾ:	<i>Bada-bad.</i>
7. በራራ:	<i>Bararâ.</i>
8. በፑተ:	<i>Barata.</i>
9. በደ: ገደል:	<i>Beda-gadal.</i>
10. ደደ:	<i>Dada.</i>
11. ደጾ:	<i>Dad.</i>
12. ደጦላ:	<i>Demah.</i>
13. ሌፍራተ:	<i>Ephrata.</i>
14. ሌዐርዘ:	<i>Ewarzâ.</i>
15. ፈረስ: ላላር:	<i>Feres-bahr.</i>
16. ገደተ: ገርርን:	<i>Ganata Ghiorghis.</i>
17. ገዢ: ለር:	<i>Ghesha-Bar.</i>
18. ገረጦገ:	<i>Grumghè.</i>
19. ገል:	<i>Ghel.</i>
20. ገዢ:	<i>Gheshè.</i>
21. ገዢ፣	<i>Gheshen.</i>
22. ሀገረ: ስርስተስ:	<i>Hagara-Christos.</i>

B 2

23. ጥር፣

c) Hoc utique valde necessarium fuit, ob variationem & corruptionem horum nominum maximam, quæ apud autores passim obvia est.

Procem. n. II

23. ቀር፤ ግርዖ፡ *Karna-Marjam.*
 24. ቀር፤ ግርዖ፡ *Kisarja.*
 25. ላይ፡ ቁይተ፡ *Lai-Kuejta.*
 26. ግን፤ ሠላጤ፡ *Macana-şelaşê*, Gregorîi patria.
 27. ግልዛ፡ *Malza.*
 28. ቸግላ፡ *Shegla.*
 29. ቸሮ፡ *Tabor.*
 30. ተደላላ፡ ግርዖ፡ *Tadbaba-Marjam.*
 31. ቸተ፡ ቁይተ፡ *Tat-kuejta.*
 32. ዋል፡ *Walsa.*
 33. ዋሮ፡ *Waro.*
 34. ዋግ፡ *Wagda.*
 35. ዋንዘ፡ ጸገር፡ *Wanz-egr.*
 36. ዘር፡ ስግራ፡ *Zar-amba.*

II. ለንጎት፡ ANGOT. Regnum; quod & ለንጎት *Hangot* dicitur.

III. ስግራ፡ BAGEMDER. In tabulis vulgaribus *Bagamidri*. Regnum amplum & fertile est, multisque fluvii irriguum. Gregorius cum Germaniâ nostrâ comparabat, ግይ፡ ብዙ፤ ስዘ፡ ስግራ፡ ስግራ፡ ስግራ፡ inquit: *Multa hic aqua est, sicut in Bagemdra*. Flumen ስግራ፡ *Bashlo* illud ab Amharâ dirimit. In diversas regiones dividitur, quales sunt: 13

1. ለንደቤት፡ *Andabêt*. Buccinatorum hæc regio est.
2. ለትሰኛ፡ *Atcana*.
3. ደብር፡ *Dabr*. Hanc regionem speciatim Germaniâ similem dicebat Gregorius.
4. ጸብ፡ *Este*.
5. ገኛ፡ *Guna*.
6. ቀግ፡ *Koma*.
7. ግብ፡ *Makêt*. Angotæ vicina regio.
8. ግብ ግይ፡ *Mashalamja*.
9. ጸብ፡ ግይ፡ *Nafasmauca*.
10. ስግራ፡ *Smada*.
11. ጸግ፡ *Tzama*.
12. ዋይደግ፡ *Wainadga* ex de Grani superiori seculo nobilitata.
13. ዋይ፡ *Wido*.

IV. ላሊ፡ BALI. Regnum maximè orientale, quod Gal-¹⁴ 1, 16, 13. lani primùm occupaverunt, & ex eo tantis postea cladibus Habessiniam affecerunt.

V. ብዙ፡ BIZAMO, Nilo à *Gojama* distinguitur.

VI.

VI. ሀገፍ: BVGNA. In tabulis nonnullis *Abugana*; *Proam. n. 7.*
 montosum atque exiguum Regnum.

15 VII. ስጦላት: CAMBAT; Cujus incolæ vocantur ስብሌ:
 ለደዎ: *Seb-a-Hadja*, i. e. Hadienses. Hinc *Adea*, sive *Hadea*
 malè pro Regno in tabulis ponitur. Vltimum est versus me-
 ridiem Regnum, haud procul Enareâ situm, Regulo Chri-
 stiano subiecti sunt Christiani, Muhammedanis & paganis

16 VIII. ጎጃቶ: CONĀT. Lusit. *Conch.* • (immixti.

IX. ደግት: DAMOT. Regnum australe, ultra Nilum
 & Gafatas situm.

X. ደዋሮ: DAWARO. Orientem terminat, australi Ba-
 liæ vicinum.

17 XI. ደጦብዎ: DEMBEJA vel DEMBEA. Regnum ob
 castra regia nunc celebre, quæ ibi diu locata fuerunt. Cujus
 præfecturæ sunt:

1. ሀራብዎ: <i>Arebja.</i>	9. ስራቆ: <i>Sarakò.</i>
2. ደጎል: ለርዎ: <i>Decul-arwa.</i>	10. ስረ: ዋርጊ: <i>Sera-karn.</i>
3. ደኸፍ: <i>Dehmana.</i>	11. ጠዋብ: <i>Takueça.</i>
4. ጃዎጊ: <i>Edn.</i>	12. ተጊባል: <i>Tenqel.</i>
5. ገላ: <i>Gaba.</i>	13. ጥልገ: <i>Tshelga</i> , ubi cauces sive pylæ Abassiz sunt Sennâr versus.
6. ጎጊደር: <i>Guender.</i>	14. ዋልዋዎ: <i>Walwad.</i>
7. ቋረ: <i>Kuara.</i>	
8. ናረ: <i>Nara.</i>	

18 XII. ስፍር: ENARJA^d à Christianis & gentilibus inco-
 litur. Regnum hoc Melec-Saghedus in ditionem redegit, Re-
 gulò ejus ad fidem Christianam converso. Incolas Gregorius
 à probitate & integritate valdè laudavit. Solum fertile, &^{1, 14, 9.}
 multo auro ferax esse dixit, additò: *audivisse sese è Lusitanis,*
Regnum hoc triginta quinque dierum itinere ab Oceano In-
dico distare; sed id se in medio relinquere.

19 XIII. ረጠገር: FATAGAR. Olim à Christianis habita-
 tum fuit hoc Regnum, quæ orientem spectat, Baliæ vicinum.

20 XIV. ገጋት: GAFAT. Damotæ finitimum regnum.

XV. ገዢጊ: GAJGHE. lege ut Galli *Gajegue.*

XVI. ገጊ: GAN: Lusit. *Ganbe.*

XVII. ገጊዝ: GANZ. Quod nomen cum Baliâ, in ficto Re-
 gistitulo, malè in unum vocabulum *Baleganiz*, contrahitur.

21 XVIII. ገደጦ: GEDM. Propè Dawarò ad Orientem situm.

XIX. ገዢጦ: GOJAM. lege cum Gallis *Gojam.* Re-

B 3 gnum

d) Lusitanis *Narea*, Godigno *Nerea*. L. I. c. 4.

e) Malè *Goyame* in tabulis: pejus *Goroma* apud Godign. L. I. c. 4. p. 15.

L.I. c. 3.

GONGA. GVRAGHE. IFAT. SAMEN. SET. SEWA. TIGRA.

1, 8, 20.

gnum hoc, repertis ibi Nili fontibus, nunc celebre est, situ prorsus mirabile; Nilus enim ferè totum, peninsulæ in modum, ambit. Meroën autem (quod Tellezius putat) nullo modo esse posse, in commentario docebimus. (30) Viginti tractusi. e. regiones continere Godignus tradit, nomina reticet.

L.I. c. 9.

L.I. c. 4.

XX. ጎጦጦ: GOMBO. 21

XXI. ጎጊጎ: GONGA.

XXII. ጎጊጎ: GVRAGHE. 22

XXIII. ስፋት: IFAT. ab orientali parte *Shewa* situm.

L.I. 4. §. No qual. N. G. d. l. p. 16.

XXIV. ስጫን: SAMEN. Tellezio *Cemen*, à quo inter 23 provincias computatur.

XXV. ስጦት: SET. cujus incolæ Ethnici sunt.

XXVI. ጸጌጌ: SEWA. Amhar. ጸጌጌ: *Shewa*. Lusit. *Xoa*, vel 24 *Xaoo*. Amplissimum & opulentissimum regnum; olim à Regibus sæpe frequentatum, ac tunc Amharâ celebrius. In superius & inferius dividitur. Multa ibi monasteria & aliquot oppida dantur, ut in tabulâ nostrâ videre est. *Dabra-Libanos*; sedes *Ieeghi*, summi Monachorû antistitis, olim hîc fuit. 25

3, 3, 27.

XXVII. ስት: SHAT. Lusit. *Xat*. 25

XXVIII. ጥጊጊ: TEGRE sive TIGRA. Unum ex præci- 26 puis regnis, idque primum Æthiopiam intrantibus. Priscorum Regum patria, qui Axumæ degerunt. Parsejus nobilissima mare rubrum spectat, & ጣሕር: *Bahr*, Mare: vel ጦዳጊ: ጣሕር: *Medra-Bahr*, *Terra maris*, sive provincia *maritima* vocatur, quæ tres Toparchias sub se comprehendit. (31) Præses illius ጣሕር: ኔጋሽ: *Bahr-nagash* sedem habet in ደጣርጥ: *Dobarwa*.^f Præfecturæ Tigrenses sunt:

1. ስጦጋሌ: <i>Abargale</i> .	12. ስንደርት: <i>Enderta</i> .
2. ስሸጥጦ: <i>Acsum</i> , i. e. Axuma præfectura, Regie antiquæ cognominis.	13. ጎርጣልት: <i>Garalta</i> .
3. ስደት: <i>Adet</i> .	14. ሀገራይ: <i>Hagaraj</i> .
4. ስፈ: ጦጎንን: <i>Afa-Macnonen</i> .	15. ጦጦ ስርት: <i>Memberta</i> .
5. ስጋጦዎ: <i>Agamja</i> .	16. ናደር: <i>Nader</i> .
6. ስጦጊ: ስኑት: <i>Amba-Sanet</i> . ^g	17. ሠሐርት: <i>Sahart</i> .
7. ስጊ: <i>Bora</i> .	18. ስለዋ: <i>Salawa</i> .
8. ስር: ለህለይ: <i>Bura superior</i> .	19. ስናፌ: <i>Sanafe</i> .
9. ስር: ተሐተይ: <i>Bura inferior</i> .	20. ስጊ: <i>Sire</i> .
10. ስት: ስጊ: ጎረጫ: <i>Beta-Abba Garima</i>	21. ተደር: <i>Taderar</i> .
11. ደጊ: <i>Doba</i> prope <i>Angotam</i> , <i>Ethnicis habitata</i> .	22. ተጦሴን: <i>Tamben</i> .
	23. ተጊት: <i>Torat</i> .

24. ጸጦጣ

f) In tabulis *Debarua* malè *Barwa*, vel pejus *Barna*.

g) *Amba sanct* Tellezio p. 119.

24. ḤḤḤ: TZAM-a.		26. ḤḤ: Wâg.
25. ḤḤḤ: TZERA-E.		27. ḤḤḤ: Wajrât.

28 Quæ variis nationibus atque gentibus habitantur. Sed non totidem præfecti sunt ac præfecturæ; quia uni sæpe duæ vel tres parent. Bora enim, Salawa, & Waga unum tantum habent præfectum.

29 Præfecturæ, quæ Bahrnagasso parent, sunt:

1. ḤḤḤ: *Bakla*, cujus incolæ omnes armentarii sunt, & alibi æstatis, alibi hyemis tempore commorantur; ut infra dicitur.

2. ḤḤḤ: *Egala*.

30 3. ḤḤḤ: *Hamasen*. Tribus oppidis constat, quæ Regi Habessinorum quidem parent, sed sibimet Rectores præficiunt, ac suis legibus in modum alicujus parvæ Reipublicæ utuntur; sæpe etiam exulibus, atque aliunde profugis asylum præstant.

4. ḤḤḤ: *Marjan*.

6. ḤḤḤ: *Sarawe*.

5. ḤḤḤ: *Marata*.

7. ḤḤḤ: *Zangarên*.

31 XXIX. ḤḤḤ: WALAKA. Lusitan. *Oleca*, vel *Holeca* inter Amharam & Sewam sita.

. XXX. ḤḤḤ: WED. Lusit. *Ogge*.

32 Hæc sunt regna cum præfecturis suis, quæ mihi Gregorius enarravit, atque Æthiopicis literis descripta reliquit, ut ea & genuinè pronuntiare, & Latinis literis, quantum fieri potuit,

33 exprimere quiverim. At plura *Tellezius* recenset, neque ta- L. I. c. 4.
men majusculis literis, ut cætera regna, in tabulâ suâ expressit; nempe: *Alamale*.

Aurâ.

Boxa, quam tamen regionem quandam Enarez esse dicit. L. I. c. 8.

Gumar.

Bahargamo.

Manz.

Marrabet.

Bet Zamora.

Mota.

34 Contrà regna nonnulla omittit, quorum tamen aliqua in tabulam suam Geographicam intulit: aliquorum etiam in historiâ suâ mentionem facit. Ea autem sunt:

Fatagar.

Gonga.

Gafât.

Sêt.

Gajghè.

Shât.

Gombo.

35 Provinciæ insigniores, quæ peculiare suos præfectos habent, sunt: 1. ḤḤḤ: *Emfras*, inter Bagemdram & Dembeam sita.

2. ḤḤḤ

2. מַזָּגָא: *Mazaga.*3. מִגָּר: *Mugar*, prope Sewam.4. תְּזָגָדֶה: *Tzagadè.*5. וָגָרָא: *Wagara.*6. וָלְכַיִת: *Walkajit.*

Reliquas in tabulâ nostrâ Geographicâ reperies.

Ex quibus regnis & provinciis Habessinorum Rex nunc temporis adhuc possidet:

1. *Amhar am.*2. *Bagemdr am.*3. *Cambat am.*4. *Damot am.*5. *Dembe am.*6. *Enare am.*7. *Gojam am.*8. *Samen am.*9. *Sewa partem* cum aliis nonnullis ignobilioribus regnis.

Ut & provincias:

1. *Emfray am.*2. *Mazagam.*3. *Tzagadè am.*4. *Wagaram.*5. *Walkajit am.*

quæ regna & regiones optimam quidem, attamen vix dimidiam antiquæ Habasîæ partem constituunt; reliqua Gallani occuparunt, vel defolarunt; ut in loco memorabimus.

CAP. IV.

*De Tabulâ Habessiniae Chorographicâ
vulgari, & auctoris novâ.*

1. *Tabula nova* Habessinorum. 2. *vetus* ut erronea taxatur. 5. Gregorio *ridicula* visa. *Causa ex pravâ scripturâ.* & 6. malè intellectis vocabulis *Barnagasso, Tigremahon, Ambiancantiva*; quæ 7. declarantur. 13. *Literarum potestates* ambiguae. 17. consilium concinnandi Alphabeti cujusdam Geographici. 19. auctoris de tabulis suis contestatio.

VT autem cuncta eò meliùs appareant, novam Habessiniae tabulam Chorographicam ob oculos ponemus; vetus enim, quæ incerto autore circumfertur, erronea profus est. Pudebat me apud Gregorium vanitatem & incuriam nostrorum hominum mihi exprobrantem, qui tam absurda Orbi literato obtruderent, atque pulcherrima aliàs Geographiæ opera^h talibus ineptiis foedarent; ejusmodi tabulas sine idoneâ autoritate, sine admonitione ullâ, à cujus nationis viro, quando, quâve linguâ primùm conscriptæ fuerint, in lucem emittentes; profus quasi lectorem ex professo fallere vellent, ne de veritate rei judicare posset. Et sanè multos claros cæteroquin insigni judiciô præditos viros fefellerunt, qui

im-

^h) Veluti *Ortelii, & Joh. Jansoni* Theatrum mundi. Atlas Major Gerh. Mercatoris, Guil. Blau, & aliorum.

imperium Habesfinorum totius orbis amplissimum, nec multo minus Europâ prædicaverunt, commentis istis improvidè nimis fidentes.

5 Cum primò *tabulam vulgarem* Gregorio proponerem, modò risum, modò stomachum movebam; nam antequam mihi venisset in mentem literas Latinas more Lusitanico efferendas esse, interrogabam de regno *Xoa*, *Gojame*, aliisq; regionibus, quibus Lusitani literas, *a*, *d*, *da*, tanquam articulos suos vel demserant, vel addiderant, nullâ literæ *b* ratione habitâ, ille verò, quid vellem, nesciebat, donec pro *ksoa* 𐤀𐤍𐤔𐤀

6 *Shoa*, pro *Goyam*, *Gojam*, & ita porro, pronunciarem. At impensè ridebat, cum sciscitarer de regnis *Barnagasso*, *Tigremahon* & *Ambiancantiva*. Nam post brevem dubitationem intelligebat hos esse Proregum titulos cum nominibus regionum, quibus præfecti essent, conjunctos: nec non

7 Lusitanicâ pronunciatione & scripturâ valdè corruptos. Et enim *Barnagasso* Amharicum est 𐤁𐤏𐤓𐤁𐤓: *Bahr-nagash*, ex *Bahr* mare & *Nagash* Rector compositum, quasi præfectum maris diceres. *Tigremahon* corruptè pro 𐤏𐤓𐤁𐤓: 𐤏𐤓𐤁𐤓: *Tigre-Macuonen* h. e. Regni *Tigre* Iudex sive Præses. *Ambiancantiva*, pro 𐤁𐤏𐤓𐤁𐤓: 𐤁𐤏𐤓𐤁𐤓: *Dambea-cantiba* h. e. *Dembea* præfectus. Idem contigit nobilissimæ urbi eidemque regiæ, *Axumæ*, nuspiam in tabulis comparenti, quia 𐤁𐤏𐤓𐤁𐤓: *Acfum* i. e. *Axum*, Lusitanis sonuit *Acassum*; abjecerunt igitur *A* tanquam articulum, & additâ terminatione suâ *O* fecerunt *Cassumo*⁽³²⁾; in quâ urbe diu hæsimus, priusquam id, quod esset, cognosceremus. Prætermitto alia innumera, quæ tabulam vulgatam inutilem mihi planè reddebant. Nec dubium est idem in aliis exoticis tabulis crebrò usu venire, ut, nisi quis divinaverit nationem & linguam primi auctoris, non nisi per-

9 versissimè nomina locorum legere possit. Cum enim hodierni Europæi proprias literas non repererint, sed Latinas mutuatas suis sonis accommodaverint, factum est, ut una eademq; litera à diversis nationibus diversimodè efferretur; id

10 quod in literis conjunctis maximè usu venire solet. *Ch*, *Germanis*, *Belgis*, & *Polonis* est aspiratio aspera, scilicet 𐤏 *Hebræorum*, & *Græcorum*: *Italis* verò *Ch* legitur ut *K*. *Gallis* ut sibilus fortis 𐤏. At apud *Anglos*, *Hispanos* & *Lusitanos*, qui soli

C

VO-

i) Ut *Abugna*, pro *Bugna*. *Barna* pejus *Barna* pro *Dobarua*. *Amarã* pro *Amhara*. *Ambadora* pro *Ambadorho*, &c.

k) In tabulis vulgatis extat etiam *Tigre* & *Tigray*, quasi diversa regna essent; quod graviter reprehendit *B. Tellez*, L. I. C. 4.

vocem *China*⁽³³⁾ genuinè pronunciant; sibilus est quasi ex *Ch* & *sch*, cõpõsitus, quem *Itali* exprimunt per *C* ante *e* & *i*; *Poloni* per *Ch*. Sed in nullo major varietas, quàm in sibilo *w*¹¹ modõ dicto occurrit. *Germanis* est *Ch*; *Anglis* *Sh*, *Gallis*, *Ch*, *Italis* *Sc* ante *e*, & *i*; quem *Lusitani* per *X*. significare voluerunt, ne scilicet supervacanea maneret in Alphabeto illorum ista litera.

nobis e.
vide Tab.

Æquum ergo esset, ut editores peregrinarum tabularum¹² docerent, secundum quam linguam regionum & urbium nomina legenda essent: vel qui universale quoddam opus¹³ Geographicum parant, ut syllabum quendam elementorum certi & constantis valoris præmitterent, Latinasq; literas ambiguae potestatis signo quodam notarent, quibus æqualiter in toto opere uterentur.⁽³⁴⁾

Specimen post proœmium dedimus, secundum quod lectio¹⁴ nominum Æthiopicorum, Latinis literis expressorum, cum in hoc opere, tum in tabula nostrâ instituenda est. Quominus autem in legendo peccetur, eandem tabulam Æthiopice quoq; ex scripturâ Gregorii edere volumus, quò linguæ illius gnari cognoscant, quò pacto Æthiopes regnorum atq; provinciarum nomina exprimant.

Cæterum tabulam nostram Chorographicam defectibus suis laborare libenter fatemur: Nam Gregorius etsi nomina situmq; locorum satis nosset, graduum sphaeræ atq; elevationis poli ignarus plane erat. Igitur in prioribus, quas construxi, Habessiniae tabulis, latitudinem atq; longitudinem tabularum vulgarium secutus sum; quia autem in eo falsæ videbantur, nullas in publicum edere satius visum fuit. Unum tantum & alterum exemplar manuscriptum Magnatibus quibusdam,¹ orto fortè de Æthiopiâ sermone, cum convenienti excusatione obtuli; quibus nunc, si forte reperiantur, fidem derogare necessum habeo. At postquam in Tellezii tabulam Chorographicam incidi, quæ à Patribus Societatis ope astrolabii rite facta erat, non dubitavi gradus in eâ positos retinere, eamq; publici juris facere; additâ novâ Africae tabulâ, quò noscentibus cuncta in aperto sint. Mediterranea addidimus, ut ut incertissima, quia ob regionum longinquitatem à mercatoribus Europæis rarissime frequentantur.⁽³⁵⁾

L. I. c. 4 & 5.

CAP.

¹) Thevenotius illius, quam Electori Moguntino dedi, mentionem facit in scripto cui tit. *Remarques sur l'histoire d'Ethiopie*. Obtuli & Regi Daniæ Friderico III. & Electori Palatino Carolo Ludovico, & aliis, exemplaria missa.

CAP. V.

De cæli naturâ & aëris temperie, tempe-
statibus, ventis & similibus meteoris.

1. Aër varius. 2. Aëstus mirabiles effectus. 5. Zona torrida nihilominus habitabilis est. 8. *Excelsa* frigent. 13. *Nix* nulla. 15. Aëris temperies & salubritas. 16. *Tonitrua* horrenda. 18. *Hyems* fœda. 19. à Gregorio describitur. 22. diversitas tempestatis *in eodem situ*. 24. Geographi taxantur. 27. Quatuor anni tempora diversa ab Europæis. 29. *Veris initium* die 25. Septembris. 31. quid sit *R.P.P.*: 32. quid *M.P.P.*: 33. *tria tantum* anni tempora reverâ habent. 35. *dies & noctes* ferè semper æquales; *dilucula & crepuscula* brevia. 38. *Venti* in montibus & in planitie quales? item in *Suaqena*. 40. Ventus impetuosissimus *N.Z.P.*: *Anguis* dictus. 42. *Typhon* & *prester* fœvissimi & 45. exitiosissimi.

1. **I**N tot tamq; variis regionibus varia aëris est constitutio. Ardore Solis intolerabiles sunt in locis planis atque depressis, *N.G.I. n.* quæ $\Phi\Lambda$: *Kolla* Habesinis dicuntur; quales Seneca describit *Natur.* his verbis: *Saxa velut igni fervescunt, non tantum medio sed* ^{quest. L. IV. c. 2.} *inclinato quoque die: ardens pulvis, nec humani vestigii patiens: argentum replumbatur: signorum coagmenta solvuntur: nullum materia superadornata manet operimentum.*
3. Quo nomine infame est utrumq; maris rubri littus, illiusq; insulæ; imprimis *Suaqena*, cujus aëstum Gregorius multoties appellabat *infernalem*. Aiebat enim *cuticulam corporis humani*, quam *Epiderma* Anatomici vocant, quasi *deglubi ceram Indicam*, cujus in sigillis usus, in capsulis liquefcere: ^{so-B.T. IV. 38.} *leas calceorum tanquam in prunis torreri*. Falsi tamen fuerunt Geographi prisci, ^{Id. I. 12.} qui zonam torridam inhabitabilem crediderunt; ⁶⁶ *Mediam enim terrarum partem, qua solis orbita est, (ut Plinius loquitur,) exustam flammis & crematam, L. II. c. 68.* *cominus vapore terreri*. At hi non consideraverunt naturam illorum, quibus ea patria est: multo minus secum reputaverunt avaris ac dominandi cupidis tantam patientiam inesse, ut etiam exteri fervores Solis, quamvis immodicos, libenter tolerent. Scilicet Philosophi nonnulli incerta & incomperta pro certis & veris docent, atq; de aëris, cœli, astrorumque naturâ ita disserunt, quasi diu iter in æthere fecissent.
8. ³⁷ Neque illis venit in mentem posse etiam montes sub zonâ torridâ ultra nubes, adeoque ultra aëstum extolli. In montibus enim aërem frigidiorẽ dari omnes gentes in suis regionibus experiuntur. *Aërem autem per se frigidum esse,* ³⁸ *nec*

C 2

nisi

m) Aristot. Meteorolog. L. II. c. 2. & alii eum secuti.

n) Hispani dicunt & observant: *El que anda ira su interes, non repara en incommodidades.* Qui in utilitatem intentus est incommoda non curat.

nisi replicatis inter exhalationes terrenas Solis radiis calefieri, fagaciores Philosophi ° docent. In imâ aëris regione prope 10 terramid dense & confertim: in superiore, ob spatium magis magisque laxius, rariùs contingit; ac ob id humilia loca æstuant, excelsa frigent, gelidâ aëri naturâ, ob caloris alieni defectum, manente.

Igitur statim à littore maris rubri, quò altiùs montes 11 Æthiopiæ ascenderis, eò temperatiorem aërem sentias; ita
 L.I.C.12. ut, teste Tellezio, in multis Habesiniæ regionibus mitiores sint æstatis calores quàm in Lusitaniâ, tot gradibus versus septentrionem remotâ. Imò dantur regiones maximè montosa, veluti Samena, in quibus frigus magis timetur quàm æstus. *Nulla* tamen vel paucissima ibi nix; ⁽³⁹⁾ grando quæ 13 dam minutior humum nonnunquam operit, quæ procul aspicientibus nix videtur. Gregorio nota non erat; nam cum 14
 A.C.1652. montes Tirolis sub finem Septembris cum eo transirem, *nivem*, quæ paulò antececiderat, videns, *ΜΛΞ: ΜΛΞ: Haritz, Haritz*, exclamans, *farinam* mirabundus vocabat. Talem 15
 I,14,36. aëris temperiem salubritas regionum: salubritatem vivacitas incolarum sequitur, quam nonnulli usque in annos centum producant. In solâ Tigrâ sub initium veris Æthiopici, nimirum mense Septembri & Octobri, febres grassantur.
 B.T.V,1.

Ex illâ, quam diximus, aëris varietate tonitrua stupenda 16 oriuntur; quæ, cum describeret Gregorius, audientes ferè exhorrescebant; coortis enim simul pluribus tempestatibus, cœlum atris nubium globis tegitur; mox fulgura undique continua, & fulmina creberrima atque terribilia, etiam animos firmatos taliumq; asuetos percellunt. Ingruunt *nimbi* 17 densissimi, non guttis, sed quasi rivulis aquam fundentes. ⁽⁴⁰⁾ Ruunt *torrentes*, qui saxa, arbores, & obvia quæque per devexa provolvunt. *Flumina* omnia exundant. Viæ velaquæ 18 opertæ, vel cœno tenaces itinera impediunt. tam foeda illis hyems est, plerumque totos tres menses durans. Gregorius 19 illam his verbis mihi exposuit:

<p> ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: ΗΛΤΡΡΡ: </p>	<p> <i>Hyems Æthiopia non consistit tantùm in pluviâ, quæ descendit de cœlo, sed insuper terra etiam aperit os suum in omnibus locis, & evomit aquam. Imò intra unius cuiusq; ades scaturit</i> </p>
---	--

o) Sen. Natur. quæst. L. II. c. 10.

Ρ. C. : τ. κ. τ. : α. λ. ζ. τ. Η. : λ. ζ. | aqua, si fuerint in humili loco (positæ.)
 Α. Ζ. Α. : λ. η. Ρ. τ. ε. : η. ο. η. ζ. : Hanc ob causam non adificamus do-
 τ. κ. τ. : Η. λ. ζ. ο. λ. : η. ο. α. υ. | mus nostras in locis depressis, sed in
 Δ. τ. : η. Η. τ. : λ. α. η. ζ. τ. ε. : ο. λ. | editis. Tot ac tanta flumina, & sca-
 ζ. φ. υ. τ. τ. : ο. Ρ. τ. : Η. ο. Ρ. C. : | turigines aquarum ex terrâ: & tales
 Ο. Η. ε. ο. τ. : Η. λ. Ρ. C. : λ. Δ. ο. : | pluviae ex aëre ita non dantur alibi,
 τ. η. : η. Δ. λ. : η. ο. : η. υ. ζ. ε. : | quemadmodum in patriâ nostrâ.

20 Talis tempestas exteris tam molestæ tamque gravis visa
 fuit, ut cùm aliquando Ægyptius & Habessinus de præstantiâ
 suarum regionum inter se disceptarent, & Habessinus nati-
 vam soli fertilitatem, aëris temperiem, æstates amœnas, du-
 plicem messem, aliaq; patriæ suæ bona extolleret, & Ægyptios
 sine Æthiopiâ vivere non posse diceret, quòd Nilus limo Æ-
 thiopico Ægyptum fœcundaret, sine quo & pecudes & homi-
 21 nes interituri essent: Ægyptius contra imbres sævos, torren-
 tes rapidos, montes asperos & præcipites, postremò horrenda
 tonitrua Habessino exprobravit, atq; in eo superior evasit.

22 Cæterùm hyemis, quamvis in eodem situ, non ubique
 idem tempus, nec eadem constitutio; quia non solùm alibi
 mitior, alibi asperior est, sed etiam ipsis mensibus à nostro cli-
 23 mate differt; quod jam olim observavit Nonnosus^p Justinia-
 ni Imperatoris ad Axumitarum Regem legatus, qui has oras
 ipse perlustravit, inter alia scribens:

Μέγχι μὲν τῆς Ἀυγῆς, ὡσπερ καὶ παρ' ἡμῶν, θέρει τε καὶ ἐξέρότης διακρατεῖ τὸν αἶρα. Ἀπὸ
 δὲ τῆς Ἀυγῆς ἕπι πλεῖστον Αὐξυμῶν, καὶ πλεῖστον Ἀιθιοπίαν χειμῶν ἵπνικεταὶ σφοδρῶς.

(Ab oppido Adulitarum) usque ad Auen, quemadmo-
 dum & apud nos, æstas & siccitas occupat aërem: Ab Aue
 verò versus Axumam & reliquam Æthiopiam hyems in-
 cumbit sæva &c.

24 Gregorius mihi retulit: plagam maris rubri, & biduum
 illud itineris à littore usque ad Æthiopia montes, Novembri,
 Decembri, atque Januario mensibus cum Europâ hyemem
 habere. (41) In gradibus tamen latitudinis nihil differunt; ut
 non ubique verum sit, quod quidam Geographorum^q tra-
 25 dunt: Periacos æstatem hyememque eandem habere. Qualis
 verò illius littoris hyems sit, ex responsione Gregorii colligi
 potest, qui calidissimo quodam die interrogatus: Annon gra-
 vem æstum sentiret in Germaniâ? respondit:

C 3

λ ε

p) in historiâ legationis suæ, cujus excerpta habentur in Bibliothecâ Photii n. 3. p. m. 2.

q) Vide not. in Phil. Cluver. Introd. in Geograph. L. I. c. 5. Idq; ex Aristot. L. II. Meteo-
 rologicorum; qui sine experientiâ scribit: æstum & frigus non excedere ratione lon-
 gitudinis, sed ratione latitudinis.

ሌደግ፡ጥጥ፡ዮጦ፡። ዝሰረጦት፡ | *Hodiè parrumper caluit* ; 20.
 ዘሰጥሪ፡ጭላ፡። | *talis est hyems Suaqena.*
 quæ scilicet insula in illâ plagâ sita est. Nullum itaque frigus
 sentitur, calor intensus tantùm remittit; interdum etiam plu-
 via modica cœlo cadit.

De anni temporibus interrogatus respondit:

ዘጦ፡ጭጥ፡ብሂል፡	Prima		<i>Tempus Matzau</i> , h. e. (Ital.) prima
ግዘጦ፡ጸጊዮት፡ጭላ፡።	vera,		<i>Tempus florum est.</i>
ዘጦ፡ጸደደ፡ብሂል፡	Auton-		<i>Tempus Tzadai</i> , h. e. (Ital.) Auton-
ብግ፡ግዘጦ፡ግሰረጦት፡	no,		<i>tempus messis est.</i>
ዘጦ፡ሌጊደ፡ብሂል፡	Estate.		<i>Tempus Hagai</i> , h. e. (Ital.) Estate.
ዘጦ፡ሰረጦት፡ብሂል፡	Inver-		<i>Tempus Cramt</i> , h. e. (Ital.) Inverno,
ብግ.	no.		i. e. <i>hyems.</i>

Sic ille quatuor quidem tempora recensuit. Verùm non ea-
 dem illòrum ratio, nec eadem bona, ut apud nos: neque ea
 cum nostris conciliare potuit Gregorius.

ጭጥ፡ *Matzau Ver* quidem meritò appellatur, quia
 hyemem proximè insequitur, & campos gramine ac floribus
 complet. Incipit certo mensis die, ut quidem illi scribunt,
 nimirum die 25. Sept. Sic enim *Poëta* noster in *Encom. d. l.*

ደካ፡፡ ገለ፡፡ ሰረጦት፡፡ ግገላ፡፡ ዝደግ፡፡

ላጊት፡፡ ለሰተርሊደብ፡፡ ለገዚላ፡፡ ጸጊዮት፡፡ ጊደግ፡፡

ላፊግ፡፡ ሀደግ፡፡ ፍት፡፡ ፍገላ፡፡ ግሰላ፡፡ ፍገላ፡፡ ግሰላ፡፡ ግሰላ፡፡

ላትግሰ፡፡ ለሰተርሊደብ፡፡ ግሰላ፡፡ ግሰላ፡፡ ግሰላ፡፡ ግሰላ፡፡

ለጸብት፡፡ ጊህብ፡፡ ግሰላ፡፡ ግሰላ፡፡ ።

Postquam prateriit hyems, & transiit pluvia,

Qui ostendisti, ô Domine! flores campi,

*Flores fragrantés fidei fac ut colligamus, cum fructibus
 operum jucundis (bonorum operum)*

Sedulos redde nos ad laudem tuam, sicut (est) sedulitas gratia.

Infirmarum apum, & ignavorum fucorum. (42)

At Æthiopum ጸደደ: *Tzadai*, *Autumnus* dici nequit, ut
 quidem *Gregorius* putavit; nam & secunda anni pars est, quæ
 verè proximè sequitur: & maturitate frugum colonos exhila-
 rat; quare æstatem justius nominaveris. Quomodo verò
 ሌጊደ: *Hagai* reddendum sit ambigere licet. Tertia quidem
 anni pars est, nec tamen autumnus nomen meretur, utpotè
 cujus bona Habessini ignorant; neque enim tunc tem-
 poris pyra, poma, aut olivas, ut in Europâ, decerpunt:
 nec

nec vindemiam agunt, sed contrà acerrimo æstu aduruntur; ac propterea hoc anni tempus calidissimum hyemi frigidissimæ opponunt.

33 Verius dixerit *tria tantum anni tempora* Habessinibus esse; nempe *Ver*; quod xxv. Septemb. ut modo diximus, incipit: 34 deinde *Æstatem*; sed eam dividi in duas partes; priorem & meliorem, nempe *Tzadai* incipere xxv. Decembris: posterio- rem verò & deteriore, nimirum *Hagai* xxv. Martii: tandem xxv. Junii ineunte *hyeme*, tertiâ scilicet anni *Æthio-* pici parte, terminari.

35 *Spatia* dierum atque noctium, ob spheram climatis il- lius rectam, ferè semper sunt æqualia. *Dilucula* atque cre- 36 *puscula* longè quàm apud nos breviora. Mirabatur *Grego-* rius lucefcere, nequetamen Solem comparere: & illo rursus 37 occidente, crepusculum tamdiu durare. Illic enim statim post Solis occasum noctefcit; simulque *stellæ* omnes, absente Lunâ, visuntur.

38 *Venti*, in montibus crebri & jucundi, aërem salubrem & temperatum reddunt: in profundis verò & planis locis aër piger, eoque fervidus & insalubris est, maximè in maris Ery- 39 thræi insulis. Hoc testabatur mercator quidam, pulchras merces Indicas è Suaquenæ portu in aulam ferens, interroga- tus à filiâ Regis mirabundâ: *Quid obsecro venale non esset in Suaqena?* respondit: *Ventum; hunc enim solum non prosta-* re, *alias fortunatam fore insulam.*

40 Sed non omnes venti æquè grati & utiles sunt in *Æthio-* piâ, dantur enim etiam impetuosissimi, & inter eos *ἄζρ*: *Sen-* do; quæ vox Amharicè *Anguem*⁽⁴³⁾ significat. Turbo tam- vehemens & sævus est, ut domos, robora & faxa, denique 41 obvia quæque prosternat, & sæpe in aëra secum ferat. *Bel-* *gæ Dooij*⁽⁴⁴⁾ vocant, & in Asiâ maximè sævire, interdum & 42 navigia evertere, scribunt. *τυφών* *Typhon* Græcis est, de quo *Plinius* sic: *Præcipua navigantium pestis, non antennas mo-* 43 *dò, verum ipsa navigia contorta frangit.* Et paulò post: *Idem percussus, correpta secum in cælum refert, sorbet que* *in excelsum.* Cerni posse, & figuram anguis repræsentare, *Gregorius* aiebat, cujus crassior pars, tanquam caput, humi hærens, corpus veluti spiris quibusdam in sublime extollat. 44 Nec ab eo differre puto ventum, quem Græci *νεφελῆς* vocant, simili

r) *Gregorius* differt à Poetâ uno die; nam XXVI. diem mensium in textu nominatorum mihi indicavit, vide *Commentar.*

simili æquivocatione; *Prester* enim etiam genus serpentis est. Veneti *Biffabova* eadem fortassis ratione vocant. Talis turbo autumnò præterito in Illyrico ortus, homines, jumenta, equos cum plaustris fœno onustis, imò campanas cœneas (sirelationi fides) per aërem procul abstulit, multisq; domibus, templis, turribus atque palatiis destructis, deplorandam stragem edidit. ⁽⁴⁵⁾ *P. Organinus Brixianus* Goâ scripsit: *Typhonem naves non oneratas, ab undis in aëra elevatas, ultra lit-tus tulisse.* Quæ cum ita sint, *lapidum, ferri, & laterum coctorum* prodigiosas pluvias non miraberis, si cum vulgò dicas, hominibus, campanis, atq; navibus, quòd ex aëre deciderint, aliquando pluiffe.

• C A P. V I.

De Habesfiniæ montibus celsissimis, & mirabilis figura rupibus.

1. Montes celsissimi. 2. *Lamalmonus* periculosissimus. 4. *Amhara* & *Samena gibbus* Habesfiniæ. 5. altiores sunt *Alpibus* & *Pyrenais*. 6. *Rupes* præruptæ, variâ mirabilique figurâ. 7. *Scalis* & *funibus* opus ascendentibus. 8. *Supercilia* spatiosa habent. 10. *Rupes*, in qua olim filii Regum, describitur. 15. *Petra* in *Gojama speculi* instar cavata. 16. *Voragines* & *eluvies* profundissimæ. 17. Rara aliàs *planities*, maxima in *Dembea* datur. 18. *commoda* montium; 19. *aër temperatus*; 20. *securitas*; & 21. *fontium amenitas*.

OMnis Habesfinia enormiter montosa est; ubi duorum modò dierum itinere à mari rubro processeris, confestim scandendi sunt celsissimi *Tigra* montes. Inter quos summum extollit jugum *Lamalmonus*, ⁽⁴⁶⁾ quem in *Dembeam* ad castra Regia pergentes transire coguntur; tam periculosis gradibus, & tramite tam angusto, ut, si proficiscentium turmæ obviam sibi fiant, homines atque jumenta, dum invicem subeunt aut cedunt, in tantam abyssum præcipitentur, ubi ne conspici quidem ampliùs possint. Sed non sola ista regio montibus quasi confita est; *Bagemdra*, *Gojama*, *Waleka*, *Shewa*, & cæteræ regiones, si *Dembeam* excipias, perpetuis jugis continuantur. Cum primis *Amhara* & *Samena montes*, in immensum editi, veluti *gibbum* Habesfiniæ repræsentant.

B. T. I. 12.
P. 32. b.

*) Sic dicitur *ob ardorem inextincta sitis, quem morsu causatur*, ait *Dioscor. L. VII. c. 14.* vel, quod morsus ejus (ut puto) *instar ignis urat*. Est enim à verbo *Πεῖθω* *Inflammo*. Quod autem ventus iste cum igne spiret, & flammam secum vehat, ut propterea accensus turbo dicendus sit: *Typhonem* autem vocari, si nihil prorsus ignis conceperit; ea gratis & sine experienciâ scribi putaverim; quamvis *Aristoteles* tales differentias faciat. *Lib. de Mundo. cap. 3.* vide *Commentar.*

†) *Biffi*: enim sive *Bisicia* Italici *Colubrum* significat.

5 tant. Multi hîc sunt Aorni, ^u incredibilis plerique altitudinis & asperitatis; ut, scribente Tellezio, *metum incutiant aspicientibus, nedum transeuntibus: & Alpes atque montes Pyrenæi, si cum Habessinicis comparentur, humiles videantur colles.* Idem addit: *Lusitania montes, etsi præaltos, cum illis comparatos ludum atque jocum censerî.*

6 Inter illos montes, & sæpe in ipsâ planitie, ac in mediis ^{N.G.I, 17} campis exsurgunt *rupes* undique præcipites & abruptæ, *figura varia*, ut procul spectantibus modò excelsæ turres, modò pyramides: aut metæ maximæ: aut arces quadratæ, humanâ arte constructæ, videantur; lateribus ex parte utrâque ita directis, ut quasi dolabris aut manu opificis abscissæ videantur.

7 Non rarò semita scandentes, ubi paululum progressi fuerint, deficit, nec locus datur amplius vestigio humano. Ut igitur habitari possint, *scala* tanquam muro aut parieti applicandæ: & pecudes atque jumenta *funibus* in altum trahenda sunt.

8 *Supercilia* earum, ut plurimum tam spatiosa sunt, ut arva, sylvas, prata, fontes perennis aquæ, aliaque ad vitam necessaria contineant; imò, quod mireris, etiam piscinæ in illis cavantur. Hujuscemodi rupes $\lambda\omega\eta$: *Ambas* vocant; ut $\lambda\omega\eta$: *PCU*: *Amba dorho*,^x &c.

10 Res nos admonet, ut celeberrimam Amharæ rupem *Geshen*, cujus, ut & contigui montis *Ambayel* supra memi-

11 nimus, *Tellezii* verbis describamus. *In confinibus Amharæ, L.I.c.17.*

Shewam versus, sita est *Amba Geshen*; mons est penè inexpugnabilis, circumquaque præruptus atque præaltus, in modum

12 castelli è saxo vivo exsculpti. *Summum illius ad dimidiû leucæ Lusitanicæ extenditur, innum verò non nisi semidie circum-*

13 iripoteat. *Ascensus primò clemens, mox difficilis & asper, ut boves Habessinici, qui alias rupicaprarum more per ardua ni-*

14 tuntur, hîc funibus attrahendi, & demittendi sint.⁽⁴⁷⁾ Cæterò quin locis minimè amœnis, in humilibus casis, inter arbuta & sylvestres cedros, terrâ & aère tantum non interdicti, degabant olim miseri illi Æthiopici Principes; prorsus quasi excelsò loco nati, etiam excelsò exilio coërcendi fuerint; ut infra di-

15 cemus. In *Gojama* narante Kircheroy ex *P. Payzii* relatione,

D ne,

u) Petra Indiæ *Aornos* dicta, quòd avium volatum superet. Curt. 8, 11, 2. Dantur & *Lacus* hujus nominis, sed ex aliâ causâ, quòd ob pestiferam exhalationem aves non supervolitent, Plin. II, 4. in princ. Latinis propterea *Averni* dicti.

x) h. c. *Rupes Gallina*, Henneberg. in tab. malè *Ambadora*.

y) Athan. Kircher in *Musurgia* sua Univerf. T. III. L. 9. c. 6. in Corollar. ubi pro *Ioannes Pays* scribe *Petrus Pays*.

L.I. c. 6.7. VORAGINES IMMENSÆ. TOT RVPIVM COMMODA.

ne, petra est naturâ sic *excavata*, ut procul contuentibus speculum repræsentare videatur. Contra quam alia, in cuius cacumine nihil tam submissè dici potest quod non procul audiatur: clamor verò instar celeusmatis resonat.

4. c. 12. Inter huiusmodi montes, *voragines* immensas, & eluvies profundissimas dari facilè credideris; pleræque sic comparatæ sunt, ut imam abyssum (*centrum terræ ait Tellezius*) te conspiciere putes; nec illas aliter *Gregorius*, quàm ut formidolosos & valde horribiles locos describebat. Rara igitur sunt loca plana. Maxima *planities* censetur in Dembea, iuxta lacum Tzanicum, viginti circiter leucarum Lusitanicarum longitudine: & quatuor vel quinque latitudine.

1, 5, 10. N. G. I, II. 1, 16, II. 1, 8, 3. Tam montosa regio, Helvetiæ simillima, certè horrida atque inculta plerisque videbitur; at si contrà reputes quanta commoda Habessinibus afferat, providentiam divinam miraberis. Etenim celfitudo montium, in insolitam altitudinem porrecta, nimium calorem aspernatur; ut habitare patriam suam possint: quia in sublimi *auram temperatorem* liberiùs spirare antea docuimus. Deinde *securitati* illorum prospectum; quia tot inaccessi montes castellorum vice sunt, atque receptum illis præbent, ut se contra tot hostes tutari possint. Adelsium enim & Gallanorum vi, nisi naturalibus hisce munitionibus defensi, dudum periissent. Præterea per omnes istos montes *scaturigines* passim manant amœnissimæ, quibus plana zonæ torridæ loca carent; causam mox exponemus.

CAP. VII.

De metallis & mineralibus.

1. *Metallorum & Mineralium* Abassia ferax. 2. *auri* præcipuè, quod 3. in fluminum arenâ, 4. in *Damotâ* vero & *Enareâ*, in superficie terræ legitur. 5. *Argento*, non autem *plumbo* destituuntur. 6. *Artem metallicam* nec sciunt nec amant. 9. *Salfossilis* copiosus. 11. pro pecuniâ est. 12. *Gemmis* carent. 14. Mineralia magis æstimant; privatim stibium. 16. quo cilia illinunt.

N. G. I, II. IN tottantisque montibus *metallorum ac mineralium* copiam suppetere, testantur Patres Societatis. Credibile sanè est hanc terræ partem, fervidissimis Solis radiis subjacentem, illorum fœcundissimam esse, *auri* præcipuè, quia in fluminum ramentis⁽⁴⁸⁾ perpolitum & purum largiter reperitur; erui ferè vel vicinæ magnitudine. Hinc fides, in montibus vicinis gigni, atque vi fluminum avulsam, simul cum arenâ

arenâ vehi. Tale aurum absolutissimum esse *Plinius* tradit. L. 33. c. 4.

⁴ *Damota*, sed maximè *Enarea*, hoc beneficio gaudet, cuius id vectigal est. In radicibus arborum, imo in summâ tellure & ibi & alibi locorum nonnunquam invenitur. *Argento* destituuntur; sive quòd natura illud negaverit; sive quòd eruere & coquere nesciant; *plumbum* enim habent, cui argentum per sæpe connascitur.

⁶ Artis autem metallicæ imperiti prorsus sunt; nam puteos fodere, montes cavare: aut suspensâ ligneis columnis tellure cuniculos agere, latera tabulis claudere: silices prope inexpugnabiles cuneis ferreis, & malleis frangere, vel igni rumpere: aliquot dies vel horas diem non cernere: vapore ac fumo strangulari: ² deniq; venas terrarum saxorumque rimari ab *Habessinorum* ingenio prorsus est alienum. *Quin* stultum putant ingemere metallis, & parare divitias, quibus ⁸ avaros *Turcarum* animos ad bellum accendant. *Ferro* tutiores se censent, utpote quo & aurum parare possis; id verò non effodi, sed in superficie terræ obvium legi *P. Antonius* N.G. d. l. *Fernandes* autor est. ⁽⁴⁰⁾

⁹ Porro *Sal fossilis* ⁽¹⁰⁾ in confinibus *Tigræ* & *Angotæ* abundè gignitur, in loco *terra salis* dicto; ibi montes nativi *salis* B.T. IV, 38. sunt, qui in lateres scissus egeritur, albus, probatus & ¹⁰ durus, copiâ inexhaustâ. Intus est mollis, & nullo labore ceditur: in lucem autem prolatus durefcit, & ingenti jumentorum copiâ à turmis mercatorum (quas *Casilas* seu *Carovanas* vocant) per vicina regna & provincias, ubi rarissimus ¹¹ est, distribuitur. *Alphonſus Mendezius* Patriarcha scribit: B.T. d. l. *dari etiam quodam in loco montem salis rubri ad medicamina utilissimi.* Propitium numen inopiam pecuniæ sale pensavit, quo æquè ac alibi ære signato merces omnes tanquam em- ¹² tione acquiri possunt. Igitur sale abundant, quo vita humanior carere nequit: illis verò rebus carent, quibus vita beatior non redditur: neque id, cujus fulgorem coloremque ignorant, concupiscunt; *gemmas* puto, hucusque in *Æthiopiâ* ¹³ rarò visas; quicquid etiam gerro ille *Valentianus* nugetur. Ne L. Vreta. *Regium* quidem diadema nisi adulterinis gemmis confuscat: L. I. c. 11. nec ob eas salem, vel aurum suum ad externas & barbaras gentes mittunt: & nos tam insanos esse, nostramque pecuniam earum causa profundere mirantur. Magis æstimant mineralia, quæ sanitati atque corporis saluti conducunt; in-

2) Sic *Plin.* de metallis loquitur loco sup. cit.

a) de tali sale confer *Plin.* L. XXXI. c. 7.

terea *stibium*, quod alii *stimmi*, illi כְּהֶל: *Cuehel* (aliàs *Cohol*^b) appellant, atque oculis mederi censent; quin & pro singulari ornamento habent, ac venustatem faciei conciliare putant; *Solit à hominibus vanitate necessitate reperta ad luxum transferendi.* Etenim contusum madidâ fuligine miscent, ac specillo, (quod כְּהֶל: *Blên* vocant) cilia illinunt, frequenti & perantiquo Orientalium more.⁽⁵¹⁾

CAP. VIII.

De fluminibus Habessiniae, speciatim de Nilo; ejusque fontibus & cursu: ut & de Lacu Tzana.

1. Flumina illic multa, pretiosiora metallis. 2. Origo fontium ex aquâ pluviâ. 4. Nili encomium. 5. In S. Scripturâ fluvius כְּהֶל & נִיְלוֹ i.e. *Niger* vocatur. 6. Veteribus quibusdam *Astapus* & *Astaboras*. 8. Habessinias Amharicè *Abavvi*, q.d. fluminum parens; cum 9. Dux sit. 10. minus benè Æthiopicè *Gajon*, à Græc. γῆλον & Hebr. כְּהֶל. 11. Non in *Paradiso* scaturit. 12. quod *Patribus* quibusdam visum. 14. Admiratio desiderium sciendæ originis ejus excitavit. 16. eam veteres in Lunæ montibus locarunt. 18. veros fontes Lusitani detexerunt. 19. eorum descriptio ex *P. Pays*. 23. non discrepat à *Gregorii* relatione. 24. Scaturigo in *Secūt*. 25. quinque fontes habet. 26. *Lacum Dembea* immixtus permeat. 27. præcipua Habessiniae regna præterlabitur. 28. *Gojamam* circuli in modum ambit. 29. Tandem *Ægyptum* petit, ubi in mare se exonerat. 30. *Gregorii* descriptio Æthiopica. 33. Omnia Abassiniæ flumina in Nilum fluere dicit. 47. Sed id mox limitat. 50. Quædam in Oceanum intrant. 52. *Exundationis* Nili vera causa sunt imbres; non 54. *Etesia*: nec 55. nives. 56. *P. Jovius* notatur. 57. duplex Nili alveus narratur. 58. ex *Herodoto* 59. *Geographo Nubiensi*. 66. *Leone Africano*. 67. *Gregorio*. 72. *Nigrin* alterum alveum ejus esse, ex *Plinio*. 73. nec abludit nomen. 74. Vetus relatio in *Herodoto* explicatur. 75. *Bocharti* assensus. 76. An Rex Habess. Nilum divertere possit, ne in Ægyptum fluat? 79. Affirm. ex *Elmacino*, cujus verba negantes non expenderunt. 80. ea ipsa ponuntur. 86. Clara sunt & bonæ fidei. 88. *Kircheri* assensus. 89. *Gregorii* relatio de ea re. 93. Rationes dubitandi & decidendi. 101. non desunt exempla fluminum in rivis diductorum. 103. fluvii *Tacazè*, *Maleg*, &c. 106. *Havvash* & 108. *Mareb* ab arena sorbentur. 110. at *Zebans* à mari Indico. 111. Navigationis expertes sunt Habessini. 112. *Lacus Tzanicus* cum Insulis suis. 115. *Judaorum* fabulosus fluvius *Sambation*.

Optima verò, & metallis longè pretiosiora naturæ dona ex Habessiniae montibus promanant; flumina scilicet *perennia*, plus utilitatis & indigenis & vicinis gentibus afferentia, quàm ipsum aurum, tantâ cupiditate hominibus expetitur. Etenim aqua pluvia per terræ poros & saxorum

^b Vox est in omnibus Orientalibus linguis nota ab Hebr. כְּהֶל. Quare & Græcum *κόλλυριον* *Collyrium* (cujus derivatione torquentur Grammatici) primitus inde dictum putaverim, quasi *Cohollyrium*. Arabicum كحل *Elcohl* in Hispanicâ linguâ remansit; in qua proverbium: *El polvo de las ovejas alcohol es para el Lobo*. Pulvis, quem oves excitant, *cohol* (*collyrium*) est Lupo: Proverbium Æthiopicum de hoc minerali vide infra L.IV. c.I.

rum rimas sese insinuans, in intimis montium cavernis colligitur, donec per occultos & sæpe longos meatus, hiantē aliquo loco, in fontes erumpat: interdum etiam, pondere suo alicubi pressa, rursus ascendit, & in summitate alicujus montis locum saliendi quærit. In illis igitur regionibus ubi nulla aut rara pluvia, ibi etiam nulli vel rari fontes: ubi autem illa frequens, ibi flumina larga nasci videmus. ⁽⁵²⁾ effectu causam demonstrante. ° At Nilus, ortum suum Abassiae debens, longinquitate cursus, aquarum copiâ, earumque dulcedine, salubritate & fecunditate, cætera Orbis flumina antecellit. ⁽⁵³⁾ In sacris literis ob excellentiam interdum fluvius absolute: specialiter שִׁיבּוֹר *Shibbor* à nigredine: Græcis μέλας, i.e. *Niger* *Esa.* 23, 3. eodem sensu dicitur; quia aquam limo turbidam ex Æthiopiae campis provehit. Veteres quidam *Astapum* ab Æthiopiae ^{Plin.} V, 9. pibus cognominatum, lævumque ejus apud Meroën alveum ^{& V11, 3.} *Astaboram* dictum scripsere; hoc alii de aliis fluminibus in Nilum influentibus interpretati sunt. Nos istud, ut incertum & obscurum, neque de Nilo nostrisque Æthiopiis accipiendū, transmittimus. Habessinienim illum linguâ vulgari non aliter quàm Ἀβῶν: *Abawi* vocant; idque à nomine Ἀ-πῶν: *Ab, Pater* deductum censent: quasi omnium fluminum Æthiopiae parens esset. Sed derivatio hæc nec Grammaticæ satis conveniens est: ° nec Ἀβῶν: *Abawi* simpliciter Parentem significat: nec, si recte perpendas, bene quadrat. ⁽⁵⁴⁾ Non enim cætera flumina ex se gignit, sed in se recipit & colligit, ⁽⁵⁵⁾ ut Princeps & Dux rectius, quàm Pater eorum dici mereatur. Ægyptii quidem vanâ superstitione *servatorem*, imo *Solem* & *Deum*, interdum & Poëtarum more *Patrem* vocaverunt. ¹⁰ Æthiopicâ nostrâ seu librorum linguâ vocatur ገጽ: *Gejôn*, vel ገዳ: *Gewôn*, errore per vetusto ° ex Græco γῶν: hoc autem ex Hebræo גִּיחֹן *Gihon*, quia optimè illi quadrare putant descriptionem Gen. 2. 13. ἡρῶν: ἡρῶν: ἡρῶν: ἡρῶν: *Qui ambit totam terram Æthiopiae* cum tamen solam Gojamam ambiat; cætera verò Æthiopiae regna prætereundo tantum alluat. ¹¹ At si objicias *Gihonem* in Paradiso terrestri scaturire, pa-

D 3 rum

e) Nulla verior de origine fontium sententia. *Aristoteles* eam refert *Meteorolog.* L. I. S. 4. c. 1. Sed sine causa dissentit. Neoterici plerique illam defendunt. Vide *Isaac. Voss.* de Nilo & flum. origine cap. V. & alios de quibus in *Comment.*

d) est enim forma adjectivi ἡρῶν: *Cælestis*. ὄρεον: *Aureus* sic Ἀβῶν: significat *Paternus*.

e) Jam enim temporibus LXX. interpretum sic vocatus fuit; qui שִׁיבּוֹר *Jerem.* 2, 18. ubi manifestè de Nilo agitur, reddiderunt γῶν. Idem reperies in *Syracide* c. 24, 38.

rum abest; quin suam patriam pro Paradiso celebrent. Sed scias multos ex Patribus Ecclesiae in eadem fuisse sententiam, quam ut defenderent, Nilum subter terras & maria, gnari scilicet eò neminem secuturum, in Ægyptum derivaverunt; investigationem viæ lectori relinquentes.

Certè nullius fluminis naturam & ortum veteres curiosius investigarunt, nec in ullo magis decepti fuerunt. Nam inundatio, ferventissimo anni tempore aliis Orbis cogniti fluviis insolita: tam salutaris, quàm quæstiosa Ægypto: & ignorantia causæ, tantam admirationem veterum animis injecerat, ut privati pariter ac Principes nihil æquè in votis haberent, quàm ut tam insignis boni initium, nimirum tanti fluminis caput cognoscerent. Repertique sunt Imperatores & Reges qui missâ armatorum manu id explorare, sed frustra, conati sunt. Veteres Geographi plerique longè ultra æquinoctialem terminum in Lunæ montibus, nescio quibus, fontes ejus ex merâ conjecturâ locaverunt, ut scilicet pluviis illarum regionum hyemalibus incrementum capere posset; non enim persuaserant sibi, Sole in signis septentrionalibus existente, hyemem & pluvias tam prope dari, ut tantum flumen ex iis aufereret, quamvis non deessent, qui id clarè satis docerent, quibus tamen fides habita non fuit. Nunc autem Lusitanorū in Habesiniam profectioibus, Patrumque Societatis solertiâ, cogniti fuerunt isti fontes, antiquitati tamdiu sollicitè inquisiti. Descripsit eos *Athanasius Kircherus* ex relatione *P. Petri Pays*, qui suis oculis illos lustravit. In Regno Gojam & quidem parte ejus occidentali in provincia Sabala, quam Agawi inhabitant, reperiri dicit duos rotundos fontes valde profundos, in editiore loco, humo circumtremulâ & paludosa; aquam tamen ibi non redundare, sed in montis radice exitum habere. Primum ergo rivum ad ictum bombardæ Orientem versus fluere: mox in Septentrionem flexum, quarta leuca parte; alium rivum accedere: paulo post duos alios ex Oriente venientes se illi jungere, mox aliis supervenientibus augeri. Post diurni itineris spatium, referente eodem Petro, Femam fluvium recipit. Deinde versus Occidentem viginti quinque leucas flexus, Orientem repetit, atque

f) Theodoret. in c. 2. Gen. q. 19. Augustin. L. VIII. de Gen. c. 7. Abulens. in cap. 2. Gen. q. 15. & c. 26. q. 2.

g) veluti Cambyfes. Alexand. M. Ptolemæus Philadelph. J. Cesar. Nero. &c.

h) Sic enim Plin. L. XVII. c. 18. Ubicunque imbres æstivi non sunt, ut in Indiâ & Ethiopiâ.

i) Phot. in Bibl. n. 249, in Vita Pythag. Agatharchides, Strabo & alii; quos vid. ap. Voss. d. l. c. 20.

23 atq; lacum ingentem ingreditur.⁽⁵⁹⁾ Ista & sequentia non dis-
 crepant ab iis, quæ Gregorius differuit, alia duntaxat regio-
 num nomina protulit, quæ forte sunt specialissima illorum
 24 locorum, cum *Sabala* nomen sit generalius. Nam, ut ille
 mihi narravit, *scaturigo ejus est in terrâ quadam Secut dictâ,*
 25 *in summitate Dengle,* quod fortè montis nomen est. *Quin-*
que etiam fontes habere dixit; scilicet computatis fontibus il-
 lorum rivorum, qui speciali nomine carent, ac ob id Nilo ac-
 26 censentur^k. Transit autem *lacum Tzanicum* servato unda-
 rum suarum colore; sicut lacum Lemanum Rhodanus, & A-
 27 cronium Rhenus. Dein cursu in meridiem flexo præcipua
 Habessinix Regna: *Bagemdran, Amharan, Walekan, She-*
wam, Damotam, à sinistra parte præterlabitur, eorumq; flu-
 mina *Bashlo, Tzohha, Keçem, Jema, Roma, Won-eit* colligit;
 28 à dextra verò parte ambitu suo Gojamam, ceu patriam, cir-
 culi ferè in modum complexus, illiusque fluvii *Mugâ, A-*
baja, Aswari, Temei, Gult, Tzul auctus, occasum, quasi vale
 29 fontibus suis dicturus, repetit; cum immensâ aquarum mole,
 ex magnis illis fluvii collectâ, Habessiniam à dextrâ relin-
 quens, per ficulosas gentes, & arenis squalentia loca versus
 Septentrionem pergit, Ægyptum inundatione suâ irrigatu-
 30 rus; ibique aliquot ostiis in mare effunditur. Ipsius Gregorii
 descriptionem, fortè primam ab Æthiope editam, inserere Epist. d. 20.
Octob. 1657
 operæ pretium nobis visum fuit.

31 Ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ:
 ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ:
 ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ:
 32 ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ:
 ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ:
 33 ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ:
 ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ:
 ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ: ἄτ:

*Modus siue ratio cursus Nili
 instar circuli est. Ambit enim
 Gojamam, verum ita ut non
 perveniat rursus ad fontem
 suum, pergens versus Sennar.
 Itaque regio Gojam semper ad
 dextram Nili est. Cetera verò
 Regna Æthiopia, & longinqua
 & propinqua remanent semper
 ad sinistram Nili. Propterea
 omnia flumina magna & par-
 va, multique torrentes, tam ex-
 terius quam interius, colligun-*

k) Flumini alicui magno tot fontes esse, quot rivus, sine ratione à viro claro dicitur. Qui-
 cunque enim rivi vel fluvii suum peculiare nomen habent, ii etiam habent suos
 peculiare fontes, qui flumini principali attribui minimè possunt; ut in Commen-
 tar. fufius docebitur.

ገብ፡ ገብህ፡ ዐደሊዩ ፡ ገብ፡
 ንጊህ፡ ወሊቱ ። ወሊብተገብሊ፡
 ገብ፡ ዐደተ፡ ዘሊተደጃደ፡ ደወር፡
 ባርሐሌ፡ ሸንዝ፡ ደወርደ፡ ፍጥቶ፡
 ለግህሊ፡ ደርብሎ፡ ለተሸዘዘ፡ ረላ
 ረህ፡ ገብ፡ ደሠቅደ፡ ለግደ፡ ገብጸ፡
 ሸንተ፡ ለልባ፡ ዝኖ ። ግዑብ፡
 ለሊባዩ፡ ለግደር፡ ወሊቱ፡ ዘይብግ
 ተ-ደ፡ ስቡተ፡ ዘህሊ፡ ባርኸብ፡ ደንገላ፡
 ቅረብ፡ ወሊቱ፡ ለገዢ፡ ወወንገ
 ለ፡ ግህሊህ፡ ለባንግደር፡ ለ
 ደረ፡ ለሊባ፡ ወሊባዩ፡ ወንቁደ፡ ለ
 ግህደ፡ ደረተ፡ ለቁረ፡ ሸንዝ፡ ደኔጸ
 ር፡ ወንገላ፡ ግህሊቅ፡ ወሊንዝ፡ ደ
 ወሊዝ፡ ገብ፡ ደባጸሎ፡ ገብ፡ ሊ
 ር፡ ዘደረ፡ ወሊዩ፡ ወደገል፡ ተጸ
 ዊኖ፡ ለህሊህ፡ ወሊግደር፡ ገብሊ
 ኸግህ፡ ደወሊዝ፡ ለግህሊ
 ገዢ፡ ወሊንግደር፡ ኸንዝ፡ ደረብ
 ዮ፡ ለግደር፡ ወወገ፡ ወደረተ፡
 ለቁረ፡ ወንገላ፡ ለግህሊ፡ ወሊ
 ገብ፡ ኸገረ፡ ለግህሊ፡ ደወደግ
 ገጸ፡ ደገ፡ ወንገላ፡ ግህሊብ፡
 ኸንዝ፡ ደወደ፡ ለግህሊ፡ ለልቀ
 ተ፡ ገዢ፡ ወተረ፡ ተህሊ፡ ለግ
 ግህ፡ ገብ፡ ኸብ፡ ለግህሊ፡
 ኸግደር፡ ገብሊ፡ ለኸገረ፡ ለግ
 ግህ፡ ደገብ፡ ኸገረ፡ ወሊቀ፡ ወሊግ
 ደር፡ ገብሊ፡ ኸግደር፡ ደገደ
 ህ፡ ኸገረህ፡ ለግደር፡ ወደገ፡
 ወሊግደር፡ ደገገ፡ ለግህሊ፡
 ደገገ፡ ወሊንዝ፡ ደገገ፡ ወንገላ፡
 ደገገ፡ ለገ፡ ኸንተተ፡ ደገደ፡ ለገጸ፡
 ግህሊብ፡ ወንገላ፡ ወገ፡ ለሊ
 ቁር፡ ህገ፡ ስኖር፡ ወዘኸንባ፡ ደብ

tur ad eum, & monstrant quod
 Rex eorum sit. Ille autem, con- 34
 gregans omnes aquas Aethio-
 pia, exit letus, proficiscens iter
 suum instar herois, secundum
 mandatum creatoris sui; quò ir-
 rigit terram Egypti pluvia ca-
 rentem. (60) Est autem ortus 35
 Nili in terra quadam qua vo-
 catur Secut: in summitate Den-
 glæ, prope Gojamam ab occi-
 dentali parte Bagèndræ, Daræ,
 Lacus (sc. Tzana) & Badæ. Sic 36
 scaturiens dehinc recto cursu
 pergit, semper respiciens versus
 Orientem, & ita manans ingre-
 ditur in lacum Daræ & Bed;
 transit que innatans quasi super
 illum. Postquam exinde trans- 37
 it, fluit inter Gojamam & Ba-
 gemdram, at relinquens illas à
 dextrâ & à sinistrâ; & rectâ
 pergit versus Amharam. Post- 38
 quam attigit extremitatē Am-
 haræ, convertit faciem suam de-
 nuo versus Occidentem, circum-
 iens instar circuli. Gojama au-
 tem semper manet ad dextram
 ejus, sicuti supra dixi. Postquam 39
 ergo præterit extremitatem
 Amharæ, attingit extremita-
 tem Walakæ; & postquam præ-
 terit, Walakam pulsat extremita-
 tatem Mugaræ & Shewæ. De-
 inde transit inter Bizamam &
 Gongam, & descendit in regio-
 nem Shankelaram. Cum autem 40
 declinat dextrorsum, paulatim
 relinquit occidentalem plagam
 à parte sinistrâ, ut pergat in Re-
 ጸሐ:

41 𐤀𐤏𐤃: 𐤉𐤏𐤅: 𐤂𐤠𐤏𐤃: 𐤀𐤁𐤏𐤃
 𐤀𐤏𐤃: 𐤅𐤏𐤂𐤏𐤃: 𐤀𐤏: 𐤂𐤏𐤃𐤏𐤏𐤏:
 𐤏𐤃: 𐤏𐤃𐤏𐤃: 𐤏𐤃𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤃
 𐤠𐤏: 𐤅𐤏𐤃: 𐤏𐤃𐤏𐤃: 𐤏𐤃𐤏𐤃:
 42 𐤂𐤠: 𐤂𐤏𐤏𐤏: 𐤅𐤏𐤏𐤏𐤏: 𐤅𐤏𐤏:
 𐤏𐤏: 𐤅𐤏𐤏𐤏 𐤅𐤏: 𐤂𐤏𐤏𐤏: 𐤂𐤏𐤏:
 𐤏𐤏𐤏: 𐤂𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏𐤏𐤏
 𐤏𐤏: 𐤅𐤏𐤏𐤏𐤏: 𐤉𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤅𐤏
 43 𐤅𐤏: 𐤏𐤏𐤏𐤏𐤏: 𐤂𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏
 𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏
 𐤠: 𐤅𐤏𐤏: 𐤅𐤏𐤏𐤏𐤏: 𐤅𐤏𐤏: 𐤅𐤏
 𐤏𐤏𐤏: 𐤂𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏
 44 𐤅𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏𐤏: 𐤅𐤏𐤏: 𐤂𐤏𐤏𐤏: 𐤏
 𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏
 𐤏𐤏𐤏: 𐤅𐤏𐤏: 𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏𐤏:
 45 𐤅: 𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏
 𐤏𐤏: 𐤅𐤏𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏𐤏
 𐤠: 𐤉𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏𐤏: 𐤂𐤏𐤏𐤏: 𐤏
 𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤂𐤏𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏𐤏:
 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏𐤏: 𐤅𐤏𐤏𐤏: 𐤏
 46 𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤅𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏𐤏:
 𐤏𐤏𐤏: 𐤠𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏
 𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏
 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏

gnum Sennar. Priusquam au-
 tem perveniat ad illud, reperit
 duos magnos fluvios, qui effun-
 duntur in illum, venientes ab O-
 riente, unus vocatur Tacaze,
 qui venit ex Tigra: alter voca-
 tur Guanguc, qui descendit ex
 Dembea. Et postquam pervenit
 ad Regnum Sennar, pergit in re-
 gionem Dengula, & ita perve-
 nit ad Regnum Nubiæ; & exin-
 de declinat iterum versus dex-
 trã, ut descendat Alexandriam;
 & venit ad quandam regionem,
 quæ vocatur Abrim; ex qua nul-
 la possunt naves sursum ascende-
 re, quoniã cliuosa & petrosa est
 regio; postea ingreditur Ægy-
 ptum. Sennar autem & Nubia
 sita sunt ad oram Nili versus oc-
 cidentem, ita ut possint bibere ex
 eo: & instar munimenti est illis
 ab aliqua parte Orientis. Homi-
 nes autẽ nostri, ut & peregrinan-
 tes ex Sennar, postquam trans-
 ierunt Nubiam, deserunt Nilum,
 relinquentes eum a dextra Ori-
 entem versus, & permeant de-
 sertum quindecim dierum in ca-
 melis, ubi neque arbor neq; aqua
 est, sed tantum arena. Deinde
 reperiunt eum rursus in regione
 Rif, quæ est superior Ægyptus, &
 porro descendunt vel navibus,
 vel pedibus, bibentes ex eo.

47 Mox tamen limitat ea, quæ de magnorum & parvorum fluminum influxu in Nilum scripserat, his verbis:

48 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤅𐤏𐤏𐤏: 𐤅𐤏
 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏
 𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏
 𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏: 𐤏𐤏𐤏

Omnia flumina magna & fluent a
 parva intrant in Nilum, & non
 remanent nisi duo fluvii: Unus
 vocatur Hanazo, qui reperitur

ἘΗ: ΗΥΛΑ: ΑΛΞΙΤ: ΟΥΔΑ: | *in Hangota: Ἐ alter vocatur Ha-*
 ΕΠΩΡ: ΑΥΡΗ: ΗΡΩΗΗ: ΦΖ | *wash, qui fluit prope Dawaram*
 Ν: Ρ ΦΣ: ΟΖΜΩΣ: | *Ἐ Fatagaram.*

Quæ in epistolâ sequente declarat hoc modo:

49

ΗΞΝΑΝΩΠ: ΝΩΧΑΦ: ΗΛ
 ΝΦ: ΝΩ: ΝΑΩ: ΟΡΤ: Η
 ΛΤΡΑΡ: ΕΠΩΣ: ΓΝΥ: ΗΞ
 ΖΝΛ: ΝΑΛΤ: ΑΥ: ΗΥΑΖ
 ΤΥ: ΞΠΩ: ΟΡΤ: ΑΛ: ΕΥΛ
 Ο: ΝΑΖΖ: ΟΩΡ: ΑΛΤΡΑ
 Ρ: ΞΑ: ΦΖΑΖ: ΑΥΛΖ: ΟΦ
 ΡΣΠ: ΑΕΠΩΣ: ΓΝ: ΑΥΦ:
 ΑΥ: ΕΠΩΣ: ΟΠΤ: ΑΛΣ:
 ΠΠ: ΝΑΩΣΤΥΩ: ΑΥΖΖΤ
 Π: ΞΑ: ΥΑΩ: ΦΖΠ: ΟΦΡΣ
 Π: ΞΑ: ΟΞΤΩ: ΝΩΑΤ: Γ
 ΖΖ: ΞΣΡ: ΗΞΡΣ: ΟΡ: Φ
 Π: ΠΠ: ΟΥΔΑΛΖΥ: ΞΑ: Ν
 ΟΥΩ ::

Quod autem dixi tibi in descriptio-
ne Nili, quòd omnes fluvii Æthio-
piæ influant in illum, exceptis duo-
bis. Non de universâ (scil. Æthio-
piâ intelligendum est.) Quoniam
flumina, quæ existunt in finibus
ambitus Æthiopiæ, quæ scil. vicina
sunt Mari Oceano, non intrant in
Nilum, sed intrant in mare, sin-
gula in regionibus suis. Regna au-
tem quæ vicina sunt Oceano ista
sunt: Cambât, Guraghê, Enarja,
Zendêrô, Wed, Waci, Gaci Ἐ a-
lia hujuscemodi. Additionem vide sub ♀

in fine hu-
jus cap. post
n. 119.

1,5,17.

Cognitâ jam Nili patriâ, *exundationis causa* (61) in pro- 52
 patulo est; nam pleræque zonæ torridæ regiones, Sole in hy-
 berna signa remeante, immodicis imbris rigari diximus.
 Immenâ autem aquarum vis, undique concurrens, solito 53
 ejus alveo contineri nequit, idè, cum ad plana Ægypti ve-
 nerit, *superstagnat*. Parum vel nihil incrementum ejus ju- 54
 vant *aquilones*, ab anniversario flatu *Ætnoicy Etesia* (62) dicti. Et si
 quidam scripserint, quòd, fluctus maris in ostia propellendo,
 undas Nili quodammodò reverberent, ita ut propriè non
 crescat, sed exitu prohibitus resistat. Cùm tamen omnium
 sint temperatissimi, & interdium tantùm spirent, noctu verò
 quiescant. Id solùm efficere possunt, ut inæqualiter crescat,
 prout fortius vel debilius flaverint, quod experientia testatur.
 Frustrâ ergò multi veterum credidère, ex Æthiopiæ jugis so- 55
 lutas nives ad Nilum usque decurrere; quos solidè refutavit
 callentissimus naturæ indagator *Seneca* (63). Quo magis mi- 56
 rum *Paulum Jovium* idem tradere, (64) tanquam ex certis
 Habessinorum conjecturis perceptum; qui alias de totâ hac
 re loquitur, tanquam *de natura quodam arcana, quod nemo*
rimatus sit unquam; imò imbecillitatis esse ait, superbâ inge-
niorum vanitate et alia perscrutari.

d. l. 18.

Cæterum cognitis licet Nili fontibus, cursus ejus non 57
æque

1) Natural. Quæstionum Lib. IV. c. 2.

æquè notus est Habessin, postquam illos deferuit. Antiqua tamen & constans fama est, non integrum in Ægyptum delabi, sed in *duos alveos* dividi, & *dextrum* quidem septentrionem versus, uti notum: *sinistrum* verò occidentem versus longo tractu *Nigritarum regionem* findere, donec Oceano accipiatur. Sciverunt id jam olim Ægyptiorum sacerdotes; nam *Herodotus*, historicorum antiquissimus, postquam de fontibus Nili differuit, disertè tradit: *Audiuisse sese ex scriba sacrarum Minervæ pecuniarum inter alia*: τὸ ἡμισυ ἔῤῥεται ἐπὶ Αἰθιοπίας πρὸς βορέην ἀνεμὸν: τὸ δὲ ἄτερον ἡμισυ ἐπὶ Αἰθιοπίας τε καὶ νότον. *Dimidium aqua (ejus) in Ægyptum fluere, ad Boream ventum: alterum dimidium verò Æthiopiam versus & Austrum.*
 Quod quidem nullus Geographorum vel observavit vel curavit. Sed dubitare me non finit Geograph⁹ Nub. sic scribens: *Clim. 1.*

60 وفي هذا الجز افتراق النيلين اعني نيل مصر الذي يشق ارضنا وجزية من الجنوب الي الشمال واكثر مدن مصر علي ضفتيه معا وفي جزايره ايضا والقسم الثاني من النيل يمر من جهة المشرق الي اقصى المغرب ويكس هذا القسم من النيل جميع بلاد السودان او اكثرها

Atque in hac (scil. Æthiopiæ) parte separantur duo Nili: nimirum Nilus qui irrigat terram nostram (scil. Nubiam autoris patriam) & fluxus ejus est à meridie versus Septentrionem, & pleraque urbes Ægypti in utrâque ripa ejus sita sunt, & in insulis ejus quoque: Pars verò altera Nili fluit ex tractu Orientis in plagam Occidentis, & juxta hanc partem Nili (sita est) universa regio Nigritarum, vel (saltem) major pars ejus.

62 Paulo post addit de monte quodam: فيخرج معه ذراع واحد من النيل فيسري جهة المغرب وهو نيل بلاد السودان الذي عليه اكثر بلادها ويخرج مع شق الجبل الشرقي في الذراع الثاني فيسير ايضا الي الشمال فيشق بلاد النوبة وبلاد ارض مصر وينقسم في اسفل ارض مصر علي اربعة اقسام فتلثه اقسام تنشق في البحيرة المالحة التي

Et exit juxta eum brachium unum Nili, & fluit in tractum Occidentis, & iste est Nilus regionis Nigritarum, juxta quem sita sunt plurimae regiones illorum: Et egreditur juxta latus montis Orientale brachium alterum, & fluit vicissim versus plagam Septentrionalem & irrigat regionem Nubiæ, & regionem terra Ægypti; & dividitur in inferiore terra Ægypti in quatuor partes, quarum tres influunt in mare Syriacum; at pars una fluit in lacum salsum, qui propinquus est Alexandria.

اقسام تنشق في البحر الشامسي وقسم واحد يصب في البحيرة المالحة التي تنتهي الي قرب الاسكندرية

p) Jul. Solin. in Polyhist. c. 43. Æthiopes & Atlantica gentes Nigri flumine dividuntur, quem partempurans Nilis.

Verba ubique sunt clarissima; verisimile verò est separatio-65
nem utriusque Nili objectu montis cujusdam effici. Huc 66
accedunt verba *Leonis Africani*: ⁹ Nigritarum regio *per*
quam Nilus fluere dicitur; quæ innuunt, quòd de *alveo* hoc
sinistro, aliquid fando acceperit. ⁽⁶⁵⁾ Nec parum me confir-67
mat *judicium Gregorii*, qui hisce verbis ad me scripsit:

<p> Ἄλλετ: ἄνεη: ηῶ: ἄπεο ἄ: ἄπεο: ἄ: </p>	<p> <i>Quòd autem ajunt Nilum to-</i> <i>tum non influere in terram Ægy-</i> <i>pti, sed dividi alio versum, id ve-</i> <i>rum esse dixerunt mihi, quos in-</i> <i>terrogavi, homines. Ego quoque</i> <i>credo istud, quia si descenderet</i> <i>hic integer tempore hyemis, sane</i> <i>fieri aliter non posset, quin intra-</i> <i>ret in domos Ægyptiorum. Sed</i> <i>quòd ad divisionem ejus attinet,</i> <i>ajunt (illam contingere) postquã</i> <i>transiit Regnum Sennar in regio-</i> <i>ne Dengula priusquam perveniat</i> <i>in Nubiam. Veruntamen dicunt</i> <i>maximam aquæ partem defluere</i> <i>in Ægyptum. Illa autem pars quæ</i> <i>separatur, rectã viã pergit versus</i> <i>occidentem. ita amen ut non per-</i> <i>veniat in Barbariam, descendit</i> <i>enim versus regionem Elwah, &</i> <i>sic illabitur in mare magnum, i. e.</i> <i>Oceanum occidentalem.</i> </p>
---	---

L.V.c.8.

Nigrin verò fluvium, sinistrum illum alveum esse, credibile 72
 quoque fit ex eo, quòd, ut *Plinius* scribit, & experientia con-
 firmat: eadem illi natura quæ Nilo, colore & sapore convenit
 cum illo, calamum & papyrus & easdem gignit animantes,
 iisdemque temporibus augetur. Nec nomen abludit, cum & 73
 Nilus ipse, ut diximus, Hebræis & Græcis *Niger* nominetur.
 Quòd autem Ægyptius ille *Herodoto* narravit, alveum sini-74
 strum austrum versus fluere, id fortè primò per tractum ali-
 quem fit, ita tamen ut postea *cursum suum* versus occiden-
 tem *flectat*. Quam sententiam, postquam cum clarissimo 75
Bocharto, *Geographiæ antiquæ & recentis* ad miraculum pe-
 rito, & optimo talium judice, communicassem, rescripsit
 mihi:

9) in *descript. Africæ* L.I.c.7.

mihi:

miki: *Il est tres vray, que le Niger est une partie du Nil, h. e. Certissimum est Nigrin esse partem Nili.*

- 76 Sequitur quaestio non minus mira, quàm momentosa: *Num Rex Habessinorum Nilum divertere possit, ne in Ægyptũ suat?* Multi scriptores id asserunt, ⁽⁶⁶⁾ subnixi partim famâ, partim relatione, quam ex *Georgio Elmacino* jam jam affereamus; addito: *Turcas Habessinias propterea tributum pendere.*
- 77 Quidam etiam (ex aspectu fortassis *Tabulae Geographicae*,) factu facile putant, ut Nilus in Mare rubrum derivetur; idque *Albuquerqueum, magnanimum illum Lusitanorum in Indiã*
- 78 *Pro regem, animo agitasse.* *Tellezius* verò negat, tam immen- L. I. c. 7.
jam aquarum vim, tam longo spatio, per asperrimos & con-
fragosos montes, in mare hoc verti: neque cursum à Principe
natura datum ullo modo mutari posse. Idem censet Hornius
- 79 & alii. Verùm illi nullam *Elmacini* mentionem faciunt; fortè etiam ejus verba non legerunt vel expènderunt, quæ nos ex *Historiã Saracenicã* lectoris iudicio exponemus:

- 80 وفي ايامه نقص النيل كثيرا فامرسله المستنصر الي بلان الحبشه بهدايا وتحف كثيرة فتلقاه ملكها وسجد بين يديه وساله عن سبب قدومه فعرفه ان نيل مصر قد نقص واضر بالبلاان وباهلها. فامر ان يفتح السد الذي يجري منه لماء الي الديار المصر لاجل قدوم البطركي وزان النيل في ليله واحدة ثلاثة اذرع ونكامل النيل ورويت ديار مصر وزرعت وعان البطركي بكرامة عظيمة الي مصر واحسن اليه الامام المستنصر واجلعه عليه
- In diebus ejus (scil. Michaëlis Patriarchæ) defecit Nilus valdè; igitur misit eum Mustansirus (Princeps Ægypti Muhammedan^o) in regionem Habessinorum cum muneribus, & rebus egregiis plurimis. Et obviam venit ei Rex illius (scil. regionis) & veneratus est eum Patriarcha coram publicè. Et interrogavit eum Rex de causa advent^o ejus. Et exposuit illi (Patriarcha) quòd Nilus Ægypti jam deficeret, idque noceret regioni & incolis ejus. Igitur iussit aperiri alveum obstructum per quem fluit aqua ad campos Ægyptiacos propter adventum Patriarchæ. Et crevit Nilus in nocte unã tria brachia: & impletus est Nilus, ita ut rigarentur campi Ægypti, & confererentur. Et reversus est Patriarcha cum honore magno in Ægyptum. Et benefecit illi Princeps Mustansirus, & donavit illi talarem vestem.*

86 Optassem utique audire judicia negantium de hoc loco.

E 3

Verba

r) Alf. d' Albuquerque in Comment. ejusd. 4. part. c. 7. allegante Tellez. p. 20.

f) In Orbe imperante. tit. Africa. Period. 2. §. 2.

Verba per se clara sunt, quòd *Rex Habessinæ alveum Nili obstructum aperiri jusserit* : Historicus ipse fide dignus habetur : in Ægypto natus & educatus : nec non Principum Muhammedanorum Ægypti notarius (*sive secretarius, ut nunc vocant*) fuit, ut rem bene scire potuerit. Historiam suam autem centum viginti circiter annis post, quàm ea res contigerat, composuit ; ita ut ille scribere ausus non fuisset, quod multi incolarum ex parentibus suis aliter poterant audivisse. Sed objeci potest, *historicum non memorare, à quo Nilus fuerit obstructus ; id enim & naturaliter fieri potuisse, cursu fluminis, arboribus & saxis in angustiis sua sponte præpedito*. At objectio ista nodum non solvit ; istud enim in magnis fluminibus vel rarissimè vel planè non contingit : vel si natura id efficere potest, quidni per artem tentaretur ? *P. Athanasius* 88 *Kircherus* fanè, cui res Ægyptiacæ & speciatim Niloticæ non malè cognitæ fuerunt, in catalogo Patriarcharum Ægypti *Michaëlem in Æthiopiam profectum esse dicit, ad Nilum, quem Æthiopes diverterant, suo alveo restituendum ;* quamvis doctissimus iste vir multum quàm accuratè scribere magis amet, nec semper autores suos laudet. *Gregorius*, 89 de eà re interrogatus, non quidem meminerat historiæ Michaëlis, aiebat tamen : *Se à fide dignis hominibus accepisse, haud procul ab eo loco, ubi cataraçtæ Nili sunt, terram omnè Orientem versus declivem esse ; & nisi mons unicus obstaret, Nilum potius illuc, quàm in Ægyptum, aut mare septentrionale fluxurum. Igitur monte illo, labore non adeò difficili,* 90 *perfosso, flumen omne averti, & in mare Orientale (i.e. rubrum) derivari posse. Gnarum id Turcis, multisque Lusitanorum ; & Imperatorem Æthiopiæ hanc ob causam olim sæpe præclaras condiciones à Saracenis obtinuisse : imo id illum* 92 *semel effectui dare voluisse, atque laborem suis imperasse, sed à Christianis Ægypti exoratum fuisse, quos simul omnes perituros constiterit.*

Fateor fanè causam hanc me diu multumque suspensum habuisse ; non enim facilè contemnendas putabam rationes contrarias, & *sive agger saxis præstruendus : sive rursus amoliendus fuisset, utrobique summa difficultatis opus erat, cui Habessini pares non videbantur : neque tantus amnis, aliam propiorè viam nactus, ullà humanà operâ ad priorem alveum reduci potuisset.* Reputabam etiam mecum, si *Rex* 94

Ha-

t) in supplem. Prodr. & Lex. Copt. c. 2. p. 524. Fuit autem Michaël iste Jacobitarum Patriarcha sexagesimus octavus, mortuus circa A. C. 1110.

Habessiniae Nilum hoc pacto in sua potestate haberet, illum &
perpetuum Ægypti arbitrum futurum: & nihil non à Turcis
impetraturum: neque unquam passurum fuisse, ut Christiani
sua religionis, cum Patriarchâ Ecclesiæ suæ capite, ad tantas
95 *incitas, uti nunc fit, redigerentur. Denique mirabar, cur non*
tempore Patrum Societatis hac potestate, à natura sibi con-
cessa, uti: & minis magis quàm precibus aut premiis obtinere
voluerit, quod à Bassis Turcarum, portus maris rubri tenen-
96 *tibus, petere necessum habebat. Cæterùm, rebus omnibus*
ponderatis, & historiâ Elmacini in medio relictâ, Tellezio ex
Gregorii relatione forte respondendum: non ex Habessinia,
quæ à Nilo adjacet, tot parasangis à mari rubro remotâ, sed ex
loco cataraectis illi⁹ vicino, ad Nubiam fortè olim spectante, al-
veum novum in mare Erythrum deduci posse, ibi enim unum
solummodò montem obstare, juxta quem fossa deprimi possit.
97 *Olim quidem opinabar nullibi faciliùs Nilum averti posse,*
quàm ubi in duos alveos dividitur. Illuc enim, veluti naturâ
viam monstrante, aggere factò, totus verteretur, quò pars
98 *ejus jam spontè suâ fluit. Quamvis enim alii fluvii, infra hanc*
separationem in Nilum sese exonerantes, in Ægyptum ma-
narent, inundationi necessariæ tamen non sufficerent; quæ
res perniciem Ægypto, & ea propter Turcarum potentiæ al-
99 *latura esset. Verùm enim verò, utcunque se ea res habeat, id*
demum certum esse puto, Regem Habessiniae illorum lo-
corum, ubi Nilus Ægypti obstrui potest, vel aliquando
obstructus fuit, nunc ampliùs dominum non esse: aut Re-
gulos illorum eum non, ut olim, pro Imperatore suo revereri:
neque etiam incolas Christianos nunc esse, sed ad Islami-
smum, proh dolor! defecisse; eos ergo hodiè obsequentes
habiturus non esset. Quamobrem, quod olim fortassis fieri
potuit, nunc effici non potest; non quòd natura locorum
100 *obstet, sed quòd Negus eorum nunc potens non sit. Alio-*
quin non absurdum nec improbabile putaverim, fluvios
nonnullos, qui in præaltis Habessiniae campis vagantur, per
prona montium aliorsum, & in subjectas arenas verti, atq;
sic Nilum diminui posse; modo periti Hydrometræ adhi-
beantur, qui, exploratâ locorum declivitate, renuntient, ubi
101 *commodissimè fieri possit. Quanquam arduum sit cursum*
& fines, quos natura fluminibus dedit, immutare, non ta-
102 *men desunt exempla. Legimus enim apud Herodotum:^u*

Nito-

u) Lib. I. hist. qui *Clio* vocatur.

Nitocrin *Babyloniorum* Reginam *Euphratis* cursum; depresso plurimis fossis, varie mutavisse. Et *Cyrum* *Perfarum* Regem *Gyndem* fluvium, cui ob unum è sacris albis equis in eo submersum excanduerat, in trecentos & sexaginta rivulos diduxisse; exercitu ejus labore hoc integram æstatem absumente.

Præter Nilum alii quoque insignes dantur amnes, qui in *Habessinâ* ortum suum habent. Inter eos præcellit *Taczé*; qui in *Angotâ*, haud procul *Bagemdrâ*, è monte *Ashguaguâ* ortus, mediam interfluit *Tigrâ*, & *Walkajitâ*, dein *Nomades* *Æthiopes* Regnumque *Dequin* permeans, tandem Nilo miscetur. *Malegi* scaturiginem *Tellezius* in *Damotâ* ponit, eumque per occidentalem *Habessinâ* plagam in Nilum deducit. Reliquos fluvios sat magnos, quos ex omnibus *Abassîæ* regnis Nilus suscipit, in *Tabulâ* nostrâ *Chorographica* expressimus; ideoque hic eos nominare superfedemus. Hi omnes æquè ac Nilus tempore hyemis ita crescunt, ut ripis suis continere se nequeant.

Sed reticenda non est mirabilis duorum fluviorum natura; quorum alter *Hawash*, in confinibus *Shewæ* & *Wedæ* ortus, Regnum *Adel* cursu petit, solo illius siticuloso subventurus. Nec desunt sibi incolæ, venientem læti excipiunt, agrisque suis irrigandis in plures rivulos dividunt. Sic ubique interceptus, & paulatim consumptus, quasi illum puderet residuam aquæ suæ portiunculam Oceano inferre, arenâ se totum abscondit. Hunc imitatur *Mareb*, in *Tigrâ* haud procul *Fremonâ* oriundus, qui magnam illius regni partem circumluit: dein *Cassorum* agris receptus, quasi gentem averfaretur, sat longo spatio humi se condens, ex oculis eorum aufertur; ita tamen, ut aquam piscesque suos, octo vel decem palmos fodientibus, largiatur; mox, ut patriam valere jubeat, prope fontes suos rursus erumpit, tandemque in squalentibus *Dequini* campis undas suas spargit & relinquit. (67) De fluminibus; quæ vicinum Oceanum intrant, Gregorius plura non narravit quam supra retulimus. *Zebaus* in *Enarea* ortus, & finitimum Regnum *Zendéro* instar Nili in modum peninsulæ ambiens, in meridiam decurrit, & juxta *Combarâ* mari Indico misceri creditur.

Navigationis autem omnes expertes sunt *Habessini*; eam enim flumina scopulosa, crebris catadupis & passim oc-

curantibus cautibus infesta, non admitterent: nec ullum, ut
 112 diximus, in mari rubro portum tenent. Solum lacum *Tzanicum*, quem & *mare Dembea* vocant, monoxylis lintribus,
 ex typhâ præcrassâ confectis, magno suo periculo navigant.
 113 Situs est cis lineam æquinoctialem, in decimo tertio & di-
 midio latitudinis gradu. Longitudo ejus triginta: latitudo *B.T.I, 6.*
 114 duodecim, plus minus, leucis Lusitanicis^z æstimatur. Insulas
 multas continet, quarum maxima est:

1. רט: *Tzana*; quæ lacui nomen dedit; Ab ea enim ורל: רט: *Bahr-Tzana*^y dicitur.
2. נצק: *Berghida*.
3. קנז: אצמזן: *Dabra-Antons*, Monasterium Antonii.
4. קנז: קצק: *Dabra-Marjam*. | 8. קצק: קצק: *Meerahha*.
5. קק: *Daga*. | 9. קק: *Metzle*.
6. קק: *Dek*, magnorum virorum exiliis famosa. | 10. קק: *Qebran*.
7. קק: *Galila*. | 11. קק: *Rima*.

Quæ insulæ omnes, *Dekâ* exceptâ, à monachis possidentur. Præter hunc & alii lacus in Habesfinia dantur. Sed eos hic
 115 nominare nihil attinet. Postquam veros narravimus fluvios, ad fabulosum transimus, inter Judæorum commenta reper-
 tum, qui illum inter Presbyterum Johannem & tribules suos fluere autumant. סמבטיון *Sambation*, (⁶⁸) id est, *sabbaticum*
 vocant^z quòd sabbato tantum quiescat: cæteris verò heb-
 domadis diebus, saxa ingentia & arenam provolvat; itaque
 religione prohiberi sese ajunt, quò minus populares suos,
 116 trans illum rerum potentes, visitare possint. Quasi non al-
 terius cujusdam sectæ hominem, nova ex illâ regione alla-
 tum, mittere possent; si columbæ, quæ olim literas hinc in-
 de tulerunt, (*ut ipsi fabulantur*) non amplius tabellariorùm
 117 munere fungi vellent. Tam frivolo nugamento amissi re-
 gni solatium quærunt; nescii ubi incipiat, ubi ve desinat Ju-
 daicus iste rivus: in Asiâ, an in Africâ, vel denique in Vto-
 piâ decurrat: neque etiam solliciti, quo pacto miseri illi eò
 venerint: vel quomodo inde rursus exituri sint, si infelix
 118 istud flumen tranquillo die sine piaculo navigari nequit. An-
 tiquam tamen narrationem esse scias, non de extremæ Asiæ,
 multò minùs Æthiopiæ, sed de Judææ quodam flumine ac-

F cipiën-

x) *B.T. loc. cit.* ubi longissimus, xxxv. leucas longitudinis: at *P. Pet. Pays* xlv. latitudinis illi tribuit. Latius describitur in *Ath. Kirch. Oedipo Synt. l. c. 7. p. 57.*

y) in Tabulis nonnullis *Barcena*, sed loco minimè congruo ponitur.

z) Confer Buxtorffii Lex. Talmud. de hoc vocabulo.

cipiendam: Plinius enim *in Judæa rivum sabbatis omnibus sicari* scribit. *Josephus*^a quoque mentionem ejus facit, sed ni emendetur, contrario planè sensu. Eum à Tito Imperatore Romano in itinere conspectum tradit. At posteriores Judæi, fabulandi artifices, veriti ne nullibi reperiatur, in eos mundi angulos eum transposuere, ubi non facile ab aliquo quæreretur. Nunc adseria pergimus.

♀ *Additio ad n. 51. hujus capituli.*

Quæ Gregorius de fontibus Nili breviter dicit, ea Tellezius ex Patrum Soc. fide dignis relationibus prolixè narrat, congruentia iis, quæ ex P. Petro Paysio supra retulimus: *Duodecimo latitudinis septentrionalis gradu, ab occidente Gojamæ, in regione Sacahala^m, campum quendam, & in eo lacum exiguum dari, ait; qui è duobus fontibus, jactu lapidis inter se diffitis, colligatur. Exinde ab vco subterraneo, quem tamen viridantes herbe prodant, aquam adictum bombardæ orientem versus fluere; sed mox in septentrionem flecti, & semileucâ circiter Lusitanicâ in fluvium erumpere, eumq; mox aliis rivis augeri, donec post quindecim Leucarum interval- lum flumen Gema, ipso Nilo majus, amisso nomine, aquas suas illi largiatur. Dehinc in Orientem sensim declinare & duos fluvios Kelty & Branty dictos recipere, & sic rectâ mare Dembeæ^a petere atque transire, servatis aquis suis; quasi illas, tanquam nobiliores, vilioribus miscere nollet. Hæc consensu traduntur, ut in posterum de fontibus Nili ambigendum amplius non sit.*

CAP. IX.

De fertilitate Soli in genere, atque de vegetabilibus & plantis in specie.

1. In Habessinâ duplex, alicubi triplex messis. 2. Ignotum nobis frumentum *Tef*. 3. *Arincâ* carent. 4. *Avenam* spernunt; hordeo equos pascunt. 5. *Gramen* perpetuum 7. *Fœnum* nullum. 9. *Herba* varix. 10. *Amadmagda* fracta ossa curat. 11. *Affazoë* serpentes sopit. 14. *Pfylli* hæc fortassis herbâ tuti. 16. *Cnici* oleum. 18. *Lupulo* carent. 19. *Vvas*, non vinum habent. 20. *Saccharo* abundant: *aromatibus* destituuntur. 21. *Ficus Indica* *Mauz*; forte 23; Hebræorum *Dudaim*. 28. *Pyræ* & mala nostratia non: *Citrea*, *Medica* &c. habent. 29. *Arbores*. 30. *Enfete* pro olerè est. 31. Alia arbor *lumbricos ventris* necat.

Fertilitas Soli in Habessinâ admiranda; terra enim, ubi coli potest, omnis generis frugum ferax est. tam longâ ætate.

a) De bello Jud. L. VII. c. in Græc. 13. in Lat. 24. Nic. Fuller. Miscell. sac. L. I. c. 9.

m) sic scribe pro *Sabala* s. n. 20. & 23. n) Lacus est, aliàs *Tzanicus* dictus.

o) in Summariis hujus capituli. 26. post *Lacum Dembeæ* adde non.

estate ubertatem maximam præstante, ut eodem loci & factio sit & messis; quæ alicubi duplex: alicubi triplex datur.

² *Frumenta & legumina* Habesini habent, non cognita modo nobis, veluti *triticum*, *hordeum*, *milium* & similia; sed & ignotum nobis *ἄψα*: *Tef*, pani conficiendo perutile. Seminium minutissimum est, ipso papavere minus, sed longiusculum.⁽⁶⁹⁾ *Arincâ* sive *secali* nostrate carent. Panem ex isto factum cum olfaceret Gregorius, ἄψα: *ἄψα*: *Verum tefum*

⁴ esse, & ipsissimum *ἄψα* odorem olere ajebat. *Avenam* ratione indignam censebat, & pro lolio à suis sperni dicebat. *Hordeum* enim, vel gramen simpliciter, equorum ibi pabulum

⁵ est. Quadrupedum causâ nil quicquam serunt, nec metunt; abundante in locis temperatioribus gramine, ob calorem perpetuum, & uliginem subter humum de montibus continuo destillantem, atque radices herbarum humectantem; quia petrae solidæ aquam pluviam non recipiunt, quæ in illis sub terrâ fertili sensim delabens, plantas mirè lætificat: contra in solo cavernoso fidens, colles steriles relinquit. Lætissima igitur & semper virentia prata dantur, floribus refertissima. Hinc uberrimo apibus alimento superfluens copia mellis.

⁷ In tantâ frugum abundantia nihil in sequentes annos neque reponunt, neque condunt Habesini; sive ubertate soli confisi: sive horreis destituti. Neque *fœnum* convehere solent, quanquam id locustarum causâ multoties necessarium^{1, 12, 26.} esset; Ea enim pestis segetes pabulumque depascens, fame

⁸ homines & pecudes interimit. Gregorius vehes fœni, antea nunquam sibi visas, è longinquo cernens, Elephantis procul euntibus comparabat. *Herba* omnis generis in hac tellure gignuntur; non tantum odoratæ & medicinales Europæ,

¹⁰ sed etiam peculiare quædam, virtutis admirandæ. *Amadmagda*, ut *Tellezius* ait, fracta aut luxata hominis ossa sanat: ¹¹ *contraria* planè *ossifraga*, quæ in *Norwegiâ* ossa pecudum insistentium quasi attritu quodam frangit. Sed omnia herbarum miracula superat *Affaz, oë*, tam efficax contra aspidum venena, ut nocentissima serpentum genera hæc herbâ tacta sopiantur, & ceu mortua jaceant: quin & umbra illius stuporem viperis inducit, ut eas innoxie tollere possis. Qui radicem hujus herbæ comederit, inter ipsos hydros & chersydros sine metu ambulare poterit, imo multos annos ab illis

¹³ tutus erit. Visique fuerunt Habesini, his radicibus usi, an-

gues venenatissimos instar anguillarum manu tractare: ⁷⁰ lo instar collaris circumdare: eosque, cum liberet, impunè occidere. ita providum numen, ubi venena sunt præsentissima, ibi remedia reddidit efficacissima. Nec ingenitam fuisse, ⁷¹ *Plin. VII. c. 2* crediderim *Psyllis*, Africæ genti olim per celebri, virtutem moribus serpentum medendi, sed herbæ illius remedio partam: eam verò, ne vilesceret, secretò habitam. Quæstuosum, ⁷² *Idem. XI. c. 25.* enim illis olim erat, venenata animalia, per diversas Orbis regiones, sine noxâ ad spectaculum circumferre. ⁷³ *Cnicus* (Æthiop. *Ἰνῶν*: *Denguelat*) Habessinîs valdè familiaris est. Grana illius *Gregorius*, ceu rem quandam raram, nobis ostendebat: oleum ex illis expressum contra malum hypochondriacum, & obstructions lienis utile prædicans. *Lupulo* carent. Cerevisiam sine illo coquunt. Quamobrem ⁷⁴ *Gregorius*, audito, nostratè illius virtute durare, semen ejus secum curiosè asportavit. Vites & uvas præstantissimas habent, *vinum* tamen ex iis conficere non solent; sive incitiâ: sive quia æstate maturescunt, ubi fermentatio nimio æstu præpropera mustum acore corrumpit. ⁷⁵ *Saccharo* abundant. At *pipere*, *zingibere* atque aliis talibus aromatibus destituuntur; magis incuriâ plantandi, ut puto, quàm terreni vitio; quod in tantâ aëris varietate, & assiduo nonnullorum locorum calore, etiam aromatum culturæ idoneum videtur. *Ficus Indica* quoque, quæ ⁷⁶ *Muz* vel *Mauz*, Arabibus dicitur, in Habessinîâ crescit. Præcellentissimus fructus est; quinquaginta enim ficus cucumeris magnitudine & formâ de uno caule dependent; suavissimi odoris & saporis. Mense Junio maturescunt, ut ex itinerario Principis Radzevillii didici; qui eas vidit haud procul Damasco, ubi raræ sunt; nam calidius clima poscunt. Quæ circumstantiæ mihi conjecturam fecerunt, haud alium fructum ⁷⁷ *דודאם Dudaim* fuisse, super quo Jacobi uxores altercatæ sunt. Paulo post & alios ⁷⁸ viros doctos idem coniecisse animadverti, tametsi non additis rationibus. Ut quidem mihi videtur, fructum oportuit fuisse rarum & jucundum, qui puerum moveret, ut eum decerperet: (neque enim graveolentem *Mandragoram* Ruben domum deferre operæ pretium putasset) qui etiam rixâ dignus: nec obvius cuilibet esset. Nam flores amabiles, ⁷⁹ *alii reddunt*) lilia, violas & similes, misâ ancillâ, Rahel æquè facilè legere potuisset. Ipsum denique vocabulum Hebraicum

HERBA ET FRUCTUS Hebr. דודים DUDAIM Gen. XXX. 14. et Cant. VII. 15.

Arab. *Maiz Muza.*
Lat. *Ficus Indica.*

1. Herba ipsa in modum arboris excrevens.
2. Fructus maturi XL. vel L. de uno caule dependentes.
3. Ficus una justæ magnitudinis.
4. Stolones e radicibus quo tamis pullulant.

cum huc optimè quadrat; *cognitionem* enim *plurimum*, ex communi quâdam stipite profectorum, inferre videtur. Quas rationes in *commentario* nostro⁽⁷²⁾ fusiùs declarabimus.

28 *Mala* atque *pyra* nostratia non fert terra Habesinica. Nam quo tempore apud nos maturefcunt, tempestates atq; procellæ in Habesinia sæviunt. *Arbores* enim (ut Habesinos dicentes audiui) cum nostro Orbe faciunt: iisdemque mensibus ac nostræ, folia promittunt & relinquunt; *herba* secus, quæ hyeme nostrâ ibi florent. *Mala* tamen *Citrea*, *Me-* N.G. I. II.
 29 *dica*, *Persica* atque *Punica* habent. *Piceas* & *abietes* septuaginta vel octoginta pedum proceritate in sylvis nostris mirabatur Gregorius, & sæpe ὀκνῖ: ὄθ: *benedictas arbores* vocabat; præsertim cum intelligeret tam magnum in navibus & domibus ædificandis usum habere. Neque tamen *Æthiopiam* proceris arboribus destitui ex itinerum narrationibus
 30 liquet. Sed non sine admiratione dicenda est arbor *Ensete*,^{1, 12, 16.} Indicæ ficui similis, duarum orgyiarum crassitie. Nam truncata innumeris stolonibus sponte renascitur; qui omnes esui sunt, ut arbor hæc alium fructum proferre opus non habeat, tota enim pro olere est; nam concisa & cocta viliorum hominum famem sedat, qui & folia contusa cum farinâ
 31 elixant, ac pultis instar mandunt. Aliam arborẽm N. Godi- L. I. c. II.
 gnus laudat, contra ventris lumbricos valde proficuum; hos enim ex esu carnis crudæ gigni: at Habesinos singulis mensibus fructu hujus arboris alvum purgare, atque sic vermes illos necare memorat.

C A P. X.

De animalibus quadrupedibus.

1. *Boves* magnitudinis stupendæ, 2. ejus rei causa. 3. *Taurelephantes*. 4. eorum *cornua*. 5. *Armenta* Africae. 6. armentarii *Beklenses*. 7. *Equi* generosi. 8. variorum colorum; 10. illis in bello: 11. *Muli* ad alias res utuntur. 12. *Gradarii* arte fiunt. 13. *Cameli* in planis tantum locis utiles. 14. *Ovium* *adiposa cauda*
16. in S. Scriptura מלך *Alja*. 18. *Elephantorum* greges. 20. omnia vastant. 21. *Viam Regiam* efficiunt. 22. *Arbores* illorum *pabulum*; 23. dociles sunt. 24. *Jus hospitii* observaverunt. 29. *Cornua* Habesini rectius vocant, quæ nos *dentes*. 30. Hominem non appetunt. 31. *Proboscidi* metuunt. 32. In *Æthiopia* nulli cicures. 33. *Camelopardalis* 35. cur sic vocetur? 36. *Nomen* ejus *Amharicè*, Ital. Arabicè, 37. *Zecora*, quadrupedum pulcherrimum, 39. describitur. 41. Ingens ejus pretium. 42. *Leo* magnanimus, 43. terror animantium. 46. *Tigrides* & *Pardi* truculentiores. 47. quomodo differant. 49. *Lupi* inertes. 50. *Hyaena* sæva. 52. *Simiarum* greges. 53. *formicas* avidè vorant. 54. Fruges depascunt, sed cautè; 56. feris prædæ sunt. 57. Mirè se defendunt. 58. *Cercopitheculus*. 59. de quo rythmus triplici linguâ. 64. An *Callitrix* veterum? 65. *Animalia* Habesinæ *Æthiop.* *Amharicè*. 78. *Arvùè* *Haris* Monoceros 80. visus à

Joh. Gabriele & 83. aliis Lusitanis, 84. ejus descriptiones veterum confusa.
85. *Vnicornia* multa dantur. 87. Nulli ibi *Vrsi*; at apri, cervi & caprea.

O B graminis ubertatem, & perpetuum hujus tractus calorem, magna quoque animalia dari mirum non est. *Boves* inusitatae magnitudinis, Hungaricis atque Russicis multo majores, hic conspiciuntur. Maximos, quos Gregorio ostendebam, ille $\alpha\zeta\eta\lambda\theta\rho\pi\zeta$: *medios* dicebat. Nam ubi lac & pabulum sufficit, corpus post partum facile crescit, & calore magis extenditur; quod in frigidioribus plagis contra est. Hinc constat falsa non esse, quae de tauris *Aethiopicis*, nostris duplo majoribus, *Aelianus* tradidit. Eosque $\tau\alpha\upsilon\rho\epsilon\lambda\phi\alpha\upsilon\tau\alpha\varsigma$ *Taurelephantes* esse putaverim; de quibus *Philostorgius* scribit, quod eos Romae è meridianis locis advectos ipse viderit. Nam boves duplo majores à magnitudine elephantum haut procul abesse, verisimile. Quaeque *Plinius* de Bubus Indicis camelorum altitudine refert, ego de Habessinica intellexerim; India enim nomine, ut supra monui, Habessinica multis veterum venit. Tantos boves ingentibus cornibus praeditos creditu facile, quaternorum pedum latitudine; ut idem *Plinius* ibidem tradit.

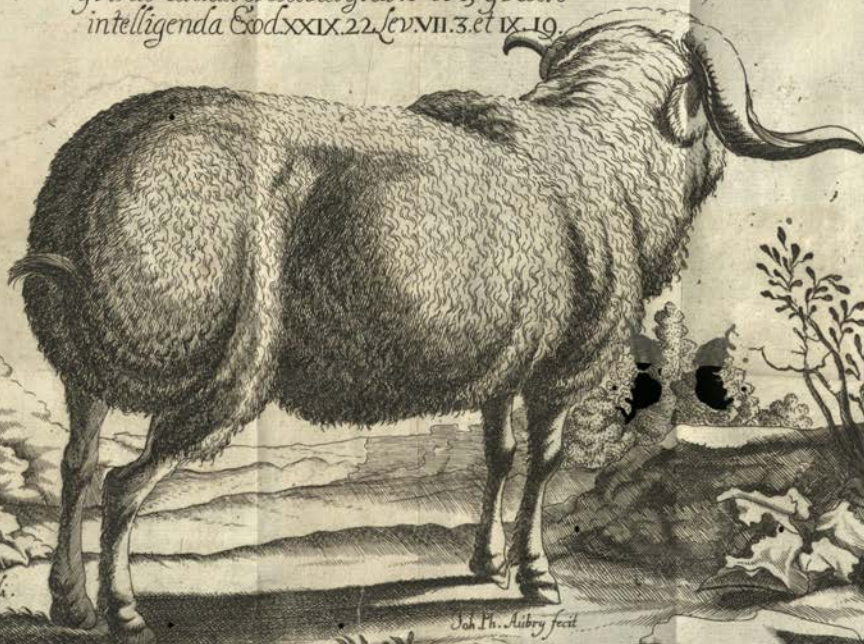
Armenta Africae utique & olim celebria fuere; (73) & adhuc ibi dantur gentes quae solâ re pecuariâ victitant. Tales armentarii sunt $\beta\epsilon\kappa\lambda\epsilon\upsilon\sigma\epsilon\varsigma$: $\beta\epsilon\kappa\lambda\epsilon\upsilon\sigma\epsilon\varsigma$: *Beklenses*, haud procul Suaqenâ; qui aestate montes incolunt, hyeme verò in plana descendunt, & pabulum sequendo, sedes cum tempestatibus annu mutant.

Equorum hic generosa & valida est natura, non enim equitantur nisi in praëliis, vel equestri decursu; ideo nec ungulas eorum soleis ferreis muniunt; (74) si per aspera & salebrofa loca eundum sit, eos ducunt, ipsi mulis insidentes. Variorum colorum sunt, ut apud nos, spadices, glauci, scutulati, fufci & plurimi nigri. Centum mille equites nigros in centum millibus equis nigris Cyriacum Nubiae Regem, quem aliqui simul in Habessiniam regnasse autumant, contra Saracenos in Aegyptum duxisse, *Elmacinus* memoriae prodidit. (75) Miserbatur Gregorium equorum nostrorum, cum illos videret ingentia plaustra trahere, illorum patientiam, nostram verò inclementiam miratus; quasi bellicoso & nobili hoc animali ad labores serviles abuteremur. Mulorum ergo mularumque hic frequentissimus usus; onera per asperos montes gestant:

OVIS ORIENTALIS
caudam adiposam XL. et amplius librarum
in plostello trahens.

ALIA SPECIES OVIVM
quibus cauda obesa sat gravis est, qualis
intelligenda Eod. XXIX. 22. Lev. VII. 3. et IX. 19.

H. Roos Del.

Joh. Ph. Aubry fecit.

11 itinera longinqua illis conficiuntur; nullum enim jumentū
 12 tutius per prærupta incedit. Quò mollius autem rectorem
 suum ferant, gradarii arte fiunt. Molesta nimis videbatur
 Gregorio iter facienti equitatio in equis, quò ut plurimum
 tollitum incederent: vel cursu asperiore rectorem lassarent;
 idque se in itinere Germanico fatis expertum esse querebatur.

13 *Carneli* non nisi in planis locis dantur; arenam enim
 quamvis æstu fervidam, sine noxa pedum calcant, in monti-
 bus aut saxosis viis inutiles.

14 Mirabile illud genus *Ovium*, in Oriente atque Africâ fatis
 notum, hîc quoque frequens est. *Caudas* tam *obesas* ha-
 bent, ut minimæ decem, vel duodecim libras: maximæ
 15 interdum ultra quadraginta pendant. (76) Igitur necesse est
 plostellum supponere, quò tantum onus eò commodius post
 se trahere possint: neque humi laceretur, aut corrumpatur.

16 De his caudis accipienda sunt, quæ in sacrificiis Hebræorum
 inter alia pingua cremari jubentur; quin & speciale nomen
 apud illos extat; *Alja* enim dicitur: vulgaris verò & ma- Exod. 29, 22
 cilentia illa, tam nostrarum ovium, quàm aliorum anima- Lev. 7. 3. &
 lium cauda, *Zanab* vocatur. ^b Alia animalia domestica hîc 9, 19.
 æquè ac in nostro Orbe inveniuntur.

17 At *feras* multò plures & majores Habessinia quàm ulla
 alia terra alit, quas brevibus persequemur, à belluis initio fa-
 18 cto, quarum grandissimæ hîc dantur. Inprimis *Elephant* (77)
 & ingenio & mole corporis conspicui, in planis atque sylvo-
 19 sis locis magno numero gregatim ingrediuntur. Centum
 circiter diversæ magnitudinis simul in Tigrâ vidit *P. Ludovi-*
cus Azervedus: totidem ferè paulo ante præcessisse, idem te-
 20 statur. ^c Sed incredibile dictu est, quantam hiboves *Lucæ*
 stragem in sylvis & campis edant; arbores grandiores tam diu
 mole corporis quatiunt, donec vel scapus frangatur, vel tota
 arbor cum radicibus velut quodam terræ motu evellatur:
 mediocres manu paulò altius prehenfas flectunt, & confrin-
 21 gunt, atque sic ramos cum foliis vorant. Frutices & dumos,
 fruges denique omnes, vel absumunt, vel obterunt. *ΓΓΤ:*
ΖΖΛ: Viam Regiam illos efficere, eamque, cum minus impe-
 22 ditam, iter facientes liberiter sequi, Gregorius ajebat. Ne ve-
 rò pabulum tantis belluis desit, providentiâ Dei cautum.

Ar-

b) Bochart in Hierozoico. L. II. c. 45. p. 494.

c) Hunc numerum facile credet, qui apud Nonnosum in Bibl. Photii n. 3. legit, quod vi-
 derit ἐλεφάντων πλῆθος ἐν τῇ ἀνατολίᾳ ὅσον χιλιάδων πέντε. Elephantorum haud exi-
 guam multitudinem, sicut et hinc quinque millia.

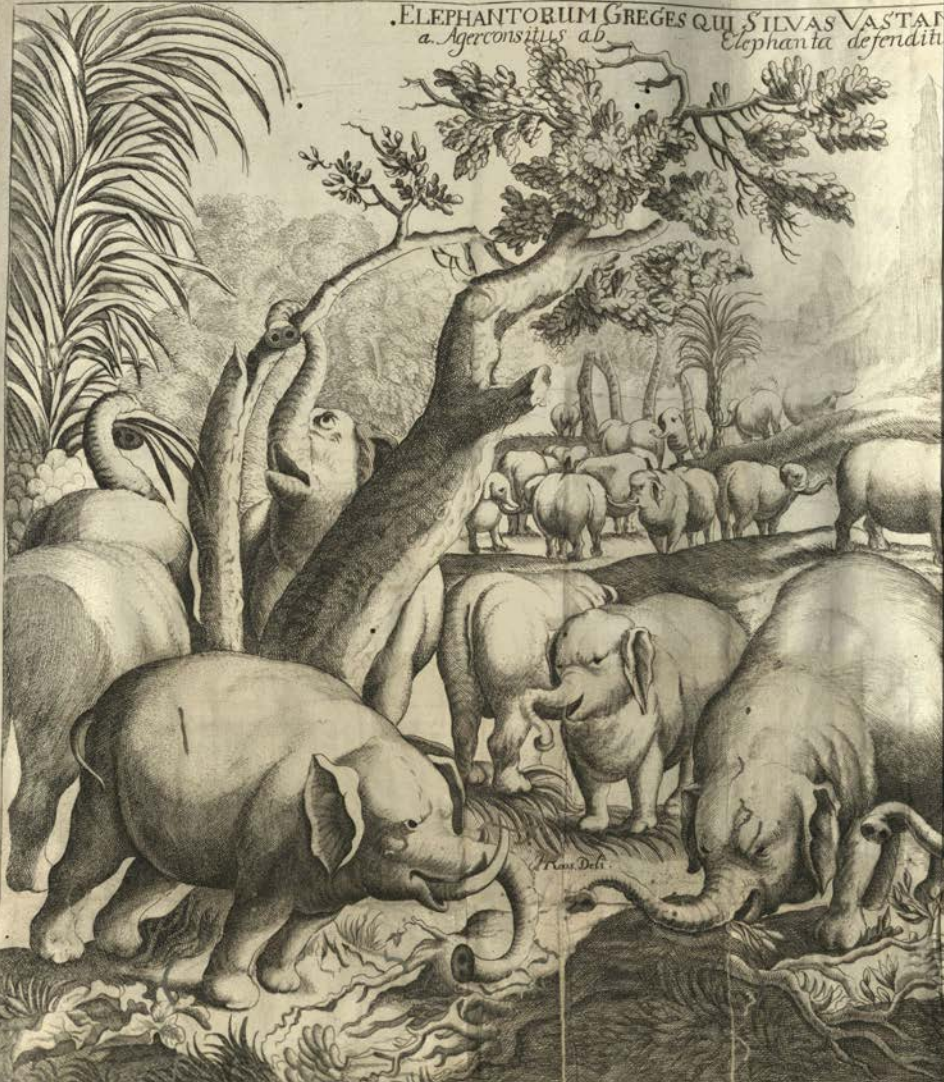
Arbores enim illic crescunt cerasorum magnitudine, nobis ignotæ, instar sambuci medullâ plenæ, ligno molliori; quas graminis instar depascunt. Animal istud inter cætera muta ad ingenium humanum proximè accedit; solum laude accenditur, & contumeliâ angitur. Exempla apud scriptores historiæ naturalis passim sunt obvia. *Jus hospitii*, dum illo fruebatur, elephantem observasse *Gregorius* retulit, etsi hospiti sub discessum malam gratiam referre voluerit. *Vi-* tulum enim pepererat in agro confito; colonus puerperam hanc, hospitem sibi ingratam, amoliturus, interficere constituerat. Disuadent vicini; non enim inultam mansuram cædem, sineret potius fœtum adolescere, certus, elephantem messem maturam contra alios defensuram; id modò operam daret, ut, finito puerperio, fruges extemplo demeteret. Secutus consilium herus intactam servavit segetem, nullam aliam nisi semitæ, quam fecerat, servitutem passus. Digressa matre cum partu suo, herus vicinorum auxilio agrum festinanter demessuit. Nocte sequente catervatim venerunt elephanti, apud hospitem suum ante discessum cænaturi; sed vacuum penarium & inanes mensas reppererunt. *Cornua* non dentes esse, ex quibus ebur fit, apud populos illos non ambigitur: & ipsa materia & situs id docent; ex cranio enim non ex maxillâ proveniunt: solisque maribus competunt, fœminæ, ut cervæ, illis carent. Homines non appetit barrus nisi laceffitus, si fortè obviam venerit, modò restites & baculo mineris, proboscidem sub ventrem occulit, & barriens abit; facillimè enim amputari posse novit. Nervosissima est extrema illius pars ac tenerrima, (cujus percussione valdè metuit) tribus velut apicibus prædita, quibus minutissimas res, tanquam digitis comprehendere potest. Cicures hinc non fiunt: nec ullus eorum sive in bello, sive in pace inter tot montes usus est.

At *Camelopardalis* non quidem crassitie corporis, at tamen proceritate elephanto longè antistat; tantæ enim altitudinis est, ut homo justæ staturæ ad genua ejus tantum pertingat. Sic credibile fit, quod ajunt, equitem erecto corpore equo insidentem, ventrem illius subire posse. Nomen illi inditum ex eo, quòd prælongo collo atque capite camelo non absimilis est; maculis verò albis rutilum colorem distinguentibus, *Pardalis* cutem refert. Romani cum eam primùm vide-

ELEPHANTORUM GREGES QUI SILVAS VASTANT
a. Agerconsiliis ab
Elephantia defenditur.

Tab. 10. p. 23.

- 35 viderent, *Ovem feram* vocaverunt; quod aspectu magis,
 36 quàm feritate conspicua esset, ut *Plinius* loquitur. Habesfi- L.VIII.c.18
 nis à tenui cauda *Ἰζαρίη*; *Ἰζαρίη*: *Firataka ein*, i.e. *cauda tenuis*:
 Italis autem *Giraffa* appellatur ab Arabico *جیرافه* *Zurafa*.
 37 Cæterum pulchritudine omnia totius orbis quadrupedia
 38 præcellit *Zecora*; Congensibus *Zebra* dicta. ⁽⁷⁹⁾ Animal
 istud, muli magnitudine, ex sylvis ultra Habesfiniam, & ter-
 ras à Gallanis possessas adducitur, & facîle cicuratur; in do-
 nis Regum Habesfiniæ frequens, & præcipuum esse solet.
 39 Illud paucis ex *Tellezio* describemus. *Lumbos ambit circu-* L.I.c.14.
lus coloris nigri in morem cinguli, quem utrinq; plures sequun-
tur, pro corporis portione, modo latiores, modo arctiores, tam
nigri, quàm cineritii coloris nitidissimi; tantà elegantia atque
ordine, ut cujuslibet etiam egregii pictoris artem superare
 40 *videantur. Solis auribus dehonefatur, eas enim paulò lon-*
giores habet; ob quam causam à Lusitanis Burro do matto h.
 41 *e. asinus r. i. vitris, sed immeritò, cognominatur. Quantæ au-*
 tem elegantia sit, vel ex pretio illius intelligi potest. Donave-
 rat enim *Susneus* Rex tale animal Turcico Suaqenæ Præfe-
 cto, qui illud bis mille Venetianis cuidam Indo vendidit, mu-
 nus magno Mogori Indorum Regi.
 42 *Leo*, quamvis ferociâ & immanitate cæteras feras vincat,
 tamen magnanimitate quadam erga hominem utitur; eum
 enim, nisi famelicus sit, non lædit, modò intrepidus incedat.
 43 Sed vix animal datur, quod audito vel viso leone non expave-
scat. Taurus maximos tantus terror invadit, ut toti tremant,
 nec urinam continere possint; Habesfini tamen illū aggredi
 44 audent. De pastore quodam refert *Tellezius*, quòd prægran- L.I.c.14.
 dem leonem, à capite usque ad caudam octo cubitorum lon-
 45 gitudine, non nisi duabus hastis armatus, confecerit. Carulos
 eorum etiam cicurare solent, non semper fidâ mansuefa-
 ctione.
- 46 *Tigrides* verò & *Pardi* five *Panthera* ⁽⁸⁰⁾ leonibus mul-
 tò sunt truculentiores, nunquam enim homini parcunt.
 Æthiopes tamen, ceu notius pabulum, magis quàm albos
 47 homines appetunt. Solo colore inter se differunt; hi enim
 latas nigras maculas fusco colore: *Tigrides* fulvum colorem
 quinque parvis nigris maculis tanquam pentaphyllo distin-
 guunt.

G

guunt.

d) *Solin.* in *Polyhist.* c. 27. al. 40. ait: *Clementia* indicia multa sunt; prostratis parcunt.
 In viros potius quàm in foeminas sæviunt. Infantes non nisi in magnâ fame peri-
 munt. *Alvar.* c. 23. in fin.

guunt*. Bestiæ tremendæ celeritatis & audaciæ; noctu in vil-
las irrumpunt: pecudes atque iumenta laniant; id verò in
c. 43. *Midra-bahra* non fieri, testatur *Alvarezius*.

Lupos quoque habent, sed parvos & inertes; tales enim
L. VIII. c. 22 Africanam & Ægyptum gignere *Plinius* jam olim testatus est.
ib. c. 21 & 30 Tanto sævior ibi est *Hyæna*, sive congener illi *Crocuta*, be-
stiarum voracissima; quæ non noctu modò, nec furtim, ut lu-
pi, sed apertâ vi in homines pecudesque grassatur; & vel pa-
rietes perfrangit: vel limina stabulorum molitur. Ἰν Ἰθιοῦσι : Æ-
thiopes vocant: albis atque nigris maculis interstinctam di-
cebat *Gregorius*.

Alvar. c. 17. At *Simiarum* ingentes greges (*mille & amplius ajunt*) in
montibus obambulant; nullus ibi lapis immotus manet; si
quod saxum majus à duabus vel tribus moveri non possit,
plures, quotquot locum habent, illud aggrediuntur, & si pos-
sint, invertunt, ut vermiculis sub iis latentibus fruantur; id
enim præcipuum illarum pabulum est. Formicas avidè ex-
petunt, tumulo earum, quotcunque accedere possunt, aver-
sas manus imponunt, atque illas volæ irrepentes, tam diu do-
nec omnes defecerint, delambunt. Sed *exitiabiles sunt* fru-
gibus atque pomis; agros enim & hortos, nisi custodiveris,
penitus vastant. Astute tamen agunt, nec eos ingrediuntur
nisi exploratoribus præmissis; qui ubi tuta omnia loci signifi-
caverint, toto agmine irrumpunt, nihil profus reliqui faci-
entes. Igitur primò quietæ atque silentes ad prædam eunt,
Gregorius. & catulos ætate incautiores, si forte vocem edant, alapis ca-
Idem tradit stigant; at ubi nullus ex hominibus metus, dissonis clamori-
Marmol in bus lætitiâ suam testantur. Fœcunditati earum resisti ne-
suâ Africâ, quiret, nisi à tot feris laniarentur; contra quas non nisi fugâ,
P. A. L. c. 23 & cavissimum inaccessis, sibi consulunt. Quòd si fugæ lo-
cus non sit, audaciores pulvere vel arenâ manus implent, &
in feræ insipientis oculos conjiciunt, ne fugientes persequi
possit.

Verùm etiam innoxium quodpiam simulque lepidissi-
mum

e) *Panthera & Tigris* macularum varietate prope solæ bestiarum spectantur, ait *Plin. VIII,*
17. quo loco *Panthera* de *Pardo* accipitur. Cùm verò *Panther* τῷ παρδαλῆ apud
Græcos; vel *Pardo* apud Latinos opponitur, tunc de *Tigri* accipiendum est; *Vete-*
res enim has feras, utpote valde inter se similes, non accuratè satis distinxerunt; quia
in Europâ tardè admodum, nunquam autem vel rarò simul visæ fuerunt. Duplex
earum genus esse sciverunt, cui verò alterutrum nomen tribuendum, vel ignora-
tum, vel dubitatum fuit.

f) Ex *Hyæna* & *Leæna* progenitum animal, Æthiopiæ familiare, autores sic vocant. Vide
Solinum c. 65. & in eum doctiss. *Salmasii Exercitationes Plinianas.*

IMAGO SIMIARUM GALÆ

1. Per montes oberrant
2. Lapidex tamenti magnos moluntur ut, vermibus fruuntur.
3. Tumulo fornicarum assident, easq. vorant.
4. Arenam vel pulverem in oculos ferarum irruentium conijciunt.

Aeth: 67 φδ: Fonkes Amhar: r. z. H: Güerez a

Animalculum
e genere eorum quae Hollandi Sanguinenvocant
Callithrix veterum ut videtur
Nobis Cercopitheculum vel Galeopitheculum
appellare visum fuit.

Num animalculum natura, quasi in solatium tot noxiorum, dedit. Æthiopicè Ἐἰθῖν: Amharicè verò ጉረዛ: vocatur. *Cercoptibeculum* vel *Galeoptibeculum* nominaveris; eam enim 59 speciem habet. Elegans *Rhythmus* linguâ *Gafaticâ* de eo extat, quem Æthiopicè & Amharicè expositum hîc damus; ut eruditus lector simul differentiam dialectorum inde cognoscat:

60	<i>Gafaticè.</i>	61. <i>Æthiopicè</i>	62. <i>Amharicè.</i>
	ሰላጅ: ተልጸላጦ:	ሰሰላ: ለጸጸልጅ:	ሰሰጦ: ለልጸላሽ:
	ሰሌጅ: ተልጸላጦ:	ጸሰሰጂ: ለጸጸልጦ:	ጸጸልጦ: ለልጸላጦ:
	ጸጸላጅ: ለጸጸጦ::	ጸጸልጅ: ጸጸጅጅ:	ጸጸላጅ: ለጸጸጦ:

Hoc est: Hominem non lædo.
Frumentum non edo.
Oderunt me frustra.

63 Varii & ferè cæsi coloris est. Albos India gignit bellissimos, sed adeò teneros, ut, nisi amiculo pelliceo foveantur: aut sinu 64 gestentur, ad nos vehi non possint. Num *Callitriches* veterum sint, aliis judicandum relinquo. De iis Plinius, postquam *LVIII. c. 54* d. simiis differuit: *Callitriches toto penè aspectu differunt; ba, ha est in facie, cauda latè fusa primori parte. Hoc animal negatur vivere in alio, quam in Æthiopia, quo gignitur caelo.* † Eadem Solinus habet; addito: *Has capere non arduum, sed proferre rarum.* Fortassis quia nesciebant calore perpetuo fovendas esse. † al. solo. in Polyb. 6. 40. al. 27.

65 Nomenclationem quorundam animalium, quam mihi Gregorius duplici linguâ descripsit, cum lectore hîc communicabo:

እጅሰጣ: ዘሴት: i. e. *Domestica animalia* sunt:

66	<i>Æthiopicè.</i>	<i>Amharicè.</i>	
	ላህጦ:	ላጦ:	Bos.
	ጸጸሰጅ:	ጸጸ:	Bubalus.
	ሰጸጦ:	ሰጸ:	Ovis.
67	ከርገርልጸጦ:	ሰጸጸ:	Porcus.

At prior vox non est Æthiopica, sed Græca χοιρογρύλλος, *Chærogryllus*, quam malè pro *Porco* accipiunt; *Arctomus* enim est, muris Ægyptii genus. Bochart. Hieroz. III. 6. 33.

	ላላ:	ጸጸል:	Capra.
68	ፈፈሰ:	Idem.	Equus pul-

cher & bello aptus; at equus ad alia servitia idoneus vocatur ጸጸጸጸ:

G 2

Æthi

g) *Callithrix*. καλλιτριξ *pulchros filios habens*. Adjectivum ergò est, substantivè acceptum, & subintelligitur *πῖθνος*, id est *simia*; *Pisbecus* autem masculinum est. Ergò potius *Hos* scribendum fuisset, Lacinam vocem respicere voluit Solinus.

<i>Æthiopicè.</i>	<i>Amharicè.</i>	<i>Latinè.</i>	
- - -	ላዘረ።	Pulchra equa.	69
ገጫ።	Idem.	Camelus.	
በቅል።	በቅሉ።	Mulus.	
ሸዶግ።	ሸኸዶ።	Asinus.	
ገልብ።	ፀዥ።	Canis.	
ደጫት።	Idem.	Felis.	
	እንደግ። ገደጫ።	i. e. <i>Animalia fera.</i> 70	
ኒን።	ዘኸን።	Elephantus.	
ዘረት።	ዘረተ። ቀጠኒ።	Camelopardalis.	
ተረ። <i>Torà.</i>	ሸጋዘን። <i>Agaz en.</i>	} Magna sunt animalia, 71 } boum similitudine.	
- - -	ደፋሳ። <i>Dofàsa.</i>		
ጎዶል።	ቀላ።	Cervus.	
- - -	ሳሳ። <i>Saça.</i>	Animal cervi similitudine 72	
		& colore, sed caprâ majus; fortè <i>Dama</i> vel <i>Tragelaphus</i> .	
ፀህላ።	ሶኸር።	Capreolus.	
ዐይጠል።	ረቆ።	Caprea.	
ጣሌ። በደፀ።	ደበዳ። ፍዶል።	Caper sylvestris.	
ሸርፍ። <i>Orna.</i>	ግደቋ። <i>Madakua.</i>	} Animalia; quæ capris assi- 73 } milabat Gregorius. <i>Ru-</i>	
- - -	ደግላ። <i>Decula.</i>		
		<i>picapræ</i> vel <i>Ibices</i> esse videntur.	
ሸዶግ። ገደጫ።	ደበዳ። ሸኸዶ።	Asinus sylvestris, i. e. <i>Onager</i> .	
ሐረፀዎ። ሐቅል።	ሸርዎ።	Porcus sylvestris, i. e. <i>Aper</i> .	
ሐለስተዎ።	ጠጣ።	Simia major. <i>Ein Davian</i> / 74	
		<i>Cephus</i> vel <i>Orang out ang</i> Indis, ni fallor.	
ሀባይ።	ዘንደር።	Simia.	
ቀንፍዝ።	ዘርት።	Hystrix.	
ቀንጾል።	ቀሰር።	Vulpes.	
- - -	ቀልጋ።	Animal vulpi simile, sed ma- 75	
		jus.	
ሸንብ።	ጥርን።	Civeta.	
ጫንተሌ።	ፀንቸል።	Lepus.	
ገሌ።	እቸገሮ።	Cuniculus.	
ፈንቅስ።	ጉረዛ።	Galeopithecus.	
	ሸረቀተ። ሐቅል።	i. e. <i>Animalia sylva</i> , h. e. <i>ferocia</i> , 76 } seu <i>carnivora</i> .	
ሸንባሳ።	Idem.	Leo.	
ኒጫር።	ኒበር።	Tigris.	
- - -	ገዥላ።	Pardus, <i>ut videtur</i> .	
ተገላ።	Idem.	Hyæna.	
ዘኸብ።	ዘብ።	Lepus.	

Videt

- 77 Videt studiosus lector animalia quedam, à Gregorio nominata, Latine non vel dubie reddita esse. At non dubito esse inter illa quedam veteribus memorata, *Lycanem, Catoblepam, Thoa, Chaum, Mantichoram: Boves unicornes, tricornesque: Tauros sylvestres atrocissimos, aliaque multa, monstris*, quorum Africa ferax, ^h non absimilia.
- 78 Præterea animal mihi nominavit *Gregorius*, quod validum & sævum esse dicebat; Ἄρβηρις: *Arwèharis*. Amhar: ለዐረ: ኃርስ: idque procul dubio est Arabum حريش *Harish* vel حوش *Harshan*, quod *Vnicorne* est, capri specie, & pernicitate pedum valens. Num forte sit antiquorum *Monoce-*
 79 *ros*, ⁽⁸³⁾ qui, teste *P. Hieronymo Lupo*, ⁱ in Habessiniam reperi- *Proem. n. 12*
 tur, aliorum indagatiōni relinquimus. Pro fabuloso habitum fuit istud quadrupes à peritioribus plerisque. Nimirum ineptæ descriptiones, quasi vivum capi non posset: ambigua & ex plane disparibus animalibus conficta forma: tanquam de quodam errore naturæ auctores fabularentur, omnem fidem demserant; famam tamen non prorsus vanam fuisse Lusitani tradidère. Visum enim fuit à *Joanne Gabriele*, quem supra nominavimus, apud *Agavos* in Regno *Damota*, ani- ^{1, 3, 5}
 80 *mal pulchro in fronte cornu, quinque palmos longo, & albi-*
cante præditum: mediocris equi magnitudine, & formâ: coloris spadicei: jubis atque cauda nigris, sed brevibus & tenui-
 81 *bus.* (alibi tamen visum crassioribus & longioribus) *In dens-*
issimis sylvis solitarium vivere, & rarò in campos progredi,
 82 *incolæ dixerunt.* Quo minùs autem de veritate rei dubitaretur, pullus allatus fuit Patri cuidam Societatis, qui illum
 83 oculis suis vidit. Porro *Lusitani*, in rupem quandam excelsum regionis *Naninæ*, quæ *Gojamæ* pars est, ab *Adamas-*
Saghedo Imperatore relegati, testati sunt: *Se plurimos tales*
monocerotes in subjacentibus sylvis pascentes vidisse; ex quorum relatione profecta sunt, quæ *Johannes Bermudes* & *Ludovicus Marmolius* ^k de hoc animali memoriæ prodidère. *P. I. L. I. c. 23*
- 84 Descriptio Lusitanorum veritati magis congruere videtur; quæ enim veteres recentesque auctores ^l de unicornibus scripserunt, tam confusa reperias, ut quedam de *Rhinocerote*, ^m quedam de *Oryge*, quedam de *asinis Indicis*, quedam

h) Plin. L. VIII. c. 19. 21. Solin. in Polyhist. c. 30. al. 43.

i) In relatione illius Anglicè translata; tit. A short relation of the river Nile &c. 1673.

k) allegantur à Bocharto in Hieroz. c. L. III. c. 26.

l) Quos vide latè apud Bochart. dicto loco.

m) De hoc intelligenda est *M. Pauli Veneti* relatio de Vnicorni in Javâ minore. L. III. c. 15.

etiam de ceto Gronlandico Nahrwhal accipienda sint. tot animalibus ad Chimæram hanc formandam opus fuit. Cæte-85

roquin ambigendum non est, multas unicornes animantes hîc & illic dari; id tantum summè dubium erat, de quibus sa-

Num. 23, 22. cra Scriptura ageret; quando quidem interpretes, post LXX. Seniores, ferè omnes, Hebræum רִמִּים *Rim* vel רִמִּיָּה *Reem*, *Monocerotem*, animal Israëlitis planè incognitum, reddiderunt.

Æthiopicus interpretès, sive ignorans id animalis in Æthiopià dari: sive aliud intelligi putans, Græcum ἑῶν δὲ μονόκερας ubique reddidit ἡ ἄμρ: φέρει: (Bestia) cui unum cornu. At clarissi-86

L. III. c. 27. mus *Bochartus* Arabum רִמִּים *Rim*, è caprearum genere: vel, & L. VI. c. 12 quod verisimilius mihi videtur, *Orygem* esse docuit. (84) *Vrsi* 87

nomen רִמִּי: *Deb*, ex Arabicâ & Hebr. linguâ habent; animal

L. VIII. c. 36 in fin. ipsum non norunt. In Africâ enim urfos non gigni, *Plinius* pridem scripsit; at *apri*, *cervi* & *caprea* dantur, secus ac ille putat, nisi fortè de Africâ propriè dictâ locutus sit. L. IX. c. 58 in fin.

C A P. XI.

De amphibis & aquatilibus.

1. *Hippopotamus*. 2. Vnde illi hoc nomen. 3. *Jobi Behemoth* 4. *Segetibus*. 5. *scaphis & hominibus perniciosus est*. 6. *Ignem fugatur; quare capiatur*. 7. *Crocodilus* 8. *Jobo Leviathan est*. 9. *Lacerta aquatica*, 10. *Anguilla* רִמִּי: Hebr. II. à *Gregorio* describitur. 13. *Pisces multi*. 14. *Torpedinis admiranda natura*. 15. *Ferulam curat*, 16. *fortè & podagram*. 17. *per hastam corpus afficit*.

Nunc ad *amphibia & aquatilia* descendimus; inter quæ horribilis bellua, ἵπποπόταμος *Hippopotamus*, (85) i. e. equus fluviatilis: Æthiopicè רִמִּיָּה: *Bihat*, Amharicè autem ጎማሪ: *Gomari* dictus, vastâ corporis mole, & roboris stupendi, facile primas tenet. Græci, cum id nominis reperirent, caput tantum ex undis exsertum viderunt; rostro enim, oculis, & maximè auribus equo persimilis: ° corporis verò & pedum formâ prorsus dissimilis est, ac jubâ caret^p; ut ex effigie hîc depictâ apparet; breves enim pedes & per brevem caudam, cutem glabram, & lævem sine ullis pilis habet, bove autem duplo major perhibetur.^q Neque aliud animal est רִמִּיָּה *Behemoth*, quod *Jobus* describit, antiquo Ægyptiaco vocabulo usus, quorum aliquam multa singulari numero in ὄθη designant;

c. 40. 10.

n) Sic corrige apud *Bochartum* in *Hieroz.* L. V. c. 5. in fin. pro *Bicht* & *Gomar*.

L. I. c. 8.

o) Hinc *B. Tellez* scribit: Bene quadrat in illos nomen equorum, quia reverâ rostro illi simillimi sunt, & adhuc magis auribus.

p) secus ac *Plinius* putat, qui illi etiam hinnitum tribuit, L. VIII. c. 25. in fin.

q) Itali vastum corpus respicientes *Bomarin* i. e. *Bovem marinum* vocant.

BEHEMOTH *Der Behemot Job XL. 10. Eth. N. 37. Bihät Amhar. 371. Gomari.*

Lib. a. c. ii. n. 1.

ἵπποπόταμος HIPPOPOTAMUS
BOMARINO Ital. i. e. Bos marinus

i. e. Equus fluvialis
Fluppter
Mer. Gchys

Tab. Pl. Natur. fecit

HIPPOTAMUS caput undis exserens, ex quo nomen equi fluvialis à Grecis accepit

CROCODILVS, JOBI LEVIATHAN. LACERTA VALIDA, קָדָוֹ הֵבְרִי. L. I. c. 11.
 nunt; idque primus *Bochartus* in Hierozoico suo Orbem *L. V. c. 15.*
 4 eruditum scite docuit; illius enim *descriptio* cum Hippopota-
 mo collata bellè quadrat. Multi reperiuntur in lacu Tzani- *B. T. I. 6.*
 co, qui agros vicinos magno segetum damno depascuntur.
 5 Lembunculos subvertunt, & ob id navigationem insularium
 in illo lacu intutam reddunt, quia hominibus etiam insidian-
 6 tur: ~~Ignem payent, ut ferre plerumque.~~ eoq; solo etiam à pue- *N. God. I. II.*
 ro in fugam agi possunt. Dantur tamen qui venatione illo-
 rum se sustentant, & carne vescuntur: corium autem crassissi-
 mum ad varios usus, imprimis ad scuta adhibent.
 7 Socius ejus *Crocodilus* multo nocentior est, qui quidem
 non in dicto lacu, sed in flumine *Tacazè*, quem in Nilum flu- *I. 8, 103.*
 8 ere diximus, reperitur. *Leviathan* à Jobo vocari, viri quidam *v. 41.*
 docti jam pridem observaverunt, quibus clarissimus *Bochar-*
tus meritò ad stipulatur. ⁽⁸⁶⁾

9 *Lacerta aquatica* passim dantur prægrandes, atque in-
 ter eas quædam וִזְרִיָּה: *Angueg* dicta, aspectu fœda, caudâ
 acutâ, atq; tam forti, ut homini crus ferè incidere possit; quare
 10 ab Italis *Caudi verbera* vocatur. ⁽⁸⁷⁾ Mihi 𐤒𐤓, *Waril* Arabum:
 קָדָוֹ *Coahb* Hebræorum esse, & à robore nomen accepisse vi-
 detur. Illius descriptionem uberiolem *Bochartus* habet. *Se-*
quentem Gregorius dedit:

11 וִזְרִיָּה: עֵצֶן: נֶאֱלָח: וּמִיָּה: קָדָוֹ: אֶרֶב: עֵלֶב: וּמִיָּה: חֹבֶה: אֶרֶב: אֶרֶב: אֶרֶב: אֶרֶב: אֶרֶב: 12 אֶרֶב:	<i>Angueg existit in fluminibus, &</i> <i>cum ex aquâ egreditur herbam</i> <i>depascit. Quadrupes est. Aspe-</i> <i>ctus ejus fœdus, & forma draco-</i> <i>nis est; pilis caret. Cauda ejus</i> <i>acuta est instar gladii, ita ut in-</i> <i>cidat hominem (seu crus homi-</i> <i>nis) Magnitudine feli ferè si-</i> <i>milis, sed tenuior est.</i>
---	--

13 Aliàs lacus & flumina *piscibus* abundant, etiam illa, quæ ter- *B. T. I. 6.*
 râ se condunt; ut de *Marebo* supra diximus, *1, 8, 108.*

14 Sed inter cæteros maximè notabilis est *Torpedo* Africæ
 familiaris. *Hollandi Drilvis* i. e. *Zitterfisch* *piscem tremu-*
lum vocant; ejus enim tam stupenda natura est, ut, manu
 tactus, horrorem membris incutiat prorsus intolerabilem,
 idque expertus est, sed vix momento sustinuit, *P. Almeyda*

r) Etiam Leones. *Solin. in Polyhist. c. 27. al. 40.* Propterea *Habessin* ignem juxta villa-
 rum portas noctu faciunt. *Alvar. c. 25.*

s) *Beza & Deodatius. allegante Bocharto L. V. c. 15.*

t) *O. Dapperus in Descriptione Africæ sub Regno Benin.*

Greg.

Jesuita.^u *Febrem tertianam & quartanam* illo curant. Habessini, sed validè in tabula ligandus est ægrotus; sic piscis artubus applicatus, cruciatum atrocissimum omnibus membris inducit, post quem paroxismus febrilis non redit. Accursum remedium, fortassis etiam podagricis non inutile futurum; quia id genus morbi tormentis curari quidam dicunt.

N. G. I. II.

~~Credent id inter Æthiopes illi, qui ipsum Cacodæmonem hoc pisce ex homine exigi posse procerum habent. Quin etsi 17~~ hasta virgave attingatur, quamvis prævalidos lacertos torpescere, & quamlibet veloces ad cursum alligari pedes, ait

L. 32. c. 1.

c. 10.

Plinius.^x Quod falsum non esse etiam recentiores historici testantur. (88)

CAP. XII.

De avibus.

2. *Struthiocamelus & Casuarius.* 3. Ille pernicitate cursus equos vincit. 4. in Africa frequens: 5. *Hic Æthiopicè* malè ΦΦϚ: 6. Canibus infestus est. 7. *Caro* ejus alexipharmacum. 8. *Ibes & 9. Ophiomachi,* serpentes conficiunt. 12. *Pipi* venatoribus teras prodit. 16. In *Guineâ* etiam reperitur. 17. *Anseres domestici* non habent; eos *Gregorius* 18. beatos prædicavit: 19. miratus in primis *plumâ* inflatos lectos: 20. eosque viris non convenire putavit. 23. Nulli illic *euculi, nec aquila.* 24. *Ruch & Condora* aves fabulosæ.

Plin. XI.

VTi quadrupedum maxima tam terrâ quàm Mari in Habessiniâ reperiuntur: ita & volatiliû. Tametsi volucres non sint, nec à terrâ tollantur *Struthiocamelus*, & qui maximum corpore pondus post illum implet, *Casuarius*. Cursu nihilominus adeo valent, ut etiam equum celeritate vincere dicantur, defectum alarum pernicitate pedum pensante naturâ. Cæterum *Struthiocamelus* nostris hominibus notior jam est, quàm ut longâ descriptione egeat. (89) *Casuarius* ales Africæ, illo tractu frequens, Guineensibus *Eme* dicitur: Habessinis, & peculiariter Tigrensibus ἄν: ἡζῶλ: vocatur, qua voce magnum ejus corpus significant; فنيخ enim Arabicè *procerum, & magni corporis hominem* denotat. Vocabulum ΦΦϚ: quod *Deut. 14. 16.* reperitur, Habessini de hac ave malè accipiunt; est enim Græcum κύων *Cygnus*, quem forte audiverant reliquas aves magnitudine corporis superare. Inimicitia illi cum canibus, quos infectatur, sed cum vitæ periculo. Pullum mihi ex India missum molossus interemit;

(exul-

L. I. c. 8.

u) B. Tellez Monstraveruntei (*Almeida*) piscem, qui Latinè ab effectu *Torpedo* dicitur, quem ubi manu comprehendisset, illicò in ipsa manu, & brachio tantum attulit cruciatum, ut festinanter eum abjecerit, nolens tam dolorificam experientiam continuare. Plura de eo habet N. Godign. L. I. c. 11. Vide Comm.

x) Hunc vide, quia plura miranda de illo scribit L. 9, 42.

7 ^{EX} ^{LIBRIS} ejus adhuc habeo. Caro ejus, five recens, five fuma-
 ta, in medicaminibus contra venena serpentum habetur; id
 8 ex eo intellectum, quod eos sine noxâ avidè voraret. Sed
 non unum hostem serpentibus sapientissimum Numen de-
 dit; nam maximam eorum copiam *Ibes*, aves in Ægypto no- ^{Cic. de nat.}
 9 tissimæ, conficiunt: ⁽⁹⁰⁾ nec non *ὄφιομάχος* *Ophiomachus*, qui ^{Deorum.}
 à pugná cum serpentibus nomen accepit. Amharicè *ህን*:
 10 *ህን*: *Serpentes deglutiens* vocatur. Sic Africa, quæ malefici
 generis permulta animalia gignit, etiã remedia plurima
 11 suppeditat, prout supra de herbâ Assazoë diximus. Aves au- ^{1, 9, 11.}
 tem hîc homini à naturâ extirpandis bestiis concessæ viden-
 tur; quippe quas ipsæ vincere nequeunt, illas hominibus
 12 produnt. Etenim *avicula*, quæ Tigrensibus, ubi frequens
 est, & *Pipi* à voce vocatur, (mirum dictu) venatores eò
 ducit, ubi feras latere animadvertit; tamdiu *Pipi Pipi* suum
 13 ingeminans, donec sequantur, easq; occidant. Retulit mihi
 Gregorius: *de ambulanti sibi cum Tigrensi quodam amico*
auditam hanc avem; seque, intellecto ex comite suo, quid vel-
let, experiri voluisse num vera diceret; deductos autem fuisse
ad frondosam arborem, in qua ingens anguis spiris suis circa
ramos convolutus harebat; quo viso, multo citius, quàm ve-
 14 *nerant, regressos.* Intutum enim est avem hanc sequi, nisi te-
 lis & venabulis bene sis armatus. Sed magis suâ quàm ho-
 minum causâ id facere videtur; non enim gratis hoc offi-
 cium homini præstat, carnis frustulis in loco cædis repertis
 15 vivit, & sic partem prædæ capit. - Nec in Habesiniâ tantum,
 sed & in *Guineâ*, in regno *Quoja*, ubi *Fonton* illi nomen est, ^{O. Dap. A.}
 reperitur, magnitudine alaudæ. Prodere verò illic dicitur non ^{fric. 395.}
 feras tantum, & serpentes; sed etiam apes. ⁽⁹¹⁾

17 Anseres domesticos non habent. Illos à pastore agi vi-
 dens stupebat Gregorius; facete me interrogans: *obtempe-*
rarèntne hæ alites huic suo pastori? cum affirmarem; *quid si*
 18 *volant, inquit, prævolatne vel sequitur volando?* Cum uti-
 litatem earum enarrarem, *ἄνθρ: ὄφ:* *beatas* prædicabat plu-
 migeras has *aves*, maximè cum in arce *Gotanâ Friedensteit*
 19 in molli earum plumâ cubaret. Nam priusquam in Germa-
 niam venisset in plumis nunquam dormiverat: & lectos
 Germanicos, levi plumâ tumentes, vento inflatos putaverat.
 20 Impensè autem mirabatur eò deliciarum Germanos venisse,
 ut non puerperis solùm aut infantibus, sed & virorum cor-

PLUMA MOLLIS. DRACONES. BOA. SALAMANDRA.
 poribus substernerentur. Etenim ægrè in bellum profecturos censebat, quos tam molle stratum non sequeretur. Cæteras Europæ alites plerasque habent; de aquaticis nihil scriptum dignum accepi. At nulli ibi cuculi audiuntur: nec aquile visuntur; propterea de istarum magnitudine & vi haud secus ac Arabes de suâ *Ruch*^y decempedales narrant fabulas; nam ovum ejus magnitudine suâ montem ex aquare dicunt⁽⁹²⁾. Ut taceam nunc Monomotapensium Condoram,^z equos pennatos, aliaque ambigua avium & quadrupedum monstra, in Africâ veteribus nec non recentioribus autoribus credita: vel saltem audita.

CAP. XIII.

De serpentibus & insectis.

1. *Dracones* morsu tantum valent; 2. maximi in Indiâ. 3. Illorum *squama* & color.
4. *Boa*. 5. *Salamandra*. 6. *Hydri*, qui & *Chersydri*, venenatissimi. 7. *Gregorii* descriptio. 8. Ab *excrementis humanis remedium*: 9. quod *Panthera* fortè docuit. 12. *Baculo arcuato* necantur. 14. Torrida loca ob serpentes ferè invia. 15. Boves eorum ovâ conculcant. 16. *Locusta* perniciosissima, sed 21. esu salubres. 22. *S. Johannis Baptista* cibus. 24. *Apes*. 25. Quædam nobis ignotæ: 26. aculeo carent. 27. *Formica* diversorum generum. 28. Quædam *agminales* magnæ, 29. mediæ, 30. parvæ, 31. volatiles.

TRansimus ad animalia malefica, quorum innumera sunt species. *Dracones* in hoc genere maximi, morsu tantum valent, veneno carent; ne dupliciter humano generi nocere possint. In tantam autem magnitudinem adole-
 scunt, ut facile crederet *Gregorius* in Indiâ reperiri, qui solidos infantes, porcellos, agnos, atque hædos haurirent. Squamosos esse, & annosæ arboris corticem colore referre, ajebat, ut à ramis majoribus vix discerni possint. De *Boa* autem, quæ boves glutiret, nihil audiverat, neque ego quenquam unquam auditurum putaverim.⁽⁹³⁾ Nihil de *Salamandra* mihi narravit *Gregorius*, cujus inter omnia venenata maximum scelus, ut *Plinius* loquitur. Eam in Java majore *Jeko*⁽⁹⁴⁾ à voce, quam edit, dici, ob exitiabile istius virus, nonnulli censent.

L. 29. c. 4.

y) De qua *Bochartus* in suo *Hieroz.* L. VI. c. 14. n. 10.

z) *P. Bolivar* Jesuita ait: *Se pennam illius avis vidisse è mediocribus longitudine viginti octo palmarum, latitudine trium. Calamum ipsum longitudine quinque palmarum, brachii modici crassitie.* Allegatur à Nobiliss. *Thevenotio* in suis *Observationibus. Remarques sur les relations d'Ethiopie.* Relationem integram lectori in *Commentario* dabo.

a) *Hieronym.* in vita *Hilarionis* ideo *Boas* dictas putat.

- 6 sent. Sunt tamen in Habesiniâ alii angues veneni rapidis-
fimi. Tales sunt Hydri, nullis serpentium veneno inferiores. *Idem d.l.*
 In palustribus locis vivunt, quibus æstate arefcentibus, si in
 sicco conspiciantur, à Græcis *Chersydri*° dicuntur; tunc verò
 longè nocentiores sunt, siti enim & æstu magis accenduntur. *Sallust. de*
 7⁽⁹⁵⁾ De his, nisi valde fallor, accipienda *Gregorii* descriptio. *Bel. Jug.*
Serpens datur apud nos, inquiebat, brachii longitudine &
crassitie, colore puniceo, sed subfusco, sub fruticibus aut herbis
latens; illuc si accesserit homo vel brutum, forti halitu, tam pe-
 8 *stilens ac fœdè olens virus exspirat, ut animal brevi pereun-*
 9 *dum sit, nisi maturè remedium afferatur.* Id verò non diffi-
 cile natura dedit, ubi tam facile est malum; nam excrementis
 10 *humanis in aqua sumtis curari*, dicebat. Quod remedium
Panthera fortè homines docuit, quæ, si carnem à venatoribus
 aconito perfrictam voraverit, merdâ humanâ sibi medetur.
 11 Multa enim à brutis adhibita hominibus quoque utilia de- *Plin. VIII,*
 prehensâ fuerunt. Alias serpentum species passim notas re-²⁷
 12 ferre supersedeo. Vulgares adè spernunt, ut sine metu inter
 illos ambulent, eosq; intrepidè occidant. Igitur quoties rus
 13 eunt, baculum incurvum secum gestant; rectus enim pun-
 ctum duntaxat tangit, arcuatus verò & laxiùs ferit, & cer-
 14 tiùs. *Gregorius*, cum audiret *Heldburgi* (Ducis Saxo-Gota-
 ni castellum in Franconiâ est) copiam serpentum dari, talem
 sibi faciebat, & primi obvii non caput, sed medium certiore
 15 ictu percutiebat; sic illum, fractâ spinâ dorsi, cum ultra serpe-
 re nequiret, interficiebat. Torrida Africae loca serpentibus
 infestissima sunt: multa quoque propterea inculta; per quæ
 16 iter periculosissimum est. Ideò visis ocreis nostris *Gregorius*
 aiebat: *bonas illas fore contra aspidum morsus.* Interdum bo-
 17 ves agunt (*Assazoe munitos credo*) in loca ovis eorum con-^{I, 9, 11.}
 sita, quò illa conculcent; aliàs fœcunditate suâ in immensum
 multiplicarentur.
- 16 Sed longè exitiosiores sunt *locustæ*,⁽⁹⁶⁾ quæ non deserta
 & arenosâ loca quærunt, ut serpentes; sed arboribus consita
 17 atque frugibus culta. Ineffabili multitudine instar densæ nu-^{Alv. c. 32}
 bis Solem obumbrant; non herbæ, non frutices, non arbo-^{c. 33.}

H 2

res

- b) Videatur inter alia Itinerarium *Volcardi Iversen* L. I. c. 7. in fin. Stellioni similis est.
 Confer *Bochari Hieroz.* P. I. L. 4. c. 4.
 c) q. d. *ἄσπερος ἐν χέσσοις.* *Ætius* L. XIII. c. 35.
 d) Hæc circumstantia me induxit, ut *Gregorium* de hydri sive *Chersydris* (quæ nomen
 ille ignorabat) locutum esse crediderim; nam pestilentem halitum autores illis tri-
 buunt. *Virg.* L. III. *Georg.* *Ælian. Hist.* L. VIII. c. 13. *Kimchi* sub rad. *קיש*.

res intactæ manent: quidquid herbidum aut frondosum, ar-
 roditur; quasi igne tostum esset. Etiam cortices arborum 18
 dentibus mandunt, & sic non in unum tantum annum no-
 cent. Sequuntur hominum pecudumque mortes, & vastitas 19
 regionum per aliquot annos; quia tantæ calamitati tole-
 randæ neque fœnum neque frumentum, ut supra diximus,
 1. 9. 7. convehere aut coacervare solent. Aliquamdiu quidem ipsis 20
 locustis sustentare se possunt; quibus avidè vescuntur, *in sa-
 rietatem & ultionem*. Suavis enim valde, nec non salubris 21
Maffæus de est cibus, quo præsidium quoddam Lusitanorum in Indiâ,
reb. Ind. jam jam ob famem se dediturum, tamdiu sustentatum fuit,
 donec ei subveniretur. Itaque dubitandum non est veras 22
Matth. 3, 4. fuisse locustas, quibus *S. Johannes Baptista* in deserto vitam
Marc. 1, 6. toleravit.

De aliis infectis, quorum sat ferax est ista plaga, multis 23
 dicere nihil attinet. De *apibus* solummodò, quarum fœcun- 24
 dissima est regio, & ingens mellis atque ceræ proventus, pau-
 cã afferemus. Est genus apum minutarum, nigrum, terrestre, 25
 ceram albissimam & mel suavissimum, quod in optimis me-
 dicamentis ponitur, conficiens. De hoc accipiunt Habessinii
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

Hist. L. 24. *anus* narrat; nostratibus tamen multò majora; ut ferè sunt
 Africæ & Indiæ infecta. Inter eas maximè spectabiles sunt, 28
 quæ 73P3: *Gundân* vocantur; semper enim quasi instructo
 & planè *aquali agmine* incedunt, servatis, haud aliter ac in-
 ter milites, ordinibus: relicta post se quâdam veluti regiâ viâ.
 Fruges non comportant, sed statim devorant, earumq; mor-
 fus homini valdè dolorificus est. Secundum magnitudinis 29
 locum occupant illæ quæ 7N4:73P3: i. e. *Servi gundân* ap-
 pel-

e) Dapperus in descriptione Guineæ, speciatim littor. aurei p. 459. sed in hoc fallitur,
 quod ex Felici Arabia (tam procul) provenire scribat.

L. X. c. 31. f) Hoc faciliùs crediderim, quàm quod Plinius *formicis* apud septentrionales Indos au-
 in Polyhist. rum eruentibus *magnitudinem Luporum Ægypti*: Solinus *formam canis maximi*
 c. 49. al. 27. tribuit.

pellantur; tanquam *mancipia* magnarum essent. Etiam ordine repunt, sed grana rostello gestant, & condunt: madefacta vero rursus egerunt, & in Sole ficcant. De his, quia miræ solertiæ sunt, Salomonem locutum putant. *Minimè* in hoc Prov. 6, 6.
 30 genere Æthiop. ጭጥጥ: Amhar. verò ጥጥጥጥ: dicuntur. Dan- ጭጥጥጥ, 25.
 31 tur etiam quibus certo tempore alæ crescunt, ut volare possint; quod & in Germaniâ interdum contingit. Semel in patriâ meâ vidi: talesque *formicas volatiles* à gallinis avidè abreptas memini.

CAP. XIV.

De naturâ & ingenio incolarum.

2. Habessini *bona indolis* sunt. 3. Tellezius commendat eos 7. ab *aquitate, justitiâ & placabilitate*: nec non *lenitate, veritate & pietate Christianâ*. 8. Inprimis *Enareenses* 10. omnibus Africanis præstant. 11. *Servi* hujus nationis per totum Orientem *in pretio* sunt. 12. *Prester Chan* quid sit nonnullis. 15. Habessini cupidissimi bonarum artium & scientiarum. 18. Inprimis *Lingua Latina*. 20. *Causæ* professionis *Gregorii* in Germaniam. 21. *Occasione* discendi destituuntur, & quare. 25. *Tigrenses* culpantur. 28. Habessini *formâ corporis* præstant, quæ 29. ex *Tellezio* describitur. 32. *Æthiopes albi*, 33. *Leucæthiopes* in Guineâ. 34. *Nigredinem* suam præferunt, & 35. *Diabolum album* pingunt. 36. *Robore* valent viri pariter ac 38. *fæmina*; quæ facillimè pariunt, nec 39. *infecundæ* sunt. Vnde 40. non exigua *hominum multitudo*. 42. *Judei* inquilini: 43. olim sui juris erant; 44. nunc sparsi, & 45. partim exules. 46. *Dialecto* utuntur *Talmudicâ* corruptâ. 50. *Muhammedani* Christianis immixti. 51. *Gentiles* innumeri, *vagi, nudi, pamphagi*. 52. *Troglodytis* similes. 54. *Lusit. Cafres* i. e. *Infideles*. 55. *Alii pagani*. 56. *Gallani*.

1. **B**Ruta igitur animalia atque insecta ad hunc modum se habent. At animantium præstantissimum, cujus gratiâ reliqua omnia genita esse etiam sapientioribus Ethnicis visum fuit, *hominem*, rerum dominum, nunc dicere restat. In- Plin. L. VII. Procem.
 2. geniorum autem in hâc mundi plagâ non eadem quæ cœli & soli asperitas est: Nam Habessini, (*teste P. Tellezio illis* L. I. c. 15. p. 39.
 3. *alioquin non satis æquo*), bonæ ac præstantis indolis sunt. Integra illius verba insertione digna videntur:

Quasi todos tem bom enten- *Omnes ferè (Habessini) bono*
 dimento, & sam bem inclina- *ingenio bonâque indole præditi,*
 dos. Nam sam crueys & fan- *non crudeles, non sanguinolenti sunt; facile remittunt injurias: non dantur inter illos*
 4. guinarios, facilmente perdo- *multæ rixæ, & si quæ orientur,*
 4. am as injurias; nam ha entre *rarissimè gladio judice trans-*
 elles muytas brigas, & as que *iguntur, colaphi & verberari-*
 tem entre sy poucas vezes se *xis colophonem addunt. Natu-*
 resolvem no tribunal da espa- *das*
 da; ás pancadas & ás bambua-

das se despacham, & conclusões em aspendencias. Sam naturalmente muy fogeytos à rezam & à justiça; & assim em qualquer briga escassamente cessaram de jugar os bambús, quando logo tomam juizes louvados, ou o Senhor da terra; & dam as partes suas rezões verbalmente, sem as papeladas de nossos autos (que ordinariamente sam hum pego immenso de trapassas) & ouvindo à sentença, estam por ella, sem mays embargos, nem replicas, nem treplicas, nem appellaçoens ou agravos, & com isso excusam o estrondoso rabulas forenses, & os gastos das penas dos escriptaens.

L.II.c.30.
p.177.a.

Esquecido da brandura, da verdade, & da piedade Christã, a qual custuma ser quasi natural em muytos Abexins.

L.IV.c.4.
p.315.

Sed cæteris omnibus præfert *Enareenses, vel ipsis Habessinibus id fatentibus*^g; eos enim *et corporis et animi dotibus: nec minus armis et fide reliquos antecellere* prædicat. Egregias fanè hoc testimonium laudes continet, gentis alioquin parùm ~~cultæ~~. Si verò cultura accesserit, certum est, Habesinos præ reliquis Africæ populis præstantiã intellectus excellere; idq; in toto Oriente notum. Quocirca *serui hujus nationis pluris* veneunt & æstimantur, quàm aliarum gentium mancipia.⁽⁹⁸⁾ Hanc ob causam quidam literatorum conjecerunt Regem Habesinorum *Prester Jan* appellatum, quod Persis *پرستار خان* *Prestar-Chan* significaret fervorum (sc. optimorum) Principem.^h Bello, vel aliàs à prædonibus capti, &

Mu-

g) Sic enim ait: *A gente parece, que he a melhor de toda Ethiopia, confessado pelos mesmos Abexins, sam bem apessoadas, as feçoens nada de Cafres &c. sam homens de sua palavra, & que tratam verdade, sem os enredos, mentiras & fingimentos dos Amaras. Quibus verbis Amharenibus gravem dicam scribit, sed unius vel alterius vitium non toti nationi imputandum.*

h) Jac. Golius allegante Blancardo in notis ad Curtium. L.IV.c.8.p.319.

raliter dediti sunt equitati et justitia; cessantibus verberibus confestim arbitros assumunt: aut dominum loci adeunt, causamq; suam verbaliter proponunt, sine ambagibus chartaceorum actorum nostrorum, (quæ plerumque ingens onus laborum sunt,) et audientes sententiam, illi acquiescunt sine ulteriori tergiversatione; adeoq; nec replicis, nec triplicis, nec appellationibus aut gravaminibus utuntur; atque hoc modo evitant strepitum rabularum forensium, simulque expensas pro labore scribarum. Et cum in Adamas-saghedum Regem invehitur, ait: oblitum illum fuisse, lenitatis, veritatis et pietatis Christiana, quæ multis Habesinorum quasi naturalis esse solet.

Enareenses, vel ipsis Habessinibus id fatentibus^g; eos enim *et corporis et animi dotibus: nec minus armis et fide reliquos antecellere* prædicat. Egregias fanè hoc testimonium laudes continet, gentis alioquin parùm ~~cultæ~~. Si verò cultura accesserit, certum est, Habesinos præ reliquis Africæ populis præstantiã intellectus excellere; idq; in toto Oriente notum. Quocirca *serui hujus nationis pluris* veneunt & æstimantur, quàm aliarum gentium mancipia.⁽⁹⁸⁾ Hanc ob causam quidam literatorum conjecerunt Regem Habesinorum *Prester Jan* appellatum, quod Persis *پرستار خان* *Prestar-Chan* significaret fervorum (sc. optimorum) Principem.^h Bello, vel aliàs à prædonibus capti, &

Muhammedanis venditi, si non fati in religione Christianâ confirmati fuerint, ad Islamismum facilè seducuntur; quia circumcisio ab illis, utpote jam circumcisis, non exigitur: 14 deinceps, quamvis exteri, & ære emti, ad ducatus & præfe- 15 cturas evehuntur, superq; cives & ingenuos exsurgunt. *Cu-
pidissimi* verò sunt doctrinæ, nec non studiosissimi *bonarum*
16 *artium, & scientiarum.* Neque alia major fuit causa favoris, quo Patres Societatis sub initium hujus seculi in Habessinâ flourerunt, quàm quòd omnis generis artes callerent, ac ob 17 id Regi & Primoribus gentis admirationi essent. Omnes enim peregrinos Christianos artibus variis imbutos colunt at- 18 que diligunt. Narravit mihi *Gregorius*, cùm Patriarcha Lusitanus multos & pulchros libros attulisset, aliquos procerum & inter eos $\lambda\eta\eta:\mu\epsilon$: *Tinum*, Consiliarium Regium, veluti suspirando dixisse: *O felicem, qui hos libros omnes intelligere*
19 *possit!* plerosque etiam adultos, auditâ *linguæ Latinæ* præstantiâ & lato usu, flagrantissimè eam addiscere cupivisse. Eaque 20 intima mihi videbatur causa, quòd *Gregorius* meus, quamvis ætate provector, iter ad me in *Germaniam* suscepisset: quòdque *Acalexus* juvenis Habessinus eum mox secutus esset; quamvis in Germaniâ non intellectus, (quia *Chrsafirt*
21 pro Erfurt pronunciaverat,) me frustra quæfiverit. ⁽⁹⁹⁾ Non ergò solertiâ, nec ingenio, sed occasione discendi & auxiliis destituuntur. Nam ipsi *longinqua itinera* non suscipiunt: nostrates autem impedit *difficillimus ingressus*: & iter tam mari 22 quàm terrâ *periculosissimum*: adhæc *Turcarum invidia*, cum maximâ *avaritiâ* conjuncta, prohibet, quo minùs artes nostras tam belli quam pacis, in perniciem illorum, aliorumque 23 Muhammedanorum, inferre possimus: crebra denique *bellâ intestina*, & cum Gallanis perpetua *externa*, optimates de pacis artibus cogitare non sinunt.

24 Verùm enim verò ut in tantâ hominum diversitate non omnibus iidem mores esse possunt; *nihil enim tam bonum in hoc universo natura genuit, quod non mali quippiam admix-
25 tum habeat*: ita Tellezius *Tigrensibus* gravem impingit no- L. I. c. 15.
tam; eos enim *mobiles ingenio & Punicæ fidei, inconstantes at-* P. 40.
26 *que perjuros, nec non crudeles & vindictæ cupidissimos esse,* ait, ita ut inimicitia in familiis etiam apud posteros durent.
27 Godignus similia tradidit: *Nullam*, inquit, in totâ *Ethio-* L. I. c. 4.
piâ gentem vivendiratione, & moribus pejorem esse. P. 14.

Sic.

Sicuti autem animi bonitate & ingenii præstantiâ com-²⁸
muniter ferè pollent Habesini: ita etiam *corporis formâ*, & *or-*
oris lineamentis alios Æthiopes, turgentibus labris & repan-
do naso deformes, longè superant; nam, ut idem *Tellezius*²⁹
trahit:

Geralmente falando, sam os
Abexins bem apesoados, de
boa altura, & feiçoeris, nari-
zes afilados, beyços delga-
dos; de forte que se a gente
de Europa os vence nas co-
res, no mays pouco lhe de-
vem os Abexins. As cores or-
dinarias sam preta, baça, a-
zeytonada, & he a que elles
mays estimam; outros sa-
yem vermelhos, alguns sam
brancos, mas he hum branco
exangue, & sem nenhuna
graça.

Habessini *formâ corporis egre-*
giâ præditi sunt, justâ proceri-
tate, vultu liberali, tenui naso,
(h.e. non fimo) *labiisq; minimè*
*tumidis, adeò ut à nostratibus*³⁰
colore quidem vincantur, in
reliquis verò istis parùm ce-
*dant. Color illis est ut pluri-*³¹
mus niger, fuscus vel mustel-
linus, quem illi maximi faci-
unt; nonnulli etiam rubicundi
sunt: pauci albicantes: vel po-
tius pallidi & exsanguis; in-
gratâ prorsus albedine.

Cæterum albos quosdam homines alibi inter Æthiopes;³²
dari, verùm cadaverosa & quasi leprosa facie, alii etiam au-
tores testantur, sed morbo quodam id contingere scribunt;
quamobrem halitum illorum & contactum, veluti contagio-
*sum, alios Æthiopes fugere.*³³ Quin & in Guineæ mediterræ-
neis gentem integram talium alborum Æthiopum dari, at-
que hos ipsos esse *Leucæthiopus*, id est, *albos Æthiopici gene-*
ris homines, quorum veteres scriptores meminere.⁽¹⁰⁰⁾ In-³⁴
terim *nigredinem* suam apprimè amant Æthiopes, & albori
præferunt; neque Gregorius se vinci patiebatur hoc argu-
mento, quòd infantes nostri viso Æthiope terrentur, aje-
bat enim: *suos infantes* albos homines etiam fugere & formi-
dare. Non atri, sed valdè rubicundi nascuntur, citò autem
nigrescunt. Sunt qui scribant: *Diabolum a' Æthiopibus al-*³⁵
bum pingi, quasi colore suo eum non dignum judicarent.

Job. d' Espa-
gne.

1,5,15.

Porro *robore corporis* insigni pollent. Ob aëris enim³⁶
egregiam temperiem vivaces, & laborum mirè patientes
sunt: nec in transcendendis rupibus suis facile lassantur: ple-³⁷

rosque

i) Clariff. Ita. Voss. de Nili & al. fl. orig. c. 19. censet: *albos istos Æthiopes verè esse leprosos,*
& *istam coloris discrepantiam à morbo induci.* Sed, (quod pace illius Viri dixerim)
non duraturam puto nationem tali morbo infectam: nec in satellitium suum ad-
scisceret Rex Lovangi verè leprosos.

rosque decrepita senectus dissolvit, nisi qui ferro aut bestiis
interiere, ut *Salustius* de sui temporis Afris scribit. *Macrobios* in *Bello Jug.*
i. e. *Longævos* in parte quâdam Habessinæ olim habitasse^{c. 37.}
crediderim; hanc enim gentem ultra Meroën coluisse, vete-
38 restradunt. *Fœminis* idem robur: haud difficulter pariunt,
ut ferè omnes mulieres calidiorum regionum. Parturientes
in genua procumbunt,¹ atque ita infantes enituntur, rarò ad-
39 hibitâ obstetrice.⁽¹⁰¹⁾ Non infœcundas eas esse, ex multitudi-
ne hominum colligas; quamvis enim Habessinia habitatori-
40 bus non nimium frequens censeatur; Patriarcha tamen La-
tinus Alphonfus Mendez confirmationem sacram peragens,
in exiguâ regione *quadraginta millia*: alibi *centum millia* nu-^{B. T. L. V.}
meravit; atque ibidem alii Patres *mille ducentos* & *quinque*^{c. 8. p. 431.}
41 baptizaverunt. Nec dubitandum est, si Regnum pacatum:
si urbes & oppida munita essent, & annonæ ratio haberetur,
quin numerus incolarum in tam salubri regione brevi tem-
pore augeri valdè posset.

42 Præter Habessinici generis homines variæ aliæ nationes
hoc regnum incolunt, videlicet *Judæi*, *Muhammedani*, &
43 *gentiles* plurimi, cæteris permixti. *Judæi* multas & amplas
regiones olim tenuere; *Dembeam* ferè totam: nec non *We-*
gar am, atque *Samenam*, ejus rupibus diu se fortiter defen-
derunt, donec à Susneo inde pellerentur. Olim suo jure in
illis regionibus vivebant; inde fortassis nata fabula, supra à 1, 8, 115.
nobis relata, quasi in Presbyteri Johannis ditione, vel prope
eam, sub Rege quodam Judæo rerum adhuc potirentur.
44 Nunc autem sparsi habitant; multique in Dembea supersunt,
qui texendis vestibus, & fabrili operè, quod optimè callent,
45 vitam tolerant. Alii extra regni fines occidentem versus in-
ter ipsos *Cafros* juxta Nilum se receperunt, qui *Æthiopibus*
46 *זאנן פז*: *Falaszjan*, exules dicuntur. Plerique suas *synagogas*,
suaque *Biblia Hebraica* adhuc habent, ac *dialecto Talmudi-*
47 *ca* corrupta inter se utuntur. Non curæ fuit Patribus Socie-
tatis perferutari, quando, vel qua occasione Judæi isti pri-
mum in *Æthiopiam* venerint? *Karræorum* né vel aliorum

I. Ju-

k) Solin. in Polyhist. c. 43. al. 30. ex Pomponio Melâ. Nec descriptio eorum abhorret;
ait enim: *Hi Macrobii justitiam colunt, amant equitatem, plurimum valent robore,*
præcipua decent pulchritudine. Sed mox veterem fabulam de *ἡλίο παραίση*; *Solis*
mensâ admiscet, quam Herodotus pluribus exponit Lib. III. ubi de Legatione Cam-
bylis ad Macrobiorum Regem agit. Inde originem habet nostrum *Schleyer. Affen-*
(q. d. calanticatarum simiarum) *Land/ Gall. Pais de Coucagne, Ruchen-Land.*

l) Sic etiam mulieres Hebræorum. De nuru Eli summi Sacerdotis 1. Sam. 4. 19. dicitur:
וַתִּכְרַע וַתִּשָׁע וַתִּפֹּל עַל גִּנְיָהּ & *in genua se demisit & peperit.* Vide Comin.

Judæorum sectæ sint addicti, quibus codicibus sacris, cum 48
vel sine punctis vocalibus utantur? librosne alios, præsertim
historicos, vel saltem traditiones de suâ Habessinorumve
gente habeant? quod noscere, multis eruditorum procul du-
bio pergratum futurum fuisset; quia non absimile vero, il- 49
los antiquos possiderelibros, cum diu securè in tam munitis
locis incolatum egerint.

Post hos *Muhammedani* liberè in hoc regno versan- 50
tur, Christianis passim immixti, vel agros colendo: vel mer-
caturam exercendo, quæ ferè tota in manu illorum est; quia
liberum per Turcas & Arabes transitum, & in mari rubro tu-
tum appulsum habent, auro Habessinico merces Indicas per-
mutantes.

Adhæc dantur barbari populi plurimi, sine Deo, sine 51
Rege & lege, in arenosis atque desertis locis palantes: moribus
linguisque diversi: nullas certas sedes, nisi quas nox cogit,
habentes: *feri: nudi*, simâ quoque nare & turgidis labris de- 52
formes: *agriophagi: imò pamphagi;* dracones enim, elephan-
tos & quicquid occurrit, mandunt, fordidissimi ac vilissimi
mortalium: פִּזְפֹּא : Gregorius vocavit; eosque mihi, ut *Pli-* 53
nus Troglodytas, descripsit. *Nam specus excavant, quæ illis*
domus sunt, victus serpentum carnes, stridorque non vox.
(102) Lusitani id genus hominum *Cafros* vocare solent, voca- 54
bulo ab Arabibus mutuato, qui كافر *Cafir*, in plurali كافرون
Cafiruna infideles seu incredulos vocant omnes eos, qui 55
unum Deum negant. Sunt & alii pagani sua propria no-
mina & regiones habentes, veluti *Agawi*, in tumultosis Go- 56
jamae locis: *Gonga, Gafates*; imò ipsi *Gallani*, infensissimi
aliàs Habessinorum hostes; quibus, seditione suorum pulsus,
Rex certos agros in *Gojama* ut & in *Dembea* dedit, in usum
belli contra alios Gallanos, à quibus defecerunt.

m) Multi enim barbari ab usu ciborum cognominantur, ut *Anthropophagi, Ichthyophagi,*
Seruthophagi, Lotophagi, &c. Solin. in Polyhist. c. 30. al. 43. Plin. L. VI. c. 30.

CAP. XV.

De variis Linguis in Æthiopiâ usitatis, *& in specie de nostrâ Æthiopicâ, superiori seculo per* *errorem Chaldaica dicta.*

2. Antiquitas lingua Æthiopica. 3. Ejus variz appellationes. 4. Tigrensum vernacula olim fuit. 5. Eâ omnes libri exarati sunt. 6. Lingua Tegiana quænam sit?
9. Job. Potken Germanus Æthiopicam primus in Europâ vulgavit, 10. Chaldaicam

eam malè vocans. 11. *Arabica* affinior est. 12. *Ejus usus in Hebraicis*. 15. Exemplo est vox אָדָם & 17. אָדָם Adam, non à rubedine terræ sic dictus. 21. Quæ nunc sit *Habessinorum vernacula*. 26. Differt ab Æthiopicâ; 29. quæ multo nobilior. 30. *E libris & usu* addiscitur; 31. quia nec *Grammaticam*, nec *Lexicon* habent. 36. Pauci ejus periti. 37. *Pronunciatio* difficilis. 40. *Dialectorum* multitudo. 43. *Differentia* linguarum ex ore Gregorii. 51. *Octo* linguæ principales. 52. Exemplum nonnullarum. 53. *Gallanica* linguæ specimen. 60. *Græcam* non intelligunt. 61. *Frustra numerus linguarum* Orbis definitur. 62. Solius *Africæ* ferè innumeræ sunt.

Inter tottamque diversas gentes magnam sermonis varietatem dari, quilibet facilè intelligit. Nobilissima & antiquissima hujus Regni lingua est nostra Æthiopica, ut ab eruditis communiter vocatur; cujus Lexicon atque Grammaticam in Angliâ pridem edidimus. Habessini illam אֲרִיז: אֲרִיז ^{Londini} *Lexana-Itjopja Linguam Æthiopia*, vel אֲרִיז: גִּוּחַ: ^{A. 1661.} *Lexana Ghæez*, & simpliciter גִּוּחַ: ^{L. I, 4.} *Ghæez*, hoc est, (linguam Regni) *Ghæez*: vel si mavis *studii* (quia utrumque significat) nominant: item אֲרִיז: אֲרִיז: *linguam librorum*; quia sola in scribendi usu est: vel quia sine studio & lectione librorum non addiscitur. *Tigrensi* olim vernacula fuit, cum Reges *Axumam* Tigræ metropolim inhabitarent; ideoque, veluti totius Regni & aulæ palmaria, primùm scribi cœpta. Illâ omnes omnino libri tam sacri quam profani, in oratione solutâ & ligatâ, exarati fuerunt, & etiamnum exarantur: ⁽¹⁰³⁾ in eam tota Scriptura sacra pridem translata fuit. Quod verò ^{3, 4, 2.} aliqui scripserunt, Habessinios legere scripturam sacram linguâ *Tegiana*: id mendosum est pro *Tegrana* seu *Tigrensi* linguâ, atque de Æthiopicâ nostrâ accipiendum. Quamvis enim post relictam à Regibus *Axumam* dialectus hujus regionis valde mutata fuerit, adhuc tamen proximè ad veterem linguam, (quam Æthiopicam nunc vocari, modò diximus) accedit, ut etiam Habessini, ipsi, si vocabulum quodpiam dubium in hac occurrat, Tigrenses de significatione ejus consulant.

Primus *Johannes Pottken Germanus Colonienfis*, jam senex & canus, eam in Europâ vulgavit, & *typographiam Æthiopicam* elegantem *Romæ* conflando, primos Æthiopicos libellos, *Psalterium* nimirum cum *hymnis veteris Testamenti* & *Cantico Canticorum* ibi edidit; deceptus in eo, quòd crediderit malè sanis nonnullis Habessinibus, asserentibus linguam suam *Chaldaicam*, & characteres Æthiopicos *Chal-* ^{1. 1. 12.}

I 2 daicos

n) *Walton. in Proleg. in Bibl. c. 15. ex Alvarez. 10;* nam *r* ut *i* scriptum sine puncto, ut Itali solent, lectores decepti.

daicos^o esse.⁽¹⁰⁴⁾ Causam tam crassi erroris investigare non potui: neque etiam Gregorius in patriâ suâ id unquam audiverat. Forte ob linguæ similitudinem id factum; quamvis cum Chaldaicâ non magis quàm cum Hebraicâ aut Syriacâ conveniat. Arabicæ enim maximè cognatâ, ac ejus velut propago est: iisdemque penè regulis grammaticalibus comprehenditur: eadem ferè conjugationum sunt formæ: eadem pluralium sanorum & fractorum ratio; ut qui illam, vel cæteras orientales calleat, hanc nostram nullo negotio addiscere possit.⁽¹⁰⁵⁾ Nec utilis tantummodò est cognoscendis¹² intelligendisque Habesfinorum libris atque rebus, sed & reliquis Orientalibus linguis illustrandis; imprimis *Hebraicæ*, cujus exigua particula in Bibliis superest; ut multarum VO-¹³ cum genuinæ significationes ex dialectis cognatis petendæ fuerint. Multa sacri textus loca lucem hinc foenerantur; ut¹⁴ exemplis in commentario nostro demonstrabitur.⁽¹⁰⁶⁾ Vnum tantum maximè infigne hîc dabimus. Elegantissimum¹⁵ atque amœnissimum Dei O. M. opificium, quod complexu suo omnia fovet, *Mundum* Latini dixere; imitatione scilicet Græcorum, qui *κόσμος* vocaverunt, non à se, sed à Phœnicibus reperta appellatione^p; quibus mundus, & specialiter terra *אדמה* *Adamah formosa* dicta fuit. Scio à rubedine vulgò¹⁶ derivari^q, quia radix Hebraica *אדמ* *Adam rubere* significat.⁽¹⁰⁷⁾ Sed quantula terræ particula uspiam rubet? ut insipidum planè sit etymologiam tam vasti corporis inde petere. Quin & ipse Protoplastus, communis omnium nostrum pa-¹⁷rens, suum nomen *אדם* *Adam* non à rubedine terræ, ut vulgò putatur, sed à perfectâ & absolutâ elegantîâ, ceu opus Creatoris consummatissimum accepit.^r Ista enim significatio,¹⁸ quæ Lexicographos reliquarum Orientalium linguarum hucusque latuit, Æthiopicis notissima est; quibus *አዳም*: *Adama, jucundum, elegans, amœnum esse* significat: nec Æ-

thio-

- o) Ambrosius Theſeus, illi coætaneus Introduct. in lingg. Orient. eum propterea blande objurgavit; nam *senis & amici hominis*, ut ait, *miseratus*, dixit: *Domine Joannes, praestantia tua, ut mihi videtur, plurimum in hac re fallitur*. Ipse verò Theſeus Habesfinos strenuè Indos & linguam eorum Indicam vocat, errore paulò tolerabiliore.
- p) Nam Græci & literas & multa alia à Phœnicibus habuère, ut Bochartus & alii fusè docent.
- q) Sic Lexicographi plerique. Buxtorff in Lex. *אדמה* *terram*, significare ait, *rubri sive argillacei coloris*. Schindler sic dictam dicit, quòd intacta & vera terra rubeat, & *אדם* *homo ex terra rubra formatus sit*. Quæ vana sunt & gratis dicuntur; nec Kimchi in Libro radicum hanc derivationis rationem affert.

Gen. 3, 19. r). Post lapsum verò, amissâ primitivâ elegantîâ suâ commonefactus fuit mortalitatis suæ, allusione ad vocem *terra*, è qua factus erat.

thiopes ለደዎ : *Adami* nomen aliter quam de *Formoso* acci-
 19 piunt. Et *Adamah* urbs antequam cum Sodomâ & Go- Gen. 10. 19.
 morrâ everteretur, in regione Jordanis semper irriguâ (quæ Deut. 29. 22
 horto Domini^s, id est, excellentissimo, comparatur,) sita, ab Gen. 13, 10.
 amœnitate procul dubio dicta fuit.

20 Cæterum relictâ Axumâ, translatoque in meditullium
 Regni imperio, lingua hæc nostra in usu vulgari esse desuit.
 21 Etenim familiâ *Zagaa* deficiente, cum alius Rex ex *Sewa*, ubi 2, 6, 1.
 ferè Amharicè loquuntur, peteretur: nonnulli etiam ex rupe
 Amharæ ab exilio in Regnum adsciscerentur, *Amharica* 2, 8, 24.
 22 *dialectus* in usum venit. Nam novus Rex, linguæ Tigrensis
 rudis, assumtis familiaribus, qui eodem secum sermone ute-
 bantur, vernaculam suam in aulam & castra invexit; quæ
 diu ibi & in vicinis oris locata, rarò in Tigram movebantur.
 23 Eum secuti sunt cæteri proceres atque magnates; ut mos est
 24 aulicis, Regis moris imitari, ejusque dialecto uti. Sic Am-
 harica lingua (aliàs etiam ልዩነት : *Lingua Regis* dicta),
 cum aulâ & castris per universum Regnum, ceu Regia cir-
 cumlata, brevi omnibus aliis dialectis, ipsique antiquæ &
 nobili nostræ Æthiopicæ in communi loquendi usu præva-
 25 luit; tandemque præcipuis Habessinorum tam familiaris fa-
 cta est, ut ejus ope universæ provinciæ, quamvis nativo ser-
 26 mone diversissimæ, peragrari possint. *Differt ab Æthiopica*,
 cum constructione, tum Grammaticâ, ut unius peritus, al-
 27 teram non intelligat. Facile tamen, qui unam callet, alte-
 ram addiscit; quia ultra linguæ dimidium, ut mihi videtur,
 28 vocabula utriusque communia dantur. Ægrè adduci poterat
Gregorius, ut mihi Orationem Dominicam, & textum
 aliquem Biblicum in Amharicam linguam transferret; quia
 scriptu valde difficilis est. Septem enim peculiare caractere- 4, 1, 22.
 29 res habet in Æthiopicâ linguâ inusitatos. ⁽¹⁰⁸⁾ Mansit tamen
Æthiopica sua dignitas non tantum in libris, ut diximus, sed
 & in cultu sacro publico: nec non in diplomatibus & literis
 Regiis, quæ in consistorio illius expediuntur.

30 Literati igitur & docti in Æthiopiâ censentur illi, qui
 eam scribere & intelligere possunt; sed è libris & longo usu
 discenda est, doctrinâ magistrorum, qui rariores ibi sunt.
 31 Nulla enim illis Grammatica, Lexicon nullum; quæ apud

I 3 nos

s) ልዩነት textus: *Paradisum Domini*, Versio vulgata habet.

t) Amharicè loqui ለደዎ ስርዓት: Amharicâ Habessini dicunt: Æthiopicè verò ወጽኦታት: Metzhafisûa. q. d. Libricè, vel secundum libros.

nos non sine admiratione contemplantur Gregorius. In-
 tiò impensè mirabatur quid vellem, cum vocabuli cujusdam
 Æthiopici radicem, pro construendo Lexico meo, ex illo
 quærerem; quasi indignabundus interrogans: *num puta-*
rem verba in solo Æthiopico radices agere? Postea, cognito
 hujus rei scopo & usu, exclamabat: ἄριστος: ἄριστος: ὁ *do-*
ctrinam Europæ! Vocabulario contenti sunt, in quo secun-
 dùm classes rerum vocabula Æthiopica Amharicè exponun-
 tur: ἄριστος: *Scalam* vocant; Arabum imitatione, qui ejus-
 modi libellum السلم الكبير *scalam magnam* u appellare so-
 lent. (109) Imperitiores in eo quærent voces, quas fortè Æ-
 thiopicè non intelligunt. Paucissimi verò in ipsâ Æthiopiâ,
 Æthiopicè loqui possunt. Ipse *Gregorius* mei causâ ad lo-
 quendum inducebatur; & primò multa Amharicè immisce-
 bat, (quod & in scriptis indoctorum contingere animad-
 verti) priusquam puræ linguæ Æthiopicæ fuisset. Vtra-
 que, sed maximè Amharica, pronunciata est difficillima; se-
 ptem enim literæ in utraque occurrunt, veluti ϕ: k ϕ: ϕ: ϕ: d
 m: ϕ: m: e: ϕ: p ϕ: tz valore, si d excipias, omnibus Europæis
 prorsus ignoto, quibus ad multas voces obmutescendum
 planè est; ut facile *Plinio* credam scribenti: *populorum Africa*
oppidorumque nomina, præterquam ipsorum linguis, vel ma-
ximè esse ineffabilia. Adhæc vocalium sonus tam insuavis
 & horridus est, ut audientem ferè terreat. scilicet vox colori
 Æthiopum obscuro pulchrè respondet.

At multò maxima in reliquis regnis atque regionibus
 linguarum est varietas. *Tellezius* disertè scribit: *tot linguas*
esse, quot regna. Imo in uno eodemque regno tam differentes
dialectos dari, ac habitatores. In Gojama, ait, pagos reperiri
haud procul inter se distitos, Damotensium, Gafatarum, She-
worum, Setorum, Shatorum, præter Agawos, Gongas atque
indigenas, quorum dialecti æque inter se differant ac Lusita-
nica ab Italicâ & Gallicâ linguâ. Nobiles tamen & peritio-
res omnes, ut in Europa Latine, ita in tota Habessinia Amha-
ricè scire. A Gregorio sequentia habeo, è quibus differentia
 linguarum melius cognosci poterit.

Tigrensis cum Æthiopicâ nostrâ maximè convenit, mi-
 nimam inter omnes corruptionem passa.

Ad *Amharicam* linguam proximè accedunt finitima

Am-

u) Talis est *Scala Magna Copto-Arabica* quam P. Athanasius *Kircherus* Romæ edidit.

45 Amharæ regna, dissimilibus tamen inter se dialectis; nam *Bagemdra* peculiarem: Angota, Ifata, Gojama & *Shawa* communem inter se habent dialectum.

46 *Gafata* plurimas quidem voces Amharicas usurpat, sed dialecto tam difficili, ut sine longouso non intelligatur.

47 *Dembea* sermone utitur ab Æthiopico & Amharico prorsus diverso.

48 *Gonga* quidem communem cum *Enarea* linguam habet, sed à cæteris Æthiopiæ linguis alienam.

49 *Hadienses* seu incolæ regni *Cambat*: *Gallani*, *Agawi*,

50 *Shankala* singuli suas proprias linguas habent. Sic octo & amplius *linguæ principales* in regno hoc reperiuntur, & plurimæ dialecti. *Æthiopica*, *Amharica* & *Gafatica* linguæ^{1, 10, 60.}

51 differentia ex Rhythmo de Galeopitheculo quodammodo

52 cognosci potuit. Nunc aliud exemplum proponemus:

Dominus est

Æthiopicè. Amharicè. Tigricè. Dembicè. Gonghicè v. Enaricè.

ጸግዘሊ: ለቤተ: ኃዳረ: ዶጉዶ: ዶንዞ:

Egzi-e. Abêt. Hadari. Jeg-ja. Donzo.

53 Ex Gallanorum linguâ pauca quædam vocabula Gregorius mihi reliquit, ex quibus differentiam ab Æthiopicis & Amharicis intelligere poteris.

<i>Æthiopicè.</i>	<i>Amharicè.</i>	<i>Gallanicè.</i>	<i>Latinè.</i>
54 ሰጣዶ:	} Idem.	ጥጥ:	Coelum.
ጦብረጥ:		ዶጋሌ:	Fulmen.
ጸኅተ:		ሊቢዶ:	Ignis.
ለጦጸሊ: ጸኅተ:		ለቢዶ: ፊዶ:	Ignem affer.
55 ጣዶ:	ፀኅ:	ቢዥገ: x	Aqua.
ረረስ:	Idem.	ፋርዶ:	Equus.
ገልብ:	ፀዥ:	ሰረተ:	Canis.
56 ሆጊዶ:	ዝንዶ: ር:	ተልዶዥ:	Simia major
ሐሊብ:	ፀተተ:	ለኒን:	Lac.
ንጉሠ:	Idem.	ንጥሠ:	Rex.
57 ለንስተ:	ሴተጉ:	ፋጥ:	Fœmina.
ጸንዶ:	ፀንዶጣ:	ለቤዥ:	Frater meus.
ለኅተዶ:	ኅፎ:	ለቤተ:	Soror mea.
ኅብስተ:	ዳሶ:	ቡዶኖ:	Panis.

58 Nihil dicemus nunc de exteris, veluti *Muhammedanis*, per totum regnum sparsis; qui, uti ferè Arabes natione sunt: ita suâ utuntur linguâ vernaculâ, quæ in aulâ Regiâ, & inter mer-

x) Bishân. Sed lege ac si Polonicè scriptum esset per ፩ *Bisân*.

mercatores satis nota est; ut qui eam calleat, negotia sua ubi-
 3, 14, 42. vis gerere possit. *Judæi*, quos in regno hoc dari diximus, 59
linguam suam Talmudicam corruptam cum vernaculis
 regionum, quas incolunt, multò reddunt corruptiorem.
 4, 1, 1. *Græcorum linguam* Habesini nunc prorsus ignorant; nam 60
 vocabula Græca in libros eorum sacros cum religione inve-
 cta fuerunt, nec ab illis rectè intelliguntur. ⁽¹¹⁰⁾

Dum hanc linguarum varietatem mecum reputo, mi- 61
 rari satis non possum vanitatem eorum, qui certum totius
 Orbis linguarum numerum definire audent; cum nondum
 omnes totius Orbis nationes cognitæ sint. ⁽¹¹¹⁾ Etenim, si 62
 verum est, quòd ex diversis nautis intellexi, in Africæ littori-
 bus quindecim vel viginti miliarium Germanicorum inter-
 vallo linguas mutari, eam solam, tanta quanta est, plures lin-
 guas, quàm cæteras Orbis partes, continere oportet, ob in-
 numeras nationes, quas in visceribus suis foyet.

CAP. XVI.

De vicinis gentibus, privatim de Gal- lanorum² natione.

2. *Adelenses* Habessiniam ferè pessumdederunt. 6. Portus maris *Turca* occupaverunt.
 10. *Gallani* formidolosiores. 13. De eorum origine relatio Gregorii. 16. *Alia*
Tellezii. 17. Vtriusque conciliatio. 18. Illorum instituta. 19. *Polygamia* in-
 ter illos licita. 20. Incitamenta ad *audaciam*. 21. *Cæsi* hostis *indicium turpe*.
 25. Illorum *arma*. 30. *Pecuarii* sunt; 31. *carne crudâ*, 32. & *lacte* victitant.
 33. Gensterribilis: 36. *inquires*; 37. *Hipparcho* ad tempus parent. 38. *Cæ-
 lum* pro *Deo* habent. 39. *Circumcisione* utuntur. 40. *Docile* tamen sunt 42. ad
 institutionem Christianæ Religionis. 43. *Regna* ab illis occupata. 46. In *duas*
nationes dividuntur. 50. Eorum discordiâ *Negus* utitur. 52. Regni *Zendero* de-
 scriptio. 55. *Incantatores* אכריס ibi adhuc dantur. 56. *Cruenta* Regis *electio*,
 57. qui simiæ assimilatur. 64. Regnum *Alaba*: 66. & reliqui circumcirca vicini.

HActenus de populis hodie vel olim Regibus Habesino- 1
 rum subditis, eorumque variis linguis egimus. Nunc
 de vicinis eorum dicere restat, quòd de statu & conditione hu- 2
 jus Regni eò meliùs judicare possis. Atrocissimum bellum, 3
Graino^a Adelensium Duce superiori seculo cum Habesinis
 gestum,

L. I. Strom. y) *Clemens Alexandrinus* LXX. Linguarum genera esse credidit. *Euphorus* apud eundem
 L. VI. c. 5. LXXV. ex futili ratione. Incredibilem rem narrat *Plinius*: in urbem *Colchorum* *Dio-
 scuriadem*, cùm floreret, *Timosthene* referente, CCC. nationes dissimilium linguarum
 descendisse. Postea verò à Romanis CXXX. Interpretibus negotia ibi gesta. Sed fa-
 cilia in numeris apud autores sunt sphalmata, ut supra monuimus.

1. 3. 4.

2) גלל: *Galla* collectivè Habesinis vocantur. Nos *Gallani* dicere maluimus; ne si de
 immitibus *Gallis*: vel *Gallarum* feritate loqui nos oporteret, cultissimæ nationi,
 & foeminis mansuetissimis injuriam facere videremur.

3) גלל: in Epilogo Evangel. *Johannis* extat. Sed גלל: Amharicè scribendum
 quod *Gallis* legitur *Gragne*, ut apud *Nicol. Godign.* L. I. cap. 4. Lusit. *Granhe*. B. T.
 L. II. c. 8. & seqq.

gestum, res eorum ad eò afflixit, ut ex illo tempore nunquam
 3 vires suas constabilire potuerint. Occasionem inde nacti
 sunt tam Turcæ, quàm Gallani, invadendi, atque bellis & la-
 4 trociniis Habesinos passim vexandi. Et primùm *Turcæ*,
 occupata pridem Ægypto, cæsoque Mammaluccorum Re-
 ge, ⁽¹¹²⁾ classem in mare Erythræum miserunt, tutandæ In-
 dica navigationi, quæ maxima Ægypto emolumenta affe-
 5 rebat; quia *Lusitani*, ut soli commerciõrum Indicorum po-
 tarentur, quascunque poterant naves Saracenorum, odium
 6 sectæ prætexentes, diripiebant. Igitur Turcæ, ut omnes il-
 lius maris portus præcluderent, *Suaquenam* Balloum, & *Ma-*
 7 *rtzuam* Habesinorum quondam insulas, occupaverunt; si-
 nentibus Habesinis, quòd, nullâ maritimarum rerum curâ,
 8 satis haberent terrestria tutari. Sed mox senserunt, quanti
 momenti sit tam potentem vicinum habere, cum Turcæ re-
 bellibus & hostibus Habesinorum valida sclopetariorum
 9 auxilia mitterent. Imò adhuc crebrò sentiunt; quia neque
 homines, neque merces introrsum admittuntur, nisi id à *Bas-*
 10 *sis* seu præfectis eorum precibus & præmiis ingentibus ob-
 tinueris.

10 At *Gallanorum* vis & truculentia multò magis timetur;
 hi enim, multis regnis & provinciis subactis, reliquis omni-
 11 bus inhiant; ut valdè verisimile sit, quod *Tellezius* scribit, nisi L. l. c. 24.
 vel inter se discordes facti: vel Habesini rupibus inaccessis per tot.
 muniti fuissent, imperium istorum jam pridem funditus in- 1, 6, 21.
 12 teriisset. Res poscere videtur, ut de illorum origine & mori-
 bus, cum ex *Tellezii*, tum *Gregorii* mei relatione, pluribus d. l.
 differamus.

13 Quo tempore *Etana-denghel*, cognomento *David*, fu- 2, 6, 15.
 nesto illo bello cum Adensibus conflictabatur; pestis illa
 14 circa annum 1537. è regno *Bali* emerfit. Servi aliquam mul-
 ti, (ut quidem *Gregorius* mihi retulit) à *Matthæo* nobili viro
 asperè habiti, defecerunt: &, veniâ desperatâ, fugitivos plu-
 res: dein scelestissimum quemque sibi aggregantes, latroci-
 15 nia agitaverunt, idque impunè; impares enim illis erant *Ba-*
 liensès: reliqui autem Habesini, cum Adensibus bello im-
 16 plicati, istos latrones spernebant. *Tellezius* peculiarem na-
 tionem, & quidem eam fuisse scribit, quæ orientalem *Africae*
 17 oram, & loca *Mari Indico* propinqua olim obtinuerit. For-
 tassis servi illi, quorum *Gregorius* meminit, vicinæ istius na-

tionis fuerunt, & popularibus suis, ad quos (ut puto) confugerant, Habessiniam ejusque regiones, sibi jam notas, prodiderunt.

Cæterum Gallani successu prædisque læti, & numero¹⁸ magis magisque aucti, subactâ Baliâ, vicina quoque Regna populabantur. Cùm verò satis viderent, *vi parta, vi esse defendenda*, leges inter se fecerunt augendæ detestabili suæ genti, & ferociæ conservandæ utiles. Non quidem *matrimo-*¹⁹

Plin.V3.

niorum exsortes sunt, ut Garamantes: nec passim cum foeminiis degunt; uxores tamen, quot quis ducere velit, licitum. Juvenibus *comam præscindere* non permissum, priusquam vel hostem in bello, vel sævam aliquam feram occiderint: maximo ad audaciam incitamento; ut hoc velut conspicuo signo ignavi à fortibus discernerentur. In *conviviis delicatissima offa* in medio ponitur, ut qui illam ceperit, primus in pericula eat. Nec diu dubitatur, quilibet honorem istum sibi præripere parat, ambitione virtutem stimulante. Ad²¹ hæc necessum est, *indicium cæsi hostis* (ἄδῆτ: Æthiopes vocant) post pugnam afferre. Primò quidem *capita*, ceu honestissimam corporis partem, attulerunt; at postquam de sexu imberbium dubitaretur, *turpissimam* viris amputavere.

Res dictu foeda: numerant & cumulant exercitu coram; tanquam²² barbara ista fortitudo sine *testibus* esse non posset. Sed hac ratione sciri non potest, hostis an socius fuerit occisus; id enim ex capite solum cognoscitur. *Validissimum* autem in²³ *præliis incitamentum* est, quòd quilibet non vili mercede, aut servili obedientiâ pro alienâ gloriâ, sed sibi ipsi dimicat, *prædâ* inter omnes æqualiter divisâ. In bellum eunt, quasi²⁴ pro victoriâ se devovissent; certissimâ destinatione vel vincendi, vel moriendi. hinc tam pertinax pugna. Pauca illis²⁵ arma: hastis atque pilis eminus certant: cominus clavis aut fudibus præustis. claro documento, *animis fortius, quam manibus pugnari*. *Scuta* faciunt ex coriis bouum, aut bubalorum sylvestrium. Olim *pedites* ferè pugnabant: nunc ve²⁷ rò frequentius *equites*. *Equos* enim habent, sed minimè generosos, neque Habesiniciis pares. Nihilominus impetum istorum Habesini rarò sustinere possunt, quamvis plures & melius armati: nec non equitatu bene instructi. Quomodo²⁸

au-

b) Barbarus iste mos & inter alias Africæ gentes obtinet; imo etiam apud Habesinos, qui Gallanos hæc in re imitantur.

autem *domari* possint, dicturi sumus ubi ad caput de potentia Regis Habesfinorum pervenerimus. ^{2, 10, 12.}

29 Igitur ad arma nati, nihil æquè ac pacis artes averfantur;
 30 opes rapere, quàm sudore parere, beatus putant. *Panem*
 apud Habesfinos repertum, libenter quidem esse, pinserè ta-
 men non amant. Nam neque agros colunt, neque semen-
 tem faciunt; non enim *arvo*, sed *pecori* solummodò student.
 31 *Armenta* in pace, armenta in bello, per fertilissimos pabulo
 campos ante se agunt. Eorum *carne sine pane*, plerumque
 crudâ, vescuntur: lac verò bibunt; sic eodem cibo potuque
 32 & domi, & in castris vitam tolerant. Nullis farcinis, nedum
 instrumento culinario graves; camellas aut calathos excipi-
 33 endo lactifecum ferunt. Terrori plerumque sunt tales feræ
 gentes cultioribus populis, quos omnium rerum affluentia
 ad bellum segnes, divitiæ imbelles reddunt: Illæ contra ad
 invadendum promptæ: si invadere volueris, paupertate suâ
 34 tutæ sunt. Sic quondam Cimbri, Gothi, Vandali & Nor-
 manni cultiora Europæ Regna: Tartari Orientales Chinam
 35 aliquoties invaserunt: ⁽¹¹⁴⁾ ita Gallani, si forte prælio ab Ha-
 besfinis vincantur, cum armentis suis ad interiora recedunt,
 36 vastitatem atque solitudinem hostibus objicientes. Quies
 genti ingrata, pacem nunquam, annua latrocinia semper
 37 exercent. Octonis annis Ducem tanquam Hipparchum
 aliquem creant, *Luvva* dicitur, cujus imperio Phylarchi pa-
 rent, sed non nisi in bello. Primum ejus facinus est, cogere
 plebem, & Habesfiniam irrumperè, prædæ & gloriæ paran-
 dæ causâ.

38 Lingua genti peculiaris, & à cæteris Habesfiniæ dialectis
 diversa: una tamen eademque omnibus; quod externam &
 39 communem illorum originem arguit. *Circumcisionem* in-
 ter se usurpant, sive prisco ritu, ut multi circum Ethnici: sive ^{3, 1198}
 quòd Arabes & Habesfinos idem factitare viderint.

40 Nulla idola, & vix sacra habent. Si de Deo, vel *summo*
 aliquo *Numine*, universum hoc tam pulchro ac constanti or-
 dine moderante, interrogas, ☩☩: *cælum* id esse respondent;
 illud enim omnia complexu suo continere. Nullo tamen
 41 solenni cultu id prosequuntur, ipsis barbaris barbariores. At-
 tamen humanitatis non planè sunt expertes; ingenii enim
 dotibus pollent: & docilitate præstantissimos Habesfino-
 rum æquant. *adeò nullum tam ferum & immitè hominum*

genus datur, quod non cultur à & doctrinà mansuesieri possit.

d. l.

Multos institutioni Christianæ dociles se præbuisse, & in fide ⁴¹ constantes mansisse, *Tellezius* testatur: & aliquot millia Gallanorum ad Christi fidem conversa, baptismum sub Basilide Rege suscepisse, Gregorius referebat. Hæc ergo est for- ⁴³

1. 3. 35.

midolosa ista gens, quæ res opesque Habessinorum ita labefactavit, ut Regi vix dimidia pars Regnorum, quæ majores ejus possederunt, superfit. Igitur Gallani *Baliâ* egressi ⁴⁴ *Gedmam*, *Angotam*, *Dawaram*, *Wedam*, *Fatagaram*, *Ifatam*, *Guragam*, *Ganzam*, *Coñtam*, *Damotam*, *Walekam*, *Bizamam*, partem *Shewæ*, multasque interjacentes provincias occupaverunt; ulterius progressuri, nisi in factio- ⁴⁵ nes scissi, arma in se vertissent, eoque Habesinis paulisper respirandi spatium dedissent. *concordiâ rebus secundis inter*

B. T. in not.
ad Tabul.
Chorogr.

æquales raro diuturnâ. Etenim in certas tribus (*septuaginta* ⁴⁶ & ultra esse ferunt) & duas quasi nationes hodie dividuntur;

ex quibus occidentales $\text{NCT}\text{O}:\text{TA}$: *Bertuma Galla*: Orientaliores $\text{NZZ}:\text{TA}$: *Boren Galla* Habesinis dicuntur. Hi veluti ⁴⁷ semicirculo ab Oriente & Meridie Habassiam ambiunt, eamque crebris incurribus divexant. *Quin* & *Cambatam* & ⁴⁸ *Enaream* à reliquo corpore separaverunt, interjacentibus regionibus occupatis, ut tributum illorum regnorum non nisi maximo periculo in aulam deferatur. Cum his igitur perpe- ⁴⁹ tuò bellandum Habesinis, nec ulla spes recuperandæ priscae potentiae superest, nisi gens ista prius in ordinem redigatur.

1. 14. 36.

Prudenter usus est Rex internâ illorum discordiâ; pulsos enim ⁵⁰ à popularibus in *Dembea* & *Gojama* locavit, iisque in bellis contra alios Gallanos feliciter usus est. *Vt enim antidota præ-* ⁵¹ *stantissima sunt, quæ ex ipsis venenatis animalibus conficiuntur: ita validissima remedia contra Barbaros sunt Barbari ipsi.*

IV. 6. & seq.

Nunc ad Regnum *Zend erô* pergimus, quod hucusque ⁵² incognitum, ex *Tellezio* paucis memorandum est; quamvis Habessinæ contiguum non sit; quia ab *Enareâ* quinque vel sex dierum itinere distat. Incolæ non multò mansuetiores sunt ⁵³ Gallanis, nisi quòd Regem & cultum aliquem Deorum seu potius Cacodæmonum habeant. Nam magicis artibus deditissimi sunt. Mortuo Rege, genere proximi in sylvas abeunt, ⁵⁴ ibique electionem procerum quasi per modestiam expectant; qui novum Regem à se electum quæsituri, sylvas intrant, avis cujusdam ex aquilarum genere ductum, quæ clamore suo latentem prodit, sequentes. Reperitur leonum, tigrum, ⁵⁵

dra-

draconum, atq; pardorum comitatu stipatus; has enim be-
 stias, ipse bestia, incantatione veteribus non ignotâ,^d congre-
 56 gavit.⁽¹¹⁵⁾ Resistit primò Electoribus, & quos potest vulne-
 rat, ut quasi invitus ad imperium rapi videatur. Abducitur
 57 tandem quasi bello captus. Mox alii in itinere, quibus id an-
 tiquitus licet, novum Regem Electoribus eripere conantur,
 gloriam evecti in thronum Regis, & spem præcipui favoris,
 58 ludicro & sæpe cruento certamine, sibi vendicantes. *ita in-*
augurationis loco sanguine humano gentiles Africani Diabo-
 59 *lum propitiare fas habent.*⁽¹¹⁶⁾ Rex in summâ paupertate su-
 perbus, non paucis solii sui gradibus contentus, laquear casæ
 suæ subit, unde tanquam de podio despectare, atque Legatis
 60 responsa dare consuevit. Colore & gestibus cepho vel simiæ-
 majori simillimus visus fuit P. Antonio Fernandefio, qui cum
 Legato Habesfinico iter in illud Regnum suscepit, ut infra di-
 61 cemus. Nec abludit Regni nomen; **חֲזַק־לֵךְ**: *Zend* erò enim
 62 illud animal significat. Addit porro *Tellezius*, solere barba-
 63 ros illos Regem faucium occidere; turpe enim esse Regi è
 prælio vivum redire, nisi victorem; & hoc quoque conve-
 nire cum simiarum naturâ, quæ vulnus acceptum tamdiu
 vellicant & scalpunt, donec sanguine omni vel intestinis
 erumpentibus moriantur. Plura de hoc Regno recensere non
 64 est nostri instituti. Sequitur *Alaba*, *Cambatæ* ab Oriente
 contermina; cujus Regulus anno hujus seculi xiv. *Alico* di-
 65 ctus fuit. Ab Occidente Habesfiniam vastæ claudunt solitu-
 66 dines, & loca planè deserta, ac ob id incognita. Ea autem
 Septentrionem versus excipit Regnum *Sennâr* sive *Fund*,
 quod suum Regem habet, quondam Habesfinorum benefi-
 67 ciarium, nunc suo jure utentem. Hic veteris Nubiæ partem
 occupavit, juxta quam Regnum *Balou*, cujus incolæ *Lusit*.
 68 *Balou*s dicuntur. Rex eorum, quondam *Suaqenæ* Dominus
 & Regi Æthiopiæ addictus, nunc tantum dimidiam partem
 69 vectigalis nautici à Turcis accipit. Ex his quæ diximus col-
 ligi potest, quot hostibus & adversariis obsita sit Æthiopia;
 ut non absurdè Habesfini patriam suam comparent flori-
 70 *Denguelat*, spinis circumdato.^e Cum illis perpetuò luctan-
 tes, belli quàm pacis artes magis meditantur; hæ enim inter
 arma & turbas publicas ægerrimè excoluntur.

d) **חבריים** dicuntur Hebræis; eorumque mentio fit Deut. 18, 11. Vide Kimch. in lib. rad.

e) allegant hunc in finem verba Cant. Cant. 2, 2. **חֲזַק־לֵךְ**: **דְּזַרְוֹתֵי**: **אֶרְבֵּי**:
אֶרְבֵּי: tanquam flos cnici inter spinas.

A D D I T I O.

De *Lusitanis* in Habessiniâ dicere restat, qui nec Africani
 generis sunt, nec exteri; quia dudum in Habessinorum jus
 concesserunt. Nam de quadringentis illis, quos *Christophorus*
Gamaus bello Adelenfi opiculatum duxerat, (ut in loco
 memorabimus,) *centum septuaginta* circiter *superstites*, seculi
 fere spatio ita creverunt, ut tempore Patrum Societatis *mille*
 & *quadringenti* viri militares numerarentur; exigua quidem
 manus, sed partibus, quibus accederet, haud exiguum mo-
 mentum; quia armis dextrè tractandis avitam virtutem re-
 tinebant, sclopetorum usu & Habessinis & Barbaris superio-
 res. Igitur confecto Adelenfi bello occisoq; Graino, liberis
 operam daturi, acceptis à *Claudio* agris, uxores duxerant, pro
 regionis more equis, mulis, servis aliisque rebus necessariis
 aucti, sat commodè viventes: dum recens auxilii memoria
 esset, clari inter omnes & accepti, sacra sua Latina liberrimè
 peragebant; quæ *Menas* successor *Claudii* coarctavit. At illi
 odium sibi pro gratia reddi, eò impatientiùs tulerunt, quòd
 ingenia militum injurias inferre, quàm accipere magis sueta
 sint. Sic paulatim adempti agri, vel cum pejoribus hostique
 vicinioribus commutati fuerunt, ut Reges Lusitaniæ *mille*
 & *ducentarum patacarum annuarum stipe* paupertatem
 eorum sublevare cogerentur. Hoc demum seculo, florenti-
 bus Patribus Societatis, extremum prosperitatis: illis verò ca-
 dentibus extremum miserię experti sunt. Quare non sine cau-
 sa veritus est *Alph. Mendezius*, ne nunc omnium rerum egeni
 patriæ linguæ majorumque suorum obliti, uti pridem colore
 & habitu corporis: ita & moribus & religione ab Ha-
 bessinis in posterum non amplius
 dignoscantur.

FINIS LIBRI I.

LIBER

LIBER II.

De

REGIMINE POLITICO.

CAP. I.

De Regibus Habessinorum, eorumque
variis titulis, nominibus, & insignibus.

i. Nomen *Presbyteri Johannis* unde acceperit Rex Habessinorum. 3. Lusitaniz Rex Indicæ navigationis causâ 5. duos viros exploratum misit, 6. qui etiam *Presbyterum Johannem* investigarent. 8. Quorum unus, scilicet *Petrus* illum in India non reprensens, 9. *Hatzegum Habessinorum eum* esse putavit. 11. Hinc fama falsa per Europam sparsa fuit. 13. *Vernus Presbyter Job.* in Asia. 14. Cur sic dictus. 18. Expositiones hujus nominis ridiculæ. 22. *Vernus Regis Habess. titulus.* 25. quid sit Arabum *Afclabassi.* 27. *Persis & Indis Padeshah: Lusitanis Imperator:* 32. Arabibus *Elnagashi* vocatur. 33. *Duplex Regibus nomen; baptismatis & Regni.* 35. Hoc plerumq; significativum est. 38. Interdum triplex. 39. idque incertam reddit historiam. 41. *Insignia Regia &* 43. *Titulus vulgatus* 50. *confictus;* 52. perstringitur. 58. *Genuinus* ostenditur, ex epistolis, cum Regis ad subiectos, tum 64. subiectorum ad Regem. 66. *Reginarum titulus Itege* 67. solenniter confertur: 68. & ad dies vitæ retinetur. 69. *Fœminarum illustrium titulus.*

REX Habessinorum vix alio quàm *Presbyteri Johannis* titulo notus hucusque fuit Europæis, quem illi Lusitani imposuere. Occasio talis fuit. *Petrus*, Petri filius Lusitaniz Princeps, *M. Pauli Veneti* librum (qui de Indorum rebus multa: speciatim verò de *Presbytero Johanne* aliqua magnificè scripsit) Venetiis secum in patriam detulerat; qui (Chronologicis Lusitanorum testantibus) præcipuam *Johanni* Regi ansam dedit Indicæ navigationis, quam *Henricus* Johannis I. filius, patruus ejus, tentaverat, quam prosequendæ. Hic in spem certam inductus, Africam circumnavigari, & sic in Indiam penetrari posse; quod ex veterum relationibus legisset, *Hannonem Pœnum* Gadibus egressum, per Oceanum in mare rubrum pervenisse, classem in ignotum mare Atlanticum explorandis Africæ littoribus misit. Cujus vestigiis insistens *Johannes II.* quò rebus omnibus bene cognitis cœpta perficeret, Lusitanos duos, Arabicæ linguæ gnaros, *Petrum Covillianum & Alfonsum Payvam* exploratum misit: iisque inter alia in mandatis dedit, ut decantatissimum illum *Presbyterum Johannem*, *Asiae* vel *Indiae*, ut quidam ferebant, Regem opulentissimum, investigarent, societatem & fœdus cum illo, ceu Principe Christiano

B. T. I, 2.
& II, 1.

ftiano facile sperans. Iſti per Ægyptum diverſâ viâ in In-
 diam profecti, cum ad Dominum ſuum remearent; Petrus
 ex Indiâ, ubi Presbyterum Johannem fruſtra quæſierat, re-
 dux, in portibus Maris rubri multa audivit, de *Chriftiano*
Habeffinorum Rege potentiffimo, crucem manu geſtare ſo-
 litô & populis illi ſubjectis, Chriftianæ religioni addictis.
 Parum igitur referre putans, in Africâ, an in Aſiâ reperiretur,
 famoſus ille Monarcha, hunc ipſum eſſe qui quæreretur, hi-
 ſtoriarum & Geographiæ rudis, planè perſuaſum ſibi habuit:
 idemque iteratis vicibus Regi ſuo perſcripſit; ipſe verò in Æ-
 thiopiam ſe contulit, celebratiſſimum iſtum Imperatorem
 Presbyterum, quaſi alium *Pontificem Maximum*, oculis
 uſurpaturus. Luſitani autem læta illa nova, ut fieri ſolet,
 prius crediderunt, quàm ponderarunt: & ceu indubitata per
 univerſam Europam ſparſerunt, credulis ad ea plerisque ex-
 ternarum rerum & regionum ignaris. Et jam in appellatio-
 nis iſtius cauſam & originem à viris doctis inquirebatur; aliis
 aliam hujus nominis notationem afferentibus; *ut mos eſt*
vulgo, etiam fictis vocabulis veras origines quarere, easque
in ſententiam ſuam mirum in modum detorquere.

In Comp.
Eccleſ. Æ-
thiop. L. 7.

Cæterum inter præſtantiffimos historicorum conſtat,
 Regem quendam Chriftianum olim in extremâ Aſiâ haud
 procul regno *Tenduc* Catayam^a verſus, regnaſſe, magnâ po-
 tentiâ & famâ,⁽²⁾ qui à Perſis vicinioribus, ad ſignificanda il-
 lius ſacra, *Preſter Chan* h. e. *Chanus* ſeu *Princeps adoratorum*
 i. e. Chriftianorum, ut quidam putant: vel, ut *Scaliger* vult,
Friſtegianni i. e. *Apoſtolicus* dictus fuit.⁽³⁾ Vt cun-
 que demum id nominis pronunciaveris, ab Italis, tunc tem-
 poris commercia Orientis tractantibus, auditum, & per Eu-
 ropam vulgatum, imperitum vulgus pro Italico *Preſte* vel
Prete Gianni ſive *Giovanni* accepit; & ſic *Presbyteri Ioan-*
nis nomen apud omnes Europæ populos inolevit. Manſit
 etiam illius nomen & fama per aliquot ſæcula magna, ſed ob-
 ſcura. Paucis enim innotuit *Preſter-Chanum* illum Aſiati-
 ticum à *Cenchi* vel *Cynge* Tartarorum Rege poſtea regnis
 ſuiſe evolutum fuiſſe.^b Vt ergo prius in nomine, ita poſtea à
 Luſitanis in re ipſâ gravius erratum, & Regi Africano illud
 indi-

a) Catayam non peculiare Regnum, ſed Chinam Septentrionalem eſſe, peritiſſimi Geo-
 graphorum hodie docent. Vide *Joh. Neuhoffii* legationem Sinenſem.

b) *Scal.* in not. ad *Comp. Æthiop.* iſta refert. Sed quo autore ſcribat Æthiopes à Tarta-
 riſ ex Aſiâ pulſos, aſſequi certè non poſſum.

inditum fuit, quod ante aliquot seculâ multis parasangis ab-
hinc in Asiâ regnanti Regi convenerat.

18 At cognomentum istud postquam apud Habesinos
percrebuit, & tamen neque causa, neque significatio illius re-
periretur, fuere, qui, sustinendo errori, vocabula magis erro-
nea & supra modum absona, veluti: *Gian-belul*, *Beldigian*,
Faras-ta-gian, & planè ridiculum *Sederwyf*^c comminifce-
19 rentur. (4) Et fuit, qui perversâ criticâ usus, pro *Prete-Ianni*,
tanquam mendoso, *Pretiosum Iohannem*, ceu digniorem
20 tanti Regis personâ titulum, excogitaret. Hoc epitheto sum-
mus Pontifex semel usus est; ne autem erroris argueretur,
multi idem mordicus retinuerunt, ut *Tellezius* sat multum L. II. c. 21.
negotii habeat, illos meliùs erudiendi. Longum foret tot^{p. 152.}
21 ineptiarum origines referre. Id tantum monebimus, *Beldi-*
gian & *Faras-ta-gian* mentione indignorum hominum^d fi-
gmenta, *Gian-belul* verò ex supplicû compellatione (de qua 2, 18, 19.
22 infra) ortum habuisse. (5) Sed nos, vanâ illâ nomenclaturâ
missâ, cordatioribus Habesinis planè ridiculâ visâ, certò sci-
mus, nomen Regis Habesinorum linguâ Æthiopicâ aliud
23 non esse quàm ማህ: *Negus Rex*: In titulis autem, quibus &
ipse, & cuncti Habesini utuntur, eum vocari ማህ: ማህተ:
ዘሊተዋደዋ: *Negusa nagast*^e *Zaitjopja*, *Regem Regum Æthio-Procem.*
pia, respectu habito ad Regulos nonnullos subjectos, aut Pro-^{n. 34.}
reges, qui etiam titulo ማህ: *Negus, Regis*, vel ማህ: *Nagash*
24 *Reitoris* honorantur. Ab alloquentibus autem Amharicè
ሃገጊ: *Hatzeghe* (*Aceus nonnullis*) salutatur; quod illi in-
terpretantur, *Principem summum*: & nemini nisi Regi suo
25 tribuunt; sicuti Galli suum *Sire*. Hinc est Arabum *Aricla* *In Theatre*
bassi, vel, ut *Ortelius* effert, *Asiclabassi*, compositum ex mo- *Mundi.*
do dicto vocabulo ሃገጊ: *Hatzeghe*: Arabico articulo El: *Tab. Abess.*
& nomine gentili حبش *Habesh*; quasi diceret حبش *Ha-*
theg-el-Habesch, seu *Hathegus* vel *Hatzegus Habesinorum*.
26 (6) Si verò addatur nomen illius proprium, per apocopen so-
lummodo vocatur ሃገ: *Hatzè*, ut ሃገ: ዮባቀብ: *Hatzè Jacob*,
ሃገ: ሱስደብ: *Hatzè Susneus*, ሃገ: ሌቢሊደብ: *Hatzè Basili-*
27 *des*; & ita porro. *Persæ* atque *Indi* titulo پادشاه *Padeshah*
illum honorant; quod cognomentum non nisi maximis per
Orbem Regibus tribuitur, veluti *Imperator nostro Romano-*
Germanico: nec non *Indorum, Persarum, Turcarum* & *Si-*

L nen-

c) In itineraio Hieron. Wolfii.

d) L. Vvrettz & Tzagaxi.

e) malè *Nugua Nagasta* apud B. Tellezium. L. I. c. 2. p. 5.

nensium Regibus; qui Regulos alios, vel diversa regna sub se
 habent, quales vulgus nunc Imperatores vocare solet; prout
 hic noster Lusit. communiter appellatur *O Emperador Abe-*
xim Imperator Habessinicus. Idq; ex titulo ejus sequi videtur;
 nam Regem Regum non malè Imperatorem dixeris. Ne-
 que nos titulis ejus quidquam detrahemus; præsertim cum
 inter alios Africæ Reges barbaros gloriâ Christianæ religio-
 nis, ut & potentiâ non parum emineat. Quia verò Romani
 (quorum linguâ hæc scribimus) priscos illos Babyloniorum
 Perfarumque monarchas, tot regnorum domitores; & Re-
 gum Principes, non nisi Reges vocaverunt, nos quoque *Regis*
Imperatoris, in vernaculis linguis usurpatæ, intercedemus;
 quam scilicet ipsi, dum exercitibus suis summo cum imperio
 strenuè præfunt, jure merentur. Apud Arabes veteres *التجاشي*
Najashi ab Æthiopico *ἸἸἸ*: perpetuò vocatur, ut olim Reges
 Ægypti *Pharaones*:^f & Imperatores Romanorum *Cæsares*.⁽⁷⁾
 Quod autem ad *proprium Regis nomen* attinet, jam pridem
 minoris fuit, ut à castrensibus boni ominis causâ, novum no-
 men cum novo imperio acclamaretur, quod plerumq; præ-
 valet nomini baptismatis.⁽⁸⁾ Istud tamen non planè depo-
 nunt, ut Pontifices Romani, sed plerumque simul usurpant;
 sic enim *Zar-a-Iacobus*, in epistolâ Tomo conciliorum præ-
 missâ, ait: *HCΛ : PÛΦη : Θησ : ϖζηωηζ : Φημζμζη :* *Zar-a-*
Iacobus, & *nomen regni nostri Constantinus*, &c. *Auspicalis*
 istud nomen venerationem & reverentiam plerumque signi-
 ficat, ut *Αξζζ : ηηρ :* *Atznaf-Saghed*, i. e. usque ad fines terræ
 venerabilis: *ϖληη : ηηρ :* *Melec-Saghed*, dominator veneran-
 dus. Interdum & à gemmis denominantur, ut *Αρϖηη : ηηρ :*
Adamas-Saghed, Adamas venerabilis. *ϖζφ : ηηρ :* *Enkua-*
Saghed, vel *ϖζγ : ηηρ :* *Wanag-Saghed* gemma pretiosa. Istud
 fuit cognomentum Regis *Davidis*, *Naodi* filii, *Claudii* pa-
 tris. Ex quo ortum puto, quòd legatus ejus *Tzaga-Zaabus*,
 in Lusitaniam missus, ex Presbytero vel Prete-
 giani *Pretio-*
sum Iohannem fecerit, existimans, qui gemmæ pretiosæ co-
 gnomentum gereret, & ipsum pretiosum esse. Quin & plu-
 ra sæpè nomina, eaque diversimodè prolata, congeruntur.
 David iste præter duo illa cognomina modo dicta, *ϖηζ : ϖζ*
ηη : *Etana denghel* i. e. *Thus virginis* in baptismo nominatus
 fuit,

f) Ο Φαραων κατ' Αιγυπτίους βασιλικά σημαίνει. Pharao apud Ægyptios Regem significat.
 Joseph. L. 8, c. 5. al. c. 2, n. 6. at Bochart. in Hieroz. P. II. L. V. c. 18. in aliâ est sententiâ.

fuit, pro quo alii אֶנְזִ : פֶּזְרָה : *Lebna denghel* i. e. *Styrax* vir-
 39 ginis substituerunt. Ista nominum multitudo & variatio in-
 certam sæpè reddit historiam ipsam, ut de diversis dici putes,
 40 quæ de uno sunt accipienda. Sic celeberrimus ille Rex *Ca-*
lebus Regni Homeritarum everfor, *Elesbaas* à Græcis voca-
 tur; de quo nomine infra plura dicemus. 2, 4, 24.

41 *Insigne* Regis, quo etiam in consignandis literis utitur, *B. T. 1, 26.*
 est *Leo crucem tenens* cum symbolo : פֶּלֶא : אֶזְרָחִי : חֶזְקִיָּהוּ : *N. God. 1, 7.*

42 *PU. P. :: Vicit leo de tribu iuda.* Ridicula igitur insignia sunt,
 quæ in historiâ fabulosâ Tzagaxi, à Gallo quodam edita, re- *A. 1635.*
 periuntur; quæque ipse impostor in epistolis suis ad Joh. Wis- *2, 7, 53.*
 lengum Medicum Patavinum usurpavit. *A. 1633.* (9)

43 *Titulus* Regis Davidis longus satis & prolixus, multum-
 que corruptus, sed hic à nobis emendatus, vulgò circumfer-
 44 tur. *Ego Atani Dinghil (Etana Denghel) h. e. Thus virginis*
in baptismo: nomine regni verò David vocatus, à Deo dile-
 45 *ctus, columna fidei, ortus è tribu Juda, filius Davidis, filius*
Salomonis, filius columna Sionis (אֶזְרָחִי : חֶזְקִיָּהוּ : Amda Tzeonis)
filius seminis Jacobi (חֶזְקִיָּהוּ : פֶּזְרָה : Zar-a Jacobi) filius è manu
Mariae (אֶזְרָחִי : חֶזְקִיָּהוּ : Bæda-Mariami) filius Nahu (Naodi)
 46 *secundum carnem.* (Hic inferciunt aliqui: *Filius Sanctorum*
Petri & Pauli secundum gratiam; scilicet, ut esset quod op-
 poneretur carni.) *Imperator superioris & inferioris Æthiopiae,*
multorumque aliorum regnorum, & provinciarum. Rex
 47 *Xôa (lege Shoæ) Gafata, Fategara, Angota, Bara (Dawaræ)*
Hadea (Hadiensium) Baleganza (Balia, Ganzæ,) Vanga,
 48 *Goyama, (Gojamæ) ubi Nili fontes, Amhara, Bagemdra,*
Ambea (Dembeæ) Vagne, Tigremahona (Tigræ) Sabaim
 49 *unde Regina Saba, Barnagassa, (Midre-Baher,) &c. Non*
Neguçi Æthiopiae, sed Russorum Autocratoris titulum scribere
 50 *mihî videor. Nam, ut verum fatear, Lusitani, simplicitate*
Habesfinorum abutentes, confarcinaverunt istum titulum:
 vel Habesinos ad id faciendum tunc temporis impulerunt;
 51 quò Europæorum more plus dignationis præ se ferrent epi-
 stolæ, quas Franciscus Alvarez ad Pontificem Romanum &
 52 Regem Lusitaniæ laturus erat. Neque enim antea, neque
 postea Regum Æthiopiæ epistolæ, in Europam ad eodem
 missæ, inanem istum factum ostentaverunt. (10)

g) Id firmiter conjicio ex iis quæ ipse Alvarez scribit c. 104. & 114. Reperiuntur autem illæ Epistolæ apud Alvarez. In Hispan. illustratâ & alibi.

Prima Helenæ epistola, à Matthæo in Lusitaniam allata, simplicem sine ullis titulis præmittit salutationem; ut taceam, non corrupta solum regnorum nomina, sed pleraque omissa esse, veluti *Bizamam, Bugnam, Damotam, Walekam, &c.* Quàm fatuum denique est, & *patriæ Regina Saba* (haud satis certæ) & *Nili* fontium in titulo Regio meminisse; quasi apud Habessinios æquè miraculum esset, fontes Nili scire, ac apud Græcos & Latinos: quàm pulchrè scilicet ornaret titulum Imperatoris nostri, si quis ad Ducatum Sueviæ adderet *Danubii fontes*, etiam antiquis Philosophis ignoratos: quàm ineptè conversa sunt nomina propria *Am-da-tzejon* &c. *Filius columna Sionis, filius seminis Jacobi, filius manus Mariae*, in appellativa. Dein pro *Naod* *Nabu* habet Alvarezius, quæ vox illum ferè autorem hujus tituli arguit; quia in itinerario suo eum semper sic vocat. Sed explodendis istis figmentis lectorem diutius detinere nolo. *Genuinus* epistolarum Æthiopicarum stylus à Grego-

L. III. c. 33. rio mihi indicatus, etiam apud *Telleziuum* reperitur, ubi Rex ad Pontificem Romanum scribens, hoc exordio utitur: *Carta enviada do Emperador de Etiopia MALAC-SEGUED chegue ao Santo Papa de Roma &c.* Æthiopicè sic haud dubiè se habuit:

ግጽ ለፈ: ግልላክት: ኢየሁዳ: *Libellus epistola à MALEC-SAGHE- DO Rege Regum Æthiopia, perveniat ad Sanctum Patriarcham Romanum.* (11)

Ad Regem Hispaniæ similiter:

Carta escrita do Emperador ATZNAF-SEGUED chegue a nosso Irmam Dom Philippe Rey dos Reys de Hespanha.

ግጽ ለፈ: ግልላክት: ኢየሁዳ: *Libellus epistola ab ATZNAF SAGHE- DO Rege Regum Æthiopia, perveniat ad fratrem nostrum Dominum Philippum Regem Regum Hispaniæ.* (12)

Sequitur salutatio & cætera.

Eodem modo ad subjectos suos scribit:

ግጽ ለፈ: ግልላክት: ኢየሁዳ: *Codicillus epistola i.e. Epistola missa à SULTAN SAGHEDO Rege Regum Æthiopia, perveniat ad servum nostrum N. N.*

L.II.c.2

nuino habuit *Hieronimus Vecchietti Florentinus*, & operi suo laboriosissimo de sacrorum temporum ratione inseruit, sed annos regiminis plerosq; ex suo ingenio adjecit; quasi verò id res conjecturæ esset, aut non longè præstaret, rem ignorare, quàm per fabulas scire. ⁽¹⁴⁾

L.IV.c.12.
in fin.

L.I.c.27.
per tot.

At *Tellezius* ingenio præstantior, catalogum hunc, (cujus autorem *Damianum Goëzium* fuisse putavit) meritò perstringit & irridet: Ipse autem alium quendam secutus est, ut ex ordine Regum & annis regiminis patet, in quo originem Regum Habessinix etiam satis altè, & usque ab Salomone petit, fidem & traditionem Habessinorum in eo secutus. Nonaginta & novem numerat, nomina autem eorum non omnia prodit.

d.l.p.69.

2,4,13.
circa A.C.
330.

Familiæ verò *Zagara* Reges, tanquam illegitimos successores, prorsus silentio transmittit, cum tamen Historici sit, tam bonos, quàm malos, tam justos, quàm injustos Principes recensere, in gloriam virtutum & infamiam vitiorum. Porro *non minimam partem gloria Habessinorum esse, inquit, quod tam longam & antiquam Regum seriem habeant.* Nec diffidendum est, etsi non à temporibus Salomonis, sed ab *Atzebehâ* & *Abrehabâ* fratribus, sub quibus Christiana religio apud Axumitas cœpit, genus suum derivare possent Habessinorum Reges, illos tamen antiquitate profapix, cum clarissimis totius orbis Regibus contendere posse. Ne dicam *de monarchia* duratione, quæ longè vetustior est. *Ægyptii* quidem olim antiquitatem Regni sui ante alias nationes jactaverunt. *Sinenses* Principum suorum seriem ultra diluvium extendunt. ^k Johannes Magnus *Suecorum* Reges à diluvio usque ad sua tempora recenset, & ita alii; nescio qua fingendi libidine; *quasi voluptas simpliciores fallendi potior sit irrisione cordatorum virorum.* ⁽¹⁵⁾ Neq; enim quisquam prudentum ejusmodi fabulis opera sua contaminaverit: vel si maximè tales Reges unquam extitissent, quid illos aut posteritatem juvat, si nihil de illis præter monstruosum quoddam nomen scitur? *Gregorius* meus de *Cuso* ejusque nepotibus innominatis, quos vani illi nomenclatores primo loco ponunt, nihil unquam audiverat. At de Rege *Arwê* interrogatus respondit: *traditionem antiquam inter suos esse; vetustissimos*

i) De quo videri potest Joh. Marshami Equ. Angli eruditissimus Canon Chronicus Ægyptiacus &c. & autores ab eo allegati.

k) Vide Joh. Neuhof descriptionem Sinæ Regni, c. 18.

2,7,53.

l) Vide Catalogum Fabulosæ Tzagaki historix annexum, & Hieron. Vecchietti c. 39.

14 *Æthiopum ingentem serpentem (idem enim Ἄρπυξ: Ἄρπυξ: Arwedr significat) pro Deo coluisse: atque hinc esse, quod quidam Arwæum pro primo Rege habeant: illum autem à quodam Ἄγγο: Angabo occisum, qui ob audax hoc facinus Rex creatus, successores habuerit Sabanutum & Gedurum. Tellezius L.I. c. 27.*
 omiſſis iſtis Ethnicis Regibus, ceu planè fictis, à Regina Sabæ orditur; quem nos ſequemur, rejecto illo fabuloſo paſſimq; corrupto catalogo, qui centum & ſeptuaginta duos Reges habet, cùm Tellezius multò pauciores numeret, ut ex ſequentibus conſtabit.

CAP. III.

De familiâ Salomonæâ, quæ originem ſuam habuiſſe dicitur ex Memleheco filio Regina Sabæ, quæ Salomonem viſitatum venerat.

1. A Regina Saba 3. Æthiopes Reges ſuos deducunt. 4. Ejus hiſtoria ex Tellezio, 8. figmentis mixta: 11. Ex Joſepho. 12. Veterum quidam illam ex Æthiopiâ: 13. alii ex Arabiâ veniſſe contendunt; 14. hæ ſententiæ conciliantur. 16. Ob duplicem olim Æthiopiâ, orientalem & occidentalem. 20. Arabum de eâ tradiſio: 22. & liſ cum Habefſinis. 23. Alph. Mendezii pro Habefſinis argumenta. 26. Tellezii, & 30. Gregorii ſententia. 32. Autor judicium ſuum de hiſ ſuſpendit 37. ob varias dubitandi rationes.

1 **V**T igitur rem ab initio arceſſamus, in ſacro codice legi-^{3. Reg. 10, 1.}
 tur, quòd Regina Sabæ, auditum & viſum ſapientiam^{2 Paral. 9, 1.}
 Salomonis, magno cum comitatu, multisque camelis, Hieroſolymam venerit, & pretioſiſſima munera, gemmas, aurum & aromata Salomoni attulerit. *Servator noſter ait: Matth. 12, 42.*
 βασιλισσα τότε ἦλθεν ἐκ τῆς περιελων τῆς γῆς, ἀκούσαι τὸ σοφίαν σαλομώντ. *Regina au-*^{Luc. 11, 31.}
 ſtri (Æthiopes reddunt זְרַיִת: אֶת־נֶגְבֵּשְׁתָּא: Negheſta Azeb, quod idem ſignificat) venit à finibus terra, auditum ſapientiam Salomonis.

3 Hanc ergo Reginam ſuam fuiſſe aſſerunt Æthiopes, illiusque hiſtoriam fuſè deſcriptam habent, ſed figmentis mix-
 4 tam; ut ferè antiquiſſimæ profanæ hiſtoriæ ſolent eſſe. Summam ejus ex Tellezio hîc tranſcribemus, qui ait: *Reginam L.I. c. 25.*
 Æthiopia Maquedam, ubi ex mercatore ſuo Tamerino de potentia & ſapientia Salomonis certiora cognoverit, ad illum cum magnatibus ſuis, multisque muneribus proſectam eſſe, & verique Dei cultum ex eo didiciſſe. *Exacto aliquo temporis ſpa-*

m) Azeb malè pro nomine proprio habet B. Tell. p. 63.

Spazio domum reversam peperisse filium Menilebecum, ex Salomone conceptum, quem Davidem nominaverit. Eum, postea Hierosolymam ad patrem missum, ejus jussu in lege divina bene instructum, & tandem in Regem Æthiopia unctum, atque ita dimissum fuisse, additis nobilibus Israclitis, veluti amicis, & novi regni instrumentis, aulaque ministris: nec non legis peritis, ipsoque Azaria, Zadoci summi Sacerdotis filio, sacrorum antistite; atque exinde Reges Habessinorum, ac primores gentis hodiernos, originem suam traxisse. Sed sequitur fabula, non minus crassa, quam novo Regi indecora; videlicet: hos egregios viros nefario sacrilegio arcam fœderis cum tabulis Decalogi secum abstulisse, templo tunc incustodito, atque portis, veluti Dei provisu, apertis. Tandem matrem filio, Davidi regno cessisse, eumque pariter & primores gentis juramento obstrinxisse, ne in posterum fœmina imperio parerent: neque alios nisi posteros Davidis ad regnum admitterent. Plures casque vulgares circumstantias referre piget.

— Caterum dicitur etiam inter veteres acquisitum fuit, unde
Antiq. Jud. L. VII. c. 2. & cujas fuerit ista Saba sive Austri Regina? Josephus, anti-
L. II. in Euterpe. quitatum Judaicarum non contemnendus scriptor; exter-
narum haud æquè, Nicaulen ab Herodoto dictam scribit,
(quod nomen in hodiernis Herodoti codicibus non, sed Ni-
toctris pro eo reperitur) eamque non tantum Æthiopia, sed &
Ægypti Reginam fuisse; insigni errore. Ex Æthiopia au-
tem venisse multi veterum tradunt, veluti: Origenes, Au-
gustinus, Anselmus, quos allegat Card. Toletus. Alii contra: ex
L. I. c. 25. Arabia eam venisse contendunt; veluti Justinus, Cyprianus,
Epiphanius, Cyrillus Alexandrinus, Cardinalis Baronius,
Franciscus Soarez, Lorinus, & latissimè Pineda de rebus Sa-
L. V. c. 14. lomonis, qui decem rationibus sententiam suam firmare ni-
scilicet. 6. & titur; ex quibus illæ, quæ aliquid momenti habere videntur,
seqq. sunt: Sabam in Arabia à meridie Judæ sitam: camelos, aro-
matas, aurum & gemmas magis Arabia, quam Æthiopia con-
venire. Verùm facilè est diversas sententias conciliare, si,
quod multi antiqui scriptores faciunt, Æthiopia veterum
in Arabiam usque porrigatur; Illis enim Sabæi & Hamarite
gentes sunt Æthiopicæ, quæ tamen indubiè in Arabia Felici
habitaverunt; fortè, quod illæ etiam facièm adustam habe-
rent. Regio illa, quæ Hebræis nomine Cush venit, à lxxv
inter-

- interpretibus in Scripturâ sacrâ semper redditur *Æthiopiâ*; ex quâ scilicet Moyses uxorem duxit, quæ *Æthiopiilla* dicta fuit: & tamen Arabiæ, prout hodie accipitur, pars est; unde—
- 16 *Cusæi Arabes.*⁽¹⁶⁾ Duplex igitur fuit veterû *Æthiopia*, *Asiatica* & *Africana*: sive *Orientalis* & *Occidentalis*. Nam prisçi non iisdem terminis partes orbis præcipuas, ac nos, circumscripserunt; *Indiam* in *Africam*, & *Æthiopiam* in *Asiam* exten-
- 17 derunt: *Indos* post *Æthiopes* incolere crediderunt; *Africa* & *Asia* illis non Orbis terræ partes, sed regiones tantum ceteræ fuerunt: *Ægyptus* modò ad *Africam*, modò ad *Asiam* pertinere visa fuit: quidam *Nilum* *Africam* ab *Asiâ* determinare putaverunt: Et quod pro scopo nostro maximè notandum,
- 18 Arabia veteribus non tam latè patuit ac nobis hodiè. *Sabei* enim seu *Homeritæ* extra Arabiam olim locabantur. *Arabicus sinus* pro certâ tantum parte & sinu Maris rubri habitus fuit, ut ex *Procop.* in commentario docebitur.⁽¹⁷⁾ Quæ omnia posteriorum temporum Geographi longè melius partiti-
- 19 sunt; adèò ut quamvis *Saba* nobis Arabiæ Australis, quæ Oceanum Indicum & ita fines illius terræ spectat, regio sit, verè tamen ex mente veterum dicere possis, *Reginam Sabæ* ex *Æthiopiâ* venisse. Quamvis non absurdum foret conjicere, illam simul *Æthiopiæ*, in opposito Maris rubri littore, haud ita procul sitæ, imperitasse.⁽¹⁸⁾
- 20 Apud Arabes non ambigitur illam è stirpe *بنی حمير* *Filiorum Homer* i. e. *Homeritarum* & *Uod-hadi* Regis filiam fuisse.^a *Belkis* vocant, eamquæ non *Salomonis* pellicem, sed uxorem dicunt; unde colligitur, quòd & ipsi traditionem pro verâ habeant, quòd filium ex *Salomone* conceperit.
- 21 *Lis de ea* inter *Æthiopes* & Arabes etiamnum durat, utrisque eam sibi vindicantibus; haud secus ac si *Franci* hodierni cum
- 22 Germanis super *Carolo Magno* certare vellent. Fidem *Habessinorum* traditioni adstruit *Alphonsus Mendez Patriarcha*^b his potissimum motus argumentis, quòd *continuatio*^c officiorum tam civilium quàm militarium, reliquarumque consuetudinum in *Repub. Hebræicâ* usque ad *tempore* immemortali durat, & adhuc hodie observetur. Ad eum ut *Æthiopiâ* illi imago quadam vixit antiquæ *Republ. Hebræicæ* *cusæ*
- M sue-
- d) Iste vigesimus primus fuit, ut videre est in Catalogo Regum *Homeritarum*, quem in specimine *Historiæ Arabum* eruditus exhibuit *Chriss. Pocockus* p. 39.
- e) Geographus *Nubiensis* de urbe *Mari* بن ماري بن سمان زوجه منها بلقيس *Clim. I. p. 6.* Et ex ea (oriunda erat) *Belkis*, uxor *Salomonis F. Davidis*.
- f) in *F. pistola* ad *B. Tellez*.

L. II. c. 3. TELLEZII SENTENTIA. AVTOR JUDICIVM SVSPENDIT

fuert: & quod multa S. Scriptura loca, ex quo in Æthiopiã
L. I. c. 26. in venit, rectius intellexerit. — Tellezius traditionum Æthiopi-
princ. *carum aliàs haud mitis iudex, hãc in re, ut in aliis, Patriarchæ*
3. Reg. II. I. videri debere, Salomonem, qui Pharaonis filiam duxerit, at-
que Moabiticã, (adde Ammoniticã) Idumæas, Sidonias,
Æthiticãs fœminas amaverit, etiã Æthiopicã affinita-
tem delibare voluit. Habessinos etiãnam Regum suorum
posterios Isrãelitas vocare, neque alios præter Menilebeci ge-
neris masculos regio solio dignos putare: atque eã ob causã
2. I. 41. insignia regia Leonem habere cum symbolo: VICIT LEO DE
TRIBU JUDA; ut demonstrant, quod ex tribu Juda & stem-
mate Dãvidis oriundi sint; nec aliunde Candacis Eunuchum
doctrinã orthodoxã, quã è gente Isrãelitarum, hausisse.
Gregorius meus eãdem mihi dixit: librum quẽ, in quo ista ex-
tarent, נִזְלָה: 37 וַיִּתֵּן: Gloriam Regum appellari, & perma-
gnã apud suos autoritatis esse: neque quẽquam in Æthiopiã
de hoc dubitare. Addidit: officia illa tam civilia quã mili-
taria; de quibus Patriarcha in suã epistolã agit, adhuc in is-
dem familiis continuari; & posse præfectos illorum progeniem
suã usque ab atavis atque tritavis proferre. — At mihi in-
regum non est, istis fidem addere vel demere, donec ipsa Æ-
thiopicã documenta, munia, consuetudines & mœurs, de qui-
buz Patriarcha generatim loquitur, (neque enim loca Scriptu-
re sibi clariora facta indicat) particularim cognoscã: simul
etiam illorum ministrorum genealogias, quarum Gregorius
mentionem fecit, videã, & responsiones ad dubia audiam.
Videõ quidem consensum gentis, & Regum assertionem;
(nam Claudius majores suos 37 וַיִּתֵּן: נִזְלָה לְבָרִים: Reges Isrã-
liticos appellat: & tempore inaugurationis Regem Isrãeliti-
cum creari dicunt: quique in rupe Geshen custodiuntur, Is-
1. v. c. 60. rãelitarum nomẽ gerunt:) denique mores nonnullos & ri-
in fin. tus antiquos cum Judaicis congruentes. Neque etiã mihi
cum Tellezio mirum, aut à moribus Salomonis alienum vi-
derẽ, si, post diversã enigmãta, etiã Reginã Sabæã cœsum
1. I. 5. 8. solvit. Si denique Habessini Homeritarum sive Sabæorum
colonia sũt, iisque congenères: utique concedi potest, Re-
ginã Austriã è majoribus illorum fuisse. Multa tamen ob-
stant, quæ diversum suadere videntur; nam quod ritus Iudai-
3. I. 11. cos spectat, infra docemus, potuisse eos etiã aliis ex causis,

diu

q) præmissa extat Historiæ Æthiop. Tellezii.

diu post Salomonis tempora, introduci: partim etiam cum
 38 gentilibus: partim cum Christianis communes fuisse. Nam
 si verus Dei cultus jam ex illo tempore cœpit, qui potuit sine
 synagogis, aut sacris voluminibus conservari? Cur autem ea
 non habent, vel linguâ sacrâ Hebraicâ, vel saltem ex illâ in
 39 suam versâ? Nœc *appellatio* Regum Israëlitarum genuseo-
 rum arguit; non magis quàm si quis Imperatores nostros
 priscis Romanis ortos esse dixerit, quòd eodem titulo utan-
 40 tur. Si verò posteri Israëlitarum adhuc munia sua obeunt:
 vel si de cõservatione stemmatis sui tam solliciti fuerunt:
 cur non etiam in cõservandâ majorum suorum historiâ?
 41 in colendâ cum popularibus atque propinquis suis amicitia?
 connubiis jungendis? visitando templo Hierosolymitano?
 42 ferendis mutuis auxiliis? ~~maximè cum frater Menileheci Ro-~~ *3. Reg. 12, 16.*
~~boamus tam gravem passus esset decem tribuum defectio-~~
~~nem, ut toto vitæ tempore cum Jeroboamo bellandum illi~~ *ib. 14, 30.*
 43 esset: (19) cum oppugnaretur à Sisaco Ægypti Rege, quem *ib. v. 25.*
 nemo melius quàm Æthiopiæ Rex divertere potuisset: cum
 44 à tot hostibus premerentur Judæi: cum in captivitate Ba-
 bylonicam ducerentur: cum in ædificando templo secundo
 laborarent: cum à Syriæ Regibus: cum à Romanis opprime-
 45 rentur; neque enim tunc temporis per Arabiam vel Ægy-
 46 ptum iter interclusum erat: & Mare rubrum patibat. Tan-
 dem, quod caput est, si Æthiopes cultum sacrum à Salomo-
 ne acceperunt, cur non etiam literaturam? nam literæ ple- *3, 4, 1.*
 rumque unâ cum sacris transeunt, ut multarum nationum
 exemplis doceri potest: (20) at hîc scribendi legendique ratio
 ab Hebræorum more multum differt; quamvis figuræ non-
 47 nullæ à Samaritanis desumptæ videantur. Denique Judæi, *4, 1, 10.*
 passim adhuc in Æthiopiâ habitantes, interrogandi essent,
 quando? & quomodo illuc venerint? quid illi de hâc Ha-
 bessinorum traditione sentiant? & quid in libris suis de illâ
 48 forte reperiant? Quia probabile non est omnes omnino li-
 bros veteres periisse, in regione tot rupibus ceu arcibus mu- *1, 6, 20.*
 nitissimis defensâ. Sed ea res longius nos ab incepto
 abstraxit. Nunc ad Menilehecum re-
 vertamur.

CAP. IV.

De Menilebeco Makedæ filio, ejusque posteris, usque ad successionem Salomonaorum interruptam.

1. *Menilebecus Ibn-el-haqim* primus Rex. 2. Interpretatio hujus nominis. 3. De Filio ejus, & 4. *successoribus* nil certi constat. 6. Sub *Bazeno* Christus natus. 7. Regina *Candaces* nulla hinc mentio. 8. In Insulâ *Meroë*, non in *Habessinâ* regnavit. 9. *Bazeni* successores dubii. *Abriha* & *Atzbiha* Reges fratres. 14. Poëtæ de illorum concordia carmen. 16. Primi Christiani Reges. 17. Triumviri Regii. 19. *Atzfa*, *Atzfed* & *Amei*. 20. Horum successores, *Arado*, *Aladoba* & *Alamid*. 21. *Tacena*. *Calebus* 22. Græcis *Elesbaan*; 23. excidio Regni *Homeritarum* clausus. 24. Historia ipsa narratur. 28. *Nagran* Christianis restituit; eisq; *S. Arca filium* præfecit. 29. Istius successores; 30. quibus *Saif Ibn Di Iaan* à *Perlis* substitutus; ab *Habesinis* interfectus est. 32. Ultimus *Bazenus* Muhammedi se subjecit. 33. *Historia Græcorum* hic confusa vel incertæ. 38. *Historiæ Homeritarum* obscuritas. 39. *Calebi* encomium: & 40. *Nagranensium* martyrium è Poëta. 41. *Calebi* successor *Gebra Meskel*. 42. *Constantinus* & *Fre-sennai*. 43. Familia *Salomonæa* interrupta.

PRIMUM igitur genuinum Regem suum $\text{מְלִיכָא דְּמֵנִילֵהֶבֶק}$: מֵנִילֵהֶבֶק : *Menilebecum Ebn El-haqim* esse ferunt. Nomen *MENILEHEC* interpretantur aliqui, sicut ille; alii: quomodo mihi similem Deus creavit; quorum neutrum ex *Æthiopicâ* linguâ exculpi potest. At *Ebn-el-haqim* manifestè Arabicum est ابن الحكيم *Filius sapientis*, scil. *Salomonis*. Filium ejus *Tellezius* vocat *ZAGDUR*; cum tamen *Gedurus* in catalogo *Mariani Victorii* *Makedam* Reginam antecedit. Mox ait: viginti quatuor Reges usque ad *Bazenum* secutos fuisse: & tamen capite sequenti hunc vigesimum à *Menilebeco Filio Salomonis* fuisse scribit. adèò confusa & incerta hinc sunt omnia. Illos non recenset, nec nos inanibus incertisque nominibus lectorem morabimur.

L. I. c. 27.
p. 68. n.

At sub *BAZENO* *Christum* Servatorem nostrum natum esse; minùs ambigitur, idque octavo regiminis illius anno contigisse, *Tellezius* tradit. Nulla hinc mentio fit Reginae *Candaces*, quam *Æthiopum* nonnulli pro sua agnoscunt; in eo sibi contrarii, quòd nullam sceminam sceptri *Æthiopici* capacem, ex statuto supra allegato, censeant. Potius est, ut locum illum, qui Actor. VIII. 27. de Reginae *Æthiopiæ* *Eunuch*o agit, de aliâ *Æthiopiæ* parte, *Ægypto* videlicet contermina,

2, 3, 9.

r) Hieron. Vecchietti de sac. temp. ratione; de ultim. success. c. 39. Video quidem aludi ad voces מְלִיכָא : *Quis*, & מֵנִילֵהֶבֶק : *Creavit*. Sed neque Etymologicè neque Syntacticè hæ voces cohærent.

s) *Tellezio* malè *Phacen*: neque satis bene *Bacenâ*, nam *Æthiopicè* subscribitur מְלִיכָא ab Arabico بازان *Bazen*.

mina, speciatim de insulâ Meroë accipiamus; *in eâ enim regnasse quondam fœminam Candacem, atque id nomen multis jam annis ad Reginas transiisse, Plinius testatur.* Post Ba- L.VI.c.29.
 Zenum trecentorum & viginti septem annorum spatio, usque ad *Abraham & Atzbeh* fratres, tredecim Reges in
 10 Æthiopia regnasse *Tellezius* prodidit. Nomina verò eorum d.7.
 non indicavit, fortasse quia pro incertis habuit; quam ob causam & nos illa in commentarium nostrum rejiciemus.
 11 Ab *ABREHÆ* & *ATZBEHÆ* temporibus multo clarior evadit Habessinorum historia, certioraque Regum nomina dantur.
 12 Horum & nonnullorum sequentium Regum mentio fit,
 13 cùm in *Liturgiâ* Æthiopicâ, tum alibi. Nam in *ἁγιῶν* eorum seu commemoratione defunctorum legitur:

ተዘረዘረ ፡ ጳጳሳታታ ፡ ለጊደተ ፡ | Memento Domine Regū Æ-
 ለተጻፆ ፡ ለብርሃ ፡ ወለጽብሃ ፡ | *thiopiæ Abraham & Atzbehæ.*

14 Poeta meus Æthiopicus sequens carmen de illis habet: Encom. 4.
Octob. 4.

ሰላ ፡ ለሌብርሃ ፡ ወለጽብሃ ፡ ዘጸሰረ ፡
 ለፍጊደተ ፡ ለሐተ ፡ ለጊደተ ፡ ይተፋዋረ ፡
 ለጸላ ፡ ተባተ ፡ ሰብላ ፡ ሰተጸዛዘ ፡ ለጊተ ፡ ዘሐረ ፡
 ተሰብብ ፡ ለሌቆሆ ፡ ለወጊጊላ ፡ ክርብተስ ፡ ነጊረ ፡
 ወለጸደዊሆ ፡ ገህብ ፡ ተሐጊጸ ፡ ወጻደረ ፡ ።

Salutem Abrahamæ & Atzbehæ: qui sederunt

In regno uno mutuo se amantes. (i. e. concordēs)

Priscis hominibus, qui in præceptis legis Mosaicæ ambulabant,

Ore eorum prædicatum fuit verbum Evangelii Christi:

Et manibus eorum quoque ædificata fuit habitatio ejus. i. e.

ædificarunt templa & ædes sacras.

15 Laudantur ob concordiam, quæ rara alioquin inter fratres regni focios est, non tamen exemplis caret, claro documen-
 16 to: *Regnum collegas pati posse, modo illi se invicem.* Sed multò magis laudandi, quòd Christianam religionem, *Fru-*
mentio prædicante, amplexi fuerint, ut suo loco dicemus. 3, 2, 14.
 17 Quin & *triumviratum* concordem nobis proponunt Ha- B.T.d.1.
 18 bessini, si fides illorum libris habenda. Sanè concordix fer-
 vandæ multò aptior videtur, quàm duorum regimen; quia
 duos inter se dissentientes tertius, veluti arbiter, conciliare po-
 19 test. Triumviri illi Regii fuerunt: *ATZFA, ATZFED & AMEY,*
 quos imperium diuturnum per vices feliciter administrafse,

M 3

Ha-

t) Arabicum est *أبرهة* *Abreha*. Contractè *Abra*. Malè à nonnullis *Abraham* quod *إبراهيم* *Ibrahim* efferunt Arabes.

Habessini nemini facile persuaserint, nisi vel audiendis negotiis, de quibus in commune consuleretur: vel communibus decretis executioni mandandis id factum sit; quamvis & hoc maximam concordiam requirat. His successerunt ARADO²⁰ ALADORA & ALAMID. Quâ tempestate multi monachi, Christianismi proferendi causâ, ex Ægypto in Æthiopiam venerunt, ut brevi memorabimus. *Alamido* successit filius²¹ TACENA: & post istum CALEBUS nepos; qui tempore Justiniani circa annum Christi 522. floruit. *Elasbaan* Græci Latini²² que scriptores vocant; nomine fortè baptismatis Æthiopico Ἰεζβηα: *Atzbeha*; cum Arabico articulo ال composito, nempe *El-etzbaha*; unde *Elasbaas* factum. Duplex²³ enim nomen communiter Habessinorum Regibus esse, paulo ante diximus. Excidio regni Homeritarum & ultione²⁴ Christianorum, ab impio *Dunawaso* occisorum, clarus, & ob id in fastos Sanctorum relatus.⁽²¹⁾ Dignissima memoratu²⁴ historia est, in quâ, cum Græcis & Latinis plerisque, Arabici atque Æthiopici Historici pulchrè consentiunt. ²⁵ *Dunawas* iste ultimus Sabæorum, (qui postea Homeritæ dicti sunt) Rex, sectâ Judæus, dirâ persecutione in Christianos sæviebat; foveas enim effodere & pyras in eis accendi iusserat, Christianorum catervas quasi compendio crematurus. Trecenti & quadraginta cum *S. Aretâ martyre* in urbe ²⁶ *Nagran*: *Nagran*^x hoc pacto periére; rogum pro sepulchro nacti. Calebus, à Patriarchâ Alexandrino admonitus, barbaram²⁷ istam crudelitatem non tulit, sed exercitu centum & viginti millium comparato, classe centum & viginti trium navium in Arabiam trajecit, victoque *Dunawaso*, regnum Sabæorum planè deleuit; *Nagrano* Christianis restituto, quibus ²⁸ *Aretâ* filium præfecit. Hujus successores fuerunt *Abrêba*²⁹ *Elashram*: *Jacsum* *F*: *Masruk* *F*. quorum regnum in clientelâ Habessinorum septuaginta duobus circiter annis permansit. Post hos *Saif Ibn Di Fazan* è genere Homeritarum³⁰ ortus, ope *Anushervani* Persarum Regis regnum avitum quidem recuperavit, sed mox ab Habessinibus interfectus fuit. *Persæ* autem, tum temporis prævalentes, àlios Reges³¹ Sabæis præfecerunt, quos Habessini impugnarunt, quosdam

u) Nicéph. Callist. L. XVII. c. 6. Nonnosus in Bibl. Photii n. 3. p. m. 2. Historiam fuse habes apud Baronium in Ann. Eccles. A. 522. n. 22. qui dicit: Eam ab autore integerrimæ fidei, ejusque temporis scriptis proditam, *Metaphrastis* nomine postea editam. Refert illam ex Surto d. 24. Octob. tom. 5.

x) *Negra* Nicéph. Callisto. Lib. XVII. c. 6. *Najran* aliis.

dam etiam occiderunt. Ita regnum hoc inter Persarum & Habesfinorum opes ambiguum, continuis distractum fuit bellis, donec, invalescentibus Saracenis, ultimus *Rex Bazennus* Muhammedi se submitteret.^y De hoc fortè accipiendum est, quod *Abdelbachides* de Nagashio Habesfinorum Rege, (quem quidem ille Atzhamam vocat) scribit, tanquam invitante Muhammede ad Islamismum defecisset. At illa à Græcis scriptoribus confusè & imperfecta tradita fuere: nominum quoque diversitas obscuritatem historiæ adfert.

Nam quæ *Procopius*^z Hellestheo Æthiopiæ Regi tribuit, quasi ille cæso Rege Homeritarum (quorum multi Judæi fuerint) alium, Esimiphæum nomine, Christianum, in ejus locum suffecisset, ea nemini nisi Calebo competunt; neque enim regnū hoc, ab isto jam eversum, ab Hellestheo iterum everti potuit. At falsa prorsus sunt, quæ à *Cedreno* & *Nicephoro*^a de *Adado* vel *Davide*, quodam Axumitarum Indorum Rege Ethnico, qui Homeritarum Regnum deleverit, & ex voto prius concepto Christianus factus fuerit, scribuntur.

Non aliam enim historiam ac illam, quàm nos de Calebo retulimus, esse, infra dicetur, cū de origine Christianismi in Æthiopiā agemus. Id enim *Damiani* vel *Dammi* Ebræorum Regis, ex *Dunaan* vel *Dunawas* corrupta nomina, aliæq; circumstantiæ indicant. Sed mirum non est Homeritarum historiam inter externos tam confusam esse, cū ipsi Arabes querantur: *inter omnes historias من تواريخ ملوك حبيرو من اسقم من* *Pocok, loco in not. cit.*

sanam esse historiam Homeritarum.

³⁹ *Calebum* laudat Poëta suprà citatus sequenti carmine: *Encom. 20. Maji. 1.*

በላዕ : ለባሌብ : ትጽፍ ርተ : ነደ ጋ : ለብህሉ :
 ጸጸተ : ረጸዐ : ለክሊሉ : በሊደረጋሌ : ደስቅሉ :
 ዝጸተ : ጉደል : ሊተግክሉ : ለነደሉ :
 ለፍ : ለጸደቁህ : በረግተ : ብላ : ተቀተሉ :
 ዘጸጸለ : ደተርፍ : ለሐደ : ጸፍ ለሉ ::

*Salutem Calebo! (qui) signum reliquit opum suarum,
 Dum misit coronam suam Hierosolymam (ut) suspende-
 rent eam.*

*Hic HEROS vanâ gloriâ usus non est ob fortitudinem suâ,
 Cūm*

y) Ista fusè habentur in doctissimis Clariff. Pocokii notis ad Abul-Farajium, in specim. Histor. Arab. p. 62. & seqq.
 z) in Persicis suis p. m. 34. Historiam quam refert Procopius in Commentario lectori dabimus.
 a) Iste sibi planè non constat, & ignorantiam suam, etiam alibi obviam, hîc inprimis prodit; si conferas Libri XVII, c. 6. cum cap. 32. ut in Comment. hoc loco pluribus dicemus.

L. II. c. 4.

MARTYRES NAGRAN. GEBRA-MESKEL. CONSTANTINVS &c.

*Cum per manus ejus exercitus Sabaorum deletus fuisset,
Ita ut non superesset quisquam ex illo.*

Encom. 26.

Demartyribus autem Nagranensibus sic canit;

Nov. 1.

ሰላዎ : ኧብል : ሠኔክዎ : ወሊድዎ :
ከዋክብተ : ናገረኔ : ለዕኔ ቀ : ዘሉብረህክዎ : ዓለዎ :
ዐረቄ : ደቡኔኔ : ወወከተሳልዎ :
ቅድዎ : ለዎላክ : ቡኔኔ : ኧዎ : ንጢሊትዎ : ቀዎ :
በኧኔተ : ሰዎ ዐ : ዘበዐዎክዎ : ለርሊ ደዐ : ደዎ ::

Saluto pulchritudinem vestram amœnam,

O sidera Nagrani! gemmae quæ illuminastis mundum.

Conciliatrix sit mihi (illa pulchritudo) & pacificatrix

Coram Deo iudice si steterit peccatum meum,

*Ostendite ei sanguinem, quem effudistis propter testimo-
nium ejus.*

Encom. 30.

Nov. 2.

Calebo successit ጉብረ : ወከዋል : GEBRA-MESKEL, hoc est, *Ser-
vus crucis*, etiam in Diptycho nominatus, quem Poëta meus
sic salutatur : ሰላዎ : ለከ : ኔጉሠ : ክቡር :

ሊኔተ : ትትረሠሐ : ለኔ ደሉ : ለኧገዚሉብሐር :
ጉብረ : ወከዋል : ወዋሊ : ወወገረረ : ፀር :
ለወዋህሊከ : ወዋህለ : ሰላዎ : ወፋቅር :
ዓኔሌተ : ሰዓደ : ወዘወር : ተባሠተ : በዎ ደር ::

Pax Tibi Rex gloriose!

Qui lat aris (in) virtute Domini

Gebra-meskele victor & domitor hostium.

In diebus tuis, dies (erant) pacis & concordia,

Canticum cœleste, hymnus manifestatus est in terra. i.e.

Cecinerunt hymnum: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax.

Sequuntur in Liturgiâ Æthiopum

ቁስጢንጢኖስ : CONSTANTINUS &

ፋረ : ሠኔዶ : FRESENNAI i.e. *Bonus fructus.*

Interrupta fuit familia hæc tempore DELNOADI, qui circa 48
annum Christi 960. regnavit. Post eum alia nova cœpit, de
qua nunc agendi locus erit.

C A P. V.

De familiâ Zagæâ, & Regibus

ex illâ oriundis.

1. Familia Zagæa scelere fœminæ orta.
2. Successores incerti.
5. quidam tamen in-
signes;
6. inter alios *Dagna-Michaël & Nevvaja-Christos.*
7. Iste à Poeta lau-
datur.
8. *Lalibala*
10. templis è solidis rupibus excavatis clarus.
13. *Naacnero-
Laabis* ultimus hujus stirpis, Poëtæ memoratus.

DEL-

1 **D**ELNOADO extincto familia *Zagæa* regnum invasit: eoque trecentis & quadraginta annis potita est; scelere foeminae cujusdam *ጸገት: ሄጸት*^b dictæ, cui varia flagitia, veluti impudicitia, sacrilegia & avaritia immanis impinguntur. 2 Successores ejus incerti: & pleraque nomina quæ *Marianus Victorius* habet, cum annis regiminis suspecta sunt; ut taceam, quod *Tellezius* disertè scribit: *Reginas in catalogum re-* L. I. 27. p. 69. b. gnantium non inferri. Attamen à Victorio una inferitur nomine *Treda Gabez*, quæ omnes Salomônæi generis posteros è medio fustulerit, ut filio, ex præfecto quodam Bugnæ 4 concepto, regnum firmaret. *Vnicum* tantum Regiæ stirpis *juvenem*, ad primores regni *Shewa*, stemmati legitimo additisimos, profugum, occultè servatum fuisse. Invidiosè quidem hujus generationis Reges à Tellezio traducuntur, tanquam injusti & memoriâ indigni, cum tamen illa mul- d. l. p. 68. b. tos insignes Reges Æthiopiæ dederit, quorum etiam in *Liturgiâ* Æthiopicâ, & apud *Poëtam* meum felix est memoria, ut: *In N. Test.* p. 160, 3.

6 ጸገት: ሄጸት: DE GNA-MICHAEL.

ጸገት: ሄጸት: NEWAJA CHRISTOS I. E. *opes Christi*; qui in catalogo Victorii nusquam comparet; in Poëta verò *Encom. 19. Maji. 2.* sic laudatur:

7 ስለጦ: ለጸገት: ስርከት: ጸጦጸ: ለቃሀ: ዘሊጋጋጥ:

ጸጦጸ: ዘርሊ: ወብረሃጸ: ጸጥጥ:

ሰጸሰ: ጸጥጋሀ: ጸገጋት: ሊጠ: ተሰብሰ: ጥጥ:

ጸጠጥ: ሴተ: ለጦ ላሰ: ጸገት: ወሊ ቱ: ጸጥጥ:

ሰጦጠጠ: ጸገጋ: ዘሀሉ: ሊጥትጋጋ: ወርጥ:

*Salutem NEWAJEXOSO, è lumbis suis qui instar lucis produxit
Splendentia femina & lucidos liberos;
Ita ut inter Reges successores suos laudatus fuerit valde.
(Vt) ornaret templum Dei, quod ipse exstruxerat,
In thesauro Regio nihil reliquit auri.*

8 Sed longè clarissimus & magnificentiâ exstructorum templorum celeberrimus est *LALIBALA*^c cujus futuram magnitudinem examen apum, recens nato infanti sine noxâ insidens, portendit. De eo Poëta:

9 ስለጦ: ለሌሊጋላ: ለጸጦ: ጦጥጥ: ሰጥሰ:

ሰሊ ሊጋላ: ጸጦጠ: ጸገሰሰ: ጦጋት: ርጦጠ:

ሰጥጥ ጦር: ዘሉ ቱ: ጦጠጋጋ: ወጦጠ:

ሊጦ ጋላ: ጦጠር: ተጥ ላ: ጸገጋት: ወሊጠጠ:

ሰሊ ቱ: ተጠጠር: ተጠጠር: ጸጦጠጠ::

N

Sa

b) *Ignem* hæc vox significat. c) Istius etiam mentionem facit *Alvar. c. 54. & 55.* ubi idem, quod Poëta, de *examine apum* refert.

Salutem LALIBALÆ ædificatori templorum artificiosorum (i. e. qui templa artificiosè fabricari fecit.)

ex rupibus siccis sine luto humido.

Vt demonstraretur ejus potentia & excellentia,

Instar mellis, quod est in deliciis Regum & plebis,

Die quo natus fuit, circumdatus fuit ab apibus.

Alu. c. 54.

¶ seq.

B. T. I. 27.

p. 70.

Etenim ex Ægypto vocatis opificibus, stupendo & inaudito ad eum diem ædificandi modo, cæmenta non calce aut luto interlevit, nec tectum tignis junxit, sed solidas rupes excavavit, relictis, ubi opus foret, columnis; fornicibus & parietibus è saxo integro sine materiâ consistentibus. Nec rupes Æthiopicæ id genus structuræ abnuebant; quia plurimæ, lateribus æqualibus quasi arte dedolatis, in altum exsurgunt, ut fenestras & portas commodè accipiant; lapide ita molli & tenero, ut dolabras & malleos facile patiatur. (13)

1, 6, 6.

c. 55. circa

fini.

B. T. d. l.

Decem templa hac formâ admirandum in modum constructa Fr. Alvarez, narrat, quibus viginti quatuor anni infumti. Ipse illa vidit, eorumque ichnographias lectoribus repræsentat. Ne autem de veritate rei quisquam dubitet, dicta sua juramento firmat. Magnificus iste Rex quadraginta regni annos & totidem filius ejus *Imra* implevit.

Ultimus stirpis hujus fuit NAACUETO-LAABUS. De quo Poëta in Encom. 2. Novemb. 2.

נאָאָוֶטֶט־לֶאָאָבִּי : אֶלֶּלֶּי־נִי : אֶלֶּלֶּי־נִי :

אֶלֶּלֶּי־נִי : אֶלֶּלֶּי־נִי : אֶלֶּלֶּי־נִי : אֶלֶּלֶּי־נִי :

אֶלֶּלֶּי־נִי : אֶלֶּלֶּי־נִי : אֶלֶּלֶּי־נִי : אֶלֶּלֶּי־נִי :

אֶלֶּלֶּי־נִי : אֶלֶּלֶּי־נִי : אֶלֶּלֶּי־נִי : אֶלֶּלֶּי־נִי :

אֶלֶּלֶּי־נִי : אֶלֶּלֶּי־נִי : אֶלֶּלֶּי־נִי : אֶלֶּלֶּי־נִי :

Salutem dico, enarrans gloriam ejus,

Naacueto-laabo! Regi pacis & mutue charitatis.

Ne terreret eum mors, nec metum incuteret ei,

Dominus O. M. à facie mortis protexit eum,

Et cum vivis conjunctim collocavit eum.

CAP. VI.

De familiâ Salomonæ, per Icon-amlacum restituta, ejusque successoribus.

1. Familia Salomonæ restituta. 3. Icon-amlaci successores: Theodorus 5. Zer-a-jacobus Rex insignis. 6. Bada-Marjam. 7. Alexander. 8. Amda-Tzejon. 9. Naod 10. Etana-Denghel trinominis; primogenito prælatus ab avia Helena, 14. magni animifermina. 15. Davidis fortuna varia. 18. Ei successit Claudius F. qui 19. Imperium ferè pessundatum, ope Lusitanorum instauravit. 20. Laudatur ob sapien-

L. II. c. 6. BAEDA-MARIAM: ALEXANDER. AMDA-TZEION. NAOD &c.

nomine CONSTANTINVS. Insignis hic fuit Imperator, & externarum rerum studiosus; Legatos enim suos ad concilium 3,9,8. Florentinum misit, ut infra dicemus.

ⲛⲗⲣ: ⲉⲩⲢⲉ: BAEDA-MARIAMVS cognomento CR-
cap. 98. RIACVS (ut ex *Alvarezio* colligo) ad regnum pervenit cir-
B. T. II, 4. ca annum 1465. post decennium mortuus est, viduâ Helenâ
n. 13. post se relicta; de qua mox pluribus agemus.

ⲗⲓⲛⲓⲣⲥ: ALEXANDER ad imperium pervenit circa
annum 1475. mortuus anno 1491. Quo tempore *Petrus Co-*
villianus Lusitanorum primus in Habesiniam penetravit;
2, 1, 2. ut supra memoravimus.

ⲟⲩⲣ: ⲘⲢⲓ: AMDA-TZEION^e filius ejus, brevis regiminis 8
fuit; nam post sex menses, sine liberis masculis extinctus, lo-
cum patruo fecit.

ⲉⲗⲣ: NAOD Baeda-Marjami filius, Alexandro fratre 9
rerum potente, in rupem Geshen detrusus: dein mascula il-
lius prole deficiente, a proceribus evocatus, tredecim annos
regno præfuit; circa annum 1505. vita defunctus.

ⲟⲩⲓ: ⲣⲓⲓⲗⲁ: Etana-denghel vel ⲁⲛⲓ: ⲣⲓⲓⲗⲁ: Lebna-dan-¹⁰
ghel initio regni DAVID cognominatus. Post aliquot annos
assumfit tertium nomen ⲟⲩⲓ: ⲛⲓⲣ: Wanag-Saghed quod Tza-
gazabus exponit ⲟⲩⲓ: ⲛⲓⲣ: Enkua-saghed i. e. gemma pre-
tiosa, (de quo supra egimus) Naodi ex uxore *Mogesa* se-
cundogenitus filius, Baeda-Mariami nepos. Natu maximum
enim, quem Naodus in rupe Amharæ genuerat, *Helena* &
Metropolitana Marcus, penes quos tum temporis summa au-
Alv. c. 59. toritas, ob ferociam & superbiam indignum imperio judica-
verant, addito: eum ante regnum patris tanquam à privato
susceptum esse; ⁽²⁴⁾ nisi forte sibi apud pupillum plus poten-
tiæ polliciti sunt. Nam David tum temporis tantum unde-
cim¹²um ætatis annum agebat, sicut ipse in epistola ad Regem
Emanuelem testatur. ⁽²⁵⁾

Igitur HELENA avia imperium ceu tutrix pro eo admi-
2, 1, 68. nistravit, prælata matri, quia juniores seniorum Regina-
rum ætati concedunt; quamvis & illa mater honoris causa
sem-

L. I. c. 27. e) Ista Regum successio ex Tellezio desumpta est & convenit cum serie Regum Æthiopiæ
p. 69. a. vulgata, quam Gregorius non improbavit. Alvarezius hic mendosus vel memoriâ
lapsus est; nam *Amda-Tzionum* plane omittit. cap. 59. Alexandrum Naodi patrem
facit, c. 98. & 88. qui reverâ fuit frater. d. c. 59. & 113. Idem *Helenam* vocat matrem
Regis Davidis, cum fuerit avia; matris tantum loco habita. Ne Tellezius quidem
sibi satis constat, nam L. II. c. 4. & ipse *Amda-Tzionum* omittit, & *Helenam* neque
filium neque filiam peperisse scribit.

14 semper appellata fuerit. Prudens & magni animi foemina
 fuit. Durat adhuc in Æthiopiâ prospera ejus fama, camque ^{B. 7. 11. 4.}
 Susneus Rex à singulari prudentiâ & moderatiõne aliquoties ^{P. 110.}
 laudavit. Clara inter Europæos est ex literis ad Emanuelem
 15 Lusitaniæ Regem missis, ut infra fusiùs dicemus, Cæterum
 David rebus initio imperii prosperè fluentibus (magnas ^{2. 16. 3.}
 enim victorias ab Adensibus reportaverat) post aviæ mor- ^{2. 15. 6.}
 tem, tanquam posito pudore, in luxuriam & amores foemi-
 narum prolapsus, sub finem vitæ fortunam adversam ha-
 16 buit. Nam à *Graino*, Adensium duce, omnibus ferè regnis
 atque ditionibus exutus, cum paucis militibus in rupe *Dama*
 hæsit, ibique quadragesimo sexto circiter ætatis anno deces-
 sit. Insuper infelix, quod illo regnante *Gallanorum* natio ^{1. 16. 13.}
 17 Habessinæ pestis, è Baliâ emerfit. Quatuor filios genuit,
 quorum primus *Victor* ante patrem obiit; de *Claudio*, *Ja-*
cobo & *Mena* mox dicendi locus erit. In sacris literis atque
 tribus primis conciliis probè versatus fuit; uti ex colloquiis
 cum Alvarezio habitis intelligi potest. ⁽²⁶⁾

18 ἸΑΩΡΩΝ: CLAVDIVS cognomento regio ἸΑΩΡΩΝ: ἸΑΩΡΩΝ:
 ATZNAFSAGHED dictus, Davidis filius; regnum exorsus est
 infelicissimum & calamitosissimum: in extremis regni sui fi-
 19 nibus latitans miraculosam Dei opem operiebatur. quam
 tandem, Deo propitio, expertus est; auxilium mittente *Jo-*
hanne III. Lusitaniæ Rege laudatissimo, *Christophori Ga-*
mai nobilis Lusitani viri fortissimi ductu, qui exiguâ qua-
 dringentorum peditum Lusitanorum manu ingentes bar-
 barorum copias fudit, & restaurandi imperii Habesinici ^{2. 15. 18. &}
 20 velut fundamentum posuit, ut infra pleniùs narrabitur. Ipse ^{seq.}
 Claudius personam viro Principe dignissimam gesfit; nam,
 cum venustate corporis multas egregias animi virtutes con-
 21 junxit, ut ab omnibus imperio dignus haberetur. Sapien-
 tissimum & prudentissimum Principem prædicaverunt etiam
 Patres Societatis, ⁽²⁷⁾ alioquin erga eum alieniores, quod &
 ille alieniorem se à subjectione Romani Pontificis præbuisset,
 quamvis cultum divinum pro more Latinæ Ecclesiæ neuti-
 quam prohiberet: neq; sacerdotibus Romanis libero sacro-
 22 rum usu interdiceret. Doctus etiam & in antiquitate Eccle-
 siasticâ bene institutus erat; ut teste P. Tellezio, *doctores ejus* ^{L. II. c. 27.}
præ illo prorsus rudes viderentur; nam in disputationibus
 cum P. Societatis habitis *illum ipsum plerumque verba fecisse,*

tantâ vehementia, (Tellezius sic scribit) que as vezes dava
 d. l. p. 173. a que fazer, *ut interdum negotiū illis faceretur.* (28) Cū autem
 animadverteret, Habesinos culpari, quasi ritus quosdam
 Judaicos contra jus Christianorum usurparent, *Confessionem
 Fidei* scripto consignavit, brevem & succinctam, qua obje-
 cta diluit, & se suosque egregiè excusavit. Eam pridem edi-
 dimus^f & in Commentario (29) rursus in lucem daturi su-
 mus. Tanto ergo tamque præclaro Regi nil nisi schisma à
 Patribus Societatis objici potuit. Intra octodecim annos, &
 aliquot menses regnum ejus stetit, laboriosissimum sanè, ob-
 crebra cum Adensibus bella; qui, cladis acceptæ memo-
 res, ultionem frequenter intentabant. Rex manu impiger,
 nullum detrectabat prælium, donec mense Martio A. 1559.
 contra *Nurum* Adensium ducem, fugato exercitu suo,
 octodecim tantum Lusitanis stipatus, acrius quàm cautiùs
 pugnans, immaturam quidem, sed non inultam mortem
 oppeteret. Nullos liberos post se reliquit; ex eo factum, ut
 2, 8, 16. ambiguo valdè in Æthiopiâ succedendi jure, inter fratrem
Menam: & *Tazcarum* fratris Jacobi secundo geniti, jam
 fato functi, filium, tametsi illegitimum, dubitaretur. Hic
 enim patris sui, dum viveret, ætate prioris, nomine, tanquam
 repræsentationis jure, regnum sibi vindicabat: (30) Ille pro-
 ximiorē se Regi fratri defuncto, quàm illum illegitimum
 assererat. Controversia armis decisa, & *Tazcarus*, prælio
 captus, saxo dejectus fuit.

3, 14, 7. *Ἄδης*: *Menas* cognomento Ἄδης: Ἄδης: *Adamas Sa-*
ghed^s regnum, ut modò diximus, adeptus, ingenio trux, à
 lenitate, veritate & pietate Habesinorum, ut ex *Tellezio* re-
 tulimus, procul declinavit; quasi feritatem inter Turcas &
 Arabes, inter quos diu captivus fuerat, didicisset. Nam &
 Lusitanos, tanquam in rem suam intentos, averfatus est: &
 libertatem Romanæ religionis sustulit: neque cuiquam Ha-
 besinorum templa Latina ingredi permisit. Licentiam,
 quam decessor ejus Claudius, uxoribus atque familiæ Lusi-
 norum templa Romana frequentandi dederat, hic revocavit;
 ut plerique mansuetudinem Claudii, quâ antea non fuerant
 contenti, requirerent. Episcopum Romanum *Andream*
Oviedum, qui tempore Claudii adventantem Patriarcham
 Romanum præcesserat, ludibrio habuit, & aliquot menses

in

f) In Anglia A. 1661. Addita reperitur Lexico & Grammaticæ nostræ Æthiopicæ.

g) Male hunc nonnulli historicorum, gemmam intelligi nescientes, vocant *Adamum*.

33 in carcere detinuit. Sed neque popularibus suis multò mi-
 tiorem se præbuit; quam ob rem alienati animo, passim ab
 34 illo defecerunt. Inter eos *Isaacus Bahrnagashus* præcipuæ
 dignationis vir, & militiæ peritus, in regnum vocato Turca-
 rum auxilio, d. 20. Aprilis. A. 15 62. Regem prælio superavit, &
 occidit; atque ex illo tempore Turcæ littore maris rubri po-
 35 titi sunt. Tres filios reliquit *Sarza-Denghelum, Lezanaxum.*
 & *Tazcarum*. Ex quibus iste sine liberis obiit.

36 WCR: P-77A: SERTZA-DENGHEL. solennia regni capes. B. T. III. 14.
 sens ὨΛη: ΠΖΡ: MAEAC-SAGHED cognominatus, & Axu-
 37 mæ prisco more inauguratus fuit. Parem virtutibus suis ex-
 pertus est fortunam; nam & manu strenuus & plenus consilii
 fuit. Regnum bellis internis & externis turbidum, si Gallanos
 38 excipias, pacavit. Et primo *Turcas* Dobaruam maritimæ
 provinciæ metropolim obtinentes, *Tigrâ* pepulit. Potuisset
 eos etiam *Arkiko* portu & insulâ *Mazua*, ejicere, & sic aditû
 & portus regni sui liberare, nisi ad mediterranea, reprimen-
 39 dis Gallanorum incursibus, revocatus fuisset. Hi viginti
 quinque annorum rapinis, dum Habessini tot aliis bellis at-
 que turbis distinentur, in tantum creverant, ut jam non tu-
 multuariâ manu, sed justis exercitibus Habessiniam incurfa-
 40 rent. Proinde toto vitæ tempore, prosper alias bello, cum
 illis luctatus fuit. *Enaream* tamen subegit, ejusque *Regulum* 7, 3, 18:
 Christo addixit. Quippe rem Christianam secundum leges B. T. II. 35.
 41 Ecclesiæ Alexandrinæ sedulo curavit. Latinorum sacra in-
medioreliquit. Patrum Societatis mores & studia sæpius cu-
 le laudavit: doctrinam sprexit; *mores eorum imitandos, non*
doctrinam sequendam, dictitans. (31) Certè mores & doctri-
 na non semper conveniunt; *ideoque interdum doctrina te-*
nenda, quamvis mores non respondeant: Et mores imitandi,
 42 *quamvis doctrina salutaris non sit.* Cæterum rebus gestis
 felix, matrimonio infelix fuit; ex uxore ὨCPΩ: ΜΣ: *Mariã-*
 43 *senã* multas quidem filias, nullum verò filium sustulit. Na-
 turales quidem duos, quorum alter *Za-mariam*, alter *Jaco-*
bis dicebatur, procreavit; sed illi per jus regni succedere non
 44 poterant. h) Itaq; contigit illi, quod multis aliis, qui illegitimo
 amori magis, quàm legitimis uxoribus dediti sunt, *ut succes-*
sore sui sanguinis destituantur, haud rarò quoque bellis atque
 cædi-

h) Tellezius disertis verbis tradit L. III. c. 14. p. 243. b. Em filhos bastardos nam ha succellam, segundo as mesmas leys de Ethiopia, &c. *Filiis illegitimis non competit successio secundum ipsas Æthiopia leges.* Quæ tamen parum conveniunt cum iis quæ L. III. c. 29. p. 281. docet, ut in Commentario nostro ostendemus.

cædibus patriam successionis causâ compleant. ⁽³²⁾ Primò 45
 igitur fratris Leçanaxi filium *Zadenghelum* successorem de-
 signatum, in aulâ suâ cultu regio, ut filium Principis, primo-
 ribus regni ostentavit: deinde paucis ante mortem mensibus, 46
 mutatâ volûtate, alieniore ab illo animo esse cœpit, sive quòd
 orientem Solem magis, quàm occidentem coli suspicaretur:
 sive ipse *Zadenghelus*, quasi successionis certus, senem pa-
 truum minus revereretur: sive denique mores ejus magnati-
 bus non placerent. ° Vt cunq̃ue res ea se habuit, *Jacobus* se- 47
 ptem annorum puer, antea Regi nunquam visus, repentè in
 aulam venit, haud obscurâ significatione, hunc tanquam
 proprium Regis sanguinem *Zadengeblo* prælatum iri. Ma- 48
 gnates, sive Regem monere non ausi: sive regiam potestatem
 apud pupillum specie tutelæ usurpaturi, annuunt Regi; dede-
 runtque rursus documentum, *quàm incerta sit regnorum*
tranquillitas, ubi vel jus succedendi incertum: vel nulli Or-
dinès sunt; sed solis aulicis, in sua commoda sine posteritatis
curâ intentis, summarerum committitur. Nihilominus, mi- 49
 rum dictu! cum Rex, è bello Gallanorum reversus, in mor-
 bum incidisset, & supremum vitæ diem adesse sentiret, jus &
 fas magis apud ipsum valuit, quàm aut odium contra fratris
 filium: aut amor erga naturalem. Itaque convocatis regni, 50
 primoribus, in hunc modum locutus fertur: *Quando quidem*
vita mea finis imminet, post animæ curam regni potissimam
rationem habendam duxi; cujus salutem, non minus ac ani-
mam meam, semper dilexi. Iacobum quidem, cum legitimum
non haberem, pro filio amavi: dotesque animi tantâ heredi-
tate non indignas in eo animadverti, ut nec me pœnitere potu-
isset; si illum successorem constituissem, nec vos, si illi paruisse-
tis. Nunc autem amorem patriæ & fas regni privato affectui
antepono. Zadenghelum fratris mei filium, agnatum proximi-
um, bonum bello, maturum annis, spectatæ virtutis, vobis
commendo, qui tantum fastigium, quod sorte nascendi illi de-
betur, etiam virtutibus suis meritus est. His dictis animam 53
 haud ita multò post efflavit.

An. 1596.
 circa fin.
 Augusti.

At proceribus improvifum planè accidit, Regis volun-
 tatem mutari; penitus enim infixum animis illorum erat, ma-
 jestatem Regni sub Rege pupillo exercere; & jam munia re-
 gni tacitâ destinatione inter se diviserant. Igitur, quasi ere- 54
 ptam sibi potestatem dolentes, perfidè inter se conspirant,
 mor-

mortem Regis celant, & raptim missâ militum manu *Zadenghelum* capi jubent, eumque in *Dekam* lacus Tzanici insulam deportant: ubi illum diu attinuerunt; dein mutatâ per varias rupes custodiâ, huc illuc traxere, quò conspirationes
 55 cum popularibus vicinis prævenirent. Idem *Susneo*, regio, propinquo, intentabant; quòd is juvenis, animo ferox, & manu promptus, turbato semel successione ordine, regnum
 56 affectaturus videbatur, uti postea fecit. Sed ille tempestivè ad Gallanos confugit, atque inter eos ad bellum imminens
 57 sese firmavit, illorum; si res ita ferret, ope usus. Principes factionis erant *Ras Athanasius*, summæ vir auctoritatis: & *Keslawahedus* Prorex Tigrensis; qui, adscitâ in societatem Reginâ viduâ focru suâ, retinendæ per generos potentia avidâ, quasi per speciem legitimi regiminis, JACOBUM septennem, (qui propterea *ἄφρων*: *ἄφρων*: *Rex infans* dicebatur) in
 58 regni regio evinciunt, vim imperii sibi reservantes; insolito A. 1596. sub
init. Sept.
cum foeminâ triumviratu, ac ob id non diu duraturo. Etenim septem post annos Jacobus, pubertatem ingressus, tot
 tutorum impatiens, regni habenas ipse tractare cœpit; imperiosius fortè, quàm adolescentem quindecim annorum de-
 59 ceret. Illi maturè nimis summâ potestate privari se ægrè ferentes, ingruente parendi necessitate, legitimo Regi obtem-
 60 perare, ejusque novam gratiam mereri maluerunt. Idcirco, priusquam adolesceret Jacobi autoritas, quasi poenitentia ducti, quòd infantem & illegitimè natum ætate florenti, legitimoque successori prætulissent, ZADENGHELUM, in remotis montibus latentem, revocant: & Regem cognomen-
 61 to AZNAF-SAGHEDUM salutant; idque eò promptius quòd A. 1603.
circa fin.
Aug.
B. 7. III. 18. minùs rationem facti apud novum Regem reddere opus habebant.

61 *Jacobus* octo duntaxat satellitum còmitatu (cæteri enim cum fortunâ illum deseruerant) in *Samenam* ad materni generis propinquos contendit; sed in itinere agnitus, & captus ad *Zadenghelum* reductus fuit; qui singulari animi bonitate, & rarâ clementiâ erga æmulum usus, suoque jure fretus, illi nihil quicquam, ne aures quidem & nasum, (quòd aliis in
 62 tali casu factum, multique suadebant) ademit. B. 7. III. 14.
in fin. Noluit enim
 se scelere polluere, *tyrannorum more*, qui vel juri suo, vel popularibus diffisi, imperii æmulos, ut ut innocentes, è medio tollunt; culpam fortassis non eorum, sed seditiosorum futuram, illis in antecessum imputantes. (33) Igitur in *Enaream*, re-

motissimum Æthiopiæ regnum, missus Jacobus, arctâ (31) custodia circumdatur, brevi in regnum cum pernicie suâ restituendus.

Erat *Zadenghelus* dignitate sermonis & vultus juxta venerabilis: (ut ferè regii sanguinis Principes in Habessinâ sunt) juventute gratâ: secundarum aduersarumque rerum experientiâ tantò fastigiò dignus: &, quod omnes laudes superat, clemens, & veniâ facilis; in neminem enim tot inimicorum, quod jure poterat, animadvertit: quin omnes in officiis & eodem honoris gradu, ipsamque Reginam, quam procul dubio maximè aduersam habuerat, sine contumeliâ reliquit. *Tam mite & lenè ad culpam usque* (ut Tellezius censet) *est istorum Regum ingenium.* Præterea manu strenuum & in periculis impavidum se gerebat; vix enim regnum capesserat, cum *Gallani* dissidiorum aulae gnari, tribus exercitibus in Habessiniam irrumpentes, præsidem *Gojamæ* contra imperium Regis pugnam ausum, vicerant. Rex verò superveniens, quamvis defatigatis ex itinere militibus suis, animo majore quàm viribus, hostem adoritur; qui, victoria ferocior, Habessinos impellit tanto impetu, ut Duces, inclinata suorum acie, maturam Regi fugam suaderent. At ille, irâ accensus, quasi ignavix argueretur, equo defiliit, prehensò scuto, & stricto gladio exclamans: *Hic ego moriar. Vos, si lubet, fugite; vim fortasse Gallanorum, infamiam verò deserti Regis vestri certè non effugietis.*

Hâc voce, simulque vultu Regis sui commoti Habessini globo factò, veluti furentes & mori parati incumbunt, cedere Gallanos cogunt; quo visò, etiam fugientes reversi prælium redintegrant, & ad satietatem & multam noctem hostes cædunt, majore quàm unquam aliàs editâ illorum strage. Tam insigni victoriâ utendum ratus, non epulis aut luxui recreandi corporis prætextu, indulgit, sed copias suas, per aspera & montosa loca, raptim contra alterum hostium exercitum duxit, eumque pari felicitate profligavit: tertius, non expectatâ Habessinorum vi, in loca tuta se recepit. Quadringenti in arduo & inaccessò quodam monte cum prædâ tutos se putabant; sed Habessini hostem, clade suorum pavidum, jam spernentes, magnis animis eos deturbarunt, atque ad unum omnes mactarunt.

Sub idem tempus *P. Petrus Pays* è Societate Jesu superiori anno in Habessiniam appulsus, Rege vocante, in aulam

venit, eumque variis & crebris de rebus sacris atque profanis
 sermonibus ita devinxit, ut primò clam, deinde palam reli-
 gionē Latinam amplecteretur, idq; literis ad Pontificem Ro-
 manum & Philippum III. Hispan. Regem datis, testificaretur :
 atque Lusitanos Habessinīs suis plerumque præferret.
 73 Verum enim verò favor iste erga exteros & peregrina sacra
 74 odium popularium, dehinc perniciem illi attulit. Nam *primores*
Regni religionem antiquā mutari : & Alexandrinum
Patriarcham, Ecclesiarum Africanarum caput, deserere, ini-
 75 quisimè ferebant. Adhæc invidiā in Lusitanos : denique
 odio adversus *Læca-Mariamum*, præcipuum Regis ami-
 76 cum, stimulabantur. Itaque inter se conjurant. Principium
 penes *Zaslaçum*, humili loco natum, sed militiā clarum &
 ob id superbum. A *Iacobo* in exilium missus, à *Zadanghelo*
 revocatus & *Dembeæ* præpositus fuerat : beneficii imme-
 77 mor, & ingeniā perviciā nescius parendi. In societatem
 criminis trahitur *Ras Athanasius*, summus belli Dux ; qui,
 dignitate primus, secundum se in amicitia Regis esse ange-
 batur ; quapropter contra optimum Regem, tanquam ac-
 78 ceptiā se regni oblitum, unā insurgit. Sed *sacrorum causa,*
commovendis hominum animis validissima, prætexebatur ;
 non enim ignorabant, quæ pro introducendis Latinis ritibus
 79 in aulā parabantur. Crebris autem questibus vulgabant :
descripsisse Regem ab Alexandrinā Ecclesiā, communi suā ma-
tre ; neque aliud crebris cum Jesuitā colloquiis, & clandestinā
illius familiaritate agi, quā ut, abrogatis majorum institu-
tis, novæ ceremoniæ & peregrini sacerdotes in regnum intro-
ducerentur : venturos Lusitanos, & sacra suā contra invi-
 80 *tos armis stabilituros : aliquando & regnum invasuros. Sub-*
veniendum ergo patriæ, nec tolerandum Regem, qui verum
Dei cultum non toleret. Neque enim injuriā deserere eum, qui
 81 *prius veram religionem deseruisset.* Ista facile persuadebant
 eadem sentientibus. Sed nihil æquè alienaverat hominum
 animos, quā quod Lusitanos dictitantes audiverant *re-*
ductionem Ethiopia (sic conversionem vocant) frustra ten-
 82 *tari, nisi vi militari fulciretur.* Rex cognitā conspiratione,
Lusitanos protinus convocat, quibus, ut externis & Latinæ
 religionis hominibus fidebat ; raptimque in *Gojamam* pro-
 83 fectus, in itinere deseritur, primū à *Ras Athanasio*, quem,
 licet suspectum, capere ausus non fuerat : deinde à *Jonaële*

Ducum præcipuo. Horum exemplum plures secuti Regem destituunt. Is, cum paucis relictum se videns, Petro Payfio⁸⁴ dixit: *Hoc mihi à meis ideò contingit, quòd viam veritatis eis ostendere, & debiliores à potentiorum oppressione liberare voluerim.* Suaserat illi Petrus & Lusitanorum præfectus Iohan.⁸⁵ Gabriel, ut bellum in longum traheret, donec animi rebellium deferrescerent, ad futuros cum innocentibus subjectis amicos: *venturam cateris pœnitentiam; seditionem torrenti similem esse, cujus vis, initiò maxima, sensim decresceret.* Sed ille⁸⁶ omnis moræ impatiens, cunctationem in diminutionem sui accipiebat, audaciæ nimius, & ætate fervens, *fortunam belli,*
B. T. III, 20. in celeritate haud rarò positam, *experiri statuit,* priusquam conjuratorum vires coalescerent. Sic vix duodecim millium⁸⁷ exercitu collecto regreditur, *inopinantes oppressurus.* Ista verò festinatio malè cessit. Nam plerique adversariorum⁸⁸ viri militares erant, qui suas res haud negligenter agebant: nec minus & ipsi animis ardebant prælio decernere, priusquam Rex vires suas colligeret.

Interim undique confluerant novæ religionis hostes,⁸⁹ inter cæteros *Abuna Petrus,* Metropolita Alexandrinus, præcipuum rebellionis instrumentum; qui exemplo in Æthiopiâ inaudito, & divinis humanisque legibus adverso, rebelles à nexu sacramenti, Regi suo legitimo dicti, quod ipsi jam tum ruperant, detestabili excommunicatione absolvit. Sic animosiores facti, spretâ Regis Majestate, reverentiam in odium vertere. Igitur infestis animis concurritur. Lusitani,⁹⁰ qui in dextro cornu præliabantur, aciem diu sustentaverunt, causam Regis & religionis suam esse rati. At in sinistro cor-⁹¹
nu, ubi Rex ipse curabat, improsperè cuncta cedebant; multi enim ad hostes transfugiebant: multi ceu spectatores in locum tutum se recipiebant, fortunam secuturi. Rex à suis⁹² paulatim desertus, diu fortiter dimicavit, donec *Laeca-Mariamo,* cæterisque satellitibus interfectis, ictu hastæ equo deturbaretur. Cum verò pugnam resumturus surrexisset, telis⁹³ eminus missis, quasi eum cominus confodere vererentur, occisus atque spoliatus, tertio demum post pugnam die sine ullo honore, in exiguo sacello, quod juxta erat, tumulatus fuit. tantus repente cum odio contemptus incefferat. Hunc fi-⁹⁴
 nem, brevis vitæ & regni, habuit præclarus & legitimus Æthiopiæ Rex; luctuoso documento, *sacrorum causam moderatè*

d. 15. Octob.
1604.
B. T. III, 21.

deratè & prudenter tractandam : Regisq̄ue personam pralio temerè non committendam, præsertim ubi successor in incerto est; quòd inter alia comprobat funestum Regis Lusitaniæ Sebastiani exemplum.

CAP. VII.

De Regibus hujus seculi usque ad nostratempora.

1. *Susneus* regnum affectat; 5. à *Ras-Athanasio* ut Rex excipitur: 7. Idem à *Zaslaçeo* petit; 8. qui primò tergiversatur, 12. deinceps imperata facit. Mox, 14. superveniente *Jacobo*, 16. isti accedit, 18. eumq̄ue *Ras Athanasius* mutatâ voluntate sequitur. 19. Sic *Jacobus*, Rex denuo factus, cum *Susneo* concordiam tentat, sed 20. frustra. 21. Sumuntur ergo arma utrinque. 24. *Susneus* astutior *Zaslaçaum* fugat: eumq̄ue 26. postea in partes suas trahit. 28. Novum rursus bellum; in quo 32. *Jacobus* cum *Abunâ* cadit. 33. Equites multi noctu de rupe in præceps currunt. 34. Inter eos *Lusitanus* mirè servatus. 35. *Victoris* clementia. 36. *Zaslaçaus* 38. in montem deductus 39. elabitur; *Walekari* & *Gojamam* invadit, & à paganis interficitur. 41. *Ras-Athanasius*, ab omnibus contemptus, 42. febri moritur. 43. *Susneus* *Lusitanos* & *Patres Societ.* amat: 45. *Pontifici Romano* se dat. 46. *Falsus Jacobus* *Habeffiniam* turbat; sed 50. adventum *Susnei* non sustinuit. 53. Similis impostor *Tzagaxus* *Jacobi* filium se ferens à *Rege Gallia* amplâ pensione annuâ donatur. 56. Forma fuit venerabilis; sed 57. valdè libidinosus. Ejus *Epitaphium* ludicrum. 58. Alibi filium *Arzoi* se jactavit. 61. *Susnei natales*; animi corporisque bona, 63. *vita*, 65. *mors*. 66. Ejus *Filius Basilides* *Patres Societ. Æthiopiâ* pellit. 67. Fratres suos (si *Tellezio* fides) occidit. 69. Tabula *Geneal. novissimorum Habeffinix Regum*.

1. **C**æso Rege *Zadenghelo* bellum quidem desierat, sed pax d. L. c. 25. nondum coeperat. Etenim rebelles, tam repentinam victoriam non sperantes, de successore non cogitaverant. 2. Quapropter, tanquam æmulatione stupidi, *Ras Athanasius* in *Gojamam*, *Zaslaçaus* in *Dembeam* abierunt, nihil in 3. commune consulentes. Tunc *Susneus*, auditâ Regis nece, Regnum ad se devolutum existimans, quia *Basilidis* filius, *Jacobi* nepos, & *Davidis* Regis pronepos erat; tum juvenis continuis bellis inter *Gallanos* exercitus, ac fortissimis viris stipatus, ex amicis fidissimum ad *Ras-Athanasium* præmittit, qui brevibus nunciaret: *Quandoquidem regnum hereditatis jure ad se pertineret, milites suos statim conjungeret; idque se grato animo agniturum.* Ipse expeditâ manu raptim profectus, non expectato responso, ut Rex factus *Athanasio* scribit: *adesse sese; itaque obviam progrediretur, seque suctis honoribus exciperet.* *Athanasius* inopinato *Susnei* adventu perculsus, inops consilii, utrinque periculoso, sive abnueret eum, sive admitteret. Tandem, quia auxilia

procul, nulla dilationis spes, ut consilia cum Zaslacæo communicare posset, prævenire gratiam novi Regis, quam incerta belli experiri, maluit. Itaque *Susneus*, castris honorificè exceptus, *Rex consalutatur*. Quo facto, illicò scribit Zaslacæo: *se, Deo propitio, solium avitum conscendisse, atque nunc in Dembeam proficisci; quare operam daret, ut in officio essent copia ad sese excipiendum, & merenda beneficia, quæ illis impertire paratus esset.* At ille, quamvis improvise nuncio perterritus, agnoscere dubitavit Regem, quem ipse non fecisset; habito itaque cum suis consilio, *tum se obtemperaturum*, respondit: *si Jacobus, cui regnum per legatos jam detulerit, ante Junium mensem non veniret, hanc brevem moram se petere.* *Susneus*, cui ista conditio placere non poterat, respondit: *Se jam Regem esse, neque Jacobo, semel indigno judicato, neque etiam illius Patri Malac-saghedo, si ex altero mundo rediret, cessurum.* Hoc animoso responso accepto *Zaslacæus*, æquè impiger, infesto exercitu statim obviam proficiscitur; quâ celeritate præventus *Susneus*, imparem se viribus sentiens, & fortè morbo correptus erat, in avios Amharæ montes se recepit. Ras-Athanasius quoque, cui præcipitantiam Zaslacæus exprobrabat, in aspera & invia exercitui loca se contulit, indignationem socii vitaturus.

A. 1605.

Interim nullo à Jacobo nuncio veniente; cæteri exercitus duces, legati atque tribuni varios sermones ferere: *se sine Rege esse non posse, si Jacobus non veniret, Susneo potiolem esse neminem; illum autem non quieturum, sed diadema, nisi sponte daretur, visumturum.* Zaslacæus, mobile suorum ingenium, & ob id defectionem metuens, legationem decernit, atque sceptrum Susneo defert; qui statim aliquem misit, cui suo nomine sacramentū diceretur. Quo dicto, decem è magnatibus novo Regi obviam proficiscuntur: festo apparatu in confinibus exceptum in castra deducturi. Jamque gratulantium votivæ acclamationes passim audiebantur: additæ etiam epulæ, aliaque solennia in Regum inaugurationibus consueta; cum repente novi à Jacobo nuncii supervenientes in tempestivam lætitiâ turbavere. tam subitâ mutatione, ut nunquam magis fortuna regnaturis illuserit. Nam Jacobus modò depositus, modò restitutus, inter summa & ima quod alias rarissimum, medium bis expertus est. Autores verò

verò tantarum turbarum amorem & odium prorsus impunè
 16 videretur. Etenim Zaslaxæus *Jacobo*, quasi is Susneus esset,
 cui paulo ante juraverat, sine ullâ hæsitatione obviâ processit,
 adventantē solitis Regum honoribus extulit: & cum toto ex-
 17 ercitu *Imperatorē* salutavit; legatis, quos apud Susneum ha-
 bebat, clam revocatis. Iste temporiserviendum ratus fortu-
 næ rursus cesit: seque in Amharam iterum abdidit; didice-
 rat enim infelici Zadengheli exemplo, *seditionibus & tumultibus popularibus, quoad deferreant, paulisper cedendum esse; nam redire populis post primum impetum modestiam ac*
 18 *pœnitentiam.* Ras Athanasius, atque ille tantus vir, fortu-
 nam magis quàm fidem sequi fueris, Susneum eadem facilitate,
 qua exceperat, rursus destituit: & Jacobum Regem ve-
 19 neratus est. Cæterum Jacobo consultum non videbatur
 æmulum juxta se pati; quamobrem concordiam cum illo
 tentaturus, matrem ad filium pergere, eique nomine suo of-
 ferre jubet *Amharam, Walekam & Shewam, regna: nec non*
agros omnes, quos pater ejus possederat, & ipse eousque fru-
 20 *stra flagitaverat.* At Susneus, altos gerens spiritus, negavit
 ab hominibus adimi sibi posse, quæ Dei munere acceperit. In-
 tegrum sibi regnum deberi, quod nisi cum vitâ relicturus non
 esset: *Jacobum rectius atque æquius facturum, ut posito dia-*
demate quiesceret, quàm sibi atque patriæ perniciem accele-
 21 *raret.* Hoc superbo responso audito, non colloquiis sed
 armis transigere decrevit Jacobus, priusquam denuo muta-
 22 tio nasceretur. Susneus autem cunctandi jam peritus, vim
 Jacobi per abditas & devias rupes elusit, in occasiones inten-
 23 tus, quæ brevi se obtulerunt. Quippe Zaslaxæus, sive even-
 tum prælii speculaturus: sive indignatione quâdam occultâ,
 lentius profectus, Jacobo copias suas tempestivè non con-
 junxerat: & contra morem militiæ negligenter ac remissè
 24 cuncta agebat; famam sui hostibus terrori esse putans. Gna-
 rum id Susneo; qui compendio viarum illi tam subito im-
 provisus supervenit, ut milites ejus neque arma expedire: ne-
 que aciem instruere: aut imperium accipere possent. Itaque
 pecudum more cæsi atque fugati fuerunt; Zaslaxæus amisso
 25 exercitu, turpi fugâ salutem quæsiit. Quæ victoria, sicuti
 partes Jacobi fregit, ita Susnei erexit, *plerisque mortaliū, ex-*
 26 *primis successibus futuros augurantibus.* Zaslaxæus ipse longè
 mi-

minore gratiâ apud Regem esse: iste verò cum suspectare, Igitur quamvis tot honoribus, tot beneficiis à Jacobo auctus (ipsum enim *ἄλτ: ῥῥ:* h.e. *legatum Regium* creaverat) consilia cum Susneo sociare cœpit, proditione ceu merce quâdam utens erga pluris æstimantem. Susneus, potentiâ viri tunc opus habens, non recusavit, eumque dissimulato odio, in societatem belli admisit, simul ut, illo abstracto, æmuli vi-

B. T. III, 28. res imminueret. Jacobus, auditâ illius defectione, maturandum sibi ratus, priusquam plures hoc exemplum sequerentur, aleam prælii jacere statuit; quia numero militum longè prævalebat: neque ob paucitatem militum abnuit Susneus, sed astu acturus, per loca aspera incedens, more leonis speculabatur tempus insiliendi. Hostes cunctationem ejus pro pavore habentes, multitudine suâ freti, insolentiùs agunt, & tamdiu Susneum laceffunt, donec eos in locum angustum, ubi ab hostibus circumveniri non posset, pertraxisset. Ibi milites suos hortatus: *Adesse, inquit, jam diem, quo se Regem Æthiopiæ facere possent; illos verò, prout rem gererent, servos vel dominos futuros. Se non tantum victoriæ, sed periculorum socium fore; victoriâ in manu illorum positam, modò non prius hostibus terga darent, quàm se ipsum fugere viderent.*

A. 1607. d. 10. Martii. Sic animatis pugnæ signum dat; atque illi tantam impressionem faciunt, ut hostes impunè prosternerent, attonitos, & veluti mirabundos, quòd ab illis fugarentur, quos fugituros putabant. Magna latè strages edita, cum exiguo damno Susneanorum. Ipse Jacobus, cum Abunâ suo Petro, qui hostes anathemate frustra percusserat, hoc prælio cecidit. Quo intellecto Susneus signum receptui dedit, ut parceret plebi, & genti suæ, famamq; clementiæ, novo regno necessariam, sibi pararet.

At tantus terror Jacobæorum animos invaserat, ut sexcenti equites turbâ fugientium impulsî, nescii locorum atque viarum, licet nemine insequente, noctu de excelsâ & præruptâ rupe præcipientes ruerent. In his Lusitanus quidam Emanuel Gonsalvius, equum suum in æthera ferri maturè sentiens, utique certus, quòd *Pegasum* non equitaret, laxatis habenis & stapedibus eum dimisit, vicinæ arboris ramò, quem fortè fortunâ comprehenderat, totam noctem insidens, magnitudinem periculi tum demum intellexit, cum illucescente die, equorum hominumque acervum non sine horrore infra se

35 se despectaret.⁽³⁴⁾ Tantâ victoriâ reportatâ *Susneus* in nemi-
nem sæviit; solum *Mahardinum*, Islamismi sectâ inuisum,
quod *Zadenghelo* primum ictum inflixisset, ut Regis inter-
fectorem, vitâ indignum, securi percussit.

36 Posthæc *Cogam* concessit ordinando regno, statimque B. T. III, 29.
oculis ejus gravis obversabatur *Zaslaçæus*, tot perturbatio-
num autor. Primus in partes *Susnei* transgressus fuerat; ideo-
que aspiciebatur quasi beneficii exprobrator & transferen-
37 dorum diadematum artifex. Ipse jactabundus, ut ferè ma-
gnorum meritorum milites sunt, incautiùs fortè jecerat,
prædictum sibi à vatibus: *Setres Reges è medio sublaturum*, Id. c. 30.
idque in duobus jam impletum. Tantummodo novus Rex
38 deesse videbatur, quem *Susneo* substitueret. Cùm itaque
suspiciones & amicitia eodem loci diu stare non possint, & per-
cepto proditoris fructu, proditorè non amplius opus erat,
Rex illum capi, ac in *Gojamæ* montem arduum, *Gusman*
dictum, abduci jussit. Cædem imperare noluit, *mali Prin-*
39 *cipis esse ratus, hominem metu futuri sceleris necare*. At ille,
post annum custodiâ elapsus, *Walekam* invasit; ubi collectâ
prædatoriâ manu latrocinii aliquamdiu vitam toleravit, do-
40 nec, *Gojamam* infestans, à paganis perimeretur. Caput ejus,
ad Regem delatum, in lanceâ ante prætorium ab omnibus
visum fuit; nemine misere, quòd omnes scirent dignita-
tem ejus tot millibus capitum innocentium stetit.

41 Non multo meliore fortunâ *Ras-Athanasius* usus, mi-
nore indies Regis gratiâ: omnibus tandem contemptui fuit;
adeò ut uxor ejus, Regis *Malac-Sagbedi* filia, contumelia-
42 rum infueta, & tolerandi nescia, eum desereret. Sic proximus
quondam à summâ potestate, proximus ab infimâ egestate
factus, animi mœrore infirmior, febri vitam finivit.

43 Porrò *Susneus*, regnum sibi firmaturus, amicitiam Lu-
sitanoꝝ ambiebat, quòd rei tormentariæ (quæ præcipuo
illis gentibus terrori est) periti essent; non sine ratione spe-
rans, illorum auxiliis se contra populares suos, novarum re-
rum nimium cupidos, ut & contra occisorum Regum pro-
pinquos, tutum: contra Gallanos autem superiorem fore.

44 Proinde Patres Societatis in *Dembeâ* tunc agentes comiter Id. c. 31.
excepit, & *P. Petrum Paysium* accitum benignè audivit;
eoque familiarissimè usus est, & statim multa benevolentia
signa, cùm erga illos, tum erga Lusitanos omnes, eorumque

facra edidit, Zadengheli exemplo minimè territus, quoniam populares suos, a motis æmulis, nihil quicquam aufuros arbitrabatur. Tantumque potuerunt apud illum Patres Societatis, ut seque regnumque suum Pontifici Romano dederet, eique cum filio Basilide sacramentum obedientiæ, ut Episcopo universali, & Christi Vicario diceret, abrogatâ religione Alexandrinâ. *Quares graves seditiones & atrocia bella, multorumque magnorum virorum cades peperit, ut in loco memorabimus.*

At sicut Regni bello parti rarò tranquilla possessio est; præsertim ubi decessoris mors in ambiguo mansit; ita confestim anno sequenti *falsus Jacobus* metu novi belli totam Habesfiniam exterruit. Fuerant quidem, qui cadaver Jacobi Regis, absterfo cruore, agnovisse sese dicent, sed nemo se pro interfectore jactavit: neque; anreperitum & tumultatum fuerit, uspiam memoriæ proditum reperitur. Ille ergò ad monachos famosi monasterii *Bizan* in Barnagasfi præfectura profectus, fraudis, occultandæ causa, semper velatus, quasi ex vulnere deformato ore, incescit; & pro vero Jacobo aliquamdiu habitus fuit; non tam amore in hunc, quàm odio in Susneum, quem, ut ignotum sibi, & exilio inter Galanos efferatum, averfabantur. Nec fratri ejus uterino *Rasseelaxo*, quem Proregem Tigræ constituerat, favebant, tanquam peregrino. Cùm igitur iste tantis motibus componendis impar esset, Rex ipse venire coactus fuit. Rebelles, audito illius adventu, in diversa dilapsi, prælium detrectabant. Dux eorum quatuor tantum comitibus, & capris nonnullis quarum lacte viveret, stipatus, per calles invios in abditissimi montis latibulum secessit, unde, quamvis indagine factâ, fera ista elici non potuit. Sic Rex frustratus in Dembeam reversus est, inauguratione patrio more Axumæ prius peractâ, *Ansalaxum* in locum fratris Tigræ præfecit; qui rebellem astu duorum nobilium, amicos illius se simulantium, cepit & capite multavit.

Sed nec nostra Europa fraudis expers mansit. Etenim impudentissimus mendax quidam *Tzagaxus*, Jacobi filium sese adsimulans, Anno Christi 1635. in Galliam venit; post diversas commendationes, quæ à credulitate monachorum Pa-

læsti-

i) Sic enim pronuntiatur Æthiopicum ጸጋ: ክርስቲያን: Extat de eo libellus hoc titulo: *Les Etranges evenemens du voyage de S. A. le Serenissime Prince Zaga Christ d'Ethiopie &c. supra modum absurdus & fabulosus.*

læstinæ initium sumserant, *Æthiopiæ Princeps* ac regni hæres
 54 creditus, & amplâ pensione annuâ à Rege donatus fuit; qui
 exemplo nonnullorum Italiæ Principum, magis, quid ma-
 gnificentiâ suâ erga tantum exulem dignum, reputare, quàm
 55 quis ille revera esset, scrupulosiùs anquirere voluit. Quod
 equidem jure mireris. Jam enim Romæ & in Lusitaniâ exta-
 bant annuæ Patrum Societatis relationes, ex quibus cædes
 Jacobi adolescentis & nondum uxorati, ante viginti septem
 56 annos facta, optimè sciri poterat. Juverat impostorem exi-
 mia corporis species: vultus inter gravitatem & comitatem
 mirè compositus; ut inter alios Principes agens (*Bochartus
 mihi retulit*) dignitate formæ & suavitate morum illos ceu
 multò inferiores, longè post se relinqueret, & admirationem
 aspectu sui omnibus injiceret; sive ea gratia homini inerat:
 sive novitas rei & opinio antiquæ profapiæ è genere ~~Solomo-~~
 57 ~~næoid~~ effecerat. Ille autem nullâ aliâ re, nisi enormi libidine,
 quasi cum Hercule^k vel Messalinâ^l certare vellet, *Æthiopiæ*
 Regis filium egit; fortè veritus, ne fraus detegeretur, luxuriâ
 mortem, carnifici ob scelera debitam maturavit, ludicro
 hocce Epitaphio notatus: ⁽³⁵⁾

*Cy gist le Roy d'Ethiopie, Hic jacet Rex ex Æthiopiâ
 l'Original ou la copie. in Originali vel copiâ.*

58 Interrogatus de eo Gregorius respondit: *famam illius in Æ-*
gyptum & Æthiopiæ finitima perlatam fuisse; seque ex Prin-
cipe sceminâ provinciæ Romæ Rectrice audivisse, Tzagaxum
ad illam venisse, seque filium Arzoi dixisse, qui Regis Zaden-
 59 *gheli frater, Lesanaxi filius & Menæ Regis nepos fuerat.* Idem
 dixerat popularibus suis in Ægypto & Hierosolymis degen-
 tibus; non enim apud illos ausus fuerat Jacobi filium se men-
 tiri, utpote quibus certò constabat, Jacobum sine liberis le-
 gitimis, decimo octavo ferè ætatis anno, occubuisse. Ar-
 60 zous autem ille in obscuro vixerat; nec cuiquam comper-
 tum erat an? & quos liberos post se reliquisset. Nunc ad Sus-
 neum revertamur.

61 Natus erat Susneus, ut diximus, regio genere; & animo
 & corpore magno, robustus membris, facie liberali, naso &
 62 labiis tenuibus, ut non nisi colore ab Europæis differret. Ad-

P 2

hæc

k) Inter ejus labores refert fabulosa Græcia quæ cum filiabus Thespîi patravit. De quibus vide Diodor. Siculum & alios.

l) De hoc propudio agit Sueton. in Claudio. Juvenal. Sat. 6. Tacit. Annal. lib. XI. 26. Plin. X, 23.

B. T. III. 29. hæc prudens, benignus, & liberalis, nec non in libris Æthiopicis bene versatus: &, quod parando regno maximè necessarium est, bellicosus, laborum patiens, ac modico vitam tolerare inter Gallanos doctus. Sed regimine infelix fuit, ob continua bella & suorum defectiones, quos vi cogere volebat ad id quod suadendum illis erat. Obedientiam Pontifici summo iuravit, priusquam sciret, quid in recessu haberet. Quam ob causam res eventu caruit; & sub finem vitæ coactus fuit indulgere id, propter quod multa hominum millia jam perierant. Obiit mense Septemb. A. 1632. multis filiis & filiabus post se relictis.

4. Ἰ. Ἀ. ῤ. Ἰ. BASILIDES cognomento Ἰ. Ἀ. ῤ. Ἰ. Sel-tân-Saghed, defuncto Marco primogenito, patri successit. Sed andis popularium animis Patres Societatis, cum Patriarchâ illorum Alph. Mendezio, totâ Æthiopiâ expulit, ut ne quidem Lusitanis sacerdotem administrandis sacris permitteret, quod tamen sævisimus Regum Menas indulserat. *Fra-* tres suos, nominatim *Claudium* (modo *Tellez*ius fidæ relatione usus fuerit) falsis criminibus circumventos, interemit: nec quidquam certi de eo posthæc cognovimus; sublato omni cum Europæis commercio, metu armorum, quæ Patres Romæ & in Lusitaniâ, vindicandæ contumeliæ suæ, sollicitare audiverat.

Vidi posthæc literas, quas Rex Habessiniae Ἀ. ῤ. Ἰ. Ἰ. Af-SAGHEDUS, *Alam-Saghed*i filius ad Governatorem Hollandorum Bataviam Javæ Arabicè dedit, de quibus alibi pluribus agendi locus erit (36); non enim certò mihi constat, num Basilides duplici cognomento usus fuerit, & istum *Af-saghedum* genuerit. *Tabulam genealogicam* novissimorum Habessiniae Regum à Gregorio acceptam, sed nunc ex *Tellezio* correctam, cum lectoribus hîc communicamus.

CAP. VIII.

De successione Regiâ, regionumque filiorum in rupe GESHEN custodiâ, nunc abrogatâ.

2. Certa successio Regnorum salus est. 6. Omnis Imperii duo sunt vincula: Reverentia & Autoritas. 7. Quæ non sapientiâ parantur, sed 10. nobilitate & potentia. 12. Electio successioni non semper præferenda; 13. libertati propior est. 15. Soli masculi apud Habesinos succedunt, 16. Jus tamen eorum valdè dubium; 18. hinc bella civilia. 20. Incommoda regnorum hæreditariorum: *emulatio* & *suspicio*. 22. Incertæ successionis malus eventus. 24. Regionum filiorum *custodia* in rupi-

TABVLA GENEALOGICA,

REGUM HABESSINÆ à BAEDA-MARJAMO ZERA-JACOBI F. AMDA-JESU Nepote,
qui vixit circa annum Christi cl^o cccc lxx. usque ad tempora BASILIDIS
Anno cl^o lxx xxxii. & seqq.

Autor

IOBO LVDOLFO.

BAEDA-MARJAM

ZARA-JACOBI F. AMDA-JESU N. circa annu 1469. cuius uxor secunda fuit HERERA.

1. ALEXANDER ad regnum peruenit circa annum 1475. sine liberis mortuus A. 1490.	2. AMDA-SION obiit Anno 1491. postquam sex menses regnauit.	3. NAOD i rupe Ambara ad regnum statum Anno 1504. mortuus, uti in Moberca relicta.

1. N. N. Primogenitus in rupe Ambara natus, antequam Pater ad Regnum uenisset, ac propterea secundogenitus postpositus.	1. DAVID cognomento ETANA-DENGHEL, item LEBBA-DENGHEL & WANAG-SAGHED natus circa annum 1492. Rex factus Anno 1504. Obiit 1540. Uxor Kabela-Wanghel post se relicta.	3. Romana-Warck Uxor. 1. N. N. Abu-cheri.	4. N. N. qui ex rupe Ambara effugit.

1. VICTOR in praelio occubuit paulo ante patris mortem. P. <i>Nov. Hist.</i> L. 18.	2. CLAVDIVS cognom. ATZNAF SAGHED natus circa fin. Anni 1522. Rex factus Anno 1540. cecidit in praelio contra Adelenca mense Martio 1559.	JACOBUS obiit ante fratrem Claudium.	4. MINAS cognomento ADAMAS-SAGHED Rex factus 1559. in praelio cecidit d. 20. Apr. 1562.	5. N. 6. N. 7. N. tres filii, de quibus Alvarez, c. 61.

TAZCARO F. naturalis, Rex à rebellibus creatus contra Patrum, in praelio 2. Julii 1561. captus, & postea de saxo dejectus.	BASILIDES pugnans contra Gallanos occubuit. Uxor Hamelmala Proregis Ambara uida, que filios habebat (1) RASSILAXUM (2) AFAKUM & (3) JAMANAXUM.	SERTZA-DENGHEL cognom. MALAC-SAGHED Rex factus 1562. obiit 1579. Uxor ejus Marjam Sena.	AQUIETER. ABALE. LEÇANAXOS.

SYSNEVS cogn. MALAC SAGHED: detm SELTAN-SAGHED dictus: natus circa Ann. 1571. caesa Jacobo Rex factus 10. d. A. Lari. A. 1607. obiit in Septemb. 1632. Multas uxores habuit, sed eas, exceptâ primâ, dimisit.	N. N. uxor Ros Abbanasi.	N. N. uxor Kestavahadi.	JACOBVS F. naturalis natus sub fin. Anni 1589. Rex factus septimo etatis anno, ac ideo Rex infans dictus: decessit Anno 1603. & reuocatus Anno 1604. caesus 20. Mart. Anno 1607.	Za-Mariam alter. Isl. naturalis.	ZADENGHEL cogn. Atz-naf. Saghed natus circa ann. 1577. à suis in praelio occisus d. 13. Oct. 1604.	ARZO cuius filium Tzaga-Chris-tus se dixit. <i>vid. Hist. Eth. 271, 53</i>

REGANAXOS.
 Marcus: in duo obierunt ante patrem.
 Malicoua uxor. *vid. Hist. Eth. 271, 53*
 Tzaga Proregis.
 Basilides cognom. SELTAN-SAGHED: detm ALAM-SAGHED: natus Anno 1607. Rex factus mense Septemb. 1632. *†*
 Geramanus. *†*
 Canaraxos. *†*
 Iacobus. *†*
 Ithine. *†*
 Zadenghel.
 Za-Mariam.
 Labradenghel & alii. *†*
 Tzacamem. *†*
 Tzacamem. *†*
 x xv. Filios uxoris dicitur esse. *†*
 Wanghel uxor Tzacamem.
 N. N. Uxor. Za-Mariam. *†*
 Adia Proregis Bagmatia.
 N. N. Uxor. Amda Michele.
 Bagmatia. *†*

1. Constantinus obiit ante Patrem. 2. Justus. 3. David. 4. Johannes. 5. Becuerta-Christos uxor Proregis Tigens. & alii, de quorum nominibus non constat.

rupibus *Gashan & Ambagel*. 25. De eâ relatio Tellezii. 30. Duravit ille mos per CCXXX. annos; 34. *abrogatus* à Naodo; 35. Alvarezii relatio 36. cum Tellezio discrepans 38. conciliatur. 39. Exemplum à sesquifeculo nullum. 40. *Amperitas* istarum rupium *conficta*. 42. Dura ibi principum conditio. 43. Severitas præfecti rupis principi displicens, 44. eidem Regi facto placuit.

1 **E**X præcedentibus apparet, incertam esse in Habesiniâ
 2 Regum successionem: neque legitimorum aut illegiti-
 3 morum magnam haberi differentiam. *Salus* tamen præci-
 4 pua *regnorum in certâ atq; constanti succedendiratione con-*
 5 *sistit*. Si verò in regnis hæreditariis, vel patri licet ex filiis unū
 6 eligere: vel si primoribus concessum, non ordinem nascen-
 7 di, sed regnaturi mores rimari: aut populi favorem specta-
 8 re, turbas atque bella sequi necesse est; postpositi enim nun-
 9 quam quiescent: nec illis factiosi deerunt. Prætextitur qui-
 10 dem, ut in regnis electivis fit, *nativitate mores non distingui;*
 11 *electione & iudicio optimum sumi posse*. Verū *ista, verbis*
 12 *speciosa, effectu vana* sunt; prævalente naturæ humanæ im-
 13 becillitate, quæ affectibus paret, & gratiam vel odium ma-
 14 gis sequitur, quàm virtutes; quod in comitiis plerumq; usu-
 15 venire videmus. Duo autem sunt vincula, quibus *salus ma-*
 16 *gnorum imperiorum nititur, reverentia & auctoritas;* quas
 17 sola sapientia atque probitas imperantibus non præstat; plu-
 18 rimi enim æquales imò præstantiores se illis putabunt; æqua-
 19 li autem ægrè paretur, nedum inferiori; ut vanum prorsus
 20 sit & scholasticum quod *Plato* de felicitate regnorum, si à
 21 Philosophantibus regantur, scribit, nisi alia accedant. Certè
 22 nudo Philosopho, ut ut sapientissimo, vix quisquam triduo
 23 pariturus esset. Externum quid & visibile esse oportet, quod
 24 & prudentiores & simplices pariter agnoscant, neque va-
 25 go atque vario hominum arbitrio subjectum sit. Hanc ob
 26 rem in electionibus Regum & Principum sapientiæ & mo-
 27 rum sanctitati *nobilitas & potentia* præferuntur. Sed altera
 28 alterius auxilio eget; illa facit, ut subjecti spontè atque liben-
 29 ter parere velint: hæc, ut inviti cogantur. Igitur cùm electio
 30 non multo plus commodi regnis afferat, quam fors nascendi:
 31 interdum & turbis obnoxia sit, multi populi se illâ spontè
 32 abdicarunt. ^m Propior tamen libertati est; quia eligentes
 33 eligendo leges præscribere, & conditiones imperandi statuere
 34 possunt; quamvis & id multoties in irritum cadat; quia
 35 contraveniens Princeps, vel planè non, vel ægerrimè in jus

m) Ex. gr. Sueci seculo superiori: Dani nostrâ memoria: Sineses jam olim, Joh. Neuhof Descript. Sinæ c. 18.

L.II. c. 8. INCERTA IN ÆTHIOP. SVCCESSTO BELLORVM CIVILIVM CAVSA.
vocari potest. *ita humanarum rerum nihil ex asse beatum.*
Quapropter boni & prudentis civis est, Reipublicæ formam,¹⁴
quam reperit, tueri.^a

Sed ad Habessinios redeo, apud quos quidem sapienter¹⁵
constitutum, ut soli masculi succedant, agnatione propin-
quiores; sed quia & patrum & matrum, regnique primorum¹⁶
arbitrium admiscetur: nec non illegitimis aditus ad Regnum
datur, infelicissimæ & turbulentæ ut plurimum sunt illorum
successiones; hæc potissima malorum causa.

Helenam initio superioris seculi, *Metropolitâ* *Marco*
Alvar. c. 59 suffragante, *Davidem secundo genitum*, *Naodi primo genito*,
2, 6, II. tanquam robore corporis stolidè feroci, prætulisse, supra re-
tulimus. Bella civilia *Mena* cum *Tazcaro* fratris sui natu¹⁸
majoris filio: deinde *Jacobi* *Malac-Saghedi* filio illegitimo,
cum *Zadoghelo* legitimo illius agnato: & mox cum *Susneo*,
ex dubio succedendi jure orta, tristia nobis perhibent argu-
L:III. c. 14. menta. De illegitimis quidem tradit *Tellezius*, illos secun-¹⁹
dum leges Æthiopiæ non succedere: alibi tamen de jure illo-
ib. c. 29. rum, allegato *Johannis I. Lusitaniæ Regis* exemplo, ita disse-
rit, ut lectori videri possit idem in Æthiopiâ obtinere. Cæ-²⁰
terum maximum incommodum, quod in hæreditariis re-
gnis, certæ familiæ obstrictis, nasci solet, oritur vel *ex emu-*
latione & suspicione regnantium erga alios regio sanguine
conjunctos: vel ex istorum ambitione factiosis paratâ. Fu-²¹
nesta inter barbaros exempla, ubi neque leges, neque ordi-
nes regni dantur, sed arbitrio imperantium aut fortunæ cun-
cta permittuntur, id docent. Quid olim Romæ *Cæsarum*²²
domum? quid *Imperium Romanum* pessumdedit? quàm
quò creatio Imperatorum vaga, & tantum in manu mili-
tum esset. Vtique grande peccatum *Augusti Cæsaris* fuit,
postquam omnibus æmulis amotis, cunctam potentiam in-
se traxerat, quò nullam certam succedendi rationem stabi-
liverit. *Turcarum Imperatores*, ut scelera fratrum præve-²³
niant, majori scelere eos occidunt: & poenas antecapiunt
perfidie fortassis non secuturæ. *Reges Habessinorum prisca*,²⁴
ut tantis malis obviam irent, filios regni exfortes, in arctam
custodiam concluderunt, ubi turbulentis hominibus ignoti
manerent: nec contra regnantes quidquam moliri possent:
& tamen nunquam successores deessent. *Rupes Amharæ Ges-*
ben

a) Id prudentes vocant; *τιὸ παρῶσαν πολιτείαν διαφυλάττειν*: Præsentem Reipubl. statim
conservare. *Isocr.* adversus *Callimachum*.

ben & Ambaçel huic fini delectæ, in quibus Regii juvenes 1, 6, 10.
 25 *excellæ* nativitatis suæ poenas dare coacti fuerunt. *Historiam*
 totam *ex Tellezio*, quam ex relationibus *P. Antonii d'Almey* L.I.c.17.
 26 *de* testis oculati habet, nostro stylo referemus: Imperator
Icon-amlacus, quinque filios (alio novem ajunt) genuit; quos, 2, 6, 1.
 cum æquali amore complecteretur, imprudentissimo con-
 filio, omnes æqualiter regnare voluit, & quod pejus est, alter-
 27 nis annis imperare jusfit. Natu minimus, moræ tot anno-
 rum pertæsus, & fortassis altiùs metuens, in animum sibi in-
 duxit, sceptrum semel acceptum non deponere, sed fratres in
 28 rupem aliquam relegare, atque sic imperium ad posteros
 29 suos derivare. Verùm proditus à familiari suo, qui præmia
 à regnante accipere, quam à regnatura expectare malebat,
 infidias, quas fratribus struxerat, ipse expertus, & in rupem *Ge-*
shen abductus fuit. Ne verò Rex magis securitati suæ quàm
 regni consuluisse videretur, filios proprios, quos jam habebat,
 30 simul inclusit. Duravitque ista consuetudo instar legis funda-
 mentalis in Æthiopiâ per ducentos & triginta ferè annos,
 quibus pacatum imperantibus fuit regimen, usque ad Impe-
 ratorem *Naodum*, qui anno circiter 1590. ultimus è rupe illâ
 31 ad regnum evectus fuit. Is filium habebat novem circiter
 annorum sibi charissimum, illum, patre præfente, unus ex au-
 læ primoribus intuens, Regi ait: *multum certè crevit Prin-*
 32 *ceps hic*. Statim intellexit perspicacis ingenii puer, quò ista
 tenderent, & lachrymabundus patrem aspiciens, *Eheu pa-*
ter! inquit: *propterea Æne crevi, ut ex aspectu tuo in rupem Ge-*
 33 *shen migrare me oporteat*. Quæ verba in paternum Regis pe-
 ctus tam altè descenderunt, ut convocatis Regni aulæque
 proceribus, *ejurandum hunc prævium & immitem morem*
 esse diceret. Idque & ipse & magnates fecerunt, non repu-
 tantes privatos affectus patriæ saluti posthabendos esse. Ita-
 34 que intempestivâ hujus Regis misericordiâ factum, ut mos
 iste salutariter in Habessinîâ receptus, cum magno regni de-
 trimento abrogaretur. Atque ex eo tempore nullus ampliùs
 35 Æthiopiæ Princeps in rupem illam relegatus fuit. *Franci-*
scus Alvarez quidem tradit, *Da vide in regnum evecto, fra-*
trem ejus natu majorem cum reliquis minoribus Naodi filii
in rupem missos: & postea: Effugisse unum è minoribus, sed
 36 *mox remissum, atque illum se vidisse*. Ex quibus *Tellezio* ob-
 jici posset, morem hunc etiam post *Naodi* tempora in Æthio-
 piâ

L. II. c. 8. CONCILIATUR TELLEZ CVM ALVAR. NOTAB. PRÆFECTI FACINVS.
 piâ durasse. Sanè ille talem objectionem prævidisse videtur; 37
 p. 45. quia asseveratione utitur, dicens: *Rem ita se habere, & testi-*
monii Patrum Societatis, & Susnei Regis exemplo confirmari;
qui licet multos filios mares habuerit, nunquam tamen de
illorum relegatione in montem Amhara tractaverit. Cùm 38
 L. II. c. 5. autem alibi dicat, *Alvarezio fidem haberi posse in omnibus*
 p. 112. *ius, quæ ipse viderit,* conciliatione opus est. Nimirum Naodi
 filios, Davidis fratres, de quibus Alvarezius agit, eo tempore,
 cum mos antiquus abrogaretur, jam tum in rupem fuisse
 deportatos, & postquam effugerant, eo retrusos; ita ut non il-
 los, sed sequentium Regum filios nova constitutio juvaret.
 Neq; enim à Davidis temporibus ullum exemplum, sive Prin- 39
 cipis in rupem relegati: sive ex eâ in regnum vocati, occurrit;
 ut ex nostrâ quoque historiâ liquidò constare potest. Quæ 40
 L. Vrr. 1. 8. de amœnitate illorum locorum, & splendido regionum exu-
 1, 6, 10. lum cultu narrantur, falsissima sunt. Rupes ipsas supra de-
 scripsimus. Cùm valeret ista consuetudo, arctissimâ custo- 41
 diâ habiti fuerunt Principes illi; magnâ poenâ in eos sancitâ,
 qui vel ipsi effugere ex hoc carcere tentarent: vel ab aliis li-
 berari. Ipsi Principes sæpè malè habiti fuerunt: nec quis- 42
 quam ad illos admissus fuit; ut ad privatam vitam magis,
 quàm ad regnum præpararentur. *Notabile facinus* de quo- 43
 dam præfecto custodum narratur; qui Principem filium or-
 natiore veste, semet induentem, non modò reprehendit, ve-
 stemque discidit; sed & patri indicium detulit; idque bonus
 Princeps patienter ferre coactus fuit. Paulò post Rex factus 44
 injuriam istam non solùm non vindicavit, sed potius incle-
 mentem Ephorum latentem exquiri, & metu ferè exanima-
 tum laude atque præmio affici curavit; hortatus eum, ut eâ-
 dem fidelitate, quâ Regi defuncto servierat, in officio suo
 continuaret. *ita aliis libenter imponimus, quæ ipsi ægerrimè*
toleramus.

CAP. IX.

De jure ac potestate Regis circa sacra & profana.

Absolutam Regis potestatem in sacris & profanis 2. experti sunt Patres Societatis pro
 & contrafe. 3. *Alfonfus Patriarcha* 4. objicit Regi *Osiæ exemplum*, 6. qui eo
 offenditur. 9. *Jurisdictionem Ecclesiasticam* sibi vendicat 10. invito Patriarchâ.
 11. Edicto *Latinam religionem* abrogat: 12. *Synodos* convocat: 13. *Jus nominan-*
di non exercet: 14. secularibus legibus est solutus. 17. Regni ordines non ha-
 bet; 18. eorum utilitas. 22. Regalia omnia possidet, sed non omnia exercet.

23. Venatio omnibus licita. 24. Privati nil proprii habent. 25. Rex illis bona pro arbitrio dat & adimit, 28. certis tantum familiis exceptis.

1 **A**bsolutâ Rex Habes finorum utitur potestate, tam in fa-
 2 cris quàm profanis: tam in ecclesiasticis quàm civilibus
 3 rebus. Quod satis experti sunt *Patres Societatis*, in quorum
 & favorem & odium summum sacrorum jus exercuit, non
 4 consulto Patriarchâ Alexandrino. Primò quidem, cum pro
 suscipiendâ religione Romanâ, abrogandisque ritibus Ale-
 xandrinis, edicta promulgaret, volentibus Patribus id fa-
 ctum; deinceps mutato rerum statu, cum ritus quosdam in-
 differentes edicto publico indulgeret, Alfonsi Patriarchæ re-
 5 prehensionem incurrit. *Non enim fas esse*, inquit, *Regi tale* B. T. V, 29.
mandatum promulgare, cum sit purè ecclesiasticum, & sui P. 482. A.
muneris: illum memorem esse oportuisse, quid summus sacer-
 6 *dos Regi Osia dixerit.* Non est tui officii, ô Osia! ut adoleas 2 Par. 26, 18
 incensum Domino, sed sacerdotum, nempe filiorum Aaron,
 qui consecrati sunt ad hujuscemodi ministerium; egredere
 de sanctuario, ne contempseris, quia non reputabitur tibi in-
 gloriam à Domino Deo; *additâ castigatione, qua secuta fuit.*
 7 Rex hâc vice quidem cessit Patriarchæ, & edictum aliâ for-
 mâ alioque modo publicavit, ut suo tempore dicemus; 3, II, 134.
 8 comparisonem tamen cum Oziâ factam concoquere non
 potuit, inter cætera respondens his verbis: *Quare dicis, ut* B. T.
memores simus Ozia, & quare nos comparas cum illo? Ille P. 483. A.
à Deo ideò castigatus fuit, quòd usurparet officium sacerdo-
tum illi minime conveniens: & quòd adoleret incensum &
sacrificium Deo, quòd nos nunquam facere tentavimus; sed
tantum jussimus edictum promulgare super iis adiaphoris, de
 9 *quibus tecum convenimus.* Cætera suo tempore vulgabun-
 tur. (37)

Nulla res magis commovit Regis animum, quàm quòd
 videret jus suum, à majoribus suis per tot secula usurpatum:
 neque à Patriarchis Alexandria, etiam ante schisma, unquam
 negatum, in dubium vocari. Nec enim ignorabat, quæ Im-
 peratores prisca post Constantinum in similibus causis facti-
 tassent⁽³⁸⁾: neq; tam hebes erat ingenio, ut non discerneret,
 quæ vel Ordinis: vel legis Dioecesanæ essent: quæ verò juris-
 9 dictionis; hanc enim ad suum jus spectare credebat. Atque
 istud jus, quamvis Patriarchæ esset addictissimum, nullo mo-
 do sibi adimi patiebatur, ut potius rursus aliud edictum evul-

Q garet,

garet, quod in manifestam diminutionem Patriarchalis jurisdictionis vergebat. Etenim Patriarcha Monachum¹⁰ quendam Habessinum jusserat partem ecclesiasticorum reddituum Parocho cuidam tribuere; cui ille non paruit, sed apud antistitem suum *Ieegum* questus, decretum à Rege obtinuit, quo Patriarchæ injungebatur, ut jurisdictionem suam intra terminos priscae Metropolitanarum Æthiopiæ potestatis contineret: & *Ieegus* suo jure uteretur; causâ cum gravi illius dolore retractatâ.

Summum istud sacrorum jus maximè diluxit, cum sanctio illa gravissima de abrogandâ religione Latinâ & revocandâ rursus Alexandrinâ, proponeretur. Aliàs Rex Clericorum Synodos, quoties opus videtur, congregat: Metropolitanam ex Ægypto vocat: in eum, & omnes Clericos jurisdictionem exercet: eosque pro ratione delictorum punit; quod exempla ab *Alvaresio* tradita satis demonstrant. In eo differt à nostris Regibus, quod jus nominandi ad beneficia Ecclesiastica non exercet. Nam Patriarcha Alexandrinus Metropolitanam mittit, petente quidem, sed ignaro Rege, quis vel qualis sit; Similiter Patriarcham, quem Papa Romanus miserat, admittit; quamvis non ipse, sed Rex Lusitaniæ eum nominavisset. Nec aliæ in Æthiopiâ sunt dignitates Ecclesiasticæ; ideoque tale jus Archiepiscopos vel Episcopos nominandi locum habere non potest. In secularibus nullas leges positivas agnoscit; modò non etiam liberum se à legibus regni fundamentalibus existimaret; quarum observatione totius Reipublicæ salus nititur. Nam paulò ante diximus, quod Naodus recesserit à salutaribus majorum institutis, qui regios liberos privatos, pacis publicæ conservandæ causâ in rupem Amharæ seposuerant. Nec laudabilis erat *Malac-Saghedi* conatus, quod illegitimum suum Iacobum fratris legitimo filio *Zadenghelo* præferre parabat.

Scilicet talia contingere solent, ubi Regni Ordines non dantur. Isti enim fidissimi sunt legum custodes, & vera summarum potestatum contra ambitiosorum machinationes munimenta. Rempublicam enim, cujus pars & membra sunt, tanquam suam longè fideliori curâ & amore amplectuntur, quàm Principum amici, quorum fortuna ad hæredes vix unquam transmittitur; ut meritò mireris consilia eorum, qui privilegia Ordinum tollendo, cunctam potestatem

in se derivare conantur, omne, etiam leve, legum vinculum
 20 grave sibi & intolerabile putantes; ita gratiam civibus suis
 debitam, necessariò in milites transferre coguntur, quorum
 sæpe intuta fides, dummodo ipsi locupletentur, reliquos
 21 omnes pauperes esse gestiunt: interdum etiam arma, defen-
 dendo Principi suo accepta, in offensionem ejus vertunt; pe-
 cuniâ fortè, vel ambitione turbulenti cujusdam hominis in
 transversum acti; quod in Habessinâ, sicut in aliis absolutis
 imperiis, cum dominantium pernicie maximâ, crebrò usu
 venisse, in aperto est.

22 Summus igitur belli pacisque arbiter est Æthiopiæ Rex,
 regia jura (*majora & minora regalia vulgò nuncupan-*
tur⁽³⁹⁾) omnia in ejus potestate sunt; multa verò ignoratione
 illorum non exercet, veluti *jus metallorum, monetæ cudendæ,*
 23 & similia. *Venationem* libenter omnibus indulget; cum
 tot sint & tam sævæ bestię per invios saltus & altissimos
 montes sparſæ, ut illas capere atque indagare periculosissi-
 mum sit ac molestissimum; ita *principale in aliis regionibus*
oblectamentum, rusticis hîc nocumento non est.

24 Istud verò stupendum & inter Turcas rarum, neminem *B.T. I, 23.*
 privatorum, sive nobilium, si paucissimos excipias, sive ple- *P. 59. a.*
 bejorum quicquam proprii habere⁽⁴⁰⁾. *Fundi atque prædia*
 omnia Regis esse, & precariò à subjectis possideri censentur;
 25 adeò ut omnes patienter ferant, si Rex det, vel adimat posses-
 siones & agros, quandocunque & cui voluerit; idque non *Alvar. c. 43*
 tantum post duos vel tres annos, sed sæpè intra anni spatium;
 ut interdum contingat, unum arasse: alterum sementem fe-
 26 cisse; tertium verò metere. Quæ res equidem efficit, ut Re-
 gem suum veluti servi herum, & coloni ut dominum vene-
 rentur & colant: eique tam pace quàm bello serviant: nec
 27 non pro virium facultate munera afferant; sive spe acquiren-
 di nova prædia, sive metu amittendi acquisita. Quippe emi-
 grare jussi non indignantur, sed sine irâ erga Regem, sine in-
 vidiâ erga successorem modestè parent; assuetudine & longo
 28 usu, dum idem aliis quàm plurimis accidere vident. Sunt ta-
 men *illustres* & vetustæ quædam *familie*, in *Tigrâ* maximè,
 quæ non modò fundos suos & agros certos à majoribus suis
 acquisitos, sed & præfecturas nonnullas hæreditario iure
 possident, antiquo titulo retento, veluti *Bahar-nagash:*
 29 *Shum-Serawè, Sirè, Tembèn,* & plures aliæ. Nec non *Dembeæ*

Cantiba. In quos Rex nullum aliud jus sibi vendicat, quàm quòd munera publica biennio, vel annuatim, vel denique cum libuerit, aliis, nemini tamen extra familiam, conferat.

C A P. X.

De potentia Regis Habessinorum,
° & redditibus Regis.

Potentia Regum Habessinorum 2. olim maxima, & 3. exteris formidabilis. 4. Id exemplis docetur. 8. Decrevit post Saracenorum tempora. 9. *Domi* tamen validi fuere 10. usque ad *Adelense* bellum; & 11. *Gallanorum* invasionem. 12. Restabilire eam possent, si artes & arma Europæorum adhiberent: 15. *Colonias* deducerent: 18. Feuda concederent: 19. & à nostris Principibus juvarentur. 20. Sed immites sumus erga peregrinos Christianos. 21. Id exemplis demonstratur. 24. Ipsi Habessini portus suos malè neglexerunt. 26. Reditus regii sunt proventus regionum naturales: 27. aurum rude: 31. vestes, tapetes: & 32. olim equi: 34. Vegetalia. 35. Prædia. 36. Cibaria. 37. Armenta. 39. Pretia rerum vilissima. 40. Regi suppetunt, quæ pace, 41. belloque necessaria sunt.

Tanta tamque absoluta potestas, tam liberum in suos imperium, ingentem potentiam Regibus afferre posset, si cætera paria essent. Maxima fanè olim fuit, cum Axumæ manerent, & tot regna sub potestate suâ haberent. ° Nullum enim magnum imperium propè erat, quod illorum fortunæ obstaret. Atque eam ob causam cuncti circum Reguli, nec non barbari, magnitudinem Habessinicam colebant, & verebantur. Vana quidem sunt quæ nonnulli, ex malè intellecto vel applicato Presbyteri Johannis vocabulo, de expeditionibus illorum in Asiam septentrionalem^p scripserunt.⁽⁴¹⁾ Id tamen negari nequit, quòd vicinis gentibus maximo quondam terrori fuerint: magnas quoque in Arabiam expeditiones fecerint.^q Gloriosum & felix in *Homeritas Calebi* bellum supra narravimus. Non minore gloriâ *Cyriacus* Rex^{2, 4, 25.} auditâ Christianorum in Ægypto persecutione, numerosum exercitum, de quo supra locuti sumus, contra Muslimos^{1, 10, 9.} in Ægyptum duxit. Quapropter *Mervanus* Saracenorum Dux, mitius imperium pollicitus, Patriarcham Alexandrinum rogavit, ut Regem à proposito dehortaretur; quod

o) Nonnosus in Biblioth. Photii n. 3. *Æthiopes, Homeritas & Saracenos τὰ ἰσχυρότερα τὸτε ἔθνῳ* vocat.

p) Josephus Scalig. in not. ad Comp. Eccl. *Æthiop.* tanti alias judicii vir, nescio certe quâ autoritate.

q) Arabes fuerunt, qui tali uterentur æra: Ab invasione Habessinorum; Sic enim Alkodajus: *Homeritæ & Cahlanenses عبد اليمين ارجوا بظهور الحبشة* supputarunt annos suos ab *invasione Habessinorum* in Arabiam felicem.

r) Sic semetipfos vocant Muhammedani.

quod fecit, Regemque avertit, dum Christianos melius habere scripsit.⁵ Quæ licet de Nubiæ Rege dicantur, sunt tamen qui id Habessinorum Imperatori tribuant; quod Nubia usque ad Nili fontes à Geographo Nubiensi porrigatur. Gregorius fanè idem affirmabat, historiam in patriâ suâ 8 descriptam dicens.⁽⁴²⁾ At postquam Saraceni invaluerunt, atque regna vicina oppresserunt, Habessini, desertâ Axumâ arma sua ad interiora Africæ vertendo, per imbelles gentes imperitum longè latèque protulerunt, nullâ amplius rerum externarum curâ, occupandis aliis procul distitis regionibus distracti, nihil quicquam memoratu dignum foris gesserunt. 9 Domi tamen validi, vicinos quosdam Regulos ceu beneficiarios diu sibi devinctos habuerunt, ut infra dicemus.^{2, 18.}

10 Mansit illis ista potentia etiâ Helenæ ac Davidis tempore,^{2, 15, 11.} donec ferali bello Adeleni tantum non concideret; nequè 11 ex illo tempore constabili potuit. Quippe illo adhuc durante coorti Gallani, nec unquam postea domiti, nobilissima regna, & opulentissimas provincias depopulati sunt; & adhuc quotannis reliquas vicinas irruptionibus suis vexant.

12 Tantum tamen virium illis superest, ut si *artes & arma Europæorum* adhiberent, & Barbaros illos subigere; & provincias 13 amissas recuperare possent.⁽⁴³⁾ Nam regnum sub tali Monarchâ intus benè compositum: ubi tanta in populum potestas: tanta malè vel bene faciendi facultas est: concordibus inter se civibus, *uno eodemque consiliorum tenore perpetuo servato*, facile prævaleret genti yagæ, in tot tribus & factionibus scissæ. Irrita prorsus foret truculenta illius feritas, si, *munimentis ad pylas montium positis*, campestribus tormentis 14 ingressu saltem prohiberetur. Deducendæ essent *coloniae*, & *bona pacis* ostentanda; quibus etiam efferatissimæ gentes 15 nonnunquam mansuescunt. Tandem, quod caput est, & ipsi Habessini flagrantissimè cupiunt, *edificanda oppida*, opificiis, variisque belli & pacis artibus & homines & opes augendæ essent. Si denique *Rex ipse de jure suo*, quod in bonis privatorum habet, aliquid *remittere*: & eos quidem agros qui jam culti possidentur, suo arbitrio reservare, *navalia* autem & hostibus rursus erepta militibus, eorumque hæredibus in proprietatem irrevocabilem distribuere: provincias 16

Q 2

in-

5) Georgius Elmacinus Histor. Saracen. Lib. I. c. 17.

6) S. Bochartus in Geographiâ sacrâ. L. II. c. 23. Sed adhuc aliud nomen Cyriacnm habuisse oportet. Plura de hac historiâ in Comm. nostro.

integras, ab hostibus recuperatas, magnatibus atque belli Ducibus, bene rem gerentibus, *feudi* masculini jure concedere vellet, dubitandum non est, quin brevi regnum florentissimum cum maxima Christianismi propagatione redditurus sit.

Æquum sanè esset, ut in componendo ordinandoque¹⁹ regno à Christianis Europæ Principibus juvaretur, non tantùm ex Christianâ charitate & spe proferendi per Africam Christiani imperii, sed & ad infringendam Turcarum potentiam, si mare rubrum illis eriperetur, & Ægypti commercia infructuosa redderentur. ⁽⁴⁴⁾ At proh dolor! ita affecti sumus erga alias Christianas nationes, ut nisi per omnia easdem de rebus divinis nobiscum amplectantur sententias: vel nisi partem bonorum & præmia ampla polliceantur, æquis oculis videre possimus, ut pereant: illorumque opibus infensissimorum Christiani nominis hostium res augeantur; non considerantes, in nos tandem malorum omnium summam redundaturam: nosque aliquando, nisi Deus avertat, discordiæ nostræ poenas duros.

Sic *Imperatores Græcos*, multosque Orientis Principes, ²¹ opibus nostris juvare & sustentare distulimus, donec prædæ Ottomannis fierent. Sic, nemine nostratium sollicito, Æ-²²gyptus in Turcarum venit potestatem, maximum profectò potentiæ eorum additamentum; quasi verò nefas esset, canes alere, eosque in lupos armare aut concitare. Quòd ve-²³rò Habessini non magis ambient Christianorum Europæ societatem, illorum vel ignorantix vel cum Latinis discordiæ tribuendum. Adhæc graviter in eo, peccant, quòd portus²⁴ & insulas maris rubri in Turcarum manibus jam ultra seculum relinquunt, ut quasi arbitri sint, & rerum & personarum, quæ vel exeunt, vel ingrediuntur. Non enim intelligunt, ²⁵vix ullam potentiam satis magnam aut validam esse posse, quæ non aliquem maris portum possideat.

Cæterum reditus regii non in pecuniâ numeratâ, sed in²⁶ proventibus regionum naturalibus, æquisimo tributi genere, consistunt. ⁽⁴⁵⁾ Aliæ enim *aurum: aliæ equos, jumenta, pecudes, frumentum, coriaboum*, & similia præstant: paucæ, ubi textores sunt, etiam *vestes*. Aurum rude & informe affe-
runt, prout ex fluminum arenâ, vel arborum radicibus erui-
tur: vel levi labore ex summâ tellure carpitur. Monetam
enim

enim cudere nesciunt, sed veterum more metalla ponderant. ^{as p[ro]p[ri]e}
 28 In quo ab exteris mercatoribus plerumque decipiuntur, qui
 aurum probæ notæ esse negant: & propterea mercibus vili-
 29 bus commutant. Quanto melius sibi atque suis consultu-
 rus esset Rex, si nummis à se cufis omne totius regni aurum
 redimeret & signaret, suo & subjeutorum emolumento.
 30 Enaream mille *et* quingentas auri uncias pendit; ^u olim multò
 plus: Susneo verò mille, interdum *quingentas* solum dedit, ^{B. T. I, 23.}
 cum Gallanorum bello, aut discordiis internis Enareenses
 31 distinerentur. Ex Gojama quotannis circiter *mille et cen-*
tum uncia penduntur, & *vestis* aliquantum, *trium millium*
patacarum Lusitanicarum seu Talerorum Germanicorum
 valore: adhæc *ducenti tapetes* gossypini, valde lati & arcè
 32 texti, singuli unius ferè unciaæ pretio. Olim etiam equos de-
 derunt, sed hoc tributi genus *Malac-saghedus* illis ^omisit,
 quo latrocinantibus Gallanis eò melius resistere possent.
 33 Porro ex Tigrâ *viginti quinque millia patacarum*; ex Dem-
 beâ *quinque millia*: tantundem ex aliis regnis, & sæpe minus,
 34 redit. Præterea *vectigalia* habent, sed primatibus ferè uten-
 da fruenda conceduntur, exceptis Lamalmonensibus, celsis-
 simi illius, quem diximus, montis, quâ transitus est mercato- ^{1, 6, 2.}
 rum merciumque omnium in Habessiniam ex mari rubro
 35 venientium, quæ Rex sibi reservavit. Possidet etiam ipse
fundos et prædia sua, ex quibus omnis generis edulia, decem
 36 vel duodecim jumentorum onere proveniunt. Denique
 Dembeæ, Gojamæ atque Bagemdræ agricolæ *frumentum*
 atque *cibaria* præstant. Ex Dembea *decem* vel *duodecim* far-
 cinas annonæ accipit, quæ inter milites, quibus nulli agri: vel
 37 inter pauperes dividuntur. Sed præcipuum *armentorum*
 tributum est, quod superiori seculo demum cœpit, quo ar-
 mentarii ternis annis decimam bouum suorum solvere tenen-
 tur, quod idem est ac si quotannis trigessimam darent. To-
 tum autem imperium ita divisum est, ut quotannis certæ
 38 pensiones bouum Regi obveniant. Præterea quilibet textor
 Christianus annuatim *vestem* ex gossypio, Muhammedanus
 verò *Drime* seu Patacam pendit, unde Regi quotan-
 nis ferè mille imperiales redeunt.

39 Perexigui certè sunt hujus imperii reditus, si tot tantasq;
 regiones spectes. Sed contra reputandum, *pretia* omnium
 rerum esse vilissima; bovem maximum sesqui talero emi-
 posse;

u) Quindecim millia sunt Patacarum Lusitanicarum, sive imperialium Germanicorum.

posse; *militēs* opsonio ferè contentos vivere: & salaria ministrorum non pecuniâ, sed mercibus solvi. Adhæc si rerum⁴⁰ omnium copiam spectes, sat amplæ & exuberantes sunt Habesfinorum Imperatoris divitiæ; non quòd gemmis aut margaritis diadema illius coruscet: aut plenæ sint pecuniâ arcæ: aut vasis aureis & argenteis splendeat domus: aut peregrinis ferculis distendatur mensa: dum interim subjecti egestatem, ministri paupertatem, milites inopiam patiuntur; sed suppetunt illi, quæ ad modicum victum, & tenuem ami-⁴¹ctum pertinent: *ad bellum* autem *viri militares atque bellicosi*, scil. populares pauperes, nullis domi deliciis retenti, ad arma prompti, quibus aurum & argentum & quæcunq; homines pretiosa & desiderabilia putant, si ratio & iustitia adsint, faciliè parare possis.

B. T. I, 21.

CAP. XI.

*De urbe Regia Axuma Regumque
inauguratione.*

1. *Axuma* Habesfinorum quondam Regia, 3. hodie *pago* similior; 4. aliò translata Imperii sede. 5. Sic olim Occidens à Græcis Imperatoribus neglectus. 7. Illius urbis *situs* bonus. 8. Ibi *auspicia regni* olim capebantur. 10. *Inaugurationis* ritus mirabiles. 13. Vbi Rex Israeliticus creari dicitur. 18. *Panca* aliàs Habesfinis oppida; 22. quia vicatim habitant: 24. *nulla arces aut castella*. 25. Mirantur urbes magnas stabiles.

1, 1, 8.

Regia Habesfinorum urbs, totiusque regni quondam¹ metropolis AXUMA ἄξιμα: *Acsum*^{*} Habesfinis dicitur, ⁽⁴⁶⁾ unde eos *Axumitas* quondam vocatos initio statim memoravimus. Pulcherrimis structuris, basilicâ, obeliscis,² epitaphiis aliisque ædificiis Regiis ornata olim fuit; quorum aliqua *literis ignotis* inscripta, antiquitatis argumento adhuc visuntur; at bellis dejecta, vel vetustate exesa. Urbs ipsa *diruta* & *pago similior* est; adeò *instabilia & fluxa sunt*, quæ *multis mortalium æterna putantur*. Quot urbes, quot monumenta desolata passim jacent, quorum autores sciuntur? imo quot adhuc extant, quorum autores ignorantur? ⁴ Decevit sensim urbs ista, ex quo à Regibus suis, aulâ procul abscedente, *deserta* fuit, emolumentis, quæ dominantium præsentia afferre solet, privata. Sic translata Byzantium Imperii⁵ Romani sede, Occidens neglectus fuit; idemque fatum procul-

* de quo Nonnosus in Biblioth. Photii, n. 3. p. m. 2. Ἀξιμα πόλις ἔστι μέγιστη, καὶ ὡς ὅσον μετρόπολις ἂν ὅλης Αἰθιοπίας. Auxumis urbs maxima est, & quasi metropolis totius Aethiopiæ; malè certè *Chaxumo* apud Alvarez. c. 37. Plura de ea habes in Comment.

cul dubio experta fuisset Roma, ⁽⁴⁷⁾ quod Axuma, nisi Episcoporum suorum, nunc Pontificum Romanorum, curâ restaurata fuisset. Tempore belli Adelenfis, deinde sub Rege Menâ defectione Proregis Tigrensis, & invasione Turcarum profus vastata fuit; ut hodie vix centum colonis habitetur. Itaque urbem magnam fuisse, rudera tantum ostendunt.

⁷ *Sita* est in decimo quarto & dimidio gradu latitudinis Septentrionalis, campis circum fertilibus, iisque amœnis, atque Regiæ urbi convenientibus. *Quadraginta quinque leucis* Lusitanicis, sive sex vel septem dierum itinere, ob interjacentes montes difficili, à Mari rubro distat. *Auspicia regni* hoc in loco capeffere soliti sunt Reges prisca: nec coronationem neglexit Rex Susneus, quamvis inaugurationis ceremonias, cum eas tribuno Lusitano narraret, ut ineptas ipse derisisset. Nam *multa Principibus vulgi gratia facienda sunt, quæ supervacanea aliis videri possunt*; ut ferè sunt solennes prisca ritus à simplicioribus inventi, & à prudentioribus retenti. ⁽⁴⁸⁾ Eos ex *Tellezio* breviter referemus. *L. III. c. 53.*

Cùm Susneus coronaretur, primò rituum solennium Magistri ex commentariis suis, quomodo, & quo ordine quæque facienda essent, Regi prælegerunt. Deinde, instructo qui aderat exercitu, peditatus præcessit: hunc secuti sunt equites phalerati: deinde aulici comiti, & pulchrè ornati: mox Imperator ipse in generoso equo ac festo cultu conspicuus, Damascena tunica punicea intus, externè togâ Attalicâ, manicis angustis & ad terram demissis, ornatus.

¹² Cùm accessissent ad saxum quoddam ingens, peregrinis characteribus notatum, *haud procul templo Axumensi*, juxta quod solennia inaugurationis peragi solent, Imperator cum aulâ totâ equis descendentes humi in pretiosis tapetibus constitunt.

¹³ Tunc *virgines Axumenses, funem sericum prætendentes*, viam occupaverunt; Regemque transire volentem semel atque iterum interrogaverunt; *quis esset?* respondenti: *Rex sum Israëlitarum: utique non es noster Rex, regesserunt.*

¹⁴ His dictis subridens retrocescit. Tandem, tertiâ vice interrogatus, respondit: *Rex sum Sionis*; strictoque acinace funem scidit, quo facto exclamaverunt virgines: *revera es noster Rex Sionis.* Simul sublatis in cœlum clamoribus, explosis, quæ habebant, sclopetis: concentu tubarum, tiliarum, atque tympanorum circumjacentes montes reboaverunt.

Quibus peractis Metropolita Simeon, cum universo Ordine ecclesiastico, clericis, Monachis, & canonicis hymnorum ac psalmorum cantu, Regem in primum templi atrium deductum, ceremoniis solitis coronavit. Rex inauguratus templum intravit: post actam Eucharistiam sacrâ cœnâ usus fuit. Eâ finitâ equitans in castra rediit diademate redimitus; *sceptro* enim in Æthiopiâ non utuntur: neque *corona* aliud quid est, quàm galerus lato margine holoserico cœruleo duplicatus, & bracteis aureis atque argenteis in modum liliorum ornatus: & quod mireris, *adulterinis gemmis* (veras enim eos non habere diximus) *interstinctus*.

1, 7, 13.

Præter Axumam nullæ in Habessiniâ urbes & *pauca oppida* sunt. In Tigra regno est *ደባርዋ*: *Dobarua* Proregum sedes & *ፍሬሞና*: *Fremona*, ubi primâ patrū Societatis Residentia, ut vocant, à Lusitanis ampliata fuit. *Gubay* oppidum est Dembeæ, Reginae habitatio, *Nanina* in Gojama Lusitani diu habitaverunt. *ጠገላ*: *ወላይ*: *Macana-çelaçè* in Amhara. Plura nominare operæ pretium non est: nec constat an adhuc extent; nam ob vilitatem ædificiorum æquè facile deseruntur & desolâtur. Quippe *vicatim habitant* Habessini; quia ædes conjungere non amant, multarum ob id litium expertes. Neq; enim de tigno jungendo, luminibus obstruendis: vel cæcâ pariete aperiendo: aut stillicidio avertendo, actiones metuunt. In locis cultis atque fertilibus agros vicis atque villis veluti confitos videre est, haud inamoeno aspectu. *Neque arces aut castella habent*; decantatissima enim Amharæ loca *ገዢዎች*: *ጠላን ገዢዎች*: ubi Regum liberi olim custoditi fuerunt, rupes esse, supra monuimus. *Mirantur* Habessini tot magnas apud nos urbes, easque stabiles & vicinas interfedari; vix enim ligna atque pabulum sufficere putant, tot hominibus atque jumentis tam diu uno in loco hærentibus; scilicet ipsi ubicunque castra ponunt, sine modo atque ordine obvia quæque cædunt atque avehunt, nullâ futuræ necessitatis sollicitudine; neque enim flumina sua navigant: neque convehendi aut coacervandi modos norunt; sine provisu futurorum in diem viventes.

4, 4, 33.

Alv.

1, 6, 10.

y) Sic cum J. Cujacio I. Observ. 31. legendam & exponendam cenſeo l. Eos 40. ff. de ſervitut. præd. urban. loco lectionis vulgata: aperto pariete communi, Græc. & *ἄνοιον* *ἄνοιον*.

CAP. XII.

De aulâ Regis, apparatus mensæ & officiis aulicis.

1. Reges sub *tentoriis* degunt. 2. P. Pays primus *palatium* extruxit. 3. *Gorgora*; 4. quod miraculo simile Habessin. 6. *Mensa regis* superba, non lauta; 8. humilis. 9. *Pro mappâ* placentæ sunt. 10. Nulli *orbes*, nec *cultri*, &c. nec *sal*, *piper*, &c. 14. *Fœmina ministrant*. 13. *Cibi simplices*; 14. Regi Magnatibusque *in os* inferciuntur. 17. Post cibos potant. 18. *Psalterium* totum in epulis regis peroratur. 20. Modus excipiendi *Legatos* antiquus. 25. Nunc mutatus. 26. Primi aulæ ministri olim duo. 27. Ob nimiam potentiam 28. tandem abrogati. 32. Nunc *Ras* in bello ac pace summus est. 35. Post quem duo *Aula Magistri*; *Superior* & 36. *Inferior*; eorum officium. 38. Hinc *Præreges*, *Præfecti*, *Consiliarii*, &c.

Relictâ igitur Axumâ Reges Habessinorum nuspiam stabilem regiam, nullaque palatia habuerunt, *tentoriis* contenti. At P. Petrus Pays, de cuius viri solertiâ plura suo loco ^{3, 10, 8.} dicemus, Regi domum ad formam Europæorum extruxit, incredibili labore & industriâ; cum opifices idonei deessent, eos omnes ipse docere, illisque in opere instar Architecti præesse necesse habuit. *Gorgora* in peninsulâ quadam lacus Tza- ^{A. I 614.} nici, ubi Rex hybernare solitus erat, commodissimo & amœ- ^{B. T. IV, 13.} nissimo loco palatium ædificavit, cœnaculis, conclavibus, podiis atq; menianis ornatissimum, unde prospectus in lacum & circumjacentes campos jucundissimus dabatur; ita ut villæ summæ alicujus Europæ Principis non cederet. *Miraculo* id fuit Habessin; qui unam & alteram contignationem, quam superædificari posse non putaverant, cum stupore viscebant, & אֶת : אֶת : אֶת : Domum supra domum vocabant. Quippe ad eum diem Patribus non crediderant, tot sumtuosa palatia, splendidas basilicas, & monasteria magnifica in Europâ dari. Ista enim narraverant Habessin, ad ostentandam ecclesiæ Romanæ magnitudinem & majestatem.

Mense regis apparatus à nostro diversissimus est, paulò majore superbiâ, at multò minore luxu; etenim prorsus nemo ad convivium adhibetur, vel si maximè ex primoribus aliqui invitentur, expectare coguntur, quoad Rex surrexerit; tum demum ad eandem mensam accumbunt, & reliquias Regis consumunt; idque illis valdè honorificum videtur. Patribus Societatis id honoris datum, ut, ante Susnei ^{B. T. III, 32.} cubiculum, in eodem triclinio separatim pranderent. *Duae humiles* mensulæ rotundæ, octodecim fere palmorum am-

bitu, in solo stragulis constrato locabantur, una minor Regi: altera major patribus, *sine* ullis tamen sive *mantilibus* sive mappis, quarum loco *placentis* triticeis vel filigineis, ambitu sex palmorum latis, atque tenuibus, mensæ operiuntur; ita panisillis pro mantilibus est, quæ famuli non amovere, neque componere aut lavare opus habent; cum cibis enim consumuntur. Non *orbes*, non *cultros*, nec *furculas*, nec etiam *cochlearia* apponunt. Imò ne *salinum* quidem: nedum *piperarium* aut *sachararium*: nec quidquam luxuriosi instrumenti hîc visitur. magno illis tempore belli compendio, nobis impedimento; ubi tot equi, tot plaustra, vehendo culinario instrumento, alendisquæ tot luxuriæ ministris requiruntur. *Dapes à fœminis* inferuntur, non in aureis vel argenteis vasis, sed fictilibus patinis latis, minimèque profundis, nec furto aut rapinæ obnoxiiis. Ex argillâ nigrâ fiunt, & operculis è stramine affabrè factis, pictisque ceu pileis teguntur. *Cibi simplices*, olera, carnes, juscula varia, more eorum cocta. Statim ac fercula apposita sunt, aulaea prætenduntur, ne quis Regem vescentem conspiciat; idque jure meritissimo. *Nam* quod vix credideris, & Rex, & summi regni Proceres proprias manus ad os ferre grave sibi putant. Pueri enim aulici cibos secant, offas in os ingerunt, justo majores autem inferciunt, haud secus ac si a tiles aves saginarent. Etiam micas, quæ fortè decidêrunt, colligunt, easque jusculo interdum benè tinctas ori induunt. Mos quoque crasso tegumento velandus; delicatulis certè nostratibus, qui vix ex eadem lance cum convivis edere sustinent, cum fame surgendum esset. Hoc verò magnates commune cum privatis habent, quòd *potum* post epulas differant, cibos ceu stabimenta ventris præmittentes.

B. T. d. l.
p. 288. b.

Gregor.

Id autem silentii velo tegendum non est, quòd precibus epulas incipiant & finiant, quarum nonnullos nostrorum aulicorum pudet, qui vix benedictiunculam exspectare possunt, cum hîc *Psalterium* sæpe *integrum* in frequentibus conviviis sine morâ epularum recitetur. Etenim is, cujus id officium est, inter præsentis omnes dispertitur psalmos; Rex ipse, quique ordinarii sunt, jam pensum suum norunt: longiores inter plures dividuntur: breviores aliquot ab uno solo recitantur; ita à diversis brevi spatio totum *Psalterium* peroratur. *Id enim* omnium manibus teritur, neque alium librum

brum quotidianarum precationum habent. (49)

20 *Modus excipiendi* Legatos longè diversus est ab eo, qui olim usurpatus fuit, Narrat enim Alvarez, post longam ^{cap. 69.} moram & magnum fastum, à crebris internunciis quater interrogatum fuisse Legatum Lusitanicum, Rodericum Limaxum: *unde cum suis venerit?* nec aliud responsum primo die accepisse, quàm *gratum esse illorum adventum*; neque illis Regem videre datum, & tamen munera allata ibi relinquenda fuisse. Quoniam sine donis coram Asiæ vel Africae Regibus comparere non licet: neque ulla bonæ expeditionis spes est. Contigerunt etiam illi Legato insolita nonnulla, nobis inurbana, scilicet, ne à quoquam, priusquam Regem salutasset, visitaretur, & similia. Aliquoties vocatus, & ad colloquium primò interpositis aulæis, tardè demum ad videndum & salutandum Regem admissus fuit; sive moretum temporis apud illos ita recepto: sive quòd *Rodericus Limanus* non pro Legato Regis, sed à Governatore Indiæ missus haberetur: maximè quòd nec dona regia attulisset, nec literis à Rege instructus venisset. *Quæ hodie* multò aliter se habent; nam superbiâ tot cladibus acceptis depositâ, comitatem & urbanitatem in virtutibus ponunt.

26 *Intèr* officia aulica eminebat olim dignitas illius qui *ἄρξ: πρῶ: Βαβυδεδ* vocabatur, cujus generis *duo* aulam regebant, alius *manus dextra*, alius *sinistra* dictus. *Penes* hos summa rerum: hi secretorum omnium participes erant: cum his solis Reges familiariter loquebantur: à paucis aliis conspiciebantur; quasi majestas in arcano venerabilior esset.

28 Sed Regibus tanta potentia tandem gravis esse cœpit: quidam etiam eâ abusi sunt. *rara à hominum moderatione, omnia posse, & non omnia concupiscere.* Dantur enim exempla eorum, qui, cupidine retinendi imperii, dominis suis malam gratiam pro maximo beneficio reddiderunt; autoritatem, quam à Principibus acceperant, in illos vertentes. (50)

30 Eo factum, ut vel Reges populo invisi perirent: vel ministros, à se in summum fastigium evectos, cum periculo suo rursus deturbarent. Longè sapientius illi Principes agunt, qui maximam potestatem sibi retinent, nec summam rerum uni soli credunt: nec minus providi ministri sunt illi, qui eam non affectant, *tutius enim & facilius imperii munia à pluribus administrantur.*

In illorum locum successit summum munus illius, qui Æthiopicè Ἐπὶ: *Rās* ab Arabico راس, *caput* vocatur. Cujus instituti ratio primò fuit *Ducatus belli*. Verùm ut autoritas bellica & rei militaris gloria aliis muneribus facillè præpollet: ita brevi factum, ut hi summi Duces bellici super reliquos omnes exurgerent, & arbitri regionum consiliorum, adeoq; præcipui rerum agendarum ministri & domi forisque haberentur. Talis fuit *Ras-Athanasius*, qui primò Zadenghelum: dein Jacobum deposuit. Quare Susneo haud visum alii quàm fratri uterino *Raas-Seelaxo* tantam dignitatem conferre. Post hunc duo sunt *Aula Magistri. Superior* Ἐπὶ Ἐπὶ Ἐπὶ: *Bellatenot Gueta*, q. d. *famulorum herus*, jurisdictionem in majores magistratus, Proreges, Præfectos, Præsides provinciarum & judices inferiores exercet: *Inferior* verò Ἐπὶ Ἐπὶ Ἐπὶ: *Dakak Bellatenot Gueta*, familiam aulicam, stabularios atque reliquos regios famulos regit; qui plerumque servilis conditionis, & diversarum nationum sunt. *Manumissi* verò ad officia & dignitates evehuntur. Reges enim Libertos sibi maximè fidos fore putant, quos aliàs nemini fortunam suam debere sciunt. (51)

2, 6, 77. &c.

Post istos aulæ magistros sequuntur *Proreges* & provinciarum *Præsides, Præfecti castrorum*, (de quibus mox) *Senatores* sive *consilarii Regii*, qui vocantur Ἄντι: *Pratores* & *magistratus minores* Ὀζῆ: dicti nulla distinctione (ut vulgò loquuntur) superioris vel inferioris jurisdictionis, *h. e. meri vel mixti imperii*; nam & notionem criminum, & jurisdictionem simul habent. Præfectum Prætorianorum Ὀφῆ: Ἄντι: *Custodem ignis* vocant, Regem haud absurdè igni assimilantes. Nam, qui propè Reges & Principes agunt, ceu juxta ignem incallescere, sed, nisi prudentiâ utantur, graviter aduri possunt.

CAP. XIII.

De castris regis.

2. Regii tentorii descriptio. 3. *Castra metationis* pulcher ordo. 6. Eadem semper castrorum dispositio. 10. Quatuor partibus constant. 11. Olim in *Shevva* fuere: nunc in *Dembea*; 12. non uno tamen in loco. 13. Eorum amplitudo. 14. *Vibi* quasi *ambulatoria*; 15. veluti illa natans in India. 17. Castrensium ingens potentia.

Vana sunt, quæ de aliâ regia, vel metropoli Habessinorum præter Axumam à nonnullis finguntur; nam Re-

ges continuò sub tentoriis degunt, five ædificiorum infueti:
 five quòd crebra bella & longinqua itinera haud diuturnam
 quietem patiantur. *Regium* tabernaculum amplissimum, *Alv. c. 88.*
 colore album, in medio castrorum eminet, spatio sat amplo
 circum relicto, tam contra vim ignis, quàm ut turba aulico-
 rum, nec non iumenta atque equi procerum peregrè adve-
 nientium locum habeant. Deinde duo templa, nec non *Re-*
gina, ejusque comitatus tabernacula visuntur. Posthæc ma-
 gnates, amici & necessarii Regis, cæteri que aulici tendunt.
 3 Quatuor autem partibus constant castra, quarum quælibet
 suum præfectum habet: anterior pars vocatur $\Delta\dot{\tau}$: *Frons*,
 q. d. *Antica*, & præfectus ejus $\Delta\dot{\tau}$: $\lambda\theta\zeta\zeta$: *Fit aurari*. Po-
 4 sterior verò pars $\lambda\lambda$: *Chuala*, post q. d. *Postica*. Prior ille præ-
 cedit capiendo idoneo loco, ubi lignorum & graminis satis,
 maximè verò juxta flumen vel lacum aliquem; ne aqua desit.
 5 Is primò præaltam perticam cum vexillo Regio erigit; quo
 viso, procerum metatores, sumtâ mensurâ, herorum suorum
 tentoria figunt. Post illos cætera militaris turba multi que alii,
 qui vel victus quærendi, vel negotiorum causâ castra sequun-
 6 tur. Ita paucarum horarum spatio eodem ordine castra
 stant, quo paulo ante visa fuerunt; quilibet enim suum ten-
 7 dendi locum ejusque mensuram novit, quia eadem semper
 est castrorum constitutio, iidemque vici sunt & angiportus:
 eadem fora, eademque plateæ & insulæ; ut, nisi foris alia mon-
 tium, alia camporum atque fluminum facies oculis obversa-
 8 retur, in eodem loco, atque vico morari te crederes. Cum
 per præconem dies profectiois proclamatur, sciunt quan-
 do & quo ordine convasare & proficisci oporteat: qui ad pri-
 mum, qui ad postremum agmen: quique ad dextrum, vel
 sinistrum cornu spectent; ita castra sine tumultu moventur.
 9 Nec ullâ in parte Habessinorum industriam magis lau- *B. T. I, 21.*
 daveris. Eam, longo tempore & continuis bellis acquisi-
 tam, perpetuò retinent, sine confusione pergentes & residen-
 10 tes. Constantiam dispositionis & magnitudinem castro-
 rum vel ex eo agnoscas, quòd eadem dialectus, & eadem vo-
 cabula in iisdem vicis & plateis manent: alia autem in aliis
 eorum partibus, (prout in magnis urbibus nonnunquam fit)
 usurpantur; nam pro $\lambda\lambda$: *Dala*, *Imposuit*, anterioris partis
 vocabulo; posterioris partis vulgò dicit $\mu\omega\zeta$: *Tshammara*.
 11 *Olim in Shewa* fertili atque omnibus rebus abundante regno,
 prius-

priusquam Gallani id occuparent, castra plerumque posita fuerunt: at hoc seculo ferè semper in *Dembea* & quidem duobus, tribus vel quatuor annis, uno in loco. Primis *Susnei*¹² temporibus, circa annum 1607. *Coga* fuerunt. Deinde *Gorgora* Annò 1612. & sequentibus annis. Tandem *Dancazam*, & novissimè 1773. *Guendram* fuere translata, quem locum *Bernierus* quia Regem in eo morari forte intellexerat, Metropolim *Æthiopiæ* vocat, post paucos annos fortè nuspiam apparituram.

Amplissima autem sunt castra ista, tam æstiva quàm hyberna; non enim milites tantum, sed & omnis eorum familia, uxores cum filiis & filiabus pensendis placentis, & aquæ mulsæ miscendæ præsto sunt. Sic armatorum copias turba inermium duplo major: Regem verò ipsum triplo vel quadruplo major vis hominum comitatur. Nec desunt merca-¹⁴tores, opifices, lixæ & calones omnis generis; ut urbs potius ambulatoria, insulæ atque domus mobiles, quàm castra dici mereantur. Vtique tot tentoria & tabernacula procul con-¹⁵tuentibus speciem magnæ urbis faciunt. Sed minus mirum hoc est, quàm quod ex *India* nunciatur: esse juxta *Sumatram* insulam, quasdam veluti urbes in ratibus perpetuò nantes, in quibus nundina atque mercatus habeantur: multosque mortales in illis morari, quibus alia patria non sit.

Cæterum Castrenses (ሕሰገጃ : ገገጃ : Habessini vocant.)¹⁶ in successione Regum, & maximi momenti negotiis, plurimum possunt: illorum nutum & studia Reges in ferendis vel abrogandis legibus sæpè sequuntur: ibi plerumque factiones & seditiones nascuntur. Haud aliter ac alibi prætoriano-¹⁷rum: vel in Regiâ aut metropoli quadam, studia Principum vel plebis præpollent, & reliquis regni partibus veluti exemplum dant, quod imitentur: ita apud Habesinos benè vel malè consultâ omnia è castris originem ducunt. (12)

CAP. XIV.

De re bellica Habessinorum.

1. *Bella* continua. 3. Inducias hyems facit. 4. Habessini boni milites, 5. robusti & agiles. 6. Sine stipendiis militant. 8. Idèd regiones in transitu vastant. 11. Gallani paupertate suâ tuti; 12. Habessini rei tormentariæ imperiti sunt. 13. Sclopetâ pauca, & pauciores adhuc sclopetarios. 14. eosque imperitos habent. 15. Militum numerus in peditatu ut plurimum consistit. 16. Armatura levis. 18. Tympana equestria. 19. Peditum arma. 20. Dimachi nulli: 21. mala militaris disciplina; quia 22. sine metu infamiæ fugiunt. 23. Impetu prælia patrant. 24. Rupes illis pro

enim eos ita disponunt, ut post aggerem vel vallum ab hostium incurfu tuti esse possint. Itaque semel explosum sclopetum, ingruentibus magnâ velocitate hostibus, dum celeriter referre non possunt, nec etiam pulvere pyrio abundant, abjiciunt. Exercitus regius maximus, nunc temporis, quadraginta quinque hominum millia vix excedit; in quo quatuor tantum vel quinque millia equitum: reliqui pedites sunt. Generosos & agiles equos, quales supra descripsimus, Habesini alunt, sed eos non prius conscendunt, quam cum hoste congregiendum sit. Ipsi in mulis mollius equitant, equos juxta ducentes. Velitum more leviter armati sunt, & quamvis pollicem tantum pedis angustissimo stapedi immittant, ne scilicet lapsu equi pede hæreant, firmiter tamen equis insident. Gladios atque spicula, nec non lanceas & veruta gestant, hisque summâ vi eminus pugnant; mox gladiis vel hastis rem gerunt, parmâ muniti. Tympana equestris, sed nostris majora usurpant; Regia, quæ maxima sunt, ῥ-η: οὐζὸν: ἄ: *Vrsi* & *Leonis* nomine veniunt. Adhæc litui & tibiæ Regem præcedunt. *Pedites* plerumque duabus hastis instructi sunt; quarum alteram ceu pilum in hostem vibrant, alterâ dimicant scutis recti. *Dimachis* non utuntur, quod tamen in tali regione maxime necessarium esset, ut cum aditus equitibus sunt præclusi, pedites certent. Sed disciplina militaris Habesinorum non laudatur. Ducum magis, qui eos regere nesciunt, quam militum vitio. Fugientes enim sine infamiæ aut poenæ metu: neque transmitters fugientes, aut hi sese rursus colligere docentur; quare primâ acie concussâ, sequentes, veluti torrente, simul abripiuntur. Ne alas quidem subsidiis firmant: neque veteranos à tyronibus segregant, virtutem inæquali misturâ corrumpentes. Impetu fere prælia patrantur; in quo, quia Gallani prævalent, toties Habesinos vicerunt. Ea tamen facile non detrectant, quia cunctatione hostem lassare, & ad occasionem idoneam circumducere, ignavum putant. Quæ res multis Regibus exitio fuit, dum audaciùs, quam consultiùs pugnas iniverunt. Artem muniendi castella, vel aditus munimentis occupandi, prorsus ignorant, rupes stas sibi sufficere putantes. Reges plerumque ipsi, inter bella nati & educati, copiarum suarum ducatum gerunt: vel summum belli Ducem, quem ῥ-η: Ras vocari diximus, creant. Cæterum non hostibus modò, sed etiam

120,7.

B.T.I., 21.

2, 12, 32.

etiam

etiam latronibus valdè infesta est hæc regio ; qui sæpè militum specie turmatim grassantur, & intuta itinera reddunt ; idque impunè, quia Rex & Præsides provinciarum perpetuis bellis occupati, regnum ab his malis hominibus purgare non possunt ; quos si persequaris, montium latebris se tuentur.

CAP. XV.

De bellis superiori seculo gestis ; speciatim de internecino bello Adelenfi.

1. Vetera bella incerta. 3. Intervallum inter Ægyptum & nostram Æthiopiam. 5. Calebi in Arabiam expeditio, & 6. superioris seculi bella. 7. Inprimis Adelenfè 10. calamitosissimum. 12. Lamenta Æthiopum Romæ. 13. Causa calamitatis, segnitia & voluptates Regis: 14. & Turcarum auxilia atque bombardæ. 17. Lusitanorum auxilia pro Habessinibus. 19. Ductu Gamæi 22. hostes vincuntur. 23. Insignis istius fama. 25. Fides ejus tentatur à Graino, 26. sed frustra. 27. Confligere statuit. 28. Cautè agit, ut & Grainus; 30. cujus equus globo trajicitur. 31. Secundum prælium. 32. In quo memorabilis casus. 34. Castra hostium capta; 35. Rupem Judæorum 36. Gamæus aggreditur, & 37. expugnat. 38. Bellum redintegratur. 39. Gamæus fauciat, 40. & in fuga depressus, necatur; 41. quem Claudius ulciscitur. 42. Hortantibus Lusitanis aggreditur 43. Grainum, & vincit. 45. Capt ejus jucundum spectaculum. 46. Regnum stabilis. 48. Post annos aliquot Adelenfes vires reparant, 49. & Claudium vincunt & trucidant: 50. cui Menas frater succedit, 51. qui etiam in acie occiditur. 52. *Sertis ad singhelus* F. Patre felicior. 53. Turcas vincit. 54. Post illius mortem bella civilia ob successionem orta.

Non persequemur nunc vetera nimis & incerta, de expeditionibus Regum Æthiopiæ in Ægyptum; cum nobis non constet, de qua parte Æthiopiæ autores loquantur: & quam latè Habessinorum imperium olim patuerit. Non enim ea, quæ Historici de Æthiopibus Ægypto vicinis prodidè, statim ad Habessinos applicanda; quia intervallum inter Ægyptum nostramque Æthiopiam octo vel novem gradus, sive centum & amplius milliaria Germanica continet: in quo tam amplo spatio Nubia sita fuit, & juxta illam aliarum nationum Æthiopicarum Reges existere potuerunt. Igitur, donèc ipsas Habessinorum historias videamus, incerta pro certis tradere nolumus. At celeberrimæ & indubitatae sunt Habessinorum in Arabiam expeditiones, ut aliqui etiam annos suos ab irruptione eorum supputaverint. Homeritarum Regnum à Calebo eversum supra narravimus. ^{2, 4, 23;} Ut taceamus alia multa bella cum vicinis gesta, quorum historia nobis incomperta, veluti illud, quod Anno superioris seculi 25. cum Nubæis gestum, Alvarezius memoriæ prodidit. Sed luctuosissimum & internecinum fuit, quod cum Ade-

lensibus antiquis hostibus suis gesserunt. Primis quidem regni sui annis David aliquot ab illis victorias reportavit. At postquam Turcæ Ægyptum, nonnullosque Maris rubri portus occupassent, Adelenfes illorum auxiliis aucti, versâ planè fortunâ, superiores evaserunt. Etenim Rex *Adelis Ahmedem* Muhammedanum, vulgò *Grainum* vel *Granium*, h. e. *Scævolum* dictum, ad capiendam vindictam cum exercitu in Habessiniam misit. Is circa annum 1526. Fatagaram occupavit. Primis quidem duobus annis vario Marte bellatum, fuit; at sequentibus duodecim annis, usque ad annum 1540. quo David decessit, semper adversam fortunam experti sunt Habessini. Rex præcipuis regnis exutus, *Mena* filio secundo (quem post Claudium regnasse diximus) capto, precariam animam in rupe *Damo* traxit. In summam desperationem deductæ erant res Habesinorum, ut actum de patriâ suâ putarent. Sic enim lamentantur, qui tum temporis Romæ agebant, in epilogo post Evangelium Johannis impressio:

A. 1548.
N.T. Eth.
p. 100. b.

ⲈⲦⲐⲛ: ⲥⲒⲛⲁ: ⲧⲢⲒⲚⲥ: ⲄⲠ
Ⲅ: ⲛⲓⲗⲥ: ⲟⲩⲛⲧⲧ: ⲤⲚⲥ:
ⲟⲟⲩⲠⲧ: ⲗⲓⲠⲧ: ⲛⲈⲛⲧⲠⲤ
ⲧⲥ: ⲟⲟⲩⲗⲈⲧⲥ: ⲟⲟⲩⲠⲠⲟⲩⲧ
ⲥ: ⲟⲗⲈⲛⲧⲧ: ⲗⲤⲗⲥⲧⲥ: ⲛⲗ
Ⲥ: ⲟⲩⲗⲥ: Ⲥⲗⲥ: ⲢⲟⲚ: ⲛⲗ:
ⲗⲠⲤ: ⲟⲤⲗⲤ: ⲛⲚⲟ: ⲥⲟⲠ
ⲛⲗ: Ⲛⲗⲥ: ⲥⲥⲢ: ⲥⲛⲛ: ⲛⲗ
ⲗ: ⲗⲈⲧⲗ: ⲥ

Merito autem nos flemus, recordantes captivitatis conterraneorum nostrorum: Et vastationis patriæ nostræ: Et combustionis templorum nostrorum: Et librorum nostrorum: Et sanctuariorum nostrorum: Et profanationis monasteriorum nostrorum, per veneficum illum Grainum, hircorum socium, persecutorem Et invasorem ovium, a Waçi-gaçi incipiendo usque ad Mare rubrum.

B.T. I, 19.
P. 49.

Inter causas tantæ calamitatis non minimæ erant, quòd Rex ipse segnitiam corruptus, voluptatibus totum se tradidisset, ut supra meminimus; pellicibus ita deditus, ut quibusdam ex illis idola in palatio suo habere permiserit: præterea Turcæ, Christiani nominis odio, amicum Muhammedanum sclopetariis juverant, quos fulminantes tum primum auditos, Habessini nullo modo sustinere, neque vulnera glandium insueta curare poterant: adhæc Muhammedani plurimi per Habessiniam, ut diximus, sparsi, hostes suæ sectæ secundo favore exceperant. Multi etiam Habessini, ut rebus desperatis fieri solet, fortunam victoris secuti, Regem suum

17 suum destituerunt. Ad interneccionem cuncta spectare vi-
 debantur, cum Rex, per rupes latitans, auxilia Lusitanorum
 18 circumspicere cœpit. Missus igitur Anno 1535. quidam Jo-
 hannes Bermudes Lusitanus; qui Romam primò An. 1538. *B. T. II, 7.*
 (ubi Æthiopiæ & Alexandria Patriarcha junctim creatus *ibid. seqq.*
 fuit) deinde in Lusitaniam Anno 1539. venit: ibique manda-
 tum Regis Johannis III. ad Proregem Indiæ, de auxilio Lusi-
 tanorum in Habessiniam mittendo, ut quidam Tellezius tra-
 19 dit, obtinuit. Ductor eorum fuit *Christophorus Gamæus, id. II, 8.*
 vir fortissimus, qui mense Julio anni 1541. cum quadringentis
 & quinquaginta sclopetariis in Regnum ingressus est, sex
 machinis manuariis, sive minoribus tormentis instructus.
 20 Asperum initio iter habuere; jumentis enim & equis carebant,
 (tanta agrorū desolatio erat!) ut per arduos montes humeris
 21 sæpè cuncta bajulare cogerentur. Pauci hi milites, sed lectæ
 virtutis, & gloriâ liberandi Regni Habesinorum accensi, im-
 22 pigrè labores omnes susceperunt. Quare mutatâ fortunâ,
 qui modò victores erant, ubique fundebantur, bombardas
 paventes. Primò rupem *Amba-Sanêt*, inexpugnabilem vi-
 sam, Gamæus aggressus est, ac de eâ hostes magnâ virtute
 23 deturbavit. Quæ res illi famam magnam: Habesinis verò
 animum addidit vires resumendi. Primò Regis mater de ru-
 pe, in quam non nisi funibus trahebantur & demittebantur
 24 homines, paucis his viris confisa, descendit. *Claudius*, qui
 procul in *Shewa* latebat, venturum se quidem scripserat: sed
 cum per tot hostes salvus transire non posset, Gamæus solus
 belli molem incredibili audaciâ cum paucis Habesinis susti-
 25 nere coactus fuit. Non ignarus erat virtutis Lusitanorum
 Barbarus: neque satis fortes putabat suorum animos contra
 machinas Lusitanorum. Itaque tentare animum Gamæi, si
 mul explorare copias ejus, missoque in speciem legato, *teme-
 ritate ei exprobrare, & tutum abitum, tanquam ab Habes-
 26 sinis decepto, polliceri.* Sed Gamæus, quasi contumeliâ irri-
 tatus, ferociter & contemptim respondit: *se à potentissimo
 Lusitanorum Rege missum ulciscendis Habesinorum injuriis,
 neque retrocedendi, sed oppugnandi Græni causâ venisse.*
 27 Quamvis autem hostium exercitus quindecim millium pedi-
 tum, & mille quingentorum equitum æstimaretur: insuper
 ducenti Turcæ sclopetarii adessent, quos maximè timere po-
 terat; attamen virtuti suorum, quamvis paucorum, fretus,

L. II. c. 15. PRÆLIO BIS VICTORES, RUPEM JUDÆORVM OPPVGNANT.
 configere statuit. Lusitanos autem castris tam diu conti-
 nuit, donec hostes ea aggredierentur. At Grainus suos quo-
 que cohibuit, gnarus paucorum dierum cibos Lusitanis su-
 peresse; quò fame pressi de colle, quem castris ceperant; de-
 scenderent, eoque facilius circumdari possent. Nec illum
 spes sua fefellit; tumultum relinquere coacti fuerunt Lusitani,
 à Barbaris tamen circumveniri non potuerunt; tantum enim
 terrorem causabantur illorum parva tormenta & bombar-
 dæ, ut Barbari, spreto Ducis sui imperio, propiùs succedere
 non auderent. Cumque Grainus suos urgeret, accidit ut glo-
 bulo in coxendice vulneraretur, equo illius simul occiso.
Cadente Duce animus militum quoque concidit; idcirco ter-
 demissis tribus prætoris vexillis, (*ut apud illos moris*) signum
 receptui datum; Lusitani, locum prælii tuendo, se pro victo-
 ribus gesserunt. Post duodecim dies prælium à Barbaris
 redintegratur, paratis ad id Lusitanis. Eodem, ut antea, suc-
 cessu pugnantibus, casus accidit atrox, primò lamen-
 tabilis visus, at mirâ Dei providentiâ victoriæ causa fuit.
 Nam *pyrius pulvis*, dum illum fomitibus accensis festinan-
 ter petunt, ignem concepit; edito tanto fragore, ut equi Bar-
 barorum, Lusitanos jam prementium, territi, vectoribus suis
 amplius non parerent, sed per campum vagi aciem suorum
 turbarent. Quo viso, Lusitani Turcis maximè instabant, in
 quibus potissima barbarorum fiducia; his tandem propulsa-
 tis, reliqui omnes terga dant. Eos tamen procul persequi non
 potuerunt, quia octo tantum equos habebant. Castra ho-
 stium capta & direpta. Sed hyems superveniens prælia dire-
 mit. Eâ jam vergente Lusitani, nihil sibi difficile rati, aliam ru-
 pem arduam in Samenâ, Judæorum dictam, aggressi sunt.
 Adenses illam, pulsos Judæis, præsidio mille quingentorum
 militum infederant. Ampla enim erat, agros, prata, fontes ju-
 gis aquæ, & rivos perennes continens. Judæus autem præ-
 fectus quondam rupis, auditâ Lusitanorum virtute, autor fit
 Gamæo illius oppugnandæ: *multos enim ibi dari equos*: (qui-
 bus indigere sciebat Lusitanos,) exiguum esse barbarorum
 numerum, quos centum Lusitani vincere possent, si per oc-
 cultos calles, quos ipse monstraturus esset, barbaris ex impro-
 viso supervenirent: neque Claudium securum transitum ha-
 biturum, si rupes ista in hostium potestate maneret. Ga-
 mæus ex Reginâ intelligens Judæum vera dicere, expeditio-
 nem

37 nem ipse suscepit, prospero successu. Nam barbaris caesis, octoginta pulchros equos, trecentos mulos, servos multos & praedae fatis cepit. Judaeis rupem restituit, quod audivisset, eos Habessinibus semper fidos fuisse.

38 Interim Grainus, cognito sine tormentis & sclopetis contra Lusitanos nihil effici posse, auxilia à vicinis *Turcis*, & *Arabia Regulis* properè accivit. A *Bassa Zebidensi*, qui tribus millibus Turcarum praesidium Maris rubri agitabat, septingentos, vel ut alii scribunt, nongentos circiter sclopetarios, & decem campestria tormenta obtinuit. Venerunt etiam nonnulli *Arabia Satrapae* amici ejus opitulatum. *Gamæus*, sive ista nesciens: sive duabus victoriis elatior, non expectato, ut par erat, Claudio, qui (incertum quibus de causis) justo diutiùs morabatur: neque etiam Lusitanos, B. T. II, 13. A. 1542. d. 28. Aug. qui equos aliquos adducebant, opperiens: sive denique coactus, quod nullibi tutum receptum sciret, neque Grainum ante exitum hyemis venturum putaret, haud longam moram praelio fecit; sed vim Turcarum non sustinuit; nam dum
39 eos summâ vi trudit, ictu globi in crure vulneratur. Ipse multis suorum; fortissimisque centurionum amissis, à suis, nocte juvante, in proximam rupem rapitur. Saucii & pu- Id. II, 14. gnâ fessi interfecti: reliqui per sylvas sparsi: castra hostibus manserunt. Quatuordecim solummodo Gamæum comitabantur, plerique vulnerati; sine medicaminibus, sine fomentis, inter densa arbuſta, omnis consilii inopes, juxta fontem ægerrimè corpora reficiebant. Sed ibi ab Arabibus & Turcis nonnullis deprehensi, ad Grainum victoriâ exultantem ducuntur. Is, propòſitis centum & sexaginta circiter Lusitanorum capitibus, Gamæo insaniam tentati contra se belli objecit: dein illum, cum animosius respondisset, excruciatum necavit.

Conclamatum rursus erat, cum Rex tandem advenit; Id. II, 15. congressu haud læto, tristis ipse, auditâ Gamæi nece, quem oculis suis videre cupidissimè voluerat: nec minùs tristes, ad quos veniebat; cum ob cladem recentem, tum quod exiguam militum manum secum adduxisset. Igitur tres vel
41 quatuor menses insumti, donec plures copiae contraherentur. Supererant centum & viginti circiter Lusitani, qui mortem Ducis sui vindicare ardebant. Hi vehementer Regem
42 urgent, ut praelium rursus audeat, spem victoriæ certam facien-

cientes. Nam audiverant quod Turcæ, ducentis tantum⁴¹
 fuorum relictis, discessissent, siue mandato Bassæ à quo missi
 erant: siue indignatione, quòd traditus illis non fuisset Ga-
 mæus. Rex, quanquam non nisi octo peditum millia, &
 quingentos equites penes se haberet, ardorem tamen Lusita-
 norum sequi voluit. Et primò prosperâ velitatione aliquot⁴³
 Barbarorum cohortes præmissas fudit: mox Grainum, qui
 exercitum tredecim millium ducebat, aggreditur, & vincit.
 Dux ipse, tot annis Habesiniæ terror, globo à Lusitano ictus,⁴⁴
 occubuit. Turcæ omnes præter quatuordecim occisi. Grai-⁴⁵
 ni caput cum summâ animi voluptate ab omnibus spectâ-
 tum, per pleraque regna & provincias ostentatum fuit. *Illo*
conspecto animam & spiritus resumere Habesini: Regi suo
gratulari: qui defecerant, redire, & necessitatis prætextu ve-
niam petere. Rex, temporum illorum statum considerans,⁴⁶
condonare omnibus, nunc antea confirmare, clementiâ popula-
rium animos demulcere, vires dispersas colligere, omnia de-
nique facere, quæ stabiliendo regno utilia videbantur. Vnum
 modò ex præcipuis belli Ducibus; cui Rex jam ignoverat,
 Lusitani trucidarunt, Gamæi cædem illi imputantes. Mor-
 tem perfidiâ suâ meruisse credebatur; sic iustitia valuit, nec
 invidia facti Lusitanis nocuit. Interea *Gallani*, obscura huc⁴⁷
 usque gens, negligebantur, quamvis multas provincias, bel-
 lo Adeleni vastatas, invasissent; quia in tantam perniciem
 non erupturi credebantur. Major tunc metus ex Adeleni⁴⁸
 bus erat, qui interjecto tempore vires reparaverant, opportu-
 nitatem modò invadendi speculantes. Cum ergo explora-⁴⁹
 tores apud Habesinos neglecta & incuriosa omnia nuncia-
 rent, *Nuro* Ducem magnâ vi in Habesiniam irrumpunt: *Clau-*
dium obviam progressum fundunt: & circumventum, ut
 supra memoravimus, trucidant. Post cædem *Claudii Me-*⁵⁰
nas frater regnum obtinuit, popularibus suis ob superbiam
 & sævitiam invisus. Exinde nata *bella interna*: Turcæ in re-⁵¹
 gnum vocati, Regem prælio victum vitâ privarunt; atque
 tum *Arkiko* portu, & insulâ *Matzuâ* potiti sunt, ut alibi
 narravimus. Filius ejus *Sertza denghelus* patre multo feli-⁵²
 cior fuit; magnâ enim gloriâ multas res præclarè gessit. Tur-⁵³
 cas quidem è Tigrâ, non verò portu & insulâ eiecit. Conti-
 nuis bellis, partim cum Gallanis, partim cum rebellibus, tri-
 ginta tres annos regni sui transegit. Post ejus mortem *crebra*⁵⁴
bella

A. 1547
m. Febr.
B. T. II, 16.

Id. II, 17.

Id. II, 29.

2, 6, 25.

A. 1559.
m. Martio.
2, 6, 33.

1, 16, 6.

2, 6, 36.

2, 6, 55.

bella civilia ob successionem regni inter Regios juvenes suscepta, Habessinorum vires debilitaverunt: Gallanorum verò auxerunt, ut ex eo tempore ad hunc usque diem debellari non potuerint. Quæ verò *bella sacrorum causa* tempore Patrum Societatis gesta fuerint, infra dicemus.

310. & seq.

CAP. XVI.

*De fœderibus & legationibus**Habessinorum.*

1. Ad *Lusitanos*, famâ inclytos, 3. *Helena* Legatum mittit *Matthæum Armenum*, 4. exterum cur? 6. Qui post longam in *India* moram in Lusitaniam venit. 7. *Suspectus* ob varias causas. 9. Legatur vicissim *Odoardus Galvan*: 10. cui *Rod. Lissimus* surrogatus; ejus sacerdos *Alvarez*. qui 11. post sex annos demum dimissus, 12. adjuncto *Tzagazaabo* cum literis ad Pontificem. 13. quas tamen non ipse, sed *Alvarez* Romam tulit, 14. Leguntur Bononiæ publicè cum applausu, sed vano, quia Claudio alia mens fuit. 15. Sed acceptis Lusitanorum auxiliis, 18. *religionem* Latinorum averfati non sunt. 19. Vnde spes accessionis ad Roman. Eccles. 20. Missæ ad *Papam* *Epistola*: & 21. *Legatio* decreta, sed 24. eventu caruit. 26. Postea *interrupta* cum Europæis *commercia*: nec intromissi nisi prius tentati matrimonio. 27. *Legationes Habessinorum* raræ; 28. nisi fortè *Constantinopolim*: & 29. semel *Bataviam* in Indiâ. 30. *Legati* plerumque *exteri* sunt. 31. Fictum cum *Persis* fœdus.

Quo tempore *Lusitani*, classibus in *Indiam* profecti, multos mortales bello aggressi sunt, fama eorum etiam ad Habessinorum aures pervenit; qui Saracenorum potentiam labefactari gaudentes, & *Aegyptum*, *Patriarcham*que suum *Alexandrinum* in libertatem vindicari: & iter *Hierosolymitanum* (quod plurimi cupidè expetebant) patefieri posse sperabant. Jamque *Petrus Covillianus* (de quo supra) apud^{2, 1, 5.} Habessinos erat: illisque de Lusitanorum rebus certiora narraverat. Igitur *Helena*, quam *Davidis* aviam, regni que administratricem fuisse diximus, circa annum superioris seculi nonum, Legatum ad Lusitanos misit *Matthæum*, natione *Armenum*, Arabicæ linguæ, rerumque peregrinarum^{2, 6, 13.} probè gnarum, addito nobili juvene Habesino. Extero^{Proem. n. 7.} uti voluit, sive quòd neminem inter populares ad talem legationem obeundam idoneum reperiret: sive quòd neminem suorum tutò pervadere posse crederet ad Lusitanos, plerisque vicinis ob direptionem navium Saracenicarum valde invisos. In magno fanè periculo Matthæus, & aliquamdiu captivus fuit; variis tamen artibus è manu Arabum elapsus, *Goam* ad *Albuquerqueum* Indiæ Proregem cum comite suo pervenit. Qui illum, etsi splendide excep-

T

ptum,

ptum, in Lusitaniam mittere dubitavit; quòd ista legatio ne-
que dignitati, neque magnitudini famosi illius Presbyteri Jo-
hannis respondere videretur. Mandatum igitur à Rege suo 6
prius opperiebatur. Tres annos in Indiã detentus Matthæus,
circa annum Christi 1513. demum in Lusitaniam venit. Lite- 7
ræ² quas ab Helenã attulit, Æthiopicã simplicitate, sine ul-
lius tituli præfatione scriptæ, plus continere, quàm præstari
2, 1, 52. posset, videbantur. Commeatum enim, aliasque res mille 8
navibus necessarias, liberaliter obtulerat. Id pro vanã jactan-
tiã à Lusitanis habitum, qui fortè naves suas Indicas intelle-
xerunt, Helena autem de navigiis accolarum Maris rubri lo-
cuta fuerat. Ipse Matthæus mercator vulgaris, sine regio co- 9
mitatu, vix apparebat dignus tanto munere: & pudor agniti
falsi Legati metuebatur. Post longam cunctationem tan-
dem agnoverunt: & vicissim alia legatio ad Habesinos de-
creta; missusq; *Odoardus Galvan*, qui eã fungeretur. Huic¹⁰
in itinere fato functo *Rodericus Limans* succesfit; cujus sacer-
dos fuit *Franciscus Alvarez*, qui Itinerarium Lusitanicè sty-
Proem. n. 8. lo simplici & plano scriptum reliquit, postea in varias linguas
B. T. II, 5. translatum.^a Sex annos in Æthiopiã Legatus iste hæsit, pri-
usquam à Rege dimitteretur, quòd vicem, ut videtur, Lusita-
nis redderet. Tandem eum dimisit, addito *Tzaga-zaabo*¹²
cum literis ad Pontificem & Regem Lusitaniæ, insolenti illo
2, 1, 44. titulo, quem supra retulimus, scilicet ornatis. Sed, quod¹³
mireris, *Tzaga-zaabus* Romam non venit, usque in Annum
1539. Vlisiponæ retentus. Alvarezio commendatæ fuerunt
epistolæ,^b qui eas Bononiam detulit, simulque de Regis Ha-
bessiniæ erga sedem Romanam obsequio prolixè disseruit.
Lectæ fuerunt coram Clemente VII. Pontif. Max. & *Carolo V.*¹⁴
Imperatore, magno aulæ Romanæ applausu, sed irritò even-
tu; nam & ista, & quæ *Johannes Bermudes* postea in eandem
sententiam Romanis nunciavit, *Claudius* Rex planè rata ha-
bere noluit; tanquam nunquam mandata, neque sic intelle-
cta, sed totum hoc legationis negotium, adeoque literæ ipsæ,
operã

2) Reperiuntur post præfationem Itinerarii Alvarezii, ut & in libello Damiani à Goëz:
De Legatione Magni Indorum Imperatoris ad Emanuelem Lusit. Regem, primum
Antverpiæ excuso, deinde Dordraci Ann. 1618. recuso: sed lapsus memoriã est
Tellezius II, 5. dum scribit: Matthæum attulisse Davidis Epistolam titulis plenam.
Id enim de Tzaga-zaabo vel Alvarezio accipiendum.

a) Michaël de Selves Hispanicè; Alii Italicè & Germanicè verterunt; Paul. Jovius idem
Latinè reddere promisit, sed non præstitit.

b) passim extant apud Alvarezium. Dam. à Goëz de Æth. moribus; & Tom. II. Hisp.
Illustratæ p. 1290.

operâ & studio Lusitanorum confictæ fuissent; de se certè N.G. II, 18.
 15 constanter negavit, tale quid in mentem sibi venisse. Inte- P. 321.
 rim afflictis Habessinorum rebus, auxilium quadringento- 2, 15, 18.
 rum quinquaginta armatorum, orante *Johanne Bermude*,
 in Habessiniam missum, mandato Regis *Johannis III.* ut qui-
 16 dem *Tellezius* narrat. At *P. Petrus Pays* (cujus relationem L. II. c. 6.
L. II. cap. septimo ipse edit & laudat) disertè scribit, imploran- P. 114. b.
 te *Regina Æthiopiæ* id factum: & *Stephanum Gamæum*, qui P. 117. a.
 aliam ob causam, videlicet incendendæ *Turcarum classis* in
Mare rubrum venerat, & casu ad *Matzuanam insulam* ap-
 pulerat, habito præcipuorum classiariorum concilio, decre-
 visse auxilium mittere, quòd id videretur è re Dei & Regis
 17 sui esse. Quâ deliberatione certè opus non fuisset, si Rex id
 jam antea mandavisset. Vt cunque se ea res habuit, certissi-
 mum est, auxilium illud Habessinibus & necessarium valde &
 18 perutile fuisse, ut ex supra dictis constat. Ex illo tempore
 honorificum & gratum fuit Habessinibus Lusitanorum no-
 men: neque religionem tunc averfati sunt; sed potius eorum
 templa frequentaverunt, eosque in sua rursus admiserunt;
 nec non facultatem dederunt Lusitanorum uxoribus Habes-
 sinici generis, Missam cum maritis suis frequentandi, iisdem- 2, 6, 31.
 19 que sacris cum illis utendi. Propterea temporibus *Claudii*
Romæ & in *Lusitaniâ* spes erat, posse Habessinibus Romana sa-
 cra persuaderi. At postquam id frustra fuit, aliquamdiu à le-
 gationibus cessatum: & interrupta quasi fuit cum Lusitanis
 amicitia; donec Patrum Societatis artibus Regum postero-
 rum animi ad obedientiam, ut vocant, sedi Romanæ præ-
 standam flecterentur.

20 Missæ deinceps ad Papam & Regem Hispaniæ, qui tunc
 Lusitaniæ dominabatur, epistolæ & secuta responsa, occasio- B. T. IV, 31.
 nem dederunt Susneo legationis in Europam decernendæ, & seqq.
 21 Delectus ad eam Ἰνδιαν: Ἰνδιαν: *Fecur-egziæ*, adjunctusque
 fuit Pater *Antonius Fernandezius*, qui per avia & ignota iti-
 nera meridiem versus proficisci, & *Melindam* ad littora O-
 ceani Indici penetrare jussi sunt, unde facilior & tutior in In-
 22 diam trajectus foret. ⁽¹⁹⁾ Hi ergo è *Gojamâ* profecti *Ena-* A. 1613.
ream petiverunt: exinde in regnum *Zend'erò*, deinde in m. Aprilis.
Cambatam, ultimum Habesiniæ ditionis regnum pervene-
 23 re. Dehinc in *Alabam* profecti, ulterius progredi à *Regulo*
 loci, sectâ Muhammedanò, prohibiti fuerunt. Is legatum

B. T. IV., 10. cum fociis cepit: & nisi jus gentium etiam inter barbaros valuisset, (Epistolas enim & munera ab Imperatore attulerant) impunè occisi fuissent. Rursus dimissi, anno & septem 24 mensibus exactis, irri domum redierunt; nihil aliud, nisi barbaram feritatem, & innumera pericula experti. Incer- 25 tum verò est, cur ignota & periculosa ista via, per barbaras & ignotas gentes, per vastas & incultas regiones electa fuerit; cum per regnum *Dancalè*, Habesfinis amicum, ad portum *Baylur*, quò Patriarcha Lusitanus postea securè usus fuit, tuto pervenire potuissent; planè quasi non legationis obeunde, sed explorandorum itinerum, & cognoscendarum peregrinarum regionum causâ iter istud susceptum fuisset.

3, 11, 12.

Post illa tempora orto cum Ecclesiâ Romanâ disfidio, 26 pulsisque Patribus, omnia commercia cum Europæis cessaverunt; ut, quos olim studio bonarum artium & opificiorum amaverunt, & ægerrimè dimiserunt, nuñc ægerrimè introrsum admittant; maximè si clericos & votis religiosis obstrictos esse suspicentur. Tentant ergò prius, uxores singulis offerendo.

Rarò aliàs legatos foris mittunt, nisi fortè in Ægyptum, 27 accersendo Metropolitæ. Rerum enim & linguarum peregrinarum, æque ac viarum sunt ignarissimi. Ob vicinitatem 28 Turcarum, & inde nata negotia, interdum Constantinopolim mittere legatos coguntur, sicuti Anno 1660. quidam Michael cum muneribus solitis, Zecorâ vivâ: & mortuarum pellibus: pygmæis, & similibus illuc profectus est; ut Thevenotius scribit. 29 Circa annum 1671. quidam cum pi- 29 ctis illis quadrupedibus, & literis ad Hollandicum Indiæ Gubernatorem Bataviam venit, ut supra dictum. Sed qui mit- 30 tuntur, exteri ferè sunt; Maronitæ, Armèni, vel etiam Arabes. Vanum verò ac falsum est, quod *Leonhardus Rauch-* 31

1, 10, 38.

1, 7, 68.

P. II. c. 17. *wolff* in suo itinerario scribit: Presbyterum Johannem percusso cum Persis fœdere, præfulem Christianum cum sacerdotibus misisse, qui duodecim annorum spatio, ultra viginti urbes Persiæ ad Christianam religionem converterit. Vetus 32 atque confusa videtur ista relatio, & de antiquo illo Prestero-Chano Asiatico Persis vicino accipienda; sed ille Habesfinorum Imperatori tribuit, idque duodecim ante adventum suum annis contigisse scribit. Credidit illi Philippus Nicolai, atque figmentum hoc libro suo de regno Christi intulit, ad-
dito

L. I. c. 1.

dito Anno 1562. quo tempore res Habessinorum erant afflictissimæ, ut ex supradictis liquet.

CAP. XVII.

De Proregibus, Præsidibus atque
Præfectis provinciarum.

1. Varii *Præfectorum tituli*. 2. quidam *Reges* dicuntur, alii *Nagash* Rectores: 4. vel *Râs*: Capitanei, 5. sicuti *Tzagazaabus*: 6. nonnulli *Shum*, i.e. Præfecti. 7. *Proreges*. 8. *Tzagafalam* & alia cognomenta. 9. *Ded Azimat* communis præsidum titulus. 11. *Causa & origo varietatis* horum titulorum; ut & 12. *Imperatorii tituli*.

Proreges, Præsides, atque Præfecti provinciarum, quos Rex pro lubitu constituit vel deponit, non communi quodam tituli genere cognominantur; sed pro diversitate regionum diversas sortiuntur appellationes. Sunt etiam qui Regis titulo condecorantur, veluti:

ገገ-ሠ : ገገ : *Rex Gañ.*

እናርዖ : ገገ-ሠ : *Enaræ Rex.*

3. Alii veteri appellatione ነጋሠ : *Nagashi*: (Amharicè ነገሽ : *Nagash*) digni habentur; quæ vox *Rectorem, Dominatorem, Dynastam* denotat: & olim Æthiopiæ Regi ab Arabibus spectatim indita fuit; sicut in antecedentibus dictum est; ut: 2, 1, 32.

ላከር : ነገሽ : *Bahr-nagash*, Regionis maritimæ Rector.

ገገ : ነገሽ : *Gojam-nagash*. Gojamæ Rector.

ወለቀ : ነገሽ : *Walaka-nagash*. Walakæ Rector. Regentem vulgus diceret.

4. Vocabulum ራሽ : *Râs* absolutè, vel cum nomine proprio viri positum, summum belli Ducem (*Generalissimum vulgò*) denotat, ut alibi diximus; at si regnum addatur, præfectum illius significat, quem vulgus *Capitanium Hauptmann / sive Lands-Hauptmann* dixerit; ut:

እንገት : ራሽ : *Angot-Ras* i.e. Angotæ Capitaneus.

ቡገና : ራሽ : *Bugna-Ras*, Bugnæ Capitaneus.

5. Hoc titulo usus fuit Tzaga-zaabus tametsi monachus, qui confessioni fidei à se editæ subscripsit:

ቡገና : ራሽ : ላቀ : ግህናት : ጸጋ : ዘለብ : ቀለ : ጳጳስ :

ዘዛን : ብሉል : ጳጳስ : ላቀ : ጳጳስ : ጳጳስ : i. e.

Bugna Râs, Archipresbyter, Tzaga-za-ab Ian Beluli Hatze Lebna Dengheli Legatus.

e) Hoc nimirum illi sonat *Johannes pretiosus* sive *altus*. Idem illi est ዘዛን : ጳጳስ : Sic inscribitur in confessione suâ Fidei, quæ legitur Tom. II. Hispaniæ Illustr. de Æthiop. moribus p. 1311.

Nonnulli ሸፌ : *Shum* i. e. præpositi titulo gaudent, qui aliàs communis est omnibus minorum provinciarum vel præfecturarum alicujus Regni præfectis; specialiter verò competit iis, qui Guragæ & Cambatæ præfunt; ut:

ገረገገ : ሸፌ : *Guraga præpositus*

ከግገገ : ሸፌ : *Cambatæ præpositus*, quem alioquin *Regem Hadiensium* vocant.

Prorex Tigrensis ግገገ : *Macuenen* dicitur, ut: ገገገ : ግገገ : *Præses vel Judex Tigra*. Reliquorum cognomenta ex lingua Æthiopicâ sic exponi non possunt, & forsan in linguis vulgaribus solùm sunt significativa; veluti

ሸፌ : ገገገ : } *Amhara*
 ዳዋት : } ዳሌላግግ : *Damota* } *Tzabfalâm.*
 ሸፌ : } *Shwa* }

ደግግ : ከገገገ : *Demba-Cantiba.*

በገግ : ደር : አዘግግ : *Bagemder-Azmat.*

ገገገ : ደግግ : *Gedma-Katen.*

ሸፌ : ወላሳ : *Ifata Walasma.*

ፈግገገ : ሸፌ : *Fatagar Asgna.*

ሸፌ : ሸገገገ : *Samen Agafari.*

Præfectus ደግግ : *Diabai* ደግግ : ሸፌ : *Deâ-azmat* nominatur, qui aliàs communis omnium Præsidum titulus est; & proprie *Ducem militia provincialis*, seu *Tribunum militum* denotat. Ista titulorum diversitas inde orta videtur, quòd antiqui harum regionum possessores, priusquam in ditione Regis venirent, ista cognomenta usurparint, eademque postea vulgus Proregibus & Præsidibus illarum vel dederit: vel ipsi retinuerint⁽⁶⁰⁾; conniventibus Æthiopiæ Regibus, quasi augendæ existimationi suæ. Nā summæ dignationis vocabula ንግሠ : *Negûs* & ንግሠገገ : *Nagaçi* nonnullis Præfectis & Regulis relicta, in causâ fuere, ut Imperator semet ንግሠ : ንግሠገገ : *Neguça Nagast* i. e. Regem Regum vocaret.

CAP. XVIII.

De Regis Æthiopiæ beneficiariis Regulis, aliisque pleno jure illi subjectis.

1. Reges tributarii nunquam quadraginta, nedum sexaginta fuerunt.
2. Quatuor tantùm Gregorius noverat.
3. Præsides ii quatuor ad tempus à Rege præficiuntur.
4. Paucis dignitas hæreditaria.
5. Reliqui omnes pari jure *subjecti*.
6. Ejus rei causa.
7. Omnes *servi* dicuntur; & 8. ipsa Regina *serua*.
9. Id Lusitano cuidam intolerabile visum.
10. *Russorum* idem institutum.
11. *Servi* nomen licet laxius sumatur,
12. tamen à *servilis* conditione parum absunt.
13. *Ritus* id arguentes,

14. in Ministrorum summo. 15. Nuncii Regii honor. 16. *Regis tentorium* sacrum.
 17. *Supplicantium* voces varix & mirabiles. 18. *Ambarensum*. 19. *Lusitanorum*.
 22. *Gallanorum*. 23. *Castrensum*, & 24. *aliorum*: 25. *Monachorum*. 26. Quo-
 modo Rex se gerat erga supplices. 29. Supplicum apud *Turcas*, & 30. *Indos* ritus.
 31. Principum Europæ comitas amorem illis conciliat.

Æthiopiæ Reges olim Regulos quosdam tributarios habuisse, in præcedentibus docuimus. *Sexaginta* fuisse procul à vero narravit Matthæus ille Armenus: nec magis verè, qui *quingenta*, vel *quadragenta* scripsere, cum nequidem tot Proreges habeant. Quatuor tantum Gregorius noverat, nempe *Sennaræ*, *Dancalæ*, *Guragæ*, atque *Enarææ* Reges. Verum *Sennaræ* Rex dudum defecit: interdum etiam Habessinibus bellum intulit. *Dancalæ* Rex amicus quidem est, sed nullo tributi genere Nequico obstrictus. Reliqui omnes, siue Reges, siue Rectores aut alio modo vocentur, Regnis atque provinciis à Rege ad tempus præficiuntur. Paucis antiquo jure debetur, ut dignitas ista in familia eorum maneat. Omnes autem etiam Regio sanguine orti: & nobiles, qui ex Israelitarum genere procreati putantur, pari jure Regi subiecti sunt; nullis Ducum, Comitum, Marchionum aut Baronum familiaribus titulis (ut Matthæus nugatur^b) distincti. Nolunt enim Æthiopiæ ut plerique Orientis Reges, illustribus familiis imperitare; *alios extollendo auctoritatem suam diminui censentes: nec idem à generosis viris servitium quam ab humilibus expectari posse: denique obesse virtuti hereditarias dignitates: Et viros magnos certius fieri quam nasci.* Fideliores etiam putant eos, quos veluti è pulvere fustulerunt ipsi, quam qui fortunam à majoribus suis derivant. Se igitur solos Dominos, reliquos servos perhibent, neque in eo fratribus aut agnatis suis parcunt, si illis præfecturam aliquam conferant, hac formula utentes: *Præfectum creavimus hujus vel illius provincie N. N. ἡ γυναιξ: servum nostrum:* neque aliter quam in singulari cum illis loquuntur, *Tu* dicentes, cum aliàs honestiores inter se more nostro plurali secundæ personæ utantur. Ipsam uxorem, quamvis lectissimæ nobilitatis, tali epitheto ornat: ἡ γυναιξ: ἡ σκλαβ: ἡ γυναιξ: *Regnare fecimus* (h. e. *uxorem duximus*) *servam nostram N. N.* Proceribus suis scribit Rex: ἡ γυναιξ: ἡ γυναιξ: *Servo nostro N. N.* neque illi titulum hunc fastidiunt: sed vicissim se *servos* illius

ap-
 f) Hoc de eo refert Dam. à Goëz in libello supra allegato Tit. *De Regno & statu Presbyteri Johannis*. n. 11.

g) Ibidem n. 13. *Innumeros* ait (in Abassia) *dari Regulos, Duces, Comites, Barones, Dominos, &c.* Averem scire quomodo Æthiopicè dicti fuerint.

appellant. Vrebat ista vox generosum quendam Lusitanum, ingenuo sibi appellationem mancipii dedecori esse ratus. Itaque Præconi, mōre solito collatam Præfecturam proclamanti, multum pecuniæ obtulit, ut, servi prænomine omisso, nomen ejus nudè pronuntiaret; nec impetrare potuit. Sed non est ut soli Neguço id vitio vertas, cū omnes Africæ atque Asiæ Reges⁽⁶¹⁾ eodem utantur instituto. Idem exigit *Rufforum Autocrator*, tametsi Christianus; cujus proceres non nisi *Γολοπ* *Servos* ejus se vocare, nec nomina sua, nisi in diminutivo, literis ad eum datis, subscribere consueverunt.^h Sciendum verò vocem *Ἰνδός*: *Servus*, paulò laxiùs accipi quàm apud nos, neque tantùm mancipia, sed & alios subjectos & famulos significare. Verum enim verò, si quod res est dicere velimus, haud procul à servili conditione absunt illi, qui corpore & bonis quovis tempore Regi suo servire tenentur: neque si paucos excipias, quidquam proprii habent. Quin & ritus, quibus submissionem & reverentiam suam Regem testantur, à servilibus parum absunt. Ipse *Babtu* *dedus* ministrorum præcipuus, *Alvarezio* tradente, *fe* *more* *tenuis* nudus & vili fasciâ redimitus, inclinato capite, & dextrâ ad solum usq; demissâ ante Regis tentorium stetit, suū *Ἄνδρ*: *Abeto* i.e. *Domine clementissime*, ter proclamans. Interrogatus pro more, *quis esset?* respondit: *esse se aula infirmum, jumentis Regis sellas imponentem, ad jussa omnia paratissimum.* Cum nuncius Regius (quem *Ἰνδός*: *Vocem* *Regis* vocant) mandata Regis pedes exponit, pedites oportet esse omnes auditores. Nec ante tentorium Regis tanquam¹⁶ ante sacrarium quoddam equitare licet, sed procul ab eo descendendum est equo.

Supplices, desideria sua Regi exposituri, certo quodam¹⁷ in loco stant, & pro literis supplicibus, quas scribere nesciunt, vocibus diversis⁽⁶²⁾ & sono peculiari, ut nationes distinguere possis, dormientem Regem, summo manè; forti voce inclamant, exaudiri se flagitantes. *Amharenses*, *Shewani*, quique eâdem dialecto utuntur, celerrimè multisque vicibus ingeminant has voces: *Ἰνδός*: *Ἰνδός*: *Ἰνδός*: *Ἰνδός*: *Jan hhoi*, *Jan hhoi*, i.e. *Rex mi! Rex mi!* nonnulli addunt *Ἰνδός*: *Ἰνδός*: *Ἰνδός*: *Ἰνδός*: *Belul hhoi*, *Jan hhoi*, *Belul hhoi*, i.e. *Pupilla mea! Rex mi! pupilla mea!*

Hinc

b) scilicet: *Hansellus*, *Stephanellus*, *Laurentiolus*, &c. *Servus tuus.* A. *Olearius* in *Itinerar. Muscov. & Pers. L. III. c. 6.*

¹⁹ Hinc composuit Tzagazaabus ridiculum suum *Jan Belul* (aliis corruptiùs Beldigian) *Regem pupillam* & multo magis ridiculè reddidit *Johannem altum* vel *pretiosum*.ⁱ

²⁰ *Tigrenses* clamant Ḥ.Ḥ.Ḥ.Ḥ. *Hadarijè!* Domine mi.

Dembea & *Dara* incolæ, Ḥ.Ḥ.Ḥ.Ḥ. *Iegja* Domine noster.

Gafata & *Gojamenfes* Ḥ.Ḥ.Ḥ.Ḥ. *Abkawò!* ô pater Orphanorum.

Muhammedani suum يا سدي *Ia Siddi!* ô Domine mi.

Gongani & *Enareenses* Ḥ.Ḥ.Ḥ.Ḥ. *Donzò,* Domine.

²¹ Lusitani morem indigenarum secuti, suum, *Senhor, Senhor,*

²² *Senhor* clamitant, donec exaudiantur. *Barbari* quo truculentiores eò truciores vocibus; nam *Gallani* more luporum, *Hu! hu! hu!* ululant: alii instar canum latrant, vel simiarum aliarumque ferarum voces imitantur, quibus dignosci pos-

²³ sint. Sed castrenses atque civiliores Ḥ.Ḥ.Ḥ.Ḥ. *Abeto, Abeto, Abeto, Domine, Domine, Domine* dicunt; quæ honoris appellatio & Regi & aliis, quos nos Heros vel *Dominos clementes*

²⁴ vocamus, tribuitur^k. Alii aliis vocibus, quibus Regem honorari putant, eum compellant: *Solem,* vel *Dominum cordis*

²⁵ *sui* eum salutantes. At *Monachi* preces suas ad Regem delaturi (nisi aditus illis detur) *hymnum* quendam *canunt*.⁽⁶³⁾

²⁶ Hæ supplicum voces notantur; illucescente autè die Rex hos

²⁷ vel illos vocari & audiri jubet: vel si momentosa res sit, ipse audit, illisque responsa dat. *Præcipuum* sanè *Regum officium* est exaudire supplicum preces, subjectisque jus & justitiam

²⁸ tempestivè administrare. Cujus rei memores etiam barbari Reges facultatem dedere pauperibus, & miserabilibus personis, quib. aula occlusa, nec ullus Patronus est, desideria sua ad

²⁹ aures regales ferendi. Ante fenestras Turcarū *Sultani* ignis in

³⁰ capitibus supplicum noctu ardet⁽⁶⁴⁾. In cubiculo Indiæ Regis, qui *Magnus Mogor* dicitur, campana pendet, quam in extremâ palatii parte supplici calamitoso trahere licet; sed ab excubiis retinetur, & si postea causâ ceciderit, importunam

³¹ sollicitationem capite luit. *Principes nostri* laudabili more libellos è supplicum manibus accipiunt, idque illis amorem subjectorum conciliat. Qui verò id detrectant: vel, ne miseros audire & videre cogantur, per posticum exeunt: vel literas sine ullâ curâ aut mandato reponunt, tristitiam subjectis, sibi contemptum cum odio parant.

i) in Confess. sua Fidei sæpe allegata. Tom. II. Hisp. Illust. p. 137.

k) Vide sis relationem P. Hieronymi Lupi Anglicè impressam Tit: A short relation of the river Nile &c. p. 40. Plura habet Sandoyallus de restaur. Æth. salute. 259.

CAP. XIX.

De judiciis & pœnis.

1. *Modus judiciorum* apud Habessinios simplex. 2. *Testes* perfunctoriè tantùm audiuntur. 3. Rara à Judicum sententiis *appellatio*; & cur? 4. *Amnestia* criminum, improbitatis hortamentum. 5. Inter pœnarum genera *lapidatio*: 6. *fustigatio*: 7. *relegatio* in insulas lacus Tzanici, vel rupes. 8. *Homicida* noxæ deduntur. 9. *Militia* ab innocentibus boni publici causâ exigitur. 10. Dissertatio de pœnâ rationis.

Modus judiciorum hic simplex & planus est; nam, ut
 1, 14, 15. supra retulimus, *sine strepitu processus*, sine scripturâ,
 B. T. 1, 20. quam plerique ignorant, ore & verbis peraguntur. *Testes*,
 actori producere licet, quos quidem, ut suspectos, reprobare
 potest reus; verùm cum ignorent rationem articulorum
 probatoriorum & interrogatoriorum, in causis gravibus,
 ad accuratam veritatis investigationem, & dicta testium re-
 cte intelligenda, utique necessariorum, credibile est, & inno-
 centiam & justitiam sæpè succumbere, testibus perfunctoriè
 duntaxat auditis. A latâ sententiâ ad Regem, aut tribunalia
 aulica *appellare* quidem licet, sed id perrarò fit; partim ob
 paupertatem & molestiam itinerum: partim ob exiguam
 spem melioris sententiæ; quia Præfecti atque Provinciarum
 iudices appellationibus offenduntur, quasi eo ipso injustitiæ
 accusarentur; quam ob rem sententiâ gravati, eorum odium
 metuentes, malunt causâ quàm favore *judicum excidere*.
 Nec abdicatio à magistratu auxilium contra iniquam sen-
 tentiam affert; creberrimè enim vel gratiâ, vel pecuniâ *ve-*
niam & amnestiam omnium, quæ durante magistratu pa-
 traverunt, in aulâ obtinent; pessimo improbitatis horta-
 mento: illi clementiam vocant. Inter pœnarum genera,
 quibus maleficos coërcent, præter *decapitationem* & *sus-*
pendium, promptissima est *lapidatio*; quia lapidum sat ferti-
 le est solum Æthiopicum: nec non *fustigatio*, si pœna ca-
 6
 pitalis non sit; dum fustibus vel flagellis atrocia verbera nu-
 dis atque humi expansis infliguntur. Nobiliorum pœna
deportatio est, vel ⁽⁶⁵⁾ *in insulam* Lacus Tzanici: vel in rupes
 excelsas atque asperas, quæ illis insularum loco sunt; sed non
 satis tuta, ob facile effugium, & agrestes corruptionibus ob-
 noxios. *Homicida* occisorum propinquis quasi *noxæ dedun-*
 8
*tur*¹, in eorum enim arbitrio est, reo pro pecuniâ vel gratiam

1) Id in Persiâ adhuc usitatum, uti *Helvetus* quidam ob constantiam fidei memoriâ di-
 gnus, idem expertus est. A. Olcar. Itin. Musc. & Pers. L. IV. c. 41.

TALIONIS POENA JUSTISSIMA OLIM VISA, NVNC ABROGATA. L. II c. 19.
delicti facere, vel illum exteris mercatoribus venundare: vel ^{P. Lev. 24.18}
quo genere mortis voluerint, supplicium de eo sumere.
, Quod si occisor ignoretur, incolæ loci & vicini omnes mul-
ctam solvere tenentur, quâ cautelâ homicidia multa vel præ-
caventur vel produntur. Cæteroquin talionis pœna justis-
sima & simplicissima apud multas gentes habita fuit, & et-
iamnum habetur; æquissimum enim videtur, ut *quod quis* ^{Novell. 143:}
alii fecerit, idem patiatur. Hinc Mosaicum illud: *Ani-* ^{c. 1.}
mam pro anima, oculum pro oculo, dextram pro dente, m. 7. ^{Exod. 21, 23}
num pro manu, pedem pro pede. Sed quia non idem mem-
brorum inter homines usus est: nec eadem æstimatio; nam
pictor vel scriba dextrâ minus carere potest, quam cantor aut
cursor: Lusco oculus suus multo magis necessarius est, quam
qui utrumque salvum adhuc habet: denique nec mem-
brum semper rumpi potest ad alterius ~~rupruræ~~ æquilibrium,
ut Aul. Gellius ait; ideo apud cultiores gentes in desuetudi- ^{L. 10. 8. 1.}
nem venit. Id demum periniquum est parti læsæ executio-
nem, illiusque iræ reum committere, cum iudici incum-
bat sententiam sine affectibus & ferre &
exequi.

FINIS LIBRI II.

LIBER III.

De

REBUS ECCLESIASTICIS
HABESSINORVM

CAP. I.

De priscâ Habessinorum Religione,
& ritibus eorum Iudaicis.

1. *Historia Ecclesiastica Habessinorum quare tam corrupta.* 2. Prima relatio *Matthai Armeni* ambigua & falsa. 3. Nec melior Confessio Fidei *Tzagazaabi*; quæ 4. *Gregorio* stomachum movit; ideoque 8. illum *bestiam campi* vocavit. 10. Certiora *Patres Societatis*, 11. nominatim *Tellezius*, tradiderunt. 12. Commendatur *Historia Ecclesiastica* variis rationibus. 17. *Traditio* nonnullorum de origine rituum Judaicorum. 19. *Circumcisio* aliis gentibus usitata, 24. quomodo à *Judaica* differat. 28. *Praputii superinductio* quid? 31. Apud Habessinos *Circumcisio* non est cultus sacer. 32. Probatur ex Confessione *Claudii*. 37. *Circumcisio femellarum* 38. in *Africâ*, *Ægypto* & *Arabia* familiaris. 39. Quomodo fiat: 41. alibi ignota est. 42. Cur Habessini abstineant à carne suillâ, 43. ex eâdem confessione docetur. 46. Varii gentium circa cibos mores. 47. *Pythagorai* hodie *Baneani* omnium: alii 48. nullorum animalium carne abstinere. 52. *Sabbatum* in primitivâ Ecclesiâ observatum docetur. 53. è Constitut. Apostol. & aliis auctoribus. 56. Ejus differentia à die *Dominicâ*. 63. Num defuncti fratris viduam ducere in Habessinâ liceat? 66. *Nervo luxato* abstinere cum *Judæis*. 67. *Rempubl.* quandam *Judaicam* fingit *Alf. Mendez*. 68. Quid de *Eunucho Candacis* sentiendum? 69. Secundum quosdam posteritas *Menileheci* defecit à verâ religione. 70. *Judaismi* suspensionem *Claudius* à se suisque amolitur.

Nunc ad Ecclesiasticam Habessinorum historiam progredimur, quâ vix alia corruptior; non enim ex illorum libris publicè receptis: nec à viris rerum sacrarum peritis profecta sunt, quæ in libris nostris sparsa reperiuntur; sed partim temeritate narrantium malè relata: partim ignorantia linguæ *Æthiopicæ* malè intellecta fuisse videntur.

Primam de Habessinorum religione relationem edidit *Damianus à Goëz*, nobilis Lusitanus, ex narratione *Matthai Armeni*, primi *Æthiopici* ad *Emanuel* Lusitanæ Regem Legati; a quæ multa ambigè dicta: multa etiam falsa continent⁽¹⁾; ut *Tzaga-Zaabus* secundus Habessinicus Legatus auctorem illius, tanquam peregrinum imperitiæ arguerit.^b

Quam-

a) In opusculo sæpius allegato: De Legatione Magni Indorum Imperatoris, &c.

b) Sic enim in Confessione suâ Fidei aliquoties allegata ait: *Matthaus, quoniam Armenius erat, n. n. poterat res nostras perspicuè scire, præsertim eas, quæ ad fidem spectabant. Idcirco multa coram Rege Emanuele exposuit, quæ minime apud nos habentur. Id autem fecit, non quòd mentiri voluerit, quippe vir bonus erat, sed quòd in rebus religionis nostræ non admodum erat edoctus.* Sed, ut mihi videtur, bonus ille *Matthæus* multa dixit quæ meliùs scivit.

3 Quamvis iste ipse in *Confessione* suâ *Fidei*, quam idem *Goë-*
zms edidit, ° non multò meliora vulgaverit, atque eam ob
 4 rem non injuriâ à *P. Balth. Tellezio* perstringatur. (2) Certè *L. IV. c. 13.*
 Gregorius istâ visâ & auditâ multum stomachabatur : & *P. 334.*
 cum sequentia illius dogmata audiret:

5 (1) *Iesum Christum esse Filium Patris, & Filium sui, &*
principium sui : eodem modo Spiritum Sanctum esse Spi-
ritum sui, & procedere à Patre & Filio.

6 (2) *Descendisse ad inferos, ubi fuerit anima Adæ atque*
ipsius Christi, quam animam Adæ ipse Christus acceperit ex
S. Mariâ virgine. Et in fine libelli: Christum descendisse ad
inferos pro anima Adæ, atque pro suâmet, anima.

7 (3) *Sabbato & dominicâ die animas piæ defunctorum in*
purgatorio minime cruciari.

8 (4) *Iussu & decreto Regina Maqueda mulieres quoque*
circumcidi, eas enim quandam glandulosam carnem.....
habere, non ineptam accipiendo characteri circumcisionis;
 8 aliaque ejusdem farinæ plura, cum audiret, inquam, non pa-
 rum commotus, exclamabat: *figmenta, deliria, imò menda-*
 9 *cia esse; sæpiusculè addens: ΑΛ ∞. ΡΩ. ΗΖΤ. ΖΖΝΓΙ. ΖΡ ∞. ΤΖ::*
h.e. Si dixit hoc, bestia campi fuit.

9 Ex his tamen libris pleraque promanarunt, quæ nostri
 10 scriptores de sacris Æthiopum memoriæ prodidere. At *Pä-*
tres Societatis tot annos in Æthiopiâ versati, inspectis *Habes-*
finorum libris, post crebras cum illis disputationes, certiora
 11 tradere potuerunt. Quamobrem ex *Historiâ P. Tellezii*, cui
Acta Patrum evolverelicuit, sacras *Habesfinorum* res, quanta
 poterimus diligentia narrabimus : & quæ fortè obscurius,
 aut odio Alexandrinæ religionis invidiosius dicuntur, vel ex
 eorum scriptis, vel ex Gregorii dictis fideliter explanabimus.

12 Nulla autem *historia* Christianis jucundior esse potest,
 quàm *Ecclesiastica*, præsertim si altiùs ad Ecclesiam primiti-
 13 vâam recurramus. Quem non in summam admirationem
 rapiat veneranda Dei providentia in fundandâ & conservan-
 dâ Ecclesiâ suâ? cum videat, non armis, non artibus huma-
 nis propagatam, sed truculentis Ethnicorum persecutioni-
 14 bus pressam, crevisse. Quem non juvet piâ mente contem-
 plari invictos *Martyrum* animos, *Doctorum* constantiam,
 Christianæ plebis sinceritatem, fidei puritatem, honorum
 operum certamen, infirmiorum tolerantiam, rituum ceri-

moniarumque simplicitatem? At postquam ista cum pace Ecclesiæ venterentur, pro modēstiā superbia: pro mutuæ dilectionis officiis, ambitio: denique factiones atque contentiones inceserunt; prorsus quasi bonum otium ad id concessum fuisset, ut rimando mysteria fidei, & supervacaneas quæstiones movendo, tempus, pietatis & charitatis exercitiis dandum, consumi oporteret. Ita *Satanas*, à vi apertâ ad infidias conversus, Ecclesiam, quam quæsitissimis cruciatus & acerbissimis suppliciis pessundare non poterat, vitii dissipare tentavit.

Sed ad Habessinorum cultum sacrum redeo, de cujus origine diversæ sunt multorum sententiæ. Qui *traditionem* Habessinorum de Regina *Maqueda* admittunt, ii ferè sunt, qui putant eos cognitionem veri Dei à tempore Salomonis habuisse: ritusque Judaicos, veluti *circumcisionem: abstinentiam à cibis lege Mosaicâ vetitis: observationem Sabbati: conjugium le viri cum gloire*, & similia, originem suam inde traxisse. Verùm cum ista vel cum aliis gentibus, vel cum Christianis primitivæ Ecclesiæ, qui sese Judæis accommodabant (ut infra fusiùs dicetur) communia habeant, haud firmiter affirmaveris, vestigia hæc esse rituum à tot sæculis ex ipsâ Judæâ acceptorum. Nam *circumcisionem* ⁽³⁾ non Judæi tantum, sed etiam aliæ gentes & olim usurparunt, & etiamnum usurpant, sine scientiâ originis, aut cultus alicujus sacri cogitatione. *Agyptios* illam primitus instituisse, vel ab *Æthiopicis* didicisse: dehinc ad aliàs gentes, *Colchos, Phœnices, Syros* manasse, vetustissimi historicorum ignoratione, veræ originis tradiderunt. ^d *Alnajah* gens *Æthiopum* cultis lapideis *circumcisionem* peragit. *Homeritas*, ex quibus nostri Habesini oriundi, inter alios expressè nominat *Epiphanius*. Vt taceamus *Troglodytas, Nigritas*, aliasque innumeras gentes, quæ vel causam ejus ignorant: vel munditiam prætexunt: ^e vel *circumcisionem* generationi utilem esse fingunt: ^f vel quod illis præputium longius & propterea præcidendum sit, ut probabiliter *Thevenotius* scribit; ^g ne scilicet puri illi Musulmani saccato humore (quem tamen intus in vesicâ gestant) polluantur.

Nec Muhammedes imitatione Judæorum illam Arabibus

d) *Herodot.* in *Thalia*, sive L. II. c. 104.

e) ἡ καθαρὸν τὸ εἶναι, puritatis gratiâ, ait *Herod.* d. L. II. c. 27.

f) *Philo* Judæus cap. peculiari de *circumcisione*, has & plures alias rationes affert.

g) In itinere *Orient.* P. I. c. 32.

B. T. 1. 25.

21.

Her. 30.

S. 30.

bus suis tradidit, sed repertam reliquit: nec ullam in toto suo
 25 *Alcorano* illius fecit mentionem. Adhæc permagna est inter
 Judæorum, & aliarum gentium circumcisionem *differentia*;
 hæ enim genitalia tantum circumcidunt: illi vero pelli-
 culam etiam unguibus lacerant, ut glans planè detegatur, de-
 26 ciduo utrimque præputio; quia nisi פריעו *denudatio*, ut vo-
 cant, accesserit, circumcisio ritè peracta non censetur. Nam
 sic docent Apellæ: הפל ולא פריע כאלו לא כר *Qui circumcidit &*
 27 *non denudavit*, (est) *tanquam qui non circumcidit*. Quod, si
 fortè rursus coalescat, denuò rescindendum est, nisi quis
 28 פריעו *præputiatus* haberi velit. Jam facile intelligi possunt,
 29 quæ de *præputio superinducendo* in sacris leguntur^h. Etenim
 præcisum semel præputiū, nullâ arte chirurgicâ restitui potest,
 quamquam sint qui id *gratis* asserant⁽⁴⁾: lacerum verò, ceu
 labium fissum, si utrimque leviter vulneres, confui rursus &
 30 consolidari potest. Ex isto solo intelligitur, Habessinosean-
 31 dem cum Judæis circumcisionem non usurpare. Neque ullâ
 aliquâ insigni cerimonia, aut commemoratione finis cujus-
 dam notabilis peragitur, quidquid etiam incomtus ille Tza-
 gazaab⁹ ineptiat; *patratur enim privatim à muliercula quâ-*
dam, remotis arbitris: idque ne vir quidem spectare voluerit.
 32 Quod verò octavum diem observent, id potissimam suspi-
 cionem Judaismi auxit. Sed omnem dubitationem tollit
Claudii Æthiopiæ Regis confessio, qui, suspicionem Judaismi
 de se suisque amoliturus, sic ait:

33 0 N K Z T : W C V T : T H Z T
 Z : A P : H Z T T H C : N O : A
 P U P : : Z H O : Z H Z : S A O C :
 P A : O U C U : A A O A N : Z
 A Z A : T A N : H P A : : T T H
 C Y : A P N P O : O A T T H C
 Y : A P W A P : H A Z O A : P
 34 K O : A P N : G T Z T : H O A
 T : A O Z : A K T H K Z : A P
 T N : N C N T N : O T O N : P N :
 A N A : P C Z T N : H Y : Z W
 A : T H Z T : A P Z W K : P A Z T : T T A : O X A Z : T O U C T : A A O A N :
 U A O : A Z N Z : O P O U Z Z : O A Z T : - - - - - nos

Quod verò attinet ad morem cir-
cumcisionis, non utique circumcidi-
mur sicut Judæi; quia (nos) scimus
verba doctrinæ Pauli fontis sapien-
tiae, qui dicit; & circumcidi non pro-
dest, & non circumcidi non juvat;
sed potius nova creatio, quæ est fides
in Dominum nostrum Iesum Chri-
stum. Et iterum dicit ad Corinthios: qui
assumfit circumcisionem, non acci-
piat præputiumⁱ. Omnes libri doctri-
næ Paulinæ sunt apud nos, & docent
 Gal. 6, 15.
 1. Cor. 7, 18.

h) Πειτετε μου εν Οτις εν ληθη, μη ενταπεινω. Si quis circumcisus vocatus fuerit, ne super-
 inducat sc. præputium per denudationem dilaceratum.
 i) Variat hic Codex impressus, qui habet: A K O P : H A A : K Z H : T H C : O A T :
 A P P A : & si quis circumcisus ingressus fuerit; ne egrediatnr, sensu obscuro.

41 0N3ZT: NΛV: MZ.ΘPZ:
 ΛN: H3T7N7K: N0ΦN: MZ
 7: ΛZT: N∞: ΛPEP: A H
 Z: NΔV: ΛZ7NΦCC: 0ΛZL
 YH: 0N HZ: ΛNΔV: N∞:
 PNAV: ΛZ7NCC: NN∞: R
 44 MZ: ΛN3: A0A0: ANM3:
 C02: ΛZH: PNA: HZ: NΔV:
 ΛPEPZ: ANHΛPENAV: 0Λ
 YH∞: K7HΛNMC: T0
 NΔ∞: ∞Z7W7: K7HΛ
 NMC: ΛN3T: N∞NΔV: 0N
 0N3: YH∞: Z0Λ: AN3
 MZ: 0K7NPE: ANNΛ: NΛ
 45 V: 0NΛ: VΦC7: 0∞PE
 N: 0Z7AΦ: PE: ΛAN: HPE
 Δ: ΛCYH03: ANNΛ: H3Z
 NΛ: HPE0X: K∞Λ3U:
 0HN: 0N7: NCM: P0W:
 0P77∞C: R∞: 0P77P4:
 0P77N0: 0P3XΛ: YH∞:
 0NΔV7: 0N7VΛ: H3T: P
 A: ZW7: YH∞: MZK: NN7
 3∞: ANPEP: KΛ: T∞3
 L: Λ∞XMΔ: ΛZT:

*Quod autem spectat esum carnis
 suilla, non utique prohibemur eo,
 propter observationem legis Mosai-
 cae, sicut Iudei. Eum enim, qui eā
 vescitur, non abominamur, neque
 immundum judicamus: neque
 eum, qui eā non vescitur, ut vesca-
 tur, cogimus. Sicut scripsit Pater
 noster Paulus ad Romanos dicens:
 Qui vescitur non contemnat eum, Rom. 14, 4.
 qui non vescitur; omnes enim
 Dominus suscipit; Regnum Dei
 non consistit in cibo & potu, omne
 mundum est mundis. Malum ve-
 rò est homini edere cum scandalo.
 Et Matthæus Evangelista dicit: c. 15, 11.
 Nihil potest contaminare homi-
 nem, nisi quod egreditur ex ore
 ejus; quicquid enim ingreditur in
 ventrem, atque ventriculo retine-
 tur, id tandem in abscessu ejicitur,
 & effunditur; Sic mundum pro-
 nunciat omnem cibum. Dum verò
 dixit ista verba sua, destruxit to-
 tam structuram erroris Iudeorum,
 qui docti fuerunt ex libro legis Mo-
 saicae.*

46 Nationes pleræque peculiarem ciborum usum habent; quæ-
 dam superstitione: quædam etiam consuetudine. Ne lo-
 quar nunc de Muhammedanis, qui & ipsi carne suillâ, nec
 47 non vino abstinent. Nonne stupendus *Baneanorum*, haud
 secus ac olim *Pythagoræorum* mos est, qui nullum omnino
 animal mactant, nedum illorum carne vescerentur? sed ole-
 ribus duntaxat & lacticiiniis vivunt, quibus solis homines
 48 sustentari posse, nos vix putaremus. Aliæ contrâ omnibus
 animalibus vescuntur, etiam carnivoris, & esui aliàs ingra-
 49 tis, ut Pamphagi. *Tartari* Orientales omnis generis feras
 camelos & vulpes pro ferinâ apponunt, cui asluescere non

X po-

m) Hic quoque variat Codex impressus: ANH∞: K7HΛNMC: ΛK∞C∞:
 Omnes Dominus novit.
 n) Populus in India notissimus, ut ex Itinerariis constat.

Itin. Orient. potuit Georgius Andreas Hofsatius ⁽⁸⁾. Quidam nostratium,
L.III. c. 8. gulæ studiosi, cibos apponunt aliis mortalibus planè abomi-
& seqq. nables, veluti *ranas, testudines, cochleas,* & nescio quid infe-
 ctorum amplius. Gregorius meus *astacos, cancos, cam-*
maros & mensarum nostrarum decus, *ostreas,* deniq; omne
 testaceum genus, mirum in modum fastidiebat: sed & *gallo-*
pavones, lepores & alia insueta sibi animalia inter dapes no-
 stras videns, nauseabat. Interrogatus, *cur abstineret carne*
suilla? vicissim percunctabatur, *cur nos equina?* Et faten-
 dum est, si cum Tartaris convivandum nobis esset, neminem
 sine stomacho equinam facilè esurum, cum tamen inter il-
 lorum dapes sit frequentissima. Imò Legati eorum apud
 Principes nostros *equos pingues* pro culinâ suâ petere solent.

A sanguine verò & suffocatis abstinere, non vigore *Le-*
git. 15, 29. *16, 4.* gis Mosaicæ, sed statuti Apostolici in Ecclesiâ Orientali sem-
 per: in Occidentali verò per multa secula observati°, & in
 Conciliis nonnullis repetiti: nosque reprehendunt, quod id
 in desuetudinem passi fuerimus venire.

Nec *Sabbati* feriæ Jüdaïsmum probant; non quòd illas
 à gentibus quibusdam didicerint, quæ septimum diem tan-
 quam sacrum celebraverunt, ut quidam scribunt; sed anti-
 quus Ecclesiæ primitivæ usus, alliciendis fortè Judæis, & assi-
 duo precum studio, in Oriente diu retentus ⁽⁹⁾, in Æthiopiâ
 quoque in vectus fuit. Sic enim in pervetustis constitutio-
 nibus (*quas vocant Apostolorum*) legitur:

lib. 8. c. 33. *7, 24.* *Ἐργαζέσθωσαν οἱ δούλοι πέντε ἡμέρας.* | *Quinque diebus servi laborant.*
Σάββατον ὃ ἐπεικτικῶς ἑορταζέσθωσαν | *Sabbato verò & Dominicâ ferian-*
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ δεξὶ πλὴν διδασκαλίαν | *tor in Ecclesiâ propter piam doctri-*
ἢ εὐσεβείας. | *nam, &c.*

Can. 16. In Sabbatis *Evangelia cum aliis scripturis legenda esse,* sanxit
 concilium Laodicenum, cum antea Paraschæ legis Mosaicæ
 solùm: Evangelia autem non nisi die Dominicâ lecta fuis-
 sent; quasi Veteris Testamenti textus Veteri: Novi verò, no-

L.VI. c. 8. vo tantum Sabbato convenirent. Adhæc Socrates testatur:
in pr. SABBATO ET DIE *Dominicâ congregationes in Ecclesiis haberi*
solitas. Et Gregorius Nyssenus^p, cujus scripta Æthiopes ha-
 bent, ait: *Quibus oculis diem Dominicam intueris, qui Sabba-*
tum de decorasti? an nescis, hos dies germanos esse, ac si in al-
terum

o) Tertullian. Apolog. c. 9. argumento Can. 2. Concil. Gangr. Trullan. c. 67. Euseb. L. V. c. 1. Sixtus Senens. annot. 16. & 173. Mart. Delrio ad loc. Gen. 9, 4. & P. Martyr. ibid. Extat quoque libellus Gallicus de la defense du sang. Colon. 1678.

p) Adversus eos, qui castigationes ægrè ferunt.

Fratrem fratris defuncti viduam in Habassîâ more Ju-
 63
 621. 12. 14. duco ducere licere, *Alvarez* autor est, cujus rei exemplum
 insigne ⁽¹⁾ profert, addito : *Habessinios id defendere legibus*
Veteris Testamenti. Sed Gregorius disertè negavit id licere; 64
 à magistratu quidem non puniri, uti nec polygamiam: tales
 6. 20. tamen conjuges à sacrâ synaxi arceri; quod Alvarezius quo-
 que tradidit. Verùm exinde non sequitur morem istum à Ju- 65
 daeis ad Habessinios esse translatum, non magis, quam si quis
 gentium polygamiam & divortiorum jura à Judæis profec-
 ta dixerit. Id vero mirum, nec dissimulandum est, illo, 66
 Gen. 31. 33. musculo seu nervo illo (quem Judæi גר רבש"ק *Æthiopes*
 אצ"ו : *ilz. ∞* : h. e. *Nervum interdictum*, Amhar : ፍልጋ : vo-
 cant) abstinere, illumque mulionum tantum cibum esse.
 Sed hoc solum fortasse à Judæis suæ regionis didicerunt, quo-
 1. 14. 43. rum aliquot colonias in Æthiopiâ dari supra narravimus.
 Nequenos movet Patriarchæ Alphonsi Mendezii autoritas, 67
 qui Rempublicam quandam Judaicam in Abassiâ sibi repræ-
 sentavit (ut supra diximus) donec exempla & casus speciales
 2. 3. 17. audiamus; quos illum recenseere oportuisset. Non multo
 plus ad rem facit, quod de Eunuchò Reginæ Candaces asser-
 tur; illam enim non Habessinorum, sed Æthiopum *Me-*
 2. 4. 8. *roën* incolentium Reginam fuisse, alibi docuimus: nec si ille
 Judæus fuit, & Heram ejus cum popularibus suis talem fuisse
 sequitur. Quin sunt qui scribant, *Menilebeci* posteros 69
 brevi ad idolorum cultum reversiones; quod si doceatur, vana
 erit assertio de continuatione Judaicæ religionis usque ad
 tempora Apostolorum. Judæismi certè in Europâ diu suspec-
 tati fuerunt Habesini, & adhuc multis sunt. Id animadver- 70
 N. G. II. 18. tens Rex Claudius ex disputationibus cum P. *Gonzalo Rodri-*
 P. 317. *guezio* habitis, illiusque scriptis, quæ impugnandis Habesli-
 norum erroribus composuerat, Confessionem edidit, cujus
 partes modò retulimus, & in commentario nostro integram
 (12) rursus cum lectore communicabimus. Illius præcipuus
 scopus fuit, suspicionem illam à se suisque dimovendi; quod,
 ut mihi quidem videtur, egregiè præstitit.

CAP. II.

*De Habesinorum conversione
 ad Fidem Christianam.*

1. *Conversio* Habesinorum Reginæ Candaces *Eunuchò* vulgò adscribitur; sed 3. con-
 tra historicarum authenticarum fidem. 4. *Conciliatio* nonnullorum *vana*. 5. *Re-*
 618A

piâ, quæ Abassiam & Ægyptum interjacet, accipienda illa esse. Nuspiam tamen docetur, quis successus illius prædicationis fuerit: qui Reges aut populi pro vel contra eam steterint: quibus pastoribus, vel ritibus vel libris usi fuerint: quæ forma Ecclesiæ, quæ doctrina illius temporis extiterit. De quibus omnibus cum altum sit ubique silentium, nec notable Religionis Christianæ initium in Habesiniâ agnoscere possumus.

Id demum certum est, quod & Habessinorum & Græcorum Latinorumque scriptores, cum primis Ruffinus & qui eum sequuntur, consensu⁽¹⁴⁾ tradunt, tempore S. Athanasii Patriarchæ Alexandrini sub Constantino Magno circa annum Christi 330. (ut quidem *Tellezius* computat) vel non ita multo post, conversionem Æthiopiæ hoc pacto contigisse: Meropius, mercator Tyrius, (philosophum Ruffinus vocat) in Indiam profecturus, appulit ad littus Æthiopia in Maribus; (quod stylo illorum temporum etiam *Indicum* à quibusdam vocitatur) ibi mortuus (occisum à barbaris ait Ruffinus) reliquit duos adolescentes, Frumentium & Ædesium: (Ἐδῆσι & Φρῦντι: Fremonatum & Sydracum Habessini vocant) qui capti & ad Regem adducti, ob ingenii solertiam & industriam chari & accepti, tandemque libertate donati, & quod literas scirent, chartophylacio atque ratiociniis Regis præfecti fuerunt. Rege mortuo, in istis muniis apud Regnam tutricem permanserunt, quo ad filius Regis pupillus adulesceret. Interim mercatores Christianos, qui illuc appellabant, omni officiorum genere prosequerantur, tantumque de se virtutis & integritatis specimen inter illas gentes dabant, ut Christiana religio ab omnibus magni estimaretur. Quo velut fundamentò positò, Frumentius ad S. Athanasium profectus, ab illo ob præclaras ingenii dotes, & Fidei constantiâ primus Æthiopiæ Episcopus creatus fuit. Itaque in Æthiopiam reversus Baptismo initiavit incolas: Presbyteros & Diaconos constituit: templa exstruxit: & sic primus religionem Christianam in Æthiopia fundavit. His planè congruentia habent Æthiopes in codice suo Axumensi, nisi quòd, stabilendæ conversionis sub Candace factæ, addant: *Miratos fuisse adolescentes illos Tyrios, quòd Æthiopes crederent in Chri-*

s) Socrates Histor. Eccl. L. I. c. 15. Theodoret. Hist. Eccl. L. I. c. 22. de Indorum fide.

Sozomenus L. II. c. 23. Baron. A. 327. Tom. 3.

t) de quâ supra L. I. c. 1. & in Commentario plura.

Christum, & adorarent S. S. Trinitatem, & mulieres crucem in capite gererent, cum tamen à nullo Apostolo predicatum
¹⁰ *illis fuisset Evangelium.* Nos multo magis miramur Æthiopiam (ut quidam scribunt) tempore Apostolorum ad Christum conversam, nullum habuisse Episcopum, nullum baptismum, nullosque sacerdotes & diaconos; & ista omnia
¹¹ tempore Athanasii primùm constituenda fuisse. Præterea nemo sibi facile persuaserit, tale initium tanto tempore sine incremento mansisse, & vel Æthiopes ipsos: vel vicinos Christianorum Episcopos tam incuriosos fui fuisse, ut primordia
²² fidei Christianæ non amplius excolerent aut juvarent; præsertim illâ tempestate, quâ Christiani per universum Imperium Romanum, in Ægypto maxime, crudelissimam persecutionem tempore Diocletiani paterentur. Quî factum est, quòd non catervatim se receperint ad solum hunc tum temporis in toto orbe existentem Christianorum Principem, iam à tempore Eunuchi, si non plenè illis addictum, utique non
²³ malè affectum, protectionem vel refugium apud illum quaerentes? Sileretne omnis *Historia Ecclesiastica*, & Patriarcharum Alexandriæ annales, tantum Regem, quem omnium primò Deus luce verbi sui illuminaverit? Nulline ibi dati fuissent Martyres, quorum memoriam tam sollicitè conservarunt Habessini? Nullane bella, turbæ aut seditiones ob novum Christianorum cultum orta, sed pacificè omnia peracta?
²⁴ Tanti momenti rem asserere, & tamen nullas circumstantias, nullos rerum eventus addere, à veritate historicâ alienissimum videtur.

²⁵ Sufficit nobis, Æthiopes cum nostris scriptoribus in præcipuis circumstantiis concordare; in quibus enim discrepant, veluti quòd *Meropius* mercator morbo obierit, & quòd duo illi focii *Fremonatus* & *Sidracus* vocentur, eæ nihil ad summam rei faciunt. In loco mirè deceptus fuit *Ruffinus* ⁽¹⁵⁾; nam Indiam propriè dictam, cum aliis^u intellexisse videtur, cujus tamen neque situm, neque fines scivit; Æthiopia enim *coherere* dicit *citeriorem Indiam: inter quam & Parthiam, ulteriorem Indiam mediam* facit; ita illi propinquior fuit India ulterior: & Parthia remotior. Hæc causa est, quòd *Baronius* * duos Frumentios fuisse putaverit, *alte-*

rum

u) *Theodoretus* loco suprâ cit. de Frumentio ait: τὸ μέγιστον πηλάγιον καταφρονήσας, *Maximum pelagus* (Oceanum) non curans.

*) In Martyrologio Roman. d. 27. Octob.

rum Axumæ prædicatorem⁽¹⁶⁾; cum tantum unus idemque fuerit Habesinorum, sive Indos, sive Axumitas appelles, Apostolus & Episcopus.

Hanc scriptorum conciliationem usque ad hoc tempus²⁸ occultam fuisse, ait *Tellezius*: nec immeritò gloriatur veritatem istam à Patribus Societatis detectam, & tum primò IN FORMA (ut loquitur), introductam fuisse religionem Christianam; scilicet traditione persuasus, antea quoque Christi cognitionem in Æthiopiâ viguisse. Sed quanta vel qualis²⁹ fuerit, à nemine docetur: neque Ruffinus Judaicæ, vel informis alicujus sectæ Christianæ, quæ præcesserit, mentionem facit; quin potius ait: *terram hanc nullo Apostolicæ prædicationis vomere proficissam*. Mihi verò *Gregorius* dudum retulerat, *nullam aliam prædicationem Evangelii in Habessinâ sciri, quam quæ tempore Athanasii regnantibus Abreha & Atzbeha fratribus* (quorum supra meminimus) *ab religioso viro ሰላጦ: ሰላጦ: Abba-Salama facta sit*; sic enim nomen Frumentii, uti & aliis factum; mutaverunt. Celebratur iste inter Æthiopiæ Metropolitans in *Liturgiâ Æthiopicâ*: nec non à Poeta nostro, ceu *primus* qui facem Evangelio prætulit, hoc carmine:

Encom. 26. In his 3.

ሰላጦ : በቃለ : ትፋሠሕት : ንብሉ :
 ንኒዘ : ለሀብጥ : ወላሌህሉ :
 ሰላጦ : ፍጥታ : ለጦሕረት : ወለተሀህሉ :
 ለሠረቀ : በሊትጥጃጥ : ለብርሃኒ : ከርስተስ : ጸደሉ :
 ንኒዘ : ለህሌሃ : ጸልጦት : ወቆላር : ሀሉ :

*Salutem voce letitia dico ei,
 magnificans & extollens eum,
 (nempe) SALAMAM, januam misericordiæ & clementiæ;
 Qui oriri fecit in Æthiopia luminis Christi splendorem.
 Cum (antea) in ea CALIGO & TENEBRÆ fuissent.*

Encom. 18. Dec. 3.

Nota hinc verba *tenebræ & caligo*, quibus Poëta usus non fuisset, si secundum supra dictam traditionem aliqualis saltem Christi notitia in Habessinâ extitisset. Porro idem *Poëta*:

ሰላጦ : ለገ : ሰላጦ : ንዙዝ :
 ለገሀተ : ትጦህርት : ገኑዝ :
 ሰለ : ሠረቀ : ወስተታ : በሊጦህሉ : ሌዘ :
 ለብርሃኒ : ለደጦ : ወበሠኒን : ለቀዝ :
 ንኒዘ : ጥጦ : ትትፋሠሕት : ወትትሐሠደ : ገህዝ :

Salu-

7) Novo Testam. annexa p. 160. c. ubi pro ለጦ ; corrige ሰላጦ : & 165. a.

Salutem tibi SALAMA! qui iussus fuisti

manifestare doctrinam occultam (scil. præcedentibus
seculis)

Quòd exorta fuerit in ea (sc. Æthiopià) sicut Phosphorus,
per lucem tuam suavem, & pulchritudinem tuam ju-
cundam,

usque hodie latatur & exultat ÆTHIOPIA.

36 Quæ historia veræ conversionis Æthiopiæ cum firmo talo
stet, utique consistere non possunt, quæ Cedrenus^z, & post L. XVII, 32.
cum Nicephorus, Callistus^a alioquin exiguæ fidei & iudicii
Historicus de conversione Habessinorum longo tempore
37 post factâ prodidère. Scribunt enim, *Adadum Axumi*^{1,1,9.}
tarum (quinon alii quàm nostri sunt Habessini) Regem,
circa annum Christi 541. Justiniani XV. vovisse, se, victo
Homeritarum Rege, Christianam religionem amplexurum,
votique compotem factum, per Legatos ab Imperatore Ju-
stiniano petuisse Episcopos, eosque primos omnium Christia-
38 *nismum ibi locorum publicavisse.* Cum tamen, ut supra^{2,4,27.}
liquidò ostendimus, Homeritarum Regnum à Calebo Chri-
stiano Æthiopum Imperatore, septuaginta circiter annis
ante fuerit eversum; postea autem in Persarum, tum tempo-
ris ea loca tenentium, Habessin, Christianorum defensori-
39 bus, frustra obnitentibus, venerit potestatem, à quibus pau-
lo post in Saracenorum ditionem cessit. Quis ergo Home-
ritarum Rex ab Adado vinci potuit? Neque etiam verifimi-
le est, Adadum (si unquam talis Rex extitisset) tam procul
petiturum fuisse Episcopos, linguæ morumque regionis suæ
40 ignaros, quos tum temporis multò propiùs Alexandria, vel
Hierosolymis poterat accersere. Et si factum fuisset, Justi-
nianus utique non missurus erat Jacobitas, sed Melchitas:
41 & sic Melchitarum sectam secuti fuissent Habessini, cum
tamen semper fuerint, & adhuc sint Jacobitæ. Ut taceam
canonem Nicænum XXXVI.^b in quo Prælato Æthiopiæ se-^{3,7,6.}
ptimus post Prælato Seleuciæ in conciliis assignatur locus;
certissimo documento, Æthiopes nostros tempore illius
concilii Christianos fuisse, & Præsulem Christianum scilicet

Y Me-

z) Anno XV. Justiniani. n. 140.

a) Istorum autoritate multi clari viri decepti fuere; cum primis *Josephus Scaliger*, de
emendat. temp. in *Comp. Eccles. Æthiop.* & post eum *Calvisius* in *Op. Chronol.*
Joh. Laet. in *Comp. Histor. Univers. Cluver.* *Histor. Univers.* in Justiniano circa fin.

b) In editione Turriani; sed est XLII. in novâ versione *Abrahami Ecchellenis*, qui
LXXIV. Canones numerat. Arabicè & Æthiopicè habentur, & superiori seculo
primùm in Europam inveci fuerunt, ut infra dicitur.

Metropolitam habuisse. In omnibus ergò circumstantiis falsos esse historicos illos⁽¹⁷⁾ nunc satis liquere putamus.

CAP. III.

De incrementis Christianismi in Habessinìa, & originè vitæ monasticæ, ut & de sanctis Habessinorum.

- i. Post Frumentium multi *Monachi* 2. ex *Romano Imperio*, & quidam 3. ex *Ægypto* venerunt. *Novem* insigniores 4. nominatim recensentur. 5. Primus *Aragawi* à Poëta laudatur, quòd destruxerit *Regnum Arvud*: 7. quid hoc sit? 8. *Ædiculæ Pantaleontis* ejusque sepulcrum & encomium. 9. *Likani* unius ex illis *Novem* Encomium. 10. Alii *Doctores* & *Martyres*. 11. *Miracula* sanctorum portentosa. 12. Quidam eques Leonis. 13. Austeri *Asceta*. 14. *Gebra-Menfes keddûs*. 15. *Tela-huimânotus* vitæ monasticæ instaurator, 17. quæ in *Ægypto* cœpit, 18. auctore *Antonio*. 19. Hunc secuti *Anachoreta* multi, diverso fine. 20. Eorum spontanea tormenta. 22. *Antonio* successit *Macarius* & huic *Pachomius*, & *Aragawi*, cujus 23. successores recensentur. 24. De *schemate Monachali* traditio. 26. *Icegue* *Monachorum* Antistes. 27. *Debra Libanos* olim sedes ejus, postea *Bagêmdra*. 29. *Abba Eustathius*, 30. miraculis celebris: 31. Leges tantum non successores reliquit. 32. Plena *Monachis Habessinìa*. 33. Eorum *instituta* & *habitus* diversa à *Græc.* & *Lat.* 36. agros colunt: 37. *civilia officia* gerunt. 40. *Monasteria* multa.

Igitur conversione *Æthiopiæ* per *S. Frumentium* cœptâ, multi pii viri, partim vocante illo, partim sponte illuc profecti sunt. In *Chronico Axumensi* legitur, tempore Regis *Amiamidæ* *Saladobæ* Filii, multos *Româ* venisse monachos, atque totum *Regnum* impleviffe. *Imperium Romanum* intelligunt *Æthiopes*; nam cum *Arabibus* الروم *Errum* vocant *Græcos*, ad quos summa rerum tunc temporis erat translata. *Novem* ex illis maximè celebres sunt, qui in *Tigrâ* substiterunt, ibique sacella sua extruxerunt. Ex vicinâ *Ægypto* venisse crediderim, quæ tunc *Græcis*, seu *Imperatoribus Constantinopolitanis* parebat. Sed nomina eorum *Habessini* mutarunt, *Pantaleonte* excepto. Fuerunt autem sequentes:

Alv. c. 40.
Id. c. 41.

ሉግ: ሉጊዋ:

1. *Abba Aragawi.*

ሉግ: ጳጳሌጌዎጊ:

2. *Abba Pantaleon.*

ሉግ: ገረግ:

3. *Abba Garima.*

ሉግ: ሉሌፍ:

4. *Abba Aléf.*

ሉግ: ሰሃዎ:

5. *Abba Saham.*

ሉግ: ሉጌ:

6. *Abba Afe.*

ሉግ: ለፆፎስ:

7. *Abba Likanos.*

ሉግ: ሉዲዳፎፎ:

8. *Abba Adimata.*

ሉግ: ሉስ vel ሰዘ: seu ሉግ: ገሉ: 9. *Abba Oz*, qui & *Abba Guba.*

ፈ) In *historiâ Saracenicâ* *Elmacini* passim; ubi per الرومية كلام *Ple-*
sermonem Romanum intelligendus est *Græcus*.

Plerosque reperio in Poëta meo⁽¹⁸⁾, qui illos ab insigni sanctitate & miraculis patratis commendat.

De *Aragawo*, prius *Michaële* dicto, sic canit:

Encom. 14.
Octob. 4.

ሰላዎ : ለሚገለል : ስተሰዎ P : ሀረጋዌ :

እከዎ : ሐረገ : ጥባብ : ወፋፍጥ : ልላዌ :

ዎስሌሀ : ሚጥረ : ዘለላሐደ : ሃላዌ :

ሰላዎ : ለቅዱሳን : ዘተሰገሀወ : ስገሃዌ :

ከዎ : በጸሎት : ይከሃረ : ሚገሠተ : ለእርዌ ።

Salutem *Michaëli*! qui nominatus fuit ARAGAWI;

Quoniam vit a ejus (fuit) sapientia, & morse ejus prudentia.

Cum eo trinus qui simul unus est essentia, (i.e. Deus fuit cum illo)

Salutem Sanctis! qui concorditer vixerunt concordiam.

Vt per preces destruerent regnum ARWE (serpentis)

Per vocem *Arwe*, quæ serpentem significat, vel regnum *Satanæ* in genere intelligit, quod propagatione Christianismi fuit destructum: vel Ethnicismum Æthiopicum in specie.

Nam ut in antecedentibus diximus; antiquissimi Æthiopum serpentem pro Deo colebant, atque eò alludere videtur

Poëta. Extant adhuc ædiculæ ab illis sanctis Viris cognominatæ, veluti ሴተ ጳጳሳሌወን: *Beta Pantaleon* i.e. ædes *S. Pantaleontis* in *Tigrâ*; ubi etiam sepulcrum ejus visitur. De quo Poëta:

Encom. 6.
Oct. 7.

ሰላዎ : እብል : ለጳጳሳሌወን : ዎጉር :

በወኅሌ : በወት : ለተጽ : ለቅዎ : ዎቀብር :

እንቢ : ዎወተ : ለዎልእከተ : ቃሉ : ክብር :

ዌሌ : ወስተ : ፋሠሐ : ብገዖ : ለሐተ : ለቤር :

ወፋር : ወሉደ : ለገሀዘ : ለዎቅኑ : ዎረር ።

Salutem dico PANTALEONTI tentato

in interiori cella, exstructa juxta sepulchrum;

Loqui faciens mortuū ministerio (i.e. opē) verbi sui pretiosi:

Convertit in latitiam fletum cujusdam viduæ,

Et animam filiorum ejus liberauit e servitute amarâ.

Novem illorum Sanctorum quoque mentionem facit in carmine de Likano.

Encom. 28.
Nov. 3, 1.

ሰላዎ : ጳብል : ለእገ : ለቃፍከ : ለሐደ :

ጳዎን : ቅዱሳን : ሆጳለ : ይተፈቀደ :

በከተዓ : ርእከዎ : ዘልፈ : ለክለለ : ለዎወት : ዎሀደ :

ለፀብዌሀ : በጸሎት : ለዎኅለ : ዓፋትወ : ዘደደ :

ወበጳጳዘ : በትር : ገሀለ : ዘተሰቀረ : ጳደ ።

Saluto *Abbam LICANUM*, unum

L. III. c. 3.

PORTENTOSA SANCTORVM MIRACVLA. TECLA HAIMANOTH.

è Sanctis, quorum novem numerantur.

Hi verticem capitis mei semper coronâ vitæ cingant.

Illius digiti in precatione instar lucernarum arserunt.

Et cum teneret baculum perforata fuit manus ejus.

Præter illos & alii *Doctores* famam propagatæ doctrinæ Christianæ meriti sunt; nec non *Martyres* plurimi, *Æthiopi* & *Cophtitis* solummodò noti, in illorum *Menologiis* celebrantur. De *Sanctis* autem suis portentosa quædam

1. n. 30.

montes transferre: procellosum mare tranquillare: mortuos resuscitare: e petra percussa aquam elicere: sicco pede per flumina ire, non inusitata hîc sunt prodigia⁽¹⁹⁾; ut si talibus veritas Ecclesiæ *Æthiopicæ* stabiliri posset, nulla purior toto orbe daretur. Non nos solum S.

Encom. 17.

Maj. 2.

Pf. 91, 13.

Martinum habemus, qui pannum talaris suæ pauperi largitus est; fuit hîc, qui tunicam integram dedit⁽²⁰⁾. Recensentur apud eos non tantum, *qui super aspidem & basiliscum ambularent, & draconem & leonem conculcarent*, sed quod magis mireris, qui in hâc ferâ tanquam jumento equitarent.

⁽²¹⁾ Nuspiam austeriores *Ascetæ* reperti. Fuit qui tribus palmulis^d: alius qui unico paximatio in diurnam refectio-

Encom. 2.

Mart. 4.

N.G.I, 22.

nem contentus vixit⁽²²⁾. Sed præcipuâ sanctitatis famâ claret *ገብረ: ጌደብ: ቅዱስ: Gabra Menses Keddus*⁽²³⁾ i. e. *Servus Spiritus Sancti*; in cuius honorem singulis mensibus festum diem agi, *Antonius Fernandes* autor est. Post hunc *ጥላ: ሀይለማርያም: Tecla Haimanotus*, i. e. *Planta fidei*, vitæ monasticæ in *Æthiopiâ* circa annum Christi 620. instaurator; quem

Encom. 24.

Dec. 6.

Poëta passim summis laudibus extollit, ut:

ሰላ፡ ለልዩት፡ ድንጋጌ፡ ነገረት፡ ግሰ፡

ለእግዚአብሔር፡ ለገብረ፡ ገግ፡ ቃለ፡ ግልላ፡ ተለግ፡

ተሰለ፡ ሀይለማርያም፡ ጸሐይ፡ እንተ፡ ተገብረ፡ ዘግ፡

ግልላ፡ ግድግዳ፡ ስብሐተ፡ እግዚአብሔር፡ ወሰ፡

ወስግዳት፡ ሠንገር፡ ገደ፡ ።

Salutem (dico) natiuitati tuæ (cum primò sterilis fuisset 16

Mater tua Leba,) sicut voce Angeli significatum illi fuit.

TECLA HAIMANOTÉ! (similis es) *Soli, qui regit tempora.*

Implevit terram gloria tua à termino ad terminum:

Et cælos claritas tua illuminavit.

Cœperat jam pridem istud vitæ genus in *Thebaide* *Ægypti* deserto, quo multi pii viri, persecutionibus coacti, secesserant: simul ut abstinentiâ & temperantiâ precibus intentius

vaca-

d) Zachârias quidam Encom. 30. Decemb. 4.

18 vacarent. Inter quos *S. Antonius*, Eremitarum antefigna- Socr. L. 1.
 nus⁽²⁴⁾, certis quibusdam legibus hęc vitę genus circum- c. 17.
 scripsit, ac ob id post *Paulum* pro institutore illius habitus
 19 fuit. Pacatę Ecclesię, secuti sunt illum *Anachoretę* plurimi,
 qui incoacti solitariam vitam elegerunt, ob id Monachi di-
 cti; quidam eodem sancto fine: quidam opinione meriti:
 quidam non sine vanę glorię cupiditate; quod viderent au-
 steritatem vitę, ut rem difficilem, vulgo admirationi esse,
 20 & vehementer laudari. Multi enim non satis habebant con-
 cessis voluptatibus abstinere: aut corporis necessitates tem-
 perare; sed semet sponte repertis tormentis excruciabant, vel
 21 fame & inedię emaciabant. Inolevit iste mos etiam in *Æ-*
thiopię, ubi nonnulli, sine ullę suę aliorumve utilitate, varios
 corporis cruciatus reperere; veluti *totos dies in aqua frigida*
stare: lumbos gravi catena cingere: solis oleribus, & quidem
parcissimę, victitare: imò, quod fidem ferę excedit, visus
 fuit; qui se hiscenti arbori infereret, atque sic, illę sensim con-
 crescente, vivus sepeliri vellet.

22 *Antonium* excepit *S. Macarius*: hunc *S. Pachomius*;
 cui in *Æthiopię* successit *Abba Aragawi*, primus Monacho-
 rum apud *Æthiopes* pręsul; quem supra inter novem illos n. 4.
 23 viros sanctos nominavimus. Illius successores fuerunt:

ΑΓ: ΗCΗΤΗ: ΟΗΖ:	Abba <i>Christos-bezana</i> .
ΑΓ: ΟΗΦΑ: ΦΑ:	Abba <i>Meskel-moa</i> .
ΑΓ: ΡΑΖ:	Abba <i>Johanni</i> , qui ΑΗΗΩ:

Asqema, i. e. *insigne pręsulatus*, seu habitum monachalem
 24 *Tecla-haimanoto* reliquit. Tradunt enim Archangelum *Mi-*
chaelem ejuscemodi habitum *S. Antonio* attulisse, eumque
 postea successoribus illius quasi per manus traditum fuisse.
 Vocabulum ipsum Gręcum est *σχήμα Schema*. Alphonsus Pa- B.T. 1, 33.

25 triarcha scapulario comparat. Extat vita ejus in *Æthiopię*
 latę descripta, multis referta miraculis, nec non apparitioni-
 bus & itineribus sacris famosa. Mentio quoque illius fit in
 Diptycho *Æthiopum* hoc modo:

ΤΗΝΖ: ΑΖΗΛ: ΑΖΑΠ: ΖΑC	Memento Domine anima serui
η: ΑΩΖ: ΤΗΛ: ΟΡΩΖΤ:	tui Patris nostri <i>Tecla-haimanoti</i>
ΩΗΛ: ΗΤΑ: Ω: ΡΦΦ:	et omnium sodalium ejus.

26 Iste ergo novis pręceptis monachos suos instruxit: eosque

Y 3

certo

e) Euty chius Patriarcha in Annal. Ecclef. Alexandr. p. 485. scribit: *Abba Antonium pri-*
mum monachorum Ægypti tempore Iuliani Apostata floruisse.

B.T.I. 34. circa fin. certo subesse voluit antistiti, qui $\Lambda\mu\epsilon\zeta$: *Leegue* vocatur, & maximæ semper post Abunam fuit auctoritatis atque dignationis. Is sodales suos visitat, aut alios mittit inspectores, qui corruptiones emendent, & transgressores puniant. An-²⁷tequam regnum *Shewa* à Gallanis occuparetur, in monasterio $\rho\alpha\zeta$: $\Lambda\lambda\epsilon\eta$: *Debra-Libanos* h.e. MONS LIBANI dicto sedem suam habuit, quæ postea in Bagemdrum fuit translata. Atq; hinc est, quòd $\dagger\eta\alpha$: $\kappa\rho\zeta$: *Tesfa-tzejonus* Editor Novi²⁸ Testamenti Æthiopici in epilogo Matthæi de se atque sodalibus suis ait:

$\Upsilon\tau\alpha\zeta$: $\rho\phi\phi$: $\Lambda\lambda\alpha\zeta$: \dagger | *Omnes nos Filii sumus Patris nostri*
 $\eta\alpha$: $\upsilon\rho\alpha\zeta\tau$: $\eta\rho\alpha\zeta$: | *Tecla-haimanoti, Monasterii, Mons*
 $\Lambda\lambda\epsilon\eta$: | *Libani (dicti).*

Propter hoc malè à nonnullis viris doctis pro Maronitis habitum fuerunt⁽²⁵⁾.

Alter monachorum antistes Abba *Eustathius* æquè clarus est, ejusque in diptycho Æthiopum non minus felix est memoria, dum ajunt:

N.T. p. 160. 4. $\dagger\eta\alpha\zeta$: $\kappa\tau\eta\lambda$: $\Lambda\lambda\alpha\zeta$: $\lambda\theta\eta\eta$ | *Memento Domine Patris nostri*
 $\tau\theta\eta$: $\rho\eta\alpha$: $\Upsilon\tau\alpha$: $\rho\phi\phi$: | *Eustathii cum omnib. filiis ejus.*

Encom. 15. Dec. 5. Eum etiam à miraculis commendat Poëta: 30

$\eta\alpha$: $\rho\eta\alpha$: $\lambda\kappa\alpha\eta$: $\eta\alpha\zeta$:
 $\kappa\zeta\tau$: $\rho\zeta\eta$: $\mu\alpha\zeta$:
 $\lambda\theta\eta\eta\tau\theta\eta$: $\zeta\eta\rho\eta$: $\kappa\zeta\eta$: $\rho\alpha\lambda$: $\rho\zeta\eta\zeta$:
 $\kappa\alpha\zeta$: $\dagger\upsilon\theta\eta$: $\lambda\eta\tau\alpha$: $\eta\alpha\zeta$:
 $\kappa\alpha\lambda\kappa\alpha$: $\lambda\alpha\eta$: $\lambda\rho\alpha\zeta$:

*Salutem dico tunica tua pretiosa,
 quæ fuit tibi pro navi.
 EUSTATHI! peregrinatio tua ostendit miraculum,
 ab impetu suo plane sedavit mare (i.e. procellam maris sedavit)
 Et à quiete transtulit montes. (i.e. transtulit montes quiescentes)*

B.T. d. 1. Hic quidem sectatoribus suis leges præscripsit, sed nullum, custodem imposuit; nec illi ipsi eâ de re solliciti sunt, prætexentes: *Eustathium in Armeniam, nullo nominato successore, profectum; ideo nec sibi integrum esse aliquem constituere.* Quilibet igitur Abbas ($\lambda\alpha$: $\rho\eta\tau$: vocant) sui monasterii supremus arbiter est; si fato fungatur, suffragiis sodalium illius loci alius eligitur. Plena autem est Habessinia istorum hominum,

33 minimum, idque non sine magno Reipublicæ damno, quam
 nullâ re juvant; *contra hostes imbelles, & adversum tributa*
immunes. Verùm enim verò *instituta* illorum à Latinis &
 Græcis longè sunt *diversissima.* Nam si ἄνθρωπος: *Schema*
 illorum & crucem, quam gestant, excipias, à secularibus vix
 34 dignoveris. Nec enim cucullum aut vestitum monacha-
 lem gerunt: nec in cœnobiis vivunt: sed juxta templum
 quoddam per tuguria humilia sparsi, in villâ quâdam cir-
 35 cumseptâ degunt. Certas preces in numero habent, fa-
 tisfactum pietati suæ putantes, si pensum suum absolvant;
 quod ut eò maturius fiat, *Psalmos* tanta celeritate decurrunt,
 ut ego Romæ illos audiens, & idem exemplar manu tenens;
 36 nunquam voce, vix oculis legentes sequi potuerim. Unus-
 quisque agrum suum colit, & de proventibus illius vivit, at-
 que liberè disponit: aliàs abit & redit, quocunque & quan-
 docunque illi visum fuerit; adeoque prædia eorum *claustra*
 dici nequeunt, neque illi Monachi: sed potiùs cœlibes colo-
 ni, modò semper integrum servant cœlibatum. Infamiâ ta-
 men notantur illi, qui relicto monachatu uxores ducunt:
 nec filii eorum clerici fieri possunt: & pro injuriâ accipitur, si
 37 quis Monachi filius vocetur. Adhæc *officia civilia* gerunt,
 & interdum præfectos Regionum agunt, ut exemplum *Tza-*
gazaabi, cujus sæpè meminimus, demonstrat. Illum enim ^{2, 17, 5.}
 38 monachum fuisse, ex itinerario Alvarezii liquet. Tales uti-^{c. 46.}
 que cum *S. Hieronymo* meritò interrogares: *Si monachus esse* ^{Ad Paulin.}
cupis, quid facis in urbibus? quid in castris? quid in præfectu- ^{de inst. mo-}
 39 *ris?* Patribus Societatis non nisi summè displicere poterant;
 quare contemtim semper de illis locuti sunt: & illi vicissim
 conatibus illorum fortiter obstitere; quamobrem maximos
 40 Fidei Catholicæ persecutores eos vocat B. Tellezius. ^{MO-L. I. c. 34.}
 nasteria (si ita appellare licet illorum villas) plurima sunt per
 totum regnum sparsa, & communiter *ΜΟΝΑΧΙΑ*: *Mons* in plur.
 ἄρρητοι: *Montes*, quòd in illis primitus exstructæ fuerint,
 appellantur; ut *ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ*: *Monasterium Bizen*, ἡ Ἁγία Παναγία:
Halleluja, ἡ Ἁγία: *Damo*, *Albamata*, & similia. Præterea
 omnes insulæ lacus Tzanici, exceptâ *Deka*,
 monachorum sunt, ^{1, 6, 114.}

MONIALES IN HABESSINIA.
CAPITIS III. ADDITIO.
DE
MONIALIBVS.

Moniales etiam dari in Æthiopiâ ex B. Tellezio colligo; ⁴¹ sed de illarum moribus & ritibus nihil certi cognovi. Simplices, eoque in Religione suâ obstinatiores eas esse, idem tradit, & exemplum notabile de quadam refert, quæ casu cœca facta, admonebatur, à Patre, ut confessione dictâ Latinam Religionem amplecteretur, nisi in infernum detrudi vellet. ^{L.V.c.27.} Illa respondit: *se illuc sua sponte pergere, neque enim locum sibi in cœlo dari, quòd malè sibi cum Deo conveniret, idè quod visum sine ulla culpâ suâ amisisset.* Instat Pater, ut graviore ista animi cœcitate eam liberaret. Cùm verò obstinata maneret, dixit: *siquidem non aliter vis, ito ergo in Infernum cum omnibus Diabolis, cum Datamo & Abiramo. At nolo ut id facias habitu monachali, qui competit iis tantum, quæ in cœlum tendunt.* Simulque illic eam veste sacrâ spoliari, atque detritâ & pannosa indui iussit, post quæ tantam animo tristitiam & contritionem concepisse scribit, ut confessione dictâ cum Ecclesiâ Romanâ conciliaretur.

CAP. IV.
De Libris Sacris Habessinorum.

1. Æthiopes cum Religione Christianâ acceperunt
2. S. Scripturam, è LXX. interpretum versione
3. Codicis cujusdam Alexandrini translata, 5. tempore & autore incerto, qui
6. non unus fuit.
7. Novum Testamentum ex mutilo
12. exemplari mendosè impressum.
15. Librorum veteris Testamenti divisio in IV. partes.
17. Prima dicitur Lex & octateuchus est:
18. secunda Reges:
19. tertia Salomon:
20. quarta Prophetæ.
21. Novi Testamenti partes totidem: I. Quatuor Evangelistas: II. Acta:
23. III. Pauli,
24. IV. Reliquorum Apostolorum Epistolas continet.
25. Apocalypsis pro appendice est.
27. Novo Testamento annumerant Constitutiones & Canones, quos vocant, Apostolorum, &
28. in octo partes dividunt.
29. Igitur plures numerant libros sacros.
30. Tria concilia Oecumenica.
31. Pulcher codex Concil. manuscriptus Romæ.
32. Libri in eo contenti.
35. Liturgia,
39. Inscriptiones earum dubiæ.
40. Orationes Eucharisticæ manuscriptæ.
41. Liber symbolicus Habessinorum ex Homiliis Patrum Græcorum concinnatus:
43. Latinos ignorant.
45. Martyrologia.
46. Alii libri.
47. Organon Denghel non
48. antiquitate, sed eloquentiâ se commendat.
49. Liber Enochii falsus.
51. Precationes Magicæ:
54. in quibus nomina monstrosa, quæ
55. à Judæis desumpta videntur.
56. Formula Anathematis Judaici.

4, 1, 1. &
seqq. & ibi
comm.

Cultus sacer inter gentes rarissimè sine libris est; ex illis autem cognoscitur, unde originem suam traxerit, quæ via venerit. Vocabula enim sacra, unicuique religioni propria, plerumque unâ transeunt; idè tot Hebræa & Græca in omni-

omnibus Bibliorum versionibus observantur, nosq; tot Latina in Sacris nostris habemus.

1 Habessini cum religione Christianâ, etiam *Sacram Scripturam* acceperunt. Illa in linguam Æthiopicam (quam Tigrensis quondam vernaculam fuisse diximus) ex *versione*^{15, 4.}
 2 *LXX. interpretum* translata fuit; idque secundum exemplar quoddam in Ecclesiâ Alexandrinâ usitatum, quod innumerae variae lectiones, quæ ex tali exemplari Bibliis Anglorum Polyglottis, Operi egregio, insertæ sunt, indicant; ubique enim cum illis congruit versio Æthiopicâ; (¹⁶) præsertim in Exodi 35. & 39. capp. quæ in aliis codicib. mirè sunt disturbata.
 3 Verisimile sanè est, Alexandrinæ Ecclesiæ coloniam codices sacros metropolis suæ secutam fuisse. De *autore & tempore* versionis, nihil certi compertum habeo; probabile tamen est, eam tempore conversionis Habessinorum, vel paulo post, non verò tempore Apostolorum, ut quidam tradiderunt, concinnatam fuisse, & quidem à diversis interpretibus; quia vocabula rariora & difficiliora, ut sunt gemmarum nomina, non uno modo in diversis libris exponuntur; e. gr. *Topazius* Psalmo 118. 127. redditur, Græco vocabulo τὸ tanquam articulo abjecto, ῥηρῖ: *Pazjon* Jobi 28. 19. ተንር: *Tancar*, Apoc. 21. 20. ⓄⓁⓄⓁ: *War aure*, & ita porro.

7 *Novum Testamentum* ex textu Græco authentico versum quidem habent, sed nondum purum & integrum in Europam est invecum. Romana enim editio (¹⁷) *ex lacero* & mutilo exemplari facta est, cujus lacunas Tesfa-Tzejonus ex Græcis & Latinis exemplaribus explere coactus fuit.
 9 Hoc observaverunt viri quidam eruditi, sed, causam ignorantes, putaverunt Versionem Æthiopicam ex vulgatâ Latinâ factam fuisse. Scilicet non intellexerant sequentia Æthiopum verba:

P. 157.

11 ἤξτ: ገብረ: ለዋርዮት: ከደ በዘገ: ተተርጉሞ: በርግ: ጸ ግልገ: ርግደዘ: ወጽረ: ለገህ: በእገተ: ሀፀገ: ለብ: ከወሰገ: ወዘእገተገ: ከርዮ: ለገ: ወእገተግ: ለርተወ:	<i>Ista Acta Apostolorum maximâ sui parte versa sunt Romæ à linguâ Romanâ (hoc est Latina) & Græcâ in Æthiopicam, propter defectum Archetypi; id quod addidimus vel omisimus, condonate nobis, vos autem emendate illud.</i>
--	--

Z

Quin

f) Est qui scribat, in Martyrologio quodam Æthiopico S. *Fruventium*, quem Abba-Salama vocari diximus, autorem versionis haberi. Id priusquam videam, pro certo non affirmaverim.

17. אֲנִי־פ :	Tobia.	20. אֲנִי־נ :	Jobi.
18. פִּדְרָת :	Judith.	21. סְהַמְרָת :	Psalmodum.
19. אֲנִי־פֶּסֶח :	Ester.		

19 Tertius סְהַמְרָת : SALOMON. *Quinque* libros continet.

22. סְהַמְרָת :	Proverbia	24. סְהַמְרָת : סְהַמְרָת :	Canticum
23. סְהַמְרָת :	Concio, proprie		Canticorum.
	circulus, seu cætus homi-	25. סְהַמְרָת :	Sapientia.
	num in modum circuli	26. סְהַמְרָת :	Siracides.
	congregatus.		

20 Quartus סְהַמְרָת : PROPHETÆ, continet libros octodecim.

27. אֲנִי־פֶּסֶח :	Esaias.	30. אֲנִי־פֶּסֶח :	Baruch.
28. 29. אֲנִי־פֶּסֶח :	Jeremia Prophetia & Threni ej ⁹ .	31. אֲנִי־פֶּסֶח :	Ezechiel.
		32. אֲנִי־פֶּסֶח :	Daniel.

Sequentes, ut apud nos סְהַמְרָת : Prophetæ minores vocantur.

Encom. 8.
Jan. 4, 2.

33. אֲנִי־פֶּסֶח :	Hoseas.	39. אֲנִי־פֶּסֶח :	Nahum.
34. אֲנִי־פֶּסֶח :	Joël.	40. אֲנִי־פֶּסֶח :	Habacuc.
35. אֲנִי־פֶּסֶח :	Amos.	41. אֲנִי־פֶּסֶח :	Sophonias.
36. אֲנִי־פֶּסֶח :	Obadia.	42. אֲנִי־פֶּסֶח :	Haggæus.
37. אֲנִי־פֶּסֶח :	Jonas.	43. אֲנִי־פֶּסֶח :	Zacharias.
38. אֲנִי־פֶּסֶח :	Michæas.	44. אֲנִי־פֶּסֶח :	Malachias.

His addunt coronidis loco:

45. 46. סְהַמְרָת : B: Duos libros *Maccabeorum*.

— Ex quibus Romæ Manuscripti habentur:

1. Pentateuchus.	4. Ruth.
2. Josua.	5. Libri IV. Regum.
3. Judices.	6. Esaias.

Impressi verò extant:

1. IV. priora capita Genes.	5. Joël.
2. Liber Ruth.	6. Jonas.
3. Psalterium.	7. Sophonias.
4. Canticum Canticorum	8. Malachias.*
- cum hymnis Vet. Test.

21 *Novum Testamentum* continet libros viginti septem & similiter in quatuor partes dividitur, quarum prima vocatur

סְהַמְרָת : EVANGELIUM & continet quatuor Evangelistas.

1. אֲנִי־פֶּסֶח : Matthæum.	3. אֲנִי־פֶּסֶח : Lucam &
2. אֲנִי־פֶּסֶח : Marcum.	4. אֲנִי־פֶּסֶח : Johannem.

22 Secunda 5. אֲנִי־פֶּסֶח : ACTA (sc. Apostolorum.)

23 Tertia אֲנִי־פֶּסֶח : Paulus dicta, continet XIV. EPISTOLAS

PAVLINAS.

Z 2

6. אֲנִי־פֶּסֶח :

6. ἈΠΟΛΛ: ΕΩΒ: <i>ad Romanos.</i>	13. 14. ἸΠΛΖΦ: Β: <i>ad Theſſaloni-</i>
7. 8. ΦΕΖΖΗ: Β: <i>ad Corinthios II.</i>	<i>cenſes II.</i>
9. ΓΑΤΡ: <i>ad Galatas.</i>	15. 16. ΜΦΕΘΗ: Β: <i>ad Timoth.</i>
10. ἸΒΔΠΖ: <i>ad Ephesios.</i>	17. ΑΤΖ: <i>ad Titum.</i>
11. ΔΔΑΠΡΗ: <i>ad Philippenses.</i>	18. ΑΔΑΦΖ: <i>ad Philemonem.</i>
12. ΦΑΠΡΗ: <i>ad Coloffonſes.</i>	19. ΑΥΠΖΦΡΖ: <i>ad Hebræos.</i>

Quarta ΜΦΕΡ: h. e. *Apoſtolus* continet ſeptem libros. 24

20. ΡΥΦΗ: <i>Iacobi.</i>	23. 24. 25. ΡΑΥΖΗ: Γ: <i>Iohannis III.</i>
21, 22. ΚΦΕΗ: Β: <i>Petri II.</i>	26. ΡΥΡ: <i>Iuda.</i>

Pro additamento eſt illis

27. ΓΑΖΡ: ΡΑΥΖΗ: ΚΡΦΑΘΗΗ: *Viſio Iohannis Abukalamſis,* 25
 quàm vocem ex Græco *δοκίμιον* corruptam, fortassis cognomen-
 tum eius eſſe putaverunt, tanquam compositum ex Ara-
 bico *أبو* & *Kalamſis*.

Sed notandum in manuſcriptis exemplaribus Orientis 26
 plerumque ſeparatim reperiri Epiſtolas Paulinas; atque hæc
 cauſa eſt, quod in Codice Romano Novi Teſtamenti Æthio-
 picæ ſeorſim fuerint impreſſæ, & non in noſtro ordine repe-
 riantur.

Novo Teſtamento communiter annumerant volumen, 27
 quod Græcò vocabulo *ΚΑΝΟΝΕΣ*: *Synodum*, ſeu *librum ſynoda-*
lem vocant. Continet antiquiſſimas illas *Conſtitutiones*, quæ
Apoſtolorum vocantur, illi *ἑτάκται*: *Præcepta* nominant: nec
 non *Canones*, multos primævos ritus exponentes, operâ Cle-
 mentis conſcriptos; ſed valdè diſcrepant ab illis, qui apud nos
 Apoſtolorum nomine circumferuntur, (29) tùm rebus, cùm
 verbis, nec non ordine & numero, ut ex ſpecimine in Com-
 mentario noſtro lectori palam fiet. Illos Habeffini in octo 28
 partes dividunt, & Evangelistarum Apoſtolorumque ſcri-
 ptis Canonicis tanquam *Novellas* quasdam adjungunt, quaſi
 ejusdem planè ſint auctoritatis, & abſolutiſſimæ Chriſtia-
 norum *Pandectæ*. Hinc eſt, quod Rex David Alvarezio di- 29
 xit: ſe habere LXXI. Sacræ Scripturæ libros, nempe XLVI.
Veteris (quia Threni Jeremiæ ſeorſim computantur) &
 XXXV. *Novi Teſtamenti*, additis videlicet ad XXVII. octo
 iſtis *Conſtitutionem* & *Canonum* libris, quos *Manda* &
Abtelis Æthiopes vocant, ſignificatione Gregorio meo
 ignotâ; exotica enim illi videbantur vocabula. Hæc etiam
 cauſa eſt, quod *Tesfa-Tzejon* in titulo Novi Teſtam. dicat:

Alv. s. 90.

ἸΡῆ: ΗΛΡΦΡ:
 ΟΥἸΝῸ: ΗΗCΡΦ:
 ΟΞΩΗ: ΥΛ: ΧΗΓ: ΣC:
 ΗΦΡῸΖ: ΑΝΘ: Γ Π Ι Ο
 Ξ: CΤΩΖ: ΥΡῸΖῖ:
 ΟΡῸΖΗ: ΥΛ: ΧΗΓ: Δ Ρ
 CῖΖ: ΗΡΖΠ: CΤῸ: ΥΡῸΖῖ:
 ΟΡῸΖΗ: ΥΛ: ΓΑΦ: ΤῸΥ
 Cῖ: ΑΓ: ΟΩCῸΤ: ΟΤΓΩΧ:
 ΟΝCῸΖ: ΥΛ: ΑΠΤΛ
 Ἰ: ΦΖΖ: ΑἸΖῖ: ΖἸΛ:

Sexta LAODICENSIS.
Septima SARDICENSIS.
Postea sequuntur res vel acta san-
ctorum Patrum CCCXVIII. ortho-
doxorum. Deinde tractatus de
Sabbato, quem composuit Retua-
haimanotus. Porro representatio
doctrina de Lege, constitutionibus
et adhortationibus. Tandem De-
cretum et Canon de pœnitentia.

Axumæ scriptus est liber. Præfationem Regis, in Shewa da-
 tam, in Commentario nostro (30) lectori dabimus, cum non-
 nullis conciliorum fragmentis.

Post hunc Synodorum librum *Liturgiæ* seu preces publi-
 cæ in communi totius Æthiopicæ Ecclesiæ usû sunt. ΦΖΖ:
 ΦΡῖ: *Canonem Eucharistiæ* vocant, quod totius administra-
 tionis, & aliarum Liturgiarum quasi norma sit, & toti anno
 inserviat. Impressæ extant in codice Romano Novi Testa-
 menti, ante Epistolas Paulinas, sed *interpolatæ*; ibi enim de
 Spiritu Sancto legitur ΗΩΖΑ: ἌΝ: ΟΘΑΡ: *qui procedit à*
Patre et Filio, quod posterius tamen Æthiopes cum Græcis
 non admittunt.

p. 158. &
 seq.
 fol. 163. col.
 4.

Præter generalem hanc Liturgiam, alias speciales ha-
 bent, certis diebus festis legi solitas, veluti

- ΦΡῖ: ΗἸ ΓΗἸΖ: *Liturgia Domini nostri.* (31)
- ΦΡῖ: ΗἸ ΓΗἸΖῖ: *Liturgia Dominae nostræ.*
- ΦΡῖ: ΗΑΦCΡῖ: *Liturgia Apostolorum.*
- ΦΡῖ: ΗΦΡῖ: ΩCΦἸ: *Liturg. S. Marci & aliæ similes.*

Quæ inscriptiones fefellerunt doctos quosdam viros, qui eas
 ceu *Apocryphas*, vel plane *pseudepigraphas* h infamaverunt (32).
 Non enim ab autoribus sic dictas fuisse, cum textus ipse, tum
 nomen auctoris interdum titulo adjectum indicat, ut:

N. T. Æth.
 p. 170.

ΦΡῖ: ΗἸ ΓΗἸΖῖ: | *Liturgia Dominae nostræ Mariæ* (scil. in fe-
 ΩCΡῸ: ΗΡΖΠ: Ἰ | stis ejus legenda, ut videtur) *quam com-*
 Α: ΥCΡΦἸ: ΑΑἸ: | *posuit Abba CYRIACUS Metropolitare-*
 ΗΥΖC: ΠΥΖἸ: :: *gionis Behens.*

Dominum autem nostrum, & Dominam nostram nullas
 composuisse *Homilias* vel *Liturgias*, quilibet etiam simpli-
 cissimus colligere poterat. Plures hujus argumenti manu-
 scri-

h) Dallæus de Pseudepigraphis Apostolicis,

ⲟⲪⲗⲏⲗ: Ⲙⲗⲏⲧ: ⲗⲕⲓⲛⲏⲕⲓⲧⲓ: ⲟⲩⲘⲓⲡⲓⲟⲩ :: *Liber obitus Domine
nostræ Mariæ.*

In cuius laudem & honorem diversa reperiuntur carmina⁴⁷
& encomia; inter quæ præc ellit ⲗⲘⲓⲧⲓⲧ: ⲡⲓⲕⲓⲗⲏⲗ :: *Organon-
Denghel, Organum musicum Virginis.* Encomium est im-
maculatæ Virginis Mariæ à Doctore Habesino Abba Geor-
gio concinnatum. Liber non quidem *vetus*, attamen ob si-⁴⁸
militudinum & allegoriarum copiam, nec non verborum &
sermonis elegantiam vulgò æstimatus⁽³³⁾. Illud autem pro-⁴⁹
fus vanum est, quod *Aegidius Lochiensis* Capucinus amplissi-
mo viro *Peireskio* de Prophetiâ *Enochi* retulit, quasi illa Æ-
thiopicè adhuc extaret, in libro ⲟⲪⲗⲏⲗ: Ⲙⲗⲏⲧ: *Liber Henochi*
dicto. Quo audito, insignis ille vir nullis pepercit sumtibus,⁵⁰
donec illum librum sibi compararet; sed improbi vendito-
res falso titulo illi imposuerunt. Nam libellus postea in Bi-
bliothecam Cardinalis *Mazarini* translatus fuit, illiusque
exordium, medium atque finem ab amico exscriptum acce-
pimus, quæ nihil de Enocho, neque prædictionibus futuro-
rum, sed quendam *Abba-Bahaila-Michaëlem* autorem ha-
bebant, *de mysteriis cæli, & terra, & de S. S. Trinitate* lucidè
differentem, ut in commentario⁽³⁴⁾ Lectori ostendemus.

Gassend. in
vitâ Pei-
resk. L. V.

Sed vix memoriâ dignus esset libellus quidam vanissi-⁵¹
mus pariter & ineptissimus, nisi toties in Europa reperiretur.
Gregorius cum non aliter quam ⲗⲗⲏⲧ: Ⲙⲗⲏⲧ: *Precationem*⁵²
Magicam vocabat, & plane non receptum, sed rejectum in
Æthiopiâ esse asserebat. Tantâ vecordiâ scriptus est, ut sa-⁵³
cratissimæ Virgini Mariæ orationes ad Filium suum ⲟⲩⲗⲏⲧ ⲟⲩⲗⲏⲧ
affingantur, monstrificis nominibus plenæ, quibus plus
quàm divinæ virtutes adscribuntur. Talia sunt: 54

ⲗⲡⲓⲕⲓⲗⲏⲗ: *Adnael.*

ⲗⲗⲏⲧ ⲟⲩⲗⲏⲧ: *Filismejus.*

ⲗⲡⲓⲕⲓⲗⲏⲗ: *Adotawi.*

ⲗⲗⲏⲧ ⲟⲩⲗⲏⲧ: *Cuercuerjanos.*

ⲗⲡⲓⲕⲓⲗⲏⲗ: *Adotael.*

Ⲙⲗⲏⲧ ⲟⲩⲗⲏⲧ: *Flasflaflaquel*

& alia multa, his multò monstrosiora⁽³⁵⁾. Satis apparet *Ju-
daeorum* gerris similes esse, qui portentosis ejusmodi nomini-
bus, quibus superos atque inferos nuncupant, afficiuntur, ut
cum in formulâ *anathematis* sui dicunt:¹

ⲗⲗⲏⲧ

1) 1. In Bibliothecâ Cæsar. Vindobon. 2. In Bibliothecâ Leydensi & quidem in Legato
Scaligeri. 3. In Bibliothecâ Altdorfinâ. 4. In Bibliothecâ Abbatis S. Columbæ
Lutet. Parisior. 5. Ibidem apud privatum quendam le Bè.

1) Buxtorf. in Lex. Chald. & Talm. rad. ⲗⲗⲏⲧ ex antiquo Manusc. Hebræo; sed & alii
eorum libri talibus scætant.

ויהיה מקולל מפי אדירדהון
 ואכהריאל ומפי סנדלפון
 והדרניאל ומפי אנסיאל
 ומפי ופתחאל
 שרפאל והגנזאל ומפי
 מיכאל וגבריאל ומפי
 רפאל ומשרתיהם. ויהיה
 מוחרם מפי צבצבוב ומפי
 הכהכוב הווא יי הגדול.
 ומפי שבעים שמותיו של
 מלך הגדול. ומן צד צורטק
 חוהם הגדול :

*Et sit maledictus per Addirion & Achta-
 riel, & per Sandalphon & Hadarniel, &
 per Ansiciel, & Patchiel & per Seraphiel &
 Zeganzael, & per Michael & Gabriel,
 & per Raphael & Meschartiel: & sit in-
 terdictus per Tzavzeviv & per Havbe-
 viv. Is est Deus ille magnus: & per se-
 ptuaginta nomina Regis illius magni: &
 à parte Tzortak sigilliferi magni.*

Sed plus satis nugamentorum, quibus veniam lector dabit. Hæc attuli, existimans Habessinos, illorum vesanorum libellorum compilatores, non ex suo cerebro insanire.

CAP. V.

*De religione Habessinorum quæ nunc
 inter illos obtinet.*

1. Tradita de Habessinorum religione à *Matthæo Armeno & Tzagazaabq* vel incerta vel falsa sunt. 2. Patres Societatis quoque sana illorum dogmata prætermiserunt: errores autem varios iis impegerunt, qui ordine recensentur §. 3. & seqq. 13. Confessio *Claudii* genuina est. 14. Summa capita Relig. Habess. 15. *Scriptura* S. unica illis norma. 18. Adhæc magna autoritas est *synodaliū scriptorum*. 19. *Nicanum*, & 22. cætera concilia usq; ad *Chalcedonense* recipiunt. 23. *Trinitatem*: 26. *Vnam Christi personam*, 28. ejusque *sufficiens meritum* profitentur, 29. *Processionem* Spiritus S. à *Filio* negant: *personam* tamen *per se* subsistentem 30. in *Liturgiâ*, & 34. *Organo* asserunt. 36. *Gregorii* hæc de re sententia & dissertatio. 41. *Procedere* quomodo reddant *Æthiopes*. 44. *Sacramenta*. 45. *Baptismus*. 47. *Communio* sub *utraque* specie. 48. *Realis præsentia* corporis & sanguinis Christi. 49. Ipsa eorum verba quibus hic utuntur. 54. *Gregorii* sententia de *transsubstantiatione*. 56. *Tellezius* de verâ consecratione illorum dubitat. 58. De *statu animarum* post mortem. 64. Quo argumento negent *animarum creationem*. 65. *Orant* certo modo *pro defunctis*. 57. *Purgatorium* tamen constanter negant: 71. *Gregorii* hac de re iudicium: 76. ejus ne nomen quidem habent. 78. *Origo precum* pro defunctis. 82. *Sanctos invocant*, & 84. *Angelos*, quorum, 85. *novem ordines* recensent: 86. alii *decem* fuisse asserunt. 89. *Catechetica institutio* puerorum & Neophytorum.

SI liber Habessinorum *symbolicus*, quem ὁ ἄβου: *Haimanota Abau* vocari diximus, in Europâ reperiretur, ^{3, 4, 41} certi facile evaderem, quæ demū genuina & vera de omnib⁹ fidei capitibus esset Ecclesiæ *Æthiopicæ* mens & doctrina; nam pleraque hucusque incerta fuisse, statim primo hujus libri capite monuimus: atque *Matthæi Armeni*, nec non ^{3, 1, 1} *Tzagazaabi* confessionem Fidei *Æthiopicam* exagitavimus. Patres Societatis, qui hoc & superiori seculo inter Habessinos versati, & cum doctis illorum viris collocuti sunt,

fana illorum dogmata prætermittentes, multos ab Hebræis & Græcis errores accepisse eos, scribunt. De Judaicis ritibus, qui illis pro erroribus impinguntur, supra egimus. Cæteros ex N. Godigno & B. Tellezio hîc referemus: deinde quomodo eos declinent, vel excusent, in loco memorabimus. Sunt autem sequentes:

Spiritum S. à solo Patre procedere.

Humanam Christi naturam æqualem esse divinitati, ajunt. Vnam in Christo voluntatem & unam duntaxat agnoscunt operationem: & nos, quia duas in Christo naturas, & duas confitemur voluntates, putant quatuor in Divinis asserere personas.

Repetunt baptismum quotannis ipso Epiphaniarum die festo.

Animas justorum in cælum non recipi ante finem mundi: eas autem non creari, sed è materia educi putant.

Neq; peccatorum numerum, neq; species confitentur: neq; id putant necessarium, sed generatim dicunt: peccavi, peccavi.

Non roborantur Chrismatismis sacramento: neque vicini morti, sacro unguuntur oleo: neque vitæ pane stabiliuntur. Multi impudenter jactant, eos qui Romanam sectantur doctrinam non hereticos tantum esse, sed Muhammedanis pejores.

Reprobant Chalcedonense concilium; in Leonem Magnum sanctissimum Pontificem multa conferunt maledicta: Dioscorum beatum predicant.

Purgatorium negant.

Ista P. Nicolai Godigni ferè verbis tradere volui, quæ ille ex relatione Gonzali Roderici: Alfonsi de Francca: Emanuelis Fernandii & aliorum Societatis religiosorum litteris excerpfit & edidit. Nec absimilia sunt vero; quomodo autem ea declinent vel excusent, in sequentibus dicitur. Quòd verò aliqui Romanæ doctrinæ sectatores pejores dixerint Muhammedanis, de eo Gregorius meus nihil audiverat: neque de doctrinâ, sed de imperio in subjectos accipiendum putabat; Muhammedanos enim subjectos suos alienæ religioni addictos vexare quidem, atque tributis premere: in neminem tamen hanc ob causam ferro & igne sævire. Cæterum habemus quidem à Claudio Rege editam Confessionem; sed scopus illius tantum fuit suspicionem Judaismi à se suisque amoliri, quam amicitiae cum Lusitanis potissimum obtinere animadverterat, ut alibi differuimus. Quantum verò nos ex Liturgiis eorum publicis: nec

non privatorum scriptis dictisque fide dignis hucusque colligere potuimus, summa doctrinæ sacrae Habessinorum sequentibus constat capitibus:

15 Pro *unicâ & solâ* credendorum & faciendorum *normâ* agnoscunt *Scripturam sacram*, cujus libros præcedenti capite retulimus; adeò ut David Rex Alvarezio dixerit: *Si Papa* c. 83. *sibi suisque quid injungeret, quod Apostoli non scripsissent, nec permisissent, se parituros non esse: uti nec Metropolita suo si* 16 *talè quid præcipere tentaret.* Eam verò adeò amant, ut nihil libentius quàm dicta Scripturæ allègari audiant: idque Pa- 17 tres Societatis in concionibus suis facere oportuit. Nam referente Tellezio :

Gostavam muyto os Abexins de ouvir nas pregaçoens muytas allegaçoes da Escritura: & aquelle tem por mays doudo, que traz no serman mays lugares.

Valde placebat Habessinibus audire in concionibus plurimas allegationes dictorum S. Scripturæ; nam quò plura quis dicit Scripturæ recenseat, eo doctiorem haberi.

18 At non multò minorem auctoritatem tribuunt tribus primis *conciliis Oecumenicis*, ut ex modò allegatâ Claudii confessione apparet. Symbolo Fidei Catholicæ Nicæno communiter utuntur, idque $\alpha\lambda\theta\upsilon\mu\epsilon\tau\epsilon\tau$; h. e. *Orationem fidei* vocant. Illo, quo nos utimur, uti cæteri Orientales, carent; 20 haud levi iudicio, Apostolos illius autores non esse, *quamvis* 21 doctrinæ ratione Apostolicum rectè vocetur. Neque enim concilii Nicæni Patres illud vel dissimulassent, vel aliud edidissent, si iam Apostoli talem *Christianæ doctrinæ epitomen* 22 Ecclesiæ reliquissent ⁽³⁷⁾. Alioquin Habesinos vetera Græciæ concilia & præterea Canones LXXIV. antiquos Nicænis additos, habere diximus, usque ad Chalcedonense, quod 3, 4, 30. non tantum rejiciunt, verum etiam criminosè traducunt. 23 ⁽³⁸⁾ Quæcunq; igitur Catholica Ecclesia ante istud Concilium de Deo uno & trino: tribus in unâ essentia distinctis personis: æternitate Filii Dei: *Hypostasi* Spiritus Sancti: aliisque Fidei capitibus admisit & credidit; ea cuncta & illi lubentissimè admittunt, & contrasentientes damnant. Quo- 24 modo verò $\epsilon\sigma\tau\iota\alpha\upsilon$ essentiam: $\upsilon\pi\sigma\tau\alpha\sigma\iota\varsigma$ substantiam: $\phi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ naturam: aliaqua sacra vocabula, quorum in mysterio divinitatis & 25 personæ Christi usus, reddant, alibi dicemus. Hic tantum 3, 8, 30. notabimus Æthiopica verba: $\omega\lambda\theta\upsilon\mu\epsilon\tau\epsilon\tau$: $\gamma\alpha$: $\alpha\lambda\theta\upsilon\mu\epsilon\tau\epsilon\tau$: $\alpha\gamma\eta\lambda\lambda\alpha\theta\upsilon\mu\epsilon\tau\epsilon\tau$:

Tres persona unus Deus, vulgò male reddi : tres facies, unus Dominus^m; quia vox ΓΑΖ non tantum faciem seu vultum, sed, pariter ac Græcum ^{ὁμοῦσιν}, etiam personam designat.

3, 8. 19. Nestorii hæresin de duabus personis Christi adeò ^{aver-} santur, ut propterea duas naturas, duasque voluntates in illo admittere nolint; quamvis divinitatem & humanitatem difertis verbis agnoscant. Christum enim verum & perfectum^m Deum, nec non verum & perfectum hominem esse, atque in unâ indivisâ personâ ex divinitate & humanitate, sine confusione & commixtione, consistere, affirmant.

Sacro sanctissimum illius meritum, pro totius mundi^m peccatis, adeoq; omnium omninò hominum, qui illud verâ & vivâ fide amplectuntur, sufficientissimum, & efficacissimum esse, Habessinios credere, Gregorius mihi dixit : nec ego diversum quid explicitè in libris eorum (quos quidem mihi videre contigit) reperi. Processionem Spiritus S. à Filio⁽¹⁹⁾, cum Græcis negant; eum tamen æquè Spiritum Filii ac Patris, nec non personam per se subsistentem esse, haud ægrè fatentur. Sic enim in Liturgiâ suâⁿ loquuntur :

ΚΑΖ: ΔΝ: ΖΖΦ: ΝΟ: Λ
Ν: ΦΑΤ: ΝΥΛΦΥ: ΟΖΛ
Ζ: ΦΑΡ: ΤΖΖΦ: ΝΟ: ΦΑ
Ρ: ΦΑΤ: ΝΥΛΦΥ: ΟΖΛ
Ζ: ΟΖΛΝ: ΦΡΝ: ΗΟΖΡ: Α
ΥΛ: ΡΑΡΖΝ: ΟΛΥΛ: ΑΦ
ΡΤ: ΝΟ: ΟΖΛΝ: ΦΡΝ:
ΦΑΤ: ΝΥΛΦΥ: ΕΝΟ: Ο
ΖΗΖΝΝ: ΛΝ: ΝΟ: Ζ
ΝΥΛΦΥ: ΗΡΑΥΦ: ΛΡΝ
ΑΦ: ΟΡΝΑΦ: ΗΡΑΥΦ: Λ
ΡΥΦ: ΝΑΝ: ΝΟΥ: ΛΡ
ΑΥΦ: ΛΝ: ΖΦΑΡ: ΝΝ
ΡΖ: ΛΝ: ΟΛΡΑΥΦ: ΦΑΡ:
ΖΟΖΛΝ: ΦΡΝ: ΟΟΖΛΝ:
ΦΡΝ: ΛΡΖΝ: ΖΛΝ:
ΦΦΑΡ: ΛΡΖΝ: ΖΛΝ
Υ: ΝΝΡΖ: ΦΑΡ: ΛΝ: Ν
Ο: ΛΝΥΛ: ΗΡΑΥΦ: Α

Credimus Patrem mittentem, quòd Pater est in personâ suâ: & credimus Filium qui missus est, quòd Filius est in personâ suâ: & credimus Spiritum Sanctum, qui descendit super Jordanem, & super Apostolos, quòd Spiritus Sanctus est in personâ suâ; tria nomina unus Deus. Non quidem ut Abraham, qui major est Isaac: nec ut Isaac, qui major est Jacobo. Non ita se res habet. Non major est Pater præ Filio suo, eò quòd Pater est: neque major est Filius præ Spiritu Sancto: neque Spiritus Sanctus minor Patre & Filio: neque Filius minor est Patre suo, eò quòd Filius est. Non sicut Abraham qui imperat Isaac ratione generationis, (eò quòd

m) in confess. Fidei Tzagazaabi apud Dam. Goetz. In confess. Fidei, quam in Concilio Flor. prolatam dicunt, Vrr. L. II. c. 2. p. 397.
n) In ea quæ vocatur ΦΡΑΤ: ΗΛΖΗΛΤΖ: in N. T. Romæ impresso p. 171. b.

ritus Sanctus unus & coæternus sit cum Patre Deus. Tale ⁴³
argumentum fortassis in cerebro suo habuisse Tzagazaabum
popularem suum male sanum, cum scriberet: Christum esse
Filium sui, & principium sui, (h. e. semet genuisse) ideò quòd
ἰμοῖσι sit Patri, cuius Filius sit. Obiter notandum, Æthio- ⁴¹
 pes pro voce $\Theta\chi\kappa$: *Egressus est, processit*, communiter, &
 quidem in tempore præterito, uti voce $\omega\lambda\rho$: quod proprie
 est *progeneravit, ortus est, propullulavit.* Sic enim Clau- ⁴²
 dius in confessione sua:

$\text{ἐλ}\omega\text{ζ}:\text{ν}\omega\text{ζ}\lambda\text{ν}:\text{φ}\rho\text{ν}:$ | *Credimus in Spiritum Sanctum, Do-*
 $\text{κ}\eta\text{η}\kappa$: $\text{ω}\lambda\text{ρ}\text{φ}$: $\text{η}\omega\lambda\rho$: | *minum vivificantem, qui processit vel*
 $\text{κ}\omega\lambda\text{ν}$: | *ortus est à Patre.*

Nunquam addunt à Filio, quamvis in Liturgià Æthiopum ⁴³
 Romæ impressâ, & confessione Tzagazaabi legatur $\eta\omega\lambda\rho$:
 $\text{κ}\omega\lambda\text{ν}:\text{ω}\omega\lambda\rho$: *Qui progeneravit vel processit à Patre &*
Filio. Ista enim verba $\omega\omega\lambda\rho$: & *Filio* aliunde inserta esse
 antehac monuimus.

Pergimus ad Sacramentâ, quorum neque commune ⁴⁴
nomen, neque numerum habent. Confirmationem & ex-
 tremam unctionem planè ignorant. *Mysterii* vocabulo
 ($\text{ω}\eta\mu\kappa$:) utuntur, quotiescunque arcanum participationis
 corporis & sanguinis Jesu Christi innuere volunt. Aliàs non ⁴⁵
 necessarium putant, ut $\text{σ}\sigma\sigma\text{α}\gamma\text{ι}\delta\text{ε}\text{ς}\ \&\ \eta\text{ί}\sigma\text{ι}\omega\text{ς}$ sigilla fidei alio quodam
 communi nomine, quod scriptura ignoret, complectamur:
 aut de numero multum disputemus. *Vti se Baptismo* (in-
 quiebat Gregorius) *secundum Christi institutum & ceremo-*
niis ab Ecclesia antiquitus receptis. Sed Patres Societatis ⁴⁶
 retulerunt, baptizandi ritus apud Habessinios tam deprava-
 tos fuisse, ut coacti fuerint, plerosque mortales sub condi-
 tione rebaptizare, de quo cap. vii. pluribus agemus.

Communionem sacram sub utraque specie, ut vulgò ⁴⁷
 loquuntur, cunctis indifferenter tam laicis quàm clericis (ut
 in omnibus Orientis Ecclesiis moris est) administrant; nec
 quidquam animos eorum magis alienavit, quàm quòd
 Laici à Latinis calice privarentur, ut suo loco dicitur. Inter- ⁴⁸
 rogatus Gregorius quid censeret de reali presentia corporis
 & sanguinis Christi in S. Coenâ? se eam agnoscere respondit.
 Mox addidit, ut solebat, quoties de difficilioribus & abstru-
 sioribus rebus sermo esset, $\lambda\text{φ}\text{φ}$: $\text{κ}\eta\kappa$: $\text{ω}\chi\text{τ}$: h. e. *subtilis res*
 est: $\text{ω}\eta\mu\kappa$: $\text{ω}\lambda\text{τ}$: *Mysterium est.* Cùm proferrem illi verba ⁴⁹
 Liturgiàrum: $\eta\eta\kappa$:

ገበር: ጸዩን: ደባ: ዙቲ: ጸ | Domine impone nunc manum tuam
 ለል: ደጸዘኒ: ገርገ: ወዋ | super hanc patinam: benedic eam, &
 ደኅ: ወላ ጸጸሐ: ወደገበ | sanctifica eam, & purifica eam, ut fa-
 ረ: ለወሽቲቲ: ሠጋገ: ቀደስ: | ciant in ea corpus tuum sanctum.

Item:

ገበር: ጸዩን: ላህለ: ዙቲ: | Impone manum tuam super hunc ca-
 ጸዋህ: ወደጸዘኒ: ገርገ: | licem, & nunc benedic eum, & san-
 ወዋደኅ: ወላ ጸጸሐ: ወደገ | ctifica eum, & purifica eum, ut faciant
 በረ: በወሽቲቲ: ደግን: ቀ | in eo sanguinem tuum sanctum.
 ደስ: |

Et mox:

ገበር: ጸዩን: ላህለ: ዙቲ: ህ | Impone manum tuam super hoc coch-
 ረረ: ግስቀል: ለሠረፍ: ሠ | lear crucis, ad parandum corpus &
 ገሀ: ወደግ: ለዋዲድ: ወልደ | sanguinem unici Filii tui, Domini no-
 ገ: ለገዘጸኒ: ወላ ግላጸ: | stri & Dei nostri.

Et alibi:

ጸግ: ለዘጸቲ: ግስቲ: ገ | Convertite hunc panem, ut fiat cor-
 ግ: ደቡኒ: ሠጋገ: ጸጸሐ: ዙ | pus tuum purum, quod conjunctum
 ተደግረ: ግስለ: ዘጸቲ: ጸ | est cum hoc calice sanguinis tui pre-
 ዋህ: ደግን: ገርገ: | tiosi.

53 Et ex oratione Eucharistica, quæ ccc xviii. Orthodoxo-
 rum titulum præ se fert, sequentia:

ግረስ: ቀደስ: ደረድ: ወደግ | Spiritus Sanctus descendat, &
 ጸ: ወደጸጸ-በርቆ: ደባ: ዘጸቲ: ግስ | veniat, & splendeat super hoc
 ገቲ: ወደቡኒ: ሠጋ: ገርገቲቲ: ጸ | pane, ut fiat corpus Christi Dei
 ግላጸ: ወደተወለቀ: ግህግ: ለ | nostri: & immutetur sapor hu-
 ዘጸቲ: ጸዋህ: ወደቡኒ: ደግ: ገርገ | jus calicis, ut fiat sanguis Chri-
 ቲቲ: ለግላጸ: | sti Dei nostri.

54 Simulque peterem expositionem verborum ግደግ: ወተ
 ወልግ: converti & immutari, atque interrogarem: an

non putaret substantiam panis & vini in substantiam corpo-

55 ris & sanguinis Christi converti & immutari? Respondit:

talem transsubstantiationem Habessinīs esse ignotam. Cives

suos tam scrupulosos non esse: neque tam spinosas quæstio-

56 nes movere; sibi tamen videri panem & vinum vulgare con-

verti in mysteriosum & representativum corporis & sangui-

nis Jesu Christi, adeoque è profano in sacrum mutari, ut ve-

rum corpus & sanguinem Christi communicantibus repræ-

sentet. Tellezius sanè fatetur: se de consecratione illorum

valde dubitare; illos enim super corpore Christi dicere solere:

Hic panis est corpus meum, & super sanguine: Hic calix est

meus

meus sanguis. *Quæ verba validam consecrandi vim non habent.* Etenim Doctores Ecclesiæ Romanæ sunt in eâ sententiâ, *eum qui talia verba dixerit, nihil efficere; sola enim ista verba: HOC EST CORPUS MEUM, operari veram transubstantiationem.* Quæ cum ita sint, nemo facile dixerit, Habesinos habere & agnoscere transubstantiationem, præsertim cum divinis honoribus, scilicet ex illa sequentibus, sacra symbola non prosequantur.

De statu animarum post mortem (40) diversæ Habesinorum sunt sententiæ; ut ferè libertatem sentiendi omnibus concedunt, in iis doctrinæ partibus, quæ salutem æternam directò non concernunt. Quare mirum non est, tam varias privatorum opiniones, tanquam publicas Habesinorū sententias, à Doctore nostris referri. *Alii enim* (narrante Gregorio) *pie defunctorum animabus ANTE RESURRECTIONEM CORPORUM beatissimam Dei visionem non contingere putant, quæ etiâ multorum veterum Latinorum* (41) *est opinio; tanquam in loco quodam tertio animæ corpora sua expectarent: aut vagæ in nullo certo loco manerent: alii verò S. Scripturæ autoritate convicti, duas tantum mansiones animarum agnoscunt, nempe cælum & infernum, nihil damnationis iis esse censentes, qui in Christo Jesu sunt, & in fide illius diem supremum obeunt; exemplo pœnitentis latronis, & verbis Christi freti, qui (secundum versionē Ethiopum) dixit ei:*
 አጼጊ፡ ገብላ ገ፡ ገጼጊ፡ ሊዩ ላዩ፡ | *Amen dico tibi, crede firmiter,*
 ገጼ፡ ዮጼ፡ ትህሊ፡ ጼ ስሌዎ፡ ወስ | *quòd hodie futurus sis mecum*
 ተ፡ ገገ፡ ፡ | *in Paradiso.*

Igitur in Christo pie obdormientes non deterioris conditionis fore putant hoc latrone, qui in articulo mortis pœnitentiâ per fidem actâ, servatus fuit, nullâ satisfactione pro latrociniiis suis præstitâ. Animam autem humanam non creari, hoc argumento asserunt, quod Deus sexto die perfecit totum opus creationis. Nihilominus naturâ suâ immortalem haberi, quia ipse Deus illam in primâ creatione homini inspiraverit. Perabsurdum verò esse si quis Deum astrictum dicat pro adulterinis & incestuosis partibus animas quotidianas creare. Quæ aliàs de duplici hominis anima sentiant, infra exponemus.

4, 2, 23.

Communior tamen inter eos videtur prior opinio; quia *N.T. p. 160.* certo modo pro mortuis orant, ut:

dras & apedreje este seu in | *tollat & hunc inimicum ejus*
imigo. | *lapidet.*

84 Quasi vero Latini eam non plus satis colerent.

85 Sed & *Angelos* invocare solent, speciosiore fortassis præ-
textu; quòd & piis adsint, & eorum preces audiant. Novem
eorum ordines ⁽⁴⁶⁾ Æthiopes recensent, quos desumunt ex
cognomentis & epithetis eorum in S. Scriptura repertis; ut: *Coloss. I, 16.*

ግላጸስት: *Angeli simpliciter ita dicti, qui & ግፍርስት:*
Spiritus.

ሊቀኛ: ግላጸስት: *Archangeli.*

ሊጋሊዝት: *Domini, ግደላዎታዎቹ.*

ስልጣናት: *Magistratus, ሳይገዳዎቹ.*

ግፍብርት: *Throni, ያሳሳዎቹ.*

ኃይላት: *Potestates, ግፍሳዎቹ.*

ግደላዎቹ: *Principes.*

ካረሌል: *Cherubini.*

ገረረሌል: *Seraphini.*

Quidam plura cognomenta illis tribuunt, veluti ሊቀኛት: *Pri-*
mores: vel ሊርባብ: & ሊርባብ: ጸትት: q. d. *Myriades igneæ.*

86 Sunt qui dicant *decem ordines* à primordio fuisse, sed
primum eorum, cujus caput fuerit ስላፍኤል: *Satanaël*, cum
sociis à Deo defecisse; in ejus locum beatos aliquando suc-
cessuros: atque hanc infensissimi Cacodæmonum contra
87 homines odii esse causam. In quibus autem Fidei capitibus
ab Ecclesiâ Latinâ vel Græcâ dissentiant, peculiari tractatione ^{3, 8. & seq.}

88 dicemus. Hic tantum addemus *Catechetica* puerorum
& Neophytorum *institutionem*, in quantum Gregorius me-
minit, & Æthiopicè suâ manu descriptam reliquit:

89 ሊርጸስት: ሀይግፍት: ዘሊት። *Capita Fidei Æthiopica breviter de-*
ጸፆ: ዘወጸት: በግፍር: ዘይግፍ *scripta, qua docere solent pueros*
ሀረ: ለላግፍት: ወለጸኡት: ገ *& Neophytos. Extant autem ple-*
ርስትፆፆ: ጸሐርስ: በስፊሊ: *nus descripta in Æthiopiâ, & sunt*
ሀሌ: በሊትፆፆ: ወዘወጸት: *sequentia:*

90 በግፍ: ተግልስ: *Quem Deum colis?*

በሊብ: ወወልድ: ወግፈ *Patrem & Filium & Spiritum*
ስ: ቀይስ: ፤ ጸላላት: ወወ *Sanctum; tres personas, unam ve-*
ግላጸት: *rò Deitatem.*

91 ጸግ ፤ ጸላላት: ግፍ: ዘይፆፆ *Ex istis tribus personis, quænam*
ግ: ሊግ: ዘይፆፆ: ግፍ: *prima est, & quænam ultima?*
ዘፆፆ: ሊግ: ዘይፆፆ, *quænam major? quæve*
ጸስ: *minor?*

minor?

ἌΔΟ: ΗΡΦΡΩ: ΘΛΗΡΕΡ
:Σ:: ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ
:Σ:: ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ
:Σ:: ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ
:Σ:: ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ
:Σ:: ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Nulla prima est, & nulla ultima.
Nulla major & nulla minor est:
sed aequales sunt in omnibus.

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Quot personæ?

91

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Tres.

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Quot Dii?

Vnus.

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Quot Deitates?

Vna.

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Quot Regna?

Vnum.

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Quot Potentiæ?

91

Vna.

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Quot Creatores?

Vnus.

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Quot Voluntates?

Vna.

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Daturne tempus in Deo?

94

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Non: sed est ab eterno; & erit in

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

secula seculorum.

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Vbinam est Deus?

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Vbique & in omnibus.

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Estne Pater Deus?

91

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Maximè.

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Filius estne Deus?

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Maximè.

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Spiritus Sanctus estne Deus?

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Maximè.

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Ergo dicis esse tres Deos?

96

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Non dico tres Deos, sed tres per-

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

sonas & unum Deum tantum-

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

modo.

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Quis genuit Filium?

97

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Deus Pater; Spiritus Sanctus

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

autem à Patre procedit, & à filio

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

sumit.

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Quæso narra mihi quandam simi-

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

litudinem, (47) quòd possint

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

dari tres personæ in unâ

ἌΔΟ: ΗΡΦΩ: ΘΛΗΡΕΡ

Deitate?

Plura nunc non addimus, donec plures eosque publice⁹⁶ probatos libros nanciscamur; ne fortè privatorum sententias, quòd multi faciunt, imprudenter toti Ecclesiæ tribuam⁹. Hæc sufficiant ad incitandos lectores; Europæos quidem, ut conquirant: Habessinios verò, (si fortè cura nostra ad illos pervenerit) ut suppeditent authentica documenta, è quibus de verâ & fundamentali Æthiopicæ Ecclesiæ doctrinâ plenè constare possit.

CAP. VI.

*De ritibus & cerimoniis Ecclesiæ**Æthiopicæ, nec non de templis Habessinorum.*

1. *Ritus sacri* 2. sæpe motus in Ecclesiâ dederunt; 3. etiam ex oriente illâ. 5. Apostolorum prudens decretum. 6. Pauli *συμβουσιαι* 7. illo tempore necessaria. 9. *Ritus Judaici* 10. apud Christianos retenti. 12. *Papa Romanus* multos: 13. *Alexandrinus Patriarcha* nullos novos ritus reperit. 14. *Habessini* simplices 15. vetustissimas ceremonias ætinuerunt. 17. *Templa* eorum 18. obscura, 19. Synagogis similia. 20. Illorum partes. 21. *Θυσιαστήριον*, *Chorus*. 22. Ecclesiasticorum olim solummodo erat. 24. Magnates in Æthiopiâ *Diaconi* creantur. 25. *Ædicula* pro Episcopo. 26. Stant in templis, *cruciculis* innixi. 27. In honore habent illa. 29. *Pictas* tantùm *imagines* admittunt. 30. *Cruce* signant se. 31. *Baptismus adultorum* 32. certis ritibus: 33. Vnctione & multis precibus peragitur. 34. Susceptores unde dicti? 35. Veterum ritus. 36. *Infantibus* baptizatis 27. Eucharistia datur; 38. more pervetusto. 39. *Formula* quorundam Habessinorum ineptæ, 40. Patres ad iterandum baptismum impulerunt. 41. Nullo *stigmatate* notantur Æthiopes. 42. Vnde hæc relatio? 43. *Anniversarii lavacri* 44. mos 45. verum baptismum non facit. 46. Ejus abusus Alvarezii diversa relatio. 47. *Iteratus baptismus*, de quo Tellezius. 48. Fortassis ex ignorantia sacerdotum. 49. *Miserimus* Æthiopiæ status Ecclesiasticus. 50. Ejus causæ. 51. Exemplum simile in Latinâ Ecclesiâ. 52. *Confessio* generalis 53. trium peccatorum. 54. *Absolutio* 55. dolorifica. 56. Abiegatus confessione manifestatus. 57. Ante 25. annum innocentes se putant. 58. *Conciones* nullas habent. 59. Gregorius de iis sententia. 60. *Homilias* legunt, & Pericopas ex Novo Testamento. 61. *Sacra vasa* Eucharistiæ. 62. Cur *Lapis sacratus* Romanis, *✠✠✠*: *arca* vocetur Habessinibus? 63. Differit autòr de veterum Christianorum cultu in *cæmeteriis*: 64. & *arcis* pro *artibus* adhibitis, 65. in quibus martyrum *ossa*, 66. de loco in locum portabantur. 67. Pacatâ Ecclesia foris portatæ, 68. & formam & nomen (exceptis Habessinibus) amiserunt. 69. *Mensas* oportebat esse sacras. 70. Aliâs Græci *ἀγριμίονα*. 71. Latini *portatile* usurpant. 72. Hoc oportet esse saxum. 73. Conjecturam suam firmat autor marmoreo monumento. 74. Dissentit ab Aringho, qui arcam pro *stigmatate* habuit. 75. *Thuani*: 76. *Gabr. Biel* testimonium: 77. & Tellezii, ubi de *Arca lignea* in *Basilicâ Lateranensi*. 78. Vnde *reliquia* in altaribus. 79. Reliqua sacra vasa. 80. *Panis* fermentatus. 81. *Vinum* cochleari distribuitur. 82. Illius defectus miris modis suppletur. 83. *Tempus & locus* S. Ccenæ: *Persona*. 85. *Δίπλυα*. 86. Bini in hebdomate *dies sacri*. 87. *Campanis* carent. 88. *Musica* insuavis. 89. Et tamen tripudiant. 90. *Jejunia* 91. Feriæ quartæ & sextæ. 92. Vnde originem habeant? 93. *Pentecostes* tempore nulla. 94. De *protestantium* jejuniis in Europâ. 95. *Festa* & 96. *Fasti*. 97. *Anni* initium & 98. ratio computandi. 99. *Ritus nuptiales*. 100. *Polygamia* 101. à Patribus Soc. improbata. 102. *Patruelium & sobrinorum* nuptiæ. 103. *Divortia*. 104. *Ritus sepultura* 105. *solemnis*, 106. *Regiæ*.

EXposuimus hucusque, quid Habesini de Deo triuno & præcipuis Fidei Christianæ capitibus sentiant. Ordo nunc poscit, ut illorum cerimonias & sacros ritus explane-
 mus. Quamvis enim salutis animarum nihil intersit, quo tempore, quove modo sana doctrina proponatur: modò omnia decenter & ordine fiant; ritus tamen graves sæpe in Ecclesiâ disceptationes, magnosque motus dederunt. Quamobrem operæ pretium nos facturos putavimus, si de illorum origine paulò altiùs differeremus.

3 Statim à primis Ecclesiæ Christianæ incunabulis circa ritus discrepantes fuerunt piorum sententiæ. Quidam enim existimabant: *ritus Judaicos, utpote à Christo expressè non ab-* Act. 15, 1. 5.
rogatos, simul cum doctrinâ & Sacramentis Novi Testamenti
 4 *salutis causâ necessariò observandos esse.* Alii censebant: *uti-*
liter eos retineri, quamvis nullâ necessitate cogente; cum ad
memoriam antiquæ Dei Ecclesiæ: tum ad lucrandum animas
 5 *Judæorum.* Primam sententiam Apostoli damnaverunt. De d. c. 15, 16.
 cætero Apostolicâ prudentiâ & summâ moderatione usi, dif- & seq.
 ferentiâ fecerunt inter Judæos & Ethnicos recens conversos. *Nam proselytis Judæis* libertatem rituum suorum non modò
 permiserunt, sed ipsi Paulo suaferunt, *ut accommodaret sese* Act. 21, 20.
tot myriadibus Judæorum credentium, qui Zelotæ legis erant, & seq.
& Paulum incusabant, tanquam defectionem à Lege doceret:
ac prohiberet infantes circumcidi: neque secundum mores Ju-
 6 *daicos viveret.* Paruit Paulus & purificavit sese cum focis, ca-
 put rasit, & sic templum cum iis ingressus est, ac oblationem
 7 obtulit pro unoquoq; illorum. Imò, quod hodie crimen ne-
 fandum esset, Timotheum circumcidit; necessitate illorum Act. 16, 3.
 temporum inductus. Aliàs circumcisionem, si intentione Gal. 5, 2.
 Judaicâ fieret, ipse damnavit. Ira actio per se indifferens ra-
 8 tione & intentione agentis bona vel mala effici potest. Tan-
 tum quid *gentibus* Christi fidem amplexis faciendum esset,
 Apostoli deliberaverunt. Eos autem ad observationem Le-
 gis Mosaicæ obligare noluerunt, sed Legatione ad illos cum
 rescripto missâ, jusserunt tantummodò abstinere ab iis reb⁹,
 quæ non solum Judæos ab Evangelio avertere: sed etiam hu-
 jus generis proselytos vehementer offendere: atque mutuam
 charitatem & amicitiam in quotidiano convictu & conver-
 satione tollere potuissent; neque enim communi mensâ ute-
 bantur Judæi cum illis, qui *sacrificata Idolis, suffocata, vel*
san-

sanguinem comedebant⁽⁴⁸⁾. Ex illo tempore apud plerosque valuerunt nonnulli ritus Judaici ceu adiaphori, qui non pugnant cum pietate & doctrinâ Christianâ; donec ab Ecclesiâ sensim abrogarentur, vel in defuetudinem venirent. Nullamque aliam originem habuerunt antiquissima Christianorum instituta, veluti: *structura templorum: immersio totius corporis in baptisate: bina hebdomadis jejunia diurna: Festa & similia;*⁽⁴⁹⁾ ut vanum sæpe sit causas eorum aliunde accersere. Cæterum cerimoniarum turbidis Ecclesiæ temporibus paucæ: tranquillis, immensum crevere: & deteriore paulatim Ecclesiæ statu, plurimi ritus; ut Augustinus ° jam suo ævo nimis doleat, *quod saluberrima divinorum librorum præcepta minus curentur, quam humana ejuscemodi commenta.* Ecclesia Romana quanto opulentior & potentior cæteris, tanto magis ad pompam & splendorem omnia composuit; cum *Pontifex Romanus* solus arbiter rerum, quæ commoda vel incommoda viderentur, pro arbitrio statueret vel abrogaret. At *Patriarcha Alexandrinus*, cui Æthiopia in sacris paret, inter infaustas Melchitarum & Jacobitarum decertationes, & Saracenorum persecutiones, rebus ubique afflictis, satis habuit sedem suam tueri; nedum ille de novis ritibus rogandis cogitaret. Nec Habessinî præter solitam *simplicitatem, quæ optima antiqui moris custos*, in jussu illius quicquam immutare aut abrogare ausi fuerunt. Videas igitur vetustissimas priscae Ecclesiæ cerimonias alibi obsoletas, & fere nunc ignotas, hîc adhuc durare. Multa in *Baptismo, Eucharistiâ, Agapis, Jejunis, Sabbatis & Festis* usurpant, quæ ab hodiernis Latine Ecclesiæ moribus aliena sunt; ut penitiùs consideratis Habesinorum ritibus, imaginem quandam veteris Ecclesiæ contueri te putes. Quare laborem nostrum non ingratum fore arbitramur lectoribus, antiquitatis Ecclesiasticæ curiosis, si vetera cum novis contendamus. Sed templa eorum priùs paucis describenda sunt; quæ satis
 2, 5, 10. magnifica olim fuerunt, quæ Rex *Lalibela* in vivis saxis excavari curavit, ut supra retulimus. Quædam etiam à sequentibus Regibus ædificata. *Ichnographias* nonnullorum itinerario Alvarezii in commentario nostro lectori spectandas
 6. 54. & 55. dabimus⁽⁵⁰⁾; sed pleraque Grainus odio Christianorum vastavit. Superfunt adhuc *vestigia insignis Basilicæ*, quam
 B. T. II, 4. He-

o) Epistolâ secundâ ad Januar. quæ est 119. c. 19. Confer etiam Epistolam præcedentem in qua de observatione rituum prudentissimè disserit.

Helena Dávidis avia ædificavit, in qua haud perinde aurum, argentum, & gemmæ, quàm lumen desideratum fuit; anti- quâ persuasione, obscuritati non nihil arcani inesse. *Structu- ra* plerorumque ad veterum modum. Quippe prisca Chri- stiani, cum primùm facultatem nacti sunt ædes ad usum sa- crorum publicum ædificandi, Judæos quàm gentiles imitari fatiùs rati, ad exemplum prisca templi Hierosolymitani^p, vel Synagogarum Judaicarum eas construxere: neque templa aut delubra, aut aliis Ethnicorum vocabulis, sed *νερανὰς κηρια- κάς* i. e. *Dominicas*, quasi Domino universi dicatas, vel *Εὐαγγελία* *Oratoria*, vel etiam *Martyria* appellaverunt. Sicuti autem templum Judaicum amplo muro cinctum, tribus præcipuè constabat partibus, nimirum *מחיצת*, vestibulo spatiosissimo: *מזבח* i. e. *ναὸς*^r seu *ades ipsa*, in qua sacrificia fiebant: denique *אדר* *Adyto*, quod vulgò *sanctum Sanctorum* vocatur: (50) Ita & veterum ædes Dominicæ vestibulum ante fores muro circumdatum habebant, ubi *excommunicati* & *pœnitentes*, nec non *Catechumeni* stare tenebantur; donec aut hinc in fide Christianâ probè instructi Baptismo abluerentur: aut illi ad meliorem frugem redirent. Deinde erat *ades ipsa*; quæ in medio habebat *penetræ* velo secretum (Græci *θυσιαστήριον* i. e. *sacrificatorium* nec non *βήμα*, *suggestum* appellavere) quod *adytum* seu *Sanctum Sanctorum* repræsentabat. Tale adhuc ubique in Judæorum Synagogis visitur & eodem vocabulo *בית* *Bimâ* appellatur. At istud in extremam templi par- tem transferre Europæis postea commodiùs visum; *Chorum* nunc vocamus, cancellis ferè distinctum. Vetustæ huic for- mæ accommodabantur antiquæ cerimonie; nam sicut Ju- dæis ad fores tantùm aditus dabatur, limine verò præter Sa- cerdotes arcebantur, ut *Tacitus* loquitur: ita hinc, non nisi ba- ptizati in gremium quasi Ecclesiæ admissi, reliqui, haud se- cus ac gentiles apud Judæos, foribus prohibebantur. *Ady- tum* non nisi Ecclesiastici viri intrabant, quod ad eò rigidè à prisca observatum, ut *Ambrosius* ipsum *Imperatorem Theo- dosium* inde exire juberet; cum contra Ecclesia Græca id ho- noris Imperatori suo tribueret, & munera sua ad sacram mentem offerenti potestatem faceret in Sanctuarium ingre- diendi. (51) Ad eundem modum celebriora Æthiopum tem-

Cc pla

p) Idem observavit Card. Bona rerum Lit. L.I. c. 20. n. 4.

q) Hinc Germanic. antiquum *Kyrche*, Belgis *Kerke*/nobishodie *Kirche* originem duxit.

r) *naos* templum Græcis, considerunt cum voce *naus*, qui *Navem* reddiderunt in lin- guis vernaculis *La nave*. *La nef* de l'Eglise.

pla constructa: tale quoque *Sacrarium* in illis visitur, quod Hebraico vocabulo *U. P. N. S. Heiqel* dicunt: in cujus limine laicis subsistentibus sacra cœna exhibetur.^s Ne igitur *magnates* eorumque filii inter plebejos stare cogerentur, sed salvâ lege & consuetudine *Heiqel* suum ingredi, atque ibi sacris mysteriis participare possent, novum jus commenti sunt, seque filiosque suos etiam impuberes & puerulos, *Diaconos* vel *Subdiaconos* ordinari curaverunt, id solum non ex antiquâ simplicitate. Ipsi Regum filii id usurpant, crucem ceu insigne Diaconatus gestantes, quod postea factus Rex retinet; idque initio Lusitanis insigne sacerdotii visum, ob quod *Presbyter Johannes* jure appellaretur. *Ædicula* etiam, à parte Orientali templo est adjuncta, in quâ panis, aliaque ad Eucharistiam necessaria præparantur. Tales ædiculæ prope Dominicas olim extruebantur, in qua Episcopi se vestiebant; hodie conclave est intra templi parietes, *Sacristia* vulgò dictum. Nulla in templis subsellia sunt; neque enim ~~sedere~~ ^{aut} in genua procumbere, sed stare inter sacra solent, secundum veteres Canones, quos etiam Græci & Russi observant, qui id reverentiæ loci & attentioni debitæ convenientius putaverunt, quàm sedere. Sequens ætas infirmitati magis consulens sessionem permisit; ne lassitudine attentio vinceretur. At temperamentum Habessinini reperere, videlicet cruciculas, ^t (gabalos) quibus stantes innituntur, easque discedentes in porticu templi relinquunt. Si qui fortè imbecilliores humi confederint, à Diaconis inter orandum confurgere jubentur. Exclamant enim *ſæpius, ἄνθρωποι ἵστασθε: ἵστασθε*: *Qui sedetis surgite*. Ut verò hodiè humiles atque obscuræ sint ædes eorum sacrae, stramine vel arundine plerumque relectæ; hunc tamen honorem illis exhibent, ut jumentis prætervecti descendant: & spatio sat longo pedibus incedant: neque in illis exspuant: neque calceati ingrediantur. *Men-18 struatas* ceu impuras, imò & conjuges postridie concubitus templis abstinere jubent. In hoc veteribus rigidiores, qui tales de sacrâ Synaxi tantum dehortabantur.

Nec *imagines* quidem nisi *pietæ* in ædibus sacris apparent; statuas & signa Sanctorum, siye sculpta siye ex ære fusa, hæc id fecus ac idola abominantur; ⁽¹²⁾ forte quia & primis

Ec-

s) Non enim fas est ingredi sanctuarium quam patronis ecclesiasticis. Quòd verò Alvarez missam celebrans intromisisset laicos, improbavit Rex Æthiopiæ. Alv. c. 90.

t) A cruce Germanorum Ruffe originem habet; nam vera Crucis antiquæ figura est T. Nec ab Habessinibus aliter pingitur; plura de his in Commentario.

Ecclesiæ temporibus nulla simulacra habebant. *Quod enim simulacrum Deo fingerent*, aiebant prisci, *cum si rectè existimes, homo ipse sit Dei simulacrum.* Quamobrem signum Servatoris crucifixi habere aut circumferre, nefas. *Nudas cruces* manibus gestant clerici, quas obvii osculo venerantur, eò ipso Christianos se esse profitentes. Cruce enim seque resque suas crebrò signant, vetustissimorum Christianorum more, qui idem factitabant.

31 Nunc ad Habessinorum ritus sacros pergimus; ab initiatione Christianorum; i. e. *Baptismo*, initium facturi: missâ circumcissione, quam Habessin morem religiosum non esse, supra docuimus. Sacerdos *adultorum Baptismus* 31, 33. (qui ibi conversione Ethnicorum frequens) peracturus, à lectione Psalmi LI. orditur, & suffitu thure factò, nomina baptizandorum exquirat: deinde recitatis aliquot orationibus, & Diacono auditores sæpius hortante ut orent, oleo sacro diversas corporis partes ungit, manumque capitibus singulorum imponit. Quo factò Neophyti dextram erigunt, & occidentem respicientes, Satanam ceu tenebrarum Principem abjurant. Mox Orientem versus, tanquam ad justitiæ solem conversi, erectis altè dextris, veluti sacramentum Christo dicunt; & præeunte Presbytero *Symbolum Fidei Christianæ* profitentur, eoque interrogante, *credere se* respondent. Post quæ unctio iteratur, & aliquot pericopæ, ex Evangelio Johannis, Actis Apostolorum & Epistolis Paulinis leguntur, 33 additâ Liturgiâ consuetâ. Tandem oleum in aquam baptismi immisum, in modum crucis diffunditur: multisque precibus rursus dictis, sacerdos in lacum, ante fores ædis sacræ hunc in finem cavatum, descendit, adductosque à Diacono tertoto corpore mergit, & *in nomine Dei Patris & Filii & Spiritus Sancti* baptizat. Præsto sunt viri viris, foeminæ foeminis, qui ascendentes è flumine vel lacu juvant, & attollendo quasi suscipiunt, ideo *susceptores vel susceptrices* priscis dicti. Sic abluti & denuò uncti, quasi modo geniti, albâ interulâ, ad puritatem animi significandam, vestiuntur, vesteque rubicundâ, in memoriam salutis sanguine Christi partæ, superinduti, tunc primum in Ecclesiam introducuntur, ubi Christianis immixti sacræ Coenæ participes fiunt. Discedentibus lac & mel datur, & manu capiti impositâ hâc benedictione dimittuntur: *ite in pace filii Baptismi.* Habes-

fini enim Christianos frequenter $\Theta \Lambda \rho : \Omega \Phi \tau$: *Filios Baptismi* vocant. Quæ ferè omnia cum veterum ritibus consen-
 3. de Coron. *tiunt; ter mergitur,* (ait Tertullianus) *inde suscepti, lactis*
 militis. *& mellis societatem degustamus.* Hi ritus erga adultos ob-
 servantur.

Verùm *infantium baptizandorum* multò brevior ratio
 est; masculi tamen ante quadragesimum: foemellæ verò an-
 te octogesimum diem, etiam si periculum mortis immineret,
 Greg. olim non baptizati fuerunt; nunc autem Baptismus, præser-
 tim poscente infantium ægritudine, maturatur. Suscepto-
 res Presbytero interroganti pro illis spondent; in aquam ta-
 men toti non merguntur, sed eâ consperguntur tantùm, &
 abluuntur: idque in limine ædis sacræ; quasi ante baptismum
 locus in Ecclesiâ illis non deberetur. Tandem, quia adultis,
 ut diximus, statim post Baptismum S. Cœna dabatur, infantibus,
 ne pejoris conditionis esse viderentur, antiqui è sacro
 calice, cui intrita erat sacri panis particula, in osculum eorum
 guttulam intillaverunt; quasi eorum eadem prorsus ac adul-
 torum ratio esset. Quod in Latinâ Ecclesiâ diu observatum,
 Æthiopes cum Græcis & Armeniis adhuc hodie retinent. (53)
 Gregorius agebat, *extremitate digiti, sacro vino madidi, os*
vel linguam infantium tantùm tingi. Æthiopes iisdem pla-
 nè verbis nobiscum usos, Alvarez, disertis verbis refert: nem-
 pe: *Baptizo te in nomine Dei Patris, & Filii, & Spiritus San-*
 6. 22. *cti.* Nec aliud ex Liturgiis eorum cognoscere unquam potui.
 Consultat qui volet, ordinem Baptismi Æthiopum, in Biblio-
 thecâ Patrum toties recusâ, impressum, neque ut hæreticum
 Tom. VI. p. 74. & col. 57 à quoquam damnatum.

Quo magis mira videri possunt, quæ Patres Societatis
 nullam prorsus hujus Ordinis mentionem facientes, in Eu-
 ropam scripsere: *varias partim insolitas, partim etiam ine-*
ptas & essentiam baptismi planè alterantes formulas à Cleri-
cis Habessinorum usurpatas fuisse; veluti: *baptizo te in no-*
mine sanctissimæ Trinitatis: vel, *baptizo te in nomine Christi:*
 vel etiam *in nomine Spiritus Sancti tantùm:* *baptizo te in*
aquâ Iordanis: *Deus te baptizet:* *Deus te lavet:* *contingat*
tibi baptismus: *benedictus sit Pater, benedictus Filius, bene-*
dictus Spiritus Sanctus, & similes alias. Hanc ob causam co-
 actos se fuisse, ajunt, ad iteratum baptismum, in Ecclesiâ Ca-
 tholicâ aliàs, nisi ob justam & probè cognitam causam, non
 lici-

licitum. Tandem Habesinos omnes promiscuè rebaptizaverunt, sub conditione tamen, si videlicet prior baptismus non ritè fuisset peractus; quæ res magnam illis invidiam conflagavit, ut suo loco narrabimus.

41 Credidere & scripsere plerique, *stigmatè* notari Æthiopes post baptismum, implendis verbis Johannis Baptistæ: *qui post me venturus est* αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἢ πνεύματι ἁγίῳ ἔπιψει: *ille* March. 3, 11
vos baptizabit Spiritu Sancto & igne. Sed Gregorius negavit: nec mentionem ejus rei faciunt Patres Societatis in suis Luc. 3, 16.
 42 epistolis. Constat autem Africæ populos, tam gentiles, quàm Muhammedanos, pueris recens natis venas temporum, quas Scalig. de Em. Temp. L. VII. p. 682
κροταφίτιδας Græci vocant, cauterio inurere contra catarrhos; id ab Habesinis nonnullis factum, ab exteris imperitis, pro more religioso habitum fuit; quia fortassis audiverant, fuisse aliquando tam stultos hæreticos, * qui ignis vocabulo propriè: baptismi verò impropriè accepto, causticum ignis signum lavacro aquæ prætulerint.

43 De *anniversario* verò *baptismo*, qui illis communiter exprobratur, sciendum est, Habesinos xi. *Januarii*, qui nobis vi. ejusdem, & Epiphaniarum solenne est, adultæ tum apud illos æstate, lætissimum, in memoriam Baptismi *Servatoris*, (14) (quem eo die contigisse cum multis veterum pro-
 44 certo habent) festum celebrare. Illucescente die clerici læto cantu solennitatem ordiuntur; Rex cum aulæ suæ primoribus: Metropolita cum Clericis: nobiles & plebeji: senes & juvenes in flumina vel stagna nudi (paucissimis inter præcipuos exceptis) ante ortum Solis, descendunt, ibique Alu. c. 95
 mergendo sese lætum diem agunt. Intersunt Presbyteri, à quibus obviam venientes (uti aliàs semper moris) benedictionem petere solent, quam illi reddunt his ferè verbis: *benedicat te Deus: vel benedicat te Deus Pater, Filius & Spiritus Sanctus.*

45 Hinc creditum plerisque Æthiopes quotannis Baptismum iterare, cum tamen non omnes id faciant: nec alios veri Baptismi ritus usurpent: nec mulieres, utpote solæ & remotæ,
 46 ullâ benedictione fruantur. Verùm enim verò, ut magna lætitia rarò caret petulantia: ita adolescentes lascivire, salire,

C c 3 na-

u) Leonh. Rauchwolf in Itinerar. Orient. L. III. c. 17. Paulus Jov. Hist. L. 18. Linschott & alii plurimi.

x) scil. Seleucianos & Hermianos, Baron. ad An. C. 170. n. XII. ex Augustino c. 59. & Philastrio c. 55. 56. 57. de Hæres.

y) Baron. ad An. C. 31. n. XVIII. qui allegat Eusebium, Hieronymum, & omnes scriptores Ecclesiasticos id affirmare, ait, uno duntaxat Epiphania excepto.

natare, alii alios submergere, & vicinos campos vociferationibus atque clamoribus complere; sic iis ludicrum id potius balneum, quàm pium Christianorum Festum habetur. Relata à Gregorio refero. Alvarez aliter & tanquam verum baptismum virosque cum foeminis promiscuè rebaptizatos narrat. An tum temporis ita fecerint: & an Alvarezius verba baptizantis rectè intellexerit, equidem dubito. Id verò satis mirari non possum, quod *Tellezius* tradit, alio quoque tempore tam viros quàm foeminas baptismum multoties levi de causâ & saepe indecentissimè repetere. Si enim istud in more positum habuissent, utique Basilides Rex reiterationem Baptismi tam acerbè exprobrare non potuisset Patribus Societatis. Mihi certè nihil tale lectum aliàs unquam, neque auditum. Si tamen uspiam factum est; magis crassæ imperitorum sacerdotum incitiæ, sicut illas ineptas formulas, adscripserim, quàm approbatæ consuetudini.

Miserrimus enim superiori seculo *status* Habessinorum ecclesiasticus vix satis defleri potest; quo tempore, continuè tum Adensium, tum Gallanorum irruptionibus, universus populus per rupes dispersus, tanquam grex ovium sine pastore, sine lege, & quasi sine Rege & Metropolitâ ageret; cum sacra profus jacerent: Doctores profugi: libri cum templis & monasteriis exusti. Quid mirum ignorantiam & inertiam irrepsisse? & indoctiores presbyteros, defectu librorum, qui nullâ typographiâ refarciebantur, & doctorum virorum inopiâ, multa à patriis ritibus aliena, temerè usurpasse. Talia contingere solent in magnis calamitatibus, ubi aut nulli sunt Episcopi: aut Principes negligenter officio suo funguntur: cum de salute æternâ suorum parum solliciti, arbitrio privatorum, vel fato relinquunt, id quod primo loco curandum erat. Talis inertia in Græcia, fuit tempore Mauritiî Imperatoris, ut nec Gregorius Græcè, nec quisquam Constantinopoli Latinè sciret.² Sic aliquando in *Latinâ Ecclesiâ* seculum fuit, ubi, *Baronio* teste, *mera barbaries & ignorantia inceserat, nullo virtutis studio artes exulabant, vitia in Ecclesiâ & Republica prævalebant.* Repertus tunc fuit sacerdos Latinus, qui parum Latinè, imo parum Christianè infantes *in nomine Patriæ & Filie & Spiritus Sanctæ* baptizaverat, quem tamen baptismum *Zacharias Pontifex* ratum habuit, ob bonam baptizantis intentionem.³

ad A.C. 912
n.8.

2) Cluveri Histor. Univerf. sub fin. Mauritiî. p. 409.

3) de consecratione Dist. 4. c. retulerunt. 86.

Post *Baptismum* ⁽⁵⁵⁾ lapsos in gratiā cum Deo & Ecclesiā redire posse non dubitant; sed pœnitentiam ob peccata commissa agendam, eamque *confessione* significandam docent. Omnia verò & singula peccata cum omnibus circumstantiis enarrare, nec mandatum à Deo, nec necessarium esse censent. Itaque generaliter duntaxat presbytero dicunt *ἄνομι*: ^{28.}

ἄνομι: *peccavimus, peccavimus*. Cum autem sacerdotes Romani instarent, ut faterentur suā peccata, *tria* solum, si ea commisissent, prodebant: *Homicidium, Adulterium, & Furtum*. Ut plura confiterentur, ægerrimè adduci potuerunt; quia apud Æthiopes nullum est hujus secreti silentium: ut prorsus mirum sit, quòd tantum fateantur.

Absolvitur peccator paucissimis, simulque *vire oleaginea* *leviter latus feritur*, quasi è potestate Satanæ emanciparetur. ⁽⁵⁶⁾

Qui verò malefacta illa patrauerunt, haud mitibus verbis, sed asperis increpationibus, imò *scutica* sæpe castigantur, ut absolvi se non modò audiant, *sed sentiant*. Refert Tellezius, *L. I, c. 38.*

Metropolitam ipsum confitentes nonnunquam audire: & aliquando, intellecto enormi scelere, surrexisse, & acriter pœnitentem objurgasse: *Tunc hoc fecisti? an non times Deum? Agendum! tricies vel quadragies flagellator*. Præsto sunt lictores Metropolitæ, qui lora expediunt, & miserum peccatorem sex vel septem atrocibus ictibus (reliqui enim intercessione circumstantium statim remittuntur) cædunt.

⁵⁶ Quidam, evitaturus tam acerbam delicti sui abolitionem, petit à Metropolitâ pro tribunali sedente, *ut secreto audiretur*; cui ille respondit: *quid? nonne peccatum tuum in extremo judicio cor amoto mundo manifestabitur? dic illic quid sit?* Miser peccator, parendum sibi ratus, palam fatetur *abiegatum boum*. Aderat fortè Dominus eorum, qui deprehendisse se abigeum lætatus, reum statim in jus vocat; qui propriâ confessione coram tot testibus convictus, & boves reddere, & simul graves pœnas dare coactus fuit.

⁵⁷ Cæterum ut teneri & mitis ingenii sunt Habessini, frequenter & plerumque post admissum notabile quidpiam ^{p. 93.} peccatum, ad Confessionarium suum accurrunt, & peccavisse se fatentes, conscientiaë tranquillandæ causâ sacram Cœnam petunt. Istud verò ante *vigesimum quintum* plus minus *annum* non faciunt; nam eousque *annos discretionis, & innocentiam puerilem* produciunt. Si enim adole-

scens

scens ante vigesimum ætatis annum fato concedat, his ver-
 B.T.I, 37. *bis* eum lugent: *ah! similis fiat anima mea animæ istius in-*
nocentis. tantum fiducia in moribus adolescentum suorum
 ponunt.

At solâ Eucharistiæ administratione, & lectione perico-⁵⁸
parum quarundam ex Novo Testamento totus Æthiopum
 sacer cultus absolvitur; nullos enim hymnos sacros, nec con-
 ciones habent^b. Id cum nobis mirum videretur, Gregorius⁵⁹
 quasi interrogans dixit: *num putaremus predicatores no-*
stros melius quid vel sacrâ scripturâ, vel homiliis Patrum
primitivæ Ecclesiæ dicere posse? Num illorum dicta Dei verbo
efficaciora crederemus? Annon vereremur, ne ejusmodi con-
cionatores aliquid proferant, quod analogiæ fidei adversum,
& animarum saluti, præsertim apud rusticos & plebejos, pe-
riculosum foret. Respondimus quod res poscebat; eique fi-
 nis ac usus concionum sacrarum largè explicatus fuit, ut satis
 intelligeret, utilissimè eas haberi. At Æthiopes, supplendo⁶⁰
 huic defectui, Liturgias & Homilias varias composuerunt,
 3, 4, 37. quarum aliquas supra recensuimus. His adduntur lectiones
 ex Novo Testamento quadripartitæ, videlicet ex uno *Evangelistarum*:
 ex *Actis* Apostolorum: ex *Epistolis Pauli*: & tandem ex reliquis
Epistolis canonicis. Illi Ⲑⲗⲗⲁ: *Evangelium*
 ⲗⲏϯ: *Acta* ⲁⲑⲏⲁ: *Paulum* & ⲏⲢϯⲢ: *Apostolum* vocant.
 3, 4, 35. In generali verò Liturgiâ, quam ⲢⲚⲚ: ⲢⲚⲚ: *Canonem Missæ*
 appellari diximus, omnes ceremoniæ cum orationibus, acti-
 bus singulis adhiberi solitis, reperiuntur; quia omnia sacra⁶¹
 instrumenta, & vasa ad hunc actum necessaria, certis preci-
 bus sanctificantur. Etenim in sanctuario, quod supra descri-
 psimus, extat sacra mensa, ⁽¹⁷⁾ quam ⲢⲢⲏⲧ: Ⲣⲗⲗⲏ: *ὀρθὴν ἑπι-*
ζων Græco vocabulo, vulgò ⲏⲗⲏϯ: *mensam* nominant. Non
 differt à mensa communi; circumiri enim, eique aliquid sup-
 poni potest. Tantum *uraniscō* tecta est, quem quatuor co-
 lumnæ in quatuor angulis ejus sustinent. Huic imponun-⁶²
 B.T.I, 26. tur sacra vasa, imprimis ⲧⲏⲧ: *Tabôt, Arca*. Tabella sic dicta.
 Cujus appellationis rationem, cum nusquam reperiam, quia
 nihil commune cum arcâ habet; est enim *tabula quadr-*
angularis oblonga, cui patina & calix imponuntur, ideò ad con-

jectu-
 b) Istud certò certius est, quidquid etiam alii scribant. B. Tellezius ait: *Patres Societatis*
trēs vel quatuor Abbunas cognovisse, sed nullum concionantem, nec docentem audi-
visse; cogitur ex eorum numero esse de quibus Elias & canes mei non valentes la-
trare: nec facile impleturos consilium Pauli ad Titum: Prædica verbum, instâ, op-
portune, importune &c.

jecturam mihi confugiendum est, quam eruditorum iudicio libenter submitto, meliora ab illis exspectaturus.

63 Antiquissimi Christianorum, cum per tria ferè secula publicos coetus habere non liceret, in *speluncis & cryptis*, sed plerumq; in *cœmeteriis* cultui sacro vacare cogebantur; gentiles enim eos ubique turbabant, & omne sacrum instrumentum diripiebant. Igitur *panes, vinum, calicem* & alia, ad sacram coenam pertinentia, palam ferre non poterant, sed vel linteaminibus involuta: vel aliter occultata ad locum, ubi 64 Ecclesia congregata erat, portabant. Hinc verisimile mihi videtur, eos interdum ipsâ *sandapilâ*, vel tali *arcâ lignea* usos, quæ *feretro* similis esset; ut speciem præbuerit intuentibus corporis cuiusdam ad sepulturam ferendi. Non quod illos Christianismi puderet, quem fronte cruce signatâ intrepidè profitebantur; sed quia aliter res sacrâs tutò portare, & coenam Dominicam quietè celebrare non poterant. *Arca* illa in cœmeterium vel cryptam delata, usum *mensæ* præbebat, cui res sacræ imponebantur: *communicantes* verò circumsedebant eam, & sacram coenam inter se peragebant. Si *ossa sanctorum martyrum* illic disiecta reperirent, in *arca* illâ condebant; qui mos sequentibus seculis in legem abiit, ut statim dicemus. Si loco pellerentur, vel tyrannorum metu aliorum concedere cogentur, *portabatur arca* de loco in locum, ubi Episcopus vel presbyter esset, qui sacram synaxin perageret. Atq; tunc, vel proprio vocabulo, *arca*: vel usus ratione, *mensæ*: non *aræ* neque *altaria*, communiter vocabantur. Sic enim Minutius Felix: *Putatis, nos occultare quod in Octavio colimus, si delubra & ARAS* (scil. propriè dictas) *NON habemus?* Ab aliquibus tamen, oblationum respectu *aræ* dici coeperunt.^c

67 At successu temporis, cum liberè sacra administrare liceret, magna mutatio insecuta est. Quippe multi fas esse non putabant alibi, quàm in *arcis* illis *ligneis*, jam quasi religiosis, sacris operari. Igitur è *cryptis*, ubi sacratæ erant, foras portatæ, & in usum Eucharistiæ adhibitæ: fortè etiam humilibus *mensis* tanquam basi impositæ: utque usui destinato aptiores essent, paulatim planiores & minores factæ fuerunt; 68 donec tandem tabulis similes fierent, & formâ ubique mu-

Ddtatâ

c) Sic enim Tertullianus: *Aram Dei mensam convivio Dominico paratam &c.* addit * *mensæ* vocabulum, ut potè tunc notius, & vulgatius quàm *aræ* nomen, quod postea invaluit.

tatâ, nomen solum apud Æthiopes retinerent. Postquam verò Christianorum Basilicæ eo, quo diximus, modo, exstruerentur, *Arca* illæ, vel mensæ simul cum arcis in sanctuario, (*θυσιαστήριον* Græcis, ut diximus) collocabantur: & in plerisque Ecclesiis nomen *mensæ* mansit: at in Latinâ *Ara* vel *altaris* appellatio sensim prævaluit.

Id verò fixum apud veteres fuit, basin, cui sacra vasa imponenda, prius dedicandam esse. Factum ergo, ut *mensæ* vel *altaria* ipsa consecrarentur, & sic *arcis* illis vel *tabulis* non amplius opus esset. Vbi verò *ἁγία* vel altaria non darentur: vel dubitaretur num sacræ essent, ibi Græci habebant sua *ἀντιμύσκα* vel *ἀντιμύσκα* *Antimensia*, q. d. *Pro* vel *Vicemensas*: Latini sua *portatilia*, vel *tabulas sacras*, quæ mensis vel altari-
Alvar. c. II. p. 38. bus non consecratis imponebantur. Æthiopes autem suam *arculam* simul cum mensis adhibent, quo sacra ritè perficiantur. Cæterum ut *lignæ* olim erant *arca*, ita non referebat ex quâ materiâ hujuscemodi tabulæ confectæ essent; postquam verò Pontifex Romanus *altaria ex cæmentis* fieri iussit, portatile hoc ex eadem materiâ fieri consuevit; quam-
B. T. d. c. 26. p. 66. b. obrem *lapis sacratus* (*pedra d' ara*, *lapis ara* Lusitanis) appellatur. Æthiopum *arcula* plerumque lignea est; neque tamen ex lapidibus vel metallis fieri prohibetur. Sed Patres Societatis nullas nisi lapideas Habessinias permiserunt, reliquas vel cremarunt vel fuderunt.

Huic nostræ conjecturæ ut fidem aliquam faciamus, & primos Christianorum præter paucas mensas planas & stabiles, loco illarum *veras arcas* habuisse, *loculis* similes, doceamus, *marmoreum* producimus *monumentum*, in cœmeteriis Christianorum effossum. Quòd si rectè aspicias, *arca*, seu *feretrum* est *arcuatum*: *mappâ*, ut ex plicis apparet, instratum, non mensa lunaris plana, sigmatis antiqui C. figurâ, ut *Aringhus* putat^d. Neque etiam circumfidentes *Agapen*, sed *S. Coenam* celebrare putaverim; id enim indicant *panes* sacri juxta positi, *cruce decussatâ* signati, qualibus Æthiopes adhuc hodiè in sacra Synaxi utuntur. Jacob. Aug. Thuanus talia altaria vidit, cum Augustam Ausciorum (*Aux* Gallis) in principatu Armeniaco (*Armagnac*) sitam, olim Novem populoniæ caput, venisset, eaque tanquam *arcas* describit:

d) In Româ subterraneâ Tom. II. L. IV. c. 37. p. 267. Plures in hoc opere visuntur tales *arcuata figura*, sed *sigmata* vel *mensas lunares* esse; adduci non possum ut credam, ob rationes in Commentario nostro dicendas. *Agapas* quidem interdum representari videntur. L. VI. c. 27. p. 607.

SARCOPHAGVS MARMOREVS EXCOEMETERIO PRISCILLAE
VIA SALARIA EFFOSSVS

Lib. III. c. 6. n. 73

EXCHARISTIAM VETERUM IN CRYPTA VIDEATUR, REPRESENTAN S

α Arcaseu Feretrum
arcuatum mappa con
tectum loco mensae
β Panes Sacri Cruce
signati.

bit. *Heic & illustratum S. Orentii templum*, inquit, *infima vetustatis, in eoque juvit spectare altaria hinc inde in templo posita, quæ sunt sepulchra martyrum* (intellige sarcophagos, vel arcas sepulchrales) *ad quæ Christiani cætus olim celebrari solebant, NON MENSÆ; ut sunt nostrâ specie, plana & jacencia, SED DORSI GIBBO ASSURGENTIA;* (nimirum arcæ formam habebant) *cum notâ labari inscriptione, quæ duabus literis Græcis (puta xp.) Christi nomen refert, quod purioris antiquitatis seculum procul dubio arguit.* Huc quadrat locus Gabrielis Biel, qui de altaribus lapideis differens, ait: *non est contra prædicta, quod in Ecclesiâ Lateranensi est altare ligneum, quod quidem altare ob Apostolorum Principis (qui super hoc altare dicitur Dominicum celebrasse sacramentum) & sanctorum præcedentium martyrum reverentia reservatur. Hoc altare B. Sylvester stabilivit, ut super illud nullus nisi Romanus Pontifex audeat celebrare. Ab Episcopatu autem Apostolorum Principis usque ad tempora Beati Sylvestri, saviente persecutionum rabie, certa non erat Episcopalis statio, sed ubicunque necessitas compulit, sive in cryptis, sive aliis quibuscunque locis, missam celebrabant super altare ligneum IN MODUM ARCÆ CONCAVUM, quod portabatur a Sacerdotibus, ubicunque Romanus Episcopus latitabat.* Sed inter omnes P. Balth. Tellezius apprimè nobiscum facit; cum de arcâ Æthiopum loquitur, sic scribens:

Tambem he cousa sabida, que no principio da Igreja Catholicaos altares eram de pao, & a modo de arquinhas, & nam havia outras pedras d'Ara, ate o tempo em que S. Sylvestre Papa começou a consagrar Aras de pedra, deixando porem na Igreja de S. Pedro a arquinha de pao, que por tantos annos tinha sido Altar a muytos Papas sanctissimos, & na qual ainda agora só o summo Pontefice pode celebrar.

Adhæc notum est, quod in principio Ecclesiæ Catholicæ altaria erant ex ligno, ad formam ARCVULARUM. & non dabantur alii lapides aræ, usque ad tempus quo S. Sylvester cœpit consecrare Aras ex lapidibus. Reliquit tamen in Basilica^s S. Petri ARCVLAM EX LIGNO, quæ tot annos Altare fuerat multorum sanctissimorum Paparum, & in qua hodie nemo, nisi solus Pontifex, consecrare potest.

Dd 2 Videt

e) In Comment. de vitâ suâ. L.II. ubi itineris Aquitanici (en Gascogne) mentionem facit.

f) In S. Can. Missæ expositione Lect. XIII. ubi de altaribus agit.

g) In Ecclesiâ Lateranensi ait Gab. Biel. quod mihi verifimilius videtur, est enim antiquior.

L.III. c.6. RELIQUIARVM IN ALTARIBVS ORIGO. S.VASA. PANIS FERMENT.

Videt studiosus Lector *arcarum* passim mentionem fieri; & si *arcula* illa *lignea*, cujus P. Tellezius mentionem facit, Romæ adhuc exstet, de re & formâ nullus amplius dubitandi locus supererit: nostraque conjectura de origine illarum tamdiu valebit, donec ab alio meliùs erudiamur. Nihil dicemus nunc de diversis veterum autorum locis, hinc inde citatis, quæ de *areis* Christianorum agunt, & de cœmeteriis vulgò accipiuntur, quia Tertullianus^h ea *areas sepulchrorum* vocat. Suspicio enim nobis suboritur alicubi *arcam* rectiùs quàm *aream* legi, modo autores ipsos & codices manuscriptos inspicere liceret. Quod autem *ossa martyrum* antiquitus in⁷⁸ arcas illas imposita fuisse putamus, id ex concilio Carthaginiensi colligimus, quod talem morem probat & confirmat. Id nomine quintum, temporis verò ordine tertium Canone XIV. sic habet: *Altaria, IN QUIBUS (non dicit supra nec sub) nulla martyrum reliquia amovenda.* Quæ repetuntur in Jure Canonico *de Consecrat. dist. I. c. Placuit altaria 26.* Neq; enim in mensis, aut altaribus veterum, ita dictis, condituissent ossa illa. Ejuscemodi verò consuetudinem præcessisse, verba, ut puto, satis denotant, sed ab autoribus priscis, ut liberam & indifferentem, neque *religiosi cultus partem*, vel non observatam vel non memoratam. Quæ paulò prolixius docenda fuerunt, ut intelligeretur origo & usus arcæ Æthiopicæ in S. Coenâ usurpari solitæ. Pergimus ad reliqua⁷⁹ sacra vasa, quæ sunt ῥηδ: *Patina*, ῥφϑ: *Calix*: & *Cochlear*, distribuendo vino; quod ὕδα: ὠφδ: *Cochlear crucis* appellant; quia manubrium parvæ crux terminat: nec non sacra *urna* & *thuribulum*, quippe & thus adolent, & suffitum crebrò faciunt; quod olim in cryptis & subterraneis locis ob gravitatem aëris summè necessarium erat.

Panem fermentatum in S. Coenâ adhibent, (quod etiam⁸⁰ in Ecclesiâ Latinâ per aliquot sæcula factumⁱ) *cruce decussata*, ut modo innuimus, signatum. Massa enim formæ imprimitur, in quâ *decussis* X incisus, ut in pane cocto appareat. φκνζ: *Korban* vocant, & quotidie recentem pinunt, miranturque Latinos panem sacrum in crastinum asservare. At feriâ quintâ magnæ hebdomadis, in memoriam ἀζύμων^k Christi

h) ad Scapulam c. 3.

i) Hoc egregie probat Eminentiss. Cardinalis *Bona* in doctissimâ dissertatione de hac materia. *Rer. Liturg. L. L. c. 23.*

k) Hoc fortè vidit *Alvarez*, dum *pane sine ullo fermento* h. e. *azymo* uti, Æthiopes scribit c. II. semper ita fieri putans. Sed *Tellezius* autoritas mihi potior est. Confer Thom. à Jesu L. 7. p. 1. c. 13.

infermentatum usurpant, cujus frustra presbyter communicantibus porrigit; quippe de uno pane omnes participant.

81 *Vinum* Diaconus cochleari è calice haustum indifferenter omnibus, tam clericis quàm laicis distribuit. Veri autem vini defectum acinis uvæ passæ, aquâ maceratis, supplere conantur, quorum succum exprimentes, loram potius vel passum, quam genuinum vinum efficiunt. Et tamen quasi sic *Alv. c. 11.* non satis dilutum esset, Subdiaconus aquæ nonnihil manui communicantis infundit, quâ ille os lavat, deinde eam forbet. Tellezius quidem liquorem illum pro merâ aquâ habet: *L. 1. c. 39.* & ob id Habessinos deridet, tanquam volentes communicare *sub utraque*, communicarent *sub neutra*; eundem tamē PP. Soc. superiori seculo inopiâ vini adhibere coacti fuerunt; *id. p. 57.* idq; P. *Sandovallus* vocat pium & providum inventum, nec aliter describit; nisi quòd acinos, non planè aridos, & fortè plures quàm Æthiopes sumserint, linteoque inditos cum aquâ expresserint; cum tamen justum vinum nisi fermentatum & defæcatum dici non possit. Multæ sanè regiones, præsertim barbaræ & procul à mari sitæ, vino prorsus destituuntur. Imo multi Christiani, si vinum deficit, idem quod Habessini factitant, ut *Cophitæ* in Ægypto: & *Christiani S. Thomæ* in Indiâ. Quin fuerunt qui, modo adhuc miserabiliori, lineam vestem vinò imbuerent; deinde rursus siccarent, & cum vino ad Eucharistiam usus haberent, partem ejus aquâ madefactam rursus exprimerent ⁽⁵⁸⁾, deinceps talem aquam, quæ vinum quodammodo saperet, communicantibus exhiberent. Quos modos Julius Papa damnat ¹, in casu tamen necessitatis botrum in calice comprimi, & aqua misceri permittit. ^m

82 Tempus S. Coenæ sumendæ in unius cujusque arbitrio est; sunt qui singulis septimanis: sunt qui singulis mensibus eâ utuntur; sed non nisi inter sacros parietes; nam extra ædem sacram, in privatas domos, mysteria ferre, summum nefas putant: atque id neque Rex, neque Metropolita sibi arrogaverit. Eo quoque die, quo Eucharistiâ usi sunt, exspuere non solent. Jejuni eam celebrant, etiam circa vesperam, si jejunii dies sit.

84 Cæterùm ad peragendum S. Coenæ actum, in amplis & frequentibus Ecclesiis, & diebus solennibus quatuor vel quinque ut plurimum viri requiruntur *¶ 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.* *Sacerdos seu Pres-*

Dd 3

Pres-

1) De Consecrat. dist. 11. c. (um omne crimen. 7.

m) Dicto can. ibi: Sed si necesse sit, &c.

Presbyter: ϞϞϞ: ϞϞϞ: *Subpresbyter*: ϞϞϞϞ: *Diaconus*: & ϞϞϞ: ϞϞϞϞ: *Subdiaconus*. Ad sunt duo vel tres alii ministri, qui candelas tenent, & sacerdotibus ad manus sunt. Hi divisim inter se munus sacrum obeunt, & *varias orationes*, singulis actibus & instrumentis accommodatas, legunt. Denique⁸⁵ etiam vivos & mortuos Deo commendant, idque illis est ϞϞϞϞϞ: *δυσλοχον Diptychum* ⁽⁵⁹⁾ recitare. Erant autem *δυσλοχα* apud veteres Græcos *geminat abella*, quibus nomina eorum, pro quibus in Liturgiâ orandum, inscripta erant. Sunt & qui *munera* sua ad sacram mensam afferant, *panem, oleum, decimas, primitias, & similia*; quæ sacrâ coenâ peractâ, pauperibus *Agaparû* ⁽⁶⁰⁾ loco distribuuntur; de hoc vetustissimo more accipiendum puto, quod Claudius in Confessione sua Fidei scribit: ϞϞϞϞϞ: ϞϞϞ: ϞϞϞϞ: & *facimus in eâ* (die Sabbati) *convivium* sc. charitativum. Sacra hæc biduo singulis⁸⁶ hebdomatibus peragunt, *Sabbato* videlicet & die dominica. Illud vocant ϞϞϞϞϞ: ϞϞϞϞϞ: *Sabbatum Judæorum*, quod celebrare se dicunt in memoriam absolutæ creationis; adeoque non eadem solennitate, quâ diem Dominicam venerantur; uti ex Regis Claudii confessione retulimus. In *die Dominicâ* autem, quam vocant ϞϞϞϞϞ: ϞϞϞϞϞ: *Sabbatum feriæ primæ*: vel ϞϞϞϞϞ: *Feriam primam* simpliciter; vel ϞϞϞϞϞ: ϞϞϞϞϞϞ: *Sabbatum Christianorum* Ecclesiæ Catholicæ ritu solenniter feriantur, & Liturgias more solito peragunt.

Alv. d. c. II. *Campanis æneis* carent; earum loco tintinnabulis ligneis,⁸⁷ vel faxeis aut ferreis utuntur, quæ stridorem magis, quàm suavem sonum edunt. Non multo jucundior est *Musica sacra*: insuavi satis voce canunt illorum Canonici, quos ϞϞϞϞϞ: vocant, inter strepentibus, veterum Ægyptiorum ritu, ⁽⁶¹⁾ crepitaculis, sistris, & crotalis, quæ in Festis solennibus pulsare ipsi magnates honori sibi ducunt. Accedunt *tripudia*⁸⁹ & saltationes, ⁽⁶²⁾ tanquam imitando Davidi ante arcam fœderis salientis, ubi tanto strepitu terram pedibus pulsant, ut choreas magis, quàm Festum Christianum agere videantur. *Illi exultare sese & plaudere, atque jubilaré Deo Jacob, ex precepto Psalmorum*, dicunt: *seque laudare Dominum in tympano & choro: in chordis & organo: etiam in cymbalis, sed* (ut facetè Tellezius ait) *non bene sonantibus*. Quæ ut à gravitate cultus Christiani aliena nobis videri possunt, non tamen mirabuntur illi, qui norunt apud Latinos nonnullibi

Festum Corporis Christi tripudiis celebrari : & esse ibi qui juxta saltent, & citharas pulsantes personati incedant. Jejunianuspiam rigidius observantur: ⁽⁶³⁾ non quòd certis cibis abstineant: aliis verò, insuper bene poti, se fatient; id enim illis ludibrium jejunii videtur; sed totos dies sine ullo alimento potuue usq; ad occasum Solis vel tertiam vespertinam transigunt. Quidam biduo hebdomadis sanctæ, quâ passio Christi celebratur, nullo cibo se reficiunt. Monachi acrius adhuc vires suorum corporum explorant, eaque non compescunt sed destruunt; ut supra de moribus eorum retulimus. Septenis diebus bis, nempe *feriâ quartâ & sextâ* jejunant, ut cæteræ Orientis Ecclesiæ. Rationes, quas affert Tzagazaabus, ^{3, 3, 18.} quòd feriâ quartâ Christi occidendi consilium captum, feriâ sextâ autem executioni mandatum fuerit, veteres pridem docuere. ^o Scilicet antiquitus traditi moris rationes quæsitæ fuerunt; quales æquè in *feriam quintam* (ut quidem Christiani dies computant) quâ Christus captus fuit, & *feriam septimam*, quâ in sepulchro jacuit, quadrant. Nos verò arbitramur binos hos jejunii dies, ut multa alia, imitatione Judæorum à primis Christianis, qui vel Judæi fuerant: vel id à Judæis didicerant, uti rem piam, & illis temporibus necessariam, introductos fuisse; hi enim bis in hebdomade jejunabant. Hoc est quod Phariseus ait: *Jejuno bis sabbato*, i. e. *intra septiduum*; scilicet *feria secunda & quinta* ⁽⁶⁴⁾ Sed ne simul cum Judæis jejunarent Christiani, in *feriam quartam & sextam* jejunium fuit promotum. ^p Deinceps Innocentio & Gregorio VII. Pontificibus potius visum, abrogato feriæ quartæ jejunio, sabbato à carne abstinere; non attento vetere Canonè:

Εἰ τις κληρικὸς ἀγρήθῃ πλὴν κυριακῆς ἡμέραν, ἢ τὸ σάββατον, πλὴν ἑνὸς μόνου, νηστεύων, καταλείβω. *Si clericus quis reperiatur Dominica die, veletiam Sabbato, unico excepto, jejunare, deponitor.*

Vnicum istud Sabbatum est *vigilia Paschatos*. Die Dominico autem jejunare Æthiopes nefas ducunt, ut primævi Christiani, Tertulliano teste. Præter hæc & alia Orientalis Ecclesiæ jejunia in usu habent, cum primis longum illud *quadragesimale*, quod illis *quinquagesimale* est; id enim decem diebus ante carnisprivium Romanum, nimirum feriâ secun-

n) in sæpius citatâ Conf. Fid. ap. Dam. à Goetz. da

o) *Epiph. Epil. Op. Panar. Aug. T. II. Ep. 86. Hieron. Ep. ad Licin. de Cōsecr. dist. 3. c. jej. 16.*

p) Sic enim habent *Constitut.* quæ *Apostolorum* vocantur: Αἱ ἡ νηστεῖαι &c. *Ne jejunes cum hypocritis* (hoc est, cum Judæis, qui se simulabant Christianos) *illi enim secundo & quinto hebdomadis die jejunant.* *L. VII. c. 24.*

L.III.c.6. IN PENTECOSTE NVLLA. CVR RARA PROTESTANTIVM JEJVNIA?

dâ post Sexagesimam ordiuntur, & sine ullâ dispensatione, ceu mandatum quoddam divinum sive fani, sive ægri, religiosissimè observant; ita tamen, ut diebus Dominicis carnedant, ob Canonem modo relatum. Post Paschatos festum præteritos sobrios & tristes aliis quinquaginta diebus hilarioribus compensant. Toto enim *Pentecostes* tempore, (sic olim vocatum fuit intervallum quinquaginta dierum à festo Resurrectionis Christi usque ad festum Missionis Paracleti) planè non jejunant, sed omnes illos dies lætos transigunt.⁽⁶⁵⁾ Nam *jugis & continuata*, æquè ac olim Latinis, *festivitatis illis est*; uti S. *Ambrosius* de suo tempore loquitur.⁹ Gregorio miranti, quòd Protestantes in Germaniâ nulla jeju-⁹⁴nia observarent, nisi quæ ob publicas fortè calamitates, ad dies aliquot à Principibus eorum indicerentur; & causam ro-

L.V. Comm. in Luc. c. 5. ganti, responsum fuit ex eodem S. *Ambrosio*: *Non jejunamus, quia Dominus nobiscum commoratur*; non tantum quinquaginta illis diebus, sed toto anno omnibusque diebus vitæ nostræ. Sic Christum respondisse illis, qui discipulis eius idem objiciebant:

Math. 9, 15.
Marc. 2, 19.
Luc. 5, 34.

ΡΗΛΥ: ΘΑΡ: ΑΩΟΥΦ: ΑΛΩ: ΠΟΙΟΥΝΤΕΣ
 ΟΜΕ: ΥΛ: ΩΟΥΦ: ΟΝΛΥΩ: ΡΩ
 ΧΛ: ΑΛΤ: ΟΦΟΥΔ: ΝΩ: ΡΤΖΥΛ: Ζ
 ΩΥΩ: ΩΟΥΦ: ΘΛ ΩΥ: ΡΑΘΩ: *Possunt ne filii sponsi lugere dum existit sponsus apud illos. Venient autem dies, cum auferetur ab illis sponsus; & tunc jejunabunt.*

Igitur veteres Christianos, cum dies illi, quos Christus prædixerat, nempe graves persecutiones venissent, rectè atque benefecisse, quòd crebrò jejunarent. Nos verò, cum sponsus noster gratiâ & pace suâ redierit: atque halcyonia Ecclesiæ suæ largitus fuerit, statâ jejunia pro necessariis non habere;

de Elia & jejun. c. 10.

cæteroquin cum S. *Ambrosio* dicere: *Verum jejunium esse alienationem mali, continentiam linguæ, cohibitionem iræ & cupiditatum, separationem obrectationis.* Et cum S. *Augustino*: *Jejunium magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum jejunium.*

Præter Sabbatum & diem Dominicam primaria & ve-⁹⁵tustissima Ecclesiæ Catholicæ festa celebrant omnia, sc. *Christi conceptionem in utero B. Mariæ Virginis* (Annunciationem alii vocant) *Nativitatem, Circumcisionem, Baptismum,*

(no-

q) *Sermon. 61. & in Jur. Canon. dist. 76. c. 5. & 8.*
 r) *Treatat. super Joh. 17. De Consecrat. dist. V. c. 25.*

(nobis Epiphania) *Passionem, Resurrectionem, Ascensionem, Descensionem Spiritus Sancti,* nec non antiquissimum Ecclesiæ primitivæ festum $\text{Ζ\text{Ν}\text{Ν}}$: *Rakeb* in medio Pentecostes, Latinis *Cantate*, quo Synodum celebrare iubentur Episcopis, in canonibus, qui Apostolici dicuntur.^u In reliquis Festis, quæ post diffidium Concilii Chalcedonensis, vel à Cophtitis: vel ab Ecclesiâ Græcâ & Romanâ inventa fuerunt, differunt. Quædam etiam peculiaria habent, cujusmodi sunt: Festa menstrua & *Servatoris nostri Jesu Christi, & B. Maria Virginis, & Archangeli Michaëlis.*^x

⁹⁶ Fastos eorum Ecclesiasticos (*Kalendarium* vulgò) in commentario nostro lectori dabimus⁽⁶⁶⁾, in quibus nomina Sanctorum & Martyrum, nobis ferè ignotorum, reperiuntur: non ob præviam *canonizationem*, quam illi ignorant, sed ob felicem illorum memoriam; addito brevi computo, quem ex manuscripto quodam libello excerpimus; ex quo deratione sacrorum temporum apud Æthiopes lectori constare poterit.

⁹⁷ Annum ordiuntur *Calendis Septembris* cum Græcis, Armenis, Russis aliisque Orientalibus Christianis. Nam in autumnali æquinoctio mundum conditum esse, & illi credunt, & multi veterum tradiderunt. *Quinquies mille & quingentos* annos usque ad natum Christum computant, octo annos minus, quam Græci, & qui cum illis versionem *LXX.* interpretum, ex qua computatio fluxit, sequuntur. Totidem annos minus habent in Ærâ Christianorum. Hoc quidem *Scaliger* eò factum esse dicit, quòd octo annos mundi minus putent, quam Græci, sed rationem hanc non applicat. Nos ex malâ annorum mundi subtractione id contigisse existimamus. Cùm fortè audissent Græcos ad constituendam æram Christi subtraxisse 3508. annos Mundi; idem fortè & illi fecerunt, sive immemores, quod in æra Mundi jam defuerint illis octo anni: sive quod constitutis iam ex hypothese Græcorum annis Christi, reformaverint postea æram Mundi, & octo annos minus reppererint. Vt cunque se ea res habeat, dato ab illis aliquo anno Christi, octo anni illorum computo

E e ad

s) $\text{Π\text{Υ}\text{Λ}\text{:}\text{Λ}\text{C}\text{-}\text{Π}\text{Υ}}$: Festum quadraginta sc. dierum Tassaracosten.

t) $\text{Π\text{Υ}\text{Λ}\text{:}\text{Ζ}\text{Ν}\text{Ν}}$: Festum quinquaginta sc. dierum vel Græco vocabulo $\text{Κ}\text{Ζ}\text{Τ}\text{Φ}\text{Ν}\text{Τ}$: Pentecosten vocant.

u) Can. 36. *Bis in anno Episcoporum celebrator Synodus &c. semel quidem quartâ hebdomada Pentecostes.*

x) Nic. God. L. I. c. 22. ex *Antonii Fernandii* relatione.

L.III.c.6. MENSES.EPAGOMENÆ.PERIÖDVS IV.ANNOR.NVPTIÆ POLYGAM,
 addendi sunt, si tempus rei alicuius gestæ conveniens scire ve-
 lis. *Duodeni menses*, æquè ut apud nos, annum constituunt,⁹⁸
 sed singulis mensibus, ut apud Ægyptios, triceni tantum
 dies sunt, quamobrem anno solari supplendo ternis annis
quini, quaternis *seni* superadduntur; qui Græco vocabulo
 ἑξήμασι: ἑξαπομύται vocantur.⁽⁶⁷⁾ Hinc fit, ut Festa eorum ra-
 tionem *Calendarii Juliani* quidem sequantur, & in eosdem
 dies incidant, isti tamen aliter numerentur. Nam Festum
 Nativitatis Christi eodem die, qui Europæis Juliano stylo
 utentibus xxv. illis xxix. Decembris est, nobiscum celebra-
 tur. Nec alio unquam tempore Catholica Ecclesia, quæ latis-
 simè per totum orbem patet, illud celebravit; ut planè mirum
 sit Scaligerum id in Autumnum transponere voluisse. Qua-
 ternos autem annos ab uno Evangelistarum denominare
 solent, cujus lectio eo anno in Ecclesiâ absolvitur. Hanc ob
 causam in chronologicis illorum computationibus additum
 reperias *in diebus Marci*, *in diebus Johannis Evangelista* &
 ita porrò.⁽⁶⁸⁾

De ritibus nuptialibus⁽⁶⁹⁾ nunc dicere restat, cum & illi⁹⁹
 Christianis sacri habeantur: & conjugiorum jura è lege divi-
 na decisionem ferè sumant. Id verò imprimis notabile est,¹⁰⁰
 polygamiam in Ecclesiâ Habesinorum improbari: & ta-
 men in Republicâ civili tolerari. Non enim à Magistratibus
 puniuntur, qui plures simul uxores ducunt: & tamen à *Sa-
 crâ Cœnâ arcentur*: tanquam ex eorum genere sit, quæ Rem-
 publicam non lædant, & tamen sanctitati Christianorum
 adversentur; quasi sanctos & probos homines efficere, non
 Regum & Principum, sed Episcoporum Ecclesiæ officium sit.
 Exemplum in signe habet Alvarezius⁽⁷⁰⁾. Is Dobaruæ apud
 quendam *Ababitay* hospitem suum tres illius uxores viderat,
 & noverat, cum quibus triginta septem liberos genuerat, sine
 ullâ aliâ castigatione, quàm quòd ad Ecclesiam, & S. Synaxin
 non admitteretur; eundem tamen, repudiatis duabus, sta-
 tim admissum fuisse. Sed operæ pretium foret scire, quomo-
 do se erga Regem Polygamum gerat Metropolita. Nam
 Tellezius testatur Reges Habesiniæ ex inveteratâ pravâ con-
 suetudine, præter multas uxores legitimarum more ductas,
 multas insuper pellices admisisse; prorsus quasi Salomonem, au-
 torem scilicet suæ stirpis, in eo imitari voluerint. Sanè Pa-¹⁰¹
 tres Societatis absolutionem *Susneo* impertire noluerunt,

priusquam uxores supernumerarias dimitteret, primâ solâ retentâ. Sed nec ad sacros ordines admittuntur ii, qui duas uxores habuerunt, quamvis unam dimiserint, eodem *Alvarezio* teste, uti capite sequenti pluribus dicetur. Mirum verò est Ecclesiæ atque Regni jura non meliùs conspirare, hæc in conubiorum jure laxa: illa verò restricta esse, maxime ubi non de re, sed de nomine quæstio est; veluti cum patruelium & *sobrinorum sobrinarumque conjugia* in multos gradus non admittuntur, quòd veris cognationum vocabulis destituti, fratres atque sorores se mutuo appellent: & quòd *leviri cum glorie nuptias* jure sacro illicitas, profanò verò licitas putent, ut supra significavimus. Nulla autem nisi sacro jure licita matrimonia benedictione sacerdotali honorantur; non quidem publicè in Ecclesiâ, nisi clerici fuerint, quibus *Halleluja* concinitur, sed vel domi suæ; vel ante fores templi matrimonio copulantur. Cæterùm seculares eadem facilitate, quâ contrahunt, nuptias *disolvunt*. Ortâ enim, ex quacunque causâ, discordiâ, si conciliari nequeant, à iudicibus regiis separantur⁽⁷²⁾. Clerici verò, si vel dimittere uxores, vel primâ mortuâ aliam ducere velint, & munus suum dimittere tenentur. Quamobrem apud hos longè constantiora & tranquilliora sunt matrimonia.

Finiamus narrationem hanc supremò inter mortales officio, nimirum *sepulturâ*. Mortuos bene lotos & suffumigatos vestibus involvunt. Si defunctus nobilior fuerit, corio taurino tectus feretro imponitur, eum clerici, crucibus, thuribulis, & aquâ benedictâ instructi, efferunt; tam velociter currentes, ut difficulter eos sequaris⁽⁷³⁾. Corpus juxta tumulû tam diu deponitur, donec ex Evangelio Johannis lecta fuerit pericopa; deinde suffitu facto, aquâ benedictâ conspersum, in sepulchrum non demittitur, sed dejicitur. *Claudius Rex* solennes exequias *Christophoro Gamæo*, anniversario die, quo mortem pro liberandâ *Abassiâ* oppetierat, paraturus, Clericos, Canonicos, Monachos, nec non vicinos pauperes convocavit, illis ferè sexcentis, quoddam velut *silicernium* lautè præbuit: his verò, circiter sex millibus, largæ elemosynæ distributæ. Recitaverunt integrum *Psalterium*, intonerunt vicibus innumeris *Halleluja*; id enim & lætis & tristibus æquè subservire, *Tellezius* ait. Nam cum *Marcus Susnei* filius primogenitus sepeliretur, loco invitatorii Romani, *Regem cui omnia vivunt* &c. personuisse:

☩: ΩϞΦΝ: ΥΒΛΡ: | *Mortuus est Marcus Halleluja.*

ΩϞΦΝ: ☩: ΥΒΛΡ: | *Marcus mortuus est Halleluja:*

Idque tot vicibus repetitum, ut Patres, in Æthiopiã nuper appulsi, insolitam hanc *antiphonam* cum stupore audirent; nescientes, riderentne Canonici illi, an plorarent? Ita unicuique sui mores placent.

CAP. VII.

De constitutione & formâ regiminis Ecclesiastici in Æthiopiã, ut & clerico- rum jure.

2. Clerici nullã immunitate gaudent. 4. Eorum caput, *Abbuna* sive *Metropolita*, à Patriarchâ Alexandrino creatur. 7. Ejus locus in Conciliis. 8. Hodiernus *Ecclesia Alexandrina* status deplorandus. 9. Clerici rudes. 11. Patriarcha indoctus. 13. Metropolita Habeff. *ordinant* tantum Clericos. 14. *Archiepiscopi & Episcopi* nulli. *Iceus* Monachorum Antistes. 15. *Patriarchas* quatuor tantum agnoscunt *Oecumenicos*. 16. *Romanus* ordine primus. 17. Metropolitanarum 18. *Catalogus* incertus. 19. A Papa missos non computant. 23. Post *Alph. Mendezium* 24. *Cophita* vocatus. 25. Ejus successores. 26. Ecclesiis *Cathedralibus*, nec non 28. *Castrensibus* præpositi. 29. *Decanus, Presbyter, Subpresbyter, &c.* 32. Clerici uxorati, ut 33. apud Orientales, 34. ex præcepto divino. 35. Ad *secunda vota* non transcunt, 37. antiquis Canonibus nixi.

Operæ pretium nunc est dispicere, quo pacto Ecclesia Æthiopica regatur. Summam potestatem Ecclesiasticam penes Regem esse supra diximus. Quæcunque ergo jurisdictionis sunt, levibus causis exceptis, à Regiis iudicibus peraguntur. Neque Clerici aut Monachi ullã immunitate Ecclesiasticã, aut privilegio fori fruuntur; nec illos juvat, ut *Tellezius* ait: caput: *Si quis &c.* quo minus tanquam meri laici à iudicibus secularibus castigentur.⁽⁷⁴⁾ Sæpenumerò etiam privatorum violentas manus sine anathematis metu sentiunt. Quæ verò ad legem ordinis vel *Dioecesanam* spectant, ea clericis relinquuntur. Horum caput est ΩϞΝ: seu *Metropolita*; qui communiter ΩϞΖ: *Abbuna* i.e. *Pater noster* cognominatur. Is antiquã consuetudine, petente Rege, à Patriarchâ Alexandrino ad id munus sacratùr, & ex Ægypto in Æthiopiã mittitur.⁽⁷⁵⁾ Non enim sibi licere putant ex sua gente aliquem, linguæ, legum, morumque patriæ gnarum denominare, quem Patriarcha ordinet. Nimirum *canonibus* illis *Nicanis*,⁽⁷⁶⁾ quos Arabicè extare supra diximus, cautum est: *Ne Æthiopes creent vel eligant Patriarcham, quin potius eorum*

Can. 36.
34. 39.

γ) C. XVII. qu. 4. c. 29. *Si quis suadente diabolo huius sacrilegii reatum incurrerit, quod in clericum vel monachum violentas manus injecerit &c.*

eorum Prælatuſ ſub poteſtate ejus ſit, qui ſedem Alexandria
 7 tenet. Et paulo poſt: *Quod ſi concilium in Græciâ habeatur,*
 & Prælatuſ Æthiopum præſens ſit, habeat ſeptimum locum ^{3.2.41.}
 poſt Prælaturam Seleuciæ. tam tenaces ſunt præſci moris, ſed eo
 8 ipſo infeliciffimi. Nam longè aliuſ nunc ac olim eſt *Eccleſia*
 9 *Alexandrina ſtatuſ*, miſerandus planè & deplorabilis. Pa-
 triarcha & cleruſ eiꝯ, ruſtici ferè generis homineſ, & om-
 nium bonarum artium rudeſ, Turcarum velut ſervi ſunt,
 quorum vexationeſ pleroſque à clericatu deterrent, ut inter-
 dum coacti & ſtenteſ à Patriarchâ ordinentur; qui nihil aliud
 10 ab illiſ exigat, quàm ut Arabicè legere poſſint. *Coptica*,
 enim, ſeu veruſ Ægyptiaca lingua ⁽⁷⁷⁾, qualis tempore Græ-
 corum Regum fuit, à P. Athanaſio Kircherò Europæiſ oſten-
 ſa², apud illoſ in oblivionem ferè venit. Ædeſ illorum ſacræ
 vel dirutæ vel ruinæ proximæ; quia Turcæ non patiuntur
 11 ut eaſ reſtificent, vel reædificent. Ipſe Patriarcha ſi legere &
 ſcribere poſſit, ac ſacram Scripturam modicè intelligat, ſatiſ
 dignuſ habetur S. Marci ſede. Hinc facilè intelligi poteſt,
 qualeſ viri in Æthiopiam mittantur tantæ Eccleſiæ rectoreſ.
 12 Venerat Patrum Societatiſ tempore talis Abbuna in Habes- ^{B.T.I, 38.}
 ſiniam, qui, cum ſperneretur, opificio ſuo molitorio victum
 quærere coactuſ fuit. Huic aliuſ ſuccedens, priori non pe-
 rior, aulicis occaſionem jocandi dedit: *habituroſ ſe ad unum*
 13 *unum molitoreſ*. Nihil ergo ſciunt, nec faciunt iſti Metro-
 politæ, niſi ut conceptiſ certis verbis clericoſ ordinent; ſe
 haud multò doctioreſ. ^a Ex eo apparet, quàm lamentabilis
 ſit rerum Eccleſiaſticarum in Abæſſia ſtatuſ, quàm malè
 compoſita Hierarchia. Sanè Patreſ Societatiſ Abbunæ ordi-
 nationeſ flocci fecerunt, omneſq; Habèſſinorum ſacerdotēſ
 ad ſua ſacrâ tranſgreſſoſ aliter & more Romano ordinave-
 14 runt, non ſine gravi reliquorum indignatione. Nulli in re-
 gniſ & provinciis neq; *Archiepiſcopi* neque *Epicoſi* ⁽⁷⁸⁾ ſunt;
 & niſi *Teegiuſ* per monachioſ ſuoſ aliquam Eccleſiæ curam
 haberet, omne rerum ſacrarum ſtuduſ jam dudum colla-
 15 pſuſ fuiſſet. *Abbuna* ille à nonnulliſ minus rectè Patriar-
 cha vocitatur, ^b hunc enim $\Lambda\Phi: \text{A}\text{A}\text{N}$: vel $\Lambda\Phi: \text{A}\text{A}\text{N}\text{H}$: h. e.
Principem vel magiſtrum Metropolitanarum appellant: &

Ee 3

qua-

2) In Prodroſo Linguae Ægyptiacæ, & Lexico Copt-Arabico Latino.

a) Plura qui de hoc ſcire volet, Alvareziuſ legat cap. 96. & 97.

b) Meritò perſtringit P. Telleziuſ graviffimò aliâſ hiſtoricuſ Luſitanuſ *Gonçalum de Ilheſcaſ*, qui in Æthiopiâ multoſ patriarchatuſ, & plurimoſ epicoſatuſ dicit, falſò ſcribit in Hiſt. Pontificali P. II. G. p. 173.

quatuor tantum Oecumenicos Patriarchas⁽⁷⁹⁾ æqualis inter se potestatis & dignitatis agnoscunt. Inter eos autem Romanum ordine primum censent, eumque Ἀϕ; Ἰακώβ; Ἰωάννης; Ἡρόδοτος; Patriarcham Romanum vocant. Neque enim nomen quoddam excellentius habent, quo Patriarcham superiorem designent⁽⁸⁰⁾. Primus Metropolita Habessinorum fuit *Frumentius*¹⁷ Æthiopiæ Apostolus. Ab hoc usque ad *Simeonem*, qui cum
 3, 10, 62. *Ælio* pro Alexandrinâ religione Anno M. DC. XIII. occubuit, nonaginta quinque Metropolitae numerant. Catalogum¹⁸ eorum videre nondum nobis contigit; in Diptycho autem Æthiopico sequentes recensentur.

In Liturg.
p. 160. col. 3.

Ἄββ; Ἄββ; Ἰωάννης;

Abbuna Abba *Matthæus*.

Ἄββ; Ἰωάννης;

Abba *Salama*.

Ἄββ; Ἰωάννης;

Abba *Jacobus*.

Ἄββ; Ἰωάννης;

Abba *Bartholomæus*.

Ἄββ; Ἰωάννης;

Abba *Michaël*.

Ἄββ; Ἰωάννης;

Abba *Isaacus*.

Ἄββ; Ἰωάννης;

Abba *Johannes*.

Ἄββ; Ἰωάννης;

Abba *Marcus*, qui

Metropolita fuit tempore Davidis.¹⁹

Ἄββ; Ἰωάννης;

Abba *Josephus* tempore

B. T. L. 18. *Claudii* Regnum ingressus, *Dobarwæ festo apparatu exceptus* fuit; nullâ ratione habitâ *Johannis Bermudis*, quem Papa Romanus, Patriarcham Alexandriæ & Æthiopiæ simul creatum, in Habessiniam miserat. Nec plures fecerunt Habessini *Johannem Nonium Barretum* & *Andream Oviedum*, Lusitanos, Patriarchæ titulo Romæ ornatos, & à Rege Lusitaniæ in Æthiopiam missos. Sub initium hujus seculi²¹
 3, 9, 15. *Petrus* à partibus factiosorum contra *Zadenghelum* Romanis faventem stetit. Tempore Susnei *Simeon*, quem modò²² nominavimus, in regnum venit. Hòc occiso, & molitòre²³ illo, de quo supra, deposito, prævalentibus Patribus Societatis, *Alphaxsus Mendezius*, auspiciis Summi Pontificis Patriarchæ nomine sacris præfuit, ab Habessinistamen non aliter quàm Ἄββ; Ἰωάννης; Ἡρόδοτος; *Abuna Romanus* dictus fuit. Istò au-²⁴
 A. 1634. tem cum focis rursus expulsò, alius *Cophita* vocatus, cum quo *Petrus Heyling* Lubecensis in Habessiniam intravit, ut
 3, 14, 4. infra dicemus. Post hæc secutus quidam *Johannes*: & circa²⁵
 L. VI. c. 39. annum 1651. *Marcus*, ob flagitia, ut quidem *Tellezius* scribit, depositus, successorem habuit *Michaëlem*. Denique cir-

ca annum 1662. quidam Gabraxus in Abassiam missus fuit. ^{3, 14, 33}

²⁶ Basilicæ five Ecclesiæ principales habent suos *Præpositos*, quos vocant $\Phi\Phi\Upsilon\Upsilon$: *Komosât*. Talis *Komos* fuit Petrus Æthiops, cujus conversatione Paulus Jovius usus fuit. ~~Hist. I. 12~~

²⁷ Eorum officium est secularia Ecclesiarum curare, & lites clericorum componere, in quantum jurisdictio clericis permis-

²⁸ sa. Ecclesiis castrensibus præest $\text{P}\cdot\text{N}\cdot\text{L}\cdot\text{T}$: $\text{Z}\cdot\text{T}$: *Debtera-Gueta* ^{B. T. I. 39.} i. e. *Canonicorum præpositus*. Nam $\text{P}\cdot\text{N}\cdot\text{L}\cdot\text{T}$: *Debter at Canonici* sunt, qui hymnis canendis sacra peragunt. $\text{Z}\cdot\text{N}\cdot\text{L}\cdot\text{T}$: *Nebrat*, *Decanus* eorum esse videtur. Hos sequitur $\text{P}\cdot\text{N}\cdot\text{N}$: *Kasis Presbyter* & $\text{Z}\cdot\text{C}\cdot\text{P}$: $\text{P}\cdot\text{N}\cdot\text{N}$: *Subpresbyter*, $\text{P}\cdot\text{P}\cdot\text{P}\cdot\text{Z}$: *Diaconus*

²⁹ & $\text{Z}\cdot\text{C}\cdot\text{P}$: $\text{P}\cdot\text{P}\cdot\text{P}\cdot\text{Z}$: *Subdiaconus*. *Lectores*, quorum in primitivâ Ecclesiâ usus, ignorant: ut & *Diaconissas*, ⁽⁸¹⁾ quarum tamen adhuc opus haberent, ob crebra adultarum foeminarum baptismata, quibus adesse, & dum nudæ in fluminibus vel lacubus baptizantur, more prisco ministrare, easque ex sacro

³¹ lavacro suscipere deberent. Clerici omnes in publicum prodeuntes, manu crucem gestant, eamque prætereuntibus osculandam præbent, vix alio caractere distincti. Eam etiam seculares gestant, qui, ut in sanctuarium admittantur, *Diaconi* ^{Alv. c. 97.} creari volunt; plerique adhuc infantes. *Clericis* omnibus, ³² nisi monachi fuerint, *uxores ducere* licet. Nemo sane inficias iverit, *Catholicos* primitivæ Ecclesiæ *Episcopos*, *Presbyteros* atque *Diaconos* jure licito *maritos* esse potuisse ⁽⁸²⁾: idemque, *Paphnutio*, viro sanctissimo, suadente, Patribus Nicænæ.

³³ Synodi placuisse, *Socrates* & *Sozomenus* referunt; (quorum ^{Hist. E. I. 8.} fidem, ^{L. l. c. 22.} omni retro antiquitati probatam, nemo æquus in dubium vocaverit, præsertim cum Ecclesiæ universalis praxi, & tot clarissimis exemplis firmetur.) donec *Siricio* & *Innocentio I.* Papis Romanis in Ecclesiâ Latinâ aliud placeret.

³⁴ At apud Ecclesias Orientis plus valuit ratio honestarum nuptiarum, quàm *cælibatus infidus*, & perpetuæ concupiscentiæ obnoxius. Quamobrem *Graci*, *Armeni*, *Rutheni*, ⁽⁸³⁾ & speciatim nostri *Æthiopes* presbyteris suis uxores non modo permittunt, sed & isti maritos præferunt, ut qui presbyter fieri velit, matrimonium contrahere teneatur. Nam *Apostoli* verba $\mu\acute{\iota}\alpha\varsigma\ \gamma\omega\mu\alpha\iota\kappa\acute{o}\varsigma\ \acute{\alpha}\nu\delta\rho\alpha$, *unius uxoris virum*, pro præcepto, ^{1. Tim. 3, 2, 12} & quidem ita accipiunt, ut toto vitæ tempore una tantum illi ^{Tib. I. 6.}

CON-

c) His prohibitio matrimonii sacerdotalis communiter tribuitur. *Siricii* Epist. I. ad *Himerium* Tarracon. cap. 7. & *Innoc. I.* Epist. II. ad *Victricium*. c. 9. *Distinct.* 31. c. Tenere, 4.

concedatur. Ideò ad *secunda vota* non transeunt, Orientalibus Ecclesiis etiam inter seculares dudum invisa.^d Novatiani secundas post baptismum nuptias haud fecus ac adulteria detestabantur.⁽⁸⁴⁾ Latini quoque Patres ignominiosis vocabulis eas diffamarunt⁽⁸⁵⁾, honesta adulteria vocando.^e 36. Sequentibus verò temporibus re sapientiùs consideratâ, nihil interesse visum fuit, maritalem consuetudinem cum unâ: vel successivè cum pluribus, modò legitimè fiat, continuare, & soluto per mortem unius conjugio, nil causæ suberat, cur non iteraretur. Exemplum fuit Romæ, ubi foemina virum vigesimo secundo matrimonio vicir⁽⁸⁶⁾. Sed apud Habessinòs, veteres leges adhuc valent; nam canonibus antiquis^f bis mariti sacris ordinibus indigni habentur.⁽⁸⁷⁾

CAP. VIII.

*De Secessione Habessinorum ab Ecclesiâ
Gracâ, tempore Concilii Chalcedonensis.*

1. Concilium Chalcedonense. In quo 5. Dioscorus damnatus. 6. Inde Melchita & Iacobita orti. 7. Damnum Ecclesiæ ex hoc schismate. 9. Æthiopes aliter referunt, & Dioscorum defendunt, 11. de duabus personis quæstionem fuisse putantes, 15. eoque injuriâ esse damnatum. 16. Autoris dissertatio. 17. Æthiopes (1.) damnant Concilium Chalced. & 18. convitiantur, 19. (2.) putantes *divisionem hypostaseos* in eo assertam. 20. Huic errori contranitentem Dioscorum laudant; ut & 23. (3.) *Timotheum*. 24. *Eutychem* hæreticum vocant. 26. (4.) Reipsâ agnoscunt duas naturas in Christo. 27. (5.) probatur id ex formulis loquendi. 30. (6.) Vocabula; *Essentia, Substantia, Persona, Natura*, ambigua Habessinjs esse; 31. è Gregorio docetur. 34. Vbi nos è Concilio Chalcedon. de *naturâ*, illi de *personâ* loquuntur. 35. Personæ vocabulum. 36. Dubium circa disputationes Patrum cum Habessinjs de *duabus Naturis*. 39. Quomodo cum iis disputandum? 40. Verus *quæstionis status*. 44. *Iacobita* vocabulo Arabico *دعوت* sive *Natura* abstinent. 45. *Melchita* id adhibent, quod 46. ex *Eutychie* loco probatur. 48. Judicium cujusdam è Nostratibus de ea re. 50. Deploratio infaulti hujus dissidii.

A. C. 451. **C**oncors mansit Ecclesiâ Alexandrina & secum & cum Ecclesiâ Gracâ, usque ad concilium Chalcedonense, quod *Marcianus* Imperator, sedandis Episcoporum dissidijs & pugnis, ex *Eutychetis* doctrinâ ortis, Chalcedonem convocavit, quod nobis *quartum universale* dicitur. *Eutyches* Archimandrita Constantinopolitanus asseruerat, *utramque Christi naturam, divinam videlicet & humanam, in ipsâ statim incarnatione in unum coaluisse; propterea unam tantum in eo dari naturam, & unam tantum voluntatem.*

Igi-

d) Honestam fornicationem vocat Joh. Chrysof. c. 31. qu. 1. c. hac. 9.

e) Hieron. contra Jovin. L. I. c. 4. & 5.

f) Canon. Apost. 17. & dist. 32. c. 1. & 2.

3 Igitur qui hoc affirmarent, *Monophysitæ* primùm, deinde &
 4 *Monothetæ* dicti fuerunt. Decretum in isto concilio fuit: v. Tom. IV.
Concil.
c. 68.
*Christum ejusdem cum Patre substantiæ esse secundùm Deitatem: ejusdem substantiæ & similem nobis per omnia, secundùm humanitatem, de merito peccato. Unum eundemq; in duabus naturis, citra confusionem, mutationem, divisionem, separationem, distantiamque unitis, faciente unaquaque naturâ, quod sibi esset proprium, cum alterius communionem: damnatusque Dioscorus Patriarcha Alexandrinus, tanquam Euty-
 5 chis defensor & hæresiarcha: verberibus quoque multatus, & in exilium ejectus fuit, alio Patriarchâ Catholico in locum
 6 ejus successore; ⁽⁸⁸⁾ qui, quòd Imperatoriam seu *Regiam* religionem sequeretur, Arabico vocabulo *Melchita*, hoc est *Regius*: cõtradicientes verò *Eutychniani*, deinde *Jacobitæ* à *Iacobo* quodam *Syro* ⁽⁸⁹⁾, qui eandem sententiam fortiter defenderat,
 7 dicti fuerunt. Atrox exinde in Ecclesiâ Alexandrinâ schisma, cæde atque sanguine continuatum, in causâ fuit, ut non solum multò maxima pars Ecclesiæ Alexandrinæ à reliquâ Ecclesiâ Catholicâ avelleretur; sed & Ægyptus ipsa, attritis incolarum viribus, in Saracenorum potestatem veniret, qui discordiâ Christianorum usi, utrosque oppresserunt; ut exiguum, proh dolor! vestigium Christianæ Religionis nunc in Ægypto supersit. ⁽⁹⁰⁾ Hæc atque alia cetera scriptores nostri.
 9 Æthiopes autem referunt: *Dioscorum*, ejusque successores atque istorum sectatores, graviter de injuria illata questos fuisse; illum enim, neque *Eutychem* secutum: neque divinitatem aut humanitatem in Christo realiter existentem unquam negasse, aut confudisse; natura duntaxat vocabulum, divinitati atque humanitati Christi commune, agnoscere non
 10 luisse: atque id unice cavisse, ne contra Ecclesiæ Catholicæ mentem, & concilii Oecumenici Ephesini placita, duas personæ Christi assererentur; id enim secuturum, si duas naturas,
 11 duasque voluntates in Christo admitteremus. Deniq; vocabulum ($\Phi\upsilon\sigma\epsilon\omega\varsigma$) natura natum vel creatum quid significans, divinitati nullatenus quadrare: neque duas voluntates, duabus naturis in unâ personâ citra divisionem, separationem,
 12 aut distantiam unitis, animo concipi posse: neque humanam naturam in statum gloriæ exaltatam, idem amplius velle, facere, aut pati, quod in statu exinanitionis voluerit, fecerit, aut passa fuerit: adeoque in presenti statu gloriæ humanita-
E f
tem*

tem nihil velle neque sentire, quod non simul velit & sentiat
 3,13,22. diuinitas. Denique audit à nunc clariùs nostrâ sententia, otio-
 sam sibi videri istam quæstionem^s, & meram λογωμαχίαν, ob
 quam Christianos se invicem odisse non oporteret. Chalcedone¹⁵
 à verbis ad verbera ventum, pugnatumque magis quàm dis-
 putatum. Dioscorum verò neque auditum neque intellectum
 satis, absentem, tanquam contumacem & hæreseos reum odio
 & invidia magis, quàm jure condemnatum fuisse. Hæc & 16
 similia cum Gregorium differentem audirem, paulò attentius
 animum ad hanc rem applicare cœpi, num ista forsan ex suo
 ingenio & opinione: ve ex mente doctorum & librorum
 patriæ suæ elocutus esset.

N.G. I, 28. Primo itaque reperi omni dubio carere, quòd Habes si-
 ni rejiciant concilium Chalcedonense, quamvis nesciant, quid
 in eo contineatur; cum canones ejus nunquam acceptarint,
 neque descriptione dignati fuerint. In illud tamen & patres 18
 ibi congregatos, ex veteri falsâ persuasione, acerbissimis &
 injuriolissimis verbis invehuntur, ΘΥΛΩ: Ἄ-ΠΡΥ: Conuen-
 Encom. 13. tu stultorum vocantes, & Ἡ-ΑΥ-ΠΡΥ-ΘΡΥ: Chalcedonenses here-
 Nov. 1, 3. ticis ac maleficis accensentes, & tamen, ut mox dicemus, Eu-
 R: C: tychetem damnantes⁽⁹¹⁾. Secundo observavi eos in hoc er-
 rore esse, quasi Patres concilii Chalcedonensis hypostasim
 Christi dividere, & contra præcedens concilium Ephesinum
 ex unâ duas personas facere voluerint, quod & adhuc Latinis
 affingunt^h. Hanc ob causam damnant Leonem Papam, & 20
 in cœlum extollunt suum Dioscorum, tanquam orthodoxæ
 fidei hyperaspisten, qui justo zelo diploma Leonis ad se da-
 tum dilaceraverit: eumque martyri assimilant, ob accepta
 verbera, excussos dentes, & evulsam barbam; sic enim Poëta 21
 in Encom. VII. Septemb. 4, 6.

Ἡ-ΑΥ: Ἀ-Ρ-Π-Φ-Λ-Ν: Ὑ-Ρ-Θ-Υ: Ζ-Υ-Α: Η-Τ-Υ-Α-Ρ:

†-Φ-Υ-Ρ: Ἄ-Ρ-Λ-Υ: Θ-Υ-Π-Κ: Ἄ-Ρ: Ἀ-Β-Ι-Ζ-Φ:

Ρ-Π-†-Α-Ζ-Υ: Ὑ-Ρ: Ἄ-Λ: Ὑ-Α-Θ: Ρ-Φ-Φ:

Η-Τ-Υ-Ρ: Ἄ-Ρ-Υ: Ἄ-Π-Θ: Θ-Κ-Θ Ἄ-Π-Ζ-Υ: Η-Θ-Ρ-Φ:

Κ-Ζ: Ὑ-Ρ-Θ-Υ: Δ-Ζ-Θ: Π-Θ-Ζ: Κ-Π-Φ:

Salutem DIOSCORO Religionem Regis (i.e. Melchitarum) qui
 irrisit, Vni-

g) Rex ipse Basilides, cum Patriarchæ causas discordiæ cum Ecclesiâ Romanâ exprobra-
 ret, de controversiâ super duabus in Christo naturis, ita scripsit: *Lis de hac re non
 est magni momenti; neque ista fuit causa dissensionis.*

L. I.c. 28.
 p. 172.

h) Hoc est, quod referente P. Nicolao Godigno P. Petrus Pays ex Æthiopiâ ad Goanos
 Tocios scripsit: *Abassini in eâ sunt opinione, quæ nos in diuinita asserere personam
 quia duas in Christo naturas confitemur, &c.*

nem. Ergo secundum ipsos Patres Societatis fatendum, omnes Habessinios agnoscere duas in Christo naturas.

Sextò notandum, vocabula quibus Græci utuntur, & quæ Latini in his arduis fidei quæstionibus imitati sunt, nempe *essentia*: ὑπόστασις *substantia* vel *subsistentia*: πρόσωπον *persona*: φύσις *Natura*, apud Æthiopes per alia valde æquivoca exponi; quare mirum non est, tot errores exinde nasci. Nam

υλφ: modo *essentiam* significat: modò *hypostasim* seu *personam*, ut in Lexico nostro manifestum fecimus. Retulit autem mihi Gregorius, esse qui dicant in Christo dari ἡδὰτ: υλφρτ: *duas essentias*, scilicet *divinitatem & humanitatem*, quòd unaquæque natura suam propriam habeat, & retineat *essentiam*: alios verò, ne inciderent in errorem Nestorii, vocabulum ἡλρε: quod propriè *Margaritam* seu *Vinionem* significat, adhibere maluisse; dicentes: *in Christo dari ἡδὰτ: ἡλρετ: duas substantias*. Imitatione Arabum, qui suum *مargarita* etiam pro *substantia* accipiunt. Id rursus aliis displicuisse, cum vocabulum istud, non minus æquivocū sit; quia etiam ὑπόστασις seu *personam* significat, vel

Comment. uti cum de Filio Dei dicunt: ἡθωδρε: ἡλρε: ἡλν: *Qui natus est ex substantia Patris*. Sic autor Computi cujusdam Ecclesiastici manuscripti in fine addit:

MS. de vita Mar. virg.

ἡυλφ: ἡθωτ: ἡλ | *Qui testes fuerunt unius PERSONÆ Christi*
 ἡλρε: ἡλρε: ἡλρε: ἡλρε: | *sti* (Alius fortassis hunc locum acciperet de unâ naturâ in Christo) *Synodus*
 ἡλρε: ἡλρε: ἡλρε: ἡλρε: | *Patriarcha Alexandrinus &c.*

Ex quibus colligitur, cum nos ex Chalcedonenſi Concilio de naturâ disputamus, illos loqui de personâ. Hodie pro *personâ* voce ἡλν: tanquam minus æquivocâ plerumque utuntur, ut in quæstionibus catecheticis Gregorii videre est.

3, 5, 90.

Reperitur quoque vocabulum ἡλρε: πρόσωπον *persona*, quod male *Faciem* verti diximus. Quæ dum lego atque mecum perpendo, video confusa atque perplexa esse omnia: nullum certum quæstionis statum: & vocabula supra modum æquivoca. Fortassis Eutyches ipse, qualisnam natura ex duabus facta sit? quodnam illius nomen? quævé qualitates; dicere non potuit. Tam enormiter verò stultum fuisse, ut naturas in Christo ita confusas puraverit, ceu aquam cum vino: atque in opinione tam absurdâ assentientes habuisse plurimos sapientes viros, id ferè omnem fidem excedit. Æthiopes certè

3, 1, 25.

tam

i) Notum est Brocardicum vetus: *Errorum genitrix est æquivocatio semper.*

tam crassæ hæresis rei non sunt. Quam ob causam fateor, me non capere, quænam disputationes illæ crebræ fuerint, quas Patres Societatis cum Habessinibus super duabus naturis in Christo habuerunt; in quibus eos semper succubuisse dicunt, 37 libris suis propriis convictos. Quod utique facile crediderim, cum supra dictum sit, illos divinitatem & humanitatem 38 Christi libentissimè fateri. Quod autem ex contumaciâ & hæreticâ pravitate contradixerint, & propterea libentius supplicia, exilia & bella pati voluerint, id demum creditu difficile est. Mihi similis vero videtur, verbis convenire non potuisse. 39 Si enim prius illis explicaveris, nos per naturas in Christo, tam divinitatem, quàm humanitatem illius intelligere, & deinde interrogaveris: *Quanam natura in Christo defecerit, si quidem illi unam tantum agnoscant?* certissimè responsuri sunt: *neque divinitatem, neque humanitatem defecisse, sed 40 utramque durare, & in æternum manere.* Sic constabit, illos vocabulum *naturæ* longè aliter ac nos accipere, & verum quæstionis statum apud Habessinos in eo consistere: *an, & quò communi nomine utrumque abstractum, quod indubiè 41 admittunt, nominandum sit?* Quia autem P. Tellezius non exprimit, quâ linguâ in disputando usi fuerint, (nam nec Latine nec Lusitanicè callent Habessini) quibus vocibus *essentiam, personam, & naturam* expresserint: quomodo vocabula sua nimium certè æquivoca explicuerint, aut descripserint: & quomodo interpretes illa reddiderint: an, ut dixi, de communi nomine convenire non potuerint: an vocabulum 42 *substantia* displicuerit, ita ut negent *duas* in Christo existere *substantias*, verentes, ne hoc idem esset ac *duas* asserere personas; id ulteriori indagatiõni relinquo. Istud saltem liquere putat, nullam de commixtione & confusione naturarum in Christo, (*quæ Eutycheus hæresis fuit*) controversiam cum Habessinibus extitisse. B. Tellezius illius nunquam meminit; id solum creberrimè inculcat: *Æthiopes unam tantum 43 naturam:* (non dicit quam vel qualem) *Patres verò duas defendisse, divinam videlicet & humanam.* Ipsamque Eutycheus hæresin non aliter describit, quàm quòd *unam solam naturam, & unam solam voluntatem in Christo* docuerit. Intèrim in tantâ vocabulorum Æthiopicorum varietate & ambiguitate integrum mihi non est definire, quod potissimum 44 nostro sensu pro vocabulo naturæ adhibendum sit. Nam

Jacobitæ vocabulum Arabicum طبيعة *Tabia*, Æthiopicum
 ἄρρη: *Tabaje*, quod aliàs voci φύσις *natura* respondet, & Co-
 ptis Ἀφύσις *DPhysis* vocatur, duntaxat de rebus creatis, 45
 & in specie de elementis usurpant, & ob id divinitati accom-
 modare nolunt. *Melchitæ* verò uti & Græci alio vocabulo de-
 destituti, sine scrupulo id faciunt. Hinc illa pugna. Sic enim 46
 loquitur *Eutychius* Patriarcha Alexandrinus *Melchita*: in
 Christo sunt

Annal. T. II.
 p. 149.

<p>جوهران جوهر لا هو تيبا و جوهر ناسوتيا قوما واحد لكل جوهر طبيعة فذلك جوهران طبيعتان قوام واحد</p>	<p><i>Substantia dua, substantia divinitatis & substantia humanitatis; at perso- na una: unicuique substantia est na- tura; & sic dua substantia dua natu- ra, persona una.</i></p>
---	---

Eapropter in Ægypto, ubi infaustum istud disfidium adhuc 47
 durat, *Cophitis* Arabicè dicentibus واحدة طبيعة واحد
Mashiah Wahid: Tabia Wahid. Voluntas una, natura una.
Melchitæ respondent: مشيتان طبيعتان *Mashiatân tabiahtan*
Voluntates dua: natura dua (51).

*Pet. Hey-
 ling. Lubec.*

Insignis quidam vir ex no- 48
 stratibus, qui, anno 1634. in Ægypto moratus, *Cophitarum*
 libros evolverat, censuit: *Dissensum partium magis in metu
 sequela, quam in re ipsa consistere. Græcos enim obviam ire 49
 velle hæreticis, qui divinitatem & humanitatem Christi con-
 fundunt vel commiscent: Cophitas verò illis, qui duas in Chri-
 sto fingunt personas.* Quod si res ita se habeat, ut de sensu 50
 tantum verborum, vel olim pugna fuerit, vel nunc adhuc sit,
 nullum certè tam acerbum genus lachrymarum daretur,
 quod sufficeret ad deflendam infelicem istam *logomachiam*:
 nullum pectus tam durum, quod non lugeret infaustas con-

Joh. 15, 12, 13

tentiones eorum, quibus Christus arctissimum charitatis vin-
 culum suo exemplo tam sollicitè commendavit: nulla mens
 tam immittis, quæ ob naturæ vocabulū concordia nexum
 vere velit inter eos, quorum naturam verbum æternum in sa-
 cro sanctam suam hypostasin assumpsit. Verum enim verò 51
 ut est corruptissimæ naturæ nostræ infirmitas, ubi semel ce-
 perit ambitio, ex ambitione æmulatio: ex æmulatione invi-
 dia: ex invidia odium, animus ab affectibus occupatus, ve-
 rum non amplius providet, sed, quasi auribus atque oculis
 obstructis, neque audit, neque videt, quomodo vel quâ men-
 te aliquid ab alterâ parte dicatur vel scribatur. Sed nos plu-
 ribus de hac controversiâ disputare super sedemus, donec
 plures

plures Cophitarum Habesinorumque libros, quibus hucusque destituti fuimus, inspiciamus, atque ex iis, quibus verbis atque argumentis ipsi utantur, sufficienter cognoscamus.

CAP. IX.

De contentione quæ Habesinis intercessit cum Ecclesia Romana, præsertim cum Patribus Societatis Jesu usque ad initium hujus seculi.

1. Melchitarum & Jacobitarum Patriarcha. 2. Hunc secuti Habesini; sic 3. à Græcâ & Romanâ Ecclesiâ avulsi. 4. Papam tamen Romanum noverunt. 6. Epistola *Alexandri III.* ad Regem Æthiopiæ. 9. *Zera-jacobi* legatio ad *Engenium IV.* 10. & *Davidis* ad *Clementem VII.* cui Alvarez obedientiam illius nomine pollicitus est. 11. Quod gratum Pontifici accidit. 14. *Johannes Bermudes* à Paulo III. confirmatus fuit, qui 16. Habesinos Rômæ bene habuit. 18. Hinc spes, hoc Regnum Ecclesiæ Romanæ subjici posse. 19. Annitente *Ignatio Loyolâ*, *Nonio Barreto* Patriarchæ. 21. *Andr. Oviedus* adjunctus. Hi 22. animum Regis exploratum 23. præmiserunt quosdam; 25. qui tandem ad colloquiâ admissi, de religione disputaverunt cum Rege: 27. qui à Lusitanis sibi metuit. 33. *Barretus* in Indiâ manet. *Oviedus* præcedit 34. bene exceptus in Habessiniâ. 35. Processiones reciproçæ. 37. *Clandius* moderatè egit. 38. Sacra Latina permittit. *Oviedus* plura cupit. 41. Rex cunctatur: nec 42. epistolâ *Oviedi* movetur: 47. Colloquiâ sacra concedit, 48. de quibus nonnulla Tellezius refert. 51. Scriptis nihil proficitur. 54. *Apera* *Oviedus* remedia tentat, sed frustra. 55. *Claudio* frater successit, 56. qui indulta Lusitanis revocavit, & 58. mortem *Oviedo* minitatus est; 60. ut *Fremonam* secedere coactus sit. *Malac-sagbedus* mitior in Lusitanos. 61. Moriuntur omnes eorum Sacerdotes.

Ortâ hâc lamentabili discordiâ omnes Alexandrinæ sedi subjectæ gentes in partes, viribus ferè æquales, discesserunt. Quælibet enim factio peculiarem Patriarcham sibi elegit^k. Græci generis Christiani, quique in clientela & potestate Imperatoris Constantinopolitani erant, *Melchitarum*: cæteri, qui *moerthia* (ut vocant) seu *intima Africa* incolebant, ac inter eos *Axumite* (ut tunc *Habesini* vocabantur) *Jacobitarum* Patriarcham secuti sunt. Sic à Græcâ non tantum, sed & à Romanâ Ecclesiâ avulsi, nullam vel exiguam illius cognitionem habuere. Posthæc gliscente Saracenorum potentiâ: & occupatâ Ægypto, commercia bonarum artium cū nostri orbis Christianis prorsus interciderunt. Pontifices tamen Romanos ex actis conciliorum priscorum noverant & ceu Principes inter Oecumenicos Patriarchas suspiciebant. Illi vicissim datâ occasione amicitiam stabilire nitebantur, quasi nescirent Habesinos Monophysitas & Mo-

k) Vtrique recensentur in Historiâ Saracenicâ *Elmacini*,

Monotheletas esse, atque condemnati Dioscori partes sequi. Baronius ex Rogerii Annalibus Anglicanis epistolam Alexandri III. edidit, cujus titulus est: *Charissimo in Christo Filio, illustri & magnifico Indorum Regi, sacerdotum sanctissimo, &c.* quam ille putat ad Pretejanum, in Æthiopiâ longè latè-
 que regnantem, datam. Nimirum cum Baronius ista scriberet, Habesinorum Rex pro Presbytero Johanne habebatur; at tempore Alexandri III. Asiatico Regi id nominis compete-
 bat: nec nisi sub finem seculi decimi quinti Habesinorum Regi à Lusitanis impositum fuit, ut supra docuimus: neque ex totâ illâ epistolâ elici quicquam potest, quod in Africam vel Æthiopiâ vel gentem Habesinorum speciatim quaderet: etiam quid secutum fuerit, Baronium latet. Putat quidem eâ occasione *Ecclesiam S. Stephani* unâ cum ejus habitationibus post absidem Basilicæ S. Petri sitam, Habesinis concessam fuisse, & tamen nescit, an ab ipso Alexandro Papa, an ab aliis Pontificibus id factû sit⁽⁹⁶⁾. Nobis, si vera epistola est, ad *Asiaticum* potius *Prete-Janum* quàm Æthiopum Regem directâ videtur, licet & isti Indorum nomine olim venerint. Porro sunt qui scribant, *Avenionem ad Clementem V. legatos ab Habesinis venisse.* Nec dubitatur de legatione, quam Imperator *Zera-Jacobus* sub finem concilii Florentini⁽⁹⁷⁾ A. 1439. ad *Eugenium IV.* misit, nullâ re memorabili gesta. Gregorius quidem nihil de eâ noverat, nisi quòd Legatum cum comitatu suo Romæ depictum vidisset, atque ex habitu populares suos agnovisset.

I. I. 10.

3, 2, 13.

N.G. I. 29.

B.T. I. 36.

p. 90 b.

Superiore seculo *Franciscus Alvarezius* Lusitanicæ legationis in Æthiopiâ sacerdos, literas à *Davide* ad *Clementem VII.* attulit, quas Pontifici Maximo, in publico omnium purpuratorum confessu, *Imperatore Carolo V.* præsentè, solitâ Europæorum submissione obtulit: simulq; reverentiam atque obedientiam Æthiopiæ Regis nomine pollicitus est. Gratisimum id Pontifici accidit, quòd, dum in Septentrione nationes integræ à sede Romanâ deficerent, in Oriente & Meridie novæ illi subjicerentur. Quam ob rem nec mandatum Alvarezii, nec verba epistolæ scrupulosè examinata: neque anxie disquisitum fuit, cui Ecclesiæ vel religioni Rex ipse eo usque addictus fuisset, ut, si opus esset, à reatu hæresis prius canonicè absolveretur. Nam, ut mox dicemus, Habesinorum mentem Regis sui postea longè aliter interpretati sunt.

A.C. 1533.

rim species quædam amicitiae diu mansit; cum enim *Johannes Bermudes* Romam venisset auxilia petitum pro Davide, ab Adensibus aliquoties victo, Papa *Paulus III.* audiens, quod à Metropolitâ *Marco*, (ut ipse de se scribit) successor nominatus, & sacris ordinibus initiatus esset, non dubitavit illum confirmare, atque ordinationem schismatici præfulis
 15 ratam habere. Erant eodem tempore Romæ boni quidam viri Habessini, qui Novum Testamentum cum Liturgiis suis
 16 Æthiopicè imprimebant; illos Papa non tantum tolerabat, sed & sumtibus juvabat: atque illi vicissim benevolentiam Romanorum, munificentiam summi Pontificis, filiaque illius spiritualis *Hieronymæ Farnesiae* mirum in modum laudabant, eumque tanquam caput & Principem omnium Orthodoxorum extollebant⁽⁹⁸⁾. Quin & *Pius V.* datis ad *Menam*, Romanis infensissimum, literis, *Charissimum Filium* eum nuncupavit; sive odium illius erga Latinos nesciens, quod mirum: sive illum blandis titulis, quod P. Nicolaus
 18 Godignus putat, allicere volens. Eapropter nonnulli crediderunt, Habessinos omnes esse optimæ notæ Catholicos, fediq; Romanæ subjectos⁽⁹⁹⁾; quorû credulitatem Tellezius
 merito perstringit, & irridet: plerosque spes incensit, illud Regnum, quod tunc temporis quadruplò majus ac re ipsâ erat, æstimabatur, ditioni Romanæ Ecclesiae nullo negotio adici posse.^m In primis fundator Societatis Jesu P. Ignatius Loyola ad id efficiendum totâ ferebatur cogitatione; & primò ipse proficisci & conversæ Æthiopiæ lauream reportare flagrantissimè cupiebat. Id cum non indulisset ei *Julius III.* tamen cum eò egit, ut, annitente *Johanne III.* Lusitaniæ Rege, præter instituta Societatis, ex sodalibus suis *Johanni Nonio Barreto* dignitas Patriarchalis conferretur, quamvis
 21 jam esset in Æthiopiâ hoc titulo à Pontifice ornatus *Johannes Bermudes*⁽¹⁰⁰⁾. Adjunctus illi fuit *Andreas Oviedus* Episcopus, quò si Barreto humanitus quid accidisset, successor

Gg præstò

l) In Epilogo Novi Testamenti Epistolis Paulinis annexo.

m) Sic enim Damianus à Goëz in Epistolâ ad Pontificem Romanum Lovanii An. 1544. impressa: *Æthiopum Imperator cum omnibus suis Regnis, sub tuâ disciplinâ vivere cupit, nec quicquam magis optat, & c. insuper viros doctos sibi dari orat, atque exorare avidè affectat.* Autor præfationis Latinæ Novo Testamento Æthiopico præmissæ inter alia ait: *Sed nos, dum quatuor obstinatos & insanos hereticos, qui se à nobis ob petulantiam segregarunt, blanditiis, premiis, minis reducere studemus, numerosam nationem brachia ad nos tollentem, nostramque opem implorantem negligimus.* Quam verè ista dicta fuerint, ex historiâ nostrâ, è relationibus Patrum Societatis desumptâ, percipi potest.

Ibid. c. 25. præstò esset. Hi diversis navibus impositi Anno 1556. in India²² navigaverunt. Claudius interea Davidi patri successerat, cujus animum prius explorare consultum visum, quam Patriarcha casibus vel injuriis objectaretur. Præmissus ergò²³ *Jacobus Dias*, cum Patre *Gonçalo Rodrighesio* & fratre *Fulgentio Freyre* Jesuitis, qui sub initium Februarii Goâ solventes, & ad portum Arkikò mensis spacio appulsi, à præfecto maritimæ illius provincjæ benevolè accepti, & post duos menses ad Regem deducti fuerunt. Is intellectò, Lusitaniæ Regem²⁴ missurum sacerdotes, & viros Ecclesiasticos, qui illum atque populares ejus sacra Romana docerent, graviter perturbatus fuit animo, diuque hæsitavit, quid responderet; neque enim admittere illos consultum rebatur: neque Regem Lusitaniæ offendere volebat. Diversa colloquia habita fuerunt, quorum²⁵ summa ex parte Gonçali plerumque eò recidebat: *Pontificem Romanum, in terrâ Christi Vicarium, omnium Christianorum caput esse, si Habessini salutem assequi vellent; iterum se cum suo legitimo capite conjungerent; ipsum enim Christum voce suâ asseruisse unum tantum in Ecclesiâ esse ovile, & unum tantum pastorem, &c.* Habessini contra: *Tantam rem etiam cum aliis Patriarchis deliberandam, & decernendam esse; veteres enim mores ac ritus privato consilio deserere, novosque suscipere, rem esse periculi & offensionis plenam.* Tandem Rex responsum dedit: *Si viri illi, quos Rex Lusitaniæ²⁶ missurus esset, in Matzuam venirent, adfuturum aliquem, qui eos exciperet, atque tuto ad se perduceret; ut ex ipsâ Gonçali Rodrighesii epistola, quam in commentario lectori⁽¹⁰²⁾ dabimus, constare poterit.* Accedebat & metus, ne illum²⁷ Lusitanis, quod plurimis aliis Regibus in Indiâ contigerat, tributarium facerent: & prætextu religionis magnam vim militum cum bombardis & tormentis immitterent: præsertim²⁸ cum recordaretur, quantas res parva Lusitanorum manus in regno suo paucos ante annos patravisset. Quæ suspicio sequentibus temporibus adeò crevit, ut cum David Rex de Matzuâ & Suagenâ insulis occupandis & muniendis (quod utique saluberrimum fuisset) cum Roderico Limæo Lusitanorum Legato seriò egisset, simulque auxilia, comheatum atq; pecuniam liberaliter obtulisset, postea non tantum ejus rei nulla mentio facta, sed ne quidem auxilium Lusitanorum, quamvis maxime necessarium, amplius desideratum fuerit,

30 fuerit, quin *Turcis* potiùs portus *Arkiko*, cum insulâ, adjacente, alias recuperatu facili, in manibus relictus; prorsus quasi viam omnem Lusitanis studio **oc**cludere vellent. *tantum potest aliena dominationis metus!*

31 Cæterum Claudii verba in Indiâ nunciata Patriarcham *Nonium Barretum* ejusque socios, qui omnia prona atq; pla- B. T. II, 25. na sibi imaginati fuerant, mirum in modum perculerunt.

32 Post longam deliberationem decretum: *ne dignitas Patriarchalis, cum detrimento autoritatis Pontificie, in contumeliam Regis Lusitania, cujus auspiciis venisset, apud Regem male affectum, in casum daretur.* *Maneret potius in Indiâ cum*

33 *Episcopo Nicano Melchiorre Carneyro, & solus interim iret* Andreas Oviedus, *eventumque missionis suæ apud Habessinios*

34 *experiretur.* Sic ille, cum quinque sociis profectus, ab *Isaaco*, tum temporis *Bahnagasso*, bene exceptus fuit. Plebs impendentium ignara, neq; à sacris Romanis aliena, festo plausu, manuumque osculis & Episcopum & sodales ejus excepit.

35 Illi, occasione infervientes, *processionem* de suâ ad Habessinorum Ecclesiam, quamvis schismaticam instituerunt, atque vicissim ab illis visitati fuerunt, mutuâ charitate & sine exprobratione diversitatis. Adventantem Rex perbenignè excepit, nisi quòd ægrè ferret de *obedientiâ*, Pontifici Romano præstandâ, secum agi. *Nihilominus ut erat prudentissimus, &* 2, 6, 24.

37 *imperio omnium dignissimus* (ut *Emanuel Fernandez*, P. So- B. T. II, 26. cietatis loquitur) semper *moderatissimè* cum Episcopo agebat, ita ut nunquam spem boni successus illi adimeret. In- 2, 6, 21. terea temporis *sacra more Romano* liberrimè administrabantur, neque cuiquam interdictum erat, illa sequi. Verùm tantâ benevolentia non contentus Episcopus, Regem acriter urgere cœpit, *ut tandem aliquando Pontifici Romano se submitteret.* Ille: *Majores suos nulli nisi S. Marci successoribus in sacris paruisse*, inquit: *neque se causam videre, cur tam nova postularet, populumque suum, cum Abunâ suo bene-*

40 *contentum, turbaret.* Instanti respondit: *Quandoquidem è tam longinquis oris, tam honestâ legatione ad se venisset, se cum amicis atque doctoribus suis super re tam ardua consul-*

41 *taturum.* Oviedus intelligens, Regem moras necere: simul audiens, matrem Regis cum cognatis Regiis, ut & primoribus atque doctoribus gentis, omnem mutationem pla-

42 nè averfari, epistolam ad Regem scripsit, in qua in memo- B. T. II, 27.

riam illi revocat: *Patrem eius Pontificem Romanum pro Vicario Christi agnovisse, atque viros doctos ab illo petivisse: ipsum Claudium ad Regem Lusitania scripsisse, Regem patrem iussisse, ne Abunam aliunde quam Roma peteret: ipsumque publice obedientiam Pontifici Romano pollicitum esse. Quod si fortè de quibusdam fidei capitibus dubii quid super-⁴³ esset, rem in colloquium deduceret, utriusq; partis argumenta audiret, æquum enim esse, ut pars victa alterius veritatem agnosceret & sequeretur: probè perpenderet Rex, quorum⁴⁴ consilio in tam gravi causa uteretur. Non parentum, non proximorum studia spectanda; sæpe inimicos hominis domesticos ejus esse: amorem cognatorum amori Christi postponendum,⁴⁵ qui docendi causâ in templo Hierosolymitano mansurus, ne quidem sanctissimæ matris consilio⁽¹⁰³⁾ usus fuisset, eoque satis ostendisset in causâ Dei neminem obligatum esse consilia cum proximis communicare. An & quid Rex responderit,⁴⁶ non traditur. Gregorius verò mihi dixit: Non eum mandatorum & epistolarum Regiarum sensum fuisse, quem Franciscus Alvarezius & Johannes Bermudes exteri, & Pontifici addicti, Romæ interpretati fuissent: neque etiam esse potuisse, cum ante Susnei tempora Habessinî nunquam sciverint, quid ista obedientia sibi vellet. Ne verò Rex causæ & doctrinæ⁴⁷ suorum diffidere videretur, crebra colloquia permisit, quorum acta à Patribus Societatis evulgata non sunt; id tantum*

L. IV. c. II. Tellezius refert: *rudes & indoctos in omnibus colloquiis ap-⁴⁸ paruisse Habessinorum doctores; neq; enim illos unquam Logica operam dedisse, neque doctrinam syllogisticam calluisse, neque enthymemata aut confutandi modos intellexisse, neque ullam notitiam habuisse subtilitatum Theologiae scholasticæ. Ex quibus verbis lector de progressu & eventu talium dispu-⁴⁹*

B. T. II, 27. *tationum facile judicare poterit. Pergit Tellezius: Claudium, incitiæ suorum pertasum plerumque ipsum in arenam descendisse, & non parum negotii Oviedo exhibuisse. Porro⁵⁰ queritur: Habesinos licet victos, de victoriâ semper gloriosos, ac propterea omnia illa colloquia in irritum cecidisse. Quare⁵¹ scriptis agere consultius visum; neque Rex detrectavit, aliisque scriptis respondit, sed ea publicam lucem non viderunt. Cum ergo Oviedus nihil proficeret, nec Claudium tam lon-⁵² go tempore in sententiam suam pertrahere posset, asperioribus remediis uti decrevit, sed intempestivis. Etenim indigna-⁵³*

tionis significandæ causâ, aulâ excessit: simulque edictum promulgavit, *in quo Habessinorum multarum hæresium infamia* B. T. II, 28. *notavit, & Lusitanos suos, ut sibi ab illis carerent, hortatus* 54 est. Quæ res Claudium non parum offendit; nam animus liber, nullique subjectus, quem rationibus movere non possis, exprobrationibus & vituperationibus magis irritatur; nedum Rex in regno suo, se suosque ut hæreticos traduci, patienter ferret. Haud ita multò post prælio contra Adelenfes commissò occubuit; cui, quod sine liberis obiisset, *Adamas Saged* frater successit, dissimilis moribus, & ab illius moderatiõne & clementiâ diversissimus, ut Lusitani suspirantes 56 Claudii clementiam desiderarent. Quæ enim ille Oviedo ejusque religionis studiosis indulserat, revocavit: nec ulterius 2, 6, 31. permittit, ut Lusitanorum uxores Habessinici generis maritorum suorum religionẽ sequerentur, aliaq; acerba contra 57 Latinos decrevit. Subinde jaciens: *fratrem suum propterea à Deo punitum, quod non persecutus esset Francorum Religionem.* uti ferè prospera vel adversa procuratæ vel neglectæ religioni 58 attribuere solemus. Eò etiam asperitatis venit, ut ipse vocato aliquando Oviedo mortem minaretur, si, ut hucusque 59 fecerat, dogmata Romana in regno suo spargere continuaret. Cum verò non annueret Episcopus, *Deo magis quam hominibus obtemperandum esse*, dictitans, quasi furore percitus, acinacem strinxit, & ni Regina & primores aulæ cohibuissent, violentas manus illi haud dubiè intulisset. Desperatis 60 ergò rebus Episcopus *Fremonam* secessit, ibique totos triginta annos delituit, suisque Lusitanis, assumptò, post Barreti mortem, Patriarchæ titulo, sacra administravit, nemine prohibente; quia *Malac-Sagedus* post patris fatum longè mitiorem se Lusitanis præbuit: neque hi, modestius agentes, illum 61 contra se irritaverunt. Verùm clauso à Turcis Habessinæ aditu, captisque vel occisis in itinere Patribus illuc missis, eò extremitatis redacta fuit Lusitanorum religio, ut omnibus 62 Patribus vitâ functis, nemo superesset, qui sacra Lusitanis administraret. Anno demum vertente *Melchior Sylvanus* Indus, Ecclesiæ S. Annæ quæ Goæ est Vicarius, ac ob id colore & linguâ occultatus in Æthiopiam venit; qui tam diu sacris operatus est; donec superveniret *P. Petrus Pays*; post cujus adventum in Indiam reversus est, quamvis aliis sacerdotibus Lusitani destituerentur.

CAP. X.

*De novâ missione ejusque successibus,
usque ad adventum Patriarchæ Romani.*

1. Afflictæ Lusitanorum res sacræ in Habessinâ. 5. Cum novo seculo nova spes, *P. Pays* eò delato, qui 7. pueros *Fremonæ* instituit cum omnium admiratione, 9. quem Rex celebri famâ ejus motus, ad se vocat, & 10. honorificè excipit: 11. audit disputationes de relig. *Missam* & concionem libenter. 12. Obedientiam Papæ promittit. 14. Sabbati feriacionem abrogat. 15. Literis Pontificis & Lusitan. Regis amicitiam expetit. 16. Odium inde suorum, à quibus occisus. 17. *Succedit Simeon* 18. favens Romanis. 19. Is perspicuus suorum ruditatem, 21. Patrum contra eruditionem, 22. per hos sacra instaurari cupit. 24. Colloquia habentur. 25. Regis frater 26. aliique Romanam religionem amplectuntur. 27. *Susneus* obedientiam Papæ pollicetur Epistolâ. 32. Solenne colloquium indicit: 33. de duabus naturis in *Christo*. 34. Convicti Habessini eo etiam iterato. 35. Edictum Regis. 36. Monachus inobediens castigatus. 37. Metropolitæ querelæ. 38. Disputans succumbit. 39. Repetitur edictum. 40. Inde concitati Alexandrini, 44. conveniunt. 45. Excommunicant Romanos. 46. Retundit Rex. 47. Sed repetit *Simeon*. 48. Ille ad arma, 49. quæ deprecantur Proceres & Monachi: sed 53. frustra. Hinc conjuratio. 55. Metropolitæ anathema. 57. Patres vertunt libros *Æthiopicè*. 59. *Ælius* conjuratorum caput, 61. in castra Regis irumpens occiditur. 62. Vt & *Simeon* &c. 64. Sabbatum abrogatur. 65. Apologetica ejus Anonymi 66. edictum exasperat. 67. Exemplum pœnæ. 68. *Jonaël* Prorex deficit. 69. Rex suorum preces spernit. 70. Oratione acta defendit. 75. *Jonaël* obviam it, qui rupibus se occultat. 78. Dein ad Gallanos per fugus, ab iis occisus. 79. *Damotensium* rebellio & 80. postulata iniqua, 81. à *Ras-Sylaxo* vincuntur, 83. prælio cruento. 85. Rex publicè ad Romanam religionem accedit, 87. & scripto publicat. 89. Novi motus filii *Cabraelis*: 90. astu Gallani cujusdam è rupibus extractus, 91. occisus est.

Non latebat Archiepiscopum Goanum, atque Patres Societatis afflictus sacrorum suorum in Habessinâ status; Itaque cum prius totius *Æthiopiæ* conversionem animo præcepissent, jam tantummodo solliciti erant, quo pacto Lusitanis suis consulerent, ne sacris profus carerent. Merito enim scrupulò conscientia movebantur, ne, cum de subjectione *Abassiz*, quæ ad Dioecesin Romanam non spectabat, cogitarent, Lusitanos sibi subjectos, suæque religioni addictos, perderent. Igitur omni studio huc incumbebant, ut sacerdotes submitterent, qui rei divinæ saltem inter Lusitanos præessent. Multi quidem ad id tempus iter hoc tentaverant, sed frustra. Solus *Melchior Sylvanus*, de quo modò diximus, incognitus intraverat. Novo demum seculo nova spes affulfit Patribus Societatis optatum tandem scopum assequendi. Nam *P. Petrus Pays*, post primum infelix iter, quo variis casibus jactatus, & captivitatem in *Arabiâ* perpeffus fuerat, secundum in *Æthiopiam* suscepit, atque feliciter pervasit; quippe regionum, morum, linguarumque peregrinarum gna-

3, 9, 62.

B. T. III, 13.

6 gnarus, & aëris illarum regionum patiens erat. *Johannes* ⁽¹⁰⁴⁾
Gabriel tribunus Lusitanorum celebris, de adventu ejus Re-
 gem *Jacobum*, tunc rerum potentem, certiolem fecit, eum-
 que multâ viri commendatione permovet, ut eum, statim
 post hyemem, ad se venire juberet. Sed ille paulo post regno
 7 motus *Zadenghelum* successorem habuit. Interim P. Pay- ^{Ibid. c. 14.}
 sius *Fremonæ informandis* Lusitanorum pueris deditus, cum
 capacia quædam ingenia selegisset, qui libellum D. Marci
 Georgii P. Societatis, de doctrinâ Christianâ vernaculè ver-
 sum, ediscerent, brevi eos sic instruxit, ut exactè quæstioni-
 8 bus propositis respondere possent. Insolitum & mirabile
 Habessinîs visum, è pueris audire, quæ vix juvenes & adulti
 sciebant. Erat enim huic viro ingenium promptû & ad omnia
 versatile, non liberalibus modo, sed & mechanicis artibus
 instructissimum, cum affabilitate & morum facilitate con-
 9 junctum. Igitur fama tam ingeniosi & solertis viri, tamque
 felicitis doctrine, per vicinas regiones sparsa, ad novi Regis au-
 res brevi pervenit, qui cupidus videndi Magistrum hunc,
 10 ejusque discipulos, literis Petrum excivit. Hic mense Aprili
 Anno C. 1604. cum duobus pueris Lusitanis in aulam profe-
 ctus, magno à Rege honore, tanquam unus ex primoribus
 regni, affectus fuit; non sine gravi Monachorum offensio-
 ne, quorum inertia, cum solertiâ Petri comparata, plerisque
 11 contentui erat. Statim postero die cœperunt disceptatio- ^{Ibid. c. 17.}
 nes de controversiis religionis, benevolentissimè à Rege au-
 ditæ: celebrata quoque fuit *Missa* Romano more, additâ
 concione sacrâ; quibus adèò captus fuit *Zadenghelus*, ut,
 communicato cum intimioribus amicis consilio, Pontifici
 12 Romano se subicere decreverit. Verùm cum publicè id fa-
 cere non auderet, adjuravit Petrum de non revelandò secre-
 tò, ac aperuit illi: *se dictis illius convictum, nullum alium cen-
 sere pastorem Ecclesiæ universalem, & Vicarium Christi in
 terrâ, præter Pontificem Romanum: negatam illi obedi-
 entiam Christo negari, & qui non cum illo faceret, extra Eccle-
 siam constitui; propterea decrevisse sese Patriarcham & Pa-
 13 tres instruendo populo suo Româ petere.* Ob tam subitam &
 improvisam significationem ingenti lætitiâ perfusus P. Petrus
 Pays, propositum ejus summis laudibus extulit: nec Rex cun-
 ctatus, secretum, quod sub juramento P. Petro crediderat,
 14 ipse publicavit, edictò promulgatò, *ne quis Sabbato amplius
 feria-*

feriaretur, ac plura talia edidit, ut ipse Petrus festinationem
 ejus sufflaminare, & currentem retinere cogeretur. Scriptæ
 fuerunt *literæ ad Pontificem Clementem VIII. & Philippum*
 III. ⁽¹⁰⁵⁾ Hispaniæ atque Lusitaniæ Regem: & Petro, ut cura-
 ret, traditæ. *In iis amicitiam suam offerebat, milites atque*
opifices, nec non Patres Societate Jesu petens, qui subjectos
suos erudirent. Non latebant hæc primores Regni, quibus
 B.T. III, 19. ista molimina nimium displicebant. Propterea in perniciem
 Regis sui conspiraverunt, eumque prælio victum occide-
 2, 6, 93. runt, ut supra memoravimus. Cæso Zadenghelo magnæ
 Ibid. c. 22. P. Payfii spes collapsæ, secutisque super successione civilibus
 inter Jacobum & Susneum bellis: quievit studium religionis,
 2, 7, 32. donec Jacobo interfecto, *Suspensus* rerum potiretur. Is P. Pay-
 fium cum sodalibus perbenignè excepit, eique in omnibus
 aures benevolas præbuit.

Erant res Ecclesiasticæ Æthiopum tunc temporis, ut di-
 3, 6, 49. ximus, afflictissimæ, jam ab octoginta annis nulla pax: &
 perpetua bella aboleverant penè literarum studia, ut vix es-
 sent, qui sacras literas in templis legerent, nedum abusus
 & erroribus obviam irent, Metropolitæ, Ecclesiæ hujus
 primates, homines plerumque ignorantissimi, Ecclesiam,
 cui præessent, ceu peregrinam non noverant, & ferè sacra-
 rum & profanarum rerum rudes, solâ sacerdotum dignorum
 3, 7, 13. & indignorum ordinatione munus suum implebant. Id-
 circo Rex atque magnates, cum Patrum studia in informan-
 dis Habessinorum liberis: fervorem in conversione gentium:
 eloquentiam in concionibus antehac non auditis: acumen
 disputandi contra doctores suos; adhæc sanctitatis famam
 inter Neophytos & Profelytos tam necessariam: varias de-
 21 nique artes, in pace utilissimas, cernerent, tantâ admiratio-
 ne & affectu erga eos ferebantur, ut illorum operâ rem ec-
 clesiasticam restitui posse, certissimè sibi pollicerentur. Da-
 B.T. IV, 2. tæ quoque à Rege ad *Pontificem Romanum & Regem Hispa-*
niæ epistolæ, ⁽¹⁰⁶⁾ quibus auxilia Lusitanorum & amicitiam
 regiam expetebat. Ipse verò Paysius de affectu Regis erga
 Romana sacra pluribus scripsit. Crebræ quoque disputatio-
 nes habebantur, quarum (ut semper aliàs) præcipuum thema
 fuit, *de duabus in Christo naturis*, quod cum ex ipsis Habessi-
 3, 8, 36. norum libris, ut supra diximus, facilè demonstraretur, illò-
 rum doctores labascere, & Patres Societatis superiores esse
 videbantur.

25 Primus ex Principibus *Ras-Seelaxus*, Susnei frater uteri-
 nus, religionem Romanam publicè professus, & sacrâ coenâ
 26 Romanæ Ecclesiæ ritu palam usus est; cujus exemplum mul-
 ti Tribunorum atque Centurionum secuti sunt, maximè
 cùm constantem Regis erga Patres Soc. favorem cernerent.
 27 Tandem Rex ipse, accepto Pauli V. Pontificis responso, ⁽¹⁰⁷⁾
 aliâ epistolâ, d. 31. Januarii Anno 1613. scriptâ, ⁽¹⁰⁸⁾ *obedientiam* Id. p. 309.
illi tanquam universalis Ecclesiæ pastori pollicitus est, seque
Patriarcham Româ missum admissurum, modo auxilium
militare, valdè necessarium, simul mitteretur, ut arduum hoc
 28 *negotium effectui dari posset.* Legatum quoque se missurum
 scripsit cum Patre *Antonio Fernandio* alia quam antehac usi-
 29 tatâ viâ. Sed istud irritum fuisse, supra diximus. Epistolæ 2, 16, 24.
 ejus generis plures ultro citroque comæverunt, quas, quia
 magnum in historiâ momentum habent, integras in com-
 30 mentario nostro, ⁽¹⁰⁹⁾ Latine redditas, lectori dabimus. Rex
 publicè Romanæ religioni favebat, nemine contradicente;
 nam æmuli sublati, & ferocissimi Religionis Alexandrinæ
 31 defensores per acies ceciderant. Soli Monachi supererant,
 32 qui in omnibus disceptationibus succumbebant. Ideò Rex, A. 1613.
 ut per universum Regnum manifestaret, non temerè se, sed
 maturo consilio, quasi vi veritatis subactum, novæ Religionis B. T. IV, II.
 studere, solenne colloquium instituit, magnatibus plerisque
 33 præsentibus. Materia disputationis iterum fuit quæstio *de*
duabus naturis in Christo; quasi ista omnium controversia-
 34 rum caput esset & complementum. Sed primò statim con-
 gressu victos Habessinios, scribit Tellezius. Sanè bonitas ma-p. 330. a.
 teriæ, tot autoribus, tot rationibus subnixâ, celerem victo-
 riam tribuebat. Nihilominus post aliquot dies repetitum
 colloquium, eundem, ut Tellezius ait, habuit eventum. d. 1.
 35 Quapropter Rex, quasi confecto bello, & triumphante nunc
 veritate, edictum promulgavit, ut omnes in posterum crede-ib. p. 330. b.
 rent, atque dicerent: *duas in Christo naturas dari, scil. divi-*
nam & humanam, inter se realiter distinctas, sed in una per-
 36 *sonâ divinâ unitas.* Nihil curavit hoc edictum Monachus
 quidam valde pertinax, qui in præsentiam Regis deductus,
 cùm paulò irreverentiùs locutus esset, (ut quidem Tellezius p. 331. a.
 scribit) loris cæsus, solus quidem dolores sensit, sed metum o-
 mnes, ne datò hoc initio graviora sequerentur; putantes,
 eum ob negationem duarum naturarum verberibus mulca-
 catum fuisse.

His auditis Metropolita Simeon primò absens accurrit, ³⁷ acerbè apud Regem questus, *talia sine præscitu suo agitari, atque se absente disputationes de Religione haberi.* Rex satis ³⁸ prævidens illum patribus disputando parem non futurum, respondit: *colloquia iisdem conditionibus illo præsentè repeti posse.* Quod factum; sed ut Tellezius ait, *Simeon ne verbum quidem respondere potuit.* Atque sic victoriâ ab ipso Æ-³⁹ thiopiæ primatè reportatâ, edictum acrius *de duabus in Christo naturis* per præconem promulgatum fuit, *pœnâ mortis constitutâ in eos, qui contrarium affirmarent.*

Severissimo hoc edicto quasi tubâ pugnæ signum da-⁴⁰ tum esset, immane quantum omnium animi commoti fuerint. Plerique controversiam hanc tanti non faciebant, ut⁴¹ propterea dissentientes in partes discedere oporteret; *omnes enim agnoscere divinitatem & humanitatem in Christo, sed de vocabulo quæstionem esse. Vt cunque demum ista quæstio⁴² se haberet, talem tamen severitatem in Æthiopiâ inauditam, à Christie ejusque Apostolorum mansuetudine, primorumque temporum lenitate alienissimam esse; doctrinâ enim & argumentis non pœnis animos erudiri. Si verò homines ideo, quòd⁴³ duas in Christo naturas comprehendere non possent, supplicio afficiendi essent, quid futurum, si ad alia & graviora, quæ in Patrum doctrina & ritibus nova reperirentur, transire oporteret.* Talibus sermonibus accensi, Metropolita Si-⁴⁴ meon, proceres multi, & inter eos *Jamanaxus*° Imperatoris frater uterinus, denique Clerici atque Monachi ferè omnes convenire: de remediis impendentium malorum consilia inter se agitare: & *tandem mortem pro defendenda religione antiqua appetendam*, dicere. Primò Simeon, tanquam ex of-⁴⁵ ficio pro incolumitate Religionis Alexandrinæ vigilaturus, *excommunicationem* valvæ templi castrensis publicè affixit, quâ *omnes* tenerentur, *qui Francorum* (sic Romanæ Religionis addictos vocant) *Religionem sequi, aut de ea disputare* auderent. Rex inopinatâ hac Metropolitæ audaciâ graviter of-⁴⁶ fensus; eam tamen vindicare ausus non fuit, aliud tantum edictum promulgavit, quo *unicuique libertas dabatur Patrum religionem, jam disputationibus stabilitam amplectendi.* Sed Metropolita impavidus iterum omnes *anathemate*⁴⁷ percussit *duas in Christo naturas asserentes.*

Vi.

48 Videbant & dolebant moderati pleriq; *certamina hæc*
chartacea in cades eruptura, nec sine multo sanguine immi-
 49 *tia Regis decreta expungi posse.* Eo in metu procerum multi,
 ipsaque mater Regia *Ite-Hamel mala*, instantissimis Regem
 orant precibus: *desisteret cœptis, neque implacabiles in se con-*
 50 *citaret seditiones, cum suo Regni quo sui interitu conjunctas.*
 Paulo post Metropolita, multique Monachi atque moniales
 in castra venerunt, supplices Regi: *ne quid in Religione inno-*
 51 *varet, aliàs se pro majorum suorum sacris mortem obire pa-*
 idque ad sextum usque diem continuatum, sed nihil profe-
 ctum fuit; clarissimo rursus exemplo, DOCTORUM DISCE-
 PTATIONIBUS CONTROVERSAS SACRAS SOPIRI NON
 52 POSSE. Clerici rursus ad genua Regis provoluti, gemitibus
 & lachrymis eum obtestati sunt: *ne religionem, à tot Impera-*
 53 *toribus in Æthiopia per tot secula quietè cultam, immutaret.*
 Rege inexorabili & immoto, exasperatis animis discessum,
 desperatâque concordia, lamentabiles casus, atroces seditiones
 & cruenta bella secuta sunt, quæ totam ferè Æthiopiam
 pessumdederunt.

54 Primi conspiraverunt *Jamanaxus* modò dictus: *Ælius* B. T. IV, 142
 gener Regis, Prorex Tigræ; Eunuchus *Casto*, aliique plurimi.
 Ut autem occasio turbarum, & ex iis interficiendi Regis,
 55 nasceretur, Metropolita novum & severius *edictum* in pri-
 mario castrorum templo affigi curavit, quo *omnes Latine re-*
 56 *ligionis participes, excommunicabantur;* sed intento mortis
 metu hanc suam censuram retractare jussus fuit. Interim
 Patres Societatis, favore Regis subnixi, festinare atque para-
 re omnia, quæ stabiliendæ doctrinæ suæ utilia videbantur.
 57 In eum finem aliquot libros, veluti *Maldonatum* in IV. E-
 vangelistas: *Toledum* in Epistolam Pauli ad Romanos: *Ribe-*
 58 *ram* in Epistolam ad Hebræos, aliosque plures in linguam
 Æthiopicam transtulere, quos aliqui æstimaverunt: plurimi
 verò, ob intermixta vocabula Amharica, tanquam Barba-
 59 rismis & solœcismis plenos, despexerunt. Orationem verò
 Dominicam & salutationem Angelicam Æthiopicis quidem
 literis, sed Latinâ linguâ descriptam, ^p (110) ceu Magica vocabu-
 59 la horrebant. Contrà Alexandrini dictis atque scriptis Patres
 Societatis incessere, atque verbis altercando gravioribus ma-

Hh 2 lis

p) Reperitur annexa Rudimentis linguæ Æthiopicæ Mariani Victorii, Anno 1631. Ro-
 maz editis in 8.

B.T. IV. 15. lis præludere. Inprimis *Ælius* proposito edicto omnes Francos Tigrâ excedere: Alexandrinos verò se sequi jubet. Mox comparato exercitu apertè deficit. Simeon adversarios di-⁶⁰
16. c. 16. ris devovit: *Ælium* verò multis cumulavit benedictionibus; quibus ille, credo, fretus, confestim præliò contra focerum, cum validâ manu appropinquantem, decernere statuit; frustra dehortante uxore, & lachrymis reconciliationem cum patre suadente. Sed ferox juvenis, & factioni suorum ni-⁶¹
mium confusus, ne quidem sumto jentaculo festinans, & quasi irâ amens, paucis stipatus in ipsa hostilia castra equo vehitur; *ubi Rex esset*, rogitans, & sic inter attonitos, & quid novæ rei esset, mirantes, illæsus usque ad tentorium Regis penetravit; ubi demùm tumultu orto, lapidis iectû cruentus, statimque confossus, temeritatis suæ poenas dedit. Milites occisio-⁶²
Duce suo fugam capeffunt. Simeon, inter fugientes & insequentes stupido similis, diu seorsim stetit; sive non observatus: sive ut Clericus neglectus; tandem agnitus & à Regis interfectus fuit. Capita amborum publico spectaculo propo-⁶³
sita, & circumcirca missa. Eunuchus *Caslo* capite plexus: *Jamanaxo* venia data. Sic *Regum propinqui turbarum poenas, quibus ipsi causam dedere, plerumque effugiunt.*

Hâc victoriâ confirmatus Rex, & semper minus me-⁶⁴
tuens, alia religionis capita aggressus est. Paucos post annos
B.T. IV. 20. etiam *Sabbati observationem, tanquam Judaicam & Christianis moribus adversam*, edicto publico prohibuit. Respon-⁶⁵
(iii) sum fuit Anonymi cujusdam scripto, contemtim de Religione Romanâ, & multâ cum insectatione Patrû Societatis, quos
Pilati agnatos vocabant, tanquam Româ oriundos ejusque conterraneos; additâ contra Regem gravissimâ comminatione. In eo *scriptura dicta, sed nihil ad rhombum, turmatim allegata fuisse*, Tellezius ait. Rex scripto, hoc magis accen-⁶⁶
sus quàm mitigatus, *edictum de Sabbato* exasperavit, atque eo die *arare & opus ruri facere* (id enim potissimum intermittebatur) agricolas jussit; additâ contra transgressores multâ, prima vice *vestis unius textæ*, valore Patacæ Lusitanicæ: secundâ vice *confiscationis omnium bonorum*, utque crimen istud septem annis non præscriberetur; cujusmodi formula sanctionibus gravioribus plerumque inferi solet.

Proem.
7. 13. not.

Vtique vera sint, necessum est, quæ de Habessinorum⁶⁷
naturali pietate ex P. Tellezio supra retulimus. Quandoquidem

dem ad neglectum diei Sabbati tam severis edictis cogendi fuerunt: cum nostrates ad feriacionem diei Dominicæ tametsi gravibus pœnis vix induci possint. Cæterum contra *Bucum*, strenuum & clarum virum militarem, propter sabbati observationem exemplum datum, quò minùs alii veniam sperarent.

68 Occasionem ex eo arripuit *Jonæus* Prorex Bagemdræ à Rege deficienti, omnibus, quibus talia edicta non placebant, 69 in partes suas tractis. Quamobrem rursus illustres viri atque foeminae aulicæ, & inter eas multæ Regis cognatæ, flebiliter illum obtestabantur: *ne semet, Regnumque suum casibus exponeret, miseretur tot afflictorum merâ simplicitate atque ignorantia peccantium, neque tam intempestivâ mutatione popularium animos turbaret.* Rex paulò commotior, *B. T. IV, 21.* 70 cum plures ejusdem sententiæ esse animadverteret, ut semel omnibus responderet, nutantes confirmaret, & adversantes terreret, nobiles præcipuos & exercitus sui legatos atque tribunos, nec non monachos & literatos, qui aulam sequebantur, convocatos, gravi oratione præteritorum comonefecit; 71 inter alia obijciens, *quod Zadenghelum regno vitæque privassent, quia relicta Alexandrina, Lusitanorum religionem amplexus esset: se obtenta contra Jacobum victoria nemini gravem fuisse, ignovisse potius omnibus, nihilominus se quotidie seditiones & rebelliones experiri, mutatæ religionis præ-* 72 *textu, cum eam duntaxat emendaverit. Se enim idem ac reliquos omnes dicere, CHRISTUM DOMINUM NOSTRUM VERUM DEUM ET VERUM HOMINEM ESSE; sed perfectum Deum esse non posse, nisi etiam perfectam naturam divinam habeat: nec perfectum hominem sine perfecta natura humana; cumque natura divina realiter sit distincta à natura humana, inde sequi, duas in Christo naturas dari unitas in* 73 *una hypostasi verbi æterni. Istud autem non esse deserere, sed declarare religionem. Adhæc se abrogasse Sabbati feriacionem, quod Christianos non deceret observare Sabbatum Judæorum. Ista se credere non in gratiam Lusitanorum, sed quod veritas ista in concilio Chalced. decreta, in S. scriptura fundata, atque à tempore Apostolorum eousque per manus quasi tradita fuerit, sequi, si necesse fuerit, propter hanc doctrinam mortem libenter passurum, sed eam prius experturos contradi-* 74 *centes.* His ita dictis affertur *Jonæus* epistola, de qua refert

d. l. P. Tellezius, quòd multas superbas conditiones continuerit: inter alias etiam expulſionem Jeſuitarum. Rex in prælio re- 76 ſpondendum ratus, expeditas cohortes proficiſci jubet. Sed rebellis, vim ejus non exſpectans, in rupes inacceſſas ſe rece- pit, unde elici non potuit. At Suſneus, bellandi vetus, defe- 77 ctiores, incommoda & inopiam illarum rupium non diu to- leraturos, è longinquò obſedit. *Jonaël*, crebris deſertioni- 78 bus debilitatus, ad Gallanos perſugit, qui inter ſe diſcordes, fi- dem promiſſam non diu præſtiterunt, ſed clientem hunc ſuum, præmiis ab Rege acceptis, interfecerunt.

B. T. IV, 22. Tam malus ſucceſſus non terruit *Damotenſes*, in auſtra- 79 libus *Gojamæ* partibus habitantes, qui ad famam *proſanati Sabbati*, ut illi loquebantur, cum Eremitis ſuis, in interiori- bus illius Regni deſertis latentibus, ad arma proſiluerunt; fru- 80 ſtra dehortante *Ras-Seelaxo*, alioquin eorum Patrono, cui om- nis amicitia nuntium remiſerunt, *niſi libros, à Patribus è Latino ſermone in Habeffinicum converſos, cremaret, ipſos- que Patres de procerâ arbore ſuspendendos traderet*. Sic de- 81 ſperatâ pace, *Ras-Seelaxus* contra illos profectus, licet à ma- gnâ parte exercitus ſui, *Damotenſium* cauſæ magis faventis, deſereretur, ita ut vix ſeptem millia remanerent; hoſtium verò numerus uſque ad duodecim millia creviſſet: conſi- 82 gere tamen ſtatuit, quia milites bello exercitos, & armis melius inſtructos, nec non quadraginta Luſitanos ſclopetis ferè ar- matos, in caſtris ſuis habebat. Cum ad manus ventum es- 83 ſet, prælium quidem Regiis proſperum, ſed valdè cruentum fuit. *Quadringenti enim Monachi*, quaſi devoti, acerrimè pugnaverunt; centum & octoginta octo inter occiſos re- pertis.

B. T. IV, 23. Nondum publicè profeſſus erat Rex Religionem Ro- 84 manam, partim metu, ne populares ſuos in ſe concitaret: par- tim quòd ægrè à ſe dimitteret uxores *ſupernumerarias*, & pellices nobiles, quibuſcum, inveterato Regum *Æthiopiæ* vitio, conſueverat, multosque ex illis liberos genuerat. Tan- 85 dem verò tot adverſariis rebellibus cæſis, poſitò metu, ſe à priſtinis ſacris Alexandrinis publicè abdicavit: & P. Payſio peccata ſua more Romano conſeſſus, ſimulque dimiſſis ille- gitimis, ſolam primam uxorem, cum quâ primos filios genuerat, retinuit. Hoc ſuo exemplo multos alios redarguit, 86 quos non pudebat, contra ſacroſanctam Chriſtianorum do- ctri-

Alv. c. 59.

A. 1622.

p. 356.

ctrinam, & bonos cultiorum gentium mores, non modo
 87 pellices, sed & adulteras penes se habere. Paulo post Rex
 conversionem suam ad sacra Romana, magnâ cum repre-
 hensione Patriarcharum Alexandrinorum, universæ genti
 88 suæ publico scripto manifestavit, ⁽¹¹³⁾ cujus summa erat: *se* B. T. IV. 27.
Romanam sedem, desertâ Alexandrinâ, nunc venerari: Et
Papæ Romano, successori Petri Principis Apostolorum, obedi-
re; neque enim sedem istam sive in fide, sive in bonis moribus
errare posse: postremò suos, ut idem facerent, hortatur. Præ-
 terea de duabus naturis in Christo fusè disseruit, & *Metropo-*
litas Æthiopia ut gravissimorum criminum reos culpavit.
 89 Sed paucos movit exemplum Regis ejusque adhortatio.
 Nam sub idem tempus *filius Cabraelis* novas res molitus est. B. T. L. IV. 31
 90 haud meliore fortunâ, ac præcedentes, usus. Quia cum *Ras-*
Seelaxum advenire audiret, imparè se viribus sentiens, in
 rupes fortissimâs *Shewæ* se recepit, unde non nisi astu *Cujus-*
 91 *dam Gallani*, muneribus ad id conducti, extractus fuit. Iste
 enim graviter se offensum à *Ras-Seelaxo* simulans, amico-
 rum suorum auxilia rebelli pollicitus est, quæ cum in vico
 quodam cum paucis suorum præstolaretur, dolo circum-
 ventus ac miserè trucidatus fuit.

CAP. XI.

De adventu Patriarchæ Romani in Habessiniam, & rebus sub eo gestis.

3. *Alphonsus Mendez*, Patriarcha Æthiopiæ creatus. 6. Inauguratio ejus & iter *Goam*,
7. *Dium*, & 8. *Baylurum Dancala* portum, cum 9. itineris fociis; 10. ubi
- miserè excepti*, & 11. habitâ in *Reguii* aulâ. 12. Iter molestissimum. 13. A *Jesuitâ*
- obviam veniente recreati 14. *Fremonam* pervenerunt, 15. & postea in *castra Re-*
- gia*. 16. Rex die definito, 17. habitâ à Patriarchâ *oratione*, 18. datoque *responso*
19. in verba Pontificis *jurat*. 20. Idem à totâ aulâ factum. 21. *Ras-Seelaxi* com-
- minatio sæva, 22. cum insolitâ clausulâ, 23. improbatur. 24. Actus *anathe-*
- matæ* finitus. 25. *Edicta* nova 26. de *sacris*, 27. *Paschate* & *jeuniis* Romanis
- amplectendis. 28. Etiam *fœmina* jurare jussæ. 29. *Sedes* Patriarchalis. 30. *Resi-*
- dentia* Patrum. 31. *Turbæ* inter clericos ob *computum* novum. 32. *Baptismi* &
- Ordinationis* reiteratio. 33. *Conciones*. 34. *Visitatio* & *Confirmatio*. 35. *Rustici*
- dictum jocosum. 36. *Seminarium*. 37. *Speetra* dramatica vulgo terrori. 38. *De-*
- fectio Tecla-Georgii* & furor in *Francos* 39. repressus, ejus & sororis suspendio;
40. frustra intercedentibus nobilibus *fœminis*: 41. A Patriarcha *Præfectus Pra-*
- torio excommunicatus*, 42. levi de causâ; sed 43. petente Rege in gratiam *rece-*
- ptus*. 44. Hinc *Aulicorum* indignatio, 45. quam auxit *Icegi* 46. *cadaveris*
- refossio*: 47. & *veneficæ* in carcerem *conjectio*, Patriarchæ jussu facta. 48. Putant
- Habessini* hodie *nullos dari magos*. 49. His *Rex* alienatus à *Patriarcha*; 50. qui
- antiquam *Missæ* formulam indulget, cum autoritatis *jacturâ*, 51. quæ in dies *mi-*
- nuta aulicorum obrectationibus*, 52. prædictione *fanatici* cujusdam. 53. Aucta
- suspicio *simultatibus* 54. & *Ras-Seelaxi* facta. 55. *Agavvorum* 56. Duce *Mel-*

L. III. c. II. ALPHONSVS MENDEZ PATRIARCHA CREATVS. ITINERIS SOCII.

caxo seditio: 57. junguntur eis alii. 58. *Infelix* Regis cum eis *pugna*: 59. *felicior* Râs-Seelaxi cum *Laica-Marjamo*. 60. *Kebaxus* à Lastensibus interimitur, 61. ut & *Fekur-Egzim*. 62. *Causam* malorum esse sacra Romana, aulici dicunt. 63. *Melcaxus* pro Rege se gerit. 64. Missi ab eo occisi. 65. *Lastenses* se vindicant. 66. *Ras-Seelaxus* accusatus, & 67. bonis privatus. 68. *Patres* Regi *invisi* redduntur. 69. *Indulgentie* Jubilæi à quibusdam irridentur 70. ut vanæ. 71. *Sertaxus* deficit: 72. sed mox captus & fustibus cæsus. 73. Vnus ex complicitibus unco suspensus. 74. *Nova* in Lastenses *expeditio* primò felix: 75. secus in fine. 76. Quare denuò Patres fugillantur: 77. qui multa relaxant. 78. Rex *veteres ceremonias* indulget 79. invito Patriarchâ. 80. *Edictum* aliud laxius; 81. sed nimis tardum.

LÆtos hos rerum suarum successus Patres Societatis pri-
dem Romam, atque in Lusitaniam scripserant, sed pru-
dentissimò consiliò nihil temerè statutum; ne destinatio no-
vi *Patriarchæ*, sicut Johannis Nonii Barreti, rursus in irritum
caderet. Cùm verò ipse Rex Susneus suis literis præfulem
petivisset, ipsamque Romanam religionem palam professus
esset, aulæ Romanæ purpurati non ultra cunctandum puta-
verunt. Igitur, quasi in provinciam aliquam Lusitanicam
mittendus esset, nominante *Philippo* IV. Hispaniæ, simulq;
Lusitaniæ Rege, Patriarcha creatus fuit *Alphonfus Mendez*
insignis vir, natione Lusitanus, Doctor Theologiæ, è Patri-
bus Societatis Jesu, quæ Æthiopiam sibi peculiariter reserva-
verat, tanquam provinciam à se partam & excultam. Ad-
hæc æmulationes metuebantur, si ex aliâ natione, vel alio
quodam Ordine ecclesiastico eligeretur. Suetis cerimonis
Vlyssiponæ inauguratus, mense Majo Anno 1624. Goam In-
diæ appulit, & res Societatis in Æthiopiâ ex voto fluere au-
diens, itineri statim se accinxit. Verum per æstivos menses,
navigationi minus aptos, exspectare coactus, mense demum
Novembri illius anni *Dium* perrexit, naves Baneanorum il-
lic reperturum se sperans, quibus in Mare rubrum invehere-
tur. Sed illi, Turcarum avaritiâ anno superiore emuncti, &
Arabum piraticam timentes, omnem illuc navigandi ani-
mum deposuerant. Difficulter itaque aliis navibus paratis,
tandem *Dio* solvit.

Tempestivè verò Regis Æthiopiæ literis monitus fuerat,
ne in Suaquenam, neque in Matzuam tenderet, sed *Baylurum*
portum Dancalæ appelleret. Eò igitur intendit; sex fociis
comitatus, nempe Patribus *quatuor*: & fratribus *duobus*.
Patres erant

1. *Johannes Velascus Castellanus*.

2. *Hieronymus Lobo* i.e. *Lupus*; quod nomen, ne ad-

ver-

Gregor.

adversarii in omen verterent, cum alio quodam in Æthiopiâ commutatum fuit.

3. *Bruno de S. Cruce.*

4. *Franciscus Marquesius.*

Fratres erant:

Emanuel Luis, Oeconomus.

Johannes Martinus.

Et tredecim alii, videlicet:

Famulus unus.

Quinque Musici.

Tres Habessini.

Duo *cœmentarii*, cum duobus opificum tironibus, extruendis templis & ædificiis; eos enim Patres Æthiopici petiverant. His comitibus natione Lusitanis, (si Velascum & Habesinos excipias,) stipatus 3. die Aprilis portum illum tenuit.

Maturè quidem Patriarcha *Dancala Regulo* Muhammedano Habessinorum amico, ab Imperatore commendatus fuerat; sed ob tardius iter in oblivionem venerat. Quapropter segni, vel nullâ rerum necessariorum curâ, miserè exceptus fuit. Quin hospites suos, egestate avidos, muneribus explere cogebatur; tantum abest, ut ullum ab illis beneficium acceperit. Nec jumenta sufficiebant, quibus sarcinas ^{Id. c. 38.} veherent; plerique pedibus per aspera & torrida euntes, cum fame, siti & æstu intolerabili conflictabantur. Nec in ipsius Reguli aulâ per sedecim dies, multò melius habiti: cupiditates ejus variis muneribus vix satiabant. Postea jumentarium improbitatem & avaritiam devorare coacti, per infesta Gallanis loca, & ossibus occiforum hominum terribilia, incedebant; donec, tot tantisque difficultatibus superatis, P. *Emanuel Barradas* cum nonnullis Lusitanis & Habessinibus ^{Id. c. 39.} XVI die Junii in confinibus Tigræ obviam veniret; compositis, aliisque rebus necessariis instructus; quibus recreati, Abassiae montes conscendere cœperunt, ac quinto die per lætiores gramine campos, & gratiora diversoria *Fremnam* pervenerunt; ubi hyemem jam cœptam non solum, sed & Octobrem & partim Novembrem, insalubres menses, ^{B. T. V. 1.} transegerunt. Mense enim Decembri *Gorgoram* venerunt, ubi Patriarcha, die dato, festo comitatu, magnoque applausu in castris exceptus, & peractis sacris in tentorium Regis ductus,

ductus, in sellâ æquali juxta eum federe jussus fuit. Inter alia¹⁶ cum Rege pactus est, ut x i. die Februarii Anni C. M. DC. XXVI. *sacramentum* Pontifici Romano publicè diceretur.

Id. c. 2.

Quo die cum Rege, atque primogenito ejus filio *Basilde*, comparuerunt *fratres Regis*, *Proreges* atque *præfecti provinciarum*, quique aliquâ dignitate conspicui erant; positisque duabus sellis magnificis, Rex in dextrâ, Patriarcha Pontificali habitu in sinistrâ confedit, qui magnificam de Pontifice Ro.¹⁷ mano habuit orationem, cum vituperatione præteritorum temporum memorans: *jain olim ab Imperatoribus Æthiopia Legatos Romam venisse, ipsumque Regem nuper petivisse pastorem & predicatores Evangelicos; venisse igitur horam, quâ Rex majorum suorum debito satisfacere, seque suosque Ecclesiæ Romanæ submittere teneretur.* Rex sum.¹⁸

Id. c. 3.

mum aulæ præfectum *Melca-Christum*, Samenæ Satrapam, respondere jussit⁽¹¹⁵⁾, qui collaudatis Lusitanorum meritis, *animum*, inquit, *Regi esse, promissa majorum de obedientiâ Papæ Romano præstandâ, nunc implendi.* Nondum finitâ oratione, Rex interloquitur, dicens: ⁽¹¹⁶⁾ *Se non hęc primùm die obedientiam Pontifici Romano præstare, utpote quam diu antehac Patri superiori Societatis Jesu pollicitus fuerit.* Patriarcha, brevi responso dato, librum Evangeliorum explicuit. Rex verò, in genua procumbens, in verba summi Pontificis hoc modo juravit: ⁽¹¹⁷⁾ *Nos SULTAN-SAGHEDUS, Rex Regum Æthiopia, credimus, & confitemur, quòd S. Petrus Princeps Apostolorum à Christo Domino nostro caput totius Ecclesiæ Christianæ constitutus fuerit: & quòd principatus atque potestas in totum Mundum ipsi data fuerit, dum illi dixit: TU ES PETRUS ET SUPER HANC PETRAM ÆDIFICABO ECCLESIAM MEAM: ET DABO TIBI CLAVES COELORUM: & aliâ vice, cum illi dixit: PASCE OVES MEAS. Similiter credimus, Papam Romanum legitime electum, verum successorem S. Petri Apostoli in regimine esse: eumque eandem potestatem, dignitatem & primatum totius Ecclesiæ Christianæ tenere. Igitur S. Patri VRRANO VIII. hujus nominis, per Dei gratiam Papæ & Domino nostro, & successoribus ejus in administratione Ecclesiæ promittimus, offerimus, & juramus veram obedientiam, & humiliter personam atque imperium nostrum pedibus ejus subjicimus. Sic Deus nos juvet & sancta hæc Evangelia.* Idem post Regem jurave.²⁰
runt

runt *Basilides: fratres Regis: Proreges atque Proceres omnes: necnon Clerici atque Monachi præsentis.*

- 11 Post quæ *Ras-Seelaxus* quoque verba faciens, evaginato, ceu bonò quodam impetu, gladiò, in hæc verba prorupit: *Quod factum factum*⁹; (i.e. præteritâ transeant) *qui verò in posterum non fecerit, quæ unumquemque facere oportet, hunc experietur.* Sævum hoc plerisque visum, præsertim qui cum defectore Cabraelis filio faciebant, quibus terrenis id fecisse putabatur. Adhæc insolitam clausulam juramento suo addidit: *Se quoque sacramentum Basilidi, ut suc-* (118) *sori & Patris heredi dicere: seque fidum illius Vasallum fore, modo ille sanctam Catholicam Fidem tueri, atque defendere velit; alias primum atque maximum ejus hostem futurum.*
- 12 Quasi verò subjecto liceret, absolutissimo Regi & Monarchæ omnibus legibus humanis soluto, qualèm Habessinorum Regem esse, supra diximus, subjectionis suæ novas conditio- 2, 9, 14. nes ponere. Sed tacuit Rex: neq; Basilides in potestate patris sui adhuc constitutus, quicquã respondere ausus fuit. Quòd verò hæc conditio juramento adjecta Ecclesiam Romanam nihil juverit, sed potius exitium *Ras-Seelaxo* acceleraverit, in-
- 13 frâ dicemus. Finitus fuit actus anathemate, more Æthiopiæ 3, 13, 8. dicto in omnes juramenti hujus immemores futuros. Et mox
- 14 secuta edicta: *Ne quis in posterum Missam diceret, aut ullo officio Ecclesiastico fungeretur, sine licentia Patriarchæ.* Ordinationes enim Metropolitæ Alexandrini pro legitimis non habebantur; ideò sacerdotes pleriq; denuò ordinabantur, saltem sub conditione. Porro: *ut omnes, Sacra Rom. sequerentur, nec quis quam rebellibus receptum daret; qui secus faxit, supplicio afficeretur.* Injunctum etiam fuit, ut omnes in celebrando Paschatis festo, ut & in observatione Quadragesimæ canones
- 15 Ecclesiæ Rom. cum Patribus Societatis sequerentur. Præterea, cum Patriarcha Regii sanguinis fœminis parum fideret, quæ in opinionibus suis Alexandrinis pertinaciores dicebantur, decretum fuit, *ut illæ quoque certo die juramentum sacrum præstarent;* quasi seorsim à viris Rempubl. aliquam constituerent.
- 16 Anv. ò & quomodo id factum sit, apud Tellez. non reperio.
- 17 Prima posthæc cura fuit ædificatio sedis Patriarchalis, & 1d. c. 4. constitutio reddituum annuorum, quibus dignitatem suam novus Præsul sustentaret: electusque fuit locus in Bagemdræ

9) Æthiopes dicunt, & semper in ore habent: *HNZ: NRS*: quod factum est, factum esto.

& Dembeæ confiniis *Debsan* dictus; nec non alius in castris Imperatoris prope *Dancax*. Adhæc diversis in regnis domicilia patribus (*Residentias* vocant) exstructa fuerunt; ut:

	ⲠⲢ:ⲓⲓ:	<i>Maignagua</i> sive <i>Fremona</i> , in Tigrâ.	
	ⲛⲓⲧ:ⲀⲢⲢⲏ:	<i>Ganeta Jesus</i> cum pulchro templo.	
	ⲓⲒⲓ:	<i>Gorgora</i> , in Dembeâ.	
	ⲀⲘⲘ:	<i>Azazo</i> ,	
Id. c. 6.	ⲀⲛⲀⲛⲓ:	<i>Enabesse</i> , vulgò <i>Nebeffe</i>	} in Gojama.
	ⲘⲢⲢⲓ:	<i>Hadasch</i> , Adaxa Lusit.	
Id. c. 7.	ⲢⲀⲀ:	<i>Kolala</i> ,	
	ⲀⲢ:ⲛⲛⲰ:	<i>Leda-negus</i> ,	
	ⲛⲒⲛ:	<i>Serca</i> ,	
	ⲧⲰⲛ:	<i>Tembhua</i> ,	
	ⲀⲧⲏⲢ:	<i>Athhana</i> , in Bagendra.	

Id. c. 6. *Quadragesima* illo ipso anno more Romano celebrari coepta, cum *septimana sancta* solennibus; ut & *festum Paschatis* secundum tempora ritualis Romani. Quæ res ingentes turbas per universum regnum, maximè inter clericos & monachos, concitavit; qui, & computationis & causæ ignari, hoc pacto contra canones concilii Nicæni, & *Cyclum Paschalem* in eo præscriptum, peccari putabant. Neque etiam ob inopiam typographiæ per omnes regiones æqualiter & tempestivè edici poterat.

Interim fervebant *baptismi* converforum, & *ordinationes* clericorum, & quidem multorum jam dudum baptizatorum & ordinatorum; ob causas quas supra retulimus. *Conciones* quoque sacræ Europæo more passim dictæ, in quibus Patres necesse habebant creberrima sacræ scripturæ dicta citare, si docti haberi vellent, ut alibi diximus. Sic magis magisque res Patrum Societatis creverunt; ut multa hominum millia omnis ætatis & sexus numerarentur, tam baptizatorum, quàm ad Romanam religionem converforum.

Duos post annos *visitationem* instituit Patriarcha; adalibus nonnullis adjutus, quâ rursus innumeri baptizati partim etiam confirmati fuerunt; magnò Regis procerum applausu, qui nunquam talia à Metropolitibus suis facerent viderant; alii contra felices istos successus limis oculis aspicebant, in occasiones novarum rerum intenti; quidam etiam apertè resistebant, & Sacerdotes Habessinòs à Patriarchâ ordinatorum, more Romano Missam in Ecclesiis suis dicere prohibe-

35 hibeant, quosdam etiam occidebant. *Rustici*, Regiis mandatis utcunque parentes, veterem morem plerumque male-
bant. Ex quibus unus, accepto in confirmatione colapho, ^{Greg. (119)}
utritus fert, à vicino interrogatus, *quomodo valeret? nun-*
quam pejus, inquit, *quam post acceptam illam à Patriarcha*
36 *alapham*. Adhæc *Seminarium* sexaginta puerorum, tam Ha-
bessinorum quam Lusitanorum, institutum fuit; quos ut Pa-
tres animarent, aliosque allicerent, comoediam Europæo
37 more egerunt; at cum etiam Dæmonia (dramate ita poscen-
te) in scenam producerent, multi è rudi plebe, tanquam veris
spectris, ita exterriti fuerunt, ut è ludo se foras proriperent, &
ΘΡΑΞ: ΘΡΑΞ: ΠΡΑΞΤ: ΑΦΡΑΞ: *Eheu! Eheu! Diabolo adduxerunt*, vociferarentur.

38 At insecutæ tragœdiæ prudentes magis perterruerunt.
Nam *Tecla-Georgius* alius Regis gener, conjugis suæ causâ ^{Id. c. 10.}
cum focero discors, duobus nobilibus viris *Gebra-Marjam*
& *Johanne Acayo* in societatem tractis, à Rege defecit, & per ^{A. 1628.}
præconem solenniter edixit: *Se, Romanis sacris relictis, Reli-* ^{5. Nov. Id. c. 11.}
gionem Alexandrinam armis protecturum. Utque ejus rei
fidem plenam faceret, sacra Crucifixi signa (quia sculptilia
abominantur) cum rosariis, torulis, aliisque rebus, quibus ^{p. 439.}
cultum suum sacrum Romanenses exornant, igni cremavit;
& quo spem omnem reconciliationis fœderatis suis adime-
ret, *Capellanium Abba Jacobum*, qui sacris Romano ritu o-
39 perabatur, vittâ & stolâ spoliaturum, necavit. Non tulit Rex ^{Id. c. 12.}
tantam indignitatem; sed *Kebaxum* Tigræ Proregem sta-
tim cum exercitu misit, qui insigni celeritate usus, rebelli se-
curo & imparato supervenit, eumque prælio victum cum
sorore *Aderâ* cepit, quæ cum fratre, quia graviter in Româ ^{Id. c. 13.}
40 na sacra debacchata fuerat, de altâ arbore *suspensa* fuit. Non
juverant illam intercessionem Reginæ, aliarumque Principum
fœminarum, quæ mulierem nobilem suspendi, in Æthiopiâ
prorsus inauditum, & sexui suo valdè dedecorosum puta-
bant; præsertim cum visendo tam tristi & infami spectâculo
à Rege advocarentur. ⁽¹²⁰⁾ Miserebantur enim illius non tan-
quam innocentis, sed quòd tali supplicii genere plecteretur.

41 Sequuntur alii casus, qui magnam Patriarchæ atque Pa-
tribus invidiam conciverunt, & inter causas odii erga Re-
42 ligionem Romanam à Tellezio recensentur. Patriarcha, ut
omne jus suum actu quodam exerceret, simulque autorita-

tem suam ostentaret, *Præfectum Prætorio*, id minimè exspe-⁴³
ctantem, levidensem ob causam, nequè ad forum suum spe-
ctantem, publicè in templo, totâ aulâ præsentem, diro *anathe-*
mate percussit. Prædia quædam occupaverat, quæ monachi
Id. c. 14. ad se pertinere dicebant, eaque posthabitis illorum querelis,
& Patriarchæ monitoriis, reddere noluerat. Audita ergo
atrocissimâ excommunicatione, ⁽¹²¹⁾ quâ diris atque furiis o-
mnibus ceu alius *Datan* vel *Abiram* devovebatur, quasi ful-
mine de caelo tactus, deliquium animi passus, & penè exani-
p. 446. a. matus fuit. Sed illico, intercedente pro eo Rege, (quo con-
sentiente id factum fuisse Tellezius ait) & aliis, qui juxta erant
nobilibus, quasi culpam deprecatus, in gratiam rursus reci-
piebatur. Nulla fanè res altius in pectora aulicorum descen-⁴⁴
dit; quorum plurimi fremebant: *Eo servitutis Ecclesiam
suam venisse, ut præsul externus potestatem sibi arroga-
ret consiliarium status Regium, virum senem & clarum,
ob prædia litigiosa, quæ Rex quovis momento à possessore au-
ferre, & veris Dominis, si monachi tales essent, restituere po-
tuisset, noxæ inferorum dedendi.*

Id. c. 18. Auxit indignationem alius casus. Mortuus antistes mo-⁴⁵
nachorum primarius *Teeghè*, quem summæ apud Habessinios
33, 26. autoritatis post Abbunam esse diximus, prisce Religionis per-
vicax, in templo quodam, ceremoniis Romanis jam dedi-
cato, sepelitur. Patriarcha, reprehensio Præposito, *profana-
tum esse templum sepulturâ hæretici, neque Missam in eo di-
ci posse*, pronunciavit. Præpositus eandem de *Datamo* & *A-*⁴⁶
biramo sententiam, quæ Præfectum Prætorio *prostraverat*,
metuens, non expectato novo mandato, refodi cadaver, &
foras projici jubet. Indoluère acerbissimè Habessini, *tantâ
sævitiâ advenas Francos in se grassari*, dicentes, *ut plus quam
infensissimi hostes, sepulturam defunctis inviderent; reputa-
rent jam omnes, quid vivis sperandum?* Addit Tellezius:⁴⁷
ibid. *Veneficam* quandam jussu Patriarchæ in vincula coniectam,
p. 456. sed mox dimissam, quòd id in malam partem accipi intelli-
geret. Doctissimos enim Habessinorum censere, *illos ha-*⁴⁸
*die in mundo amplius dari magos aut veneficos, adeoq; gra-
vissimam injuriam illi fœminæ, quæ jussu Patriarchæ in car-
cerem ducta fuerat, illatam.*

Sic commotis omnium animis, Rex ipse actus hujusmo-⁴⁹
di jurisdictionales, quos Patriarcha sibi arrogabat, in Maje-
statis

statis suæ diminutionem accipiens, (quòd antiqui Metrò-
politæ nunquam talia tentassent) alieniore ab illo, & Patri-
bus animo esse, eorumque adversariis benevolas aures præ-
bere cœpit. Qui, ut infringerent nimiam Patriarchæ poten-
tiam, intolerabilem sibi visam, præsertim quòd eum in cer-
tis causis *matrimonialibus* Divino & Canonico jure prohi-
bitis: maximè verò in causâ *polygamie* & *divortiorum* inex-
orabilem haberent, initium petendi faciunt ab illis, quæ non
50 nisi cum odio sui maximo negare poterat: nimirum, *ut* ^{Id. c. 19.}
*Missam priscò Æthiopicò more dicere liceret; posse enim Pa-
triarcham formulas antiquas, ubi opus esset, emendare, ne
totas tollere necesse haberet. Populum antiqua audientem
patientiore fore: nec differentiam inter veterem & novam*
51 *Religionem facile animadversurum.* Cessit Patriarcha, &
Missam Æthiopicam emendavit, sed cum maximo authorita-
tis suæ detrimentò. Nam illius injussu lectæ passim fuerunt
Liturgiæ antiquæ sine ullâ emendatione; crebrescente famâ,
Imperatorem ad priscam religionem rediisse. Sic concus-
sa Patriarchæ potentiâ, aulici Regis auribus creberrimè
infusurrabant: *odiosam omnibus factam esse religionem Ro-
manam, eumque in summo vitæ periculo fore, nisi eam quo-
que desereret.* Dixerat enim vir quidam potens: *vivimus in
Æthiopiâ, & tamen non habemus Regem Æthiopicum, sed
Romanum.*

52 Supervenit res, primò ridicula visa, quæ multis rumò-^{ib. p. 458. b.}
ribus causam dedit. *Fanaticus quidam* ⁽¹²³⁾ in Palatio Regis
exclamavit: *se à Deo & sanctissimâ virgine Mariâ missum,*
*ut eorum verbis Regi nunciaret, nisi extemplo ad pristinam
Religionem rediret, intra duas hebdomadas gravissimas ca-
stigationes passurum.* Respondit Rex: *Se in Religione Roma-
na victurum & moriturum. Nuncium autem, ut ista citò re-
ferre posset, morte acerbè afficiendum & suspendio necandum
esse.* Sed intercessionem multorum, qui eum *mente captum*
dicebant, servatus importuni vaticinii poenam atroci fustigâ-
tioneluit. Sic ab aulicis quidem ludibrio habitus, vulgi tã-
men animos adeò concitavit, ut passim evulgarent: *Ange-
lum cælo legatum, Regem ad restorationem Religionis Ale-
xandrinæ hortatum fuisse.* Interim odium adversus Patres
53 eorumque sacra indies gliscens, simultatibus aulicorum ma-
gismagisque augebatur. Etenim Regem ejusque filium pri-

mogenitum æmulatione erga Ras-Seelaxum, summum Patrum amicum, & maximum Lusitanorum Patronum, stimulabant; per speciem confidentiæ monentes: *viderent, ne gloriâ rei militaris, & favore Lusitanorum ad invadendū Regnum abuteretur.* Augebat suspicionem, quod Ras-Seelaxus quendam Leçanaxum, calumniarum & injuriarum in se reum, comprehenſi, & quamvis ad Imperatorem provocasset, occidi jusserat; non enim ob crimina, sed tanquam index, & machinationum Ras-Seelaxi gnarus, è medio sublatus videbatur. Igitur Rex ademtâ agrorum parte (quod etiam indictâ causâ in Æthiopiâ licet) Ras-Seelaxum demovet Gojamâ, cujus præſens erat, simulque fuetis legionibus abstrahit.

Interim *Tecla-Georgio* supplicio affecto, caput defectio-⁵⁵ nis ablatum erat, defectio ipsa durabat: & tanta quotidie incrementa capiebat, ut atrocissimi & diuturni motus ex eâ sequerentur. Quippe *Agawi*, montana Bagemdræ gens, arma nondum deposuerant: adhæc à Regiis laceſſiti, tanquam injurias suas vindicaturi, iras retinebant. Quo melius autem⁵⁶ se defenderent, *Melcaxum* Regium juvenem, inter Gallanos jam diu agentem, ad se vocant; eumque Ducem suum constituunt. Is, quo plus virium acquireret, vetustæ religionis defensorem semet proclamavit. Ad eum ergo, tanquam ad⁵⁷ asylum, omnes in Regem iniquè affecti, & de Romanis sacris malè sentientes, præcipuè Monachi in veteri Religione perstantes, plurimi denique pagani & agricultores confugiunt. Lasta dicebatur rupes munitissima, ac præcipua rebellium fedes, unde Lastenses postea vocati fuerunt. Ingens belli moles, in excidium Patrum, totiusque Religionis Romanæ, & tantum non Regiæ domus eruptura. Rex, contracto viginti⁸⁵ septem millium exercitu, contra eos proficiscitur; sed prospera habuit belli initia. Quippe agrestes illi loco tuti, provolutis saxis ingentibus, Regios, contemtu hostis incuriosius succedentes, turbaverant: dein validâ manu descendentes, alam sinistram totam circumvenerant; ut, nisi *Kebaxus* cum recentibus militibus venisset subsidio, penitus deleta fuisset. Perculſis hac clade militibus, Rex ulterius progredi non ausus, partem exercitus limiti tuendo reliquit, & in castra prima se recipiens, Ras-Seelaxum fratrem, inter Agawos Gojamenses exulis instar latentem, advocare coactus fuit. At limitanei illi,

B.T.V.15.

p.449.a.

illi, siue metu pavidum, siue viribus impares, loco cedentes, Lastensibus occasionem irrumpendi dederunt, ut impunè prædas agere atq; vicinos divexare possent; cum adveniens Ras-Seelaxus illos repulit, atque in rupes suas retrocedere coëgit.

59 Hâc rebellione in Bagemdrâ fervente, *alia in Amhara* cœpit, duce *Laeca-Marjamo*, Regiæ domus propinquo, sed ille celeritate Ras-Seelaxi præventus & fugatus, in rupis præcipitio vitæ finem invenit.

60 Non eadem felicitas contra rebelles contigit *Kebaxo*, *Id. c. 16.* qui moræ pertæsus, cum & comæatus & auxilia Regis cunctarentur, in spem venit Lastenses vincendi; & fortè pylas rupium suarum negligentius custodiverant, vel astu introitum concesserant, exitum negaturi. Quippe montani illi, rupibus suis assueti & viarum gnari, de improvîso supervenerunt, ut receptui locus non esset: deinde novissimum agmen atque latera exercitus incurfando, Regium Ducem fortiter pugnantem, sed à suis desertum, interemerunt. *Id. c. 17.*

61 Hujus &, qui mox secutus est, *Fekur. 172. ii.* casus, spes Patrum valde afflixit: adversariis verò eorum ansam dedit, Regis benevolentiam erga illos subinde imminuendi. Hi enim

62 animo illius obrepentes, cum ob adversa præliorum & crebras defectiones mœstum viderent, in hæc verba eruperunt:

Quis tandem erit præliorum bellorumque finis? Rustici isti non capiunt mysteria sacrorum Romanorum, neque alium intelligunt cultum Divinum, quam in quo nati & educati sunt.

Vocant nos Turcas & Muhammedanos, ideo quod præscis Liturgiis non amplius utimur: propterea hanc causam arma ce-

63 *perunt, & Regem sibi elegerunt.* Quippe eò audaciæ venerat *Melcaxus*, ut successu rerum elatus pro Rege se gereret: & officia aulica, more Regum Æthiopiæ, inter amicos distribueret; indies enim viribus crescebat: & quicumque Patres oderant, in primis nobiles Tigrenses, eum clam hortabantur, *insisteret modo cœptis: studia populi & amicorum auxilia non*

64 *defuturæ.* Sic animatus eò temeritatis procescit, ut Proregem, ceu indubius Æthiopiæ Rex, in Tigram mitteret. Delecti illum deducebant, neglectis militiæ muniis, tanquam in pacificam provinciam mitterentur, in itinere epulantes à Regiis subito invasi, & magnâ clade victi fuerunt, quatuor mil-

65 *libus ferè cæsis.* Sed *Lastenses*, in ultionem intenti, inter Regios, qui messem circumcirca corrumpere volebant, ma-

gnam quoque stragem ediderunt. Itaque variante fortunâ, cum autor culpæ quæreretur, Ras-Seelaxus inculpatus fuit, 66 quasi mandatum Regis exequi tardasset, neque laborantibus maturè subsidio venisset. Tantumque valuerunt inimiciejus, ut conscriberentur accusationis capita, quibus respondere cogeretur; quod ita præstitit, ut verbis quidem ab- 67 solueretur, reipsâ verò condemnaretur, Gojamâ rursus, cum prædiis beneficiarius, & magna copiarum parte ademptâ, & Principi Basilidi concessâ.

Sic rursus fracto Ras-Seelaxo, non difficile erat idem 68 contra Patriarcham & Patres machinari; *Eos enim nihil aliud agere dicebant, quam ut Regnum, quod jam Papa Romano in Ecclesiasticis submisissent, etiam Regi Lusitania in secularibus subjicerent. Hunc in finem illos, nomine templorum & Residentiarum, arces & muros adificare, unde hastis & sagittis nunquam expelli possent; aliaque in hunc modum suggererent, quibus Rex, ætate jam suspicacior, si non fidem, certè faciles aures præbebat.* Publicè tamen eandem comitatem & affabilitatem Patribus adhuc aliquamdiu exhibebat: Episcopum Româ missum Patriarchæ coadjutorem comiter excipiebat. Sed cum ille attulisset diplomata *Jubilæi* 69 Anno MDCCCXXV. Romæ habiti, atque nunc etiam Æthiopiæ concessi, irridebatur à plerisque, qui tantos thesauros *indulgentiarum*, quantos Patriarcha jactabat, neutiquam mente capere, nec intelligere poterant. Erant enim (*Telle-* 70 *zii* verba sunt) qui instar Phariseorum cœperunt dicere inter se, *quis est hic, qui etiam peccata dimittit? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Sed Rex severo vultu respondit: *Claves Regni cœlorum Petro datas, earumque usum in concedendis indulgentiis Pontifici, seu illius successori, competere.* Idem Episcopus epistolas summi Pontificis ad Regem, ejusque Filium Basilidem, nec non Patriarcham Alfonsum attulit, quas in commentario nostro cum lectore communicabimus. (124)

Cæterum Habessini, quasi indulgentiæ materiem pec- 71 *candi* dedissent, magis magisque ad seditiones & turbas inclinabant. Etenim gliscente Lastensium defectione; *Ser-* 72 *taxus*, Prorex Gojamæ modò constitutus, tam malam gratiam Regi suo retulit, ut non tantum ab eo deficeret, sed & Principem Basilidem, detestabili conatu, contra proprium pa-

patrem sollicitaret. * Cùm verò nihil efficeret, alium Regii sanguinis adolescentem ad imperii culmen evehere conatus est, sub cuius nomine regnaret. Verùm id illi infelicissimè cesit; prælio enim fusus & captus, fustibus ad necem cæsus *Id. c. 25.*

73 fuit. Septem è complicitibus securi percussi. Vnus è præcipuis illius ministris, quòd magnas blasphemias (ut ait Tellezius) contra sedem Romanam, & injuriosa in Regem verba evomisset, impacto unco suspensus: & cùm non cessaret dira effutire, ac ob id, præcisâ lingua, tota die pependisset, noctu demum hastis confossus fuit. Tot tamq; lamentabiles casus transfigebant multorum animos, & Laenses, tanquam desperatâ veniâ, in rebellionem magis confirmabantur.

74 Igitur Rex novam expeditionem cum omnibus copiis *Id. c. 26.* suis contra illos suscepit: aliquot rupes occupavit: & ipsum ferè cepisset rebellium principem, nisi cum paucis fugâ sibi consulisset; spolia tamen opima ab eo relata. Sed penitus debellari non potuit; quia tot latebræ, tot late patentes rupes, in quorum intimis recessibus agrestes illi, ferarum more, 75 abditilatebant, omnes expugnari non poterant. Accidit ergo, ut versâ mox fortunâ, rebelles delectam Regionum manum funderent: deinde universo Regis exercitui cui commeatum defuturum prævidebant, collectis denuò viribus, imminerent. Quamobrem Rex, priusquam transitu angustiarum præcluderetur, recipere se in Dembeam decrevit, quamvis non confecto bello. Movit ergo castra festinantius, quam ut incoactus id facere videretur. Quæ res famam illius multum imminuit, defectorum verò auxit.

76 Ab hoc tempore Patrum adversarii, Regem tristem videntes, identidem ingeminabant: *Nunquam tranquillam fore Æthiopiam, quamdiu Romana Religio prævaleret; eam quidem valde bonam, sed plebejorum captum superare, qui majorum suorum ritus, quos à teneris imbibissent, externis præferrent. Quem enim illis persuasurum, circumcisionem malam esse: Sabbati ferias Deo non placere: antiquam Liturgiam probari non posse: Calendarium Romanum melius Æthiopico, & jejunia feriæ quartæ Deo minus accepta esse, quàm feriæ septimæ. Quanto satius foret, in talibus quæ substantiam fidei non tollent, veteres ritus retinere? Quòd autem Ras-Seelaxus & alii contra nitantur, id privato eorum studio contra Regis Regniq; salutem fieri.* His atque aliis

talibus victus Rex, maximè cum nullum remedium videret fedandi Laſtenſes, & Bagendra ferè tota jam in hoſtium poteſtate eſſet, inſtantibus amicis, inprimis foeminis illuſtribus, & periculum, ſi à militibus ſuis deſtitueretur, exaggerantibus, urſit Patriarcham, ut relaxaret, quæcunque poſſet, & ſic animos exacerbatos leniret. Ille gravem procellam præſagiens,⁷⁷

OBLIQUANDA VELA, QUAMVIS æGERRIMÈ CENſUIT, NE CUNCTA SERVARE VOLENS OMNIA PERDERET. Quapropter

p. 481.

annuit Regi, eà tamen conditione, *ne publicis edictis, ſed tacitè quaſi conniventia ſtatuta remitterentur, interim à pœnis & mulctis abſtineretur.*

Itaque Rex tertiam expeditionem contra Laſtenſes me-

ditans, ut eò benevolentiores milites haberet, edictum promulgavit, quo *præſca cerimonie, quæ contra fidem non pugnant*, verbis generalibus indulgebantur. Hoc quaſi arbitrio ſingulis conſeſſo, magno populi applauſu Alexandrinæ cerimonie, prout cuique commodum videbatur, denuò liberè uſurpatæ fuerunt, ſed maximo omnium Luſitanorū, cū primis Patriarchæ, dolore, qui ſtatim literas⁽¹²⁵⁾ ad Regem com-

Id. c. 29.

poſuit; graviter queſtus: *quòd contra conſilium ſuum Rex Laicus ejuscemodi edictum de rebus ſacris publica verit; ſui enim officii eſſe t alia mandata vulgare, ſimulque commone-*

2, 9, 4.

fecit eum verborum Azaria, ſummi Sacerdotis ad Oſiam Regem, & caſtigationis mox ſecutæ, prout ſuprà memoravimus. Emendandum igitur hoc factum, aliudque edictum, aſſiſtente aliquo ex Patribus Societatis, proponendum eſſe. Paruit Rex, & edictum propoſuit, in quo tria tantum continebantur

(1) *Vt Liturgia antiquæ, ſed non niſi emendatæ, in Miſſa⁸⁰ legerentur.*

(2) *Vt feſta ſecundum antiquam temporum computationem, excepto Paſchate aliisque feſtis, quæ inde dependerent, celebrarentur.*

2, 9, 6.

(3) *Vt quicumque vellet, loco Sabbati, feria quarta jejunaret.* Patriarchæ autem inter cætera, quæ dudum narravimus, reſpondit: ⁽¹²⁶⁾ *Sacra Romana, non prædicatione Patrum, nec miraculis eorum, ſed ſuis edictis atque mandatis in regnum introducta, non quidem aſſenſu popularium ſuorum, ſed ſuà liberrimà voluntate, quòd ea meliora credidiſſet Alexandrinis. Nullam ergo querimonie cauſam Patriarcham habere. Cæterum conſeſſiones iſtæ non ſufficientes & nimis*

tardæ, ac propterea irritæ prorsus fuerunt: neque Lastensium aliorumque turbatos animos sedaverunt.

CAP. XII.

De religionis Romanæ decrementis, & restitutione religionis Alexandrinæ.

1. *Florentes hucusque Patrum res* 6. nimio rigore repetente *mutantur.* 9. Rex ipse *Alexandrinam religionem reducere* parat 10. *prospera* cum rebellibus *pugna*, quod mirum! & 13. *persuasione* Alexandrinorum: 17. nec non Reginz & 18. Filii *precibus* ad id inductus. 19. In *concilio* Procerum id *decernitur.* 22. *Patriarcha* opponit se gravi oratione, 24. quâ *victorias* Regi *exprobrat*, 28. simulque *minatur*: tandem 30. *supplex* fit; sed 31. frustra. 34. Edicto *libertas* Alexandrinorum *factorum indulgetur*: idque 35. *Patriarcha* per ablegatos *significatur*; 38. qui *temperamentum* quærit: sed 42. nil obtinet. 43. *Promulgatur* edictum 45. *magno* cum populi *applausu*, 46. inprimis Clericorum. 47. *Resumitur* *cerimonia prisca*: 49. *Circumcisio*: 50. *Annus Baptismus.* 51. *Carmen iruectivum* contra Patres. 53. De gravi hac mutatione *judicia* & 54. *sermones.* 57. Patres *inCUSANTUR* *nimii rigoris* in *adiaphoris.* 61. *Sacra Latine* peracta *Habessinios offenderrunt*; qui 62. *calamitates omnes* *Patribus* imputaverunt.

1. **V**idimus hucusque incrementa Religionis Romanæ in Æthiopiâ: autoritatem Patriarchæ ad summum fastigium evectam: Regem ejusque fratres, multos etiam regni proceres, partim verè, partim fictè à partibus Patrum Societatis stantes. Etenim cultus Latinus per diversa regna acerrimo studio exercebatur: multi Habessinici generis sacerdotes, à Patriarchâ ordinati, res sacras tractabant; ædificationes collegiorum & templorum ubique fervebant. Jamque post Patriarcham *viginti & unus* sodales, videlicet XIX. Patres & II. Fratres sodalitates, per tredecim domicilia distributi, numerabantur. Poterantque Patribus res suæ, tot millibus baptizatis vel conversis, satis placere; certè tot gentilium animarum lucrum, baptismo acquisitarum, minimè poenitendum erat; cum repente magna mutatio incessit, ex qua Patrum exilium & Romanæ religionis everfio secuta est.

6 Etenim Patres, temporis opportunitatem sequendam esse censentes, omnes omnino ritus Alexandrinos, etiam eos, qui olim in Latinâ Ecclesiâ sub Episcopis Romanis tolerati fuerant, abrogare satagebant: plebs contrà, antiqui moris tenax, sed inprimis Monachi & Clerici, prisce religionis alumni, 7 fortissimè sese opponebant. Præter eos Magnatum plerique five odio Latinorum: five ambitione, crebras defectiones parabant: & rupibus suis, quamvis magnam Regis potentiam, 8 eludebant. *Insigni documento, cultum sacrum, quem vulgus*

oderit, difficillimè à Principibus obtineri : nec unquam libertatem ritusque eorum feliciter attentari, qui loco situque regionum suarum tuti sunt.

Igitur Rex, Patribus aliàs addictissimus, tot seditionibus, tot cædibus, tot suppliciis suorum fatigatus : ætate graveſcente, & præſentium pertæſus, & futurorum pavidus : instantibus amicis : ſuſpicionem in fratrem : Laſtenſium contumaciâ : diminutionem Majestatis ſuæ : denique amittendi Regni anxius : de abrogandâ Romanâ & reſtituendâ priſtinâ Alexandrinâ Religione ſeriò cogitavit. Dubitantem (quod mireris) impulit proſpera cum Laſtenſibus pugna ; quos imparatos, cum fortiffimis & exquisitiffimis ſuorum quartâ expeditione Rex aggreſſus eſt, & tam atroci clade affecit, ut octo hoſtium millia, cum nonnullis factionis ducibus, & præcipuis transfugarum, occiſa, vel de faxis in præceps dejecta fuerint. Lætabantur Luſitani, hac victoriâ rebellionem concidiſſe putantes : neque quemquam contra Romanam Religionem in poſterum hiſcere auſurum ; ſed longè aliter evenit. Nam qui Alexandrinam religionem præferabant, Regem poſtridie in locum prælii deducunt, ingentem occiſorum multitudinem commonſtrantes, eumque ſic alloquuntur : Non Ethnici, non Muhammedani fuerunt iſti, quorum cade jure letari poſſemus : Chriſtiani fuerunt, tui quondam ſubjecti, noſtri populares, & partim tibi, partim nobis ſanguine conjuncti. Quanto rectius tot fortia pectora exitiâlibus Re- gnitui hoſtibus opponi potuiſſent ? Non victoria eſt iſta, quæ à civibus reportatur. Ferro, quo illos necas, teipſum confodis. Vtique non oderunt nos, quos tam terribili bello perſequimur ; illum tantummodò cultum, ad quem illos cogis, averſantur. Quot jam ob mutationem ſacrorum interfecimus ? Quot adhuc interficiendi reſtant ? Quis finis erit præliorum ? Deſine illos, obſecrò ! ad nova ſacra adigere, ne deſinant tibi obedire, aliàs nunquam tuta pax fiet. Nam & Gallanis & Ethnicis ob depositos a vitos ritus inviſi ſumus, at que ab illis Apoſtatae vocamur. Arrenegados (vulgò renegati) ait Tellezius hoc loco. Alibi narrat, Regem Adelis, poſtquam duos Patres per ſuas terras in Abaſſiam tendentes occiderat, ſuperbiſſime in literis ſuis ipſum Regem Suſneum Apoſtatam vocaviſſe. Omnia autem dubio caret, Muhammedanos & vicinos gentiles mutationem Alexandrinæ Religionis in Romanam ægrè

tulisse, non amore in illam, aut odio in hanc, cum neutram intelligerent; sed metu, ne *Lusitani*, accessione *Habessinorum* validiores, utrosque opprimerent: & horum terrestri cum illorum maritimâ potentiâ conjunctâ, omnibus superiores fierent. *Turcæ* quoque indignabantur, Metropolitam ex *Ægypto* non amplius peti. Hoc enim quasi vinculo devinctos sibi tenebant *Habessinos*, & ad conditiones, quas velent, obnoxios. Instat supradictis ipsa Regina, per sacra conjugii, per communes liberos Regem monens: *videret quid ageret, ne Regnum, seque fortunasque omnes totamque domum perderet.* Idem urgebat filius primogenitus Princeps *Basilides* & *Jamanaxus* frater uterinus, qui *Gallanos* sub Rege militantes instigabant, ut dimissionem à Rege efflagitarent, *tanquam prorsus nolent contra Habessinos nova religionis causâ amplius bellare.* Sic, flexo Regis animo, *Basilides*, convocatis omnibus Regni proceribus & Satrapis, concilium habuit, in quo conclusum: *non aliud turbat & patriæ remedium esse, quam ut Alexandrina religio restitueretur.* Quo melius autem id fecus sentientibus persuaderent, *eamdem esse Romanorum atque Alexandrinorum sententiam, dictitabant. Utrosque dicere, Christum esse verum Deum & verum hominem. Vnam autem vel duas naturas asserere, vocabula esse exigui momenti, neque satis digna Imperii propterea pessundandi.* His rationibus induxerunt Regem, ut tandem facultatem unicuique daret ad sacra *Alexandrina* redeundi.

²² Nihil horum Patriarcham latebat. Is ergo cum Episcopo & Patribus præcipuis aditum ad Regem petit, & tandem obtinet: ubi hujuscemodi orationem habuisse sese, ipse ^{Id. c. 33.} autor est: *Victores nuper nos fuisse putabam, sed ecce victi sumus: Lastenses contra, fusi atque fugati, id quod voluerunt, obtinuerunt. Ante commissum prælium tempus fuit* ⁽¹²⁷⁾ *vovendi & pollicendi: nunc verò est adimplendi. Victoriæ milites Catholici & Lusitani reportarunt, Deo Catholicam religionem prosperante. Jam autem mala illi refertur gratias nam nudius tertius decretum factum est, quò libera rursus* ²⁴ *permittitur Religio Alexandrina. Sed hic non cum Episcopis aut religiõsis viris deliberatur; iners vulgus, Gallani atque Muhammedani, imo etiam foemina sententias de Religione* ²⁵ *dicunt: Cogita quot victorias à rebellibus obtinueris, ex quo* ²⁶

*Romanam Religionem secutus es. Memento, quod istam, non
 armis, aut metu coactus, sed libera voluntate inductus, tan-
 quam veriorē amplexus fueris. Neque nos sponte nostrā
 venimus, sed missu Papæ Romani Pontificis summi, Regisque
 Lusitania, & quidem ad preces tuas. Neque illi aliud quid
 animo unquam agerunt, quam solummodo conjunctio-
 nem Regni tui cum Ecclesia Romana. Cave ergo, ne illos ad
 justam indignationem commoveas. Illi quidem procul, Deus
 tamen prope adest: & satisfactionem, quæ illis debetur, petet.
 Labem sane indelebilem Leoni de tribu Juda, quo insignia tua
 fulgent, inures: maculam gloriæ gentique tuæ imprimes: de-
 nique multorum peccatorum causam ista tuâ apostasiâ præ-
 bebis; quæ, ne videam, neve imminentem Dei ultionem expe-
 riar, statim jube mihi hic caput præscindi. Sic obortis lacry-
 mis in genua prociderunt Patriarcha & focii, Regis respon-
 sum expectantes. Rex immotus paucis respondit: Se fe-
 cisse quantum potuerit, sed plus non posse; neque agi de tota
 Religionis mutatione, sed tantum de rituum quorundam con-
 cessione. Ad eam Patriarcha: Se jam indulgisse aliquot & plures
 indulturum, quæ substantiam fidei non concernerent. Aliud
 modo edictum promulgaret, quo cuncta in integro manerent.
 Sed aliud responsum non retulit, nisi quod Rex sequenti die
 quosdam delegaturus esset, qui cum Patribus agerent. Nec
 melius responsum à Principe datum, qui dissimulandi peri-
 tium, ambiguis verbis illos dimisit.*

*Die 24. Junii Alexandrinæ Religionis fautores, ut decre-
 tum paulò ante memoratum executioni darent, Imperato-
 rem adeunt: & oratore Abba-Athanasio petunt, ut edicto pu-
 blico facultatem daret subjectis suis majorum suorum reli-
 gionem rursus amplectendi; aliàs Regnum pessum iturum.*

*Assensum præbuit Rex, & quosdam ad Patriarcham ablega-
 vit, qui id illi prius significarent. Hi illi exprobrant, crebras
 popularium defectiones: Ælium: Cabraelem: Tecla Georgium:
 Sertaxum cum multis myriadibus occisorum. Lastenses ad-
 huc pro prisca Religione pugnare: omnes ad illos accurrere:
 Regem verò deserere, quod omnes Habessini antiquam Religio-
 nem præoptarent. Liberum tamen fore in posterum omnibus,
 quibus placuerit Romanam Religionem sequi; sic enim à tem-
 poribus Claudii hucusque Lusitanos quietè vixisse in sua Reli-
 gione: & connubiorum atque hospitii jura cum Habessinīs*

com-

(128)

Id. c. 34.

A. 1632.

(129)

L. 6. 21.

communiam habuisse; quibus verò ea non placuerit, antiquam
 38 *permitti.* Responsio, post breve deliberationis spatium, per
 Patrem *Emanuelem d'Almeyda* Regi relata: *Patriarcham* p. 493. h.
intellexisse utramque religionem in regno illius liberam fore. (130)
 39 *Jam verò se equaliter amare Æthiopiam ac patriam suam*
Lusitaniam, adeoque quicquid salva doctrina puritate fieri
 40 *possit, statim concessurum.* At *differentiam faciendam esse*
inter eos, qui nondum susceperint sacra Romana, veluti La-
stenses, cum iis enim conuerti posse: qui verò illi se plane ad-
dixerint, atque confessione & communionem sacra usi fuerint,
iis sine gravi peccato indulgeri non posse; ut ad pristinam Ale-
 41 *xandrinam religionem reuertantur.* Volebat Patriarcha hoc
 temperamento ipsum Regem, totamque ejus aulam, & præ-
 cipuos proceres excipere; hi enim jam tum publicè professi
 42 fuerant Religionem Romanam. Sed nihil aliud respondit
 Rex, mœrore & ægritudine confectus, quàm: *Quomodo id*
fieri potest? Jam non amplius regni potens sum? Sic frustra
 43 discessum. Extemplo tubæ atque tympana consonuerunt, p. 494.
 & præconis voce proclamatio facta, hisce verbis: *Ausculta-* (131)
te! Auscultate! Primò proposuimus vobis Religionem Roma-
nam, habentes illam pro bona: sed innumera hominum multi-
 44 *tudo perit cum Ælio, Cabraële, Tecla Gergio, Sert Zaxo, de-*
niq; cum istis agrestibus Lastensibus. *Quamobrem nunc vo-*
bis concedimus religionem majorum vestrorum. *Licebit in-*
posterum Alexandrinis Clericis frequentare Ecclesias suas, &
habere suas arculas eucharisticas, & legere Liturgias prisco
 45 *ritu. Sic valete & letamini.* Incredible dictu est, quanto Id. c. 35.
 populi gaudio exceptum fuerit hoc edictum; castra tota,
 46 quasi ab imminente hoste liberata, plaudere & lætari. In-
 primis Monachi atque Clerici, maximum Patrum odium 3. 3. 39.
 experti, lætas in cœlum voces tollere: promiscuum virorum
 atque foeminarum vulgus tripudiare, atque saltare: milites
 47 Imperatori suo fausta quæque precari: *rosaria* vel sua pro-
 pria, vel aliorum forte obviorum, frangere, quædam & cre-
 mare; *sufficere sibi* dicentes, quòd *Christum verum Deum,*
verumque hominem esse credant, nec opus esse disputatione
de duabus naturis. Illico resumtæ *priscæ* in sacra coenâ *ceri-*
 48 *monia:* passum pro vino in usum sacri calicis adhibitum: *sa-*
cro sanctum nomen Jesu in ore habere (quod Lusitanis moris)

severè prohibuerunt : aliquos etiam, qui hoc non observarent, lanceis confoderunt. Paucos post dies *generalis circumcisio* instituta, posthabitis rei tam inanis doloribus, tantum ne quid ex moribus priscis in gratiam Patrum neglexisse viderentur. Quin & aliqui *lavacrum* annum, in festo Epiphaniarum antiquitatis usitatum, rursus usurparunt; ab hoc pacto sese putantes à reatu, Admissione Religionis Romanæ contracto. Multi læto cantu, tanquam ob servatam ab hyænis Occidentis Æthiopiam, sequens carmen concinebant:

Gregor.

ἘϮ: ἌϮ ἡἲἲ: Ἄἳἳἳ: Ἄἳἳἳἳ:

Ἄἳἳἳἳἳ: Ὀἳἳ: ἲἳἳἳἳἳ: ἳἳἳἳ: ἳἳἳἳἳ:

ἳἳἳἳἳ: Ὀἳἳ ἳἳ: ἳἳἳἳ: ἳἳἳἳἳἳ: Ἄἳἳἳἳἳἳἳἳ:

Ἄἳἳἳἳἳ: Ἄἳἳἳἳἳ: ἳἳἳἳἳ: Ὀἳἳἳἳἳ:

Ἄἳἳἳἳἳἳἳ: Ὀἳἳἳ: Ἄἳἳ ἡἲἲ: Ἄἳἳἳἳἳ:

*Ecce evaserunt oves Æthiopiæ
Ab hyænis Occidentis per doctrinam Marci Apostoli,
Et Cyrilli, columna Ecclesiæ Alexandrina.
Latamini, Latamini, Et cantate Halleluja!
Ab hyænis Occidentis evasit Æthiopia.*

Sic brevi corrui totum istud Romanæ Religionis opus, tanto labore, tantisque impensis, & tanto sanguine toto fere seculo parum. Haud secus ac magnæ turres, longo tempore ædificatæ, si fundamentum subfoderis, momento ruunt. Erant qui Patres Societates incusarent, quasi mutationem Religionis in Æthiopiâ, solertiâ sua obtentam, præpropera diligentia & festinatione nimia corrupissent. Nam Lusitani plerique, multiq; Habessinorum Romanæ Religionis studiosi, ægrè ferebant, tam subito mutari, quæ salvâ Fide tolerari diutius potuisse putabant. *Sicuti enim arbores proceræ, quæ altas radices egerunt, haud facile eradicantur: ita inveteratas opiniones, & diu receptas sententias, quas cum lacte maternæ velut imbibimus, non nisi longo tempore, magna lenitate & multâ patientiâ vinci; quippe intellectum humanum, si cogatur pertinaciam induere, quasi in ultionem attentat & libertatis.* Neq; etiam dubitabatur ab iis, qui amici Patrum non erant, si computationes sacrorum temporum, & alia, quæ ipse Papa liberaliter indulget, (modò id ejus benignitati & dispensationi acceptum feras) puta *communionem*, quam

r) Si: vocant Ecclesiæ principes, doctrinæ luce fulgentes, tanquam *Fidei columnas*; c. epist. ad Gal. 2, 9.

58 vocant, *sub utraque*: denique nonnulla, quæ primitiva Ec-
 59 clesia, testantibus vetustissimis canonibus, (qui Apostolorum
 dicuntur) sine scandalo usurpavit, veluti *conjugia sacerdo-*
tum: jejunium feria quarta: & feriacionem Sabbati prisca:
abstinentiam à nonnullorum animalium esu, & alia, quæ
 tantum consuetudine, non jure sacro nitebantur, videlicet
 circumcisionem, in medio relinquere, & conversioni genti-
 lium, & sacris Lusitanorum præcipue invigilare voluissent,
 quin & Habessinorum animos & multorum paganorum a-
 nimas lucraturi, & tandem ad optatam reductionis Æthio-
 piæ metam perventuri fuerint. Ne Romæ quidem res sine
 60 rumore erat, ut infra dicitur. At illi fortunâ favoreque Re- 3, 14, 18.
 gis utendum rati, Habessinorum mores ad ritum Ecclesiæ
 61 Romanæ per omnia conformare annisi sunt. Lingua La-
 tina in cultu sacro publico, & precibus quotidianis adhibe-
 batur: salutatio Angelica: Oratio Dominica: & symbolum,
 quod Apostolicum vocamus, non nisi linguâ Latinâ audie-
 62 bantur. Quibus rebus Habessinorum animos sensim ita
 à se alienarunt, ut tandem bella atque seditiones, locustæ, an- B.T.V. 46.
 nonæ charitas, denique calamitates omnes, nec non severæ
 poenarum capitalium in Alexandrinos sanctiones, illis tan-
 quam autoribus imputarentur. ita pro amore odium, pro
 63 gratia exilium retulerunt. Ex modo dictis prudentes facile
 veras tantæ mutationis causas cognoscent: nihilominus
 consentaneum nobis videtur, eas quas Tellezius consigna- L.V. 39.
 64 vit breviter referre: *Primò, ait, arctata matrimoniorum jura*
secundum Fidem Catholicam Habesinos anxios habuisse,
cum secundum Religionem Alexandrinam licitum illis fuerit
cum una vel pluribus & contrahere & dissolvere conjugia.
 65 Secundò. Præter luxuriam invaluisse apud illos avari-
 tiam, cupiditates, ambitionem, invidiam & odium, priva-
 tum contra Ras-Seelaxum, quem non acerbius premi posse
 putabant, quàm si persequerentur doctores Fidei (sc. Patres)
 quos ille perditè amabat.

66 Tertiò. Multos occupavisse agros Ecclesiarum & Mo-
 nasteriorum, quos illos restituere oportuisset.

67 Quartò. Judices seculares conquestos fuisse, quòd Pa-
 triarcha ad suum forum traxerit causas matrimoniales.

Ll 2

Quintò.

*) Sic infeliciter expressa reperitur post Mar. Victorii Instit. Ling. Æthiop. Anno 1630.
 Romæ impressas: ἦΡ: ∞ Ἐ: Ἠ: Ἡ: Ἰ: Ἱ: quod sonat: *Ewe Marie*
grazie plena &c.

Quintò. Alios fremuisse, videntes ædes sacras è cæmentis & calce ædificatas, non enim templa sed castella esse, dicebant, occupandæ Æthiopiæ duce Ras-Seelaxo constructa. Nec amicitiam esse quam cum Patribus coleret, sed fœdera & factiones.

Sextò. Monachos invidiâ accensos fuisse, quod solos Patres æstimari viderent, se verò, antea æstimatos, contempni: Illis igitur in valēscentibus, se nihili fore. *Pergit Tellezius.*

Septimò. Habesinos semper provocasse ad mores & ritus majorum, cum non æquum putaverint, ut errorum condemnarent eos, quos per tot secula pro sanctis habuissent: neq; decere, ut audiant vel sequantur novitates, sed potius leges & consuetudines avitas. Nam vitio malignitatis humanæ (secundum Quirtilianum) vetera semper in laude præsentia in fastidio esse. Adeò ut quamvis vincas argumentis intellectum, minimè tamen subigere possis voluntatem.

Octavò. Multis etiam Catholicis Diabolum in mentem dedisse, ut facerent inter Religionem Romanam & Alexandrinam aliquem velut syncretismum; dicendo: Omnes esse Christianos tam Romanos quàm Alexandrinos. Omnes credere in Christum: Christum omnes salvos facere. Exiguam inter utramque Religionem differentiam esse, utramque sua habere commoda & incommoda. Sed triticum à lolio secernendum & optimum eligendum esse.

Nonò. Censuras Ecclesiasticas nimium graves visas fuisse Habesinis, præsertim cum Datamum & Abiramum in excommunicatione Patriarchæ nominari audivissent.

CAP. XIII.

De expulsionem Patriarchæ, & Patribus

Societatis in exilium actis.

2. *Rixæ Alexandrinorum cum Patribus, qui accusantur.* 4. *Templa illis adempta.* 7. *Mors Susnei.* 8. *Ras-Seelaxus* abnuens religionem Alexandrinam: 9. *vincitur & exilio multatur* 10. *cum aliis:* 11. *quidam supplicio affecti,* 13. *Patres bonis exuti* 14. *Fremonam* ablegantur. 15. *Patriarcha* per literas à Rege petit 16. *exilii sui causas* & 18. *novum colloquium.* 19. *Respondet Rex,* exponendo 20. *suorum instantissimas preces:* 22. *λογαρχίαν* de duabus naturis, 24. *aliasque veras mutationis causas;* inter alia 28. *Anabaptismum,* 29. *Reordinationes Presbyterorum,* 31. *adventum Metropolitæ,* qui 33. *forte jam adfuit.* 35. *Discedunt* Patres Fremonam, & cum 36. *auxilium Lusitanorum* expectarent, 38. *Regno planè eji-*
ciuntur.

Post publicatum Regis edictum Alexandrinè indubiè superiores facti, vicem Patribus Societatis reddere, eosque
pror-

2 prorsus Habessinâ expellere, summâ ope nitebantur. Huic
 proposito quotidianis rixis & contentionibus præludebant; *B. T. V. 36.*
 cum primis Patriarcham accusantes, *quasi populum seditiosis*
concionibus ad defectionem concitaret, atque à Religione Ale-
 3 *alexandrinâ auerteret;* scilicet auditores suos palàm pro con-
 cione *ad constantiam* hortatus fuerat. Cognitâ verò Basili-
 dis minitantis indignatione, paulò moderatiùs agendù fuit.
 4 Haud ita multo post templa Patribus ademta; sic enim sacra
 Romana cessatura putabant. Et primò ædem Gorgorrensem,
 Europæo more egregiè constructam, cedere coacti fuerunt.
 5 Excesserunt ergò Patres, conuasantes quidquid sacræ supelle-
 ctilis in eà reperiebatur; contractis quoque sculptis imagini-
 bus, & erasis picturis, ne inimicorum ludibrio exponerentur, *p. 449. b.*
 6 ita, quod Habessinos facturos putabant, ipsi facièbant. Idem
 patrandum fuit in Gojamâ, aliisque Regnis; ubi Patres sedi-
 7 bus suis pellebantur. Dum hæc aguntur, grave scire valetudo *Id. c. 37.*
 Susnei, quæ continuo mœrore aucta, die xvi. Septemb. A.C.
 clō lōc xxxii. vitæ finem illi attulit.

8 Post excessum Regis aduersarii patrum primò omnium
 aggrediuntur *Ras-Seelaxum*, quem præcipuum Religionis *B. T. VI. 1.*
 Romanæ fautorem & protectorem fuisse diximus; ei polli-
 centur *antiquas dignitates, prædia atque bona omnia, si ad*
 9 *Alexandrinam Religionem redire vellet.* Cum abnueret, vin-
 ctum catenis coram Rege statuunt, ac mortis reum concla-
 mant. Rex, *nolle se sanguine patrum sui manus polluere,* re-
 spondit, eumque in locum quendam remotum prope Same-
 10 nam, ademtis bonis, deportari iussit. Casum hunc mox alii *Id. c. 21.*
 secuti sunt, *Azaj Tino*, Secretarius (*ut vocant*) status, & Hi-
 storiographus regius: *Walata-Georgissa*, sobrina Regis: qui-
 11 cunque denique Patribus favebant in exilium missi: nonnulli
 etiam supplicio affecti sunt; forte quia acerbiùs de Religione
 Alexandrinâ locuti fuerant. Quidam enim dixerant, *Religio-* *p. 516.*
 12 *nem Alexandrinam canum Religionem esse.* Infitabant Pa-
 trum inimici, *nihil actum esse,* Regi dicentes, *quoad Patriar-*
 cha cum Patribus *intra regni fines subsisteret: neque Lastenses*
priùs quieturos, quam Patres omnes Æthiopiâ ejectos audi-
 13 *erent, sed cuncta, quæ pro stabiliendâ Alexandrinâ religione*
agerentur, ficta atque falsa putaturos. Volentem non opus
 erat multis hortari, & sæviora ab iratis Monachis & Clericis
 intentabantur. Quapropter sensim bona atque prædia, dein

arma omnia, atque in primis bombardæ, quas secum habebant, ablatae. Sed primò *Fremonam* ablegabantur, ubi¹⁴ quondam Patriarcham Ovidum commemoratum fuisse diximus.

(132)

Id. c. 3.

Priusquam verò abirent, Patriarcha literas ad Regem¹⁵ composuit, quarum summa hæc erat: *Non meâ sponte, sed jussu Pontificis Romani & Regis Lusitaniae, petente patre tuo, in Habessiniam cum sodalibus meis veni, ubi accepto, nomine Romani Pontificis, & Lusitaniae Regis, obedientiæ & sacramento, munere Patriarchæ functus sum. Nunc, quandoquidem¹⁶ merurus excedere jubes, peto, ut exilii mei causas scripto consignare, & cum proceribus tuis subscribere velis, quò totus orbis cognoscat, utrum doctrinæ, an verò vitæ & morum causâ id pati cogar? Concesserem onias à Patre tuo petitas, exceptâ¹⁷ solâ communionem sub utraque specie, utpote soli Pontifici summo reservatâ. Illas nunc iterum offero, modò cum tuis Ecclesiæ Romanæ, tanquam omnium Ecclesiarum capiti obedire velis. Tandem peto, ut res sicut ab initio, ita nunc rursus¹⁸ in colloquium deducatur; sic enim de veritate totius negotii multò melius constabit.*

p. 518. b.

(133)

Scripto respondit Rex in hunc modum: *Quæ antehac à¹⁹ me acta fuerunt, jussu & præcepto patris mei facta sunt, cui parere necesse habui, adeò ut etiam ejus ductu bella, tam cum propinquis quam cum subjectis gesserim. Sed post ultimum²⁰ prælium in Wainadegâ commissum extiterunt docti & indocti, Clerici pariter & Laici, civiles & militares viri, denique magni & parvi, qui sine trepidatione Regi Patri dixerunt: Quamdiu vexabimur & fatigabimur rebus inutilibus?²¹ Quamdiu pugnabimus cum fratribus nostris & propinquis, manum dextram sinistrâ nobismet amputantes? Quamdiu in viscera nostra ferrum dirigemus? cum tamen fide Romanâ nihil discamus, quod antea non sciverimus. Nam quod²² Romani vocant duas naturas in Christo, divinitatem & humanitatem, id dudum scivimus à principio in hunc usque diem. Credimus enim omnes eundem Christum Dominum nostrum perfectum Deum esse & perfectum hominem; perfectum Deum in divinitate, & perfectum hominem in humanitate.[†] Quandoquidem verò istæ naturæ non se²³ paratæ sunt, neq; divisæ; quælibet enim non per se, sed cum alterâ conjunctim subsistit, proinde non dicimus, quòd duæ*

res

†) Et naturæ & personæ vocabulum hic evitatur.

p. 525. a. *tione Patriarchæ prorupisse, & Regi dixisse: Se munere suo
fungi non posse, nisi Patriarchâ & Patribus vel interfectis,
Id. c. 5. vel in longinquum exilium missis.* Paruerunt Patriarcha & Pa-³⁴
tres, diu disceptantes super bombardis, quas ad sui defensionem
libentius retinuisent; sed ea tradere coacti fuerunt, ne
Lusitanis fortè in auxilium eorum venientibus (quod time-
Id. c. 6. & 7. batur) usui essent. Excessit itaque Patriarcha sede suâ cum³⁵
A. 1633. omnibus Patribus præsentibus, octavo anno postquam in
Æthiopiam venerat. In itinere variis ærumnis vexati, atque
à latronibus crebrò infestati fuerunt, donec *Fremonam* pri-
scam Patrum habitationem pervenisent. Quia autem fa-³⁶
cilè præsentiebant, quod mansionem diuturnam hoc in loco
Id. c. 8. habituri non essent, statim decreverunt patres aliquot in In-
diam præmittere; qui de rebus omnibus Proregem edoce-
rent, & remedium peterent, nimirum auxilium militum Lu-
(134) sitanorum. Sed priusquam hoc obtineretur, iteratis Regis³⁷
mandatis (qui, ut erat mente sagax, id fortè odoratus fuerat)
Id. c. 9. etiam *Fremonâ* abire jubentur. Tardè obtemperaverunt.
Post longam moram clam se receperunt ad quendam *Johan-³⁸
nem Akayum* Regi quondam adversum, qui tamen eos de-
fendere non potuit, atque sic per vim abstracti, mensè Maio
Id. c. 12. Anno c^o l^o c^o xxiv. Turcis traditi, ac primò *Arkikum* & in
Matzuam, postremò in *Suaqenam* ad Præfectum Turcicum
illius loci deducti fuerunt. Sed nihil perinde irritasse Habes-³⁹
sinorum animos, aiebat *Gregorius*, quàm quòd auxilia mili-
tium defendendæ Religionis suæ ex Indiâ petiissent; potuisse⁴⁰
Patres Regno exeuntes, more discipulorum Christi, pulve-
rem pedum excutere, sed illis magis placuisse auxilia undiq;
sollicitare; id autem tam occultè non factum, quin ad aures
Habessinorum pervenerit: imo sequaces eorum, casu aliquo
offensos, id sæpe incautiùs interminatos fuisse. Ista inter alias⁴¹
causa fuit, cur bombardæ & templa, ex lapide & cæmentis
constructa, illis adimerentur; ea enim tanquam castella sim-
pliciores Habessini aspiciebant.

CAP. XIV.

*De iis, quæ post Patriarchæ & Patrum
ex Æthiopia egressum, contigere.*

1. *Episcopi*, sociorumque clam relictorum status. 2. *Patriarcha*. apud Turcas calamitas, & 3. dolor ob novi *Metropolisæ* adventum cum. 4. *Petro Hensling* Germano, qui 6. cum *Patriarcha disputavit*: 5. Regi *Habess.* acceptus fuit, 10. De ejus
• obitu

obitu variz relationes. 11. Patriarcha *are se redimit* 12. *P. Hieron. Lupum* mittit auxilia petiitum, qui 14. nil efficit; cur? 15. Fautores Patrum in Æthiopiâ occiduntur. 16. *Nulli* in Habessiniam *intromittuntur*. 18. Romæ varii animorum motus. 20. Sex *Capucini* denuò missi, 21. quorum duo occisi à *Cafris*: 22. duo in Æthiopiâ *lapidati*: 23. duo domum reversi. 24. Alii tres denuò missi, qui 26. à Turcis capite truncati. 27. *Nogweyra* Patriarchæ vicarius suspensus. 28. *Alph. Mendez* in India diem *obit*: 29. ejus persona *laudatur*. 33. Posthæc nullæ ex Habessinia relationes. 34. Falsus rumor de *Islamismo* Regis refellitur.

Reliquerat Patriarcha clàm diversis in locis Episcopum *Apollinarem Almeydam*; & *P. Hyacinthum Franciscum Ludovicum Cardeyram*, *Brunonem Bruni*, & alios; qui variis casibus miserè, plerique suspendio perière. Ipse interea magnâ molestiâ inter barbaros Turcas, eorumque vexationes, & intolerabiles Solis ardores, in Suaquenâ annum ferè *B. T. VI. 16.* integrum transegit.

Veruntamen nullum majorem animi angorem sensit; *Gregor.* quàm cum novum Metropolitanam ex Ægypto venientem, ubique transeuntem oculis suis aspicere cogeretur. Is in comitatu suo habebat Germanum quendam *Petrum Seyling* / (135) civitate Imperiali Lubecâ natum, insignem probitate & eruditione juvenem, Augustanæ Confessione addictum, qui Arabicè communiter *Dr. Muallim* i. e. *Doctor Petrus* vocatus fuerat. Is peregrinandi studio, & addiscendæ linguæ Arabicæ causâ tunc temporis in Ægyptum venerat, atque Cophitis ob pietatem & modestiam percarus fuerat, auditâque Metropolitanæ in Æthiopiâ profectio, comitatus est illum, atque in transitu *Patriarcham Alfonso* in Suaquenâ obviam habuit. Cum eò statim in arenam descendit, dogmata cum Ecclesiâ Romanâ controversa impugnans, & quæcunque dicerentur, astantibus Arabicè explicans. Patriarcha commotior abstinere illum à tali explicatione jubet, quòd Arabicæ linguæ ignarus, non intelligeret, quæ ab eo dicerentur; at ille respondit: *se propterea disputare, ut audientes quoque instruerentur.* Finitâ disputatione Patriarcha conversus ad suos, ingemuit, dicens: *Si Doctor iste in Habessiniam venerit, in extremam heresin illam præcipitabit.* Postquam autem illuc venit, brevi Regi gratissimus factus, multisque beneficiis affectus, tentorio aliisque rebus necessariis donatus fuit. De illius abitu & excessu variz relationes habentur; alii enim dixerunt, *illum clementissimè à Rege habitum, in Habessinia fato functum: alii benignè à Rege dimissum, in itinere ab Arabibus latrocinantibus interfectum fuisse.*

At Patriarcha post longas moras, & graves Turcarum vexationes, solutis quatuor Patacarum millibus (IV. mille circiter talenti Germanici sunt) cum sociis dimissus, primò Diu, deinde Goam saluus pervenit. Et quamvis essent, qui eum hortarentur, ut ipse in Lusitaniam proficisceretur, & afflictum Æthiopiæ statum repræsenteret, consultius tamen visum *P. Hieronymum Lupum* mittere, qui copias militares peteret, quorum ope rursus in Regnum introduceretur. Is ergo non tantum in Lusitaniam, sed & Mantuam Carpentanorum ad *Philippum IV.* & tandem Romam profectus est. Sed nihil effecit; sive quòd non Apostolicum videretur, prædicationem Evangelii armis tueri: sive quòd ingentes sumtus, (quia non milites tantum, sed etiam classis requirebatur) nulla intus sat validâ factione, vanos fore, prudentiores prævidebant. Quippe *Negus* ad omnia intentus, quoscunque patribus favere cognosceret, è medio tollebat. Sic perierunt multi nobiles; inter cæteros *Tecla-Selaçaus*, & sacerdotes Romanis sacris initiati: Patres denique omnes, solo *Bernhardo Nogueyra*, quem Patriarcha vicarium suum creaverat, superstite. Quamvis enim Patriarcha successu temporis alios Patres submittere tentaret, omnes tamen conatus vani fuerunt; ita ut diu ne nuncium quidem de rerum Ecclesiasticarum statu ex Habessinâ habere potuerit. Rex enim veritus, ne Lusitani, Patrum injuriis ulciscendis, armatâ manu venirent, Turcas Suaquenæ & Matzuæ præfectos, id spontè suâ cupientes, præmiis induxerat, ne quenquam Francorum intramitterent.

Quibus Romæ auditis varii animorum motus extitere. Plerique dolebant spem omnem, retinendâ in obedientiâ Æthiopiæ, penitus decollasse: multi putabant Lusitanos invadendi regni suspicionem Habessinâ dedisse: nec deerant, qui Patres Societatis culparent, quasi per arrogantiam & imprudentiam suam in tractandis ingeniis Habessinorum, & sibi & Religioni Romanæ exitium attulissent, cum tamen semper & primariò pro summi Pontificis majestate & imperio in Vniversam Ecclesiam Christianam impensè laborarent: & propterea nulla non incommoda, exilia, cædes, atq; martyria libenter ferrent. Tellezius ista generali narratione involvit: *Sinistros rumores*, inquiens, *Romæ à malevolis sparsos: & fuisse qui dicerent, Patres ex mero odio tam contra ipsos,*

Id. c.17.

B. T. VI. 21.
& seqq.

L.VI, 30.

Ex prototipo Italico.

Joh. Th. Aubry fecit

IMAGO TRIUM CAPUCINORUM BASILIDIS HABESSINORUM REGIS IUSSU Aë 1648. CAPITE TRUNCATORUM

1. Suakén Urbs et Insula
2. Mare rubrum:
3. Basfa Turcarum. Insia præfectus.
4. P. Felix de S. Severin.
5. P. Antonius da Petra Pagana.
6. P. Josephus Tortulani Altinensis.

iplos, quàm contra totam Lusitanam nationem Abassiâ ejectos esse: si modò alii prædicatores mitterentur, Habessinas & illos & sacra Romana sine morâ admissuros. Istud verò multò minori sumtu, & longè faciliùs effectui dari potuisse, quàm P. Hieron. Lupi consilium. (sc. de mittendo in Habessiniam exercitu.)

10 Igitur Congregatio propagandæ Fidei, aliam viam ingressa, sex Capucinos natione Gallos delegit, illosque litteris committens ab ipso Turcarum Sultano impetratis, in Abas-
 11 fiam legavit. Duo navigatione Oceani Magadosham in O-
 12 rientali Africæ littore situm, petivèrunt; at paucis Leucis intror-
 13 sum profecti, à Cafris occisi fuerunt. Duo in Habessiniam quidem penetraverunt, sed iis injunctum, ut vel regno rur-
 14 lus exirent, vel ad Alexandrinam Religionem accederent; cum neutrum facere vellent, lapidati fuerunt. Quo audito, residui duo, qui in Matzuâ substituerant, infectis rebus domum redire, quàm hujuscemodi martyrium subire maluerunt.

14 Hos rursus tres Capucini spe melioris fortunæ secuti *Id. c. 37.* sunt, sed cum in Suaquenam venissent, nescio quo consilio, literas (ut Tellezius narrat) ad Neguçum præmiserunt, eum
 15 scilicet adventu suo lætificaturi; sed ille, gratulationis loco, iteratas ad Bassam Suaquenæ literas scripsit, ut quàm primùm
 16 capita eorum ad se mitteret. Quod ille spe præmii haud gravatim fecit, & detractas capitum pelles stramine fartas ad Regem misit, ut ex colore Francos: & ex tonsurâ sacerdotes co-
 17 gnosceret. Tandem etiam Bernhardus Nogueyra, ultimus *Id. c. 40.*

18 Patrum, suspendiò ad mortem actus fuit. Patriarcha verò Alfonfus Mendez ius usque ad annum clb lxxvi in India *App. 1. §. 13.*
 19 vixit. Vbi vigesimò secundò exilii, vitæ verò septuagesimo
 20 septimo, die Junii vigesimo nono placidâ morte obiit. Erat
 21 is egregiis corporis animique dotibus præditus, staturâ pro-
 22 cerus, ut super omnes emineret, nec non valetudinis firmæ,
 23 litteris Græcis atque Latinis juxta doctus, muneri suo par.
 24 Neque prudentiam in eo desiderasses, nisi fortunâ, favoreque
 25 Regio (qui sæpe sapientissimos fallit) in transversum actus
 26 fuisse; ut quæ comi viâ & paulatim introducenda erant, do-
 27 nech homines novis ritibus assuescerent, & animi dissidentium
 28 coalescerent; severitate atq; impetu statuere, atque tueri ma-
 29 luisse. Sic factum, ut in initio rigidè constituta postremò re-
 30 mittere: & cum maximò autoritatis suæ dispendio relaxare

cogeretur. Alii contrà, ut Gregorius mihi retulit, eum excu-³²
 sauerunt, quòd sub adventum suum res à Missionariis præce-
 dentibus eò jam proVectas reperisset, ut honestè eas retracta-
 re non potuerit.

Post obitum Patriarchæ nullæ certæ ex Habesiniâ ad;
 nos venerunt relationes. Anno autem cIo Ioc LXII. novum
 3.7.25. Metropolitam in Æthiopiam missum fuisse, diximus,
 quem in Ægypto multi Europæorum viderunt. Hunc
 postea alii, ut ex certis relationibus constat, secuti sunt. Ex³⁴
 quò, ut & aliunde cognoscitur, odio confictum fuisse id,
 L. V. 37. & quòd Tellezius tradit, quasi Rex Habesinorum, missis in A-
 38. rabiam legatis, Islamismi studio doctores Muhammedanos
 pro Habesinis petivisset; quod falsum esse, etiamsi nemo di-
 ceret, attamen ex rebus gestis, quas nos descripsimus, quilibet
 mediocri iudicio præditus intelligere potest. Qui enim ille,³⁵
 qui splendidum Ecclesiæ Romanæ cultum, & dogmata à Pa-
 tribus Societatis speciosè tradita, quòd Habesinis à S. Scri-
 pturæ sensu, & primitivæ Ecclesiæ placitis aliena viderentur,
 defendere nec voluit, nec potuit, futilem & absurdum Isla-
 mismum admitteret? cujus initia & progressus Habesinis è
 propinquo nimum nota sunt. Neq; enim perinde ac Chri-³⁶
 stiana Religio patiendo & benefaciendo crevit, sed vi & ar-
 mis, discordibus vel barbaris gentibus obtrusus fuit; ut ne-³⁷
 mini miraculum videri possit, sævitiâ in nolentes: præmiis
 magnis in volentes, doctrinam istam in Alcoranò malè co-
 hærentem, & crassissimis fabulis refertam, connivente contra
 ingratos Deo, longè latè que propagatam fuisse. Vel si maxi-³⁸
 me Rex, & proceres (quod Deus avertat!) eò insanix venirent,
 habiturine essent in partibus suis Clericos & Monachos, Ale-
 xandrinæ Religionis acerrimos propugnatores? Nonne
 multò justius timerent totius regni defectionem, capite, inter
 tot Regii sanguinis viros, nunquam defuturo? Postremò ul-³⁹
 timæ Regis literæ quas ad Governatorem Batavorum in In-
 diam missas fuisse diximus, Christianam præfationem habentes,
 satis demonstrant, illum Christianæ Religionis, cum Tel-
 lezius ista scriberet, adhuc addictum fuisse. Recentius quid,⁴⁰
 si nobis post editionem hujus operis oblatum fuerit,
 publico non denegabimus.

2,7,68.
 A. circitor
 16,72.

FINIS LIBRI III.

LIBER

LIBER IV.

De

PRIVATIS HABESSINO-
RVM REBVS, ET IN SPECIE

DE

OECONOMICIS.

CAP. I.

De re literariâ Æthiopum.

1. *Literas cum sacris transire*, docent exempla 2. *Latinorum* imprimis & 3. *Arabum*.
6. *Origo* Græcarum Latinarumque literarum. 8. *Æthiopica* non cum *Hebræicis*,
sed 9. aliquo modo cum nonnullis *Samaritanorum* characteribus conveniunt,
12. quorum, ut & *Græcorum* non expertem fuisse repertorem earum, 14. vel nu-
meri ostendunt. 15. *Antiqua* sunt literæ; sed 17. non omnes simul repertæ;
18. argumento literæ P. quâ destituti fuerunt, 20. ut & nostri *Germani* olim
22. *Amharici* characteres. 24. *Fabula* de *Suriano* & *sancto* characterē apud Æ-
thiopes refutatur.

REm literariam cum sacris plerumque transire supra; 4. 5.
monuimus. Id in plerisq; Europæ nationibus factū
videmus, quæ, cum *Latine Ecclesiæ* nomen darent,
ejus *literas* & vocabula plurima receperunt. Interdum etiam
novæ literę priscas expulerunt, quod veterū *Gothorum* literis
Runicis,^a glifcente Christianismo, contigisse scimus. Ita *Ru-* (1)
theni à Græcâ Ecclesiâ cum sacris acceperunt literaria elementa.
In toto Oriente, & maximâ Africæ parte, cū *Islamismo* inva-
luit lingua & *literatura Arabica*, exactâ Persarum veteri, &
si quæ aliæ Asiaticæ nationes ante Arabes literas habuerunt.
Quamvis enim scriptura, quâ vernaculas nostras calamo
exaramus, à Latinâ vel Græcâ plurimum differre videatur,
dum literæ pro scribentium celeritate & lubitu diversis du-
ctibus ita variantur, ut alii ac rursus alii characteres videri
possint: attamen si veteres, quæque typis imprimuntur, pau-
lo accuratiùs consideres, haud difficulter à priscis Latinis de-
rivare poteris. Eruditorum communis est sententia *Cad-*
mum literas Phœnicum Græcis tradidisse: Græcos Latinis: (2)
hos cæteris Europæis omnibus; primò armis & imperio, de-
inde Religione; quamvis ubique magna appareat differentia.

Mm 3

Etiam

^a) *Runer* in Septentrione vocantur, & adhuc passim in saxia incisæ apparent. Videatur
Ol. V Vormis *Literatura Runica*: & *Lexicon Runicum*, *Hafnia Danorum* impres-
sum.

Etiam inter illas nationes, quæ Arabicis literis utuntur, magna scripturæ diversitas cernitur; non dicam de Persis & Turcis, sed de Mauris & Occidentalibus Africæ nationibus, quarum literas, tametsi origine Arabicas, vix cognoveris.

Quod autem nostras Æthiopicas spectat, in nonnullis 8 nomine quidem: figurâ verò nullatenus cum Hebraicis hodiernis conveniunt, ut si has spectes, dicendum sit, Æthiopes cultum neque sacrum neque profanum ab Israelitarum gente accepisse. At cum Samaritanorum characteribus, quos 9
2,3,46. multi iudiciosissimi viri pro primævis, & genuinis veterum Hebræorum elementis agnoscunt^b, aliqualem convenientiam habere videntur. Tametsi plerasque, nisi valdè distortas & invertas, sibi invicem asmilare non possis. Eos 10
conjectim ob oculos hîc ponemus:

Samar. Æthiop.		Samar. Æthiop.	
Aleph 𐤀.	𐤀: Alf.	Lamed 𐤀.	𐤀: Lavvi.
Beth 𐤁.	𐤁: Bet.	Mem 𐤂.	𐤂: Maj.
Gimel 𐤂.	𐤂: Gaml.	Nun. 𐤃.	𐤃: Nahas.
Daleth 𐤃.	𐤃: Dent.	Samech 𐤄.	𐤄: Saat.
He 𐤄.	𐤄: Haut.	Ain 𐤅.	𐤅: Ain.
Wau 𐤆.	𐤆: Wavv.	Pe 𐤆.	𐤆: Af.
Zajin 𐤇.	𐤇: Zaj.	Tzode 𐤇.	𐤇: Tzadai.
Cheth 𐤈.	𐤈: Hharm.	Kuf 𐤈.	𐤈: Kof.
Teth 𐤉.	𐤉: Tait.	Resh 𐤉.	𐤉: Rus.
Jod 𐤊.	𐤊: Jaman.	Shin 𐤊.	𐤊: Saut.
Caf 𐤋.	𐤋: Caf.	Tau. 𐤋.	𐤋: Tavvi.

Quamquam non certum quoddam Alphabetum Samaritanum secuti sumus; sed ex diversis figuris, quas Clariss. Waltonius in apparatu Bibliorum polyglottorum habet, eas selegimus, quæ nostris Æthiopicis similiores videbantur. Verisimile tamen crediderim, autorem literarum Æthiopicarum (quem hucusque incompertum habeo) & literarum illarum antiquarum, & Græcarum veterum cognitionem aliquam habuisse; at eas non, veluti manu traditas, in certum sacrorum usum accepisse, sed ex ingenio suo ad usum linguæ Æthiopicæ, recipiendis vocalium notis, formasse & ordinavisse. Id enim alius ordo: alia punctorum lectionis que ratio, contra Orientalium morem, à sinistra ad dextram denique Græci numerorum characteres satis indicant; ut ex tabulâ hîc adjectâ videre est. Pervetustas autem esse ex eo liquet, quod characteres diversi eundem valorem habeant; veluti U: 𐤀: & 𐤂: H. simplex: 𐤃: & 𐤄: S. purum & sibilans: 𐤀: & 𐤅: A nudum: 𐤇: & 𐤈: Tz. Æthiopicum. Quæ sono hodie non

b) Walton in apparatu Biblior. Polyglott. Proleg. III. §. 29. & seqq.

c) P. II. de Nummis & c. in supplem. p. 38.

non differunt, & ideo ab Habessinīs in scribendo ferè promiscuè usurpantur. Olim autem differenter sonuisse puto; quia non probabile videtur, repertorem uni sonò duas vel tres figuras accommodare voluisse. Deinde non simul, neque eodem tempore repertæ fuerunt. Nam ꝑ Græcorum vel P. Latinorum, Æthiopes, æquè ac reliquæ cognatæ Orientales linguæ, olim non habuerunt, sed pro eo, vel peregrino suo & *Pait*, ut & *Ἰωάννης*: & *Ἰωάννης*: *Petrus*, *Paulus*, vel litera *Π*: *B.* motu Arabum usi fuerunt; hi enim dicunt & scribunt *بطرس* *Be-trus*, *بولس* *Baulus*, *ابراهيم* *Ibraxis*, *Παύλος*, *Praxis* (scil. Apostolorum.)

Quinetiam prisci Germani literam P. caruerunt: Quare in peregrinis vocabulis, nisi quodam usi, F. simul protulerunt, ut: Papa *Pfaff*. Palus *Pfaal*. Pavo *Pfau*.

Pepo *Pfeben*. Pondo *Pfund*. Præbenda *Pfründ*. & innumera alia: vel *B.* pro *P.* usurparunt, ut *Babenberg* hodie *Bamberg* pro *Papenberg* / *Papæburgum*: *Bapst* ex Græco

Tandem Habessini & literam *T*: *Pa* receperunt, & ultimo loco elementis suis addiderunt. Postquam verò *Amharica* lingua vernaculæ locum occupavit, septem novi characteres addendi fuerunt, quibus vocabula hujus dialecti fortè occurrentia exprimerentur; de quibus in rudimentis illius linguæ pluribus agemus. Præter has nullas alias, neque in libris sacris, neque profanis, habent literas. Liber conciliorum, ante 240. annos scriptus, quem Romæ extare diximus, nullum alium characterem habet; ut planè mirari cogar, quid boni illi sacerdotes Habessini Romæ degentes, homines alias ignorantissimi, *P. Athanasio Kirchero* de duplici characterē fabulati fuerint: *Antiquo Suriano, & sancto Sacerdotes & doctiores usos: hoc autem nostro vulgari & communi in hunc diem omnes Habessinos promiscuè uti.* Vbi autem extant tales Æthiopici libri characterē Suriano sive Chaldaico scripti? Quando, & cur libri sacri nostro vulgari characterē scribi coeperunt? Nihil tale certe ab ullo probato viro aliàs dictum vel scriptum reperitur.

d) Multi docti viri Dagesh lene pro invento Masorethico habent; aliàs enim LXX. interpretēs, qui & ipsi Judæi fuerunt, *Π* Hebræorum initiale, quod nunc *Pe* pronunciamus, per *π*, & non per *φ* enunciaissent in vocibus *Παύλος*, *Παύλος* & innumeris aliis, quæ Judæi hodie pronunciant *Peleg*, *Par-oh*, & ita porro.

e) In Prod. Copto, cap. III. p. 47.

CAP. II.

De Libris & Eruditione

Æthiopum.

1. Libri non sacri Æthiop. recensentur. 6. *Studia* qualia. 7. Leges scriptæ nullæ. 8. Misera *medendi* ratio, 12. etiam cum *Re* agrotat. 15. Nec melior *Philosophia* peritia. 16. De mixtura *elementorum* in corpore humano. 23. Duas *animas* asserunt. 30. In *Mathesi* aut absurdi sunt, aut rudes. 35. *Poesin* amant, sed *sacram* tantum, 38. quæ tota *Rythmica*. 39. Genera varia. 40. *Anigmata* & *proverbia*. 41. *Lingua Latina* cupidi sunt: sed 42. *Patres* eam docere noluerunt. 45. *Arabica* frequens est apud illos. 49. Epistolaris *stylus*.

PRæter libros sacros paucos alios habent. Vana enim profus sunt, quæ de Bibliothecâ X. millium voluminum Jac. Barattinugatur. Pauci nobis innotuerunt, videlicet: 2, 3, 30. ስብረት ገላት: *Gloria Regum*. De quo in præcedentibus egimus. Nescio an sit ille, de quo P. *Tellezius* scribit, quod summæ apud Habesinos sit autoritatis, & alterum quasi Evangelium: eumque in Basilicâ Axumensi asservari. In eo historia Reginæ Sabæ, aliæque plures leguntur, ab Habesinis fide dignissimæ judicatæ. Alu. c. 37.

ግሪግ: ታሪክ: *Chronicon*. Allegatur à Rege *Claudio* in confessione Fidei suæ.

ግሪግ: ፍልስፍና: *Liber Philosophia*. Æstimatur in Æthiopia.

ግሪግ: ስብረት ገላት: *Scala*, Vocabularium, de quo supra. In eo vocabula difficiliora Amharicè vel Arabicè, sed infelicissimè & sepè perversè exponuntur; ut exemplum sequens de gemmis docet; Gregorius id mihi misit: 1, 15, 34.

ሆሮላድ: ስብረት ገላት: ግሪግ: *Jaspis* in Pentateucho & Apocalypsi. Arabicè est يشب Color ejus albus est & ruber.

ሆሮላድ: ስብረት ገላት: ግሪግ: *Sapphirus* in Pentateucho & Apocalypsi. Arab. عقيق Color ejus est instar prunæ.

Carbunculum, quem hodie Rubinum vocant, Intellexit. Plura in Commentario nostro dabimus.

Nulla,

Virretæ visum non fuit operæ pretium, tam modestè mentiri: Celeberrimas Bibliothecas, ait, quotquot unquam famam habuerint, nihili esse respectu Bibliothecæ Presbyteri Johannjs. Libros esse innumerabiles & non habere numerum (sic loquitur) pulcherrimè compactos & ornatisimos. Multos Patriarcharum, Salomonis &c. nomina præ se ferre. Exploditur à Nic. Godign. L.I. c. 17. Et tamen *F. Xesius*, qui de Bibliothecis novissimè scripsit, id refert pag. 141. in edit. Paris, 1680. Idem p. 126. ait: In Bibliotheca Cancellarij Seguerii plures quàm in ullâ aliâ Bibliothecâ Æthiopicâ dari Libros Æthiopicos.

Nulla, præter eruditæ suæ linguæ rerumque sacrarum, studia tractant. Plerique satis habent, si legere & scribere sciant; idque vel parentes liberòs suos docent: vel monachi mercede conducti. Nullas leges scriptas habent; consuetudine & moribus majorum jus & fas omne æstimatur: & arbitrio judicis lites pleræque definiuntur.

Medendi ratio apud eos prorsus est deploranda; secundo & curendo homines, ceu equos, curant. Ictero medentur ferro arcuato, & candenti, circa juncturam brachii semicirculum facientes, cui parum gossipii superimponunt, ut humor vitiosus tamdiu destillet, quoadusque in valetudo abiierit. In plurimis morbis quilibet sibi medicus est. Herbas quas à parentibus suis utiles esse cognovit, adhibet. Sunt apud eos qui putant, nihil interesse, an Medicorum & Pharmacopolarum operâ, vel sine eâ moriantur, se interim tam gravibus expensis opus non habere. Si Rex ægrotat, accedunt, quasi per pietatem sciscitantes, *Quid illi doleat? aut quo morbo laboret?* ac si quis eodem morbi genere laboraverit, quò pacto convaluerit, narrat, atq; sic eadem omnibus salubria esse opinantur. Quod si pestis fortè cœperit, deserunt domos atq; villas, ac in montes cum armentis suis se recipiunt, fugâ remedium quærentes. Febrem tertianam torpedine pulce curant, cruciati ineffabili, ut supra retulimus. Vuln- L. II. c. 4.
era myrrhâ sanant, quæ illic est communissima.²

Non quidem adhuc videre mihi contigit *librum Philosophiæ*, quem paulo ante nominavi, sed non valde argutos Philosophos esse, ex disputationibus eorum Theologicis apparuisse, *Tellezius* autor est: Ne Physicæ quidem ullam idoneam peritiâ habent; ut cuique libros eorum legenti palam fit. De mixturâ quatuor elementorum in creatione hominis, ut & de animâ humanâ autor *Organi* sequentia Lect. I. al. 2.
tradit; ex quibus videre est, quo pacto soleant philosophari:

<p> ὁμοιογενῶν ἁπλοῦς </p>	<p> Miraculum fecit Deus, dum creavit patrem nostrum Adamum, & formavit eum ex quatuor elementis. Miscuit elementa, ita tamen ut non discordarent inter se. Primum cum secundo, & tertium cum quarto: miscuit humidum cum arido, & calidum cum frigido: in- </p>
---	--

N n

visti.

g) Epist. Alph. Mend. ad B. Tellez

LC:: HΛ P T Z A P: O N A: H
P T Z A P: O H P T Z A P: O N
A: H Λ P T Z A P: N A A T: Z
N Z: A O H P T Z A P: O N A A
T: A O H Λ P T Z A P: W A N
T: Z N Z: A O P O N: O A A
P: A O C O N: W A N T: Z N
Z: A O H P T Z A P: O A A P:
A O H Λ P T Z A P: W A N T:
Z N Z: A O P Z C: O A A P:
A O O U P: A A O Z: Z P P:
Z N: H P Z P C: X C A: O A N T
Z P Z: A A H Z U: A O T: N O
M A P V: O T O: A A O Z: O V
N: N O: A P N A: A A N T: T
A O N: O A Z N O: H A Z N A:
T N M T: O Z A N: H A O Z N
U: Z C A: O N T: Z P: O Z N
P: Z A O: O H P T A O N: N N
O: T O: P P N T: A Z T: Z C
A: O N T: Z P: A A P O: O Z A
N: A P O T: O N Z A N: A P O T:
O N A Z T H: A T O O T: Z C N:
O N A: W A: A N O: A O A
Z U: A A Z H A N O C: O Z A:
T T N A T: O N A: W A: N N
O: P O: A Z H A Z: O O Z Z A:
A T C C U O: A A A: P P T
A N O: W A N O: O A Z C N N
O N: A P N A: P T A T: O H
P O N: A T P T A: Z C N: N A Z
T: P O: Z C N T: P O: A N O:
B Z C T T: U A P: Z N: N O A:
A A T: O Z A N: A P O T: H O
O A T: A O A Z U: A A Z H A N
O C: O A T T Z A P: O N A: A
O P V: O A T O O T Y: O A A T
O: P O: Z C N T: P A T: A O M
O P V: O P A T T: O P T T: O N
A Z T H: P O: A A Z H A N O C:
A T N A O: O N A: P O: A N
O: P O: Z C N T N O: O O P:
N T N: A A Z H A N O C: O

Gen. 2, 7

Matth. 10
28.

Gen. 9, 4

visibile cum visibili, palpabile cum
impalpabili: duo fecit ex palpabili,
Et duo ex impalpabili. Tria fecit
ex arido, Et unum ex humido: tria
fecit ex visibili, Et unum ex in-visibi-
li: tria fecit ex frigido, Et unum ex
calido. Noverat Architectus ubi
constituendum esset penetrabile, Et
fundavit angulos domus in qua-
tuor elementis. Cumque scrivisset,
quod fictile se movere non posset,
neque loqui sine mixtione spiritus
ex illo profecti. Ideo inflavit in fa-
ciem eius, Et fecit ipsum rationa-
lem Et moventem se. Quemadmo-
dum dicit sancta Lex: Inspiravit in
faciem Adami spiraculum vitæ, &
factus est homo per spiritum vitæ.
Propterea non moritur anima
cum corpore, quoniam ex ore Do-
mini egressa, mixta fuit cum cor-
pore. Quemadmodum dicit Do-
minus noster in Evangelio: Ne ti-
meatis illos qui interficiunt cor-
pus, animam autem non possunt
interficere. Quod autem dixit:
Non occides animam; de anima
sensitiva dixit, quoniam duæ ani-
mæ sunt in homine, una est spiritus
vitæ, qui egressus est ex ore Dei, nec
numeratur inter elementa: nec mo-
ritur unquam: altera autem est
sanguis corporis (i. e. anima sensi-
tiva quæ (ortum suum habet) ex
elementis, atque illa mortalis est.
Quam ob rem dixit Deus: ne com-
edatis carnem cum sanguine; quo-
niam sanguis animam sensitivam
efficit. At columna domus Dei spi-
ritus

h) N O Z Z N: A P O T: in Miss. non aliter legitur. N: autem significat Per; causam; Quali vigore hujus spiritus vitalis homo factus fuerit

14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

ritus vitæ est. *Postquam verò exiit spiritus vitæ corpus fit cadauer.* Propterea Lex immundum pronunciauit cadauer, quoniam ex eo egressus est spiritus vitæ. Apud nos autem corpus ex anime Christianum mundum est, quoniam commixtum fuit corpus humanum sanguine diuinitatis. Gratia quoque baptismi non discedit ab illo. Et de cadauere corporis Filii Virginis dixit David: Abjecerunt fratrem suum sicut cadauer immundum. *Hoc est: Nesciuerunt quod sanctus esset. Quoniam fratres ejus erant Judæi, respectu matris ejus. Statutum autem illorum in lege erat, immundum judicare cadauer.*

§ Mirum est Habessinios, qui duas in Christo naturas, in unâ hypostasi realiter unitas, intelligere non possunt: duas in homine animas animo concipere posse. Mirum verò non est, si consideres dari etiam aliquos, qui tres in homine animas fingant, cum plures fingere possent, si unamquamque facultatem animalem pro anima habere velint.

Verùm enim verò, hæc atque alia talia interpretationem & excusationem admittunt; at quæ de *systemate mundi* & astrorum motu vulgus credit, ea prorsus absurda & indigna relatu sunt. *Tellurem globum rotundum esse, & in medio aëris liberè suspendi, pro insigni fabula habent.* Quid dicturos putas? si *planetæ animalia* esse, & loco solis semper stantis, vastissimum cœli spacium volutando se perambulare docueris: & *antipodium* pedes nostris obversos asseveraveris. Certè illos in cœlum necessariò cæsuros jurabunt. In quo tamen simplicitatem illorum non irriseris, quia & nonnulli Sancti Patres, graves viri, antipodes negaverunt. *Solere* autem per fenestram quandam abire & redire, dum occidit vel oritur, simplicissimi mortalium somniant. Quâ verò viâ *subtus terram transeat*, solliciti non sunt. Sapientiores tamen in eo videri possunt Muhammede, divino illo scilicet Musli-

Nn 2. morum

i) Versus hic in Codicibus nostris non reperitur, olim autem in Codicibus Græcis & Latinis extitisse Ambrosius testatur. Vide Flam. Nobilii not. ad hunc locum.

simplicioribus imponant. Exemplum in Grammaticâ nostrâ dedimus, & in Comment. rursus dabimus: ut & quomodo Cophitica Æthiopicis literis scribantur. Epistolas privati (10) raro scribunt; nec rationem mittendi sciunt. Si quis verò scribere velit, ad scribam regionis suæ, qui ጸሐፊ: ሀገር: vocatur, abit, & pro mercedē certâ epistolam sibi componi curat. Quo pacto verò eas exarare soleant, ex epistolis Gregorii ad me datis liquet. Earum diversa sunt exordia, in his enim (11) præcipuum ornamentum ponunt, ut ferè cæteri orientales; quia tantò pulchrior censetur epistola, quantò pulchrius fuerit exordium.

CAP. III.

De nominibus hominum apud Habessinios usitatis.

1. Nomina propria significativa sunt, 2. non appellativè exponenda. 3. Plerumque à sacris vocabulis desumpta, Trinitatis &c. 4. Christi: 5. Mariæ &c. 7. Ethnica detestantur. 9. Fœminarum nomina. 10. Cum Arabicis communia. 11. Quædam peculiaria.

Nativa Habessinorum tam virorum quam fœminarum nomina, quæ non cum cultu sacro ex Hebræâ vel Græcâ linguâ: aut à Coptis vel Arabibus ad eos venerunt, veluti ጳጳተ: David: ሆቀብ: Jacobus: ጳጳጾርብ: Andreas: ጌዕዮርብ: Theodorus: ገርገርብ: Gregorius, significativa sunt omnia. 1. Igitur si fortè pro appellativis accipias, sensum mirè turbare (12) atque confundere possunt. Quamobrem operæ pretium existimavimus nonnulla hîc exponere, ex quibus reliqua facile conjici poterunt. Quæ articulum ስ: notam Genitivi, præmissum habent, ea vel devotionem, vel subjectionem aliquam denotant, ut:

ዘሠላጅ:	Zaslasse, Trinitatis; scilicet subjectus, vel S.S. Trinitati devotus.	
ዘርስቶስ:	Zachristos. Christi; h. e. Christo devotus.	
ዘወልዳ: ዐርዮ:	Zawalda Marjam, Filii Mariæ	} famulus
vel
addictus.
ዘዐርዮ:	Za Mariam Mariæ	
ዘገንገል:	Zadenghel, Virginis	
ዘዐንጾል:	Za Michael Michael	
ተሰለ: ሠላጅ:	Planta Trinitatis	

4. Sat multa cum nomine Christi componuntur, ut:

Nn 3 ገብጊ:

1) Quædam etiam mirè corruerunt; ex. gr. ሩጳዮ: Naod est Græcum ἀνά. Jud. 3. 15. quod est ex Hebræo ገገገ. Æthiopes verò ጥዕና ለገገገ audientes vel legentes, N. articuli, nomini ipsi præfixerunt.

ገብረ:	} ስርዓተ-ቤተ-መጻግ: } vel Filii nat' ስርዓተ-መጻግ.	Gabra-Christos	Servus Christi m	
ሠሕላ:		Suala-Christos	Imago Christi	
ጸጋ:		vel Tzaga-Christos	Gratia Christi n	
አገላ:		ግልጽ:	Acala-Christos	Substantia Christi
ተገሠአ:		Tenfa-Christos	Resurrexit Christus	

Que in sermone contractè pronunciantur; nempe *Gabraaxòs, Seelaxòs Tzagaxòs, Acalaxòs, Tanfaaxòs.*

Vt & cum nomine *Marià* vel *Virginis*, ut:

ሀብተ:	} ግርዖን: } Maria vel Virginia	Habra-Mariam	Donum
ተሰለ:		Tecla-Mariam	Planta
ግሪዳግግ:		vel ግሪዳግግ: } Mabrzena Mariam	Depositum
ላሕን:		ገረግግ: } Lauca-Mariam	Famulus
ግጸረ:		Atzfa-Mariam	Tunica
ሠርጸ:	Serza Denghd	Germen	

Vel cum aliis sacris nominibus, ut:

ጸጋ: ዘአብ:	Tzaga-zaab	Gratia patris.
ፍቅር: አገዛእ:	Fikur-Egzi-	Dilectus Domini.
እየሱስ: ግሌ:	Jesus-Moa	Jesus vicit.
ስቆላ: ግህዳ:	Kyfla-Wahed	Portio unici sc. Filii Dei.
ሀግዳ: ጸጋግ:	Amda-tzejon	Columna Sionis.
ተስፋ: ጸጋግ:	Tesfa-tzejon	Spes Sionis.
ዘርአ: ግህዳ:	Zer-a-Jacob	Semen Jacobi.
ዘርላ: ግህዳ:	Zer-a-Johans	Semen Johannis.
በጌዳላ: ሠላሳ:	Babaila-Selus	Virtute Trini.
በጌዳላ: ግህዳ:	Babaila-Micael	Virtute Michaëlis.

Quippe non putant decere Christianos Ethnicorum nomina 7
liberis suis imponere. Eos enim nominis, quod illis cum aliis
sanctis aut claris viris commune est, & exinde officii & mu-
neris sui commonefaciendos esse. Nomen etiam Homodei, 8
Italibus notum, ስቆላ: ግህዳ: Seb-Waamlac, i. e. *Homo &*
Deus hinc reperitur.

Fœminarum nomina sunt:

ግልጽ: ግህዳ:	Malacotavit	Divina.
ግሪዳግግ: ግህዳ:	Wangelavit	Evangelica.
እግዳ: ስርዓተ-መጻግ:	Amataxos	Ancilla Christi.
ግሪዳግግ: ግህዳ:	Romana Wark	Malum punicum aureum.

Cum Arabibus & Cophitis multa quoque communia ha- 10
bent nomina, ut:

بازان ግህዳ:	Bazenus.
أبرهة አብርሃ:	Abreha.
أصبهات ለጸብሃ:	Atzbeha.

Dantur tamen & peculiaris quaedam, ut ስህንጃ: *Susnejos*, 11
Susneus. Quod autores mirè corrumpunt *Sacinos, Socignos*.
scribentes.

m) ግሪዳግግ: ግህዳ: Abd'-elmesih, ጸጋግ ግህዳ.

n) Nisi secundum Amharicam significationem exponere velis *Donum Christi* & ጸጋ:
ዘአብ: Tzaga-zaab. *Donum patris*, quod melius quadrare videtur.

CAP. IV.

*De re domesticâ Habessinorum, matrimo-
nis, victu, amictu, habitatione & sepultura.*

1. *Matrimonia* Christiana. 2. *Polygamia* legibus civilibus licita, Ecclesiasticis non. 4. *Divortia*. 5. *Ritus nuptiales* & ex *Alvarezio*. 7. *Benedictio* sacerdotalis. 8. *Victus caro bubula cruda vel semicocta*. 10. *herbaeque à bobus semidigeste*. 12. *Panis qualis?* 13. *Pecunaria*. 14. *Butyri* conficiendi: 15. & *molendi* modus difficilis. 16. *Vestium* lotura. 17. *Potus* post cibum. 18. *Hydromeli*: 19. *Zythum*. 20. *Vestitus* tenuis. 21. *Mira parsimonia*. 22. *Nuditati* assueti. 23. *Capillos* 24. *erispant & butyro* unguunt. 26. *Domicilia* villa. 27. *Domus Regia*. 28. *Mos* lugendi mortuos. 29. *Sepultura Regia* ejusque pompa.

Matrimonia Christiano more contrahunt Habessini cum singulis uxoribus. Plures ducere nullâ quidem lege civili prohibentur, id tamen poenis ecclesiasticis coercentur; quia Christianorum institutis, sacrisque canonibus adversatur. Propterea polygamos à sacra cœnâ arceri diximus. 3, 6, 100. In ea autem sunt opinione, quicquid Rempublicam aut privatorum securitatem non lædat, nec secularibus poenis vindicandum esse. Neque etiam in divortis faciendis scrupulosi sunt; ducendis dimittendisque uxoribus, pari facilitate; neq; aliam morum partem magis reprehendit *Tellez*: *L. I. 16.* & quod Patres Societatis id Habessinibus indulgere noluerint, *V. 35. & 39.* inter causas defectionis à Romanâ Religione refert, ut supra 3, 11, 64. diximus.

Ritus nuptiarum tradere, non est pro dignitate hujus operis: nec iidem in omnibus provinciis sunt. Quos *Alvarez* recenset, nimirum ubi *genialis torus* ante domus fores statutus à tribus Presbyteris, Hallelujâ concinentibus, circumitur: ubi sponzorū abscissi *cincinmi* commutantur, & similia: *Gregorius* prorsus ignorabat, & fortassis in Tigrâ tantum usitatos fuisse, dicebat. Scias tamen benedictionem sacerdotalem ad perfectionem matrimonii inter omnes requiri.

Victus illis non tantum vilis & exilis est, sed etiam ab usu nostro alienissimus; cruda enim vel semicocta carne bubulâ avidè vescuntur. Exemplum refert *Franciscus Alvarez* de Præfecto *Hangotæ* (*Angot-Ras*) qui ejusmodi *dapi- bus* excepit *Rodericum Limæum Lusitanicum* Legatum, sed valde nauseantem. Quippe pro condimento additur fel; *Id. B. T. P.* tam corruptus est illorum gustus, ut illis sapiat tanquam mel. 42. Pejus adhuc est quod è ventribus boum mactatorum *herbas*

L.IV.c.4. HERBÆ SEMIDIG. BUTYRI CONFICIENDI & MOLENDI RATIO. POTVS.

comesas & *semidigestas* pipere quidē & sale probè conditas, tanquam præstantissimum sinapi appetunt; (ne in mortario ¹¹ contundere opus habeant) quasi herbæ salubres à bobus Æthiopicis melius quàm ab hominibus cognoscerentur. Tale ¹² *minutal*, quod illis appetitum, nobis nauseam movet, nemo nostrum illis facile invidet. Pane subcineritio ut plurimum utuntur, tenti, in modum placentarum, *Apas* vocant; de quibus supra egimus.

2, 12, 9.

3, 10, 5.

Nationes aliquas diximus solâ re pecuariâ victitare. Pe-¹³ (13) cudes ut multarum antiquarum gentium, solæ illarum opes suat; hinc victus & amictus, carnem earum edunt & lac bibunt. Scenicus ille Rex Jacobus, in abstrusis montium recessibus latens, tres vel quatuor capras, tanquam culinam & cellam aliquam vivam, secum habuit. *Butyrum* & *caseum* ¹⁴ optimum, ubi temperatus est aër, conficere possunt; quò calidiores regiones alias carent, quia ob æstum difficulter congelatur. Verùm idoneis vasis destituti, non nisi magno labore cogunt, quippe in labro patulo lac tamdiu quatiunt, donec in butyrum coaguletur. Ita & *molendi modus* illis est difficil-¹⁵ limus & laboriosissimus; catinum enim habent, cui grana (14) imponuntur, metam verò manibus tamdiu versant, quoad grana comminuantur, (ex quo datio veterum in pistrinum intelligi potest) postea cribrant atque pinsunt panem: idque propriæ feminarum & ancillarum est officium, ad eò ut etiam (15) feros ad id cogere non possis. Viri contra vestes lavant coriaceas, vel etiam gossipinas, ubi eas habent, lineæ ferè deficient; alias pellibus plerumque tecti sunt.

Potus illis lautior est, epularum omnium complemen-¹⁷ (16) tum. Id enim peculiare cum multis veterum habent, ut re-^{B.T.p.42,b.} motis demum mensis bibant; *plantandum prius quàm irrigandum esse* dicentes; more calidiori climati vix convenienti, & Germanis nostris minimè placituro, qui madida potu fercula magis amant. Potant autem in hilaritatem & confabulationes effusi, quæ non citius quàm potus finiuntur. *Hy-*¹⁸ *dromeli* optimum conficiunt, ob copiam mellis, quod in Habesiniâ abundare diximus, instar vini inebriat, illi *ἄρ*: *Tzed* vocant. Sunt etiam qui pro familiâ vilis faciant, quinque vel sex aquæ partibus unam mellis miscentes. Ad hæc è¹⁹ frugibus potum excogitaverunt: vel ab Ægyptiis facere didicerunt, *ἄγ*: vocant. *Zythum* rectius dixeris, quàm *cerevisiam*

visam, quia sine lupulo coquitur. Propterea non durat. Alba est & dulcis: Saxonicæ, quam *Brenyan* appellant, similis; cerevisia verò nostra paulò amarior Gregorio videbatur. *Vestitus* non minus tenuis est; soli Principes viri sericis sive bombycinis utuntur: Clerici, aliiq; opulentiores gossipinis. Pauperiores seminudi, vel pellibus tecti, vix verenda operiunt; quod & apud nobiles & sacerdotes sæpe usu venit. At sine subligaculo in templum vel sanctuarium prodire, sanè inde-⁽¹⁸⁾corum: Europæis autem scandalosum est. Nobiles tamen gestant femoralia, vel potiùs braccas, ad talos usque demissas; sed mirâ parsimoniâ, cujus etiam Regem non pudet. ^{B.T.I, 15.} Nam ad genua usque, quatenus videlicet tunicâ teguntur, lineæ vel vilioris telæ sunt: inferiùs verò, quatenus conspiciuntur, ex serico vel holoserico, Damascenâ, aliâve preciosâ veste fiunt: nec curant, quòd, dum sedent, vel equos conscendunt, vilior appareat. Ob teporem aëris, maximè verò ob paupertatem pueri puellæque ad pubertatem usque nudi incedunt: ita nuditati assueti, postea adultiores facti pudori minus consulunt. Quantum verò vestium cultui decedit, tantum capillorum ornatu supplere conantur, ut meritò dicere possis, annus est priusquam peccant & comant se. Non crispant solùm comam, quibus ea, quod rarum, rector est, sed unguunt etiam; non certè balsamis, aut ambrae moscive oleis, sed butyro: non considerantes, quòd, qui ob fœtorem nasum avertere coguntur, tam pulchrè nitentes capillos contemplari non possint. Ne verò tam nitida, tamque elegans *caesaries* noctu perturbetur, aut comprimatur, raro scilicet artificio, furcæ, cervicalis loco, collum inferunt, ut caput liberè pendeat. sic vanitatem quieti anteponunt.

6 Haud minor paupertas in habitationibus eorum visitur. Castrenses omnes (ut supra memoravimus) vel sub tentoriis vivunt: vel in stativis ex maceriâ & arundinibus mapalia construunt tumultuaria, quæ argillâ vel limo oblinunt, & stramine vel ulvâ tegunt, eaque motis castris relinquunt. levi damno, ubique obviâ materiâ. Non multò meliores sunt villæ, vix contra irruptionem bestiarum tutæ. Cafri ferarum more sub dio agunt; ubi nox eos manere coëgit. At Regum ^{B.T.I, 22. in fin.} domus duum generum sunt, longiores *ἡσάλα*: *Sakalâ*: at rotundæ, si paulò grandiores sint, *ἡτῶν*: *Domus Regis* vocantur.

O o

Mor.

o) Tellez malè *Behet-Nugū*, cum Beta. Negus pronunciandum sit.

Mortuos suos lugent flebili planè modò; pectus atque²⁸ os pulsant. Auditâ alicujus clari viri, vel boni amici morte, illicò humi procumbunt, caput solo graviter affligentes. Funus Susnei paucis referre operæ pretium videtur; ut, quo²⁹ pacto Reges Habessinorum sepeliri soleant, cognoscatur. Corpus pretiosa veste involutum & coniectum è Dancazâ, ubi tunc castra erant, in templum, cui Ganeta-Jesus nomen, efferebatur. Lectum præibant signa atque vexilla, non versa,³⁰ ut apud nos, sed erecta: nullisque figuris aut symbolis ornata, sed coloribus tantùm variegata. Audiebantur tympana pulsu lento & tristi. Deinde tres equi ex optimis, quos equitare solebat, magnificè instructi: & tanquam in solenni aliquo festo phalerati, ducebantur. Postea pueri nobiles, habitum³¹ ejus, & insigni regia, nempe coronam, cingulum, gladium, hastam, clypeum &c. gestantes: eaque per vices inter se permutantes, spectatores ad luctum & lachrymas provocare studebant. Ipsa Regina huic fini coronam mariti in capite suo sat longo spatio portavit. Ipsa, Filiæ, foeminæ atque vir-³² gines nobiles, resectis capillis, in mulis: Filius successor cum fratribus & reliquis aulicis, in equis equitantes, aut pedibus incedentes sequebantur. Omnes raso capite, & pannosis aut detritis indumentis, loco pullæ vestis, induti. Nulla funalia neque faces per viam collucebant: nec candelæ in templo ardebant: nec quidquam in eo audiebatur, præter ploratus & lamenta, donec corpus tumulo inferretur. Solummodò monachi nonnulli, prope valvas stantes, Psalmos aliquot Davidis legebant. Postridie Dancazam reversi sunt; quâ visâ de-³³ nuò ordinata fuit pompa: feretrum vacuum reportatum: & juxta illud eques, Imperatoris habitu & ornatu: quem præcedebat alius, galeâ & hastâ, in equo phaleris insigni, armatus. Illic cohortes aliquot militum cum armis obviam vene-³⁴ runt, conclamationibus & ejulationibus acerbis dolorem suum testantes. Primores Regni, aulæque proceres tentorium novi Regis ingressi, gemitus atque lamenta resumerunt: ac tandem gratulationibus & votis pro felici regimine & prospero rerum successu actum hunc finiverunt.

CAP. V.

De artibus mechanicis, & opificiis.

1. *Opifices* ferè nulli. 2. *Judæi* textores sunt & fabri. 4. Nullæ opificum societates.
 6. *Tubicinum* & *Buccinatorum* certæ sunt familiæ. 7. *Architectura* olim cognita:
 8. nunc

8. nunc oblivioni tradita. 10. *Comparatio cum veteribus Germanis.* 12. *Templa & Collegia à Patribus Societatis exstructa, &* 13. *inprimis palatium Regis more Europæo, admirationi fuere.* 15. *Cupidi sunt bonarum artium.* 17. *Quid Rex Æthiopiæ potissimum desideret.*

1 Sed nullâ re magis opus habent : & nullâ magis carent, 2
 3 Quàm opificiis ; adeoque tot commodis vitæ humanæ de-
 4 stituuntur, quot nos abundamus artibus. Judæi ferè soli
 5 texturam xylini exercent : præterea hastas & alia hujuscemo-
 6 di ferramenta fabricant ; optimi enim fabri ferrarii sunt. invi-
 7 sum alias Habesfinis opificum genus & probrosum. ^p causa
 8 in incerto. Cæterùm quilibet sibi ipsi necessaria parat, sive
 9 domesticorum, sive mancipiorum ministerio ; quod in tam
 10 paupere hujus gentis œconomiâ facile est. Magnates autem
 11 servos habent ad necessaria paranda idoneos. Nullæ igitur
 12 opificum societates hîc dantur, quæ in nostris Rebus publi-
 13 cis tam frequentes sùnt : legesque in suum alumnorumque
 14 suorum magis, quàm in Reipublicæ commodum faciunt.
 15 Peritorum enim & imperitorum, æquorum & iniquorum
 16 apud nos eadem est conditio ; quia iisdem legibus constri-
 17 guntur : & veluti monopolium quoddam artis suæ exer-
 18 cent, ut in illorum dititione sint reliqui cives, & legibus illo-
 19 rum quasi parere cogantur. At in Habessiniâ, quam quisque
 20 artem exercet, eam liberos suos docet : Tubicines & Buccina-
 21 tores semper ejusdem familiæ sunt, suamque ibi regionem ^{1,3,13.}
 22 & certas sedes habent. Architectura olim satis nota fuit,
 23 ut ex ruinis urbis Axumæ, & magnificorum templorum è vi-
 24 vis faxis excavatorum structuris apparet, de quibus ante hac ^{2,5,10.}
 25 dictum ; at translato ad Amharenfès Imperiò exolevit. Re-
 26 ges enim desertâ Axumâ, per crebra & longinqua itinera cã-
 27 stris assueti, sub tentoriis vivere maluerunt. Post Adelenfia ^{2,13,1.}
 28 bella, & Gallanorum irruptiones, Habessini omnium ferè
 29 bonarum artium obliti, cavernas & speluncas montium ma-
 30 gis, quàm splendida ædificia cogitaverunt. Planè igitur in ^{3,6,49.}
 31 Habessinos quadrant, quæ *Tacitus* olim de nostris Germanis ^{Germ. 6.16.}

32 scripsit, cujus verba hûc applicabimus : *Nullas Habessinorum*
populis urbes habitari satis notum est, ne pati quidem inter se
junctas sedes. Colunt discreti atque diversi, ut fons, ut cam-
pus, ut nemus placuit. Vicos locant non in nostrum morem,
connexis & coherentibus ædificiis, suam quisque domum spa-
tio circumdat, sive adversus casus ignis remedium, sive in sci-
 33 tia

p) Gregorius id affirmabat subridens, & aiebat : *Simplicem plebem fabros ferrarios odise tanquam ignispices & alumnos inferni.*

tiâ edificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut regularum usus, materiâ ad omnia utuntur informi, & citra speciem aut delectationem. At Patres Societatis, collegia sua Europæa animo agitantés, Architectum ex Indiâ secum adduxerunt: & repertâ calce, tot seculis Habessinîs ignota, ex cæmentis templa & collegia ædificare cœperunt, eaq; muro circumdederunt, stupentibus miseris Habessinîs atque verentibus, ne in arces atque castella inexpugnabilia excrescerent. Sed summam admirationem iniecit Palatium Regi ædificatum; cujus præcipuus artifex fuit P. Petrus Pays, architectus & opifex æquè sedulus, qui non solum totum opus rexit, sed ipse manum admovit, & opifices opus suum facere docuit. Sic palatium extructum fuit; ad quod visendum omnis generis mortales è longinquis oris advolaverunt. Magnum autem desiderium Habessinîs habere opificiorum, ad pacis & belli usus, constat ex epistola Davidis ad Johannem III. Lusitanix Regem, quâ petit: *Typographos, armorum & gladiorum fabricatores: Architectos, Fabros lignarios: Medicos & Chirurgos: Aurifabros, Metallarios, & Tegularios. Gemmarios* non petit, indicio quod lapillos Abassia non haberet. Et Gregorius ab Ernestô Saxonix Duce p. m. interrogatus: *quid Rex Habessinîa è rebus Europaorum potissimum exoptaret?* ΩΝΩ: respondit, i. e. *artes & opificia*; satis intelligens, neque mercaturam, neque alias bonas artes commodè coli & exerceri posse, nisi operâ opificum accedente.

CAP. VI.

De itineribus & profectiõibus Habessinorum, & de ratione itineris in Habessiniam.

1. *Peregrinationes* hodie non ita frequentes, 3. ut olim; 4. ob *Turcas* infestos. 7. *Mulis* colificiuntur itinera. *Vehiculorum*, & 10. *Diversiorum* nullus usus. 11. *Lepidus casus* Romæ inter Habessinîs & cauponem. 16. *Hospitalitas* Habessinorum, 17. aliàs Christianis commendata. 20. *Iter* in Æthiopiã cur periculosum. 22. *Ejus ratio*. 23. *Quæ loca terrâ* transeunda. 28. *Tutius iter* per mare rubrum. 29. *Aliud brevius*, 30. quo *Metropolita* utitur. 31. *Aliud per Oceanum*, 33. & portum *Baylur*. 34. *Zeylanus* intutus. 35. Et multò magis alii.

IN tantâ tamen exoticarum rerum atque artium inopiâ Habessinî extra patriam suam spontè non proficiscuntur; ignorantia peregrinarum linguarum atque regionum; neq; enim

9) Réperitur in Alvarezio & Hispan. Illust. Tom. II. p. 1297.

enim Europæas nationes distinguere possunt: Francos omnes vocant, & religionem Latinam colere autumant. Mercatores tantum Anglos & Hollandos à Lusitanis discernunt. Nec collybi, aut literarum curandarum rationem sciunt. Ad hæc, periculosissimis per tot deserta itineribus, paupertate sua deterrantur. Olim quidem frequenter sacrum iter Hierosolymam, & exinde Romam suscipiebant, cum Mammalucci Ægypto potirentur, quorum regimen æquius, & tutiora eo tempore erant itinera. Nunc *Turcarum avaritiâ* omnia turbantur; Præfecti illorum, homines plerumq; viles atq; sordidi, qui Præfecturas insularum maris Rubri, vel superioris Ægypti ære emerunt, sine ullo juris & æqui sensu, iter facientes vexant, & mercatoribus succum & sanguinem, hirudinum more, exsugunt; nullâ neque successorum suorum, neque insularium aut subjectorum curâ, quamvis commercia planè interirent, & societas humana tolleretur; modò unus omnia, successor nihil adipiscatur. tales Rectores pati coguntur miseri illarum regionum mortales. Rari igitur hodiè sunt Habessini Hierosolymam tendentes; quamvis enim illic à Turcarum exactionibus paulò liberiores sint, ab egestate eò magis vexantur; nam reditus, à priscis Habessinorum Regibus constituti, à Turcis pridem intercepti fuerunt, ut fame mori cogantur, nisi elemosynis quæ modicæ illis in locis sunt, sustententur.

7 Cæterum in Habessiniâ mulis tantum itinera confici supra ^{I, IO, II} diximus. Nec ullum animal, in tot confragosis montibus, hominibus sarcinisque vehendis aptius, ubi nullus carrorum, plaustrorum, carpentorum, aliorumque vehiculorum usus est. Equi ad prælia & decursus equestres ducuntur. Rhedas nostras mirabatur Gregorius. Effedum, quò ille mecum vehabatur, *Βέτ*, Domum vocabat, optans, ut se talis domus in Æthiopiam usque comitaretur. Magnates & opulentiores omne instrumentum domesticum in mulis secum vehunt, ubi nox eos deprehendit, ibi tentoria figunt. Ignis ^{Alv. c. 25.} faciunt absterrendis feris. Pauperes mendicando regiones peragrant. Nulla enim hospitia vel diversoria uspiam dantur. Cauponariæ ignari sunt; ideò res lepida Romæ contigit. Habessini simpliciores, modò ex Oriente appulsi, animi ¹¹ causâ in suburbio deambulabant. Ibi à caupone quodam invitabantur. Illi invitationes non nisi gratuito fieri putantes, hominis hospitalitatem primò mirantur: dein studio pere-

grinarum rerum, & desiderio videndi sui id fieri censes, cauponam ingrediuntur, quicquid apponitur, bono & hilari animo acceptant: tandem abire volentes, compositam orationem, & urbana verba meditantur, quibus unus ex illis, linguæ gnarus, officiosas tam liberali hospiti gratias ageret, eumque multis benedictionibus bearet. Cùm verò caupo orationi parumper auscultasset: neque ullam pecuniæ mentionem fieri audiret, verborum, quantum vis elegantium, pertæsus, *Domini! quis solvit?* interrogat. Illi attonitis similes respondent: *se non suâ sponte cauponam ingressos, sed ab illo, nullâ solutionis mentione factâ, invitatos: illumque, cibos & varia vina apponentem, nihil pecuniæ stipulatum esse, se enim illâ carere.* At ludibrio habiti, pallia pignori relinquere coacti, eaque Pontificis ære redimenda fuerunt, non sine aulicorum irrisu.

Attamen non omnis hospitalitatis Habesini prorsus sunt expertes, quippe in pagis alternis vicibus hospites constituuntur, qui pauperes peregrinantes suscipiant. Et sanè hospitalitatis studium Christianis Apostolicâ doctrinâ summo perepere commendatur, ut exules peregrini: belli, vel aliarum calamitatum causâ patriâ extorres, sustententur. Nec charitati Christianæ defuerunt majores nostri, *Xenodochia* magnifica per Etropam fundantes, atque reditibus amplissimis ditantes; modò ubique legitimè in usus, quibus destinati sunt, administrarentur.

Operæ pretium nobis videtur, itinera hoc loco describere, tam terrestria, quàm maritima, quibus in Æthiopiam venit. Difficillimum autem & molestissimum, plurimisque periculis subjectum est iter terrestre ex Ægypto in Habesiniam; cum ob Turcarum concussiones, ut modo diximus: tum ob vagarum nationum latrocinia, & cœli solique intemperiem; quamvis olim, cum regna & præfecturæ illorum locorum melius essent constitutæ, satis frequentatum fuerit. Dantur tamen adhuc hodie mercatorum *turma* (*casilas* vel *carovanas* vocant) qui, sicut ego accepi, *Cairô* solventes, navibus ad verso Nilo *Monfallotum* vel *Girgaum* usque subvehuntur: dehinc terrestri itinere *Sijut* & sequentia oppida petunt:

Loca.	Itinera diurna.	Loca.	Itinera diurna.
<i>Wach</i>	3.	<i>Sellim</i>	3.
<i>Meks</i>	2.	<i>Moschu</i>	5.
<i>Scheb</i>	3.	<i>Dungala</i>	5.

24 quæ Metropolis Nubiæ cenfetur. Inde in Regnum *Sennar* pergunt, quod Regi Muhammedano paret, Habesfinorum nunc vicino: interdum etiam hoste, ac ideò erga Europæos 2, 18, 21

25 fufpicace. Dungalâ igitur

<i>Kshabi</i>	3.	<i>Helfaje</i>	1.
<i>Korti</i>	5.	<i>Arbatg</i>	3.
<i>Trere</i>	3.	<i>Sennaar</i>	4.
<i>Gerri</i>	1.		

26 *Wachâ* usque in *Sennâram* mercatores, multis in locis mer-^{f.n.23} cium causâ morantes, tres plerumque menses insumere solent, cum tamen in Dromedariis, si nihil sit quod iter remo-
27 retur, longè celerius pergere possis. Ex *Sennara* quatuordecim diebus ad fines Habesfinorum pervenitur. *Tshelga* in-
28 troitus dicitur. Sed tutius & brevius iter est per Mare rubrum, modò rationem cum Turcis agendi scias. Duplex autem iter eò datur; nam *Cairô* vel *Suessum* Maris rubri portum mercatores proficiscuntur: dehinc triremibus vela faciunt versus *Giddam* alium maris illius portum: exinde *Suaqenam*
29 & *Matzuam* petunt: vel, si tam diu in mari hæere nolint, *Cairo Girg&am* tendunt: inde terrestri itinere *Ginnam*, duobus: & *Alcoffir* quatuor diebus perveniunt: quo loco na-
30 vigia dantur, quibus *Giddam*, & ita porrò navigatur. Hâc viâ Metropolitanæ uti solent, sicut fecit *Abdelmesih An. clô* *Ice LXII.* cum quibus tutissima commeandi ratio est, si quis Europæorum in *Abassiam* proficisci voluerit. *Michael Habesfinicus* ad *Turcarum* Imperatorem Legatus, *Thevenotio* dixit: r) *Sesquimensè Guendrâ* in *Suaqenam* insulam: dehinc quadraginta vel quinquaginta diebus *Cairum* terrestri itinere perveniri posse. Sic trimestre iter è castris regiis *Cairum* usque esset. Aliud iter maritimum est per Oceanum circum *Affricam*; sed prius in *Indiâ* alicubi appellere oportet, ut illinc in sinum Arabicum justo tempore navigare possis. Multi hoc iter, utut molestissimum, præferrent; si modò ipsi Habesfini aliquem portum in sua potestate haberent, ne *Turcarum*
32 arbitrio peregrinantes se committere cogarentur. Qui *Moccham* *Arabia* portum pervenêre, in occasiones trajicendi intenti esse possunt: *Matzua* enim è regione sita per oppidum *Arkiko* facili introitum præstat. Nam ex *India* in *Suaqenam* tendentes regredi eâdem viâ in *Matzuam* oportet. Nec malè quis fecerit, qui *Baylurum Dancalesium*,

amicæ

r) Voyage du Levant P. II. c. 68, ubi malè *Gontar* pro *Guender*.

L. IV. c. 7. PORTVS BAYLVR TVTVS: ZEYLANVS NON. ARABES ET ARMENI
 amicæ Habesfinorum gentis, portum tenuerit, nisi quod iter
 in Æthiopiam longius & Gallanorum latrociniis infestius
 est; quos tamen bono sclopetariorum comitatu munitus ti- 34
 mere necesse non habet. Remotior est portus Adelenfium
 Zeyla, & planè intutus, ob ferale odium, quod cum Habes-
 finis exercent, idque capitis sui jacturâ experti sunt duo Pa-
 tres Societatis, quibus iste portus per errorem pro Baylurenfi
 nominatus fuerat. Cæteri meridiem versus siti portus, Me- 35
 linda, Magodosha & alii, ab Abassia remoti nimis sunt. Ad-
 hæc plaga illa indomitis & efferis planè gentibus habitatur,
 quarum Reguli continua inter se bella gerunt: & in peregri-
 nos omnes tanquam in exploratores sæviunt; nec ullus iti-
 neris dux ibi reperitur. Si denique (ut supra retulimus) Le- 6
 gatus Neguçi, cujus aliqua inter vicinas gentes veneratio est,
 auctoritate & literis Regiis munitus, cum P. Antonio Fernan-
 dezio ex mediterraneis ad littorâ Oceani permeare nequivit,
 quis speraverit, aliquem è littorè Oceani ad interiora per in-
 festas gentes penetrare posse?

C A P. VII.

De mercaturâ & mercium permuta- tione in Habessinia.

2. Arabes præcipuè: 3. post eos Armeni mercaturam in Abassia exercent. 4. Permuta-
 tionibus omnia fiunt, 5. Auri; 8. Ferri: & salis fossilis. 10. Merces quæ im-
 portantur: & 11. exportantur.

EX his, quæ modò diximus, facile constat Æthiopes no- 1
 stros mercaturæ quoque expertes esse. Nam qui pere-
 grinas oras non adeunt, lucra aliis cedere necesse habent; ea
 enim suâ spontè non veniunt, sed quærenda sunt. Igitur A- 2
 rabes, qui emporia Maris rubri incolunt, maximè Muham-
 medani per totum Regnum sparsi, mercaturam in hoc regno
 exercent; quia illis ob communia sacra à Turcis & Arabiæ
 regulis liber transitus, per omnes illius Maris portus, conce-
 ditur. (19) Post hos Armenii cultu divino Habessinis ferè con- 3
 formes: & mercandi per orbem terrarum periti, primas ten-
 ent. Hi merces varias important, aurum verò omne expor-
 tant, ut mirum non sit tantâ Æthiopes laborare paupertate.
 Nihil enim neque auri neque argenti introrsum vehitur, sed 4
 mercibus Indicis tantum permutatio fit. Et quia nulla in 5
 Habessinia moneta cuditur, simpliciores & agrestes aurum,
 quod

quod fortè in fluminum arenâ : vel radicibus arborum, & arundinum repererunt, mercatoribus vili pretio concedunt. Nam si bonitatem negat mercator, permutant pro mercibus, quanti possunt, quæstu apud negociatores manente. Peritiores verò & nobiles aurum lapide Lydio, quem semper secum habent, probant, & secundum uncias appendunt, & computant. Æthiopicam $\text{Ⓞ}\text{Ⓢ}\text{7}$: *Vnciam*, Patagonem Hispanicam justî ponderis, sive Imperialem nostrum Dalerum pondere æquare, dicebat Gregorius. Igitur permutatio in Habessinîâ frequentior est quàm emtio & venditio, quæ nonnunquam ferro, ut plurimum verò sale fossili fit, qui plerisque in regionibus pecuniæ loco est, quo omnia comparare possis. In remotioribus Æthiopiæ partibus cum duobus vel tribus *salis* lateribus bonum mulum commutant. Olim *piper* hunc usum habuit, ut Alvarez testatur. Merces autem quæ importantur, sunt omnis generis vestes Babylo-nicæ, holosericæ, sericæ, sed inprimis laneæ & coccineæ, quas magnates purpuræ loco, (cujus tingendæ ratio hodie ignota) gestare amant: aromata, & privatim piper, quod insipidis suis cibis condiendis appetunt, quæque aliàs Asia & India fert. Quæ exportantur paucæ sunt. Præter aurum, pelles, coria, mel, cera, ebur, & vix aliud quicquàm notatu dignum. Plura sine dubio darentur, si de mercaturâ solliciti essent Reges Habessinorum, & vectura commodior redderetur. Merx optima & importatû maximè necessaria foret *ingeniorum cultura & lingua Latina doctrina, cum artibus & opificiis nostris*, quibus res Christianorum efflorescerent, barbarorum contra deprimerentur.

Excitet D. O. M. Principum nostrorum animos, ut per-
vetustæ huic Christianæ nationi opem ferant, Christianismo
in tam remotis mundi partibus proferendo utilem: sibi que
omniævo gloriosam futuram.

f) Pezza d'otto. Stück von achtten/vel Spanische Matten.

F I N I S.

INDEX

Rerum & vocabulorum memorabilium,
quæ in hoc Opere continentur.

Primus numerus librum, alter caput, tertius sectionem (quam
versum vulgò vocamus) indicat; qui si continetur, in eodem libro
& capite quærendus erit.

v. significat Vide: Vel. Pr. Proœmium. N. pr. Nomen proprium.
V. viri. f. fœm. f. sequentes numeros.

A.	
A BABITAY Polygamus	3, 6, 100.
Abargalè præfectura Tigra	1, 3, 27.
Abassia vide Habessinia.	
Abbas apud Monach. Eustath.	3, 3, 32.
ABBUNA i. e. Metropolita Habessinorum, à Patri-
archa Alexandrino creatur	3, 7, 4.
ejus locus in conciliis 7. inductus hodie 9. & 11. mo-
litor quidam 12. minus rectè dicitur Patriarcha	
15. primus fuit Frumentius	17.
Abelbachides scriptor Arab.	2, 4, 32.
Abiegatus in confessione manifestatus	3, 6, 56.
Abriha & Atzbah primi Christ. Reges in Æth. 2, 4, 9. f.
concordas regni socii	15.
Abriha Elashram Areta successor in Arabia	2, 4, 29.
Abrim regio Ægypto finitima	1, 8, 43.
Absolutio à peccatis	3, 6, 53.
non sine pœna est	55.
Abstinentia à carne suillâ	3, 1, 42.
à sanguine & suffocato 51. à nervo interdicto	66.
Abtelis Æthiop. Canones Conciliorum	3, 4, 29.
Abugana vide Bugna.	
Abukalamis pro apocalypsis	3, 4, 25.
Acala-Christos N. pr. V.	4, 3, 4.
Acalexus juvenis Habessinus	1, 14, 20.
Joh. Acayus	3, 11, 38. & 3, 13, 38.
Acegus vid. Hatzegehè.	
Adadus Axumitarum Rex fœtus	2, 4, 35. & 3, 2, 37.
Adam protoplastus unde dictus?	1, 15, 16.
Adama urbs, cur sic dicta?	1, 15, 19.
Adamas Saghed quid significet	2, 1, 35.
est cognomen regis Menæ	2, 6, 29.
Adaxa vid. Hadash.	
Adea vide Hadea.	
Adelæ Rex Habessin. hostis	1, 2, 12.
Adelenses, Adelense bellum v. Bellum.
portus v. Zeyla.	
Adet præfectura Tigra	1, 3, 27.
Adimata unus ex IX. sanctis	3, 3, 4.
Adytum Templi	3, 6, 20.
eo laici prohibentur	22.
Ædes f. domus viles in Æth.	4, 4, 33.
Regia	34.
Ædelius socius Frumentii	3, 2, 14.
Ædiculæ prope Dominicas	3, 6, 25.
Ægyptus, de cujus situ disputatur à veteribus	2, 3, 17.
à Saracenis occupata	3, 8, 8.
tandem à Turcis	1, 6, 4. & 2, 15, 8.
Ælius Regis Susnei gener, rebellis	3, 10, 59.
occisus	61.
Ær, ejus constitutio in Habessinâ	1, 5, 1.
fervidissimus in planis locis, ibid. frigidus & tem-
peratus in montibus	9.
Æthiopes qui dicantur	1, 1, 4.
Nomades sive vagi	1, 2, 16.
ÆTHIOPÆ miranda, situs, &c. Pr. f. 22. f.	
limites juxta veteres	2, 3, 14.
est duplex Asiatica & Africana: Orientalis &
Occidentalis 16. superior	1, 2, 1.
plura vide in tit. Habessinia.	
Afa-Macuonen præfectura Tigra	1, 3, 27.
Abba Afe unus ex IX. Sanctis	3, 3, 4.
Africa propriè dicta regio veteribus	2, 3, 17.
Af-saghedî litera Batavianâ India missa	2, 7, 68.
	& 3, 14, 39.
Agâmja præfectura Tigra	1, 3, 27.
Agapæ Convivia charitativa veterum	3, 6, 85.
Agavvi montana Bagendra gens	3, 11, 55.
Agazên. Animal bovi simile	1, 10, 71.
Ag-azi vel Ag-azjân, Liberorum (regio)	1, 5, 4.
Akamba regio Ambara	1, 3, 10.
Alaba regnum ejusque Regulus	1, 2, 14. & 1, 16, 64.
Aladoba Rex Æthiop.	2, 4, 20.
Alamalè regnum	1, 3, 35.
Alamid Rex Æth.	2, 4, 20.
Albamata monasterium	3, 3, 40.
Albi homines in Æthiopiâ quales?
v. Leucæthiopes.	1, 14, 35.
Albus pingitur Diabolus ab Æthiop.	1, 14, 35.
Alcoffir portus Maris rubri	4, 6, 29.
Abba Alef unus ex IX. Sanctis.	3, 3, 4.
Alexander Rex Habessin.	2, 6, 7. & 9.
Alexandri III. Pontif. literæ ad Reg. Indorum	3, 9, 6.
Alexandrinæ Ecclesia dogmata & ritus in Æth. ob-
servantur, Pr. n. 37. exemplaria Biblica	3, 4, 3.
ejus status hodiernus. v. Ecclesia.	
Ritus à Patribus Societ. abrogati	3, 10, 11.
religio resumitur	3, 12, 19.
Al-	Al-

I N D E X.

Alfonfus Mendez Patriarcha Roman. Regem representat ob edicta sacra	2, 9, 3. f.	Antidota ex venenatis animal. præstantiss.	1, 16, 51.
Alfonfus Payva	2, 1, 15.	Antimonia Græcorum sacra	3, 6, 70.
Alico Regulus Alabæ	1, 16, 64.	Antipodes non credunt Habessinî	4, 2, 31.
Apollinaris Almeyda Episcopus	3, 14, 1.	Antiquitas Regum Habessinorum	2, 2, 8.
Ewan. Almeyda.	Proœm. n. 10.	Ægyptiorum ibid. 9. Sinensium, Suecorum	10.
Altaria	3, 6, 66. f.	S. Antonius Eremitarum antesignanus	3, 3, 18.
in modum arca concava	76. f.	S. Antonii Ordinis Monachi, vid. Monachi.	
Franc. Alvarez. Pr. 8. discrepat à B. Tellezio	2, 8, 35.	Anusherwanus Pers. Rex	2, 4, 30.
Legatum Reg. Æthiop. agit	3, 9, 10.	Aorni altissimi montes	1, 6, 5.
Amadmagda herba admiranda	1, 9, 10.	Apâ, placenta tenuis pro mappis sunt	2, 12, 9. 4, 4, 14.
Amataxos N. pr. fœm.	4, 3, 9.	Aper	1, 10, 73.
Ambaçel regio Amharæ	1, 3, 10.	Apes quarum copia immensa	1, 13, 24.
Ærupes in qua Regum filii	2, 8, 24.	Apes terrestres 25 sine aculeo 26. eorum mel in medicamentis ponitur	ibid.
Amba-lanêt præfectura Tigra	1, 3, 27.	Apostolus pro Epistolis apostolicis	3, 4, 24.
Ærupes in specie sic dicta	2, 15, 22.	Appellationes judiciales ad superiorem rara apud Habess. cur ?	2, 19, 3.
Ambasit regio Amharæ	1, 3, 10.	Aquilæ nulla in Æthiopia	1, 12, 23.
Ambian-cantiva Proregis titulus	1, 4, 7.	Ara vide Arca & Altare.	
v. Dembea-Cantiba.		Arabia angustiior veteribus	2, 3, 18.
Ambrosius	3, 6, 93. 94.	ARABICA Lingua Æthiopica affinis	1, 15, 11.
Amde-Jesus } Reges Æthiopiæ.	2, 6, 4.	in frequenti usu in Habessinî	58.
Amde-Tzajon }	2, 6, 3. 8.	ejus diversa scriptura 7. &	4, 2, 45.
Amey, unus ex triumviris regis	2, 4, 19.	late propagata	4, 1, 3.
Amhara regnum nobilissimum Æth.	1, 3, 8.	Arabicus sinus	2, 3, 18.
habet 36. regiones	1, 3, 10.	Arado Rex Æth.	2, 4, 20.
Amharica lingua quando cœperit	1, 15, 21.	Arbatg. N. prop. Loci	4, 6, 73.
lingua Regis dicitur 24. ejus differentia ab Æth.	28. & 4, 1, 22.	Arca cur Habess. dicatur lapis sacratus	3, 6, 62.
26. characteres peculiare		ejus figura, origo, pro mensa adhibita, ibid. 64. portatilis olim, ibid. 66. & s. lignea hodie visitur in	
Amnestia criminum Reip. noxia	2, 19, 4.	Basilica Lateranensi	77.
Anachoretæ	3, 3, 19.	de Arca fœderis in Æthiop. raptâ fabula	2, 3, 8.
eorum tormenta voluntaria	20.	Archiepiscopus v. Episcopus.	
Anathematis Judaic. formula	3, 4, 56.	Architectura olim in Habess. nota, nunc non	4, 5, 7.
anathematum frequens in Æth. usus	3, 11, 24.	Arctomus muris Ægyptii genus	1, 10, 67.
v. Excommunicatio.		Arcuati baculi	1, 13, 12.
Andabêt Buccinatorum Regio	1, 3, 13.	Ardores solis intolerabiles	1, 5, 1.
Andreas Rex Æth.	2, 6, 4.	miri effectus 2. in Snaquenâ infernales	3.
Angabus Regi Arwè occiso successit	2, 2, 14.	Area an arca legendum apud veteres	3, 6, 77.
Angelorum invocatio	3, 5, 85.	Area sepulturarum i. e. Cœmeteria	3, 6, 77.
novem illorum ordines, aliis decem	86.	Arebja præfectura Dembea	1, 3, 17.
Angota regnum	1, 3, 11.	S. Aretas Martyr Nagrani in Arabia	2, 4, 26.
Angot-Ras i. e. Angota Capitaneus	2, 17, 4.	Argentum in Habessinî nullum	1, 7, 5.
dapes crudas Rod. Limao apponit	4, 4, 10.	Arinca nulla in Habessinî	1, 9, 3.
Animæ. Earum status post mortem	3, 5, 58.	Armenta Africa magna	1, 10, 5.
an quotidie creentur	64.	armentarii Beklensës	1, 10, 6.
Anima duplex secundum Habess.	4, 2, 18. f.	Armon-em regio Amharæ	1, 3, 10.
Animalium nomenclatio	1, 10, 65.	Aromata nulla apud Habess.	1, 9, 20.
quadam inognita 77. in Æthiop. maxima. Pr. 32.		Artes belli & pacis Europ. desiderant Habess.	4, 5, 17.
Ani Æthiopicæ initium	3, 6, 97.	Arwè serpens, & Rex primus Æthiop. 2, 2, 13. & 14.	
à C. M. usque ad Christum natum anni quot. ibid.		Arwe-haris fortassis unicomne	1, 10, 78.
Annus solaris XII. mensium 98. Quaternis annis	ibid.	Arzous Regis Zadenheli frater	2, 7, 60.
intercalant,		Tzagaxi impostoris, ut ipse dixit, pater	58.
W. tempora; non conveniunt cum nostris	1, 5, 26. f.	Afcetæ austeri	3, 3, 13.
verius tria tantum sunt in Æthiopiâ	33.	Aficlabaffi. v. Aticlabaffi.	
Anni discretionis adolescentum Habessinî	3, 6, 57.	Asinus sylvestris	1, 10, 40.
Anfalaxus Tigra Prorex	2, 7, 52.		
Anseres in Æthiopiâ nulli	1, 12, 17.		

I N D E X.

Affazoë herba contra serpentes	1,9,11.	Bartholomæus Apostolus non predicavit in Habessinâ	3,2,8
Athhanâ Bagemdra regio	1,3	Abba Metropolita	3,7,18
Patrum residentia	3,11,30.	Bashlo flumen inter Amhar. & Bagemd.	1,3,13
Aticlabassi Regis Æth. nom. quid sit?	2,1,25.	Basilicâ à Helenâ edificata vestigia	3,6,18
Atronsa-Marjam regio Amhara	1,3,10.	Basilides Rex cognomento Seltan Saghed	2,7,6
Atzbaha. v. Abzaha.		Jurat Obedientiam Pontif. Rom.	3,11,20
Atzfa & Atzfed Reges Æth.	2,4,19.	Patri fidus	71
Atznaf-saghed cognomen Reg. Æth.	2,1,35.	Concilium contra Patres Soc. habet	3,12,19
Avena non feritur	1,9,4.	Eos ex Æthiopiâ expulit	3,13,14
Augustini scripta an apud Æthiop.	3,4,43.	Patriarcha causas hujus exilii scribit	19
Aulæ Magistri duo	2,12,35.	Capucinos occidi jubet	3,14,25
Aulica officia. v. Rex.	2,12,26.	fratricida secundum Tellezum sed dub.	2,7,67
Aura regnum	1,3,33.	Batata regio Amhara	1,3,10
Aurum in arena legitur absolutissimum	1,7,31.	Baylur portus Dancale	1,2,11. & 4,6,33
Autumni ap. Æthiop. ratio incerta	1,5,31.	Bazenus Rex Habess. sub quo Christus natus	2,6,4
Axuma prefectura Tigrensis	1,3,27.	Bedagadal regio Amhara	1,3,10
Axuma Regia Habess.	2,11,1.	Bedhara & Bedhron Arabicè caruncula que in cir-	
qualis olim 2. hodie 3. ejus rudera 6. situs	7.	cumcis. foemellis amputatur	3,1,40
Axumitæ Habessin. sunt	1,1,9.	Behemoth Jobi i.e. Hippopotamus	1,11,13
Azaj-tino Secretarius status	3,13,10.	Beldigian unum ex ineptis Reg. cognom.	2,1,18. & 21.
Azazo Residentia Patrum	3,11,30.	Belkis nomen Arab. Regina Saba	2,3,21.
		Bellicosi Habesini	2,14,1.
B.		BELLUM. Vetera bella Æthiop. incerta	2,15,1
B ABELMANDEL malè pro Babelmende b i. e.		Adelense galamitissimum	1,16,2.
porta afflictionis	1,2,10	ferale	2,15,9.
Baculus arcuatus contra serpentes	1,13,12	aliud sub Claudio	2,6,24
Badabad regio Amhara	1,3,10	Bella interna 51. civilia 54. Mene cum Tawcaro	2,8,18
Baada-Marjamus Rex	2,6,6	& Jacobi cum Zadenghelo	2,8,18
Bagamidri v.		Berghida Insula Lacus Tzanici	1,8,114
Bagemder regnum Germania simile	1,3,12	Job. Bermudes in Habess. missus	2,15,18
ejus regiones tredecim	13	legatus Habess.	2,16,15
Bagemder Azmat titulus Proregis	2,17,8	Alexandria & Æthiopia Patriarcha à Pontif.	
Bahaila-Micaël N. pr.	4,3,6	Rom. creatus	3,7,19
Bahaila-Selus N. pr.	4,3,6	à schismatico Metropolita successor nominatus	3,9,14,20
Bahargamo Regnum	1,3,33	Bernierus taxatur ob Metropolin.	2,13,12
Baharlarda Rex Æthiop.	2,6,3	Bestiæ in Æth. multa nobis incognita.	Pr. n. 31.
Bahr-nagash prefectus Terræ Marit.	1,3,26	Beta-Abba Garima prefectura Tigra	1,3,27
ejus sedes, & prefectura	29	Betezamora regnum	1,3,33.
Bekla prefectura	1,3,29	Bibliothecæ apud Habess. sicta	4,2,1. & ibi not.
Beklenses armentarii	1,10,6	Biffa bova Typhon versus Veneris sic dictus	1,5,45
Baleganz in ficto Regis Æth. titulo	1,3,20. & 2,1,47	Bizamò regnum	1,3,14
Bali regnum	1,3,14	Bizen monasterium	3,3,40
à Gallanis primo loco occupatum	1,16,13	Boa serpens, boves deglutire malè creditus	1,13,4
Baneani Indi nullum animal mactant	3,1,47	Bombardæ Patribus Soc. adempta	1,13,24
BAPTISMUS apud Habesinos legitimus	3,5,46	cur?	41
adultorum frequens, ejus cerimonia: 31. infan-	3,6,38	Bora prefectura Tigra	1,3,27
rium 36. anniversarius aut verus baptismus	43	Boves maximi in Æth.	Pr. n. 32. & 1,10,1
iteratus à patribus 40. conversorum	3,11,32	nostris duplo majores	1,10,2
Barara regio Amhara	1,3,10	Indici	3
Barbaræ gentes plurime in Æth.	1,14,51	Boxa regio Enarea	1,3,33
Barbari contra barbaros remedium	1,16,51	Braccæ semiserica mira parsimonia	4,4,21
Barnagasso malè pro regione	1,4,6	Breyhan zythus Saxonicus	4,4,19
ejus derivatio	7	Bruno Bruni P. Soc.	3,14,1
v. supra Bahr-nagash.		Bruno de S. Cruce P. Soc.	3,11,9.
Baronius notatur	3,2,27	Bubula cruda Habess. cibus	4,4,8
Emanuel Barradas P. Soc.	3,11,13	Bucus	

I N D E X.

<i>Bacus strenuus miles propter sabbati observationem multatus</i>	3, 10, 67	<i>Catechetica institutio Ethiop. & Latin.</i>	3, 5, 88
<i>Bagna-Rasie. praefectus Bagna</i>	2, 17, 4	<i>Caudiverbera Italis lacerta aquatica</i>	1, 11, 10.
<i>Bagna regnum</i>	1, 3, 14	<i>Cauponam ingressi Habessinii Roma gratis invitari se putaverunt</i>	4, 6, 11.
<i>Bura praefectura Tigrensis superior & inferior</i>	1, 3, 27	<i>Cedrenus notatur</i>	3, 2, 6
<i>Butyrum optimum in Habessiniam, magno labore conficitur</i>	4, 4, 14	<i>Cemen vide Samen.</i>	
C.			
C <i>ABRAHAE filius deficit</i>	3, 10, 89	<i>Cenchis Tartarorum Rex</i>	2, 1, 16
<i>occiditur</i>	91	<i>Cephus simiae majoris species</i>	1, 10, 74
<i>Cadem-Saghed Rex Ethiop.</i>	2, 6, 3	<i>Cercopithecus lepidum animalculum</i>	1, 10, 58
<i>Cadmus inventor literarum Graecarum</i>	4, 1, 6	<i>varii coloris, ibid. 63. de eo rhytmus</i>	60
<i>Casto eunuchus conspirat contra Regem occiditur</i>	3, 10, 54
63	<i>Cerevisia absque lupulo in Habess.</i>	1, 9, 17. & 4, 4, 19
<i>Casri qui & unde dicti sub dio agunt</i>	1, 14, 54
4, 4, 27	<i>Cerimoniarum v. Ritus, priscae resumuntur</i>	3, 11, 78
CALEBUS Rex al. Elesbaan	2, 1, 40. & 2, 4, 21	<i>Certamina sive Lucta Martyrum</i>	3, 4, 46
<i>Regno Homeritarum exciso & Dunavaso victo clarus 23. ejus encomium</i>	39	<i>Chalcedonense concil. rejiciunt Habessinii vide Concilium.</i>	Pr. n. 38
<i>Calixencharisticus</i>	3, 6, 79	<i>Chaldaica lingua male pro Ethiop.</i>	1, 1, 12. & 1, 15, 9
<i>Callitrix v. Cercopithecus.</i>	1, 10, 64	<i>Chaldaei male pro Habessinii</i>	1, 1, 12
<i>Cambat regnum</i>	1, 3, 15	<i>Cherfydri venenatissimi</i>	1, 13, 6. f.
<i>propositus ejus</i>	2, 17, 6	<i>Chcerogryllus male pro porco</i>	1, 10, 67
<i>Cameli in planis & arenosis tantum locis utiles</i>	1, 10, 13	<i>Christianae religionis initium in Habess.</i>	Pr. n. 37
<i>Camelo-pardalis proceritas stupenda</i>	1, 10, 33	<i>vide Conversio & Religio.</i>	
<i>nominis ratio 35. quomodo Romanis & Italis vocatur</i>	36	<i>ejus incrementum</i>	3, 3, 1
<i>Campanae aenea nulla in Habess. earum loco tintinabulis ligneis vel saecis utuntur</i>	3, 6, 87	<i>Abba Christus-bezana Antistes Monach.</i>	3, 3, 23
<i>Candaces in Insula Meroe regnavit non est Habessinorum Regina</i>	2, 4, 8
3, 2, 5	CHRISTUS redemptor noster	3, 5, 99
<i>Canonici Habessinorum insuaviter canunt eorum propositus & officium</i>	3, 6, 88
3, 7, 28	<i>ejus duae natiuitates 100. verus Deus & verus homo 101 ejus Deitatem & humanitatem ut & sufficientissimum meritum agnoscunt Habess. 27. & 28. & praesentiam realem in S. cena 48. Inter errores eorum refertur quod unam in eo voluntatem & unam naturam asserunt 4. & 26. Reipsa tamen duas in illo naturas consistuntur</i>	3, 8, 26. f.
<i>Canon Missae seu Liturgia generalis</i>	3, 6, 60	<i>equivoca in hoc articulo vocabula; 30. verus de eo quaestiois status</i>	40
<i>Encharistiae; quod idem est</i>	3, 4, 35	<i>Chronicon Axumense</i>	4, 2, 2
<i>Canonizatio Ethiopibus ignota</i>	3, 6, 96	<i>Cibi Habessinorum simplices</i>	2, 12, 12
<i>Cantate Festum olim Episcop. convent. destinatum</i>	3, 6, 95	<i>in os inferciuntur Magnatibus circa illos varii gentium mores à nostris culinibus sunt alienissimi</i>	14
3, 1, 46
4, 4, 8
<i>Capilli butyro uncti crispantur</i>	4, 4, 24	CIRCUMCISIO multis gentibus usitata sine scientia originis, differentia à Judaeis 25. apud Habessinios non est cultus sacer 30. f. à muliercula peragitur 31. foemellarum quomodo fiat 30. in Africa, Egypto & Arabia usitata	3, 1, 19
37
<i>Capucini in Habessiniam missi eorum gesta 22. iis occisis alii submissi</i>	3, 14, 20
24	<i>Cithara laudis Nom. lib.</i>	3, 4, 46
<i>Franciscus Ludovicus Cardeyra P. Soc.</i>	3, 14, 1	CLAUDIUS Rex ad imperium pervenit Lusitanorum auxilio hostes fundit 19. ejus persona egregia 20. sapiens fuit 21. & doctus 22. Confessionem fidei edidit 23. schisma ipsi obiectum à P. P. 24. bello Adalensi occubuit 25 & 3, 9, 55	2, 6, 18
3, 9, 37
39
<i>Carmen invectivum contra Patres Soc.</i>	3, 12, 51	<i>ἀπαγς moderatè cum P. P. Societatis agit</i>	3, 9, 37
<i>Carmena Ethiop. vide Poësis.</i>		<i>obedientiam tamen Pontifici Rom. negat colloquia indulget</i>	39
47
<i>Melch. Carneyrus Episcopus Latinus</i>	3, 9, 33	CLERICI in Ethiopiam nulla immunitate gaudent	3, 7, 2
<i>Caleus optimus</i>	4, 4, 14	<i>rudes sunt 9. quo caractere distincti 31. uxorati ut in primitiva Ecclesia 32. in primis apud Orientales,</i>	
<i>Castumo male pro Axumam</i>	1, 4, 7		
<i>Castra quatuor partibus constant eorum praefectus, amplitudo, dispositio 4. ubi olim & nunc?</i>	2, 13, 3
11		
<i>Castrensiùm vis & potentia</i>	2, 13, 16		
<i>Casuaris avis, ejusque varia nomina caro illius est alexipharmacum</i>	1, 12, 4
7		
<i>Catalogus Regum Eth. v. Reges.</i>			
<i>Cataya i. e. China Septentrionalis</i>	2, 1, 13. not.		
<i>Catechumenorum locus in templo</i>	3, 6, 20		

I N D E X.

<i>tales, ex praecepto divino</i> 34. <i>secunda vota asper-</i>
<i>nantur</i> 35.	<i>Cruces nudas clerici gestant</i> 3, 6, 32
<i>Cnicus cujus oleum contra morbum Hypochondr.</i>	<i>Cruciculae Germ. Krücken in templis usitatae</i> 3, 6, 21
1, 9, 16	<i>Cushel v. Cohol</i> 1, 7, 14
<i>Cochlear crucis quid</i> 3, 6, 79	<i>Cultus facer raro sine libris</i> 3, 4, 1. & 4, 1, 1
<i>Caelum pro Deo habent Gallani</i> 1, 16, 40	<i>Ethiopum quomodo peragatur</i> 3, 6, 58
<i>Cementarii in Ethiop. desiderati</i> 3, 11, 9	<i>veterum in cryptis peractus</i> 3, 6, 63
<i>S. COENA sub utraque specie in Habessinia</i> 3, 5, 47.	<i>Curatio morborum in Habessinia</i> 4, 2, 8
<i>ejus sumenda tempus & locus</i> 3, 6, 83	<i>Cus an primus Ethiopia Rex</i> 2, 2, 17
<i>quot requirantur ad eam administrandam perso-</i>
<i>na</i> 84	<i>Cusxi Arabes</i> 2, 3, 15
<i>Cohol sibiium pro collyrio</i> 1, 7, 14	<i>Cush regio ubi sita?</i> <i>ibid.</i>
<i>Colloquia Jesuitarum tempore Claudii</i> 3, 9, 47	<i>CUSTODIA regionum Filiorum in rupibus Amhara</i>
<i>tempore Zadengheli</i> 3, 10, 24, 32, 33, & 51	2, 8, 24
<i>Computus Ethiop. v. Kalendarium & annus.</i>	<i>quando coeperit</i> 26. <i>quando abrogata sit</i> 30. &
<i>CONCILIA oecumenica amplectuntur Habessini</i>	<i>qua occasione</i> 31. <i>fuit satis arcta & misera. Eva-</i>
<i>dentium poena</i> 41
<i>Nicænum, Constantinop. Ephesin.</i> 3, 4, 30	<i>Custos ignis i.e. Praefectus Pratorianorum</i> 2, 12, 40
<i>eorum auctoritas apud ipsos</i> 3, 5, 18	<i>Excommunicatur à Patriarchâ</i> 3, 11, 41
<i>Chalcedonense à quo & cur indictum</i> 3, 8, 1	<i>Custodes legum optimi Ordines Regni</i> 2, 9, 17
<i>quid decretum in eo</i> 4. <i>ejus historia diversa à vul-</i>
<i>gari</i> 9. <i>Ethiopes illud rejiciunt</i> 17. & <i>convit-</i>
<i>tiantur</i> 18	<i>Cyngis s. Cenchis Tartar. Rex</i> 2, 1, 16
<i>Chartaginense</i> 3, 6, 78	<i>CYRIACUS Nubia Rex, & ut putatur Abassia</i> 1, 10, 9
<i>Florentinum in quo Legati Habess.</i> 3, 9, 9	<i>cognom. R. Bada-Marjam</i> 2, 6, 6
<i>Laodicenum</i> 3, 1, 54. & 61	D.
<i>Conciones nulla in Habessinia</i> 3, 6, 58	<i>DABR Bagemdra regio Germania similis</i> 1, 3, 13
<i>Gregorii de iis sententia</i> 59	<i>Dabra Antons insula Lac. Tzan:</i> 1, 8, 114
<i>sed habita ibi à Patribus</i> 3, 11, 33	<i>Dabra-Libanos sedes Içegi</i> 1, 3, 24. & 3, 3, 27
<i>Condora avis maxima sed fabulosa</i> 1, 12, 23	<i>Dabra-Marjam insula Lac. Tzan.</i> 1, 8, 114
<i>Confessio Fidei Tzagazaabi perstringitur</i> 3, 1, 3	<i>Dad</i> } <i>regiones Amhara</i> 1, 3, 10
<i>Claudii laudatur</i> 70. <i>qua jam impressa extat</i>
2, 6, 23. & 3, 5, 13.	<i>Dada</i> }
<i>Confessio peccatorum qualis apud Habessin.</i> 3, 6, 52	<i>Daga insula Lac. Tzan.</i> 1, 8, 114
& f. 83	<i>Damianus & Damnus male pro Dunawas</i> 2, 4, 37
<i>Conjugia sobrinorum sobrinarumq;</i> 3, 6, 102	<i>Damo monaster.</i> 3, 3, 40
<i>Leviri:</i> 3, 1, 63	<i>Damot regnum ultra Nilum</i> 1, 3, 16
<i>legitima benedictione sacerdotali honorantur</i> 4, 4, 7	<i>Damotentium rebellio</i> 3, 10, 79
<i>ubi & quo ritum</i> 3, 6, 102	<i>suppressa</i> 83
<i>Conspirationes ob religionem</i> 3, 10, 44	<i>Dancalè regnum Habess. amicum</i> 1, 2, 11
<i>Constantinus Rex Athal. Zar-a Jacob</i> 2, 4, 42	<i>ejus Regulus</i> 3, 11, 9
<i>Constitutiones Apostolorum</i> 3, 1, 53	<i>DAVID Rex Naodi F.</i> 2, 6, 3
<i>Constitutiones Ecclesiae Christianae N. Lib.</i> 3, 4, 46	<i>trinominis</i> 10. <i>minorennis</i> 12. <i>initio prosper, se-</i>
<i>cus in fine</i> 15. <i>filios quatuor habuit</i> 17.
<i>Conta regnum</i> 1, 3, 16	<i>ejus litera ad Clem. VII.</i> 3, 9, 10
<i>Convalles profundissimae</i> <i>Pr. n. 25</i>	<i>Dawaro Regnum</i> 1, 3, 16
<i>CONVERSIO Habessinorum ad Fidem Christ. num</i>	<i>Debra vide Dabr & Dabra.</i>
<i>Eunucho Reginae Candaces tribuenda</i> 3, 2, 1	<i>Decul-arwa praefectura Dembea</i> 1, 3, 17
<i>vel Apostolorum alicui</i> 8. <i>tempore Athanasii con-</i>
<i>tigit</i> 12. <i>quomodo?</i> 13	<i>Ded-azmàt Praesidium titulus</i> 2, 17, 9
<i>Cophitarum disputation. cum Graecis de duabus na-</i>
<i>turis</i> 3, 8, 48	<i>Degna-Michaël Rex Eth.</i> 2, 5, 6
<i>Coptica lingua ferè oblivioni tradita</i> 3, 7, 10	<i>Dehhana praefectura Dembea</i> 1, 3, 17
<i>Cornua elephantorum non dentes sunt</i> 1, 10, 21	<i>Dek insula Lac. Tzanici</i> 1, 8, 114
<i>Petrus Covilianus</i> 2, 1, 5	<i>quo magnates deportari solent</i> 2, 6, 54
<i>Crepuscula brevissima in Habess.</i> 1, 5, 35	<i>Delnoadus ultimus R. familia Salomoniae</i> 2, 4, 43
<i>Crocodilus</i> 1, 11, 7	<i>Demah regio Amhara</i> 1, 3, 10
<i>est. Jobi Leviathan</i> 8	<i>Dembea regnum, ubi diu castra regia</i> 1, 3, 17
<i>Crocota quale animal</i> 1, 10, 50	<i>ejus praefectura XIV.</i> <i>ibid.</i>
	<i>Dembea-Cantiba titulus Praefect. Provinc.</i> 2, 17, 8
	<i>Denguelat Cnicus cum Eth. comparatur</i> 1, 16, 69
	<i>Dequin regnum</i> 1, 8, 103. & 108
	<i>Diaconissae in primitiva Ecclesia</i> 3, 7, 30
	<i>Dia.</i>

I N D E X.

Diaconus & Subdiaconus
magnates Diaconi creantur	3, 7, 79
Dialecti in <i>Aethiop.</i> v. Lingua,
Jacobus Dias	3, 9, 23
Dies & noctes apud Habessinios aequales	1, 5, 35
Dilucula & crepuscula brevissima	ibid.
Dimachi nulli in Habessinia	2, 14, 20
DIOSCORUS Patriarcha Alexandrianus damnatus
in Concilio Chalced.
ab Habessinibus defenditur 9. & laudatur, tanquam
orthodoxa fidei hyper assistes	3, 8, 5
20
Diptrychum <i>Aethiopicum</i>
veterum quid	3, 3, 25
3, 5, 77. & 3, 6, 85
Disputationes Patrum Soc. cum <i>Aethiopicis</i> vide
Colloquia.	
Diversoria in <i>Aethiopia</i> nulla	4, 6, 10
Divortia frequentia apud Habess.	3, 7, 103. 4, 4, 4
Doba praefectura Tigræ	1, 3, 27
Dobarua Proregum Tigr. sedes	2, 11, 18
Dofala animal quadr. bovi simile	1, 10, 71
Dracones sine veneno
eorum magnitudo 2. color	1, 13, 1.
3
Drifvifß Holl. Zitterfifß. Torpedo	1, 11, 14
Dudaim quid? vide Mauz	1, 9, 23
Dunawas ultimus Sabæorum Rex	2, 4, 25
Dungala Regio ultra <i>Aegyptum</i>	4, 6, 23

E.

EBUR, cornua non dentes elephantorum	1, 10, 21
Ecclesiæ Alexandrin. status hodie miser	3, 7, 9
Ecclesiasticus status Habessinor. miserrimus	3, 6, 49
Edicta pro Romana Religione	3, 11, 26
Edn praefectura Dembea	1, 3, 17
Egala praefectura Babrnagassi	1, 3, 29
Electio in Regnis an successione praestet?
Libertati propior	2, 8, 4. & 12
13
Electio Regis magica in regno fendero
& cruenta	1, 16, 54
57
Elementorum mixtura in corpore humano	4, 2, 16
ELEPHANTORUM greges
omnia vastant 20. viam regiam efficiunt 21. illorum
pabulum arbores molles 22. docilitas 23. jus
hospitii servant 24. cornua habent, unde ebur 29
proboscidis pars tenerima	1, 10, 18
31
Elesbaas idem qui Calebus	2, 1, 40. & 2, 4, 22
Elmacinus Histor. Arab. iudicium de eo	1, 8, 79
Elwah regio ultra <i>Aegyptum</i>	1, 8, 71
Emfras provincia una e majoribus	1, 3, 35
Enabesse vulgò Nebeffe Patrum Residentia	3, 11, 30
Enarea Regnum ultimum Habessin. v. Enarja	1, 2, 14
Enareenses laudantur	1, 3, 18. & 1, 14, 8
ENARJA regnum à Melec-Saghedo ad Christianam
fidem conversum	1, 3, 18
Enderta praefectura Tigræ	1, 3, 27
Enkua-saghed Reg. cognomen	2, 1, 36
Enochi liber pseudepigraphus	3, 4, 49
Enfete arbor mira; pro olere est	1, 9, 30

Epagomenæ dies supernumerarij	3, 6, 98
Ephrata regio Amhara	1, 3, 10.
Epicedium Marci Susnei filii	3, 6, 106
Epiphantorum solenne in <i>Aethiopia</i>	3, 6, 43
Episcopi & Archiepiscopi in <i>Aethiop.</i> nulli	3, 7, 14
Epistolæ Regis ad Clem. VII. & R. Hisp. 2, 16, 3. & 20	
Epistolarum Regiarum stylus genuinus
ad Pontificem 60. Reges 61. subjectos 63. priva-
torum ad Regem 64. saluatio & votum 65
commendantur ab Exordio	2, 1, 53
4, 2, 50
Equi sine soleis ferreis
variorum v. colorum 8. eorum usus tantum in bello
& decursu equestri	1, 10, 7
7
Equites fugitivi nemine in sequente noctu de rupe præ-
cipites cadunt
unus in arbore mirè servatus	2, 7, 33
34
ERNESTUS Sax. Dux laudatur à pietate Pr. §. 18.
interrogat Gregor. quid R. <i>Aeth.</i> optet,	4, 5, 17
Errores doctrina qui à Patribus Soc. Habessinibus im-
pinguntur	3, 5, 3. & 5.
Errum Arabibus Græci sunt	3, 3, 2
Esbraad Rex <i>Aethiop.</i>	2, 6, 3
Esimiphæus Rex pro Calebo ponitur à Procop. 2, 4, 34	
Essedum Gregorius vocabat domum	4, 6, 8
Estè regio Bagemdra	1, 3, 13
Etana-denghel Rex al. David quod v.	2, 1, 38
Ethnici Reges Habessinor.	2, 2, 15
Eucharistia infantum	3, 6, 37
Eucharistia ritus v. Cæna.	
Eugenius IV. Papa	3, 9, 9
Euphratis cursus mutatus	1, 8, 102
Europæi proprias literas non reppererunt
hodiernas à Latinis acceperunt	1, 4, 9
4, 1, 1
Eustathius Monachorum antistes
leges sodalibus suis præscripsit, sed nullum rectorem
preposuit	3, 3, 29
31
EUTYCHETIS doctrina
damnatur ab <i>Aethiopicis</i> 23. an confuderit duas
naturas 25. qualem confusionem statuerit 26. Euty-
chiani Habessini non sunt	3, 8, 2
ibid.
Euty chius Patriarcha Alexand. de duab. nat. 3, 8, 46	
Ewarza regio Amhara	1, 3, 10
EXCOMMUNICATIO Patriarcha Romani con-
tra Præf. pratorio revocatur
contra Francos à Metropolitâ facta
repetita 55. in Regios pro Alianis
detestabilis, quâ subditi à sacramento absolvuntur	3, 11, 43
3, 10, 45
60
2, 6, 89
Excrementa humana remedium contra venenum
hydrorum	1, 13, 8
Exercitus regius quantus	2, 14, 15
Exilii Pat. Soc. causa	3, 13, 24. & 5.

F.

FANATICUS sinistra Regi prædicens fugiatus	3, 11, 52
Faras-ta-gian absurdū R. <i>Aeth.</i> cognomen	2, 1, 18, 21

Hic.

I N D E X.

<i>Hieronyma Farnesia Pontif. filia spir.</i>	3,9,16	<i>Ganeta Ghiorghis regio Amhara</i>	1,10,16
<i>Fatagar regnum</i>	1,3,19	<i>Ganeta Jesus oppidum cum templo</i>	3,11,30 & 2,4,29
<i>Fatagar Asgua Praefecti titul.</i>	7,8.	<i>Ganz regnum</i>	1,10
<i>Fekur-Egzius legatus ad Reg. Hist. & Papam</i>	2,16,21	<i>Garalta praefectura Tigra</i>	1,3,27
<i>ejus mors</i>	3,11,61	<i>Garamantes matrimoniorum exsortes</i>	1,16,19
<i>Feres-bahr regio Amhara</i>	1,3,10	<i>Abba Garima unus è IX. sanctis</i>	3,3,4
<i>Eman. Fernandez P. Soc. laudat Claudium R.</i>	3,9,37	<i>Gebra-Marjam deficit à Rege</i>	3,11,38
<i>Fertilitas Habesinia</i>	1,9,1	<i>Gebra-Menfes-Keddus Sanctus</i>	3,3,14
FESTA <i>primaria & vetustissima celebrant Hab.</i>	3,6,95	<i>Gebra-meskel Rex Æth.</i>	2,4,41
<i>recentiora non item: quadam peculiaria & men-</i>		<i>Gedm regnum</i>	1,3,21
<i>strua habent. Nativitatis Christi quo die celebre-</i>		<i>Gedma-katen titulus Proregis</i>	2,17,8
<i>tur</i>	98	<i>Gedurus Ethnicus Rex Æthiop.</i>	2,2,14. & 2,4,3
<i>Sanctorum solennia Recordationes vocant</i>	3,5,81	<i>Gez regnum i. e. Æthiopia</i>	1,1,4
<i>Ficus Indica Arab. Manz</i>	1,9,21	<i>Gemmæ in Æthiop. nulla</i>	1,7,13.
<i>Hebraorum Dudaim</i>	23	<i>ideo Gemmariis non opus</i>	4,5,16
<i>Fides Patrum Liber Symbolicus Habess.</i>	3,4,41	<i>Gentes varia in Æthiop.</i>	Pro.n.33. & 1,14,42.
<i>Flumina qros fertiles reddunt</i>	Pr.n.27	Geographici <i>Alphabeti concinnandi consiliu</i>	1,4,12
<i>in Æth. arenâ hauriuntur</i>	Pr.n.30	<i>Geri Nom. Loci</i>	4,6,23
<i>vide Hawash & Mareb.</i>		GESHEN <i>regio Amhara</i>	1,3,10
<i>Fœdus cum Persis factum</i>	2,16,31	<i>rupes Amhara</i>	1,6,10. & 11
<i>Fœnum in Habessiniâ nullum</i>	1,9,7	<i>Principum Æthiop. custodia</i>	2,8,24
<i>ejus vebes elephanto comparavit Gregorius</i>	8	<i>Ghel</i>	
<i>Fontium origo unde</i>	1,8,2	<i>Ghesha-Bar</i>	} <i>regiones Amhara</i>
FORMICARUM <i>genus maximum</i>	1,13,27	<i>Gheshè</i>	
<i>earum agmina & ordines 28. medium 29. mira</i>		<i>Gian-belul fictum nomen Reg. Habess.</i>	2,1,18. & 21
<i>solertia 30. minimum, ibid. alatum, etiam in Ger-</i>		<i>Gidda Maris rubri portus</i>	4,6,28
<i>mania visum</i>	31	<i>Giraffâ Ital. Camelopardalis</i>	1,10,36
Franci <i>unde dicti</i>	1,1,5	<i>Girgæa urbs</i>	4,6,29
<i>pro Romana Religionis hominibus</i>	3,10,45	<i>Gloria Regum Nom. lib.</i>	4,2,1
<i>Fremona oppidum antiqua Patrum residentia</i>	2,11,18	<i>Gojam ubi Nili fontes XX. regiones continet</i>	1,3,21
<i>al. Maiguagna.</i>	3,11,30	<i>Gombo regnum</i>	1,3,21
<i>Fremonatus v. Frumentius</i>	3,2,14. & 16	<i>Gonga regnum</i>	ibid.
<i>Fresennai N. prop. Regis</i>	2,4,42	<i>Gorgorra oppidum cum templo P. Soc.</i>	3,11,30
<i>Fristegiani Apostolicus Persicum ut Scal. putat</i>	2,1,14	<i>Gothorum litera</i>	4,1,2
<i>Frumentius Apostolus & primus Æth. Metrop.</i>	3,7,17	Grainus <i>Granhe Lusit. Adelensum Dux</i>	1,16,2
<i>tempore Athanasii Evangelium prædicat</i>	3,2,12	<i>Æthiopia flagellum</i>	1,2,12. victus 2,15,44
<i>Habessinis Abba-Salama</i>	30	<i>ejus caput spectaculum jucundum</i>	45
<i>ejus encomium</i>	31. & 34	<i>Gramen perpetuum in Æth.</i>	1,9,5.
<i>Fulgentius Freyre Jesuita</i>	3,9,23	GREGORII <i>Habessini patria</i>	Pr.n.11.
<i>Fund regnum Abassia conterminum</i>	1,2,7.	<i>ejus persona 17. causa iuineris in German.</i>	18

G.

GABA <i>praefectura Dembea</i>	1,3,17	GREGORII <i>quatuor Habessinis noti: Armenus,</i>	
<i>Gabra-Christos Nom. pr. V.</i>	4,3,4	<i>Nazianzenus, Nyssenus, Thaumaturgus</i>	3,4,42
<i>Gafat regnum</i>	1,3,20	<i>Grumghè regio Amhara</i>	1,3,10
<i>Gafatica lingua v. Lingua</i>		<i>Guangue fluvius</i>	1,8,41
<i>Gajghe regnum</i>	1,3,20	<i>Abba Guba unus ex IX. Sanctis</i>	3,3,4
<i>Galeopithecus è simiarum genere</i>	1,10,58	<i>Gubay oppid. Dembea, Regina habitatio</i>	2,11,19
<i>Galila insula Lac. Tzan.</i>	1,8,114	<i>Guender praefectura Dembea</i>	1,3,17
GALLANI <i>Habessinis Galla</i>	1,16,10	<i>non est Regia urbs Æthiopia</i>	2,13,12
<i>eorum origo 13. Instituta 18. incitamenta ad bel-</i>		<i>Gunâr regnum</i>	1,3,33
<i>lum 23. arma 25. vite ratio 30. paupertate invi-</i>		<i>Guna regio Bagemdra</i>	1,3,13
<i>cti 33. Dux eorum Phylarchus 37. Lingua 38. sa-</i>		<i>Guuraghe regnum</i>	1,3,22
<i>cra 40. docilitas 41. victoria 43. discordia 45. di-</i>		<i>ejus prepositus</i>	2,17,6
<i>visio in certæ tribus 46. lingua specimen</i>	1,15,53	<i>Gyndes si in rivulos 360. ductus</i>	1,8,102
<i>quomodo domari possint</i>	2,10,12		
<i>cur ab Habessinis vinci nequeant</i>	2,14,11		
<i>Gan regnum</i>	1,3,20		

H.

HABASSIÆ <i>vel Habessinia situs & termini Se-</i>	
<i>ptentrionem:</i>	1,2,7
	Orien.

I N D E X.

Orientem 8. & Occidentem versus 15. gradus
 latitudinis falsi: veri 4. latitudo conjecturalis 5
 ejus regionum numerus varius 1, 3, 1
 & falsus 3. s. verus 6. s. Aër, animalia, Lingua,
 gentes, vide singula suis locis.
 Habessin Sabæis & Homeritis accensiti 1, 1, 6
 eorum lingua, mores, ingenium & forma Arab.
 affinitas 7. indoles 1, 14, 2. & 3
 placabilitas, aequitas & justitia 4. cultura destitu-
 untur ob defectum occasionis & auxiliorum 21
 cupidi sunt bonarum artium 15. imprimis La-
 tina lingue 19. formâ corporis præstant 28. quæ
 describitur 29. Nigredinem amant 34. robusti sunt
 36. Longavi 37. Potentia eorum valde debilitata
 Proæ. n. 36. & 2, 10, 10.
 Habessin. Rex v. Rex.
 Habta Marjam nom. pr. Viri 4, 3, 5
 Hadash residentia Patrum Soc. 3, 11, 30
 Hæda male pro regno 1, 3, 15
 Hadientes incole regni Combat
 eorum Rex Habess. amic. 2, 17, 6
 Hagai tertia anni Æth. pars 1, 5, 32
 Hagata-Christos regio Amharæ 1, 3, 10
 Hagarai præfectura Tigra 1, 3, 27
 Hajmanota-Abau Liber symbolicus Habessin. 3, 4, 41
 Halleluja latis & tristibus apud Habesinos subservit
 3, 6, 105
 monasterium 3, 3, 40
 Hamaçen præfectura, tribus oppidis constat 1, 3, 30
 Hanazo fluvius in Angotâ 1, 8, 48
 Hangot vide Angot.
 Hanno Pœnus Africam circumnavigavit 2, 1, 4
 Hatzeghe Regis Habess. tit. & per apocop. Hatzesi
 nom. propr. apponatur 2, 1, 24
 Hawash fluvius prope Fatagar 1, 8, 48. & 106
 Helena Regina Æth. 2, 1, 53. & 2, 6, 13
 prudentiâ celebris & inter Europæos clara 14
 Hellsaje N. loci ultra Dungalam 4, 6, 23
 Hellesthæxus Æth. Rex Procopio 2, 4, 34
 Henricus Lusit. Princeps 2, 1, 4
 Herbae omnis generis 1, 9, 9
 quando floreat in Habessin. 28
 semidigesta è ventribus boum pro sinapi 4, 4, 10
 Hesbinaani Rex Æth. 2, 6, 4
 Per. Heylting cum metropoli in Habess. venit 3, 7, 24
 Lubecensis 3, 14, 4
 Cophitius charus 5. disputat cum Alphonso 6. Regi
 acceptus 9. de ejus excessu variant relationes 10.
 Homodei Nomen pr. etiam Habessin. usitat. 4, 3, 8
 Hospitalitatis studium Christ. commendatum 4, 6, 17
 Hyacinthus P. Sos. 3, 14, 1
 Hydromeli optimum 4, 4, 18

I.

JACOBITÆ unde dicti 3, 8, 6
 eorum dissensus à Melchitis 44. judicium de eo
 conjudam nostratum 46

JACOBUS Sertzadengheli filius naturalis, infan-
 regnum adeptus 2, 6, 41
 " mox à præceribus depositus 59. in fuga captus 61
 & in Enarea detentus 61
 denuo Rex factus 2, 7, 13.
 amulum Susneum pati non vult 19. concordiam
 tamen tentat, sed frustra. 20. unde bellum 21. sel
 infelix 31
 Jacobus falsus 2, 7, 46
 infelicem rerum successum 48. & finem habuit 51
 culinam & cellam vivam ante se egit 4, 4, 13
 (Abba) Jacobus Metropolitæ 3, 7, 18
 Jacobus Presbyter occisus 3, 11, 38
 Jacobus Syrus à quo Jacobitæ 3, 8, 6
 Jacum inter Areta successores in Arabia 2, 4, 29
 Jagbea-Tzjon Rex Æth. 2, 6, 3
 Jamanaxus rebellis 3, 10, 44, 54
 Jan Belul fictum Reg. Æth. cognom. 2, 18, 19
 Ibæ serpentes devorant 1, 12, 8
 ibid.
 ICEGHE Monachorum Antistes, summa in Habess.
 dignationis 3, 3, 26
 ejus corpus refossus, & è templo ejectus, turbas
 contra Patres ciet 3, 11, 45, 46
 Icon-amalacus Salomonai generis R. 2, 6, 1
 Icteri curatio in Habess. acerbæ 4, 2, 9
 JEJUNIA rigida apud Habess. 3, 6, 90
 binis in hebdomade diebus 91. iidem, ut apud Ju-
 daeos; non in sabbato, unico excepto: neque in die
 Dominicâ 92. quadragesimale vel quinquagesi-
 male quando ordiantur, ibid. nulla prorsus tem-
 pore Pentecostes 93. Protestantium rara cur 94
 verum jejunium quale ibid.
 Jeko in fava majore Salamandra 1, 13, 5
 Jendero Regnum, Zendero idem 1, 2, 14. & 1, 16, 61
 Jfat Regnum 1, 3, 22
 Jfata-Walasma titulus præfecti 2, 17, 8
 Imagines pictæ tantum in templis Æth. 3, 6, 29
 Imperii vincula duo, Reverentia & autoritas 2, 8, 6
 quomodo parentur & conserventur 7. & 10
 Imra Rex Æth. 2, 5, 12
 Inauguratio Regum Habessin. 2, 11, 10
 Indi Æthiopes dicti 1, 1, 10
 Indorum Imperator pro Habessinico
 ad alium Alexandri III. Epistola 3, 9, 6
 Indiæ termini juxta veteres 2, 3, 16
 Indiæ navigationis occasio apud Lusitan. 2, 1, 3
 Indich pro Hindache, i. e. Regina Candace 3, 2, 6
 Indicum Mare, i. e. rubrum 1, 1, 18
 Indiciæ belli nulla nisi hyeme 2, 14, 1
 Indulgentiæ Pontificiæ ab Habess. irrita 3, 11, 69
 Insignia Regis Habess. vera & falsa 2, 1, 41. s.
 Insulæ Lacus Tzanici 1, 8, 114
 Johannes I. & II. Lusitan. Reges 2, 1, 30 & 5.
 Abba Johannes Metropolitæ 3, 7, 18
 Abba Johanni Antistes Monach. 3, 3, 23
 JONÆL belli Dux rebellis 2, 6, 83
 Prorex Bagemdra 3, 10, 68

I N D E X.

<i>à Gallanis perfidè interfectus</i>	78	<i>Lastenses rebelles</i>	111.
<i>Abba Joseph Metropolita</i>	3,7,8	<i>Latinæ linguæ discenda cupidi Habess.</i>	4,2,41
<i>Fl. Josephus notatur</i>	2,3,11	<i>sed difficiles in eo Patres</i>	42
<i>Isaacus Barnagashus</i>	2,6,34	<i>Latrones multi in Habess.</i>	2,426
<i>Abba Isaacus Metropolita</i>	3,7,18	<i>Laus Dei Nom. libri</i>	3,1,46
<i>Isaacus Rex Æth.</i>	2,6,4	<i>Labnadinghil Rex al. David</i>	2,1,38. & 2,10
<i>Islamismus falso Habessinîs impatatur</i>	3,14,34,5	<i>Leçanaxus interfectus</i>	3,11,54
<i>futiles & artibus humanis propagatus</i>	36	<i>Lectio Vet. Testam. in Sabbato</i>	3,1,54
<i>Israëlitæ Regè Negus semet appellat</i>	2,3,34. & 2,11,13	<i>Lectos German. ex plumis miratur Gregor.</i>	1,12,19
<i>quid de hoc sentiendum</i>	39	<i>Leda-Negus Residentia Parrum in Æthiop.</i>	3,11,30
<i>Itegè Regina Habess. titulus</i>	2,1,66	<i>Ëderwyç ridiculum nomen Reg. Habess.</i>	2,1,18
<i>si vero N. prop. accedat per apocopen vocatur Ite, ut:</i>		<i>Legati Habess. exteri plerumque</i>	2,16,30
<i>Ite-Hamelimâl Regina</i>	3,10,48	<i>modus excipiendi Legatos antiquum in Hab.</i>	2,12,20
I TER in Habessiniam terrestre difficillimum, per que		<i>mutatus nunc</i>	25
<i>locâ fiat</i>	4,6,20	<i>Habess. ad Clement. V.</i>	3,9,9
<i>maritimum tutius, quod duplex est</i>	28.	<i>Legatio Helena ad Lusitanos</i>	2,16,3
<i>mutuum est cum metropolitâ Alexandrinis</i>	31	<i>Lusitanorum ad Habess. 9. legationes interrupta</i>	
<i>Jubilæi Romani diplomata irrisa</i>	3,11,69	<i>19. Nova legatio 20. irrita 24. legationes Habess.</i>	
J UDÆIA Æthiopia	1,14,42	<i>rara 27. in Ægyptum & Constantinopolim fre-</i>	
<i>eorum status pristinus 43. quâ dialecto utantur</i>	46	<i>quentiores 28. Bataviâ in India</i>	29
<i>Textores sunt & fabri ferrarii</i>	4,5,2	<i>Zer-a-Jacobi ad Eugenium IV. Papam</i>	3,9,9
<i>Judiciorum modus in Habess. qualis?</i>	2,19,1	Leges fundamentales in quibus salus Reip.	2,9,14
J URAMENTUM obedientiæ Papæ præstitum à Rege		<i>scriptæ in Habess. nullæ sunt</i>	4,2,7
<i>Æthiopia</i>	3,11,19	<i>Leo magnanimus erga homines</i>	1,10,42
<i>à proceribus 20. an à foeminis Regiis, dubium</i>	28.	<i>terrificus omnibus animalibus</i>	43
<i>Jurisdicção ecclesiastica Regi competit</i>	2,9,8	<i>Leo Papa damnatur ab Habess.</i>	3,8,20
J US REGIS Habess. circa sacra & profana	2,9,1	<i>Leucathiopes i. e. albi Æthiop.</i>	1,14,33
<i>exemplo demonstratur 2. defenditur contra Patri-</i>		<i>Leviathan Jobi crocodilus est</i>	1,11,8
<i>arch Rom. 6. f. in promulgatione edictorum</i>	11	<i>Leviratus in Habess. an licitus?</i>	3,1,63
<i>in quib. consistat 12. nominandi ad beneficia sacra 13</i>		Liber obitus Maria	3,4,46
		<i>arcanorum: Epit. hanii de heres.</i>	ibid.
		<i>Philosophiæ Æth.</i>	4,2,2
K.		Libri Æthiop. manuscripti Romæ & impressi	3,4,20
K ALENDARIUM Æthiopicum	3,6,96	<i>Libri S. Scripturæ quot</i>	29
<i>Karna-Marjam regio Ambara</i>	1,3,10	<i>Liber Symbolicus Habess.</i>	41
<i>Kebaxus Tigra Prorex</i>	3,11,39	<i>Liberorum Regnum V. Aya-azian</i>	1,1,5
<i>infeliciter pugnat</i>	60	<i>Abba Likanos unus ex IX. sanctis</i>	3,3,4. & 9
<i>Kessa wahidus Prorex Tigrensis</i>	2,6,57	<i>Roder. Limæus Legatus Lus. in Habess.</i>	2,16,10
<i>nom. pr. significativum est</i>	4,3,6	L INGUA Æthiop. antiqua	1,15,2
<i>Kiçarja regio Ambara</i>	1,3,10	<i>ejus varia appellationes 3. Tigrensis olim vernacula</i>	
<i>Kirsch Germ. à Kneçan</i>	3,6,19	<i>4. in libris & scriptis adhibetur 5. Convenit</i>	
<i>Athan. Kircherus notatur</i>	1,8,88	<i>maximè cum Arabica 11. Ejus usus pro lingua</i>	
<i>Kollela Residentia Patrum in Gojamâ</i>	3,11,30	<i>Hebræa illustrandâ 12. usu in Habess. discitur 30.</i>	
<i>Komaregio Bagemdra</i>	1,3,13	<i>difficilis est pronuntiatio 37. varietas dialectorum</i>	
<i>Komos in plur. Komosât Prepositi Ecclesiarum in</i>		<i>in Æthiop. 40. e. gr. Dembica, Gongica, Hadien-</i>	
<i>Habess. 3,7,26. eorum officium</i>	27	<i>sis 47. f. specimen nonnullarum</i>	52
<i>Krücke dicta à cruce, cujus formam habet</i>	3,6,26	<i>in diversis castrorum partibus diversa</i>	2,13,9
<i>Kshabi N. loci</i>	4,6,23	L inguarum orbis numerus definiti non potest	1,15,61
<i>Kuara præfectura Dembea</i>	1,3,17	<i>Lintres monoxyli</i>	1,8,112
		L ITERÆ Æth. cum Samarit. quodammodo con-	
		<i>venientes</i>	4,1,9
		<i>earum inventor Græc. ling. peritus 12. vetustissima</i>	
		<i>sunt 15 figmentum de duplici charactere Æthiopico</i>	
		<i>23. Latina à diversis nationibus diversimodè effe-</i>	
		<i>runtur</i>	1,4,9.
		L ITURGIA Æthiopica	3,4,35
		<i>impressa 36. Domini nostri: Domina nostra: S. A-</i>	
		<i>postolorum: CCCXVIII. orthodoxorum 37. earum</i>	
		<i>inscri.</i>	

I N D E X.

<i>Scriptioes sefellunt quosdam doctos</i>	38	Marijan prefectura Babrnagass	3,3,30
<i>Manuscripta</i>	40	Mariani Victorii Catal. Reg. notatur	2,5,2
Hieron. Lobo seu Lupus	Proe. §. 11	Franciscus Marquellus P. Soc.	3,11,9
eius nomen in Ethiopia mutatum	3,11,9	Marrabet regnum	1,3,33
Copias militares ad restituendum Patriarcham		Johannes Martinus Fr. Soc.	3,11,9
Romanum sollicitat	3,14,12	Martyres in Habess. nobis ignoti	3,3,10
sed frustra	14	Martyrologia Habess.	3,4,45
LOCUSTÆ perniciosissima	1,13,16	Mashalemja Bagemdra regio	1,3,13
earum ineffabilis multitudo 17. esu salubres sunt	21	Masruk R. Areta success. in Arab.	2,4,29
Longævitas Habessinorum	1,5,15	Matthæus Apost. non in Habess. predicavit	3,2,8
Lora pro genuino vino in Euchar.	3,6,81	MATTHÆUS Armenus, à quo prima Habess. notitia	Proe. 7
Ignat. Loyola Æth. reductionem sibi destinat	3,9,19	primus Habess. Legatus	2,16,3
Lugendi mortuos ritus	4,4,29	diu in India detentus 5. suspectus cur?	7
Eman. Lapis œconomus	3,11,9	ejus relatio edita à Dam. Goez	3,1,2
Lupi inertes in Ethiopia	1,10,49	(Abbuna) Matthæus Metropolita	3,7,18
vide Lobo.		Mauz ficus Indica v. Dudaim	1,9,21
LUSITANI quando in Habessin. venerint	116,72	Mazaga provincia una è majoribus	1,3,35
eorum nomen gratum Habess.	2,16,18	Meçrahha insula lacus Tzanici	1,8,114
quomodo odiosum redditum	26	Medicina misera apud Æthiop.	4,2,8
& suspectum	3,9,27	Regis ipsius 12. contra febrem	14
hodie residuorum miser status	1,16,75	Meks Nom. pr. Loc.	4,6,23
Luva Gallanorum Dux, ejusque officium	1,16,37	Melca-Christus aula prefectus	3,11,18
M.			
MACANA-ÇELAÇÈ (Gregorii patria) Oppidum & regio Amhara	1,3,10	apud Lastenses pro Rege se gerit	63
Macrobii ubi stat?	1,14,37	Melcaxus regius juvenis	3,11,56
Macuener Tigra Proregis titulus	2,17,7	Melchitæ unde dicti	3,8,6
Magadosha in Orientali Africa	3,14,21	eorum dissensus à Jacobitis	4,4, & 3,9,2
ejus portus	4,6,35	Melec-sagher Regis nomen ejusq. signif.	2,1,35
Mahardinus Muhammedan. securi percutitur	2,7,35	Melinda portus Africa Orient.	4,6,35
Maltzenta Marjam Nom. pr. Viri	4,3,5	Membersa prefectura Tigra	1,3,27
Miguagua sedes Patrum in Æthiop.	3,11,30	MENAS quomodo ad Regnum pervenerit	2,6,27
Malacota Wit Nom. pr. fœm.	4,3,9	qualis ingenio 29. Patribus Societatis iniquior	30
MALAC-SAGHED cognomen Sertz adnabeli Regis	2,6,36	& suis exosus 33. occisus in pratio à Barnagasho A.	1562. 31
reprehenditur quod ob illegitimum success. prædulerit	2,9,16	Alphonf. MENDEZ Jesuita à Papa Patriarcha Æthiopia creatus	3,7,23. & 3,11,3
non iniquus fuit Lusitanis	3,9,61	inauguratus 6. ejus iter, ibid. Juramentum obedientie à Rege exigit 16. publice presentem excommunicat prefectum Pratorio 42. corpus Iceghi refodi: 46. Veneficam capi jubet 47. Remittit sensim rigorem in sacris 50. in exilium mittitur	3,13,14
Mala nostratia non, sed citrea medica, &c. dantur in Habess.	1,9,28	causas illius à Rege petit	15
Maleg fluvius ad Occident. Abass.	1,2,15. & 1,8,104	ab animi & corporis donis describitur	3,14,29
Malza regio Amhara	1,3,10	mortuus in India 28. judicium de eo	30
Makêt regio Bagemdra	1,3,13	Menilehecus Ebn Elhaquin primus Æth. Rex	2,4,1
Manida Canones Habess. dicuntur	3,4,29	interpretatio hujus nominis ex Arab.	3
Manz regnum	1,3,3	Mensæ Regiæ apparatus	2,12,6
Maqueda regina Saba Æth.	2,3,4	Mensa sacra Eucharistica	3,6,61
Marata prefectura	1,3,30	Menses anni Æthiopici	3,6,98
Marcianus Imp. convocat conc. Chalced.	3,8,1	Mercatura Habessinensis nulla	4,7,1
Abba Marcus Metropolita	3,7,18. & 75	Arabes eam ibi exercent 2. & Armeni	3
Mare rubrum etiam Indicum appellatur	1,1,11	Mercium permutatio	4,7,4
olim terminus Regni Habess.	1,2,8	quales in Habess. importantur 10. quæq. exportantur	11
Mareb fluvius in Tigra oritur	1,8,108	Meropius mercator Tyris	3,2,13
Margaritæ vox Arab. & Æthiop. pro substantiâ vel naturâ in articulo de Christo	3,8,32	Merwan Sarac. Dux Christian. Egypti vexat 2,10,6	
Marjam-senâ uxor R. Sertz adnabeli	2,6,42	Abba Meskel-Moa Monach. Antistes	3,3,23

I N D E X.

<p>Messis in Habess. duplex & triplex 1,9,1
 Metalla Proem. n.26
 <i>quorum Habessinia ferax</i> 1,7,1
 <i>sed artis metallica incola imperiti</i> 6
 Metropolita Habessinorum vide Abbuna, 3,7,4
 <i>Catalogus illorum</i> 18
 Metzle insula Lac. Tzan. 1,8,114
 MICHAEL Archangel. in signo praesulatus monastici
 <i>caelitus attulit</i> 3,3,24
 <i>Metropolita</i> 3,7,18. & 25
 <i>Patriarcha Alex. propter Nilum deficientem ad</i>
 <i>R. Habessinia missus</i> 1,8,80
 Militaris disciplina in Habess. 2,14,21
 MILITES boni sunt Habessini 2,14,4
 <i>robusti 5. sine stipendiis militant 6. pauperes 9. eo-</i>
 <i>que ad bella promti 11. Arma eorum</i> 17
 Ministri aula primarii 2,12,26
 Miracula portentosa sanctorum Abassia 3,3,11
 Moccha Arabia portus e regione Eth. 4,6,32
 Molendi ratio difficillima ut in pistrino veterum
 4,4,15
 MONACHI quando in Habess. venerint & unde
 2,4,20. & 3,3,2
 <i>eorum antistes 26. multitudo Reipubl. damnosa,</i>
 <i>quia contra hostes imbelles, & adversum tributa</i>
 <i>immunes sunt 32. instituta & habitus 33. officia</i>
 <i>civilia gerunt</i> 37
 Monasteria plurima in Habess. 3,3,40
 Monastica vita in Aegypto initium 3,3,17
 <i>autore Paulo, sed maxime Antonio</i> 18
 Moniales in Habess. & de una notabile exemplum
 3,3,41
 Monoceros a Lusitan. in Gojama visus 1,10,80
 Monotheletae pro haeticis 3,8,3
 Monoxylae Lintres 1,8,112
 Mons pro monasterio sumitur 3,3,4
 MONTES altissimi in Ethiop. ascensu carent, & ta-
 <i>men habitantur.</i> Proem. n.25. & 1,6,1
 <i>Amhara & Samena gibbus Habessinia 4. Alpius</i>
 <i>& Pyrenais altiores 5. varia figura 6. scalis scan-</i>
 <i>dendi 7. supercilia habent spaciofa, 8. commoda</i>
 <i>eorum</i> 19
 Monumentum marmoreum S. Coenam representans
 3,6,73
 Moschu Nom. pr. loci 4,6,23
 Mota Regnum 1,3,33
 Muallim Arab. Doctor. Sic dictus Heyling 3,14,5
 Mugar provincia 1,3,35
 MUHAMMEDANI Habessinii immixti 1,14,50
 <i>quo respectu meliores Romanis dicantur</i> 3,5,12
 Muli gradarii ad multa utiles 1,10,11
 Mundus unde dictus 1,15,15
 Musica Habessinorum insuavis, & instrumenta mu-
 <i>sica</i> 3,6,88
 Mutz. vide Mauz.
 Myrrha vulnera curantur 4,2,14
 Mysterii vox pro sacramento 3,5,44</p> | <p style="text-align: center;">N.</p> <p>NAACUETO-LAABUS Rex Eth. 2,5,18
 Nadêr praefectura Tigra 1,3,27
 Nafasmautsha regio Bagemdra 1,3,14
 Nagash Tir. Regis Ethiop. 2,1,23. & 32
 Nagaçi quid significet 2,17,33
 Nagran Oppid. Arab. locus martyrii 2,4,26
 <i>a Calebo captum & Christianis restitutum</i> 27
 Nagranenses martyres Arab. 2,4,40
 Nahu pro Naod male 2,1,56
 Najashi Arab. idem ac Nagash, quod v. 2,1,32
 Nanina oppidum & regio Gojama 1,10,83. & 2.11.20
 Naod Rex e rupe Amhara ultimo evocatus 2,6,9
 <i>Custodiam Filior. Regior. abrogat</i> 2,8,31
 Nara praefectura Dembea 1,3,17
 NATURAE vox tantum de rebus creatis juxta Jaco-
 <i>bitas sumitur</i> 3,8,44
 <i>de duabus naturis in Christo creberrima disputa-</i>
 <i>tiones: edictum pro hac sententia 35,36. & 3,10,24,33</i>
 Naves nulla in Habessinia 2,14,2
 Nebesse v. Enabeeffe.
 Nigus Ethiopum Latine Rex 2,1,23
 Niguca-nagest i. e. Rex Regum ibid.
 Nestorii Haeresim Habessinii averfantur 3,5,26
 Newaja. Christos Rex Ethiop. 2,5,6
 <i>illiusq. encomium</i> 7
 Nicanos canones plures habent Ethiop. 3,4,30
 Nicaula nomen fictum Regina Saba 2,3,11
 Nicephorus Callist. castigatur 3,2,36
 Phil. Nicolai de regno Christi notatur 2,16,32
 Niger sinister alveus Nili Proem. 29. 1,8,72
 NILI nomen Hebraum, Graecum 1,8,58
 <i>Amharicum Abawi unde 8. Ethiopice Gijon</i>
 <i>10. ortus ejus non in Paradiso</i> 11. & 12
 <i>ignotus veteribus, & anxie quaesitus 13, 14. & 15.</i>
 <i>fabulosus 16. verus prope Gojamaam Ethiopiae Re-</i>
 <i>gnum 20, & 30. in terra Secut 24. & 35. quinque</i>
 <i>fontes habet 25. ejus cursus 26. 27. 28. & c. exunda-</i>
 <i>tionis causa 52. dividitur in duos alveos 57. & seqq.</i>
 <i>divisionis causa 65. an diverti possit ne in Aegy-</i>
 <i>ptum fluat</i> 76
 Nitocris Babylon. Regina 1,8,102
 Nix in Habessin. nulla 1,5,13
 <i>Gregorius farinam vocavit</i> 14
 Nobilitas in Imperantibus spectanda 2,8,10
 <i>autoritatem conciliat</i> 11
 Nogueyra ultimus Pater in Eth. suspensus 3,14,15,27
 NOMEN novum Regibus a Castrensib. inditur 2,1,33
 <i>regni & baptismatis</i> 34
 <i>nomina monstrosa veterum quorundam Regum</i>
 2,2,12
 <i>& supersticiosa in Orat. Magicis</i> 3,4,54
 Nomina propria Habess. significativa 4,3,1
 Novatiani secundas nuptias damnant 3,7,35
 NOVUM TESTAMENTUM Ethiopicum 3,4,7
 <i>a quo editum & ubi 8. ejus divisio 21. Appendix</i>
 <i>canones</i></p> |
|--|---|

I N D E X.

<i>Canonones & constitutiones Apostolorum</i> 27 <i>Nubzi nonnullis iidem qui Ethiopes</i> 1, 1, 9 <i>Nubiz termini quanti</i> 2, 9, 7 <i>Nuncii regii apud Habess. honor</i> 2, 18, 15 <i>Nuptiales ritus in Ethiopia</i> 3, 6, 99. & 4, 4, 5 <i>Nurus Adelssum Dux</i> 2, 6, 25	<i>Palcha secundum rituale Rom. celebratum</i> 3, 1, 3 <i>Patres Societatis Philologia, & antiquitatis Judaica</i> <i>incuriosi</i> 1, 14, 47 <i>incusantur tanquam in culpa fuissent deficientis</i> <i>à Rom. Relig. Ethiopia</i> 3, 12, 53 <i>omnes calamitates illis impusantur ab Habess.</i> 62 <i>Ethiopia excedere coguntur</i> 3, 13, 5 <i>Roma quoque adverso rumore sunt</i> 3, 14, 19
O.	
O <i>BEDIENTIAM Pontifici Romano renuit</i> <i>Claudius R.</i> 3, 9, 13 <i>jurat illam Susneus cum tota aulâ</i> 3, 11, 19. f. <i>Oblatio munerum pro Agapis</i> 3, 6, 85 <i>Odoardus Galvan Legatus Lusit. in itinere mortuus</i> 2, 16, 9 <i>Officia antica in Habessinia</i> 2, 12, 26 <i>Oleca idem quod Walaka</i> 1, 3, 31 <i>Onager Asinus sylvestris</i> 1, 10, 73 <i>Ophiomachus avis serpentes vorans</i> 1, 12, 9 <i>Opifices & opificia in Habessinia nulla</i> <i>ea tamen magnopere expetunt</i> 4, 5, 1 17 <i>Oppida in Habessinia pauca</i> 2, 11, 18 <i>Oratio fidei pro Symbolo Nicano</i> 3, 5, 19 <i>Dominica Lat. Ethiop. literis expressa</i> 3, 10, 58 <i>Ordinatio sacerdotum à Patribus in Aeth. fit</i> 3, 11, 34 <i>iterata à Rege damnatur</i> 3, 13, 29 <i>Ordines Regni vide Regnum.</i> <i>Organon musicum Virginis N. lib.</i> 3, 4, 47 <i>Oryx Hebr. מוֹרֵן Monoceros Bocharis</i> 1, 10, 86 <i>Orix exemplum objicitur Regi Aeth.</i> 2, 9, 4 <i>Offa Martyrum in arcis collecta</i> 3, 6, 65 <i>deinde in altaribus reposita, ex canone concilii</i> <i>Carthaginensis</i> 78 <i>Offifraga Norvvegia herba</i> 1, 9, 10 <i>Oves cum obesis caudis in Oriente</i> 1, 10, 14 <i>quibus postellam supponunt</i> 15 <i>earum in sacrificiis olim usus</i> 16 <i>Andr. Oviedus primo Episcopus</i> 3, 9, 2 <i>dein Patriarcha Latinorum in Habessin.</i> 60. <i>illius ad Claudium epistola 42. aspera remedia ten-</i> <i>tat 52. Inclementem Regem experitur 58. Fremo-</i> <i>nam secedit ibique moritur</i> 60 <i>Ovis fera i. e. Camelopardalis</i> 1, 10, 35 <i>Ovum instar montis</i> 1, 12, 23 <i>Abba Oz unus ex IX. Sanctis.</i> 3, 3, 4	P <i>ATRIARCHÆ Oecumenici quatuor in Aethiop.</i> <i>noti</i> 3, 7, 15 <i>Romanus ordine primus</i> 16 <i>Patriarcha à Papa in Ethiopiam mittitur</i> 3, 9, 20 <i>atque benevole excipitur 36. sed Regem asperitate</i> <i>sua offendit</i> 54 <i>At Alf. Mendez magnifice exceptus</i> 3, 11, 15 <i>Juramentum obedientia à Rege exigit 16. Patri-</i> <i>archalis sedes 29. ejus potentia infringitur</i> 76 <i>precibus nil obtinet</i> 3, 12, 23 <i>nec quesito temperamento</i> 38. f. <i>Fremonam secedere jussus</i> 3, 13, 14 <i>illius litera ad Regem 15. & mox Regno exire</i> 37 <i>non sine periculo à Turcis detinetur</i> 3, 14, 2 <i>tandem vero Goam dimittitur</i> 11 <i>v. Oviedus & Mendez.</i> <i>Paulina epistola Aeth. scorsim edita</i> 3, 4, 26 <i>Paulus pro epistolis ejus</i> 3, 4, 23 <i>Paulus III. Papa Habessinios Roma bene habet</i> 3, 9, 15 <i>Pecudes divitia gentium quarundam</i> 4, 4, 15 <i>Pentecoste pro tempore quinquaginta dierum</i> 3, 6, 63 <i>Peregrinationes Habessin. hodie rara</i> 4, 6, 1 <i>olim Hierosolymam & Romam</i> 3. <i>nunc interrupta</i> 4 <i>P. Petrus Pays in Ethiopiam venit 2, 6, 72. & 3, 10, 5.</i> <i>& ingentiosus & doctus, ad Regem vocatus</i> 9 <i>sacra sua celebrat</i> 11 <i>Susneo acceptus</i> 2, 7, 44 <i>Periceci non ubique astatem & hyemem eandem ha-</i> <i>bent</i> 1, 5, 24 <i>Periodus quatuor annorum</i> 3, 6, 98 <i>Personæ vocabulum in divinitate quomodo Habessini</i> <i>reddant</i> 3, 5, 25. & 3, 8, 35 <i>Petra excavata speculi figura</i> 1, 6, 15 <i>Petrus Ethiops Komos</i> 3, 7, 26 <i>Pfaff/Pfeben/Pfingsten/ & sim. à Pf. incipientia</i> <i>peregrina sunt omnia</i> 4, 1, 20 <i>Pii V. litera ad Menan R. Aeth.</i> 3, 9, 17 <i>Pipi avis parva feras prodit</i> 1, 12, 12 <i>frequens in Tigra & Guinea</i> 16 <i>Pisces in fluviiis subterraneis</i> 1, 11, 13 <i>Placentæ mantiliū loco. v. Apa,</i> 2, 12, 9 <i>Planities in Habessinia rare</i> 1, 6, 17 <i>Plantæ virtutis admiranda</i> Proc. n. 31. & c. 9 P <i>ANIS fermentatus in sacra cæna non asservatur</i> <i>in crastinum</i> 3, 6, 80 <i>uvorantum die infermentatus</i> <i>ibid.</i> <i>Pantaleon, ejus adicula & sepulchrum</i> 3, 3, 4, 8 <i>Passum pro vino in Eucharistiâ</i> 3, 6, 81. & 3, 12, 48
P.	
P <i>Latinorum & II. Græcorum olim lingua O-</i> <i>rientales non habuerunt</i> 4, 1, 18 <i>nec Germani 20. vide Pf.</i> <i>Padeshah Regum potentiorum Tit. Persicè</i> 2, 1, 27 <i>Palatium à Soc. extructum mirantur Hab.</i> 2, 12, 2, 4 <i>Pamphagi populi omnia vorantes</i> 1, 14, 52 <i>Panis subcineritius tenuis</i> 4, 4, 12 <i>Panthera quomodo differat à Tigride</i> 1, 10, 64 <i>Pardus colore tantum differt à Tigride</i> <i>ibid.</i> <i>Partus Ethiop. foeminarum facilis</i> 1, 14, 38 <i>Parientes in genua procumbunt</i> <i>ibid.</i>	<i>Patina</i>

I N D E X.

<i>Patina eucharistica</i>	3, 6, 79	PROVINCIAE quas Rex Habessinorum adhuc possi-	
<i>Philosophia parum subtilis in Habess.</i>	4, 2, 15	<i>det</i>	1, 1, 35
<i>Physices Æthiopica specimen</i>	4, 2, 16	<i>earum Rectores ad tempus præsiciuntur</i>	2, 18, 3
<i>Pluviz prodigiosa</i>	1, 5, 47	<i>paucis hereditaria dignitas</i>	+
<i>Pœnarum genera varia</i>	2, 19, 5	<i>qua formula creentur</i>	7
<i>lapidatio, ibid. fustigatio 6. deportatio 7. pena</i>		<i>Procopius emendatur</i>	2, 4, 34
<i>rationis 10. cur abrogata</i>	ibid.	<i>Psalterium in quotidianis precibus</i>	2, 12, 18
<i>Pœsis amata in Habess. sed sacra tantum</i>	4, 2, 35	<i>totum ante mensam in aula Regis peroratur</i>	ibid.
<i>ejus ratio</i>	38	<i>Psylli Africa gens medetur venenis</i>	1, 9, 14
POLYGAMIA simultanea Habessinorum	3, 1, 64	<i>sed non fuit illis naturale.</i>	ibid.
<i>in Republ. civili toleratur, in Ecclesia autem im-</i>		Purgatorium negant Habessini	3, 5, 10, 67. & f.
<i>probatum</i>	3, 6, 100	<i>ejus ne nomen quidem norunt</i>	76
<i>Polyg. successiva & Orientalibus & Latinis Parribus</i>			
<i>invisa</i>	3, 7, 35 f.		
<i>Portus magnis Regnis necessarii</i>	2, 10, 24		
<i>Potentia in Regnis electivis spectatur</i>	2, 8, 10. f.		
<i>Job. Potken primus linguam Æthiopicam in Euro-</i>			
<i>pam introxit</i>	1, 15, 9		
<i>Potus Habess. qualis, remotis mensis sumitur</i>	4, 4, 21		
<i>Præfectus prætorianorum</i>	2, 12, 40		
<i>Præfecti provinciarum eorumque diversa appellationes</i>	2, 17, 1, 6		
<i>Præfecturæ in regnis varia</i>	1, 3, per tot.		
<i>Præpositi Ecclesiarum</i>	1, 7, 26		
<i>Præputii superinductio quid?</i>	3, 1, 28		
<i>Precationes superstitiosa</i>	3, 4, 51. & f.		
<i>Preces ante epulas</i>	2, 12, 18		
<i>pro iis Psalterio utuntur</i>	19		
<i>pro defunctis</i>	3, 5, 65		
<i>earum origo</i>	77		
Presbyter Johannes dictus Habessinorum Rex &			
<i>quare</i>	2, 1, 1. f.		
<i>verus ubi olim habitaverit</i>	13		
<i>varia expositiones illius nominis</i>	13, f.		
<i>vera illius appellatio</i>	2, 1, 23		
<i>titulus illius Hatzegè & Hatzè</i>	25. f.		
Presbyter & subpresbyter	3, 7, 29		
Prestar-Chan quid	1, 14, 12. & 2, 1, 14		
PRESTE-JANI vel Prete-Janus Italis Giovanni,			
<i>sic male ordinaverunt Regem Æthiopia in Pres-</i>			
<i>byterum</i>	2, 1, 15		
<i>qui revera fuit in Asia</i>	3, 9, 8		
<i>Præster ventus sævus</i>	1, 5, 44		
<i>Prete-Janus vide Preste.</i>			
PRETIOSUS JOHANNES	2, 1, 19		
<i>Pontifex hoc titulo usus excusatur à Tellezio</i>	20		
<i>à quo sic dictus</i>	37		
<i>Privati in Habess. nihil proprii habent</i>	2, 9, 24		
<i>paucis exceptis</i>	28		
<i>Proboscis elephantum tenerrima</i>	1, 10, 31		
<i>tribus illius apicibus minutissima quavis compre-</i>			
<i>hendit</i>	ibid.		
Processio Spiritus S. quomodo vocetur ab Habessin			
<i>vide Spiritus S.</i>	3, 5, 41		
Processiones sive pompa sacra Rom. in Æth.	3, 9, 35		
Proverbia Æthiopica	4, 2, 40		
		Q.	
		QVADRAGESIMA in Æthiop. Rom. more cele-	
		<i>brata turbas movet</i>	3, 11, 31
		Quadrupes in Æth. maxima.	Proœ. n. 32.
		Qebran insula Lac. Tzan.	1, 8, 114
		R.	
		RAS quid significet	2, 17, 4
		Ras belli Dux Generaliss. olim in bello	2, 12, 32
		<i>nunc & in pace summus</i>	33
		Ras-Seelaxus	2, 7, 49
		<i>Romanam religionem publicè proficitur</i>	3, 10, 25
		<i>insolita formula post juramentum utitur</i>	3, 11, 21
		<i>accusatus 66. damnatus 67. ob religionem Roma-</i>	
		<i>nam, & relegatus</i>	3, 13, 9
		Leonh. Rauchwolf notatur	2, 1, 18
		<i>in not. ubi corrige nomen</i>	2, 16, 31
		Ratibus destituuntur Habess.	2, 14, 2
		Reditus regii Habess. in quibus consistant	2, 10, 26
		<i>quanti sint</i>	30
		Regalia omnia Rex Habess. exercet exceptis iis qua	
		<i>ignorat</i>	2, 9, 22
		Regna qua Habessinorum Rex adhuc possidet	1, 3, 35
		Regnorum hereditariorum incommoda: emulatio	
		<i>suspicio</i>	2, 8, 20 f.
		<i>quod remedium Reges Habess. excogitaverint</i>	24
		Regnorum Ordines quid prosint	2, 9, 17. & 2, 6, 48
		Reguli beneficiarii Regi Æth. subjecti quot vulgò	
		<i>numerentur</i>	2, 18, 1.
		<i>quot verè sint & qui</i>	2
		Rheda nostras Gregorius mirabatur	4, 6, 8
		RELIGIO Habessinorum falso hucusque tradita	
		<i>prima de eâ relatio Matthæi Armeni perstringi-</i>	3, 1, 1
		<i>tur 2. ut & Tzagazaabi ibid. Tellezii certior est</i>	
		<i>II. origo ejus tam vetus non est, ut vulgò putatur</i>	
		<i>17. plura vide in Conversio.</i>	
		<i>Latina sive Romana vide Romana sacra.</i>	
		Residentia Patrum	3, 11, 30
		REX Æthiopiæ. Ejus titulus vide Titulus.	
		<i>vocatur Rex Regum</i>	2, 1, 23
		<i>ob quam causam</i>	2, 17, 12
		<i>stemmatis antiquitas dubia</i>	Proœ. 34. & 2, 3, 1
		<i>in eo tamen nulli Europaorum cedit</i>	Proœ. n. 36

I N D E X.

us circa sacra & profana 2, 9. per tot. potentia ib.	2, 10, 1	SACRA publica bis singulis hebdomadibus	3, 6, 86
Adel. y. bus & Gallanis debilitata 10. quomodo		sacrorum causa commovendis hominum animis	2, 6, 78
libri possit	12	valida	94
Catalogus Regum Ethiop. quem Damianus Goez		moderate tractanda	94
habet taxatur	2, 2, 1	Sacramenti nomen apud Habessinios	3, 5, 44
à Tellexio 4. Tellexii catalogus notatur	5 f.	Sacrarium	3, 6, 23
Rex Enarex & Gañ Regi Eth. subiectis	2, 17, 2	Sacristia	3, 6, 25
Rex Scenicus, sive falsus Jacobus	4, 4, 14	Sacerdotum ignorantia in Latina ecclesia	3, 6, 51
Rif supra Egyptum	1, 8, 46	Sahart prefectura Tigrensis	1, 3, 27
Rim monoceros secundum Bochart.	1, 10, 85	Abba Saham Unus ex IX. Sanctis	3, 3, 4
Rima insula lacus Tzan.	1, 8, 114	Saif Ibn Di Jazan Arabs ab Habess. occisus	2, 4, 30
Ritus Judaici in Habess. unde	3, 1, 17	Sal fossilis copiosus & optimus	1, 7, 9
in primitiva ecclesia tolerati	3, 6, 4	miræ natura 10. rubri coloris 11. pro pecunia est	ibid. & 4, 7, 8
quando aucti 12. apud Habessin. antiquissimi manent	15	Abba Salama v. Frumentius.	3, 2, 30. & 3, 7, 18
Gonçallus Rodrighesius	3, 9, 23	ejus encomium	3, 2, 31. f.
Rogertii annales	3, 9, 6	Salamandra	1, 13, 5
ROMANA SACRA Lusit. in Eth. indulgentur	3, 9, 38	Salaria ministrorum & militum in Habessinia qualia	2, 10, 39
varius abrogantur	36	Salawa prefectura Tigrensis	1, 3, 27
ob defectum sacerdotum ferè defecerunt	61	Samaritanorum characteres conveniunt quodammodo cum Ethiop.	4, 1, 9
Postea spes melior	3, 10, 5	Sambation fluvius fabulosus	1, 8, 115
annuo introducuntur	25	Samèn regnum	1, 3, 23
non sine indignatione Metropolitarum decreta	45. & 55.	Samèn Agafari tituli. Prefecti	2, 17, 8
quam ob causam	3, 11, 41	Sanafè prefectura Tigrensis	1, 3, 27
occasiones	3, 12, 9	SANCTI Habessinor. illorumq; portentosa miracula.	
armis ea defendere parant Patres	3, 13, 39	Festa in honorem illorum non celebrant	3, 5, 81
Romana-Wark Nom. prop. F.	4, 3, 9	intercessionibus illorum	82
Ruch avis cujus ovum instar montis	1, 12, 23	Fasti illorum Ecclesiastici	3, 6, 96
Ruffinus castigatur	3, 2, 26	Sanctum Sanctorum	3, 6, 20
Runicæ literæ	4, 1, 2	Sandovallus P. Soc.	3, 6, 82
Rupes variæ figuræ	Proce. n. 25	Sarakò prefectura Dembea	1, 3, 17
Rupes Gesben & Ambacel v. suis titulis.		Sarawè prefectura	1, 3, 30
Rupicapræ.	1, 10, 73	Sasà animal	1, 10, 72
		Satanael Malus Angel.	3, 5, 86
S.		SCALA sive vocabularium Ethiop.	4, 2, 3
SABA regio	2, 3, 19	specimen ex eo	4
ejus Reginam Ethiopes pro sua habent	2, 3, 2	Scaliger emendatur	3, 6, 97. & 98
traditio de ea	4	Scheb nom. Loci	4, 6, 23
ujas fuerit	2, 3, 10	Schema monachale coelitus datum	3, 3, 24
contraria sententia conciliantur	12. f.	Scenicum Regnum fortuna agit	2, 7, 15
Arabum opinio & lis cum Habessinis	20	Scifaarad Rex Eth.	2, 6, 3
Pellex ne an uxor Salomonis 21. argumenta pro		Sclopetarii pauci in Habessinia	2, 14, 13
Ethiop. Mendezii 23. Tellexii assensus 26. &		SCRIPTURA sacra unica credendorum normam	3, 3, 15
Gregorii 30. autoris de his iudicium	32	eam valde amant Habess.	16
Sabanutus Rex Ethiop.	2, 2, 14	Sacra Scriptura Ethiopice versa quando & ex quo	
SABBATI feriatio an Judaismum in Habess. probetur	3, 1, 52. & 57	quo exempl.	3, 4, 2. & 5.
eur in primitiva Ecclesia retenta	52	ejus divisio secundum Ethiop.	15. & f.
qua sacra in eo peracta	54	Sesla-Christus, Nom. prop.	4, 3, 4
in Ethiopia abrogatur	3, 10, 14. & 64	Sellim	4, 6, 23
scripto defenditur ab anonymo	65	Seminarium puerorum	3, 11, 36
Sabbat. Judæorum & feria prima seu Christianorum	3, 6, 86	SENDO ventus impetuosissimus	1, 5, 40
Sacra cœna v. Cœna.		Belgii Hædæ 41. Græci Typhon dictus	42
Sacra Romana v. Romana item Religio.		ejus descriptio	43
		SENNAR regnum	1, 2, 7. & 1, 8, 44
		ejus Regulus Habess. beneficiarius olim, nunc defecit	2, 18, 2
		Senex	

I N D E X.

Senex spiritualis lib. nom.	3,4,48	Suessus portus Maris rubri	4,6,28
Sepultura ritus in <i>Ethiop.</i>	3,6,104	Suffitus intra sacra Habessinorum	3,6,79
Regia quomodo fiat	4,4,29	Sultan Saghedus obedientiam Pontifici Romano jurat	3,11,19
Sera-karn praefectura Dembea	1,3,17	<i>vide Susneus.</i>	
Serca sedes Pat. in <i>Ethiop.</i>	3,11,30	SUPPLICANTIUM voces variae pro diversis nationibus, & mirabiles apud Habesinos 2,18,17. & supplicium ritus apud Turcas 29. apud India Regem	30
SERVI in Habess. dicuntur omnes Regi subditi imo etiam Regii agnati; ipsa Regina vocatur ancilla, & praefecti 8. sicut apud Russos 10. Ministrorum praecipuus servi nomen non aspernatur	14	Sulceptores & susceptrices quare sic dicti	3,6,34
Servi Habessinici aestimati	1,14,11	SUSNEUS bello strenuus	2,6,55
SERTZA-DENGHEL Rex	2,6,36	ad Gallanos fugit	56
bellicosus 37. Turcas Dobarna pepulit 38. diu cum Gallanis luctatus 40. Enaream subegit: pius: Latinorum favens moribus non doctrina	41	regnum affectat	2,7,3
matrimonio infelix	42	& à Ras-Athanasio ut Rex excipitur 5. & 6. deinde & à Zaslacao 12. sed ab utroque desertus 16.	
in successore designando mutabilis	45.	in Ambar am se abdidit. 17. Vi reperit regnum 22	
nomen proprium	4,3,5	& consequitur 31. clemens 35. Lusitanorum amicitiam ambit 43. Pontifici Rom. obedientiae sacramentum dicit 45. describitur à corporis & animi donis 61. & s. infelix cur? 63. ejus mors	65
Sertzaxus Prorex Gojama	3,11,71	Melchior Sylvanus sacerdos Goanus clam in <i>Ethiopia</i> venit	3,9,62
ejus supplicium	ibid.	Symbolo Apostolico Habessini carent, Nicano pro eo utuntur	3,5,19
Set regnum	1,3,23	Synaxaria Nom Lib.	3,4,45
Severi nummus	1,1,8	SYNODUS & synodalis liber Habessinorum, quid contineat	3,4,27
SEWA regnum amplum & opulentum: ejus divisio in superiorem & inferiorem	1,3,24	quomodo dividatur 28. ejus pulcher codex Rome 31	
Shankala vagi atque palantes	1,2,16	Tractatus in eo contenti describuntur	32
Shât regnum	1,3,25		
Shegla regio Ambara	1,3,10		
Shewa <i>vide</i> Sevva.			
Shum titulus praefectorum	2,17,6		
Sidrâcus idem qui Aedesius	3,2,14. & 25		
Signum casti hostis turpe	1,18,21		
Abba Simeon	3,7,17. & 22		
SIMEON metropolitae in disputationibus cum Jesuitis succumbit	3,10,38		
conspirationem movet 44. excommunicationem affigit 45. occiditur	62		
SIMIARUM greges	1,10,52		
earum cibus formica atque vermes 53. frugibus exci-riabiles sunt 54. Astutia & fecunditas	56		
Simulacra Habessini non tolerant	3,6,29		
Sirè praefectura Tigrensis	1,3,27		
Smada regio Bagemdrâ	1,3,13		
Solis ortus & occasus ratio apud Habesinos	4,2,33		
aestus intolerabilis	1,5,4		
Specula Dramatica vulgo terrori	3,11,37		
SPIRITUS Sancti processionem à filio negant Habessini	3,5,29		
cur? <i>vid.</i> Processio. distinctam tamen & per se subsistentem personam agnoscunt	36.		
Stare inter sacra Habessini solent	3,6,26		
Stibium vel Stimmi v. Cohol.	1,7,14		
Stigmatè an <i>Ethiopes</i> notentur	3,6,41		
Struthio camelus avis	1,12,2		
Suaqena fervidissima insula	1,5,3		
SUCCESSIO certa regnorum salus	2,8,2		
• eam Habessina incerta 1. ejus incommoda penes masculos tantum 15. interdum & illegitimos 16. unde turba & bella civilia	18		

T.

TABERNACULUM Regium	2,13,2
<i>vide</i> Tentorium.	
Tabor regio Ambara	1,3,10
Tabot arca v. Arca.	
TABULA chorographica Habessiniae vulgaris erroria est	1,4,1
à Gregorio irrisa	5
nova melior	15
Tacazè fluvius	1,8,41. & 1,8,103
Tacena Rex <i>Eth.</i>	2,4,21
Tadbaba-Marjam regio Ambara	1,3,10
Taderar praefectura Tigrensis	1,3,27
Takueça praefectura Dembea	1,3,17
Tambén praefectura Tigrensis	1,3,27
Tat-kuejta regio Ambara	1,3,10
Taurephantes boves maximi	1,10,3
Tazcarus Jacobi R. fil. natur.	2,6,27. & 28
Tecla Georgius rebellis	3,11,38
Tecla-Haimanoth vita monastica in <i>Eth.</i> instaurator	3,3,15
ejus encomiū 25. praecepta monachis praescripsit 26	
Tecla Marjam nomen proprium	4,3,5
Tecla Selaffæus	3,14,15
Tef frumenti species	1,9,2
Tegiana lingua qua	1,15,2
Tegre <i>vide</i> Tigra.	

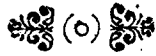
I N D E X.

TELLEZIUS notatur	2, 5, 5. & 3, 14, 19	Troglodytæ	1, 14, 53
<i>cum Alvarezio conciliatur</i>	2, 8, 83	Tshelga præf. Dembea, ubi fauces sive pyla <i>Abassia</i>	1, 3, 17
Temhha sedes PP. in <i>Æth.</i>	3, 11, 30	Turcæ maris rubri domini	1, 2, 8
TEMPLA ex solidis rupibus excavata	2, 5, 10	portus <i>Habessinia</i> occuparunt	1, 16, 6
eorum structura à formâ Templi Hierosolymitani	3, 6, 10	Tympana regia quomodo vocentur	2, 14, 81
tribus partibus constare	20	Typha præcrassa ex qua navicula fiunt	1, 8, 112
in eis nulla subsellia	3, 6, 26	Typhon ventus s. Turbo savus	1, 5, 42
qualia hodie sint in <i>Habess.</i>	27	Tzagadè provincia	1, 3, 35
eorum reverentia	<i>ibid.</i>	TZAGAXUS impostor Jacobi filium se mentiens si-	
Tenduc regnum	2, 1, 12	dem invenit in Gallia	2, 7, 53
Tenqel præfectura Dembea	1, 3, 17	formâ venerabilis, libidinosus summo opere.	57
Tenica-Christos N. propr.	4, 3, 4	Ejus epitaphium ludicrum	<i>ibid.</i>
TENTORIUM Regis sacrum	2, 18, 16	alibi Arzoi filium se dixit	58
est regia Regum <i>Habess.</i>	2, 12, 1	TZAGAZAABUS Legatus <i>Habessinorum</i> ad Ponti-	
Terræ globus; quid de eo sentiant <i>Habessini</i>	4, 2, 31	ficem & <i>Lusitanos</i>	2, 16, 12
Tesfa Tzjonus editor Novi Testamenti	3, 4, 8	ejus titulus	2, 17, 5
Teltes perfunctorie audiuntur	2, 19, 2	Confess. Fidei	3, 1, 3
Theodorus Rex	2, 6, 3	TZAHFALAM	
ejus encomium	4	<i>Ambara</i>	} i. e. præfectus
Thuribulum quare in sacra cæna apud <i>Æthiopes</i>		<i>Damota</i>	
adhibeatur	3, 6, 79	<i>Shervva</i>	
TIGRA regnum, olim patria Regum	1, 3, 26	Tzam-a præfectura Tigrensis	1, 3, 27
ejus præfectura	1, 3, 27	regio <i>Bagemdra</i>	1, 3, 13
Tigremahon corruptè pro Tigre <i>Macnonen</i> Prore-		Tzana lacus	1, 8, 112. & 114
gis titulus	1, 4, 7	Tzera-i præf. Tigrensis	1, 3, 27
Tigrenses culpantur	1, 14, 25	V.	
Tigrensiū lingua antiquissima	1, 15, 6	VASA sacra eucharistia	3, 6, 61
Tigrides	1, 10, 46	Vdimrad	} Reges <i>Æthiop.</i>
quomodo à <i>Paradis</i> differant	47	Vdmaastan	
Timotheus Patriarcha <i>Alexandrinus</i> laudatus	3, 8, 23	<i>Hieronymus Vecchietti</i> notatur	
Tinnabula lignea, saxeæ, &c.	3, 6, 87	VECTIGALIA Reg. <i>Habess.</i>	2, 10, 34
TITULUS Regis <i>Habessinorum</i> verus	2, 1, 23	in quibus consistant	37
falsus	43. & f.	<i>Johannes Velascus</i>	3, 11, 9
unde	50	Venatio omnibus licita in <i>Habess.</i>	2, 9, 23
illustrium foeminarum in <i>Æth.</i>	69	Veneficos <i>Habess.</i> hodie dari non putant	3, 11, 49
præfectorum Proregum &c. tituli varii	2, 17, 1	VENTI in montibus salubres non item in planis locis	
unde varietas ista?	14	impetuosissimi	1, 5, 38
Tonitrua stupenda	1, 5, 16	Veris in <i>Æthiopia</i> initium die xxv. Septemb.	1, 5, 29
Tora animal bovi simile	1, 10, 71	VERSIO sacra Scripturæ <i>Æthiopica</i> Vet. Testam.	
Torat præfectura Tigrensis	1, 3, 27	unde facta	3, 4, 2
Tormenta voluntaria <i>Anachoretarum</i>	3, 3, 20	quo authore & tempore	5
TORPEDO; ejus stupenda natura	1, 11, 14	novi Testamenti qualis; ejus editor	7
est remedium contra febrem	15	librorum aliquot <i>Latinorum</i> in linguam <i>Æthio-</i>	
fortasse ad podagram	16	picam à Patribus facta	3, 10, 57
Diabolum fugare putatur	<i>ibid.</i>	Vestes <i>Habess.</i> quales: à viris lavantur	4, 4, 20
Tragelaphus	1, 10, 72	Vestitus Principum, clericorum, pauperum, &c.	4, 4, 24
Transubstantiationem an <i>Habessini</i> credant	3, 5, 54	& seqq.	2, 6, 17
Tredda Gabez Regina <i>Æth.</i>	2, 5, 3	Victor Davidis filius	4, 4, 9
Trere Nom. Loci	4, 6, 23	Victus <i>Habessinorum</i> simplex	4, 4, 34
TRINITAS	3, 5, 90	Villæ quales in <i>Æthiop.</i>	1, 9, 19
similis declaratur	98	Vinum in <i>Habess.</i> non conficitur	3, 6, 81
TRIPUDIA inter sacra <i>Habess.</i> etiam apud <i>Latinos</i>		VINUM eucharist. omnibus distribuitur	
nonnullos in festo corporis Christi	3, 6, 86	non quidem genuinum est, non tamen mera aqua:	
Triumviratus Regum concurs	2, 4, 17	vini defectum quomodo compensare soleant	82

I N D E X.

<i>Visitatio Patriarchæ Romani in Æthiopia habita</i> 3,11,34 VNICORNE <i>Proem. 32. & 1,10,78</i> <i>an antiquorum monoceros</i> 79 <i>Pullus P. Soc. allatus</i> 82 <i>ejus descriptio vera</i> 80 <i>confusa veterum</i> 84 <i>de quo scriptura loquatur</i> 85 <i>Vocabularium Æthiopicum</i> 4,2,3 <i>Volucres in Æth. maxima</i> <i>Proem. n. 32</i> <i>Voragines immensa & horribiles</i> 1,6,16 VRBES <i>nulla in Habess.</i> 2,11,18 <i>nostra stabiles miraculo illis sunt</i> 25 <i>natantes in India</i> 2, 13, 15 Vrſi <i>nulli</i> 1,10,87	<i>à proceribus in exilium actus</i> 54 <i>mox revocatus & Rex creatus</i> 61 <i>ejus clementia</i> 65 <i>belli peritia</i> 66 <i>Petro Pays favet & Latinam Religionem ample-</i> 72 <i>ctitur</i> 72 <i>inde popularium odium</i> 73 <i>& exitium</i> 74 <i>quomodo</i> 93 <i>obedientiam Pontifici Romano pollicetur</i> 3,10,11 <i>ejus litera ad Pontificem & Lusitania Regem</i> 15 <i>mors</i> 16 ZAGÆÆ <i>familia origo</i> 2,5,1 <i>Reges</i> 5 Zagdur <i>Menilebechi F.</i> 2,4,3 Za-Marjam <i>Nom. propr.</i> 4,3,3 Za-Michaël <i>Nom. propr.</i> <i>ibid.</i> Zangaren <i>prefectura</i> 1,3,30 Zaramba <i>regio Amharæ</i> 1,3,10 ZASLAÇÆUS <i>in eligendo & sequendo Rege dubius</i> 2,7,3, 7,12, &c. <i>è custodia elapsus</i> 39 <i>Interemi caput spectaculo fuit</i> 40 <i>in Regem suum ingratus</i> 2,6,76 <i>& rebellis</i> 77 Zaslassè <i>Nom. propr.</i> 4,3,3 Zawalda-Marjam <i>Nom. propr. F.</i> 4,3,3 Zebæus <i>fluvius</i> 1,8,110 Zebra <i>idem quod Zecora</i> 1,10,37 ZECORA <i>pulcherrimum animal</i> 1,10,38 <i>in donis Regum est</i> <i>ibid.</i> <i>ejus descriptio</i> 39 ZENDERO <i>regnum</i> 1,16,52 <i>unde dicatur</i> 61 <i>ejus incola</i> 53 <i>sacra</i> <i>ibid.</i> <i>Rex quomodo eligatur</i> 54 <i>simia similis est</i> 59 Zensaghed <i>R.</i> 2,6,3 ZER-A JACOBUS 2,1,34. & 2,6,5. <i>laudatur</i> <i>ibid.</i> Zera Jacob <i>Nom. propr.</i> 4,3,6 Zera Johans <i>Nom. propr.</i> <i>ibid.</i> Zeyla <i>portus Adelenſium</i> 4,6,34 Zitterfiſch 1,11,14 Zona torrida <i>non inhabitabilis</i> 1,5,5 Zythus. 4,4,24
W.	
WAHH <i>N. Loci</i> 4,6,23 Wäg <i>prefectura Tigrenſis</i> 1,3,27 Wagara <i>provincia</i> 1,3,35 Wagda <i>regio Amharæ</i> 1,3,10 Wainadga <i>regio Bagemdræ</i> 1,3,13 Wajrat <i>prefectura Tigrenſis</i> 1,3,27 Walkajit <i>provincia</i> 1,3,35 Walaka <i>regnum</i> 1,3,31 Walsa <i>regio Amharæ</i> 1,3,10 Walwad <i>prefectura Dembeæ</i> 1,3,17 Wanag-Sagheä <i>quid ſignificet</i> 2,1,36 <i>Regis cognomen</i> 2,6,10 Wangela wit <i>N. propr. ſœm.</i> 4,3,9 Wanz-Egr <i>regio Amharæ</i> 1,3,10 Waro <i>regio Amharæ</i> <i>ibid.</i> Wudo <i>Bagemdræ regio</i> 1,3,13	
X.	
X <i>Quomodo Luſitani pronuncient</i> 1,4,11 XOA <i>idem quod Sevva</i> Xenodochia <i>Europa</i> 4,6,18	
Z.	
ZACHRISTOS <i>Nom. propr.</i> 4,3,3 ZADENGHELUS <i>fortitudine contra Gallanos</i> <i>clarus</i> 2,6,66. & ſeq. <i>Successor à Sertz adenghelo designatur</i> 2,6,45 <i>ſed mox alius ei prælatus</i> 47	

INDEX

Æthiopicorum, Amharicorum aliorumque Orientalium vocabulorum, nullâ radicalium aut servilium habitâ ratione, secundum literas initiales dispositus.

Rationem inquirendi habes in Indice Latino.

A. Amharicum vocabulum significat. *N. pr.* Nomen proprium, *V.* Viri.
N. lib. Nomen libri. *Præf.* Præfecturam.

U: 7 3

ህለሉዎ: Halleluja, <i>Nom. Monaster.</i>	3, 3, 40
<i>canitur in exequiis</i>	3, 6, 106
ህለዎ: Essentia, Persona	3, 8, 31
ሆሴ: Hoseas, <i>Propheta</i>	3, 4, 20
ሆሳ: Ὁφιομάχ <i>avis</i>	1, 12, 9
ሆሳ: ማርያም: Donum Mariæ <i>N. pr. V.</i>	4, 3, 5
ሆሳ: Simia	1, 10, 74. & 1, 15, 56
ሆሳ: ለቤ: Fides seu religio Patrum.	
<i>Nom. Lib.</i>	3, 4, 40
ሆሳ: Naos, Templum; <i>malè Navis</i>	3, 6, 20
ሆሳ: Heiql, Sacrarium <i>in templis Eth.</i>	24
ሆሳ: Hagarai <i>Præf. Tigræ</i>	1, 3, 27.

ላ: 7 3

ላህ: } Bos	1, 10, 66
ላህ: A. } Bos	
ላህ: } ማርያም: Librorum	1, 15, 3
ላህ: } ላትዎዎ: Æthiopiæ.	
ላህ: } ግዛ: Ghez.	
ላህ: } ገዢ: Regis	1, 15, 24
ላህ: ጳጳስ: Princeps Metropolitanarum <i>i. e. Patriarcha</i>	3, 7, 15
ላህ: ጳጳስ: Patriarcha Romanus	16
ላህ: ማርያም: Archangeli	3, 5, 85
ላህ: ጳጳስ: Labna-denghel, <i>N. pr. V.</i>	2, 1, 38
	2, 6, 10
ላህ: ማርያም: Famulus Mariæ <i>N. pr.</i>	4, 3, 5
ላህ: ማርያም: Leviticus	3, 4, 17
ላህ: ጳጳስ: Lai-kuejta <i>Regio Amb.</i>	1, 3, 10
ላህ: ጳጳስ: Generationis <i>sc. Liber. f. Genesis</i>	3, 4, 17

ሐ: 7 3

ሐ diversimode pronunciatum	1, 4, 10
ሐሐትዎ: Cephus. <i>Simia major</i>	1, 10, 74
ሐሐት: Lac	1, 10, 56
ሐሐት: Hamafen <i>præfect.</i>	1, 3, 30
ሐሐት: Anathema Judaic. <i>cujus formulam vid. 3, 5, 55</i>	
ሐሐት: Harshan vel Harish. <i>Vnicorne</i>	1, 10, 78
ሐሐት: ሐሐት: Porcus sylvestr. <i>f. Aper</i>	1, 10, 73
ሐሐት: A. id.	ibid.
ሐሐት: farina, <i>de nive Greg.</i>	1, 5, 14
ሐሐት: A. porcus	1, 10, 67
ሐሐት: Habesh. <i>colluvies gentium</i>	1, 1, 1
	<i>ib. in not.</i>
ሐሐት: procerus homo	1, 12, 4

ሐሐት: Hangot <i>Regnum</i>	1, 3, 11
ሐሐት: Apostolus	3, 4, 24
ሐሐት: Ezechiele <i>Proph.</i>	3, 4, 20
ሐሐት: Novus <i>pro N. Testam.</i>	3, 4, 30
ሐሐት: Haggeus <i>Proph.</i>	3, 4, 20
ሐሐት: ሐሐት: Hagara-Christos <i>Regio Amhara</i>	1, 3, 10
ሐሐት: Hagai <i>tertia anni pars</i>	1, 5, 26. & 32
ሐሐት: ገዢ: Rex infans <i>Jacobus</i>	2, 6, 57

ወ: 7 3

ወሐሐት: Angeli	3, 5, 85
ወሐሐት: ሐሐት: Malec-seghed <i>Cognom. Regium</i>	2, 1, 35. & 2, 6, 36
ወሐሐት: Divinitas	3, 8, 26
ወሐሐት: Divina, <i>nom. pr. fact.</i>	4, 3, 8
ወሐሐት: Malachias <i>proph.</i>	3, 4, 20
ወሐሐት: Melza <i>Regio Amb.</i>	1, 3, 10
ወሐሐት: Memberta <i>præf.</i>	1, 3, 27
ወሐሐት: Marcus <i>Evang.</i>	3, 4, 21
(ሐሐት) ሐሐት: Abba Marcus <i>Metropol.</i>	3, 7, 18
ወሐሐት: Marata <i>præfectura</i>	1, 3, 30
ወሐሐት: Marjan <i>præf.</i>	ibid.
ወሐሐት: Proverbia	3, 4, 19
ወሐሐት: Mashalamja <i>Regio Bagemdra</i>	1, 3, 13
(ሐሐት) ሐሐት: ሐሐት: Abba Meskel-moa, <i>Antistes Mon.</i>	3, 3, 23
ወሐሐት: <i>واحد و اثنين</i> voluntas una	3, 8, 47
ወሐሐት: Mysterium	3, 5, 44
ወሐሐት: Maccabæorum Libri	3, 4, 20
ወሐሐት: Maket <i>regio Bagemdra</i>	1, 3, 13
ወሐሐት: Matthæus <i>Evang.</i>	3, 4, 21
ወሐሐት: ሐሐት: Conventus stultorum, <i>scil. Chalcedonensium</i>	3, 8, 18
ወሐሐት: ሐሐት: Canticum Canticorum	3, 4, 19
ወሐሐት: ሐሐት: Deposita Mariæ, <i>Nom. pr. V.</i>	4, 3, 5
ወሐሐት: Menas Rex	2, 6, 29
ወሐሐት: Menfa	3, 6, 62
ወሐሐት: ሐሐት: ሐሐት: Throni	3, 5, 58
(ሐሐት) ሐሐት: Abbas <i>Monast.</i>	3, 3, 32
ወሐሐት: ሐሐት: ሐሐት: Menile-hec Ebn-el-haqim. <i>Fil. sapientis i. e. Salomonis</i>	
<i>Nom. propr.</i>	2, 4, 1
ወሐሐት: Regnum	1, 3, 1
ወሐሐት: ሐሐት: Regnum Æthiop.	1, 1, 3
ወሐሐት: ሐሐት: purgator peccati, <i>malè pro purg.</i>	

I N D E X.

purgatorio 3, 5, 76
 ማርቲ: Spiritus 3, 5, 58
 ቅለ: ለጌሎ: ዘአዳጋጋ: ይሁዳ: Vicit Leo
 de tribu Juda 2, 1, 41
 ማእላዎፖ: Medii f. *mediocres* 1, 10, 2
 ማሳብ: Concio i. e. *Ecclesiastes* 3, 4, 19
 (አላ) ማሳአል: Abba Michael *Metrop.* 3, 7, 18
 ማሳ: ሠላጌ: Mecana-selaçè *Oppidum* 1, 3, 10
 & 2, 11, 20
 ማሳ: Praefectus, Praeses 2, 17, 7
 ማሳ: Principes (*Angeli*) 3, 5, 85
 ማሳ: Michæas *Proph.* 3, 4, 20
 ማሳ: ጸጸፍ: Mel *agreste* 1, 13, 25
 ጸጸፍ: Mauz vel Müz, *ficus Indica* 1, 9, 12
 ማሳ: Liber *Psalmodum* 3, 4, 18
 ማሳ: Mazaga *Regio Ethiop.* 1, 3, 35
 ማሳ: Aqua 1, 15, 55
 ማሳ: multa in *Germania* 1, 3, 12
 ማሳ: Converti, non *transubstantiari* 3, 5, 54
 ማሳ: ጸጸፍ: terra maris f. *provincia maritima* 1, 3, 26
 አገዳዎ: Terra Ag-azjan f. *Liberorum* 1, 5, 4
 ማሳ: A. Madakua *animal* 1, 10, 73
 ማሳ: Mugar *provincia* 1, 3, 35
 ማሳ: Equus *ad servitium idoneus* 1, 10, 68
 ማሳ: Metshrahha *insula* 1, 8, 114
 ማሳ: Metzle *insula* *ibid.*
 ማሳ: ሃፍን: Liber Henochi 3, 4, 49
 ማሳ: Liber Arcanor. *de haresib. agit* 3, 4, 46
 ተረክ: Chronicon 4, 2, 2
 አዳጋጋ: Liber Epiphaniï 3, 4, 46
 ቅለተ: ለአገዳጋ: ማሳ: Liber ob-
 itus *Dominæ nostræ Mariæ* *ibid.*
 ቅለተ: Liber *Philosophiæ* 4, 2, 2
 ማሳ: Mazau *Ver* 1, 5, 26. & 28

ሠ: ٥ س

ሠ: Scala magna 1, 15, 34
 ሠ: ስጊዳ: Seltan-seghed *Cognomen*
Regium 2, 7, 66
 ሠ: Sahart *pref. Tigra* 1, 3, 27
 ሠ: Sambation f. *fluvius Sabbaticus* 1, 8, 115 f.
 ሠ: ለጌ: Nervus *interdictus* 3, 1, 66
 ሠ: ለተ: ስርተፖ: Constitutiones *Eccle-*
lesiæ Christianæ 3, 4, 46
 ሠ: Processit, Progerminavit, *de Spiritu San-*
cto dicitur 3, 5, 41
 ሠ: ማሳ: Germen *Mariæ N. pr.* 4, 3, 5
 ሠ: ፖጊል: Sertza-denghel *N. pr. Regis* 2, 6, 36
 ሠ: ስርተፖ: Imago Christi: Ras-Seelaxus
frater Regis Susnei 2, 7, 49. & 4, 3, 4

ረ: ٦ ر

ረ: Infula *Lacus Tzan.* 1, 8, 114
 ረ: ማሳ: Romana-Wark i. e. *Malum puni-*
cum aureum, N. pr. fem. 4, 3, 9
 ረ: vel ረ: ስ: Ras *Dux belli* 2, 12, 32
 & 2, 17, 4

ረ: Reem vel ረ: Rim *Monoceros è capra Am-*
genere 1, 10, 85
 ረ: id. *ibid.*
 ረ: ፖላ: Visio *Johannis i. e. Apocalypsis* 3, 4, 25
 ረ: ስ: Raqeb *Cantate* 3, 6, 95

ሰ: ٧ ش

ሰ: sibilus variè *effertur* 1, 4, 10
 (ሰ:) ሰ: Abba Saham *unus ex IX. sanctis* 3, 3, 4
 (ሰ:) ሰ: Abba Salama al. *Fremonatos,*
Frumentius 3, 7, 18. & 3, 2, 30
 ሰ: Salomon; *Pro libris Salomonais* 3, 4, 19
 ሰ: Salawa *pref. Tigra* 1, 3, 27
 ሰ: Musculus *Israëlitis interdictus* 3, 1, 66
 ሰ: ሳጸጸጸ: ሳጸጸጸ *Angeli* 3, 5, 85
 ሰ: A. Shum *Praefectus* 2, 17, 6. & 3, 3, 27
 ሰ: A. Shumet *praefectura* 1, 3, 2
 ሰ: Samen *regnum* 1, 3, 23
 ሰ: ሳጸጸጸ: Samen Agafari *Praefecti titul.* 2, 17, 8
 ሰ: Caelum 1, 15, 54
 ሰ: Smada *regio Bagemdra* 1, 3, 13
 ሰ: Sire *praefect. Tigra* 1, 3, 27
 ሰ: ፖላ: Sara-kern *pref.* 1, 3, 17
 ሰ: Sarako *pref. Demb.* *ibid.*
 ሰ: Gal. *canis* 1, 15, 55
 ሰ: Siracides *Ecclesiastic.* 3, 4, 19
 ሰ: Sarawè *pref. Midra Bah.* 3, 3, 30
 ሰ: Seraphim *Angeli* 3, 5, 85
 ሰ: A. Safa *animal cervo simile* 1, 10, 72
 ሰ: Sakala *Regum domus longiores* 4, 4, 34
 ሰ: Ad Romanos (*Epistola*) 3, 4, 23
 ሰ: Beklenfes 1, 10, 6
 ሰ: Castrenfes 2, 13, 16
 ሰ: Homo & Deus *Nom. pr. V.* 4, 3, 8

ሰ: Shât *Regnum* 1, 3, 25
 ሰ: Sêt *Regnum* 1, 3, 23
 ሰ: A. Fœmina 1, 15, 57
 ሰ: Sennâr *Regnum* 1, 2, 7
 ሰ: Shankala *Troglodyta, Ethiopes Noma-*
des 1, 2, 16. & 1, 14, 53
 ሰ: Sabbathum *Judæorum.*
 ሰ: ferix *primæ: ስርተፖ: Chri-*
stianorum 3, 6, 86
 ሰ: Synodus *Liber sic dictus continens Con-*
cilia &c. 3, 4, 27
 ሰ: Synaxaria *i. e. Vita Sanctior.* 3, 4, 45
 ሰ: A. Shewa *Regnum* 1, 3, 24
 ሰ: Shewa *praefectus* 2, 17, 8
 ሰ: Scala f. *Vocabularium* 1, 15, 34
 ሰ: Nilus 1, 8, 5
 ሰ: Ja Siddi *supplex vox Muhammedanor. in*
Habess. 2, 18, 2
 ሰ:

I N D E X

Ἰῆ: Ite id. per Apoc. s. nom. propr. accedat, ut
 4° 8° 9° 10°. Ite Hamclmala &c. 2, 1, 69
Ἰῆ: Enarja Regnum 1, 3, 18
Ἰῆ: Enareæ Rex 2, 17, 2
Ἰῆ: Andabet regio Buccinatorum 1, 3, 13
Ἰῆ: Angabo Rex Æthiop. 2, 2, 14
Ἰῆ: Angot Regnum 1, 3, 11
Ἰῆ: Angotæ præfectus 2, 17, 4
Ἰῆ: Axuma præfectura Tigra
 & etiam ipsa vetus Regia 1, 3, 27
 2, 11, 1
Ἰῆ: gratiarum actio oblationis
 i. e. Eucharistia 3, 4, 40
Ἰῆ: Consiliarius Regius 2, 12, 39
Ἰῆ: Consil. Tinus 1, 14, 18
Ἰῆ: jucundus, elegans fuit 1, 15, 18
Ἰῆ: Adam à perfectissima elegantia dictus. ibid.
 hunc Hebr. **Ἰῆ** & **Ἰῆ** terra 1, 15, 16
Ἰῆ: Adamas Saghed Mena Regis
 cognomentum 2, 1, 36. & 2, 6, 29
Ἰῆ: Adet præf. Tigra 1, 3, 27
Ἰῆ: Egala præf. Bahrnagassi 1, 3, 29
Ἰῆ: **Ἰῆ** Ordo Angelorum 3, 5, 85
Ἰῆ: Itegue antistes Monachorum Summa di-
 gnationis 3, 3, 26
Ἰῆ: Atzbeha Rex Æthiop. 2, 4, 22
Ἰῆ: Atznâf-Saghed. Cognom. Regis
 Claudii 2, 6, 18
Ἰῆ: Afâ Macuënen præf. Tigra 1, 3, 27
Ἰῆ: Ephrata Regio Ambar. 1, 3, 10
Ἰῆ: Af-Saghed N. Pr. Reg. Æth. 2, 7, 68
Ἰῆ: Ifât Regnum 1, 3, 22
Ἰῆ: Præfectus ejus 2, 17, 8

Ἰ: Ἰ

Ἰῆ: Chalcedonenſes æquiparantur
 hereticis & veneficis 3, 8, 18
Ἰῆ: Coahh. Lacerta aquatica 1, 11, 10
Ἰῆ: Combat Regnum 1, 3, 15
Ἰῆ: Cambatæ præpositus 2, 17, 6.
(Ἰῆ): Ἰῆ Ἰῆ: Abba Chriſtos bezana
 Antistes monachor. 3, 3, 23
Ἰῆ: Cherubini. Ordo Ang. 3, 5, 58
Ἰῆ: ingenua procubuit pariendi causâ 1, 14, 18.
 & ibi not.
Ἰῆ: **Ἰῆ** 1, 10, 67
Ἰῆ: Cush vulgo Æthiopia, Regio Arabia 2, 3, 15
Ἰῆ: Gloria Regum, Nom. Libr. 2, 3, 30. & 4, 2, 1
Ἰῆ: Cont Regnum 1, 3, 16
Ἰῆ: Casir, Casri, Infideles & Æthiopes vagi 1, 14, 54

Ἰ: Ἰ

Ἰῆ: Walaka Regnum 1, 3, 31
Ἰῆ: Walakæ Rector 2, 17, 3
Ἰῆ: Filii baptisimi i. e. Christiani 3, 6, 21
Ἰῆ: Waril lacerta aquatica Hebr. **Ἰῆ** 1, 11, 10
Ἰῆ: Warauré. Topazius 3, 4, 6

Ἰῆ: Magistratus minores, Judices 2, 12, 39
Ἰῆ: Wanag-saghed Regis Davidis co-
 gnomentum 2, 1, 36. & 2, 6, 10
Ἰῆ: Wajrat Præf. Tigra 1, 3, 17
Ἰῆ: Wainadga regio Bagendra 1, 3, 13
Ἰῆ: Wed Regnum 1, 3, 31
Ἰῆ: Laus Dei N. Libri 3, 4, 46
Ἰῆ: Wagda regio Ambara 1, 3, 10
Ἰῆ: processit de Spiritu S. 3, 5, 41

Ἰ: Ἰ

Ἰῆ: Indicium casti hostis, olim caput, nunc penis
 1, 16, 21
Ἰῆ: Amde-Jesus Rex 2, 6, 4
Ἰῆ: præputiatus. Vocabulum Juæis & Habessin
 probrosium 3, 1, 27, 40
Ἰῆ: Arebja præf. Dembea 1, 3, 17
Ἰῆ: Senex spiritualis N. Libri 3, 4, 46
Ἰῆ: Cochlear crucis, cuius in S. Cæna
 usus 3, 6, 74
Ἰῆ: Custos ignis, Tit. Præfecti Prætorio
 2, 12, 40
Ἰῆ: Enkue-saghed, Davidis Reg. co-
 gnoment. 2, 1, 36. & 2, 6, 10
Ἰῆ: Cithara laudis, N. Libri 3, 4, 46
Ἰῆ: Angueg, lacerta aquatica 1, 11, 9
Ἰῆ: Etana-denghel, Davidis Regis co-
 gnom. 2, 1, 38. & 2, 6, 10

Ἰ: Ἰ

Ἰῆ: 1, 10, 70. & **Ἰῆ:** **Ἰῆ:** A. Cauda te-
 nuis i. e. Camelopardalis. 1, 10, 36
Ἰῆ: Zurafa id. ibid.
Ἰῆ: Historia patrum N. Lib. 3, 4, 46
Ἰῆ: Historia Judaica N. Lib. ibid.
Ἰῆ: Zanabh cauda tenuis nostrarum pecudum, op-
 ponitur pingui illi **Ἰῆ** 2, 10, 16
Ἰῆ: A. Jan-hhoi, i. e. Rex mi, supplican-
 tium vox 2, 18, 18
Ἰῆ: A. Simia 1, 10, 74. & 1, 15, 56
 Regnum Zendero inde dictum 1, 16, 66
Ἰῆ: Zangaren præf. Barnagassi 1, 3, 30

Ἰ: Ἰ

Ἰῆ: Judæ (Epistola) 3, 4, 24
Ἰῆ: Johannis (Evangel.) 3, 4, 21
 & Epistola ib. 24
(Ἰῆ): Abba Johanni Antistes monachor. 3, 3, 23
Ἰῆ: Abba Isaacus Metropolita 3, 7, 18
Ἰῆ: Abba Joseph Metropolita 3, 7, 18
Ἰῆ: Jonas Proph. 3, 4, 20
Ἰῆ: Jacobi (Epistola) 3, 4, 24
Ἰῆ: Abba Jacob Metropolita 3, 7, 18
Ἰῆ: Judith Lib. Bibl. 3, 4, 18
Ἰῆ: Jagbeja Tzejon Rex 2, 6, 3
Ἰῆ: Jegja, Dembicé Dominus 1, 15, 52
Ἰῆ:

RERUM

SCRIPTORES ALIQVOT VETVSTI,

à quibus

NUNC PARTIM SUEVIS, PARTIM
HELVETIIS CESSERE, HISTORIÆ TAM SÆCU-
LARES QUAM ECCLESIASTICÆ TRA-
DITÆ SUNT.

CVM GLOSSIS RERVM ET VERBORVM DIFFICILIORVM,

Ex Bibliotheca

Cum INDICE rerum & verborum accuratissimo.

FRANCOFVRTIS

Impensis JOHANNIS MARTINI PORSSII,

Bibliopolæ.

Typis JOHANNIS GEORGII SPÖRLIN.

ANNO M. DC. LXI.

EMINENTISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO

JOHANNI PHILIPPO

Archiepiscopo Moguntino, S. Rom. Im-

perii per Germaniam Archi-Cancellario Principi Elec-
toris, Episcopo Herbipolensi, Franciæ Orien-
talis Duci

Domino meo Clementissimo

Alamannicas res, Eminentis-
sime Princeps ac Domine, ad
oblivionem propè tendentes
posteritatis gratiâ denuò ty-
pis subjicere consultum duxi. Opus hoc &
Goldasti Collectoris fama, & rerum varieta-
te quantivis precii æstimãdum, hætenus in-
genti desiderio requisitum est. Habuit enim
Vir ille nõ cõparandam nominis existima-
tionem illa adminicula, quæ vix ulli nostro
tempore competunt. Unũ dico Bibliothecæ,
inque ea variorum & optimorum Codi-
cum thesaurum incomparabilem: alterum;
notitiam cum Principibus & Clarissimis
per Europam Viris, qui illius familiarita-
tem quasi certatim ambiebant: quorum
ope & favore nihil non rerum gravissima-
rum in Germania forisq; experiri, omniaque
antiquitatis monumenta undique eruere
ac in publicum conferre potuit. Inter quæ
non ultimo loco extat Alamannicorum
istud scriptorum non pœnitendum Opus.

Scriptores hos iterum excusos Tuo, Eminentissime Princeps ac Domine, Nomini inscribo, & ex antiqua voventium formula, libens meritissimoq; do, dico, confecro. Te summum eligo Patronum, Eminentissimū totius Imperij Germanici Archicancellariū, cujus curæ Archiva rerumq; omni ævo gestarum monumenta concredita sunt: Qui nihil in Imperio nisi laudandum & dicis & facis. Lætatur tota Germania, Pacem Tuā prudētia firmatam florere, quā restituta est vis legibus & constitutionibus, judicijs auctoritas, magistratibus majestas; rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuique facultatum possessio. Haclaude vivis vivesque per omnium seculorum memoriam: & Annales testabuntur de animi Tui magnitudine, singulari pietate, virtutibus cæteris.

Ut verò hanc dedicationem pro laudata Tua Clementia suscipere digneris, Eminentissime Princeps ac Domine, qua possum submissione humiliter & enixè rogo obtestorque. Francfordiæ Calendis Martij Anno Christi M DCLXI.

Eminentissimæ Celsitudinis Tuae

Devotus

Joannes Martinus Porcius

REVERENDISSIMO ET ILLU-
STRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

D. JOHANNI SWI-
CHARDO, SACRÆ MOGUN-
TINÆ SEDIS ARCHIEPISCOPO,
S. ROMAN. IMPERII

per Germaniam ARCHICANCELLARIO,
PRINCIPI ELECTORI, &c.

Domino meo clementissimo.

Alamannicæ nomen, Reverendissime & Illustrissime Princeps
Electoꝝ, quod priscis illis rerum Germanicarum Scriptoribus,
Cæsari, Plinio, Tacito, Sammonico, & Geographis inusita-
tum ac inauditum, sub Francorum Regum imperio videtur
primo esse natum atque inventum. Namque illorum prospera & felicissima
migratione permoti Alpini supremæ Germanicæ populi, relictis asperis & in-
cultis sedibus suis, glandiferas (ut Cicero loquitur) & fructuosas quærere ipsi
quoque armis egressi tentaverunt. Quæ tempestate Hunni ad idem exem-
plum, Gotthi, Vandali, Langobardi, ruptis Boreæ terminis, non Germaniam
modo, sed universam propemodum Europam turbarunt ac miscuerunt. Ea
gentium confusione Germanicæ nostræ partim confusa & permixta existiman-
tur nomina, alia prorsum obsoleta. Omnes populos singillatim commemorare
ad institutum nihil intelligo pertinere: ipsam veterem illam Germaniam præ-
optaverunt THEUTONIAM appellare posterioris ætatis Scriptores, nomine ab
Italico accepto, eamque generatim & univèrse in tres potissimum provincias
tribuere, Alamanniam, Rhetiam, & Germaniam speciatim ita dictam. RHE-
TIAM (ut de hac prius autumem) definiunt ac collocant inter Alpes Julias &
dextrum Danubij latus ac ejus ortu ad usque Noricum, quæ est Pannonia su-
perior. GERMANIAM ad Rhenum sitam esse volunt, quæ ab Trans & Cistihe-
nanis nationibus colitur. ALAMANNIAM aliquanto latius excitaverunt
Francorum Historici, quam ipsius vicinitatis nomen ac termini postulabant.
Omnes etenim populos, qui Germanicæ linguæ societate conjuncti sunt, Ala-
mannorum appellatione comprehendi voluerunt Cui rei originem dedisse vi-
dentur perpetua cum Francis bella, quorum proximas habuere vicinas, tam
insu-

D E D I C A T I O.

Insuper alienationes Regum in eos, quos totiens subigere atque in ditionem suam redigere continuis illorum defectibus abigebantur, ut apud Francos nullum nomen hostile Alamannico fieret celebrius, nullum frequentius. At verò Walafridus Alamannus, probus auctor in primis, & cæteri sanius sapientes, Alamanniam his finibus circumscribunt ac definiunt: Quæcunque regiones ab utroque Rheni latere Alpibus includuntur, ab ortu ejus usque ad Rauracos, comprehensis ad Acromij dextram Alpigo viâ, & in Rheni deflexu continentibus terris, qua parte sese Brisgo via extendit ac finit: ad sinistram verò pleraquæ Heluetiâ & bonâ Burgundiæ parte. Et hæc est vera illa ac vetus Alamannia, à Francis post victoribus in provinciam redacta, in Ducatusque honorem constituta, cui fere ex Regum prosapia Principes præfeci. A quibus quidquid cum Episcopis & Abbatibus, Alamanniæ Principibus, ipsos annos DCC. gestum, aut inter se velcum Imperatoribus hostibus de memorabile factitatum, hisce monumentis, quæ nunc primum in dias litterarum oras producimus, ordine quidem proditum est, etsi non eâ, qua docuit, orationis honestate. Quam verò cur tantopere in hujus generis scriptoribus non nemo velit refugere, equidem causam nullam esse video. Ab aliis rerum, ab aliis verborum doctrina quæritur, aut non minus vere quàm eleganter in Oratore suo Tullius. Proba est materia, si probi non item fabri. Atqui probi sunt à pietate, si minus à studio litterarum, ut mihi juxta videtur, & elegantiorum hominum nullus negitat. Neque rerum adeo omnium imperitum quemquam reperiri existimo, qui non studeat melior ex his libris quàm doctior evadere: mores bonos discere, quàm phrasium elegantias: vitia corrigere, quàm litterarum apices.

Atque utinam veteres mores, veteresque parsimoniam
Potius majori honori essent, quàm mores mali,
Nam nunc mores nihil faciunt, quod licet, nisi quod lubet.
Ambitio jam more sancta est, libera est à legibus.

Quos mores? inquit isti. Monasticosne dicis? in quorum æstu scriptores
isti toti incedunt, & in eam viam quidem facere possunt ad prudentiam iturus?

Dii monerint meliora atque amentiam auerruncassint.

Plautus
Trinum.

Pacuv. in
Chrysid.

* Cornific.
ad Heren.
* Cic. de
Inven. &
in offic.

Si prudentia est calliditas, quæ ratione quadam potest delectum habere bonorum & malorum, ex scientiâ quorum ipsa constat, & quam considerata sequitur actio, ejus exempla si sequi student, ab his scriptoribus sument. At Abates & Episcopi fuerunt? Quid ergo? Fugit ne in omni quondam actione atque administratione Imperij Romani præcipue floruisse Episcopos & Abates ejusdem Imperij Principes? Hi domi militiæque primi in consiliis, hi bella gerebant, hi Imperatorum castra secuti, hi Duces, hi signiferi, hi à lateribus Regum, in Palatijs summi, & ut multa paucis verba obnuntiem, Imperatorum in consilio. In hac parte hæc sunt: videamus nunc quid porro utilitatis afferant in suo cuique statu. Habemus exempla valde illustria hominum perditorum, qui Ecclesias sæpe malis labefactare moribus conati sunt, & quo pa-

Et illis

D E D I C A T I O

Et illis obuiam itum in tempore à viris probis ac sanctis. Habent Ecclesiastici ambitiosorum & auarorum nequiter expetita machinamenta, quibus docti eadem vitia, ceu pestes Ecclesiæ & ipsorum auctorum, sanguine viperino cantius vitent atque fugiant. Habent Laici, quibus auctoritatibus pietatem religiosis rebus omnibus debeant prauertere. Habent Aulici velut speculum, in quo prauos & periculosos mores, ambitione & auaritia, interim etiam dolis, simulatione, & criminibus corruptis contemplantur atque ob oculos ponant. Habent Nobiles clararum familiarum non insuperhabendam vetustatem. Quo nomine Ephemerides quàm maxime sese faciunt commendabiles, ut vel earum gratiâ multum mihi Nobilitas nostra se debere fateatur necessum est. Multa prætereo: grauiora enim facta sunt, quàm memorandi apud te, Reuerendissime & Illustrissime PRINCEPS, nunc sit locus. Omnia ad arbitrium CELSI TVDINIS T. collata sunt. Debentur enim C. T. Scriptores isti suo quoddam iure atque merito, non tantum quia plurimas res gestas Antecessorum tuorum Archiepiscoporum exsequuntur, verùm etiam quia in tua floruerunt ditioe Metropolitana. Est quippe omnis hæc Alamannia sub iis C. T. iurisdictionem & potestatem Ecclesiasticam subacta. Quod si quis negare sese studeat, clamant ipsi Auctores, suorumque scriptorum usuram nemini, quàm C. T. pendendam vno ore fatentur. Absque hoc foret. sunt aliæ causæ innumeræ, quæ me ut C. T. virtutem gratiâ memoriâ, ipsum verò nomen animo gratò persequar, impellunt. Principio dum sacram Sedem vti primariam augustè veneror: ut Metropolitanam, legitime obseruo: ut Principem, sanctè colo. Scilicet sub ea mihi primam lucis huius usuram datam atque concessam fuisse. Deinde singularis ac prope modum vnica C. T. facilitas, vnica humanitas, cum Principali (quod difficillimum est) grauitate consentiens quâ omnibus in rebus tam erga subditos quàm vicinos ita te exhibes, ut T. C. metuant velut Dominum, & iuxta quasi patrem non iam diligere, sed amare videantur. Quibus artibus id effectum nullo negotio impetrafti, quod alii vi & armis numquam potuissent. Etenim ut subiecti pariter cum vicinis tutam tranquillamque pacem, cuius & ipsum nomen dulce & res salutaris est, traherent, tuâ perfecisti comitate. Dignissimus me hercule pacifico & glorioso Imperatore Archicancellarius, qui Domini prudentiam, cuius res gestæ iisdem quibus Solis cursus, regionibus ac terminis continentur conjunctam cum iustitia adeptus existimaris, ad ea omnia, quæ vel timèda sunt in Romano Imperio vel providenda, & animo & consilio paratus. Et his optimarum virtutum copiis ornata atque prædita C. T. concinnat ab earumdem studiis non abhorre Domesticos, quorum prudentiam, industriam, humanitatem, ac benevolentiam cum civibus salutarem, tum gratam exteris sæpiissime per speximus. Quis Moguntiam adiuit, nec vidit CL. V. Franciscum Philippum Faustum, C. T. Cancellarium summis florere laudibus? Cuius in Repub. tua maximis grauissimis que causis cognita & imprimis probata fides, industria, patientia, labor, & animi magnitudo. Ipsius quidem humanitate quid mihi exploratius esse potest, quàm ut summam erga me etiam absentis obtinerem, uni versa familia omnibus in rebus declaravit? (quod præfiscine dixe-

D E D I C A T I O.

dixerim) virum grauiorem, pleniorē officij, & honorum studiosiorem non compererim. Hoc Principe, his Consiliariis Res stat Moguntina, & ut proporo atque æternum felicitetur, id vero DEVM OPT. MAX. ex summis precibus veneror quæsoque. Cujus mei voti testes venire volo hos Scriptores, quos nunc C. T. more majorum DO, DICO, CONSEURO, meque pariter cum illis, benè vertente Faventiâ. Francofurti. e. IV. NON. Septembr. A. N. C. C I C I C V I.

Reverendis. & Illustris.
Celsitudinis T.

Devotus

Melchior Haiminsfeldius Goldastus,
Helvetius.

S I L L A B V S S C R I P T O R V M H O C T O M O - C O N T E N T O R U M.

Hepidami Cœnobite Annales. pag.	2
Rasperi Turcigenis Historia & Casus.	1
Ekkehardi Iunioris Historia & Casus.	12
Burchardi Monachi Historia & Casus.	61
Cunradi Fabariensis Presbyteri Historia & Casus.	73
Ejusdem Catalogus Abbatum S. Galli.	87
Anonymi de Officialibus Domini Principis S. Galli.	88
Bertholdi Monachi Annotatio de Abbatibus S. Galli.	88
Joachimi Vadiani Chronologia	89
N. de Tinsburg Ephemerides.	91
Joh. Georgij Tibiani Panegyricon.	98
Walafridi Strabi Augiensis de Vita S. Galli libri II.	142
Ejusdem de Vita S. Othmari lib. II.	177
Isonis Magistri de Miraculis S. Othmari lib. II.	182
S. Theodari Eremitæ Campidonensis de Vita S. Magni libri. II.	190
Ermenrici Eleyvangelensis Supplementum.	253
S. Findani Confessoris Historia.	255
Hepidami Iunioris de Vita S. VViborade lib. II.	254
Ekkehardi Minimi de Vita B. Notkeri Balbuli lib.	227
S. Fridolini Confessoris Historia	247

HISTORIARUM ALAMAN- NICARUM

P A R S I,

Complectens res in Alamannia gestas ab A.N.C. 150, usque
ad An. MCCL.

VERSUS NOTKERI BALBULI DE ALAMANNIA,
ex libris eius de Vita S. GALLI;

Dura viris, & dura fide, durissima glebâ.

VERSUS HARTMANNI MONACHI S. GALLI

de eadem, qui inter vet. membr. superiori subiiciuntur;

Dura fuit quondam, sed nunc est mollis ut unda:

Exceptaque fide, quam corda faterur & ore.

DE AVCTORIBVS ET EORVM
SCRIPTIS.

HEPIDANNVS COENOBITA S. GALLI.

Hoc nihil à me apud alios lectum. Virum non indoctum fuisse, vel breves isti annales testantur, in quibus, quæ soluta oratione narrat, effinxit ad phrasin veterum historicorum, & vel in Salustio non indiligentem, annus ML. fidem facit. Exstat apud me eiusdem *Computus Ecclesiasticus* eadem brevitate concinnatus. An vero ille sit, qui iussu Vdalrici Abbatis vitam Wiburadæ instituit, apud me inexploratum est, & fere inclinor, ut negem. Disconveniunt enim tempora & stylus. Ille, quem annos in membrana sua adscripsisset MLXXXVII. morte tamen (quomodo mihi persuadeo) preventus in MLXII. substitit. Iste vero in præfatione ad Vdalricum Abbatem testatur, se ab anno de mum MLXXII. ad scribendum vitam illam accessisse. Quo indubie annales hosce perduxisset, si auctor eorum atque pater existeret. Iam stylus & genus dicendi quàm alienum sit ab eo, quod in vita, ne mo est, qui utrumque legerit, qui non statim dicturus sit, toto cælo distare. Fuerint ergo duo Hepidanni qui eodem tempore vixerint, sicut duo fuere Ratperti, duo Hartmanni, duo eod. tempore Ekkehardi, duo Notkeri, &c. de quibus partim hic, alio partim loco à me dicitur.

RATPERTVS TVRINGENSIS MONACHVS S. GALLI.

Ilustri & generosa familia natus in pago Tigurino, quæ mediâ ætate Thuregiensis appellari cepit, & natalibus Salomone, Notkero, atque Hartmanno Comitum filiis; Ekkehardo teste, nihil inferior. Præceptoribus usus est Marcello & Ifone scholarum in Monasterio Magistris. Scripsit & Epigrammata quædam, quæ edita sunt ab Henrico Canisio, inter quæ celebratur hymnus Ecclesiasticus, *Ardua spes mundi*, Præterea *Litaniarum* libellum. Apud Thuregienses natus Vadianus & Stumpsius tradunt. Vitam eius describit Ekkehardus iunior in Notkero c. 21. & Ekkehardus minimus in vita Notkeri. Huius historiæ sex habuimus scripta exemplaria: duo ex Monasterio S. Galli, duo ex Bibliotheca Bartholomæi Schobingeri IC. & item duo ex nostra. Fuit & alius Ratpertus superioris nepos, Monachus, & ipse doctus adæque quàm nobilis. Quem in Dialogis suis de Vita S. Galli loquentem inducit Notkerus Balbulus. Necdubito, quin horum scripta confundantur, & superiori Ratperto attribuantur carmina, quæ huius sint. Testimonia veterum hæc sunt.

Ekkehardus iunior præloquio suorum casuum; *Scripserat ante nos Ratpertus, homo doctissimus, & ipse codicillum similis materia à S. Gallo & Othmaro usque ad seipsum. &c.*

Burckardus in casuum præloquio; *Laudabile & satis huic loco usitatum esset, si veteres scriptores nostri de simili materia imitari fuissent Hartmannum, qui priorem librum de casibus fecerat: & Ratpertum, hominem doctissimum, qui eundem usque ad sua tempora librum auxerat.*

Ekkehardus minimus Decanus in Vita Notkeri c. 21. *Scripserat idem homo beatus librum de casibus Monasterii incipiens à temporibus B. Columbani, usque ad Salomonem Episcopum, & Abbatem nostrum.*

strum. Distaverat etiam Litaniás, quas Ecclesia canit per totum orbem in diebus pluribus, quae fecerat.

Conradus Fabaricensis cap. 3. Ratpertum, Tutlionem, quorum in divinis officii solemnia iustus recitanti carmina.

EKKEHARDVS JUNIOR MONACHVS S. GALLI.

Quinque legimus Ekkehardos in Monasterio S. floruisse, nobilitate & eruditione claros, Quos, quia nonnulli confundunt, diligenter atque ordine discriminabimus, simul etiam, qua aetate vixerint, quid & ubi scripserint indicatur. Et primus quidem fuit.

Ekkehardus, quem Seniores cognominant, Decanus, nobili Ionuiliortum familia apud Alamannos natus, vir eruditus & prudens, summæque apud omnes auctoritatis, scripsit præter varia epigrammata, quæ hinc inde leguntur, sequentias: *Promptamente canamus, summum præconem Christi, qui benedicti capitis, à solis occasu.* De S. Afra antiphonas, ut reliquias eius mereretur, Luitoldo Episcopo Augustano & sequentiam dictavit, & hymnum: *O Martyr æterni patris, antiphonam Ambulans Iesus, Adoremus gloriosissimum.* Hæc Ekkehardus in cælib. c. 9. Puer adhuc carmine composuit vitam *Waltherii Manusfortis* quam postibi, quia mendaci & barbarie, quippe à puero perscripta, scatebat, Ekkehardus ille junior Arbonis Archiepiscopi mandatu Magoniæ correxit & emendavit. Ex relatione S. Kebe inclusæ scribere, cepit vitam & passionem S. *Wiboradæ Martyris*, sed morte præventus non absolvit, ut auctor est Hepidannus junior. Fecisse præterea videtur librum, quem insolenti titulo *Lydiæ Carolomanum* præscripsit, quo de in glossis annotavimus. Moritur An. D. 977. ut legitur in Annalibus Hepidanni, non ut Stumpfius scribit anno 966. Testimonia veterum hæc sunt:

Hepidannus anno 977. *Otto Imp. Augustus, & Purchardus Dux, & Valtricus Episcopus, & nepos eius Adelberto, & Valtricus Comes, & Ekkehardus Monachus isto anno de hoc seculo recesserunt.*

Hepidannus junior in Vita Sanctæ *Wiboradæ*: *Tempore, quo venerabilis Cralo congregacionem S. Galli rexit, fuit in ea quidam frater nomine Ekkehardus, vir totus ex sapientia virtutibusque factus, &c.*

Tisburgius in Ephemeridibus Augusto XVI. K. AL. obiit Ekkehardus Decanus, de Enkenfurt quod habet Ger. Alarrarius.

Stumpfius Chronic. lib. 2. cap. 5. *Cralo ward durch Tyranny von wänniglichen verhaft vnd sam in solchen Vnsfall, daß er an Leib vnd Gemüth abuariso viel/ daß man ihm seinen Dechan Egarten vom Geschlecht von Jonschwyl zugebreit geschickten Mann / der gab wänniglichen Red vnd Antwort von des Abts wegen: vnd ward also sein Pfäger bis auff Zunft R. Dihen, ohn welches Bewilligung vund Berwissen die Wöndch der Abtey halben keine Enderung surnehmen bedörffend.*

Idem lib. 5. cap. 5. *Abt Ulrich trach siir fünf Jahr vnd verließ das Leben am 12. Febr. Ann. Dom. 996. in welchem Jahr der alte vnd vermärte Wöndch Eckhardus verschied.*

Alter Ekkehardus, qui Minor vel Junior & Palatinus nuncupatus, Senioris ex sorore nepos, vir eruditus & acutus, Latine Græcæque linguæ (quod illo seculo perarum in Alamannia) signatus. Præfuit primum scholæ utriusque Claustrali (quam vocant) & Canonice, id est, Interiori & Exteriori, & cum magna quidem laude. Demum Portarii Claustralis officio præfectus, in vitus licet, concessit in Ottonum Aulas, satagenti Haduwigæ Sueviæ Duce, cuius ille præceptor fuerat in arcibus Duvolanis, evocante Imperatore. Quo ubi pervenit, illico à Cesare in senatum legitur, eique sit à consiliis secretis, Capellanus, & Ottonis junioris prædagogus. Scripsit præter varia epigrammata, quæ circumferuntur, sequentiam de S. Desiderio, *Summis conatibus*, & sequentiam *Dier*. Excepit acta colloqui habiti inter Ottones, patrem & filium de electione Notkeri Abbatis S. Galli. Notas scribendi apprimè petrus Ottonis Imperatoris commodus existit Capellanus & Secretarius. Moritur An. Dom. 966. Fallit enim Stumpfius, qui seniores Ekkehardum in eum annum produxit. De illo Herimannus Contract. anno 990. *Valtricus Abbas, & Ekkehardus Magister doctus in Cœnobio S. Galli obiit.*

Tertius Ekkehardus, qui & ipse Minor dictus ab historico Ekkehardo, respectu videlicet superioris, cuius fuit consobrinnus: Senioris vero itidem similiter ex sorore altera nepos, vir, ut Ekkehardus ille scribit, idonee litteratus, Diaconus primò, post Decanus & ipse. Quid ediderit, nusquam exprimitur à scriptoribus Monasterii. Scripsisse tamen, quum & scholis præfuerit, & ab Haduvice Sueviæ Duce, cui ab Ekkehardo Palatino fuerat commendatus, ad scribendum stimularus, mihi nullum sit dubium.

Quartus Ekkehardus, qui & ipse Junior cognominatur, tum in manuscriptis, tum à Burekardo, auctor est huius libri *de Casibus Monasterii*. Moguntia constitutus in u. Arbonis Archiepiscopi, cuius utebatur familiaritate, vitam *Waltherii Manusfortis*, quam Ekkehardus senior præter etiam, ut supra memoratum, pueriliter conscripserat, emendavit & elimavit. Eiusdem rogatu composuit *Benedictum librum* carmine, quem ante hos annos Monasterio S. Galli dedimus. Mandatu item Imperatricis solidum commemorans descripsit Pfalterium in linguam Barbaricam, id est, Germanicam, à Notkero Labeone Physico traductum, in privatos usus Imperatricis usus. Quod opus tunc in nostra manu est. Vita defungitur sub Notkero Abbate, cui successit Valtricus. An. Dom. 1071, sub Henrico IV. Imperatore.

Barthardus rator. p. 10 Casium : Ekkehardum quoque iuniorem, qui à Salomone incipiens usque ad Notpertum, se singula dicere velle prohibitus est, sed in Notkerò finivit. Sine autem morte preveniens hoc, quod in exordio libri sui se dicturum promisit, non perfecit, aut si perfectum postea perditum sit, nos nescimus.

Cunradus Fabar en sis prohemio : Antiquorum gesta patrum, sicut in libro, qui de Casibus monasterii succincte & compendiose scriptus, non humili stylo legentibus patere potuit.

Quintus Ekkehardus, quem Minimum appello, Decanus Monasterii S. Galli, scriptor est vitæ B. Notkeri, ut in II. parte à nobis demonstrabitur.

BURCKHARDVS MONACHVS S. GALLI.

N Vllum vetus exemplar, quibus usi sumus (habuimus autem quatuor : duo ex Bibliotheca Bartholomæi Schœbingeri I. C. sanctissimæ memoriæ viri, altera ex nostra) hunc auctorem agnoscit, sed in calce Ekkehardi hæc tantum verba leguntur : Finit Ekkehardus iunior, incipit aliud Præloquium de Casibus. In uno tamen Ioachimi Vadiani manu adscriptum erat, incipit Burckhardus, ex vetustiori ne exemplari, an alio aliquo scriptore, non habeo compertum. Illud scio, maximæ fidei summæque diligentia virum fuisse, qui nihil remere vel dicere vel scribere solitus erat. Eius ergo fidem non sequi, mihi religio maxima fuit. Cap. 4. t. statuit, se in Italia fuisse. Cap. 5. Dietpaldi gesta ait didicisse ex senibus, qui ipsum noverit. Morruus autem Diepaldus An. D. 1034 Cap. 10. restatur, se rerum ab Vdalrico Tegerfeldio gestarum *à vrbis tulo* & oculatum arbitrum exstitisse. Fuit is Abbas Friderico Barbarossa imperante An. D. 1166. Henricus vero Klingius, sub quo scriptor iste claruit An. D. 1204. & auctor librum.

CUNRADVS DE FABARIA, PRESBYTER S. OTHMARI.

Vixit circa An. Dom. 1240. in Fabariensi monasterio nutritus, in Ecclesia S. Othmari, quæ est in monasterio D. Galli, Presbyter Canonicus. Scripsit præter librum *de Casibus Monasterii Catalogum quoque Abbatum, qui præfuerunt monasterio S. Galli.* An quid præterea, nec dum rescire potuimus. Cap. 8. ita de se ipse scribit : *Ego, qui hæc scripsi, Cunradus Presbyter S. Othmari dictus de Fabaria, &c.* Stumpfius Chron. li. 1. c. 6. *das schreibt Herr Conrad von Pfäfers/der ein Eeyenprester S. Othmars Kirchen gewesen ist/ &c.* Eius, ut & superiorum, meminere præter Vadianum & Stumpfium, Tschudus quoque, Bullingerus, Kefslerus, Mensterus, Falco, & Myconius, in Chronicis.

BERTHOLDVS MONACHVS S. GALLI.

Descripsit ætatis suæ Abbates, natus sub Vdalrico Tegerfeldio, denatus sub Ruomone Ramstainio, an. Dom. quasi 1281.

IOACHIMVS VADIANVS COS. SANCTGALLENSIS.

Vir doctissimus simul & prudentiss. Medicinæ Doctor & Professor quondam in Academia Viennensi, Theologus, Iurisc. Philosophus, Orator, Poeta, Historicus incomparabilis, scripsit in omni disciplinarum genere libros eruditissimos, ex quibus alii sunt vulgati, pars in privatorum scriniis tinea & blattis pulchrum præbent pabulum. Obiit ante annos 50. Eius vitam descripsit Iohannes Kefslerus Sanctgallensis, quæ in Bibliotheca Reipub. S. Galli allervatur.

TIVFBVRGIVS MONACHVS S. GALLI.

Quin auctor sit Ephemeridum, quas ex variis hinc inde anniversariotum libris collegit, nullus ambigo. Ex fidem facit ipse M. S. cod. in quo legitur : *Iste liber est S. Galli, & Dominus in Tiusburg scripsit istum librum, anno Domini M. CC. LXX. II.*

IOHANNES GEORGIVS TIBIANVS.

Nuperus est scriptor ac recens, cuius Panegyricon, quia brevi manu plurimæ Alamanniæ loca & eleganter comprehendit, ea re visum adiungere. Tantum de huius partis scriptoribus.

HEPIDANNI COENOBII
TÆ S. GALLIANNALES BREVES RERUM
IN ALAMANNIA GESTARUM,
ANNO DOMINI NOSTRI

INCIPIUNT.

- DCCVIII. Hyemps dura. Gothefridus Dux mortuus est.
- DCCX. Annus durus & deficiens fructus.
- DCCXII. Aquæ inundaverunt valde.
- DCCXIV. Pippinus maior domus, defunctus est. Karolus filius in maiore domatu successit cognomento Martellus.
- DCCXV. Karolus Alamanniam rebellantem domat, Luitfrido Duce eorum superato. Cuius filius Thierpaldus S. Pirminium pepulit.
- DCCXVIII. Vastavit Karolus Saxoniam plaga magna.
- DCCXX. Pugnavit Karolus contra Saxones.
- Abbas noster Othmarus ponitur anno.
- DCCXXI. Erēcit Theuto Saracenos de Æquitania.
- DCCXXI. Magna fertilitas.
- DCCXXIV. Beatus Pirminius primo venit in Augiam à Gregorio II. in Germaniam missus, quem admodum & Bonitacius, ante Vunifridus dictus, natione Anglus.
- DCCXXV. Saraceni venerunt primitus.
- DCCXXXI. Beatus Beda Presbyter obiit.
- DCCXXXII. Karolus pugnavit contra Saracenos ad Pictavis die Sabbato.
- DCCXXXVII. Karolus pugnavit contra Saracenos in Gouia in die Dominica.
- DCCXL. Karolus mortuus.
- DCCXLIII. Karlomannus & Pippinus in Saxonia. Iste Karlomannus Alamanniam etiam afflixit.
- DCCXLV. Karlomannus ivit ad Romam, & ob honorem Dei omīssis sæcularis pompæ deliciis comam capitis sui deposuit, & suo germano Pippino Regni gubernacula reliquit.
- DCCXLVI. Sidonius Episcopus Constantiensis Ecclesiæ & Abbas Augiæ B. Othmarum in synodo de adultērio accusatum damnavit, mox missum in exilium.
- DCCXLIX. Pippinus in Saxonia.
- DCCLI. Stephanus Papa in Franciam venit. Dominus Bonifacius Episcopus in prædicatione Phrisiam perrexit, vitam temporalem in martyrio finivit.
- DCCLII. Sanctus Bonifacius Episcopus martyrio coronatur, & Dominus Pippinus per auctoritatem Stephani Romani Pontificis deposito ac deponso Rege Hildrico, qui à baptismo alio nomine vocatus est Danihel, ex Præfecto Palatii Rex constitutus est, & cum exercitu Francorum Italiam ingreditur, & receptis rebus S. Petri reversus est ad sedem suam.
- DCCLIII. Franci iterum in Longobardiam cum exercitu.
- DCCLIV. Papa Stephanus defunctus.
- DCCLV. Venit organa in Franciam.
- DCCLI. Rex Pippinus Saxoniam ingreditur.
- DCCLVII. Rex Pippinus cum exercitu in Æquitaniam. Vvarinus & Ruodhardus beatum & sanctum virum Othmarum multis iniuriis affligebant, ipse vero plenus dierum, plenus etiam sanctitate meritorum de angustiis huius vitæ exipitur, atque in insula Rheni fluminis, quæ vocatur Secin, sepultus est. Eo ipso anno Iohannes Episcopus administrationem cœnobii nostri per vim suscepit.
- DCCLIX. Pippinus iterum in Vualconiam usque ad Limodiam civitatem.
- DCCLX. Rex Pippinus iterum in Æquitaniam, Bituricam conquirit.
- DCCLXII. Hiems grandis & dura.
- DCCLXIV. Pippinus conquirit Limodiam.
- DCCLXV. Pippinus Tolosam perrexit.
- DCCLXVI. Pippinus obiit VIII. Kalend. Octobr.
- DCCXVII. Karolus & frater Karlomannus regnare cœperunt.
- DCCLXVIII. Translatio S. Othmari Abbatis de insula Rheni ad monasterium S. Galli.
- DCCLXIX. Karlomannus Rex obiit II. Non. Decembr.
- DCCLXX. Franci in Saxonia cum Karolo Rege.
- DCCLXXI. Karolus in Longobardia.
- DCCLXXII. Paveia civitas conquesta, & Rex Desiderius & Ansa uxor eius pariter capti sunt ad Chorbeiam, & ibi Desiderius in vigiliis & orationibus & ieiuniis & multis bonis operibus permansit usque ad diem obitus sui. Karolus pervenit ad Romam.

DCCLXXIII. Karolus in Saxonia,
 DCCLXXIV. Karolus Rex in Italiam, & inde in Saxoniam iam sine bello,
 DCCLXXVI. Karolus Rex in Hispaniam, & Saxones in Franciam,
 DCCLXXVIII. Franci in Saxonia sine bello. Fames magna & mortalitas in Francia
 Rautpertus Abba constituitur.

DCCLXXIX. Karolus in Saxoniam, deinde ad Romam. Rautpertus moritur Vualdo Abbas constituitur.

DCCLXXX. Karolus reversus est de Roma, Pippino baptizato.

DCCLXXXI. Rex Karolus cum Francis ad Lippiam absq; bello: & postea Saxones mentiti sunt, & quosdam de Francis occiderunt: & iterum Franci super Saxones, Vualdo moritur, Vuerdo Abbas constituitur.

DCCLXXXII. Karolus Rex iterum in Saxonia caede facta terram devastavit.

DCCLXXX III. Karolus Rex ad Lippiam transivit Rhenum, & devastavit Saxones.

DCCLXXXIII. Rex Carolus Meripurg refedit, & Saxones in pace conquistavit.

DCCLXXXIV. Karolus Romam venit, deinde ad S. Benedicti monasterium, & ad Caspnam: & cruces in vestibis apparuerunt.

DCCLXXXV. Karolus de Roma veniens ad Payciam, & exinde duxit Langobardos & exiliavit eos in Francia, & refedit Vuormaciam, & exinde petrexit per Alamanniam in fines Bauaniorum, & ibi Dux Dassel reddidit ei ipsam patriam, & dedit ei filium suum Theodorem obsidem.

DCCLXXXIX. Karolus Rex Regnum Hunorum vastat.

DCCXC. Rex Karolus Regenspurg refedit: & Pippinus comam capitis deposuit, & quidam de Francis occisi sunt & suspensi propter consilium quod fecerunt super Karolum.

DCCXCI. Wilhelmus pugnavit cum Saracenis ad Narbonam, & perdidit ibi multos homines, & occidit unum Regem ex ipsis cum multitudine Saracenorum.

DCCXCII. Karolus iterum in Saxoniam, & ipsi Saxones venerunt obviam illi, & promiserunt fidelitatem, & postea mentiti sunt.

DCCXCIII. Iterum Rex Karolus cum magno exercitu Franchorum in Saxonia terram devastavit, & ipsos conquistavit, & inde adduxit obsides LXX. & reversus est cum pace. Vuandaliconquisti sunt, & Zotanus Dux de Pannonia venit ad Karolum Regem ad Aqualgrani, & seipsum dedit & patriam, quam habebat, & ipse baptizatus est, & omnes, qui cum eo venerant, & reversus est cum pace & honore in patriam suam.

DCCXCIV. Karolus Rex in Saxoniam cum magno exercitu terram devastavit, & cum praeda magna reversus est ad propria.

DCCXCVII. Iterum Karolus in Saxoniam venit, terram devastavit, & cum pace reversus est in Franciam ad aquas: & iterum cum exercitu in Saxoniam cum omnimoda domo sua, & refedit ibi hibernum totum.

DCCXCVIII. Karolus Rex in Saxoniam, & conquistavit illos, & exinde adduxit obsides innumerabiles. & reversus est cum pace.

DCCXCIX. Kerolth occiditur.

DCCC.

Ostingensimus I. Karolus Imperator factus & magnus cognominatus.

DCCCII. Heito Episcopus in consilio Karoli clarus habetur.

DCCCX. Heito Episcopus super mare transivit.

DCCCXI. Vuerdo Abba obiit: Vuolfleez Abba constituitur.

DCCCXIII. Karolus Imperator obiit. Ann. I. Ludovici Imperatoris.

DCCCXV. Cozpertus Abba constituitur.

DCCCXVIII. Sedulius Scottus clarus habetur.

DCCCXX. Heigo Episcopus in Avgia militat.

DCCCXXIII. Vuetinus Monachus de Avgia obiit.

DCCCXXIX. Initium basilicae S. Gall, & translatio S. Othmari de eadem ecclesia in basilicam S. Petri Apostoli. Unde versus Norkeri Balbuli;

Iustitiae Gozbertus heros fratris Winihardi

Artibus eximiis fasces portantibus omnes

Pauperibus monachis lapidum calcitque & harenæ

Vt quondam largus fecitque Silinnius almus.

I amas
ms.

HANC STRUXIT ECCLESIAM.

DCCCXXXIII. Dedicatio basilicae S. Galli.

DCCCXXXVI. Brnvvicus Abba constituitur.

DCCCXL. Ludovicus Imperator obiit, & eclipsis solis facta est III. Non Maj. inter octavam & nonam horam.

DCCCXLI. Bellum trium fratrum. Chrimaldus Abba efficitur.

DCCCXLII. Divisio regni inchoata.

DCCCXLIII. Pax facta inter illos.

ALAMANNICARUM RERUM

- DCCCXLIX. Terræmotus. Vualahfredus Abbas Augensis obiit. Sanctorum Galli & Othmari ad petitionem Gozperti Abbatis compitavit. *Agarenos.*
- DCCCLX. Hiems magna, & mortalitas animantium.
- DCCCLXI. Fames validissima. Megintatus heremita martyrizatus est.
- DCCCLXIII. Gens Hunorum Christianitatis nomen aggressa est.
- DCCCLXIV. Translatio S. Othmari de ecclesia S. Petri in basilicam S. Galli.
- DCCCLXVII. Terræmotus & nimia superfluitas imbrium.
- DCCCLXVIII. Stella Cometis. Fames validissima & mortalitas hominū & animantiū.
- DCCCLXXI. Yfo magister obiit. PRID. ID. MAI.
- DCCCLXXII. Germalus Abba obiit, & Harthmuotus ei successit, cui & hoc epithetion posuit.
Hic manet interius d'vinæ legis amator.
Grimoldus humilis templum hoc qui condere iussit.
- DCCCLXXVI. Ludovicus Pius Rex Germaniæ obiit. Volo cecidit.
- DCCCLXXVII. Karolus secundus Imperator cœpit regnare.
- DCCCLXXIX. Papa Iohannes in Franciam venit.
- DCCCLXXXII. Karolus Imperator à Johanne Papa benedicitur.
- DCCCLXXXIII. Karolus Imperator gubernacula regni Francorum suscepit.
- DCCCLXXXIV. Ex petitione Harthmuoti Abbatis, Pernhardus in locum illius constituitur.
- DCCCLXXXIX. Karolus Imperator à regno dispositus est, & obiit in octava Theophaniæ eodem anno: & Arnolfus in regnum elevatur, in cuius temporibus Agareni in istas regiones primitus venerunt.
- DCCCXCI. Salomon Abba efficitur.
- DCCCXCII. Ipse Episcopali honore coronatur. Radespona igne cremata est.
- DCCCXCIII. Arnolf. cōtra Maraveses pergebat, & Agarenos ubi reclusi erāt dimisit.
- DCCCXCVII. Arnolfus efficitur Imperator.
- DCCCXCIX. Agareni Italiam intraverunt, & Langobardos bello vicerunt.
- DCCCC. Arnolfus Imperator obiit. Ludovicus filius eius in regnum elevatur adhuc puerulus. Norici cum Agarenis pugnaverunt, & partem ex eis occiderunt.
- DCCCCL. Tuventibolch Rex à suis interficitur.
- DCCCCII. Agareni à Baioariis ad prandium vocati, ubi Rex eorum Chusfol occisus est, & alii quamplurimi cum eo. Terræmotus per loca.
- DCCCCIV. Salomon Episcopus residet cellam suam in Turgovia.
- DCCCCVI. Adalbertus decus Franchorum occiditur.
- DCCCCVIII. Baioariorum omnis exercitus ab Agarenis occiditur. Adelbero Episcopus Augustensis cum magno apparatu & multi. donis venit ad monasterium S. Galli.
- DCCCCIX. Agareni in Alamanniam,
- DCCC X. Adelberto Episcopus obiit. Agareni cum Alamannis & Francis pugnaverunt, eosque vicerunt, & Norici partem ex eis occiderunt.
- DCCCCXI. Stella Cometis apparuit. Ludovicus Rex filius Arnolphi Regis obiit, & Domnu. Chvonradus regnum accessit.
- DCCCCXII. Chvonradus Rex in festivitate S. Stephani ad vesperum venit ad monasterium S. Galli. Eodem anno Notkerus magister obiit.
- DCCCCXIII. In Purificatione S. Mariæ transacta festivitate ad vesperum, grande miraculum contigit, ut stellæ miramodo usque ad mediam noctem in aere volitarent. Eodem anno nix immanis cadens Id. APR. ebdomadam Paschæ perduravit. Hatho Archiepiscopus obiit, & Orthperus Episcopus occiditur. Agareni Alamanniam intraverunt. Erchanger & Pertholt frater eius, & Vodalrichus Comes auxiliante illis nepote eorum Arnolfo optimo Duce Baioariorum, totum exercitum eorum iuxta Ine fluvium penitus occiderunt, nisi xxx viros.
- DCCCCXIII. Salomon Episcopus captus est.
- DCCCCXVI. Erchanger & frater eius Peretholt & Liuhfrid capti & occisi sunt. Vuiberrat exclusa est.
- DCCCCXVIII. Chunradus Rex obiit ante natale Domini. Henricus Saxo Rex electus est.
- DCCCCXVIII. Salomon Episcopus obiit in vigilia Epiphaniæ Ruodolfus Rex & Purchardus Dux Alamannorum pugnaverunt ad Vuinterrura, & Rex superatus est.
- DCCCCXX. Rachilt in nativo S. Mariæ inclusa est.
- DCCCCXI. Harthmannus Abba effectus est.
- DCCCCXII. Ruodolfus Rex filiam Purchardi Ducis accepit.
- DCCCCXIV. Engilbertus Abba efficitur.
- DCCCCXV. Purchardus Dux in Italia dolo occiditur. Agareni monasterium S. Galli invaserunt. Vuiberrat martyrizata est. Engilbertus Abba ad Henrico Rege Abbatiam suam suscepit.

TOM. I. PARS PRIMA

DCCCCXXXIII. Thieto Abba efficitur, V. KAL. NOV. II. feria.

DCCCCXXXIV. Noringus Episcopus, & Engilbertus Abba, & Moyles Decanus obierunt. Aluicus Abba effigitur in Augia.

DCCCCXXXV. Chuonradus Episcopus efficitur.

DCCCCXXXVI. Ista iuventus mortua est. Henricus Rex obiit. Otto filius eius successit in regnum.

DCCCCXXXVII. Monasterium S. Galli concrematum est, VI. Kal. Maj. in IV. feria, & Arnolfus Dux Bavariorum defunctus est.

DCCCCXXXIX. Eclypsis Solis facta est circa horam tertiam diei, XIV. Kal. August. in IV. anno Ottonis Regis in VI. feria, luna XXVIII. Eodem die in Regione Gallicie innumerabilis exercitus Saracenorum à quadam Regina nomine Toraspenitus extinctus est, nisi Rex illarum & quadraginta VIII. viri cum eo. Eodem anno Eberhardus Dux Franchorum occisus est, & Kisalbertus Dux Choldhartorum in Rheno vitam finivit.

DCCCCXL. Annus durus & deficiens fructus.

DCDCCXLI. Signum mirabile apparuit in cælo, & mortalitas boum fuit.

DCCCCXLI. Thieto abbatiam suam dereliquit, & Gralo frater eius uterinus ei successit, II. Kal. Jun. III. feria.

DCCCCXLIII. Omnis Agarenorum exercitus à Baioariis occisus est.

DCCCCXLIV. Terræ motus factus est III. feria Paschæ circa pullorem cantum, XVI. Kal. Mai. Eodem anno æstas omnis versa est in pluviam.

DCCCXLV. Nix magna IDVS Mar. cadens.

DCCCXLVI. Rachilth reclusa defuncta est.

DCCCXLIII. L ntaugia concremata est Non Junii. Eodem anno Liutolfus Deo carus & omnibus sanctis, filius Ottonis Regis, cum Heremanno Duce venit primitus ad monasterium S. Galli in festivitate ipsius.

DCCGXLVIII. Vualdo Curienfis Episcopus, & Herimannus Dux Alamannorum obierunt.

DCCCCLI. Otto Rex Italiam cepit.

DCCCCLII. Kerhilt VI. Kal. Junii, in die Ascensionis Domini sacro velamine induta est, & in natali S. Mariæ inclusa. Eodem anno duo tonitrua maxima facta sunt monasterio sine lesione.

DCCCCLIII. Discordia exorta est inter Ottonem & filium eius Liutolfum Ducem Alamannorum. Eodem Anno Abba suscepit regimen monasterii S. Galli, & rexit illud annum I. & menses II. & ebdomadam. I.

DCCCCLIV. Adalbero filius Pertoldi, & Arnolfus filius Arnolphi Ducis occisi sunt, & Fredericus Archiepiscopus Magontienfis, & (heu pro dolor) Anno Abba obierunt.

DCCCCLV. Otto Rex cum Agarenis pugnabat in festivitate S. Laurentii, eosque Deo auxiliante devicit, & erat numerus illorum centum millia, & multi illorum comprehensi sunt cum Rege eorum nomine Pulszi, & suspensi sunt in patibulis. Et aliud bellum cum eis gerabatur à Poemanis, ubi comprehensus est Rex illorum nomine Lele, extincto exercitu eius. Eodem anno Otto Rex & filius eius Liutolfus in festivitate Sancti Galli pugnaverunt cum Abatarenis & Vulcis & Cyripanis & Tololenis, & victoriam in eis sumpsit, occiso Duce illorum nomine Ztoignavo, & fecit illos tributarios. In ipso anno Henricus Dux Baioariorum defunctus est.

DCCCCLVI. Liutolfus filius Regis Ottonis Italiam ingreditur. Ipso vero anno cruces apparuerunt in albis vestimentis.

DCCCCLVII. Liutolfus in Italia febre correptus (heu pro dolor) vitam præsentem finivit.

DCCCCLVIII. Aluicus Augensis beatæ memoriæ Abba paralyfi morbo ægrotare cepit.

DCCCCLVIII. Cralo venerabilis Abba vita discessit. Cui successit Purchardus vir nobilis ex antiquorum Regum prosapia ortus, sapiens & pulcher & decorus aspectu. Eodem anno Aluicus Augensis Abba defunctus est, & in eius locum Ekkehardus eodem cœnobio, horto deliciarum, prælatu est.

DCCCCLIX. Annus durus & in multis regionibus deficiens fructus, & multi fame perierunt.

DCCCCLXI. Perethrat ad cellam S. Georgii in Iusa est.

DCCCCLXII. Otto Rex secundam profectioem in Galliam fecerat cum magno exercitu in mense Augusto.

DCCCCLXIII. Ipse à Papa Octavo in octidua purificatione S. Mariæ die Dominico.

DCCCCLXVII. Ruodman Abbas Augensis nocturnus claustrum intravit & nus, ut si quid reatui proximum indagare posset, publicaret, uti lupus cauias introit. Sed hardi monachi perspicacia proditus, qui ei deprehento laternam anterebat, multas uentus petens vix sine dedecore emissus est, atque ipso machinante.

DCCCCLXVIII. Adventus & immissio octo Episcoporum ac totidem Abbatum in monasteriū S. Galli ad examinandam vitam nostram & regulæ observationem. Qui Deo dante optima testimonia daturus polliciti, fratresque facti caritative abierant.

DCCCCLXIX. Thierpertus Presbyter defunctus est.

DCCCCLXX. Hoc anno eclypsis Solis factus est XI. KAL. JAN. luna XXVIII. hora die III.

DCCCCLXXI. Turbo vehemens cum magna ædium & arborum ruina exortus est III. NON AVG.

DCCCCLXXIII. Hoc anno efficitur Notkerus Abba benignus.

Monstrua quindenae præcedens luna Kalendas.

Cum fore venturas præsignet mense Theseo.

DCCCCLXXVIII. Otto Imperator Augustus, & Purchardus Dux, & Vodalricus Episcopus, & nepos eius Adelbero, & Vodalricus Comes, & Ekkehardus monachus isto anno de hoc sæculo recesserunt.

Quis dederis partem, voluisti quam dare septem,

Nec non octavam, o Deesent, tuam.

DCCCCLXXXI. Stella Cometis tempore autumnii visa est. Mox secuta est mors Abbat̄is Notkeri, & eius quondam antecessoris Purchardi, & Notkeri medici.

DCCCCLXXXII. Ymmo Abbas ordinatus est. Orta est hoc anno gravis de regno contentio inter Ottonem Imperatorem & nepotem eius Henricum Ducem Baiariæ filium Henrici.

DCCCCLXXXIV. Lotharius Rex Franchorum contentiose agens aduersus Imperatorem Ottonem de finibus regni Aquisgrani, tanquam sedem regni patrum suorum inuasit. Terram quoque inter Mosellam & Rhenum, quæ erat in Ottonis imperio, affectare cepit. Contra quem statim Otto xxx. milia equitum in Franciam duxit, & hostiliter eam devastans famosissimam fecit expeditionem.

DCCCCLXXXV. Kebehardus Episcopus efficitur.

DCCCCLXXXVI. Pertherat in claustro defuncta petit loca cælo.

Hartker mox antrum postquam se damnat in ipsum.

DCCCCLXXXVIII. Otto Imperator non contentus finibus patris sui, dum esset Romæ, egressus est occupare Campaniam, Lucaniam, Calabriam, Apuliam, & omnes posteriores partes Italiæ usque ad mare Siculum & portum Trapidem. Qua causa Imperator Constantinopolitanus, sub cuius erat hæc omnis terra imperio, primo per nuntios nequiquam eum temptat revocare ab incepto: dein Saracenis ex Sicilia & aliis intulis maris & finibus Africæ vel Ægypti aduersus eum conduxit in prælium, cum quibus ille infeliciter dimicavit. Nam ad prandendum eos venire æstimans, dum paucos in litore maris quasi latrunculos conspexit, parva manu aggressus est eos opprimere, & circumfusus infinita multitudine, quæ se nocte in montibus occuluit, omnibus in exercitu suo fugatis vel occisis vel captis ipse navigio vix ad castellum quoddam suorum evasit. Ex captivis autem multos postea reversos vidimus tam clericos quam laicos, quorum unus erat Vercellensis Episcopus carcere diu maceratus apud Alexandriam:

DCCCCLXXXVIII. Hoc anno Imperator cogitans se vindicare in eos, qui in Sicilia habitant, Saracenos, voluit arte Darii quondam Regis Persarum, ponte navibus iuncto, quem admodum ille Græciam, ita & ipse Siciliam intrare: sed immatura morte præventus est & Romæ sepultus. Pro quo regnavit filius eius Otto tertius hoc vocabulo quartum ætatis annum agens, cum quo simul regnavit mater eius Theophanu, quam sibi pater ex nobilibus Græcorum suscepit uxorem.

DCCCXC. Hic bene maturo transit pater ille sub ævo,

Ad patriæ requiem hic obiit Ymmo diem.

Hunc merito nostri vigilanter habent memorari

Plura loca galli stant monumenta cui.

DCCCXCv. Stella Cometes apparuit clara in natale S. Laurentii.

DCCCXCvi. Vodalricus Abbas vita discessit, & Gerhadus ei subrogatur, atque Ekkehardus monachus defungitur.

DCCCXCvii. Faillanus Scottus beatæ memoriæ de hoc sæculo migravit & Theophanu Imperatrix nono anno viduitatis suæ defuncta est cum multis regni sui nobilibus.

M. Milleimus.

MI. Henricus Dux Baiariorum, filius Henrici, defunctus est, cui mortem civile bellum præcessit multorum interitu nobilium Baiariorum. Hoc Anno Ruodolfus in Burgundia, qui patri Chponrado successit in regnum, quondam suorum hereditate paterna priuare conatus, bello lacessitus est ab eis: ubi ipse regulus licet copiosum haberet exercitum, facile tamen victus & fugatus est. Notabilis annus etiam siccitate aeris nimia, multis pecoribus, multis quoque mortalibus siti extinctis. Tantum enim siccabantur

Quibus, Baroni & Sutoria, et per nullum non esset vadofum. Inter hæc Saxones & Sclavi, qui
 dieq. in V. a. h. e. d. i. p. a. j. e. c. a. d. e. & incendio maclantes totam Germaniam inter Danu-
 bium & Rhenum stratisq. maxime inquietabant.

MII. Mense Februario stella Cometes visa est, & non longe à Sole recedens pauculis
 diebus circa ortum diei apparuit.

MV. In tonat arce poli, nostri iaculantur ab igne!
 Nemo tamèn læsus laus tibi Christe Deus.

MVI. Kerhardus Abbas diem obiit.

MVII. Purchardus nostras Domini commisit habenas;

Quippe viro iam tunc sibi met per cuncta parato.

MVIII. Otto Imperator Romæ sine hærede defunctus est, cui successit Henricus de
 regio genete Dux quoque Badoiiorum tertius e o nomine; cum quo & Heremannus Dux A-
 lamannæ & Altiaræ regnum sorte dividere & parti aspirare temptabat: sed in fœdo negotio
 ultionem conatus in eos, qui in Strazpurch cum Rege senierant adversus se, irrupit civitatem
 & in direptionem dedit, pessimo quoque exemplo sacra profanavit: mox à rege subiuga-
 tus diem anni non replevit. Parvulus filius eius consobrini Regis Dux populi ordina-
 tus est.

MVIII. Rex nova, dum Purcharth Gallo sua recta restaurat.

Rusticus extremo de culmine per caput actus
 Nostris spectaculum nimis addiderat miserandum:
 Sed postquam cecidit, caput allevat atque resedit;
 Mirum, surrexit Gallo integer & benedixit.

MV. Sabbata Spiritui Paschæ ultima rite parata

Accepit solitus fratres post prandia somnus:
 Muta fide ducta petiit penetralia nostra,
 Clam quoque de plebe nulli fas illa subire.
 Pollet in his titulus Patrum studiis operatus;
 Gallus ibi requiem sibi dixerat esse perennem,
 Hic ubi se quærat hanc visibus ipse docebat.
 Accessit, pater ut docuit cui plectra resolvit.

MXI. Ecce fames, qua per sæcla non savior illa.

MXII. Nova stella apparuit insolite magnitudinis, aspectu fulgurans, & oculos verbe-
 rans non sine terrore: Quæ mirum in modum aliquando contractior, aliquando diffusior
 etiam extinguebatur interdum. Visa est autem per tres menses in intimis finibus Austri ultra
 omnia signa, quæ videntur in cælo.

MXIII. Pestilentia gravis, quæ subitanea morte populum late vastabat.

MXIII. Cruda vitens Deo Gerhilti seniore sub ævo.

Fungitur in claustris referans ergastula carnis.

MXVII. Hartker in melius mutatur (ut opto) reclusus.

Dexter in octava sit bone Christe roa.

MXVII. Dux puer en patribus apponitur hic Heremannus

Signa capitum res vir huicque sororius Ernest.

MXVIII. Heinrich in Italiam, lecto quoque militem Romanum

Agre spectatus fertur Cæsarque creatur.

Compositis rebus, velut æstimat, inde reversus

Ipsi & terræ populi mox deficit à se,

Pars post Harthuiniam iam sceptrâ diu temerantetia.

In solito more tristes asserere Comete

Tempora longa quidem per loca non eadem;

Nunc in medium mundi, nunc interiora sub Austri,

Nunc se post gelidos occulente polos:

Consequiturque lues sine nomine corpora perdens

Visceribus fervens, inde fluore fluens.

MXIX. Flendo peractorum Kothelini veterana diæta

Sponsi cælia subit, cui se vivam sepeliit

MXXI. Pœnitet & miseret, dolet & piget, obstuper, horret;

Sola sine exemplo casu mors facta sinistra

Mollem nosse feras unquam silvis agitata

Mallei contractas pharetras quascumque sagittas

Quam male successam Ducis Ernest flore

Ochibe dextram telum titubando regentem

Pro cervo nostrum figere pacificum

Sponte tua quamquam facinus haud unquam

Sanguis amice Ducis, fide Comes, laetitia

Pax Ducis atque pater placidæ quis pacis amator

Istum pacificis adnumerato tuis,

MXXVII. Hic quatitur totus terræ globus undique motus

Horrida ceu fissis portenta sonant in abyssis.

MXXVIII. Henricus Imperator in gravi manu Apuliam ingressus gratulantibus honorifice ac magnifice suscipitur, Troiam, Capuam, & alias urbes imperii sui ad Græcos deficientes ad deditionem coegit: quarum munitissimis omnique bellico apparatu munitissima longior mora nodulavit. Tamen licet afflicta afflixerit, & in sui defensionem multos laucias fecerit, tertio mense postquam obfessa est & Imperatori manus dedit rem & gratiam victoris da. o fidei sacramento promeruit, rebusque compositis revertitur Capuanum Principem in custodia secum abducens: sed circa egressum Italiae pestilentia exercitum eius affecit, & ex maxima parte absumpsit, ut Romani imperii corpus tot membrorum suorum destitutionem sine miseria, & dolore memorare non possit. Eodem anno ætas horrenda tonitruis & corruscationibus plus solito mortales exterruitibus; & impetusturbinis ab occidente inronans ædificia concussit, & arbores radicitus evulsit. Dominus Purchardus Abbaselegantissimum sanctæ Ecclesiæ speculum, Yrmo & Purcharth bonæ indolis adolescens in ipsa expeditione interierunt. Notker nostræ memoriæ hominum doctissimus & benignissimus, Heribeat & duo Ruadperti summæ innocentiae viri, Teiterich, Liutolth, morbo late sæviente interierunt. Ruodhardus etiam Constantiensis Episcopus obiit, eique Heimo successit, & Thietpaldus Abbas efficitur.

MXXX. Benedictus Papa obiit. Henricus Imperator obiit, & Chuonradus apud Magontiam in natali S. Mariæ in regnum consecratur.

MXXXI. Sævæ contentionis fomes exarsit in sacrosancto die Pascali apud Vindelicam Augustam inter Chuonradum Regem & patruelem eius Chuonradum, cui etiam Ernest consobrinus eius Dux Alamanniæ & Welfhardus Comes postea confæderati, simul Regi rebellare sunt ausi. Sed hoc temere inceptum Deo prohibente non habuit effectum.

MXXXII. Rex Chuonradus natalem Domini Aquisgrani celebravit, & circa vernum tempus Italiam ingressus seam sibi pene totam cis Romam subiugavit, sola Lucca sibi resistente cum Reginhero Marchione. Heimo Præsul Constantiensis defungitur, & eidem ecclesiæ Vuarmanus præficitur.

MXXXIII. Rex prædictus Romam perveniens à beato Papa Iohanne in die sancti Paschæ Romanorum Imperator ordinatur, inde per Alamanniam revertens Vlmæ publicum conventum indixit, ibique Ernestum Ducem, scilicet privignum suum, & Welfhardum Comitem, aliosque reos maiestatis sese dedentes suscepit, ipsos per diversa loca custodiæ mancipandos deputavit. Castrum etiam, quod Chiburch dicitur, tribus mensibus obfessum, Vuerinhero Comite frustra diu repugnante, tandem ab ipso Rege capitur. Gisela Imperatrix simul cum filio suo Henrico monasterium S. Galli ingressa xenii benignissime datis fraternitatem ibi est adepta.

MXXXIV. Idem Henricus Imperatoris filius patre suo præfente in die sanctissimo Paschæ Aquisgrani à Pilchrino Coloniz Archiepiscopo unctus coronatur.

MXXXV. Ernest Dux Alamannorum vitrico suo Imperatori denuo rebellis effectus gratiam suam cum Ducatu amisit, & Herimannus frater eius matre sua Imperatrice id precibus obtinente eundem Ducatum promeruit. Imperator vero Vngariam invasit, eamque citima ex parte circa Fiscam fluvium devastavit. Interim Ernest quondam Dux cuidam castro, quod Falckenstein dicitur, cum prædicto Vuerinhero milite suo insedit, locaque vicina cum incolis non minima clade afflixit. Sed Comes quidam Manegolch dictus hac vice Imperatoris dolens cum eo prælium commisit, in quo uterque illorum cecidit, aliique quamplurimi utrimque sunt interfecti in octava S. Laurentii.

MXXXV III. Rege Ruodolfo defuncto, Voto filio sororis suæ regnum Burgundionum, tanquam hæreditatem patrum suorum, valida manu affectavit, & aliqua municipia capta custodiis suis munivit, Imperatore per idem tempus Pulanis Sclavis bello insistente.

MXXXVI II. Idem Imperator secum copiam militum fere media hyeme in Burgundiam adduxit, castella Murtenam & Nuvenburchi obsedit: sed nimia vi algoris præditus infecto negotio rediit. Deinde vero proxima æstate Votoni bellum intulit, urbes eius rapina & incendio funditus evertit, ipsumque hac necessitate ad se supplicem venire coegit, deinceps emendationem quam vis sicte promittentem.

MXL. Vuarmanus Episcopus & venerabilis Abba Thietpaldus obierunt: quibus successerunt Eberhardus Episcopus, & Abbas Nortpertus. Chuonradus Imperator iterum Burgundiam cum exercitu intravit, & omnia municipia cum civibus usque ad Rodanum fluvium suæ ditioni subegit. Genevamque pervenit, ibi vero ab Heriberto Mediolanensi Archiepiscopo cæterisque Italiae & Burgundiæ Principibus honorifice susceptus in festivitate S. Petri ad vincula coronatus producitur, & in regnum Burgundionum Rex eligitur.

MXLI. Fœdus validæ Coniurationis in Italia exoritur. Inferiores namque milites superiorum iniqua dominatione plus solido oppressi, simul omnes illis resistunt coadunati. Nec non etiam quidam ex servili conditione contra dominos suos proterva factione conspiciunt ipsi sibi in se iudices itura ac leges constituunt, fas nefasque confundunt. Contra quos sedandos, Episcopus Mediolanensis aliique senatores Italix insurgentes conati sunt eos à tanta insolentia revocare, si possent: sed nullatenus eis volebant acquiescere, donec scripto concessum est illis à Rege ius patrum suorum inviolatum tenere.

MXLII. Chuonradus Imperator filio suo Henrico Gnuæ Regis Anglorum filiam matrimonio coniunxit, & Chuonrado patrueli suo Ducatum Adalberonis in Carentano, illo detecto, commisit: ipse vero collecto exercitum in Italiam incipientem hyeme proficiscitur.

MXLIII. Idem Imperator natalem Domini Veronæ celebrata Mediolanum inde perrexit, ibi ab Archiepiscopo & civibus susceptus honorifice, quamvis (ut fertur) dicta fide, eundem Episcopum iterum progrediens secum Ticinum adduxit, & de improvviso captum quasi reum maiestatis Aquilegeni Patriarchæ custodiendum tradidit. Cui illè aucta fuga elapsus à Mediolanensibus id serio triumphantibus gratanter in urbem est receptus. Imperator autem hoc in eos ulcisci cupiens Civitatem valida manu obsedit, & res Episcopi exercitu ad devastandum dispersit. Sed mirum & prius inusitatum tunc temporis ibi accidit prodigium. Nam in die sacro sancto Pentecostes sole exorientevisa sunt desuper exercitum corruscantia fulgura, mugire tonitrua, civibus intra mœnia hæc omnino non sentientibus. Fertur etiam equos & homines non paucos ibi à fulmine esse transixos, quosdam vero Dæmonem arreptos. Bellum inter Cozelinum & Votouem committitur, in quo Voto victus interiit, eiusque exercitus hæc illacque diffluit.

MXLIV. Vxor Heinrici Regis, & frater eius Herimannus Dux Alamannicus obierunt, cuius Ducatum cum regno Burgundionum idem Rex à patre suo eodem anno percepit, ipsi eiusdem regni Principibus cum iuramentum sibi fidem dantibus.

MXLV. Chuonradus Imperator diem obiit, & filius eius Henricus regni gubernacula suscepit.

MXLVI. Idem Rex monasterium Sancti Galli ingreditur, & in ipso antio Boemanum Ducem Pezpremonem frenum imperii sui pati recusantem edomare aggressus in ipsa silva, per quam ad eum iter suum disposuit, plerisque de suis non infimo habitu pro dolor perdidit. Nam Comes Vuerinherus cæteris auctor audendi factus, dum cum eis insidiarum ante se ignarus saltum incaute in it, inter angustas semitarum fauces simul devenere in locum sibi nimis infaustum, hostium autem fraudi satis accommodum. Ibi omnigenis telis eminus obruti moriebantur: multi, quoniam illis densitate saltus irretitis copia non erat contra ferendi vel manum conferendi.

MXLVII. Rex prædictus *alium ferrans sub corde dolorem*, veteri exercitui novum addidit, itemque Boemiam cautius quam antea intravit, urbesque expugnavit, oppida incendio consumpsit, ad ultimum eundem Ducem filium suum sibi darè obsidem coegit, ipsumque post se venice Radesponam fecit. Eodem anno Petrus Rex Vngariorum à quodam Comite suo turpiter proprio regno expulsus ad ipsum Regem Heinricum deprecans auxilium confugit, cuius infortunium Rex mississimus quamvis prius ab eo læsus miserans sortem humanæ fragilitatis flevit, ipsi autem patrum solatium rebus & verbis exhibuit.

MXLVIII. Rex Henricus assumpta secum copia militum Vngariam irruit, eamque ex maxima parte devastavit.

MXLVIII. Notabilis annus nimia imbrium superfluitate & fructuum terræ paucitate. Rex prædictus Petrum avito solio restituere cupiens ingentem classem summis viribus instruit, atque fortunam belli temperaturus iterum Pannoniam per Danubium intravit. Ingressus vero multa fortiter, multa feliciter egit, ipsumque adulterinum & suppositivum Regnum pecuniam iniuste possessam sibi offerre compellit, in super eum iuramento ne fines regni sui excederet constrinxit, rem tamen, ob quam venerat, credo Dei nutu præpeditus nondum perficiebat. Nam idem Petrus quamdiu regnavit in multis prævaricator extitit. Inde quidem remediis Vlmæ generalè colloquium habuit, ac Constantiam tempore Synodi venit, ubi cum Episcopis quamplurimis cæterisque regni optimatibus intrans conventum resedit, & publicus cognitor omnium illic gerendorum fuit. In quarto autem die, qui vulgo Indulgentiæ dicitur, ipse gradam cum Pontifice facundus orator ascendit, & tuculento sermone populum ad pacem cohortari cepit: ad ultimum vero sententiam suam ita conclusit, ut cunctis sibi obnoxii ipse dimitteret, omnesque quæ illic aderant tum præcibus tum propereitate id ipsum facere cogeret. Hoc igitur salubriter inibi inceptum dilatari præcepit per omne regnum suum ac non longo post tempore omnibus rebus in pace compositis uxorem duxit filiam Willihelmi Ducis Pictaviensis.

Gisela Imperatrix obiit.

RERUM ALAMANNICARUM TOMI I. PARS PA.

ML. Fames valida. Item Rex prædictus contractis undique auxiliis proficiscitur, cui cum infinita multitudine occurrit ille regulus adventu perterritus, & cum prohibere eum transcurfu cuiusdam fluminis posse permittit, ratus sibi pugnam infraterminos regni sibi faciliorem, & hostium fugam difficiliorem, sed longe aliter quam speraverat, evenit. Denique cum illo quam primum confligete, suis virtutem verbis addere, melius bello animam ponere, quam ut vilia mancipia hostium ludibris subiaceret, quo cæteris amplior esset animus, pro loco atque cæpiis acies instruit, datoque hostes invadit, ac velut quædam tempestas obviantia quæque prosternit. Nec mora, Christi favente clementia, nihilque cunctatus urbem ascendit, ubi uxorem Regis & cum ingenti pecunia comprehendit, Petrum vero solio regni restituit, & re bene gestata, xoniam rediit.

ADDITIO ALTERIUS.

ANNO ab incarnatione Domini M. C. LXXX. regnante gloriosissimo Romanorum Imperatore Friderico, Comes Ruodolfus de Fuldorf, collecta maxima copia ungenti, Ierosolimam petit, & se perpetualiter sancti Sepulchri servitio dicavit. Auctens vero benignissimus Abbas Ecclesie Sancti Galli, eundem Comitem, huius loci Advocatum, de Manoma iniquitatis per circumiacentia cœnobio sibi amicos comite, propter mutuam, quam ad invicem habebant, quondam amicitiam litteras sibi dicitur, uti reliquias transmitteret obnixè rogavit. Ille autem petitioni eius volens satisfacere, ad quoddam cœnobiũ perrexit, quod ad Sanctum Abraham nominatur, illicque decem uncas auri obtulit: deinde pro caritate reliquias petiit. Ille honorifice eum tractare volentes, xerunt eum ad altare publicum, quod in honorem Patriarcharum erat consecratum, & reaperientes devote sibi reliquias Abraham & Isaac & Iacob ostenderunt, & quia horum reliquias supra modum petiit, licet renitendo tamen ei particulas ex ipsis dederunt. Cuius vero, sicut honestissime temper consuevit agere, capsulam pretiosi operis comparavit, & reliquias in illa sub proprio sigillo recondidit, & sigillata Abbati Sancti Galli amantissimo Domino suo transmisit. Vbi cumque hæc reliquias fuerint, uti illi testati sunt, illic parvum augmentum, & lenitas aeris semper erit. Hæc autem reliquias in altari Sancti Galli cum reliquias nostris sunt collocata. Ille autem locus, ubi hæc reliquias impetratae sunt iuxta Damascum est, in agro videlicet Damasceno, ubi Adam creatus est.

F I N I S.

RATPERTI MONACHI S. GALLI

LIBER

DE ORIGINE ET DIVERSIS CASIBVS MONA-
STERII S. GALLI IN ALAMANNIA.

CAPUT I.

De beatis, iunioris Columbano & Gallo.

Omniumque beatissimorum viri, sanctus videlicet Abba Columbanus
 cuiuslibetque discipulis suis divinæ caritatis fervore
 in omni libertate, parentibus preteritis, præditi que paternis per
 tinentiis, cum amicum tranierunt, & Gallias advenierunt, Sigi-
 bertum regem Austrasiorum Regem inveniunt, qui, cognito eorum desi-
 derio, in mentis tranquillitate Christi concessit, ut, ubicunque
 illi congregerentur, illum locum eligerent, & ut illis place-
 re, in cunctis necessitatibus factorem illis esse
 In relictis heremum, quæ Vogesus nominatur,
 tunc vetustate collapsum, penitusque destru-
 tum, in luxuriam. Protinus vero ibi cellulas con-
 struxerunt, quibus conversatione usque ad tempora Sigiberti junioris,
 perduraverunt, qui etiam beatissimam erga san-
 ctissimum Sigiberti, uxor autem prior Sigiberti, ple-
 nis omnibus bonis contraria, non passa est, san-
 ctos, donec eos inde proturbaret. Qui relicta terra
 Austrasiam pervenerunt, à quo benignissime suscepti
 Austrasiam Regem Austrasiorum sunt perducti, à quo,
 in gentem aptum divinæ servituti Tuconiam ad-
 duxerunt, ubi uicini, ut se vellent, populumque ab errore
 idola vana confringente, & in
 vestus non sine multo & ignominioso da-
 mno, de populoque. Inde iter agentes pervenerunt ad
 Prædicum, ibique à Willimaro Presby-
 tero, cum paucis pariter manserunt. Qui à sanctis in-
 terrogati, quod pro loco congruum, ostendit eis locum jo-
 cundum, ibique reperientes templum olim
 demonum imaginibus pollutum, mundando
 pro statu, quas ciecerunt, S. Aure-
 lium, ibidem construentes, ibique degendo
 anno, cuius pars maior adhuc erroribus diaboli-
 cis, tunc Duce S. Columbanus cum suis ad
 Galliam, videlicet Gallo infirmitate decento in illis
 adventum, necnon S. Columbanus aegritudinem
 in hac vita mansisset. Hæc
 in hoc opusculo sequentia, à nobis ve-
 nestissime digesta reperiet.
 pauca ex parte tangamus, & ad intacta.
 B. Gallusque ut felicitate discipulum magister studiose
 in parte castri præfati Alpibus contiguo divinis fa-
 ctis, quæque planitieque jocundum, Duce quodam Willi-
 maro, cum gratulatione suscepit non minima, ipsumque

A locum.

locum jejuniis & orationibus consecrando cellulam ibidem, in qua ipse, & ceteri
 fecerunt, uti commaneret, celeriter edificavit. In retea prædicti Ducis Curo, qui
 videlicet Regis Sigeberti, spiritus malignus invasit, quem cum Episcopo Redo
 etiam credebatur sanctitati, ab ea expellere non potuissent, sed etiam cum
 pulsi fuissent, B. Gallus non prima, sed iam secunda legatio. eaque hinc
 ab eodem Duce suscepta, locum, in quo puella vexabatur, Presbytero
 stemque malignam, oratione præmissa, à pervasa domo imperiosa voce
 que puellam reddidit sanam, statimque ad dilectæ solitudinis cariorum
 tus igitur Rex audiens puellam à passione tanta sanam, suis eam jubebat
 bus, quæ interrogata à Principe memorato de causa salvationis suæ sanctorum
 bus suis & beneficiis circa se per illam exhibitis ordine pandit, adjicere
 eum suæ gratia pietatis dignareretur fovere. Quod Rex benigne suscipiens, cuius
 spes extiterit inquisivit, comperiensque narrante puella aliisque fidelibus
 potestatem, aliunde vero ad possessionem nobilium virorum pertinere, heremum
 etus commanebat cum suis, protinus partem regni potestati cedentem præ
 auctoritate contradidit, & constituit, ut tam ipse, quam posteri eius, ibidem
 plo Domino servituri, locum præfatum cum circumiacentibus silvarum commodis per
 regiam auctoritatem deinceps firmissime retinerent, & ut à nullo hoc in posterum destrui va
 leret, propriæ auctoritatis firmissima conscriptione munire decrevit, quod ut bene cogitavit
 optime perfecit. Cunzoni quoque Duci præcepit, ut cum omnibus eidem heremo vicinis
 necessitatibus S. Galli sedulus ac studiosus fautor existeret, & in ædificiis, & in qualibuscun
 que rebus illius indigeret solatio, quod & devotè complevit. Qua auctoritate talique firmi
 tatis conscriptione locus iste tutus ab adversariis usque ad tempora Pipini & Karoli per
 mansit, religiosos etiam viros, qui eundem Sanctum in sua susceperunt, eiusdemque heremi
 jûs hæreditarium illi potestativa manu concesserunt, subter notare cui avimus; quorum no
 mina hæc sunt: Willibertus videlicet Presbyter, & Talto vir illustis, Tagoberti scilicet Re
 gis Camerarius, & postea Comes eiusdem pagi, à quibus idem Sanctus, cum in corpore vive
 ret, cum augmentatione huius loci non parva maxima veneratione habitus est.

CAPUT II.

De S. Othmaro primo Abbate.

AT postquam de corpore spiritum transmisit ad altra, à successoribus istorum locus isto
 ob amorem sancti similiter augmentatus est usque ad tempora Karoli. Taltonis vero
 filius fuit Tietol, cuius filius Pollo: Pollonis autem filius VValdpertus, qui genuit VValtram
 tum. Ipse vero VValtrammus locum istum in omnibus ob amorem S. Galli augere deside
 rans, regularemque inibi vitam instituere cupiens, Othmarum sanctum virum à Victore Rhe
 tiæ Curienfis Comite impetravit, eique cellam præfatam cum omnibus ad eam pertinenti
 bus commendavit, Abbatemque constituit, ut in *Vita ipsius* plenissime continetur. Postea ve
 ro tempore procedente, atque statu monasterii in melius proficiente, præfatus VValtrammus
 eundem Abbatem Othmarum Pipino Regi præsentavit, ipsique Regi monasterium, quod ad
 huc hæreditario iure in sua tenebat potestate, cum ipse pariter Abbate courradidit, ea vide
 licet causa, ut ipse Abbas, eiusque successores idem monasterium regia auctoritate retinentes
 nullius deinde violenteria premerentur, sed tantummodo Regum iustionibus obedirent. Quod
 benivolus Princeps benigne suscipiens statim huius causæ conscriptionem fieri præcepit, sci
 licet ut monachi eiusdem loci deinceps potestatem haberent Abbatem eligere, sibi atque so
 lis tantummodo Regibus subiacerent. Quam conscriptionem suæ auctoritatis signaculo cõ
 firmavit, atque Abbatem ipsum in sua remisit, qui idem monasterium per annos XL. feliciter
 rexit, VValtrammo prædicto XX. annis solatium illi præstante. Postea vero ob quam causam,
 & quando, & qualiter idem Abbas à VVarino & Ruadhardo exilio damnatus ad perpetuam
 sit coronam perductus, in libris vitæ ipsius, qui scire desiderat, pleniter digesta reperiet. Post
 hæc vero Sidonius Constantienfis præsul, qui & monasterium, quod Avua * nominatur, in
 sua potestate habebat, instigantibus præfatis Comitibus cœpit inquirere monasterium no
 strum, & in potestatem Episcopatus redigere. Quibus, ut illi solatio essent, beneficia promissi
 t, & quæ donavit, VVarino videlicet Vina & Turinga & Engi: Ruadhardo vero Antolvinga &
 VVimbaha: Miloni autem advocato ipsius monasterii, ut illi solatium subtraxisset, sextam vil
 lam, quæ Heimbach nuncupatur, contradidit. Quamobrem præfatus Sidonius, quod ne
 quiter cœpit, auxiliantibus inique Principibus, pessime ad sui, ut postea res docuit, dama
 nationem perfecit, monasteriumque in Episcopatus rededit. Igitur prædictus Epi
 scopus fratres in monasterio B. Galli in insipienter semper afficiens, quodam die etiam ma
 toribus, ibi si aliqui essent sibi contrarii, & rursus alumnis monasterium turbolentus in
 greditur, & cum ante confessorium S. Galli quæseraturus constitisset quid in mente habue
 rit pœna corporis & illuvies vultus, ut in *Vita S. Galli* scriptum est, manifestavit. Quo redun
 dante supplicio ad Auvam perlat: de loco corporis vitam exhalavit plenam miseris.

De Iohanne Episcopo & Abbate.

Post cuius obitum Iohannes Monachus Augensis Constantiæ Episcopus ordinatus am-
borum regimen suscepit cœnobior. Qui tres nepotes suos educavit, quibus honorem
suum in tribus illis locis sicut post suum discessum distribuere cogitavit. Quo agnito
fratres utriusque cœnobii Episcopum pariter adierunt, rogantes, ut privilegia eis apud Prin-
cipem acquireret ac potestatem eligendi Abbates: se vero, si hoc fieret, eosdem illius nepo-
tes sibi Abbates electuros polliciti sunt. Quod ille consensit, ac se facturum promisit. Tem-
pore vero transacto, Karolus Rex cum Hildigarda coniuge sua Romam profecturus Con-
stantiam advenit. Tempus vero opportunum se invenisse existimantes utriusque Monasterii
fratres pro prædicta necessitate principem adveniunt, eiusque clementiam interpellant. Rex
vero Episcopum, quid de hoc illi placeret, interrogavit, Episcopus autem æternæ beatitudinis
gaudium illum exinde percepturum respondit si talem & tantam securitatem famulis Chri-
sti absque ulla perturbatione Domino serviendi concederet. Quod audiens Rex gavisus est,
& proinus utriusque cœnobii fratribus, S. Galli scilicet & Augensis, firmissima auctoritate
privilegium optatum contradidit, ac scripta emunitatis ad hæc eadem retinenda fieri præce-
pit, quæ signaculo suæ auctoritatis firmavit, constituens atque præcipiens, ut post mortem
Episcopi Monachi prædictorum Monasteriorum potestatem haberent sibi eligendi Abbates, &
ut nulli absque Regibus deinceps essent subiecti. Fratres igitur lati redierunt in sua: Episco-
pus autem cartas utrorumque, quas Rex fieri præcepit, secum retinuit. Cum igitur idem
Præsul finem sibi præsentis vitæ cognosceret imminere, ainterrupta Augensium fratrum carta
ad ipsum Monasterium devenit: cartam autem fratrum de Monasterio S. Galli in scriniis
Constantiensis Ecclesiæ dereliquit, eo quod noluisse nepotem illius sibi Abbatem, sicut
pridem promiserant, eligere. Senserat enim, cartam à Rege datam multum esse deprava-
tam, & multo aliter, quam Rex iuberet, & res eorum indigeret, esse conscriptam. Idcirco
nepotem illius sibi Abbatem eligere neglexerant. Similiter autem & fratres alterius Mona-
sterii fecerunt. Postquam igitur præfatus Episcopus vita excessit, Augenses quendam senem
Presbyterum, & Monachum nomine Petrum sibi elegerunt Abbatem cum consilio Hildi-
gardæ Reginæ, cuius etiam adminiculo res apud illos hæc perficitur, quia à Geraldo Comite
germano prædictæ Reginæ locus ipse maxime continetur & augebatur. Hic in fin. annotan-
tur in MSS. hæc verba: *Nota quod de Ratperto Abbate hic non fit mentio, qui secundum regulam &
Chronicam post Iohannem annum unum dicitur Abbatiam tenuisse immediate: sed tantum mentio fit
Waldonis Abbatis, cuius alibi in Chronicâ nulla fit mentio, sed in regula.*

De Vvaldone Abbate, & Eginone Episcopo Constantiensi.

Post obitum Iohannis Episcopi fratres nostri Vvaltonem concœnobiatam, * virum sa- * al. cœce-
pientem, sibi Abbatem, Rege permitte, constituerunt. Sed non in finem resita nobitiam
permanit, ut in sequentibus manifeste declarabimus, quia post obitum Iohannis Episcopi
Eginone Episcopi Constantiensis intra suscepit, qui mox omnia invidiarum genera circa
monasterium nostrum exercere non metuens, sicuti Sironius S. Othmarum; ita & ille
Vvaltonem persequi cepit Abbatem, quatinus iterum perverto more antecessorum suo-
rum Episcopatum subiceret monasterium. Huius igitur rei gratia optimatibus Regis præ-
diti & pecunias contulit infinitas, illosque ad consensum suum provocans numeribusque, ut
scriptum est, *etiam sapientium obrutus excelsans*, quod nequiter cepit illorum adminiculo per-
fisse complevit, iterumque monasterium non a qui observatione Episcopo subici fecit. Ka-
rolus vero Serenus Augustus cum voluisset prædictum Abbatem cum Episcopo pacificare,
eo videlicet pacto, ut Episcopi præcepto obediens Abbatis locum in monasterio ageret, præ-
fatus Vvaldo non valens diutius præcelsi intueri tantam defectionem suorum, tale fertur
Regi dedisse responsum: Cum enim, inquit, semel manus * vestræ dominationis ingressus * al. mhu-
tanta celsitudinis merui domino sublimari, nequaquam posthæc, dum horum trium digi-
torum vigorem integrum te accipiam (nam scriptor erat eximius) vilioris personæ manibus me
subdere deerevi. Itaque cum consensu ipsius Imperatoris ad vicinum monasterium,
quod Avua nominatur, ibidem commemoraturus devenit, ut postea Abbas
electus atque ordinatus ad ultimum monasterium S. Dyoni-
si suscepit regendum.

De Verdone Abbate.

Predictus igitur Episcopus assumens quemdam Presbyterum faterem in
 donem, obtulit eum ad nostrum monasterium, ut Abbatem illius
 de Monachis eiusdem aliquem ordinasset, res ab eo aliquatenus cedere
 tamen Monachi in tali habitu commanentem minime susceperunt
 cum sensisset idem Verdo, eum conversatione habitum mutavit, & de
 chieis, indutus vestimentis susceptus, atque, ut decreverat Episcopus, Abbas est ordina-
 tus. Tum vero quodam perverse fidei pacto inter Episcopum & Abbatem contra Mona-
 chorum necessitates effecto, res nostras magis ac magis in desolationem vergere coeperunt,
 cum hi, qui tutores esse debuerant, accessissent, & nullus esset ex nostris, qui eos prohibere
 potuisset. Habuerunt autem adhuc fratres in monasterio nostri firmissimum emunitatis præ-
 ceptum, quod beate memorie Dominus Pipinus Rex illis scribi iusserat, propriaque manu
 firmatum contradiderat, in quo etiam maleam consilia sunt, quod etiam idem Episcopus
 maximo studio sapius investigabat, sed invenire non poterat. Ipsum quoque præceptum,
 quod superius a Carolo Imperatore sub Johanne Episcopo factum monstravimus, adhuc in
 Constantie serinis de rebus a Monachis non recipiebatur, eo quod, ut superius diximus,
 depravatum, atque contra Imperatoris præceptum, illorumque necessitatem fuisset contem-
 prum. Contigit autem tempore quodam Wolhartum Remensem Episcopum legatione
 Domino Carolo sibi in curia in Rhena Curia faciendas ad ipsum pagum venisse,
 indeque reversum ad nostrum monasterium devenisse, sibi, prout illis facultas erat, benig-
 ne susceptus devoto servitio sustentatus est. Quem cum non lateat calumnia & iustitia,
 quas passi sunt incolæ monasterii nostri, prædictum emunitatis præceptum sibi ostendere
 rogavit. Quod cum vidisset ac perlegisset, hortatus est eos, ut per se, quæ in fidem hominum
 eandem firmitatis cartam Domino Imperatori divigerent, se vero res etiam in nos, rari
 facturum, atque auxilium illis præbiturum promisit. Cuius consilio confecti tunc
 vallo Imperatoris nomine Engiltanimo, in cuius fide multum per se gaudebant, ipsam cartam,
 immo totius securitatis spem commendaverunt, qui etiam in saltatio S. Galli iuravit se ipsam
 cartam Regi perlaturum atque ipsis Monachis cautissime esse redditurum, quod, si adente
 Diabolo, aliter, quam promississet effectum. Denique discedente eo de monasterio, atque secum cartam
 portante, Episcopo res innotuit, qui protinus, directis illis muneribus non parvis, præ-
 terea cartam, sicut dicitur, accepit, atque ipsam potestatem redegit. Sciamus vero cu-
 piens penitus omnem in spem securitatis nostris aufere, ad ipsum monasterium venire, atque
 cautissima investigatione perquisivit, si alicubi aliquod exemplar ipsius cartæ inveniri pos-
 tuisset. Quod cum nequaquam invenisset, quæ omnino non erat, delatum est ei, de S. Al-
 margarius Monachus & Diaconus, cui exemplari tradere voluisset, cuius facti licet se se-
 curus esset, tamen nequaquam de hoc aliter apud Episcopum se potuit excusare, nisi in al-
 tero S. Galli cum iuramento firmaret, nec se tam illo modo habere scriptam, nec in aliquo
 loco scire esse eodem scriptam. Tunc demum Episcopus securus suæ voluntatis effectus rediit
 in sua, atque monachis nostris, qui secum fuissent, int commorari, quasi ob aliam causam a
 foras transmissis, sepe memoratam cartam ipsis tradidit, at, ut in favillam redegit, ut
 scia res nobis innotuit. Temporalibus vero tractatis, Egino Episcopus fidem vitæ præstitit
 accepit, anno ab incarnatione Domini DCCCXIII. anno autem imperii Caroli Imperatoris
 Augusti XLVI. post cuius obitum Episcopus Constantiensis ecclesie adeptus est, de
 leoz monasterii S. Galli, & nobis.

* al. ce-
 nobita.

De Coizperio Abbate, & Volfleoz Episcopo Constantiensis.

ABBATE vero VVerdone postea vita functo, Coizperio eiusdem congregationis
 monachus a fratribus est Abbatibus & Corliniensis, via statuta procerus, & patet
 quoque morumque dignitate præcipuus, anno ab incarnatione Domini DCCCXVII.
 anno autem Imperii Hludovici Imperatoris, atque imperii Caroli Augusti, tertio. Cuius
 tempore Volfleoz Episcopus more & consuetudine, & legibus, & causis monasterii suæ sub-
 iecti ditioni, incolæ monasterii, quibus promississet, & conservo consolationem in eo
 habere posse consilia sunt. Ille vero non tam, & certis rationibus non existens aliqua in parte
 illis, de quibus venit, peperit. I. Sciamus in quantum, & tunc, more Roboam digito lorum
 antecessorum suorum, & in subiectos, & in exhibere tentavit, monachos
 que, de quibus exivit, cessante, & in malo, alligere non destitit. Quæ omnia, quæ
 ta & qualia fuerint, non deest, & in adde, & tamen necessaria hinc textu subnecti-
 mon, sed & paucissima. Idem namque Episcopus, cum omnes monasterii causas sibi ubi
 cunqua

Sibi ubicunque vellet afferri iussisset, nihilominus ad libitus suos sæpius idem monasterium invilens, omnes ibidem ministeriorum consuetudines ad suos detorserat voluptates: denique cellario cunctis que similibus monasterii officinis laicales præfecit personas, sibi forinsecus ministrare solitas, nullosque eorum, qui ad hæc eadem ministeria constituti fuerant, monachorum vel intrare, aut de his aliquatenus habuit potestatem tractare vel habere. Quare contigit, non solum alia necessaria, sed etiam victum, supremum, videlicet corporis sustentaculum, omnino fratribus defecisse. Tanta igitur causa necessitatis Hludovicum piissimum Imperatorem fratres de monasterio S. Galli adierunt, eiusque clementiam suæ miseriæ solamen esse poscebant. Episcopus quoque eodem tempore præsens aderat, cœpiscoporum consensu solatio aliorumque familiarium Regis, quos omnes suæ partis sciebat esse administratores, monachorumque adversarios: maximam tamen suæ perturbationis fiduciam habuit in quadam carta, quæ diabolicis machinationibus à quodam Diaboli ministro concrupta, non solum idem monasterium, sed & alia loca non pauca falsissime cavebat ad Episcopi partes, quasi hæreditario iure, pertinere: Monachi verò e contra nullam eo tempore suæ securitatis cartam habuerunt, una ut prædiximus concremata, alia vero, sicut etiam præfati sumus, quam suscipere ob aliquam causam monachi noluerunt, ab Episcopo detenta. Cum vero altercatio inter Episcopum & Monachum oriretur, coram Principe Episcopus petit, ut sua carta coram Imperatore legeretur, & secundum eam res dijudicarentur. Ipsam autem, quam supra commemoravimus, mendis plenissimam præferre cogitavit: sed divina pietas suis, quibus humana deerant solatia, superna dignata est, intercedente S. Gallo, conferre subsidia. Denique Episcopus, cum de manibus proprii ministri suæ voluntatis se putaret accipere cartam, imò S. Galli famulos destruendos invidiosam decipulam, non eam, quam voluit, sed proficuo nobis errore aliam cartam Imperatori, cunctisque Principibus causæ penitus ignarus coram designavit, quam ab Imperatore Carolo sub Iohanne Episcopo nobis factam, sed à nostris antecessoribus ob alicuius infandæ additionis maculam non receptam supra memoravimus. Quam cum piissimus Imperator suscepisset, sigillumque sui patris recognoscendo intuitus esset, venerando deosculatus est, circumquestantibus similiter honoris causa deosculandum contradidit: deinde traditur cartæ legenda. Cum verò audisset Episcopus, contra suum decretum cartæ procedere rextum, pronus reculavit istam afferens perverfam, aliamque cupiens suæ perverfitatis in præsentiam afferre scripturam. Quod benivolus Imperator non consensit, sed tantæ auctoritatis firmitatem Monachis restituendo contradidit, ut liberi ad sua redeuntes potestatem deinceps eligendi sibi Abbates haberent, nullamque potestatem Episcopi absque magisterii causa spiritualis super eos deinceps haberent, excepto quodam censu, quem de monasterio ad Episcopatum persolvere singulis annis, hoc est, unum equum, & unam unciam auri, supra memorata adulterata à Iohanne carta assererat. Insuper etiam præfatus Princeps ad augmentum securitatis eorum eartam emunitatis sua auctoritate illis contradidit. Quibus peractis Monachi cum suo Abbate Gotzperto ad monasterium rediere lætantes: Episcopo nihilominus ad sua cum tristitia redeunte. Gotzpertus vero Abbas una cum suis ad monasterium rediens omnino studio satagebat circa communem fratrum utilitatem omnem sui laboris impendere solertiam, nostræ in omnibus rebus congregationis ubicunque potuit commoda cumulando. Ad augmentum quoque nostri monasterii veteri destructa novam S. Galli cœpit ædificare basilicam, quæ hodie rationabili proceræque magnitudinis statura cernentibus appareret constructa, anno videlicet incarnationis Domini DCCCXXX. Hludovicus vero Imperatoris XVII. quam utique spacio septem annorum ad plenum ædificando perduxit, annoque nono dedicationem ipsius basilicæ perpetravit, convenientibus ad idem monasterium Wolseozo, ad cuius diocesim pertinebat, Constantiensi Episcopo, unaque Osalricho Basiliensi Episcopo: Erlebaldo quoque Augensis monasterii Abbate cum aliquantibus suæ congregationis fratribus præsentem manentem, aliisque Alamannorum Principibus, non paucis. Dedicatione igitur ipsius basilicæ gloriose cœpta, & non sine signorum claritate honorifice peracta, postea præfatus Abbas Gotzpertus in omnibus monasterii nostri utilitatibus sine cessatione se studuit exercere. Librorum enim, quorum maxima penuria in nostro loco usque ad illius tempus extiterat, tantam copiam ille paravit, ut locus iste ex eorū multiplicatione non parum excresceret, qui quales, & quot fuerint, qui diligentius quaesierit invenire poterit.

CAPUT VII.

De substitutione Bernovici Abbatis.

TEMPORE vero procedente idem Abbas, cum iam ætatis gravitatem corporis que infirmitatem non sufficere crederet, ad instantium necessitatem negotiorum à Hludovico clementissimo Augusto impetravit, ut Bernovicus Monachus noster successor illi existeret. Quod statim, ut ille postulavit, effectum est. Ordinatus est verò Bernovicus Abbas, vivente Gotzperto, anno incarnationis Domini DCCCXXXVII. Hludovici autem

Imperatoris XXIII. Posthæc verò Hludovicus Imperator XII. Kalendas Iulii luce migravit, anno incarnationis Domini DCCCXL. Eodem etiam anno facta solis eclipsis III. Nonas Maji in vigilia Ascensionis Domini. Post obitum vero illius Imperatoris maxima discordia orta est inter filios illos Hlotharium, qui prius fratrem & Hludovicum & Karolum. Itaque Hlotharius, cum esset ætate primis, potentissimus & multitudine populorum post se declinantium cæteros præcelleret. Cuiusmodi, ut diximus, maxima pars populorum Hlotharium sequeretur, contigit etiam in nostrum Abbatem illius partis fuisse adminiculatorem. Nec minus intra hanc regionem Alamanniam penetrans singula loca suorumque ditioni subiecit, in quoque loco in nostro monasterio constituit Engilbertum Monachum nostrum. Quod, ut recedat, nec cur regna, ita & monasteria diversis erroribus atque laboribus quaterentur. In tantum autem maior pars populorum Hlotharium sequebatur, ut quidam Principes Alamannorum cum exercitu magno Hludovico obviam pergerent, eumque, ne fines illorum intraret, prohibere vellent, cum quibus protinus pugnam validam commisit, & maximam eorum partem prostravit; reliquos vero omnes in fugam convertit, & sic ad fratrem suum Karolum pervenit, in quibus terminis Hlotharius cum maximo exercitu aderat contra fratres suos Hludovicum & Karolum, & ipsi contra illum. Die autem constituta commissum est prælium validissimum atque miseria plenum, & Domino disponente iuniores extiterant victores, anno incarnationis Domini DCCCXLI. Ergo hac miserabili consummatione belli peracta protinus Hludovicus Abbatiam S. Galli Grimaldo destinavit atque contradidit, qui statim eam, in quantum valuit, causa regie auctoritatis obtinuit.

* al. volu.

CAPUT VIII.

De substitutione Grimaldi Abbatis.

POST QUAM vero divisio regni patrata est, & pax inter Germanos Reges firmata est, Grimaldus Abba ad monasterium S. Galli veniens honorifice atque omni obsequæ suavitate à fratribus eiusdem monasterii susceptus est, atque devota illorum servitute sustentatus. Causa autem exiit, quam nemini miram puto videri, fratres nostros tristitia non parva agitari, eo quod securitas electionis eorum, quæ tam multis, ut ante prædiximus, laboribus sæpe difficilime fuerat acquisita, tam facile de eorum potestate deficiebat excussa. Sed huius tristitiæ Domino iuvante iocunda venerat medicina. Nam prædictus Grimaldus temporibus semper idem monasterium protegere atque erga illud clementer agere consueverat. Quam causam loco & potestate accepta non minuerat, sed augebat, magis caritatem, quam suæ potestatis declarans magnitudinem. Qua confidentia Monachi eum flagitare cœperunt, ut sicut in illo emanatis privilegium amiserunt, ita cum illo pristina securitatis recuperarent augmentum. Quam petitionem ille gratissime suscipiens, studioseque complens à Rege Hludovico permissione illis acquisita concessit, ut statim sibi eligerent, qui post ipsum illos, illorumque omnia procuraret, & postea nullam suæ securitatis & propriæ electionis dubitationem haberent. Qui protinus gratanter hanc benedictionem suscipientes Hartmorum elegerunt, letitia & moribus, nobilitate præclarum, cuiusque Grimaldus secum ad Regem perduxit, qui cum manibus Regis à Grimaldo fuisset contraditus benigneque ab eo susceptus protinus à regia potestate ipsum S. Galli locum cum omnibus ad illum pertinentibus suscepit; post Grimaldum secunda vice regendum, eo videlicet pacto, ut post obitum Grimaldi hæc eadem stabilitas electionis à Rege concessa, & in Hartmoro cœpta, deinceps stabilissime præsentibus, cæterisque ad eundem locum futuris signaretur & firmaretur manura. Quo peracto, Grimaldus Abba cum Hartmoro lætus, lætantibus pariter fratribus, ad monasterium rediit. Posthæc igitur Grimaldus regularem in nostro monasterio vitam omni sanctitate mentisque alacritate instituire cœpit. Cuius rei curam, quia ipse sæpius regalibus fuerat occupatus officiis, Hartmoro intunxit, ut spiritualis structura & aedificia in fratribus fundaret, & non minus etiam exteriora officinarum necessaria studiose construeret. Quam indictionem Hartmorus benigna mente suscipiens, studioseque perficiens, cum prius Monachi colerent officinas suæ utilitati incommodas, non multo tempore succedente, omnia nostri claustrum habitacula, quamvis prius cœpta pulcherrius ad perfectionem, ut modo cernimus, perducta venienti Grimaldo consignavit. Nec non etiam singulare eidem Abbati domicilium cum omnibus necessariis ad illud pertinentibus utilissime pulcherrimeque construxit. Quare Grimaldo apud nostros sæpius demorante conigiu, nostri proventus non parva existeret gravitatem; sed sicut nos & dies sibi alternatim successerunt, ita adveniens etiam nos sæpius misceuerunt, talesque vices variaverunt. Venerabilis namque Corbaniensis Præsul nomine Salomon, cum suæ sedis dignitatem non solum non minus, sed etiam omnibus vellet religiose accumulare, ad nostrum monasterium nuncios misit, ut eum, ut sæpius præfati sumus, nefanda condicione

* al. claustrum.

ex monasterio ad Episcopum partes conditum sibi restitui inquit. Quæ perturbatio fratres aliqua ex parte inquietavit, maxime cum iste census ab hoc à Hlodovico Imperatore ita fuisset concessus, ut ipsum monasterium & ab Episcopis, & ab omnibus secularibus potestatibus, &que solis Regibus fuisset absolutum. Grimaldus autem Abbas cupiens omnia utrobique cum pace & caritate finire, claustra ingrediens monasterii Principes fratrum ad se convocavit a quibus inquirere cœpit, cur censum sicut scriptura ipsorum continebat ad Episcopatum non persolverent. Tunc Hartmorus præ cæteris respondens: non merito, inquit, debemus hunc censum, sicut hæcenus fecimus, persolvere. Grimaldus dixit: unde debet cessare census istius ad Episcopatum donatio? Hartmorus respondit, quia illa securitas & illa emunitas, quam nobis iste census liberam Regum donante clementia usque huc fecit, à nobis penitus ablata est. Grimaldus dixit, ob quam causam, & per quæ eadem libertas vobis ablata est? Hartmorus respondit, utiq; propter vos. Quia enim vobis in beneficium traditi sumus, ideo Episcopo censum persolvere non debemus. In vestra enim dominationis servitute nobis subsistere credimus, & ideo in diversa partiri nequimus. His auditis, Grimaldus ex illo tempore cœpit cogitare, rogantibus Hartmoro & reliquis fratribus, atque cum illis pertractare, quomodo ipse monasterium & ab istius census, & ab omni inquietudinis liberaretur molestia, quod ita peractum in sequentibus, Deo miserante, monstrabimus. Exinde igitur utriusque loci Rectores, Episcopi videlicet & monasterii, cum sibi subiectis perquirere cœperunt, qualiter salubritas pacis inter utrumque locum ita statueretur & firmaretur, ut absque discordia quandoque liceret utrisque CHRISTI servitio inhærere. Cum vero huius consilii prolixitas sæpius utrimque pertractaretur, tandem, salubri consilio repperito, Rectores præfati consentientibus partis utriusque familiis intervenerunt & decreverunt, ut quædam possessiones de monasterio ad episcopatum contraderentur, per quam donationem monasterium ab episcopatu segregaretur, & ab omni census molestia deinceps redderetur securum. Quod decretum ab Episcopo & Abbate inventum placuit ambobus, Episcopi videlicet filiis, & monasteriis incolis. Interea contigit, Hlodovicum piissimum Regem publice placitum suum habere in villa, quæ dicitur Vlma, præsentibus filiis suis aliisque regni sui Principibus. Ad quod placitum istius conventionis causa perlata est. Er cœpit exinde Rex solleter & caute cum suis cogitare atque pertractare. Cumque Summates, qui aderant, in bonam partem causam declinare studerent, tandem piissimus Princeps ab Episcopo & Abbate Monachisque, qui aderant, inquisivit, si utraque pars, Monachorum videlicet & Clericorum, in hac re consentiret? Responsum est ab Abbate & Monachis, qui aderant, in hac voluntate se cunctamque illorum congregationem persistere. Similiter & Episcopus interrogatus pro se suisque similem reddidit istius consensus responsum. Rex vero ambarum partium cum conspiceret unitatem, sese huic pacto interposuit medium, atque in se nec omne negotium assumens cum manu sua potestative res prædictas ad episcopatum contradidit, atque cum ipsa manu similiter potestative ab Episcopo monasterium abstulit, penitusque diremit, ita ut deinceps nullam potestatem Episcopi in rebus eiusdem monasterii haberent, neque in censu, neque in ulla alia causa præter spiritalem tantummodo Episcopalis officii dignitatem, sed pura mente ex hoc, & deinceps licentiam haberent Monachi eodem servitio, nullique seculari Potestati, nisi solis Regibus subiacerent. Hæc confirmatio cum per eam auctoritatem circa utramque partem fuerit stabilita, oriebatur & alterius similis causa necessitas in præfati, quæ & protinus in eodem consilio penitus sinebatur. Nam cum ipsa loca ita unitate fuissent antea copulata, ut velut uni semper viderentur cedere potestati, huius causa omnium unius quidam hereditatem suam ad Constantiam censu debito cedentem monasterio contradiderunt: contra tributarii monasterii eandem tributariam hereditatem ad episcopatum contradiderunt: & ut in hoc etiam penitus omnis dissensio auferretur, idem Rex de parte monasterii, consentientibus Abbate & fratribus, quasdam res ad Constantiam condonavit, ea videlicet ratione, ut omnia, quæ tunc in potestate monasterii erant, vel à præfatis tributariis illis delegata, vel quali, unque modo ibidem confirmata, postea sine ullius contradictione persone firmarentur ibidem in perpetuum permanfura. His vero ita à clementi Rege omnium consensu compositis, iussit idem Rex suæ auctoritatis præceptum utrique parti ad perpetuam confirmationem istius pacti statim in præfati conscribi, & ut certius hæc eadem firmitatis scriptura communiretur, præcepit primitus tantummodo dictatam, & in aliqua sedâ conscriptam sibi præsentari, & cum ille causam comprobaret, tunc demum Cancellario præcepit in legitimis cartis conscribere præfati pacti confirmationem, & cum perscriptæ fuissent propriæ manus auctoritate eas confirmans, unâ Episcopo cum suis, aliâque Abbati Monachisque contradidit, perpetuæ firmitatis sine aliqua everfione ita retinendas in iudicio. Quisquis autem vult scire, quantæ fuerint causæ ob redemptionem prædicti census, & monasterii securitatem, & præterea ob tributariorum prædictorum reconciliationem ad Episcopatum contraditæ, legat in cartis supra memoratis, & invenire poterit, quod querit. Præterea Rex piissimus Hlodovicus statim iussit, Monachis fieri aliâ cartâ firmissimæ emunitatis, ut post Grimaldum deinceps potestatem in perpetuum haberent eligendi sibi Abbates, nullique hominû nisi solis Regibus subiacerent: & in eadē cartâ

conscribi iussit regia dona sibi metipsum secundum consuetudinem aliorum monasteriorum curitate præditorum quotannis ventura, id est, duos caballos & duo leura cum aliis, etiam istam cartam manu sua confirmatam, proprioque anulo confirmatam, adiens letos eos in sua redire permisit.

CAPUT IX.

De regimine Hartmoti Grimaldo Abbate adhuc v. l. r. r.

His ita Deo disponente peractis, Grimaldus Abbas omnia in monasterio Hartmoto commendans ipse secutus regali se frequentabat exhibere præsentia. Hartmotos itaque cum fratribus tandem operæ securitatis quiete præcepta operibus necessariis rotis studere nitibus insistere, atque in primis templum Dei in honore S. Galli constructum variis cœpit ornamentis decorare & sublimare. Principio verò tumbam S. Galli cum reliquis altaribus, & analogio atque confessione ita innovari, maximaque ex parte totum ex integro fecit ædificari, sicut hodie videtur & cernitur. Præterea coronis argenteis, aliisque diversis luminariibus pariter cum multimodis variorum ornamentorum splendoribus ipsam magnopere studuit insignire basilicam. Absidam quoque post altarium S. Galli ita honorifice pictura deaurata, sicut in præfenti videmus, ipso composuit temperè. Librorum etiam non parvam copiam sub eodem Abbate Hartmotos composuit, quorum nomina hæc esse scias: Quinque libros Moyse, Iosue. Iu. Ilicamque in volumine 1. Regum libros III in volum. 1. Tres libros Salomonis, & librum Sapientie vel Iesu, Iob & Thobiam in volumine 1. Paralipomenon, Iudith. Hester & Hestram, Machabæorumque libros II in vol. 1. Omnes Prophetas in vol. 1. Epistolas Pauli, Actus Apostolorum, VI. Epistolas canonicas, & Apocalypsim Iohannis in vol. 1. S. Augustini super Iohannem partem secundam & tertiam XII. libros de Civitate Dei in duobus voluminibus, Augustini de Civitate Dei libr. XV. in vol. 1. Contra Faustum Manichæum libr. II. in vol. 1. LXXXII. Quæstiones, & contra adversarium Legis & Prophetarum in vol. 1. Augustini super Psalmos VI. volumina. Item de eisdem libris in voluminibus duobus excerpta valde necessaria. Libros VII. Confessionum S. Augustini, eiusdem libros VII. de Baptismo in Genesim ad literam libr. XII. S. Ambrosii contra Arianos librum I. & Epistola eius & S. Augustini contra eosdem in vol. 1. pusillo. De Doctrina Christiana libri IV. in vol. 1. Recapitulationes S. Augustini, Læctionarium ad basilicam sine evangelio, duo volumina Epistolarum S. Hieronymi, Homilias Iohannis Chrysostomi, & de Compunctione cordis, & reparatione lapsi in volum. 1. S. Hilarii super Mattheum volum. 1. Collegarios duos in singulis voluminibus de Adventu Domini usque in Pascha, S. Ambrosii Epistolam in evangelium secundum Lucam in vol. 1. Eiusdem in Epistola Pauli vol. II. Eiusdem de Bono mortis, & Hieronymi in Apocalypsim Iohannis in vol. 1. Victorini de Sancta Trinitate, Librum S. Clementis, Passionales duos in duobus voluminibus, Cassiodori super omnes Psalmos in tribus volum. Bedæ super Cantica Cantorum, Collationum, Patrum tertiam & quartam partem, Regulam S. Benedicti, & reliquorum Patrum in volum. 1. Explanationem super lectiones in vol. 1. Libros Etymologiarum Isidori in vol. 1. Iosephi de Antiquitate Judaica libri XII. in vol. 1. Item libr. III. in volum. 1. Item eiusdem de bello Iudaico libri VII. in vol. 1. Excerpta de Pompeio in vol. 1. Gesta Alexandri in vol. 1. Librum Hymnorum optimum, Grammaticam Prisciani in vol. 1. Librum Canonum, Passionalem Apostolorum, Passionem SS. Sergii & Bacchi, Chronicam Eusebii & Hieronymi, Tractatum Originis in Epistolam Pauli ad Romanos, Rabani Episcopi in posteriorem partem Ieremæ Prophetæ vol. 1. Item Epistolas Pauli Apostoli, & septem epistolas canonicas in vol. 1. Actus Apostolorum & Apocalypsim in vol. 1. Vitam S. Columbæ in vol. 1. Item Iob, Tobiam, Iudith, & Hester in vol. 1. Visiones Wætrini & Baronti. Præterea etiam Hartmotos sub Grimaldi temporibus ipsa fratrum necessaria, in quantum poterit, meliorare studuit & auerere, quod tunc constitutum usque hodie similiter permanet firmum. Temporibus etiam illis, exigentibus meritorum eius insigniis, corpus S. Othmari de ecclesia S. Petri festivo sublatum in basilicam S. Galli, cum debita laudum honorificentia est perlatum, præfente Grimaldo, Abbate, & Archicapellano Regis Hludovici, & Salomone Constantiensis ecclesiæ Episcopo, cum cætero innumerabili populo, IV. feria sub 8. Kalendar. Novemb. die, Ann. incarnationis Domini DCCCLXIII. Collocatum est autem corpus sancti viri in ecclesia S. Galli iuxta altarium S. Iohannis Baptistæ, ubi magna miraculorum abundantia meritorum eius clarescit, præconia, usque dum nova sibi ædificata basilica, quæ statim in brevi tempore est peracta, tumbeque argento & auro sibi parata honorifice in eam sancti viri exuvie sunt perlatæ. Quæ basilica etiam post tempora Grimaldi sub Hartmoto Abbate ita, ut hodie videtur, aucta est atque constructa, tumba videlicet & altari plene v. d. decoratis. Post hæc igitur temporum transiente curriculo Grimaldus Abbas, cum in ætatis plurimos dies haberet, cœpit in nostro monasterio commorari, cupiens, ut in vite suæ tempus cum quiete transigere, & in Christi ducere servitute. Hartmotos vero præfente Grimaldo, omnes labores & itinera siue vad curtem, siue in expeditionem, & ad omnes alias necessitates vice illius strenue cœplevit, omnium.

omniumque curam negotiorum in semet accepit. Ipse autem Grimaldus, cum alia loca & monasteria suæ ditioni habuisset subiecta, in hoc monasterio præcipue cupiens finem dierum suorum expectare, cepit studiosissime monachicis se exercere disciplinis, & licet habitum non esset, conversatione tamen & voto monachus existeret, orationibus sæpe insistebat, elemosinarum largitatem solus præ cæteris possidebat in tantum, ut pater pauperum vocaretur, & esset. His itaque & aliis similibus bonarum virtutum profectibus cottidie crescens, senex & plenus dierum in cõfessionem veræ fidei de hac luce, Domino vocante, altitudinem cõscendit, ut credimus, lucis perpetuæ, atque in eodem monasterio cum omni honore & debita veneratione sepultus requiescit in Domino. Contigit autem transitus eius Idus Iunii, VI. feria in primo ortu solis, anno incarnationis Dominicæ DCCCLXXII. * Rexit autem monasteriũ * al.
nostrum feliciter per annos XXX. & unum.

Premia tantorum cui * da, pie Chrifte laborum
Huicque polum tribuas * mare qui terramque crearas;
Matheus & Marcus Lucas * quartusque Johanes
Sint * cui fautores quorum celebrabat honores.

CAPIT. X.

De electione Hartmoti in Abbatem Grimaldo mortuo.

POST obitum vero Grimaldi fratres iuxta permissam sibi licentiam protinus cum maximo unanimi consensu Hartmorum sibi elegerunt Abbatem, cum quo pariter quidam de senioribus, fratrum ad piissimum Regem Ludovicum devenerunt. Quicum eorum consensum & desiderium comprisset, sicut prius disposuit, Hartmoto monasterium cum omni securitatis libertate contrididit, nulla addita vel interposita causa per quam aliquomodo ulterius violari potuisset huius securitatis integritas. Hartmotus vero cum fratribus ad monasterium rediens optimè per studium perfectione studuit ubique & undique exercere. Namque præteritum maxima pars ille fuisset laborum atque bonorum, tamen nunc quali incipiens cumulum & augmentum solitorum desiderabat augere meritum. Nam parietes basilicæ S. Galli & in choro & foris chorum & posteriora templa sicut modo certantur pictura deaurata idem eodem in tempore fecit ornari & comi. In aliis præterea ædificiis, ut certè poterit in præsent, plurimum nostro monasterio decorem suis temporibus imple paravit, & ut plurima breviter comprehendam, ubicunque fuit sive intrus sive foris, sive apud divites sive apud mediocres, Domino donante, Sapientiaque à Deo sibi concessa nostra omnimodè carissime providente, non semper securi extiteramus. Iste etiam Hartmotus velum optimum, quod adhuc hodie in quadragesima ante crucem ext. a chorum appenditur, per manus sororis suæ nomine Richlin contextum donavit. Librorum quoque, quos hæc ad comman. m. monasterii utilitatem suo tempore paravit, hæc sunt nomina. Lectiones Evangelii, quem librum auro & argento ac lapidibus preciosis ornavit. * al. ebor.
Lectio-
narium * elephanto & auro paratum XXXV. volumina B. Gregorii in Iob in VI. corpora divi-
la Collectoria dudo de Pascha usque ad adventum Domini VII. libr. S. Augustini in Septateu-
cium S. Ambrosii de Fide contra Arianos lib. III. in volumine I. Item ejusdem lib. III. pro-
prie de Spiritu sancto, & unum de incarnatione Domini, & aliam de laude sanctorum in vo-
lumi e. i. Vitam S. Martini in vol. uno. Vitam S. Galli & Ormari in vol. uno. Vitam S. Silvestri
i vol. I. Instituta Patrum, quas nun. upa. t. Vitaspatum m. ores in vol. I. XXII. homilias
Gregor. super Ezechielem Prophetam in vol. I. Ambrosii de officiis libri III. in vol. I. S. Au-
gustini de Magistro, & eiusdem Epistolæ asitem de gratia & libero arbitrio, Coll. Canea Flo-
presbyteri de voluminibus S. Augustini in epistolam Pauli ad Romanos in volumine I.
S. Augustini de utilitate credendi & bono natura, & scholiam Cyrilli de Incarnatione Do-
mini & paucas quæstiones; Polyhystorem Solini in volum. I. * Altercatio Attici * Cero-
bolias parvum tempus non poterat inventi, pro qua antequam inveniretur scripta est alta,
& addi. us esse liber S. Augustini de vita Christiana, & * Altercatio Eclesiæ & Synagoga.
Collectanea Flori in epistolam ad Corinthios secundam & ad Hebræos. Decreta Pontificum
Romanorum in vol. I. Regulam S. Basilii & cæterorum. Alios quoque libros, proprii causa
videlicet ulis, iocunda paravit scriptura, quas similiter post finem dierum suorum S. Galli
servitio perpetuiter contradidit. nec nos, imprecans etiam illi non parvæ dedecus con-
fessionis, si quis præsumperit aliquam partem eorum de monasterio S. Galli abstrahere, illi-
usque servitio eos auferte. Nomina vero eorundem librorum sunt hæc. Quinq. libri Moysi,
Iohæ, Iudiciorumq; in vol. I. Reg. in lib. III. in vol. I. Psalterium de Hebraico translatus, Proverbia
Salomonis, Ecclesiasticæ & Cantica cantorum; item liber Sapientia & Iesu filii Syrach, &
Paralipom. libri II. vol. I. Iob, Tobias, Iudith & Hester in vol. I. Esdras, Neemias & Macha-
bæorum libri II. in vol. I. Esaias & Ieremias in vol. I. Ezechiel, & XII. Prophetæ & Daniel in
volum. I. Evangeliorum volumen I. Reliquorum librorum novi Testamenti volumen I. Bedæ
libelli II. de Natura rerum & temporibus, item unum grandis, & alia argumenta computandi
in vol. I. Regula S. Benedicti & Martyrologium Bedæ, & Hymnarius; nec non & Homilia
Cæ.

* al.
DCCC-
* ver. ex
dona Chr.
* v. e. qui
sidera col-
sa Cr.
* v. e. pa-
riterque
* v. ex. illi
Comites.

* al. ebor.

* al. Al-
tercatio.
* al. Cero-
bolias.
* al. Al-
tercatio.

Cæsarii in vol. I. Etymologiarum Isidori volum. II. Medicinalis liber unus. Theophrasti in epistolas Pauli. Super Lectiones volum. duo. Super Evangelia volum. duo. Voluamen Orosii a tiani de Nuptiis Mercurii & Philologiae lib. II. Item de VII liberalibus artibus lib. VI. P. 1. Y. lib. Philosophicæ consolationis in vol. I. Item lib. V. in altero volumine. Inter hos etiam unam mappam mundi subtili opere patravit, quam inter hos quoque libros connumeravit.

Post obitum vero Hludovvici piissimi Regis in partem Karoli filii eius nostro monasterio pertingente cum cetero regno omnes emunitatis cartas a patre eius Hludovvico nobis condonatas ab ipso clementissimo filio eius Karolo Hartmorus Abba nobis renovati fecit, atque illius auctoritate iterato conscribi. Neque hoc silentio prætereundum est, quantum de regalibus donationibus ad nostrum monasterium fuisset illò tempore concessum. Denique præfatus piissimæ memoriæ Rex Hludovvicus, vivente Abbate Gismaldo, locum, qui dicitur Mecchina, ad monasterium S. Galli æternæ causæ remunerationis regiæ auctoritate contradidit. Post cuius obitum Gismaldo quoque defuncto Karolus clementissimus Rex filius eius Hartmoro intercedente quandam possessionem regiæ potestatis in pago Turgovensi sitam in loco, qui dicitur * Rotholuestiuti, S. Galio in perpetuam possessionem condonavit quod & protinus suæ auctoritatis conscriptione firmavit. Quendam etiam montem situm in Khetia Currenti, in quo constructa est basilica S. Victoris martyris, cuius & nomine vocatur idem locus Mons Victoris, ipso tempore ad monasterium S. Galli contradidit, signatamque cartam regiæ auctoritate exinde fieri iussit, rogante Eusebio Scotigena, qui ibidem per XXX. annos spontaneè clausus Domino serviebat: anno vero incarnationis Dominice DCCC. LXXXIII. pridie Kal. nd. Februarias de hac luce migravit ad lucera perennem.

Postquam vero idem Karolus Italiam ingressus pacificè eam suo subjugavit Imperio, alium etiam locum in pago supradicto similiter regiæ auctoritatis domino cedente nomine * Sainheim cum omnibus ad illum pertinentibus S. Othmaro imperatoria contradidit potestate, huiusque donationis firmitatem imperialis scripti præcepto firmissimè corroboravit. Sed & illius, quam supra memoravimus, donationis imperatoriam denuo scribi commemorationem, quod factum est ut impetravit. Postquam autem idem piissimus Imperator Karolus omnibus Italiae Germaniæque populis suavissimo ordine imperavit, rogante Hartmoro & efficiente Luitvardo Episcopo atque Archicancellario imperatoris, quandam abbatiam in Italia sitam olearum & vinearum feracem (quam tunc etiam Luitvardus in beneficio habebat) cui nomen est Massin, ad monasterium S. Galli imperatoria auctoritate contradidit, eo quoque pacto, ut idem Luitvardus tempore vite sua usufructuario ipsas res possideret, censumque de ipso loco sicut ipse contradidit singulis annis ad monasterium prædictum persolveret, hoc est vel VI. languenas de oro, vel LX. solidos de argento. Post obitum vero Luitvardi ipsæ res sine ulius conditione perpetua ad ius pertinerent monasterii, cuius rei carta protinus firmissimè suæ auctoritate est scripta, atque firmata, atque ipso Imperatore iubente super altarium S. Galli est posita, ubi hodie Deo volente cum pace tenetur. Igitur venerabilis Abbas Hartmorus post tantorum, ut supra commemoravimus perfectionem laborum cupiens etiam finem suæ clarissimæ ad vivandam rationis aspicere propriis oculis, iam que ætate requiem poscente, cepit sedulo ab Imperatore deprecari & cum fratribus querere quatinus ipse ab his laboribus liberaretur, & alius in eius locum subrogaretur, cuius ætas & validudo apta existeret ad opporrandos varios casus, qui nunc etiam prioribus ampliores variantur in mundo. Cuius rei confectum neque apud Imperatorem neque apud Monachos facile potuit invenire. Sed cum ille diutissime & omnimodò in hac persisteret petitione, atati suæ sæpius cavando, gravèdinem, tandem diu illius acquisite petitionis ab Imperatore suscepit promissionem. Proinde lætus cepit ad hæc placita negotia congruens inquirere tempus. Aliquando vero temporum transiente curriculo contigit Dominum Imperatorem de alia redeuntem nostrum intrare monasterium, ubi cum maximalaudum honorificentia cætorumque non parva læticia fuisset susceptus, ipse etiam lætus triduo ibidem permansit. Tunc vero venerabilis Abbas Hartmorus opportunum tempus suæ voluntati occurrere credens Imperatoris clementiam, ut sua promissionis memor existeret, studiosissime cepit flagitare. Piissimus vero Princeps nullius præteritæ immemor vel dictionis vel promissionis, volens & Abbatibus petitioni annuere & Monachis in omnibus satisfacere, illorum concessit arbitrio ut quem velent de suis Abbatem sibi eligerent, Hartmoro videlicet successorem. Quæ res à fratribus audita maximæ tristitiæ & lacrimarum, pariterque intermixta læticiæ seminarium existerat: tristitiæ, quia à tanti patris dominio, ipso vivente, se abstrahere cordatenus recusaverunt; læticiæ vero, quia idem clementissimus Imperator cum rem * finiri necessitas exegisset non per suos

nuncios abiecit, sed per se ipsum nostras causas malitè confitens.

* al. VVol-
fesvini.

* al. Stain-
hem.

* al. futu-

CAPUT XI.

De Bernharo Abbate

CVMigitur hæc, ut diximus, necessitas, immo etiam dignissima utilitas rem^{is} finiri^{al. futuris} exigent, omnes pariter senes & iuvenes a primo usque ad ultimum Domino donante communi consilio atque una voce Bernhardum sibi elegerunt Abbatem virum nobilitate & iuventute præclarum, cuius sapientia & moribus atque benignitate & regia servitia peragi & se cum omnibus suis fidissime protegi confidebant, cuius rei notitia cum ad Imperatorem fuisset perlata, protinus ipse conventui eorum dignatus est interesse, ibique imprimis Hartmorum, ut saepissime postulaverat, honorabiliter atque cum magna gratiarum actione à pondere tantorum liberum donavit esse laborum, sed non destituit à magisterio ibidem degentium. Postea vero omnibus Bernhardum sibi Abbatem poscentibus, statim in præfenti benignissimus Princeps eorum desiderium audiens Bernharo monasterium cum congregatione commendavit, ipsumque Abbatem constituit, qui inter alia plurima consolatoria verba hoc etiam intulit promittendo, se nunquam hanc securitatem nobis ablarurum, tantummodo si inter nostros valeat inveniri qui ad hoc officium idoneus possit existere. Omnibus vero rationabiliter constitutis Dominus Imperator omnes ibidem conversantes lætos efficiens ipse quoque lætus de monasterio abcessit. Contigit autem ista ordinatio circa finem anni incarnatione Domini DCCCLXXXII. VI. feria, VIII. Idus Decembris, indictione prima anno vero Karoli Imperatoris tertio, super omnia vero regnante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria per indeficientia secula, Amen.

EXPLICIT RATPERTVS: INCIPIT
EKKEHARDVS.

EKKE

EKKEHARDI IVNIORIS COENOBITÆ S. GALLI

LIBER

DE CASIBVS MONASTERII S. GALLI
IN ALAMANNIA.

PRÆLOQVIUM.

MONITI à loci nostri fratribus id operæ pretium putantibus quædam cœnobii sanctorum Galli & Othmari cum infortuniis tradere fortuna, rem arduam aggressi sumus. Enimvero obloquii patere non dubitamus; quoniam, ut nunc motum & temporum est, si quicquam asperum, & maximè quod discipulis, retigerimus, si malorum libertates & impunitates non laudare videberis, velut impostor & calumniator apud eos, qui in levitate ambulant, habebis. At vero quoniam rerum loco nostro gestarum etiam alii veritati nihil parcentes fortuna & infortunia quomodolibet erant edixerant, temperantes quidem & nos

ea, quæ à patribus audivimus, ea aviditate, qua illi, quam verissime datum est stilo & atramento veritatem perstringere, fortuna & infortunia loci nostri veritati nihil parcentes edisserere. De Salomone etenim Abbate nostro, post Episcopo, ingressi sumus, quem per ordinem secuti rebus nostris potiti sunt Gartmanus, Engilpertus, Thieto, Cralo, cui interstiti regiminis frater suus fecerat Anno, sequuntur Burkardus, Notkerus, Ymmo, Vdalricus, Kerhardus, Burkardus alter, Thiepaldus, * Notpertus, cuius hodie sub regimine quidem non prout ipse & nos, (ut inquitur) volumus sed prout possumus, vivimus. Scripserat ante nos Ratpertus homo doctissimus & ipse codicellum similis materiæ à S. Gallo & Othmario usque ad seipsum: à quo nos incepisse videmur Salomonem Episcopum, cuius nominis tamen * æquivocatio sit, ut bene cerneret præmonemus. Nam tres eius nominis cum Constantiæ præfuerint secundum Ratpertus censum à loco nostro exegisse scripsit. De tertio nos, prout Deo dante potuimus, sic incipiemus,

* al Nor-
pertus.

* al. equi-
vocatio.

CAPUT I.

De Salomone Abbate S. Galli.

Salomonis tertii parentes cum essent clari & illustres, ipsum Isoni S. Galli Monacho tunc temporis Doctore nominatissimo tradunt erudiendum & clericatui iniciandum, quem apprime (ut aiunt) ipse erudierat, sed & Notkeri, Tutilonis, * Ratperti, Hartmanni, Commonachorum statui prætulera, & delicatius quasi Canonicum educaverat, Creverant tamen inde clandestinè inter summæ indolis condiscipulos invidiæ, & cum conliberales genere essent & ingenio, ut ea ætas solet, æquanimitè non ferebant alienum sibi, qui fratres essent, præferri, & qui natalibus quidem essent pares, doctrinarum profectibus ab illo præiri. Defunguntur Salomonis adhuc pueri parentes, tandem autem & frater, & ipse herus effectus ad maximas res animum intenderat, scholisque ablatu Grimaldo Abbate nostro Archicapellano eius juvante Capellanus fit Ludowici Regis, cuius singulari gratia in brevi potius Evangelis adhuc Canonicus primo præficitur, post etiam Campidonibus variis suimet & loci damnis illum detrectantibus præponitur. In processu autem Patrono Archiepiscopo Magontino sibi propter animi acutissimam solertiam amicissimo optulante plurimis locis præficitur, tandem & nobis, postremo vero & Constantiæ Pastor & Episcopus efficitur. His partim per transgressum prælibatis ad ordinem incepti operis tevertamur.

Grimaldi temporibus Canonici Abbatis, Hartmuto eius, quasi Proabbate, Marcus quidam Scotigena Episcopus Gallum tanquam compatriotam suum Roma rediens visitat. Comitatur eum sororis filius Moengal, postea à nostris Marcellus diminutive à Marco avunculo suo sic nominatus. Hic erat in divinis & humanis eruditissimus. Rogatur Episcopus

loco nostro aliquandiu stare. Allecto nepote diu secum deliberantes vix tandem consenserant: dieque conducto partitur Marcellus nummos avunculi sui per fenestram, timens ne discerperetur ab eis, confremebant enim in illum quasi ipsius suafu Episcopus restaret. Equos autem & mulos, quibus ipse voluit, nominatim Episcopus tradidit: libros vero, aurum & pallia sibi & Sancti Gallo retinuit. Stola tandem Indutus abeuntes benedixit: multis autem lacrimis vtrique discessum est.

Remanserat Episcopus cum nepote & paucis suæ linguæ apparitoribus, traduntur post tempus Marcello scholæ claustrum cum Notkero postea cognomine Balbulo & cæteris monachici habitus pueris: exteriores autem, id est Canonice, Isoni cum Salomone, & eius comparibus. Jocundum est memorari quantum cella S. Galli hiis auspiciis crescere cœperit, tandemque floverit, Hartmuto eam Grimaldi quidem Vicario tandemque Abbate omnimodis augmentante. Petit tandem Salomon jam adolefcens bene educatus, ut frater conscriptus nobis fieri mereretur, quod Grimaldo iubente & Hartmuto iuvante à patribus est consecutus. Tradidit autem de prædiis, quibus habundaverat, S. Gallo locum, qui Golda dicitur, concambium sibi faciens ut annonam monachi & locum hospitis in refectorio haberet dum viueret, & collem quemdam qui ultra Iram ætior sibi videbatur cum pratis sibi & agellis adjacentibus possideret, ut mansionem ibi parata crebrò velut frater adveniens Abbati non esset onerosus neque familiaris incommodus. Talibus homini velut jam cum Fortuna ludenti ad votum cedentibus aulam Regis Ludovici, ut diximus, adiit, Capellanus factus eius fit intimus, & prælibatis Abbatibus proclive est prælatus. Locum autem nostrum sibi præ omnibus habitum subinde adiit, claustrumque ille quia potens erat absque duce & quod magnæ confusionis tunc erat, cum lineis vestibus diatim introiit. Surgunt inde ab æmulis illius murmuraria ipso ignaro comitantur, ut assolent, in absentem colloquia. Plurima fratribus velut dives opum commoda fecit: quorum cum vni, reverendo quidem (ut erant tunc plurimi) pelliceam traderet, & sui cum apud Deum memorem fore rogaret: pelliceam, ait ille, tuam si volueris tibi optimè repretiabor, nam duas cucullas ab Abbate habeo, quarum vnam tibi, ut claustrum decentius nobiscum in ea introeas, induendam trado. Et ille Eya, inquit, hæc utique Tutilo & Ratpertus, vel alij invidi mei more suo posuerant, nonne quæso, & Abbas vester lineas claustrum tot annis ingreditur? Claustra, ait ille, tuorum, qui te eius habitus Abbatem susceperant aut pro peccatis aut aliquo Dei nutu, & tu quidem, etsi non licenter, intras tamen potenter: sed nos in fraternitatem interdum & laicos recepimus, quibus tamen in laico habitu nequaquam, inquit, in claustro abutimur. Recessit homo artificiosus, ratione simplicis quasi devictus. Ibat autem secum reputans hominem tanti meriti non nisi in spiritu Dei sibi talia prolocutum. Abstinit tandem absque aliquo Patrum, ut moris est, præduce claustrum introire. Sæpius tamen, ut diximus, loco S. Galli, quantum à Regibus & cœnobiis suis licuit, immoratus fratribus, quæ potuit, hilariter dedit, maxime Isoni magistro. Cautè etiam Grimaldus jam senescens & Hartmutus cum illo egerant, ne animum & per se divites & in regno potentis in aliquo læderent. Incipit igitur tandem in colle concambij sui ecclesiam in honorem & modum S. Crucis ædificare, in quam ad vigneam perductam S. Magni brachium Adalberone Episcopo dante & prosequente de Faucibus sumptum magnis hinc inde velut triumphali trepidus intulit, & in honore eam S. Crucis & ejusdem privati patroni nostri dedicavit, & prædiis suis, id est Tegerinoua, Bernhardicella, Sitirundorf, Goldahan etiam, quam, ut diximus, concambians jam loco tradiderat, & aliis quibusdam eam dotaverat, Hartmuti tunc quidem Abbatis concessione ut in die Sancti ipsius fratres convivarent, constituerat, se etiam si Deo placeret ibi sepeliri velle aiebat.

Accidit autem post aliquantum temporis ut à palatio veniens quadragesimam loco nostro ei tempore aptissimo viso agere eligeret: ingrediturque clam penetralia claustrum nostri bonus fur noctibus nudipes cappa quidem, uti fratrum vnus putaretur, indutus. Senferant illum Notkerus, Ratpertus, Tutilo, & aliquandiu sanctam fraudem texerant.

Nimis tamen, ut jam diximus, insoles semper erat & est præter monachici nostri habitus quemquam introire intima nostra, maxime noctibus. Initur consilium, ut, quomodo moris est duo ex nobis fratres claustrum vigiliis agerent, intranti illi ipsi vigiles cum lumine, quia solis loqui licuit, occurrerent, & quis esset silentio quererent. Verebantur enim hominem Palatinum, qui jam quædam abbatias canonicas habebat, ne aliquid irregulare, ut forte fit, videns sibi viam apud Regem occasione hac etiam ad nostram aperire temptaret, quibus nunc post Canonicos Abbatibus Monachus pater domesticus præerat Hartmutus homo amantissimus.

Ingreditur iterum ut heri & nudius tertius fur ille vitabundus. Ratpertus & Tutilo sunt vigiles: vnus illorum circuibat, alter ad introitum clandestini illius servabat. Progreditur interea præventor maturitatis ad sepulchra cimiterij oraturus pater eius temporis nostrorum apud Deum potentissimus Ruggerus, cuius gravitatem reveriti vigiles loco paulisper cedunt. Senferat ille pater post modicum pedetemptivum nesciens quem signo vocis & strepitu pedum notat quasi furem. Vigiles cum lumine confestim adproperant, agnitus est, atque illico pater ille, per Sancti Galli, inquit, meritum (sic enim patres jurabant) hunc in claustro eius hiis horis non patimur habitum. Vigiles illi pro tempore siluerunt, qui tantis interpretem rupto habuerunt silentio. Tremefactus autem ille à bene ignari hominis verbis tali tempore sibi inuitatis, Patere me, ait, pater reverende vel oratorium S. Petri, quod proximum est, ingredi: ibi postquam oravero, nunquam

quam isto habitu nisi ductu alicuius primorum, ut lex loci habet, claustrum intrabo. Ego autem iuvante & fratribus ad hoc idoneis cras Abbatem precari est animus, ut monachico habitu mihi liceat claustrum ingredi, vobiscum in eo versari ut monachum & egredi; de foris autem coram militibus meis & cæteris canonico, ut soleo, vestimento versari. Immo, ait ille, Sanctus Gallus tibi in cor mittat, ut si semel eo induaris, nunquam quoad vixeris nisi solito Monachis tempore exuaris. Panditur Abbati animus hominis & petitio, Ruggero astipulante & cæteris aliquibus, enimvero non omnibus. Erat Senatus Reipublic. nostræ tunc quidem sanctissimus. Consuluntur Hartmannus consilio magnus, ille quidem qui *Humili prece* melodiam fecerat; Notkerus, qui sequentias; Ratpertus, qui *Ardua spes mundi*; Tutilo, qui *Hodie cantandus est*, & pleraque alia dictavrant, qui denique, ut diximus, in condiscipulatu animum eius didicerant, & in rebus, quas vellet, artificia patrands. Loqui iussi sunt regula nostra. Hartmannus ait, non similitudinem Monachi sed Monachum ipsum querit. Notkerus, mihi prætexta hæc, qua superindui (inquit) desiderat, si rogam prætenderet non utique displiceret. Ratpertus,

Aut hæc in nostros fabricata est Machina muros,

Aut aliqua latet hic error-----

ait. Tutilo, fraternitatem illi, inquit, integre ante concessimus, hanc ei quantum in me est, Abbati, ego non denego: si autem lupum ovino vellere querit induere, per alios quam mei consensum perficiat. Audiens Abbas quod suspicarentur in homine, videlicet ne hoc schemate inductus proximior esset dominatui Abbatie, cuius per ipsum tunc tertio quidem recepimus privilegium: scio, inquit, fratres & filij, quid ab illo vercamini, sed hoc & mihi quoque quidem supolet, existimo tamen melius nobiscum actum fore, si sic apud nos initiatus Monachum se aliquando nostrum faciat, ne iterum Canonico subdamur, ut antea: Placet igitur ut agamus cum illo, quo revera habitum sumat à S. Gallo, ut si arte sua acciderit quod veremur, nostrarum tamen sit frater & Monachus.

Mittitur ad illum Ruggerus cum aliis quibusdam rem suasurus. In processu temporis Deo dante pollicetur facere, quod petitur, tantum interim propter claustrum reverentiam talis habitus sibi nec rogat sit licitus: Variis fratrum hinc inde tractatibus vix tandem conceditur, designaturque ei locus, quem hodie quadris lapidibus notatum videmus, quibus intrans habitum indueret, exiens exeret: ingrediturque claustrum noster Monachus nocte & die de talis consortij permissio lætissimus. Parat autem pro hoc beneficio insignem crucem Sancti Gallo, quam argento partim deaurato vestitam analogio nocturnali supposuit. hanc nostris temporibus Norpertus noster columnæ deargentatæ infixam confessionis superposuit altario. Convivia fratribus duodecim diebus in anno, id est Kalendis, prætextatus noster quamdiu seculariter vixit, hilariter facere suevit. Solebant id ipsam ante etiam quidam alij fratres conscripti nostratibus caritatis signum exhibere. Præ omnibus quidem Karolus Rex, ipse qui Sancti Othmari hebdomada ipse propositus & pincerna per triduum de vico Stainhem servavit, volatiliaque nos edere fecit. sed & Adelbero, qui supra, Augustensis multo tempore Antistes, qui signa & virtutes Sancti Galli à plurimis audiens locum in die Sancti Galli orandi gratia adiit, & præsens plura conspiciens; Maior est, inquit, gratia loci huius quam rumor quem audivi. Devovit autem benedictione fratribus data anno altero vita comite se rediturum, & uti tunc quidem, nequaquam venire nudimanum, domum rediit, interrogatusque inter cætera aliquando à suis essetne nobiscum ut fama vulgavit, religio cum doctrina, severitas cum disciplina? Quid cæteri, inquit, sentiant nescio, quid mihi animo est, pronuncio; vnum egomet sanctum & hunc defunctum quæsi, vivos autem sanctissimos ut vere fatear fratres inveni. Doctrina autem illorum & disciplina in virtutum eorum operibus videre est, delectat enim me: talium memorari, quos quidem ut iterum videam vix expecto. Oportet autem ut omnibus meis me juvantibus me præparem, quatinus uti me & meos decet ad proximum S. Galli diem viros Dei visitem, frater illorum conscriptus fiam, & quantum mihi copiarum est caritatem illorum regratier. Venerat Dei electus die dicto, ut sponsonderat, quantus autem venerit: & qualis in donis Sancti Gallo fratribus & familiae fuerit, capitulum, quod in memoriam eius regulæ nostræ codici ascriptum est, plenius pandit: Post non multum quoque temporis accidit Petrum etiam Veronensem Episcopum à palatio redeuntē simili loci gratia inopinatum venire. Fratres autem suscipientes illum, quod melius quidem habebant, Evangelium ei offerrebant. Ille autem arbitratus se despici, quoniam famam loci magnam audiverat, de vilitate libri secum fluctuabat. Ad missas argenti calix etiam, qui melior habetur, proponitur, quibus peractis etiam de calice sinistrum quoddam secum trutinat. Prandium ei exhibetur sumptuosum, surgens à mensa fratrum postulat alloquium, quibus collectis (nam Abbas loco deerat,) Bene, ait, mecum Domini, Abbate vestro abiente, egistis. Sed pro evangelio & calice vilioribus mihi propositis aliquid subolet. Quamvis enim ipse sim vilis & indignus, non tamen vilis loci nominor Episcopus. constanter meliora non esse Sancti Gallo protestantibus spiritus hominis paulisper quieverat: sumensque tandem quosdam fratrum in partem secreto eis locutus: Mittite, inquit, post me Veronam sex quos habetis fidissimos viatores, quique bini & bini per tres vias, quæ hinc illuc eunt, mihi adveniant, & peregrinos se habitum & verbis simulent, singillatim tamen semini obtulerunt, & pollice sic in manum recurvo elemo-

synam petant, quos ego, ut alios soleo, in penetral meum quoddam solus solos coram meis inducam & vestiam, aurum autem, cuius æquipondium nunc vobis do, cruribus eorum fascioliis circumligabo & dimittam eos, ut ad vos eodem quo venerant, Fortuna comite, artificio redeant. Factum est, ut largitor acutus docuit: allatum est S. Gallo grave pondus auri Veronen- sis: concordat pondus æquipondio, fit de auro Petri cavea Evangelij, fit calix, fit capsula, quæ omnia Salomon primo frater conscriptus noster, ut præmisimus, deinde & Monachus, tandem Abbas, gemmis & arte Gallo paravit. Hartmutus autem pro Grimaldo, ut & Ratpertus scribit, Republicam nostram strenue gubernans per semetipsum quoque non mediocriter amplificans jamque senescens Berinhardo Monacho nostro Abbatiam suam fratrum communi electione per Regem Karolum tradit. Ipse autem Herginifovvam cum Waltchinea & Putta minore sibi & posteris Abbatibus à potestate forte cedentibus imperiali auctoritate ipsius Karoli retinuit. Obiens autem post multas, quas per se statuit & per Berinhardum obtinuit fratribus & familiæ, benivolentiæ constitutiones, circa Landaloum Episcopum in titulo Apostolorum conditum, cognatum & amicum suum, extra parietem tamen sepeliri se petiit. De quo ipso Landaloo Sancto Treuerensi quidem Archiepiscopo pauca scribere necessarium puto.

Suevus hic & nobilis erat, apud S. Gallum quidem educatus & doctus, cujus Windinissa cum multis aliis hereditas erat. Igitur Episcopus factus Romam pergere solebat. Per Jovis itaque montem transiens ibat: per Septimum autem rediens Gallum & Hartmutum suum salutabat. Devoverat etiam S. Gallo Lolingam villam dare, sed cognatis renitentibus conquisitionis suæ loca quædam cuidam Vodalrico Comiti, ut Gallo Ahadorff cum eisdem locis disponeret, concambiens tradidit. Rediit autem tandem aliquando Roma, & ad Gallum suum tendens Italici aeris vitio febre correptus vix ad Rorstanchin pervenire prævalens, Hartmuto cum fratribus ad se advocato, nobiliter diem obiit. Disposuit igitur adhuc vivens ad titulum S. Petri, cui jam ibat, qui est in cimiterio S. Galli, capellam qua itinerans utebatur cum reliquiis & liberis & omnibus utensilibus sacris, in quo & corpus illius cum omni honore humanatum est. Freneticus, ut aiunt, in Septimo ejus super illius corruens tumbam sanus surrexit. Tradunt & alias infirmitates sæpe illic meritis ejus curatas. Sed ut ad ea, unde digressi sumus, redeamus; Salomon præmonachus noster idem semper loco nostro & fratribus apud Deum & homines permanebat: Ruggerum autem semper præ oculis habebat, quem sibi in his quæ ad Deum fuerant Ducem & custodem elegerat, à quo dum quadam die ab aula veniens psalmo benedictionis susciperetur, surgens ad osculum patris gloriabatur inter cætera de muneribus Regis Arnoldi, quæ se S. Gallo daturum ait. Nam, ut id genus hominum est, laudis avidissimus per quædam erat, de quo in periculum, uti post liquebit, aliquando venit. Erat munus illud capsula solide aurea gemmis regaliter inclita, reliquiis summis referta, in formam capellæ creata, cui simile quidem nihil unquam vidimus. Super scriptio ejus est;

En cirrus atque pia cum sanctis capsula Maria,

Hanc Karolus summam delegit habere capellam.

*Versus Sa-
lomonis.*

Suadet Ruggerus homini non aurum sed seipsum, ut sæpe pollicitus est, Gallo suo offerre & Monachum se ejus verum jam tandem perficere. Factum est ut magni consilii Angelus hortatus est. Rege tandem datori suo postquam vorum suum aperuit, capsam ille ipsam quadam die suspendens collo tunica Monachi & cuculla indutus aram S. Galli Berinhardo annuente nudipes adiit, peccata deflevit seculoque abrenuncians S. Galli fit Monachus. Abbas illam tanquam de palatio Monachum delicatius tractavit & omnibus qui sub se militabant præhabuit.

Post non multum vero temporis consiliis hominis carere non posse republica tota perforante, Abbatis sui permisso Rex eum iterum in aulam assumpsit & priorum honorum statibus restituit, tandem quoque & adauxit. Nam Augense ei tunc cœnobium tradidit. Ajunt autem hominem fortunatum tandem duodecim abbatias rexisse. Berinhardo itaque Abbate, ut alias relatum est, deposito per Hattonem Archiepiscopum nobis oblatus & nostrum locum suscepit regendum, quem præ omnibus postea quæ gubernavit locis apud Deum & homines amplificare curavit. Cum autem annum & dimidium nobis præesset, Constantiæ tandem prælatus Dei factus est Pastor & Episcopus. Sic quoque ipse, & Hatto ille Mogantinus Archiepiscopus sibi semper amicissimus, quem cor Regis nominabant, cum & ipse (ut ajunt) duodecim abbatibus præfuerit, post Regem imperium tenuerant. Fuldenis enim & ipse erat Monachus & Abbas, qui Magontiam ipsam à loco suo antiquo motam propius Rheno statuerat, & in hoc & in aliis multis animi sui magnitudinem ostenderat. Nondum adhuc illo tempore Suevia in ducatum erat redacta, sed sic regio peculiariter parebat, sicut hodie & Francia. Procurabant ambas Cameræ, quos sic vocabant, nuncij: Franciam ad Alpes tum Werinhere, Sueviam autem Pertolt & Erchingen fratres, quorum utrorumque multa ditioni subtracta sunt per munificentias regias in utrosque Episcopos. Surgunt inde invidiæ, & odia utrorumque in ambos, præter scelera quæ in Reges ipsos machinati sunt. Hattonem Franci illi sæpe perdere moliti sunt, sed astutia hominis in falsam Regis gratiam suasi qualiter ad Alpes fraude ejus de urbe * Pabinberk detractus capite sit plexus (aliter enim morbo obiorat) quoniam vulgo * al. Bapa-
binberck concinnatur & canitur: scribere super sedeo: ad Salomonem redeo. Huic, sicut diximus, cum aliqua Potamum Cameræ nunciorum juris oppidum pertinentia à Regibus darentur; sicut

Werinhère & Ruodhart dominum Othmarum, sic ipsi insequi conati sunt & ipsum. Sed episcopo & abbatibus ipse multiplex variorumque militum manu fortior casu aliquando viris occursum verat, pacem salutando prior, si forte resalutare velint, incassum expectat, nunciis post eos missis qui rem agerent, pacificari volebant. Ille autem cum præ omnibus S. Galli clauetro semper maneret, quadam nocte præmonitus vim sibi ab illis nisi fugeret inferendam, secessit secretus in silvam Vallis Turbatæ ea tempestate quidem vastissimam. At illi S. Gallo inualo Episcopum capere volebant si adesset. Ille vero capellula in ea solitudine in nomine S. Galli fabricata, plurimis * suorum ubi esset ad tempus ignaris, ad aulam nunciis directis latuit. Jubentur à Rege tunc quidem Arnolde Episcopus & ipsi sub banio pacis ad aulam Magontie venire, ubi causa publicè peracta rei maiestatis lege pronuntiati ipsi illi in Ingilheim traduntur, usque dum exilio aut morte punirentur. Egit tandem Salomon cum Hattone Episcopo, anxius ne cædis illorum ipse quidem causa foret, ut eos liberaret.

* al. Sum-
morum.
* al. Suu-
rum.

Adeunt supplices ambo secreto imperium, cor Regis molliunt, hostes illos in gratiam reducunt, coram omnibus Salomoni supplices facti pacificantur, potestati pristinæ ipso iuvante restituntur. Redeunt tandem domum tanquam amicissimi, juramento coram Rege dato ne unquam Episcopum læderent, nunquam Episcopum in rebus fiscalibus sibi dono traditis se esse læsurus. Invitantur post hoc viri ab Episcopo Constantiam ad convivium & munera, sed detur ad mensam, & ut sit inter delicias potationum, cum mirarentur artificia vasorum auri argentique, maxime autem vitroorum, Episcopus laudis quidem quiddam, ut diximus, avidior quædam inter cæteras divitias, quas à Regibus haberet, extollens hospitibus arte tacitis laudis verba etiam de S. Galli rebus magnis, quibus animos dudum vulneratos offenderat, intulit, quæ tamen cum essent levia, mala conflabant gravia. Dixerat enim illis ipse, utique indiscrete ludens, habere se apud S. Gallum clibanum, qui uno calore ambobus illis panes coqueret in annum, nam mille coqui posse ajunt. Simile etiam quiddam de lebecæ æneo grandi, & detarra avenis centum maltrarum comoda cum projectasset, pastores gregum se habere adjunxit, quibus etiam ipsi, si viros viderent, pilleis capitibus inclinarent detractis, patienter tulerunt homines fraudolenti Episcopi gloriam usque ad capitum pastoribus inclinationes, id enim nunquam fieri posse refellentes loquuntur. Afferuntur tamen viris animosis cara munera tandem recessuris, inter quæ erant vascula duo vitrea nianis insignia, quæ ipsi pridem in convivio præ cæteris mirabantur, quæ illi in manus fumentes consilio latenti uterque suum decidere sinens frustrata ridebant: cæteris omnibus milia gratiarum Episcopo remittentes callide abstinebant. Missione tandem data cum eos Præful osculo peteret; Vestra, inquit, erant, ideo vos tanti pretii pocula confringere piguit: sed multa animabus vestris, si ea pro numinis dantes pauperibus dedissetis, remedia facere poteratis. Vitrei, inquit, amici vitro sunt donandi: sed nos, qui vitrei esse nolumus, vitrum confregimus. Amore, ut moris est, osculato & epoto lætabundè discedunt. Non multo post tempore Conradus tunc Rex natale Domini Constantiæ egit. Ipsa die post mensam cum Episcopus ei processiones vespertinas tridui illius apud S. Gallum laudaret, Rex inquit: O utinam ibi essemus, & quare illuc, amici mi, matutini non ibimus? Parantur continuo naves, quibus mane conscensis cum Episcopis & cætero comitatu Rex litus nostrum meridianus attingit, & S. Gallo cum tripudiis appropians novis laudibus dictatis in loco gloriose susceptus est, tribusque noctibus in omni hilaritate loco immoratus quarto die Arbona tandem nocturnus venit. Longum est dicere quibus jocunditatibus dies exegerit & noctes, maxime in processione infantum, quibus poma in medio ecclesiæ pavimento antesterni jubens, cum nec unum parvissimorum moveri nec ad ea attendere vidisset, miratus est disciplinam. Refectorium quoque fratrum hora mensæ cum duobus Episcopis cum intrasset in Infantum die plura sibi assurgentibus læta locutus, nobiscum, ait, velitis nolitis partiri habebitis. Decanum autem, qui mensa Abbatis sui causa cedere parabat, amplexatum retinens assedit & ei apposita ad se sumens omnes circumspectans & arridens, His interim (inquit) participemur. Misit autem quantocius ad Salomonem ne sibi superveniret, sed uterque pro altero mensas teneret. Præposito deinde cum nihil sibi, nisi quod fratribus paratum esset, juberet apponi, ô Rex, (inquit) nostra infortunia, quod superventurum diem non expectabas, cras enim fabas nudas & panem forsitan habebimus, sed hodie non sic. Enimvero, ait ille, & cras vobis Deus misereri poterit. Infantulis deinde per ordinem lectitantibus & analogio descendentibus aureos in ora ad se elevatis misit, quorum unus pusillior cum clamitans aurum expueret; Iste, inquit, si viveris bonus quandoque Monachus erit. Surgens tandem à mensa hilariter fratribus multa locutus optimæ spei esse monobat, quoniam si adviveret tales convivas lætificaret. Rediit igitur ad suos, Salomoni & omnibus nunquam se lætius convivatum gloriatus. Inter hæc autem Berchtoldum & Erchingerum tristes invenit & exasperatos, causam quæsitivit hilariter, quæ quidem hæc erat. Magistri pastorum duo, homines utique silvestres, hirsuti & prolixis barbibus, ut id genus multum videri solet, quasi venerandi, cum tales pridie pro ferina juberentur die nocteque laborare, ursum de lustro unus, alter cervum recens occisos attulerat. Quod Salomoni cum ministri super mensam silentio intimarent, jubet homines feras fratribus illis, qui per se quidem tunc mensa utebantur ut Primates, oblatione propria offerre; fingebantur autem vicini esse & liberi, quibus talibus aspectis assurgent germani pilleis detractis, regratiantur venatores reverenter inclinati. Quod videns Episcopus antedictorum memor secum gaudebat.

sciolii quidem facti feras coram Episcopo poni fecerant à dicentibus, Sint tua tibi, nobis satis est haberi derisui, timore tamen Imp. animum prementes iram fregerant. Quod Rex sapiens prudenti leniit consilio; quoniam ad gaudia quidem convenimus mei iuris est, inquit omnia nullius periculi ludicra defendere, & si in rixas venerint, imperiali decreto ad nullare, quapropter sedato animo, iudices mei, ambos vos esse volo & in gratiam redire cum Episcopo, reconciliantur enim umbratili pace tunc secundo. At Rex vespere & nocte cum egisset hilariter, diluculo conventum fratrum petens omnium votis faventibus sit frater conscriptus. Tribuit cuiq; fratrum argenti libram ut habeat ad vestitum. Puerulis edixit tres dies ad ludendum & tunc quidem & in posterum, ingressusq; S. Galli basilicam palliis vestivit altaria. Emunitate etiam loci à Grimaldo inceptam, sed adhuc non firmam, Episcopo admittente ipse manū suā & sigillo solidā fecit & perpetuam. Ingressitur tandem oratorium B. Oth. auctoritate Romanā in Sanctum levati (nam parentes eius erant qui eam vexaverant) seq; reū, quasi ipse interfuerit factis, ad eius aram reddidit, palliis quoq; auro & argento Sanctum placavit. Sed & circa Stainhē villam S. Ohm. Karolo datam quādam loca regii iuris adhuc erant. Ille vero quicquid inibi regii filci erat totum in manū advocati super aram eius tradiderat & sigillo suo roboraverat: & conversus ad Salomonem, eo (inquit) pacto ut fratres nostri conscripti pro convivio nostro hesternō abundantius à Karolo statutam hebdomatam natalis Domini mei huius etiam in memoriam mei debeant convivari, & subridens; Nam & ego hodie frater conscriptus volo prandere cum fratribus & fabas nostras de meo piperare. Aguntur cereles Regi missæ à fratribus super id ipsum altare, præmaturatur prandium, impletur refectorium, vix unam lectōr recitaverat periodum, i. e. versum uno spiritu prolatū *Caritas, quæ non agit perperam*, licenter sprevit disciplinam. Nemo ait, hoc aut illud esse insolitum, quamvis ante nunquam sit visum, vel auditum unquam ea domo soporatum Monachum. Odorem ferinæ hauriunt & *carnium. *al. carnis. Saltant Satyrici, plallunt Symphoniaci. Numquam tale per se tripudium Galli habuit refectorium. Graviore Rex fratrum spectat inter strepitum, ridet quorundam vultus contractos propter rerum talium insolentiam. Carpuntur iterum cordibus fratres illi sæpe dicti pro damno regii filci. Nam castellum quoddam super Stainhem iam dudum struxerant, quod acquisitionis suæ proprietate coram Rege sibi vendicabant, quibus Rex Castellum (inquit) sine Opidanorum damno habere nequibitis: quibus si iniuriosi quidem fueritis, mei gratia carebitis. Discedit Rex vespertinus fratrum suorum laudibus lacrimosis profectus, quibus se vivere liceret, non semel benefacturum promiserat. Invadit loca legē Alamannica cum advocato Episcopus tribus diebus, uti *ius erat, homines filci iuramentis S. Othmāro vendicantes. Quibus custodes castelli, nisi sibi parcant, male habituros minantur, minasque factis exequuntur. Nam victimas & cætera, quæ libebat sponte nolentibus dare fiscalibus, vi quidem auferebant. Quod cum advocatus cum per se, tum verbis Salomonis fratribus illis non semel quereretur, aut ficta verba aut iniuriosa passus recessit. Cumque hoc per annum pene pateretur, quadam die ipse viris obvius iniurias queritur Episcopus. Et cum indigne quidem ipsius verbatulissent, Episcopus subintulit: Enimvero, ait, cum mei causa meis aliquando angustiis coram Rege Arnolfo fueritis, unde ægerime ego ipse vos eripui, iam eius articuli semper liceat recordari. Illico Liutfridus, sororis amborum filius juvenis pertinacissimus, gloriatur ne (inquit) Monachorum sceleratissimus iniuriarum pro se vobis illatarum, & avunculi, & vivere eum patimini? extractoque gladio, nisi ab ambobus premeretur, Episcopum occidisset. Ipse autem, ut iugulum declinaret, cum citius equo diverteret, à fratribus ambobus freno tentus comprehensus est. Quidam autem suorum cum gladium educentem juvenem illum ipse contra gladio stricto occurrere vellet, lanceis circumvallantium transfixus interiit. Dicitur Episcopus in diverticulum quoddam propinquum, ubi descendere iussus sedit, usque dum illi in partem cedentes, quid de eo facturi sint, tractent. Ipse autem confusus in Dominō suum dominū Gallum incessanter inclamat. Suadet Liutfridus, ut ei aut oculos eruant, aut dexteram abscindant. Militum autem pars sanior, ne quid amplius in Christum Domini insanirent, omnimodis flagitat, sed & incolumem relinqui optatum fore aiebant. Stat tandem fratribus consilium, ut in Diepoldisburg, ubi *Bertha uxor Erchingeri tunc agebat, duceretur. Ipsam enim, cum esset quidem alias strenua, ad dolo acutissimam aiebant, & quoniam ei amore mariti sæpe ante male optabat, incunctanter eum quoquo modo apud illam periturum. Sternitur viro Dei vilior interea equus. Portarii autem, cum viderent turbam, ad spectandum accurrunt. Quibus visis Perchtolt; inclinare coram istis, inquit, Dei maledicte, & ut tibi veniam precentur, pedes eorum lambe. Ille vero, quoniam vim sciebat, quod iussus est, fecerat. Commisissis tandem facillitibus, qui eum ducerent, Berthæ, qui factum panderet, celer præmittitur. At mulier facinore audito percutiens pectus ingemuit, & hæc, inquit, est dies, quæ honoribus nostris apud Deum & homines finem datura est. Parat illico basilicam & aram; parat tapetos & pallio dorsili caminatam. Evangelio Episcopum aliquos, qui aderant, Presbyteros recipere iubet. Progreditur ipsa adventanti obviam ad portam, in manum illum sumens, si se dignetur osculari, lacrimans rogat. At milites dolo hæc fieri sibi met silenter aiebant. Paratur citissime lavacrum, ut pulvere & lassitudinistergeretur sudore. Verebatur & ipse, quamvis fortunatus, infortunia. Clauditur caminata super Episcopum & duos, qui aderant, Presbyteros. Nam, ut ipsum dixisse aiunt, quietam

noſtem agere poterat, niſi quod tubarum clangores & vigilum ægre paſſus eſt clamores. Ingreſſitur ad hoſpitem tantum illa cum una ſola pediſſequa: Salutem homini & maturum ad ſuos pollicetur reditum. Reficit cum reficiente, per puellam ſibi, per Presbyteros apponitur Epilcopo. Poſtquam Epilcopum viri illi à ſe, ut dictum eſt, dimiſerant, Duellium montem victualia convehentes nocte die nituntur munire. Ipi interim cum ſuis, quos haberent ſidiſſimis clamdeſtini agere, in ſilvis paſcuoſis noctibus deliteſcere. Intimantur tertia tanti facinoris nocte Sigefrido Epilcopi patrii filio, qui illico propinquis & Epilcopi militibus quantis hora coneluſo licuit collectis in ſilva quadam matutinus eos aggreditur dormientes. Expreſſi vero pauci contra turmas loriceis & galeis ruras arma rapiunt inutilia, ipſos tres viros, quamvis animoſe repugnantes armis exuunt, vivos comprehendunt, victos abducunt. Currunt illico celes, qui Berthæ & urbanis ſuis dicerent, niſi Chriſtum Dei ciſſime ſolverent, dominos ſuos machinis penſilibus impoſitos tribus partibus urbis in faciem ſibi ad Solem torrendos. Quo audito, cuſtodes falli ſe primo æſtimantes certiores facti omnes urbe viris vacue facta dilapſi ſunt. Relinquitur Epilcopus liber cum Presbyteris, & Berthæ ſuens & eiulans cum pediſſequis, quam tamen ipſe pro tempore conſolatus manu tenens urbis portam obviam ſuis egreditur. Nam nocte proxima, cum eo de furtiva dimiſſione per quoddam latens oſtiolum condixit, quoniam ſibi per nuncium viri ſui innotuit, nocte alia illud aut Duellium, aut, quod magis timebat, ad perdendum eſſe transportandum. Fuga urbanorum comperta equis potentiores prævolant curraces, Epilcopo pro portis conſpecto, clarnativo illum cantu ſalutant, *heil herro, heil liebo*, & cætera: urbem tamen intrare præternominatos propter mulierum reſervandas Epilcopus noluit. Nam in itinere armatorum ſuis adiungentium & proſequentium turba erat innumerabilis. Tum virum alloqui mulieri deſiderant ſolus ad horam adducitur: quem complexa, cum præ ſletu naribus cruor profluere, vix ab ipſo quoque plorante avellitur. Movebat & inimicos tam repentina rerum mutatio. Epilcopo autem, cum victus procidens ſibi remitti ſupplicaret, quantum in me eſt (inquit) remitto, & cuſtodibus iratis amorum benedictione proſequitur. Egit tamen cum nepote & militibus, ut mulier ad ſuos cum honore & rebus ſuis duceretur tutatis: & cum ibi pernoctaffent, ipſe eius omnia bona fidelibus ſuis commendans ordinavit avehenda. Dimittens autem illam invitavit ad ſe rebus in melius vergentibus Conſtantiam, ut ſi fidei memor ſit in lætiori experiretur fortunio. Rediit cum comitatu famoſo Petrus alter creptus ab Herodibus Conſtantiam, tali omnium circumquaque convenientium quidem tripudio, quali nec, ſi ipſe quondam Romæ tertius de cælo ceciderit, receptus ſit Cato. Traduntur damnati tres illi in Duellium ad cognitionem publicam reſervandi, plurimos ſuorum iam, ſi forte ad ereptionem illorum in via occaſio daretur, in arma collectis. Quod mulieres abbatiarum & epilcopii cum cognatis Chriſti Domini circumvallando providebant. Innotuit res Conrado in Francia tunc poſito. Nam veredarii & Epilcopo capto & recepto dies & noctes celes ibant. Aiebant autem, illum mane evigilantem fama à prioribus audita lecto exiſſe, & patientiam regiam nullo modo tenere potuiſſe: à ſequentibus autem corde ſibi reddito parumper quieviſſe. In ſe vero reverſus de valetudine capti & recepti cum quaſiſſet: Conſtat (inquiunt) ô Rex, dure tractatum adhuc male valere, & ſi, quia mox venturus ſit, noſſet per nos vobis proſecto mandaffet. Quo audito, ſeoriſum cedens flevit: erũpebant enim lacrimæ, & non poterant ſe continere. Conſilio dehinc habito primo colloquium publicum Magontia, poſtea generale edixit concilium, ubi tribus illis lege abiuratis & præſcriptis, prædiſq; eorum in ſicum redactis maieltatis reis capita damnata ſunt, cæteris omnibus qui tanto facinori intererant, ſamquã rei præhoſtib, proſequi iuſſis. Sueviæ Principũ aſſenſu ſtatuitur Alemanniſ Dux primus Burkhardus gentis illius nobiliſſimus & virtutum dote probatiſſimus: cui & prædia damnatorum conſificata in beneficium ſunt tradita, exceptis dotibus Berthæ ſibimet edicto, quoniam viro non aſſenſerat, ſtabilitis. Epilcopo autem apud Ducem inducias damnatis rogante, ut ſi fieri poſſet exilium eis à Rege intercederet, aliquot eos dies Dux in cuſtodia tenuit. Rex autem crebro ab eo fatigatus tandem eos iugulari præcepit. Quibus tamen Epilcopus nultum eorum nece triſtatis indulgentia, quantum in ſe erat, etiam vivis data ſepulturam conceſſit ad eccleſiam. Rex vero caſtellum illud odioſum S. Othmaro cauſa mali tanti tradidit diruendum, omnique anno ille, dum vixit, cenſum capitis ſui in cera ad ſepulchrum eius uti filius carnificum illorum pro reatu in eum quaſi proprio miſit: Quod & Ruodolfus poſtea Wolfhardi Comitæ pater, cũ ejuſdẽ quidẽ proſapia fuerit, in cenſu calybum de metallo Fauſcium Juliarum fecit. Sed idipſum Wolfhardus & Hainricus filii eius aliquot annis dum facerent, motus rubore Hainricus, quaſi homo ſit cenſarius, fratre invito, cenſum ſuperſedit. Accidit autem, ut in vigiliarum S. Othmari die fratres ambo capreũ venantes in cacumen quoddam rupis artiſſimæ ducti, laſſi cum conſediſſent repente petra, ſuper quam Hainricus ſedit, collapſa adoleſcens ille magnæ indolis pro dolor in profundiffimas valles rueret & periret. Vix ſpiritum habere poterat mater orbata: (ſcripturi nunc ſumus, quod vidimus) nec dum luctu finito cum filio & filia unicus ad pedes ſancti muneribus & calybe ſuperſeſſo venit, quod in cenſu non ſoluto peccatum eſt, tres pro ſe & deſuncto pœnituerunt.

Salomon autem videns Fortunam, ut ſolet, ludicra rotæ reciprocare, immo Deum in ſe non occultis indiſciis potentiam ſuam oſtendere, apud imperium ſeverus accuſator ſui permiſſo

mislo dato Romam petiit, flens & eiulans, atque dicens, merito hæc passus sum, quia peccavi coram Deo in cælum, veniam petere habeo ab ipso miserante me Petro. A Papa vero benigne susceptus, cum ibi supplicans aliquamdiu moraretur, indulgentiam sibi ab eo plorans petiit, maxime autem, quod sui causatres illi quidem decapitati sunt, poenitentia, quem vellet modum, sibi rogavit, imponeret. Tandem autem ab Apostolico indulgentiam adeptus, domum redire lætante aggreditur, reliquisq; sanctorum donatus quamplurimis, maxime animo in reditu suo contenderat, quomodo illas quam decentissime posset domum veniens honorificaret: præ cæteris autem corpus Pelagii martyris, in cuius die inimicis suis subactis ipse liberatus est à vinculis. Qui cum multorum miraculorum virtutibus insignis esset, cotidie rumor eius non solum proximas, sed & exteras Constantiam fecit orandi causa turmatim confluere regiones. Opinabile autem erat, in quantum se post reditum suum in virtutibus Christi Dei exercuit, quam assiduus nocte dieque in precibus, quam largus in dando, maxime autem pauperibus, quam promptus & assiduus in pacificationibus. Accidit autem, ut eo quidem domum reverso Hatto Archiepiscopus sodalis utriusque, ut sibi et dicebat, suus Italianus regium exacturus tendens Constantiam deveniret. Aiebant autem, illum Magontinis suis minus confilium totum, quod in thesauris haberet, sodali suo dum rediret, commissurum, secum tulisse. Erat autem sodalitates illorum, quoniam ambo acutissimi erant, ius mirabile. Nam uterque illorum, in quo alterum in verbis & in rebus per astutiam decipere posset, agere solebat: ut in cantaro quodam, quo Salomon utebatur, gemmato gravissimi ponderis aureo. Quo cum uterque ut solebant, coram convivis ^{*al ieiunium.} Rhenum aquæ quasi ^{al. ieiunium} vivum potarent: Salomon autem in conclavi vase quodam æneo mire figurato ad aquam in ^{aquam.} ferendam uteretur. Hatto abiturus inter cætera viro ait. Vas illud aquæ (inquit) quo in ^{fort.} conclavi tuo uteris mihi, sodes, tribue. Quo hilariter annuente, Hatto pincernæ ait latenter, coppam auream domini tui, quoniam sic ego & sodalis meus (inquit) condiximus, pincernæ ^{fort.} meo confestim offerro. Quod mox ille, uti iussus est, fecerat, ablata est coppa fraude amica interim detecta. At Salomon mensa sequenti, dum eam exegisset, deceptum se sentiens. Enimvero si vixero, idem illi modus remeticetur, thesaurosque suos postea, uti præmissimus, sodali suo sodalis eo pacto, ut si defunctum audiret pro animabus amborum, quibus vellet, eos dilapidaret, abiens consignaverat. Vix mensis, ut aiunt, abiit, & mercatores ab Italia redeuntes defunctum Hattonem diffamare per nuncios præmonuit, doloreque ad horam simulato se iniis reclusis multos denarios distribuit pauperibus: fabrorum quoque copia contracta cantarum quondam suum primo disperciens sarcophagum illud magnificum, quod hodie miramur, S. Pelagio ex auro viri & gemmis electis compegit, martyris ossa sollempniter intulit. Crucem etiam illam honorandam Sanctæ Mariæ Tutilone nostro anaglyphas parante ex eodem auro & gemmis mirificavit. Altare vero Sanctæ Mariæ & analogium evangelicum eisdem fratris nostri artificio in locis congruis deaurata Hattonis sui de scriniis vestivit argento, & diptivit, ut videre est, ex auro electo Sancti Gallo etiam, in nullis fortunis immemor eius, duas tabulas eburneas de eisdem scriniis attulit, quibus alias magnitudine æquipares rarissime videre est, quasi sic dentatus elephans aliorum fuerit gigas. Erant autem tabulæ quondam quidem ad scribendum ceratæ, quas latere lectuli soporantem ponere solitum in vita sua ^{*Einbar-} scriptor eius Karolum dixit: quarum una cum sculptura esset, & sit insignifima, altera planitie politissima, Tutiloni nostro politam tradidit sculptendam, quibus longioris & latioris moduli Sintramnum nostrum scribere iussit evangelium, ut quod tabulis abunaret, auro & gemmis Hattonis ornaret. Hoc hodie est evangelium & scriptura, cui nulla, ut opinamur, par erit ultra: quia cum omnis orbis Cisalpinos Sintrammi digitos miretur, in hoc uno, ut celebre est, triumphat. Mirari autem est, hominem unum tanta scripsisse, quia in nominatissimi locis plerisque harum regni partium Sintrammi characterum libri S. Galli obfides habentur. Sed & hoc in homine mirabile erat & singulare, quia cum delicata eius scriptura iocunde sit directa, raro in pagina vel unius verbi mendacium invenias rasum. Rediit dives ille ab Italia ditissimus, neque iam damnatum istud sentire habebat. Nam prius abeas cum Pelagii cum miracula terrerent aspecta, magnisque eum laudibus prolecutus honorare eum disponderet, cum rediret: dispendium habet gazæ cum Chumo propians audiret. Sodalem suum omnium hominum submurmurat versutissimum, multaque in illum, cum spiritu infremeret, tristius agebat, Curiaque sibi cum multis occurserent cum alloqui noller, ita conventus est à suis: Hoc vos ludicrum Pater, si semper decuit, si per hanc aleam semper alter alterum decepistis & tabulam, patere & te nunc deceptum, sicut etiam ille multotiens, ut bene scimus, deceptus est. Salomone autem iuratores ei præponente non aliter se, quæ ut condixerat, egisse, vix tandem alloquio eius frui valuit. Comperto autem, quod maior pars adhuc sibi supererat, cum quietior iam aliquid esset, Salomon ait, fidei violatæ innocium, vel in hoc sodalis certus esse poteris, quod cantarum meum, quem mihi iure assumere possem, pro anima tua carissima primo partitus sum. Sed & amplius pace tua, sodalis, loqui liceat: bene enim & optime tecum actum noveris velim. Elemosynæ enim, quæ obitum præcedunt, certiores & Deo sunt, quam quæ sequuntur cariores. Modo quidem si etiam ad tuos vivus perveneris, quod nescis, casuque, qui ignotus est, obieris, paucissima de scriniis tuis post te quidem daturi sunt tibi. Tandem in pristinam redeunt condito mutuo sodalitem, ut ultra neuter alterum nec serio deciperet nec ioco.

Veniens Hatto Constantiam festiveque receptus sarcophago Pelagium precaturus appro-
piat. Miratur opus tantum tam brevi peractum: miratur & crucem lapidibus crystallinis cir-
cumclusam. Amplexatus sodalem, ut de tanto thesauro suo vel illam sit alportandi permissio,
osculis rogat. Et ille, si civium (inquit) seditionem non vererer, permittere poteram, dictoque
citius ab audientibus urbs undique concluditur. Quærenti, quid id ut que esset? Sua præcia,
inquiunt cives, in cruce esse quam maxima, nolleque nec Episcopo suo iubente S. Mariæ ob-
lata dimittere. Et ille, quod meum est (inquit) mihi liceat abducere. Illis autem non ad votū
sibi respondentibus, Salomon illi silentio sine illos, inquit, quia apriori tempore, si ab incepto
non desistis, cavea inclusam, quorum mihi dixeris, nave terrave eam tibi mittam. Sedato ta-
men animo turbam ille dimisit: deinde Constantia relicta abiit in sua. Parvo autem post
tempore confectus Italica febre, cruce non exacta, diem obiit. sicque in verba Salomonis tā-
quam Prophetica devenit. Egittamen ille pro anima eius precibus & opibus quantum-
cumque potuit, scriinia eius palatio addicta sibi non proderant. Sapiencia autem æquivoci sui
antiqua Salomon noster artificii sui animam, ut diximus, auro suo, nollet vellet, forte redemo-
rat, & ut vellet, artifex acutus tandem effecerat. Parravit quoque multa Salomon studiis suis
in honorem S. Mariæ, nec non & Galli unici sui, id est, libros, vasa, vestes varias, scibere iubens
in aliquibus ævo longiore duraturis:

Tertius hac hagia Salomon dat dona Mariæ,

Tertius hac almo Salomon dat munera Gallo.

*Salomo-
nis versus.
* al. vocat*

Nec hoc quidem prætereundum, quod aliquando pridie Palmarum, id est, Sabbato, quo Pa-
pa³ vacat & elemosynam dat, cum primo Sol: ipse per se omnibus urbis sive regionis disper-
sisset pauperibus, fatigatus his, ut solebat, in ecclesia orationi prostratus acebat. Inter oran-
dum autem vigilijs longis soporatus, cum obdormiret, essetque iam circa horam tertiam et-
perge factus, conclave festinus intraverat, antiphonamque *Pater iuste*, secum silentio cantans
ō, inquit, quali studio & vocibus futuram diem fratres mei apud S. Gallum luntacturi. Ster-
natur atque (ait) ambulatrix mea quantocius, quia istam ipse vespere levaturus sum anti-
phonam: ascendensque equitem illam velocissimam quæsitus, quos secum vellet: utinam
(inquit) omnes. Suis autem procuratoribus, ut necessaria victui quæque possent post se
transmitterent, edixit, sicque urbanorum populus plurimus pedibus, navibus, equis post il-
lum nocte dieque concurrerant. At ille spiritum Dei vectus circa nonam aderat cœnobio anti-
phonamque præorpatam ipse in evangelium levavit, & clare percantavit: Cœnam fratribus
caritativam hilariter exhibuit: quod reliquum diei erat, mandato & pauperibus impendebat.
Crastinam autem processionem ad mansionariam suam S. Crucis disponens ecclesiam in pro-
ximo prato stationari iussit. Ibi de gradibus ligneis Esdras Domini populum legem novam e-
docuit, & quod Etdræ veteri non licuit, indulgentiam dedit. Gradibus descendens omnem
gregem, qui aderat, missis persolutis, in pratum ipsum ad panis rogaverat confractionem.
Quantum dies illa consumpserat, Dominus solus novit, qui hospes verus in prandio colle-
ctus est & cibus. Ibant refecti singuli in sua gaudentes & laudes dantes Deo & grates S. Gal-
li cœnobio. At vir Domini videns, se ætate iam gravescere, post Pascha proximum adiit Palati-
um, & omnia loca, quæ Constantiam sive ad alia monasteria studio proprio vel Regum con-
quisivit munificentia, cartis & sigillis tunc Regis Conradi fecit roborari. Erant autem, quæ S.
Gallo conquieserat, abbatia Fabariensis, longum dictu qualibet per illum S. Gallo quæsitæ &
stabilitæ sit artibus. Cuius quidem fere omnium locorum cartæ, quæ tunc ad illā pertinebant,
in S. Galli adhuc hodie servantur armario. Qualiter autem S. Gallo ablata sit, loco suo dicere
habebimus. Sunt & alia multa, quæ S. Gallo cōquisierat, loca quia senes interrogati in armario
quæri oportere tam plurima dicerent, intacta reliquimus, hoc verissime asserentes, quia præ
omnibus, quæ rexit, monasteriis Gallo suo semper conquiesivit. Tradidit autem Arnoldus
quidem Rex ei quendam villam in Araris pago, Chollinchovem dictam, sibi in possessionem.
Quam rogatus, ut Constantiæ daret, Gallo suo daturum pollicitus, obiens peregit. Multa sunt
etiā, quæ per concabiū ei acquisivit, quæ itē in cartis armarii, qui scire voluerit, legere poterit,

Tantis pro donis pax sit anima Salomonis.

Qui & de arbitriis aliquando Augensi & Sanctigallensi requisitus, si neutram haberet, utram
mallet: Augensis quidem est larier & ditior: S. Galli autem commodior & saturator est. Com-
moditas talentū, inquit, valet: hanc quia exquisivi à iuvene meo, & amator factus sum formę
illius, semper præhabui. Nunc ergo tantū virum dilectū sibi & hominibus, cum ad se recipere,
vellet Dominus, nativitatem quidem suam nobiscum, ut sanus ægeret & lætissimus, S. Gallo
concessit. Cumque quatuor singulis dieb. verbo Domini, quo semper abundaverat, præ omni-
bus diebus suis abundantius populum pasceret, mane post Innocentium diem Constantiam
pergere cum diserneret, fratribus valedictis scholas præterit (erat autem hic dies scholarium)
ostium quoque, ut, quomodo se haberent, perspiceret, & aperuit & intravit. Erat utique ius
illorum, sicut adhuc hodie quidem est, quoniam exleges quidem sunt, ut hospites intrantes
capiant, capros, usque dum se redimant, teneant. Ille vero uti Dominus loci securus in mediū
illorum progressus cum staret, Episcopum, inquiunt inter se, non Dominum Abbatem ca-
piamus. Ille vero libentissime hoc perpeffus quomodolibet se tractare vellent consensit. Ca-
pientes vero illū in Magistri posuerunt, vellet nollet, solium. Si in Magistri, inquit, solio sedeo,
iure

jure ejus uti habeo, omnes exuimini. At illi incunctanter id agentes liceret sibi tandem, rogant ab ipso, sicut à Magistro soliti sunt, redimere. Cum ille subjunxisset, quomodo? Parvuli Latine pro nosse, modis rhythice, cæteri vero metricè, quasi pro rostris thetorice etiam affantur. Quorum duorum quoniam à patribus verba recepimus: unus inquit:

Quid tibi fecimus tale ut nobis facias male;

Appellamus Regem, quia nostram fecimus legem.

At alter Verificator inquit:

Non nobis pia spes fuerat cum sis novus hospes,

Vt verus in pejus transvertere tate velis jus.

Et ille, cum studiis loco S. Galli semper molitis jocundaretur, suis temporibus adhuc solide stantibus omnes, ita ut erant in lineis, exurgens amplexatus & osculatus, induite, inquit. Enimvero si vixero, ait, me redimam, & talem in dolem remunerabo, collectisque quantocius ante januam scholarum fratrum primis, statuit parvis illis & eorum perpetuo posteris pro testamentis singulis amicis ludi sui tribus ab imperio statutis diebus in eisdem scholarum ædibus carnibus vesci, & de Abbatis curia singulos tribus donari escis cottidie & potibus. Quod cum ipse quidem annuatim præfens solvi juberet, postea ita solutum est usque ad Ungrorum, de quibus loco suo dicturi sumus, invasionem. Abiit tandem quo disposuit, benedictis nostratibus, & ultime, proh dolor, vale factis.

Peractis ergo missis Constantiæ in octava nativitatis Domini die, secretario residens capitis dolorem querebatur. Pauperibus ergo, ut solebat, ante prandium suum hilariter consolatis mensam fratribus & civibus tenens largissimam dolorem continenter tulit, sicque diem ipsam in gaudiis peregit. Sole autem sequente, cum languor ingravesceret, missis circumquaque apparitoribus Presbyteros, Monachos, & Canonicos collegit, quo citius potuit, præcipue autem nostrates. In octava igitur S. Johannis missas sustentatus agens ab omnibus indulgentiam publice confessus petiit & dedit. Postea vero loca quædam nondum data S. Mariæ & Pelagio, Gallo vero suo & Othmario villam Chollinchovin super tabulam lecti solito jure canonum pro animæ requie disponens dedit, multum rogans nostrates, quatinus ecclesiam ab eo in loco S. Galli in honore S. Crucis Sanctique Magni constructam, & sub regiæ auctoritatis privilegiis dotatam tuerentur, ibique servitium Canonicorum minui non paterentur. In vigilia dein Theophaniæ confidentibus in Domino diem obiit, & in ecclesia sedis suæ ad parietem dextorum multis suorum lacrimis fletus sepultus est.

In cruce quasitam pretioso sanguine vitam

Des cui Christe locus in Paradysiæcis.

Karolus autem homo deinceps videndus est, in quem largitor omnium bonorum tantum * Scio, & minorum congerat donorum. Erat enim homo præter decore faciei dotem & staturæ proceræ *ms. in u-* doctus & disciplinatissimus: scribendi lingua manuque artifex; lineandi & capitulares literas *ms. mar-* rite creandi præ omnibus gnarus, ut in apicibus L. & C. longi evangelii primis videre est: quas *gine alie-* Episcopus ut ajunt, probans quid in talibus adhuc posset, lineans aurificabat. Metro primus, *namann* & coram Regibus plerumque pro ludicro cum aliis creator. Dicendi, præter quod naturalis *Karo au-* ei commoditas inerat, artifex erat. In Palatinis & Synodicis æque valens conciliis. In eo lo- *tem.* co, quo Apostolus Prophetas ponit, nemo nobilior illo: adeo ut raro, in gradibus stans orator ille vehemens auditoribus promptis lacrimas non eliceret. Favoribus quia aures interdum adhibere solebat, seipsum arguebat, hoc malum, inquiens, esse, quod & justis & optimis vix vitare valeant. Quis enim tam sanctissimus, ait, qui non dicta & facta sua recipi malit, quam abici? Illicoque adest pestis illa, quæ Græce dicitur * *2. m/s.* *κεκοσμησιν*, aurium inflatio magna. Post elemosy- *cenodora.* narum cottidianas & pedum lavacri exhibitiones comesator pro tempore, loco, & personis hilaris erat & jocundus, prodigus numquam. Mariæ & Pelagii, & Galli sui, & Othmari, ut dicere solebat, singularis dilector, in quorum etiam, ut ajebant, nominibus deficiens expiravit. In calce tandem opusculi & reticenda hominis tangere indecorum non puto. Adolescens quidem & adhuc scholaris gratia amicos visendi hospitio cujusdam nobilis viri receptus privignam ejus virginem latenter agnovit. De qua semel tantum, ut ajunt, cognita filiam habuit. Quem lapsum penitentia multa secuta est amborum. Velum sacrum utique Turegi sibi imponi expectans vitam agebat laudabilem: ad ultimum Abbatis inibi ejus juvamine facta multa fecit pro anima utique ipsius & sua. Filiam vero tandem viro maturam cum oblatum sibi velum recusaret, dotatam cum prædiis viro tradidit cuidam Notkero de prosapia Waltränni & Notkeri, de quorum dominio montes nostri nomina habent. Ejus quidem sceminae generis viros fortes & honos, clericos præclaros, virtutumque conspeximus Monachos. Enimvero ipsa dum Turegi apud matrem educata aliquantisper etiam litterata in ætate puellari videretur quidem pulchra, ad amplexus Arnolphi Regis clam dum peteretur, respondisse fertur lenoniæ procis: Ejus generis prosapiae nec de matre nec de patre sum (inquit) virginitatem meam me cuidam vel ipsi Regi quidem deceat prostituere: Sicque amplexus illicitos Regis hac & illac fugitans & latitans usque dum prædicto viro nuberet, frustraverat. Claruerat autem Salomon sub quinque Regibus æque sibi amicis, Ludovico, Karolo, Arnolfo, iterum Ludovico, Conrado. Sub isto Salomone fuerunt simul in monasterio nostro Presbyteri X L I I. Diaconi XXIII. Subdiaconi XV. Pueri XX.

CAPUT II.

De Magistro Iſone Monacho S. Galli & diſcipulis ejus.

Hinc de Iſone Magiſtro & diſcipulis ejus Notkero Balbulo, Tutilone, Ratperto, vitas, ut ita dicam, non negligendas aggrediar ſcribendas. Iſo quidem non ſolum bene natorum ſed & ſanctorum filius fuit parentum. qui, ut crebro ſolebant victualium aliarumque rerum abſtinentia ſemet & conſenſu pro Deo affligere, quadrageſimam quandam ſecreto, cubantes ſabbato ſancto lavacro tandem utebantur, ornanturque ambo poſt cineres & cilicia ad proceſſionem cum civibus, prout bene natis copia erat. Ibat mulier vigiliis convicta dormitum inlectum. Temptatoris ductu vir ejus in conclave ipſum fortuitus intraverat, nobilius quidem tunc pro tempore ſtratam poſt lavacrum, accedensque ad illam ipſa quidem non recuſante eo ſancto die concubuit. Fit poſt facinus parratuſque tantum amborum in ipſo conclavi lamentum, ut familia ſuperveniens, quid factum ſit, non quaereret, cum Deum inclamando quid fecerint ipſi palam fecerint. Inter lacrimas ambo iterum abeunt lavatum, induuntur item ciliciis per tot hebdomadas tritis: cineribusque aſperſi, Presbyteri loci nudipedes coram omnibus civibus veſtigiiſque procidunt. Ille vero pie diſcretus poenitentia eorum accepta populo Domini pro eis inclamante indulgentiam eis dedit, alevatos pro foribus baſilicæ eo die & nocte punitionis gratia incommunicatos juſſerat ſtare. Ibant tandem officio diei peracto ad proximam villæ Presbyterum, fama quidem ſanctum, & eodem habitu ipſi & civibus ejus lapſum ſuum ſteibus nudant, & ut craſtino eis communicare liceat, permiſſum ejus rogant. Quos ille ſevere invecus temeritatis arguebat, benedictione tamen illius accepta redeuntes in ſua jejuni vigilia fluentes duxerant noctem. Dies Paſcæ illuxerat, matutini pro foribus ſtabant, cruce ante miſſas exportata extremi ſequuntur. Presbyter autem illos populi totius anni ſu inter *Kyrie eleiſon* induerat extremos locaverat: communionem, quia Presbytero illi jam dicto non placeret, non petebant. Communionem autem finita quali Presbyter ille feſtinus, tanquam populo ſuo adhuc officium facturum ingreditur, manibus apprehenſos ad aram duxit, pixide communionis aperta ſtetu perſuſos communicavit, & feſtinans quali ad ſuos rediturus reveſtiri eos, & epulari pace & oſculis datis edixit & rediit. Lætati quoque ſunt omnes talis viri auctoritate illos communicatos. Diem tandem in læticia & eleemoſynis agentibus, partesque Presbytero illi ſancto & eulogia per equitem mittentibus inventum eſt, eum nuſquam eo die à ſuis diſceſſiſſe, ſed Angelum Dei quod factum eſt, etiam in ſynodo prolatum eſt, totum feciſſe. Agebant ambo illi gratias deinde die & noctu Deo & virtutum operibus, quibus aſſueverant, tunc artius inſiſtebant. Sed mulier illa concubitu illo cum eſſet gravida, & tempore labente propinqua jam partu ericium perperſiſſe ſomniaverat, puculosque plures, ut ſtimulos ei eruerent, accuriſſe, & parietes ejus caraxaſſe viderat: Evigilans nimis ſtupida ſomnium viro narrat. Qui in Deo conſiſus ſomnium illud nihil mali portendere, ad incluſum in monte Victoris Enſebium pergens conjectorem fore ejus rogavit. Filium, inquit, uxor tua pariet, quem S. Gallo votabis: apud illum enim educatus Doctor erit magnificus, & multos pueros ipſe, aſper diſciplinis, ſtilis armaturus. Factum eſt: ut vir ille ſpiritu Dei plenus Sanctique Galli compatrianus prædixerat: per cujus præter hæc præſagia Dominus multis revelaverat multa: Sed & ipſi Karolo quidem, qui ejus petitione, ut & Ratpertus ſcribit, ipſum illum Victoris montem S. Gallo contradidit. Puer natus, educatus, S. Galli fit Monachus doctiſſimus, doctique, ut in geſtis ejus, jam ſcripſimus, Salomonem cum cæteris quam plurimis. Sed Hartmunnus noſter, Ruodolfo Burgundionum Regi noſtiſſimus, qui & cognatus, cum Magiſtrum aliquem noſtratum Grandivalleniſium cœnobio peteret, ipſum illum Regi ad annos tres à Grimaldo expetiit, cœdicto in manus pacto, uti ter in anno ſumptibus ſibi Regis monaſterii ſui daretur inviſere clauſtrum. Ibi vas illud ſpiritus ſancti cum deueniſſet, provinciis diſſamatum & regnis, S. Galli dulciſſima ſuffecerat pocula.

Fuſit autem ibi S. Galli lucerna illa interdum quidem per miracula. Nam, uti plurima doctus, cum ungenta quidem ſacere noſſet, leproſos & paralyticos, ſed & cæcos curaverat aliquos. Quod quidem, dum id diu celaiſſet, virtute ſanctitatis ſuæ magis feciſſe, vellet noſſet, tandem patuit. Nam dum pauperculum quendam cæcillum mendicare audiſſet ad oſtium, miſericordia tantilluli motus ungentum afferri jubens egreditur ad videndum. Cujus cum digitis benedicens tractaret oculos, ungentoque linire inciperet, exclamavit puer, video (inquit) Domine video; & per aliquot dies convaleſcens oculis tandem quidem clariffima vidit. Quod tamen ille, ut celatum eſſet, ungenti pretioſiſſimi quod manu ferret factum affirmans virtute non mentitus eſt. Talibus vir DEI cum Dominum ſuum S. Gallum, ubicumque eſſet, ornaiſſet virtutibus, ſtimulos ſuos pluribus ſcholaribus acuebat, cum ipſe tantis virtutibus pollens vellet tamen eſſe involutus, ut ericius. Anhelabant ad illius doctrinam totius Burgundiæ, nec non & Galliæ ingenia. Erant & aliqui, qui inter ſuos ſatis haberent, ſi diſcipuli Iſonis vel ad horam dicerentur, etiamſi ad ſtilos ejus non acuerentur. Erat enim de iſſo late fama, quoniam, etſi obtuſa inveniret ingenia, ipſe

iple eis daret acumina. Libuit tandem & ipsum vel propter gratas consuetudines discipulorum, vel propter * in non dandam ad mensam, ut post tres annos Regi concessos aliorum annorum moras sibi met ab Abbate suo per se ipsum expeteret. Manlit itaque in benigna peregrinatione sua per plures tandem annos, ratisque sibi temporibus claustrum suum, Abbatem & fratres visitans, benedictione illorum roboratus discipulos iterum ægre expectatus revisit. Disponente vero tandem eo, qui posuit terminos, qui præteriri non poterunt, morbo correptus plurimis hinc inde dolentibus bene validæ adhuc ætatis diei obiit, multum dolens, quod claustrum suo procul sit, & in cimiterio S. Galli sepeliri non licuit. Collectis autem vnde quaque discipulis eius sepultus est in ecclesia S. Germani. Vbi eum tandem coruscaret miraculis, corpus eius furto, ut aiunt, in Burgundiam in quandam hominis potentis translatum est ecclesiam. Quod etsi dubie roboretur, præterire tamen nolimus. Constat tamen id in tunulo, quo conditum est, non haberi.

* al. misericordiam. misericordiam.

CAPUT III.

De Magistro Notkero, & Consodalibus suis Ratperto & Tutilone.

DE Notkero, Ratperto, Tutilone, discipulis eius & Marcelli, quoniam quidem cor & anima vna erant, mixtim qualia tres vnus fecerint, quantum à patribus audivimus, narrare incipimus. Hi quidem ab Isone, cum in divinis non mediocriter essent prælibati, Marcello, ut jam diximus, sunt conjuncti. Qui in divinis rebus potens & humanis, septem liberales eos duxit ad artes, maxime autem ad Musicam. Quæ cum cæteris naturalior, & quamvis difficilior apprehensa, vsu quidem sit jocundior, tantum in ea tandem valuerant, quantum in operibus singulorum, quæ jam ante quiddam tetigimus, apparet. Enimvero hi tres quamvis votis essent univoces, natura tamen, ut sit, erant dissimiles. Notkerus corpore non animo gracilis, voce non spiritu Balbulus, in divinis erectus, in adversis patiens, ad omnia mitis, in nostratum acer erat exactor disciplinis, ad repentina timidulus & inopinata præter Dæmones infestans erat, quibus quidem se audenter opponere solebat: in ornando, legendo, dictando creberrimus, & ut omnes sanctitatis eius in brevi complectar dotes, sancti Spiritus erat vasculum, quo suo tempore abundantius nullum.

At Tutilo longe aliter. Bonus erat & vixilis homo, lacertis & omnibus membris, sicut * Fabius athletas eligere docet: erat eloquens, voce clarus, cæcaturæ elegans, & picturæ artifex: Musicus, sicut & socij eius, sed in omnium genere fidium & fistularum præ omnibus (nam & filios nobilium in loco ab Abbate destinato fidibus edocuit) nuncijs procul & prope solers: in structuris & cæteris artibus suis efficax: Concinnandi in vtraque lingua potens & promptus natura: serio & joco festivus, adeo ut Karolus ei aliquando maledixerit, qui talis naturæ hominem Monachum fecerit. Sed inter hæc omnia, quod præ alijs est, in choro strenuus, in latebris erat lacrimosus: versus & melodias facere præpotens: castus, ut Marcelli discipulus, qui feminis oculos clausit.

* 3. mfs. Favius.

Ratpertus autem inter ambos, quos diximus, medius incedebat, scholarum ab adolescentia Magister, Doctor planus & benivolsus, disciplinis asperior, raro præter fratres pedem claustrum promovens, duos calceos annum habens: excursus mortem nominans, sæpe Tutilonem vinerarium ut se caveret monens, in scholis sodulus. Plerumque cursus & missas negligebat,onas, inquiens, missas audimus, cum eas agi docemus. Qui cum labem maximam claustrum in punitatem nominasset, ad capitulum tamen non nisi vocatus venit, cum sibi officium capitulandi & puniendi gravissimum, ut ait, sit traditum.

Tales cum essent tres isti nostræ Reipubl. Senatores, quod semper Doctorum est & vtilium, ab ocio vacantibus, & in levitate ambulantibus detractiones & dorsiloquia patiuntur assidua: sed maxime, quia minus refellere solebat Sanctus (ut vere asseram) Dominus Notkerus. Tutilo quidem & Ratpertus aciores talibus minusque ad contumelias habiles rarius ab eis lædebantur. Notkerus autem hominum mitissimus, quid injuriæ essent, in semetipso didicit. De quibus omnibus vnum aliquem, ut quantum Sathanas in talibus præsumat, ab vno dicas omnes, introducere volumus.

Erathic quidem resectorarius nomine Sindolfus: postremo autem fictis obsequiis, cum alias in nullo esset vtilis, accusatus fratres criminibus coniectis, à Salomone operariorum positus est Decanus. Enimvero cum esset resectorarius, pro commodis incommoda, quibus ausus erat, exhibebat, præ cæteris autem Notkero. Salomone autem in plurimis occupato, nec attendere ad singula sufficiente, alimonia interdum fratribus cum aut detraheretur aut depravaretur, clamabant plures pro injusticia, inter quos etiam aliquando tres, quos diximus, isti aliqua locuti parebant. At Sindolfus discordiæ semper fomes, sciens antiquam condiscipulorum odij facem & causam, accommodat se auribus Salomonis, quasi pro suo honore rem sibi sit dicturus. Ille vero etsi nihil nocivius scisset Prælati, à subditis, quam susurros audire, quid novi affereret, quæ sivit. Ille vero, tres illos semper super se verba jacere solitos, hesternis que Deo importabilia sunt mentitur

titur locutos. Credidit ille sermonibus, & nihil mali opinantibus rancorem portavit, tandem & ostendit. At illi, cum nihil ab eoreatus sui exculpere possent, Sindolfi se technis haviolantur fuisse circumventos. Re tandem coram fratribus discussa, cum ipsi testantibus cunctis nihil omnino contra Episcopum dixisse cum ceteris eum vincerent, vindictam super falsidicum quisque sibi rogant, quom ille cum dissimulasset, taciti quieverant. Erat tribus illis inseparabilibus consuetudo, permisso quidem Prioris, in intervallo laudum nocturno convenire in scriptorio, collationesque tali horæ aptissimas de scripturis facere. At Sindolfus sciens horam & colloquia quadam nocte fenestram vitream, cui Tutilo assederat, clandestinus foris appropriat, aureque intro affixa, si qui drapere posset, quod depravatam Episcopo traderet, auscultabat. Senferat illum Tutilo homo perversax, lacertisque confusus, Latialiterque quo illum, qui nihil intelligeret, lateret compares alloquitur: Adest ille, inquit, & aurem fenestram affixit. Sed tu Notkere, quia timidulus es, cede in ecclesiam. Ratperte autem mi, raptio flagello fratrum, quod pendet in pyrili, de foris accurre. Ego enim illum, cum appropinquare te sensero, vitreo citissime redapeto captum capillis ad meque pertractum violenter tenebo. Tu autem, amice mi, confortare & esto robustus, flagelloque illum totis viribus increpita, & Deum in illo ulciscere. Illa vero, sicut semper erat ad disciplinas acutissimus, modeste exiens raptio flagello cucurrit celerrimus, hominemque intro capite tractum totis viribus à dorso ingrandinat. Et ecce ille manibus pedibusque remissus flagellum incussum capiens tenuit. At ille virgam propius aspectam rapiens ictus ei validissimus infregit. Cum autem parci sibi male jam mulctatus incassum petisset: Voce (inquit) opus est, & exclamans vociferavit. At fratrum pars voce audita tali tempore insolita stupens accurrit luminibus & quidnam esset, quæsivit. Tutilo autem Diabolum se cepisse creber ingeminans humanum adhiberi rogat, ut in cuius illum imagine teneret, certius inspiceret. Capite autem in viti hac & illac ad inspicientes versato, si Sindolfus esset, quasi nescius interrogat. Omnibus autem vere ipsam esse clamantibus, & ut illum dimitteret rogantibus, relicto eo, me miserum (ait) in auricularum & intimum Episcopi manus misisse. Ratpertsus vero fratribus accurrentibus in partem cecidens clam se subduxit. Neque enim ipse, qui passus est, à quo cederetur, scire poterat. Quærentibus autem aliquibus, vbinam Dominus Notkerus Ratpertsusque abissent: anbo, inquit, ad opus Dei Diabolum sentientes abierunt, meque cum illo in negotio perambulante in tenebris dimiserunt. Vere autem omnes scitote, Angelum Domini ictus ei manu sua incussisse. Discedentibus tandem fratribus à partium sectatoribus surgunt, ut sit, multiloquia: alii Dei iudicio, ut auscultatores clandestini publicarentur, factum dicebant: alii autem tali viro, nisi quod Angelum Dei prætendit, tale opus non decuisse. Occultabat autem se contractus ille corporis pariter & mentis dolore. Interrogatque tandem Episcopus post aliquos dies, vbinam tam diu moraretur suis famidicus? (sic enim hominem nominare erat solitus, nova semper aliqua sibi clam apportatam) Re, ut erat veraciter comperta, quoniam tantæ auctoritati pro tam turpiter reo nihil imputare volebat, consolatur accitum: Quoniam, inquit, illi à pueritia mei semper invidi male tibi fecerant, ego quidem, si vixero, melius tibi facere habebō. Data est post non multum temporis occasio, & plerisque omnibus, ne rem loci tam præclaram in tali homine deiceret, contradicentibus, ut supra prælibavimus, operariorum factus est ab ipso Decanus.

Erant illo in tempore S. Gallo & alij cœnobitæ quidem sancti, quorum iustitiæ apud Deum non sunt in oblivione: quorum quidem opera multa audivimus præclara. Inter quos Hartmannus & ipse doctissimus, Abbas cœnobij post Salomonem: Waltrammsus vero, cuius etiam melodix quis fuerit non celant: Rueggerus, cuius supra meminimus, & alij quidem multi, cum factis sancti, cum electis electi. De quibus, quia longum est operi audita præsequi, tres solos quos assumpsimus in exemplum posteris sufficere credamus.

Notkerus vero in his, quæ in capitulo suo prælibavimus, dies noctesque semper idem & novus, quod Ratpertsus in scholis, hoc ipse in clauetro præter verbera omni caritatis egit censura. Nam Prioris permisso, magis autem & hortatu, juveniores adhuc idonei noctes diesque, quando ab orationibus quiescerent, velut in insidiis erant. Neque enim hora incompetens dicebatur, si codice in manibus quis cum Domino Notkero loquebatur. Ipse autem, cum propter regulæ tenorem sibilis eos interdum & strepitu absterbarer, ab Abbatibus ei per obedientiam, quod refutarat, iniunctum est. Quam autem mellifluus in responsis fuerit, lacrimæ eorum, qui hominem viderant, testantur. Enimvero etiam in spiritu Dei multa bonis & malis aut fortuna prædixit aut infortunia. Sicut, ut gratia exempli superiora repetam, cuidam Karoli elati animi Capellano: Nam Rex idem, cum ob caritates agendas fratribus, ut solebat, cœnobio venire, totumque triduum gratia reverentiæ conversantium ibidem moraretur, Sanctisque nostris, ut & Ratpertsus scribit, munificus Abbate jam mutato abire parasset: ille quidem elati animi Capellanus virum Dei psalterio, ut solebat, assidentem præteriens conspexit, agnitoque quod is esset, qui Karolo multa quærenti pridie quæsitâ resolveret comitantibus ait: Ecce (inquit) ille est, quo neminem aiunt in regno Karoli doctiorem. Sed ego, si vultis, illum tam præcellentissime doctum ad irrisionem vobis temptabo, & quod tantæ famæ vir omnino nesciat interrogabo. Illis vero ut hoc faceret curiose rogantibus, accedunt pariter, salutant eum. Humilis ille assurgens, quid petant, quærit. At ille infelix, quem diximus scimus, inquit, homo doctissime omnia te nosse. Quid autem Deus in cœlo nunc faciat, à te cupimus si nosti audire. Scis, inquit ille, & optime scio: Nam enim facit quod semper fecit, vti que & tibi quam mox facturus est

rus est: exaltat enim humiles & humiliat superbos. Abibat temptator ille & irrisor à suis irrisus parvipendens quid sibi futurum dixisset. Sonatur continuo ad concursum & laudes Cæsaris abituri. Attrahit ille infelix futurus labarum eo die ordinis sui Dominum antecedendi: & equo superbus in vectus ante portam civitatis offendens cecidit, & misere in facie collisus crus confregit. Committitur Abbati novo Hartmuoto (suffecto Bernhardo procurandus Cuius tandem præfagium Notkero omnemque huiusmodi rem cum aperisset, desiderabat viri Dei si se inviscere dignetur absolutionem & præsentis benedictionem. Quod cum ipse despecte ve de Notkero audiens nihil sibi mali eius varicinio assereret contigisse, coagulati fractura illa nullis fomentis, nullis adunari valuit ligamentis. Supplicatur tandem media quadam nocte à miserantibus clamores eius Notkero, qui dum adveniens crus contra cæter, confestim combullire illud sensit contractus, didicitque severe de cætero humilia sentire.

Et ut ad ordinem redeamus, Sindolfumque sub Salomone licenter bacchantem prosequamur, quadam die quod erat rectorarii. Notkero & Raperto simul ordinariis mensuram potus ut officii sui erat confidentibus cum in uno vase non poneret, sed maledicta submurmurans absentibus adhuc quasi projiceret, vas illud de mense lapsum in terram decidit, operculoque procul rotante in latus iacuit, vinumque tamquam si subreptum esset solide continuit. Quod ille morose reverens (nam per passus aliquot festinus abscesserat) cum levasset, accurrentibus qui procul viderant, & si quicquam de vino effusum sit terram conspiciendo quærentibus; Ne miremini, inquit, si Diabolus, à quo nigros libros noctibus discunt, facinatorum suorum calices ne effunderentur contigit. Quod Hartmannus à dicentibus cum audisset, protervoque illi occurrit; Vide bone vir, inquit, ne in tales viros iniurias tuas tam patienter ferentes nimium tandem desipias. Cui ille cum sibi solita usque ad convicia responderet protervia, Waltramus Decanus in proximo fratrum capitulo regulari vindi & subiecit.

Titulo vero Abbatum, sub quibus militaverat, permissis plerumque & præceptis multas propter artificia simul & doctas peragraverat, ut in suo capitulo tetigimus, terras. Picturas etiam & anaglyphas carminibus & epigrammatis decorabat singulariter preciosas, tantæque auctoritatis, ubicumque moraretur, apparuit, ut nemo illum qui vidisset Sancti Galli Monachum dubitasset. Erat autem in divinis & humanis ad responsa paratissimus; & si quid incondecens, maxime in Monachis, usquam vidisset pro loco, tempore, & persona zelator exactus, ut in uno de pluribus dicere habebimus.

Enim vero, quoniam homo erat itinerarius, lateque terrarum & urbium gnarus, missus est aliquando pro communi causa Mogontiam, utique pro pannis laneis emendis, quos sericalas aut tunicas vocant. In ingressu ergo civitatis circa S. Al. monasterium hospitium petens hominibus suis statim propter pabula & victualia mercatum missis ipse super sedile se lassus, ut paulisper quiesceret, locaverat. Erant autem dies vindemiæ, quibus fratres ad obedientias dimissi sunt per vineas. Et ecce primo signo ad vesperras pulsato circa or fratres collecturus asino pro religione insidens ostio pomus hospitii iam dicti, quasi aliquem & ibi quæsiturus, appropiat. Latenter autem sicut matrina sua domo sit sciscitando domum inequitat. At illa de camera egressa saluans compatrem hospitem illum dormire purans obtulit viro mustum. Quo ille impigre hausto vase que reddito, mammam feminæ titillat assentientis. Hospes vero viso facinore exiit, illum scelestum in clamitans, comis apprehensum in terram deiecit, flagello quo ad æquum usus est, adhuc manu habito acriter hominem ceidit adiciens; Hoc, inquit, tibi Sanct. Gallus S. Albani frater dedit. Ille vero quamvis pro reatu sit tristis & passus, timidus tamen sui venia petita uti se celatum habere vellet hominem rogat. Hospes illi, ne modo adicias peccatum peccato, quantum in me est bene celaberis. Intimatur Abbati, fratrem de S. Gallo ante portam hospitari, vocatur in claustrum: non sciscirati agnoscunt hominem diu fama vulgatum, caritativeque tractato ipsi exhibebant Martham: ille autem capacibus exhibebat Mariam, rogaturque ibi morari, usque dum thronum Dei in * bractea altaris aurea cœlaret, cui similem anaglypham raro usque hodie videre est alteram, in circulo scribens hunc versum;

Ecce polo potior folio, terraque scabello.

Cum autem ibi aliquantum tardasset non celatum est ex parte. Quid de foris egerit rogatus dicere; Fratrem, inquit, ibi indisciplinatum vidi, quem ut ferirem flagellum leyans intentavi, quod illi & mihi indultum quidem rogo. Sic ille fidei memor veritati parcens non tamen mentitus est.

Dixerant autem de illo unum aliquid, quod quamvis Monachi non fuerit, propter naturam tamen hominis dicere volo. Ibat aliando per silvam latronibus aptam, duobus suis comitatus, uno scutato cum lancea, altero sine. Et ecce à duobus audacissimis in vasus, ambos istos uterque suum equo deiecerat. Interea ille utroque in spolio occupato robur quoddam validum circumspice cum arripuit, & terrore magno minax super illos venit. At illi videntes hominem forti assimilem spolia omittunt, scuta dorso reiecta contra illum vergunt, lanceasque ille latronum præ securitate procul abiectas suos citissime rapere iussit, & ut se defenderent acer verbis emouit. Quas cum deiecti celeres raperent, tanti ducis violentiam

* al. brachia.

* al. brachia.

* al. brachia.

* al. brachia.

* al. brachia.

* al. brachia.

minime se perpeti posse videntes hostes, ab eo exarmati divertunt. Sic isti lancea etiam sua levata, ut si illi revertentur, Domino eam darent, silvam imperterriti transeunt.

Notkerus autem spiritualiter, ut diximus, fortis, quantum Tutilo in homines, tantum ipse valuit in Dæmones; alias autem corpore ut ieiunans & vigilans, tener ut diximus & macer. Accidit autem ut quadam nocte in ecclesia præveniens in maturitate, altariaque circuitus ut solebat clamaret: In cryptam vero veniens XII. Apostolorum sanctæque Columbanii, actiores de postaram oculi eius cum deducerent lacrimas, quasi canem audierat murrantem. Cumque interea suis vocem grunnientis mixtam sentiret, intellexit temptatorem; Es neru, inquit, iterum ibi? quam bene tibi miser contigit non inuidenti & grunnienti post gloriosas voces illas, quas in cælis habueras, accensoque lumine, quò angulo lateret, quæsiuit. Ille vero sinistro angulo appropiantem tanquam canis rabidus vestibus lacerat. Exa, inquit ille, seruitium tuum foris cryptam satagere habeo. Neque enim poenæ illæ valens, quas, ut aiunt, jam pateris, acrius tibi aliquid paraturus sum. Præcipio tibi autem in nomine istorum Sanctorum & Domini mei, ut me in eodem, quo nunc indutus es canino corpore expectes. Erille, faciam, inquit, si volo. Et Notkerus velocius abiens; Confido, ait, in Domino, quia velis nolis me expectabis. Felinato autem aram S. Galli adiens * cambocam suam & Magistri: us multarum virtutum operatricem cum spera illa S. Crucis notissima rapuit & in introitu cryptæ dextero spera posita cum baculo sinistrorum caninum illum aggregatus est Diabolum. Cum autem illum baculo sancto cedere cœpisset, voces suas anteriores altius gannitu edidit & grunnitu. Tandem vero cum ad speram sanctissimam cedendo cedere tem fugiens venisset, ultra iam progredi non valens constitit, & tot iam ictus & incisiones ferre non sustinens barbaric clamans. *O vvenir vve*, vociferavit. At interea æditus cum basilicam intrasset vocesque horridas audisset, lumen velox in manibus sumpsit & ad cryptam acceleravit. At ille cum ei ictum ultimum fecisset, baculum sanctum in locis confregit; & nisi æditus speram videns allevasset canemque sic abire permisisset, adhuc eum cedere habuisset. Æditus vero baculo inspecto attonitus; Baculumne sanctum, Domine mihi in cane hoc lasti? Illo conticente addidit; Quisnam ille erat, inquit, qui *vve* vociferavit; puerque illum pro pietate furem aliquem celare, ixit in pedes per totam ecclesiam furem comprehendere cupiens, sed cum neque furem inveniret, neque canem, graditur secum mirans, quia ecclesiam post se introiens clauserat quidnam esse poterat quod contigerat. Virum denique regularem iam semel sibi tacitam amplius alloqui non ausus est præsumere. Erille, secundum quod humilis erat & prudens, ædituo foras hinc significans in partem sumpsit benedictioneque prolata; Quomodo baculum, inquit, sibi mi confregit? nisi tu veris, secreta mea habent efferri. Sed quoniam meum non est ambulare in magnis & in mirabilibus super me, silentio fideituræ quod factum est committo; sicque ei rem ut facta est enucleavit. At ille baculo per fabricum latenter reparato quod factum est ad tempus occultavit. In temporis autem processu res, ut erat, in medium venit. Et ut videas loci nostri religionem, etiam in psalmodiis tredecim sedilia cum psalteriis aut auro impictis aut aliis nobilibus habebat præter alias & habet illa S. Galli basilica capellas; in quarum uno angulari foribus proximo Notkerus psallere erat solitus. Accidit autem, ut quadam die ad nonæ synaxim non veniret neque eam per se caneret. In illo autem folio cum post completorium clara adhuc die precibus insistere, videt super se in laquearii interrupti trabibus Diabolum confedissee & stilo in tabula scribere. Quem cum quid scelus scriberet, interrogasset; nonam, inquit, quam tu scelus hodie super sederas, scribo. At ille dicto citius, *Deus in adiutorium meum intende*, proleutus videt eum manu celerissima quod scriperat planasse. Cumque ad preces synaxis se intenti prosterneret, tabulam laquearii disrupti super eum deiecerat. At ipse videns, ut ictum declinaret, citus exiit. Cachinnans tandem ille, mihi ut assurgeres, inquit, effeci. Enimvero ait & Notkerus, si tu, ut nuper, caninus fueris, iterum habeo, tecum operari. Tantum cum evanuisset, fratres aliqui in extremis templi orantes sonum tabule vocesque audientes, mirati quid esset citi aderant, videntesque eum ut solebat prostratum no' ebant illum, quod etiam incompetentis horæ esset, impedire. Tandem tamen Tutilo unus ex illis signo dato mice illum foras evocans silenter in aurum; Magnas, inquit, inquietudines tu & Dæmonis tui fratribus facere soletis. At ille; Audierantne, mi anime, fratres omnia? Non omnia, inquit, sed mihi velim quæ hæc turba fuerit per singula paudas. Ipse vero id cum abnueret ad eoque se concitus, tabulam ibi cecidisset dicens, subtraheret, etiam alii qui viderant & factum ut erat non celabant.

Eræ eodem in tempore in loco adolescens quidam Monachus admodum literatus, Comitibus cuiusdam filius nomine Wolo, inquietus & vagus; cui propter aversionem cum nec Dominus ipse nec Dominus Notkerus seu ceteri imperare potuissent, crebroque esset verbis verberibusque; correctus nihilque proficeret, omnes pro talis ingenii viro dolebant. Nam cum nunquam S. G. nisi libertatis Monachum habuisset, nobiliores tamen sæpius aberrabant. Adventant in monasterium parentes eius pro eo solliciti, per quorum monita cum parumper proficeret, iterum post abitum eorum idem erat. Diabolus autem quadam die Domino apparuit Notkero diluculo; Malam tibi, inquit, & fratribus tuis factururus sum noctem. Mala avis, ait ille, malam famam prodere solet. At ille fratribus quæ audivit, uti die illo se caverent, præ-

notuit. Wolo vero cum hoc & ipse à dicentibus audisset; senes, inquit, semper vana somni-
ant. Erat autem dies ipse, quo sibi à Decano ne quaquam, ut solebat, claustrum progredereur
interdictum esse omnes noverant. Et cum sederet ad scribendum, ultima eius scriptura
erat: *incipiebat enim mori*; illicoque exiliens cæteris illum inclamantibus, quod nunc Wolo,
quonunc? in campanarium S. Galli per gradus ad hoc quidem nobis paratos ascendere in-
cipit, uti oculis, quia gressu non licuit montes campoque circumspiciens vel sic animo suo
vago satisfaceret. Ascendens vero, cum super altare virginum venisset, impulsu ut creditur Sa-
thanz per laquear cecidit collumque confregit. Plurimis autem, qui viderant, vel audierant,
accurrentibus cum viaticum ei properanter afferrent, confessione dicta communicavit. At
illicum eum efferre voluissent & ad domum infirmorum portare; Sinite me, inquit, sanctas
virgines prius inclamare: ipsæ enim sciunt, quia quamvis alias nefandissimus, mulierem ta-
men non novi. Interea cum alte eiulasset, Notkero accurrente manus illi portexit; Tibi
(inquit) Domine mi & sanctis virginibus, quas semper amabas, animam peccatricem com-
mendo. At ille iactans se circa eum; Sanctæ, inquit, virgines in vobis confusus fratris istius
crimina super me tollo & ambos nos vobis committo; & hæc dicens flebat & eiulabat. Cum-
que ille efferretur, præ foribus ecclesiæ quæ petita Notkerum manu artissime stringens o-
mnib. preces effundentibus emisit spiritum. Inter exequias Notkerus eum lavit, in feretrum
collocavit, obsequium faciens totam eius sepulturam ipse procuravit, semperque quoad vi-
xit duo in se Monachi officia testatus est persolvenda. Completorium i. so obitus viri die
dum finiretur, Patrum quidam simplicior precem, in qua inest; *Vt sicut latè diximus diem, ita no-
ctam quoque latè transigamus*, dum recitasset, exiliens vir Dei; Quid peris, inquit, frater admira-
bilis, quid petis? sufficeret hodie diei malitia sua & superabundaret, tu autem & nocti eadem
precaris. Septima vero obitus hominis die cum pernoctans in ecclesia permansisset, circa
tempus laudis nocturnæ parumper super genua paulans videt quasi Ratpertum suum se exci-
tantem & dicentem; *Dimissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum*. At ille evigilans, unde a-
nimæ mi unde hoc nosti? cum subiunxisset, quia modesto gradu ille exiit. At ipse putans eum
ecclesiam, ut ibi licentius loqueretur, exire, dum eum extra velum prosequitur, æque ipsum
neque gressus eius tallum sentire poterat sonum, cæreoque accenso quæsiuit eum in lecto:
quem invenit surgentem, ut & ipse sicut solebat præveniret in maturitate & clamaret. Cæreo
extincto ecclesiam rediit, *Te Deum laudamus* præ gaudio flens silenter cantavit. Die autem da-
to, quærente Ratperto utrumne ad excitandum se nocte venisset, quod viderat amabili suo
aperuit; tandem quoque & cæteros fratres res tanta non latuit.

Ratpertus vero & ipse sanctus circa claustrum Sancti Galli cum languidus iret, nec ta-
men docere desineret, XL. discipulis quondam suis, Canonicis tunc quidem Presbyteris,
loco propter festum advenientibus animam singulis in manibus commisit: quorum quisque
triginta missas obituro promiserat. Sicque ille lætissimus Deum, ut se diutius morbo co-
queret, rogans panis nititus factus inter discipulorum manus in Paradysum, ut concedimus,
transiit. Pro quo Notkerus & Tutilo præter cæteros fratres dolentes, qui post eum relictii
sunt, multa fecerunt.

Tutilo vero cum apud Metensium urbem * cælaturas satageret, peregrini duo S. Ma-
riæ imaginem cælant; astiterant, elemosynamque petebant. Quibus cum nummos clam-
tribueret divertentes ab eo clerico cuidam astanti aiebant, Benedictus Domino vir iste, qui
nos hodie bene consolatus est: sed est ne soror eius, inquit, domina illa præclara, quæ ei
tam commode radios ad manum dat & docet quid faciat? Ille veto miratus quod dicerent,
eum aupperrime ab eo digressus nil tale vidisset, revertitur, & quod dixerant velut ad momē-
tum & in ictu oculi contemplatur, At autem illi clericus & peregrini; Benedictus tu Pater
Domino, qui tali magistra uteris ad opera. Qui cū ipsos quid dicerent nescire assererent, vehe-
menter in illos invehens ne cui tale quid dicerent interminatur. In castinum autem cum glo-
riam talem de se plures audirent dicitare, subtrauens secessit de medio, neq; iam ultra in urbe
illa operari volebat. In * bractea autem ipsa aurea cum reliquisset circuli planiciem vacuum,
nescio cuius arte postea cælati sunt apices;

Hoc panthemapia cælaverat ipsa Maria.

Sed & imago ipsa sedens quasi viva cunctis inspectantibus adhuc hodie est veneranda.
Dicebant autem nobis patres quod ipse vir Dei inter agendo in quandam villam, ubi ad missas
sonatum est, properans Dæmonem ab homine in ecclesia bacchantem invocatione S. Galli
eiecerat. Sunt vero & alia quæ de illo audivimus multa, sed & de aliis nostro in loco Dei viris,
quibus quia, ut nunc seculum, diffidi putamus, tacere quam scribere maluimus. De obitu au-
tem eius quia nihil constans comperimus, hoc solum, quod ad gaudia eum migrasse confi-
dimus indubitanter asserimus.

De Nokero quæ reliqua sunt, audenter narrabimus, quoniam illum Spiritus Sancti vas
electum nequaquam dubitamus. Remansit ille sanctissimus uterinis in spiritu viduus & or-
bus; tandemque malum illi, qui dolore cordis intrinsecus tactus est, accidit, Epistolas Canoni-
cas Græcas à Liutvardo Vercelleni Episcopo petitas multis sudoribus illi exemplaverat. Et
ecce Sindolfus magnus iam & præpotens in loco, ut diximus, codicem illum delicatè
scriptum casu incurrens furatus est, & singulis quaternionum, sicut hodie videre est, cultro.

decimas discerpit atque depravavit, & iterum complicatas in locum ubi eas fuerat futatas posuit. Quæ autem Tutilo dictæ erant singularis & agnoscibilis melodia sunt & quæ psalterium seu per rotam, quæ potentior ipse erat, pneumata inventa dulciora sunt, ut apparet in *Hodie cantandus*, & *Omnium virtutum gemmis*. quos quidem tropos Karolo ad officendam, quam ipse Rex fecerat, obtulit canendos. Qui Rex etiam *Viri Galilæi* ostendendam dictasset, Tutiloni versus addere iunxit, ut ajunt, *Quoniam Dominus Iesus cum esset. Omnipotens genitor, Fons & origo*, cum sequentibus, *Gaudete & cantate*, & alios quidem, sed & proposuimus, ut quam dispar eius melodia sit cæteris, si fructuosus es, noris. V Valtram, autem, quem supra diximus, Decanus, sed & Hartmannus qui Abbas noster factus est, quæ fecerant laudes, sua nomina quæ præferuntur in cantillenarum libellis, studiose transcripsit, præter quod V Valtrami sequentia, *Solemnitatem huius devoti filii Ecclesie*, sine eius nomine scribitur. Fecerat & Hartmannus minor quædam, quæ utriusque sunt æquivocatio dubia. Erant vero & alii quidam nostratium, qui sequentias & tropos, nec non & alia quædam per pro studio quisque suo fecerant opera, quos loco suo memoraturi singulorum singularemanda scribamus.

CAPUT IV.

De Hartmanno Abbate S. Galli,

HARTMANNUM post Salomonem privilegio electionis Patres acceperant item. De quo, quoniam proprium & sui temporis libellum habemus, plura scribere super sedemus. Erat tamen, ut a Patribus audivimus, præter sapientiæ dotinalem dotem religionis tenacissimus, claustrumque pius manens, quæ de foris in locum agerentur minus sollicitus, magisque suos habere passus quam se, quæ sibi supparesit, nus dare vellet regratiando contentus, solius disciplinæ Patrum more inceptor & exactor. Doctrinam vero ita amabat, ut inter scholas & claustrum aut nihil aut parum minus sit. In victu fratrum & vestitu Hartmanni ita utraque secutus. Maxime autem ad hærentiam antiphonarium docere & melodias Romanæ more tenet sollicitus, de quo antiphonarium tiora repetere operæ pretium putamus. Karolus Imperator cognomine Magnus cum de Romæ, Ecclesias Cisalpinas videns Romanæ Ecclesiæ multimodis in cantu, ut & scriptis describit, dissonare, Rogat Papam tunc secundo quidem Adrianum, cum defuncti quos ante Gregorius miserat, ut item mittat Romanus cantuum, quæ in Francia hauriuntur secundum Regis petitionem Petrus & Romanus, & cantum & septem libellorum artium paginis admodum imbuti, Meten' em ecclesiam ut priores adituri. Quæ cum Sectune lacuque Cumano aere Romanis contratio quaterentur, Romanus se bene prius vix ad nos usque venire potuit. Antiphonarium vero secum, Petro mittente, let nollet cum duos haberet, unum Sancti Gallo attulit. In tempore autem Dominus invante convaluit. Mittit Imperator celerem quendam, qui cum si convalesceret non cum stare nosque instruere iuberet. Quod ille quidem Patrum hospitalitati regratiandissime fecit, Quatuor, inquit, mercedes vos Sancti Domini in me uno acquiri Hospes erat, & eum in me collegistis: infirmus, & visitastis eum in me, & dedistis in eo manducare: sicut, & edistis ei bibere. Dein uterque fama volante studium alterius cum audisset, æmulabantur pro laude & gloria naturali gentis suæ more, uterque transcendere, memoriaque est dignam, quantum hac æmulatione locus uterque fecerit, & non solum in cantu sed & in cæteris doctrinis exercuerit. Fecerat quidem sibi iubilos ad sequentias, quas Metenses vocant: Romanos vero Romanæ nobis eorum amene de suo iubilos modulaverat, quos quidem post Nockerus quibus videmus verbis gabar: frigore autem & occidentana, quas sic nominabant, * iubilos Illis animatus et ipse de suo excogitavit. Romanus vero, quasi nostra præ Metensibus excellere fas fuerit, mansedis honorem Sancti Galli eorum nobis ita quidem inferre curavit. Erat Romanus instrumentum quoddam & theca ad antiphonarii authentici publicam omnibus adventibus inspectionem, * repositorii, quod à cantu nominabant Cantarium. Tale quidem apud nos ad instar illius circa a. am Apostolorum cum authenticum locarificet, quæ ipse attulit, exemplato antiphonario in quo usque hodie in cantu si quid dissentitur, qui speculo, error eiusmodi universus corrigitur. In ipso quoque primus ille litteras alpha significativas notulis quibus visum est aut * sursum aut iussum, aut ante aut retro, assignat cogitavit: quas postea cuidam amico quarenti Nocker Balbulus dilucidavit, cum & Irianus, quem & de nuptiis nescimus, virtutes earum scribere molitus sit. Hartmannum tamen paucos annos cum præfuerit, in maximo nostratium luctu diem obiit, claustrumque strum disciplinæ Patrum tenacissimus rector doctrinæque assiduus inculcator reliquit, harrimum: præter quod terras colentium & secularis rei curas perentium non sine dampnitate minus exilis exactor erat. Enimvero eo claustrum solius gubernacula curante, & præpositi gionem, quam docuit, etiam de foris in sancta simplicitate artissime scribantibus, nunc

* al. Scobime Leg. Septimo.

* al. iubilos ammaros.
* al. ministerium
* al. repositorium.
* al. sursum aut iussum.

maiores locorum, de quibus scriptum est quia *servi non timent tument*, scuta & arma polita gestare inceperant, turbas alio quam ceteri villani clanculo inflare didicerant; canes primo ad lepores, postremo etiam nos ad lupos sed ad urfos & ad Tuscos, ut quidam ait, minandos alacerant apros. Cellerarii, aiunt, curtes & agros excolant; nos beneficia nostra curemus, & venantur, ut viros decet, indulgeamus. His bonis florentem Rempub. nostram, hisque malis Hartmannus obiens reliquerat periclitantem.

CAPUT V.

De Engilberto Abbate S. Galli.

Defuncto Hartmanno Engilbertus eligitur * Conradoque dirigitur, quem ille omni honore dignatum S. Galli fecit esse vicarium, brevique superveniens tempore defunctus est & ipse. At Engilbertus loca foras monasterium minus culta colere incipiens maiores, quod diximus, raium defueri minus ei ubi temperabant. Atque illic is atq; aliis multis afflictus infortunis, quæ & sibi per se, & defuncto Conrado totius regni imminerebant cervicibus, domi residens tristis, finem rei jejunans cum suis & orans expectabat. Cuius rei se-
* al. Cuno-
rado.

tem breviam dicere ad tago diam nostram explicandam utile duxi.

Conradus * Rex virili prole carens, * Eburhardum autem fratrem habens ad regni gubernacula, si sibi superviveret, aspirantem; sensit enim nec regno virtute quidem habilem nec populo moribus acceptum, roganteque, cum ipse jam senesceret, ubi se populo commendaret, crebro frustravit. Incipiens autem mori clam loquitur fratri; Video, ait, germane mi, & semper vidi te à populo nolle accipi, ideoque quod sæpe rogaras, ne te * contristarem, tacite distuli. Consilium autem meum si nunc feceris, ut in Deum spero, ingloriosus non eris. Est in Saxonia, cui neminem in regno æquiparem scio, Henricus quippe Comes Mathilda coniuge clarus. Sumens ergo coronam & sceptrum nocte dieq; accelera ad ipsum, teque & regnum ei meis verbis in manus dato, & mei vitæ memores fore ambos rogato. Fecit igitur ut Rex iusserat, veniensque secretum Comitum petiit alloquium. Eliminatis omnibus ipse ostium clausit, chlamideque exuta ad pedes viro corruens nimis stupenti coronam & sceptrum deregit, & quæ iustus est narrat. Cui ille inter cætera, si secum in fide qua dixerat sentire vellet, omnique quæ tanto nuncio decerent facturum spondederat. Et ne per longas ambages vadam, sit colloquium publicum, Henricus Saxonum & Francorum consensu elevatur & ungitur in regnum. Sed postea Lotharingorum Kifilbertus * Eburhardum castigavit. Cui honorem suum alieno dedisset, Regi Saxonico rebellare secumq; sentire persuasit. Surgunt ambo in arma: Ducibus Suevo & Norico litteras mittunt. Quibus secum sentire jam motis, quadam die cum collectas in armis apud Britachum copias navibus transposuisse, ipsique interca in litoris planicie ludere in tabula, Chuono quidem regii generis, * Churzibolt à brevitate cognominatus fortuito viginti m libris stipatus viros incurrit. Kifilbertum cum omnibus, quin navi erant, quam insilivit, lancea infixam submersit; Eburhardum levitatis increpatum gladio in litore occidit. Erat quidem angusto in pectore audax & fortis; qui leonem cavea effracta se & Regem solos inventos in consilio insilientem, Rege grandi quidem viro gladium, quem Chuono tunc ut moris est gerbat, arripere volente ipse præsilientem incunctanter occidit. Diffamatur longe lateque, Henrici Regis militem leonem se insilientem gladio occidisse. Mulieres ille & mala arborum naturali sibi quodam odio adeo execratus est, ut ubi in itinere utrumvis inveniret, mansionem facere noller. Multa sunt, quæ de illo concinnantur & capiuntur, quæ quia ad nos redeundum est præterimus, nec quod provocatorem Sclavum giganteæ molis hominem è castro Regis prorumpens novus David lancea pro lapide straverat.

Burkardus autem Dux Suevorum Sueviamque tyrannice regens, præstationes Engilbertum Abbatem primo militibus suis petivit, postea utique quod cum Rege Saxonico sentiret in simulatum, quæcumque loca S. Galli sui rapere vellent patienter tulit, & nisi pretiis gazophylacii eius redempta nulla reddi fecit, inter quæ calicem illum aureum Adelberonis Episcopi donum cum dari sibi consentiret & crucem, à S. V Viborada correptus uxori verbis simulatis; ut aiunt, uti redderet iussit, & que infecta ad Italiam, ut eius Regem secum sentire faceret, properans, beata illa ei mortem pro avaricia prælagente, equo ruens petiit, quæque alibi plenius sunt scripta, hic libasse sibi iat. Engilbertus vero, ut unde digressus sumus redeamus, ad Henricum venit, Abbatiam ab eo suscipiens fidem iuravit omnique honore ab eo dimissus domum ad maiora ad huc infortunia rediit. Nam Ungri auditis tempestatibus regni Noricos rabidi invadunt & vastant, Atque istaque diu obfissa precibus Vodanici Episcopi, sanctissimi quidem inter omnes tunc temporis viri, repulsi Alamanniam nemine verante turmatim persuadant. At Engilbertus, quam idoneus à mala toleranda quidem fuerit, impiger ostendit. Nam malis his imminentibus, militum suorum unoquoq; pro semetipso sollicito, validiorum fratrum arma sumere iubet, familiam roborat, ipse velut Dei gigans lorica indutus cucullum superinduens & stolam ipsos eadem facere iubet. Contra Diabolū, ait, fratres mei quæ hacienus animis in Deo consili pugnaverimus, ut nunc manib.

*ms. Sin-
tria unū.*

** al then-
saurus.*

ostendere valeamus ab ipso peramus. Fabricantur spicula, piltris loricae sunt, & Wannis scuta simulantur, sparrones & fustes acutae foci praedurantur. Sed primo fratrum qui iam & familiae, famae increduli fugere nolunt. Eligitur tamen locus velut à Deo in promptu oblatas ad arcem parandam circa fluvium * Sintrianum, quem S. Gallus quondam S. Trinitatis amore de tribus fluviis in unum confluentibus sic æquivocasse fertur. Praemunitur in altissimo colle vallo & silva excisis locus, fit; castellum ut S. Trinitati decuit fortissimum, convehuntur raptim quaeque essent necessaria. Haec in vita Wiboradæ per scriptorem eius minus dicta, à fratribus qui hæc noverant docti perstrinximus. Capella citata sit oratorium, in quod invehantur cruces & dyptichiis capsæ nec non & pene omnis præter libros repositorios ecclesiae * thesaurus. Illos Abbas Augiam, non satis tuto tamen, commiserat. Nam cum reportarentur, ut aiunt, numerus conveniebat non ipsi. Senes cum pueris in Wasserburg tuitioni dedit, quam cum familia quæ translacum erat sollicitè firmavit, quibus etiam, ut navibus quidem crebrius inesset, victualia secum assumere iussit. Ibant exploratores per nota sibi loca nocte dieque adventum hostium fratribus Gallum unquam à barbaris invadit nimis incredulis, ut ad castellum fugerent, prædicturi. Engilbertus enim & ipse talibus astitens pæne sero carissimas S. Galli res castello intulit. Unde & ciborium Orhmari relictum est hostibus. Nam hostes non simul ibant, sed turmatim, quia nemo restiterat, urbes villaeque invaserant & spoliatas cremaverant, ideoque in provisi qua vellent imparatos insulabant. Silvis quoque centeni vel minus interdum latentes eruperant. Fumus tamen & column ignibus rubens, ubi essent turmae quæque, innotuit. Erat autem tunc inter nostras frater quidam simplicissimus & fatuus, cuius dicta & facta sæpe ridebantur, nomine Heribaldus. Huic cum ad castellum fratres primo pergerent ut & ipse se fugeret cum terrore quidam dicerent: enimvero, ait ille, fugiat qui velit: ego quidem, quia corium meum ad calcem Camerarius hoc anno non dedit, nunquam fugiam. Cum autem illum fratres ut secum pergeret in novissimo articulo vi cogere vellent, multa reluctatus nisi annum corium ad manus daretur nunquam se juravit iturum. Sicque Ungros invadentes imperterritus expectabat. Fugiunt tandem pæne sero fratres cum aliis incredulis horridis vocibus indanter irruere perculsi: sed ipse intrepidus in sententia permanens oriose deambulabat. Ingressunt tandem pharetrati illi pilis minantibus & spiculis aperi, locum omnem perstrucunt solliciti, nulli sexui vel ætati certum est misereri, inveniunt solum illum in medio stantem intrepidum, quid velit curque non fugerit mirati. Ferro interim parcere necatoribus incisis primipilares per interpretes interrogantes facitatis monstrum ubi sentiunt omnes irrisibiles parcunt. Aram lapideam S. Galli, quod prius crebro talibus frustrati nihil intus visum ossa vel cineres cum invenissent, nec tangere curant. Requirit tandem à fatuo suo ubi thesaurus loci sit conditus?

Quos cum ille alacer ad gazophylacii duceret occultum ostiolum, effracto illo nihil ibi nisi candelabra & coronas deauratas reperientes, quas in fugam festinantes reliquerunt deceptoris suo alapas dare palmis intendant, duo ex illis ascendunt campanarium, cuius cucuminis Gallum aureum putantes, Deumque loci sic vocatum non esse nisi cariotis metalli materia fufum, lancea dum unus ut eura revellat se validus protendit in atrium de alto cecidit & periit. Alter interea in dedecus fani Dei ipsius ad summum pinnaculi orientalis veniens dum ad aluum se purgasset purgandum, retrorsum cadens totus confRACTUS est, quosque ambos, ut Heribold post retulit, inter postes valvarum dum ctemassent, rogulque flammis superliminare, & laquear vehementer invaderet contisque incendia certatim promiscerent, nequaquam templum Galli, sicut nec Magni, incendere quiverant. Erant autem cellario fratrum communis duo vasa vinaria usque ad sigillos adhuc plena: quæ quia in arce illo nemo boves intrare aut minare est ausus, ita sunt relicta.

Hæc vero nefcio quo loci fortunio, nisi quod talibus in vehiculis prædaram abundaverant, hostium nullus aperuit. Nam cum quidam illorum ascia vibrata unum retinaculorum succideret, Heribaldus inter eos iam domestice versatus, sine, inquit, vir bone: quis vis vero ut nos postquam abieritis, bibamus? quod ille per interpretem audias & cachinans socios, ne fatui sui vascula tangerent, rogavit: Sicque usque ad Abbatis conspectum Ungris locum deserentibus lunt servata. Exploratores autem, qui silvas & quæque latentia sollicitissime scrutarentur, certatim illi mittunt, eos si quid novi referant operiuntur. Spargunturiam, Wiborada iam passa, per atrium & prata ad prandia copiosa: ciborium quoque Sancti Orhmari argento vestitum nudant, quod repente in vasi fugientes asportare non poterant. Primipilares quidem claustrum planiciem tenentes omni copia convivantur. Heribaldus etiam coram illis plus quam unquam, ut ipse postea dicebat, saturatus est. Cumque more suo super viride fœnum singuli ad prandendum absque sedilibus recumberent ipse sibi & Cletico cuidam præda capto sellulas posuit. Ipse vero cum armos & ceteras victimarum portiones semicrudas absque custellis dentibus laniando vorassent, ossa obesa inter se unus quidem in alterum ludicio jecerant. Vinum quoque plenis cuppis in medio positum sine discretionem quantum quemque libuerat hausit. Postquam vero mero incaluerant, honorissime Diis suis omnes vociferabant. Clericum vero & fatuum suum id ipsum facete cogitant. Clericus autem lingue eorum bene sciolus (propter quod etiam eum vice servat

vaverant) cum eis valenter clamabat: cumque jam satis lingua illorum infanisset, Antiphonam de S. Cruce, cuius postera die inventio erat, *Sanctifica nos*, lacrimans inceperit, quam Heribaldus cum eo quamvis voce raucoſus & ipse decantabat. Conveniunt omnes qui aderant ad infidam captivorum cantum, & effula læticia saltant coram Principibus & iustantur.

Quidam etiam armis concurrentes quantum disciplinæ bellicæ nosſent ostenderant, Interea Clericus ille pro relaxatione sua rogandi tempus opportunum in tali alacritate arbitratus S. Crucis implorans adiutorium, provolvitur miser Principum cum lacrimis pedibus. At illis nimis effero spiritum, sibilis & quasi grunnitu horrido (arellibus quid velint insinuant, illique rabidi advolant hominem dicto citius corripiunt, cultellos ut ludicrum, quod Teutones *Pichin* vocant, in coronam eius facerent antequam capite illum plecterent, exigunt. Interim dum talia parant, exploratores in silva quæ castellum vergit, subitanea tubarum & vocum significatione accelerant, castellum cum armatis legionibus obfirmatum in proximo sibi met esse assunt, Clerico ibi & Heribaldo relictis solis in clastro, celeres pro se quisque viri foras festinant, & ut assueti erant priusquam quisquam credat parati in acie stabant: Audita autem castelli natura quod obsideri non possit, locum autem longo collo & artissimo impugnantibus maximo damno certoque periculo adibilem, tutores eius suæ multitudinidum victualia habeant, modo viri sint, nunquam cessuros; monasterio eo, quod Gallus Deus eius ignipotens sit, tandem omisso villæ domos ut videri possint (nam nox proxima erat) aliquas incendunt & silentio tubis & vocibus indicta via quæ Constantiam ducit abeunt. Castellani autem cum monasterium ardere putassent, abitu eorum comperto, per compendia eos insecuti, exploratores de longe multitudinem profecutos in faciem aggressi, quosdam occidunt, unum autem vulneratum captum avehunt, cæteri vix fuga lapsi multitudinidini tubis ut caveant significant. At illi campos & planiciem quam citissime poterant obvientes, aciemque prout copia esset alacriter instruentes, vehiculis & cæteris impedimentis circumpositis noctem vigilis partiuntur, suisque per herbas vino & somno taciti indulgent. Mane autem primo villas proximas incurrentes, si quid fugientes reliquerint, investigant & rapiunt, cunctaque quæ prætereunt ædificia exurunt. At Engilbertus hostium invasionis primicerius, castellum repetere cæteris dimissis, cum paucis æque audacibus monasterium vitabundus inambulat; si aliqui ad insidias relictis sint explorat; Heribaldi fratris favitatem, bene quidem nati, miserans si vel corpus eius ad sepelendum inventiant sollicitè investigant. Illo quidem nusquam reperto (nam cacumen proximi montis vix à Clerico persuasus cum ipso occupans inter arbuta & fruticula latuit) miserabatur adhuc, si tantæ simplicitatis mancipium hostes quidem secum abegerint. Miratus etiam vini vasa ab hostium nimium bibulis virata, gratias Deo egit. Matutinas deinde laudes cursum de S. Cruce, prout silentissime poterant persolventes ianuas & laquear præustum mirantur, locoque celerissime abeuntes si VViborada vivat ad clausulam eius silentio sciscitantur, compertoque quod passa sit tardare non ausi montem proximum superant, castellumque per avia nota celeres tandem revivunt timentes, ut sit, ne aut in insidiis relictis aut ad alia circumquaque spolia sparsi locos in locum secuti superveniant: parati tamen, quoniam res eis pro anima erat, aut fortiter emori aut manibus quidem viriliter defendi. Et Clericus Heribaldo assumptus (castellum enim de monte conspexerant) matutini adveniunt: Sed custodes de longe illos & adhuc in tenebris prospicientes exploratores putant, s. fociis clamabant. At illi agiliter erumpentes, Heribaldo agnito, de Clerico primo hæsitant, in munitionem tamen eum recipiunt, & omnem tragediam eius audientes hospitaliter tum pro Christo led & pro captivo suo, cuius linguam noverat, tractant curando: tandemque per illos duos omnes insolentias hostium didicerant mores. Vngar baptizatus uxorem duxit, filios genuit, deinde quoniam reverti eos in interdum solere didicerant, arbores silvæ iterato contra castelli aditum latius succidunt, fossaque altius fodiunt, puteum ubi scirpus ante crescere solebat altissime fodientes certe aquam purissimam inveniunt, vinumque quod Heribaldo Vngri indulserant lungenis & quibuscunque possent vasculis clandestini die noctu curaces reportant, sicque degentes Dominum assidui invocant.

De S. VViborada autem, quia* liber per se est eius amplius, non loquemur, præter quod* *Ab* in sanctam eam levari iam bis nostris temporibus per duos Papas decretum est, sub Notper- *Hartmann* to tandem impletum. De S. Vodalrico autem, qualiter nobiscum egerit, dicta patrum quæ *no scrip-* dam audivimus, quæ quidem in vita eius vel tertio iam scripta non invenimus. De nobili- *tus, cuius* bus enim ille ut & ab aliis iam dictum est, natus apud nostrates educatus est & doctus. Hic *meminit* viam, qua in cælos volavit, subvolare didicit: hic virtutibus, quas nunc operatur, præludium *Conradus* fecit. SS. enim nostrorum Galli & Ochmari, quos puerulus patres elegit, se Monachis iun- *infra c. 3.* gens cum sanctis sanctissimus & cum electis ingreditur electissimus. Hartmanni enim iunioris discipulus divina præ omnibus Spiritu Sancto præiatus haurit: in refectorio coram patribus, ubi vel in puncto peccare capitale erat, lector inoffensus creber erat quamvis canonicus, quod tamen illi pro genitorum suorum indultum est gratia: VViborada in inclutam, coævols se licentia data ad ludus parantibus, feriatis diebus furtim visitare assiduis di-

* al. 170-
pbeo. Glos-
fema sapi-
unt in-
clusa.

vinis ab illa interdum verbis & exemplis instructus est paginis. Nam quadam die cum illum ante fenestellam clausula stantem levissimo videret cingulo præcinctum, de suo ei paratum offerens; Castitatis, inquit, fili mi tibi cingulum per hoc lineum meum à Deo accipe, continentiarque *stropheo (id est cingulo virginali) ab hinc deinceps die per Wiburadam tuam re præcinctum memento. Cave autem, me tibi à Domino meo edictum ferente, ne ullis ab hinc colloquiis vanis mulierculis miscearis; & si, ut facillime fit, aliquo carnis igne incensus fueris, loco in quo fueris mutato. *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuvandam me festina*, mox cantaveris. Sin autem sic pacem aliquo alio lapsu tuo verante non habueris, titonem sive candelam ardentem quasi aliud aliquid agas quærens digitum vel leviter adure, eodemque versu dicto securus eris. Sic magistra prædurata discipulum Sanctiss. futurum, ut ipse patribus narrabat, contra ignem igne præduraverat. Multa sunt quæ de doctrina nutricis suæ (sic enim etiam vetulus eam nominare solebat) patribus ille dixerat, quæ quia austerâ huius temporis Sanctis videri possunt & impossibilia ne quid eis suboleat præterimus. De cilicio etiam, quo ipsa utebatur, cuius hodie asperitatem pro reliquiis id habentes horrescimus, pulvillum filio suo, ut & ipsa eum nominabat, in abstinentiæ diebus utendum conneverat: quod interdum in sinu gestans noctibus in le maxillis lapide supposito aptare solebat. Tali ille lecti æterno pro deliciis usque coram ianuis ecclesiæ nocturnorum sonitum aut in sedili aut nuda quidem expectare terra solebat. His & aliis similibus eum à pueritia passuscentem cum & feminarum alloquia & solita sociorum fugitasset ludicra, sanctulum illum derisorie jam abinde cæperunt vocitare. Audivimus etiam de eo, quod quidem pro nihilo ab rig discorde duci soleat, quod cum ei grafium corvulorum quidam iuratus sit, per nescio quam sub capula incuriam sibi metipsum manum transfixerit. Quam cum ille dolore clamans *exeret, diu quæsitus & sæpe peieratus, Vodatrici proditur stilus. Hoc tamen ille & alia de se similia cum tegere nosset, illius meritis fieri præter altioris aliquos ingenii quis credere nollet. Nam figuratis & interdum etiam risum moventibus, non tamen falsis & inanibus, crebro visus est verbis, ut cuidam scholarium elato & glorianter agenti, cum Constantiæ Dæconatu precio empto inter processores nostros progredi parans, stola indutus sibi evangelium eo die nobis lecturo non sine gloria assisteret; Eya, inquit, mi sodes caro, quam decenter tibi clypei fascia infidet. Id ipsum tamen etiam sibi pro reverentia sui, ut nobis Canonicus evangelium legeret, concessum. Nam frater conscriptus tum vocis pilæ ætæ gratiam habebat. Diutius autem quam cæteri coævi sui tum pro Wiburada sua scholis inhæserat. Quas tamen tandem relinquens sui que juris in possessionibus factus Augustæ, ubi Canonicus ab infantia erat, in virtutum exemplis charissimus Gallum suum crebro visitabat, fratres suos conscriptos ter in anno ipse minister paverat. De convivii autem ipsis quamvis multa dicta dulcia patres, qui intererant, narrare soleant, ego miraculum etiam sibi metipsum grande visum in memoriam posteris memorabo. Est non longe à monasterio pons saltus, sic quoque vocatus, super præcipitium arduum ut videre est, situs alteque profundum, inevitabilis quidem Gallum illac petentibus. Ducitur vas vinarium Vodatrici tunc quidem Episcopi boum paribus copiosus longoque tractu minatis per ipsum * pontem illum ad caritatis fratrum, ipso iam in loco manente, convivium. Et ecce horridum dictum, vehiculum illud onustissimum exorbitans cecidit, & paria illa super se convolvit. Clamatur, viciniæ circumquaque ad auxilium conveniunt, undique integra omnia & sana inventientia iumenta prostrata dissiungunt, acuto ingenio & anxio labore, quia alias non poterant ad pontem ipsum item omnia reportant, Kyrie eleison vere cantantes paucaque iumentis quæ percussa erant, argumenta necentes Episcopo bozanarium suum expectanti deferunt & integra omnia & sana ostendunt. Laudes Deo cum fratribus tandem vir Dei publice persolvens exemplo Benedicti & Mauri ipse hoc signum fratrum meritis, ipse autem impossibile illud virtutum eius possibilitati attribuunt. Egerat quidem aliquando in loco sancti Magni etiam diem sibi semper amabilem, reliquasque eius, ut mos nobis est, cappa illa aqualiter indutus vespere diei sancti ipso domum reportabat; & cum infirmus tunc esset, ut sæpe quidem erat, paralyticus quidam adiutorio suorum in viam se ut ipse super eum graderetur prostraverat. At ille homini appropians quasi de obstaculo indignatus, surge, ait, quia & ego pedibus infirmus super te progredi nequeo. At ille tanquam ad increpantis verbum velocissime surgens incolumis abiit, securusque fratres sine ullius adiutorio. S. Magni ecclesiam cum cæteris sanus introiit. Et Episcopus capitis cappæ impositus cum anhelus steriles, & de via lassus audiens sanitatem hominis acriter indicentes in vectus super cancellos tandem innitens, signumque tam manifestum ab se excutens S. Magni virtutem, quam in manibus hanc esse altantibus prædicans asseruit. Neque tamen sic eis, ut hominum ab ipso esse discredere, persuadere quidem illo modo posuit. Hæc de pluribus, quod S. Gallum commanens gessit, tribus viæ eius scriptoribus non præiudicantes scripsit. Neque enim miramur eos cum quibus in seculo versatus est, ea qui cum spiritualibus quia minus sciverant non se scripsisse, sed plura eos quæ de eo concinnantur vulgo & carnis tacuisse, cum infima quædam eius magna fecerint etiam miramur. Neque enim quædam inridenda, ut diximus, non inaniter loqui solebat & facere, ea dici ab eis quæramus: **Abbatii nostro Immoni verecundo homini & talia semper detestanti eum in eadem novi-**

* al. exeret.

* al. mitem.

ter sub terra repertam sibi dari peteret, feminam de mercato, dorso validam, inferri iusserat. Sed & Hettinum Camerarium suum in effuso Lico flumine iam mergi visum, quomodo ad festinum vocavit, fluctusque illum coram pedibus suis in litus eiecerit. Sed & ipsam urbem suam Augustam quidem in Vngtorum invasione sub Hunrico, ut iam diximus, Rege, quomodo meritis suis liberaverit ab ipsis, prius illam, quam ad nos venerint, arcta obsidione cingentibus, nec uno verbo tetigisse miramur. Nam imminente irruptionis illorum iam facili introitu infantulos urbis universos ab uberibus matrum raptos circa se coram altaribus nuda terra iactari iusserat, vagitibusque illorum lacrimas cum eiulatibus miscens infestissimos illos alter Ezechias abegerat hostes. Nam nulla nisi talium precum existente causa effecti illi urbe relicta ad alia dispersi sunt loca. Hugo etiam quidam regii generis homo primarius propter sororem viri Dei virginem sacram incestu agnitam ab ipso, quia saepe inclinatus est, insolenter ei inimicus quadam die carri vehiculo, ut erat infirmitatis suae, occurrit invento. Quem cum milites Episcopi praecessores, uti ei non occurreret, praemonerent: Carrucarium, inquit, illum ab itinere meo nunquam declinabo. Quod ille a dicentibus postaudiens: Carucae, inquit, vehiculo scitote filii mei, ipse plus, quam ego indigus erit. Nec post multum, nocte quadam sanus sopori se tradens, cum evigilasset, lumbos, in quibus peccaverat, acerrime dolens in inferioribus ab illa nocte ita decreverat, ut praeter cutem & ossa gratia nihil haberet. Sicque longaevitatis tempora numquam cogi valens, ut pacem a viro Dei peteret, perduxerat. Ipsa autem sanctimonialis illa sanctorum exemplorum post visa est semina, quippe quam frater novis sententiis, dum vixit, annuatim puniverat. Vngtris autem a se recedentibus, cum Buchowam illos, ubi soror ipsa erat, partesque nostras, ubi Viboradam matrem sciebat, invadere velle comperisset, orasse fertur: Domine mi, seram istam adhuc impunita non mihi dona, ut gladio non pereat: sed & illam gladio semper paratam, ut palmam martyrii mereatur, confortans robora. Cellam quoque Galli tui integram cum famulantibus pie & misericors conserva. Atque ita precibus eius sanctis effectum Deus undique dedit.

At Engilbertus noster circumquaque omnibus igne caelo nocte dieque reluctentibus, exploratores iam emittere non ausus, castellum suum cum suis immanens tuebatur. Raro autem in monasterium magis animo fidentibus, ut missas ibi agerent, missis spiritum inter eorum reditu non vix habere potuit. Multum autem socios roborabat inter timorem & spem Heribaldi & clerici assidua de hostibus relatio. Mirabantur tandem altioris ingenii fratres pium Deum, tam amicam simplicitati, ut eum etiam fatuos & hebetes tueri non pigeat inter medios hostium gladio & contos. Quarentes autem ab Heribaldo inter otia, quomodo sibi met tam numerosi hospites S. Galli placerent: Eya, inquit, quam optime. Nunquam ego, credite mihi, hilariore in claustro nostro homines vidisse me memini. Cibi enim potusque datores sunt largissimi. Quod enim ego ante cellarium nostrum tenacissimum vix rogare poteram, ut vel semel sitientem me potaret, ipsi mihi affluenter roganti dabant & clericus: Si bibere, inquit, nolles, a lapis cogebant. Non nego, ait: id enim unum valde displicebat, quod tam in disciplina quidem erat. In veritate dico vobis, nunquam in claustro Sancti Galli tam indisciplinatos vidi: neque plus in ecclesia & in claustro, quam si foris in prato essent ferales illi, inquit, egerant. Nam cum eis semel manu signum darem, ut Dei ipsius memores vel in ecclesia silentius agerent, grandes mihi in collo infregerant istus, atque illico, quod in me peccaverant, vino ablato, quod nemo quidem vestrum faceret, emendabant. Taliter imperterriti illi Deum semper invocantes mileriis se pascebant, dum otia haberent. Fama vero volante, ut fit, reversos hostes iterum in cenobio versari, emitti se fatuos, ut ad caros suos venire, enixe rogabat. Sicque per aliquot dies ipsi & Vasserburgenses in navibus tamen septius agentes, quae hostes nullas habebant, finem hosticae tempestatis expectabant. Audiunt tandem Constantiae foris muros cremata, intus armis defensa, Augia quoque navibus subductis armatis multis in circuitu fulgida hostes saevos eis citraque Renum omnia igne caedibusque pervadentes transisse. Ausi tandem monasterium securi intrare oratoria purgant, officinas periscopant, Episcopo Noringo tunc accito qua benedicta cuncta spargi rogantes vim Daemonum omnem eliminant, atque sic Engilbertus armis relictis militiae caelesti seques suosque iterum assuefaciens in utrisque frugi hominem se exhibuit. Oves enim dispersas velut humeris reportans ad gregem regulae eas redocuit tenorem, pabula, quae eis cara tunc quidem omnibus erant, omni industria undiquaque corradere sollicita curavit solertia. Neque enim erat emere omnibus profligatis, neque spes verni fructus, hostibus arare ventantibus. Sic ille octo post hanc tempestatem annis loci sui provisor decessoris sui scilicet Hartmanni disciplinam deintus tenuit, protervam de foris fervorum naturam frangens emendavit, tandemque infirmans fatigatus corporis malis Thietoni venerando Abbate electo a fratribus regimen suum Regi supplicans reliquit: ipse autem loca Abbatum, quae diximus, non diu superveniens tenuit. De Vngtorum quoque infortunis tragediarum nostrae non piget ascribere. Erat ea tempestate in pago, quem Fricovve dicunt, Hirminger quidam vir non adeo praepotens, sed manu & animo validus, filiorumque Machabzorum sex, sicut Mathathias quondam, pater fortissimus. Ille enim turmam illam, quae scis Renum nos quoque, a sociis, qui ultra Renum erant disiuncta: invaserat, ita circumvenerat. Enimvero

cum Sechingensem S. Crucis locum illi invasuri in arto Reni pontem parantes inspectui locis confederent, seque invicem super flumen allocuti securius iam agerent, iste istos cum filiis, copiis pro tempore undecunque corrasis, intempesta noctis somno vinoque sepultos tribus partibus impetu facto improvilos invaserat, & Pene omnes, præter qui Renum fuga transnataverant, aut occiderat aut merferat. Nam & villani quidam prædocti * ollis prunas in proximo monte paratas habentes tumultu audito faces accensas levabant, & ut discretionem sociorum & hostium nossent, quasi perlustrium fecerant. Spectabant sociorum intentionem transfuminales hostes oisiosi, iraque armati accurrunt ad profluentis litus rabiidi missilia furori satisfaciunt plurima iaciunt, caninoque ululatu voces horridas miscunt. At Irminger cum suis spolia in facie hostium collecta basilicæ triumphans intulit, & per omnes circumquaque munitiones dispersit, & quia naves præter eius urbis defensionem subductas nullas in Reni vicinis sciverat, suadebat urbanis, navibus ipsis pontibus junctis armatas legiones transponere, se duce, qui illorum mores in armis jam nosset quantocius confingere. Dum hæc sataguntur, navibus Vngri de Schwartzyvalde multis paratis in Alsatiam ipsi priores suas legiones transponunt, & a Luitfrido quodam terræ illius potentissimo bello suscepti plurimo damno sui tandem crudam victoriam sunt adepti. Senserant jam mitius sibi agendum inter Teutones, & in terra illorum minus fore tardandum, Alsatia tandem qua ierant vastata & cremata, Hochfeldi montem * Iuræque silvam festinanter transientes Velsoncium veniunt.

* Al. Iuræ que.
* Al. viri q.

Erat tunc Burgundionum Rex Conradus adolescens floridus, S. Adelheidæ Imperatricis quidam frater. Venerant quondam Saraceni navibus in Burgundiam, bello que omnia disturbantes tandem victum in valle Fraxnith angustiis tutissimo invito, qui tunc erat, Rege confederant, paceque petita uxore filias gentis ducunt, vallem maximæ ubertatis parvis Regi reditibus datis incolunt. Ad quorum Duce[m] Conradus nobili astutia usus Legatos dirigit his verbis: Ecce Vngri, fillones illi fugitivi nunciis me fatigant, ut sibi pace mea vos quidem à tantæ ubertatis terra armis expellere liceat: sed vos, si viri estis, obviam illis me juvante quantocius pergite. Enimvero si vos eos in faciem invaditis, ego eos à latere involabo, sicque illos, ut confido, profligato, exterminabimus. Misit autem & ad Vngros, qui dicerent: Quare viri fortissimi mecum armis agere vultis? Expedi enim utrisque nostrum magis, ut pacifici simus. Venite ergo mecum & hostes meos illos eradamus de terra uberrima, vosque ibi confidite: sed & insuper provinciam maximam terræ illi, si mecum in fide senseritis, libens vobis tribuam. Conserant utrimque legationi regis, erumpunt Saraceni à valle Fraxnith confertissimi die & loco conditis, occurrere parant Vngri. Rex suis undecunque collectis aciem ordinat specie velut his & his futuris subsidiis: quam acute, inquit, incidant lanceæ & gladii hodie ostēdite focii mei fortissimi, tã divet forû Dæmonû utra pars vicerit nemini sit curæ. Victores esse qui cœperint tribus vos partibus insilite, parvis (id est, clipeis) reiectis ferro utimini, nullo discrimine trucidetur Saracenus & Vngar, neminis illorum misereri certum est, quia mei quidem ipsorum miseret nemo. Configunt tandem in conspectu Regis in acie prospectantis electissimi Saracenæ milites & filii, neutris cedentibus trucidantur utrimque ut victimæ. Tandemque Rex animose pugnantis veritus ne utra pars ad ultimam aufugeret, signo dato gradatim velut subsidians supervenit, & undique ad hos & ad illos prosterne[n]dos turmatim omnes circumdedit, fugæque locum non habentes quos non occidit captos Arelato vendidit: ipse vero paucis amissis Deo & S. Mauritio, in cuius ense & lancea ita pugnabat, laudibus triumphabat, & ut ad nos redeamus.

Glossa
sapiunt
inclusa.

CAPUT VI.

De Thietone Abbate S. Galli.

Thieto tandem fratribus ad prospera & adversa & æquanimiter ferenda in prædictis tempestatibus accerrimæ præduratis, & ad spiritalia ab Engilberto reformatis, initio gubernaculi sui facile præfuit: sed infortuniis maxime dolendis in processu temporum suorum profecutus lacrimandæ tragædiæ materiam posteris reliquit. Nam monasterium sub illo crematum est ita. Letania maior Dominicæ incidit: fratribus cruces alias sequentibus officinæ loci, ut moris est, non sunt benedictæ, & abinde morem patres statuunt, ut quocunque loci cruces sequamur Presbiter diei, si Dominica sit, claustrum circumvis benedicat. Erant disciplinæ loci, ut semper, & tunc severè non modo in claustris, sed & in scholis exterius. Unde etiam præter Clericos, qui apud nos sæpe nutriti sunt, clarissimos ecclesiis variis multotiens dedimus & Episcopos. Erat tragœdiam (id est, luctuosam relationem) quam pictus sum, consolet, vidi egomet ipse Conrado Imperatore Ingilnheim Pasca agente S. Galli Monacho scholas Magontia curante officium, ut solitum est, in medio chori crebro Coronati inspectu agere. Cumque manum ille ad modulos sequentiæ pingendos rite levasset, tres Episcopi, hominis quondam discipuli, Imperatore in throno proximi: Ibimus, aiunt, Domine, & Magistrum in eo, quod ipse nos docuit, iuvabimus. Illo hoc gratum fore dicente

Glossa
vis sunt
inclusa.

desceat

descendentes sociantur S. Galli Monacho inclinantes inclinato, opus Dei quod docuit reverenter cum eo perficiunt. Flebat homo cum gaudio gratias referens S. Gallo. Post n.issas peractas vix ille coactus pedes Imperii, ut moris est, petere auri uncias in eis positas sustulit. At Imperatricem autem ridente Imp. ratore per vim tractus & ibi aurum eius sumpit è pedibus. Mathilda quoque soror eius anulum illi in digitum vellet nolle inseruit. Hæc * ego nequaquam aurum inflationi satagens dixerim, sed ut honorem doctrinæ & disciplinæ loci nostri præmemorans damna, quæ à scholaribus pro * disciplinis pertulimus, quamvis impportabilia fuerint, portabilius audiantur. Erat, ut diximus, dies S. Marco solemnis, & ut solent scholasticæ diebus festis, ut cras vapulent, sæpe mereri, veniam per recatores vel inducias, ut verius scribam, secunda feria habuerant. At tertia feria exactoribus, quos circatores vocamus, culpas eorum Magistro rememorantibus omnes exuere iubentur. Mittitur unus vapulandum in superiora domus pro virgis ibi repositis deferendis. At ille, ut se & socios liberaret, titionem de fornacula quadam citissime rapiens aridis lignis tecto proximis infixit, & quantum ocellerat conflavit. At exactoribus, illi cor tardaret inclamantibus domum ardere vociferans reclamavit. Sicque regulis aridis Aquilone quoque flante incendia rapientibus domus tota flammis colluxit. Revestiti dicto citius omnes Magistro spectro prostrant, tecta conscendunt, regulas disiectas cum igne Aquilo rapuit, & in turris cuiusdam culmina ecclesiæ S. Galli proximæ volantes portavit. Erat turris ipsa ab Hartmoto quondam ad hoc ipsum ignis discrimen tribus muri obvoluta tegminibus, ut thesaurus ecclesiæ, si casu locus ardescat, in hanc per cryptam pervium illac usum habentem raptim portetur. Hæc vero regulis ligneis super lapideas tecta ignem, ut diximus, rapuit apudæque SS. Virginum imminens eam, ut adhuc videre est, mordacis igne cremavit. Mira, ut à senibus, qui tunc juvenes aderant, audivimus, mora erat incendii, priusquam superius tectum ignesceret. Campanas enim omnes depositas cum universo ecclesiæ suppellectili evehunt, cancellos contractos circum & super aram Sancti Galli convolvunt, ne ossa eius quidem igne solverentur. S. Othmari tandem corpus exportant, cunctaque quæ exportant in domiciliis turris Abbatis, quæ incendium vix evaserant, sub custodibus locant. In talibus miseriis & infortuniis Thiero spectator anxius circumcurabat. Incendio postea finito cineres parietibus ecclesiæ proximi caute collecti in profluente purgantur. Hartmotique aurea talenta guttatim micantia eruuntur: varietas hominum de vicinis, ut sit concurrentium multa fraudibus saufferunt. Enimvero, ut aiebant, nec ipsi custodes rerum fidem tenebant, libri multo rapiuntur, tum cætera. Post talia ambustorum infortunia fratribus nec tecta nec vitæ alia per spatia aliqua temporum habentibus fit occasio temptationibus. Per montes enim & valles proximæque villas quæquæ poterant fratres, dum loca manendi quærere non erat inhiberi, tum veræ tum falsæ, ut sit, oriuntur infamæ. Thiero enim, ut necessitas erat, tum per se tum per nuncios de fratribus idoneos, si quos compari sperabat, miseriis loci consilere rogabat. Relicti sunt circa ambusta & cineres Galli senes cum iunioribus non aded ad imperia parentibus: conveniunt, qui & quando volunt, ad tuguria in ambustis ad hoc ipsam contexta: fiunt disciplinæ per concordem, reselluntur per discordes. Quidam enim discipuli, as detreçantium, in quibus in tali tempestate & spes utique esset, excusso iugo recalcitrant, in quibus erat Victor quidam Retianus, doctus præ cæteris, sed juvenis insolens & rursus obediens.

CAPUT VII.

De Cralone Abbate.

ERAT tunc Cralo, Abbatis quidem frater, Decanus, homo antiquæ disciplinæ & severitatis, & (ut aiebant) interdum pernitentiæ & rigidus in ultionibus. Fit Victor reus, invehitur Cralo in hominem severius. Victor autem rebelio factus inter convicia illum insolite parans alapam minatur. At ille pertinacem devitans equo ascenso fratri foras agenti turbam nunciat. At Anno frater, & ipse quidem homo mitissimus, Victori & propter generis & propter ingenii nobilitatem semper amicus in gratiam eum reducere frustra parat. Nam Abbatem animosum supervenire Victor audiens loco cessit. At Thiero ætate iam grave scens laborumque pertæsus veritatis etiam ne iuventutis soluta licentia insolereset, ecclesiæ & claustrum vicinorum juvamine rectis, quosque fratrum voluit, ut Cralonem Abbatem post se eligerent, sollicitavit, idque Victore avulso proclivius effecit. Ottōnem adiit, germanum ipse pro se Abbatem fecit iussum quidem, ut si Victor ad se supplex venerit suscipiatur. Nam propinquorum eius quidam per Regem, quæ vellet, effecerant, quibus ille verus & epistolas, quibus se Imperio innotescerent, conquestivas dabat. Rediit Cralo domum, quo festivo suscepto Thieto caminatum quandam * veterem, Seniore angulam vocatam, introiit: loca: quæ Abbatibus supra diximus, dicata in finem vitæ retinuit. Tandem Victor cum propinquis suis viris potentibus venit, supplex, ut iussum est, recipitur, ipsi tamen propinqui hominis, ut ei Abbatiam Fabatienlem traderet, præcia & prædia Cralohi porrigenes fructu

strati sunt iratique recedunt minati, si unquam copia fuerit, ultionem. Compulsi tandem Cralo fratres erogari post arsuram solitos claustrum stabiles vivere, silere & loqui pro tempore, regulam cottidie audire & facere, licentias interdum, quæ etiam irregulares essent, tanquam novitiis dare, arcum tendere & laxare. Tandem vero & acrius, quoniam sic homo erat, in aliquibus commissa punire. Vnde etiam, ut fit, odio paruit, cuius scintillas quaquà potuit Victor inflammavit, * præter quod & ipsi in scholis, quas eicommiserat, plura incommodasset, severius inconsulto eo cum pueris agendo. Sed & prima utrisque discordia *manet alta mente reposita*. Surgit tamen in Abbatem pluralis querela tum à familia tum à fratribus iugum eius propter insolentiam detestantibus. Nam & Enselinum quendam Victoris patrum Fabariensium præpositum ad se accitum, cum reum fecisset verberatum, deposuit: qui tamen, cum esset astute acutus, ultioni se, quam loco suo dicere habebimus, nepote acuate præparavit.

* al. pro-
pter.

CAPUT VIII.

De Annone Abbate & eodem Cralone.

ERAT his temporibus tempestas illa pluribus nota inter Ottonem quidem & Luitolfum patrem & filium. Sed Luitolfus per Svevos secum tum sentientes Italiam petens locum S. Galli minax Abbati propter insolentiam querelas adiit. Cralo autem adventu eius auditò clam assumpto Waningo fratre & paucis servitoribus ad Ottonem in Franciam profugus venit. Paraturus vero sanctuarii ille, quas secum in considerate carissimas sumpserat, furto amissit. Cum autem & ipse Rex de eo non bene sentiret, pro fide tamen, qua fugiens venit, S. Vodalrico condiscipulo quondam suo, qui tunc Aulæ aderat, pro eo loquente cum gratia receptus est. Et cum de privato Regis interea patenti iuberetur, magnam cum suis penuriam pertulit, propinquis Enselini & Victoris mensæ regis & viciniorum iconomis (procuratoribus) qui ei & in hoc & in aliis quaquà poterant gravi incommodo erant. Luitolfus igitur monasterio biduum immoratus electione fratrum Cralonei detestantium, Annorem quidem fratrem eius Abbatem eis posuit, pluraque gratiæ & dilectionis signa ostendens fausta (id est felicia) sibi clamantium vocibus profectus recessit. Anno vero homo dignissimus, si digne esset electus, frugi Abbatis egerat opera, & virtutes apud Deum & homines. Et anno regiminis sui uno & fere dimidio, quibus adauxerat inter plura, quæ passim accelerans effecerat, opera vallos urbis, sicut per secula videre est, miro conatu effoderat, muros ipsos cum turribus tredecim fundans supra terram ultra genu altos obiens reliquit. At Cralo cum Rege duos fere annos exul ducens ab iconomis, quos diximus, frequenter turbatus infortunia multa perpressus est. Venit interea & Enselinus in aulam, quam diximus, cœpitque cum propinquis suis iconomis & aliis, quos plurimo, ut aiebant, aut obtraxerat, amicis, ubi ociose versari, vitabundus tamen de Cralo se videret sollicitè agere, versibus etiam Regi se per amicos conqueri. Nam & ipse utique, velut apud S. Gallum educatus, admodum erat litteratus. Et cum elegos (id est, versus miserabiles) eius Rex legisset, flosculis verborum delectatus querelis compassus est. Tandem vero aliquandiu bene celatus casu Cralonem incurrit. Cui ille: Væ tibi Enseline, ait: quid tibi hic negotii per coronam meam istam, inquit, malo tuo venisti. Contra ille, quod risum multis moverat, Retianus & minus Teutonius, *Cottisferro*, respondit, id est, *Deus adiuvat Domine*: locoque quantocius cedens, minas ipsas in lacrimabiles elegos transtulit, & Regi eos ipse ostendit. Quibus ille delectatus hominemque intuitus osculari se iubet, & gratiandum pro versibus si ambo viverent pollicitus: Cum Abbate tuo te, inquit, quem iam domum regressi pace reddita volo, ubi primum copia fuerit, pacificabo, & si quid reitæ cum ipso moliri poterò, libens agam. Nam Luitolfus in Italia mortuus erat. Sed & Anno laudandum suis obierat.

Videtur à
glossatore
irrepsisse.

Ex glosse-
mate sunt
inclusa.

Glossema.

CAPUT IX.

De Cralone restituto Abbate.

MANE sequente Cralo in alloquium Regis vocatus assedit, sed & Hartperro Curiensi Episcopo affidente, Rex ait: Quoniam quidem, Abba mihi, ad caulas redite paras, ovem tibi quandam, non tamen perditam in huneris pono reportandam. Enimvero non dubito, quin noveris quem dico. Cum autem ille aliquandiu sederet, ovemque tandem recipere nollet, motus est Rex. Sed Episcopus ita est quasi pro nobis locutus: Vide Rex animum subditis non ferendum, qui & tibi post gratiam clementer exhibitam resultare non metuit, & acute subiunxit: Neque enim si iusticiam, mi Rex, ipse mihi feceris, eius est ovis illa, quoniam meæ sedis semper erat illa Abbatia, quousque Salomonis Episcopi technis inde est subducta. At iconomi astantes, in fide, inquit, qua tibi Rex iuravimus, ne minis est iustus Fabariensis Abbatia, quam fiscaliter tua. Quibus dicti Aulici omnes attestando assultant. Rex vero

vero in ira confurgens confessum diremit. Cralo autem in veniam frustra cecidit, vehementer frustratus gratia Domini. Saurem Vodalicum audiens supervenientem, nocte in occursum eius qui ei infortunia sua panderet misit, ita mandans: Adiutor in opportunitatibus accelera quantocius, quia famulus ego tuus sum in tribulatione. At Aulici adventum Sancti ut praevenirent Regem mane primo ut conventu edicto de abbacia decerneret rogant, timentes quia Ottoni intimus erat sancti hominis praesentiam. Capita autem conventus ut abbaciam fisco regio attestando addicerent praestruunt, aurum Enzelini, quod plurimum ut dixi attulerat, obarando eis dilapidantes. Rege autem assidente, pari confessus testimonio, fisco eius addicitur abbacia, quam ipse illico Enzelino ferula tradidit. Venit tandem Episcopus sanctus nihil contradicere valens Sancti Galli damnis optimumque ducens si vel in gratiam reducere posset. Quod tandem tamen consiliorum artificio sollicitate perfecit, Rege quidem ante datam gratiam iurans, nisi quod sibi met in tempestate bellica fidei specie advenit, tam immitis animi Abbas jam non foret; commissusque ipsi DEI viro redeunti, ut eum in sedem suam autorabiliter reponeret, fratres quoque quibus in visus erat reconciliaret, Cralo cum illo domum reverteretur. Sed in monasterio in adventu illorum acerba fuit confusio. Ad recipiendum enim Episcopum cum evangelio, etiamsi frater conscriptus non fuerit, æquam esse ut pariter occurrant omnes concordant. Sed non sic quidem in visam Craloni quidem insolentiam. Suscipitur Episcopus, Victor evangelium obrulit ipsi, quod ubi ille osculatur, victor revertitur. At Episcopus currax post illum veniens a capillo hominem capens regyavit. At ipse evangelium in Episcopum rejiciens, furibundus abcessit. Sed ipse codice suscepto Abbati porrigit, quem Abbas osculatum suscipiens per se ipsum usque ad altare gestavit. Victor autem (sonoræ enim vocis erat) responsorium *Deus qui sedes levat*: quod fratres cæteri, quoniam ipse inter eos magni momenti erat, lugubriter percantantes claustrum spretis illis introeunt, & totum illud super se quidam claudentes partim de nocte partim palam recussuri oportunitatem expectant. Erat autem, ut a patribus qui intererant audivimus, inter primam & tertiam confusio ista. Venit Episcopus cum suis & Abbatibus militibus ad ostium ecclesie, quod claustrum est introitus, pulsans vero nominatim condiscipulorum quondam postulat alloquium, hominum qui quaque opus foret singulares loci sui columnæ quidem essent. Inter quos erant, de quibus loco suo, DEO dante, dicturi sumus magnali, Eggehardus post doctrinas Decanus: Notkerus, quem pro severitate disciplinarum Piperisgranum cognominabant, doctor, pictor, medicus: Geraldus ab adolescentia usque senilem vitæ finem semper scholarum Magister: Burkhardus post Abbas, præter singulares scientiæ & virtutum dotes, nobilitate, qua & cæteri pollebant, regalis. Hi quatuor prælecti a fratribus januæ ecclesie claustrum appropiant, & Episcopum, si ad se intrare teneretur, Amalungum ut secum solum fumeret rogant. Erat autem hic Ekkehardi frater laicus admodum litteratus, orator in consiliis facundissimus, consilio magnus, religione Monachus: qui & dulcis ad omnia erat & iocundus, in quodcumque rem, ut aiebant, vertere vellet potentissimus. Huic soli, ut audivimus, laico ab illius memoria Capituli domum intrare permissum est. Operæ pretium erit dicere, si memor sim quæ a diversis diversa audivi, quantos utique Dei spiritus die illa tenuerit, quæ ratio, & confessionis fratrum humilitas. Reos se quidem esse, quod Dominum insolentem minus perpeti possint, & quod is, quem liberi patrem elegerint, pro liberis servos fecerit, æquanimis non tolerarit: Evangelicæ patientiæ esse usque ad mortem obedire, sed hoc si in persecutione tyrannus infestet, carnifex lænet: se quidem in pace ecclesie patrem qui filios diligere non odire, pastorem qui oves tondere non glutire libeat, privilegiū iure elegisse: illum vero, lupum veniente, noctu nemini ovium dantem fugisse, selapis reliquisse, insuper thesauros ecclesie clam a se raptos perdidisse: tandemque postquam abbaciam Sancti Gallo honoram incaute sui amisit, quasi re bene gesta super nos tanquam pastor & pater (aiunt) venit, quibus utique nec amicus est, post & quando nos defector aufugit, neque per litteras neque per nuncium unquam uno verbo consolatus est. Et Waldo Decanus; Sed o sancte DEI frater tanto tempore per te nobis desertorem ipsum imperii iussu iterum imponendum audivimus, tibi Episcopo & fratri & honorem debitum impendere non dubitavimus, sed illi non ita. Tu quoque insolentia, qua volebas, usus es in fratrem nostrum & tuum. Scias autem nobis animo firmissime sedisse redaperto claustrum, quod quidam inconsultius clausserant, quoniam quidam nostrum est * nemini resistere, in-
troitum non verare: domicilium autem, quod per Sancti Gallum nidus noster est, usque ad
querelas Regi dirigendas, quoquomodo illum patiamur, etiamsi alapa s incusserit, velle so-
vere. Quorundam autem animos, qui eum fugere, & ut ipsi aiebant, tyranno cedere cogita-
bant, ægre sedavimus, & quicquid Deus de nobis fieri pro peccatis permiserit, nobiscum pa-
ti persuasimus. Postquam sic per Waltonem Decanum hominem præter dotes generis & vir-
tutū, verbo potentem omnium assensu peroratum est, Episcopus lacrimatur. Et Amalung. No-
bis duob. (inquit) qui ad tantæ molis causam introducti sumus nun non est stendum, sed
solatiis si quæ possumus & consiliis, in articulo hoc commodis, sancte pater, agendum. Opti-
mum videri in aurem dixit, ut ipsum primam fratris, in quem manum misit, animū nec non &

omnium fratrum quantum posset leniret, ne tristitiam hanc super tristitiam habentes minus parerent consiliis. Surgens vero Episcopus, veniam quidem ab omnibus sibi assurgentibus petens, Victori per se prosternitur: à quo sublevatus pacem, Decano monente, viro sanctus obtulit & recepit. Purpuram vero magni pretij, quam ipse protinus Sancto Gallo dedit, fratri laeso postea tradidit. Consilio tum breviter habito, concordiae cedere omnibus persuasis, Victor tantum solus condiciones quasdam cum Abbate agendas instrepit: cui animo saniores resultant, introductoque in claustrum Abbate Episcopus cum Amalungo in partem illum sumentes tragediam fratrum pandunt, qualemq, se inter eos veniens exhibeat praemonent. Enimvero nisi rigori solito verbis & gestu, prout tempus tunc erat, aliquantulum cederet, novissima peiora prioribus futura praesagiunt. At ille, quae cuoque duo illi suadeant, tamen ne Abbatis nomen in se vilesceret videant, facere spondet. Et Episcopus: sunt, inquit, inter ipsos viri, ut nosti, quibus hoc regnum majoris consilij non habet, Regi ipsi noti & grati, quibus te placet primitus pacificari, & eorum consultorem aggredi. Bene, ait, sanctissime monuisti, id ambo ut agenda agaris postulo. Ingressitur tunc solus persuasor fratrum Episcopus, quibus lenitis cum Decanum assumere regrediens vellet, sine capite se inveniri nolle ceteri inquam: quatuor autem illos, quos diximus, cum illo progredi sanxerunt. Quibus ille in aurem consulto quaedam locutus cum ipsis egreditur, Abbatem, du x talib, aggressurus commilitonibus & subridens dixit: Prima coniunctio acerrima est. Amalung, autem, ubi germanum vidit, cum illis, surgens occurrit, viris, & silentio: Benedictionem ab illo, ait, non adhuc petatis, sed patientes estote, & confirmate corda, & taciti utque dum quid sentiat ab ipso, audiat consistite. Sicut silva, inquit, personas, sic echo resultat. Appropiantibus vero Abbas assurgens *Benedicite* protulit. Quibus tacitis Amalung: Quantum mihi, inquit, de regula innotuit, minores à maiore benedictionem habent pro tempore petere. Et Episcopus: Magna, inquit, donata tibi frater offerimus. Et ille: Vitam mihi, inquit, ut ego ipsis offerat. Dominus donet. Factum est utrimque silentium, parantur alloquia: quae Amalung, ne forte commotionem parerent pertimescens: Eya, inquit, consilium meum faceffere (*id est capere*) utrimque dignamini. De simularibus rogo nullum iam verbum hinc inde loquamini, sed in pace Domini omni fastu deposito utrimque veniam petentes osculemini. Placuit Episcopo & utrimque consilium, in venias & in oscula ruendo. Post pauca paucis verba utrimque semet anticipantes* confidunt inanimis: conferuntur consilia, qualiter eorum corpus capiti & caput corpori restituatur. Stat consilium patrem filiis oblatum in Sancto Benedicti, cuius imago appicta sedebat, ponere solium. Inducitur manu Episcopi, locatusque parumper residet: tandemque insurgens lacrimando in veniam corruit, sed & Episcopo secum ruente, fratres omnes contra ruebant. Erat facies tenus videre, Spiritum Sanctum opus suum ibimet agere. Osculatis singulis unanimis in domos solidatur. Amalungus vero homo iocunditatis gratia vox dulcedinis sequentiam *Laus sit ò fidelis Deus* gratulanter incipiens, Episcopo & Abbate cunctisque iuvantibus consummavit. Agitur dies in læticia, longos rancores caritas fregit.

Glossema.

* *al. confidunt.*

*Ex Virgil.
1. Aeneid.
de Choro-
bo.*

Non tulit hanc speiem furiat o pectore Victor.
Abbatem quippe in sede sua cum vidisset, turbidus exiit, & quasi loco cessurus capituli domo exivit. Quem tamen Episcopus prout potuit revocatum delinivit, & in Abbatis gratiam reductum ad tempus compescuit: quod tamen post abcessum eius minus quidem profuit. Egreditur post aliquot dies loco Episcopus ad suos irurus, Victoremque, ut putabat, in gratia stabilitum reliquerat. Accidit autem tempore labente, ut ad amicos foras eundi à Decano licentiam Victor peteret, reverà Enzelinum modernum Fabariz Abbatem, ut Craloni damnis insultaret, vel etiam cum illo penitus persisteret, petiturus. Insinuat ut Abbati de foris tunc agenti, Victorem quidem abcessum non parvis impensis se celato parare Mittit ille secretius ad militem suum quendam viae eius contiguam, ut eum custodiret, claustroque luo invitum reduceret. Nemo enim de familia Galli tanti generis viro vim inferre auderet. Custoditus invaditur, ut redeat primo rogatur, tandem cum nollet hastatum impulsibus compellitur. At ille robur quoddam è proximo rapiens militem ipsum capite incutiens equo cadere fecit seminecem. Eo autem cadente omnes pariter sui, Victorem invadentes equo dejiciunt oculosque illi pro dolor furibundi eruunt. Miles autem ille, cum reco cillatus illo iam cœcato ad se rediret, multum doluit, quoniam sibi met deinceps domo propria exulandum non dubitavit. Nam aliquando post hæc elapso tempore amicis viti quibus occiditur: armiger quoque eius, qui facinori intererat, in arbore suspenditur. Deposito per silvam ad proxima armentariorum conobii magalia, cœtus intimatur in cenobio. Fitque in monasterio non conferenda confusio, pene omnibus in Abbatis insolentibus facinus vergentibus. At discipuli hominis pluresque de fratribus celeres ad illum venientes, lucustali orbo inspecto miscent & in cœlum eiulatus. Rê tandem Abbas audita monasterium in tali confusione ingredi distulit, sine armis autem non esse fidelium consilio curavit, quoniam propinquerum creci minas se vas audiverant. Misit tamen nuncium Decano VValroni, uti fratrem illum sellicite curaret. At ille severus etiam & ipse: Alius, inquit, dum ego Decanus sum: curer. Dic ergo illi, quod ante me Decani semper infirmos curabant non iussi: sed talem nunquam, raroque quisquam Abbatum Monachum

dum vitis illa iam mitteret, bene natura in die Felicis in Pincis vindemiata est ipsa. Talis autem luctus de obitu hominis erat, ut Decanus post illum. Immo postque Abbas ipse ad S. Michaelem, ubi liberius eiulare posset corpore eius in fœretro posito secederet ita vociterans Vide Domine

--- & considera quem vindemiaveris ita.

Et his quidem per digressionem dictis ad Cralorem redeamus. Enimvero Ekkehardum hic defunctum ad facta sua insignia mox resuscitabimus. Cralo autem cum indies viribus deficeret, & iam sæpe Victoris amicis milites sui securitatem frustra pro eo porrigerent armis infra forisque commanens custoditur. Tandem vero communi consilio responsa torius Abbatie committit Ekkeharδο. Ipse autem in Herginsovvam exercitii gratia equitans ibi in lectum decidit. Videns autem finem vite adesse, Ekkehardum cum fratribus sanioris consilii evocans disposuit domni & ipse pro se Abbate eligere. Facile omnibus persuasam viam omnium ingressus est, reportatusque cœnobium honorifice sepelitur. At Ekkehardus Otrone apud Anglos cum Adalræge Rege ipsorum socero suo aliquandiu agente, ut in illis viribus Chnutonem Danorum debellarent Regem, habenas Abbatie, sicut sub Abbate vino solebat, usque ad cognitionem Imperii strenue regebat. Accidit autem ut quadam die foras iturus ante portam equo in glacie lapsos tibiam pedemque confringeret, hisque non recedens agulatis postmodum claudicaret. Quia causa electionem suam omnium fratrum concordia in Burkhardum unanimem suum transtulit, de quo supra diximus, e quo etiam adhuc aliam quædam repetere habemus,

CAPUT X.

De Burkharδο Ingenito & parentibus eius.

VODALRICUS quidam Comes de Karoli prolapia Wendilgartam Henrici Regis de Italia neptim uxorem accipiens Adalhardum, qui Gallo Altitetten post tradidit, deest filiam procreavit. Hic nuncio Buochorn, ubi habitavit, accepto Vngros Noricum prædia ei erant, irruere, hostes cum cæteris bello aggressus victus capitur, & in Vngariam captivus asportatur. Qui autem Vngros Aggerenos putant, longa via errant. Wendilgartam vero quasi viro, ut fama erat, occiso vidua ad nuptias petita nutu Dei nubere noluit, sed solomone rogato ad Sanct. Gallum concessit, ubi sibi iuxta Wiboradam caminata constituta de suo vixit, fratribus & pauperibus pro anima viri quasi defuncti multa largitur. Dulcissima autem cum esset avida & novitatum semper appetens, uti delicate nutrita & his assuetis increpata est à Wiborada, quoniam non esset signum pudicitie in scemina appetere vacuabamina. Quadam autem die ante clausulam virginis cum sedisset ad colloquia, poma sibi duri ad vescendum, si dulcia ibi haberet, petiverat. Quibus pauperes utuntur, illa, ait, habet pulcherrima, proferensque mala de silva acidissima inhiant & de manibus ei rapientibus querat. At illa vix unum dimidium ore & oculis contractis vorans, cætera proiciens austeras, ait, austera sunt & mala tua. Et cum esset litterata: Si omnia, inquit, mala factor talia gustasset, numquam Eva malum gustasset. Bene, ait illa, Evam memorasti: enimvero quomodo & sic deliciarum avida erat, ideo in eadem unius mali peccaverat. Abscessit scemina nobilitate rubore perfusa per virginem humilitatis, vique posthæc sibi met inferens dulciamina ostentantia ligurrire (id est summatim gustare) abstinuit, tantaque monitrice in brevi adeo excreta, ut sacrum velamen, quod ante a derectavit, à iam dicto Episcopo imponi sibi synodo facte interrogaverit. Quo facto, laicali in tantum exuta est animo, ut virtutis us cum inclusis austeris. Quæ post Ráchildam, quæ passim in corpore & mammillis ulcerosa cottidie emori visa est, includi optaverit. Et quia * fere & ipsam quidem martyrem (scilicet Ráchildam) incidimus, hanc ei erat cum magistra (scilicet Wiborada) semel cerebrum dispergendum obtulisse, quæ XXI. post illam annis testa saniam cum S. Iob inclusam rasisse. Cum tamen interea ieiunare & orare cogitare enim dolores dabant & eleemosynas dare non tæderet, ut de illa * Ekkehart, qui præ, consobrinus eius cecinit:

Ex glossa
mat.

* 2. mss.
vere.

Inclusa
& glossato-
ris sunt.

* Senior
Decanus

*Hanc Sardinianam leff, cum Iob saniam sibi rasisit:
ieiunans flevit, tormentum dolens vigilavit.*

Neque enim vitam vel passionem votivæ martyris lucidius succingere potuit. Ad hunc sepulchrum in repentinis angustiarum motibus, experto credite, multum valet oratio. Venerat quarto anno nunciante anniversarius, ut credebat, viri sui amarus, & Venerabilis Bouchorn adiens dispersit ut solebat, dedit pauperibus. Et ecce Vodalricus caprimulgus tortuoso elapsus tam inter cæteros pannosos, clandestina arte se celans, ut sibi vellemus in clamat. Quem illa quod improbe audaciusque mendicaret increpitans, vestem ei veit indignans dedit. At ille manum dantis cum veste stringens ad se tractans, vellet nollet osculatus est, capillisque prolixis in collum manu reiectis cum etiam flexat opas minitassent. Parcite quæso, ait, tandem alapis, quam multas pertuli, & Vodalicum quæstrum recognoscite. Audita tandem voce Domini milites stupidi, vulgus

quondam noto inter crines recognito, clamose saluta rit, familia gratulans vociferatur. Wen-
digharth autem dum quasi dedecus ab aliquo passa stitida reledisset; Nunc demum (ait) Vo-
dalricum mortuum sentio, cum talem ab aliquo pertuli violentiam. Ille autem cum ei ma-
num de vulnere aliquo quondam notissimo ad allevandum porrigeret signabilem, quasi de
somnia evigilans; Dominus meus, ait, omnium hominum carissimus. Salve (ait) Domine, sal-
ve semper dulcissime. Et inter oscula & amplexus; Induite, inquit, Dominum vestrum, donec
ei lavacrum ad horam accelereris.

Indurus vero; Eamus, inquit, ad ecclesiam, & inter eundem; Quæso, ait, quis capiti tuo
velum illud imposuit? Audito quod in synodo Episcopus, tacitus sibi met; Nec ego te iam,
missus permissio, amplecti (ait) habeo. Laudes à clericis tandem, qui plures ad diem conve-
niant, inchoantur; à plebe persolvuntur: missas pro vivo non pro defuncto in gaudio cele-
brant. Atur lavatum, fama volans ut sic multos adduxit. Convivio diei opipare (id est laute) *Glossema.*
per octo dies multi lætificantur. In proximo fit synodus, repetit uxorem, quam Deo ille sub-
traxerat, ab Episcopo Vodalricus. Velum manu Episcopi ablatum in scriniis ecclesie sy-
nodi decreto servandum locatur, ut si vir eius prior obierit, vidua illud reinduat. Nuptiæ
tandem aguntur à principio, concepit mulier, Gallumque suum & inclusas sanctas viro co-
mitem vorveadiens, si masculum pepererit, Sanct. Gallo Monachum devovit. Abeunt
igitur domum.

At tempore labente appropinquans partu prægnans periclitatur, & ante quatuordecim
tempori vi partus dies emoritur. Infans excisus & aruinæ porci recens erucæ ubi incute scer-
ret involutus, bonæ indolis cum in brevi apparuisset baptizatur & Burkhardus nominatur.
Pater illum tandem nutricis siua adductum Gallo, ut cum matre voverat, super aram ipsius
ponens cum terris in Hæsten & decimis mulrum matrem plorans initiaverat. Educatur
pater in monasterio delicate pulcherrimus. Solebant autem fratres eum cognominare In-
genitum. Et quoniam immature est editus, nec musca illum sine sanguinis eruptione post-
era mordebat, ideoque & virgis in eo magister percebat. Vir quoque factus virtutes sibi in-
genitas, quamvis carne imbecillis fuerit, semper amabat, & animo bene maturo immature
preerat carni. Tali actanto patri virtutes longa consuetudine in naturam iam vertenti Ek-
kehardus honores sibi oblatos omnium assensibus obtulerat. Dirigitur tandem cum fratri-
bus allectis magno Ottoni Magontiam, Chinutone Rege victo Schlesvich revertenti: qui
illum ante notissimum ut eminus aspexit, Accelera, ait, nepotule & osculare: (puillus qui,
dem erat & pulcher facie) stringensque illum sub ehlamyde delicate tractavit. Videns autem
seculam; Estne mortuus, ait, Monachorum suorum ille * cæcator? Defunctus, inquit, Ab-
bas noster est ô Rex: in Deo nunc solo est quid fuerit. Deinde singulos osculatus: quid veli-
tis, ait, vide o: sed quem velitis nescio. Eum ipsum, aiunt, ô Rex quem amplexaris dominum
nostrum Burkhardum, quo dicto procedebant pariter. Surgere iussi; Sed & Pater noster Ek-
kehardus precatore noster orationem vobis, aiunt, mandat & salutem, & promissorū frequen-
tium in hoc uno vos memorem postulat. Vereor, ait ille, ne disciplinarum severitates, quas
patres vestri præ omnibus amaverant, exosi ad hunc tantillum, mitem quidem vobis & con-
sensibilem, concesseritis, & quare illum ipsum quem dicitis, virum magnanimum non elege-
ratis? Deinde omni serie electionis per ordinem propalata ad hoc etiam: Non adeo mitis
ô Rex, inquit, hætenus fuit in disciplinis, ut earum neglector quidem ullo modo sit fore
putandus? Quibus auditis dum quiesceret, conversus ad illum, amento virum, manum te-
nuit & delicatis verbis? Tunc eris Abbatulus meus? si Domini voluntas sit fiat & mea. De-
inde illum secum duxit in ecclesiam ad Otigebam Reginam, Nepotem hunc meum, inquit,
nostrum Abbatem te iuvante futurum ad tuam offero gratiam. Collectaque continuo facta, se-
culam exigens tribuit ei verbis quibus solitum est Abbatiam. Ipse autem *Te Deum laudamus* in-
choans omnes, qui aderant, laudibus instare monebat.

Quibus ita finitis cum Abbatem novum Regina in partem sumptum amice haberet,
calicē S. Galli magni pretii aureum dare, si ei Fabariensis Abbatia reddi possit, pollicetur. Re-
gii iuris ait illa, ambo sunt & calix & Abbatia. Sed petitionem tuam opportunus forte alia
quam nunc vice ego quidem Domino meo intimabo. Quapropter quia nunc utam accepisti,
domum redito, & cum proximo adveneris, pro altera puto comodiū interpellare tunc ha-
bebis. Missione deinde hilariter sibi ab Imp. ratore data, domum rediit. Qualem autem
se consiliis Ekkehardi quantūque exhibuerit, pauperes nec non fratrum & familia pars mul-
ta, quam videmus adhuc hodie, quidem interdum cum lacrimis restari solet. Delicatus autem
cum esset, ut diximus, Episcopi tunc quidem Counradi iussu carne edebat. Quod tamen
pace novitatis Monachorum; qui irritare nunc Deum solent in ad inventionibus suis, ut mul-
tiplicetur in seis ruina, nequaquam dixerim. Quibus tamen licentius erat carnes crudas
laniare, quam infanda plura, quæ quasi religiosi superstitione quadam schismatica assolent,
facere. Nimia est tamen, si ausum dicere, varietas vestis ecclesie, qua scribitur induere si u-
troque; quos dicimus suo quidē colore in eam dignatur intexere aut deforis, ut interdum so-
let, * polymitare. Relinquamus necesse est Deo soli iudicium suum; cum tamen id auden-
ter & veraci argumento possimus asserere, si aliquid apud nos in his schismatum tem-
pestatibus cœlum, ut vere quidem faciunt, adipisci nitantur, acutus quam in Patrum se-
*al. polli-
mesare.*

nitatibus, ut aciem Sathanae perumpant, assurgere habent in clypeum, validius torquere spicula, acutius iacere tela. At Burkhardus elemosynas, ut ab infantia solebat, quia nunc copia maior foret, agere nimium lætatus non egenis solum & peregrinis, sed passim tam fratrum quam familiae palam & clam dispersit dedit pauperibus. Cumque hoc sedulus dies & noctes agens subnactus interdum domum redisset vel nudipes, Camerarius suus Richere fratris quidem filius inculabat illum crebro secretis, quasi camera sua dispersiones eius ferre non posset, cum unis distractis semper alia reposceret. Cumque ille aliquando nepotem, ne sibi molestus esset, secretis argueret, Enim vero, ait, si tu non dederis quæ postulo, alium scio (De canu dicens) qui in quantiscumque poterit, me quidem adiuvabit. Nam ille sæpius quæ egenis, dem quam tu, roccos videlicet & camisas, caligas & calceos, & cætera usque ad cingula mihi clam suggerit, sed & sub opertorio lectuli ut ibi in veniam abscondit.

Cum autem etiam Ekkehardus ipse per se esset elemosynarius, iocundum quiddam de eo dicemus. Hominem quendam domesticum cum ad hoc quidem destinaverit, ut si quis ei pauperes vel peregrinos diceret, clam in domo ad hoc decreta lavaret, raderet, vestitose fieret, & noctibus iustos ut nemini dicerent à se emitteret. Accidit quadam die ut ei contractum, Gallum genere, carruca advectum ut solebat, committeret. Quem ille grossum quidem & crassum cum toto virtutum annisu, clauso super se solos ut iustus est ostio, vix in vas lavacii provolveret, maledicens (erat enim irascibilis) vere, ait, simpliciore quam Dominum meū hodie nekio hominē, qui cui benefactar discernere nescit, mihi quoque; tam pinguem hē Leonem dorso sustollere iniunxit. At contractus cum aqua sibi lavacri nimis videretur calida, Gallice rustice, *kalt kalt est*, ait. At ille quoniam id Teutonum lingua *frigidum est* sonat, & ego, inquit, calefaciam? haustamque de lebe te ferventi lavacro infundit aquam.

At ille cum clamore horrido; *Eya mi kalt est kalt est*, ait. Enim vero, ait ille, si adhuc frigidum est, ego hodie vixero sibi illud calefacabo, & hauriens adhuc ardentem in fudo. At ille bullientis aquæ fervorem ferre non sustinens, oblitus contracturæ citius assurrexit, lavacro exilivit, ad ostium recludendum ut fugeret velociter currens cum pessulo aliquandiu luctatur. Sed & hominem ubi deceptorem vidit, titonem ardentem ab igne dicto citius sapiens grandes sine numero nudo infregit. Ad Ekkehardus turbam & voces in superiori domo audiens, acriter in utrumque cum citius descenderet Teutonice & Romanice invectus est, hunc cur falleret, illum cur sibi ad puniendum hominem non reservallet increpitans. *Eya*, ille ait, mi DOMINE severe, tute ei corniculum abmorderes, & plures quam ego nunc illi ori infringeres? enim vero longe aliud ageres, scelestum hunc vestitum & saturum nocte te deosculatum dimitteres, quod ut te novi & hodie facturus es. Et ille, *o servum* (ait) *servum! annon licet mihi facere quod volo?* &c. His peractis castigatum quidem verbis hominem & ne facinus tale unquam repeteret iurare coactum abire permisit. Et quoniam hic locum aptum pnto, de Ekkehardo fororis eius filio, quem & ipse & Geraldus docuerant severe, rem arduam aggredior; quoniam cum tales viri aut nulli aut nunc rarissimi sint, discredimiliter reor. Erat hic facie adeo decorus ut inspicientes, sicut Iosephus de Moyse scribit, gratia detineret, ut Otto Saxonicus Rufus de illo: *Nemini unquam*, ait, *Benedicti cuculla decentim infederat*: statura procerus, forti assimilis, æqualiter grossus, oculis fulgorosos, ut quidam ad angustum ait;

Quis fulmen oculorum tuorum ferre non possunt: sapientia & eloquentia, maxime amon consilii nemini id temporis postponendus. In ætate florida gloriæ, ut talis factura vita, quam humilitati proximior: sed postea non ita, quia disciplina, cum qua nihil unquam participii superbia habuit, in ipso erat spectaculo digna. Doctor proser & asper, nam cum apud suum Gallum ambas scholas suas teneret, nemo præter exiles pusiones quicquam aliter nisi Latine ausus est proloqui. Et quos ad litterarum studia tardiores vidisset, ad scribendum occupaverat & lineandum; quorum amborum ipse erat potentissimus, maxime in capitulibus litteris & auro, ut apparet in versibus fornicis Galli, quos fecit.

Versus Ekkehardi Minoris Palatini.

*Templum quod Gallo Gotz percus struxerat almo,
Hæc Abbas Inmopicturis compsit & auro.*

Has ille litteras cultello concisas illic liniverat. In litteris autem studiosè medicos & nobiles æque erudiverat: quorum tamen numerosos Gallo & aliis ad summum evererat. Eorum enim plures ipse vidit Episcopos, ut quondam Magontia in generali concilio cum confessum adveniens intrasset, sex ei quondam discipuli tunc Episcopi assurrexerant & magistrum salutabant. Et Wiligisus Archiepiscopus digito accitum osculatus: *Digne silius*, ait, & tu quandoque cum talibus inthronizaberis. Cuius pedes cum peteret, manu eum delicate crexerat. Et quoniam præposcere fortunam hominis prælibavimus, ad altiora eius & veniemus.

Hadavviga Henrici Ducis filia, Suevorum post Burkhardum virum Dux vidua, cum Drellio habitaret, femina admodum quidem pulchræ nimis severitatis cum esset suis, longe læteque terris erat terribilis. Hæc quondam parvula Constantino Græco Regi cum esset sponsata, per eunuchos eius ad hoc missos litteris Græcis apprimè est erudita. Sed cum in virginem pictor eunuchus Domino mittendum uti simillime depingeret sollicitè inspiceret, ipsa nuptias exosa os divaricabat & oculos. Sicque Græco pervicaciter repudiato

litteris post Latinis studentem Burkhart illam Dux multipliciter dotatam duxit, & cum iam esset decrepitus, thalamo (ut aiebant) secum nequaquam cubantem in proximo moriens quamvis non intactam, incognitam ut celebre est cum dotibus & Ducatu reliquit puellam. Hæc S. Gallum vidua orandi aliquando petiverat causa, quam Burkhardus Abbas festive suscepit utique neprim, donis cum profectui pararet, ipse se alia dona nolle ait quam Ekkehardum sibi doctorem si Duellium ad tempus concederet. Nam cum Portanarius esset, de voluntate ipsius ipse cum eo pridie secreta condixerat. Quod cum Abbas ingratis quidem concedere, & avunculus dissuaderet, ipse tamen nihilo minus quæ petitus est facere perrederat. Duellium die condito cum ægre expectatus veniret, ultra quam ipse vellet susceptum in conclave suo proximum, suum (ut ipse ait, manu duxit magistrum. Ibi nocte & die cum familiari aliqua intrare solebat ad legendum pedissequa, foribus tamen semper apertis, ut si quis etiam ausus quid esset, nihil quod diceret sinistrum haberet. Illic quoque crebro ambos ministri & milites, Principes etiam terræ lectioni aut consiliis invenerant agentes, Moribus tamen illa suis severis & effertis sæpe virum exasperans domi interdum quam secum mansisse multo malle fecerat. Vt in dorsi pallio & cortina lecti sui quæ humilia sentiens ipse iussit deponi, deponentem illa iussit verberari, & Magistrò multa rogante vix concessit non decapillari. Domum ille aut festis, aut quando libet, visere iret, opinabile erat quantas homini impensas navibus Steinham præmiserit, novum illi semper aliquid in paraturis aut sibi met utendum aut Gallo offerendum acutissima ipsa Minerva præstru faciens. Inter quæ præter casulas sericas, cappas & stolas, alba est illa Philologiæ nuptiis auro insignis: præter quæ dalmaticum & subtile pæne aures, quæ postmodum, immo Abbate sibi antiphonarium quendam peritum denegante, acutia sua versipelli resumpserat. Patuerant his temporibus ora invidorum, ut semper, in Monachos quasi prohibitu viventes. Positus est, ut cæteros relinquamus, & nostra fortuna tangamus, Augensibus Abbas de fratribus ipsorum nomine Ruodmannus. Qui cum suis tyrannice præflet, pellem vellicare nesciens percinderet, linguam quoque malignam in Sancti Galli Monachos quasi minus regulares quæqua poterat dilatabat. Erant adhuc S. Gallo præter Ekkehardum, quem dicimus, iunioresque quos patres nutriverant multos, Ekkehardus Decanus bene validus, Gerhaldus, Notkerus, Chunibardus Altha (*id est nomen loci*) post Abbas, Walto secundus, qui iussu Abbatis sui Ruodmannum per Ekkehardum internuncium convenientes linguæ parceret fraternæ rogabant. Quod ille cum minimi penderet, nuncium tamen & personæ honore & Ducis severæ, ad quam etiam ille tunc ibat, timore tractabat condigne. Ipse vero Ekkehardus cum hominem ad omnia ad versativum prudenti facundia crebro interagendum frustra convinceret, minis eius validissimis motus ad monasterium clam rediit, & qui obstaculum adventus sui Duci rediceret in montem propinquum remisit, & missionem Ruodmanni dedignans ibi vit. Ad Ruodmannus ad Ducem eum abisse arbitratus equite ascenso S. Gallum noctu invadens claustrum clandestinus introiit, ut si quid reatui proximum invenire posset, furtive perspiceret. Et cum claustrum sibi notissimum circueiens undique specularus fuisset, nihil voti sui inveniens e parte ecclesiæ dormitorium ascendit, secessumque fratrum pedetemptivus ascendit & occulte resedit. E vestigio illum Ekkehardus homo ad omnia circumspectus strato surgens insequitur nescius eius, solumque hominem nactus miratur quisnam fratrum noctibus vobis insolitam ita iret viam illam vitabundus. (Lumine enim ille officinæ obscuro sedebat occultus.) Aliquandiu autem cum quis hæsitasset, tunc corenarium, quo commotus solebat, Ruodmannum esse persenserat, illicoque accensam, quam fratrum quendam afferre monuit, Abbatis lucernam coram illo statuit, & stramina apponens pro capellano procul constituit. Accedentesque solito fratres silentium nutibus monuit, miratos cui laterna steterit. Nam Abbas, cui soli laterna geri solita est, loco abfuit. Tandem diu expectatus cum nescius ille quidnam facere posset surgeret, & laterna levata abeuntem eadem quæcum venisse senserat prævit via. Et cum ad introitum ecclesiæ, ubi locus auditorii est, venissent, sedere eum quoad eum Decano avunculo & fratribus intimaret, ut hospitem tantum non ignorarent, silenter monuit. Et ecce fratrum pars, maxime juvenum, novitate rei stupidum appropiassent, quidam ipsorum re agnita flagello de pyræali raptò scelestum illum incurrens clamitat, & nili animis saniores ei erecto ad ictum brachio occurrissent, grandes incussisset. At ille se in angustia esse tandem sentiens, si fugæ (inquit) copiam haberem, juvenum optimi, profecto fugerem: nunc autem in vestris quia velim nolim sum manibus, mitius mecum quidem vos concedet agere, sed & Decanum vestrum & cæteros fratres expectare. Decanus tandem consilio in brevi petito supervenit cum patribus.

At Notkerus Medicus Piperis granum animosior in illum: Malo tuo versutissime hominum, loco quærens quos devotes, fratrum quos alter Sathanas accusas manus (inquit) incideras. Ille vero tanti viri verbis tremefactus Decanum animi piissimi non ignarus; Vide, ait ille, pater prudentissime, ne me æquivoci tui artibus circumventum dehonefari sinas, & te postea intempore peeniteat, tandemque procidens, ecce (ait) veniam ab omnibus peto, ut in gratiam vobiscum rediens deinceps talibus quidem abstineam. Moverat animis saniores repentina rerum in tam potenti mutatio. At alii, ut fit, aliud fremebant. Tandem consul-

Ex glossa-
mate. Est
Abbatia
Bavariae
de qua in
fractis.

to Ekkehardi lenitis patribus, & per ipsos omnibus reconciliatus, ipso comite ad suos ubi iussi expectabant est egressus, lætaque coram suis locutus abibat, obnixè Ekkehardum, ut quando proxime Duellium pergeret, sed non præteriret inter cætera rogans.

Fratribus vero duo vasa vini per ipsum pollicitus nave Steinaham in proximo misit. Sed Burkardus foris turbam audiens nimis cum adveniret doluit, quod tam securus & liber abivit, querelaque inauditæ rei Episcopo mandat. Et ecce Ekkehardo æquivoco Diacono, & Burkardo puero post Abbate consobrinitus comitatus Duellium pergens iterum Augiæ Ruodmannum, ut condixerant, alloquitur. Inter colloquia versutus ille artibus suis abusus imparem non invenit, nam festinantem ne serus femina se veras adveniret, equo decoro donat, quem ille cum parte comitatus cum præmitteret, patrisper inter verba læticiæ & familiares astutiæ scius sciolus tardat, tandemque cum inter amplexus & oscula dimitteretur, supplantator ille hospiti suo in autem; Fortunate, ait, qui tam pulchram discipulam docete habes grammaticam. Ad quod ille quasi caro assensu lubricus talia in aurem adversario reddidit amico, sicut & tu, Sancte Domine. Korelindam monialem pulchram discipulam caram, docuisti quidè dialecticâ: dictoque citius cum ille nescio quid resibilare vellet, ab eo divergens equo ascenso indignanter abivit. At Otkerus frater & Miles Abbatis cum motum sensisset, illum equum Domini mæ ut mihi videtur penitus perdidisti.

Frates autem quos diximus duo illi, sicut ab ipsis audivimus, cum missionem peterent inclinari, a verus ab illis ait fratri; Vtinam, inquit, post illum celeres qui equum illum nobilem mihi reducant mittere velles. Et ille, enim vero (ait) illam peti ille cum suis nunc feminam, ut cuiquam meorum quicquam illius, prætere iubere non præsumam. Sic illi duo equis ascensis post Magistrum modeste perierant. Ascendentes autem montem apparuerunt. Duci ad vespertas eunti, Quibus iuratis, (nam turbam Ruodmanni iam priorem audiverat) enim vero, ait, ut audio Magister mi non per commodus: aternifer fuisti lupo illi aliunde caulas intranti. Cumque ille quidem subrilisset, Per Hadvige ille ait vitam (sic enim iurare solebat) si imperitorum aliquis clausisset illius in vasari grandes infregisset, non ego curassem. Altera deinde diem cum diluculo, ut ibi solebant, silentium regulæ, cuius & ipsa exactrix erat sollicita, de more persolvisset. (nam iam in monasterium in monte statuerat cæperat) Magistrum lecturæ adit, & cum consedisset, ad quid puer ille venerit pro astante inter cætera quaerit. Propter Græcismum, ille ait, Domina mi, ut ab ore vestro aliquid taperet alias sciolum vobis attuli. Puer autem ipse pulcher aspectu, metro cum esset paratissimus, sic intulit.

Burckhardi
de Iunioribus
versus.

Esse velim Græcus, cum sim vix Domina Latinus.

In quo illa, sicut noveram rerum cupida, adeo est delectata ut ad se tractum osculata scabbello pedum proximius locaret, à quo ut repentinos sibi adhuc versus faceret, curiosa exegerat. Puer vero Magistros ambos inruitus, quasi talis osculi insuetus, hæc intulit.

Eiusdem
versus.

*Non possum prorsus dignos componere versus,
Non nimis expavi Duce me libante suavi.*

Illam vero extra solitam severitatem incachinnans versa tandem puerum coram se statuit, & cum antiphonam, *Maria & flumina* quam ipsa in Græcum transtulit, canere docuit; itaque *Θαλασσα και ποταμοι ευλογητε τον κυριον, ο μωστη πληροι τον κυριον, α δηληκια* crebroque illum postea, cum vacasset, ad se vocatum repentinis ab eo versibus exactis Græcissare docuit, & unice dilexit; tandem quoque abeuntem Horatio & quibusdam aliis, quos hodie armarium nostrum habet, donavit libris. Ad Ekkehardus Minor ille interea cum puero ad alios, ut solebat, quosdam Ducis Capellanos, quos illa nullo modo in curte sua ocia tenere est passa, erudiendos secesserat. Nam & ipse erat idonee litteratus. Remanserant solito soli ad legendum illi, Virgilius erat in manibus, sed & locus illes

Timeo Danaos & dona ferentes.

Locum hinc, Ekkehardus ait, commode heri ego Domina mi memotare habui. Et cum ei quo modo se Abbas Augiam invitatum equo honorabili donaverit, versutis tamè fermonibus inter dona non abstinerit, insinuaslet, ultima tamen utrimque in aures insortis celavisset; Vellem, ait ille, omnem illam quæ nuperrime inter vos accidit à principio audite tragediam, quoniam si eam vere quidem audierim ignoro: miror etiam me Imperii vicariatum prope assidente duo mei Ducatus monasteria, me quidem secreta, tanta miscuisse infortunia. Enimvero nisi consilarii dissuasent, ubi reatum invenero, iuste vindicare habeo. Et ille infidum est, ait, serena mi; ut ego quidem, qui te conciliationis post avunculum pars maxima fui, accusative tibi quicquam quia aliter non potero post pacis oscula dicam. Quamvis enim me illi heri in multo, ut ipsa hominem nosti, cum & dona staterint, clam stimula veritatem meam tamen nequaquam est tantam virorum pactam pacem scindere, cum & ego propter hoc non omitam quin paci prout ipse quidem vult cum illo assentiam. Placuit multitudine & rectilinium Magistri. Colloquium tamen publicum postea pro his & pro aliis regiminis causis Walewis villa edixit, illuc quoque Episcopum & Abbates venire iusserat. Ruodmannum autem Ekkehardum verba illa in aures dicta Duci propalasse suspicatus animo conturbavit, litterasque in montem ei per peregrinum sagacem quandam direxit. Hæc, post se reparando inter se genere litteras verba; *Miror enim amicum meum ad omnia acutissimum, si nonnulla illam aures insortis Domina Ducis effuderat. Quod si forte feceris, renuncies rogo. Eius autem*

contra

contra per eundem gerulum hæc, post aliqua verba; *Neque enim tanta apud formosissimam meam unquam sui fiducia, ut severitatis eius auribus hæc ausim ingerere.* Hæc de mediis amborum brevitate ego gratia excerpseram brevibus. Absolutus tandem timore maximo eius quam maximetimisset, ad Kamoldum tunc Episcopum se primo per nuncios vertit. Qui cum & ipse ei pro fraude claustrij in vasi infestus fuerit, ratis donatis eum pacificavit. Deinde ipsum in montem duosque cum eo ad Ducem militi caudicos. Episcopus quidem, quod in se peccasset, dimissum coram ea pronunciat. Causidici vero, si ab Episcopo liber est, gratia vestri (aiunt) immerito Dux optima caret. Quibus illa; Sancti Galli, inquit, locus Imperialis libertatis cum sit meique regiminis, immunis privilegio pollet, quam ei præ illo sub Abbatis nomine vere tyranno obtinebo, si potero. Legatur multa immunitati inscripta & quoniam Episcopi mi pro eo venisti, sicut ius postulat, S. Gallo eam & Abbati resolvat. Et quoniam mei iuris est, si laicus laicum, ut id ipsum iuridicialiter proloquar, involaverit, coram Comite meo lege multetur: multo magis, si regie libertatis Abbatem tyrannicus Abbas nocturnus invaserit, regali coram me sententiæ subiacebit. Attamen maiestati; reo nisi quod tanti viri vos quidem, qui pro illo loquimini, estis, si vel respondere iam absque præsentia Imperii me deceat nescio. Tandem post plura cum consiliarios, inter quos & Ekkardum adhibuisset, vix astutus est ut Abbate nostro per multam immunitatis prius in præsentia tuorum, quos ad hoc direxerat, pro invasione illa nunquam inter Monachos audita, reconciliato, die dato centum libras ante portas Duellii ut se diceret Ruodmannus ostende: et, tandem; tunc gratiam suam haberet. Dieque dato quinquaginta Abbati Episcopo gratia remissis, cætera recipi iussit. Misit post dies istos Dux ipsa Burckhardo nostro, cognato videlicet & amabili suo, ambulatorem valde decibilem & alacrem, ut animum suum læsum & ipsa leniret. Audivitenim eum delicatis equis delectari nimium. Sed & ne pro se pigeret quidem orare. Quem ille continuo amoræ tantæ Ducricis sellari sibi iubens, abiturus ascendit. At equus exaltanter eum gestans in postem valvarum curtis hominem teneritudinis, ingenii tamen ardoris & alacritatis, impedit, & formur ei disingens vertibulo coxæ evulsit. Qua plaga eum per Nockerum pro posse sanaretur, postea tamen absque geminis sustentaculis ingredi non potuit. Et cum talia diu sit passus, Richero iam dicto curtis suæ camerario, homini pro virtutibus vix comparando, Ekkehardi Decani iam senescentis ut ageret consiliis & Abbatiam pro se regeret, communi fratrum iniunxit consensu, raroq; cœnobium aliud iocundius quam Galli tunc floruit.

CAPUT XI.

De visitatione sub Burckhardo Ingenito Abbate S. Galli auctoritate Imperatoris Ottoni facta,

Assumptus est interea in aulam Ottonum patris & filii, Hadeviga agente, Ekkehardus ^{* ad summum} dux ut capellæ semper immanens doctrinæ adolescentis Regis nec non & ^{* summus} dexter esset consiliis: ibique in brevitantus apparuit, ut in ore omnium esset summum eum aliquem expectare pontificatum. Nam & Adelheida Regina illum nunc sancta, per se diligebat. Cumque ei ita aliquandiu agenti Abbatia Elevationis quasi ad expectandum, ut aiebant, offerretur a Regibus; & ipse eam suscipere ingratus non esset, Regina cum Duce, quoniam adhuc aulæ præ omnibus esset necessarius, fortunam distulerant, usque illum Episcopo magno donarent.

At Ruodman cum & ipse quidem multa dando Aulicis esset intimus, & Ekkehardus aliquando fratres suos ut inviseret, Palatio ad rempus cessisset, susurrabat contra eum sed & adversus cæteros, ut solebat, S. Galli Monachos, quasi ipse & quidam alii ex ipsis multa possidentes delicatius viverent: cæteri autem famelicis in ediam paterentur, Abbas vero in infirmitate detentus minus eis consulere posset. Se vero Colonia Monachum regularissimum nosse Sandracum nomine, cui si copia daretur, tam potentes viros humiliando Benedicti viam ingredi cogeret. Perveniant ad aures Imperii verba, & ecce Ekkehardus reversus supervenit. Secreto Ottones illi infamiam narrant, ab ipsoque quidnam videatur quærunt. At illi amborum provolutus pedibus, privilegii nostri modo memores sint rogat: de cætero vero quoscumque velint ad perspiciendum quæ religio in loco sit dirigant, & si quid ibi devium reperiatur, consilio perspicientium tunc quidem emendent. Otto vero pater; Neque enim, ait: ut nepotem meum privilegii vestri Abbatem deponam, fragile etsi etiam clinicus ^(id est paralyticus) fiat animo erit. Infamiam tamen, quam audis, aboleri vobis ipsis petendum erat. Rogat ille tandem, uti quoscumque, præter Ruodmannum solum, vellent in locum dirigerent, quoniam hæc ipsa (inquiens) infamia technis ipsius est in Aula vestra. Audita quoque & ipsius odii causa nihilominus consilio inito inter Episcopos & Abbates ad hoc electos sedecim in locum Galli dirigunt. Et Otto filius in confessum eorum a patre missus; Ire, inquit, vos nominati Episcopi cum Abbatibus, cœnobii Sancti Galli Monachos qui infamantur correcturi; & quia repentina temeritate semper novissimum errorem priori facit peiorem, ideo tot magni consilii angelos (patet meus dicit) dirigimus, ut prudentia omnium vestrum

tiens, sed & crebro nos postea donis & consiliis iuvans; Si placet, ait, ipsarum avium hunc nidum qualis per omnia sit primitus ab Abbate audiamus, ut de cæteris quid agamus integrius scire valeamus. Et Kertho Wirziburgensis Abbas magni nominis & ipse, qui nos post hanc tempestatem ad aquæ ductum, quem ipse primus excogitavit, fistulas terebrare docuit & semper amavit, Episcopum nostrum interea & Abbatem cum fratribus, quorum reverentia illum, ut post asseruit, vehementer movebat, in capituli domum comitatus quæ congrua nosset præmonuit. At illi pervagatis Ekkehardo duce officinis adhuc post arsuram vix quidem quibuldam vel tectis, penu fratrum pæne vino vacuum mirantur. Aperiri autem sibi etiam privatorum repositoria cum Ekkehardus ductor eius iureiurando nihil celaturum jubere moneret, cuncta perspicendo sollicitè peragravit.

Quæ rentibus autem etiam de Abbatibus proprio penu; hæc ait, quæ monstravi fratrum privata eius semper sunt ad nutum parata. Neque enim ipse, quia * sic homo est, alio cellario assolet, nam omne debitum in fratrum quotannis congerit cellarium. Et Poppo Herbipolensis (id est Wirziburgensis) Episcopus conversus ad cæteros; Enimvero, ait, si ita se res inter Monachos & Abbatem habet, non nos hodie meliorem regulam neque vitam plus communem, etiam si in loco pleno sit copia cornu, statuere poterimus. Abbas ut audivimus congerit fratribus, fratres ad hoc idonei congerunt Abbati, & nihil sine eius permisso sibi; omnis autem ab utrisque congestio neutris sufficere posse videre est. Et Palzo Spirensis Episcopus in loco nutritus, quo nemo fama ferente tunc emittitur; Si sciretis, inquit, mores & vim disciplinæ illorum distretam, experto credite, ultra omnes, qui in regno suat regulares sub copia eos laudaretis sub inopia. Dein Henricus Treverensis Archiepiscopus, cui summa rei huius commissa est, ut diximus assumptis confortibus, prælium se initurum dicens, confessum collegij nostri signifer aggressus est. Dietricus vero Metensis Episcopus, adolescens, Kerhaldi nuper in loco discipulus, regulæ librum manu gerens apertum, cum Magistrum suo loco stantem transiens præteriret, his ille velut discipulum silentio hominem invenitur; *Tunc librum, ait, contra me inferis quem ego clausum quem tu apertum melius novi: claudere illum.* At juvenis voce Magistri coloratus inclinans librum ociosus clausit, & residens juxta se reposuit. Et hæc quidem, ut vim disciplinæ nostræ panderem, dixi. Cunctis tandem residentibus Primas, quem dixi, ita inchoavit; Benedictus Domino iste Sancti Galli cæterus, ait, pater cum filiis. Et Abbatis; Nostis, ait, tu fratresque tui carissimi nostri, quare rerum Domini pro vobis solliciti tot dilectos suos ad viros direxerint: nisi enim vos diligerent, tot electos ad consulendum vobis numquam dirigerent. Et ille; Scimus enim quod ad consulendum nobis peccatoribus directi estis, ideoque S. Spiritui summo hodie consultori utrimque nostro acceptissimi sitis: sed tamen unum me maxime movet inter alia miraculum, quod unus ex vobis non est missus vel Episcopus vel Abbas, cui non minus quam vobis omnibus ad omnia quæ ratio possibilis posceret, obediremus. Et Erpho Wormatiensis; Tot Sancti Spiritus, ut hic, Abba sancte, videmus, athletis concertare uni nimium fuerit: sed iam aliquam viam id efficiendi pro quo missi sumus mihi placet aggrediamur. Monuit tandem Henricus Treverensis, cæteris id suadentibus, Abbatem ut aliquem fratrum viam vitæ nostræ, quam tunc degeremus, iuberet edicere.

Iubet ille Ekkehardum Decanum, nec non Notkerum Medicum, plerisque illis novissimos, surgere, & à prima usque ad primam vitam vitæ nostræ edicere. Quam cum Decanus fratre juvante verissime absolveret, Kebo Abbas de Lorishan & Abbates Episcopis; Enimvero, aiunt, hæc omnia quæ audivimus Benedicti sunt regulæ, præter hoc solum quod secundum illam laborant, secundum illam autem non vegetantur. Sed & hoc ipsum eius causa est, ut undecunque quærant quo vitam sustentent. Quæ quia Abbatis permisso quæ sita, ubi iussit reponunt, & ad eius nutum & arbitrium his quæcumque sunt utuntur, contra regulam non esse veraciter affirmare valebimus.

Et Milo Elewangenensis Abbas; Side carniū esu, inquit, hæsitatis, ego quod sentio audentissimè dico: quoniam quamvis equus in cibo non sit licitus, ambulatorum meum prius vellem Monachus meus ederet obediendo, quam cætera quædam quæ regulæ sunt declinaret: ideoque Benedicti ego vice iudicio decerno, quæ Abbatis arbitrium iubeat, Monachus manducet & bibat; Abbas videat quod arbitrio suo quid iubeat. Cum autem ad verba eius quidam riderent, Henricus Treverensis intulit; Mirum, ait, tam latum lacum hic patere, & hic piscium copiam non esse. Neque totus noster est, Ekkehardus ait, neque piscium adeo largus, ut interdum Domino nostro Abbati quod parce dat vel soli sufficiat. Si autem emere aliquando invenimus, precio, quod pro edulio uni nostrum opponendo distrahitur, probum aliquem totam hebdomadam cibare poteramus. Enimvero Dietricus Metensis ait; Dum ego aliquando hic studui, plures dies aliquando abiierunt, quod piscem de pelago illo non vidisse me memini: sed & maior pars fratrum tunc carnibus non utebatur, quorum quidem pars minima nimia videbatur.

Erant autem alii qui solis volatilibus, quod unius cum piscibus creature sint, licite uterentur: pauci autem in locis intra domesticos parietes ab Abbate permissis quadrupedum quoque usi sunt carnibus. Meliorem autem ego, ut opinor, numquam Monachum videbo quam

* al. sicut.

Ex glossemate.

quam eorum aliquis erat qui interdum carnes edebat. Inclinantur tandem Abbates ad Episcopos, ut secretis pro legatione sua uterentur consiliis.

Quibus morose collatis, Henricus Treverensis surgens Abbati nostro ait & fratribus; Tantæ prudentiæ Domini nostri vos novimus, ut legationis nostræ iam effectum in manu Agbittii vestri ponere velimus. Nos enim, ut diximus, ad horam vobis locum dabimus. Consulite in medium petimus, ut qualicumque arte adhuc quidem poteritis, bona quæ facitis regulæ S. Benedicti conformetis. Et quia eius rei legati venimus ut regularis vitæ vobis monitores simus, quidnam hic boni statuerimus Dominis referre habeamus.

Et quamvis omnes qui venimus, bonum vobis testimonium coram eis dare vere habeamus, etiam si meliora quidam quæ à patribus accepistis vobis propter consuetudinem sunt visa, si ad regulæ viliora (ut ita dicam) mutaveritis, infamiam tamen evadetis. Tandem illis pari conditio domo egressis conferunt consilia Abbas fratresque; Placuit omnibus, quicquid quisque privati haberet, in communes officinas in fide deferret, carnibus omnes præter quibus regula indulget abstinendo, mensas etiam si paupertatis sint simul habeant. Reliqua vero ordinis, quem audierant mutare, in quibus Laurensis Abbas & cæteri Abbates suadeant paratissimi, usque dum reposita hæc si defecerint litteris Abbas Regibus intimaverint.

Vocantur in consistorium Abbates, auditisque unanimatibus Deo gratias agunt; in consuetudine vero, qua denegamus, pauca mutant tempore, quoniam dies male essent, redimere aiebant. Properant illi foras alacri animo ad expectantes. Enimvero; Kebo ait à longe viris; Spiritus Sanctus tardare nescit: viros virtutum in sancto hoc cornubio esse prius audivimus, nunc re ipsa experiri habemus: venite iam ipsi, & qui sint pariter videte. Iterum confidentibus Abbas ait: Quod de meis ego fratribus Domini mei promittere veraciter audeo, unum hoc vobis dico, quia quod regulæ summam scio, dicto paratior nescio: ideoque per me peccati non ignoro, si ea quæ peccare nequeunt eis iniungo. Quapropter à Dominis Regibus nisi vestro interventu nobis subveniatur, sumptus ad turrim evangelicam ædificandam suppetere non poterunt. Agite ergo quicquid meo iussu & vestro monitu facturi sint in brevi audite, Et Minori Ekkehardo illi Palatino; Surge fili, ait, & sicut Dominis nostris Regibus in præsentia legatorum tantorum & tu quoque dicturus sis, consensum nostrum hic in facie eorum eloquere. Dictoque ut erat semper paratissimus surrexit Ekkehardus, & ita exorsus est; In medium patres & electi Dei ut monuistis consulimus. Et ecce quâ die vel hora Dominus noster & pater dixerit, memores nos Sancti Patris Benedicti, privata nostra, quæ in eius abbatio permisso habuimus, in medium & ad pedes eius ponemus, & cætera quæ sancti Abbates à nobis consulti in via & modo conversationis nostræ muranda censebant, quia in nostro arbitrio rem posuistis, eos in participium consilii assumentes mutavimus. Sed quoniam in bono affectis benefactum aliquod in æque bonum aut in parum melius mutare onerosum est, semper nos quidem humiliari assoliti ut iumenta fieri apud Deum non recusamus & onere bis gravari. His & aliis utrimque profligatis gratulantur legati, surgentesque Deum laudando conventum dirimunt. Postea vero in auditorio convenientes, fratribus se admissos pro die festo parantibus, Henricus Treverensis ait confortibus; Fideles nos nuncios iam nunc socii exhibemus, si quisque nostrum pro copia tantis viris in hac mala terra in opibus, ne in promissis deficiant, consulimus. Alacres omnes, prout ipse dictaverit, symbolum farentur facturi. Et ille; Non meum est, inquit, de vestris cuiusque sumptibus dicitare: pro copia, quam singuli habemus, in charta hic sub nomine quisque suo conferre scribamus. Factum est, & usque ad quadraginta quinque libras symbolus venerat. Interea sequentia *Summis conatibus*, quam Ekkehardus Palatinus dictaverat, ipso coram illis stante inchoatur & jocunde cantatur. Et Poppo Herbipolensis Episcopus jocose; Enimvero, ait, tot hostes viri isti pro nihilo æstimant, neque eo minus alacres iocundantur, quod assumus. Et Ekkehardus; Cantent, inquit, quam altrissime velint, coquina adhuc cuique victum non habet. Quod Henricus audiens, alte quidem ingemuit. Et Kebo; Vnum est Domini mei, quod ego mecum cogitans multum vereor, sed & omnibus vobis vereri est, de postquam privata, quæ quisque sua collaturus est, fuerint consumpta, nec de proprio nec ne communi habentes regulam tunc nec unam assequantur nec alteram. Et Henricus; Dominis nostris id ipsum, ait, dicere habebimus: nos vero, quod legatio nostra talem effectum habet, solummodo gaudemus. Enimvero ego met, antequam veneram, aliter evenire putaveram, neque in sapientia tanti rumoris & in virtute operum viros facile unquam tam laudabili, quam debebant, vix avelli posse crediderim. Abscesserat ab illis iam Ekkehardus, & ecce quidam fratrum ecclesia egressus sequentiarum manu ferebat: quem illi assumentes in sequentia *Diei* Notkerum Babulum laudant. At ille; Non Domini, ait, hæc est Notkeri, sed eius, qui juxta vos sedet, magistri *Notkeri*. Et Conradus Constantiensis Episcopus; Insaniat, inquit, Ruc *Notkeri* in manu meo, per crisi sua in locum hunc, quantum velis, Monachos tamen hodie Sancti *Notkeri* in manu meo, per crisi sua in locum hunc, quantum velis, milabit. Et Poppo; Enimvero, ait, hunc per crisi sua in locum hunc, quantum velis, Et Palzo Spirensis Episcopus; Di *Notkeri* in manu meo, per crisi sua in locum hunc, quantum velis, in speras, sed & aliquorum plu *Notkeri* in manu meo, per crisi sua in locum hunc, quantum velis, Dico enim id Sancti *Notkeri* in manu meo, per crisi sua in locum hunc, quantum velis, Gal.

* al finis
labit.

osculatus omnibus per eos oscula misit. Talis erat Sanct. Counradi in nos caritas. Henricus vero Treverensis & Dietricus Metensis quosdam cum Ekkeharde Decano patrum fumentes in partem, prior quotannis viveret decem vasa vinatia, alter totidem salis Spira condixit die dato confratribus mittere. Quod & intunc tanter singulis, quibus vixerunt, fecerunt annis. Sicque per oscula mutua, valedictione data, utrimque sibi fausta precati ad prandia discedunt noctem proximam Constantiæ simul æcturi. Ibat autem & Ekkehardus ipse quidem ad Reges univocales suos, & de his & de aliis mandata Abbatis ad illos laturus, sed & quantum in se sit, causam cum Anticis prosperaturis. Præterit autem Ruodmannum die altera Constantiæ pro hospitibus agentem, & cum eum ille benedicite arte sua diceret, quasi ad navem festinans transeuntem non attendebat. At ille constitit, & quendam post eum ad navim misit, qui diceret, verum proverbium est: *Mendacia curia semper habent curam.* Et Ekkehardus: Verum illud, ait, esse nunquam lucidius quam heri & hodie in nobis apparuit. Sed ne mirum, si me tantillum conviciis prosequitur Dominus tuus, cum ille in regno Monachi sint emeriti, qui Deo & hominibus conquerantur pro conviciis eius. Quapropter & hæc ego cum aliis mille perpretior acquiesco, sed & quidam ministrorum hominis bene idoneus, cui causa Domini Reges interdum erant affabiles: Enimvero, ait, & si Dominus meus tacuerit, ego nequaquam omittam, quin talia conquerar Regibus. Rediit nuncius Ruodmanno cuncta quæ audierat renuncians. Ille modo non modice stupidus, nequaquam in eum verba hæc verissime care iurans asseruit, sed magis in eos, qui ipsam & fratres nostros infamassent falsidicos. Hoc dixit sub obtentu quasi ipse quidem talium nullus esset. Et Orkerus, quem supra diximus, frater eius & miles: Miror te, ait, nunquam hominis pigere, qui astu suo semper tuas exuperavit acutias. Latere autem te arbitror ruorem, quo apud omnes insignis, secundam quidem iam te invasionem loco ille sancto, unam clam fecisse per te solum, alteram struxisse per tot Episcoporum & Abbatum collegiam. Hoc in Acta tunc missatum est, sed & proximis diebus a militibus ipsius Abbatis mihi conquestum est. Ideoque ipso isto homine, cui nunc nuncium tuum misisti, agente, tu solus a legatione illa exceptus es. Vereor autem, ne, quia intus quidem consiliis est apud Principes, animo quo nunc est infortunii tui aliquid consilet. Et ille, Non nego, ait, frater, sed & veraciter assero etiam caput meum abscidendum intunc tanter me eo pacto tradere, ut omnes in regno Ottonum Monachi vivant secundum regulam Sanct. Benedicti: sed & super ipsos fratres, qui pene sine Abbate sunt, a Dominis invitatus consiliis, quæ sensi, fide dixi quæ debui. Ut autem cor hospitibus invaderentur, crede mihi, neque consilio interfui, nec unquam placuit mihi, ubi competi. Sed & hodie laturus sum, & heri, ubi prospera de eis audivi. Nolle, ait ille, frater & Domine mi, te pro aliis quam tibi creditis a deo sollicitari, ut querelas tibi ullas a pari potestate præditis compares. Sed quantum illi pro tuis tantum te quoque curare pro suis, & salva sic caritate & pace hinc inde fueris. Nunc autem te cum tantis viris, qui ad honorem omnia & precibus perducunt & artibus tam severe discordare admodum doleo: & maxime cum illo, quem dixi, non parvi momenti viro. Cum autem Ekkehardum Duellium ipsi die ascenderet, & Watzemanno ibi Abbati, nobis & sibi amicissimo, omnem seriem rei nostræ ut Ductrici in proximo a Norico, ubi Pasca egit, redeunti insinaret & per singula diceret, in Rorvula legatis Ruodmanno & Orkero comitatis iungitur, ubi parum cum eis moratus in Dietingen villam nostram, ne quicquam Ruodmanni rerum tangeret, vespertinus divertit, quamvis tamen ipse ei per fratrem necessaria habunde promitteret. Ruodmanno autem legatorum quosdam rogante, ut de verbis ad navem male intellectis eum in crastinum corrigerent occurrentem, comitatu ille usque Spiram abstinuit, ibique eis se Ruodmanno cis Regnum regresso coniunxit. Kebo autem id rogatus Ruodmannum apud hominem purgare de verbis ipsis aggredditur. Cui ille nihil aliud nisi publicos impulsus & everiones eius in se & fratres suos respondit reservandos. Et ille, enimvero (ait) hesterni diei oriturque omnium nostri semper habet dum homo est reminisci. Audiunt tandem Reges rogationes & Ascensionem Magontia æcturos. Illud conveniunt præscripti illi, sed & cæterorum aliqui, vinctæque omnem legationis suæ Ekkeharde astante quam optime poterant in brevi per ordinem absolverant, penuriaque loci conquesta maxime in vino & cæteris regulæ sumptibus, nisi solatio (inquiunt) inveniunt, neque sub regula neque sine regula, cum paupertatulas quas habent in medium collatas consumpserint, subsistere non poterunt. Neque hæc ipsa, Kebo ait, diu durabunt quæ contrulerant, quia omne habere omnium illorum sollicite scrutari apud neminem ullius homini copiam præter caritatis & humilitatis invenimus: obedientiam autem illorum, ut vere asseram, Dei virorum laudare mihi non est magnopere, cum & patres nostri Episcopi dicto paratiores nunquam maiorem vidisse testati sint. Et Otto filius ad patrem: Enimvero, Pater, iocundum est quod audivimus, teque decet talium compati penuriis, maxime vero ut frater corruptus & proditores videantur confusi. Et Pater: Si tamen tandem aliquando, habere consenserint in auxilio, qui regulæ peritibus aliquantulum cum eis convalescant ut remanent. Cum autem Kebo ad hæc quiddam ut diceret surgere cœpisset, Henricus furibundus impescuit, & ad se accito in aurem:

Noli

Noli, inquit, quicquam contra loqui, quia quantum eos nunc experti sumus, nemo Monachus hodie est in regno, qui in ratione bene vivendi inter eos veniens eos præcedere possit: & forsitan quisquis ille erit, aut tantæ auctoritatis DEI servus manus est daturus, aut tantem quoquo modo loco cessurus. At Ekkehardus: Liceat & nobis, inquit, ô Rex, vice Abbatis nostri à quo & ad hoc ipsum missi sumus, quiddam loqui. Bene & optime intulit quidem filius tuus penuriam nostris te decere compati, ne postquam regulæ nostræ quas in medium contulimus fuerint consumptæ, absque omni regulæ tandem famelicis tuis sit vivere. Quod autem maiestas tua gloriose mihi subiunxerat, peritiorum regulæ nobis aliquem auxilio dari, à legatis vestris Abbatibus regulæ peritissimis nunc ut ita dicam iniuncti petimus, pater & filii, ab ipsorum aliquo iussu vestro revisi, & si in aliquo ab edictis eorum exorbitavimus explorari: quoniam grave quidem est, si ausim dicere, in tam brevi articulo tertia vice pauperes vestros ingredi, & ab eo, quod tam à multis claris viris iniunctum est, per virorum * neophicorum aliquem abduci. Et Henricus: Clavum quidem tu, inquit, legationi nostræ fixisti, cui sic peroranti plures afferant. Et pater rem in crastinum distulit, hoc inter cætera quasi de intimo cordis protestatus prius se coronam suam confracturum, quam Monachos Sancti Galli absque solatiis, quibus regulam exequi possint, dimissurum. In crastinum Ottone Magno per noctem solito aliquo dolore tacto cum in publicum procedere non posset, Henricus & Kebo domos ire dimittuntur, Wormatiæ in octava Pentecoste iussi adeste. Ekkehardus interea ut solebat Aula immigratus, & rem Sancti Galli quaquâ poterat agens non modice consolatus est, Hadavi, a quidem Regibus patris & patruli litteras pro regiminis rebus aliis dirigente, sed & pro nobis, quod res tantæ se nescia agerentur velut iracente, & netandem quid de nobis severius decerneretur, rogante. Iubetur ipse litterarum portitor, Huotzo Presbyter magni quidem apud Dominum vir momenti diem expectare, & pro ipsa decretis interesse. Conveniunt die dato Wormatiam non solum Henrich & Gebo, sed & cæteri legatorum aliqui, magi autem pro nobis sollicitus erat ipsius Episcopus loci. Cum autem colloquio inito varie hinc inde res traherentur, malivolis nobis aliquem Abbatem regularem præponi suadentibus, regulariores Abbatem & Monachos hodie in regno non esse, si reliqua facultas sit, Huotzo respondit. Cui cum legati cæteri consentirent, Henricus surgens: Nostris, inquit, Domini Reges, qui legatione vestra quam maxime potuimus functi sumus, credere habetis responsis: quoniam quidem alii, qui hic sua prout libet interferunt, quid nos apud Sancti Gallum invenerimus, quidque reliquerimus nesciunt: quæ autem nos vobis nuper quam verissime noveramus narravimus, iterum si vultis, ut & ipsi audiant, repetimus. Viros nos virtutum magnarum patrum viam sanctissimam gradientes ibi invenimus, à qua eos in regulæ viam, quoniam quidem eadem pæne erat, convertimus. In ea quidem nullius doctrinæ nunc egentes degunt, sed sumptus, quibus eam perficiant, infocundæ illius terræ penuria desunt. Quapropter neminis alio præter sumptuum, qui desunt, egent solatio. Abbatem autem eis imponi, cum optimum habeant, vanissimum duco. Enimvero Abbat. & Monachos nemo nostrum aliter credit, quam Dei esse servos. Atque ideo vos Domini & nos rei quidem erimus, si non eos aut illam viam tenere sinamus, aut hanc idonee exequi sinamus. Illorum igitur ex parte, cum nullus nodus relictus sit, si aliquis iam fuerit, nostræ partis erit. Tandem post multa consiliorum colloquia Adelheida etiam per Ekkehardum adeste rogata, dantur Keboni Abbati & sibi de scrinijs Regum sexaginta argenti librarum rata pondera, Abbati nostro & fratribus solatio in Sancti. Iohannis die ferenda. Iussuetiam Kebone in loco ipso usque Dormitionem Mariæ hospitari, atque Benedicti viam discretionem, qua nosset eorum Galli pullis ingredi moreque suo eos docere vivere. Venit ille tandem carus ad carissimos, & quicquid instituit, omnes unanimis ad exequendum invenit, Abbate ei cum Ekkehardo seniore Decano quidem ad omnia & de oblatibus & de loci impensis copias suggerentibus, Ekkehardo etiam iuniore, quem multum ille præ oculis habuit, favente & cum eo donec recessit nocte dieque versante. Operæ autem pretium erat, si vacaret, multa quæ cum iocunde fecisse & eleganter audivimus locumque esse sermoni inserere. Ut in die S. Mariæ, post quem iam dolore omnium discessurus erat, cruces foras sequendo cum antiphonæ nocturnales cum capitibus psalmorum in via canerentur: Nonne regulæ nostræ sed & canonum est, ait, semel hodie matutinas agere? Enimvero si istos Kebo futuros scisset, non strato surrexisset? Quam autem omnes mentiti sunt, qui in hoc loco regulam non esse dixerunt, cum in tanto vacationis die non simplex, sed duplex solita sit persolvi. Cum autem Abbas claudus quidem esset, sed & Decanus pede nutasset, melius (ait) claudicare Reges quam regna, & ô utinam tales egomet claudos in Lorishan haberem: enimvero præ Regibus (inquit) diligerem. Et cum statuta Hartmouti in vicualibus ei optima visâ sint, caritates in ieiuniis præ cæteris extulit, & amore nostro easdem suis provisurum promisit. Rediit tandem lacrimis profectus ad Reges, & inter optima, quæ eis de edoctis à se regularibus hilariter dixit, nisi illis locum aliquem vinarium & alias frugiferum de suo dederint, deficientibus datis illis solatiis, quæ interceperant, perficere non posse asseruit. Dein Regibus cum Principibus crebro quidem collatis cum opera traxissent consiliis, post aliquot dies Henrico Episcopo monente Sahspach Hadevvigæ

beneficii villam, si ab ea rogatu Regem avelli possit, Sanct. Gallo tradere eo spirant. Quod illa cum multotiens tum per Reges tum per ipsos nuncios peteretur, sicut varium & mutabile semper est fœmina, nunc concedere se spem dedit, nunc facturam sancte abiuravit. Postremo quidem Abbate nostro in ipso monasterio & fratribus illi supplicantibus facturam tandem pollicetur, si ei missa cottidiana in loco pro viva & defuncta in perpetuum promittatur agenda: sed & Ekkeharo eius loci, usque dum vivat, committatur cura. De quo cum aliquos ex fratribus nostris invidos homini hæsitare audisset, irata exiit, reque infecta conventum diremit, seque post hanc horam numquam cuiquam pro hac re aurem iuravit adhibere: sicque quorundam invida incautela Gallus villam illam, cum iam in manibus habere posset, amisit; Ekkeharo tandem rarissime iurante nunquam se causam sui in hac re illi verbum fecisse. Fratres autem quamvis hac spe frustrati, instituta tamen Rebonis sollicitudine tenebant, sicque communiter vivebant donariis Regum; symbolis quoque quæ diximus legatorum, quamvis anni penuriam fuerint, ut neminis invidorum in se ora patefacerent. Conradus autem Episcopus crebro eos visitans, ut diximus, annis aliquot iam elapsis, cum diuturna eos penuria vidisset afflictos, senibus & invalidis pietate sibi solita consuevit, & caminatas claustrum aperire rogavit, Constantiaque & Arbona, in quantum copia erat, solatia privata talibus transmisit. Validiores vero hæc considerantes amicis suis foris locum, qui sibi ab eis solatia petant, permissis Abbatis mittunt: allata autem mensa communi imponunt. Factum est autem, ut quidam pauperum parum quid, quod ab amicis datum est, solus comederet, intrantemque cum eam ob hoc increparent, ille quidem avide comedens: *Si calcens, inquit, dividitur, nemo calcatur.* Quod cum risum astantibus moveret, Decanus tamen, ut audivit, ingemuit, nihilque fame improbius & factius esse respondit. Cum palam factum in multis eulogium hoc Monachi euriensis, Ruodmannus id in pharetra suareposuit, & ut occasione data eo in fratres uteretur, iaculo ut postea fecit, reservavit.

CAPUT XII.

De primitiva constructione capellæ Sanct. Galli, & eius dedicatione.

Birkhardus igitur Abbas senio iam gravescens corylum illam antiquam, sub qua Gallus quondam vepribus corruens *Hac requies mea* cecinit, consulto Episcopo succidit, capellæque ædificata aram in loco arboris statuit: fenestellam quoque ad meridiem ei humilem imposuit, ad quam septo de foris aptato semet includere, & finem vitæ abbatiæ relicta devovit expectare. Parata capella & in honore Sanct. Crucis, sed & Sanct. Galli per Counradum nostrum dedicata vir ille sanctus septo iam illi tabulata peratifices præparans Notkerum pro se Ekkeharo favente, Notheri medici ex sorore nepotem eligi rogavit, & Regibus eum pro se inthronizandum direxit. Ipse autem, Episcopo Counrado ne tantæ tenentudinis senex includeretur obstante, Regum iussu loca Abbatibus à Karolo decreta multa reluctatus Ekkehardus se procurante retinuit, & caminatas antecessorum Abbatum quietis gratia tandem invitatus introiit. Nisi enim quod penuriam timuerat, nil pro se habere volebat, Supervixit autem suffecto tandem suo, & Immonem quoque fore edixit Abbatem. Episcopus autem semper intimus eius defungi eum parantem oleo sancto adveniens unxit: defunctum vero multorum lacrimis prosecutum, maxime pauperum, ante ostium capellæ, quam ipse *Hac requies mea* vocabat, sollempniter sepelivit, Ekkeharo Decano, ut diximus, cor suum esset, ante annum quidem modo, quo iam dixisse meminimus, assumpto.

CAPUT XIII.

De Notkero Medico, scriptore & pictore peritissimo.

DE Notkero vero Doctore, pictore & Medico cum materiam grandis voluminis habeamus, succincte quidem ad alia festinando dicemus. Picturas quidem post arsuram plures Gallo fecerat, ut videre est in ianuis & laqueariis ecclesiæ & libris quibusdam. Sed hæc quid sunt ad mille alia, quæ dictans & medens insigniverat? Fecit enim Othmaro decoras illas antiphonas, & hymnum *Rector æterni metuende seculi*, & quædam susceptacula Regum, & hymnum *De una virgine non martyre*, id est, hymnum B. Virginis, in quo cum de quodam uno verbo, quod metro congrueret, diutius hæsitaret, Ekkeharo Decano, ut id de suo adderet inclinatus, ille autem continuo *Quis, inquit, ad capram lanam petrum venit?* Sed ut *labilem* poneret emendavit. Hæc pro exemplo humilitatis & caritatis patrum præterire non potui. Medendo, quædam & impenda frequenter fecerat opera, quoniam & in Aphorismis medicinalibus, & quædamque & Antidotis, & Prognosticis Hippo-

eratis singulariter erat instructus, ut in urina Henrici Ducis versute se decipere temptantis apparuit. Qui cum ei urinam mulierculæ cuiusdam cameralis pro sua inspiciendam mitteret: Miraculum (ait) nunc & portentum Deus facturus est, quod nunquam est auditum, ut vir utero pareret; nam Dux iste circa trigésimum ab hodie diem filium ex utero suo editum ad ubera suspendet. Erubuit tandem deprehensus ille, viroque Dei, ne se medicare renueret (nam ad hoc adductus erat) munera misit, scæminamque illam virginem putatam medicus Sancti-gallensis supplicem sibi reduxit in gratiam. Nam ut Prognosticus ille prædixit erat, ipsa partum dederat. Sed & Episcopo nostro Kaminaldo cum fluorem narium diuturnum adductus citissime sedaret, odorato cruore variolam morbum die ei tertia prædixit futurum. Sed pustulas ille die dicta sibi erumpentes cum eum restringere peteret: Enimvero, ait, facere poterō, sed nolo, quia a necis tuæ reus * karrinas tot ferrē non poterō: quia si restrinxero mortem te tradō: pustulasque tandem eruptas ita in brevi sanaverat, ut nec saltim de una fuerit signabilis. Hæc pauca de plurimis, quæ scriptor, pictor, medicus egit, quoniam iterum nobis narrantus occurret, hic libasse sufficiat.

CAPUT XIII.

De Keroldo Monacho S. Galli.

DE Keroldo autem non minoris materiæ viro, quoniam plura non vacat, item quædam, ut in quantis columnis Galli crebro steterit, pateat, interferam. Erat à subdiaconatus sui principio scholarum semper ille magister, Presbyter vero factus prædicator altissime apertus, etiam Episcopus aliquando præsentibus & iubendo cedentibus, populo declamator & (ut Apostolus tales vocat) Propheta erat mellitissimus. Vnde, ut antiquitus loci nostri mostatus erat, publicus populo nostro etiam Presbyter positus est, ut in Ecclesia S. Othmari omnibus qui inter Goldaban & * Siatrium fluvios degunt synodica quæque præter disunctiones coniugum pro Episcopo faceret. Cuius privilegia cum à Iohanne Papa cum Salomone Episcopo nec nõ Karolo ad stipulante habeamus, invidi Monachis nunc tæporis Episcopi vix nobis & nostris halitum relinquentes, ut Salusti verbis utar, nil * nobis reliqui facere moluntur, ministrofque odii & invidiæ iniustæ que potentia Holophernicos adsciscunt sibi Presbyteros, qui animas hominum carissime apreciatas vendant, scæminas nudata s a quis immergi impudicis oculis curiosi perspiciant, aut grandi se pretio redimere cogant. Hos tales quomodo faucibus strangulati vix evaserimus. Burkardum secundum dicturi plenius scribere habebimus. At Kerholdus, ut ad capacissimum S. Spiritus dolium revertamur, in his & aliis mille virtutibus animo & corpore diu attritus longoque senio fessus sed non defessus, cum iam plebis sibi commissæ fides in eum esset certissima, si quem corpore dolentem benedicens tangeret, allevigaret, confessione eis quadam die data & remissione petita mox se in lectum colligere velle, & in Christo emori flens pronunciabat, & missionem ab ipsis sollicite postulans in die Domini semel utrimque videndos spem se certam habere spondebat. Exutus vero alba & revestitus clamoreque familiæ usque cancellos Galli profecutus, domum infirmorum per se nemine suffultus, multisque quid facere vellet mirantibus, introiit. Ibi ergo parumper residens substerni sibi scænum terra nuda rogabat superque cilicium, in quo se quasi nihil mali passus reponens fratres omnes vocati rogabat. Quos cum adesse videret, salutatis omnibus surrexit, & stans & erumpens in lacrimas: Video, ait, Domini & fratres mei vocatone meam, quam semper reus ego timebam adesse adeoque quia pium Deum nostrum confidens spero confessione coram vobis data securus abibo, tandemque assensu omnium confessus indulgentiam recepit, osculatisque per singula omnibus, à patribus ubi doleret requisitus, respondit in pectore & præcordiis: & utinam, inquit, Notkerus meus adesset, (erat enim ille tunc pro remediis in Aula regia) & residens requiescere se velle ait. At fratrum singuli quiescem illi æternam precantes, præter custodes illi datos & quos ille rogabat palmicanos, domo cessarant. Ipse autem quasi nihil adhuc quidem passus, S. Iohannes Evangelista dilecte Domini recipite me, & capitium capiti imponens brachialeque rocci subter caput revolvens super illud * nobile stratum se recollectit, & paulisper, ut sperabant, dormiens subito *Mi Domine bene venias*, ait. * al. m. b. At ille disloqui eum ut ægroti solent putantes, unus tandem ex illis, videamus quid agat, ait, enimvero quisquis fuerit aliquem salutavit. Accedentes vero quantocius ad illum, oculis transversis labiisque albidulis vident præmortuum, signamque cursim pulsantes fratres advocant. Quibus quam concite circa se astantibus per semetipsum manus pedesque extendens omnes apertis oculis arrisit, tandemque quasi excusso risu cachinnulans expiravit. Tali exitu homine virtutum finito, erant qui dicerent, Iohanneseum, cuius dum viveret assertor erat assiduus in virginitate & in omni integritate, atque ideo absque dolore sicut ille assumptus est, quia ipsi obiens commisit, & se visitantem in obitu salutavit, sepultusque est non longe à Notkero Balbulo magistro quondam suo sibi que amicissimo.

CAPUT XV.

De Waltrone Decano, & Cuniberto Prapofito Brisaugensi, & morte Cuniberti.

DE Waltrone Decano neq̄on & Chuniberto Altaham Abbate grandia, siquidem quamvis non his similia, si vacaret, dicere poteramus. Quorum prior, quod eius officii quidem erat, memorabilem se posteris in secessus nostri structura difficillima fecerat. Non solum autem in hoc, sed in aliis multis magnitudinem suam ostendit operibus. Nam Saracenos, quorum natura est in montibus multum valere, cum è parte Australi nos & nostros adeo infestarent suis temporibus, ut Alpes nostras & montes obtinentes etiam fratribus crucem circa urbem sequentibus tela è proximo iacerent, milicumque Abbatis manubilaterent investigari non possent, ipse quadam nocte cum familiarum audacioribus sibi ubilaterent proditos invasit, dormientesque nactus lanceis & falcibus, securibus quoque quibusdam trucidatis, quibusdam quoque captis ceteros fuga lapsos insequi inane duxit, cum captis fugaciores montes percurrerint. Quos autem cederat, victos in monasterium ante se egerat, qui tamen ipsi manducate nec bibere volentes omnes perierant. Hæc de tragedia eius temporis & de Waltonis magnitudine tetigisse sufficiat. Nam si miseriam omnem, quam nostrates à Saracenis sunt passi, percurrerem, volumen efficerem. At Chunibertus si extrema illum infortunia sinerent, inter omnes esset spectaculo dignus. Ipse enim vir ille erat, cui generis nobilitatem plurima quæ in illum Deus congererat, dona quam maxime nobilitabant, scriptor discretissimus, Doctor summe planus, pictor ita decorus, ut in laquearis exterioris Sancti Galli ecclesiæ circulo videre est. Hic ab Henrico Duce Saltzburgis doctrinis studere ab Karolo postulatus post annos aliquot Abbatiam Altaham promeruit. Vbi cum quorundam annos præfisset tadio, quod Sancti Galli claustrum tam diu careret, corde tactus abbatiam reliquit, claustrumque suum ægre expectatus revisit. Fit itaque in annum Decanus noster: & quia quot annis more Romano officia apud nos mutari solent, propter tutelam cogitatorum suorum, qui ibi abundabant, coactus in Priscove constituitur Prapofitus. Vbi cum multa erronea ad unguem corrigeret, monasterium aliquando cum reverti parasset, circa villam Wilaham cum Kerhardo post Abbate ut plalterii, quod reliquum erat, iam prorsus absolveret, prævit. Ministri autem morum eius non ignari sibi met à longe in equis cutracibus iuferant, tandemque post illum accelerabant. Ambulator autem, cui ipse insederat, alacritatem equorum post se sentiens caput concutiens exultare cœpit, atque ille cum eum urgeret, ne curreret exiliens, gravem senio & corpore virum deiecerat. Erat autem in ore eius versus ille, ut aiebant: *Veniens autem veniens cum exultatione, quod exultatione clamose timore casus percussus ultimum dixit: Corruens autem & quam cito resurgens Gerhardus illum cum iterum deciderat, equo descendens retinuit, & caput eius residens in sinum suum reclinavit sicque vitis pro aqua currentibus spiritum ex alto resumens obiit.* Hic finis Cuniberti, statura proceri, & canicie venerandi, & ut plurimis visum est hominis sanctissimi. Corpus vero eius allatum monasterio plurimis lacrimis sepultum est in cimiterio. Necessè est autem, ut ordine præpostera sint, quæ dicimus, quia quæ simul tacta sunt, simul dici non possunt. Propterea unde digressi sumus redeamus.

CAPUT XVI.

De Notkero Abbate S. Galli.

Notkerus electus dirigitur cum literis Burkhardi Ottonibus Spiram, comitibus, novem de patribus plerisque canicie venerandis ipse decimus, sed Regibus non adeo, ut præcessor quondam eius erat acceptus. Affuit illis advenientibus cito Ekkehart, nihil rerum priusquam aderant præsciis multumque anxius, quoniam Sandrat quem prius diximus, tunc aderat, & obloquia quædam iterum in nos susurrari Regibus sciverat, animo fluctuabat. Consilio tamen in brevi habito litteras sumpsit ad se Regibus hora apta præsentandas. At Otto junior casu cum Ottone Duce amplexu mutuo non procul steterat, & Otto Dux Regi Rupertum Subdecanum gravitatis Monachum videns: Numquam, ait, leporem ille circulo capiet. Ad ipse id audiens inclinatus gratias egit. Et Otto Rex: Væ tibi misero, ait, id enim audivit. Et Ekkeharde approximanti Otto Rex: Qui sunt, inquit, Magister patres Sancti Gallenses, ille ait, Domini mihi sunt, & hodie auxilio tuo juvandi, cumque pedes amicum ipsi peterent, Ekkehartus eorum in brevi perorat. Et Rex: Deus, ait, in cuius manu corda sunt Regum, faciat vobis Legem tacum mitem & placabilem. Sic enim rem vocabat. Et dimittis illis Magister id rem, quis illorum electus sit, dicit. Quem se fecerant, ipse est. Et ille: idem, ait, ut in iuvenem ait. Enimvero ut pater meus ad hoc consentiat, ut ipse eum nostrum fiat, talibus vitis canicie venerandis Sancti Galli abum-

abundantibus iuvenem puellæ similem nobis quidem mittere: Convenite adhuc, ait, & te qui homines nostis consiliante graviolem eligite: aliter enim vos, ut petitis, Leoni meo sistere non audeo. Privilegium, Ekkehardus, ait, patribus à Karolo datum & per vos solidatum nos paucos quemquam eligere non patitur. Præterea de litteris Abbatis nostri fratris tui quid fiet? Nam Nockeri Medici tibi & patri tuo semper bene meriti & dilecti ex sorore nepos & ab Ekkehardo avunculo meo mecum nutritus & doctus, virtutibus patriis semper affeverat, & nisi virtutum virum nossent, numquam eum frater tuus & avunculus meus cum cæteris, ut ipse homines nosti, Dominum eligerent. Audito Rex rationis tantæ responso, maxime autem de Nockero, mitescere tandem cœpit: literas tamen neque ipsos postea patri sibi priusquam ipse illum præstrueret, & anima eius explorato ad alloquia eos Leonis sui præpararet, placere sibi aiebat. Vocatis tandem ipsis bonæ spei esse monuit, & nocte precibus invigilare, ut quoniam invidios haberent, Deus eos iuvarer. Monet deinde Ekkehardum mensa cœnæ levata cum litteris sibi commode non deesse, qua levata patris & matris secretum postulat alloquium. Matre autem de mensa sua veniente ad ostium occurrens ut Sanct. Gallo faveret Ekkehardus in aurem rogat. Audiverat enim à dicentibus Sandratum adventum Monachorum Sanct. Galli Magno Ottoni, nec non & omnem causam eorum clam & sinistraorsum dixisse, & sui memorem fore pedibus petitis rogasse, quod Ottoni etiam suo silenter patre assidentæ paucis nudat. Silentio tandem omnibus aliis à cœnaculo eliminatis facto Otto filius ait: Sunt hic, Domine mi, nuncii filii tui quondam Abbatis Burkhardi Dei iussu diu in firmi quid autem postulent, experiri habebis. Scio, ait pater, eos matutinos quidem affuisse, sed quare se à meo conspectu celaverint nescio. Sunt in eorum quidam, qui eos non simpliciter venisse asserant: quoniam *qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter*, Et ille: malo suo pater, ait, valeant odibiles illi, qui re acutiis suis à bono avertere moluntur. Et Regina: Vide, ait, Domine semper amande, ne talibus, quales filius tuus notat, inconsulte & nimium assenseris. Nam & prius Dei servos illos imperialiter quidem impetitos, sicut ab ipsis quibusdam, quos nescimus, audivi, sine causa molestavimus. Et Otto: Ecce pater, ut ipse illos nosti, a sunt ex eis viri venerandi à filio tuo pater præmortuo missi, quos, cum me quidem, ut eos tibi mitterem, præpetere, paucis cum eis locutus in crastinum ipse viros distuli: & ideo mentiti sunt, qui tibi dixerant, duplici illos animo quicquam machinari. Nam & litteras, quas tibi missas manu habebant, ego recepi, & ecce ipsas, quas cū audiveris, si clam destini assunt, videbis. Et à parte sigillum recludere iussus ipsi illud (nam Sanct. Galli semifacies erat) in manum dabat. Quod ille sollicite intuitus, filii mei pauperis Domini imaginem ait esse putavi: sed tu quidem quid litteræ velint insinua. Hæc verba: *Summa post Deum maiestatis Domini mei regnam aeternum Burkhardus Abbas semivivus. Annis meis & senio finem mihi vita in Ianuis habentibus, ne pastor oves, pater filium improvisos relinquam. Domini mei, privilegium gratia vestra me sollicitant. Misi itaque vobis fiduciam vestri habens dilectum meum mihi ad hoc vivo sufficiens à viris virtutum optimi moribus assuesactum Sanct. Gallo, ut confido, vobisque placiturum. Misi autem vobis & testes meos tres idoneos qui eum coram vobis ferula mea reddita, & indulgentia mihi petita singuli eligant. Valeat regnum vestrum & imperium in Domino Dominorum, Amen.* Perlecta Epistola Otto eam patri & matri tidus interpretis Saxonice repaens insinuavit, & ut petita facient amore eius, quem posthac visuri non sint, sollicite rogavit. Et Ekkehardus: Meminere vos Domini Nockerii medici eius qui eligendus est avunculi, sed & Ekkehardi vestri, qui eum, nisi idoneus esset, vobis dirigi numquam consentiret. Tandem post verba multa Otto pater: Cras, ait, diluculo appareant in conspectu meo, ut illo cum cæteris viso decernam quid faciam. Et Otto filius: Homo, inquit, videt in facie, Deus in corde, neque enim ille ita, ait, ut magister meus aspectabilis, neque ut Sandratus vester se exhibet despectibilis. Et ille: Utinam filii mi, ait, omnes Monachi nostri Sandratianimum gererent. At ille monitu Ekkehardi, ne patrem commoveret, conticuit, sicque pater colloquium diremit. Ekkehardus autem notularum peritissimus pœnæ omnia hæc eisdem notavit in tabula verbis. Quibus Otto suus postea ut ipse nobis retulit, multum delectatus est sibi relicta, cum ipse pater notulas mihi viderit in tabula. At Ekkehardus suos, ubi hospitabant, continuo petit, optimæque spei fore Ottonis sui eos verbis monuit. Cumque ab eo, si sui apud Reges mentio aliqua fuerit, quærerent: Magna, ait, si mihi dicere liceat, sacramentum enim Regis celare honorificum est. Sed hoc tamen vobis pandere audeo, quia sollicitam apud patrem filium habuistis interpretem. Venturi enim estis in conspectum patris diluculo ipsius edicto: sed eius horæ & articuli fortunam committere habemus Deo. Veniunt illi precibus nocte muniti in Aulam matutini, patre cum filio jam laudes, quarum Ekkehardus semper curam gerebat, audientibus. Ait Palzone loci Episcopo preces recitante Ekkehardus ostium pandit, ut videat si assint, cumque eos conspiceret testans paulisper Ottoni significavit. Pater autem eum egredi ventem chlamyde retinuit patrumque subrisit. Et ille: Numquam oculi perspicaciores Leo mietant quam tui. Enimvero ita & de Leone legitur. Ekkehardus ait, quia oculis apertis dormit. Et Palzo, unde sponsum ait ecclesiæ *Ego dormio & cor meum vigilat*. Sed Domine pie foris te expectant, qui talia dormientes melius quam nos vigantes sciant. Unde tu illos, ait, nosti? Quare illos, ait, non sciam, inter quos nutritus, & quæ optata scio, sum edoctus? Et ille: scio, ait, quia pauper & mendicus quondam circueus terram peram paupertatis tuæ mendican-

do faciebas. Non ego, ait, sed quod illi dabant in summis ponebam. Tandem ille terribili egressus, cum Ottonem Ducem cum eis ioffendisset assistentem arridens ei *bon man* habere Romanice dixit: dein & eos salvere ait. Ille etiam acclinis cum ipsis gratias egit. Wanuis vero primus ordine si loqui liceret quæsit: Fidenter, Otto filius ait. Abbas noster, Domini invalidus multum in vobis sed & in Domina nostra confusus nos ad pietatem vestram transmissit & gratiam regnum vobis optans sempiternum & imperium. Causam autem adventus nostri quondam litteris ab eo mandatam attulimus, non forsitan oportet, ut interim dum legantur fileamus. Litterarum, Otto pater ait, molimina audivi, sed eum dum vivit deponere nescio, si possit decere. Et Cunibertus propius Regibus accedens: At nos Domini modum forsitan optimum scimus, quo vos deceat efficere, quod pater noster & nos eius iussu postulamus. Sic ille Dominus noster omni tempore quo vivit: quem subrogari sibi vult, nihil capitale absque eius nutu faciat, tantummodo, quod valde ille benivolentissimus formidat ne nos moriens orphanos relinquat. Est enim ille magnæ spes vir quem destinat. Illo quoque, conticente, Otto pater: *Quem* tamen mihi nepos meus, inquit, miserit monstrate. At pariter illi Notkerum in ultimis, ut ordo eius erat, stantem produxerant. Et pater in aurem filio: *Modo*, ait, quoniam viros disertos inter illos video, quid dicere velint probare volo. Et Ekkehardus audiens: *Aliud*, ait, Domine mi, curato: absque responso enim illos non invenies. Et ille: *Iste* ne est, quem ætate vobis quasi filium eligere mihi proponitis? O maturitatem vestram & præne omnibus vobis sparsam caniciem, Abbatem vestrum inter tot canutos qui sibi possit subrogari invenire non potuisse! Et Rupertus quem dixi subdecanus: *Errasti* Domine mi Rex, ait, & oppido eras. Inter tot utique Marias optimam partem dudum diligentes Martham nec unam quidem, quæ sollicita sit & circa frequens ministerium satagere velit, nepos tuus invenire poterit, ideoque talibus relictis ad minorem ætatem descendit, & optimam, mihi crede, si eam digneris, invenit. Ad hæc pater: *U* video, tu ipse dignor illo. Interea pater ad calcandum in caminatum ivit. Illis autem ut se expectent iussis ambo Ottone Regem comitantes Regina accita, ne tales viros diu detineret rogant. At ille in dubio se esse ait quid faceret, neque illum adeo placere quem attulerant. Regulam autem quoniam in loco illo numquam stabilire poterit, regularem eis aliquem ponere velle si suadeant, ait. Et continuo filius Sandratum eum velle & Ekkehardus senserant. Ekkehardus autem ad pedes procidens tacitus surrexit. Et pater, quid petis, ait, enim vero etiam si tibimet abbatiam illam dari vis, absque regulari aliquo comite ab Ottone non ibis. Enim vero, ille ait, ex causa summe Domini pedes vestros hodie non petii neque petam. Longe aliud est, quod vestra quidem omnium trium vice Domini & Domina lacrimascerere etiam potero, quod cogitavi & cogito. *V*bi est veritatis semper inconvulsa firmitas, etiam apud Ethnicos, Regum? Dico enim privilegia à Karolo Sancto Gallo usque vos data: Vestrum autem famulis vestris præ omnibus semper potissimum, in quo nepos vester Abbas, Ekkehardus vester & Notkerus cum cæteris Spiritus Sancti viris adeo confisi sunt & confidunt, ut neminem alium præter quem vobis certissimi vestri miserant, expectent Abbatem? Ottone tandem Rex & Dux surgentes, Regina quoque supplice, privilegii memorem fore rogant. At ille silens secumque deliberans tandemque quasi invitatus acciri homines iubet. Quibus coram stantibus, propter ablatum, ait ille, vestrum tunica qualem Benedictus quidem numquam induit decorum non statim vos viri Dei osculatus sum; osculamini igitur. Cumque eum præire invenirent, ille vitato eo cæteros osculatus est; hora osculi eius adhuc, inquit, forte erit. Cumque plura de statu monasterii cum eis disceptasset & de moribus eorum & vita, quæsi vit si adesset qui dixisse fertur; *Si calcens dividitur, nemo calcatur*, risuque suis moto, ecce iterum Ruodmannum, Ekkehardus ait, sentimus. Quo audito, tu dixisti, Rex ait. Tandemque ferula recepta Abbate coram se ut motus est posito, condicito quidem tali eam Notkero dedit, ut vivo Abbate suo sicut ipse vellet iam curaret, nihilque capitale absque eius nutu & Ekkehardi Notkerique consilio ageret. Et continuo, metus tandem eris (ait) manibusque receptum osculatus est, moxque ille evangelio allato fidem iuravit, dimissoque eo in ecclesiam ad *Te Deum Laudamus*, milites Galli qui aderant reverso coram se accitos iurare iussit, tandemque surgens in partem illum cum patribus sumpsit, salutemque nepoti mandans & gratiam regulæque eos tenere habere qui perscipiat eis in proximo missurum, quem quo gratantissimo possent edixit ut receptum tractarent, & revera scirent, si sibi boni quid talis ille redicturus foret, in nullo se ærario suo parcere velle, quin eis in quibuscumque possit accommodaverit, tandemque eis missione data, si quid ab iconomis suis victualium exigere velint abunde dari iussit.

*forte dile
diffami.*

Veniens domum Notkerus gratanter ab omnibus susceptus, Burkhardique manu in sedem potentie locatus colloquium in capite Basilicæ egreditur, ibique in sancti Benedicti vicem ab omnibus exhibuit. Quibus qualem in mox & semper quo ad vixit exhibuit, partim vix narrare, partim vix edere. *Elharitis* enim eius, quæ ei quodam ingenuo modo quasi naturalis inerat, & ut quædam præcipua de deliciis ascribatur, partim dicenda non est, propter quod invidi detrahendo, de hoc præterea cum gemitu clamare non poterunt. *O tempora, o mores!* Enim vero cæteris Burkhardi annos nobilitabat, officinas omnes monasterii Richardi in membris colligente suppleverit, largis quo in omni

Omni hilaritate viro etiam suos Deus adeo frugibus oneraverat annos, ut regiminis sui meritum id quivisi iure ascribere possit, ut cum Tullio meliori quidem ipse concinnare potuerit metro.

O fortunatam Galli me consule cellam.

Paucis utique ille post adventum suum diebus elapsis decessore suo cum allectis sanioris consilio monente, Kebonis de Arinam paulisper quidem sopitam sollicitate excitavit, disciplinamque temper loco Galli inolitam recuperavit. In necessariis autem ubertate annua abundante fratres suos omnimodis procuravit. Vineas enim, postquam ab Hadeviga fructuati sunt, Richerus homo Sanct. Gallo conquistivus Decani sui monitis tum pretio tum concambio tantas collegit ut ubertate redundante communi fratrum tum Abbatis penuriam reperietis vasa vinaria non pauca in curte Abbatis de foris quoque sub divo locarentur sub custodiis, pluresque, qui alicuius momenti in loco erant, rubeum vinum quamvis alias bonum præ delictis repudiarent. Sed Abbas Cralohi de fratre quidem, Notkeri autem de sorore cum nepos esset, ingenita sibi ab utrisque severitate, partim quia sub Burkharo vacillante liberius vixerant, partim ut fama hæc Regum aures attingeret, fratres artius in claustrum qui eiusmodi erant stringere curabat, taliumque ille culpas palam seculo factas foris claustrum interdum puniverat. Sed & plerumque in carceres longius sitas pane sordidior aquaque alieno exiliaverat. Neque sic quidem linguas detrahentium restrinxerat, cum & suimet patris filium multa scientia in hacum Furintovam, alterum autem Nechiaburg diu relegaverit. Pro quibus eum & aliis quidem similibus per nuncios & litteras cum Reges regerant, non tamen apud eos secure tutus esse longo tempore poterat: quod in loco suo post apparebit. Talis ille cum in claustrum fuisset laicis quidem & militibus & famulis longe assuetus erat. Milites quidem, quando sibi absque fratribus esse vacabat, intus, & fortis mensæ suæ propositores & pincernas hebdomadarios habere solebat, disciplinanterque sibi ab eis ministrari volebat. Filios autem aliquorum, qui patrum beneficia habituri erant, ad se sumptos severo educaverat, qui coram eo interdum nudis tabulis luserant; sed & pro avibus captivis & cæteris quibus libertatis indoles exerceri decet, si deliquissent, à magistris exacti vapulabant: quibus tamen missionis pro ætate temporibus armaturas ille & munera dabat. His similibusque, quæ se frugi hominem vulgassent, operibus adeo se ille commendabat, ut ubique de eo fama volaret, sed & coram ipsis quoque Regibus non aliter nisi boni Abbatis prænomine memoraretur. Hartmuori vero constitutiones cum omnimodis servare sollicitus esset, loco plerumque cedebat, ut effusus fratres eo absente lætificarentur, dicens Decano & symmisticis suis, si eorum causa, quorum his temporibus in Monachos ora sunt patula, inflexibilem rigorem temper tenuerimus, aut arcum regulæ frangemus, aut choram eius mihi, ait, credite rumpeamus. Ideoque quia id palam pati non audeo, clausis super se ostiis ut aliquando remissius fratres mei agant, consulto carissimis loco cedere ait volo. Videte tamen, ait, obsecro vos Domini in quibus reclinet effuse effluant, & ne laici hilaritati illorum omnino interfiant, maxime autem servi, quorum nec iurandis credere sæpius ait didicimus.

Claustrum autem Sanct. Galli, quoniam hunc locum incidimus, ab antiqua patrum memoria tantæ venerationi semper est habitum, ut nemini vel potentissimorum seculi canonicorum seu laicorum introitus vel etiam introspectus eius liceret. Unde & dicere habeo, quod ab religiosis huius temporis mihi quidem discredicio. Vidi egomet ante tempora, quæ à Gallis patimur, Monachorum schismatis, Comites aliosque potentes, loci quoque Milites, pro delectatione festis diebus crucem nobiscum per claustrum * sequendo, juvenes & senes quosdam ad cingulam barbaros Monachicis indutos roccis nobiscum quaquam vivimus ingredi. In refectorio quoque octo de illis, qui tamen emeriti videbantur, circa Abbatem & Decanos ad mensam Monachico contedisse habitu in die Paschæ vidi. Sed &, ut risum de commellatorum illorum uno roveam, Bernhardus quidam domi supra mensam silere non solitus: hic cum circa Subdecanum Ruopertum mensuram puræ potionis suæ coram se habentem consedisset, ut domi solitus erat, statim bibere volens eam manu sumpsit & impiger hausit. At ille sciens eum iocundum, silenter in aurem homini, regulariter nostrum est, ait. Et ille immemor quo præstructus erat silentii, si nostrum est bibamus illud, palam omnibus dixit, conrinuoque sibi poculo oblato: Ecce & istud nostrum est, bibamus illud & ipsam. Rancolus enim & ludibundæ vocis erat & morum, manu fortis quidem.

At Notkerus annorum suorum ubertate quidem oppido habundus, plurima quæ nemò antecessorum eius unquam ausus sit aggressus est & fecit. Muros enim ille super vallos ab Annone parvo cæptos cum interpositis turribus & portis perfecit. Ad has impensas illè plura profundens universa familiæ præbendariis, id est centum septuaginta viris, cum nunquam ante se nisi avena pascerentur, pura de spelta dederat gratia, & quod amplius erat, spicarium ille novum, quia sic homo erat, solis feris & beluis avibusque domesticis & domesticis iuxta fratrum condi fecit: quod & ipsum iam fieri iussit magnificum. Talibus bonis innatanti non tamen deerant interdum adversa inter prospera. Nam absque beneficiis multis, pro quibus artabatur à Regibus, ut ea quasi dives opum & homo largissimus vocatus præstaret quibus nollet, quod man eum tunc more scilicet apud Anticos accusat, & Ekkehardo nescio spiritum eius foetere fecerat nihil minus sperantis. Et ecce Ottonis celato Ottoni

filio & Ekkeharde consilio Sandratus litteras ferens in ipsa Sancti Galli vigilia vespertina incepta in templum de foris inter laicos est ingressus. Latere se posse dum omnia perspiceret, quasi nemini notus, credidit. Volebat enim, ut postea factus est, diu in sancti hospitio sibi met qua posset petito de mercato se curare, ut exploratis qua posset omnibus astus suos tandem acturus erumperet in medium liberius. Decanus autem de Muorbach iuxta Abbatem astans; Ecce Sandrat, ait, inter illos si umquam eum vidi Domine mi vitabundus graditur. Despectibilis ille enim, quem prospicis, ipse est. Et Abbas, video illum, sed si ipse est, mihi quidam despectibilis non est, accitoque quodam fratrem, digito monstratum in chorum duci & locari iubet. Quem ille non sine rubore vellet nollet secutus deprehensum se celare non potuit. Oculi enim omnium lucenti erant in illum. Abbas autem post laudes egressus in auditorio eum salutatur, mirarique inter cetera ait, quod tam palam promissus ita supervenerit occultus. Responso ille dubius, Epistolam porrigit, & hæc pro me loquitur, ait, quam tibi Magnus Otto quidem direxit. Acceptis ille litteris & osculo veneratis, in turba hac festi nostri, ait, legere Domini litteras tutum non puto, ad quas ocium habere volo, sed pro hospitii tui commodis satagere portanarium volo, teque, quia forte lassus es, dies aliquot, ut post expeditior sis, in domo quietis paulare & quomodolibet per te curam tui gerere: hospitibus vero & aliis in claustris & de foris me oportet providere. Quapropter & a refectorio, ait, ne oculos tuos sibi quid lædat, hos dies volo ut abstineas. Lecta epistola Domini mei, quicquid libuerit mihi, ait, velim loquamini, tantum ut in principio introitus nostri nihil regulæ absolum inveniamur perpeti. His diebus discessum est, illeque in alta illa, quam Sindolfus Sancti Nortkero quondam elausit, locatur caminata Epistola adventu Regum & Reginæ Italiam vere proximo petentium intimato, Sandratum ad instituendam regulam missum gradanter iubet recipi, & quoad ipsi in locum veniant paterne tractari. At Abbas accitis domino Burkardo Decanoque cum patribus primo Sancti Galli diei diluculo in colloquium, Sandratum bene mansionatum hospitaliter tractari decernunt usque post festum, eoque transacto integrius utrimque quid facti opus sit tractari quidem posse. Quod ubi per Decanum Richerumque Præpositum homini demandatum est, tanta asperitate accepit, ut nisi quantocius sibi versari detur cum eis, quod docere venisset, mori omni postposita se minaretur abscedere. At Richerus Decano ne quicquam contra loqueretur in autem momento, proterviam tamen verborum eius ferre non valens; Si fidelis nuncius es, ait, responsum pro quo missus es expectabis: sin autem in commisso fidelis esse nolueris, infidelis inquit si discedis ut ait Apostolus discedat. Et Decanus; Nequaquam, ait; enim vero litteris nobis regis missum abire non patimur, sed & sub custodia quoniam fugam minatur volo servetur, moreque Præpositus ministris accitis ait; Omni honore & impensorum (inquit) opulentia seniore istum Domini Regis nuncium curate, ipsum autem ne Abbate nostro incio abeat sollicitate servate. Veniet dies tertius, & hominibus suis missionem quidem dabimus. Talibus ille utriusque verbis adeo est consternatus, ut stupidus eis abeunibus sedens diceret suis, neminem cucullatum in se putasse fuisse, qui sibi contra votum suum tanta præsumeret respondere. Tandem ut multa quæ audivi præteream, tertia die in confessum adducto Abbas consulto est locutus; Nobis, Frater, quibus ad opus optimum ut opto (ait, directus es, prudentiorem te Episcopis & Abbatibus opus est fore, qui nos mira caritatis discretionem nuperrime in regulam Sancti Benedicti stabilitos ut volebant reliquerant; à qua in aliquo nos cogere deviare, plerisque fratrum habeo qui immissionem per angelum malum peccatis nostris id exigentibus planissime asserant: in quo uni tibi quamvis sanctissimo homini repentino motu obsequi, non excusæ rationis, sed regalis esse scimus imperii. Mihi, ait ille, miror si de immissione mea si angelus malus sim quisquam attribuat, cum sponte mea credite mihi non venerim, neque ad vos neque ad allos, quorum tamen Deo laus multos in regno correxeram, apud quos quoniam ab Imperio missus sum imperiose quidem egeram, neque deprecative quicquam sicut & apud vos ubi primo adveneram facere permissus sum volueram, & si adhuc hodie permittor volo. Et Decanus Abbatis; Age igitur, Domine mi, tamus angelo Imperii, & ordinem ei congruum dato nobiscum, ut quomodo vivamus videat, ubique versetur; hebdomadæ tamen inducias ante magistratum eius (inquit) petere volumus, ut regulæ viam qua gradimur perspicere si nos exorbitare regula lecta docuerit, reducentem secundum Imperii iussequamur, & quia regularis Monachus ab Abbate esse non poterit, qui sibi met Abbas Decanusque sit, hic invenisse inter doctrinas suas regulares viros patienter ferat. Coloniz, ille ait, Abbatem meum carissimum reliqui. Eius nobis, Decanus ait, etiam si litteras commendatitias dederis, ea tamen te ipsum facere & pati renuere quæ docueris, etiam Regi ipsi Magno nos tibi perferri nolle rescriberemus. Talibus ille auditis secum fremens adeo ut præ ira etiam lacrimasceret commotus est. Sed Abbas conventu dirempto confurgens bono animo esse illum per se monuit, neque curat, sum quidem rationabilitati tanti viri autem ait reniti, cum talium in loco sine plurimisque ab Episcopis & Abbatibus nuperrime in regula Kebone commanente stabili non possit, in impetu ab ea revelli: se autem Regis quas attulit litteris contraire nolle, si sub longis moris & examine regulæ rationalia suis ingerat, & à tantorum virorum doctrinis, nolitis eos avertat. Iubet tandem ei ordinem dari post Decanos, & hebdomadam illam in tranquillitate perspicendo quietius agere, tandem-

demque cum ratione quæcumque non placuerint, regula teste, mutare. Finitur hebdomada in capitulo confidens plura sibi displicere ait, maxime autem in ecclesia exaltationes votum gloriosas & nequaquam Monachicas, & alia quæ post dicere vellet plura, præter quod Dominicam in ea cotidie agere videret, feriam autem sextam in refectorio. Porcini autem liquaminis odorem nares suas omnino ferre non posse, carnesque se omnibus & liquamen infirmitis & sanis edicto Regis interminari, vinum autem, quoniam bibulus quidem erat, nimis nobis parce dari aiebat calicemque nostrum ad refocillandum potius quam ad potandum sufficere. Cætera plura quæ docuit & fecit præter quædam insignia, quoniam omnia exitum malum habent, ex quibus quidem volumen facere possem, omitto. Monet Abbas decem tandem nec non & omnes, quoniam parum firmitatis in eo quidem viderat, ut ei sicut se diligenter ad congrua & incongrua cum se parere, prædicens eis magistratus eius rigorem non diu duraturum. Iubet autem in summo dexteræ refectorii mensæ omnia ei quæ ipse diceret sine mensura proponi, & si ipse desineret bibere moneri, iam enim illum potando quis effete exploraverat. Decanus autem cum Præposito singulis fratrum ut idoneis illum moribus frangerent frequenter inculcabant. Erat autem ille fratribus semper post mensam in disciplinis propter potum quidem asperior. Accidit vero quadam die ut quidam iuvenū, cui iam plures dies ille infestior erat, cum illum severius ut in omnes solebat verbis inveheretur, ecce iterum *seruum magister noster postquam mero incaluit*, diceret. Ille verbum clarum ut putabat à iuvene dictum ab ore eius illico rapiens; *Seruum magister tuus*, inquit, *ego si insano tibi ostendere quantum tuis habeo*, insiliensque in hominem bene quidem natum sed & admodum litteratum grandem ei manu in maxillam alapatam dedit. Ille vero multum robustior brachio dicto citius extento, pugno illum in tempus validissime percussit seminecemque in terram cadere fecit; & nisi quod eum cæteri retinebant, maiora ei ad huc facere volebat. Superveniunt cum Decano continuo fratres, Abbate accito signum pulsatur ad capitulum, ibi iussu Abbatis iuvenis ille ad huc furens ad columnam pyralis ligatus accerrime virgis caditur; & inter dolores quoniam litteratus erat. Mirum esse, ait, quod Christus ad columnam technis quondam passus est Diaboli, se alterius Sathanæ technis ad columnam quidem pati. Neque enim minus mirum quandoque evenire, si Sandrato per manus suas, quod æquivoco accidit, accidat. Talia eo inter verbera sibi præfagiente, ipse adhuc de illo ictu stupidus residens valde expavit humique coram Abbate stratus ut eum absolveret petiit, quidque sibi post hæc faciendum sit pro Regis amore se doceat. Et Decanus; Nimis vrges, ait, Dominum nostrum ut te qui tot Monachos, ut ais, docuisti nosque post tot Episcopos & Abbates docere venisti, doctor tuus esse præsumat. Et Abbas; Quia Regi Domino fidem, o vir Dei, ait, iuravi, quicquid nobiscum feceris ego habeo pati usque ad id quod nescio cuius regulæ esse tu dicis, si fratres meos quasi stolide audax manu cadendos insiliveris. Et enim in fide assero, uterque nostrum contra regaliam etiam nunc operati sumus, tu filium meum absque iudicio cadendo manibus, ego ut tibi satisfacere verberibus. Cumque omnes eum ut litteris gesta eius Ortoni filio mittendas tradi iuberet, surgens ille quasi cæteris exemplum dando roccum exiit, & coram se expandit, superque illum se extendit, utque puniretur pro tali excessu gemens oravit. Cumque plerique omnes ut vapularer optarent, Abbas illum induere, quoniam quidem nuncius Regius honorandus sit, iussit: dein illum cum fratre læso per potestatem pacificans quomodolibet tamen agere vellet arte sua non prohibuit. At ille cum eo minus vino non pariter, transactisque ab hoc articulo aliquot diebus in magistratu suo iterum insolenter, quadam nocte vino sepultus stertendo & sternutando fratres inquietaverat: *seruum vero suum Hattonem*, qui olim post adventum suum loco discesserat, clamans; *serve nequam* (ait) *iubi* ut sicque intaniens tandem ad urinam surrexit sine rocco & nudipes, Ruomonisque patris propter inquietudinem eius tunc absentis scamnum lecti perminxerat. Crastina vero à Decano ebrietatis & turpitudinis capitulo incusatus, iterum ut & prius spörte sua roccum exiit, & super expansum se extendens puniri postulavit. At Ruomo surgens Decano quidem non iubente flagello fratrum quod cominus pendeat modeste sumpto maximos illi ictus infregit, Decanoque illum quidem quidnam faceret in clamantes, Quod iussistis, ait, & quod ipse petiit facito (simulabat enim se nutum eius putasse) interimque maiores ei fortissime infregerat, illoque vix sibi quod unquam in locum venerit vociferante, Decano surgente vix ereptus est. Ruomodo autem tantæ auctoritatis meritis suis erat, ut à nemine sit notatus, ab aliis quibus idonee fecisse sit dictus. Iubet tandem Abbas consulto omniū lectum illi sterni in caminata, qua primo hospitatus est, vigilemque ei industrium de familia dari.

Ibi ille aliquando de completorio veniens, videns vigilem sibi carnes paratas super mensam habentem, (nam illum nimis diligens fidem esse confidebat) anime mihi, ait de carnibus & mihi dato & celatum habeto. Quod cum libens fecisset, de carnibus saturato etiam vinum porrexit. At ille de sacculo à nemine unquam in loco viso denarios proferens unanimiti suo osculato ut & aliis noctibus par faceret dedit. Cumque hoc illi iam crebro clausis super se intus ostiis fecisset, quidam die Richeto sciscitanti quomodo se magister fratrum noctu haberet? Enimvero optime, ait, si ei carnes iam dare haberem: nam quas habere potui, consumpsimus. Bene, ille ait, mihi sodes, narras: neque enim tibi per me deerunt, sed quod tibi dico, ut de vita cures facito. Iamque nocte proxima serare te simulato, referatque finito;

to: & à ministris nostris quæ abundant carnibus sumptis opipare eas vobis parato. Venit ille nocte proxima de completorio, & ut solebat mensam ei minister fidissimus apponens carnibus onerabat, lætamque noctem habituros promittebat. Etece Præpositus assumptis quibusdam de fratribus a vide illis supervenit comedentibus, & stans super illos, in bonis, inquit, operibus te magister sancte invenimus. Enimvero ait ægrotis nostris si tu velles, scutella hæc magis liceret quam tibi, & allevis illam in faciem eam minatus percutere, non tamen fecit: Vigilem aurem, quasi & ipsi iratus, servum nequissimum vocans, numquam in conspectum suum venire iustum domo expulit, soloque illo deceptor e quidem Regum & regni relicto abierunt, ianuis ne ultra inus intraret claustrum post se sollicite clausis. At ille malum sibi aliquod maximum cras futurum timens de nocte fugam iniiit, latibulumque die illo inter frutecta montis proximi habuit. Sed & Abbas cum neminem illum persequi vellet, securus tandem suimet factus, deambulatoribus peregrinis, qui Romam ibant, iungitur. Sed quid postea fortunæ habuerit, quia dubie affirmatum est, odio nominis eius libens ignoro. Et hæc est tragœdia Sandrati hypocritæ iussu Ottonis Magni in nos moliminum. Misit tandem Abbas litteras Ottonibus & Regina in Saxoniam cum muneribus, sciscitans tempus adventus eorum, nec non & Ekkeharde quaternionem omnem seriem Sandrati tenentem, quam ille Ottoni filio cum in secretis legere daret, in tantos ironiæ cachinnos solutus est, ut mater eius superveniens quid esset quæreret. At ille scripturam illam ipsi dans legere eam rogavit, nam literatissima erat, quæ fortuna missum à parte sanctum Sandratum comitata sit & secuta. Quæ cum & ipsa quidam studiose perlegeret, risumque non contineret, filio ait: enimvero filium indecens mihi videtur fuisse patrem tuum talibus viris, quales & nos nuper de illis vidimus, tale scelus immisisse, monstrumque hominis tantæ reverentiæ viros post se trahere iustum fuisse; Eya, ait auricularis patris tui fuit ille hominum vilissimus & Deo odibilis: sed & ego fallabar in illo macilentum videns & pallidum, habituque neglectum, magnamque aliquid nos in eo expectare sperabamus. Scio autem tibi & Ekkeharde quicquam de hac re patri suo loqui minus, ait, convenire: sed ego quidem quando primum copia fuerit, scripturam istam fide interpretes auribus eius aperiam. Miles quidam Abbatis nunciis datus Regi tandem Regina altante litteras dans munera offert, continuoque grate acceptis quomodo Sandrat se habeat interroganti Regina infert; mihi, ait, hoc Domine mi iniunctum est epistola lecta tibi interpretari. Quam cum ipsa legisset, finis eius erat; *Moveat que maiestatis tua pietatem indiscreta varietas molestiarum, quas per sedecim hebdomadarum spatia cum fratribus meis persequi sum.* Et illa, has, Domine, in his cartis * brevitas à me clementer (ait) audi. Cumque ei scripturam illam totam quam citissime poterat fidelis interpretis absolveret, tædet me (ait) mi dilecta & piget audisse vana hominis torque indiscreta molimina. Sed & miseret me, ait, mei timore talium & tantæ humilitatis patientiæque Dei virorum. O, inquit, in conspectum darentur deceptor ille levissimus, quam cunctis hypocritarum in exemplum esset futurus. Accitoque Regina consilio Ekkeharde, scribe, ait, Notkeri tuo cum suis non meam tantum illis sed & illorum tibi quia commoti sunt gratiam. Et si eos contristavi inscius, propter invidiam mei causa illorum patientiam, eos si vixero sciens lætificabo, adventumque nostrum in Maio, Deo donante ad eos futurum, & vulnera quibus à perveris seductus eos læsi sanaturum. Ingreditur interea Otto filius. Pater illi scripturam illam quasi rerum inscio dat legendam. Ille autem inter legendum dum rideret, minor te (pater ait) ridere quod me libet flere, quod verax factus sis, ait, hoc pater gaudeo, crebro vobis eum eum insinuarem, & vos tamen me inconsulto illuc hominem misistis, quisquis esset celare non potuit. Sed vel nunc quæratur, Pater, ubi sit, ut cum nos in locum (ait) venerimus, in conspectu discipulorum suorum, quos indigne tractaverat, ipse digne tractetur. Et Regina; Si patri tuo Fili, ait, prius ille ad manus venerit, non meo consilio eum illuc reservabit. Dimissus hilariter Miles Abbatis boni nuncii gerulus omnes Sancti Galli viros lætificans Regum eis verbis edixerat, ut quoniam ipsi iam experti sunt quod bene quidem vellent, posthac viverent quocumque modo vellent, nec enim iam ultra ullum eis hypocritam spondent immisuros. Parantur in adventum illorum multimoda laudum recens dictatarum, ceterarum ut solet rerum copiosa impendia. Veniunt in locum in vigilia Ascensionis, quæ fuit in die Sancti Potentianæ Virginis: suscipiuntur honore quo docuit. Otto Magnus à fratre Prunone Colonie Archiepiscopo sinistra ductus, dextera baculo fultus: filio autem matrem ducente, longe ipse præ aliis quasi leo præ bestiis, fratre manu osculata dilcedente, solus in medio fratribus hinc inde ad laudes in lateribus ecclesie directum statutus quasi statua constitit, oculisque grandibus in fratres hinc inde versatis quam antea noverat, si adhuc sit, disciplinam probans baculum sibi decidere sivit. Cuonone autem Duce genero eius accurante baculumque sibi timorate restituyente, stare illum iubens ait; Ecce ego disciplinam horum, quam & tu forsitan audisti, temptans baculum mihi decidere sivi, meminisque illorum caput aut oculos ad hæc motos vidi. Dic vero Adelheidæ meæ & filio versutiam quam feci. Filius autem sapienter loqui solitus Cuononi referenti; Miramur, ait, cum tamen firmiter imperium teneat, quod baculus deciderit, enimvero quasi leo regna, quæ adhuc cepit, firmissime tenuit; neque mihi quamvis filio partem vel unam dedit. Tandem post laudes finitas Rex Magnus peritiam nisi quem Abbas velit secum ad claustrum ingredi edixit. Decano & aliis prioribus ad ostium vocatis Notkerus suus ubi esset interro-

* al. brevitas a-
mas clam.

gat. Nam ille tunc senio cæcus in sedili quodam sedens ei monstratus est. Iubet ergo filio ut ipse sibi adduceret illum, qui mox oscularum ad patrem manu duxerat illum, quem & ipse osculatus virum sub chlamyde astrictum multum consolatus est illum, & manum ei dans duxit secum ad claustrum: O me, ille ait, felicissimum cæcum, qui tantos quantos nullus umquam meruit, hodie habeo ductores. In claustro autem residens iuxta se locaverat illum. Ibi illum Episcopi & Abbates laicique, quibus sæpe profuit, salutabant. Abbate interea assumpto Otto filius athenarum sibi aperiri rogat: Quod ille renuere non ausus, condito tamen risibili, ne tantus prædo locum & fratres spoliaret aperiri iubet. Illo autem libris oprimis illecto plures abstulit, quorum tamen aliquos Ekkeharδο rogante postea reddidit.

FINIT EKKEHARDVS: INCIPIT BURKHARDVS.

BURKHARDI MONACHI S. GALLI

LIBER

DE CASIBUS MONASTERII S. GALLI
IN ALAMANNIA.

PRÆLOQVIUM.

ONquetor in primis, quod maxime sobolet antecessores nostros viros iustos & sapientes multorum patrum, Abbatum, & fratrum laudabilia gesta non scripserunt, cum constet eos multa digna relatu fecisse & dixisse. Laudabile enim & satis hoc loco usitatum esset, si veteres scriptores nostri de simili materia imitati fuissent Hartmannum, qui priorem librum de casibus fecerat; & Ratpertum hominem doctissimum, qui et eundem usque ad sua tempora librum auxerat; Ekkehardum quoque Iuniorum qui à Salomone incipiens ad * Notpertum se singula ducere velle pollicitus est, sed in Notkero finivit, siue autem morte præventus hoc, quod in exordio libri sui se dicturum promisit, non perfecit, aut si perfectum postea perditum sit, nos nescimus. Proinde seniores nostros atuo, qui omnia benefacta & etiam negligentias Immonis, Vodaltrici, Kerhardi, Burkhardi, Thiepaldi, Vodaltrici, Norperti viderunt aut veraci relatione didicerunt, nec tamen scripserunt. Manifestum est enim eos plura digna relatu & fecisse & dixisse & cum constet eos sanctissimos fuisse & in sanctorum numero aliquos ipsorum ascitos, grave nobis & tædio est, nihil de ipsorum virtutibus quod in hoc loco fecerint aut quid passi sint scire. Credimus autem etiam ipsos sicut antecessores nostros & nos quoque in hoc loco, quod quodammodo naturale loco & morale est, multa adversa cum aliquantulis commodis sustinuisse. Ab exordio enim huius naturalis loci usque ad senissimam antiquitatem nostram Monachis nostris numquam persecutiones, tribulationes, detractiones, invidiæ defuerunt, & nisi sanctitas patris Galli aut fratrum, quæ in singulis temporibus singulis tribulationibus interfuerunt, subvenisset, Sidonius Constantiensis Episcopus aut Ruodmannus Abbas Augensis locum nostrum aut penitus destruxissent aut ad nihilum redegerissent. Sed de Sidonio, quomodo ne perficeret quod proposuit digna patris Galli ultione viscera sibi ante altare cecidissent, qui plenius scite desiderat metricam Galli vitam legat. Ruodmanni etiam intentio quomodo ad nihilum redacta sit, in præsentilibro plene dictum est. De cæteris autem Abbatibus tam nostris quam extraneis, quid & ipsi fecerint singuli, in suis temporibus quoniam scriptum est, nos aliquid dicere inde superfluum. Sed hoc constanter affirmamus, quod quantum per bonos Abbates locus profecerat, tantum per malos defecerat: & quantum à bonis spiritali delectatione sumus nutriti, tantum per malos decrevimus multum tribulati. Sed dum nostras miseras dessemus, aliquantum ab incepto digressi ad historiam revertamur.

* al. Notpertum.

De Immane Abbate & morte eius.

Notkerus Abbas defunctus religiose ab omni conventu post maximas decimas sepultus est. Sub ipso enim locus omni abundantia rerum & spiritualibus deliciis abundaverat, Ammonitiones enim Burkhardi antecessoris sui libenter audiens ad exemplum illius singula ordinate fecerat. In tantum autem locus sub ipso creverat, ut verissimus versus de ipso scriptus sit. Cum enim ad nutum ei omnia cessissent, * Ekkehardus, qui de ipso plurima dixerat, versus ex persona Tullii dictum in ipsum dixerat:

* Non Decanus, ut Stumpsius opinatur, sed Iunior, qui precedentem historiam scripsit.

O fortunatam Gallie consule cellam.

Eodem anno etiam Burkhardus antecessor suus, eo quo ante nos dictum est, ordine obiit & sepultus, Notkerus etiam Medicus, de cuius industria multa in presenti libro dicta sunt, in Domino & in bona opinione moriens plus, quam credi possit, defletus sepultus est. Cum enim stella Cometis in Autumno visa fuisset, horum mortem & maximam regni turbationem signaverat.

Nam inter Ottonem Imperatorem & nepotem eius Henricum Ducem Baioariz gravis de regno contentio orta est. In hac tempestate Immo canonice electus & ab Ottone Imperatore legitime investitus ad monasterium reversus, sicut pius & fidissimus S. Galiovium pastor benigne susceptus est. In hac autem commotione regni licet parti Imperatoris omni diligentia aspirasset, sua tamen benignitate & industria ne hostes regni res loci nostri rent effecit, & ut verissima fratrum narratione didici, fratrum amator quotidianam ipsorum annonam omni diligentia augens, aucta fideliter congregans, congregata caritative & largissime dividens, regularis vitæ strenuus informator, thesauros etiam ecclesiæ abundantissime auxerat. Auream enim tabulam, quæ usque hodie ante altare Galli preciosior in arte quam in materia ostenditur, ipse diligentissimo studio incepit, & pœnæ usque ad unguem perduxit. Catulas etiam optimas illas ille fieri instituit: unam in qua ascensio Domini auro intexta est, & alteram quæ diversas figuras desuper in medio & in margine simili modo præfert intextas; quam tamen, ut adhuc videre est, immatura morte præventus non perfecit. Abbas quoque quasdam deauratas in margine & in pectorali, quæ usque hodie singulari studio ornatae videntur, ipse elaboravit. Stolas similiter deauratas, capas dalmaticas, subtilia, cætera quoque ecclesiastica ornamenta tot & tanta perfecit, quod opinabile, res nulli unquam Principum in his temporibus mundo in deterius vergente tam brevi spatio tot magnifica opera concessum sit perficere. Plurima etiam opera sua tanta ammiratione magnificata sunt, ut si Regina Austri hoc in tempore fuisset Salomone transito ad Immonem declinasset. Unde autem tot pondera auri, tam preciosissimam purpuram, tot margaritas, tam subriles artifices habuisse potuisset, quid signabile in tanto studio fecisset aut dixisset, si ab his qui hæc omnia noverant scripta fuissent maxima tragœdia esset. Nos autem horum omnium ignari, quippe qui singula eius gesta non novimus, sed hæc pauca quæ diximus quorundam narratione didicimus, summa quædam tangentes ad alia tanquam, sicut autem in arcu ecclesiæ de ipso scriptum est;

Hoc Abbas Immo picturis composuit & auro,

monasterium probato studio depinxerat. Othmari etiam ecclesiam, ut in fornice de ipso dictum est;

Hanc Othmare domum tuus Immo ornavit & auxit,

crypta & fornicibus gypsi auri speciebus convenienter auctam auro & coloribus ornaverat. Cum autem omnipotens Deus ipsius merita remunerari decrevisset, loci quem Gallus sibi luxque genitrici dicaverat oblitus Immonem multa (sicut caritas numquam occila est) quæ adhuc factururus esset meditantem assumpsit. O quanta in eius transitu fratres dolore tabescebant, clerus & familia lugubri luctu tali Domino & patre orbati deflebant, talia sibi sine intermissione optantes;

Rectori summo nos te committimus Immo,

In vice cuius tu celle fueras pater huius,

Quem bene existi pro quo cælum meruisti.

O quanta pericula post eius transitum loco futura, quod etiam exitus probabat, cuncti prædicebant, Immonis supparem loco numquam futurum constanter affirmabant. Cumque hæc & alia in tantis malis dicenda sibi sæpius reiterassent, maximo Abbatum & fratrum vocato conventu omni honore in loco, quem sibi ipse ad optaverat, eum sepeliverunt. Fratres autem omnia gesta ipsius diligenter considerantes, sed sigillatim per capitula non exponentes, brevissimum eulogium super ipsius matrice dixerunt.

Hic bene matrice tuæ sit pater ille sub arce,

At patriare, regis huius Immo diem:

Hunc merito nostri regis, quæstione esse norati,

Plura loco talis sit, hanc matrice cui.

CAPUT II.

De Vodalrico Abbate huius nominis primo.

POST Immonem Vodalricus loci nostri suscepit regimina. Qualiter autem accessisset vel qualiter vixisset, ætas, quæ omnia aufert, usque ad nos pervenire non permisit. Unum tamen memoriale & cunctis bonæ vitæ, si diutius vixisset, posuit exemplum. Fecit enim capellam illam, in qua sepulchrum Domini maximo studio auro & coloribus ornatum positum est.

Quam cum ad integram perduxisset, aras quatuor in eadem capella constructas, unam Sanctæ Trinitati, alteram in honore Sanctæ Crucis consecrari fecit. Ad dexteram vero partem eiusdem capellæ assumptionem Sanctæ Mariæ cum depinxisset, aram etiam ei ibidem consecravit; in sinistra vero parte dormitionem Sancti Iohannis cum decolorasset, sibi etiam inibi altare ædificavit. Quintam etiam Vodalrico Episcopo subitus in crypta ordinavit. Reliquam etiam tabulam deauratam, quæ est ante altare Sancti Galli, quicquid ab Imnone in ea imperfectum remansit, iste mox complevit. Cætera eius facta quoniam non sunt scripta, nos ignoramus. Opinabile autem est, quia si fratres inquietasset, si res ecclesiæ dissipasset, sicut de Cralone Abbate factum est, aliquis fratrum scripto signasset. More etenim hominum sæpe evenit, ut honorum oblitum mala quæ patiuntur sæpius memoriæ festinent committere. Sed sicut non laudanda viciosum est laudare, ita etiam honestum Monacho non est contra veritatem in laudem alicuius prorumpere. Sed quia brevissimum tempus, quinque videlicet annos, Abbas fuit, quali esset aut qualis si vixisset futurus fuisset, eius qui rapuit eum, ne malitia mutaret intellectum, iudicio relinquamus. Rogo autem ne malivolentiæ aut negligentia arguar. Si enim vel scripto aut fama aliqua de ipso audivissem, licet ad alia festinam intacta non transissem. Ipso autem defuncto rem nostram Kerhardus suscepit regendam.

CAPUT III.

De Kerhardo Abbate & accusatione fratrum contra ipsius facta.

NUNC currentem necessario figimus pedem. Præ nimio quippe dolore gesta Kerhardi nos potius provocant ad sciendum quam ad dicendum. Huius enim diei non solum nos sed & omnis post nos posteritas poterit reminisci. Hæc enim dies nobis & omnibus huius loci incolis maximo dolore est recolenda, in qua nobilem & florentem hunc locum, ita ut etiam alter paradus dici potuisset, Kerhardus suscepit regendum: Sed qualiter accepisset, quoniam scriptum non est, ex sequentibus antecedentia probantes eum male intrasse affirmamus. Verissima quippe sententia Domini hæc est; *Quicumque in ovile a-litunde quam per ostium ingreditur, non pastor sed fur vocatur.* Et cum certis indicibus officium mali pastoris designasset, consequenter adjunxit; *Fur non venit nisi ut furetur & mallet & perdat.* Si ergo Kerhardus honeste congregata beneficiavit, dissipavit, perdidit, quia per ostium non intrasset, suus actibus probavit. Cur autem cum impio Nerone iustus Cato rem publicam suscepisset regendam, & quare pessimi iustis præponantur, cum Boetius hanc causam multis argumentis circumscripsisset ex probatione in maximam venit ammirationem.

Cum ipso ergo ammirantes & nos hanc causam indiscussam relinquamus. Quoniam autem altissimorum profundior est casus, locus noster qui præ omnibus spiritali & regulari disciplina pollebat, a Kerhardo depravatus per contrarias patres in quibusdam malas consuetudines defluebat. Porro plurimi fratrum, quibus mens sanior erat, qui in regulari disciplina nutriti & assueti: propositum suum sicut viderunt & didicerunt firmissime tenuerunt istiales moribus Kerhardi impares, sibi omnimodis graves & ædiosi, ipsorum firmitatem & societatem testatus est. Si quos autem, ut fieri solet, ubi rigor regularis invenibus relaxatur, malo suo exemplo post se traxerat, hos omni diligentia fovebat & ad omnem inconvenientiam concitabat.

Ut enim talem doctorem, immo seductorem decebat, eos seniores suos despiciere & iugum ipsorum de cervicibus suis excutere corridie monebat, sicut facile poterat, iuniores ad seniorum despectus & oppressiones informaverat, præposituras, decanias, & alias monasterii obedientias sapientibus irregulariter ablatas, ut omnia ad nutum suum fierent, juvenibus commendabat. Exinde multiplicatæ sunt invidiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, & domus Domini iam ruitura divisa est. Dux itaque partes dum in monasterio fuissent, una Abbatem defendentium & altera mala eius opera impugnantium, irregularia multa, quæ etiam pudet narrare, in loco fiebant. Regulares enim viri gravati & oppressi dum vindicem D. V. M. expectant & consolationes Altissimi sperant, sibi consulentes vtilius iudicant mala quæ viderant ad tempus contescere,

quam contumelias & injurias Abbatis suorumque super se provocare, Quantis autem doloribus in corde uterentur, ipsi soli scire poterunt qui semper justiciæ zelatores fuerunt. Sed ubi Abbas viderat nullis renitentibus frena sibi relaxari, illico in omnem nefas prorupit. Laicos enim, quos auxiliares sui sceleris invenit, multis beneficiis & donis ditavit. Multa autem danda & nefanda quæ fecerat pro toga, qua semper indutus erat, utilius judicavi silere quam dicere. Cum autem nebulosa fortuna Kerhardo per omnia prevaleret, & ipse volubilem rotam nesciens eius aculeos non caveret, subita super ipsum venit tristicia. Nam fratres recolentes omnia mala, quæ sibi & loco sancto fecisset, nec spem habentes eum cessare dum vixisset, eligunt monasterio relicto exulare quam eius insipientiam & incontinentiam ultra sustinere. Initoque consilio Ottoni tertio Romanorum Imperatori litteras in hunc modum direxerunt: *Summo regnorum Imperatori quidam fratrum Sancti Galli per regna terrestria consequi cœlestia. Locus noster vestris & antecessorum vestrorum Donariis & privilegiis ditatus & nobilitatus in quantas devenisset miseras si sciretur, iam pridem ei subvenisset. Nos etiam si diutius nostram tacemus oppressionem, digni sumus qui nullam à vobis nostris doloribus consequamur consolationem, sed incipimus ea, quæ Abbas noster contra canonum & gratia vestra decretum & contraregulari viâ propositum gessit, non per ordinem sed pauca de multis vobis narrare. De quibus omnibus ea quæ statueritis die certi sumus ipsum in presentia vestri & Principum certis & probatis capitulis superare. Vestra ergo regalis aequitas videat & iudicet & loci nostri destructionem, & in ipso regulari viâ transgressionem ut dignum est vindicet, cuius vicem geritis in terris ipse vos æterni regni participem faciat in cœlis. Cum hæc litteræ legerentur, Rex quid facto opus sit Episcopos, Abbates, & cæteros regni Principes consulit.*

Quibus in crastinum hoc consilium differatur rogantibus per totam noctem multi ipsorum, qui similia de suis subditis timebant, meditantes in crastina coram Rege hanc accusationem non esse iusticiæ sed invidiæ dicebant. Consulunt etiam, ut ipse Abbas pro suis excessibus per regias litteras arguatur, & ei ut Monachos suos ad strictiorem regulæ observationem cogat præcipiatur. Cæteri autem quibus mens sanior erat, non ita fieri debere constanter dixerunt: sed utrosque, Abbatem & Monachos, ad præsentiam vocandos & eos esse audiendos. Quorum consiliis Rex acquiescens litteras Abbati & fratribus in hunc modum dixerat: *Otto tertius Romanorum Imperator Augustus Abbati Sancti Galli sui que confratribus gratiam suam & omne bonum. Auditis litteris, quibus te fratres turpro loci destructione & vitæ transgressione accusant, placuit nobis & regni Principibus utrosque vos ad præsentiam nostram vocare & causam vestram, prout iusticia dictaverit, certa sine terminare. Sed obtentu ergo gratia nostra mandando tibi præcipimus, ut fratres tuos in nullo in personis aut in rebus laedas, sed eos cum omni honore usque ad præsentiam nostram perducas, ibique legitime accusatus certis rationibus vincaris vel vincaris.*

Hæc litteræ cum per nuncium Regis ad nos delatæ fuissent, Abbas nihil horum suspicatus, sed tamen quia fratres semper suspectos habebat diligentius quid sibi hæc legatio velit meditatus, mens sua multorum sibi conscia per diversa, ut fieri solet, æstuabat. Cum vero statuta hora Abbas & fratres convenissent, nuncius ex more Abbate & fratribus salutatis litteras Abbati obrulit. Quas ille honorifice susceptas legens sui vultus varietate se reum & idcirco timidum ostenderat. Quid tandem? Die statuta utrique Abbas & fratres in Aula conveniunt. Cum autem Imperator ad discutiendam hanc causam pro tribunali consedisset, Abbate de fratribus in causa positus, fratres priores sibi advocatum & defensionem postulant: e contra Abbas & sui non alium Monacho nisi Abbatem suum advocatum dandum proclamat. Cum autem non ita esse fratres canonum auctoritate probarent iudicio Principum Abbati & fratribus advocati, quos elegerant, dati sunt. Sed cum Abbas suam causam quasi prioris & in dignitate positi prius audiendum esse diceret, & fratres an ita esset sub iudicio esset Principum posuissent, ipsi priorem qui accusatores fuerunt loquendi locum obtinuerunt. Summa autem, quibus Abbatem suum impetebant, hæc erat: Eum, quem nobis, Domine Rex, Abbatem præposuisti, solo nomine id quod dicitur est. Locum enim nostrum sanctum, quem ad regendum suscepit, ipse non rector sed destructor omnimodis depravavit. Quod enim maximum est, Dei & sui propositi oblitus regulariter vivens regulares disciplinas destruxit, Monachi habitum gerens Monachi opera nulla facit. Et ne amplius vos multa narranda moremur, non solum nobis & loco nostro inutilis est, sed etiam malo suo exemplares plures Abbates & Monachos distollit. Quibus autem negotiis dies & noctes occupatus sit, ipsi se recognoscat. Dum enim utilia non cogitantur ad inutilia cotidie præcipitur. Sed transientes tria designata capitula, quibus ipse Abbas si non ecclesias vendidit, res ecclesiasticas in beneficiis, thesauros dissipavit, & sic etiam ubi, quando, cum quibus personis hæc fecerit certi convincere, cætera taceant. Si quæ hæc nimias ad deponendum eum suffragant, maiora istis quæ adhuc latent in modum deventur. Est annales nostrorum laborum & dolorum vos audire vacaret, dies præterirent quam sermo perficeretur. E contra Abbas eum se falsis occasionibus defendi, videns, quæ ratione regatur, certam sui honoris partem, animum in alia deflectit. Partem hanc temporibus quidam Comes Mutzo nomine prius in Aula, in quo quasi unus ex negotiis consilia regni pendebant. Erdum hæc causa usque in crastinum interminata differatur, citato eum nocte ad se Abbas vocans ani-

animum ipsius multis donorum & beneficiorum promissionibus corruptit. Ille autem, sicut semper per eum regni iudicia claudicabant, pro eo coram Rege intercedens suis consilijs & promissionibus Regem in Abbatis benevolentiam inclidans à justis iudicijs defleat. Et Rex convocatis Principibus astute eos præveniens his verbis ad ipsos ulus est: Scitis, dilectissimi, quantis regni negocijs nunc obligati tenemur: & si accuationibus horum Monachorum conquiescimus, non citius ad alia vacabimus. Et si vobis placet causam ipsorum iudicio dimisso, consilio tractemus. Cum autem maior pars eius consilij conquiesceret, alij quibus hæc displicebant & ipsi ne Regis offensam incurrerent alius iudicia corrupta gementes conquiescunt. Mox Abbate & fratribus ad se vocatis his sermonibus corda eorum lenivit: Si vobis mala opera Abbatis vestri in publico proclamare concederetur, plus mali quam boni exinde oriretur. Nam si aliqua inhonesta de ipso diceretis, honor & opinio omnium Monachorum vilesceret, & utilitas monasteriorum decrederet. Consilium ergo nostrum est vos omni pace confæderare, & quicquid in Abbate vestro vobis displicuit, nos corrigere volumus, & si forte vos amplius in aliquo offenderit aut inordinate vixerit, ubi primo ad nos delatum fuerit, vobis tacentibus, & quiescentibus absque dilatione extirpabitur. Fratres autem licet nil utilitatis in his sermonibus cognovissent, sicut sapientes Regis consilio non contradicunt, his verbis causam finientes: Nos in seculo negotio nostro redimus, sed quæcumque dehinc fortuna sequatur, quod iniquitatem eius non celavimus nos Domine Rex maxime solatur. Nunc quid nobis & loco nostro faciat, qualiter vivat, in vobis remaneat. Quos Rex blande solatus & Abbati plurimum nisi sibi caveat interminatus confæderatos in pace remisit. Sed in via pessimos felicissimos conquerentes, dum iustos sapius tribulatos recolunt, se multis Patrum exemplis mutuo solantur. Et quidam ex illis metricator his versibus suæ causæ allusit:

*Otto Rex tua lex quia semper venditur auro,
Hic gentes frustra quarunt iudicia iusta:
Otto dum regnas non sunt iudicia regni:
Otto dum regnas regnat pecunia tecum,
Plus valet argentum tecum quam lex sapientum.
Impie Rex Otto cur fulminate patiantur
Te regnare dotens cur non tibi terra debiscit?
Tu cum Kerhardo nostro nimis ad bona tarde,
Et cum damnatis utriusque precor pereatis.*

Cæteri autem iocundo vultu tristitiam mentis celantes eundem multa loquendo detinere diem diversa conquerentes, & magis futura quam præterita gementes. Cum aliquamdiu satis concordēs & quasi præteritorum obliti unanimes in monasterio fuissent, sicut facilius pluvia humectat lutum quam sic opulum, discordia, quæ regna etiam aliquando destruit, hac occasione rursus inter ipsos veit. Nam Mutzo, ut ea quæ sibi promissa sunt, exigat simulque quasi ab Imperatore directus quo statu locus regatur videat, ad monasterium venit, in cuius adventu Abbas turbatus paulisper hæsitat quid faciat. Si enim hunc saliat, timeret Regem offendat: si autem quod ipse spondit faciat, scit quia fratrum odium incurrat. Sed quod peius erat citius elegit. Fuit in villa Ahdori præpositura canonice duodecim fratribus ordinata à Regibus & Principibus in prædijs auro & argento & purpura satis ditata: cuius fratres viri iusti & religiosi dum facta Kerhardi abominantur, sibi semper odiosi & suspecti fuerant, in quos dum quasi leo ruit ipse eis, quæcumque illius cælenæ fuerunt Mutzoni & plurima quæ nostris iuris erant ei beneficia donavit, & Dei hominumque oblitus thesauros illius ecclesiæ confregit & Mutzoni dedit. Quædam etiam ad monasterium detulit, quæ quanta & magnifica fuissent adhuc videre est in deauratis palliis iltis quibus altari sanctorum nostrorum Galli & Othmari in summis festivitatis velantur & ornantur. Cappas etiam & casulas, albas & stolas, quæque preciosissima exinde habemus. Hæc miserissima & omniseculo flebilis destructio cum monasterio audita fuisset, præ nimio dolore fratres exanimati sunt. Sed cum ad cor redierunt, totum æthera luctu & fletibus repleverunt, non jam Kerhardo sed patri Galli, qui tantam gloriam suam destrui patitur, indignantes: illi etiam qui Kerhardo prius consentiebant præ cæteris maiori luctu æstuabant, ita pariter dicentes: Vt quid natifumus videre contritionem & desolationem nostram & loci nostri & Sanctorum nostrorum necur nos Pater Galle tibi oblatos & satis iam hic tribulatos, in his malis dereliquisti? quod remedium huic malo invenire poterimus? In Rege non sunt iudicia, Principibus regni talis in Episcopis & Abbatibus iam non displicet insolentia. Tibi ergo, pater Galle, horum malorum relinquimus ultionem, & sibi hætenus nostra placuerunt servitia, nostri & eorum illorum misertus locum suum ipsis restituas, & nos iam laboribus defarigatos saltem aliquando respirare concedas. Et ille metricator alijs stentibus his versibus se est consolatus:

*Cum tua te genitrix concepit, pessime patrum
Hoc scio quod totum cælum fuit in nubibus atrum:
Sed cum te genuit, nox illa fuit tenebrosa;
Et quos ipse premis dum more frenat lacrimosa*

In medio nisu sed si tua mater obisset
 In multis felix nimium locus iste fuisset:
 Nunc gemit atque tremis pereat ne funditus à te,
 Et miseri misere nos istuc vivimus hac spe.

* Leg. no-
strum.
Sed Mutzo quibusdam nobilibus acceptum inbeneficians, ipsis quia fideliter ei adhaerant cum absque hæredibus moreretur, ut de manu Abbatis eadem beneficia suscipiant, contulit. Cum his & aliis multis beneficiis Kerhard* noster locum depravasset & fratres nimium inquietasset, mox & ipse defunctus est. Cuius multa gesta non didici, sed ea quæ dixi quorundam veridicorum relatione cognovi, cui ut Dominus omnia peccata remittat oremus pariter, Amen.

CAPUT III.

De Burkharo Abbate huius nominis secundo.

SED cum Dominus afflictionem populi sui respexisset, post Kerhardum Burkhardum virum iustum & sanctum, huic præfecit ecclesiæ, qui quasi secundus Moyses nos diu Ægyptia servitute oppressos absolvit, & in optatam quietem reduxit. Iple etiam pietatis mandratæ studio æstuans officinas dilapsas reedificans cœnobium cum cœnobitis amplissime adauxit, quæcunque vilia & inutilia reperta sunt in melius commutavit, legem Domini die & nocte meditatus ipse spiritalis spiritalis in hoc loco Monachos reformavit, inutilia omni studio elecavit, quæ vero utilia loco & fratribus fuissent hæc cotidie excogitavit & statuit, omnia antiquitus inbeneficiata exorsus plurima de his sua diligentia ad se retraxit, & ad fratrum utilitatem destinavit, thesauros ecclesiæ ampliavit: cappas, casulas, albas, pallia & libros Immonem imitatus quæque optima & preciosissima elaboravit, nihil de omnibus minuit, sed in omnibus locum istum ditavit. O quam felices fratres sub ipso fuerunt! iugum enim eius cunctis suavem, invidiæ, contentiones, æmulationes, & his similia fugerunt: in quorum locum caritas, pax & mansuetudo successerunt: Et si ades non hominum sed Angelorum in ipsis vitam videres: Et qui prius longa tristitia tabescebant, nunc spiritali læticia sine intermissione exultabant. Diversorum metrorum studia revixerant, quibus cum instantia laudabant, transacta iocundissime damnabant: hymnorum & sequentiarum & diversarum expositionum libri (quippe sine tristitia expeditum cor ad singula habuerunt) excogitati sunt, & si nulla tristitia tanto gaudio intervenisset, se iam Angelicam vitam possedisse æstimassent. Sed quod omnium rerum vicissitudo sit in ipsis probatum est. Nam Otto Imperator dum Italiam lustrat, & castro paterno immatura morte decessit, Henricus vero Bajoariæ Dux assumptis in signibus regni post ipsum regnavit, & per Veronam Italiam petens omnes illarum partium civitates sibi subiecit: Papiam ipsam, qua conatus est die, irrumpens g'adio & igne perdomuit, & acceptis obsidibus Saxoniam reversus adiit. Illic cum quædam negocia regni ordinasset, spiritu Dei repletus juxta castrum Badenberg nobilem & divitem Episcopatum construxit, & Benedicto Papa vocato ecclesiam inibi in honore Sancti Stephani consecrari fecit: Et regno iam firmato consilio Principum cunctis regni primatibus expeditionem in Campaniam condixit. Burkharo quoque nostro similiter condixerat. Quod ubi auditum est fratres, clerus & populus vno luctu omnes æstuabant, & quæcunque pericula suo Abbati in hoc itinere futura forent, singuli pro ipso sustinere desiderant. Cum autem ultimum vale illis dixisset, tunc demum eo proficiscente totum cœlum fletibus & luctu repleverunt. Henricus cum exercitu Campaniam occupans Beneventum intravit, Trojam oppugnavit, cepit Neapolim, Capuam, Salernam, aliasque eorum locorum civitates in deditioem omnes accepit, & Nortmannis quibusdam qui tempore eius illo co. fluxerant quoddam illis in partibus territorium donavit, sicque per Romam transiens victor rediit in Germaniam. Pestilentia in exercitu orta multos extinxit, inter quos Ruodhardus Constantiensis Episcopus & Burkhardus noster obierunt. Notkerus quoque Magister & alii præstantes fratres apud Sancti Galum decesserunt. Sed Burkhardus honorifice ad castrum Frankenminster Theutonice dictum deportatus ibique in media ecclesia, ut adhuc videtur, sepultus, sicut in eodem loco ego ab ipsius ecclesia Canonicis audivi, multis miraculis qualis apud Deum sit, cottidie declaratur. Nobis autem hoc quod cineres ipsius apud nos non sunt, maxime est con- querendum: sed sicut vivus locum hunc dilexerat, ita etiam nunc apud Deum pro ipso sicut speramus exorat.

CAPUT V.

De Thiepaldo Abbate S. Galli.

Post Burkhardum Thiepaldus loci nostri suscepit regimina, cuius mores & actus dum à senibus, qui se ipsum vidisse dixerant, requisissem, hoc eorum relatione didici, quod Thiepaldus homo pius & mansuetus fuisset fratrum amator, & totius ecclesie strenuus gubernator, pauperum diligentissimus procurator, & quia locus sub ipso annos XI. omni pace & abundantia requievit, quem ipse in omnibus ditavit & in nullo depravavit. Mortuus est autem anno Domini MXXXIII.

CAPUT VI.

De Notperto Abbate.

Post ipsum suscepit loci nostri regimina piissimus & ecclesie nostrae gubernator fidissimus Notpertus de Stafle. Hic imitator Thiepaldi fidelis existens ecclesiam nostram ampliavit, fratres amavit, praebendam adauxit, Quomodo vero illam adauxerit, quia certa relatione à posteritate ipsius non didici, scribere praetermissi: quod autem auxerit praebendam ex hoc conjicio, quia in hebdomada Pascale etiam in meridie vinum & oblatas fratribus dari constituit. Fervore etiam caritatis ad utilitatem fratrum puteum construxit. Contra rebelles etiam velut strenuus gubernator dimicans se etiam Episcopo Constantiensi Ruomaldo nomine ita sagaciter opposuit, ut orta inter ipsos seditio prius sedari non potuisset, quam utriusque loci possessiones igne, praeda, & quod peius est, hominum occisione consumptae fuissent. Obtinuit etiam amminiculante Henrico Imperatore & coniuge eius Agnet hoc apud Dominum Apostolicum Clementem secundum, recitata vita B. Wiburadae eiusque miraculis & de tam diu neglectare ab ipso Papa redargutus, quatenus ipsam praesente Theodorico Constantiensi Episcopo canonizaret & pro sancta haberi praeciperet, & anniversarium ipsius diei solemnizandum institueret. Quantae autem virtutis fuerit, qualiter se cullibet aetate conformare didicerit, quoque etiam modo cuncta pro Dei amore spreverit, breviter quidam de ipso scribens tribus versibus comprehendit, dicens:

Constat Notpertum omni virtute refertum.

Et alibi:

Lac fuit infantum, juvenum dux norma priorum:

*Iste timore Dei despexit * caetera regni.*

* *al. scep-*

Resignatis igitur omnibus intuitu aeternae retributionis, Vodalricum praepositum suum *tra regedi* auctoritate imperiali successorem sibi constituit ipse vero aliquibus annis supervixit, tandem *al. scepre-* in vigilia patroni sui Remacii, cuius festivitatem solemnizandam hic instituit, ipso adjuvante *ra regni.* te o utinam, ad caelestia migravit. Quantus autem fletus omnium & praecipue fratrum fuerit, dies ante finiretur quam in scedula scriberetur.

CAPUT VII.

De Vodalrico huius nominis tertio & postea Patriarcha Aquilegensi.

Vodalricus successor ipsius ecclesiam nostram quinque annis rexit. Tandem & ipse viam universae carnis ingreditur, & pro eo Luitoldus Monachus huius loci à Ruodolfo Rege (si fas est ipsum Regem nominari) Abbas constituitur, qui à Monachis honorem Henrici Imperatoris defendentibus turpiter pastorali baculo, infra chorum fracto suscipitur, & vix apud illos sub nomine Abbatis per aliquantulum tempus habitus paulo post penitus expellitur, quem Abbas Augensis Ekkehardus de Neilenburg cum pseudorege Ruodolfo firmiter stans in sua recepit & sibi honorem Abbatis multis modis etsi incassum, defendere laboravit. Rex vero Henricus mox ut Ducem Ruodolf. de Rinfelden suum regnum sibi usurpasse audivit, Pasca Veronae moratus per Carintiam Domino Marquardo & filio suo Luitoldo Duce sibi ducatum praebentibus ad Theutonicas partes rediit Ruodolfum Regem in castro Sigmaringen obsessum turpiter fugavit. Eodem anno quendam juvenem sui cognatum, Domini Marquardi Carnotensis filium in Abbatem hic promovit. Iste Vodalricus nomine, tandem post aliqua annorum curricula etiam Aquilegensi Patriarcha efficitur. Contra quem Abbas Augensis zelo sui Domini Reguli Ruodolfi fugati, & eius inde expulsi Abbatis Luitoldi, inimicitias & ipsa arma contra regulam movit. Ille etiam non minus ferventianimo e contra aliquantulum regulae modum excedens se undique collectis viribus firmare festinat. Uterque fuit juvenis, uterque satis nobilis, uterque litteratus & moribus agilis: sed iste Sancti Galli plus magnanimus; ille tunc temporis ditior militibus, sed iste fidioribus ille

illi parcere nescivit, istum ei cedere puduit, ille prior istum provocans sibi expulsam Abbatem in monasterium superducere voluit, iste etiam audax non plurimis copiis collectis æquo Marte rei eventum expectare volens omnia temptare non timuit. Postquam ille usque uno miliari interposito pervenit, Deo instigante & quibusdam sanioris consilii sibi suadentibus, infecto negotio ad sua rediit. Abbas vero noster super se mala ingravari videns juxta Sintriam quandam munitionem nomine * Cratzaniam ædificare cepit: quod inceptum Luitoldus huius loci Advocatus, licet sibi fidelitatem antea promiserit, ex improvise hostiliter invadens impedire voluit. Sed ibi pugna diu congressi Abbate cum paucis locum tenente Advocatus indecenter recessit. Quem locum Abbas sua sponte postea dimisit, & aliam munitionem in valle nomine Herburg ædificavit. Rebus sic habentibus, Abbas Augensis Romanum iter aggressus in oppido Sancti * Domini mar. yris captus Parmensi Episcopo est traditus: sed post satis longam captivam Papæ & Mathildis Comitissæ adjutorio est liberatus. Interim cum in hac captione laborasset, divulgata in Theuton. cis partibus eius morte Abbas Sancti Galli eius Abbatiam à Rege Henrico suscepit. Quæ res maximam utrique monasterio & maximas inimicitias hominum suscitavit. Abbas igitur Vodalricus noster Abbatiam suam Augensem ingressus Marchionem Bertoldum sibi insidias parantem per longam viam est insecutus. Idem Marchio postmodum in odium Henrici Regis omnem Brisaviam rapina & incendio vastavit, & præcipue res monasterii Sancti Galli his finibus maxima parte sitas tantum suæ attraxit utilitati, quod infra multos annos neque de vino neque frumento neque de aliquibus usurariis fructibus ipsis fratribus nostris ad servitium ad precium unius oboli devenire permisit. Sic etiam Dux Welf adjutor illius res eiusdem monasterii sibi à vicinissimas nobis subtraxit. Sic etiam omnes comprovinciales Principes ad se traxerunt, & ipsum monasterium fratribus fame & siti cruciatum pene in nihilum redegerunt. Fratres autem rerum harum circumventi penuria in sui servitij sumptum multa & innumera ecclesiæ consumpserunt ornamenta. Hæc ex parte hic enumerantur, præter laminas argento solidas de ipso altari Sancti Galli & de ciborio, & de pulpito publico subtrus & circum eiusque basibus, & de * columnis magnæ trabis innumeri ponderis abruptas, & præter XIII. cyfos lampadum, & urnam, & magnum calicem ex electri miro opere, & stolas in texto auro perfectas XVII. coronæ & X. tabulæ altarium magni & probati ponderis argento fabricatæ in hanc rerum sortem cadunt. Unde commotus loci nostri Abbas zelo justitiæ inflammatus quantum & plus quam sibi licuit quibusdam captis, aliis de prædatis, eorum etiam castellis succensis, talionem hostibus reddidit. Nam quoddam satis minutum castellum nomine Marchtorf cum Comite Ottone non sine magno labore suorum expugnavit & succendit: Brigantium oppidum Marquardo nobilissimo Suevorum capto combussit: Chyburg cuiusdam ditissimi Comitis Hartmanni, Regis Henrici infestissimi hostis, cum multis spoliis suoque filio capto castellum satis munitum in flammis destruxit. Aliis etiam Chochirsburg & Hittingen ferro & igne solotenus prostratis, res quantum ad bellicum apparatus sibi satis prospere processit, nisi quia in duabus munitionibus, una penes Glattam, altera prope Duram fluvium aliquantulum inconspicue constructis sua præsidia locata magno periculo dedit. Postquam ea castella nil proficere & milites, propter quædam beneficia denegata & magis ac magis imminentem intollerantiam bellorum, à se deficere cognovit, inter montana in quadam rupe nomine Rachenstein natura & situ loci nimis munita & satis tuta suam suorumque spem posuit. Ad quod castellum hostis sæpe incassum impedit. Post tanta autem pericula & tantos labores in eodem castro quadam die cum subnixo vultu tristem se ostenderet, subito peregrinum vidit sibi assistentem atque dicentem: Si multis curistuis finem cupis imponere, in Agennum causa orationis pergit, sanctæque Fidis reportatis reliquiis capellam hic in eius honore constructo & pro remedio eius patrocinia certissime tibi adesse senties. His dictis peregrinus disparuit. Abbas discretus ammonitioni peregrini obediens Agennum petrexit, reliquias reportavit, ecclesiam sibi ædificavit, & ut postliquet ecclesia sanctæ Fidis ædificata semper victor extitit. Abbas enim Augensis à civitate reversus in ultionem suæ iniuriæ monasterium Sancti Galli collectis copiis comprovincialium suorum per quatuor vices hostiliter ingreditur. Primo ædificia Abbatis solotenus persternit, secundo magnam prædam aliquibus fisci hominibus captis abduxit: tertia in sancta nocte nativitatis Domini * interpositicum Abbatem secum superducens Monachis Sancti Galli in eadem nocte tali periculo constitutis & per montana dispersis & in solitudinibus & speluncis testimonio fidei probatis per plura ibi irrationabiliter egit: at tamen nullo honore sibi exhibito recessit. Quarta vice iterum collectis copiis monasterium nostrum hostiliter intravit, & in supercilio penes positi montis castelli construxit, quod Bernegg hodie nominatur, illic præsidia sua locans Vodalricum penes Abbatem propulsari non dubitavit. Sed paucis diebus interpositis Abbas Sancti Galli non multis collectis copiis eandem munitionem expugnavit. flammis & ferro solotenus prostratis, quodam satis nobili milite Folknando castellanorum potentissimo occiso, aliis in direptionem & captivatem abductis, secundum promissionem peregrini victoria operata potius est. Rege igitur Ruodolfo in Saxonia occiso & Merispurg sepulto, Hermannus de Luzilunburg ab Alamannis Rex constituitur. Henrico Rege propter quædam negocia Romæposito, ille Luitoldo Pseudo Abbate Sancti Galli deposito quendam Augensem Mona-

* al. Cratzaniam.

* al. Domini.

* al. columnas.

* miss. in corpore.

1085.

chum Werinharium nomine huic loco præfecit. Sed Vodalicus Abbas se isti sicut & illi fortiter opposuit. Abbas itaque Ekkehardus Augensem Monachum suum in Abbacia confirmare cupiens munitionem prope Duram fluvium sitam antea ab Abbate Vodalrico ædificatam & ab hostium vi sibi interceptam tantis turribus & copiis Marchione Bertoldo in id rerum favente munivit & innovavit, quatenus licet his & ter obsidione gravique atque mortifera pugna aggressa nisi duorum millium tunc temporis eidem castello præsentium à militibus Vodalrici Abbatis captorum pacatæ vitæ conditione capi nec destrui potuit: sicque capta destructa est. Idem Abbas Vodalicus loci Sancti Galli eodem tempore famosum castrum nomine Tokenburg natura & opere satis munitum in flammis destruxit, quia ille ulciscendo mortem fratris sui Folknandi ab eis antea occisi in suos multa mala exercuit. Destructo itaque castro idem Diethelmus cum Abbate Augense & cum aliorum comprovincialium innumerosa multitudine illi prædicto Vodalrico Abbati Sancti Galli * penes insidias parante eum insequendo usque Sintriam fluvium pervenerat: sed militibus Abbatis Vodalrici vix in articulo rerum iam iam vim hostium instare prænoscentibus, malant pulchre armis mori quam inhoneste cedere vel in fuga spem ponere. Unde in Crazavia æquo Marte instructa acie audacter paraverant hosti conferre manus. Hostibus autem id ipsum præ omnibus desiderare diu ac diu simultantibus, attamen propter difficultatem locorum bellum committere fluctuantibus bis & ter aliqui eorum inconsulte rem armis movere cœperunt: contra autem sagittarij & fundibularij Abbatis editoria loca sibi defendentes hostes demum infecto negotio turpiter recedere compulerunt: sicque Abbas cum suis omni honore ad sua est reversus. Inter hæc etiam mala quidam Comes, Burkhardus nomine, monasterio S. Galli in vaso multa igne & præda vastavit.

Anno ab incarnatione Domini MLXXXV. Abbas Vodalicus ad locum Sancti Galli reliquias sanctæ Fidis attulit. In eodem anno Marchio Bertoldus & Abbas Augensis ordinatis duabus turris cum una tam res Constantiensis ecclesiæ quam res Sancti Galli à Brigantia usque Constantiam præda & igne miserabiliter devastaverunt: cum altera autem quodam milite Adilgozone præduce per territoria Walkilcha, * Piurten, Gollowa, Herisovva, usque ad fluvium nomine Vrnascha & ad ipsas Alpes ipsis per coribus igni traditis omnia flammis & præda in nihilum redegerunt. Post aliquantulum temporis contra Abbas S. Galli Vodalicus se in hostes ulciscendo circumiens totum pagum Durgovve usque ad Potamicum lacum versa vice, ratione illi reddita, nulli pepercit. Inter hæc mala quidam miles Diethelmus de Tokenburg collectis copijs Sancti Galli locum hostiliter invadit, quem redeuntem Abbas Vodalicus armatis prædijs circa arta loca Crazania locatis prævenit, & adeo congressu pugnae coartavit, quatenus nullatenus nisi sub ingo conditionis & non sine damno rerum abire potuisset. Inter hæc etiam mala Gebhardus, frater Marchionis Bertoldi, Sancti Aurelij Monachus Duce Welfone suadente à quodam Hostiensi Episcopo, ut putabant, & quasi Romanæ sedis legato Ottone Episcopo adhuc vivente Constantiensis Episcopus effectus est. Unde quadam seditione inter milites subintroducti Episcopi Gebhardi & Abbatis Vodalrici orta, quia prædictus Abbas in odium Marchionis Bertoldi fratris sui sibi resistebat, civium Sancti Galli domibus, non inulte tamen, combustis vix subsisterunt monasteria. Inter hæc ex insperato Abbas noster Vodalicus lorum suorum allevationem cepit accipere. Nam Patriarcha Aquilegensis genere Slavus, à suis aliisque profanis occisus est: cui Vodalicus Abbas huius loci successit. Factum est autem hoc anno MLXXXVI. transacto decimo Abbatie suæ anno. Cum igitur Werinharius Augensis Monachus Abbatem S. Galli tanto honore videret sublimatum, illi diutius resistere timuit, quasi penitentia ductus resipuit, tantæque usurpationi renunciarit. Marchio vero Bertoldus à priori infestatione non cessans monasterium Sancti Galli hostiliter invadens præda & igne vastavit. Et quidam de suis aliquos de fratribus & alios in ipsam Ecclesiam Sancti Galli insequentes quendam infra sancta sanctorum gladio vulneraverunt, & quodam puero Sancti Crucem quasi profecto sibi in tanto periculo præsentente arma, cum quibus Christus nos redemit, quidam profanus cum suis armis incidendo corruptæ non timuit. Vade digna ultione secuta quidam eorum in fratriduum apud oppidum Rosbach in amentiam versus se in lacum mergendo est suffocatus. Hanc autem invasionem idem Marchio Bertoldus propter hoc maxime perpetravit, quia Abbas & Patriarcha suam munitionem Tvvicla urbanis ipsis sibi furtim tradentibus ad tempus possedit. Ob hoc etiam in eandem Abbatem Marchio maxima invidia exarsit, quia suus frater Luitoldus aliqua sui iuris, ut sibi visum est, scilicet Ducarum Carintia concessionem Regia obtinuit, & alter eius frater Marchiam Histriam sub eadem concessionem possedit. Super hæc etiam mala quidam regulares viri sub quibusdam novis adventionibus & insolitis consuetudinibus de quibusdam cellis sancti Salvatoris, id est Schaffhufen, & sancti Aurelij (hoc est Hirsovve) sanctique Blasii se emergentes eundem locum Sancti Galli aliquando instar cuiusdam paradisi sub omni ornatu sanctæ & regularis discipline efflorentem sub occasione cuiusdam anathematis tunc temporis late prævalentis eidem Marchioni & aliis secularibus locum Sancti Galli contemptibilem & exortum fecerunt, in tantum quod ipsum rebus & disciplina quasi in nihilum redegerunt. Cum autem Dominus ex insperato desolationem loci Sancti Galli vellent respicere, & labori Patriarchæ Vodalrici digna setur finem im-

imponere, clementi bonitate abstulit inimicus eius Rex Israel. Nam Hermannus Superpositus Rex sibi semper odiosus in nativam terram suam Lutoringam Henricum Regem fugiens per insidias est interemptus. Abbas etiam Augensis Ekkehardus sibi semper infestus & nimis loco Sancti Galli odiosus malicia sua moriendo finem dedit. Luitoldus etiam adiutor illius Advocatus loci istius, inopinato hoste occiditur: cui filius eius Cuono adhuc puer comoritur. Sicque locus & Abbas Vodalricus à suis persecutoribus liberantur. Ne autem Abbas Sancti Galli pro nimia prosperitate sibi à Deo in hostium victoria & morte collata in superbiam laberetur, reservat illi Dominus antiquum Iebusum, qui omnibus expugnatis, à filiis Israel ad reservandum exercitium humilitatis ejici non potuit, id est Bertoldum Marchionem loco S. Galli semper infestissimum. Qui quadam nova causa iterum Abbatem Sancti Galli infestando persequitur, ut per ipsum Abbatem ac fratres exercitium humilitatis reservetur. Nam Imperator Henricus cum Mantuæ Patca perageret, quendam ex fratribus Sancti Galli in Constantiensem Episcopum, licet eandem sedem Gebehardus ex donatione Hermanni superpositi Regis prius usurpasset, promovit. Quem ut designatum Episcopum, nomine Arnoldum, Patriarcha Vodalricus Aquilegiensis & Abbas etiam huius loci, auctoritate regia eidem sedi introducere voluisset, civibus Constantiensibus ingressum sibi occudentibus & sagittariis ac fundibulariis quosdam de suis vulnerantibus, infecto negotio quorundam civium ædificiis combustis recessit. Propter quod Constantienses loca S. Galli præda & igne late devastantes nullum modum vel in ecclesiis suæ insanie ponebant; contra Gallenses nostri armati penes Duram fluvium cum ipsis confligebant. Illi vero vi fortes, uti præstantes numero, primo congressu acrius instabant: Gallenses autem non minori audacia imo justitia armati, quibusdam occisis, quibusdam captis, eos terga dare compellebant. Marchio autem Bertoldus ob iniuriam fratri suo Gebehardo illatam quam plurimam vicino posita loca præda & igne vastavit. Arnoldus autem Presbyterali ordinatione percepta, Episcopalis vero rebus quibusdam sibi præpedientibus, à Papa Clemente rogatu sui Metropolitanus Ravennæ post aliqua interstitia temporum Episcopus ordinatur. His ita peractis Abbas Vodalricus Abbatiam Sancti Galli quiete tenuit, etiam cum in longinquis partibus per multos annos stetit. Hi ergo ex nostris merito erant focii consolationis in tempore exaltationis, qui prius cum ipso gementes erant focij tribulationis. Nam ut nobilitatem suam decuit, omnes fautores suos pace adepti vel hic in Abbatia remuneravit vel in primatichatum secum ducens ibi honoribus & rebus ampliando exaltavit. Cum autem hanc ecclesiam & illam per XLVI. annos & tres menses rexisset, plenus diærum viam universæ carnis & ipse ingreditur, unde in ipsius successoris electione maxima discordia hic oritur.

CAPUT VIII.

De Manegoldo Abbate & eius Adversario.

NAM quidam ex fratribus Sancti Galli eligebant quendam cœnobitam suum, nomine Henricum de Tviele, huncque Regi Henrico pro electo præsentantes regali scepro sublimari petierunt, & per illius clementiam petitionis suæ efficaciam obtinuerunt. Alii vero fratres videntes hunc contra suæ voluntatis vota esse sublimatum, post aliquantulum temporis ex consilio Ducis Cuonradi de Zaringen filii Marchionis Bertoldi diem secreto statuunt, quando eligant Abbatem; ipsum Ducem advenire poscentes & in eius arbitrio omnes suæ electionis ius ponentes. Ille autem statuto die cum ducentis militibus loco Sancti Galli appropinquans ac secum quendam nobilem & invenem Monachum nomine Manegoldum de Botstein oriundum cœnobitam Sancti Galli adducens, præmisit in monasterium nuncium, qui fratribus intimaret quatinus cum debito honore advenientem electum susciperent, & ei in occursum sub omni celeritate properarent. Fratres autem, qui huius rei erant ignari, cum Abbate suo fugerunt, & lacum transentes venerunt ad locum qui dicitur Cile, ibique se cum suis Abbas usque ad terminum litis continuit. Dux vero locum Sancti Galli intravit secum electum suum ducens, & ab his quos hoc consilium non latuit honorifice susceptus est, & in Abbatem promotus est. Cumque hanc civitatem & vicina loca suo subdidisset dominio lacum transivit, itaque etiam possessiones Sancti Galli sibi subjugavit. Ne autem post recessum ipsius adversarius eius his in partibus ex amicis fortissimus vim vi posset repellere, castrum illic construxit, quod Brachsberg nominavit, per quod cum omni securitate possessiones illas tenuit. Subiugatis igitur sibi omnibus Regem adiit, & electores suæ patriæ cum Rege ostendens probavit se canonicè electum esse, maxime cum ille esset viventibus quibusdam falsis litteris continentibus resignationem Abbatie à Patriarcha directis superbia, ipse vero iam defuncto canonicè esset substitutus. Audiens Rex huiusmodi allegationes & dissensiones inter se discordantium partium, ex sententia curiæ obtinuit neutram partem patriam iuri suo resistere, quin libere hanc potestatem posset in quemcumque vellet ex iure transferre. Rex vero in omnibus Duci deferens Monachum, quem sibi pro electo exhibuit, Abbatie Sancti Galli honorifice sublimavit. Ille ad claustrum suum re-

versus abbatiam quiete tenuit, quia ille suus adversarius damna loci Sancti Galli augere noluit, sed se ad claustrum quod Zvvifalten dicitur usque ad mortem illius contulit. Mortuo autem Abbate Manegoldo post undecimum annum ad claustrum suum à successore suo Weringero Abbate revocatus Præpositus illius factus est. Nec omittendum est notare, quia tam mala Ecclesia Sancti Galli in hac discordia tunc passa sit, præsertim cum quicquid per infælationem ab utrisque alienatum est, pacatis etiam omnibus postmodum ratum habitum est. In hac pestilentia fideles huius Ecclesiæ inter se possessiones nostras dividebant, ministeriales optimos manus curiarum nostrarum eligebant, cellarii ecclesiæ iura villicationis villicationis in modum beneficiorum habere contendebant, & contra consuetudinem quidam ex ipsis more nobilitatis gladium cingebant. Ipse vero Manegoldus lite terminata, quia ex nobilibus parentibus oriundus fuit, & ideo in potestate sua fortissimus, omnia quæ male dispersa ab utraque parte fuerant pro posse congregavit, & recuperasset si ipsum dies mortis maturius non subtraxisset. Fuit etiam ornamentorum ecclesiæ Sancti Galli talis amator, quod præter illa ornamenta, quæ ei reparavit, etiam lacunam illud quod est extra chorum de materia Genealogiæ Christi depingeret, & diem Iudicii in muro bonis coloribus ordinaret. Mortuus est autem annos XI. & paulo plus in regimine tenens, & ante ianuam Ecclesiæ S. Galli est humatus.

CAPUT IX.

De Werinhero Abbate.

Post quem suscepit Ecclesiæ Sancti Galli gubernacula quidam cœnobita S. Galli Werinherus nomine cultor eiusdem ecclesiæ cum concordia omnium fratrum electione. Ille in initio suæ promotionis religionem præterens & per ipsam omnia facta sua palliare volens adhuc usque cogitationi suæ consentit, ut ipsos fratres apud Dietvvinum Cardinalem de nimia libertate vitæ suæ accusaret, & quos defendere debuit clam accusare temptavit. Unde cœnati fratres unanimi consilio quædam capitula in ipsum dictabant, & se illi generaliter opposuissent, si Domini Werinheri Præpositi sui consilio & quorundam aliorum fratrum ab hac conspiratione cessare ammoniti non fuissent. Ad pacem ergo cum fratribus revocatus deinceps foris dilectionem illis exhibuit, intus vero odium erga illos semper portavit. Quoniam namque inquietum animum semper habuit, permisit Dominus ipsum rixas & contentiones semper invenire, & multo servitio Regum premi in tantum, ut ecclesia tantis debitis premeretur, quod etiam tempora mortis suæ in debito permansisset, si quorundam fidelium huius ecclesiæ morte absoluta non fuisset. Mortuus enim est quidam Advocatus huius ecclesiæ Vodalricus nomine de Gaweringen ac filius eius adhuc puer eodem iure mortis rapitur, & ab Abbate iam dicto Comes Ruodolfus de * Pfulmendorf datus trecentis marcis argentii illi substituitur. Abbas vero circa tempora senectutis suæ mores suos melioravit, fratres dilexit, in bonis operibus studiosus in tantum extitit, ut B. Leonhardi ecclesiam construeret & ipsam bene dotaret. Ecclesiam Iringen etiam B. Gallo per industriam suam à quibusdam liberis hominibus acquisivit, & illic cœnobium clericorum & sanctimonialium construxit. Sed quia intolerantiæ ministerialium resistere semper studuit, plura ex ipsorum impedimento, quæ ex claustrum sui utilitatem spectare possent, prætermisit. Mortuus est autem anno XXXVIII. regimino sui, & sepultus est ante ianuam Sancti Galli ad caput prædecessoris sui Manegoldi,

CAPUT X.

De Vodalrico Abbate huius nominis quarto natione de Tegerfeld.

Post hunc Ecclesiæ Sancti Galli regimina suscepit Vodalricus suus Præpositus ab omnibus fratribus Deo gratias, in Abbatem promotus. Hic quia fuit perhumilitatis virtutem ad tale cusmen deductus, illam semper tenuit & nunquam per superbiam maculavit. Huius itaque mores & actus circa sibi iniunctum ministerium cum descibore cupiam, nil aliud quàm modestiam, pietatem & misericordiam, mansuetudinem & humilitatem circa ipsum vigere notavi. Eleemosynarum vero largitorem eximium & ecclesiæ suæ providum dispensatorem fuisse oculis propriis conspexi & experimento cognovi. Hic siquidem, quia quietus & utilis semper esse voluit, severus tamen & irremissus, permisit eum Dominus tranquillam & quietam vitam ducere, tutavit eum ab inimicis suis, & in omni prosperitate & honore usque ad terminum vitæ suæ ipsum perduxit. Cum esset igitur in huius cœnobia regimine tribus annis & paulo plus, honestate sua & meritis suis & honesta fama exigentibus in Episcopatum Curientem promotus est. Quem cum octo annis per electionem tantum tenuisset, in concilio Alexandri Papæ opinione accepta quam harum dignitatum vellet acciperet, quia am-

babus secundum canones præesse non potuit, Abbatiam ex devotione elegit, Episcopatum vero quatenus elationis vicium declinaret in præsentia totius concilii refutavit. Ad claustrum ergo reversus res alienatas ab antecessoribus suis studuit recolligere, villicatus vel emendo vel vacando referre præbendam fratrum augere ipsosque diligere. Ad extraneos etiam opera misericordie extendens orphanis, pupillis & viduis eleemosynarum largitione subveniebat, pauperulas cellulas in ædificiis sustentabat, fratres & sanctimoniales inibi degentes vestiebat, & vix claustrum sibi vicinum habuit ad quod calicem argenteum non exhibuit. Erat autem in temporalibus sic providus, ut ex quodam industria ruina ecclesie sicut vivens ita etiam moriens sive Abbatiam relinquens sustentaret. Cum enim semper locupletissus & voluntatem resignandi Abbatiam animo gessisset, timuit ne id quod ipse ecclesie utilitatis contulerat alius sibi substitutus diriperet, magnam partem rerum suarum apud quosdam fratres posuit, quatinus si hoc quod timebat accideret ipsi per hoc ecclesie subvenirent: quod & factum est. Nam cum Abbatiam triginta tribus annis rexisset, & paulo post plenus dierum & propter hoc ecclesie inutilis prælationem suam resignavit.

CAPUT XI.

*De Vodalrico Abbate huius nominis quinto natione de Veringen.** al. Ver-
vingen.

Sibiq; Præpositus suus Vodalricus de * Veringen substituitur. Qui cum in ira furoris Domini ecclesie huic in Abbatem constitutus fuisset quadraginta novem hebdomadibus tantum supervixit, in quibus curias tres, Elivoge, Huntvulare & Ruomashorn, & calicem aureum, ac alias possessiones pro centum nonaginta maris & centum libris denariorum invadiavit vel etiam infeodavit. Speciale etiam debitum & sine pignore LXX. libras, ecclesie reliquit. Hic itaque cum in ira Dei positus esset, ipso placato & miserante, ab illo a quo in ira positus est ab ipso etiam in ira paralyti percussus de medio sublatus est.

CAPUT XII.

De Henrico Abbate natione de Klingen.

HVIC igitur suus Præpositus Henricus de Klingen communi consensu omnium fratrum hac ministerialium & totius populi assensu substitutus est: qui statim in ipso promotionis suæ tempore desiderium antecessoris sui Vodalrici de Tegerfeld cognati sui adimplere cupiens, ipso adhuc vivente, depositi non immemor omnes cœnobii possessiones redemit, debita persolvit, immo etiam redditus ecclesie per hoc auxit, & omni nisu ad monasterii utilitatem apud se reposita convertere studuit cum etiam, sicut in novitatibus prælationum contingere solet, ut ad curias Regum cum magnis expensis perveniant, ipse Ulmam ad solennem curiam per expensam centum & XX. marcas sine gravamine ecclesie pervenit, ibique à Philippo Rege Imperiali sceptro honorifice huius Abbatie regimine investitus est. Secundo vero suæ prælationis anno apud Babenberg idem Rex sollemnem refectonem Principibus faciens etiam ipse invitatus centum quinquaginta marcas sine gravamine ecclesie expendit. Tertio anno ad curiam Eslingam quadraginta Marcas expendit, eodemque anno ad curiam Ulmæ habitam XXX. marcas expendit. Expeditionem ad Episcopum Erbpolensem promisit, & hanc, sicut prædictam expensam, sine læsione ecclesie centum quinquaginta maris adimplevit. Quarto anno ad curiam Ravenspurg vocatus expeditionem in Lantgravium Turingie promisit, & hanc sicut & prædictam cum XX. militibus vadens CCCL. marcas argenti sine læsione ecclesie expendit. In eadem etiam expeditione à Rege Bohemorum & Vngarorum exercitu, & inferiore Rege Ottone, Palatino etiam de Reno fratre ipsius sibi auxilium ferente, in civitate Erdfurdendi obsessus per XXX. dies est. Curiam Eligovve & Huntvulare & Ruomashorn ducentis maris invadiatas edemir.

**EXPLICIT BURCKHARDVS : INCIPIT
CVNRADVS.**

CVN.

CUNRADI DE FABARIA PRESBYTERI S. OTHMARI

LIBER

DE CASIBUS MONASTERII S. GAL-
LI IN ALAMANNIA,

PROHEMIUM.

Ntiquorum gesta patrum, sicut in libro, qui *De casibus monasterii* succincte & compendiose scriptus, non humili stilo legentibus patere potuit, imitantes in quantum possumus ea, quæ nostris acta sunt temporibus, stilo scilicet de parvo scientiæ rivulo explicare curabimus. Igitur à temporibus Philippi Regis, quæ circa rectores huius loci ipsumque locum facta memorantur, breviter assignare studebimus.

CAPUT I.

De Henrico Abbate natione de Klengen.

Henricus Abbas non parvæ auctoritatis vir, genere, persona, moribus, providentia elegans, de Klengen originem trahens, fortuna pollebat. Qui omni modo ad statum imperii, quod tunc temporis vacillabat, se ipsum cum omnibus ecclesiæ suæ rebus obtulit, adeo ut immensam pecuniam à suo sibi prædecessore relictam expenderet, asserens magnum hoc esse ecclesiæ emolumentum benivolentiam Principum circa loca Deo consecrata, nec aliter perdurare nisi Principum magnificentia tueantur. Ipse enim novit.

Parcere subiectis & debellare superbos,

laudis cupidus qui de facili commoveretur ad iram & in momento ad misericordiam, omnibus omnia seipsum faciens parvis parvum magnis maiorem se ipsum exhibuit. Iste in ultimo vite constitutus articulo à quibusdam suis monitis familiaribus pecuniam cum suppellectili quam habebat distribuere, tale fertur dedisse responsum, *nec mihi nec alii licet prelati res dispergere ecclesiæ, cum dispersa nequaquam possimus recolligere*, exemplum tuis dans successoribus ne forte distrahant congregata, cum non congregant dispersa. Et iste vias universæ carnis arripuit.

*Virgil. &
Æneid.*

CAPUT II.

De Vodalrico Abbate huius nominis sexto, natione de Saxon.

Successit huic non minoris auctoritatis vir Vodalricus de Saxo in omni studio vitam maiorum imitari satagens, de quo in sequentibus, in quantum Deo adjuvante poterimus, explicamus. Opera præcium est nunc quorundam fratrum contemperancorum nostrorum facta ædificationi profutura iuniorum interponere, ut quasi in speculo ipsorum contemplatione dignam investigantes viam dignos se studeant illorum & meritis æquiparare & moribus. Cum sit enim moris (ut ita dicam) naturalis senibus juvenilia sua facta antiquata repetere, dictisque iam elapsa iunioribus ac si recentia anteponere, laudare, renovare, iam habita nihili pensare, cum non temporis sed antiquitati dierum corporumque debilitati possit ascribi quicquid in eis vile iudicatur ac debile. Sicut enim in casibus invenitur monasterii, locus iste tam membris quam capite seipso per extitit gloriosus, & quod in membris huius ecclesiæ infirmum iudicatur ac debile, aliis ecclesiis robustum ac forte. In Abbatibus excellentia fulgebat, principatui formam qua regibus ac seculi huius placere potuissent assignans, adeo tamen temperata ut in monasterio constituti & ordini monastico proficerent, nec suæ minus dignitati prospicerent: in membris vero spiritualis sic effloruit disciplina, ut non solum Benedicti Regulam verum etiam philosophiam totamque ad unguem usque investigarint theoricam. Platonis, Socratis, Aristotelis, Hippocratis, Boëti omnes investigarunt rivulos, adeo ut in suis tractatibus Philosophi non solum sed & Poëtriæ fuerint, quod arduum esse negocium, n. s. sed & præcipue modernis qui aliquam poëtriæ novam viam, perpendere satis est facile. Istorum poëtriarum nomina, licet in Casibus monasterii legentibus non sint incognita, in argumentum veritatis ea assignabimus ex nomine.

CAPUT III.

Nomina quorundam fratrum in monasterio, qui columna fuerunt Ecclesie verbo & exemplo.

Isonem qui omni genere florens Philosophiæ diversos ex se palmites protulit fecundos, Marcellum, Notkerum Balbulum, qui in carmine metrorum qualis quantumve fuerit quod & sequentias appellavit, Notkerum Magistrum artis theoricæ non pigrum, Ratpertum, Tutilonem quorum in divinis officiis solemnitas satis recitant carmina, Hartmannum qui vitam Wiboradæ luculento satis sermone conscripsit. Hi locum ditaverunt moribus, ornaverunt scientia & disciplina.

CAPUT IV.

Henricus Decanus turrim cum tribus construxit capellis.

FVERUNT item nostri temporis ætate moderni patres, qui locum suis præclaris ornaverunt meritis, non minus memorandi, inter quos Henricus de Saxo trahens originem sua in adolescentia veterum imitatus canicem quod non habuit armis, factis exequabatur. Qui domus patris oblitus & omnium quæ seculi vaneſcentis ingerere potuit cupiditas, ad Beat. Gallares conservandas toto se animi affectu transformavit & nisu. Vnde non immerito factum est, ut custos Ecclesiæ, quæ tunc temporis non modico ditata censu inter alias florebat Ecclesias, institutus cum digne, sanctis ut videri potit, in minoribus administrasset Decanatus ac Prioratus suscepit officium, in quibus qualem se quantum exhibuerit in sequentibus si quis indagare voluerit luce clarius animadvertere poterit. Hic in Decanatu vel Cellarii officio decimas aliosque redditus suorum negligentia seu incuria antecessorum ab aliis feodi iure possessos manipulari militum manu recollegit. Iste vilicatus tres in Tjuſenbach, in Roschach, in Hochst monasterio voluntate & auxilio Abbatum cum requiſisset, tria exinde fratribus instituit servitia, in Dedicatione scilicet, in festo Thomæ & in suo anniversario. In restauratione antiquorum ædificiorum inter modernos nulli secundus, in tantum ut nullam officinam reliquerit, in qua non aliquid reparaverit vel in meliorem statum reformaverit. Turrim maiorem à fundamento usque ad culmem erexit & perfecit, cuius ad fundamentum lapides cum requirerentur, prægrandes & adducerentur, Beat. Gallus quia suis non defuisset extractoribus manifestavit. Nā cum mirabile dictu lapis ille prægrandissimus angularis in sinistro tarris latere positus per XL. boum iuga hominumque, fere quingentorum traheretur brachia, unus casu cum traheret inter lapsus surgere cum non potuisset, lapis ille prægrandis ipsum vehementer à toti iugis boum tatorumque hominum tractus diligentia super lapsi tractus corpus nullā in eo læſionis impressit vestigia, non sine admiratione multorum tam accurrentium quam lapidem prægrandem trahentium, qui in laudem Domini voces exollebant, Capellam Sanct. Mariæ de loco ubi turrim extruxit abstractam ubi nunc cernitur extruxit. Columnas quatuor fornicibus ad aram S. Columbanii in crypta supposuit. Ecclesiam Sanct. Iohannis ab Ekkehardo extructam non longe à foribus monasterii tunc sitam in visione admonitus in loco, quo in præsentiarum veneratur & colitur, locavit. Visum namque sibi fuit ut funibus cinctam eo loco attrahere deberet, Ecclesiam item Sanct. Osvaldi & B. Thomæ meritis constructam dedicari & festive celebrari constituit, duobus exinde servitiis institutis, domum lapideam prægrandem successoribus suis Decanis vel Cellariis erexit in ædificio, ibique primo grandia excreſcere cœperunt ædificia, & mea & tua appellari quæ prius fuere communia, sed quoniam vix cuiquam transitoria omnia succedant prospera, quin poculis mellitis immisceantur, amata post multa ecclesiæ collata beneficia ex incuria oblivionis maximum Ecclesia per ipsum excepit incommodum in paraturis miro sumptu deauratis XVI II. crematis, quæ trecentis marcis & amplius computabantur in precio.

De electione Fuldrici benigriſſimi Abbatis.

ISTE germinis eiusdem ramusculum de Saxo oriundum dulcis plantationis florem perspicuum, quo in ramum terebintum excreſcente prægrandem, dulciloquis grammaticæ & dialecticæ floribus imbutum informare fecit, informatumque Parisias ac Bononiam transmisit, iusque peritum cum summa diligentia repatriatum omnibus bonis conformatum ad summum provexit. In quo cum mira verborum esset affluentia sapientiæ neſtare condita, nec non spectabilis vultu animique iocunditas gloriosa, cū esset Portarius dignus à cunctis

Abba

Abbatia præfesse iudicatus est: sicque in Abbatem tam clientum quam fratrum in monasterio voluntario dicitur arbitrio totiusque vulgi clamore electus. Apud Basileam igitur Philippo Augusto præsentatus honorifice ab ipso cum suis excipitur & in Principem promovetur, & quia lumen accensum sub modio latere non potuit. Dic, inquit Rex, nove Princeps quid in perplexa sententia cæteris non bene cognita Principibus sentias, eructa verbum, nodos extricari difficiles de armario olim S. Galli nostrorum instillatos auribus antecessorum Augustorū. Salva, inquit, reverentia Principum conflictum inter se habentium iuris procedant instituta non mea sagacia sed legum iusticia. Principum, inquit, conflictus inter se varia repugnantia sicut elucidanda, ut amputatis opinionibus superfluis ad ultimum fiat concordia, quæ quomodo stare possit & non legum sic explicat distinctio. O mira in juvene Principe Mercurii Philologia, quæ sparso rubore juvenili promulgavit eloquia cordis dudum instincta cassidili. Laudatur ab omnibus, dignusque summo iudicatus honore reversus est ad monasterium Quo postliminium domum reverso pii sui prædecessoris & habitum memorans & verba; habitum videlicet pecuniæ Heinrico de Eicheim præposito cum alijs sodalibus creditū, & verba quibus licere sibi non esse conveniens ut disperferat congregata quæ non congregavit, pecuniam ecclesiæ sibi que creditam repositulavit. Ipse hospitalitati nimie dans operam, requisitam ab Abbate sibi que creditam non reddidit, quoniam in hospitibus omnia quæ habere potuit expendit. Et quid fecisse credis Abbatem indignum, nisi ut pecuniam sui juris à fratre sibi subdite expositularet? Nolo, inquit, fratrem mihi creditum pro qualicunque exactione perdere pecuniæ. O virum inter mille septies probatum, quæ nec caminus incendit penuriam adversus fratrem, cum plium in sua habuisset potestate, neque *aurisacra fames* à caritate fecit apostatate. Erat namque iocundus in factis, blandus in verbo, vultu delectabilis, cui nulla unquam se intulit aecedia, fortis in adversis, humilis in prosperis, simulator cuius libet rei ac dissimulato pro tempore, & quia fidelis amator fratrum in nullos ipsos voluisset offendere. Qui in trivio Grammaticæ, Logicæ, Rhetoricæ & Philosophiæ non mediocriter eruditus, in iure forensi & ecclesiastico quicquid excogitare poterat, faceto Minervæ poculo cunctis audientibus propinabat, & quoniam scientia inflat, sublimioribus se regni Principibus & actum quiparabat & moribus, & quum infra ordines constitutus in sacerdotem debuit promoveri, promotus talem se exhibuit in peragendo officio, ut humilitate morumque temperantia & perfectissimis se viris æquiparet & moribus. Sux tamen dispensationis præpeditus negotio * quum oportuit suum executus est officium, sed & si quando celebrabat, sic devotum se studuit exhibere, ut non hominem sed Angelum, si liceret, crederes celebrare. Dies quadragesimæ cum summa auduit reverentia observare.

CAPUT VI.

ACCIDIT interea ut omnis boni inimicus zizania inter Comitem Hugonem de Monte forti & Heinricum de Sax, sæpe memorati fratrem Abbatis, summo conatu ingereret & pacem sæpius firmatam infirmare satageret. Unde factum est, ut castrum à memorato Heinrico de Saxo inchoatum clanculo volens surripere, tempus nactus opportunum propter iam dicti Henrici absentiam, qui tunc forte ierat in Hispaniam suis omnibus Abbati fratri commissis, tum propter dies Passionis in quibus etiam reconciliantur homicidæ alique malefactores, in die Parascevæ cœpisse destruere, volat fama auribus venerandi ac fidissimi Abbatis quid Comes contra fas molitur. Anxius ille dubitat, quidnam facere debeat duplo circumseptus mucrone: si Comitē, inquit, à malefacto quod inchoavit non revoco, castrum cum non sit munitum destruet, hæc mihi à latere uno exurget contumelia, cum tutelam promiserim fratri exulanti: si pacis summæ tempore, quod cilicium expositulat non arma, lacrimas non militares alas, vereor ne mihi cedat in incommodum, & hoc à latere alio. Et quoniam miseratio Dei multa est, fides exigit ut credita debeam defendere, & patriam toto nisu violenta si possum manu eripere. Exurgat igitur fidus mihi miles, si quo modo contumaciam morfu colubrino compescat exortam. Die igitur Parascevæ ad locum veniens Comitem long. profugatum depulit, sibi que commissis pacem, ut promiserat, redditam conservavit: hæc tamen impune. Audiant spiritalis bellicosi, vindictam ab illo expectent qui se eam promissit retribuere. Nam dies illa ut * conicio bellorum frequentium fuit initialis, nec tamen umquam victoriæ fatalis. Ipse namque cæquali fratris amori dum pacis postposuit auctorem * inter amicas postmodum cæter vas victus succubuit. Sed his ad præsens dimissis ad alia stilum vertamus.

CAPUT VII.

LIBET hoc loco interponere de mutatione imperii occasione negotii præsentis, quoniam multa exinde monasterio venire incommoda. Heinrico excellentissimo Imper. Augusto defuncto Principibus regni loco suo regnare volentibus, diversi diversa sapientes toto sibi conatu Reges quilibet pro libitu eligentes, pace ubique perturbata, Philippum alii memorati Imperatoris fratrem, alii Bertoldum Ducem de Zaringen, alii Ottonem Ducem

* L. ante-
annus.

Saxoniz elegerunt, iuramenti quod Friderico nato Henrici Imp. fecerant obliti. Unde accidit ut maiori pro parte Principes Sueviz Philippum sibi Regem, ac si tutorem fratruelis ad huc infra annos degentis eligerent in Sicilia sub tutoribus constituti, cumque Principum quorundam mens in factotali opponere se vellet conamini, cum nec filium Imperatoris Henrici vidisse se dixerint, monitu Diethelmi de Crenkingen Constantiensis Episcopi & Augiz Abbatis Philippus animatus regnum sibi usurpare aggressus, quos prius habuit dubios Sueviz Barones, Principes & Comites, fidissimos invenit & stabiles. Inter quos pia memoria venerabilis Pater noster Henricus dum decerasset usque ad finem Vodalricum tam regiminis loci huius quam factionis erga Ottonis alterius partis electum reliquit. Qui post syrtis scopulosque procellosos bellorum velis secundis, dato remige fortibus * atremis, junctis sibi Principibus Regi fidissimis ultra fines Albæ fluvij Ottonem propulerunt. Hæc huiusmodi negotiis regnum cum suis hac atque illac iactabatur Principibus, & ecclesia nostra multis subiecta fuit incommodis. Verum enim vero conquisto iuncti assensu Pontificis Innocentii nominis huius tertii cum ad portum venisse se crederent tam Rex quam Principes in civitate Babenberg præstolante Rege quo ad utque univertis colligeretur, exercitus Heboromizatus sibi requievit, sed requies, quam speravit, facta sibi fuit exitialis. Nam prohibitor à suo domestico Comite Palatino de Widelisbach pro eo, quod promissam sibi francam verat filiam Beatricem, quam Regi Hispaniz dedit filiam, facta pace * jugulatur.

* al. iugulavit.

CAPUT VIII.

A NNO Domini MCCV III. incredibile dictu quanta perturbatio, quam ingens & cunctis regni Principibus evenit, omnia confusa, omnis ordo perturbatus, Principum, Comitum & Baronum, cum de se quisque diffideret. Ipse tamen benefactor prout malefecerat recepit, à Marschalcho Henrico de Chalendine non longo post tempore occisus. Nobis etiam, quæ sperabamus cessisse in commodum, quam plura veneti incommoda. Venerando itaque patre nostro domi sua iura tuente & ecclesie utilitati toto invigilante conatu cum Advocatia aliaque quam plurima feoda nostræ cessissent iuris dicti vni Bertoldus Dux de Zaringia quatuor milia marcas argenti monasterio, & clientibus auriculariis CCC. item pondus argenti marcas obrulisset, hoc pacto ut Advocatiam sibi suoque heredi filio & non alii, si forte filium quem tunc non habuit acquisisset, numquam se alienaturum in mento voluit confirmasse. Abbas seniorum fratrum postposito consilio, sed ministerialibus magis assentiens qui potentiam dicti Ducis formidabant, huic petitioni tam salubri atque fecere dissimulavit, fratri suo nisi toto advocatiam magna pro parte volens adiungere. Sed contra. Beatus itaque noster hoc interrupit patronus, multa licet alia intervenerint infortunata, stru Rinegg nutu & consilio ministerialium, cui suæ debuisset esse ecclesie pro parte, cuius vendicasset Wernherus dictus Constantiensis Episcopus suorum & ministerialium & nepotum Arbona, qui forte tunc idem occupaverat castrum non manu Episcopi sed Regis, e contra rebat. Nā in suæ fundo ecclesie illud esse constructum relatione quorundam cum affirmat, patribus inter se utrisque aliud & aliud inter se pro sua libitu conscientia asserentibus, currit ad arma, odia nostratum & Arbonensium nec non Constantiensium referantur antiqua. Denix volat vindicta, cum quisquam suam antiquam maioris respectu causa recolere. Constantiensis suæ occasione ecclesie, Gallenses æquali lance: illi Episcopum, isti Abbatem, non tantissimum scutum suæ anteponebant causæ & vindictæ. Odole mira reperte barbarie, tunc ipsum exeras, tuæ venena malitiæ & inter inimicos æque & amicos disseminas. Sicut tunc gens contra gentem. Cernerest circumquaque domos inflammari, rura infirmitate que Constantiam, omnia ac si anathemati exposita destructum iri. Neque enim nostris homines huiusmodi effugere potuere incommodum, cum fumus nostris insurrexerit, tribus, flamma oculis se illexerit pro dolore lippientibus. Nunquid tunc temporis pro tantarum concordia opposuit ecclesiarum? Non fuit advocatus qui suam tueretur defendere advocatiam, non spiritalia requirebantur, ut oportuit iura, dum quisque fortiter querit facere. Hic in armis & in equis, pauperes in lacrimis. Mariæ & Sancti Galli in lacrimis venerant. Interim portitores pacis inter nuntios, pater Ebthardus de Rordorf, Helphardus de Kalphen, Abbas venerabilis de Salom & Engelstis, qui ad litem decidendam pacem informandam operam dederunt. Belleme non pro patrium ad bella equorum huiusmodi res artigenis iuvenis Abbatis, nactatem, magis, huiusmodi agestas tales naturaliter informant non iuris faceria sed armorum copia, in huiusmodi dicitur. Se confidete habebat, si non tantum militum sibi qualiter debuit exhibuisse, in huiusmodi solertia. Quod quia secus, non tantum bus & triumphus cessi, & victoria. Belleme in huiusmodi in victoria in milite exercere, in huiusmodi macis in campo Breitenfeld conspisset. Vialardus Comes de Kiburg multorum recordatione postposita beneficiorum, quæ loci huius sibi præstiterant Abbates, ex obliquo, cum in portetur nostrates victoria, spemque nostram lugubri satis sine eneruatam in captivitate redegit. Dies ille infamatus huic fuisse ferris ecclesie, non parvo rememorandus tempore, cui non armis sed ratione locum debeat in statu tenere. Exemplum habemus Victoriam magnam Duce m Curienfis Rætiæ, qui cum fraudem loco molitus est ignis Beat. Gallo vltimo

clarifica se tuentibus, Dux idem equo lapsus à suis cum dolore est reportatus. Fuit item aliud vindictæ indicium evidens memoria dignum, quod in ecclesia beatæ Fidis violatoribus, ipsius evenisse nemo qui interfuit ignorat. Manentibus in civitate militibus & cuicunque stipendiis deficientibus Cunradus de Schœnnenstein homo militaris, quo nullus in toto militum globo audacior, beatæ Fidis inexpertus virtutis ecclesiam ipsius audacter irrupit, & quæque annonæ competentia repperit ab ecclesia cum quibusdam suppellestilibus in civitatem transportavit. Secuta statim fuit vindicta. Miles quidam Bertoldus nomine de Mepplicas in horum consortio signifer crastino in obsidione, quod Episcopi cella nominatur, castritelo transverberatur. Alius item simili morte plectitur, & ut breviter dicam, nullus eorum qui ecclesiam iam dictæ virginis impune evasit, quin aut cæcetur, aut suspēderetur, aut gladio puniretur. Adolefcens quidam nobilis in horum consortio cum ecclesiæ spoliasset, cingulum volens sumere militare, in ipsa nocte Sancti Spiritus quando celebratur festivitas in crastino cum velle cingere mortuus in lecto repperitur. Cunradus de Schœnnenstein in vigilia ipsius virginis saxo præcipitatur. Mirum dictu, ego qui hæc scripsi Cunradus Presbyter S. Othmari dictus de Fabaria, in ipsa vigilia stans ante fores ministerii audi? & vidi, quod scuta quædam ibi pendencia sic excusserunt, quod in pavorem me duxerunt, & hoc quoddam fuit præsignum futurorum. Huius tamen occasione prælii quam plura suis largitus dona tyronibus, plura beneficia, inter quæ Comiti de Dilingen ducentis marcas pro resignatione mansuum xx. in manus Abbatis, quas ab ipso iure recepit feodi. Fama interim, omni pernicio malo, auribus instillata Ottonis Pictaviæ Comitis insinuavit. Philippum sibi adversarium à Palatino occisum Comite. Rex animosus iudice Deo electus quicquid in electione prius habuit infirmum, coadunatis in electione Principibus omnique tergiversatione postposita universaliter ab omnibus elevatur in Regem. Confirmatus in regno quæque sui iuris non solum sed ea quæ Philippo attinebant, iure sibi proprietatis usurpabat. Advocatiam etiam huius ecclesiæ quasi hæreditario ad se iure transmissam coniugis, quam acceperat, filix videlicet Philippi, ad se iure transmissam. Et quoniam Henricus frater Abbatis partem huius receperat Advocatiæ, ipse Rex Otto ut cederet Advocatiæ Sancti Galli, Abbatæ Fabariensis Advocatiam tricentarium marcarum pondo * pignori obligavit. Qui Rex cum captivos Abbatis in Arbonensium potestate constitutos redimere distimulasset sic nostrum offendit Abbatem, ut si licuisset, se & res ecclesiæ periculo exponere non pertimisset, quod & postea tempore comprobavit. In Italiam Rex profectus data sponcione iurijurandi, ne Fridericum Henrici Augusti filium in omnibus sibi iure hæreditario artinentibus, Romanamque ecclesiam in nullo perturbaret, promoveretur in Augustum ab Innocentio tertio, non diu porrectum conservans iuramentum, qui summo promissa Pontifici brevi infringere attemptasset. Nam Fridericum puerum Imperatoris Henrici filium regno Siciliæ prorubatum sicut Romano sicutiam Siciliæ nisu toto regno conatus est pellere. At summus Pontifex ammonitorias iuramenti, nec non minatorias cum frequenter sibi super hac re misisset, nec ab incepto revocaret, cumque terram Beat. Petri cremare non pertimisset, communi omnium conprovincialium iudicio citatum, canonicè tandem excommunicatum sinibus abegit Apuliæ. Huius fama excommunicationis mandato summi Pontificis pervolat Sueviæ Principibus non ingrata, quoniam iam dictus in suis perturbaverat tam feodis, quam consuetudinalibus iusticiis. Quid multis moretur à gravis Italicis, Alamannis gravior, suis ingratus, fines attingit Alamanniæ. A nullo sibi Principe occurritur, nulli gratus excipitur. Summus interim Pontifex Henrici Imperatoris filium ab Italicis primo fere omnibus, post Alamanniæ gratum Principibus transmissit. Veniens igitur primo à Curienti Episcopo, postmodum à nostro suscipitur Abbate Vdalrico dudum nominato, ipsiusque ducatu & auxilio ultra montem, qui Rukkenbein nominatur, ad monasterium usque perductus honorificè ab ipso suscipitur, & ad Constantiam usque suo ducatu perducitur, Ottone interim ad Vberlingas cum suo manente exercitu. Episcopus Cunradus de Tegerfeld interim non bene animatus, licet excommunicatum Imperatorem audierit, suorum quorundam consilio ipsum in civitatem non sine periculo sui aliorumque multorum admisisset. Animosior autem factus viso Abbate cum tanta militum frequentia ponte munito locum dedit ut excommunicatus non solum sed & omnibus denunciaretur esse vitandus. Et hæc per Episcopum Barenlem legatum Apostolicæ sedis, qui cum Rege eo loci aderat, ita facta sunt. Rex interim Basileam usque consultu Abbatis & quorundam Magnatū auxilio progressus, Abbas cum magnæ militū frequentia non parvo fuit tempore, quousque Imp. ad Brisachum veniens turpiter inde regressus in Saxoniam, unde venerat, redire compulsus est. Nostra tunc temporis in honore permaximo floruit ecclesia. Quicquid in causis subtile & in regni negociis nostro indagandum reservabatur Abbati, qui philosophica quadam perlustrabat cuncta sagacia, & circumseptus undique miro philologia, indagabat cuncta sermone. Ipse Romam veniens ab Innocentio summo Pontifice honorificè latis susceptus in cunctis propter quæ venerat, regni negociis talem exhibuit, ut miro omnium veneraretur affectu, & infulam pro vitta sua gerendam gratis ab Innocentio susciperet. Inquisitus ab Apostolico de B. Notkero, an magnæ pænes Alamannos esset auctoritatis, dignum tum iudicavit canonizatione Catholica, responso Abbatis audito. Finito negotio, pro quo venerat, multis Apostolico xeniis, transmissis auctus benedictione ipsius ad propria remeavit, Regi ac

* Leg.
Constan-
tinopoli-
tano.

Principibus bonum, pro quo ierat, nuncium reportans. Innocentio viam universam carnis in-
gresso Honorium suum successorem pro regni adiens negociis Imperatorem Constantino-
politano, qui interim eo in civitate manente promovendus in Imperatorem eo loci cum
magno venerat apparatu, ne apud S. Petrum consecraretur allegationibus impedivit quam
plurimis, dicens eo pro Romani statu imperii ibi manente non licere Imperatorem conse-
crari nisi de voluntate Principum Principis, Veniente Imperatore * Constantinopolim cum
assurgeretur sibi à Cardinalibus & à cunctis Romanæ dignitatis optimatibus Abbas glorio-
sissimus loco sedens Romani Principis non movebatur, indignantis animi signans effigiem,
ac si non legatorum sed possessionaliter locum soli teneret Imperialis. Consecratus est autem
Imperator non in ecclesia B. Petri, sed in ecclesia B. Laurentii extra muros, qui cum coronatus
in civitatem dum vellet peragere toto conatu ne fieret elaboravit & obtinuit. Lite inter
Constantiensem nostramque ecclesiam non determinata Otto tam de manu Episcopi quam
Abbatis castrum Rinegg suscepit cum aliis sibi adiacentibus beneficiis. Lite inde circa pro silva
ad Trogen contendentibus his de Arbona, nostrates silvam incidentes unus pede est mutila-
tus: pro quo Abbas animosus sex suorum non viles personas fecit mutilari, sicque illorum om-
ni tempore vitæ ipsius sopita est contumacia. Ipse præbendam nocturnam de bonis Sanctæ
Fidis forte minus iuste adauxit in pane, qui dimidius in refectorio fratribus dabatur. Cir-
catoribus iuxta mandatum Apostolici monasteria singula per iustitiam suo tempore in-
tantum eius & religio placuit & monastica nostra consuetudo, ut scribenda censerent aliisq;
monasterii ostendenda pro speculo.

Anno Domini MCCXV. mœnia huius villæ exusta sunt igne domestico VI. Nonas
Maij in tempesta nocte, Abbate nostro præsentate & rectora monasterii & claustrum ædificia multa
sollicitudine defendente.

CAPUT IX.

Patris omnibus, quæ sibi à Rege acceperat, mandatis in Italiam iterum cum Rege ita-
rus apud Babenberg ipsum convenire gestiens, cum quo fratre suo Henrico tum pro aliis
negociis supervacaneis ibi manens, post multam Minervæ facietiam cum omni dignus pote-
state clamaretur à cunctis, nescimus quo Dei iudicio vi febrium validissima corripitur, mag-
noque labore domum advectus non sine grandi omnium dolore recipitur. Fuit tamen
murmur inter confratres, quod rese ecclesiæ ad recuperationem belli inter fratrem suum Co-
mitemq; de Monte forte habiti damnabiliter & irreperabiliter deposuerat in feodare: Sed
non est consilium, non est potentia contra Dominum. Audiant Abbates qui licenter res B. Galli sibi
creditas non dono collatas alienare non pertimescunt. Ecce Abbas, de quo nunc est sermo,
gloriosus inter Principes, catus inter fratres, dum respectu fratris à tramite iusticiæ deviat,
manus Domini & vindicta B. Galli à tali proposito ipsum refrenat. Ingravescente languore
unctus oleo tam dulci eloquio fratres de contemptu mundi alloquitur, & in tantam eos
compunctionem induxit, ut à lacrimis abstinere se nequaquam potuerint. In magna igitur
agonizans tribulatione spiritum reddidit, cunctisque loci huius amatoribus dolorem non
parvum inflixit. Testantur versus in lapide ipsius supercripti, qualis fuerit, & quam gratus
omnibus;

*Invidiam petra nimis que tantum claudis honorem,
Aequiparem minimis, nec summis inferiorem.*

Retulerunt quidam de iplo agonizante, quod audierunt voces plangentium, & bullitionem
Caldariorum. Habuit etiam in consuetudine pauperulis post partum mulierculis in partum
ad dies XL. subvenire, cuius dies annuus in festo Tecla celebratur.

CAPUT X.

De electio *in* *Condingen.*

* L. refri-
gerium.

igitur transacto planctu tam lugubri, super montem in cœtri alte quasi in Libani montis
vertice confedimus, odore suavi reserens nos, ram dantes Ruodolfum elegimus
Præpositum, Decanum atque Cellerarium, magnam virtutis hominem, qui
de Giutinga originem trahens omnia in seculo cum pertransisset ad ultimam Ab-
batiam gradum conscendit, in quo satis perfectam vitam non profecit nimio erga parentes
ductus amore. Abbatiam ab Imperatore Electore accipiens ecclesiam in magno repperit
debito, quod antecessor suus pro honore imperii pro imperii expenderat negociis.
Invenit tamen quadragintas argenti libras & LXX. marcas, quas ab antecessore suo relictas
in usus suos habuit expendere. Væ priori tumori, quem de suo habuimus antecessore be-
nignissimo, cuius nobis & umbra fuit * refrigerium, & memoria nunc in labore solatium. Duo
nobis venerunt v. postmodum, quia crescente debito honoris tabescebat incrementum.
Nam in Italiam Rege profecturo cum mandatum ab iplo cum exercitu accepisset, in-
venis licet, piget tamen adulationi quorundam aures accommodans dicentium, turbidus
est

est in Italia, & ut dicitur in proverbiiis, *Leo in via, leonem semita*, tricentis quinquaginta mar-
tis Regi datus se ipsum ab hac exemit via, cum ducentis marcis & Regi servire & profecisse
potuisset ecclesie.

Omnes enim Principes, qui erant, donis dotati ingentibus rediere ad sua cum gaudio.
O Abbatem iuvenem pigrum, aedia confectum. Nonne sublimitatis ordo exoptulabat
frequentiam militum- & intermiscere te consiliis optimatum? Videris ne forte te retraxerit
quod parentem primum Paradiso exheredavit. Sed, inquis, clara est iuventus, quæ non de
facili possit cohiberi. Ista est infania, quæ a Principe maxime dicitur comprimenda. Væ se-
cundum abiit, tertium expectandum. Ad minuendum debitum ecclesie vocatis ministeria-
libus, fratribusque convocatis, iuramento interposito rati habitio processit in medio, ut fra-
tres de communi viventes eo pacto suos quisque redditus ad persolvendum uno daret anno,
computatione facta CLX. pondo marcharum & ipse ducentas de suis redditibus marcas pro
debito daret, ipse de reliquis viveret: Sicque computatione cum agape familiarium ecclesie
væque ad ducentas marcas omne debitum esset persolutum, sed frustra. Nam Ananias cum
sua Saphira fraudavit de precio & ecclesie in priori reliquit debito. Vereor ne væ tertium
tostro suæ malicie locum inficiat, & qui cedri sub umbra sedimus gloriosi, utinam sub ulmo
requiescamus non sub paliuro. Dicat tamen aliquis, nonne fratrem suum provehere debuit
ad lummi gradum sacerdotii? si potuit debuit plane, sed sine sibi creditæ detrimendo ecclesie.
Eligitur in Episcopum Curiensem frater eius Albertus Præpositus Sancti Stephani Constan-
tensis non magnam habens acervum pecuniæ. Item alterius partis eligitur alter æque
fortis literatura & patentela. Romæ causa ventilatur, pecunia expenditur, electi partis
veriusque moriantur. Poenitet Abbatem rerum suarum simul cum amissione fratris expen-
sio. Ad recuperationem itaque fratris & expensæ tandem laboravit & episcopatum conse-
cutus est, elaborans ut super duos haberet dominium Principatus. Oportuit tamen eum
obtinere Abbatiam dispensatorie, pro quo item tricentis marcas persolvit curiæ Roma-
næ. Contentione item in Episcopatu Curienti cum ministerialibus habita, cum in Apulia
partibus Imperatorem adiisset, licet non ab ipso prius vilis honorificentissime tamen ab ipso
suscepit & habitus, usque dum curiam Cremona data cum militum copia gloriosus appa-
ruisset. A Cardinali itaque Romanæ ecclesie, quem humanissime in monasterio nostro tra-
staverat, quia fratrem suum ducentis marcis argenti in valallum conquissit, in suo ipsam ha-
bens comitatu Romam perduxit promittens omnia quæ vellet à summo se Pontifice con-
quissituri. Cuius spe promissionis ecclesiam nostram sive domi sive Romæ sive alias ma-
nendo debitorum fecit mille quadringentarum marcharum. Vnum admonendo potius
quam exprobrando capitulum cunctis tam presentibus quam futuris, qui hæc legerint, ad
commodum antepone, ne quodam conventus vel Abbati vel cuivis fratri concedant quovis
pacta sine inderterminata causa, quonia omnia ista monasteria propterea invenerunt incom-
moda. Ecce tertium væ expectavimus: expectavimus & expertisumus, & sicut non sub ulmo
sed sub paliuro spinis tribulationum pungimur. Et ipse via universæ carnis cum omnibus fero
qui in suo fuerant comitatu ingressus sepulturam habuit gloriosam in ecclesia Sancti Iohan-
nis maiori Lateranensi, aliis hæc atque illac prout oportuit sepultis. Referentibus qui in-
terfuerunt aliquibus audivimus, quod Portuensis Episcopus Cardinalis apud Sancti Rufi-
nam multa eum fovebat diligentia tam defunctum quam vivum. Episcopus ille & Abbas no-
ster ecclesiam S. Leonhardi dedicavit V. Nonas Maii, item duas cryptas nostras, XII. videli-
cet Apostolorum & omnium sanctorum, XI. & X. Kal. Octobris, Anno Domini MCCXXVI.
Descriptis in superiori pagina casibus antecessorum nostrorum Abbatum venerabilium, at-
tendentes quoniam omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad legendum, ad audiendum,
quia audientes ad benefaciendum quandoque maiorum exemplis provocat, quandoque de
malis vitandis cautificat, ad eam, quam vidimus, electionem in Abbate Conrado stilum au-
xilante Deo convertimus.

CAPUT XI.

De electione Conradi Abbatis de Bussnang.

ANNO incarnationis Domini nostri Iesu Christi MCCXXVI. defuncto supra memo-
rato Ruodolfo Curienti Episcopo necnon Abbate in Romana curia, fratres de morte
carri patris contristati juxta summi Pontificis statuta Innocentii magna instantia ela-
borabant, quomodo & dignitati electionis a Regibus condonate, & monasterii pro posse
prospicerent utilitati, & quomodo reverentissimus ille Abbas & Episcopus non in loco de-
cessit, cum in primo noctis conticinio intempesta nuntium tam infatigabilem mortis accepissent,
quippe suam ad utilitatem ecclesie procurandam composuerunt animum, & ne laicorum
manus valida electionem suam violentia iuris infringere modis quibus poterant elabora-
verunt. Erant tunc temporis in loco personæ discretæ satis & iuxta seculi profapiam nobi-
les: inter quas præcipue Conradus de Bussnang originem trahens, ætate quidem iuvenis,
G. matu

maturus astutia, ingenio callens, forma conspicuus, statura, quæ nec longa dici possit, nec brevis, hilaris vultu, intermixta tamen * ruboris forma rigoris ad se quandam habens prægnosticam, oculi roscidi firmitatem & constantiam signantes vici, dira vox, in blandiendis risibilis, in exasperatione terribilis, sic tamen variabilis, ut dulcedinem dilectis, amaritudinem suspectis intermisceret.

Perpicuam tenet hanc prognostica forma figuram.

*in Arte
Poetic.*

Nam teste Horatio Poetas

Vultum verba decent iratum plena minarum:

Format enim natura prius nos intus ad omnem

Fortunarum habitum: iuvat aut impellit ad iram.

Iste in præposituræ officio strenuus fuit & circumspicax, cuncta sibi credita circumspicax agens animo, ad obtinenda Ecclesiæ jura sedulo invigilans, amans hospitalitatē, sibi frugaliter, largus aliis, honestus amabilis, pervicax avaris. Mirum dictu, homo non in foro eductus forenses naturali quadam philologiæ urbanæ sagacitate sic superabat, ut Tullii faciendiam, ut Mercurii astutiam in ipso comprehendas, adeo ut sibi obstantibus tremor concutiat & animam & habitum. Igitur communi omnium electus & voce & animo, antequam in auribus vulgi hæc promulgaretur Oratio, seu electio ministerialium percelleret auditum, ne facta canonica ab omnibus electio violentia laicali deturbaretur, electio fratrum, antequam loco cederent, ab omnibus fratribus est obedientiā promissa confirmata ad significatōem sinceritatis & dilectionis, quam sic devote sibi exhibuerant. His ita gestis antequam loco decederent, non coactus nec rogatus verso vultu & manu ad aram Sancti Salvatoris iuravit in omnibus bene se facturum & fratribus & loco. Ex quo vero mortis insperatæ fama infaustra ministerialium percrebuit in auribus, attoniti & non sine armis convenerunt pro suo quilibet voto Abbatem, sicut ante conlueverant contra Innocentii instituta, volentes eligere, maxime vero intenderunt electionem iam celebratam à fratribus in præposito memorato infringere, si quavis ratione potuissent. Sed frustra: quia in faenum iacitur rete ante oculos pennatorum. Ipsi namque fratres oculo providentiæ pennati furibundas ipsorum supplantaverant machinationes. Caulæ Christi desolatæ arma intendarent & ipsi, si sciperent desolatam tam caro tamque pio patre ac domino.

Quid geris insana abies modulamina vana?

Tetra manus laica tua non tibi suppedit hasta.

Arma ferunt, qui castra petunt, qui bella sequuntur,

Arma luunt, dum plaustra ruunt, fortes pecimuntur.

Nos vero gladium spiritus habentes, animositate quoque electi Abbatibus roborati, suffurra ipsorum vana floccipendimus & minas. Iusticia namque dum staret pro nobis, ipsam non minus manu valida suorum, si fuerat necesse, defendere habuimus & amicorum & parentum.

Ipsi vero videntes unanimum totius assensum Conventus, & ipsi dissimulata palliatione obtinenter tali dignum acclamabant administrationis sublimatione.

C A P U T XII.

Præsentatus itaque apud Vberlingen Henrico Regi semper Augusto, Duce Noricorum in curia manente, cuius consilio res imperii per id temporis disponebantur, aliisque Principibus Abbatibus ut decuit principaliter suscepit investituram. Qua suscepta rogatus à Rege & Duce præfato, ut partem Advocatiæ possessionum quorundam Sancti Galli in pago Turgaviæ Hartmanno Comiti de Kiburg pignori feodaliter obligaret argenti marcis sexingentis, strenue contradixit, instantibus in precibus importune minis, inque tali casu suæ tam incommodo ecclesiæ quasi inbas exerens leonis viriliter contradicere non pertimuit, ita ut & nostris pavorem, obstantibus gigneret ammiratōem. Nam

Dit at honor mentem meritum mirum

Hoc nactus culmen rufians deprecatur

Savis ad exedras, Primatur

Potuit itaque dici à circumstantibus, princeps iste roboratus in fuerit principis domino? & quis tam subito Ducis se opponere præsumat precibus, cum ipsorum petitiones mandatis affines? Nesciebant tamen illud proverbium antiquorum:

Quod nova testa capit, inveterata

Ex illo

Horatii:

Quo semel

est imbuta

recens ser-

vabit odo-

rem Testis

Ipsæ namque in tenera adhuc ætate nullius unquam sine talione suscepit iniuriam. Quod si hoc in viridi, in arido nullo dignius, quia maturius, cum pro sibi credita se opponeret ecclesiæ. Neque enim fuit sicutum res Advocatiæ sibi creditæ frustratim scindere, sed totam simul

Advocatiam conservare illibitam. Obtinuit tamen ipse Advocatiam à

Rege pro memoratis ponderet argenti iure pignoris habendam.

CAPUT XIII.

His ita gestis honore præcinctus eximio cum lares reviseret proprios, à fratribus honorificentissime maximoque receptus cum tripudio, dicentibus:

*Lux fratrum patria decus optime, inclite salve,
Ad caulas proprias venienti pangimus odas.*

Quibus laudibus eximiis lætus satis effectus & alacer, relatis Deo ac patronis ecclesiæ fratribusque gratiarum actionibus voto se tali publice constrinxit, ut prout melius posset toto tempore nisi resecclesiæ conservaret, dispersas congregaret, & utiura ecclesiæ inviolata semper haberet, fecissetque pro modulo, nisi perplexissima ipsum retentassent negotia. Invenit namque ecclesiam MCCC. marcharum argenti debito tenere obligatam. Quid ergo faceret anxius hac illacque versus ignorabat. Prædia vendere noluit, obligatas curtes nimis doluit: scivit tamen penesse, quia redemi oportebat prædia, quæ obligata pignori erant. Pertractabat Romanæ debitum curiæ, de quo se non facile arbitratur expedire. Sed qui Danieli absconditum revelavit consilium, ipse suum ad utiliora ecclesiæ facienda revelavit animum. Hac igitur urgente causa, accitis fratribus clericis ac laicis utriusque conditionis ministerialibus ac plebeis, apologiam eis gravitate quadam animi proposuit significans, nisi celeriter obviaverint, quale ipsis suisque liberis immineret periculum. Sermo fratrum laicorum:

*Dic, pater, angarias mentis, cur dicere tardas?
Vus occultari plagam: non quis medicari.*

Responsio Abbatis:

Pro vobis angor, pro me nimis undique frangor,

Igitur tali eos sermonem convenit Minerva: *o fratres mei dulcissimi, viscera mea in Domino, eadem qua me procreastis in patrem caritate vos aggredior, pensate quid vobis imminet periculi. Vos reliquistis omnia, parentes & spaciola prædia, & vovistis Deo vos hic servituros usque in finem vitæ: Consulite vobis & nobis, in quanto sumus positi debito, non pro nostra necessitate sed antecessorum meorum improvidentiâ. Providere vobis, ne forte deperat honorifica fama, qua præcelluit ecclesia nostra cunctas totius Alamanniæ ecclesias in symphonia ac diversigenis officio. Quæ si attenuabitur tam gravi debito, in tam solemnivix stabit obsequio. Hæc ad fratres. Ministeriales vero huiusmodi verborum aggredi attemptabat schematibus. O præclariss. milites B. Galli, vos pro sapia generis & nobilitas ac magnificentia ecclesiæ magnificavit, immo & ipsa in vobis magnificatur & in filiis vestris. En cernitis in quantis ecclesia iam fluctuet periculis & antecessorum nostrorum negligentia? Providendum est vestræ, ut credo, & nobilitati & propagini, ne in manus incidamus illorum, de quibus non facile poterimus eripi. Hi autem Romani sunt, qui rodunt ad unguem, nec est, qui contradicat, cum ipsi sint stimulus, qui fecit homines calcitrare, dum à nullo ipsi recalcitentur. Cum enim mille aut minus ad septingentas argenti extorqueant marcas, sive pro pœna ipsius pecuniæ sive pro lucro, ipsi non extorquebunt, nec dimittent usque ad novissimum quadrantem. Tunc delebitur, cum neque vos neque filii vestri emolumentum aliquod, prout consuevistis, habere poteritis. Per moti omnes huiusmodi verbis, subvenientium esse quilibet pro modulo suo acclamabant. Fratres summam omnium reddituum & præbendas unius anni dabant: Laici ac clerici plebani pro suo quique modulo: Collectaque est pecunia copiosa. Per solutum est igitur debitum quingentarum marcarum sine curia Romanâ non sine grandialia expensa.*

CAPUT XIV.

Videtur necessarium satis & rationi consentaneum narrare hoc loco crimen enorme nefandumque nimis in pago Turonovve patratum in castro Reineschvile, omni post tempore memorabile plangendum que nimis. Erant duo fratres ingenui ac divites, originem à castro Toggenburg ducentes, filii Diethelmi Comites egregii. Fuit iste Diethelmus pater ipsorum, hospitalitatis amator eximius, seculari honore præditus ultra modum. Habuit vero iste duos filios, Diethelmum & Fridericum iuniorem. Diethelmus omni tempore fratris minori machinabatur insidias, quoniam voluit ipsum sibi fore coheredem, cum plures haberet filios, duxerat namque filiam Comitum de Castro novo contra voluntatem patris, pessimam machinatricem seminari odii inter fratres. Unde pater minori fratri propinquior voluntate. Maior patrem matremque infestans sedulo conviciis; matrem attractans sagitta petiit vulnerandam, patrem iniectum vinculis carceri mancipavit. Iunior frater Neoptolemus in Curia frater Imperatoris magni Cremonæ factus auxilio venerabilis Curienfis Episcopi & Abbatis nostri, cingulum militare nostrum decoravit honestate. Iunior consilio patris autem accommodans filiam Comitum Hugonis desponsaverat. Quæ causa maioris odii seminariarum sparserat inter fratrem suamque contumem, quoniam sororem ipsius, quam se accipiturum promiserat, accipere recusavit. Ipsa igitur coniunx Diethelmi senensis Lia fortunatitate

ditate non lippitudine oculorum, mente licet lippa, livoris & invidiæ dilexit, augmenta, a pietate aliena, ingrata Deo; unde non bene circumspecta, genero suo frequenter ubi vel in quibus poterat mortem machinata, in somnem vitam nec suavem habere potuit. Sed quid inde?

Rodit ut invidia caro, desiccatur ut ossa

Coniunx compatitur dum sic ab utroque doletur.

Sed tu quid agis Isebel? vide virum assentiri, credo quod possit nunc emoliri, ait hæc intra se ipsum. Ipsum quoque venenosis intrinsecus, dulcibus extrinsecus adulatoriis talibus aggreditur verbis:

O Dux, o mea lux, speculum mihi, vitæ a salusque

Dulcis in amplexu nihil ultra fortis in actu:

Omnia postposuisti, tibi novi vivere soli.

Cerne claram sobolem, quam tibi genui, florea ætate: tu quoque non minus juventutem; opera nostræ juventutis immaturam præveniunt canicem senectutis. At ille: Quid, inquit, vis ut faciam? Caro mea sanguis meus est, quem tu persequeris. At illa, vide præstantissimam præcordialissimam tuæ vitæ dulcedinem in me. Ego reliqui parentes, affines, immo postposui omnia propter te. Nunc vero alia est vita, quæ sollicitat, numerositas filiorum. Falleris Achab apologia: tua te fallit Isebel, ipsaque non minus fallitur. Nonne melior tibi tuæque soboli fuerat bonus, discretus, animosus cognatus & affinis, quam mille iugera omnique rerum substantia? Tu vero dicis, quia melius mihi fuerat habundare rebus quam tantis ingratis participare coheredibus, cum juxta Sapientum dicta, *Omne commune immundum*. Age ergo, perfice quod machinaris: sollicita maritum iam enervem effeminatum. Si caram me habueris, ut fingis, hostem illum quasi festucam meum impingentem oculum de medio tolles, quem nisi tuleris insidiatorem malivolum, soboles nostra clarissima rusticabitur, tota nostra propago depauperabitur. Proh dolor antiqua mulieris malicia miscet in poculis aureis clareto permixta toxica. Qui si aures habuisset aspidis obruratas, valentior incantationum sibilis obistere habuerat. Succubuit gigitur maritus talibus impactus pugionibus.

Angit opus dolor & gemitus me a visceribus lustrant:

Sollicitor nimium, nam scelus eximium.

Hæc secum sedulus dum pertractat, vocatis tandem suis, quod sibi fideles credidit, amicis & sociis sibi fidelibus filiis Belial, mentis inquietudinem, insolemnietatem queritur, & mulieris exasperatricis oppropria. Tandem exponit fratris odium, qui & uxorem (inquit) medium animi mei offendit in sorore sibi desponsata turpiterque repudiata, ducere volens Hugonis Comitum filiam tam mihi quam sibi in opprobrium. Igitur o fidelissimi consulite vestro & socio & Domino.

Non erit impuni sceleris presumptio talis,

Quod me contempto presumpsit & in manifesto.

Illis primo dubitantibus quidnam facerent, addit dubie animositatem, spondet dona larga, promittit alodia, inimicos fratri reddit promissis inimiciores. Ait ergo:

Vt læsit multum, non me minus ut sit inultum;

Non natura dedit, quidnam desidiis inquit.

Convenite, satis occasionem invenire poteritis. Denuo recordamini, qualiter fratrem & cognatum vestrum occiderit, occisum quasi cadaver vile proiecerit, nec in hoc solum sed in me pluribus tam me quam vos offendere attemptaverit. Prærogativam nativitatis amissi per ipsum castrum Dokenburg, unde traxi originem, qui totus & integer in mea nisi per ipsum florere possessione ac dignitate. Huiusmodi querelis cum interfuissent, quos præ nominatus frater non parum læserat, opportunitate quæ sita, cum non aliam viam suæ pessimæ intervenissent voluntati, simulata pace ad castrum Reingesevile vocatum multis fartum convivii detinuerunt per triduum.

O miserum te, miseram illam tuam telae cler!

Quid faris insanus, fraudem mea carius in.

Stabis, vesana tua sunt medicamina vana.

Macta sed innacta, nam spiritus talis fa.

Nexaque perplexa piee carbasa cum a vana.

Circumpetunt, imparatum invadunt. Armis, quæ militum ipsis dormientibus fur- tim substractis dormientem occupant, vocantem auxilium, sed frustra, quia dilapsus fuerat sperans se occupaturum. Tokkenburg & Wilo oppidum sed fama præcurrente non obtinuit. Displicuit ergo, quod non qualiter voluit ita factum est. Luctuosus igitur ac miserabilibus super terra. Corpus miserabiliter mactatum, dum septem teneretur diebus, venerandus Sancti Galli Abbas illuc adveniens recepit omnia, quæ ipsius fuere dum vixit, a patre ipsius & matre tam in prædiis quam in militibus honestis & familia copiosa, in præsentem multorum testamenti cartam faciens conscribi. Mater quoque ipsius quatuor præbens fratrum usque in finem suæ habuit vitæ. Frater itaque occisi lacrimabiliter furens, sicut gladio linguæ fratrum occiderat. Ita hac illacque discurrens in irrum revocare gestien si poterat Cain ipse secundus, cum omnibus ingratus etiam suis vagabundus.

dueraret. Sepulto igitur apud nos occiso fratre suo, videns omnium se destitutum parentum solatio, non minus attemptabat fratri succedere in hereditate, si non ei Abbas imperterritus obstitisset. Terrebant tamen miserum conscientia, totius populi contra ipsum clamor: frequentabatur in theatris opprobriis, convitiis, cantibus, unde effringi posset animus: ubique luctus, planctus, & miseria. Planxit pater cum matre utroque se orbato filio: planxit iuniorum tam miserabiliter iugularum, planxitque & fratrem, quod enormiter peccaverit Deumque ac homines implacabiles suæ reddiderit infamiae. Insupertorquebatur ac cruciatur doloris angustia, quod latas possessiones ac prædia transire præsentat extraneos, quibus longo vitæ suæ tempore usus fuerat sua pro voluntate. Venerandus ergo Abbas linceis providentiæ usus oculis importunitatem malefactoris præveniens animique non modicam importunitatem, prædiorum à patre suæ condonatorum ecclesiæ partem laicis feodi iure concessit, quo levis castrum potuisset obtinere cum burgo Wille. Citatus, denunciatus, ab Episcopo Constantiensi excommunicatus, item in aula regali proscriptus, damnatus, instante necessitate omnia, quæ parte cum matre Sancti Galli contulerat ecclesiæ, accepta ab Abbate pecunia marcarum pond. quingentarum data manu roboravit cum filiis instrumento facto regali re testamento confirmato. Abbas igitur in multis ipsum fovens cum bene ipsum habuisset, castrumque apud Lutensburg ipsum firmasset auxilio, machinatrix totius mali venenum, quod nondum expuerat, malitia tandem evomit, seminariumque zizaniorum in possessores eorum quæ donata fuerant effudit. Et quoniam sæpe nominatus Abbas frequenter morabatur in curia regali, cum fratribus ipsius de Bussenang Werram ex improviseo attemptabat aggredi. Fungebatur tunc temporis idem Abbas legatione Regali apud patrem divæ memoriæ Imperatorem à quo tam gloriose tamque solemniter receptus est, ut si stilo velim mandare, vix credi possit ab his, qui sinistre omnia norunt interpretari. Dicam tamen prout audivisse me memini ab his qui interfuerunt. Audito ipsius adventu Imperator augustæ memoriæ, ultra quam credi possit hilaris effectus est, sciens Abbatem Sancti Galli non nisi bonum de filio apportare nuncium. Missis ergo nunciis honestissimis magnifice prout decuit, tam si lelem imperio venerari Principem fecit, quousque in propria persona ipsum convenire fecisset. Convocantur itaque Achpræfules, Præfules, Marchiones quæ plurimi, Præfati civitatum ad sollempnissimam Sancti Galli Abbatis receptionem. Ostenditque sibi quæcunque habuit cara filium suum adhuc puerum Conradum Regem Ierosolymorum, cælestium astronomicum anreum gemmis stellatum habens intra se cursum planetarum: elephantes etiam & bardos, cæteraque quam plura, in quibus Imperialis penditur gloria. Perfectis itaque pro quibus venerat negotiis, donatum regiis ut docuit donis remisit ad filium. Tulit inter cætera litteras imperialis anathematizationis Diethelmi Comitis, tenentes mandatum proseriptionis ad Regem filium suum, quæ secundum formam ab ipso præscriptam Principibus denunciaretur. Idem tamen Comes præ nominatus nactus, ut sperabat propter Abbatis absentiam præda, domorum crematione Werram aggredi cum attemptasset, repulsam à fratribus passus est Abbatibus, & à ministerialibus Ecclesiæ, qui etiam suas ubique non minus invias cremaverunt. In adventu quoque Abbatis excommunicatione pridem facta, nunc vero confirmata, castrum Reingesvile manu forti & valida aggressus ibi confregit potentias, arcum, scutum, & gladium & * bellum, machinis, arrietibus, tormentis undique circum-

*Ex incude mala * martis quassatur ut aula,
Mox timor irrepit, vix aulicus abdita clesit.
Vulcani telis Cyclopeis anxia Thetis
Ipsam derisit, Neptuna iuuamina misit:
Exitiale malum per spectans, exuviarum
Plutonicum sortum Semiramis auxerat hortum:
Viperæ trifidus pus toxica mixta iucuris
Evomit virus, theatrum sit Heremica myrtus.*

Igitur instantibus manu valida quatuor ad minus hebdomadibus, cum ignem iniicissent, non habentes ultra locum discessit castrum dederunt cum omnibus, quæ in ipso fuerunt. Aliud quoque castrum apud Wengin, nec non & Luterberch castellum satis munitum. Videns itaque Comes in omnibus se luserat, & quia non erat locus discessit, cum & villam Vzena in sua habuisset potestate, nullumque suorum parentum seu affinium, qui non sibi detrectaret conferre auxilium, ad Abbatibus tandem se contulit gratiam impetrandam fretus adminiculo Comitis de Chyburg Advocati de Rapenshvilo. Tunc reverendus Abbas, licet homini misero condoluisset, precibus tantorum virorum movere non esset conueniens, volens imitari antiquorum mores Romanorum, qui in usu belli statuerunt,

Parcere subiectis & debellare superbos.

ingratiam suam ipsum recepit recepto castro pro pignore apud Vzinbeck datisque fidei iussoribus, quod non toto pago Turgovia munitum castrum, nec in his, quæ in manu Abbatis erant, umquam ipsum seu quemquam suorum gravare præsumeret successorum, & hoc sigillo summi Pontificis, Imperatoris quoque ac Regis roboratum omnium umquam duraret in-

* fort. telum.

* al. maris.

Virgil. 6. Aeneid.

con-

convulsam. Sicque recepit eum in gratiam. Inauditum fuit olim, de Tokkenburg Comitem ita posse destitui & humiliari. Vnde verum est proverbium:

*Volvitur orbe suo Fortuna, revertitur ad se:
Sic stat in ambiguo quod firmitus esse putatur,
Casibus imbutus nudus cadit & resolutus,
Est, fuit, & non est, venit, fuit, & nihil est est
* Dum redit in nihilum quod fuit ante nihil.*

* Ex Ovidio.

Verum exigentibus peccatis, quæ perpetravit in patre suo & matre, talia infortunia perpessus fuisse creditur, cum Deus puniat in filiis, quæ ab ipsis in parentibus delinquantur. Vox namque fratris ipsius mox clamavit ad Dominum de sanguinis effusione, innoxii, & multo fortius quam de occiso Cain, qui lacrimabilis & miserabilis ille succubuit. Invidia hunc, & hunc invidia prostravit & avaritia. Debuit igitur merito subiaceri terræ maledictæ, qui fratrem invitans ad convivium in cratera iniquitatis mortis propinavit exitium. Et quoniam fratrem execratus est gaudium, pro maledicto detestantium persequentium se perensit gladium. Paruit ergo livor contumax, quod concepit livosior fallax. De Cain ultio data septies, de Lamech septuagies septies, de hoc duplicata in septies septuagies septies, cum nobilem de se procreatam prolem sanguine videt exhereditatâ delata sibi à patre dimissa hereditate. Urgebant miserum ubique, angustia, labores, detestationes hominum, quia scurræ, pellicarii, panifices, coriarii, textores, usu pelliones, Immotores qualitates adversus hunc clamabant in theatris, in stratis, in viis. Illa vero misera Isabel sceleratissima huiusmodi non ferens opprobria extra provinciam à tali se volens expurgare opere, testibus sibi competentibus expurgavit in loco, ubi nemini fuit licitum contraria suæ musitare nequitia. Inter duo itaque vertiginis fluctuans pericula, Scyllam proscriptionis Regiæ nec non Imperatoriæ, & Charibdim excommunicationis Ecclesiasticæ testibus perplexus Leviathan intextrabilis, ubi prius passus naufragium ibi tandem portus placidius quæsitivum refugium. Dominus itaque reverendissimus Abbas linceis omnia perlustrans oculis, ac si sagacissimus venator tempus nactus opportunum, Comitem infelicissimum, ac si canibus lacerando circumstantibus enervatum sagitta Minervæ contactum, tandem aggressus prædia prius donata testamentoque Regali suoque sigillo roborata non solum confirmavit obsidibus, verum etiam obligatione omnium quæ habere potuit tunc temporis prædiorum. Sed quid hoc? Nam illa sua Dalida temper inquieta non cessans ad infringenda quæ fecerat effeminatum laceffere non desit. Sufficiant nunc ista ad præsens, quia alias de his plenius explicabimus, Deo auxiliante.

CAPUT XV.

Abbas benignissimus misero subvenit, in quibus compererat. Vnde castrum Reingelsvile, aliudque auxilio suo ad Luterberch tam in expensa quam in rusticorum copia. Fœneratores interim à Roma à curia venientes argenti marci postulatis CC. receptis abierunt. Mirari quis possit, unde argenti tanta copia tunc temporis venerit, etiam si venam argenti montemque argenteum effodiendo spoliaverit, aut si Colchos insula sive Pacteolus fluvius rivum suum ad ecclesiam direxerit. Nam Dominus Abbas, de quo nunc sermo est, sive in curia Romana, sive in Werra cum Comite præfato, sive in Curia Regis infinitam expendit pecuniam, plus minusve ad duo vel tria millia marcas argenti: cū antecessores sui brevi, licet tempore loco huic præfuerint, qui non minus expenderunt. Vocatus igitur à Domino, Rege ad Curiam, ut in Aula secum maneret rogatus juramento fidelitatem spondit, & sequentiam in consiliis regni habuit. Conscriptus itaque inter primos Palatii talem se in subtilitate perplexissimorum consiliorum, quæ in curia Regis emiserant, exhibuit, ut fidelitatem Regi, constantiam, & æquanimitem in adversis non duplici sed sincero corde inflecteret adeo ut animus Regis in aliquibus in sinistra parte archivem ad viam reduceret veritatis Habuit namque præfatus Rex voluntatem faciendi decessit in contractu filia Ducis Austrasiorum hortatu quorundam Principum, postquam sibi eam de ipsa perceperat. Fuit autem causa divortii, quia filiam Regis Boemix desponsaverat de futuro tamen & non contractu præfati. Fuit tamen alia divortii causa, quia mater Regis Austrasiorum prænominato dotalia sibi sponsalicia nondum fuere et nuptia. Abbas reverendus, difficulter licet, à tali hinc non bene sapidum revocavit infelicem divortio, & à Regis Boemix filia contractu. Matris inde consecutus gratias à Regina & à aliis justitæ regni que statui bono applausibus.

CAPUT XVI.

Rogatus venerendus Abbas à Rege, ut venisset cum militibus ad Noricum, cum magnam secum adduxisset militum copiam, Regi gratus & acceptus curtem in Cressarum ab ipso recepit in proprietatem Ecclesiæ Sancti Galli servituras cum familia copiosa, cum pascuis, agris, mottibus, & planis, ac omnibus suis appendiciis. Dicant enim nunc, quorum animus, mens & spiritus detractioni est deditus, cuius longo tempore Abbatis tot atque lata prædia

dia nostra possedit Ecclesia? Videant castrum ad Tokkenburg, Wilo cum militibus honestis & familia multa, eum tunc de qua nunc in proximo sermo fuit. Viderunt debiti quantitatem persolutam in curia Romana, emptionem castri cum burgo Wille, sine venditione praediorum ecclesiae. Videant dona largissima, quae donavit in curia, ne forte fratres sui opprobrio subiacerent Visitationum, qui multa perturbaverunt nobis in monasteria, ne longe petamus exemplam, sicut fecerunt in Austria, quos tot oderunt, & iurare ad suum coegerunt mandatum, Domino Imperatore Friderico semper Augusto interim in Ultramarinis pro recuperatione sepulchri Domini labore maximo dante operam. Gregorius IX. Romanae urbis Pontifex modis, quibus poterat, elaborabat ipsum ab imperio perturbare, filiumque suum Haidericum Regem, concitatis ad hoc Principibus Alemanniae quibusdam praecipuis, ac maioribus, Episcopis, Archiepiscopis, ac Baronibus in hoc assentientibus. Horum praecipue Dux Bavariae praebuit assensum & consilium palliatione fallaciae, quam eiga Regem tunc temporis habuisse visus est. Videns ergo Dux circumspertum, libenter animum circa Regis negotia inconstans, verbis eum vulnare attemptabat opprobriosis. Ipse vero debile amaritudinis ipsum sollicitans iocose, licet melleis verbis ac lophismaibus mellitis, a se repellerebat. Nam cum de habitu monachali objicere sibi attemptasset, taliter sibi fertur respondisse: Dum in aula sumus Princeps, & principaliter existimur, & principali habitu comparere debemus, ne deformitas habitus Regis ac Principum oculos ostendat, Nam & ex verbis Domini sonuit in auribus Judaeorum, quod *qui mollibus vestiuntur in domibus Regum sunt*. Sic & Beat. Ambrosius, cum fuit Roma, *iesunavit ut Romanus Sabbatho: Mediolani cum fuit, carnes Sabbatho manducavit*. Huius itaque consilio Ducis & aliorum (ut creditur) Principum Romanus Pontifex Cardinalem misit ad machinationem discordiae ac perturbationis in Regem & Principes, & qui excommunicationem a Papa factam manifestaret intendens, qui sic levius ad electionem Regis novi consentiret perturbato patre ac filio.

CAPUT XVII.

FUIT interim, dum haec aguntur, civitas Argentina extra Principis gratiam, consentiente suo Pontifice. Unde Rex permotus omnia ipsis obcluserat itinera Rheno, mari terraque, damnunq; maximum in mercibus vendendis & emendis accipiebant. Volentes igitur Regis impetrare gratiam, non concessio eis loco, Cardinalem intra civitatem receperunt, sibi que in omnibus obedire tempore. Rex itaque Cardinalem illum cum haberet suspectum, omnia sibi de civitate exire volenti obcluserat non minus intineta. Scultetus enim de Hagenovve, Argentinae civitati non parum infestus, frequenter in aula Regis pessima percantabat gallicina. Fama igitur omni laude sonora dulcior dum in aula insonuit de invictissimi Augusti de Ultramarinis partibus postliminio reditu felicissimo, Rex nimio elatus gaudio cum suis, sui vero aemuli perterriti stabant & timidi. Post discessum igitur Cardinalis a civitate Argentina, pacato aliquantum Regis animo Argentinam veniens paci reformandae cum dedisset operam, dato argento non modico, ipso venerabili mediante Abbate, ipsius recuperaverunt gratiam. Rogatus itaque Abbas a Burgenibus post maximas gratiarum actiones pro reconciliatione Regis CC. marcas argenti recepit ab ipsis.

CAPUT XVIII.

RECONCILIATO Imperatori igitur Romano Pontifice, cum didicisset pro certo conspirationis factae contra ipsum Ducem Bavariae caput caudamque restrenantem, misso sicario violentissimo, qui suam vitam pro morte Ducis non timeret opponere, ipsum prout male gesserat pugione fecit occidi. Sicque iniquitas, quam perpetraverat, in caput ipsius est reversa.

CAPUT XIX.

PACATO Rege cum suisque regni Principibus, ab Imperatore apud Ravenham Aquilegiae, ipsis cum occurrisset, salutatis prout fecit Principibus, speciali quadam dignitatis familiaritate Dominum Abbatem nostrum salutavit, & viciniorem ceteris Palatio regali mansionem dari sibi praecipit, ipsumque imperialibus redeuntem honorificavit donis. Mortuo Duce Austriarum, fere missimo Regis glorioso opere, rogatus Abbas venerandus a Rege, ut pro pecunia sponsalitia sui ab Duce iam defuncto promissa fines Austriae attemptaret, viam aggressus est non sine grandi sollicitudine. Propter occisionem namque Ducis Bavariae tam infantem grave fuit satis alicui Alemannorum finesterrae illius intrare: quia nemo de te praesumebant se ducere tanto viro tam improbo iugulato. Aggressus viam prospere in omnibus se agebat divina favente misericordia, aemulis suis, quos in aula habebat, aliter sperantibus. Mandaverant hic aenulo quibusdam terrae ipsius Magnatibus adventum ipsius in Austriae fines non pacem portantis sed pacem fingentis, & affirmantes

quia sicarios Principum terræ illius interfectores in suo haberet comitatu. O livor edax, qui in tuos peius grassaris, & in vicinos malitiæ tuæ venena diffundis! Tu vero mus in pera, quia conradis te habentem, nec sine damno tui litescis possessoris. O livor, tu ignis in gremio, dum non excuteris, habentem te perimis, excussus viciniore lambendo consumis. Sed

Sui Deus est scutum, vehit hunc per devia tutum.

Huius auxilio protectus non solum, sed & optime, prout decuit Principem Regis (ut ita dicam) crissarium, susceptus est ac aliquanto tempore honorifice habitus. Nescivit tamen dolum liventium æmulorum suorum. Quo auditō non sine timore repedavit, assumptæ ducatu potentissimorum, quia confinia terræ illius sub suo habebant domini. Reversus ad Palletium benignissime hilarique vultu receptus est.

CAPUT XX.

REX vero frequentissima non parvipendens obsequia Cuonradi Abbatis suorumque antecessorum loci huius Abbatum, donavit ecclesiæ curtem ad Crelarum cum omnibus suis appendiciis, cum familia multa, cum palmis, alpibus, & pascuis, pro sua remedio animæ, faciens testamentum donationis sigillo roboratum imperiali, quod donatio ista maneat invulsa in perpetuum. Dicant in monasterio residentes defides, si meminerunt suamquam tempore tanta ecclesiæ conquesta prædia. Ecce Tockenburgh & Wilo: ecce prænominata villa sub Abbate Counrado conquesta. Sed tu forte qui satius creperum dicis, quia in monasterio sedulus magis esse debuerat. Verum quidem dicis, sed ecclesiæ magis istud expedit. Martha certe conquesta est Domino de sorore Maria, quod non eam adiuverit in ministerio, Dominus partem Marthæ bonam, Mariæ affirmabat optimam. Martha, si non ministrasset, non ibi Christus recubisset. Maria nisi pedes Domini lavisset, nisi pedibus eius assedisset, Dominus pro ipsa nequaquam respondisset. Cesset ergo murmuratio, ne sit in Aula Christi perturbatio. Nam

Non bene conveniunt nec in una sede morantur

maiestas imperii & amor contemplationis. Maiestas imperii semper sit negociis occupata amor contemplationis in vita tenendus theoretica. Othmarum contemplativa ditavit prædiis activa coronavit, dum de his delinquit contra invasores habendis. Cyclopium est naturale uno subiectam rerum materiam oculo lusco perspicere, astantibus inquietudinem pulsandi infligere, obmissaque lance rectitudinis trutinam semper sequantur detractiones. Sed tu Cyclops cum oculo iniquitatis dicas, quando ecclesiæ B. Galli tam fuerit celebris, tam famosa, sicut temporibus Counradi Abbatis, cui tu forte detrachere conaris. Non Alemanniæ hanc finis comprehendit solus, sed totius Europæ servitus hoc habet expertum, quod sit colendus quam reverendus ecclesiæ B. Galli Abba & Dominus. Novit hæc Italia, Saxonia experta est & Fresia. Dicat qui audierit regni negotia, coram stantibus Archiepiscopus, Ducibus, aliis Principibus, in conclavi ab Abbate S. Galli trutinari quod foris in aula debebat annunciari. Multis namque donariis tam à Rege quam à Principibus honoratus, sicut gratus accepit, sic gratis expositantibus honeste condonavit. Sed qui dicunt nihil hoc sua præstare ecclesiæ, falluntur. Nam iuxta verba Poetæ:

Si nihil attuleris, ibis Homere foras.

um & muneribus Numina placentur. Qui quamvis largus sit & profusus, numquam promptuaria suorum antecessorum vino; frumento, aliisque sumptui profuturis adeo plena fuerunt.

CAPUT XXI.

CARDINALIS, cuius prius fuit habitatio in Maguntia, civitate habiturus Comprovinciales citaverat Episcopos, Abbates & diversi ordinis Clericos, si non Abbas consilio suo cum Rege in pace processisset. Præcepit enim Rex, ne quis in regno suo præter Episcopos, quorum id erat officium, concilia celebraret: aliud faciens gratia sua careret. Disposuerat namque præfatos Episcopos unam datis quibusdam edictis spoliare. Videns vero quia non, sicut disponere se habebat processum, ad securitatem sui acceptu ducatu pacis Abbate Sancti Galli Duce & Domine Matispontanam venit cum pace, ubi Abbas pontificalibus ab ipso acceptis, antea factis & sententia, repedavit ad Regem. Dederat itaque Abbati ei XL. argenti marcas. Nam ad processum per diversas missas ecclesias, cum multos perturbassent tam Abbates quam Monachos, immo etiam plebanos & clericos minoris ordinis, cohibuit, ne ad monasterium venientes suos perturbarent fratres, non hoc sine summi Pontificis obtinuit permissione. Audi. Penitus qualiter in nobili ecclesia Augiensis processerant, & quemamodum fratres ipsi perturbaverunt monasterium. Cum adhuc sit in dubio, utrumne nobis, sicut aliis infligant ecclesiæ Capitulo itaque ut simus cautiore in disciplina & moribus & honesta conversatione, quia ut ait quidam Sapiens:

Res tua nunc agitur paries cum proximus ardet.

Fuit

*Versus
Ovid.*

*Virgil.
Aeneid.*

Fuit insuper sepe dictus Abbas in suorum specialium amicorum negotiis satis accommodus, quod in Werra cuiusdam sui affinis comprobavit in pago Curienti, cui quindecim diebus ibidem cum gravi manu militum contulit auxilium. Sic etiam plerisque tam parentibus quam affinibus subvenire sibi non fuit pigrum.

CAPUT XXII.

Rogatus à Rege venerabilis Abbas, ut ad patrem suum Principem Principum, sicut supra retulimus, venisset, tertianas propter aeris inæqualitatem die passus quodam Palatio interesse non potuisset. Rex erga ipsum benivolentissimus iocosa quædam, non sine compassione tamen erga fidissimum sibi amicum, verba eructavit in hunc modum: Domine Abbas, necessariam adinveni vestræ infirmitati medicinam. Accipiatis pro antidoto quadringentas argenti marcas. Credo enim, quia receptatione talis potitii à tertianis febribus poteritis continuo liberari.

Cætera desunt in omnibus, quæ in manus nostras venerunt, exemplaribus: uno excepto, quod asseruatur in monasterio S. Galli.

CUNRADI DE FABARIA PRESBYTERI S. OTHMARI CATALOGUS

ABBATVM QUI PRÆFERVNT MONASTERIO S. GALLI.

Omnis Othmarus annis XL.

Johannes ann. XXI.

Raudpertus anno uno (*al. Ruopertus, Rautpertus, Raupertus, Raubertus.*)

VVerdo uno anno & dimidio.

VVerdo annis XXXV,

VVolfseoz ann. IIII. (*al. VVolfseoz, VVolfseos.*)

Gozpertus ann. XXVII. (*al. Gorpertus.*)

Bernvicus ann. IV. (*al. Bervvicus.*)

Grimaldus ann. XXXI. (*al. Crimaldus.*)

Hartmotus ann. XII. & dimidio,

Bernhardus ann. VII.

Salomon Episcopus ann. XXX. & dimidio.

Hartmannus ann. III. & mensib. IV. (*al. mens. III.*)

Eugilbertus ann. VIII. mens. II. hebdomadib. III. & dieb. IV. (*al. annis IX.*)

Thieto an. VIII. mens. VII. & dieb. IV. (*al. Dietho, Thieto.*)

Cralo ann. XVI. mensib. VIII. (*al. Gralo, Craloh.*)

Anno uno anno, mensib. II. & dieb. VIII.

Burchardus ann. XIII. hebdomadib. II. *al. Purchardus, Burkerdus, Burckardus.*

Notkerus ann. IIII. mens. VI. hebdomadib. IV.

Ymmo ann. VIII. mensib. VIII. hebdomadib. II.

Vodalricus ann. V. hebdomadib. VIII. (*al. Vricus.*)

Gerhardus ann. XI. *al. Kerhardus.*

Burchardus ann. XXI. (*al. Purch. Bur. w. Burckhar.*)

Thierpaldus ann. XI. & mensib. IV. (*al. Thierp. Thiep. Tiep.*)

Nortpertus ann. XXXVIII. (*al. North, err. Notpert.*)

Vodalricus ann. V. (*al. Dadalricus, Volricus.*)

Vodalricus Patriarcha ann. XLVI. & mensib. III. (*al. annis XLI.*)

Manegoldus ann. XI. mensib. IIII. hebdomadib. II. & dieb. IV.

VVerinherus ann. XXXVIII. mens. II. & hebdomadibus II. (*al. VVerinherus ann. XXVIII. mens. II. dieb. V.*)

Vodalricus ann. XXXII. hebdomadib. XX. & dieb. IV.

Voldaricus XLVIII. hebdomadib. IV. & una die.

Heinricus annis IV. hebdomadib. XLVIII. diebus IV.

Vodalricus annis XV. hebdomadib. XL. (*al. annis XII.*)

Ruodolfus Episcopus & Abbas annis VII.

Conradus ann. XIII. hebdomadibus X diebus II. (*al. Chonradus.*)

VValtherus ann. IV. hebdomadibus XLVIII. *al. septimanis XLVIII. al. hebdomad. XXXVIII.*

Bertholdus annis XXVII. mens. VI. hebdomadibus II. & diebus II. (*at. ann. XXVII. & dimidio & diebus.*)

Hactenus Cunradus: in uno exemplari sequuntur.

Vodalricus annis III. mens. VIII.
 Ruomo annis V. minus X. hebdomadibus.
 Wilhelmus annis XX. minus VII. hebdomadibus.
 Hainricus annis XVII. mens. VIII.
 Hilteboldus annis XI. hebdomadibus XVIII. diebus III.
 Ruodolfus Episcopus Constantiensis fuit gubernator monasterii nostri III. annis.
 Hermannus annis XXVIII. mens. V.
 Georgius annis XIX.
 Cuno annis XXXII. mens. VI. dieb. XIX.
 Hainricus annis VII. cum dimidio.
 Cunradus gubernator X. mens.
 Hainricus annis VII. & fere VI. mens.
 Eglolfus annis XVI.

OFFICIALES DOMINI MONASTERII S. GALLI.

Ex veteri membrana.

Hiquatuor Domini ministrant Abbati, cum Princeps creatur in aula Imperatoris.
 Dux Sveciæ est Dapifer monasterii, cuius vices gerunt milites de Bichelsee.
 Comes de Hochenberg est Pincerna, cuius vices gerunt milites dicti Schencken de Landegg.
 Dominus de Zorn est Marefcalcus, cuius vices gerunt milites dicti Marfchalken de Mermertzhofen.
 Dominus de Regensperg est Camerarius, cuius vices gerunt milites dicti Gielen de Glatsburg.

BERTHOLDI MONACHI ANNOTATIO

DE ABBATIBVS MONASTERII S. GALLI.

Ex eadem membrana.

Anno ab incarnatione Domini MCXCIX. II. Non. Febr. Vodalricus Abbas S. Galli huius nominis quartus abbatiam resignavit. Eadem die electus est Vodalricus Præpositus natione de Veringen, qui eandem rexit XLIX. hebdomadas & unum diem, & obiit XVIII. KAL. FEB.
 Cui successit Henricus Præpositus sexta decima Kalen. Februar. qui eidem præfuit III. ann. & XLVIII. hebdomadis trib. diebus mortuus est.
 Cui successit in abbatiam Volricus Portenarius, XV. KAL. Januar. & rexit eam laudabiliter annis XV. & hebdomadibus XL. & mortuus est VIII. KAL. Octobr.
 Succedente sibi in abbatiam Ruodolfo Præposito & Decano, qui præfuit eidem annis VII. & obiit XIII. KAL. Octobr.
 Cui substitutus est Cunradus Præpositus, regens & gubernans ipsam abbatiam potentissime per ann. XIII. hebdomadas X. & duos dies, & mortuus est XIII. KAL. Jan.
 Post hunc electus est in discordia tam inter quatuor ministeriales ecclesie Wáltherus Decanus operis, & tenuit ipsam abbatiam eam in discordia tam post se datam discordiam ann. III. & hebdomadibus XLVII. & mortuus est ordinari Prædicatorum in Constantia, anno domini MCCLXIII. Ido. Decemb. & obiit VIII. Decemb.
 Cui successit Bertholdus Portenarius, cuius frater Henricus a fratribus concorditer electus, qui præfuit laudabiliter gubernans ann. XXVII. mens. VI. hebdomadibus II. & dieb. II.
 Post hunc electi sunt duo, Volricus de Guggen & Henricus de Wartinberg cum magna discordia Dominorum scilicet Conrado, Rodolphi, & civium, tamen ipse Volricus tandem ipsum principem gubernans mens quatuor, mensibus VII.

CETERA DESUNT.

JOACHI.

IOACHIMI VADIANI CHRONOLOGIA

ABBATVM MONASTERII S. GALLI.

CVM NOTATIONIBVS EX VETT. MEMBRANIS

ANNO DOMINI

- DCXIII. Beatus Gallus hanc heremum inhabitare cepit.
 DCCXX. Othmarus primus Abbas præfuit annos XXXVIII. mens. VIII.
 DCCLVIII. Johannes, Abbas Augiæ & Episcopus Constantiensis, annos XXI. mens. VI. dies XXI.
 DCCLXXVIII. Rautpertus annum I. mens. V. dies XXX. & III. Kal. Maii.
 DCCLXXIX. Waldo annum unum & dimidium, dies V. & III. Kal. April.
 DCCLXXXI. Werdo ab Eginone Episcopo electus, annos XXX. mens. X. dies XV. & in fine Martii.
 DCCCXI. Wolfteotz, Eginonis successor in episcopatu Constantiensi, annos IV. mens. XI. dies XIII. *Iste VVolfteos resignata abbatia factus Episcopus Constantiensis dedicavit hanc ecclesiam in honore Dei Genetricis Mariae & B. Galli, & transtulit corpus ipsius in aram ubi in hodiernum diem requiescit. & curatus à podagra per ipsius merita. Hæc in vet. membrana.*
 DCCCXVI. Gozpertus annos XXI. mens. X. dies II. & III. Non. April. *Ad hunc petitionem VValfridus vitam S. Gall & Othmari scripsit. Ex vet. cod.*
 DCCCXXXVI. Bernvigus annos V. mens. IX. dies XIX. tempore Ludovici Imperatoris & Ludovici Regis & VI. Eidus Decembris.
 CCCCXLI. Grimaldus annos XXXI. mens. XI. dies XI. & Eidibus Iuniis.
 DCCCLXXII. Hartmoutus annos XII. & dimidium, dies XXI. X. & X. Kalend. Februar.
 DCCCLXXXIII. Bernhardus, Hartmouto resignante, ann. VII. mens. IX. diem unum, tempore Arnolphi Imperatoris & V. Eidus Iunias.
 DCCCXCI. Salomon de Ramfchvag annos XXX. mens. VIII. dies XX. & Nonis Januarii in vigilia S. Stephani, in Divos relatus.
 DCCCXXI. Hartmannus, antea Decanus, annos III. mens. X. dies XIX. & II. Kal. Octobris.
 DCCCXXIII. Engilbertus annos IX. mens. XI. dies XIV. tempore Lotharii Imperatoris & Eid. Augusti.
 DCCCXXXIII. Thieto annos IX. mens. VII. dies III. & VIII. Eidus Aprilis.
 DCCCXLII. Gralo ann. XV. mens. IX. dies XV. & III. Kal. Martias. Aliqua Chronica Thiectionem Craloni postponunt.
 DCCCCLVIII. Anno annum I. mens. II. dies XVI. & Kalend. Decemb.
 DCCCCLIX. Purkardus primus de Buochorn annos XIII. mens. VIII. hebdomadas III. & XVI. Kalend. August. Legitur hic Abbas fuisse DCCCCLVIII. anno in Chron. Hepidanni. propterea expende numerum.
 DCCCCLXXIII. Notkerus annos III. mens. VIII. dies X. & XVIII. Kal. Jan.
 DCCCCLXXXII. Ymmo annos VII. mens. IX. dies XIV. & IV. Kal. Novembr.
 DCCCXC. Vricus primus anno V. hebdom. VIII. dies V.
 DCCCXCVI. Kerhardus sive Gerhardus annos XI. & dimidium. & XI. Kal. Jun.
 MVII. Purkhardus II. annos XX. mens. VII. dies XIX. & XVI. Kal. Augusti, sunt qui scribant, V. Eidus Augusti.
 MXXVIII. Thierpaldus annos XI. mens. VII. dies XI. & VII. Eidus Januar.
 MXL. Notpertus de Stafle annos XXXV. mens. IX. Alii ponunt regimie eius ann. XXXVII. & duos menses, alii annos XXXVIII. *Ist resignavit abbatiam, & primus inter Abbates anniversarium suum instituit. ex vet. cod. & III. Non. Septembr.*
 MLXXI. Vricus II. annos V. mens. III. dies X. & XVIII. & VI. Kal. Febr.
 MLXXVI. Vricus II. Patriarcha Aquilegensis annos XLVI. mens. III. *Iste apportavit reliquias S. Fidis, & ecclesiam eius construxit, & optime dotavit. ex vet. cod. & III. Non. April. Alii scribunt, Eidibus Decemb.*
 MCXVII. Manegoldus de Botenstein, prius Decanus, annos XI. mens. XI. dies XII. *Habuit fratrem in Augia Abbatem nomine Ruodolfum. ex vet. cod. & Kal. Maiis.*

- MCXXVIII. Wernherus seu VVeringarius annos XXXVIII. mens. IX. dies XIV. *Iste fundavit ecclesiam S. Leonhardi & optime dotavit, ex vet. cod. o. pridie Nonas Julias.*
- MCXVII. Vricus III. de Tegerfeldt Episcopus Curienfis annos XXXIII. hebdomao. XX. dies III. *Iste resignavit abbatiam, & episcopium, ex vet. lib. o. pridie Eidus Aprilis.*
- MCXCIX. Ulricus V. de Veringen XLIX. hebdomadas, & unum diem. o. XVIII. Kalendar. Febr.
- MCC. Hainricus primus de Klingen annos IV. hebdomad. XLIX. dies XIII. o. XVII. Kal. Januarii.
- MCCIII. Vricus VI. de Saxo annos XV. hebdomadas XL. o. Kalend. Octobr.
- MCCXIX. Rudolfus primus de Giutingen Episcopus Curienfis annos VII. præter VI. dies. XIII. Kalend. Octob.
- MCCXXVI. Cunradus de Buffenanc annos XIII. mens. X. & dies XII. o. XIII. Kalend. Januarii.
- MCCXXXIX. Waltherus de Druthpurg annos IV. mens. X. dies XLVIII. *Hic iuit ad prædicatores Constantie, vet. cod.*
- MCCXLIV. Bertholdus de Valkenstein annos XXVII. mens. X. dies XXVII. *Sub hac Intliberga arx destruitur. o. anno Domini 1272. III. Eidus Junii.*
- MCCLXXI. Ulricus VII. de Giutingen annos III. mens. X. hebdomad. III. dies III. o. XIII. Kalend. Martii. Alii ponunt XV. Kalend. Mart. In aliquibus Chronicis variatur numerus anni. Ego in antiquis litteris inveni Berchtoldum Abbatem fuisse anno 1268, in aliis eum adhuc vixisse anno 1271. Quomodo igitur Vricus iste potuit eo anno esse electus? Vide quæ diximus in descriptione Turgoviæ.
- MCCLXXV. Ramo de Ramstain annos V. minus X. hebdomadibus. *Sub Berchtoldo fuit Camerarius ordinis. dein Custos, tandem Præpositus & Decanus. Fratres habuit Cunradum & Rudolphum sororem Offemiam de Wildenstain. o. XIII. Kal. Septemb.*
- MCCCLXXIX. Wilhelmus de Monteforti annos XX. minus VII. hebdomadibus. *Sub eo floruit Fridericus LXII. Comes de Toggenburg. o. III. Eidus Octobr.*
- MCCXCIX. Hainricus II. de Ramstain annos XVII. mens. IX. o. XI. Kal. Augusti, anno 1319. *Observe ergo numeros, qui sunt emendandi.*
- *al. Werdenstein. MCCCXVII. Hiltipoldus de * Werstain annos XI. hebdomad. XVIII. dies XIV. o. pridie Eidus Decemb.
- MCCCXXVIII. Rudolfus II. de Monteforte Episcopus Constantienfis annos IV. mens. V. dies III. *Aliqua Chronica habent 1333. sub Abbate Ruodolfo.*
- MCCCXXXII. Hermannus de Bonstetten annos XXVIII. mens. V. o. X. Kal. Sept.
- MCCCLX. Georgius de Wildenstain annos XIX. mens. VII. dies XXVIII. sub Karolo IV. Imp. o. pridie Kalend. Aprilis.
- MCCCLXXIX. Cuno de Stoufeen annos XXXII. mens. VI. dies XIX. sub Sigismundo Imp. o. XIV. Kal. Novemb.
- *Mangisdorf. MCCCCXI. Hainricus III. de Gundelfingen annos VII. & dimidium, dies II.
- MCCCCXVIII. Hainricus de * Mansdorf cognomento de Myfnia annos VII. mens. VI. dies XIX. o. Eidibus Septemb.
- MCCCCXXV. Eglolfus Blarer annos XVII. mens. III. alii numerant regiminis eius annos XXXVI. Legitur enim adhuc vixisse anno 1438. sub Rege Alberto. o. XIII. Kalend. Junii.
- MCCCCXLII. Casparus de Breytenlandenbergr annos XXI. hebdomad. III. minus V. diebus.
- MCCCCXLIII. Vricus VII. dictus Rôsch de VVangen ex Algovia annos XXVIII. minus sex hebdomatibus.
- MCCCCXC I. Gothardus Giel de Glatburg annos XIII. hebdomadas IV. dies II.
- MDIV. Franciscus Geisberger de Constanz annos XXV. minus XIII. diebus.
- MDXXIX. Kilianus Germanus cognominatus Konia annos I. mens. IV.
- MDXXX. Diethelmus Blarer, vivit etiam nunc.

EPHEMERIDES MONASTERII S. GALLI.

IANVARIVS.

L. Otprehtus * Dapifer & Adilheidis de Hagenville coniunx eius obierunt: quorum anniversarius celebratur de Vrimanhuin & Nideryviller. Item obiit Liutkarda de Adilnsviller.

III. NO. Obiit Elsbetun de Valkenstein.

NONAS. Obiit Diethelmus miles de Tunrtun in Syvendi. item Waltherus de Kilcheim, cuius anima fit in pace.

VIII. I.D. Obiit Burkhardus miles de * Wazirburch, & Cuonraeus Widarius.

VII. Hirburc de Scafrolfshheim obiit.

VI. Henricus de Chestinholz obiit, & Trutman de Rodesheim professus est.

V. Migrauit Hludouuicus Abbas.

III. Obitus Liutheri Decani, & Burkhardi Præpositi, & Ruodolphi de Hagenviller, cuius anniversarius fit de decima in Muola.

III. Obiit Cuonrat de Wilre, & Cuonrat Dinchilspuole professus est.

IDUS. Obitus Landerici Decani, cuius anniversarius fit de Kapfe, quod habet Christianus * Aldere bole.

XVIII. Kal. ̄. Adilhartus de Altstetin.

XVI. ̄. Hainricus * Molendinator Presbyter, de domo quæ est proxima portæ versus torrentem. Est & obitus Hainrici Ritter militis, * de Scarbenshoue.

XV. Priscæ Virginis, Romæ Cathedra Petri. * Deccoli fratris S. Galli.

XIII. ̄. Volricus Dapifer, & Cuonradus de * Tufelinger subdiaconus.

X. ̄. Iunta. cuius ann. fit de decima vs dem Bole in superiori Berge, & de ortis iuxta capellam Sororum apud S. Magna.

VIII. ̄. Hartnidus * Monachus & Præpositus, cuius ann. fit de Varna. Item Virgine, de Wiere.

VIII. ̄. Hainricus Wespinius. de Velde & de Ramfove. item Albertus Schnyvorlinus, cuius ann. facit Ger. Blarrarius de domibus & pomario in dim Bruole.

VI. ̄. Adilhaidis de Hagenville, de decima in Muola. Defectio Lunæ facta est statim post Solis occasum.

III. ̄. Hainricus Mariscalcus de Valchintzain, de Musline.

II. KAL. ̄. Cuonrat Bde, soror Rikiza, mater Sufelini, vxor Cuonradi ab din Orte, Honora Huenlin, & filius eius Crittan, & uxor Marquardi Stulem.

FEBRUARIVS.

KAL. ̄. Gerungus * Monatarius, cuius anniversarius fit de curia Gruonau. Et * Bertun de fonte S. Galli, de prædio apud Apviller. Et Manegoldus Decanus & Orulebus.

III. N. ̄. Liutoldus de Chreigin Monachus & Decanus

III. ̄. Waltherus miles de Altstetin, item Mehrildis de Rosenberc, de Ruokisviller.

II. Ansker Archiepiscopus obiit.

NONAS. ̄. Gerhardus, & Chuonradus Gielo miles de Glatteburc, de Vshviller. Item Volricus Spifarius, cuius anniversarium fratres sui Iohannes, Ruodolfus & Peregrinus expedire promiserunt.

VIII. ID. ̄. Hainricus de Sax Decanus. Iste Decanus turrim nouam, & capellam S. Mariae, Iohannis, Osvvaldi, funditus construxit, & præterea quatuor seruitia instituit, in anniversario videlicet suo, in dedicatione S. Galli in festo Osvvaldi, & Thomæ Matyris, & tres villicatus redemit, quos Cellario deputauit. Item ̄. Mahtildis * Schiline in domo iuxta Vadam ante Kamnunc Ziminatas.

VII. ̄. Dietricus de Altstetin Clericus, de molendino in Capilla. Est & obitus Wernheri de * Wiltberc subdiaconi.

VI. ̄. Henricus de Glat Subdiaconus, de domo iuxta Vadam ante Kemnatos. Et est obitus Alberti Goldasti militis, de Gouzhouen.

V. ̄. Waltherus Voli, de inferiori Curia Strubinelle, quam habet Hugo Voli. Item Egilolfus * Fullarius, de monte suo: & H. laicus, de Schœrenbuel.

III. ̄. Wodalricus Huobit miles de Berge, de manso qui dicitur Wainhuobe in inferiori Berge. Burchardus de Wilere miles altera parte legus. Wolricus * Ocellus, qui fuit occisus, de quodam prædio super monte qui dicitur Elpsberc.

III. ̄. Volricus Cnullin, de inferiori Curia in Kollion.

II. ̄. Albertus de Valkinstein miles, de bono an dir Egge.

IDUS. ̄. Hermannus Presbyter de Buochorn, de Welnriuti. Ruodolfus Mariscalcus, de Gezuvville.

MS. Iste liber est S. Galli, & Dominus de Tufburg scripsit istum librum, An. Domini.

1272. * De Singenberg. * al. Rulch. * al. Waf-sirborc. ex Co-mitibus de Môtfort.

* al. an dem Bole. Müller. * al. Scarbanneshoue. * al. Vecoli.

* al. Tufsigin. * al. H de Varna Abbatis.

Mün-ger. * al. Berta.

* al. Scil- ne. nunc Zi- lin.

* al. Wil-perth.

* al. Ful-

Düglin.

- XVI Kal. ^o. Elisabeth Widame.
- XV. Vodalricus Abbas obiit; & Counradus miles de Glatteburch, in cuius anniversario datur vinum, pisces, caseus, & minor leibunculus de Oenkishouen, quod reddit VI. modios tritici, & XII. solidos. Insuper de bono in Durstoudilon, quod pertinet ad Sanct. Fidem, de eodem anniversario dantur VI. denarii, ad unamquamque istarum sex capellarum, videlicet S. Mariæ, S. Sepulchri, S. Petri, S. Johannis, S. Jacobi, & S. Osvaldi, De eodem etiam bono in Durstoudilon dantur VI. denarii ad hospitale fratrum, ad hospitale infirmorum VI. denn. inclusis omnibus VI. denn. lep. olis etiam VI. denn. Eodem die obiit Volricus de Giuting Monachus.
- * al. Ni- XIII. ^o. Volricus Capifer de Singinberch, de Frimanshusin & * Einsviller.
dirrviler.
- XIII. ^o. Hugo Mersvinus, de Steige prope * Rotundum montem, quod habet Johannes * Dispenfator. Item Diemon de Korbin miles, de molendino in Cappille.
- * Ro- XII. ^o. Svikerus Vedirvush miles de Glatiburg, de Linuachin, quod curiæ Ionsviler attinet. Et Egilolfus Shrodils, de Riuti supra Waldiu, quod habet Burcardus.
mont.
- Schafner. XI. ^o. Bertholdus * Mercator, de prædio in Cappille.
Kofman.
- * al. Lan- X. Comemoratio Waltheri de Landesberc militis, & Domine Margarete uxoris sue horum
tisberc. commemoratio fit de Buochun sub castro * Lantsberg.
- Schudter. IX. Magister Johannes * Scholasticus obiit, & Ruodolfus de VViltberc, cuius anniversarius celebratur de Altegge in XIII. Ecclesiis & capellis, videlicet S. Mariæ, S. Sepulchri, S. Petri, S. Galli, Othmari, Osvaldi, Johannis, Laurentii, S. Spiritus, Leonardi, Magni, Jacobi, Fidis, & S. Georgii.
- VIII. ^o. Ruodolfus de manso in Rorfach.
- VII. ^o. Adilheidis V Verache, & est commemoratio Volrici Wienahter matris sui, de domo Marfcalci.
- VI. ^o. Waltherus de Kolinchon; & R. laicus de Rosinberc; & Ruodolfus Blaser, de Edersvile.
- V. ^o. Adilheidis de Schotibuocho, de quadam domo & pomario retro muros, quam habet Wer. de S. Georgio.
- III. ^o. Bertha de Ramsvvg, & victor de Stein.
- III. Obitus BIRTHILONIS Comitis, cuius anniversarius agitur per sex dies de Hiutinsville.
- II. Waltherus de Rorbach miles in Algouia, de manso in Glasebach.

MARTIS.

- KAL. Obitus Wernheri de Tiufnovve, cuius annivers. fit de Heroltisperch, quod habet R. de Edanesviller & solvit unam libram. Commemoratio B. Coci.
- VI. ^o. Volricus de Geiz obe, qui contulit vineam Ecclesiæ.
- * al. V. V. ^o. Henricus Pincerna de Glattebure, de scopoza in Rintal, quæ attinet curiæ Ionsviller, quæ solvit X. quartalia tritici, * II. modios avenæ mensuræ de Wile, & VIII. sol. Advocatus accipit pullos & ova pro iure suo.
- III. ^o. Vodlgardis de Ramstein laica.
- NONAS. Obitus Gebezonis Monachi, qui Abbatem Wernherum nutrit. Et est obitus Volrici Presbyteri Præbendarii S. Fidis.
- * al. Roli- VIII. ID. ^o. Wolricus Occellus filius Volrici occisi, de quadam domo in civitate supra Lobshoven. um, quam habet Lestinus. Est & obitus Ita, de inferiori curia in * Kolichon.
- VII. Obitus Gerdrudis de decimis in Walchilchen, quas habuit Stabeneze.
- VI. ^o. Counradus de Ramstein, & est commemoratio Ostemæ de Wildinheim; de quibus dat Camerarius de decima in Gumansviler. Et est obitus Henrici de Crumbenove militis, de Horven Turtal.
- V. ^o. Obitus Ebirhardi Schoudiers, de domo Schilmi.
- III. Henricus de Bernanc Presbyter, de domo in Guff & domo ad Garterhus.
- * Nithin. III. ^o. Ludevvicus Fabariensis Abbas & Egilolfus de Valchilstein miles, de Othfridingin.
* Peyer.
- II. Obitus Junte * Divitis, de ortis terra de num, quæ habet Ger. * Pavvatus.
- IDUS. ^o. Hugonis & Adilheidis, de Beisangia.
- * al. Bir- XVII. KAL. ^o. Bertha de * Birmome de Bentvigislen. Et Agnetis obitus, de Tiutrinboumilin. muli. Et est obitus Wilhelmi Subdiaconi, de domo sua apud domum Wilhelmi Wirtdingi.
- * Einsvvi- XVI. ^o. Diethelmus de Chregis miles, de decima in Pittangia. Et Egilolfus de Capella
ler. Presbyter, de Rorunde monte. Et Redivviga de Stoufin, de * Nidervvile & de Urimanshusin.
- XV. ^o. Hæinricus de Apvile, & Wiltbergius uxor, de quadam decima in Apvile.
- XIII. Sebastianus Monetarius obiit.
- XIII. Obitus Adilheidis Shatibuechin, de domo sua iuxta domum Voelini in platea versus S. Leonhardum.
- XI. Commemoratio Hæinrici & Gerdrudis de Bochisbergere, de quadam domo infra potatam Garterhus, quam habet Susilianus.

X. Berthun * Shnuorline, de domo & de ponnatio an dim Broele, quæ habet Ger. Blarrarius.

*al. Siro.
urline.

VIII. 6. Burehardus de Meplins, de Woltribuhilapud Wangin civitatem. Obitus Hugonis.

VII. Obitus Liutuigg, uxoris BIRTHILONIS Comitis, quæ Crucem magnam paravit.

VI. Obitus Magistri Waltheri Physici, & Osmani Presbyteri.

V. A. Rudolphus de Rortcach miles, de bonovf dem Buel. Obitus Cleinarii.

III. Obitus Bertoldi Givvinnis, de decima sua in manso qui dicitur an dim Wege. Est & obitus C. de Grimminstein militis. Iste dedit curiam Zingeron, quam habet hospitale infirmorum locatam pro tribus fertonibus argenti annuatim. Walto Abbas diem obiit, & Werdo Abbas, & Wal. de S. Fide.

II. Gebirge mater Ocelli, de quadam schupoza in Ionfvile, quam habet Peregrinus Dispensator. Est & obitus Ruodolfi de Berge, de curia sua in Berge.

APRILIS.

KAL. 9. Henricus de Valkenstein miles. Et est commemoratio B. * Coci, de curia an dir Egge.

* Rucht.
meister.

III. N. Hænicus Presbyter, de decima in Mose apud Sumbri, quam habuit Dives, nunc habet Bumannus.

II. Obitus Erchinberti. Iste instituit in sancto die Paschæ stuopum cum cifo & maiori leibunculo de Eilgovv, ut creditur. Et est obitus Elisabeth & Annæ mercatricum laicarum, de Welriuti.

II. Hodie dantur II. leibunculi minores de Sacro vicu Abbatis. Et est ob. Henrici de Eppinbore militis, de Bruggon prope Schœnenvvegin.

NONA S. 6. Hænicus Ocellus, de monte Elpirsberg, quem habet nunc I. Jugo Voeli.

VIII. Obitus Norkeri, qui sequentias composuit. In cuius anniversario datur minor stuopus de balnea stupa retro muros, & de aliis duabus domibus sibi adiacentibus, & ortis superpositis, quæ pertinent ad ecclesiam S. Petri. Est & obitus Henrici de Horning Monachi atque Presbyteri, de Otvvisriuti & in dim Tobile.

VII. Junra de Berge, de Widinhuobe in Berge. Item Guote Mescatrix, de Weloriuti.

VI. Cuonradus Presbyter, de Tornburton. Et Clementum de Arbona, de Buoch apud Wile.

V. A. Egilolfus de Golda, de Woluirsteige. Est & obitus Magistri Michaelis.

III. 6. Gertrudis de Hufin, de quibusdam agris in Vrimanshufin.

II. Obitus Wolrici de Tegirvelt venerandi Abbatis, de Willere juxta Hakon. Eodem die anniversarius Lutholdi de Biurron, de Bruggeline & de Bucele prope Amptuncelle.

IDVS. A. Guotmannus laicus, in huius anniversario datur alba & minor leibo de molendino in vale Rupium. Et Domina Sophia, de curia an dir Egge.

XVIII. KAL. 6. Bertholdus Ocellus, pater Bertholdi & Cuonradi Ocellorum, de decimis in Birboumlin & Ionfriuti.

XVI. 9. Volricus Scholasticus, de bonosuo an dem Liusibuel. Est est ob. Agnetis de Tiurrumuli.

XV. 9. Adilhæidis de Berge, uxor Domini Ruodolfi, de curia Domini Ruodolfi in superiori Berge, quod & ipse instituit & ministrat Peregrinus Dispensator.

XIII. Obitus Hermannii Presbyteri de Abbariscella. In huius anniversario datur stuopus de balnea stupa retro muros, & de aliis duabus domibus sibi adiacentibus & ortis superpositis, quæ pertinent ad Sanct. Petrum ex donatione ipsius Hermannii. Est & ob. Adilheidis de Niderviler laicæ, de domo ante Curiam Domini Abbatis, item Cuonradi de Hæomlinkon militis.

XII. Liuto obiit, & Bertholdus cocus. Iste instituit in principio cuiuslibet mensis unum stuopum de feodo Stegin in Wtobach, ut pro commemoratione ipsius, & Adelheidis uxoris suæ, omniumque parentum suorum in singulis eorundem mensium principibus, missa pro defunctis à conventu ad altare publicum celebretur.

VIII. Henricus dictus Wirbslaicus, & Adilheidis uxor Wilderici, de Gumanfvile; & Henricus * Carpentarius, de Schönloh.

VIII. Judith Augusta apud Turonos diem obiit in Monasterio S. Martini, ubi & corpus eius humatum est.

Wag.
ner.

VII. Wolricus Bolarius de Wiger.

VI. 9. Egilolfus de Rortchbach de Wolbrechtsberge, & Conradus Spifarius, de orto suo juxta Steina, & Wolbrecht wigant.

V. Beatus Tuotilo obiit.

III. 6. Bertholdus mercator, de quadam decima in Hohinvirt & quodam censu in Turblin. Et est commemoratio Ruomonis de Ramsteln, & Heilyvigæ, de villicatu in Mærinshufen.

- III. Rantpertus Abbas obiit, & est ob. Volrici & Adilheidis dictæ Schurlezer, de orto versus S. Leonardum, item Counradi militis, de curia an dir Egge.
 II. ̄. Gerdrudis de Rosinberc, de Geizhaltung, & Ruodolfi de Keptun Clerici, de Hohenvirft.

M A I V S.

- KAL. Manegoldus Abbas obiit, & Hermannus Sacerdos ac Presbyter S. Laurentii, & Hugo de Tiurinhain monachus.
 VI. ̄. Adalbertus de Sturzinecke, & Guntramnus de Kiflekke ultra lacum.
 V. V. Vernherus Abbas instituit dari vinum de maso, qui vocatur Huobe in Reitlisovve, & de curia in Berge puerorum quondam Egilolfi militis, quæ permutata fuit pro quodam prædio nostro in Berge. Et est obitus Iræ de Lennenberc laicæ, de Hohenvirft.
 IV. ̄. Ruodolfus & Egilolfus laici de Riedirn.
 III. Reginsinda obiit, & est ob. V. Vinnigebun Vescer.
 VIII. ID. ̄. Hæinricus de Wurmilingen, de orto qui subiacet domui Shilini, & benedicta de Singinberc uxor Dapiferi, de Ekke infra Blidekke & Singinberc.
 VII. ̄. Ruodolfus Gielo miles; & Bertholdus de Kiflegge de Imminrieth ultra lacum.
 VII. ̄. Volricus Urbanus laicus.
 IV. ̄. Burchardus Pistor, Ryvoldus de Nidirvile, de Blavviller; Adilheidis de Buffinnanch, de Jonsvile.
 II. ̄. Egilvvardus de Valkenstein in nigra sylva, de villicatu in Berge.
 *al. Gla-
 riburch. II. ̄. Egilolfus de Rosenberg, de Ruti.
 IDUS. ̄. Svvikerus de Bernanc, qui concessit vineam Bernanc, & Wolricus de * Leumberc miles, de Svarzinbach.
 XVII. KAL. ̄. Adilheidis, de domo quæ interiacet domui Huobariz: & Wilhelmus, & est commemoratio Berthæ & Gerdrudis de Glateburch de Hohenvirft.
 XVI. Vuoradus obiit.
 XV. ̄. Ruodeger & Alberich de Endingen.
 XIII. Abbas Volricus, Hanricus Decanus, Lutoldus Decanus, Sivridus, Hualricus, Hermannus, Rudolfus de Guringen, Ludovvicus, Manegoldus, Magister C. Tatz, Ruodolfus de Gurt. Cunradus de B. Burchardus de Cheilburg, Burchardus de Spigilberc, Gotfridus, Counradus, Rudegerus, Hanricus de H. Ernestus, Bertoldus, Volricus, Waltherus, Hanricus de Vullsi, & Ruodolfus, Wernherus Leprosus, Comitissa IV. fraternitatem oraverunt.
 X. Eodem festo dantur pisces, scilicet duo Velchones Domino, & modius tritici, & XV. hami cervisæ de Albirnberch, & XV. de Rorschach. Et est ob. Elisabeth Occellæ, de decima in Mulinon.
 VIII. ̄. Adalgolz & uxor eius Engelsint de Fafenhaim.
 VI. ̄. Henricus de Griessinberc iunior.
 IV. ̄. Adalbrecht & Hug de Scaftolfeshaim.

I V N I V S.

- KAL. ̄. Peregrinus Decanus operis, de monte Martini.
 IV. ̄. N. Leittholfus obiit.
 III. Salomon obiit Episcopus & Abbas.
 II. Karolus Archiepiscopus obiit, & Burchardus Abbas.
 NONAS. S. Bonifacii Archiepiscopi in Erenm. ̄. Hinc Burchardi laici, de Riecinbach apud VVile.
 VI. ID. ̄. Wolrici Buggonis Presbyteri, de Rinegge Advocati, de bono Zit Tannum apud Enzsviller.
 V. ̄. Hainfici Divitisi, & est commemoratio, de decima in Tiufinbach.
 IV. ̄. Adilheidis de Creigin, de decima in Tufinbach. Et est obitus Bertholdi de Valkinstein Abbatis, de villicatu in Marpach, quoniam se hæc percurat comparavit, obiit hoc anno Domini MCCLXXII.
 III. ̄. Truotvinnus Bleh de Rotvile & uxor eius Marthilda.
 IDUS. Grimoldus Abbas obiit, cui Hainnotus Decanus & post Abbas hoc fecit episcopus.
 Hic manet in actibus dicitur & legis. orat.
 Grimoldus hinc in actibus, qui se qui condere iussit.
 XVII. KAL. ̄. Orthprethi laici, de Nidivvile & de Linmanhusen.
 XIII. Eberhardus obiit.
 XII. ̄. Menthildis de Eppinberc, de Schoucnvvegin.
 *al. apud. XI. ̄. Hermannus de Vivario laicus, de Horenq. Geroloh obiit.

XII.

Alboinus.

Venerabilibus in Christo fratribus seu pro Christo peregrinantibus Iohanni Episcopo *Mortis cau-*
& Abbati una cum monachis suis sub norma sancta regula B. Benedicti constitutione degen- *sa donatio.*
tibus in monasterio S. Galli confessoris seu S. Mariae Semper-virginis, quae est in pago Arbo-
nense, Gebalinga filia Maginberti, Canonica scriptura & antiqua legum auctoritas vel Princi-
pum decreta sanxerunt, ut unusquisque dum manet in corpore de propria quam possidet fa-
cultate voluntatem suam litteris inserat, ut perennis temporibus inviolata permaneat, quia
nihil valet cuiquam lux fugitiva nisi quantum poterit de praesentia mercari aeterna. Ideo ego
jam dicta Gebalinda cogitavi aeternam retributionem, dono a die praesentis quod in perpetuum
donatum volo ad ipsa causa Dei jam dicta, id est loca nominata Lolinga omnia quicquid in eo-
dem loco vel ubicumque visa sum habere de meis propriis facultatibus, omnia haec trado in
dominationem S. Galloni Confessoris seu & Rectoribus, ut post hunc diem potestatem ha-
beatis omnia quicquid exinde pro utilitate monasterii ipsius facere volueritis, liberam ac fir-
missimam habeatis potestatem faciendi: in ea vero ratione ut ipsa res sub usu fructuario mihi
habere liceat, & annis singulis censum exsolvam, id est, XII. maldras de praece, & duas maltras
de frumento, & duas friskingas tremillas valentes, & post discessum filius meus vult similiter
profervire, licentiam habeat usque discessum ejus. Haec quoque epistula traditionis omni tem-
pore firma & inviolata permaneat cum stipulatione subnexa. Actum in ipso monasterio pu-
blice, praesentibus quorum hic signacula continentur, sign. Gebalindae qui fieri rogavit, sign.
Maginberti genitori sui, sign. Vuidberti, sign. Balduini, sign. Gaozberti. Haec omnia, quae
supra scribere rogavimus, sine ulla contradictione habeatis in earatione, ut numquam muta-
tis alium daretis, nec minuere, nec vindere, sed sit stabilis ad ipsa loca sancta & si haec neglegitis,
revertat ad heredem proximum. Ego Alboinus rogatus scripti & subscripsi. Data quod feci
mense Iuli & co, anno XII. regente Karolo.

DE TESTAMENTIS.

XIII.

Vmbertus Canonicus.

✠ In Iesu Christi nomine. Quicquid inter conjugatos de propria facultate, manente cari- *Testamen-*
tate, pro amore dilectionis unus ad alterum invicem condonare debemus: propterea *tum inter*
ego Magister facio tibi uxori meae Quintillanai, si me supervixeris, potestatem de omnibus, *conjuges.*
quantum in legibus facere aut dare, antepono Falsciam & antepono quod pro
anima dare cupio, hoc sunt XXX. solidi nominativi inter Presbyteros & inter meos filios
& inter proprium & inter mobile & qualis de meis parentibus aut tuis aut noster filiolus tibi
melius servierit potestatem habeas illum ameliorare. Et simul facio ego Quintella tibi viro
Magistro Magni omnia, quantum mihi pertinet tibi facere, si me supervixeris, omnia facio tibi in
potestatem, antepono Falsciam & antepono quod pro anima dare cupio, & qui tibi melius
servierit, potestatem habeas illum ameliorare, qualem potestatem tu mihi fecisti de tua causa
talem habeas de mea. Et si quis de heredibus nostris aut quilibet supposita persona, qui con-
tra hanc unquam recausare voluerit, solvat duplum quod in carta ista continetur, & judici au-
ri libras II. Facta carta in vico Pugo, mense Aprili, anno XV. regnante Domino nostro Ein-
rico, & sub praesentia testium, signaverunt testes, Austus, Vigilus, Valentianus, Vuikeramnus,
Valerius, Prastantius, Ovilio, Aimo, Aurilianus, Victor, item Victor. Et ego Vmbertus
Canonicus rogatus ab Austo, qui fuit vicarius, hanc cartam scripti.

XIV.

Anonymus.

Isti sunt homines qui fuerunt in praesentia, quando Patarich heredem tradidit pro anima sua *Testamen-*
suum fratrem Ratoite in elemosyna sua. Isti sunt testes, sign. Huopreth, sign. Vuelant, sign. *tum Nun-*
Ruadachar, sign. Cundram, sign. Kadalac, sign. Richpreth, sign. Tisso, sign. Eborolt, sign. *cupativu.*
Buoso, sign. Chehart, sign. Ebores, sign. Vuacpreth, sign. Ruadarant, sign. Si kaheri, sign.
Cundram, sign. Lanpreth, sign. Alaman, sign. Loachan, sign. Hiltapalt.

DE CODICILLIS.

XV.

Mano Diaconus.

Ego in Dei nomine Adaltram trado ad monasterium S. Galli quicquid in die exitus mei de *Traditio*
hacluca in pecuniaria causa non datum & non visitatum reliquerim, id est caballis domali- *Adalrem-*
bus cum cetero troppo, caballis cunctis, auro argentoque, scuta cum lanceis, vestibus, vel o- *mi de sua*
mnibus utensilibus, quas in die obitus mei non datas alicui & non usitatas reliquerim, trado ad *pecunia.*
jam dictum monasterium pro animae meae salute filiique mei Deotonis, ut nullo contradicen-
te quicquid, ut jam diximus, in die obitus mei reliquerim, ad eundem coenobium permaneat

stabilitate perpetua ad habendum. Si quis illius conditionem violenter violaverit, ut prae-
res ad iam dictum monasterium esse concedebant, de his et aliis que carta continet
eundem monasterium restituat, & nisi proinde satisfactionem dederit, ad VII perio-
vat, & nihilominus carta firmam & eternam permaneat, quocumque modo violari & va-
lere potest. Actum in villa que vocatur Gulag. Ego Megino rogatus scripsi. No-
tavi die Veneris, pridie Kal. Augusti, anno XI. regni Karoli, & II. Domini Regis
Pippini, sub Rihvino Comite.

DE PERMUTATIONIBVS ET CONCAMBIIS

XVI.

Formula Isonis.

OMne namque quod inter partes diversas bonis moribus sanisque consiliis definitum
cessit propter iurgia futura subiectis accedentibus temporibus conscriptione
culo colligare. Sic itaque complacuit atque convenit inter illum Abbatem cum
bii illius vocato suo seu inter alios seculares inter illum & illum, ut similes firmiter
tenore conscriptas cambii sui emitterent, quas & emiserunt. Quam autem ca-
dem firmitatis emissiones nominatum visum est nobis interendum. Die tunc na-
ratus Abbas seu alius cum manu advocati sui iam dicto homini illo in villa nuncu-
de pratis ad carradas ad jus pertinens Sancti illius, & accepit ab illo in villa nuncu-
de pratis ad carradas, ea dumtaxat ratione, ut pars illi tunc accepta jus cambium
inconvulsum & inviolabile perennibus temporibus ab illo illius iniqua iudine vestro
possideat, sicque pari definitione sanxerunt, ut si pars que tunc accepit iniqua iudice
est, si aut memoratus Abbas seu successores ipsius sine iam dicto illi vel illius herede
repetitionem moliri temptaverint, sit tunc pars illi tunc accepta culpabilis quantum rep-
sumpserit & in ararium Regis auri uncias II. cogatur compendere, sed nihilo minus
emissio cambii huius perpetui sui vigor obtineat firmitatem, ita dumtaxat si in-
clementia complacuerit. Actum in illo loco presentibus istis, sign. illius Abbatis
cati sui illius, sign. illius Decani, sign. prepositi, sign. cellarii, sign. custos, sign.
tarii, sign. camerarii, sign. hospitarii, sign. aliorum testium. Ego itaque imme-
diatus anno illo Imperatoris scripsi & subscripsi. Notavi diem illum, illam datam
illo Comite. Amen.

XVII.

Theodardus Praepositus.

OMne quod inter diversas partes bonis moribus sanisque consiliis fuerit definitum,
cessit ob utilitatem servanda pacis atque futura iurgia devitanda spacio temporis
cedente conscriptionis vinculo colligare. Quapropter convenit inter quendam virum
nunc Totonem, & inter Germalum monasterii S. Galli Abbatem & advocatum suum
bonem una cum consensu fratrum quoddam concambium facere in Prifignovve, in loco
qui dicitur Vuitinovva, quod & ita fecerunt. Ego igitur Toto ad monasterium S. Galli
di in praefato loco quatuor in iuchos, & unam vineam in avia unius hominis labore pro-
randam: ea videlicet ratione, ut contra Rectores ipsius monasterii in concambium
donarent, quicquid in saltu Svarzvvald juxta fluvium Melia hodierna die extirpatum & con-
tum haberent. Quod illi quoque meae potestati concesserunt, ita dumtaxat, ut sicut
supra dixi, quicquid in ipsa cella extirpatum possiderent, in concambium mihi metiphi sine
ulla contradictione possiderem: cetera vero, id est inculta quaeque ipsamque silvam & per-
testatem eadendorum lignorum, nec non adjacentia cuncta, pascuas, marchas, aquarum
que decantiones, ipsam quoque viam sibi reservaverunt in perpetuum. Praeterea quippe
ego Toto ipsos obnixè rogavi, ut mihi unum pratum juxta eundem fluvium concederent,
promittens me partem proprietatis meae postea illis donaturam. Id ipsum vero, ut promissa
factis implerem, similiter egerant, & conscriptione stabilitatis firmaverunt. Haec quoque
conditio concambii tali ratione firmata est, ut haec praefata concambii carta ex utraque par-
te firma & stabilis permaneat stipulatione subnixta. Actum in Chiricheim in cubiculo Regis
publice presentibus istis quorum hic signa continentur, sign. Totoni qui hoc concambium
cum Germalum Abbate & advocato suo Libone pertractavit, sign. Vuitperti & pro Vuolvin-
Haganc, sign. junior & Vto & Isanhar & Erchanfrid & Richard & Meginbert, vicem & Vuol-
tem & Vuolvin. Ego itaque Theodardus Praepositus vice Remmingi Presbyteri rogatus
scripsi & subscripsi. Notavi diem Martis, II. Non. April. an. XXVII. regni Hlu-
dovvici in Orientali Francia, sub Karolo principe ejusdem Hlu-
dovvici Regis filio.

XVIII.

*Permuta-
tio pradio-
rum.*

Rifne Subdiaconus.

OMne namque, quod inter partes diversas satis distinctum fuerit consiliis, propter iurgia ^{Permutatio vassalli cum licentia Domini.} devitanda subsequencia conscriptionis vinculo firmare necessarium est. convenit igitur Hartmottum Abbatem cenobii S. Galli suumque advocatum Heitar cum Vuitperto Domni Regis vassallo, cum licentia Domni Regis Hludovici, ut firmitates pari ratione conscriptas sui perpetuarent concambii, sicut & fecerunt. Dedit namque memoratus Abba ex parte monasterii S. Galli in pago qui dicitur Zurrichgauge, & in loco Richanbach nominato V. hobas de terra arabili, & casas cum curtis ceterisque ædificiis, atque cum silvaticis marchis ad eandem pertinentibus, & in alio loco qui dicitur Vagine svilare I. hobam plenam de terra culta: & accepit de supradieto Vuitperto vassallo Domni Regis ex parte sui beneficii in eodem pago & in loco Velebach nuncupato II. hobas & casas cum curtis, ceterisque ædificiis, atque unam silvulam ad eundem locum pertinentem, nec non & piscationis usum illius lacus, qui supradieto loco contiguus fore videtur; ea videlicet ratione, ut utraque pars accepti jus concambii perpetuis deinceps temporibus inconvulsam & inviolabile absque ullius inquietudine vel repetitione possideat. Præfens ergo concambii carta ex utraque parte omni tempore firma stabilisque permaneat cum stipulatione subiecta. Actum in cute regia Zurich, presentibus istis quorum hic signacula continentur. sign. Harmoti Abbatis & advocati sui Heitar, qui hoc concambium fieri voluerunt. sign. Thioharti Decani, sign. Folchar di Præpositi, sign. Richperti sacratarii, sign. Erchangeri cellararii, sign. Ortuvini Camerarii, sign. Palderici Portarii, sign. Engilrammi hospitarii, sign. & aliorum testium † Vuitpert. † Vuilliche † Reginbert † Oazo † Adalbert † Erchanbert † Vuolfhart † Plidker † Paldine † Paldolt † Anno † Azzo † Cozram. Ego itaque Rifne indignus monachus atque subdiaconus ad vicem Folchar di præpositi rogatus scripsi & subscripsi. Notavi diem Iovis, III. Nonn. Decemb. anno XXXVII. Hludovici Regis, sub Humfrido Comite.

XIX.

Notkerus.

EGo Hugpreht providens paupertati & opportunitati meæ trado ad monasterium S. Galli in ^{Permutatio cum traditione præcarie.} Zurichgouue, in loco qui dicitur Eskinghoua ad curtem Lintouua pertinente, VIII. iuchos de terra statim in ius monasterii redigendos: & accipi inde alios VIII. iuchos in Durgouue, in loco qui dicitur Eilickeuue: ea ratione ut dies vite mee terram sub censu unius denarii possideam, similiter & uxor mea post me, & post nostrum obitum in ius monasterii revocetur. Actum in cella, Id. Febr. anno imperii Karoli secundo Adalberto Comite in Durgouue. & hi sunt testes, Othere, Buozo, Zuozo, Maganloh, Cozolt, Erchanolt, Eburhart, Rathere, Vodahart, Hildibold, Adalung, Ricgouuo. Ego Notker iustus descripsi.

XX.

Ratpertus Monachus.

NOuerit igitur multorum industria, quia ego Vualdthram rogavi Salomonem venerabilem ^{Permutatio fundorum.} Episcopum & Abbatem monasterii S. Galli, ut mihi cum consensu fratrum quandam terram concederet facere commutationem, quod ita & fecit. Dedi etiam ad monasterium S. Galli iurnales tres in pago Turgeuue in villa Stamheim de optima terra: & accipi e contra de rebus ipsius monasterii iugerum unum in duobus locis situm, & ut hoc concambium perpetuiter inconvulsam permaneat, manu propria eum firmavi. sign. Vualdthrami, qui hunc libellum fieri & firmari rogavit. sign. Eskerici advocati, Folchart, Reginger, Horskolf, Vualdhere, Kifalhere, Lantpold, &c. Ego itaque Ratpertus monachus rogatus anno DC CCCII. Dominicæ incarnationis, anno III. Regis Hludouici, Idus Februarias, die Mercurii scripsi & subscripsi.

XXI.

Sigibertus Presbyter.

IN Christi nomine. Ego itaque Salomon Constantiensis Ecclesiæ Episcopus & Abba monasterii S. Galli; qualiter ego una cum consensu fratrum & advocati nostri Amalungi quoddam concambium facere cum Engilrammo quodam religioso viro decrevi, quod ita & feci. Tradidit enim nobis præfatus homo Engilram silvulam unam bonam in Eilikovvaromarcho & agrum unum ad eam pertingentem, alium in Rammelinchouan, tertium in Pipineshouestetin cum prato, quartum in Aadoruaromarcho: & ipse e contra a nobis accepit hobam unam in Tanninchouaromarcho, in loco qui dicitur Meistereshusa. ea videlicet ratione, ut ea quæ nobis dederat, inconvulsa perpetuiter habeamus, & illa quæ nos illi dedimus, similiter habeat & legitima eius procreatio absque ullius contradictione perpetuiter possidenda. Actum in Eilikovve presentibus quorum hic signa continentur. Signum Salomonis, qui hoc concambium fieri voluit, signum Ecchonis Decani † Ruodkeri æditui † Peronis Portarii, † Witonis hospitarii † Engilberti præpositi. Signum & aliorum ibidem presentium,

† Amalunch † Aroff † Perihker † Ruochon † Jusine † Arallo † Heter † Hadamar † Rant
 † Hugimar † Vuuhart † Petrus † Kerta † E. Alin, do. J. S. Marqu Siebe & indignus pro
 ter ad vicem Nordperti scripsi & subscripsi. Notavi diem Martis. X. Kal. Jun. annum 115
 Chuanradi Regis, Vdalricum Comitem.

XXII

*Herinowus de pabula.*Permuta-
tio seruo-
rum.*de Argun-
gewve.*

INtel duales igitur partes qui eadem sunt antiquae conditionis determinatur, ob futura de iudi-
 curgia conſcriptionis titulo necesse est ut confirmetur. Quae partes complacuit magi Go-
 maldo Abbati, Podalolto advocato nostro, omnibusque fratribus cenobii S. Galli conſente-
 ribus, uti concambii communis ſenſu cum Vuadrammo perpetuarum conſcriptiones parti-
 tione depictae perpetrarentur. De illis namque nobis ſidei Vuadrammus duo mancipia, quo-
 rum nomina ſunt Duabind & Cozrud, ac deperpetuo conſtatio nobis ſtra mancipia, quae
 unum vocatur Adalſind, aliud Hiltind, et unum Chac, eo videlicet pacto ut utraque perpe-
 rundem mancipiorum concambii ratione ſeruitutis contradicentiam liberum in omnibus
 beat potestatem, nullamque ulterius ob illa notationem pars patri audeat inferre. Actum
 Liubilaha publice, praesentibus illis, quorum nomina ſunt contra tenentur. Sig. Grimo
 Abbatis, & advocati ſui Podalolti Folcheri, Rudine † Macholm † Thiothere Chum
 † Selbo &c. Ego itaque Herinowus indignus Monachus scripsi & subscripsi. Notavi diem Martis,
 anno XVII. regni Hluovviti, ſub Vuallone Comite.

XXIII

*Raadganus.**de Argun-
gewve.*

Notum eſſe plurimis deſideramus, qualiter ego Sigibertus concambium feci cum Grom-
 to venerabili Abbate & ipſius advocato Hiltibranti. Dedi ergo eis in dominium domus
 S. Galli Chriſti Confessoris ſervos, nominibus Ius Gaudemiam & Pietra cum. Ipſe vero con-
 ſilio cum fratribus ejuſdem monaſterii S. Galli nato, una cum manibus advocati ſui praedicti
 Hiltibranti e contra de dit mihi illis ſervos nominibus Rudo & Seiger, ſimili recompen-
 tatione probatos. Si quis ſit qui libellum huius concambii infringere conſtet, inchoatum
 ſuum nullo peragat ingenio, ſed ſirma permaneat. Actum in villa Raadgoz zeszvilare coram
 iſtis teſtibus. Sig. Sigiberti qui hoc concambium feci, Sig. ceterorum illorum, Thiothere, Er-
 line, Eskerihc, Madalpret, Sigzo, Vuempret, Iupp, & Vuapoz, Ahioz, Folcholt, Hilti-
 leoz, Vuenito. Anno, regnante Hluovvico ſereniſſimo Rege, XXXI. Ego itaque Raad-
 ganus ſcripsi & ſubſcripsi. notavi diem Venetiſ. XVIII. Kalend. Martii, ſub Vodalrico Comite.

XXIV

Radperus Levita.

Notum ſit omnibus praesentibus atque futuris, quod ego Bernhardus Abba monaſterii S.
 Galli rogatus ſum pro concambio cujuſdam ancilla monaſterii noſtri, cui nomen eſt Pald-
 ſind, a quodam homine cui nomen eſt Tili. Convenit ergo atque complacuit ex utraque parte,
 ut nos illi traderemus praedictam Paldſindam, & nos e contra in concambium reciperemus an-
 cillam proprii juris ipſius nomine Adalhilam, quod cum conſenſu fratrum noſtrorum, & cum
 manu Advocati noſtri Vuitonis firmavimus atque pereginus. Actum in Vuintauro publice,
 in praesentia legatorum Imperatoris, Salomonis Episcopi, Kozzperti Comitis, Ruadhari Ab-
 batis, Hilleholdi Comitis, in praesentia Adalberti Comitis. Sig. Bernardi Abbatis & Advoca-
 ti ejus Vuitonis, qui hoc patravimus. Sig. Landfrid, Rochfrid, Andreas, Ichere, Regge-
 ger, Pato, Kunderoch, item Landfrid. Ego itaque Radpert indignus Levita ſcripsi & ſubſcri-
 pſi. Notavi diem VI. feriam III. Idus Novembr. annum Karoli Imperatoris V.

DE TRANSACTIONIBVS ET PACTIONIBVS.

XXV.

Formule Iſonis.

DVm conſtet plurimis, quod a quodam homine nomine illo advocatus cenobii Sancti Al-
 lius, pro rebus quas ille in illo loco ſitas ad partem jam dicti monaſterii contradidit. Fre-
 quenter pro illis rebus interpellatus eſt. Quae ex re utrimque complacuit atque convenit,
 de vitanda deinceps cauſa contentioſa praefata res, pro quibus nos & advocatum noſtrum in-
 terpellat, ad nos pleniter, id eſt ad potestatem monaſterii redeant perpetim poſſidendae. Ac-
 cipiatque a parte ejuſdem monaſterii aliquo territorio in conſinio villa illius nomine manci-
 pata, hoc eſt totidem iuchos ſub tali conventionione ut etiam deinceps neutra uſlam in que nulli
 nem ſeu repetitionem moliat. Quod ſi inchoatum fuerit, ſit tunc pars alteri tantum cul-
 pabilis quantum expetit, & quod malo ingenio repetit evindicare non valeat, ſed praesentis
 conventionis cartula perennem obtineat vigorem ſtipulatione ſubnexa. Actum in illo loco
 publice, Sig. illius Abbatis & advocati ſui illius, qui hanc conventionis cartulam perpetua-
 runt. ſ. Decani, Cuſtoris, Praepoſiti, Cellerarii, Portarii, Camerarii, Hoſpitarii. ſ. aliorum te-
 ſtium. Ego itaque ille rogatus ſcripsi, notavi diem illum, in illa data, anno illo illius Impera-
 toris, ſub illo Comite.

XXVI

O B amorem itaque omnipotentis Dei & summopere pensandum qualiter ubique pax & concordia construat, & discordia atque discordia quomodo devitentur & destruantur omnimodis est. Quod si fieri non potest, scilicet novum esse non dubitamus, qualis contentio facta est inter nos & monasterium ex rebus monasterii S. Galli & quendam hominem nomine Notgerum, qui propter fontium ubertatem vocatur Prunnon. Nos itaque id est Grimaldus Abbas, & advocatus meus Posso prædictum locum cum omnibus adjacentis ejus, sicut situm est inter duos rivulos, id est Cunzenpach & Muasilenpach, dominationi S. Galli jure pertinere cum totius populi testificatione dicebant. Ipse vero Notger nequaquam consentire voluit, sed præfatas res suæ proprietati vindicabat. Sed postquam seipsum recognovit, quandam pacificationem accipere non tenuimus, sed accipere decrevimus. Dedit itaque nobis ipse præfatus homo Notger juchos XCII. inter Masinang & Adalgoz-zeshuson, & in loco qui vocatur Loupmeisso: nos ex nostra parte debuimus illi jugera VIII. illa etiam ad prædictum numerum complendum nobis dimisit, ea tamen conditione ut in præfato saltu, qui adjacet jam dicto loco id est Prunnon, inter illos rivulos qui nominantur Cunzenpach & Muasilenpach, omnem utilitatem id est in pascuis, in ædificationibus, in lignis cædendis, & in omnibus quibus homo in communi saltu uti potest utendi potestatem habeamus: & si quid in eodem saltu adhuc minime sit comprehensum, absque ullius infestatione comprehendi potestatem habeamus. Insuper eo condicte, ut & illa anterior pax & concordia firma ac stabilis permaneat. Hanc itaque concordiam præfatus Notger ea ratione solidavit, ut si quid in ipso die, quando hæc concordia est condicte, ex parte monasterii mali vel conquestus ad ipsum haberet, funditus ex nostra parte omitteretur. Post istius vero concordie conditionem placuit utrimque ob stabilitatem pacis & firmitatem conventionis coram Comite & cuncto populo cartas concordie emittere, ut ultra neutra pars partem inquietare præsumat, sed hæc concordie carta per temporum curricula permaneat inconvulsa. Actum in Loupmeisso publicè, præsentibus istis. Sig. Grimaldi Abbatis & advocati sui Possonis, qui hanc concordie cartam fieri concesserunt. Sig. Oaldrici Comitis. Adalpert, Rihini, Vuanzzo, Nidger, Blioger, Lantfrid, Ruadger, Hartpert, Hagano, Alcheri, Rohfrid, Lantolt, Mahtarat, Adalho, Tagabert, Alpheri, Hadabert, Erimbert, Itheri, Vuolfger, Vualtfrid, Muning, Hungoz, Iasneri, Puato, Haato, Surello, Ekho, &c. Ego itaque Vuolfcoz anno XV. Hludovici Regis regno in Orientali Francia scripti & subscripsi die veneris, XIII. Kal. MART. sub Oadalricho Comite.

XXVII.

Anonymus.

Q VONIAM igitur more fluminum humana tempora defluunt, & præsentium modò vitamodò memoria intercidit, necesse est gesta seu dicta priorum scriptis transmittere notitiæ futurorum. Ideo complacuit nobis, Abbati videlicet monasterii S. Galli Craloni cum fratribus cœnobii nostri & Notgero advocato nostro, ut conventionem quæ inter nos & illum facta est adnotatione præsentis cartulæ robaremus. Cujus negotium pactiois ita se habet. Ex traditione Otharii quondam tribuni, ejusque neptis Kerchildæ quoddam prædium, quod Iohannisvilla dicitur, investitura monasterii erat, quod præfatus Notgerus omni genere studii quasi hæres Otharii repetere, publica que mallatione monasterio abstrahere conabatur. Adversus quem cum diu multumque ex parte cœnobii fuisset decertatum, nec certum contentio finem invenisset, convenientibus crebro pro hac re utriusque partis plurimis, novissimè consilium incidit, ut quia idem Notgerus vassus noster & advocatus monasterii erat, III. hobas in Vzzinvilare, & alpem pascuam, quam ab Vodalrico Chadalohi filio acquisierat, ad monasterium contraderet, & quod repetebat prædium à nobis ad tempus vitæ suæ reciperet, quod & factum est. Restituimus enim ei sub eadem conditione locum quem diu flagitaverat, ut deleta altercationis discordia fideliorè cum deinceps ac devotioem habere possemus. Quam ille proprietatem cum potestative possedisset, ad monasterium multis testibus adhibitis reddidit atque revertisit, insuperque prænotatas hobas in Vzzinvilare cum alpe jam dicta S. Gallo nobisque contradidit. Ea dumtaxat ratione, ut ipse hæc omnia ad tempus vitæ suæ possideat, redemptione omnino denegata: post mortem verò ejus ipsa loca cum XV. mancipiis & omnibus mobilibus, quæ illo tempore ibi fuerint inventa, ad monasterium ex integro revertantur, excepta uxoris pecunia, & domesticorum illius servitorum supellestilibus, & ut eadem possessiones nulli ulterius secularium in beneficium dentur, sed ad usus fratrum in monasterio Deo famulantium annuatim proficiant.

XXVIII.

Etcho Archipresbyter.

N Otum sit omnibus, videlicet præsentibus & futuris, quod ego Salomon Junior Constantiensis sedis Episcopus, & Hartmotus cœnobii S. Galli Abba, una cum convenientia & con-

11 .

LEX ALAMAN- NORUM

QVAE TEMPORIBVS HLODHARI
REGIS CVM PRINCIPIBVS SVIS, ID SVNT XXX. TRIBVS
Episcopis, & XXXIII. Ducibus, & LXX. Duobus Comitibus
vel cetero Populo constituta est.

CAPITULUM I.

De liberis qui res suas ad Ecclesiam Dei tradunt.

Iquis liber res suas vel semetipsum ad ecclesiam tradere voluerit, nullus habeat licentiam contradicere ei, non Dux, non Comes, nec ulla persona, sed spontanea voluntate liceat Christiano homini Deo servire, & de propriis rebus suis semetipsum redimere. Et qui voluerit, hoc facere, per certam de rebus suis ad ecclesiam, ubi dare voluerit, firmitatem faciat, & testes VI. vel VII. adhibeat, & nomina eorum ipsa carta contineat, & coram sacerdote, qui ad ecclesiam deservit, super altare ponat, & proprietates de ipsiis rebus ad ipsam ecclesiam in perpetuum permaneat. Et si aliqua persona, aut ipse qui dedit, vel aliquis de heredibus eius ipsas res de illa ecclesia abstrahere voluerit, vel aliquis homo qualiscumque persona hoc praesumpserit facere, & effectum quem inchoavit non obtineat, & Dei iudicium incurrat & excommunicationem sanctae Ecclesiae, & multam quam carta continet persolvat, & res illas ex integro reddat, & fredum in publico solvat, sicut Lex habet.

CAPIT. II.

De liberis qui res suas ad Ecclesiam Dei tradunt, & in beneficium sub usufructuario accipiunt.

SI quis liber res suas ad ecclesiam dederit, & per cartam firmitatem fecerit, sicut superius dictum est, & posthac a pastore ecclesiae per beneficium susceperit ad victualem necessitatem conquerendam diebus vitae suae, & quod spondit persolvat ad ecclesiam censum de illa terra, & hoc per epistolam firmitatis fiat, ut post eius discessum ullus de heredibus non contradicat. Et si contigerit, ut post mortem eius, qui dedit illas res, filium relinquat, forsitan ipse filius vult dicere, quod hereditas paterna sibi sit legitima ad possedendum, & pater eius non dedisset nec firmitatem fecisset, non liceat ei jurare, sed ipsa carta quam pater eius fecit praesens veniat, & illi testes qui manus suas in cartam miserunt, una cum Presbitero ecclesiae, sicut Lex habet, ita testificentur, quod ipsi ad praesens fuissent, & oculis suis vidissent, & auribus audissent, quod pater eius illas res ad ecclesiam dedisset & cartam fecisset, & illos ad testes advocasset, hoc per sacramentum dicant, quod nos veri testes sumus. Posthac pastor ecclesiae res suas possideat, & ille praesumptor, qui contradixerat, illam multam quam carta continet ad ecclesiam persolvat. Si autem illa carta aut arserit aut perdita fuerit, quam ille homo fecit, tunc liceat illi heredi cum testibus nominatis quinque ipse sit sextus, in ipsa ecclesia jurare, quod pater eius nec cartam fecisset, nec ad illa loca sancta dedisset, & si hoc praesumpserit facere, illas res possideat.

CAPIT. III.

De liberis & servis qui ad Ecclesiam confugiunt.

Si quis homo aliquem persequens fugitivum aut liberum aut servum, & ipse inter januas ecclesiae confugerit, nullus habeat potestatem per vim abstrahendi de ecclesia, nec eum infra januas ecclesiae occidendi, sed ex timore Dei honorem ecclesiae impendat, & sacerdotem ecclesiae interpellat, pro servo suo roget sibi eum reddere, & donet legitimum vadium, ut illam culpam illi servo concessam habeat. Tunc ille Presbiter reddat in pace servum domino suo. Si autem Presbiter neglexerit reddere aut contradixerit illum, servum apud se illum conteneat & curam de illo habeat, ut ex inde fugitivus non evadat. Et si evaserit, ille Presbiter sine ulla dilatione perquirat & domino restituat: & si ipsum invenire non potuerit, similem ipse, aut pretium pro eo solvat. Si autem vi abstraxerit, & injuriam ecclesiae fecerit, componat decem & octo solidos ad ecclesiam, & fredum solvat in fiscum sexaginta solidos, quia contra legem fecit & ecclesiae honorem non impendit, & Dei reverentiam non habuit, & ut alii cognoscant quod sit timor Dei in Christianis & honorem ecclesiae impendant,

CAPIT.

CAPIT. III.

De liberis qui infra januas Ecclesie interfecti fuerint.

Si quis liber liberum infra januas ecclesie occiderit, cognoscat se contra Deum iuste fecisse & ecclesiam Dei polluisse, ipse ecclesie quam polluit Lx. solidos conponat, & si res fructum acquirat: parentibus autem legitimum Werigeldum solvat.

CAPIT. V.

De raptoribus qui de Ecclesiis aliquid vi abstraxerint.

Si quis autem raptor ecclesie commendatas res alicuius infra januas ecclesie vi abstraxerit & tulerit, homini cuius fuerant, sicut Lex habet, ita solvat. injuriam autem ecclesie, quam per raptum fecit, decem & octo solid. conponat.

CAPIT. VI.

De liberis qui de Ecclesia aliquid furaverint.

Si qui res ecclesie furaverit & convictus fuerit, ut solvatur, unicuique rei quam furavit tres novigeldos solvat, aut servum, aut ancillam, aut bovem, aut caballum, aut qualescumque animal vel ceteras res, quæ ad ecclesiam Dei pertinent. Si post furtum inventus fuerit, solvat ut superius scriptum est: si autem negare voluerit, secundum qualitatem pecunie ita juret cum suis sacramentalibus in ipso altare, cui res furtivas abstulit, coram sacerdote vel ministro eius quem pastor ecclesie jussit audire sacramentum.

CAPIT. VII.

De liberis qui servum Ecclesia occiderint.

Si quis servum ecclesie occiderit, in triplum conponat, sicut solet servus Regis ita solvatur, id est Lxv. solid. Et si eum rapuerit contra legem & vendiderit extra provinciam, tripliciter eum conponat. Et si eum furaverit aliquis, in capite semper confimilem restituar, si ipsum invenire potuerit. Alius autem medietatem in auro valente medietatem cum quale pecunia habet solvat.

CAPIT. VIII.

De colonis Ecclesia occisis.

Quicumque liberum ecclesie, quem colonum vocant, occiderit, sicut alii Alamanni ita conponatur.

CAPIT. IX.

De eo qui in curte Episcopi armatus ingreditur.

Si quis in curtem Episcopi armatus contra legem intraverit, quod Alamanni haitlerahandi dicunt, x. & viii. solid. conponat: si infra domum intraverit, xxx. & vi. solid. conponat.

CAPIT. X.

De eo qui in Presbiteri curtem armatus ingreditur.

Si autem in Presbiteri curtem, qui in parrochia positus est ab Episcopo, contra legem armatus intraverit, sicut superius diximus, sicut solet aliis Alamannis conponere, ita Presbitero tripliciter conponat.

CAPIT. XI.

De his qui Episcopo aliquam injuriam fecerint.

Si quis Episcopo aliquam injuriam fecerit vel plagaverit vel fustaverit vel mancaverit, omnia tripliciter conponantur, sicut ceteri parentes eius conpositionem habebunt: ac si melius dicamus, sicut & Ducem ita in omnibus eum conponat. Et si occisus fuerit, sicut & illum Ducem ita eum solvat aut Regi aut Duci aut ad Ecclesiam ubi pastor fuit.

CAPIT. XII.

De his qui Presbitero parrochiano injuriam intulerint.

Si quis Presbiterum parrochianum injuriaverit aut fustaverit aut mancaverit, vel qualemcumque ei injuriam tulerit, in triplum conponatur, & si eum occiderit, dcc. solid. eum solvat aut ad Ecclesiam ubi servivit, aut ad Episcopum, de cuius parrochia fuit.

CAPIT. XIII.

De his qui Diacono aliquam injuriam fecerint.

Si quis Diacono, qui evangelium coram Episcopo legit & revestitus ante altare officio fungitur, si quis autem ei aliquam injuriam fecerit, vel eum fustaverit, vel plagaverit, vel mancaverit, tripliciter conponatur: & si eum occiderit, ccc. solid. conponat.

C A P I T. XIV.

De his qui Monacho aliquam injuriam intulerint.

Monachus autem, qui sub regula in monasterio conversatus fuerit, & ab aliquo aliquas injurias, sicut superius diximus, passus fuerit ita ut Diaconus similiter componatur.

C A P I T. XV.

De his qui Clerico aliquam injuriam fecerint.

Clerici autem, sicut ceteri parentes eorum, ita componantur. Si autem clericus, qui in gradu in ecclesia publicam lectionem recitat, vel gradale vel alleluja coram Episcopo in publico cantaverit, aliquam injuriam passus fuerit, sicut superius diximus componatur, quomodo parentes eius componuntur, & tercia pars super hæc addatur in compositione.

C A P I T. XVI.

De liberis, qui ad Ecclesiam dimissi sunt, si occidantur.

Liberi, qui ad ecclesiam dimissi sunt liberi vel per cartam libertatem acciperunt, si occidantur, LXXX. solid. solvantur ecclesie vel filiis eius.

C A P I T. XVII.

De ancilla libera dimissa si postea servo se conjunxerit, & de Alamanna qua servo nupserit.

Si ancilla libera dimissa fuerit per cartam aut in ecclesia, & posthæc servo nupserit ecclesie, ancilla permaneat. Si autem libera Alamanna servo ecclesie nupserit, & servile opus ancillæ contradixerit, abscedat. Si autem ibi filios vel filias generaverit, ipsi servi & ancillæ permaneant, potestatem ad exeundum non habeant. Illa autem mater eorum, quando exire voluerit, ante tres annos liberam potestatem habeat. Si autem tres annos induraverit opus ancillæ, & parentes eius non exadoniaverint eam ut libera fuisset nec ante Ducem, nec ante Comitum, nec in publico malo transactis tribus KAL. Marcias, posthæc ancilla permaneat in perpetuum, & qui ex ea nati fuerint servi & ancillæ sint.

C A P I T. XVIII.

Vt nullus laicus rem Ecclesie absque carta præsumat possidere.

Res ecclesie de laicis absque carta nullus præsumat possidere, & si cartam non ostenderit quod comparasset a pastore ecclesie, possessio semper ad ecclesiam perteneat.

C A P I T. XIX.

Vt presbiter res vel mancipia Ecclesie potestatem vendendi non habeat.

Nullus Presbiter nec aliquis pastor Ecclesie potestatem habeat vendendi ecclesiasticam terram, nisi contra aliam terram; nec mancipium, nisi alium mancipium recipit. Et si concambium fecerit, aut de mancipio aut de terra, semper epistulam firmitatis faciat, ut contentio non fiat, nec ecclesia perdat quod legitime possidere debeat.

C A P I T. XX.

De his qui Ecclesie servum aut ancillam suscipiunt fugitivos.

Si quis mancipium ecclesie, aut servum aut ancillam, fugitivum suscipit, & postrequisitionem aut ipse Presbiter requirat, aut missus eius legitimus, & ille neglexerit reddere & contra legem antesteterit, sicut solet aliis Alamannis componere ita & tripliciter componat, & quicquid ecclesie contra legem fecerit omnia tripliciter componat, sicut lex habet.

C A P I T. XXI.

Qualiter servi Ecclesie tributa solvere debeant.

Servi enim ecclesie tributa sua legitime reddant quindecim siclas de cervisa, porcum valentem tremisse uno, panem modia duo, pullos quinq; ova viginti. Ancillæ autem opera inposita sine neglecto faciant, servi dimidium sibi & dimidium in dominico arativum reddant, & si super hæc est sicut servi ecclesiastici ita faciant, tres dies sibi & tres in dominico.

C A P I T. XXII.

De servis Ecclesiasticis si ad Episcopum aut ad judicem suum venire dispexerint.

Liberi autem Ecclesiastici, quos colonos vocant, omnes sicut & coloni Regis ita reddant ad ecclesiam. Si quis legitime tributum antesteterit, per jussionem judicis, aut lex solidis sit culpabilis. Et opera quæq; inposita ei fuerint, secundum mandatum aut quomodo Lex habet si non adimpleverit, lex solidis sit culpabilis. Et si sigillum aut signum qualecumq; judex per jussionem domini sui transmiserit, & eum venire jussit aut ambulare in aliquam utilitatem, & ille neglexerit, lex solidis sit culpabilis. Si autem sigillum Episcopi neglexerit aut ad veniendum aut ad ambulandum ubi jussit, duodecim solidis sit culpabilis.

De eo qui mortem Ducis consiliatus fuerit.

Si aliquis homo mortem Ducis consiliatus fuerit, & inde convictus fuerit, aut vitam perdat aut se redimat, sicut Dux aut Principes populi iudicaverint. Et si jurare voluerit, una duodecim nominatis juret in Ecclesia coram Duce aut quem ille miserit.

CAPIT. XXIV.

De homine qui gentem extraneam infra provinciam invitaverit.

Si homo aliquis gentem extraneam infra provinciam invitaverit, ut ibi prædam valeat hostiliter vel domos incendat, & de hoc convictus fuerit, aut vitam perdat aut in exilium eat ubi Dux miserit, & res eius infiscentur in publico.

CAPIT. XXV.

De his qui in exercitu litem commiserint.

Si quis in exercitu litem commiserit, ita ut cum clamore populus concurrat cum armis, & ibi pugna orta fuerit inter propriam exercitum, & aliqui ibi occisi fuerint, ipse homo qui hæc commisit aut vitam perdat aut in exilium eat, & res eius infiscentur in publico: & illi alii, qui ibi aliquid commiserunt aut fecerunt, omnia sicut Lex habet tripliciter solvant.

CAPIT. XXVI.

De his qui in exercitu aliquod furtum fecerint.

Si quis in exercitu, ubi Rex ordinaverit, aliquod furtum fecerit, novem vicibus novigeldos solvat quicquid involatus fuerit. Si autem Dux exercitum ordinaverit, & in illo filco aliquid furaverit, tres novigeldos solvat. & si jurare voluerit, secundum qualitatem pecunie juret.

CAPIT. XXVII.

De eo qui Sigillum aut mandatum Ducis neglexerit.

Si quis sigillum Ducis neglexerit aut mandatum vel signum quaecumque quod mandaverit, duodecim solidis sit culpabilis, & si negare voluerit quod ad illum nuntius non pervenisset, cum quinque nominatis juret, si eum sacramentum Dominus præbere voluerit. Si autem sigillum Comitum neglexerit vel mandatum, cum sex solidis componat. Si autem centurionis sigillum aut mandatum neglexerit, tribus solidis sit culpabilis: aut si negare voluerit, quod ad illum nuntius non pervenisset, secundum quod debuit solvere ita juret.

CAPIT. XXVIII.

De eo qui in curte ducis hominem occiderit.

Si quis in curte Ducis hominem occiderit aut illic ambulans aut inde revertens, triplici vveregeldo eum solvat propter hoc, quod præceptum Ducis transgressus est, ut unusquisque homo pacem habeat ad dominum suum veniendo & de illo revertendo, & nullus persumat hominem de Duce venientem aut ad illum ambulans in itinere inquietate, quare culpabilis sit, & si præsumperit, quicquid ei fecerit aut occiderit aut ille vivens evaserit aut placatus fuerit, semper tripliciter componat. & si ad Comitem perrexit, & ibi vel occisus placatus fuerit, ille qui hoc fecit omnia tripliciter componat.

CAPIT. XXIX.

De eo qui missum Ducis infra provinciam occiderit.

Si quis missum Ducis infra provinciam occiderit, tripliciter eum solvat sicut Lex habet, si negare voluerit, quod non fecisset, sicut Lex habet ita juret cum XII. nominatis & aliis XII. electis.

CAPIT. XXX.

De eo qui in curte Regis furtum commiserit.

Si quis in curte Regis furtum alicui fecerit, dupliciter componat cui furtum fecit, & LX. solid. pro fredo in publico solvat. Si servus alienus hoc in curte Ducis fecerit, dominus eius aut redimat eum quantum valet, aut ipsum reddat.

CAPIT. XXXI.

De eo qui res Ducis furaverit.

Si quis de rebus, quæ ad Ducem pertinent, aliquid furatus fuerit, ter novigeldos componat, & ibi fredum non reddat, quia res dominicæ sunt, & tripliciter componuntur.

CAPIT. XXXII.

De feminis quæ in ministerio Ducis sunt.

Si feminis: quæ in ministerio Ducis sunt, aliquid contra legem factum fuerit, qui hoc

hoc fecerit omnia tripliciter eis componat, quod aliis Alamannorum fœminis simpliciter componere debeat.

C A P I T. XXXIII.

De eo qui præsumperit infra provinciam res Ducis hostiliter invadere.

Si quis præsumperit infra provinciam hostiliter res Ducis invadere, & ipsas talare, & posthac convictus fuerit, quicquid ibi tullutum fuit, mancipia, pecunia, omnia tripliciter restituat, & insuper vveregeldum suum Duci componat, quia contra legem fecit. Et quanti liberi sunt illum secuti & ibi raptores fuerunt, & inde convicti fuerint, unusquisque LX. soli d. Duci componat, & quicquid ibidem tulit, semper tripliciter restituat.

C A P I T. XXXIV.

De filio Ducis qui contra patrem suum surrexit.

Si quis Dux habet filium contumacem & malum, qui rebellare conetur contra ipsum patrem suum per stultitiam suam, vel per consilium malorum hominum, qui volunt dissipare provinciam, & hostiliter surrexerit contra Patrem suum dum adhuc Pater eius potens est & utilitatem Regis potest facere, id est exercitum gubernare, equum ascendere, utilitatem Regis implere, & Filius eius eum vult dishonorare aut per raptum regnum eius possedere, non obteneat quod inchovit: & si Pater eius eum vicerit & adprehendere potuerit, in sua sit potestate, aut exiliet eum de provincia aut ubicumque transmittat eum aut Regi Domino suo, & de hereditate paterna amplius ad eum nihil pertineat, quia illicitam rem contra patrem suum fecit. Et si fratres habuerit, ipsi fratres inter se per voluntatem Regis dividant hereditatem Patris eorum: Illi autem, qui rebellavit contra patrem suum, non dent portionem inter ipsos, & si amplius non fuerit nisi ille unus, qui rebellavit, tunc illa hereditas, quam ille Dux habuit, post mortem eius in potestatem Regis sit, cui vult donet, aut illi filio Ducis qui rebellavit, si potuerit per servitium hoc ad pedes Regis conquirere, aut si alii vult dare in sua sit potestate.

C A P I T. XXXV.

De conventu ut secundum antiquam consuetudinem fiat.

Conventus autem secundum consuetudinem antiquam fiat in omni centena coram Comite aut suo misso & coram Centenario. Ipsum placitum fiat de Sabbato in sabbatum, aut quali die Comis aut Centenarius voluerit, à septem in septem noctes quando pax parva est in provincia. Quando autem melior, post XIII. noctes fiat conventus in omni centena, sicut superius diximus. Et si quis alium mallare vult de quacumque causa in ipso mallo publico debet mallare ante iudicem suum, ut ille iudex eum distringat secundum legem, & cum iustitia respondeat vicino suo, aut qualiscumque persona eum mallare voluerit. In uno enim placito mallet causam suam: in secundo, si vult jurare, juret secundum constitutam legem. Et in primo mallo spondeat sacramentales & fidei iussores prebeat, sicut Lex habet, & vadium suum donet misso Comitis vel illo Centenario qui præest, ut in constituto die aut legitime juret, aut si culpabilis est componat, ut per neglectum non evadat & si evaserit LX. solid. de fredo sit semper culpabilis. Ille autem distringat, ut neglectum non fiat, nec pauperes patiantur injuriam, nec sint sine lege, nec maledicant Ducem nec populum terræ, sed in omnibus sit disciplina, ut qui rebelles sunt de malis se abstineant, & qui boni sunt pacem possideant. Si quis autem liber ad ipsum placitum neglexerit venire, vel semetipsum non præsentavit aut Comiti aut Centenario aut misso Comitis in placito, XII. solid. sit culpabilis, qualiscumque persona sit, aut vassus Ducis aut Comitis, aut qualis persona nemo neglegat ad ipsum placitum venire, ut in ipso placito pauperes conclament causas suas, & quod in uno placito finiri non potuerit, in alio finiatur, ut sine ira Dei sit defensa patria, & illi rebelles qui usque modo raptum fecerunt, amplius potestatem faciendi non habeant. Et si est talis persona, quam Comis in placito vel Centenarius vel missus Comitis distringere non potest, tunc eum Dux legitime distringat, plusque querat Deo placere quam homini, ut nullum neglectum in animam Ducis requiratur.

C A P I T. XXXVI.

De mancipiis ne foris provincia vendantur.

MANCIPIA foris provincia nemo vendat nec in paganos nec in Christianos, nisi iussio Ducis fuerit. Infra provinciam ubi necessitas est unusquisque de mancipio suo potestatem habeat secundum Legem iudicandi. Foris terminum autem captivum faciendi potestatem non habeat. Si autem fecerit, & inde convictus fuerit, post conventum nostrum quod conplacuit cunctis Alamannis, & aliquis hoc præceptum transgredere voluerit, illud pretium quod obtulit de proprio suo mancipio perdat, & insuper fredum quem Lex habet componat.

CAPIT. XXXVII.

De eo qui die Dominico opera servilia fecerit.

Die Dominico nemo opera servilia præsumat facere, quia hoc lex prohibuit & scriptura in omnibus contradicit. Si quis servus in hoc vitio inventus fuerit, vapuletur sub iugo; liber autem corripatur usque ad tertiam vicem. Si autem post tertiam correptionem in hoc vitio inventus fuerit & Deo vacare die Dominico neglexerit & opera servilia fecerit, tunc tertiam partem de hereditate sua perdat. Si autem super hec inventus fuerit, ut diei Dominico honorem non impendat, & opera servilia fecerit, tunc coactus & convictus coram Comite, ubi tunc Dux ordinaverit, in servitium tradatur, & quia noluit Deo vacare, in sempiternum servus permaneat.

CAPIT. XXXVIII.

De illicitis Nuptiis.

Nuptias prohibemus incestas. Itaque uxorem habere non liceat socrum, nurum, privignam, novercam, filiam fratris, filiam sororis, fratris uxorem, uxoris fororem. Filii fratrum, filii sororum inter se nulla præsumptione jungantur. Si quis contra hoc fecerit, à loci iudicibus separetur, & omnes facultates amittat, quas fiscus adquirat. Si minores personæ sunt, quæ se illicita conjunctione polluerunt, careant libertate, servis fiscalibus adgregandæ sunt.

CAPIT. XXXIX.

De patricidiis & fratricidiis.

Si quis homo volens occidere patrem suum, aut patruum suum, aut fratrem suum, aut avunculum suum, aut filium fratris sui, aut filium avunculi sui, aut matrem suam, aut sororem suam, cognoscat se contra Deum egisse, & secundum iussionem Dei fraternitatem non custodisse, & in Deum graviter deliquisse, & coram omnibus parentibus eius res eius infiscandas, & nihil ad heredes eius pertineat amplius: penitentiam autem secundum Canones agat.

CAPIT. XL.

Vt nullus causam audire præsumat nisi qui à duce constitutus est.

Nullus causas audire præsumat, nisi qui à Duce per conventionem populi iudex constitutus est, ut causas iudicet, qui nec mentosus nec periurator, nec munus acceptor sit, sed causas secundum legem veraciter iudicet sine acceptione personarum, & timens Deum sit, & si justum iudicaverit, credat se apud Deum mercedem recipere & laudem apud homines bonam possidere.

Si autem per cupiditatem aut per invidiam alicuius aut per timorem contra legem iudicaverit, cognoscat se deliquisse, & XII. solid. sit culpabilis cui iniuste iudicavit: & quod per illum damnus passus est iniuste, ille iudex restituat. Si autem ille, qui iudicium audire debet, illius qui ad iudicandum constitutus est iudicium contempnit dum ille iuste iudicaverit, & dedignetur eum audire, & spernit eum & arguit coram aliis & dicit; non recte iudicas, dum ille recte iudicat: & si hoc ab aliis iudicibus inquisitum fuerit, quod ille iuste iudicavit, ille contempnor, qui iudici injuriam fecit, solvat XII. solid. iudici illi, & posthæc non contempnat audire justum iudicium, quia sic convenit Duci & omni populo in publico concilio.

CAPIT. XLI.

De eo qui sæpe interpellatus ante Ducem de qualicumque evidenti causa, & convictus fuerit, ne ad iuramentum permittatur.

Si quis interpellatus ante Ducem de qualicumque causa quod jam manifestum est tribus vel quattuor testibus aut de homicidio aut de furtu aut de aliquo neglectu, quod illi testantur, qui boni testimonii sunt in plebe, non perjuratores, nec fallaces nec pecuniarum acceptores, sed veritatem volunt dicere, cognoscat hoc iudex, quod tunc licentiam ille homo qui mallatur ante eum de causa illa potestatem jurandi non habeat, sed sicut Lex habet in hoc iudicio, persolvat, ut propter suam nequitiam alii qui volunt Dei esse non se perjurent, nec propter culpam alienam semetipsos perdant. Testis enim, qui convictus fuit quod mendacium fecerit aut bis aut ter testificatus sit, amplius ad testimonium non accipiatur.

CAPIT. XLII.

Vt scriptura non valeat, in qua annus & dies non ostenditur.

Scriptura non valeat, nisi in qua annus & dies evidenter ostenditur.

CAPIT. XLIII.

De libero qui alteri libero crimen mortale inposuerit.

Si quis liber libero crimen aliquod mortale inposuerit, & ad Regem aut ad Ducem eum accusaverit; & inde probata res non est nisi quod ipse dicit, liceat illi alio cui crimen inposuit cum tracta spata se idoneare contra illum alium. De minoribus autem culpis sicut Duci placet ita fiet inter eos.

CAPIT. XLIV.

De Rixis qua saepe fieri solent in populo.

Si qua rixa orta fuerit inter duos homines aut in placito aut in campo, & unus alium occiderit, & postea fugit ille qui occidit, & illi pares secantur eum usque in domum suam cum armis, & infra domum percussorem occiderint, cum uno vvergeldo solvant eum. Si autem in campo ubi prius pugna orta fuit tibi restant super mortuum suum, & non sunt secuti in domum, & postea mittunt in vicinio & congregant pares & paulant arma sua losum, & postea hostiliter sequuntur eum in domo, & si eum occiderint, novem vvergeldos conponant.

CAPIT. XLV.

De libero qui liberum extra terminos vendiderit.

Si quis liber liberum extra terminos vendiderit, revocet eum infra provinciam & restituar eum libertati, & XL. solid. conponat. Si autem revocare eum non poterit, cum vvergeldo eum parentibus solvat, id est LXXX. solid. si heredem dereliquit: si autem heredem non reliquit, cum CC. solid. conponat.

CAPIT. XLVI.

De eo qui foeminam ingenuam extra Marcam vendiderit.

Si quis foeminam liberam extra Marcam vendiderit, revocet eam ad pristinam libertatem, & LXXX. solid. conponat. Si autem revocare non potest, cum cccc. solid. conponat.

CAPIT. XLVII.

De libero qui liberum hominem vel foeminam liberam infra provinciam vendiderit.

Si quis liberum infra provinciam vendiderit, revocet eum in pristinam libertatem, & cum XII. solid. conponat. Si autem foeminam liberam infra provinciam vendiderit revocet eam ad pristinam libertatem, & cum XXIII. solid. conponat.

CAPIT. XLVIII.

De eo qui hominem occiderit & eum mortuodum fecerit.

Si quis liberum occiderit, quod Alamanni morttodo dicunt, VIII. Wergeldos solvat, & quicquid super eum arma vel rauba tulit omnia sicut furtiva conponat. De foeminis autem si ita contigerit, dupliciter conponat, id est XVIII. vvergeldos. vestimenta aut quod super eam tulit velut furtiva conponat.

CAPIT. XLIX.

De eo qui Liberum de terra effodierit.

Si quis liberum de terra effodierit, quicquid ibi tulerit, novem geldos restituat, & XL. solid. conponat. Foeminam autem cum LXXX. solid. conponat, si eam effodierit. Res autem quas tulerit sicut furtiva conponat. Si servum effodierit de terra, cum XII. solid. conponat, & ancillam similiter.

CAPIT. L.

De libero qui alterius uxorem tulerit.

Si quis liber uxorem alterius contra legem tulerit, reddat eam & cum LXXX. solid. conponat. Si autem reddere noluerit, cum cccc. conponat eam: & hoc si maritus prior voluerit, & si antea mortua fuerit, quam maritus eam quaesierit, cum cccc. solid. conponat. Si autem ille raptor, qui eam accepit sibi uxorem, ex ea filios aut filias antequam solvat habuerit, & ille filius mortuus fuerit aut illa filia, illi pristino marito illum filium cum vvergeldo solvat: si autem vivi sunt, non sunt illius qui eos genuit, sed ad illum priorem maritum mundio perteneat.

CAPIT. LI.

De eo qui sponsam alterius acciperit.

Si quis sponsam alterius contra legem acciperit, reddat eam & cum CC. solid. conponat: si autem reddere noluerit, solvat eam & cum cccc. solid. etiam si mortua fuerit sub eo.

De eo qui sponsam suam dimiserit & aliam duxerit.

Si quis filiam alienam desponsatam dimiserit & aliam duxerit, componat eam quod desponsavit & dimisit cum XL. solid. & cum XII. sacramentalis juret cum v. nominatis & VII. ad vocatis, ut pro nullo vitio nec temptatam eam habuisset, nec vitium in illa inuenisset, sed eam de alia eum adduxit ut illam dimisisset & aliam habuisset uxorem.

CAPIT. LIII.

De eo qui filiam alienam non desponsatam acciperit.

Si quis filiam alterius non desponsatam acciperit sibi uxorem, si pater eius eam reddat, reddat eam & cum XL. solid. eam componat. Si autem ipsa fœmina sub illo viro mortua fuerit antequam illi mundium apud patrem adquirat, solvat eam patri eius CCCC. solid. Et si filios aut filias genuit ante mundium & omnes mortui fuerint, unumquemque cum vvelegendo suo componat patri fœminæ.

CAPIT. LIV.

De uxore marito sine filiis relicta.

Si quis liber mortuus fuerit, & relinquit uxorem sine filiis aut filiabus, & de illa hereditate exire voluerit nubere sibi alio coæquali, sequatur eam dotis legitima, & quicquid parentes eius legitime placitavit, & quicquid de sede paterna secum adtulit, omnia in potestate habeat auferendi quod non manducavit aut non vendidit. Dotis enim legitima XL. solid. constat aut in auro aut in argento aut in mancipiis aut in qualicumque re quam habet ad dandum.

CAPIT. LV.

De eo qui proximi sui defuncti uxori sine filiis relicta dotem contraxerit.

Si autem proximus mariti defuncti contradicere ipsam dotem illi mulieri voluerit, quod lex non est, illa sequatur cum sacramento cum nominatis V. aut cum spata tracta, pugna duorum. Si potest acquirere aut per sacramentum aut per pugnam, illa pecunia post mortem mulieris retro numquam revertatur, sed ille sequens maritus aut filii eius usque in sempiternum possideant. Si autem ipsa fœmina dixerit, maritus meus dedit mihi morgangheba, computat quantum valet, aut in auro aut in argento aut in mancipiis, aut in equo pecuniam XII. solid. valentem: tunc liceat illi mulieri jurare per pectus suum, & dicat quod maritus meus mihi dedit in potestate, & ego possidere debeo. hoc dicunt nathait.

CAPIT. LVI.

De hereditate duarum sororum, quæ absque fratribus post mortem patris relictae sunt.

Si autem duæ sorores absque fratre relictae post mortem patris fuerint, & ad ipsas hereditas paterna pertingat, & una nupserit sibi coæquali libero, alia autem nupserit aut colono Regis aut colono Ecclesie, illa, quæ illo libero nupsit sibi coæquali, teneat terram patris eorum: res enim alias æqualiter dividant, illa enim, quæ illo colono nupsit, non intret in portionem terræ, quia sibi coæquali non nupsit.

CAPIT. LVII.

De eo qui mulierem in itinere vadentem denudaverit, aut cum ea mœchauerit.

Si qua libera fœmina vadit in itinere suo inter duas villas, & obviavit eam aliquis, per raptum denudat caput eius, cum VI. solid. componat. & si illam denudaverit, ut genitalia eius appareant vel posteriora, cum XII. solid. componat. Si autem cum ea fornicaverit contra voluntatem eius, componat solid. XL. Si autem mulieri hæc fecerit, omnia dupliciter componat, sicut ante diximus de virgine.

CAPIT. LVIII.

De eo qui alium percussit aut vulneraverit.

Si quis alium per iram percussit, quod Alamanni pulislach dicunt, cum uno solido componat. Si autem sanguinem fuderit sic ut terram tangat, componat solido uno & semisse. Si enim percussit eum ut testa appareat & radatur, cum tribus solidis componat. Si autem de capite os fractum tulerit de plaga, ita ut super publica via lata XX & III. pedes in lecto sonaverit, illud os cum VI. solid. componat. Si autem ipsum os medicus perdit, & non potest eum præsentare, tunc duos testes adhibeat, qui hoc viderint, quod de illa plaga os tulisset, aut ille medicus hoc conprobet quod verum fuisse quod de ipsa plaga os tulisset. Si autem testa transcapulata fuerit, ita ut ceruella appareant ut medicus cum pinna aut

. cum

cum fanone ceruella tetigit, cum XII. solid. conponat. Si autem ex ipsa plaga ceruellâ exierint, sicut solet contingere ut medicus cum medicamento aut firico stuppavit & postea sanavit & hoc probatum fuerit quod verum est, cum XL. solid. conponat.

C A P I T. L I X.

De eo qui alteri aurem absciderit.

Si quis alteri aurem absciderit & non exsurdaverit, XII. solid. conponat. Si autem sic absciderit profundo & eum exsurdaverit, XL. solid. conponat. Si enim medietatem auris absciderit, quod orscardi Alamanni dicunt, cum VI. solid. conponat.

C A P I T. L X.

De eo qui palpebras alterius maculaverit.

Si enim superior palpebra maculata fuerit ut claudire non possit, cum VI. solid. conponat. Si enim subterior maculata fuerit, ut lacrimas continere non possit, cum XII. solid. conponat. Si enim visus tactus fuerit in oculo, ita ut quasi vitrum remaneat, XX. solid. conponat. Si autem ipse visus foris exit & milus, XL. solid. conponat.

C A P I T. L X I.

De nare transpuncta.

Si enim natus transpunctus fuerit, cum VI. solid. conponat. Si enim summitas nasi ut mucus continere non possit, abscisus fuerit, cum XII. solid. conponat. Si autem totus à presso abscisus fuerit, cum XL. solid. conponat.

C A P I T. L X I I.

De labiis maculatis.

Si enim labium superius alicuius maculaverit, ita ut dentes appareant, cum VI. solid. conponat. Si subterius ut salivam continere non possit, cum XII. solid. conponat. Si enim aliquis alio uno ictu duos dentes superiores excusserit primos cum VI. solid. conponat. Et si bis unum de ipsis duobus excusserit, cum XI. solid. conponat. Si autem dentem absciderit quem marchzan dicunt Alamanni, cum III. solid. conponat. De aliis vero qualemcumque excusserit, unumquemque cum uno solido conponat. De subterioribus vero duobus primis si alicui excusserit, cum XII. solid. conponat, si uno ictu fecerit: si autem unum ex ipsis excusserit duobus ictibus, cum XII. solid. conponat.

C A P I T. L X I I I.

De lingua abscisa & de vulneribus in facie factis.

Si autem lingua tota abscisa fuerit, XL. solid. conponat. si autem media, ut aliquid intellegatur quod loquitur, cum XX. solid. conponat. Si autem aliqua plaga in facie alicuius facta fuerit quam capilli vel barba non cooperiant, VI. solid. conponat. Si autem collus transpunctus fuerit, cum VI. solid. conponat.

C A P I T. L X I V.

De eo qui alium contra legem tunderit, & diversis vulneribus.

Si quis alii contra legem tunderit caput liberum non volentis, cum XII. solid. conponat. Si enim barbam alicuius tunderit nolentis, cum VI. solid. conponat. Si quis alio brachium super cubitum transpuxerit, cum VI. solid. conponat. Si autem cubitum transpuxerit, cum tribus solid. conponat. Si manum transpuxerit, ita ut focus non intret ad coquendum venas vel sanguinem stagnandum, solid. unum & semissem conponat. Si autem ferrum calidum intraverit ad stagnandum sanguinem, cum tribus solid. conponat. Si enim brachium fregerit, ita ut pellem non rumpat, quod Alamanni palhcpruit dicunt, ante cubitum, cum tribus solid. conponat. Si autem supra cubitum hoc contigerit, cum VI. solid. conponat. Si enim in cubito percussus fuerit, ita ut portare non possit, nec ad os manum mittere, cum XII. solid. conponat. Si enim totum brachium mancum fuerit, ut nihil cum eo facere possit, conponat eum cum XX. solid. Si autem à cubitu absciderit, XL. solid. conponat. Si autem ab scapula abscisus fuerit, cum LXXX. solid. conponat. Si enim summitatem pollicis absciderit, cum VI. solid. conponat. Si autem totum, cum XII. conponat. Si autem proximum pollicis primo nodo absciderit, duos solid. & semissem: Si enim in secundo nodo absciderit, V. solid. Si totum absciderit à palma, cum X. solid. conponat. Si longissimus digitus abscisus fuerit à primo nodo, solid. unum & semissem conponat. Si enim in secundo nodo, cum tribus solid. conponat. Si totum à palma abscisus fuerit, cum VI. solid. conponat. Si enim digitus anellaris à primo nodo abscisus fuerit, duos solid. si in secundo nodo, quatuor: si totus, VIII. Ille minimus digitus ita solvatur, ut pollex. Si quis autem longissimum digitum sic plagaverit, ut inde mancus sit, ita ut complicare non possit, aut scutum prendere aut arma in terra per illum recipere,

XII. solid. componat. Si autem in latus punctus fuerit, ita ut interiora membra non contingat, cum VI. solid. componat. Si autem interiora membra vulneratus fuerit, quod Sresuunt dicunt, cum XII. solid. componat. Si autem transpunctus fuerit, cum XXIII. solid. componat. Si autem intestinis maculatus fuerit ut stercoſa exeant, X. solid. componat. Si aliquis alio genitalia tota absciderit, XL. solid. componat. Si autem castraverit, ita ut virilia non tollat, cum XX. solid. componat. Si quis alio ambas coxas uno ictu transpuxerit, cum XII. solid. componat. Si autem duabis vicibus, similiter. Si quis in geniculo transpunctus fuerit aut plagatus, ita ut claudus permaneat, ut pes eius ros tangat, quod Alamanni taudragil dicunt, cum XI. solid. componat. Si tibia subtus geniculo transpuncta fuerit, cum tribus solid. componat. Si autem articulus prior abscissus fuerit, cum VI. solid. componat. Illi autem alii articuli si abscissi fuerint toti, unusquisque cum III. solid. componatur. Si totum pedem absciderit, cum XL. solid. si à geniculo abscissus fuerit, L. solid. componat. Si autem à coxa sursum abscisa fuerit, & inde vixerit, LXXX. solid. componat. Si autem aliquis alio herniam expresserit, cum III. solid. componat.

CAPIT. LXV.

De eo qui alteri viam contradixerit.

Si quis liber libero in via manus injecerit, & contra legem ei viam contradixerit, aut aliquid ei tollere voluerit, cum VI. solid. componat.

CAPIT. LXVI.

De eo qui alterum de caballo jactaverit.

Si quis liber liberum in via de caballo jactaverit, & ei tulerit, & statim eum reddit in ipso loco, addat ei confimilem & XII. solid. Hæc omnis compositio, quam viris judicavimus, fœminis eorum omnia dupliciter componantur.

CAPIT. LXVII.

De libero qui liberum occiderit.

Si quis autem liber liberum occiderit, componat eum bis LXXX. solid. filiis suis. Si autem filios non reliquit, ne hæredes habuit, solvat CC. solid. fœminas autem eorum semper in duplum componat. Medius vero Alamannis si occisus fuerit, CC. solid. solvat eum parentibus, qui eum occiderit.

CAPIT. LXVIII.

De eo qui alterius ammissarium furaverit.

Si quis alicuius ammissarium involaverit, ille cuius est debet probare quantum valet. Si enim dicit, quod XII. solid. valeat, cum duobus juret quod sic valeat. Postea solvat ille fur talem qualem ille juraverit in caput, & illos alios VIII. geldos solvat medietatem in aure valente pecunia; medietatem autem qualem invenire potuerit pecuniam, Et si ille talem equum involaverit, quem Alamanni marach dicunt, sic eum solvat sicut & illum ammissarium.

CAPIT. LXIX.

Si quis alicujus caballum involaverit, & pretiet eum dominus eius cum sacramento, ad VI. solid. si tantum valet, aut plus aut minus: quantum ille cum sacramento adpretiaverit in caput tantum restituat fur. VIII. enim geldus in qualibet pecunia habet. Jumentum tribus solid. adpretiet, si tantum valet aut minus. Si equo, quem marach dicunt, oculum excusserit aut eum excurtaverit, cum tribus solid. componat. In alio caballo mediano si oculum excusserit, solid. unum & semissem componat, & si eum excurtaverit, similiter componat. Si enim jumento oculum excusserit, medium solid. & si eum excurtaverit, ita faciet.

CAPIT. LXX.

De eo qui equum plagaverit dum hominem plagare voluerit.

Si quis homo in equo suo caballicaverit, & aliquis eum super ipsum plagare voluerit, & dum illum plagare voluerit, caballum eius plagaverit, ita plagam caballi componet, quem admodum componere debuit si dominum eius plagasset.

CAPIT. LXXI.

De eo qui in troppo de jumentis ductricem involaverit.

Si enim in troppo de jumentis illam ductricem aliquis involaverit, licet eam domino ejus adpretiare XII. solid. & quicquid ille ad pretiaverit, ille fur furtivum reddat VIII. geldos. Alia autem jumenta de grege, quæ lactantes sunt, cum VI. solid. componat, alia autem, quæ adhuc pregna non sunt, III. solid. sint adpretiata.

CAPIT. LXXII.

De eo qui pregnum jumentum ferierit & abortivum fecerit.

Si autem aliquis homo ictu ferierit pregnum jumentum, & abortivum fecerit, ita ut jectat ipsum puledrum mortuum, I. solid. componat.

CAPIT. LXXIII.

Qualiter jumenta qua messem laferint includantur.

Si quis gregem jumentorum ad pignus tulerit & incluserit contra legem, cum XII. solid. componet, & demittat, & usque ad annum integrum habeat eas in cura qui illos pignoravit, & si aliquid de ipsa grege in ipso anno perdiderit ille qui pignus tulit, similem restituat. Si autem ipse grex jumentorum damnum fecerit aut in prato aut in messe, foris minatur & dicatur domino eius ut veniat videre quale damnum fecit, & quantum aestimaverit arbitrio aut adfirmare ausus fuerit quod tantum dampnum fecisset, tantum dominus jumentorum restituat. si vero pastorem illorum jumentorum aliquis occiderit, componat eum solid. XL.

CAPIT. LXXIV.

De eo qui taurum gregem regentem involaverit aut occiderit.

Si quis in vaccaritia legitima, ubi sunt XII. vaccae vel amplius, taurum ex ea involaverit vel occiderit, tribus solid. eum solvat: aut qualecumque armentum de ipsa vaccaritia involatus fuerit, secundum qualitatem eum solvat, illam optimam vaccam IIII. tremissis licet adpretiare: illa alia sequenteriana Solid. I. illa alia minuta animalia secundum arbitrium adpretientur, & ita solvantur secundum quod Lex habet.

CAPIT. LXXV.

De eo cui mortaudus inputatur.

Si cui mortaudum harum aut foeminam, qui qualis fuerit secundum legitimum vvergeldum solvatur, aut cum XXIII. tot electos aut cum LXXX. quales invenire potuerit juret.

CAPIT. LXXVI.

De eo qui gravida mulieri natum interfecerit.

Si qua mulier gravida fuerit, & per factum alterius infans natus mortuus fuerit, aut si vivus natus fuerit, & VIII. dies non vivit, cui inputatum fuerit, XL. solid. solvat, aut cum XII. medios electos juret.

CAPIT. LXXVII.

De pretio bovis.

Optimus bos V. tremissos valet: medianus, IIII. tremissos valet: minor, sicut & pretiarus fuerit qui de ipsis aliquem involaverit, sicut Lex habet ita componat.

CAPIT. LXXVIII.

De eo qui pastores vel artifices occiderit.

Si pastor porcorum, qui habet in grege XL. porcos, & habet canem doctum & cornu & juniorem, occisus fuerit, XL. solid. componatur. Legitimus pastor ovium, si LXXX. capita in grege habet domini sui, & occisus fuerit, cum XL. solid. componatur. Si alicuius finiscalcus, qui servus est & dominus eius XII. vasus infra domum habet, occisus fuerit, XL. solid. componatur. Si mariscalcus, qui super XII. caballos est, occiditur, XL. solid. componatur. Si pisttor, similiter. Faber aurifex aut spatarius, qui publice probati sunt, si occidantur, XL. solid. componatur.

CAPIT. LXXIX.

De eo qui cum ancilla vestiaria & genetiaria concubuerit.

Si quis cum alicuius ancilla vestiaria concubuerit contra voluntatem eius, cum VI. solid. componat. & si cum puella de genetio concubuerit aliquis contra voluntatem eius, cum VI. solid. componat. Si quis cum aliqua ex illis aliis de genetio contra voluntatem concubuerit, cum tribus solid. componatur.

CAPIT. LXXX.

De eo qui incendium super alium in nocte miserit.

Si quis aliquem super focum in nocte miserit, ut domum eius incendat seu & salam suam, & inventus & probatus fuerit, omne quod ibidem arsit simile restituat, & super hæc XL. solid. componat. si enim donum infra curtem incenderit aut scuriam aut graneam vel cellaria omnia similia restituat, & cum XII. solid. componat. Si quis stubam, ovile,

porcaritiam domum aliquis concremaverit, unamquamque cum III. solid. componat. & similem restituat ei scutiam vel grancam. Servi si incenderit, cum VI. solid. componat, & similem restituat. Si enim spicarium servi incenderit, cum III. solid. componat. & si domus, cum VI. & similem restituat.

CAPIT. LXXXI.

De canibus sensibus vel aliis furatis aut occisis.

Si quis canem sensium primum cursalem, qui primus currit, involaverit, solid. VI. componat. qui secundum, cum solid. III. componat. qui illum ductorem, qui hominem sequentem ducit, quod laithunt dicunt, furaverit, XII. solid. componat. Bonum canem porcarium, uraticium, vel qui vaccam & taurum prendit si occiderit aliquis, cum tribus solid. componat si veltrum leporalem probatum aliquis occiderit, cum III. solid. componat. Si quis canem pastoralem, qui lupum mordit & pecus ex eius ore tollit & ad clamorem ad aliam vel ad tertiam villam currit, occiderit, cum III. solid. componat. Si canem qui curtem defendit aliquis occiderit, cum solido componat. Et si ipse canis eum per vestimentum apprehendit, & eum qui nolens percusserit, & mortuus fuerit, juret ut per invidiam non fecisset, nisi se ad defendendum, & donet alium catellum, qui jugum transpassare possit.

CAPIT. LXXXII.

De eo qui aliquam clausuram in aqua fecerit & ibi aliquid negaverit.

Si quis mulinum aut quancumq; clausuram in aquam facere voluerit, sic faciat ut nemini noceat, si ambae ripae suae sunt, licentiam habeat: si autem una alterius, aut roget aut comparet. Si quis aliquam clausuram in aquam fecerit, & ipsa aqua inflaverit, & ibi alicuius pecus negaverit vel famulus vel infans quicquid negaverit, simile restituat, unumquodque secundum legem componat.

CAPIT. LXXXIII.

De his qui de terra sua inter se contendunt.

Si qua contentio orta fuerit inter duas genealogias de termino terrae eorum, & unus dicit, hic est terminus: alius revadit in alium locum, & dicit, hic est noster terminus: ibi praesens sit Comes de plebe illa, & ponat signum ubi iste voluerit, & ubi ille alius voluerit terminum, & girent ipsam contentionem. Postquam girata fuerit, veniant in medium, & praesente Comite tollant de ipsa terra, quod Alamanni curffodi dicunt, & ramos de ipsis arboribus infigant in ipsam terram, quam tollunt, & illae genealogiae quae contendunt levant illam terram praesente Comite & commendent in sua manu. Ille involvat in fanone & ponet sigillum, commendet fidei manu usque ad statutum placitum. Tunc spondeant inter se pugnam duorum quando parati sunt ad pugnam, tunc ponant ipsam terram in medio, & tangant ipsam cum spatibus suis, cum quibus pugnare debent, & testificentur Deum creatorem, ut cuius sit iustitia & victoria, & pugnent, qualis de ipsis vicerit, ipse possideat illam contentionem, & illi alii praesumptiosi, quia proprietatem contradixerunt, componant cum XII. solid.

CAPIT. LXXXIV.

De eo qui servum alterius fugientem acciperit, & sequenti domino contradixerit.

Si quis fugitivum alterius servum susciperit, & sequenti Domino aut in illa die aut quando poterit, contradixerit eum & reddere noluerit, tunc vadat ad Principem quem ille habet, ut ei iustitiam faciat, & cum XL. solid. componat eum, quia contra legem eum recipit.

CAPIT. LXXXV.

De eo qui servum in pignus susciperit, & si ipse servus aliquod damnum fecerit.

Si quis pignus tulerit contra legem aut servum aut equum, postquam illum in domum suam duxerit, & ille servus ibi hominem occiderit, aut ille equus aliquod damnum fecerit, illud damnum ad illum pertineat, qui illud pignus tulit, non ad illum dominum cuius illud pignus fuit. Si autem dominus voluntarie pignus dederit pro aliqua re alicui, & illud pignus quod datum est ibi aliquid damnum fecerit, dominus eius qui dedit damnum quod factum est simile restituat.

CAPIT. LXXXVI.

De eo qui alteri res suas apud se inventas contradixerit.

Si quis res suas apud alium hominem invenerit, quicquid sit aut mancipia aut pecus

aut argentum aut alia spolia, & illa reddere noluerit & contradixerit, & posthac convictus est ante iudicem, aut simile aut ipsum reddat & cum XLII. solid. componat, quia proprietatem eius contradixit.

C A P I T. L X X X V I I.

De fratribus post mortem patris eorum hereditatem non dissipant antequam dividant eam.

Si qui fratres post mortem patris eorum aliquanti fuerint, dividant portionem patris eorum, dum hac non fuerit facta, nullus rem suam dissipare faciat usque; dum aequali parciant.

C A P I T. L X X X V I I I.

De eo qui hominem occiderit & negaverit.

Si quis hominem occiderit & negare voluerit, cum XII. nominatis juret, & alios tantos advocatos in arma sua sacramenta pro quatuor tremissis cum uno sacramentale juret: tres solid. & tremisse cum duos sacramentales juret: De VI. solid & tremisse cum V. nominatis juret aut cum tracta spata defendat.

C A P I T. L X X X I X.

De coxa vel brachio incisio.

Si coxa abscisa fuerit libero homini, LXXX. solid. componat: Si brachium abscisum fuerit similiter.

C A P I T. X C.

De eo qui mulieri pregnantis abortivum fecerit.

Si quis mulieri pregnantis abortivum fecerit, ita ut jam cognoscere possit utrum vir an femina fuit: Si vir debuit esse, cum XII. solid. componat: Si autem femina, cum XXIII. Si nec utrum cognoscere etiam non formatur in liniamenta corporis, cum XV. solid. componat. Si amplius requirit, cum sacramentalibus suis se ei idoneet.

C A P I T. X C I.

De hereditate quam mulier post partum statim mortua derelinquit.

Si qua mulier, quae hereditatem paternam habeat, post nuptum pregnans peperit puerum, & in ipsa hora mortua fuerit, & infans vivus remaneret aliquanto spatio vel unius hora, ut possit aperire oculos & videre culmen domus & quatuor parietes, & postea defunctus fuerit, hereditas materna ad patrem eius perteneat & tamen si testes habet pater eius, qui vidissent illum infantem oculos aperire & potuisset culmen domus videre, & quatuor parietes, tunc pater eius habet licentiam cum lege defendere. Si autem aliter, cuius est proprietas, ipse conquirat.

C A P I T. X C I I.

De eo qui in pugna parem suum dereliquit & aufugit.

Si qua in exercitu pugna commissa fuerit, & demittit quis parem suum pugnare, & fugit, & ille alius defendit se post reversionem, ille qui fugit componat bis solid. illi alio, quia inde fugivit.

C A P I T. X C I I I.

De eo qui post finitam & emendatam causam mallare presumpserit.

Si quis aliquem post finitam causam & emendatam mallare voluerit, post testes tractos & emendationem datam si hoc presumpserit temptare, & ille non potest per sacramenta vel per testes defendere, tunc per pugnam duorum se defendat, & posthac ille testator cum XL. solid. componat.

C A P I T. X C I V.

De eo qui ingenuam feminam colopo percusserit.

Si quis feminam ingenuam colopo percusserit, sic ut sanguis non exeat, solvat solid. duos: Si lida fuerit, solid. I. tremisse: si ancilla fuerit, solvat solid. I. Si barus fuerit, similiter: si servus fuerit, medium solid.

C A P I T. X C V.

De eo qui medelam aut carrucam alterius involaverit.

Si quis medelam rumpit aut involat, solvat solid. III. Si carrucam involat aut rumpit rotas in priori parte, ut die illa operatricet, solid. III. componat: Si de post involat aut rumpit, VI. solid. componat. Si herpices fuerit, III. solid. componat.

De eo qui buricas in silva pecorum incenderit.

SI quis buricas in silva tam porcorum quam pecorum incenderit, XXII. solid. componat: Si intus per furorem intrat, & de suo nihil inuenit, VI. solid. componat: & si in curte aliena: gressus fuerit, simili modo, si intus in scuris, XII. solid. componat, nisi homicida suus etiam intus aut in casa fuerit, & pro ipso nullus offerret iustitiam, si sequenter ipsum currit, hoc non est requirendum.

CAPIT. XCVII.

De eo qui gregem animalium in pignus tulerit & porcorum vel ceteros passeres flagellaverit.

SI quis gregem de porcis aut de jumentis aut de vaccis vel de herbicibus in pignus tulerit XL. solid. sit culpabilis. Si porcarius ligatus de via hostatus vel battutus fuerit sic ut dicitur teneant & tertius percutiat, VII. solid. componat, & de reliquo quod ei fecit sic ut aliqui servis componi solet ei in triplum componat. & quod de herbigario, stotario & Vagario sit quod reliquis servis componi solet, componatur eis in duplo.

CAPIT. XCVIII.

De eo qui biffontem vel cetera animalia aut furaverit aut occiderit.

SI quis biffontem bubalum vel ceruum qui prugit furaverit aut occiderit, XII. solid. componat, & si cervus ille treudis non habet, medium solid. componat: si treudis habet, & cum ipso nihil sagittatum est, solvat solid. I. Si rubeus seramus cum ipso sagittatus est, tres solid. solvat. Si niger est, solid. VI. componat. Si involatus fuerit, VIII. geldos componat. si cervia in montana fuerit occisa, tremisso solvat: Si treudem habuit, medium solid. Si cum ipsa rubia feta sagittata fuerit, III. solid. solvat: Si nigra, VI. solid. componat: Si involata fuerit, VIII. geldos componat. Si versus alienus occisus aut involatus fuerit, solvat eum solid. VI. aprum similiter: Si quis pecum manulem, qui dicitur alatus, aut verrem aut ducariam occiderit, VI. solid. componat. Si furatus fuerit, III. solid. solvat, & quantum juret quod valuit VIII. geldos componat. Si quis capriolum occiderit, saiga, si involatus fuerit, VIII. geldos componat. Si quis fuerit furata vel occisa, III. solid. componat: Si auca fuerit involata, VIII. geldos componat. Aneta, gariola, cicunia, corvus, cornicla, columba & cauha, ut alia similia requirantur. Si acceptor qui aucam mordet, III. solid. solvat, Si gruem mordit, VI. solid. componat: Si venis occiderit, ipsum pro ea reddat & III. solid. solvat. Si canis alienus hominem occiderit, medium Weregeldum solvat: & si totum vueregeldum querat, omnia ostia sua claudentur, & per unam ostium semper intret & exeat, & de illo limitare VIII. pedes suspendatur usque tum totus putrifcet, & ibi putritus cadat & ossa ipsius ibi jaceant, per alium ostium nec intret nec exeat. & si canem ipsum inde jactaverit, aut per alium ostium intraverit in casa, ipsum vueregeldum medium reddat. Si caballus, porcus, aut bos hominem occiderit, totum vueregeldum solvat: si servus fuerit, medium pretium solvat. Si alicuius caballus sepem alienam fallierit, & de palo transpunctus fuerit cuius sepis fuerit ipsum solvat medium pretium. Si quis ferrum mulierium involaverit, alium cum ipso reddat, & solvat solidis VI. in texaga cuius fuerit. Si quis sepem alienam capulaverit, III. solid. solvat Si quis mortuum suum in terra aliena posuerit, XII. solid. solvat aut cum XII. juret ut hoc pro malo non fecisset. Si quis ingenuum aut ingenuam extraneam sine permissio cuius fuerit in terra miserit, XL. solid. sit culpabilis. Si servus fuerit, XII. solid. solvat.

DE LEGIBVS.

Isidoro.

MOyses gentis Hebraeae primum omnium divinas leges sacris literis explicavit. Foronius Rex Graecis primus leges, judiciaque constituit. Mercurius Trimegistus primus leges Aegyptiis tradidit. Solon primus leges Atheniensibus dedit. Ligurgus primus Lacedaemoniis jura ex Apollinis auctoritate confinxit. Numa Pompilius, qui Romolo successit in regnum, primus leges Romanis edidit: deinde cum populus seditiosus magistratus festo non posset, X. viros legibus scribendis procreavit, qui leges ex libris Salomonis in Latinum sermonem translatae XII. tabulis exposuerunt. Fuerunt autem hi, Appius Claudius, Genulius, Veterius, Iulius, Manilius, Sulpitius, Sectius, Curatius, Romelius, Postumius. hi decem viri legum conscribendarum electi sunt. Leges autem redigere in libris primus Consul Pompeius instituit, sed non perseveravit obtrectatorum metu. Deinde Caesar coepit facere, sed ante interfectus est. Paulatim antiquae leges vetustate atque incuria exsolventur, quarum etsi nullus jam usus est, notitia tamen necessaria videtur. Leges novae a Constantino coeperunt Caesare & reliquis succedentibus, erantque permixtae & inordinatae, postea Theodosius minor Augustus ad similitudinem Gregoriani & Hermogeniani codicem factum constitutionum a Constantini temporibus sub proprio cuiusque Imperatoris titulo disposuit, quem a suo nomine Theodosianum vocant. Deinde unaquaqueque gens propriam sibi ex consuetudine

dine elegit legem. Longa enim consuetudo pro lege habetur. Lex est constitutio scripta. Mos est vetustate probata consuetudo, sive lex non scripta. Nam lex à legendo vocata, quia scripta est: Mos est autem consuetudo longa de moribus tracta tantundem: Consuetudo autem est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur. Lex erit omne quod iam ratione constitit, quod disciplinæ conveniet, quod saluti proficiat. Vocata autem consuetudo, quia in communi est usu. Theodericus Rex Francorum cum esset Catalaunis, elegit viros sapientes, qui in regno suo legibus antiquis eruditi erant. Ipso autem dictante iussit conscribere legem Francorum & Alamannorum & Bajoariorum unicuique genti, quæ in eius potestate erat, secundum consuetudinem suam addidit quæ addenda erant & improvisa & incompota rescavit, & quæ erant secundum consuetudinem paganorum mutavit secundum legem Christianorum, & quicquid Theodericus Rex propter vetustissimam paganorum consuetudinem emendare non potuit, posthæc Hildebertus Rex inchoavit, sed Chlodharius Rex perfecit. Hæc omnia Dagobertus Rex gloriosissimus per viros inlustres Claudium, Chadoindum, Magnum & Agilolfum renovavit, & omnia vetera legum in melius transtulit, & unicuique genti scriptam tradidit. Factæ sunt autem leges ut earum in metu humana cohercerentur judicia tutaque sit inter probos innocentia, & in ipsis improbis formido supplicii, & refrenandi nocentiam facultas est.

**HOC DECRETUM EST APVD REGEM ET PRINCIPES
eius, & apud cunctum populum Christianum qui infra regnum
Mervungorum consistunt.**

Hæc ille veneranda codex vetustatis in ipsa Alamannia scriptus & in iudicio publico propositus sub Comite Turgoviensi. Quæ sequuntur duo capitula in eodem codice adjecta habentur, sed alia à supercori & manu pennæ, & atramento picta ea sunt.

*VI. De juratoribus quales vel quantos secundum eum homo
habere debet.*

DE minoribus causis usque ad solidum valentem licet unicuique, qualem sacramentalem unum secum habere vult in suo sacramento continere. Nam si duas saigas valentes supra solidum res valuerint, de qua causa orta fuerit, tunc debet homo qui causam requirit, tres electos denominare, & ex denominatis tribus licentiam habet excusator reicere duos, tertium vero reicere non licet, sed ipsum secum in sacramento habere debet. Saiga autem est quarta pars tremissæ, hoc est denarius unus. Duæ saigæ duo denarii dicuntur, Tremissæ autem est tertia pars solidi, & sunt denarii quatuor. Ita observandum est usque ad tres solidos. Et si supra tres solidos iterum duas saigas valentes aliquis interpellatus fuerit, tunc qui causam prosecutus fuerit, electionem faciat de conjuratoribus. Vnde excusator quales duos reicere voluerit, potestatem habeat, & cum duobus juratoribus juret. Iste ordo observandus est usque ad VI. solidos. Nam si duæ saigæ supra sunt, tunc cum quinque sua manu sexta jurare debet similiter cum electis sicut supra dictum est: & duos in omnibus istis ordinibus reicere licet. ita sacramenta sic debent esse jurata, ut illi conjuratores manus suas super causam ponant, & ille solus, cui causa requiritur, verba tantum dicat, & super omnium manus manum suam ponat, ut sic illum Deus adjuvet vel illæ reliquiæ, & ad illas manus quas comprehensas habet, ut de illa causa unde interpellatus est, culpabilis non sit.

VIII. Qualiter servi componendi sunt.

SI quis servum alienum occiderit, solidos XII. in capitale restituat, aut cum alio servo, qui habeat XIII. palmas cum pollice replicato & duos digitos in longitudinem, & tres solidos in alio pretio superponat, quod sunt simul solidi XV. Si quis Ecclesiasticum servum vel Regium occiderit, tripliciter componat, hoc est
XLV. solidis.

F I N I S.

CHARTARUM ET INSTRUMENTORUM VETERUM ALAMANNICORVM

CENTVRIA VNA, IN CERTOS TITVLOS DIGESTA.

DE INGENVITATE.

I.

Madalfredus.

*Serua geni-
si, dum li-
bera habita-
fuit, inge-
nui exi-
sunt.*

Go quidem Haycho filius Vodalberti, devenit mihi ut in conjunctionem quandam foemina[m] mihi usurpassem nomine Orpirgam, qua[t] tunc temporis libera fuit, postea vero ab Emichone advocato ad ipsum n[ost]r[u]m S. Galli in servitium adquisita, & ex ea mihi liberi II. procreati fuerant, quorum nomina erant Voluini & Voto. Ideoque propter compassionem genitorum ne in conditionem servilem cogerentur, talis mihi decrevit voluntas, ut aliquid de rebus meis traderem ad monasterium locis

illis aptum: quod & ita feci. Tradidi videlicet ad Hafumvanc ipsa marca adherentem runcalem I. hobam etiam & amplius continentem, ea conditione, ut ipsi illi crevideant & ibi labo-

*Si liber ser-
vum acco-
perit: qua
sit conditio
prolium.
Partitio li-
beroru[m] in-
ter Domi-
nu[m] & servu[m]
lege Ala-
mannica
sic sebat,
ut natus
maxim[us]
liu[m] Domi-
nus, se-
quent[em] li-
berpater,
& sic deinceps,
acciperet
idem in
filiabus.
Hac Lex no[n]
reperitur
in superio-
ribus capi-
tulis: con-
cordat ta-
men cu[m] No-
vel. Iustini-
iani im-
parat. 151.
de prole par-
tenda in-
ter ruficos,
& Novel.
162. c. 2. &
seq. & l. ul-
tima C. de
agricol.
Servorum
conditio,
qui quod
acquirit
Domino
acquirit
etiam sub
servos.*

rent tempus vitae suae, & annis singulis censum inde persolvant qualicumque pretio potuerint solidum I. insuper & III. dies in messe aut ad foenum colligendum perficiant. Si autem potestas monasterii istam traditionem inrumperet & eos alienigenare conaverit, tunc ego Haycho ipsas res licentiam habeam absque ullius contradictione in meam redigere potestatem. Si autem ipsi denominati per incuriam se inde abstraxerint seu ab alienarum conjunctione separatarum seu aliqua causa casu accidente, tunc ipsae praefatae res ad monasterium revertantur ad perpetuum possidendum. sign. ipsius Haychonis, & advocati monasterii Emichonis. sign. Actum ad Hafumvanc praesentibus istis. sign. Engelhelm & Engilpoldi, sign. Hiltipoldi & Scalconis, sign. Cuntardi & Gifalofi, sign. Cunzoni Presbyteri, & Regimberti, & Hucpoldi. Ego Madalfredus rogatus a Hrotoch Praeposito scripti. Notavi diem Martis V. KAL. Martii, regnante domino Hludovvico Rege anno XV. sub Gozberto Comite.

II.

Sintpertus Monachus.

IN Dei nomine, ego Vuarfud evenit mihi ut honesto amore accepissem quandam foemina[m] monasterii S. Gallii nomine Richildim, eamque in matrimonium sumpsissem, qua[m] mihi progenuerat IIII. filias his nominibus. Sintuuart, Fridpert, Vuanvvie & Halo, & unam filiam cognominem. Conveni autem Hartmanno venerabili Abbati & mihi Vuarfudo ut sub manu[m] advocati sui Percichonis liberos meos juxta legem Alamannorum partiti haberemus, quod & feci, tradidique ad servitium monasterii duos filios, scilicet Sintuuart & Halo, sicut lex jubet. Filiam autem ne forte in servitium amitterem, placuit redimere, quod & feci dedique alium mancipium legitima[e] aetatis monasterio totaliter & ex integro possidentem & in pretio solidos II. Actum in Constantia, in praesentia testium qui signaverunt. sign. Vuarfud qui hanc conventionem scribere voluit, sign. Percichonis advocati monasterii, sign. Ruarthgand, sign. Ratpert, sign. Vuolco, sign. Mangold. Ego Sintpert humilis monachus rogatus a Vuarfudo scripti & subscripsi. Notavi diem Mercurii VIII. KAL. Augusti, regnante domino nostro Chuonrado Rege.

DE SERVITUTE.

III.

Albuinus Clericus.

IN Dei nomine, Ego Cotavvina ancilla Dei dono atque trado ad monasterium S. Gallii, ubi eius sacrum quiescit corpus: & hoc est quod trado, quod ego in Lutinach visura sum habere, & in alio loco qui dicitur Bessindorf, & in locis, campis, silvis, & omnia quae inibi visura sum habere, & adatos tres his nominibus, Ragingerius cum infantes filios his nominibus Rihgero, Vuarthone, Vualtricho, & uxore sua fastrata, & filio eorum Vuolfrido, & filio eius Isamberto, & alio servo nomine Vuoto, & Haccone qui est in concambio cum Vuichardo redemere se vult det alium mancipium XI. manuum longum. Hi sunt testes qui praesentibus fuerunt & signaverunt. sign. Cotavvinae qui hanc traditionem fieri rogavit, sign. Vuichardi, sign. Tuto, sign. Vuotahar, sign. Amalger, sign. Theotbald, sign. Mairolt, sign. Tuilo, sign. Vuolfberti, sign. Althari. Ego itaque Albuinus Clericus rogatus ab Cotavvina hanc cartam scripti sub die VII. KL. Octob. in anno I. regnante Carolomanno Rege.

III.

IV.

Anonimus.

Anno Domini MCCLXXXVIII, Wilhelmus Abbas monasterii S. Galli hæc conscribi fecit. Noverint univerti quod Burchardus dictus Lou residens in Thurego, Adilheidis, Meechthildis, Adilheidis, & Gertrudis, filias & ipsius Burchardi, pertinent jure proprietatis ad monasterium nostrum prædictum, & quæcunq; vixerint, tenentur dare annis singulis I. libram cera in recognitionem proprietatis. Post mortem vero eorum Abbas, qui pro tempore fuerit, de singulis mortuarium accipiet.

Donari, tradi, permutari, vendi apud Alamannos potuisse servos sub suis titulis exempla evincunt.

DE MANVMISSIONE.

V.

Nandcrimus Monachus.

Notum sit omnibus tam præsentibus quam superventuris, quod ego Vuolaliub cum manu advocati mei Engilboldi duo nancia mea, id est Thiotonem & Vuadindam, in Dei amore libertate donavi, ea ramentatione, ut annis singulis ad Cellam Ratpoti, quæ ad monasterium S. Galli pertinet, in censu IIII. denarios solvant. Actum in loco qui dicitur Rota publice præsentibus his quorum hic signa continentur. sign. Vuolaliub & advocati eius Engilboldi, qui hanc noticiam fieri voluerant, & aliorum testium, sig. Engilhelmus ✕ Cundhart ✕ Ruadker ✕ Vinano ✕ Oadalvvar ✕ Vuolfleip ✕ Reginker ✕ Tagapert ✕ Folcholt ✕ Sinderat ✕ Vto ✕ Vuato. Ego itaque Nandcrim indignus monachus ad vicem Richperti rogatus scripsi & subscripsi. Notavi diem Iovis, VIII. KL. Majas, anno XXII. regni Hludovici, sub Gozperio Comite.

Manumisso privata, de Nibal. govva.

aliud exemplum habes infra sub titulo De traditione rerum, in charta Hisingi monachi. Et aliud sub titulo de precariis in charta Purgolji subdiaconi.

VI.

Ernstus Cancellarius.

In nomine sanctæ & individue trinitatis, Hludovicus divina favente gratia Rex. Noverint omnes fideles nostri, præsentis scilicet & futuri, quia nos rogatu Purucharti dilecti Comititis nostri quendam proprium servum nostrum Iohan nominatum, in præsentia fidelium nostrorum, per excussionem denarii de manu illius, juxta legem Salicam in elomosynam nostram liberum dimisimus, & ab omni jugo servitutis absolvimus, ejus quoque absolutionem hoc scripto firmavimus, quam in omni tempore firmam inviolabilemque mansuram esse volumus. Præcipientes ergo jubemus, ut sicut reliqui manumilli, qui per hujusmodi titulum absoluti sunt a Regibus vel Imperatoribus noscuntur esse relaxati ingenui, ita deinceps memoratus Iohan bene ingenuus atque securus existat, & ut ista ingenuitatis pagina firma stabilita & confirmata, in charta nostro eam consignari jussimus.

Manumisso coram Rege.

Ernstus Cancellarius ad vicem Theotmari Archicapellani recognovi. Data II. Kal. Jun. anno incarnationis Domini DCCCCVI. indiæ. VIII. anno regni Domini Hludovici VII. Actum in Rottvila feliciter. Amen.

VII.

Vuato Diaconus.

Auctoritas Ecclesiastica patenter ammonet, insuper & potestas Regia canonice religioni ad cultum præbet, ut quemcunq; ad sacros ordines ex familia propria promovere Ecclesiæque elegerit, in præsentia Sacerdotum canonicorum simul & Nobilium laicorum, & ejus cui subiectus est, manumissione sub libertatis testamento sollempniter roboretur. Idcirco ego in Dei nomine Engildruda quondam meum famulum nomine Sigimarum, sacris ordinibus dignum, in præsentia nobilium virorum liberum ab omni vinculo servitutis dimitto. Cui Romana per hoc auctoritatis testamentum statuo, ita ut ab hodierno die & tempore bene ingenuus atque securus permaneat, tanquam si ab origine fuisset parentibus liberis procreatus vel natus; eandem pergat partem quamcunq; volens canonice elegerit, habensque portas apertas ita ut deinceps nec mihi nec successoribus meis ullum debeat noxiæ conditionis servitium, neq; aliquod libertatis obsequium, sed omnibus diebus vitæ suæ sub certa ingenuitate, sicut alii cives Romani, per hunc manumissionis aut ingenuitatis titulum bene semper ingenuus atque securus existat, suumque peculiare, quod habet aut quod adhuc adquiri poterit, faciat inde secundum canonicam libertatem quicquid voluerit. Et ut hæc testamenti ac ingenuitatis auctoritas inviolatam inconvellamq; optineat firmitatem, ego Engildruda & Richolf advocatus meus amborum manibus subterfirmavimus, sacerdotes quoque ita nominati manus suas in præsentem ingenuitatis cartulam miserunt, Pero, Adalman, Hiltiger, Rodpot, Baldolt, Rantolf. Actum in villa Hoftrahum nuncupata, in præsentia Salomonis & Regnolfi missis Domini Hludovici Regis sig. Hiltibaldi missi Honorati Comititis ✕ Otkit ✕ Liutpreht ✕ Hadpert &c. Ego itaq; Vuato Diaconus rogatus scripsi & subscripsi. Notavi diem Iovis, in VIII. ID. Octobr. regnante Domino Hludovico Rege Alamannorum & Peioariorum, sub Chonrato Duce nobilissimo, feliciter. Amen.

Manumisso in Ecclesiâ.

Cuiusvis Observat. lib. 14. c. 27.

*Manumif-
sio coempta
proprio pe-
culio.*

Igitur dum pluribus cognationibus qualitate nos Carissimi Abba & Advocatus
iter Poslo paribus monasterio S. Galli quoniam in mallo p...
gum attrahere volumus. & idem in mallo p...
Grimaldus Abba & & prae... Advocatus postea illam...
monasterio nostro qualivimus nobisque...
mus. Ille autem in eo consilio...
servituti succumbere sagacibusque...
cum pacificare voluisset. Ad nos...
comodentes consentiebamus...
durum de medio quod habuit territorio...
tuor ad reconciliationem nobis...
genus parentibus sit genit...
parte ab omni servitutis vinculo...
procreatio similiter sit ab...
progenita fuerit, tamquam...
vinculo firmari iussimus. Actum...
fig. Grimaldi Abbatis & Advocati...
dalhol, Vuanzo, Adalhel...
rat, Strello, Adalam, Otho...
Ego itaque Thiochart recognov...
Hludovvici Regis in Ori...

DE DONATIONIBVS

X.

Pernhardus

** ita vocat
distinguen
suis donatio
nem propter
nuptias.*

Dilectissima conjux mea atque amantissima nomine illo, Ego in Dei nomine N. summi
mihî consilium atque conplacuit, ut ego te mihî in conjugium accepissem: quod ita &...
ci. Propterea dono tibi * dorem, sicut nostris utriusque conplacuit amicis tibi donare, in...
go illo in illo loco in villa nuncupata, id est rectam curtem cum sepe tu eum inctam & c.

X.

Anonymus

Nos Comites de Habisburg, videlicet Ruodolfus Langravius Alsatie, Ruodolfus Canonicus
nicus Ecclesie Basiliensis, Gothefridus & Eberhardus fratres, ejusdem Langravii
truales, universis &c. Noverint igitur, quos nosse fuerit oportuum, quod cum nos curtes
& pradia nostra in Dietikon & Sieron sita jure proprietatis ad nos & nostros genitores p...
nentia, a praedilecta domina & matre mea, videlicet praedicti Langravii, Heilviga Comitissa,
cui ipsae curtes & pradia in recompensationem donationis propter nuptias titulo p...
ris fuerant obligata, &c. Quicquid juris habemus in saepe dictis universis & singulis bonis &
hominibus, tam nos quam bonae recordationis progenitores nostri Comites, videlicet Al
bertus mihi Langravio pater, nobis tribus fratribus patrius, Ruodolfus avus, Albertus pro
avus, ratione proprietatis vel infeodationis ab imperio usque in praesentiarum dividim vel
junctum & communiter habuisse & possedisse dignoscuntur, &c. Data an. Dom. MCCCLX
XVI Kal. Novembr. indict. III.

DE DONATIONIBVS.

XI.

Pernhardus subdiaconus.

*Donatio fa
da liberis
naturali-
bus.*

Svpervereras igitur contentiones, quae saepius etiam causis ex minimis oriri solent, ad
vitandas placuit mihi Amalperro traditionem, quam filiis meis feci, conscriptione firmari
& ad memoriam posteris tradere. Dedi itaque tribus filiis meis, Annoni, Amalperro & R
ginfredo, qui mihi nati sunt ex ancilla S. Galli, omnem proprietatem meam, quam hodie
die in Vuolerammes vilare visus sum possidere: ea videlicet ratione, ut eadem possessio
nullius contradictione ab illis perpetualiter possideatur, censusque II denariorum ab eisdem
singulis annis persolvatur. Actum in Vuoccevilare in publico mallo Notkeri advocati
ram monasterii S. Galli Abbate Cralone, aliisque testibus quorum hic nomina continentur
fig. Amalperti qui hanc traditionem fecit, signa & aliorum testium, qui ibidem praesentes affue
runt, Reiccho, Ruodpert, Vuito, Reginger, Vualthere, Ruodpert, Orachar, Kerbert, Reginbert,
Vuimeram, Heriman, Vualto. Ego itaque Pernhardus Subdiaconus scripsi & subscripsi in vicin
Vualdonis Notavi diem feriam III, anno XII. Rege Ottone regnante sub Peringario Comite

- XI. Hermannus de Vivario laicus, de Horriuti: Gerohoh obiit.
 X. Wolricus * Havillinus, de Svendi.
 VIII. Egilolfi Schrodils, de decima sua Altstetin, quæ modo permutata est pro decima in Gumänsviler.
 VII. Cyvonradi militis de Curia, de curia Wannon in Witobach.
 V. Commemoratio Heinrichi Blarrarii, de Wiler prope Hakon, & de decima in Arnanc.
 III. Eodem die dantur IV. fercula, scilicet carnes, caseus, ova, crucigira cum vino & maiori leib. de Altstetin. Bertholdus Monachus de Tengin, de Mitinhuobe.

I V L I V S.

- IV. NON. Obiit. Wolrici Episcopi Augustani. Hic Cellarius incipit dare ovinas carnes.
 II. NO. Obitus Wernheri Abbatis.
 VII. Chuonradus de Rogvillere, & Ita Goldastine uxor eius, & quorum anniversario datur de decima in Rogville.
 IV. Wolricus de Gouchheim.
 III. Cuonradus Libirngarius; & Ruodolfus de Ramstein Monachus atque subdiaconus, de decima in Wiere.
 XVII. KAL. Irmingarda Hludovici Regis filia & sanctæ monialis obiit.
 XVI. Guoton de Curia, de Wannon in Witobach.
 XIII. Marquardus de Ramstein Plebanus de Ulma.
 XII. Volricus de Clatiburch miles, de Valtinville.
 XI. Theorpoldus Presbyter obiit.
 IX. Adilheidis de Burren, de Honberc.
 VI. Liutoldus de Clatiburch miles, de Höhinberc, quod adiacet cellæ S. Petri.
 V. Præpositus de Argoia dat stoupum & vinum pro piscibus de Mittinmuchein. Itum Dispensatrici, de decima in Gubilin; quam habet Volricus Spiser, & de domibus Zaggillini apud S. Magnum, & Berthun Giffaria, de domibus suis ante domum Buchilne, quam nunc habet C. de Ramsvvag.
 IV. Ruodolfus Comes de Raprehtsviler.
 III. Perchtoldus obiit filius Chadalohi Comitis.
 II. Hildiburga & Hugo Volinus.

A V G V S T V S.

- KAL. Fridericus de Huonville.
 IV. NO. 9. Heinticus Pincerna de Landegge, de Bruggelin.
 III. Ruodolfus de Urstein miles, de Albinberge.
 II. Heinticus de Ramsvvag, de bono an dir Wise in Turtal.
 VIII. ID. 6. Juntæ de Glattburc, de Ufhovin prope G. bratsviler.
 VII. Ruodolfus Spiser, de Niderndorf. Et est obitus Elisabeth Dispensatrici.
 VI. Heinticus de Einviller.
 II. Isaac Presbyteri S. Osvaldi.
 IDUS. Obitus willine, de Kollichon in Argoia.
 XVI. Kal. 6. Ekhardi Decani, de * Enkinfurt, quod habet Ger. Blarrarius & solvit Cristan Voeli: Et est ob. Heintici dicti Krumben & Adelheidis fororis suæ, de domo sua iuxta domum Klaynarii ante S. Crucem.
 XV. Ruodolfi de Capella, de prædio in Capille. Ob. Adilheidis Scoubine, de domo quoniam sua. Vvalahfridus Abbas obiit, vir in divinis & humanis litteris versatissimus.
 IX. Bertolfi Abbatis, & Annæ uxoris Mercatoris, de Secki, quod Blarrer.
 XII. Bernardi Abbatis; & Ruodolfi Dispensatoris, de Vægillinsberc, quod habet Jo. Spiser.
 XII. Alberti de Lene, de Rothins.
 VI. Ruodolfi de Arbona militis, & est commemoratio Vernheri patris sui, de Buoch iuxta VVile.
 V. Irmingardis de Valkenstein, de Oufridingin.
 II. Columbani laici, de domo tua & ortis.

S E P T E M B E R.

- KAL. 9. Osvaldi Scovving, de prædio in valle Turbata.
 IV. Non. Obiit Norp. ri Abbatis. Iste primus inter Abbates anniversarium suum instituit; ordinavitque dari vinum pisces, caseum, ova, & pisa, & maiorem panem de Hufin, & die sequenti eadem de Vtiwillere.
 II. Heinticus Cocus, de decima in Retinberc, quam habet Blarrer.

VIII. ID. Ex institutione Salomonis Episcopi & Abbatis datur præbenda de Golda fratribus in honorem S: Magni Confessoris. Er est ob. Volrici Spisarii, de decima in Huobe sub Rotundo monte.

- al. A ne- VII. θ. Hæinricus de * Einvviller, de Huobe quod adiacet R ofinberch.
 vyiler. VI. θ. Wolrici Gielonis militis, de Ufhovin.
 V. θ. Elisabet laica, de decima in Mulimon an dim Wege.
 IV. θ. Volricus Dispensator, de domo & vinea Ruodolphi Dispensatoris sita in Bernanc an der Halden.
 III. θ. Adilhædidis Dapifera & Cvvonradi Gielonis militis de Ufhovin.
 XVIII. KAL. θ. Burchardus de Chifilekke miles, Rihboldus obiit.
 XVII. θ. Gerdrudis laica, de Ekkolslene.
 XV. θ. Itun, de quodam prædio in Rorschach, item Gervvigi Blarrarii.
 XIII. θ. Ruodolphi de Gutingen Abbatis & Episcopi, de Sneolfishouin quod attinet curia Jonsviller.
 * al. Sne- XIII. θ. Ruodolphi de Rorschach, de Geizhaltun, sicut & in anniversario Egilolphi de Rosinber
 olshovin. fratris sui quod est in Craistino post festum Thomæ Apostoli.
 XII. θ. Heinricus de Griessinberc senior, de Eichrein quod attinet curiæ Affoltrang, Gozbal-
 dus Episcopus obiit.
 XIII. θ. Bertha de Vrstein, de Geizhaltun. Et ministratur de Gamirtingen quod attinet curiæ
 Husin, ex institutione Wernheri Abbatis. Cuonradus obiit.
 X. θ. Wolrici Abbatis de Sax. de Huobe quod adiacet castro Rosinberge.
 * Dec. VIII. θ. Heinricus Pincera de Glateburc.
 VII. θ. Ebrihardus * Pistor, & Methildis uxor sua, de curia Eshans. Item ob. Egilolfus. Oc-
 cellus, de quatuor maltris decimarum Brandis quod habet Johannes Ocellus & Schi-
 zingouis.
 VI. θ. Counrat & Wichart de Tiundelingen.
 IV. θ. Egilolfus Ocellus, de Buoch quod habet Bolarius. Item Egilvvardus de Valkenstein
 miles, de curia an dir Egge. Et Guote dicta * Kuchimaisterin.
 * Cos. II. θ. Heinricus * Richillinus, de Volchinsville quod est Commune Ocellorum, & de Bu-
 * Diues. och, & de domate apud domum Bolarii. Item ob. Cvvonradi Presbyteri de Capella, de
 domo quam habet Magister Johannes Blarrarius.

O C T O B E R.

- KAL. θ. Stephanus Sollichover, de domo sua extra muros.
 VI. Non. θ. Williburgis conversa, de domo sua retro muros.
 V. Hora secunda noctis sequentis ecclipsis facta est anno XXII. regni Hludovici Regis in
 Orientali Francia θ. Adilheidis de Glatiburch, de Walcin Willere.
 IV. θ. Franciscus de Warte.
 II. Nidger laicus obiit, & fit administratio de Svvarinberch.
 NONAS. Commemoratio Wolrici Patriarchæ & Wolrici Abbatis huius nominis Quarti
 & Hiltiboldi Plebani S. Fidis. Hic primum dari debet novum vinum à Cellario.
 VIII. ID. a. Cuonradus Camerarius. Iste instituit lumen ante aram S. Othmari omni nocte ar-
 surum, & III. sol. in suo anniversario sacrificandos ad Chorum, ad S. Othmarum, & ad
 S. Laurentium, de decem sol. in Schorron apud S. Leonhadum, & de redivibus in Sin-
 dolstsviller. Item ob. Mehtildis Buchline, de bono des Walchis apud S. Georgium quod
 habent Pissarii.
 * al. pis- VII. Hic Cellarius incipit dare bovinas carnes, & pisces & pricilla de Edilolsviller quod ha-
 cella. bent Ramsvvagii.
 VI. a. Ruodolfus Gielo miles de Vfhovin maiori.
 III. Obitus Wilhelmi Abbatis.
 XVII. KAL. θ. Sigiram Goldast miles, & Wolfhart frater eius, de bonis in Hegiu ultrala-
 cum.
 XVI. Dedicatio ecclesiæ S. Galli, quæ fit ex institutione H. Decani de villicatu in Rorschach,
 & processio ex institutione L. de Glatteburc de bono an dir Steige.
 XV. θ. Irun de Arbona, de Buoch iuxta Wile. Et Commemoratio Clementæ.
 XIII. a. Cuonradus Monachus atque Presbyter, de Butrichsmose.
 XI. θ. Frida laica de Tertichouen, de decimis in Haimines.
 VIII. θ. Conradus de Ramsvvag. abe dir Wise in Turtal.
 VII. θ. Cvvonradus Rufus, de Richirzunviller, quod habet Wernstein.
 IV. a. C. Widarii, de Mulinon & decima an dem Wege.

N O V E M B E R.

KAL. θ. Bertholdus de Oetlineshusen, de Vrmaneshusen,

- IV. No. Commemoratio omnium fidelium defunctorum celebratur de fraternitate quæ est ad lapidem.
- II. Methildis Clubine, de domibus eius infra portam versus torrentem.
- II. Guo. un. laica de Rinegge, de decima in Granstein & Letthuobe adiacenti.
- NONAS. Volricus Lestinus laicus.
- VIII. ID. Liutoldi Simprehtis laicus de decima in Granstein & Letthuobe adiacenti. Item ** al. Leit-
huobe.*
- VI. Mun de Berge, de Manso qui dicitur Widinhuobe in inferiori Berge. Et est ob. Siginun, ** al. Spice*
de decima in Oberndorf quam habet Pavverus.
- III. Volricus Bueler laicus & Gerdrud uxor sua, de quadam decima in Honegge sita in monte qui dicitur Rugebein.
- II. Commemoratio Wernheri Crezze & Berthu uxoris suæ, de decima in Tiufinbach.
- Idas. Methildis * Ougiline de curia Gruonovv prope Altstetten. Eodem die obiit BW. de ** Ocella.*
Rineg, de quibusdam agris an dem B. Idrich & an dem Gern.
- XVII. KAL. Wolrici militis de Ramsyvach, de Bleichum. Et est ob. R. vvdolfi de Goffovve, &
R. filii sui occisorum, de prædiolo in Albrehtsvviller.
- XVI. Othmari Confessoris. Eodem die dantur carnes, pisces, casei, & ova, cum stoupo & maximo leibone, & minore leibunculo de Stamheim, ad unum ferculum dantur cuilibet Domino duo velkones.
- XIV. Octava Martini. Eodem die datur ciatus de Eschans pro commemoratione fratrum, quæ fit ad aram S. Benedicti ex institutione Burkardi Præpositi.
- XII. Waltherus de Kifilekke, de Ceiffinhouin.
- XI. Dominus Lutoldus de Glatteburg Canonicus Constantiensis, à dir Steige. Notingus Episcopus obiit.
- X. Hæinricus Ocellus & Wolricus filius suus, de Berchu. Item ob. Berthæ conversæ.
- VIII. Liutoldus, de superiori vinea in Vthvillere, & Wolricus Dapifer, de Frimanhufin, & V Vernherus de Arbona miles, de Buoch iuxta V Vile. Iste Wolricus Dapifer instituit lumen ad S. Michaelem omnino nocte arsurum de prædio in Frimanhufin & Nider-vviller. Ab eo ob it.
- VI. Berthan, de Steige præpe Rotundum montem, quod habet Joh. Spifer. Item ob. Alberti Abbatis Augiæ junioris, de villicatu in Mærishufen.
- V. Hallwigæ, de Stalilhouin & Huob. quod habent * Impletores Volricus & Volricus. Et ** Güllert
id est Ful-
lari.*
est ob. Domini V Val. de S. Fide.
- III. Egilolfus de Rosenberc, de Brugge, iuxta Herisovve.
- II. Andreæ Apostoli. Eodem festo dat Hospitarius X, fercula, scilicet bis carnes, bis pisces, bis caleos, bis ova, duos ciatos, & unum stuopum, maximum leibonem, & minorem leibunculum, & in vespera stuopum, lunulas & oblatas de Linkinvviller. Proxima Dominica post festum Andreæ serviunt Hospitarius & Portarius per VII. dies, & Præpositus de ** al. de
Argoia per alios V I. dies sequentes. Eadem die est obitus Adilheidis * Cleinariz, de Rorsbach.*
monte Cleinariz. Hic Cellerarius incipit dare porcinas carnes.

D E C E M B E R.

- KAL. Wernkerus de Lauginstein in Burgundia miles, de Steinmuli.
- III. NON. Hermannus de Hufen.
- VIII. ID. Hermannus Richilinus, de quodam bono in Oberndorf, quod habet Dispensator, & nunc R. Spifer.
- VI. Johannes de Hundunshaim ex Elefaz.
- V. Truogo Episcopus obiit. Et est obitus Hermanni Monachi atque Presbyteri de Ottingen, burron, de Zuozvillere. Iste instituit stuopum in anniversario Notkeri Magistri Sequentiarum,
- IV. Heinricus Vill. cus de Berge, de manso in inferiori Berge qui dicitur VVidihuobe.
- IDVS. VV. Volrici Patriarchæ, de Goucheim. Est & ob. Svvikeri Presbyteri de Gandersvvlere, de Hohenvirft.
- XV. I. II. KAL. Liutoldi Advocati, de Bleichun.
- XVIII. Notkeri Monachi & Presbyteri, & Waltheri de Svvarzinbach, de quadam decima in Mole apud Sumbri, quam habuit dives.
- XVII. Hæinrici de Klingin Abbatis, de Ionsriuri aliisque redivibus.
- XVI. Sedecimis Iani migravit Linto kalendis.
- XV. Junta de Valkenstein in nigra Silva, de villicatu in Berge.
- XIV. V Vernherus de Arbona Presbyter, de Hitinbuobe.
- XIII. Cvvonradi Abbatis de Bufenanch, in cuius anniversario datur vinum, pisces, caseus, minor panis, de XX. ovibus monetæ. Est & ob. Heinrici Simprethi, de decima in Granstein & Leitoupe adiacenti.
- XII. Thomæ Apostoli. Dominus Abbas faciat duas caritates per duos dies sequentes: unam

cum piscibus albocin II. & cal. & vino, & minori leibunculo: aliam sine vino de processione ad capellas. Obiit * Magister coquinae.

* Kncht.
mister.

XI. * Egilolfus de Rosinbere, de molendino in Hatela & praedio an dim Sunder.

XII. Eodem die datur stuopus de curia Nephssini in Rorschach, & de decima in Hegu quam habet Gebz de Lindaugia. Est & obitus Rudolphi Dapiferi militis, de Eggon inter Bli degge & Singinbere.

V. * Irmingarda, de decima in Mnola, quam habet Hartm. & Bertholdi Ioculatoris, de decima vs dim Bole in superiori Berge, & de ortis iuxta capellam sororum apud S. Magnum.

III. * Svvikkerus de Glatteburg miles, de Zvozvyle, & Gothofridus, de Chevville.

F I N I S.

IOHANNIS GEORGII TIBIANI PANEGY- RICON.

SVPER LAVDIBVS ACRONII LACVS IN ALE-
MANIA, ET EIVSDEM CIVITATVM.

MONTEIS & fluvios, terram, pulchra oppida dicam

Acronii, fieri quae civitate potest.

Virginis à partu, quem mox dixere beatum

Multi gente, loco, nomine, sorte, lacum.

Delius inspiret mihi si nunc Tullia verba.

Laudibus haut possim condecorare fatis.

Acronius summo nam dignus honore,

Carminibus, Phoebus, Meonique lyra.

Hic toto mundo & caelo notissimus alto,

Cantus praclarum nomen ad astra volat.

Eius terra, eius quoque pars non infima mundi est,

Non solum ob pisces, sed quoque amœna loca.

Circumstant montes, urbes & iustra fetarum,

Perpetuum nomen vivit in urbe suam.

Hic vitreas semper tollens piscator ad undas

Felix plena vago rhetia pisce trahit:

Hic libet undivagos demissis fallere pisces

Rhetibus, hosque simul ducere cum ealamo.

Vestiferi hic quoque conspiciuntur pondera mali

Urbes quae magnas condecorare solent.

Interdum hoc tumido gyatur navita Ponto,

Quando bibit missum fracta carina fretum

Tempore sed sudo iuvenes dicuntur ad undas

Navibus & secum Bacchica dona ferunt,

Atque diem lepidis consumunt carmine & odis,

Et Venere & Baccho, nec Ceres ipsa latet.

Parte tamen rapidus qua nunc Sol respicit ortum

Ob varios monteis oppida pauca vides.

Hic & montanis veniunt e fontibus amnes.

Tempore qui aestivo florida prata rigant.

Ad dextra Liblach tenui perlucidus unda,

Bregenz & fluvium cernis adire lacum,

Flumine prociuo Acronium nam fertur in altum,

Huic semper multas ipse ministrat aquas.

Nubiferi montes, & laxa minantia caelo

Cernuntur gelida semper operta nive.

Rhetia cernuntur iuga densis alba pruina,

Cum Sol Icarei fervet ab ore Canis.

Dantur ab angustis undosi vallibus amnes,

Qui interdum lepidos dant quoque pisciculos.

Hicque vides Bregenz, quamvis sint moenia parva,

Belligeræ tamen hæc gloria gentis erunt,

Hic populus magni vel gens est facta laboris,
 Summo quæ prompto pectore parat hero.
 Dura manus bello, celeberrima gloria gentis,
 Est populus veritus semper amore Deum.
 Nemo illo maior bello est, nemo acrior armis,
 Huic semper populo robora prisca manent.
 Gloria Germanæ Germano in littore terræ
 Acronii magni perpetuumque deus.
 Deinde amnem *Fusach* cernis quoque parte sinistra;
 Qui cursu proprio mollia prata rigat.
 Cernitur hinc liquidi facies nitissima Rheni
 Corniget & flexo gurgite lenè fluens:
 Fertur in Acronium pulchrum velocibus undis,
 Cuius perpetuas auget amœnus aquas.
 Fluctilonas citius Rhenus tunc deserit undas,
 Atque per æquorcas hic citò fertur aquas.
 Post tamen has qua parte læus hic respicit Austrum,
 Helvetii fortes oppida multa tenent.
 Gramineam viridi cernis de capite terram,
 Floriferi hic colles, pictaque prata virent.
 Sunt circum gelidi fontes & mollia prata,
 Sunt hic fecundi rura beata soli.
 Pomiferi florent amplis proventibus horti,
 Qui Calabrum superant fertilitate penum.
 Itur in æterno vestitos gramine campos,
 Florida ubi fulgent prata colore suo,
 Lætâ susurrantes saliant per gramina riuï,
 Aëre & constans aer ubique bonus.
 Helvetios cernis gentem in fera prælia ferri.
 A primis annis viribus, arte valet.
 Fatis terra ferax, pecudum vis, pascua læta,
 Sunt circum silvæ non sine fruge bonæ.
 Contenti ergo queunt istis traducere vitam
 Fructibus, exprimit quod humus ipsa libens.
 Hinc *Arbor felix* Romanis nota vetustis
 Conspectitur, tangens Acronium arce suum.
 Hac parte ante alias Princeps *Constantia* magna
 Existens culti gloria magna soli,
 Fertilis ipsa suas novit *Constantia* vites,
 Accumulatque suas plurimâ elassis opes.
 Nobilium sedes pinnatis plurima muris
 Arcis ad effigiem condita multa nitent:
 Præsulis hic magni venerabilis aula superbit
 Divi *Conradi* mûnera sancta gerens.
 Hinc augusta nitent sacratis mûnera templis,
 Cultaque divino carmine templa sonant.
 Hic multi parochi Doctorum turba sopherum,
 Multi sunt Medici Theologique simul:
 Ordo sacerdotum, iuris proceres lepidi, qui
 Iuris nodosi vincula torta ferant.
 Hos extra muros regit venerabilis Abbas,
 Claustrum, quod *felix* à *Cruce* nomen habet
Petridomus olim quam condiderat *Gebhardus*,
 Ad Rhenum iacet, & Præsulè non minimò.
 Hocque loco est *felix* generosæ fertilis vitæ
 Vineæ, ubi viret *Massica* multa ferunt:
 Est quoque *Theuronicò* propius brevis insula pontos
Augia etii maior nomen ab ore datum.
 Insula mortiferis minime est infesta venenis,
 Qua divus *Marcus* nunc requiescit humo:
 Plenaque pestiferis serpens peregrina venenis
 Intraducta peti munere *Pyramini*.
 Fructibus immensis avidi satiantur amanter
 Agricola, hic possunt spargere semen humo.
 Tom. I.

Hic tibi pampineas autumnus porrigit uvas,
 Flores odoratis terra benigna rosas.
 Insuper Actonius tunc inferior bene notus
 Oppida ab occasu plurima læta tenet.
 Urbs antiqua viget *Ratolſi cella* vocata,
 Florigeri hic colles, picta que præta virent,
 Hic numerosa iuga & scopulosa vertice colles
 Cernuntur longe, maxima saxa quoque
 *Frugifero munita solo castella videres,
 Vdaque perpetuo ut gramine terra viret.
 Parte tamen geminas *Laucha* qua respicit urbes,
 Sunt urbes pulchræ, Bacchica vitis adest.
 Sacra urbs Imperii non magna at nota Suevis
Uerlingha iacet, Podinſca stagna ferans,
 Auspicio quæ felici tam divite crevit
 Floruit & nostris in ævra temporibus,
 Digna Dea sedes, nitidis nec sordet ab astris
 Condita monte bono qui sua saxa cavat;
 Multis castellis floret tot & arcibus astis,
 Atque situ pulchro mœnia læta nitent.
 Egregium splendescit opus nova & ardua turris,
 Egregia & Divum splendida phana nitent.
 Martis huic vides quam fragmentaria magna
 Picta que Principibus curia digna vitis.
 Frondosi collis latebras & saxa capescit
 Hæc urbs, & populum hæc nunc habet ipsa piam.
 Ocia nulla tenent iuvenes, nec & ocia adulti,
 Sunt homines proni & ad pia facta pii.
 Hic Domini patriæ, patres, sanctusque senatus
 Antiquæ solidi stant adamante viæ;
 Non hi iusticiam sacrataque dogmata linquunt,
 Hi veterum volvunt scripta librisque Patrum,
 Qui corda idolis numquam corrupta dedere,
 Quique alienigenos non habuere Deos.
 Pendula textilibus nectunt umbracula vitæ,
 Vestit pampineas vitis opaca comas.
 Hinc *Merspurgum* est urbs Andino digna cothurno
 Forti in monte sita & sycere fructifero.
 Longe conspicis hic magni Præfulis aulam
 Cuique racemi potens stat Deus ante fores.
 Urbs hæc pampineæ lætissima vitæ Bacchi
 Lesbous Bacchus talia vixque dabit.
 Vitiferi colles pomis de vitibus heri
 Hic premit & madidos nobilis uva lacus
 Non procul est *Marchdorf* magnis dicenda Camænis,
 Oppidum & egregium, crispiter terra virens,
 Terra ferax vini, Cereis quoque læta favore
 Et gelidi fontes, mollia præta que que.
 Hic gravidos onerat vindemia læta racemos
 Florigeros aperit terra benigna sinus.
 Huicque situs lepidus *Euchhorn* qui vergit ad Austrum
 Romani Imperii urbs, at tamen ipsa brevis.
 Magnaque pampineos spumant hic pocula succo,
 Serpit & hic gelidæ rivis amœnus aquæ.
 Festa Corymbiferi celebrantur plurima Bacchi,
 Er populus lætus cantica læta canit.
Schuffins ad lætus est decurrens parvulus amnis
 Piscosolætus, margine præta rigans.
 Cernitur hinc sacri Imperii urbs *Lindou* per undas
 Insula quæ bellis credere sæpe solet.
 Ipsa immota manet semper velat aspera cautes,
 Fortis quæ numquam toxica bella timet.
 Stat turris mœnita lacu muroque tenaci
 Expectans hostem qui sibi bella parat.

Hæc etiam pingit sinuosæ in margine vitæ,
 Turgenteis uvas vitibus ista trahit.
 Sic urbes, montes aliquos, populosque suaves,
 Podamicum cecini sub breuitate lacum.
 Audivi mihi si felix facundia varis
 Essent Pelignæ carmira docta lyra:
 Vestram non canerem satis ô vos Podmica stagna
 Laudem, quod mihi non faustus Apollo manet:
 Cum terra hicque lacus maiore est dignus honore,
 Carmine quam tenui commemorare queam.
 Quamvis strideat hæc gelidis mea Mutula metris
 Non volui laudem præterisse tuam.
 Felicem hunc populum magni Regnator Olympi
 Perpetuo seruet tempus in omne suum,
 Hic populus truculentum hostem ne sentiat umquam
 Sæuos, barbaricos effugiatque Getas.

AMEN.

LECTORI BENIVOLO S.

Nedendis antiquis scriptoribus, qui apud me latent bene multi, duarum rerum me monuerunt amici sinceri illi, suaves, qui certam veritatem amant: fidei scilicet & verborum intellectu difficilium. Illius, quod desiderari viderint in plerisque editoribus, qui ponunt, immutant, corrigunt, eradunt, queque vel stupore ingenii seu indiligentia dicam non assequuntur, vel religione capere nolunt, manu audacissima: horum, quod remoram obiciant lectoribus, & tenebras sepe offendant sententiæ præclaræ, atque ad vitam humanam bene prudenterque instituendam excogitatis. Vt enim Platonis in Cratylo dictum huc trahamus, qui quis nomina nescit, ut res itidem nesciat necesse est. In fide præstanda ad superstitionem usque religiose illorum sententiæ voluntati feci: in verborum explanatione multum diuque tergiversabatur animus meus, aversatus tam sœtida verborum sterquilinia, per qua foret colligendi ambulandum. Tandem tamen non semel, sed iterum ac tertio à me contendentibus, ut aliquibus, qua non parum patria afferrent lucis & ornamenti, scriptores istos saltim glossis ornarem, seu magis lubet, locupletarem, non potui non lubentissime obsequi, iæa me sibi incredibili quadam & prope singulari benignitate devinxerunt. Feci autem id in musæo patrio, opera triduana adversariis perscrutandis impensa, sed feci manu brevi, diæque quam pote fuit tam contuli ad compendium, quoniam mihi neque tempus neque animus est rebus otiosis lectores fallendi. Iccirco vitæ proletariis, ea tantum exsecutus sum, qua obscura nec in vulgus videbantur esse nota, & quam apud mediæ ætatis Scriptores locutionum barbararum copiam offendi, digna videlicet patellæ opercula, his annotamentis inspersi, quo & sententiæ nostram idoneis testimoniis confirmarem, nec res ipsa fieret non illustrior. Alius plura sciat & rimetur, nos indicamus iter duntaxat, non auctores totos explanamus. Tu ne deutere, Lector, & insubita nostræ scriptioni ignosce, quippe extemporali & subitatis istius glossæ accommodata, quas in ipsa peregrinatione & loco æmulo, quia existimationem meam in ea re agi putabam, si amicorum postulata agere nollem, describendas suscepi. Vale, & quicquid est, boni consularis Francicarum rerum tomum suum iam numeris absolutum hilariter expecta.

MELCHIORIS HAIMINS- FELDII GOLDASTI

G L O S S Æ

RERVM ET VERBORVM DIFFICILIORVM

IN HEPI DANNI ANNALES.

DCCCLXXXIX. *Agareni*) Distinguit inter *Saracenos* & *Agarenos*: per illos, Mahometanos, quos Turcas vulgo dicimus: per hos, Vngaros; qui Alamanniam devastarunt, intelligit. Sed etiam tacito auctoris nomine reprehendere videtur Ekkehardus junior Casuum cap. 10. ubi scribit: *Qui Vngros Aggerenos putant, longa via errant.* Balbus Catholico: *Agareni dicuntur Ismaelita, & corrupto nomine Saraceni.* Nicolaus Lyranus in Esai. 21. *Arabs sunt Saraceni ab Ismaele & Cedar filio eius, qui melius a matre sua Agareni. Sed maluerunt vocari Saraceni, quasi Sara libera, non Agar ancilla sint filii.* Videntur Isidorus Etymolog. lib. 9. cap. 2. & Ekkehardus c. 15. Hodie vulgus Scriptorum eos populos, qui nostrâ ætate cum uxoribus & liberis Europam pervagantur, *Zigarenos* corrupte (opinor) pro *Agarenos* dicunt, & usuali sermone *Zigetner*. Qui anno primum MCCCXVIII. in Alamanniam pervenere amplius 14000. connumeratis uxoribus ac liberis, ut scribit Stumpf. Chronic. lib. 13. c. 10.

DCCCLXXXIII. *Iuxta Ine fluvium*) Lego, *Inum*, pro *Ocnium*, qua facie, *cimiserium*, *iconomus*, & id genus alia in his scriptoribus. Apud Contractum tamen Vistilianum eodem pacto, ut in nostro Ms. legitur, quum in veteri editione sit *iconum*.

DCCCC. (*XX. Rachit in nativo S. Mariae*) pro natali, quo verbo utitur anno DCCCC. (*LII. in natali S. Mariae inclusa*).

DCCCLXXXVI. *Ista iuventus mortua est.*) Lego, *Ita iuventus*, & accipio de filia Henrici Imperatoris. *Iuventus*, quo modo apud Hispanos *Infantia*. In Vita S. Eugenii Carthagineus: *in fontem infantiam in suum gurgitem demerserunt.*

DCCCLXXXVIII. *Kisalbertus Dux Choldariorum.* Ekkeharde *Kisalbertus*, Reginoni *Gisalbertus*, Contracto *Gisalbertus*, Lamberto *Gisilbertus*, Sigeberto *Gulebertus*, apud quem vero in anno 927. corrupte legitur *Gigebertum*. Qui autem sint *Choldarii* pariter cum ignarissimis scio. Sigeberto vocatur *Dux Lotharingia* Anno 927. & expressius 938. Ekkeharde *Lotharingorum*. An ergo legend. *Chlothariorum*, id est *Lotharingiorum*: qui & *Lotharingenses* Reginoni? Sane videtur.

Eodem anno; *Eberhardus Dux Franchorum & Kisalbertus &c.*) A Chuone milite Henrici primi oppressi. Nam alii hoc sub Henrico factum esse asserunt, patre huius Othonis eo nomine itidem primi, quos inter Ekkehardus cap. 5. quem vide.

DCCCLXII. *Duo tonitrua*) fulmina.

DCCCLXXVIII. *Mense Theseo*) Iunio. Nam sic interpretatur ipse auctor in Computo: *Apud Latinos IVNIVS, Hebraeos SIVAN, Aegyptios PAVNI, Græcos THESEOS.* Præterea, pro *Desius, Divios*, Macedonum mensis proprie, de quo videndi Hadr. Amerotius, Hadr. Iulius, Ioan. Lalāmantius, & Ios. Scaliger. Ergo *quindenās Kalendas mense Theseo* est; diem decimam quintam Kalendarum Iulii. Non absimili dicendi genere in titulo Nicæni Concilii legitur *in unī dilectōnis regī decimā et quōdenā quō kalendās Iulias*, id est, *mense Desio decimā nonā die ante XIII. Kalend. Iul.* Errant ergo Vadianus & Stumpfius, qui Pürchardum Abbatem, cui Notker. Iste successit, mortuum tradunt XVI. Kal. August.

DCCCLXXVII. *Nec non octavam*) *Ottava* est dies requiei. *Septem* sunt dies laboris in hoc mundo. Legendum itaque, *quum dare septem*, id est quos voluisti in hoc mundo dies suos transire angendo & laborando, eosdem fac participes æternæ tuæ requiei. Videndus Beletus de Divin. offic. cap. 71.

MXI. *Ochibe dextram*) Atqui apud Contractum legitur: *Ernst Dux in venatu ab Adalberto Comitē sagitta occiditur.* Concilient, quibus otium & libri.

IN RATPERTI CASYS.

CAPUT I.

DE *castris Monasterii* Ita historias suas inscribere, quibus, quid quovis tempore acciderit, prödebant. Ekkehardus Junior cap. 9. *Cum breviter mihi vitam eius & casus utique plus notos panderet.* Cunradus Fabariensis cap. 10. *Descriptis in superiori pagina casibus antecessorum nostrorum Abbatis venerabilium, &c.* Ex veteri Poeta:

Per varios casus, per tot discrimina vitæ.

sigebertum illius provincia Regem) In Regum successione errat Ratpertus. Nam ex Theodoro, Walafrido, Wettino, Herimanno Contraeto, & Francorum Chronologis eam ob oculos ponemus, & brevi manu (ut Vlpiani verbo utar) velut in tabula delineabimus.

Clodovæus I. qui & Ludovicus Magnus, Hilderici I. Primus Francorum Rex Christianus, regnavit annos XXX. obiit. An. chr. 514. cuius filii IV.

Theodoricus I. qui Mettis regnavit annis XXIII.	Chlodomiris, qui Aurelius regnavit, cui successerunt Hildebertus & Hlotharius fratres	Childebertus qui Parisiis regnavit annis XLV.	Hlotharius, qui Sueffionis regnavit usque ad An. C. 565. cuius filii iidem IV.

Theodebertus, qui Mettis regnavit annis XXIII.	Cuntrannus Aureliæ Anno. 567. cui mortuo successit Childebertus nepos ex fratre Segoberto.	Gherbertus Parisiis IX. annis	Chilpericus II. Sueffione; cuius uxor Fredegundis, Anno 564.	Sigbertus I. qui & Haribertus Anno 565. Metis XV. annis regnavit. eius coniux Brunehildis illa Atanagildis Visigothorum in Hispania Regis filia. Hunc Sigebertum Columbanus & Gallus Galliam ingressi adierunt.

Theobaldus, qui cepit An. 550. obiit improlis An. 558. cui successit Hlocharius Sueffionum Rex illius patris magnus.

Hlotharius II. An. 588. regnat annos XLIV. Sueffione. Ad hunc pervenit S. Colubanus Luxovio pulsus.

Childebertus, qui Ratperto, Walafrido, & Wettino *Hildibertus*, ad quem scriptæ sunt D. Gregorii M. epistolæ. Regnavit Aureliæ.

Dagobertus I. cognomento Magnus Anno 631. cuius duo filii

Theodebertus Austrasiot. Rex, ad quem Columbanus, relicto Hlochario Rege, pervenit. Hic a fratre Theodorico postea interficitur, filiis tribus a Brunehilde proavia interfectis.

Theodoricus II. Hic orationis causa adire Columbanum Luxovii degentem solitus erat, postea fraticida factus, & tandem ab avia Brunehilde veneno sublatus, Ann. 618. cuius filii nothi ac spurii IV.

Clodovæus II. qui & Ludovicus Franciæ Rex annis XVII. Obiit, An. 622. cuius filii tres.

Sigebertus Austrasiæ Rex, annis X. cui desponsa fuit Cuzonis Alamanniæ Ducis, qui Vberlingam tenebat; filia, ex qua Dæmonium eiecit Gallus:

Sigebertus III. Hic ad Regnum non pervenit.	Chorus. Hic una cum fratre Segoberto in prelio captus iussu Chlotharii interficitur.	Childebertus; qui Chlotharium fugiens quo devenit nescitur.	Meroveus; ad nulum regnum parvenit.

Hlotharius III. Franciæ Rex A. C. 666; annis III.	Chilbericus III. sive Childebericus I. Sueffionis A. C. 679; annis XVI. in interregno Theodotici;	Theodoricus III. Austrasiæ Rex An. C. 666; annis XXXI; cuius filii	Dagobertus, qui tamen non inter Reges numeratur; in adolescentiâ a Grimaldo Maiore domus e medio sublatus;

Clodo - Hildebertus
 uerus III. An. 698. an-
 An. 694. nis XVII. hu-
 annis IV. ius filius

Dagobertus II. An. 716.
 annis IV. Filii eius

Theodoricus III. An. 727. Childericus II. cognomento Stupidus, quem
 quo fere anno Othmarus alii Chilpericum vocant, Dagoberti II. frater ut
 Abbas factus est. Regna- quidam, ut alii malunt, filius ultimus Merovin-
 vit annis XV. sub tutela Ca- gorum. Quo deposito & in monasteriū detru-
 roli Marcelli, morientinon so, Rex creatur Pipinus Minor Maior domus.
 successit, sed Et hic est Pipinus, qui Othmarum in Abbacia
 confirmavit, oblata ei Regula D. Benedicti.

Hoc est verissimum Franciæ Regum Merovingorum stemma, quod historias nostras atti-
 net. In quo prætermissum vides Chilpericum IV. quia nulla eius iustit mentio: similiter & Hlo-
 tharium IV. Dagoberti II. sive fratrem sive patrum, quem Carolus Martellus Francis impo-
 suit Regem. Nunc est ut Carolingorum stirpem, quib. verbis eam vetere in membranate-
 perivimus. Einhardo præscriptam, ad illustrationem nostri Ratperti pariter adtexamus. Eas
 habet,

Post depositionem istius Hildirici Re-
 qui ex Præfecto Palatii Rex effectus
 fessos regabatur. Maior domus du-
 Pipinus.

HILDERICUS REX
 FRANCORUM

gis Francorum successit ei Pipinus,
 est, & quia regnum suum per Pra-
 cebatur tam ipse Hildericus, quam

Ab isto B. Othmarus Abbatiam &
 sibi hoc impetravit: licet prius Sanct.
 gundionum propter curatam spon-
 ter plura dona accepisset. Quod ergo
 postea morbo subentano obiit, &

REX
 PIPINUS ET MA-
 IORDOMUS DUOS
 FILIOS HABUIT

heremum suscepit. Waltrammus
 Gaudus hanc à Sigberto Rege Bur-
 satam suam scilicet Ducis filiam, in-
 ille fecit, iste confirmare curavit. Ipsi
 Parisiis est tumularus.

Iste Carolomannus cum Rex
 Francorum cum fratre suo
 Carolo constitutus fuisset,
 apud montem Soractem
 quadam de causa Monachum
 se fecit. Tandem in castro
 Casino vitam finivit: frater
 autem totum regnum obti-
 nuit.

KAROLOMAN-
 NUS REX
 FRANCORUM.

KAROLUS
 IMPERA-
 TOR AV-
 GUSTUS.

Iste requiescit Aquigrani.
 Carolus habuit etiam tres filios
 de uxore sua Hildigarda, scilicet
 Carolum, Pipinum, & Ludovi-
 cum. Hunc duobus fratribus mor-
 tuis Imperatorem constituit. Ha-
 buit etiam alium de concubina fi-
 lium nomine Pipinum. Hunc pro-
 pter quandam coniurationem con-
 tra se factam in Monasterium per-
 petualiter detrusit.

Uxor eius

HILDIGARDIS Hac erat de Suevis genita.

Iste Privilegia immunitatis & electionis
 erupit, Grimaldum S. Galli Ecclesia Ab-
 batem, cum Clericis & non Monachus,
 constituens. Postmodum Grimaldo ro-
 gante immunitatis & electionis iura privi-
 legiis plus quam ante roboravit.

HLUDOVICUS
 PIUS IMPERA-
 TOR

Filius eius, id est Caroli & Hildigardis.
 Iste sepultus est Campidona cum
 matre sua.

Iste fuit Grossus, superioris Lu-
 dovici Pii nepos, sed fuit filius
 Regis Ludovici in Orientali Fran-
 cia.

KAROLUS REX
 HLUDOVICI

Iste Carolus dedit B. Othmaro Stameheim.
 & S. Gallo Massis & alia plurima, qui
 usque ad tempora Bernhadi supervixit.
 Postmodum Auga sepultus est.

PIPINUS REX Iste dedit Ecclesia Sanct. Galli multa mu-
 FILIVS KA- nera.

ROLL

(*de cellulas construentes*) Cella à celando & in templis & in domibus appellabatur pars aliqua remota, unde factum, ut pauperum & servorum mansuiculae, cella appellarentur, ut multis exemplis docet L. xv. Torientius Autuerpianus Episcopus commentar. in Suetonii Tiber. cap. 43. & Caligul. cap. 41. In templis pars illa sacratio, in quam vulgo intrare non licebat. Cuiusmodi erat in Capitolio *Cella Iouis*, auctoribus Gellio ac Livio, testeque Calurnio in dictione *Cella*. Ita & Monachi nostri, qui & pauperes sese ac servos faciebant, *Cellas* vocarunt habitacula in recessu ac solitudine posita, à frequentiaque hominum remota, in quas velut religionis gratia se conferrent.

(*Sigiberti Iunioris filii Hiltiberti, nepos videlicet Sigiberti*) Immo hic Sigibertus filius fuit non Hiltiberti, sed vero Dagoberti, nepos autem Chlotharii, ut ex tabula superiorilique.

(*Brunehildis avia ipsius Sigiberti, uxor autem prioris Sigiberti*) Turpis *ἀνισογενής*, & in tam bono scriptore vix ferenda. Quam tamen sex vet. codd. constantissime præsentant, ut nulla ratio sit quæ excusum errorem in dicta Tabula deteximus.

(*Ad Theodebertum Regem Austrasiorum*) Ita apud Walafridum quoque legitur cap. 5. libr. r. Wettinum initiolib. i. de Vita S. Galli, Ionam Abbatem in Vita Sancti Columbani, denique Theodorum in Vita S. Magni. Nec audiendus Vadianus, qui pro *Theodebertum*, reponendum censet *Tagobertum*, Rationem in Tabula exposuimus.

(*Tuoniam*) Nunc *Tugium*, ad lacum Tygurinum, quem Limacus fluvius perfluit, quo modo Rhenus Podamicum, Rhodanus Lemannum, &c. Vide Glossas in Walafridum.

(*Sponsam Regis Sigiberti*) Qui filius fuit Tagoberti, ut in Tabula ostensum,

(*Aliunde vero ad possessionem nobilium virorum*) Ex veteribus Donationum Chartis deprehenditur, non adeo heremum fuisse, quin etiam ante Othmarum tempora circa eam multa loca fuerint valde culta. Nam & sub Grimaldo prædia in *Steinigunekke*, quodiam *Steinegg* dicitur, & culta & habitata fuere. Præcipue autem familiarum, à quibus primum locus Sancti Galli auctus, & qui circa monasterium prædia possederunt, erant, *Comites Toggenburgenses, & Vrsteini*, dein *Nobiles Rosenbergii, Anvili, Oberbergii, Svanbergii, Helfenbergii, Eppenbergii, & Glarburgii*.

(*Talro*) Ex qua familia fuerit non queo discernere. Coniecturam quis sumere possit ex *Ekkeharde* in fine Salomonis, ubi de filia eius notha scribit, *Doriam cum prædiis viro tradidit cuiusdam Notkeri de profapia Valtrammi & Notkeri, de quorum dominio montes nostri nomina habent. Nam Waltrammius fuit Talonis abnepos, ut cap. seq. à Ratperto memoriæ traditum est.*

IN CAPUT II.

(*WARINO & Ruadhardo*) Stumpfius Warinum Hegoviz; Ruadhardum Turgoviz Comites facit. Vadianus, Duces Alamanniz. Sed erant Cameræ nuntii, quos vocat Ekkehardus, qui Walafrido teste cap. 4. de Vita Othmari Alamanniam ab Imperatore missi administrabant eapoteestate, qua Bertholdus & Erchinger, de quibus ad Ekkehardum dicitur, qui & ipsi Duces Alamanniz nominantur. Videntur autem Warinus & Ruadhardus eius stirpis fuisse, unde postea *Guelfi* nati sunt, *Comites Crauensburgenses*, quorum qui Quartus, monasterium Altorfense, quod hodie Weingarten, fundavit, teste Conrado Vrpergensis, quem non videtur legisse nugacissimus & imprudentissimus scriptor Thomas Lyzer ad nostros quem Romulum regii generis Romanorum, foundationem eius referens.

IN CAPUT III.

(*SCRIPTA emunitatis*) Frequenter occurrit in libb. calamo exaratis, quod in vulgatis ferè est in *immunitas*. In Ratperto incorruptum mansit, in cæteris non iterum, ne in MSS. quidem. Balbus Catholico, *Emunis & immunis dicitur, qui liber est à munibus, id est muneribus.*

IN CAPUT IV.

(*CONCOENOBOTAM*) Ita malui cum duabus vetustissimis membranis, quam cum quatuor chartis *concoenobitam*, quod ineptum est & ratione caret, quamvis posteriores omnes errores funem trahentes constantiter ita scripserint. Ratpertus expressit Græcam inflexionem Græcæ linguæ non ignarus. Nam *β. ut* illi dicunt *α πὸ τῆ βίβλ.* Unde, *κοινομῆν, κοινοβιῶν, τῆς*, qui cap. 5. *conobiotæ*, & *συκοινοβιῶν, concoenobiotæ*. In uno chartaceo codice cap. seq. scriptum erat *zenobitæ*, quod nimis quam depravatum & in Barbariam ablegandum.

IN CAPUT V.

(*Presbyterum forensis*) non de monasterio. *Forensis*, qui foris & extra locum, civitatem, aut congregationem aliquam est. Sic *pugna forastica* dicuntur à Sancto Bonifacio Archiepiscopo exteriores, quibus opponuntur *intima*, epist. 3.

(*Spem securitatis*) Sæpe occurrunt *firmitatis & securitatis* voces, apud Iuriconsultos præsertim, quibus significatur certum atque indubitatae fidei scriptum, quod de rei alicuius firmitate

mitate ac securitate cavetur, ἡ ὑψηλὸν βεβαίωσις, quæ Græcis eadem ratione ἀσφάλεια, Lexic. Græco Lat. Ἀσφάλεια, cautio, munitio, tutio, præsidium, tutela. Videndus Gul. Fornerius Notis in Cassiodorum,

Novam S. Gallo cepit edificare basilicam) Extant Chartæ nomine Gottheфриdi Alamannicæ Ducis anno Ducatus eius XX, scriptæ, annis plus minus XII ante Abbatem Othmarum, in quibus apparet, B. Gallum in ædificula seorsim extructa conditum, & prope ipsam, ecclesiam fuisse cum iure parochiæ, quæ forte illa est, quæ hodie S. Petro addicitur. Nam Pastorem tunc temporis præfuisse ipsa Charta testatur, item Monachum aliquem velut, pro Abbate habitum, sicuti eo tempore Scafrarium, cuius Charta meminit.

IN CAPUT VI.

LIBRORUM tantam copiam ille paravit) composuit & paravit, ut loquitur ipse capite nono eodem in negotio. Familiarissimum verbum his scriptoribus. Cap. 10. *Librorum quoque, quos ille ad communem monasterii utilitatem suo tempore paravit, id est comparavit, alibi læpe.*

IN CAPUT VII.

NEC non singulare idem Abbati domicilium cum omnibus necessariis ad illud pertinentibus utilissime pulcherrimeque construxit) Palatium, quod hodieque Pfaltz, de quo sunt ipsius Hartmori versus:

*Aula Palatinis perfecta est ista magistris
Insula pictores transfuserat Augia clara.*

Regem publice placitum habere) Placitum, comitia, conventus Procerum publicus, Kreisstag, de quo multi multa dixerunt. Ab eo differt Mallus sive Mallum, quod proprie significat iudicium generale, Landgericht, Cammergericht. Cuius indices vixit Katherndürger vocabantur. Unde erat ut existimarem oppidum Ravenspurg initio dictum fuisse Kaserburg pro Kaserburg, quia ibidem & olim & hodie mallus generalis semper celebratus, cui præsidet Landgravius, qui nominatur in histor. S. Fridolini, det. Landvogt. In Chartis legitur maliam publicum fuisse in Gozzesovv. An. DCCCCLVII, sub Craloné Abbate, anno Regis Ottonis XXI, quo tempore Purchardus Dux fuit Alamanniæ, Eberhardus Comes Turgoviæ, Adalo Tribunus. Et alium in Nuferen Turgoviæ anno Regis Ottonis XXII, sub Abbate Burchardo, cui ipse Abbas interfuit cum Comite Eberhardo. Durant adhuc nomina mallorum in Alamanniæ locis illis, ubi olim usus fuit celebrandi Landgericht im Turgow / by Kaserburg / by Kanderwyl der Grafen von Montfort, citius in historia S. Fridolin præclara mentio, Zu Wandenburg, & alibi. Interdum mallus significat conventum Procerum alicuius religionis certæ, Kreisstag, Landtag. Nonnumquam etiam, sed minus frequenter, comitia Imperii,

Cum manu sua potestative) Sic paulo post: *Cum ipsa manu similiter potestative.* Abo Presbyter in charta LXXVI. *Sub potestativa manu Hludovici Regis & pueri.* Manus sub hac notatione fere in Chartis & Legibus antiquis. *Cum manu Advocati, sine manu tutoris,* quod ICI veteres sine potestative

CAPUT IX.

ANALOGIO) in pluteo, quo missale, vel lectionarius, aut evangelium ponebatur. Philoxenus Gloss. Manuale, ἀναλόγιον. Suidas Lexic. Ἀναλόγιον, ἐν ᾧ τίθενται τὰ εὐαγγέλια. Codinus Europalates de offic. Constantinop. Ἐμπεδοκλῆς δὲ τὸ τε ἀναλόγιον, ἔρως ἐκτετατὸν ἀγιον ἐναγγέλιον. Papias Gloss. Analogium dicitur quod sermo inde prædicetur. Vgutio Gloss. Analogium, ἀ λόγος, quod est sermo, quia ibi supra sermone manent. Balbus Catholico: Analogium, ab ἀνα sursum & legum, pulpitum, unde anologium, quia ibi supra legitur. Ibidem; Pulpitum a publico dicitur, analogium, legum, lectrum, legitorium, quia ibi publice legunt, ut possint conspici a populo. Ekkehardus in Salomone; *Parat pro hoc beneficio insignem crucem S. Gallo, quam argento partim deaurato vestit am analogio nocturnali superposuit.* Ibidem; *Infantulis per ordinem lectis antibus & analogio descendens, & alibi læpius. Videndus Ioh. Meursius Miscellan. lib. 1. c. 1.*

Confessione) Ekkehardus in Salomone; *Hanc crucem nostris temporibus Norperzus noster columna de argento a infixam confessionis superposuit altari.* Confessio est locus in templo, ubi sacerdos, priusquam cantat missam, confessionem pronuntiat. Beletus de Divin. offic. cap. 33.

Absidam ἀψίδα. Lexic. Græco Lat. Ἀψίς, fornix, arcus, fornix. Plinio dicitur constructio arcuum facta, Ovidio, *arcatum curvamen* Isidorus Etymolog. li. 5. c. 8. *Absida* Græco sermone, Latine interpretatur lucida, eo quod lumine recepto per urbem resplendeat. Ekkehardus Casuum cap. 6. *Absida sanctarum Virginum imminens eam mordacius igne cremavit, id est fornicis ligneo, in quo super altari Virginum erant simulachra. Absida* ex accusandi casu, pro, *apsis*, ad quam faciem, *cas-*

sida pro callis, *parapsida* pro, *parapsis*, *statera* pro, *stater*, & similia:

CAPUT X.

ELEPHANTO & auro paratim) proelephanto q. libb. habent ebore, ex glossemate, ut opinor. Nam omnium vetustissimi membranei duo illam, quam recepimus, lectionem præsentant. Signat tam animal ipsam, quam ebur. **Lexicon. Græco Latin.** Ελεφας, τὸ ἄστυ, hoc ebur. **Vopiscus in Tacito; Diu hæc senatus consulta, qua ad Principes pertinebant, in libris elephantinis scribebantur, id est eburneis Lucianus; καὶ τὸν ἐξ ἰδῶν ἑλεφαντίνων ἐλεφάντων ὄρεον, id est, Indicum ebur, Philemo vetus Poeta;**

Ἦ δὲ ἐλεφάντων ἢ σμαράγδου ζωία

Bacchilides apud Athenæum li. 2. Dipnosophist. Χρυσὸν δὲ ἑλεφαντίνου πνευματικῶν δὲ αἰ. Alcæus apud Eustathium;

Ἐπιπέτρα καλὴ γίνετο ἐλεφαντίνῃ.

Idem apud Hephæstionem;

Ἦ δὲ ἡ ἐπιπέτρα καλὴ ἐλεφαντίνων

λαβάν τῷ ἑλεφάντι χρυσοδότηται ἕχων.

Ynam mapam mundi) Balbus Catholico; Mapa, togilla, quasi manepia, id est manu pians. Mapa etiam dicitur pictura, vel forma ludorum, unde dicitur mapa mundi.

Post obitum Hludovici piissimi Regis in partem Karoli filii eius) Hludovici junioris Regis Germaniæ, cuius filius Carolus Crassus sive Grossus.

INEKKEHARDI IUNIORIS CASVS

CAPUT I.

SALOMONIS Tertii parentes cum essent clari & illustres) nimirum Comites à Ramsvag, quod castrum fuit ad sinistram Sincrix fluminis. Quæ familia post Baronum, tandem Nobilium dignitatem & titulum redacta est, hodieque celebris. Neque illa solum familia novercantis. Fortunæ iniurias experta est, habuit socias calamitatis ac miseræ suæ complures **Wengiam, quæ nobis quoque cognatione iuncta, ultimusque eius stirpis Conradus à Wengen, avia matris frater uterinus, Abbas fuit in monasterio Werringano ad Limacum fluvium; Schellenbergiam, Boxstetiam, VVattenyviliam, Klingiam, alias, quarum quædam ad Nobiles, pars etiam plebeios concessere post illam summæ rerum in Alamanna nostra Helveticaurbationem ac mixturam. Vnica etiamnum florere illustrium ultima, Hobensaxensium Baronum familia, quæ tamen & ipsa ruinam incipit minari, & ludibrium Fortunæ perferentiscere. Et verendum est, quod in statu res eius sunt, ne propediem illarum, quas dixi, cumulum adaugeat. Quod omen, quando familiam amo, ut Deus averruncet, id eum veneror.**

Elevvngis adhuc Canonibus primo proficitur) Sic Statim. Grimaldi temporibus Canonici Abbatibus, quem non fuisse Monachum sed Clericum secularem, ut loquuntur, ex Ratpert didicimus, & veteri illa Carolingorum Tabula, quam supra apposuimus Canonici ergo dicti Clerici seculares, quibus opponuntur Claustrales. Ekkehardus hoc loco; Trvdiuntur post tempus Marcello schola claustralis cum Notkero postea cognomine Balbulo & ceteris Monachici habitus pueris: exteriores autem, id est Canonici, sicut cum Salomone & eius comparibus Exfertim docet scholam claustralem fuisse, in qua pueri religioni dicati instituebantur; Canonicam vero in qua pueri seculares: illa in remotiore ipsius monasterii parte tenebatur; hæc extra monasterium in adiacenti ædificio, cui tamen & ipsi Cœnobiotæ præfuere, quorum Magister tum Iso.

Ultra tram) Irz rivus, S. Galli oppidum ab Occidente perfluens, in quibusdam Chartis Yrthon dictus quasi, tra rohms, h. e. röhms, qui in Chartis decursus aquarum. Etenim & Alamannis est rivus fluere, unde & Rhenus dictus Rhymnotissimus Germaniæ; Rusa item rapidissimus Helvetiæ fluvius, quibus rivus est Irz, sive Irz, Rhon à præterito geronnen fluxio, de fluminibus hinc secus atque (quasi Ad) Latinorum est aqua iusurpatum. Inde nomina sumpserunt in Turgovia Yrthon/duo vici ad fluentia aquarum positi. Inde Pura Maior & Minor, Ober und Nider Bären/quasi Yrthon/ad Turam fluvium; In Ailagovia oppidum Yrthon ad Arolam. In Ducatu Wirtenbergensi Blawbewren/velut Blaw Yrthon/ad Blaviū amœnissimum fluvium. Quod idem & de Dittenbeuren monasterio Sueviæ clarissimo existimandū, ut dictum sit quasi Dittenbyrthon/propter rivū, qui pedem collis, in quo sitū est, alluit. Et multo magis de Kaufbyrthon/quod nunc Kaufbeuren/oppidum Imperiale in Aigovia Alamanniæ.

Cam lineis vestibus diatim introit) Balbus Catholico; Diatim, de die in diem, vel per singulos dies, quod & diatim invenitur, & derivatur à dies. Ad quam faciem in Modiani Synonymus leguntur, plateatim, hostiatim, civitatim, provinciaticum & viaticum apud Diomedem lib. 1.

In Colle Concambii sui Ecclesiam in honorem & modum S. Crucis edificare &c. Ecclesia S. Crucis, cuius etiam infra mentit, fuit, quam nunc S. Magni vocant, olim extra oppidum in dicto colle, nunc intra muros, sed extimo loco, pariter cum cœmiterio positum.

De Faucibus) Fauces, Suesfen/ad pedes Alpium Julia, unde & nomen invenit, vtab antiquis Fuaz, i. e. Pedes diceretur. Ita enim veteres pronuntiabant, & extat vox apud Otfrydum Wissenburgens, lib. 4. c. 2. ubi de Maria, quæ pedes Christi unguento lavit;

Zhta gos si in sine suazi &c.

Zhte selbon suazi frono

Wit loson jro fiono.

*Kero Monachus Lexico: Pedes, suazze, Pedum, suazze, Pedibus, suazum. Monachi nostri imperite Fauces reddidere. Eadem ignorantia & Fuassach Austriacorum in supremo lacu Brigantino castrum Fauciacum dixerunt, quam veteres Alamanni sic appellarunt quasi Aquas ad Pedes, sc. Alpium, quibus adiacet, & unde fluvius ille castrum aluens exoritur. Melius & signatius dixissent *Aquipedium*, ad eam formam qua *Aquigranum*, quod postea maluerunt littera inserta *Aquigranum* scribere, & *Aquidurum* quod nunc *Burgach*. Porro faucibus prima fundamenta iecit B. Magnus, sicut Magister eius S. Gallus monasterio & oppido S. Galli, & Theodorus eius sodalis manasterio & oppido Campidonensi. Videndus Theodorus Vita Magni. 2.c.7. Sunt qui *Phuscam* appellant, ex Italorum, opinor, *Phiesco*; item qui *Abusiacum*.*

Praventor maturitatis) maturitatis, id est auroræ. Cap. 3. de Notkero; *Quadam nocte ecclesia preveniens in maturitate*. Ibidem de Rarperto; *Quem invenit surgentem ut & ipse prevenit in maturitate*. Quod quid sit, exponit Iso de Othmaro lib. 1. cap. 7. *Cum nocturna celebrationis vigiliis consurgendo preveniret*.

Nudimanum) Ea forma dictum, qua nudipes, quo est paulo ante vltus, id est *γυμναίς χίτος*, qui *nudas*, hoc est, non plenas sive inanes & vacuas habet manus quod Alamanni optime exprimimus his verbis, *mit lärer hand*. Hinc illæ apud Suidam *παρτεμια*, *γυμνότερα*, *πτερα*, *γυμνότερα* & *ταλίμια*, *γυμνότερα* & *αμίλινα*, &c. de in opibus admodum tenuissimæ que Fortunæ hominibus Juvenalis Satyr. 10.

Cantabit nudus coram latrone viator;

Quod ille apud Plautum:

Hic homo inanis est.

Herginiforram cum Waltchicha & Putra minore) Leg. *Waltchicha & Putra Minor*, ex Burcardo cap. 7. Vici sunt non longe distantes. *Pura Minor* *Nidderbüren*, sive, ut supra dictum. *Wyrhon* ad Turam fluvium. *Pura Maior* paulo supra minorem, *Oderbüren* castrum est Pincernarum Castellatorum (*der Stencken von Kastell*) domicilium, sub ditione tamen Abbatibus. Nam qui eius nominis fuerunt Nobiles, iam pridem olim stirpitus nulli sunt.

In titulo Apostolorum conditum) sepultum. Scatim; *Ad titulum S. Petri, qui est in cimiterio S. Galli*, & cap. 9. *In cella Salomonis circa parietem tituli Sancti Georgii*. Titulus alicuius Sancti est basilica vel ecclesia aut capella eius honori dicata & consecrata. infra cap. 9. *In cella Salomonis circa parietem tituli S. Georgii*. *Walafridus de S. Othmaro cap. 1. cuidam ecclesie Titulo S. Florini confessorii prælatus est*. Hinc Cardinalium Ecclesie Romanæ tituli.

Per Iovis montem transiens ibat: per Septimum autem rediens, &c.) De Iovis monte omnium accuratissime Ios. Simlerus Commentar. de Alpibus. *Septimus mons*, qui hodie *Settmet* attingit Alpes Iulias, quarum etiam nomine olim comprehendebant, in cuius cacumine *Stalla* videtur villa, quæ olim *Biutum*, & adhuc à Rhætis Italis *Beuio* nominatur. Itaque cap. 4. omnino legendum, *Qui cum in Septimo lacuque Cumano &c.* Loquitur de eodem, quo hic, in iure. Vbi alii *Settane*, alii *Settime*, quas lectiones falsitatis, arguit Ekkehardus Minimus in Vita Notheni cap. 9. Videndus Tschudus in descript. Rhetiz Alp. cap. 14. & 28. Stumpf. l. 10. cap. 5. Chronie.

In Septimo eius) Videtur hic legend. *in septima eius*, sc. die: sic enim infra c. 3. *Septima verobitus hominis die Septima*. *der Sibend*, abstracte, quo pacto *octava* dicitur, ut, *in octava innocentium octava Epiphania*, &c. in veteribus Calendariis & Martyrologiis.

Capellam) vasa, instrumenta & ornamenta omnis generis Ecclesiastica, quæcunque in capella sive sacello ad sacra peragenda necessaria sunt. *Mox, Capsa solide aurea gemmis regaliter relicta, reliquis summis referta, in formam capellæ creata*. Diximus ad Einhardum.

Procurabant ambas Camera, quos sic vocabant, nuncios) Procuratores fisci, qui erant Præfides Imperii subiectis impositi, ut Imperatoris fiscum ministrarent, cuiusmodi duodecim omnibus Israelitis imposuisse Salomo nartatur 3. Reg. 4. v. 7. quem locum ubi contuleris, intelliges quoniam isti nuncios fuerunt. *Qui & Advocati Camera vel Imperii dicti*. Vnde terra *Advocatorum*, quæ ab *Advocatis* id est Præfectis Imperii administraretur, *Wogtland* & corruptus *Woytland*, quod nomen remansit cuidam. Præfecturæ in Francia Orientali, Marchionum Brandenburgensium, qui Burggraviatum Norimbergensem possident, ditionis. Alioquin *Advocati Camera* nominabantur, qui publicæ pecuniæ functionem & procuratorionem Imperatoris vice gerebant, qui & *Advocati fisci*, & tandem denique *Fiscales* dicti: Erant hi sub Camera nuncios, quorum sub Ducibus æquata habebatur potestas, ut supra dictum.

Potamum Camera nunciorum iuris oppidum) Pertholdi & Erchingeri Camera nunciorum In Alamannia sive Suevia, qui ab aliis Ducees Sueviæ. Qua de re supra admonimus. *Potamum* sive *Potamum*, ut hinc patet, tempore Carolorum & Ludovicorum oppidum fuit, & quidem sedis Imperatoris. Id attestantur Diplomata Monasterii Augiensis, in quibus ita legitur: *Datum in Palatio nostro Imperiali Potamæ*. In hoc oppidum sive potius Castrum, quod natura arteque erat quam munitissimum, ab Episcopo Sidonio & Synodo Provinciali condemnatus.

Othmarus, ab Warino, qui illud incolebat ut Comes Hegoviensis, abductus fuit. Vnde relegit in intulam Rheni Werdam, illic vitam cum morte commutavit. Porro ab hoc antiquissimo & imperiali oppido Potamo lacus nomen inditum est *Potamicus*, cum prius *Acromius* diceretur, quod nomen in Rhagulcia, quam hodie Vallum Rheni indigitant, adhuc retinet, ut nominetur *der Chromsee* & *Chromshorn* / quod est castrum cum villa ad ripam lacus, sine dubio inde nomen iuvenit, quasi lacus Acromii cornu; quamvis in vetustis Chartis legatur *Romanishorn*, & Rhenanus, Vadianus, atque Stumpfius appellent *Romanum cornu* à Romanorum, ut volunt, statione. Ita contrario exemplo *Chromishorn* à lacu nominata quum *Potamicus* postea à Potamo dici ceptus sit, non aliter atque à Constantia *Constantiensis*, à Lindaugia *Lindaugianus*, Brigantio *Brigantinus*: & inferior lacus à Veneribus accolis *Venerus*, à Cella oppido *Cellanus*. Quae sequi sentiunt, agrorum somnia recensent scilicet. Sed ad castrum *Potamum*: quod cum oppido quondam Comes Hegoviensis inhabitabat, ab Imperatore in fidem receptum: alioqui Comitatus non hereditates erant sed dignitates, quae personas non transgrediebantur. Ex istis, fratribus Pertholdus Potami habitabat, Erchanger Diepoldispurgi. Destructum Potamum huius Salomonis tempore, cum supplicium capitis sumeretur de dictis fratribus, quod contigit An. C. 917. Ita quidem funditus, ut hodie ne ruderum quidem ulla cuiusquam oppidi appareant. Re edificata postibi arx, & nunc incolitur à nobilibus Bodmenis (*von Bodmen*) qui quin ex Comitum familia descenderint, mihi nullum sit dubium.

Vallis Turbate Turbetheal & corruptius Turthal / vallis est ad torrentem Tosam.

À Rege tunc quidem Arnolde Ita Arnulphum Imperatorem & alii vocant, Lamberrus Schafnaburgeni, Marianus Scorus, Siebertus & coetanei.

Terra avenis centum maltrarum commoda) Avena tosta, ut hodie, ita olim Alamannis, Turingiis quum maxime, in cibo & pulmento. Ea sic conficitur. Torretur primum avena cruda, tum molitori pistenda seu molenda traditur non in farinam minutam, sed crassam, ad instar hordei, quam ubivis locorum ad eam formam teritur. Locum seu fornacem, in quo torretur, *tharra* Alamanni etiamnum dicunt, *tharra* verbo *thären* / quod est Graecorum *θίον*, & latinorum *torrere*. Posses cum Hippocrate huiusmodi farinam toste avenae frictaeve appellare *αυειναιον*. Pulverem, quae inde conficitur, Plinius vocat *avenaceam*, eamque *Germanorum cibum*.

Centrum maltrarum) *Maltra* mensurae genus est, continens quatuor modios *Malter hâle* vter mût. *Nodius*, mût (nam & ipsam Alamanni retinere) comprehendit quatuor quartales, quorum omnium exempla reperies in Chartarum Centuria, & Ephemeridibus Monasterii. *Quartalis* est, quem Alamanni *vierthel* / Norici nimis generali nomini *metzam* seu *messam*; h. e. mensuram, Rhenani inferiores *summeram* appellant. Eius meminit etiam Iohann. de Gallandia Decade 5. *Synonym. hoc versu*;

Dolia, quartalisim, fundum, clepsedra, lagena.

vbi videndus Galfridus Anglus in Commentario. In liquidis *quartalū*, quart, continet apud Alamannos duas mensuras, apud alios quatuor. Quae de re in libro nostro De mensuris & ponderibus veterum Germanorum.

Inter quae verant ascula duo vitrea nimis insignia, quae ipsi pridem in convivio praeter ceteris mirabantur) Ex Crystallo nimirum puto & pellucido. Consimilem historiam memini me apud alium nescio quem legere. Illud commemoratione dignum existimo, cuius rei ipse arbitet atque spectator fui. Quum abhinc sesquiennium in Aulam illustis ac Generosi Domini, Maximiliani Tulingorum Lantgravi convitatus interviserem, memini ab eo ostendi vitrum crystallinum paulo prius ab se quingentis thaleris probis comparatum. Id quum, ut fieri solet, in convivio lautiori daretur circum, imprudentia cuiusdam Doctoris levissimo impulsu disco illius frangitur, ut maiori constare nullum umquam haustum viderim. Et hunc luxum lautitiasque hominum miramur? Tiberius Princeps eum, qui vitri flexillis temperamentum reperit, iussit decollari, ut scribit Plin. l. 6. cap. 28. Dio Cassius in Tiberio, Isidor. Etymolog. lib. 1. c. 15. & ex Petronio Ioh. Salisberien. de Nug. Curial. l. 4. c. 5. qui si nunc imperaret, quid putas, illis faceret, qui tanti pretii momentanea vitra reperiunt;

Fabas nudas) id est, ut Petronius loquitur, *folliculis spoliadas*, *εργυρινας νουπυς*, veteribus Latinis *fresas*. Philoxenus Gloss. *Faba fresa*, *εργυρινας*. Balbus Catholico; *Fresus*, id est *contritus*, *concusus*, unde & *fabam fresam* dicimus, qui habet *thecam molit. am.* id est, *fractam*, *concusam*, & *contritam*. Isidorus Etymolog. lib. 17. c. 4. & lib. 20. cap. 16. Pulmentum ex huiusmodi fabis *εργυρινας*; Aristophani; quamvis Scholiastes generaliter pro quovis pulmento ex Leguminibus accipiat, quomodo in interpretatione de Regula; *Leguminum, omne genus fabarum*.

Et panem) Si ilagineum intellegit, nam crassiores & relictis surfuribus ininus candidantes vocabant *leibunculos*. Exempla in Ephemeridibus.

Timore Atheni Imperii) de *Reichs* id est, *Reysers* / Imperatoris, quae figura dicimus, *Erst* dom adel / pro xx nobilibus. *Imperii* vox sexcenties in his libris ex significato, sicut *ministerium* pro ministro apud Ratpert. cap. 6. & alibi *dominium* pro domino, *servitium* pro servo, *officium* pro officio, *obsequium* pro obsequente, & id genus alia, quae in his libris frequentantur, quorum te semel monitum hoc loco memineris.

Sedato animo, iudices mei, ambos vos esse volo) Verba Imperatoris ad Pertholdum & Erchini-

gerum Rectores Ducatus Sueviæ five Alamanniæ, quos modo *Primates*, paulo ante *Camera nuntios* appellavit Ekkehardus. Vnde id discas licet, *iudices* dictos illo ævo omnes *missos*, h. e. *nuntios* & *Præfectos* Regios vocant *iudices* & Franco-Galli *Iuges*. Qua de re in libro De Magistratib. veterum Germanorum.

Parentes eius erant) scil. Warinus & Ruadhardus, de quibus Walafrius, Ratpertus & Wettinus, quos supra diximus ex Comitum Gravenſpurgenſium familia fuiſſe. An ergo ex eadem familia Conradus Imperator, ut *parentum* nomine intelligantur maiores materni? Ita certe colligimus ex iis, quæ infra tradit Ekkehardus, scribens de supplicio Pertholdi & Erchingeri, eodem genere Warini & Ruadhaldi progenitorum & in Ducatus procuratione ſucceſſorum: *Omnique anno ille, dum vixit, cenſum capitis ſui in cera ad ſepulchrum eius* (S. Othmari) *ut ſilius carniſicum illorum, pro reatu in eum quaſi proprio miſit.* Itaque Wolſthardus quoque Comes, qui ſequitur, & duo filii eius Wolſthardus & Hairicus, ex Guelforum proſapia exiſtere. Verum hæc tantum ex coniectura.

Periodum, id eſt verſum uno ſpiritu prolatum) *μὲν κωλον περιόδου.* Quam vero nullam reperiri auctor eſt Aquila Romanus libro De figuris, ubi hæc leguntur verba: *Conſtat ambitus ex duobus, ex tribus membris, ex quatuor interdum: eſi nonnulli ex uno membro ambitum putant poſſe compleri, quam μὲν κωλον περιόδου appellant.* Ego autem non video quemadmodum periodos cognominetur, & non potius colon ſive membrum, ſi unum ſit.

Saporatum) Sapore & nidore culinæ atque obſoniorum ſaturatum, Balbus Catholico, *Saporare, ſaporatum facere.*

Odorem ferina hauriunt & carniū) Ita emendavimus, cum in omnibus lib. veterib. conſtantiffime legeretur *carinum*. An Ekkehardus declinabat, *caro, carinis*, pro *carnis*? ut *cardo, cardinis, ordo, ordinis*, & ſimilia?

Salsant Satyrice) Ludiones, hiſtriones & mimi. *Sunt enim Satyri leves, ludificantes deriſores, ſaltatores.* Balbus Catholico.

Caſtellum quoddam ſuper Stainheim) Quod nunc *Stammen*, ſed vicuſtantū. Nā ipſum caſtellū deſtructum eodem, quo Potamum, anno, poſt Pertholdi & Erchingeri decollationem, ut obſervavit Stumpf. *Chronic. lib. 7. cap. 16.* Erat illud in monte ſitum, cuius radicibus vicus ille adiacet, & ab incolis hodie vocatur *Burghalden*, ſollemni Alamannorum verbo, qui ruina deſtructorum caſtrorum, omiſſo proprio vocabulo, ſolent *Burg, Burgſtall*, & ſi modica caſtella, *Bürgle* appellare. Quæ res effecit, ut propria nonnullorum caſtrorum nomina adeo oblivioni tradita ſint, ut ne inveſtigari quidem ulla ratione amplius poſſint, id quod graviter lib. & conqueritur Stumpfius.

Lege Alemannica tribus diebus) Hæc Lex non exiſtat in eo, quod tomo II. exhibemus veteri & primigenio exemplari. Vnde eſt coniectura, Legi Alemanniæ paulatim alia atque alia capitula ab Regibus addita fuiſſe. Dicemus in Commentariis ad illam Legem. Porro huius rei exemplum habes in Charta LXXV. I. eiusdem tomi.

Fiscalibus) Militibus præſidiariis Præſectorum Imperatoris. Bona ac prædia *Stainheimenſia*, & quæ circum, non erant in alodio illorum fratrum, ſed feudo ab Imperatore conſeſſo, quod illi ratione officii extorſerant. Erant enim *Camera*, h. e. *ſiſci Imperatorii nuntii* ac Præſecti. Quorum miniſtri & ſatellites dicebantur *ſiſcales*, velut eorum hominum, qui *ſiſcum publicum* procurarent & adminiſtrarent.

Vt in Diepoldiburg) Id factum referunt Annales ad Ann. Domini 914. *Diepoldiburgum* quam mox urbem appellat, ſunt qui in Algovia collocent, ſunt qui in Hegovia, eo loco ubi nunc Worblinga vicus, Ratoldicellam inter & Stainam oppida. Nos compertum habemus nihil. Hoc conſtat, dicto Anno 914. quo & Potamus & Stainheimum, funditus deletum fuiſſe.

Celer præmittitur) *Celer*, veredarius, Italis *poſta*, non à *Celere Romuli ſervo*, ſut *Benedictus* Magiſter nugatur, nec à *cillendo*, ut Papias voluit, ſed à Græco verbo, *κείλειν*, quod eſt *ταχέως τείνειν*. Vnde *κείλις*, qui Latinis *Celox*, *ὁ δρομικός ἵππος*, ut exponit auctor Etymologici & *κείλις*, eques, *Ritter*, *Hoffjuenger*. In Vita S. Eugenii Chartaginienſ. Episcopi; *Tum & quadam uxor cuiusdam lætitiæ Regis nomini Dagiti, matrona nobilis ac delicata*, &c. *Celeris* voce utitur Ekkehardus infra quoque hoc cap. *Currunt illico celeres, qui Berthe & urbanis* (i. e. civibus) *ſuis dicerent.* Et c. 10. *Vinam poſt illum celeres qui equum illum nobilem mihi reducant, mittere velles.*

Parat illico baſilicam & aram) *Baſilicam* vocat ſacellum in ædibus privatis adornatum, in quo ſacra peragi debeant. Supra monuimus, *capellam* vocari ab huius ætatis Scriptoribus ſacra vaſa & ornamenta quibus, neceſſitate exigente, quovis in loco, ara ex menſa aut quavis obvia materie compoſita, ſacra celebrari queant. Quo pertingit, quod in veteri Gloſſar. legitur. *Capella ſub quo deſertur Euchariftia ſacramentum in proceſſionibus fieri ſolitis: & dicitur ſic quodam ſiſbat de pellibus caprarum.* *Sim melſ* Alamanniſ. Inde pro templo eſt tranſlatum.

Et pallio dorſili caminatam) Inſta cap. 10. *Vt in dorſi pallio & cortina lecti ſui, qui humilia ſentient ipſe iuſſit deponi.* Notkerus Balbulus de Geſtis Caroli M. lib. 1. cap. 4. Et dixit Rex: *Stapoſt cortinam qua pendet ad dorſum meum, & auſculta quantos adiutores honoris iſtius habeas.* Videntur *tapetia* (*tapetos* vocat Ekkehardus) fuiſſe retro Principum ac divitum hominum ſellas arcuata &

partibus appensa. Cuiusmodi in caminata Salomoni præparasse Bertham istam verisimile est. Vt fortean sit legend. *parant raperos & cum pallio dorsili caminatam.* Caminata, camera, conclave arcuatum, Alamannis corrupta voce femlaten. Infra hoc eodem cap. *Clauditur caminata super Episcopum & duos, qui aderant, Presbyteros.* Cap. 11. *Caminatas claustrum Abbatem aperire rogavit.* Cap. 12. *Et caminatam antecessorum Abbatum quietis gratia tandem inuitus introit.* Cap. 16. de Ottonis Imperatore Ottonis Iunioris patre; *Intere apater ad calceandum in caminatam iuit, ex cornaculo nimirum, ausi dem Saal.* Ibidem, *In alia illa, quem Sindolfus S. Northero quondam clausit, locatur caminata.* Vtitur & Dithmarus Merseburgens. Episcop.

Duellum) *Dütel* tunc *Hochendwiel* Ducis Wirtembergensis munitissimum omnium, quantum habet propugnaculorum. Nomen dubio procul à bello accepit, pro quo duellum veteres dixere. Et in veteri Glossario olim *duellum* impresso legitur: *Duellum, bellum quasi dubellum, Duellum, locus in quo bellatur, & ubi milites perseveranter durant in bello, à duo & bellum componitur, quasi dubellum quia intus & foris geritur bellum.* Ab eadem origine esse videntur castella illa *Bellicon* in Aergovia & *Brifgovia Belliza* munitissimum Rhetiaë fortalitiu, ut horum scriptorum verbo utat, *Bellfort, Bellmont,* & similia Alamanniæ superioris loca à Romanis quondam, non ut *Tschudo* placet, *Tulcis* imposita.

Heil herro, heil liebo) Salve Domine, salve acceptissime.

Ingulari præcepit) Capitis plecti, ut alii Chronographi; *Adingæ* vico Alamanniæ *Alpingovianæ.*

Coram convivis Rhenum aqua quasi vinum potarent) Alii cod. *ieiunii aquam q. v. pot.* Verissime. Curabant cantharos suos aqua repleri, ut dum convivæ ab eis invitati meliuscule, quam sat fuerit, biberint, ipsi soli sobrii atque invinii essent, *ieiunus* pro non ebrio; id est sobrio.

In cantharo quodam) *aquario* sc. qui etiam nunc Alamannis *kanthen.*

Coppam auream) Lexic. Græco Lat. *κόψα, vna, hydria.* Recte. nam & ipse Ekkehard. cantharum exponit. Alamannis adhuc *fosfi* opinor quia rotunditate sua capitis imaginem præferent. Significat etiam poculum rotundum potorium, ut & apud Italos *Cappa.* Apud Tigurinos pro prium certæ mensuræ nomen est, ut apud cæteros Alamannios *stoupus.*

Sarcosagum) *σαρκοςάγυον* In MSS. codicibus perpetuo scriptum erat *sarcosagus*, ab imperitis librariis.

Anaglyphas) Sic & infra cap. 3. Rectius tamen in neutro *anaglypha, ταυάγλυφα* Eucherius Lugdunens. in lib. 3. Regum cap. 17. *Anaglypha Græce dicuntur Latine calatura.* *Calata sunt autem vasa aurea vel argentea signis eminentioribus extrinsecusque expressa.* Hac & alio nomine sculpta vocantur: *anaglypha vasa dicta quod superius sunt sculpta.*

Diptivit ex auro electo) *An. gypsvit,* id est induxit & illevit? Nam ita Burckardus capit. 1. *Othmari ecclesiam crypta & fornicibus gypsi atque auri speciebus convenienter auctam auro & coloribus ornaverat.*

Fortunus) *Fortunia*, sicut *infortunia.* Balbus Catholico, *Fortunium, prosper eventus, & dicitur à fortuna.* Intra cap. 3. *Multa bonis & malis aut fortuna prædixit aut infortunia.* Cap. 5. *Nescio quo loco fortunio.* Et cap. 15 *Vt ceteros relinquamus, & nostra fortuna tangamus.*

Scriptor eius Karolum dixit) *Einhardus* scilicet, cuius hæc sunt verba: *Tentabas & scribere, tabulæque & codicillos ad hoc in lectulo sub cervicalibus circumferi solebat, ut quum vacuum tempus esset, manum effigiandum litteris assuefaceret.*

Scrinia eius Palatio addicta) Imperatorio, non Archiepiscopali.

Sapientia aquivoci sui antiqua Salomon) Cuius hæc sunt verba: *Redemptio anima viri proprie divitiæ eius.* Videnda Charta LXXXIV. totius deinceps.

Ascendensque equitem illam velocissimam) Modo dixerat *sternatur ambulatrix mea.* Perniciores esse equas & veteribus potius quam equos in usu, notum: *Equitem* pro equo sive equa etiam alii dixerunt. Infra c. 10. *Equite ascenso* S. Gallum noctu invadens, &c.

In proximo prato stationari iussit) *Stationari*, congregari & subsistere.

In Araris pago) *ein Aergow:* quo modo *Turapagus Thurgow.* *Pagus*, regio, in quibusdam Chartis *gobiã goth.* *Arar* fluvius ille est, quem hodie Ar. Latini *Arolam* dicunt *Hepidannus* in Vita *Wiboradæ* lib. 2. c. 9. *In pago qui Erigovve nuncupatur, quem Araris fluvius ex uno latere præterfluit, & altero Rhenus.* Videndus *Stumpfius* Chron. lib. 7. c. 21.

Chollinchoven) Nunc *Zollstou*, eius frequens mentio in Ephemeridibus & Chartis. Fucere qui *Zollchoverorum* S. Galli civium familiam inde deductam scriberent. Verene an falso, à nobis in his libris, quos de Nobilitate Helvetiorum institutus, disquiritur.

Sole sequenti) *Sol* pro die, veterum imitatione, quos notavit *Servius Honorarius* in *Virgil.* & *Lutatius Statio* interpret in 3. *Thebaid.* *Balbus Catholico,* *Quia Sol est causa diei, ideo ponitur aliquando pro die sed frequentius in plurali.* *Hepidannus* d. lib. 2. c. 4. *Cum apud mater terram paucos exegisset soles.* Videntur Latini Græcos imitari. *Euphorion*, apud *Stobæum.*

Ἡλιός τις σε τρικκοσίους ἡφθόνησι.

Nicander in Alexipharm.

τίς ἡλιόσι δαυαζω, εἰδ' αὖ ἐπικροσίους - Scholiastes; τίς ἡμίζωσι

Tom. I.

K 2

Karó

Karolus autem homo deinceps videndus est) Ita 3. vet. codd. MSS. in unius margine adscriptum erat, sed aliena manu. *Raro autem homo. Fort. Tam rarus a. homo. An Karolus accipitur, ut hodie ab Alamannis Kärle/de homine probus, bonus, utilis, ac strenuus, ut si Alamannicè dicas: Von diesem tapferen Kärle? Sane, Kerte olim significasse hominem, sicut adhuc in Suecia & in Saxonia, observavit Flaccius Illyricus præfat. in Otfridum Wissenburgeni.*

Capitulares literas rite creandi) *Leg. caraxandi. Infra cap. 2. parietes eius caraxasse. Ekkehardus minimus in Vita Notkeri cap. 1. Humili caraxatione prosequemur. Vgutio Gloss. Charaxare, à Character, id est scribere. Aldhelmus de Laudibus Virg. lit. cap. 10. Flexu literarum apicibus in quadrata parietis pagina caraxatis. Gregorius Turonens. De Miracul. lib. 1. cap. 51. Parietes domorum atque ecclesiarum signarentur atque caraxerentur. A damnus Scotus de locis sanctis lib. 1. in præfat. Hac universa, quæ infra caraxanda sunt. Veitur non semel Aldhelmus Bonifacii Archiepiscopi discipul. epist. 69. Adilvaldus epist. 69. Isidorus Episcopus epist. 72. & Cinehardus Episcopus Wentanus epist. 74. In libro Epistolar. Bonifacii Balbus Catholico; Charaxis, notatio, charagma, impressio, imago, vel littera. Avianus. Sicut numus habet caragma Cesaris, sic homo habet caragma Dei. Papias Gloss. Caraxare, exinanire, scribere. Exinanire, id est delere. Bertichrannus Cenomanens. Episcopus in Testamento apud Brissonium in Formul. Si qua littera, si qua caraxatura, si qua littera adiecta sunt, vel detracta, ego feci. Adde quod notavit noster Freherus tom. 1. Germanic. Scriptor. & Doctor. noster Rittershufius in Sentent. Pauli, Savaro in Sidonium, Serarius in Bonifacium. De litteris capitularibus vide Notas nostras in Petronii Arbitri Satyricon.*

IN CAPUT II.

EVLOEIA) Sic Christiani veteres vocabant munera Deo vota, quæ pauperibus distribuerentur, aut Ecclesie ministris mitterentur, vel iis largirentur, à quibus beneficio aliquo affecti essent, aut affici desiderarent, rebus tamen in divinis. Mutuata vox à Paulo Apostolo ad Corinth. 6. & 9. Balbus Catholico; *Eulogia, benedictiones, salutationes, & bona donationes. Gregorius Turonens. Histor. Franc. lib. 5. cap. 14. Post missas petunt ut ei eulogias dare deberemus, ita illic legend. est, non eulogos, ut vulgo. Walafridus in Vita Galli lib. 1. cap. 20. de donis ab Iohanne Diacono S. Gallo allatis; Et oblati eulogis salutavit patrem. Adeundus Pamelius tom. 1. Liturgicæ pag. 503.*

IN CAPUT III.

OPERATORUM Decanus) Qui alibi Decanus operis, *Werbtegen, Sawmelfter. Est Præpositus operatorum, quem nostri Monachi lingua vernacula vocant Statthalter*

Convenire in scriptorio) Musæo publico, Monachorum studiis & scriptionibus hiberno tempore dicato, Italis scriptorio. *Infra cap. 11. Veniunt in pyræ, & in eo lavatorium, nec non & proximum pyræ scriptorium.*

Totus viribus à dorso ingrandinat) flagellat, verberat. *Grandes* ab his scriptoribus vocantur vibices flagrorum, interim etiam ipsæ flagellationes, quod catervatim grandinum instar irruant. *Infra cap. 10. Titionem ardentem ab igne dicto citius rapiens grandes sine numero nudo infregit. Ibidem; Flagello de Pyræ rapti, nisi ei erecto adictum brachio occurrissent, grandes incussissent. Eodem loco, Si imperitorum aliquis claustrillius in vafori grandes infregisset, non ego curassem. An. & c. 5. legend. grandes; mihi in collo infregerant, deleto rictus velut glosserate? Grandinare, flagellare, castigare. In libro, cui index Aurora; Carni luxoriam grandinat ira Dei.*

Auricularis & intimus Episcopi) *Vetr. Gloss. Auricularis amicus, secretus. Auricularius, secretus consiliator. Vetus Interp. 6. Reg. 23. Auricularium à secreto Auctor Mamotraci. Auricularius, secretarius, & consiliarius. Infra ca. 6. Auricularis patris fuit ille homo vilissimus &c. Verba sunt Adelheidis Imperatricis ad filium de Sandrato Monacho Imperatoris intimo. Conradus Fabariensis casum cap. 8. Clientibus auriculariis.*

Labarum) *Balbus Catholico; Labarum est signum bellicum, quod ex auro & lapidibus pretiosis in vexillum S. Crucis transformatum inter alia signa bellica pretiosius erat, quod Imperator & consules adorabant. Hoc signum & adorationem eius Constantinus fieri iussit. Ad 3. id. cor vocat Ciropalates. Videntur præter cæteros Baronius Anal. tom. 3. 4. & 6. 9.*

Propannis laneis emendis, quos sericales aut tunicas appellant) *Fort. tunicos, Panni sericales. Francis serge vel serge. Alamannis etiam sarewat, ut in veteribus Poetis advertere est. Panni tunici, aut sub tunicis tunicæ, Alemannis veteribus tunch/ nostris n. ablato tuch/ à verbo tunchen/, quod est tingere, quasi panni tincti.*

Circator) *Circitor vel circuitor, tralatio à re militari. Sunt enim circitores Vegetio, qui in operibus Polybio. Ut hi vigiles recognoscunt, an in officio sint, ita ille Monachos, an in operibus. Conradus Fabariens. cap. 8. Circatoribus iuxta mandatum Apostolici monasteria singula perlustrant. Infra cap. 6. vocat exactores, id est auscultatores.*

Martina) *In Iure Canonico dicitur, quæ aliquem de sacrosancto fonte, ut loquuntur, levat. Hic*

Hic pro ea cuius aliquis liber in sancto baptisate iustulit, quam & insolentiori vocabulo *commatrem* appellant, *commaire*.

Cambocam) Baculum camutum sive incurvum, quam *Pastoralem* nostri vocant, frum-
estab. Marner vetus Poeta Nobilis; Sagt mir der Pabst von Rom, was solt du der frumestab
den Gott dem guten Sanct Peter vns zu binden gab? An eadem carmine ad Episcopos Ab-
btes:

Ewer Rumberstab der ist gewachsen seinen langen Sper.

Ekkehardus nunc *baculum* (sepius *ferulam* interpretatur. Walafridus in Vita Gall. lib. i.
c. 26. Qui & *baculum* ipsius (Columbani Abbatis) quem vulgo *cambocam* vocant, per manum Diaconi
manserunt Crebra eius mentio apud Theodorum in Vita Magni, ut lib. i. c. 7. lib. 2. c. 3. 4. 6. &
8. alibi. Videtur autem rectior quorundam codd. scriptura *cambocam* presentantium, si origi-
nem spectes. Nam à Græcis *καμπτὸς* sive *καμπύλιος* mihi dicta videtur *καμπτὸν ἄρμα*, quam ab
Orientalibus Monachis accepere Latini.

Et *Magistri eius*) Columbani Abbatis,

Spera illa S. Crucis nativitate, & *ochea* globo cui Crux infixæ, aut particula aliqua sanctæ Cru-
cis inerat, unde & *Speram sanctissimam* appellat. Auctor Mamotracti in Isaiam c. 29. *Speram, for-
mam rotundam*, Itali retinent.

Barbarice clamans) Alamannice, *Barbari*, Altmanni sive Germani *zur iz. ub* Walafri-
dus in Vita Galli lib. i. prolog. *priori nomine nos appellant circumscriptæ gentes, quæ Latinum habent
sermonem: sequenti usus nos nuncupat Barbarorum*. Et c. 6. de B. Gallo: *Non solum Latine, sed etiam Bar-
barice locutionem non parvâ haberet, id est Alamannicæ linguæ*. Et c. 25. *Ad quibus aatem
Barbarorum bene prolata interpretando transfunderet, hoc est, Alamannorem*. Paderbornensis
Monachus Annalium de Vita & gestis Caroli M. lib. i.

Quod *Barbara* lingua nominat *Eresburg*. Et eodem lib.

Nomen *Herifalli* dederat cur *Barbara* lingua.

Sidonius Apollinarius lib. 4. epist. 16. ad Arnogastum: *Sic Barbarorum familiaru, quod
tamen nefcius barbarismorum*. Videndus Savaro in Notis, & Commentarius noster ad Einhar-
dum.

Comitis cuiusdam filius nomine Wolo) Comitibus scilicet Kiburgenfis, ut in Vita Notkeri cap.
27. scribit Ekkehardus Decanus.

Panis nitidus factus) Alludit ad verba D. Polycarpi, qui in circo leones cum videret, à qui-
buserat devorandus, conversus ad populam dixit: *Fruentum Dei sum, & bestiarum dentibus
molor, ut purus panis Dei reperiar*.

Panthena) Hoc nomen quod *τροχον* habeat, non queo divinare. Videtur significare se-
pulchrum seu imaginem sculptam.

Per psalterium seu per rotam pneumata inventa dulciora sunt) *Lego, neumata*, ut apud Ekke-
hardum. Decanum in Vita Notkeri c. c. 22. Balbus Catholicus: *Neuma, vocum emissio vel modula-
tio & neumaticus, modulator dulcis, suavis, & consonans. Et est vitium scriptorum, quum invenitur pneu-
ma ut scribatur per p. & est ibi barbarismus, quia vitiose additur litera ibi*. Beletus de Divin. offic. c.
59. cuiusmodi sunt *trophi, sequentia, kyrieleson, & neuma*. Hic est notandum, quod semel diximus, *neumam
famini generis absque p. accipe pro iubilo*. & c. In Mart. Vita Notkeri cap. 17 *Iubilus, id est neuma,
quem quidam in organis iubulant plausum victorum latantium commendat*. Hugo Reutlingenfis Sa-
cerdos in Florib. Mûsicæ c. 4.

Verbis hexametris hanc neumam consociabis, & c.

Indita pendametricis neuma fit ista tuis

Et alibi sepe cum apud hunc ipsum rum Guidonem Monachum & Iohannem Magistrum
in libris de Musica. Quæ non eo animo adducta velim, quasi probum horum Scriptorum
ineptias, verum quando semel occæpi hoc auctores inrepretari, existimavi officio meo fun-
gendum esse. Est aliud agere interpretem, aliud disputatorem. Porro quod Ekkehardus ait
per rotam, id per se explicat Ekkehardus Decanus in Vita Notkeri c. 17.

Caroio) Crasso nimirum, cui Arnostus successit.

Ad offerendam: Balbus Catholicus: *Offerenda, antiphona, quæ canitur, quum oblatio debet cele-
brari* Beletus de Divin. offic. c. 41. *Dicto symbolo cantatur offertorium sive offerenda, uti aliqui di-
cunt, & c.*

IN CAPUT IV.

VT Iohannes scribit) Isest Diaconus Romanus in Vita S. Gregorii Magni P. R.

Frigidora autem & Occidentana, quas sic nominabant) Iisdem verbis apud Ekkehar-
dum Minimum Decanum in Vita Notkeri capite 91. scriptum legitur, *Sunt hymnorum
& sequentiarum genera, sic dicta à tropis & modis Musicis, quos tonos maluerunt appellare
Monachi Martianum Capellam imitari*. *Frigidarum* originem à Græcis, *Occidentanarum* ab
Latinis esse, vel ipsa nomina fidem faciunt. Nam *Frigidora* constant ex modis, quos Græci vo-
cant *Phrygium & Dorium* quæ de. tæter antiquos, qui de Musica integros libros reliquere,
Mart. Capellam, Aur. Augustinum, Boethium, & Isidorum Hispalensem, videndus Hen-

ric. Loritus Glareanus in Dodecachordo, M. Ant. Maioragius orat. 23. & post Vincentium Galilæum de nova & antiqua Musica Erycius Puteanus in M. sathena. *Occidentana* videntur mutatis Græcæ Ecclesiæ modis à B. Ambrosio Mediolanensi Epi. copo inventæ à Gregorio Magno Pontifice Romanor. in Occidentali Ecclesia institutæ, & in Alamanniam atque Franciam invecitæ, ut verbis non obscuris tradere vide ut Iohannes Diaconus in eius Vita, quem Ekkehardus noster est secucus. Et confirmare videntur, quæ notanter scripsit in nomen Hugonis Reutlingensis Interpres, ei (ut putatur.) coævus, in Prohæmio: *Post incarnationem*, inquit, *CHRISTI plures Doctores Sanct. Ecclesiæ, & specialiter Sanct. GREGORIVS & AMBROSIVS, cantum Musicalem, quo tam Latini quam Alemanni, cum cæteris linguarum diversarum nationibus, utuntur in divino officio, in duo volumina librorum, videlicet in Antiphonarum & Graduale, collegit, dictavit, & neumavit seu notavit.* Processu tamen temporis quidam Alemanni, & præcipue canonici ordinis Sanct. Benedicti, qui cantum Musicalem non solum ex arte, verum etiam ex usu & consuetudine perfecte & cordatenus didicerant, ipsum, omnis clavibus & lineis, quæ in neuma seu nota Musicali requiruntur, simpliciter in libris eorum notare cœperunt, & sic decantaverunt deinde iuniores, & suos discipulos sine arte & frequenti usu & ex magna consuetudine cantum informare, qui cantus sic per consuetudinem doctus ad diversa pervenerit loca. Unde iam non Musica, sed usus est denominatus. In quo tamen cantu discipuli deinde à Doctores, & Doctores à discipulis multiformiter discrepare cœperunt. Ex qua discrepantia & artis ignorantia usus dictus est confusus. Quo usu confuso spreto, nunc vere omnes Alamanni hactenus miserabiliter per cantum seducti ad veram artem Musica revertuntur. Et quæ sequuntur de Gregoriano cantu depravatione in Occidentali Ecclesia, quam maxime Alamannica, eiusque restauratione per peritos artis Musica. Verum de hoc Gregoriano cantu, quem & Occidentalem, Latinum & Romanum videntur appellasse, exstant ipsius Gregorii, Item Romani Monachi, & Notkeri Balbuli de Musica libri, quam rem nunc quis addubitet nos facerent certiores. Dicemus tamen aliquid amplius ad cantum Musicum, quatenus & locus iste desiderat, & tu nobiscum pestulas non ignorare. Modi Musici initio tantum quatuor veteribus noti, *Dorius, Phrygius, Lydius, Aeolius.* Quibus postea accesserunt *Asius & Ionicus.* Qui duo mediæ ætatis Musicis ignoti, illorum virtus quidem nota, appellatio ignara. Quippe *authentos* nuncupabant sive rectius *authentas* ordine cardinalis numeri, *primum, secundum, tertium, quartum.* Quibus subiunxerunt alios quatuor ab haut scio quo inventos, *plagales* seu *subiugales* à se dictos, quos primus (nisi vehementer memoria fallit) Glareanus Græca præpositione à cæteris distinxit, nominibus inditis *Hypodori Hypophrygii, Hypolydii, Hypoæolii.* Et hi octo toni soli à mediæ ætate cogniti. Id nos præter Guidonem & Iohannem Magistrum docuit interpres ille capite 4. unde hæc verba duximus adscribenda: *Nota quod tantum quatuor toni à Græcis primo & principaliter erant adinventi, his videlicet, prothos, deutros seu deutrus, tritus, & thetrardus. Hac enim nomina Græca ipsi Græci ipsi imponebant. Hos autem tonos autentos, id est digniores appellaverunt. Cantus enim, qui tunc temporis habebatur, eisdem quatuor tonis proprie poterat attribui. Nondum enim B. Gregorius cantum Gradualis & Antiphonarum, nec S. Ambrosius suum dictaverunt cantum, quibus cantibus nunc sancta mater Ecclesia utitur. Modè nunc itaque Musici videntes predictos quatuor tonos minus posse sufficere ad omne genus cantus discernendum, quatuor alios predictis quatuor addiderunt, quos plagales seu subiugales sive servos seu discipulos præfatorum quatuor vocaverunt, quemlibet præfatorum tonorum in duos distinguendo seu sciendos ut prothum in primum & secundum deutrum in tertium & quartum, tritum in quintum & sextum, thetrardum in septimum & octavum. Dicitur autem prothos à prothos, quod est primum: deutrus seu deutrus à deutro, quod est secundum: tritus à tris, quod est tres: thetrardus à tetras, quod est quatuor. Primo enim isti toni secundum ordinem debitum erant dispositi, licet tunc plagales toni sint eisdem immixti; & quæ sequuntur. Tandem & Musices totius renovatio, & novorum modorum adiectio, notarumque transformatio facta circiter An. Dom. 1360. Notavit id Fr. Petrus Herp. Monachus Dominicanus in Chronico Francofurtensi ad illum annum scribens: *Musica ampliat a est. Nam novi cantores surrexerunt, & compositor & figurista inceperunt alios modos assuere.* Etenim prius ex usu tantum addiscebant canere neglecta artis disciplina, quæ præ multum anno illo aut non multum ante reducta videtur in Ecclesia Occidentali, ut præter Herpium locuples & satis idoneus testis esse potest supra memoratus Interpres, qui illo ipso tempore vixit, & verbis, quæ apposuimus, hæc subiicit. *Temporibus enim nostris super omnes homines variis artibus intendentes, Cantores usum addiscentes magis fatui iudicantur: quia in omni arte plura sunt, quæ nostro sensu cognoscimus, quam ea quæ magistris discimus, &c. Stulti autem cantores usuales & ipsorum discipuli, etiamsi per centum annos quotidie cantarent, unam tamen historiam seu officium per se cantare nequeunt tempus multum, in quo possent in pluribus artibus proficere, inutiliter expendentes. Unde etiam per cantum suum ex varia discrepantia frequenter Deum & Sanctos suos non laudare, sed se invicem in choris, & in ecclesiis confundere solent, & per hoc Deum ad iracundiam provocare. Vanitate ergo usus postposita cuncti cantores, qui hactenus usum didicerant & cantaverant, per consilium auctoris huius operis ad veram artem cantandi revertantur, quæ ars est Musica &c. Videtur & tunc primum Musica patriæ cœpta in Chorem & Figuralem, siveque singulæ notis propriis scribi. Nam eius partitionis nulla apud superiores mentio, ne illum quidem Reutlingensem Hugonem, qui se teste paulo ante illud tempus floruit, hoc est, A. D. 1342. Versus eius, quibus id testatur, sunt**

*M. solum, tria C. simul X. tria praeferere
 Post Christum natum, binum si iunxeris annum.
 Cum flores istos comexuit Hugo sacerdos
 Reutlingenensis, si nomen scire loci vis,
 Conficio Sueuorum quo colligitur variorum.
 Post annos denos hinc plurima consociavit,
 In varijs spacijs huius librique locavit, &c.*

Videtur Hugo iste pleraque mutatus à Guidone Monacho, qui post Boethium primus censetur à Monachis, si qua fides Hugonis Interpreti. Cum: *Vnde ipse Dominus Guido (ait) equinus post Boethium huius artis tanquam neglecta & oblivioni tradita reparator fuit, &c.* Qui autem novi illi modo, quos Herpius anno illo scribit assutos, nondum mihi constar. An, quos hodie vocant, *Mixolydus Hypomixalydus, Hypoionicus*? Si sunt, ecquibus tum nominibus appellavere? *Hypercolus & Hyperphrygius* aupecti sunt, atque à nostris reiecti ceu spurii.

Aut susum aut iusum) Quidam libb. vet. *aut susum aut visum*. Illa scriptura confirmatur ab Ekkeharde Decano in Vita Notkeri cap. 9. & Anonymo quodam Sanct. Galli Monacho in libello, qui inscribitur, *Instituta Patrum de modo psallendi sive cantandi, ubi ita scriptum est: Nullus ante alios aut post incipere in versu vel cantu verba cantat, & reiterare, vel nimis discorditer festinare praesumptiori vel altiori, remissiori an graviori, id est susum vel iusum, tardiori vel velociori voce, &c.* An Ekkehard, notter, cuius auctoritatem isti sunt secuti, deceptus fuit privata alicuius libri scriptura, cum dicere voluerit, *susum aut versum? Susum*, etiam huius aevi auctores scripsisse testes sunt locupletes in Glossis suis Papiasac Vgutio, qui & Hugutio.

Villici maiores locorum) Infra capite quinto. *Minus culta incolere incipiens, maiores, quos diximus, talium desueti minus et obtemperarent.* Isidorus Gloss. *Viticus, actor. Leg. Villicus*, qui Ciceroni *possessionum & villarum dispositor. Villici maiores* qui & *Maiores* Alamannis etiamnum *Meyer* erant rusticarum possessionum & villarum administrator. s. Docuit nos Bertoldus Abbas Zuifaltensis libro de origine sui Monasterii, his verbis: *Ex his alpinis, ex decimis, & diversis areis, ex mancipiorum servitiis, procurator villa daturus erat omnia vascula vino necessaria quotannis: cum trecentis caseis alpinis suam precium habentibus. Et haec omnia cum sibi subiectis ad villam Foz abha, ad Brigantium sive Podamicum lacum idem in plaustri necessaria deportaturus. Procurator villa, idem qui villicus maior.* Erant autem *villici isti maiores* ab initio ex plebe & vulgo: postea progressionem facta, cum à Dominis suis, non Principibus tantum, sed vero Baronibus & Nobilibus, praedia in beneficium sive feudum, ut Iurisperiti loquuntur, accepissent, et titulo etiam nobilitatem sibi vindicare coeperunt. Quo ex fonte infinita Nobilium proflixit multitudo. Quidam etiam ab officio nomen retentarunt, quorum ingens apud Alamanno-Helvetios numerus. Eorum nonnullos, qui tunc in memoriam sunt, & partim adhuc superant, partim sunt extincti, non pigrao adscribere. Sunt vero *Maiores* (*Meyer*) *de Herdliberg, de Glarus, de Hochfelden, de Windeck, de Reidnovv, de Rietheim, de Sickingen, de Alstetten, de Sitten, de Mur, de Knonovv, de Burglen, de Eppenberg. Meyer von S. Gallen* & alii numerosi. Tandem rebus nimium procedentibus abusus natus est, ut ii *Maiores*, id est, villici, vocarentur, qui servi non essent, sed praedia colenda certa mercede condixissent, suo nomine *Coloni* dicti, cuius rei exempla in Chartis observavimus. Hodie apud Germanos interiores omnes coloni, sive liberi sive servi sunt, eo nomine gaudent, non item Alamannos *De Maioribus villarum* in regno Franciae, quos illi vocant *Maires des villes*, non est nostri instituti neque huius loci commemorare. De quibus tamen qui rescire studet, is videat, quae tradiderunt Longovallius in *L. imperium*, fol. 53. Alciatus Paradox. lib. 2. cap. 13. & Disputat. lib. 3. cap. 1. Drosaeus Methodo Iuris in *L. magistratibus*, *in x. d. Jurisdic. & in lib. 10. Cod.*

Scuta & arma polita gestare) Quod vetitum rusticis & ignobilibus etiam Lege quondam Alamannica, ut ex hoc loco condidimus. Quae repetita ab Friderico I. de pace tenend. libro 2. Feud. tit. 27. §. Burckhardus Casuum capit. 8. *Cellerarii Ecclesiarum iuris villicationis in modum beneficiorum habere continebant, & contra consuetudinem quidam ex ipsis more Nobilium gladium cingebant.* Vide Animadversiones nostras in Winsbeckium. Durat huius legis imago in quibusdam Germaniae urbibus, ubi quam Patriciis & Nobilibus non licitum cuiquam civi gladium gestare.

Tubas alio quam ceteri villani) Tubas pastoricias, ex arborum corticibus contextas, quas vulgo vocamus *Alphörner Villani*, qui in villis, qua fronte *Oppidani, Urbani, Castellani*, qui in oppidis, urbibus, castellis. Adhuc Italis *villano* est *contadino, huomo de villa & villanamente, de villano*, rustice. Infra c. 5. *Villani quidam prae docti*, id est rustici. Br. 10. Synonym.

*Rusticus, agricola, rudus, & villanus agrestis,
 Ranco, ruricula, rurestris, villicus asint.*

Hinc Franci hominem sordidum, rusticum atque parum scitis moribus viventem vocant *villan*. Auctor eius libri, cui titulus *Destuctorium vitiorum*, cap. 105. *vulgariter dicitur, Villanus est ille, qui facit villaniam, non qui in villana nascitur,*

Ad Tuscos, ut quidam ait, minandos aluerant apros) Solent lanii canes alere ad mi-

nanda animalia, non venatores. Sententia ergo iubet ut legamus, *venandos al apros*. Et quod statim sequitur: *Venatus, ut viros decet, indulgeamus*. *Tuscos apros* pro magnis dixit, ut Horatius *Lucanos apros, & boves Helvetios* pro ingentibus. Iohannes Vitoduranus in Chronico, qui extra Helvetiam erant.

Cellerarii) Qui & *Cellarii*, *Keller* ut hodie, ita olim suberant *Præfectis*, quos Germani vocant *Amptmann* / *Alamanni* corrupta voce *Amman* / tum *Villicos maiores*, vel simpliciter *Maiores*, sicut dictum. Burckardus cap. 8. *Ministeriales optimos mansus curiarum nostrarum eligebant, Cellerarii Ecclesiarum villicationis in modum beneficiorum habere contendebant, &c.* Huiusmodi *Cellerarius* à Regibus quoque ludæorum constitutos ac distributos fuisse, patet ex 2. Paralip. 8. vers. 4. & 6. & cap. 11. vers. 11. 12. & 17. *Cellariatus, Kellerer*.

Curtes) *Curias* vocat Burckardus & Fabariensis, id est *colonias*, *Höf* / in quibusdam *Alamannicæ* locis *Gurt*. Legitur cum alibi in his historiis, tum apud Fabariensem cap. 13. 16. 20. &c. *Cæsarius Heisterbacensis* libros *Exemplorum: Ex curtibus Ecclesie, quæ necessaria erant, tam in aratris, quam in pecoribus sive expensis, ipse quasi solus universa provideret. Curtium* pro curte rustica apud Auctorem *Destructorii* vitiorum non semel. Significat autem *Curtis* vel *Chortis* proprie numerum hominum aliquo in loco congregatorum. Franci eo nomine familiam initio intelligebant, id est servorum mancipiorumque cohortes. Quæ quia plurimum ruri, ut agros colerent, inde fieri potuit, ut prædia rustica *curtendo* / *curtis* eo nomine nuncuparentur.

An veteres Franci Latinorum Provincialium *Horrum* ad pronuntiationem suam detorquentes mutarunt in *Chortum* vel *Chortem*, postinde *Courris* delecta aspiratione, vel *Curtis*, quo prædium rusticum intelligunt? Valde fluctuat animus meus in origine huius vocis: & vtra sit potior, indicent doctiores, & vel alterutri harum, vel illi quam infra propositurus, inrus sum, fundi fiant potiores. In vetustis Tabulis ac Historiis *Curtium* appellatione venit possessio quædam integri status, ut Jurisconsulti loquuntur, hoc est, pleni iuris, cum adiacentibus mancipiis, pecoribus: fructibus, & omni iure suo. Quo nomine & iurisdictio interdum comprehenditur, & ea fere, quæ caret imperio. Alienissima enim factæ tam à Monasteriis quam privatis hominibus imperia vel mera vel mixta.

IN CAPUT V.

Gladium, quem *Chuono tunc, ut moris est, gerebat*) Quia gladio cingi proprium illo sæculo nobilitatis, ut modo dictum, insigne. Quod adimebatur illis, qui infamia notati. Qui mos apud Alamannos nostros durat adhuc, dicuntque *ehr vnd wehrloß machen*.

Præstationes militibus suis petivit) Tributa pro exercitu, qui in Italiam duceretur, conscribendo exegit. *Præstationes Krieggstür* / tributa, quæ ad expeditionem faciendam à Dominis exigunt, à vassallis præstantur. *Expeditionem* dixit Burkard. c. ult.

Pilicis loricae sunt) Fortassis legend. *filtris*, id est filis vel funiculis. Balbus Catholico. *Filicis, filum dicitur, quia ex pilis animalium fiat unde filtratus*. Cuiusmodi loricas per veteres ex funiculis orbiculatim contextas quas lineas vocabant, & alias vidimus, & parens meus pie memoriæ in armario suo à maioribus acceptam antiquitatis causa quam religiosissime custodiebat. Nec Alamannis, sed aliis etiam gentibus antiquitus in usu. Nam Alexandrum lorica linea utum auctor est Plutarchus in eius Vita. Et thoracibus lineis græcos pugnasse testis est Homerus. Iphicrates quoque *genus loricarum*, mutavit, & *pro ferreis atque ænis linteas dedit*, ut scribit Aem. Probus, sive is Corn. Nepos sit, in lib. de vita Excellent. Imperat.

Vanni scuta simulantur) *Vanni* pro scutis erant. Est autem *vannus*, ut Papias definit, *Instrumentum de vimine factum in modum scuti*. Priscos Germanos scuta gestitasse viminea auctor est Cornel. Tacitus, & nos docuimus *Animadversionibus ad Tyrolem* Scotorum Regem.

Sparrones & fustes acutæ sociis prædurantur) *Fustes* in armorum generibus etiam Cyprianus Thascius posuit epistol. quinquag. sime quinta. *Fustes & lapides*, inquit, & *gladios*, quos verbis *parricidii* / *albus* iactabant, non perhorrescimus. Et Sallust. Catilin. apposite ad hunc locum: *Ceteri, ut quemque casus armaverat, sparros aut lanceas, alii præcutas fustes portabant*. Ait. *fociis prædurantur*, ut apud Pœtam: - *Sudibusque præcutis. Sparronis, spari, sparen*.

Sintrianum) Ita restitui mus locum in vet. codd. corruptissimum, in quibus *sint tria* / *num* legitur, similiter infra cap. decimo quarto, in Keraldo Monacho. *Sintrianus*, qui & *Sintria*, nobis Alamannis *Stter* vel *Zitter* / fluvius est rapidissimus, in summis Alpibus Abhari scellensium orientis Alpifluxum inter & montem Chronium, & in defluxu superiorem Turgoviam perluens, tandem ad oppidum Episcopicellam Turia commiscetur.

De tribus fluvii in unum confluentibus) Ergo dictus *Sintrianus*, quod tria flumina fiant unum quorum unus, *Flusa* dictus, / *der Stistex* monte Chronio; alter *Weisbacha* e Suandio; tertius *Barbacha* Bryllisovo delapsi conflunt. Porro *Stumpf*, aliud adfert verberbium. Arbitratur, *Sitteram* dictam quasi *Zutteram*, à tremendo & horribili eius per saxa atque rupes delapsu, *Chronico*, lib. 5 cap. 23.

Etque castellum, ut S. Trinitati decuit fortissimum) Quodnam hoc castellum fuerit, nusquam est expressum. Hebidannus in vita Wiboradz lib. I. cap. 31. ait *munitionem fuisse unius miliaris à monasterio, scil. Helvetici*. Mihi quidem, cum rationes locorum considero, videur in Alpibus extructum natura locoque munitis, adversus hostium tam immanium irruptiones. Nec dubito, quin *Clanx* fuerit fortissimum illud atque munitissimum ad Sin. riam in Rhæricis Alpibus castrum probo milliaro Helvetico supra Sancti Galli Monasterium. Huic enim loco, non alii, convenit descriptio sequens; *Audita castelli natura quod obsideri non possit, locum autem tango collo & artificio impugnantibus maximo damno certoque periculo adhibitem, &c.* Deinde narrans Engilberti Abbatis in explorandis hostibus audaciam, ait eum per summa montium ad castellum rediisse: *Montem proximum, inquit, superant, castellumque per avia celeres tantam revifunt.* Et de presbytero ac H. ribaldo Monacho Vngaros fugientibus verba faciens, scribit eos cacumen proximi montis occupasse, unde castellum potuerint conspiceri. Quæ tæte, nisi de Abbatis cellanis montibus, quum alii nulli sint, non intelligi possunt. Sed & illud opinionem nostram confirmat, quod ad hoc castellum in summis maximisque periculosis Abbatibus semper confugere soliti; seseque in eo contra hostium vim atque impetus continentes tueri. Unde & *Abbatis Cella* nomen accipi, quo modo *Episcopi Cella* in Turgoria à frequenti conversatione Episcopi Constantiensis. Tandem ab Abbate haut scio quocum certis quibusdam prædiis in beneficium conceditur Monasterij cuidam ministeriali, cuius posteriori ex loco se non *Clanx* cognominavere. Rudolph. de *Clanx miles* (quonominis equestris homo sive nobilis intellegitur) talis est in quodam instrumento Fabariensi Monasterio dato, A. Dom. 1257. de eius destructione, vide quæ diligenter ac solerter collegit Strumfius in *Chronic.*

Capella citata sit oratorium) *Citata*, id est citò atque celeriter à festinantibus fratribus extructa atque ædificata.

Et diptychii capsula) *Leg. diptychis.* *Diptycha* in veteri Ecclesia duæ tabulæ erant, quorum altera virorum, altera mortuorum eo nomine continebant, quæ in missa recitabantur: tractato vocabulo ab ostreorum diptycho, cuius mentio apud Ambrosium Hexamer. lib. 5. cap. 8. Ex his eradebantur, qui post mortem anathemizarentur. Dionysius Areopagita Ecclesiast. Hierarch. cap. 3. *Cum omnes se inter se salutaverunt, mystica sanctorum divinis recitatio fiat.* Loquitur de *συνήθεια λειτουργίας*. Iacobus Diaconus vita Sancti Pelagii; *Quo illa audito, statim transmisit diptychum tabularum per eosdem pueros ita continentem; Sancto discipulo Christi peccatrix & discipula Diaboli. Audivi de Deo tuo, quod coelos inclinavit & descendit super terram, &c.* *Diptychum* vocat epistolium, quod Pelagia conversionem & baptismum ac communionem sanctorum in diptychis comprehensorum à B. Nonno Episcopo Heliopolitano flagitavit. Formulam orandi super recitata *Diptycha* hanc in Sacramentario suo tradit Gregorius Mag. *memento etiam famulorum tuorum, qui nos precesserunt & dormierunt in somno pacis.* Plura de his Iacob. Pamelius in Cyprian. epist. 66. & Lithurg. Tom. 1. pag. 262. Cuiacius observat. lib. 4. cap. 27. Gothofredus ad L. 7. §. 5. *U. de summa Trinit. & fid. Cathol.* Gregorius XIII. P. R. ad Gratianum 24. q. 2. c. ult. & nos in Notis ad Prudentii *Diptychon*, quod perperam hætenus Amœno cuidam tributum. Ekkehardus & alii eius temporis Scriptores *Diptycha* vocant libros anniversarios, in quibus eorum nominaper scripta, qui pro suæ aliquid animæ remedio Monachis & Clericis legassent: custodiæ quorum *capsula* itæ parata.

Ciborium Othmari) *Infra: Ciborium S. Othmari argento vestitum nudant*) Mentio eius & alibi. Athenæus? *Κιβώριον, ἡ τροχίλιος γάρ, οἷον σκευήδιον.* An flascionem illum parum intellegit, quo de Walafrido in vita Othmari cap. 9. Balbus Catholicus; *Ciborium quoddam vas ad cibos deferendos. Confundit ciborium cum ciborio.* Pompeius Festus; *Cibus appellatur ex Græco, quod illi peram, in qua cibum reconduunt, κιβώριον appellant.* Orus Mil. sius in Etymologico apud Fulvium Ursinum Notis in Festo; *Κιβώριον, ἡ περὶ τὸ πρὸς τὸν ἀσπιδίου ἀπὸ τοῦ κίβωρον ἢ κίβωρον, &c. ἢ τὸ πρὸς τὸ κίβωρον γινώσκον, ὁ τροχίλιος τὸν ἐπιπέδον, καὶ ἰσθμίου ἢ πικρὰ ἢ ἢ κίβωρον τὸ πρὸς τὸ κίβωρον ἐπιπέδον.*

Corium ad calceos Camerarius hoc anno non dedit) Habuerunt Monasteria ditiora etiam officiales suos Monachos magnæ existimationis, & propriis beneficiis dotatos. Qui & proprios sacerdotes velut ancillares duos aut tres habuerunt, & scholares totidem: ita privata sigilla, & possessiones privas, &c. ut in Chartis est videre. Fuere autem *Decani, Propositi, Custos, Sacramentarius, Cellarius* vel *Cellerarius, Camerarius, Portarius* sive *Portanarius* aut *Portnarius, Hospitarius* vel *Hospitalarius, Aedituarus, &c.* Et hæ officiales personæ fere cum Abbate ad firmandas donationes aut concambia facienda, etiam in longinquâ loca iverunt. Et videntur in tempore Othmari durasse, atque adeo cum Abbacia instituti. Nam ante Cozbertum Abbatem iam illi omnes leguntur in Chartis.

Primipilares (Capitanei, tribuni, ductores. Statim post; *Primipilares claustriphanciem tenentes omni copia convivantur.* Quos innox vocat *Principes*, id est Ductores, *Hoptleuth*: *Effusa latitiae saltant coram Principibus & luctantur.* Illico, *Provolvitur miser Principum cum lacrimis pedibus.*

Cellario) *Cella, Keller.* Brito Synonymis;

Dic Cellaria, promptuaria, dic apothecas.

Kerardus Monachus Augiensis Synonymis; *Cellarium, penus, pincerna, hypotheca, Lego, apotheca.* Vetus interpres Cantior. I. *Introduxit me Rex in cellaria sua.* Ionas Abbas in vita Columbanii

Vas quod typrum vocant ad Cellarium apportavit. Walafridus in vita Galli lib. 1. cap. 11. *De parvo Cellario panem in integrum famulantiibus porrexit.*

Vsq̄ ad sigillos adhuc plena) *Sigillus*, nobis Alamannis *Stigel* est epitomium vasis vel obturaculum, quod orificio, ut Apuleius loquitur, vel ori summo doli interitur, illudque obstruit, sic dictum, quia olim vasa signabantur. Cuius rei habes elegantem locum in Facetiis Hieroclis Philosophi, quas ante annum vulgavimus, e. 16.

Minare) Verbum usurpatum Apuleio quoque & aliis elegantioris notæ Scriptoribus, quos notavit P. Colvius in Notis. Infra hoc c. *Boum paribus copiosis pari que tractu minatis.* Auctor Mamatracti in *Ilaitz* cap. 20. *Minabit, ducet.* Scilo Magister in Different.

Dum gr̄ ex minatur lupus illi dente minatur.

Gaius quidam Grammatista in Catholico laudatus.

Troia minans cecidit non se beneminans.

Balbus Catholico; *Minare, compellere vel ducere.* D. Hieron. *Me minavit & abduxit in tenebras, & non in lucem* Hinc Francorum *mener & pourmener*, quod & *promener*.

Retinaculorum) *Retinacula*, sunt siphunculi seu fistulae, quæ dolio immisæ liquorem reddunt, *Zayf; feraculum* vocat Theodorus in vita Magni, ubi vide Glossas.

Cumque more suo super viride fœnum singuli ad prædendum absque sedilibus recumberent) *Mors* videlicet Orientalium populorum, qui cibum sumptati non assident mensis, ut nos Occidentales, sed tapetibus, si divites; fœno aut stramine stratis, si tenues, humi accumbunt. Quem morem Turcæ necdum amiserunt.

Absque sedilibus recumberent) *Sedile*, Alamannis *Stidel*, solum sedale. Otfrydus Wissenburgensis ad Salomonem Episcopum Constantiensis;

Eher Discos istum ediles

Kostenero sedales id est, sedilis, ledis, *Stulz*. Videndus Achilles Gassarus in Dictionario priscarum vocum.

Plenu cuppi) *Kuoffen/coupe* Francis. Ios. Scaliger. Annotat. in Copam; *Cuppa* quidem vasa vinaria, sed quæ mustum è torculari excipiunt, non quibus ad bibendum utimur: quamquam hodie in vulgari sermone nomen cupparum in generibus cyathorum usurpamus.

Ludicrum, quod Teutones pichin vocant) Qualis iste lusus, aut quid *pichin* hoc loco significet, ut scirem, ei rei operam dabam. Apud Belgas *pickelen* vocantur astragali seu tali lusorii. Sed nihil ad cultellos. Apud Alamannos hodie lusus est in usu, qui cultellis fit, vocaturq; *Picken* sive *Picken*; & modum fit ad istum. Culter à talis usque ad verticem singulis membris uni post alterum admoventur cuspede. Dein capulo comprehensus omni in se & ex lumina vi rotatur terram versus, si mucrone infixus steterit erecte, prosper est iactus? sin capulo incidit, malus Verum ne iste quidem videtur huic loco posse accommodari. Marquardus Freherus, nobilissimus simul & eruditissimus, Palatini Septemviri Consiliarius; pro *pichin* legehd. censet *picken*, quod in vet. Glossario exponitur *scabere, pungerè, ius exire*, opinor. Videtur namque lusus fuisse in conviviis & hilaribus usurpatus, quo eius, quem ei rei alligabant, ut risum iocumq; facerent, verticem non advertentis radebant.

Monasterio omisso villa domos &c.) Ergo nondum erat oppidum in loco S. Galli, sed tantum villa, cuius appellatione huius ævi scriptores intelligunt vicus celebriores. Quod haut diu post sub Annone Abbate contra huiusmodi hostium invasiones muris cinctum & fossatis circumdatum A. D. 954. ut ex sertim scribit Ekkehardus infra cap. 8.

Castellani) Præfidiarii in Castello milites, qua notione utitur & Burckardus cap. 7. Alioqui *Castellani* dicuntur Domini Castrorum, nobiles in Castellis habitantes. Apud Sclavos Polonos sunt Castrorum Regionum Præfidi atque Præsides. Et sic usurpatur Marcellinus Presbyter in vita S. SuiBERTI Episcopi c. 7. *Ob defensionem Castellani Traiectensis*; id est, Præfidi. *Chastellain* Francis, sed nomine ad eos delato, qui apud Helvetios *Ammanni* in villis.

Hostium invasionis primicerius) ad hostes invadendos & explorandos primus auctor, & antesignanus ipse atque ductor, *signifer* cap. 11. *Confessum collegij nostri signifer aggressus est, Brito Synonymis.*

* Itale-
gen. non
signarius,
ut in vul-
gar. codi-
cibus.

Signifer, anteque signanus * rem signat eandem;

His primicerius, vexillifer associantur;

Primus pila gerens primipilus comes istis:

De nobilibus enim ille natus) puta Comitibus Dilingensibus, ut in illis vitis præscriptum est, quas Welfus noster redidit.

Comitibus etaque stropheo, id est cingulo virginali) Posteriora verba videntur esse à manu lectoris, qui ea in margine annotaverat, ab imperio librario in textum recepta, ut alia in his libris sexcentis. Potro interpretationem confirmat Balbus Catholico, *Strophium dicitur pallium virginale.*

Pulvillum) lectisternium, ut ipsemet Ekkehardus interpretatur, id est culcita, quæ in lecto sublegetur, ut ei incumbamus. Imperite dictum, cum *pulvillus* sit *πυλβίλλος*, quod vocant Erotianus & Philoxenus *Νοπέτσηλλον*; cuius primitivum *pulvinus* *Ψυλβην* Alamannis, pro *Psilviten*; murato W. i. b. sollemni nostræ gentis more. Placiades, sive is Placidis sit, Glossis ab Roberto Constantino in Supplemento citatis; *Pulvinus, privati hominis cervical sive culcita*. *Pulvinar* vero ac *pulvinaria* Principum sunt vel Regum, id est lectisternia.

Tali ille lectifternio) pro stragula vel stramento lecti. Auctor Historiæ de S. Findano, c. 4. *Prolectifternijs lapides vel atos pausans corpori occulte supposuit.*

Graphio) Kerardus Augiensis Synon. *Graphius, stylus, calamus, pugilaris.* Brito Synonymis; *Sunt graphium, stilus, & calamus scriptoribus apti;*
Atque pugilaris fertur capiente pagillo.

Hinc Grapharius pro scriba, Cancellario.

sub capula) Balbus Catholico: *Capula, parva capa. Capa, ornamentum capitis.* Nestor Novariensis Lexico; *Capula genus est vestis.*

Mi sodes care) Sodes pro sodali, à Barbaris dictum docemur ab Vgutione. Et Balbus Catholico inquit: *Quod quidam dicunt, quod sodes tantum valet, quantum socius, omni caret ratione.* Unde per errorem hunc esse vetustum, qui mihi videtur ex compendio scripture natus, sodes, quo notatur sodalis. Supra cap. 1. de Salomone: *Quo in conclavi tuo uteris mihi sodes, tribue.* Verbalunt Hartonis Archiepiscopi Magontiensis ad Salomonem sodalem suum. Infra cap. ult. de Northero Abbate: *Bene, ille ait, mi sodes, narras.* Aldhelmus discipulus Bonifacii Archiepiscopi in carmine 4. Epist. 69. *Phile Christi charissime, Cingo amoris vinculo. Olim sodes sanctissime.*

Quam decenter tibi clypei fascia insidet) *Clypei fascia.* Schiltör quo pacto galeæ fascia, Helm-
lör & Brünlör. Vide animè dversiones nostras ad Winsbeckium.

Non longe à monasterio Pons altus) In silva, ea via qua Constantiam itur, die Langbrück/olim Pontalt dictus.

Boz anarium suum expectanti) An sic vocat aurigam, qui boves agebat? Quod si est, legendum erit *boz agmarium*, à *boz* & *boffagmarium*. Balb. Catholico: *Sagma à sagum dicitur, qua corrupte vulgo dicitur sauma vel salma, id est sella, vel pondus, vel sarcina, qua super sellam ponitur: & dicitur à stragula sagorum, id est seilarum, vel quia selle sago solent sterni.* Unde *sagmarius*, id est caballus: & hæc *sagmaria*, id est equa vel mula: vel ut generaliter dicam quodlibet iumentum potest dici *sagmarius* vel *sagmaria*, pro diversitate sexuum. Nec iumentum solum, sed & qui iumentum agit. In Destructorio vitiorum cap. 96. *Sagmarius quidam bubulcus arabat pratum ut seminare: sed boves, ut solebant, non arabant, imo pro posse recalcitrabant, propter quod arator eos aculebat. Boves autem vociferati sunt contra eum dicentes: Maledicte, qua de causa percutis nos, quia semper servivimus tibi: Quibus sagmarium, cupio arare pratum, ut mihi & vobis cibum tribuat, &c.* Quibus locis omnibus perperam in vulgatis codicib. & *sagina* & *saginarium*, &c. excusum est. Ergo pro illorum verbis, *asinus sagmarius*, *Sactträger*: *boz sagmarius*, &c. clitellarius, *Saumoy*: *equus sagmarius*, *Saumtroß*. Sed coniunctis vocab. *boz agmarius* pro bubulco vel agitatore, *Säumer*, *Wensäumer*. Quod si cui minus placet, is consideret, an scribi oporteat *boz anarium*, id est morticina boum. Iam enim de casu boum ad Episcopum elatum erat, qui propterea anxius expectabat morticina prostratorum & à curru suffocatum eorum boum. Id quod innuere videntur ea, quæ sequuntur verba: *Adiumenta necentes Episcopo boz anarium suum expectanti deserunt, & integra omnia & sama ostendunt.* Laude Deo cum fratrib. tandem vir Dei publice persolvens, &c. Derivatum nomen à *Bozlar*. Vgutio Gl. *Bozlar*, locus ubi boves stant, stabulum. Dicitur etiam *bozlar*, locus ubi corpora boum comburuntur. Papias Glo. *Bozlar*, locus ubi comburuntur corpora boum; vel *statio boum*. Itaque *boz anarium*, quod ad boltar deducendum sit. Sed hæc arbitraria sunt, non definitiva.

Vrhos nobis est cappa illa aquilifera inducus) Aquila imperiali insignita & acupicta, in signum eius libertatis, quæ præter Imperatorem non agnoscit superiorem. Hæc in processionibus publicis splendidioribus Abbas vel eius loco Episcopus si qui adesset, cui honorem illum cederet Abbas, indutus reliquias eius Sancti, ad quem processio fiebat, baiulabat. Infra cap. 10. ait Hadviga Sueviæ Dux. *Sancti Galli locus imperialis libertatis quum sit, meique regimini, immunitatis privilegio pollet, &c.* Et ibidem eodem loco: *Si Regia libertatis Abbatem, &c.* Et aliis locis per sæpe huius libertatis fit mentio.

Capitio cappa imposto) Differunt *capitium*, *caputium*, & *cappa*. *Capitium* ad os tunicæ collum circumamicit humeris iniectum, veteribus Alamannis *Goller*, quali *collare*, quam vocem Germani adhuc retinent, nostrates Alamanni pro eo dicunt *Halsmantel*. Et fuit usus capitiorum etiam mea memoria, qui iam prorsus obsolevit. Nam quod nunc eo nomine appellat vestimentigenus, plane à veteri illo diversum est. Hoc totos humeros, dorsum atque pectus tegit: illud collum modo circumcingebat, ut in antiquis picturis videmus. Romanistamen videtur *capitium* fuisse id, quod nunc dicimus *Goller*. Sic enim scribit Varro lib. 4. de Ling. Lat. *Capitium, ab eo quod capit pectus, id est, ut antiqui dicebant, indutu comprehendit.* Quo cum facit Nonius c. 14. nu. 37. Pro nostro collari Auctor Mamottræti: *Capitium, quod est circa collum.* Græcis *περι στήθος*, ut apud Septuaginta Exo. 28. & Job. 30. *περι στήθος τῶν ἁγίων* & *μὴ περιτοῦ*. Latinus interpretes: *Et quasi capitio tunica succinxerunt me.* Ex quo loco Balbus Catholico: *Capitium, est tunica vel alterius vestis, unde caput immittitur.* Perverse. Nam *capitium tunica* Hebraismus est, pro capitio tunica, ut ita loquar, id est eo quod tunicæ instar pectus tegit, ut dicit. Loc. inquit Varr. *Capitium pro pileo.* Codin. Curopal. de Offic. Const. *Αποκρίσεις πρὸς τὸν ἀναγνώστην ἢ ἀνακτῶν διωροῦν.* Balbus tamen Catholico: *Capitium idem quod cappa.* Quo modo legendum videtur infr. c. 14. Et *capitium capiti imponens*, ubi o. lib. quos vidi *capitium* non recte videtur habere. Italis *capuccio*: unde Fratres *Capuccini* ex ordine Franciscanor. nomen possident. Est v. proptie *capitium* cappa, quæ tunicæ cohæret, in humerum reiecta. *Cappa* autem, capitis tegmè à tunica separatum, cucullus,

Cappa (capello Italis, Germanis *Kappen*, Alamannis *Schlappen*. **Walafridus** in vita **S. Othmari** cap. 2. Ita ut interdum sine tunica sola cappa coniectus ad Monasterium remearet. **Wandelbertus** in vita **Sanct. Goaris**; Ingressus cepit quaquaversum aspiciere, si forte esset locus ubi posset capam suam pendere vel abscondere, &c. Cuius appropinquasset ad radium Solis demonstratum speciem grossioris peritica pretendit, appendit capam suam super ipsum radium. &c. **Anonymus** in vita **Sanct. Machutis**; Et ut posset melius ac levius operari, capam in quodam loco vinea disposuit: peracto que labore cum vellet capam iterum induere, inventum est in ea cuiusdam ovum avicula, &c. **Lupus Ferrariensis Abbas** Epist. 125. ad **Voltricum**; **Minas** pradonum, quibus vastatis longe lateque celeberrimis locis etiam sedem. **Negotiatorum** cappas se petiturum iactabant. Locus est coterraneus & hoc pacto pertanandus; qui ut l. l. cel. loc. etiam sedem nostram & ociatorum cappas se petiturum iactabant, subvertit, acres, &c. De cappa **S. Martini** nota res est vel ex uno **Walafridi** libro de reb. ad missam spectantibus. Vnde illa sunt petra, quae scribit **Notkerus Balbulus**, uti ego existimo, ut alii, **Wernherus Sanct. Galli Monachus** in vita **Caroli M.** lib. 1. cap. 4. Quendam optimum dictatorem & scriptorem in capellam suam assumpsit; quo nomine Reges Francorum propter cappam **S. Martini**, quam secum ob sui tuitionem & hostium oppressionem iugiter ad bella portabant, sancta sua appellare solebant. Videndus **Rigaltius** in **Glossar. Tactico Mixobarbaro**.

De mercato foro, ab dem **Markt** in mercato Italis. Infra cap. 16. Hospitio sibi met qua posset petito de mercato se curare.

Carrucarium **Carrucarius**, qui carruca vehitur; **Carrucator**, qui vehit. **Carrucare**, vehere. **Paulus Diaconus** in vita **S. Arnulphi**; Vbicunque necesse esset fruges saccis impositas ad monasterium carrucaret.

Seram istam adhuc impunitam mihi dona) An **seram**, quia serio ad ordinem pervenit, nec diu adhuc in eo stetit permanitque? Imo **seram**, id est poenitentem, dolentem, atque cruciantem sese propter peccatum cum **Hugone Comite** incestum. **Ser** Alamannis, dolor, cruciatus, **wettag/liden**. Protrita vox **Ostrydo Wissenburgensi** in eo libro, quem **Gratiam Dei Theotisce** praescripsit, **Notkero Labioni** (hic enim auctor est, non **Balbulus**, ut falso haecenus opinatus sum) in **Psalterio Barbarico**, **Willeram**, **Abbat** in **Cantico Canticorum**, **Rudolpho** ab **Ems** in **Paraphrasi Veteris Testamenti**, cuius **Flaccius Illyricus** & **Theodorus Bibliander** meminere, & ab heredibus **Schobingeri** nostri desideratissima memoria viri possidetur, **Strike**ro in **Gestis Caroli M.** & **Ruolandi**, **Gravenbergio** in **Wigolaiso**. & apud **CLIV.** illos veteres Poetas, quorum volumen soleo **Aulicum** & antiquitatis Germanicae thesaurum appellata. **Kero Monachus Lexico**; * **Dolum**, **ser**, **Dolentium**, **serazzant**, **an**, **Ostrydo** lib. 3. cap. 4. de **Paralytico**;

Dolum pro dolore dixit, cuius

notionis

exempla

apud Sa-

varonem

notis in

Sydonium

Thaz er lag itware
In themo selben serē.
 Et in fine de **Iesu Salvatore**;
Thaz er was the bellant
Thier inan thes serē inbant.

Et aliis millenis locis.

Porro **Freherus** noster pro **seram** legendum censet **miseram**. Iudicet **Lector**.

Quasi perlustrium fecerant) ut omnia undique essent perlucida & clara. **Perlustrium** dixit, sicut alibi **disturbium**, pro perlustratione ac disturbatione.

Per omnes circumquaque munitiones munimenta, castra munita, quae **fortalitia** vocant alii, **Francis fort**, Italis **forte** & **fortezza** **Feste** oder **Bestung**.

Defensaculo) defensionis & munitioni. **Vgutio Closs**. **Defensaculum**, **defensio**, vel id quod defendit.

Schvartz walde) **Nigra silva** quae & **Hercynia** & **Baccenis**.

Iuraque sylvam) montem silvolum, qui **Ratperto**, **Walafrido**, **Wettino**, & **Theodoro Voges**. In **MSS.** Iurisque erat, quod nos bene, ut arbitramur, commutavimus.

Fillons illi fugitivi) An villones, id est villani, villain, die landtsüchtige schälmen; nebulo-nes fugitivi? Auctor **Destructorii** vitiorum, in fab. **Lupi** & **Agni**; **Hinc clamavit lupus**, **Anloqueris furcifer**, id est villane; & devoravit. **Nugæ**, & **obaudio Freherum** **Fillones** exponentem verberones, à veteri verbo **fillen**, **Ostrydo**, **Notkero Labioni**, aliis frequens, pro **cadere**, **flagellare**, **sustigare**. Ab **latrones** & **pradones**;

arelate vendidit) in regnum **Arelatense**.

IN CAPUT VI.

THIETO Quid & **Thieto**, verum in antiquis Tabulis **Thioto**.

Coronati in spectu) Imperatoris, Sic **Corona** pro imperio & regno. Vnde **Francorum** phrasēs, **attenter contra la couronne**, **tourbat eur de la couronne**, &c.

Exactoribus, quos **circatores** vocamus) **Circatores** sunt, quos nunc in scholis **toryceos** appellant; **Alamannorum scholastici** **Cafalantes**, qui occulte & clandestino subaulebant quid dica-

dicatur, quid agatur: *Exactores* dicti, quod pœnas à Magistro exigant in pueros. Infra cap. 16. Si deliquissent, à magistris exacti vapulabant.

In domiciliis curtis Abbatis) *Domicilia*, conclavia, *Curtis*, aula vel palatium. *Psallent* / de quo supra ad Rapert. cap. 8.

Hartmôtique curea talenta) *Talentorum* verba generaliter usus est, pro thesauro, sive pro auro argenteove.

IN CAPUT VII.

ERRORAGARI) *Erruogus*, una voce, erro instabilis & vagus, *Erruogari*, vagabundum errare, disipalare, in nullo certo loco consistere, hinc inde discurrere, Alamannis *Ërtwagen* eadem & compositione & origine. Sunt enim hæc & alia id genus verba Romanorum in Alamannia reliquiæ, aut certe à Rhætis illata.

Victor autem rebellio factus) Rhærismus. Nam Rhætis atque ad eo Italis omnibus, *ribello* dicitur rebellis. Fuit autem Victor iste *Rhærus*, seu, ut Ekkehardus loquitur *Rbetianus*.

IN CAPUT VIII.

PARATURAS *sanctuarii*) Vasa pretiosa in sanctuario reposita. Auctor Mamotracti apparatus vocat, in 2. Paralip. 5. *Id est apparatus eorum, qui erant cum ipsa & circa ipsam.* Conradus Fabarient. cap. 4. in fin. *Maximum Ecclesiæ per ipsum excepit incommodum in paraturis miro sumptu deauratis XVIII. crematis, &c.*

Restanus & minus Teutonius) Rhæti enim corrupta lingua Italica utuntur, ii potissimum qui cis Curiam habitant, quos nos Alamanni *Ësurwâlschen* hoc est, *Curientes Italos*, ipsi vero Romanos semet appellant. Parilis conditio Equestrium in Allobrogia ad lacum Lemannum, qui nunc Caballæfiani, & confinium Vallelianorum, qui corrupta utuntur lingua Gallica, quam Romanam ipsi vocant, & se *Romans loqui*, quod suo idiomate *parlar Roman*. utraque lingua, & Rhætica & Allobrogica, quas hodie *Curientem* & *Sabaudicam* nominant, Provincialis Latine vulgaris videntur esse reliquiæ. Fuit enim ab Romanis in Provincia formam redacta cum Rhætia superior. tum Allobrogia, cuius tunc pars Delphinatus. Hinc est quod fabulosa poemata veteri lingua Gallica, quæ propius accedebat ad Romanam, id est Latinam, quamve Equestres ita repræsentant, ut veterem Alamannicam Helvetii, per scripta vocentur *les Romans*. Porro Rhætica lingua inter annos ducentos plurimum interiit, Alamannica indes invalescente, ut hodie nedum Curiani, verum & qui remiores sunt, Alamannice loquantur, qui haut longe supra centum annos Italice fabantur, si modo corruptissima illorum lingua Italica est censenda. Et certis coniecturis ducor ut existimem, Rheticam illam veterem linguam sese quondam usque ad Clusuras, quæ nunc ab Alamannis *Hirtzenprung* à cervi canibus agitati (ut fama perhibet) transfultu nominantur, semimiliario Helvetico infra Baronatum Saxensem, extendisse. Quod autem Tschüdis putat eam linguam esse Thuscam, licet corruptam, caret ratione & auctoritate.

IN CAPUT IX.

EKKEHARDUS *Decanus*) Ex nobili familia de *Ionschvyl*, ut scribit Stumpsius libro 5. cap. 5. Quod quo auctore, affirmet, mihi non liquet. Nam quod infra dicitur, *Ionsvylare* requisivisse & tenuisse, non videretur valde eius opinioni conducere: quum constet, Decanos ac Præpositos multa prædia peculio suo acquisivisse & possedisse, quæ vero familiaria aut gentilitia non erant. An *requisivit* aditione hæreditatis, & *tenuit* iure possessorio sive hæreditario? An fratribus & nepotibus suis moriens reliquit, qui inde cognomen sibi posterisque suis postea demum nacti fuerint? Illud magis fuit Stumpsius & Vadiano visum, quos interim sequimur.

Capituli domum) Balbus Catholico: *Capitulum* dicitur quandoque locus ille, in quem conveniunt *Claustrales*: quæ illa congregatio *Claustralium*. Ibidem; *Capitolium* dicitur à *capitulum*, quia ibi conveniebant *Senatores*, sicut in *capitulo Claustralis*: vel quia ibi conveniebant *capita civitatis*. Et hæc postrema ratio potissimum tradit *Capituli* *trouor*. Nempe *Capitulum* est concilium vel senatus Principum ac Primorum regni, civitatis, ac collegii alicuius. Hinc *Capitularia* dicta leges, quæ in capituli communi Primorum consensu constituuntur & ordinantur. Vnde, quia in Monasteriorum & Collegiorum capitulis plerumque vitiosi emendabantur, delinquentes corrigebantur, nata Germanorum phrasis *inen Kapitteln*, aut etiam *Capittel lesen* pro oburgare ac corrigere.

Armentariorum) *Vgutio*: *Armentarius*, *custos armenti*, sive animalium de armento. Vetus interpretæ Amesi Prophetæ cap. 7. *Walafriidus* in vita Galli lib. 2. cap. 23.

Magalia) Divus Hieronymus in Commentar. in Prophetam Amos; *Agræstes casas & furorum similes Aphri appellant in apalia*. Philoxenus Glô. *Mappalia*, *μαρῶβου*. Lactantius de Benefic. Ch. 111.

Horrida prima mihi in terris magalia Iuda

Hospitia in partu sociaque fuere parenti.

Natus enim Christus in stabulo Bethlemi in terra Iudæa. Balbus Catholico; *A magar dicitur hoc magale, quasi magares, l. posita pro r. & sunt magalia case pastorales vel case Aphrorum viles. eadem & mapalia.* Veteres tamen discriminant, & magalia volunt esse Afrorum, mapalia Græcorum Lexic. Græco-Lat. Καλύβια Ἀφρων, magalia, singulare non habet. Carisius Sospiter lib. 1. mapalia, καλύβια Ἀφρων, magalia, καλύβια Ἀφρων. Ita ibi legendum Καλύβια καλέται πᾶν ἀφροκόν οἶνο δέμας. Inquiunt Græcorum Grammatici. Videndus Festus, Servius in Virg. Isidorus lib. 15. cap. 12. Nestor Novarien. Lexico.

Solitario defuncto) Eremita Balbus Catholico; *Salitarius, singularis.* Vnde Eremita dicitur solitarii, quia soli in eremitario commorantur. Inde Honorio Solitario Augustodunensi nomen, qui scripsit *Gemmam animæ & Chronicorum lib. 3.*

Virginem Kerhildam Notkeri Balbuli neptem) Exforcere scilicet. An illa quæ Comiti Kyburgensi nupsit, unde genitus & Wolo Monachus, qui casu præcipiti collum fregit, ut supra cap. 3. refert Ekkehard.

Circa Viboradæ Clausulam) Cellulam, ubi erat inclusa, *inclusorium* aliis, *Clausenhûßlin* Alamannis. Usurpatur hac notione cap. 10. & ab Hepidanno Minore in vita Wiboradæ lib. 1 cap. 15. & 19.

Perchtera) Hepidanno in Annalibus *Perethrat & Pertherath.*

In Cella Salomonis circa parietem tituli S. Georgii) Nunc Monasterium est Sanctimonialium in mones, qua itur Abbatis Cellam, *ju S. Jörgen.*

Comitus) Eadem voce legitur in Lectionario veteri, lectione de S. Notkero, his versibus, tametsi corruptis & mæncis;

Hos inter populos nostri misereve Monarchos

*Commitus: * sdo ab Yfone tuo.*

In quibusdam exemplaribus apud Ekkehardum legitur, *Comibus.* Latet aliquid, quod non extrico,

Hebdomadam septem cottidie victualium) *victuale*, ferculum vel missus. *Durch die ganze Wochen alle Tag sieben Essen*, id est *Gericht.* Namque Alamannis *Essen*, quod Ekkehardus *victuale* reddit, idem notat quod Latinis *missus.*

Quarum quintam nonalem quidem vino comparare voluit) Quæ est *Cervisia nonalis*? An quæ à tributariis nonarum penditur? Nam *nona* & *decima* tributorum species, cum nona vel decima pars exigitur, de quibus in Capitularibus Caroli Magni in Additionibus Anni xvi cap. 5. 6. 7. 10. 12. & apud Ansegisum Abbatem lib. 2. tit. *de nonis & decimis.* An *nonalis*, id est festiva, sicut *festiva copia* dicitur à Latinis? Vgutio; *Nonales vel nonalia dicuntur nona & nondina.* An *nonalis*, quæ fratribus dabatur circa *nonam*, quæ est hora tertia pomeridiana; *umb die non Zit* / quo tempore *merenda* solet sumi, quæ Alamannis corrupte *Brend*; infra cap. 11. *Abbas invitavit tandem omnes pariter ad nonales fratrum biberes; ibi tanta hilaritate usque ad vesperum iam pene sonantem commanent,* &c. Sed profecto quod dicam, habeo; quod affirmem, nihil est. *Cerevisia* valde vetus apud Alamannos usus, quippe qui vitium diu cultum ignorare. Helvetii quum maxime parum volente Baccho uli. Et ex Tabulis vetustis didicimus, hoc ipso sæculo paucissima dum vineta ad Helveticam Potamici ripam, nulla in Valle Rhenana; rarissima in Turgovia fuisse, quibus nunc in locis omnium optima electissima que proveniunt vina quæ inter nobilitantur Ottonisbergensia Turgoviæ, & Buochbergensia Vallis Rhenanæ. Tempore quidem Caroli Martelli vineta erant circa Constantiam, sed perpauca. Nam *Regiam villam Ermentingen* habuisse vineta, patet ex litteris foundationis Augiæ Divitis. Sed Vallis Rheni, ut diximus, serò cœpta est colere, sicut cætera lacus Brigantini superiora litora. Videndæ antiquæ litteræ Cœnobii Sancti Galli apud Tschudum in Descript. Rhetiæ, & Vadianum lib. 2. Usus autem *Cerevisiæ*, si quis umquam fuit, quod Vadianus asserit, adeo contra obsolevit, ut ab aliquot centum annis ne nomen quidem eius apud Alamannos Helvetios auditum fuerit, & hodie vix centesimus quisque, nisi peregrinatus in Germania, quid sit *cerevisia* novit, in hac maxime villa Ionsvillana, ubi ne unus quidem reperitur, qui vel fando quidquam super ea acceperit. Eam intelligimus *Cerevisiam*, quæ sic dictam putant *μείωνμικτῆς* quasi *Cerebibiam*, quod *Ceres*, id est frumentum cœum, bibatur. Nos didicimus, Belgis in usu esse vocem *terwe* *adri* *τῆ* *cerwe* / murato C. in V. sed strictius pro eo quod est triticum, aut potius, ut nos opinamur, respondentem *τῆ* *adri*; unde est *ador*, & forte Germanicum *acher*, ut *ador* fuerit quidquid aristam fert, ipso quoque *arista* nomine eò alludente. Sunt vero *terwe* aliquot apud Belgas species, *winterterwe* / *sommerterwe* / *Zurckschwertterwe* / *Admischwertterwe*. Quid ergo dubitemus, quin nomen *Cerevisiæ* ex ipsius frumenti, unde conficitur, vocabulo defluxerit. Habemus *Cerevisia* verivèrbium. Verum unde *biera* sive *byra*, quæ nunc in usu, deducemus? Nos nec de hoc dubitamus, quin ex Hebræo *בֵּיר* *beri*, id est, frumento petitum sit. Vnde & *בֵּירִיב* *biriah*, pulmentum farinaceum, 2. Reg. 13. interpretantur; & Græcorum *πυρῆς*, quod triticum atque frumentum notat, indubiè originem sumpsit. At verò de *Bira* quid dicemus? Deductum id à *πῖρος*, utren. Ekkehardus *κεραυρῆς* *Cerevisium* dixit, cum hæc propriè sit *πῖρος*, sive, ut Aristoteles & Athenæus interpretantur, *πίος* *κεραυρῆς*; Ille verò liquor ex piris ac pomis expressis,

Francis scriptoribus *Sidra*, corruptè pro *sicera*, ab Hebræo סדר *secar*, vulgo Alamannorū *Wost* propter eius dulcedinem, qua ad *mustum* accedit. Eius duo apud nos sunt præcipua genera. Vnum ex pitis conficitur & à Normanis *pere* appellatur, Græcis *apire* sive *apytes*, Latinis, *piraticum*, Alamannis *Brenmost*: alterum ex malis, quod Galli vulgo *cydre*, Northmanni nominant *fidre*, *κατὰ συνήθειαν* speciei pro genere. Quando itaque hæc nostrâ regio pomifera magis quam frumentifera, omnino videntur Monachi nostri *Cervisiam* accepisse pro vino piraceo: cuius tanta in his oris copia, ut multis coloni reperiantur, qui amplius xx. vehes, *fostris* ipsi appellant, et am qui xxx. & ultra conficiant. Habent autem duas pitorum species, quæ non alibiveniunt, *Betagen* & *Bründlen* ipsi vocant, hoc est, pira montana & fontana: quorum illa montanis locis, hæc in palustribus copiosius nascuntur. Atque ex his pitorum speciebus multa expressa omnium optima sunt & durabilissima, quum cætera neque constantia sint & statim acefcant. Venditur hodie in tabernis, non aliter atque vinum & cervisia, inebriatque melius. Exportatur etiam in exteras regiones, ipsam adeo Italiam. Et novimus ænopolam Tyrolensem, qui singulis annis quæ apud nos multa tribus aut quatuor patingis emerat, domi suæ sex, septem, interim octo betnis pro vino præstantissimo vendere solitus erat. Ut nihil mirum, si Ekkehardus Decanus *vino comparari voluit*, quum, si coquatur, vel optimi Hispanici vini quæ colorem qua saporem indeat. Nec semel inter, sui quum exteri colore, dulcedine ac odore persuasi pro Malvatico biberent. Et Norinbergæ contigit, quod memoraturus sum. Gaspar Schlumpsius civis & negotiator Sanctæ Gallensis convivium paravit non minus splendidum atque laudum. Ad id vocavit præter mercatores qui plerasque Ultramarinas regiones perlustravissent, & caupones quoque æstimatione ex amicorum vinorum celebres. Asserturini: io mensæ gustatio cuius primas tenebat piraticum illud coctum, Quærit ex convivis ecquid vini iudicaret? Quum hic Malvaticum, hic Cretense, illi Corinthium, alius Corsum simile dicerent, tandem ipse dirempta contentione Turgovium esse pronuntiavit, nec in vitibus sed arboribus apud se nasci.

Luitoldo Episcopo Augustano scilicet.

Vt in Lydio harromannico inole ut vincendi ipse quoque oppressit Ita omnes libb. vert. Perperam, & sine sensu, si quid ego sentio. Nec tamen scio, quo pacto restitui lectio genuina possit, nisi interim legamus: *ut in Lydio Charlomannico morem vincendi ipse quoque expressit*. Quæ lectio si vera est, quam tamen prætare vix ausim, perbellè constabit sententia: ut *Lydius Charlomannicus* libri titulus fuerit, in quo Ekkehardus Decanus Lydia Carlomanni Caroli Calvi filii à patre ob vitæ dissolutionem & apostasiam, unde eum Regino & Sigebertus alterum *Iulianum* nominant, excæcati vitia, hoc est, mollitiem, luxuriam, & regni valtationes, versibus perstrinxit, in eoque morem ligandi orationem verius quam ante imitatus sit. Aut, si hoc minus arridet, *Lydius Charlomannicus* accipiemus pro libro, in quo Caroli Crassi, quem & ipsum *Carolomannum* sive *Carolus Magnum* appellant Monachi Angienses & Sancti Galli, constantiam rebus adversis tamquam ad Lydius lapidem probatam, descripserit: eaque re etsi summam aut paupertatem in extrema senecta redactus fuerit, ditiozem existisse ipsis Lydis auro affluentibus, de quo Stadius lib. 2. Silvar.

Vive Mida gazis, & Lydo ditior auro

Et hæc causa videtur quam obrem idem illi, quos dixi. Sanctorum in numero repositum & festum diem peragant. Nascitur nunc sub penna & alia coniectura quam Lectori discernendam propono. An legend. *Vt in Lydio Romanico morem vincendi ipse quoque expressit*? *Lydius*, modus est Musicus, qui putabatur Intellectum, etiam acueret, & à terrenis rebus ad cælestes ac divinas cogitationem extollere. Ideo scriptores Ecclesiastici in hymnis sacris pangendis eo delectati, quem Romanus primo Sancti Galli Monachos edocuit, à quo *Romanicus* dici coepit est. Quam coniecturam ipsi Ekkehardus debemus sic c. 3. scribenti: *Romanus vero Romane nobis è contra & amæne de suo iubilos modulaverat: quos quidem post Notkerus quibus videmus verbis ligabat*. Ad eorum æmulationem videtur Ekkehardus Decanus carmina composuisse, in quibus concinendis regnaret modus Lydius à Romano acceptus. Cur enim minus hymni Lydi dici possint, quam Phrygodori, causa nulla est qua quis contendat.

In die Felicitatis in Pincis vindemiata est ipsa Ita in Calendariis quoque, Martyrologiis, & Instrumentis antiquis, in quibusdam xi. v. in nonnullis xi. Kalend. Februarii. Rationem reddit Petrus de Natalibus Episcopus Equilinus in Catalogo Sanctorum lib. 2. cap. 73. *Presbyter, inquit, & Martyr pronomine dicitur in Pincis, à subulis quibus passus perhibetur. Nam pinca dicitur subula. Nam cum magister puerorum extiterit, & ei nimium rigidus fuerit, tentus à paganis, cum Christum libere confiteretur, traditus est in manus puerorum, quos ipse docuerat in Ecclesia, quem ipsi cum filiis & subulis occiderunt. Qui passus est Roma xi. Kalendas Februarii.* Huius loci indicinam mihi fecit R. P. Iohannes Mintzenbergius Prior Monasterii Carmelitarum apud

Francofurdianos, ab historiarum & omnis antiquitatis cognitione paratissimus.

Gallice rustice dixit, kalt kalt est yald yald, id est calidum calidum. Rustice, quia vrbaniore dicebant *Chault, ut & hodie. Rusticitatem hanc retinent Allobroges, qui se Romanos vo-* cant, ut supra dictum. Vnde & lingua eorum *Romanica* vocatur. Hoc eodem cap. *Acriter in* utrumque *Teutonice & Romanice invecus est. Teutonice, id est Alamannice sive Germanice in* suum domesticum; *Romanice, id est Sabaudice sive Gallice in Gallum mendicum. Infra cap.* 16. Otto Imperator, *Otonem Ducem assistentem arridens ei bon man habere Romanice dixit, quod* est bonum mane. Rhetica quoque lingua interdum *Romanica* dicitur; & habent hæ quo- tundam communionem vocabulorum, ut horum ipsorum *kalt & man*, pro quibus elegantio- res Italorum *calds & mattina*, Francorum *Chaut & Main* usurpant. Alamannis profus contra- rio sensu *kalt* notat frigidum. Consimilem iocum duorum itinerantium, Germani & Itali, quos tempore hibetno idem hospitium; idem quoque lectus pro more Germanorum con- iuxerat, in Facetiis nescio cuius legimus.

Eyami Domine (severe, tute ei corniculum abmorderes.) Quid hoc? An legend. auriculam? quo- nam sequitur: *Plures quam ego nunt illius ori infringeres, scilicet alapas. Notum est etiam, illo sæ-* culo scelerosis post auricularum abscissionem verbera sive flagra impacta. Nam eo alluditur? An proverbii speciem prætulit apud Alamannos? Quale est illud, quo vitur Dietmarus Gez- zer, Equestris ordinis homo; & Philippi Imperatoris Palatinus; in quodam carmine, quod ex- rat in mult. itotiens laudato à me Musico Aulicorum libro.

Die die Lite da grüssen in der massen, als der vns Christ verriht /
Iht Herzen müssen Kraniu nagen.

An ergo *Kranu nagen* est *carniculum abmorderes*, si ita scripsit Ekkehardus?

Vt alio facturavit, Facturam pro creatura dixere veteres; pro natura, ut hoc loco accipit Ek- kehardus; nunquam alibi à me lectum.

Magistro multa rogante pro, multum valde, more Virgiliano. Sic infra cap. 12. *Loca Abba-* tibus à Karolo decreta multa reluctatus Ekkehardus retinuit.

Casulas sercias Balbus Catholico; *Casula dicitur vulgò planeta Presbyteri, quia instar parva case-* torum hominem tegit. Idem alibi: *Item planeta Grace, Latine dicitur casul a, quia totum tegit & signat* charitatem. Videndus Burckhardus cap. 1 Isidorus libr. 19: cap. 24. circa fin. Belethus de Divin. off. Durandus in Rationali.

Alba) Papias Gloss. *Alba, vestis sacerdot alis lineâ & stricta, que Camisia dicitur, & podori, & tra-* laris & subucula. Burckhardus Casuum cap. 1.

Dalmaticam) Isidorus Etymolog. libro 19. capite 22. *Dalmatica vestis primum in Dalma-* tiâ provincia Græcia texta est; *tunica sacerdotali candida cum clavi ex purpura. Durandus & Be-* lethus.

Acutia sua versipellis) *Acutiam* dixit pro astutia. Infra capite undecimo: *Qui astu suo semper* eas exuperavit *acutias*. Et capite 16. *Qui te acutiis suis à bono avertere moliantur. Ruodman-* nus Abbas epistol. ad Ekkehardum Palatinum: *Mirror amicum meum ad omnia acutissimum, &c.* In veteri Glossario: *Capit alior, id est acutior non est quam luxoriosus in factis suis perpetrandis, quo-* modo perficiat; quia innumeras vias cogit ex cogitat. Papias Gloss. *Capit alio, acutus, versutus, su-* perbus.

Hominem ad omnia avertativum) *versutum & astutum, quem mox appellat, qui omnia a-* versare id est avertere & declinare versute possit.

Apparuerunt Duci) Ita recte & Latine appellat, quam Barbari *Ducissam*; Ruodmannus Abbas epistol. ad Ekkehardum *Ductricem*. Balbus Catholico: *Ducilla, parva Dux, vel Ducis* filia.

In Curte sua) *Aula, Curia, ala court an shrem Hoff. In Lege Alamannorum capit. 28. in* curte Ducis, quod in Lege Baiuorior. *in curia Ducis. Cohors & Chors* Latinis numerum homi- num in significat uno aliquo loco congregatorum; Apud Cicero: act. in Verrem 5. nisi me memoria fallit, pro con- gregatu hominum aliqua de causa sociatorum; Franci exinde, ut nostra fert opinio, *curtem* vel *chortem* dixere, familiam, etiam Aulicam; neque non & Aulam ipsam at- que Palatium *ovenduntis*. A Fran- cis mutuati sunt Græci. Exempla collegit Nic. Rigaltius in Lexico *Cortinarij & Cortelini* pro Aulicis *Courtisans*, qui curiæ seu corti Principis addicti sunt; *Cohortales* in L. *omnes omnino, C. Qui militare poss. lib. 12.*

Susurria) *urr* & *urros*. Balbus Catholico: *Hoc susurrium, murmur latens locutio. Vetus* interpretes lobi capit. 4. *Et quasi furtive suscepit auris mea venas susurrii eius. Ita ibi legunt Au-* ctor Mamotraci, quo libro glossas conscripsit in universa Bibliâ, Balbus Catholico; Nestor Novariensis, & alii Grammatici. Ruodmannus Abbas Augiensis epistol. ad Ekkehard. *Novissi-* ma illa in aures *susurria Domina Dufrici effuderat*. Conrad. Fabariensis capit. 11. *Susurria* ipsorum *vana*; ubi tamen MSS. codd. *Susurra* legunt. Adeandem faciem *murmura* confortavit Ekke- hard. supra cap. 1. *Surgunt igitur ab amulis illius murmura* Quo & S. Benedictus Abbas utitur re- gulæ suæ capit. quinto, ut referunt MSS. ex eoque deductum *murmuriosus*, quo idem Abbas vsus cap. 4.

Ratis donarius eam pacificavit) Sic infra c. 11. *De scribis Regum sexaginta argenti librarum ratis* pondera.

Si laicus laicum, ut id ipsum iudicialiter proloquar, involaverit) *involare* iuris verbum est.

& infra in Leg. Alamannorum sæpe occurrit pro rapere ac furari. Lexicon. Græco-Latin. *Κλέψης, fur, involator, κλέψω, furo, involo.* Philoxenus Glossi. *Involat, κλέψης.* Alamannis insen. Corn. Fronto, sive is sit Arufianus Messus, in Elocut. exemplis: *involat, qui in die venit: Surrripit clam, id est furtive.* Et hoc sensu à vola, quæ est medietas palmæ, deducit Servius in Virgil. Hadviga vero alio sensu & usurpavit & exposuit ipsamet, quo nimirum Nonius interpretatur his verbis: *Involare est irruere, insilire, aut à volatu, aut à vola, media manu, dictum.* Et capite 2. *Involare, irruere, evolare, vel insilire, vel invadere.* Utuntur Plautus Amphitr. Terentius Eunuch. Lucillius libro 30. Cicero de Orat. & à volatu deducunt Grammatici.

Ambulatorem valde decibilem & alacrem) *Ambulator, equus, qui tolutarius Senecæ, gradarius Lucillio, asurco Plinio, cui mollis alterno crurum explicatu glomeratio est, Zelter / Alamannis quasi Toluter / Tolutarius, mutato t. & z. more illis consueto, de quo in glossis ad Walafridum capite quarto. Porro ambulatorem, esse equum tolutarem, fidem faciunt, Hispani, quibus retenta voce cavallo ambador dicitur. Supra capite primo. Sternatur ambulatrix mea, die Zelter in. Et infra ait Milo Eleevangenensis Abba: *Quamvis equus in tibo non sit licitus, ambulatorem meum prius vellem Monachus meus ederet obediendo, &c.* Et capite decimoquinto. *Ambulator, cui ipse infederat, alacritatem equorum post se sentiens caput concutiens exultare capit.**

CAPUT XI.

VT *capella semper immanens, (summis dexter esset consiliis) Capellani, scribæ, secretarii, & arcatorum Imperii amministri.* Hinc capite decimo sexto. *Ekkehardus notularum peritissimus per omnia hæc eisdem notavit in tabula verbis, &c.* in Colloquio nimirum inter Ottonem patrem & filium habito. Sic Einhardus Caroli Magni Imperatoris Cancellarius vocatur *Archicapellanus* in Chronico Svartzahensi, id est Princeps Scribarum. Sic Theodorici Veronensis Principis Scriba, apud Waltherum Escheibachium parte tertia Heldenbochi.

Das ist ein gelehrter Mann.
 Vffsprang vngetrieben
 Des H. Erzen Cappellan.
 Er nam den Brey behende
 Da er ihn ane sah
 In sine beyde Hânde
 Lesende erda sprach.

Notkerus Balbulus, an Wernherus, de Gestis Caroli M. lib. 1. cap. 4. *De pauperibus supradictis quendam optimum dictatorem & scriptorem in capellam suam assumpsit.*

Et ipse eam accipere ingratus non esset) *Ingratus, nolens, invitus.* Vox Plautina & Terentiana.

Voce Magistri coloratus) in ruborem datus, pudoratus, ut Barbari loquuntur. Alamannis eadem notione *entsfarben*, de hominibus pudefactis. Hinc *pudoricolor* dicta rubens aturora à Nævio in Alceste apud A. Gellium lib. 19. c. 7.

Rerum Domini) Imperatores, Ottones, sc. Pater & filii. Frequentata a phrasi mediæ ætatis scriptoribus. Notavit Fr. Iuretus Miscellan. in Symmackum.

Vnus ex vobis non est missus) *Missi* dicebantur, qui ad inquirendum perspiciendumque ab Imperatore legabantur, num probe sese haberent Clerici aut Monachi, quos hodie *Visitatores* vocant, Vnde Gloss. in Walafrid. cap. 17.

Quorum similes inter suos numquam simulabit) *Vgutio* Gloss. *A similis dicitur similitudo, id est, facere similem, vel esse, vel representare.* D. Vigilius lib. 4. contra Eutych. *Neque in aliquo nobis poterat similari, si non id, quod ipsi sumus, in se ipso dignaretur accipere.*

Scriptorum digiti) libri digitis exarati. Sic Ekkehardus in Salamone. *Cum omnis orbis Cisalpinos Sintrammi digitos miretur, id est, libros ab eo scriptos.* Petrarca Famil. epist. lib. 9. ep. 3. *Familiaris illum meus scripsit, iuuenis digiti quam ingenii melioris.*

Veniunt in pyræle) *Hypocaustum, quæ nunc stuba conventualis.* Infra cap. 16. *In capitulo incusatus, &c.* *A Ruomo surgens Decano quidem non iubente, flagello fratrum, quod cominus pendebat, modeste sumpto maxims illi ictus infregit.* Capitulum celebrabatur in stuba conventuali: flagellum autem pendebat in pyræli. Infra eodem cap. 16. *Signum pulsatur ad capitulum, ibi iussu Abbatris iuuenis ille ad columnam pyrælis ligatus accerrime virgis caditur.* Supra capite tertio: *Rapto flagello fratrum, quod pendet in pyræli, deforis acburre.* Ex quibus patet, verum esse, quod diximus, pyræle esse stubam conventualem, non *refectorium*, in quo cibum sumebant: non *scriptorium*, in quo stud. bant quæ tria hypocausta expressis ac distinctis verbis separat Ekkehard. Alioqui generatim significat stubam quamcumque, quæ pyræ, id est igne calescit, *Francipæle.* Vlpianus videtur dietam hypocauston appellasse. Verba sunt in L. 55. §. 3. D. de legat. libro tertio *Lignis legatis, quod comburendi causa paratum est continetur, sive ad balinei calefactionem, sive dietarum hypocaustorum solebat uti.* Quo loco balineum est, quod Ekkehardus hic vocat *lazariorium.*

Et in eo lavatorium) Quid? in pyraline lavatorium? Apage rem inauditam, & nostro periculo lege, & inde lavatorium, nec non & proximum pyrali scriptorium. Lavatorium vocat, quod Græcis proprie *λειτουργίον*, Cicero *vaporarium*, Seneca *sudatorium*, locus ubi sicco calore cietur sudor, *Badstube*. Cateroquin *lavatorium* est, quæ Cicero *lauatio*. A. Gellio & Ekkeharde supra capit. 30. *lavacrum*, Græcis *λουτήριον* & *λύμαριον*, balneum in quo madide lavamus, Italis etiam *lavatio*. Et visuntur ambo lavatoria sæpe coniuncta apud Alamannos, quibus præter hæc & alia lavationum genera in usu. I. *Tholus*, *Tholn*, *Tholn*, locus concameratus & ære inductus, in quo aqua igne supposito, dum lavatur, calefit. Cuiusmodi *thol* passim apud eos in ædium inferiorum angulis conspiciuntur, retinentque nomen Græcum vetus. Et quis scit, an non usus eius ex Græcia ad nos per milites nostros bellorum factorum, quos vocant, pervenerit? II. *Solum*, quod appellat Corn. Celsus, in quo sive in balneis, seu extra, sedentes lavabantur. *πύλας* & Nicandro *σέλιον*, ut volunt. *Caldarium* Vitruvio, quod nomen Itali & Hispani retinent: illi *Caldaro*, hi *Caldera* nominantes. Huius apud Alamannos usus nullus, præterquam in thermis: sed eo nomine interlegunt æneum in lavatorio. Nee audiendi, qui volunt esse id, quod Ekkehardus supra capite 10. *vas lavacri*, Alamanni *Zuber* appellant, mutato *r*. in *z*. quasi *tuber*, quod ex ligno fiat tuberum. Nam hoc unius hominis capax est, illud complurium: hoc ex ligno, illud ex ære: hoc extra sudatorium, illud etiam in sudatorio positum III. sive *πυραμίδιον* sive *θάλος* *εὐρέος*, ut nuncupatur ab Alexandro Aphrodisiensi, in quo vel titionibus inclatis vel lateribus ignis positus sicco calore sudatur, *Wannebad*. Hæc de *lavatoriis*, *ἀπὸ τῶν παλαιῶν*, & quantum instituti nostri fuit. Sequitur in Ekkeharde.

Ad nonales fratrum biberes) Supra *nenalem cervisiam* dixit. An ergo & hic legendi *bieres*, *Bier*? An *nonales biberes* vocat haustus vel pertinos, *Abendtrunk*? Vide quæ diximus ad cap. 9.

Distante legationis sua brevem) *Brev*. Balbus Catholico: *Breve pro literis, quod & brevis invenitur, unde Breviarium, locus ubi reponuntur vel reportantur brevia. Brevisgerulus, baiulus & portator brevium. Lexic Græco-Latin. Περὶ τῶν πικρακίων, brevis Lampridius in Alexandro Severo: Milites suos sic ubique scivit, ut in cubiculo haberet breves, & numerum, & tempora militantium. D. Benedictus Abbas Regul. cap. 32. Ex quibus (substantiis) Abbas brevem teneat, ut dum sibi in ipsa assignata, &c. sciat quod dat & quid recipit.*

In Capitular. Caroli M. cap. *Qualiter præcep. Domin. &c. De rebus, quæ Hildegarda Regina tradita fuerunt, volumus ut fiant descripta breves, & ipsa breves ad nos fiant addacta.*

(Cum vitropura potione) *Meracæ, non lymphatæ. Ergo & Alamanni quondam vina sua aquis miscuere, sicut Itali, Galli, Hispani hodie.*

Audiunt Reges rogationes & Ascensionem Magontie aduros) Gregorius Turonensis: *Rogationes, quas ante Ascensionis Dominicæ triumphum celebramus. Burckardus Wormatiensis libro 13. cap. 7. ex Concil. Aurelianensis can. 6. Cumque Dominus pestem misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerunt, ut per Galliarum provincias ante Ascensionis Domini diem celebrarentur. Eadem Ivo Carnotensis Decreti part. 4. cap. 40. Ekkehardus Minimus Decanus in Vita Notkeri Balbuli cap. 21. de Ratperro: Dictaverat etiam *litania*, quas Ecclesia canit per rotam orbem in diebus Rogationum. Vnde *solemnes litania* vocantur *Bedæ, Vluardo & Adoni Treverensi in Martyrologiis. Fiant autem in hebdomade Inventionis S. Crucis quæ Alamannis Criswochrit, instituta primùm à Mamercio Viennensi Episcopo, teste Avito in Homel. Concil. Aurelianens. can. 23. & Sidonio Apollinari lib. 7. epist. 14. ubi videndus Ioh. Savaro, vir plurimæ lectionis & ingenitelegantissimi.**

Neophitorum) in MSS. perseveranter scriptum est *nephorum*, & apud Theodorum in Vita Magni *neophitis*. Quam esse huius ævi scripturam docet nos Balbus in Catholico scribens: *Neos componitur cum phicos, quod est fides, & dicitur hic neophicus Græce, id est novellus, novicius, rudis, fidei vel super renatus, vel componitur à neos & phico, quod est quæro, quasi novus quæsitur, Eadem incita & idolochicum scriplere, teste eodem Balbo. Et legis tu Lector, ac risum premis? Quin ploramus in la nam superiorum sæculorum ignorantiam & extremissimam barbariam, & grati sumus lucis auctori in tanta luce.*

Decretis interesse) *Decreta pro loco & conventu, in quo aliquid deliberatur ac decernitur, ludicium, comitium. Hinc statim subiicit: Cum autem colloquio inito vario hinc inde res traheretur.*

Eulogium hoc Monachi esurientis) *Eulogium auri & elogium, id est proverbium, responsum. Est namque proverbialis locutio: Si calceus dividitur, nemo calceatur.*

IN CAP. XIII.

Quæ distans & medens insigniverat) id est, insigniter fecerat.

Et quadam susceptacula Regum) *Formulas suscipiendi sive excipiendi adventantes Imperatores & Reges. Cuiusmodi Augiensibus suis aliquot dictasse Walafridus legitur, quorum nonnulla apud nos sunt Et hæc susceptacula infra c. 16. sic *εὐχολογία* *Παραρτάνω* in adventum illorum (Imperatoris & Imperatricis filiique illorum) *multimoda laudem regens dictatarum* (à Notkero scilicet) *ceterarum ut solet rerum copiosa impendia.**

In aphorismis medicinalibus) MSS. *anforismis* conformiter legunt, quæ videtur fuisse illius auctoris scriptura: qua forma in hoc eodem scriptore & *langena*, vel corruptius *languena* in MSS. observavimus & *ihensaurus*.

Muliercula cuiusdam Cameralis) Italica *Camarieta*, *Ramnermâg*; puella amanuensis. In veteri Gloss. Franco-Lat. *Chanberiere, pedisca, caufia, cataufia*. Monstra vocabulorum, & quibus coniectandis Oedipo aliquod opus.

Karrinas tot ferre non potero) Melius alii, *Carinas*, id est convicia & maledicta; quæ in medietate essent homines, si te hoc pacto ad manes mitterem. Balbus Catholico: *Carinare, arguere, vel conviciari, vel illudere. Carinator, convictator & maledictor*.

IN CAPUT XIV.

DE CLAMATOR, & ut *Apostolus tales vocat, Prophetæ*) I. ad Corinth. 14. versic. 7. ubi verbum *προφητεύειν* non significat futura prædicere, sed arcana DEI effari, divinas res aut Prophetarum scripta tractare. Quo in sensu ab Hebræis quoque נבא ponitur I. Paralipomen. 25. versiculo 1. Ratio est, quoniam Prophetarum interpretēs proxime ad eorum, quos interpretantur; divinationem videntur accedere. Idem Paulus ad Timotheum 1. Cretensium *εσφίρις* vocat Epimenidem, non quia futura; sed quia certa veraque dixerat. Etiam Athenienses; divinos suos sacerdotes appellasse *Mantes*, id est vates, scribit Cicero.

Animas hominum carissime apreciatis) Balbus Catholico; *Appreciari, existimare, precium determinare*. Vetus Interpretes Zachariæ capite 1. *Decorum precium, quo apreciatus sum ab eis*.

Feminas nudatas aquis immergi impudici oculi curiosi perspiciant) Videtur tu Episcopum Constantiensem ea exercuisse in territorio Abbatis Sancti Galli, quæ sunt meri imperii, ut est probatio per aquam, qua sceminarum de veneficio suspectarum nocentia probabatur? Quæ si supernarent, rez iudicabantur: sin mergerentur, absolutæ dimittebantur. De qua probatione multi multa scripsere; & notæ sunt Scribonii Evvichique conflictationes. Alamanni eam procedendi viam iam pridem non ambulant; & sine errore, quomodo mihi persuadeo.

Brachialeque rocci) Mantuales tunicæ sive manicas. Sic enim interpretor *brachiale*, illam nimitum tunicæ partem, quæ est ab humero usque ad manum.

At illi disloqui eum putantes) *Disloqui* proprie incogitanter & imprudenter loqui, *verredeti*; hic est inepte fabulari, Alamannis *roppelen*; quod sit furiosorum & ægrotorum, unde & *ægrozum somnia* in proverbium abiit, quod recitat Petronius. Supra semel atque iterum habuimus *discredere* pro non credere.

IN CAPUT XV.

SARACENOS, *quorum natura est in montibus multum valere*) Anne ex illis fuerit, qui Burgundiam partem occuparunt, unde in has Alamanniæ oras excursions fecerint? Vide capit. 5. in fin. Mihi videntur Ungarorum reliquiæ fuisse, quos ille sui oblitus *Saracenos* vocat vulgi appellationem secutus, non animi sui sententiam, quam expressit supra cap. decimo. Ita nostrum vulgus eas latronum cohortes, qui cum liberis & uxoribus Europam pervagantur, *Zigarenos* appellat, qui in his ipsis Alamanniæ montibus & silvis latitantes multa mala perpetrant. Vide Gloss. in Hepidanum.

Ab Henrico Duce Salsburgi doctrinis studere ab Karolo postulatus) Quoniam Karolo? An Karolo cognomento Crasso Alamannorum Rege & Imperatore Romanorum? Vix putato. Nam Henricus Dux fuit Baiariæ, Ottonis I. Imperatoris frater, qui longo post tempore revixit.

Mores Romano officia apud nos mutari solent) Apud Romanos enim officia erant annalia, veluti Consulium, Interregum, Prætorum, Edilium, &c.

Circa villam Wilam) Oppidum *Wilam* in Turgovia, tunc temporis Toggeburgensium Comitum sedes, nunc Abbatis S. Galli Præpositura; qui totus subest Comitatus ille quondam illustrissimus. *Fabariensi Wila*, Latinis nihil aliud est quam *Villa*, quam appellationem & alia oppida sortita sunt à vulgo; nomen appellativum ut hodie ita olim usurpante pro proprio, *de Statte, Stattehus*, &c. Hinc oppidum Imperiale in Suevia coniunctum à posterioribus appellari cepit *Wilerstat*, quum initio *Wila* & *Wiler* diceretur, hodie in matriculis Imperii & Receffibus Comitiorum *Wels*.

IN CAPUT XVI.

NITIL capitale absque eius nutu faciat) Nullum negotium magnum aut arduum, quod quærem monasterii attingat. *Capitale*, præcipuum ac magnum. Infra hoc cap. *Nibilque capitale absque eius nutu* & *Ekkehardi Norckerique consilio ngeret*.

Interior canibus) Vel canos & ætate albicantibus grav. s. crimibus, vel Galvos. Glos. Franco-Lat. Chanu, Canitus.

O fortunatam Galli me Consule Cellam) Convenientius dixisset, *me Præsule*, ut in illo versu Theodorici Abbatis in monasterio S. Trudonis; - *Fit nummus Præsul & Abba*. Porro versum Ciceronis refert Didotus in orat. Sallustii nomine in Ciceronem scripta:

O fortunatam natam me Consule Roman.

Concambio) permutatione, *ἀνταλλάξιμον*. Supra cap. i. In colle *concombii*, &c. & alibi per sepe, Et in formulis in Chartarum centuria complures produximus. *Concambiare*, s. permuta. e. Supra eod. cap. 1. *Gold. ubi etiam quam concambians*, &c. Philoxenus Glos. *caumbear*, *ἀνταλλάσσειν*. Cataubonus in Apulei & Heraldus in Adversar. emendant; *Cambiar*. Nos minus discedentes à eola lectione legerimus. *Concambiat*. Pro quo & *concambire* in usu; & simplex *cambire*. Glos. Franco-Lat. *Changier*, *cambire*, unde hoc *cambium*; & *cambior*, *incitor*, & *compositum concambium*. Lex. Græco-Lat. *ἀνταλλάξιμον*. (ubinito, *cambio* Balbus Catholico *cambio facit campsi*, *campsi* *supra* *num v. in o. sit campsi are*, id est frequenter *cambire*; & *indocampsi* *wechster*. Vitingus Monachus Wertingensis in Vita S. Idæ lib. 2. cap. 1. *A quo Abbas Regiam curtem aliis repensis possessionibus iuxta legalem cambiebat ritum* Videndus Priscian. lib. 10.

Exiliaverat) Dositheus lib. 1. *A quo exiliatus est?* In Vita Sancti Iohannis Apostoli, quæ apud nos est MS. Domitianus eodem anno quo iussit S. Iohannem exiliari, a Senatu Romano interfecit. Pari forma *consiliare* dixit supra.

Nudus tabulus) In quibus nulli piri, calculi, aut tesserae, sed lapillis duntaxat aut virgulis minuatum epnetis colluderent. Quos ludos vocant *duodecim scruporum*, *zivelstemaal*; *novem scruporum*, *Stuenteaal*; *lupum*, *Wolffspil*; *ouem*, *Schaffspil*. Nec prohibetur pueri in t. holis & Monasteriis etiam hodie.

Avibus captoris) Aucupibus, quibus alias aves persequitur, *Watker*. Ergo aucupium scholasticis potest permitti. Et vulgatus ille versiculus; *Per pisces & aves multi periere scholares*, non de aucupio intelligendus, sed vero heluatione & *de oris*.

Pura de spelta dederat grana) *Spelta*, Latinis *far*, Græcis *ζιτω*. Dionysius Halicarnassæus l. 2. *ὅτι φασι τὸ ἐκ τῆς ἀρῆς ἢ μίαν ζιτω*. Qui cum consentit *Asclpiades Medicus* apud Galenum *ἡ γὰρ τὸ ζιτω* l. 9. *quæ ut* (inquens) *ὅτι καλεῖται ζιτω ἀλλὰ τὸ ἀρῆς*, ubi in super Gallia proprium frumenti genus allegit. Et D. Hieronymus in 4 cap. Ezechielis; *ζιτω* sive *ζιτω*, nos vel *far*, vel *gentili Italia Pannoniaque sermone spicam speltamque dicimus*. Recte *gentili*. Et perdurat nomen adhuc, apud Germanos & Pannonios *spelt*, Italos atque Hispanos *spelta*. Q. Soranus epist. ad Cleopatram, *Pane levi facta de spelta* &c.

Pura grana) Nullo admittit vel secali vel avena. Inter *setnon* purum frumentum. *Grana* his scriptoribus, quod Alamannis *kerno*, ut Chartarum exempla docent.

Spicarium) Quemadmodum à granis *granarium*, ita à spicis deduxerit *spicarium*, *spicarii* locus ubi frumentum reponitur & conditur. Lege Salica tit. 18. §. 2.

Domesticatis) Ferae naturæ, sed mansuetæ factis: qualia in Principum Aulis solent haberi animalia.

Absque beneficiis multu) *seendis*, quæ præstare Abbas cogebatur ab Imperatoribus, quibus *sear* non nollet concedere. *Beneficium* læpiu quam feudum dixere isti scriptores.

Egressus in auditorio eum salutavit) Supra cap. 11. *Abbas in auditorio debilis residens*, *introducit eum in eum salutavit*. Ergo *auditorium*, die *Audientz* oder *Verhörstube*. Cæterum pro Ecclesia ponitur, ubi convenitur ad audiendum verbum divinum: D. Vigilius Martyr. libr. 4. *adversus Eutych. Itcirco cohortatione fratrum in auditorio domi Dei nostri consideranda & refutanda suscepi*.

Bene mansionatum hospitaliter tractari) Præparari egrègiu cœnaculū, ubi liberaliter habeatur. *Mansio*, cœnaculum, *conclave*, *sevitio*, ubi quis manet. *Mansionare*, habitationem constituit, concedere. Fabriensis cap. 18. *Viciniorum ceteris Palatio Regali mansionem dari sibi precepit*. In Histor. Apolloni Tyrri, cuius interpretem sunt qui *Symphonium* an *Symphonianum* quemdam faciunt; *Tunc Rex festinus iussit ei assignari aulam ubi digne quiesceret*. Pro *aulam*, in MS. Lipsensi, quem Gothof. Iungermannus, elegans & doctus iuvenis, ab le collatum mihi legendum dedit, legitur *mansionem*. Vera lectio fuit, *assignari in aula mansionem ubi*, &c.

Neminem cucullatum) Monachum, qui & *Cucullarius*. *Norkerus* Balbulus Præfat. *Sequentiarum ad Luituardum Vercellensem Episcopum*; *Norkerus Cucullariorum Sancti Galli novissimus*.

Cedamus angelo imperii) Nuntio, legato, misso Imperatoris. Lexic. Græco-Lat. *ἄγγελος*, *nuncius*, *nunciator*, *renunciator*. *Ammonius* *ἀγγεῖον* & *ἀγγεῖον* λέγειν, *ἄγγελος*, *πᾶσι δὲ ἀγγεῖον* λέγειν.

Pugno illum in tempus validissime percussit) Sic ordines libb. veti. Grammaticos sequitur, qui *tempus* per i. pro parte capitis scribendum esse censent, quos vero reprehendit Vgutio. Et *Nektor* Novariensis Lexic: *Tempus item pars capitis est quod ab indocto tempus enunciatur*.

Si Sandrato per manus suas, quod aquivoco accidit, accidat) *πῆγον*, *πῆγον*, qua alluditur ad nomina *Sandrati* & *Sathana*, quæ ille vocat *aquivoca*.

Scutella hac magis ticeret) pro, Scutellas, Alamannis detorta voce *schüssel* Italice *scodella*, *σκούδα* pro ferculis posuit.

Quaternionem omnem seriem Sandrati tenentem) In Vitis Patrum lib. 4. de Sanct. Silvano & eius discipulo Marco : *Ingressus cellam Marci invenit quaternionem, quem eadem hora inchoaverat. in quo literam o. faciebat : & audit a voce senis non fixit nec gravit calamm ultra, ut impleret & concluderet literam, quam in manu habebat.* Vide Ermenrici Supplementum Vitæ S. Magni cap. 16.

IN BURKHARDI CASVS

CAPUT I.

AB ORTONE Imperatore legitime investitus) investire, confirmare & stabilire aliquem in rei possessione cuiusdam oblata, donata, tradita. Exempla passim obvia sunt, quum maxime in Chartar. Centuria, sub tit. De benef. & feudis. Ekkehardus Minimus in Vita Notker. cap. 4. *Annuens votu investiturum cum sociis remisit* Fabariensis cap. 12. *Abbatia Principaliter suscepit investituram.* Burkhardus infra cap. ult. *A Philippo Rege imperiali scepro honorifice huius Abbatia regimine investitus est.*

Cotidianam ipsorum annonam) *Annona* cibus alicui destinatus, ut in Monasteriis & Xenodochiis mos est. In Vitis Patrum lib. 4. *Rogo vos ut nesciat meus Abbas : de annonâ mea modicum panis do vobis & aquam.* Sed tritior Monachis nostris prebenda quam annona vox, quæ notant idem, ut infra c. 6. & 10. in Vita Findani c. 9. & in Ephemeridibus pluries.

IN CAPUT II.

DORMITIONEM S. Iohannis) *Obitum*, *επιταφίον* Ca. 23. Concil. Antiocheni, *επιταφίον* *επιταφίον* *επιταφίον* post obitum quiescentis, id est eius qui præcessit. *Dormire*, *κοιμηθῆναι*, mori, familiaritate Sacræ Scripturæ verbum.

IN CAPUT III.

DE Kerhardo Abbate) Ita omnes libb. vet. At sunt qui Gerardum, quive Ekkehardum indigent.

Inbeneficiavit) à Monasterio abalienavit, & aliis in *beneficium*, hoc est, feudum concessit ac tribuit. Sigbertus Chron. Ann. Dom. 1007. *Valentianus Balduino Comiti beneficiavit.* Burkardus seipsum explicans mox; *Laios*, inquit *quos auxiliares suis sceleris invenit, multis beneficiis & donis ditavit.* Ibidem : *Res Ecclesie inbeneficiavit.* Et statim; *Mutuo quibusdam Nobilibus acceptum inbeneficians, ipsis, quia fideliter ei adhaerant, cum absque heredibus moreretur, ut de manu Abbatis eadem beneficia suscipiant, contulit.* Cum his & aliis multis beneficiis Kerhardus nostrum locum depravasset, &c. In frag. ap. 4. *Omnis antiquitus inbeneficiata exosus plurima de his sua diligentia ad se revertaxit.* Pro quo c. 11. *infeodare* dixit. *Beneficiati*, vassalli.

Fanda & nefanda) Per fas & nefas. Balbus Catholico, *Pandus*, quod quis debet fari & dicitur à for.

IN CAPUT IIII.

PIl mandra a studio æstuans) boni Pastoris. Walafrius in Vita Sanct. Othmari capite 1 *Boni mandra a studium in ipso executus, &c.* Quibus qui præerant, *Archimandrita* dicti, quos Epiphanius in Panatio interpretatur *Monasteriorum patres*, id est Abbates. Vgutio Gloss. *Archimandrita, pastor ovium : per translationem dicitur quandoque de pastoribus spiritualibus.* Ekkehardus Minimus in Vita Notkeri capit. 2. *Sub Archimandrita, qui tunc loco huic præerat, nomine Grimaldo Abbate.* Quo sensu L. *reddentes honorem.* §. 2. C. *de summa. Trinitat. & fid. Catholic.* & Novell. 5. capit. 7. *Vadiantus* putat dictos *επιταφίον*, id est à specubus cavernisque, à quibus primi ferme Monachi habitant. Græci enim *επιταφίον* vocant speluncam. Verius Budæus veteres secutus à grege Monachorum, cui ceu *mandra*, id est, ovili præsint pastores Abbates. Quibus Latinis quoque *mandra* pro grege, ut Iuvenali Satyr 3. & Martiali lib. 6. Brito Synonymis;

*Custodes ovium nos dicimus opiliones,
Archimandritas dicēs hos esse vocatos.*

Videndus Nicolaus Serarius Notis ad S. Bonifacii epist. 99.

IN CAPUT VI.

VINVM & oblatas) *Ostaten*, sunt panes rotundi *αζυμοι*, quos olim in Ecclesia offerebant Christiani *αυτοι αζυμοι*, ut loquitur B. Iudas Apostolus. Quos si consecrabant, *hostie* dicebantur: *αζυμοι αζυμοι*, & benedictos distribuabant in fratres, *eulogia*, à posterioribus *oblatæ* ab offerendo. Iso de Miracul. S. Othmari lib. I. cap. 5. *Quadam panis rotula, quæ vulgo oblatæ dicuntur*, Frequens earum apud Alamannos, sed in usum profanum, confectio, retinentque nomen antiquum. Exempla in Ephemerid. Hepidannus in Vita Wiboradæ lib. I. c. 24. *oblaciones* vocat *vasa sacra*, quibus in offerendo sacrificio utuntur.

IN CAPUT VII.

DOMINO Marquardo & filio suo Luitoldo Duce sibi Ducatum præbendis) se comitantibus. Balbus Catholico; Ducatus ductus, vel guida. Alanus in Anticlaudioano:

Ducatu summi Regis conscendit in arcem.

Benedictus Magister; *Id est ductione sed erravit ibi in syllaba &c.* Alioqui *ducatus* significat defensionem in via per alicuius territorium. Vide gloss. ad Fabarient. c. 3.

In castro Sigmarien) Nunc Simeringen, Comitum Hohenzolleranorum sedes: non à Cimbris dicta, ut nonnulli opinantur, sed à *Sigmaro* quodam eius fundatore. An eundem auctorem, an vero cognominem habuit *Sigmarivvrag* in Turgovia quondam dictum, quod nostrati vulgo *Züb:rwang*?

Quandam munitionem nomine Cratzaniam) vel Crassaniam, nunc Cräheren.

Luitoldus) Baro de *Regensperg*) ut intra vocatur. Quibus Baronibus à populo Tigurino propter Tyrannidem pulsus, *Regenspergium* in Præfecturam suæ Reipubl. redigitur à Tigurinis, à quorum civitate abest militatio Helverico, oppidum parvum & angustum, sed natura loci munitissimum, in quo duo memorabilia, quod plateas habet nullas (ædes enim omnes in gyro constructæ pro muris sunt) & quod unâ portâ clauditur.

Huius loci Advocatus) Schirm oder Castenvogt. Vel in vitis Episcopis & Abbatibus Regum Franciæ, & postibi Imperatorum Germanorum cura & vigilantia *Oeconomi* dabantur, & ut vulgo vocantur, *Vicedomini*, qui earum rerum, quæ ad vitæ alimoniæ & reditus ecclesiasticos pertinebant, sedulam curam gererent. Ea ætas *Advocatos* appellavit, nostri Alamanni *Vogt*, ex Latino deducta voce *αυτο αγωγος*, ut ad Tyrolem à nobis demonstratum. In Instrumento quodam Bertholdi Ducis Zaringiæ; *Thuregimi loci legitimus Advocatus, quod Kastvogt dicitur.* Sic *Ecclesia Advocatus* dicitur Imperator Romanus etiam hodie. His etiam verbis in auguratione Electoribus fidem suam obstringit, *dasi wir in zeit solder vnser Käy: selichen Wirden / 2. mps. vnd Regierung der Christenheit / vnd den Stuel: zu Rohm / auch Päpliche Heiligkeit / vnd die Christliche Kir: den, als derselben Advocat, zu gueren Bevel: / Schuz vnd Schirm haben &c.* Cæterum huius loci, id est Monasterii S. Galli, nunc temporis *Advocati* sunt quatuor Helvetiorum Pagi, Tigurum, Lucerna, Suicium, Glarona. Quorum vices gerit ille, quem quot bienniis alternantes mittunt, Capitaneus, qui Wile in Comitatu Toggenburgenli residet.

In valle nomine *Herburg*) In valle scil. *Rheni*, quæ tempore Ottonis Imperatoris à quibusdam Monachis dicebatur *Ringau*, sicut ex verustis Tabulis clare patet. Nostratibus Alamannis *Rhithal*. *Herburg*, nunc *Herbrugg* / *Schobingerorum* S. Galli patriciorum prædium. Castro vero huius ab *Vadralrico* Abbate constructi ne vestigium quidem potuimus observare, loco vel diligentissimo à nobis considerato. Verisimile tamen est, eo loco fuisse, ubi sunt ædes *Schobingerorum*.

Marchionem Bertholdum) de Zaringen, eius nominis II. Rudolphi Pseudo-Regis, quem *Burchardus* nominat, gener, *Bertholdi* III. pater. Guius III. vidimus Diploma, in quo ita scriptum erat, *Ego Bertholdus de Zaringen, Dux & Rector Burgundie, Dei & Imperiali gratia, Thuregimi loci legitimus Advocatus, quod Kastvogt dicitur: Venerabili Vualthero prædicti loci Præposito, cunctisque confratribus eius &c.* Datæ litteræ Anno II. Urbani Tertii, Anno XXXV. *Friderici Barbarossæ*, An. Dom. MCLXXXVII. Ergo non hic, ut *Stumpfius* contendit, sed pater eius *Rudolphi* Regis gener, *Friburgum* apud *Nuichthones* fundavit, si vero sunt rationes, quæ ex verbis putantur, qui visuntur *Friburgi*:

Anno mileno, centeno, bis quoque deno

Friburg fundatur, Bertholdus Dux dominatur.

Indifferenter etiam à scriptoribus nunc *Dux* appellatur, nunc *Marchio*.

In servitii scriptum) *Balbus* Catholico; *Servitium, ius vel actus servientium vel munus.* Nam quot officia in monasterio, tot erant & servitia. Huic legitimus in anniversariis Monasterii; *Perinet ad servitium Abbatis, Decani, Præpositi, Cellerarii, Camerarii, &c.* Et habebant inter se dies distinctas, quibus hic vel ille ministraret, id est res fratrib. in hoc vel in illo anniversario legatas quotannis suppeditaret, ut sunt *vina, panes, pisces, carnes, ova, pulli, gallinae, vel cones, ganerische, pisces,*

casci, poma, pyra, lunula, oblata. & eius generis alia. Hæc vocabant illi servitia, quod reditus isti serviantur, ut loquuntur, hoc est, miniſtrentur ab his, quos diximus, officialibus. Supra hoc cap. De aliquibus usurariis fructibus ipsis fratribus nostris ad servitium &c. Videndus Conrad, Fabarientis cap. 4.

Cyfos lampadam) Cyphos, id est scutula.

Hittingen) Yttingen in Turgovia, olim castellum, quod possidebant Nobiles quidam, quos infra cap. 9. appellat homines liberos, die Freyen von Yttingen, à quibus castellum illud acquisivit Weringerus Abbas inque ius eius Monasterii redegit, quod hodie in affluenti rerum statu florens celebratur. Vide infra cap. 9.

Agennum) Agaunum, S. Moris in Wallis, quod olim Alamannis Agenn.

Aliquisbus fisci hominibus captis) scilicet Imperialis sive Regii, cuius homines hunc Fiscalis, interim Fiscalini dicuntur, mancipia propria facti, quæ Abbas Vdalricus pro Imperatore Henrico tenebat; Ekkehardus vero Augiensis, qui à patribus Rudolphi contra Henricum stabat, in captivitate abduxit. Cæterum de mancipiis fiscalinis alio loco à nobis commodius dicitur in libris de servitute Germanorum antiqua & nova, si Deus cepta fortunaverit.

Nobilis milite Folknando) Comite Toggenburgico, qui alius Folkardus.

Munitiunculan prope Duram fluvium) Quam Vdalricus Duruam appellavit, quod nominis, ubi hostium potita est, amisit, à Lutoldo Ekkehardi Abbatis Augiensis fratre Lutoldesburgi nuncupationem sortita; Incolis Lüttsburg Fabarientis cap. 14. Lutensbur.

Quidam Comes Burkhardus nomine) Comites videlicet de Nellenburg, fratres eorundem Ekkehardi Abbatis & Lutoldi Comitis. Qui Comitatus Nellenburgius nunc evellus est in Langraviatum, & à patre Ferdinando Archiduce relictus filio Andree Austriaco Cardinali & Episcopo Conſtantienſi. Ab cuius obitu ad fratrem pervenit Carolus Burgoviarum Marchionem.

In Primarchatum suum ducens) An legend. Patriarchatum, ex compendio scripturæ? An Primarchatus vocem nove & hibride finxit, sicut alius quidam Ministeriarbis? de qua Balbus Catholico, Ministeriarbis princeps ministerii. Archon, quo est Princeps, componitur cum ministerium. Eadem fictione Archidux à Germanis dicitur, & amphisepire legitur in Hymno quodam Ecclesiastico, pro circumsepire.

IN CAPUT VIII.

FIDELIS inter se possessiones nostras dividant. Fideles sunt Principis alicuius subiecti ingenti atque liberi, qui feudo accepto in Domini fide ac clientela sunt, vicissimque suam ei fidem præstiterunt quomodo in Iure Feudor. lib. 2. tit. 5. & alibi traditur. Quo facit, quod Icti. feudum dictum volunt à fidelitate vel à fide, quam vassallus Domino præstare tenetur & Itali fede appellant. Cuius inventor est Oberrus homo Italus lib. 2. Feudor. tit. 3. cap. 2. in fin. quem communiter sequuntur Doctores. Fideles, inquam, quos à feudo propriis deducta voce Leudes sive Leodes nominatos volunt ab Aimoino, Fredegario, & aliis Historicis, Leaulx sive Loyaux à Francis, quasi veteres dixerint Leods viri & Feolds. Quod mihi neque verum videtur neque verisimile. Nam Leudes, & ex affinitate vocalium Leodes, pura pura vox Germanica ea est non à feudo detorta, ut illi falluntur, verum à Leut, quod significat homines. Vnde nonnulli scriptores pro leudes maluerunt Latine dicere homines, quam de vassallis loquuntur: & hominum, seu, quod idem est, homagium facere, pro fide præstare domino. Quos & ipsi Francilingua vernacula sunt imitati. Neque etiam idem sunt Leaulx & Loyaux: quorum illud origine Francicum est, id est Germanicum, ex nomine Leut, tantumque illis tribuitur, qui fidem alicui iuraverit, hoc vero provinciale, id est Latinum, mutato legis vocabulo in loy, quemadmodum fidei in soy. Quæ utriusque vocis nova est cum scriptura tum pronuntiatio. Nam veteres scribebant loi & foi, pronuntiatum ut Græci diphthongum. Ex quo pronuntiatio ab Latinis formata sunt leodium & feudum, quæ posterioribus, ex illa corrupta pronuntiatione affinitate vocalium dicam, leodium & feodium. Ut nunc, dum calamus premo, fere incipiscat oriri dubitatio, à Germanis acceperint Galli ane Latinis Leodium originem, qua appellatione præsci nostri maiores non simpliciter homines, sed eos innuebant, qui communitati alicui legentur adstricti, hoc est cives. Vnde fors est ut Leodio civitati Belgicæ nomen, ea ratione quam supra de Villâ attulimus. Et habent sane, ut Hebræi & Græci, ita Latini quoque multas cum Germanis voces communes. Igitur illa. Nunc quæ supra diximus, vera esse vincimus verbis fidelitatis, quæ leguntur in Titeſonio quod in libro in feudale Anglorum exponitur, libro 2. capit. 1. in hunc modum; Ieo deueign vostre home de ceo iour enauant de vie & de membre, & de terrene honor, & a vous sera foial & loial, & soy vous portera des tenemens qui ieo claim de tener de vous, salue le soy que ie doy a nostre seignor le Roy. In quibus verbis loy fidem exprimit, foial & loial fidelem & legalem, id est qui secundum fidem ac legem facit, home hominem sive leudem. Ex quibus intelligitur, cur cap. seq. Vdalricus Baro de Gameringen & Ruodolphus Comes de Pfulmendorſ fideles appellentur Ecclesiæ, quia scilicet Advocatiam monasterii ab Abbate in feudum pro se posterisque suis acceperunt; Aloqui fideles generatim dicuntur omnes Principum subiecti, qui fidem ei adstrinxerunt, in eiusdem ditione domicilia possident, ut exfer-

Inuadiavit) Oppignera verit. Balbus Catholico: *Vadium, pignus vel fideiussio*. Vnde *vadiare*, in vadio ponere, *vadium* vel *pignus* alicui dare. Et componitur, ut *convadiare*, *invadiare*, *revadiare*, id est *reopignere*, à *vadio* recolligere, *subvadiare*, id est *post vel latenter vadiare*. Poeta Grammaticus:

Pignus in o. natum, sed in e. facit esse vadium.

In Instrumento Fœderis inter Muretenses & Biellienses pacti. An. Dom. 1342. Nullum etiam de nostris debet aliquem coniatorum nostrorum de Biello & eisdem pertinentium impignere seu invadiare, praterquam suum debitorem confessum vel fideiussorem. Burckhardus ca. 10. Ducentis mar. sis invadiatas redemit.

Infeodavit) Supra dixit *imbeneficiavit* capite 3. Venceslaus Brack in Terminis Iuristarum.

Arrestare frenen, dic impheodare belebnen.

Burckhardus supra cap. 8. *Quicquid per infeodationem ab utrisque alienatum est*. Fabariensis cap. 8. *Quod res Ecclesia damnabiliter & irrecuperabiliter disposuerat infeodare*. Et c. 12. *Pignori feodali ter obligaret argenti maris sexingentis, &c.*

Cum in ira Dei positus esset) Inde versus mortuo facti à suis Monachis.

Qui iam consumis terram, quam nunc bene dormis,

Fortassis vivus trivisset tempus in hornis.

Sed te, ne damno calcareas limina Galli,

Iura Dei insit maturo funere tobi.

Paralyti) Alamannis *pârlysucht*; inde deducta voce.

IN CAP. XII.

V*T ad Curias Regum cum magnis impensis perveniant*) ad Comitata Imperialia, auff die Retsch-täg. Hoc eodem cap. *Vlma ad solemnem Curiam, &c.* Item, *Ad curiam Eßlingam, ad curiam Vlma habitam, ad curiam Ravensburg, &c.* Comitata, quæ Philippus Imperator Vlma, Eßlingæ, & Rauenspurgi, civitatibus Suxviæ Imperialibus celebravi, deliberaturus cum Præceribus Imperii de expeditione in Herbipolensem Episcopum & Langravium Thuringie rebellantes instituenta.

Expeditionem ad Episcopum Erbipolensem promisit) *Expeditio, Heersart* pecunia sive tributum pro expeditione facienda, *prestationem* dixit Ekkehardus cap. 5. In Diplomate Caroli Crassi Imper. Ecclesie Sanct. Salvatoris, quæ est Francofordiz, dato, cuius mihi videndi copiam fecit CL. Iohan. Fridericus Faustus, Patricius ac Senator Francofurdianus; *Et ab illo abbate, cui prædicta capella commissa fuerit, nulla unquam hostilis expeditio exigatur, nec ullus ei inde quicquid auferre presumat.* Walefrido iter hostile, lib. 2. capit. 17. de Vita Sanct. Galli; *Fertur eundem Episcopum aliquando ad iter hostile sibi de ipsius Monasterii sumptibus viaticum preparari iussisse.*

Expeditionem in Langravium Turingie promisit) Hermannum scilicet de quo miranda canunt Poetæ illi Nobiles in aureo illo Musico Aulicorum libro, quorum nonnulli in eius Aula vixerant, antequam ad Philippi Imperatoris partes concederent, ut Waltherus Vogelweidius. Wolfaramus Echilbachius, Tankhaferus, Bitzerolfus, alij, quorum nomina nunc non comminiscor.

IN CVNRADI FABARIENSIS CASVS

CAP. II.

P*HILOLOGIAM totamque ad unguem usque investigaverunt theoretam.*) Per *Theoretam* intelligit Mathematicam & Astronomicam, quibus semper fuere Monachi isti quam deditissimi, ut ex libris eorum patet, qui in Bibliotheca Monasterii adhuc superant. Sic cap. sequent. *Notkerum Magistrum vocat artis theoretica non pigrum*, quem insignem Mathematicum fuisse scriptores tradunt, qui ei *Computum Ecclesiasticum* adscribunt. Intelligit autem Notkerum Labeonem Physicum & Medicum, quem ad differitatem cæterorum duorum vocarunt *Magistrum*.

IN CAPVT. IV.

A*lta feudo iure possessos*) Vetus Glossar. Franco-Latin. *Fou, feodum*. Mira Scriptura, si vera, & non aberravit Glossator, qui in quarta vocali reposuit, quod in secunda erat collocandum, ut antiqui dixerint *feu*, quod nostri Franci *siev*, quum & Itali *se* dicant profertur, unde *feudi* appellationem deduxit Obertus. Vide Gloss. ad Burckhard. capite 8. Venceslaus Brack in Terminis Iuristarum.

Est Phœdus tehengur, est depactio digniess.

Ibidem;

Ius feodi lehnrecht, burger scharf civilitas exstat.

Fabariensis infra cap. 8. *Suevia Principibus, quod in suis perturbaverat tam feodis quam consuetudinibus iusticiis.*

IN CAPUT V.

CORDIS dudum instincta casidili id est, ut Walafridus loquitur de Gallo lib. 1. cap. 23. *alta memoria & armario cordis inseruit.* Vgutio Gloss. *Casidili vel Casidile, dicitur sacculum, pera, sarciperium sicacium, marsupium, moculus, loculus, crumena.* Papias Gloss. *Casidilis, pera pastoralis.* Verus Interpres Thobia cap. 8. *Protulit de Casiduli suo partem iecoris.* Matthæus Vindocinensis in Thobia;

Casidili profert auxiliare iecur.

Ita enim ibi legend. ex nostro MS. & vet. edit. Parisiensi, qua nos donavit R. P. Carolus Perrotus Parisiensis, non *cosili*, ut autumat in Catholico, nec *casiculi*, ut ii quos adducit Auctor Mamotracti.

Acedia à *αχνη*. Balbus Catholico; *Accidia, tristitia, molestia, anxietas, vel tedium.* *Accidiosus, molestus, tristis, anxius.* *Accidiari, tristari, anxari, vel habere tedium, vel indignari.* Quo verbo utitur verus Interpres Ecclesiast. cap. 6. Vox est Theologorum suum sibi ac proprium.

In *trivio* Grammatica, Logica, & Rhetorica) Balbus Catholico; *Grammatica, Dialectica, & Rhetorica dicuntur trivium, quadam similitudine quasi triplex via ad idem, id est ad eloquentiam.* *Arithmetica vero, Musica, Geometria, & Astronomia dicuntur, quadrivium, quasi quattuor viae ad idem, id est ad sapientiam tendentes.* Vnde & *Triviales dicuntur, qui docent vel qui student in trivio sicut Quadriviales qui in quadrivio.* Et hinc *Schola trivialis* dicta, in qua tres illæ artes tantum traduntur.

In *iure forensi & ecclesiastico*) Civili & Canonico, Cæsareo & Pontificio, Cap. II. *Forensis* pro *causidicis* dixit, qui in foro versantur, id est iudicio.

IN CAPUT VI.

CASTRUM à memorato Heinrico de Saxo inchoatum. Quod Forsteggiam nominavit à vicina silva, in cuius angulo eminenti exstructum contra inpressiones Comitum Montisfortium, qui è regione trans Rhenum tum habitabant castrum suum *Montemfortem*, hodie Austriae potestatis. Cæterum Forsteggia annis abhinc quasi decem iniuria cuiusdam ancillæ lotricis ambustum conflagravit. Ad cuius restorationem quam Iohan. Philippus Saxii & Hohenfaxii Baro animum adiecit, & iam iam in opus incumberet, à nepote suo crudeliter in modum in convivio nihil mali conspicatus iugulatur. Quod tamen parricidium non tulit impune. Nam haud diu post Viennæ comprehensus in carcere detruncatur. Muri vero ab hoc ipso Henrico exædificati adhuc supersunt indicia castrum munitissimi & tali loco digni.

IN CAP. VIII.

CCC. itrempo *argenti marcas*) Infra cap. eodem; *Tricentarum marcarum pondo pignori obligavit.* Cap. 10. *CLX pondo marcharum* Capit. 12. *Argenti marcas sexingentis.* ianctis verbis quæ in fin. *Pro memorati pondere argenti.* Cap. 14. *Accepta ab Abbate pecunia marcatorum pondo quingentarum.* Balbus Catholico, *Marcha est quoddam pondus, sc. media libra, ut dicitur marcha argenti.* *March silber.* Dicitur in lib. de nummis Germanorum vetustis.

Non iuris faceria sed armorum copia) *Faceriam* pro *facundia* dixit etiam cap. seq. *Post multam Minerva faceriam.*

Huius occasione proclii quam plura suis largita dona tyronibus, plura beneficia) *Tyronibus*, id est, *militibus.* Brito Synonymis;

Miles, eques, tyro, tyrunculus, atque Quirites.

Hinc Alamannis torner) *tyronium* co. tupte pro *tyrocinio* id est ludo equestri vel militari, unde Barbari formarunt *torneamentum*, turnier en) velitari ut armis lete militarem in morem modumque exercere, quod Barbari *torneare*, & mentrolius *hastiludari*.

Tam feodis quam consuetudinibus iusticiis) *Sowol an Eshen ats thren gewonhetten vnd gerechtigteten.* *Iusticia, Gericht* (quas nonnulli *iurisdictiones* vocant, *seigneuries de iustice.* Hinc *miles iusticia, Gerichtsherr.* Balbus Catholico; *Miles iusticia potest esse una dictio composita, & tunc pertinet ad quoddam officium reddendi iustitiam.*

Ipsiusque ducatu & auxilio ultra montem, qui Rukkenbein nominatur, ad Monasterium usque perductus, ad Constantiam usque suo ducatu perducitur) *Venceslaus Brackin Terminis iuristarum,*

Gleit et conducit, ducatus situr geleite.

Infra Cap. 19. *Assumpto ducatu potentissimorum Wettinus pro eo viam & defensionem dixit, in Vita S. Galli lib. 1. Tunc viam seu defensionem per aliam Germaniam ad Italiam perit, à Rege silicet.*

NIMIO erga parentes ductus amore) parent, cognatos, qui Alamannis eadem notiois ratione Better. Balbus Catholico; Pariter etiam accipitur pro consanguineo vel affine, unde parentela, cognatio, consanguinitas, congermanitas, contribulitas. Infra cap. 11. Manu valdia suorum defendere habuimus & amicorum & parentum. cap. 14. Nullusque suorum parentum, vel affinium &c. cap. 21. Plerumque & a parentibus quam affiniibus supervenire sibi non fuit pigrum. Kerhardus Aggicensis Synonymis; Semen, prosapia genus, stirps, genealogia propago, maneries, tribus, linea, consanguinitas, progenies, sanguis parentela, Infra hoc cap. Eligitur alter aequae fortis, literatura & parentela. Wettinus lib. 1. de Vita S. Galli: Patri ac matris seu parentilla cum possessionibus diversis immemor. Quod Walafridus: Spret a propinquorum & pradiorum dulcedine.

Cum agape familiarium Ecclesia) cum præbendis Monachorum. Vgurio Gloss. Agape vel agape, labor alienus, dilectio, vel charitas, vel orationum communio, vel eleemosyna rogata. Recte ait: Charitas. Hinc Charitatem facere Monachis, & charitative suscipere apud Ekkehardum pro *ἀγάπη*; *ἀγάπη*, ut legitur in libro Conciliorum factorum.

In vasallum acquisivit) Vassus à vade nomen accepit, qui vadimonium pro beneficio accepto auctoris suo fecit. Vasallus, quasi vassulus, sicut vessel & vesello à vasculo Francis & Italis derivatum. In veteri Dictionario Italico Vulgari Latino exponitur Vasallo, subdito dī signore, cliens fiduciarius, Quandoque pro homine libero accipitur & nobili, tamen si beneficia teneat nulla. In Historia S. Deicoli; Respondet esse non longe locum palustrem & fontibus satis irriguum in pradio cuiusdam potentis vasalli nomine Werfarii. Hunc enim sui juris fuisse ex illis, quæ lequantur, verbis clarum fit. Qui tunc temporis in atodio suo manebat.

IN CAP. XII.

PÆSENTATUS Hainrico Regi semper Augusto, Duce Noricorum in Curia manante) In Aula, am Rayserltschen Hoff. Infra cap. 14 in Curia Regali. cap. 15. in Curia Regis. Et ibidem; Vocatus à Domino Rege ad Curiam, ut in Aula maneret rogatus, &c.

Præmatum) Magnatum, Optimatum, Procerum.

Edras) conventus, consessus. Homerus odyssi. 7.

Ἰδὸρ δὲ τῆς ἑδρᾶς ἀπὸ τῆς ἀγγυρᾶς ἢ ἀπὸ τῆς ἑδρᾶς.

id est, *ἑδρᾶς*, ut Eustathius exponit, & ante eum Didymus. Proprie autem hedra, sedes Læxic. Græco-Lat. *ἑδρᾶς*, *ἑδρᾶς*, *sedilis*, *sedes*. Videndi Suidas, Helychius, Erotianus, & Phavorinus Camers in Lexicis.

IN CAP. XIII.

APologiam) Orationem, *ἀπολογία*, verbo Dosithei Magistrili. 3. inf. c. 14. Falleris Achab Apologia, id est oratione Iezabelis.

Angarias mentis) Anas. Vgutio Gloss. Angaria ab angro, &c. apposite ad hunc locum. Dic nobis, quæ te res angit, id est cruciat; Cetero qui angaria est compulsiō, coactio. Angariare, compellere.

Talis sermonum Minerva) Eleganti & artificiosa facundia pro quo statim: huiusmodi verborum Schematibus, id est figuris. Supra cap. 9. Post multam Minerva facetiam. Et infra capit. seq. in fin. Sagitta Minerva contactum, id est oratione Abbatis persuatum. Minerva, quæ & Pallas, sapientiae & artium liberalium Dea, per *μινωρῶν* pro ipsis artibus: qua figura Venus, Mars, Bacchus Ceres, Vulcanus, pro rebus à se inventis frequentantur. Pari eodemque schemate supra cap. 7. de Vdalrico Abbate: Omira in iuvene Principe Mercurii Philologia, qua sparsor rubere inventi promulgavit eloquia. Quam diligentes in Martiani: apellæ libris fuerint Monachi S. Galli, vel unius Ekkehardi testimonium nos edocere potest, qui Castum suorum cap. 14. ita de Notkero circa fin. scribit. Quas notas cuiusdam amico querenti Notkerus Balbulus dilacidavit, cum & Marcianus, quem de Nuptiis miramur, virtutes earum scribere molitus sit.

Clerici Plebani) Parochi, qui plebi præsunt. Balbus Catholico: Plebanus Dominus plebi: Plebanatus, eius dignitas, vel districtus plebani. Poeta Grammaticus:

Plebs hominum dicas, sed plebes Ecclesiarum.

IN CAPUT XIV.

INIOR frater neoptolemus in Curia frater Imperatoris magni Cremona factus) Neoptolemus cognomen Pyrrhi fuit Achillis filii inde impositum quod admodum adolescentulus primum tyrocinium in bello Troiano poluit. Etenim *νεοπτόλεμος* Græcis tyronem sonat seu militem novitium. Brit. Synonymis.

Miles, eques, tyro, tyrunculus, atque Quirites:

Atque neoptolemus novus est regnator in illis.

Quam mille iugera) Eorum mensura pro varietate regionum videtur & ipsa variare. Suidas, *ἡδρᾶς* ait esse mensuram centum pedum. Herodotus sextam stadii partem. Plurarchus Camillo:

Camillo: Βαλεοντιον εστιν ανδρα πολλων περιουσιων πολλων χωρων κειται. **Quod Livius lib. 5. Tulio hic legem, ne quis plus quinquaginta iugera agri possideret.** **Victorius de Ratione Calculi,** quæ apud nos MSS. est: **Iugerum habet passus XLVIII. pedes CCXL.** **Isidorus Etymolog. lib. 15. cap. 15. Iugerum constat longitudine pedum ducentorum quadraginta, latitudine centum viginti.** **Balbus Catholico;** **Iugerum secundum, quod communiter accipitur, est spatium terra, quod unum aratrum potest arare in die.** **Et hanc apud Alamannos nostros etiam hodie comprehendit mensuram, tetento ant: quo nomine tu chert.**

Clareto permixta toxica) Claretum, Claret, Hispanis **Clarea,** vinum factitium dulce vel aromatices, quod Germanis & Belgis alicui locorum **Hippocras.** At Francis **clairer** est **vin clair,** rufum. **Toxica** sunt venena, **süssen Wein mit Sift vermengt.**

Promittit allodia) Vgilio Gloss. Allodium dicitur hereditas, quam vendere vel donare possum, ut meapropria. Græcitas.

Dicitur allodium fundus fundum maris unum.

Kerardus Augiensis Synonymis: Allodium, surveg fundus. In libello, cuius Index, **Grammatellus pro iuvenum eruditione cum glossa Alamannica: Singula allodia prorsus in promptam pecuniam sunt redacta, alle et ver Dorberge: &c.** In historia S. Deicoli: **Legationem questuosam Domino suo, qui tunc temporis in allodio suo manebat, in loco qui dicitur Villa-Callonis transsinerunt.** In Charta antiquissima a Duodone quodam scribi iussa, anno XVIII. regni Caroli M. **Ob amorem Domini nostri Iesu Christi, & remissionem peccatorum meorum, ut veniam delictis meis consequi merear, in futurum trado, donoque, donatumque in perpetuum esse volo ad monasteria sancta Gallo, que est constructa in pago Durgauinse, portionem meam in villa nuncupante que dicitur Sitingamarca, in pago Bertoldesbara, quicquid ibidem in ipsa marca Sitinga tam de alode parentum nostrorum, vel de quolibet attracto possidere video, totum & integrum, &c.** Item in alia Charta per vetusta, quæ data est anno XXIII. regni Caroli M. hæc verba erant: **Igitur ero Ruakerus in amore Domini nostri Iesu Christi & remissione peccatorum meorum trado ad monasterium sancti Gallonis Confessoris, ubi & Agino venerabilis Pater Episcopus & Rector præesse dinoscitur, quicquid in his subtus nominatis locis tam de alode parentum quam etiam de quolibet attractu visus sum habere, &c.** Adscripti uberius initia harum Chartarum, quoniam in Centuria sequentis to ni non exstant.

Castrum potuisset obtinere cum burgo VVile) Castrum sc. Tokkenburg, de cuius origine s. aviter nugarur iugivendus ille & ferrei otis scriptor **Thomas Lyrer Ranckvillensis** in **Chronica Sueniæ**, quæ tota, quanta quanta est, fabulis constat & mendaciis consuetis, ut non iniuria ad demulcendum aures Nobilium compositum scripserit **Felix Fabri Dominicanus Ulmenfis** histor. **Sueuor. l. b. i. c. 20. & mendacissimum scriptorem appellet V. Nobilissim. Iohannes à Schellenberg, Hyffingæ Stouffæ & Randeckiz Dominus.** Porro similem huic locum habes inf. c. i. 6. **Videant castrum ad Tokkenburg, Wile cum militibus honestis & familia copiosa, Burgus, Castellum, oppidum munitum & muris circum, Balbus Catholico: Burgus, castrum, & inde Burgarius & Burgensis in eodem sensu. Inf. c. 17. Abbas à Burgenfis, id est civibus, scilicet Argentinesibus. Burgern Videndus Isidorus Etymolog. lib. 8. c. 4. Græcis πύργος. Vnde Virg Alamannis montes, alpes; & Berg mons.**

Werram ex improviso atemptabat) Balbus Catholico: quasi totum tempus guerra dicitur bellum. Britto Synonymis:

Bellum, conflictus, congressus & ala, duellum,

Obsidio, Mars, atque rebellio, prælia pugna,

Barbaries prohibet prædictis addere guerram.

Kero Augiensis Synonymis: Certamen, pugna, bellum, contentio, altercatio, duellum, litigium, litigatio, l. guerra. Infra hoc cap. **Domorum crematione verram aggredi.** Cap. 15. **In verram cum Comite.** Capite 21. **In verram cuiusdam sui assinis.** Verum de hac voce eiusque veriverbio diximus ad **Winsbekium,** quæ vide, si tanti.

Elephantos etiam & bardos) Lege, Pardos, ardales, Bard, Parderthier, de quibus Isidorus Etymolog. lib. 12. c. 2.

Literas Imperialis anathematizationis) proscriptionis, ut mox appellat, sive banni, Germanis proprie **Reisere** aut **Reichsacht,** quæ successit in locum præce illius aquæ & ignis interdictionis, ut docuimus **Animadversionibus nostris** in **Winsbekium.**

Martus quassatur ut aula) Martus, Malleus, Marteau. Hinc **Martiolus.** **Iohannes Sarisburiensis Polycratici lib. 4. c. 5. ex Petronio: Martiolum de sinu proferens, virum correxit aptissime.** Vbi tamen malleum legere **Martillum,** quam cum **Doula Marculum.** Nam **Martellus, mediocri malleus** exponitur à **Papia,** & in **Gloss. Franco-Latin. Martel, Martellus.** Quo nomine **Carolus Magni Imperatoris avus,** qui & **Challe Martiaus** appellatur à **Guillermo de Nangis** in **Chronica Regum Francorum lingua materna** ab se scriptis, insignitus est, quod hostes suos non secus domaret atque faber in incude ferrum. Quo pacto **Babylonia** vocatur **malleus univere terre** ab **Ieremia Propheta c. 50. v. 23.**

Ut aula) pro, olla, antiquitate propter paronomasiam nominis sequentis **Aulicus.** Diminutivum eius adhuc in usu. **Balbus Catholico: Auxilla, olla vel mensura parum maior quam iusta, unde hæc auxillula parva olla, vel parva talis mensura.**

Aulicus) ab aula dicitur, id est domo Regia, & Aulanus, id est Palatinus, quasi Aula custos, quia assidue est in Aula. **Balbus Catholico.**

Abditus clepsus subtraxit, furtim abstulit, à Græco factum, quod est *κλεπτερος*. Papias Gloss. *Clepere, clam rapere, furari, surripere, celare*. Prudentius. *Psychomach.*

Quod rapere & clepere est, auideque abscondere patra.

Hinc *Cleps* & *Cleptis* deducuntur Balbo.

Cassibus indutus jarmatus. *Cassibus* dixit pro cassidibus, id est galeis. Sic Ioh. Sarisburiensis princip. sui Polycratici:

Si de velatam faciem monstraverit, ut non

Perstringat vitum cassibus ille ruum.

Sic enim locus ille legendus pariter & interpungendus, quem unius literulæ adiectio totum obscuravit. Sensus est: si faciem suam detexerit, ne forte oculos tuos galæ splendore aureo perstringat.

Scurra Vgutio Gloss. *Scurra, leccator, vaniloquus*. Proprie dicitur qui sequitur curiam gratia tibi. 2. Reg. 6. *Et nudatus est quasi si nudetur anus de scurru*. Balbus Catholico: *Scurrilis as, leccacitas, turpido, luxuriosa verba, quæ vulgariter barri, & are dicuntur: & dicitur à stultis curialitas*. Britto Synonymis huius generis homines fere omnes coniungit his versibus, qui ad sequentia quoque referendi:

Hystrio, vel pantomimus, vel gesticularor,

Est epulo, scurra, leccator, vel parafisus,

Et pantomimus, ioculator, sive comædus:

Addo vaniloquum, nebulonem vel nebulonum:

De serpente nepa dictos adiunge nepotes.

Et Iohannes de Garlandia sive Gallandia Decade 9.

Scurra, nepos, liricen, funambulus, hystrio, mimus.

Videndus Thomas Aquinas aut Iohannes Gerson Comment. in Boetium de consolat. Philosoph. lib. 3. inerr. 4.

Pelliparii Vgutio Gloss. *Pelliparius, qui parat, id est preparat pelles*. *Exerodifum*, Confectores coriorum Iul. Firmico lib. 3. Mathes. Edergerber. In dicto tamen Grammatello pro iuuenum eruditione cum glossa Alamannica legitur: *Et pellicia depellibus vulpini, mustelini, agnini, cuniculi per pelliparios facta.* durch die Kürstner id est pelliones.

Panifices pistores, *Pistifer* Alamannis, *Becken*. Vgutio Gloss. *Panifex, qui vel que panem facit*. Idem & *Panificus*. 1. Reg. 8. *Filias vestras facient sibi unguentarias, & focarias, & panificas*. Hinc *panificium* *Beckerhandwerk* & *panificare*, *pinlere*.

Coriarii sutores, Francis etiam *cordonnis*. Vgutio Gloss. *Coriarius, qui parat coria, vel qui operatur de corio*. Ergo utrumque significat, & *pelliparium* quem supradixit, id est coriorum concinnatorem, qui in veteri Inscript. *Coriarius subactarius*, Hispanis *curtidor que adoba cueros*, & cum qui Italis *calzolaio*, & *caligaro*, Pluro *Calceolarius*.

Vispelliones Non satis verborum supererit Conrado, qui exprimat, fraticidam istum non solum bonis omnibus, sed & vilissimis nequissimisque hominibus quibusque per vias, in foro, in theatris, in concione, in conventibus civium, in conviviis, in tabernis, in omni sermone familiari, fabula, dictorio, atque ludo fuisse. Est verò *vispelliones* hoc loco nihili verbum, pro quo legend. *vispelliones*, qui sunt iidem cum *scurris*, *Suppeticenses*. Nam *vispa* Alamannorum est *Suppa*, quasi *in spa*. Kerhardus Synonymis: *tas iustitium, sorbinum, sorbellum, sorbinum, ossa, offella, vispa, &c.* Richardus de Buri Dunelmensis Episcopus Philobiblii c. 7 *Viciosi vispellionis additus servit uti*. Fulgentius Planciades exponit *baiulos & funerum elatores*. Et Philoxenus Gloss. *Bispello* *vulpes* & *Bispelliones*, *vulpes* & *vulpes*. Sic dicti à *bispilo*, id est seculo sive sarcopago. Papias Gloss. *Bispilus, ubi mortuus portatur*. Quod habetur vile genus hominum atque improbum etiam hodie. Et possunt hic esse, qui *Sandapila* Balbo, quæ vox idem notat, quod *bispilus*. In Catholico: *Sandapila à sanna, quod est derisio, dicitur, id est Scurra*.

Inmotores quasitatis) Hæc non intelligo, & fete est, ut corrupta existimem. Quid si legamus, *mimatores*, ex Britrone & Garlandia? Nam in Pyladis Vocabulario legitur: *Mimator, ioculator, & proprie rerum humanarum imitator: sicut olim erant mimi in recitatione comediarum, quia quod verbo recitator dicebat mimi motu corporis exprimebant, & mimari talem actionem significat*. Qui pro ut verba loquitur, emendanda potro erant sequentia ad hanc faciem: *quasitatis capitibus adversus hanc clamabant in theatris, &c.* reposito in suum locum nomine, quod exciderat, *Quasitatis* dixisse constat ex Balbo in verbo, *Quasitio*.

IN CAPUT XVII

Sculter (de Hagenov) *Sculter* quasi *Schulther*, quia Latinis *Prator*. Sic in veteribus Inscriptis legitur. *Sculterus de Franconofurt*, *Sculterus de Berna*. &c. In Lege Langobardorum tit. 6. *Tunc Gafaldinus, egois & Sculdahis requirat culpam ipsam, & ad curtem Regis exigat, &c.*

HISTORIARVM ALAMANNICARVM

PARS II.

Complectens selectas Sanctorum Historias, qui apud Alamannos claruere, in quibus plurima antiquitatis monumenta, quæ frustra alibi quæras.

DE AVCTORIBVS ET EORVM SCRIPTIS.

WALAFRIDVS STRABVS ABBAS AVGIENSIS.

 Res faciunt Strabos sive Strabones Walafridum, quem vixisse volunt A. Dom. 700. Anglicanum Bedæ Venerabilis fratrem, A. 750. denique Fuldensem, quem & Gallum cognominant, Glossæ Biblicæ auctorem. Sed errant cum in nominibus, tum in ætate. Nam ut Anglicanus quidam Strabo fuerit, quo de non disputo, certe quem Fuldensem indigerant, haut alius est à Walafrido, qui adole- scens in monasterio S. Galli scholas frequenter avit, ut ipse de sealicubi scribit. Inde Fuldam ab- legatus eudiendi Hrabani causa sub eius disciplina perduravit, donec ad Archiepiscopatum Magontiacum eveheretur. Tum enim relicta Fulda Angiam accessit, in quo monasterio post multas calamitates à fratribus perpeſſas concessit tandem fati, & monumentum sortitus est vita sua dignum. Bebelius, Ortelius, & Tilemannus vocant *Galfridum*. Imperite. Ille enim Anglus fuit, scriptor *Alexandreidos*, quibus libris res gestas Alexandri M. exsecutus est. Vixit circiter An. D. 840. ut satis mirari nequeam oscitantiam Surii, Gesneri, Frisii, Baronii, qui tam supinum Trithemii errorem errare maluerunt, quam certam Walafridi ætatem pervelligare. Testimonia veterum.

Hartmotus Abbas S. Galli Catalogo librorum, quos Monasterio acquisivit apud Rat- pertum cap. 10. *Vitam SS. Galli & Othmari volumine uno.*

Ipso Magister lib. I. de Mirac. S. Othmari; *Virtutes & miracula ob sanctitatem B. Othmari colli- tus declarata* Walafridus Abba vir doctus & sapiens, qui in litterarum scientia apud nostrates illustris an- te alios habebatur, seniorum in cœnobio S. Galli conversantium reliquibus, seu etiam scriptis vernaculis tra- ctatione plenissimam accommodans luculento satis sermone, & veraci assertione conscripsit.

* Hunc er- rorem re- futavit iam Iodoc. Mezlerus S. Galli Monachus, cuius verba refert Hen. Ca- nisto Tom. 6. Anti- quitatum * Noster

Hepidannus Anno 849. *Vualahfredus, Abba Augiensis obiit* iste vir literatus vitas Sanctorum Gallo & Othmari ad petitionem Gozperri Abbatis compilavit eleganter.

Herimannus Contractus An. 840. *Vualafridus Strabo Abbas Augiensis, vir doctus, obiit.*
In Catalogo Abbatum Monasterii S. Galli; DCC CXV. Gozperus & c. Ad huius petitionem *Walafridus vitam S. Galli & Othmari scripsit.*

Tiufburgius Ephemeridib. in Augusto; XV. KAL. *Walafridus Abbas obiit, vir in divinis & hu- manis litteris versatissimus.*

Ioh. Trithemius Abbas Spahnheimensis de Illustrib. viris Germaniæ: *Walafridus Abbas monasterii * S. Galli, Ordinis D. Patris Benedicti, vir in divinis Scripturis studiosus & eruditus, atque in se- cularibus literis egregie doctus, ingenio subtilis, & disertus eloquio, metro excellens & prosa, monarcha di- sciplina Regularis, & multorum pater Monachorum. Scripsit inter cetera ingenii sui opuscula, Vitam S. Gal- li prosaice * lib. 1. Eandem postea * metricè lib. 1. De Officiis quoque divinis lib. 1. & varias ad diversas epist- quitatum las, & quaedam alia. Claruit circa tempora Tyberii Augusti, anno Domini DCC.*

Idem de Scriptorib. Ecclesiast. *Walafridus Abbas S. Galli, ut dicitur, natione Germanus, vir in divinis Scripturis studiosus, & in secularibus literis omnium suo tempore doctissimus, ingenio & eloquio clarus, carmine valens & prosa, monarcha Disciplina Regularis, & multorum pater Monachorum. Scripsit ad edificationem omnium fidelium devote legentium, Vitam S. Galli prosaice lib. 1. Eandem postea metricè lib. 1. & c. Et alia nonnulla scripsisse dicitur, quæ ad manus nostras non venerunt, & c.*

Tanta potest institutum: plura producimus Tom. II. parte I. & alia in Tomo Rerum Francicarum, quatenus scilicet rebus & locis convenire intellegimus; quæ vel iterare, vel animum in locum committere, & lectori tædioſum, & nobis molestum.

ISO MAGISTER, COENOBITA S. GALLI.

Nobili genere apud Rheugnicos in Alamannia natus, vir peræque sanctus & pius quam doctus, collega Marcelli Magistri in scholis. Discipulos habuit doctissimos & ævi sui luminaria, Notkerum Balbulum, Tutilonem, Rappertum, Hartmannum, Salomonem Episcopum, & alios. Scripsit libros non paucos, quorum optima pars interiit. Exstat adhuc præter rituum istum de Miraculis S. Othmari, & Lexicon quoddam Latinum ex omnibus veterum glossariis collectum, nomine discipuli sui Salomonis Episcopi editum, quod S. Galli in Monasterio, & Constantiæ in Bibliotheca Cathedrali asservatur. Scripsit & Cartharum formulas, & quaedam etiam Chartas, quarum aliquot Tom. II. parte I. edimus. Ferrur & carmina quædam composuisse, quæ videre nondum contigit. Moritur in Grandivallensium Cœnobia An. D. 871. Vitam eius perscripsit Ekkehardus Iunior in Casibus cap. 2. & Ekkehardus Minimus in Notkeri Balbuli. Testimonia veterum.

Ekkehardus Iunior in Casibus cap. I. *Salomonis tertii parentes cum essent clari & illustres, ipsius Isoni S. Galli Monacho, tunc temporis doctori nominatissimo, tradunt erudiendum & clericatum intimandum quem apprime, ut aiunt, ipse erudierat, &c.*

Idem eodem libro cap. 2. *Iso non solum bene narorum, sed & sanctorum filius fuit parentum &c.* Hepidanus Anno DCCCLXXI. *Iso Magister obiit prid. Id. Mai.*

Cunradus Fabariensis cap. 3. *Isonem, qui omnigenere florens Philosophia, diversos ex se palmites protulit fecundos.*

Ekkehardus Minimus vita Notkeri cap. 7. *Sub Isonis Magistro hoc in tempore literatissimo &c.* In Lectionario Ecclesia de Notkero canit;

*Hos inter populos nostri miserere Monachos
Committu, fido ab Isonis suo.*

S. THEODORVS EREMITA.

S. Columbani & Galli discipulus, B. Magnoaldi Hiberni, qui postea Magnus à miraculorum magnitudine dictus, assiduus comes atque socius, cum magistris suis Luxovio in Alamanniam pervenit. Magni auctoritate primus cellam Campidonensem ad Hilarum fluvium extruere cœpit, illicque vitam solitariam traducere. Iecit itaque fundamenta illustrissimo illi Campodiniensi apud Alamannos monasterio, non aliter atque Magister suus Sanctgallensi. Descripsit vitam S. Magnifodalis sui Hbris II. quos Lanto Episcopus Augustanus in tumulo Magni repositos Ermenrico Eleuvangensi Monacho describendos pariter atque emendandos commisit. Moritur sub Orhmaro primo Abbate Sanct. Galli, & Pipino, Caroli M. patre, Rege Francorum. Meminit eius Walafridus in vita Sanct. Galli libr. 4. capite 9. & ipse satis luculenter in suis libris, quum maxime lib. 2. cap. ult. circa fin. & Ermenricus in Supplem. capit. 14. Hermannus Miles, proavunculus meus, Rector D. Magni, Epist. ad Vadianum; *Nomine venerabilium virorum W. illumari Presbyteri, nec non Hiliboldi Diaconi in Arbona, qui Gallo nostro heremi solitudines ostendit, summopere desideras. Qua in re nedum patriam nostram, verum etiam genealogiam tuam, quam sermo vulgaris noster de W. at vocat, plurimum extolles. Sit autem gloriosam virginem W. iboradam matremque nostram, denique Magnoaldum, qui propter magnarum virtutum insignia Magnustam à Theodoro confratre, quam ab incolis appellatus est, non postposueris.*

ERME NRICVS ELEVVANGENSIS MONACHVS.

Floruit tempore Ludovici Iunioris, Ludovico Pio Imperatore nati, Regis Orientalium Francorum, cui Lanto Augustanæ sedis Episcopus, ut vitam S. Magni describeret, tabore corrupta redintegraret, & depositionem eius, quam vocant, præterea suppleret, iniunxit De se ipse cap. 16. sic scriptum reliquit: *Assumpsit secum presatus Episcopus Lanto pictatium pene paridum, sed tamen divina sanciente providentia pagina licet obscura, tamen ad legendum sunt conservata & accersivit quendam Monachum prudentem & industrium ex monasterio Eleuvanga, nomine Ermenricum, tradidit que ei ipsos quaterniones ad legendum & corrigendum atque emendandum. Ille autem sperens se minime ita doctum esse, ut tale innovaret, atque prout dignum erat inserere valeret, necessitate obediencie constrictus suscepit illud pictatium, & secundum virum suarum considerationem, iussionem Pontificis contemnere nolens adimplevit, que ibi invenit scripta revocans & corrigens omnia, atque Domino anuente seriem confusam capitulorum luminibus emendavit.*

ANONYMVS SCRIPTOR VITAE S. FINDANI.

De hoc nihil habeo dicere, nisi perveterem esse, & ipsius Findani dignum profecto, qui non à me tantum, sed ab omnibus antiquitatum patriarum studiosis pellegatur. Et postmæ fuere manus, quæ tam probum nobis Scriptorem detruncarunt.

HEPIDANNVS COENOBITA S.GALLI.

Vixit, ut ipse de se in præfatione testatur, Ann. Dom. 1071. sub Abbate Vdalrico Notkeri successore, cuius iussu in vitam S. Wiboradæ duobus libris pertexendam cogit incumbere. An quid præterea composuerit, nondum habeo exploratum. Nam Annales & Computum alterius Hepidanni esse, iam supra part. I. argumentis evictum est,

EKKEHARDVS MINIMVS, DECANVS S.GALLI.

Hunc existimo vixisse simul & scripsisse Rudolpho Guttingio Abbate, circiter An. Dom. 1120. præter propter. Nam cap. 8. mentionem facit Friderici II. Imperatoris, & Vdalrici Saxonis, Abbatis eo nomine, ut ipse notat, V. ut alii VI. jam defuncti, sed quem Imperator sua memoria Romam legaverit ad Innocentium III. P. M. Cap. ult. numerat 200 & plures ab obitu Notkeri annos, qui, Herimanno teste, ad superiores concessit Anno 912. Quibus recte putatis, elucescet, neminem eorum Ekkehardorum, quos supra memoravimus, huius esse vitæ auctorem potuisse, & ordine me fecisse, qui hunc & *Quintum* & *Minimum* appellat. m.

S. FRIDOLINI HISTORIA.

Ethæc est innominato auctore præscripta, qui eam ex Balthario excerptam in hoc compendium redegit: Balthario, inquam, qui integram Fridolini Historiam non eleganter instituit ad Notkerum Sancti Galli Monachum. Unde error natus, ut vulgus Scriptorum ad ipsum Notkerum auctorem referrent. Quem errorem primus deprehendit ac de texit Iod. Metzlerus Sancti Galli Supprior & Præpositus Villanus, diligentissimus harum rerum inquisitor: quum in eum impigissent viri etiam docti, Tichudus Munsterus, Stumpfius, Vrstifius, Simlerus, alii. Porro hanc nobis historiam communicaverunt Canonici Collegiæ Ecclesiæ Episcopocellanæ in Turgovia.

WALAFRIDI STRABI AB- BATIS AUGIENSIS DE VITA B. GALLI CON- FESSORIS.

LIBER I.

Prologus.

Nisime sacrarum auctoritas scripturarum, & præcipue illa veridici Prophetæ sententia, qua sacrificio obedientia præfertur, ad necessitatem obediendi contriageret, præceptis vestris, o sanctissimi Patres, apologiæ huiusmodi genus opponerem: Si Propheta, qui antequam formaretur in utero, à Domino electus est, & priusquam exiret de ventre sanctificatus est, dum eam Dominus Spiritu suo illustrans verbi officio manciparet, de ætatis infirmitate & ignorantia conquestus est; quid ego peccator acturus sum, qui in iniquitate conceptus & in delicto profusus propter terdes vitæ incircumciscus sum corde & auribus, quia videlicet ne scienda digne percipio, nec audita devote conservo, quomodo iusticias Domini enarrabo & assumam testamentum eius per os meum, cuius ætatem nec tempus adhuc implevit, nec scientia commendavit, cuius dicta nec doctrina corroborat, nec vita confirmat, præsertim cum ea scribere iubeatis & orinare, quorum dignitatem vix animo torpente conicio? Tres tamen ob causas audiendi talis viam invenio, scilicet quod credo me à Domino sublevandum, ob cuius iussa pariter & præmissa, quod virium consideratione exhorui, obediendi cupiditate suscepi; deinde quod ne confido B. Galli intercessionem vestrisque precibus adjuvari, pro quorum veneratione & amore grande onus humeris adaptavi debilibus: postremo quod alienis insisto vestigiis vritarisque tenenda lineam novis tantummodo cogor passibus dimitteri. Vitam igitur S. Confessoris Christi Galli patroni nostri, cuius corporis thesaurum fidelibus servatis excubis, sensu nobilem, scripto de genere vultis à me lumine rectæ locutionis ornari, & seriem confusam capitulorum distingui limitibus: ego cum me non possim ab hoc excusare negotio, eligo potius pro ignavia lacerari, quam pro inobedientia condemnari. Porro dum primum ipsum opus perlegerem, inveni ab auctore eiusdem conscriptionis terram, quam nos Alamanii vel

Suevi incolimus *Alcimaniam* sæpius nominati. Sed ipsius nominis originem quaerens apud *Tilemā-*
 nullum Scriptorum, quorum adhuc notitia nos resperit, eius reperi mentionem. Nisi fal-
 lore enim ab alto situ provinciae idem vocabulum à modernis convictum est. Nam iuxta *Discarfa*
 Scriptores authenticos pars Alamanni vel Sueviae inter Alpes Penninas & meridianum lit- *Philologi-*
 tus Danubii sita Retia dicitur. Porro est ad septentrionalem plagam Histri Germaniae de- *co de Hi-*
 putatur. Et ut non nostra dicere existimemur, aliquos ipsius rei testes asserimus. Paulus *istorico*
 Orosius, in cuius dictis fides omnium concordat, de situ terrae scribens hæc inter cætera po-
 nit, *Pannonia, Noricus & Retia habent ab Oriente Moesiam, à meridie Histriam, ab Africo Alpes, Pen-*
ninas, ab occasu Galliam Belgicam, à Circio Danubii fontem, à Septentrione Danubium & Germaniam. percepit
 Cum Noricus Regio si Baioariorum, & eius septentrionalis terminus Danubius & Ger-
 mania, necesse est Retiam, quæ simul ponitur eisdem finibus Aquilonem veteris terminari. *Wala-*
 Solinus quoque in Polyhistorum, ubi Galliae facit mentionem, has provincias uno terrarum *fridi.*
 tra seu positas his verbis designat; *Ex isto sinu (videlicet Gallia) quaquaque parte orbis velis exzas. Si*
Thracia sit petenda, excipit ager Reticus, bonus frugibus, Brigantino lacu nobilitate inde Noricus, frigidus,
pauca fructuosus, qua subducitur à iugis Alpium admodum letus: de hinc Pannonia, viro fortis, solo
plano uberoque Dravo sequente inchoyis annibus circumflua. Si Retia solummodo infra Alpes est,
 ut multi volunt, quæ sequentia est, ut Noricum à Gallia pergentes alperitatem Alpium tran-
 scendamus, & non potius per maiorem Retiam recto itinere Noricum usque tendamus? In
 qua etiam Retia, secundum supra dictam sententiam, Brigantium oppidum iam vetustate
 collapsum lacui, qui Rheno interflaente efficitur, nomen dedit, qui alio nomine iuxta Græ-
 cam etymologiam Potamicus appellatur. Igitur quia m. ri Alamannis Suevi partem Ger-
 maniae ultra Danubium, partem Retiae inter Alpes & Histrum, partemque Galliae circa Ara-
 tum obsederunt, antiquorum vocabulorum veritate servata ab incolis nomen patriæ derive-
 mus, & Alamanniam vel Sueviam nominemus. Nam cum duo sint vocabula, unam cen- *Henricus*
 tem significantia, priori nomine nos appellant circumpositæ gentes, quæ Latinum habent *Bobelish,*
 sermonem, sequenti usus nos nuncupat Barbarorum. Scimus similiter Francos partes Ger- *in Epit.*
 maniae vel Galliae non solum potestati, sed etiam suo nomini subiugisse. Et quia provin- *laudum*
 ciarum descriptiones attigimus, licet paucis Hiberniae Insulae, de qua nobis tantum, decus *Svevo-*
 emicuit, iuxta eosdem auctores situm commemorare. *Hibernia Insula, ut scribit Orosius, inter*
Britanniam & Hispaniam sita longiori ab Africo in Boream spatio porrigitur. Hæc propior Britannia spa-
no terrarum angustior, sed cæli Solisque temperie magis utilis, & ut supra dictus Solinus testatur, ita
pabulosa ut pecua ibi, nisi interdum æstate à pastibus arceantur, in periculum agat satias. Illic nullus an-
guis, avis rara. Quam horrenda vero ipse vel alii de moribus incolarum eius testentur, fide
 Christi iam lucente supersedendum est, quia ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia: & à
 Solis ortu Indis vel Æthiopicibus usque ad occasum Britannis vel Scotis iam laudabile est no-
 men Domini. *Excelsus enim est super omnes gentes Dominus, & super calos gloria eius.*

Oblecro itaque te, Gotzparte carissime Abba monasterii Sancti Galli, cunctosque fra-
 tres, qui sub te militiæ deseruiunt spirituali, ut me orationibus adiuuetis, quatenus & hoc o-
 pus & alia deinceps digne Deo merear explicare. Nam si gratanter recte à nobis posita su-
 sceperitis, clementer verò titubantia correxeritis, & si Dominus perimiserit, huius operis a-
 greste pulmentum postmodum aliquibus metrorum condimentis infundam. Dignum quip-
 pe est, ut nostris laudibus per orbem celebretur, quem de extremis orbis finibus ad nostram
 salutem Dominus destinavit. Benevolentem & nostri memorem paternitatem vestram in
 æternum S. Trinitas conservare dignetur. Amen.

Explicit Prologus.

O Pater, d. patris proles, d. spiritus alme,
 Vne & trine Deus nos miserate rege:
 Me tua iussa ligant, tua me promissa gubernent,
 Luceat in dictis lux tua queso meis:
 Ante Galle Deum, in Domino te Galle fatebor,
 Tu pro me sacras funde preces Domino,
 Vt veniam noxis, dictis moderamina prestet.
 Quod nocet evellat, quod iuvat amplifcet.

IN NOMINE DOMINI NO- STRI IESV CHRISTI IN- CIPIT VITA B GALLI CONFESSORIS CHRISTI.

CAPUT I.

Quibus profectibus B. Gallus a puericia sub magisterio S. Columbani usque ad sacerdotiū profecerit dignitatem.

VM præclara sanctissimi viri Columbani, qui & Columba, conversatio per omnem Hiberniam celebris haberetur, & veluti splendidum ignei solis iubat singulare decore omnium in se provocavit amorem, sicuti de eo priusquam nasceretur provisum esse liber gestorum ipsius pleniter indicat, inter cæteros, quos fama virtutum eius attraxerat, parentes B. Galli, secundū Deum religiosi, secundū seculū nobiles, filium suum primæ ætatis flore nitentem, cum oblatione domino offerentes, illius magisterio commendaverunt, ut in regularis vitæ proficeret disciplina, & inter plurimos spiritualis miliciæ sectatores obedientiæ & artioris propositi imitaretur exempla. Dumque bonæ indolis vir caro nuttiretur affectu, magno virtutum crevit augmento, superna quoque gratia præveniente tanto studio divinas epotavit Scripturas, ut de thesauro suo nova proferre posset & vetera; Grammaticæ etiam regulas, metrorumque subtilitates capaci conlequeretur ingenio. Obscura autem scripturarum tam sapienter scire volentibus reteravit, ut cuncti, qui eius prudentiam & sermones audierant, admiratione eum & laude dignissimum iudicarent. Qua sapientiæ maturitate factum est, & universorum communi consilio, & iussione Columbani Abbatis, per singulos sacræ promotionis gradus ascendens, invitus sacerdotii susciperet dignitatem. Ergo dum sacris instaret officiis die noctuque precibus Dominum placavit & laetis, & superni inspectoris oculis placere desiderans pro virtutum & vitæ meritis amabatur ab omnibus, placuit universis.

CAPUT II.

Qualiter Sancti viri pro nomine Domini peregrinationem aggressi ad Sigibertum Regem pervenerint, & Luxovium cæperint incolere.

CVM hæc agerentur cottidie B. Columbanus Evangelicam cupiens assequi perfectionem, ut videlicet omnibus quæ habebat relictis crucem suam tolleret, & nudus Dominum sequeretur, consilio suo egit cum fratribus, quorum animos idem fervor accenderat, ut spreta propinquorum & prædiorum dulcedine mentis ardorem opere comprobarent, ascendentes in navim venerunt Britanniam, & inde ad Gallias transtretarunt. Cumque vir DEI ad Sigibertum Regem cum suis pervenisset, rogavit eum Rex, ut infra Gallias resideret, nec eis relictis ad gentes alias commigraret; se vero spondit omnia quæ sanctus pater peteret præbiturum. Ad hæc vir DEI respondit: ** Qui nostra reliquimus ut secundum Evangelicam iussione Dominum sequeremur, non debemus alienas amplecti divitias, ne forte prævaricatores simus divini mandati.* Cuius obiectioni Rex ira occurrens ait: si crucem tollere & Christum sequi desideras, vastæ heremi sectare quietem, tantum ne solo nostræ ditionis relicto ad vicinas transeas nationes. Poteris enim hoc consilio & tua præmia cumulare & nostræ salutis prospicere. Itaque Regis persuasioni consensit, & accepta optione heremum, quæ Vosagus dicitur, cum suis intravit. Invenerunt autem locum muris antiquitus septum, calidis aquis irriguum, sed iam vetustate collapsum, qui vulgo Luxovium vocabatur. Ibi oratorium in honore B. Petri Apostoli construentes, mansiunculas in quibus commanerent fecerunt, illisque ibi conversantibus, & ipsum locum excolentibus multi non solum de genere Burgundionum, sed etiam Francorum, amore vitæ laudabilis ad ipsos confluxerunt, & monitis spiritualibus instituta tantam compunctionis gratiam ex verbis eorum adepti sunt, ut omnia sua ad ipsum locum nonnulli contradiderent, & coma capitis deposita monasticæ vitæ habitum voluntaria paupertate susciperent.

CAPUT III.

*Qua auctoritate B. Columbanus Theodoricum Regem corripuit, & quibus odiis eum Brun-
nhildis de regno illo eiecerit, qualiterque ad Lotharium Regem indeque
ad Theodobertum eum suis pervenerit.*

Cumque hæc tam felix commanentium semper in melius proficeret disciplina, singularis B. Columbani sanctitas miraculis frequentibus comprobata per totas cœpit Gal-
liæ vel Germaniæ diffamari provincias, laudabatur ab omnibus, colebatur a cunctis,
adeo ut Theodoricus Rex, filius Hildiberti, nepos Sigiberri, qui eo tempore Burgundio-
nibus regnabat, ad eum sæpe veniret, & precum eius suffragia summa cum devotione depo-
sceret, quem cum Pater sanctus increparet cur concubinarum pollueretur amplexibus,
& non potius legitimæ coniugis conubio frueretur, monitis eius obtemperans cuncta hu-
iusmodi illicita se vitaturus promisit. Sed Brunnhildis avia regis videns DEI consiliis o-
bedire, stimulo malitiæ concitata mentem serpentino furoris armavit veneno, Verebatur
enim ne, si abiectis concubinis Regina in consortium regni assumeretur, dignitas sua honorè
substracto vilesceret. Quo timore laborans invidiam contra virum DEI cœpit habere, &
post multas iniurias quas illi machinata est, ut Scriptura sanctæ conversationis eius testa-
tur, consilio cum Rege inito, ut eum regno suo deturbaret, misit legatarios suos cum Epi-
stola ad sanctum virum denuncians ei ne deinceps in illo regno consisteret. Ille Iezabelis
insidias vitans iter cum suis aggressus ad Lotharium Regem pervenit. Apud quem cum ali-
quanto tempore moraretur, rogavit ut illius solatio ad Theodobertum Austrasiorum Regem
pervenire potuisset, ad quem cum secundum petitionem voluntatis suæ venerabiliter mis-
sus esset, susceptus est ab eo cum omni honore & gaudio magno. Mansit itaque apud illum
aliquot diebus Sacras Scripturas aperiens & insinuans ei veritatem. Cumque & ipsum roga-
ret ut ad Agilolfum Regem Langobardorum eius iussu per Alamanniam duceretur, mole-
ste ferens Rex tantorum discessum virorum pollicitus est eis infra terminos sui regni se re-
perturum loca venusta, quæ famulis Dei & ad incolendum essent commoda, & ad instru-
endas verbo veritatis circumpositas nationes opportuna. Vir Dei semen verbi in cordibus gen-
tium plantare deiiderans aliquantisper moraturum se promisit, si regia auctoritas factis dictæ
firmaret.

CAPUT IV.

*Quomodo optione data querenda habitationis ad Tucconiam venerunt, &
quid ibidem gesserunt.*

ACCEPTA igitur à Rege licentia eligendi locum ubicunque voluissent, dum loca pluri-
ma perlustrassent, venerunt infra partes Alamanniæ ad fluvium, qui Lindimacus
vocatur, iuxta quem ad superiora tendentes pervenerunt Turicinum. Cumque per
strata ambulantes venissent ad caput lacus ipsius, in locum qui Tucconia dicitur, placuit il-
lis loci qualitas ad inhabitandum. Porro homines ibidem commanentes crudelis erant &
superstii, simulacra colentes, idola sacrificijs venerantes, observantes auguria & divinationes, &
multa quæ contraria sunt cultui divino supersticiosa sectantes. Sancti igitur homines cum
cepissent inter illos habitare, docebant eos adorare Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, &
custodire fidei veritatem. B. quoque Gallus sancti viri discipulus zelo pietatis armatus sana,
in quibus Dæmonis sacrificabant, igni succendit, & quæcunque invenit oblata demersit
in lacum. Qua causa per moti ira & invidia sanctos insectabantur, & communi consilio Gal-
lum perimere voluerunt, Columbanum verò flagellis cæsum & contumeliis affectum de su-
is finibus perturbare. Beatus Pater cognito consilio eorum zelo iustitiæ imprecatus est eis
taliter dicens: Deus, cuius providentia mundus subsistit & cuncta reguntur, fac super caput
generationis huius reverti contumelias quas famulis tuis paraverunt: nati eorum facile per-
cant, & antequam senescant præ subitaneo stupore delitare cogantur, ipsique cum terra quam
incolunt dura potentium dominatione premanant, ut cunctis ignominia eorum pateat in æ-
ternum, & sicut scriptum est: *Convertatur dolor eorum in caput ipsorum, & in verricem illorum ini-
micitas ab ipsis patris descendat.*

CAPUT V.

*Adventus eorum ad Willimarum Presbyterum apud Arbonam, & humanitas eius, &
Brigantis commemoratio.*

POST hæc non timore persecutionis perterritus, sed amore spiritualis lucri persua-
sus contumacium sterilem turbam reliquit, ne inaniter corda arida diutius irro-
garet, quibus benignis mentibus quam plurimum prodesse interim poruisset. Per-
gens

gens ergo inde cum suis pervenit in Castrum, quod Arbona vocatur, & invenit ibi Presbyterum bonitate conspicuum nomine Willimarum: qui cum intuitus eum fuisset: dixit; *Benedictus qui venit in nomine Domini*, & reliqua, cui vir Dei ita respondit; *De regionibus congregavit nos Dominus*. Presbyter ergo apprehensa dextera eius duxit eum in oratorium, & postquam pariter oraverunt introduxit in hospitium, qui pacem Domini imprecantes deposuerunt sarcinulas suas. Priusquam verò recubuerunt, iussione Abbatis Gallus divina recitavit eloquia, profunda referans veritatis inter sacra doctrinae salutaris conuiuia. Prudentiam viri Sacerdos miratus à fletu se continere non potuit. Tòto autem septem dierum circulo cum summo honore & diligentia illis ministravit, & quos carnalibus fuit deliciis; ab ipsis cotidie passus est dapibus Scripturarum. Inter sacrae igitur ædificationis colloquia Columbanus Abba Presbyterum interrogavit, si sciret aliquem in solitudine locum, in quo cellula fieri potuisset custodiis aliquantulum regularibus opportuna. Hospes Sanctorum huic inquisitioni respondit; In hac solitudine Locus quidam est antiquae structurae servans inter ruinas vestigia, ubi terra pinguis & fructuariis proventibus apta, montes per gyrum excelsi, heremus vasta, & imminens oppido planities copiosa, vicinum quærentibus fructum laboris non negat. Et cum loci ipsius situm per multa laudasset, indicat nomen eius Brigantium.

CAPUT VI.

Ut eundem locum adierint, & quid in conventu populi B. Gallus fecerit, qualiter oratorium restauraverint, & quamdiu ibidem consisterint.

IL L I S igitur illuc ire cupientibus paravit Presbyter naviculam, & imposuit remiges. Venerabilis autem Abba comitibus Gallo & quodam Diacono navim conscendens invocato nomine Domini ad locum desideratum via recta pervenit. Egressi de navicula oratorium in honore Sanctæ Aureliæ constructum adierunt, quod postmodum Columbanus in Priscum renouavit honorem. Post orationem cum per gyrum oculis cuncta iustrassent, placuit illis qualitas & situs locorum: deinde oratione præmissa circa oratorium mansuiculas sibi fecerunt. Receperunt autem in templo tres imagines æreas deauratas parieti affixas, quas populus dimisso altaris lacri cultu adorabat, & oblatiis sacrificiis dicere consuevit; Isti sunt dii veteres & antiqui huius loci tutores, quorum solacio & nos & nostra perdurant utque in præsens Columbanus itaque Beat. Gallo id iniunxit officii, ut populum ab errore idololatriæ ad cultum **D** E I exhortatione salutari revocaret, quia ipse hanc à **D** O M I N O gratiâ meruit, ut non solum Latinae sed etiam Barbaricæ locutionis cognitionem non parvam haberet. Cumque eiusdem templi sollempnitas ageretur, venit multitudo non minima promiscui sexus & ætatis, non tantum propter festivitatis honorem, verum etiam ad videndos peregrinos, quos agnoverant advenisse. Ergo dum ad horam orationis concurrerent, iussu venerandi Abbatis Gallus cepit viam veritatis ostendere populo, & ut ad Dominum converterentur admonere, utque vanis abiectis adorarent **D** E U M patrem Creatorem omnium rerum, & unigenitum eius Filium, in quo est salus, vita & resurrectio mortuorum, & in conspectu omnium arripiens simulacra & lapidibus in frustra comminans proiecit in lacum. His visis nonnulli conversi sunt ad Dominum & confitentes peccata sua laudes Domino pro sua illuminatione dederunt; alii propter imaginum comminationem ira & furore commoti gravi indignationis rabie turbidi recesserunt. **B.** autem Columbanus iussit aquam afferri, & benedicens illam aspersit ea templum, & dum circuitent psallentes dedicavit ecclesiam. Deinde invocato nomine Domini unxit altare & beatæ Aureliæ reliquias in eo collocavit, vestitoque altari missas legitime compleverunt. Omnibus itaque rite peractis, reversus est populus in suam cum gaudio magno. Post hæc permansit ibi **B.** Columbanus cum comilitonibus sui tribus annis, & ædificata inibi cellula illi hortu laboraverunt, alii arbores pomiferas excoluerunt. **B.** verò Gallus texebat retia, & misericordia Dei cooperante tantam piscium copiam cepit, ut nunquam fratribus defuissent, quin etiam adventantes peregrinos huiusmodi iuivit solatio, & de eodem labore assiduas populo benedictiones exhibuit.

CAPUT VII.

Quas Daemonum voces Gallus audierit, & quomodo idem error abscesserit.

AT dum quodam tempore retia sua mitteret in pelagus, in silentio noctis audivit **D** E M o n e m magno vocis strepitu de vertice montis proximi vocantem quendam alterum nominatim quasi in pelago commotantem, cumque & is, qui vocabatur, præsto se esse quasi de lacu responderet, consurge, inquit ille, in adiutorium mihi ut peregrinos istos eiiciamus de his sedibus, quia ipsi de longe venientes me de templo meo expulerunt simulacra mea

contriverunt, & populum qui me sequebatur post se averterunt: commoveat te iniuria quam parior, & hostes communes unitis viribus à nostris terminis arceamus. Et ipse respondit: Heu, quod de tuis calumniis narras ex meo contemptu percipio. Nam unusex illis me in pelago premit & mea devastat, cuius nec retia numquam corrumpere possum; nec ipsum decipere; quia in vocatio divini nominis de ore eius numquam recedit, qua munitus continuo vigilantia insidias nostras contemnit, qua propter tam cautos bellatores nostræ non superabunt versatæ. His auditis vir Dei munivit se undique signo sanctæ crucis, & dixit illis: In nomine Domini nostri Iesu Christi adiuro vos, ut recedatis de loco isto; & neminem hic lædere præsumatis. Deinde cum ad litus festinanter redisset, Abbati suo quæ audierat nunciavit. Ille hæc auditu percipiens ecclesiam petiit, & signo pulsato fratres convenire fecit. Prius autem quam initium psallendi fecissent, auditiæ sunt diræ voces Dæmoniorum per montium summitates & quasi discedentium eius latus cum terrore confusus. Hæc audientes servi Dei protraverunt se in orationem Domini postulantes protectionem, illique laudes & gratias persolventes, quia eos liberare dignatus est de terroribus malignorum.

CAPUT VI. I.

Machinatio & malicia incolarum adversus sanctos viros, & post præceptum Ducis consilium discedendi.

INTEREA nonnulli civium propter ydolorum suorum abolitionem prædicationis eorum monita contemnentem ceperunt contra eos odia concitare, insidias machinari. Quæ etiam intentione locorum ipsorum Duxem nomine Günzonem adierunt, & apud eum accusaverunt Sanctos, dicentes venationem publicam in eisdem locis propter illorum infestationem peregrinorum esse turbatam. Quo auditò Dux furore successus missis nunciis famulos Dei de loco eodem discedere iussit. Sed neque hoc sufficit satellitibus Dæmonum, quin etiam vaccam eorum furto abstrahentes in via ducunt sylvarum. Quos cum duò de fratribus è vestigio insequuntur, confurgent. s. latrunculi interficiunt eos, & aufertentes spolia eorum discedunt. Mirati autem fratres cur tam cito differant redire, mittunt alios qui eos requirant. Illi vestigia eorum secuti occisos eos inveniunt, & cadavera ipsorum suis humeris imponentes ad cellam reportant. Inter hos angustiorem & tristitiæ fluctos nunciis Ducis adveniens de illò eos loco commeare præcepit. Nec inmetito; quia non est societas luci ad tenebras. Egit autem hoc arte sua Diabolus, ut populum, quem præsentia iustis amittere cepit, discedente sanctitatis fulgore tenebris occiparet antiquis. Sancti igitur viri moleste ferentes, quod sede pellerentur amabili, consilio communi Italiam petere decreverunt, & dum nimio tenentur dolore, sanctus pater Columbanus his verbis cepit eos consolari: Invenimus quidem, Fratres, his in partibus concham; sed venenatis serpentibus plenam. Cedat tamen tristitiæ languor exitialis; quia certa est fiducia de auxilio protectoris. Deus enim, cui servimus, Angelum suum mittet nobiscum, qui nos perducet ad Agilolfum Longobardorum Regem, ubi eius clementia præparante humanos affectus & pace plenum habitationis locum inveniemus.

CAPUT IX.

Qualiter descendens ceteris Gallus ob infirmitatem remanserit, quaque a sedulitate a Willimaro presbytero receptus sit & apud eum recreatus.

POST hæc igitur cum proficiscendi tempus instaret, B. Gallum repentina febris in vasis. Unde Abbatibus suis per dies advolutus indicavit se infirmitate vehementi laborare, & ideo iter propositum non posse perficere. Ille verò existimans eum pro laboribus ibidem consummati, amore loci detentum via longioris detrectare laborem, dixit ei: Scio, frater iam tibi onerosum esse tantis pro me laboribus fatigari, tamen hoc discessurus denuncio; ne me vivente in corpore missam celebrare præsumas; & cum ei licentiam per se conversandi dedisset viam ingressus est abeundi. Post discessum magistri & lociorum Gallus retia sua navi imponens ad Willimarium presbyterum venit; & cum obtulisset ei retia inter lacrimas, & suspiria, retexit omnia quæ gesta fuerant circa fratres suos. Dein infirmitatis suæ causas aperiens rogavit eum ut sui curam dignaretur habere. Qui suscipiens eum cum omni caritatis obsequio domum vicinam ecclesiæ eius nec essitati concessit, & duobus clericis suis Magnaldo & Theodoro hanc sollicitudinem commendavit; usque in omni diligentia eius recuperationi servirent. Exactis aliquot diebus Domino, qui medicus est verus, medelam impertiente cepit sumere cibos & per incrementa temporum confortatus indeptus est saniam. O infirmitatem omni humano robore fortiolem! O febrem omni latere colendam! O languorem habitati & gaudiis ascribendum! Exemplo enim Domini pro nobis Gallus doluit, ut animarum morbos prædicatione sacra depelleret, ire cum Magistro non potuit, ut nobis viam veritatis ostenderet. Vere patiens & misericors Dominus in prædicatoribus suis iam pridem contemptus dum conversionem peccatorum sustinet, Doctorem ne errantes deserat retinet.

CAPUT X.

Insinuatio Hiltiboldi Diaconi de loco solitaria habitationis, quam vir Domini desiderabat.

DIACONUS itaque sæpe dicti Presbyt. nomine Hiltiboldus omnes heremi semitas notatas habebat & recessus. Solebat enim piscium & accipitrum causa capiendorum sæpius solitudinem pervagari & secretalocorum usum cotidiano perdiscere. Huius cum vir sanctus familiaritatis suæ gratiam præstitisset, quæ sivit ab eo, an invenisset umquam in solitudine locum aquis abundantem puris & salubribus, planicie stratum & humanis cultibus opportunum, desiderio, inquit, animi ferventes ex æstuo cupiens in solitudine dies ducere huic vitæ concessos, iuxta quod Psalmista pronunciat dicens: *Ecce elongavi fugiens & mansi in solitudine, expectabam eum, qui salvum me faceret, & reliqua.* Diaconus respondit: hæc, o pater, solitudo aquis est intusa frequentibus, asperitate terribilis, montibus plena præcellis, angustis vallibus flexuosa, bestiis possessa sævissimis. Nam præter cervos & innocuorum greges animalium, urfos gignit plurimos, apros innumerabiles, lupos numerum excedentes rabie singulares. Timeo igitur, ne si te illuc induxero ab hujusmodi odi hostibus devoreris. Ad hæc vir sanctus: Apostoli, inquit, sententia est: *Si Deus pro nobis quis contra nos?* qui scimus, quomodo diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, qui Danielem liberavit de lacu leonum, potest & me eripere de manu bestiarum. Cui Diaconus hæc respondit: Mitte in peram tuam cibaria & rete parvissimum: cras enim introducam te in heremum. Et si inveneris locum tibi acceptabilem, age gratias Deo & præcepti dominici comple rigorem. Deus autem, qui eduxit te de regione longinqua, ipse sicut Tobie famulo suo Comitum cœlitus dedit, ita Angelum suum mittet nobiscum & ostendet nobis locum desiderijs salutaribus aptum. Igitur vir beatus die eodem jejunus permansit, & usque ad alterius diei diluculum in orationibus pernoctavit. Dignum quippe erat, ut quod divino inchoabat amore, instantissima prece Domino commendaret.

CAPUT XI.

Quomodo cum Diacono desertum penetrans optatum reperit locum, sibi que prælegerit, & obedientia urfi.

DVM autem lucifer suo processu noctis latibula direxisset, & sol inferiora dimittens cursu consueto superioris orbis plagas inviseret, igneumque iubar ab orientis axe mortalibus demonstraret, athleta DEI ea quæ ductor suus dixerat secum assumens cum orationis benedictione illo præeunte viam aggressus est, cumque per totum diem ita agerent circa horam nonam dixit Diaconus: pater hora refectionis iam instat, sumamus paululum panis & aquæ, quia iuxta confortati viæ quod restat melius consummare poterimus. Homo DEI respondit, ut iuxta necessitatem corporis refectionem percipe, fili mi: ego non gustabo quicquam, a tequam Dominus mihi locum desideratæ mansionis ostendat. Et ille, sicut, inquit, socii sumus passionis, sic erimus & consolationis. His dictis cœperunt iter agere festinato, quia dies iam declinabat & solaris fervor propinquabat occasu. Vererunt autem ad quandam fluviolem, qui Staina nominatur, ambulanteque per decursum ipsius, dum venissent ad rupem, de qua idem cum impetu descendens gurgitem facit speciosum, viderunt ibi plurimos pisces, & imponentes retia sua ceperunt eos, igni deinde succentis. Diaconus pisces affavit, & panem posuit suum et peram. B. autem Gallus dum morandi gratia modicum ab illo divulsus esset inter condensa veprium frutesca ambulans & pede hærens ad terram corruit, quod Diaconus videns occurrit, ut sublevaret prostratum. Sed vir DEI præcius futurorum, sine me, ait: hæc requies mea, in seculum seculi hic habitabo, quoniam elegi eam. Et cum post orationem surrexisset, sumens virgam colurneam fecit crucem, & fixit in terram. Habebat autem pendente in collo capsellam, in qua continebantur reliquiæ B. Dei genitricis Mariæ & sanctorum Martyrum Mauricii & Desiderij, quam cum in ipsa cruce suspendisset, vocavit Diaconum, & prostraverunt se pariter in orationem. Tunc vir venerabilis huiusmodi preces emisit: Domine Iesu Christe, qui pro salute humani generis de virgine nasci & mortem subire dignatus es, ne despicias desiderium meum pro peccatis meis, sed in honore sanctæ genitricis tuæ & Martyrum Confessorumque tuorum præpara in hoc loco habitationem tuam in servitiis. Finita oratione, sole occumbente, finitus est dies, & ipsi tandem cum gratiarum actione cibum sumperunt, rursusque Deo gratias exhibentes statuerunt se in terra, ut aliquam diem quiescerent. Sed vir sanctus cum Comitum alto teneri seopore putaret, surgens prostravit se in figurâ crucis ante capsellam, & preces Domino devotas effudit. Interea descendens urfus de monte micæ & fragmenta, quæ convivantibus deciderant, caute legebat. Hoc factum ut vidit homo Dei, dixit ad seipsum: præcipio tibi bestia in nomine Domini, tolle lignum, & mitte in ignem. Ad cuius præceptum bestia conversa validissimum lignum attulit & igni iniecit. At vir benignissimus ad peram accedens de parvo cellario panem integrum

fam-

simulanti porrexit, & accipienti ita præcepit: In nomine Domini mei Iesu Christi ab hac valle discede, & hoc pacto montes & colles circumpositos habeto communes, ut nullum hic hominem, nil de pecoribus lædas. Dum hæc agerentur, Diaconus dormire se simulans, quod vir Deo carus gefit cum bestia, considerabat, & surgens prostravit se ad pedes eius & dixit: nunc scio vere Dominum esse tecum, quoniam & bestia heremi obediunt tibi. Ille autem dixit ei: cave, ne omnino hoc alicui dixeris, donec videas gloriam Dei.

CAPUT XII.

Vir Damonum fantasmata in specie mulierum ostensa eodem loco sanctus pater depulerit.

NOCTE igitur exacta cum lux aurea silvarum illustraret opaca, Diaconus ait: Pater mi, quid facturi sumus hodie? At ille respondit, obsecro te, Fili, ne moleste feras quod dico, quia Dominus nos fecit quod quæsimus invenire, hunc etiam diem in hoc loco ducamus. Tolle rete & ad gurgitem vade: ego quoque post te quantocius ibo. Forsan Dominus solitam nobis largitatem ostendet, ut regredientes ad castrum referamus patri nostro Presbytero de hoc loco benedictionem, quam Dominus nos invenire donavit. Diaconus respondit, gratiam habeo, quod præcipis, Pater, & surgens cito cum invocatione nominis Domini assumpto retiaculo perrexit ad fluvium, cumque illud in gurgitem mittere voluisset, duo Dæmones in effigie mulierum steterunt in litore ita nudati, quasi balneum intrare voluissent, & cum turpitudinem sui corporis illi objicerent tollentes lapides iactaverunt contra eum, quia dixerunt: tu induxisti virum istum in hanc heremum, virum iniquum & invidia plenum, qui suis maleficiis semper nos vincere consuevit. Ille autem reversus ad virum Dei indicavit illi, quæ viderat & audierat. Electus Dei bellator pariter cum Diacono prostravit se & huiusmodi verbis Dominum deprecatus: Deus omnipotens, ineffabilis bonitas, inestimabilis majestas, secundum misericordiam tuam non secundum merita mea auditu placido has suscipe preces: iube hos Dæmones hunc locum deletere, ut sit sanctificatus in honore nominis tui. Surgentes ab oratione venerunt ad gurgitem, & continuo Dæmones in fugam conversi ierunt per decursum fluioli contra proximum montem. S. vero Gallus dixit illis, præcipio vobis fantasmata per immensæ potentiam Trinitatis, ut hunc locum deserentes in montes desertos eatis & huc revertendi ulterius non habeatis fiduciam. Deinde mittentes in gurgitem rete cepèrunt quantum volebant, & dum pisces de maculis lini absolvunt, audiunt in invicem: Heu quid faciemus vel quo pergemus? Peregrinus hic inter homines nos habitare non sinit, in heremo quoque manere non patitur. Non solum autem tunc hæc voces audite sunt, verum etiam postmodum tribus vicibus, dum ipse Diaconus saltem ad capiendos accipitres intravisset, audivit Dæmonia de quodam monte, qui Himiluberg dicitur, clamantia, & utrum adhuc Gallus esset in heremo sciscitantia, vel si iam discessisset.

CAPUT XIII.

Loci ipsius electio & serpentium discessio.

IGITUR post discessum Dæmonum dum fideles illi heremi ductores vallem lustrarent videntes inter duos fluiolos multos desiderabilia, silvam speciosam, montes per gyrum planiciem in medio probaverunt locum ad ædificandam cellam optimum esse. Anno autem ab incarnatione Domini DCXIII. Sanct. Gallus hanc solitudinem incolere cœpit, & recordatus vir sanctus sententiæ, quam Iacob post visionem Scalæ & Angelorum ascensionem per eam protulit, dixit: Vere Dominus est in loco isto. Erat autem usque ad istud tempus in eadem valle plurima serpentium multitudo, porro ex illa die tam plene abscesserunt, ut postea ibi non comparent. Congruit hoc miraculum cum prioribus. Nam Diabolo inde expulso dignum erat ut animal, per quod hominem deceperat, habitationi cederet sanctitatis.

CAPUT XIV.

Qualiter locum eundem ieiunio dedicaverint, & ad castrum regressus motem Episcopi rognoverit.

DVMQVE reversi fuissent ad locum primæ stationis, ubi pridem vir Dei cruculam defixerat, Diaconus dixit ad eum, sumentes peram & rete regrediamur ad castrum. Et ille: Tu, inquit, Fili, ut placet, ad propria revertere: Ego vero his in locis aliquantisper moratus post triduum Deo duce te subsequar. Diaconus dixit, nequaquam te absente

remeabo ad patrem nostrum, ne forte dicat te propter spolia à me interemptum, vel si homicidium negare voluero, hæc mihi obiiciat, cur illum dimisisti in solitudine? cito reversus educ eum ad me, & erunt mihi duo pariter, labor duplicatus & manifesta confusio. Ad hæc vir Dei respondit: vade, Fili, ego post vestigia tua quantocius properabo. Quo abeunte athleta Deitoto triduo ab omni victus adiumento corporei ieiunus permansit, ut videlicet locum, quem spiritali militiæ providebat, parsimoniam consecraret initiis. Quarto itaque die hieremo digrediens domum revisit presbyteri, & inter amicæ salutationis officia gratias Deo pro omnibus bonis, quæ eis ostendit, cum debita laude persolvit. Presbyter autem suscipiens illum cum gaudio iussit mensam apponi, & cum confedissent benedicentes Deum cum gratiarum actione cibum sumperunt, & inter prandendum Diaconus dixit Presbytero, si urtus adesset, fortassis Gallus porrexisset illi benedictionem, interrogantique unde huiusmodi verba proferret, narravit omnia quæ gesta erant in heremo. Ex illo die & deinceps habuerunt eum sicut Prophetam & virum sanctum, cotidie meritorum eius magnitudinem per vitæ illius asperitatem & virtutum studia metientes. Interea illis commanentibus nuncius venit ad Presbyterem indicans Constantiensem Episcopum Gaudentium nomine de hac vita migrasse. Hoc audito, unanimo fervore pro requie defuncti pastoris precibus & lacrimis institerunt.

CAPUT XV.

*Quomodo ad Ducem cum Presbytero sit evocatus, & illuc ire nolens Retiam com-
meavit, & à Ioanne susceptus sit.*

SEPTIMA post hæc die Gunzonis Ducis epistola venit ad Presbyterem præcipiens illi, ut die duodecimo ad Iburningas villam veniret, & virum Dei secum adduceret. Nam filiam eius nomine Frideburgam, quæ illi erat unica singulari pulchritudine fulgens, spiritus invalit malignus, à quo dum diversis torqueretur molestiis, pœnæ continuam toleravit inedia, & sæpius terræ prostrata inter spumas horribiles miserabili volutabatur insania, adeo ut vix quatuor virorum teneri posset instantia. Post triginta autem dierum circulum, ex quo ei hoc accidit, cœpit ille habitator malignus per eam diras emittere voces. Hanc ob causam pater eius nuncios misit ad Regem Sigibertum Theodorici filium, qui eam habuit desponsatam, ut ei nunciarent quicquid circa puellulam agebatur. Rex vero cum omni festinatione misit duos Pontifices, de quorum meritis potissimum præsumebat, cum donis regis ad puellulam, ut eam medicamine orationum à furoris vesani languore sanarent. Igitur Willimarus Presbyter volens tempore per epistolam definito ad Ducem venire dixit beatissimo Gallo: Scis Ducis mandatum, eamus ad eum. Et ille, tuum est, inquit, hoc iter, non meum. Tu ergo proficiscere: quid mihi cum Principibus seculi? Nam in heremum, unde exivi, revertar. Noli, ait, ita agere, sed perge mecum, ne forte Dux, qui in vexatione filia nimium contristatur, ira commotus mittat satellites teque victum illuc faciat perducere. Vir Deo plenus respondit, vadam prius ad cellulam meam, ut provideam utilitatem & necessaria fratrum, qui ibi sunt Domino servituri. Hoc idcirco dixit ne ad Principem iret, & consurgens ad lectum pridem habitationis locum miles Dom. tendebat egregius. Sequenti die fratribus, qui secum erant, interdixit, ne quis illorum cuiquam quo pergeret indicaret: Sed etsi curiosius interrogati fuissent à quoquam, iussit ut eum per epistolam Magistri sui Italiam dicerent invitatum. His dictis sumens secum duos de discipulis suis per solitudinem Retiam Curientem commeavit, cumque proximum montem transcenderent, venerunt in heremum, quæ Sennia nominatur, indeque ad proximum vicum qui dicitur Quaradaues digressi repererunt ibi Iohannem Diaconum virum iustum & Deum timentem, ilque recepit eos hospicio, & omnifovit humanitatis obsequio. Finxerunt enim se de longe tunc venisse, & apud eum manserunt septem diebus.

CAPUT XVI.

Qualiter misso post virum Dei presbytero Episcopi à Rege directi filiam ducis liberare non valentes ad Regem cum confusione redierint, confesso Damone B. Galli virtutem.

PORRO cum sæpè dictus Presbyter hospes Sanctorum audisset virum Dei de cellula discessisse navim conscendens ad Ducem transfretavit, & quæ circa hominem Dei facta fuerant indicavit. Dux vero ut cito revertetur illi imperavit, & missis post virum Dei legatis eum ad venire devote rogaret, & adiciens: si enim, inquit, per eius orationes filiam meam Dominus à Dæmone liberaverit, dabo illi pontificatum Constantiensis ecclesiæ, & insuper eum copiosis præmiorum muneribus honorabo. Ille promittens se ut inebatur acturum, sicubi eum qui desiderabatur invenire potuisset, navim petens ad propria remeavit. Interea Pontifices à Rege transmissi venerunt, & invenierunt ipsam quidem puellulam
nimio

hinc laborantem furore, parentes autem eius omnemque familiam & propinquos fletus super eam & miserabili morore depressos. Tota enim domus una clade contabuit: puella vexabatur insania; ceteri torquebantur tristitia. Postquam ergo ingressi Pontifices munita a Rege directa presentarunt, precēs in conspectu puellae fuderunt ad Dominum. Illa vero tenentium manibus se excutiens uni eorum gladium abstulit volens Episcopos interficere, & cum id non posset efficere spiritus immundus, uni eorum dixit: si volueras me, sicut Regi promisisti, de hoc vasculo propulsare, cur filiam tuam, quam nonna illa de te concepit & genuit, non fecisti tecum venire? Deinde ad alterum, & tu, inquit, cum tribus feminis fornicationem commisisti. Vestro quidem imperio, quod nullo sanctitatis merito roboratur, nunquam egrediar. Est vero quidam vir magnae apud Deum virtutis nomine Gallus, qui me de Tuconia, ubi diu optata quiete potitus sum, potenter eiecit, domosque meas audenter destruxit: postmodum inveniens me apud Brigantium commorantem eadem virtute exhereditavit. Porro quia Dux iste eum de eodem expulit loco, in ultionem eius iniuriae puellam istam arripui, de qua possessione nisi ipse advenit nullatenus amovebor. Unus deinde Pontificum dedit furenti alapam dicens, obmutescere Satanas defensor veritatis, falsitatis amator & auctor. Putavit enim eum de gallinacio dicere gallo. Et dum spiritus nequam pluribus eos verborum iniuriis affecisset, manserunt ibi tribus tantum diebus, ac deinde ad sua reverſi nunciaverunt omnia, quae gesta fuerant, Regi.

CAPUT XVII.

Ut vir Dei per presbyterem ad Ducem venerit.

PRESBYTER vero cum secundum iussuſionem Ducis virum Dei fuisset è vestigio proſecutus, reperit eum in spelunca animum suum lectionis consolatione pascentem, & accedens salutavit humiliter, & dixit ad eum, ne timeas serve Dei ad Ducem venire. Sub testificatione etiam iuraturandi promisit se nullam tibi irrogaturum iniuriam, sed & cum posueris manum tuam super caput puellae, si ab ea per orationes tuas spiritus immundus abſceſerit, in sede Constantiensis pontificatus te sublimabit honore. Dum de huiusmodi colloquium rebus haberent, superveniens Ioannes Diaconus secundum consuetudinem obtulit ei panes azymos & lagunculam vini, oleum & butirum & mel in vasculis cum piscibus assis. Vir Dei cum eum venire cognovisset, gratias agit Deo gaudio plenus, discubueruntque tres convivae fidesimi, & cum gratiarum actione dona Domini perceperunt. Inter haec vir Dei Presbytero, duc, ait, nobiscum noctem instantem & crastina die tecum Domino volente proficiscar. Cūque huic consentum per suasionem praebuisset, & ad virum Dei Diaconus dixit. Mane primo diluculo huc veniam, & adducam mulum meum stratum, ut simul ire possitis. Ego vero cultor ero speluncae, & eam cura diligenti custodiam. B. Gallus respondit, bene dixisti. Fili, & ego quidem via qua veneram per heremum regrediar ad cellulam meam & visitabo fratres postmodum vero quam citissime potuero ad castrum properabo. Presbyter ergo adiuratione valida conſtrinxit eum ut nequaquam faceret contraria dictis, & abſceſerunt pariter. Iohannes quoque accepta benedictione rediit in domum suam. Cumque vir beatus recto itinere pervenisset ad cellulam, requievit ibi nocte illa cum fratribus mane autem sequenti sumptis secum duobus fratribus perrexit ad castrum, repperitque inibi cum Presbytero Ducis missum, qui eos cum omni festinatione ire deposceret, qui etiam indicavit puellam continuato iam triduo sine alimonia perdurare. Et illi navicula conscensa totis nisibus ire festinantes ligno natantili profundi terram sulcante nocte proxima pervenerunt ad Ducem.

CAPUT XVIII.

Qualiter oratione & verbo filiam Ducis à Damone liberaverit.

DVMQUE devictis profunctorum noctis tenebris sol terris cum iocunditate serenum restitueret diem, iussit eos Dux venire in cubiculum, in quo arreptitia servabatur. Iacebat autem tunc in sinu patris suae oculis clausis ore hianti, membra quoque eius ita erant disiecta, ut quasi mortua videretur: sceler vero tam gravis oris prorupit ex adyto, ut sulphure locus impleaspersus putaretur. Pater vero cum domesticis suis intravit ut videret quid vir Dei esset aucturus. Ille de Domini largitate certissimus humiliter se prosternens preces has Domino cum lacrimis fudit: Domine Iesu Christe, qui pro salute humani generis carnem sumere & per virginem nasci dignatus es, qui ventis & mari imperasti, Diabolum etiam calliditatis suae fraudibus insistentem retro ire iussisti, quique passione tua mundum redimere & restituere libertati dignatus es, iube hunc immundissimum spiritum de puella hac pro tui gloria nominis exire, ut plasma tuum superbus in vasculum deserat, & tibi creatori suo creatura tua gaudens deserviat. Et cum surrexisset ab oratione apprehensa dextera eius allevavit eam: Spiritus enim malignus conturbaverat illam, & imposita manu super caput eius dixit: Impero tibi in nomine Domini nostri Iesu Christi, spiritus immunde, ut exas & recedas ab hoc plasmate

Dei. Et cum hæc dixisset aperiens illa oculos respexit in eum, & spiritus malignus his verbis eum allocutus est: Tunc es, Gallus, qui de habitationibus me expulisti prioribus? Ego plane ob ultionem iniuriæ, quam Dux iste tibi & sociis tuis irrogavit, filiam ipsius invasi, & sic eiicis me? Si hinc exiero, quo vadam? Illuc, ait, ubi tibi paratur in abyſſo supplicium sempiternum à Domino: & statim videntibus, qui aderant, exivit de ore puellæ quasi avis nigerrima & horrore terribilis. Hora eadem sana surrexit, & à viro Dei gaudens gaudenti reddita est matri.

CAPUT XIX.

Qua ratione oblatum episcopatus honorem respuerit, & quando pauperibus dona Ducis distribuerit, discipulum ad eleemosynam hortatus sit.

HIS ita patris Dux iussit ei afferri dona, quæ Rex puellæ trans miserunt, & insuper ut apicem Pontificalis gradus dignaretur assumere postulavit. At quod vir beatus ita respondit, vivente Domino & Patre meo Columbano interdictum altaris officium non usurpabo, nisi ab illo permissus. Quare huius regiminis pondus, quod offers, subire non possum. Quod si hoc indubitanter fieri cupis, sustine interim donec mittam epistolam ad Abbatem meum ad insinuandam illi voluntatem tuam: & si eius permissum cognovero, tunc demum pastoralis curæ oblatum onus suscipiam. Et Dux ad illum; Bene, inquit, dixisti, fiat secundum verbum tuum, & dimisit eum cum pace. Ille sumptis quæ donata fuerant remigando pelagus superavit. Dux autem sanctitatis eius tam manifesto compunctus indicio iussit Arbonensium Præfecto, ut cum omni plebis officio iret ad locum Cellæ, ædificia iuxta viri Dei dispositionem, & quæcunque necessitas poposcisset construeret. Venerabilis ergo pater post celestium *(id est carmen navale)* celebratum, cum Arbonense castrum intraret, fecit convenire omnes pauperes & egenos, & dona quæ detulerat illis distribuit. Hæc videns quidam discipuli nomine Magnoaldus dixit ad eum; Pater, habeo vas argenteum pretiosum calaturis insignis: si vis reservabo illud ut sacri vasa ministerii ex eo faciamus. Ille respondit, Fili, memor sententiæ B. Petri Apostoli, quam paralytico speranti pecuniam protulit; *Argentum, inquit, & aurum non est mihi*, ne contrarius exemplo inveniaris salubri, vas quod possides pauperibus conferre curato. Nam præceptor meus B. Columbanus in vasis æneis Domino solet sacrificium offerre salutis, quia fertur & Salvator noster clavibus æneis cruci confixus. His omnibus explicitis reversus est ad dilectæ solitudinis aulam.

Inclusa videntur à glossatore esse.

CAPUT XX.

Quo caritatis fervore Iohannem Diaconum litteris evocatum instituerit.

DEINDE misit epistolam ad Iohannem Diaconum rogans eum ad se venire. Qui cum dilecti Magistri litteras accepisset, tulit quod pro benedictione offerre poterat, & venit ad eum & oblati eulogiis salutavit patrem & salutatione paterna est honoratus. Cui interroganti virum sanctum de prosperitate itineris eius ille respondit, divina nos præveniente misericordia & subsequente cuncta prospere provenerunt. Nam cum summa gratulatione suscepit nos Princeps, & eripuit Deus filiam eius à Dæmonio, & ipse dedit nobis dona non modica, & insuper obrulit mihi episcopatus honorem. Ego vero non consensui suscipere ante præceptum Abbatis mei. Ergo Fili acquiesce consiliis meis, esto mecum & lege divina libros scientiæ, & docebo te cooperante gratia Dei intelligentiam scripturarum. Cecidit autem Diaconus ad pedes eius gratias agens, fecitque redire in sua pueros, qui secum venerant: ipse vero remansit apud virum venerabilem, & ille cepit eum introducere in cellaria scripturarum, ostendens ei novi & veteris occulta thesauri. Superna itaque illustratus clementia tanti magisterii profecit instantia, adeo ut in omni scripturæ divinæ latitudine nobiliter eruditus laboris paterni fructus ostenderit.

CAPUT XXI.

Quibus verbis Ducis filia vitam B. Galli & virtutes enarrans Sigiberti Regis illi gratiam & solatium impetraverit.

SIGIBERTUS igitur Rex cum audisset puellæ redditam sanitatē, mandavit patri eius ut eam conspectibus exhiberet. Qui sumens dona ingentia & puerorum multitudinē ac puellarum cum magno suorum comitatu duxit eam usque ad Rentum, indeque per Comites ad Regem transmisit. A quo dum gratanter suscepta fuisset, interrogata quomodo lutz remedium consecuta esset infirmitatis, cum per Pontifices ad hoc missos sanitati non posset restitui, hanc reddidit rationem, Domine mi, *Quis* est vir quidam in provincia, quam huc ducta

ducta reliqui, cuiusdam ircola solitudinis de gente Scotorum, nomine Gallus, tantæ apud Deum virtutis & meriti ut adversus Dæmones singulari quadam utatur potentia. Nam cum ego ancilla tua gravi vexatoris instantia periculosum vitæ nutantis finem pæne subirem, rogante patre meo idem vir Dei supervenit, & signo vexilli salutaris me muniens imperiosa voce iussit exire tyrannum, & videntibus cunctis qui aderant exivit de ore meo quasi corvus colore piceus, horrote tartareus, cumque sacrificii cælestis me pabulo confirmaret, pristina restituta sum sanitati. His ita relatis puella procidens ad pedes Regis; obsecro, ait, Domine, ut virum ipsum tuæ gratiæ foveas lenitate, & pro me dignas illi gratiarum actiones rependere non graueris. Interrogavit autem eam, in qua heremo vir mansitaret eximius? Et illa respondit, in saltu qui Arbonensi territorio adiacet, & est publici possessio iuris. Situs autem inter Alpes Retiarum & Brigantini marginem lacus. Rex igitur ut audivit in publicis eum commorari possessionibus, iussit fieri conscriptionem firmitatis, ut vir sanctus locum quem incolebat per auctoritatem regiam obtineret. Auri quoque libras duas, & argenti pondo totidem cum epistola concessionis iam dictæ per suos nuncios viro Dei destinavit se sacris orationibus eius commendans attentius, Gunzoni autem Duci præcipiens, ut vi solitudinis incola vellet solatio eum ei copiam ad ædificandam cellam sumministraret.

IN CAPUT XXII.

Quo consilio eadem puella thalamos Regis evadens divina se subdiderit servituti.

NON multis in medio revolntis diebus volens Rex illam puellam suis thalamis sociare, celebri edicto sacerdotum & Principum suorum senatu nuptiarum præcepit adesse sollempniis. Cumque stipatus agmine procerum introisset ubi ipsa manebat, dixit illi, ascendamus in palatium, nam nuptiæ paratæ sunt, sacerdotes & capita populorum cum benedictionibus congruis advenerunt. Quibus illa auditis cecidit ad pedes eius dicens, mi Domine, quia præteri a passio suo me pondere tabefecit, vires absorbit, valitudo contraria, membrorum officia ægritudine sunt resoluta: da mihi vel septem dierum inducias, ut aliquatenus virium detrimenta recuperem, & ne tuis possim applicari conspectibus. Quam petitionem dum Rex pie susciperet, ad Palatium remeavit, illa in privato commorante cubiculo. Fiebat autem utroque in loco ingens apparatus lætitiæ, admirantibus multis cur tam diu divisi convivio distulissent conubia. Transactis interea septem diebus circa matutinum officium puella cum duobus viri, totidemque puellis ecclesiam B. Stephani protomartyris introivit, & sedens post ianuas templi exiit se vestimentis regalibus, & habitum propositi sanctioris assumpsit nescientibus hoc viris qui pariter cum illa advenerunt. Deposito ergo terrenæ dignitatis amictu, anctimoniz nitorem cum quodam sui secuta contemptu accessit ad altare, & in faciem proruens Dominum studiosius adoravit. At demum cum se erigeret cornu comprehendit altaris huiuscemodi voces emisit, B. Stephane, qui sanguine tuo testimonium Christo perhibuisti, deprecationem meam tuis meritis Domino commendato, ut tua intercessione hodie cor Domini mei Regis convertat secundum voluntatem meam, ne velamen quod amore Dei suscepi auferat de capite meo. Viri ergo, qui erant cum illa, hæc videntes venerunt ad Regem & nunciaverunt ei quæ facta fuerant. Et ille advocans sacerdotes & quosdam principes suos cepit inquirere ab eis, quid super hæc esse faciendum censerent? Cyprianus Arciatensis Regi respondit, quia ut liquido claret puella hæc cum a Dæmonio erueretur hoc se voto, quod perfecisse videtur, contrinixit, cavendum tibi est ne forte si irritum feceris votum eius, rediuvio Dæmonum comprimatur incursum: ru vero tanti criminis reatum incurras. Rex ergo iustitiæ tenax & timore Domini plenus huic consilio devotæ mentis pandit assensum, & ingressus ecclesiam fecit afferri vestem nuptiis præparatam & Coronam sponsæ nitoribus imponendam. His allatis dum puellam ad se iussisset accedere sponsa Dei tam agni comitibus hærens avelli non potuit ab altari, quia se timebat de ecclesia protrahendam. Cumque instantius aræ cornibus inhæreret, Rex eam ne timeret admonuit, hodie inquit, per omnia tuæ voluntatis videbis effectum. Porro illa inter spem & metum posita caput super altare reclinans, ecce, ait, ancilla Domini fiat mihi secundum voluntatem eius. Rex verò iussit sacerdotibus ut elevarent eam & ad se perducerent. Quo facto induta est illo iubente veste regali & sacro velamine coronata. Intuitus autem eam Rex religiosus dixit illi, ecce meis te nuptiis præparatam sponsi cælestis Domini nostri videlicet Iesu Christi credo complexibus, & dextram eius comprehendens poluit in altari, deinde & ecclesiæ limen excedens lacrimis absconditum patefacit amorem. Post hæc vocavit eam, & iuxta se fecit in Palatio residere, & donis ingentibus honoratam prætulit monasterio ancillarum Dei, quod in honore B. Petri Principis Apostolorum constructum est in Metensium civitate, ubi gesta sunt universa quæ proxima narratione retulimus. In his autem rebus perficiendis secuta est puella consilium B. Galli, qui eam Domino auxiliante a Dæmonio liberavit.

CAPUT XXIII.

Quantum ex viri Dei doctrina & exemplis supra dictus Iohannes triennio profecerit.

PER idem tempus Iohannes Diaconus perseverans apud venerandum patrem prudentiam, quæ in eo cœlitus abundabat, studio sitienti potavit in absolute duntaxat difficultate Scripturæ divinæ quæstionum & intemeratæ fidei ratione. Operis quoque quotidiani, quod idem egregius Apostolicæ districtiōnis imitator sedula accelerabat instantia, non solum dilexit scientiam, verum etiam comprehendit. Gratia enim illustratus divina quicquid vel visu vel audita percepit, alta memoriæ & (ut ita dixerim) armario cordis celer inseruit, & sub huius magisterii disciplina cum omni mansuetudinis & humilitatis custodia triennium duxit.

CAPUT XXIV.

Quomodo B. Gallus ab episcopali se promotione excusaverit in concilio principali.

POST hæc Dux sæpe iam dictus per epistolam suam virum Dei rogavit, ut ad Constantiam oppidum perveniret ad eligendum qui eidem sedi præficeretur antistitem. Advocavit autem Augustidunensem & Veritunensem Episcopos cum multitudine clericorum, Neomidonæ etiam, qui à modernis Spira vocatur, venire fecit Episcopum: nec non per nuncios & epistolas suas totius Alamanniæ presbyteros, diaconos, universasque clericorum copias generaliter die denominata, id est proxima Paschæ Dominica, apud Constantiam convenire præcepit. Ipse quoque cum Principibus & Comitibus suis huic intererat conventui. Cuiusmodi hæc synodus tantæ multitudinis celebraretur accessu, & trium spatio denunciaretur futura dierum, B. Gallus divino plenus consilio assumptis Iohanne & Magnoaldo Diaconatus officio sublimatis perrexit ad oppidum, ingressoque eo locum concilij Dux huiusmodi verba profudit; Deus omnipotens, cuius providentiâ totum corpus ecclesiæ augmentatur & regitur, per interventionem & meritum B. Mariæ semper virginis, in cuius honore locus iste consecratus est, effundat hodie super nos Spiritum Sanctum ad eligendum Pontificem qui ad regendam plebem fidelium sit idoneus, & ad gubernandam ecclesiam Dei pastorali sit diligentia plenus. Admonuit deinde Pontifices & omnem clerum, ut iuxta saluberrima canonum decreta rectorum ecclesiæ providerent. Cæperunt autem omnes clerici ad invicem dicere, Gallus iste testimonium habet bonum ab omnibus, qui eius vitam noverunt, in scripturis divinæ scientiæ culmen obtinuit, & in omni vitæ honestate sapientiæ luce resulget: iustitiæ autem vitæ castitatem corporis sociavit, mansuetudinem cum humilitate possedit, continentiam vero salutari patientiam iunxit: largitor est Elemosinarum, Orphanorum pater, in viduarum solatijs alacer. Hunc omnium virtutum sectatorem decet esse pastorem populorum. His auditis Dux dixit ad illum, audis quid isti loquuntur & affirmant? Sanctus pater respondit, bene quidem dicunt, utinam verum esset quod fatentur: cum autem invicem talia tractant, nesciunt in canonicis esse prohibitum, ne aliqui de locis suis commigrantes alijs facile ordinentur in locis. Est vero mecum Diaconus quidam nomine Iohannes, cui merito testimonium, quod isti mihi dederunt, potest aptari & vicinorum ingenia locorum. Hunc divino credens electum iudicio vobis offero promovendum.

CAPUT XXV.

Promotio & consecratio Iohannis supradicti, & cura quam postmodum sibi invicem exhibuerint.

DVMque hac attestatiōne vir Sanctus in Iohannem cunctorum concitaret amorem (neque enim aliud de illo credere poterant quam quod vir Deo carus asseruit) Dux Diaconum venire fecit in medium; Tu es inquit, Iohannes Diaconus? & respondit, ego plane. Vnde, ait, ducis propaginem generis? Et dixit, in Retia Curienti mediocri natalium tum procreatus, Dux vero ad illum, potes ne, inquit, Pontificalis infulæ pondus subire? Tunc venerabilis Gallus se pro filio responsurum promisit. Et dum hoc mutuo sermone commercio pertractarent, subtraxit se Diaconus & fugiens latibulum quæsit in ecclesia Sancti Stephani martyris, quæ est extra oppidum. Secuti sunt autem sacerdotes cum plebe & apprehensum lacrimis perfurans, illicibus, licet renitentem, in præsentiam Pontificum pertraxerunt & Ducis, & levaverunt omnes pariter vocem dicentes, Iohannem elegit sibi Dominus Pontificem hodie. Et respondit eis populus, Amen. Episcopi itaque duxerunt eum ad altare, & sollempni benedictionis officio ordinaverunt antistitem, conummatoque sacræ promotionis ministerio

ministerio rogaverunt eum sacrificij salutaris celebrare mysteria. Præmissis ergo ex more divinæ liberationis initijs post lectionem euangelij rogare venerabilem Gallum, ut multitudini, quæ aderat, verbi officio sacræ instructionis pabula ministraret. Qui assumpto Iohanne Episcopo gradum ascendit, eo videlicet pacto, ut ipse quidem ædificationis instrumenta colligeret, Episcopus vero ad utilitatem Barbarorum bene prolata interpretando transfunderet. Cæpit igitur verbum facere de initio creaturarum, & Adæ peccatum, pro quo depulsus est Paradyso, commemorare. Transiens inde ad diluuium Patriarcharum consequenter tempora perstrinxit & actus; egressum quoque filiorum Israel de Aegypto, & transitum per mare Rubrum, legisque lationem per Moysen, & cœlestis alimenti miracula replicavit. Regum deinde successionis & tempora Prophetarum breviter attingens adventus domini tempus retexit. Baptismum etiam Salvatoris & mirabilium eius gloriam commemorans crucis ignominiam cū impijs insectationum generibus veraci relatione subiunxit; Hæc audientes ecclesiarum pastores cum populi multitudine lacrimas fuderunt uberrimas, & ad invicem dixerunt; Verè Spiritus Sanctus locutus est hodie per os viri istius. Ille verò prædicationem perduxit usque ad resurrectionem Christi & in commemoratione generalis iudicij terminavit. Omnes ergo qui aderant alacri mentis exultatione repleti benedicebant Dominum & ad suam cum gaudio remeabant. Doctor itaque venerabilis manens apud Iohannem Episcopum septem diebus inter multa salutiferæ consolationis verba hæc sæpius inculcavit; Quem Deus elegit homo non despiciet, sed erit omnium veneratione sublimis quem divinum cõmendat iudicium. Deinde accepta ab eo benedictione reversus est ad cellulam suam. Episcopus autem iussit his, qui rebus Episcopij præerant, ut ad virum Dei cum sibi subiectis venirent & eius obtemperarent iussioni. Post hæc tanto studio caritas mutua servabatur utrinque, ut spiritalis glutino clientelæ sibi semper coherentes solo corpore viderentur divisi. Magister paternæ sollicitudine precibus & consilio salutari mathiten refovebat: Ille vero paterno honore & omni necessitatum subsidio didascalium sublevabat. Sicque sacra piorum societas aucto crescebat honore & multiplicato commendabatur amore.

CAPUT XXVI.

Ut transitum B. Columbani S. Gallus sicut prius per visionem cognoverat, ita post discipuli legationem factum compererit.

TEmpore subsequenti cœpit virtutum cultor eximius oratorium construere, mansuans oculis per gyrum dispositis ad cõmmandum fratribus, quorum iam duodecim monastici sacriæritate propositi roboratos doctrina & exemplis ad æternorum desideria concitavit. Quadam itaque die dum post laborem matutinalis officii quietendi gratia lectos suos reviserent, primo diluculo vir Dei vocavit Magnoaldum Diaconum suum dicens illi, instru: sacræ oblationis ministerium, ut possim divina sine dilatione celebrare mysteria. Et ille, num, inquit, tu pater missam celebrabis? Dixit ergo ad illum, post huius vigiliis noctis cognovi per visionem Dominum & patrem meum Columbanum de huius vitæ angustiis hodie ad Paradisi gaudia commigrasse. Pro eius itaque requie sacrificium salutis debet immolare, & signo pulsato oratorium ingressi prostraverunt se in orationem, & cœperunt missas agere & precibus insistere pro commemoratione B. Columbani. Finito sacræ devotionis officio venerabilis Gallus dixit ad Magnoaldum Diaconum, fili, non tibi grave videatur petitionis meæ pondus, sed aripe viam & Italiam petito, pertransiensque usque ad monasterium, quod Bobium nominatur, diligenter perquirito quid actum sit circa Abbatem meum. Nota ergo diem & horam, ut si eam compereris esse defunctum, possis agnoscere utrum visio mea veritatis fulciatur effectu. Hæc ergo omnia sollicita investigatione perdiscens regressus nunciabis mihi. Diaconus ad pedes magistri provolutus ignotum sibi iter conquestus est: sed vir benedictus voce blanda eum ne timeret ammonuit: perge, inquiens, & Dominus diriget gressus tuos. Hac consolatione roboratus pii doctoris alumnus præcepto paruit, & accepto benedictionis viatico festinanter aggressus est. Cumque pervenisset ad monasterium, ut volebat, invenit omnia ita contigisse sicut patri suo per visionem fuerant revelata. Mansit autem ibi una nocte, & accepit à fratribus epistolam ad B. Gallum continentem transitum venerandi Columbani, qui & baculum ipsum, quem vulgo Cambocam vocant, per manum Diaconi transmiserunt dicentes, sanctum Abbatem ante transitum suum iussisse, ut per hoc notissimum pignus Gallus absolveretur. Dimissus autem ab illis iter acceleravit & prospere in omnibus agens die octava pervenit ad Dominum suum & patrem ferens epistolam relationis & absolutionis indicium. Lecta epistola Sancti Gallus carissimi patris amorem pleno retriens corde lacrimas perfudit uberrimas, & collectis fratribus causas mœroris aperuit: deinde tanti patris memoriam precibus sacris & sacrificiis salutaribus frequentaverunt.

CAPUT XXVII.

Miraculum tabule incremento monstratum.

CONTIGIT autem quadam die, dum in construendo oratorio cum fratribus laboraret, ut tabula quædam parieti imponenda brevior cæteris mensura palmorum quatuor appareret. Quam dum eiusdem operis artifices vellent abicere, B. Gallus virtutis, quam in domino habebat, conscius iussit eos ab opere disjungere & domum ad percipiendam secum refectioem quam Dominus præparavit intrare. Quibus secundum iussionem eius facientibus benedictum panem manu sua porrexit. Post prandium autem cum omnes pariter opus repeterent imperfectum, invenerunt tabulam, quam propter sui brevitatem pridem abicere voluerunt, cæteris omnibus longiorem mensura dimidii pedis, & admiratione de eo quod evenerat habita lignum, quod mirabili creverat modo, in loco suo parieti aptaverunt. Quod ipsum longo deinceps tempore à fidelibus expetitur Domino faciente dentium doloribus efficaciter medebatur, propter antiqui commemorationem miraculi novis semper effectibus honorandum. In quo factò meritorum eius magnitudinem & orationis possumus pensare virtutem, quia & lignum aridum contra naturam incrementis auctum, & ne vetus aboleretur miraculura redi viva signorum attestacione semper est repetitum.

CAPUT XXVIII.

Qua ratione fratribus Luxovio venientibus satisfecerit, & quam mirabili eos domi cælestis ubertate refoverit.

POST hæc Abba monasterii, quod Luxovium dicitur, nomine Eustasius, quem bonæ memoriæ Columbanus eidem loco præfecit, ab huius exilio vitæ ad supernam patriam commigravit. Fratres ergo in eodem ecenobio constituti consilium inierunt, ut venerabilem Gallum revocarent, & eius regimini se subdendo contradarent. Miserunt itaque sex fratres ex his qui ab Hibernia venerunt, qui epistolam ferrent continentem causas eiusdem legationis. Igitur illi recto itinere cum ad viri Dei cellam pervenissent nuntiati advenisse, ducti sunt ad orationem. Qua expleta domum ingressi porrexerunt epistolam, quam vir sanctus perlegit dixit illis, ego quidem o fratres verba Prophetæ cupiens imitari dicentis; *Extranus factus sum fratribus meis & peregrinus filius matris meæ*, deserui notos meos & propinquos, & ut liberius Domino possem vacare solitudinis elegi secreta, utique parentum & prædiorum dimissionem præteream, Episcopatus honorem & divitias mundi suscipere non consensu, & quo pacto post hanc renunciacionem & voluntariam paupertatem seculi implicabor negotiis? exaltabor honoribus? ponderibus aggrovabor? Absit, inquam, ut qui manum in araturum misit, oculo ad relicta retorqueam, & sicut canis revertar ad vomitum. Scitis ipsi me inter vos positum humilitati semper dedisse operam & subiectioni, & quomodo creditis ad tanti culminis me provocari posse fastigium? Inovate consilia, aliorum vos vertite, in illi quod animo semel infixum est, Dominus immutari non sinet. His & similibus verbis animos eorum ab spe impetrationis huius amovit. Vocavit deinde unum e fratribus & eum interrogavit quid essent tempore refectiois sumpturi? Cumque responsum esset, tantummodò sextarium farine ad usumq; haberi cunctorum, iussit fieri panes dicens, potens est Dominus parare mensam in deserto. Et cum tecisset olivæ colligi, ipse sumens rete & unum ex discipulis suis cum fratribus qui supervenerat iit ad gurgitem dicens, videamus utrum misericors Dominus aliquos nostris velit necessitatibus largire pisciculos. Cumque pervenissent ad gurgitem viderunt piscem magnum in aquæ collectione natantem, duosque illum insequi lutros quasi capere fugientem, volentes, immisso reti captum eum traxerunt ad litus. Habebat autem in longitudine palmas duodecim, & in latitudine quatuor, quo factò lutri lepto profundis immergunt. Imposito rursum reti cum piscatores sancti piscium latebras pullando inquisissent, ita cito lutri apparerunt piscium tantam multitudinem propellentes in rete, ut id sua pluralitate per loca dirumperent. Præda itaque ad litus perducta vir discretione plenissimus quosdam pisces adiuventibus qui aderant rursum in aquam proiecit & fratribus dixit, hodie propter adventum vestrum mirabilem suam largitatis evidentiam Dominus manifestare dignatus est. Illi contra meritis ipsius quod factum fuerat impunitates, eo alacriter præeunte domum redierunt. Et ecce iuxta introitum cellule vir unus apparuit ferens duos utres vino plenos & ternos farine modios ob suæ devotionis indicium. Quibus cum gratiarum actione susceptis cibum sumpturunt, & post corporis refectioem spiritualis colloquii dapibus animas suas pascere studuerunt. Derinquit autem eos B. Gallus aliquantis lectum diebus, & caritatis inuitu omni humanitatis fovit obsequio. Narravit quoque de communi patre B. videlicet Columbano, quod cætera relatione didicerat. Deinde osculo patris oblato dimisit eos, & illi benedictione tanti patris armati ad sua remearunt.

CAPVT XXVIII.

Quomodo sanctus Pater inter adificationis studia apud Arbonam migravit ad Dominum.

NEC multo post cum iam bonorum omnium auctor & propagator athletam suum de mundi agone sublato premiorum laureis vellet perhennibus adornare, Willimarus Præbyter veniens ad cellam viri sancti rogavit eum ut secum egrederetur ad castrum, & ut obtineret quod voluit huiusmodi voce flebili querimoniam summissus explicuit; Cur, inquit, o pater, me qui tuorum monitis dictorum innitor quasi despectum dereliquisti, & Doctrinæ tuæ salutaribus institutis auditorem fraudasti beniuolum. Cui hanc abiectionem ascribere possum nisi peccatorum meorum fætoribus? nisi enim vita mea tuo displiceret iudicio, amabili meæ adificationis tuæ non priuare solatio? Nunc ergo noli nos pro peccatis nostris abiicere, sed Domini pro-uocatus mandatis viam veritatis desiderantibus aperi, & solitæ nobis benignitatis munus impende. Motus igitur hoc supplicantis alloquio pietatis amator, descendit cum illo & venerunt ad castrum. Vocata autem multitudine in die sollempni, scilicet sancti Michaelis, vir sanctus prædicationis dulcedine auditorum, corda refecit & tanta quæ dixerat sapientiæ luce vestiuit ut summa omnium gratulatione auditus & plena cunctorum veneratione sit honoratus. Biduo itaq; ibidem ducto tertia die febre correptus tantum in breui citis violentia depressus est, ut nec ad cellam redire, nec cibi sustentaculum potuisset percipere. Cumque hac infirmitate per dies quatuordecim laborasset, die sextodecimo mensis Octobris, id est XV II. Kalendas Nouembriis, expletis nonaginta quinque annis suæ ætatis in senectute bona huius vitæ liberatus erga stulo, animam meritis plenam felicibus reddidit bonis inhæsuram perhennibus.

CAPVT XXX.

Ut funeri eius Episcopus intres fuerit, & quem admodum cognouerit non ibi eum debere recondi.

DVMQVE igitur audisset Iohannes Constantiensis ecclesiæ præsul, B. Gallum apud Arbonam infirmari, ascendens nauiclam, potuum & ciborum ea secum generatim tulit, quæ infirmitate laboranti nouerat congruere, ut videlicet sua visitatione fidissimum refoueret amicum. Cumq; portui propinquaret audiuit in domo præbyteri planctum magnum circa funus viri Dei celeberrimi, & interrogauit quæ tanti esset causa ploratus? Audiens autem Gallum venerabilem firmissimum suæ familiaritatis custodem de huius seculi emigasse periculis, misit se in aquam (neq; enim poterat propter nimiam dolorem sustinere donec nauicula litus attingeret) descendensq; cum his qui secum venerant intrauit domum præbyteri; Ingubri voce & corporis gestu mærorem cordis insinuans. Inuenit autem corpus viri sancti iam inuolutum & in loculo repositum, aperiensq; sarcophagum & exanime amici cadauer inspiciens amariores cum hac voce lacrimas dedit; Heu heu pater amate, heu doctor egregie, cur me de domo patris eductum in his periculis quasi orphanum dimisisti, & confidentiam meam, qua de tuis consiliis plurimum præsumebam, immatura morte rupisti? Tibi quidem in perceptione præmii, quod tam ardentem desiderabas, hæc tua mors est fructuosa, nobis autem in tot mundalium perturbationum procellis laborantibus multipliciter est luctuosa. Sed quod de vitæ corporalis interruptione dolemus, de animæ immortalis libertate gaudere debemus, certi quia orationib. non desines adiuuare quos consilio & exemplis roborare consueueras. Inter hæc verba præbyter eum uturgeret monuit, & pro requie defuncti ambiciosius Dominum precaretur. Intrauerunt itaq; ecclesias, & Episcopus pro carissimo salutes hostias immolauit amico. Finito autem fraternæ commemorationis obsequio respiciens post tergum vidit fossam, in qua sanctum corpus humare volebant acceptaq; cruce & his quæ exequiis exhibentur, intrauerunt domum volentes thesaurum preciosi corporis locum sepulchri deducere. Cumq; archam, qua claudebatur cadauer, feretro impositam ad fossam sepulchræ conarentur deferre, nullis viribus vsquam potuit commoueri. Quod noui genus miraculi dum nutuis mirando colloquis retractarent, Iohannes Episcopus dixit, in veritate cognosco hanc sepulchri sedem patri meo Gallo non placere: & iussit præbytem. ut duos equos inueniret indomitos, & faceret introduci. Quod cum factum esset, strauerunt eos cum magno labore & ad locum ubi corpus iacebat duxerunt, & Episcopus cum clero huiusmodi orationem dedit; Deus qui per potentiam maiestatis tuæ ubique totus es, pro cuius amore vir iste reliquit patriam suam ut præcepta tua conseruaret, fac corpus eius ab his equis indomitis ferri in locum, quem tua voluntas meritis ipsius præuidit, cumque finita esset oratio, cuncti qui aderant Amen responderunt.

Debilis per vestimentorum sancti viri munus acceptum sanatus.

CONGRVM videtur in loco retexere miraculum, quod Dominus inter sui Confessoris exequias exhibere dignatus est, quo liquido cunctis ostenderet seruum suum secū veraciter tunc viuere dum carnis huius carcere liberatur. Erat ibi quidam mendicus tanta per omnes membrorū iuncturas debilitate contractus, vt penitus inter alias suæ infirmitatis molestias in cessu pedum careret. Huic, dum præbyter iudumenta viri Dei distribueret pauperibus, caligas eius cum calceamentis dedit, statimq; debilis pro accepto munere summo repletus gaudio vt sacras cruribus & plantis aptauit exuias, per omnes artuum compages repente solutus est, & exiliens voce clamauit ingenti & gratias egit Domino & B. Gallo, per cuius merita redditam sibi videbat salutem. Videns autem Episcopus & cuncti qui aderant sanitatis huius miraculum, vnanimiter glorificauerunt Deum atque dixerunt: manifesta virtute dignatus est Dominus hodie gloriam serui sui nobis ostendere. Dederunt itaque ei qui sanatus fuerat coreum, & profecutus est funus cum cætero populo. Hoc primum signum post transitum eius Dominus ad memoriam illius declarauit.

Signa mortificationis eius post transitum deprehensa.

INTER easdem quoque beati pastoris exequias aliud non mediocre sanctitatis eius indicium apparuit. Habuit vir Dei capsellam de corio factam diligenter seruata, cuius clauem sub tam vigili custodia ipse retinuit, vt nullus discipulorum eius quamdiu vixerat quid intus seruaretur cognoscere potuisset. Hanc autem ex suis humeris pendentem ferre solbat quocumque ambulauit. At vbi de hac vita migravit sumpta clauis aperuerunt capsellam, & inuenerunt in ea cilicium modicum & cathenam aream sanguine aspersam. Deinde corpus inspiciens magistri inuenerunt locum cathenæ, vbi sæpius præcingi solebat, carnemque ipsam in locis quatuor profundis cathena fulcatam, adeo vt de eisdem vulneribus cruor decurrens cilicium per loca perfuderit. Posuerunt autem capsellam cum cilicio ad caput eius in feretrum, & deportauerunt cum corpore ad locum monumenti, & suspenderunt hæc tria mortificationis eius indicia iuxta tumulū ad caput eius, per quæ deinceps ad ostensionem meritorum ipsius plurimas virtutes Dominus pie quærentibus exhibuit. Qua ex re intelligere possumus, quia idem vir, etsi a persecutore sanguinis effusione non est immolatus, semetipsum tamen offerens Domino hostiam viuam in odorem suauitatis, & crucem suam tollens cotidie saluatorem secutus martyrii laborem & palmam Confessor adeptus est.

Quomodo ab equis indomitis ad locum sepulturae corpus eius delatum sit.

POST QUAM sanctitas venerandi patris & miraculi magnitudine & horum manifestatione signorum cunctis, qui funeris eius intererant negociis, patenter ostensa est, Episcopus ad feretrum accessit, & ex vna parte illud subleuans præbytero altrinsecus sustollente equis superposuit & astantibus dixit, auferte frenos de capitibus eorū, vt libertate cōcessa quo Dominus voluerit pergāt. Accepta ergo cruce & candelis psalm. & melodias cōcinentes iter agere cœperunt. Equi autem in neutram partem declinantes recto itinere perrexerunt ad cellam viri Dei. Quo cum peruenissent depositum est feretrum ante oratorium. Discipuli autem eius cleuantes pii Doctoris reliquias intulerunt & ante altare posuerunt: deinde cum Episcopo orationem pro illo facientes fossam sepulchri inter parietem & altare, ibique precibus huic rei congruentibus præmissis sepelierunt eum, omnibusque rite consuñatis multitudo, quæ ad tanti viri concurrat exequias, Episcopi benedictione communita ad propria remeavit.

Miraculum in cereis ostensum.

CVM beati corporis thesaurum felix locus in pace suscepisset, volens Dominus de morte famuli sui incoerentibus consolationis præbere medelam, nouitate miraculi patefecit, quæ apud se claritate spiritus fulgeret amici. Nam duo cerei in castro, dum corpus eius eleuaretur, accensi ita ardentes delati sunt vsque ad locum sepulturae. Positi autem vnus ad caput, alter ad pedes per triginta dies deinceps mirabile dictu non deficiente ardebant & ardendo non deficiebant, & vt monstraretur has durandi vires ceræ liquenti cœlitis attributas, & de huius miraculi materia plurimæ in posterum virtutes emanarunt. Nam quicumque dentium fatigati doloribus vel oculorum lippitudine vel aurium præclusione laborantes de eisdem cereis quippiam ceræ tulerunt, & locis quæ huiusmodi tenebantur incommodis aptauerunt, optatæ celeriter dona perceperunt salutis, post hæc tanta virtus ad sanandos variis infirmitatibus depressos apud sepul-

sepulchrum beati viri cunctis illuc venientibus & orationum eius suffragia fideliter postulanti-
bus apparuit, vt & fama tanti meriti cunctis quæ circumpositæ erant regionibus innotesceret, &
locus ipse non mediocriter frequentaretur à populis.

CAPVT XXXV.

Conclusio libelli.

Quia igitur, o beatissimi patres, vita & virtutes S. Galli in vnum compingantur librum
possunt ob sui prolixitatem aliquod ingerere legenti fastidium, statui duobus hoc opus li-
bellis distinguere, vt prior illorum vitam eius & actus vsque ad sepulturam illius veridica
relatione porducatur: sequens mirabilia, quæ postmodum pro meritis eius Dominus ostendit,
primo videlicet ea quæ priorum ad nos scripto perlata sunt retexat, deinde quæ à probatissimis
testibus indicata nostra ætate à Gotzberto carissimo fratre litteris sunt mandata subnectat, ne
quod particulatim scriptum est laciniosa diuisione disungatur, sed potius quod iunctum est pa-
uilitate factorum etiam copulatum comprehensione dictorum, atque hic prioris libelli finis quæ
præmissa sunt terminet, & sequenti quæ restant sine præiudicio comprehendenda referuet.

WALAERIDI STRABI AB- BATHIS AUGIENSIS

De Miraculis B. Galli Confessoris

LIBER II.

CAPVT I.

Quomodo hostes sepulchrum B. Galli violauerunt.

MERITIS beatissimi Galli cotidie per Miraculorum signa radiantibus & longe
lateque circumpositorum aures famæ suæ dulcedine mulcentibus, cum jam post
transitum eius anni quadraginta fuissent euoluti, venit Otwinus partium earum-
dem potestate præditus cum exercitu magno & ira intolerabili concitatus, deu-
stauit non minimam partem pagi, qui ab interfluente fluuio Turgowe nominat-
ur. Constantiens quoque territorium & Arbonensis pagi confinia depopulari cœpit & igni
succendere: viuos, quicunque inueniri potuerunt, gladio peremit: vxores & paruulos eorum
in captiuitatem egit; pecuniis quoque & omni suppellectile sublata fructus omnes penitus de-
moliri fecit. Arbonenses itaque huius terroris immanitate compulsi cum omnibus quæ habebant
fugerunt in solitudinem & ad cellam viri Dei se contulerunt. Deinde factam agro fouea abscon-
derunt ibi quicquid habebant, & fossam terra cooperientes ne secretum eorum deprehenderet-
ur lini semen desuper insperferunt. Cumque iam Arbonensem pagum hostes desolauissent, ve-
stigia fugientium secuti venerunt ad cellam sancti patris & fugitiuos quos repererunt victos ab-
duxerunt, & iuvenes eorum in captiuitatem miserunt. Erchonaldus autem Præfecti vicarius cū
vicina solitudini inhabitaret loca, habuit res eiusdem cellulæ notissimas, is oratorium ingressus
inuenit mendicum quendam intus sedentem, quem bene nouerat, & dixit illi; indica mihi vbi
isti, quos tam nudos & miseros inuenimus, vestes habeant repositas & utensilia, aurum & argen-
tum, quorum copia hæcenus fruebantur. Ille respondit, nonne mihi melius est illorum denu-
dare secreta quam vestræ seueritatis iram incurrere? Si ita, inquit, egeris, eris in consortio no-
stro, & participio societatis nostræ gaudebis. Qua promissione persuasus surrexit, & eum ad
subterraneū duxit armarium. Quod cum idem vicarius aperiri fecisset, species quas inibi reperit
his qui secum erant facta diuisione distribuit. His ita patris, putantes passim tale quid occul-
tari discurrerunt loca singula signis quibusdam sollicitè explorantes. Eiusdem rei gratia Ercho-
naldus assumptis secum septem pueris introiuit oratorium, dumque clausis ostiis pauimenti plani-
ciem pulsarent, ob spem videlicet inueniendæ pecuniæ, vnus illorum post altare veniens pauimen-
tum percussit, & audiens à cauitate tumuli sonitū reddi. hic est, inquit, quod oppido desideratis.
Accurrentes igitur pollinctores infesti cœperunt fodere, & cum ad loculum peruenissent extu-
lerunt illum dicentes, quia isti Retiani calliditate naturali abundant, videamus ne quippiam sub
hac archa occulti remaneat. Huic sacrilegio inferuentes inuasit eos horror immonsus, qui in
fugam conuersi dum ostium oratorii singuli præoccupare niterentur infania agitati euaginati
gladiis inuicem se conciderunt. Erchonaldus vero huius auctor sceleris timore cogente vo-
lens exilire per ostium caput super liminari illisit & ad terram concidens alienatus mente iace-
bat: cumque à suis perduceretur ad propria nimia infirmitate & nouis doloribus cœpit vrgeri.
Toto itaque ipsius anni circulo fortissimis maceratus molestis capillorum honore & cutis super-
ficie spoliatus etiam digitorum unguis amisit, & vt omnibus longo tempore vltionis in eum di-
uinitus collatæ signa paterent, cunctis vitæ suæ diebus hac deformitate notabilis fuit.

CAPUT II.

Qualiter Boso Episcopus corpus eius reposuerit.

AVDIENS Constantiensis Ecclesie præful nomine Boso sepulchrum B Galli violatum esse ab hostibus, nullumque remansisse in cellula præter duos fratres Magnoldum & Theodorum, qui sacri corporis reliquias tumulo restituere potuissent, venit illuc cum clericis suis & invenit cellulam desolatam, sancti Patris corpus de sepulchro eiectum, altaria nudata, duosque fratres qui remanserant spoliatos iacentes in oratorio & magnitudinem calamitatis gemitibus & lacrimis protestantes: & misericordia motus cœpit eos consolari multiplicibus verbis, illam replicans psalmistæ sententiã, qua dicit: *In tribulatione inuocaui Dominum, & exaudivit me in latitudine Dominus. Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo.* His dictis sumens loculum, in quo sanctum corpus erat, posuit super terram inter parietem & altare, & desuper vt moris est archam altiore construxit, fossam vero terra repleuit: de suo quoque fratribus vestimenta largitus est, & vnde alerentur disponens ad episcopium remcauit.

CAPUT III.

Qua pena multati sint eiusdem loci violatores.

POST multum vero temporis misit Pipinus Maior domus exercitum copiosum ad devastandam Alamannorum prouinciam, & iterato Francorum ditioni subiugandam: cumque tota terra hostili contereretur incurfu, auidi prædones Arboïensem pagum percurrentes ad cellam viri Dei venerunt, & quoscunque ibidem inuenerunt (nam multi illuc confugerant sperantes in Dei misericordia & patrocinio sancti illius) duxere captiuos. Quinque autem supra memorati Principis satellites ingressi oratorium repererunt ibi quasdam ancillas eiusdem loci cum paruulis earum, & quæ essent percontati sunt. Quæ dum se de familia ipsius sancti esse proclamarent, hoc à prædonibus audierunt: Exite, egredimini, sanctum quem dicitis ignoramus. Et abduxerunt eas captiuas in Franciam. Eodem vero anno à malignis spiritibus arrepti & amentes effecti nudi circum quaque discurrebant, & ubicunque urbes vel vicos ingressi sunt, cruciatus sui causas retexebant dicentes; Gallus Abba nos habet ligatos. Et cum hac criminum misera commemoratione suorum vitam infeliciter ducentes flebiliter finiuerunt.

CAPUT IIII.

Quo miraculo palla super lectulum sancti incensa redintegrata sit.

ALIO tempore Diaconus quidam nomine Stephanus dum in eiusdem sancti patris ecclesia custodis fungeretur officio, quadam vespera incensam oratorio inferens candelam posuit super candelabrum iuxta beati viri sepulchrum, quæ à rectitudine status vergens in partem ardens cecidit super arcam sepulchri. Cuius ardoris violentia vnã comprehendens pallam vsq; ad medietatem exussit & ita restincta est; nihil lecto, nihil baculo, qui in eo pendebar, vel aliis lintaminibus super sepulchrum expansis inferens læsionis. Quæ ex re colligitur, ad declarationem virtutum beati viri potius quam ad damnum rebus eius interendum idem euenisse incendiũ: quia vt in sequentibus apparet, pallam, quæ lenis flamma diminuit, virtus manifesta restituit. Mane itaq; facto fratres oratorium ingressi, quod factũ fuerat, peruiderunt, & admiratione non minima sunt percussi. Tertia vero die cum ad matutinale conuenirent officium, inuenerunt in oratorio cereos ardentes, & duos iuvenes stantes, vnum ad caput, & alterum ad pedes distendentes inter se pallam, quæ pridem fuerat ignis acta vaporibus. Hoc viso timore nimio conterriti cum celeritate egressi ad lectulos redierunt, cumq; se collocarent, ecclesie campanum insonuit, & auditi sunt duo chori incredibili alternantium personarum dulcedine perstreptentes. Igitur die illa nequaquam ausi sunt oratorium introire: die autem sequenti ante ostium eius vnanimiter conglobati prostrauerunt se in orationem, & cum surrexissent cum magno timore, intrantes inuenerunt pallam, quam partim ignis absumperat, super lectulum expansam, sicut prius expandi solebat, nulla inminutionis habentem indicia, sed potius latitudinem vel longitudinem eius trium auctam esse magnitudine cubitorum. Huius perspicuitate miraculi hilares facti benedixerunt Domino, qui tam manifestis gratiæ suæ virtutibus serui sui merita declarare dignatus est.

CAPUT V.

Miraculum missæ auis.

IDEM Stephanus dum quodam tempore cum his, qui simul aderant, carnem ad percipiendum in cuiusdam accessu ieiunii non haberet, refedit in cellula de eadem penuria cum cæteris locuturus, dumq; sermone vario paupertatis solacia mutuo ministrarent, auis quædã ignotæ formæ cõsedit in limine. Vnus assidentium torrem de igne rapiens alitem percussit, cuius carnes dum suis vsibus præparassent, incredibilem saporis dulcedinem in gestu earum deprehenderunt: facientibus hoc, vt credimus, beati viri meritis, vt sicut famulis eius in similitudinem antiqui miraculi, quo populus Dei coturnicum carnibus in solitudine est refectus, auis incognita missa est, ita sapor procuratæ cœlitus escæ nouæ dulcedinis delectamentum haberet.

CAPUT VI.

De signorum sancti viri multiplicitate.

Tanta autem est miraculorum copia, quæ Dom. apud tumulum eius diversis temporibus ostendit, ut non facile scribendi studio comprehendere possit. Ex quibus propter abundantiam multa omittuntur, pauca vero & eminentiora propter memoriam posteris commendandam huic inseruntur opusculo. Præter mortuorum enim resurrectionem corpoream cæterarum infirmitatum remedia celeberrima inibi largitate à Domino præstita sunt & præstantur. Siquidem & Dæmoniaci ibidem curati & languentes sunt recreati, aurium claustra reserata, oculorum detersæ caliginæ, multorum exclusa silentia, paralyticorum eliminata defectio, sed & quicunque animæ vel corporis necessitate coactus fide integra apud sepulchrum B. Galli instantiam orationis exequitur, Domino Confessoris sui merita comprobante, precum suarum nullatenus fructu privatur, verum sine tarditate divinæ largitatis sentiens donatur.

CAPUT VII.

Quomodo donarium sancto deferendum ab incendio sit reservatum.

Temporibus igitur Carlomanni Maioris domus miraculum memoria dignum per merita sancti patris effectum huic operi inserere utili iudicamus. Vir quidam pauperculus in pago, qui Peraholtelpara dicitur, ex summa devotione cum uxore sua ad cellam B. Galli causa orationis properare disposuit. Cuius intentione devotionis dum mulier pallulam, quam in loco oblatura erat, contextam paravisset, involvit ea formellam ceræ, quam simul oblatum ire cogitabat, & in arca sua inter alia vestimenta reposuit. Contigit autem dum ire pararent domum illorum cum omnibus, quæ infra illam erant rebus, igne cremari, cumque consumptis omnibus flamma cessante sopitum fuisset incendium, coeperunt inter favillarum cumulos fertamentorum reliquias quaerere. Et ecce inveniunt, mirum dictum, ceram pallula involutam inter cineres & carbones, nihilque in eis læsionis apparuit, cum ipsam arcam, & quicquid aliud repositum erat, penitus consumpsisset incendium. Viso igitur tantæ virtutis miraculo, benedixerunt Deo, & iter quod disposuerant, petegerunt, & narrantes fratribus, quæ gesta fuerant, obtulerunt donarium, quod huic voto consecratum in supremis non poterat perire periculis. Servatæ sunt autem ibi eadem res in testimonium postfuturis usque ad tempora Othmari Abbatis.

CAPUT VIII.

Correctio eius, qui ab allum, quem voverat, fraude retinuit.

Neque illud silentio prætereundum videtur, quod in supra dicto pago temporibus Pipini Regis contigisse refertur. Quidam vir nomine Wilimarus gravi infirmitate depressus sub voto promisit, se equum unum duosque boves, si pristina restitueretur sanitati, ad ecclesiam B. Galli donaturum. Cumque ex illa die confortaretur, & plenam recepisset sospitatem, contigit, ut cum Brichtilone Domino suo causa orationis ad cellulam viri sancti eodem vetusequo veniret. Igitur cum post orationem omnes illi, qui simul advenerant, digressi non longe essent ab ecclesia, equus, quem sponsor infidelis, postquam voverat fraude retinuit, repente substituit, & licet eum seffor calcaribus urgeret ac verberibus fatigaret, nunquam potuit comoveri. Videntes hoc, qui aderant, coeperunt inquirere huius miraculi causas. At illi confusione digna correptus prodidit reatum, & fraudem, quam in voto fecerat, confessus apernit. Reversi autem omnes pariter equum obtulerunt ad limen ecclesiæ, & benedictione percepta ad sua sine obstaculo redierunt. In quo facto & divina pietas & sancti viri virtus apparuit, dum is, qui per se rescipiscere noluit, per correptionem ad correctionem pervenit.

CAPUT IX.

Cera de furto oblata in lapidem conversa.

Illud quoque miraculum, quod quarto anno Carlomanni Regis in pago, cuius supra mentionem fecimus, contigit, libet memoriæ commendare. Pauperculus quidam juxta regiam possessionem, quæ Rotenvilla dicitur, commanens, dum ad cellulam S. Calli pergere voluisset, nec haberet aliquid, quod ob devotionis indicium illuc deferre potuisset, diabolo suadenti consentiens atrium cuiusdam divitis irrupit, & alvearum cum melle & apibus furtim auferens intulit domui suæ. Apibus deinde extinctis ceram confecit, & non multo post inter vicinos & amicos cum hoc furtivo munere ad ecclesiam venerabilis Galli perrexit. Cumque singuli quod attulerant, obtulissent, is, qui contra fas offerre voluit de rapina donarium, ceram reperit in lapidis durissimi rigorem mutatam. Ingenti itaque timore percussus unus eorum, qui secum venerant, reatum suum confessus est, qui deinde dum custodibus ecclesiæ, quæ facta fuerant, indicaret, fama huius miraculi mira celeritate cunctis innotuit.

CAPUT X.

Pronunciatio scriptoris de qualitate operis assumpti.

DEscripthis, qui priscorum solertia de vita, sine, & virtutibus B. Galli ad nos usque scripto transmisit, hinc ea stilo comprehendere temptavimus, quæ à fidelissimis testibus indicata à carissimo fratre Gotzpertho literis sunt mandata. In quibus primo quomodo vel quando in cœnobio B. Galli regularis vitæ instituta servari cœpissent, liquido declaratur, deinde quibus miraculis eiusdem patris virtus cunctis effulserit, probabiliter exponitur, commemoratis pariter singulorum, quæ introducuntur, assertoribus. Quæ idcirco novis dictionum positionibus ordinare voluimus, ut cum prioribus aliquam similitudinem locutionis habeat, & brevitatis compendio succincta fastidiosis lectoribus onerosa non fiant; siquidem nomina eorum, qui scribendorum testes sunt vel fuerunt, propter sui barbariem, ne Latini sermonis inficiant honorem, prætermittimus scientes de veritate dictorum à fidelibus non esse dubitandum, quippe qui norunt, nil horum, quæ referimus, Deo impossibile esse, in quo fit, quicquid per sanctos mirabiliter & laudabiliter fit. Sed & si quis earundem rerum testes nosse desiderat, in conscriptione, quam sequitur, poterit invenire. Inserimus quoque huic operi nonnulla, quæ non Scripturæ testimonio, sed veracium virorum relatione didicimus. In quibus omnibus quantum ad nos attinet, veritatis lineam servare studebimus, neque per amorem falsi aliquid de nostro inferentes, neque per invidiam veri quippiam ex voto celantes. Et quia nos scripta vel dicta sequimur aliorum ad illos veritas rerum, ad nos pertinet abbreviatio dictionum & adunatio rationum.

CAPUT XI.

Quemadmodum Pipinus eundem locum Othmaro cum privilegio & donis commendavit.

POST venerandi patris B. videlicet Galli Confessoris gloriosam depositionem cottidianas excubias apud sacri corporis eius reliquias quædam religiosi clerici, vel discipulus eius memoria, vel divino amore succenti per multa annorum curricula, scilicet quasi à temporibus Dagoberti Regis usque ad Karolum patrem Carlomanni & Pipini, ad laudem Christi administrabant. Igitur cum fama virtutum, quas Dom. per Confessoris sui merita pie quærentibus exhibere dignatus est, longe lateque circumpositorum mulceret aures populorum, cœperunt undique alacri devotione ad tanti patris suffragia postulata concurrere, eundemque locum ob suæ diuturnitatem memoriæ multiplicibus substantiæ & possessionum amplificare donarijs. Cumque res hac largitate fidelium collatæ aliquantulæ Monachorum congregationi viderentur suppetere potuisse, Waltrammus quidam, ad cuius paternam possessionem termini vastæ solitudinis, in quibus vir Dei cellam construxerat, pertinere videbantur, videns res collatas à quibusdam præsumptoribus inordinate tractari, religiosum quendam Presbyterem Othmarum nomine, cui summam earundem committeret rerum à Victore tunc Cæriensium Comite impetravit, & ei cellulam cum omnibus ad eam pertinentibus commendavit. Postmodum consilio cuiusdam Ducis nomine Nebi persuasus ad præfatum Principem Karolum cum eodem Duce properavit, ipsique eandem cellam proprietatis jure contradidit, & ut Othmarum Presbyterum eidem loco præficeret, exoravit. Annuens petitioni eius Princeps Othmaro ad præsentiam suam vocato locum commendavit, & ut regularem in vitam instituere studeret præcepit. Qui regressus arripuit statim boni pastoris initia, & undique versum habitacula Monachorum usibus congrua disposite construens eiusdem sancti statum loci utilitatibus diversis aptavit. Sed cum iam dictus Princeps temporaliter regnandi & vivendi finem fecisset, duobus filiis Carlomanno & Pipino administrationem regni reliquit. Carlomannus itaque paucorum decursibus evolutis annorum ob amorem regni cælestis secularis gloriæ pompam deposuit, & cum causa quietoris vitæ Romam tenderet in vicina suprascripti loci deveniens ad idem monasterium causa orationis accessit, audiensque assiduis signorum virtutibus eundem locum pro beati viri meritis à Domino illustrati dixisse fertur: tenuis quidem hic locus est facultate, sed pro meritis B. Galli celebri diffamatus rumore. Cumque vellet ibidem degentibus aliquod suæ largitatis conferre solatium, sed retractaret a negocijs se regni disunctum explere non potuisse, quod voluit fratri rescripsit, ut suam oris intuitu eidem monasterio aliquod regiæ largitionis solatium dignaretur impendere. Cum igitur ab Othmaro Abbate præsentatam Pipinus Princeps accepisset epistolam, annuens petitioni fraternæ libellum, quem Benedictus pater de cœnobitarum conversatione composuerat, eidem Abbati tradidit, & alia regiæ dignitatis impertiens dona eidem sub omni diligentia iniunxit, ut in loco commendato ad supplendas B. Galli excubias regulæ ordinem institueret vitæ, atque ut melius posset quod iubebatur efficere, concessit illi quosdam tributarios de eodem pago, et illis conlaborantibus officinas fratrum usibus necessaria.

cessarias construeret, & vectigalia, quæ annuatim Regiis redditibus inferre debebant ad sustentationem fratrum sub commemoratione largitatis eius haberet. Inter cætera quoque suæ magnificentia donaria rogante Abbate unum campanum ad sancti loci dedit ornatum, quod ad usque nostræ ætatis tempora in cœnobio eodem pro memoria beneficiorum ei permansit, & ne cuiusquam avaritia tanti incrementis obliteret boni diuturnæ firmitatis epistolam fecit conscribi, & ut moris est circumspicitur oborari cautela, quo deinceps quam ipse qui auderat, quam successores eius idem monasterium per regiam obtinerent auctoritatem, & nullius violentia pressis solis rerum Principibus subiacerent. His Regiæ pietatis Othmarus Abba donatus solacijs & sublimatus honoribus monasterium lætus regreditur, & ex illo tempore monastica vitæ in cœnobio S. Galli exordium quidem cœpit, augmentum autem & profectus hodieque laudabiliter dilatati non desinit.

CAP. XII.

Qualiter præ adventibus Victoris incursum populis signum sit datum.

PRæmissa narratione, quæ comprehensum satis vere credimus, quomodo sacer locus emunitatis privilegiū meruerit, & quo in tempore cœnobiali dignitate sit adornatus, liberius ad miraculosi B. Galli cōmemorationem stilum convertimus. Victor Curienfis Retiæ Comes, cuius superius mentionem fecimus, cum innumerabiles apud tumulum Sancti Galli per merita ipsius virtutes ostendi celeberrime didicisset, invidia perurgente tanta novarum generositate virtutum nostram gentem insigniri perdoluit, & ut tunc fama vulgaverat latenter voluit per abdita heremi supervenire & preciosi thesaurum corporis, si quo pacto potuisset auferre. Qua malitiosi raptoris intentione comperta, hi qui in circuitu cellæ viri Dei commanebant custodibus vicissim per turmas deputatis eundem locum ab hostili incurfione, ne videlicet tam cari fulgore margariti carerent, omni sagacitate defendere studebant. Igitur cum quadam nocte custodes in summitate montis, qui monasterio superimminet, ad suspectos incurfus armari residerent præcaveandos, casulucem è cælo venire ac totius ecclesiæ perfundere rœnia conspexerunt. Immensitatem itaque luminis admirati ad ecclesiam citius concurrerunt, & dum trepidi stupentesque ibidem constituti eundem intuerentur splendorem, paulatim se lux submissa recolligens astris inseritur. At illi viso miraculo agentes Domino gratias secuti ad propria remearunt, credentes corpus viri Dei per vim ab eo loco minime auferri posse, quem illi Dominus ante secula prævidit, & suæ illustrationis honore temporibus illis derogavit. Unde datur intelligi, quanti apud Deū meriti vir iste fuerit, cuius Sepulturæ locum cœlius contigit illustrari, ut videlicet lumen, quo eius anima perfecte fruebatur in cœlis, etiam mortuo corpori non deesset in terris.

CAPUT XIII.

Qua animadversione idem à sua præsumptione sit repressus.

AVDIENS itaque Comes prædictus è cella Sancti viri discessisse custodes, cupiens suos conatus explere virorum turbam assumpsit, ut, quod male cogitaverat, repentino & latenti perpetraret accessu. Verum quia non suæ devotionis utilitati prospiciens, sed alienæ felicitatis profectibus invidens id moliebatur, Dæi nutu cito repressus fuisse cognoscitur. Nam eodem momento, quo iter illud regressus est, de equo, cui insedebat, corruit, coxaque illius eo casu contracta est, Domino beati viri merita in hoc quoque remunerante, ne à loco, quem ipse elegerat, auferretur, quem de ultimis Hiberniæ finibus ad salutem multorum Retiæ vel Germaniæ destinavit, & vicini quidem exhibuerunt excubando suæ devotionis obsequia. Deus verò cunctorum custos honorum ibi etiam ad coercendum raptorem vigilavit, ubi sollicitudo alternantium non affuit populorum, & hoc quidem egit, ut credimus, ne fideles populi thesauro, quem ferventibus studijs ambiebant, fraudarentur, & ne is, qui per maliciam hoc decus attingere voluit, suæ perversitatis potiretur, effectu, præcipueque præcavens, ne ablatis sancti viri reliquijs Monachorum catervas, quæ inibi laudibus Dei servituræ erant, deesse contingeret. Itaque Comes correptus, & domum à famulis reportatus per multa tempora nimis doloribus est agitato, ut intelligeret saltem ex pœna, quam superbe id cogitaverit, quod suis viribus effici potuisse credebatur.

CAPUT XIV.

Paralyticus cæcus & surdus B. Galli merito sanatus.

QVIA igitur Domino custodiente p̄i pastoris corpus à devotarum septis ovium auferri non potuit, dignum fuit, ut miraculis fidem facientibus virtus meritorum eius ibidem cunctis manifeste claresceret. Quidam namque de vicino territorio, cum diu-

turna agrotatione vexatus lecto decumberet, subrepente humore nocivo oculorum lumen auriumque sensum amisit. Deinde plantis pedum retortis ad nates tanta depressus est infirmitate, ut de solo pectusculo vitæ manerent fugacis indicia. Qui à suis ad monasterium vehiculo delatus, dum petentibus amicis in ecclesia Beat. Galli unius spacium noctis ducere permissus à custode fuisset, solusque ibidem pernoctaret circa gallorum cantum in subito mentis excessu quatuor viros candidissimis indutos vestibus oratorium introire coaspexit. Qui dum altari appropiantes diutissime dulci modulaminum alternatione concinerent, unus eorum laudibus finitis ad lecticam, in qua clinicus decumbebat, accedens: quid, inquit, causæ est ò homo, quod hic pernox tenebrarum transigis solus horrorem? Crederantur, & ab hac infirmitate deinceps eris securus. Qui protinus surgens & omni debilitate summo egressus ad suos sanus abcessit.

CAP. XV.

Quomodo Othmarus Abba ab iniquis primatibus sit afflictus.

IGITUR Othmarus Abba cum multis annis idem cœnobium strenue rexisset, possessiones ipsius loci religiosis quibusque circumquaque degentibus ob amorem mercedis æternæ plurima suæ largitatis dona conferentibus in tantum amplificavit, ut infra paucos annos suppetente exterarum copia rerum, & vita eius clarescente mundicia, multorum pater existeret. Monachorum Comites verò quidam Warinus & Ruodhardus, qui totius tunc Alamanniæ curam administrabant, cum infra ditionis suæ terminos ecclesiasticarum non minimam partem rerum suæ proprietatis dominio per potentiam subicere niterentur, maximam de eiusdem monasterii possessionibus partem sibi mer vendicantur. Nam tributa, quæ bonæ memoriæ Pipinus eisdem fratribus concesserat, abstulerunt, aliaque quam plurima, quæ ex donatione quorundam religiosorum eidem cœnobio fuerant contradita, suæ rapacitatis abstraxere protervia. Insuper etiam ipsum Abbatem, cum pro hac re apud Principem illos accusasset, vinculis iniecerunt, & in quandam Rheni fluminis insulam juxta locum, qui Stain dicitur, in custodiam relegarunt, ubi cum aliquantum temporis sub artissima districtione mansisset, de carcere huius vitæ ad lætitiarum commigravit cœlestem, expletis non minus quadraginta regiminis sui annis, quo sancti illius loci statim & gloriam nobiliter amplificavit & auxit.

CAPUT XVI.

Qualiter eorundem instinctu Sidonius Episcopus eundem locum invaserit.

HOC itaque in rebus humanis subtracto prædicti Comites sublatis sancti loci possessionibus retinentes Iohannem quendam Monachum de proximo monasterio in eius locum subrogaverunt, ac deinde, ut suæ tyrannidis crimen augmentarent, Sidonium Constantiensis ecclesiæ Præsulem instigarunt, ut idem monasterium episcopij partibus subicere studeret. Et hoc idcirco fecerunt, ut eo licentius, ipso machinationibus eorum favente, ea, quæ iniuste abstulerant, retinere potuissent. Pontifex igitur cum suasionibus eorum libenter præberet assensum, monasterium ingressus fratres opprimere, & eundem locum episcopij rebus subicere molitus est. Porro fratres cum potentia illius resistere non auderant, in aluerunt eius ditioni parere, quam tot adversitatibus implicari. Sed sequentia præstant, quam perverte egerit, qui per avaritiæ morbum sacri loci privilegium ausus est violare.

CAPUT XVII.

Quoddamnum in rebus suis pro eadem temeritate incurrit.

FERTUR siquidem eundem Episcopum aliquando ad iter hostile sibi de ipsius monasterii sumptibus viaticum præparari iussisse. Quod dum fratres prætermittere non auderent, ea quæ iussa fuerant navi imposta per quorundam manus fratrum ad Episcopium transtulerunt: cumque, qui missi fuerant, navigare cœpissent, avis quædam, ut sæpe isti testati sunt, ante eos apparuit, & quasi ducatus eis officium esset præbitura facili præibat volatu, & dum per totius lacus vastitatem ipsius incognito uterentur ducatu, prospero tandem successu ad portum venientes, quid hæc novæ ducis obsequia portenderent, mirabantur, aliisque quam partem peteret diligenter notantibus domum quandam littori contiguam, in qua res prætato itinere aptæ servabantur, intravit. Mirum dictu, mox eandem cellam flamma cortipiens in altum prorupit, & omnia, quæ ibi cōgesta fuerant, penitus consumpsit, ut nihil eorum omnino huic incendio superesset, fiebatque iusto Dei iudicio, ut qui aliena per potentiam rapuerat, suis per supernam iusticiam fraudaretur.

CAPUT XVIII.

Qua seueritate fratribus insisterit, & quam turpiter discesserit.

TEMPORE quoque alio idem Episcopus ad monasteriū veniens, dum quadam violentiā eundem locum Episcopo subiicere, suāq; tyrannidi non consentientes monachos quasi iusto rebelles, iniuriis multiformibus afficere temptauisset, Tello quidam Curienfis Ecclesie præful misit ad eum humiliter deprecans, vt sui amoris causa, quoniam eorūdem fratrum aliqui consanguinitatis vinculo illi erant coniuncti, ab eorum cessaret iniuriis, nihilque incommodi Dei famulis irrogaret. Quam petitionem furore dictante superbe contemnens remandauit scillius precibus nullo pacto consensurum, verum resistentibus sibi celcrem pro contemptu illaturum vindictam. Et mox oratorium B. Galli Confessoris quasi oraturus ingreditur, & ante aram ipsius nomini consecratam consistit, quiq; ad salutem non merebatur audiri afflictiones, quas aliis se irrogaturum iurauerat, conuenienti satis talione recepit. Nam intestina eius more sartaginis igni superposita feruere cœperunt, & tam diræ viscerum tortiones illum intulerunt ex templo vt sine aliorum adminiculo nequaquam egredi potuisset; sed quod dicere pudet egestio naturæ turpi impetu prorumpens cum astantes nimio fœtore grauaret, sine mora ab Ecclesia ciectus vehiculo, quo decedere monasterio posset, sicut rogauerat est impositus. Sicq; immoderato fluore naturæ consuetudine carens vasi in quod egesta defluerent super sedens egressus est, & ad vicinum monasteriū, quod Augia nominatur, cui & tunc præerat, perductus est, vbi etiam ingrauescente languore tantum sibi met famulantibus ob nimium fœtorem intolerabilis factus est, vt ei iam pæne nullus obsequia impendere solito potuisset. Tali itaq; pœna mutatus cum hoc factioinum suarum præmio post aliquot dies de cloaca corporis spiritum exhalauit.

CAPUT XVIII.

Miraculum in sagina porcorum exhibitum.

PERACTA superioribus sententiis relatione, qua nos satis verè comprehendisse credimus, quomodo sacer locus per merita B. Galli diffamatus & possessionibus dilatatus, nec non quibus sit maliuolorum quorundam molitionibus impetitus, & quæ quosdam humiliauerit vitio: nunc replicandum esse censemus, quanta beatus vir præsidia sibi met famulantibus ad res suas custodiendas vel defendendas accomodet, quaq; auctoritate se postulantibus & de se præsumptibus multiformi genere virtutum succurrat, Domino meritorum eius magnitudinem signorum assiduitate mortalibus declarante. Quodam tempore dum sterilitas terræ fructus arborum non solum porcis, sed etiam siluestribus feris vel animalibus denegaret, ita vt in proximi heremi partibus nusquam sagina posset inueniri, qua sues qui in vsus monasterii nutriebantur pasci potuissent, occulto quodam impulso grex suillus per siluarum auiā celeri cursu cœpit abscedere, transuadatoque Rēni fluminis alueo remotioris heremi secreta penetravit. Subulcus autem subitam sui pecoris fugam miratus è vestigio insequitur, & gregem quem pessum ire putabat repperit copiosissimis pascuis inmorantem. Cumq; viam redeundi nesciret, mansit ibi fructibus arborum & carnibus victitans, donec grex totus affatim carnibus grauaretur obesis. Itaq; domū redire cupiens cœpit anxie cogitare, quo ingenio ignotū iter aggredi potuisset. Nocte igitur quadam vidit in somnio senem quendam reuerendi habitus & vultus canicie venerabilem dicentem sibi; quia vt video porci quos sequeris vbertim sunt saginati, iam redire parato. Qui dum responderet se viam nescire, dixit illi; scitofam quam totus grex quasi ductricem sequi solet cædito, & quocunq; illa præcesserit tendito gressum. Quod dum ille faceret & præcūntem diligenter sequeretur, sine errore ad monasterium cunctis aliud suspicantibus ex inopinato peruenit. Qua in re quid aliud quam B. Galli merita claruerunt, dum ad vsus sibi famulantium ignotum animantibus passum ostendit, & ea rursus mirabili ordine ad propria reuocauit?

CAPUT XX.

Qualiter deprehensi sint qui stabula incendunt.

FRATER quidam eiusdem monasterii possessiones quasdam sub cura habens in quodam remotiori loco ob nutrimenta pecorum stabula construxit, & illic quam plurimum fœni recondit. Duo itaq; homines diabolica instigati persuasione eadem repositoria cum omnibus, quæ inibi congesta erant, noctu igni appposito succenderunt. Sed dum iam pæne toto anno huius auctores facti laterent, vnus eorum arreptus Dæmonio cœpit per vicina discurrere loca publice proclamans, stabula pecorum B. Galli succendi & ideo versa vice ab ipso inuisibiliter incendor. Cum itaque diuinum in eo continuatum iudicium patesceret, pluresq; importunis eius elationibus conceitati per loca singula ad hoc miserabile spectaculum conuenirent, rogauit omnes, vt eius incendia restinguerent. Illis autem certatim in eum aquam mittentibus pœna diuinitus illata humanis viribus extingui non potuit. Non paucis deinde diebus exactis in hoc miserabili genere tormentorum insanus vitam finiuit. Alter vero cum sui sceleris socium tali eruciati vidisset damnatum, ad præpositum supradictum venit, vtroque diuinum perhorrescens iudicium.

iudicium delictum confessus est, duosque boues pro debito obtulit ac se voto constrinxit, quod deinceps nunquam rebus S. Galli damnum inferret. Frater autem idem poenitentiam eius agnoscens boues non suscepit, sed abire cum suis ad sua permisit.

CAPVT XXI.

Quomodo ille qui siluam publice incenderat correptus sit.

IN possessione quadam eiusdem monasterii quaedam siluula ob porcorum pastum custodiebatur, ne passim à multis consumeretur incisa. Hanc pauper quidam occulte solebat adire, & furum multa inibi præcidendo grande damnum inferre. Itaque die quadam cum iuxta morem suum latenter intraret & pauca succideret arbusta, gladius quem tenebat tam valide manu eius adhæsit, ut illum deponere nullatenus potuisset. Agnoscebat igitur, cuius rei causa multatus sit, ad basilicam in honore B. Galli constructam festinauit, diuque in orationibus decumbens manu resoluta gladium ante altare dimisit. Egressus vero cogitare cepit nihil obesse, si ligna quæ præciderat domum deferret, non autem prodesse si putrefacta perirent. Subiunctis ergo hibus carpento ad siluam roneat, & præcisa in vnum comportat, quæ cum vehiculo vellet imponere, dolore quodam præualido ceu stimulis vrgeretur in posterioribus, attractus est. Quo cum sine morâ manu protederet, gladium quem coram altari dimiserat fortuito recepit; digitis autem manubrium constringens detestabile munus tam valde retinuit, ut articulorum iuncturæ inuicem laxari putarentur. Tum miser dolore compulsus ad Ecclesiam recurrit, ibique prostratus veniam pro commisso & absolutionem manus deposcit. Cumque diu in oratione persisteret; & gladium nequaquam dimittere potuisset, iuramento tandem ac voto promisit nunquam deinceps se damnum B. Galli rebus illaturum. Mox manus aperta gladium deposuit, qui ob testimonium miraculi in eodem loco suspensus multo tempore ibi permanens, inuasoribus Ecclesiasticarum rerum grande timoris pondus incutiens.

CAPVT XXII.

Quam periuuram vindictam pertulerit.

Frumoldus quidem nomine de possessione quadam eiusdem monasterii ancillas duas vi abstulit & suæ seruituti subiecit. Is ab Aduocato pro eisdem sceminis sæpius interpellatus, tandem censura iudicium coactus, ut eas vel monasterio redderet, vel suo iuri cum sacramento in altari B. Galli peracto firmaret. Itaque avaritia impellente iuramentum patuipendens monasterium eum suis adiit & ut diiudicatum fuerat, audacter peregit. Sed pro contemptu sancti Dei vitio eum festina præuenit. Nam iuramento expleto ad propria iturus Basilicam egressus est, iumentoque adducto cum super illud saliendo vellet ascendere, mente captus faciem suam ad posteriora equi insidendo conuertit. Estimans itaque id per famulorum contigisse neglectum resiliit, & caballum regirari citius iussit. Cumque secunda ac tertia vice ascendere cupiens pari luderetur errore, tandem clientium adminiculo equo superpositus monasterio cum rubore discessit. Non longe autem inde positum subito eum dirus oculorum dolor inuasit, ac deinde per momenta singula decrecente visu cæcitatatis horrore damnatum materiali funditus luce priuauit.

CAPVT XXIII.

Quomodo invocatus vir sanctus quendam à nece liberauerit.

Inuocatus etiam venerabilis Gallus quam promptum impendat auxilium sequenti liquebit exemplo. Quidam vir dum per siluam quædam iter ageret, ac circumspicte incurus latronum qui in ea solebant commorari multisque nocere, festinando deuitare conaretur, tantus eum subito sopor inuasit, ut vix incedere potuisset, cumque periculi metu suspectos haberet itineris casus, & dormiendi causa paulisper diuertere vellet, rusticum quendam obuium habuit eumque rogare cepit, ut interim custos sui existeret, donec importunitatem somni parumper quiescendo depelleret. At ille pacem simulans fidem spondidit. Itaque modicum diuertens pallium capiti supponit & se prosternens beati Viri suffragia his verbis implorat; S. Galle tua me protectione custodi. Signaculo crucis deinde munitus cum obdormisset, infidus custos sponsionis immemor sumptus armis soporatum quasi perempturus aggreditur, de collo vestem subtrahit quo facilius vno ictu perimat dormientem. Sed cum gladium in ictum vellet deponere, artubus rigore stupefactis inflecti brachia nequiverunt. Interea dormienti quidam astitit & in somno dixit; Quid somno deprimeris, quem ab imminente interfectione modo tutatus sum? At ille cui gilans & fidelem socium nudato gladio cernens capiti imminere, exiit & comprehensum qua pro causa hoc scelus vellet admittere percontatur. Qui cum pro spoliis ipsius accipiendis se id facere voluisse fateatur, continuo brachia quæ diuina obriguerant iussione deposuit, perpendens itaque alter se diuina misericordia per merita B. Galli à nece seruatum cum illo fecit & illi abire permisit.

CAPVT XXIII

Puella Dæmonio liberata.

PRÆTEREA tam multi à furore Dæmonum per eiusdem sancti patris merita sunt liberati, ut si omnium curationem commemorare velimus, fastidiosus lectoribus occasionem murmurandi tribuamus. Vnum ergo è pluribus replicamus, ne hoc virtutù genus viro sancto defuisse putetur. Puella quædam sæuissima hostis antiqui vexatione detenta & non ignobilium labore parentù ad monasteriù perducta, cum oratorium B. Galli Confessoris intrasset, statim horribili Dæmonis infestatione agitata ad terrà concidit, & miserabiliter se discerpens horrendo clamore spurcissima verba cœpit effundere. Qua causa vnus è fratribus Stephanus nomine miseriæ illius compassus tam diu super eam exorcismum recitauit, quo ad vsq; eadem vexatio finiretur. Resipiscenti autem puellæ modos pœnitentiæ indixit, seseque pro illa in orationibus ac ieiuniis exercere cœpit. At misera fœmina, vt de prohibitis escis quilibet vsurpauit, tam acriter eam continuo Dæmon inuasit, vt vix à multis teneri potuisset. Cumque identidem ad eundem locum perducta esset, & Stephanus supradictus iterato super eam exorcismum recitasset, animal paruulum in modum bruchi nigerrimum ab eius ore prolapsum est. Hoc viso cum idem frater attentius adurationi insisteret, tribus vicibus singulorum similitudo bruchorù ore excidit fœminæ. Quæ animalia dum astantes manu capere niterentur subito disparuerunt. Puella autem eadem hora surrexit incolumis, & reliquam vitæ suæ tempus absq; vlla Dæmonis infestatione transegit.

CAPVT XXV.

Miraculo olei defluentis anxietate increpata custodia.

ILVD quoque libet ostendere euidenti miraculo, quomodo vir sanctus quosdam in seruitio suo de penuria rerum trepidantes corripuerit & modicæ fidei pusillanimitatem confortarit. Ecclesiæ eius custos dum quodam tempore olei copiam ad luminaria instruenda non haberet, lumen quod in crypta omnibus ardere noctibus solebat quadam nocte extinxit, quia lumen, quod ante superius altare & tumbam ardebat, per quandam fenestram radios suos ad altare infra cryptam positum dirigebat, & sufficere vtrique loco credebatur. In eadem autem lampade vitrea, quam extinctam à custode retulimus, aqua inferius & olei pinguedo desuper erat. Mirabilem rem dicturus sum: ita totum oleum per rimam in fundo repertam guttatim ad terram defluxit, vt nilaque deesse videretur: idemque liquor per terram vsq; ad altare decurrens pallam eius lineam ascendendo occupauit, & ita vsq; ad medietatem infecit vt nunquam deinceps abluì potuisset. In quo quid potissimum mirer inuenire nõ potero: vtrum ne quod oleum subtus aquam depressum est, an quod aqua per eandem fracturam non defluxit, vel certe quod oleum de pavimento in pallam sursum ascendit? In quibus tamen omnibus & virtutem sancti viri ostensam & stultam parciatatem non ambigo.

CAPVT XXVI.

Qualter fugitiuus Monachus reuocatus sit inuitus.

SILERI non debet qua virtute seruitium suum dimittentes & fraudolenter abscedentes beatus S. pater reprimat, & vel lapsos reuocet, vel pertinaces in malo feriat. Frater quidam monasterio fugam molitus equã furto rapuit & per noctem abscessit. Cumq; ad Reni fluuenta fugax venisset transvadare in equo temptauit, & à medio aluei nescius ad locum vbi intrauit caballo deferente reuersus cum magna festinatione ad monasterium rediit, putans se in alias longè partes abscedere. Mane factò cum se recognouisset frustra laborasse, confusus interdii delinuit: noctu vero fugam arripens in fluuio sicut prius salubriter errorem passus est, & * strofa facta per eandem viam nesciens remeauit. Confusioni igitur obstinationem iungens ipsa etiam se occultuit die, & nocte infecuta tertio notum iter carpens modo quo diximus itidem reuocatur. Cumq; iam tædio victus se tertio sopori in campo dedisset, à quibusdam equum cognoscentibus captus est & loco suo restitutus, & quia effectum voluntatis suæ non inuenit etiam nolens sancti viri victus ad viam peruenit. Solent autem plures testari, cunctos qui de familia ipsius sancti aufugerint aut emendationem quantocius subire aut manifestæ vltionis debere succumbere, neq; cuiquam impune cedere, qui fidem illi plenam seruare contempserit.

CAPVT XXVII.

Fulmine deformatus partim Romæ, partim in hoc Sancto loco sanatus.

QUOD Dominus flagello suo quosdam à peccatis coerceat & pro commissis affligat testis est paralyticus, cui ante sanationem Saluator peccata dimittit, sic autem aliquando percutit, vt eos sanctorum suorum meritis suffragantibus sanitati restituat, vt & diuinæ operationis sit indicium, cum interius homo per flagellum à peccato compescitur, & virtus sanctorum liquido comprobetur, cum pro illorum meritis exterius sanitas exhibetur. Fit etiam interdum, vt qui Dei occulto iudicio non vni, sed pluribus infirmitatibus subiacet, non pariter omnia, sed diuersis temporibus & intercessoribus debilitatis amittat incommoda, vt dum alicu-

alicuius remediū mali per vnius merita sancti conceditur, redintegratio factis alterius precibus & honori seruetur. Quarum omnium rerum euidentis indicium dabit subiecta narratio. Quidam violentia fulminis ictus post ægrotationem diuturnam ita totius formam corporis & membrorum officia perdidit, vt monstruosum quiddam potius quam hominem videretur exprimere: si quidem & statura flebili contractione deposita & gradiendi facultas ablata est. Facies verbō tanta combustionis est fœditate corrupta & oculorum sedes ita sunt carne & cute superductis complanata, vt inspicientibus horribile ingereretur miraculum. Ad nubiculo igitur parentum Romam perductus corporis quidē reliqui resolutis nexibus pristinū vigorem recepit & statum, in cæcitate autem squalore permansit. Is à suis reductus cum ad cœnobiū B. Galli venisset & quadam Dominica nocturnis laudibus interesset, sopore depressus quasi duas arduas sagittas ab altari vidit emissas & sibi in oculorum loca defixas, statimq; tanta visione perterritus exclamauit & tremens ad terram concidit. Cumq; diu in pavemento volutaretur, cute quæ oculis supercreuit velut gladii sectione recisa, continuo de luminis amissi restitutione gauisus est. Tempore deinde procedente oculorum eius acies tam pura inspectantibus apparuit, vt pueri perspicaces vincere videretur obtutus. Potuit quidem, vt indubitanter credimus, ille Apostolorū eximius, à cui Domino ligandi atq; soluendi potestas collata est, meritis & precibus suis omnium debilitatis genere liberare, sed diuinæ providentiæ virtutis consistat actitatum, vt in eiusdem nouitate miraculi venerabilis Gallus Apostolicis actibus æquaretur, quatenus hoc quoq; modo meritorum eius magnitudo claresceret vniuersis.

CAPVT XXVIII.

Surdus & mutus ibidem sanitati restitutus.

IN sequenti quoq; Dominica surdus quidam & mutus multorum ibi fratrum cognitioni notissimus, vt pote quidem monasterium solitus fuerat frequentare, cum nocturnis interesset exubiis repente impulsu valido in pavementum deiectus est, statimq; cum ab eius ore & auribus plurimus sanguis prorumperet, sine mora vtriusque membri membra recepit, & sanus abscessit.

CAPVT XXVIII.

Furtum per visionem indicatum.

VIDETVR huic operi inferendum quantum Dei famulus inuigilet ad eorum res defendendas, cum eius suffragia deuote postulare contendunt. Puer quidam, qui postmodum corpori eiusdem congregationis insertus hæc eadem attestari solebat, cum adhuc primæ ætatis flore gaudens inter scholasticos monasterii cuiusdam Dominicæ noctis sollempniis interesset, quidam è vicino territorio mansionem eius irrupit, ipsiusque codicem & quæcumque mihi reperire poterat furatus abscessit. Puer de basilica regressus damnum quod illatum est largo fletu perdoluit. Porro fratri ipsius foras monasterium posito senex quidam eadem nocte vultu placido in somniis assistens cuncta, quæ erga puerulū acta fuerant, indicauit, nomen etiam furis locumq; vbi commoraretur edixit, tempus pariter eiusdem depromens. Ille fidem visioni accommodans monasterium regressus quod in somniis audierat factum inuenit, mox que indicia, quæ perceperat, secutus absque difficultate furem deprehendit, & omnia quæ ablata fuerant recepit.

CAPVT XXX.

Qualiter ibi sanctimonialis femina brachia receperit.

ALIO quoq; tempore sanctimonialis quædam de Episcopo Constantiensis, cuius brachia ad mamillas cum rigore contorta ad nullius operis usum deflecti poterant, cum aduenisset & ante sepulchrum S. Galli aliquantisper orasset, sanitatem indepta gaudens abscessit.

CAPVT XXXI.

Furtum in ferramentis factum quomodo sit denudatum.

QUIDAM non simplici, vt postmodum claruit, animo adueniens dum quosdam monasterii operarios à diurno agricolandi labore disungentes ferramenta in aratris per noctē dimississe perspiceret, tempus tenebrosū fraudibus suis opportunum ratus tot ferramenta susulit, quot offeri sufficere proprio credidit. Cumq; fugam celerans tota nocte vacuo laboraret conatu in ipso lucis exortu ad portam monasterii ex improviso peruenit, & quia factum latere non potuisse cognouit confessione spontanea patefecit, quod præsumptione pestifera in rebus S. Galli Diabolo suadente commisit. Sicq; reddens quod auctore molitus est, petita venia vacuus repedit.

CAP. XXXII.

Debilis reformatus.

DEBILIS quidam ita membris omnibus contractus, ut nullo pacto per se quoquam progredi potuisset, ad memoriam B. Galli à suis perlatus & cottidie juxta sepulchrum in crypta collocatus dum usque ad vesperam ibidem orationibus insisteret, ab eisdem ad hospitium reportabatur. Quod dum aliquod ageretur diebus, presbyter quidam eiusdem congregationis die quadam in ipsa ecclesia nō longe sacris oblationibus operam dedit, subitoque præter illos cum nullus adesset æger cœlitus per merita, ut credimus S. Galli, cuius suffragia sedulo flagitabat, visitatus confusa horribiliter cœpit voce perstreperere, ita ut idem sacerdos inter sacra missarum sollempnia sicut sæpius testari solitus erat non minimo quateretur terrore & metu. Cumque circumpiciens oculis cuncta lustrasset, & per alicuius præsentiam magnitudinem timoris desideraret evincere, membris miseri ad statum suum redeuntibus crepitum quasi virgarum in ariditate fractarum audit, & huc illacque se præ angustia vertens post paululum eum qui debilis fuerat sanum de crypta prodire conspexit, cui etiam tanta mox sanitatis accessit perfectio, ut sine infirmitatis obstaculo optato deinceps potiretur in-cessu.

CAPUT XXXIII.

Quidam à periculo fastidii liberatus.

IN eadem Alamannorum provincia quidam dives tantum valetudine contraria tabefactus est, ut pane per annum integrum fastidio laborans deficeret, & solatia alimentorum, ut sanitatis recuperatio poscere videbatur, percipere vel continere non potuisset. Is ad cœnobium B. Galli pro hac eadem causa perductus est. Ut diuturnas igitur preces & suspiria cum sacræ oblationis consumeretur officium, benedictionis panem de manu sacerdotis accepit. Quo comesto caruit fastidio, & desiderio victualium congrue percepto benedicens Domino & merita S. Galli miratus sanus cum gaudio ad propria remeavit.

CAPUT XXXIV.

Alii à ferri vinculis absolutus.

PAUPER CULUS quidam Presbyter propter homicidii reatum circulis ferreis tam in collo quam in utroque constrictus brachio, quum gravibus cottidie suppliciis afficeretur, per sulcos quos ferrum carnibus eius inflixerat videntibus fidem fecit. Qui cum multa sanctorum loca pro eiusdem cruciatus remedio & admissi sceleris abolitione lustrasset, divina tandem miseratione respectus nexus quibus in collo vel uno brachio stringebatur amittere meruit, & cum forte in vicinia cœnobii S. Galli venisset per visionem ei (sicut referre solitus erat) præceptum est, ut sancti Viri patrocinia quaerens monasterium adiret, pariterque indicatum, quod ibidem circulum quem uno adhuc ferebat in brachio amissurus & optatæ gratiam sanitatis esset adepturus. At ille desiderio promissæ salutis ardescens, utpote qui tanto tenebatur cruciату, ut totum iam brachium ferro immerso esset conversum, iter ad monasterium maturavit. Cumque nocturnis ibidem vigiliis intetesset, alto sopore depressus senem assistere videt canicie venerandum, calula indutum sibi que dicentem: Quid tu ô homo cæteris laudem Domini celebrantibus somni torpore deprimeris? cuius præsentia perterritus cum responsum reddere non auderet, baculo senex quem manu gestabat locum ei vulneris tergit. Dissiliente itaque longius ferro præ dolore, quem ex tactu percussit, horrendis vocibus affantes perterritus. Quibus percontantibus, qua pro causa pfallentes inquietaret, cuncta per ordinem quæ videbat retexuit. Et licet recenti adhuc vulnere non careret, pro amissione tamen ferri, cuius nexibus cruciabat, quia sanitas in promptu erat, gaudio replebatur ingenti.

CAPUT XXXV.

Pharus cum lampadibus mirabiliter servata.

ALIO quoque tempore frater quidam, qui in eadem Ecclesia custodis fungebatur officio, cum farum, quæ ante altare S. Galli pendebat, pro incendendis luminaribus ad inferiora deponere debuisset, incaute funem quo ipsa farus pendebat retraxit, qui statim è manu dilapsum paxillum cui insertus erat de pariete extraxit. Cumque eadem farus sub nimia celeritate solo appropiasset, repente substitit & absque ullo humanæ retinaculo artis in aera suspensa remansit. Custos igitur miraculi stupore percussus allato igni lampades omnes accendit, & plurimis hoc factum cernentibus absque pinguedinis effusione seu diminutione lucernarum altius ipsam farum pendere solebat retraxit. Deo itaque laudes à eunctis, gratiæ referuntur ab omnibus, qui ad declaranda patris eximii merita stupendi novitate miraculi lumen sanctis apratum usibus vel ad horam loco venerabili deesse non paucus est.

CAPUT XXXVI.

Lucerna casu non laesa.

IDEM frater dum alio tempore lucernas vitreas in eadem lavaret Ecclesia, alius quidam ibi incaute deambulans cum se alio repente verterisset, quasdam iuxta positas veste attactas pavimento deiecit, ita ut violento eiusdem eiectionis impulsu ulque in ecclesiae cancellos ferrentur; sed miro divinae operationis modo absque laesione reperiatae suis continuo non sine admiratione restitutae sunt locis.

CAPUT XXXVII.

Qua medela medicopericlitanti subvenitum sit.

FRATER quidam eiusdem congregationis medicinali scientia non ignobiliter instructus, dum quodam tempore incidi seboromo venam fecisset, & praepropera festinatione post modicum quippiam operis incaute faceret, statim non solum brachium, cuius venam incisisio vulneraverat, verum etiam totum corpus eius distensum est tumore. Quae ex causa accidit, ut mortem suspectam habere coepisset, quippe quia viderat suae sibi artis industriam studiosius adhibitam nihil prodesse. Sequenti itaque nocte vidit in somnio placidae gravitatis senem sibi met assistere, causas infirmitatis blandis inquirentem sermonibus. Cumque interroganti totius ex ordine rei replicaret eventum senex dixit ad eum, memento fili, ut luce terris reddita oleo, quod in crypta ante altare consuevit ardere, vulneris locum perungas: nam continuo sanitatem recipies. Itaque facto mane quod in somnio audierat, custodi ecclesiae retulit, pariterque cum illo basilicam ingressus, ut edoctus fuerat certus de promissione peregit: nec mora, sacro perunctus liquoretoto corpore detumuit & integerrimam ascutus est sanitatem.

CAPUT XXXVIII.

Puella à nativitate caeca illuminata.

MVLIER quaedam unicum filiam ab ipsa, ut ipsa referebat, caecam nativitate propriis humeris monasterio advexit, eamque ante altare S. Galli deponens solo prostrata pro illa diutius incubuit. Illaque orante devotius subito puellula huc illucque in pavimento volutata miserabiliter exclamat, & inter angustias ac gemitus oprato visu donata gratissimum omnibus, qui aderant, praebet signi perspicuitate spectaculum.

CAPUT XXXIX.

Infirmus pulvere sarcofagi & oleo recreatus.

IN eodem monasterio inter scholasticos tunc temporis erat quidam puerulus, pauperculis licet parentibus oriundus, studio tamen discendi satis intentus. Cumque immatura morte utriusque parentis solatio nudaretur, quamvis cottidianum victum suis laboribus assidue quarritaret, nequaquam tamen boni studii etiam necessitate compellente instantiam dereliquit. Is lateris quodam dolore percussus usque adeo gravi per longa temporum spacia infirmitate contabuit, ut in uno latere ab humero videlicet usque ad extremam corporis partem ulcera saniem emittentia paterent quam plurima. Qua infirmitate in tantum gravatus est, ut iam vix sine aliorum adminiculo quoquam gressum movere potuisset. Sed cum corporale medicamentum quamvis saepissime adhibitum nihil illi prodesset, & iam iamque desperaretur à cunctis, custose ecclesiae in festivitate B. Galli cineres de sarcofago illius collegit, & oleum quod ante ipsum altare ardebat admiscuit, adductique corpus pue. i ea parte perunxit, quam dolor possederat. Qui die altera ulceribus iam superductis sanus inventus ob memoria in reddita sanitatis reliquum vitae tempus in eiusdem sancti loci excubiis fidei devotione transegit.

CAPUT XL.

Manus arida puella restituta.

POST aliquantum temporis puella quaedam iam multos per annos manus arida & curvata pondus ferens inutile, ad monasterium cum matre pervenit. Cumque pro voto manito repentis globulum lini superponens ad altare sancti Confessoris accederet & impositura quod attulit continuo manus ipsa restituta est sanitati.

CAPUT XLII.

Cera, quam rusticus ab Ecclesia rapuit, in lapidem conversa.

TEMPOR E vero alio rusticus quidam in eadem beati Patris basilicæ ceræ particulam suis aptandam usibus ab altari occulte diripuit. Inde regressus ad hospitium cum de sinu ceram ad quodlibet opus ex ea faciendum protraheret, in duritiam lapidis conversam invenit, continuoque recurrentes ad ecclesiam loco suo quod abstulerat restituit, & astantibus suam salubriter confessus proterviam quod factum fuerat indicavit. Qui rei novitate stupefacti dum inter admirationem eandem particulam certius rem cogniturum tollerent ab altari, mirum dictum in pristinam suæ naturæ molliem repetere mutatum.

CAPUT XLIII.

Mutus vocis officio muneratus.

JVVENIS quidam pauperibus orationis causâ monasterium adiens fratrem suum iam dudum amissæ vocis dispendia deplorantem tecum adduxit. Cumque altari Sancti Galli appropinquasset, Presbyterum quendam inibi sacrosancta tractantem mysteria conspexit, & consummationem sacræ actionis opperiens eiusdem sacerdotis ab officio redeuntis genibus advolvit, ut pro misero dignaretur aliquas fundere preces ad Dominum instanter exorat. Et ille huiusmodi desiderio satisfaciens primo orationem pro misero fecit: deinde, crucis eum munivit signaculo, ac sic Dominici corporis & sanguinis sacramento firmavit. Quo facto resolutis linguæ vinculis, qui mutus advenerat, pristinæ locutionis recepit officia.

CAPUT XLIII.

Puer contractus à debilitate liberatus.

PVERUM quendam membris omnibus ita contractum, ut per se nullatenus quoquam progredi potuisset, non longe in itinere quod monasterium ducit, hi, qui eum ferre solebant, solum dimiserunt. Armamentarius autem quidam per eandem viam de silva monasterium tendens dum iacentem miserum conspexisset, ait ad eum, quomodo & unde ô flebilis advenisti, quoue securitatis genere in hoc solitudinis horrore non timuisti remanere? quo itaque venire desiderasti? Et ille, pro his, inquit, calamitatibus, quarum me numero sitate septum vides, ad B. Galli patrocina multo iam ex tempore pervenire cupiveram. Sed ecce hi, quorum me labore illuc deferri sperabam, modo viæ longitudine fatigati me miserum in hac solitudine reliquerunt fama cruciandum & bestiis lacerandum. His ille quæstibus per compassionem ad misericordiam flexus puerum humeris impositum per unum miliarium ad monasterium portat. Quem deinde fratrem, cui suscipiendorum pauperum cura commissa est, assumens congrua mansione refovit. Nocte itaque quadam circa nocturnas vigilias cæteris, qui similiter suscepti fuerant, ad ecclesiam festinantibus, cœpit idem puer omnes attentius exorare ut ad basilicam deferretur. Cunctisque id quod petebat denegantibus, cœpit crebris B. Galli nomen invocare clamoribus, deinde etiam horribilius perstreperere ira ut non parvum audientibus terrorem ingereret. Iraque quibusdam ut causas angustiarum eius agnoscerent introeuntibus sanus inventus est, & cum gratiarum actione ad Ecclesiam properat.

CAPUT XLIV.

Paralytica sanitati restituta.

PVELLAM paralyti multo tempore laborantem sua ad monasterium detulerunt. Quæ ad ecclesiam deportata ad lectionem Evangelii, quæ in nocturnis secundum consuetudinem regularis officii recitatur excubiis, circumstantes, ut se terra sustollerent & inter manus sustentarent cœpit rogare. Cumque sublevata fuisset, dimitti se postulavit: illis autem id facere metuentibus ne forte casu subito læderetur, valere se confidentius affirmavit. Igitur dimissa per se stetit ac deinceps totius corporis resumpto vigore sana recessit.

CAPUT XLV.

Cæca illuminata.

CVJUSDAM patrisfamilias non longe à monasterio commanentis ancilla dum fortuito domus ianuas aperiret, turbo venti pulverem & palcas in faciem eius & oculos proiecit, statimque crescente molestia paulatim ei visus decrevit, donec horrendis pænitibus tenebris cingeretur. Hæc ad Ecclesiam B. Galli perducta cum eius suffragia primo ingressu devotissime precaretur, recepto quod amiserat lumine gaudens abcessit.

CAP. XLVI.

Candela cœlitus incensa.

NON multo interiecto tempore, dum festivitas octavarum Epiphaniæ annuo celebraretur officio, cunctis tempore sacrificii ad Ecclesiam convenientibus, luminaria & candelæ incendebantur ex more. Vna autem candela sine lumine inter cæteras ardentis dimissa, inter sacra missæ sollemnia principalis primo cœpit paulatim fumo tenui vaporare, deinde videntibus non paucis flammam concipiens & cæteris clarius rutilans signi effectum splendoris singularitate commendavit.

CAPUT XLVII.

Scotus à multiplici debilitate curatus.

NVPER quoque de natione Scotorum, quibus consuetudo peregrinandi iam pæne in naturam conversa est, quidam advenientes unum è suis conviatoribus multiplici peste possessum in eodem monasterio dimiserunt. Qui cum aliquantisper ibidem moraretur diebus, & cottidie infirmitatis suæ remedium plena fide deposceret, nocte quadam senem sibi per somnum vidit assistere gestu & habitu venerandum, quem quis esset interrogas, B. Gallum fuisse perdidicit, & protinus ad illum; Cernis, inquit, & Domine toto me corpore dissolutum meritorum tuorum cottidie evidentiam præstolari. Noli ergo, quod te aliquando credo facturum, differre diutius. Ad hoc enim huc usque me reservatum esse, cognosco, ut sicut his barbaris virtus tua latissime claret, ita etiam gentis tuæ hominibus meritorum tuorum fulgor innotescat & claritas. Scis ipse, scis inquam, à natali solo quam longe sum disjunctus, quantaque inter peregrinationis angustias corporis debilitate compressus: succurre citius, opitulare quantocius. Quae ille motus querimonia vultu placido paucis ita respondit; Die mortalibus reddita Ecclesiam petito, & videbis divino te melis sublevari consilio, quam patriæ vel parentum solatio. Mane factò summo animi gestientis ardore basilicam properat, & iuxta tumulum B. Galli promissionis memor precibus insistit. Post orationem & lacrimas angulo sarcophagi adnixus cœpit se sensim erigere, nec prius lecti angulum cui innitebatur deseruit, quam statuta erecta & accepto robore per se ire & redire potuisset. Qui tempore præcedenti plena sanitate donatus in eodem monasterio precibus & sanctæ vitæ deserviens hætenus conversatur.

CAPUT XLVIII.

HÆc de copiosissima segete B. Galli virtutum memoriæ horreis grana libuit commendare, & nostris & aliorum partibus profutura: poterunt enim hæc plurimam diligentibus iusticiam ædificationis conferre, quia & morum honestatem insinuant & ad laudem Domini qui ita sanctos tuos glorificat devoti lectoris animum vel auditoris inflammant. Cæterum tot & tanta sunt eiusdem sancti Patris miracula, ut nec à studiosis Scriptoribus propter copiam sui possint comprehendere, nec à fastidiosis lectoribus sine tædio & rugata fronte percurrere. Ea vero huic operi tantum inserta sunt, quæ & veracium relatione testium veritatem custodiant, & moderata brevitate nullius quamvis etiam utilia naufragantis mentem offendant.

ORATIO WALAFRIDI.

Obscramus itaque te, B. Galle, Christi Confessor, ut sicut sanitatem corporum meritis tuis multis te consulisse retulimus, ita nostris mentibus divina miserationis medellam implorare digneris. Amen.

Explicunt vita & miracula Sancti Galli: Incipit
vita S. Othmari Abbatis.

WALA-

WALAFRIDI STRABI ABBATIS AVGIENSIS

LIBER

DE VITA S. OTHMARI ABBATIS

PROLOGVS.

IN ITIS duobus libellis, quos de vita & virtutibus B. Galli Confessoris iuxta fidem, quæ vel scripto vel dicto ad nos usque pervenerat, vere potius quam lepide composuimus iubentibus vobis, Fratres sanctissimi, qui in cœnobio eiusdem sancti Patris constituti fervorem eius, quem in Dei rebus habuit, sancti strenuitate propositi speciem exhibetis, libet subnectere eam relationem, quæ de sancti Patris Othmari studiis & virtutibus per eum ostensis vestra assertione & cura litteris est mandata veracibus. Quæ cum sit veritate plena ratione perspicua non ob aliud à nobis est iterata, nisi quia carissimus frater Gotzpertus, cuius caritati quicquam negare nec volumus nec debemus, id, ut fieret, postulavit, immo præcepit; quem etiam in hac occupatione instanter ergo diocetem (id est cooperatorem) sine tædio læti sustinuimus. Itaque lectori credulo sufficiat hæc abbreviatio nostra: incredulus autem qui fuerit, ad eam conscriptionem, quam sequimur, recurrens multiplici astipulatione testium conventus ad fidem, si gratus est, segnissimus non erit.

EXPLICIT PRAEFATIO, INCIPIT VITA.

CAPUT I.

Quomodo vir Dei Othmarus pro sanctitate vitæ cellula S. Galli sui praelatus, & regia auctoritate regularem inibi vitam instituerit.

IGitur Othmarus genere Alamanorum oriundus in ætate puerili à fratre suo Retiam Curiam Iensem perductus est, & in servitio Victoris earundem partium comitis multo tempore constitutus, & litterarum scientia sublimatus, virtutum sectator morumque laudabilium possessor sacerdotii gradum conscendit, & à supradicto Comite benigne retentus cuidam ecclesiæ titulo S. Florini Confessoris praelatus est. Cumque morum eius probitas & sanctæ vitæ mundicia plurimorum aures rumore dulci respergeret, Waltrammus quidam, qui sibi vastitatem heremi, in qua S. Gallus cellulam construxerat, velut à parentibus hæreditario iure transmissam vendicavit, eundem Othmarum à Victore supradicto ad præficiendum eidem cellulæ impetravit, & voti compos effectus cellulam cum omnibus, quæ ad eam pertinebant, illi solemniter commendavit, atque ut sui melius desiderii convalesceret utilitas, ad Pipinum Regem profectus eundem Abbatem ipsi præsentavit, & locum, cui pridem præficerat, proprietatis iure Principi contradidit, omni instantia deposcens in regia auctoritate ex integro Othmarus Abba eidem præficeretur loco. Cuius petitioni iam dictus Princeps assensum præbens locum sibi traditum viro venerabili commendavit, & regularem inibi vitam instituire iussit. At ille regressus confestim boni manditæ studium in ipso executus, initio undique versum congrua Monachis habitacula construxit, & ipsius sacri loci statum ad utilitatem divini servitii studiosissime reformavit. Religiosos etiam quosque ita libertate sua ad devotionis studium invitavit, ut ex quorundam donationibus possessiones ipsius cœnobii admodum dilataret, & infra paucos annos quam plures ad sacræ militiam vitæ fratres attractos magisterio suo & cura decentissimæ gubernaret.

CAPUT II.

Qua conversationis sanctæ perfectione nituerit.

His prælibatis, vitæ eius sanctitatem liceat summam perstringere, ut liquido cunctis clareat, quibus profectuum gradibus ad hanc gloriam sit euectus. Erat denique parsimonie sectator eximius, creberrimo macerans ieiunio corpus, ita ut in præcipuis ieiuniorum diebus & consuetudine bidui abstinentiam continuaret frequentius, & his contra temperamentorum iacula clypeis præmunitus vigilias amabat, & assiduitate orandi spiritalia nequitia repellerebat. Summæ autem humilitatis gratia præcipue præditus in tantum voluntariam paupertatem diligebat, ut terrenam gloriam omnibus fugeret modis. Cui etiam hæc erat consuetudo, ut si quoquam pro utilitate monasterii eum tendere necessitas poposcisset, vilis miri dorso veheretur aselli. Erat inter cætera tanta in eo pauperum sollicitudo, ut eorum curam perse potius quam per alios exhibere studeret. In eo vero misericordie opere, quod elemosyna

dicitur, vix cuiquam habebatur secundus. Nam ad suscipiendos leprosos, qui cæteris hominibus seiunctim manere semotim consueverunt, hospitium haud longe à monasterio extra eas mansiones, quibus cæteri pauperes recipiebantur, constituit, & eis curam per se omnimodis impendebat ita sollicitè, ut nocturnis etiam horis monasterio sæpe digressus curam infirmitati eorum miro devotionis adhiberet obsequio. Capita siquidem eorum pedesque abluens, purulenta suis manibus vulnera detergebat, & victui necessaria ministrabat, illam semper animo revolvens sententiam, quam iustus iudex misericordibus prolaturus est dicens: *Quod uni de his minimis fratribus meis fecistis, mihi fecistis.* Sicque factum est, ut cunctorum, qui eum noverant, veneratione sublimis, pater pauperum appellaretur à plurimis. Quem tale pleniter misericordie studium possederat, ut, si quem pauperum nuditatis iniuria torpentem conspiceret, plerunque suis exutus vestibus miseri contegeret artus, ita ut interdum sine tunica sola cappa contactus ad monasterium remearet. Maluit enim per præsentis pompæ contemptum ad indumentum incorruptionis æternæ pertingere, quam per boni operis omissionem futuræ nuditatis opprobria sustinere.

CAPUT III.

Quantam in pauperes misericordiam habuerit.

Quodam etiam tempore ad Pipinum Regem veniens honorifice susceptus est, & inter alia largitis eius beneficia ad necessitates fratrum suorum, sublevandas argenti libras septuaginta percepit. Sed mox, ut ad sua rediret egressus, maximam eiusdem, pecuniæ partem pro foribus, qui secum erant, compulsus retinuit. Quibus postmodum quoddam territorium monasterio vicinum coemit. Dominicorum enim non immeritor mandatorum sui causa de craftino non cogitabat, sciens Monachum victu & tegumento contentum esse debere. Et ideo paupertatem sibi potius suisque delegit, quam rerum transeuntium possessionem superfluam expeditis mentibus onerosam.

CAPUT IV.

Qualiter à quibusdam iniquis pro zelo iustitiæ, quo fervebat, multis affectus sit iniuriis.

Icitur cum iam Dominus meritis eius digna rependere decrevisset, callidus universæ bonitatis inimicus bonis eius acribus invidens, eiusque exemplis aliorum vitam dolens proficere, quietem, quam in Christi servitio, licet non parum laborando possedit, perturbare contendit. Sed quamvis flatibus temporariæ adversitatis pulsata radicem petreæ veritatis habens infixam Paradisi cedrus inconvulsa permansit. Nam Warinus & Ruodhardus, qui tunc temporis totius Alamanniæ curam administrabant, Diabolo suadente immanissimo avaritiæ morbo præventi res ecclesiarum sub suapoteestate sitarum magna ex parte in proprietatis suæ dominium per vim contraxerunt. Qui cum sibi de possessionibus B. Galli per plura eodem violentiæ ausu vendicassent, vir Dei Othmarus non possessionibus terrenis inhians, sed cenobialis vitæ defectum praemetuens, Pipinum Regem adiit, ipsique tyrannicam eorum præsumptionem exposuit, pariter protestatus, grave eum crimen incursum, si eorum actibus consentiendo faveret. Qua pro causa benivola Princeps utrumque conveniens interminatus est eis gratia sua illos omnimodis carituros, si non ecclesiis Dei, quæ iniuste abstraxerunt, absque recastinatione restituerent. At illi patriam repetentes vicio rapacitatis infecti, & bestiali sævitia efferati iussionem regiam neglexerunt. Virum etiam Dei Othmarum, cum pro hac re iterum Principem adire vellet, missis clanculum post eum militibus vinculis iniectum per vim reduci fecerunt, nec non & Lampertum quendam, qui fratribus eius professione connumeratus erat non vitæ sanctitate, persuaserant, ut ei facta quadam machinatione luxuriæ crimen impingeret, id elaborantes, ut sanctitate eius huiusmodi suspitionibus infamata deponendi eum occasionem invenirent. Qua causa plurimi tam dolosæ factionis ignati ad concilium evocantur.

CAPUT V.

Quam in obiectione fictæ criminis modestiam tenuerit, & qua accusator eius pœna multatus sit.

Itaque vir venerabilis castitate, integer vitæ, ac morum maturitate grandævus in medio cenobii collocatur, & in eius accusationem Lambertus falsitatis minister coram omnibus præsentatur, acceptaque loquendi licentia veritatis oblitus falsitatis assertor dixit, se quandam fornicationem nosse, quæ à viro beato vici pollutionis fuisset perpessa. Ad quod fertur nullum penitus dedisse responsum: cumque à plurimis respondere cogeretur obiectis huiusmodi, dicto temperavit eloquium: Fateor, inquit, me supra modum in multis peccasse, de huius

autem obiectione criminis secreti mei inspectorem Deum invoco testem. Illis autem, ut huius facti se excusatione purgaret, attentius ei insistentibus, mente securus, conscientia liber, tacitus perduravit: & quia accusandi licentiam apud Iudices patere cognovit, maluit pro sinceritate sui pectoris divino, quam humano pro excusatione criminis placere iudicio. Mox ergo, ut cunctis claresceret, ipsius castimoniam falso fuisse infirmatam, Lampertum ultio divina corruit. Nam febrium vexatione persuasus paulatim resoluti membrorum vigore contrahi cœpit, sicque omnibus membris status sui annitentibus rectitudinem vel formam capite ad terram more quadrupedum inclinato, non solum deformitate figuræ terribilis, verum etiam viva voce in sanctum Dei peccasse omni tempore fatebatur.

CAP. VI.

Quomodo inter arta custodia claustra vitam finierit.

Concilio autem inique inchoato iniquius terminato vir Dei Othmar, apud villam Potamum palatio inclusus est. Quo cum nullus intrare vel colloqui cum eo permitteretur, aliquot dies absque corporalis sustentaculo victus transegit. Cumque diuturna vexatione famis laboraret, Perathgorzus quidam è fratribus eius noctu advenire solbat, & ei victus solatia ministrabat. Postmodum vero Gotzbertus quidam vir potens, dum sibi virum Dei commendari ab iniquis Principibus impetrasset, in quadam Rheini fluminis in ula nomine Stain iuxta prædium suum custodiæ illum deputavit. Vbi idem sanctus pater spiritali tantummodo exercitio, id est orationibus ac ieiuniis, vacans eo liberius Domino detervivit, quo ab humana frequentatione curisque secularibus fuerat absolutus. His & similibus notæ devotionis insistentibus operibus, exacto non multi temporis spacio, ab his mundanæ perturbationis angustiis ad cœlestis latitudinem gaudii XVI. Kalendarum Decembrium die commigavit, & corpus eius in eadem insula tumulatum multis deinceps diebus ibidem sine corruptione permanfit.

CAPUT VII

Qualiter post multum temporis corpus eius sine corruptione repertum sit.

Evolutis autem post transitum eius decem annis, fratres illius per versionem à Domino commoniti sunt, ut corpus cari patris ad monasterium reducerent. Hoc patefacto, divine voluntatis consilio undecima ex eisdem fratribus noctu ad locum, in quo sancti viri exuvie servabantur, deveniunt, & sepulchrum aperientes corpus eius ab omni corruptione illa sum reperiunt, excepto quod pars extrema pedis unius, quem aqua alluebat, tantum colore mutato, quasi tabida videbatur. Et congruo satis miraculo prima sanctitatis eius indicia claruerunt, ut videlicet tam illæsum à corruptione corpus eius inveniretur, quam liber ipse fuerat à crimine, cuius oppositione suæ eratus videbatur ad tempus. Hac itaque devoti fratres reatum novitate perfectius instructi corpus honorifice sumptum rati imposuerunt, & accendentes candelas unam ad caput, alterum collocaverunt ad pedes.

CAPUT VIII.

Quam mirabiliter in translatione corporis eius tempestas sedata sit.

Cumque deserto littore incertis se profundius commisissent, & summa instantia remigio insistentes sub omni celeritate cuperent remeare, continuo tanta vis pluvie ventorumque prorupit, ut vix effugium se crederent habituros. Sed mira omnipotentis Dei dispensatione, & ut credimus, sancti viri meritis actum est, ut ipsa etiam elementa, quæ nobis insensibilia videntur, tamulatitia sui creatoris imperio, quanti viri reliquæ ibidem veherentur, sentirent. Nam pelagus circumquaque imbrifera tempestate commotum undasque in altum suspendens nil omnino remigantibus molestiæ intulit, sed in quamcunque partem navis devenit, reiectis flatibus tumentes in se fluctus depressit, & ita omni ex parte undarum molibus, imbrum effusionibus, ventorumque flatibus non parvo dimotis spacio quasi sæpe quædam scafa cingebatur, ut ne una quidem pluvie gutta, quæ hinc inde vehementer inûdabat, in illam descenderet. Cerei quoque, qui in beati patris obsequium ardentes ad caput pedesque fuerant collocati, lumen primæ accensionis nequaquam amiserunt, quo ad usque corpus eius ad monasterium deferretur.

CAPUT IX.

De abundantia potus cœlitus sumministrati, & ubi corpus eius post translationem sit tumulatum.

ALIVD adhuc restat miraculum, quod in eadem sacri corporis translatione devotis fratribus Dominus patefecit. Nam cum ex nimia remigandi instantia fessi adveniente

refectionis hora ad recuperandas alimento corporeo vires laudibus Domini præmissis, cõsedissent, tandemque felici convivio inermisceri potus solatia commonerent, unus ministrorum intulit, nil ibi iam potuum superesse, præter quod in stacone parvo servabatur, unde vix unicuique qui plam ad gustandum potius quam ad bibendum præberi potuisset. Illi vero miraculorum Domini, quomodo paucis panibus multitudines hominum paverit numerosas, facientes mentionem ex eodem parvo, quod habebant, cunctis, qui aderant, cum caritate distribui fecerunt, & mirum in modum cœpit in eodem vasculo ita liquoris haustus crescere, ut continua effusione nihil minui videretur, quoad usque bibentes poculorum copia vincerentur. Ergo pro rei novitate obstupefacti largitori omnium bonorum Domino, qui eis tam mirabiliter sufficientiam præbuit, debitas gratiarum actiones cum laudibus persolverunt: statimque ut iter cœptum itidem aggressi sunt, in vasculo potus cessavit. Cumque optati litoris portum subissent, fratribus, qui obviam cum Dei laudibus venerunt, quæ gesta fuerant ex ordine retexerunt, celebratoque in commune gaudio sancti viri corpus sumptum cum honore ad monasterium transtulerunt, & inter aram S. Iohannis Baptistæ & parietem in sarcophago posuerunt, ubi etiam postmodum ipsius facientibus meritis memoria digna Dominus dignatus est manifestare miracula.

CAPUT X.

Mutus & surdus ad sepulcrum eius curatus.

Denique quodam tempore surdus & mutus cum quibusdam de vicinis locis orationis causa monasterium adveniens a duenit, & quia à primæ vaetate & locutionis & auditus carebat officii, tabulas duas collo dependentes gestabat, quarum collisione & sonitu misericordiarum opus, quod voce nequibat, precabatur. Is cum suis conviatoribus ecclesiam ingressus, dum eos singulis altaribus particulas ceræ, sicuti pauperum est consuetudo, imponere conspiceret, ad viri Dei sepulchrum accedens tabulas, quas gestabat, desuper posuit, seseque quasi oraturus ante illud prostravit, & protinus alto sopore depressus, ut ipse postmodum retulit, senem quendam facie nitidum monachico habitu gloriosum quasi è tumulo vidit procedere dicentem sibi: O homo, cur hic sopore deprimeris: Cumque ad interrogata nihil penitus respondere potuisset, senior ad eum dixit; surge & incommodorum, quibus hætenus laborasti, remedium à me tibi impetratum scito: ergo tabulis istis dimissis confestim que monasterio discedens donum à Deo tibi concessum in hoc loco nemini pandas. Qui cum evigilans surrexisset sub magna festinatione monasterio digressus inclinato iam die vesperti ad cuiusdam Ratcozi potentis viri hospitium divertit, cumque ab illo interrogaretur, unde veniret, per ordinem exposuit, ubi, quando & quomodo sanitatis donum fuisse acceptus. At ille narrationi eius non credens teneri eum & custodiri præcepit, ipseque veritatem rei certius inquisiturus eadem nocte ad monasterium venit, & tabulas super tumulum politas reperit, conviatores quoque sanati cum invenisset adhuc eiusdem facti penitus ignotos, diligentius ab illis inquisivit, si talem hominem monasterium pergentes in comitatu habuissent, & continuo ex eorum narratione vera esse, quæ domi audierat, deprehendit, quæ res & præsentibus citius innouit, & ad nos usque veridica relatione pervenit.

CAPUT XI.

Quomodo lux in eodem loco cœlitim data apparuerit.

Præbyter quidam ex ipsa congregatione nomine Tanco, dum in eadem ecclesia custodis officium gereret, nocturnæ quietis tempore præficiendis luminaribus basilicam solitus introire tribus vicibus pene omnia reperit extincta. Ad sancti autem viri sepulchrum perveniens ardentem cereum iuxta illud invenit, sciensque luminis illius cœlitim administrari splendorem, extinguere non præsumpsit. Ut vero discessit, lux, quæ per se venerat, per se etiam subtracta est. Vbi & ad maioris indicium miraculi ignis quidem in candela solito rutilabat, ceræ vero nihil per hunc ardorem minui videbatur. Hæc idem venerabilis Præbyter sæpius sua relatione confirmans omne dubitationis argumentum ab hoc facto veritatis ratione depellit.

CAPUT XII.

Quidam ibidem casu desperatus quam facile convalescit.

Quodam etiam tempore, dum eiusdem ecclesiæ recta vetustate dilapsa necessario restaurarentur, quidam ex ipsius monasterii familia regularum, quas ad fastigia basilicæ deferre debuerat, onere prægravatus de ipsa recti altitudine super viri Dei corruit sepulchrum, moxque ingens aliud lignorum pondus corruentis impulsu attractu in ipso cum casu exitio desuper operuit. Cumque astantes concurrerent, ut ei, quem iam exanimem crediderunt, funeris debita persolverent, sublato lignorum pondere, aliquantisper natus

los membrorum motus ostendens iacuit, ac deinde per multa suspiria halitum resumens absque ulla læsione surrexit incolumis, & ad incepti operis laborem rediit gaudens. In hoc ergo miraculo haud dubie sancti patris merita claruerunt, cum & altitudo tecti, unde supradictus homo ceciderat, non minus quadraginta pedum mensura à terra esset suspensa, & pondus insequens corrudentem, quod ad multorum hominum oppressionem sufficeret, operite præcipitem non conterere potuisset.

CAP. XII I.

Contractus sanitati restitutus.

ALIO tempore cæcus quidam adueniens hospitio pauperum necessitatibus præparato susceptus est, & nocte eadem cum ecclesiam vellet adire puerulus, qui ei ducatum præbere debuerat ob nimiam frigoris asperitatem officii sui negavit illi iuuamen. Cumque nimis doleret, qui tantæ sollempnitati interesse non mereretur (erant quippe Dominicæ diel vigilia) adolecens quidam ita membris omnibus contractus, ut non aliter quoquam procedere quam manibus reprimendo potuisset, cum in eodem loco quiesceret eius dolori compassus delecto se protraxit & quali potuit solatio cæci vestigia rexit. Vtergo ecclesiam intraverunt, utili errore ad Sanct. Othmari sepulchrum venerunt. Putabat etenim idem benivolus cæci præcursor in ipso angulo aliquod ostium patere, per quod cryptam eidem loco vicinam intrare potuissent. Itaque ex improvviso in sarcophagum viri Dei, quia paulo altius etaminebat à terra, impingens, subito resiliit & ad terram protinus concidit, & citiusque ecclesiæ spacia hortendis implevit clamoribus. Cæcus vero hæc audiens ductorem suum insania æstumans agitari, prout potuit aufugere studuit. Misericors autem Dominus totius boni auctor & amator, quia viderat debilem puerum ultra vires opus pietas exhibere voluisse, B. Othmari etiam meritis id obtinentibus, benivolentiam eius dono sanitatis remunerare dignatus est. Nam protinus membris in statum suum restitutus cæcum, quem paulo ante manibus reptans ad ecclesiam traxit, firmatis iam gressibus per cætera in eodem ambitu orationis loca deduxit. Et quia aliquandiu in ipso monasterio postea mansit, ita omnibus etiam qui huic factio minus interfuerant ad ipsam declaravit, ut de eo nulli deinceps licuerit dubitare.

CAPUT XIV.

Cera in lapidem conversa.

Quidam è numero scholasticorum ab eodem B. Othmari tumulto particulam ceræ furto subtraxit. Recessit autem ad hospitium cum parvi penderet quod commisit, statim manifesta Dei correptione stultitiæ suæ errorem confusus agnovit. Nam cum eandem particulam de sinu proferret, in lapidis eam duritiem reperit commutatam, cumque temeritati obstinationem ianxisset, multo tempore hoc factum à cunctorum agnitione abscondit, prætereum videlicet qui & earundem rerum tunc erat conscius, & in hoc tempore miracull quod reulimus relator extat fidissimus.

CAPUT XV.

Clerico cuiusdam manu restituta.

ALIO quoque tempore clericus quidam advenit, cui utriusque manus officium miserabili prorsus modo fuerat denegatum. Nam contortis in volam digitis unguibusque ad ossa usque palmarum immerfis, nimis sine intermissione cruciabatur miser doloribus, adeo ut etiam quædam partes manuum putrefactæ gravem longius fetorem emitterent. Is cum non longe à beati viri tumulo consisteret, subito cæperunt digiti eius singillatim ex ordine erigi & ad naturalium concordiam actionum redire. Ipse vero, qui pro concessio sanitatis dono gaudere debuerat, doloris magnitudinem clamore horribili testabatur, & eadem hora manibus ad integrum restitutus postmodum sanus abscessit.

CAPUT XVI.

Quomodo idem sepulchrum in destructione basilicæ illæsum permanserit, & qualiter reliquia viri sancti translata sint.

QUID nuper quoque circa eiusdem viri sancti sepulchrum gestum sit, quando ecclesiæ B. Gallicæ edificandi causa destruebatur, arbitramur non esse silentio reprimendum. In eadem basilica iuxta aram B. Iohannis Baptistæ arca quædam parieti contigua non magnis lapidibus operæ cæmenticio in quatuor lateribus constructa, superius autem tabulis, quarum grossitudo trium vel quatuor erat digitorum in transversum, positis cæmentoque desuper litis cooperta videbatur. In qua sæpe dicti viri corpusculum paulo altius à pavimento sublevatum tabula lignea tantum superposita iacebat. *Æstimant*

res igitur corpus sancti patris sub terra positum, arcæ vero constructionem ad designandum tantummodo sepulturæ locum commendatam, & ideo tumulum remanere intactum posse credentes, muros ecclesiæ machinis aggressi crebris arietum ictibus ruerè compulerunt, Qui cum omni ex parte magnæ altitudinis essent, magnique machinarum impulsibus pariter pæne corruentes sepulchro viri Dei superferrentur, mirum in modum nullam arcæ particulam læserunt, quæ euectis cineribus sic intacta ex omni parte reperta est, ac si nullo cadentium impetu parietum imperita fuisset. Postea verò dum quidam saxum haud grande super eam incaute iecisset, protinus quadam ex parte contracta est. Tandem itaque cognito quod in ea reliquio sancti patris haberentur, cum magno eas honore inde transfulerunt, & in ecclesia S. Petri post altarium posuerunt.

CAPUT XVII.

Quæ ostensio in eodem oratorio cuidam fratri manifestata sit

PAUCIS deinde diebus exactis, quidam frater, dum nocturnas vigilias præveniens idem oratorium orandi gratia quadam nocte fuisset ingressus, totoque affectu precibus insistens ad altare direxisset intuitum, nescio quam à dextris altaris in Angelicæ claritatis nitore vidit stare personam sacerdotali quidam habitu præfulgentem, facie autem ad orientem versa gestu corporis intentissimæ orationis specimen exhibentem, vestimenta vero ipsa tanti fuisse nitotis asseruit, ut humanæ infirmitatis reverberarent obtutus. Cumque hæc diu conspiceret, & utrum propius deberet accedere anxia mentis hæsitacione trutinaret, persona quæ apparuerat se subtrahens cum miraculo & stupore consternatum reliquit. Non est igitur incredibile, eundem venerabilem virum visione præsentis suæ declarare voluisse, digne circa translationem suam fraternæ devotionis iteratam fuisse sollicitiam.

EXPLICIT DE VITA ET VIRTUTIBVS S. OTHMARI:

Incipit de miraculis eiusdem.

ISONIS MAGISTRI COENOBITÆ S. GALLI

DE MIRACVLIS S. OTHMARI ABBATIS

LIBER I.

P R Æ F A T I O.

HVCUS que virtutes & miracula ob sanctitatem B. Othmari cœlitus declarata Walafridus Abba vir doctus & sapiens, qui in litterarum scientia apud nostrates illustris ante alios habebatur, seniorum in cœnobio Sancti Galli conversationum relationibus, seu etiam scriptis veritatis ratione plenissimis fidem accommodans luculento satis sermone & veraci assertionem conscripsit. Sed quia nos fratres in eodem cœnobio Deo militantes post harum descriptionem virtutum multa miraculorum insignia circa corpus eiusdem viri divinitus manifestata esse cognovimus, aliqua ex eis ad laudem & gloriam omnipotentis Dei stili officio commendare memoriæ curavimus, quatenus hinc liquido ab omnibus sanum sapientibus colligatur, quam digne ab hominibus honorificetur in terris, qui tam manifesta signorum attestacione cotidie glorificatur è cœlis. Non tamen amore eius ducti aliqua in dubium venientia vel etiam falsitati obnoxia, sed ea tantum litteris titulare disposuimus, quæ & luce clarius constata cœtitata, & multorum narrationibus noscitur esse probata.

CAPUT I.

Quibus miraculis B. Othmari sanctitas in basilica S. Petri claruerit.

CVM beati viri corpusculum ab accessu popularis turbæ remotum in oratorio Principis Apostolorum per multa annorum spacia quiesceret, plurimis signorum ostensionibus manifesta sanctitatis eius indicia circa eius tumulum frequenter ostensa apparuerunt. Nam multæ ex nostræ congregationis fratribus, qui nocturnæ celebrationis vigilias prævenire solebant, causa orationis idem oratorium ingressi ceteros ardentis vitæ lucernas sponte sua incensas frequenter se ibidem invenisse affirmabant. Angelorum etiam inter choros ducentium suavissimus ibi concentus audiebatur, quorum præsentiam tanta luminis clari-

claritas profecuta est, ut fenestræ ipsius ecclesiæ maxima splendoris illustratione clarescerent, locaque in vicino posita fulgoris sui immensitate perfunderent. Dulcissima quoque odoris fragrantia sæpius ibi narratur esse aspersa, quæ & naribus odorantium incognita & sui iocunditate satis odorifera habebatur. Quibus profecto omnibus patet, vis iste quanti apud Deum sit meriti, iuxta cuius sepulchrum cereis atque lucernis sponte sua irradiatis Angelicæ modulationis dulcedinem immensa luminis magnitudo consequitur, & incognita odoris fragrantia mortalium olfactu sentitur.

CAPUT II.

Quomodo Salomon Episcopus eius sanctimoniam in synodo perstringens triduanum ieiunium indixerit.

TALIBUS igitur miraculorum indiciis vir Dei Othmarus post altarium S. Petri honorifice sepultus annis XXXIV. & CXCIV. diebus in pace quievit. Sed cum iam omnipotens Deus lucernam lucis operibus accensam hominumque negligentiam diu in occultatione sita ad exemplum atque illustrationem fidei super candelabrum ponere, ac splendor sanctitatis eius omnibus in domo Dei manentibus luminis sui gratiam vellet administrare, cœcus fratrum in cœnobio Sancti Galli sub regulari censura Christo devote famulantium assiduas colloquiorum sermocinationes de meritorum eius excellentia facere cœpit. Humilicemodi vero colloquiis idem fratres se invicem cohortantes divino, ut credimus, nutu pariter omnes desiderare cœperunt, ut sancti viri corpusculum ad Beat. Galli ecclesiam, quæ iam Deo opitulante decenter adornata refulsit, iterato reduceretur. Dictante autem æquitate ratione cum hoc suo tantum consilio facere non præsumerent, vitæ eius libellum, qui nostrorum sollertia antecessorum multiplici testium adnotatione olim conscriptus ad nos pervenerat venerabili Episcopo Salomoni legendum contradunt, suæque voluntatis affectum quo omnis eiusdem loci congregatio fervebat aperiunt, eius per omnia iudiciis eiusque obedire parati consiliis. Benivola autem Pontifex perceptis vitæ eius exemplis multimodas gratiarum actiones bonorum omnium auctori perfolvit, quod bellatorem suum pro zelo iusticiæ fortiter dimicantem tam apertis miraculorum ostensionibus declaravit. Remoto etiam dubietatis scrupulo de sanctitate illius quam vis certus extiterit, nil tamen temere nilque de se ipso inordinate sua sola auctoritate voluit diffinire, sed more suo prudentius consilio causa ecclesiasticorum dogmatum annualem synodum sollempniter indicit, & Presbyteros ac Diaconos diversique ordinis clericos apud Constantiense oppidum convenire præcepit. Quibus in unum collectis venerandus Pontifex in medium confurgit, factoque silentio vitæ ipsius sanctimoniam, quæ iam multos ibidem residentes dulci rumore aliquantulum permulserat, sparsim pro tempore coram omnibus recitavit. Quo facto cum maxima clericorum copia in viri Dei laudibus acclamaret, primo Augensis cœnobii Abbatem, qui etiam tunc temporis cum quibusdam fratribus nobis valde carissimis illo confluerat, ac deinde omnem illius concilii clerum Episcopus commonuit, ut triduanum ieiunii abstinentiam facientes totius boni fontem in commune precarentur, quatenus pietatis suæ munere his in rebus suæ voluntatis dispositionem dignaretur perficere. Quibus dictis Episcopi sententiam synodus collaudat, seque libenter ita facturam esse conclamat.

CAPUT III.

Qualiter idem Episcopus Sanctum de sepulchro susceperit & oblatas ibi, illas repererit.

FINITO itaque synodi huius concilio ac peracto trium dierum ieiunio, venerabilis Præsul ad idem monasterium cum suis perveniens seniore nostrum Grimaldum Rectorem ipsius monasterii ac Ludovici Regis Archicapellanum de hac re tractaturus aggreditur. Post amicæ vero salutationis officia cum mutuis inter se colloquiis vitæ illius rigorem ac miracula ob indicium sanctitatis eius frequenter ostensa commemorarent, Monachos eiusdem cœnobii in unum convenire præcipiunt, simulque cum eis residentes sanctum corpus de tumulo in quo eatenus iacebat auferendum atque in S. Galli ecclesiam collocandum pari voto ac cœmuni consilio omnes unanimiter decernunt. Venerabilis etiam Abba Grimaldus, quorundam animos metu ac formidine sentiens esse permotos, confidentior cæteris effectus infirmantium mentes consolidando roborat & paternæ affectionis studio trepidantium corda informata astruens ex divinæ voluntatis dispositione procedere, quod tam multi de eodẽ tumulo sancti viri corpusculum desiderarent auferre. Præsul autem præclarus, cum Abbatem tam fiducialiter in his rebus conspiceret, Hartmorum Decanum una cum cæteris fratribus secum assumit, & ad sepulchrum accedens lapidem superpositum remove, ipsum sarcophagum in quo thesaurus præciosi corporis iacebat præcipit aperire. Quo facto membra san-

ctitate

ditate plena inspiciens Monachus lætaniam decantare precibusque devotis hortatur infestere: deinde venerandas sancti patris exuvias humiliter deosculans cum omni reverentia de rumulo sublevavit, & in lectica, quæ illarum receptui paulo ante compacta fuerat, reposuit: sub capite autem & circa pectus viri Dei quædam panis rotulæ, quæ vulgo oblata dicuntur, ita illæ atque ab omni corruptione extraneæ ab eodem Episcopo inveniebantur, ut in nulla omnino parte colorem vel specimen sui amittentes aspicientium oculis infra spacium ipsius hebdomadæ viderentur esse confectæ. Quo vero ordine quove in tempore eoloci pervenerint, nobis quidem incognitum, Deo autem novimus esse manifestum. Hoc tamen omnes pro certo sciunt, quod per triginta quinque annos nullus mortalium eius sepulchrum aperuit, antequam præsens Episcopus ministerii sui fretus auctoritate eiusdem congregationis fratribus hoc faciendum iniunxit. Idem tamen Episcopus venerabilitet eas assumens factis corpori proposuit, ipsumque corpus cum summa cautela obvolutum in lectica superius dicta honorifice commendavit.

CAPUT IV.

S. Othmari translatio & festivitatis eius indicta celebratio.

POST hæc igitur facto intervallo quasi horæ unius Præsul devotus hortatu Grimaldi Abbatibus debito cum honore sanctum virum ex eodem oratorio iubet transferre. Tunc vero omni illa Monachorum congregatio albis continuo vestibus induta dulci modulamine in Dei laudibus prorumpens beati viri corpus lætabunda prolequitur; sicque per numerosam multitudinis populos, quos amor translationis eius attraxerat, magno cum honore ductus ecclesiam Sancti Galli ingreditur ac iuxta eius altarium in dextera parte deponitur. Episcopus autem animadvertens frequentiam populorum, qui diversis ex partibus illo convenerant, aliquid de sanctitate illius velle audire, cum propter febris subreptionem faucium rauedine impeditus ipse ad eos loqui non potuisset, quendam Archipresbyterum ambonem conscendere ac vice sui sermonem ad populum loco consistens ea tantum proferret, quæ sibi Episcopus in vicino positus dicenda insinuarer. Aliquantis ergo vitæ eius exemplis ac virtutibus coram populo breviter recitatis missarum sollemnia peraguntur populusque ad sua cum gaudio revertitur. Episcopus vero ipsa nocte mansit in in monasterio; mane autem facto fratres in unum collegit, atque inter alia sacra institutionis documenta de sancti viri meritis certus existens confidenter præcepit & superveniente depositionis eius die vigiliis ac missarum sollemnia honorifice perficiant, diemque illum tam ipsi quam omnis familia infra monasterium constituta in honore B. Othmari feriendo cum gaudio spiritalis lætitiæ festivum possideant. His omnibus ita ut retulimus veraciter peractis, Præsul benignus orationibus fratrum ac benedictione munitus monasterium lætus egreditur.

CAP. V.

Abbreviatio temporum, in quibus res commemoratæ gerebantur.

QVO vero temporum statu, vel sub quibus regni Principibus hæc gesta fuerint, si quis pie quærendo cognoscere cupit, in hac nostræ conscriptionis serie facile poterit invenire quod quærit. Ipsa enim temporum statuta in hoc loco ideo conscripsimus, ut & legentium fidem custodiant & maiorem apud posteros vigorem sui adnotatione scriptis exhibeant. Igitur B. Othmarus primis temporibus Karoli, patris Karolomanni & Pipini, à Waltrammo nobili ac potente viro ad eiusdem Karoli præsentiam adductus cellulam S. Galli gubernandam ab illo suscipiensque possessiones per multa annorum spacia in diversis rebus nobiliter augmentando dilatavit. Defuncto autem Karolo non post multos annos filius eius Karolomannus divino, ut putatur, amore omissis secularis pompæ delicijs germano Pipino regni gubernacula reliquit, & primo Romæ in monte Soracti apud Ecclesiam sancti Silvestri constructo monasterio regularis vitæ institutis libera colla subdidit, ac deinde in Samniam provinciam ob amorem secretioris vitæ succedens in monasterio Sancti Benedicti, quod est situm in castro Cassino, reliquum vitæ tempus religiose convalescendo complevit. At vero Pipinus pater Karoli Imperatoris post auctoritatem Stephani Romani Pontificis deposito ac deo nso Rege Hildirico anno ab incarnatione Domini DCCLII. indictione septima ex præfecto palatii Rex constitutus solus Francis cepit imperare. His ita gestis Waltrammus, ad cuius possessionem cellula S. Galli quasi hæreditario iure pertinere nitebatur, comperto quod Pipinus ex Francorum consensu in regni sede fuerit collocatus, virum Dei Othmarum sicut superior vitæ eius libellus edocet iterato assumens ad palatium perduxit, atque eiusdem loci titulum ipsi Othmaro à Rege postulavit commendati. Quo facto, sanctus vir multis Regiæ largitatis muneribus pro eiusdem loci instructione susceptis gaudens & tripudians in monasterium rediit. Septimo autem anno regnante Pipino, Warini & Ruodhardi potentia iniuste oppressus plenus dierum, plenus etiam sanctitate meritorum de angustiis huius

TOM. I. PARS SECUNDA.

huius vitæ eripitur, & pro bonorum studiis operum ad æternæ beatitudinis gaudia perdu-
citur. Evolutis posthæc decem annis a suis Monachis ad monasterium translatus inter aram
S. Iohannis Baptista & parietem ecclesiæ in dextera altaris parte honorifice commendatur,
ac deinde interpositis non minus sexaginta annis, XVII. Kalendar. Maij in die S. Parasceves
Pasce ad oratorium S. Petri deducitur. Post hæc autem XX XV. anno, incarnationis autem
Domini octingentesimo sexagesimo quarto, indictione XIII. sub piissimo Rege Ludovico
translationem, quam supra descripsimus, Grimaldus Regis Archicapellanus atque ipsius Ab-
ba monasterii cum Salomone Constantiensis ecclesiæ Præsul quarta feria sub VIII. Kalend.
Novembrii die peregrit, & ut nos sollerti studio indagare potuimus à septimo Pipini anno,
quo vir sanctus de huius seculi angustiis commigravit, usque ad hanc translationem centum
& quatuor anni computantur.

CAPUT VI.

Cognita odoris fragrantia circa eius corpus aspecta.

DEScriptis temporibus, in quibus res superius commemoratæ gerebantur, nunc ad
miracula veniamus, quæ post translationem quam retulimus circa reliquias S. Oth-
mari Omnipotentis Dei virtute manifesta esse cognovimus. Venerandis sancti pa-
tris exuviis ad basilicam S. Galli præfato ordine deportatis continuo, in ipsa nocte Episcopo
adhuc infra monasterium posito magna odoris suavitas in basilica S. Galli circumquaq; effusa,
maxime iuxta B. Othmari corpus, quasi in modum nebulae volitando redundari compera-
tæ est, cuius odoris fragrantia cum continuatis tribus diebus ac noctibus ibidem duraret, non
tamen ab omnibus potuit sentiri, sed quidam nostræ congregationis fratres, qui etiam reli-
giosiores esse videbantur, suavitatem illius degustabant, & religionis suæ auctoritate huius rei
veritatem apud cæteros commendabant. Quibus etiam odor ipse quamvis incognitus atque
cæcus inexpertus existerit, dulcedinem tamen balsami patens, ut allerunt, poterat imitari.

CAPUT VII.

Lucerna vitrea coram eo cœlitus incensa.

IN proximo quoque sabbaro, id est quarta die à beati viri translatione, sanctum corpus post
aram S. Iohannis Baptista interim collocatur, donec nova basilica sub eius honore dedi-
canda ipsius habitationi ædificaretur. Eadem ergo nocte Dominica cum ecclesiæ custos
nocturnæ celebrationis vigiliis confurgendo præveniret, more solito basilicam ingressus cû-
cta eius luminaria pæne extincta repperit: cuius vestigia Presbyter quidam nostræ congrega-
tionis latenter subiecucus cancellos basilicæ egreditur, ibi coram sacro corpore oraturus pro-
sternitur. Confurgens verò ab oratione lucernam vitream sponte sua inibi aspexit incensam.
Quo viso orationi attentius incubuit, egressusque de oratorio nemini luminis ipsius admini-
strationem tam cito indicare decrevit. De custodibus quoque ecclesiæ nullus eandem lucer-
nam extinctam, quia alius ab alio incensam esse existimavit. Illa verò clarius cæteris resplendens
tota Dominica die quasi per singula horarum spatia maiori semper luminis perfunde-
batur abundantia. Presbyter autem, cui illa cœlestis administratio luminis prius manifestabatur,
tanti signum miraculi metuens silentio opprimere, finita iam vespertina sinaxi, cæteris hoc
fratribus indicavit. Tam multi nostrorum lumen ipsum cupientes videre propius accedunt,
& prout illis visum fuerat, ignem ipsum, qui quasi à medio noctis tempore ardere non desti-
tuit, nihil omnino ex liquore olei consumpsisse deprehendunt. Deinde cum ipsa lucerna qua-
si vehementius ardere cœpisset, oleo paulatim decrescente lux eadem semper se ipsa maior ex-
istens, ac tota sequenti nocte universam S. Galli basilicam fulgoris sui immensitate perfun-
dens, in cœlitionem sui quasi ad octavam diei horam in secunda feria protraxit.

Tunc enim custos ecclesiæ cœnense eam aliquantulum minorari, finita iam missa, funem
quo lucerna dependebat incaute laxando tub misit, sicque lux ipsa decessit. Tum verò mi-
ram in modum sub plumbo, cui papyrus imponebatur, cineres ignem eius unius digiti men-
suram ex oleo consumpsisse, & eidem plumbo super se posito nil omnino dispendii vel læsio-
nis intulisse. Vbi quid stupendum quidve potius sit admirandum, non facile intelligere pos-
sum: hoc videlicet quod lux ipsa per se irradiata exiit, an illud quod tam diu ardens nihil ex
liquore olei minoravit, vel etiam id quod ignis ipse plumbi mollitiem super se positam calo-
ris sui potentia non resolvit.

CAPUT VIII.

In vigilia festivitatis eius alia eadem lucerna sponte sua irradiata.

POST huius ostensionem miraculi adveniente depositionis eius festivitatis, vespertinæ oc-
cubritatis vigiliis sollempniter peragere studuimus. Quibus rite peractis quidam de
ministris Ecclesiæ coronam, quæ ob eiusdem festivitatis gaudia coram sancto
Tom. I. Q corpore

corpore incendebatur,extinxit,& cum lucernam quæ in medio ipsius coronæ pendeat irato vellet incendere,sponte sua aspexit eam subito esse irradiatam. Quod multi non solum ex nostra familia verum etiam ex scholasticis atque hospitibus, qui tunc temporis monasterium adierunt, se vidisse testati sunt. Cuius incensionem luminis in hoc etiam cœlitus administrari apparuit, quia cum nullus mortalium eam reficeret, tamen ante alterius noctis medietatem acceptæ lucis gratiam moderate ardendo non amisit.

CAPUT IX.

Opificum labor in eius sollempnitate frustratus.

DEVOTA quoque fratrum congregatio iussionibus Episcopi obtemperans cum Dei laudibus insistendo nocturnalis officii sollempnia decenter perageret, diemque ipsum omnes infra monasterium constitutos in honore S. Othmari feriare decerneret, ex ministerio Cellerarii tres lignorum opifices, qui in artis huius peritia cæteris etiam videbantur esse præstantiores, ex præceptoris sui iussu in cellam, quæ est supra monasterium constructa, laboraturi succedunt, ibique dolium vetustate & incuria dissolutum coniungere incipiunt. Collectis vero in unum tabulis cum primo fundum illius satis difficile coadunarent, easdem tabulas diligenter assignatas in circuitu erigere cœperunt, nec ullo penitus ingenio per totum fere diem laborantes eas constabilire prævaluerunt, mirumque in modum semper à stationis suæ loco resilire omnemque artificiosæ manus capulationem videbantur respuere. Tum ipsi opifices, inclinata iam die, videntes laborem suum in nullo perficere, iniuste se egisse cognoscunt, & post vesperam ad monasterium redeuntes prostrati in ecclesiam suam sibi stultitiam non imputati veniam precando deposcunt.

CAPUT X.

Quemadmodum panis adeo afflictus eius desiderio fuerit invasus.

ADOLESCENS quidam de pago qui vocatur Elisaza progenitus, qui à nativitatis exortu, sive ut cautius loquar à recollectionis suæ tempore, nunquam se panem manducasse asseruit, ad monasterium adveniens neque panem manducans neque aliud ex eo nunquam gustans dimidium fere annum ibidem permansit, in cibo quoque vel potu si quippiam panis etiam necius deglutivit, statim cum admixtione sanguinis quod acceperat invirus evomuit. Hic ergo à B. Othmari festivitate octava die basilicam S. Galli ingressus cum orando altaria circuiret ad S. Othmarum perveniens eius suffragiis sese adiuvari tota intentione precatur. Tum primo nimietate frigoris in pectore concutitur, ac deinde in modum ebrii capitis gravitate nimioque stupore circumdatur, & cum ad gradus sacro corpori contiguos, per quos crypta intratur, deveniret, tanto panis desiderio anxius cœpit ut continuo de crypta rediens Presbyterum quendam in ipso monasterio comorantem panem sibi dare deposceret. Idem verò Presbyter cum pro certo sciret eum antea panem non manducasse, basilicam parvulam in honore S. Dei Genitricis dedicatam ingressus panem benedixit, illique parvum primo frustulum quasi pro benedictione manducandum porrigit. Quæ cum ille stans iuxta altare deglutiret, confestim cruentatum de eius ore exiliens post ostium basilicæ in pavementum cecidit. Stupefactus verò Presbyter quid strueret, vel cur panem eatenus sibi denegatum manducare vellet, interrogat. Et cum primitus illum iuxta corpus Othmari eius desiderio invasum perdisceret, porrecto illi panem, Festinanter, ait, ad eum locum tendito, in quo primum panis cœpisti habere desiderium. Fortassis enim Deus illo in loco suæ pietatis tibi conferre dignabitur auxilium. Cuius præceptis pauperculus obediens ad ecclesiam rediit, & antequam illo perveniret panem quem à Presbytero acceperat manducando consumpsit. Ingressus verò ecclesiam celeriter miraculo divulgato à multis nostrorum panem accepit, & coram sancti viri corpore sedens satis avidè comedit. Qui huc usque apud nos constitutus consueto hominum more panem sine tædio manducat, atque hoc miraculum divina pietate in se esse peractum viva voce proclamat.

CAPUT XI.

Quidam debilis sanitati restitutus.

QUIDAM pauperculus ex Gallorum provincia genitus, qui sinistrum genu cum pede flaccido & sinistram partem detorto contractum atque à terra sublevatum à nativitatis suæ exordio pondere potius quam subsidio deportabat, duobus sustentaculis inter a cellas suffultus domos fidelium & eleemosynam queritando circuire solebat. Hic itaque eodem anno transactis nativitatis Dominicæ sollempniis in pago qui vocatur Linzovve constitutus virum quendam venerabilem sacerdotali stola indutum & vultus honestate præclarum sibi in somnis assistere, hisque se vocibus affari asseruit; Si meam ô paupercule mansionem adires, baculum tibi condonarem, cuius adminiculo sustentatus per inepta viarum discrimina melius

melius incedere prævaleres. Cui ille; Domine, ait; mansionem tuam nescio & in quibus eam partibus quærere debeam penitus ignoro. Ipse verò ad eum; Lacum, inquit, stagni huius transfretare, illisque in locis follester eam investigare curato, pro certo sciens si illo perveneris quod pro baculi receptione gaudebis: & ut facilius eam invenire valeas, noveras me in domo alterius adhuc positum esse ac propriæ mansionis habitaculum nondum habere. In hac visione pauper ille commonitus transgresso lacu ad cuiusdam Presbyteri domum quadam die sero pervenit, eademque nocte prædicti habitus virum iterato sibi assistentem & cur tam diu inveniendò tardaret interrogantem aspexit. Ad cuius interrogationem cum idem debilis ob eiusdem loci ignorantiam suæque debilitatis incommoda ante se non posse venire fateretur, ille pedem eius nisi celeriter eundem locum adiret sese abscissurum esse comminabatur. Huiuscemodi ergo iussionibus idem pauper obedire paratus reddita mortalibus die Presbytero viam dictante ad monasterium properat, ibique nocte ipsa quæ etiam tunc dominica habebatur in vigiliarum celebrationibus devote pernoctat. Facto autem mane post recitatum in publica missa Evangelium cum ad gradus, quos sacro corpori contiguos esse memoravimus, deveniret, nervorum atque venarum iuncturæ rupta ente ac mox tubi- quente sanguine franguntur, & membra diu contracta divinæ operationis effectu iubito corriguntur. Quorum tensionem atque fracturam æger ipse ferre non prævalens in ipsis gradibus corruit horrendique vocib. perstrepsens omnes in ecclesia stantes perterritus: quorum plurimi concurrentes eum continuo sustulerunt, cognitoque miraculo omnipotentis Deo debitas gratiarum actiones retulerunt. Pauper autem ipse ductus de ecclesia per temporaria momenta convaluit, & post aliquot dies sanus monasterio discessit.

CAPUT XII.

Mutus loquendi officio donatus.

POST sanitatis huius miraculum exacto trium hebdomadarum spatio mutus quidam in vicino territorio natus atque nutritus, quem multi nostrum à primæva ætate locutionis officio noverant esse privatum, in Dominica itidem die monasterium aggressus ad corpus S. Othmari accessit, & quoddam lini globulum piæ devotionis intuitu eius arcæ superposuit, quo factò subitaneo quodam impulsu eum extasi mentis terratenus deiectus dissolutis lingue retinaculis sanguinis copiam ex ore profudit, quem suis ipse manibus ne in basilicæ pavementum caderet suscipiens continuo extra ecclesiam proiecit, sicque ingenti formidine atque terrore persuasus nemini quod sibi e venerat innotescens cum omni festinatione monasterio digreditur, & ad mansionem suam cito perveniens collata sibi loquendi facultate suos ibidem notos cum gaudio alloquitur. Quem ut ipsi loquentem suisque interrogantibus respondentem audierant, non minima admiratione permoti hoc miraculum cæteris indicando celeriter divulgaverunt. Cum verò ex eiusdem loci incolis plurimos utriusque sexus in unum convenire, & ob concessam mutuo loquelam obstupescere ipsumque in illorum medio positum quomodo sibi conigerit, & ubi vel quando lingua eius soluta fuerit cerneret enarrare, sequenti autem die clericus quidam ex eodem loco illum assumens ad monasterium reduxit, & huius rei veritatem nobis per ordinem indicavit.

CAPUT XIII.

Membris omnibus à natiuitate contractus meritis sancti corrigitur.

EODEM anno vir quidam civis Aurelianensium puerum omnibus pene membrorum iuncturis contractum atque conglobatum piæ devotionis intuitu parvo vehiculo impositum modo trahendo, modo coram se impellendo, tum etiam propriis humeris gestando Romam perduxit. Paucis dierum circulis ibidem exactis inde revertitur, atque ut ex eius ore didicimus Alamanniam petere & Sanct. Galli monasterium adire nocturne visionis commoneatur. Cui ille visioni annuere desiderans laborioso satis conatu iuga Alpium superat & quadam die imminente iam vespera diu desideratum lassus ingreditur monasterium. Quo etiam in ipso itinere quot molestias quotve incommodorum pertulerit angustias, testes fuerunt humeri, quos vestibus eiusdem vehiculi ad eò attritos esse comperimus, ut multi nostrorum callos in eis duratos esse prospicerent. In primo igitur basilicæ ingressu ad corpus Beat. Othmari perveniens puer ipse tendentibus sese compagum retinaculis vehiculo decidens in pavementum provolvitur, & vocibus horrendis tecta ecclesiæ cõplens nimio se dolore urgenti insolito clamoris strepitu protestatur, senior autem noster Grimaldus his diebus in monasterio positus cum ipsa hora pro foribus basilicæ infra claustrum consisteret, audito huiuscemodi strepitu Salomonem Episcopum utraque Augensis cõnobii Abbate, qui ipso die ibidem forte convenerant, secum assumens ecclesiam intrat causamque tam horrendi atque insoliti clamoris interrogat. Quid plura? Abbates cum Episcopo propius accedunt, flebili ululatu puerum huc illucque in pavimento volutari cernunt, seque ipsum propriis unguibus

cogente molestia lacerare & quasi discerpere perspiciunt. Post longam huiusmodi vexationem sinistra manus in volam contracta extenditur, incurvata cervix erigitur, sinistrum quoque genu cum pede ad tibiam supinato laxatur, & planta pedis dextra ab ipsis natibus quibus impressa fuerat fracto genu cum sanguinis effusione profiliens (Episcopo autem astante hymnumque *Te Deum laudamus* canente) corrigitur. In processu ergo temporibus puer ipse ambulare incipit & modo in monasterio novis utens gressibus huius miraculi idoneus testis existit.

ISONIS MAGISTRI COENOBITÆ S. GALLI

DE MIRACVLIS S. OTHMARI ABBATIS

LIBER II.

CAPUT I.

Qualiter B. Othmarus in suum oratorium fuerit translatus.

ANCTI patris nostri miracula hæc ætenua à nobis vili sermonum schemate prolata quamquam lectoribus benivolis ad declaranda sanctitatis eius præconia sufficere non dubitemus, tamen quia basilicæ in eius honorem ædificandæ paulo superius mentio incidit, qualiter peracta eius constructione sanctus vir in eam translatus fuerit, quibusque miraculorum ostensionibus sanctitatem eius divina clementia ibidem postea manifestaverit, ne oblivione depereant successoribus nostris breviter contraderelibet, non pomposa verborum complexione supervacua laudantium gloriam aucupantes, sed dictorum tantummodo simplicitate veritatem rerum querentibus ostendere cupientes. Neque enim nostræ, sed illius nos gloriæ potius studere condecet, qui lectis suis primo bonum velle, deinde tribuit inchoare, tum etiam vires implendi suggerere, ac postremo digna eos mercede remunerans sanctitatem eorum virtutibus & lignis parenter dignatur ostendere. Quapropter ipsum per omnia totius boni fontem bonorumque omnium largitorem in beati patris nostri miraculis laudare desideramus Davidicum illud dicentes: *Non nobis Domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam.*

CAPUT II.

De consecratione basilicarum S. Othmari & Michaelis Archangeli & reparatione muti.

POST translationem igitur supra memoratam evolutistrium pæne annorum spaciis cum Othmari basilica studiis devote eam ædificantium decenter iam perfecta fuisset, senior Grimaldus Ludovici Regis Archicapellanus præfatum Constantiensis Ecclesiæ Præfulem ad peragenda consecrationis eius sollempnia in monasterium itidem venire rogavit.

Quod dum fama vulgante populis in vicino positus compertum fuisset, videlicet quod sanctus vir de basilica Sancti Galli in suum deportandus esset oratorium, sacris eius exequiis interesse cupientes monasterium catervatim adire cœperunt. Episcopus autem die statuta superveniens ecclesiam sui ipsius nomine sollempniter dedicavit, ac deinde sacri corporis membra aggressus quasdam ex eo particulas pro reliquiis deinceps condonandis seorsum reposuit, cætera autem manu sua honorifice involvens in sarcophago novo collocavit, illas quoque illatas, quas narratione superiori in eius tumulo retulimus fuisse repertas, eatenus incorruptas atque omnimodis illasas perdurasse miratur, & quasdam ex eis involutas sacro itidem pectore superposuit, alias vero pixide recondens superventuris temporibus pro sanctitatis eius testimonio conservare præcepit. Post hæc autem nobis omnibus sacris vestibus sollempniter paratis. Præful ipse, data in altum oratione, Presbyteros, qui astabant, vitam Deiforas deportandum levare commonuit, nec mora, cum crucibus & cereis atque turribus sanctus vir ecclesia deportatur, eademque hora mutus quidam eius, ut credimus, meritis loquendi officio mandat. Cuius tamen persona, utpote vilis, quia nobis eatenus incognita existerat, ideo miraculum, quod in se patratum, referebat, primo credere dissimulavimus, sed cum ex pago, qui vocatur Aragoevve, se fuisse assereret, à parentibus eius aliisque qui eum bene noverant, nostrorum postea inquisitione verum esse didicimus. Tum vero omnes nos laudes ac melodias canendo, comitante numerosa populorum multitudine, debitam veneratione corpus cari patris prosequimur. In prato autem orientem versus constituto paulolum presso gradu terratenus prostrati adoravimus, surgentesque piis eius exuviis singularim.

transire ac superiecta velamina devotione humili cœpimus osculari. Quo facto, cum veneratione maxima ad monasterium properantes sanctasque reliquias in suam basilicam introducentes gratias Deo debita cum laude retulimus, qui tantam nobis lætitiã conferre dignatus est. Quanti ibi iocundantium fœtus, quantique exultantium oborti fuerint singultus, nequaquam enarrare valeamus, quippe qui nec ipsas Dei laudes crebris singultibus intercepti absque lacrimis proferre potuimus. præcipueque venerandus pater noster Grimaldus tripudiantium lætitiã motus à lacrimis se continere nequivit agens Deo gratias, quod suis in temporibus in loco etiam sibi commendato tantum decus, taliq; omnipotentis Dei beneficia videre promeruit. Ad huius quoque lætitiæ cumulum Augiensis cœnobii Abba cum quibusdam ipsius loci fratribus eadem hora supervenit, fratresque ex monasterio, quod Campidona vocatur, ab Abbate suo missi huiuscemodi exequiis talibusque se interesse gaudiis gratulabantur. Episcopus autem interea sacras pii patris exuvias in archasæza recondens altario subposuit, sicque missarum celebratione sollempniter peracta benedicens populum abire permisit. Facta sunt autem hæc anno incarnationis Dominicæ octingentesimo sexagesimo septimo sub piissimo Rege Ludovico, supra memoratis Principibus pastoralis officii functione curam Ecclesiæ Dei strenue agentibus, VIII. Kalendarum Octobrium die, quarta feria, indictione prima. Die vero sequenti, ut honore beati viri lætius augmentaretur memoratus Præsul ex reliquiis eius, quas pridem huius rei gratia seorsum eum posuisse retulimus, primo sibi tulit, deinde Abbati ex Augia & fratribus de Campidona cæterisque religiosis, utique ac venerabilibus viris aliquas ex eis particulas, prout sibi visum fuerat, commendavit, nobis præsentibus omnes eos sollicitè commoneans, ut per omnia honorifice digneque eas tractare curarent. Quibus peractis, beati Archangeli Michaelis ecclesiam consecravit, multoque chrismate sacro confirmans salutatis fratribus lætus cum suis monasterio decessit. Altera autem die Abbatem ex Augia fratresque ex Campidona cum laudibus & cantilenis extra monasterium prosequentes post fraternæ dilectionis colloquia dato pacis osculo ad sua cum gaudio remeare permisimus.

CAPUT III.

*Quod per reliquias sancti viri etiam in locis aliis plurima sint,
ostensam miracula.*

FINI TA relatione qualiter vir beatus in suam translatus fuerit basilicam, ne fastidioso forte lectori protractus in longum sermo turbata mente rugam frontis ingereret, aliqua ex sanctitate eius indicia, quæ ipsius clariscentibus meritis ibidem postea manifesta fuisset perspeximus, in calce huius conscriptionis strictim ac succincte subiungere curavimus, non utique omnia, quæ vel ipsi facta vidimus, vel ab aliis patrata esse comperimus, huic opusculo inferentes, sed ex multis pauca atque à nobis prospecta in unum colligere volentes. Cuncta enim hæc facile enarrari posse non credimus, præsertim cum in locis plurimis non ad nos tantum, sed ad alios quoque pertinentibus, quæ sacris eius pignoribus ditabantur, tam multa cottidie miraculorum signa effulserint, ut nec verborum facundia profertur, nec stili instantia absque labore valeant comprehendi. Quapropter his interim omisissis, ad ea nos tantum scribenda convertimus, quæ & nobiscum omnimodis facta cognovimus, & apud livoris expertos attestationsi sanctitatis eius sufficere posse confidimus.

CAPUT IV.

De servo cuiusdam pedem vulnerato meritis S. Othmari sanitati restituito.

QUIDAM paterfamilias multorum apud nos cognitioni notissimus servum quendam habuit, qui operis quippiam faciens casu pedem vulneravit. Pes vero ipse protinus in tumorem verius adeo venarum contractione debilitatus est, ut ambulandi facultate penitus privaretur. Hanc ob causam sustentaculum quoddam geniculo supponens gressum, quem pedis infirmitas denegabat, per annum fere integrum fulciendo sublevare curabat. Is cum ad B. Othmari suffragia venisset, ante eius altare prostratus oravit, confestimque, soluto pede relictoque sustentaculo sanus abcessit.

CAPUT V.

*De alio pedem cum tibia ad posteriora retorto interventu viri
Dei correcto.*

NEC multo post alius quidam pedem cum tibia altius terta levatum, & ad posteriora contractum non ad subsidium itineris, sed ad ponderis potius gravitudinem ferebat. Hic die quadam baculis sustultus monasterium devenit, & B. Othmari oratorium ingressus coram altari eius stando, cum orasset, pes ipse cum tibia solutus protenditur, sonitumque modum fracti quondam ligni crepitando emittens corrigitur, nec mora suo restitutus officio ferentem se ferebat, portante inque grata mercede remunerans deportabat.

CAP. VI.

De sanctimoniali femina in vigilia Pentecostes à templo quondam Spiritus Sancti, sed nunc una cum eodem spiritu effecta, post diuinam cæcitatem illuminata.

SVB ipsius anni spatio sanctimonialis quædam de oppido, quod Basilea dicitur, ante annos quatuor utrisque luminibus orbata sororis suæ ducatu ad monasterium tendendo pervenit, ibique tribus fere hebdomadibus cæcitatibus tenebris adhuc involuta permansit. Annuo autem cursu accedente festivitate, qua Catholica per orbem ecclesia S. Spiritus adventu lætatur in sabbato, quod eam præcedens ipsi quoque imminet, cum multitudo populi more solito orationis causa monasterium adiret, sanctimonialis ipsa inter alios, qui adventant hora dici quasi quarta ante beati viri tumbam oratura, prostrernitur, ibique aliquantisper orando lumen, quod amiserat, recepit, multisque in unum convenientibus perspicuitate huius miraculi magnæ admodum lætitiæ causa fuit.

EXPLICIUNT MIRACULA S. OTHMARI ABBATIS.

S. THEODORI EREMITÆ

*DE VITAS. MAGNI CONFESSORIS
SODALIS SVI.*

LIBER I.

AB

ERMENRICO ELEWAN-
GENSI MONACHO EMENDATUS ET
DISTINCTVS.

CAPUT I.

IN tempore illo, cum B. Columbanus simul cum B. Gallo diversa loca perlustrarent ad diffamandum verba Dei, & peregrinandi causa in Hibernia pervenirent, quidam frater nomine Magnoaldus ex præfata patria Hiberniæ procreatus pulsare cœpit aures B. Galli discipuli S. Columbanus ita alloquens: B. Magister & Domine, video vos in servitio Dei tantum sollicitari, ut heremum concupiscentes aliquantisper ibi morantes feræ, bestiarum scilicet, ursorum, bubulorum, luporum, multitudo frequenter, & ad vestrum imperium recedant. Unde vestris vestigiis pro vultus depono, ut spreto saleramentis seculi & præsentium pompam facultatum temnens æterna præmia capere merear. Quod Beatus Gallus cernens ad medicamenta concurrere, uniusque cœnobii sepra, ubicumque Dom. iuberet, per eius orationem concupisci, B. Columbanus hoc indicans obtulit eum illius obtutibus sciscitans ab eo consilium & voluntatem. Cui B. Columbanus respondit: Pergentes, fili, in heremum voluntatem probemus, utrum desideratum arripias iter, an non. Pergentes ergo simul tertium adolescentem nomine Soniarium in comitatu sumunt, & ad destinatum locum pervenerunt unius panis tantum cibo contenti. Cumque iam tertius transisset dies, nec quicquam panis fragmentum remansisset, hora que refectionis appropinquaret, imperantur à patre, ut per prærupta ruris eant, atque ad ima vallis perveniant, & quicquid ad cibum opportune reperiant, deferant. Ovantes illi per concava vallis transeuntes invenerunt capturam piscium olim à pastoribus confertam in amne, qui vocatur Lignona, undique obpositam. Quod inspicientes & Deo gratias agentes, sumentesque tres, quos repeterant pisces, & venerabili patri præsentaverunt. At ille nempe Spiritu S. plenus noverat sibi passim à Domino dapes paratas, & cum gratiarum actionibus sumpserunt cibum, & post cibum iterum gratias Conditori agentes. Quod inspiciens Magnoaldus sequens B. Gallum læto animo promittit se eorum imperiis pariturum, & Christo Dom. iugiter serviturum. Quæ vir S. Columbanus suis beatis manibus receptum in obedientia posuit, donatumque iuxta magnificentiam suam nomen imponit dicens, Magnum te faciet Dominus in sapientia & castitia, à cuius magno nomine Magnoaldus voceris, addens iterum, cognita tibi sunt omnia ministeria monastica, à quibus cognomen habebis Magnoaldus, factoque Monacho reddidit ei clavem cellarii, statimque divinum in eo manifestatur miraculum. Nam cum hora refectionis appropinquaret, & minister refectionis Sonarius cervisiam administrare conaretur, vas, quod tiprum nuncupant, ad cellarium deportavit, & ante vas, quo cerevisia condita erat, apponit, tra quoque serraculo meatus in tiprum currere sinit, quæ subito patris imperio Magnoaldus Soniarium

narium celeriter vocavit. At ille ardens obedientiæ igne obferare meatum oblitus pernici
 entis ad beatum pergit virum, & ferraculum, quod duciolum vocant, manu ferens ante con-
 spectum B. Magnoaldi astitit, videntibus sanctissimis viris Columbano & Gallo. Postquam
 autem sibi vir Dei Magnoaldus, quæ voluerat imperare, deprompsit, interrogavit eum, quid
 est, Soniari, quod tenes in manu tua? At ille viso ferraculo recordatus negligentie velociter ad
 cellarium rediit, æstimans nihil in vase, de quo cerevisia decurrebat, remansisse. Intuitus ergo
 vidit tiprum in tantum cerevisiam crevisse, ut non iam plus profunditatis in vase quam supra
 vasculum altitudinis habere videretur, & nec minimam stillam foris cecidisse. Præfatus
 vero Sonarius illud miraculum magnum inspiciens ad pedes B. Magnoaldi accessit, narrans
 ei, quæ de sicera vidit. Ille pavore perculsus quid agere deberet ignorans, concitatus perrexit
 ad Winichum Presbyterum, quem assumens secum ad cellarium duxit, & omnia secundum
 narrationem pueri Soniarii invenit. Cortuit ergo ad pedes eius ita locutus est: Domine Wi-
 niache, quid dicturi sumus Domino patri B. Columbano, si hæc caudierit? At ille respondit,
 absit frater, ut misericordia Christi tam sanctum virum tam pium patrem nostrum debeat ce-
 lari, qui absque nostra narratione per spiritum, & cum Deo omnia, quæ facta sunt, se cogno-
 vissit lætatur. His dictis concito gradu perrexerunt ambo, veneruntque ad pedes Columba-
 ni, & narraverunt ei omnia, quæ acciderant. Quibus B. Columbanus ait: Fratres, hoc non
 meis meritis actum est, sed intercessione viri istius Magnoaldi. Ille hoc audiens prostravit se
 ad pedes eius & dixit: Domine, noli hoc dicere, quia scio pro vestris sanctis meritis hoc a-
 ctum esse, non meis. Respondit B. Columbanus: tace frater, scio utique. Nam ego vidi An-
 gelum Dei præcedentem te, quando Soniarium vocabas, qui factis signo crucis supra tiprum
 stetit sicera in modum coronæ, sicut vidistis. O magnum divinæ potentie donum, qui ad-
 hæc neophico suo servo tantam gratiam conferre dignatus est, ut iam Magnus inter fratres
 voceris. Ad hæc B. Magnoaldus gratias egit Deo in corde suo de tanta misericordia sua.

CAPUT II.

E O itaque tempore, cum sub quodam scopulo inter vasta heremi ieiunio corpus afficerent
 B. Columbanus & Gallus, nihilque aliud præter raris poma in cibos capere valerent, ve-
 nit quadam die affuera avidæ verocitatis fera ursus, cœpit necessarios delambere cibos
 ac passim poma ore detrahere. Cumque iam hora refectionis advenisset, dixit Columbanus
 ad B. Magnoaldum, frater Magnoalde, cognita sunt tibi poma meliora, & defer nobis con-
 suetam mensuram pomorum. Qui cum abisset, ursum inter densas frutices rubosque perva-
 gare perspexit, ac poma lambendo carpere, vidensque eum Magnoaldus iussu patris implere
 volens stimulat valde, sed confortatus in Domino muniens se signaculo S. Crucis ait ad fe-
 ram: In nomine Domini mei Iesu Christi ista paulisper, usque dum eligam poma, quæ patri-
 bus nostris ferenda sunt, & tibi partem ex aliis deinde comedendi. Mira in fera obedientia se-
 veritatis suæ oblita stetit caput inclinatum tenens. Tunc ille divisit virga frutices & rubos, quæ
 poma ferebant, elegitque partem ex his, quæ iuxta viri Dei imperium meliora erant ad opus
 suum ferenda, aliamque partem dedit fera, ut comedat. Aiebat itaque comede ista te, alia que
 in usum viri Dei Columbani & Galli reserva. Fera ergo in tanta obedientia exiit, ut nequa-
 quam ex prohibita sibi parte ausa esset capere cibos, sed in segregata permisa sibi fruticum
 parte tantummodo pabula requisivit. Alia vero die iterum B. Magnoaldus inquirens poma
 invenit salva & bene reservata, gratias agens Deo ait ad feram: In nomine Domini, ita a-
 ge cottidie. Audiens autem fera, poma procul dubio salva reservavit, quoad usque vir Dei in
 illo loco commoratus. Quarta v. die iterum Dominus cibum præbens suis discipulis tanta co-
 pia alitum advenit, ut omnem planiciem loci illius adimpleret. B. vero Magnoaldus hoc vi-
 dens intellexit ob necessitatem patris suorumque à Deo has dapes terræ diffundi, & ait ad B.
 Gallum: Iubeat hæc pater altilia capere ad opus fratrum, si placet, quoniam à Deo data sunt.
 Hæc Gallo ad Magistrum suum deferente, ait B. Columbanus: Tu Magnoalde, qui in nomi-
 ne Domini urso iussisti reservare poma ad opus nostrum, fac iterum iuxta tuum nomen ma-
 gnum opus, & impetra à Deo, ut volatilia maneant, donec capiantur à fratribus ad usus ne-
 cessarios. Ille mirans, quomodo palam factum fuisset, beato viro de fera, tamen non audebat
 interrogare, sed iussu eius prosternens se in orationem pariter cum B. Columbano & Gallo
 orabat. Erigens autem se Abba dixit Magnoaldo surge, præcipe capere aves. Surrexit Ma-
 gnoaldus gratias agens conditori, cœpitque aves capere cum reliquis fratribus. Miraculum
 valde mirum & stupendum, capiebantur aves, prout patris imperium erat, nec abscedere pen-
 nigera fuga nitebantur, donec B. Magnoaldus ait: Si patri nostro placet, habemus per tri-
 duum aves sufficienter, & ideo bonum est, ut recedant. Sicque alitum phalances abire iubet,
 & sumpto volatu, quæ remanserant, recesserunt. Sicque divina misericordia ex vici-
 nis urbibus frumenti copiam per bonos viros in gyro manentes ad B.

Columbanum per manus felicitatis Galli & B. Ma-

gnoaldi dimisit.

CAPUT III.

INTEREA venit cogitatio in mentem, quatenus Sclavorum terminos adiret, eorumque ecclesias evangelica luce lustraret, & ab origine per avia errantibus veritatis viam panderet. Cumque hæc beatis Gallo & Magnoaldo narrasset, & ita patrare se velle profiteretur, Beat. Gallus dixit Magnoaldo: Frater, quid tibi de isto itinere nostri Abbatis videtur? Respondit, Domine, perquirite in primis voluntatem Domini, & postea, si dignum duxeritis ad proficiscendum, proficiscami. Hoc audiens B. Columbanus iussit triduanum ieiunium fieri, Domini misericordiam implorans, ut eis indicaret suam voluntatem. Tertia vero nocte Angelus Dei per visum illis tribus apparuit, & ambitu parvo quasi solet paginali stilo orbis describi circulum mundi compage monstravit dicens: Cernitis, inquit, quod maneat totus orbis desertus? Dicite Columbano, perge dextra levaque, ut comedas laboris tui fructus; non est tibi opus illuc properandi. Hæc audiens B. Columbanus intellexit per visionem similiter sibi monstratam non esse gentis illius in promptu fidei profectum, & ideo quievit in loco solummodo contentus unius ministri Magnoaldi, qui & Magnus, famulatu, donec aditus ad Italiam viam panderet.

CAP. IV.

INTEREA orta est illis inestimabilis inter Theodoricum Regem & Theodebertum: utriusque namque gentium robore in invicem superbientibus. Inter quæ vir Dei ad Theodebertum venit, isque cum infra suos fines libentissime recepit, deditque ei optionem, quacumque in parte voluisset experimento quærere locum, qui sibi & suis placeret ad habitandum. Inquisitoque loco audivit à beatis viris Gallo & Magnoaldo, qui iam perlustrata habebant spacia locorum, laudabilem locum fore infra Germaniæ terminos situm in Alamannia circa Renum fluvium oppidumque olim dirutum, quem Brigantium nuncupabant, quem procul dubio ratum ducebant fore, ut impetraretur à Rege, & partem saltus ipsius iuxta ipsum oppidum stantem, ubi apta loca invenire quiverant ad manendum. Dedit ergo eis Rex iuxta petitionem ipsorum præfatum oppidum locaque vasta intus in saltu consistentia, sed non plurima, nisi pauca, ubi invenire potuissent apta ad cellulam construendam, B. vero Gallus, cum S. Magnoaldo, fratribus, qui iam ex Luxovio venerant, ad eum simul cum B. Abbate relictis, ipsi ingressi sunt in saltum, & in eo huc illucque pergentes diversaque loca circumtes repererunt infra ipsius saltus terminos loca venusta & famulis Dei ad omnem oportunitatem congrua, proximasque nationes undique haberi ad prædicandum. Reversi ergo iterum ad virum Dei laudaverunt loca, quæ invenerunt. Quibus vir Dei ait: pergemus illuc, & moremur aliquod spatium temporis ibi, & construamus cellulam, usque dum Dominus det nobis aditum proficiscendi in Italiam. Perrexerunt ergo ad lacum Brigantinum, in cuius littore invenerunt locum antiquum destructum, qui vocatur Arbona, ibique morati sunt construentes collam expectantes eventum inter Theodoricum & Theodebertum.

CAPUT V.

CUM QUÆ hæc agerentur ab illis seditione firmata inter Theodoricum & Theodebertum ortum est bellum iuxta Tulbiacense castrum, ibique prælio innumera hominum multitudo ex utroque exercitu perierunt. Victus tamen Theodebertus fugit. Ea ergo hora, qua apud Tulpiacum illud bellum commissum est, vir Dei Columb. operantibus sanctis Gallo & Magnoaldo cum cæteris fratribus qui ex Luxovio venerant, supra truncum querci patrefacti sedens librum legebat, quem sopor oppressit. Sopitus dormiensque inter duos quid ageretur Reges vidit. Expergefactus ministrum vocat Magnoaldum, qui & Magnus, cruentamque Regum pugnam indicat, & humanum sanguinem multum fundi suspirat. Respondit Magnoaldus prostratus ad pedes eius, & ego, Domine pater, sopore oppressus iacebam subter unam arborem abietis, & videbatur mihi simul eos conflictum inter se habere, arreproque baculo volebam percutere Theodoricum & liberare Theodebertum, sed prohibuit me species quædam dicens: non est tibi necesse, quoniam Dominus cito vindicabit magistrum tuum Columbanum de eo in interitum ignis. Illico evigilans festinabam huc ad vos venire, & enarrare hanc visionem vobis interim me clamante. Dum ergo mirarentur ambo de his visionibus, alius minister astans Eunochus nomine temerario conatu ait: Pater mi, tuis precibus præbere debes suffragium Theodeberto, ut hostem communem Theodoricum debeller. Cui B. Columban. ait, stultum ac religionis alienum administras consilium. Non enim Dominus ira vult, qui nos pro inimicis nostris orare præcepit. Et Magnoaldus inquit: vere, Domine, vestra sanctitas bene de hoc sentit, quoniam in arbitrio iusti iudicis esse debeat, quid de eis fieri velit. Theodoricus ergo persecutum Theodebertum deprehendit, & ad aviam Brunehildam direxit. Ipsa eum clericum factum non post multos dies impie nimis perimi iussit. Theoder. itaque morans penes Metensem oppidum divinitus percussus inter flagrantis ignis incendia

mortuus est, & B. Columbanus à Deo vindicatus. Porro Lotharius collecto exercitu fines regni, quæ suæ ditioni debebantur, recepit, perempto Sigiberto, qui ei resistere volebat cum quinque filiis Theodorici. Brunehildam vero captam indomitum equorum caudis ligatam miserabiliter vita privavit. Memor vero prophetiæ viri Dei funditus radicitusque deleta Theodorici stirpe trium regnorum solus potitus est monarchia. Cognoscens quippe in hoc facto viri B. Columbani prophetiam in omnibus impletam fore præfatus, Lotharius voluit B. Columbanum magnis honoribus ditare: sed ille hoc respuens, relicta Gallia atque Germania, Italiam ingressus est, ubi ab Egilolfo Longobardorum Rege honorifice susceptus est, largita ei optione, ut infra Italiam, quocumque in loco voluisset, habitaret. Qualiter autem B. Gallum & Magnoadum in Alamannia reliquit, non est silendum, quoniam Dei consultum actum est.

CAP. VI.

PER agratis ergo locis circa lacum Turicinum, & pervenientes ad caput lacus ipsius in locum, qui Tucconia dicitur, inde venerunt ad lacum Brigantinum ad præfatam cellulam, quam ante construxerant, prædicantes populo Christum colere, & simulachra vana & surda frustra comminere. Obquam causam zelo Diabolico populus inflammatus propter simulachra diruta & in frustra comminuta cœperunt cum Sigiberto Principe tractare, ut eos a simbus suis eiceret. Egit autem hoc arte sua Diabolus, ut populum, quem in præsentia lucis per prædicationem beatorum virorum amittere cœperit, dulcedente sanitatis fulgore, tenebris occuparet antiquis. Igitur sancti viri moleste ferentes, quod se depellerentur amabili consilio communi inito, Italiam perire decreverant, dicentes: Deus, cui servimus, Angelum suum mittet nobiscum, qui nos perducat ad Egilolfum Longobardorum Regem, ubi, clemens tua præparante, humanos affectus & pacem plenam habitationis locum inveniemus.

CAPUT VII.

CITUR cum iam proficiscendi tempus instaret B. Gallum repentina febris invasit. Propterea ad volutus Abbatem sui pedibus indicavit se infirmitate vehemente laborare, ideoque propositum iter non posse perficere. Ille vero existimans cum pro laboribus ibidem consummatis amore loci detentum via longioris detractare laborem, dixi ei: scio iam, frater, tibi onerosum esse tantis pro me laboribus fatigari, tamen hoc discessurus denuncio, ne, movente, in corpore missam celebrare præsumas. Et cum ei licentiam per se conversandi dedisset, via ingressus est abeundi. Audiens hoc Magnoad, procidit ad pedes eius & dixit: Domine, quid me vis agere? si reliquero eum absque adminiculo erit & deficiet, tamen sequar te, si volueris, ipso relicto, sicut Petrus secutus est Deum, relictaque rebus suis. Respondit ei B. Columbanus, scio, te, Magnoad, magnum futurum esse, & lucrari Deo ex populis orientabilibus plurimum, ideoque voli mecum proficisci, sed relinquo te & Theodorum fidelissimum nostrum Galli ob equis parituros, ut cum omni diligentia eius recuperationi serviatis. Dico tamen tibi, Magnoad, quod te volo esse acturum, & quomodo cum eo morari debeas. Futurum est enim, ut peractis aliquot diebus diaconatus officium ab Episcopo Constantiensi accipias, sic volo, ut moreris cum Gallo usque dum tempus veniat, me ab hac luce discessurum. Itaque si fieri potest, ut, me ægrotante tibi que Spiritu Sancto, revelante, ad me venire potueris, gratum mihi est, abas me defuncto, quoquo modo sit, Domino annuente, tibi revelatum erit, sicque accelerare festina ad sepulchrum meum, & ad fratres meos, ut inde accipias epistolam meam & cambocam, quam affer Gallo, ut eum absolvas à meo iudicio. Nuncio autem tibi, quia defuncto Gallo post triennium vastandum erit sepulchrum eius à raptoribus, te & Theodoro inspiciente, & ut hoc actum fuerit, restaurato sepulchro eius, festina properate ad locum, ubi auditum habemus, quod Sanct. Narcissus Episcopus Diabolo præcepit Draconem interficere, ibique Domino cooperante plurimos ad fidem Christi convertens animas lucraturus eris, atque habebis ibi nomen tibi à Deo impositum, & vocaberis à populo terræ illius Magnus propter fidem, quam prædicaturus eris convertens eos ex inanitate & cultura Dæmonum ad fidem Christi. Ibi enim occurrent tibi Dæmones multa mala tibi ingerentes, sed tu confortatus eris à Domino, qui te illuc deputavit ad morandum atque manendum. Et his dictis profectus est.

CAPUT VIII.

NON post multum verò temporis Beat. Gallus divina pietate convalescens, postquam filiam Ducis Günzonis à Dæmonio liberavit, oblatumque sibi ab eodem Principe Constantiensis ecclesiæ pontificatum humiliter recusavit, misit epistolam ad Iohannem Diaconum rogans eum ad se venire. Qui cum venisset ad eum, et studivit eum divinarum librorum scientia, & cooperante gratia Dei, construit eum coram Duce plenum scientia & virtute, atque divinarum scripturarum intelligentia, dicens: Hic est indigena vicinorum locorum

corum, cui merito testimonium potest aptari, quod sanctum virum decet, divino eum credenti electum iudicio vobis profero eum promovendum. Cumque hac attestazione vir sanctissimus Iohannem laudaret, Dux cum electione populi congregatione collecta cæterorum Episcoporum Pontificatum Constantiensis civitatis ei tribuit, & à vicinis Episcopis ductum ad altare sollempni benedictionis officio ordinarunt Antistitem. Doctor itaque venerabilis, his perpetratis, memor prophetiæ Sancti viri Columb. quam prædixerat de diaconatus officio B. Magnoaldo fore futurum, à Constantiensi Episcopo, inter multa salutiferæ consolationis verba hæc sæpius inculcavit, ut B. Magnoaldum, qui erat iam cum eo omnium veneratione sublimis congruo tempore adveniente, initio quadragesimali, primo Sabbati ieiunio tractato, divino eum commendaret iudicio ad diaconatus officium peragendum, cui Iohannes Episcopus ita respondit: Magister, paterna sollicitudine mecum his diebus eum relinque, ut adveniente ieiunio quadragesimali faciam, quod hortaris. Quo audito, Beat. Gallus Iohannis familiaritate confusus ei Magnoaldum paterno commendavit amore. Perveniente autem sancta sollempnitate venturæ quadragesimæ, B. Magnoaldus, accepta à Iohanne Anistite sacra benedictione diaconatus officii, reversus est cum gratiarum actionibus ad cellulam B. Galli Abbatis.

CAP. IX.

DE itaque quadam, dum post laborem matutinalis officii quiescendi gratia lectos suos reviserent, primo diluculo vir Dei vocavit Magnoaldum Diaconum suum dicens illi: Infrue sacræ oblationis ministerium, ut possim divina sine dilatione celebrare mysteria. Et ille, num (inquit) tu pater missam celebrabis? Dixit ergo ad illum, post huius vigiliæ noctis cognovi per visionem, Dominum & patrem meum Columbanum de huius vitæ angustiis hodie ad paradysi gaudia commigrasse. Procius itaque requie sacrificium salutis debeo immolare. Et signo pulsato cœperunt missas agere, & precibus insistere pro commemoratione B. Columbani. Finito sacræ devotionis officio venerabilis Gallus dixit ad Magnoaldum Diaconum: Fili, non tibi grave videatur petitionis meæ pondus, & arripe viam, & Italiam perito, pertransiensque usque ad monasterium, quod Bobium nominatur, diligenter perquirito, quid actum sit circa Abbatem meum. Nota ergo diem & horam, ut, si eum compereris defunctum, possis agnoscere, utrum visio mea veritatis fulciatur effectu. Hæc ergo omnia sollicita investigatione perdiscens regressus nunciabis mihi. Diaconus ad pedes magistri devolutus, ignotum sibi iter conquestus est: sed vir benedictus voce blanda eum, ne timeret, ammonuit, perge (inquiens) & Dominus diriget gressus tuos. Hac consolatione roboratus pii Doctoris alumnus præcepto paruit, & accepto benedictionis viatico viam festinanter aggressus est, memor Prophetiæ B. Columbani, qui asseruit, eum venturum esse ad sepulchrum suum in Italia, & baculum suum assumere, sanctumque Gallum per eum absolvere. Cumque pervenisset ad monasterium, ut volebat, invenit omnia ita contigisse, sicut patri suo per visionem fuerant revelata. Mansit autem ibi una nocte, & accepit epistolam à fratribus ad Beat. Gallum continentem transitum venerandi Columbani, qui & baculum ipsum per manum Diaconi transmiserunt dicentes, Sanct. Abbatem ante transitum suum iussisse, ut per hoc notissimum pignus Gallus absolveretur. Dimissus autem ab illis iter acceleravit, & prospere in omnibus agens die octava pervenit ad Dominum suum & patrem ferens epistolam relationis & absolutionis indicium. Lecta epistola Sanct. Gallus carissimi patris amorem pleno retinens corde lacrimas uberrimas profudit, & collectis fratribus causam mœroris aperuit.

Deinde tanti patris memoria precibus sacræ & sacrificiis salutaribus frequentarunt. Commoratus est autem B. Magnoaldus cum S. Gallo fere annos decem post perpetratum iter ab Italia: decimo verò anno defunctus est B. Gallus.

S. THEODORI EREMITÆ

DE VITIS. MAGNIS CONFESSORI
SODALIS SVI.

LIBER II.

AB

ERMENRICO ELEWAN-
GENSI MONACHO EMENDATUS ET
DISTINCTVS.

CAPUT I.

POST transitum igitur B. Galli relictus est Magnoaldus & Theodorus in cella ipsius. Prostraverunt se in orationem Domini misericordiam implorantes, ut disponeret iter eorum secundum suam voluntatem partibus orientis, ne quasi fraudulenter abscedentes B. patris corpus relinquerent, memores iterum prophetiæ B. Columbani, qua prædixerat venturum fore B. Magnoaldum in heremo orientali ad fontes Alpium Iuliarum, ubi B. Narcissus Episcopus Tolosana civitatis iussit Diabolo Draconem interficere, quando sanctam Afram convertit ad fidem. Sequenti vero nocte per visionem B. Magnoaldo demonstratum est, ut fiducialiter pergeret, Domini que sibi adminiculum semper nosse adesse. Facto igitur mane iterum orationibus attentius exorati sunt, ut Dominus eis demonstraret viam & voluntarem suam. Adveniente ergo meridie Presbyter quidam ex ipso pago advenit nomine Tozzo, qui iam audiram habebat famam B. Galli, & ideo ad sepulchrum eius veniebat ferens ardentem cereum in manu, quem quidem miro modo illuc attulit, scilicet ut quando noctu proficiscebatur, cereus ardebat, & nullo modo a vento extinguí poterat; die vero astante, lux ab ipso cereo per se illico subtracta est. Cumque viderent eum B. Magnoaldus & Theodorus venientem, cereum quippe nihil per ardorem minui, admirantes obviaverunt ei & interrogaverunt, unde veniret. At ille per ordinem exposuit, unde erat, & quomodo ei reuelatum fuit, ut visitaret sepulchrum B. Galli, immo eos, quos inveniret, velle proficisci ad partes orientales, recto itinere duceret, usque dum ad locum desideratum venirent. Illi autem hæc audientes prostraverunt se in orationem Domino gratias agentes, qui talem Ducem eis ostendere dignatus est, & neque per angustam viam errare permitteret. & tunc demum suscipientes Presbyterum deosculati sunt eum, & duxerunt in ecclesiam ad sepulchrum B. Galli, factaque oratione miserunt eum in hospitium suum tribuentes ei, prout poterant, necessaria, & conviatiorem eligentes. Sicque præfatus Presbyter pernoctans cum eis orto mane orantes coram sepulchro B. Galli, & benedicentes Deum, atque valedicentes fratribus, qui ibi erant, simul profecti sunt. Arripientes vero iter iuxta lacum Brigantium relinquentes eum in sinistra parte usque ad locum, qui dicitur Brigantium, pervenerunt, ibi morati sunt duos dies. Tunc vero illis ibi commanentibus, cæcus quidam, qui multorum hominum cognitioni pago in illo consistentium notissimus erat, obvius fuit Beat. Magnoaldo postulans ab eo alimentum necessarium. Ille autem reminiscens Apostolicæ sententiæ dixit: Non sum ego dignus, me æquiparari eius sanctitati, qui dixit, *argentum & aurum non est mihi*, sed in nomine eius, qui & ipsam potestatem dedit, ut faceret, quod fecit, & cæcum illuminavit, aperire oculos tuos imploro, ut videas, & manibus tuis laborando victum acquirere possis. Et hoc dicto linivit oculos cum saliva sua, nec mora, plurimo sanguine ex oculis eius prorumpente aperti sunt, & videns corruit ad pedes eius & dixit, Domine, quoniam Magnus es tu & magna operatua, ideoque si vis, sequar te, quocunque ieris. Ille respondit, si vis Domino quidem servire, sequere me. Sicque post signum hoc perpetratum ab incolis terræ illius vocatus est Magnus, & profecti sunt ambo, scilicet B. Magnoaldus & Theodorus, secutusque est eos cæcus Domino gratias agens de recepto visu, comitaturque cum eis Dux itineris præfatus Presbyter nomine Tozzo.

CAP. II.

VENERUNT itaque post aliquos dies ad locum, qui vocatur Campidona, ibique reppererunt oppidum valde amœnum, sed penitus desertum. Tunc interrogavit B. Magnoaldus Presbyterum, quomodo ille locus vocitaretur, vel fluvius, qui ibi defluebat; Ille respondit, locus iste ab incolis terræ huius sæpissime visitatur & vocatur Campidona, sed non
ausi

ausi saltim una nocte hic manere propter diversa genera vermium, qui hic sunt. Fluvius vero vocatur Hilara: hilatis autem non est, quoniam multos homines conturbat propter velocissimum suum cursum, eosque potius in mœtorem vertit quam in hilaritatem. Nos autem oportet velocius transire, ne vermes nos hic esse sentiant: quoniam si senserint, magnum impetum facient super nos ad devorandum. Plurimos namque homines, qui causa venationis huc venerunt, devoraverunt, non permittentes eos saltim una nocte hic iacere. Respondens B. Magnoaldus dixit, vere Dominus noster Iesus Christus potestatem habet similiter hos vermes de isto loco eiicere, sicuti habuit eiiciendi vrsos & lupos cæterasque feras, immo & vermes, nec non & Dæmones per orationem Domini & Magistri nostri Galli de loco, quæ ipse elegit ad construendam cellulam, & ad corpus suum sepeliendum. Nos ergo, permittente Domino, oportet hac nocte hic manere, & dixit ad Theodorum: frater, tuum est orare & Domini misericordiam implorare, ut nobis auxillum præbeat ad eiiciendos vermes de isto loco, & Dæmones, qui in eis latitant: quoniam à te est iste locus construendus & ædificandus. Ideoque oremus pariter, ut Dominus nos exaudire dignetur, & mundemus istum locum, qui est ab hominibus propter timorem vermium inhabitabilis: & hæc dicens prostraverunt se in orationem. Dum vero orarent, egressus est de oppido serpens magnus, qui dicitur Boa, impetum faciens super beatos viros iacentes in oratione. Presbyter ergo, qui eos ducebat, videns eum exclamavit voce magna, dicens: Heu mihi, quia huc vos adduxi, & in fugam veisus simul cum eo, qui cæcus fuerat, festinabat ad unam arborem, ut se liberaret.

CAPUT III.

BEATUS vero Magnoaldus confusus de Dei misericordia surrexit, & faciens signum Crucis coram se arripiensque cambocam, quam à Sancto Gallo acceperat, & cruce[m], quam secum gerebat, perrexit in occursum vermi & dixit: Impero tibi in nomine Domini mei Iesu Christi, ut hic iaceas, & Diabolus, qui in te latitat, ipse te interficiat adiuratus per Deum vivum & verum. Et cum hoc dixisset, percussit eum cum camboca in caput, & confestim vermis crepuit medius & mortuus est. Cæteri vero vermes, qui intus in oppido & circa ipsum oppidum morabantur, omnes in fugam versi sunt, & nusquam comparuerunt. Sicque mundatus est locus, & morati sunt unam hebdomadam Domino gratias agentes, qui eos exaudire dignatus est.

CAPUT IV.

THEODORUS itaque, ut vidit tam magnum signum factum à Domino & à B. Magnoaldo, surrexit de loco, in quo iacebat, orans, & elevatis manibus ad cælum dixit: Domine Deus omnipotens, qui fecisti cælum & terram, mare & omnia, quæ in eis sunt, tibi gratias refero, te invoco, te adoro, tibi laudes psallo, qui nos liberare dignatus es à tanto periculo & à tali devoratione vermium. Et cum hoc dixisset, concurrat ad B. Magnoaldum, flexoque poplite osculatus est genua eius, nec non quasi lingens manus suas & oculos dixit, vere non vocaberis ultra Magnoaldus sed Magnus, quoniam tibi Dominus tantam gratiam contulit ut per te iste locus purificaretur non solum à vermibus verum etiam à Dæmonibus. Ad hæc B. Magnus, noli dicere, frater, non sum ego Magnus, sed minimus servus servorum Christi, qui nos liberare dignatus est à tali periculo. Tunc ergo orationes à Deo exaudite sunt, & idcirco non meis meritis, sed de Dei iussione isti vermes recesserunt. Nunc autem voca conviatorum nostrum, & purgemus locum istum, quia Dominus vult eum præparare ad ædificandam cellam. Memento, quomodo patri nostro Sancto Gallo accidit in loco, quem ipse elegit ad manendum, ita & nobis suis meritis intervenientibus à Domino concessum est. Idcirco nulli dubium sit, quin Dominus velit sibi præparari locum istum. Presbyter vero ut vidit, eos ambos fore incolumes, descendens de arbore, ad quam confugerat, & cæcus, qui visum receperat, simul cum eo prostraverunt se ad pedes eorum, & ait Tozzo: vere Dominus est in loco isto, qui B. Magno tantam gratiam contulit, ut cum sua camboca tale signum inauditum faceret. Nunc autem fiducialiter ducam vos per deserta & angusta loca, usque ad locum, quem elegistis ad manendum, quia video, vobis à Deo tantam potestatem tributam, ut per vestra merita iste locus purificetur, & qui nunc est inhabitabilis, habitabilis efficiatur. Respondens B. Magnus dixit, præsentem hebdomadam hic moremur, ut ædificemus oraculum parvulum, ut discat populus terræ istius, qualem misericordiam eis Dominus confert dignatus est, manseruntque ibi ipsam hebdomadam. Presbyter vero occurrit per vicina loca sibi cognita ad homines, qui ibi morabantur, diffamans hoc signum. At illi venerunt illuc, & attulerunt alimoniam præfatis fratribus sufficientem nimis, admirantes & tanta virtute Dei & plurimi per prædicationem B. Magni Diaconi ad fidem conversi baptizati sunt à præfato Presbytero TOZZONE, & Domino gratias agentes manserunt ibi colentes illam terram & construentes cellulam simul cum B. Magno & Theodoro. Transactis igitur illis diebus, pernoctantibus illis in oratione, die vero laborantibus cum matutinale officium tertia nocte oriente aurora die surgentes celebrare vellent subito Dæmones in aere volitantes eiulantes &

cum magno strepitu vel fremitu voces emittentes atque impetum quasi supra Tozzonem præbyterum facientes clamabant, tu inimice senioris nostri & nos ter vt quid induxisti virum istum cum socio suo in locum istum, qui & nos & membra nostra per quæ multas animas lucrabamur à loco isto expulit?

CAPVT V.

MAGISTER autem illorum semper nos cum suis maleficiis sicut & iste inuocato nomine Domini vincere cõsuevit. Iste vero non solum nosmetipsos, verum etiam membra nostra cum terribili nomine Adonai victos habet & expulsos. Hoc audiens præfatus Præbyter tremefactus est, tamen muniens se signaculo S. Crucis festinus ad virum Dei perrexit & indicauit illi quæ viderat & audierat.

CAPVT VI.

TVNC S. Magnus pariter cum Theodoro prostrauerunt se in orationem & huiuscemodi verbis DOMINVM deprecatus est dicens; Deus Omnipotens, ineffabilis bonitas & inæstimabilis pietas, qui nos secundum misericordiam tuam non secundum merita nostra à membris istorum Dæmonum & à venenis mortiferis illorum eripere dignatus es: tu auditu placido has à nobis suscipe preces sicut suscepisti in his ipsis verbis magistri nostri Galli, & iube hos Dæmones hunc locum deserere, vt sit sanctificatus in honore nominis tui. Et surgentes ab oratione egredientesq; de oratorio audierunt Dæmones clamantes atque dicentes; tu Magnesia nomina portas in capite tuo & cum Trinitate nobis tanta mala obliis: & tu Theodore quid tibi est nobiscum; Venient dies quando non habebis Magnum iuxta te, & tunc pugnaturi erimus aduersum te per varios errores, homines terræ istius aduersum te excitantes. S. vero Magnus respondens dixit; Miseri confitemini, scitis S. Trinitatem Dei? Et illi dixerunt, scimus eam ineffabilem esse & immensam. Et B. Magnus, nunc iam quia confessi estis B. Trinitatem, impero vobis non meis nominibus infimis sed per immensam potentiam Trinitatis, vt hunc locum deserentes in montes desertos eatis vbi DOMINVS voluerit, & huic reuertendi ulterius potestatem non habeatis: Ad hanc vocem continuo Dæmones ciulantes dixerunt; Heu quid faciemus, alium Gallum hinc habemus: Iste Gallus peior priore est, quia cum suis galliciniis nos & membra nostra pariter eiicit, sed nec in heremo manere permittit. Porro ex illa die tam plener abscesserunt & in fugam versi sunt, vt postea ibi non comparerent, sicque factum est vt ab illo die homines in illo loco tranquille Domino gratias agentes habitare permitti sunt.

CAPVT VII.

HIS ita gestis B. Magnus Diaconus dixit ad Theodorum, Deo age gratias frater quia Dæmones recesserunt. Nunc bonum est ut locus iste à te custoditus & constructus sanctificetur, ne populus istius loci & qui deinceps venturi sunt huc ad orandum potius quam ad venandum conueniant. Theodorus respondens dixit, mi Domine, iuxta præceptum tuum facio, sed vt audiero te consolidatum in loco à Deo tibi electum, veniam & visitabo te. Et his dictis valedicentes seq; inticem deosculantes profectus est B. Magnus, accepto secum conuiatore & duce itineris Tozzone præbytero, relinquens cum Theodoro cæcum qui visum receperat. Cæpto itaque itinere transitoque fluuii perrexit recto tramite sicut cum viator ducebat: sicque venerunt ad locum qui vocatur Ephaticus, & inuenerunt ibi Episcopum S. Augustæ ecclesiæ nomine Wichpertum. Tozzo igitur propter noticiam quam habebat Episcopi præcessit B. Magnus venitque ad eum & narrauit ei omnia de sancto viro, quæ audierat & viderat seu de itinere eius nec noii de aduentu suo ad eum, immo & de loco ad quem Dominus eum destinauerat ad manendum. Præfatus autem Episcopus interrogauit de quâ origine esset? Et respondit Præbyter; Domine sicut audiui à Theodoro, qui nunc est relictus ad Campidoniam, de Hiberniâ prouincia est ortus. Vt autem audiuit Episcopus eius famam bonam suscepit eum benigne, cœpitq; cum eo loqui atque cum honore fouere. Et moratus est cum eo paucos dies sciscitans ab eo cotidie de B. Columbano & Gallo. Deinde interrogauit eum vbi voluntas sua esset proficiscendi. Respondens B. Magnus dixit; Domino auxiliante directus sum ad locum qui vocatur Fauces, vbi prope sunt fontes Alpium Iuliarum, & vbi Draco fuit, qui iubente Narcisso Episcopo à Diabolo interfectus est, quatinus Domino annuente quicquid boni ibi ædificare potuero faciam. Nunc igitur Paternitas tua decernat quomodo tuâ voluntas me sit agere, quoniam ad tuum imperium prompto animo deo facere, sicut Dominus mihi reuelauerit per os tuum. Ego autem iam senex & grandæuus cupio in vltimâ meo tempore illum locum si tuâ paternitati placet inuisere & Deo ad seruiendum præparare. Ad hæc Wichpertus Episcopus respondit, locus ille valde est angustus & inhabitabilis populo, etiam feræ diuersæ ibi morantur, id est cerui, apti multi, plurimi vrsi, & propter illorum multiplicationem Dominus Rex Pipinus ad suam venationem exercendam illum saltum tenet, serpentes etiam plurimi ibi morantur.

CAPVT VIII.

B. MAGNVS Diaconus Spiritu sancto repletus dixit, pater, talem gratiam habuerunt magistri mei Columbanus & Gallus, vt quando ad talia loca venerint Dominus noster Iesus Christus feras diuersi generis per orationes illico expulerit ab illis locis, in quibus manere decernebant. Similiter ego credo in Dei misericordia, quod non permittet eos manere in ipso loco dum aduenero. Acquieuit autem Wichpertus Episcopus verbis ipsius & dedit ei solamina ciborum præbens ei conuiatorem supra scriptum Præbyterum Tuzzonem, & duces itineris qui eum perducerent ad locum à Deo sibi destinatum. Cumque venissent ad locum, qui vocatur Caput equi, iacebat ibi in quodam loco draco magnus, qui non permittebat vllum hominem per illam viam transire neque equum, & idcirco vocatus est ille locus Caput equi quia omnes viatores reliquerant ibi suos Caballos, & pedestres ibant ad venandum. Cum ergo B. Magnus Diaconus in vicino loci illius veniret, dixit ad præbyterum, frater, construamus nobis hic tabernaculum hac nocte ad manendam, & oremus Dominum vt expellat præsens membrum Diaboli ab isto loco, atque aditum permittere dignetur nobis ad transeundum. Fecerunt itaque vt imperauerat, & manserunt ibi. In tota autem nocte non cessauit B. Magnus orare, & DOMINI misericordiam implorare, vt Draconem subuicere dignaretur. Circa vero mediam noctem surgens Beatus Diaconus dixit ad Præbyterum, mitte mecum hominem qui me ducat ad locum angustum vbi Draco iacet, & respondit Præbyter, timeo igitur ne, si te illuc induxero, ab eo deuoreris. Adhæc vir sanctus, non possum timere quia Deus illum tradet in manus meas. Pergamus ergo fiducialiter, quia qui liberauit DANIELEM de lacu leonum, potest & me eripere de manu huius bestie. Itaque cum hoc dixisset, misit in peram suam panem sanctificatum, & in manu sua famens picem & resinam atque Cambocam S. Galli crucemque pendens collo suo perrexit & dixit, DEVS Omnipotens, qui eduxit me de regione longinqua ipse sicut TOBIÆ famulo suo mittat Angelum suum mecum, qui me liberet ab ore istius Draconis & ostendat nobis locum desiderii aptum salutaribus. Et hæc dicens muniuit se signaculo Sanctæ Crucis, & de pane sanctificato misit in ore suo & paulolum aquæ, sicque venit ad locum vbi Draco iacebat, relinquens omnes socios in tabernaculo præter vnum solum ducem itineris. Cumque vidisset eum Draco, illico surrexit impetum faciens super eum. Ille habens in manu picem & reprojecit sinã in os eius inquit: Adiua me Domine Deus meus, & cum hoc dixisset confectum Draco cœpit ardere & crepens mortuus est. Vt autem ille vidit qui cum eo erat hoc peractum surrexit continuo & peruenit ad focios & dixit, surgite, egredimini & venite, quia iste magnus vir Draconem interfecit. Surrexerunt ergo & inuenerunt B. Magnum Diaconum iacentem in oratione & gratias DEO referentem, dignum quippe erat vt qui tale opus diuino inchoabat amore, instantissima prece semetipsum DOMINO commendaret, quoniam DOMINVS sicut per os B. Narcissi Episcopi Diabolum compulit vt alium Draconem interficeret, ita & per manus tanti viri fecit focium eius per ardorem ignis interire.

CAPVT VIII.

VT viderunt autem Draconem mortuum descenderunt ad rupem, de qua idem Draco impetum facere visus est super sanctum virum. Præbyter dixit, gratias tibi agimus DOMINE, qui nobis talem virum & tam magnum ostendere dignatus es, vt per merita sua ista loca purificentur efficianturque habitabilia quæ antea erant inutilia. Facta vero oratione transierunt illum angustum locum, & venerunt per viam iuxta Licum flumen ad locum quendam amœnum. Habebat autem B. Magnus diaconus pendentem in collo cruciculam, in qua continebantur reliquiæ B. Dei Genitricis Mariæ, & de ligno S. Crucis atque sanctorum Martyrum Mauricii & sociorum eius, nec non beatorum confessorum Columbanus & Galli. Inuenit ergo supra præfatum flumen locum valde amœnum & à littore præfati fluminis spatio quasi cubitis triginta arborem pomiferam valde decoram suspenditque cruciculam in ipsa & vocauit Præbyterum atque prostrauerunt se pariter coram crucicula in orationem. Tum venerabilis vir preces ad Dominum emisit dicens, Domine Deus meus IESU CHRISTE qui in hunc mundum venire dignatus es & per virginem nasci voluisti, ne despicias deprecationem meam sed permittite nobis construere in hoc loco oratorium in honorem nominis tui & S. Genitricis tuæ. Finita oratione cœperunt iacere fundamentum, & ædificauerunt ecclesiam. Qua perfecta rogauerunt Wichpertum Episcopum vt veniret & eum Domino & S. Mariæ consecraret. Venit ergo præfatus Episcopus ad illum locum admirans valde quomodo illic peruenire potuissent. Dedicauit ergo ecclesiam in honore B. Dei Genitricis Mariæ & S. Floriani martyris, & sic administrari cœperunt ad laudem DOMINI nostri IESU CHRISTI in illo loco diuina officia.

CAPVT X.

IGITUR cum fama virtutum per Confessoris sui merita, quas Dominus in illo loco exhibere dignatus est, venerabili Episcopo nota facta esset, quosdam religiosos clericos in discipulatus eius curam commendauit, qui diuino amore succensi per viginti quinque annorum curricula obsequia præbentes laudem CHRISTI die ac nocte horis atque momentis iussu eius ministrabant. Relictis itaque patri venerabili quæ necessaria erant, profectus est superscriptus Episcopus Wichpertus ad gloriosum Regem Pipinum, qui tunc temporis totam Germaniam Galliamque regebat, cum epistola B. Columbani, quam ipse quondam ad Lotharium direxit, flagitans pro sanctis viris Gallo & Magno in regno suo consistentibus, ut eos benigne in amore Domini foueret eisque familiaria loca prout oportunitas foret pro sua gratia tribueret, & quoniam Lotharius minime hoc adimplere voluit propter diuersorum inimicorum Dei infestationes, præfatus Rex propter amorem & petitionem fratris sui carissimi Carlomani, qui propter DEVM relinquens temporalem regalis gloriæ pompam monasterio se tradidit & elemosinæ suæ largitatem nec non & petitionem præfati Episcopi ipsum locum sublimare in aliquo largitionis suæ solatio dignaretur. Cumque gloriosus Princeps accepisset Epistolam compunctus ex petitione fraterna diligenter interrogare cœpit suos proceres ex Alamannia qualis ille locus esset, quem præfatus Episcopus postulabat sublimari? Tunc Dux eius Cuntzo ex prouinciis Augustæ & Retiæ respondens dixit, vere Domine Rex ille locus tenuis quidem est facultate, sed optimus ad venandum, si sæuitia serpentium non impediret. Wichpertus vero Episcopus cœpit narrare de virtutibus B. Magni, quomodo Domino adiuuante Draconem interfecit, & cæteras virtutes, quas Dominus per merita & orationes ipsius in illis locis ostendere dignatus est, vel quomodo ille locus purificaretur ubi vir Dei morabatur. Hæc audiens gloriosus Rex Pipinus commotus valde animo dixit, in veritate comperi, quia quamuis ille locus tam tenuis sit facultate, tamen pro meritis tanti viri celebri erit diffamandus rumore, sicuti auditum habemus iam locum esse ubi corpus B. Galli requiescere videtur. Inquisiuit ergo à præfato Duce quomodo in vicinis locis potuisset tributarios inuicere de eodem pago, qui vectigalia annuatim redditibus Regiis inferre deberent. Et inuenit in ipso vicino loco pagum, qui vocatur Keltinstein sibi per omnia annuatim tributa persolvere. Inter cætera ergo munificentia suæ dona quæ impertiuit beato viro dedit ei totum ipsum saltum cum marcha, firmitatemque in epistola sua fecit conscribi & vectigalia centum & tredecim, quæ ex præfato pago inferri debeant annuatim quatenus pro memoria beneficiorum eius perpetuo ibi permanerent. His Regiæ pietatis Wichpertus Episcopus adornatus solatiis & sublimatus honoribus impertitisque donis optimis B. Magnus à Rege Pipino latus ad patriam regreditur tribuens Beato viro ea cum omni diligentia, dansque ei potestatem ut in loco sibi commutato ad supplenda B. Mariæ obsequia omnem ordinem canonicæ institueret vitæ. Et ex illo tempore ipse locus à B. Magno exordium sanctitatis accipiens, augmentatus autem & sublimatus à Pontificibus Augustensibus CHRISTI nomen vsque hodie laudabiliter dilatari non desinit.

CAPVT XI.

HIS itaque prælibatis cum audisset Theodorus, qui apud castrum Campidonense morabatur, Beatum Magnum consolidatum in loco quem DOMINVS disposuerat cœpit propere in illas partes ut videret, qualiter & quomodo Domino annuente in his locis moraretur. Ut autem ad eum peruenit cum salutassent se inuicem & deoscularentur oculos pariter & manus, narrauit ei Theodorus diuersa & innumerabilia quæ passus est à paganis Hilargaugensibus: sed tamen quamuis tantis iniuriis & calamitatibus ab eis sustineret, ædificasse se ecclesiam paruum super littus Hilare quam postulabat ut apud Wichpertum Episcopum impetraret quatenus illuc proficiscens ipsam basilicam Domino in honore S. Mariæ Genitricis eius consecraret. Venerunt quippe ambo ad locum qui vocatur Epthaticus repperuntque ibi superscriptum Episcopum in oratorio suo sedentem & orantem. Ergo ut obtutibus eius præsentati sunt, narrauit ei B. Magnus Abba de Theodoro qualiter cum magno labore ecclesiam construxisset in loco Campidonensi & quomodo deprecabatur ut ipse illuc pergeret & ipsam ecclesiam Domino dedicaret. Audiens hæc venerabilis Episcopus dixit ad eos, dicam vobis ego prius quæ nunc cogitabam, & sic congruo tempore DOMINO annuente proficiscar. Vere carissime pater Magne nunc hic sedens cogitabam, ut quia iam te DEVS Omnipotens ita magnificatum habet in illo loco per multa miracula eius, accerserem te proximo venturæ sollemnitatis ieiunio septimi mensis & ad sacerdotii dignitatem superna gratia fauente te promouerem. Inclinato denique capite B. Magnus inquit, cur hanc obiectionem asseris pater? peccatorum meorum squaloribus & flagitiis fetere me video: idcirco vita mea non est talis, ut amabilis paternitas tua me ad tantam dignitatem promouere queat. Ergo noli deprecationem meam abiicere sed DOMINI prouocatus mandatis incipe salubre iter, viamque veritatis desiderantibus aperiri: postea mihi

Seruo Dei indigno quando paternitati tuæ placuerit sanctum benignitatis munus impende, ne refutare videar quæ a DOMINO disposita sunt super me seruū eius. Et cum hæc diceret viderunt ambo, id est Wichpertus & Theodorus, coronam splendidissimam adhaerentem capiti eius in modum rotæ circa solem in nubibus fulgentem. Continuo surgens Episcopus amplexatus est eum & osculans oculos & os eius dixit; DEVS Omnipotens qui per potentiam maiestatis suæ in te tantam virtutem ostendere dignatus est, vt pro eius amore patriam tuam derelinqueres & præcepta eius conseruares, ipse te faciet locum ab eo tibi destinatum custodire & sublimare cooperante gratia Spiritus sancti. Et respondit THEODORVS, Amen. Adhæc iterum inquit Episcopus, bene vocatur iste locus Epthaticus, quia in medio constat inter monasterium B. Afræ & cellulam tuam. His dictis surrexit venerabilis Episcopus & profectus est ad castrum Campidonense, descenditque cum illo B. Magnus comitante simul cum eis Theodoro & venerunt ad castrum. Conuocata autem multitudine populi in die sollempni dedicationis huius ecclesie vir venerabilis Episcopus prædicationis dulcedine auditorum corda refecit, sicque petitione eius B. Magnus postea quæ ipse dixerat tanta sapientiæ luce vestiuit corda populorum, vt cum summa gratulatione auditis & ineffabili veneratione ac cunctorum sit honore ornatus. Biduo itaque ibidem manentes cum gratiarum actione populoque benedictione tanti patris armato, & ab Episcopo osculo pacis tributo ad sua reuersi sunt venerabilis Episcopus & S. Abba. relinquentes Theodorum ad custodiendam ecclesiam Campidonensem.

CAPVT XII.

B Itaque Magno morante in cœnobio suo quod sibi parauerat ad Fatces per viginti quinque annos magnas virtutes ibi operatus est Deus per eum, illuminans cæcos, præbens surdis auditum, Dæmonia à plurimis eiciens, claudicantibus tribuens gressum. Sicque docuit populum & conuertit ad fidem Christi & ad credulitatem eius vt relinquere idola vana & furdia, & crederent in Dominum Iesum Christum, insuper etiam per orationem eius ostendit Deus venas ferri in montibus gyro positas ita. Post susceptam enim benedictionem sacerdotalem cum ipse circuiret montes & colles per diuersa loca explorans & intuens plurima loca apta ad manendum, quadam die ascendens in montem excelsum, qui vocatur Swiling inuenit ibi plurimos vrsos comorantes in maxima ferocitate, sed facta oratione cœperunt ante eum tam mites incedere, veluti boues qui ante bubulum pergunt ita irent ante eum. Vir ergo sanctus prostravit se in figuram crucis ad terram & preces deuotas Domino effudit, vt populo in illo pago moranti aliquod adminiculum præberet ad victualia acquirenda. Interea vrsus vnus appropinquans ad eum cum magna mitigatione cœpit cum pedem monstrare abietem magnam, quasi significans quod sub ipsa arbore copia venarum ferri esset. Hoc vt homo Dei vidit, dixit ad feram, præcipio tibi in nomine Domini mei vt ad ipsam abietem eas, & quia securum non habemus neque fossorium vt possimus radices eius incidere neque effodere, tu in nomine Domini cum pedibus & dentibus tuis radices eius euelle rumpendo quatinus nobis Dominus demonstret suam voluntatem in adiutorio populi istius terræ. Ad eius ergo præceptum belua conuersa cœpit radices arboris rumpere & cum dentibus frangere. Illa vero cum radice funditis ab vrsu effossa corruit. Vir denique benignissimus gratias Deo agens assumens panem de pera sua integrum famulanti porrexit, & ei ita præcepit: In nomine DOMINI mei IHESU CHRISTI panem istum manduca & sequere me, atque ad istum locum hominem quem tibi monstraui, absque vlla læsione adducere itude, descendens eum ab aliis feris si eum lædere voluerint, & hoc facto circumposito, montes & colles cum aliis feris habeto communes, ita vt nullum hic hominem lædatis, neque pecora eorum. Et his dictis reuersus est B. Magnus ad cellulam suam secutusque est eum vrsus sicut canis qui sequitur dominum suum.

Ergo vt ad cellam appropinquauit, vocauit hominem suum, nomine Luitonem, & præcepit eum venire & afferre secum securum & fossorium atque asciam, & commendauit eum vrsu & ait, istum hominem sanum & incolumem perduc ad locum, quem Dominus ostendit nobis, & caue ne aliquam læsionem ab aliis feris patiat. Belua itaque conuersa obediens iussioni eius cœpit pergere ante hominem, & aperire viam atque monstrare semitam adduxitque eum ad locum incolumem, vbi arbor corruerat, nullam aliam feram permittens ad eum appropinquare donec vir effodiens saccum suum metallo impleuit & per eandem semitam vsque ad cellulam viri Dei reduxit. Hoc facto vrsus ad saltum reuersus est. Homo vero prostravit se ad pedes B. Magni & dixit, vere Domine nunc cognosco & certus sum, quia Dominus omnino est tecum, quoniam & bestie heremi obediunt tibi. Nam me vrsus ita prouidit & custodiuit, vt nec alias feras ad me accedere permitteret. Ille dixit ei, caue diligenter ne alicui hoc dicas, dum ego vixero, sed præpara aditum cæteris hominibus sicut ipse vrsus te duxit quatenus viam noscant illuc proficiscendi, & Domino annuente deinceps opem habeant ad victualia cæteraque necessaria per ferrum acquirenda. Ab illo ergo die notæ factæ sunt incolis terræ illius in illo loco & gyro diuersæ venæ ferri per merita & orationes B. Confessoris Christi Magni.

CAPVT XIII.

Cumq; transissent viginti quinque anni & Dominus illum locum per merita tanti viri sublimare decreuisset, Wichperto Episcopo defuncto XIII. Kalendarum Maiarum Tozzo per electionem B. Magni ad Pontificatus honorem à Pipino glorioso Rege iam in ultimis suis diebus perductus est. Sed finitis xxvi. annis beatus Pater ægrotare cœpit atque in infirmitate febrium languescere. Misit ergo ad Theodorum sodalem suum, qui tunc temporis in Campidonensi cellula morabatur, & accersuit eum, vt acceleraret atq; eum uisitare, & sua uisitatione fidelissimum refoueret amicum. Audiens hoc Theodorus commotione maxima de inualitudine tanti viri animoq; mœsto celeriter in illas partes profectus est, sumens secum Prout poterat ea, quæ in infirmitate laboranti nouerat congruere. Veniens autem ad præfatam cellulam inuenit beatum virum in maxima infirmitate detentum, & misit celeriter ad Tozzonem Episcopum intmans ei vt veniret & tantum patronum priusquam ab hac luce discederet uisitare. Cum audisset hoc præfatus Episcopus velociter in illas partes profectus est, & peruenit ad cœnobium beati Viri. Cumq; B. Magnus in infirmitate maxima laborasset, videns hoc Episcopus cœpit flere & dicere, cur sanctissime Pater me in his periculis quasi orphanum dimittis? Ad hæc B. Abba inquit, noli flere venerabilis Præsul, quia me in tot mundialium perturbationum procellis laborantem conspicias, quoniam credo in misericordia Dei quod anima mea in immortalitatis libertate sit gauisura, tamen deprecor, vt orationibus tuis sanctis me peccatorem & animam meam non desinas adiuuare. Inter hæc uerba B. Magnus per dies tredecim laborans expletis viginti sex annis orationis suæ in illo cœnobio ætatis uero suæ annis septuaginta tribus in die S. Dominici & in octaua Idus Septembris commendans se Deo & venerabili Pontifici in senectute bona circa horam nonam diei ipsius sanctam animam Domino reddidit de huius uita liberatus erga stulo. Flentibus Episcopo & Theodoro coram lectulo eius, exaudita est uox; ueni Magne ueni, accipe coronam quam tibi Dominus præparatam habet. Audita ergo hac uoce dixit Episcopus ad Theodorum, cœstemus flere frater, quia potius nos oportet gaudere de animæ eius immortalitate in hoc signo audito quam luctum facere: sed eamus ad Ecclesiam & pro tam carissimo amico salutare hostias Domino immolare studemus. Finito itaq; fraternæ commemorationis obsequio, inuenerunt ambo sarcophagum optimum lapideum à quodam Duce antiquis temporibus nomine Abuzaco constructum, qui & ipsum construxit & à suo nomine similiter Abuzacum uocauit: sed non fuit in ipso sarcophago quicquam positus neq; sepultus. Purgato ergo ipso sarcophago assumpserunt sanctum corpus & recondiderunt in loco, ubi ipse Pater sibi oratorium construxerat, & cooperuerunt humo ponentes eius uitam ad caput eius scriptam uirtutibusq; plenam sub auctoritate Theodori ita; Ego itaque Theodorus monachus S. Galli iussu Tozzonis Episcopi sicut à Theodegilo monacho S. Columbari audiui & postea ipse oculis meis uidi & auribus audiui, seu postquam me reliquit in cellula Campidonensi plurima, sed non omnia in pictatio meo scribere curauit & ad caput eius posui recõdito eo in sepulchro quatenus futuris temporib. quando Domino reuelant corpus eius sanctum inuentum fuerit, sicut Domino annuente illi, qui tunc pastores & rectores sanctæ ecclesiæ fuerint inuenerint iustum & dignum, ita ea, quæ corrigenda sunt corrigant, & quæ emendanda emendent, nec non pro me seruo Christi intercedere non dedignentur, quatenus orationibus tantj patroni suffultus anima mea in requiem sempiternam procedat.

ER MENRICI ELEVANGENSIS MONACHI.

SUPPLEMENTVM.

VENERABILIS uero Episcopus post obitum B. Patroni Magni prout potuit ipsum cœnobium semper cum suis custodiuit secundum facultatem loci regens & gubernans atq; disponens ea, quæ ad ipsum monasterium iure pertinere debebant, custodiens sanctum corpus cum clericis & officiis diuinis atque luminaribus usque ad obitum suum, qui permanens post discessum B. Magni in Pontificatu annos quinque & menses tres septima decima Kalendarum Februarii uitam seculari finiuit, tradens ante obitum suum hereditatem suam ad sepulchrum B. Magni cum firmitate & astipulatione secundum legem Alamannorum, sepultusq; est à clero suo sub testimonio in eadem hereditate.

CAPVT XIII.

Denique post obitum gloriosi Regis Pipini filii eius litigantibus erectus est Huotilo in ducatum Baiuoriarum & Gotefredus in regimine Alamannorum, sicque orta magna feditione inter Baiuorios & Alamannos de uastantibus & deprædantibus seu spoliantibus omnia, quæ in marchis duorum regnorum consistebant, minime quiuuit Theodorus fidelis monachus S. Galli custodire locum Campidonensem propter varias persecutiones, sed relinquens illum locum profectus est iterum ad monasterium B. Galli, inuenitq; B. Othmarum Abbatem ipsius monasterii iam senem & grandævum prouectaq; ætatis, sed Spiritu sancto plenum & uirtutibus diuinis

inbutū, narravitq; ei omnia de B. Magno Confessore Christi, quæ acciderant & de loco Campidonensi seu de persecutione plurima quā passus est à paganis vel à malis Christianis. Hæc audiens B. Othmarus dolens & mœrens de tanta persecutione, seu & iam de sua quam jam à pessimis Comitibus Warino & Ruodhardo patiebatur, quendā de fratribus eius Perechtgozum monachum optimū, virū pridentē, cum quatuor monachis aliis illuc direxit, qui ipsū locum custodirent donec Domino opitulante pace reddita iterum à Rege Karolo sublimaretur, permittens Theodorum morari in monasterio B. Galli vsq; ad obitum suum. Igitur Karolo Rege consolidato & confirmato in prouincijs Galliarum restaurans & reedificans ecclesias, quæ à malis inuaforibus desolatæ erant, totam Germaniam Dominus eius subiugauit imperio, interfectis Principibus Germaniam possidentibus. Cumque audisset de B. Othmaro multa iniuste acta, eumque per contumelias impiorum ad finem vsque perductum, nec non cœnobium Campidonense & ciuitatem Augustensem quippe & monasterium S. Magni & cellam S. Afræ pæne destructam & desolatam, compunctus corde iterum reedificare cœpit ipsas ecclesias & sublimare. Constituit autem Episcopum Sintpertum nomine in ipsa ciuitate, restituitque omnia quæ ab antecessore suo Pipino illuc tradita fuerant, insuper & addidit plurimā, susceptoque Episcopatu Sintpertus profectus est ad Augustam Vindelicam, & per annos fere triginta rexit ipsa monasteria construens basilicam S. Afræ & restaurans cœnobium S. Magni. Parochiam vero ambarum partium Lichi fluminis per auctoritatē Domini Leonis tunc temporis Papæ & confirmationem Domini Karoli iam facti Imperatoris in utroque regno simul Domino fauente coadunauit. Qualiter ergo corpus B. Magni repertum sit, & inter cæteras virtutes, quæ ante sepulchrum eius Dominus per merita sua reuelare dignatus est, & quam maximam partem reperto corpore suo maiestavit, non est silendum.

CAPVT XV.

DEfuncto autem Sintperto Episcopo, Lanto Episcopatum suscepit, sed cum non amplius, quam septem annos in Pontificatus honore ipsam sanctam ecclesiam regere videretur, minime quiuit aliquid ex his rebus sublimare, nisi tantum in Baioaria propter suam progeniem, quam ibi præsens habebat, ea quæ potuit ad ipsam ecclesiam acquisiuit. Transactis a. post acceptum Episcopatū septem annis, successores eius, qui in ipsa sancta ecclesia cōstituti sunt, primus Nitkarius cœpit à fundamentis ecclesiam B. Magni construere: cæteri vero præsules eum subsequentes prout potuerunt similiter cōstruxerunt, tamen non fuit aula basilicæ ad præfectionem operis perducta donec Domino annuente à gloriosissimo Rege Ludovico Filio Ludovici clarissimi Imper. Lanto ipsam sanctā sedem eō tribuente adeptus est. Cōsecratus ergo beatus vir in pontificatus dignitate quinto anno Episcopatus sui ecclesiam perfecit & omni pulchritudine decorauit, sanctumq; corpus infra mediā ecclesiā requiescere sinens sicut prius positum fuerat, cum omni diligentia & honore donec cum Archiepiscopo suo & cum cæteris fratribus suis inueniret si eum auderet ab illo loco ad aliam transferre. Consilio autem inito cum Archiepiscopo suo sanctæ Magotinenfis ecclesiæ nomine Otkario & cæteris Episcopis suis suffraganeis, inueniunt dignum fore sanctum corpus ab illo loco in meliorem & sublimiorem si Deus vellet transponere. Sicque reuersus cum licentia piissimi Regis Ludowici ad propria, ad cœnobium B. Magni accelerans gratissimum omnibus qui aderant manifestauit se cum Episcopis suis repperisse consilium. Erat autem quidam frater in eodem monasterio ex pago Duria ortus, & quamuis pauperculus, tamen ex liberiore genere ortus. Cumque ibi moraretur, & assidue quasi cottidianum victum suis laboribus quæriraret, graui quodam dolore in latere percussus per spatia temporum longa infirmitate contabuit, ita vt ab humero videlicet vsque ad dexteram corporis partem in vno latere vlcera saniam emittentia parerent quam plurima. Qua infirmitate adeo aggrauatus est, vt vix sine aliorum adminiculo gressum mouere potuisset. Lanto verò Episcopus conuocatis plurimis Presbyteris ex parochia sua indixit triduanum ieiunium Domini misericordiam implorans, vt transactis tribus diebus sanctum corpus reuelare dignaretur, cuiusque meriti esset ostenderet. Sequenti itaque tertia nocte dum corporale medicamentum illi ægro adhibitum nil prodesset & à semet ipso atque à cunctis eum conspicientibus iam iamque in desperationem lapsus esset, vidit in somnio sibi met assilire grauitatis senem placidoque vultu blandis sermonibus infirmitatis suæ causas inquirentem. Cumq; æger se interroganti ex ordine infirmitatis suæ replicaret euentum, dixit ad eum senex; postula fili Episcopum præsentem, vt quando hodie corpus meum inuenierit illudq; à crypta in qua iacet abstulerit ipsam cryptam tibi osculari permittat, & dum osculara fuerit fume cineres de ipso loco & misce cum aqua atq; ex oleo sancto simul & ante altare nouū quod constructū est prout poteris te prosterne, nec non vlcera tua omnia perungere roga. Et si hoc feceris, Dominus te continuo pristinae sanitati restituet. Euigilans ergo æger factō mane venit ad ecclesiam, & quod in somno audierat custodi ecclesiæ retulit, & cum illo basilicam ingressus ad pedes Episcopi prostratus sicut edoctus fuerat Episcopo narravit: Pontifex ergo diutius cum Presbyteris orans inter angustias ac gemitus assumpto fossorio cœpit fodere & inuenit sarcophagū lapideum splendētē, in quo sanctū corpus iacebat more carbunculi optimi. Aperto itaq; eo inuentum est corpus eius totū illa sum, & vita eius ad caput positum, sed membra tantum fuerunt tabida, vt vix à quoquam legi potuissent. Corpus vero tantum quasi colore murato iacebat candidum & congruo satis miraculo indicia sanctitatis

sanctitatis eius primo claruerunt. Nam Episcopus eleuato corpore de sepulchro permittit custodi ecclesie, vt agrum afferret quatenus ipse secundum visionem sibi ostensam perficeret. Custos vero ecclesie ablato corpore, puero permittit eum locum osculari in quo sanctum corpus iacuit, sumensq; cineres de ipso sarcophago miscuit cum aqua & oleo sancto & perunxit puerum agrum ea parte quam dolor possederat. Die vero altera sciscitatus est Episcopus a custode ecclesie quid de agro puerulo actum esset. Custos itaque arrepto cursu ad mansuiculam eius cucurrit, vt videret quid de eo Dominus per promissionem S. Magni ostensum haberet. Mirum opus diuinae operationis actum, rem cognitam fecit, quia sicut praterita die vlcera patebant quam plurima, ita alia die absque aliqua lesione sana sunt reperta ac si vix saltim cicatrix inueniri potuisset. Tunc demum Episcopus eum suscipiens ante sepulchrum B. Magni sanum incoloremque adduxit, sicque gratiarum actionibus Domino de tanto miraculo peractis ob memoriam reddita sanitas ipse puer Domino semetipso & S. Magno obtulit quatenus reliquam vitam in eiusdem sancti loci excubis diebus vite sue fidei deuotione transigeret.

CAPVT XVI.

His igitur ita transactis de corpore S. & B. Magni, assumpsit secum prafatus Episcopus tanto pictatum pane putridum, sed tamen diuina sanctiente prudentia paginæ licet obscure, tamen ad legendum sunt conseruata, & accersuit quendam monachum prudentem & industrium ex monasterio Elewanga nomine Ermoricum, tradiditq; ei ipsos quaterniones ad legendum & corrigendum atq; emendandum. Ille autem asserens se minime ita doctum esse vt tale innouaret atq; prout dignum erat inserere valeret, necessitatis obedientia costrictus suscepit illud pictacium, & secundum virium suarum considerationem iussionem Pontificis contemnere nolens adimpleuit, quæ ibi inuenit scripta reuocans & corrigens omnia atque Domino annuente seriem consularum capitulorum luminibus emendauit. Quanta vero & quam plurima signa ante sepulchrum B. Magni post orationem eius corpusque reconditum Dominus ibi reuelare dignatus est, omnia scribi valeret, fastidium potius faceret nauseamque legentis menti, quam a studiosis propter copiam possent comprehendere memoria. Nunc ergo ad laudem Domini nostri Iesu Christi, qui semper sanctos suos glorificat hæc pauca inserta sunt, quatenus lectoris animus deuotus existat potius ad legendum vel auditoris promptus ad audiendum, quam a radio aliquo aut nausea rugata fronte minime possit lata mente percurri. Itaque sufficiant ista de tanto patrone conscripta. Sed obsecremus eum, vt sicut sanitatem corporum animaliumq; adorantibus eum multis suis meritis a Domino contulisse credimus, ita nostris mentibus diuinae miserationis medelam implorare dignetur, vt peccatorum nostrorum remissionem consequi mereamur & vitam æternam adipisci, præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto uiuit & regnat & gloriatur sine fine Deus per immortalia secula seculorum, Amen.

ADDITIO

Celebratur autem sollempnitas S. Magni Confessoris Christi atq; Abbatis quarto Idus Septembris ad laudem & gloriam nominis Domini.

*Explicit Vita Sanctissimi atque gloriosissimi Magni
confessoris Christi.*

ANONYMI SCRIPTORIS HISTORIA.

DE VITA S. FINDANI CON- FESSORIS.

VM Deus Omnipotens electos suos, quos ad vitam ante mundi constitutionem prædestinavit æternam, diuersis huius mundi curis occupatos ac varia studia sectantes ineffabili misericordia ad perfectioris vitæ instituta perducere soleat, modis quidem diuersis expurissimo tamen clementiæ suæ fonte manantibus, nobis quoque haud absurde visum est memorabilis viri, qui nostris imitabilia fecit exempla temporibus, prædicabilem verbis compendiosis conscribere mentionem, quatenus & nobis hæc sæpe legentibus & posteris aliquid ad profectum suum afferant utilitatis. Vir igitur quidam nomine Findan genere Scottus, cuius prouinciæ Laginensis, quibus occasionibus ad perfectionem vitæ peruenerit quibusque temptationibus ac laboribus sit frequenter affectus, hinc enarrare Deo fauente conabimur. Prædicti ergo viri sororem gentiles, qui Nordmanni vocantur, plurima Scottiæ insulæ, quæ & Hibernia dicitur, loca vastantes inter alias fœminas adduxere captiuam. Tunc Pater ipsius filio suo Findano præcepit, ut accepta pecunia forem redimeret, & ad patrem reduceret. Qui sumptis secum comitibus pariter & interprete iussa patris implere desiderans, amoremque fraternum pio corde conseruans, in eodem mox itinere à paganis tentus atque in vincula coniectus, nec non & ad naues ipsorum, quæ proximo in litore stabant, est sine mora perductus. Ipso vero die & nocte sequenti catenis ligatus sine cibo potuque permansit. Mane vero Nordmannis consilium ineuntibus atque aliquibus, quibus mens sanior erat & (ut credimus) à Deo instigata humanitas, referentibus, quod illuc venientes pro aliis redimendis vi teneri non debuissent; inde ipse hoc modo liberatus est. Igitur piissimus Dominus famulum suum adhuc in laicali habitu constitutum, sciens inter omnia postea sibi deuotissime seruiturum, iam tunc liberare dignatus est de manibus hostium. Vice quoque alia cum multitudo hostium eorundem eum in quandam domum fugientem insequeretur, & ipse post ostium latitaret, nemo ex illis ipsum reperire poterat, quamuis circa ipsum huc illucque discurrerent. Nec hoc silendum arbitramur, qua occasione peregrinationem suscepit, etiam laudabiliter adimplere conatus fuerit. In eadem Laginensium prouincia inter duos Principes grandis orta est scditio. Vnius ergo Principis miles fuit pater Findani prædicti, qui de contraria parte hominem occidit. Quod audiens Princeps contrariæ partis nimia succensus ira continuo domum patris Findani magno stipatus exercitu, omnia illius ipsumque ferro flammæque perditurus adiuit, venientesque noctu domum armis cinxerunt ignemque ad tecta iacentes patrem ipsius Findani de ignibus foras progredientem iugulaere. Findanum vero in alia domo manentem cum similiter ignibus circumdedissent & se pro foribus viriliter defendentem, apprehendere nequiuerunt, sed ipse per medios ignes & hostes diuina videlicet eum gratia protegente parum læsus elapsus est. Fratrem vero eius qui in eadem domo fuerat, occiderunt. Inde igitur inter utramque gentem magnæ concitatae sunt inimicitiae inexorabiles: discordia: sed post haud longum temporis interuallum interuentu quorundam fidelium pecunia non modica Findano suisque data utraque pars in pacem rediit. Eodem vero anno hostes Findani timentes ne vindicta super eos veniret, & dolor paternus in corde Findani reuiuisceret, pariterque eum exstirpare volentes hoc modo dolus in corde meditati sunt. Inito consilio Findano præparauere conuiuia in locis mari contiguis, ad quæ Findano inuitato Nordmanni venientes & de medio conuiuiarum ipsum rapientes, sicuti cum inimicis eius consiliati sunt, artificiosis vinculis conligauere & secum pariter abduxere. Iuxta morem ergo suum Dominus eius Nordmannus, quia nec dum ad patriam suam redire cupiebat, alii illum vendidit, & mox ille tertio, atque ipse quarto, qui sociis collectis patriam reuifere desiderans hunc secum cum aliis in captiuitatem duxit: Cum ergo media æquoris spatia nauigando transissent, ecce occurerat quædam classis eiusdem gentis, & vnus de his in nauem, qua Findanus erat, ascendens interrogauit insulæ qualitatem & qualiter ibi erga illos accidisset. In ipsa autem naui erat quidam, cuius fratrem ille qui hoc inquisiuit occiderat, & continuo ab eo cognitus ac simul interemptus est. Quod ipsius socii videntes pugna se præparauerunt, & duæ naues acri certamine diu dimicauerunt. His ita litigantibus Findanus in vinculis constitutus Domino suo ac sociis sese erigens auxiliū ferre volebat. Interuenientibus autem cæterarum populis nauium & bellantes ab inuicem sequestrantibus eo modo nauis, qua Findanus inerat, abique læsione recessit. Dominus ergo eius recordatus deuotionis, qua sibi etiam vinculatus subsidium ferre volebat, ac fidem talem remunerari cupiens, mox eum vinculis absoluit, & bene sibi cum eo futurum esse pollicitus est. His ita gestis ad quasdam venere insulas iuxta Picetorum gentem, quas Orcades vocant. Illis igitur de classi in terram descendentibus, & corpora reficientibus, atque per insulas huc illucque discurrentibus, pariter & ventum prosperum

Expectantibus, Findanus & ipse licentia percepta loca insularia cœpit disquirere, ac de salute sua atq; fuga anxia mente cogitare. Ignovis igitur in locis saxum ingens reprensus sub illo se statim occultare curavit. Quam rûpem æstus maris increfcentis subire solebat. Quid igitur ageret, quo se verteret ignorabat. Hinc eum pontus vrgebat, illinc hostium timor circa eum cœffurrentium & super Saxum, quo latebat, ambulantium & vndiq; illum ex nomine suo vocantium vehementer angebat. Maleis itaque rabiem ponti sufferre quam in manus hominum vniuersam beluarû ferocitatem exsuperantium incidere, spretis vndarum molibus die illo nocteque sequenti in ipso loco ieiunus permansit. Crastina autem hostibus in alia ipsius insulæ parte manentibus recedenteque maris æstu, qui fores speluncæ contingens interdum quoque flatu ventorum æstus fluctus ire compellebat in antrum, Findanus exurgens manibusque per loca dimosa metu pagavorum repens exitum diligentissime omnia perlustrans inuenire cupiebat. Putabat autem terram esse contiguam ab hominibus habitatam. Finem vero insulæ cernens deprehendit vna parte magnò mari cinctam, alia sinu haud modicò circumdatam. Itaque cuncta corporis firmitate destitutus nimiaq; valitudine, quam ex vinculis fameque contraxerat obsessus aquis se credere non audebat. Per tres itaque dies continuos insulam peragrans exitumque quæritans duplicato labore herbis tantummodo & aqua sustentatus ibi mansit: tertiâ tamen luce cum monstrâ marinâ immensaque delphinum corpora propelitus ludere volutarique conspiceret, divina præuentus clementia hæc secum tacita mente pertractans, has imo cum lacrimis fudit depectore preces; Deus qui & hæc bruta animalia & me hominem creasti, quique illis mare pervium & me terris tuta figere donasti vestigia, solita mihi pietate in præfenti tribulatione succurre: tibi Domine ab hac hora corpus & animam meam devoto servitutum & nunquam admundanas animum retorquebo inlecebras: te propter limina Apostolorum petam & peregrinationem suscipiens ad patriam nequaquam sum reversurus: totis viribus tibi deinceps famulabo, teq; sequens lumina tetrorum sum flectere nolo. Hac igitur constantia fidei armatus omnibus ut erat vestibus indutus inmisit se in aquas. Mira dicturus sum: ita continuo divina pietas vestes eius rigidas fecit, ut his sustentatus mergi nequiverit, & quasi ipsarû natatione ut sibi videbatur per tumido fluctus insalvus veheretur ad terras. Ascendens igitur altissima montium cacumina sicubi villas vel tecta fumantia cernere posset exiguo herbarû victu binos iterû duxerat dies. Cum ergo tertia terris inluxisset aurora, ecce homines eminus vidit ambulantes. Quos cum vidisset alacritate mentis exultans licet ignotos adire non dubitavit. Tunc illi susceptum eum ad vicinæ civitatis duxerunt Episcopum, qui & ipse in Hibernia insula litteralibus erat studiis inbutus, & eiusdem linguæ notitia satis eruditus: cum quo per biennium moratus multis humanitatis atque largitatis eius beneficiis est usus. Ipse autem Findanus promissionis suæ recordatus collectis locis acceptaq; licentia sui Episcopi Galliarum partes paravit adire. Hinc Martini sedem petens, postea Franciam, Alamanniam, Langobardiamq; peragrans, proprio demum pedum labore Romam pervenit. Inde reversus quendam nobilem virum in Alamannia adivit, cum quo in clericatu 11 HI. annis permansit, per singulos abstinentiæ virtute proficiens & nova exempla semper ostendens. Tunc senior eius in proprio monasterio, quod Rinaugia vocatur, eum monachizari fecit anno Dominicæ incarnationis DCCC. ætatis vero suæ LI. ubi per quinquennium singulos virtutum gradus ascendens tandem majore profectus amore successus in artissimo loco se recludit & inaudita corpus abstinentia perdomuit.

CAPVT II.

Findanus cum recludi voluisset, & instantibus precibus pro hoc Domini voluntatem scire *al eluit*, laboraret, vox huiusmodi ad eum delapsa est; * *Isket duit o Dia anathefer in dabdane, licet * Id est, licet sibi a Deo ire in abbatiam.*

CAPVT III.

Cum permissu Abbatis sui quartam partem panis in cottidianum victum sibi, ut cæteris fratribus deputati uno anno, & in altero maiorem iam adgrediens parvitatem dimidiam, & in tertio tertiam quarta sibi solummodo parte reservata libens pauperibus erogavit.

CAPVT IIII.

Pro lectisterniis lapides velatos adhuc inter fratres pausans corpori occulte supposuit atq; paulolum requievit, donec cunctis quiescentibus secreto se in orationem dedisset. Accidit ut quadam nocte consuetudinariis incumbens orationibus Dæmonem in similitudine hominis cuiusdâ miræ magnitudinis ore aperto, linguâq; emissa, manibus expansis, oculis minacibus videret, & cum impetum in eum facere vellet factò signo crucis evanuit: ipse tamen interritus matutinalia coram altari in modum crucis stans expectavit officia.

CAPVT V

REclusus iam cum tanta fames eum vrgeret, vt panem totum & plus manducare vellet in natale S. Patricii, quæ tunc forte aduenerat, Deum sedulo rogauit, vt huiuscemodi ingluuiem ipsius interuentu à se auferret. Qui mox post orationem & lacrimas, quas incomparabiliter etiã in leuibus rebus fundere solebat, tale oraculum aure percipit propria lingua prolatum; * *Ataich Crislocus Patric Armachre, farna feiltám nakísel teilbruchir tart doir teitco, il faryk-jel.* & ex hoc edacitatis vitium minime sensit.

* *Id est, obsecra Christum & Patricium Archmachensem.*

CAPVT VI.

ITem foris positus priori anno, quo claustrum erat ingressurus, omnibus noctibus stans in ecclesia in oratione pernoctauit. Igitur priori nocte antequã S. Blasii reliquiæ illuc de Roma venissent, more solito in basilica orans vidit subito corporalibus oculis columbam super altare confedissee, sensimq; inde in cryptam volantem disparuisse. Crastina ergo super ipsum altare eadem posuere reliquias, super quod Dei famulo ante apparuit hæc auis astitisse.

CAPVT VII.

Foris positus procedenti quoq; tempore cum similiter noctu intra basilicam solus existeret, vt prædicti Martyris suffragia his verbis imploraret, dicens: S. Blasii qui peregrinus his locis sicut & ego, esse cognosceris, pro meis ad Deum intercede peccatis. Cum hæc ingeminans lacrimas more suo vberrime fudisset, stans ante altare, quo sanctæ positæ fuerant reliquiæ, non inclinatus, sed erectus, sed tamen, vt referre solebat, obtutibus paulisper obtenebratis vocem audiuit huiusmodi; *Sedes tua in caelo iam dimissis peccatis parata est.*

CAPVT VIII.

ITerum in artissimo loco constitutus, de quo cum oportunum fuerit pleniter expedire conabimur, cum mane diei futuri reliquiæ sæpe memorati Martyris ab eodem loco in vicinum saltu deportandæ fuissent, præfatus Dei famulus magno exarsit desiderio, vt ipsius Martyris reliquias propriis efferre humeris mereretur, cum iam dudum in eodem loco positus voto se constrinxisset inde numquam se exiturum. Vt igitur Dominus desiderium pauperis (vt ait per Prophetam) exaudiens adimpleret ac famuli deuotissimi vota rata esse concederet, eadem nocte visus est sibi pontem Rheni fluminis, per quem de ipso monasterio exitur, cum copiosa multitudine transisse, columbam quoque humeris suis infedissee & eam se, vt cupiebat, humeris deportasse, inde alios petere, iterumq; sibi volantem adesse. Cæterum ostensionem loci ipsius in Fauaricensi monasterio adhuc degenti & de hac perfectione iam meditati nobis ipse referens, licet impulsus ac pene coactus, hoc etiam intimaui, eadem videlicet loca aquis esse circumdata & frequenti circuitu plures efficientia insulas.

CAPVT VIII.

IN natali S. Columbæ iterum temptatione afflictus & in dubitatione positus si paruam annonam, quæ ad victum cottidianum, sicut aliis monachis, ipsi quoq; dabatur, pauperibus erogare debuisset. Reputabat enim secum ne si cibos de aliorum labore sibi oblatos pauperibus erogasset, hinc Deum offenderet. De hac igitur re Domini voluntatem per intercessionem S. Columbæ precibus & lacrimis requirebat. Cui tale continuo responsum voce suauissima * *diuinitus direxit; Cucendo chach cukennidet faden, maith det faden maith do vbach.*

* *al. diuinitas.*

CAPVT X.

Primis quoq; diebus, quo pœnalem locum, quem in hoc mundo pro Dei amore delegerat, intrare illum contigit, gula nimium vicio temptatus est. Nam vsq; ad horam, qua ceteri reficiebantur, expectare nequaquam poterat, sed etiam donec euangelium à cibo abstinere nequiebat, qua suggestione vehementer affectus & ultra quam credi potest erubescens ad solita confugit auxilia. In festiuitate quippe S. Aidani Episcopi audiuit, cum illius imploraret adminicula, huiuscemodi vocem; *Aimne ilao ócus in naidchíni longe colonge ce ledremus noser sas frus thiu,* qua voce statim temptatio ipsa sedata est.

CAPVT XI.

Inclusus vero tantam multitudinem spirituum inundorum noctu conspexit, vt terram simul & arbores, quas Rhenus hinc inde cingit, implere viderentur: cumq; diu horrifonas darent voces, sancti viri præcibus disparuerunt & vterius illi nusquam comparuerunt.

CAPVT XII.

IN festiuitate quippe S. Brigittæ Virginis non modicam pauperum turbam, vt sibi moris erat, collegit: carnem totam, quam habuit iuxta numerum adgregatorum, particulatum incidi præcepit. Hoc autem facto, ecce tanti pauperes vt aderant inproiise venerunt. Vir vero beatus in aduentu eorum Deo gratias agens particulas, quas ad numerum prius commeantium parare iussit, in Dei largitate confusus, qui quinq; panes V. milia virorum multiplicauit, distribui fecit. Sed licet numerus geminaretur egenorum, & nihil de carnibus vel ab illo vel à quoquam adderetur, vnicuiq; tamen sua particula ex eadem caruncula inueniebatur.

CAPVT XIII.

Findanus igitur patronus noster artificio loco inclusus, qui situs est ad septentrionalem partem basilicæ S. Mariæ Genitricis Dei & Domini nostri Iesu Christi, xxii. annos incomparabiliter corpus perdomuit. Nam post primum supradictorum annum cilicio indutus erat, calore ignis numquam refectus non paulans in lectulo, balnei lenitatem deuitans, ieiuniis vigiliis orationibusque indefinenter insistebat, pane vero post primum annum ingressionis eius & post xvi ab omnibus, quæ mandari possunt, extra pisciculis & his paucissimis, se Domino confortante abstinuit aliæque præfati sanctissimi viri virtutes, quæ multis sciendo veraciter testibus sunt prænotatæ in alio miraculorum volumine, ex parte videntur fore cum cautela exaratas.

Cætera desunt.

HEPIDANNI COENOBITÆ S. GALLI

De Vita S. Wiboradæ Virginis & Martyris CHRISTI.

LIBER I.

Prologus.

SOLET plerumque modernis Scriptoribus à Patribus vicio deputari traditiones antiquorum scriptis vel factis ab eis mutari, ea videlicet obiectione, quod quasi illorum virtutibus calcatis suis nihil probabilius velint æstimari. Sed eorum reuerendam caniciem ab huiusmodi suspicione oportet alienam conspici quicquam ab eis reprehendi, non quia crasse compositum inlepedeque putetur, sed quia nuper; vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt; vel quia turpe putant parere minoribus, & quæ imberbes didicere, senes perdenda fateri. Non equidem inspector delendaque carmina leui esse reor. Cum enim legerim aliquem priorum Deum orasse, quo dignaretur alicuius Spiritum suscitare, qui virginem suam Wiboradam tot virtutibus decoram venustiori stilo faceret saporam, quid dicam posteros optasse, cum aliqui eorum si temporalis vitæ dilatio illorum votis responderet hoc opus voluissent adtemptare? Tamen nunquam in animum duxi quid tale aggredi, tum considerans rusticitatem mei ingenii, tum ne putarer meo studio mihi ad fauorem patrum negligentiam velle denotare. Hæc denotatio duobus modis euenire solet, cum vel quilibet arrogans iniustus præsumit suscitare dormientem Homerum, vel cum Tucca & Vatro quis obediens præuento morte Virgilio tantum superflua studet præcidere. Ad illud prouocat arrogantia, ad istud cogit obedientia. Obedientia, vt nostis karissimi, nobis est necessaria, si perfectæ libertatis cupimus adipisci compendia. Hæc enim quamuis omni humanæ creaturæ, vt Apostolus hortatur, sit exhibenda propter Deum, specialius tamen ad illos respicit sub quorum regimine in cœnobis degentes districto iudici rationem de nostris excessibus reddituros pro certo scimus, illorumque excusationem nostram fore damnationem. Ad quod regimen, tu venerabilis pater Vdalrice, anno millesimo septuagesimo secundo incarnationis Domini eius mira dispensatione vocatus, cum bonæ memoriæ Abbatis tui Nortperti tunc triginta & octo annis super ouile S. Galli vigilantis non solum amabili præceptione, verum etiam communi fratrum electione successor effectus prout complacuit tuæ paternitati onus iniunxisti, quod prius exhorui imponere meæ paruitati, nempe vt vitam memoratæ Virginis interdum propter diuersorum simplicitatem Scriptorum superfluitate verborum quasi quibusdam foliis exuberantem falce strictioris eloquii præcidere studerem. At ego quamquam in hac obedientia me scirem onus importabile debilibus aprare humeris, tamen non exacui linguam verbis contradictionis, eligens mihi satius esse sub præceptorum tuorum falce deficere, quam eis repugnando titulum inobedienciæ incurrere. Exemplum etiam cum Grammatico proponere placuit, ne pigeat alios etiam à me vel ignorantia forte prætermissa vel vitiose dicta. Nihil enim ex omni parte perfectum in humanis credo esse inuentionibus posse sua quoque industria vel addere vel mutare. Sed antequam mihi alligatum onus adaptandum inueam, operæ precium esse duco breuiter in medium proferre, per quos præclara gesta hujus Virginis posteris primitus innotuerunt, ut cum aperiretur me non hujus relationis esse novum auctorem, sed potius auctorum sequacem, nullus vicium falsitatis adnotet meæ pagina. Tempore igitur, quo venerabilis Gralo congregationem S. Galli rexit, fuit in ea quidam frater nomine Ekkehardus, virtotus ex sapientia virtutibusque factus. Is cum quodam tempore hydrope ad extrema pene ductus esset, voluit B. Wiboradæ omnia quæ de eius sanctitate posset comperire literis se traditurum, si ei ad præsens dignaretur à Deo aliquod impetrare remedium. O archiator in virga & in baculo! O pro-

pagator tuorum sanctitatis electorum ! illico venit ei in animū, ut sibi postulet afferri martyris cilicium, illudq; super aqua lentā extenderet membra. Quod cum factum fuisset, confestim sensit se aliquid melius habere, ac dein non multis diebus exactis ad plenum conualuit. Tunc memor sponſionis suæ conuenit Kebem, quæ B. Virgini ab ipsis cunabulis usq; ad mortis articulum obsecundauit, indicans ei quali voto se obligauit, quodq; sequenti die ad eam venturus foret, vt de hoc themate plenius ab ea informaretur. Quæ vehementer in verbis eius admirans non minus etiam cœpit anxari, quia ea de quibus interroganda erat iam dudum letheus obſorbuerat morbus. Ad vltimum suafu cuiusdam sacerdotis ad tumbam Dominæ suæ oratura prosternitur, vt qui incensam à Chaldæis legem per Esdrā voluit reparare, ipse etiam Martyris suæ merita, quantum ad hominum memoriā abolita, per eam dignaretur declarare. Postquam huiusmodi exaggerauit preces, surrexit atque basilicam non minori anxietate egreditur quam etiam ingressa est. Erat enim ignara quam in proximo esset eius consolatio. Nocte vero inſequenti cum se sopori dedisset, visum est ei locum orationis repetere atq; B. Virginem pictatū aureis conscriptum litteris sibi ostendere, hac voce subiuncta; *Vtere cupitis*. Mox expergefacta omni fragilitate obliuionis propulsa ita perfecte cœpit memoriæ viribus vt, vt luce reuerſa non solum nihil sollicita esset, quid supradicto fratri responderet, verum etiam vltro nea fieret inuitatrix, eiq; desideratum thema à primordio usq; ad acceptum cum palma martyri brauium promulgaret. Quod ille imis reponens sensibus cum se uenti operā, recte proclamauit cum Psalmita; *In me sunt Deus vota tua, quæ reddam laudation. tibi, quoniam eripuisti me de morte*. Sed cum hæc vota ex parte redderet, heu dira morte præuentus multos sui propositi habuit heredes, qui quoniam diuersi diuersa sapiunt, interdum minus necessaria necessariis miscuerunt. Horum ego instans vestigiis studui ea quæ mihi digna memoria videbantur ad huius Virginis sanctitatem comprobandam strictim colligere, non illis ad opprobrium, sed quod verius est præcipue tibi ad obediendum, vt prædictum est, Patet reuerentissime.

CAPVT I.

Quali parentela Viborada originem duxerit, & qualis eius conuersatio in annis infantia fuerit.

In Argonialib. 2. cap. 9.

BEATA Dei Virgo Wiborada ex Alamannorum profapia oriunda à parentibus secundum seculi dignitatem non infimis, secundum Christianam autem libertatem nobilissimis, originē duxit. Itaq; Deo ab ipsis cunabulis deuota existens, ac virtutū incrementis transcendens tempus ætatis, nobilitatem suam religiosa conuersatione ornabat. Nam vniuersas iuuenilis petulantia illecebrā à tenore vngue excersans, vt legitur de Raguelis filia, nunquam miscuit se cum ludentibus, neque cum his qui in leuitate ambulabant. Spiritus enim sanctus, qui eandem puellam iusti viri thalamo sociandam in vmbra legis immaculatam conseruauit, ipse etiam Wiboradam per lauacrum regenerationis in adoptionem filiorum Dei receptam dignatus est inuiolatam custodire, vt sancta & corpore & spiritu thalamum cœlestis sponsi miteretur introire.

CAPVT II.

Quam laudabile sit nomen illius.

FIDES, diuinam prouidentiam non solum facta sed etiam voluntates hominum prouidere siue præparare, credulos nos efficit, huic B. Virgini ita laudabile nomen non sine eius prouidentia esse impositum, cuius nomen à solis ortu vsque ad occasum laudabile est. Nam Theutonica locutione prolatum *mulierum consilium* sonat. Quotiescūque enim ita spiritalia nomina electorum Dei legimus, aperte per ipsa vocabula datur intelligi, quod Angelus magni consilii in cordibus vtriusque sexus dignabitur spiritum consilii diffundere, vt cum ab illis nobis errantibus spiritaliter consulatur, ipse in eorum consiliis gloriatur *Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum*, proclamat Psalmita *Laudabile, inquam, est nomen B. Wiboradæ quia cum Martha actiuam vitam agendo, & cum Maria speculatiuam, omnibus pie viuentibus viris ac mulieribus consilium vtriusque dilectionis perfectionem exequendi in se exhibuit.*

CAPVT III.

Quomodo quadam soror illius noluit ad chorum exire cum coequalibus, eo quod audisset Angelicos concentus.

CONGRVVM ergo videtur lectioni inferere, quod huic B. Virgini soror erat summa innocentia vitam ducens. Quam cum quadam die eius coæuulæ secum ad chorum exire horta-

hortarentur, illa cuiusdam sapientis edocta proverbij *extrema gaudij luctum occupat*, & iterum: *visi mihi, si te lactaverint peccatores, non acquiescas eis*, post alia suspiria sic erupit in vocem; Quæ dilectatio huius seculi potest mihi dulcis esse, quæ audio Angelicos choros dulcisonæ modulationis frequenter harmoniam: Iluc ire desidero, his choris intermisceri delector. Vix sermonem complevit, & genas ubertim lacrimis perfudit. Post paucos vero dies earne soluta est: quia Deus propter hoc properavit educere eam de medio iniquitatum, quia placita ei erat anima illius. De cuius ergo natalitio gaudentes, certi quod dominus virtutum non privavit eam bonis, quia ambulabat in innocentia, stilum ad opus inceptum acuevit.

CAPUT IV.

Qualis eius conversatio fuit, quando ad intelligibilem ætatem pervenit.

Bigitur Wiborada, ut præfati sumus, omnimodis petulantiam execrans in tantum studuit divinum præceptum implere, ut pene cotidie omnibus postpositis nudipes ad Ecclesiam, quæ longe à domo paterna distabat, gradiens, *primum quæret regnum Dei & iustitiam eius*, & postea operibus manuum suarum se irretiret. Panem enim ociosa non comedit, sed labores manuum suarum manducavit. Unde beata est & bene ei erit. Popularem enim frequentiam non solum extraneorum sed etiam notorum prout licuit fugiens secreta semper amabat, quatinus & ociosa verba facilius posset vitare, & sanctis mediationibus aciem mentis liberius insingere. Parentes nemo reverentius coluit, nemo eiga suos divina legis præcepta devotius implevit, nemo inopia morbisque confectos amabilius tractavit, quia ipsa eis alimenta præbens ministravit, fomenta paravit, balnea contulit, lectisternia disposuit, & ipsa eos reclinavit, & competenti tempore levavit. Parsimoniam vero in tantum amabat, ut plerumque in secunda, quam sæpe in tertia die, nisi ad vesperum non ieiunium solveret. Nostræ autem non est faciundæ scriptis percurrere eius sanctam conversationem, & quomodo corpus suum castigavit ut Sancti Spiritus dignum fieri habitaculum mereretur. Ideo pauca de multis, parva de magnis scribentes eos qui altius sapiunt admonemus, ut in paucis plurima, in parvis maiora pensantes glorificent mirabilem Deum in sanctis suis.

CAPUT V.

Quomodo quodam festo die cum parentibus ad Ecclesiam processura noluit privatam vestem mutare nisi ab illis coacta, & quod graviter caput dolere cepit in via, quodque illa dies in ætate fuit inceptiva non amare transitoria.

QVADAM itaque celebri festivitate cum parentes eius ad Ecclesiam processuri dicitur solito orarentur, illa sciens Deum magis delectari in puritate cordis quàm in vestimentiore, noluit privati consuetudinem vestitus mutare. Sed parentes eius more secularium occasionem improperii fugientes (nam sicuti in patre filia, ita & in filia pater honoratur) iusserunt eam desistere coactis. Quorum iussioni illa honorem deferens decoris amicta vestimentis capitalibusque compta redimiculis iterum cum eis aggressa est. Pergentibus autem illis virgo caput graviter dolere cepit, quia dominus qui eam dilexit corripuit, ut ista correctio quali præmonitio esset observandæ humilitatis, ne vitium elationis propter exteriorem vestis candorem allapsam interius obscuraret cordis splendorem. Contra quam allapsionem etiam pastorem Ecclesiæ live traditas oves cautificare æstimo, ubi dicit; *Non in veste preciosa*. Confestim vero sentiens per spiritum se divina visitatione commonitam, equi curi sedebat dorsa descendendo relevans teristrum cum omni vittatoria compositione detrahens, nunquam deinceps huiusmodi ornamentis visa est. Cumque comites ut equum recenderet hortarentur, penitus non consensus, sed pedestri itinere usque ad Ecclesiam pervenit. Illa dies in tantum inceptiva fuit rebus transitoris renunciandi, ut etiam matrimonii contradictione in animo spreto fratri suo Hiltone apud cœnobium Sancti Galli in Ætholis agenti magis quam procis adventantibus se commendare studeret, ea quibus in legebat per fideles interuuncios mitendo.

CAPUT VI.

Quod frater eius Hiltone eam Psalinos docturus cum eum laudaret inceptus per visionem est correptus.

MEMORATUS itaque clericus ad Presbyteri gradum promotus studuit sine crimine vivere atque unius uxoris vir esse, id est in Ecclesiæ, cumque septies in die laudem Deo diciturus frequentaret Psalmodiam, ardentius B. Virgo cepit ei insistere, com-

municans et omnibus bonis, ut etiam se cathekizaret verbo. Cuius desiderio se satisfacturum sperans in ipsa inchoatione fervebat in erudiendo, sed studium eius paulatim tepescens ad ultimum refrigeravit. Cum ecce quadam nocte per visionem correptus in abstinentiam cibi præcipitur esse, donec sororem suam Psalmum quinquagesimum doceret. Nam anterior: es ab illo edocta, iste solus de quinquaginta supererat. Quid plura? De nocte surrexit, sororem accersivit, visum aperit, seque paratam ad erudiendum innotuit. Factusque est tunc discendi hortator qui prius fuerat docendi negator. Quinquaginta igitur Psalmis ita carptim à fratre perceptis reliquos Sancti Spiritus magisterio didicit.

CAPUT VII.

Quomodo in Dominica incipientis quadragesimæ adiuta est fratrem suum in missarum celebratione.

IN Dominica die orientis quadragesimæ cum prædictus sacerdos missarum solemnia celebraturus conquestus esset sibi deesse adiutorem, consolans eum B. Virgo dixit; confide de adiutorio altissimi, & ipse te adiuvens tecum commorabitur. Virginis igitur credens promissioni processit, & spirituale officium inchoavit, cum quo statim ita auctoritative ipsa psallere cœpit, ut in scientia eorum, quæ inibi cantabantur, nequaquam inferior esse videretur sacerdote. Tua sunt hæc miracula, Domine pater cœli & terræ, qui abscondisti thesaurum sapientiæ à prudentibus huius sæculi, & revelasti eum parvulis. Tibi enim mortua vivunt, insensibilia sapiunt, cæca contemplantur, surda audiunt, muta diserta sunt ad laudem & gloriâ nominis tui. Sacerdos autem, & universa circumstantis concio, ista audientes post non modicam admirationem glorificabant Deum eius possibilitati hæc afficientes.

CAPUT VIII.

Quomodo hortata est eundem fratrem suum ut relictis omnibus monachicum suscipere habitum, illoque præbente consensum Presbyter ecclesie B. Magni efficitur ad ultimum.

IDAM sacerdos iam inde à iuventute cum illo Evangelico iuvene mandata vitæ custodiens illud solummodo, quod præfectionis esse veritas docuit, adhuc etiam cum eo tristis audivit. B. vero Wiborada, quæ iam transitoris in mente renunciando fluctibus huius sæculi se emerferat, cupiens etiam fratrem suum ad portum perhennis tranquillitatis pervenire, huiusmodi verbis eum alloquitur; Quamdiu, frater carissime, ista temporalia amando in fluminibus Babylonis iactamur? Humiliati enim sumus in hac valle lacrimarum propter præsumptionem primiparentis, & necesse est, si per elationem amissam patriam consequi desideramus, per humilitatem promoveri. Idcirco te moneo, frater mi, ut neque sub fluminibus, neque in fluminibus, sed super flumina huius Babylonis secedentes cottidie cum lacrimis præstolemur sinem nostrum, ut dolore cordis nostri ad Deum ascendente eius gratia mereamur adiuvari, ut per gradus humilitatis de virtute in virtutem conscendentes pedes nostri stabiliantur in atris Ierusalem. Scimus enim, quod terrestris domus nostra huius habitationis dissolvitur. Idcirco nunc agendum est ut post huius dissolutionem adificationem habeamus à Deo, domum non manufactam æternam in cœlis. Te enim sacras scripturas scientem non opus est à me insulsa edoceri, quomodo oporteat sapere ad sobrietatem, & vigilare ad adventum revertentis à nuptiis, tamen unum moneo: tempus enim prope est. Tali allocutione sororis mutatum est cor fratris, atque relictis omnibus nudus de naufragio huius mundi fugiens remis virtutum studuit arripere portum salutis. Itaque in monasterio Sancti Galli ad suave iugum regularis vitæ se humilians, cum universis eius conversatio placuisset, fratribus id in commune consiliantibus, ecclesie B. Magni à patre monasterii præficitur. Quæ etiam usque post sororis martyrium probabiliter gubernata, divina vocatione migravit in regionem vivorum.

CAPUT IX.

Quale propositum elegit sibi et ipsi post fratris conversionem & quomodo Diabolus eam terruit ad basilicam nocte gradientem.

VENERABILIS igitur Virgo post conversionem fratris nihil credens actum, si non & illa augeret propositum, vocatis duabus de domesticis suis, quæ sibi fidæ præ cæteris videbantur, denudavit eis voluntatem suam, quod neque ita deliciosis uti prius ulcra vellent refici alimentis, neque in plumis pentilibus quiescere, & tamen hæc omnia non minus sumptuose parari quam si & ipsa eis vellent uti. Quæ voluntarie obsequentes præceptis dominicæ oblera sive legumina una cum carne mensæ superponunt. Illa vero interdum carnem ori admo-

admovent, os & populum putantem eam carnibus uti fefellit ; nempe clanculo reiecit, ac per carnis abſtinentiam ſpiritum redderet fortiorem, & poſt paulolum quaſi præſaturitate ſaſtidens pauperibus vel aſtantibus erogavit. Similiter & eius leæus ornate parabatur ad præſens, ſed poſt minus ſecretorum abſceſſionem iuſſit ſibi cilicium ſubſterni, ſilici capiti ſuppoſito, & ita paulolum pauſans cum quies graviffima eſſet mortalibus ſurrexit, & clam baſilicam intrans dominum pro dilectis ſuis humiliter geniculans deprecata eſt. Sed virtutum inſectator Diabolus eam ad baſilicam gradientem conatus eſt deterrere, modo ante valvas Eccleſiæ veluti ſcropha gruniens, (ſcilicet recolens antiquam permiſſionem in gregem porcorum) interdum in oratione iacenti in figura ranæ ante oculos eius repens : Sed illa fidei clypeo præmunita & gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei, armata omnem virtutem inimici eſſugavit.

CAPUT X.

Quomodo ſervientem cuiusdam matrona Demonioſum ſuis precibus reddidit ſenſatum.

CUM hæc cottidie indefeſſe agerentur, & fama eius converſationis paſſim divulgaretur, quædam prædives matrona illius ſanctitate reſcita quendam de ſuis ſervientibus malignis ſpiritibus obſeſſum ad eam tranſmiſerat, quatinus eius meritis opitulantis ſanitati reſtitueretur. Illa vero per invocationem nominis Ieſu Chriſti excluſis dæmonibus fecit eum repatriare incolumem, matrona autem pro eius ſoſpitate glorificans poſt aliquos dies remiſit illum B. Virgini, unice obſecrans ut quem divino auxilio tot iniquis dominis ſurripuerat eiudem deinceps ſola dignaretur dominari, cuius petioni quamvis invitæ aſſenſum præbens aliquandiu retentum in ſervitio donavit eum libertate.

CAPUT XI.

Quomodo Diabolus ei inſamiam adulterii per quandam ipſius ancillam impingebat, & quælibet divina clementia coram Salomone Epifcopo copioſaque multitudine eius innocentiam per iudicium comprobabat.

INiquus autem vendicator imaginis Dei fremens ſe ex alieno mancipio à B. Wiburada expulſum zelouitionis in ipſam armatur. Itaque cum iam cognoviſſet per diverſos terrores à ſe illatos frequentiam orationum eius non rareſcere, niſus eſt eandem frequentiam orationum eius macula inſamiae obvolvete, concitans adverſus eam quandam ex ipſis ancillis, quæ affirmaret eam non cauſa orationis clam per ſingulas noctes ſurgere, ſed potius ut nefaria, quæ ſub ſole etubiſſet agere, nocturna freta caligine ſecurius perageret, & hoc verbum quod iret oratum quaſi deurationem eſſe eius ſcelerum, quæ & cum tam multis exercuiſſet ut ſibi videretur impoſſibile eius calculo comprehendere, ſuper his autè tacendum eſſe, ſi immunis exiſteret, pollutione fraterni concubitus. Hæc illa circumquaque inceſſabiliter latrante, & quibusdam ficta eſſe dicentibus, aliis vero humanam fragilitatem culpantibus, pervenit fama ad aures Salomonis Conſtantienſis Epifcopi. Quid opus eſt verbis, ſiſtatur Præſuli vice mechæ ſponſa Chriſti etiminatur pro innumero adulterio quæ non polluta fuit ſaltem uno, diffamatur fratris eſſe concubina fraternæ caſtitaſis conſiliaria. Negantur à virgine aſſirmata à meretrice: ſed populus ignarus veriæque credidit utrique. Epifcopus autem volens eorum dubieta in ſinem imponere, ſtatuit ei diem in qua de ſibi obiectis cum Dei iudicio dubitandi populo fidem faceret. Fiducialiter agas Wiburada : oportet enim nunc modicum contriſtari in variis tribulationibus, ut fides noſtra precioſior ſit, auro quod per ignem probatur. Ille enim filius fabri, ille non Propheta ob tactum meretricis, ille Dæmonium habēs, ille alia innumerabilia opprobria ſuſtinentis tuis quoque compatietur opprobriis. Per hæc oportuit illum in gloriam ſuam, per hæc & nos oportet eius gloriæ fieri coheredes. Cum enim audio ab Apoſtolo, quod gloriandum eſt in tribulationibus, non video cauſam tuæ diffidentia, niſi inde quid ſias puſillanimitis, qui pro levi tribulatione tuæ cuiusdam adhuc ſub impoſſibilitate legis pugnandis impar videris. Dico autem Sufannæ: Illa enim diffamata eſt à diebus Preſbyteris quibus credendum erat ut ſenioribus populi, tu vero ab una vili ancillula cuius verba reſervantur iudicio probanda : illa ſine mora morti adducitur, tu vero quod ulla pœna plectaris nec loquetur, ſed neque adhuc diffidas quaſi à Deo derelicta. Veniet enim dies cum plus probaris Sufanna: de qua die noſter ſermo ad præſens eſt reprimendus potiusque ad tibi præſcriptum iudicium reſſectendus. Conveniente autem cum Epifcopo ad præſinitum diem copioſa multitudine, omnipotens Deus omnibus ita liquido eius innocentiam comprobavit, ut incredibili lætitia tripudiantes illi geminarent grates: & quod in ea innocentia conſervavit & eandem diffamata inſamia diſculciavit, cumque eà Præſule daretur optio, quali pœna plecteretur inſiciatrix, reſpondit, *Deo vindictam, ipſe ei retribuet.*

Quomodo ultio divinitus illata est eidem ancilla.

HIS ita transactis infelix, quam prælibavi, serva sciens finem esse suis mendacijs apud sanctos virginis innocentia, pergens ultra lacum Potamicum facta est & ibi plena rimatum omnibus ubi ut turpissime potuit de illa loquens. Atque cum eius ficta credibilia viderentur, solita erat sub inferre se à Wiberada ob aliam causam non esse expulsam, nisi ut ab eius increpationibus pro illicitis quæta foret. Sed Deus omnipotens sibi deputatam vindictam non diu differens, sicut prius per iudiciū comprobavit virginis innocentiam, ita etiam postea manifestavit inficiatricis amentiam. Nam cuidam malefico spe felicitis conjugij se subponens non post multum temporis cepit diabolizare, & ita vagata est circumquaque donec in nimiam pauperiem delapsa est, & sic de morte transmigravit in mortem. Sic Deus fidelis in se sperantes solummodo non confundit, verum etiam eorum gloriam ex invidia dat crescere, quia contrariaria semper fecere viam virtuti.

CAPUT XIII.

Quod Salomon Episcopus post iudicium eam in tantum amare cepit, quod etiam cum equitatu illam ad Constantiam per duci præcepit, illaque spreto equitatu ad pedes eundo eo pervenit.

PRædictus igitur Constantiensis præsul post agnitonem innocentia B. Wiberada ampliore dilectione iocundior factus est erga illam, in tantum ut etiam sollicitus secularis tumultus ei impedimento fore ad Dei servitium eam alicubi congregationi sanctimonialium inferere cogitaret, ubi posset sine intermissione orare, atque huius rei gratia directis ministris suis cum equitatu præciperet eam ad se per duci. Quibus illa hospitium & cætera necessaria benigne contulit, atque sequenti die faciens eos cum equitatu remeare comitantibus duabus ancillis pedes Constantiam pervenit, quam Episcopus honorifice susceptam improperebat ei aliquantulum sprevisse equitatum. Data autem mansuetula prope basilicam Præsul accersitis duabus quas prædixit ancillis exquisivit ab eis, quid in alimentis percipere solita esset? Illi vero ut præmonitæ erant responderunt, dominam suam à nullis comestionibus abstinere, quibus Christiano homini uti licuisset. Quod ille laudans (légerat enim in Genesi omnia valde bona esse quæ creavit Deus, ideo nihil rejiciendum, quia neque Enoch qui primus Deo placuit, neque Noe qui in diluvio solus iustus inventus est, neque Abraham ille amicus Dei, aut cæteri iusti ab his abstinuisse leguntur) omnia quibus indigebat sufficienter dari præcepit. At illa solito more corpus ieiunij afficiens ea quæ sibi ad victum dabantur pene omnia dispergens dedit pauperibus, vix secunda seu tertia die ad vespertinum parum quid panis & aquæ degustans.

CAPUT XIV.

Quomodo Cilia reclusa eam divinis eloquiis edificatura ei ostendit sua marsupia, illius obedientiam in horum sceneratoria augmentatione probatura.

Eodem tempore fuit ibi quædam Inclusa nomine Cilia corpore non mente inclusa, quia nondum in se mortificavit philargyriam, quæ est radix omnium malorum. Quam expectans B. Virgo atque spiritalem matrem existimans petivit ut de bono thesauro cordis sui dignaretur eruere verbum inonum, cuius petitionem non solum promissionis verba sunt subsecuta verum etiam quadam die iterum adest ultro vocata promissionis solutione gavisa. At illa aperta se esse la post mutnam salutationem inquit, Incedis soror cara fornicus in vestimentis ovium, sed nostrum est, ut ait Apostolus, probare spiritam si ex Deo sit, antequam tibi ad exemplum nudentur secreta nostræ conversationis. Obedientia sine oratione primus humilitatis gradus est, & sine hac nemo potest Deo digne servire: nam & victimis præfertur. Per huius impositionem in primis te volo probare, & profetens loculum cum nummis dixit, accipe soror hos nummos quos mihi ad elemosynam à multis oblatos usque huc servavi, & hic divitibus urbanis mutatum da ad tempus quando eos recipias cum usura. At illa valde obstupescens inquit, tale præceptum interrogans Propheta super perfectionem habitantium in tabernaculo Dei non accepit aut requiescentium in monte sancto eius. Apostolus quoque usurijs, sive dicam avatis (avaritia enim est studium pecunie) minatur ut audio non esse partem in regno Christi & Dei: hosque non semel nominat servitores idolorum, quorum consortium longe sit a Deo. Etiam incavtum foret me hoc aggredi, cum nesciam de tot talibus hemisseclas vel obolo observare, huiusmodi enim negotium numquam gessi, nam captatoribus & sceneratoribus magis est tale negotium: his trade hanc pecuniam. Illa vero ut eius intentionem collegit, dixit.

*Percussa maligne**Respondet viridi non cocta fidelia limo.*

Crede mihi conversatio tua inutilis est sine obedientia: perdis labores. His dictis fecerunt discidium.

CAPUT XV.

Quomodo eadem Cilia contra Virginem invidiam cepit habere, & quomodo Salomonem Episcopum horrabatur, ut eam fecisset Linthaugia, & qualiter per visionem prohibita est ab hoc timere, & Ciliam post aliquos annos de clausula eiecram esse.

AT Cilia invidiose tumens contra Virginem propter eius inobedientiam, simul verita sibi decrecere quæstum si diu ibi moraretur, demandavit Episcopo quod vellet cum illo secrete verba miscere. Quo adveniente postquam semotis cæteris multa perfide quasi fideliter de Virgine locuta est, etiam hanc sententiam subintulit; Comperam habeo vestram spiritali voluntatem erga eandem puellam quod eam si vobis occasio datur vultis inserere alicubi choro sanctimonialium, quatenus tota à munduali fluctuatione liberius in Dei servitio possit durare; ad hoc etiam rescitum habeo vestrum iter Linthaugiam. Eo loci si vos non alias trahit voluntas, consiliarer eius insertionem, tum quod conversatio ibi valde spiritualis est; tum quod promptior ei illic pateret ingressus; ibi omnia vestro nutui parebunt. Præsul autem hæc de radice dilectionis procedere autumans lætus effectus est, & præcipiens ratem armare misit quendam de suis fervientibus B. Virgini intimandum, ut sibi ad navim eunti expedita foret ad navigandum tecum ad prædictam insulam. Sed illa antequam Episcopalis legatio venisset ingressa basilicâ oratura prosternitur coram quodam altari in honorem Sancti Galli consecrato, & sicut fuit voluntas Dei inter preces obdormivit, & vidit oraculum, nec non somnium, beatum virum sibi vas sanguinolentum porrigentem multis spurciis plenum, dicentemque sibi, si ad locum, ad quem Episcopus te ducere cupit, perveneris hunc sordidum victum manducabis & sanguine Kerbirgæ reclusæ ibi inebriaberis. Cumque evigilasset & tecum miraretur de somnio, offendit eam legatus in admiratione. Qui cum deposuisset ei mandata Præsulis, non respondit ei nec ad unum verbum, sed dimisit illum abire sine affatu. Super quæ admirans Episcopus cum didicisset, misit alium & iterum alium Virgine in eadem taciturnitate permanente. Episcopus autem continuo cogitans eialiquid revelatum esse navigationem suam peregit, & ad urbem Deo gubernante ipsa die prospere rediit. Cumque ad cenam discumberet, non est oblitus prioris consuetudinis, sed omnia necessaria in cibis & in potibus venerabili puellæ direxit, cilia iam tum penitus oblivioni tradita. Nam eius res exinde ita retro cæperunt vergere, ut post aliqua annorum curricula pelle eius simulata sanctitatis detracta etiam de clausula eliminaretur, procul dubio nutu Dei nolentis scilicet se à suis fidelibus diutius in idolorum servitute glorificari.

CAPUT XVI.

Quomodo prædictum ad cœnobium Sancti Galli pergentem voluntarie est secuta, & quia eodem iubente ei apud cellam Sancti Georgii mansuicula obsecratus est constructa, brevisque dialogus de conversatione eius in illa.

EXactis autem paucis diebus idem præsul ad cœnobium Sancti Galli profecturus misit ad interrogandum sæpe dictam puellam, si tecum proficisci vellet. At illa statim ingenti perfusa gaudio eum duabus ancillis ad navim properat. Igitur vento secundante navigium celeriter litus attingunt optatum. Episcopus verò veniens ad mœnasterium à fratribus honorifice susceptus est, B. etiam virgo cum pedestri itinere tractum prosequens, & ad locum circa solis occasum perveniens ab Episcopo nec non ab omni congregatione benigne suscepta est. Benignus autem Pontifex etiam non ex toto voluntatem tuam erga eam pertecit (nam prælibata visio eam inserere sanctimonialibus eum non permittit) tamen ne eius voluntas penitus careret effectu, iussit ei domicilium iuxta basilicam S. Georgii Martyris parari, ut ibi posset secrete conversari. Quali igitur parsimonia quatuor pene annos inibi se attingeret, loqui arduum videtur, quia ubi de magna virtute atque gloria bonorum memores, quæ sibi quisque facilia factio putat, æquo animo accipit, supra ea veluti ficta profalsis ducit. Erumpe tu quælo potius Alarice serue Dei; dic quid caput Ecclesiæ præciperet te demandare membro suo. Cur me, frater, ea adtemptare cogis, quæ tu (ut conjicio) videns quosdam juxta Apostoli prælagium à veritate auditam aversisse, aggredi detrectas? Mihi, Domine mi, ut nulla virtute prædito loquendi virtutes discerunt: resperit vero dulcedine tuæ sanctitatis libentes tibi præbent auditum. Nam & maioris potentis visus gener Alaricæ Regis Baptistam sciens virum iustum & sanctum non solum eum libenter audiebat, verum etiam eo audito multa faciebat.

Papæ, cessent obsecro gravia exempla. Nam quamvis ad loquendum confortent, nobis tamen minoribus multum est audire ad comparationem summam in natis mulierum, neque vulgus urbanis nescius loqui audeat concendere solum Tetrarchæ, nisi quod utrobique in hac apologia tuis auribus depono, propter detrahentes consului, quibusque exemplis cessantibus agnoscerem me hinc debitorem eius promendæ sanctitatis, quod Dominus divinæ illius congregationis me primum post se dignatus est intimum eligere. Ego * Alaricus minimus servorum Christi, decrevi me pro eius nomine in quadam insula Turicini lacus solitarum persistere. Ergo me inibi consistente quadam nocte (quid me cogis, frater, loqui, quo me indignum hæc audientes possunt reputare?) Angelico affatu huiuscemodi verbis ammonitus sum? In monasterio Sancti Galli quadam in montibus constructa scias quandam virginem Deo consecratam in eius servitio fideliter perdurantem. Ad hanc fidelem legatum ista mandata portantem dirigas; Vnaqueque arbor sive fructuosa vel infructuosa dum viva terra radix tegitur in viriditate poterit permanere, & fructibus vel frondibus se obducere: at si terram quæ soveat abesse contingat, nudata radice necesse est ut arbor arescat. Quapropter à Deo ammonita parcas tibi aliquid de niraia abstinentia, quatinus aridum corpus plus aliquid solido reficiens eius servitio & laudibus plenius insistere prævaleas. Magnam sane ostendis, Alarice, Virginis parsimoniam, cum Deum prædicas huic allegasse temperantiam, Nam labores Pauli, regyratio Laurentii, ostendunt eum posse pati electos suos multum probari. Se & tibi non desunt testes, & bis refici iussus Propheta sub iunipero, & turba Dominum triduo sustinens, postremo universitas cui educitur panis de terra, ne eum itinere huius vitæ desint viatica. Quid si & illud miraculum in testimonium sumatur? nosti cum prædictus à te lacus in tantum proluvit, ut plurimi dies transirent quam navigando eum nullus intrare auderet: & cum tu iam pæne famæ conlumptus ad orationem confugeris, persona quædam tibi apprensus panem vinumque capiti tuo imminere indicavit, quibus refocillatus convaluisti, tuo frater arbitrati. Nam scientia veritatis terret Alaricum huic testimonio refragari: imperfectio verò meritorum dissuadet eum hæc affirmando prædicare: tuum enim est potius hæc annunciare cum ad gloriam Wiboradæ tuæ non parum sint respicientia.

CAPUT XVII.

*Quomodo iacens in oratione quandam personam Angelicæ visionis vidit sibi assistere, eandem
• audivit primum versum xxi. psalmi tertio dulciter decantare.*

QUADAM igitur nocte iacenti in oratione vidit sibi quandam personam Angelicæ visionis assistere non sine magna claritate, quæ illam obambulans primū vigesimi psalmi primi versiculum tribus vicibus dulci modulatione decantavit, moxque eadem claritate qua venerat abcessit. At ille cogitanti de visione venit ei in memoriam, quod hunc psalmum prius consueverat ad cursus decantare, & quod hanc consuetudinem tam diu oblivioni tradidit. Tunc agens pœnitentiam de oblivione, correxit in melius quod ignoranter dereliquit.

CAPUT XVIII.

Quomodo cepit ei displicere mansio apud cellam Martyris, & de annua caritate in fractione panis cum mulieribus devotis, & quia una ex illis dedignans hoc officium caritatis decidit in lectum doloris, ac postea illius precibus recepit gaudia sospitatus.

SED spes B. Wiboradæ secrete conversandi apud cellam supradicti Martyris non diu erat spes, quia undique ad eius sanctitatem confluerant corpori necessaria ei deferentes, & corpori & animæ salubria ab illa recipientes. De quibus partim destinavit ad pauperum refectioem, partim verò ad devotatum mulierum susceptionem, quæ ad illam annuatim venire consueverant, & in spiritali tripudio panem frangere. Quam caritatem quædam opulentiore cæteris opprobrio egestatis ascribens dedignata est ad eam in sequenti anno venire, dicens se eius fragmentorum non esse indigam. De cuius absentia cum cæteræ mœstæ fuissent, beata Virgo consolans eas dixit, consolamini sorores, veniet enim dies quando libenter adveniret, si posse ei non deesset. Igitur iuxta verbum eius in lectum decidens cum ægritudo invalescens redigeret eam in desperationem vitæ, confessa est marito suo quas ampullas emisit contra B. Virginem, optans ut eius obtutibus præsentaretur. Cuius votis maritus allubescens detulit eam illuc. At virgo illius contumaciam redarguens, benedicens panem dedit ei, quod egustato ex templo convaluit atque lætabunda cum gratiarum actione repatriavit.

CAPUT XIX.

*Quomodo in Pentecoste à Salomone Episcopo iuxta basilicam S. Magni est inclusa,
& quia à Diabolo mox est temptata.*

E Voluitis vero pæne quatuor annorum circulis prædictus Constantiensis Præsul ad cænobium Sanct. Galli venit. B. autem Wiborada, quæ cum Martha iam diu steterit in activa vita laboriose decertans, iuxta pedes Domini cum Maria desiderere desiderans quatinus peccatis & vitiorum tumultibus libera optata in Christo mentis quiete perfrueretur, postulavit ab eo sibi domicilium alterari, & ut breviter eius desiderium prosequar, secretum claustræ concupivit. Qui studens omnibus modis ei morigerare, iussit ei desideratum domicilium propter basilicam Sanct. Magni construi, atque in sacrosancto die Pentecostes copiosa multitudine cum divinis laudibus prosequente devotis precibus Deo commendatam sanctisque benedictionibus consignatam includens abscessit. Igitur omnibus cum Episcopo abscedentibus Virgo Dei cogitans se locum certaminis ingressam divina adminicula mox oratura prostrata nititur. Quod fuit probabile inceptum & memoriale exemplum dimicaturis contra verusutias antiqui hostis. Non exarmes te fortis Domini bellatrix inexpugnabili scuto æquitatis, sciens te contra quem te munis quam cito conflicturam. Inimicus autem humanæ salutis sperans se non parum promovere, si noviter inclulam terroribus iniciaret, proiecit ante eam inter preces caput hominis ore hianti, oppido hispidum, atque ut succinte eius deformitatem includam simile fuit proiicienti. At illa immobilis in oratione persistens, atque vexillum crucis fronte figens omnem fantasiam inimici effugavit.

CAP. XXI.

Qualiter dissoluta cuba eius precibus est reiuincta.

Consuetudo fuit huic beatæ Virgini ter in anno balneo uti, non tamen sine licentia Abbatibus sui. Quadam autem die cum ei balneum in tyna paratum esset, repente vinculis resilientibus dissolutio regularum aquis profluendi dedit locum. Super hac re cum eius serva nimis contristaretur, consolatorie dixit ei beata Virgo; Noli mærore affici, sed expectemus misericordiam Domini. His dictis consignans semetipsam & vas per S. Crucis impressionem, conglutinavit omnem eius dissolutionem. Quod vas non solum tunc & deinceps quamdiu in corpore vixit ad usus balnei utile fuit, sed etiam post eius martirium pro diversis languoribus medicabile fuit, & est.

CAPUT XXI.

Quomodo in vigilia Sanct. Iohannis Baptiste vidit B. Gallum missas celebrare.

FActum est in festo Sanct. Iohannis Baptiste cum adhuc orientale crepusculum esset, vidit non sine oraculo visionem: B. Gallum sacerdotalem infula albatum missas celebrare, & multitudinem animarum mere fulgentium cum illo audivit psallere, aut post expletionem missarum ad fenestellam accedere sibi que complura, quæ postea eventus probavit prælagire. De hoc oraculo plerique solent mirari, quo modo B. Virgo adhuc in corpore constituta invisibiles sua natura spiritus pollet contempleri. Sed hi tales adhuc ut carnales quæ carnis sunt sapiunt, nescientes ut spirituales omnia examine, quibus eos qui non sunt in carne, sed in spiritu oportet innotescere. Res corporales corporalibus, spirituales etiam spiritualibus oculis videri certum est. Esse spiritualem quandam naturam in nobis, ubi corporalium rerum formantur similitudines sive eum aliquod corpus carnalibus oculis subiectum sensu corporis tangimus & continuo formatur eius similitudo in spiritu membraque reconditur, sive absens sive olim notum, sive quod non novimus, sed tamen esse non dubitamus, sive ita spiritu assumente alienamur ab omni corporis sensu & avertimur ut solis similitudinibus corporum spirituali visione teneamur. Hæc igitur natura spiritualis, in qua non corpora sed corporum similitudines exprimentur, inferioris generis visiones habet quam illud mentis atque intelligentiæ lumen, quod & ista inferiora dijudicantur, & ea autem cernuntur, quæ neque sunt corpora neque ulla gerunt formas similes corporum, ut est caritas, gladium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, & cætera huiusmodi, quibus propinquantur Deo, & ipse Deus ex quo omnia & per quem omnia & in quo omnia. Quamvis itaque in una eademque anima fiant diversæ visiones, sive quæ sentiuntur per corpus quas dicimus corporales, sive quæ spiritu videntur & vocantur spirituales, sive quæ mente intelliguntur & dicuntur intellectuales, tamen habent ordinem suum & est aliud alio præcellentius. Præstantior est enim visio spiritualis quam corporalis, & rursus præstantior intellectualis quam spiritualis. Corporalis enim sine spirituali esse non potest, quandoquidem momento eodem quo corpus sensu

corporis tangitur fit etiam in animo tale aliquid, non quod hoc fit, sed quod simile fit. Quod si non fieret, nec sensus ille esset, quo ea quæ extrinsecus adiacent sentiuntur. Neque enim corpus sentit, sed anima per corpus, quo velut nuncio utitur ad formandum in se ipsa quod extrinsecus nunciatur: sed non discernitur nisi cum fuerit sensus ablati à corpore, ut id quod per corpus videbatur inveniatur in spiritu. Nam cum aliquid oculis cernitur, continuo fit imago eius in spiritu, sed non dinoscitur facta nisi cum ablati oculis ab eo quod per eos videbamus imaginem eius in animo in venerimus. At verò spiritualis visio etiam sine corporali fieri potest, cum absentium corporum similitudines in spiritu apparet & finguntur multa pro arbitrio vel opinatione. Ab his omnibus ita discernimus illa corporalia quæ videmus & in quibus presentibus sunt sensus corporis nostri ut non dubitemus hæc esse corpora, illas verò imagines corporum. Rursus spiritualis visio indiget intellectuali ut dijudicetur. Cum enim Petrus illum discum videret alienatus à corporis sensibus & illas voces, *mastra & manduca & quæ Deus mundavit tu communia ne dixeris*, in spiritu audiebat: Redditus à corporis sensibus, id ipsum quod visum atque auditum memoria tenuerat in eodem spiritu cogitando cernebat, Quæ omnia non corporalia sed corporaliū imagines erant, sive cum primū in ipsa alienatione vitæ suat, sive cum postea recordatæ atque cogitata. Cū verò disceptabatur & requirebatur ut illa signa intelligerentur, mentis erat actio conantis, sed deerat effectus donec nunciati sunt qui venerant à Cornelio. Hac verò corporali etiam accedente visione, cum & Spiritus Sanctus surge in spiritu eius diceret *vade cum eis*, ubi & illud signum ostenderat & imprefferat voces, adiuta divinitus mens intellexit quid illis signis omnibus ageretur. Intellexit verò ista spirituali, inferiore non indiget. Non enim fallitur intellectualibus visis. Aut enim intelligit & verum est, aut si verum non est non intelligit. Illud autem anima similitudinibus rerum non earum vitio, sed opinionis lux, cum approbat quæ similia sunt pro his quibus similia sunt ab intelligentia deficiens. Fallitur ergo in visione corporali, cum ipse corporibus fieri putat quod fit corporis sensibus, sicut navigantibus videntur in terra moveri quæ stant, & intuentibus cælum stare sydera quæ moventur. In visione autem spirituali, id est in corporum similitudinibus quæ spiritu videntur, fallitur anima, cum ea quæ sic videt ipsa corpora esse arbitrat, vel quod sibi suspitione falsaque coniectura fuisset hoc etiam in corporibus putat, quæ non visâ coniectat. Illa corporali usus est Moytes in monte Syna: ista verò spirituali Esaias vel ille Virgo in insula Pathmos: tertia cum Apostolo usuri sumus cum omni ænigmatate sublati Deum videbimus sicuti est. Sed quid Moytes, quid ve Esaias? nonne assecræ Wiboradæ nonne similiter in corpore constituti cum eisdem visionibus sunt usi? Erant plane. Quasi de re essent in Wiborada quasi discredendo mirari, quæ exuberante scripturarum auctoritate in plerisque patribus facta esse non possunt negare.

CAPUT XXII.

Quomodo prædixit B. Valtrico illum Augustæ Episcopum esse futurum, multaque adversa in Episcopio passurum.

Eodem tempore fuit in monasterio Sancti Galli quidam adolescens nomine Valtricus, cuius mores ibi extendit apposita regula disciplinæ. Is verò cum gravitatis senem in iuvenili flore virtutibus æmularetur, post discessum iam sæpe dicti Salomonis rogatus est à tribus ut monachico habitu assumpto nomen & curam pastoris eorum hereditaret. At ille sciens omnia faciendâ esse cum consilio, B. Wiboradam cum in omnibus agendis solidus adiit, desiderium fratrum ei innotuit, seque si Dei voluntas esset in omnibus velle obtemperare illorum vobis. Illa autem trium dierum spacium petens post horum expletionem sic Prophetice dixit; nec Monachus nec Abbas hic fies, quia omnipotens Deus in orientali plaga te Episcopum fieri prædestinavit. Multo enim tempore tuæ res tibi secundæ erunt. Tandem verò multa adversa à paganis & malis Christianis passurus eris: Sed in his omnibus superabis & in magna tranquillitate deinceps dum vivis tuum episcopum reges, quæ omnia iuxta eius præfagium in eo completa esse *liber gestorum* ipsius evidentè attestatur. Tale donum Prophetiæ ei à Domino concessum esse non ista solummodo lectio loquitur, verum etiam aliæ complures, ut istum libellum legentibus liquet, quas nos continuare diversitas temporum non permisit, quasdam etiam in nostris auctoribus legendas reservavimus, ut est, per Spiritum cognoscere Gallum vicisse valpeculam, claves perditas monstrare, hospitem adventum prophetare.

CAPUT XXIII.

Quomodo pure quem Waltrammus Presbyter ad illam direxit benedictum panem ab ea accepit, eumque quidam sibi occurrenti de spectu porrexit, hacque de causa candidi cibos fastidivit donec utrato benedictum panem ab ea accepit.

Presbyter quidam nomine Waltrammus habuit quendam fervientem, quem frequentet ad B. Wiboradam dirigere solebat. Contigit autem ut quadam die eo nullus frustum bene-

benedicti panis accepisset. Qui regrediens forsitan non ita indignus, ut ille Ægyptius puer proditor Amalechitarum, eundem panem cuidam sibi occurrenti ita despective dedit. Nec multum post à febre corripitur, atque in tanta detinebatur infirmitate quod neque manducare neque bibere suaue duxit, donec iterato B. Virgini præsentatus benedictum panem accepit, & per huius degustationem, & fastidium cibi pepulit & pristinam corporis incolumitatem recepit.

CAP. XXIV.

Quomodo una ex ancillis eius vasa sacrificii purgare neglexit, atque Dominus hoc per visionem revelavit.

HÆC eadem beata Virgo uni ex ancillis suis id iniunxit officij, ut utensilia, quibus in sacrificio solita erat uti, sibi munda præberet. At illa quadam die nescio quid negotiata id ipsum officium sorori suæ commendavit: sed, cum illa minus devote illud implevisset, omnipotens Deus qui est amator omnis munditiæ præcepit quandam famulam suam ei per visionem apparere, quæ ut ipsa in eadem visione testabatur in corpore manens eius serva fuit, ut ei intimaret obligationes non ita munde puritas esse, ut puritas sacrificandi poposcisset, & cuius negligentia hoc evenisset. Sic & sacerdotes olim panes propositionis neglexerant, quæ si ipsi iuxta traditiones Hebraicas ferere, ipsi demerere, ipsi molere, ipsi coquere debuerant. Unde & eis à Domino per Molechiam Prophetam dicitur: *Ad vos ò sacerdotes qui despicitis nomen meum sermo iste dirigitur: offeritis super altare meum panem pollutum.* Facta autem die vocans ad se B. Virgo prænotatam ancilliam, postquam interrogaverat eam quis oblatas in proximo paravisset vasque sacrificij purgasset, illaque ivisset officias, neminem nisi se ipsam fecisse, proferens quæ sibi per visionem dicta erant devicit eam à veritatis regula deviasse. Tunc in ea negligentia redarguens iussit eam neglectum officium implere, admonens ut eaque ad Dei servitium pertinerent non ita despectui haberet.

CAPUT XXV.

Quomodo sibi specialem pauperem elegit, & Daemon in eius similitudine quadam die illi se obrulit.

ITA Virgo sancta ut prælibavimus quicquid de alimonia sibi supererat, totum pauperibus prodigavit. De quibus sibi specialem quandam eligens præcepit eum cottidie circa nonam secretius adventire. Huius incessus ita laboriosus fuit, quod duobus baculis inter ascellas illius sustentantibus non incongrue posse, tibi in memoriam revocare debilitatem Miphibosech. Quadam itaque die Diabolus in similitudinem eiusdem pauperis magno strepitu baculorum prædictam horam anteveniens prostravit se humi, tanta infirmitate dicens se laborare quod nisi quam cito consuetam elemosinam perciperet, sub eodem momento se extrema pati non incertum duceret. O Lucifer qui mane oriebaris, hi habitus hæque voces non decent arrogantem sibi sedem in lateribus aquilonis & similitudine Aitissimi. At illa ut in oratione jacuit, nullam profano responsum dedit. Ille a afflictum clamitans eum cognovisset se preces in ventum funde, e surrexit à tellure atque caput æquans fenestellam introspexit. At virgo se consignans oppositionem Sancti Crucis Diabolicum fantasma esse probavit: nam illico nusquam comparuit. Etiam hoc ei magnam præstitit certitudinem, quod pauper iuxta consuetudinem suam circiter nonam horam secretius adventit, consuetam elemosinam patienter donec sibi daretur præstolans.

CAPUT XXVI.

Quod Macham, quæ parvum suum perdidit, cessare ab iterata penitentia fecit.

QUADAM igitur Macha genitrix effecta adiecit peccatum supra peccatum, infantem quem ex adulterio conceptum peperit in rivarium demergens. Sed Deus omnipotens, quem magis delectat nostra conversio quam perditio, voluit hoc scelus ei ad salutem manifestari. Itaque plebs fidelium contra tale nefas zelo iustitiæ armata decrevit eam ad stuprem legatam cute privari. Cogito plebem istam cum * Gaio Casire de verberibus sensisse, cum tale nefas eorum vindicta audire ab illa punisse, & etiam priusquam ultima sententia imponeretur quæ subiungitur, ad hoc etiam decretum est, ut circulum anni clauderet omnibus festivis diebus pallis crinibus pedibusque nudis in atrijs S. Magni stando, ut qui eiu^s scelus confesij contristabantur, illius penitentiam videntes consolarentur. Postquam autem circulum anni in tali penitentia fideiiter persistendo clausit, recogitans immanitatem reatus sui eadem penitentia sponte sua tamdiu se adhuc obligavit, donec B. Wiburada eam ad se vocavit, frenaque afflictionis iam laxanda esse indicavit, puerum in refrigerio esse. Huic non

* Sallustii
in Catilinario.

non erit dissimile, quod de Traiani anima legitur, quia liberata sit ab inferno Gregorio dolente pro illo. Nam eius animam ab inferno ereptam atque in Paradysum collocatam esse omnino incredibile videretur, ipsa veritate dicente; *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu non potest introire in regnum Dei.* Sed infernus hic per Methonomiam dicitur id, quod continet pro eo quod continetur, sicut est *percutere civitatem in ore gladii* cum populus in illa habitans percutiatur, tendens ad hoc. Trajanum cruciatibus inferni refrigerium esse consecutum, non autem ex inferno eductum. Valet enim anima & in inferno existere, & inferni cruciatus per Dei misericordiam non sentire, sicuti unus gehennæ ignis valet omnes peccatores pariter detinere, per Dei autem iustitiam cuncta æqualiter non valet exurere. Oam unius cuiusque quantum meruit culpa, iusto Dei iudicio tantum sentietur & pœna. Sed tu Deus nos ter memor hmanæ fragilitatis noli ita *districte intrare in iudicium cum servis tuis: reminiscere* quælo potius *miserationum tuarum Domine & misericordiarum tuarum quæ à seculo sunt*: liceat nos sperare in te cum Propheta, *quia non ad consumptionem nostram emittas manum tuam & quia si in profundum inferni dimersifuerimus inde nos liberabis.* Hæc quæ à nobis nunc breviter ad te Domine sunt singultata, confidentes apud tuam misericordiam nobis in perpetuum profutura, qui lacrimas Prophætæ in conspectu tuo posuisti, ad prædicandam Virginis tuæ sanctitatem sermonem reflectimus. Postquam vero Wiberadam meretricem frenis afflictionis absolvit, catenam cautelæ ei innexuit admonens eam ut in posterum de tam nefandis sceleribus se custodiret, ne ei *novissima peiora fierent prioribus.* Ergo eius admonitionibus admodum ædificata in sanctitate & iustitiæ deinceps servire Deo studuit omnibus diebus vitæ suæ.

CAPUT XXVII.

Quomodo B. Rachilda ad illam venit.

QUædam igitur prænobilis puella, nomine Rachilda, quæ etiam virginitate sua Deo dicata in eius obsequio iugiter perdurabat, frigoretico morbo non modice vexabatur. Quæ cum parentes eius Romam deferre vellet spe recipiendæ sospitatis, demandavit ei B. Wiberada, ut si vellet sanitatem recuperaret, quantocius ad eam veniret. Procul sit ab animis audientium Wiberadæ legationem omnis suspicio, quasi sperantem puellam ab Apostolica potestate salutem subquaquam æ quiperatione in potestate curationum ab itinere retraxisse, cum longe aliam eius intentionem fuisse sequentia diligenter inspecta declarent. At illa hac legatione gavisa implevit sibi demandata. Postquam autem ventum est ad oscula S. Wiberada insit; Benedi& Dominus, qui te diu desideratam huc transmisit sibi ad servitium, & nobis ad solatiû. Postea inibi morata infra paucos dies non ex parte sanitatem recepit, atq; cuncta quæ spiritualis mater eam docuit non solum in tabulis cordis notavit, se detiam ut ita dicam supernum posse omnia perfecit.

CAPUT XXVIII.

Quod parentes B. Rachilda voluerunt illam repatriare, & hoc B. Wiberada capis dissuadere dicens eam Dei prædestinatione reclusam ibi fieri debere.

Hisdem diebus Burckharo Duce Alamanorum bella gerente, populis etiam inter se dissidentibus propter Saxonicum Heinticum Regem factum cum militatis populatio gravem penuriã tertis inferret, parentes B. Rachildæ metuentes eam ibi fame cruciari voluerunt eam repatriare. Cumque se præsentarent B. Wiberadæ causa petendæ licentiæ dixit eis, super hac re non tunc sibi esse respondendum, sed irent ad hospitia & in crastinum convenirent eam. Fecerunt ergo iuxta verbum eius & dictum est illis ut cum gaudio ad sua remearent, Dei prædestinationem esse filiam eorum inibi subsistere. Monstrabatur illis etiam locus, qui ei à Domino ad clausulam deputatus esse dicebatur. Igitur illius præfatio non discredentes iter arripiunt: nec longum tempus evolutum est inter parentum abscensionem & filiz inclusionem in eodem locello, quo sancta Virgo præmonstraverat.

CAPUT XXIX.

Quomodo B. Rachilda infirma fuit atque in susceptione baculi B. Wiberada convalescit.

SEPE memorata Virgo Rachilda quodam tempore ægrotabat, & ex nimia infirmitate in desperatione vitæ præsentis iacuit. S. vero Wiberada corrogata una ex domesticis tradidit ei baculum suum, & huiusmodi mandata: *Deser illum spirituali filiz meæ, & dic ei ut tripedem imitans senectutem veniat ad me.* Cumque ministra exequeretur præcepta Domine, B. Rachilda extensa manuscepit baculum atq; in ipsa susceptione convalescit, confestimque surgens B. Wiberadæ se præsentavit. Quid nunc lezic video te nescio unde mu-

ratio vultu, forsan miraris per susceptionem baculi Virginis ægram convaluisse, cum cogitas per positionem baculi Domini tui defunctum non surrexisse, & quodammodo præcellere eam in gratia curationum. Non equidem miror: non enim ibi multum laborat admiratio, ubi rerum fieri potest æquiparatio. Baculo Wiboradæ tuæ ægra accepto surrexit: Domino autem meo superveniente puer revixit, & etiam ut ipse nosti minus est ægram sanare quam mortuum resuscitare. Quæ de re minus patet mihi ex parte Wiboradæ illud præcellere. Bene dixisti Domino tuo superveniente defunctum revixisse: ego vero in quo, Wiborada absente ægram tantum per susceptionem bacilli eius convaluisse. Sic & absentis Pauli semicidia ægrotantibus superposita sanabant, quod maioris virtutis erat quam ipsam supervenisse, & longa oratione morbos fugasse, potes & in hoc notare, si placet, illud Virginis præcellere, quod baculus eius non efficiendum miraculum mittitur, & tamen in ipsa susceptione efficit: baculus verò Domini tui hac de causa per te directus nec longa positione consequi miraculi effectum. Sed quid loquar per positionem baculi signum non evenisse, cum ipse baculi Dominus superveniens hoc quasi vix obtinens moraretur. Scriptum quippe est; *Ingressus est ergo Heliseus domum, & ecce puer mortuus iacebat in lectulo eius, ingressusque clausit ostium super se & super puerum. & orabat ad Dominum, & ascendit & incubuit super puerum, posuitque os suum super os eius, & oculos suos super oculos eius, & manus suas super manus eius. & incurvavit se super eum, & facta est caro pueri. At ille reversus deambulavit in domo semel huc & illuc, & ascendit & incubuit super eum & oscitavit puer septies, aperuitque oculos suos.* Postremo ubi tu maxime hæres Wiboradam mortuum non resuscitasse, cum Dominus tuus legatur hoc fecisse nequaquam obest adiam ostensam Virginis præcellentiam. Qui scis obitam non revicturam quam vides ægram sanatam? An dubitas qui hæc per merita Virginis suæ dignatus est operari? Admirationem, quam putavi æquiparationem levigare, mirabiliter frater in laude Virginis procedendo non solum mihi augmentasti verum etiam, quod rarum est, contradictorem reddidisti auditorem tui benivolum. Sed quia si quid residuum fuerit igni comburendum est suppressa super iudiciis Dei, quæ sunt abyssi multa, ammiratione hortor te, si qua adhuc superlunt, de tali Virgine loqui, & tamen si possis quæ gloriam Domini mei non sint ita obnubentia. Paretur. Wiborada autem benedictione præmissa salutavit amice venientem Rachildam, edocens illam quod fides eius & obedientia eam allevarent, Postquam vero multa spiritualia locuta sunt, cœpit B. Rachilda flagitare eundem baculum sibi condonari à matre, quatinus pro eius amore eum servaret, quo ad usque viveret. Quo impetrato nec non usque ad finem vitæ conservato post obitum suum sepulchro piæ matris eum restitui disposuit.

CAPUT XXV.

Quomodo S. Gallus B. Wiborada scissis vestibus innotuit quod Burkardus Dux ecclesiasticus res diripuit, ab illaque pro his correptus emendationem promisit, quam continuo per calicis acceptionem non observavit, & quomodo in Italia postea vitam finivit.

Quadam igitur nocte vidit B. Wiborada somnium, B. Gallum sordidis & scissis vestibus amictum, cumque obstupescens inquireret ab eo, quid regeret his figuris? Audivit illum, se conqueri de ecclesiasticarum rerum direptione, & populi sui contritione, & huius scelebris effectum prædicto Duci Alamannorum imponere. Post non prolixum tempus idem Dux ad monasterium veniens confestim ab ea accersitus est. Quo veniente postquam eum de iniquitatis perseverantia valde redarguit, exposuit ei visionem per ordinem, hoc adnectens nisi scissaræ vestium Sancti Galli digna pœnitentia confuerentur, vitam eius in periculo constitutam fore. Ille autem semen cadens super petrosam cum gaudio suscepit verbum increpationis, à quo erat recessurus ut non habens radicem in tempore temptationis atque subiureiurando pollicitus est de præteritis emendationem & de talibus in posterum abstinentiam. Cui illa sic occurrens inquit, probatio iuramenti tui non diu differatur. Cœnobitæ eiusdem viri, de quo nunc apud nos sermo est, tractantes qui mitigarent ferocitatem animi tui super ad eos pertinentia disposuerunt te cum perfecto calice de auro donare, & nosti ut iam pauper locellus in tali munere exhaustiatur ad hoc quod nunc exterius à te vastatus ut dictum est dinoscitur. Quem calicem, si tibi cura sit reservandæ vitæ, nequaquã præsumas accipere. At ille quasi abhorrens eius dictis iterando confirmat iuramenta, se non solum exinde de rebus Sancti Galli quid tale accepturum, sed etiam irrationabiliter eis utentibus omni studio contraire. In hac igitur sententia ab illis digressus venit ad monasterium. Susceptus est vero à fratribus, ut scriptum est; *terror divinum exigit sibi honorem.* Iple Abbas nomine Engilbertus eius tyrannidem contremiscens se credidit fugæ. Cum autem in crastinum discessurus esset, fratres præmissa benedictione obtulerunt ei prædictum à beata Virgine munus. Quid nunc? quid conaris? nonne si accipis fies periurus? contine obsecro manus dic, ut magnæ virtutis hominem decet, gratiam duco vestram clientelam, dives voluntas gator est munere, munus non sperno, tollens relinquo, pœnitet me scelerum, fui prædo hæctenus in servos Sancti Galli, hæc potius oportet per me eius ecclesiasticas res augmentari quam

quam minui. Si scires, frater, inexuperabiles Principum huius seculi necessitates, nimirum huiusmodi uisionibus parceres. Me enim sub potestate constitutum oportet tali munere in Regis Domini mei prodire obtutum: creberrimi etiam militares apparatus nolunt pauca adesse eorum sumptibus, atque danda largiter stipendia militibus: præterea sunt excedentia numerum, quæ per sepe cogunt amicos huius seculi transgredi iustitiam Dei. Si vis amicus esse huius seculi, quid mihi tunc tecum, cum constitueris inimicus esse Dei? Perge, perge, non adjicio verbum. Cerneres illum tot periuria non vereri, sed incunctanter utrasque manus in eius susceptionem extendentem. Ut gratificatur quoties inter manus liberatur: quam diversi pretij à circumstantibus æstimatur: Igitur inde se domum proripiens uxori suæ quæcunque beata Virgo ad eum locuta est per ordinem retexit, eique calicem ostendit. Iam iam vero ad Italiã in militiam profecturus rogavit eã ut illum Sanct. Gallo remitteret, si mors eius reditum præoccuparet. Sicque discessit in Ramoth Galaad in faustus persuasor substantiæ Naboth lezrahelitz, experturus in eodem itinere Dominum locutum esse per os Michæ. Nam insperato in foveam cecidit, & ita quasi quadam præfaga fine malorum de medio sublatus est, itaque in lacu æternæ miseriz digna sua pravitate præmia accepturus. Matrōna autem eius obitu comperto calicem, ut rogata fuit, monasterio remisit; catenam yero lapidibus intexam preciosis retinuit (ô defraudatrix Saffyra) aliamque multo minorem pro illa dedit.

CAPUT XXXI.

Quomodo quadam meridie vacans psalmodia libro ultro se complicantē pressa est sepore, divinitusque cognovit de Vngrorum vastatione, & quomodo consuluit quendam Waltramum si debuisset visionem proferre, & quia Abbas eam voluit secum ad castellum quoddam quo ipse omnia sua fugarat vehere illaque noluit discedere.

CVM autem omnipotens Deus Virginem suam iam diu bonum cœramen certantem per palmam martyrii veller cursum consummare, quadam meridie ei ex more vacanti psalmodiæ psalterium ultro se complicavit. Res admiratione digna, super quod faciem aliquantisper inclinans gelido sopore fuso super artus paulolum obdormivit. Hac tenui p̄satione divinitus ei revelatum est, sequenti anno Vngros Alamannia vastata in Kalendis Maij cellam Sanct. Galli invasur os, seq; eisdem vulnerantibus ultima fata passuram. Evigilans autem nimis fluctuare cœpit de visione, utrum propalanda foret an non. Penitabat enim quod de futuris prædicere ultra eius meritum esset; nihilo minus etiam cogitavit Deum plerumque electis suis etiam per peccatores innotescere ut fugiant à facie arcus; metuitque si reticeret eorum contritionis se ream fieri, quos præsentia periculi posset salvare: postremo pertractans, quia in antiquis est sapientia, accersito quodam monacho nomine Waltrammo, cuius etiam superius fecimus mentionem, provectæ ætatis viro, denudavit ei omnem visionem usque ad martyrium, & quomodo fluctuaret utrum oculenda foret vel propalanda, eumque huius rei gratia a certis consilio reperire suæ fluctuationi. Ille vero ut rem per totum collegit, post aliquantulam deliberationem centuit tam commune periculum nequaquam esse celandum. Quamvis igitur consilium daret, tamen ipse non modice anxius fecit anxietatem duorum esse multorum Abbati suo aliisque fratribus hæc eadem propinans. Abbas vero stupefactus ex auditis, directis quibusdam de fratribus ad illam tum causa diligentius de his indagandi, tum quatinus cum illa tractarent ut egressa de clausula ad tutiora loca se pareretur transferri, quoad usque paganorum furor pertransiret, nil ei potuit extorquere quid esset eius voluntatis, nisi ipse adveniret, & solus cum ea misceret colloquia. Nec mora, regrediuntur legati Abbati suo nil certi referentes nisi Virginem ipsius desiderare præsentiam: qui sperans se ad hoc vocari ut cæteris remotis ille quasi secretior eligeretur suasor eius evasionis acceleravit ad eam gressum: sed illa iam divina revelatione certificata de die vocationis suæ magis cœpit ei consilium dare de exteriorum, videlicet ecclesiasticarum domesticarumque rerum procreatione quam de temporariarum suæ dilatione. Quæ consilia ille attente percipiens expectabat si etiam ad ea veller extendere quæ ipse sperabat: sed cum nulla vox de his audiretur, ad ultimum cupiens cognoscere quid haberet animi huiusmodi verbis cœpit uti: De cæteris iam navigo in portu remistorum consiliorum navim meæ intentionis adjuvantibus: de te vero quid fiat adhuc in media carybdi laboro. De me, inquit, noli sollicitus esse: nam ego confidens de adiutorio Dei non timebo quid faciat mihi homo si circumdabunt me sicut apes & si exardescant in me sicut ignis in spinis fertitudo mea Dominus fiet mihi in salutem. Tunc senior prorumpens in lacrimis rogavit eam ut propitia sibi esset atque egrederetur. Noli, inquit, pater venerabilis me ita perturbare lacrimis tuæ compassionis, sciens procul dubio quod semel animo unitum est mutari non posse. si divina non dedignabitur clementia abesse. Locum enim, quem contra veritatis antiqui hostis pugnatura elegi, Deo adjuvante spiritu deunte ad eum qui dedit illum etiam corpore te-gam. Animadvertes res meas esse intrepidi militis animum, & velle pro illius gloria omne sub-

subire periculum, qui priusquam montes fierent existens nobis, in quos fines seculorum devenerunt, factus est refugium. Tunc venerabilis pater admirans eius constantiam, commendans se illius precibus ad claustrum rediit. Cum autem haberet quandam munitionem unius militaris à monasterio, optimum factu ratus est in hac se suaque omnia præmunire, quoniam naturalis firmitas loci tribuit ei fiduciam à nullo posse expugnari, si custodientibus eam victus non deesset.

CAPUT XXXII.

Quomodo parentes B. Rachildæ eam voluerunt de cella vehere, & quia B. Wiburada eis promittenda filia illorum nihil mali provenire lati ad sua rediere.

Supervenerunt etiam parentes Beat. Rachildæ volentes ad tutiora deducere loca, quos Beat. Wiburada sic allocuta est; Nolite sollicitè esse de filia mea, qui tempus eius nondum advenit, sed adhuc per multa tempora vobis aliisque multis ad solatium refervabitur. Qui nihil hæsitantes in eius promissionibus, nempe illos credeliores reddidit quod viderunt priorem prophetiam in filia eorum completam, quia sequentium rerum certitudo est præteritarum exhibitio, ad sua cum gaudio reversi sunt non parum admirantes de nobili constantia Virginis. Quomodo ista retentio B. Rachildæ placuisset hæremus, quia fertur postea extimuisse martyrium, atque spiritualis matris ne pateretur implorasse auxilium, illamque quoddam membranum Dominica in suspensione depictum ei dedisse, ut illud ibi expanderet ubi infirmanti aditus fuerat introeunti ad illam ancillæ, atque hoc munimine ab hostibus esset protecta.

CAPUT XXXIII.

Quomodo Wito Presbyter incredulus de Vngrorum vastatione ad castellum pergendo factus est credulus in oppressi pueri salvatione.

Quidam Presbyter nomine Wito fama ciente de adventu Vngrorum venit ad B. Wiburadam dicens se creperum sapere tam sacrum locum unquam à paganis posse contaminari, atque hoc nefas existimari preces B. Galli prius à Deo pro eius emendatione exauditas, modo in eius contaminatione credere ad nullari. Quem illa mox divinis oraculis non incredulum esse monens, fugamque quantocius accelerare hortans prædixit ei in eundo improvisum mœrorem propter eius incredulitatem provenire: quod & factum est. Postquam tota domus reda componitur, una quendam puerum impositæ supellestili super sedere fecerunt. In subito nescio quo casu reda subverta est, & puer qui dudum super sedens impositam supellestilem premebat, diffidebatur aliquantisper huius impressione vivus evadere. Tunc illi quasi exanimati, maxime propter puerum, redamque cum impositis reporterantes invenerunt puerum in periculo sanum. Presbyter autem animo recolligens sibi prædictum mœrorem, non solum sic credulus omnium quæ sancta Virgo prædixerat, verum etiam glorificavit Deum, qui ei tale donum prophetiæ conferre dignatus est, mox igitur mœrore gaudio propulso læto cursu ad castellum per euit.

CAPUT XXXIV.

Quomodo Vngri cellam invadentes ferro igneque omnia vastantes ad ultimum ad Virginis devenerunt ades, & quomodo tria vulnera capiti eius infligentes abierunt seminecemeam relinquentes.

CVM hæc agerentur iam tum non fama volabat per cellam de adventu Vngrorum, sed illorum rabies undique eam circumseperat. Mox ad prædandum cuneus dispergitur omnis, ingemitque avaritia contra eius parentes sinus vacua parere æraria. Extruuntur in basilicis pyræ, prorumpentesque in altum flammæ divina virtute permittuntur obfuscare laquearia, incenduntur altaria, sanctorumque reliquiæ ignium dominaturæ ignibus traduntur, humiliantur usque ad terram in altum eructæ domus, humiles vero aut deicebantur aut ignis dominabatur earum. Tali vastatione basilicam Sancti Magni adeuntes voluerunt & illam rogo extracto concremare: sed ubi divina potentia eis resistente eorum voluntas caruit effectu, tunc avaritiæ suæ consulentes ceperunt spe pecuniæ quæque secreta rimari, sicque rimando ad ultimum ad oratorium Virginis devenerunt. Quod undique præmunitum esse comperientes, autumantes omnem thesaurum eo loci fugatum esse, disiectione tegularum sibi aditum parabant. Cumque introgressi essent in venter eam silicio indutam Spiritum contribulatum Deo sacrificantem. Vtrum propter hoc quia nolisset secreta patriæ denudare facerent, vel quod æstimarent eam eis aliquid officere in quærenda pecunia, ignoramus. Postquam ei omnem amictum præter silicium detraxerunt, tria vulnera in caput eius librabant, & ita seminecemeam relinquebant. O detestabile vitium avaritiæ, cuius potio cum sit sitis, sui amatores omnia exquirere terra & mari sollicitat, &

non solum talentorum reconditores verum etiam victu & vestitu contentos plerumque iugulare effecit propter quæstum, & quod dolendum est illos quam sæpe ab his, quorum sanguinem sitiunt, exceptos precibus fidelium indignos expirare. Ergo post actam necem, quæque absconsioni idonea diligenter scrutantes postquam nihil invenerunt horum quæ sperabant, protinus erumpebant foras magis sceleribus quam gazis onusti.

CAPUT XXXV.

Quod sanguis eius inspersus muro per plurimos annos non potuit aboleri, & quomodo per huius insersionem visus redditus est cuiusdam mercatori.

AT virginalis cruor undatim profluens in prima eruptione vicinum consperfit murum atque exin decurrens rivis cilicium totum perfudit. Quæ conspersio quamvis sæpe calce dealbaretur, nullatenus per multos annos potuit aboleri. Quod miraculum quidam excœcatus mercator audiens venit in basilicam S. Magni baculo regente gressum, qui præmissa oratione postulavit se deduci ad locum, quo deductus parum quid radens de sacro sanguine panno involutum domum deduxit, cumque diverforium suum ingressus fuisset, illico orbatis inspergens luminibus mox de recepto visu gratulabatur, atque sepulchrum beatæ Virginis cum debita veneratione revisit glorificans Deum.

CAPUT XXXVI.

Quod frater eius venerat eam sepelitur, & cum hoc à Rachilda esset prohibitum, ad castellum perrexit hoc nunciatum.

BEata igitur Virgo & Martyr Christi non eadem hora emisit Spiritum, sed vivens usque in sequens mane in sinum Abrahæ expiravit. Venit itaque bonæ memoriæ frater eius, qui nescio ubi inter frutesceta latens totum conspexerat, volens preciosum thesaurum terræ commendare ne forte barbata gens iterato veniens igni eum traderet. Sed huius rei voluntate à B. Rachilda spoliatus donec Abbate cum omni clero adveniente honorifice sepulturæ daretur involutum sacro velamine, ad castellum proficiscitur atque Abbati cæteræque multitudini omnia uti gesta erant per ordinem retexit, qui fraternam commemorationem pro eius requie celebrantes manserunt ibi octavo dies propter metum paganorum.

CAPUT XXXVII.

Quomodo veniente die octava Abbas eum fratribus rediit ad monasterium, & quod in corpore martyris nulla cicatrix patuit vulnere cum illud nudarent lavatum.

Veniente autem die octava Abbas comperto discessu paganorum rediit cum fratribus ad monasterium, reliquis etiam qui illo confugerant repatriantibus. Memoratus autem frater eius collectis secum quibusdam de fratribus a clauicis cœpit studiosius fatagere, ut corpus eodem die sepulturæ traderetur. Cumque illud nudarent lavandum, ut moris est, nulla in eo patuerunt vulnere indicia, nisi qua catena sulcabat, sed ita sanum atque inviolatum viderunt ut etiam à plerisque de martyrio posset dubitari, si effusus cruor testis non esset. Eandem vero catenam ante barbarorum eruptionem à se dissolvens iuxta altarium occulit, & postea eos qui ex cubias circa funus eius celebrabant per visionem admonuit, ut de eodem locum consumptam prope eam in sarcophago collocarent, quod & fecerunt.

CAPUT XXXVIII.

Quomodo cum idem corpus vellent levare in sarcophagum non potuerunt præ curvitate membrorum, & quomodo illis videntibus extendit se in directum.

POSTquam vero lotum corpus linteaminis involutum in sarcophagum levare voluerunt, cognoverunt eis impedimento esse beatam Virginem in finali angore unum crus atque brachium ad se trahendo curvasse, spirituque recedente ante eorum extensionem ita in curvitate diriguisset. Procul dubio fidelium est credere Deum ad hoc declaranda martyris suæ merita fieri voluisse. Volant in turba diversæ cogitationes: nam sectionem artuum æstinabant Virgini esse iniuriam, libitinam autem secundum membrorum curvatem formare laboriosum duxerunt. Cumque ita penduli stetitissent, viderunt eadem membra veluti viventia in directum se extendere, faciemque eius quodam Angelico rubore perfusam quasi in risum hilarescere. Tunc & ipsi lætabundi preciosum thesaurum sarcophago imposuerunt, iuxta eius admonitionem catenam prope illam collocantes.

CAPVT XXXIX.

*Quomodo venit Abbas cum congregatiore atque celebrantes missarum sollemnia pro eius re-
quie honorifice eam tradiderunt sepultura.*

ERgo omnibus expeditis venit Abbas cum congregatione fratrum & copiosa multitudine utriusque sexus non sine magna devotione, atque mirarum sollemnia celebrantes in Spiritum humilitatis sacrificabant pro eius requie summo & vero sacerdoti. Expletis autem missarum sollemnijs acceptaque crucis & his quæ exequijs exhibentur usque ad locum sepulchri procedunt, ibi Deum cui omnia vivunt fideliter pro ea deprecantes virginalem glebam spoliata telluri virginitate cum multa lacrima commendaverunt anno nonagesimo vigesimo quinto incarnationis Domini Iesu Christi, qui vivit & regnat Deus per infinita secula, Amen.

HEPIDANNI COENOBI- TÆ S. GALLI

DE MIRACVLIS. VVIBORADÆ VIR-
GINIS ET MÀRTYRIS CHRISTI.

LIBER II.

CAPUT. I.

De candela quæ ad sepulcrum eius posita a cœlis est tricies incensa.

BEGITUR post sepulturam præcluis agonistæ, divina potentia, quæ adhuc in carne manente signorum attestacione dignata est mortalibus innotescere quæ fideliter in mandatis eius incederet, ipsa etiam non dedignata est post eius depositionem frequentia miraculorum mundo declarare quali gloria ab ea remunerata sit in cœlis. Ad eius tumbam lucerna posita erat, quatinus quando missarum sollemnia, seu vespertinalis oratio, seu martinæ laudes celebrarentur lumen adesset. Quadam vero die post officiorum expletionem æditius eam extinguens altera die ingressus reperit eam ardentem, quam secundo extinctam secundo invenit incensam atque extinxit, similiter tertio ingressus reperit ardentem sed minime extinxit cupiens prius indagare quis ei officium suum ita dimidiaret, cumque ab interrogatis non solum nil certi posset exarare verum etiam eius inquisitio omnium admirationi fuisset, itur in commune ad lucernam. Posses mirari fluentem ceram à facie ignis tunc eius calore nil esse imminutam, atque id ipsum lumen paulatim se subtrahere visibus humanis, ut facile in hoc miraculo animadverteres beatam Virginem ornata lanapade ad nuptias cœlestis spōsi intromissam cum illo habitare lumen inacessibile.

CAPUT II.

*Quod quadam de ancillis eius voluit noctu basilicam intrare causa orandi, sed propter
immensum lumen quod vidit in ea non ausa est ingredi.*

UNA feruarum huius Virginis quadam nocte stratu suo relicto causa orationis basilicam petiit, quæ testata est se tantam claritatem in ea vidisse ut ingenti terrore correpta fuis precibus ante valvas minus periculosum esse eligeret positum in horrentibus tenebris thorum revifere quam irradiatam cœlesti lumine basilicam introire.

CAPUT III.

Quod germen feniculi circa tumulum eius crevit tempore hyemali.

IN autumno, quæ statem passionis P. Wihoradæ retrudit, sæpe memoratus frater eius viridis feniculi germen circa tumulum eius fixit, quod divina dispensacione radicem terra figens atque per totum brumale tempus in sui viriditate permanens ad ultimum adeo crevit, quod comis in modum coronæ nexis totum sepulchrum protexit. De cuius germenis viriditate non solum multi sunt mirati, verum etiam plerique languentes sanitati sunt restituti per acceptionem temperati ex eo antidoti.

CAPUT IV.

De pectinis eius inventione.

SOROR erat huic B. Martyri nomine Willidruda tricesimum possidens gradum. Hæc cum haberet notam, rogabatur à Virgine sorore ut hanc permitteret aliquot dies secum morari, qua permittente cum apud materteram paucos exegisset soles informata morti debitum solvit. Mater autem post aliqua annorum curricula morte intercedente soluta à lege viri cœpit frequentare tumulum martyrizatæ sororis, ibique divinis laudibus die noctuque se occupans in gradu sexagesimo à morte inventa est. Huic adhuc in corpore degenti quodam matutino crepusculo prædicta filia eius hilari vultu apparens huiuscemodi verbis ad eam vsa est. Num vigilas mater? quæ respondit, vigilo. Surge, inquit, & dic avunculo meo quod Domina mea Wiburada ægreferet eius thesaurum illius negligentia tam diu celeri. At illa suspicans de thesauro pecuniæ dixit, qualem thesaurum credenda est occulisse quam sperabamus consortem veræ beatitudinis in cœlis, eo quod in terris posita non sperare visa est in pecunia & thesauris? Cur illa, non est (inquit) ita ut tu suspicaris: nam inventio thesauri tollet tibi huiusmodi suspectum. Mox igitur linquens stratum adiit fratrem, sibi que per somnium revelata nunciavit. Nec mora, surgitur à sacerdote atque una locum sepulchri Virginis ad euntes viderunt illius pectinem sine appendiculo ab aere sustentari, quem cum soror Presbyteri manu tangeret cecidit ei in manum, tunc ille indignatus (voluit enim plures testes huius miraculi fieri) suscepit eundem pectinem atque ad claustrum properans Abbatæ teræque congregationi eum præsentavit, simul omnia de visione in præsentando retexens, quem pater monasterii reverenter suscipiens illa mirabili sustentatione audita exosculatur laudesque & gratias pro eius inventione Deo omnipotenti persolvens die eadem argento inclusum ad tumbam Virginis appendi præcepit.

CAPUT V.

Quod cuiusdam turgidum caput eodem pectine benedictum pristina sanitati est redditum.

HVic miraculo non incongruum illud videtur subnectere, quod quidam, cui violato supercilio turgescens caput spem vitæ præsentis ademerat, eodem pectine à supradicto sacerdote benedictus pristinam indeptus est sanitatem.

CAPUT VI.

Quod B. Rachilda cum infirmaretur per eius visitationem sanabatur.

PER id temporis ægrotabat B. Rachilda, atque tanta detinebatur infirmitate, quod pene tres continuas noctes, diesque quasi exanimis iacuit, tertia vero nocte circa pullorum cantum paulolum resumpto spiritu cœpit implorare Martyris auxilium. Exaudivit ergo mater spiritualis vocem filie laborantis, atque cum magno labore cœlestis luminis adveniens sua vissimique odoris fragrantia caput suum capiti iacentis acclinat, manumque leniter pectori eius admovit, atque sic aliquantisper moras necit. Post breve vero cum ipso iubar visibus humanis sublata est, permanente inibi usque ad lucem odoris fragrantia, sicque matre veniente fuit languor à filia, hacque recedente rediit sanitas pristina.

CAPUT VII.

Quomodo inuenis Vdalricus ad sepulcrum eius est sanatus.

Quidam ephebus nomine Vdalricus in congregatione S. Galli scholari sudabat Piero. Hunc quodam tempore invalescens ægritudo ad hoc redegit, ut carnibus attenuatis spiritum iam ossa regere negaret. Is ad tumbam Virginis deductus ut eius suffragia cœpit implorare obdormivit; mox autem evigilans postulavit escas, quibus allatis comedit, convaluit, atque sospes ad claustrum rediit.

CAPUT VIII.

Quod Engilbertus Abba monasterii anniversarium eius cantu & lectionibus præcepit venerari, & quod per visionem innotuit quia mutatio velaminis altaris displicuit.

HÆc virtutum eius insignia Engilbertus Abba monasterij imis reponens sensibus, veniente eius anniversario præcepit supradicto fratri eius illum sollempnem agere cantu & lectionibus, ut solet de uria virgine, quod ille libenter percipiens in tantum studuit eundem diem venerari, ut etiam altare velaret cultiori velamine privato, nã quo privatis diebus

bus velabatur, beata Virgo proprijs manibus texuerat, cumque finitis matutinis se sopori dedisset, adest in visu gloriosa Martyr, gratesque pro veneratione solvens velaminis mutationem minus placitam duxit, qui expergefactus illico surrexit atque juxta Virginis velle opperuit altare.

CAPUT IX.

Quomodo B. Rachildæ germana eius visitatione est sanitate restituta.

IN pago qui Erigowe nuncupatur, quem Araris fluvius ex uno latere præterfluit & altero Renus, fuit quædam materfamilias nomine Plidrudæ Beat. Rachildæ germana. Hæc quodam tempore ita languida facta est, ut dentium pedumque officio privata, vix interdum in lectulo, interdum nullomodo quiescere potuisset. Cumque diu tantis languoribus tabesceret, tandem cœpit invocare Beat. Wiburadam. Nec statim defuit invocanti misericordia Domini, viditque sibi assistere invocatam Virginem partemque iandictæ pelis formam vaginæ exprimentem iacentem super se, hac voce subjuncta; Oprasti quietem quiesce. Mox igitur soporata stertuit illam noctem & subsequentem diem magna ex parte; dehinc expergefacta poposcit escas, quæ cum collatæ ei essent satis avidè comedit tantumque in brevi cœpit convalescere, quot aliquot diebus exactis cum oblatione visitavit sepulchrum auxiliatricis suæ, omnibus quos ad præsens reperit causam innotescens suæ oblationis.

CAPUT X.

De obitu Hitonis germani illius, & quomodo Egibertus successor eius visu orbatus per eius merita est sanatus.

IAM aderat plenitudo temporis quo ille venerabilis Hitto, viridis illa senecta cuius anni non deficient, debuit contingere metam divinæ vocationis, quo educto carnis ergastulo, quidam Archipresbyter nomine Egibertus successit ei in regimine basilicæ Sanct. Magni. Nam & is omnibus quæ possidebat relictis, quo Christum perfectius cruce accepta, posset sequi, in cœnobio S. Galli ad regularem disciplinam cervicem cordis humiliavit, cui post aliquot annos càm gravi dolore cœpit caligare visus, adeo ut illum apertis oculis nihil videntem Deum diceret aliud vas electionis sibi in illo præparare, qui ad tumbam Martyris Christi provolutus vouit pro recuperatione visus se unaquaque septimana, quo ad usque viveret, in honore vivificæ Crucis ad eius altare missam celebraturum in die quam amatores seculariū litterarum diem Veneris appellant, nos autem utres novi liquoris sextam feriam vocamus. Inter hæc vota obdormivit mirum in modum oculi sopore gravati morbis relevantur, illoque excusso lumen ante à tenebris fugatum clarius rediens tenebras depulit, atque postea in sui claritate permanens nulla caligine interpolari potuit, donec anima recedente cæterorum etiam officiorum corpus reddidit extorere.

CAPUT XI.

De quâdam Regina quæ debuit vacare eius sollempnia.

Mulier quædam nomine Regina cum continuum vix pateretur in capite, audiens quales virtutes Dominus dignaretur operari per merita B. Wiburadæ adijt cernua ad locum sepulchri eius, ibique vovens diem passionis eius annuatim festivè veneraturam, in vouendo somnium cœpit, unde excita omni dolore remoto incolomis reparavi. Igitur adveniente profecto natalis Virginis, hæc eadem quam præ dixi mulier iam pridem habens telam erectam speravit eadem die eam usque ad finem perducere, si diem ex integro teneret. In hac itaque spe festina cum iam vergens sol intrans Oceani undas mortalibus denegaret sui præsentiam, corripitur in texendo tanta infirmitate capitis quod prius relictum Virginis auxilio thorum languore ingravescente revivit. Tunc se reminiscens prævaicatricem ultra suum posse ut ita dicam nisam, iterato ad sepulchrum eius venit, ibique oratura prosternitur. Quomodo ego miser hic dighe valeo loqui lacrimas, commissa pœnitentium, cuius captivata mens adhuc magis voluntarie ducitur in lege peccati quam ut condelectetur lege Dei. Funduntur ubertim lacrymæ testes veræ pœnitentiæ, amulantur vota melius solvenda prioribus neglectis, exaggerantur preces pro venia precibus pro incolomitate, singultusque continui sæpe illi abrumpunt præcantia verba. Tandem divina clementia respecta, quæ nobis delinquentibus semper post virgam correptionis porrigit baculum consolationis, repente inter preces somno gravatur, quo exonerata illico surrexit sana atque cum gaudio regreditur ad sua.

CAPUT XII.

Quod duo diversis morbis vexati ad eius sepulcrum sunt sanati.

NON enim arbitrator & hoc miraculum esse reticendum quod duo diversis afflicti morbis (nam unus febre, alter dentium dolore laborabat) aliorum adminiculo ad memoriam huius Virginis adducti (ingens enim dolor utrique proprias vires consumperat) per eius merita pristinae redditi sunt incolumitati.

CAPUT XIII.

Quomodo quidam qui dentium dolore laboravit tactus ligniculo de eupa eius sanus recessit.

GNatus ministri B. Wiboradæ adeo vexabatur dolore dentium, quod capite ex omni parte tumefcente ab omnibus eum intuentibus desperabatur, cui cum pater dentes ligniculo de eupa Virginis tangeret, tribus vix guttis sanguinis prorumpentibus solpes cunctis mirantibus surrexit.

CAPUT XIV.

Quomodo Diabolus Kebininam in ignem trussit, & quomodo inde eruta quasi in extasi iacuit, & ad vesperum resipuit.

NEC hoc silentio prætereundum quantam pietatem virtus divina ostendere dignata est ob merita Virginis atque Martyris suæ planius declaranda super fidelem servam eius Kebininam. Post transitum igitur B. Wiboradæ, commissione & præcepto illius B. Rachildæ fideliter serviendo adhærebat. Ipsa vero Rachilda crebra infirmitate fere per omne tempus vitæ suæ cruciabatur. Hæc autem quam prædixi serva quoddam potirium miscere edocita fuit à Wiborada cōtra eius consuetudinariam infirmitatem, quod cum quadam die in tessula igni apponere voluisset, ut se inclinavit Diabolus utriusque dilectionis infectator quadam invisibili impulsione trussit eam in ignem, in quo cum diu huc illucque volutata miserabiliter cremaretur (nemo enim astabat qui eam extraheret) tandem divina miseratione & beatæ Martyris ut credimus auxilio ignibus eruta fella iuxta posita confedit. Tale post quædam conserva eius aliique cum supradicto sacerdote Egiberto intrantes diversorium illamque videntes ita crematam obstupuerunt in insolita facie, cumque inquirerent ab ea si ipsa esset Kebinina paulolum resumpto spiritu respondit, ego quidem sum: noliteque obstupescere neque mirari, inimicus hæc fecit, non enim hæc mala quasi non præscita mihi evenere, nam cum in cella Sancti Georgij apud Dominam meam Wiboradam mansitarem, contigit me gravissima infirmitate detineri, cumque mihi in dubio esset vita & mors, subito visus est capiti meo astare iuuenis pulcherrimus & alius quasi persona deformis Æthiops, quem ille pulcher increpans, quid inquit hic astas cruenta bestia? in aliquo enim adhuc post tempus dabitur tibi potestas lædere hoc corpus: in anima vero nec modo nec deinceps ullam tibi concessam scias, in tempus læsionis: spero autem de Domini misericordia, si cum Propheta ei tradita sum in interitum carnis quod etiam animam meam cum illius anima tervet. Mirabile dictu, cerneret eam in uno latere usque ad pedus ita concrematam, ut ossa & interiora quædam apparerent & vestem nil esse læsam, in altero vero vestem combustam & carnem in nullo penus læsam,

CAPUT XV.

Quomodo divina revelatione corpora ambarum Virginum basilicæ Sancti Magni sunt intromissa, & quod unus artificum pede læsus sospitatu pristina est redditus.

Igitur dolore huius ustionis in lectum decidens cum per aliquot dies graviter laborasset, accidit ut quadam vespera resolutis membris frigido corpore ita omnium officiorum jaceret effæta ut à cunctis circumstantibus mortua nunciaretur. Fletur, extenditur, ordinatisque excubiis pro mortua custoditur, circa pullorum vero cantum fragor nimis, veluti tonitrus ita graviter super ipsam domum increpuit, ut omnes qui in excubiis aderant nimio terrore perculsi ad terram corruerent. At Virgo Rachilda divino ut credimus instinctu vocans ad læ prædictam servam dedit ei cilicium B. Wiboradæ, eamque super desletæ corpus expandere iussit, sed & baculum eius addens supponi præcepit, quod cum factum fuisset, extemplo recalescens convalescit, resedit, visum apperit, omnibusque quinque perticis officiis ad plenum recuperata est. Tunc erumpens in vocem dixit: Gratias tibi refero Christe salus omnium in te sperantium, qui dolores meæ ustionis medicamento gratiæ tuæ fugasti, & tibi domina mea Wiborada per cuius merita hanc misericordiam confido ræ consecutam.

CAPUT XVI.

Operæ precium esse diximus & hoc paginæ commendare, qualiter omnipotens Deus has sanctas Virgines prius in ergastulis, in quibus se pro eius amore incluserant, tumulatas basilicæ S. Magni intromitti revelare dignatus est. Quadam igitur nocte sæpe dictæ Kebeninæ visum est somnium, quidam iuvenis aspectu decorus trahens redam geminis rotis compositam quadam cerea materia, ut ei visum est, oneratam, cumque illa interrogaret qua de causa veniret vel quid ex hac materia facere vellet, missus sum (ait) ut harum sanctarum Virginum sepulchra muro interrupto basilicæ intromittam. Post hanc igitur visionem aliquot diebus exactis Gralo, qui id temporis cœnobio Sancti Galli præerat, in animum duxit. credo divina inspiratione, visionem ancillæ factis exequi. Tunc prostratus ad memoriam Virginum devotis precibus illarum voluntatem, & adiutorium cœpit implorare, ut is, cuius voluntas opus est, patrandum opus dignaretur aspirando prævenire & adiuvando prosequi. Postquam hæc & his similia virgineis auribus humiliter instillavit, surrexit conveniensque ancillam quam prædixi enucleavit illi archana voluntatis suæ. His illa auditis retulit ei contra somnium quod viderat. Sicque factum est ut fide veniente ab utroque ad utramque duo certa fugarent dubium ab opere patrandi. Extemplo vocantur cœmentarij, opusque in divina providentia perfectum humanis studijs traditur perficiendum. Iam tum fervente opere contigit, ut quoddam immane saxum ab eisdem artificibus incaute levatum sed incautius relictum uni ex illis in pedem cecidisset, graviterque collideret: qui à sociis ad diverforium delatus iussit cereum parari, eumque ad sepulchrum B. Wiboræ accendi, quod cum factum fuisset, meritis beatæ martyris id obtinentibus sequenti die cum cæteris cœmentariis solpes & lætus ad opus inceptum mature venit.

ET SIC EST FINIS.

EKKEHARDI MINIMI DECANI S. GALLI

LIBER

DE VITA B. NOTKERI BALBULI.

Prologus.

In primis conqueror, quod maxime subolet perfectos viros ac sapientissimos cœnobio Beat. Galli degentes multorum patrum sive fratrum inibi commorantium laudabilia gesta non scripsisse, cum constet eos multa digna reatu fecisse & dixisse. Ideo multo mœrore affectus sum, & miror valde quid causæ extiterit quod tanti viri, quibus inmeruisse mundus frui, quorum institutione informatur clerus, per quos omnium artifex Spiritus Sanctus voluit ornare officium divinum, in quo iocundantur animæ iustorum, quorum doctrina fulget & lætatur Ecclesia Dei non solum per Alamaniam verum etiam à mari usque ad mare & in universo mundo usque ad terminos orbis, in hymnis & sequentijs, in tropijs & letanijs, in diversis cantibus & melodijs, pluribusque ecclesiasticis disciplinis. Nam cum sciamus eos sanctissimos & doctissimos fuisse, & in sanctorum numero aliquos ipsorum ascitos, grave nobis & rædiosum est nihil de eorum virtutibus scriptum reperisse, sed nos eadem quamvis modica gesta, quæ maiores in scriptis nobis reliquerunt, de Notkero cognomento Balbulo, viro doctrina sopherie tunc in tempore famosissimo meritorumque sanctitate beatissimo, eiusque sodalibus, quæque invenimus in scedulis, in unum compilare studuimus. Licet enim huic operi longe impar sim, laudabilis vitæ conversatio & sapientia prænominati. Notkeri Balbuli valde hoc exposci, ut lucerna tam clara non sub modio sed super candelabrum ponatur, ut luceat omnibus qui in mundo sunt. Virtutes quoque sancti viri suamque vitam digne describere non tepentis animi officium est, cum ad hoc opus sufficere non credam quem ibet sapientissimum. Quidam vero in rationis inquisitione aut in ornatu eloquentiæ laborantes ea, quæ simpliciter proferri possent & plane, auditibus vel legentibus fastidium sæpius præbent. Nos itaque nec donati regulis ad plene inbuti, vel Grammatica Prisciani, minusve Dialecticis versutijs exercitati, nec Rhetoricis floribus Philosophicæ eloquentiæ exhilarati, non in sublimitate sermonis ea quæ collegimus vera, fidei humilitate distante rationis iustitia exequemur. Vnum vero timendum & verendum mihi est, cum narravero magnalia facta sanctorum, dicat mihi Deus peccantis quare tu enarras iustitias meas & assumis testamentum meum per os tuum? Ego non de iusticia præsumendo, sed in-

vocato sancto viro Dei ut meritis ipsius & precibus adiutorium per Spiritus Sancti gratiam conferatur, ut inceptum opus devote perficiatur, quod quasi libamen aliquod ad degustandum auribus & animo vestro propono. Si quid vero displicuerit, rogo ut emendetur & nobis concedatur.

CAPUT. I.

CHRIStUS DEI virtus & DEI sapientia, qui misericorditer ut nos à peccatis liberaret formam carnis sibi assumpserat peccatrici, sicut nos peccatores per diversas vocat aetates, ita etiam propter diversas meritum virtutes iustificat & salvat. Quosdam enim adhuc in utero sanctificat, & replet Spiritu Sancto: quosdam autem in lacte matris, licet virtutum qualitates non discernentes, ornatum pudicitiae superinduit: alios autem adhuc pueros, ut à lascivitate quiescant, continentiae dote roborat: ipsos vero iuvenes maximam carnis adversus spiritum pugnam quasi nimis ferventes passos in victoriae corona triumphatè donat: senes iam quasi ad mortem declinatos ad penitentiam revocat: eos denique qui in decrepita aetate sunt varijs affectu tribulationibus tandem amore celestis patriae ad superna suspirare concedit. Has igitur virtutes licet partim & per diversas aetates aliquibus det, multos tamen, eos videlicet quos ecclesiae suae speculum & formam proposuit, ut eum de quo nobis sermo est, omnibus his virtutibus decorat. De cuius virtutibus ea quae virorum valde venerabilium veraci relatione didici, vel pro quantitate ut scripta in continentem comperi ne amore loci aliquid fingere arguat, simpliciter humili caraxatione prosequemur, & singula eius facta vel dicta sanctarum scripturarum auctoritatibus eo spiritu, quo vir sanctus habundabat, corroborantè confirmantes ad relationis nostrae propositum redeamus.

CAPUT II.

IGITUR B. Nokerus de pago qui Turgowe dicitur oriundus fuit, & in vico, qui Sacer pagus vocatur Latine, vulgariter vero appellatur Helligowe, à nobilissimis progenitoribus procreatus est. Nam de Karolorum genere & sanguine & Saxonum antiquorum, de quibus illo in tempore Imperatores Ottones orti sunt, erat parentum eius prosapia, Eymologiam vero sui nominis per vices temporum adimplens cum Apostolo necessarie desiderans effectum Christo multo melius: sed tale nomen in tali loco non casu arbitror accidisse, sed Dei dispositione, si cuius nutu nec pluviae gutta in terram cadit. Filius enim Dei qui Bethleem ubi natus elegerat, Nazareth ubi nutritur, Ierusalem ubi pateretur, qui que ipsa loca nominibus tantis sacramentis convenientibus voluit appellari, ipse etiam locum, quem tanti viri nativitate consecraverat, tali vocabulo voluit appellari, cuius praefati parentes cum secularis vitae nobilitate eleganter floridi pollerent, ab ipso matris utero filium suum grammaticae artis flagello subdere devoverant. Quia vero in monasterio Sancti Galli septem liberalium artium studium & regularis vitae rigorem vel disciplinam florere audierant, Spiritu Sancto eis tale desiderium inspirante, ut eundem locum virtutibus tanti viri ob meritum beati patris adornaret, monasticae etiam vitae ibidem subijcere pro posuerant (*Processu etiam temporis postea eorum pene omni substantia collata est huic monasterio*) quem etiam sub Archimandrita, qui tunc loco huic praerat, nomine Grimaldo Abbate canonico admodum venerabili & sanctitate honesto viro regulariter Domino & patri Gallo cum oblatione deferentes atque sibi sacrae institutionis gratia Spiritu Sancti praebuito coma capitis sub eiusdem Abbatis regimine deposita magisterio Monis omnium artium eruditissimo & maxime divinarum scripturarum peritissimo inhaerendus contraditur. Literali itaque disciplinae bonae indulis puer appositus tanto ingenio quaeque docte didicit, ut facile agnosceretur non hanc humani studij esse capacitatem, sed divini spiritus operationem, qui sicut in Regum libro legitur de David, Spiritum Sanctum accipiens infantulus per omne tempus vitae suae mansit cum eo & in reliquum. Nam ut eiusdem gratiam paraclyti in baptisate suscepserat, ita à pueritia per omnes aetates in Dei timore inmaculatus conservabat. praeter ea sine quibus homo esse non potest vivens, nunquam de secreto cordis sui tibi verum Dei templum esse debet eam expulerat. Hic quasi novus Daniel adhuc puer seniorum patrum discutebat facta, ac tanta discretione pensabat ut quidquid virtutis in eis videret conveniens aetati suae hoc in abscondito mentis suae depingens imitaturus recondidit. Si quid autem vitiosum vel reprehensibile senserat, aut unde sibi suspicio nasci posset statim recurrat ad sui ipsius miseriam, sciens quia vix est homo qui non aliquando excedat pro rigore magisterij claustralis disciplinae, qui semper in eodem loco ob sanctae regule puerili aetati maximus inerat, nolens vel audens arguere, sed cito removens a se & longe de sua recordatio. is intentione abijciens. Erat enim ei in desiderio magis coelibem in terris

Inclusa
videntur
ex margi-
ne irre-
psisse.

ducere vitam & fraternam caritatem conservare ad omnes, quam oculo suspicionis alere odium nutrimentum detractionis.

CAPUT III.

SANCTUS vir Dei cum de infantili simplicitate processisset ad iuventutis florem, animum tamen semper habebat firmum ad devotionem boni propositi; sciens scriptum; *adolescentia & voluptas vana sunt.* Plus se convertens in illam sententiam quæ dicit, *Latere iuuenis in adolescentia tua, numquam eo se iocundiorẽ se exhibebat, sed amplius gravitatis exempla præbebat* ^{*f. corvii} *co-* ^{lib.} *vibus.* Amoris namque flamma sic ardens, ut cottidie in oratione mentem afficiens & carnem macerans per compunctionis lacrimas nihil terrenum nihil transitorium quatenus solus sibi vacabat, ut ei qui omni fecit mente collecta in unum adhereret, & eius desiderio transcendens mundana omnia non iam timore pœnarum, non memoria vitiorum, sed dilectionis igne succensus cum odore virtutum, ita ut merito in sponsæ laude diceretur ei; *quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumii ex aromatibus myrræ & thuris & universi pulveris pigmentarii.* Itaque iusti viri oratio concepta ex virtutibus intimi amoris quasi fumus ex aromatibus lacrimas elicere solet, quia dum sola cœlestia postulat, fit plerumque interdum tantæ subtilitatis vis amoris ut hanc nec ipse animus comprehendere possit, qui illuminatus habere meruit, & ideo thuris myrræque incensum sacrificat, dum assidue in se carnis vitia mortificat, & apud Dei visionem, ad quam pervenire medullitus inardescit, seque ipsum in bonis virtutum operibus Deo exhibet & exercet, ac sic velut pigmentariorum pulveres offert.

CAPUT IV.

HABEBAT vir beatus defectum à pueritia, eo quod tardioris & impeditioris linguæ esset, sed velocissimus erat facundia spiritus. Erat enim in eodem monasterio tres Notkeri vocabulo nominati, viri doctissimi & nobilissimi genere, sicuti cœnobium S. Galli ab exordio sui semper habuit nobilissimos filios magnorum terræ monachos. Horum trium virorum unus dicebatur Notkerus Physicus, qui Abbas postea factus vir multæ scientiæ & prudentiæ magnæ doctor, & pictor valde ingeniosus, cuius gesta habentur in libro casuum monasterii: in cuius electione cum à senioribus domus præsentaretur Imperatori Ottoni Magno sprevit nimiam juvenilem ætatem in homine timens ruinam domus & disciplinæ. Responsum est à Rupertto Decano; & in hoc errat oppido discretio Regis: inter totumque Marias optimam partem dudum eligentes nec unam quidem Martham quæ sollicita sit & circa frequentes ministerium satagere velit invenire potuimus: ideoque talibus relictis ad minorem ætatem descendimus & optimam (mihi crede) si enim digneris suscipere comperimus. Qui tandem annuens votis investitum cum locijs remisit. Veniens ergo domum ita gratanter & gaudenter receptus est, ut cum Tullio meliori quidem ipse concinnare potuerit meritis

O fortunatam Galli me consule cellam.

Erat aliter Notkerus, qui cognominabatur Fiperis granum, ita quod fuit valde acri ingenij, hamo doctissimus, strenuus ac religiosus. Notkerus, de quo nobis sermo est, qui cognominabatur Balbulus voce quidem, sed spiritu eloquentissimus, quod non casu ei evenisse putandum est, sed sicut B. Moysi, s. ex quo loqui cum eo Dominus cœperat, ineloquentem se fatebatur, ita iste accepta Sancti Spiritus gratia redditus est exterior homo elinguis ut interior loqueretur plane.

CAPUT V.

STUDUIT namque vir Dei plenus ut gratiam collatam sibi de facili non smitteret, omni custodia muniens cor suum, orationi, vigilijs, ieiunijs, abstinentiæ & patientiæ operam dedit, & subito se ipsum transcendens iuxta illud Isaia: *Qui ingrediuntur impetu ad Iacob, florabit & germinabit Israel, & replebunt faciem orbis semine.* Omni vero impetu nilus est sternere carnem, superare Dæmones, ut perveniret ad eam celsitudinem qua invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiceret, ideoque oculum contemplationis per fenestellam dirigens humilitatis ad supernam civitatem Iherusalem, & ad universum inibi cœtum filiorum Israel, id est videntium Dentem, ubi de plenitudine sedentis in dextra, id est Domini nostri Iesu Christi, acciperet unde repletet sanctam ecclesiam per latum orbem diffusa semine, id est exemplo, doctrina & laude. Sacros vero ordines, quos adhuc puer ipse susceperat, ita beatis moribus ornabat, ut si ætatis temeritas non repugnaret, altioribus quibusdam sacramentis coaptari potuisset, cumque puerilem ætatem cum cœvulis suis & earumdem virtutum suarum æmulis transiret, ita se eisdem in omni familiaritate & morum honestate conjunxerat, ut in ipsis laudem sine invidia & partem amico facile invenias. Ea autem quæ vitiosa juvenum & lubrica ætas exposcit, sicut est discurrere, vagari, circuire, lasciviti, superbiere, ambire, voluptatibus uri, stulta consortia, inutilia loqui, & alia plura, quibus juvenes afficiuntur ita prorsus detestatus est ut numquam extra portas monasterij nisi obedientia coactus pedem posuisset, & cum firma religio id eum compulisset, quasi fortius ibi pugnaturus antequam

antequam egrederetur signo crucis se muniens, veniis per singula altaria sanctorum sibi cum lacrimis exoptulans praesidia, prostratus etiam fratrum religiosorum pedibus ne aliqua seculari macula vel delectatione inficeretur deprecatus est ut orarent. Nam psalmus vel sancta meditatio foris dum esset raro aut numquam defuit: caetera quaeque parvipendit ista numquam neglexit. In monasterio vero nullus eum unquam de solio surgere vel ambulare nisi ordinate viderat: numquam se iuvenum vel sodalium iocis immiscuit, sed ipsis jocantibus quia extrema gaudij luctus occuparet saepius proclamavit. Sed nec illius praeepti obli-viosus auditor *in omnibus operibus tuis memorare novissima tua & in aeternum non peccabis*. Fuit quidem in omni mansuetudine omnibus subditus, & ad serviendum promptissimus, etiam Domini sui factus imitator qui ad filium Reguli non iuit, ad servum centurionis ire paratus fuit, cellae infirmorum frequentius interesse quam cum sanus conversari studuit: quos blande consolatus ne ipsam infirmitatem sibi inaniter sed ad suorum veniam peccatorum provenisse sperarent fideliter monuit. Sordes autem & faetores infirmantium ita familiariter & delectabiliter passus est, quod non faetoris, sed dulcissimi odoris redolentiam eum sensisse putares.

CAPUT VI.

Praepositorum vero ad Decanias aut alicuius ordinis officium seu praelationem numquam concupivit, dicens praelationem saepius superbiam, iactantiam, arrogantiam, discursus multiloquia comitari, & huic sine crimine interesse non humanae virtutis, sed divinae donationis fore. Ipsa tamen compassus non transgredientes dure aut strenue arguit, sed eos priorem sibi requiem fletibus & precibus exoptere diligentius rogavit. Praelationes enim aliquando ex virtutibus, quandoque etiam ex vitiis ad maiorem ipsorum damnationem occulto Dei iudicio provenire contestatus est. Mulierum vero colloquia quasi certos temptatoris laqueos fugit, a forma ipsarum etiam consanguinitatis catena coniunctarum oculos dimovit dicens cum psalmista: *averte oculos meos ne videant vanitatem, in via tua vivifica me*, castitati videlicet & cordis munditiae tam arduus sectator & amator exstitit, prout ipse saepius ad exemplum cum socijs confabulabatur, ut agni vestigia immaculatus sequi posset. Numquam praestigijs aliquarum faeminarum Daemonum instinctu imaginationi consensit, ut illo fornicationis genere se pollueret, sed mentem suam sub tali cautela servabat, ut iuxta Beat. Iob exemplum nec quidem cogitaret de virgine. Si quos etiam sermones blafos aut risu aptos proloqui audierat, illis quia de omni verbo otioso reddidit rationem caritatis amator praedixit. Narrando sive laudando viri sanctissimi Notkeri Balbuli gesta laudes sociorum eius minime quoque reticere, ideoque parcendum est mihi, si necessitate compulsus plectro lingue a latere tangam cordam, qua resonent virtutum facta vel dicta dulcissimi viri sodalium laude digna huic operi inferenda.

CAPUT VII.

CVM beati viri mens micis de magna mensa sanctae Scripturae cadentibus saturata cum sodalibus Ratperto & Tuotilone aequae monachis sub Ifoae magistro hoc in tempore literatissimo artium liberalium subtilitates non pro gloria & favore seculari, sed pro utilitate sanctae Dei ecclesiae admodum satis edocta esset, & in divinis non mediocriter praebita adepta fuisset, tamen cupiens amplius imbui, postulans in fide nihil haesitans Spiritum Sanctum qui eum ab infantia repleverat, qui ubi vult spirat, ut eius desiderium compleat. Nam sicut terra areni serotinum imbrem quo infundatur ut germinet mittit, ita mox quendam Episcopum Scotigenam nomine Marcum Dominus misit ad cellam S. Galli, qui rediens a Roma repatriare volens Gallum tamquam compatriotam suam visitat: cui comitabatur filius fororis Moengal nomine, postea a nostris Marcellus diminutive a Marco avunculo eius est vocatus. Hic erat in divinis & humanis scripturis eruditissimus, cuius doctrinis beati Notkeri sitibundum cor insuam refocillatum est, cumque a fratribus honorifice, sicut Episcopum decuit, susciperentur, cognita beatus vir Notkerus scientia supra dicti Marcelli cucurrit subito ac preces Dominum fudit, obnixius cum lacrimis oravit ut eis voluntatem ibi morandi ob meritum Sancti Galli da. et petij: qui statim exauditus est. Itaque tantum de desiderio loci & regularis vitae utrumque Spiritus Sancti gratia id operante ceperat, ut si abire etiam cogerentur ipsi quantum viribus praevalerent stare repugnarent, quid plura? rogatur Episcopus cum socijs loco nostro aliquandiu stare. Allecto nepote diuque secum deliberantes tamen tandem consensit remanere Episcopus cum nepote & paucis suae linguae apparitoribus, caeteris igitur repatriantibus stola indutus abeuntes benedixit, & multis lacrimis utrimque discessum est. Traduntur post breve tempus Marcello Scolae claustrum cum B. Notkero Balbulo & caeteris monachici habitus pueris: exteriores vero, id est Canonicae, Isoni cum Salomone & eius comparibus. Iste Salomon quis vel qualis fuerit in sequentibus dicemus, Marcellus vero praesidente mentes discipulorum Notkeri, Ratperti, Tuotilonis aliorumque septem liberalium artium scientia ad plene imbuit. Musicae autem jocundissimae arti diligentiae hi

res præ cæteris animum apposuerunt, sed præ omnibus Sanct. Notkerus; quæ cum cæteris artibus sit naturalior & quamvis difficilior apprehensa, usu quidem sit commodior ac suavior, tantum in ea demum prævaluerant quantum in singulorum operibus, quæ iam ante tetigimus, aliarum sex artium, scilicet tres isti discipuli Marcelli Notkerus Balbulus, Rarpertus, Tuotilo ita unanimes in omni familiaritate virtutum honestate & morum conversatione erant ut esset eis cor unum & anima vna esset individuò amore fraternæ caritatis, & sicut mater unicum filium ita amabiles in vita sua dilexerunt se, & cum in morte sint separati in regno tamen Christi in unum sunt congregati, & quamvis votis essent univoces in fraternâ caritate, natura tamen ut fit erant dissimiles, Quantum autem vit Domini Notkerus cum socijs in arte musica profecerit, subsequentiâ declarabunt.

CAPUT VIII.

DVM more sapientissimi Salomonis secundum institutum Regis David patris eius in domo Domini propter compunctionem musicæ dulcedinis Beat. Papa Gregorius, ut scribit de eo Iohannes sedis Romanæ Archidiaconus, antiphonarium * cantum studiofissimus nimis utiliter compilasset, scholam etiam Cantorum, quæ hæcenus eiusdem institutionibus dulcedinem inter alias Europæ gentes Germani seu Galli sive Alamanni discere crebroque rediscere potuerunt. Incorruptam vero tam levitate animi, qua nonnulla de proprio Gregorianis cantibus miscuerunt, quam feritate quoque naturali minime servare. Alpina siquidem corpora vocum suarum tonitruis altifone per strepitina susceptæ modulationis dulcedinem proprie non resultant, quia bibuli gutturis Barbara grossitas dum inflexionibus & repercussionibus & diaphoniarum dyptongis mitem nititur edere cantilenam, naturali quodam fragore quasi plaustra per gradus confuse sonantia rigidas voces iactat, sicque audientium animos quos mulcere debuerant tales exasperando magis ac obstrependo conturbant. Eiusmodi gens si forsan desunt bona naturalia, vel si nolunt an non possunt bonum modum adipisci statim despiciunt, & incidunt in illiam sententiam; *stulti contemunt sapientia doctrinam*, & cum sint incompositi moribus & incompta voce, magistri tamen & rectores propter alicuius, quam sibi arrogant, religionis intuitum volunt videri, & solummodo ipsi non percipiunt, verum etiam ipsos impediunt ne percipiant modulaminis dulcedinem & intellectus. Hinc est quod huius Gregorii tempore cum Augustino tunc Britanniam ad eunte per occidentem quoque Romanæ institutionis cantores dispersi barbaros insigniter docuerunt, quibus defunctis occidentales Ecclesiæ subito susceptum modulationis organum vitiarunt (*Iterum Iohannes quidam Romanus cantor cum Theodoro a quo Romano sed Eboraci Archiepiscopo per Gallias in Britannias à Vitaliano Papa destinatur, qui Iohannes circumquaque positarum videntur Ecclesiarum filios ad pristinam cantilena dulcedinem revocans tam per se quam per suos discipulos multis ab alio in annis Romana doctrina regulam servaverunt: sed his defunctis statim deviaverunt. Hic est ille Vitalianus veris præfatus, cuius adhuc hodie cantum, quando apostolicus celebrat, quidam qui dicuntur Vitaliani solent edere in præsentia eius.*)

CAPUT IX.

INterea Karolus, qui dicebatur Magnus, Rex Francorum cum esset Romæ offensus dissoluta Romani & Gallicani cantus cum Gallorum procacitas à quibusdam nostratibus neniis argumentaretur esse corruptum, nostrique è diverso autenticum antiphonarium probabiliter ostentarent, interrogasse fertur, quis inter rivum & fontem limpidiorem aquam conservare solet? respondentibus, fontem: prudenter adiecit, ergo & nos, qui de rivo corruptam limpham hæcenus bibimus, ad perhennis fontis necesse est fluente principalia recurremus. Mox itaque duos suorum industrios clericos Adriano Papæ dereliquit. His quidem satis eleganter eruditus Metensem Ecclesiam ad suavitatem modulationis pristinae revocant, per quam totam Galliam correxit. Sed cum post aliqua tempora defunctis his, qui Romæ educati fuerant, tantum Gallicanarum Ecclesiarum à Metensi dispensare prudentissimus Regem vidisset, ac usumque ab alterutro vitiatum cantum iactantem adverteret, iterum (inquit) redeamus ad fontem. Fuit interim in maximo desiderio prælatis cœnobii Sanct. Galli & Beat. Notkeri aliisque magistris ibi de gentibus ut cantum secundum autenticum antiphonarium regerent, & melodias Romano more tenerent. Qualiter autem ista profecuti sint, intimare curabimus posteris. Mittens ergo denuo Imperator Karolus Romam ad Adrianum Papam, rogat ut iterum ei mittat duos Romanos cantuum gnaros in Franciam. Tunc Papa Regis præcibus annuens iuxta petitionem suam secundo duos mittit cum autenticis antiphonariis & septem liberalibus artibus, quorum iudicio Imperator omnes quidem corrupisse dulcedinem Romani cantus levitate quadam cognovit. Vocabatur autem unus eorum Petrus, & alter Romanus, cantum & septem liberalium artium paginis admodum satis imbuti. Metensem Ecclesiam ut priores adibant, qui cum in septimo lacuque Cumano aere Romanis contrario quaterentur, Romanus febre correptus vix ad nos usque pervenire potuit. Antiphonarium vero secum Petro renitente vellet nolle cum duos haberent unum

unum Sancti Gallo attulit. In brevi autem tempore Domino se iuuantem convaluit Romanus de febre? Petrus quidem pergit ad Imperatorem, qui comperto de Romano mittit celerem nuntium qui eum si convalesceret nobiscum stare nosque instruere iuberet, quod ille quidem patrum hospitalitati regratando libentissime fecit. Deinde nuntius subintulit verba Karoli ad congregationem; Quatuor (inquiens) mercedes vos sancti Domini in me uno acquisistis; hospes erat, & in me eum collegistis; infirmus, & visitastis; esurivit, & dedistis mihi in eo bibere. Dein uterque fama volante studium alterius cum audisset, æmulabantur pro laude & gloria naturaligentis suæ more, uter alterum transcenderet. Memoria dignum est, quantum hac æmulatione uterque locus profecerit, & non solum in cantu, sed & in cæteris doctrinis excreverit. Fecerat quidem Petrus ibi iubilos ad sequentias, quas Metenses vocant: Romanus vero è contra Romanè & amœne de suo nobis iubilos modulaverat, quos uterque post sanctus vir Notkerus quibus videmus verbis ligabat, frigore videlicet & occidentane quas sic nominabat, quibus animatus etiam ipse de suo cogitavit. Romanus attem, quasi nostra præ Metensibus extollere fas fuerit, Romanæ sedis honorem Sancti Galli cœnobio siquidem ita inferre curavit. Erat Romæ instrumentum quoddam & theca ad antiphonarii autentici publicam omnibus adventantibus inspectionem repositorium, quod à cantu dicebatur cantarium. Tale namque ipse apud nos ad instar illius circa aram Apostolorum cum autentico locari fecit: quem ipse attulit exemplum antiphonarii, in quo usque hodie in cantu si quid dissentitur quasi in speculo error eiusmodi univertus pervidetur atque corrigitur. In ipso quoque primus ille litteras Alphabeti significativas notulis, qui usum est, solum ante iolum ante aut retro assignati excogitavit: quas postea cuidam Lamperto amice quærenti B. Notkerus Balbulus dilucidavit, cum & Martianus, quem de nuptiis miramur, virtutes earum scribere molitus sit. Abinde sumpsit exordium tota fere Europa & maxime Germania sive Teutonia secundum modum & formam, sicut in monasterio Sancti Galli viri peritissimi ediderunt B. Notkerus Balbulus & Romanus cæterique magistri correxerunt iuxta exemplum autentici antiphonarii Gregorii elegit cantare, & hunc ritum modulandi servare, quem etiam omnes usum appellaverunt. Hoc itaque supradictos viros secutus Beron Monachus S. Galli postea Abbas Augensis super hunc usum summam valde subtilem scribit ad Episcopum Peregrinum Coloniensem.

CAPUT X

QUANTUM cella Sancti Galli in hoc tempore virtutum auspiciis ob merita inhabitantium spiritalibusque disciplinis augei cœperit tandemque floruerit, memorari iocundum est. Erat enim senatus Reipublicæ loci illius tunc quidem sanctissimus, ut Adalberto Augustensis Ecclesiæ antistes testatur, qui beatus Præsul signa & virtutes S. Galli à pluribus audiens locum in die festivitatis eius orandi gratia adiit, & præsens plura conspicens, maior est (inquit) gratia loci huius quam rumor quem audiivi. Igitur domum rediens interrogatus inter cætera aliquando à suis essetne nobiscum ut fama vulgavit religio cum doctrina, severitas cum disciplina? cæteri, inquit, quid sentiant nescio, quod mihi animo est pronuntio; unum ego sanctum & hunc defunctum quæsi vi, vivos autem ut vere fatear fratres sanctissimos inveni: doctrinam vero illorum & disciplinam in virtutum eorum operibus videre est. Delectat enim me talium memorari, quos quidem ut iterum videam vix expecto; oportet ut omnibus modis meis mei iuvantibus præparem, quatenus ad proximum Sancti Galli diem viros Dei visitem, frater illorum conscriptus fiam, & quantum mihi gratiæ est caritatem eorum regratier. Venerat Dei electus ut sponderat, & magnis donis fratres & familiam exhilaravit.

CAPUT XI.

EODEM modo accidit etiam Petrum Veronensem Episcopum inopinatum venire. Hunc ergo fratres suscipiente, quod melius quidem habebant, evangelium ei offerebant. At ille arbitratus se despici, quoniam famam loci magnam audierat, de utilitate secum fluctuabat libri. Ad missam argenti calix proponitur, qui etiam melior habetur? de quo etiam quiddam sinistrum trutinat, cumque prando sumptuoso pasceretur, surgens à mensa fratrum petit alloquium, quibus collectis; bene (ait) Domini mei mecum egistis, & ut audivimus sic vidimus; sed pro evangelio & calice vilibus propositis manet scrupulum, quamvis sim indignus & vilis, non tamen vilis loci dicor Episcopus. Constanter nobis protestantibus meliora non esse S. Gallo, spiritus hominis quievit sumentes tandem quosdam fratrum in partem secretò locutus est eis, mitte (inquit) post me Veronam sex quos habetis fidissimos viatores, qui bini & bini per tres vias, quæ hinc illo ducunt, mihi adveniant; singillatim tamen se mihi bini & bini ostendant ac pollice in manum recurvo elemosynam petant, quos ego ut alios soleo in penetrali meum solos solos coram me inducam & vestiam, aurum autem cuius æquipondium vobis do eruribus eorum fasciculis circumligabo, & dimittam eos ut ad vos eodem artificio quo venerant fortuna comite redeant. Factum est ut largitor acutus docuit allatū est S. Gallo

Gallo & fratribus eius grave pondus auri Veronenſis, & concordat pondus æquipondio, quid ergo de auro Petri ſit? calix ſit, capſa ſit, cavea evangelii omnia precioliſſimis geminis ornata.

CAPUT XII.

SIMILI modo Landeolus vir ſanctus Darvienſis Epiſcopus. Hic Suevus & Nobilis erat, Sapud S. Gallum educatus & doctus, qui etiam multa dona contulit cœnobio eius & fratribus. Igitur Epiſcopus factum Romam ſæpius adire ſolebat, ſed tandem aliquando rediens à Roma Gallum ſuum & fratres viſitare cupiens Italici aeris vitio febre correptus viæ ad eos uſque pervenire prævalens, qui ſciens ſuperveſſe ſibi vitæ præſentis ſuam vocatis ad ſe Abbate & fratribus coram eis diem ultimum clauſit ac nobili obitu tranſiit, & cum omni honore in Eccleſia Sancti Petri corpus eius humatum: ad cuius tumbam ſæpe infirmi meritis ipſius ſanctam adepti ſunt. Hæc ſint pro gloria domus ſcripta, in qua tales ſancti habitabant, quos venerint ab oriente & occidente æmulati Pontifices regionum & Principes terrarum. Sed ad propoſitum revertamur.

CAPUT XIII.

SCRIPtum eſt; *theſaurus occultus & ſapientia abſcondita qua utilitas in utriusque*. Sanctitas viri perfecti ignora ſic eſt quaſi ſol in nocte ſub nube, nulli lucet. Ideo veritatis voce docemur ut lumen ſanctitatis non ſub modio ſed ſuper candelabrum ſiſtamus, ut omnibus qui in domo ſunt rutilent, & civitas ſupra montem poſita non obnubiletur latebris ignorantia. Licet ſigna non ſint fideſium ſed infidelium, tamen Chriſtus Iheſus Dei filius dilectum ſamulum ſuum Norkerum Prophetia ſpiritu coronavit, per quem ſignis quam plurimis ut ſancti viri bonitas innotefceret, mirabiliter donavit. Enimvero in ſpiritu Dei multa bonis & malis aut fortuna prædixit aut infortunia. Nam his qui, ut Apollolus Paulus ait, *Spirita Dei agantur, data eſt poteſtas filios Dei fieri* ſicut Iohannes aſſerit. Tales enim aliquando ſigna ex poteſtate faciunt, velut Petrus qui Tabitam reſcitans orando mortuam; Ananiam vero & Saphiram increpando morti tradidit: ita beatus eſt unum ſuperbe diſquerendo puniens deiecit, alterum per fatuam ſtultitiam in mortem lapſum à pœnis inferni precibus ad perpetuam vitam revocavit, de quo in ſequentibus dicemus. Karolus Magnus Imperator, qui multis bonis ditaverat locum Sancti Galli, ipſi Rex per ſe hebdomada Sancti Othmari propoſitor & pincerna fuit. Eo igitur tempore ut more ſolito ſæpius ibi commanebat fratres lætificaturus ad prædictum monaſterium venit, & per triduum ibidem caritative moratus profundiffimis ſanctarum ſcripturarum quæſtionibus apud ſanctum virum Norkerum nepotem ſuum ſe exercitavit. Quem quidam Capellanus ſuus elatæ meritis comitatus eſt. Sed Deus, qui arrogantes deponit mitibus autem dat gratiam in hoc oſtendit quantum ſit iuſtos deſpicere, eos odiſſe, quod proprie eſt ſancti ſpiritus blaſphemia qua: ne hic remittitur neque in futuro, virtutibus ipſorum detrudere. Iſ ergo cum audiſſet Regem ſe interrogando, quærendo exercere, ipſumque dulciſſimis ſancti patris Norkeri reſponſionibus certifficatum, inſuſflavit Sathanas in cor eius ut ſapientia iuſticia, humilitati ſancti viri invidens ſicut ſemper ſuperbi humilibus adverſantur, cœpit alludere, torqueri, & contemnere. Et cum per Eccleſiam ſecum hæc omnia cogitando vellet tranſire, virum Dei pfalterio ut ſolebat aſſidentem præteriens conſpexit, agnitoque quod iſ eſſet qui Imperatori Karoli plura quærenti pridie quaſita reſolveret, comitantibus ait; Ecce (inquit) iſte eſt quo neminem in regno Karoli aiunt eſſe doctiorem; Sed ſi vultis, ego illum tam præcellentiffime doctum ad irriſionem vobis temptabo, & quod tantæ famæ vir ſolvere omnino neſciat interrogabo. Illis vero ut hoc faceret curioſe rogantibus, accedunt pariter & ſalutant eum.

Humilis ille aſurgens ipſorum adventum miratus, quod petant an quid velint requirit. At hic infelix, de quo præfati ſumus, ſciimus (inquit) homo doctiffime omnium artium profunditate ſte ex ſtudio ſcite: cœleſtia vero ſecreta ex Sanctæ vitæ contemplatione omnia noſſe; quid autem nunc promiſſionibus Domini certus dicentis; *nolite cogitare quomodo aut quid loquamini*, ſpiritu Sancto per oſeius reſpondente; ſcio (inquit) ſcio & optime ſcio, nunc enim facit quod ſemper facit, utique & tibi quam mox in brevi facturus eſt: exaltat humiles & humiliat ſuperbôs, quod ſanctum virum non voto maledicentis aut vindictæ dixiſſe ſed officio Prophetantis ipſe Propheticus ſpiritus, qui in aivolam animam non ingreditur, probat. Abibat temptator ille & irriſor à ſuis magis irriſus, parvipendens quod ſibi futurum prædixiſſet, quid plura? Sonantur continuo campanæ ad concurſum & laudes Cæſaris recelſuri: Arripit ille infelix futurum labarum ſuum eo die ordinis ſui Dominum antecedenti, & e quo ſuperbe in veſtus ante portam civitatis offeſſens cecidit, & miſere in facie colliffis crus confregit. Committitur novo Abbati nomine Bernhardo procurandus, mox accurrunt fratres, proſtratim ſublevant, clauſtro inferunt, diverſis momentis ut crus eius coaguletur atque ut uniretur laborant; ſed cum nihil ſuas artes profeciſſe viderent, comperto tandem fratres Beati viri Norkeri præſagium hortantur, ut viri Dei ſi ſe invilere dignetur abſolutionem

nem & tanti patris benedictionem sibi petere non negligat. Quodcum ille ut semper per-versæ mentis fuit despectivè de Notkero audiens, nihil sibi mali eiusdem patris vaticinio contigisse proclamat, coagulati fractura illa nullis fomentis, nullis adiuvari valuit ligamentis, cum ergo continuo dolore diu cruciaretur, tandem in se reversus recogitabat, qualiter temperaverit virum Dei media quadam nocte supplicatur fratres, ut famulum Dei ad se venire benedictionem ei impositurum deprecarentur, qui statim iussa complentes concite sanctum Dei accersierunt miserati suam passionem & clamores. At ille veniens quid velit inquirat? Tunc ille, pater sancte peccavi in Deum & in te temptando te, rogo ergo ignosce mihi & tange ctus meum & spero sanari, qui dum crus contrectasset, confestim combulire sensit illud ac subito coagulatum & unitum est, ita ut ipse infirmus paucis diebus pristinae sanitati restitueretur meritis sancti viri & verbis eius correptus ne amplius superbirer quoniam Deus superbos humiliaret, Humiliatus autem mente & corpore severe didicit de cætero humilia sentire, sanatus ad sua cum gaudio remeavit.

CAPUT XIV.

*Ms. Co-
abbatis.

Temporibus Grimaldi Canonici Abbatis & Hartmoticius * Coabbatis, Salomonis parentes cum essent clari & illustres ipsum Isoni S. Galli Monacho tunc temporis doctore nominatissimo tradunt erudendum & clericatui initiandum, quem ad prime, ut aiunt, ipse erudierat: sed & Notkeri Balbuli, Ratperti, Tuotilonis & Hartmanni commonachorum statui prætulera, & delicatius quasi canonicum educaverat. Creverunt inde clandestinè inter summæ indolis condiscipulos invidiæ, & cum liberales essent genere & ingenio, ut ea ætas solet, æquanimiter non ferebant alienum sibi, qui fratres forent, præferri, & qui natalibus essent pares doctrinarum provectibus ab illo præiri. Defunguntur Salomonis adhuc parentes pueri, & ipse hæres effectus scholisq; ablatus iam adolescens petiit frater fieri conscriptus, quod & consecutus est. Grimaldus Abbas, qui erat Archicapellanus, eum sibi iusserat & adiuvante fit Archicapellanus Ludovici Pii Imperatoris, cuius singulari gratia in brevi potitus, ut adhuc canonicus primo Elewangis, post etiam Campidonensibus præficeretur, tandem Hartone Archiepiscopo Maguntino favente pluribus locis Abbas præponitur, locum vero Sancti Galli præ omnibus diligebat. Unde tradidit de prædiis suis ut mansio ei fieret, dum crebro ab aula veniens Abbati & familiæ non esset onerosus. Claustrum enim, quia potens erat, absque Duce, & quod magnæ confusionis tunc erat & est, lineus diatim introiit, propter quod ab æmulis suis murmura surgunt ipso gnaro. Nam cum uni pellicium vellet dare: pellicium (ait ille) tuum optime reprecabor, duas cucullas habeo, quarum tibi unam ut claustrum decentius nobiscum in ea introeas induendam contrado. Et ille: Eia (inquit) hæc utique Tuotilo & Ratpertus vel alii invidi mei in ore tuo posuerant. Recessit homo artificiosus ratione simplicis quasi devictus, reputans hominem tanti meriti non nisi in spiritu Dei sibi talia prolocutum, & deinceps abstinuit, absque aliquo patrum ut moris est præduce claustrum introire manifeste. Itaque ingreditur clam penetralia claustrum nostri bonus fur noctibus, nudipes, cappa quidem uti fratrum unus putaretur indutus. Senserant illum tres prædicti sodales Notkerus, Ratpertus, Tuotilo: sed sanctam fraudem texerant. Nimis aiunt insolens est præter Monachi habitum quemquam intrare intima nostra, maxime noctibus: initur consilium & constituuntur duo vigiles, qui observent incessum eius. Ingreditur iterum ille sicut fur in nocte, senserat hunc Ruodkerus senior: qui prævenerat vigiliis matutinas stans in oratione, cumque vidisset hominem in tenebris nesciens quis esset, sed agnitus est dum vigiles appropinquarent cum lumine. Rursum pater ille, per Sancti Galli (inquit) meritum (sic enim patres iurabant) (hunc in claustrum eius his horis non pariter habi-
tum.

Tremefactus autem ille ab nota ignari hominis verbis (nam eum semper præ oculis habebat & sibi in his quæ ad Deum fuerant ducem & custodem elegerat) parere me, ait pater reverende oratorium S. Petri ingredi, ibi postquam oraverit nunquam nisi ut lex loci habet claustrum intrabo, te vero iuvante & fratribus cras Abbatem precari est animo ut Monachico habitu mihi liceat claustrum egredi & ingredi: de foris autem coram militibus meis & cæteris canonicis ut soleo indumento versari. Immo, ait senior, Sancti Gallus tibi in cor mittat, ut si semel eo induaris nunquam quo ad vixeris, nisi solito more Monachis tempore exuaris. Panditur animus hominis & petitio Abbati, Ruodkero ad stipulant. Erant tunc in Republica nostra senatores sancti viri & prudentes, qui consuluntur. Hartmannus consilio magnus, qui letaniam *Humilipre* textum & melodiam fecerat: Notkerus Balbulus, qui *Sequentias*: Ratpertus, qui *Ardua spes mundi*: Tuotilo qui *Hodie cantandus*, & pleraque alia dictaverant. Fuerunt & alii, conobitæ Sancti Galli viri doctissimi & sanctæ religionis, Hartmannus junior & Waltrammius, aliique quam plures sancti viri, quorum melodiæ ipsi quales fuerint non celant: opera enim illorum multa per Ecclesiam præclara extant, qui omnes ab Abbate loqui iussi sunt, regula nostra, ait Hartmannus, non similitudinem Monachi sed Monachum ipsum quarit. Notkerus ait: præter hæc, qua superindui desiderat, si togam præterderet non utique displiceret. Ratpertus dixit,

Aut hæc in nostros fabricata est machina muros

Aut aliquis latet hic error. —

Tuotilo inquit ; frater nam societatem ei plene concessimus , hanc ei quantum in me est mi Abba non denego : si autem lupum ovino vellere quærit induere , per alius quam mei consensum perficiet . Audiens Bernhardus Abbas quid suspicarentur in homine ; scio , inquit , filii , quid ab illo vereanini : sed existimo melius actum fore nobilicum , si apud nos initus Monachum se aliquando nostrum faciat & habitum à Sancto Gallo sumat , ne si arte acciderit quod veremur ut iterum canonico subdamur ; nos ter tamen sit frater & Monachus . Mittitur ad illum Ruodkerus cum aliis quibusdam rem suafurus . In processu temporis Deo dante pollicetur facere quod consultitur , tamen interim propter claustrum reverentiam talis sibi habitus rogat sit licitus . Variis hincinde fratrum tractatibus vix tandem conceditur , designatur ei locus ubi intrans habitum indueret exiens exeret . Aliquando postea veniens ab aula inter cætera de muneribus Regis Arnolphi , quæ S. Gallo se daturum ait , etiam manus valde gloriosum attulit , capsam solide auream , geminis regaliter inclitam , reliquiis fumis refertam in modum capellæ formatam , cui simile quidem nihil unquam vidimus , cuius superscriptio sic est ;

En cruce atque pia cum sancti capsa Maria.

Hanc Kaolus summam delegi habere capellam.

Suadet iterum Ruodkerus homini non aurum sed seipsum Gallo suo offerre , & se Monachum ejus verum tandem perficere . Factum est ut magni consilii Angelus hortatus est , Regi datori Arnolfo postquam votum aparuit suum capsam illam suspendens collo tunica Monachi & cuculla indutus aram S. Galli Bernhardo Abbate annuente nudipes adiit , peccata deslens , seculum renuntians S. Galli Monachum se profiteretur , quem etiam Abbas tanquam de Palatio Monachum delicatius tractavit , ac præ cæteris habuit post modicum tempus consilii hominis carere non posse republica tota personante , Abbatis sui promisso Rex eundem Salomonem iterum in Aulam assumpsit & priorem hominem statuit , tandem quoque & auxit . Nam Augensem abbatiam ei tradidit ; Bernhardo per consilium Hattonis abbatia resignata idem Salomon substituitur & locum S. Galli suscepit regendum , quem præ omnibus locis postea apud Deum & homines amplificare curavit in thesauris , in ornamentis ex auro & argento gemmisque pretiosis & sanctorum reliquiis & substantia magna . cum vero annum & dimidium loco S. Galli præfuisset , tandem Constantiæ est prælatus & Dei factus pastor & Episcopus . Erat enim homo fortunatus , prudens consilio & eloquens valdeque liberalis . Ajunt eum cum Præfultu duodecim abbatias rexisse . sic quoque ipse & Hatto Maguntinus Archiepiscopus Monachus & Abbas Fuldensis uterque duodecim abbatias præfuit , insuper provisos regni erant , post Regem imperium tenuerant . dem Salomon à Roma Constantiæ attulit martyrem Pelagium , & ut putatur à Perusio Constantium Episcopum & Martyrem , quibus sarcophagus miro artificio auro & gemmis & ebore atque plura in honore S. Mariæ nec non & Galli unici sui cruces , vasa diversa , vestes varias , omnia per manus Tuotilonis comparavit , sic scribere jubens in aliquibus ævo longiore duraturis ;

Tertius hæc hagia Salomon dat dona Maria :

Tertius hæc alimo Salomon dat munera Gallo .

Qui plura ejus gesta nosse desiderat , librum qui de Casibus monasterii scriptus est legat .

CAPVT XV.

EO tempore Cuonradus tunc Romanorum Rex natale Domini Constantiæ egit . Ipsa die post mensam cum Episcopus ei processiones vespertinas tridui illius apud S. Gallum laudaret , Rex ait ; o utinam ibi essemus : & quare illuc anime mi matutini non ibimus ? parantur continuo naves , quibus mane conscensis cum Episcopis & cætero comitatu Rex litus nostrum attingit meridianus , & S. Gallo appropians novis laudibus dictatis in loco gloriose susceptus est , tribusque noctibus cum omni hilaritate loco immoratus quarto die abicessit . Longum est dicere quibus jocunditatibus dies exegerit & noctes admirans senes cum junioribus qualiter sicut Angeli in choro in omnihus gestis & disciplinis incederent , & maxime in processione infantum quibus poma in medio ecclesiæ pavimento antesterni jubens cum nec unum parvissimum mo , veri nec ad ea adtendere vidisset , obstupuit tantum rigorem religionis . Refectorium vero fratrum hora mensæ cum duobus Episcopis intrans in die Innocentium plura sibi assurgentibus læta locutus ; Nobiscum , ait , velitis nolitis partiri habebitis . Decanum autem , qui mensam Abbatis sui causa cedere parabat , amplexatum retinens assedit , & ei apposita ad se sumens omnes circumspectans & arridens ; his , inquit , in nomine Domini interim cum gratiarum actione participemur . misit quantocius ad Salomonem Episcopum & Abbatem ne sibi superveniret , sed uterque pro altero mensas teneret . Proposito dein cum nihil sibi nisi quod fratribus paratum esset juberet apponi ; o Rex , inquit nostra infortunia quod superventurum diem non expectabas . cras enim panem & fabas nudas forsitan habebimus , sed hodie non sic . Enimvero , ait ille , & cras

nobis Deus misereri poterit. Infantulis deinde per ordinē lectitantibus & analogio descendentibus aureos in ora ad se leuatis misit, quorum vnus pusillior cum clamitans aurum expueret; iste, inquit, si vixerit bonus quandoque Monachus erit. Surgens tandem à mensa hilariter fratribus multa locutus optimæ spei esse monēbat, quoniam si adiuueret, tales conuivas lætificaret, rediensque ad suos Salomoni Abbati nostro & Episcopo gloriatus aiens se numquam lætius conuiuatum. At Rex vesperum & noctem cum egisset, diluculo conuentum petens fratrum omnium votis fauentibus fit frater conscriptus. Ingressus vero basilicam Sancti Galli pretiosis vestiuit altaria palliis. oratorium Beati Othmari intrans seque reum quasi ipse interfuerit afflictioni eius quæ illata quondam ei fuerat, eius aram adiit palliis quoque auro & argento sanctum placuit. Nam parentes eius erant qui eum vexauerant. Facta oratione Rex conuersus ad Salomonem; eò, inquit, pacto ut fratres nostri conscripti pro conuiuio nostro hesterno habuntantibus à Karolo statutam hebdomadam Natalis DOMINI huius etiam in memoriam mei debeant conuiuari, & subridens; nam & ego hodie frater conscriptus volo pranderè cum fratribus & fabas nostras de meo piperare. Aguntur celeres Regi missæ à fratribus super id ipsum altare, præmaturatur prandium, impletur refectorium, vix vnum lector recitauerat pariodum *caritas quæ non agit perperam*, licenter tunc amouit disciplinam. Numquam tale per se tripudium Galli habuit refectorium, iocunde & humiliter cum fratribus Rex conuiuatus grauiorēs quosdam fratrum spectat inter strepitum, ridet quorundam vultus contractos propter rerum talium insolentiam, tamen repressit vnusquisque se dissimulans & sustinens propter regni Majestatis præsentiam. Finito conuiuio Rex discedit vesperinus, fratrum suorum lacrimosis laudibus profectus, quibus si viuere liceret benefacturum promiserat. Valedicens ergo fratribus abiit & commendans se orationibus eorum venit cum Episcopo Constantiam.

CAPVT XVII

AGENTE eodem Imperatore Chuonrado, pascha apud Maguntinam civitatem S. Galli Monacho scholas inibi regente, & procurante etiam cantoris officium, ut solitum est in medio choro imponens crebro coronatus & infulatus adornatusque prætiosissimis indumentis. Cumque manum ille ad modulos sequentiæ pingendos rite leuasset, tres Episcopi hominis quondam discipuli Imperatori suo in throno proximi: ibimus, ajunt, Domine Rex, & Magistrum in eo, quod ipse nos docuit, iuvabimus. Illo hoc gratum fore dicente descendentes vestiti pontificalibus sociantur S. Galli Monacho, inclinantes inclinato, opus Dei, quod docuit, reuenter cum eo perficiunt. Flebat homo cum gaudio gratias referens S. Gallo. Post missas peractas vix ille coactus pedes Imperit, ut moris est, petere auri uncias in eis positas sustulit: ad Imperatricem vero, ridente Imperatore, per vim tractus, & ibi aurum ejus sumpsit è pedibus. Mahthilda quoque foror ejus anulum ei in digitum vellet nollet inseruit. Hæc idcirco enarraui, ut honoris doctrinæ & disciplinæ, sicut à Spiritu sancto B. vir Norkerus in secreto cordis sui contemplando didicerat, ad edificationem audientium proponerem. Nam eandem disciplinam Angelicam Deus dedit viro sancto per Spiritum sanctum suum & fociis suis docere ecclesiam in jubilis* sequen-

* In margine hæc annotantur: *Sequentia etenim canticum victoria designant, quo justorum anime in Deo pro sua liberatione exultant, sicut filii Israel pro sua exceptione canticum victoria canebant, & quondam Romani. Iubilis autem, id est neuma, quem quidam in organis jubulant, plausum victorum lætantium commendat.*

Quotiens in oratione verba superant affectum, fit multiloquium, in quo peccatum non deerit, nec prece tali exaudiuntur homines à Deo, quasi eum plurimis verbis conentur inſlectere: neque conciliat eum multiplex sermo orantis, sed pura & sincera, orationis intentio. Si autem tristitia fuerit oratio, vilitas dicitur: Si vero gaudii, jubilus. Tunc nec quidem verbis exprimi, nec prorsus valet ſileri. Ideoque vir sanctus, quia defectum habebat lingua, nitēbatur semper corde orare, in super sciebat etiam, bonum esse, & sono vocis Deum, hymnis & canticis spiritualibus glorificare. Modicum agebat prodesse sono vocis canere sine cordis devota intentione, sed sicut ait Apostolus, Cantantes in cordibus vestris Deo; hoc est, non solum voce, verum etiam corde psallentes. Vnde & alibi dicit: Psallam spiritu psallam & mente: orabo spiritu, orabo & mente. Sicut ergo orationibus regimur, & docemur, ut devoti sumus Deo, & stabiles in virtutibus, ita psalmodiarum studii delectamur ineffabilia æterna. Psallendi enim utilitas tristitia corda consolatur, gratioras mentes facit, studiosos oblectat, mentes exsuscitat peccatores ad lamenta invitat, mundiora reddit hominis interiora & promptiorem ad pietatis opera. Nam quamvis dura sint carnalium corda, statim, ut dulcedo psallentium insonuerit, ad effectum clementiæ animam eorum inſlectit. Itaque dum Christianum non vocis modulatio sed tantum verba divina debeant commovere, nescio, quo tamen pacto, quandoque modulatio carentis major nascitur compunctio cordis. Multi enim reperimur, qui cantus suavitate commoti sunt, crimina plangunt atque ex ea parte magis ſlectuntur ad spiritum contritionis & lacrimarum ubertatem ac benivolam emendationem, ex qua non verborum, sed psallentium dulcedo vocum & discretio insonuerit jocundissima. Oratio in presenti vita tantum pro remedio peccatorum effunditur: psalmodiarum autem decantatio perpetuam Dei laudem amministrat, sicut scriptum est: Beati, qui habitant in domo, &c.

quentiarum agendam, ideo, ut reor, ut per intuitum Angelicarum disciplinarum oriatur, hominibus mentis devotio, & dilatato corde mens seipfam transcendat & spiritalior fiat. Heliseus Propheta, sicut liber Regum narrat, requisitus de verbo Domini, cum se sensisset Spiritum prophetie tunc temporis non habere, fecit sibi psalterium adducere, quo psallente statim spiritum propheticum hausit: Solet namque, ut plures novimus, dulcis harmonia cor exhilarare, & ei sua gaudia ad memoriam revocare, & quo uniuscujusque animum suus amor artius afficit, eo profundius audita harmonia exteriori affectum tangit, & interiorē illam spiritualem harmoniam ad memoriam reducit, ut audita melodia audientis animum ad assueta gaudia suffulciat atque levet. Psallendo itaque seculum laudando viam Domini paramus, qua ad nos miris quibusdam mysteriorum suorum revelationibus venire desiderat, quando ex magno cordis tripudio in divina præconia jubilamus, & in gratiarum actionem assurgentes ex intimis visceribus medullitus in Dei laudes sincerō mentis amore cum magno cordis clamore roboramus. In tali igitur psalmodia spiritalique harmonia anima contemplativa spiritalibus theoriis assueta incipit tripudiare, & præ gaudii nimietate suō quodam modo gestire, ac spiritalia quosdam, & sui generis saltus dare, & se à terra terrenis quocumque omnibus suspendere, & ad cœlestium contemplationem tota mentis alienatione transcendere. Tali etenim doctrina repleverat Spiritus sanctus vas sibi electum B. Notkerum. Sequentias, quas idem pater sanctus fecerat, destinavit per bajulum urbis Romæ Papæ Nicholao & Liutuardo Vercellensi Episcopo tunc tempore Karoli Magni Imperatoris Archicancellario, qui venerandus Apostolicæ sedis Pontifex ea, quæ vir sanctus, Spiritu sancto annuente, dictaverat, sanctivit, atque sanctæ Ecclesiæ Christi per mundi clymata in laudem Dei colenda instituit, & non solum ea, quæ B. vir Notkerus dictaverat, verum etiam ea, quæ socii & fratres ejus in eodem monasterio S. Galli composuerant, omnia canonicavit, videlicet hymnos, sequentias, tropos, letanias, omnesque cantilenas rhythmicè, metricè vel prosaice, quas fecerant, & displicinas, quas docuerunt, totum authenticavit, ac divulgavit in laudem S. Trinitatis & B. Mariæ, omniumque sanctorum S. Matri Ecclesiæ.

CAPUT XVII.

Fertur de beato viro, cum quadam die per dormitorium transiret auscultans; erat enim molendinum juxta vicinum, cuius rota tarde voluebatur propter penuriam aquæ garriens quosdam dabat quodam modo * vocum sonos, quod audiens homo Deo dignus, statim fuit in spiritu, & illud elegans dictamen edidit de possessore suo, nectareum modulamen eructavit, scilicet eodem alio spiritu, ac toti mundo ad salutem propinavit, sequentiam dico, quæ est de sancto Spiritu, *sanctus Spiritus assit nobis gratia*. Cum ergo eam plene compleisset, misit eam pro xenio Magno Imperatori Karolo, qui forte tunc morabatur Aquisgrani. Idem verus Christianicola Imperator rehusit ei per eundem bajulum, quod sibi idem spiritus inspiraverat hymnum *Veni creator*. talibus alis solent pennata animalia se mutuo ferire, id est perfecti viri, & docti spiritali scientia eruditi solent se diversitate adhortationum exercitare, sicut S. Augustinus B. Hieronimo, & S. Ieronimus B. Augustino per internuntium Paulum Orosium fecerunt. Bene hic ponendum est, quod nostris temporibus evenit colloquium de beato viro apud sedem Romanam.

* In eod. marg.
Græci etiam simili modo Pythagoram philosophū affirmant traxisse secus fabricam aliquando & audiens malleatorum ictus super incudem discere voces musicales.

CAPUT XVIII.

Venerabilis Abbas S. Galli Oudalricus piæ memoriæ hujus nominis quintus, in legatione Regis Friderici secundi postea Caesaris venit Romam ad Innocentium Papam tertium missus. Cumque de multis esset sermo eorum & plura conferrent ad invicem, accidit, missam celebrari ante Apostolicum de sancto Spiritu cum sequentia *Sancti Spiritus assit nobis gratia*. præsentente Abbate. Fecerat & ipse idem Papa sequentiam de sancto Spiritu (videhæc: *Veni sancte Spiritus*) peractis missis & orationibus, convenerunt iterum ad confabulandum, & inter cætera requisivit Papa Abbatem dicens: *quis fuit Notkerus tuus, an quomodo agis diem anniversarij ejus?* Erant enim Romæ aliqua scripta de eo in libris Sequentiarum, quæ ipse Papa legerat. Respondens Abbas, Monachum eum fore in domo sua de nobilissimis terræ ortum, valde sciolum & sanctum. Ad quem Papa: *Agis ne festivitatem ejus? cui ille: non Domine: scimus, quia sanctus est, privatim tantum agitur de eo, sicut pro alio defuncto.* His verbis Papa commotus: *O nequissimi, inquit, malo vestro tanti viri tam sanctissimi viri, qui erat plenissimus Spiritu sancto, quod hujus festivitatem non celebratis, infelices eritis.*

CAPUT XIX.

Nunc ergo quales tres isti prædicti senatores extiterint, scripsit demonstremus. Otio nunquam vacabant, & quod semper doctorum est & utilium in lenitate Spiritus, & in quiete cordis ambulantes. Raro aut nunquam sine opere aut meditatione vel exercitio virtutis præteribat eistempus. Unde assiduas ab aliquibus detractiones & dorsiloquia, ut vitiose solet fieri, in convenientibus patiebantur: sed maxime quia minus recollere solebat sanctus, ut

vere afferam, Dominus Notker. Tuotilo quidem & Ratpertus acriores talibus minusquæ ad contumelias habiles rarius ab eis lædebantur. Notkerus autem hominum mitissimus, quid injuriæ essent, in semet ipso didicit. De quibus pluribus vnum aliquem, ut quantum Sathanas in talibus præsumat, ab uno discas omnes, introducere volumus. Erat hic quidem resectorarius nomine Sindolfus, fictis autem postremo obsequiis, cum alias in nullo esset utilis, accusans fratres criminibus conjectis, per quæ agnitus est ipse proditor, & proditi perfecti inventi sunt. Nam cum esset perfectorarius, pro commodis incommoda sæpius, quibus ausus erat, exhibebat, præ cæteris autem S. viro Notk. quod ille æquanimitè ferens conpatiebatur inferenti, & orabat pro eo, Salomone vero in multis occupato, nec adtendere ad singula sufficienti, alimonia interdum cum aut detraheretur vel depravaretur, clamabant plures pro injusticia, inter quos aliquando etiam isti tres, quos dicimus, aliqua locuti sunt. At Sindolf. discordiæ semper fomes sciens antiquam & discipulorum odii facem & causam accommodat se auribus Salomonis, quasi pro suo honore rem sibi sit dicturus. Ille verò, etsi nihil nocivius scisset prælati ab subditis, quam susurros & detractatores audire, quid novi afferret quæsit: cui subdit: tres, inquit, illos semper super se verba jacere solitos, hosterno, quæ Deo inportabilia sunt mentitur locutos. Credit ille sermoni, quem dixit, & contra se nil mali opinantes rancorem portavit, tandem & ostendit. At illi cum nihil ab eo reatus sui exsculpere possent, Sindolfi se technis ariolantur fuisse circumventos. Re tandem coram fratribus discussa, cum ipsi testantibus nihil se omnino erga Episcopum dixisse, & cum cæteris convincerent falsidicum, ut judicet, & vindictam super eum faciat, quisque sibi rogant, quod cum ille dissimulasset, taciti quieverant.

CAPUT XX.

ERAT tribus illis in separabilibus consuetudo permisso quidem Prioris intervallo laudum nocturno convenire in scriptorio, collocationesque tali horæ aptissimas de scripturis facere. At Sindolfus sciens horam & colloquia quadam nocte fenestræ vitræ, cui Tuotilo assederat, clandestinè foris appropiat, aureque vitro affixa, si quid rapere posset, quod depravatum Episcopo traderet, auscultabat. Senserat illum Tuotilo homo pervicax lacertisque confusus latialiterque quo illum, qui nihil intelligeret, lateret, compares alloquitur. Adest ille, inquit, & aurem fenestræ affixit. Sed tu, Notkere, quia timidulus es, cede in ecclesiam: Ratperte autem anime mi, rapto flagello fratrum, quod pendet in pyræ de foris accurre. Ego enim illum, cum appropinquare te sensero, vitreo citissime redaperto captum capillis & ad me pertractum violenter tenebo: tu autem cor meum confortare, & esto robustus, flagelloque illum totis viribus increpita, & Deum in illo ulciscere. Ille verò, ut semper erat ad disciplinas acutissimus, modeste exiens, rapto flagello, cucurrit celerrime, hominemque intro tractum capite totis viribus à dorso ingrandinat. Et ecce ille manibus pedibusque renisus flagellum, quo vapulabat, capiens tenuit: at Ratpertus è vicino virgam propius aspectam rapiens ictus ei validissimos infregit. Cum autem parci sibi male jam multatus in cassum petisset, apud se sub murmurans voce opus esse exclamans vociferavit. Statim fratrum pars voce audita tali tempore insolita stupens accurrit luminibus, & quidnam esset quæsit. Tuotilo vero Diabolum se cepisse creber ingeminans, lumen adhiberi rogat, ut, in cuius illum imagine teneret, certius inspiceret. Capite autem inuii hac & illac versato ad inspicientes, si Sindolfus esset, quasi nescius interrogat. Omnibus enim vere ipsum esse clamantibus, & ut illum dimitteret rogantibus, relicto eo: me miserum, ait, in auricularem & intimum Episcopi manus misisse. Ratpertus quidem accurrentibus in partem cedens clam se subduxit. Neque enim ipse, qui passus est, à quo caderetur, scire poterat. Quærentibus autem aliquibus, ubinam Dominus Notk Ratpertsque abissent: ambo, inquit ad opus Dei Diabolum sentientes abierunt, meque cum illo in negotio perambulare in tenebris dimiserunt. Vere, ait, scitote omnes, Angelum Dei ictus ei manu sua incussisse. Demum, discedentibus fratribus, à partium sectatoribus surgunt, ut fit, mutiloquia: alii Dei iudicio, ut auscultatores clandestini publicarentur, factum dicebant: alii verò tali viro, nisi quod Angelum Domini prætendit, simile opus non decuisse. Occultabat ergo se ille contractus corporis pariter & mentis dolore. Interrogabat denique Episcopus post aliquot dies, ubi nam tamdiu moraretur suus famidicus? sic enim hominem nominare solitus erat nova semper aliqua sibi clam apportantem, à quo re ut erat veraciter comperta, quoniam tantæ auctoritati pro tam turpiter reo nihil imputare volebat, consolatur accitum sic dicens: quoniam, inquit, illi à pueritia mei semper æmuli male tibi fecerant: ego, si aduixero, melius tibi facere habeo. Nam operariorum factus est ab ipso Decanus, contradicentibus cunctis, ne rem tam præclaram loci in tali homine dejiceret. Deinde amplius non destitit adversari tribus illis de decore sibi illato, & officio collato animatus. Quadam igitur die, quod erat resectorarii, Notkero & Ratperto coquinæ ordinariis mensuram potus, ut officii sui erat, cum in vase suo non diceret beato viro, sed maledicta mussitans, eo absente, adhuc quasi projiceret, vas illud casu accidente de mensa lapsum in terram cecidit, operculoque procul rotante vas in lacus jacuit, vinumque, velut si subrectum esset, solide continuit. Quod ille videns huc atque illuc circiens tandem

tandem morose reuerfus, cum leuasset accurrentibus, qui astantes viderant, & si quicquam de viuo effusum sit terram contuentibus nec vsque ad vnam guttam compererunt exisse: ne mitemini, inquit Sindolfus, si Diabolus, à quo nigros libros noctibus ipse & socii eius discunt, fascinatorum suorum calices ne effunderentur continuit. Quod Hartmannus Proabbas post à dicentibus cum audisset, proteruoque illi cum occurrisset: vide, inquit, bone vir, ne in tales viros injurias tuas tam patienter ferentes nimium tandem desipias. Cur ad inuidiam in tantum concupiscit spiritus tuus? an nescis, quia sutores & detractores, qui irritant fratres, ac serunt inter eos discordias, Deo sunt odibiles? cui ille cum sibi solita usque ad conuitia respondisset proteruia, Waltramus tunc Decanus in proximo capitulo regulari eum vindictæ subiecit: sed tamen adhuc ejus non quieuit nequam spiritus. Itaque tandem malum per eum viro sancto, quo dolore intrinsecus cordis tactus est, accidit, epistolas Canonicas Græcas à Luituardo Verceilensi Episcopo sibi præstitas multis sudoribus beatus vir exemplauerat, & ecce Sindolfus eundem codicem delicatè scriptum casu incurrens furatus est, & singulas quaternionum, sicut hodie videre est, cultro excisas discepit & deprauauit, ac postea iterum complicatas occulte in locum, ubi eas fuerat furatus, reposuit, transtulit idem sanctus vir psalterium de Latina in Barbaricam linguam, sicut hodie est in armario.

CAPUT XXI.

Ratpertus inter ambos, Notkerum videlicet & Tuotilonem, medius incedebat scholarum ab adolescentia Magister, doctor planus & benivolus, disciplinis asperior, raro præter fratres pedem claustro promovens, duos calceos annum habens, excursus mortem nominans, & ideo sæpe Tuotilonem itinerarium ut se caveret amplexibus monens in scholis sedulus, plerumque cursus & missas negligebat bonas, inquiens, missas audimus, cum eas agi docemus, qui cum labem maximam claustri impunitatem nominasset, ad capitulum tamen non nisi vocatus venit, cum sibi officium capitulandi & puniendi gravissimum, ut ait, sit traditum. Cum vero & ipse sanctus circa claustrum S. Galli diu languidus iret, nec tamen docere desineret, XL. discipulis quondam suis Canonicis tunc quidem Presbyteris loco propter festum aduentibus animam singulis in manibus commisit, quorum quisque ei triginta missas obituro promiserat, Sicque ille lætissimus factus Deum ut se diutius morbo coqueret rogans, & panis nitidus effectus inter discipulorum manus in paradysum, ut credimus, transiit, pro quo B. Notkerus & Tuotilo præter cæteros fratres dolentes, qui post eum relictæ sunt, multa fecerunt. Scripserat idem homo beatos liberum de casibus monasterii incipiens à temporibus B. Columbani, usque ad Salomonem Episcopum & Abbatem nostrum. Dictauerat etiam letanias, quas Ecclesia canit per totum orbem in diebus Rogationum, præter alia plura, quæ fecerat.

CAPUT XXII.

Longe aliter Tuotilo bonus erat & utilis, quam socii, homo læcitis & omnibus membris, sicut Favius athletas, eligere docet. Erat enim valde eloquens, voce clara & dulci, cœlaturæ elegans, picturæ artifex, ac mirificus aurifex, musicus, sicut & socii, sed in omnium genere fidium & instrumentorum & fistularum præ omnibus. Nam & filios nobilium in loco ab Abbate destinato fidibus edocuit. Nuntius procius & proprie sollets in structuris & cæteris artibus suis efficax, concinnandi in utraque lingua promptulus & potens natura, serio & joco festiuis adeo, ut Karolus noster aliquando ei maledixerit qui talis naturæ hominum Monachum fecerit. Sed inter hæc omnia, quod præ aliis est, in choro strenuus, in latebris erat lacrimosus; versus & melodias facere præpotens, castus, & Marcelli discipulus, qui scemias oculos clausit. Ea autem, quæ dictauerat, singularis ac agnoscibilis melodiæ sunt, quia per psalterium seu per rotham, in qua potentior ipse erat, neuinata inventa dulciora sunt, ut apparet in tropis *Hodie cantandus & Omnium virtutum geminus*, quos quidem tropos Karolo obtulit canendos ad offerendam scilicet *Viri Galilai*, quam ipsa Rex fecerat. Hanc etiam Rex offerendam cum dictasset, Tuotiloni misit, versus addere injunxit, at ille apposuit: *Quoniam Dominus Jesus Christus cum esset, omnipotens genitor fons & origo*, cum sequentibus *gaudete & cantate*, & alia plura ad invicem conscripserunt: sed ista proposuimus, ut quia dispar ejus melodia sit cæteris, si musicus es notis. Abbatem vero, sub quibus militauerat permixtis plerumque & præceptis, multas propter artificia simul & doctrinas peragtauerat terras, picturas & aurificia etiam & anaglyphas carminibus & epigrammatis decorabat singulariter pretiosis: tantæque auctoritatis, ubicumque moraretur, apparuit, ut nemo illum, qui vidisset, S. Galli Monachum dubitasset. Erat enim in diuinis & humanis æque ad responsa paratissimus, si quid indecens vel inordinatum maxime in Monachis usquam vidisset, pro loco, tempore & persona, zelator erectus, ut in uno de pluribus dicere habebimus.

CAPUT XXIII.

GNarus namque homo quoniam erat itinerarius longe lateque terrarum & urbium, missus aliquando est pro communi causa Maguntiam, utique pro pannis lanceis emendis, quos Serricales vocant aut tunicas. In ingressu ergo civitatis circa S. Albani monasterium hospitium petens hominibus suis statim propter pabula & victualia mercatum missis ipse super sedile se lassus, ut paulisper quiesceret, locaverat. Erant autem dies vindemiæ, quibus fratres ad obedientias dimissi sunt per vineas, & ecce, primo signo ad vespertas pulsato, circator fratres collecturus asino pro religione infidens ostio domus hospitii jam dicti, quasi & ibi aliquem quæsiturus, appropriat: latenter quoque, si commatrina sua domi sit, sciscitando domum inequitat. At illa de camera egressa salutans compatrem, hospitem illum dormire putans obtulit viro mustum, quo ille impigre hausto vaseque reddito mammam fœminæ titillat assentientis. Hospes vero viso facinore exilit, ne ulterius procederent, in facto illum scelestum inclamitans, comis apprehensum in terram dejecit, flagelloque, quo ad equum usus est, adhuc manu habito acriter hominem cæcidit, adjiciens: hoc, inquit, tibi S. Gall. frater S. Albani dedit. Ille quidem, quamvis pro reatu sit tristis & passus, timidus tamen sui venia petita, uti se celatum habere vellet hominem rogat. Hospes illi, ne modo adjicias peccatum peccato, quantum in me est, bene celebris. Intimatur Abbati fratrem de S. Gallo ante portam hospitari: qui statim per nuntium vocat eum in claustrum, nomen sciscitati agnoscunt hominem diu fama vulgatum, caritativeque tractato ipsi exhibebant ei Martham, ille autem capacibus porrigebat Mariam: rogaturque ibi morari, usque dum thronum Dei in brathea altaris aurea celaret, cui similem anaglypham raro usque hodie videre est alteram, in circulo scribens hunc versum:

Ecce polo potior folio terraque scabello.

Cum autem aliquantum ibi tardasset non celatum opus ex parte relinquens, rediensque à nostris, quid de foris egerit, rogatus est dicere: fratrem, inquit, ibi indisciplinatum vidi, quem ut ferirem, flagellum levans intentavi. quod illi & mihi quidem ut indulgeatur rogo. Sic ille fidei memor veritati parcens non tamen mentitus est.

CAPUT XXIII.

Missus aliquando ad Metensium urbem celaturus thronum & imaginem B. Mariæ desuper, quod quamvis Monachi non fuerit, propter naturam tamen hominis dicere volo. Cum ergo iter ageret, ibat per silvam latronibus aptam duobus suis comitatus, uno scutato cū lancea, altero sine, & ecce à duobus audacissimis invasus ambos suos uterque isti suum equo dejecerat. Interea ille utroque in spolio occupato robur quoddam validum circumspectum arripuit, & terrore magno minax super illos venit. At illi videntes hominem forti assimilens spolia omittunt, scuta dorso rejecta contra illum vergunt, lanceasque ille latronum præ securitate procul abjectas suos citissime rapere jussit, & ut se defenderent, acer verbis emouit, quas cum dejecti celeres raperent, tanti Ducis violentiam minime se perpeti posse videntes hostes, ab eo exarmati divertunt. Sic isti etiam lancea sua levata, ut, si illi reveterentur Domino suo, eam darent, & ita imperterriti silvam pertraherent. Ergo Tuotilo cum venisset ad urbem, & operi celaturus astans satageret, ecce duo viri astiterunt juxta illum S. Mariæ imaginem celanti in habitu peregrini elemosinamque petebant. quibus cum nummos clam tribueret, divertentes ab eo celerico cuidam à longe astanti aiebant: benedictus vir iste DOMINO, qui nos hodie consolatus est, sed est ne soror ejus (inquiunt) Domina illa præclara, quæ ei tam commode radios ad manum dat, & docet, quid faciat? Ille vero miratur, quid dicerent, cum nuperrime ab eo digressus nil tale vidisset. Revertitur ergo cum peregrinis, & quod dixerant, velut ad momentum & in ictu oculi contemplatur. A junt autem illi clericus & peregrini: benedictus tu Domino, pater, qui tali Magistra uteris ad opera. qui cum ipsos, quid dicerent, nescire assereret, vehementer in illos invecus, ne cui tale aliquid dicerent, interminatur. Statim peregrini transcentes disparuerunt, nec amplius ab aliquo sunt visi. In crastinum autem cum gloriam talem de se plures audiret dicere, occulte subtrahens secessit è medio, neque jam ultra in urbe illa operari volebat. In brathea autem ipsa aurea cum reliquisset circuli planitiem vacuum, nescio, cujus arte tales celati sunt apices:

Hoc panthemapia celeraverat ipsa Maria.

Sed & imago ipsa sedens quasi viva cunctis inspectantibus adhuc hodie est veneranda. Dicebant autem nobis partes, quod ipse vir Dei in reditu iter agendo in quandam villam, ubi ad missas sonatum est, properans Dæmonem ab homine in Ecclesiam bachantem invocatione S. Galli egerit. Sunt & alia, quæ de illo audivimus, multa, de quibus cum nobis nihil certum constat, tacere quam scribere maluimus. De obitu autem ejus, quia nihil constans comperimus, hoc solum astruimus, quod eum ad gaudia æterna transisse confidimus, indubitanter asserimus.

CAPUT XXV.

BEati igitur viri Notkeri, quæ reliqua sunt, de eo audèter narrabimus, quoniam illum Spiritus S. Vas electum nequaquam dubitamus. Erat enim corpore, non animo gracilis, voce non spiritu balbulus

balbulus, in diuinis erectus, in aduersis patiens, ad omnia mitis, in nostratum acer erat exactor disciplinis, ad repentina & in opinata timidulus erat præter Dæmones infestantes, quibus quidem se audenter opponere solbat: in orando, legando, meditando, dictando creberrimus, & ut omnes sanctitatis ejus sub compendio complectar dotes, sancti Spiritus erat vasculum, quo suo tempore habundantius nullum. Nam ut prælibauimus, dies noctesque semper idem & novus, quod Ratpertus in scholis hoc ipse in claustris, præter verbera omni caritatis egit censura. Priorum itaque permisso, magis autem & hortatu, iuueniores ad hoc idonei noctes diesque, quando ab orationibus quiescere velut cum in insidiis Dæmonum erant, ipse propter regulæ tenorem sibilis eos, interdum etiam strepitu, absturbat. Hoc idem cum refutaret, tamen ab Abbatibus per obædientiam ei injunctum est. docebat enim eos bonitatem & disciplinam & scienciam, & mandata Dei sollicitè credere & seruire, dicens: vitæ mundiciam & puritatem non inueniri in terram suauiter viventium, sed oportet hominem excolere terram cordis sui, sicut rusticus agrum, ut uberes fructus exinde habeat; qui vero incipiunt & non perseverant, comparantur perdicis, de qua Iheremias ait: *Fuit perdis, qua non peperit, in dimidio dierum suorum derelinquet ea; & in nouissimo erit inspiens, non attendentes, quia extrema gaudii luctus occupat.* permisso Abbatum, sub quibus militabat, secundum voluntatem suam vivebat ad libitum suum, quia videbant verbo Domini firmatum, & ubi spiritus Domini ibi libertas, & quoniam spiritalis iudicat omnia & ipse à nemine iudicatur. Ardua enim ejus continens vita quiddam diuinæ excellentiæ in vultu prætendebat: Oculus intuens in eum iocundabatur, & auris audiens eum gratulabatur, tamen omnem gratiam, quam se senserat percepisse sub tutela humilitatis studebat occultare dicens cum B. Iob. *Si fuero lotus aquis niuis & fulserint mundissime manus meæ, tamen sordibus intingues me & abominabuntur me vestimenta meæ.* Propter humilitatis igitur custodiam cum esset homo scientissimus, semper affidebat magis psalterio quam cæteris libris. Porro non erat hora neque incompetens dicebatur, si codicem in manibus non habuit, quando quis cum eo aliquid conferebat. Inter omnes confratres suos sic ambulabat, majores & minores ita venerabatur, ut nulli se præponens, sed quantum in ipso, esset omnibus amabilis affabilisque, quam autem mellifluus in responsis fuerit & alloquiis, lacrymæ eorum, qui hominem viderant & post ipsam supererant, requirentibus eum liquido manifestabant.

CAPVT XXVI.

POST QUAM vero Presbyterii gradum vir Domini NOTKERUS multa obædientia cõactus humillime conscendisset, tunc demum sic quasi nihil prius virtuose aliquid egisset, ita illas quatuor cardinales virtutes & earum appendices, id est justiciam, prudentiam, fortitudinem temperantiam, tamquam animæ naturales, tanta diligentia obseruauit, discussit atque se in his exercuit, ut cunctis pateret quia fortis CHRISTI miles omnia arma spiritalia contra Diaboli nequitas pugnatuus sibi induisset. Spiritualiter quoque, ut diximus, fortis erat, sicut Propheta ait: *qui appropinquant Deo, accipient de doctrina illius, & qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem & assumunt sibi pennas sicut Aquila, current, & non laborabunt, ambulabunt & non deficient, sed volabunt, ut requiescant, sicut columba in foraminibus petreæ,* id est CHRISTI, & ad eam elongantes se à confortio mundanæ offensionis fugiunt & manent in solitudine æternæ iocunditatis. Quantum enim TROTILUS robustus fuit in homines, tantum vir sanctus & plus valuit ipse in Dæmones. alias autem corpore attenuatus, ut iuuenis & vigilans, debilis, tener & tener. Contigit ergo quadam nocte eum ut in ecclesia præueniens in maturitate altariaque circuiens, ut solebat, in oratione flendo ciularret: cumque veniens in cryptam XII. Apostolorum sanctique Columbanus uberrime acriores de post aram oculi eius deducerent lacrymas, quasi canem audierat musitantem, interdum etiam mixtum vocem sicut suis grunnientis, cum sentiret, intellexit temptatorem: es ne tu, inquit, iterum ibi? Bene constat virum DEI plures pugnas & conflictus cum eo habuisse, de quibus triumphos victoriæ reportarat. Quam bene, inquit, tibi miser contigit nunc musitanti & grunnienti post gloriosas voces illas, quas in cœlis habuerat, accensoque lumine, quo angulo lateret, quæ fuit, ille vero sinistro angulo appropiati tanquam canis rabidis vestes lacerat: eia, inquit ille, seruitium tuum foris cryptam fatagere habeo. Neque enim pœnæ illæ, quas, ut ajunt, jam pateris sufficiunt, acrius tibi aliquid paraturus sum. Præcipio autem tibi in nomine Domini mei Iesu Christi & istorum sanctorum, ut me in eodem, quo nunc indutus es, canino corpore expectes. Et ille: faciam, inquit, si volo. At Notkerus velocius abiens: confido, ait, in Domino quia velis nolis me expectabis. Festinato autem aram S. Galli adiens cambocum, quam Magister S. Columbanus per Magnaldum Diaconum miserat cum epistola absolutionis felici discipulo suo Gallo multarum virtutum operatricem cum spera illa S. Crucis notissima rapuit, & in introitu cryptæ dextro spera posita, cum baculo vero à sinistro introiit, & caninum illum aggressus est Diabolum. Cum autem illum baculo sancto cedere cœpisset, voces suas anteriores altius grunnitus edidit lartatu & grunnitu. Tandem vero cum ad speram sanctissimam Zebulus cædentem fugiens venisset, ultra jam progredi non valens constitit, & tot jam ictus & incussiones ferre non sustinens barbarice clamans, *Ove mir vve* vociferavit. Interea edituus cum basilicam intrasset vocesque horridas audisset, lumen velox in manibus sum.

ſumpſit, & ad cryptam acceleravit. At pater ſanctus cum Dæmoni ictum ultimum feciſſet, baculum ſanctum in locis confregit, & niſi ædituus ſperam videns levaffet, ſicque Diabolum more canis abire permiſiſſet, adhuc eum cædere habuiſſet. Ædituus vero baculo inſpecto attonitus: baculum ne ſanctum, Domine, mi cane fedaſti? Illo conticente addidit: quiſnam erat ille, inquit *auvve mir vve* vociferavit? putans ergo ædituus, illum pro pietate furem aliquem celare velle, iuit pedes per totam eccleſiam furem comprehendere cupiens: ſed cum neque furem inveniret neque canem, graditur ſecum tractando fluctuans, quia eccleſiam poſt ſe introiens clauserat, quidnam eſſe poſſet, quod contingerat ſatis admirans. Virum denique regularem jam ſemel ſibi tacitum amplius alloqui non auſus eſt præſumere. Secundum autem, quod vir ſanctus Domini Notkerus humilis erat & prudens; ædituo foras ire ſignificans in partem eum ſumpſit, benedictioneque prælata, quoniam baculum, inquit, fili mi, confregi, niſi tu juveris, ſecreta mea habebunt efferri: ſed quia meum non eſt ambulare in magnis & neque in mirabilibus ſuper me, ſilentix fidei tuæ committo, quod factum eſt. Sicque ei rem, quamvis invitus, ut facta eſt, enucleavit. At ille baculo per fabrum latenter reparato, quod factum fuerat, ad tempus occultavit. In temporis autem proceſſures, ut erat, in medium venit. Pauços ſanctorum legimus Diabolum ſic coercitum ſtrinxiſſe, ut vapulatus plagas cædentis non potuerit effugere. Vnde canis ille infernalis aliquid tale machinabatur intra ſe, qualiter viro ſancto rependeret confuſionem digne ſibi illatam.

CAPVT XXVII.

ERAT eodem tempore in loco adoleſcens, quidam Monachus admodum literatus Comitæ de Kyburc filius, B. viri Notkeri de ſore nepos, nomine VVolo, inquietus & vagus cui propter averſionem, cum Decanus ipſe nec Dominus & S. vir Notkerus, ſeu cæteri imperare potuiſſent, crebroque eſſet verbis & verberibus coercitus, nihilque exinde proficeret, omnesque pro talis ingenii viro dolebant. Nam quadam die advenerant in monaſterium parentes ejus pro eo ſolliciti, per quorum monita cum parumper proficeret, iterum poſt abitum eorum inermis erat. Diabolus autem una die S apparuit Notkero diluculo: Malam, tibi, inquit; & fratribus tuis facturus ſum noctem. Ut probatius conjici poteſt, datur intelligi, Dæmoni huic permiſſum futura præſcire. Reſpondit beatus vir ſpiritu nequam: mala avis frequenter malam famam procedere ſolet. Mox itaque ille bonus Notkerus (ſic enim à vulgo nominabatur) fratribus, quæ audierat à Sathana, intimavit, uti die illo ſe caverent præmonuit. VVolo vero cum hoc & ipſe à dicentibus audiſſet: Senes, inquit, ſemper vana ſomniant. Erat autem dies ipſe, quo ſibi à Decano ne quoquam, ut ſolebat, clauſtro progrediretur interdictum eſſe omnes noverant. Cum ergo ſederet ad ſcribendum, ultima ejus ſcriptura erat: *incipiebat enim mori*. Igitur illico à loco exiliens cæteris illum inclamantibus, quo nunc, VVolo, quo nunc? in Campanarium S. Galli per gradus ad hoc quidem nobis paratos aſcendere incipit, ut oculis, quia grefſu non licuit, montes camposque circumſpiciens vel ſic animo ſuo vago ſatiſfaceret. Aſcendens namque, cum ſuper altare virginum veniſſet, in pulſu, ut creditur, Diaboli per laquear cecidit, omni corpore concuſſus colium confregit. Plurimis autem, qui forte viderant vel audierant, accurrentibus, eum viaticum ei properanter afferrent, confeſſione dicta communicavit. Illi vero cum eum efferre voluiſſent, & ad domum infirmorum portare: Sinite me, inquit, ſanctas virgines prius inclamare. Ipſæ enim ſciunt, quamvis alias nefandiſſimus, mulierem tamen numquam novi. Interea cum alte ejulaſſet, B. Notkero accurrente, manus illi porrexit; tibi, inquit, Domine mi, & ſanctis virginibus, quas ſemper amabas, animam peccatricem commendo, qui ſtatim ſpiritu turbatus gemendo circa eum ſe jactans: ſanctæ, ait, virgines in nobis confiſus, fratris iſtius crimina ſuper me tollo, & ambos nos vobis committo. Et hæc dicens flebat & ejulabat ex intimo cordis affectu. Cumque ille efferretur de oratorio pro foribus eccleſiæ quiete petita Notkerum manu artiſſime ſtringens omnibus preces pro eo effundentibus emiſit ſpiritu. Inter exequias S. Notkerus eum lavit, more ſolito in feretrum collocavit, obſequium ipſe faciens totam ejus ſepulturam procuravit, ſemper quoad vixit & quamdiu potuit duo in ſe Monachi officia aſſumpſit atque perſoluenda ſibi lege ſtatuit. Completorium vero ipſo obitus viri die cum finiretur, patrum quidam ſimplicior precem, in qua ſcriptum legitur, *ut ſicut lati duximus diem, ita noctem quoque tranſigamus lati*, dum recitaſſet, vir Dei mœrens ſugebat: quid petis, inquit, frater admirabilis, quid petis? ſufficeret hodie malicia ſua & ſuperhabundaret, tu autem & nocte eadem precaris. Septima autem obitus hominis die, cum ſanctus Dei pernoctans in eccleſia manuiſſet, circa tempus laudis nocturnæ parumper ſuper genua pauſans videt quaſi Ratpertum ſuum ſe excitantem & dicentem ſibi; Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quia dilexit multum. Euigilans ergo ait: unde, anime mi, unde hoc noſti? Hæc ergo cum ſubjunxiſſet, quaſi modoſto gradu ille exiit. At ipſe putans eum eccleſiam, ut ibi licentius loqueretur, exiſſe, & dum eum extra velum proſequitur, neque ipſum neque grefſus ejus ullum ſentire poterat ſonum, cereoque accenſo quaſi ſuit illum in lecto. quem etiam cum inveniſſet de lecto jam ſurgentem, ut & ipſe, ſicut ſolebat prævenire in maturitate, & anticipare vigilias, vir Dei cereo extincto in eccleſiam rediit. æſtimabat autem ſe viſum vidiſſe, & intelligens ſciebat, quod factum fuerat, quia per Angelum ſciebat.

fiabat. Mox igitur hilarius factus gratulabundus *Te Deum laudamus* incipiens præ gaudio flens silenter cantavit. Die autem clare dato quærente Rarperto, utrum ne ad excitandum se nocte venisset? Sanctus Dei quod viderat, amabili suo apparuit, tandem quoque & cæteros fratres spes tanta non latuit. Gavisi sunt ergo fratres magno tripudio de saluatione fratris, laudantes & glorificantes Deum in omnibus, quæ audierant & viderant, sicut dixit illis vir beatus.

CAPUT XXVIII.

UT datur perspicere adhuc hodie loci religionem considerantibus & intuentibus, etiam in psalmodiis tredecim sedilia cum psalteriis aut auro in pictis, aut alias nobilibus picturis ornatis & secundum veritatem valde correctis habebat. Præterea & alias habet illa Sancti Galli basilica capellas, in quarum uno angulari foribus proximo Beat. vir Notkerus psallere erat solitus. Nempe hic locus est ille, ubi assidue sanctus Domini humilis ac tremulus videns paupertatem suam præstolabatur psallens spiritu & mente, ut intelligeret in via immaculata, quando adveniret ad se in meditatione sua exardesceret, divinus ille ignis, & eloquium suam igniret, quem Dominus misit in terram, cuius habitatio est in Syon & caminus in Iherusalem, id est, in speculativis mentibus, quarum desideria velut scintillæ ad alta; & in carne degentes supra modum vitæ carnalis ambulantes. Quam sæpe in eodem loco vir sanctus lacrimarum imbre infusus roreque cœlesti irrigatus ita, ut ignea eius oratio quasi fumus aromatum, & sicut vapor thuris cum suavi thymiamate redolens ascenderet penetrans cœlos, thurificans altare Dei, ut ipse psallere posset? *dirigatur Domine oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, & cum Abacuc: & super excelsa mea deducet me victor in psalmis canentem*, ibi agmina Angelorum ineffabili iubilo collaudant Deum maiestatis trinum & unum. Accidit autem, ut quadam die huic occupationi ira instaret, ut spiritum non relaxaret à continua contemplatione, in tantum, ut ad nonæ sinaxim non veniret, neque eam per se caheret. In illo namque folio cum post completorium clara adhuc die precibus insisteret, videt super se in laquearis interrupti trabibus Diabolum confedisisse, & stilo in tabula scribere. Eruperat enim tabulam de laqueari, in qua scribebat, quem cum, quid scelus scriberet, interrogasset: nonam (inquit) quam tu scelus hodie superfederas, scribo. At ille dicto citius, *Deus in adiutorium meum intende* profectus & cætera, videt iterum Diabolum manu cellerrima, quod scripserat, planasse. Cumque ad preces sinaxis se vir Domini prosterneret, tabulam laquearis disrupti, in qua Diabolum scribebat, super eum deiecit. At vir sanctus videns ut ictum declinaret, citius à loco resiliit. Cachinnans ergo Sathanas; hoc tantum, inquit, ut mihi assurgeres, effeci. Enim verò, ait & Notkerus, si tu, ut nuper caninus, vel porcinus fueris, iterum tecum habeo operari. Statim cum evanisset fugiens, fratres aliqui in extremis templi orantes sonum tabulæ vocesque audientes mirati quid esset citiaderant. Videntes igitur eum, ut solebat, prostratum; nolebant illum, eo etiam, quod incompetens hora erat, impedire: tamen Tuotilo unus ex ipsis signo dato amice illum evocans feras silenter in aurem: magnas, inquit, inquietudines tu & Dæmones tui fratribus focere solestis. Cui ille: audierant ne, anime mi, fratres omnia? non omnia, inquit, sed mihi velim, quæ hæc turba fuerit, per singulas pendas. Itaque cum, vir Domini abnueret, & ab eo concitus tabulam, quæ ibi cecidit, subtraheret, alii qui viderant, in latebris orantes totum, ut factum fuerat, non celabant. Vere locus iste venerabilior cæteris & sanctior angulis universis, in quo tantus contemplator in tantis se cœlestibus virtutum gymnasiis exercuit, quam occulte autem & subtiliter hoc egerit, breve indicium subianctum declarabit.

CAPUT XXIX.

KAROLUS Magnus Imperator in tantum dilexit locum Sancti Galli, & ita familiaris erat fratribus, ut eum non aliter nominarent nisi *nofter Karolus*: plus tamen & ampliori dilectionis privilegio nepotem suam amabat, quia sanctientia intelligentiaque & spiritalium disciplinarum virtutumque cœlestium religiositas habundantius inventæ sunt in eo, hoc est, in S. viro Notkero. Nam & auxit locum prædiis vehementer, & firmavit eum regalibus, testamentis & honoribus. Erat enim ei vir Domini in spiritalibus semper consiliarius, & ubicumque eum apprehendere quibat, aut ipsemet accessit ad eum, aut si non, per internuntium de consiliis, eum conveniebat. Contigit vero eum aliquando beato viro litteras dirigere per aliquem, forte ab eo exigens de virtutibus & vitiis aliquas quæstiones enodare, & solutiones earum enucleatius exprimere. Cumque nuntius ad locum venisset, & Dei viro Regis litteras exhibuisset, mansit in loco aliquot diebus. Quadam die tædio victus ibi morandi adiit virum sanctum, invenitque eum in horto eradicantem, evellentem & ejicientem herbas inutiles: radicantem autem, transponentem, plantantem & irrigantem herbas utiles. Intulit nuntius dicens: Sancte pater, quid mandas Domino meo: ad quæ ille: ea quæ me vides facere, hæc dic ei & nihil aliud. Reversus ergo nuntius ad Dominum suum nuntiavit ei, quæ vir beatus dixerat: inde subinfert, quia

quia invenerit eum in horto eradicantem & eicientem herbas inutiles, & radicantem ac statuentem & irrigantem herbas utiles. Ad quem Imperator respondit: satis mihi dixisti, prudenti viro sufficeret, quia immensa sunt, quæ sanctus Dei mandavit. Puto, quod felix Rex senferit, quia vir Domini ammonuerit eum, ut vitia spiritalia sive carnalia de horto cordis sui eradicaret & eiceret, ut per incrementa gratiarum spiritus virtutes succrescerent: aut forte de Ecclesia Dei, super quam imperium susceperat, erroneos & impios evelleret & extirparet, ut iustorum lucis semita cresceret & dilaretur usque ad perfectum diem. Nec mirum, si vir beatus horti officium libenter agebat irrigando, plantando, eradicando & eiciento, imitans Dominum per Prophetam dicentem: *Rigabo hortum meum.* Et Olee: *pro quasi vos, Israel germinabit sicut Islium,* proinde facta est anima iusti quasi hortus irriguus. Et sponus in Canticis: *Descendit in hortum ad areolas aromatum, ut pascatur in hortis & lilia colligat.* Itaque & à Maria in horto visus idem sponus æstimatur esse hortulanus. Sic vir sanctus tendens ad fastigium specularivæ vitæ, sicut Aquila intuens & renitens contra claritatem solis, ita oculis interni hominis speculator spiritalis humilitate eximia semetipsum transcendens supra modum excellens divinæ gloriæ pondus contemplans archanum cœlestis, tali enim lucta laborabat in Dei horto, ut merito cum Iacob *Israel*, id est, vir videns Deum possit appellari, huiusmodi vero eruditus vir exercitiis discernabat virtutes à vitis.

CAPUT XXX.

ORBATUS igitur lociis clarissimus vir Domini Notkerus, quoniam illum Spiritus Sancti vas electissimum nequaquam dubitamus, superstes ipse remansit sanctissimus uterinis in eodem spiritu viduus & orbus. Iam enim processerat in dies plurimos, nec tamen relaxabat spiritum ab optimo incepto propter annorum nimiam gravedinem, sed magis ac magis adhortationibus se ipsum roborans spiritu extendens se in anteriora cogitans illud, quod scriptum est: *quid est homo aut quæ gratia illius? numerus dierum eius ut multum centum anni: quasi gutta maris, & sicut calculus harenæ sic exigui in die ævi deputati sunt.* Sedebat namque in loco suo solus quietus velut sapiens in omnibus metuebat, & ideo media nocte præanticipans vigilias semper præparabat se ad orationem, dicens cum Propheta: *Anima mea desideravit te in nocte sed in spiritu meo in precordiis meis de mane vigilabo ad te.* Quamvis nemo sciat, utrum amore an odio dignus sit, tamen super custodiam suam vir sanctus stans jugiter confidenter præsumens de spiritu, qui eum ab infantia suis charismatibus illibaverat. Et si vinum & musica lætificant cor, & tibia & psalterium suavem faciunt melodiam, quanto magis amor sapientiæ, cuius eloquia, id est Christi, quem dilexit homo sanctus & iustus, & dulciora faucibus suis super mel & favum, & custodivit ea ab utero matris suæ. Non enim privabit eum Dominus virtutum, qui sic in innocentia ambulat sperando in eum. Contulit vero illi Dominus gratiam ad merita, ut mereretur in sua conversatione adipisci gloriam & consortium sanctorum, quorum ampliavit laudem in sancta Ecclesia in conspectu filiorum hominum, ut omnis populus Christianus properaret & caderet in faciem suam adorare Dominum Christum. Propterea vir spiritalis sine intermissione fudit preces excelso Deo omnipotenti, & iteravit orationem suam, ut Dominus multiplicaret psallentes vocibus suis, ut in cœlum resonaret sonus Spiritus Sancti gratia auditi, omni dulcedinis suavitate plenus. Ideoque digne memoria eius in compositione odoris sanctæ ecclesiæ facti opus pigmentarii id est ut non fraudetur virtutum eius meritis & precibus, sed more omnium laudetur nomen Notkeri in eo qui fecit eum & quasi mel indulcetur eius recordatio, & ut musica in convivio vini quod germinat virgines, id est ut eius castitatis exemplo arduæque continentis vitæ plures erudiantur. Nunc de transitu eius, quia modica scimus, scita citius explicabimus.

CAPUT XXXI.

In Marg.

MS. Dicunt hoc fecisse Abbatem Angiensem nomine Rurmannū ob invidiam sicut in libro Casuū monasterii plenius scriptum habetur.

ZElo nimio zelatus est Magnus Imperator Otto primus propter disciplinam monasteriorum sui imperii: maxime autem cœnobium S. Galli, quod præ omnibus diligebat. Venerat aliqui spiritu nequam inflati æmulantes non bene fratribus S. Galli detrahentes * accusabant eos apud Imperatorem, qui valde turbatus & commotus misit sedecim principes visitare locū, octo Episcopos & octo Abbates. Accedentes vero ad locum nihil tale reperunt, qualis fuit accusatio. Tot ergo magni consilii Angeli cū nil emendabile ibi invenissent, orationibus fratrum se cōmendantes reversi sunt ad Regē dicentes, quoniam si iustus ipse sibi est lex, magis regulares in vestro regno Monachos non habetis. Nā ipsorum aliqui educati ibi erant & nutriti in scientia & disciplina. Quibus adhuc incredulus Cæsar misit alium quendam hypocritam Monachū de Colonia nomine Sandratum, qui crapulosus, bibulus ac lubricus se ipsum confundens furtive fugiens à loco abcessit. Tunc Abbas militem suū mittit ad Curiam cū litteris sic scriptis: *Moveat Maiestatis vestra pietatem tam indiscretæ varietas molestiarum ac diversorum hominum inopta molimina, quæ perpessus sum cum fratribus per aliquod tempus.* Audiens ergo Imperator, pœnitenti ductus accitit; Regiæ consilio Ekhardo, qui semper in curia erat, Monacho S. Galli; scribe Notkero Abbati tuo, ait, & suis non meā tantū illis sed & illorū mihi quia cōmoti sunt gratiā.

Et

Et si eos contristavi infcius, propter invictam illorum mei causa patientiam eos si vixerò sciens lætificabo, adventumque nostrum in Maio Deo donante ad eos futurum, & vulnera quibus à perversis seductus eos læsi sanaturum. Disposuerant enim ire Romam ambo pater & filius. Miles vero Abbatis hilariter dimissus boni nuntij gerulus omnes S. Galli viros lætificans adventum Regum denuntiavit eorumque verbis eis edixerat, ut quoniam ipsi jam experti sunt quod bene quidem vellent, posthac viverent quocumque modo mallent. Neque enim jam ultra ullum eis detrahentem audituros aut hypocritam spondet immitturos. Parantur in adventum illorum multimodæ laudum dictatarum melodiæ: cæterarum rerum copiosa impendia. Veniunt autem ad locum in vigilia Ascensionis & suscipiuntur honore quo decuit. Otto itaque Magnus à fratre Brunone Colonia Archiepiscopo sinistra ductus, dextera baculo fultus; filio autem matrem ducente, longe ipse præ aliis quasi Leo præ bestiis. Fratrem manu osculata decedente solus in medio stans, fratribus hinc inde ad laudes in lateribus ecclesiæ directim statutis, quasi statua constitit, oculisque grandibus in fratres hinc inde circumversatis, quam antea noverat, si adhuc maneat, disciplinam probans baculum sibi decidere sivit. Cuonone vero Duce Meranio genero ejus accurrente baculum ei timore restituyente stare illum jubens ait; Ecce ego disciplinam horum, quam & tu forsitan auditu nosti, temptans baculum mihi decidere sivi, meminisse illorum caput aut oculos adhuc motos vidi. Dic ergo Adilheidæ meæ & filio versutiam quam feci. Filius namque, qui sæpe sæcei loqui solitus erat, Cuononi referenti; Miramur, ait, cum tam firmiter imperium teneat, quod baculus ei deciderit, enim vero quasi leo regna, quæ adhuc cœpit, firmissime tenuit, neque mihi quamvis filio partem vel unam dedit. Deinde post laudes finitas Otto Rex Magnus neminem, nisi quem Notkerus Abbas velit, secum claustrum ingredi edixit, sciens disciplinæ loci constitutum. Postea Decano & aliis primoribus ad oscula vocatis ille dulcis nepos suus Notkerus Balbulus ubi esset, an adhuc viveret interrogat. Nam ille jam tunc ætate grandævus & caligabant oculi ejus, & videre non poterat. Loco autem suo in sedili sedens solitarius & tacens monstratus est Regi. Iubet ergo filio ut ipse sibi adduceret illum qui mox jussa hilariter complens osculatum eum ad patrem manum duxerat benignum. At pater apprehensum virum sanctum & ipse gaudens osculatus est eum, & sub clamide attractum multum consolatus est illum, danteque ei manum secum duxit in claustrum. O me, ait Notkerus, felicissimum orbem, qui tantos, quantos nullus unquam cæcus meruit, hodie habeo ductores. In claustro autem residens Imperator juxta se locaverat virum beatum, sibi eum etiam Episcopi & Abbates laici quique & alij majores, quibus sæpe profuit, salutabant, cum multa ædificationum verba haberent ad invicem, benedixit vir sanctus Imperatorem jussitque eum deduci Rex in locum suum. Die autem crastina Otto magnus & filius & Regina habentes colloquium de disciplina & utilitate domus cum Abbate & fratribus commendantes se orationibus eorum abierunt Romam viam multam valde. Romæ igitur relicto, consecrato filio Otto magnus à Roma rediens in civitatem suam Magdurgensem, quam ipse ædificaverat, ibique defunctus regio more ut decuit honorifice est sepultus.

CAPUT XXXII.

Vir itaque sanctus ac spiritalis nimia ætate ingravescente visu luminis carens in loco suo id est in angulo sedens templi egestatem rerum & pauperiem, spiritus sui reputabat habundantiam. Poterat iste sanctus dicere ac si attenuatus corpore, omni deliderio aspirans oculis interioris hominis semper suspiciendo in excelsum gemens intra se; *O quando ingrediar viam universæ carnis, aut quomodo introibo in locum tuum ad n. n. add. Dei! putius si ascendam ad populum accinctum ut requiescam & sim in mansionibus Angelorum, & inter plenitudines sanctorum detentio mea: id quam beati qui habitant in domo tua Domine, ambulabunt enim in lumine vultus tui & in lumine tuo videbunt illud ineffabile paternum lumen, replebuntur & increscunt ab ubertate dulcedinis tue & torrente voluptatis tue potabis eos, ideoque sitit ut anima mea te fontem vite, & de mane consurgens fuerunt mihi lacrima mea panes die ac nocte.* Siquidem homo Dei, postquam gratiam Spiritus sancti percepit, ab infantia usque ad hanc ætatem ita viriliter pugnabat contra minitantem carnem, contra superbiam mundi, ac intrepidus contra Dæmonum terrores, ut numquam mundanæ contagionis aliquid mundum cor suum involaret ad inquinandum, juxta illud evangelicum; *Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt.* Contemptum sui & parsimoniam, ut prædiximus, sic amabat ut apte sibi conveniat; *Beati pauperes spiritu quia vestrum est regnum celorum.* Ergo merito fiducialiter securus subinfert, *certus sum enim quia neque tribulatio vel angustia neque mors nec vita neque aliqua creatura poterit me separare à caritate Christi,* qui promisit decertanti per os Iohannis in Apocal. dicens; *Vincenti dabo edere de ligno vite & manna absconditum, indueturque vestibus albis, & erit columna in templo meo, & sedere eum in throno meo faciam, sicut & ego in throno patris mei sedi.*

His & talibus incitamentis aliisque quam pluribus adhortationibus exercitabat & debebat in meditatione sua spiritum suum à juventute usque ad senium, tandem cum tæderet animam suam vitæ in hoc mundo vano, oravit Deum ut faceret secum signum in bono dicens. *Quoniam magnus es Domine & faciens mirabilia, tu es Deus solus, suavis & mitis & copiosus in misericordia patientis & multa misericordia, ac verax omnibus invocantibus. Auribus*

per upe orationem meam & intende uoci deprecationis meae. Denique misit Deus misericordiam suam, & eripuit eum de seculo nequam, & in medio fratrum suorum sustulit eum tanquam ovem de grege Domini & in intellectibus manuum suarum deduxit eum. Nam febre utique correptus aliquot dies erat languens. Cumq; sentiret diem uocationis suae adesse & crescente dolore infirmior existeret, convocatis fratribus coram eis munitus est viatico sacrosanctis mysteriis corporis & sanguinis Christi, atq; unctione diuini liquaminis illinitus ualidicens omnibus benedixit eis & commendans eos Deo & sanctis patronis Gallo & Othmaro, seque orationibus eorum commendans multis claris meritis uirtutumq; odoribus redimitus in senecta bona plenus dierum beato sine deficiens sanctum tradidit spiritum. Non æstimo aliquem dubitare de tam beati uiri anima tot pigmentis laborum suorum insignita, toties flamine sancto ignita, qui Angelorum jubilos docuit ecclesiam Dei, quin in Angelicis carminibus sit euecta ad caelica regna inter psallentium choros & inter catervas electorum monachorum sidera sede confidens coronatus affulgeat, & maiestatem omnipotentis Dei à facie ad faciem contempletur. Obiit, S. Dei Notkerus uas signatum VI. Idus Aprilis, & appositus est ad patres suos in capite basilicæ S. Iohannis Baptistæ & B. Petri Principis apostolorum, sepultusque est in plaga orientali.

CAPUT XXXIII.

YMNO dicto in obsequio uiri Dei super sepulchrum ejus aduolentes lapidem signantes monumentum regressi sunt fratres gemebundi & tristes in oratorium lacrimarum umbribus irrorati, dolentes quod uiri sancti corporalem praesentiam amplius habere non oportebat. Heu me proh dolor & proh nefas, o negligentia, o ignavia, o torpor, quod tam plurimum annorum circuli reuoluti sunt, quod tanta ac talis tam elegans tam lucida tam praelecta ac praecleara margarita latuit in retro, & non in ante in diademate reginae id est in fronte S. Ecclesiae locata, ut omnibus luceret, qui in ea sunt. Et forsitan aliquis dicet; quare tantae sanctitatis uir & tam sciolus aliqua non fecit opera doctrinae suae, unde sancta ecclesia uberius illuminaretur scientia; aut cur homo eximia gratiae non plura fecerit miracula? cui ordinate respondendum est. Verum est quia pater sanctus pauca scripsit praeter sequentias & alia modica, cantumq; etiam correxit secundum usum iuxta exemplaria B. Gregorij, in scholis docuit atque instituit sicut praefati sumus. Sciebat. n. homo Dei quod plures opera plura fecerant, quos doctiores & sanctiores humiliter sibi praetulit, & quia scientia inflat, sapientia aedificat, caritas illuminat, ideoq; se nullo implicabat negotio ut largius Deo & sibi vacaret, & arrogantia siue iactantiam liberius declinaret. Erat namq; tantae humilitatis uir ac sibi despectus, ut solummodo laudem non querens ab hominibus, uerum etiam quantum in ipso esset nomen suum uellet nesciri in terris propter gloriam quam adeptus est, pro qua multo fervoris desiderio inardescens saepius flagrabat. Alio modo de signis. Sciendum itaq; est quod multi sunt qui signa faciunt & uirtutem signorum non habent, & sunt alij qui uirtutem signorum habent, signa tamen non faciunt, sicut legitur in quadam homelia B. Gregorij, & sunt alij plures sanctorum qui signa ualenter & habunde faciunt, quibus tamen maiores sunt hi qui signa non faciunt. Fere nulla signa fecerunt Patriarchae, Prophetae, exceptis Moyses Helias Iosue & Heliseo. Aut quae signa fecit sanctiss. ac praecelsa Dei genitrix Virgo aeterna; uel ille cui inter natos mulierum nemo maior; nulla leguntur signa fecisse quamdiu in hac erant uita. Nec ipse Dominus dignoscitur signa fecisse in his triginta annis. Nulla igitur signa leguntur agmina Angelica fecisse, uel dicatur hoc signum fecit ille chorus uel ille, aut Cherubin quoque ac Seraphin, nec aliquis Angelus de ordine alienius agminis in propria persona, nisi forte Michael

In Marg. MS Na ut in A post solis i- psis plus erat mirabilis uirtus operum quam signorum: ita nunc etiam in ecclesia plus est bene uere qua sententias sermonibus imperis ideo quod tantas actales auctoritates operi inferuerim. Quicumque ergo ille est, scire debet quod rationis est, quia mystica sanctorum merita, uita & gesta mysticis auctoritatibus sunt exemplanda. Id circo magis me reprehendo & ago penitentem.

vel Raphahel soli aliquod fecerunt, sed tamen eorum in mysterio credimus pene omnia miracula patrari. Sunt etiam nonnulli sanctorum, quorum festa sancta ecclesia ualde sollempniter solet celebrare & commemorationem eorum agere, quibus tamen aliqui maiores sunt, quorum nulla fit mentio. Unus uero illorum erat iste S. ac B. Notkerus, quia Christo confixus cruci carnem suam crucifigebat cum uitiis & concupiscentiis, propterea idem Dominus Iesus Christus summus Pontifex factus cum baculo, id est cruce introiit semel in sancta, ut per sanguinem suum sanctificaret templum ac dedicaret ecclesiae tripudianti in caelis, in quo canonicauit festa sanctorum praedictorum celebranda ab Angelicis spiritibus B. Notkeri & aliorum uimilium, ibi uidelicet in sui praesentia in quo templo sedens natheora sede splendet fulgida, & cum eo sanctorum millia. in dextera ejus ignea lex. Et quoniam dilexit eos, in aeternum contervabuntur & delectabuntur in multitudine pacis; & quia in pace factus locus eorum, ideo fulgebunt sole splendidius in terra uidentium, & regnabunt cum eo in aeternum & ultra.

CAPUT XXXIV.

SI quisquam forte inuidiae uel odij face accensus arguet nos de peccato & de iustitia, suo iudicio derogans nobis uerbo Domini dicentis de Helio ad B. Iob, quis est iste in uolens uere qua sententias sermonibus imperis ideo quod tantas actales auctoritates operi inferuerim. Quicumque ergo ille est, scire debet quod rationis est, quia mystica sanctorum merita, uita & gesta mysticis auctoritatibus sunt exemplanda. Id circo magis me reprehendo & ago penitentem.

tentiam, quod minus dixerim quam exegerint merita & gesta hominis iusti. Si quis autem imposuerit nobis falsa finxisse, Deum confessor (credat qui velit) nulla me scripsisse nisi quæ audiui, vidi & legi: alioquin mallet tacuisse. Vnum tamen dico & ideo parcendum est mihi, licet sim illiteratus & indoctus, quoniam non cognovi litterarum, eo tamen spiritu quo vir Domini habundabat donante introiens in potentias Dei de dextera sedentis in throno & de plenitudine ejusdem spiritus accepi quæ scripsi. Et cum non sim rethor, rethoricæ artis tamen regulam imitatus verarum rerum aut verisimilium acceptione causam probabilem reddidi, quia auctoritates quas posui, qui oculo rationis discernit & considerat, peroptime agnoscat quam aptè textui conveniant & Dei viro congruant.

CAPUT. XXXV.

DE miraculis B. viri Notkeri quæ post transitum suum ad tumbam ejus meritis ipsius suffragantibus contigerunt, longum esset enarrare quanta vel qualia. Nam à die dispositionis suæ, quo gleba sancta latuit & thesaurus pretiosus est absconditus in terra, plura signa ejus intercessione patrata sunt per ducentorum circiter & eo amplius annorum, ante quos pater sanctus migravit ad Dominum. Sed sicut audivimus ita & vidimus utriusque sexus homines, senes eum junioribus & infantulis, diversarum ægritudinum infortunio laborantes circa sepulchrum sancti viri degentes, orationi instantes, oblationes super sepulchrū offerentes, lumina accedentes, gratiam curationum præstolantes, divinum auxilium flagitantes, denique mox meritis servi sui misit Deus verbum suum & sanavit eos de merito eorum. Multi etenim eorum tandem sospitate potiti liberati à malis omnibus pristinam sanitatem adepti cum gaudio remearunt ad sua glorificantes & laudantes Deum & servum ejus S. Notkerum. Qui vero omnia ejus miracula vellet scribere, majus volumen fieret quam vita. Etenim plura ab hominibus loci sunt neglecta ac processu temporis oblivioni tradita. Cū ergo signa non sint fidelium sed propter infideles fiant, & aliis odor vitæ in vitam, aliis sint odor in mortis in mortem, maxime incredulis & derisoribus, ne arguamur celæ gloriæ Dei & viri sancti & dicatur nobis hoc Apostolicum: *canes muti non valentes latrare laudes Domini & virtutes sanctorum ejus*, & ne silentio redarguti postea unusquisque nostrorum mœrens & dolens cum Propheta dicat: *De mihi quia tacui, quia vir pollut. et luxis ego sum*, quanta audivimus & cognovimus miracula facta & patres nostri narraverunt nobis & adhuc aliqui narrabunt in scripto posteris demandamus, quia occultata adhuc sūt à nobis.

EPITAPHIUM AD EIVS TUMULUM.

Ecce decus patriæ NOTKERUS dogma sophiæ
Vt mortalis homo conditur hoc tumulo.
Idibus octonis hic carne solutus Aprilis
Cœlis invehitur, carmine suscipitur.

S. FRIDOLINI CONFESSORIS

HISTORIA

ANONYMO SCRIPTORE.

SANCTUS Fridolinus ex Hibernia inferioris Scotiæ oriundus parentum generositate adeo imminebat præclarus, ut quique potentiores ejusdem regni gratularentur in talis cognati affinitate numerati, opum etiam divitiarumque secularium potentia fere præ cunctis in eodem regno degentibus famosus affluebat. Tam etiam nimis largitatis exhibitione se hilarem atque lætum omnibus ostendebat, ut non solum divites suis pretiosis muneribus semper arderent, sed pauper quoque gratulabunda fronte suis cottidie elemosynis applauderet. nam utrumque quod conveniebat, lætus congruenter erogabat: illorum nimiam cupiditatem mitigando, horum inopiam misericorditer sustentando. Demum Spiritus sancti gratia cœlitus afflatus Deo fidelem famulum exhibere, qui sub hujusmodi seculi negotiis constitutus Diabolo per laicale jus inserviret, aciem mentis de terrenis ad cœlestia suspendit, & aggrediens omnia fere suæ patriæ, & multa circumquaque loca, sanctam ecclesiam in his partibus à gentilitatis ritu segregatam officio firmiter stabilivit Deo. S. Fridolinus cum construeret claustrum sanctimonialium in *Setonis erant duo germani fratres, scilicet Vrsio & Landolfus, qui nobilitate & divitiis præpollebāt.

Ex quibus Vaso videns sancti Fridolini sanctitatem, partem illarum possessionum, quæ sui erant juri cum consensu fratris sui dicto claustrato Sedonis donavit. Et demum Vaso diem suum clausit extremum. Post obitum ejus alter frater hujusmodi possessiones contra justitiam sibi usurpavit. Cum autem S. Fridolinus intelligeret, quod si finem suæ litis habere cuperet, donatorem illarum possessionum in judicio præsentandum esse, ut sic veritas testis illius donationem legitime factam esse comprobaret, hujusmodi sententiam accepit. Veniens in Claronam & stans supra sepulchrum Vasonis aperto sepulchro ipsam ex nomine vocans suscitavit, & apprehendens ipsum per manum suam duxit cum statuto die inde ad sex miliaria in villam, quæ dicitur Ranckwile ad judicium, ubi Landtgravium præsentem & suum adversarium invenit. Tunc Vaso suscitatus dixit coram omnibus fratri suo; Frater cur animam meam spoliasti parte possessionis, quæ ad me pertinebat? Respondit: optime frater tibi tuam partem restituiam, & meam partem ad idem monasterium in testimonium rei gestæ contradam.

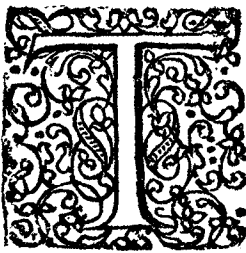
Prædia pro domino dant fratres hæc Fridolino,
Tempore post multo negat alter fratre sepulto.
Suscitavit hunc dignus testem ducitque benignus.
Turba timore tremat, Sanctus sua jura redemit.

F I N I S.

MELCHIORIS HAIMINS- FELDII GOLDASTI

G L O S S Æ

RERUM ET VERBORUM DIFFICILIORUM IN
VALAFRIDVM DE VITA S. GALLI LIB. I. PRÆFAT

UERRAM, quam nos Alamanni vel Suedi incolimus, Altimaniam sapius nominari. De nomine Alamannia controversant Scriptores; & fuere quibus hic ipse locus materiem calumniandi suggereret, quum non sit Valafridi opinio, Alamanniam ab alto situ dictam sed eorum, qui Altimaniam scribendum contenderent, quos tacite videtur ipse suggillare. V. Vettinus lib. 1. pro eo dixit altam Germaniam. Tunc viam, inquit, seu defensionem per altam Germaniam ad Italiam petit. quo nomine Scribæ Germani hodieque insigniunt nuncupantes eam *Uolterraniam*. Verum de Alamannia; ne plura hic velis expectare, singularem libellum instituiamus, cujus propediem, ei Θεος βελήσει te faciemus participem.

Juxta Græcam etymologiam Potamicus] Nimirum ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, id est, fluvio. Ineptè. Nos veram ejus originem ad Ekkehardum Juniolem tradidimus.

Francos partes Germania vel Gallia] Francia nomen cum Rhætis & Germanis communicatum fuisse, eleganter observavit Ioach. Vidianus lib. 2. Antiquitatum.

Aliquibus metrorum condimentis infundam] Quod etiam præstitit, exstatque liber S. Galli in monasterio.

I N C A P U T I.

Columbani, qui & Columba) Cui appellationis diversitati argumenta diximus ad Columbani hujus opuscula quæ vide, si tanti.

Parentes B. Galli secundum saculum nobiles] In vet. quodam cod hæc legitur S. Galli Genealogia; *Ista ergo sunt nomina venerabilium virorum, quos aliqui venerabiles Scoti nobis legendo comprobaverunt atque firmaverunt. Fuit ergo in Scotia vir venerabilis nomine Unuchū, Rex, qui filium generans nomen illi indidit Kethernach. Qui Kethernach regnum patris accipiens multa bonitate fulcitus est. Erat namque pauperibus in ammiculum, orphanis in adiutorium, viduis in subsidiura. His ergo principalibus virtutibus fulgens in regno, procurante sua optima bonitate genuit filium nimia bonitate pollentem, qui Callech nuncupatus fuerat in eorum lingua, & Latinos Gallus vocitatus. Qui Callech patris divitias regnumque refugiens peregrinationem suscipiens in patria Galliarum multas virtutes faciens, ad ultimum in Germaniam veniens nimia sanctitate defunctus est. Si autem alias virtutes ejus scire vis, lege gesta eius, & omnia recognosces. Hæc tibi de Galli genealogia paterna. Cui hæc subiiciuntur DE BRIGITÆ GENERATIONE; Fuit namque in ipsa eadem gente Rex nomine Temeri, qui multo tempore obtinens regnum in senectute defunctus est. Cujus filius nomine Tubthac ei succedens in regno accepit uxorem nomine Brocsach, generantesque filiam nomine Brigitam magna sanctitate degentem, quæ licet parva fuerit, tamen valde erat pretiosa. Ipsa namque & S. Gallus de una genealogia Regum fuerant. Sequitur*

quitur Galli genealogia materna; *Fertur, prout à quodam Hybernico ore accepti, quod mater S. Galli Regina fuerit ex Ungaria, & genuit cum viro XXI. filios, & tres filias. Requiescit ejus sacrum corpus in oppido Formalin, in monasterio, S. Benedicti situm quodam monte, habente ad latera montis torrentes duos: unus vocatur Dun, alius Lin appellatur. Super eodem monte situm est oppidum præfatum in Hybernia.*

IN CAP. II.

Consilio suo egit cum fratribus] VVettinus lib. i. de Vita S. Galli; *igitur cum de remotis partibus mundi arbiter orbis lumen nostratibus refulgere disposuisset, prædictus vir terrena aspiciens ac cœlestia querens cum præfatis fratribus, qui electio quadam Scotica gentis erant, relictis habitis cunctis Christum secutus est, patrique ac matris seu parentilla cum possessionibus diversis in memoriam, ut mereretur in ætris præmio centuplici potiri. Estimatione etenim cœpta partium Hybernicum linquebant, prosperisque succedentibus auris sinus Britannicos tangebant. Quibus peragratis tandem optata arua Gallia introierunt, ubi gubernacula regni Sigiberti diversas gentes tunc domuerunt, statimque confidentes in Christi amore Aulam regimini ejus adierant. Quos benigne suscepit, aptaque omnia cum diligentia illis preparari jussit, &c.*

Heremum, quæ Vosagus dicitur) Idem VVettinus dicto loco; Quo diffinito ingressi sunt heremum, quem vulgaris opinio nuncupat Vosagum, scrutando ser vorum Dei habitationibus aptum locum. Tandem ergo reppererunt antiquitus habitationem dirutam, aquarum calore adventantium animos delectantem, quem murorum adificia antiqua circumdabant, incolaque regionis illius Luxovium eum vocabant.

Non solum de genere Burgundionum, sed etiam Francorum) Idem eodem libro; Igitur cum per aliquod tempus illic habitassent, aptaque Cœnobialibus preparassent, multi Burgundiorum gentis necnon & Francorum, veniebant ad eos propter desiderium æterni regni, ibique mirum in modum crescebat Regularis vita origo, cum fluctivagum mundum linquebat Nobilium multitudine. Christo laus, creverat passim opinio eorum in finibus Gallia vel Germania. Nam & maturitas vita eorum Theodoricum Regem non latuit, &c.

CAPUT III.

Concubinarum pollueretur amplexibus) Causam etiam hanc affert VVettinus, ne regnum destitueretur legitimo hærede. Necnon & pro concubinis, inquit, quibus indiscretè adherebat, vehementer arguebat: horando cum potius legitimo conjugio uti, quatenus spes regni incautela ejus non destitueretur, sed voluntati populi in posterum servaretur. Multa ergo ammonitionibus ejus agebat, sed instigante inimico humani generis mentem Brunnhilda avia sua, in prostitutionis amissione viri Dei consilium utile renuebat. Nam sicut Iezabel regnum Ahab perdidit, ita & hac istius decepta, avertendo eum à legitimo conjugio, ac vitam eius lupanaribus damnando, tantum timore honoris ac dignitatis sua in Palatio Regali, si legitima coniunx versaretur sub sceptro nobili, &c.

Misit legatorios suos cum epistola) Legatorius pro legato, nuncio. Conradus Fabatensis. Casuini capit. 8. de Vdalrico Abbate Imperatoris Legato ad Pontificem; Ac si non legatorie sed possessionaliter locum soli teneret Imperialis.

Ad Lotharium Regem) VVettino Clorarium. Diximus Animadversionibus nostris ad Tyrolem Scotortm Regem.

*Ad Agilolfum Regem Langobardorum) VVettinus de Columbano; Tunc viam seu defensionem per altam Germaniam ad Italiam * petit, in qua eodem tempore Egilolfus regnavit. * a Rege Theodoro quoque Egilolfus dicitur non Agilolfus, cap 5.*

* Olet.
* a Rege
Dagoberto
ro sc.

IN CAPUT IV.

Venerunt infra partes Alamannia ad fluvium qui Lindimacus vocatur) VVettinus; *In qua inquisitione venerunt ad fluvium Lindimacum, quem sequendo adierunt castellum Turegim vocatum. Inde etenim adierunt, villam vulgo vocatam Tucconia, que in capite ipsius lacus Turegimenensis est sita. Lege, Tucconia hodie Tugium, Zug. Nam veteres Alamanni rē T. mutare amabant in Z. Tugicinium, Zürich; Taberna, Zabern; Ditra aqua, Zuzach; & id genus similia. Lindimacus, quem nonnulli Limagum dixerunt, vulgus Limmat. Osvaldus Myconius epist. ad Vadianum; Scripsit Petrus Falco Eques Auratus & Consul Eriburgensis ad me superioribus diebus; & quod audivit me commentarium parare in libellum Glareani nostri, monuit me ex nescio quo auctoritate loci cuiusdam, quem, si bene intelligo, Glareanus Toggiam, ipse Tucconia appellat. Deinde fluminis meminit, cui nomen Lindimaco, an Limagum dicat, mihi incertum. Scribit hæc in vita Divi Galli inveniri, quæ quod mihi deest, indagare nequeo. Rogo in hæc tantum temporis suffur eris tibi, an queas aliquid de his locis reperire, mihi que perferbas. Vale. Figuri, III. KAL. Novemb. Ao. M. D. XVIII. Et vitioso codice usus est Falco, & erat Myconius, qui Tucconiam putat eam esse, quam Glareanus Toggiam nominat. Cum illa sit ad lacum Truginum, hæc ad Alpes Sarunetum, vulgo Comitatus Toggenburgensis, die Graffschaffi Eockenburg bis ans Sarganser gebirg. Unde oriundus Huldricus Zuinglius Glareanum imitatus Toggiam sese scribere quam Toggenburgensem maluit.*

Nati eorum facile pereant) VVettinus; Cum ad mediam ætatem pervenimus, stupor ac demer-

via eos adprehendant, ita ut alieno aere oppressi signominiam suam agnoscant conversi: &c. An hæc est Apostolica imprecatio? Certe ea neque Moyses leguntur neque Christus Dei filius uli.

IN CAPUT V.

IN hac solitudine locus quidam est) VVettinus; Quibus per actis didicerunt ab eodem Presbytero civitatem quandam esse dirutam, vicinam illis locis, Pergentiam: cuius terræ pinguedo marisque vicinitas potuissent fieri servi Dei oportunitas. Quo in loco pro Pergentiam legendum est Pregentiam, Pregenz; Auctori nostro Brigantium.

IN CAP. VI.

ORatorium in honore S. Aureliæ constructum) Beletus De Divin. offic. cap. 2. Sed ignorandum non est, quin oratorium pro ipsa ecclesia interdum accipiat, atque etiam quovis locus alius adorandum constitutus, vocetur oratorium: cuiusmodi in suis Cœnobiis sibi statuerunt Monachi. Vgutio Gloss. Oratorium, locus orandi, tantum orationi consecratus. Videndus auctor Speculi Clericorum, quod Augustini nomine vulgo circumfertur.

Tantam piscium copiam &c.) VVettinus; Inter quos electus Dei Gallus squammigero gregi insidias componens fratres sepe Christo largiente lætificabat, cum illis apta diligenter præberet.

IN CAPUT. XI.

INTER E. A descendens ursus) Conformis est huic ursus S. Eutichij Abbatis, pecoris custos & arbiter, apud Gregorium M. in Dialog. Necabit leo ille, qui de manu Anachoretæ palmas comedit, à Sulpitio Severo memoratur Dialogo de Patribus Orientis. Sed & lupa ab eodem propemodum religiosa refertur &c. & cum Heremita quodam Aegypto sæpiculture comitasse. Similiter læna, quæ catulos recens editos Anachoretæ pedibus, ut visum ejus virtute caperent, apposuit. In Vitis quoque Patrum legitur D. Hieronymum leo accessisse, cujus pedi vulnerato spinam extraxerit, quem in picturis passim videmus in rei gestæ memoriam ei affingi. S. Corbiniano quidem ursus paruit, sed in eo divertit à nostro, quod hic beneficus, ille homicida; hic precium pro beneficio, ille pœnas pro scelere abstulit, ut tradunt Otho Frisingens. lib. 5. cap. 24. & Aribio Frisingens. in Corbiniani Vita. Dubium quibusdam, vere ne illa, an æmulatione potius profanæ historiæ prodita sint: quando constat mediæ ætatis scriptores, palam affingere suis pluscula solitos fuisse, neque hoc studium turpe sed honestum duxisse, si parum compertis atque etiam excogitatis religionem commendarent ac facerent admirabilem. Ego vero ut neque omnibus miraculis tribuo, ita tam sanctorum virorum fidem forcillare aut insuper habere præter religionem existimo.

IN CAPUT XII.

DE quodam monte, qui Himilberg dicitur) Mons Cœlius nonnumquam à Monachis, interdum Mons Cœli, olim Monzelen nunc Menzelen dictus, à quo sortita cognomen familia illa S. Galli von Himmberg/olim equestris ordinis, nunc ut pleræque omnes Helvetiorum familiæ nobiles ad plebeios concessit, quæ paucillis abhinc annis cristas rursus erigere conantur.

IN CAPUT XV.

Gutzonis Ducis) sc. Alamanniæ seu Sueviæ; auctoris illorum nummorum qui hodieque à Suevis vocantur Gutzonysenning; de quibus in libro De nummis Germanorum vestitis.

Ad Iburningas villam) In dextro litore lacus Pontamicus, tum Alamanniæ ac Sueviæ Ducum sedes, nunc libera Imperij Romani urbs, Wbertingen.

Ad Regem Sigibertum Theodorici filium) Supra dixit Theodebertum. Vide Glossas in Rappertum.

IN CAPUT XVII.

Ducis missum) Legatum, nuntium, quem supra cap. 3. vocavit legatorium. Dicitur & Missaticus, Balbus Catholico; Missaticus, nuntius qui frequenter mittitur. Missaticum, nuntium quod permissum mandamus. Ekkehardus in Casibus Monasterij cap. 11. de legatis Imperatoris; Unus ex vobis non est missus vel Episcopus vel Abbas &c. Vbi missus dicitur, qui hodie Commissarius. Missi Cæsarei, qui ab Imperatore legantur; Regij, à Rege; Ducales, à Ducibus; & omnes generaliter alicubi Potestates; de quibus omnibus videri potest Ansegifus lib. 2. tit. 28.

IN CAPUT XIX.

Post celeuma celebratum) Illa verba interposita, id est carmen navale, ex margine in textum irrepperunt, illuc releganda unde malum pedem attulerunt. Papias Gloss. Celeumia, clamor navium, sive carmen super mortuos, vel supra lacum. Poeta Grammaticus:

Editus à navitis clamor celeuma vocatur.

IN CAP. XXV.

ASSUMPTO Iohanne Episcopo gratiam ascendit, eo videlicet pacto, ut ipse quidem a diffusionis instrumenta colligeret, Episcopus vero ad utilitatem Barbarorum bene prolata interpretando transfunderet] Ἀμαρτυροῦ μνηστῆρος. Nam supra S. Gallum Columbani facit interpret

pretem. Et cap. 6. scribit; *Columbanus B. Gallo id iunxit officij, ut populum ab errore idolatriæ ad cultum Dei exhortatione salutare revocaret, quia ipse hanc a Domino gratiam meruit, ut non solum Latina sed etiam Barbarica locutionis cognitionem non parvam haberet.* Cui concinit VVetinus his verbis; *Vir Dei Columbanus iussit Gallo ad populum recitare sermonem, quia ille inter alios eminebat lepore Latinitatis, nec non & idioma illius gentis.*

Qui ergo factum, ut post tot annorum intervalla demum interprete egeset, qui aliorum initio interpres fuerat? Sic est. Scripsit Gallus orationem illam verbis Latinis, commisitque Iohanni Diaconi, ut Alamannice conversam memorieque mandatam electus Episcopus reciraret ad populum. Ea nuper eruta, ab Henr. Canifio IC. in lucem est protracta.

IN CAPUT XXVIII.

DVOS QVE illum insequi letros] *Luter VValafrido; quæ Plinio Intra, Vartoni Iytra, canicula fluvialis, quam Alamanni ablata litera l & n. mutata in o. vocant oter.*

IN LIB. II. CAPUT I.

VENIT Orvvinus partium earundem potestate pradius] Stumpsius id factum existimat Anno Dom. 658. quum Grimoaldus Maior domus Dagobertum Sigiberti filiolum in Scotiam trusit, quo ejus in loco natum suum Childebertum Anstrasiis daret Regem. Quam rem ægre ferens Clodovæus Sigiberti frater adversus eum cum exercitu misit Erchanbaldum suæ Majorem domus, qui Childebertum prælio victum interemit; Grimoaldum captum Parisius in perpetuos carceres legavit. Secundum quam victoriam ille, quem dixi, Stumpsius autumat Alamanniæ pagos Tygurinum & Turgovium ab Erchanbaldo devastatos, & Sancti Galli Cellam prædæ militum expositam. Nec longe disconveniunt tempora. Nam si B. Columbani obitum in A. D. 643. cum Guillimanno nostro sagacissimi ingenij viro collucemus, invitis licet & negantibus Sigeberto, Mariano & Herimanno Chronographis, decimo vero anno post defunctus est B. Gallus, ut Theodorus ejus discipulus memoriæ prodidit lib. 1. capit. ultim. & triennio abinde in valsum monasterium, ut idem Theodorus scribit capit. 7. probe constaret numerus, si pro triennio apud Theodorum legeretur *quinquennio*. Verum circumstantias dum egomet mecum perpendo, parum ab ejus opinione facere comperio. Quia si Bosoni successit Ernfridus anno, ut Herimannus scribit & ipse confirmat, 736. qui fieri potuit, ut impressio illa Bosone Episcopo contingeret, cujus inter obitum & vastationem illam ipsi LXXVIII. anni effluxere? Etenim ut tamdiu Bos supervixerit, haut mihi videtur vero consentaneum. Tum deinde Erchanaldus ille, qui & Erbovaldus, Major domus Regiæ, quæ tum dignitas ab Rege secunda, fuisse perhibetur: noster vero iste Erchanaldus Orvvinus Alamanniæ Præsidis vicarius, hoc est, uti ego interpretor, Turgoviae Comes, quomodo verbis disertis hoc loco scribitur. Et illud nihil magis possum concoquere, quod Ermenticus narrat, Theodorum Campidona pulsum in bello duorum Alamanniæ Ducum Gotefridi & Hueblini ad Cellam S. Galli contendentem offendisse illic S. Othmarum Abbatem jam senem & profectæ ætatis. Nam & Gotefridus longe ante Othmarum Abbatem Alamanniæ præfuit, & Theodorus, ut VValafridus & Ratpertus auctores sunt, cum Columbano & Gallo in Alamanniâ pervenit, quod factum Herimannus narrat A. D. 612. Othmarus autem anno demum 720. ad Abbatiam pervenit, quo temporis intervallo anni computantur CXVII. ut ponam ad compendium, quod Herimannus scribit, Othmarum XL. annos Cœnobium rexisse. Vadianus existimat, irruptionem illam in Cellam S. factam fuisse tempore Caroli Martelli, qui Alamannos rebellantes coercuit. Cui repugnat series narrationis à VValafrido institutæ. Et profecto in temporum & Regum discriminibus magis turbidi sunt isti scriptores, quam cœnum quando pluit. Nec super hoc Orvvinus quidquam ab aliis traditum, quam quod narrat Felix Fabri Hist. Suevor. lib. 1. cap. 19. *In antiquis Sanctorum historiis sepe legimus de Ducibus quibusdam Suevia, quorum quidem nomina propria ponuntur, sed non cujus generationis & nobilitatis fuerint, ut in Legenda S. Galli ponitur Orvvinus pessimus fuisse Suevorum Dux.*

Species, quas mihi reperit) Species, pro bonis, fortunis & omnib. quarumque rerum substantiis. Burckhardus Casuum cap. 1. *Gypsi atque anni speciebus convenienter auctam auro & coloribus ornaverat.*

Pollinctores infesti ceperunt fodere) Pollinctor ait Vgutio, sepulcor mortuorum, quasi pollutorum unctor, id est cadaverum cremator νεροδάρτης. videndus Fulgentius Placiades ad Chalcidum. Vetus Interpres Ezechiel. 39. *Donec sepeliant eum pollinctores.* Hoc loco Pollinctores sunt τὸν θάψουσι, ἀποδύτας νεκρῶν, qui & Bustifragi Papias Gloss. Bustifragus, qui frangit bustum, id est sepulchrum ut spoliat mortuū. Dicuntur & Vespiliones qui & ipsi proprie funerum elatores. Vtrumq; vocabulum à nequitia id genus hominum, qui nec à sepulchris effringendistemperant, & ubi occasio offertur, more militis illius Plautini harpax faciunt. Lexic. Græco Lat. τὸν θάψουσι & sepulchri violator, vispilator Brito Synonym.

Vispilio quasi vispolians de jure vocatur.

Balbus Catholicus; *Vispilio vel vispilio, raptor, latro, prado; & componitur à violentia & pilo, quia pilum gerat id est telum, ut sic aliis violentiam inferat, vel vispilio dicitur quasi vispolians &c. Ibidem; Latro dicitur vispilio, qui in silvis latet ut exspoliet transiens*

IN CAPUT III.

POST multum temporis misit Pipinus Major domus) Uter, Brevis an Crassus. Hunc ait Vadianus, illum autem videtur innuere ipse VValafridus ex ordine narrationis, quem habes capit. 7. 8. & 9. Qui interfecto Bercario Alamannos temporum licentia in solentiores bello attrivisse & suæ subjecisse legitur potestati, circiter An. D. 991. Hujus filius Carolus Martellus, qui & ipse Alamannos rebellantes perdomuit, ut supra memoravimus. Pro quo mortuo filij ejus, diviso inter se regno Francorum, Majores domus præsuerunt: Carolomannus annis 6. Pipinus annis 10. ut scribit Herimannus in Chron. & ipse VValafrid. infra c. 11. Hinc uterque Maior domus, uterque Rex appellatur, velut ex illis, quæ in testimonium citavimus, capitib. patet. Verum tamen & ipsi Alamannos rursum rebellare conantes compresserunt, ut idem Herimannus auctor est A. D. 746. & Carlomanno Ducatus Alamanniæ sortito obvenit, quo in monasterium Cassinum profecto A. D. 747. anno Regni sui sexto, Pipinus regnum solus obtinuit. Et ipso ad plures abeunte A. D. 768. filij ejus Carolus cognomento Magnus & Carolomannus regnum inter se partiuntur, Carolus Franciam, Carlomannus Alamanniam, &c. relicturus. Qui quarto regni sui anno defunctus, Carolo solo XLVII. annorum regnum reliquit. Hæc confusius & καθ' ὕψερρον πρότερον more sollempni Monachorum narrat VValafridus.

IN CAPUT VII.

Formellam cerei) Waschformel) formaggio dicera, circulus cereus. Sic 1. Reg 17. v. 18. Decem formellas casei. Septuaginta habent τρυφάλλιδες, Gaza apud Aristotelem τρυφάλλιδες formaginem reddidit, qua voce Franci etiamnum caseum & Itali nominant.

IN CAPUT VIII.

Binchtalone Domino suo] Comite Hegovienfi sub Carolomanno Majoredomus & Duce alamannorum. In Charta LXI. vocatur Pirachtalo; in Ephemerd. III. Kal. Mart. Birhtilo. Ejus uxor Liutniga, in iisdem Ephemer. VII. Kal. April. Videtur Birichtilo ejus familiæ fuisse, ex qua Hildegardis Caroli M. conjunx, & Geroldus Baioariæ Dux. Cæterum Comitatus Hegovienfis latius se longiusque tunc extendebat, quam hodie, quippe qui & quatuor illos adjacentes Lantgraviatus sub se compræhenderit, Sulcensis, Nellenburgium Archiducum Aultriæ, Kletgovium pariter Sulcensis & Tulingium Marscalci à Pappenheim. Parentem Comitum.

IN CAP. XI.

Vsq. ad Carolum) Murtellum scilicet.

IN CAPUT XII.

Assumptæ reti aculo perrexit ad fluvium) Alibi Monachi nostri Gallum faciunt hamiotam, qui & hamis & seta seu (ut Græci vocant) ἄγυρ pisces captaverit. Hamiota verbo usus est Varro, laudante Nonio.

IN CAP. XXV.

Et serosa facta per eandem viam nesciens remeavit) Leg. strofa, σεραφῆ reflexu, reversione

IN CAP. XXXV.

Parum, quæ ante altare S. Galli pendebat) Φάρον, lampadem, figurate.

IN VVALAFRIDVM DE VITA S. OTHMARI.

PROLOG.

ERGO DIOCTEN) ἐργοδιωκτιω, exactorem operis, monitorem. Exod. cap. 3 ἀπό τῶν ἐργοδιωκτῶν. Imperite quit quis fuit, qui cooperatorem hic interpretatus est. Simili conformationis ratione Dioconitas Latine inflexerunt Ammianus Marcellinus & Capitolinus historici.

IN CAP. IX.

In floscone paruo servabatur) Flaschen, ampulla scorteæ, Isidorus Glos. Phylasca, vas vinarium ex corio. Balbus Catholico: Pilsca, vas vinarium corio piloso opertum, & derivatur à pilus. Latinis veteribus uter, Græcis ὄληη. Scholiastes Theocriti Pharm. ὄληη κυρίως ἢ ἀματινή λέκυθος. Vulgo vocatur, S. Othmar's ägelin, aut Krügelin, quod in proverbium abiit de rerum affluentia copia atque abundantia.

IN ISONEM DE MIRACULIS S. OTHMARI

LIB. I. CAP. IV.

AMBONEM) ἀμβων. Balbus Catholico: Ambo, pulpitum, ubi ex ambabus partibus sunt gradus, & idem dicitur Ambo, amonis. Ἀμβων in Concilij Laodicensis can. 15. Cancelli Ekkeharde juniori Casuum c. 5, & Durando in Rationali, Chancel, Cansel.

IN CAPUT XI.

Inter ascellas) *Ascella*. Papias Gloss. *Ascella*, locus sub brachio dicto, quia ab eis ascellis brachia cillantur, id est moventur. Itali retinent, & Franci dicunt *aiselle*. Hepidannus lib. 1. c. 25.

IN THEODORVM EREMITAM DE VITA S. MAGNI

LIB. I. CAP. I.

CAPTURA piscium à pastoribus consertam) Captura, nassa *vüschten*. Aliter apud Lucam cap. 5. in captura piscium quam ceperant, id est, præhensione.

Vas, quod tiprum vocant) Eadem Ionas Abbas in vita S. Columbani verbis recenset iidem, ut alter ab altero mutuatus videatur. Vterque autem, & Ionas & Theodorus, Columbani fuere discipuli. Est autem *tiprum* Alamannis *brenten* / alveus, qui vasis supponitur vinariis, & guttas, quæ stillatim cadunt, excipiat.

Serraculum, quod duciculum vocant) Ionas, *serraculum* quod *duciculum* vocant, & rectius id est, *σιφωνα*, fistulam dolio immisam ad promendum vinum, *Zipff*. *Serraculum* ab observando vase; *duciculum* quia dicitur, hoc est, extrahitur, cum vinum est promendum.

De siccera) Hieronymus ad Neopotianum; *Siccera* est genus potus, quod vinum imitabatur, vel ex frumento, vel pomis, vel ex palmulis, vel ex frugibus decoctum Ex frumento, ait, id est *Cere*, unde *cerevisia* dicta. In Vita S. Machutis: *Tunc puer quid ageret ambigens ad officinam, ubi sicera fiebat, petens à confectore sibi ignem præberi.*

IN LIB. II. CAP. IV.

T*Vnimico senioris nostri*) Domini. *Senior*, Italis *signor*, Hispanis *senor*, Francis *seigneur*, Salomo Constantiensis Episcopus & Abbas S. Galli in Lexico: *Veteres Principes, antiqui Principes, senes, seniores*. Johan. Garlias Hispanus libr. de Expenf. & meliorat. capit. 12. numer. 28. & seq. deducit hanc vocem à Germanis. *Nam ubique, inquit, qui Dominus appellatur, is signor à Germanis dictus reperitur. Sed fallitur. Juniores quidem Juncherrn dicimus, quasi Jungherrn: Seniores non item Sencherrn, quæ vox ab Romanis ad alias gentes dimanavit. Quæ de re alio loco dicitur, tantum exemplis quibusdam glossam nostram confirmabimus. In Appendice Eutropij: Quadam die, cum quidam milites præfati Principis irent ad S. Paulum, & revertentur, accidit eos occurrere talibus letaniis. Qui instinctu antiqui hostis iram versi sunt, & pro fidelitate sui senioris vindictam exercuerunt contra illos Liutprandus Ticinensis Vita Hadriani II. P. M. Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui per te, Petro, tuus senior B. Apostolo Principi Petro cum omni gentis suæ regno se tradidit. Verba sunt Legatorum Pontificis Romani ad Petrum Legatum Michahelis Principis Bulgatorum Theotmarus Iuvavensis Episcopus epist. ad Ioannem P. M. Quia quando Christianitas illis cœpit vilescere, & insuper debitum tributum senioribus nostris Regibus & Principibus eorum solvere respuerunt. Ibidem: Progenitores serenissimi seniores nostri Ludovici, videlicet Imperatores & Reges ex Christianissima Francorum gente prodierunt. Hincmarus Laudunensis Episcopus libello Purificationis, quem Synodo obtulit: Ego Hincmarus Ecclesiæ Laudunensis amodo & deinceps Domino seniori meo Carolo Regi sic fidelis & obediens secundum ministerium in numero, sicut homo suo seniori, & Episcopus per rectum suo Regi esse debet. In Vita S. Findani capit. 1. circa fin. Tunc senior ejus in proprio monasterio, &c. In Vita S. Valtrici Episcopi Augustani à Monacho S. Galli per scripta capit. 28. Oblitus sumus nostri senioris, id est Domini Episcopi. In Legib. Caroli M. cap. 5. articul. 3. *Vi nullus comparat caballum, bovem, & jumentum, vel alia, nisi illum hominem cognoscat, qui eum vendidit, aut de quo pago est, vel ubi manet, aut quis est eius senior.* Sic capitur §. 1. De prohib. feud. alienat. & 23. q. 8. cap. 25 sæpe apud Aimoinum, Aldhelmum, Fredegarium in Chronic. & apud alios: Hinc *senioratus* pro dominio. Beda Presbyter in Vita S. Dunstani: *Iussit eum ablata dignitate etiam omni honore privari, & sibi senioratum, ubi vellet, sine se suisque conquirere.**

IN CAPUT X.

IPSVM saltum cum marcha) *Marcham* vocat, quem paulo prius *pagum* dixerat, scilicet *Keltinheim*. Sic in Chartis legimus, *Zuckuriederomarc, Gossoueromarc*, &c. pro *marca* *Zuckuriederiana*, *marca Gossloviana*. In quibus nominibus *marca* nihil aliud est quam territorium, districtus, ut nunc appellant: vulgo Alamannorum *Gegine*. Interdum notat eum locum, quem Germani vocant *Marctsch*. quam appellationem retinuit *Marct. Sibara* & in Franconia.

IN ERMENRICI SUPPLEMENTVM.

CAPUT. XIV.

Q*UÆ in marchis duorum regnorum consistebant*) *Marcha*, termini, limites, *Matth. Regino* libr. 5. *Chronicor. Carolus Raribonam venit, ibique marchas & fines Baiorum distulit.* Ruodolphus von Ems in elegantissima paraphrasi veteris Testamenti, quam Bibliandro teste ante annos minimum quingentos conscripsit.

Des Landmarche Bahit an.
 Ze dem Gebirge an Caucasas:
 Du ander sunder Marche was
 Das rote Meer/dar gat sein strich
 Und scheidet in der Marcke sich.

Exstat bis ter in veteri Cantilena de Hildebrando, & apud VVolfaramum Eschilbachium Henricumque Oftertingium, auctores Heldenbochi pluries. Alamannis hodie Landweeren. Pro marca etiam *margus* reperitur. Sugerius Abbas in Vita Ludouuici Grossi Regis Francor. capit. 1. *Sicut ejusdem Normannia Ducatus se porrigit margus regni-allimitans quibus senyue poterat modis famosum iuuenem nitobatnr impugnare.*

IN S. FINDANI VITAM,

CAPUT I. IN FIN.

INDE reversus quendam Nobilem virum in Alamannia adivit, cum quo in clericatu quatuor annis permansit, &c. Tunc senior ejus in proprio monasterio, quod Rinaugia vocatur, eum monachizari fecit anno Dominicae incarnationis DCCC. Quis iste nobilis in Alamannia vir, cui pro clerico Findanus? Ego puto VVolfhardum Comitem Kyburgensem fuisse, quem Rhinaugiani Monachi fundatorem Cœnobij sui frequentant. Vt ita de origine hujus Monasterij nihil porro sit, quod multum laboremus. Exfertim namque ait, Dominum ipsum in suo proprio monasterio, hoc est, in suo territorio abs se constructo Monachum eum constituisse. Eadem opera evanescit Hieronymi Gebvyleri somnium, qui in Epitoma sua scribere non est veritus, Kyburgeneses Comites Brisaugia oriundos sedibus suis à Ducibus Zeriganis pulsos in has Helvetiæ oras appulisse, & sub Henrico Imperatore demum castrum illud instaurasse. Indigna Gebvylero fabula, quum certum sit constetque inter Historicos, castrum illud jam sub Carolo M. munitum & à vitis nobilibus cultum atque habitum fuisse. Et sit in ipsis istis Historiis, quas nunc primo vulgamus, mentio VVolonis Comitis Kyburgenis B. Notkeri Balbuli ex sorore nepotis, tempore Caroli Grassi & Arnulphi Imp. apud Ekkehardum Juniorem capit. 3. & Ekkehardum Minimum in Vita Notkeri capit. 27. Sed id aliter situm pertinet, atque alio loco dicitur.

IN HEPIDANNUM DE VITAS. VVIBORADAE

LIB. I. CAP. V.

TERISTRUM cum omni vittatoria compositione detrahens) Vgutio Gloss. Teristrum quoddam genus mulieribus vestis subtilis & trita, à terendo dictum, vel à regendo, quia in estu corpora tegat fœminarum. Papias Gloss. Teristra dicta, quod in astate corpora tegant fœminarum, subtilissima cortina. Nicolaus Lyranus in illud Genes. capit. 38. *Qua depositis viduitatis vestibus accepit teristrum,* &c. ait: *Teristrum erat velamen, quo utebantur Palestinae mulieres. Alij dicunt, quod teristrum vestis erat tenuis, sicut sunt vela, qua delicate mulieres portant in capitibus suis.* Apud Salom. Proverb. 27. ex Septuaginta Vetus Interpres: *Sustulerunt à me theristrum mecum custodes murorum.* Vbi Philo Carpathius Græcus Interpres; *Theristrum, quod & teristrum & maphorium appellant, muliebri capitis & faciei est velamentum & operculum colore tinèdum, quo fœmina, astate præcipue, utuntur.* Hieronymus in Esaiam: *Dei ego nos possumus appellare palliola, quibus obvoluta est Rebecca, & hodie quoque Arabia & Mesopotamia operiuntur fœmina: ab eo, quod èv dei, id est, in astate & caumate corpora protegant fœminarum.* Videndus Suidas Lexico, Eucherius Lugdunens. Instruction. libr. 2. capit. 10. Isidor. Etymolog. libr. 19. capit. 25.

IN CAPUT XIV.

CVM nesciam de tot talentis hemisseclas vel obolos observare) weder Häller noch Pfänning. *Hemissecla*, dimidium fecel sive sicel, quod est quarta pars uncia apud Græcos & Latinos. *Obolus*, ὀβολός, Alamannis Holler quasi Hoboler dictum existimat Gelenius. Sed fallit. Namque Häller nobis, ut & Sclavis Halir, dicitur quasi Halber, id est, semis, ἡμισόβλιος, qui Hepidanno *hemissecla*, ut fortasse minus conveniat, quod Freherus noster existimavit, Häller dici, quia Hallæ primo signatus fuerit, tamquam *Hallensis*. Nec Pfändthaller notat libram Hallensem, at hallerorum, id est hemifecularum. Cui enim civitati tribuit Pfändthaller, quæ libra Alamannis hodie, præsertim in mulctis, quæ à Magistratu irrogantur, sola in usu: continetque libra hallerorum decem bernas: libra pantingorum, viginti. Pantingus, quem nos Pfänning, pura puta vox est Germanica, decimalexta bernæ pars, apud Constantienses & Scaphusianos cuodecima, apud Palatinos & Rhenanos decimaquarta, dictus à behanden / quod contracte veteribus Pfandren / velat behandung / quasi tu dicas manualis, ob ejus commoditatem & necessarium atque quotidianum usum. In vet. Glossar. Latino Germ. quod habet noster Freherus. *Nummi percussi, Silttha duruchslagen / das ist Pfantius.* Eodem pacto, haut scio eadem ratione, Pfandt veteres Germanorum prudentes dici voluerunt quasi behand / sicut *pignus* Latini Icti. dictum prætendunt à pugno, L. 23 §. 1. D. de verbor. significat. Hepidannus pro pantingo dixit *obulum*.

etiam

etiam Burkardus Casum capit. 7. *Neque de vino neque de frumento, neque de aliquibus fructibus ipsis fratribus nostris ad servitium ad pretium unius oboli devenire permisit. Sed de hemi-secles & obolis plura in libro de nummis Germanorum vetustis.*

IN CAP. XX.

BALNEVM *Min tyna paratum*) *Tyna*, vas grande ligneum tam lavationibus quam condendis vinis paratum, Alamannis *Tenne*/Germanis *Badstunde*/Weinstunde Vsurpata vox Varroni apud Nonium. *Tyna* sive *tyna* (nam utroque modo reperiri auctor est Balbus) Hebraeis ligna sunt 3. Reg. 10. Vnde sine dubio vas illud apud Latinos suo invenit nomini originem. Et Alamanni quoque ligneum horrei solum *Tenn* appellant ab eadem radice eruto vocabulo.

IN CAPUT XXVII.

FRIGORETICO *morbo*) *Febri*, *Raltwee*. Balbus Catholico: *Frigores*, *febres, quae faciunt homines frigere* An legend *pyretico morbo*: *Pyretus*, febris. Evagrius Ponticus Vita Ioannis Monachi, interprete Ruffino: *Vnus ex fratribus nostris tertiano pyreto, id est febrim gravissimam vexabatur. Vetustissima historia S. Eugenii, interprete eodem, ni fallor, Ruffino: Quia quartano typo gravissime, & jam per annum & eo amplius vexabatur, &c. Leg. quartano pyreto.*

IN LIB. II. CAP. IV.

TRICESIMUM *possidens gradum*) habens annum. Illico: *In gradu sexagesimo à morte inventa est, id est anno.*

IN CAP. VII.

SCHOLAR *(studabat Pierio)* studebat. Balbus Catholico: *Pierius Musaricus* Matthæus Vindonicensis in Thobia:

Pierius tadet inferuisse stilum

Pierium; Musarum palestra, schola, ubi Musis opera datur, dictum qua forma *Lycaum*, *Gymnasium*, &c.

IN CAP. IX.

PARTEMQUE *(janthina pellis)* Leg. *janthina*, *ιανθίνα*. *Janthina vestis* Plinio libro 21. cap. 6. In Protevangelio Iacobi: *τίς νήσεται χερσὸν ἀμύαντων, τὸν ἰανθόν, καὶ τὸ κόκκινον, καὶ βίβρον, καὶ τὴν ἀνθὴν πορφύρεον*. Locum adscripti, ut alibi à me & suppletus pariter & correctus est.

IN EKKEHARDVM DE VITA S. NOTKERI.

CAP. II.

DE Carolorum genere & sanguine & Saxonum antiquorum) In Lectionatio MS. qui in oppidana Bibliotheca S. Galli asseruatur: *Nam de Karolorum genere & sanguine & antiquorum Saxonum, de quo illo in tempore Ottones Imperatores orti sunt, erat profapia. Quod Monachorum commentum alibi à me fusissimis verbis est confutatum, ostensumque Heligoviae illius Dominos è Comitum à Saxo, qui ex Thufcia, ut Tschudus vult, in Rhætiam profecti sedes in Alpibus fixere, dominiumque suum longe lateque propagavere, familia fuisse. Quae isthic singula repetere non operæ esse arbitror.*

IN CAPUT VVII.

MISIT *eam pro xenio Magno Imperatori Karolo*) *Crasso*, qui se pariter, ut primus ille, *Magnum* vocitavit, nec non & *Calvus* ante eum. Observavit id *Vadianus* lib II. Antiquitat. & nos docemus ad *Enhardum*.

IN CAPUT XXXI.

CONONE *Duce Meranio*) Ego, qui hic Ducatus sit, æque cum ignarissimis scio, nisi si *Moravia* sit, quæ adhuc Alamannis *Meran* interim *Merensand* subsisto.

IN CAPUT XXXIII.

NATHEOR *(a sede splendet fulgida)* Leg. *Meteoræ*, *Μετεώρω*, sublimi; cœlesti. Lexic. Græco-Lat *Μετεώρος, ὑψηλός*, sublimis, excelsus.

F I N I S.

ALAMANNICARUM RERUM

SCRIPTORES ALIQVOT VETERES,

A quibus

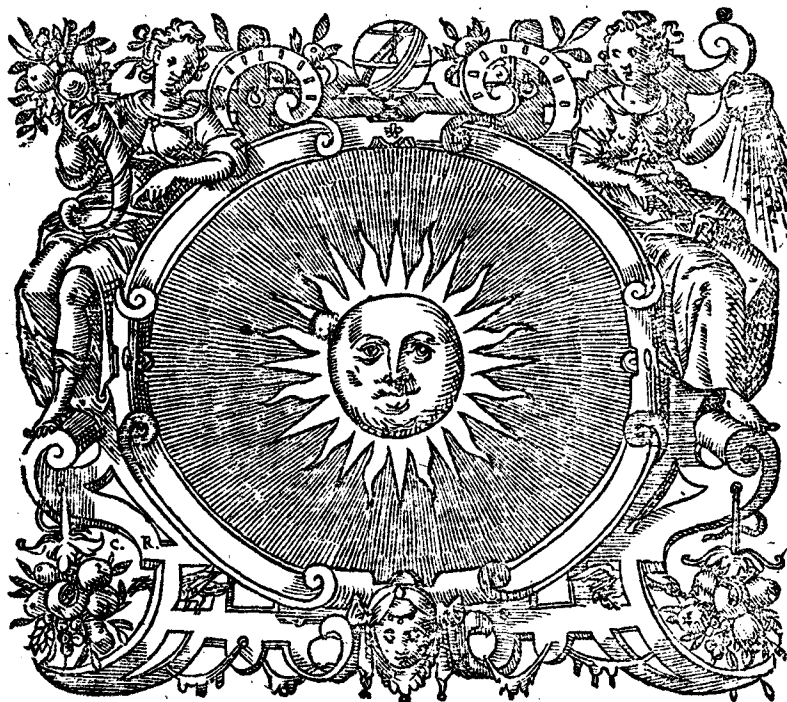
ALAMANNIÆ, QVÆ NVNC
SVPERIOR GERMANIA AB
SVEVIS ET HELVETIIS COLITVR,
ANTIQVITATES PLERÆQVE
OMNES SVNT TRADITÆ.

Tomus Secundus

CVM ANNOTATIONIBVS ET INDICE.

Ex Bibliothecâ

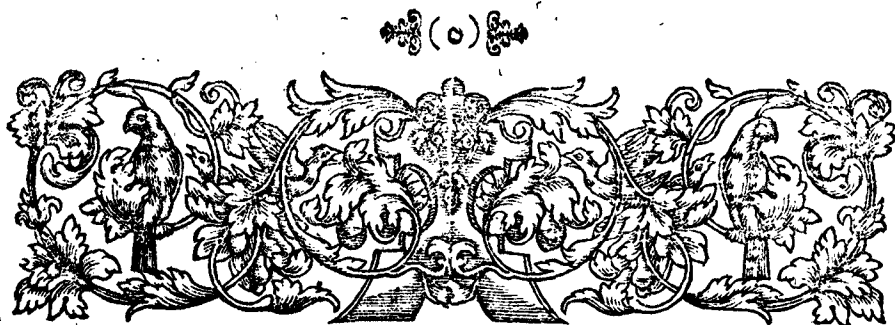
MELCHIORIS HAIMINSFELDII
GOLDASTI.

FRANCOFVRTI,

Impensis Iohannis Martini Porssii,

M DC LXI.

SYLLABVS

SCRIPTORVM HOC TOMO
CONTENTORVM.

<i>Lex Alamannorum.</i>	pag. 11
<i>Chartarum Centuria.</i>	26
<i>Ioachimi Vadiani Epistola de obscuris verborum significatio-
nibus.</i>	59
<i>Ruodeperti Magistri Epistola.</i>	63
<i>Rabani Mauri Abbatis Fuldensis libelli.</i>	64 & 66
<i>Walafridi Strabi ejus Discipuli collectiones.</i>	64
<i>Keronis Monachi S. Galli Interpretatio verborum Alamanni-
corum.</i>	69
<i>Anonymi Catalogus Nominum propriorum apud Alaman-
nos.</i>	92
<i>Remedii Curienfis Episcopi Canones.</i>	119
<i>Notingi Constantiensis Episcopi Canones.</i>	121
<i>Anonymi Symbolum Apostolicum.</i>	134
<i>Anonymi Confessio.</i>	135
<i>Anonymi Litania.</i>	136
<i>Anonymi Benedictiones.</i>	138
<i>Anonymi Fraternitates.</i>	140
<i>Anonymi Anni-versarii.</i>	148

ANTIQUITATUM ALAMANNICARUM

P A R S I.

Complectens res Seculares five Politicas, quas Monachi
appellant Exteriores.

DE AVCTORIBVS ET EORVM SCRIPTIS.

LEX ALAMANNORVM.

Anc legem partim ex consuetudinibus, partim scriptis Alamannorū legibus Princeps composuit THEODORICVS eo nomine I. FRANCORVM REX, abrogatis iis capitulis, quæ à gentili superstitione & ritu idololatrico contra Christianam religionem ac fidem stare videbantur. Nec contentus hunc agrum occasse, Francorum etiam quoque id est Salicam, & Baiuoriorum eodem iussit modo runcari. Quæ postibi à patris nomine *Theodoriciana* dictæ, (quo pacto legum Romanarum Collectaneæ ab auctore suo *Iustiniana*) ut non minus vere quam eleganter ad Sidonium Apollinarem notavit Ioh. Savaro. Verum quando optimus ille Princeps radices vitiorum gentilium avertuncare non potuit, quin repullulascerent in fentes ac spinas, quæ bonum animum iterarunt pungere, malum etiam lædere: ideo HILDEBERTVS II. vestigia Theodorici insistens & ipse nonnullis gentilium errorum adhuc vebreto vestitis obrogare cœpit, non publicavit tamen, haud scio qua de causa. LOTHARIVS demum II. Chilperici filius, postquam non nequa tollere & abrogare ipse quoque institisset, in Comitibus Regni publicis proposuit & unanimi Procerum consensu promulgavit. Hic est Lotharius, qui nostro MS. *Hlodbariu*, in Isidori vetustis codicibus *Chlodbarius*, Tandem DAGOBERTVS MAGNVS, Lotharii Filius, Iustinianum Imperatorem æmulatus, studio atque opera Consiliariorum suorum, CLAVDII, CHADOINDI, MAGNI, & AGILOLFI, virorum illustrium ac prudentium, leges illas omnes recognovit, atque superfluis, desuetis, inutilibus, resectis, demptis, mutatis, paternam editionem quibusdam additis accuratius interpolavit. Quæ mihi videtur illa esse, quam Basilius Iohannes Herold basilica cum laude Basileæ bono publico dedit in officina Henricpetrina. In qua & duo illa capitula visuntur, quæ posterior manus membranæ nostræ assuit. Incertum ex Dagoberti ne Repetita lectione, an Caroli Magni Additionibus. Nobis autem placuit Lotharianam, ut vetustior, ita integriorem antiquitatis ac puriorem, in hisce Antiquitatibus jam nunc præferre, contendendi operam in aliud tempus prolatantes, quo commentarios in hanc legem, Deo favente, meditati paramus. Interim hæc in præsentiarum ex Isidoro Hispalensi Episcopo obiter, pro instituto nostro, dicta sunt. Ipsa Isidori verba habes in calce legis, è libris Etymologiarum ab studioso uno ex prudentibus ascripta: quæ post in omnes inde veteres membranas sese derivaverunt. Nostræ membranæ, qua usi sumus, lib. 2. meminit Vadianus, præclaro hoc cum elogio: *Exstat Sangalli vetustissimus codex, stylo inculto & barbaro scriptus, qui & Salicam & Ripuariam & Alamannicam continet.* Sed de huius & aliarum legum auctoribus plura in tractatu nostro de Origine Iuris omnium gentium.

CHARTARVM SCRIPTORES.

UT hos Auctores clarius ac manifestius contemplari possis Lector, visum est operæ pretium, allucere faculam, quæ tibi præeat ad ordinem singulorum ac ornatum conspiciendum.

dum. Ea est series Regum, qui Alamanniam tenuerunt, & Imperatorum, sub quibus Chartæ sunt perscriptæ, per annos ætatis & regni distincti in contexta. Et ne sis nescius, à cuius filo ducamur, secuti sumus plerique ex parte accuratissimum Historicum, Guillelmum de Nangis, Monachum S. Dionysii apud Parisios, qui Francorum Regum res gestas ante hos annos CCC. summa fide atque industria Francicæ & eleganter instituit. Id apud nos MS. exstat, de Francicæ linguæ antiquitate auro contra carius. Interim tamen negare non possumus, nec ab ipso semper rem acu tangi. Ea de nonnumquam ab eo discessimus, sed parce. Est quippe perdifficile, certi quid in tanta omnium Chronographorum, quot usque oculis usurpavimus, constituere. Quam quidem rem aut à nemine, aut Chartarum ope auxilio impetrari posse confido. Nobis accurare in subitata hac descriptione non licuit, nec, si otium libuit. Contenti nunc hoc Marte. Quid futurum sit, id est, ut Diogenes dicere solebat, *ἡ γύρωσι τῶν θεῶν*. Porro in ipsa serie observandum est, notas illas CH. & AN. significare chartæ & anni regnorum numeros. Et quia Legem Alamannicam, cuius ipsæ chartæ sunt interpretes, præfigendam censuimus, quid ni pariter præmittamus eius conditores? quorum primus, cuius memoria ad posteros sit delata.

Theodoricus I. Clodionis an potius Clodovai I. (qui contra Alamannos, invocato salutari IESU CHRISTI nomine, pugnavit, primus Regum Francorum in Christianos nomen dedit) filius, Franciæ & Alamanniæ Rex, promulgator Legis Alamannicæ, qui defuncto patre regnum sortitus A. N. C. CCCCLXXXVIII.

Childebertus II Sigeberti filius, Franciæ & Alamanniæ, quæ tum ad Burgundiam spectabat, Rex, Alamannicæ Legis Repetitor primus, regnum accessit A. N. C.

Chlotharius II. Chilperici I. filius, Franciæ & Alamanniæ Rex; Alamannicæ Legis Repetitor secundus, regnum accepit A. N. C. DLXXXVIII.

Dagobertus Magnus, superioris Chlotharii filius, Franciæ & Alamanniæ, & Sclavoniæ Rex, cognomento IUSTUS, Alamannicæ Legis Repetitor tertius, successit in regno paterno A. N. C. DCXXXII. tenuit annos 14.

Chlodovæus II. Franciæ & Burgundiæ A. N. C. DCXLVI. regnavit annos 17. etiam in Austrasia post obitum fratris Sigeberti, interfecto Grimoaldo usurpatore regni.

Chlotharius III. A. N. C. DCLXIII. regnavit annos 3

Theodoricus III. A. N. C. DCLXVI. annum 1. Quo deposito & in monasterium detruso eligitur

Childericus II. A. N. C. DCLXVIII. annos XII. Quo interfecto ex monasterio repetitur

Theodoricus III. A. N. C. DCLXXX. annos 14.

Chlodovæus III. A. N. C. DCLXXXIII. annos 4.

Childebertus III. pater Dagoberti II. A. N. C. DCLXXXVIII. annos 18.

Dagobertus I. sive junior, qui in carta *Dacopyrtus*, Theodorici. III. pater Childeberti superioris filius, A. N. C. DCXXVI.

Plerique omnes Chronographi 4. tantum annos eius Regno tribuunt. Atqui hæc carta anno Regni eius 30. perscripta est: Quid dicemus? An computabimus annos paternos, quibus ille consors regni fuerit, & continuabimus regnum eius usque ad successionem Theodorici filii? Sed neque ita constabit numerus, etiamsi excludamus Chlotarium & Chilpericum veluti intrusos, quod Monachos illos fecisse putandum foret, si calculus conveniret. Etenim ab anno primo Childeberti usque ad annum primū Theodorici non reperiuntur quam 29. an. non liquet.

Chlotharius III. A. N. C. DCCXX. annos 2.

Chilpericus, qui in charta *Elpericus*, A. N. C. DCCXXII. annos 5. CH. 14. sine anno.

Theodoricus IIII. Dagoberti junioris filius, sub tutela Caroli Martelli, A. N. C. DCCXXVII. annos 15. CH. 36. AN. 15. quo & obiit.

Childericus III. qui chartis *Ildiricus* & *Hiltribus*, cognomento simplex, quem prius David vocaretur, ex monasterio à Carolo Martello Maioredomus ad regnum accersitur A. N. C. DCCXLII. regnavitque annos 10. ut ex chartis patet, non 9. tantum, ut tradunt vulgus Chronographorum. CH. 58. AN. 3. CH. 40. AN. 10.

Carlomanus, Martelli filius, Maioredomus & Alamanniæ Dux, regnavit sub Childerico Rege annos 4. qui monachus factus in Castro Cassino Alamanniæ administratione fratri Pipino resignavit. CH. 61. AN. 2. CH. 37. sine an. CH. 38. sine an. CH. 39. sine an. CH. 58. sine an.

Pipinus Magnus qui & Grossus Martelli filius, Maioredomus & Alamanniæ Dux deturbato & in cœnobium truso Childerico Rege, regnum Francorum usurpat A. N. C. DCCCLI. si Childerico 10. annos inclusive tribuamus. Rexit annos 18. CH. 42. AN. 3. CH. 59. AN. 8. GH. 69. AN. 10. CH. 43. AN. 10. CH. 77. AN. 15. CH. 44. sine anno CH. 60. sine anno.

Carlomanus, Pipini filius, Alamanniæ Rex A. N. C. DCCCLXIX. annos 3. CH. 45. AN. 1. CH. 3. AN. 1. Carolus Magnus, Pipini filius, Rex Francorum A. N. C. DCCCLXIX. Alamannorum post obitum Carlomanni fratris, DCCCLXXII. Romanorum Imperator Augustus, DCCC. Legis Alamannicæ Repetitor quartus & ultimus, rexit & imperavit annos 46. CH. 62. AN. 2. CH. 46. AN. 4. CH. 29. AN. 4. CH. 87. AN. 4. CH. 12. AN. 12. CH. 69. AN. 12. CH. 48. AN. 26. CH.

CH.49. AN. regni 33 & imperii 2. CH.68. AN.34. CH.47. AN. regni 36. imperii 5. CH.99. AN. regni 38. & imperii 7. CH.15. AN.40. Ex quibus chartis notandus est insignis Chronographorum error, qui Caroli M. inaugurationem Romanam reiciunt in annum Regni xxxiii. Nati vero Christi dcccii. quum hæ chartæ, quæ illo ipso tempore scriptæ sunt, exsertim xxxi. annum expriment Quos ubi ad Regni annos contuleris, reperies à Nato Christo, quos apposuimus, ipsissimos annos.

Pipinus Caroli M. filius, Rex Langobardorū, & Rhetiæ Curienfis Dux, A. N. C. dcccvi. CH.15 AN.2.

HLudovicus Pius Caroli M. filius, Imperator Augustus, A. N. C. dcccxiii. imperavit annos 27 partim cum patre, partim solus, partim cum filiis. CH.81 AN.6. CH.50. AN.12. CH.51. AN.15. CH.65 AN.16. CH.64. AN.24. CH.30. sine anno. Sub eodem scriptæ sunt CH.90. & 95. sine anno & Imperatore.

HLotharius, Hludovici Pii F. Augustus, à patre confors imperii factus, A. N. C. dcccxxii. ut clarissime patet ex CH.65. Nam si patet ad imperium (ut paulo ante memoravimus chartarum auctoritate ac fide freti) anno dcccxxii. pervenit: HLotharius autem anno imperii eius 9. ad societatem accitus, belle constabit noiter numerus. Imperavit annos 15.

HLudovicus junior Germaniæ seu Franciæ Orientalis Rex, Pii filius, cum patre communes regni habenas capeffit A. N. C. dcccxxxii. Id uti esse credam, movet me Theothartus in charta 64. Gubernavit annos 44. CH.56. AN.3. CH.87. AN.4. CH.64. AN.5. CH.83. AN.5. CH.70. AN.10. CH.71. AN.12. CH.31. AN.14. CH.1. AN.15. CH.26. AN.15. CH.63. AN.15. CH.8. AN.17. CH.22. AN.18. CH.52. AN.19. CH.72. AN.19. CH.5. AN.22. CH.54. AN.24. CH.18. AN.28. CH.55. AN.29. CH.23. AN.31. CH.22. AN.31. CH.57. AN.33. CH.74. AN.35. CH.93. AN.35. CH.7. sine anno. Sub eodem scriptæ sunt CH.78. & 91. sine an. & Imperatore. Moritur An. dcccclxxvi. verissime computavit Hepidannus in Annalibus, à quo Pius etiam ab Albrico Presbytero chart. 74. similiter ut pater, cognominatur.

Carolus II. cognomento Crassus, Hludovici superioris filius, Pii nepos, Caroli M. pronepos, Imperator Augustus, Germaniæ gubernacula suscepit A. N. C. dcccxxvii. tenuit annos 12. Ab Alamannis sive Germanis Secundus recensetur, quia Calvus, etiamsi nomen Imperii affectavit, impetrata jam à Pontifice Romano benedictione, nihil juris tamen in Alammannia obtinuit, à Carlomanno Crassi fratre victus ac fugatus, quemadmodum præter alios Otto III. Imperator audacter Pontifici Romano obiicit in Diplomate Silvestro II. Papæ Rom. dato, An. dcccxcviii. quo illi Comitatus quosdam Italiæ concedit expulso Constantinianæ Donationis (ut illius verbo utar) commento, cuius Iohannem Diaconum cognomento Digitorum ostendit esse fictorem. Asservatur id Lutetiæ Parisiorum in Archivis Regiis. Hac ergo de causa Carolus Calvus à Germanis non reponitur in Imperatoribus. Sub eo scriptæ sunt CH.74. & 93. ante adeptum Imperium. CH.19. AN.2. CH.73. AN.2. CH.79. AN.3. CH.24. AN.5. CH.28. sine anno.

Arnolfus Crassi ex fratre Carlomanno nepos, abrogata Patruo corona, fit Imperator Augustus A. N. C. dcccclxxxix. Imperavit annos 11. CH.85. sine anno.

Hludovicus III. Arnolfi filius puerulus etiam regno præficitur & imperio A. N. C. dccc. Id liquet ex Hepidanni Annalibus, quibus cum faciunt CH.20. AN.3. CH.6. AN.7. CH.75. AN.10. CH.84. AN.13. CH.76. est sine anno. Præfuit annos tot, quot pater illius.

Chuonradus I. Imperator Augustus, A. N. C. dcccexi. Imperavit annos 7. CH.21. AN.3. CH.2. sine anno.

Heinricus I. Auceps qui MS. nostro *Eimicus*, Imperator Augustus, A. N. C. dcccxcviii. Imperavit annos 18. CH.33. AN.14. CH.13. AN.15.

Otto I. Aucupis filius, Imperator Augustus, A. N. C. dcccxxxvi. Regnavit annos 42. CH.111. AN.12. Sub eodem scriptæ sunt CH.27. & CH.60. & CH.89. sine anno & Imperatore.

Otto II. superioris filius post obitum patris solus cepit regni habenas, A. N. C. dcccclxxviii tenuitq; annos 11. chartæ sub eo exarata nonnullæ exstant in Bartholomæi Schobingeri p. m. relicta bibliotheca, quarum nullam satis idoneam nancisci potuimus, quæ hic adjiceretur.

Otto III. superioris filius Imperio proponitur, A. N. C. dcccclxxxix. ætatis suæ quarto. Regnat cum matre Theophanu annos 8. solus 11. Hujus nullam chartam vidimus.

Heinricus II. Dux Baviaræ, Imperator Augustus, A. N. C. m viii. annos 22.

Chuonradus II. Imperator Augustus A. N. C. m xxx. annos 15.

Heinricus III. Chuonradi II. filius, Imperator Augustus, A. N. C. m xlv. annos 17.

Heinricus IV. superioris filius, Imperator Augustus, A. N. C. m lxi. Vt quidem habent Hepidanni (quos in his posterioribus secuti sumus) Annales: sed aut vehementer fallor, aut falsi sunt numeri. Nam Nortpertus Abbas in CH.86. Hainrici hujus annum 1111. refert ad annum Dominiæ incarnationis m lxi. Regnum igitur acceperit oportet A. N. C. m lvii. Ex quo restitui porro velim veros annorum numeros cum apud Hepidannum, tum ceteros Chronographos plerisque omnes. Nos digito monstravimus: & jam ad ipsos Auctores properamus.

MADALFREDVS.

Quin Monachus fuerit S. Galli, quamvis professionis suæ nomen (more alioquin solemni) non appofuerit, nihil addubito. Facit ipfemet, quum se ab Rotoco (*Hrotach* habet exemplar) Præposito Monasterii rogatum testatur chartam conscripsisse. Composuit CH. 1. Anno Dom. 847.

SINTFERTVS MONACHVS S. GALLI.

Scrisit CH. 2. circiter annum Domini 912. sub Cunrado Imperatore.

ALBINVS CLERICVS.

S. Galline analibi, non habeo exploratum. Scrisit CH. 3. An. Dom. 770.

VUILLEHELMVS ABBAS S. GALLI.

Non est ipfius CH. 4. scriptor, sed alius sub eius disciplina ac imperio Monachus. Vixit, Charta teste, A. D. 1288. Videndus Ioachim Vadianus in Catalogo Abbatum, & Iohann. Stumpfius Chronic. lib. 5.

NANDCRIM MONACHVS.

Vbi? An S. Galli? Atqui hæc acta sunt trans Rhenum Rotvvilæ in Hegovia. An Cellæ ad lacum inferiorem? Ita videtur. Nam monasterium illud à Ratpoto Episcopo exstructum suberat Abbati S. Galli, ut disertis verbis hic scribitur. Nisi illud me movet, quod in superscriptione huius chartæ Wolaliuba notitiam istam fecisse dicatur de Nibalgovva Qui Comitatus est in Rhætia prima inferiore in confinio Veltkirchenfis ditionis & Sulcensium Vadutzii Comitum, cui quondam Comites Montfortii, illi qui Lantgraviatum Rancvvilanum nomine Imperatoris an Ducis Sueviæ gubernabant, præfedere. Scrisit CH. 5. An. Dom. 857. RICHPERTUS, cuius vicem gessit, videtur fuisse Præpositus Monasterii.

ERNVSTVS CANCELLARIVS LVD-
vici IIII. Imperatoris.

Annus in CH. exprimitur. THEOTMARUS qui fuerit, Abbas an Episcopus, pariter cum ignarissimis scio. *Archicappellanus* tunc temporis dicebatur, qui nunc *Archicancellarius* Quod officium Archiepiscopi Moguntini sibi suisq; successoribus proprium impetraverunt, auctoritate Caroli IV. in Bulla aurea. Sic Ekkehardus junior de Calibus Monast. in Salomone: *Grimaldo Abbate nostro Archicappellano eius iuvante Capellanus fit Ludovici Regis*, sc. III. qui fuit avus huius nostri Ludovici. Pro *Archicappellano* Notkerus Balbulus scribens Luitvardo Vercellensi Episcopo maluit alterum illud usurpare, ad hunc modum; *Necnon & Archicancellario gloriosissimi imperatoris Caroli*, sc. Craffi. Ut ita *Cancellarius & Capellanus*, *Archicancellarius & Archicappellanus* solo nomine videantur differre, quemadmodum ad Ekkehardum juniorem in cap. II. docuimus. *Rotvvila* non est Erythropolis, ut imperite reddidit Henr. Glareanus sed vero Buleuopolis, *Kaathstatt*/quasi *βασιλευπολις τῆς βασιλείας*, *Rota*, *Kaath*/quæ hodie *Camera Villa*, *Statt*. Hinc *decisiones Rota*, talis frequentatæ. Et *Rotuli*, *Kodel* ex quibus sententiæ iudicum recitabantur, Ciceroni in Verrem lib. 3. *tabula publica, periculaq; magistratuum*. Legitur etiam pro libello supplice, qui iudicibus offerretur: & pro omni cuius cuius generis schedula vel codicillo. Quod quia nemo dum, quod sciam, animadvertit, iuvat obiter admonere: simul ut observes antiquitatem Camera Rotvvilanz, quæ Spirensis ipsiſ d c c. annis & amplius superare vel sola hac ex charta deprehenditur.

VATTO DIACONVS S. GALLI.

Sub Grimaldo Abbate & Cunrado Duce Suevorum scripsit CH. 7. & CH. 70. A. D. 842.

THEOTHARDVS PRAEPOSITVS S. GALLI.

Hic per omnes honoris gradus in Monasterio sub Abbate Hartmoto conscendit. Nam adhuc Monachus privatus Notarii officio functus scripsit CH. 8. An. Dom. 849. ubi nomen *Theohart* satis arguit doctrinæ etiamnum infantiam: itemq; CH. 64. An. Dom. 856. vice COZZOLTI DIACONI. Triennio post, id est an. Dom. 859. Præpositus factus scripsit CH. 17. vice REMMINGII PRESBYTERI cuius aliquot chartæ apud Schobingeros exstant. Dein Decanus subscripsit chartæ 74. An. Dom. 867. & simul Præpositus An. Dom. 869. subscripsit CH. 18. Et Portarius deniq; An. Dom. 879. CH. 73.

ISO MAGISTER ET MONACHVS S. GALLI.

De hoc vide quæ annotavimus Tomi superioris part. 2. An. Dom. 909. functus est officio Cellarii in Monasterio, quo tempore simul etiam scholis præerat. Scrisit *Formulas scribendæ chartas* pro discipulis suis, quas in primo codice Epigrammatum Walaftridi Strabi Abbatis Augienſis ipsius Isonis manu scriptas habemus. Sunt vero CH. 9. CH. 16. CH. 25. CH. 34. CH. 66. Anno Domini 913. scripsit CH. 84.

BERNHARDVS SYBDIACONVS S. GALLI.

Scrisit CH. 11. An. Dom. 948. vice Waldonis, quo de infra, sub Calone Abbate.

ALBOINVS.

Monachus; ut mihi videtur, S. Galli, sub Iohanne Episcopo Constantiensi & Abbate S. Galli, Carolo M. Imperatore. Scripsit CH. 12. Anno Dom. 771

VMBERTVS CANONICVS.

Vbi? Chartas scriptas esse in Rætia Curiensi vel ipsa nomina fidem faciunt. An ergo Pugi Collegium Canonorum? Fere est ut autem. Nam & in vicis antiquitus Collegia existisse, qui postea in oppida & civitates excreverint, notius est quam ut exemplis demonstrari debeat. Scripsit CH. 33. An. Dom. 932. & CH. 13. An. Dom. 933.

MANO DIACONVS.

Quo locorum, non habeo compertum. Videtur in Rætia prima inferiori, cuius fuit Comes, qui Curia domicilium habebat, Richuinus sub Pipino Rege Italia. Scripsit CH. 15. Anno Dom. 808.

RIFINE SVBDIACONVS S. GALLI.

Scripsit A. D. 869. CH. 18. vice FOLCHARDI PRÆPOSITI, sub Abbate Hartmoto.

B. NOTKERVS BALBVLVS MONACHVS S. GALLI.

De hoc vide Ekkehardum juniorem in Casibus Monasterii cap. 1.2.3. & seq. & Ekkehardum Minimum in eius vita. Composuit libros complures, quos in Tomo Francico commemoramus. Scripsit CH. 52. An. Dom. 851. CH. 72. eodem anno, CH. 57. An. Dom. 865. vice WINIDHARDI MONACHI, non illius, cuius ope consilio basilica B. Othmari à Gozperto Abbate instituta, ut refert Hepidannus A. D. DCCCXXVIII. Etenim tempora discordant. CH. 19. scripsit anno Dom. 879. obiit an. Dom. 912 ut Hepidannus in Annalib. & Herimannus Contractus in Chron. scribunt: homo summa senectute, & iam ætate pariter ac multis vigiliis cæcus, ut auctor est Ekkehardus junior. Scripsit & Notkerus Piperisgranum Physicus aliquantas chartas, quæ apud Schobingeros superant: Balbuli quidem coætaneus, sed discipulus peritia scribendi clarus.

RATPERTVS MONACHVS S. GALLI.

Diximus initio Tomi I. Levita etiamnum scripsit CH. 24. An. Domini 882. Magister Scholæ CH. 20. An. Dom. 902. Nec diu post senectute confectus obiit.

SIGIBERTVS PRESBYTER S. GALLI.

Scripsit CH. 21. An. Domini 914. vice NORDPERTI, qui & ipse S. Galli Monachus non incelebris fuit.

HERIMOTVS MONACHVS S. GALLI.

Scripsit CH. 22. Anno Domini 850. Ex literis apparet, notarium fuisse non è multis, & scribendi peritissimum.

RVADGANGVS.

Fuerit ne Monachus, non liquet ex carta. Attamen quando Laici non admittebantur ad hæc officia, verisimilius est fuisse. Scripsit CH. 23. Anno Domini 863.

VVOLFCOZVS.

Et hic professionis nomen nusquam expressit. Quia vero HARTMOTI, qui DECANUS, & tandem Abbas Monasterii, vicem gessit, causa non est cur ambigamus Monachum & ipsum fuisse. Scripsit CH. 83. An. Dom. 837. & CH. 26. An. Dom. 847.

ETCHO ARCHIPRESBYTER ET CANONICVS CONSTANTIENSIS.

Ex Illustri Turgovienfium quorundam Comitum familia, auctor atque suavor pacis inter Sanctgallenfes Monachos & Canonicos Constantienses constituenda. Scripsit CH. 28. Anno Domini 879.

VVARINGISVS CANCELLARIVS.

Primus Notarius Monasterii S. Galli, scripsit CH. 43. An. Dom. 761. CH. 44. & item 67. eodem anno. Postea Cancellarius, id est (ut supra docuimus) princeps Scribarum seu notariorum factus, scripsit CH. 29. An. Dom. 773. Et hic omnium primus fuit Monasterii S. Galli Cancellarius, qui quidem eum sibi titulum arrogaverit. Nec post eum quisquam à me lectus, qui idem, sive nolens sive non ausus, usurpaverit, usque tempora Vdalrici Baronis à Saxo, Abbatis magnanimi, qui PRINCIPIS insignia & appellationem primus à Philippo Imperatore Basilea impetravit, cunctaq; instituit officia, quæ Principis dignitatem sequuntur ac decent.

ANDREAS PRESBYTER.

Locus non exprimitur. An Vinmonensis, qui vicus est in Rætia Curiensi, ubi contractus

iste confirmatus? Certe videtur. Nam & sermonis horrida Barbaries, quæ Romanissimum Rhatia primæ ad unguem refert, & nomina quoque propria, hominem Rhetum produnt. Sed & Folchwinus emptor Rangvila ortus in Chartæ dicitur superscriptione. Quæ villa fuit & est in Rhatia prima inferiore, è regione Montisfortis, non procul à Rheno in eius dextero latere; sedes quondam Lantgravii, id est Comitum Provincialis, cuius Comitatus adhuc reliquæ superant, Iudicium Provinciale, quod illic quotannis celebratur, ut in Gloss. ad Tom. I. diximus. Scripsit CH. 30. An. Dom. 813.

LAVESO PRESBYTER.

In vico Quaradives Rhatia Curiensis. Prout hæ Chartæ scriptæ sunt, video Laicos & homines imperitos, inter se contracturos, fere ad Parochos suos instrumenti conficiendi causa convenisse. Destituebantur enim notariis: cuius artis imperiti tum erant Laici: quippe ex qua soli Sacerdotes & Monachi questum aucuparentur. Scripsit CH. 31 An. Dom. 846.

WILIMANNVS CLERICVS.

In vico Vinnona Rhatia Curiensis, Andreae Presbyteri successor. Scripsit CH. 32. An. Dom. 863.

AVDO CLERICVS.

Natione Rhatius, suppresso loci nomine. Scripsit CH. 35. De anno nihil certi liquet, nisi quod circiter DC CXX. vixerit.

SILVESTER DIACONVS S. GALLI.

Scripsit CH. 36. An. Dom. 742. CH. 37. An. Dom. 744. CH. 38. sine anno & Rege.

HIRINGVS MONACHVS ET LECTOR

Babinchovensis.

Scripsit CH. 39. An. Dom. 774. & notabilem CH. 58. An. Dom. 745.

**LANDARIVS PRESBYTER RAVDINLEI-
mensis.**

In Rhatia Curiensi inferiore, ut ex principio chartæ colligitur. Scripsit CH. 40. Anno Dom. 752.

LIVTFREDVS PRESBYTER.

S. Galline an in vico aliquo, non exprimitur. Scripsit CH. 42. An. Dom. 754.

MOATHELMVS CLERICVS.

Scripsit CH. 45. Anno Domini 770. Locus Parochialis non exprimitur.

VSALTO DIACONVS S. GALLI,

Natione Thuregiensis, scripsit CH. 46 Anno Domini 773.

E M I C H O.

Quis iste fuerit, aut quinam *pagus* (quæ vox districtum seu territorium notat) *Puribinga*, seu (ut in charta 87. scribitur) *Burichincas*, æque cum ignarissimis scio: nisi si in Rhatia Curiensi aliquis sit, quod animus auguratur. Scripsit CH. 47. An. Dom. 805.

ADALHARDVS LECTOR S. GALLI.

Scripsit CH. 48. An. Dom. 795. *Arguna* (quæ nostrati vulgo *Langenargen*) trans lacum Potamicum.

PERNEGARIVS PRESBYTER.

Neque huius sive monasterium sive Parochia exprimitur. Scripsit CH. 49. An. Dom. 802.

ATTO CLERICVS AVGVSTANENSIS.

Scripsit CH. 50 Anno Domini 825. *Munciacum* an est *München* / quod imperiti vocant *Monachium*? Divinet, qui favente utitur Apolline, an Monachium in pago Augustoviano situm fuerit.

RATFERTVS CONZL.

Non queo nec possum divinare, quid sibi velit vocabulum posterius. Ipse Ratbertus Brisgovienis fuit. Scripsit CH. 81. Anno Dom. 819. & CH. 51. An. Dom. 828. in quibus chartis constanter scriptum est *Hrathbertus*, sicut in aliis vetustis codicibus *Heabanus*, *Hradulphus*, *Hrathherius*, *Hrichardus*, & id genus similia.

B. E B O.

Quia testem se vocat in re, quæ Monasterium non obligat, non videtur Monachus fuisse. Exscripsit tantum CH. 52. quam Notkerus Balbulus composuit An. Dom. 851.

DODO MONACHVS S. GALLI.

Scriptit CH. 53. sine anno & Imperatore. Quæ negligentia haut raro percepit nostros Monachos. Imperitia ne Legis an incientia annorum, haut facile dixerim. Certe Lex Alamannorum expressis verbis cavet, *ut scriptura non valeat, in qua annus & dies non ostenditur*, cap. 42. Quod imitatione Iuris Civilis est introductum.

ALBRICVS PRESBYTER S. GALLI.

Primum Diaconus scripsit CH. 54. An. Dom. 864. Deinde Presbyter CH. 74. An. Dom. 867. sub Hartmoto Abbate. An. Dom. 861. subscripsit CH. 55. officio functus Cellerarii, cum Hartmoto adhuc Decano.

ECCHO MONACHVS S. GALLI,

Scriptit CH. 55. An. Dom. 861. Fuit & alius in Monasterio ECCHO, qui An. Dom. 909. Aedui, teste CH. 75. & An. Dom. 913. Decani officio functus, teste CH. 61.

VVARIMBERTVS LEVITA S. GALLI.

Scriptit CH. 56. An. Dom. 835. cuius etiam alia apud nos extant chartæ.

AVTVVINGVS LECTOR S. GALLI.

Scriptit CH. 59. Anno Dom. 759. sub Iohanne Pontifice (id est Episcopo) Constantiensi & Abbate Monasterii S. Galli.

VVALDO DECANVS S. GALLI.

Sub eodem Iohanne Episcopo & Abbate, regnante Pipino Grasso, Martelli filio, Rege Francorum, scripsit CH. 60. An. Dom. 766. Fuit & alius WALDO, itidem ut ille, DECANVS, sub Ottone I. Imperatore, cuius fit mentio in CH. 11. cuiusque vitam perstringit Ekkehardus Junior in Casibus Monasterii cap. 15.

ATTO DIACONVS S. GALLI.

Atto & Atto, sicut VVato & VVatto, Hato & Hatto, indiscriminatim reperitur in chartis & vetustis codicibus. Scripsit CH. 61. Anno Domini 771.

HADVPERTVS CLERICVS ARGVNENSIS.

Scriptit 62. chartam suæ ipsius traditionis, quam de rebus fecit Haddinwillanis & Arguentibus in Algovia ad lacum Brigantium, ubi videtur Parochum egisse, An. Dom. 771.

MARCELLVS MONACHVS S. GALLI.

Natione Scotus, Moengal initio dictus, ab avunculo Marco Episcopo, qui Roma rediens ad S. Galli conterranei sui Monasterium, illustri eius fama perductus, intervifere voluit, in Monasterio relictus, & ab eius nomine *Marcellus* nuncupatus, ut scribit Ekkehardus Junior in Casibus cap. 1. & seq. In Schola Claustrali collega fuit Notkeri Balbuli, quum Ifo Magister Canonice præficeret. Scripsit CH. 63. An. Dom. 847. extat penes nos eiusdem Homilia scholastica in Lectionem Evangelicam, quam videtur discipulis suis in schola recitasse.

COZPERTVS DIACONVS S. GALLI.

Scriptit CH. 65. (ubi *azperts* & ex vulgi Alamannico usu legitur *Cozpreht*) An. Dom. 829. Fuit & alius COZPERTUS MONACHUS, qui sub Grimaldo Abbate Camerarius subscripsit CH. 78 sine anno, & sub eodem Præpositus Monasterii chart. 72. An. Dom. 851. itemq; CH. 73. An. Dom. 879. in qua, similiter in superiori 78 scribitur *Corabertus*. Deniq; sub Salomone Abbate Portarius subscripsit chartæ 75. An. Dom. 909.

VV E N I L O.

Scriptit CH. 68. An. Dom. 805. sub Aeginone Episcopo Constantiensi & Werdone Abbate S. Galli. Professionis suæ nomen non expressit, neq; locum contractus. Fuit Bertholdus iste Comes Barenfis, qui Comitatus hodie Sulcensium Comitum est possessio.

RVOCO LAICVS LECTOR S. GALLI.

IN Monasterio duum generum *Presbyteros, Diaconos, Lectores, &c.* fuisse, jam olim observavit Vadianus, quem vide lib. 1. Eorum alios vacabant *Laicos*, alios *Professos*. Illi extra Monasterium in domo separata, sed tamen contigua, habitabant, ab Alamannis appellati *Seeyenprießer*: hi Monachi erant. Ex illo genere fuit Ruodo iste, & quem primo Tomo dedimus, Cunradus Presbyter S. Othmari. Scripsit CH. 69. An. Dom. 784. sub Iohanne Episcopo & Abbate. Qui signavit *Egi-o* sive *agino* (ut in aliis chartis) *Presbyter*, postea euectus est in Pontificatum Constantiensem, simul invalor atq; incubator Abbatix S. Galli eam per vim tenuit, ut scribit Rappertus de casib. cap. 4.

O T I N E.

Non quidem nomen expressit professionis, fuisse tamen Monachum S. Galli nihil magis ambigo, quam Grimaldum, qui signavit, Abbatem. Numquam enim permisissent Monachi, ut alius messim meteret in suo agro. Scripsit CH. 71. Anno Domini 851.

**PVRGOLFVS MONACHVS ET SVBDIA-
conus S. Galli.**

Scriptit CH. 73. Anno Dom. 979 & CH. 79. Anno Dom. 980. Cunzo & Erphricus, qui has chartas conscribi mandaverunt, ex illustri familia Comitum Montisfortis fuere, sub quorum dominio etiamnum Comitatus Tetinangensis, in proprietate Iohannis Comitum & S. Casareæ Majest. Consiliarii, hereditas trium eius filiorum, Hugonis, Hermanni & Iohannis. Vnde stemmatis huius antiquitas debet intelligi, quod ipsos septingentos annos feudatarium fuit Monasterii S. Galli.

RIPERTVS PRESBYTER S. GALLI.

Sive *Richpertus*, scripsit CH. 75. Anno Dom. 909. Fuit ante eum & alius Richpertus in Monasterio, qui Præpositus subscripsit CH. 71. Anno Dom. 851. & Sacramentarius CH. 18. Anno Dom. 869 *Tuotilinus*, qui nostram hanc chartam signavit, Hospitarius, est Tuotilo ille clarissimæ famæ Monachus, cuius res gestas describit Ekkehardus Junior, in de Casibus cap. 3. & Ekkehardus Minimus in vita Notkeri.

**ABO PRESBYTER ET MONACHVS
S. Iohannis.**

Apud Sarunetes in Alpium Toggiarum Monasterio, cuius Abbas fuit Emezo istic Scripsit CH. 76. Anno Dom. 900. *Iohannesvylare*, vulgo *Zonshwil* in Turgovia superiori situm est, cuius incolæ à nobis Abbatiscellani nominantur. Ex hac autem Charta discimus, Monasterium S. Iohannis inde ab initio sub potestate Abbatis S. Galli existisse, cui hodieque manet subiectum, & Abbatis vicem Monachus S. Galli gerit, quem Præpositum nonnulli, quidam Vicarium appellant.

HAMEDEVS CLERICVS NIBALGAVENSIS.

Scriptit CH. 77. Anno Dom. 766. ante *Gotzpertum Præsidentem*, hoc est, Lantgravium, uti supra commemoravimus, qui *Ranckwilæ mallis*, id est iudicis, nomine Imperatoris præfidebat.

RIMIDINGVS PRESBYTER S. GALLI.

Scriptit CH. 78. Anno Dom. 850. In charta 17. quæ ipsius vicem scripta est à Theothardo Præposito, Anno Dom. 859, corrupte (opinor) scribitur *Remmingus*; melius in charta 28. quæ anno Dom. 879. signavit, *Rimedingus*.

NOTPERTVS ABBAS S. GALLI.

Scriptit CH. 86. Anno Dom. 161. super fundatione Ecclesiæ suæ Abbacellana. Huius vitam perscripsit Ekkehardus Junior in Casibus, & Iohannes Stumpfius Chronicor. lib. 5. Videndi Cunradus Fabariensis & Ioach. Vadianus in Catalogis Abbatum.

HVPERTVS PRESBYTER S. GALLI.

Scriptit CH. 87. Anno Dom. 773. sub Carolo Magno Imperatore, cuius tamen nomen ab oscitante librario fuit omissum.

VAVCO RHAETVS, CANCELLARIVS.

Vmfredi Comitum Rætiarum, scripsit CH. 99. Anno Dom. 807. *in curte ad Campos*, id est, Maienfeldii (quod est oppidum in Rætia Curiensi) ubi quondam singulis annis in mense Majo sub tiliis in campis apertis missi (placet docendi causa vocem illius ætatis usurpare) Regum Francorum & Imperatorum Romanorum mallos publicos celebrabant. Vnde & nomen invenit oppidum illud. Nam *Maienfeld* / Latinis (quorū lingua populus ille tunc utebatur) est, si interpretaris, *Maiticamqu*. Quo nomine ipse quoque conventus annuus *Scabinorum*, sive Iudicium, nonnunquam intelligitur, nisi quod eo in significato, fere *Magiscampus* scribatur. *Remmingus* Præpositus monstruosus adhuc in Excerptis Chronicis pro conventu Imperiali seu Comitibus usurpat, translatione à more illo petita. Qua de re in Francicarum rerum Scriptoribus.

Hucusque Scriptores Chartarum & instrumentorum exsecuti sumus: Nunc, qui restant, reliquos Auctores eadem tela pertexamus.

**IOACHIMVS VADIANVS, COS. SANC-
gallensis.**

Eius laudes pleno ore decantarunt, Arbogastus Strubius Glaronensis, Conradus Grehelius Tigurinus, Theodorus Beza Vezelius in Epigrammat. Nicolaus Reufnerus in Iconibus: Stumpfius, Kesslerus, Bullingerus, in Chronicis: Huldricus Zuinglius non semel in suis operibus: & passim viri doctissimi quique. Vitam ipsius actam libro primo de Viris illustribus Helvetiorum exsecuti sumus, quos propediem, si vita & otium contigerit, affectos jam dabimus effectos. Interim vide quæ supra Tom. 1. & infra Tom. 3. annotavimus.

*RABANVS MAVRVS ABBAS FVLDENSIS, ET
Archiepiscopus Moguntinus.*

Vetus & illustris fama de sanctitate, virtute ac eruditione huius Episcopi fines Imperii Romani paragravit, adeo ut vita sanctissime honestissimeque acta eum in Concilio cœlestium collocarit, in astra sublaturi. Res eius divinis laudibus ornarunt, studium præsertim artium & doctrinam, Auctor Annalium Fuldensium locupletius nuper à Frehero nostro editus, A. D. 844. (quem secuti sunt Sigebertus Gemblacensis, Marianus Scotus, Lambertus Schafnaburgensis in Chronicis & Vincentius Belvacensis libr. 25. Speculi cap. 28.) Odilo Abbas Cluniacensi sermone de laude S. Crucis, Trithemius Abbas Spanhaimensis libro de Illustribus viris Germaniæ, & libr. de Scriptoribus Ecclesiasticis, Iacob. Wimpfelingius in editione librorum de cruce, Ioann. Aventinus lib. 4. Conradus Gesnerus in Bibliotheca, Ioann. Balæus de Scriptoribus Angliæ, Arnoldus Wion libr. 5. Casar Baronius Tom. 10. Annalium. Historiam eius ex Rudolpho Presbytero, vetusto Scriptori, diligenter & accurate conscripsit idem Trithemius lib. 2. (3. habet Serarius) qui MS. alicubi asservantur; è variis autem & dispersis auctoribus Gaspar Bruschius Catalogis Episcoporum Germaniæ, Petrus Merfæus lib. de Episcopis & Archiepiscopis Germaniæ, Iohannes Latomus Decanus Francofurtensis, Catalogo Episcoporum Moguntinensium, qui apud nos exstat MS. & deniq; Nicolaus Serarius Societatis Moguntinæ Theologus, in Moguntiacar. rer. lib. 6. ubi & opera eius omnia singulatim commemorat, quibus nunc & hos duos per me licebit addas. Vitam humanam reliquit A. D. 756. 6. Cal Novembr.

WVALAFRIDVS STRABVS, ABBAS AVGIENSIS.

RAbani Mauri in monasterio Fuldensi discipulus & auditor, hos duos libellos ex magistri & Doctoris partim ore excepit, partim schedis exscripsit Anno ætatis suæ 18. carmine reddidit *Visionem Wettini Monachi* ab Halcone Episcopo Basiliensi & Consiliario Caroli M. perscriptam, quam, Deo favente, inter Scriptores rerum Francicarum videbimus. Abbas fama ingenii & doctrinæ electus, quum provinciam commendatam pie admodum gubernaret, & ad studia intentum animum tamquam arcum (ut de Appio loquitur Cicero) haberet veluti inutilis, & qui res Monasterii dilabi pateretur, à fratribus pulsus est in exilium, ut non obscure ipsemet scribit in carmine quodam ad Imperatorem, quod apud nos cum alijs eius epigrammatis exstat M. S. Eadem invidia apud Fuldenses laborabat magister eius Rabanus, cui & ipsi Abbatia à fratribus fuit abrogata. Eiectus ita Walafridus (cui ab oculorum vitio Strabi vel Strabonis nomen inditum) Fuldense repetiit Monasterium, ubi sub Rabano tutiorem viveret. vitam. Quo in exilio aut vehementer animi fallor aut Glossam ordinariam, quæ nescio cui *Straboni Anglico* adscribitur, & Annales Fuldenses, quos Vtopico *Strabo Fuldensi* tribuit Trithemius, instituit simul & perfecit. Trithemii verba in lib. de Illustribus viris Germaniæ, hæc sunt: *Strabus Monachus Fuldensis, Rabani supra dicti Abbatis quondam discipulus & notarius, vir certe ipse doctissimus, & tam in divinis scripturis quam in secularibus literis ad plenum instructus, Theologus, Philosophus, & Poeta celeberrimus, ingenio promptus & clarus eloquio. Scripsit nonnulla in sacris voluminibus opuscula, quibus memoriam sui posteritati commendavit. Sed pauca eorum ad notitiam meam pervenerunt. Feruntur autem præcipue commentariorum in Genes. lib. 1. in Exodum quoq; lib. 1. in Leviticum lib. 1. & alia multa. Iste Strabus vir studiosissimus, Glossam, quam Magistralem sive Ordinariam vocant, super totam Bibliam primus comportavit ex dictis Sanctorum Patrum: quam alii postmodum adjunctis quibusdam ampliarunt. Claruit sub Ludovico & Lothario Imperatoribus, anno Domini DCCCLX. Idem de Scriptoribus Ecclesiasticis: Strabus Monachus Fuldensis, natione Theutonicus, Rabani Abbatis quondam auditor & scriba, vir in divinis Scripturis eruditus, & in studiis secularium literarum nobiliter doctus, ingenio subtilis, & clarus eloquio. Scripsit in sacris voluminibus expositis non pauca opuscula, in quibus se virum doctum exhibens, nomen suum cum gloria transmisit ad posteros. Imitatus itaq; magistrum suum Rabanum Abbatem scripsit in Genes. l. 1. in Exodum lib. 1. in Leviticum lib. 1. Libri Levitici brevis. & alia multa. Hic denique Strabus Glossam, quæ Ordinaria nunc dicitur, super totam Bibliam ex dictis Sanctorum Patrum primus comportasse memoratur, quam alii multis postmodum adjunctis sententijs Patrum ampliarunt. Claruit sub Ludovico Imperatore, anno Domini 840. Idem in Chronico Hirsaugiensi, sub anno DCCCLVII. Strabus Monachus Fuldensis, Rabani auditor & scriba, iisdem claruit temporibus. Qui multa & varia scripsit, sicut in alijs libris de Scriptoribus editis declaravimus. Hic Fuldensis Monasterii Chronicam inchoavit, quæ per alios succedentes continuata, non parvum nobis in editione huius operis juvan. en prestitit. Hæc ille. Iohannes Latomus Catalogo Episcoporum Moguntinensium in Regeberto: *Wvalafridus Strabo Abbas S. Galli hac ætate, id est circa annum 700. scripsit ad Regenbertum Patrem, quem hunc Episcopum fuisse puto. Exstat opus Tomo 4. Bibliotheca Patrum, de Exordiis & incrementis Rei Ecclesiasticae, &c. Nicol. Serarius Moguntiacar. rer. lib. 20. cap. 19. Sed reclamatur ratio: Wvalafridum enim illum Trithemius, aliique omnes fuisse a sunt Rabani discipulum. At Rabanus multo post hæc Richberti, imo & S. Bonifacii tempora exiit. Quomodo igitur discipulus ante magistrum annis tot fuisset, librosque tam eruditos scripsisset? In eodem errore, præter illos quos Tomo primo memoravimus, versantur Gesnerus in Bibliotheca, Surius de Probatiss. Sanctorum vitis Tom. 5. Marginus de la Bigne in Bibliotheca Patrum, Ioh. Iacobus Frisius part. 2. Biblio.**

bliothecæ. Ioannes Lalandus Trithemianis verbis hæc subjicit : *Scriptis præterea in Numeros, in libros Regum 4. in Iudith, Hester, Sapientiam, Ecclesiasticum, Hieremiam, Machabæos, Acta Apostolorum, Apocalypsim. Ad Ludovicum Casarem lib. 1. De officio Ecclesie lib. 1. Chronicon etiam scripsit lib. 1. in Deuteronomium lib. 1. & alia. Claruit anno Dom. 840.* Hæc ille. Chronicon hoc persuasus aliquando existimavi esse Annales illos Fuldenses sub Rabano Mauro scriptos, quos P. Pithæus primùm, nuper locupletiores Marq. Freherus edidit. Videamus. Nam Trithemii verba ad eam me opinionem perduxerunt. Illud quidem apud me certum exploratumque est, amoenissimum illum *Hortulum*, Grimaldo Abbati nostro inscriptum, qui anno Domini 841. à Hludovico juniore Monasterio præfectus, hujus nostri esse Walafridi, vulgo nescio cuius *Strabi Galli* nomine proscriptus, qui nequicquam in Gallia ab Ioh. Atrociano ejus interprete queritur. Princeps edidit Ioach. Vadianus cum præfatione, in qua & ipse, quemadmodum communi fama atque sermone accepit, S. Galli Abbatem & civitatis suæ Principem fuisse existimavit. Quem errorem postea certior ex Annalibus factus in Antiquitatum libris emendavit. De qua vulgi fama ita ad me in suis literis Iodocus Metzlerus monasterii Supprior : *Strabo Augiensis idem est cum Walafrido Abbate. Walafridus enim proprium, Strabo autem ab oculorum vitio cognomen est. Eum Trithemius lib. 2. cap. 35. Abbatem S. Galli facit : sed passim ei reclamatur, & merito. Nam illud manifestissime falsum esse, evincitur ex vita S. Galli. Audivi tamen ex eruditioribus aliquibus nostris Patribus, quod ex Decano S. Galli Augia sit creatus Abbas. Quidquid sit, quia id factum certum non est, temere nihil astruo.* Hæc de Walafrido Strabo eo sulsus exsequenda duximus, quo plures hætenus in errorem pellegerunt. Et quæ quatuor usq; ficticiis Strabis tributa, ea unius Walafridi esse tum argumentis & annorum rationibus, tum auctoritate virorum doctorum luculenter (opinor.)

Vt contra si quis sentit, nihil sentiat,
ait in re gemina Volcatus Sedigitus.

RVODEPERTVS MAGISTER ET MONACHVS S. GALLI.

DE hoc præter nomen nihil ad nos pervenit. Nec adeo mihi videbatur scriptor idoneus, qui vel numerum faceret in his Antiquitatibus. Vicit tamen Freheri nostri auctoritas, qui vel sola Alamannicorum verborum expositione delectatus minime respuendum auctorem censuit. Sunt autem formulæ conscribendi epistolas, quas discipulis suis in schola dictavit.

KERO MONACHVS S. GALLI.

INTERpretatio hæc non quidem eo ordine perscripta est in vetustissima illa membrana, quæ S. Galli in Bibliotheca D. Magni asservatur, in quem nos eam commodioris vsus causa rede-gimus, sed ἀναλωθῆτος & confusum, ut quæq; vox prima occurrit in Regula, ita explicatur. Scripsit præterea *Confessionem fidei* eodem Alamannico sermone, & brevem *Expositionem in Orationem Dominicam*. Vterq; libellus exstat in Bibliotheca Schobingerorum S. Galli, commendabiliores antiquitate verborum, quam intellectus facilitate. Floruit sub Pipino Caroli M. patre & S. Othmaro Abbate, quando nimirum ex cella S. Galli instituta Abbatia, & oblata D. Benedicti Regula, cum iste videtur barbaris nec linguæ Latinæ admodum peritis Monachis interpretandam suscepisse.

CATALOGVS NOMINVM Alamannicorum.

HVjus Catalogi auctor & collector ignoratur. Quisquis fuit, scribendi simul & pingendi peritissimus fuit. Ea est membranz elegantia, ea literarum conformis ductio, ea denique picturarum, quibus, ceu sæpimentis areolæ, nominum ordine includuntur, delectabilis varietas. Hic quondam fuit in Monasterii peculio, nunc Schobingerorum est hereditas, haut scio an ab Vadiano relicta. Nam codicem vidisse, ex libro eius secundo potest evinci, ubi de nominibus veterum Alamannorum de industria disserit. Vidit eundem quoque, integrumque exinde caput confecit Iohan. Stumpsius *Chronicor. lib. 4.* Quærat autem quispiam, cui bono esse possit, aut quid tandem nomina ita calluisse referat? Multum, mi homo: vel id in primis, ut qui hætenus viri an fœminæ essent, ignorabantur, eos tu nunc queas internoscere. Qua in re sæpe ab Historicis & Antiquariis peccatum. Præterea quum multa non raro nomina ex diversis inflexionibus diversarum quoq; appellationum & originum putarentur, ea nunc paria eademque esse hic te Catalogus docebit. Et hæc de istis.

* *

hoc est solum cum casis de comparatione in fundo Quaradeves, confinit duas partes in Passivi & de una in via publica. & precium placitum adq; finitum valentem solid. XV. & ipsum venditores ad emptorem, & de presente receperunt, & ipsum solum vel casis tradiderunt emptori ad possidendum, ut ab hac die habeat, teneat, possideat, suo jure vindicet adque defendat, & quicquid exinde facere voluerit liberam habeat potestatem. Et si quis, quod fieri non credimus, si aliquis aliquando contra hunc instrumentum ire, temptare, aut inrumperere voluerit, persolvat duplum solum cum casis, & judici culpabilis auri uncias VI. & quod repetit, nihil valeat vindicare, Aquiliae & Archadiae legis sibilatione subnixi, qui omnium cartarum adcommodat firmitatem. Factum instrumentum in vico Quaradiues, IIII. NON. Januar. sub praesentia bonorum virorum qui ab eos rogati venerunt vel signa fecerunt. Notavi diem, & regnum superscripsi. Sig. Vigili & Orficini & Valerii & Autropianes & Venerandas & filios Fonteias, venditores qui hunc instrumentum fieri rogaverunt testes. sign. Folcarini, Ebutionis, Vrsi, alii Folcarini, Vuidonis, Basili, Magni, Agmonis, Adalciani, Dominici, Constantini, Latini, Ieroncius, alius Ieroncius. Ego Lavelso Presbyter rogatus scripsi.

XXXII.

Vuilimannus Clericus.

IN Christi nomine. Annu XXXI regnante Domino nostro Luduvvicu Rege scripsi ego Vuilimannus Clericus rogatus ad Valeriu, qui dedit ad vicem Magnanes. Constat eum vendere, & vendidit tibi sanctoque Gallone agrum in Gifimu Modiorum III. Da una parte confinit infantes Magnanes, & ex alia parte ipsos emptores, & in contra recepit pretium venditor ab emptore cum vocato suo Honorato & cum maiore suo Abraam, dederunt illi IIII. tremenses in ferro valientes, & tradidit ipsa terra emptores suos in perpetuum ad possidendum, ut abeant, possideant, & faciendi exinde quicquid voluerint potestatem. Si quis vero, quod fieri non credimus, si aliquis aliquando de nos vel de heredibus nostris aut quilibet persona, qui contra hanc cartulam vindicionis ire, temptare, vel inrumperere voluerit, solvat duplum carta cui comutare voluerit, & judici auri liberas II. Facta carta vindicionis in vico Vinnona, Idus Madii sub praesentia bonorum testium, qui ab eum rogati venerunt vel signa fecerunt. Notavi diem & regnum. Sig. Valerii qui fuit ad vicem Magnanes, qui hanc cartam fieri rogavit Testes. Honoratus, Abraam, Balfredus, Vrsus, Petto, item Vrsus, Raupertus, Albuinus.

XXXIII.

Vmbertus Canonicus.

† In Christi nomine. Anno XIII regnante Domino nostro Einrico scripsi ego Vmbertus Canonicus rogatus a Mannone, qui fuit a vice Iohannes & uxoris suae Dominiganes. Constat eos vendere & vendiderunt tibi Magno & uxori tuae Quintellanai cortinum aroncale, quem habuerunt de sui patris & quem adque fiviv de Lovanes, cum pomifera ex integro quantum ibidem habuit. Confinit in via ex alia parte in coltura & II. mediorum de terra ibi sec. confinit ipso cortino de capite de latus in Magnanes, de alium in via & II. melarios, in ipso loco in ipso agro & I. sextaire in roncale confinit in Leones ex alia parte ipso Magno. Et Falsicia exinde in alia nostra terra in roncale, & Falsicia de illum Cortinum aut de illa pomifera in alio nostro cortino qui non a forella. Et tradiderunt venditores emptori sine emptore, sine omne censu, & ab omne homine per mundum; precium in contra solidi X. Et si quis ire, temptare, vel inrumperere voluerit, solvat duplum, quod in carta ista continet, & judici aurum libr. II. Facta carta in vico Pugo, mense Aprili, & sub praesentia testium. Sig. test. Manio, Austus, Magnus, Praestantius, Victor, Solvanus, Valentianus, Valerius.

D E R E R V M T R A D I T I O N E .

XXXIV.

Formula Isonis.

EGO in Dei nomine illa cum manu Advocati mei nomine illo trado ad monasterium sancti illius mancipia totidem, quorum haec sunt nomina. Sed extra hos unum servum emptitium nomine illo. In ea videlicet ratione, ut ea habeam tempus vitae meae censumq; annis singulis solvam, id est tantum: & si redimere voluero, cum tanto redimam. Illum vero supra nominatum servum nomine illo in eundem censum habeam tempus vitae meae; & si redimere voluero, cum tanto precio redimam. Post obitum vero meum, si ante non redimero, omnia ad jam dictum monasterium redeant perpetuum possidenda. Si quis vero contra hanc cartulam traditionis venire atque inrumperere temptaverit, illa multa componat, sicut in lege Alamannorum continetur. Actum in illo loco publice, &c;

XXXV.

Audo Clericus.

IN Christi nomine. Nos verò Cauzoinus costa me dare adque donare Audemaro Appati de parvola terrola mia pro mircede anime mee, vil pro firvitiu sum, vil pro nodricamintum que intir vivo servia Audemaro, & ille me notricet & avead podistade quantu ad me adperre, nit, casa, sola, orta, agra, prada, in pomifferis, in silvis fructefferis, in pascuis, & aquis, & accesso suis, omnia ex onibus ex entegru quantum ad ipsam adpertenit Et si quis, cot non credimus, aliquis aliquando de heredis meus contra hunc factuque eo pro mercede vil pro nodrimintu que me Audemaros notricat, ire, temptare, à inronpere voluerit, ad escomunica-dos da sancta ecclesia, & salva judici ari liveras II. & cartula donationis sua optenia firmita-tem. A quilianis Arcatianis leges estibulationis, qui à omnium cartarum adcommoda firmita-tem Facta cartola donationis anno XXX. post regnu Domini nostri Dacopirri Reies, die tertiu Calandas settenbris, sup presentia tistium ab eo roiedi sunt suscripturi vil segna facturi. Nodavi die, & regnum, & testis qui suscrivere conrogaverunt. Signum Cauzoini, qui hunc cartola fieri rocavit. signum Baldoaldi testis. signum Ascari testis signum Quolpoaldi testis. signum Lantcotti testis signum Landonis testis. signum Trudolfii testis. signum Frittonis testis. Ego Quolfuinus sui intir, ubi hunc cartola facta est. Ego Audo Clericus roietus ad Cauzoinu hunc cartola escripti & in testimonio suscripti cartola donationis Audemari A-patis fruniscat con gratia Dei & sancti Petri

XXXVI.

*Silvester Diaconus.** Pettin-
nison.

IN Christi nomine. Ego Rinulfus cogitavi Dei intuitum, vel divinam retributionem, vel peccatorum meorum veniam promerere. Propterea vernaculam, juris mei terram eam in loco nuncopanti quod dicitur * Pettinville, quantum mihi Deus donavit, & parentis mei in hereditate dimiserunt, trado, servum Allidulfum cum omnia mea, cum agris, cum pradis, cum canpis, cum aquis, cum silvis, cum pumiferis, trado de meo jure S Galloni ad posseden-dum, & postea quidquid exinde facere volueris vendendi, donandi, possedendi, liberam in om-nibus habeas potestatem faciendi. Si quis vero, quod fieri non credo, si ego ipse aut ullus de heredibus meis, vel ulla opposita persona, qui contra hanc donationem venire aut agere temptaverit, in primis Dei iram incorrat: & à communionem corporis vel sacerdotum extra-nius sit, & in fisco solvat auri libras duas & argenti pondera quinque: & quod petit, vindicare non valeat, sed præsens hæc carta omni tempore firma permaneat, cum extipulatione subnixa. Actum præsentibus, quorum signacula continentur. sign. Rinolfi qui hanc donationem fieri rogavit, sign. Ruodolfi, sign. Ascari, sign. Audonis, sign. Fredualdi, sign. Ariberti, sign. Sua-bonis, sign. Ludualdi, sign. Suzcini, sign. Odpadi, sign. Estegi, sign. Aconis, sign. Zilonis, sign. Ruodcoz. Notavi quod feci in mense Junio, V. id Julias, in anno XV. regnante Do-mno nostro Teoderico Rege supra Carulum Majorem Domus. Ego quanquam peccator Silvester escripti in Dei nomine, Amen.

XXXVII.

Idem.

IN Dei nomine ego Lantbertus filius Landoaldi condam; talis mihi sumpsit consilius pro a-nimæ meæ salutem, ut res meas ad aliqua loca sanctorum condonare deberem, quod & ita feci. dono adque trado ad monasterium S. Gallonis qui est constructus in pago Arbonense, ubi eius sacrus requiescit corpus; & hoc est quod dono in pago Durgauginse, set in sito Zurich-gavvia, in his locis quorum hic nomina denuntiantur, hoc est in villa quæ dicitur Illenavvia, & in Erpfratinchova, & in Makifinchova, & in Vzinaha, & in Hunichinvilare, & in Tunriude, & in Madalaltesvilare, & in Perolfesvilare, omnia quicquid pater meus Landoaldus & ma-ter mea Pieta in his locis denominatis supra habuerunt: hæc omnia & ex integro manu pote-stantiva ad ipsum supra nominatum monasterium trado adque transfundo, ibidem à die præ-senti perpetualiter possedendum. Et si ego ipse aut ullus heredum vel postheredum meorum, aut quislibet ulla opposita persona cartulam istam irritam facere conaverit, aut eum infran-gere voluerit, tantum, quantum cartola ista contenit adscriptum, ad ipsum monasterium re-stituat, sed & sociante fisco multa componat, id est auri uncias III. & argenti pondus V. co-actus exsolvat, & quod reppetit non prævaleat evindicare, & nihilominus præsens cartula ista omni tempore firma & stabilis permaneat, stibulatione subnixa. Acta in Craolfstale in mallo publicè, sub Carlomanno Majoredomus. Et hii sunt testes, qui in præsentem fuerunt & firmaverunt † signum Lantberti, qui hanc cartulam traditionis fieri rogavit † Herigaer pa-truus eius † sign. Amalrich. † Signum Aottuni † Hroadgaer † Albrich. &c. Ego itaque Sil-vester Diaconus rogatus ab Lantberto scripsi & subscripsi. Notavi diem, hoc est IIII. Id. Septembris, sub Chancorone Comite.

XXXVIII.

XXXVIII.

Idem.

✠ IN CHRISTI nomine. Ego quidam Petto cogitavi Dei intuitum, vel diuinam retributionem, vel peccatis meis veniam promerere, & ut mihi in futuro merces boni operis adcreseat. Propterea vernacula terræ juris mei in loco noncupante quod dicitur Data, cum servis & ancellis, hæc nomina eorum, Gondaharancum, & omnia quæ possidet cum uxorem suam & filios & filias, & Rihfredum, sic similiter Vuinifredum, sic similiter Liuddulfum, sic similiter Caulfulfum, sic similiter Vuitonem cum sociis suis vic nomina eorum escripta sunt. quod ego Petto donavi ad sacrum S. Gallonis pro remedio animæ meæ & à sociis ipsius, cum agris, cum prædis, cum siluis, cum aquis, cum omnia accessibus, cum omne mobile aut immobile, cum filiis & filias, cum oves & bovis, cum iis quæ ad opus vivendum pertinerent. Si quis verò, quod futurum esse non credo, si ego ipse aut ullus de heredibus meis, vel ulla supposita persona, qui contra hanc donationem venerit aut agere temptaverit, solvat in fisco aurum libras duas & argentum pondera V. & quod petit vindicare non valeat, sed præsens hæc epistola omni tempore firma & in lisa permaneat cum extipulatione subnixa. Actum in signe quod dicitur Glata villa publicè. Notavi quod feci diem Iovis, X. Kalen. Decembris. eorum insignacula continentur. Sign. Petonis qui hanc donationem fieri præcepit. Sign. Airici Comitis Germani ejus, sign. Berterici Comitis germani ejus, sign. Peponis testis germani ejus, sign. Lantfreti testis, sign. Vultperti testis, sign. Vngari testis. Ego Sylvester Diaconus scripti & in testimonio subscripsi.

XXXIX.

Hiringus Monachus.

Sacrofancta Ecclesia S. Mariæ, S. Petri, S. Martini, S. Leudagarii, S. Petronellæ, cæterorumque Sanctorum, qui est constructa in insola minore quæ juxta Hupinavia est, ubi Hata & Beata cum reliquis ancillas Dei degerè videntur. Ego Beata namque filia Racliberti cogitans pro remedio animæ meæ, vel pro æterna retributione, volo omnes res meas vel omnia peculia mea, quicquid habeo, ad locum illum condonare, hoc est in villa quæ dicitur Altorf & Cella cū omnibus adjacentiis vel adpendiciis eorū in arcas vel silvas. Et in Reutinchova terras & silvas, suet aqua, vel alias acencias, quicquid ibi habere videor. Et in villa quæ dicitur f. atreñas; Huzinaa homines VIII. & terras & silvas, vel alias acencias sive in Vzinaa sive in Smarinchoua vel potius sive in Nācinchoua sive in Tattinchoua quicquid genitor meus Racinbertus de quolibet ad ajacentias tracto in loca illa habuit, siue ego ipse & Landoldus postea cōquisuimus siue cōparauimus i. e. adja- totū centias, ut ad integrū duas partes de omnia damus. Et in villa quæ dicitur Cēoprato casatos duos cu omni- in Charta bus adjacentiis vel adpendiciis eorum; sed vnum infantem inde ingenuum taxauimus, reliqui so. verò sicut superius diximus ita sunt. Et in Berofouilare mancipium vnum nomine Contleuba. Et in insola ipsa mancipios tres, & parones quattuor. Ista omnia ad ipsum monasterium superius nominatum tradimus adque transfundimus. quicquid exinde facere voluerint liberam ac firmissimam in omnibus habeant potestatem faciendi. Si quis verò, quod fieri non credo, si aut ego ipsa, aut ullus de herediibus meis vel quælibet vlla opposita persona, qui contra hanc donationem meam venire, aut agere, vel qua vlla calomnia generare voluerit, in primis si se emendare noluerit, iram Dei & pœnas inferni experire pertimiscat, & duplum tantum quantum ipsa res meliorata valuerit eis coactus exsoluat, & in fisco auri libram I. argenti libras II. & hæc præsens donatio mea firma permaneat stipulatione subnexa. Actum in monasterio quod dicitur Bahinchoua, quod fecit mensis November dies XXIX. regnante Carlomanno Duce, & Pebone Comite. Signum † Beatanae quæ hanc donationem fieri & firmari rogavit. sign. † Bebonis Comitis. sign. † Muninc. † Arnefridus Abba subscripsi † Etchamberti † Rihberti † Num † Butanc † Hesindo † Roberto.

Breue de illos homines quod Beata fecit. hoc est, Vuintrolf, Radbega, Gerlind, Anna; Ingaberta, Goderamius, Herolf, Iohannis, Rachintrudis, Hiciga, Villof, Froatilin, Volfarda, Baltimda, Tetaclinda, Verdicho, Sigitrudis, Odalchus, Radleuba, Teutgerus; Hugileuba, Vitilintus, Randuinus, Arnoluara, Richuinus, Leudisca, Bacila, Trudmundus, Teudhara, Anno, Volfildis, Sigurmarus, Concila, Volfidrus. Sic quomodo mihi seruiuerunt, sic inantea seruiant, Folritus, Cunthild, Otolf, Tallo, Tācalind, Hagustolt, Aldini, Teudila, Fraido, Richbertus, Matuas, Vertleuba, Butta, Reatila, Haladara, Muatdanc, Munifrid, Volfila, Valisan, Farifeus, Varinfrid, Higilind. Pro anima Atanae seruiant ibi Altolf, Hettila. Sic quomodo mihi seruiuerunt, sic inantea seruiant Tetta, Totta. Pro anima Otunlis & Zoñ seruiant ad illam casam Dei Vinidisca, Rathari, Voluinc. Ego Hirinchus Monachus hanc donationem rogatus scripti & subscripsi.

XL.

Landarius Presbyter.

Partem ecclesiæ nostræ quæ dicitur Raudinleim, ubi Landarius Presbyter esse præsens videtur, Ebo & conjugis meæ Odalsinda & Alodoes aliqua de rebus suis adfirmaverunt &

tam tradiderunt ad S. Gallum, terris, casis, casalis, mancipiis cum casatis, campis, pratis, vineis, silvis, pascuis, aquis vel decursibus, mobilis & immobilis, quidquid in Vahcinchoua, & in Laidolunichoua, Bodinchoua icagimus omnibus & ex omnibus ad ipsum S. Gallum tradimus, à die præsentis habeat, teniat, qui exinde faciri voluerit ad possidendum habiat potestatem. Si quis vero ego aut nos ipsi aut heredes nostri aut ulla opposita persona, qui contra hanc firmitatem ita venire temptaverit, infera cuntra ipso sancto auri libram unam, argenti pondos duos, & nihilominus donatio ista omni tempore firma & stabilis permaniat stipulatione subnexa. Actum in Vahcinchoua villa publici. Sign. Ebonis & Coiouis meæ Odalfinda qui fieri rogavit. sign. Volfaro † Bertario † Aimoni † Vuaninco † Teutmaro † Berno Comitibus † Cunleufotes † Auttini † Dodoni. Ego Landarius Presbyter roitus scripsi. Data VII. Idus Sept. anno X. rigni Domni nostri Ildirici Riis.

XLI.

Anonymus.

IN Christi nomine. Ego Erfoinus, & filii mei Teotarius, atque Rotarius, cogitavimus Dei intuitum, vel divinam retributionem vel peccatis nostris veniam promereri: propterea vernacula terra juris mei in loco qui dicitur Opennvilare tradimus S. Galloni viginti iuchos, & in Eberingen unum iuchum de vinea, & de colonis meis Erfoinum cum uxore sua & cum omni appertinentia sua, cum casa & cum terra, & cum omnibus suis: & alium servum nomine Vualdolfum cum casa, cum terra, & cum omnibus ad eum pertinentibus, ut dum adhuc vivimus ego & filii mei, in nostra permaneant potestate, & in anno reddamus carram de vino, & carram de siligine, & carram de fœno, & friskingam. Et si filiis meis infantes nati fuerint, sicut superius dixi, ita solvant censum, & habeant potestatem. si noluerint censum inde reddere, omnia, sicut superius diximus, sint concessa ad ecclesiam S. Gallonis. Et si quis, quod non credimus, aliquis de heredibus nostris contra hunc factum nostrum ire vel inrumperè voluerit, in primis incurrat iudicium Dei, & solvat auri libras II. & hunc factum nostrum in læsum permaneat stipulatione submixta. Facta hæc carta est in loco qui dicitur Anninchoua, XVII. Kalen. FEBR. sub regno Domni nostri Elperici Regis. sign. Teotarii & Rotarii, qui hanc cartam fieri rogaverunt † sign. Regandozi testis, sign. Vulperii testis. fig.

XLII.

Liutfretus Presbyter.

DOMINO sancto in CHRISTO venerabili viro patri Otmaro Abbati Durgauginensi seu de monasterio S. Galloni. Ego Rothpaldus donamus ad monasterium vestrum pro mercede animæ meæ facultaticulam meam, recipere deberetis post discessum meum. Dono vobis donatumque in perpetuum ut permaneat esse volo, hoc est in pago Duregaugini in villa qui dicitur Richinbach, & in Vuilla, & in Zibrnesvvanga, & in Vuangas, & in Tuzzirivvang, & in Sclatte, & in Puzzinberch, & in Vuanzincouo, quicquid in istas villas visus sum habere, pecuniis, mancipiis, casis, casalis, campis, pratis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, ad integrum à die præsentis trado vobis, & servum meum nomine Nhideng & uxorem ejus Bruna, & cum oba sua, & cum omnia que vestiti sunt; & alium servum meum nomine Vuolfharium cum uxore sua Arane, cum oba sua & cum omnia quo vestitus est. Et pro istas res pro servire volo annis singulis, hoc est XXX. seglas cervelæ, XL. panis, frischeugam tremessem valientem, & XXX. Maninas, & arare duos jochos in anno, & recollegerè, & intus ducere, & angaria ubi opus est. Et si infans meus simul pro servire voluerit, faciat sicut superius: & si pro servire noluerit, nullam habeat potestatem, ipsam facultaticulam meam trado vobis ad monasterium vestrum post discessum meum atque transfundo dominationi, ut quidquid exinde pars monasterii facere voluerit, liberam ac firmissimam in Dei nomine in omnibus habeat potestatem. Si quis, ego aut heredes mei, aut ulla opposita persona, qui contra hanc donationem istam venire temptaverit, tunc inferat parti cultodienti dublam repetitionem, & fisco auri libras II. & argenti pondera III. & nihilominus præsens donatio ista c. omni tempore firma & stabilis permaneat stipulatione subnexa. Actum in villa Anninavva publice, sign. Rothaldi qui hanc donationem istam fieri rogavit. sign. Sicharii testis. † Bertcauzi test. † Puopo test. † Vuodolgarii test. † Aribaldi test. † Rathcauzi testis. Ego Liutfretus presbyter scripsi & subscripsi. Notavi diem Martis, VIII. Id. Augustas, anno III. regnante Domino nostro Pippino Rege, sub Vuarino Comite.

XLIII.

Vuaringsis.

SACROSANCTA ecclesia S. Galluni, qui est constructa in pago Durgavia, ubi ipse in corpore requiescit, & Iohannes Abbas ad præsens Rector ecclesiæ esse videtur. Ego in Dei nomine Vuinibertus cogitans Dei ut aliquid rei meæ ad ipsum sacrum locum pro remedio animi mei condonare deberem: quod & ita feci. hoc est in pago Durgavia, in loco qui dicitur Parmacu-

macunauia, quicquid ibidem visus sum habere, mancipiis, pecuniis, casis, casalis, campis, pratis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, omnia ex integro de meo jure ad ipsum monasteriū S. Galluni post obitum meum trado atque transfundo, ut quicquid exinde Rector monasterii vel monachi ibidem deservientes facere voluerint, liberam ac firmissimam habeant in Dei nomine in omnibus potestatem. Si quis ego aut heredes mei aut ulla opposita persona, qui contra hanc traditionem istam venire temptaverit aut agere præsumserit, inferat parti custodiēti dublam repetitionem, & fisco auri uncias V. & argenti pondoras II. & nihilo minus præsens traditio istæ firma & stabilis permaneat, stipulatione subnexa. Actum in villa Vuila publice, præsentibus quorum hic signacula continentur. Sign. † Vuiniberti auctoris qui hanc traditionem istam fieri rogavit. † Sig. Vuanzo test. † Sig. Ascharii, † Sig. Sickeri, † sig. Teutbold test. † sig. Rihger test. † sig. Rihperat test. &c. Ego Vuarinkis rogitus scripsi & subscripsi. Notavi die Dominico, VI. Id. Octupris, anno X. regnante Domno Pippino Rege Francorum, sub Vuarino Comite.

XLIV.

Vuaringisus.

Sacro sancta ecclesia in honore S. Galli Confessoris constructa, ubi ipse in corpore requiescit, & præsentis tempore Iohannes Episcopus esse videtur Rector Monachorum. Ego in Dei nomine Theoda, sumpsi mihi consilium ut aliquid de re mea ad ipsum monasterium condonare deberem, quod & ita feci. Hoc est in pago Durgavia, in vico qui dicitur Ailihccauge, quicquid ibidem visa sum habere, & mihi in hereditate contingit, mancipiis, pecuniis, casis, casales, campis, pratis, silvis, aquis, aquarumque decursibus ad integrum post decessum meum ad ipsum monasterium trado atque transfundo dominationi, ut quicquid exinde fratres ipsius monasterii facere voluerint, liberam ac firmissimam habeant in Dei nomine in omnibus potestatem. Et si quis ego aut heredes mei aut ulla opposita persona, qui contra traditionem istam venire temptaverit aut cogitare præsumserit, tunc inferat parti custodienti duplam redibitionem, & fisco auri unzas II. & argenti pondera V. & nihilominus præsens traditio ista omni tempore firma & stabilis permaneat, stipulatione subnexa. Actum in villa Ailihccaugia publice. sig. † Teodanæ auctricis quæ traditionem istam fieri rogavit. sig. Vuanzonis † Friduini † Pualonis † Erimberti Presbyteri. Ego itaque Vuaringis scripsi & subscripsi. Notavi diem Dominicum, V. NON. Majas, regnante Domno nostro Pippino Rege Francorum, sub Vuarino Comite. Theotanzæ

XLV.

Moathelmus Clericus.

Perpetrandum est unicuique quod Evangelica vox admonet dicens; *Date & dabitur vobis;* Ego in Dei nomine Scalcomannus cogitans de animæ meæ remedio vel de æterna retributione, talis mihi decrevit voluntas, ut res meas ad aliqua venerabilia loca sanctorum dare deberem: quod ita & feci. Dono atque trado omnes res meas, quas ex paternico mihi de alore legitima contingit, ad monasterium S. Gallonis ubi ejus sacrus requiescit corpus, qui est constructus in pago Arbonense, hoc est quod dono in loca denominata, id est in Laimavvia & in Apfalaga, & in Entinesbutugo, & in Operindoraf, & in Oborostindoraphe prata, & in Pipatorri prata, & in Liutratesvvilare, in his locis super nominatis trado atque transfundo ad ipsum superius nominatum monasterium, donatumque in perpetuum esse volo, & me ipsum ad ipsum monasterium ad monachum trado, & rogo, & testifico coram Deo & sanctis ejus, ut nec me nec post obitum meum nullus ex succedentibus Abbatibus vel Episcopis ad nullum unquam hominem nullum concambium aut commutationem faciant, sed ipsas res ipse monasterius & rectores ipsius monasterii perennis temporibus in sua dominatione possideant. Et si quis verò, quod futurum esse non credo, si ego ipse aut ullus de heredibus meis, vel proheredibus meis, aut quislibet ulla opposita persona, qui contra hanc cartulam traditionis, quam ego spontanea voluntate fieri rogavi, veniret aut eam infringere voluerit, non solum quod ei non liceat, sed damnum incurrat, id est tantum & alium tantum quantum cartula ista continet ad ipsum superius nominatum monasterium restituat, & in discutiente fisco multa componat, id est auri uncias duas & argenti pondus quattuor coactus exsolvat, & qui repetit nihil evindicet, & præsens cartula ista omni tempore firma & stabilis permaneat cum omni stipulatione subnexa. Actum Laimaugavvilar, in quo cartula ista scripta est, quod fecit mensis Martius dies XV. in anno primo regni Carlomanni Regis, sub Roadharto Comite. Signi. Scalcomanni qui hanc cartulam traditionis fieri rogavit. sign. Taltoni patris ejus. sign. Vuelimanni fratris ejus. sign. Fateri fratris ejus. sign. Selparati fratris ejus. sign. Takarichi. sign. Huodelrich. sign. Lantulfi. sign. Vifloni. sign. Bollonis. sign. Gramanni. Ego Moathelmus Clericus scripsi & subscripsi.

XLVI.

Vsalto Diaconus.

IN Christi nomine. Ego Vnforathus filius Otgari condam, talis mihi decrevit voluntas pro animæ meæ remedio seu pro æterna retributione, ut omnes res meas, quas mihi genitor meus moriens dereliquit, vel ego ipse mihi adquisivi, ad monasterium S. Galli, ubi ejus factus in CHRISTO requiescit corpus, condonare deberem: quod ita & feci. Et hoc est quod dono, in pago Durgauginse in sito Zurihgauuia in villa quæ dicitur Tunriude, quæ & Hadaleihinchova vocatur, id est casam, curtem clausam cum domibus, ædificiis, mancipiis, pecuniis, terris, campis, silvis, pratis, pascuis, viis, aquarumque decursibus, omnia ex integro nihil prætermittendo ad ipsum monasterium trado atque transfundo, ut quicquid rectores ipsius monasterii facere exinde voluerint, liberam ac firmissimam habeant potestatem faciendi. Si quis verò, quod fieri non credo, si ego ipse aut ullus de heredibus meis, aut ulla opposita persona, qui hanc cartam irritam facere conaverit, partibus fisci multa componat, id est auri uncias IV. argenti pondus VI. coactus exsolvat, & ad ipsum monasterium duplam repetitionem restituat, & quod repetit non prævaleat evindicare, sed hæc præfens epistola omni tempore firma & stabilis permaneat cum stipulatione subnixa. Actum Vltra villa publice, præsentibus quorum hic signacula continentur. † Vnforathi qui hanc cartam fieri rogavit † Raginbaldi test. † Salucho test. † Gaerhohi test. † Friduberti test. &c. Ego itaque Vsalto Diaconus rogatus ab Vnforahto anno IV. regnante Carolo Rege Francorum scripsi & subscripsi. Notavi die Veneris, VI. Kal. Febr.

XLVII.

Emicho.

IN Dei nomine. Ego Harioldus recordatus innumerabilia peccatorum meorum, propterea trado atque transfundo ad monasterium S. Galloni, donumque post discessum meum in perpetuum esse donatum volo, pro remedio animæ meæ vel pro æterna retributione: hoc est, quicquid in villa Vndinga vel in villa Genchinga habeo sine illa ecclesia in illum censum solidum unum in cera aut in quicquid esse potuerit annis singulis solvam. hoc quod diximus à die præfenti de meo jure ad monasterium S. Galloni vel ejus rectoribus trado dominationi, habeant, teneant, atque possideant, quicquid exinde facere voluerint, liberam atque firmissimam in omnibus habeant potestatem faciendi cum stipulatione subnixa, in ea vero ratione ut ibi semper stabilis sit: & si hoc non est, tunc heredes meus legitimus potestatem habeat ad requirendum. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse aut ullus heredum vel proheredum meorum, qui contra hanc donationem à me factam venire præsumpserit, sociante fisco multa repetitionem componat, id est auri libras II. argenti pondera V. coactus exsolvat, & duplum ad ipsum monasterium restituat, & quod repeti pernullisq; ingeniis evindicare non valeat. Actum in pago Purihinga, in villa quæ vocatur Vntinga publice, præsentibus quorum hic signacula continentur. sign. Harioldi qui hanc cartam fieri atque firmari rogavit. sign. Ercanperti Comit. sign. Trudpert. sign. Pertfrid. sign. Cadaloh. sign. Thruant. sign. Hiltirih. sign. Puabo. sign. Alpker. &c. Facta traditio hæc in IV. Kal. Jun. VI. feria, anno V. regnante Domino nostro Carolo Magno Imperatore. Ego Emicho rogatus scripsi & subscripsi.

XLVIII.

Adalhardus Lector.

IN Dei nomine. Perpetrandum est unicuique quod Evangelica vox admonet dicens, *Date elemosynam, & omnia munda sunt vobis.* Item ego Vualfridus cogitans Dei intuitum vel animæ meæ remedium vel etiam pro æterna retributione, talis mihi decrevit voluntas, ut omnes res meas ad aliqua venerabilia loca sanctorum dare deberem: quod ita feci. Dono atque trado * ad ecclesiam S. Georgii, quæ est constructa in pago Arguenensium in insola vel loco qui dicitur Vuazzarburc, & hoc est quod dono in pago ipso qui dicitur Mittinbah, campis, pratis, silvis, pascuis, aquis, aquarumque decursibus, cultum & incultum, hortiferis, pomiferis, mobilibus atque immobilibus, omnia ex integro de meo jure S. Georgius vel Rectores ejus ibidem manentes habeant, teneant atque possideant, vel quicquid exinde facere voluerint, liberam in omnibus ac firmissimam habeant potestatem faciendi absq; ulla contradictione. Si quis vero, quod fieri non credo, si ego ipse quod absit, aut ullus de heredibus meis vel proheredibus aut vlla opposita persona, qui contra hanc cartam traditionis, quam ego spontanea voluntate fieri rogavi, venire aut eam infringere voluerit, iram Trinitatis incurrat, & non solum quod ei non liceat sed damnum incurrat, id est tantum & alium tantum quantum cartula ista continet de rebus suis ad ipsam ecclesiam restituat, & sociante fisco multa componat, id est auri uncias III. argenti pondera V. coactus exsolvat, & quod repetit nihil evindicet, sed hæc præfens cartula ista omni tempore firma & stabilis permaneat, cum stipulatione subnixa. Actum in villa Arguana publice, præsentibus quorum hic signacula continentur, sign. manu Vualfridi qui hanc cartam fieri atq; firmari rogavit. sign. Fater. sign. Vuisirih. sign. Vuolfregin sign. Alto. sign. Hunolt.

Mf. superponit sed alia manu: incenso ex maldro grani, aut talem frisingam iplo grano valentem.

nolt. &c. Ego itaque Adalhardus Lector anno XXVI. regnante Domno Karolo Rege Francorum, notavi sub die V. Id. Iun. & in praesente Ruodperto Comite.

X L I X.

Bernegarius Presbyter.

Sacrofancto monasterio in honore S. Mariae & S. Gallonis constructo, ubi vir venerabilis Vuero Abbas cum congregatione monachorum serviens esse videtur. Ego in Dei nomine Vuillahelmus cedo ad ipsum monasterium censumque quod in perpetuum esse volo, hoc est in pago Turgovve in loco qui vocatur Eskinbach medietatem de ipsa hoba Fruachanolui, hoc est casis, calalis, pumariis, campis, pratis, silvis, pascuis, aquis, aquarumque decursibus, ex omnibus & in omnibus totum & ad integrum, ad ipsum monasterium trado atque transfundo. In ea vero ratione dum ego vixero ut liceat mihi ipsam terram & aliam hobam vestram, id est in Bauconfivilare in censum habere, hoc est annis singulis de cervisa siglas XV. & unam maldram de pane, & friskingam trimissem valentem, usque dum ego ipsum censum solvam, nullus habeat potestatem ipsam terram de me vel de filio meo abstrahere. Et si de illo censo negligens fuero per III. annos, tunc id quod hic superius dictum est, partes ipsius monasterii vel agentes ejus ipsam terram melloratam in suam dominationem revocare faciant perpetualiter ad possedendum, vel quicquid exinde facere voluerint liberam habeant potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credo, ego ipse aut aliquis de heredibus meis, seu quislibet ulla opposita persona, vel qui contra hanc traditionem venire temptaverit, aut eam infringere voluerit, tunc sit culpabilis ad ipsum monasterium duplum quantum traditio ista contentit, & in fisco auri uncias III. & argenti libras V. coactus exsolvat, & quod repetit nihil vindicare non valeat, sed praesens traditio ista omni tempore firma & stabilis permaneat, stipulatione subnexa. Actum in Eskinbah. sign. † Vuillahelmi qui hanc traditionem fieri rogavit. sign. † Markeri. sign. † Vuino. sign. † Ruatro. sign. † Zollin. sign. † Albchis. sign. † Sallo. sign. † Siccoco, testium. Ego in Dei nomine Bernegarius peccator vocatus Presbyter rogatus scripsi & subscripsi. Notavi die XVII. Kal. Iul. anno secundo Domno nostro Carolo Imperatore, & XXXIII. Rege Francorum & Langobardorum, & gubernator Romanorum, & inlaminatio Saxanorum.

L.

Atto Clericus.

Idcirco ego quidem in Dei nomine Vppertus cogitavi pro anima mea remedio seu & pro aeterna retributione, ut veniam pro peccatis meis in futurum adipisci merear, & in die tremendi iudicii ante tribunal Christi securus adstam. Per hanc paginam quam ad vicem traditionis scribendam rogavi, dono a praesente die peculiaris mei ad ecclesiam S. Galloni quae est constructa in pago Durgauginse, ubi dominus & in Christo Gauzpertus Abba praesens videtur, donatumque in perpetuum esse volo, & proutissima voluntate confirmo, hoc est omnem tertiam partem proprietatis meae in pago Auguscauginse, & in villis denominatis in Firinisvilla & in Munciaco, & in Firinisvilla manso I. campis, pratis, silvis, adjacentiis, & appendiciis, quilibet & in quilibet, aquis aquarumque decursibus, quantumque mihi in jam dicto pago* Augu- Augustia- scauginse advenit tam de paternico quam de maternico, seu de comparato, vel de qualicumque nenti. adtractu noscitur ad me pervenisse, & ego modico tempore visus sum tenuisse omnem tertiam partem sicut superius dixi ad ipsam sacram ecclesiam S. Galloni dono, trado atque transfundo in Dei nomine perpetualiter ad possedendum. In ea vero ratione, ut dum ego advixero, ipsas res habere debeam & censui me pro hoc annis singulis de festivitate S. Galloni in alia soccum I. aut IV. denarios. Et si infans ex me procreatus fuerit, simili modo habeat absque in eum discessum in ipso censo. Et post nostrorum discessum quandoquidem Deus voluerit, ipsi cultores Ecclesiae ipsius ipsas res ad eorum opus habeant, & nunquam hoc in beneficium alio praesent. Si quis vero, quod futurum esse non credo, quod si ego ipse, quod absit, aut aliqui de heredibus vel proheredibus vel adheredibus meis seu qualibet extranea vel omnia persona, qui contra traditionem venire temptaverit, aut eam infringere voluerit, non solum ei non liceat, sed inferat partibus ipsius ecclesiae duplum tantum quantum traditio ista contentit, & in fisco auri uncias duas & in argento pondera V. coactus exsolvat, & quod repetit evindicare non valeat, sed praesens traditio ista omni tempore firma & stabilis permaneat stipulatione subnexa. Actum in Augusta civitate publice. sign. † Vpperti auctoris qui hanc traditionem istam fieri ac firmari rogavit. sign. Aimeric. sign. † Deutcher. sign. † Helidulsi, &c. Ego Atto clericus rogatus & petitus hanc traditionem istam scripsi & subscripsi. Notavi quod fecit V. Id. Maii, anno XII. imperii Hludovici, feliciter.

L I.

Hrathbertus Conzl.

IN Dei nomine Perpetrandum est unicuique, quod sapientia Dei per Salomonem dixit, *Redemptio anima propria divitia ejus.* Redemptoris quoque verba dicentis, *Date elemosynam, & ecce omnia mundata sunt vobis.* Ideoque Perccardis huius ammonitionibus compuncta simul & confisa,

dono, donatumq; pro animæ meæ remedio quod in perpetuum ut permaneat esse volo ad monasterium situm in pago Thurcauhinse constructum in honore S. Gallonis, ubi ipse dominus preciosus in corpore requiescit, ubi Cozbertus Abba præesse videtur. hoc est quod dono, in pago Prificauhinse in villa Lollinga quicquid ibi vila sum habere tam terris, domibus de super positis, campis, pratis, vineis, silvis, pascuis, aquis, aquarumque decursibus, cultis & incultis, mobilis & immobilis, quicquid dici aut nominari potest totum & ad integrum una cum manu Ratpotoni ad jam dictum locum sanctum trado, transfero atque transfundo, ut hodierna die Rectores ejusdem monasterii vel successores eorum quicquid exinde facere voluerint, liberam ac firmissimam in omnibus in Dei nomine habeant potestatem faciendi, jure perpetualiter possidendi. Si quis vero, quod fieri non credo, si ego ipsa aut ullus de heredibus ac proheredibus vel quislibet ulla opposita persona, qui contra hanc cartolā voluntate mea factā invenire aut inrumpere conaverit, duplum vobis vel successoribus vestris restituat, quantum præsens carta continet, & insuper hoc coagente fisci multa componat, id est auri uncias III, argenti pondus V. coactus exsolvat, & quod repetit nihil evindicet, sed præsens carta cum omnibus in ea continentibus omniq; tempore firma permaneat cum stipulatione subnexa. Actum Huninga villa publice. sign. † Percart quæ hanc cartam una cum manu Ratpotoni pariter fieri vel adfirmare rogaverunt. † sign. Brunihoni. sign. † Liboni. sign. † Vuitoldi. sign. † Sigkaurici, &c.

Ego in Dei nomine Hratbertus Conzl. scripsi & subscripsi. Notavi IV. Kal. Madii, anno XV. regnante.

LVIV
DOM. III IM
L I PR

Et sub Erchangario Comite.

LII.

Notger & Bebo.

BErefrid tradidit quicquid in Bihclinchovun habuit, excepto uno prato juxta casam Adalfridi, & uno agro juxta casam Selbonis ubi ejus piscatio est, & alio prato inter Paraceterim & Heremintinchovum: reliqua omnia tradidit cum omni integritate. Census denarii II. suæ matri & sibi si redimere voluerit, cum VI. denariis facerent: si non redimerit, post amborum decessum ad monasterium redeat. testes, Selbo, Adalfrid, Adalene, Vuitolt, Suidker, Houto, Vuiniman, Mekinhere. Notger scripsit, IV. Kal. Sept. anno XIX. Regis Hludovvici: & ego Bebo testis jussu Grimaldi Abbatis ad precariam exnotavi.

LIII.

Dodo.

Sacro sancto à sc. Galloni. Ego Rudulfus dono in villa quæ dicitur Hohunstati quicquid in ipsa curte visus sum habere tam in terris quam in pratis, silvis, aquis, aquarum, campis, mancipiis, omnia quicquid ipsa curte habemus, & fratres qui serviunt ad ipsa loca sancta teneant atq; possideant omni tempore, perfirmata sit ista donatio à sc. Galloni. Si quis vero, quod fieri non credo, si ego ipse aut ullus de heredis meis aut ulla opposita persona, quiconq; contra hanc donationem istam agerit aut infrangere voluerit, in primis iram Dei incurrat & tubulum componat. & hæc donatio omni tempore firma permaneat. sign. Helmicus. sign. Theotbertus. † sign. Odone. sign. Sichirico. † sign. Huadoni. † sign. Theodo. sign. R. adberto. Ego Dodo qui scripsi & subscripsi.

LIV.

Albricus Diaconus.

Ego in Dei nomine Vuolfhart divino admonitus instinctu ut terrenis facultatibus mercarer æternas, & bonis transitoriis mansura conquirerem. Memor itaque illius salutaris præcepti, *Date & dabitur vobis, & Non est qui relinquat domum aut agros propter me, qui non recipiat centies tantum*, trado ad monasterium S. Galli, cui modo venerabilis Abba Grin aldus præesse dinoscitur, pro remedio animæ meæ conjugisque meæ, quicquid in Centipratis marcha conquestionis vel concambii regia fultus auctoritate & firmitate litterisque ab eo acceptis præsentis die visus sum habere, id est aquis, silvis, agris, pratis, cultis & incultis, omnia ex integro, accepto uno curtali, quod conjunx mea legitimis ab heredibus conquestivis: ea tamen conditione ut ego ipse præfatas res dies vitæ meæ possideam, annisq; singulis censum inde duos denarios solvam, & post obitum meum statim ad monasterium præfatum in omnibus melioratæ redeant in ævum possidenda, addito ut nulli unquam in beneficium dentur, quod si data fuerint,

fuerint, ad succedentes proximos meos revertantur. Si quis vero, quod fieri non credo, si ego ipse aut cognatorum meorum vel heredum aliquis hanc cartulam à me potestativa manu factam corrumpere voluerit, & voluntatis corruptæ machinationem publicaverit, auri uncias III argenti pondera V. ad ararium Regis coactus persolvat, hæcque epistula firma & stabilis permaneat cum stipulatione subnixa. Actum in ipso loco, id est Centiprata nuncupato, presentibus quorum hic signacula continentur, sign. ipsius Vuolfharti qui hanc traditionem fecit, sign. Kerolti Comitis. † Vuolfheri † Perhtger † Oazo † Vmuid. † Perthart † Andreas † Vto &c. Ego itaque Albrih indignus Diaconus rogatus scripsi & subscripsi. Notavi tertiam feriam, XV. Kal. Iun. anno XXIV. regni Hludovici Regis, sub Kerolto Comite.

L V.

Eccho Monachus.

NOTUM sit omnibus presentibus atq; futuris, quod quidam homo Chadolt nomine de pago Albeckeve pro remedio animæ suæ parentumque suorum hæreditatis suæ jura ad monasterium S. Galli contradere disposuit, sed cum interveniente molestia corporis voti sui compos existeret non potuisset, necessitate ductus rogavit Reginhelmum Presbyterum, integra illi potestate concessa ut ipsas hæreditatis suæ res ad præfatum monasterium potestativa manu contraderet.

Ego itaque Reginhelmus licet indignus Presbyter ejus precibus acquiescens cum manu advocati mei Erfirinchi trado ad monasterium S. Galli, cui modo Crimaldus Abba præest, quicquid præfatus Chadolt de parte hæreditatis ac acquisitionis suæ & duorum filiorum suorum, qui defuncti sunt, habere ac possidere visus est in loco qui dicitur Stoufun id est unam curtem sæpe circumdatam cum ædificiis, mancipiis, jumentis, pecudibus, agris, pratis, pascuis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, nec non cuncta suo juri pertinentia, ut statim sine ullius contradictione ad præfatum monasterium firmiter perpetualiterque pertineant possidenda. Si quis vero, quod fieri non credo, hanc traditionis cartulam infringere temptaverit, ad ararium Regis auri uncias III. & argenti pondera V. coactus persolvat, & nihilo minus hæc traditio firma stabilisque permaneat cum stipulatione subnixa. Actum in monasterio S. Galli publice, presentibus istis quorum hic signacula subnotantur. sign. Reginhelmi Presbyteri & Advocati Erfirinchi. sign. Hartmoti Decani. † Cotaberti Præpositi † Vualtherii sacratarii † Albrici Cellarii † Paldrici Portarii † Irfinki hospitarii † Hartmanni Camerarii, & aliorum testium, &c. Ego itaque indignus monachus Eccho rogatus scripsi & subscripsi. Notavi diem Lunæ, XIII. Kal. Ian. anno XXIX. regni Hludovici Imperatoris, & sub Hudolricho Comite.

L V I.

Vuarimbertus Levita.

VNICUIQUE enim convenit opere adimplere, quantum ei vires suppetunt, quod domini jussione constat esse traditum, *Dare & dabitur vobis.* Quapropter ego Cozolt hac voce Dominica corde compunctus trado ad monasterium S. Galli quinque mancipia, quorum illa sunt nomina, Theotunnunt, Otmunt, Vuillimunt, Vuolafriid, Vuannida. eadem videlicet ratione, ut eadem mancipia ad me recipiam tempus vitæ meæ. Post obitum vero meum absq; ulla marricione ad jam dictum monasterium firmiter permaneant perpetualiter possidenda. Si quis vero contra hanc traditionis cartulam venire temptavit, aut frater meus Adalbertus, aut aliquis nepotum meorum aut qualiscunque persona, in ararium Regis multa componat, & conatus sui privetur effectu, firmaq; & stabilis cartula hujus traditionis permaneat, stipulatione subnexa. Actum in Oninvvanc publice presentibus istis, quorum hic signacula continentur, Signum Cozolti qui hanc cartulam fieri rogavit. sign. Vuarinheri, Heitari, Alpheri, Adalpreht, Stritgrim, item Alpheri, Othindt Vuolfpreht, Naudkor, Strello. Ego itaq; Vuarimbertus indignus Levita scripsi rogatus & subscripsi. Notavi diem Lunis, prid. Kal. April. annum III. Hludovvici Regis Alamannorum.

L V I I.

Nozkerus.

Ego Vuildebold senio meo providens, & ei quæ illud comitari solet penuriæ, trado ad monasterium S. Galli, cui modo venerabilis Abba Hartmutus præest, terrulam meam quæ habeo in Vzonvvilare, hoc est XX. jugera: eo pacto ut ipsa terrula ad domum peregrinorum serviat, & ego ibi in domo hospitem suscipiar, & usq; ad finem vitæ meæ ibi victum & vestitum habeam, sicut primus illorum juniorum, hoc est omnibus annis vestimentum lineum & aliud laneum, & tertio anno pallium, si vetus ita attritum est, & calciamenta & alias impensas accipiam, sicut cæteri in ipso ministerio. Et hoc volo ut ipsa possessiuncula nulli unquam in beneficium præstetur: quod si factum fuerit, ut ille ager ab hospitali tollatur, & ego ibi victualia mea habeam, meaq; mihi absq; ullius contradictione vindicem. Actum in ipso monasterio, presentibus quorum hic signa continentur. sig. Engillarmi hospitarii, sig. Hertarii, centurionis, & aliorum testium, sig. Vuilheri, sig. Vualdpert, sig. Hartmay, sig. Richpert, sig. Thancpert, sig. Ruodpert. Ego itaque Nozker ad vicem Vuimidharti monachi scripsi & subscripsi. Notavi diem Dominicum XVI. Kal. Iun. aneum XXXIII. regni Hludovvici Junioris.

ALAMANNICARUM ANTIQVITATVM
DE TRADITIONE PRECARIA.
LVIII

Hiringus Lector.

Sacra sancta ecclesia S. Galloni confessoris quod in Arbonense pago constructa videtur, ubi corpus ejus in Christo requiescit, & Otmarus Abba cum monachis S. Gallonis ibidem deservire videntur. Ego in Dei nomine Pieta filia Rekinberti condam & Atanai uxoris sui, talis mihi decrevit voluntas compuncto corde Dei timoris & animæ meæ remedium vel patris adq; genitricis meæ ad ecclesiam S. Galloni Confessoris condonare debuerem: quod & ita feci, in locellas prætestinatas in pago Durgauginse sito qui dicitur Zurichgauuia. Hæc sunt nomina locorum, Cella Nuzpereich, & in loco Luzilunovva qui est juxta Vbirrauvia, & in loco qui dicitur Centoprata, & in loco qui dicitur Vtanaha, & in villa qui dicitur Altdorf, & in loco qui dicitur Hreotinchova, & in loco qui dicitur Smarinchova, & in loco qui dicitur Nancinchova, & in loco qui dicitur Perolvinchova, quicquid ego vel pater meus ibidem habere videntur, hæc omnia & ex integro tam de paternico meo quam de maternico vel mea adquisitione & viro meo Landoaldo in his locis supernominatis, per cujus consensum hoc facio, omnia & ex integro à die præsentis de juris mei in dominatione S. Galloni confessoris vel Otmaro Abbate & monachis ibidem deservientes, in vestram trado dominationem habendi, vindendi, commutandi, cum domibus, ædificiis, casis, casalibus, mancipiis, servis, ancillis, acolabis, campis, pratis, pascuis, silvis, pecoribus, ortiferis, puniferis, aquis, aquarumque decursibus, mobilibus atq; immobilibus cum omnia adjacentia earum hæc supernomina Ecclesia & rectores ejus habeant ad possidendum: & accipimus ab hac Ecclesia & Abbate Otmaro vel ejus monachis precium adtaxatum, hoc est auro & argento solidos LXX & cavallos V. cum saumas & rufias & filtros, cum stradura sua ad nostrum iter ad Romam ambulandum. Et si Dominus voluerit, quod ad propriam revertissim, hoc quod dedi supernominata loca per eorum beneficia, qui ad illum monasterium deserviant ut mihi in præstitum illas res concedant. Post meum vero discessum ipsas res ad monasterium S. Galloni ad melioratas revertant absq; ulla contradictione, vel minuatione, manu vestita partibus meis vel heredum meorum cum Dei gratia & nostrâ successionem possideant. Si quis vero, quod fieri non credo, si ego ipsa aut ullus heredum meorum vel postheredum vel quislibet ulla opposita persona, qui contra hanc cartam à me factam temptare præsumperit, sociante fisco multa componat, id est auri libras V. & argenti pondura V. coactus exsolvat, & ad ipsam causam Dei repetitionem duplam restituat, & quod repetit per nullisq; ingeniis evindicare non valeat, sed hæc præsens epistola firma & stabilis debeat perdurare omni tempore cum stipulatione subnixâ. Actum Bainchova monasterio, præsentibus quorum hic signacula continentur. † sign. Bietanai filia Rekinberti condam, qui hanc traditionem fieri atq; firmare rogavit. † sign. Bebonis Comitis. † sign. Buta test. † sign. Arnefridi Abbatis. sign. Muningi test. † sign. Erchanberti test. sign. Ottonis test. fig. Rihberti test. † sign. Buta test. fig. Rohberti test. fig. Blidgaeri test. fig. Vualoni test. sign. Amarici test. Ego in Dei nomine Hiringus Lector rogatus à Biatane, anno III. regnante Hiltrihho Rege sub Carlomanno Majore domo, & Bebone Comite, scripsi & subscripsi. Notavi sub die quod fecit Novē. dies 9.

LIX.

Autuuingus Lector.

VNicuique perpetrandum est quod Evangelica vox atq; Apostolica doctrina nobis cotidie docet, ut unusquisq; suis propriis viribus aeternam præmiam consequere: sic & ego in Dei nomine Hruothardus filius Bainoni condam, talis mihi decrevit voluntas, ut omnes facultates meas quas mihi bene memoratus genitor meus dereliquit, vel quidquid ego ipse postea adquisivi, omnia & ex integro in dominationem S. Galliani Confessoris, cujus ecclesia Arboninfi pago fulgit in optima ejusq; rectore Iohanne Pontifice, trado in dominationem domibus, ædificiis, vineis, mancipiis, hortiferis, puniferis, pratis, campis, silvis, aquis, aquarumq; decursibus, mobilibus atq; immobilibus, cultis & incultis, quod superius diximus, à die præsentis in vestram trado dominationem, in meam vero rationem, ut per precariam de vobis hoc recipiam, & annis singulis per conventum vestrum censum solvam & filius meus post obitum meum, hoc est cervisa siglas XXX. panes XL. frisinga trimissem valente unius hominis anni vertentē operastres. Et si ego ipse aut filius meus de ipsum censum per festivitates S. Martini annis tribus negligentes fuerimus ecclesie, S. Galliani Confessoris, & ejus Monachi ibidem deservientes sine ullam contradictionem quidquid vobis dedimus recipiatis. Si quis vero, quod fieri non credo, si ego ipse aut ullus de heredibus meis vel postheredis aut quislibet ulla opposita persona qui contra hanc cartulam à me factam venire temptaverit, partibus fisci multa componat, id est auri libras tres, argenti pondera quinq; coactus exsolvat, & quod repedit per nullisq; ingeniis evindicare non valeat, sed hæc præsens epistola firma & stabilis omni tempore debeat perdurare. Actum Constantie Civitate publice, præsentibus quorum hic signacula continentur. fig. Hrothardi qui hanc cartulam fieri rogavit. fig. † Hacunit. sign. Thastuni test. fig. Beunite test. fig. † Vualafredi &c. Ego enim Autuuing Lector, anno VIII. Pippino Rege scripsi & subscripsi. Data sub diem quod fecit mensis Ianuarius dies XV. in Constantia, feliciter.

LX.

L X .

Vualdo Decanus.

SACRANCTA Ecclesia S. Galli Confessoris, qui est constructa in situ Durgoie vel in pago Arbonensis castri, ubi speciosus corpus ejus in Christo requiescit, ubi nunc præest Iohannes Abba. Ego itaque Christo opitulante Vualhar nomine filius Teotgeri condami, talis mihi sumpsit consilius ut res mea in villa qui dicitur Boa sinheim, in pago qui dicitur Bertoltisbara, & in sito Vildira, quicquid ibidem visus sum habere, vel mihi genitor meus dereliquit, aut quid ego ipse postea adquesivi vel laboravi, excepte tudem uxoris mei Vualdradanei quid ego illi dedi, & unum jornalem de campo arativo, aliud quidquid tibi habeo in ipsum supradictum locum omnia ex integro in dominationem S. Galli & eius monachis ibidem Deo serviétrado in dominationem, hoc est casa cum casalibus, curte clausa cum omnis officinis ejus, cū servis & ancillis vernaculis mancipiis his nominibus, Vuilloffus cum uxore sua Ottilane & infantes suos tres & ancilla mea Tiurlinda cū filio suo Liudrato, & alio servo Mercado, & servo meo Dugilino, & alio servo meo Teotberto, & ancilla mea nomine Beresinda, & alia ancilla Cuatlinda, & tertia ancilla Madala, & alia ancilla Truthsinda cum infantes duos. Hæc omnia & ex integro cum campis & pratis, silvis, ortiferis, pumiferis, pascuis, pecuniis, mobilibus, atque immobilibus, viis, ingressis & regressis, quid plura? ut superius diximus pro animæ meæ salutē ad illam sanctam Ecclesiam trado in dominationem: in ea vero ratione, ut iterum per precariam post me accipiam, & exinde annis singulis censum solvam, hoc est de annona spelda medias X. & de avina XX. & frisginga seigit valenti. Si quis vero, quod fieri non credo, si ego ipse aut ullus heredum meorum vel postheredum ulla opposita persona, qui contra hanc traditionem à me factam venire temptaverit, partibus fisci multa componat, id est auri uncias VI. argenti pondora XII. coactus exsolvat, & quod reppedit pernullisque ingenis evindicare non valeat, sed hæc præfens epistola omni tempore firma & stabilis debeat perdurare. Actum in villa Heidinhovæ publice, præsentibus eorum hic signacula continentur. sign. Vuachar qui hanc traditionem fieri atque formare rogavit. sig. Ernusti test. sig. Deoto. sig. Ghato. sig. Gliuto. sig. Timo. sig. Hagino. sig. Fruachanol. sig. Trufinc. sig. Abbo. sig. Frihcho. sig. Romanc. &c. Ego in Dei nomine Vualdo Decanus adq; Monachus, Dei servus, scripsi & subscripsi.

L X I

Ato Diaconus.

IN Dei nomine. Ego itaque Gundachar dono atque trado ad monasterium S. Gallonis quicquid in villa qui dicitur Agineshaim ab hac die præfenti visus sum habere, exceptis duo mancipia, reliqua vero omnia ex integro ad ipsum superius nominatum monasterium trado atque transfundo, in ea ratione ut ipsas res per beneficium ipsorum monachorum ad me recipiam tempus vitæ meæ & censum eis exinde persolvam, id est per singulos annos XXX. ficlas de cervisa, & XXX. panes, & frisginga tremisso valente, & quando opus fuerit aut ad messē vel pratum colligendum vel ad reliqua in passiato faciam: & si filius meus aut frater meus id ipsud facere voluerint, faciant: sin autem, ipsas res sine ulla mattritione ad ipsum monasterium revertantur. Et si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse aut ullus de heredibus meis vel proheredibus, qui contra hanc cartulam venire aut eam infringere voluerit, non solum quod ei non liceat, sed damnum incurrat, id est tantum & alium tantum quantum cartula ista continet ad ipsum monasterium ferat & in discutiente fisco multa componat, id est auri uncias duas & argenti pondos quattuor coactus exsolvat, & si reppetit nihil evindicet, sed præfens cartula ista omni tempore firma & stabilis permaneat cum omni stipulatione subnexa. Actum in ipso monasterio. cartula ista scripta est in anno secundo regni Carlomanno Rege, III. Kal. Jul. & Pirahtilone Comite. Ego itaque Ato Diaconus rogitus ab Gundachro scripsi & subscripsi. sign. Gundachri qui hanc cartulam fieri rogavit. sign. Verei † Votmar. † Rucimire † Eholt † Poto † Tuhuto † Cirico † Vciolf † Filomar † Frehholt † Thuato † Linco † Pito † Ackiolt. &c.

L X I I

Hadupertus Clericus.

✠ In Dei nomine. Ego Hadupertus & genitrix mea Teotrada, talis nobis communis decrevit voluntas, ut res nostras ad aliqua loca venerabilia Sanctorum dare deberemus: quod ita fecimus. Donamus ad monasterium S. Gallonis, qui est constructus in pago Arbonense, ubi ejus sacrus requiescit corpus, & hoc est quod donamus in pago Argoninte in vilari quod dicitur Haddinvilare & in villa qui dicitur Argona, quicquid in his locibus visuri sumus habere in hac die præfente, id est casas, curtiles, cum omnibus ædificiis quæ ibidem esse videntur, & servos & ancillas & omnia pecuniana, campis, silvis, pratis, pascuis, aquis, viis, aquarumque decursibus. hæc omnia ex integro tradimus ad ipsum superius nominatum monasterium: in ea ratione, ut ipsas res per beneficium ipsorum monachorum tempus vitæ nostræ per cartulā precariā post nos recipiamus, & censu eis exinde solvam, & hoc est cēsus quod nobis cū illis cōvenit, per singulos an. II. car. adas d: grano bono nō scusso, I. de spelda & alterū de avina

avina, & quando esca est porcum solido valentem I. & quando esca non est arietem bonum. Et post nostram vero discessionem ipsas res pro animas nostras ad ipsum monasterium sine ulla matritione reuertantur, ibique in perpetuum donatas permaneant. Et si quis vero, quod futurum esse non credimus, si nos ipsi aut aliquis de heredibus nostris vel proheredibus, qui contra hanc cartulam traditionis venire aut eam infringere voluerit, non solum quod ei non liceat sed damnnum incurrat, id est tantum & alium tantum quantum cartula ista continet ad ipsum monasterium restituat, & in discutiente fisco multa componat, id est auri uncias II. argenti pondus IV. coactus exsolvat, & si repetit nihil evindicat, sed præfens cartula ista omni tempore firma & stabilis permaneat cum omni stipulatione subnixæ. Actum Arguna villa publice. Hii sunt testes qui in præfenti fuerunt & firmaverunt. sign. Haduperti qui tradidit & scripsit. sign. Teotradæ genetricis ejus qui cum ipso fieri rogavit & tradidit. sign. Moathelmo test. sign. Osa test. sign. Buosot test. sign. Haimo. test. sign. Diothario. test. sign. Bodololdo test. sign. Erloino test. sign. Diholfo. test. Ego Hadupertus Clericus tradidi & scripsi in anno secundo regnante Carolo Rege Francorum, sub die Non. Septemb. feliciter.

LXIII.

Marcellus Monachus.

IN Dei igitur nomine Ego Gerhart sacris prædicationibus frequenter ammonitus præ animæ meæ remedio trado atque transfundo ad monasterium S. Galli, cui Grimaldus Abba præesse dinoscitur, quicquid in villa nuncupata Lutaraha adquisitum habeo tam domibus quam ædificiis, silvis, pratis, viis, aquis, aquarumq; decursibus, cultis & incultis, mobilibus & immobilibus, omnia ex integro ad jam dictum cœnobium trado. in ea videlicet ratione, ut cultores præfati monasterii supra dictas res ad se statim recipiant in perpetuum possidendas: & unam hobam, quam in villa nominata Altsteti habere videntur, diebus vitæ meæ mihi præstent, & censum inde annis singulis in die Natali S. Galli solvam, id est solidum I. Post obitum vero meum sine ullius contradictione ad jam dictum monasterium redeat in ævum possidenda. Si quis vero, quod fieri non æstimo, si ego ipse quod absit, vel ulla alia persona hanc traditionis cartulam infringere temptaverit, auri uncias III. argenti pondera V. coactus ad ærarium Regis persolvat, & conatus sui privetur effectu, & nihilo minus hæc traditio firma & stabilis permaneat, cum stipulatione subnexa. Actum in ipso monasterio publice, præsentibus istis quorum hic signa continentur. sign. Gerharti qui hanc traditionem fieri rogavit. † Iseri † Hato † Buozzo † Nandger † Otger † Zeizzo † Haddo † Arthelm † Edileoz † Meginhart † Theginhart † Sigihart † Ekcolf. Ego itaque Marcellus monachus rogatus scripsi & subscripsi. Notavi diem Dominicū, VIII Kal. Octob. anno XV. Hludovvici Regis Alamannorū, sub Cuanrato Comite.

LXIV.

Theothartus.

SI aliquid de rebus nostris in substantias pauperum conferimus, hoc nobis procul dubio in æterna retributione retribuere confidimus. Ideoq; ego in Dei nomine Vuitram Presbyter trado cum manu advocati mei Cundberti ad monasterium S. Galli, ubi Bernvigus Abbas, præesse videtur, quicquid à Starcholfo filio fratris mei eodem appellato nomine in Rimoltesvillare vel in eadem marcha cum mea pecunia, id est pretio attaxato, proprietatis acquirere visus sum, seu ubicumque aliquo ingenio in eadem marcha aliquid adquisitum habere dinoscor cum præfata acquisitione, id est partem ecclesiæ quæ illum adtingebat mihiq; ad redimitionem concessit, curte clausa, aliisq; ædificiis, campis, pratis, pascuis, silvis, viis, aquis, aquarumq; decursibus, mobilibus atq; immobilibus, cultis & incultis, quicquid dici aut nominari potest, volo esse traditum ad jam dictum locum: sub ea ratione ut easdem res ad me recipiam, annisq; singulis exinde vobis censum persolvam, id est IV. denarios, hocq; faciam tempus vitæ meæ. Ita tamen volo habere apud vos plagitatum, sicut & in priori mea traditione sonat, ut nulli umquam in beneficium concedantur. Quod si actum fuerit tunc proximus meus licentiam habeat easdem res ad se vindicare: nullusq; hanc cartam violare audeat quod si quis fecerit, multa componat, id est auri uncias III. & argenti pondera V. coactus persolvat, & hæc carta nihilominus firma & stabilis permaneat stipulatione subnixæ. Actum in præfata villa intra ecclesiam publice. sign. Vuitramni Presbyteri atq; advocati sui Cundberti qui hanc traditionem fieri rogaverunt: † Certili. † Vualtilin † Nanzo † Ruadi &c. Ego itaq; Theothart ad vicem Cozzolti Diaconi scripsi & subscripsi. Notavi diem Veneris, IX. Kal. Decemb. anno XXIV. Hludovvici Imperatoris, & Hludovvici Junioris Regis Alamannorū V. sub Geroldo Comite.

LXV.

Cozpertus Diaconus.

EGO in Dei nomine Altirih trado ad cœnobium S. Galli pro animæ meæ remedio & æterna retributione, quicquid in pago Turgavve in locis nuncupatis, videlicet Seheim & Turbatun, vel in eadem marca in quibuslibet rebus videor habere, quod in perpetuum traditum ac delegatum esse volo, sub ea conditione, ut ipsæ res in Turbatun cum omni integritate ad jus monasterii possideantur, & illud quod in Seheim tradidi ad me recipiam, nec non & vuila-

re à par-

re à partibus monasterii Scottinchova nuncupatum, sed & illud in Rumaninchouun, atq; exinde annis singulis censum solvam, id est V. solidos tempus vitæ meæ. Si autem de legitima conjuge filias mihi Deus donaverit, ipse qui longius vixerit, in eundem censum habeat. Post illius quoque obitum hoc quod tradidi & quod à parte monasterii accepi cum omni integritate ad jus cœnobii redeat perpetim possidendum. Si quis vero hanc traditionis cartam quolibet ingenio intrumpere conatus fuerit, inchoatus sui priuatur affectu, & in ærarium Regis auriuncias III & argenti pondera V. coactus persolvat, sed nihilo minus hæc traditio suum obtineat vigorem, stipulatione subnexa. Actum Vuornatiæ palatio Regio, præsentibus istis sig. Altirichi auctoris. sig. Vualdberri. Svidgeri. Ruuadberri, Othart, Landpreht, Reginhart, Reginboto, Adalbold. Ego itaque Cozpreht, immerens Diaconus, anno XVI. Hlodovici Imperatoris, & Hlotharii Augusti VII. rogatus scripsi & subscripsi, Notavi diem Mercurii, XV, Kal. Septembris, sub Erchanbaldo Comite feliciter.

DE PRECARIIS.

LXVI.

Formula Isonis.

Christi enim favente clementia ille Abbas monasterii illius sancti. Convenit una cum Consensu fratrum nostrorum, ut illa mancipia, quæ nobis ille de illo loco tradidit, ei iterum per præstarium repræstaremus, quorum hæc sunt nomina, illum & ejus sobolem his nominibus. Sed extra hos unum servum empticium, in ea videlicet ratione, ut ea habeat tempus vitæ suæ, censumque annis singulis inde solvat. & si redimere voluerit, cum illo pretio redimat. Illum vero supranominatum servum N. in eundem censum habeat tempus vitæ suæ, & si redimere voluerit, cum illo pretio redimat. Post obitum vero ejus omnia ad supra dictum monasterium redeant perpetim possidenda, si ante non redemerit. Actum in ipso monasterio publice, præsentibus istis, quorum hic signacula continentur. sign. Decani, Præpositi, Cellarii, sacratarii, portarii, hospitarii, Camerarii, sign. aliorum testium. Ego itaque ille scripsi & subscripsi. Notavi diem illum, illa data, anno illo illius Imperatoris, sub illo Comite.

LXVII.

Vuaringsus.

IN Christo fratri Erinpetto & Amalpetto nos fratres vel Monachi S. Galluni Confessoris, qui ad cellam suam sub usu seculari deservimus, Marcus & Stephanus & Vuolframnus Præpositus. Cognitum est villam S. Galluni noncupantem Zozinuilare sitam in pago Durgavia, quicquid ibidem tu ipse & frater tuus per cartam traditionis ad monasterium S. Galluni fecistis ipsas res sub usufructuario tibi præstavimus. Præterea sic nobis conplacuit ut annis singulis de festivitate in festivitatem natalis Domini, quod est in mense Decembri, censum ad ipsam ecclesiam S. Galloni vel Rectores ejus exsolvere debeas, id est triginta siclas cervisæ & quaranta panis, friscincam tremissalem, & pullos duos in quisquisitione saigatam unam ares & hoc metas & intus ducas & jurno secare facias & alic colias & intus ducas, sicut superius diximus absque ulla contradictione ad ecclesiam S. Galloni vel Rectores ejus annis singulis dare facias, quamdiu ipsas res habere voles, & quamdiu hoc feceris, & nostra fuerit voluntas, absque præjudicio S. Galluni ipsam villam tenere & usare facias, & nullum Pontificium habeas de ipsa villa nec vendere, nec donare, nec alienare, nec minuare, sed in quo possumus semper meliorare faciamus. Et si de ipso censo negligentes fuerit, tunc potestatem habeamus & successoresque nostri de ipsa villa ejiciendi & partibus S. Galloni revocandi. Facta precaria sub die Lunis, V. Id. Majas, anno X. regnante Domino nostro Pipino Rege Francorum, sub Vuarino Comite. Hii sunt monachi quod præfentes fuerunt. sig. Vualderamni Monchi. sig. Vuacolfi monachi. sig. Ratomis monachi. sig. Tamillonis monachi. sig. Cunderamni monachi. Ego Vuaringsus scripsi.

LXVIII.

Vuenilo.

Venerabile in Christo Aginone Episcopo sive Vuerdone Abbate de monasterio S. Galloni de pago Arbonense precator commulcatis dū & omnib. Non habetur incognitum qualiter Bertoldus Comis & mater mea nomine Raginsind trado & donamus pro animabus nostris & requiem genitori patri meo donamus vobis à die præsentis in pago nuncupanti Bertoltibata & in villa denominata Afolvvingas, hoc est casa dominicata, casticiis, terris, campis, pratis, pasculis, silvis, mancipiis, pumiferis, pecuniis, ædificiis, aquis, aquarumque decursibus, quicquid in ipsa marca vel in ipsa villa nobis obtingit totum & ad integrum, quicquid dici aut nominari potest. Et in alio loco donamus vobis in villa denominata Muuoluingas, quicquid mater mea ibi habuit, similiter tradidit. Postea mea fuit petitio & nostra vel fratrorum decrevit voluntas, ut ipsam rem valeas excolere vel usare & nihil exinde minuare non debeas, nisi quicquid ibidem addere aut in meliorare vel attrahere potuim. Post quoque tuū discessū sive matris tuæ nomine Raginsind ipsa res in melioratas cum omni superposito adque atitamento pro animas nostras ad ipsam locum Dei S. Gallonis in pago Arbonense omnimodis revertatur, & in censum annis

in q. Mf.
Præstaria
vocantur.

annis singulis ipsam rem habeat Bertoldus Comis & mater sua ad festivitatem S. Martini cum solidis VIII. in unum censum habeat ipsam rem. Et precamur vobis in Dei amore post nostrum obitum ut nullus secularius homo non habeat in beneficio, nisi ipsas res debet servire pro animas nostras ubi nos concessimus ad soli Deo ad habendum, tenendi, dominandi, vel quicquid exinde vos successoresq; vestri facere volueritis liberam in omnib. atq; firmissimam habeatis potestatem. sign. Aginone Episcopo sive Vuerdone Abbate qui hanc præstariam fieri & firmare rogaverunt. Agentes monasterio per semetipsum in Dei nomen recipere & revocare debeant. Facta præstaria per quinquennio renovata fuisset. sign. Hacconi. sign. Habberti. sign. Rihhart. sign. Zazil. sign. Theodolt. Heimo. sign. Hagustolt. sign. Fridurat. Notavi die Subbato, VI. Kal. Novemb. anno XXXIV. regnante Domno nostro Carolo Rege Franchorum ac Patricio Romanorum & Alamannorum, & sub Rothario Comite. Ego Vuenilo qui hanc præstariam scripsi & subscripsi.

L X I X.

Ruodo Lector.

IN Dei nomine Iohannes Episcopus gratia Dei Abbas vocatus una cum fratribus, qui in monasterio S. Galli degunt, ubi & sacrum requiescit corpus. Igitur quod non est incognitum quod Managoldus pro remedio animæ fratris sui Hugiberti casatum unum cum hoba sua ad supra dictam ecclesiam tradidisset in villa quæ dicitur Sutiningas, his nominibus Dheotinc, Hiltimunt, Adalhilt, petivit ut per precariam ei præstare deberemus, quod una cum consensu fratrum nostrorum ita fecimus: in ea vero ratione, ut per annis singulis censum exinde solvat, hoc est XV. siclas de cervisa & maldrum de chernone & friskingam trimisse valentem, & in omni Zelga jornale unum arare, & III. dies asecare & III. amadere. Et si ei aliquando voluntas evenerit, aut necessitas exegerit, ut ipsas res ad usum proprium recipere voluerit, solvat eas cum XXX. solidis, & quicquid inde voluerit postea agere nostris partibus liberam habeat potestatem. Et hoc ei concedimus, ut si ipsos solidos infra unius anni spatium exsolvere non valuerit, vel infra trium annorum curricula eos nobis exsolvat. Interea autem census quod nos cum illo convenit, sicut supra memoravimus, nobis exinde currat. A die autem quando supra dictum pretium nobis habuerit expensum, & nos nostris partibus eum visi fuerimus possedere, sic cesset ab ipso censo, & si filio ejus conventio ista placuerit, & id ipsud facere voluerit, ipsas res possideat. Facta precaria in monasterio S. Galli Confessoris. sign. Iohannis Episcopi. sign. Iohannis Diaconi. sign. Aeginonis Presbyteri. sign. Stephani Presbyteri. sign. Adalrih Presbyteri sign. Hugiberti, &c. Ego Ruodo laicus Lector scripsi anno XII. regnante Domno nostro Carolo gloriosissimo Rege Franchorum.

L X X.

Vuatto Diaconus.

DIvina largiente clementia Crimaldus cœnobii S. Galli Abba. Convenit nos una cum consensu fratrum & monachorum nostrorum, ut illas res quas nobis Lantprehte Presbyter suæ acquisitionis tam in terris quam in ædificiis vel cultis aut incultis, manu potestativa una cum manu advocati sui nomine Engilbold tradidit pro animæ suæ remedio in pago Nibalgauge, quicquid ibidem ad Chanchonem & ad vuitricum & ad Vuolaliuba comparavit justo conquiritu cum propria pecunia Deo & S. Gallo & ibidem Deo famulantibus tradidit atq; condonavit, nosque iterum illas res prædictas reprecare per præsentem precariam deberemus: quod ita & fecimus, atque inde nobis annis singulis in censum persolvat unum denarium: & ut nos quattuor electa mancipia, mares duos & fœminas totidem ex nostra potestate donare debeamus, quod omnino non omitterimus. Post ejus vero obitum tunc Diotpirt nepa illius eandem traditionem sub usufructuario possideat tempus vitæ suæ, & annis singulis abinde nobis unum solidum in censum persolvat. Et si illa Diotpirt illam traditionem sibi placitam dimittere voluerit, tunc ad cellam Ratpoti locum & præbendam quasi unus monachus juxta facultates loci illius habeat tempus vitæ suæ, & traditionem præfatam sibi que placitam nobis & successoribus nostris dimittat perpetualiter possidendum. Et hoc animo firmissima mente adhuc vivens nos rogavit ut nullo laico post ejus obitum in beneficium præstitum fuisset: tamen si hoc factum fuerit nostra jussione tunc proximus heres ejus potestatem habeat auferendi ipsas res de præfato monasterio. sign. Crimaldi Abbatis & Emichonis Advocati, qui præsentem precariam scribere rogaverant sign. Hartmoti Decani. sign. Engilramni Præpositi. sign. Birihiltonis Præpositi. sign. Diotharti hospitalarii. sign. Cozberti Portarii sign. Crimberti Portarii. Actum in ipso loco, quo idem Lantpertus Presbyter domum & capellum tunc tempore habere videbatur coram testibus, quorum hic signacula continentur. signum Liutharii qui hoc consensit † Gisalolt † Folrat † Vuano † Cundhart † Ruadger † Huadalvart † Engilhelm † Folchini. Ego itaque Vuatto Diaconus rogatus scripsi & subscripsi. Notavi in X. Kal. Junii in Ascensione Domini, regnante Domno Hludovvico Rege in Orientali Francia anno decimo, sub Pabone Comite, & sub Hunoldo Centenario, indictione quinta.

L X X I.

Otine.

CH R I S T I disponente providentia Grimaldus Abba cœnobii S. Galli. Convenit nos una cum consensu fratrum nostrorum & advocati Emichonis ut in concaptione, quæ sita est in marcho Vuangon prope Argunam Aquiloniorem in utraque parte aquæ Reodolti filio, id est Purchardo, & omni posteritati ejus, hobas III. dari deberemus : quod ita & fecimus, ea videlicet ratione ut dominum non habeat nisi Abbatem, qui præest monasterio S. Galli, & ad illos fratres, annisque singulis censum inde persolvant, id est solidum I. in quocunque pretio poterint. Et si iterum alibi Dominum elegerint, tunc præfata res ad præfatum monasterium redeat perpetualiter possidenda. Actum in ipso monasterio publice, præsentibus quorum hic signacula continentur. sign. Grimaldi Abbatis, qui hanc confirmationis cartam fieri decrevit. sign. Hartmoti Decani. sign. Richperti Præpositi. sign. Ruadhoi. signa & aliorum testium &c. Ego itaque Otine rogatus scripsi & subscripsi, die Dominica VII. April. regnante Hludovico Rege nostro anno XII. sub Pabone Comite.

L X X I I.

Notgerus.

CH R I S T I igitur favente clementia, placuit mihi Grimaldo Abbati cæterisque fratribus, consentiente etiam Ruadberto Advocato nostro, ut res quas Pereurid ad S. Gallum tradidit per hanc precariam juxta traditionem legitime ab ipso peractam possidere. Idem namq; Pereurid tradidit quicquid proprietatis habuit in pago Zurichuaëse, villa nomine Pichilinchova, excepto uno prato inter Parachstetin & Heremuntinchovun : alia omnia tradidit cum omni integritate ad jam dictum monasterium, ea videlicet ratione, ut ille ipse easdem res possideret annisq; singulis censum inde persolveret, id est duos denarios, similiter & mater illius, si eum supervixisset, eas res sub eodem censu possideret. Ipse verò Pereurid si easdem res redimere voluisset, cum sex denariis id faceret. Si autem ipse non perfecta redemptione obiret, legitimi heredes illius ex legitimo procurati conjugio easdem res possiderent, & supra dicti rationem census annis singulis inde persolverent. Ipsi etiam heredes legitimi si eas res vellent redimere, cum VI. denariis id facerent. Actum in villa Pichilinchova publice, præsentibus istis quorum hic signacula continentur. † sig. Grimaldi Abbatis † sign. Hartmoti Decani. sign. Engilrammi Portarii, sign. Cozberti præpositi, sign. Selbonis, &c. Ego itaque Notger scripsi & subscripsi. Notavi diem II. Fer. IV. Kalen. Septemb. anno XIX. regni Hludovici Regis, sub Karolto Comite.

L X X I I I.

Purgolfus Monachus & Subdiaconus.

IN Christi nomine Hartmotus Abbas cœnobii S. Galli. Complacuit nobis una cum consensu fratrum & Advocati nostri Hildibrandi, ut res quas nobis tradidit Cunzo ei iterum per hanc precariam repræstaremus. Tradidit namq; nobis memoratus vir quicquid proprietatis in Arghangauge, videlicet in Tetinanc & in Halalaha hodierna die visus est possidere tam in domibus quam in ceteris ædificiis, campis, pratis, pascuis, silvis, viis, aquis aquarumq; decursibus, cultis & incultis, mobilibus & immobilibus, omnia videlicet ex integro tradidit ad prædictum cœnobium S. Galli, exceptis duabus hobis in Tetinanc sitis quas ad Lintovam tradidit, & excepta una hoba quam Hildipert possidet. Sed & hoc memorato, quod curtile unum, & quandã partem territorii sui quibusdam feminis quondam sui juris modo ab illo libertate donatis concessit, quarum ista sunt nomina, Lantrud, Eita, Ruaddrud, ita tamen ut post obitum prædictarum feminarum ipsæ res in jus præfati cœnobii redeant in ævum possidendæ, ea scil. pactione ut ipse Cunzo easdem res ad se recipiat, & annis singulis censum inde persolvat, id est I. denariū. Et si redimere voluerit, cum uno solido redimat ad Vuazzarburc. Quod si ipse non redemerit & cõjux sua Hildiburc illi superstes fuerit, tunc ipsa præfatas res in eodem censu possideat tempus vite suæ, redemptione illi earundem rerum penitus denegata. Post obitum verò prædictæ conjugis suæ, nepos ejus, videlicet filius filii sui, nomine Cunzo præfatas res teneat, in prædicto censu usq; dum ad virilem ætatem pervenerit. Et si ad virilem ætatem pervenerit, & ei Deo concedente legitimus heres procreatus fuerit, tunc demum easdem res licentiã habeat redimendi cum XXX. solidis ad Vuazzarburc. Non tamen ante easdem res redimat, quam ei legitimus heres provenerit. Similiter & legitimus heres ejus prædictas res in prædicto censu & in prædicta redemptione possideat, si ante redemptæ non fuerint. Si autem supra nominatus Cunzo sine legitimo herede obierit, & aut ipse aut legitimus heres ejus præfatas res non redemerint, tunc absq; ullius contradictione ipsæ res in jus prædicti cœnobii redeant in ævum possidendæ. Actum in Vuazzarburc publice, præsentibus quorum hic nomina supponuntur. Signum Hartmoti Abbatis & Advocati sui Hildibrandi, qui hanc precariam perpetraverunt. Sig. Folchardi Decani. † Cotaberti præpositi. † Vuerimberti æditui. sig. Thiotharti portarii. † Ruodini hospitarii. sig. Kerberti cellararii. sig. Octuivai Camerarii, sig. & aliorum testium † Vuolfpert, Hiltine, Asprant, Vuichere, Keboroh. Ego itaque Purgolf monachus & subdiaconus cum jussione Domini mei Abbatis scripsi & subscripsi. Notavi mensẽ Junium, annum II. Domni Karoli Imperatoris Augusti, Vodalricum Comitem.

Albricus Presbyter.

CHRIſTI faventē gratia Hartmotus Abba monasterii S. Galli. Dum plurimis cōgnitum sit qualiter Erlebaldu de Prifcauge omnes res proprietatis suæ, quas habebat in Vshufun, & in Merishulā Marcha, & in Vuitrachomarcha, & in Vuitunovva marcha, tam marchis quā ædificiis, (excepta doño Salica) curtilibus, terris, pratis, vineis, silvis, aquis, aquarumq; decursibus, cultis & incultis, omnia ex integro pro remedio animæ suæ nobis tradidit, in ea ratione ut nos eandem res statim habeamus, & ex illis faciamus quicquid voluerimus: & ille à nobis accipiat in beneficium tempus vitæ suæ quod habemus in Maingas, excepta Salica terrā nisi IV. jugera ex ipsa. Post illius verò obitum easdem res cum omni laboratu, qui in illis tunc apparet, redeant ad nos in ævum possidenda: Actum in villa Vuolunvvilare nuncupata publice, præsentibus multis. Sign. Hartmoti Abbatis & Advocati sui Totonis qui hanc precariam fieri iussit. Sign. Theoharti Decani. Sign. Albrici Præpositi Sign. Paldrici portarii. Sign. Richperti sacratarii. sign. Hartmanni Cellerarii. sign. aliorum testium, &c. Ego itaque Albrih indignus Presbyter rogatus scripsi & subscripsi. Notavi diem Lunæ, XVI. Kalen. Decemb. anno XXXV. Hludovvici piissimi Regis, sub Karolo Principe.

LXXV.

Ripertus Presbyter.

CHRIſTI igitur favente clementia Salomon Abba monasterii S. Galli. Conplacuit nobis atque convenit una cum consensu fratrum nostrorum, ut res quas nobis tradidit Engilboldus per hanc precariam ei præstaremus: quod & ita fecimus. Tradidit nobis præfatus homo in pago Prifgaugense in marcha seu in villa nuncupata Vuiterefvvilare duas hobas cum toto ædificio & opportunitatibus ad hoc pertinentibus: ea videlicet ratione, ut ipse & conjux sua habeant usque dum vivant, & census in missa S. Galli, hoc est 1. denarium, perfolvat, & post obitum illorum Theganhart Præpositus habeat quousq; vivat, atque discessum ipsius ad præfatum monasteriū revertatur. Has itaq; præfatas res, sicut ibidem canitur, illi concessimus, cartam precarii scribere postulavimus. Si quis verò contra hanc cartam precarii aliquam fraudem temptaverit agere, iram Dei sentiat, & ad ærarium Regis multa perfolvat, id est auri uncias III. argenti pondera V. & hæc carta precarii firmā & stabilis permaneat stipulatione subnixā. Sublevata in villa Vuiterefvvilare. sig. Domini Salomonis Abbatis sign. Theganharti Præpositi. sig. Egilperti Decani. sig. Alberici Præpositi. sig. Cozperti portarii. sig. Tuotilimi hospitarii. sig. Ecchonis æditui. sig. Ilonis Cellararii. S. Ruodperti Præpositi † Thietoni Præpositi † Albker † Hartrih † Ekehart † Eto † Chonzo † Hunfrid † Libo † Alaker † Puriching † Ruman. Ego itaque Ripertus indignus Presbyter scripsi die Lunis, Id Octob. luna XXVI. anno incarnationis Domini CMIX. regnante Ludovvico Rege anno X. sub Comite Adalberone.

LXXVI.

Abo Presbyter.

Sic itaque complacuit nobis una cum consensu fratrum, & cum marito Advocati nostri Arolf, ut res, quas nobis Othere in Betenovvomarcho tradidit, ei iterum repræstaremus: quod & ita fecimus. Tradidit enim nobis dictus Othere quicquid proprietatis vel acquisitionis in Betenovvomarcho hodierno die visus est habere, id est in ædificiis, agris, pratis, pascuis, viis, aquis, aquarumque decursibus, cæsuris lignorum, cultis & incultis, mobilibus & immobilibus, & quicquid dici vel nominari potest, mancipia quorum hic sunt nomina scripta, Heio & uxor ejus, Vuolftram & uxor ejus & filii ejus: ea videlicet ratione, ut ille ipse easdem res ad se recipiens tempus vitæ suæ possideat, & inde singulis annis fratribus nostræ congregationis convenientibus ad ecclesiam S. Martini in Iohannesvvilare statutam temporis autumnii, id est mense Octobri, tribus diebus victum de pane & de cervisa, & alia necessaria ad usum nostrum pertinentia impendat. Similiter & cognata ejus Kerhilt, si illum supervixerit, sub eadem constitutione tempus vitæ suæ res ipsas habeat: & quisquis post obitum amborum illorum ejusdem Ecclesiæ dominaverit, similiter faciat. Et si contigerit, ut ille, qui ejusdem loci potens est, hoc servitium facere noluerit, tunc ipsa res ad nostram redeat potestatem, & nos ipsi nostris ministris eundem locum commendare licentiam habeamus, qui nostrum servitium studeant adimplere. Et si evenerit ut aliquis de cognatis vel de coheredibus suis aut ulla obposita persona hanc potestatem nobis violenter tollere aut ipsas res invadere præsumpserit, & nostra congregatio ob hanc causam ab eodem loco dispersa fuerit, & ad alium locum subtraherit, tunc ipsa traditio ad monasterium S. Galli revertatur, & nos ipsi talem potestatem habeamus, sicut ille ipse habuit, qui nobis eandem rem tradidit pro commemoratione animæ suæ ad hospitium præfati monasterii dare peregrinis & pauperibus pro CHRISTI nomine proxima hebdomada die sancto Paschæ ad servandū. Actum in loco qui dicitur Iohannesvvilare publice, præsentibus istis quorum hic signacula scripta adesse videntur. Sign. Emezo Abbatis & Arolf Advocati nostri qui hanc precariam firmaverunt. Sign. Perethro Decani, Abo Custodis, Hiltelpold portarii, Starcolf camerarii, Perethram cellerarii, Junchram sacratarii, Hiltelrich

rich hospitarii, & alii copii Presbyteri. Signa laicorum &c. Ego itaque indignus presbyter
Aboscripsi & subscripsi. Notavi diem Martis, IV. NON. OCTOB. sub potestativa manu
Hludovici Regis & pueri, & sub Adalberto Comite.

DE BENEFICIIS ET FEVDIS.

LXXVII.

Harmedeus Clericus.

PErpetrandum est unicuique quod Evangelica vox admonet dicens; *Date & dabitur vobis.* Ritus in-
vestiendi.
In Dei nomine Liutulfus & Merolfus & Zaozzo & Pisolus filii Marulfi confessi sumus ante
Cozperum Praesidem & ante pagensis nostros, quod genitor noster Marulfus omnem he-
reditatem & substantiam suam tradidit ad monasterium S. Gallonis, qui constructus est in pa-
go Arbonense, ubi ejus sacrus requiescit corpus, & nos posthac exuti de omni re paterna no-
stra revestivimus Vuolfframum monachum & missum ipsorum monachorum per tribus die-
bus & per tribus noctibus, & per beneficium ipsorum monachorum reintravimus. Et post-
hec conventionem factam nos fratres filii Marulfi, consentiente Cozperio Comite ante pagensis
nostros omnem rem nostram & hereditatem paternam communis manibus tradidimus ad
ipsum superius nominatum monasterium in manus Vuimidarii Decani & monachi, & in ea
ratione tradimus ut sicut debuimus Regi & Comiti servire, ita ipsam terram ad ipsum mona-
sterium proserviamus, & per beneficium ipsorum monachorum per cartulam precariam post
nos recipemus. Et si filii nostri & agnatio eorum hoc facere voluerint, ipsas res proser-
viant atque possideant in beneficio ipsorum monachorum: Sin autem, reddant. Et hoc est
quod genitor Marulfus tradidit, & nos quattuor filii ejus superius nominati, quicquid in pago
Nibalgavvenfi in ea die habuimus, id est campis, silvis, curtis, curtilibus, casis, salibus, pratis,
pascuis, viis, aquis aquarumque decursibus, & omnia quicquid in ipsa marcha Nibalgauge o-
mnia & ex integro tradimus adque transfundimus, in ea ratione quod superius scriptum est, &
ipsum censum in silvaticas feras, quantum possumus consequi, solvamus: & quantum non
possimus, quod ceteri pagenses nostri faciunt Regi aut Comiti, ita & nos ad ipsum monaste-
rium faciamus. Et si quis vero, quod futurum esse non credimus, si nos ipsi aut aliquis de he-
redibus nostris aut ulla opposita persona, qui contra hanc cartulam traditionis veniret aut eam
infrangere voluerit, non solum quod ei non liceat, sed tantum & alium tantum quantum car-
tula ista continet ad ipsum monasterium restituat, & in discutienti fisco multa componat, id est
auri uncias duas & argenti pondos IV. coactus exsolvat, & si repetit nihil evindicat, sed prae-
sens cartula ista omni tempore firma & stabilis permaneat cum omni stipulatione subnexa. A-
ctum Nibalgavia villa publica ubi cartula ista scripta est coram multis testibus, in anno XV. re-
gni Domini nostri Pippini Regis Francorum. Datum fecit mensis Junius dies VII. Ego Hamed-
us Clericus & Lector rogatus a fratribus scripsi & subscripsi. † Liutulfi qui hanc traditionem
fieri rogavit † Merulfi fratris ejus qui hanc traditionem fieri rogavit † Zeizzonis fratris eo-
rum qui hanc traditionem fieri rogavit † Pisolfi fratris eorum &c. Scrutolfi † Truogoni † Rat-
boti Presbyteri, Ratbaldi † Herimanni † Heio † Richaldi † Strocgoni † Patarh † Vuanincki
† Baldmuoti.

LXXVIII.

Rimidingus Presbyter.

PLuribus cognitum esse speramus, qualiter duo germani fratres Arnolt & Altini filii Heri-
moti ex Vttenvillare proprietatem suam quicquid ex paternica hereditate vel ex conqui-
sitione eorum habuerunt totum & integrum nobis Grin aldo Abbati & Hartmoto vel Advoca-
to nostro Tagaberto in manus nostras condonaverunt, nihil e contra postulantes nisi tantum
ut easdem res illis & legitimam posteritati eorum in beneficium concederemus vel in censum.
Quapropter ego Grimaldus petitionibus praefatorum hominum & ceterorum populorum
precaationibus aurem pietatis accommodans, cum manu Advocati mei Tagaberti post vestitu-
ram & confessum easdem res illis in beneficium & in censum concessimus ipsis & cunctis legi-
timae procreationi eorum, id est ut annis singulis inde censum persolvant, id est aut sex dena-
rios vel tres maldras de grano, ipsi & universa legitima posteritas eorum suo eodem monaste-
rii dominio deinceps firmiter consistant, & equitent ubicumque eis praecipuum fuerit. Si au-
tem contigerit ut legitimi heredes defecerint, tunc praefatae res ad nos revertantur absq; ullius
contradictione in ævum possidendae. Actum in monasterio S. Galli coram nobis, videlicet
Grimaldo venerabili Abbate & Hartmoto Decano, nec non & Tagabert. Advocato, Vuolf-
cozzo Prapolito, thario Sacratario, Managoldo Cellerario, Erlebaldo portario, Co-
taberto Camerario, Yrtingo hospitario, Vtone Bibliothecario, Cauzario, & ceteris multis.
Ego Rimidingus Presbyter scripsi.

LXXIX.

Purgolfus Monachus.

NOtum sit tam praesentibus quam futuris, quod quidam homo nempe Erplrich quandam
hereditatem in Eigantsevillare de traditione Ratmundi, Thingmundi, Gemmundi ad

S. Gallum pertinentem injuste invasam quasi hereditario jure sibi vindicavit, donec Advocatus S. Galli nomine Hildibrant temporibus Hartmoti Abbatis in publico mallo easdem res ab eo iusticia dictante coacto recepit, & in jus S. Galli redegit. Sed cum idem Erphorich clementiam Domni Hartmoti adisset, impetravit ab eo ut eandem possessionem sub censu unius hircinæ pellis solidum valentis diebus vitæ suæ possideret, redemptione sibi eandem rerum penitus sibi denegata. Progenies autem ejus supra dictas res sub censu duarum pellium hircinarum, quarum singulæ unum solidum valeant, à sæculo in sæculum possideant, nulla sibi eandem rerum redemptione concessa. Actum in Liubilinanc publicè presentibus quorum hic signa continentur. sign. Erpherichi qui hanc conscriptionem fieri postulavit † Vinino † Froolf † Vodal † Petto † Ellinvart &c. Ego Purgolf monachus indignus scripsi & subscripsi. Notavi mensem Octobrem, annum III. Karoli Regis post mortem patri sui Hludovici, Vadalricum Comitem.

LXXX.

Anonymus.

OMnibus CHRISTI fidelibus presentium inspectoribus Henricus natus quondam nobilis viri Domini Henrici de Tengen fidem adhibere subscriptis. Ut quævis tollatur litis materia cautum est quæ geruntur scripturarum iudiciis memoriæ commendari. Noverint ergo universi tam presentes quam futuri, quos nosse fuerit oportuum, quod ego sana & diuturna deliberatione præhabita sponte & voluntariè prædium meum in Kussenach situm prope lacum Turicinum cum jure patronatus Ecclesiæ parochialis ibidem & præbendarum dictæ ecclesiæ & prædio annexarum, hominibus, feodis, quæ vulgariter dicuntur anslehin vel erbelehin, agris, pratis, pascuis, piscinis, molendinis, nemoribus, aquis aquarumque decursibus, virgultis, viis, & inviis, cultis & incultis, & generaliter omnibus pertinentiis suis dono monasterio S. Galli per manus venerabilis domini mei * B. Abbatis ejusdem monasterii jure proprietatis eidem perpetualiter attinendum: receptis ab ipso Domino Abbate in gratificationem dictæ donationis meæ sexaginta marcis argenti, de quibus confiteor sufficienter presentibus me pagatum. Verum quoniam idem Dominus Abbas de affectu sincero, quem sibi & monasterio suo in donatione hujusmodi ostendi, non ingratus me de prædio ante dicto infeudavit,

Bertholdi,
ex familia
Valkéstei-
nia qui
præfuit A.
C. 1244.

LXXXI.

Hratbertus Conzl.

IN Dei nomine. Perpetrandum est unicuique quod Evangelica vox admonet dicens; *Date elemosynam & ecce omnia munda sunt vobis.* Ego Sigifridus cogitavi vitam futuram & æternam retributionem, ut aliquid de mancipiis meis, his nominibus Pechildis & Liubvar & Zeizaloh ad ecclesiam, quæ est constructa in villa Fishingas in honore S. Petri ceterorumque sanctorum, ubi vir venerabilis Vuolfphoto Presbyter esse cognoscitur, tradere volo: quod ita & feci, in ea videlicet ratione, quamdiu ego vixero, eadem mancipia habeam, censum pro solvam denarios VI. in quisque anno XI. Kalen. Octobris, id est ad dedicationem præfatæ ecclesiæ. & filius noster Hratpoto similiter faciat, ejusque posteritas legitima. Post discessum legitimæ posteritatis ad jam dictam ecclesiam revertant perpetualiter possidendæ. Si quis verò, quod fieri minime credo, si ego ipse aut ullus de heredibus ac proheredibus meis, vel quislibet ulla opposita persona, qui contra hanc traditionem venire aut inrumperet conaverit, coagente fisci multa componat auri uncias III. argenti pondus V. coactus exsolvat: & quod repetit nihil evindicat, sed præsens traditio omniq; tempore firma permaneat cum stipulatione subnexa. Actum Chirihaim villa publice. sig. † Sighifridi qui hanc traditionem fieri vel adfirmare rogavit. sig. † Palduino. sign. † Crifloni. sig. † Gheirberti. sig. Gheirleih. &c. Ego in Dei nomine Hratbertus Conzl. scripsi & subscripsi. Notavi VIII. Idus April. anno VI. regnante Domino Hludvico Imperatore, & sub Erchangario Comite.

LXXXII.

Anonymus.

de Mont-
fort, post-
bi Abbas.

NOtificamus omnibus tam presentibus quam futuris, quod * Rudolfus Præpositus ac Decanus, annuente Domino venerabili Abbate Vadalrico, totoque conventu hujus ecclesiæ data manu confirmante constituit, ut conversio S. Pauli, quæ prius tribus tantum celebrabatur sectionibus, festivè celebretur, & ipsis de beneficiis quibusdam Decano censualibus ad Haco & ad Brucon & Chrazarum ipso die ministraretur in pane minore & vino, in piscibus & caseo, ad censum XXX. solidorum, qui exinde persolvuntur annuatim à Camerario Chuon suisq; heredibus, sicut jam dictus instituit Præpositus atq; Decanus: quoniam prius X. tantum solidi de ipsis persolvebantur beneficiis. Ita vero census augmentatio exinde provenit, ut filii ipsius Chuon, quibus * abjudicata fuit hereditas, istorum beneficiorum hereditate sibi succederent, censumq; XXX. solidorum persolverent. Ordinavit etiam dictus Præpositus ut in festo

Quoniam
filii non
succedunt
in benefi-
cio patris.

S. Spiritus

S. Spiritus die secundo stoupum Decanus daret, & chorus festivaret ut in die Dominico S. Spiritus. Actum in monasterio anno incarnationis Domini MCCXIX.

LXXXIII.

Vuolfcozus.

IN nomine Domini nostri. Vnicuique perpetrandum est, quod divina vox ammonet dicens: *Date & dabitur vobis.* Et: *Date elemosynam, & omnia munda sunt vobis.* Hac igitur & ammonitione compunctus ego Vuolvarat pro remedio animæ meæ & parentum meorum Altilini Puasini trado atque transfundo ad monasterium S. Galli quicquid proprietatis in Vuilhdorf præfenti die visus sum habere, domibus, ædificiis, terris, campis, pratis, pascuis, silvis, viis, aquis, aquarumque decursibus, mobilibus & immobilibus, cultis & incultis, quicquid dici aut nominari potest, exceptis tribus iuchis & una curticula, & de pratis ad unam carradam, cætera vero omnia, sicut supra dictum est, trado, in ea videlicet ratione, ut easdem res ad me recipiam tempus vitæ meæ perfruenda, censumque annis singulis inde persolvam, id est, ut ad proximam curtem S. Galli unum iuchum arem, & cum femine meo seminem annis singulis in unaquaque celga. Et si redimere illud velim, cum duobus solidis id agam. Si autem uxor mea me supervixerit, easdem res habeat censumque annis singulis persolvat, id est VI. maldras de avena, & I. maldras de kernone. Si autem ex legitima uxore heres mihi procreatus fuerit, tunc ipse easdem res in eundem censum, sicut & uxor mea habeat. Similiter & tota recta procreatio ejus in eundem censum, sicut & filius. Et si redimere voluerint, cum una libra redimant. Post obitum vero meum sive uxoris, si mihi heres deest, tunc ad jus Præpositi & Advocati seu Populorum pertineat, quem ipsi elegerint, mihi proximum fuisse, qui easdem res in eundem censum habeat, sicut & uxor & filii. Si autem neglectum fuerit censum, tunc præfata res integritate revertantur ad jus monasterii perpetualiter possidenda. Si autem ego aut ulla opposita persona hanc traditionem inrumperere voluerit, socianti fisco multa componat, id est, auri uncias III. argenti pondera V. Actum in Pazmuntingun præsentibus istis, sign. auctoris hujus cartulæ Vuolvarati, sig. Syvidgarii. † Vuinidheri. † Heimolt † Vuolfho † Chaldalo † Vuenilo † Otger † Meginbert † Liutpold † Vuolftram, &c. Ego itaque Vuolfcoz in vice Hartmotti scripsi & subscripsi. Notavi diem Jovis VIII. Kalend. April. anno quinto Ludovvici super Austriam, sub Oadalricho Comite.

Beneficiū
precatiū,
cujus pari-
les species
supra quā
plures vi-
dimus.

LXXXIV.

Iso Monachus.

HUMANO genere peccatorum maculis sauciato atque ob culpam inobedienciæ à Paradysi gaudiis dejecto, inter cætera curationum medicamenta etiam & hoc Deus mundo remediū contulit, ut propriis divitiis homines suas animas ab inferni Tartaris redimere potuissent, sicut per Salomonem dicitur: *Redemptio animæ viri propria divitiæ ejus.* Hinc & per semetipsum divina clementia in Evangelio hortatur dicens: *Date & dabitur vobis.* Et iterum: *Date elemosynam, & omnia munda sunt vobis.* His igitur atque aliis scripturarum ammonitionibus ego Vuolfhugi compunctus trado atque transfundo ad cœnobium S. Galli, ubi Grimaldus Abbas præesse dinoscitur, quicquid in Pago Turgavensi in loco Rammisperage nominato proprio sudore Staricholfus adquisivit, & cum manu advocati sui Richmari ad prædictum cœnobium contradidit, mihi que & legitime meæ procreationi sub ea ratione possidendum dereliquit, ut censum exinde annis singulis persolvamus, id est II. denarios vel II. maldros de grano. Si autem ego illas redimere velim, cum I. solido id agam. Si vero ego illas non redimam, legitimi heredes mei sub prædicto censu eas possideant. Si autem hoc evenerit, ut legitimi heredes mei deficiant, atque in sua ingenuitate non permaneant integerrime, statim ad prædictum redeant cœnobium perpetualiter possidendum, nullusque eas ulterius licentiam abstrahendi habeat, sed pro remedio animæ meæ nec non & Staricholfi, semper illuc sint deligata cum pratis, pascuis, silvis, marchis, viis, aquis, aquarumque decursibus, cultis & incultis, mobilibus & immobilibus, quicquid dici vel nominari potest. Hanc autem traditionem ideo ego facere volui, quia illa prior traditio, quam Staricholfus fecit, non perfecta nec litteris fuit mandata. Quod si ego ipse vel ulla opposita persona contra hanc traditionis cartulam venire temptaverit, auri uncias III. argenti pondera V. ad ararium Regis coactus persolvat, & effectum, quem inchoavit, non perficiat, sed hæc carta stabilis & firma permaneat cum stipulatione submixta. Actum in ipso cœnobio S. Galli, præsentibus istis, quorum hic signacula continentur. Sig. Vuolfhugi, qui hanc traditionem fecit sig. Heitar. † Amalunc † Vuitigovvo † Tagibreht † Richman † Enno, &c. Ego igitur Iso inmerens Monachus rogatus scripsi & subscripsi. Notavi diem Dominicum, IV. Kal. Jun. anno XIII. regni Lodoici, sub Odalrico Comite.

DE ECCLESIIS ET IVRE PATRONATVS.

LXXXV.

Anonymus.

NOTVM sit tam præsentibus quam futuris, quod anno secundo Domni Arnolphi Regis factum est placitum in pago, qui dicitur Para, in villa nuncupata Duroheim coram Burg-

Notitia de
Ecclesia.

hardo Comite, filio Adalberti illustris, de ecclesia in Lessingon, qui essent à progenitoribus suis in rebus ejusdem ecclesie possidendis aut ordinandis potentissimi. Et sacramento in sanctorum reliquis præmissis, sicut & nuper factum est in diebus Karoli Imperatoris secundi, testificati sunt primores populi Ruodpert, Richkis, Vualthere, Engelbert, Cundbert, Reginhart, Ruodhoh, Kerbert, Richpert, Vualdhère, Vodalhart, Liuppo, Roholf, Theoterich, Pollo, Ruodhart, Adalrich, Engelbreht, Vualthere, Irimbreht. Testimonium ergo hi omnes juxta sacramentum suum perhibuerunt, quod solummodo parentes subtus scriptorum hominum, & hi ipsi potestatem haberent ordinandi ecclesiam in Lessingon absque ullius inferioris aut suppositæ personæ contradictione, Erchanbert, Emrit, Hunolt, Liutpert, Ozbert. Et his ita patris, cum adhuc quidam de illis, qui se in illa ecclesia heredes ac dispositores haberi voluerunt, alii garriendo, alii musitando contradicerent, optimates ejusdem concilii apprehensis spatibus suis devotaverunt, se hæc ita affirmaturos esse coram Regibus & cunctis Principibus usque ad sanguinis effusionem.

LXXXVI.

Notpertus Abbas.

QUONIAM ex varietate rerum mortalium & temporum continuata prolixitate, & humani generis debilitate, memoria rerum gestarum oblivionis irreptione extruditur: ideo prudens industria hominum id, quod posteritati volunt esse certum, sapissime reliquit successoribus suis, testamentis confirmatum. In nomine ergo sanctæ & individue Trinitatis notum sit omnibus tam futuris quam presentibus, quod ego Notpertus Monachorum S. Galli ecclesie Abbas in novali loco, qui Abbacella nuncupatur, in convalle circumpositorum montium sito, basilicam ad servitum Dei condidi, quam & ædificatam à Thietmaro Curienfi Episcopo cum licentia & rogatu Rumaldi Constantiensis Ecclesie Præsulis per legitimam consecrationem loci illius incolis ad oratorium stabilivi. Denique hanc eandem ecclesiam præbenda pueri unius de claustris nostro, & una vvatspenda, & beneficio unius mansus & omnipost subscriptæ decimationis determinatione dotavi: à monte Hersberch, ab alpe SOLMI, à Meggelis alpa, à Barental, à Portaris alpa, à Chranberch, à rivulo BUCHENBACH, ab ostio fluvii Rota usque dum fluat in Sitterum, usque ad originem, ita ut proclivitas circumpositorum montium ad eandem cellam secundum liquentiam nivis imminet, apertissime determinavi. Hanc etiam dotationem sacerdoti ibidem Deo servienti, banno Rumaldi Constantiensis Episcopi consensu fratrum nostrorum perpetuo jure stabilivi. Facta sunt hæc anno ab incarnatione Domini MLXI indictione IX. regnante Rege nostro Hainrico Romanorum Imperatore anno IV. Signa testium, Vuittone Advocato, Opreht, Atzo, Tietpreht, Vodalrich, Liebo, Regenolt, Eppo, Heilman, Vuolfpreht, & cæteri complures.

LXXXVII.

Hupertus Presbyter.

IN Dei nomine. Ego Ruothaus complacuit mihi, ut aliquam basilicam ædificarem in honorem Dei & S. Galloni, quod est constructa in pago Burichincas in villa Vuillimundincas, quod ita & feci, & dotavi eam casatibus VIII. & similiter hobas XII. & mancipia denominata Arichiso & uxore sua Adrane: Teuttulfo & uxore sua Ratbergane & filio suo Ruodulfo, Aricarno & Ruodnig: Leutnig, Blitilde, Trudulfo, & Moterane, Amulfrede, Ricario, Teutrude, Vuolmaro, Teurcario, Vtrono, & hicono, Trudlinde, Volfinde, utmanno, Leupagde, Vraldo, Lollane, Altmanno, Volcamanno, Vuolfagde, Routmanno, Leubo, Hinolobe, Agde, Ahalagde: hoc sunt XXXI. & ipsis teneatis & possedeatis hac die presente & quia supra diximus superius nomina ad ipsum monasterium firmiter omnia hæc tradita sint. Et si me vivente ipsi Monachi S. Galloni possideant pro animæ meæ, firmiter hæc omnia tradita sint. † sign. Ruotahi, qui hunc testamentum fieri rogavit † Bleon † Issinberti † Vuelandi † Vuarilandi, &c. Ego enim Hupertus Presbyter scripsi & subscripsi, anno IV. regnante Domino nostro Rege. Data sub die, quod fecit Mensis Julius dies X.

DE COLONIS CENSITIS.

LXXXVIII.

Anonymus.

CENSORES. De Vaninctale Ruadinc vomeres II. Kerloh. denar. IV. Vuillihere de Siclingun denar. XVI. Othere de Dassarum denar. IV. Hato de eodem loco denar. IV. Adalfind de suo capite denar. II. aut dua libra de cera. Ruadger & Engilbold de Tellinchovun inter utroque den * Hiuro de Dassa denar. IV. Filii Vuilanti de Afaltraha solid. V. Crifo de Vuiningun den. IV. Engilger de Otenvilare solid. I. & Altman in simul Vuinirat de Husinbah servus S. Galli solid. I. Sigibert habet servum S. Galli, pro illo centum dat solid. I. Scerum servum nostrum idem Sigibert habet ** Vto & fratres ejus pro uno agro vomerem I. aut IV. den. annis singulis.

DE FVRTIS.

LXXXIX.

Ruodpertus Magister.

DOMINO & Abbati nostro * P. nos fratres vestri discipuli debitas orationes. De his, Purkhar-
do. quæ erga vos sunt, lætificasti nos scripto, quia gratia Dei recte aguntur. Contigit etiam vestris orationibus apud nos, quod ad communem lætitiã pertinet, de ecclesiastico censu, qui furtu raptus est, partem nos non minimam recepisse, & ipsum furem captum in vinculis nos tenere. Est enim servus Kerolti de Pettenhusen filii Alberici, & nomen ejus Gunzo, & nomen patris ejus Richolf, qui nunc in comitatu militantis sui Domini est. Reddidit ergo coronam, & auream capsulam absque operculo, & aureæ crucis quasi tertiam partem. Majoris quoque capsæ quædam fragmenta, quamvis de gemmis pauca admodum reddita sunt. Spes autem de residuis manet, quia venundata sunt in manum cujusdam mercatoris de Buchovva, qui Pero dicitur, & quondam ibi monetarius erat, multa quoque in manus Constantiensium mercatorum, quorum nomina sunt Eccho, Chomuli, Vuoveli, Albeli, Engézó, Tegenhart. Deus vero quendam extraneum hominem ad nos mittere dignatus est, qui occulte sibi pactum fieri petiit de pretio duarum librarum pro delatura, ut hæc patet faceret. Ipse vero accepto pacto sine mora fratrem Annonem ad Constantiam duxit, ubi particulas auri fabrefactas, quas cognovit, à Tegenhardo fecit præsentari sibi. Sed ille à Perone de Puochovva se emisse eos testatus est. Inde frater idem ad Peronem veniens per Hugonem vestrum militem furem sibi in domo sua latitantem monstrari fecit, qui statim captus sub terra occultatum thesaurum, quantum sibi remansit, reddidit. Nunc vobis agendum est cum Rege, ut Advocati utriusque ecclesiæ tantæ rei ex-actores fiant, & in suum locum restituant. Nec illud minus intimandum est vobis, quia longe minora & pauciora sunt, quam putastis, quæ à vestris ministris in usum nostrum exhiberi jussistis, & quanta grassatur in nostra terra bouum omniumque pecodum mortalitas, ut Rex per nos reditum ceperit decernere ipsi habeatis de hac quasi Ægypti plaga suggerere. Qui est autem altissimus vobis Domino nostro prospera cuncta concedat.

DE NOTICIIS TESTIVM.

XC.

Anonymus.

HÆC est inquisitio de curtis, qui fuerunt traditi ad monasterium S. GALLI in Fine Clusina à Berchanboldo Alamanno, qualiterque nuper misso nostro præsentati requisierunt Nordpertus Episcopus & Folhroh Comes misso Domini Regis, & qualiter isti qui hic subter scripti testificaverunt. ROTFRIDUS prædictæ civitatis Archipresbyter & Petrus Langobardus dixerunt, quod vidissent ERCHANBALDUM cartulam perpetrantem partibus S. GALLI de curte Granario & de Pontiano, & manus suas in ipsam cartulam posuissent, & residere vidissent MAVONEM & PETTONEM Monachos S. GALLI, & nullus eis contradicebat. Barbentius & Domnosus, & Andreas, & Nordpertus dixerunt, quod vidissent Monachos S. GALLI ibidem residere & clandestinum tollere. Lantoloh similiter dixit, & hoc dixit, quod frater suus Reginhartus super ipsas res ad partibus S. Galli fuisset Advocatus. Adalolfus & Ansheri dixerunt, quod vidissent ibi Pettonem Monachum residere pro parte S. GALLI. Saxo dixit, quod pavisset illum ibidem Petro Monachus, & dixit ei, quod tunc ibidem fuissent reliquiæ S. GALLI. Cundpertus dixit, quod sciret Monachos S. GALLI ipsas res tenere & dominare & laborare. FOLCHARTUS dixit, quod vidissent Pettonem Monachum mansionaticum facere Vuolfleozo Episcopo, quando Romam pergebat, & deinceps ipsis rebus imperabat. Agilinus dixit, quod audisset Adalolfum, qui erat gustaldius ipsius civitatis, ante HELMIRICO Episcopo atque misso Odalhartum, qui nunc ipsas res tenet negare, quod nihil ibi habuisset proprietatis, pro quo heribann reddere debuisset, nisi res S. Galli, quas pater suus illuc ad prædictum monasterium tradiderat. Ansprandus & Egilolfus & Andreas & Pruno & Barbentius & Theohardus & Cundpertus & Catervius Presbyter dixerunt, quod vidissent ipsas res illos Monachos S. Galli vivente Erchanboldo jure proprietatis possidere: adhuc etiam ipsum Odalhartum ante Helmirico misso audissent enarrantem, quod proprium non habuisset, & ideo heribannum dare non debuisset. Post hoc testimonium dedit Odalhartus vadium Folcroho misso, ut esset paratus in præsentia Domini Imperatoris in placito generali justiciam faciendi: & Folchartus & Adalolfus ejus fidejussores sunt in mancosos mille.

XCI.

Anonymus.

NOTITIA testium, qui cum juramento & fide data coram regalibus missis, videlicet Crimaldo Abb. & Atone Comite aliisque comitibus Vuillihelmo & Alboino testificati sunt, quod ex traditione Peratholdi Comitum medieta omnis marchæ, quæ ad villam Filifininga

nuncupatam aspicit, tam in silvis quam in aquis, sive pascuis vel aliis quibuslibet rebus ad monasterium S. Galli iuste & legaliter pertinere debeat, excepto uno monticulo, qui dicitur Festilnperc, qui ad hereditarios Pettonis & Caromanni aspiciat: itemque silva quadam, quæ dicitur Sicginholz: quæ excepta altera silva specialiter ad jam dictum monasterium pertinere debeat: reliqua omnia in quibuslibet rebus media, ut jam dictum est, absque ullius contradictione ad præfatum cœnobium pertinere debeant. Isti sunt testes, Alavvic, Amalbert, Ermingolt, Vuitigovvo, Ernipert, Gerhart, Anno, Valtat, Vuospot, Nuti, Vuicheri, Vuolauridi, Ruadger, Thietpert, Ruodpert, Engilpert, idem Vuitigovvo, Vuolfger, Vualto, Ebruni, item Anno, Thiotini, Hizo, Hadabert, Icho, Gericho, Hildi. Actum in villa Pettinvilari nuncupata publicè, coram præfatis in illis & frequentia populari.

XCII.

Anonymus.

COMMEMORATIO testium, qui in placito coram missis potentibus, videlicet Erchangario & Liuthario, in loco & in villa, quæ dicitur Stamheim, cum juramento testificaverunt, quod quidam homo nomine Roadhartus proprias res suas ad monasterium S. Galli tradidisset, ac per hoc jure & legibus sine ullius contradictione illuc pertinere debuissent. Isti sunt illi testes nominati, videlicet Liutpreht, Vuerimpreht, Adalpreht Sicger, Volo, Vuolfo, item Liutpreht, Gerhoh, Hacco, Nidpreht, Vuillipreht, Vualaihho, Vuolfpreht, Hugibert, Focliheri, Vuanine, Reginolt, idem Hacco, Isanpreht, Hiltipold, Amalpreht, Adalhoh.

Isti sunt Iudices, qui hoc judicaverunt, videlicet Vuitpreht, Vuilliheri, Rihhart, Elih, Vuerimpreht, Cundicho, Cozpreht, Rihger, Arolf, Hilttini, Noti, Svviager, Heitar, Vuolfram.

Isti autem sunt, qui illud iterum judicaverunt ad Zurih, videlicet Rihchoinus Comes, Theodolt, Vuitpreht, Rihpold, Vuinidheri, Moatheri, item Rihpold, Gervvic, Horicum. Talibus vero hominibus testificantibus, quod legibus ipsa traditio ad præfatum monasterium pertinere debuisset.

XCIII.

Anonymus.

NOTUM sit omnibus tam præsentibus quam futuris, quod Kebahartus venerabilis Episcopus rogatus ab heredibus Ecclesiæ, quæ est in Pirithorf in pago Alpicauge misit Archipresbyterum suum Rihfridum, ut diligenter investigaret, de quibus locis vel villis decima ad ipsam ecclesiam persolvi deberet. At ipse placito habito in præfata villa Pirithorf, populoque circumquaque congregato, cum sacramento & fide data vicinos quosque interrogans re veritatem invenit ab istis villis, id est ab ipsa Pirithorf & Pirihchinga & Chuchilipach, nec non & Puach, Ezilivvilare & Haiivvilare ad ipsam ecclesiam decimam pertinere debere. Et hæc nominati sunt, Adalo, Zuppo, Vualdger, Antger, Podal, Lantpert, Managolt, Tuato, Cudhart, Ruadpert, Vno, Hartarat, Hugihart, Vuicheri, Kerini, Snato, Adalpert, Vuito, Theotoloh, Starafid, item Engilger, qui omnes cum juramento & fide data testificati sunt, quod temporibus Karoli Imperatoris & Eginonis Episcopi à præfatis villis ad ipsam ecclesiam decima singulis annis reddita sit usque in annum præsentem, qui est XXXV. Hludovici piissimi Regis, patris Karolomanni, Hludovici, & Karoli Principis nostri.

XCIV.

Anonymus.

BREVE com de illis hominibus, qui in ministerio Liuderici cum sacramento testificati sunt tribus vicibus de causa S. Gallonis ante missos Domini Regis, in primis ante Siebertum & Friuntonem, postea ante Hilteratum & Gerhardum, & tertia vice ante Liudericum, id est de Vzinacha, quod Lantolt & Pieta habuerunt, & Luzilunavia tota, & Perolvesvilare. id sunt Vuitpreht, Amalrih, Cundhad, Reginbold, Nandolf, Marhheri, Perahtolt, Liubolf, Matheri, Fridubreht, Pabo, Peratfrid, Vurmheri, Eckihart, Ortheri, &c. Et hoc isti cum sacramento testificati sunt, quod supradictas res ad S. Gallonem legibus pertinere deberent.

XCV.

Anonymus.

NOTITIA testium de rebus in Sconjunbirih sitis, quas Albaricus ad S. Gallum tradidit, quasque Rachilt soror ejusdem Albarici & filius ejus Heripreht de vestitura S. Galli per vim abstulerunt. Nam cum pro eisdem Cozpertus Abba ad Dominum Hludovicum Regem reclapasset, iustum est Vuamingo Comiti & Ruadperto vasallo Regis inquisitionem de hac re fieri. At illi generali contribulium circumquaque conventu facto, inquisitionem fecerunt, qualiter eadem res ad partem S. Galli pertinere debuissent. Tunc ipsi testes cum juramento & fide data testificati sunt, quod verum esse scirent Albaricum easdem res ad S. Gallum tradidisse, eosdemque Monachos legaliter confedissee, & in eadem vestitura per XX. annos temporibus Karoli Regis sub censu ad partes ejusdem monasterii aspiciere: sicque post mortem Albarici iterum legaliter Monachos confedissee usque dum ejus soror nomine Rachilt & filius

lius ejus Heripreht, eorumque potestas de vestitura S. Galli per vim rapuissent. Isti sunt testes, Theotolt, Scrutolt, Gerheim, Vuolahmunt, Anthad, Ebarachar, Suabilo, Selbger, Hisget, Vualtirih, Vuihpold, Engilhelm, Vuolfchiger, Folcharat, Hiltirat, Helfolt, &c. Quod enim idem testes legaliter adducti fuissent, eadem Rachilt & Heripreht filius ejus eidem testificationi consentire nolentes de placito evaserunt. Qua ex causa dijudicatum est, ut eadem res in interdictu banni jusse fierent, usque dum de hoc regalis sententia decerneret. Et isti sunt, qui hoc dijudicaverunt. Kirafrid, Salacho Theoman, Tagapreht, Vuolftram, Tuoni, Erhart, Alto.

X C V I .

Anonymus.

Testes auditi super controversia, an monasterium S. Galli sub ditione Episcopi Constantiensis esse deberet, an verò sui magis juris esset. Pars Episcopi Hattonis dixit, quod nostrum monasteriū temporibus Pipini & Karoli Episcopis Constantiensibus fuisset subiectū. Nostri vero jurati dixerunt, quod nostrum monasterium in loco libero, non in fisco, non in terra ecclesiastica esset, non per ullius hominis traditionem, sed in solo Imperatorum arbitrio stare, quem eii loco præficiat &c. Auditi sunt amplius viris ducentis.

X C V I I .

Anonymus.

Isti sunt qui de illa vestitura de causa Isanhardi ad S. Gallonem testimonia ferunt in primis Buazzo, Lantolt, Vuerinbret, Milo, Vuolfuni, Hisanhard, Vuicram, Baldo Vuolfgar, Haderger, Lantpreht, Vuolfhad.

X C V I I I .

Anonymus.

Requisitus, utrum domino G. de Durrehain Clerico ante suam electionē vestes dederit, & eum in familiam receperit? respondit, quod sic, quia hoc viderit. Requisite, . . . eligant in Abbatem & quod ipse E. eos ad hoc inducere attemptavit. Requisite, utrum creditoribus ipsius E. aliquam pecuniam pro ipso solverit? & . . . Clerico fratri prædictorum vestes dederit, ut jam dictos fratres suos Hainricum & Hugonem induceret, ut eum eligerent in Abbatem, & utrum propter hoc idem . . . t ad hoc inducere attemptaverit? & quod sic. Requisite, utrum Ru. qui dicitur Decanus, vocem habuerit in electione Abbatibus S. Galli? & quod ignorat. Requisite, utrum in monasterio Augiensi habitum Monachalem assumpserit, & ibidem in eodem habitu per aliquos annos permanferit? & quod sic. Requisite, utrum in dicto monasterio professionem fecerit, & in monasterium S. Galli transferit ad tempus, donec status sui monasterii esset emendatus? & quod transivit: sed utrum ad tempus vel non ignorat. Dixit etiam quod monasterium Augiense in antiquo sollempnius fuit, & quod utrum postquam transivit aliquos redditus receperit à monasterio Augiensi ignorat. Requisite, utrum F. de Gundolvingen injecerit manus in * ad sanguinis effusionem, ac etiam in Bertholdum Subdiaconem, notarium quondam Abbatis Bertholdi, & utrum post hujusmodi injectionem in divinis officiis ministraverit? & . . . præfati electi in Voltricum de Sneggenburg Monachum & sacerdotem ad effusionem sanguinis, & in Gervvicum de Scolis tunc Subdiaconem & Clericum . . . in subdiaconatus ordine ministraverit? & se ignorare. Requisite, utrum idem H. junior sit bonæ vel malæ famæ? & quod malæ famæ, & quod aliquando fuit in furto deprehensus, quondam Dominus Bertholdus Abbas propter furtum & alios excessus ipsum per plures annos tenuit in carceratum & incorrigibilis fuit & errabundus fuit in sæculo per plures annos Monachali habitu derelicto, & quod famæ suæ prodigus vixit luxuriose cum quadam Iudæa, & quod de . . . F. de Vuildenstain Iohanni Clerico Magistro Scholarum manus iniecit temere violentas? & quod ita percepit ab ipso electo: utrum autem dominus F. de Gundelvingen juraverit & alia fecerit quæ secuntur, dixit quod ignorat. . . Sacerdos Capellæ S. Iohannis apud S. Gallum, juratus requisitus de P^o. II°. III°. III°. articulis concordat cum superiori teste Comite . . . de suis electoribus sollicitasse precibus. Requisite, utrum dominum Ruod. qui dicitur Decanus Voltricus de Sneggenburg sollicitaverit precibus? & quod sic, . . . conspiravit ad Regimen Abbatie unde credit quod rogatus ipsi electo adhaerit. Requisite, utrum R. de Rætershouen, F. de Gundolvingen & F. de . . . & quod ita intellexit per famam. Requisite, utrum Domino Abbate Bertholdo ad Hispaniam proficiscente aliquos de conventu sollicitaverit, ut eum in Abbatem . . . de Gundolvingen sollicitaverit? & quod ignorat. Dixit tamen quod sicut intellexit ex fama publica idem electus Hainr. & Hugon. de Durrehain sollicitavit. Requisite, utrum is in minoribus officiis sibi commissis bene vel male ministraverit? & quod sicut sibi videbatur male ministravit & negligenter . . . in Abbatie prædictæ, & utrum Regulam B. Benedicti intelligat, & eam exponere sciat? & quod sicut credit insufficientis sit scientiæ, & quod vix sciat literaliter loqui. Requisite, utrum ante electionem fuerit bonæ vel malæ vitæ, & levis opinionis, & utrum vitam duxerit dissolutam, & regulam B. Benedicti non observaverit? in eo concordat cum Comite prædicto, adiciens quod de his est publica vox & fama. Requisite, utrum idem electus ipse electionis fuerit per jur^o & super aliis ab . . . arum ante electionem & sanguinis effusionem manus iniecit

rit violentas, & utrum post talem injectionem in divinis officiis ministraverit . . . pecuniam de consensu & voluntate ipsius illis, qui vocem habent in electione, videlicet Hainrico & Hugoni fratribus de Durrehain, ut eum in Abbatem eligerent. . . ūz frater ipsius electi aliquid dederit vel promiserit pro sua electione? R. quod ignorat. Requir. si dictus electus ante suam electionem suis electoribus aliquid dederit vel promiserit? R. quod dominum B. & F. de Vuildenstain in familiam recepit ante suam electionem, & intellexit eum pecuniam & alia promississe pro sua electione. Requir. utrum . . . Concubina ipsius R. datum fuerit pallium autē electionem pro sua electione. De articulo vero immediate sequenti dixit se nihil scire. Requir. utrum . . . crediderit, & utrum eum in familiam receperit, & utrum creditoribus ipsius solverit pro ipso XL. lb. monetæ Brisaugensis, & utrum hoc fecerit . . . & utrum hoc promiserit, & ad hoc faciendum fratres suos inducere attemptaverit: item utrum Vualther. de Durrehain laico vestes dederit, ut . . . sollicitaret, & propter hoc ad monasterium S. Galli venerit, & ipsos fratres ad eligendum præfatum H. inducere attemptaverit? R. . . similes vestibus fratruelis electi, & quod hoc non solum ab ipso E. verum etiam à dominis Hainrico & Hugone fratribus ipsius E. & aliis fide dignis . . . de his est publica vox & fama. Requir. utrum R. qui dicitur Decanus vocem electionis habuerit, & de aliis articulis dependentibus ab eodem concordat cum suprascripto Comite. . . . qui est sacerdos & clericus secularis, ad sanguinis effusionem manus injecerit temere violentas? R. quod sic, & hoc scit quod injuriam . . . de hoc est publica vox & fama. Dixit etiam quod ignorat, utrum in Bertholdum notarium subdiaconem manus injecerit violentas. Requir. utrum H. de Vuartenberg junior frater . . . ad effusionem sanguinis manus injecerit violentas, & utrum post talem injectionem &c. & utrum de iis sit publica vox & fama? R. se nescire. Requir. utrum . . . sacerdotem & clericum secularem ad effusionem sanguinis manus injecerit temere violentas, & utrum post talem injectionem in subdiaconatus ordine ministraverit . . . utrum idem H. junior fuerit infamis, & sacrilegium commiserit, & an malæ vitæ & levis opinionis extiterit, & furtum fecerit, & utrum per plures annos detentus fuerit in carcere tanquam incorrigibilis; & postquā liberatus fuerit à carcere iterū furtum commiserit, & utrum ante electionem . . . & fama suæ prodigus vixerit luxuriose cum quadam Iudæa? R. quod sic, & quod de hiis est publica vox & fama. Requir. utrum F. de Vuildenstain ante electionem, . . . inicientes, & post talem injectionem in subdiaconatus ordine ministraverit? Dixit quod hoc percepit ex auditu. De sequentibus autem articulis dixit . . . ante electionem, sicut ipse intellexit, conspiraverant. C. Dominus Bertholdus de Druhurg Canonicus Augustensis, testis . . . à pluribus ita esse intellexit.

Aliam insignem notitiam testium apposuimus supra in titulo de Ecclesiis.

DE SENTENTIIS IVDICVM.

XCIX.

Vauco.

Forma
processus
in iudicio.

mf. pro-
presum.

IN Dei nomine. Cum resederet Vnsfredus vir inluster Retiarum Comes in curte ad Campos in mallo publico ad universorum causas audiendas vel recta iudicia terminanda: ibique veniens homo aliquis nomine Hrothelinus. proclamavit, eo quod in contradutum suum mansum ei tollutum fuisset, quod ei advenit à parte uxoris suæ simul & Flavino, & * proprie suum fuisset, & legibus suum esse deberet, quia jam de tradavio uxoris suæ fuisset, idcirco suū esse deberet. Tunc prædictus Comes convocatis illa testimonia, qui de ipso pago erant, interrogavit eos per ipsam fidem, & sacramentum, quam nostro Domino datam haberent, quicquid exinde scirent, veritatem dicerent. At illi dixerunt; per ipsum sacramentum, quod Domino nostro datum habemus, scimus quia fuit homo quidam nomine Mado, qui ibi habuit suum solum proprium, cujus confinium nos scimus, qui adjacet & confinat ad ipsam mansum, unde iste proclamat, in quo illi arbore dorem & de uno latere aqua cingit: & inter eos terminum est in petris & in arboris. ipse est DOMINUS. Nam sicut illa ædificia desursum jungunt, istorum hominum proprium est & illorum legibus esse debet de parte avii illorum Quinti. Tunc prædictus Comes jussit ut ipsa testimonia supra irent, & ipsos terminos ostenderent quod dicebant. quod ita & fecerunt, & ipsos terminos firmaverunt, qui inter illa dua mansa cernebant. Sed & plurimi ibidem adfuerunt nobiles, quos ipse Comes cum eis direxerat. quod & omnia pleniter factum fuit. Vt autem hæc finita sunt, interrogavit ipse Comes illos scabinos, quid illi de hac causa judicare voluissent. At illi dixerunt, secundum istorum hominum testimonium & secundum vestram inquisitionem judicamus, ut sicut divisum & finitum est & terminis positus inter ipsos mansos, ut isti homines illorum proprium habeant absque ullius contradictione in perpetuum: & quod in Dominico dictum & terminis divisum coram testibus fuit, receptum sit ad partem Domini nostri. Propterea oportunum fuit Hrothelmo & Flavino cum heredib. eorum, ut exinde ab ipso Comite vel scabinis tale scriptum acciperent, qualiter in postmodum ipsam mansum absq; ullius contrarietate omni tempore valeant possedere. Actum curte ad campos mallo publico, anno VII. imperii Caroli Augusti, & XXXVII. regni ejus in Francia, & XXXIV. in Italia. Datum. VII. ID. Febr. sub Vnsfredo Comite, feliciter Amen.

Hæc nomina testium; Valeriano, Burgolfo, Vrsone, Stefano, Majorino, Valerio, Leon-
tio, Victore, Maurestone, Fonteiano, Florentio, Sipfone, Valentiano, Quintello, Stra-
dario.

Et hæc nomina Scabinorum; Flavino, Orficiño, Odmaro, Alexandro, Eusebio, Mauren-
tio, quam etiam & aliis plurimis.

Ego itaque Vauco rogatus scripsi & subscripsi.

C.

Anonymus.

HÆc est Carta iudicis, quod dedit B. de Andusia & E. Vicecomitissa, assidentibus B. & G.
inter G. & R. de querimoniis quas inter se faciebant. Et quia per sacramentum V. te-
stium probavit amicabile pactum vel iudicium vel transactionem esse factam, rata maneat
transactio vel iudicium, in his videlicet de quibus transactum vel iudicatum esse intelligitur:
hoc est de omnibus maleficiis propter gerram commissis, salva querela si aliquid exceptum fue-
rit, & illud quod iuretur se vidisse & audisse testes in tali loco, ubi auditis querimoniis utrimq;
præsente R. & G. iudicatum fuit hoc aut illud. Et hoc pacifice audito, & recepto ab utraque
parte, convenit R. & G. præsentibus prædictis testibus, se facturos sicut iudicatum fuerat: &
finem fecerunt in hoc & in aliis controversiis, de quibus iudicatum fuerat, & osculum ad invi-
cem fecerunt. Item iudicatum est, ne aliquis injustas exactiones contra veterum, consuetu-
dinem R. in honorem illum faciat, & alia plura capitula iudicata fuere.

F I N I S.

IOACHIMI VADIANI

DE OBSCVRIS ALEMANNICORVM
VERBORVM SIGNIFICATIO-
NIBVS

EPISTOLA

AD HEINRICVM BVLLINGERVM.

S.

R

EMITTO tuæ humanitati Fræcicas illas antiquitates, quas sane magna
cum voluptate, sed & fructu non modico, legi. Et morem tibi gessi in
litteris aliquot transferendis, in quibus tamen ob sensus claritatem af-
sequendam paraphrasten agere coactus sum, cum verbum verbo red-
dere non daretur, nisi una & barbariem prodere libuerit. Sæcula ista
longe incultissima tale genus scribas habuerunt vel in Aulis & Curiis
Principum, ut allequi Latinam linguam non valuerint, quo rem ullam vel
clare, vel inoffensa verborum simplicitate posteris relinqueret. Quum
interim nemo vernacula lingua quicquam scriberet, adeo dura illo tempore, ut ne exprimi
quidem ore sine magnis sibilis hiatibusque & rictibus potuerit, nedum in literas commodum
referri. Mutavi alicubi & personam, ut in Ludevici Junioris donatione in Principio, ubi mi-
hi visam est, communem sententiam, qua præfationis loco scriba est usus, rectius ad omnes
liberales Principes quam solum ad Ludevicum referri. Plus enim gravitatis habet sensus
hoc modo redditus, dum omnium liberalitati merces cœlestium rerum constituta intelligitur,
quam si uni solum tribuatur. Sed tuum erit isthæc vel sinere, vel mutare pro animi sententia.
De vocabulis nonnullis illorum temporum, quibus Franci & Alemanni usi sunt, equidem fa-
cile non responderim, nisi & conjecturis agere liceat. Is enim tutius utimur, etiam si pluscu-
la perspecta & probe cognita teneamus. Prædii voce nec inepte mihi usi videntur nec barba-
re, quum ea ceu generali agros, hortos, pascua, vineta, ædificia, & id genus alia significarunt,
quæ in nostra possessione sunt, ut & Salica terra, & Allodium, & Mansa in prædiis cenferi po-
tuerint. Quanquam enim *Alodia* Nobilium erant, seu gentilitia quædam bona, quæ non
ullius beneficio sed jure proprio tenebantur: tamen ex lege *De alode*, quæ inter Alamannicas
(ni fallor) extat, apparet & aliorum alodia fuisse. Recipio autem Rhenani conjecturam ar-
bitrantis vocem inde natam, quod ea bona familiis velut coagmentata & conjuncta essent, *an-*
lodt. *Mansum* Alamanni fundum dixere cum villula: Scribæ barbari *mansum* etiam voca-
runt, sed Chartæ veteres puriores *mansum* masculino & inflexione quarta, licet & *mansos*
legerim in multis. Tanta scribarum imperitia fuit, *Clostrarium* etiam pro claustrò ponere
aui. Eminvero agri in illa gente varii juris erant: *Fiscalini* scilicet, quorum reditus fisci
Principis deserviebant. Qui donati venditive Monasteriis, Parochiisve, *Ecclesiasticis*

voca-

vocabantur, qui hodieque multis in locis, licet venditi & abalienati, & privatæ possessionis facti sunt, tamen ea servitute laborant, ut quoties venduntur & novum colonum possessorem recipiunt, toties certa aris summa Ecclesiæ seu Monasterio pendenda sit, in cuius primæva possessione fuerant: vulgo *Erschätige Hofgüter* vocamus. *Agri Salici* seu *terra Salica* illa servitute vacabat: hanc vulgo *Fryge lehen gut* vocamus. Agros Salicos elocabant nonnunquam certa conditione reddituum & culturæ in perpetuam possessionem: nec mutare licebat colonum aut posteros, nisi pactum aut conditionem violassent, vel non solutis redivibus, vel fundo neglectui habito, vel parte fundi in scio Domino distracta aut usuriis recentibus gravata. Proinde apochas dabant coloni, quibus quo pacto quæve conditione locatio facta esset contineretur. Eas tabulas vulgo *Reversas*, & Germanice *Reversbrief* / locationem autem ipsam *Erblehen* vocamus. Ager hoc pacto locatus antiquis *Vestigalis* dicebatur, quem eleganter describit Paulus, cuius verba in tit. *Si Ager Vestigalis* &c. libro Pandectarum Iustiniani sexto, legimus. Non vestigalis erat, qui ad certum tempus locabatur, & eo pacto ut auferri colonus, Domino volente, potuerit: nos vulgo *Schupflehen* dicimus. Iustiniani ætas voce, ut puto, nova & Græca quidem *ἐμφυτεύσις*, sive, ut vulgaris Codex habet Iustiniani, *Emphiteosis*, perpetuam illam locationem vocavit, à verbo *ἐμφυτεύειν*, quod inserere seu plantare significat, quoniam hoc genus locatione ager in familiæ alicujus possessionem velut inseratur & implanteretur, ut avellere jure non liceat, nisi pacto locationis violato. Vnde *jus emphyteuticum* (licet enim Alciatus emendat) dicitur, quod corrupte *emphiteoticum*, *Erblehen recht*: & *ager emphiteoticarius*, quem & ipsum Alamanni & Franci mansus vocabulo complexi sunt. Porro Ecclesiis instituendis & donandis illa sæcula *mansus* fere attribuerunt, in alimoniam videlicet Presbyteri, qui Ecclesiæ impositus esset. Ea causa id genus *mansus* Ecclesiis fundatis attributos *Kälthof* veteres dixere, à stomacho scilicet aut gulæ parte, quam Germanice *fâten* appellamus. Durat adhuc vox illa. *Mansus* ergo dixere Franci & Alamanni atnen *Hof / es wære ain erschätiger Hof / oder erlehen Hof / oder fry und schupflehen Hof*: Salica terra erat, ain fry aigen gut. Hujus possessionem ex hereditate soli adibant, nulla prorsus parte ad foemellas attinente, quemadmodum lege Salica erat cautum. Est autem frequens mentio *terra Salica* in Chartis, quæ sub Pipino, Carolo, Ludevvicis, Crasso, & Arnulpho Francorum Regibus & Imperatoribus scriptæ sunt. *Curtis* vocabulum corruptum id significabat quod *Cors*. Qua voce quanquam domesticarum pastionum locus & numerus denotetur, tamen Latinis & hominum uno aliquo in loco conjunctorum ac velut cohabitantium cætus ea voce intelligitur, licet *Cohors* quam *Cors* usitatus existat. In ea significatione vel à Cicerone accipitur, actione in Verrem V. pro cætu hominum turpi aliqua de causa sociatorum, in malam partem: à Cæsare in bonam. Inde *Curtim* Francici & Alemannici Scribæ, nunc Palatium Regis (ut in Lege; *Si quis in curte Regis furtum fecerit*) nunc pagum aliquem aut vicum villamve plusculis ædificiis constantem vocarunt.

Curtilem quoque (nam & hanc vocem Chartæ veteres crebro usurpant) villulam aliquam paucis ædificiis constructam. Nisi vero fallor, legisse memini *Cohortis* vocem non ablimili significatu in tribus posterioribus libris Iustiniani: verum quo titulo aut in qua lege, vel quaerenti mihi, dum hæc scribebam, non occurrebat. Illud obiter notandum, *Curtis* nomine non simpliciter aut locum ubi multi congregati degerent, aut homines ipsos junctius habitantes, sed imperium etiam & jurisdictionem, præterea & proprietatem mancipiorum, & omnino eam possessionem, quam Iure Consulti *integri status* vocant, pleno cum jure conjunctam, significatam esse. *Imperium* autem, sicut lib. Digestor. I. in tit. de jurisdic. omnium judic. discimus, duplex est: *merum*, quo in facinorosos animadvertitur, nostra lingua *die Hoßgericht* oder *die Hoßobertait*: quale multis in locis Alemanniæ Comites olim Regū nomine administrabant. *Mixtum* sit, cum huic jurisdic. accesserit, vulgo *hoch und nider gericht*: quale apud Thuregum habuit in sua curte sine dubio Hludewvicus. Diversa est pars illa justitiæ administrandæ, quæ nulli imperio conjungitur: & hæc *jurudic. tio* vocatur vulgo, *die aintgen nidern gericht / da man dhaines mæleßiges gewalt hat*. Talis jurisdic. tio & Cathedris & monasteriis haud raro est à Regibus illis primis & Imperatoribus Francorum & Germanorum donata. Vetus enim & mediæ etiam ætatis religio longe maxime ab imperio & sanguinis judicio abhorruit. Quod & oppida pleræque Germaniæ multis sæculis fecerunt. Postea ambitio licentiæque & regnandi studium in causa fuerunt, ut & Monachi & Episcopi alicubi imperia mixta & mera merari & sua facere vel reclamante professione veriti non fuerint. Arbitror autem nullam curtim sine jurisdictione fuisse, & hoc nomine id esse significatum, quod jam vulgo *ain Bogten / oder gerichtswaßig* nominamus, *mit aigenswaßt der leuten und vßgetrückten rendten und gültent / mit aingemastem gebott und verbott* &c. Imo & *Curtilem* puto sæpe, jurisdictionem cum proprietate mancipiorum & certa reddituum parte intellectam à Francis fuisse. Verum *Regia curtes* longe maximæ fuerunt, & imperia etiam habuerunt cum mancipiis, agris, pascuis, censibus, venatione, piscatione, & omnimoda illa integri status possessione &c. Aliæ curtes tenuiores, pleræque solius jurisdictionis cum agris mancipiisque. Proinde dum legimus in veteribus (quarum plurimas vidimus) Francorum Alamannorumque Tabulis legari Ecclesiis vel Monasteriis *curtim cum agris, pascuis, mancipiis, silvis, aquis aquarumque decursibus*, fundum ipsum in homines una cum jurisdictione intelligimus: *Wir verschaffend unser gericht da und dort gelegen mit gebüt / mit aigen lüsten / mit holz / mit veld* &c. Plena enim fuit servis & servitu-

vitutibus quondam Alamannia nostra, cujus magna pars hodie Helvetia est : nec est, quod sciam montanus pagus aliquis Helveticus, qui rebus Francorum florentibus durissimam illam servitutem non servierit. Extant enim Tabulæ veteres, quæ hanc rem clarissime testantur. Et verbum illud Nobilium ; *Künften und faar im bauch ist unser* / laudatissimo Helvetiorum fœderi primam dedit originem, Helvetiosque in hanc rerum summam evexit. Curtes autem, & qui longe ampliores erant, *Pagi*, certis limitibus distinguebantur apud Francos & Alamannos. quos ipsi *Marcas* vocabant, id quod clarissime ex omnibus Tabulis discitur. Sunt autem & alia quædam vocabula, quæ in veteribus illis *Chartis* (sicut ipsi vocabant) obvia sunt, nempe *vestitura*, *Advocatus*, *bannus*, *fredum*, *distringere*, &c. qualia in vestratibus illis donationibus leguntur, quæ facilius quam priora illa explicantur. *Vestitura* enim hoc ipsum est quod *investitura*, hoc est in possessionem missio aut possessionis securitas & confirmatio, quam & *Beneficium* illa sæcula & *Feudum*, quod fere à Francis natum & inductum est, vocarunt : hodie lingua nostra *Lehen oder Lehnsbestätigung* vocamus : etiam *investiture* nomen vulgatissimum est, & locum habet cum in profanis tum ecclesiasticis bonis conferendis. *Distringere* vocabant, in jus trahere vel citare : quod ex Salica lege notissimum est. Extant autem & Salicæ & Ripuariæ & Alamannicæ Leges, mirabili & prope inexplicabili rerum vocumque barbarie confertæ, in quibus *distringendi* verbum frequens est. *Fredum* hoc ipsum est, quod nos hodie *Friden* vocamus. Populi enim illi ferocissimi, & ad arma prope solanati, perpetuo fredo, hoc est pace, obligabantur, ne quid vi & armis gereretur, quod publicæ tranquillitati obesset. Quem morem & Germani multis annis post Friderichum Primum, quem Itali Barbarossam cognominarunt, in omni Germania Principes custodierunt, ut hodie quoque *amen Fridstand oder Landsfriden* nominant. Et pacis turbatoribus solet acclamari *frid/frid* : quin & ipsi ad magistratum delati dicuntur *den friden ansoben* / data manu ex fide præstiti juramenti nihil amplius turbaturos esse pollicentur. Hinc non pacem solum hac voce scribæ significabant, sed multam etiam, quæ pacem violanti irrogabatur. Vnde in Legibus Francicis & Alemannicis sæpe legimus hæc verba ; *Et fredum insuper solvat*, id est multam fredi violati. Nec levis hodie pœna est pacis vel privatim mandata & iustæ, si quis eam violet. *Wann ainer den angelegren oder gebottenen friden mit wordt oder that bricht*. In * Vrbe tua & multis locis Helvicæ pœna capitis irrogatur fredum vulnere violanti. *Bannus* duplex erat, minor & major, qui & *Dominius* (ni fallor) dictus est, hoc est Regius vel Imperatorius, si eum vel Rex vel Imperator edixisset : uterque certa summa auri argenteve solvebatur, de qua in Legibus illis clare discitur, quæ à Francis & Alemannis constitutæ sunt. Alius generis est *Prescriptio*, quam hodie *bannum* vocant quidam, vulgo *die Acht oder des Reichs Acht*. Proprie enim Prescriptio est, vitæ, famæ, & rerum omnium illius, qui huic duræ pœnæ subijcitur. Hæc de vocabulis, quæ sane multa exposuimus in libris, quos de Veteribus Germaniæ Collegiis & monasteriis conscripsimus : quorum si qua e-dendorum mihi occasio olim dabitur, & hæc & alia haud omnino vulgo nota diligentius explicata leges.

Cæterum de Berchtoldo illo Duce Zeringensi illud, quod vulgo tamen satis notum est, admonuisse libebit : Burgundiæ ipsum, non magnæ illius, quæ olim regnum illustre fuit, sed ejus quæ cis Juram montem est, Ducem & Rectorem fuisse, & curiam suam in arce illa plane Regia habuisse, quæ hodie ditionis est clarissimæ urbis Bernensis, & Germanice Burgdorf appellatur. Cis juranæ autem Burgundiæ tractum hodie Bernenses & Solodorenses, partim etiam Friburgenses tenent. Et extant Tabulæ etiam Germanicæ, quæ hanc Burgundiam, *Würginden* nominant. Verba hæc sunt ; *Und ist alle landschafft hie disse dem Lebern* / (sic hodieque *Juras* mons vocatur) *ym Bern und Soloturn by der Aren und dem Müwenburger see vs bis an Wallis und Genfersee &c. in Würginden gelegen*.

De Præfectura autem illa Thuregica Berchtoldi multa scripsit Otto Frisingensis in opere suo Chronico, quod vulgo est notum. Est autem in Donatione Ludovici, qua Monasterio Sanctimonialium Thuregi providit, vocabulum *Redibitionis* : quod quanquam è re non videbatur, tamen libebat obiter indicare. *Redibitionem* constat, Vlpiano definiente, emptionis solutionem esse. *Wann ain kouff aufgehebt oder abtendt wird / und der verkouffer ghaissen oder mit recht gewisen wird / das ienig / so er verkoufft / wider zunehmen*. Ea in re miris fraudibus agebatur ab emptoribus, præsertim in mancipiis reddendis ceu vitiosis. Sæpe enim emptæ vel in pignus data erant, vel sciente Domino furtim fecerant : quarum rerum actiones postea in servum ipsum redundabant, & ex consequenti in Domini & proprietatis detrimentum. Extat titulus lib. Digestor. XXI. *de aditio edicto & redibitoria*, ex quo de fraude illa (à qua suos liberos esse Hludovicus cupit) plene cognosces, præsertim ex l. *redibere*, eod. tit. Idem dolus & in *rollendis fidejussoribus* accidebat, cujus eadem illa Tabula meminit. Tollebantur autem, ut judicio, fidejussores, quum legitima fidejussio ceu iniqua & contra legem postulata dissolvebatur, sicut in *redibitoria* iusta interdum & legitima emptio tanquam fraudulenta dissolvebatur.

Et quoniam Berchtoldi confirmatio *Capellarum* meminit, quarum reditus Parocho debebantur, de capellis in agro Thuregienti passim extractis intelligere videtur : quæ postea auctæ & amplius extractæ Parochiæ factæ fuerint Hiltgardæ Abbatissæ meminere Monachi veteres Cœnobii urbis nostræ. Epitaphion enim reperi Hiltgardæ Ludevici filiæ in Bibliotheca Mo-

nasterii nostri in hæc verba ; X. KAL. IANV. Hildigarda virgo Christi & Domini Hludovvici Regis filia de hoc sæculo migravit ad Christum, & humata est in Ecclesia S. Regula & Felicis Martyrum Christi in castello Tarego, cui* Ratpertus hoc epitaphium posuit :

alii Hart-
muoto tri-
buunt:

*Hoc jacet in tamulo Christi dignissima virgo
Hildigarda nitens moribus egregiis.
Hæc fuit eximii Hludovvici filia Regis,
Mentem sponte suam voverat illa Deo.
Bis denos octo vira compleverat annos
Migrans ad sponsum virgo beata suum.*

Sed & elogium iisdem numeris scriptum super eo ipso templo ; cui donatio illa facta est, quod in hæc verba habebat:

*Condidit hoc sanctum stabili fundamine templum
Cum genitæ & pio Hludovvico Principe terra
Hildigarda potens Christi clarissima virgo,
Cui Deus æterna concedat gaudia vira.*

Si quidem Monachi nostri numeris & carmine ludebant, litteris & Musis dediti, & dura quidem in religione : cum hodiernis summo in ocio saginatis hæc una sit cura, ut & Musas & litteras quanta possunt invidia, in ætate literarum tam felici, persequantur, & fastuoso etiam supercilio damnent. Sed de his satis. Nihil enim dubito, quin perspectiora tibi sint mediæ illius ætatis sæcula Francica & Alemannica, quam mihi hætenus esse potuerint. Quare peto ut boni consulas quæ in tuam gratiam, te maxime flagitante, obiter congesti. Peto autem, ut exemplum Carolinæ foundationis de Augiæ monasterio Latinum ad me mittas. Contracti Chronicon si alicunde non possum assequi, de tua Bibliotheca petam. Novarum rerum in præsentia non habemus, quod relatu dignum sit. Tuas literas accepimus cum Grynæi nostri elegantissimo hecatostycho. Patientia longa in libertatem erumpet, libertas ad arma, quæ sanè, ut hodie res habent, juste sument Magistratus vel innocentissimi, duntaxat ut æquis legibus locus esse & arceri libidinosis quorundam & per omnia probra perfricta Tyrannis queat. Casareni Carolum ferunt Norinbergam advolare magno comitatu, & in hoc esse Papistas omnes ne pax nostris detur. Sed optima quæque nobis de Principe illò nobilissimo utcunque aculeatis consiliorum æstris agitato pollicemur. Quod si pax sæculi nostris obtingere nequit, sufficiat pax Christi, puppis & prora salutis nostræ. Vale cum uxore & liberis, cumque collegio fratrum mihi in Domino colendisimorum, & me barbare de

sæculis barbarissimis locutum æquo animo
ferro. S. Galli.

F I N I S.

RVODE.

RUODEPERTI MAGI- STRIS S. GALLI

E P I S T V L A E.

I.

PAREN TIBUS suis A. agnus ablactatus pium balatum. Nuperrime à vobis fanus abiens adhuc me valere profiteor. Peto ergo ut promissio vestra de remunerandis sudoribus magistrorum meorum ad effectum veniat. Mihi etiam veluti peregre constituto omnium indiguo necessaria, quæ locuti estis, impendite.

II.

R cœlesti rore imbuto T. quicquid boni potest. Ex quo sub ditionis vestræ jugum adductus sum, educaſtis me absque omni remuneratione amicorum meorum, non minori dilectione quam si ex vestro progenitus essem corpore. Quia enim in Evangelio scriptum est, *operarium dignum esse mercede sua*, proposui ire ad sorores meas in insulam quæ vocatur Lindovva. Ibi arbitror me accepturum esse aliquod munusculum, quo possim vestram venerari faciem.

III.

R spiritali cibo saturato certitudinem famulamini. Pietati vestræ dolores nuditatis meæ erubescerem dicere, si miseriam quam patior nesciret. Ea ratione coactus imploro miserationem vestram, mihi præstari licentiam exire ad matrem meam, quæ ut spero non dedignabitur mihi subvenire in necessariis rebus.

IV.

PAREN TIBUS suis H. coronatus habitu clericatus fidelem in Christo orationem. Optimum invenisti consilium me transmittendo in monasterium S. Galli ad disciplinæ & doctrinæ ædificationem. Ibi me illa duo invenisse abundanter confiteor. Hæc est autem postulatio mea, mihi velocius ex vestra largitate transmitti tertium miserationis vestræ munusculum, id est duas camisas, & lineam tunicam, quibus incedere possim cum consodalibus meis honorifice, non cum dedecore nuditatis.

V.

D Omno R. T. ultimus vester amicus, fidelia orationis & famulatus. Dum occurrit animo quanta à vobis dilectione & beneficiis dignor, magnus pudor est, nihil congrui forsitan posse rependere. Sed rogo ne ideo vos pigeat ceptorum, quia nobis deest copia redibitionum, nam perpetem restituet vicem, qui neminem præmii patietur extorrem. Quod autem de docendo puero per nostrum Vodalricum demandastis, licet ipsa vox & memoria jam senescentem fugiat Moerim, libentissime gratia vestri nostram impendimus operam. Valet. Ne obliviscantur me sacratissimæ orationes vestræ.

VI.

H karissimæ nepti Ruodep. plurimam salutem, servitatem & orationem. Mitto tibi, Dilectissima, duos homines, & rogo ut tu his tertium de tuis addas, ut eo ducente & te auxiliante saltum circueant, ut aliquod vasculum inveniant & meis usibus deferant. Memento igitur fidei & servitutis, & hanc mecum fac misericordiam, ut eos ibi adjuves, & ad me redeuntibus tuum adjutorium impendas. Vale karissima.

VII.

P dilecto suo salutem & profectum in doctrina. Verba, quæ ad me misisti, ut tibi exponam, in Theodiscam linguam transtuli. sic enim sonare debent.

Quia virtus constellationis in ictu pungentis est) vuánda des kestirnis chraft fergát únde vir loúfit in só l ángeró vir iste só man eínin stúpf ketúon mag.

Informis materia (táz chít, skáffelôsa zimber

Intemperies) Intréteda.

Fides est sperandarum substantia rerum argumentum non apparentum) táz chít, kúishéit tère nóh úróugón.

Quem Deus diligit, hunc exaudit. Cui Deus placabilis, huic exorabilis) Temo die héiligen hólt sint, dér mág hórsko gebétón.

In humilitate iudicium ejus sublatum est) Táz in nióman ze réhte ne liêz, táz vvárt ze léibe úmbe fina deúmúoti.

In Pasca annotino) id est Paschali festo prioris anni, id est tér fénerigo ôstertág.

Y papanti) id est conventus omnium ætatum.

Nomen) námo. Pronomen) fúre dáz nomen. Verbum) vuört. Adverbium) zúoze de mó. verbo. Participium) téilmúnga. Conjunctio) geúúgeda. Præpositio) fúrelézeda. Interjectio) undervverf.

Nomini quot accidunt?) vui mánegiu vólgent témo nomini? VI. Quæ? qualitas) tevvilich. quæ? subauditur, ubiz éigin si, álde gemeine ter substantiæ, álde dés accidentis. Comparatio) de vvídermezúnga. Cujus? tis comparativi, álde dis superlativi zúo demo positivo. Genus) tíz chúnne. Cuius? sin alde.

VIII.

QVaris à me, quid sit *pascha annotinum*? Est conventus compatrinorum ad missas ejusmodi per omnes octavas Sabbati, sancti id est baptismi per annum, & per ordinem cujuscumque cum cæteris convivium. Quod vidimus, hoc testamur. Presbyter symbolum super infantem dicit, & mensæ participat aquam sapientiæ.

IX.

Hanc epistolam habes supra inter Chartas sub titulo de Furtis, num. LXXXIX.

F I N I S.

HRABANI MAURI ABBATIS FULDENSIS
GLOSSAE LATINO-BARBARICAE
DE PARTIBUS HUMANI CORPORIS.
WALAFRIDVS STRABVS MAURI DISCIPVLVS.

Sichomo consistit, sic corporis illius artus
Expositos Mauro Strabus monstrante tenebo.

HOMO ab humo dictus est.

Anima à ventis nomen traxit. unde & Græcè ἀνεμος, ventus dicitur, quod ore trahit aerem homo

Corpus à corruptione dicitur

Caput à capiendo, eo quod omnes sensus corporis capiat, & quod prima pars corporis sit

Vertex, Scheitla, nuilla

Occipitium, Hail ancha

Capilli, loccha fahs

Casaries, gifchoranfahs

Coma, ungifchoranfahs

Crines proprie mulierum dicuntur eo quod vittis discriminantur

Tempora, thunvvengiu

Facies dicta ab effigiei: ibi est enim tótã figura hominis & uniuscujusque personæ agnitio

Vultus vero dictus eo quod per eum voluntas animi ostenditur

Frons, endi, à foraminibus oculorum dicitur *frontispicium*

Oculi, dicti quasi ocior lux, quod citolucem capiant

Pupilla, seha, medius punctus oculi

Circulus vero quo à pupilla albæ partes oculi separantur. discæta nigredine *Corona* dicitur

*f.Rumen.

Palpebra sunt sinis oculorum à palpatione dictæ augbrauua,

Cilia id est tegmina, quibus operiuntur oculi, & dicta quod celent oculos

Supercilia id est vvindbrauua

Genæ, inferiores partes oculorum, hiufilon

Mala id est brachon: sic & *maxille* inde à minutiye dicuntur

Aures ab hauriendo dictæ sunt, quia vocem hauriunt

Pinnula, summa pars auris

Nares, nasa. Narium recta pars *Columna* vocatur: extremitas ejus *Pinnula* vocatur à forma pomi piri, quæ vero dextra lævaq; sunt *Pinnula* dicuntur. medium autem *Interfinitium* dicitur.

Os id est mund quasi ostium dicitur, quia ibi ingrediuntur cibi, egrediuntur sermones

Labra virorum dicuntur: *Labia* mulierum

Lingua à lingendo, sicut labia à lambendo dicuntur

Dentes, ceni: quorum primi *Præcisors* dicuntur, quia præcidunt cibos: sequentes *Canini* vocantur, quia sicut canes cum eis ossa confringunt: ita & homo quæ non possunt priores præcidere illis tradit ut confringant. ultimi sunt *Molares*, chinni ceni. Dentium numerum discernit qualitas sexus. nam in viris plures, in fœminis sunt pauciores

Gingiva, id est bilorna

Palatus, giumo sive huruuua

Fauces, à fundendis vocibus nominatæ

Arteria, id est vveifunt

Gurgulio, querca, chela, à gutture nomen traxit, cujus meatus ad os & nares contenditur

* *Pumen*, proximum gurgulioni, quo cibus & potio devoratur; *sublinguium* est, id est bracho

Mentum, chinni

Collum, hals, cujus anterior pars *chela* dicitur, posterior *cervix*

Humeri, scultyrra

Cubitum, helina

Vlna secundum quosdam utriusque manus extensio est: secundum alios cubitum

Brachium, am

Lacerti, musculi
Afcilla, oachafaf
Palma, manus extensa
Ir, medietas palmæ spiffior
 Primus digitus *pollex* est, *secundus index* five *demonftratorius*, *tertius pudicus* five *medius*, *quartus anularis* five *medicus*, *quintus auricularis*.
Vngula, nagal
Mammille, pruffi
Papille, capita mammarum
Pectus, sub quo firmitas est hominis
Cutis, pars exterior corporis, ficut & *pellis*
Aruina, est pinguedo cuti adhærens
Pulpa, caro est fine pinguedine dicta
Membra, funt partes corporis
Artus, quibus colligantur
Vertibule, funt summæ offium partes
Cartilaginee, mollia & fine medulla. quod genus auriculæ & narium difcrimen & costarum extremitates habent
Costæ, tibbi
Latus, fita
Scapula, ahfala
Dorfum, vel *Terga*, posterior pars corporis à cervice usque renes
Spina, est junctura dorfi, dicta eo quod habeat radiculos acutos & juncturas costarum in fe : ferturque per eam pars cerebri longo tractu. hæc & *sacra spina* dicitur: quoniam primum infante concepto nafcitur, ideoque & hostia id primum agentibus Diis fuif dabatur
Viscera, hinuouili
Cor, à cura dictum
Pulmon, lungun
Vena, dictæ quia viæ funt natantis sanguinis
Iecor, lebera
Fibra, jecoris funt extremitates
Splen, id est miltzi
Fel, id est galla
Stomachus, id est mago
Inteftina, id est tharma
Omentum, membranum quod continet

Omentum, membranum quod continet interfinorum majorum partem.

Venter, id est huuanba, & *alvus* & *uterus* inter fe differunt. *Venter* est qui acceptos cibos digerit & apparet extrinsecus. *Alvus* est qui cibum recipit & purgari folet. *Vterum* folet mulieres habent, in quibus concipiunt infantes.

Aquilius, pinguedo ventris quod deforis est.

Matrix, est locus uteri quo foetus gignitur.

Vefica, blatra

Renes, lendibraton

Lumbi, lendin

Umbilicus, nabulo

Ilia, lancha

Clunes vel *coxa*, huffphi

Anus, arfloch

Nates, arbelli

Extales, crozdarm

Genitalia, corporis partes quæ nomen gignendæ sobolis acceperunt. hæc & *pude*, dicitur à verecundia five à pube : unde & indumento operiuntur. dicuntur autem ifta & *inhonefta*, qui non habent speciem decoris ficut cætera membra idem & *veretum*, quia viri est tantum vel quia ex eo virus emittitur

Testiculi, hodon, qui semen vecti infundunt.

Vifcus, est pellis in quo testiculi funt pofiti.

Femora, deoh, quorum interiores partes *fæmina* vocantur

Genua, chniu

Crura, bein

Sura, vvadon

Medulla, marc

Tali, id est anali, de quibus caligæ nocturnales *subalares* vocantur, quia sub tali funt

Pes, phuoz

Planta, funt anteriores pedis partes, quæ de multis offibus constant

Calcis, prima pars plantæ inferior pedis quæ terram calcamus

Calcaneum, inferior pars pedis, dictum quia vestigia terræ imprimimus.

F I N I T.

NOMINA MENSIVM SECVNDVM THODISCAM.

Ianuarius,	Vuintarmanoth	Iulius,	Heuuiimonath
Februarius,	Hornung	Augustus,	Aranmanoth
Martius,	Lengizinmanoth	September,	Vuitumanoth
Aprilis,	Oftarmanoth	October,	Vuindunmanoth
Majus,	Vunnimanoth	November,	Heriuiftmanoth
Iunius,	Bracmanoth	December,	Heilugmanoth.

NOMINA VENTORVM SECVNDVM THODISCAM.

Subfolanus,	Ostronivvint	Zephirus,	Vueftroni
Eurus,	Ostfundroni	Corus,	Vueftrondroni
Euroauster,	Suntoftroni	Circius,	Nortvvestroni
Auster,	Sundroni	Septentio,	Norfdroni
Austerafricus,	Sundvvestroni	Aquilo,	Nortoftroni
Africus,	Vueftrondroni	Vulturinus,	Ostnordroni.

F I N I S.

HRABANI MAURI ABBATIS FULDENSIS.

DE INVENTIONE LINGVARVM AB Hebræa usq; ad Theodiscam, & notis antiquis.

PRIMO omnium litteræ Hebræicæ linguæ à Moyse inventæ sunt, & ab Esdra post illorum captivitatem & reversionem eorum renovatæ sunt, quarum elementa figurarum subtus, ut invenire quivimus, adnotata habemus, earumque summa XX. duarum constat litterarum.

thet	eth	zai	vau	he	deleth	gimel	beth	aleph
t	Ex	z	u	e	d	g	b	a
phc	ain	samec	nun	mem	lamech	caph	ioth	
f	ei	v	n	s	m	l	ch	i
			thau	sin	res	cof	fade	
	the	T	f	ω	r	V	f	P
								is
								Y

Litteras vero Græcas in primis Gadmus Agenoris filius à Fenice veniens in Græciam nonnullas attulit. post quem aliquantas alii adjecerunt. quæq; ad numeros faciendos habiles habentur. earumque litterarum, cum quibus scribi potest, summa ad XXIV. pervenit. cæteræ characteres tres adjunctæ sunt, ut ad millenarium numerum perveniri possit.

alfa	beta	gamma	delta	e	nota num.	zeta	etha	theta	
a	B	g	d	e	S	Z	H	th	
I.	II.	III.	III.	V.	VI.	VII.	VIII.	VIII.	
								nota num.	
iota	Kappa	lauta	moy	noy	xi	ovel u brevis	pi	cofe	ro
i	k	l	m	n	x	o	p	r	p
X.	XX.	XXX.	XL.	L.	LX.	LXX.	LXXX.	XC.	C.
simma	rau	oy	phi	chi	psi	o. longa	nota eunacofe.		
f	C	t	T	y	Y	f	φ	chi	X
CC.	CCC.	CCCC.	D.	DC.	DCC.	DCCC.	DCCCC.	mille	

Latinas namque litteras Carmentis nimpha Euantri mater, quæ alio nomine Nicostrata dicebatur, invenit, & in Italiam eas prima attulit, & postmodum Græcas litteras III. adjecerunt Latini propter necessitatem: quia nonnulla verba necesse habuerunt, sicut in Græcis habentur, loqui, ut est Xps. Ymnus, ac Zelus, & reliqua, & eas cum summa cautela decretavi vobis conscribere.

a	be	ce	de	e	ef	ge	ha	i	ka	el	em	n	o	pe	qu	er
A	B	C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	N	O	P	Q	R
es	te	u	ix	oy	zeta.											
S	T	V	X	Y	Z											

Litteras etiam Æthici Philosophi Cosmographi natione Scythica, nobili prosapia, invenimus, quos venerabilis Hieronymus Presbyter ad hos usque cum suis dictis explanando perduxit, quia magnifice ipsius scientiam atque industriam duxit. ideo & ejus litteras maluit promulgare. in istis adhuc litteris fallimur, & in aliquibus vitium agemus, vos emendate.

Domiaus.

M
D S
N

Sancta

T
S A N
C

Maria.

M
R A I
A

Sanctus.

T
S N
C

Iohannes.

N
I H E
S

Philippus.

P
I S H L
V

Thomas.

M
T H
S

Matheus.

M
H S
T

Petrus.

V
P S E
R

Paulus.

V
P A L
S

Andreas.

R
D A N
S

Iacobus.

C
I B
S

Simon.

M
S H I
N

Iudas.

V
I S D
A

Iacobus.

B
I C
S

Mathias.

M
H A I
S

Bartholomeus.

B R
H E
V S M

Salomon Rex pacificus.

P S N
L O
C M T

F I N I S.

KE

KERONIS MONACHI S. GALLI

INTERPRETATIO VOCABULORVM *BARBARICORVM

id est Ala-
mannico-
rum.

IN

REGVLAM S. BENEDICTI ABBATIS.

A.

A, Ab, fona
 Abbas, fater
 Abbatis, abbates
 Abbate, fatere
 Abba pater, fater lib fater
 Abalpectu, fona Kifihti
 Abhominabiles, leidfame
 Abiectio, aueraf
 Ab iniquitate, fona unrehte
 Ablactatum, intiprenitaz
 Abnegare feimetiplum, farfahhan fih felban
 Abrenuntians, farfahhanti
 Abfiffionis, Abasnidannes
 Abfcondi, Kiparac
 Abfconfe, Keporaganiu
 Abfentium, abvvartere
 Abfit, fer fi
 Abfolutus, inpuntaneer
 Abforbeatur, pifaufit fi
 Absq; murmorationibus, ano murmolodin
 Absq; ullo labore, auo einikeru arbeits
 Abftineant, Kehabeem
 Abftineatur, fi farporan
 Abftinentia, furipure
 Abftinentia, furiburti
 Abfurdum, ungalimfih
 Abfurdum, eingilih unreht ungriftlih
 Accepit, entfiang
 Accepit, entfiangut
 Acceptum, antfangigaz
 Accepta, intfanganeru
 Acceptio, antfangida, antfenkidu
 Acceptabilis, antfanclih
 Acediofus, flaffer
 Ac, enti, joh
 Acrior, vvaflira
 Acti, intifo, fama fo
 Actus, Kiraat
 Actuum, tatio
 Actibus, tatim
 Ad, ze, za
 Ad confitendum, za heham
 Addatur, zua fi kikeban
 Addita, keauhhoti
 Adducit, zualeitit
 Adfligantur, fin kenezzit
 Ad gregem, za chortare
 Ad habitandum, za puanne
 Adhuc, denne, noh, nu noh
 Adjicientur, fint keauhhot
 Adimplere, erfullen
 Adimpleta, zua erfultin
 Adinterrogationem, zan frahidu

Adipfum, zeinan
 Aditum, zuakanc
 Adjungentes, zuaauhchonie
 Adjutus, kehafaneer
 Adjutorium, helfa
 Adiuuati, hulfi
 Adiuuante, zua Helfantemu
 Ad Kalendas, inkangum
 Adlidere, chnuffan
 Adlitit, zua Kechnuffita
 Admoneatur, Kemanot
 Admonemus, zuamanomees
 Admonentes, zuamanonte
 Admonitione, zuamanungu
 Admonitionem, zemanungu
 Admonitus, zuakimanoter
 Ad necessaria natura exeat, za notdurfi de
 cnuati uzkancken
 Ad nihilum, ze neouuiehti
 Adnuatur, zuakipauhnic
 Adplicet, zuapifalde
 Adoptionis, zeuunske
 Adorationem, Kifpanfteo
 Adprobat, kechorote
 Adquirit, zuakefuahhit
 Adquiritur, ist kefuahhit
 Ad quod, ziuiui
 Ad refectioem, za imbizze
 Ad fatieratem, ze fetii
 Ad fatisfactionem, za ganuotfamerutati
 Adfentiat, zuakihenkit
 Adferam, ze naht
 Adsignata, kazaichantiu
 Adfum, azpir
 Adfumis, zuanimis
 Adfumebatis, ir zuanamut
 Adfumptione, inthabanii
 Ad fupra dictas, za obana kaqhueta men
 Adtendat, zua vvartee
 Adtendatur, zua fi kiuuarter
 Adtingere, zuakereihhan
 Adtonitis, zualuuffrenteeem
 Adtributa, zuakitaniu
 Aduenientes, zua qhunemente
 Adverfus, vvidar
 Adverfum fie, vvidar mih
 Advertitur, ist farftantan
 Ad vefperam, ze abunde
 Adulantur, fint keffehit
 Adulfcientes, chindiske
 Adulterare, huaron
 Adultifimum, az iungift
 Edificent, zimberren

Adi.

Ædificentur, sin kizimbrit	Amen, fosi
Ædificavit, kezimbrotā	Ametur, si keminnoot
Ædificatione, zimberre	Amice, friunt
Ædificationum, zimbirrono	Ammonet, zuamanoot
Ægritudo, siuhchi	Amplecti, kihalsit vvesan
Ægrotos, siuchem	Amplius, meer
Æmulationes, ellinodes	Amor, minna
Æqualis, eban	Amori, minnu
Æqualem, ebanlihho	Amputari, abasnidan
Æqualiter, ebano	Amputet, abasnide
Æquo animo, ebanemu muate	Amputetur, aba si farsnitan
Æquissimo, ebanostin	An, edo, interrogativum
Æquitate, rehtes	Anachoritarum, einchoranero
Ærum temperiem, dero lusteo mezzlich	Analogium, lecture
Æruginem, rosomon	Angarizati, kenoottanteru
Æstas, sumar	Angelis, engilun
Æstatis, sumeres	Angusta via, engervvec
Æstimet, vvanne	Angustam viam, engaa vvec
Æstimant, vvanant	Angusto, enkemu
Ætas, altar	Animam, sela
Ætatibus, altrum	Animæ, selu
Æffectum, minna	Animarum, felono
Ægerè, tuan	Animas, selo
Ægendum, zè tuanne	Animos, muatu
Ægenda, ze tuenne	Annonam, lybleita
Ægitur, ist ketaan	Annum, jar
Ægro, achre	Ante, fora
Ægrorum, achro	Ante oculos, fora augoom
Ægris, achrum	Ante omnia, er allu, fora allu
Ægnoscat, erchenne	Ante solis occasum, er dera sunnuum sedalkage
Æit, qhuad	Ante unam horam refectionis, fora einera cii
des inbizzes
Æliquando, eddervvenne	Antequam, erdenne
Æliquis, eddesvvelihet. Aliquis, einiger edes-
vvaz	Anteriores, fordroron
Æliquid, eddesvvaz, eovveht vel eovviht	Anxius, angustonter
Ælicujus rei, edezlichera racha	Aperire, intlohhan
Æliqua, eddeslihhiu, eddesvvelihha, einigiu	Apertis, intlohhaneeim
Æliquam, einikas	Apostolus, poto
Æliquatenus, eddesmihhil	Apostolo, potin
Æliquanto, edesmihhil	Apostolicum, potolihha
Æliquantolum, edesmihhil	Apostolicam, potoliha
Ælius, andrer	Apostatare facit vinum, tuat fredige
Ælius sic, alius vero sic, sumer so sumer kevvis-
(so so)	Appareat, kaauge
Ælia, andriu	Apparuit, Keaugit vvard
Ælium, einlihhan	Appellare, nenaman
Ælio loco, andrerun steti	Appellatione, namahastii
Ælii, andre	Aptus, kimahcher
Ælii duo, andre zuene	Apta, kimahhiu
Ælii sex, andree sex	Aptet, Kemahhoe
Æliis, andreem	Apud, mit
Ælibi, andrero steti	A quoquam, fona einigeru
Ælitter, darvvis, andarvvis	Arbitrio, selbsauna. Arbitrio, selbsuanu
Ælimentis, libleitom	Ardor ætatis, prunst des sumares
Ælieno, fremideru	Arduam, vvidarpirkiga
Ælienis, fremideem	Argentum, silbar
Ælitaris, altatrès	Argue, drevvi
Æltiori, herorin	Arguere, dravven
Æliunde, allas vvanan	Arma, vvaflan
Ælumnis, chindum	Arripiunt, Keeriiffant
Æmajore, fora meririn	Arripuerit, kechriffe
Æmare, minnoon	Ars, list
Æmbæ, pedo	Artis, listi
Æambulans, kanganti	Artifices, listara
Æambulantes, kangante	Artificum, listaro
Æambulavi, keancih	Ascendere, uffstigan

Ascendentes, uftigante
 Ascendit, uftiteic
 Ascenditur, ift uferhaben
 Ascensus, uftic
 Ascenfis gradibus, ufkiſtikanen ſtiagilim
 Aspiciat, Keſehe.
 Aſpectibus, Kaſihtim
 Alpera, arandiu
 Alperum, farfes
 Atq; indi ioh, indi, inti uoh
 Avaricia, neſkiri
 Auctoris, ortfromon
 Auctoritas, ortfroma
 Auctoritatis, ortfrumu
 Audit, hoorit
 Audiamus, horramur
 Audiamus, hoorremees
 Audiatur, hoorre
 Audite, hoorrat
 Audivit, hoorta
 Audivimus, Kehortomees
 Audire, hoorran
 Audiendi, horendo
 Audiens, hoorres
 Audientis, hoorrentir
 Avertere, erhvyarabi, imperativus
 Avertat ab ipſo, erpihvvarbe fona imu
 Auferatur, fi eruirrit
 Auferenti, erfirtero
 Augere, auchon
 Augeamus, auchomes
 Augmentatione, aubhungu
 A vitis & peccatis, fona hachuftim enti funtom
 Auris, oora
 Auris, oorin, genit
 Aures, oorun
 Auribus, oorun
 Autum, cold
 Ausculta, hloſe
 Aut, edo
 Aut, certe, edo kevviffo
 Autem, kevviffo
 Auxiliante, helfantemu.

B.

Baiolamus, tragamer
 Balnearum, pado
 Bene, vvela
 Benedicat, vviche
 Benedicunt, vvelaqhuedant
 Benedicente, vvihantenu
 Benedicere, vvihan
 Benedictus, kevvihter
 Benedictio, vvih
 Biberis, trinchan
 Bini, zvviske
 Blandimenta, slehtiu
 Blandimentis, slehtidoom
 Bonus, cuater
 Bonum, cuat. Bonum, cuates
 Bona, cuateem, cuatia
 Bonorum, cuatero
 Bonis, cuatum
 Bonos, cuate

Bonos & malos, cuatiu, cuatiu indi ubilia
 Bonus fermo, cuataz vvort
 Boni testimonii, dera cuatum kiuuizida
 Bonis actibus, cuateem tatim
 Brachio, arame
 Bracile, pruahhac
 Brevis, skammer
 Brevis, ſcammos
 Breves, priafo
 Brevitatem, skemmi
 Breviter, skemlich. Breviter, ſcamliacho
 Breviandum, zeskemmane
 Butyrum, ancka

C.

Caducis, ze riſenteem
 Calammum, rorriun
 Calciatis, keſcuahte
 Calidis, vvaramem
 Caliga, caliziun
 Caligas, kaliziun, ſunt indumenta pedum
 Canonicas horas, rehlihhiu citi
 Cantat, ſinkit
 Cantate, ſingantemu
 Canticum, ſanc
 Cantica, canticur
 Cantor, ſangari
 Capacibus, farſtantanteem
 Capias, nemes
 Capitale, polſtar
 Capite, haubite
 Capita, haubit
 Capitula, lezcun
 Capitula, lecziun
 Caput quadrageſimæ, habit dr faſtun
 Carnis, fleiſkes
 Carnium, fleiſko
 Carnes, fleiſco
 Carnibus, fleiſkum
 Caris verberibus, farſceem ſilloom
 Carius, tiurorin
 Caritas, minna
 Caritatem, minnu
 Caſtum, hreinnan
 Caſte, hreino
 Caſtiſſima, hreiniſto
 Caſtitem, hreinii
 Caſtigare, hreinnan
 Caſtigatus, kerafter
 Caſtigatione, raſſunga
 Caſtrare, haloon
 Cavere, piporageen
 Cavet, porakee
 Caveat, piporgee
 Caveatur, ſiki porket
 Cavemus, piporakemes
 Cavendum eſt, ze piporgenne iſt
 Cavendum eſt, ze porgeenne iſt
 Cauſa, rahcca
 Cauſa, rahchu
 Cauſam, rahhau
 Cauſetur, chlagoe
 Cauſentur, ſinkichlagot
 Ceſidit, ſial
 Celaverit, farhele

Celebretur, si kituldit	Commissa, ketaniu
Cella hospitum, dselidun dero kesteo	Commisfarum, pifolahanero
Cellam hospitum, chamara dito kesteo	Communis, kamanfanum
Cellas, cello	Communia, camainfanon
Cellarius, qui & cellarius	Communionem, kemeinsamii, scilicet corpo-
Certe, kevvillo	ris & sanguinis Christi
Certis ex causis, er kivvissem rachom	Communiter, kimeinsamliho
Certis temporibus, kavissem citim	Commendent, snt farlihan
Cessari, pilinnan	Comple, erfulli
Ceteris, andrem	Complens, erfullenti
Christo, vuhemu	Concordet, kahirze
Christi, Christes	Concors, ebankeherzida.
Christe, Criste	Concedet, kelimfit
Christiano, Christianemu	Concedatur, si farkeban, farkeban ist.
Choro, corte. Chorun, carte	Concessus farkebanu
Cibi, muafes	Concupiscentia, kirida
Ciborum, muaso	Concupiscentias, kiridoom
Cincti, picurte	Concedet, kerisfit
Cingulis, curtilon	Conducunt, mietant
Circa, umbi	Conferat, ebanprinke
Circumeam, umbicun	Confitebitur, gihit
Circuitum, umbicange	Confitemini, gehat
Circulum, umbicanc, umbincira	Confiteri, gehan
Citius, sniumor	Conformer, kepilide
Clamat, hareet	Confortetur, kestarachit
Clamamus, haremees	Confusus, kescanter
Clamans, qhuuedenti	Congregationem, samanungu
Clamosus, hlutzeister	Congruam, kalimfichan
Clarescentibus, skinentem	Congruam, kelimfihera
Claruerit, skinit	Conjungatur, si kimahchor
Clausura, piloh	Conlocetur, sin kristatot
Claustra, pilohhir	Conloquatur, abam si kisprechan
Clericorum, chliticho	Conloqui, kasprohchan vvesan
Coctus, kafotaner	Comparare, chaufan
Cocta duo pulmentaria, kafotania zueimuaz	Compallus est, eban dolenti
Codice, puacho	Competire, kalimfam
Codices, puach	Competentibus, kelimfanteem
Caelum, himile	Conpleamus, erfulemees
Caelestem, himiliscun	Completur, ist duruh fullit
Cæna, abantcauna	Completurium, folnissi
Cæne, abandmuafe	Compositor mercis, kenuhtsamera loon
Cænent, abandir uafen	Comprehendant, pifahe
Cænaturis, abandmuafontent	Conprobatus, kechoroter
Cænobitarum, samanungono	Conprobetur, si kechoroot
Cænobiis, samanungu	Conpunctione, stuncnisfi
Cæperint, pikirneem	Computare, kezellan
Coerceat, kedvviinge	Conscientia, inhucti
Coerceantur, syn keduungan	Consentiamus, kehenkames
Cogitet, denche	Consentientem, kehenkantaq
Cogitatio, kedancha	Consenserit, kihenkit
Cogitationes, kedancha	Consensu, kihendida
Cogitatus, kidanc	Confedere, ebankesizzen
Cognitum, chund	Consideret, pifcauvvohe
Cohortantur, sint kespanan	Considerent, kescauvvota
Colla, halfa	Consideranda est, zi pifcauvvone ist
Collocet, kestatot	Consideratus, skavvontor
Colore, faravvy	Consideratio, stavvunka
Commendent, pifelahan	Considerationem, scavvunka
Commemoratio, kehuucti	Consignet, kezeihhanne
Comminationem, drovva	Consilium, kirati
Committere, pifelahan	Consilio, kerate
Committitur, ist pifolahan	Consistat, kestante
Commissarius, pifolachanes	Consistens, ebanstantanti
Commissio, pifalahanemu	Consolari, ketrostan
Comissum, pifolahanaz	Consolatus es me, ketrostanter pist nih

Consolatione, helfa
 Consortes, ebanlozzon
 Consortio, kinozskaffi
 Conspectibus, kefihtim
 Conspergatur, si kefprengeit
 Conspiciat, piſehe
 Constituere, keſezzan
 Constituit, keſazta
 Constituitur, si keſezzit
 Constituenda, ze keſezzenne
 Constituturos, keſezzente
 Consuetudinem, kivvonaheite
 Consuetudine, vuonahaite, kavvonheiti
 Consuetudinariis, kivvonaheitim
 Consummentur, ſin keentor
 Contagiet, piſmizze
 Contempnentes, farmanente
 Contemptor, farmano
 Contendere, fiſſzan
 Contentus, kehabeter
 Contentionem, fiſz
 Conterendum, farmulita
 Contingit, kepurit
 Contigerit, kiperit
 Continuenda erit, zi emizzigonne iſt
 Contra, vvidar
 Contraria, vvidarvvartiu
 Contrario, vvidarvvariti, , ablet
 Contrariis, vvidarvvariteem
 Contristari, keunfrevvit vveſan
 Contristat, keunſravve
 Contristetur, keunfrevvit
 Contumax, einſtriter
 Contumacia, einſtriti
 Convenit, kelimſit, keritſit
 Conventu, zumfti
 Conversationis, libes
 Conversatione, libe
 Conversionis, kihvvorvanniffa
 Converti, kehvveraban, kivverbit vveſan
 Convertuntur, ſin kehvverbit
 Convertatur, kehvverave
 Convertenti, kehvvarbantema
 Convocet, vviſſe
 Coram eo, fora imu
 Cor, herza
 Cordis, herzin
 Corda, herzun
 Coronam, era
 Corpus, lihhamum
 Corporis, lihhamin
 Corpora, lihchamon
 Corporali, lihchamlihera
 Corregitur, iſt kerihit
 Correctus, karihter
 Correctio, kirihitida
 Corripit, kedvvinge
 Corripitur, ſi kiduungan, ſi kereſſit
 Correptus, karaffunt
 Corrupti, zaprohhan
 Cottidie, takalihhin
 Cotidianum, tagalihchin
 Crapula, ubarazalii
 Crasum, feiztas

Tom. II.

Creatori, ſceſſantin
 Credimus, kilaubames
 Creditis, piſolahaneem
 Credamus, kelaubpan
 Creditur, iſt kelaubit
 Crista, hamencamp
 Cucullam, cucalun, id eſt, tunicam
 Cui, huuemu
 Cujus, des
 Cujuscumq; ſigni, enti vveliches ſo zeichanes
 Cujuslibet, ſo vvelihher
 Culmen, obonoontikii
 Culpa, ſunta
 Cum, denne. Cum, mit
 Cum bono animo, mit cuato muato
 Cum conſilio, mit kiratida
 Cum gravitate, mit fruati
 Cum malo animo, mit ubilo muato
 Cum murmure, mit murmulode
 Cum ſumma gravitate, mit dera futiſtun fruati
 Cuncta, allia
 Cupis, keros
 Cupit, keroot
 Cura, ruahcha
 Curam, ruahhun
 Curioſe, ruahlichho
 Currite, hlauffat
 Curritur, ſikehlaufan
 Curratur, ſikehlaſſan
 Currendum, ze hlauffanne
 Curta, ſcurciu
 Custodire, haltan
 Custodiat, kehalte
 Custodiam, kihaltida. Custodiam, kehalte

D.

Da, kib
 Dabatur, vvarun kikeban
 Damnamus, nidarremees
 Damnandum, kanidartan
 Dare, keban
 Datum, keba
 Data, kakenaberu
 Datorem, kebon
 De, fona
 De bonis & ſanctis, fona cuateem iindivviheem
 Debet, ſcal. Debet, ſculi
 Debent, ſcolum
 Debere, ſolan
 Debiles, vvanaheilem
 Debile erat, vvar heilaz
 Debilibus, vvanaheileem
 Decani, zehanninga
 Decanis, zehaningarun
 Decanos, zehaningarro
 Decantandum, za linkanne
 Decet, kirifit
 Deceptus, piſvichaner
 Decetero, frammert
 Decimus, dehiſto
 Decimum, zehantin
 Declinetur, ſi kehneigit
 Declinantes, kehneickente

G

De ces.

De coelis, fona himilum	Devotione, kerniffu
Deditio, zurgift	Deus, Coi
Deduxit, keleitita	Dei Cotes
Deest, vuaniff	Deum, Cotan
Deesse, vvan vvesan	Diabolum, Diubil
Defendere, skirmeen	Dicere, qhuuedan
Defixis, keftactem	Dicam, qhuidu
Degradaverit, intsezzit	Dicit, qhuuidit
Degunt, puant, id est, habitant	Dicat, qhuede
Degentes, lebente	Dicatur, keqhuetun
De hac re, fona de feru rachu	Dicens, qhuedanti
Deiciatur, si far vvorfan	Dicente, qhuedentemu. Dicente, qhuedentem
Deificum, corchundimu	Dici, kiquieran
Deinde, fona diu. Deinde, danaan	Dicitur, ist keqhuetan
Delectetur, kelustidoot	Dictum est, keqhuetan ist
Delectari, kilustidot	Dictis, kichuetaneni
Delectationis, lustida	Dicto versu, kachuetamu verse
Delicias, vuelun	Dictante, dictetemu
Delicatis, sme charen	Didicimus, lirnetomes
Delictum, missituat	Didicerunt, lirneton
Delinquam, missitue	Dies, taga
Delinquitur, farlazzan ist	Die m, tag
Deliquit, missiteta	Diebus, tagum
Delinquentium, missituantero	Difficilem, unsemfta
Demonstrat, keaugit	Difficultatem, ursamfrido
Demonstrare, kehiucken, keaucken	Digestimus, kefastomes
Demur, aziungift	Digesti, kidevuite
Deneget, farzihe	Dignus, vuirdiger
Denegari, farcikan vvisan	Digne, vviridige. Digniter, vviridike
Dent, kebeen	Dignabitur, kevverdonter
Dentur, kekeban	Dignatus est, kevverdonter ist
Dentur quæ danda sunt, kebanfin, dei zeke-	Dignaretur, kavverdonti
Denuo, andrerastunt	(banne sint) Dilatato, kepreittemu
Denuo, zvviror	Diligere, minnoon. Diligere, zeminone
De ordine, fona kifezzidu	Diligit, minoot
Deposcas, pittes	Diligunt, minoont
Deprehensus, karaffter	Dilexit, keminota
Deputata, kefastriu	Dilectionis, minna
Deputati sunt, kezelite sint	Diligentia, kernii
Deputatis, kezeliteem	Diligenter, kernlihho
De quibus, fona diem	Diluere, vuaskan
Derelinquere, farlazzan	Dimitte nobis, furlaz uns
Descendere, nidarsteigan	Dimittunt & pallium, farlazeen athlahhan
Descendentes, nidarstigante	Dinosci, hichundit
De sequentibus horis, fona folgentem citim	Diocesim, farru
Deserentes, farlaazzante	Diregere, karithan
Desiderant, keroont	Diregitus, ist kerihit
Desiderare, keroon	Diregendi, ze sentenne
Desideraverit, kerot	Directum, kirihiti
Desiderium, kirida	Dirum, crimmiu
Desiderii, kiridu	Discede, kalid
Desideriorum, kiridono	Discedit, kelidet
Desideriis; kiridoom	Discedat, kalide
Desidiam, slaffii	Disensus, nidarstic
Desidiosus, unstilller	Discentes, lirnente
De spe retributionis, fona vbane des itloones	Discernere, keidan
Desunt, vvanfint	Discernit, keskeidit
Desuper, fona obana	Discernimus, pirunes kiskeidan
Detegere, intdecchan	Discernatur, fikiskeidan
Deteriores, vvirfirun	Discipulus, disco
Deterrimum, vuirfista	Discipuli, diskin, genit
Detractiones, pis prahho	Discipulorum, discono
Detractorem, pispreehho	Discipulum, discun
Detrimentum, unfroma	Discipulis, discoom
Devotionis, kernilla	Disciplinæ, ekii

Disciplinam, eggi
 Disciplina regulari, rehtlichun ekii
 Discordante, ungherzamu
 Discretionem, urteilida
 Discussio, kesuahidda
 Disjungant, in mahchoen
 Dispensationem, spentungu
 Dispensatorem, spentari
 Disperare, farvannan
 Displicuerit, pilihchet
 Disponere, kefezzan
 Disponendum, kefezzamees
 Disposuimus, kafezamez
 Disposita, kifaztero
 Dispositionem, kafezcidu
 Dissensionis, unstillida, fiuntskeffi
 Dissimulet, altinoe
 Dissimulans, altinonti
 Distributio, zateile
 Distinctiori, kiduunganun
 Dividatur, si ziteilt
 Dividantur, id est partiantur, sin ziteilit
 Dividebatur, si ziteilit
 Dividendi sunt, zateilanne sint
 Diversorum, missilichers
 Diversis, missilichem
 Diversas, missilihho
 Diverte, kihvverebi
 Divinus, cotchundi
 Divina, cotchundida
 Divina, cotchundun
 Divina gratia, der cotchundiun ensti
 Divinum, cotchundera
 Divinum, cotchundaz
 Divinitatis, cotchundii
 Divinitus, cotchundliho
 Divitum, otakeru
 Diurna, tagalihchen
 Diurnis, tagalihhin
 Diuturna, lancsameru
 Dixi, qhuad ih
 Dixit, qhuad
 Docere, leerran
 Docemur, pirumes kelerit
 Docebo, leri
 Docuerit, lerit
 Docti, kilerte
 Doctorum, lerarum
 Doctoribus, lerarum
 Doctrina, leri. Doctrina, lera
 Dolum, seer
 Dolentum, serazzantan
 Domum, hus
 Domesticis, gefvvasan
 Dominus, truhtin
 Domini, truhtines
 Domino, truhtine
 Dominum, truhtinam
 Dominicum, truhtinlihhun
 Dominicis, truhtinlihhem
 Dominico die, Truhtinliche aufage
 Donatione, kivvaltidu
 Donum, kaba
 Dormiat, slaffit

Tom. II.

Dorso, hruki
 Dubitatione, zuualunga
 Ducit, leitit
 Ducat, leitet
 Dulcis, suazzi
 Dulcis, suazzan
 Dulcius, suazzira
 Dulcedine, suazzi
 Duo, zvvo
 Dum, denne
 Dierum, zueio
 Duobus diebus, zuin tagun
 Duodecim, zuelifin
 Duodecimus, zvvelifto
 Duplici, zvvifalda
 Dura, hertiu
 Duros, heriteem
 Durinus, hartor.

E.

EA, dei
 Eam, den
 Eadem, daz selba
 Earundem, selbono
 Eas, kangees
 Ebrietas, ubatrunchanii
 Ebdomada, vvehchun
 Ebdomadarius, vvehchari
 Ebdomadarii, vvehharre
 Ebdomadariis, vvehcharum
 Ecce, se, sehe, inu
 Ecclesia Romana, Rumiskiu samanunga
 Ecclesiis, samanungu
 Edax, ezzaleer
 Edacem, ezzalam
 Edere, ezzan
 Edentium, ezzantero
 E diverso, vvidar diu
 Eo, imu
 Efficaciter, huuaslihhe
 Efficiatur, ist ketaan
 Efficiatur, ist kitan
 Effugis, erfluhis
 Effugitur, erflohan
 Ego, ih
 Egit, teta
 Egredi, uzkakangen vvesan
 Egrediens, uzkikanganer
 Ejus, sineru, sine, knaz, fina
 Ei, imu
 Eis, im
 Elati sunt, keiliu sint
 Elatus, preiteer
 Elatos, keile
 Elationis, preitii
 Elationem, preitida, keilii
 Elatione, ubermuatii
 Eligat, ervvelle
 Elegatur, si ervvelit
 Elegantur, urvvelit fi
 Electio, ervvelih
 Elegerint, kivvellant
 Eloge, er euu

G 2

Elo-

Eloquium, sprahha
 Eloquio, sprahhu
 Eloquiis, sprahhom
 Emendare, puazzan
 Emendaverit, puazzit
 Emendentur, puazen
 Emendatus, kepuazteer
 Emendationem, puazza
 Eminulus, sulzcer
 Enarras, errahhos
 Enir, so kevviffo
 Eo quod, pidiu
 Eradere, skerran
 Erat, vvas
 Ergo, kevviffo
 Erigatur, si errihtir
 Erigenda est, ze kerihenne ist
 Erimus, pirumes
 Erit, ist
 Erogat, kebe
 Erogavit, kap
 Erudiantur, sin kelekir
 Est, ist
 Esse, vvesan
 Eius, ezzan
 Et, indi, enti, joh
 Etiam, auh, sofama, kevviffo
 Et ipsum, joh imu
 Et ipsius, joh auh daz selba
 Etsi, joh auh ibu
 Evangelium, cuatchundidu
 Evangelii, cuatchundin
 Evangelicus, cuatchudento
 Evellatur, si erlohchan
 Euglogias, runftaba
 Evocatio, ladungu
 Eum, inan
 Eunt, kant
 Ex, er
 Exæstimantes, vvanente
 Exæstimati sunt, vvanente pirumees
 Ex affectu, fona minna
 Ex alio, er indremu
 Exaltat, erheuit
 Exalter, hesse
 Exaltabitur, ist erhaban
 Exaltatus, erhapener
 Exaltationem, exhabamii
 Exaltat vocem suam, heuit fina stin
 Examine, ursuahhidit
 Examinatur, ist ersuahhit
 Examinaſti, ersuahtos
 Excepto, uzzan
 Exceſſerit, uzkelidit
 Exceſſiſſe, uzkelite
 Exceſſu, uzlite
 Excipe, intfah
 Excitante, ervvechenteru
 Excommunicantur, ſint armeinſamont
 Excommunicatus, armeinſamoter
 Excommunicationi, armeinſami
 Ex conſuetudine, fona Keyvonaheit
 Excusare, entrahhon
 Excuset, intrahhoe

Excusatio, narticha
 Excutere, ericuten
 Excusum, keſcutitaz
 Exegerit, ſuachit
 Exempla, piladi
 Exerceantur, ſin kefrumit
 Exestimant, vvanant
 Exheredet, erurerebe
 Exhibeat, kecaruuue
 Exhibita, zuakitan
 Ex hoc, er diu
 Exhibetur, ist ketuan
 Exigitur, vviridit, ersuahhit
 Ex illo, er einemu
 Exinde, er diu
 Ex integro, alonges, er alongi
 Exiſtat, ſi
 Ex ordine, fona antreitidu
 Expaviſcere, erforahtan
 Expectat, peitoot
 Expedi, piderbit
 Expediat, piderbit, .i. utile ſit
 Expedire, piderban
 Expellatur, ſi fartriban
 Expenſo, kiſpentotemu
 Experientia, piſindungu
 Experimento, ſindungu
 Ex perſona, fora heitio
 Expetit, ſuahhit
 Expletionem, folniſſu
 Explicantur, ſiin keſaldan
 Expoſcit, peitit
 Expoſitiones, kirechida
 Ex rebus, er rachom
 Exſtirpator, urriutto
 Exſurgamus, erſtantamer
 Extendi, kadeni
 Extemplo, ſario
 Extollit, diſerheuit
 Extollitur, ist erhaban
 Extollatur, ſi erhaban
 Extra, uzzana
 Extremitate, uzoroſti
 Exuatur, ſi intvvatot
 Exutus, intvvatoter

F.

FAbulis, sprahhon, rahhom
 Fac, tua
 Facilis, ſamfter
 Facile, ſampto
 Facere, tuan
 Facit, tuat
 Facienda erit, ze tuenne ist
 Facti ſunt, vvortane ſint
 Factus, vvortaneer
 Facta, ketaniu
 Factos, vvortane
 Factum, tatim
 Facta, kitanaz
 Factis, tatim

Factori, tuanthernu
 Fallitur, liukanter
 Falsum, lucki
 Falsam, lukan
 Falsos, luke
 Familias, hivviskes
 Fecit, tota
 Feceritis, tueetir
 Femoralia, pruah
 Feria secunda, anders tages
 Feria tertia, drittin tages
 Feria quarta, feordin tages
 Feria sexta, sextin tages
 Fermentum, deismin
 Ferro, ifarne
 Ferramentis, ifarnazzafum
 Fervor, vvalm
 Fervore, vvalme
 Festinanter, ilantliho
 Festinatione, ilungu, furistunilungu
 Festivitatibus, tuldim
 Festucam, halm
 Fiat, fi
 Fidei, kilauba
 Fide, kelauba
 Fidelem, kelaubigan
 Fieri, vvesan
 Filium, chind
 Filii, suni
 Filiorum, chindo
 Filios, chind, parn
 Finis, enti
 Finiantur, kientot fin
 Finitis, keentoten
 Firmare, festinon
 Fixis, kistantem
 Flamma, lauga
 Flumina, aha
 Flaverunt, platoon
 Fletibus, vvasum
 Fores, uzze, vel uzzana, vel uzzaan
 Foras mittit, uz sentit
 Foliis, pletirun
 Fomenta, /. medicamenta
 Foris, turim, /. fores
 Formam, pilidi
 Fomitum, zuntrun
 Fornacis, ovanes
 Fortes, stanche
 Fortiores, starchirun
 Fortissima, starchistun
 Fortissimum, starchistin
 Forte, odhvila, vel odovvila
 Fortuitu casu, odvvila unkivvaru
 Frangatur, si keprohhan
 Fratres, priadra
 Fratibus, pruadron
 Fraternali, pruaderijhhera
 Fragilitate, prodii
 Fraudem, urchusti, notduruf
 Fregerit, farprihchit
 Frequenter, emezzico
 Frigidis, chaltem
 Fructum, vvachar
 Fruges, vvacharum

Tom. II.

Fuerit, ist
 Fuerit, vvifit, vvifit, vvirdit
 Fugire, fleohan
 Fugias, fleohes
 Fugiat, fleohe
 Fugientes, fliohente
 Fundata, kestudit
 Fungi, kepruhchit vvesan
 Funibus, zaummum
 Furtum, diufa
 Futurum, zuavvarta

G.

GAudentes, mendente
 Gaudio, mendii
 Gehennam, Hella
 Genera, chunni
 Generibus, chunmun
 Gemitu, vvasse
 Genibus, chneum
 Gerat, tue
 Gloriam, ruam, tiurida
 Gloriam, tiuridu
 Gloriatur, cuatliheet
 Glorietur, cuatlihee
 Glorificetur, si kitiurit
 Gradus, stiagil, stiagil sprozzo
 Gradiendi, zefaranne
 Gratia, anst
 Gratia, ensti
 Gravis, suacorriu
 Grave, suuar
 Gravi, suuarun, Gravi, suuarrera
 Gravia, suuaru
 Gravissima, suuaristun
 Gravitate, fruatii
 Gravitate, fruati
 Graventur, sinkasvvarit
 Gregem, chortar
 Gregis, chortres
 Grositudine, grozzii
 Gula, cheluun
 Gyrovagum, svvihharro

H.

HAbere, haben
 Habet, habit, eigit
 Habetis, eigiter
 Habent, eigum
 Habuerint, eigin
 Habitare, puare, puan
 Habitant, puant
 Habitabit, puit
 Habitandi, puentin
 Habitatoris, puentin
 Habundantiora, kanuotsamun
 Hac, deseru
 Hac, desui, vel deisu
 Hanc, derero, defan
 Heminam, mez
 Heredes, eribun
 Heremi, vvaldes
 Heremitarum, vvaldlihero

G 3

Hic,

Hic, hiar
 Hic, difeer
 His, defe
 His, derem, defem, diem
 Hiemis, vvintar
 Hieme, vvintre
 Hilarem, clata nuatan
 Hinc, danan
 Hoc est, daz ist
 Hocque, indi den
 Hodie, hiutu
 Homo, man
 Hominis, mannes
 Hominum, manno
 Hominibus, mannu
 Honefte, erlihche
 Honestiores, eervvirdigoron
 Honestissime, erhaftost
 Honorem, ero
 Honore, heru
 Honorare, eeren
 Horum, derou, derero
 Hora, vvilu, ciit
 Hora vigiliarum, cit daz vvathono
 Horis, vvilem
 Hortans, spananti
 Horto, cartin
 Hospite, kastu
 Hospites, kefti
 Hospitum, kefto
 Hospitalitatis, castluamii
 Hospitantur, sint kecastluamit
 Hujus, defes
 Hujuscemodi, fuslihcheru
 Hujusmodi, fuslihchan
 Humana natura, manaskiu chnuat
 Humeris, ahfalom
 Humiles, diomuare
 Humilis confessio, deomuatlilha pigith
 Humiliter, deolihho
 Humiliter, theomuatlho
 Humilitas, deoheit, theomuati
 Humilitatis, deoheiti
 Hun iliat, kedeomuati
 Humilians, theononte
 Humiliabitur, vvirdit bedeonoot
 Humilietur, si kitheonot
 Humiliatus, kedeonoter
 Humiliatus sum, kedeomuati pita

I

Iaceat, licke
 Iam, giu
 Iubere, kepeotati
 Iubetur, ist kepotan
 Iubentur, kepotan sin
 Iubentis, kepiotantes
 Ideo, pidiu
 Ideoque, enti pidiu
 Id est, daz ist
 Ieiunium, fastun
 Ieiunii dies, dera fastun tages
 Igitur, auar, jnunu
 Igne, fuire

Hic, hiar
 Illi, imu
 Illud, daz
 Illam, daz
 Illuc, dara
 Imitatur, keleifanit
 Imitantur, sin keleifinit
 Imitans, leifanonti
 Imitetur, keleifinit
 Immo, nohmeer
 Impegerunt, erloforatun
 Imperio, kepote
 Imperiis, kipotum
 Imperetur, si kepotan
 Imperatum, kipotari
 Imperata, kepotani
 Impietatem, erlofida
 Implere, eruullan
 Impleffe, erfullen
 In, in
 In adversis, in vvidarvvaleem
 In æternum, in evvin
 In arbitrio Prioris, in selbsuanu des herostiu
 Imbecillibus, unkreftigem
 Imbecillitas, unmahti
 Imbecillitas, unchreftigii
 Imbecillitatem, unchreftigi
 Inchoas, pikinnes
 Inclina, kehneigi
 Inclinato, kehneistemu
 Inclusi, pilohhaneem
 Incedunt, anakanc
 Incertis, unchundem
 Incessabiliter, imbilinnanlihaz
 Incipit, pikinnit
 Incipiat, pekinne
 Incipiatur, si pigunnan, sin kifangan
 Incipiente, pikinnantemu
 Incipienda, ze pekinnanne
 Incompetentibus, unchalimfantem
 Increpa, reffi
 Increpet, reffe
 Increpationibus, raffangoon
 Incumbere, anahlineen
 Incumbit, anahlineet
 Incumbere, anahlinenti
 Incurrit, analauffit
 Incurvatus, keproganer
 Indicat, kechundit
 Indicet, chundit
 Indiget, durufttigot
 Indigeat, duruftigohé
 Indigent, durufttigunt
 Indigeant, duruftigoen
 Indigeries, unfardevviti
 Indignum, unvvirdigan
 Indisciplinatos, unekihasteem
 In Domo Dei, in hufe Cotes
 Induatur, si kitarvvit
 Induxisti, analeittos
 Inducias, antlazza
 Indumenta, kavvati
 Industria, horski
 Industriam, horskii

Inenarrabili, unerrahhotlihhera
 Inerti, unhort
 Infantes, chind
 Infanzum, chindo
 Inferiorem, inaroruti
 Infidelis, ungiläubigen
 Infirmum, unmahti
 Infirmorum, unmahtigo
 Infirmis, unmahtiken
 Infirmities, unmahtim
 Inflatus, kaplater
 Inflati, keplate
 Infra, innana
 In futuro, in zuavvarti
 Ingenuus, friger
 Ingreditur, inkaat
 Ingressus, inganc
 In hoc, in deiemu
 Inimicus, fianta
 Inimica, fiantin
 Inimicos, fiant
 Initium, anakin
 Initio, anakinne
 Injungat, kamahchoe
 Injungitur, ana ist kamahthot
 Injunguntur, anakimahchot
 Injuxerit, anakimahhoor
 Injuncta, anahimahhot
 Injuriam, vvidarmuati
 Injuriis, vvidarmuatum
 Injurious, vvidarmuater
 Injuste, unrehto
 Injusticias, unreht
 Inlatas injurias, anaprunkano vvidarmuati
 Inlecebris, unerlaubantlihheem
 Immaculatus, unbivvamiter
 In magnis, in mihhiliu
 In melius, in pezzita
 In mirabilibus, in untrum
 Immittere, anafentan
 In multitudine, in managii
 Innotescit, kechundit
 Inobediens, unhorfamer
 Inobedienti, unhorfamont
 Inobedientibus, unhorfamen
 Inobedientia, unhorfamui
 In omnibus locis, in allem item
 In oratione, in kepete
 In oratorio, in chirihhun
 In pace, in fridiu
 Imperfectum, undurufaan
 In perpetuum, in evvin
 Inponere, heffan, analackan
 Inponat, hefte
 Inponant, inkinnen
 Inposuisti, analaztos
 Inponendum, ze heffanne
 In praesenti, in antvartidu
 In primis, in herist, iz erist, az erist
 Inprobos, unkavvare
 Inprobos, unki vvarreem
 Inputavit, ke zelita
 In qua latera diversos grados, in diem hleitar
 paunium missilihhe (siagila
 Inquieto, unstillemu
 Inquietos, unstilluem
 Inquietet, kiunstillu
 Inquire, suahhi
 Inrationabilia, unredihastlihhuu
 Iridet, pifmeret
 In risu, in lahtere
 Irritatus, kecremiter
 Interogatis, anapranganeem
 In secundo, in andremu
 Inseruit, anakefezzit
 Inspirationis, anaplasannes
 Instantissima, anastantantlihostin
 Instet, stante
 Institutione, kefezzidu
 Instituerit, kifezit
 Instructi, kileerte
 Insuper, ubirih ioh
 Instrumenta, leera
 Intantum, so filu
 Integra, anolkju
 Intellegitur, ist farstandan
 Intellexisti, farstuanti
 Intellegens, farstantanti
 Intelligentiam, farstantida
 Intelligentes, farstantantlihhe
 Intellegibilem, ze furistantlihhaz
 Intellectus, farnust
 Intendat, anavvartee
 Intentus, anavvartenter
 Inter, untar
 Interdum, ofto
 Interitum, faruurti
 Interrogemus, farhemees
 Interrogassemus, infrahetermes
 Interrogationem, antfahidu
 Intimo, invvartun
 Intranti, ingangantemu
 Intraturus, inkekanganet
 Intro, inana
 Inveniat, finde
 Inveniuntur, sint fundan
 Inveniat, si fundan
 Inveniamur, pirumes fundan
 Invenerit, finde
 Inveniri, fundan
 Inventus, fundaner
 In vespera, in abantlobuma
 Invidentium, abantstikeru
 Invidia, abanti
 Invidiam, abant
 Invitantis, keladuntes
 In ultimo, in jungastin
 In ultimo gradu, in derjungistumfetti
 Invocetis, kenemmeet
 Inutilis, umbiderber
 Inutiles, umbiderbi
 Ipse, erselbo, er
 Ipsa, selbo, deiselbun, ipsa diaselbun, diuselbun
 Ipsius, desselbun, sin selbes
 Ipso, demu selbin
 Ipsi, sie
 Iulte, rehto
 Ipsaram, deroselbons
 Iracundia, abulkii

Majori, merorin	Mentiri, liugan
Majoribus, meriroom, meririn, meroom	Mercēs, loon, looth
Maladicientes, fluahhonte, ubilosprehhante	Mereatur, kearneet
Malignum, farfluahhanan	Mereamur, kearneem
Maligno, farfluahhanin, .i. Diabolo	Meroit, piuuuffit
Maligno spiritu, erfluahhanemu	Meritum, arnunc
Malo, ubile	Merito, piuuruhti
Malum, ubil, hubilan	Mrrita, keurahti
Malorum, ubilero	Metuendus, forahnter
Malis, ubilem, ubilun	Metum, forahntun
Mandavit, kepot	Mihi, mir
Mandata, pibot	Miliarium, millu
Mandatorum, kepoto	Militare, chemfan
Mane, morkane	Militatur, istkichemfit
Maneat, vyonet	Militans, chamffanti
Maneat, pilibe	Militaturus, chamfanter
Manifestum, chund	Militanda sunt, ze chamfanne sint
Manu, henti	Militiam, chamfheit
Manuum, henteo	Minister, ambath
Manibus, hantun	Ministerii, meiftartuames
Manfuetudine, mitivvarii	Ministraverit, ambahit
Mappula, duuahila	Minor, minnira
Mater, muater	Minore, minnirun
Materia, kezimbri, friftkezimus	Minore atate, demu minnirin alt ere
Matta, filzaliidigunt	Minus, min
Matutini, morganolob, .sc. cantus	Minora, minnirun
Matutinos, morkanolob, .sc. psalmos seu hymnos	Minime, min, minnim
Maturis, riiffer	Miscens, miskenti
Maturitas, riiffii	Miserrima, vvirfirin
Maxilla, chinnibahhon	Miseria, vuenekii
Maxima, alleromeist	Miserisordia, armihertzidu
Maximam, meiftun	Milit, fanta
Maxime, alleromeist	Millas, fanta, quia mittitur populus
Me, mih	Millarum, fantom
Meam, minan	Mites, mitivvarein
Medicamina, lahchida	Mitra, huot
Media nocte, mittilodi nacht	Mixtum, merod, .sc. poculum
Mediante octava, mittilodontera ahtodun	Moderate, mezhastiu
Mediocri, metamunseffi, .sc. loco	Modestia, mezhastiu
Mediocribus, uncaffim	Modico, luzic, vel luzilo
Meditari, linnen	Modice melioris, luzilemu pezzirun
Meditetur, lirnee	Modo, nu
Meditationi inserviant, ze linnene anadeonoen	Modus, mezh, mezziu
Mei, miniu	Modulatis, zi funkanne
Mella, honec	Modulatione, fange
Meliorem, pezzirun	Molliti, kevvihhete
Melius, paz, pezzira	Momento, stant hvvilu
Meliorati, kepezzirote	Monachorum, municho
Membra, lidi	Monasterii, muniftres
Memor, kehucke, Memor kehuctit	Monasterio, muniftre
Meminerit, kehucke	Monasteriare, muniftrelih
Meminerit, kehucke	Monitis, manungun
Memorentur, sin kehukie	Monitionibus, manungoon
Memoria, kihucti	Monstrabantur, keaugi vvirtun
Memoriter, kihuctlihhö	Monte, perege
Mensa, mias	Mora, tuuala
Mensa, miasc	Moratione, mezhastii, .i. modestia
Mensis, meafum	Morbida, subdigaz
Mensas, muasc	Morbidis, suhtigeem
Mensura, mez	More solito, sitiu kevvonanemu
Mensurata, mezhastiu	Morum, fitco
Mensurate, mezhastiu	Moribus, fitim
Mentem, muat	Morosa, fitulicha
Menibus, muatun	Morose, fitiliihho

Morientur, erfterbant
 Mors, tod
 Mortis, todes
 Mortem, tode
 Mortuum, totan
 Mox, faer, vel fareo
 Multum, filu
 Mukorum, manageru
 Multomapis, michilu mer
 Multo minus, mihhilu min
 Munda, hreiniu
 Mundum, hreinan
 Munditias, hreinida
 Munuscula, manaheit
 Murmoraverit, murmoloot
 Murmorantem, murmolontaz
 Murmorantium, murmolontera
 Murmuratione, murmulodii
 Murmuriolum, murmulontan

N.

Nam, kevviso
 Namque, kevviso
 Natura, chnuat
 Natura, chnuati
 Naturaliter, chuatlicho
 Ne, min
 Nec, noh, min
 Necessitas, notduruft
 Necessaria, notduruftri
 Necquicquam, min eovveht
 Nedum, mindenne
 Neglegantur, sin kervahhalofoot
 Neglegentes, ruahhalose
 Neglegentibus, ruahhalofonteem
 Neglegendum, farfuummamdo
 Negligenter, ruahhaloso
 Nemo, neoman
 Ne quando, min huuenne
 Neque, noh, indini, nohni, indi noht
 Ne quid nimis, min huuzuummez
 Nequissimos, vvirifiston
 Nescis, ni vveist
 Nesciant, ni vvizzen
 Nihil, neovveht
 Nihilum, neovvehti
 Nihilominus, neovvihtmin
 Nimietas, unmezzigii
 Nimis, drato, unmez
 Nimiis, dratter
 Nisi, uzzañ
 Nobilibus, adeleni
 Noctis, nah, naht
 Noctium, nahto
 Noctū, nahtes
 Nocturnis, nahtlobum, (c. psalmis
 Nocturnis horis, nahtlihleim eit
 Nolo, nivvillu
 Nolite, ni churit
 Nolit, nivvella
 Noluerint, nivvoluton
 Noluerint, nivvellant
 Nolentis, nivvellentia

Not iens, namui
 Nominis, nemin
 Nominum, namano
 Nominatur, ist kenemmin
 Nominatis, kinantem
 Non, ni, nalles
 Nonagesimus, niunzegostin
 Nonagesimo, niunzegosto
 Non aliquid, nalles eonaldre
 Non est, nist
 Non jam, nullus giu
 Non potest, ni mac
 Non sine formidine, nalles ano furahtum
 Non solum, nalles einin
 Non velit, ni vvili
 Nonus, niunto
 Nonum, niunta
 Nos, uns, unsih
 Noscuntur, sint kevvezan
 Nostro, unferemu
 Nostra, unferiu
 Nostris, unferem
 Noto, chundamu
 Notitiam, chundida
 Novem, niun
 Novit, vuteiz
 Noverit, vvizzi
 Nova, niuuuui
 Noviter, nivvi
 Novitius, nivvichuemaner
 Novitia, niuvvii
 Novitius, niuuchueno
 Novitiorum, nivviquuemaners
 Noxa, sculdi
 Nudum, nahliutan
 Nullus, niheiner, joh auh, nohheiner
 Nulla, noh, nohheinz, noh heiniu
 Nullum, neomannan
 Nullam, nohheineru, neovviht
 Nullatinus, noh heinumezzu
 Numerus, ruava
 Numerum, ruaba
 Numero, roabu
 Numquam, neonaldre
 Nunc, nu
 Nunciari, kechundan
 Nuntiantur, sint kecundit
 Nutriri, zeohan
 Nutriant, zeohan

O.

O B, kagan
 Obaudita, kaganhoridu
 Obdurare, furihertan
 Objurgetur, si kifachan
 Obliviscatur, si erkezzan
 Oblivionem, akezzalii
 Obmutui, ertumbeta
 Oboedire, horren
 Obœdiant, hoorten
 Obœdivit, kaganhoorta
 Obœdiens, hoorfa monti
 Oboedientes, horfamem

Obedientia, hoorfamii	Opus, duruft
Obprobrium, itvviz	Opus, vverah
Obprobria, itvvizze	Operis, vverahches
Obstineatus, einistritter	Opera, vverach
Obtinum, pezziftuun	Operibus, vverchun
Occupari, keummuazon	Operatur, vurchit
Obsecra, pifvveti	Operemur, pirumes kiuurchit
Obsecrare, pifvverraa	Operentur, fin kiuurchit
Observare, kihaltan	Operantem, vverchontan
Observabat, pihecalt	Operarium, vverachman
Observantia, kihaltidu	Orare, petoon
Observantia, kihaltidom	Oratio, kabet
Observatione, pihaltidu	Orationis, petes
Obviant, kagannant	Oratione, kepete
Obviaverit, kakanganne	Orationes, kapet
Occasio, frift	Oratorium, chirihh
Occidere, slahon	Oratorio, chirichun
Occisionis, slahta	Ordo, antreitii
Occupantur, sin pihestim	Ordinem, antreitida
Occupatus, pehafter	Ordine, kefezzidu
Occupatis, pihafteem	Ordinare, antreitidom
Occupationem, pifahit	Ordinant, sezzant
Occurrunt, kakanlaufen	Ordinatus, kifazter
Occurrentibus, kakanhlauffantem	Ordinationis, kifezzida
Octavus, ahtodo	Ordinatione, kefezzidu
Octava, ahtodun	Ore, munde
Octogesima, ahtozogosto	Oriri, ufquheman
Oculus, auga	Oriantur, sint ufkekaugan
Oculo, augin	Orthodoxis, tehtculichontem
Oculi, augun	Os, mund
Oculorum, augono	Ostendunt, kaangont
Oculis, augom	Ostendat, keaucke
Odire, sien. Odisti, fietos	Ostendentem, augantan
Offert, prinkit	Otio, upigi
Offerat, kebe, prinke	Otiosi, ubige
Offeratur, ist prungan, si pruhgan	Otiosa verba, uppigiu vvort
Offerre, pringan	Otiositas, uppigi
Officina, ambahti	Oves, scaf
Officium, ambahti	Ovibus, scaffum
Officio, ambahte	Ovilibus, evvistun
Officia, ambaht	
Ofli, vvelago chind	
Omissis, farlazzanem	
Omnis, eocouuelih, eocouuelihaz	
Omnes, alle	
Omnium, allero	
Omnia, alliu	
Omnium, alleru	
Omnibus, alleem	
Omnimodo, eocouuelichu mezz	
Omnimodis, eocouuelichumezzu	
Omnino, alles, allero	
Omnicongregationi, alleru, samanungu	
Omnihora, eocouuelihhera citi	
Omniloco, eocouueliheru fterj	
Omnitempore, eocouueliheru citi	
Omnitempore tam æstatis quam hiemis, eo, couuelicheru citi sama des sumares sama des vuintares	
Omniterræ, eocouuelihhera erda	
Onus, purdi	
Opera, rahc	
Operui, pidachta	
Oportet, kerist	
	P.
	Pacis, frido
	Pacem, fridu
	Palla, lachane
	Pallium, lahhan
	Panis, protes
	Parati, carvve
	Parcius, sparalihhor
	Parcendo, lippanti
	Parentibus, catalingun
	Parentes, katilinga
	Paret se, karavvesih
	Parendum est, karavvenne ift
	Parit, karavvit
	Pari confilio, ebanemukeratte
	Pariter, ebano
	Pars, teil
	Parte, teile
	Partiat, libbe
	Partiando, libanto
	Participemus, teilnemen

Participationem, teilnufti	Participatio, teilnuft
Participatione, teilnumft	Participatio, teilnuft
Parvus, luziler	Perfecta, duruhtanius, duruhton slito
Parvi, luzzil	Perfectis discipulis, duruhnotheem difcoom
Parvo intervallo, luzzileru untarftuntu	Pergamus, fcangames
Parvulos, luzzileer	Periculi, zaala
Parvissimo intervallo, de skemmitun	Periclitari, kefreifot vvefan
Pascha, oostrun	(untarftuntu) Perire, furvverdan
Pascha, ostrom	Periret, farvverde
Passionibus, dolungono	Perlecta, duruhleraniu
Pastor, hirti	Permitteremus, farlazzamees
Pastoris, hirtes	Permiserit, farleazzi
Patefaciunt, offanfaciant	Permixti, durumifte
Patefacere, offantuan	Perpetuam, evvikemu, evvic, eovvigan
Pater, fater	Persequere, kefolge
Paterna, faterlihhiu	Persequutionem, aah tunga
Pati, kedoleet vvefan	Perseveraverit, duruhvvisit
Patiatur, si kedoleet	Perseverantes, duruhvvonente
Patientes, dultigeem	Perseverantia, duruhvvefant
Patientia, kidult	Persistere, duruhstantan
Patientiam, kedult	Persistens, duruhvvefanti
Patienter, kedultihho	Perfolvamus, duruhinpintames
Paucu, foiu	Persona, heit
Paucorum, foer	Personarum, heiteo
Paucis, fovvem	Perpexerit, forakifit
Paucis, foem	Perpeterit, duruhstat
Pavemus, piporakemees	Persuaderi duruhspahan vvefan
Paulolum, luzziles	Perritus, forahun
Pavore, erflauctet	Pertinet, kekat
Pauperes, arame	Pertulerunt, fardoketon
Pauperum, armero	Perturbat, kitruabat
Pauperiores, armirun	Perturbet, ketruabpe
Paupertas, arnida	Perturbetur, duruhtruabit
Paudent, resten	Pervenietur, duruhqueman
Pausetur, kirestit fin	Perveniet, picheme
Peccanti, suntontemu	Pervenire, duruhquhüeman
Peccatum, sunta	Perversas, abahe
Peccatis, suntoom	Petere, pittan
Peccator, suntigo	Petat, dicke
Peccatoris, suntigin	Petierit, pitit, dikit
Pecten, canap	Petantur quæ petenda sunt, kepetan findeize
pittane sint
Peculiaris, suntricliahii	Petenti, pittantemu
Peculiare, suntricliahii	Petitionem, digi
Peculiares, suntricliahii	Petitionis, dikii
Pede, fuazze	Petram, steine
Pedum, fuazzio	Picten, canpo
Pedibus, fuazzum	Pigrum, tragran
Pedules, (svelf, sunt indumenta pedum	Pius, erhafter
Pendere, hangen	Pium, erhaftii
Pendens, mezzinti	Pia, erhaftiu
Pene, nah	Pium, erhaftaz
Pentekosten, fimfchustim	Pius est Deus, erhafter ist Cot
Per, duruh	Pii patris, erhaftin fateers
Percelebratur, ist duruhtuldit	Pietate, gnada, de Deo
Percipiat, antfankida	Plane, kivviffo
Percute, slah	Plebis, deota
Percussi, kislagene	Plenam, folla
Perdicto, duruhchuetamu	Plicare, faldan
Perdant, farleosant	Plumbi, plivves
Perdiderit, farliufit	Plus, mer
Perditionem, florinii	Pluribus, managen
Peregrinus, piligrim	Poenam, vuizzi
Peregrinorum, gangaruro	Poenam, vuizze
Peregrinis, kankararum	Poenas, vuizzi
Perficere, duruhtuan	

Poenitebis, hriuoēs	Prævalere, furimagan
Poeniteat, hriuuoe	Prævalet, so furist mege
Poenitentiam, hriuvun	Prævalens, furimakanti
Ponat, lecce	Prævaricare taciturnitatis regulam, ubartuan
dera svvikalii rehtungu
Poposcerit, peitit	Præveniant, furichveman
Populi, liuteo	Prandium, cauma
Porrigatur, si kerehhit	Prandeant, caumoēn
Portare, tracan	Pravo, abaheru
Portione, æcil	Pravorum, abahere
Pollē, magan	Preces, kepetum
Possibile, lamftes	Primas, eristo
Possidet, habet	Prima, eristun
Post, after	Prima, erirum
Post factum, after tatim	Prima hora, erista vvila
Postea, after diu	Primum, erista
Posterioribus, asttrorim	Primum, az erist
Postulat, pitit	Prior, heroro
Posui, lazta	Priore, heririn
Posuisti, laztoos	Prius, er
Posita est, kefazer ist	Priveretur, piteilit si
Positionem, kefezzida	Privati, piteilte
Potus, tranh	Privatis, suntrigem
Potest, man, mac	Pro, pi, fora
Poterit, megi	Probasti, kesuahtoos
Potentibus, vvaltantem	Probate, chorot
Potestate, kivvaltidu	Probetur, si kichorot
Præbere, keban	Probatione, chorungu
Præbetur, ist kekeban	Procaciter, vuelihho
Præbeatur, si kekeban	Procedant, framkangen
Præcipit, kepiutit	Procellerit, framkange
Præcepit, kipoot	Processu, framkanc
Præceptum, kipot	Pro certo, ano zvvival
Præcepta, pibot	Pro cuius venerit neglegentia, duruh den chu-
imit ruachalosi
Præceptorum, piboto	Procurantur, fora si kekaumit
Præcipua, diu meistun	Prodiderit, melder
Præcipue, alleromeist	Prodigus, spildanter
Præclara, foraperahida	Pro eo, pi imo
Prædicans, forasaganti	Proferre, franpringan
Prædicatione, prædigii	Proferat, frampringe
Prædicta, forakeghuuctaniu	Professi sunt, kegehane sint
Præesse, foravvefan	Proficiat, fradihe
Præjudicet, forasuanne	Profundum, inferni, abcrunte dera hella
Præjudicavimus, forakisuanemes	Prohibe, pivverti
Prælatus est, forakipreitter ist	Prohibeat, pivverte
Præparavit, karata	Prohibeant, pivvergem
Præparanda sunt, ze karavvenne sint	Prohibemur, pirum & pivverit
Præparata est, kekarater ist	Prohibuerit, pivverit
Præparatione, garavvidu, foraitniuvviiu	Pro hoc, pi daz, .i. ad hoc
Præponere, furilezzen	Pro hospite, furi cast
Præponatur, furi si kefezzit	Proici, farvvorfan
Præpositus, furikifazter	Proieicisti, faruurfi
Præpositi, forakifaztim	Proiciat, feravverfe
Præposito, flegero	Proiciatur, forakivvorfan
Præpositum, forakifaztan	Pro ipsis, fora diem
Præpositis, forakifaztena	Pro iustitia, pi reht
Præsens, antuurti	Prolixiores, lengirun
Præsentem, antuurtan, kekakanvartan	Promisit, forakihiaz
Præsentiam, antvvarra	Promissione, pigihiti
Præsentis vitæ, des antvvartan libes	Promittat, kiheizze
Præsumere, erpalden	Promittunt, kiheizant
Præsumat, paldee	Pro modo, fora meze
Præsumant, erpaldeen	Promovere, fora ervvechan
Præsumptione, utturfti, .i. permissione	Prænomine, pinemiz
Præterita mala, kelitanu ubiliu	
Prætulerit, furiprimgit	

Pronuntiat, forakichundit
 Pronuntiet, forakichunde
 Pronuntiabo, forakechundu
 Pronus, framhalde
 Propagavit, framerhlot
 Propheta, vvizzago, forafakun
 Prophetæ, vvizzagin, forafegin
 Propitiatur, foralikesephan
 Proponere, furikifezzan
 Proponatur, futi si kefezzit
 Proprium, eikan
 Propriam, eiganas
 Propria, aikanemu
 Proprii, heikinin
 Propriis, eikaneem
 Propria, eigono
 Proprii, eikanes
 Propter, duruh
 Propter officium, ana ambahti
 Pro qualibet, pi sovvelichafo
 Pro qualicumque causa, pi sovvelichafo racha
 Prostratur, forakistrehcht
 Prostratus, forakistrahter
 Pro tali facto, forafolishem tati
 Protendatur, forafikidenit
 Proterve, frafallihho
 Protahendo, farzechanto
 Proveniat, pichueme
 Providus, forakisehaner
 Provide, forakesehantlihho
 Providentia, forascavvunga
 Provincia, lantseffi
 Provinciis, lantcaffim
 Provincias, lantcaffi
 Pro vita merito, pi libes urhunga
 Provocent, framkiivvifen
 Provolvat, forafibaldan, forafpivvalde
 Provolvantur, forafipifaldan
 Prout, solo
 Proximo, nahifstin
 Prudenter, claulicho
 Prumptus, funser
 Psallit, sinkit
 Psallantur, sint kafungan
 Psalmus, salmin
 Psalmi, salmion
 Psalmis, salmsangum
 Psalmi directanii, salmun in rihti
 Psalmodia, salmsanges
 Psalterii, salmsanges
 Publice, offanlichho
 Publicanus, achivvizfirinati
 Publicare, offanon
 Puer, chind
 Puero, chinde
 Pueris, chindum
 Pugnare, fehtun
 Pugnare, fehtan
 Pulmentarium, muaz
 Pullat, clohhot
 Pulsans, chlochonti
 Pulsaverit, chlocchit
 Puplica, offanlihhera
 Pura, luttras
 Puram tunicam, dunna

I uno nomine, hluteremu nemus
 Purgas, lutri
 Purgent, reimen
 Pullanimis, lutcil muate
 Putaverint, vvannant
 Putandum est, abazesnidanne ist

Q Va, deru
 Qua, huvelihhiu
 Quadraginta, fastun
 Quadraginta, fastunge
 Quadrupedum, feorfuazzeo
 Quæ, daz, dea
 Quæ, huvelihhiu, plur
 Que sua sunt, dei iro sint
 Quærere, suahchan
 Quærere, suahhat
 Quærrens, suahhanti
 Qualicumque, sovvelichemus
 Qualiter, huueo
 Qualitatem, huualihhy
 Qualitatis, vvealihmissim
 Quam, denne
 Quam, hvveo, cum positivo
 Quamvis, doh doh
 Quando, denne
 Quando, hvvenne, interrog.
 Quantum, so filu so
 Quanto magis, hvveo meer
 Quanto tempore, so manakera citi
 Quantitas, vveamihili, mihhili
 Quantitate, vveomichili
 Quare, hvvanta
 Quartus, fiordo
 Quartum, fiorda
 Quartam & sextam feriam, feordun indi seh-
 tun tag.
 Quasi, so lama
 Quasatum, kescutita
 Quater, feorstunt
 Quaternis, feoriskeem
 Quattuor, fioreo
 Que, indi, ioh
 Questrantur, sin kifontrot
 Qui, du, der, dia
 Quia, denta, daz
 Quibus, diem
 Quibuslibet, hvvelihemu so
 Quicquam, eovvit
 Quicquid, so hvvaz so
 Quid, hvvaz
 Quidem, kevvifo
 Quiescat, kastillee
 Quietus, stiller
 Quinquagesimus, funfzugosto
 Quintus, funfro
 Quippe, kavvifo
 Quique, inti dea
 Quis, hvvelih, huuer
 Quisquam, einic, eovvit
 Quisquis, so hvver so
 Quo, demu
 Quod, daz
 Quod absit, daz ferfi

Quolibet modo, fo vvelichu meza fo
 Quomodo, fofo
 Quoniam, pidiu
 Quoquina, chuchunun
 Quorum, dero
 Quotiens, fo ofto fo
 Quovis, fo vvelihcheru fo.

R.

R Adicitus, vurzhaftor
 Ramentis, azzafum
 Rara, feltkaluaffa
 Ratio, redina
 Rationem, rediun
 Ratiociniis redinoom
 Rationabilis, redihaftiu
 Rationabilia verba, redohaftiu vwort
 Rationabiliter, redihaftucho
 Rebellio, vvidarvvigo
 Rebus, rahhohom
 Recelieras, keliti
 Recipiat, fi entfangan
 Recitet, redinoe
 Recitetur, fi kileran
 Recitanda est, za redinone ift
 Recitanda, ze erchennenne
 Recolligenda, anur zikilefanne
 Recolligendas, za famanonne
 Reconpenfabitur, ift vvidarmezzan
 Reconsignata, auurkezeihhantiu
 Recreare, erquhichan
 Recta, rehte
 Recte, rebto
 Reculavit, vvidarota
 Redactus sum, kepranhoter pim
 Reddere, keltan, keban
 Reddunt, keban
 Reddendam, ze arkebanne
 Redditurus est, erkebanter ift
 Redditurum, keban
 Redditus, erkibit
 Redire, huuabban
 Redeas, huuarabes
 Referamus, rahhones
 Reficiant, imbizzen
 Reficiatur, fi inbizzan
 Reficientes, imbizzante
 Refectio, imbizz
 Regere, kerihanne
 Regendas, ze rihtenne
 Regionibus, lantcaffim
 Regi, chuninge
 Regnum, rihhe
 Regni, rihhes
 Regni caelorum, himilrihhes
 Regula, rehtungu, regulu
 Regula, rihtungu
 Regulari, rehtlihun
 Relaxantur, fint keletgit
 Relaxabitur, fi farlazzan
 Reliquo, frammert
 Reliqua, andro, plur
 Reliqui, andree, plural
 Reliqua, frammert

Tom. II.

Reliquia, vvihida, fc. Sanctorum
 Relinquentes, farlaazzante
 Rem, rahcha
 Remaledicere, vvidarfluahhan
 Remaneant, piliben
 Remififti, farliazzi
 Remiffione, farlazzany
 Remota, erchertiu
 Renes, lenti
 Rennuit, vvidarot
 Rennuatur, fi kevvidarot
 Reperiat, fi kefluahhit
 Repertus, fundaner
 Repetantur, fin kivangan, auurkifangan
 Reponenda, zekeleokanne
 Reportare, vvidar ertragen
 Reprehendit, kereffit
 Reprehendatur, auur fi ki fangan
 Reprehensibilis, leftarlihher
 Repraesentari, auur kakamvparti
 Reptobus, farchoraneer
 Reputet, kezelle,
 Requies, refti
 Requiescet, kereftis
 Requies, fuahhanti
 Rerum, rachono
 Res, racha
 Resedentibus, auurfizantent
 Reservetur, fi keporkan
 Reservans, kehaltanti
 Reservato, keporkanemu
 Residua, zaleibu
 Respicere, fehan
 Respicit, fihit, kifihit
 Respondere, antlengan
 Respondeas, antuurti
 Respondeant, antlenken
 Respondeatur, fikiantlenkit
 Respondentem, antlengantan
 Responsum, antuurti
 Responso, antuurtu
 Respuens, farspienti
 Restat, zalaibu ift
 Restrictus, keduunganor
 Retribues, itloon
 Retributionem, itlot
 Revela, intrih
 Revelat, intrihhit
 Revera, forahun, rachu vvareru
 Reverentia, ervviridy, piervviridy
 Reverentiam, ervviridy
 Reverti, kihuuorban vvesan
 Revertentes, huverbente
 Revertentibus, vvarbentom
 Reum, fcultikan
 Rogatur, kapetataner
 Rogemus, pittames
 Ritus, hlahtar
 Rivi, hlahtre
 Rixum moventia, hlahtar vverkentiu
 Rixa, secho

S.

Sacerdos, evvart
 Sacerdotis, evvartin.

H 2

Sacer-

Sacerdotum, evvarto	Secunda, andrea.
Sacerdotium, evvarttuam	Secunda feria, andrem tagum
Sacerdotii, evvartuames	Secundum, after, id est iuxta
Sacrum, vviho	Secundum merita, after keurahti
Sacrata, kevvih tuo	Secundum iussionem, after kipote
Sacratus, kivvih tuu	Securus, sihchurer
Saeculum, vuerolt	Securi, sihhure
Saeculo, vueralti	Secus introitum, Pii inkange
Saecularibus, vuerulthehem	Sed, uzzan
Saepe, ofto	Sed &, joh auh, so sama, uzan ioh auh
Saeptius, ofto	Sed etiam, uzzan so sama
Sagacitate, huuaffi	Sed nec, uzzan
Sagum, recinum	Sedens, fizanti
Salim, doh	Sedeat, fizza
Salubrius, heillihoor	Sedilia, sedalum
Salutis, heily	Seipsum, sih selban
Salutare, heilanty	Semel & Secundo, einkin ioh andra stunt
Salutatis, chuuetan	Semper, simblum, vel simbulum
Salvus, heiler, kehaltaneer	Senum, altero
Salventur, kihaltan fin	Senior, herofto
Sanctum, vvi haz	Seniori, heririn
Sancto, vvi hemu	Seniores, herofton
Sancta, vvihiu	Seniorum, herirono, heroftono
Sancta, vvi hono	Senioribus, herirom
Sanctas, vvi ho	Sententia, kaqhuit
Sanctis, vvi heem	Sententiam, keqhuwit
Sancta Trinitatis, dr vvi hun driniffu	Seorsum, suntrigo
Sanctos patres, vvi he fatere	Sepelire, picraban
Sana, alliu	Septimus, sibunto, sibto
Sanas, alliu	Septimana, vvehcha
Saniori, heilicorin	Septimana, vvehchun
Sapiens, spaher	Septimanarii, vvuehhatre
Sapientia, spahemu	Septenarius, sibunfalca
Sapientis, spaher	Septies in die laudem dixi tibi, id est sibunstunt
Sapientia, spahii	Septinoctium, sibunnaht
Sarabaitarum, lihifarro	Septuagesimus, sibunzogofto
Sarabaitis, lihifarum	Sequestrantur, sint kifuntur
Satietas, fullii, fetii	Sequestratur, kefkaidaner
Satisfaciat, kinuhtsamotue	Sequi, folgen
Satisfactum esse, kanuhtsamkatan vvesan	Sequitur, ist kefolgeet
Satisfactio, canuhtsameratat	Sequatur, si kefolget
Satisfactione, kenuhtsameru rati	Sequantur, sin kefolgeet
Scala, hlaitar	Sermo, vvort
Scammis, scranon	Serum, chafevvazzar. hodie schotten
Scandala, zurvvarida	Servus, scalch
Scandalorum, zurvvaridono	Servos, scalcha
Scite, vvizzen	Servire, deonoon
Sciat, vvizzi	Servientes, deononte
Sciant, vvizzun	Servitium, deonoft
Sciens, vvizzanti	Servitii, deonosti
Scientia artis, kivyizidu deru listi	Servitor, deonostman
Scilicet, kivvilfo	Servitoribus, deonostun, deonostmannum
Schola, scuala	Servitutis, deonostes
Scriptum, kascriban	Servare, haltan, kehaltan
Scriptura, keschjifti	Servetur, si kihaltan
Scripturam, kescrip	Servatam, kihaltan
Scrupulositate, frilteo	Seu, edo
Scrutans, scavvonti	Sex, sex, sehfim
Scrutanti, zarluahchanne	Sextus, sexto
Scurrilitas, skeriin, skerneskeru	Sexagesimus, sehzugoft
Scurrilitate, serne	Si, ibu, so
Se, sih	Si discedit discedat, ibu kelidet kelide
Sebum, unslit	Sib, so
Secundis, andar	Sicut, sofo
Secundum, andras	Sicut & nos, sofo auh vvir

Sibi, im	Spiritum, atum
Sibi, imu, plur	Spiritali, atumlihemu
Sibi invicem, im untar im	Spiritale, atumlihhun
Signum, zeihhan	Spondeat, keheizze
Signo, zaichane	Sponsione, pigihtu
Significatione, zaichanungu	Sponte, selpvillin
Silentium, stilli, fvikily	Stabiles, stadige
Silere, fvvigen	Stabilitas, stadigii
Silvi, fvviketa	Stabilitatis, stadiki
Similis, kalihchera	Stabilire, stantan
Similiter, so fama	Stans, stantanti
Similabo, kelihhifon	Stat, stat
Simplicioribus, einfaltlehero	Stare, stan
Simpliciter, einfaltlihcho, einmuatlichho	Statim, saar
Sinaxis, curs	Statuta, kefazta
Sine, ano vel ana	Stet, stante
Sine aliquo tyfo vel mora, ana einikema lihhi-
tode edo tuuala	Storia, kishihtu
Sine dubio, ano zuifal	Stoupus, ciphus certæ mensuræ
Sine intermissione, ano untarlaz	Stratus, keltrahter
Singuli, einluzze	Stramenta, kastrevvi
Singuli per singula, einluzze duruh einluzium	Strati lecti, kistrevvitiu,
Singulis, einluzlihchem	Strenue, radalihcho
Singularem, einluzlihheru	Studeat, zilee
Singillatim, einluzlihhe	Studire, cilen
Sinat, lazzit	Stultus, unfruater
Sinet, lazze	Sua, iru
Sit, sy, si	Sua, finera
Sive, edo	Suam, finaz
Sobrius, chuskeer	Sua, fineru
Sobrium, chuscan	Suademus, spanames
Sociari, kemahchot	Suadeatur, si kespnan
Societur, si kemahchot	Suadente, kenentemu, kespnanst
Sociandus, zekemahone	Suasione, kespnanst
Sola, einera	Suasionibus, kespnanstim
Solatia, helfu	Sub, untar
Solatio, helfu	Subdat, untarduat
Solemnitas, cult	Subdatur, si untarkeban
Solemniter, tullichiu	Subditum, untardeonoran
Solemnitatibus, tundim	Subjaceat, untarlicke
Solent, kivvont	Subjectione, vuntarvvoorfanii
Solito, kivvonin	Subjungendus est, za vuntarmahonne ist
Sollicitus, pihuctigeet	Sublata, kenomanemu
Sollicite, kihuctilitho	Subministrat, untarambahte
Sollicito, pihuctikemu	Submittere, vuntarleccan
Sollicitudinem, pihuctida, foragun	Subripiat, untarslihche
Sollicitudine, pihucti	Subrepta, vuntarlihhanera
Solvamus, an pintames	Subrogetur, vuntar si keran
Solum, einin	Subsellis, scamelum
Solummodo, einumezzu	Subsequitur, vuntar ist kefolgeet
Somno, slaffe, traume	Subsecuntur, vuntari sin kefolget
Somnolentum, slaaffagan	Substantia, eht, id est, res familiaris
Somnolentorum, slafalenu	Substantiæ, ehtin
Sonitu, calme	Subtrahat, vuntar sef
Sordes, unchuschida	Subtrahendo, vuntar zeohanto
Sordide, unsubro	Subvenire, helfan
Sortiatur, si erlozzan	Succedat, anagat
Speculantur, scavvont	Succedunt, anakaant
Spem, vvan	Succinctus, picurte
Spera in eum, vvani in inan	Sufferre, ketragan
Speramus, vvanannemes	Sufferentium, tartraganteru
Sperando, farmanento	Sufficere, kenuackan
Spreverunt, farhocton	Sufficit, kenuakit
Spinas, dorno	Sufficiunt, kenuht
Spiritus, keist	Sufficiat, kanuage
	Sufficiant, kenuht samoen

Sufficiens, kinuhtlihcho
 Suffectam, vuntarvorfanan
 Suggere, spanan
 Suggestur, ist kespanan
 Suggestat, fakee
 Suis, iro, sineem
 Sum, pim
 Sumus, pirumes
 Sumens, namant
 Summa, furistun
 Summun, furista
 Suo, sinemu
 Suos, sinu
 Super, oba, juber
 Super filios hominum, ubar parn manno
 Super se sit, fuprigo
 Superamus, ubervvinnamees
 Superbum, ubermuatan
 Superbos, ubermuate
 Superbiam, ubermuatii
 Superbiat, ubarmuateo
 Superbiendi, ze ubarmuatonne
 Superfluus, ubar fleozanter
 Superfluum, ubar fleozzida
 Superfluitate, ubar fluatida
 Superiori, oparorun
 Supervenerit, ubar qhuimit
 Supplicandum est, za pitanne ist
 Supplicatio, deolihaskipete
 Supplicatione, deolichas
 Supra, obana
 Supra scripti, oba kascribanes
 Surgere, stanne
 Surgat, erstante
 Surgant, erstanten
 Surrexerint, erstant
 Surgendum est, ze erstante ist
 Suscipi, intfangan
 Suscepit, intfanc, intfahit
 Suscipiendus, intfankaner
 Susceptioni, antfankida
 Suscitantur, sint ervvehchit
 Suspectus, forchaster
 Suspectam, forachastan
 Suspenditur, si kispentot
 Sulpitio, untrivida
 Suspiciosus, urtrivver
 Sustinere, doleen, fardoleen
 Sustine, inthabee
 Sustinent, fardoleent
 Sustineant, inthabeen
 Sustinens, fardolenti

T.

Tabernaculum, huse
 Tabernaculi, huses
 Tabernaculo, selidun
 Tacere, svvigeen
 Tacui, ih svvigeta
 Tacita, svvigentun
 Taciturnitatis, svvigilii
 Taciturnitatem, svvigali
 Talis operæ, solihchaz rahe
 Tales, solihhe

Taler, solihha
 Tam veteris testamenti quam novi, so dr altun
 euua sofama dr niuun
 Tam diu, so lango
 Tamen, dvvidaro
 Tamquam, sofo
 Tandem aliquando, eddervvenne
 Tantum, mondoh, so
 Tantum, so filu
 Tardus, trager
 Tarde, trago
 Tardius, tragoor, spator
 Te, dih
 Tempus, cyt
 Tempora, citi
 Temporibus, citum
 Temperius, citlihor, citimo
 Temperet, ketemproe, kemezlihee
 Temperemus, pirumes kitemprot
 Temperetur, si katemprot
 Tenebræ, finstrij
 Tenere, haben
 Teneant, eigim
 Teneatur, si kihaber
 Tenuit, kihebita
 Tepide, vvalo
 Tergunt, svverben, scilicet manus ac pedes
 Terminetur, si kitan
 Terminentur, sin kimarchot
 Terni, driske
 Ternis, driskeem
 Ternos, dry
 Terra, erda
 Terrennis, erdlitheem
 Terror, ekiso
 Terroribus, ekisom
 Terribilem, ekislihhun
 Tertius, dritto
 Tertium, drittiun
 Tertia pars, dritta teil
 Tertiam, dritun
 Tertio, drittiun stun
 Testamentum, evva
 Testamenti veteris novique, dera altun evva,
 ioh dero niuun
 Testibus, urchindom
 Testimonium, urchundii
 Testimonia, kevvizzida
 Tibi, dir
 Timere, furihtan
 Timens, forahatani
 Timentes, furahtante
 Timentibus, furahtanteem
 Timorem, forahatun
 Tollerantiam, farraganii
 Totam, allan
 Trabem, kepret
 Tractat, trahtoot
 Tractet, trahtohee
 Tractaverit, trahtot
 Tradat, selle
 Transeat, furifare
 Transigenda sunt, ze foranne sint
 Transitoriis, ze farantliiheem

Tremendo, forahliahun
 Tremendo iudicio, dera forahliahunhuano.
 Tremore, bibun
 Trepide, stozzonto
 Tres, drio
 Tres lectiones, drim leczuma
 Tria, dry
 Trium, trio
 Tribuatur, si kikeban
 Tribulatio, arabeiti
 Trigessimus, drizugosto
 Triticum, huueizzo
 Tu, du
 Tui, dines
 Tuo, dineru, dinemu
 Tuum, din
 Tua, dina
 Tuam, tineru
 Tunc, denne
 Tunicam, tunihhu
 Tursuram, scurt
 Turbet, ketrubpe
 Turboletus, ruabaler
 Tyfo, lihhisode
 Tyrannidis, rihhidim, unreht richiso
 Tyrannidem, rihchida

V.

VAcat, caugrot, muazzot
 Vacant, gaugront
 Vacant, muazzoent
 Vacare, caugrot
 Vacandi, kecaugrot yvesan
 Vadunt, kangant
 Vagi, svvihhonte
 Vana, italin
 Vana gloria, ital ruam
 Vapulent, sinkapluan
 Variis, missalihchem
 Vasa, faz
 Vbi, dar
 Vbicumque, so huuar so
 Vbique, eocovveri
 Vbitantum, dar loh
 Vbiubi, dar edo dar
 Vel, edo, edeo
 Veleiam, edo solama
 Velloriam, ruha
 Velociter, sniumo
 Velocitate, sniumidu
 Velut, samo so, so samo, so
 Veluti, solama
 Venetare, ercen
 Veniam, antlaz
 Venire, qhuueman
 Venianus, qhuememees
 Veni, qhuuan
 Venerunt, qhuamun
 Venite, qhuemat
 Veniens, qhuemanemu
 Ventis, vinti
 Venundandum, ze farchaufanne
 Verbi gratia, pilad qhuedan
 Verba, vvortuno

Verbis, vvertum
 Verbera, fillo
 Verberum, filloom, fillonokertu
 Verecundia, scamu
 Vermis, vvurm
 Veru, kevillo
 Verum, vvar
 Veram, vveran
 Verius, vvarlihhor
 Veritatem, vvarhafti
 Versum, vers
 Vespera, aband
 Vespertina, abahtlob, sc. cantica
 Vespertinorum, abantlihcheru
 Vestiario, vvahtthufe
 Vestigiis, sporum
 Vestibus, kevvatim
 Vestimenta, kivvati
 Vestire, vvatten
 Vestitus, kevvatoter
 Vestiti, kivvattote
 Vestra, ivveriu
 Vestras, ivvereem
 Vetera, altiu
 Vetustam, alta
 Via, vvec
 Vias, vveka
 Vicem, vvehifule
 Vices, vvehfal
 Vicissim, vvehfalum, hertuna
 Vicissimo, Zueinzicozstia
 Vicino, nahemu
 Vicinis, kepurum
 Victus, libleit
 Videre, sehan
 Videbas, kefahi
 Videte, lehat
 Videamus, kafehames
 Videatur, si keduh
 Vidisti, kifahi
 Vigilia, vvahtono
 Vigiliae, vvahtun, nahtvvahchon
 Vigilia nocturna, vvahta denaht
 Viliorem, smahlihorun
 Vilius, smahlichor
 Vilitate, smahlihii
 Villicationis, abahtes
 Vindicta, rihti
 Vindicta, kerehti
 Vindictam, Kirihche
 Vinolentum, vvintrunchat
 Vir, comman
 Viro, commane
 Virga, kertu
 Virtus, chraft
 Virtutes, chresteon
 Virtutum, chrestio
 Vis, vvili
 Visus, keduh
 Visum fuerit, keduh ist
 Visitare, ganvvilou
 Vita, lyb
 Vitam, libe
 Vita aeterna, des evygen libes
 Vitium, ahchust

Vitio, erachusti	Voluntas, push
Vitia, archusti	Voluntas, vve"en es
Vitorum, archustio	Voluntatis, vvillemo
Vitiis, archustim	Voluntatem, vwillin
Vitiosus, archustiger	Voluntatibus, vvilloom
Vitientur, sinkeachusteot	Voluptas, vunnilaft
Vivat, lebee	Vos, evvih, iyvih
Viventes, lebente	Vox, ftimma
Vterius, andres	Vrat, prene
Vltimus, jungifto	Vsq; , unzin
Vltima, iungifta	Vsquequaque, eogovveri
Vltor, rehchan	Vfus, piderbi
Vnde, danaan, huianan	Vfu, nuzi
Vndecimus, einilifto	Vt, fo, daz
Vnguenta, salbun	Vtque, fo dei
Vniformem, einespilades	Vti, pruhchan
Vniversa, alliu	Vtatur, pruhhe, si pruhhanti
Vnus, eïner	Vtens, pruhhanti
Vna, einaz	Vtentibusvestimenta, analeckentem
Vnum, ein	Vtilis, piderbeer
Vno, einemu	Vtile, pidarbun
Vnusquisque, einer eocovvelicher	Vtilius, piderborin
Vnumquodque, einan eocovvelihhan	Vtilitatis, bidarbi
Vniuscuiusque, eocovvelihher, einera eoco-	Vtilitatibus, biderbidoon, piderboom
vvelihera	Vtroque, peder
Vno die, einemu tage	Vtrarumque, peder
Vno momento, eineru stunthvvilu	Vulnera, tole
Vobis, ju	Vult, vvelle
Vocare, kavvifan	Y.
Vocent, nemmer	
Vocari, vvißan	Ymnum, lob
Vocavit, ladoot	
Vocatur, istkenemmit	Z.
Vocetur, si kinemmit	
Voce, stimmu	Zelus, antin
Volt, vvili	Zelum, anton
Volvat, invalde	Zelo, minnu
Volvant, pivvinte	Zelotypus, einfneller.

F I N I S.

CATALOGVS

NOMINVM PROPRIORVM, QVIBVS

*ALAMANNI quondam appellati,

Ex vetustissimo Codice Monasterii S. Galli ordine
descriptus.

CAPUT I.

De nominibus propriis masculinis in Alamannia
Theutonica.

A.

A Alfrid.	Adilpert, Adelprech, Al-	Adalgis.
Aaron, Aron.	breht, Alprecht.	Adalgrim, Adalcrim
Abo, Abbo, Abbi.	Adalbold.	Adalhar.
Adalbero, Adalpero.	Adalcho.	Adalhart, Adalart.
Adalbern.	Adalcoz, Adelgolz, Adal-	Adalhelm, Adelhelm.
Adalbert, Adalpret, Adal-	goz.	Adalho, Adalloh, Adolo.
preht, Adalpert, Adelpret,	Adalfria.	Adallant.
Adalger, Adalker.	Adalgan.	Adalman.
	Adalger, Adalker.	Adalmar.

Adal-

* Qui nūc
alienis ma-
gis quam
suis ac pro-
priis dele-
ctantur.

Adalmuat.
 Adalmunt.
 Adalnant.
 Adalne.
 Adalnoat.
 Adalno, Adalnot, Adalnolt.
 Adalolt, Adallolt.
 Adalpoto, Adelboto.
 Adalrham, Adaltram.
 Adalrih.
 Adalrat.
 Adalſcalh.
 Adalſeus.
 Adalſyvab.
 Adalug.
 Adalunc.
 Adalvvach.
 Adalvval, Adalvvalach.
 Adalvvin.
 Adalvvolf.
 Adam.
 Adde.
 Adrad, Adrart.
 Affi.
 Agnifred.
 Agoz, Agozo.
 Ahſpret.
 Alagart.
 Alahicho.
 Alarich.
 Alavvic, Alavvig.
 Alarihc.
 Albarn.
 Albene.
 Alberat.
 Albhart, Alphart.
 Albhere, Alphere, Alpere.
 Albi.
 Albinc.
 Albirich, Alberich, Albric, Al-berih.
 Albkoz.
 Albini, Alboni, Albuni.
 Albolt.
 Alderat, Altrat.
 Alefrid.
 Alevvic.
 Alfdac.
 Alfram.
 Alfrid.
 Alker.
 Allo.
 Allvvih.
 Alman.
 Almo.
 Alpger, Alpker.
 Alpram.
 Altabert, Altabrecht, Altebert.
 Altarat.
 Altrium.
 Altger.
 Altguid.
 Althun.
 Altini.

Altirich, Altrihc, Altirih, Alt-
 rich.
 Altman.
 Altmar.
 Altmund.
 Alto.
 Altolf.
 Altram,
 Altuom.
 Amal.
 Amalbert. Amalbreht, Amal-
 pret.
 Amalfrit, Amilfrid.
 Amalgær, Amalker.
 Amalgoz.
 Amalne, Amalni.
 Amalrih, Amalrihc.
 Amanolt.
 Ambricho.
 Amhel.
 Ameltren.
 Amilin.
 Anavalt, Anavvalt.
 Andrea.
 Anger.
 Anhme.
 Anno.
 Ansfrid.
 Anshelm.
 Anspold.
 Anstilt.
 Anſtrat.
 Anto.
 Antvart.
 Anulo.
 Appo.
 Aracoz.
 Arbo.
 Archram.
 Arahelm.
 Arnolt.
 Arolf.
 Artfreht, Artfret.
 Arthelm.
 Artolf.
 Artpret.
 Asbrant.
 Aſcrih, Askirih.
 Aſcheri.
 Aſlach.
 Atalo.
 Ato, Atto, Attu.
 Atoman,
 Autoin, Autuin.
 Azelin.
 Azichint.
 Azzo.

B.

B. Ab.
 Bave.
 Baldabert.
 Baldemar.

Baldfrid.
 Baldarith.
 Bardo.
 Baugolf.
 Bebo.
 Beldot.
 Bennih.
 Berächgart.
 Berahart.
 Berahtolt,
 Bereholt.
 Berehlant.
 Berehmar.
 Berenkart.
 Bereshkart.
 Bericker, Berihtger.
 Beringer, Berinker.
 Bern.
 Bernheri.
 Bernker.
 Bernolt.
 Berrich.
 Berterich.
 Bertgoz.
 Berthger.
 Berthiland.
 Bertilo.
 Betto.
 Brun.
 Brunhart.
 Biccho.
 Bilifrid.
 Biricho.
 Birichilo.
 Biſo.
 Blidgaer, Blihecker.
 Boppo.
 Boran.
 Bovo.
 Branzolf.
 Bruninc, Bruning.
 Bubo, Buobo, Boabo.
 Buoherich.
 Burcuuart.
 Burihchere.
 Buxtan.

C.

C. Aganhart.
 Caholt.
 Camenolf.
 Caraman, Caroman.
 Caſtrat.
 Cebehart,
 Ceizo, Ceizzo.
 Ceizzarn.
 Ceizzolf.
 Cerbret.
 Cezman.
 Chadaloh, Chadolo, Cado-
 lah.
 Chadolt.
 Chaloh,
 Chato.

Chēcemari.	Cundaroh, Cundroh.	Ibervic, Eburvich.
Cheling.	Cundero; Cundro.	Ebnolf.
Cherlo.	Cundfrid, Cuntfrid.	Ebo.
Chezelo.	Cundhart, Cunchart.	Ebroin.
Chulincho.	Cundheré, Cuntere.	Eburvart.
Chincho.	Cundleib, Cundleiz.	Egeolf.
Chitell.	Cundpreht, Cunipert, Cund-	Ecgirih.
Chnettili.	pret.	Ecco, Eccho, Echo, Ecko
Chonzo.	Cundpold.	Eckikart, Ekkehart, Ekkihart,
Choufman, Chouman.	Cundhram, Cundram.	Ekihart, Egehart, Eckiart,
Chuoino.	Cundrigi.	Ecchihart, Eckiarht, Echi-
Chréffo.	Cundurun.	hart, Eckihart.
Christan, Christanh.	Cunterich.	Eckideoz.
Chuderat.	Cuotker.	Edilef.
Chunerat, Chounrat.	Cuthmar.	Edilicho.
Chuneger.		Edilleo, Edilleoz, Edilloz.
Chunibert, Chunipreht,	D.	Edilvvar.
Chunipreht, Chuncprt.		Edilvvic, Edilvvig.
Chunico.	D Ancholf, Dhancholf.	Egehere.
Chuntilo.	Daner.	Egelbreht, Egilpret, Egilbreht,
Cunzo, Chonzo, Chüzo;	Danho.	Eghilbert.
Chunzu.	Danhrat.	Egelmunt.
Cömerat.	David.	Eggibald.
Comolt.	Deganpolt.	Eghino.
Conco.	Denchilo.	Egibert, Egibret, Egibreht, Egi-
Cotadeo.	Deotfrid.	preht, Egibret, Egibrhet.
Cotabret, Cotepreht, Cote-	Deopert, Diepret.	Egideos, Ekkideoh.
bert, Cotapert, Cotabreht,	Deotini, Dietene, Dheotini;	Egilbald.
Cotapret.	Deotraht, Dhiotorat.	Egiholt.
Codadanc.	Deotrich.	Egilhart.
Coralind.	Dessilo.	Egilolf.
Cotefrid, Cotfrid, Cothe-	Dheotalah.	Egilvvar.
frith.	Dheotbold.	Egiman.
Corcheln, Cozhelm.	Dheothart.	Eginhart.
Cotesman.	Dhietheri, Dheothire.	Egino.
Cotefscalh.	Dhrudhere.	Egishere.
Coutilo.	Dhrudpreht.	Ehio.
Coutolf.	Diemar.	Ehtolf.
Cozbert, Cozpret, Cozpreht.	Dietinc.	Eienolf.
Cozhalm.	Dietker.	Eigil.
Cozhart.	Dincolf.	Eigelger.
Cozhere, Coszere.	Dingolt.	Eigin.
Cozholt.	Diothart.	Engilscalh.
Cozmunt.	Diolf.	Einhart.
Cozolah, Cozzolo.	Diotolt, Dheodolt.	Einmoat, Einmuat.
Cozolt.	Diotvvin.	Einrih, Einrich.
Cozpold.	Drafaleib.	Einvalt.
Cozrih.	Drafamunt.	Einvviz.
Craloh, Cralo.	Drudmunt.	Ekpreht, Ekkepret.
Craman.	Drupald.	Ekkolf.
Criffo.	Duringpert.	Electo.
Crimbret, Crimpreht.		Eliolf, Elolf
Crimen.	E.	Elispret.
Crimfrid.		Ellanpret
Crimolt.	E Bahart, Eberhart, Eber-	Ellinbald.
Crifololf.	arht, Ebberhart, E-	Ellinbold.
Cruoro.	burhart, Eberhard.	Ellinhart, Ellenhart.
Cuatheri.	Ebarachar, Eburachar.	Ellinrat, Ellrat.
Cuatolf.	Ebarhelm, Eburkelm.	Ellö.
Cunpold.	Ebarheri.	Emezo.
Cund.	Ebarloh.	Emhart.
Cundho.	Ebatnoat.	Emilo.
Cundachar, Cundhackar.	Ebbe.	Enrit.
Cundalpreht, Cundilpret.	Ebirnuot.	Enchanger.

Eneſto.	Erneſto, Erneſt, Erneſt, Ern-	Folovvin.
Engelbert, Engilbret, Engil-	nult, Ernnoſt.	Forti.
brecht, Engilbert, Engil-	Erolt.	Franco, Francho, Franko.
pret.	Erph, Erpho.	Freccolf, Frecholf.
Engelman, Engilman,	Erribold.	Freido.
Engezman.	Errympret.	Freiolt.
Engilbald,	Ertmar.	Freuhart.
Engilhart, Enkilhart.	Ervertach.	Freupert, Frevvibert.
Engilmar.	Esbero.	Frevvigis.
Engilolf.	Eſcrih, Eſgrih, Eſkerich, Es-	Friccho, Fricho, Frich, Frih.
Engilſcalh.	kirih, Eſkrih.	Fridaloch, Fridaloh.
Engiltheo.	Eskere.	Fridanot.
Enginbert.	Eſo, Eſſo.	Fridarat, Friderat.
Enginhart, Enginrat.	Eto, Etti, Etto.	Fridebald.
Engispret.	Evi, evin.	Fridebert, Fridepreht, Fride-
Engizo.		pret, Fridubert, Fridu-
Enkilpero.		preht.
Enno.		Fridehelm.
Ennolt.		Fridelach, Frideloch, Fride-
Enſilo.	F Achilo.	loh.
Eoman.	Fahentz.	Fridemunt.
Eppo.	Famicho.	Fridibold, Fridubold.
Erachar.	Famoth.	Fridohart.
Erchanfrid.	Fariman, Fartman.	Fridolf.
Erchanger, Erchinget, Er-	Faſtri.	Fridorich, Fridirich, Fridi-
chenker.	Faſtul.	rih, Fridurih.
Erchanman.	Faſtvvin.	Fridovvic.
Erchanmar.	Faterro.	Fridubald.
Erchanot.	Fato.	Friduger.
Erchanolf.	Feginmar.	Fridugis.
Erchanalt, Erchenolt,	Feginolt.	Friduvvic.
Erchanpert, Erkenprt.	Fervvini.	Frieſo.
Erchantat, Erchinrat.	Feter.	Frihcho.
Erchanvvela.	Findan.	Frihchund.
Erdanch.	Findican.	Fritilo.
Erferich.	Filelob.	Friunthelm.
Erfheri.	Flaithem.	Frizen.
Erfman.	Fleſin.	Frobreht.
Erfolt.	Flozzolf.	Frebret.
Erhart.	Focho.	Froholf, Frohoff.
Eribo.	Folcho.	Fruachanolf.
Eribreht.	Folarat.	Frucnolf.
Erih, Erihc.	Folaſchah.	Frumiger.
Erimbert, Erinbert.	Folccrim.	Fruotini.
Erinfrid.	Folcger.	Fruoto.
Erinpreht, Erimpret, Erin-	Folchart, Folohart.	Fucco.
breht.	Folchene, Folchini.	Funtan.
Erganbold.	Folchoho, Folcholah.	Fuffio.
Erkanpald.	Folcholt.	
Erlabald, Erlabold.	Folclid.	G.
Erlabert.	Folcolft.	
Erlefrid, Erleſrit.	Folcoz.	G Aetbald.
Erleprent.	Folcrid.	Gaemmunt.
Erlolf.	Folcvvar.	Gaermunt.
Erlolt.	Folhcrit.	Gaganhart, Gagnart.
Erlepreht, Erlepret.	Folhheri.	Gamenolf.
Erlvvi.	Folhmar.	Ganto.
Erlvvin, Erlevvin.	Folpret, Folpreht, Folhpret,	Garaman.
Ermannolt, Erminolt, Er-	Folhpfeh.	Gebi.
minholt.	Folhvvine.	Gegort.
Ermenrih.	Folmar.	Geilo.
Erming.	Folmuat.	Geilvovich.
Erminolf.	Folmot.	Geilvvird.
Ermpreht.	Folrat.	Geldirih.
Ernand.	Folrit.	

Cebald.	Hadrih.	Heizlo.
Ceafort.	Haduini.	Heldmi.
Cebold.	Hagabald.	Heldm.
Cerfrid.	Hago.	Heleel.
Gerhart.	Hagano, Hagono.	Helfini.
Gerhoh.	Hagestolt.	Helfolt.
Gernat.	Haholt.	Helfrat.
Gern.	Haicho, Haihcho.	Helidmunt.
Cespret.	Hailvvic.	Helidolf.
Gerolt.	Haimo.	Helingoz.
Gerrih.	Hainrich.	Helichpret.
Gerroh.	Haifo.	Helmbald.
Gervvin.	Halbinc.	Helmbrecht.
Gimo.	Halbduring.	Helmcoz.
Gisalbert, Gisalbret, Gisal-	Halbker.	Helmene.
brecht.	Halting.	Helinger.
Gisalfrid.	Hamari.	Helmrat, Helmerat.
Gifo.	Hammine.	Helmrihc, Helmerich.
Gizo.	Hapinolf.	Helphan.
Gnammil.	Haribrant.	Helphant.
Godilo.	Hariker, Harker, Hartker.	Hem.
Gorinlaith.	Hartbert, Hartpreht.	Hemhart.
Gotabraht, Gotapreht.	Hartini.	Hemmo.
Gotesman.	Hartman.	Henen.
Gotéscalc.	Hartmuat, Hartmuot.	Henno.
Gothelm.	Hartnand.	Herat.
Gozbert.	Hartnod.	Herborto.
Gozhart.	Hartpold.	Herchanger.
Gozolt.	Hartrihc, Hartrihc, Hart-	Heredeas.
Gozzo.	rih.	Herenpret.
Graman.	Hartvvic.	Herhart.
Graolf.	Hasig.	Heribert, Heribret, Heripret,
Grimbald.	Hason.	Heribret, Heripreht.
Grimheri.	Hatto, Hatho.	Heribold.
Gruonmuot.	Hebarhart, Heberhard, He-	Heribrant, Heriprant.
Gundhart.	burhart.	Hericoz.
Gundhelm.	Hebenolt.	Herifuns, Herefuns.
Gundolant.	Hebino.	Heriger, Heriker.
Gundolt.	Hebinolf.	Heriguns.
Gundpraht.	Hebni.	Herilant.
Guntbold.	Hediling.	Herman, Hereman, Heri-
Gunderihe.	Heffo.	man.
Gudpert.	Hegilo.	Heremar, Herimar.
Guoting.	Hegio.	Herimund, Herimunt.
	Hego.	Herimuot.
	Hehtolf.	Herinand.
H Abo.	Heiderihc, Heidrih, Heidin-	Herinodh.
Habraham.	rich.	Herih, Herich.
Hacco.	Heidolf.	Heriolt.
Hadabrant, Hadebrant.	Heigilo.	Herirat.
Hadabreht, Hadapreht, Ha-	Heilbret.	Heririh, Herrich, Heririch.
daperht, Hadapret, Hade-	Heilfrid.	Herivart.
preht, Hadabret, Hadpert,	Heimerich.	Herivvig, Herivvic.
Hadubert.	Heinrihc, Heinrich.	Herivvin, Herivvini.
Hadager, Hadaker.	Heimo.	Heriuuns, Hereuuns.
Hadalaug, Hadaluc.	Heimolf.	Herlefrid.
Hadalbern.	Heimolt.	Hernast, Hernist, Hernust.
Hadalhart.	Heilman.	Herolf.
Hadalhelm.	Heilram.	Herolt, Herolt.
Hadamat, Hademar.	Heio.	Hertine.
Hadani.	Heiolt.	Herrih.
Hadavvart.	Heistolf.	Hessen.
Haddo, Hadtho.	Heitar, Heiter.	Hettar.
Hadevvi, Hadevvic, Hadu-	Heito.	Hetti.
vvich.		

Kerolf.
 Kerolt.
 Kerper, Kerpret.
 Kerram.
 Kerrat.
 Kerunch.
 Keruolch, Keruolohc.
 Keruuius, Keruuiic.
 Keuuerat.
 Keuuerih, Keuuirih.
 Keuuiram.
 Kezeman.
 Kezo.
 Kifalfrut.
 Kifalheri.
 Kozhelm.
 Krimolt.
 Kriffi.
 Kriftan.
 Kuato.
 Kummar.
 Kundholt, Kundolt.
 Kyfalbert.

L.

L Allinc.
 Lampret.
 Lambert.
 Lando, Lanto.
 Landolin.
 Landolt, Lantolt.
 Landfred, Landfrid.
 Lantger, Lauker.
 Lantihere.
 Lantibold.
 Lantirat.
 Lantolo, Lantoloh.
 Lantpert, Lantpret, Lant-
 preth, Lantbret.
 Lantrich.
 Lantuui.
 Lanzo.
 Lanzuuint.
 Leidrat, Leidirat, Laidrat,
 Leidarat.
 Leifes.
 Lenger.
 Lentine.
 Leo.
 Leoddram.
 Leonacis.
 Leuulf.
 Liberich.
 Libo.

Libolf.
 Lidiheri.
 Lieolf.
 Liestet.
 Lingo, Lingo.
 Lingeid.
 Linutinc.
 Linuuz.
 Liubinc.
 Liubbold.
 Liubolf.
 Liuctim.
 Liumunt.
 Liupman, Liubman.
 Liupmuot.
 Liupold.
 Liuppo.
 Liupprant.
 Liutarht.
 Liutcoz.
 Liutbraht.
 Liuterich, Liutirihc.
 Liutfrit.
 Liurgis, Liutkis.
 Liutkart.
 Liuthart.
 Liuthere.
 Liutine.
 Liutker.
 Liutman.
 Liuto, Liutto.
 Liutoloh.
 Liutolt.
 Liutor.
 Liutprant.
 Liutpret, Liutpert, Liut-
 perth.
 Liutrih.
 Liutrod.
 Liutuuiic, Liutuuiig.
 Liuzo.
 Lobegis.
 Lobini.
 Lodhari.
 Logonbert.
 Lohan.
 Loning.
 Lorentio, Lorinzo.
 Ludauuic, Luduuihc.
 Ludebret.
 Ludemar.
 Lunicholt.
 Luoz.
 Lupfrid.
 Luftrih.
 Luto.
 Luuuerat.

M.

M Acco.
 Machelm, Machhelm,
 Maghelin.

Madalolt.
 Madalpret, Madalpreth.
 Madelzoz.
 Maelchomber.
 Maeltuili.
 Maganrat, Meginrat.
 Maginho, Meinbo.
 Maginhun.
 Mahtfrid.
 Mahtolf.
 Matrih.
 Managolt, Manegolt, Ma-
 neglot
 Mananrat.
 Manneto.
 Manno, Mano,
 Marcuuard, Mathe-
 uuart, Marchuuart,
 Maracuuart, Marc-
 uuart.
 Marcrat, Marcherat.
 Marchire.
 Marcholf.
 Mallo.
 Mauuioh.
 Mauuo.
 Mazo.
 Mecco.
 Megeno.
 Megilo.
 Meginbold, Meibolt.
 Megincoz, Megincoz, Mein-
 goz.
 Meginhart, Mekinhart,
 Mekanhart, Mein-
 art.
 Meginhelm.
 Megino.
 Meginolt.
 Meginolf, Meiuolf.
 Meginpret, meginpreht.
 meginuuarch
 merifon.
 merolt.
 mertia.
 mesi.
 miliz.
 milo.
 modoin.
 morinch.
 morinzan.
 moro.
 moruh, moruo.
 muatheri, muotheri, mo-
 uthere.
 muato.
 muatolt.
 muninc.
 muotfrid.

Muotgis.
Muothelm.
Muozo.
Mufugavo.

N.

N Andarat.
Nandhari , Nandhere,
Nandheri.
Nandger, Nanker.
Nanthart
Nando.
Nandolt.
Nato.
Nendinc, Nending,
Nidhard, Nidhart.
Nidker.
Nidpert.
Nippo.
Nirinpret.
Noppo.
Nordpert, Nordpreht, Nord-
pret.
Nordleip.
Nordmau.
Nordolo.
Notcari.
Notger.
Nothart.
Notkart.
Noring, Notinc.
Notmanc.
Nuno.
Nuorinc.

Osmund.
Osi.
Otachar . Otacher , Otha-
char.
Otarih, Oterich.
Otoz.
Oteram, Otram.
Otfrid.
Otger, Otter.
Orgis.
Othart.
Othelm.
Othere, Otheri.
Oti, Otih.
Otich, Oticho.
Oting.
Otini.
Otirih, Ottirih.
Olkoz.
Otleih.
Otmarr, Ohtmar.
Otolf.
Otoloh.
Orolt.
Otpold.
Otpert , Otpreht , Ot-
pret.
Oto , Oddo , Ootto , Ot-
to.
Otuuar.
Otuuih , Otuih , Ot-
uuih.
Otuuin.
Oudalkart.
Ouofo.
Outbold.
Ouro.
Ouuo, Ouuuo.

Pathelm.
Pato.
Patocho, Paticho.
Pebo.
Peir.
Penno.
Penzo:
Peractolt, Perctolt , Perech-
tolt.
Peraholah.
Perahtarod.
Perahtfrid.
Perahtleih.
Perahtnad.
Perahtolf, Peratolf.
Perahtolt.
Perahttram , Peratram ,
Peretram , Perh-
tram.
Perahtro, Perahtroh.
Perahuuin.
Peranhart, Perenhart, Per-
nahrt, Pernhart.
Peratger.
Perchker.
Perehfrid , Petchfrid.
Perehgart.
Perehteni.
Perehteri.
Perehterich.
Perehtolo.
Perelant.
Peremunt.
Perenbert.
Perenuuic, Peruuic.
Perechart.
Perethelm.
Perethker, Pertger , Perith-
ker.
Peretmar.
Peretolt.
Peretro.
Perichker, Pereker , Perih-
ger.
Perihart.
Perniger, Pernrihc.
Perintrich.
Pernchram.
Pernelah.
Pernhelm.
Pernheri.
Pernolt.
Pernuuart.
Pero, Peroh.
Perolf.
Perrat.
Pertifred.
Pertolt.
Peruuart.
Petilo.
Petto.
Peugridi.
Pezzer.

O.

Oadal.
Oadalger.
Oadegis.
Oadalhart.
Oadalheri.
Oadalman.
Oadalrih, Odalric , Oadal-
rihc, Odalrih.
Oager.
Oalo.
Oazo.
Obret, Opret, Operet.
Offinc.
Ofmar, Ofmar.
Ofteri.
Ohhari.
Ole.
Olleih.
Onger.
Opo.
Oreht.
Orfman.
Ortere.
Ofirih.

Ozo.

P.

Pabo.
Pald.
Paldarat.
Paldcoz.
Paldebert.
Palderfi.
Paldeuuart.
Paldeuuin.
Paldger.
Paldhun.
Paldmunt.
Paldolf.
Paldulf.
Palduuin.
Pallo.
Palthram.
Panzleip.
Panzo.
Patacho.
Patarih , Paterich , Pati-
rih.

Pirichtilo, Pirichtilo, Pirichti-
 lo, Perihtrilo.
 pifo.
 plidger, plitker.
 plidkoz.
 plienunc, pleonunc.
 podal.
 podololf.
 poldolf.
 pollo.
 pono.
 poppo.
 poran.
 polfo.
 pougolf.
 preicto.
 pronzo.
 prunnihelm.
 prunning.
 prumnicht.
 puabo, puobo.
 pukilo.
 punico.
 puocolo.
 puolo.
 purgo.
 purghart, purcuuart.
 purucuart, puruchart.
 purgolf.
 purichinc.
 pufto.
 puto puoto.
 puuo.
 puzzo.

Quillbret.

R.

R Achio.
 Racholf.
 Radini.
 Raffolt.
 Rafrid, Ragim.
 Reginbald.

Reginolfo.
 Ramfrid.
 Rampert, Rambre.
 pret, Rambret.
 Ramuolt.
 Randolf.
 Rannolf.
 Rantuuc.
 Rapholt.
 Rasfolt.
 Rafismi.
 Ratamar.
 Rathald.
 Rathbold.
 Ratfrid.
 Ratgaer.
 Ratker.
 Ratgis, Ratkis.
 Ratgoz, Rathcoz.
 Rathart.
 Rathere, Rathere, Rat-
 heri.
 Rathelm.
 Ratine.
 Ratinc, Ratinch.
 Ratland.
 Ratleich.
 Ratmout.
 Rato, Rathoh, Rado.
 Ratolt, Rattolt.
 Ratpert, Ratpret, Ratprath,
 Ratpreht.
 Ratpoto.
 Ratpure.
 Razo.
 Rechinolf.
 Rechthart.
 Recco, Reccho.
 Reduuc.
 Reginbern.
 Reginbald.
 Reginbold, Reinbold.
 Reginbreht, Reginpret, Re-
 kinpreht, Reimbreht, Rein-
 breht.
 Reginfred, Reginfrid.
 Reginger, Reinker, Rein-
 ger.
 Reginhad.
 Reginhart, Rekinhart, Re-
 ganhart, Keinarnt, Re-
 hinacht.
 Reginhelm.
 Reginhere, Reginheri, Rein-
 here.
 Rginmuat.
 Reginmunt.
 Reginho, Regino, Regi-
 fio.
 Reginof.
 Reginolt.
 Reginleoz, Reinloz.
 Reginpoto, Reginboto.

Reginuuz.
 Rehhart.
 Reccho, Reicho.
 Reifing.
 Reizo.
 Rekero.
 Remminz.
 Remant.
 Renger.
 Rentio.
 Retine.
 Ribolf.
 Ribpolt.
 Richamar.
 Richart, Richhart, Ric-
 hart, rihart, rihchart,
 rihhart.
 richbeib.
 rihcher.
 rihchini, rihchini, ricke-
 ni.
 rihhere, rihhere.
 richkis.
 richkoz, richcoz, rih-
 goz.
 richlich.
 rihmund, richmunt.
 richpert, rihbert, rihc-
 preht, rihpreht, rih-
 pert.
 richuuin.
 rifine, rifuni.
 riginuuar.
 rihbern.
 rihbold, rihcpold, ric-
 pold.
 rihc.
 rihcloz.
 rihchlot.
 rihfrid, ricfrid, rih-
 frit.
 rihgaet, rihger, ricker, rih-
 ker.
 rihinzo.
 rihman, ricman.
 rihmand.
 rihoh.
 riholf, rihcolf, rihcolf.
 ripald.
 rihram, ricram.
 rihzog.
 ringrim, ringrim.
 ringolt.
 ripold.
 riutine.
 rime.
 roh.
 roadbert, rodbert.
 roadgelt.
 roadger.

road.

Roadkis.
 Roadmar.
 Roadmunt.
 Roadolf.
 Roadolt, Rodolt.
 Roaduuar.
 Roaduug.
 Roadhol.
 Rodouuan.
 Rodouuic.
 Rohrid, Kohfrid.
 Rohine.
 Roholf.
 Rotram.
 Ruachari, Ruochere.
 Ruadachar.
 Ruadaloh, Ruodolo.
 Ruadarih, Ruadrih.
 Ruadbo.
 Ruadbrant.
 Ruadeoz, Rudkoz.
 Ruadeger, Ruadger, Raud-
 ker, Ruodeger, Ruodker,
 Ruodger.
 Ruadhari, Ruadhare, Ru-
 adheri, Ruodhere, Ru-
 odhiri.
 Ruadharr.
 Ruadhelm.
 Ruadho, Ruodho, Ruoho.
 Ruadi, Ruodi.
 Ruadinc, Ruadinch, Ruod-
 ding, Ruohinc.
 Ruadingis.
 Ruadini, Ruidini, Ruod-
 dim.
 Ruadlant, Ruodelant, Ruod-
 lant, Rudlant.
 Ruadlouc, Ruodlouch, Ruod-
 loug.
 ruadman, ruodman.
 ruadmar.
 ruadmunt, ruotmunt.
 ruadnuot.
 ruadolf, ruodolf, rudolf.
 ruadpald.
 ruadper.
 ruadpert, ruadpret, ruod-
 pert, ruodpret, ruod-
 preht.
 ruadpold, ruodpold, ruot-
 pold.
 ruadpoto.
 ruadram.
 ruadruug.
 ruaduun.
 ruam, ruamo, ruom.
 ruastein.
 ruatho.
 rubo.
 rumolt.
 runzolf.

ruocilman.
 ruodkanc.
 ruotkid.
 ruodleih.
 ruodnand.
 ruodoro, ruodoroh.

S.

SAdepreht.
 Saho, Saffo, Shaffo,
 Sazo.
 Salacho, Salocho, Salucho,
 Saluho.
 Salefret.
 Salaman.
 Salomon, Salmon.
 Saluuuo.
 Samuhel.
 Sandolf.
 Sanuuel.
 Sarailo.
 Saraman.
 Saro.
 Saxo.
 Scalchili.
 Scalcho.
 Scalcoman.
 Sciri.
 Sconolf.
 Sconrat.
 Scrot.
 Scrutolf, Skrutolf.
 Sefrit.
 Selbo.
 Selbolf.
 Sello.
 Seliger.
 Selpert.
 Seluich.
 Sentper.
 Sibraht.
 Siccari.
 Sigger, Sikger, Sikker.
 Sigebert, Sigipret, Sigi-
 bert, Sikibreht, Siki-
 pret.
 Sigeboto, Sigebote.
 Sigerat, Sigirath.
 Sigibold, Sikibold.
 Sigifreh, Sigirid, Sigo-
 frid.
 Sigihalm, Sigihelm, Si-
 chelm.
 Sigihart, Sikihart.
 Sigilant.
 Sigileig, Sikeleihe.
 Sigilo.
 Sigimar.
 Sigimunt.
 Sigiram, Sikiram, Sigoram.

Sigirih.
 Sigiuuic, Sigruich, Sigi-
 uuig.
 Sigiuuun, Sigeuun, Sigoin.
 Simo.
 Sindarat.
 Sindini.
 Sindolt.
 Sindpert.
 Sino.
 Sirili.
 Sito.
 Siuui.
 Sizo.
 Skerfolt.
 Slanganzo, Slouganzo, Slou-
 genzo.
 Slougo.
 Smido.
 Smidirat.
 Snagar.
 Snelger.
 Snelman.
 Sneuuart.
 Snuppo.
 Soltan.
 Soumkart.
 Spiligern, Spilinger.
 Spranco.
 Staceo.
 Staracho, Starcho.
 Starachfrid.
 Staraolf.
 Starcheri, Starhere, Star-
 heri.
 Steigunt, Sejung.
 Steinhart.
 Stephan, Steuan, Steuen.
 Stillolf.
 Stricrim.
 Subar.
 Sueidolf.
 Suin.
 Suno.
 Sufelin.
 Suuap, Suab.
 Suuabinc.
 Suuabizho.
 Suuabolt, Suabolt.
 Suuarzilah.
 Suuendolf.
 Suuidker, Suihtger, Suuuit-
 ker.
 Suuidirih.
 Suuindpret.
 Suuolinzo.
 Suzzo.

T.

TAca.
 Tagabreht, Tagapreht.
 Tage.

vualaicho . vualach, vualaiho,	vuerinbreht , vuerin-	vuinikis.
vualahicho.	braht , vuerimberr ,	vuinihart, vuinehart.
vualarih.	vuerinpret , vuerm-	vuinihberi.
vualdbert, vualdpret , vual-	preht.	vuiniman, vuieman.
preht	vueringis.	vuinemar.
vualcfrid, vualtifrid.	vuerinhari , vuerinhere ,	vuinemunt.
vualdger, vualdgaer.	vuernhere, vuerhere.	vuinpreht.
vualdhart	vuerinnolt.	vuiniram, vuineram.
vualdhere, vualtheri.	*vuetti.	vuinitheri , vuimthiri , vuin-
vualdman.	vualant , vualant , vuo-	thiri.
vualdo, vualto.	lant.	vuinizo.
vualdrad.	vualber.	vumterhere.
vualdram, vualdbram.	vuichart, vuichhart, vuigart ,	vuiipald.
vualdrih, vualtric.	vuighart	vuiipract.
vuallo.	vuichelin.	vuirant, vuirent, vuirint , vui-
vuallod.	vuichelm.	ront.
vualrauin.	vuicger . vuichger , vuig-	vuiridin.
vualtan, vualtant.	het.	vuiridin.
vualteloh,	vuichere , vuichiri , vui-	vuirnhart.
vualteni.	chere.	vuiifegoz.
vualtolf.	vuiching.	vuiiferich , vuiserihc , vui-
vuanathere.	vuickpreht.	firihc
vuanbret.	vuichram, vuicram.	vuitaram.
vuandi.	vuicifi.	vuitbert, vuitpret.
vuanger.	vuieman , vuigman , vuih-	vuitfrid.
vuangig.	man.	vuiithori.
vuaniho.	vuiico, vuiicho, vuiigo.	vuitichint, vuidukind.
vuanine.	vuielat.	vuitigauuo, vuitigauo , vuiti-
vuano,	vuihfrid.	gouuo.
vuantalmar.	vuiigent.	vuiuli.
vuarger.	vuiignant.	vuito, vuyto.
vuarinbert.	vuiigo.	vuitold.
vuacnulf.	vuiigolf.	vuitolf.
vuarmunt.	vuiilbald.	vuitroh.
vuaratto.	vuiilibert.	vuioiceiz.
vuaratto.	vuiilibold, vuiillipold.	vuiofcoz.
vuatleib.	vuiiliboto.	vuiofdrig.
vuatto, vuazo.	vuiillicanc.	vuiothart.
vuecel, vuccil.	vuiillifrid.	vuiofnand.
vueglenzo.	vuiilligis.	vuioffo.
vueidiman, vueideman.	vuiillihart , vuiillehart. vuiillo-	vuiofolt.
vueifheri.	hart.	vuiolafrid, vuiolfrid.
vuelant.	vuiillihelm, vuiillehelm , vuiil-	vuiolahmunt.
vuelc.	helm.	vuiolaram.
vuelc.	vuiilliheri,	vuioldpret.
vuelc.	vuiillihoh.	vuioldrkana.
vuelc.	vuiillimunt.	vuioleman.
vuelc.	vuiillinant.	vuioleram.
vuelc.	vuiilliram, vuiilleram.	vuiolfcrim.
vuelc.	vuiilliric, vuiillerihc.	vuiolfdregi , vuiolfdrigi ,
vuelc.	vuiillold.	vuiolfdreki , vuiolfdri-
vuelc.	vuiillof, vuiillof.	ge.
vuelc.	vuiilman.	vuiolffrid.
vuelc.	vuiillitc.	vuiolfgan , Vuolfang ,
vuelc.	vuiilo.	vuiolfkanc, vuiolfkang.
vuelc.	vuiimar.	vuiolfger, vuiolfcer, vuiolfger,
vuelc.	vuiimi.	vuiolfkeri.
vuelc.	vuiimid.	vuiolfgis.
vuelc.	vuiinibald.	vuiolfgoz.
vuelc.	vuiinidolf.	vuiolthach.
vuelc.	vuiinidolt.	vuiolfhad.
vuelc.	vuiiniger.	

Grimbaldus.
 Grimuinus.
 Grinepertus.
 Griselisus, Grifellisus.
 Gumbaldus, Gumpal-
 dus
 Gumoaldus.
 Gundbernus.
 Gundefredus.
 Gundelasius.
 Gundepertus, Gundber-
 tus.
 Gundo.
 Gundoldus.
 Gunipertus, Gunpertus,
 Gumpertus.
 Guntarius.
 Guntelmus.
 Gunteramus.

H.

HAdapertus, Hadeber-
 tus.

Haimo, Heimo.

Halaquinus.

Hardoenus.

Hardonus.

Hardradus.

Haregarius.

Haribrantus.

Hartbertus.

Hartgarius.

Heistaldus.

Helferichus.

Helias.

Helidoldus.

Hello.

Helmoinus.

Helmoradus.

Hemnogius.

Herericus.

Herfo.

Heribertus.

Hericus.

Herlebertus.

Hermedeus.

Hermefredus.

Hermenpertus.

Hermoaldus.

Heroldus, Heroaldus.

Hieronimus.

Hildebertus, Hiltbertus, Il-
 depertus.

Hildebrandus.

Hildegandus, Hiltgau-
 dus.

Hildelaicus.

Hildolfus.

Hiltelpaldus, Ildepaldus.

Himmo.

Hirminmarus.

Hilmbaldus.

Hitto.

Hodilardus.

Honoratus.

Honorius.

Hoto.

Hroadolfus.

Hrothardus.

Hrotholdus.

Hucbertus.

Hudo.

Humbertus.

Hunfanger.

Hunfridus, Humfridus.

Hunlaifus.

Hupertus.

Hupoldus.

I.

Iacobus.

Ianuarius.

Iesunave.

Ildegarius.

Ildendius.

Ildoinus.

Imelpertus.

Imenaldus.

Immolatus.

Ingibertus.

Ingilbaldus, Engilbaldus.

Ingilbertus.

Ingilo.

Ingilramnus.

Inginaldus.

Ingo, Engo.

Innocentius.

Insarius.

Iobius.

Iobutio.

Iohannes.

Iohannacis.

Ionathan, Ionathas.

Iosephus.

Iovianus, Iuvianus.

Irmeausus.

Isaac.

Isendeus.

Isingaudus.

Isnardus.

Iulius.

Iulianus.

Iuo.

Iustinus.

Iustinianus.

Iustolfus.

Iuuentius, Iouentius.

K.

KErhardus.

Kislaus.

L.

Læcus.

Lampertus, Lanpertz,
 Lantbertus.

Lamifius.

Landamarus.

Landefredus, Landifritus.

Lando.

Landolinus.

Landuinus.

Launepertus.

Laurentius.

Laurentinus.

Lazarus.

Leo.

Leobarbus, Leobardus.

Leopertus.

Leontacis.

Leontinus.

Leoraldus.

Leutgarius.

Leuthardus, Liuthardus.

Liuthartus.

Lisolfus.

Litorius.

Litramnus.

Liudepertus.

Liudoaldus.

Liudulfus.

Liutharius, Liutarius.

Liutefridus.

Liuto.

Liutoldus.

Liutpertus.

Lonicho.

Luceus.

Lucerius.

Luituinus.

Lupedeo.

Lupentius.

Lupicinus.

Lupoaldus.

Lupus.

M.

MAcharius.

Machinarius.

Macus.

Madalgarius.

Madaluuinus.

Maganardus.

Maganharius, Magena-
 rius.

Magemfredus.

Magirinus, Magerinus.

Magnipertus, Magper-
 tus.

Magnus.

Mainus.

Mai-

Rusticus.
Rusticianus.
Ruumbertus.

S.

Sabbatius.
Sadragarius.
Saifardus.
Saifedemus.
Salomon.
Samuel.
Sanarius.
Sanctolus.
Saramannus.
Saruinus.
Sauricus.
Saxunus.
Scalcho.
Scolasticus.
Secundus.
Secundinus.
Sedulius.
Senator.
Senoaldus.
Seraphim.
Seuerus.
Sichelmus.
Sidrac.
Sigifredus.
Sigilaus, Sigilauts.
Sigimarius, Sigemarus.
Sigipertus.
Sigiprandus.
Sigleramnus.
Sigoaldus, Sigualdus.
Sigoinus, Siguinus.
Silvanus.
Silvester.
Simeon.
Simpertus.
Simplicius.
Sindenandus.
Sindulfus.
Sieloinus.
Sistemarius.
Solvanus.
Stabilis.
Stadaldu.
Stadalpertus, Stadelpertus.
Stadepertus.
Stargolfus.
Scatolus.
Stephanus, Stefanus.
Stratarius, Stradarius.
Strato.
Strauegifus.
Suapertus.
Suavius.
Sundo.
Superantius.
Sufaninus.

T.

TAlafius.
Tanca.
Tato.
teodaldus.
teodelabius.
teodemarius
rus.
teodemundus.
teodepertus.
teoderadus.
teodericus, thiotericus.
teoderisus.
theodignus.
teodo, theoto, thieto, todo,
toto.
teodolfus, teotulfus.
teodoinus.
teodomus.
teodorus.
teopertus.
teotardus.
teoterius.
theotgandus
dus, theutgau-
teotgimus, theotcrimus, theutcrimus.
teurcrimus.
theotinus.
theutarius.
thomas, tomas.
tertiolus.
teufredus.
teuspaldus.
teutilo, tiberius, thipe-
rius.
toto, todo, teuto.
totila.
thrufo, thriuso.
trutgandus, trutguandus.
turingus.
turpengus.

V.

Valentius.
Valentinus.
Valerius.
Valerianus.
Venerandus.
Venerius.
Venutianus.
Victor.
Victorinus.
Vigilius.
Vigilantius.
Vincentius.
Vindemialis.
Vindepertus.
Vitus.
Vitulus.
Vitalis.

Vitabilis.
vitalianus.
viventius.
vndolfus.
vnierius.
vnrocius.
vodalherius.
vrus.
vrfacius, vrfarcus.
vrfemarius.
vrficinus.
vrfingus.
vrsingus.
vrto.

Vu.

Vagulfus.
Vualafredus, vualahfre-
dus.
vualahus.
vualcarius.
vualcaudus.
vualdiricus, vualdricus.
vualdo.
vualmarius.
vualtarius, vualtharius.
vualthelmus.
vualtpertus, vualpertus.
vualthramus, vualthram-
nus.
vualloth.
vuanbaldus.
vuandaticus.
vuandrierius.
vuaningus.
vuanilo.
vuanflo.
vuaratro.
vuarinbertus.
vuarinus.
vuarnekausus.
vuarnepertus.
vuarno.
vuerimbertus.
vuerinharius, vuernarius.
vuerulfus.
vuichardus.
vuicpaldus.
vuigo.
vuigradus.
vuilia.
vuilibertus, vuilipertus.
vuillihartus, vuilehardus.
vuillihelmus, vuillelmus.
vuillimannus.
vuillimarus, vuilmatus.
vuincausus.
vuinidolfus.
vuinifredus.
vuinigifus.
vuinipaldus.

K. vuini.

Vuinidientus.	Vulforacus, Vulforaus.	Y.
Vuipaldus.	Vulmarus.	
Vuitornus.	Vultegifus.	Ymmo.
Vuitericus, Vuitericus.	Vulpertus.	Ymnus.
Vuitlaga.	Vuolfhelmus.	Z.
Vuito.	Vuolfframmas, Vulfram-	Zacharias.
Vuitramnus.	nus.	Zacheus.
Vuolfaldus.	Vuolpertus, Vulper-	Zino.
Vulfingus.	tus.	Zogono, id est Christia-
Vulfinus.	Vuoluoinus.	nus.
Vulfhardus.	Vuordannus.	Zoppo, Zuppo

CAPVT III.

DE NOMINIBUS PROPRIIS FEMININIS IN ALAMANNIA TEUTONICA.

A.	uuig, Adaluuih, Adaluui-	Amalrat, Amulrat.
	hi.	Amalrin.
A Ba.	Adaluuf.	Amalthruth.
Abarthilt, Aberhilt, Abir-	Adaluuif.	amulberg.
hilt.	Adaluuiz.	amulburg.
Abezuuib.	Adelene.	anaualt.
Ada.	Adelthrud.	anna.
Adal, Adala.	Adeputo.	anshilt.
Adalben.	Adcha.	anspirc, anspric.
Adalbrinc, Adalbrin, Adal-	Agana.	ansteig.
brin.	Agnesa.	anstrat.
Adalbrun.	Alachilt.	anthuge, ansthuga.
Adalbuch.	Alagund, Alahcund.	apa.
Adalbert, Adalgart, Adal-	Alahilt.	arbirn.
bert.	Alahfind.	arbur.
Adalcho.	Alaliub.	asa.
Adaldech, Adaldek.	Alaruna.	aslind.
Adaldar, Adaldiuu, Adald-	Alaffind.	aspirin.
diu.	Alba.	asquid.
Adaldmot.	Albacunt, Albagund, Albe-	atbalburug.
Adalfrit.	gund.	arha, atta.
Adalgik.	Albe.	athala.
Adalgis.	Albine.	atilisfil.
Adalheid.	Albolt.	atudachuond.
Adalheim.	Albund.	aua, auu.
Adalheint.	Albheid.	averhilt.
Adalhilt, Adalcilt.	Albrich.	azela.
Adalinta.	Albsind, Apfind.	
Adallind.	Alburg.	
Adalleiz.	Alderit.	
Adalliub.	Alekeruuich.	B.
Adalog, Adaillog.	Afsuind.	
Adalni, Adalniu.	Alle.	Baba, Baua.
Adalpuruc, Adalpurug, Adal-	Alluc.	Balsind.
burg, Adalburuc.	Aphilt.	Beratheth.
Adalrat.	Apdrud.	Berehtrat, Berhtrat.
Adalruod.	Attegund.	Berathrud, Berthdrud.
Adalfada.	Atgart, Althart.	Berhath, Berhta, Berata,
Adalfind.	Althart.	Berchta.
Adafuuit.	Attebrig, Altepric.	Berimfuith.
Adaluuar.	Attilind.	Bernlind, Berehlind, Beri-
Adaluui.	Altsind.	lind.
Adaluuib.	Amaldrud.	Bernfuith, Bernfuith.
Adaluuc, Adaluuich, Adal-	Amallind.	Berolog.

ALAMANNICARUM ANTIQUITATUM

Englome.
Englomet.
Engiltoklar.
engilrih.
engilfind, enkilfind.
engiluub.
engiluuc.
engisnuot.
engiza.
enzela.
eramburg.
erchana
erchanhilt, erchinhilt.
erchanmot, erchanmuat.
erchanpic.
erchanrat.
erchanfind.
erchena.
erchendrud.
ercheneid.
eresnit.
erferat.
erflind
erlene, erlini, erleni.
erhild.*
erich.
erliud, erlieb.
ermenlind, ermellint.
ermingart.
erminburg.
erminfind, erminfindi.
errige.
eta.
etich.
ettila.
eva.
euarhild.

F.

FAslind.
Fasta
Fastarat.
Fastburc, Faspure,
Feginhilt.
Felhin.
Filihid.
Filla.
Flois.
Florafind.
Folehili.
Folehlind.
Folesind, Folchfind.
Folesuith, Folesuith, Folk-
suith, Folsuith.
Folcuuc.
Folmuot.
Folrat.
Folchuar.
Fræholt.
Frenkin.
Freumot.
Freuuhilt.

Freuimunt.
Freuirat, Freuerat.
Fricundo.
Frida, Frita.
Fridaburg
Fridagart, Fridikart, Fride-
-cart, Fridigart
Fridelind, Fridilind.
Frideburg, Frideburc, Fri-
diburc, Fridaburuc, Fritha-
burg.
Fridehelm.
Fridehere.
Friderat.
Friderun, Fridorun, Fritha-
run, Fridurun.
Fridilind.
Fridiliuba.
Fridine, Fridini, Frideni, Fri-
diniu, Friduni.
Fridthiri.
Fridguat.
Frila.
Frituuf.
Frouult.
Frumolt.
Fruniu.
Fuathild.

G.

GAganuuart.
Gastart.
Gebilind.
Geila.
Geilfind.
Geiluuich.
Geiluuird.
Gelduni.
Gelmod.
Gelunda.
Genia.
Gepa.
Gerberg, Gerhire.
Gerbruo.
Gerenta.
Gerine, Gerene.
Gerhilt, Gerhild
Gerlind.
Gerleip.
Germunt.
Germiu.
Gerfind.
Gerfuuith, Gerfuith.
Gerthruth, Gerdrud.
Gernuentila.
Gefa, Geza.
Gestlind
Geua
Gezuuib.
Gisa.
Gisabric.
Gisala, Gisla.

Gisalmuot.
Giselfurc.
Giselfhere, Gisalheri.
Gisilfind.
Glifima.
Glismot.
Gomadrud, Gomedrud, Go-
modrud.
Gotadrud.
Gotalind, Gottelind, Got-
lind.
Gotasilt.
Gotasind.
Grimhilt, Grimhilde.
Guadalsada.
Gunderabt, Gundarat, Gun-
derada, Gunderat, Gun-
drada.
Gundine.
Gundpiric, Guntbric.
Gunza.
Guota, Guoto.
Guterun.

H.

HAba.
Hacecha.
Hadakoug.
Hadaburc, Hadeburg.
Hadelburc.
Hademuot.
Hala.
Haiburch.
Haldilfin.
Hamedhec.
Hamithioh.
Harterat, Hartarat.
Hashilt.
Haslind.
Hacha.
Hathamod, Hadamuot.
Haruuig, Hathuui, Hathuuu.
Haduuui.
Hazechint.
Hedepurg.
Hegana.
Heidini.
Heilburc, Heilpure, Heil-
burh.
Heildrud.
Heilgart, Heilkart.
Heilmunt.
Heilrat.
Heilsint, Heilsind.
Heiluuic.
Heima
Heimila.
Hekeburc.
Helemlog.
Helen.
Helesint.
Helidine.

Heli-

Helidind.	hirburg.	Ita.
Helidniu.	hirminuic.	Itaros.
Helidor.	hirminind.	Itaroht.
Helinger.	hisburg.	Itis.
Heliuuih.	hisind.	Itisburg, Itisburc.
Helchart, Helkart.	hitila.	Judit, Iuditta, Iuthitta, Iuden-
Helli.	hitca.	ra, Iuditra.
Hellibrug.	hizela.	Iunzela.
Helmsuuih, Helemsuuih.	hoburg.	Iuto, Ioto.
Heluic.	holcuuifind.	Iuzuuih.
Hembilt.	holog.	
Hemma.	horindil.	K.
Hendrud.	hosuuih.	
Hengilrat.	hotahu.	K Ebedrud.
Henhart.	hottrudh.	Rebehilt.
Mercha.	hruadigart.	Kebero.
Hereloup.	hruodsuuid.	Kebeilt.
Heribert.	hugesin, hugesind, hugisind, hugifind,	Kebene, Kebini, Kebi-
Heribold.	hugafind.	ne.
Heriburg, Heriburc.	hugila.	Keila.
Heribirch, Heribiric.	hugirat.	Keilind.
Herigund.	humburg.	Keiluuih.
Herilind.	hunaca, huneka, hunuca,	Kepa.
Herisind, Herisint.	hunhilt.	Kerbirn.
Herisuuih.	hunkis.	Kerbold.
Hermenrat.	huoching.	Kerbrig, Kerbirih, Ker-
Herminburch.	huodilind.	ptic, Kerbrig, Ker-
Herosta.	hufeburg.	brich, Kerbric, Kerpi-
Hertine.		rihc.
Hildigart, Hildilgart, Hildil-		Kerburch, Kerburg, Ker-
guart, Hildiuuart.	I.	brug.
Hildilind.	I Bo.	Kerhart.
Hildimod.	Iburc, Iburuc.	Kerhilt.
Hildisuuid, Hildisuuih.	Ida.	Kerhuge.
Hiltrud, Hiltrut, Hildruth.	Idaburch.	Kerlind.
Hilt, Hilta.	Iema.	Kermunt.
Hiltebolt.	Ihltibrich.	Kerni, Kerniu, Kerniu.
Hiltelind.	Iltukart, Ilhegart.	Kerrat.
Hilteerat, Hiltirat, Hiltirat.	Ioniza.	Kersind.
Hildirat.	Imma.	Keruui, Keruuc.
Hiltheid.	Imuich.	Kestin.
Hilteuuih.	Iob.	Keylrat.
Hiltiburch, Hiltiburg, Hilti-	Irimbrig, Irinbric.	Keza.
part, Hiltipurc, Hilti-	Irburg, Irnburg, Ir-	Kilint.
bruch, Hildiburc, Hilti-	burg.	Kifa, Kyfa, Kifala.
burch, Hiltiburuc, Hilti-	Irimbruc, Irimbuc, Irim-	Kifalbric, Kitabric.
burc, Hildipuruc.	buruc.	Kifaldrud, Kifaldrud, Kifal-
Hiltibrich, Hiltibirc, Hilti-	Irimina.	druth.
bric, Hiltibrig, Hildi-	Irminbric, Irminburg, Ir-	Kifalhilt, Kifilhilt.
bric.	minburuc.	Kifilmot, Kifilmuot.
Hiltidiu, Hiltidhiu, Hilti-	Irmindiu.	Kifitta.
chit, hiltidhiu	Irmingart, Irminkart.	Klifima.
Hiltikart.	Irmingund.	Klifimuot, Kilifimuot.
Hiltigant, hildigunda.	Irminhilt, Irminkelt.	Krimhilt.
Hiltila.	Irminrat.	Krifa.
Hiltid, hiltidind.	Irminind.	Kuatila.
Hiltiuuat.	Irminuuar.	kunderat.
Hiltinee.	Isanburg, Isanburuc.	kundind.
Hiltipret.	Isanbric, Isanbirc, Isanpi-	kunigart.
Hiltipric.	rihc.	
Hiltisind.	Isangart, Isenkart.	L.
Hiltiuuart, hildiuuara.	Isanbere.	L Antscild.
Hilmildrud, hilmildrud.	Isanhilt.	Lantind.

Lantsuith, Lantsuwich.	Meginhilt, Meinhilt.	Otrud, Othrud.
Lantine.	Meginrat.	Otsuith.
Lantolt.	Merabind.	Otta, Ottcha.
Leota.	Meridrud, Merithrud.	Ottuic.
Liefbrun.	Merigart.	Oudaluric.
Lia.	Merihilt, Merehilt.	
Liba.	Merifind.	
Liezeburch.	Merisuith.	R.
Lina.	Mezhilt.	
Linuuz.	Milburch.	P Alba.
Lipdrud.	Mia.	Pachilt.
Liubetaga.	Mima.	Paldarat.
Liutheru.	Mina.	Paldarich.
Lubine, Lubinci.	Munigund.	Paldhere.
Liubirat.	Munifind.	Paldhilt.
Leubita.	Muota, e Muata, Moara.	Paldolt.
Liublind.	Muotine, Moutine.	Paldtipd.
Liubnu.	Muotliup.	Palma.
Liubrich, Liubirih.	Myoza.	Palthruth, Paldrud.
Liubfınd, Lipsfınd, Liupfınd.		Pantarat.
Liuduui.	N.	Patild, Patehilt, Patihilt, Patihilt.
Liuphilt.	N Ametelete.	Pazmuot.
Liupmot, Liupmuot.	Nana.	Pazuuik.
Liuta, Liota.	Nendine.	Pecchilt, Pechilt, Pechit.
Liutheiga, Liutpirga, Liutpiric, Liutpric.	Niurat.	Pegir-n, Pegiri.
Liutburg, Liutpurc.	Note.	Pehwalind.
Liuterat.	Notiliub.	Penza.
Liutgart, Liudgert, Lintkartz.	Nuata, Nuota.	Peradcund, Peratcund, perahatcund, Peratgund, Perahtgund, Petchcunt, Perethcund.
Liuthad.	O.	Peradind, Peratind, Perrehind, Peridind, Perling.
Liutheid.	O Adallind.	Perahni.
Liuthere.	Odaë.	Perahtarat, Peratrat, Peritrat, Perehterat, Perchetrat, Percherat, Perchtat.
Liuthilt, Liutthilt.	Odhilt.	Perahtuuz.
Liutine, Liutini.	Odelib.	Perahtkart, Peratcart, Perhtkart, Percart, Perrehkart.
Liutmod.	Oduui.	Perana.
Liutind, Liutind.	Olismod.	Perangart.
Lupeli.	Onhild.	Peratrit.
Luffind.	Oni.	Perathculind.
Luzela.	Onnere.	Peratind, Perassind, Peratind, Perechtind, Perensind, Perifind.
	Otem.	Percliup.
	Otleob, Otleip.	Perehuind.
	Osburg, Ospurc.	Perechluot.
	Oshirin, Ospirn, Ospirin.	Percliup.
	Osta.	Perehteni.
	Otgild.	Perechhilt, Perthhilt.
	Oarat, Oterat.	Perehtheid, Peretheid, pertheid.
	Otcund.	Pertha, Perchta, Peretha, Perrecta, Perechta, Perhita, Perahta.
	Otgilt.	Perthdrud, Perihtrud.
	Othelea.	Pernsind, Perensluuth.
	Othere.	
	Otila.	
	Otime.	
	Otric.	
	Orkilt, Orkelt.	
	Orkis.	
	Oslind.	
	Otmunt.	
	Otpirc, Otprig.	
	Otpurg, Otpurug.	
	Otsind.	

M.

MAalbric.
 Madabiric.
 Madahilt, Madalhilt.
 Madalburg.
 Maganes.
 Maganza.
 Magin.
 Magrih.
 Mahaldind.
 Margund, Mathgand.
 Maracholt.
 Marahfınd.
 Math.
 Mathilt, Mahthilt.
 Magina.
 Meginpurch, Meinburg.
 Megindrud, Meinthrud.
 Meginfrid.
 Megingund.

Suona.	thieza.	Votecha.
Suuabin	thiezud.	vromuot.
Suuabholt.	thingund.	vna.
Suuaburc, Suuaburc,	thiodinc.	
Suuanabold.	thiotdrud, thiottrud.	Vu.
Suuanakilt.	thiotheid.	
Suanburc, Suanaburc, Suu-	thiotine.	Vuaduuart.
naburc, Suuanburc.	thiotuuc.	Vuuala.
Suuidburc, Suuidpurc, Suuid-	thrutburg.	Vualafrid, vualtfrid.
burch, Suitpurc.	thuomfınd.	vualdburg.
Suuih.	thuonlind.	vualerat.
Suuiza.	tiemuot.	vualtila.
	tietene.	vuanpurc, vuanpurc, vuan-
	tiezela.	purc. vuanburg.
	tifa.	vuangart.
	tita.	vualtrud.
	totz,, totia, tuata, tuota, tu-	vualdrad, vualtrat, vualterat,
	da, tuta.	vualtarat.
	triuuerat.	vualsuuith, vualtsuuith.
	triuili.	vualtarat.
	trostila.	vuaraburch.
	trutlind, trhudlind, trudlind,	vualsipurc.
	trudlind.	vualfınd.
	truandrud.	vualtuizo.
	trudcart.	vuangart.
	truduuib.	vuanrat.
	trunfınd.	vuarburc.
	trufun.	vuarrat.
	truta, thruda.	vueala.
	tumila.	vuealdrud.
	tuna.	vueita.
	tunitach.	vueldrud, vueltryd.
	tuone.	vuelilburc.
	tunza.	vuelbib.
		vuendilburg, vuentilpurc.
		vuendilgart.
		vuendillith.
		vuendilmod, vuendil-
		muot.
		vuendilfid.
		vuendilfuith.
		vuentila, vuendil
		vuerah.
		vuerhilt.
		vuerekkio.
		vuerinbret.
		vuerinburg, vuerinbu-
		rug.
		vuerinhart.
		vuerinfuith.
		vuerolt.
		vuetta.
		vuia.
		vuiba.
		vuiberat.
		vuichart.
		vuikart.
		vuichbirg.
		vuichegunda.
		vuichere.
		vuihmuot, vuichmuot.
		vuiclind.

T.

T Agahilt.

Tannecha.

Teta, Tetta, Theta.

Tancharat, Tancherat.

Tanchilt.

Thancho.

Theleic.

Thelint.

Theodiso.

Theota, Theotha, Thio-

ta.

Theotbirg, Theotbirich, truta, thruda.

Theotbirc, Theotpric, tumila.

Thietprigh, Thiotbrig, tuna.

Thiotpric, Thiotpiric, tunitach.

Theotila, Theatila, Thio-

tila.

Theothilda, Thiethilt.

Theotkid, Tiechit, Thiot-

kid.

Theotpret, Thiotpret.

Theotrat, Thoadrat, Thie-

trat, Thieterat, Thiotarat, Vadalfınd.

Thioterat, Thiotrat, The-

terat.

theotfınd, theetfınd, theit-

fınd, thiatfınd, thietfınd, Vata.

thiotfınd.

thetniu, thietnuu.

thiaburg, thiadburg, thiat-

burg, thietpurc, thiet-

burc, thiotpurc, thiotpu-

rug, thiotpurc, thiet-

purc.

thiadnuif.

thietcund.

thiedin.

thietfrid, thiotfrid, theot-

frid.

thiotlind, thietelind, thio-

lind.

thiotuuar, thetuuart.

theituar.

thoheart.

thietuuib.

V Adaldrud.

V adalhilt.

Vadalburc.

Vapur.

Valspurc.

Vata.

Vatila.

Vempurg.

Vfolrath.

Vgefınd, Vgifınd.

Virdruth.

Vismuot.

Vmmila.

Vnceiza.

Vnda.

Vnforath.

Voda, Vota.

Vodalbric, Vodelbric.

Vodaldrud.

Vodalfınd, volfınd,

Vodalrat, Vodalraht, Vo-

larat.

Vodalgart, vadalgart.

Vodaurid.

V.

vui-

Vuidrud.	Vuinertha.	Duolfdrud, Duolfthrit.
Vuidpurc.	Vuingidia.	Duolfkelt.
Vuialdrud, Vuieldrud.	Vuint.	Duolfkund, Duolfcund.
Vuicla.	Vuinidin.	Duolfliub.
Vuuelburg.	Vuingarta.	vuolfperim, vuolfpirin,
Vuigburg.	Vuinilind.	vuolfpruc, vuolfpurug,
Vuigirat, Vuigerat.	Vuimrat.	vuolbrich.
Vuigifud.	Vuinitheri.	Vuolfrada.
Vuikfuuith.	Vuinlich.	Vuolfriid, Vuolaffriid.
Vuilla, Vuilla.	Vuiofgart.	Vuolffind.
Vuillbarc, Vuilpurg, Vuilli-	Vuirat.	Vuolfsuuid.
burg, Vuilleburg, Vuil-	Vuirtun, Vuirtinna, Vuir-	Vuolfine.
bruch, Vuillburch, Vuil-	tin.	Vuolprin.
libauch, Vuillibure, Vuilli-	Vuirund.	Vuolsleic.
purg	Vuiffuic.	Vuolverat.
Vuillibirch, Vuillebireh	Vuiterbā, Vuiterat, Vuir-	Vuoluolt.
Vuillipiric, Vuillibire,	trat.	Vuona.
Vuillebrich,	Vuitila.	Vuuluila.
Vuieldrud.	Vuitilt.	
Vuileca.	Vuitirh.	
Vuilhara.	Vuito.	
Vuilhere, Vuillere.	Vuitolt.	Y ta.
Vuillechoma, Vuillichoma.	Vuitpurc.	Yminfind.
Vuilligart.	Vuitfind.	Ymma.
Vuilligund.	Vuituar.	Ymmica.
Vuillihilt, Vuillehilt.	Duodilhilt.	Ymmina.
Vuillidrud, Vuillindrud, Vuil-	Duofeza.	Yrimbrug.
lendrud.	Duofker.	Yrimhart.
Vuillimot.	Duola.	Yfanbire.
Vuillira.	Duolcilt.	Yfangart.
Vuillifind, Vuillifind, Vuilla-	Duolchangart.	
find.	Duoldrud, Duolrud.	
Vuillifuind.	Duolemoot, Duolomuot.	Z Eiza.
Vuillita.	Duolesin, Vuolesind.	Zenza.
Vuilliza.	Duolfart.	Zeta.
Vuilloges.	Duolfcart, Vuolfkart.	Zilia.
Vuinelind.	Duolboto.	Zuozo.

CAPUT IV.

DE NOMINIBVS PROPRIIS
FEMININIS IN ALAMANNIA CVRIENSI
& Burgundionensi.

	A.	Engila.
Eugenia.
Exuperia.		O.	Onerina.
Oportuna.
Ofanna.
Otarda.
Otilia.
A			F.		
Bba.
Adala.
Adalonia.
Agasia.
Agilenda.
Agina.
Agoneja.
Anata.
Amita.
Andustria.
Anna.
Appa.
Aurelia.
Aurevera.		Fastarata.
Felia.
Flavia.
Florafinda.
Fonteja, Fontegia.		P.	Passiva.
Paulina.
Peregrina.
Pernanda.
Pia.
	B.	Galla.
Genovefa.
Gentesima.
Gerenta.
Gisla.
Gotelinda.
Gregoria.
Guadalfada.	G.		
Baltrudis.
Basilia.
Beata.
Benedicta.
Bona.		Hata.
Honorina.	H.	R.	Rachel
Reginelda.
Rolinda.
	C.	Ianuaria.
Industria.
Iuliana.	I.	S.	Salua, Saluua.
Salvia.
Senatrix.
Solscipia.
Sulvana.
Sufanna.
Cæcilia.
Calumniosa.
Christa.
Christina.
Columba.		Kifa.
Kunigundis.	K.	T.	Teuperga.
Theodora.
Tota.
	D.	Leonza.
Liba.	L.	V.	Valentia.
Valentiana.
Vigilia.
Vincentia.
Vrsicina, Vrsifina.
Vnda.
Deodera.
Didyma.
Domnina.
Drusa.		Maria.
Materna.
Maxantia.	M.	Vu.	Vualdrada.
Vuinigunda.
Vuona.
	E.	Nonna.
Nota.	N.		
Echila.
Egiburga.
Egina.
Elena.
Elifabetha.
Emisa.					

FINIS.

ANTIQUITATVM ALAMANNICARVM

PARS II.

Complectens res Ecclesiasticas, quas Monachi appellant Interiores.

DE AVCTORIBVS ET EORVM SCRIPTIS.

REMEDIVS CVRIENSIS EPISCOPVS.

Remigius, unde vigesimus Curiae Rhetorum Episcopus à Stumpffio numeratur Chronicoꝝ lib. 10. cap. 17. Eius temporibus, anno videlicet DCCCXIII à nato Christo, venit in Rhetiam Curientem, V Voltharius Episcopus Remensis à Carolo M. Imperatore missus ad constituendum iudiciũ & appellationes, quæ intercessissent, Provincialium audiendas, ut auctor est Ratpertus cap. 5. Quo in conventu, aut vehementer fallor, aut injunctum fuit Remedio, ut Canones istos pro Ecclesiis Alamannicis, quarum sacerdotes versabantur in summa rerum divinarum ignorantia, colligeret, ut secundum eos in iudiciis proporro decerneretur. Vadianus existimat ab ipso V Volthario presentatos Imperatori, ab eoque vim Legis auctoritatemque accepisse. Non tamen ideo dicendus est optimus Imperator errores induxisse in Ecclesiam, si quos offendit vel pacis publicæ causa dissimulavit, vel scandali vitandi ratificavit, quum meliora edoctus non pauca alia immutaverit, ut rerum gestarum monumentis proditum est.

B. NOTINGVS CONSTANTIENSIS EPISCOPVS.

Episcopus à Clero & populo appellatus est A D DCCCCXIX. vitæ sanctimonia & probitate morum conspicuus Ideoque solus idoneus habitus, qui Conradi Altorffensis Comitiss (qui Notingo postea in Episcopatu successit miraculorum fama in caelos sublatus) vitam ac mores conformaret. Mortuus est A. D. DCCGCXXIV. Prid. Idus Augusti. Ad ejus exsequias cohonestandas venit Vdaltricus Episcopus Augustanus, summæ tum apud Alamannos estimationis & auctoritatis. Is iustis funeri solutis, congregato populo imperavit triduanum jejunium, ut pro bono Episcopo, cuiusmodi abstulisset, Deo Opt. Max. supplicarent, sicuti refert Stumpffius Chron. li. 5. ca. 11. Eius meminere Hebidannus in Annalib. Herimannus Contractus in Chron. Tiufburgius in Ephimeridib. Additiones ejus una pariter cum bona Remedij parte excisa mihi & furto abrepta sunt.

SYMBOLVM ALAMANNICÆ ECCLESIAE.

Eius Auctor ignoratur. Meminit Vadianus lib. 2. ab eoque accepit & edidit Iohan. Stumpffius Chron. li. 4. Sed valde mutilum & exspera antiquitate. Nos ex ipsa membrana restitimus, sententia ejus quantum pote verbis Latinis expressa. Est autem illud memorabile, quod in eo nulla fiat mentio *Descensus ad inferos*. Quam in re Alamannica Ecclesia consensit cum Græcis Latinisque vetustis, à quarum Symbolis non agnoscuntur Doctores ad l. 2. C. de Summa Trinit. & fide Cathol.

CONFESSIO ALAMANNICÆ ECCLESIAE.

Primus edidit cum Otfrydi V Vissenburgensis Evangeliorum expositione Achilles Gasfarus, cum interlienari explanatione Germanica Sed profecto doctus cætera vir, quid sibi vellent prisca ille voces, non quitus est intelligere. Nos & emendavimus pariter & Latinis verbis illustravimus.

LITANIA ALAMANNICÆ ECCLESIAE.

Hæc est vera & germana Litania, in Ecclesiis Alamanniæ Curienti, Sanct-gallensi, Constantienti, Augiensi, &c. usitata, tempore Ludovici Junioris, Regis Germaniæ, A. D. DCC. L.

DCCCL. Excerptimus ex libro membraneo, qui illo ipso sæculo in Monasterio S. Galli scriptus. Quod certo potest esse argumento, multis sæculis posteriorem illam esse, quæ Francofurti ad Mœnum in æde D. Bartholomæi ostentatur. Er injuratæ vetustissimæ membranæ nostræ plus credo, quam centum juratis Latomis. Auctor in mundo est res ipsa. Quæ enim nostra membrana ex Sanctis advocet tantum 34. Francofurtensis autem amplius 340. prorsus mihi persuadeo, quot Sanctorum numeris, totidem distare annorum sæculis & Ludovici atque Emmæ nomina ab imperito liberario retenta fuisse.

BENEDICTIONES ALAMANNICÆ ECCLESIE.

DVplex erat apud Alamannos *Benedictio* Ecclesiastica, *Canonica* una, altera *Vulgaris*. *Canonica* dicebatur, quæ legitime & ex Canonum fieret permissione. Cujus generis erant benedictiones *Cerei*, *Cineris Martialis*, *Ignis Paschalis*, & consimiles. Vt jam nihil de Benedictionibus, quæ in sæculis temporibus inventæ, *Agni Paschalis*, *Ignis Johannis*, *Vini Johannis*, (ille Baptistæ, Evangelistæ memoriam isthoc ajunt repræsentare) commemorem: super quibus, si cui animus prurit, consuli potest M. Ant. Delrio Jesuita *Disquisition. Magicar. libris. Ferri, Ignis, & Aqua* benedictiones primum introduxit innata Gentilium consuetudo, confirmavit anilis superstitio, retinuit pestilens simonia, quæ quid non & semper potuerunt & hodie possunt? Quas benedictiones ipsa Ecclesia partim tanquam frivolas & stultividas, partim ut impias & blasphemias, jam pridem olim condemnavit. Vt ut etiam execratis verbis Stephanus Papa c. 11 q. 5. c. *consultus*, & Innocentius III. cap. *sententiam*, 9. Ext. *Ne Cleri. vel Monach.* & causam reddit Honorius III. in cap. *Dilecti*, 3. Ext. de *Purgat. vulg.* quod in hoc judicio *Deus testari videtur*. Et benedictæ quidem aquæ probationem civilibus quoque legibus inhibitam scribit non contemnendæ auctoritatis IC. Bernardus Bononiensis in c. ult. Ext. de *Probat. vulg.* In Francicarum, Alamannicarum, Langobardicarum Legum quibusdam exemplaribus vetustis etiamnum probationes illæ reperiuntur, recte in nonnullis omisæ. Formulas benedicendi jam olim aliquas produxit Io. Aventinus in *Annalib. Bior. lib. 4.* & Jacob. Pamelius Jesuita *Lithurg. lib. 2.* in fine libri *Sacramentorum* Albini. Exstant quidem non pauca apud Historicos exempla, quibus vel reatus fuit manifestatus, vel innocentia comprobata. Quæ verò qua ratione, quo pacto acciderint, non est nostri institui disputare. Ea, cui libido & volupe, petere potest à Franc. Hotomanno *Disputat. Feudal. 11.* Jacob. Cujacio de *Feudis* li. 1. tit. 1. Durantio Casellio *variar. lib. 2. cap. 1.* Phil. Camerario *Meditationum hist. Centur. 2. ca. 18.* Adolpho Scribonio *Responsione ad exantien ignoti patroni veritatis de purgatione Sagarum per aquam frigidam*, Joanne Euvich de *Sagarum natura, arte, viribus & factis*, & de notis indiciisque quibus agnoscantur, Ioan. Georgio Gædelmanno de *Magis, veneficis & lamiis*, deque his recte cognoscendis, & quem primo loco nominare debui, Antonio Delrio illis, quos dixi, libris.

FRATERNITATES ALAMANNICÆ ECCLESIE.

AVctor sive conscriptor potius non exprimitur. Olim in more institutoque Monachorum fuit, ut minora Monasteria confraternitates (ut loquuntur) cum celebriori aliquo Collegio inirent. Usus earum erat, ut quotiens defunctus quispiam de conjuncto & sociato Monasterio, Collegio illi fuisset annuntiatus, pro eo mox fierent orationes, vigilæ, missæ, disciplinæ, & eleemosynæ. Quas pari ratione ab aliis quoque pro se post obitum forte singuli expectabant. Erat insuper hoc societatis jus & conditio, ut advenientes ultro citroque non haberentur alieni, sed tanquam domestici omnibus Charitatis (illorum verbo) officiis exciperentur. Nec solum Monachos, sed & Laicos hujus fraternæ confœderationis, quam argento illis venumdare solebant, participes fuisse in his exemplis legimus.

ANNIVERSARIUM ALAMANNICÆ ECCLESIE.

Nequè horum auctor atque collector est ascriptus. Nortpertum Abbatem Anniversariorum institutorem etiam Tiufburgius facit, aut quisquis est *Ephemeridum* conscriptor.

Atque ita dedimus rerum Alamannicarum corpus, tenue illud quidem, at integrum tamen & suis partibus (ut speramus) absolutum. Quod vero non parva accessione crassius & opimius reddere (si ex nra videbitur) cibi melioris scriptorum. Interim hoc Marte contenti sumus.

ALAMANNICÆ ECCLE- SIÆ VETERIS CANONES

EX PONTIFICVM EPISTOLIS EXCERPTI

A

RÆMEDIIO CVRIENSI EPI- SCOPO,

IVSSV

KAROLI MAGNI REGIS FRANCORVM ET ALA-
MANNORVM.

I.

DE LICENTIA CORPORIS DOMINI.

Ex epistola Clementis ad Iacobum Hierosolimorum Episcopum.

ERTE tanta in altari holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant. Quod si remanserint, in crastinum non reserventur, sed cum timore & tremore clericorum diligentia consummentur. Qui autem residua corporis Domini, quæ in sacratio relicta sunt, consumunt, non statim ad communes accipiendos cibos convenient, nec putent sanctæ portioni commiscere cibum, qui per aqualiculos digestus in secessum funditur. Si igitur mane Dominica porrigitur, usque ad sextam jejurent ministri, qui eam consumpserint: & si tertia vel quarta hora acceperint, jejurent usque ad vesperam. Sic secreta sanctificatione æterna custodienda sunt sacramenta.

II.

DE VASIS SACRIS.

Ex eadem epistola.

DE vasis sane sacris ita gerendum est: altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur: quoniam non licet ea, quæ in sacratio fuerint, male tractari, sed incendio universa tradantur. Cineres quoque eorum in baptisterium inferantur, ubi nullus transitus habeatur, aut in pariete aut in fossis pavimentorum jactentur, ne introeuntium pedibus inquinentur. Pallas vero & vela, quæ in sanctuarij sordidata fuerint ministerio, Diaconi cum homilibus ministris intra sacrarium lavent, non eiiceres foras à sacratio velamina Dominicæ mensæ, ne forte pulvis Domini corporis male decidat syndone foris delata, & erit hoc operanti peccatum: idcirco in sacratio ministris præcipimus cum diligentia custodire. pallæ in alia pelve laventur, & in alia vela.

III.

QVO LOCO CELEBRANDA SIT MISSA.

Ex epistola Clementis omnibus Episcopis, Presbyteris, Diaconibus missa.

Hic ergo, hoc est, in præfenti vita positos oportet vos agnoscere voluntatem Domini, ubi & agendi & sacrificandi est locus: quoniam in aliis locis sacrificare & missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius jussit, aut ab Episcopo regulariter ordinato tenente videlicet civitatem consecratus fuerit. Aliter enim non sunt hæc agenda, nec rite celebranda.

IV.

DE OBEDIENTIA EXHIBENDA EPISCOPIS.

Ex eadem epistola B. Clementis Papæ.

VOBIS, qui sacerdotio Domini fungimini & in speculo estis positi, plus scire oportet, ut subditos vobis populos pleniter docere possitis, eisque ad regna cælorum ducatum præbere Domino annuente valeatis: vnde & ipsa per se veritas ait: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: cæteris autem in parabolis, & reliqua.* Vestrum enim, qui legatione Domini fungimini, est docere populos: eorum vero est vobis obædire ut Deo. Si autem nobis Episcopis non obædierint omnes Presbyteri, Diaconi ac Subdiaconi, & reliqui clerici, omnesque Principes tam majoris ordinis quam & inferioris, atque reliqui populi tribus & lingue non obtemperaverint, non solum infames, sed & extorres à regno Dei & consortio fidelium, à liminibus sanctæ Dei ecclesiæ alieni erunt. Nam vestrum est eos instruere, eorum vero est vobis obædire ut Deo, cujus legatione fungimini, dicente Domino: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: & qui vos recipit, me recipit: & qui me recipit, recipit eum, qui me misit.*

V.

NIHIL ABSQVE LICENTIA EPISCOPI AGENDVM.

Ex eadem epistola inter cætera.

QVAPROPTER cunctis fidelibus & summopere omnibus Presbyteris & Diaconibus ac reliquis clericis attendendum est, ut nihil absque Episcopi proprij licentia agant. Non utique missas sine ejus jussu quisquam Presbyterorum in sua parochia agat, non baptizet, nec quicquam absque ejus permisso agat. Similiter & reliqui populi majores scilicet & minores per ejus licentiam quicquid agendum est agant, nec sine ejus permisso à sua parochia abscedant, nec in ea adventantes morari præsumant. Animæ vero eorum ei creditæ sunt: ideo omnia ejus consilio agere debeat, & eo inconsulto, nihil.

VI.

QVOD OMNIBVS BAPTISMVM PERCIPERE

necessarium sit.

Ex epistola B. Clementis Papæ scripta Julio ad Juliano & reliquis consodalibus.

SIVE enim justus sit sive injustus, baptismum per omnia necessarium est. Iusto quidem, ut adimpleatur in eo perfectio & regeneretur Deo: injusto autem, ut peccatorum, quæ gessit, remissio concedatur.

VII.

BAPTIZATOS AB EPISCOPO CONSIGNARI

deberè.

Item ex eadem epistola.

OMNIBUS ergo festinandum est sine mora renasci Deo, & demum consignari ab Episcopo, id est septiformem gratiam sancti Spiritus percipere, quia incertus est uniuscujusque exitus vitæ. Cum autem regeneratus fuerit per aquam, & postmodum septiformis spiritus gratia ab Episcopo, ut memoratum est, confirmatus, quia aliter perfectus esse Christianus nequaquam poterit, nec sedem habere inter perfectos sine necessitate, sed incuria aut voluntate remanserit, ut habeat, quod à Petro accepimus, & cæteri sancti Apostoli percipientes Domino docuerunt: & demum ex operibus bonis ostendat in se similitudinem ejus, qui eum genuit, patris. Post hæc vero agnoscat Deum honorare. Honor autem ejus est, ut ita vivat, sicut ille vult: vult autem unumquemque ita vivere, ut homicidium & adulterium nesciat: odium & avaritiam fugiat: iram, superbiam, jactantiam respuat & excretur, invidiam quoque & cætera his similia penitus à se ducat aliena,

VIII.

VIII.

QVOD CONFERAT AQVÆ BAPTISMVS AD DEI CVLTVM.

Item ex eadem epistola.

Primo quidem quia quod Deo placuit impletur : secundo, quia regenerata ex aquis & Deo renovata fragilitas prioris nativitatis, quæ vobis per hominem facta est, amputatur, & ita demum pervenire poteritis ad salutem; aliter impossibile est. Sic enim vobis cum sacramento verus Propheta testatus est dicens: *Amen amen dico vobis, nisi quis de novo renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cælorum.*

IX.

QVOD NON VBIQVE ET A SOLO SACRIFICANDVM SIT.

Ex epistola Anacleti Papa scripta omnibus Episcopis ceterisque cunctis fidelibus.

Deo enim perfecte sacrificantes non debent vexari sed portari, consolari atque ab omnibus venerari. Ipsi autem quando Domino sacrificant, non solum hoc agere debent, sed testes secum adhibeant, ut Deo perfecte in sacris Domino locis sacrificare probentur. Ait namque auctoritas legis divinæ: *Vide ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in loco, quem elegit Dominus Deus tuus.* Episcopus Deo sacrificans testes, ut præfixum est, secum habeat, & plures quam alius sacerdos. Sicut majoribus honoris gradibus fungitur, sic majoris testimonij incrementatione indiget. In solemnioribus quippe diebus, aut septem, aut V. aut III. Diaconos, qui ejus oculi dicuntur, & Subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis in fronte & à tergo, & Presbyteri & regione dextra laevaque contrito corde & humiliato ac prono stent vultus, custodientes eum à malivolis hominibus & consensum ejus præbeant sacrificio.

X.

NON TOLLENDAS RES ECCLESIE.

Ex eadem epistola Anacleti Papa.

Ergo qui Christi pecunias & ecclesiæ rapit, aufert, vel fraudat, homicida est, atque homicida ante conspectum judicis esse deputabitur. Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem operatur: qui autem pecuniam vel res ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit.

XI.

DE ORDINATIONE EPISCOPORUM.

Ex epistola Anacleti Papa scripta omnibus Episcopis Italia.

Ordinationes Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem fuerint provincia, sunt celebrandæ: qui simul convenientes scrutinium diligenter agant, jejuniumque cum omnibus precibus celebrent, & inanus cum sanctis evangeliiis quæ predicaturi sunt imponentes Dominica die hora tertia orantes sacraque unctione exemplo Prophetarum & Regum capita eorum more Apostolorum & Moyse unguentes, quia omnis sanctificatio constat in Spiritu sancto, cujus virtus invisibilis sancto est chrysmate permulgata, & hoc ritu solemnem celebrent ordinationem. Quod si omnes simul convenire minime potuerint, assensum tamen suis precibus præbeant, ut ab ipsa ordinatione animo non desint. Porro & Hierosolimitarum primus Archiepiscopus B. Iacobus, qui iustus dicebatur, & secundum carnem Domini nuncupatus est frater, à Petro, Iacobo & Iohanne, Apostolis est ordinatus; successoribus videlicet dantes formam eorum, ut minus quam à tribus Episcopis reliquisque omnibus assensum præbentibus nullatenus ordinetur, & communi voto ordinatione celebretur.

XII.

DE ACCVSIONE SACERDOTUM.

Ex eadem epistola.

Accusatio quoque eorum, super qua nos consulere voluistis, non nisi ab idoneis & probatissimis viris, qui & suspicionibus & sceleribus careant, fieri debet: quia Do-

minus sacri sui corporis tractatores à vilibus & reprobis ac non idoneis personis infamari noluit, nec calumniari permisit: sed ipse proprio flagello peccantes sacerdotes à templo ejecit: unde liquet, quod summi sacerdotes, id est Episcopi, à Deo sunt iudicandi, non ab humanis aut prava vitæ hominibus lacerandi, sed potius ab omnibus fidelibus portandi.

XIII.

DE QUERIMONIA CONTRA SACERDOTES.

Ex eadem epistola.

Siquis adversus Sacerdotes vel ecclesias eorum commotus fuerit, aut causas habuerit, prius ad eos recurrat caritatis studio, ut familiari colloquio commoniti ea sanent, quæ sananda sunt, & caritate emendent, quæ iuste emendanda agnoverint. Si autem aliqui eos, priusquam hæc egerint, lacerare, accusare, aut infestare præsumperint, excommunicentur, & minime absolvantur, antequam per satisfactionem condignam egerint penitentiam, quoniam injuria eorum ad Christum pertinet, cujus legatione funguntur.

XIV.

DE BIPERTITO ORDINE SACERDOTVM.

Ex epistola Anacleti scripta omnibus Episcopis & reliquis Christi Sacerdotibus.

SACERDOTUM fratris ordo bipertitus est, & sicut Dominus illum constituit, à nullo debet perturbari. Scitis autem à Domino Apostolos esse electos & constitutos, & postea per diversas provincias ad prædicandum dispersos. Cum vero messis cœpit crescere, videns paucos esse operarios, ad eorum adjumentum septuaginta eligi præcepit discipulos. Episcopi vero Apostolorum, Presbyteri quoque septuaginta discipulorum locum tenent. Episcopi autem non in castellis aut modicis civitatibus debent constitui, sed Presbyteri per castella & modicas civitates atque villas debent ab Episcopis ordinari & poni: Singuli tamen per singulos titulos suos. Amplius quam isti duo ordines Sacerdotum nec nobis collati sunt, nec Apostoli docuerunt.

XV.

DE HIS, QUI PRÆLATOS CONTEMNVNT.

Ex eadem epistola.

Necessè enim est, ut rectores à subditis timeantur, ab ipsisque corrigantur, ut humana formidine peccare metuant, qui divina judicia non formidant. Deteriores quippe sunt, qui doctorum vitam moreque corrumpunt, his qui substantias aliorum prædique diripiunt. Ipsi autem ea, quæ extranos, licet nostra sint, auferunt: nostri quoque detractores & morum corruptores nostrorum sive qui adversum nos armantur, proprie nos ipsi decipiunt, & ideo iuste infames sunt, & merito ab ecclesia extorres fiunt.

XVI.

DE HIS, QUI DOCTORVM CVLPAS PRODVT.

Ex eadem epistola.

MULTUM vero distant damna morum à damnis rerum temporalium: cum ista extranos sint, illa vero in nobis. Sententia quoque Cham filij Noe damnantur, qui suorum doctorum vel præpositorum culpas produunt, sicut Chem, qui patris pudenda non operuit, sed ridenda monstravit.

XVII.

DE REPROBIS MORIBVS PASTORIS TOLERANDIS.

Ex eadem epistola.

DOCTOR autem vel pastor ecclesiæ si à fide exorbitaverit, erit à fidelibus corrigendus: sed pro reprobis moribus magis est tolerandus quam distringendus, quia rectores ecclesiæ à Domino sunt iudicandi, sicut ait Propheta: *Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Dei, et discernit.* Unde oportet unumquemque fidelem, si viderit aut cognoverit plebes suas adversus pastorem suum contumeliose, aut clerum detractionibus vacare, hoc vitium pro viribus

viribus extirpare, prudenterque corrigere satagat, nec eis in quibuscumque negotiis misceri, si incorrigibiles apparuerint, antequam suo reconcilientur doctori, præsumat: quoniam tam sacerdotes quam reliqui fideles omnes summam debent habere curam de his qui per-eunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur à peccatis, aut si incorrigibiles appa-ruerint, ab ecclesia separentur.

XVIII.

QUOD EPISCOPUS SINE REGULARI MUTATIO-

ne Ecclesiam suam non dimittat, nec ipse ab ea dimittatur

Ex epistola Evaristi Papa scripta omnibus per Ægyptum Domino conglu-tinatis Fratribus.

SACERDOTES vero vice Christi legatione funguntur in ecclesia, & sicut ei sua est con-juncta sponsa, id est ecclesia, sic Episcopis junguntur ecclesie, unicuique pro portione sua. Et sicut vir non debet negligere uxorem suam, sed diligere & caste custodire & amare atque prudenter regere, ita & Episcopus debet ecclesiam suam. Et velut uxor, quæ sub manu est viri, obœdire debet viro suo, eumque amare & diligere, potius etiam ecclesia Episcopo suo in omnibus obœdire eumque amare & diligere ut animam suam debet: quia illud fit carnaliter, istud spiritualiter. Et sicut vir non debet adulterare uxorem suam, ita nec Episcopus ecclesiam suam, id est, ut illam dimittat, ad quam sacratus est absque inevi-tabili necessitate aut Apostolica vel regulari mutatione, & alteri se, conjungat. Et sicut u-xori non licet dimittere virum suum, ut alteri se vivente eo matrimonio societ, ut eum ad-ulteret, licet fornicatus sit vir ejus, sed iuxta Apostolum aut viro suo debet reconciliari, aut manere innupta, ita ecclesie non licet dimittere aut ab ea segregare Episcopum suum ut al-terum, eo vivente, accipiat, sed aut ipsum habeat, aut innupta maneat, id est, ne alterum Epi-scopum, suo vivente, accipiat, ut fornicationis aut adulterij crimen incurrat. Nam si adulte-rata fuerit, id est si se alteri Episcopo junxerit, aut super se alterum Episcopum adduxerit, aut esse fecerit vel desideraverit, per acerrimam pœnitentiam aut suo reconcilietur Episco-po, aut innupta permaneat.

XIX.

NON INFAMANDUM VEL EIICIENDUM EPI-

scopum, aut alterum in loco ejus constituendum.

Ex eadem epistola.

AVDITIVUS enim, quosdam à vobis infamatos & dilaceratos Episcopos à civitatibus propulso (quia alibi Episcopi constitui non possunt nisi in civitatibus non minimis) & alios in eis, ipsis viventibus, constitutos: ideo vobis scribimus, ut sciatis hoc fieri non licere, sed proprios revocati & integerrimè restitui debere. Illos vero, qui adulterina fœditate suas sponfas, quas & uxores eorum præfixo tenore esse intelligimus, tenent, ejici ut adulteros, atque infames fieri, eosque ab ecclesiasticis honoribus arceri jubemus. Si au-tem adversus eos aliquam querelam habuerint, his peractis inquirendum erit & auctorita-
te hujus sanctæ sedis terminandum.

XX.

NON TEMERE IUDICANDUM.

Ex eadem epistola.

DEUS omnipotens ut nos à præcipitantis sententiæ prolatione compesceret, & cum om-nia nuda & aperta sint oculis ejus, mala tamen Sodomæ noluit audita judicare, pri-usquam manifeste agnosceret, quæ dicebantur. Vnde ipse ait: *Descendam & videbo utrum clamorem qui venit ad me, compleverint.* an non est ita u. sciam? Deus omnipotens, cui nihil absconditum est, sed omnia ei manifesta sunt etiam antequam fiant, non ob aliud hæc & alia multa, quæ hic prolixitatem vitantes non inseruimus, per se inquirere dignatus est, nisi ut nobis exemplum daret, ne præcipites in discutiendis & judicandis negotiis essemus, & ne malum quorumquam prius præsumamus credere quam probare. Cujus exemplo mone-mur, ne ad proferendam sententiam unquam præcipites simus, aut temere indiligenter-que indiscussa quæque quoquo modo judicemus, dicente veritatis voce: *Nolite judicare, ut non judicemini: in quo enim judicio judicaveritis, judicabimini,* & reliqua. Nam mala au-dita nullum moveant, nec passim dicta absque certa probatione, quicquam unquam cre-dat, sed ante audita diligenter inquireat, ne præcipitando quiddam aliquis agat.

XXI.

DE SCRIPTIS VI·EXTORTIS.

Ex epistola Alexandri Pape omnibus orthodoxis scripta per diversas regiones.

AIT enim sicinter cætera : similiter si hujusmodi personis quædam scripturæ quoquo modo per metum aut fraudem aut per vim extortæ fuerint , velut se liberare possint quocumque ab eis conscriptæ vel roboratæ fuerint ingenio , ad nullum eis præjudicium aut nocumentum provenire censemus , neque ullam eis infamiam vel calumniam aut à suis sequestrationem bonis unquam auctore domino & sanctis Apostolis eorumque successoribus sustinere permittimus: confessio vero in talibus non compulsæ sed spontanea fieri debet.

XXII.

DE QUERELA CONTRA EPISCOPVM VEL ACTO-
rem Ecclesiæ.

Ex eadem epistola.

SI quis erga Episcopum vel auctores ecclesiæ quamlibet querelam habere justam crediderit, non prius primates aut alios adeat iudices quàm ipsos à quibus se læsum æstimat, conveniat familiariter non semel sed sæpissime , ut ab eis aut suam justitiam accipiat aut excusationem. Si autem secus egerit, ab ipsis & ab aliis communione privetur tanquam Apostolorum aliorumque Patrum contemptor.

XXIII.

NIHIL PRÆTER PANEM ET VINUM AQUA MI-
xtum ad altare offerendum.

Ex eadem epistola Alexandri successoris Evaristi Pape.

NON debet enim , ut à patribus accepimus & ipsa ratio docet , in calice Domini aut vinum solum aut aqua sola offerri , sed utrumque permixtum , quia utrumque ex latere ejus in sua passione profluxisse dicitur. Ipsa vero veritas nos instruit calicem & panem in sacramento offerre , quando ait, *Accipit Iesus panem & benedixit deditque discipulis suis dicens : Accipite & manducate hoc est corpus meum Similiter postquam cenavit accepit calicem, dedit discipulis suis dicens , Accipite & bibite ex eo omnes, quia hic est calix sanguinis mei qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum*, Crimina enim atque peccata oblatis his Domino sacrificiis delentur: idcirco & passio ejus in his commemoranda est , quæ redempti sumus , & sæpius recitanda atque hæc Domino offerenda. Tali- bus hostiis delectabit & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in sacrificiis majus esse potest quam corpus & sanguis Christi , nec ulla oblatio hac potior est , sed hæc omnes præcellit , quæ pura conscientia Domino offerenda est & pura mente consummanda atque ab omnibus veneranda. Et sicut potior est ceteris, ita potius excoli & venerari debet.

XXIV.

DE AQUA SANCTA SPARGENDA.

Ex eadem epistola.

A Quam enim sale conspersam populis benedicimus , ut ea cuncti aspersi sanctificentur, quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si finus vitulæ aspersus populum sanctificabat atque mundabat, multo magis aqua quæ sale aspersa divinisque precibus sacrata est populum sanctificat atque mundat. Et si sale asperso per Helisæum Prophetam sterilitas aquæ sanata est , quanto magis divinis precibus sacrata sterilitatem aqua sancta rerum & aufert humanarum , & coinquinos sanctificat &

purgat , & cetera bona multiplicat , & insidias Diaboli avertit , & à

fantasmatis versutiis hominem

defendit?

XXV.

NON EIS COMMUNICANDVM QUI PERTVRBANT
Sacerdotes.

Ex epistola supra scripta omnibus Episcopis constitutis per diversas regiones.

Siquis autem legationem vestram impedit, non unius sed multorum propectum avertit, & sicut multis nocet, ita à multis arguendus est & bonorum societate carendus: & quia Dei causam impedit & statum conturbat ecclesiæ, ideo à liminibus ejus arceatur, ab omnibus talis est cavendus, & non in comunione fidelium usque ad satisfactionem recipiendus. Est enim statutum olim; *Is qui statum conturbat ecclesia ab ejus liminibus arceatur, nec cum fidelibus communicet qui eorum bona avertit.*

XXVI.

QUOD SCISMATICI APPELLENTUR QUI CUM
Sacerdotibus non auxiliantur.

Ex epistola cuius supra.

Qui autem ex vestro collegio fuerit & ab auxilio vestro se subtraxerit, magis scismaticus quam sacerdos esse probabitur. *Ecce, inquit Propheta, quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum.* Illi vero non in unum habitant, qui à fratrum se solatio subtrahunt, & quod deterius est, fratribus insidias præparant aut laqueos ponunt. Item post pauca: Nos ergo, qui discipuli Domini & dici & esse cupimus, portare crucem Christi & compati fratribus debemus, & non quascumque eis insidias aut foveas præparare: quia talionem meretur qui fratribus foveam parat. Nolite errare, fratres, quia Deus non irridetur. Hujus rei gratia vobis Dominus commisit ecclesiam suam, ut pro omnibus laboretis & cunctis oppressis opem ferre non negligatis. Vnde & Dominus per Prophetam loquitur dicens; *Judicate mane judicium & eruite vi oppressos de manu calumniantis, ne forte egrediatur quasi ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat.* Vos ergo qui in summo speculo à Domino constituti estis, attendere eos & opprimere oportet, qui in fratres seditiones & scandala excitant, ne simul cum eis pereatis.

XXVII.

QUOD SACRA VASA NON AB ALIIS QUAM A
Domino Sacratu hominibus debeant contrectari.

Ex epistola Xixti successoris Alexandri Papa scripta omnibus Episcopis.

Cognoscat sapientia vestra, carissimi fratres, quia in hac sancta Apostolica sede à nobis & reliquis Episcopis cæterisque Domini sacerdotibus statutum est, ut sacra vasa non ab aliis quam à sacratu Dominoque dicatis contrectentur hominibus. Indignum enim valde est ut sacra Domini vasa quæcumque sunt humanis usibus serviant, aut ab aliis quam à DOMINO famulantibus eique dicatis tractentur vitis, ne pro talibus præsumptionibus iratus DOMINUS plagam imponat populo suo, & hi qui etiam non peccaverunt mala patiantur aut pereant, quia perit justus sæpissime pro impio. Attendite, fratres, ne talia vestris in ecclesiis permittatis deinceps fieri, ne grex precioso sanguine Christi redemptus in præcipitium, quod absit, ruat.

XXXVIII.

DE IEIVNIO VII. EBDOMADARVM ANTE PA-
cha à clericis observando.

Ex epistola Telesphori Papa scripta omnibus Episcopis.

Credimus sanctam fidem vestram in Apostolorum etuditione fundatam hanc tenere & hanc universis populis exponere, qui videlicet à constitutis Apostolorum eorumque successorum nulla ratione dissentiunt, per quos justum est ceteros erudiri. Quapropter cognoscite à nobis & cunctis Episcopis in hanc Apostolicam sedem congregatis statutura est, ut septem ebdomadas plenas ante sanctum pascha omnes clerici in forte Domini vocati à carne jejurent. Quia sicut discreta debet esse vita clericorum à laicorum conversatio-
ne, ita

ne, ita & in jejuniis debet fieri discretio, & sicut laici & seculares homines nolunt eos recipere in inspersionibus suis, quoniam in omnibus discreta debet semper esse & segregata vita & conversatio clericorum à secularium laicorum: & sicut hi amplius sunt applicati divinis cultibus & familiares dicuntur Domini Salvatoris, ita moribus & conversatione atque sanctitate debent esse distincti. Has ergo septem hebdomabas omnes Clerici à carne & deliciis jejurent, & hymnis & vigiliis atque orationibus Domino inhaerere die noctuque studeant.

XXIX.

DE TEMPOR E MISSÆ ET QUOD ANGELICUS

Hymnus dicendus est solummodo tempore congruo.

Ex eadem epistola.

NOCTE vero sancta natiuitatis Domini Salvatoris missas celebrent & hymnum Angelicum in eis soleant decantent, quoniam eadem nocte ab Angelo pastoribus est nunciatus, sicut ipsa veritas testatur dicens; *Pastores erant in regione eorum vigilantes & custodientes vigiliis noctis supra gregem suum, & ecce Angelus Domini stetit iuxta illos & timuerunt timore magno & dixit illis Angelus, nolite timere, ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saviour qui est Christus Dominus in civitate David, & hoc vobis signum, invenietis infantem pannis involutum & positum in praesepe, & subito facta est cum Angelo multitudo militum cael. stis laudantium Deum & dicentium; Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis.* Reliquis autem temporibus missarum celebrationes ante horam diei tertiam minime sunt celebrandæ, quia eadem hora & Dominus crucifixus & super Apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur. Ab Episcopis autem idem Angelicus hymnus pro tempore & in loco in missarum solemnibus recitandus est.

XXX.

NE ABSENS ACCVSETVR, ET QVI AC-

cusare non possint.

Ex eadem epistola.

Accusatores vero & accusationes, quas leges seculi non admittunt, & nos submovemus. Accusatori omnino non credi decernimus, qui absente adversario causam suggesserit ante utriusque partis justam discussionem: nec hi qui non sunt idonei suscipiantur ad accusationem, & omnes qui adversus patres armantur infames esse censemus. Patres enim omnes venerandi sunt non respuendi ac insidiandi. Hi vero, qui cum inimicis morantur aut qui suspecti habentur, minime recipiantur: quia eorum æmulatio lacerat etiam innocentes. Hunc murum firmissimum statuerunt patres nostri & nos cum eis contra persecutores vestros, hoc remedio eorum pellantur machinamenta, & vos sanctiores & securiores famulari mereamini vestro Salvatori.

XXXI.

DE METROPOLITANIS UT NVLLUS ABSQVE
COMPROVINCIALIVM EPISCOPORVM INSTANTIA

Aliquorum audiat causas.

Ex epistola Ygini Papa cunctis Apostolica fide & doctrina vigentibus scripta.

Ceterum, fratres, salvo in omnibus Romanæ ecclesiæ privilegio, nullus metropolitanus absque ceterorum omnium comprovincialium Episcoporum instantia aliquorum audiat causas; quia irritæ erunt aliter actæ quam in conspectu eorum omnium ventilatæ, & ipse si fecerit coerceatur à fratribus.

XXXII.

QVO DIE PASCHA CELEBRETVR.

Ex epistola Pii Papa scripta omnibus in fide & doctrina Apostolica manentibus.

Ceterum nosse vos volumus, quod Pascha Domini die Dominico annuis temporibus sit celebrandum. stis ergo temporibus Hermes Doctor fidei & scripturarum fultis inter nos. Et licet nos idē Pascha prædicta die celebraremus & quidā inde dubitaret, ad corroborand-

das tamen animas eorum eidem Hermeti Angelus Domini in habitu pastoris apparuit & præcepit ei, ut Pascha die Dominico ab omnibus celebraretur tempore suo. unde & vos Apostolica auctoritate instruimus omnes eadem servare debere, quia & nos eadem servamus, nec debetis à capite quoquo modo dissidere.

XXIII.

NE PRÆDIA ECCLESIASTICA ALIQUIS TOLLAT

& suis usibus applicet.

Ex epistola cuius supra Italicis fratribus scripta.

AD sedem autem Apostolicam perlatum est, quod sint inter vos contentiones & æmulationes, & prædia divinis usibus tradita quidam humanis applicent usibus, & Domino Deo cui tradita sunt ea subtrahant ut tuis usibus inserviant. Quapropter ab omnibus illius usurpationis contumelia depellenda est, ne prædia sibi secretorum celestium judicata à quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quis præsumpserit, sacrilegus habeatur, & sicut sacrilegus judicetur. Ipsos autem qui hoc agunt clericos & Domini sacerdotes persequi eosque infamare audivimus, ut malum super malum addentes deteriores fiant, non intelligentes quod ecclesia Dei in sacerdotibus consistat & creseat in templum Dei. Et sicut qui ecclesiam Dei vastat ejusque prædia & donaria expoliat & invadit fit sacrilegus, sic & ille qui ejus sacerdotes, insequitur sacrilegij reus existit & sacrilegus judicatur.

XXXIV.

QUOD NON SIT GRAVIUS PECCATVM FORNICATIO

quam sacrilegium

Ex eadem epistola.

Non ergo gravius peccatum est fornicatio quam sacrilegium. Et sicut majus est peccatum quod in Deum committitur quam quod in hominem: sic gravius est sacrilegium agere quam fornicari.

XXXV.

QUOD NVLLI ARCHIEPISCOPI PRIMATES VOCENTUR

nisi illi qui primas tenent civitates.

Ex epistola Anniij Papae universis ecclesiis per Gallia provincias constitutis scripta.

Nulli Archiepiscopi primates vocentur nisi illi qui primas tenent civitates, quarum Episcopos Apostoli & successores eorum regulariter Patriarchas vel primates esse constituerunt: nisi aliqua gens deinceps ad fidem convectatur, cui necesse sit propter multitudinem Episcoporum primates constitui. Reliqui vero qui alias metropolitanas sedes adepti sunt, non primates sed metropolitani nominantur.

XXXVI.

DE ORDINATIONIBVS EPISCOPORVM.

Ex eadem epistola cuius supra.

De ordinationibus Episcoporum, super quibus nos consulere voluistis, olim in spiritu præcessoris nostri Anacleti quædam jam decreta repperimus. Scimus enim B. Jacobum qui dicebatur Iustus, qui etiam secundum carnem frater Domini nuncupatus est, à Petro, Jacobo & Iohanne Apostolis Hierosolimis Episcopum esse ordinatum. Si autem non minus quam à tribus Apostolis tantus vir fuit ordinatus, præter profecto eos formam instituentem Domino tradidisse non minus quam à tribus Episcopis Episcopum ordinari debere. Sed crescente numero Episcoporum, nisi necessitas intervenerit, debent etiam plures augeri, id est Archiepiscopus si obierit & alter ordinandus Episcopus fuerit, omnes ejusdem provincie Episcopi ad sedem Metropolitanam conveniant, ut ab omnibus ipse eligatur & ordinetur. Oportet autem ut ipse, qui illis omnibus præesse debet, ab omnibus illis eligatur & ordinetur. Reliqui vero provinciales Episcopi, si necesse fuerit, ceteris contentientibus à tribus justis Archiepiscopi consecrari possunt Episcopis. Sed melius est si ipse cum omnibus eum qui dignus est elegerit, & cuncti pariter consecraverint Pontificem. Et licet istud necessitate cogente concessum sit, illud autem quod de Archiepiscopi consecratione præceptum atque

prædictum.

prædictum est, id est, ut omnes suffraganei eum ordinent, nullatenus immutari licet: quia qui illis præest, ab omnibus Episcopis, quibus præest, debet constitui: sin aliter præsumtum fuerit, viribus carere non dubium est, quia irrita erit ejus secus acta ordinatio.

XXXVII.

QUOD SACRATÆ DEO FOEMINÆ VEL MONACHÆ

sacra vasa vel sacratas pallas contingere & incensum circum altaria deferre non debeant.

Ex epistola Sotheris Papa scripta Episcopis per Italia provincias constitutis.

Sacratas Deo foeminas vel monachas sacra vasa vel sacratas pallas penes vos contingere & incensum circa Altaria deferre perlatum est ad Apostolicam sedem: quæ omnia reprehensione & vituperatione plena esse nulli recta sapientium dubium est. Quapropter hujus sanctæ sedis auctoritate hæc omnia vobis rescare funditus quanto citius poteritis censemus, & ne pestis hæc latius divulgetur per omnes provincias, abstergi diutissime mandamus.

XXXVIII.

QUOD BAPTISMUS TEMPORE PASCHÆ CELEBRANDUS SIT CATHOLICIS.

brandus sit Catholicis.

Ex epistola Victoris Papa scripta Theophilo Episcopo.

Celebritatem sancti Paschæ die Dominica agi debere & prædecessores nostri jam ita tuerunt, & vobis illud eadem die celebrare solemniter mandamus: quia non decet ut membra à capite discrepent nec contraria gerant. A. XV. Mai vero luna primi mensis usque ad XXI. ejusdem mensis diem eadem celebretur festivitas. Eodem vero tempore baptismus celebrandus est Catholicis. Sed tamen si necesse fuerit, aut mortis periculum ingruerit, gentiles ad fidem venientes quocumque loco vel momento ubicumque evenient sive in flumine sive in mari sive in fontibus, tantum christianæ confessione credulitatis clarificata, baptizentur. Iphis quoque quod in baptismo polliciti sunt summopere est attendendum, ne infideles sed fideles inveniantur.

XXXIX.

QUOD INCONSULTO ROMANO PONTIFICE

causæ Episcoporum non debeant diffiniri.

Ex eadem epistola.

EA vos judicare ad Apostolicam delatum est sedem, quæ propter nostram vobis diffinire non licet auctoritatem, id est Episcoporum causas. Unde ita constitutum liquet à tempore Apostolorum, & deinceps placuit ut accusatus vel judicatus à comprovincialibus in aliqua causa Episcopus licenter apellet & adeat Apostolicæ sedis Pontificem, qui aut per se aut vicarios suos ejus retractari negotium procuret, & dum iterato judicio Pontifex causam suam agit, nullus alius in ejus loco ponatur aut ordinetur Episcopus: quoniam quamquam comprovincialibus Episcopis accusati causam Pontificis scrutari liceat, non tamen diffinire inconsulto Romano Pontifice permissum est.

XL.

EPISCOPORUM TESTES QUOT ESSE DEBEANT.

& ne absens quisquam judicetur.

Ex epistola Zepherini Papa scripta omnibus per Siciliam constitutis.

Patriarchæ vel Primates accusatum discutientes Episcopum non ante sententiam proferant finitivam quam Apostolica fulti auctoritate aut reum se ipse confiteatur, aut per innocentes & regulariter examinatos convincatur testes, qui minores non sint numero quàm illi discipuli quos Dominus adjumentum Apostolorum eligere præcepit, id est LXXII. Detractores quoque, qui divina auctoritate eradicandi sunt, & auctores inimicorum ab Episcopali submovemus accusatione, vel testimonio. Nec summorum quisquam nec minorum accusationibus impetatur aut dispereat, neque in re dubia certa judicetur sententia, nec ullum judicium nisi ordinabiliter habitum teneatur. Absens vero nemo judicetur, quia & divinæ & humanæ hoc prohibet leges. Accusator autem eorum omni careat suspitione, quia

columnas suas Dominus firmiter stare voluerit non à quibuslibet agitari Nullum namque eorum sententia non à suo iudice dicta constringat, quia & leges seculi id ipsum fieri præcipiunt. Duodecim enim iudices quilibet Episcopus accusatus, si necesse fuerit, eligat, à quibus ejus causa iuste iudicetur: nec prius audiatur aut excommunicetur quam ipsi per se eligantur, & regulariter vocatus ad suorum primo conventum Episcoporum per eos ejus causa iuste audiatur & rationabiliter discernatur. Finis vero ejus cause ad sedem Apostolicam deferatur, ut ibi determinetur nec antea finiatur, sicut ab Apostolis vel successoribus eorum olim statutum est, quam ejus auctoritate fulciatur.

XLI.

QVOD NVLLVS EPISCOPVS PROPRIIS REBVS

Spoliatus antequam suis reuertiatur debeat ad iudicia vocari.

Ex epistola cuius supra scripta fratribus per Ægyptum domino militantibus.

Nunciatum est enim sedi Apostolicæ per apocrifarios nostros, quosdam fratrum nostrorum, Episcoporum scilicet, ab ecclesiis & sedibus propriis pelli, suaque eis auferri suppellectilia, & sic nudos & expoliatos ad iudicia vocari: quod omni ratione caret, cum statuta Apostolorum eorumque successorum & præcepta Imperatorum ac constitutiones legum id ipsum provideant, & Apostolicæ sedis auctoritas id ipsum fieri vetet. Præceptum est ergo in antiquis statutis Episcopos ejectos atque suis rebus expoliatos ecclesias proprias accipere, & primo sua omnia eis reddi, & ita demum si quis eos iuste accusare voluerit, æquo periculo facere iudices esse decernentes, Episcopos recte sapientes & in ecclesia convenientes ubi testes essent singulorum qui oppressi videbantur, nec prius eos respondere debere quam omnia sua eis & ecclesiis eorum legibus integerrime restituantur.

XLII.

DE ORDINATIONIBVS.

Ex eadem epistola.

Ordinationes vero Presbyterorum & Levitarum tempore congruo & multis coram astantibus sollempniter agite, & probabiles ac doctos viros ad hoc opus constituite, unde horum societate & adjumento plurimum gaudeatis.

XLIII.

DE CONSPIRATIONE CONTRA EPISCOPOS.

Ex epistola Calisti Papa scripta ad omnes Galliarum urbium Episcopos.

Conspirationum vero crimina vestris in partibus vigere audivimus, & plebes contra Episcopos suos conspirare nobis mandatum est: cuius criminis astutia non solum inter Christianos abhominabilis est, sed etiam inter ethnicos & ab exteris lege prohibita. Et idcirco huius criminis reos non solum ecclesiastica sed etiam seculi damnant leges, & non solum conspirantes sed & consentientes eis. Antecessores vero nostri quam plurima turba Episcoporum, quicumque eorum in sacerdotali ordine sunt constituti aut existunt clerici honore, quo utuntur, cadere præceperunt: ceteros vero communionem privari, & ab ecclesia extorres fieri iusserunt, & non solum facientes sed eis consentientes.

XLIV.

EXCOMMVNICATIS NON COMMVNICANDVM.

Ex eadem epistola.

Excommunicatos quoque à sacerdotibus nullus recipiat ante utriusque partis examinationem iustam, nec cum eis in oratione aut cibo vel potu aut osculo communicet, nec eae eis dicat: quia quicumque in his vel aliis prohibitis scienter excommunicatis communicaverit, juxta Apostolorum institutionem & ipse simili excommunicatione subiaceat. Ab his ergo & Clerici & Laici se abstineant, qui eadem pati noluerint.

• XLV.

TERMINOS NON TRANSGREDIENDOS.

Ex eadem epistola.

Nemo quoque alterius terminos usurpet, nec alterius parrochianum judicare aut excommunicare præsumat : quia talis dijudicatio aut excommunicatio nec rata erit, nec vires ullas habebit, quoniam nullus alterius judicis nisi sui sententia tenebitur aut damnabitur: Vnde & Dominus loquitur dicens ; *Ne transgrediaris terminos antiquos*. Nullus autem Primas vel Metropolitanus diœcesani ecclesiam vel parrochiam aut aliquem de ejus parrochia præsumat excommunicare vel judicare, aliquidve agere absque ejus consilio vel judicio. Sed hoc obferret quod ab Apostolis ac patribus & prædecessoribus nostris est statutum & à nobis confirmatum, id est, si quis Metropolitanus Episcopus, nisi quod ad suam solummodo propriam pertinet parrochiam, sine consilio & voluntate omnium provincialium Episcoporum extra aliquid agere temptaverit, gradus sui periculo subjacebit, & quod egerit irritum habeatur & vacuum. Sed quicquid de provincialium Episcoporum causis eorumque ecclesiarum & clericorum atque secularium necessarium agere aut disponere necesse fuerit, hoc cum omnium consensu provincialium agatur Pontificum, non aliquo Dominationis fastu sed humillima & concordia administratione.

XLVI.

DE LAPSV SACERDOTIS.

Ex eadem epistola.

Sed si aliquis lapsus quoquo modo fuerit, portemus eum & fraterno corripiamus affectu, sicut ait B. Apostolus; *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum ne & tu tempteris. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi*. Porro S. David de criminibus mortiferis egit pœnitentiam, & tamen in honore permansit. B. quoque Petrus amarissimas lacrimas fudit, quando Dominum negasse pœnituit, sed tamen Apostolus permansit. Et Dominus per Prophetam peccantibus pollicetur dicens; *Peccator in quacumque die conversus ingemuerit, omnium iniquitatum illius amplius non recordabor*. Errant enim qui putant sacerdotes post lapsum, si condignam egerint pœnitentiam, Domino ministrare non posse & suis honoribus frui, si bonam deinceps vitam duxerint & suum sacerdotium condigne custodierint, & ipsi qui hoc putant non solum errant, sed etiam traditas ecclesiæ claves dissipare & abigere videntur, de quibus dictum est; *Quacumque solveritis in terra erunt soluta in caelo*. Alioquin hæc sententia aut Domini non est, aut non vera. Nos vero indubitanter tam DOMINI sacerdotes, quam reliquos fideles post dignam satisfactionem posse revocari ad honores credimus, testante Domino per Prophetam; *Numquid qui dormit non adiciat ut resurgat? & qui aversus est non revertetur?* Et alibi; *Nolo, inquit Dominus, mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat*. Et Propheta David pœnitentiam agens dixit; *Redde mihi letitiam Salutaris tui, & spiritu principali confirma me*. Ipse namque post pœnitentiam & alios docuit & sacrificium Deo obtulit, dans exemplum Doctoribus sanctæ ecclesiæ si lapsi fuerint, cum dignam pœnitentiam Deo gesserint, utrumque facere posse. Docuit enim quando dixit; *Docceam iniquos vias tuas & impii ad te convertentur*. Et sacrificium Deo obtulit dum dicebat; *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernis*. Videns etiam Propheta scelera sua mundata per pœnitentiam non dubitabat prædicando & Domino libando curare aliena.

Item post pauca: *Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorum testata sunt peccata. Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum* Mundatur ergo homo à peccato, & resurgit gratia Dei à lapsu, & in pristino manet officio juxta prædictas auctoritates. Videat ne amplius peccet & sententia Evangelica maneat in eo, quæ ait; *Vade & amplius noli peccare*. Vnde ait Apostolus; *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediat concupiscentiis ejus, sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato, sed exhibete vobis tanquam ex mortuis viventes & membra vestra arma justitiæ Deo*.

XLVII.

DE POSSESSIONIBVS ECCLESIA RV M,

Ex epistola Urbani Papa scripta de Communi vita & oblationibus fidelium.

Multitudinis autem credentium erat cor & anima una, nec quisquam eorum quae possidebat aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia & virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos: quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant vendentes afferebant precia eorum quae vendebant ante pedes Apostolorum. Dividebantur autem singulis prout cuique opus erat. Ioseph autem, qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis, quod est interpretatum filius consolationis, Levites, Cyprius genere, cum haberet agrum, vendidit illum & attulit precium, & posuit ante pedes Apostolorum, & reliqua. Videntes autem Sacerdotes summi & alij atque Levitae & reliqui fideles plus utilitatis posse afferri, si hereditates & agros quos vendebant ecclesiis, quibus praesidebant Episcopi, traderent, eo quod ex sumptibus eorum tam praesentibus quam futuris temporibus plura & elegantiora possent ministrari fidelibus communem vitam ducentibus, quam ex precio ipsorum, coeperunt praedia & agros quos vendere solebant matricibus ecclesiis tradere & sumptibus eorum vivere. Ipse vero res in ditione singularum parochiarum Episcoporum, qui locum tenent Apostolorum, erant & sunt usque adhuc & futuris semper debent esse temporibus, quibus Episcopi & fideles dispensatores eorum omnibus communem vitam agere volentibus ministrare cuncta necessaria debent, prout melius potuerint, ut nemo in eis agens inveniatur. Ipsae enim res fidelium oblationes appellantur, quia Domino offeruntur. Nec ergo debent in aliis usibus quam ecclesiasticis & praedictorum Christianorum fratrum vel indigentium converti, quia vota sunt fidelium atque ad praedictum opus explendum Domino tradita. Si quis autem, quod absit, secus egerit, damnationem Ananiae & Saphirae percipiat, ut reus sacrilegij efficiatur, sicut illi fuerunt qui precia rerum fraudabant praedictarum.

XLVIII.

PRÆDIA DICATA NE INVADANTVR.

Ex eadem epistola.

Attendendum est omnibus & fideliter custodiendum & illis usurpationis contumelia depellenda, ne praedia usibus secretorum caelestium dicata à quibusquam irruentibus vexentur. Quod si quis fecerit, post debitae ultionis acrimoniam, quae erga sacrilegos jure promenda est, perpetua damnetur infamia & infernali carceri tradatur, aut exilio perpetuae deportationis utatur, quoniam juxta Apostolum tradere oportet hujusmodi hominem satanae, ut spiritus salvus fiat in die Domini.

XLIX.

DE SEDE EPISCOPI.

Ex eadem epistola.

Quod autem sedes in Episcoporum ecclesiis excelsae constitutae & praeparatae inveniuntur in throno, speculationem & potestatem judicandi & solvendi atque ligandi à Domino sibi datam materie docet. Vnde Salvator in Evangelio ait; *Quaecumque ligaveritis super terram, erunt ligata in caelo.*

Cetera desiderantur, ut & NOTINGI EPISCOPI Capitula, quae REMEDIO adjecit.

CHRYSYMBOLVM

DIRALTENKILCHIN VETERIS ALAMANNORVM ECCLESIAE.

ICH vvider saig diem Tiwvel vnt allen sinen vverchen, vnt allen sinen gezierdin. Ich geloub an ain Got Vatter almachtigen, ain schepfer himiel vnt erde, vnt aller geschepfde. Ich geloub an sinen ainbornun Sun vnsern Herrn Iesum Christum. Ich geloub an den Hailigen Geist. Ich gelsub das die drie beinemde ain guaire Got ist, der ie vvas an anenge, vnt immatar ist an ende. Ich geloub das der selbe Gottis. Su geandot vuart von dem hailigen Engel Sant Gabrihel, Ich geloub das er emphanget vuart von dem Hailigen Geist, vnt er geboren vuart von Sant Mariun der rainum maigede. Ich geloub das er an dirre vverite vvas als ain ander mensche vuan das er nie gesundot. Ich geloub das er an dem drisgosten iat getofet vuart in dem Iordau von Sant Iohans. Ich geloub das er ferratum vuart von sinen iunger Iudas. Ich geloub das er gefangun vuart von den Iuden, vnt gebundun vuart, vnt sin gessoret vuart, vnt angessvort vuart. Ich geloub das er gemartiget vuart, vnt an das cruce erhangen vuart, vnt daran er starb an der menscheit vnt nit an der gotheit. Ich geloub das er ab dem cruce genommen vuart, vnt zer erde begraben vuart, vnt darinn lag dris tag vnt drin nacht, Ich geloub das er an dem ariten tag erstond, gevware Got vnt gevware mensche. Ich geloub das er entzuckin nach seiner vrfendi sinen iungern vnt sinen guoten fründin. Ich geloub das er an dem vierzgosten tag nach seiner vrfende ze himelofuer ze der angesicht seiner iunger vnt aller mangei die sin vvirdung vvaient. Ich geloub das er da sizit zu der zesuin sinen vvaetter imebri gevvaltig vnt ebnun ewig. Ich geloub in dannan künftig an dem iungesten tag ertailen viber lebend vnt viber tot nachir vverche. Ich gelob an die krystallheit gotlich vnt allich. Ich gelob gemanjam der hailigen. Ich gelob ablas miner sunte nach gevvarer rnu. Ich gelob vrfendi mines libes. Ich gelob nach diesem lib dem ewigen lib. Ich gelob das mir gelonet sol vworden nach minen vverchen den lon den siurht ich ser, vuan ich diebe gesundot han mit geduncken, &c.

RENANTIO Diabolo & omnibus ejus Operibus, & omnibus ejus delictis. Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem caeli & terrae, & omnium creaturarum. Credo in filium ejus unigenitum Dominum nostrum Iesum Christum. Credo in Spiritum sanctum. Credo hos tres nominatos unum verum Deum esse principio carentem & sine. Credo eundem Dei filium annuntiatum esse à sancto Angelo Gabriele, Credo conceptum esse à Spiritu sancto, natum ex Maria virgine. Credo in hoc mundo fuisse non alium atque ceteros homines, peccato excepto. Credo trigesimo aetatis anno baptizatum esse in Iordano à Sancto Iohanne. Credo traditum esse à discipulo suo Iuda. Credo captum esse ab Iudaeis, vincitum, illum, & insputatum. Credo martyrisatum esse, cruci affixum, in eaque mortuum, secundum humanitatem non secundum divinitatem. Credo ab cruce depositum esse, & terrae mandatum, in eaque jacuisse tres dies & tres noctes. Credo tertia die resurrexisse verum Deum & verum hominem. Credo apparuisse post resurrectionem discipulis suis, & omnibus suis amicis fidelibus. Credo quadragesimo post resurrectionem die ascendisse ad caelos in conspectu discipulorum, & omnium eorum, qui eo digni erant. Credo illic sedere ad dexteram sui Patris, aequali potestate & aeternitate praeditum. Credo inde venturum in novissimo die judicare vivos ac mortuos secundum opera singulorum. Credo in Christianitatem divnam & universalem. Credo communionem Sanctorum. Credo remissionem peccatorum meorum, habita vera poenitentia. Credo resurrectionem meae carnis. Credo ab hac vita aeternam vitam. Credo me accepturum mercedem secundum merita mea. Hanc mercedem pertimesco: quoniam saepe peccavi cogitando, &c.

BIGIHT CONFESSIO

THE RO ALTEN KIRICHVN VETERIS ALEMANNORVM ECCLESIAE

Ih vwidu Gote almahigen bigihtig, inti
allen Gotes heilagon, allero minero sante-
no, unrethero gihanco, unrethero vvor-
to, thes ih unrethes gisfahri, unrethes gibor-
ti, unrethes gethancti, odo andran gispuoni
so vuar, so ih vwidar Gotes vwillen girati,
mcinoro eido, ubilera stuocho, liogannes, ste-
lannes, huores, mandabri, unrethes girates,
odo mir iz thuruh min kynthugi giburri, o-
do thuruh vbartruncani, odo thuruh min
selbes gispensti, odo thuruh anderes mannes
gispensti girida, abunstes, nides, bisprachido,
vbi lero getustho: taz ih ee chirichun ni quam,
so ih mir echu scolta: mina fastun ni biheils,
so ih mir rehtu scolta; z uueneni gisuoeta, sun-
tani verleiz themo ih mit rehtu scolta: heila-
ga sunniunt aga, inti heilaga missa, inti ichu
heilagon vuirz od ni erita; so ih mit rehtu
scolta: vna vrlaubgap, vna vrloub in pbeing
unciuuzenti, vnciuin trinchanti, vnciu-
in slasenti, vnciuin vwachanti; thes alles in-
zi anderes mannes, thes ih vwidar Got al-
mahigen shuldug si, thes ih Gote almahigen
in minern Kristanheiti gehiez, inti bi minan
vuirz in forlieza, so ih iz gihuge, fane gihuge,
so ih iz gihabti, so ih iz gisprachti, so ih iz
gishati, so mir iz slasenti giburri, so vva-
henti, so gangenti, so stantenti, so siz zenti, so
liganti, so bin ih iz Gote almahigen bigihtig,
inti allen Gotes heilagon, inti dir Gotes man-
ne: inti gerno buoz z in framort so fram,
so mir Got allmahigo mahis inti giuniz z
forgibig Almahig Thruin, forgib vns mah-
ri inti giuniz z in nam vwillon z in giunir canne,
inti z in gisfreemne, so iz ih in vwillosi. A-
men.

EGo Deo omnipotenti confiteor, & o-
mnibus Dei Sanctis, omnia mea pec-
cata, illicitas cogitationes, illicitos ser-
mones, quicquid ego illicitum dixi, illicitum
audivi, illicitum cogitavi, aut alio pacto
quicquid ego contra Dei voluntatem
egi, mea juramenta, execrationes &
maledicta, mendacia, furta, scorta-
tiones, homicidia, prava consilia; aut
a me quid per meam puerilitatem patra-
tum, aut per ebrietatem, sive mea i-
psum suasionem sive aliorum hominum su-
asionem, concupiscentias, invidias, de-
ractiones, pravas cupiditates: quod
ego ad ecclesiam non veni cum iure de-
beam, jejunium meum non servavi, sic-
uti iure debebam; duos non concilia-
vi, offensas non dimisi cui iure debebam: san-
ctum diem Dominicum, & sanctam
missam, & sanctam legem non observa-
vi, sicuti iure debebam: sine venia do-
navi, sine venia accepi, intempestive
comedens, intempestive bibens, intem-
pestive dormiens, intempestive vigilans:
hac omnia aliaque plura quae Deo omni-
potenti debeo, quae Deo omnipotenti
in meo baptismo promisi, & pro mea
conscientia deliqui, quae recordor, quae
non recordor, quae cogitavi, quae dixi,
quae a me dormiente patrata, quae vigi-
lante, quae ambulante, quae stante, ^{lege, iure}
quae sedente, quae cubante, Deo omni-
potenti confiteor, & omnibus Dei ^{buoz z in}
Sanctis, & tibi vir Dei, & cupio emen- ^{framert}
dare in posterum pro ea quam mihi Deus ^{so fram}
omnipotens potestatem & intelligentiam ^{so mir}
dedit. Omnipotens Domine, da mihi ^{o. c. ope-}
potestatem & intelligentiam faciendi vo- ^{mo sensu}
luntatem tuam, & cognoscendi quae sit vo- ^{quemo}
luntas tua, Amen. ^{expressi.}

ALAMANNICÆ ECCLE- SIÆ VETERIS

LITANIA.

FINITA oratione post *Gloria in excelsis Deo* dicit sacerdos:

Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat, tribus vicibus, similiter &

clerus.

Exaudi Christe.	RP.	Nicolao summo Pontifici & universalis Papæ vita.
Saluator mundi.	RP.	Tu illum adiuua.
Scē Petre.	RP.	Tu illum adiuua.
Scē Paule.	RP.	Tu illum adiuua.
Scē Andrea.	RP.	Tu illum adiuua.
Scē Clemens.	RP.	Tu illum adiuua.
Scē Xixte.	RP.	Tu illum adiuua.
Scē Cyriace.	RP.	Tu illum adiuua.

Exaudi Christe. RP. Hludouico à Deo coronato magno, & pacifico Regi vita & victoria.

Redemptor mūdi.	RP.	Tu illum adiuua.
Scē Michael.	RP.	Tu illum adiuua.
Scē Gabriel.	RP.	Tu illum adiuua.
Scē Raphael.	RP.	Tu illum adiuua.
Scē Iohannes.	RP.	Tu illum adiuua.
Scē stephane	RP.	Tu illum adiuua.
Scē Theodole.	RP.	Tu illum adiuua.

Exaudi Christe. RP. Hemmæ Reginæ nostræ vita.

Scā Felicitas.	RP.	Tu illam adiuua.
Scā Perpetua.	RP.	Tu illam adiuua.
Scā Petronella.	RP.	Tu illam adiuua.
Scā Lucia.	RP.	Tu illam adiuua.
Scā Agnes.	RP.	Tu illam adiuua.
Scā Cæcilia.	RP.	Tu illam adiuua.

Exaudi Christe. RP. Nobilissimæ proli regali vita.

Scē Silvester.	RP.	Tu illam adiuua.
Scē Laurenti.	RP.	Tu illam adiuua.
Scē Nazari.	RP.	Tu illam adiuua.
Scē Pancrati.	RP.	Tu illam adiuua.
Scā Anastasia.	RP.	Tu illam adiuua.
Scā Genovefa.	RP.	Tu illam adiuua.
Scā Columba.	RP.	Tu illam adiuua.

Exaudi Christe. RP. Omnibus iudicibus vel cuncto exercitui Francorum & Alamannorum vita & victoria.

Scē Hylari.	RP.	Tu illos adiuua.
Scē Martine.	RP.	Tu illos adiuua.
Scē Maurici.	RP.	Tu illos adiuua.
Scē Dionysi.	RP.	Tu illos adiuua.
Scē Albane.	RP.	Tu illos adiuua.
Scē Crispine.	RP.	Tu illos adiuua.
Scē Crispinane.	RP.	Tu illos adiuua.
Scē Gereon.	RP.	Tu illos adiuua.

Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat.

Rex Regum	Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat.
Rex noster	Christus vincit.
Spes nostra	Christus vincit.
Gloria nostra	Christus vincit.
Misericordiā nostra	Christus vincit.
Auxilium nostrum	Christus vincit.
Fortitudo nostra	Christus vincit.
Liberatio & redemptio nostra	Christus vincit.

ALAMANNICÆ ECCLE- SIÆ VETERIS

BENEDICTIONES.

BENEDICTIO CÆREI.

EXULTEt jam Angelica turba cœlorum, exultent divina mysteria, & pro tanti Regis victoria tuba intonet salutaris, gaudeat tellus tantis irradiata fulgoribus, & æterni Regis splendore lustrata totius orbis se sentiat amisisse caliginem. Latetur & mater ecclesiatanti luminis irradiata fulgore, & magnis populorum vocibus hæc aula resultet. Quapropter altantibus vobis, fratres carissimi, ad tam miram sancti hujus luminis claritatem una mecum queso Dei omnipotentis misericordiam invocate, ut qui me non meis meritis intra Levitarum numerum dignatus est aggregare, luminis sui gratiam infundens ceteri hujus laudem implere præcipiat Iesus Christus Dominus noster, qui vivit & regnat cum parte in unitate Spiritus sancti per omnia secula seculorum.

DOMINVS VOBISCV. RP. ET CVM SPIRITV TVO.

SVRSVM CORDA RP. HABEMUS AD DOMINVM.

GRATIAS AGAMVS DOMINO DEO NOSTRO. RP. DIGNVM ET
IVSTVM EST

Vere quia dignum & justum est invisibilem Deum patrem omnipotentem filiumque unigenitum Dominum nostrum Ihesum Christum toto cordis ac mentis affectu & vocis ministerio personare, qui pro nobis æterno patri Adæ debitum solvit, & veteris piaculi cautionem pio cruore deterfit. Hæc sunt enim festa paschalia, in quibus vere ille Agnus occiditur, ejusque sanguine postes consecrantur. Hæc est nox, in qua primum patres nostros filios Israel eduxit de Ægypto, quos postea rubrum mare sicco vestigio transire fecisti. Hæc igitur nox est, quæ peccatorum tenebras columnæ inluminatio purgavit: hæc nox est, quæ hodie per universum mundum in Christo credentes à vitis seculi segregatos & caligine peccatorum deterfa reddit gratiæ, sociatque sanctitati; hæc nox est, in qua destructis vinculis mortis Christus ab inferis victor ascendit. Nihil enim nasci profuit, nisi redimi profuisset. O mira circanostuæ pietatis dignatio! O inestimabilis dilectio caritatis ut servum redimeres, filium tradidisti, O beata nox, quæ sola meruit scire tempus & horam, in qua Christus ab inferis resurrexit. Hæc nox est, de qua scriptum est: *Et nox ut dies inluminabitur; & nox inluminatio mea in deliciis meis.* Hujus igitur sanctificatio noctis fugat scelera, culpas lavat, & reddit innocentiam lapsis, mœstis lætitiâ, fugat odia, concordiam parat, & curvat imperia. In hujus igitur noctis gratia suscipe sancte pater ✠ incensi hujus sacrificium vesperinum, quod tibi in hac carei oblatione solemniter per ministror. manus de operibus apum sacrosancta reddit ecclesia. Sed jam columnæ hujus præconia novimus, quam in honorem Dei rutilans ignis accendit: qui licet divisus in partes mutuati luminis detrimenta non novit, aliter liquentibus cæris, quam in substantiam preciosæ hujus lampadis apes mater eduxit. O verè beata nox, quæ expoliavit Ægyptios, ditavit Hebræos. Nox in qua terrenis cœlestia junguntur. Oramus te Domine ✠ ut careus ✠ iste in honore nominis tui consecratus ad noctis hujus caliginem destruendam indeficiens perseveret, in odorem suavitatis acceptus supernis luminaribus misceatur: flammæ ejus lucifer matutinus inveniat; ille (inquam) lucifer, qui nescit occasum: ille qui regressus ab inferis humano generi serenus inluxit. Precamur ergo te Domine, ut nos famulos tuos omnem clerum & devotissimum populum una cum Papa nostro & gloriosissimo Rege nostro Hludouuico ejusque nobilissima prole, quiete temporum concessa, in his festis paschalibus conservare digneris, per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum vivit & regnat Deus in unitate Spiritus sancti per omnia secula seculorum, amen.

BENE-

BENEDICTIO IGNIS IN PASCHA.

DOMINE Deus pater omnipotens exaudi nos, lumen indeficiens tu es. Sancte conditor omnium luminum benedic Domine ✠ hoc lumen, quod à te sanctificatum atque benedictum est: tu inluminasti omnem mundum, ut ab eo lumine accendamus & inluminemur igne claritatis tuæ, sicut inluminasti Moysen, ita inlumina cordibus nostris & sensibus, ut ad vitam æternam pervenire mereamur. Per eundem, &c.

A L I A.

DEus qui per filium tuum, angularem scilicet lapidem, caritatis ignem tuis fidelibus contulisti productum è silice nostris profuturum usibus, novum hunc ignem sanctifica, & concede nobis, ita per hæc festa Paschalia cœlestibus desideriis inflammari, ut ad perpetua festa purgatis mentibus peringere valeamus. Per eundem, &c.

ITEM VNDE SVpra.

DOMINE sancte pater omnipotens, æterne Deus, quod in nomine tuo & filij tui Domini nostri Ihesu Christi & Spiritus sancti benedicimus & sanctificamus ✠ ignem hunc, adiuvans nos, qui vivis & regnas cum patre in unitate Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum.

SVPER INCENSVM CÆREVM.

VENIAT, omnipotens Deus, super hunc incensum larga tuæ benedictionis infusio, & hunc nocturnum splendorem invisibilis regnator incende, ut non solum sacrificium, quod in hac nocte litatum est archana luminis tui admixtione refulgeat, sed quocumque loco ex hujus aliquid sanctificationis fuerit mysterio deportatum, expulsa Diabolicae fraudis nequitia virtus tuæ majestatis assistat Ihesus Christus Dominus noster, qui vivit & regnat in secula seculorum, amen.

BENEDICTIO FERRI AD IVDICIVM.

faciendum.

BENEDIC Domine per invocationem sanctissimi nominis tui ad manifestandum verum iudicium tuum hoc genus metalli, ut omni Dæmonum falsitate procul remota veritas veri iudicij tui fidelibus tuis manifesta fiat, per Dominum nostrum Ihesum Christum filium tuum, qui venturus est iudicare vivos & mortuos & seculum per ignem, amen.

BENEDICTIO AQUÆ AD IVDICIVM.

faciendum.

OMNIPOTENS sempiternæ Deus, Iudex justus & fortis, qui es auctor pacis, iudicans æquitatem & rectum iudicium tuum: tu hanc aquam igne ferventem sanctifica, qui res pueros de accenso fornace salvasti. Præsta quæro, piissime, si quis innocens de hoc furto vel stupro seu nostræ inquisitionis causa immunis atque indibitor in aquam manum miserit, sicut Susannam de falso crimine liberasti, ita & ipse salvam & in læsam manum educat. Ita Deus omnipotens, si quis culpabilis ingravante Diabolo, corde indurato, per aliqua maleficia aut per herbas contegere peccata sua voluerit, tua justissima hoc veritas in ejus corpore declaret & manifestet, ut anima per pœnitentiam sanetur, per tuum unigenitum filium Deum & Dominum nostrum Ihesum Christum, qui tecum vivit & regnat per omnia secula seculorum, amen.

F I N I S.

ALAMANNICÆ ECCLE SIÆ VETERIS

FRATERNITATES.

HÆC SUNT MONASTERIA FRATRUM ET SO
rorum per Alamanniam.

PATRIBUS ad Basileam civitatem.

Patribus in Curia Rhetensi.

Patribus in Augusta civitate.

Patribus in Monasterio sancti Hemmerammi.

Patribus in Constantia.

Fratribus in Augensi cœnobio.

Fratribus in Scinensi cœnobio.

Fratribus in Rinouua.

Fratribus in Campidona.

Fratribus Favariensis cœnobij.

Fratribus in Tubrensi cœnobio.

Fratribus in Cistertinesi cœnobio.

Fratribus in Bobiensi cœnobio.

Fratribus in Kenginbach degentibus.

Fratribus in Scuturensi cœnobio.

Fratribus in Eluungen degentibus.

Fratribus in Marbach degentibus.

Fratribus ad Loresham sancti Nazarij.

Fratribus in monasterio sancti Trudperti.

Fratribus in monasterio sancti Georgij.

Fratribus in cella sancti Meginradi.

Fratribus in Echenheim.

Patribus in Argentina civitate.

Patribus in Magontia.

Fratribus in Nebidona, id est Spira.

Fratribus in Vuinzenburch.

Patribus in Vuormatia.

Sororibus in Lindaugia manentibus.

Sororibus in Turego manentibus.

Sororibus in Buochouua. M.

Sororibus in Sechingen. M.

Sororibus in Monasteriolo. M.

Sororibus in Chaces manentibus.

Sororibus in Erinstein. M.

Sororibus in Skenninis. M.

Sororibus in Vualdchilka. M.

Sororibus in Argentina ad Habereshaim.

Sororibus in Alnida.

Sororibus ad Impidines. M.

Fratribus in Christo dilectis nos fratres de monasterio sancti Galli salutem. Intimamus caritati vestræ obitum fratris nostri N. defuncti, pro cuius anima solitas preces agere dignamini.

SEQUUNTUR HISTORIÆ DE FRATRIBVS CONSCRIPTIS.

ANNO ab incarnatione Domini DCCC. regnante Domno Karolo, serenissimo Cesare Augusto, facta est conventio & unanimitas precum hujus scilicet sancti Galli & Augustis cœnobij, sub Abbatibus videlicet Domno Vuerdone atq; Vualtone, qui primitus cum fratrib. ex utroq; loco in hac cœnuntione consentientibus instituerunt, ut quodcumque frater aliquis obierit, & loco vel senioribus ibidem cœmorantibus. adnuntiatum fuerit, eo die Presbyteri tres missas, & ceteri fratres pro eo psalterium ac celebrationem vigiliæ decantent, communisque oblatio ab omnibus fiat. Item in die septimo XXX. psalmos: tricellimo au-

mo autem Presbyteri omnes pro eo unam missam, & ceteri L. psalmos impleant. Cæterum vigiliis pro defunctis in capite singulorum mensium ex more jugiter celebremus, in quibus vigiliis omnium simul defunctorum fratrum, qui in nostro consortio coadunati sunt, commemoratio fiat: eoque die commemoretur & nomen nuper defuncti, fiatque oblatio omnium fratrum simul tam pro illo quam & generaliter pro omnibus. Et post hæc unusquisque Presbyter cantet unam missam, & ceteri fratres L. psalmos præter hæc quoque semel in anno sub die XVI. Kal. Decemb. commemoratio omnium simul fiat pro annuali singulorum videlicet defunctorum memoria, ipsoque die Presbyteri ternas missas, & ceteri fratres psalterium decantent, ac celebratio vigiliæ communisque oblatio ab omnibus fratribus fiat.

Transactis post hæc CXLIV. annis, mensibus tribus, & duabus hebdomadibus, hoc est, anno incarnationis Dominicæ DCCCXLV. anno autem Domini Ottonis serenissimi Regis VIII. Dominus Craloh hujus loci strenuissimus Abba cum Alauigo Augentis cœnobij venerabili Abbate, fratribus utrimque ex utroque monasterio pari voto unoque assensu in id ipsum conspirantibus, prenotatum renovandæ decretum hoc saluberrimum subsequens pactum inivit, scilicet ut si quando frater aliquis in utrovis monasterio obierit, corpusque defuncti in ecclesiam ut moris est translatum fuerit, antea inde non tollatur, donec omnes horæ canonicæ tempore statuto decantentur, & omnis celebratio missarum sive vigiliarum seu etiam psalmodiæ pro defuncto persolvatur, & tunc demum sepultura commendetur. Ad eandem autem missam, quæ primum pro eo à fratribus in cōmune recitatur, dicto ter *Sanctus* Angelicò carmine omnes pavimento prostrati tamdiu jaceant, usque dum à Presbytero *pax Domini* dicatur, gemitibus & suspiriis & lacrimarum inundatione animam fratris attentius Deo commendantes. Annona vero illi quondam viventi statuta ad anniversarium ejus diem & inde usque in XXXVII dies pro eo in eleemosynam pauperibus ad plene tribuatur. Et quanto obitus alicujus de utrovis monasterio ad alterum fuit indicatus, ipso die, si ita tempus dictaverit, in agendis vigiliis, & missarum psalmodiæque celebrationibus unanimiter absque dilatione insistant. Similiter, ut ante notatum est, ad eandem missam hora prædicta fratres se solo prosternant humiliter pro anima defuncti Deo supplicantes. Ab illo etiam die annonæ sicut uni è fratribus datur, pro illo quoque ex integro per totos XXX. dies pauperibus tribuatur: decreverunt etiam ut omnis congregatio fratrum utriusque cœnobij in sexturmas partita, cottidie privatis diebus unaquæque pars eorum die sibi definito vigiliis & missam cum oblationibus generaliter pro omnibus fidelibus defunctis peragat, & ad unamquamque synaxim in fine orationis ab omnibus eorum commemoratio fiat. Et ut hæc saluberrima pactio nullo modo à posteris nostris ignorantia aut negligentia ulterius omitatur, placuit nobis ut in libello regulæ nostræ litteris commenderetur, & frequentius in conventu congregationis recenseatur.

Anno incarnationis Domini DCCCLXXXV. indictione II. venit Ratholt nobilissimus Alamannorum Veronensis ecclesiæ Pontifex ad monasterium S. Galli, & depositionis ejus festivitatem cum ipsa congregatione jocundissime celebravit, quem venerabilis tunc Abba Bernhardus cum fratribus sibi subjectis in orationis suæ communiōnem suscepit, ut sive in hoc seculo vivens, sive ad Christum vadens eadem cura Dei misericordiæ ab illis sicut unus commenderetur ex ipsis.

VIII. KAL. Junij obitus Liuthuardi Cumani Episcopi, cui Dominus Salomon Episcopus & cuncta congregatio S. Galli tales orationes concesserunt, quales pro semetipsis agere consueverunt.

Anno ab incarnatione Dominica DCCCLXXXV. indictione IV. regnante serenissimo Imperatore Karolo, facta est conventio salubris inter nos & fratres de monasterio Morbachcensi, venientibus de ipso monasterio fratribus & id ipsum rogantibus. Convenit itaque utraque congregatio ut quandocumque aliquis prædictorum fratrum defunctus nuntiaretur, sicut pro Augensibus fratribus ita etiam pro illis plenissimam memoriam ageremus in vigiliis, psalmodiis, missarumque sollempniis, simili quoque modo ipsi pro nobis se facturos firmissimè devoverunt, apud nos eodem tempore Bernhardo Serenio Abbate regiminis jura tenente, apud illos vero Friderico Abbate manente.

Anno etiam ab incarnatione Dominica DCCCLXXXV. indictione III. imperante serenissimo Domino Karolo Imperatore Augusto facta est conventio salubris inter monasterium S. Galli, cui tunc venerabilis Abba Bernhardus præesse videbatur, & aliud monasterium, quod Rinouua nominatur, ubi Vuichthannus Abba præfuit ipso tempore, videlicet, ut quandocumque de uno istorum monasterio ad alium monasterium nomina defunctorum pervenerint fratrum, plena missarum & vigiliarum, psalmodiarum & oblationum commemoratio peragatur, sicuti solent in utraque parte pro suo proprio agere fratre.

Anno ab incarnatione Christi Domini DCCCCVIII. regnante Hludouuico Arnolphi Imperatoris filio XI. regni ipsius anno, indictione XI. id. oct. die sabbati, in vigiliis S. Galli cōfessoris, venit beatæ memoriæ nobilissimus Auguste Vindelice Pōtifex Adalbero, jūcto sibi mitissimo Sebonēsis ecclesiæ antistite Meginberto, in monasterium S. Galli, ejus cupiens inter-

esse festivitati. Cūque ipsam venerandæ solēnitatis in cœnobio noctē duxisset, mane basilicā ingressus ad sancti Confessoris tumbam accessit. Deinde fratribus ad se, dextro altaris lateri ipse conjunctus, accersitis crucem auream gemmis interpositam calicemque onychinum auro & gemmis eleganter paratum cum patena aurea nihilominus gemmata altario imposuit. Palliolum etiam casulamque pretiosi generis, nec non & albam cum cingulo stolaque ac mappula, cunctis his auro perfectis, eidem applicuit aræ. Sed & magnam caræ copiam sanctæ contulit ædi. Campanam quoque miræ magnitudinis & eximie sonoritatis loco cōtradidit. Et hinc S. Othmari loculo accedens ipsius aræ palliolum satis pretiosum superexpandit. Posthæc S. Petri ecclesiam ingreditur, magnæque inibi æstimationis palliolum condonat. Sequenti vero die, in qua sancti dedicatio templi colebatur, plerosque monachorum præcipuis honoravit eulogiis, quibusdam purpuras Tyriacas, quibusdam autem palliola viridia cum camisilibus seu glizis donavit: tertia itidem die unicuique fratrum pellicium cum pelle curtamisia dari præcepit: quarta item die cuncti per ordinem iterata ab eo munera perceperunt, scilicet aut sagum laneum album, aut camisile subtile ac grande, seu cozzonem sive lenam opere plumario contextam, eademque die refectorium omne muro apparatus ornavit, tapetibus videlicet plumatis sessiones fratrum undique sternens, quæ simul numero XIII. fuerunt: pulpitem etiam facitergula cocco imaginata circumdari iussit, gradusque ejus tapetio velari, nec non & palliolum grandis pretij à tergo fecit Abbatis suspendi, mensasque omnes operimentis mandavit glizinis vestri. Sed & foris ad ostiū refectorij ejusdem texturæ manutergia sunt hinc & inde suspensa. Convivium quoque de suo eadem die cum omni sufficientia ciborum & potuum universæ fratrum generalitati instrui præcepit Calices etiam argenteos & ipsos pergrandes secum attulit, monachorumque eos usibus deinceps deputari mandavit. His exactis idem liberalissimus Præsul pyrale congregationis intravit, pectinesque eburneos magnitudine & artificio insignes catenis fecit aeneis ibidem suspendi, ac manutergias per singulos singulas adjungi. Præter hæc benignissimus Antistes tota illa ebdomada in monasterio consistens cottidianæ fratres refectiois abundantia & jucunditate lætificavit uberrima. Sed & omni pene in monasterio familiæ munificentie suæ largitus est munera. Pro cujus inæstimabilis beneficii gratia uno assensu tota simul sancti militia propòsiti sancivit, ut tam ipsi quam successores eorum felicitis recordationis viro, Domino videlicet Adalberoni Episcopo, eandem quam cuilibet cœnobij hujus Abbati sive in seculo viventi seu vocante Deo de mundo recedenti orationis exhibeant summam. Megimberto quoque Pontifici decretum est unius proprii fratris orationem polliceri, ut sicut pro quovis nostrum commemoratio agitur, ita & pro illo in omnimoda oratione compleatur. Et ut hanc nulla constitutionem deleat oblivio, regulæ complacuit nostræ inseri libello, quatinus dum codex iste frequentius videtur & legitur, beati Præsulis memoria strictius teneatur.

Anno ab incarnatione Domini DCCCXXXV. indictione XIV. II. Idus Novembr. Pudocharthus fortissimus Dux Alamannorū in Italia dolose occiditur, cujus commemorationem, sicut pro unoquoque nostro in vigiliis & psalmodiis & missarum oblationibus agi solet, ita etiam pro illo & posteros nostros deinceps ex integro acturos fore omnis generositas fratrum uno sensu decrevimus, hocque in nostra regulā placuit nobis conscribi ut nulla unquam vel oblivio vel negligentia valeat prætermitteri.

Anno ab incarnatione Domini DCCCXXXVIII. indictione II. Keonuald venerabilis Episcopus profectus ab Anglis, omnibus monasteriis per totam Germaniam cum oblatione de argento non modica & in idipsum Rege Anglorum eadem tibi tradita visitatis, in Idibus Octob. venit ad monasteriū S. Galli, quiq; gratissime à fratribus susceptus & ejusdē Patroni nostri festivitatem cum illis celebrando quatuor ibidem dies demoratus est. Secundo autem postquam monasterium ingressus est, hoc est in ipso depositionis S. Galli die basilicam intravit, & pecuniā secum copiosam attulit, de qua partem altario imposuit, partem etiam utilitati fratrum donavit. Post hæc eo in conventum nostrum inducto omnis congregatio cōcessit ei annonam unius fratris, & tandem orationem quam pro quolibet de nostris sive vivente sive vita decedente facere solemus pro illo facturam perpetualiter promisit. Hæc sunt autem nomina quæ conscribi iussit vel rogavit: Rex Anglorum Adalstean, Kenouuald Episcopus, Vuigharth, Kenuun, Conrat, Keonolaf, Vuandych, Keondrud.

Anno incarnationis Domini DCCCCL. Comes Saxonicus, Marchio contra Sclavos, vir religiosus Kero nomine à liminibus principum Apostolorum reversus monasteriū S. Galli orationis causa visitavit. Qui cū à fratribus benigne & hospitaliter fuisset susceptus, spiritall ut creditur admonitus instinctu studiū sanctæ conversationis sibi corde tenus placere professus est: cœpitq; humiliter ac luctuose à patre monasterij flagitare, ut in consortiū fraternitatis mereretur admitti. Libras quoq; argenti V III loco sancto devote ac fideliter obrulit, & si quo pacto vel apud Regē vel apud quēlibet procerum proprietatem sive possessionem quālibet infra terminos Alamanniæ consequi potuisset, monasterio se sine dubio collaturū esse promisit, & in omnibus cœnobij necessitatibus sive negotiis juxta scientiam facultatemque suam tam in palatio quam in privato infatigabiliter astiturum. Cujus precibus Abbas cū cōgrega-

gregatione annuens omnem consuetudinariam fratrum constitutionem sive in orationibus seu vestitu & victualibus tam viventi quam defuncto ex integro condonavit. Et ut hoc nulla possit oblivione deleri vel negligentia intermitteri, per annos singulos x. Kal. April. quando hæc & expetiit & obtinuit, commemorationem ejus inter sacras missarum hostias sancitum est fieri, eandemque pactionem in regula monasterij conscriptione firmari.

Anno post incarnationem verbi divini DCCCCLXVIII indictione XII. imperante serenissimo Cæsare Ottone anno IV. expectabilis excellentiæ vir Dominus Chunradus Pontifex Constantiensis ecclesiæ venerandus venit ad monasterium S. Galli, cui tunc Abbas probatæ sanctitatis Purchardus præfuit, causa orationis & pro redintegrandâ conditione divinæ ac fraternitate dilectionis, quam pridem cum Abbate ejusdem cœnobij Thietone & postmodum cum religioso successore ejus Cralone fecit, fratribus uniformi conspiratione concordantibus, ut ob amorem ejus ac multimoda munificentiæ suæ beneficia tum privatis specialiter tum in commune bonum universaliter collata tam singulari quam generali oratione semper ejus memoria ab omnibus frequentetur; annonam quoque fratribus constitutam pro salute corporis atque animæ ejus pauperibus cottide erogandam quousque vitæ hujus consummaverit cursum. Et postquam Deo vocante exutus terrâ cœlo spiritus reddatur, ad anniversarium & insuper trigésimum depositionis ejusdem firmatione devoverunt: quod usque hodie Deo gratias expletum & indefugabili devotione observandum tenetur. Tempore vero prenotato, id est Sabbato ante Dominicam indulgentiæ, idem eximius Præsul eundem sanctum locum ingrediens honorificè susceptus, ut dignum erat, crastinum diem crucem cum ramis palmarum tollendo, Dominum sequendo, missas spiritualiter celebrando, quam plures de monachis & de clero diversis gradibus salubriter ordinando, via mandatorum Dei cunctis generaliter mira ac paterna doctrina prædicatione ostendendo, innumeros etiam utriusque sexus unctiōe crismatis sanctæ fidei aggregando in divinis laudibus letus exegit. Die autem tertia congregatis ad collationem fratribus ipse invitatus eo stetit in medio fratrum memorans, licet bene recolentibus, qualia & antea pollicita sunt, & ut denuo fraternitatis communiō renovetur petit ut in oratione, quæ omni die fit in basilica S. Petri ab omnibus pro Imperatore & præ cæteris benefactoribus & tutoribus nostris ei specialiter pro vinculo caritatis *Plal. c. XLII.* canatur, & in eadem missa quæ ibi fit pro defunctis *III.* missales orationes illo tam vivo quasi esset defunctus agantur.

Anno ab incarnatione Domini M C X V. contigit Friedeloum Augensem Abbatem pro renovanda fraternitate & pro cogitanda utriusque loci utilitate ad monasterium S. Galli venisse. Cum autem in præsentia ipsius & Abbatis ejusdem loci Vuerinharrj & utriusque monasterij fratrum conventio & unanimitas precum pro defunctis ab Vualtone Augensi & Vuerdone S. Galli Abbate incepta & constituta legeretur, & hæc ipsis placeret, ordine quo prius renovata & confirmata est. Placuit etiam ipsis non solum defunctorum consolationi sed etiam viventium utilitati aliqua per se ordinate disponere. Communi itaque consilio constitutum est ut quotienscunque utriusque monasterij fratres ad utrumvis monasterium venirent, annona consueta fratrum ipsis tribuatur. Sancitum est etiam, ut si quis prædictorum monasteriorum frater inordinatus in gratia Abbatis sui & ritatum offenderit, & ad alterum locum devenerit & si de lapsu quo correptus fuerat emendationem promiserit & fecerit, per ipsius loci Abbatem aut seniores pro eo intercedentes loco suo & ordini restituantur.

Quoniam Dei gratia Sabinenſis Episcopus Maguntinæ Sedis Archiepiscopus & Apostolicæ sedis legatus cum universo ejusdem loci conventu dilectis suis fratribus Vodalrico divina ordinante clementia cœnobij S. Galli venerando Abbati sanctissimoque sibi subiecto conventui salutem cum fraternæ dilectionis affectu. Relatione antiquissimorum fratrum nostrorum perceperimus, hanc consuetudinem inter fratres sanctæ Maguntinæ ecclesiæ ac inter cœnobitas S. Galli hæctenus extitisse, quatenus perpetuæ fraternitatis vinculo conjuncti orationibus, quæ tam pro vivis quam pro mortuis utrobique celebrantur, communicarent. Et si forte aliquem ex fratribus nostris pro aliqua honesta causa in prædicto loco adesse contingeret, plenariè unius fratris præbendam reciperet, & eodem jure quilibet ex fratribus vestris ecclesiam nostram adiens similem caritatem inveniret. Anno igitur ab incarnatione Domini M C L X X V I I I. præsentente Domino Urbano summo & universali Pontifice, regnante gloriosissimo Imperatore Frederico ego Cuonradus Sabinenſis Episcopus Maguntinæ sedis Archiepiscopus & Apostolicæ sedis legatus veniens ad cœnobium B. Galli confessoris orationis causa ad petitionem tam fratrum nostrorum quam fratrum S. Galli, præserte amico & fratre nostro Heinrico nostri conventus venerabili Decano, nec non Vodalrico Constantiensis Præposito ac ejusdem loci Vodalrico Thesaurario, plurimisque clericis nostris ac militibus præsentiam suam adhibentibus prædictam consuetudinem, Vodalrico Abbate consensum præbente, communi petitione fratrum renovavi & confirmavi, sollemnique fraternitate à toto capitulo recepta & contra Maguntino conventui per fratres nostros transmissa literis hanc confirmationem in scriptis, ac sigillo nostro quatenus deinceps firmitate teneat insigniri decrevi.

NOMINA FRATRUM CONSCRIPTORVM.

Nomina Fratrum Canonicorum de monasterio Vueride :

Huadalricus Præful.	Vuillibold.	Dominicus,
Reccho.	Plidger.	Cundhart,&c.

Nomina Fratrum quorundam obitaneorum, & Sororum:

Tiethmar Episcopus de Curia.	Chadolt.	Peranhart Presbyter.
Agana.	Kifuldrud.	Iudinta.
Notinc Episcopus.	Ebo Episcopus.	Pero Presbyter.
Karolus Imp. Magnus.	Hludouuicus Imper.	Hlotharius Imperat.
Hludouuicus Rex.	Karolus Imp. Occid.	Pippinus Rex.
Karlomannus Rex.	Hludouuicus Rex.	Karolus Imp. noviss.
Hemma Regina.	Hiltigart.	Irmingart.
Gisla.	Perhta.	Vuampure.
Diothilt.	Aua.	Guoto.
Apollonius.	Gaganuuart.	Vuilliboto.
Otger.	Gerolt.	Johannes, &c.

Nomina Fratrum de Turonis:

Fridegifus Abba.	Flodomarus Mon.	Gisledrammus Mon.
Ansegarius Mon.	Adilleodus Mon.	Helmoinus, &c.

Nomina Fratrum Canonicorum Monachorumque urbis Lingouicæ:

Albericus Episcopus.	Erlebertus Corepiscopus.	Iacobus Corepiscopus.
Sigoaldus Presbyter.	Jonathan Presbyter.	Amelius Diaconus, &c.

Nomina Fratrum de cœnobio S. Petri Melondis:

Epelinus Abbas,	Abel Monachus.	Ratbaldus Monachus, &c.

Nomina Fratrum de Cœnobio S. Petri Fontis Besue:

Seraphim Abbas.	Aaron Monachus.	Isaac Monachus, &c.

Hæc sunt nomina Presbyterorum Hegauuensium:

Vuerinpret.	Patocho.	Egiman.	Cotalind
Hadager.	Vuerant.	Criffo.	Salvianus, &c.

Nomina Fratrum de monasterio Clingone:

Otger Archiepiscopus.	Engilbertus Præpbitus.	Vuolfpold Presbyter.
Tagafid Diaconus.	Ramuolt Monachus.	Bubo Monachus, &c.

Nomina Fratrum de Ghanginpach:

Richinzo.	Reuogatus.	Egilhoff.	Merolt, &c.

Nomina Fratrum Tobrensiū:

Rihpertus Abbas.	Theutarius Monachus.	Iouentius Monachus, &c.

Nomina Fratrum de Favariis:

Silvanus Abbas.	Ioseph Monachus.	Viuentius Monachus, &c.

Nomina Episcoporum Conscriptorum:

Hiltiboldus Episcopus.	Vuolfleoz Episcopus.	Heistolf Episcopus.
Remedius Episcopus.	Heito Episcopus.	Bernheri Episcopus.
Adalhelm Episcopus.	Oadalrich Episcopus.	Theotbert Episcopus.
Milo Episcopus.	Vuoluoltus Episcopus.	Adalbertus Episcopus.
Adaloh Episcopus.	Ratoltus Episcopus.	Notingus Episcopus.
Adalrih Episcopus.	Fridebertus Episcopus.	Esslo Episcopus, &c.

Nomina Fratrum de Skina:

Ambricho Abba.	Adalram.	Leidarat. Leo.
Hetti Abba.	Vuillibert.	Hebinolf Presbyter, &c.

Nomina Fratrum de Campitona

Tatto Abba.	Ianhart.	Vuichram.	Kaganhart, &c.

Nomina Fratrum de monasterio Iornbah, sive Gamundias:

Vuirundus Abba.	Herimundus.	Alpker.	Erfolt, &c.

Nomina Sororum de monasterio S. Stephani & Skenninis, in primis Clericorum nomina:

Vuolfheri Presbyter,	Gerbertus Presbyter.	Hoccho Presbyter.	Lifolfus Dia.

Hæc sunt nomina Monialium:

Adalheid Abbatisa.	Onhild.	Pilerat.	Vualtila, &c.

Nomina Fratrum de Elehenuangia:

Sindoltus Abba.	Erfiman Abba.	Hutto Presbyter.
Vuigger Presb.	Ioseph cognomine Billgis, &c.	

Nomina Fratrum Basiliensium.

Adaluuin Episcopus. Irinc Episcopus. Sigihart, &c.

Nomina Fratrum de monasterio Vuizanburg.

Iustolfus Episcopus. Perinharius Episcopus. Folcunicus Episcopus.

Ato Episcopus. Otger Episcopus. Grimaldus Abba.

Benedictus Episcopus. Baugolf Monachus. Ruadolf Monachus.

Vnde supra nomina Fratrum de Kenginbach:

Emilo Abba. Alfram Abba. Sigifrid Monachus, &c.

Nomina Fratrum Canonicorum de monasterio Vueri:

Oadalricus Præsul. Vuillipold. Pruninc Muozo, &c.

Nomina Fratrum de monasterio Prumio.

Ansbaldus Abba. Eigil Monachus. Gatto Monachus, &c.

Nomina Fratrum de monasterio Rinaua:

Vuichram Abba. Vuoluine Abba. Antuuart Abba.

Adalhart Presbyter. Tunach Monachus. Notker Monachus, &c.

Nomina Fratrum cœnobij S. Petri, Sororumque Confessorum Otmari atque Bertini:

Brun. Mon. Alfdac Mon. Ailbertus Mon. Hrotholdus Mon.

Formosus Presb. Forti Diaconus. Leo Subdiaconus.

Reginbertus, & omnibus qui se in meis orationibus commendauerunt.

Hunfridus Episcopus. Hrothardus. Nihdker, &c.

Endhrud. Siginihu. Eita. Liba. Imma, &c.

Nomina Sororum de Gaczes:

Vualdrada Abbatissa. Calumniosa Abbatissa. Oportuna Abbatissa.

Columba Mon. Passiva Monial. Maxantia Mon. &c.

Nomina Feminarum laicarum:

Friderat. Perchtheid. Himiltrud. Huoching, &c.

Congregatio Fratrum in nomine Domini:

Pernhart de Agustgaugense. Cunipertus Archipresbyter de Basala civitate,

Heilman. Herimar. Richeni. Fruto. Halbin, &c.

Nomina Fratrum de Vuipruhc:

Vuaceleiph. Pero. Tieterihc. Roudolf. Eppo, &c.

Nomina Fratrum de Friburch:

Paldof. Adilbert. Liutpant, &c.

Nomina Fratrum de Ruotuuilo:

Trutman. Heinrihc. Vuelliburc. Purchart, &c.

Hic Regis Pippini & suorum nomina denotata sunt:

Pippinus Rex. Carlomannus. Carolus Imper. Item Carolus.

Pippinus. Hludouicus Imp. Item Pippinus Rex. Lodharius Rex.

Iudith Imperat. Ludauic. Carolus iuuenis. Truago.

Adalger. Huc. Deodericus. Bernhart filius Pip.

Item Pippinus. Bernheri. Meginheri.

Hic Regis Angliæ & Comitum suorum nomina denotata sunt:

Adalsten Rex. Vuolfhelmus Archiepisc. Eluuinus Episc. Eotkarus Episc.

Vuunige Episc. Sigihelm Episcopus. Oda Episcopus. Fridosten Episc.

Kenod Abba. Albrich Abba. Cudret. Erdulf.

Fridolef. Vuulfun. Ortgat. Osfred. Elfsie.

Adaluertd. Eluuin. Alaluuin. Berectuuin. Vulfilt.

Vuighart. Conrat. Keniuin. Vundrud. Kenouuad. Episc.

Kenolaf. Keondrud. cum ceteris.

Hic Regis Henrici fideliumque ejus nomina denotata sunt:

Henricus Rex. Mathilt Regina. Otto. Henricus.

Haduuich. Herminburch. Sigofrid Comes. Cuotchind.

Rekero. Vuolfhere. Thiethere. Pernfuid.

Iudith. Reginhart Episc. Adaldek. Adalburch.

Adalbert. Kerburch. Liucker. F. Suanehilt. F.

Meginburch. Vnen. Hildisuuid. Maht.

Rienhilt. Hildisuuid. Adaldech. Pernfuid.

Eburhelm. Kerburch. Vnen. Heinrich.

Pilhilt. Fridorich Abbi. Meginuuartch. Otuar.

Folchmar presb. Heinrich. Chunigund C. Christan. Poppo.

Helderich P. Martinus P. Marcus P. Ekkehart L.

Liuhart. Folcnat. Vuitpurch. Kerburch.

Vuendilgart.	Xpina.	Hemme.	Auu.	Perthilt.
Simad.	Milburch.	Thietpurch.	Attu.	Ipo.
Redpurch.	Ofu.	Siuui.	Heinric.	Vuigman.
Egino.	Heriman.	Punico.	Pifo.	Sigofrid.B.
Sigofrid.	Hilibert.			

In nomine Domini factus est noster frater Hugo Rex ; & Hluthere & Yta & Friderun, &c.

Nomina Fratrum S. Martini in Traiecto :

Pernoldus Episcopus. Focho. Liuthart. Vualthere, &c.

Nomina Fratrum S. Bonifacij in Traiecto :

Pernoldus Episcopus. Penzo. Prun. Kezo, &c.

Nomina eorum qui nobis commissi sunt de Strazburg :

Vuinidolf Vuilnhheri. Alahric. Theorfind, &c.

Nomina Fratrum de Marle :

Rentio. Truto. Cothfrid. Rheceman. Conco, &c.

Nomina Fratrum de Mulehusen in Elsatia :

Cuonrat. Adalhait. Adelburg. Tietmar, &c.

Et aliorum numerosorum, quos recensere nimisquam longum foret, nulli bono. Continet enim liber iste multo plura nomina milia utriusque sexus, laicorum adeoque quam Monachorum. Quorum omnium defunctorum commemoratio fiebat a. d. xviii. Kal. Decembris, id est propriæ die festi S. Othmari, ex institutione Udalrici Abbatis eius nominis Quarti. Recitabantur autem singula singulorum nomina tam defunctorum quam etiam vivorum, ut pro eis apud Deum intercederetur. Forma orandi eodem in libro istiusmodi continetur.

MISSA PRO HIS QUI ELIMOSINAM

FACIUNT.

Deus, qui post baptismi Sacramentum secundam abolitionem peccatorum elemosinis indidisti, respice propitius super famulos vel famulas tuas, quorum commemorationem agimus, quorum operis tibi gratiæ referuntur : fac eos premio beatos, quos fecisti pietate esse devotos, per &c.

S E C.

Deus qui tuorum corda fidelium per elemosinam dixisti posse mundari, præsta quæsumus hujus confortiis sacramenti, ut ad conscientia suæ fructum non gravare studeant miseros, sed juvare, per Dominum, &c.

Hanc igitur oblationem, Domine, famulorum famularumque, qui de elemosinis suis memoraverunt venerabilem locum istum, quam tibi offerimus ob justis elemosinis suis quod in pauperes tuos operantur, placatus suscipias deprecamur, pro quibus Majestati tuæ supplices fundimus preces, ut adicias eis tempora vitæ, ut per multa curricula annorum læti tibi in pauperes tuos hæc operentur, atque annua tibi vota persolvant, per Christum, &c.

P R E C A T I O.

Omnipotens sempiternæ Deus respice propitius super famulos & famulas tuas, quorum commemorationem agimus, qui in pauperes tuos operantur, in virtute custodi, potestate tuearis, ut per multa curricula annorum læti tibi in pauperes tuos hæc operentur, per &c.

A L I A.

Da, quæsumus, Domine famulis vel famularibus tuis, qui de elemosinis suis memoraverunt venerabilem locum istum, sperata suffragia obtinere, ut qui tuos pauperes vel tuas ecclesias memoraverunt, sanctorum omnium simul & beati martyris tui Laurentij mereantur consortia, cujus nunc sunt exempla secuti, per &c.

LECTIO ISAIAE PROPHETÆ.

Haec dicit Dominus Deus, In die illa defertur mugus Domino exercituum, & Rex fortis dominabitur eorum : in die illa erit altare Domino in medio terræ, & cognoscetur Dominus, & colent eum in hostiis & muneribus, & vota vovebunt Domino, & solvent & revertentur ad Dominum, & placabitur eis, & sanabit eos. In die illa erit Israël benedictio in me-

in medio terræ, cui benedixit Dominus exercituum dicens, Benedictus populus meus & opus manuum mearum, hereditas mea Israel dicit Dominus Omnipotens.

SEQ. SCI. EV. SEC. MARCVM.

In illo tempore sedens Dominus Ihesus contra gazofilatium, aspiciebat quomodo turba jactabat æs in gazofilatium, & multi divites jactabant multas. Cum venisset autem una vidua paupercula, misit duo minuta, quod est quadrans, & convocans discipulos suos ait illis; Amen dico vobis, quia vidua hæc paupera plus omnibus misit qui miserunt in gazofilatium. Omnes enim ex eo quod habundabat illis miserunt; hæc vero de penuria sua omnia quæ habuit misit totum victum suum.

MISSA IN CIMITERIO.

Deus cujus miseratione animæ fidelium requiescunt, famulis tuis quorum nomina hic & in libello isto continentur adscripta, vel omnibus hic in circuitu ecclesiæ in Christo quiescentibus, da propitius veniam peccatorum, ut à cunctis reatibus absoluti sine fine lætentur, per Dominum nostrum, &c.

ALIA.

Omnipotens sempiternæ Deus annue precibus nostris ea quæ poscimus, & dona omnibus, quorum corpora hic in circuitu ecclesiæ istius in Christo requiescunt, refrigerij sedem, quietis beatitudinem, luminis claritatem, ut qui peccatorum suorum pondere gravantur eos supplicatio commendet ecclesiæ, per, &c.

SEC.

Pro animabus famulorum tuorum, quorum nomina hic & in libello isto continentur adscripta, & hic omnium Catholicorum in circuitu dormientium hostiam Domine suscipe benignus oblatam & hoc sacrificio singulare, ut vinculis horrendæ mortis exuta vitam mereantur æternam, per &c.

Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus Domine pro tuorum requie famulorum, quorum nomina hic & in libello isto continentur adscripta, & omnium fidelium Catholicorum orthodoxorum, qui hic in circuitu ecclesiæ requiescunt, quæsumus Domine placatus accipias, ut per hæc salutis humanæ subsidia in tuorum numero redemptorum forte perpetua censeantur, per Christum, &c.

PRECATIO.

Deus fidelium lumen animarum adesto supplicationibus nostris, & da omnibus fidelibus in Christo quorum corpora hic in circuitu requiescunt refrigerij sedem, quietis beatitudinem, luminis claritatem, per &c.

LECTIO LIBRI MACHABEORVM

In diebus illis vir fortissimus Iuda conlatione facta duodecim milia dragmas argenti misit Hierusolimam offerre ea ibi pro peccatis mortuorum; iuste & religiose de resurrectione cogitans: nisi enim eos qui ceciderunt resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanum orare pro mortuis: sed quia considerabat, quod hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergo & salubris cogitatio pro defunctis exorare ut à peccatis solverentur.

SEQ. SCI. EV. SEC. IOHANNEM.

In illo tempore dixit Martha ad Ihesum: Domine si fuisses hic frater meus non fuisset mortuus: sed & nunc scio, quia quæcunque poposceris à Deo, dabit tibi Deus. Dicit illi Ihesus; resurget frater tuus. Dicit ei Martha, scio, quia resurget in resurrectione in novissima die. Dixit ei Ihesus. Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet, & omnis qui vivit & credit in me, non morietur in æternum: credis hoc? ait illi, utique Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei, qui in hunc mundum venisti.

F I N I S.

ALAMANNICÆ EC- CLESIAE

ANNIVERSARII.

* *No fuit
Abbas,
sed tantū
Decanus
& Præ-
positus.*

Ortpertus Abbas piissimus primus inter Abbates anniversarium suum observari ordinavit, largitis aliquib. bonis in usum fratribus in sancto die Paschæ ministrandis. Is etiam de suo instituit anniversarium S. Vviboradæ Martyris & Virginis Christi. Postea autem à diebus demum Abbatis * Manegoldi anniversarij cæpti sunt in Alamannia ab omnibus utriusque sexus celebrari, circa annum Domini Mccclxii.

Iste enim cum consensu fratrum conventualium decrevit, ut omnium eorum, qui monasterio aliquid contraderet, anniversarij diligenter & ordinaliter celebrarentur, & res eorum, quas dedissent, sive cannales sive piscales, quocumque tempore anniversarius caderet, nihilominus fratribus sine dilatione darentur, & memoria donatorum defunctorum tam in ecclesia quam in refectorio à fratribus cum gratiarum actione pro tantis donis ad Deum & patronos nostros B. Gallum & B. Othmarum condigna haberetur. Cujus institutionis hic est tenor.

MANEGOLDVS DECANVS.

In nomine Domini, amen Scire debent universi tam præsentis quam posteris, quod nos Manegoldus Decanus totiusque Conventus monasterij S. Galli deliberatione præhabita diligenti de communi omnium nostrum assensu & voluntate accedente, nihilominus pleno & expresso consensu & permisso Domini Bertholdi Dei gratia Abbatis S. Galli nostri, statuimus ut de omnibus prælaturis, officiis, beneficiis seu administrationibus quibuslibet monasterij nostri præbenda carnium, sicut instituta est vel adhuc instituetur, de festis duntaxat aut anniversariis contingens, sive nova dicantur servitia seu vetera, plenarie ministretur, nec alicujus incidentis jejunijs, vigilijs, aut sextæ feriæ occasione obmittatur aliquatenus vel mutetur, sicut hætenus fieri consuevit. Ad cujus utique statuti observantiam & iustitiam perpetuam nos, qui præsentis sumus, fide manuali præstita, nostrosque posteros obligamus & astringimus universos, cartam super hoc de mandato nostro confectam memorati Domini Abbatis & nostro sigillo facientes roborari ad majorem evidentiam & cautelam, renunciantes omnibus actionibus, per quas præscriptum statutum nostrum posset à nobis vel ab aliis in posterum irritari vel aliquatenus impediri. Actum in capella B. Virginis ante Capitulum nostrum: anno Domini Mccclxii. in festo S. Columbani, Pontificatus Domini Urbani Papæ Quarti anno 11.

Possumt autem tam dari quam accipi res omnis generis tam in pecunia quam in solo, mobiles & immobiles, personales & impersonales, corporales & incorporales, allodiales & beneficiales seu feudales, denarij, omnes in omnibus quæcunque nominari aut dici possunt. Quarum administratio perinet ad officiales monasterij. Quasdam enim præbendas * Cellerarius ex officio suo fratribus ministrat, quasdam Præpositus seu Decanus, quasdam Custos, quasdam Camerarius, quasdam * Portarius, quasdam * Hospitarius, quasdam Refectorarius: quorum omnium præbendæ subnotatæ habentur, &c.

EXEMPLA ANNIVERSARIORVM.

VODALRICVS ABBAS IV.

Honestis petentium desideriis pium est accedere, & ad eorum preces aures faciles inclinare. Ego igitur Vdalricus divina miseratione Abbas S. Galli, utilitatem ecclesie, cui Deo auctore præideo, considerans, ad preces Heinrici Decani villicationis officium in Tiuffenbach præbendæ fratrum meorum conferens Cellulario suisque successoribus tenendum constituo, ut ex perceptione reddituum ipsius officij decem solidorum adminiculo per prædictæ homines curiæ exhibito, per eum fratres in festo Thomæ Pontificis & Martyris circulariter annorum facta revolutione pleni servitij recipiant consolationem. Actum publice anno incarnationis Dominicæ Mccvii. indict. x. v. idus Octobris, Innocentij tertij Pontificatus anno 1x. toto anno gloriatissimi Romanorum Regis Philippi, universitate capituli præsentis.

VODALRICVS DAPIER DE SINGINBERG.

Noverit tam præsentium quam futurorum industria, quod ego Vdalricus Dapifer in præsentia Domini mei reverendissimi Vdalrici Abbatis hujus loci prædium, quod habui ad Nider-

* *Cella-
rius.
* Porte-
narius.
* Hospita-
larius,
qui &
Peregrini-
narius.*

Nideruilen, de quo persolvuntur annuatim in festo Thomæ Apostoli XII. solidi & tres modij tritici, & ad Frimannehus in angulo x. solid. & duo modij, & in eodem vico item x. sol. & duo modij & item in eadem villa x. & tres modij tritici, liberaliter tradidi Deo ac B. Othmaro, ea conditione, ut exinde in circumcissione Domini pro remedio animarum matris meæ Adelheidis & fratris mei Operthi missa celebretur pro defunctis, deturque stoupus & major leibunculus fratribus; panes etiã XII. fratribus in hospitali dentur. Et item fiat in feria secunda stoupus post festum S. Spiritus quousque vixero. Et post obitum meum in anniversario meo detur, missaque celebretur pro defunctis. Et xvii. kal. Iulij in anniversario patris Oprechti idem fiat, & tam in pane quam in vino, tam fratribus in monasterio quam in hospitali, leprosis & inclusis, & ut lumen singulis noctibus in capella S. Michahelis administraretur de ipso censu, & de quolibet beneficio XL. ova in Pasca dentur à singulis. Et quicumque plebanus est in ecclesia S. Othmari beneficium hoc recipiat, & ipsi ab ipso beneficium hoc recipiant.

Idem.

Anno M. CCXIX. Vdalricus Dapifer in præsentia Domini venerabilis Abbatis Vdalrici totiusque conventus liberaliter donavit prædium in Frimannehus, quod adjacet prædio dato à patre suo, quod persolvit II. modios tritici & x. sol. eo pacto ut anniversarius dies Adilheidæ conjugis suæ annuatim celebretur. Donavit & advocatiam ejusdem prædij cum advocatia huic adjacentis prædij, quod dederat pater suus totaliter, eo pacto ut anniversarius ipsius tempore suo celebretur, & ipse recipiat medietatem census prædij quod dedit, v. videlicet solidos & I. modium tritici quoad vixerit, unde persolvit censum annuatim ad S. Othmarum VI. denarios.

GERUNGVS GOLDAST DE HEIMEVELT.

Noverit tam præsentium quam futurorum industria, quod Gerungus Goldasto prænominatus de Haimevelt domum cum domate, sicut à conjugè suâ jure proprietatis acceperat Heluiga nomine, junctoque domate quod ab Odalrico coemerat, in præsentia Domini venerabilis Odalrici hujus nominis Quarti fratrumque suorum, B. Gallo jure legitimo contradidit, eo pacto ut frater suus, si supervixerit, stoupum fratribus in anniversario suo ministret, fratresque missam pro fidelibus in ara publica celebrent. Itemque de beneficio ad Stadelhovin annuente Domino Manegoldo cunctisque fratribus assentientibus præter censum, qui prius exinde persolvebatur, stoupus fratribus in anniversario Heluigæ eodem pacto ministretur, & Egilolfus fratruelis suus idem beneficium recipiat. Actum an. Domini M. CCXX.

RUODOLFVS DE RORSHACH.

Anno incarnationis Domini M. CCXXV. Ruodolfus miles de Rorshach pro remedio animæ fratris sui Egilolfi de Rosinberth resignavit molendinum, quod fratris sui fuerat apud Hasela persolvens IV. tritici modios & XII. solidos, & dedit prædium apud Sundern, quod persolvit XXI. solid. Beato Gallo in præsentia Domini venerandi Abbatis Ruodolfi & fratrum suorum, statuens ut exinde anniversarius dies ipsius agatur in pane, vino, piscibus, & caseo, & ad S. Laurentium, S. Magnum, S. Fidem, S. Mariam, S. Sepulchrum, S. Petrum, S. Othmarum præter præbendam statutam singulis eo die præbendas statuit, & præbendariis apud S. Leonardum XVII. denarios, & totidem ad S. Magnum, tribus item præbendariis ad S. Iacobum XI. den. similiter ad S. Iohannem & ad S. Osualdum, & vicario apud S. Laurentium VI. denarios, ut ipsi deberet missæ officio interesse. Ipse vero Ruodolfus de advocatia porrigit præter modium tritici de molendino & II. solid. de Sundern.

Postea ipse Ruodolfus anniversarium suum instituit simili administratione, sicut fratris sui, eundem anniversarium per omnia celebrandum de bono in Gerrhaltun. Instituit etiam matris suæ Berthæ & uxoris suæ Gertrudis anniversarium de prædicti boni redditibus celebranda, in utroque videlicet anniversario duos stoupus majores & minores.

VVALTHERVS DE RORBACH.

Notum sit universis, quod ego VValtherus miles de Rorbach in Burgundia bona voluntate Domini nostri Manegoldi Præpositi cum manso, quem in Glasebach prope Rorbach pleno jure feudali possedi, anniversarium meum, uxoris meæ, patris & matris meæ, taliter institui, ut in circumcissione Domini, patris mei Algozi, & nostri trium simul memoria in missa fiat, & post obitum meum deinceps in die decessus mei prædicta anniversaria agantur: & de eodem bono, quodum vixero, solidus Tusicensium in censu in festo S. Andreæ Apostoli Præposito expediatur. Statui etiam super idem anniversarium advocatum Burchardum Bonen cognatum meum, ut tam pullos quam oves mone-
te annuatim jure advocatiæ accipiat, & hoc juramento firmiter servandum constrinximus. **** solid. VI. scap. v. q. spelta. * vel Bon. mon.

RUODOLFVS DE MONFORT PRÆPOSITVS.

Dominus Ruodolfus Præpositus ex concessione Domini venerabilis Vdalrici Ab-

batis anniversarium suum constituit ex bona voluntate fratrum de prædio quodam in Richinbach, quod persolvit annuatim 1x. modios tritici, & quicumque habet curtem in Lonfuilla recipit censum & exinde dat sevitium fratribus in anniversario patris sui R. qui est in vigilia S. Magni quoadusque ipse vixerit, postmodum vero in ipsius anniversario.

VODALRICVS ABBAS.

Dominus venerabilis Vdalticus Abbas hujus nominis Quintus anniversarium suum instituit de quodam prædio in Ranvilla, quod persolvit 1v. libras, quod (conqui)ruit de Henrico milite in Eineuilla, qui illud habuit jure fundi, unde fratribus ministratur in anniversario patris sui A. in piscibus, in majore leibunculo, & stoupo, & caseo, quoadusque ipse vixerit. Postmodum vero in suo datur etiam conversis in hospitali panis r.

RUOMO DE RAMSTEIN PRÆPOSITUS.

Vt quod honeste & pie statuitur, ratum permaneat, scripturæ debet adminiculo perennari. Cum igitur Ruomo Custos decimam in VVierte, quæ solvit V modios tritici, cõparasset à Domina de Tunretun eam de permisso Domini Bertholdi Abbatis officio Custodis attinendam perpetuo deputavit, instituens de ipsa dari stoupum in anniversario Ruodolphi de Ramstein fratris sui: & ut custos expediat luminaria in secunda vespera dedicationis B. Galli, quam Dominus Lutoldus de Glatteburg Canonicus Constantiensis in albis & cum processione ad S. Othmarum agi obtinuit, quod antea non fiebat: utque in missis commemorationis B. Mariæ, quæ per annum cum *Gloria in excelsis* & sequentia celebrari solent incensum ministraretur: accedente ad præmissa præfati Domini Bertholdi Abbatis & totius conventus consensu & unanimi voluntate: Actum an. Do. MCCXLVIII.

Idem.

Virtutis & honestatis opera ideo scriptis annotantur, ut & quod agitur ratificetur, & alij ad virtutis opera similiter provocentur. Igitur Ruomo custos Reginæ Virginum suffragiis adjuvari desiderans octavam nativitatis ejus, quæ nullum hic habebat celebratis memoriæ obtinuit deinceps festivo celebrari, stoupum ipso die dari instituens de bonis in Brisaugia, quæ à possessoribus ipsorum juste & rationabiliter erant ad præposituram ejusdem pagi in perpetuum pertinenda: item alium stoupum de bonis eisdem in anniversario Domini Marquardi Plebani de Vlma fratris sui: & item tertium stoupum in anniversario magistri Iohannis Scolzstete dari constituit, Domino Bertholdo Abbate & toto conventu voluntarie consentientibus in præmissa. Dicuntur autem ipsa bona in VVeveli cum suis pertinentiis, & solvuntur annuatim 11. lib. XVI. solid. & VI. den. Brisaugientis monetæ Actum anno Dom. MCCCLXIX.

Idem.

Omni bus innotescat, quod cum obeunte quondam Ottone Villico de Rorbach curia inferior de Kollikon vacaret monasterie S. Galli, Dominus Bertholdus Abbas eam concessit Volrico militi de Hertinsstein feudaliter possidendam. Cui cum Ruomo Decanus & Præpositus per Argoviam quaestionem moveret super jure ipsius curiæ, tandem amicabiliter conventum extitit inter ipsos, quod videlicet dictus Volricus miles receptis à Præposito memorato * maris cessit omni juri, quod sibi in prænominata villa competere aliquatenus potuisset, & ipsa curia cum suis pertinentiis deberet præposituræ prænotatæ de cetero attinere, antedicto Præposito de redditibus ejusdem cunctis ordinandi quod sibi placerit habente liberam facultatem. Qui utique Præpositus non privatum commodum, sed fratrum potius affectans utilitatem, & religiosam honestatem amplectens duo festa apud nos festivo celebrari instituit, Vincula scilicet B. Petri & festum S. Margarete, Priori festo duos stoupos, reliquo unum, quod etiam cum cantu novæ historiæ fieri debet, plenum vitium deputando de censibus curiæ prænotatæ aliquid retinere. Item stoupum in suo anniversario, qui interim dum advivit in anniversario H. Presbyteri, quod est 1v Kal. Mai, dabitur, itemque duos ciatos & unum leibunculum minorem dandos in anniversario, in quibus in ordine kalenda....

HEINKICVS DE APPIVILLA.

Heinricus de Appivilla resignavit decimam quandam in villa Ranvilla in manu Domini venerabilis Vdaltici Abbatis hujus nominis Quinti, persolventem VII. maltra frumenti Cellensis mensuræ, & VI. Clobones lini, vnde fit commemoratio anniversarij ejus suæque conjugis VVillibirgæ in duobus stoupis, & in hospitale datur panis per singulos, de eadem etiam decima annuatim persolvuntur ad S. Othmarum VI. den. quoadusque ipsi vixerint.

CUONRADVS GIELO DE GLATTEBURC.

Notum sit omnibus, quod Cuonradus Gielo senior de Glatteburc volens ultra mare proficisci pio & salubri ductus affectu pro semetipso & Domna Iunta uxore sua filiisque suis Volrico, Cuonrado, & Ruodolfo, talem fecit ordinationem, ut videlicet singulis eorum decedentibus de curia in Vfhouin prope Gebirhartsviler xx. solid. annuatim assignentur Custodi monasterij S. Galli, de quibus in anniversario cujuslibet eorum duo stoupi, major scilicet & minor, fratribus ministrantur. Actum apud S. Gallum anno Domini MCCXXVI. in presentia venerabilis Domini Cuonradi Dei gratia Abbatis, regiminis sui anno I. & heredes ipsorum recipiant pro jure advocatio tantum I. sol.

CUONRADVS VVIDER.

Conradus laicus dictus VVider decimam quam habuit in Mulinon am dim VVege assignavit officio portariae ad quam pertinebat, ut de ipsa ministrantur II. leibunculi minores in suo & uxoris suae Elisabet anniversario, & interim dum vivit, dantur ambo leibunculi in anniversario uxoris suae praedictae.

HEINRICUS DE IBERC.

Dominus Henricus de Iberc miles dedit S. Gallo Heitirsvil & Dischilbach, ut inde anniversarius suus celebretur, & litem quam habuit pro silva Terilnberc omnino refutavit.

BERTHA BEIGIRA.

Bertha conversa dicta Beigira dedit domum suam B. Gallo, ut anniversarius ejus celebretur cum minori leibunculo. Instituit etiam dari de ipsa domo duo talenta sepi in festo Thomae Apostoli ad faciendum luminaria super coronam quae pendet in medio chori per nativitatem Domini. Ipsa domus pertinet ad officium Custodis. Actum an. Domini MCCXXIII.

LVOTOLDVS DE CREIGEN DECANVS.

Notum sit omnibus quod Lutoldus Decanus ad remedium animabus Diethelini Constantiensis Episcopi & omnium parentum suorum in festo S. Blasii quousque vixerit plenum servitium instituit, ea conditione ut ipso mortuo ad anniversarium suum redeat idem servitium de vinea in Tufinbach, cujus ipse fundator a primis fuit radicibus.

BERTHOLDVS DE VALKENSTEIN ABBAS.

Anno Domini MCCXXXII. feria VI. III. Non. Jun. Dominus Bertholdus Dei gratia Abbas instituit dari v. stoupos de curia an dir Egge, quam acquisivit a Bertoldo milite de Anneviler, in anniversariis scilicet fratrum suorum Comradi, Eigilvvardi, Alberti & Henrici, & Dominae Sophiae sororis suae de Valkenstein. Etiam instituit dari plenum servitium & singulis ecclesiis & capellis VI. den. utrique hospitali VI. & leprosis VI. den. in suimet anniversario de villicatu in Marpach, quem etiam acquisivit ab Henrico milite de Hartegge, & tam curia praedicta quam etiam villicatus debent perpetuo ad officium cellarij pertinere.

GERBIRGIS OCELLA.

Noverit tam praesentium quam futurorum industria, quod Gerbirgis mater Egelolfi Ocelli in praesentia Domini Odalrici Abbatis & fratrum dedit octo libras probatae monetae, ea conditione, ut anniversarius ipsius publice celebretur. Et interim dum vivit in festo S. Martini sciatus detur de praedio quodam in Ionsviler, quod Dominus Ruodolfus praepositus acquisivit, qui & ipsos nummos recepit: post mortem vero ipsius stoupos in anniversario ipsius de eodem praedio detur.

RUODOLFVS BLASER.

Notum sit omnibus, quod Ruodolfus dictus Blaser ministerialis S. Galli dedit praedium suum, quod dicitur Edelafove, B. Gallo in altari suo, quod solvere debet annuatim x. sol. ad officium portarij, ut in anniversario suo stoupos ministraretur. An. Dom. MCCXXVII. Kalendar. Mai.

VOLRICUS BVELER.

Notum sit omnibus, quod Volricus dictus Bueler pro se & Gerdrude uxore sua designavit decimam suam in Honegg sitam in monte, qui dicitur Ruggeba in officio Cellerarij, qui solvere annuatim debet IX. floren. & ordinavit de praedictis bonis quando unus ipsorum decesserit, tantum detur media pars: & decedente altero, pars integra ministraretur. Et ad memoriam hujus sancti singulis annis tenentur dare unum fertonem ceræ in festo B. Galli.

ELIZABET RELCAN.

Anno Domini MCCXXXVII. Elizabeth Relcan quondam de Riuti instituit annuatim r. s. pro remedio animae suae, & instituit .iij. pro remedio patris sui, in vigilia Galli de curia sua juxta capellam B. Valentini, quae dicitur Furtmua prope Riuti.

F I N I S.

CATALOGVS

SCRIPTORVM, QVI DVOBVS HISCE IN
Tomis desiderantur, cum Glosis prætermisissis.

INNO MINATVS MONACHVS AVGIENSIS.

Scripsit de vita S. Pirminij, primi Augiensium Abbatis, librum unum, qui in ejus Monasterio adhuc extare perhibetur.

GOZBERTVS ABBAS S. GALLI.

Scripsit de Miraculis S. Galli librum unum, cujus mentionem facit VValafridus lib. 1. cap. vlt. & lib. 2. c. 19. Vixit A. D. 815. Hepidanno teste.

VVALAFRIDVS STRABVS ABBAS AVGIENSIS.

Quum superiores Tomos jam Typographo commisissim, & res cœpisset ad effectum spectare, forte fortuna apud amicum incidimus in Francisci Guillimanni nostri Habsburgiacum multum diuque à nobis desideratum. In ejus lib. 3 cap. 1. ita de VValafrido scribit, Menlij Latziique opiniones refutans: *Neque tamen propterea veritatem Latzius assecutus est, qui Luitgardim nominat Gunzonis Suevia Ducis filiam D. Galli precibus ab Dæmonis obsidione liberatam, qua Comitatum Nymagensem, & catera ad Herciniam, tulerit dotem Satis enim ex VValafrido, antiquo & probo scriptore constat, Fridbergam fuisse eam Gunzonis filiam ab impuro Spiritu occupatam, & saluti & sanitati ab D. Gallo restitutam: neque eam Ottoberto nuptum datam, sed Sigiberto Regi.* Eatenus quidem probe Guillimannus. Illa vero, quæ paginis narrat præcedentibus, Dagobertum, Sigiberti Regis ex Fridberga Gunzonis Alamannia Ducis filia, Luitfridi etiam Ducis sorore, genitum, ætate tenera adolescentem à Grimoaldo perfidiose & crudeliter interfectum esse, VValafrido conciliabimus? Quippe qui exsertim lib. 1. cap. 22. & prolis verbis asserat, Fridbergam religioso voto adstrictam ab ipso Sigiberto, ut illibata castitate Christo Sponso inter Sanctimoniales jungeretur, impetrasse. Quare videndum est, an peracto divortio, aliam in matrimonium ducere poterit, ex qua lectus ille Dagobertus, ut Aimoinus sive (ut placere video Guillimanno) Aimino auctor est.

B. NOTKERVS BALBVLVS, MONACHVS S. GALLI.

Scripsit Historiam S. Galli & subsequenium temporum usque ad suam ætatem, in morem Ciceronianum, id est per Dialogos. Eos audio alicubi extare in Palatinatu apud viduam VVolfgangi VVetteri Sanctgallensis, Ecclesiastæ quondam Palatini. Scripsit super eisdem Galli vita lib. 3. hexametris versibus, duris quidem illis & incomptis, sed raris tamen illo ævo. Præterea ex relatione Adelberti Comitæ Turgoviensis, & VVernberti Comitæ atque Capellani, cognatorum suorum, de vita Caroli M. Imp. libros 2. quos sub Anonymi titulo in primo Antiquitatum Tom. produxit Henr. Canisius. Marq. Freherus, mendarum (qua scatebant) chiliade externata, auctori & patri suo redonabit in Francicarum rerum Scriptoribus. Mortuus est, ut supra retulimus, A. D. 912.

BALTHARIVS MONACHVS.

Descripsit Historiam S. Fridolini libro uno, quem Notkerò Balbulo inscripsit, ut habet codex vetus in Monasterio S. Iohannis apud Toggios, & Breviarium Glaronense, in cuius calce impressa continetur. Errarunt ergo Aeg. Schudus, Seb. Munsterus, Ioh. Stumpfius, Christian. Vrsinus, quia ad Notkerum auctorem historiam illam retulerunt.

HARTMANNVS ABBAS S. GALLI.

Composuit Historiam sui temporis, quæ damno rerum nostrarum intercidit. Ejus meminit Ekkehardus Junior cap. 4. & Burckardus principio Casuum.

HART-

HARTMANNUS IUNIOR, MONACHVS S. GALLI.

Contexit vitam S. VViboradæ Martyris, teste Cuntado Fabariensi cap. 3. Casuum.

VVETTINVS MONACHVS S. GALLI.

Scriptit de vita & miraculis S. Galli libros 2. qui in Monasterio S. Galli etiamnum supersunt.

EKKEHARDVS PALATINVS.

Omissimus testimonium Hepidanni in Annalibus, quod est A. D. DCCCC. XCVI. *Vodalricus Abbas vita discessit, & Gerhardus ei subrogatur, atque Ekkehardus Monachus defungitur.*

S. VDALRICVS EPISCOPVS AVGVSTANVS.

Fertur scripsisse epistolam de vita Notingi Episcopi, quæ extet Constantiæ in Bibliotheca Cathedrali.

S. GEBEHARDVS EPISCOPVS CONSTANTIENSIS.

Composuisse perhibetur vitam & historiam S. Cunradi ex Comite Altorffensi Constantiensis Episcopi. An extet, ignoratur.

EKKEHARDVS IUNIOR.

Adiiciam pauca quædam ad pag. 39. explicationem: eaque verbis non meis, sed vero Guillimani nostri, summo iudicio viri & harum antiquitatum peritissimi. Habsburg lib. cap. 3 scribit: *Eckgerardus continuator Raperti, Monachus S. Galli, qui sub Lothario II. Imperatore ante annos supra quingentos vixit & scripsit, multo ante, Carolo Crasso scilicet imperante, Landolum Comitem celebrat (alia exemplaria Landatobum, alia Landolinum, postremo etiam Lancelinum nominant) Cujus, inquit, Vindonissa cum multis aliis hereditas erat. Is apud S. Gallum educatus, & insigniter doctus, mox Treverens. Archiepiscopus (alia exemplaria Tarviensem Archiepiscopum vocant, & nonnumquam Episcopum) per virtutem & eruditionem factus, cum sepius Vindonissa & Altenburgo Romam, super atis Peninis Alpibus, proficisceretur, inde rediens per Septimum montem, Juliarum Alpium partem, transire semper & apud Comitem Hartmuotum S. Galli Abbatem, propinquum suum & amicum, divertere solebat, eodem auctore teste. Postremo ita vitam instituit, ut Beatorum numerum auxiliisse credatur. Et lib. 3. cap. 5. verbis fusioribus: *Terry, filii sc. Guotrami Comitæ Altenburgi & Lanegravi Ellaciæ Brisiacæ que) meminisse Latzins, quem Verzelinum aut Lancelinum dictum ex aliorum sententia adfirmat. Eum ego esse Lancelinum aut Landolinum credo, quem Treverensis Ecclesiæ Archiepiscopum priori volumine ex Eckgerardo memoravimus. Multas ex suo is patrimonio Monasterio S. Galli possessiones dedit, & in iis Lollingam. Sed cum id fratres Comites Altenburgenses ferre nollent, & nonnulla in Argovia ex suis prædia Vrico Comiti Ksburgensi consignavit, & ab eo contra Ahadorf in Turgovia accepit, ipsumque & in eo Ecclesiam S. Alexandri, quam ea tempestate insignem curabatur duodecim Canonici, Hartmuoto denuum fecit. Idem Lancelinus ex Italia, quo frequenter proficisceretur, regressus, cum, ut scilicet abbat, Hartmuotum vellet, Rosac apud lacum Acronium in febrem incidit, quæ eodem in vico breviter exstinxit. Hartmuotus Abbas, tamquam amicum & sanguine sibi conjunctum, multa que sanctitate insignem & venerandum, propter tanta in suum Monasterium beneficia, inde ad S. Gallum transtulit, & magno cum honore sepelivit, circiter A. D. N. 1000. c. lxxvii. Eggerardi de hac re verba infra posita sunt, ubi de Satomone III. Abbate meminisse, &c. Ex quibus verbis illic positus trium admonemur. Primum in eis codicibus, quos Guillimannus inspexit, *Eckgerardum* sive *Eggerardum* scribi hunc auctorem, qui quatuor nostris exemplaribus constantissime *Ekkehardus* Tum pro *Treverenſi*, *Darviensi*, quod itidem nullus nostrorum codicum agnoscit, sed *Ekkehardus* minimus in vita Notkeri c. 12. Denique pro *Rorſtanchin*, *Rorſchanchin*, & hoc quidem rectius. Est n. *Rorſchach* (quod nomen inflexisset eleganter Guillimannus, si pro *Rosaco* scripsisset *Rorsacum*, nisi non semel à Typographo corruptum est) ad lacum Brigantinum, altero à Monasterio S. Galli lapide, quæ vox Alamannica est, significatque *paludem arundinosam*. Pag. seq. 40. scribit Ekkehardus. *Astutia hominis (Hattonis) in falsam Regis gratiam suavi (Franci) qualiter ad Alpes fraude ejus de urbe Pabinberk detractus (VVerinherius eorum Comes) capite sit plexus, aliter equum morbo obierat) quoniam vulgo concinnatur & canitur, scribere super sedeo. Peccat omni opem n. Ekkehardus. Non n. VVerinherius fuit, sed ejus filius Albertus sive Adalbertus, nobilissimus Francorum Comes, Ottonis Saxonii Ducis ex filia nepos ut scribit***

scribit Ottho Friginensis lib. 6. cap. 15. Ipsam historiam & Hattonis fraudem præter dictum Ottonem referunt plerique omnes, VVitichindus, Luitprandus Ticinensis, Marianus Scotus lib. 3. Lambertus Schafnaburgensis Anno 907. Confadus Vrspergensis, Sigebertus Gemblacensis, Iohan. Naclerus, Ioh. Trithemius in Chron. Hirsaugienti, & alij recentiores. Quorum fidem primus elevare conatus est Iohan. Latomus in Catalogo Episcoporum Moguntinens. auctoritate Rheginonis Prumienfis & Iohan. Aventini fretus. Verum neque ex illorum verbis quomodo negativam evicerit video, & Hattonem ex fallaciis ad dolis compositum fuisse non uno loco Ekkehardus noster attestatur. Ut mirum minime sit, Serarium à Latomi sententia in alia omnia discessisse. Et facile adducor ut credam, illa verba, *aliter enim morbo obiit*, quoniam & ipsius auctoris narrationi adversantur, & omnium bonorum Scriptorum, qui Adelbertum capite plexum unanimi voce clamant, detrahunt fidei, à sciolo quodam interjecta esse, inadversa Ekkehardi *obitus*. Nam VVcrinherius quidem morbo (ut ille loquitur) obiit, non Adelbertus. Quod autem ait, eam fraudem vulgo cani, ad stipulatores habet VVitichindam, Luitprandum, & Ottonem, *qui non solum in Regum gestis, verum etiam in vulgari traditione, in compitis & curiis notam esse scribunt*, ut vel ipse habet Latomus: Quæ cantilenæ Germanicæ, quod utinam cum aliis similibus hodie extarent, clariores nobis redderent majorum nostrorum vitam & res gestas.

ANONYMVS CONSTANTIENSIS.

De vita S. Gebhardi ex Comite Brigantino Episcopus Constantiensis. Exstat in Monasterio S. Galli, ut & Anonymi cujuscumque liber de Vita S. Cunradi Episcopi Constantiensis.

CHRONICA S. GALLI.

In testimonium citatur à Vadiano, Ioh. Stumpfio in Chron. & eodem Guillimanno Habsburg pag. 73.

CHRONICA CONSTANTIENSIS.

Allegatur multoties ab Iohan. Stumpfio in Chronic. & Seb. Munsterò Cosmograph.

CHRONICA RICHENAUGIÆ.

Citatur ab eisdem, & sæpius laudatò nostro Guillimanno dicta pag. 73.

ACTA CONCILII CONSTANTIENSIS.

Propediem expectamus ex Archivis Reipub. Constantiensis. Utinam ea sermonis gratia, qua ab Auctore excepta illo tempore & perscripta sunt, ne dumævum illius ætatis medicari student, deforment potius pulchritudinem faciei quam ornent. In illis Actis compræhensa suisque coloribus depicta videntur omnia insignia, à Sigisfundo Imperatore variis variarum nationum familiis, durante Concilio, concessa.

VLRICHVS A RICHENTAL, CONSTANTIENSIS.

Scripta acta Concilij Constantiensis, impressa Augusta Vindelicorum Germanicè & Latine, Conrado Gesnero in Biblioth. teste, & laudante Guillimanno in fine Habsburgiaci.

GREGORIUS MANGÖLT, TIGVRINVS.

Scriptis Annales Urbis Constantiensis quam diligentissime, ut auctor est idem Gesnerus in Bibliotheca.

ACHILLES P. CASPARVS LINDAVIENSIS.

Medicus & Mathematicus Reipub. Augustanæ. Ejus exstat Descriptio Lindoiensis Urbis, quam Seb. Munsterus Cosmographico suo operi inferuit. Vixit, A. D. 1530.

ÆGIDIUS TSCHVDVS NOBILIS GLARONENSIS.

Scriptis librum Germanicè de Prisca ac verà Alpina Rætia cū ceterò Alpinarū gentiū tractu, mira antiquitatis observatione, locis illi peragratis, & optimis quibusq; in hoc genere auctoribus,

& vetustis ubiq; literarum ac instrumentorum, ut vocant, monumentis perlektis, cōpositum. Hunc *Sebastianus Münsterus Latinum fecit. Impressus est Basileæ, A. D. 1538. Hæc Gesnerus in Bibliotheca.*

HVLDERICVS CAMPELLVS RHÆTVS.

Fecit de Ratiâ antiqua & Alpina libros 2. quor. ubi priore regio ipsa, & oppidorum, arcium, pagorum, montium, fluminum, &c. loca & situs, veteres familiae, Respublica, & gentis mores: posteriore vero res gesta memoratū dignæ describuntur. Idem Gesnerus dicto loco.

ALBERTVS BELFORTIS RHÆTICVS.

Medicus excellens, scripsit Rhetia Epiphasin de ~~his~~ antiquitate, nobilitate, & potentia Rhetorum, ubi omnis ejus gentis & regionis historia ad unguem ita demonstratur, ut nihil apud Græcos aut Latinos extet, quod in medium non afferatur. Idem dicto loco.

ANONYMVS MONACHVS S. GALLI.

Scripsit de vita & gestis Notkeri Piperigrani Physici, Medici & Pictoris celeberrimi. Quod scriptum Ekkehardus Junior Casuam cap. 13. vocat grande volumen.

SCRIPTORES HISTORIÆ S. VDALRICI COMITIS

Kyburgensis & Episcopi Augustani.

Horum tres circumferiebantur jam Ekkehardi tempestate; ut ipse auctor est in Casibus pag. 65. Qui vero aut cujus conditionis fuerint; non exprimit. Videntur autem fuisse Vdalscalcus; Gebehardus, & Berno, qui omnes ante Ekkehardum illius floruerunt.

GEBEHARDVS EPISCOPVS AVGVSTANVS.

Contexere cœpit vitam S. Vdalrici Episcopi, sed morre præventus non absolvit. Editus est liber à Marco Velfero. Vixit A. D. 99.

BERNO AVGIENSIS ABBAS.

Scripsit vitam S. Vdalrici stilo pro illa ætate satis cōposito. Edita est jam olim ab Laurentio Surio Tom. 4. & repetita à Marco Velfero. Nos bina ejus possidemus scripta exemplaria; multis partibus vulgato illo emendatiōra. Sane non potuit mihi semper non displicere Suriana illa in mutandis veterum historiis sive religio; ut non nemo appellat; seu potius audacia, quomodo antiquarij dicunt, qua aures studiosorum veritatis priscae non parum offenduntur; fidemque rerum gestarum in dubium vocant. Eare operæ pretium me facturum existimavi, si eadem opéra & hunc ex MSS. nostris restitueremus; quam VValafrido; Theodoro; & Hepidanno redintegrandis ac persanandis impendimus. Quo in opere quum is, qui mihi à manu esset, & jam res ad exodium spectaret, commōdum ad me perferret editio illius, quem dixi, Velferi opera Freheri nostri & per eum. Quæ visa, mutata sententia cedit loco: quamvis præter characterum & chartæ venustatem alia re nulla sit commendatior. Fuit enim mihi religio multo maxima; ejus viri prævinciant ingredi, in quo summa est auctoritas & amplitudo, quæ apud me & solet & debet valere plurimum. Potro scripsisse quoque perhibetur Berno iste Chronicon; quod an adhuc extet, nondum constat. Obiit A. D. 1048.

VDALSCALBVS ABCAS.

*Per scripsit vitam S. Vdalrici oratione copiosa. An est ea, quam *αὐτοβίον* dedit Velferus? Sunt qui arbitrantur: quibus repugnat annorum numerus. Vixit enim Vdalscalcus iste circiter A. D. 1150. septuaginta & amplius annis ab Vdalrici obitu. Videtur autem is esse, de quo innominatus Auctor de Inventione & translatione S. Vdalrici apud eundem Velferum scribit; *Quidam Vdalscalcus (ita enim legend.) famulus Præpositi majoris Ecclesie, qui postmodum Episcopus factus est, à quo & hoc ipsum, quod narramus, audivimus, vidit B. Vdalricum in visu, &c.* Hanc gratiam Dominus postea famulo suo in Episcopatu fecit; ut industria ac pietatis nomine ad Abbatiam promoveret.*

BERTHOLDVS ZVIFALTENSIS ABBAS.

Scripsit librum de Origine Monasterii Zvifaltensis, quem in testimonium Civitatis præsepe Mart. Crusius in Animalib. Suevorum;

In vita B. Notkeri Balbuli cap. 27. legitur: *Comitis de Kyburc filius nomine VVolo*) Videtur filius fuisse Hartmanni Comitis ex Comite Elickovia, sorore B. Notkeri Balbuli, non vero Northberti, quod à corrupto sortean codice perualus in Genealogia Kyburgenfium Comitum aīnoavit Vellerus. Accidit autem casus iste A.D. 876. ut auctor est Hepidanus: Et mirum cuiquam videri debeat, quum valde adolescens perierit VVolo, quo pacto circa annum 854. nutrirī ad S. Gallum potuerit, qui nondum erat natus. Vt hac quoque in re à pravato codice deceptus fuerit Vellerus. Tum quod addit, Notkeri aviam sorteam fuisse Karoli Magni, vellem ei rei argumenta & auctoritatem dari. Ipsa denique Genealogia Comitum potius Dilingensium est, quam Kyburgi possessorum, quod observasse & alios vellem.

Pag. 396. ad cap. 31. quæ annotavi, sunt delenda. Nam nudius tertius quum animum oblectandi gratia mitterem ad Joh. Manlij Locos communes, in eorum calce pervolventi Calendarium Historicum, commodum se oggerit S. Elifabethæ dies natalis, qui est XIX Novembris, ubi hæc verba leguntur ex ore Philippi Melanchthonis excepta: Nata fuit patre Andrea Rege Vngarico, matre vero Germanica Gerrude. Dicunt alij fuisse Bavaricam, filiam Ducis Bavarici: quod non est. In aliquibus libris est, quod fuerit Moravica; utrumque affine est. Sed fuerunt Duces de Mœran, qui tenuerant Voitlandiam, cujus hæ fuerunt civitates, *Eutmbach/Blauen/Hoff* &c. Hunc ipsi Ducatum vocarunt *das Hertogthumb zu Mœran* tempore Friderici Barbarossæ, quia post illum Ducatus de Mœran facta est divisio in diversos Præfectos. Inde vocari cœpit Voitlandia, & tractus est verus Vatisorum, extrema pars Bohemicorum montium versus Misniam & Franconiam.

NOTKERVS LABEO ABBASS. GALLI.

Transtulit in linguam Alamannicam Psalms Davidis, & librum Iob: quorum illi apud nos extant, iste perit. Meminit Ekkehardus Iunior in libro Benedictionum.

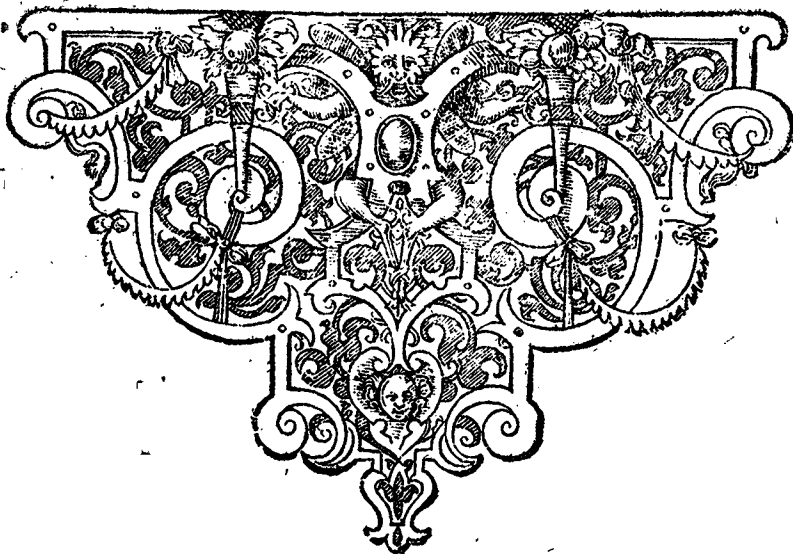
THOMAS LYRER RANCKVILENSIS.

Numerum scripterum Alamannicorum facere posset, absque fabulis esset, quibus totam historiam suam inquinavit. Tradit plerorumque omnium superioris Alamanniæ Comitum & Baronum origines. Vixit circa A.D. 1200. ut ex narratione ejus colligitur.

Et hos quidem Alamannicarum rerum scriptores potuimus indagare. Multo plures latere in Monasteriis S. Galli, Augiensi, Campidunensi, VVeingartenij, & Bibliotheca Cathedrali Constantiensi, indices fidem faciunt. Quos & ipsos est ut aliquando

speremus D^BI OPT^M MAX. beneficio atque munere eruendos.

F I N I S.

OBSCVRORVM VERBORVM, QVÆ IN LEGE ALAMAN- NICA ET CHARTIS VETVSTIS OCCVRRVNT.

<i>A.</i>					
A zheres	41	<i>Bissonem bubalum</i>	24	<i>Curffodi</i>	24
Acceptor	24	Breve	56	<i>Curtamisia</i>	142
Acolabus	44	Bubalus	24	<i>Curtis</i>	21. 22. 24. bis 31. 42.
Adjacencia	33. 34. 37. 44	Burgundia latitudo	61	53. 58. 60	
Advivere	41. 150	Burica	24	<i>Curtis clausa</i>	40. 43. 45. 46
Advocatus	149	Burichincas	6	<i>Curtis recta</i>	28
Advocatia	149	<i>C.</i>		<i>Curtis regia</i>	60
Advocaticium	14. 151	C aballicare	20	<i>Curticula</i>	53
Aecentia	37	Cambitio	30	<i>Curtile, Curtilis</i>	34. 42. 50.
Aforella	35	Cambium	37. 38	bis 60	
Agentes	41. 48	Camisia	63	<i>Custores</i>	41
Ajacentia	41	Camisilia	142	<i>D.</i>	
Alatus pecus	24	Campi	8	D ecisiones Rota	4
Alode, Alodia	39. 59	Campus, Kampff	17	Devotare	54
Alpa, Alpis	54	Cancellarius	5	Distringere	60
Alpis pasua	33	Canum genera aliquot	22	Domalis caballus	29
Amadere, worben	48	Capella	60	Dominicum	11. bis 58
Ameliorare pro admeliorare	29	Capellanus	4	Dominicata casa	47
bis.		Capulare sepem	24	Dorsile pallium quid sit colligi-	
Ammissarius	20	Carrada, suoder	30. 45. 53	tur	142
Anellaris digitus pro anulari	19	Casa	31. bis 35. 42	Dos pro antiphernis	28
Aneta	24	Casale	38. 39. 41. 45	Drutum, droit	58
Angaria	33. 38	Casati, Casates	26. 37. bis 48.	Ducaria	24
Annona	141. 142. 143	54		Dum advivit	41. 150
Annona spelta	45	Casticia	47	Durem	58
Annotinum Pasca	63	Cauha	24	<i>E.</i>	
Auslehin	52	Celga vide Zelga		E ccllesiastici agri	59
Appendicia	34. 37. 41	Censores, Zinsleuth	54	Emphyteusis, Emphiteosis	
Appretiare	20	Censuale beneficium, Zinslehen	52	60	
Aquiliana Lex	36	Centena, Centenarius	15	Emphyteuticus ager, Emphy-	
Arcadiana lex	36	Cernella	ter 18	teuticum jus	60
Arca, id est arua	37	Cherno. vide Kerno		Empticius servus	35. 48
Archicancellarius	4	Clandaticum	55	Epistola pro instrumento	29.
Archicapellanus	4	Clausura in aqua, wuor	22	44. 45	
Arguna	6	Clobolani	150	Erbelehin	52
Asecare, menen	48	Clostarium	59	Eulogia	142
Attractus pro acquisitione	37	Cohors, Cors	61	Euua	25
48		Cojovis, id est conjugis	37. 38	Exadoniare	13
Auca	24	Collus, id est collum	19	Excurrare equum	ter 20
Avia, fort. anna	30	Colonus Ecclesia	12. 13	Exiliare	17
Aurifex faber	21	Colopus pro colapho	23	Exsardare	19
<i>B.</i>		Connuscatis	47	<i>F.</i>	
B annus, Bannus	54. 57. 61	Conquestus pro conquestione,		F acitergula	143
Baro, Barus, pro libertino	23	conqueste	33	Falsitia Lex	29. bis 35. bis
Barus pro libero	21. 23. 37	Contradatum, contre droit	58	Fano	19. 22
Battuere, battre	24	Contribules	56	Fædum	52. 149
Beneficium	61	Cortinum	35	Foedale jus	49
Berbigarius, bergier	24	Cozzo	142	in Ferre precium	34. bis
				Ferto cera	151
				Feudum	68
				Feudaliter	151
				Filia	

I N D E X.

<i>Filiastra</i>	27	<i>Iuchus pro jugero</i>	28.30.31.	<i>Mordantus, Mortodum</i>	17.21
<i>Filtra</i>	44	32. bis 38. ter 53. bis		<i>Mortuarium</i>	27
<i>Fiscalini agri</i>	59	<i>Iugera</i>	33	<i>Moudia, mut</i>	45
<i>Focus pro ferro calido</i>	19	<i>Iunior, iung</i>	21	<i>Mulinum pro molendina</i>	22
<i>Forella</i>	35	<i>Iurisdicctio</i>	60	<i>Munciacum</i>	6
<i>Forasta</i>	34	<i>Iurnalis</i>	31.34. vide Iornale.	<i>Mundium</i>	bis 17.18
<i>Fredum, Fredus</i>	11. bis 14				
bis 15. 61		K.		N.	
<i>Frisginga, Friskinga, Frischenga</i>	29.38. bis 41.45. bis 46	K <i>Elnhoff</i>	60	N <i>Asthait</i>	18
<i>Fruiscere</i>	36	<i>Kerno, id est granum</i>	48.	<i>Negare pro necare</i>	22
<i>Fustare</i>	ter 12	53.		<i>Nibalgorva</i>	4
		L.		<i>Nocentia</i>	25
G.		L <i>Aithunt</i>	22	<i>Novalis locus</i>	54
G <i>Ariola</i>	24	<i>Lantgravius</i>	8	<i>Novem geldi</i>	19.20.24
<i>Gastaldius</i>	55	<i>Leibunculus major</i>	149	<i>Novigeldus</i>	12.14
<i>Geldus</i>	17	<i>Leibunculus minor</i>	150		
<i>Genealogia</i>	22	<i>Lena</i>	142	O.	
<i>Genetium</i>	21	<i>Lidus</i>	23	O <i>Peratricare</i>	23
<i>Genetiaria ancilla</i>	21	<i>Losum</i>	17	<i>Oratorium</i>	54
<i>Geniculus pro genu</i>	20. quater			<i>Orscardi</i>	19
<i>Gerra</i>	58	M.		<i>Oves moneta</i>	149
<i>Gliza</i>	142	M <i>Aculare, schanden</i>	19. ter		
<i>Glizinus</i>	142	<i>Maycampus</i>	8	P <i>Acationis Charta</i>	34
<i>Gradale</i>	13	<i>Major, Meier</i>	35	<i>Pagatus, paie</i>	52
<i>Granea</i>	21	<i>Maldra, Maldrus, Maltrum</i>		<i>Pagus</i>	6.53
<i>Granea</i>	21.	29.41.48.51.53. bis 150		<i>Pagi</i>	61
<i>Cranum, id est Kerno</i>	45.	<i>Mallus</i>	33	<i>Palbcrprust</i>	19
51.53		<i>Mallus publicus, generalis</i>	27.	<i>Para</i>	53
		28.51.58		<i>Parentes. / cognati</i>	13. bis 13.
H.		<i>Mallare</i>	15.16.23	<i>Pares</i>	17
H <i>Aistarahandi</i>	12	<i>Mallatio</i>	33	<i>Paro vide Baro</i>	
<i>Haribannus, Heribannus</i>		<i>Manus</i>	21	<i>Passare</i>	22
49.52		<i>Mancare</i>	ter 12	<i>Passiatum</i>	45
<i>Hernia</i>	19	<i>Mancofimille, id est mansus</i>	55	<i>Paternicum</i>	39.41.44
<i>Herpices</i>	24	<i>Manna</i>	33	<i>Peculium</i>	37
<i>Hoba</i>	31. bis 33.38. bis 41.48.	<i>Mansus, Mansa, Mansum</i>	41.	<i>Peculiare</i>	41
50.54		54.58. bis 59. bis 149		<i>Pecunialis causa</i>	29
<i>Homines, id est vassalli</i>	52	<i>Mansionaticum facere</i>	55	<i>Pecuniana</i>	45
<i>Hofstare, hofster</i>	24	<i>Manualis pecus</i>	24	<i>Pernullisg</i>	40.44.45
<i>Hresfuunt</i>	20	<i>Manutergia</i>	142	<i>Pinna</i>	18
		<i>Marach pro equo</i>	bis 20	<i>Placare, pro plagare</i>	14
I.		<i>Marca, Marcha</i>	17.26.30.	<i>Placitum</i>	15.17.22.53.55.56.
I <i>Doniare</i>	17.23	46.50.53. inf. 56.61		<i>pius 56. ter.</i>	
<i>Iectare</i>	21	<i>Marchzan</i>	19	<i>Placitare</i>	bis 18.48
<i>Imperium merum, mixtum</i>	60	<i>Mariscalus</i>	21	<i>Plaga</i>	quinq. 18.19
<i>Inantea pro imposterum</i>	37. bis	<i>Marricio</i>	43.45.46	<i>Plagare</i>	12. bis 10. bis 20
<i>Infendare</i>	52	<i>Maternicum</i>	41.44	<i>Plagitare pro placitare</i>	46
<i>Infodatio</i>	28	<i>Medela</i>	23	<i>Plumata tapetia</i>	142
<i>Integri status possessio</i>	60	<i>Medicamentum pro emplastro</i>		<i>Poledrus</i>	21
<i>Investitura</i>	33.61	<i>Medius Alamannus</i>	29	<i>Pondera. / pondo</i>	39. bis
<i>Involare, id est furari</i>	14.20	<i>Melarius</i>	35	40. qua & Pondora	45.
21.23		<i>Melia fluvius</i>	30	<i>Pondora</i>	39. Pondura 44
<i>S. Iohannis Monasterium</i>	8	<i>Milus</i>	19	<i>Pondus pro pondo</i>	39.42.52.
<i>Iohannis villa, Iohannis vilare</i>	33.8	<i>Minare, mener</i>	21	<i>Pon dos</i>	38.51. Ponduos 36.
<i>Iornare, Iornalis</i>	45.48. vide	<i>Missus</i>	28.51.55. sapiens.	40.45.46	
<i>Iurnalis</i>		<i>Modiernus</i>	41	<i>Pontifex pro Episcopo</i>	7
<i>Ipsud</i>	46.48	<i>Monachorum Benedictinorum</i>	7	<i>Pontificium pro potestate</i>	47
		duo genera		<i>Porcarius canis</i>	22.24
		<i>Morgangheba</i>	13		

ALAMANNI-
CARUM RERVM
SCRIPTORES ALIQUOT
RECENTIORES.

Cum primis

IOACHIMI VADIANI
ANTIQUITATES

Tomus tertius & ultimus.

EX BIBLIOTHECA MELCHIORIS HAF-
MINSFELDII GOLDASTI.

CVM INDICE ABSOLVTISSIMO.

FRANCOFORDIÆ

Impensis IOHANNIS MARTINI PORSII

Typis MATTHÆI KEMPFERI.

M. DC. LXI.

SYLLABUS
SCRIPTORUM HOC TO-
MO CONTENTORUM.

Ioachimi Vadiani Cos. Sanctgal-
lensis Farrago Antiquitatum A-
lamannicarum, sive de collegiis &
Monasteriis Germaniæ veteribus, ut in re-
gno Francorum & insecutorum Principū
aliquot seculis habuerunt, lib. II. pag. 1.

Bartholomæi Schobingeri IC. Additio-
nes ad Vadiani Farraginem. pag. 81.

Iohannis Comandri Epistolæ. pag. 112.

Ioachimi Vadiani liber de Christianismi
ætatibus, pag. 117.

Ejusdem Epistola de conjugio servorum
apud Alamannos. pag. 141.

Iohannis Zuickii IC. Epistolæ. pag. 150.

Leonis Iudæ Epistolæ de Divortio. pag.
151.

Iohannis Kesleri Bibliotheca. pag. 157.

DE AVCTORIBVS ET EORVM SCRIPTIS,

IOACHIMVS VADIANVS,
PATRICIVS ET CONSVL
SANCTGALLENSIS,

*I*n nobili & pervetusta Vadianorum Turgovia superioris familia, cujus etiam Dodechindus Abbas in Appendice ad Marianum Scotum meminit, & à nostrate vulgo, von Watt/ indigetatur. Prima studiorum suorum fundamenta jecit S. Galli in Monasterii schola exteriori. Inde Vienam Austria missus, ubi pater ejus per Hungariam & Poloniam negotia exercebat, tantos in studiis progressus fecit, ut brevi ac valde etiam adolescens summos Philosophia honores consequeretur. Relicta Vienna Cracoviam petiit in Polonia; verum Doctores minus ex sententia quum reperisset, Budam ad Regem Hungaria contendit, famâ regia Bibliotheca allectus. Hæsit illic aliquandiu Regi & Doctores ob ingenii acumen & eruditionem gratus. Hinc reversus Viennam, Collegio Professorum, Philosophico adscribitur, jussu ac mandato Friderici III. Cesaris, à cujus manu propria lauream accepit Poeticam. Tandem summo in medicina gradu conscenso à civibus suis vocatur in patriam, ubi suæ, cui præfuit Reipubl. strenuissimam, fidiissimam atq. utilissimam navavit operam. Ex præceptoribus præcipue coluit Georgium Collimitium Mathematicum, Ioannem Cuspinianum Historicum, & Conradum Celtæm Protucium Poetam, quibus usus est quam familiarissimè. Ex condiscipulis familiares sibi inde ab initio fecit Huldricum Zuinglium, qui tum se Cogelium scribebat, Henricum Loritum Glareanum, Arbogastum Strubium, Ioannem Eckium, Rudolphum Agricola muniorem, & Ioannem Fabrum. Erasmi, Lutheri, Melanchtonis, & omnium eius ævi doctissimorum hominum amicitiam ac benevolentiam summa ejus doctrina, singularis humanitas, & qua apud Helvetios plurimum poterat, auctoritas maxima suo pte post ingenio conciliaverunt. Mortuus est S. Galli Anno Domini MDCXII. sepultus in coemeterio D. Magni, sed pro more eius ecclesia nulla adjecta monumenti memoria. Eius scripta quaedam commemorat Conradus Gesnerus in Bibliotheca, cuius verba non pigrorum adjicere.

Ioachimus Vadianus (inquit) natione Helvetius, Medicinæ Doctor, Poeta & Orator in lucem edidit carmen de laudibus Cæsarum Friderici III. patris & filii Maximiliani, Epitaphium Rudolphi Episcopi Herbipolensis &c. liber excusus Argentinæ apud Ioan. Prusz anno MDCXV. Ægloram, cui titulus FAUSTUS contra invidos quosdam, Elegiam de Vadianorum familiæ insignibus, à Sigismundo primo Romanorum Rege donatis, ad Melchiorem fratrem anno MDCXVI. Elegiam, quæ certamen cum morte describit, & oden in laudem Dominicæ resurrectionis, Viennæ publicè dictatam anno MDCX. ibidem impressam, cum Arbogasti Strubii Glaronensis Helvetii orationibus & versibus quibusdam, sylvas de laudibus patriæ, ni fallor, inscriptas. De poetica & carminis ratione librum ad Melchiorem Vadianum fratrem excusum Viennæ Austriæ, anno MDCXVIII. Commentaria in libros tres Pomponii Melæ de orbis situ, impressa primum Viennæ Austriæ anno MDCXXII. deinde Parisiis MDCXXX. Adjectis præterea locis aliquot ex Commentariis summam repetitis & obiter explicatis, in quibus

Ioannes Camers in Enarrationibus suis in Solinum ab eo diffenserat. Item Epistola ad Rudolphum Agricola[m] Rhetum Iunior[m] scripta, ubi explicatur locus apud Plinium de Dodrante & Pigmæis, de longitudine Gabaris, & quid sit uncia apud eundem. Locus Persii ex Satyr. 1. Si costam longo &c. De Antipodibus multa, de lacu Acronio & Veneto. Locus Lucani ex lib. 6. de Dorio. Locus Virgilio ex 1. Georgicor. de vertice Austrino. Hæc deinceps Basileæ etiam excusa sunt apud Cratandrum. Scholia in 2. C. Plinii librum Naturalis historię, impressa Basileæ apud Henricum Petri, cum Jac. Ziegleri Commentariis in eundem librum. Epitome trium terræ partium, Asiæ, Africæ, & Europæ, compendiarium locorum descriptionem continens, præcipue quidem, quorum in Actis Lucas, passim autem Evangelistæ & Apostoli meminere. Opus impressum Tiguri 1534. Idem opus ab auctore recognitum ibidẽ excusum est in 8. additis quibusdam tabellis Geographicis anno Domini 1548. Aphorismorum libros 6. de Consideratione Eucharistiæ, de sententiis videlicet super hac re controversis, de sacramentis antiquis & novis, deq; verbo, symbolis & rebus. Item de veroveri corporis Domini Esu, de transubstantiationis dogmate & veritate corporis Christi humani, præterea qualis fuerit ritus cœnæ veterib⁹: rursus per quos, quomodo & quibus temporibus is ceremoniarum accessione auctus atque immutatus sit, opus impressum Tiguri apud Froschoverum anno 1536. Orthodoxam & eruditam epistolam, qua explicat quæstionem, an corpus Christi propter conjunctionem cum verbo inseparabilem, alienas à corpore conditiones sibi sumat, impressum Tiguri anno 1539. Ad D. Ioannem Zuickium Constantiensis ecclesiæ pastorem epistolam, in qua post explicatas in Christo naturas diversas, & personam ex diversis naturis unam, Iesum Servatorem nostrum, vel in gloria veram esse creaturam, tum oraculis scripturarum sacrosanctis, tum interpretum Orthodoxorum auctoritate docetur & demonstratur. Præterea Antilogiam ad D. Casparis Schuenckfeldii argumenta in libellum, qui ab eo summarium inscriptus est, collectam, quibus Christum Dominum in gloria receptum amplius creaturam nullo modo esse contendit, opusculum anno 1541. Tiguri excusum. Pro veritate carnis triumphantis Christi, quod ea ipsa quia facta est, & manet in gloria, creatura, hoc est nostra caro esse non desierit. Anacephalæosim sive recapitulationem ubi quædam amplius explicantur; & quæ multis antea exposita fuerant, brevissime repetuntur: Tiguri excusam. Contra tredecim insignes Casparis Schuenckfeldii errores, de Confessione & gloria Christi, quos partim primus introducit, partim veteres renovare conatur, libellus Tiguri editus Germanico sermone. Item aliud opusculum Germanice scriptum, contra eundem Schuenckfeldium, Christum in gloria creaturam amplius negantem per eruditos quosdam fratres ex superioribus Latinis Ioachimi Vadiani libris congestum &c. Consilium contra pestem editum Basileæ. Claruit apud S. Gallenses anno 1551. quo etiam obiit. *Hæc ille. Scripsit præterea Latino sermone qua nondum edita, Notationes in Novum testamentum, Explicationes in Acta Apostolorum, Quæstiones diversas & earundem resolutiones, Tabulas Cosmographicas, Notas in Persii satyras, Commentaria in Columelli hortulum, Commentaria in Solinum, Notas in Alberti Magni descriptionẽ orbis terrarum, Notas in Thoma Aquinatis tractatum de corpore Christi, librum Epistolarum, libros Carminum, orationes & alia, qua memoria exciderunt. Germanicè iidem Scripta supersunt, de Collegiorum & Monasteriorum vera restoratione ad Senatũ Bernensẽ, Descriptio Lacus Acronii & confinium locorum, Descriptio Turgovia; ex quibus duobus libris valde & tacito auctoris nomine locupletavit Chyonica sua Iohannes Stumphius Tigurinus. Disceptatio & Arbitrium in causa Bernensium & septem Pagorum de Administratione Lantgraviatus Turgoviensis & alia, qua S. Galli adhuc extant partim apud Schobingeros & Zollikoveros, ejus nepotes, partim in Bibliotheca D. Magni qua est Reipublica. Omnia duobus tomis comprehensa, edere studebat noster Schobingerus; sed morte præventus non absolvit.*

BARTHOLOMÆVS SCHOBINGERVS
PATRICIVS ET IC. SANCT-
GALLENSIS.

EX antiqua Schobingerorum gente quæ apud Villanos aliquot centum annos clara. Nomen habent à castello, cujus adhuc rudera supersunt Schowingen/ haud S. Gallo procul sub Abbatis dominio, cujus nominis & aliud fuit in Turgovia, Glatburgum inter & Oberburam, nunc Pincernarum à Castello, qui Glatburgum inhabitant, peculiū. Vir fuit multarum linguarum gnarus, Italica imprimis, Gallica & Hispanica, quarum terrarum Academiæ non otiose, & dicis gratia (ut multi solent) perlustraverat. Patrem habuit Davidem, virum adæque doctum, ac cordatum, cui Theodor. Zuingerus magnam Theatri sui partem inscripsit. Avum Bartholomæum, cognomine Divitem Philosophum, qui super naturæ arcanis ausus est cum Theophrasto Paracelso & Alexandro à Suchten, quibus familiarissimus erat, in cætam descendere. Scripta extant apud Schobingeros, sic cum aliis comparentur, auro contracara. Proavum Ioannem, Præfectum Baronatui Oberbergensi à Principe ac Abbate S. Galli. Abavum Ioannem Scultetum Villanum, virum strenuum ac bellicosum, cujus non semel meminit Ioannes Ticklinger in Chronico Bernensi. Moritur noster iste Schobinger, noster (inquam) qui me ut alterum suum, dum vita fuit, amabat, anno CIOIOCLV. summis vigiliis fatigatus, quas edendis his ipsè libris, tum Vadiani operibus integris & tandem excribendis ac illustrandis Principum, Comitum, Baronum, Nobilium quorundam vetustis carminibus lucubratus fuit, hydropia in super tactus. Sepultus St. Galli in Cæmiterio B. Magni sine epitaphio.

IOHANNES COMANDER, ECCLE-
SIASTES CVRIENSIS.

An quid ediderit, & quid illud sit, quod ediderit, pariter habeo compertum. Professione fuit Presbyter & Parochus Cathedralis Ecclesiæ Curiensis post mutationem religionis, cujus ille primus in Rhetia Curiensi author ac persuasor, Ecclesiastes reformatæ Curiensis Ecclesiæ. Devixit multis annis ante Vadianum.

IOHANNES ZVICKIVS PATRICIVS
ET IC. CONSTANTIENSIS.

EX nobilissima Zuickiorum apud Constantienses familia. Summum in jure utroq; gradum Friburgi Brisgojorum est adeptus, Vdalrici Zassii inde ab incunabilis Studiorum Condiscipulus, & sodalis. Catholica veritatis primus apud Constantienses contra veteratores, socio Ambrosio Blarero Consobrino suo restaurator. Vir sine dolo, ac fūco verè pius, syncerus & orthodoxus. Post occupatam à Carolo Quinto Constantiam, secessit Episcopizellam Turgovia, ubi & mortuus ac sepultus est, & quò patrem meum Henricum Goldactum ab Haiminsfeldt, amita sua nepotem, abductum reliquit. De hoc Conradus Gesnerus in Bibliotheca hæc tantum scribit: Ioannes Zuiccus Doctor, Constantiensis Ecclesiæ minister, scripsit libellum Germanicum de conjugio Constantiæ editum in 4. Item ad Reutlingensis Epistolam scripsit præterea hymnos quosdam Ecclesiasticos, qui etiamnum in Ecclesiis reformatis cantantur.

LEO IVDÆ PROFESSOR
TIGVRINVS.

Conradus Gesnerus in Bibliotheca. Leo Iuda, Ecclesiæ Tigurina minister, ex Core Hulderici Zuinglii annotationes in Genesim & Exodum, item in quatuor Evangelistas, Passionis Dominicæ historiã, ac in Epistolas Pauli ad Romanos, Corinthios, Philippenses, Colossenses, Thessalonicenses, & in Iacobi Epist. Annotationes excepit Præterea opus Articulorum sive conclusionum Hulderici Zuinglii è Germanico Latinum reddidit; quod cum reliquis Zuinglii operibus habetur, & seorsim Tiguri excusum est CIOIOXXXV. Catechismum majorem & minorem Germanice scripsit, distributum in vices interrogandi ac respondendi. Impressos ibidem veteris testamenti libros Hebr. simplici & pura dictione è Sacra Hebraeorum lingua, consultis simul orthodoxis interpretibus, in Latinam transtulit, fide & religione summa: passim autem per tota

DE AUCTORIB. ET EORUM SCRIPTIS.

Biblia adnotationes & varia lectiones marginibus adjiciuntur, Froschoverus excudit Tiguri anno MDIOXLIII. Historiam Passionis Domini nostri, ex quatuor Evangelistis conjunctam, clara & simplici expositione Germanicè scripsit, impressam Tiguri. Desiderii Erasmi Paraphrases in novum Testamentum in Germanicum sermonem vertit, adjecta declaratione in Apocalypsim Ioannis per D. Conradum Pellicanum, ibidem excusas. Antea quoque tota Biblia Germanicè reddiderat, ad Hebraicum veritatem cum Iudæo quodam diligenter collata, qua item Tiguri edita sunt. Claruit apud Tigurinos anno MDIOXLI. Scripsit etiam Germanicè de sepultura, resurrectione, & ascensione Christi & missione Spiritus Sancti. Zuinglii Antibolon contra Emserum de vera & falsa religione, de providentia ad Christianum Regem, in Germanicam linguam convertit, Bullingeri librum contra Anabaptistas Latinitate donavit.

IOHANNES KESSLERVS SANCT- GALLENSIS.

H*ic ante reformationem religionis, sacerdos fuit in eade D. Laurentii apud S. Gallenses: sed admodum juvenis. Quaetas hominem impulit, ut post mutationem animum ad artificium sellariorum adjiceret, quod etiam plurimos annos exercuit. Tandem à senatu ob eruditionem ad functionem Scholasticam vocatus, in ea strenuè ac diligenter, usq. ad obitum perstitit. Scripsit Chronicorum opus ingens lingua Germanica, quod apud ejus filium S. Galli extat. Præterea vitam Ioachimi Vadiani Consulis, Commentarium in ejusdem Vadiani Gallum, & alia, qua in manus nostras non venerunt.*

IOACHIMI VADIANI CONS. SANCTGALLENSIS,

IN

FARRAGINEM ANTIQVITATVM DE COLLEGIIS ET MONASTERIIS GERMANIÆ VETERIBVS

P R Æ F A T I O.

DE Collegiis, Monasteriisque Germaniæ antiquis scripturo, minime alienum ab instituto visum est, si quas terras eo nomine intelligeremus, Candido lectori ante omnia proponeremus. Germaniam igitur à Sèptentrione venientem, veteres annibus Rheno & Danubio terminabant: ab occasu quidem Rheno, à meridie Danubio: pauci ad alpes usq; extendunt. Sed horum tamen autoritate præterita, veterum sententiã posterior traditio confirmavit. Migratione autem gentium Germanicarum trans Rhenum & Danubium factum est, ut et provinciæ limitaneæ & conterminæ in nomen Germaniæ transferint, & illa, quam supra memorati amnes includunt, vetus postea dicta sit. Quæ quidem quia postrema Romanorum armis patuit, neq; unquam aut tota devicta est, postrema etiam Christianam religionem accepit. Nos Germaniæ nomine tam veterem illam, quam provinciam cisrhenanam, Danubianamq; intelligimus. Et Germaniæ quidem provinciales has præcipue terras ingrediemur, quas Franci & Alemanni Rhenum & Danubium transgressi occuparunt. Primi autem omnium Germanorum Franci, & Francorum pars Alemanni ad fidem Christi converfi, Collegiorum & Monasteriorum Germaniæ Authores fuere, extructis videlicet, & amplis redditibus donatis, basilicis cœnobiisque Presbyterorū & Monachorum, quibus Episcopi & Abbates præficerentur. Constat autem longe ante Francorum & Alemannorum migrationem, & si colligimus, non ita multis annis à passo Domino, Christi usq; adeo nomē & doctrinam per provincias illas increbuisse, ut & in Rheni & Danubii ripa Ecclesiæ Christianæ frequentes emerferint, & essent viri sancti, sacra illa & vere Apostolica functione ornati, qui harum curam gererent. Verum & hæ ut cunq; institutæ & auctæ, Germanicarum gentium frequēti eruptione, deinde vero migratione, non afflictæ modo, sed oppressæ etiam & magna parte extinctæ fuerunt. Quare factum est, ut statu rerum mutato in novis illis & feris provinciarum colonis erudiendis, & instauranda iterum in Christum fide, denuo sudatum & laboratum fuerit. Neq; est à vero alienum, plus operæ datum fuisse ei negotio in barbaris illis edomandis convertendisq; ad Dominum, quam in Latinis adeoq; Provincialibus veteribus initiandis antea unquã impensū fuisset. D. Hieronymus in Epist. quam ad Geruntiam de Monogamia scripsit, calamitatem illam, quam Germani provinciis Rheno vicinis intulerant, eò hac modo causa deplorat, quod videret barbarorū eruptiones Imperii Romani dignitati & quieti incommodare, sed illa etiam quod Ecclesiæ provinciales indignis modis affligerentur. Longe amplius ploraturus arbitror, si provinciis demum devictis & occupatis Ecclesias disjectas excisasq; tot millium Christianorum casu & interitu vidisset. Quod ipsum paucis annis à Hieronymi morte sub Valentiniano ejus nominis Tertio accidisse proditum est, annis post natum Christum paulo minus quadringentis. Germanorū autem, qui rupto limite amnes transiverunt, potissima pars Franci fuerunt, & in Rhetiam primã à prima Germania longe lateq; diffusi Alemanni, tanto tū corporum robore, tum animorum ardore præditi, ut nihil mirum sit, vel potentissimis populis ipsos terrori fuisse. Horum priores Franci, longius à ripis Galliam ingressi, quum devictarum gentium consuetudine cultiores paulo civilioresq; facti essent, demum Remigio authore ad fidem Christi converfi sunt. Clodoveo illo Hilderichi filio clarissimo Principe baptisato, [cujus virtute Regnum illud à Francis Germanis in Gallia constitutum, quod annis ante se plus minus 60. duraverat, longe maxime inclaruit] tanta quidem animorum mutatione & cultu, ut religionem Christianam, quam ignari primis illis in motibus tantoperè affecerant, mox summa ope instaurare circumquaq; & incredibili quadam animorum pronitate excolere perrexerint, neq; non & authores fuerint religionis suscipiendæ non modo Aleman-

nis, quos devicerant, postea sui & juris & nominis facti, sed etiam Bajoariis, Saxonibus & Toringis, aliisque Germaniæ populis, qui partim provincias occuparunt, partim suas sese intra sedes continuerunt. De qua re omni deque Gentium Germanicarum migrationibus vir doctissimus Beatus Rhenanus Selestadiensis, in libris illis, quos de rebus Germanicis ad Ferdinandum Cæsarem scripsit, magna fide & diligentia prodidit, ad quem nos lectorem plura desiderantem remittimus. Ad Francos interim & Alemannos conversi, quos satis constat inter elogia sua & acclamationes, quibus sunt gavisi, nullas plausibiliores habuisse, quam quæ conversos se ad fidem Catholicam testarentur. Extant enim hodieque in vetustissimis codicibus, quædam de Vernacula, ni fallor, Francorum lingua à Scribis utcunq; translata, quæ in hunc modum habent;

GENS FRANCORVM INCLYTA
AVCTORE DEO CONDITA,
FORTIS IN ARMA,
FIDELIBVS ATQVE AMICIS FIRMA,
PROFVNDA CONSILIO,
NOBILITATE INCOLVMA,
FORMA EGREGIA,
AVDAX, VELOX, VEL ASPERA,
AD CATHOLICAM FIDEM FIMITER CONVERSA.

Et item illud pervetustum;

VIVAT SI FRANCOS DILIGAT,
CHRISTVS EORVM REGNVM VSQVE IN ÆTERNVM CVSTODIAT,
RECTORES EORVM LVMINE GRATIÆ SVÆ REPLEAT,
EXERTIVMQVE EORVM PROTEGAT ATQVE DEFENDAT,
FIDEM MVNIAT,
PACEM, FELICITATEM, SANITATEM, PER OMNIA SÆCVLA TRIBVAT.

Sub Regibus autem Ludevico, Childeberto & Lothario, hoc sibi laudes vendicabant Franci, quod jugum Romanorum excusserint, quod sanctorum corpora igne, ferro, bestiis confecta, auro & ebore incluserint, quod regnum Christianorum fundarint, à cujus primordiis usque ad eum infesti Romanis erant, ut ne nomen quidem Imperii æquis auribus ferrent, ne dum Imperium ipsum admitterent. Quæ res postea Romanis Pontificibus, & ipsis imperium Orientis detrectantibus, occasionem præbuit non parvam voti potiundi, nomine imperii ad Francos, atq; inde etiam ad Germanos reliquos translato, simulq; Italiæ rebus eo modo dispositis & paratis, ut certa ratione inita, & paucis sæculis elapsis, non Urbis modo dignitas potestasq;, quæ in Regum & Imperatorum manu erat, sed magna etiam Italiæ pars, quæ ditionis antea imperialis fuisset, in jus & manum Antistitum Romanorum pervenerit. Quod quidem à Francis facile erat impetrare, nimirum Religioni utcumq; tum affectæ, sed persuasæ tamen & receptæ, addictis, & ultro vel iniqua deferentibus, quo minus antiqui Imperii robur quod sæpe nocuisset, restaurari, sedes vè illa vetus ab Orientis imperatoribus, obtineri ullo studio posset. Erant quidem & hi Christiani, & toto in Oriente celebrati, sed religionis interesse visum est Francis, si horum fortunas & dignitatem adversum Orientis Principes tuerentur, quorum studiis & favore translatum in se imperium suscepissent. Ad hæc neq; clades perpeßæ exciderant, quas maximas Principes Urbis vel Christiani clarissimis Germaniæ populis intulerant. Et ob oculos versabatur amplum & potens Italiæ regnum, quod annis minus 200. Germani Langobardi possidebant, cujus potiundi spem minime inanem jam dudum Præsules Romani Francis ingesserant, non tam hoc agentes, ut Italiâ carerent Imperatores Byzantini, quàm ut Longobardi Francorum opera semel ab universa Italia summoventur. Veterum quidem Romanorum gloriam hac una invidia premebant Franci, quod toto orbe & multis sæculis Ecclesias Christi, nullo aut sexus aut ætatis discrimine, trucidassent. Proinde & leges suas, quæ à Theoderico primi Ludeviei filio æditæ, atque hinc à Childeberto & Lothario, quem Clotharium scribæ Gallici vocant, potentissimis Regibus auctæ, postremo autem à Dagoberto in optimam formam redactæ sunt, hac de re in primis commendarunt, quod nihil in se haberent, quod aliqua ex parte paganismum resiperet. Ita licet nulla unquam gens fuerit, quæ suis legibus non plurimum tribuerit, tamen Franci hac una in regloriam statuebant, quod non justis modo, sed piis etiam legibus uterentur. Et profecto extra controversiam est, vix alias gentes in illa duritie barbarieque sæculorum, Ecclesiis ornandis fovendisque amplius impendisse, quam Franci & Alemanni impenderunt. Veterum enim Ecclesiarum provin-

vincialium circa Rhenum & Danubium quasdam restaurarunt amplis cen-
 sibus additis, quasdam autem novas è fundamentis exædificarunt, nihil mi-
 nus donatas, & ornatas, quam illas priores. Ex restauratis autem præcipue
 censentur Augustana Vindelicorum, Magonciacensis, Treverensis, Colo-
 niensis, quas satis constat, antequam Franci & Alemanni è Germania migrã-
 rint, minime in celebres & in frequentes fuisse. Germanicarum enim Eccle-
 siarum cis Rhenum Irenæus vetus author meminit, & est notum D. Hiero-
 nimum multo tempore Treveris egisse, antequam Franci & Alemanni suis
 è sedibus migrarint. Neque absurdum vero est, & Nemetum ecclesiam, quæ
 hodie Spirensis, & Vangionum, quæ Wormatiensis, sed & Rhætorum, quæ
 apud Curiam est vetusta, nec in totum ignota colonis provincialibus initia
 habuisse: siquidem Dagoberto regnante claram fuisse Spirensium Eccle-
 siam constat. Et illam quæ est Aquisgrani, postea Caroli M. liberalitate fun-
 datam ornatamq; esse notius est, quam ut multis sit referendum. Nec præte-
 rit nos Germaniæ Principes, qui fractis demum & collapsis Francorum re-
 bus imperarunt, non modo cœnobia plurima, sed collegia etiam & Cathed-
 ras in Germania condidisse. Basiliensem enim Henricus I. Bambergensem
 Henricus II. Magdeburgensem Ottho I. Saxo, Princeps clarissimus,
 cui decem minimum Episcopales sedes in Germania fundatæ tribuuntur.
 Et ne omnes numeremus, aliæ item atq; aliæ Ecclesiæ diversis locis, & tēpo-
 ribus illorum beneficentia & liberalitate fundatæ sunt. Quorum quidem
 Exemplum nuperrimi Principes secuti, non cœnobia solum, sed etiam Epi-
 scopatus recenti admodum memoriâ restituerunt. Viennensis enim Episco-
 patus in Pannonia Maximiliano Cæsare procurante, à Pataviensi subdivisus
 & paucos ante annos institutus est, cum antea Basilica illa ornatissima S. Ste-
 phani non nisi Præpositum habuerit, exigua diœcesi contentum. In primam
 enim Pannoniam sese diœcesis Pataviensis effundit, quæ tamen non paulo
 angustior est Salisburgensi, quæ omnium in Norico positarum Ecclesiarum
 amplissima est. Illud constat etiam, antiquas juxta Rhenum & Danubium
 sitas Ecclesias, Otthonum & Heinrichorum liberalitati plurimum debere,
 imprimis autē Spirensis, quæ singularem Henrici III. beneficentiam ex-
 perta est. Porro ut omnium commune visum est pietatis studium donare &
 largiri Ecclesiis, neq; quisquam ullius ordinis Germanorum, post doctrinam
 illam operum & meritorum imbibitam, suæ suorumve salutis curam negli-
 gendam esse hac via putavit: usque adeo contendis donandisque sacris æ-
 dibus prope omnes admirabili quodam consensu & voto incubuerunt.
 Quare & Duces constat & Comites hac à parte religioni propagandæ in-
 numeris cœnobiis extructis affuisse. Tanta enim fuit Germanicarum gentium
 quondam in monasteria liberalitas, tanta [ut vere dicam] profusio & largi-
 tas, ut prope in confesso sit, non Galliæ solū Comitatæ, sed Narboneq; etiam
 & Italiæ ipsi⁹ ditissima cœnobia vetera, bona sua ferme omnia Langobardis
 & Francis & Burgundionibus debere. Siquidem Langobardi ante Francos
 in Italia annis minimū 200. regnarunt. Burgundiones autē sub Iunioribus Theo-
 dosio, Galliam ingressi, regnū & ipsi constituerunt adeo amplum, ut magna
 pars ejus Galliæ, quæ Provincia cognominatur ad ejus ditionē pertinuerit.
 Spectata quidem est & sceminarum sedulitas cœnobiis maxime puellaribus
 fundandis adhibita, inter quas nō modo Nobiles aut Regiæ, sed etiam Au-
 gustæ numerantur. Præcipue harum extitere, Bathildis Ludovici II. Franco-
 rum Regis uxor, & Bertrada Pipini Regis conjunx, mater Caroli M. & Ma-
 thaldis Henrici I. Adelheidis Otthonis I. Kunigūdis Henrici II. Agnes Hen-
 ricus III. conjuges, insuper & Hedviga illa laudatissima scemina Henrici I.
 filia, quæ nobilem vitum Burghardum Suevorum Ducem maritum habuit:
 porro & Berthæ, filia ejus, memoria cœlebris est, quæ Rudolphi Burgundio-
 nis conjunx fuit: & Himmelgardis Ducissæ Suevorū eximia liberalitate non
 paucis Ecclesiis subventum esse, Chronographi nostrates prodiderunt. Sa-
 ne pluscula cœnobia Pontifices Germani & etiam Abbates in ipsa Germania
 à fundamentis extruxerūt, nonnulla paucorum ac privatorū quidem homi-
 nū concursu inchoata, adeo viciniarum liberalitate invaluerunt, ut haud lō-
 ge postea & Abbates sustinuerint, & Regum curæ fuerint oblatæ. Quale &
 nostrum quod Sangalli est, Gallo primum authore à paucis habitatū, deinde
 aucti⁹ donationū accessione factū, demū à Waldramo, nobili quodā [ut cō-
 jicio] Durg. Comite locupletatum & reconcinnatū est. Et Ottomaro quodā
 Alem. quidē Presbyt. deinde Monac. cōstituto, jus omne cœnobiū admini-

P R Æ F A T I O .

strandī ab eodem Waldramo Regum manibus oblatum est. Id quod Pipino Martelli filio regnante accidit. Exilia tum, ac prope indignæ fuere hominum memoria domus illæ Heremiticæ & cœnobīa Monastica, non alia magis re quàm paupertate commendata. Verùm ubi orbi Christiano religionis nomine fucus factus est, Principes primum, dein & populares, monachismi admiratione illecti, in dies magis ac magis fovere monachos & trahere in lucem veluti è tenebris horum severitatem, præterea & opibus juvare, durum vitæ genus cœperunt. Longum autem foret omnium elenchum texere, vel Ducum, vel Comitum, vel Nobilium cæterorum (ut liberos interim & privatos habitiores sinamus) quorum beneficentia condita aut donata Presbyterorum & Monachorum cœnobīa fuerunt; satis est novisse, nihil olim non donatum monasteriis fuisse, primosque & postremos Germanorum hominum ordines, nuperis videlicet admodum temporibus ad religionem conversos, in hoc uno summam religionis & salutis constituisse, si vitæ monasticæ vacuitati pro virili adessent, illique ceu officinæ justitiæ quidlibet largirentur, certa quidem & indubitata spe remissionis peccatorum, quam hac via ceu compendiaria impetrare & consequi se confidebant. Longè alii tum Presbyterorum, & Monachorum mores, alia vitæ, disciplina, temperantia, severitas, perseverantia erat, utcunq; vel simulato religionis instituto, quàm à tribus aut quatuor proximis sæculis Presbyteri aut Monachi præstiterint. Causæ enim ut essent necesse fuit, quæ variorum hominum animos accensos impellerent, ut nec sumptuum eos nec expensarum pœniteret. Virtuti enim & religioni datum est, quidquid horum liberalitati ad manum fuit: otio, inertia, luxui, voluptati, nihilum quidem datum est. Commune vortum erat omnium, ut religio vera & disciplina Christo digna institueretur, ut dubitari inde nequeat, quin donatis & partis rebus in sagineam & dominatum versis, antiqua cœnobīa palàm hodiè abutantur: quod quidem è serie temporum, quam ordine referemus, planè constabit.

Ad origines igitur ut revertamur, animadvertendum est, antiqua illa Monasteria non hoc modo causa, quam diximus, instituta & condita fuisse, sed illa etiam, ut quoniam gentium Germanicarum eruptionibus, cultus omnis studiorum & litterarum elanguisset, scholarum vice cœnobīa essent, ¹² in quibus edocti & instituti Monachi & Clerici, non sacris modo privatis, sed publicis quoq; functionibus, adhiberi, in primis autem illis prodesse ecclesiis possent, quarum curæ & administrationi essent adhibiti. Videbant enim isthæc vel barbarissima tempora, hoc rectius habere ecclesias Christi, quo doctiores peritioresq; forent, qui harum præsides essent futuri. Et constat hoc suo consilio Reges veteres adeò profecisse, ut in illa literarum & studiorum inopia etiam fœminæ extiterint, atq; hæc quidem, quod miramur, Germanicæ, quæ & Græcè & Latine fuerint edoctæ. Certò autem nobis argumento sunt Bibliothecæ monasteriorū vetustæ, videlicet hoc ipsum tum illis sæculis Monasteria & Cœnobīa fuisse, quod nostris Gymnasia sunt & Academiæ Principū liberalitate fundatæ, in quibus licet multi sint, qui ingenuis artibus & disciplinis navant operam, tamen rari sunt interim & pauci, qui doctrinæ & eruditionis palmam ferunt, quod quidem & ipsum mediæ illi antiquitati, tot incommodis obrutæ & destitutæ, accidisse quis miretur? sed ea de re suo loco dicemus.

Nunc & illud admonendum, sedes Episcopales omnium ecclesiarum orbis non solum dignitate & honore, sed etiam tempore priores esse Cœnobīis monasticis. Serò n. Europæ monachismus vectus est. Antea quidem in Ægypto & Syria Authoribus præcipuis Anthonio, Paulo & Hilarione, deinde & in Asia Basilio authore monastica quædam disciplina instituta, quam tamen usque ad initium regni Francorum & Italia & Gallia & Germania, ni fallor, ignoravit. Prima autem quod quidem sciam ecclesiarum ¹³ Latinarum Europæ, Provincia Gallica cœnobīa vidit, quum Theodosio Iuniorē imperante, Cassianus quidam, ut autor est Gennadius, genere Scythæ duo monasteria Massiliæ condidisset. Peragraverat hic Ægyptiorum solitudines, chorosque psallentium monachorum inspexerat: inde Hierosolymam versus, cum invidia Hæreticorum, ut quidam prodidere, laboraret, nectuto admodum aut commodo in loco versaretur, Massiliam navigavit, & illa

& illa, quorum ante meminimus, monasteria condidit, annis minimum quadringentis post passum Dominum. Ex quo tempore & alia enata sunt, sed rariore tamen usu & exemplo: donec BENEDICTUS ille NURSINUS, tædio vitæ licentioris, quod in urbe gliscebat, commotus in Sublaquensem tractum, qui haud procul ab urbe in agro Latino est, secessit, imperante tum Iustiniano illo, qui jura vetera populi Romani enucleavit, & in libros Pandectarum, ut hodie extant, digessit. Ejus viri fama increbrescente, monachismus non Italiæ modo sed Galliæ etiam amplius & extremæ Britanniæ est commendatus. Atque inde primum formulæ quædam seu regulæ præscribi cœptæ monachis, quas jam ante ipse Cassianus prodiderat, cujus extant *De habitu & institutis Monachorum libri*, præterea *Collationes variorum Ægypti Patrum*, de quibus eam regulam, quæ Benedicto tribuitur, magna parte descriptam esse nemo putò negabit, qui Cassiani libros legit. Floruit quidem & in Græcia monachismus minime impurus, ut ante diximus, cujus Basilium fecerè authorem, doctissimum illum & amantissimum solitudinis virum, nec alia de causa monachismo faventè, quàm quod sacrarum literarum studium dignum judicavit, quod in otio silentioque & secessu excoleretur. Verùm & hunc sequaces, mirifice conturbata religione seu verius disciplina, deseruerunt, cujus institutum tamen nec inane profusus nec vacuum pietate aut absurdum fuit. Atque utinam tam cupidi essent Monachi nostri, otii & quietis, quam sacris scripturis impenderent, quàm sunt luxus & voluptatis & cessationis, qua se totos saginant & farciunt, amantes, profecto melius multis sæculis habuisset pietatis Studium quam hodie habeat, & essent Monachi plurimi, quibus vel doctrinæ nomine favere nostri homines possent, quum perditam interim hypocrisin nemo non rejiciat & detesteretur. Ex temporum autem supputatione colligitur, Cassianum Benedicto 97. annis priorem fuisse. Benedictum autem Gregorio I. annis plus minus 40. Sane Gregorius jam Monachus anno Domini DXXI. Romæ Pontifex electus est, qui probato semel Benedictinæ factionis instituto, quidquid opis augendis passim monasteriis adferre potuit, attulit. A cujus Pontificatu perpetuis 500. annis aliam regulam monachi nostrates non habuerunt, quàm Benedicti: tanto intervallo à Gregorii ætate, Carthusiani & Cistercienses Sodales, qui inter veteres tamen censentur, enati sunt, longe interim posterioribus fratrum Mendicantium localitatis, quæ (ut verè est ab Urspergeni dictum) *mundo jam senescente, in Ecclesias irrepserunt*. Ducentis igitur illis annis qui à Gregorii Pontificatu ad Caroli M. imperium supputantur, monasteria & Collegia plurima à Langobardis, Burgundionibus, & Francis in Italia, Galliis & Germaniis, ut supra monuimus, extracta sunt, quum anni à Christi nativitate 600. & amplius effluxissent. Anglis enim & Hybernis, Mauri in Gallia agentis fama, illectis, Gregorium affuisse tradunt, missis videlicet fratribus aliquot, qui Benedicti institutum illis concederent & enueclarent, iisdemque arcanis vel leviter imbutos initiarentur. Quorum Studiis adeo successit, ut brevi postea tempore Hyberni Monachi & Scoti natura etiam ad peregrinandum inclinati, prope omnes Rheni & Danubii provincias opplerint, & veteri etiã in Germania plusculi confederint. Illud constat, vel in Pannonia Scotorum fratrum durare memoriam, & in circumpadana Italiæ regione, Cœnobia quædam extare, quæ in gratiam Scotorum, qui singularem quandam monachismi severitatem professi sunt, extracta fuerunt. Notum est Bobiense monasterium ad ripam Ticini conditum, quod Colomanno, sive (ut posterius vocarunt) Columbano Scoto, Longobardorum liberalitate habitandū obligasse cõstare video. In Ægypto a. quæ prima omnium terrarum, Cõstantino imperate monachos exhibuit, tria Genera monachorum fuisse Cassianus tradit, primū quidè *Cœnobitarum*, qui congregati communi victu degabant, mutuoque manuum labore se alebant, gravis alicuius & sancti viri imperio subjecti, quorum domus Græcis nominibus *Monasteria cœnobiag*, dicta sunt, quod communis illis victus esset & segregata à vulgo & frequentia mortalium habitatione uterentur. Secundum *Anachoretarum*, qui longe semoti loca plerumque deserta & invia incolebant, quales in Ægypto Paulus & Antonius, in Syria vagus quidem, sed non dissimilis professionis Hilarion erat. Nonnunquam & cœtibus immixti & ad Ecclesias reversi, ut fors aut ratio obtulissent. Neque adeo vel addicti erant certo loco, vel *inclusi* (ut postea vocarunt) miseri; ut non magna ex parte Ecclesiis Christi interesse, & sacramentorum mysteriis communi-

municare cum Christi membris possent, quod ex posteris tamen multi non vi-
 ri modo, sed etiam fœminæ voti reę, ita præstiterunt obstinato proposito, ut qui-
 21 busdam perfectionis statum affectantibus, certo fixoq; in loco hærere, dura-
 req; ceu immobilib. & ad petram affixis spongiis libuerit. Tertium genus mo-
 22 nachorum fuere, ut ait Cassianus, *Sarabeitæ*, inde dicti, quod inflati vagarentur,
 23 & sæculi magis quam vitæ Christo dignæ curam gererent, re ipsa nihil minus
 quam monachi, qui nomine tantum & habitu Antonios & Paulos simula-
 bant, avari, Immorigeri, gloriosi, quorum & in Benedicti regula fit mētio, præ-
 sagientis tale quiddam ceu futuros olim in suo grege putaret, qui Sarabeitas
 quàm veros monachos exprimerent, quum regula tamen *Benedicti* (ut à quo-
 dam est dictum) *non personam monachi, sed verum* hoc est Germanum *monachum*
requirat. D. Hieronymus in Epist. ad Eustoch. de custodia virginitatis tradit,
 tertium illud genus ab Ægyptiis gentili lingua *Remoboth* vocari, & esse deterri-
 mum atq; neglectum. Laborabant quidem & ipsi, parvo numero congregati
 & jejunia ostentabant, nec vero alibi, quam in castellis & urbibus habitabant,
 quo majore pretio suas operas vendere possent. De eo autem quod laborave-
 rant, non nisi partes in medium conferebant, quo communia forent alimenta,
 in reliquum suo arbitratu & ditione vivebant. *Apud hos* (ut idem Hieron. ait)
affectata erant omnia, laxæ manica, caligæ follicantes, vestis crassior, crebra suspiria, vi-
sitatio virginum, detractio Clericorum, & si quando dies festus venisset, saturabantur ad
vomitum, ut minus mirum videri debeat, in postremis sæculis monachismi pro-
 fessionem tantopere degenerasse, quæ neprimis quidem illis adeo sibi consti-
 tit, quin pro more rerum humanarum vitiata nãvisq; non parum turpibus con-
 tinenter aspersa fuerit.

Primi Monachi, qui & probatissimi, nō alio fine aut proposito in monaste-
 24 ria congregati, humanæ sese obediētiae manciparūt, quã ut à turbæ strepitu &
 25 sæculi curis semoti carnem frænare, mores componere, *ABSTINENTIA QVE*,
 quæ omnium longè pulcherrima virtus est, sese exercere, atq; hac via ceu admi-
 niculo quodam & pædagogio, ad ampliorem fructum mysteriorum fidei ca-
 ppendum, eluctari contra mundum, & Satanem possent, ut re ipsa non aliud
 cœnobja (si cogitemus) quam quod supra de Francis diximus, animorum rebꝝ
 divinis vacantium & corporum victum labore quærentium gymnasia quædã
 26 ac veluti scholæ fuerint. *Ingenium enim* in illis, juxta Sallustii dictum, *nemo sine*
corpore exercebat. Porro nemo tantum suo consilio tribuebat, ut negaret, rescin-
 di posse, quod semel decrevisset; quod hodie tamen votis suis Monachi adeo
 supersticiosè tribuunt, ut nisi sit aut Episcopus aut Pontifex, qui dispenset, no-
 dumq; illum Gordium eximia aliqua potestate dissecet, quietam esse conscien-
 tia vel stultissimis votis implicita nequeat. Veteres illi libere & sine votis ad
 eum modum factis, indefinito aliquo tempore regulare (ut sic dicam) vitæ
 genus profitebantur, neq; ægre gravis alicujus & sancti viri, ut dixi, imperium
 ceu Regis aut Monarchæ ferebant, minime ignari ad nulla se, quæ media in-
 differentiaq; vocantur, sic severe astringi, ut si ita ratio postularer, diversum e-
 ligere & sequi non liceret. Certæ horæ somno, certæ operis, plusculæ psalmis
 & cantibus, plurimæ sacræ lectioni & scripturarum cognitioni, dabantur;
 primaq; omnium studiorum & actionum regula ipsa *FIDES* erat, paucissimæ
 victui concedebantur, nimirum modico nec ad saginam, sed naturæ necessita-
 tem accommodato. Mutare autem licebat institutum ut jam diximus, quoties
 27 honesta ratio impulisset. Quin & evocati sunt sæpe è monasteriis, & Ecclesiis
 regendis Episcopi facti, qui multis annis Monachi fuissent. Nec inermes enim
 nec neophiti veniebant, sed exerciti, ac velut in ludo ad certamē instituti, mi-
 litiam Christi ingrediebantur. Et Ecclesiæ Episcoporum arbitratu de cœno-
 28 biis evocatos non jam tyrones, sed re ipsa veteranos accipiebāt. Siquidem ob-
 servatum est, hoc solò nomine quosdam monachos pejus audisse: quod im-
 modicam quandam austeritatem de monasteriis artulisse & obrufisse Ecclesiis
 suis essent visi. Cæterum hæc omnia jam olim ita elanguerunt, veterno quo-
 dam fatali per monasteria grasfante, pessumque eunte doctrinarum & artium
 studio, ut rari postea in Germania vel Episcopi, sed parochi visi sint, qui Mona-
 chi fuissent, nisi si quos vel redditum cogendorum functio vel vitæ leviter aetæ
 29 molestia, parochiis imposuisset. Cœnobja verò labore illo manuum veteri &
 laudato intermisso, ad nundinationem quãdam spiritualem, nempe ceremo-
 nias

nias & sacrificia, meritumq; & opus illud, quod recentes Magistri *operatum* vocarunt, magna quæstus accessione declinavere. Et ætate quidem Gregorii, primum in operum fiduciam, nisi fallor, immodicè inclinatum est, quam Apostolus tamen ubiq; ut certam pestem pietatis est infecutus. Pepererat eã cœnobiis persuasio quædam religionis, quam prope solis sibi vendicabant Monachi, vulgo quidem & popularibus adeo commendata, ut suis meritis, ceu prophanis & inefficacibus diffusi, certatim monachorum sese justitię & satisfactioni committerent, nec locatum recte quicquam aut pie judicarent, nisi quod horum suffragio & intercessioni fuisset oblatum. Primum autem inter se cœnobia velut pacto & conventionem mutuę intercessionis, *Fraternitates* (sic enim factitia illa communitio vocata est) instituerunt, certo numero precum sacrificiorũq; condito, qui in monasteriis ad eum modum confæderatis, præscripto tempore vel vivis vel mortuis persolveretur; nec à paucis id factum est, cum 30. & amplius cœnobia fratrum & sororum interdum ita conspirarint, quod ex Annalib. eorũ & factis libris palam convincitur. Inde ad Reges, & Nobiles, atq; etiam plebejos manante opinione, quibus condidisse, instituisse, adjuvisse satis nõ erat, nisi amplius etiam fratrum in numero haberentur, aut fraternę saltem communionis participes fierent. Quæ societas etiam Episcopos attraxit, ut & numerarēt interdum aut eximia dona inferrent monasteriis, neq; aliud magis quam fratrum in numero conscribi se peterent. Vota autē quæ *monastica* dixerunt, tamen 30 ad privatam cujusq; justitiam pertinere videbantur, tamen quia rarum quoddam & singulare vitæ genus, tum sobrietatis, tum etiam abstinentiæ prætextu commendabant, haud parum momenti receptæ jam de merendo opinioni attulerunt. Præcipuę erant voti partes, *castitas, obedientia, & abstinentia*, quam recentiores *paupertatis* Vocabulo exprimere maluerunt, quam abstinentiæ: tamē rectè omni immodicę cupiditati opponatur non rerum modo advictũ attinentium [ut vulgus putat] sed & voluptatum, & divitiarum, & luxus vinolentięq; omnis, nisi quis continentiam & temperantiam dicere malit. Æstimari quidē castitas Hieronymi & Augustini ætate cœpit, ut quæ non parum ad excolendam religionē attineret, sed Gregorii tempore ita immodicè obtinuit, ut perpetuam etiam vovere, velut nostra in manu sitam, multis libuerit; *obedientiam & abstinentiam*, cito ambitio & avaritia subverterunt, nec luxu caruere cœnobia ceremoniarum & sacrificiorum impietate gravata, dum ornamentis in templis congestis, sed & auro & argento inclusis & ostentatis reliquiis, mentes hominum à veritate averfas, ad superstitiosas quasdam fabulas converterunt. Negat enim Bernhardus unquam licuisse monachis, id genus ornamenta suis templis imponere, & animã prodere divitiarum amantem, dum caducarum rerum admiratione teneri se significant. Et profecto nostra secula testantur, quantũ damni cœnobiis dederunt parum prudentes quidam Antistites, qui summa religionis simulatione obtrusa nullum modum in congregandis divitiis & aucupandis donationib. tenuerunt, nihil magis hoc suo studio consecuti, quam ruinã vitæ sanctioris, & monasticę disciplinæ interitum. Hic enim unicus est thesaurus (ut dicitur) malorum, quem opes illæ immodicę condiderunt, infoderũtq; cœnobiis. Atq; illa quidem pestis, quanquã Caroli M. sæculo grassari per Collegia & monasteria palam cœpit; tamen ita prope omnium mentes, maxime a Principum specie illa religionis addictas tenebat, ut hoc magis indulgerent saturis jam & probe donatis cœnobiis, quo magis monachis obesse & nocere divitiæ cœpissent. Per beati enim illi sibi videbantur, si quorum meritis & intercessione commendarētur, eorũ ipsorum pietati eximia sua liberalitate sine intermissione cõsulerent. Quæ persuasio sanè & nobilium opes haud levi jactura afflixit & plebeiorum bonis incredibili detrimento fuit, ut interim non dicam, de jure in servos aliisq; oneribus prophanis in illos nullo discrimine translatis, quib. jam olim per magnam tyrannidem abusi, neq; hodie mitiore in pauperes animo multis in locis abutuntur. Ac mihi quidem sæpe cogitanti veteris Ecclesię statutum, quæ Hieronymi, Ambrosii & Augustini ætate per omnes orientis & occidentis ecclesias constitit, cujusq; sancta & Apostolicis scripturis confirmata communitio non paucorum donantium, aut eorum qui paucis ac ne egentibus, quidem obtulissent, sed omnium credentium, in primis autem pauperum, qui vitæ simplicitate & innocentia probati essent, gratuita benignitate subveniebat, minime mihi à vero aberrasse videri potuerunt ætatis nostrę homines, qui

qui secessionem illam monachorum cum tanta religionis & meriti iactatione & ostentatione factam non factiosam modò, & nescio, quos exitus molientem, sed etiam Schismaticam fuisse, nec parum publicæ pietati incommodasse (ut cunq; per errorem & religionis quidem zelo id contigit) in nuper editis libris suis prodiderunt. Nam & August. orthodoxus Ecclesiæ scriptor, commentariis suis quos in Joannis Canonicam scripsit, claris verbis, *Vide* (inquit) *facta sunt schismatica*. Et respondens ait: *Cum dicunt homines, nos iusti sumus; cum dicunt homines, nos sanctificamus immundos, nos justificamus impios, nos petimus, nos impetramus*, hæcenus August. At quorū in ore frequentius versantur voces illæ, *nos justificamus, nos impetramus, nos absolvimus, nos remittimus*, quam monachorum & hypocritarum? quare non est, ut ab ullo negari possit, quin ab illis communiter erratum sit, quib. opera sua nec iussa eorum, quo fiunt, nec mandata, sed hominū præscripto instituta, & iusta parte cū lege Christi pugnancia, ita arriserūt, ut meriti virtutē in illis locarent, & digna ducerent, quæ omnium ordinum elemosynis & donationibus rependerētur.

31 Diciores etiam catalogo inscripti, fratrum in numero haberentur, qui eum ad modum cœno-

32 biis numerassent & donassent. Quod quidem scripturis indicare & comprobare præter institutum foret, cum sit ab aliis abunde præstitum. Nec attinet docere quomodo nemo ignoret, quam iniquo animo Christus, operum etiam legis, nedum hominis ostentationem tulerit, palam interim admonens, ne quidē quærendam in ipsis esse iustitiam, longe minus in his, quæ humana consilia præscripsissent, quemadmodum postea sunt ad vitam & salutem à monachis applicata, quæ fermento pharisaico, hoc est iustitia sua pollutissima; Christū Dominum non modo negligunt, sed tentant etiam, dum perfectissima consummatissimaq; Christi suppressa, suā qua nihil est feculentius, tantopere ostentare & venditare popello non desinunt. Neq; est, ut quisquam horum tergiversetur aut dissimulet, cum huius unius dogmatis persuasionem omnes omnium monasteriorum opes & fortunæ nitantur & subsistant. Aufer n. meritum monasticum illis sodalitiis, aufer (inquam) cœnobiis fiduciam operum vulgo receptam, quæ diu noctūq; certa spe salutis impetrandæ tā vivis quā mortuis prostat & operatur, quid oro amplius habebunt aut præstabunt hodierna monasteria & cœnobia, cur digna esse suis opibus & rebus hoc fūco partis recte uti, videri possint. Nemo donavit sine operum respectu, nemo obtulit sine meriti fiducia. Quod si hæc illis permittas, nihil agunt aliud, quam quod elemosynis indignum & scripturarum traditioni adversum est. Dudum n. istam vanitatem operum, nescio quid sibi arrogantiū,

33 cum patres alii sancti qui Gregorii ætatem antecesserunt, tum ipse ante omnes Augustin.

34 singulari diligentia adhibita prodidit & reiecit. Bernardus a. monachus fere sanctus, recepto

35 illi suorum temporum errori adeo non consentit, ut scripto etiam sit testatus: *neminem posse vel sibi vel aliis vitam & salutem ullis operibus promereri, sed æternam illam gratis dari credentibus in Christum*. Nec dubium est, quin sancti viri plurimi monasticam vitam professi, idē senserint, quod Bernardus docuit. Sed vicere postea Doctores Scholastici, & omnium suffragiis error jam in vereratus tāto plausu est exceptus ut contra sentientes, h. e. Apostolicæ Doctrinæ subscribentes Romani Pontif. ceu Hæreticos damnarint. Utinā autem solis monasteriis illud quidquid est veneni nocuisset: serpsit malum amplius instarq; contagionis cancer doctrinæ paucos initio invalit, mox reliquum Ecclesiæ corpus tanta morbi atrocitate corripuit, ut disciplina propriæ omnis, qua veteres Ecclesiæ spectatæ sunt, ex aliena illa, & ut verè dicam, vicariæ intercessionis fiducia mirabili casu elanguerit. Sicut n. Episcopi opulētiore facti, sui obliti, in suffraganeos & vicarios magnam partem curæ suæ postea transtulerunt, ita Reges, Nobiles, Populares, non jam suis sed monachorum meritis animati, sua ipsorum bene facta, quæ vel Baptismo admonete ante oculos versare debebant, magna parte intermiserint. Vnde mox licentiæ & cessationi locus concessas, qui Francis & Alemannis jam ante plus satis amplius erat. Et illa vera atq; unicè Christiana cōmunio bonorum omnium Catholicæ Eccl. quæ à Christo capite nostro per FIDEI & vitæ spiritum in omnia sese unius cōporis membra spargit & effundit, vel ignorata profusa, vel data opera conculcata fuerit. Porro si sanam magis doctrinam Principes novissent; si Nobiles & Populares hanc fidem, quæ secundum scripturas est, edocti fuissent: videlicet quod

36 gratia & remissio peccatorum nec auro nec argento, nec ullorum hominum venalibus operibus obtineretur, sed gratis daretur sitientibus aquam illam vivam, profectio non hoc tribuissent iustitiæ monasticæ, quod tribuerunt, nec fonte vivo præterito ad lacus illos dissipatos & cisternas humanarum constitutionum lagonibus effusas declinavissent. Negari enim non potest, quin veteres illi Principes, quomodo summo in religionem studio fuerint, etiam si plerarumq; rerum scientia fuerint destituti, quod quidem non hominum culpa fuisse arbitror sed temporum, quæ sui quadam veneratione adductis & illectis sæpe imponunt, neq; non commendant religionis specie, quæcunq; vel usus receptior, vel divina consuetudo vel ratio aliqua verisimilis invexit aut parum circumspecta Concilia probarunt, longe aliter de rebus Ecclesiæ constituisse. Siquidem & Carolus ille M. leges suas æditurus ita, Anselmo teste, præfatus

37 est: *Hoc se ante omnia in regno suo querere, ut defensio & exaltatio & honor sanctæ matris Ecclesiæ retineretur, deinde ut pax, & iustitia in populo servaretur*. Neq; enim hic alio animo in pietatem fuit, quam ante eum Constantinus M. sed alia tamen in tempora incidit, nec dedit errores, aut intulit Ecclesiæ, sed recepit: ut antiqua laude sua minime carere debeant Francorum Principes, quasi fœdis errorib. quæ ad hunc usque fuerint patrocinati, quomodo nec volentes nec prudentes favorerint errori, nimirum suorum temporum receptis dogmatibus ceremoniisq; obnoxii: præterea Pontificum & synodorum auctoritate obstricti, ut quorum jam olim cognitioni & sanctioni de fidei rebus nihil non tributum fuit. Supra autem dictum, etiam hac de causa condita ab illis collegia & monasteria fuisse, ut in eis doctrinarum & artium ceu præsidia quædam locarentur, quæ mitigandæ barbariei & pietatis confirmandæ gratia adesse ipsis in procipectu possent, quoties negotia religionis postulascent. Neq; alia tum ad manum ratio erat, quæ seculis illis gentibusq; tam duris, inertibus & barbaris consuli posse videretur, quomodo longe maxime religioni hoc modo consultum esse puraretur. Hæc præfari ceu pro argumento libuit, ne imparatum lectoris animum ulla parte ex improviso offenderemus. Nunc igitur ad disciplinam revertendum. Et primum quidem in operis transcursu de Collegiis Germanicis: inde de cœnobiis ceu monasteriis, postremo de utrisq; deq; ipso disciplina casu referemus.

IOACHIMI VADIANI CONS. SANCT-GALLENSIS.

DE COLLEGIIS MONASTERIIS QVE
Germaniæ veteribus,

Liber I.

VB Francis & Germanis cæteris post Carolum Imperij honore po-
titis usque in Hainrichum Quartum & amplius, tantam verbi Do-
minici annunciandi curam adhibuerunt *Episcopi* Germaniæ, ut pro-
pe nullum ministerium majore cum gravitate & diligentia fuerint
executi. Et jubebat canoni synodi Magonciacensis, ne facile *Epi-*
scoporum causationes admitterentur, quo minus diebus festis, ma-
xime autem dominicis, ecclesias docerent; nisi ipsos vel adversa va-
letudo, vel justa aliqua absentia causa excusasset. Tantum autem
aberat, ut illos à sacra illa functione vel nobilitas vel potentia cohi-
beret, ut vel his nominibus populo tunc rudi & barbaro hoc gratior esset doctrina Christi,
quo sublimes erant, qui ejus docenda provinciam obivissent. Magno enim Franci & A-
lemanni nobilitatem, magno potentiam æstimabant. Nec sine causa factum est, ut illis ha-
benis moderandis docta olim & erudita *Nobilitas* adhibita fuerit, & auctoritatem prope-
modum immodicam ecclesiis Germaniæ Reges & Imperatores promiserint, quæ omnia
postea immenso abusui patuerunt. Nulli tum erant *Episcopi suffraganei*; sed ministri
Presbyteri & item *Diaconi*, qui quidem absentis pastoris vicem certo ordine gerebant, præ-
sentis functionem magna observantia juvabant, præcipue in sacris peragendis & erogandis
sacramentis. *Canonici* autem dicti, ut videtur, collegiorum *Presbyteri*, quoniam in col-
legium recepti certum disciplinæ genus legibus canonibusque præscriptam profiterentur.
Quare & *fratres* dicti, vetustissimis monumentis testantibus, & simul communi victu aliti
sunt. Nam & ædes *Episcoporum*, quæ una cum collegiis contiguæ basilicis erant, *mona-*
steria dicta sunt, non minus quam cœnobicia, nomine etiam nunc vulgo durante. Horum
vestibula pauperum & infirmorum catervæ tenebant, primæque illis curæ erant pauperes,
ne non qui vere pauperes adjuvarentur. Viduis etiam & pupillis Præsulum atria & aulae
patebant, in hoc unum condita, ut locus esse idoneus posset illis admittendis, qui vel do-
ctrinæ, vel consolationis gratia pastorem suum adiissent. Comitatus primis illis mediocris
erat, certe à luxu & ostentatione alienus; nec fere nisi *Presbyterorum* & *Diaconorum* præ-
sentia honestatus. Norant enim sese illi, & suæ sortis erant conscii, non ignari, nec luxum
decere, nec ornatum *Episcopos*; quando inter probra veteribus quibusdam objectum es-
set, quod immodico comitatu fuissent usi. Ante omnia illud agebant *Episcopi* magna cu-
ra, ne vel suis, hoc est publicis basilicis, vel privatis urbium agrorumve suæ administrationi
commisissis ecclesiis, quas *parochias* vulgo vocabant, deesset, quod ad disciplinæ modò in-
crementum attinere videretur. In Præsule duæ res potissimum spectabantur, Pietas & E-
ruditio. Pietatem à vitæ innocentia & divini cultus amore metiebantur; Eruditionem au-
tem à judicio & doctrinæ præstantia, quam quia paulò rariorem habebant illa sæcula, per-
sepe accidit, ut & monachi doctrinæ fama commendati, & quod omnis studiorum facul-
tas eo tempore præcipue in monasteriis regnabat, in *Episcopos* electi, & summis sedibus
præfecti fuerint. VVinefridus enim monachus Anglus, qui & Bonifacius primus dictus
est, tempore Pipini; & Rabanus monachus Fuldenlis sub Ludovico Juniore; Præterea &
Hilbertus Otthonis primi tempore, sedi Mogonciacensi Antistites impositi sunt. Cæte-
rum & hunc sanctissimum morem, ut præclara omnia, postrema illa sæcula studiis factio-
nisque

2
 busque contaminata, ita nobis pene funditus abstulerunt, ut brevi postea tempore monachis quantumvis indoctis & inertibus, modo generis claritate præstarent, aditus ad tam sublinem provinciam patuerit. Divitiarum enim accessione factum est, ut onus illud pascendi gregem Christi, quod antea sancti viri non nisi inviti & renuentes suscipiebant, postea in honoris & dignitatis statum & fastum conversum, certatim homines impuri & avari oppeterent, non solum clerici, sed etiam monachi. Adalbertus enim monachus, cujus in chronico suo Lambertus meminit, homo claudus & edax, proceritatis autem & corpulentiae tantæ, ut monstrum magis quam hominem referret, oculosque & ora stupentium in se converteret, ecclesie Vormaciensi Heinrico quarto favente impositus est, non quod doctus, quod sobrius, quod abstinens, & ad animarum curam gerendam appositus, sed quod Rudolphi Suevorum Ducis frater esset. Prima autem collegia multam operam, cum artium aliarum, tum sacrarum imprimis literarum studiis impendunt. Erant *Scholastici & Lectores*, quorum nomina adhuc durant: nec publicè solum & plebi, sed privatim etiam clero, Episcopi scripturas interpretabantur. Perinde enim atque apud antiquas ecclesias, tum Græcas, tum Latinas, erant qui liberales disciplinas & scripturam, vere sacram, magno cum fructu auditorum profiterentur. Ita Regum Franciæ sumptibus vel collegia eo sine instituta diximus, quo scholarum vice essent, & certo numero alerent, qui sacris rite peractis ad consueta studia reverterentur. Turpissimum enim vel illis sæculis visum est, docere velle, quod non didicisses, aut nomen jactare religionis, quod non doctrinæ nec vitæ specimen ullum ostenderet. Carebat tum Academia Germaniæ, quodque erat reliquum artium & studiorum, suum collegia & monasteria fecerant. Atque horum quidem docendi ratio licet permultum à veteri illa puritate & elegantia degenerarit, adeo tamen non defecerat, quin longe optimum fuerit retineri eam qualemcunque & coli, in gente præsertim tam rudi & barbara, quam committere, ut ejus casu simul reliqua fidei disciplina consideret. Quamlibet enim remissa licet fuerint studia horum sæculorum, tamen illud interim assecuta est Principum liberalitas, ut & ingenia passim effluerint minime ignobilia, & viri extiterint, non pietate solum & doctrina, sed peritia etiam linguarum celebrati. Magna temporis pars illi operæ dabatur, ut caperentur sacre literæ: nec erat tantum ceremoniarum quantum est hodie, monachis quibusdam, qui stando & psallendo, hernia sese & phrenesi etiam conficiunt, nihil minus cupientes quam cognitionem legis Dei. Adeo hodie distenti sumus & facti atque etiam securi: canere maluanus & ludere in templis, quam discere & docere, aut quod reliquum est horarum, manuum labori, (quod regula tamen Benedictina jubet) impendere. In templis & basilicis nihil ad ornatum aut cultum accommodabatur, neque hoc quærebat pietas, ut otium spectantium demittantiumque pasceret (quale quid suis in templis Ethnici ostentarunt) sed hoc magis, ut corda pietatis amore flagrarent, quod ut assequi apud ecclesias suas Antistites possent, id in primis cavebant, ne caducarum rerum specie & splendore distractis sensibus animus suo munere fungi, & cœlestium rerum contemplationi insistere nequiret. Proinde aut nulla aut rara in iacris ædibus simulacra erant: & si quæ essent, nihil inerat, quod posses admirari, nisi si quæ neglectu & simplicitate placuissent. Pictura enim, etiam sicubi frequentior erat, tamen sine artificio erat, & quæ pluscula adumbrabat magis quam exprimebat. Reliquis quidem sanctorum postea honos amplior in basilicis est habitus, Francis nimirum ita curantibus, ut & auro & ebore, gemmisque & argento vestitæ ostentarentur, ferculis etiam Circensis pompæ in morem adparatis, quæ festis maxime diebus spectabantur. Quem morem, & rem & monachi postea usurparunt, sed reclamante Bernardo, qui negat hoc licere monachis seipsum prodentibus, dum quod admirantur, ingerunt templis, nec advertunt in templis vetari & damnare scripturam, quod ipsi usurpant. Nec argento enim neque auro Deus, sed fide & cordis puritate colitur. Quæ de causâ oratoria Germaniæ vetustissima quominus cultus habuere & ornamentorum, hoc magis ad religionem exercendam apposita judicant, qui eis sunt usi. Et satis testantur ex omni structuræ habitu basilicæ antiqûæ, nihil horum habuisse sese, quæ posterior ætas tanta cum jactura expensarum ad luxum & ornatum templis ingessit, non à nostris modo, sed ab Ethnicis etiam cordatioribus damnatum quondam. Recte enim Perseus;

4
*O curvæ (inquit) in terras animæ, & cœlestium inanot,
 Quid juvat hoc, templis nostros immiscere mores,
 Et bona Diis ex hac scelerata ducere pulpa?*

5
 6
 Carolus quidem Magnus fere primus Francorum veterum, immodicæ quadam indulgentia sua, proposito tamen juvandæ pietatis sanctæ, sacras ædes non implevit solum pretiosissimis ornamentis, de prædâ & manubiis victoriarum ingentium, sed & ceremoniis insuetis antea & insolitis auxit, quum Franci jam annis amplius trecentis Christiani fuissent. Neque dubium est, (adeo infelicia in sacris instituendis humana consilia sunt) quin eum luxum disciplinæ corruptela majori casu fuerit insecta, & morum integri-

has hoc pronius fatiscere & collabi cœperit. Notum est enim tritumque sed dignum tametsi relatu, VVunefredi Episcopi responsum, qui sub Carolo Rege interrogatus, num sacrum peragere ligneis calicibus liceret? Licere inruit, insuper testatus, aureos quondam Presbyteros ligneis vasculis in sacro usus fuisse; suo vero tempore ligneos sacerdotes aureis in calicibus sacrificare.

Initio quidem, ut dixi, non private, sed publicæ erant Canonicorum rædes, in quibus & cibum & somnum communem capiebant, qui illi sese sodalitis addixissent. Dabatur id quidem morum & disciplinæ observationi, nec sine causa communio & frequentia placuit, quum sint pauci, quibus solis agere sine grandi tentatione in periculo concessum fuerit. Vnde & monachorum communiter viventium *cellas* fenestras & pagulas esse libuit, ut quoniam seorsim dormirent, habere vel somni vel cubiculi inspectores & arbitros possent. Inde hodieque veterum cubiculorum, quæ vulgo *dormitoria* vocant, cellulas perspicuas esse videmus, sed quas raro tamen Abbates inspiciant, hoc unum puto optantes, ne suæ inspiciantur. In tantum autem aliena erant à luxu & avaritia prima illa monasteria & collegia, ut Presbytero & monacho voluptuario, sicut & avaro, nihil turpius haberetur: & legum præscripto tanquam criminoli notarentur, qui divitiarum amore corrupti secularibus sese curis mancipassent: veteri quidem illa ecclesiarum, & de Domini doctrina instituta disciplina durante, quam Africa Episcopi tanta severitate & observantia custodierunt, ut ne testamentarium quidem constituere liceret Presbyterum, si quis Presbyter aut Episcopus posteris suis testamento cavisset: quum nostri hodie monachi talem & tam prophanam curam piis etiam causis ascribant, inter auctupia felicissima numeratam. Ita sæpe in speciem nobis temporum præscriptiones, ceu honesta & licita obtrudere & commendare solent, quæ re ipsa nec licita unquam nec honesta fuerunt. Igitur in regno Francorum Episcopis hac præcipue de causa *Advocari* dabantur, ut essent qui secularium & ad victum etiam attinentium rerum curam & sollicitudinem gererent: reddituumque & prædiorum & servitorum & decimarum, & si quæ alia juris collegiorum essent, rationem redderent, minime interim neglecta Episcoporum voluntate, quibus quidem in vicis aut insciis nihil agebatur. Et jubebat canon Synodi Magonciacensis Anno DCXXXIII. habitæ, ut *Episcopi & Abbates curam omnem administrationemque qua ad victum & alimentum attineret, Advocatorum solertia relinquerent*, quo minus à professionis instituto, cui jurati essent, advocarentur. Veri Episcopi nec dominia ulla, nec imperia vel mera vel mixta affectabant, memores videlicet doctrinæ Christi quæ regnum eius, vel hæc à parte, longe maxime à regno & gladio sæculi disjunctit & separavit: sed & minime ignati sortis suæ, hoc ipsum esse satagebant, quod dicebantur. Proximis primum sæculis, Principum suorum simplicitate temporumque inertia abusi, præpingues quidam & opulenti Præfules deserta, ne dicam abnegata, religione, ad dominatum & imperium defecerunt, in latanas, ut vere dicam, & monachas conversi, nihil autem minus quam monachi aut Episcopi. Confuit enim ecclesiis vassanus ille & satanæ instinctu subornatus ardor dominandi, ad cuius insolentiam non modo pietas offensa vitiataque deterius habuit, sed ipsi etiam præfides religionis, dum libidine & supinitate nihil non gerunt & committunt, multis in locis & regno illo impio & dominatu sunt exuti, hodieque passim privantur & exuuntur. Veteres sese intra modestiam & abstinentiam, velut intra metas, quædam professionis suæ, continebant, victu etiam & vestitu contenti, nisi si quid ecclesiæ ornandæ juvandæque causa donatum aut oblatum fuisset. Quod ipsum tamen multis in locis Gregorio instituentæ ita dividebatur, ut pars una Episcopo, alia clericis, tertia pauperibus & peregrinis, quarta publicæ structuræ cederet. Nam & ex Ludovici Pij Augusti decreto, Episcopi ludimagistros ut alerent, admonebantur: nec modo ingenuorum, sed servorum etiam liberi erudiebantur, quorum qui infimo ordine erant, psalmos canere, & sacros libros legere discabant: quæ eadem & Abbatum cura erat, delectis videlicet monachis magistrisve, qui si munere præessent. Nobiles maxime in collegiis & monasteriis instituebantur, ex quibus, qui magis profecissent, sæpe sodales facti & promoti ordine, magno honori & collegiis & monasterijs fuere, disciplinæ formula non retenta modo, sed etiam aucta, quam illa demum sæcula mutarunt, quæ in sacras illas sedes, Nobiles non judicio, ut antea, sed favore & muneribus admissos receperunt, nec tam quid publice pietatis interesset, quam quid privati homines quærerent & ambirent, animadvertunt: Si quidem & Nobiles ad otium & luxum conversi, majorum suorum liberalitate multis jam sæculis palam sunt abusi. Quod quidem non refero, ceu liberalitate illa & alimentia indignos putem quosdam, quorum majores eximie de multis ecclesiis meruere, sed ut admoneam auctores plurimos canonice & monasticæ disciplinæ, ne suspicatos quidem fuisse de isthoc vitæ & alimentæ genere, quorum multi tamen opes suas Nobilitati nominatim dicaverunt. Ita enim multis in ecclesiis hodie vivitur, ut earum Presbyteri clericique non alia magis causa Canonici dicti videri queant, quam quia de redditibus ecclesiasticis, perinde atque de Canone quodam publico victitent & saginentur.

parum interim officio respondentes. Majores donis illis & oblationibus suis pietati & religioni consultum esse cupiebant, non privatae cujusquam dignitati & cessationi. Neque alius his animus erat tanta prouitate largientibus, quam ut virtuti & pietati, & pauperum ante omnia curæ, opes suæ adhiberentur. Nemo gloriæ & dominationi, nemo luxui & voluptati, nemo otio & inertiae, nemo fastui & supercilio quidquam tribuendum esse existimavit, quum omnes religionis amore exciti, hoc largius darent, quo magis disciplinae vere Christianae favebant. Ut profecto non habeant amplius, quod caesentur Pharisei quidam inflati, qui tanta conscientiae securitate lasciuientes, nihil agunt minus, quam quod illi cupierunt, quorum nescio, quam bene locatis opibus perfruuntur. Et cuperem eos alia indutos mente tam male non audire multis nominibus, quam hodie audiunt, sed simillimos esse illis qui primi hanc disciplinam excoluerunt. Minus enim causa fuisset consilij sui, ætatis nostræ summis viris, qui satius esse ducunt diuitias illas publicæ pietati consecratas, publicis etiam atque his quidem honestis usibus deservire, quam permittere, ut paucorum hominum regno, ut sic dicam, & libidini parent.

Ad institutum autem ut revertamur, constat antiquos Germaniæ episcopos summa semper dignitate præcelluisse, partim quidem ob indulgentem Principum omnia illis honorifice deferentium voluntatem, partim etiam propter existimationem, quam doctrinæ & pietatis nomine sibi conciliaissent. Quæ re vulgo non solum *Episcopi* & *Archiepiscopi*, sed etiam *Pontifices ac summi* quidem vocati sunt, cum hodie Romano Episcopo prope soli id nomen ceu *ἡ ἐξοχλή* tribuatur, vulgarissimum ante Præsulibus omnibus, præcipue autem Magonciacensi, (de nostris enim loquor) cui summus semper inter Germaniæ Episcopos honos habitus est, ac post eum Treverensi & Colonienti, veterum ecclesiarum Antistibus, qui postea honoris prærogativa inter Septem viros illis numerati sunt, quibus legendi Cæsaris atque adeo Imperatoris designandi potestas concessa est. Neque id solum, sed Regum etiam ungentorum facultas publico quodam consensu delata est. Pipinum Caroli patrem Stephanus Romanae urbis Pontifex unxerat, cuius exemplo adlubente, mox & a nostris Reges uncti sunt; sed ea lege, ut Imperij illis culmen non nisi Romæ consecratis permitteretur. Morem ungenti scriptura vetus, nostris haud satis intellecta, probavit, quando unctos Israelis Reges legerent, atque inde caeremoniam veluti salutarem transferrent. Animavit autem Romanos Episcopos exemplum Patriarcharum ecclesiae Constantinopolitanae, qui & ipsi primi, ceu translato de lege & Judaismo more, circiter Justiniani tempora, quo plauibilibiorem Imperatorum Orientis potestatem populo facerent, in æde eos publica ungebant, & coronabant. Quod ipsum Stephanus, nullo majorum suorum exemplo, dum ad Francos imperium transferre statuit, æquali cum Patriarchis potestate usus, sibi arrogavit. A Constantino enim, nisi fallor, qui primus Christianorum Principum repudiatis erroribus (ut ait Lactantius) majestatem Dei singularis agnovit & honoravit, ad usque Carolum Magnum, nemo Imperatorum in urbe, aut ab urbis Episcopis delibutus unquam aut unctus est. Nemo enim Imperatoria dignitate præditus, hoc honoris ante Carolum M. Episcoporum authoritati tribuit, ut qui jam pro vetere Imperij jure & dignitate factus esset, quodque aliorum suffragiis fuisset assecutus, hoc illis referret acceptum, qui juri & potestati Imp. erant subiecti. Nam & urbis Episcopos rite etiam electos, sedi suæ præfici sine Imp. comprobatione & investitura (ut cum vulgo loquar) non licebat. Nec mirum est esse hodie, qui laudi tribuerint, Heinricho ejus nominis I. clarissimo Principi, qui unctionem ab Episcopis de Judaismo mutuatam singulari quadam magnanimitate respuerit, hederamque illam majoribus se & dignioribus faverit. Verum istam vel novam caeremoniam facile erit concedere Episcopis, modo ipsi contra ecclesiis reddant, quod jam olim ipsarum fuit ab Apostolico more & instituto deductum, videlicet ut Episcopi, non cleri tantum, sed populi etiam manu & suffragio eligantur: quod diutissime in Germaniis observatum ex chronicis nostratibus constat. Et aderant electionibus fere aut Principes ipsi, aut Duces aut Comites, neque ulla rata erat electio, nisi quæ demum consensu Principis confirmata fuisset. Quæ quidem tum electionis, tum confirmationis aut ratificationis facultas à Christo passio, mille & amplius annis continenter in ipsa etiam urbe, sede scilicet Apostolorum, ROMA ita custodita est, ut populus & clerus Pontificem legerent; Imperator autem electionem haberet ratam. Idem enim, ceu diximus, à Constantino ad Carolum M. usque, Romani Principes egerant, ad deinde imperij jure ad Francos translato; Franci omnes, ac post eos Germaniæ Imperatores omnes, usque in Heinrichum V. veteri jure & potestate exercuerunt. Enimvero electio Gregorij VII. sub Heinricho III. à Clero & populo facta in literas relata est, his quidem verbis, ut apud Platinam leguntur: *Nos sancta Romana Ecclesie Cardinales, clerici, ac diaconi, Subdiaconi, Presbyteri, presentibus Episcopis, Abbatibus, multisque tum ecclesiastici, tum laici ordinis eligimus hodie, &c.* Quæ tamén electio facta est circiter annum Dom. MLXXVII. eare tum primum in Presbyteros & Clericos Cardinales Urbis inclinante, & detrectante Impe-

Imperatoris consensum Pontifice: Gregorius enim ita sese veteri Imperatorū juri & auctoritati opposuit, ut æqua justaque postulantiem Heinricum, & ob contemptam dignitatem suam, insolentius tumultuantem, anathemate percussisset, ac deinceps suarum partium studiis summo periculo involverit: quoque animi sui libidinem expleret, satis duxerit universam Italiam bellorum clade & strage concutere, quam eo loco & honore Imperatorem habere, quo prædecessores sui tot sæculis habuissent. Nec mirum, si sint qui quarant quibusnam causis acciderit, ut posteris aliquot Gregoriis adeo displicere potuerit, quod primus ille Gregorius, omnium optimus & doctissimus, tantopere agnorit & probarit? Hic enim Pontifex creatus, quum tantum onus invitus obiret, & trahi tamen se omnium voluntate publicum ad munus videret, nuntio cum literis Byzantium missō, Mauricium Imperatorem obsecravit, ne sui electionem, quam Clerus & populus fecissent, ratam esse sineret, &c. Quod utique minime fecisset vir tantus, nisi pro more & jure veteri Imperatorum auctoritati deferendum esse existimasset. Scribit autem Liutprandus Ticinensis, Romanos quorundam subinde Pontificatum ementium vendentiumque studiis, factionibus commotos, Otthoni primo, clarissimo Imperatori sancte jussisse, nunquam se in posterum episcopum sine Imperatoris consensu lecturos. Et à Lamberto est proditum, circa annum Domini MCLVII. legatus ex urbe ad Heinrichum Tertium venisse oratum, quo Episcopum urbi, atque eum quidem designare dignaretur, quem ipse Apostolica sede dignum judicasset. Quod & Quarto sub Heinricho accidisse tradit, Legatis iterum testatis, nolle se cum Clero quemquam eligere, sine Principis sententia super eare prius expectata. Caterum & hac Principum dignitate paulo post violata, adeo studis factionibusque Pontificum successit, ut & populus, cujus summa jam olim in urbe auctoritas fuerat, jure electionis fuerit spoliatus, quod quidem largitionum coercendarum gratia factum poterat videri, nisi eas ipsas populo repudiato, amplius incruduisse constaret. Atque ita mirabili, & ut equidem conjicio, fatali quadam rerum mutatione factum est, ut quod antea Pontifices ab Imperatoribus expectassent, idem hodie re inversa ab Pontificibus expectent Imperatores. Enimvero Carolo Pipini filio Hadrianus Papa, non urbis solum, sed ecclesie etiam urbanæ dispensationem ita large contulerat; ut ne de sacris quidem, & ecclesiasticis rebus constituendis, Principe inconsulto, deliberaretur. Et satis constat, post Gregorium existisse Papas, qui vel juramento fidem facere Germaniæ Principibus non dubitarint, hoc ipsum Imperatorio nomini deferentes, quod majores, sancti viri, ultro ipsis scriptura admonente detulissent. Sextus primum (ni fallor) Gregorius, & qui eum secuti sunt Episcopi non pauci, parum in optime meritos grati, summis viribus hanc in rem incubuerunt, ut nostri, hoc est Germaniæ Principes, quibus tamen illi, quidquid sunt & possunt, debent, antiquissimo illo & æquissimo jure destituerentur, Romæque non Imperatores, sed Pontifices imperarent, illa sibi postremum, dubium quo jure, quave injuria, potestate arrogata, ut parum hæctenus rata fuerit Imperatorum electio, nisi ei Pontificum consensus accesserit: nec Augusti nomen ulli permissum, nisi quem Pontifex potestate illa sua nuper vindicata in auctorasset. Veteres Germaniarum Episcopi, tametsi sæpe ab ipsis Imperatoribus designati sunt: tamen vel rite electi ea veneratione Principes suos sunt profecuti, ut nihil illis, salva modo religione, non tribuerint. Sero enim celeberrimo illo electionis jure Germanicæ ecclesie spoliata sunt: nec ante, quod sciam, receptum est, ut à paucis & solis, (ut hodie) canonicis Episcopus legeretur, quam in urbe mos novus & insuetus receptus esset, nempe ut Acoluthi, Subdiaconi, Diaconi, & Presbyteri urbis, qui ob sedis honorem Cardinales, hoc est, præcipui cognominabantur, Episcopum summoto populo legerent, quod annis plurculis post Gregorij Septimi Pontificatum accidisse certum est: ritum tamen longe diverso & magis liberali lectis Episcopis, quam hodie à Cardinalibus urbis & orbis, in conclave tanquam in caveam inclusis, eligantur: sed de his rebus satis abunde ab aliis proditum est. Nunc de illo admonendum duxi, *Simonie* crimen adeo fœdum à majoribus nostris judicatum & habitum fuisse, ut recentia etiam Germanica concilia, ipsum non nisi hæreseos crimine traduxerint & notarint: privarintque rerum ecclesiasticarum dispensatione, qui muneribus & largitionibus suffragia sibi coëmisset, & in quæstum vertisset pietatis negotium. Cito eam pestem Galliæ senserunt, jam olim adeo grassantem, ut & Gregorius Theodoricum Hiltperti filium Francorum Regem literis admonendum duxerit, ne non severe de simoniæ crimine cognosceret. Pepererat illam partim ambitio, partim (quæ comes ambitionis est) avaritia: neque aliud unquam fuit æque præsens venenum in Satanæ manu, quo Episcopi quidam semel incensi, ac velut in rabiem, ut sic dicam, acti, hoc unum multis sæculis egerunt, ut fucum pietatis omnium oculis inspergerent, pietatem ipsam omnium animis eximerent, ea demum libertate sibi vindicata, quæ nec ab honoribus, nec ab opibus, nec à dominiis quidem & regnis abhorreret.

Supra autem dictum à nobis , Germanos parum æquos simoniæ fuisse , eaque de re mo-
rem publicæ electionis multis sæculis tenuisse. Sane Alemanni *Parochiam* vocabant, quam
nostri Græca voce, sed Latinis tamen usitata *Diœcesin* appellant , & *Presbyteros Parochia-*
nos, quos vulgo hodie *parochos* nominant: quos quidem plurimis in locis pòpulus elige-
bat, dein Episcopi ratum faciebant, quod illi placuisset. Et jubebat Canon, ut ad curam ani-
marum gerendam Episcopi seu parochi designarentur , seu ut illi vocant, nominarentur ,
qui vita & verbo suis usquequaque prodesse valerent. Electi , honesto comitatu ad Episco-
pos deducebantur, nec licebat quemquam sic electum designatumve rejicere, nisi notabili
criminis intentione probata, usque adeo etiam dum in duris & nesciis multarum rerum sæ-
culis valebat plebis de suo pastore iudicium. Quod ipsum tamen tam sanctum & Apostolica
traditione probatum , itidem & avaritia nobis & ambitio sustulerunt: jure ipso electionis
magna ex parte ad Episcopos & Abbates translato , & multis technis vitiato. Quod certè
è *juramentis*, quæ Canonistæ *fidelitatis* appellaverunt, abunde cognoscitur, testantibus scili-
cet, quantum nostrorum animi suis rebus addicti ab illorum pietate & religione absint, qui
non sibi aut suo comodo, sed Christo & gregi ejus pastores legerunt , quique primum
locum Apostolicæ doctrinæ & libertati concesserunt, hoc unum curantes, ne ullus locus
quæstui, hoc est simoniæ & pharisaicæ negotiationi relinqueretur. Quod ad me attinet,
fateor pro mea imperitia, nunquam me vel audisse vel legisse ulla juramenta tam servilia,
tam adversa libertati doctrinæ Christi, quam illa sunt, quæ hæcenus Episcopi & Abbates
quidam à parochianis privatisque sacrificis, quos *Capellanos* vocant, extorserunt. Neque
enim alio ullo certiore testimonio unguis suos, hoc est impios conatus, & misere affe-
ctam conscientiam prodidere lupi quidam rapaces, quam illis tam duris & inauditis obli-
gationibus, quibus opus nullo modo fuisset, si tam agere & observare libuisset, quod
scriptura dictante præcipitur, quam vel novam religionem vel noxiam hypocrisin scri-
ptura reclamante tueri. De disciplina enim & pietate *curaque*, ut ipsi vocant, *Pastorali*,
nullum Jotam illis legas: hoc solum cautum est, ne vel agant vel sentiant aliud, quam
quod his placet, à quibus non jam onere & labore, sed munere & honore ad quæstum vide-
licet & farinam faciente, sunt donati. Et quam iniqua ab illis exigunt, tam impia illi polli-
centur, nec detrectant qualemcunque obligationem administrandæ ecclesiæ, modo ne de-
sit quod ad quæstum faciat. Ita enim ecclesiis passim occupandis possidendisque intenti sunt
hodie plerique omnes sacrificuli, ut re ipsa nihil magis quærere, quam seipsum videantur.
Nihil enim in presentia de immunitate dicemus, qua & ipsa tamen sese prope omnium ju-
dicis & censuris subtraxerunt, unicis Episcopis subjecti, quæ tamen plectunt nocentes,
ut propemodum irritare pœnis, & hoc nocentiores facere videantur, quæ sæpius puni-
unt, usque adeo (quod dicitur) mutuo scabunt muli, nec tolluntur crimina, ut alibi à nobis
dictum est, sed aluntur. In Regno Francorum licebat laicis pastores, quos delegissent,
observare & notare & deferre Episcopis, quorum muneris erat, omne genus vitia in illis,
utpote disciplinæ suæ submissis, emendare & adigere etiam cessantes, ut verbo ædifi-
carent, & prodesse exemplo. Paucæ erant ecclesiarum caeremoniæ, neque alia ma-
gis usitata sacramenta, quam Baptismi & Eucharistiæ. Horum enim prope solorum memi-
nere Concilia, quæ sub Carolo Calvo & Ludovico Juniore Magoniæ & Vormatiæ
celebrata sunt. Paschate autem & Pentecoste baptizabantur, non quod alias non liceret,
(ut enim ætas omnis, ita & omne tempus ad baptismum idoneum est) sed quod ita tum ec-
clesiis libuisset: nec licebat, nisi in publicis villis baptizari & coram ecclesia (ita enim ju-
bebat Canon) nisi aliud ægritudo postulasset. Lege autem adigebantur susceptores, quos
ea ætas *Compares* & *Patrimos* vocabat, ut infantes, quos sacro de fonte levassent, Catho-
lica fide imbuerent. Cœna Dominica sæpe numero dabatur erudentibus, quæ quidem
(quod sciam) nec recepta est à quoquam privatim, nec divisim partimve erogata est, sed
plene distributa in populum. Legimus tamen privatim & inprimis ægrotis extra cœ-
tum, & quidem domesticatim Eucharistiam exhibitam fuisse. *Missam* autem vocabant
illa sæcula cœnam illam publicam & dominicam, unde fortassis *Missæ Martini*, *Missæ*
Andrea, aliæque id genus *Missæ* festæ apud mediæ antiquitatis scriptores memorantur: no-
men forte indeptæ, quod festis maxime diebus peragerentur. Et sæpe quidem dubi-
tavi, num *Missæ* nomen, quo nundinas hodie celebriores mercatorum vulgus intelli-
git, inde natum videri possit, quod multis in locis statas illas & annuas nundinas festis
fere diebus annectimus, idque ob populi frequentiam ad missas celebriores confluentis.
Franci & Alemanni infantes suos altari admovebant Eucharistiæ gratia: qui mos in multis
Helvetiæ nostræ locis ante paucos annos desit, neque adeo exolevit, quin adhuc sacrifican-
tibus alicubi adhibiti pueruli, labellis suis vinum calicis excipiant, quod sane & Sangalli,
dum missæ privatæ legerentur, religiose observatum est, licet pauci veterum morem agno-
scerent. Jam ad disciplinam quod attinebat, jubebat Canon, ut Presbyteri quotannis
quadragesimæ tempore de ministerij functione & fidei prædicatæ doctrina rationem E-
piscopis redderent, nec facile admittebantur vel Presbyteri vel Episcopi ad ullum mi-
niste-

nisterium, nisi prius synodo excussi & probati. *Synodi* vero minimum annuæ per diœceses celebrabantur. Episcopis interim lege adactis ne hac in re cessarent, aut cunctarentur. Requiritur autem in pastore, (ut auctor est Rabanus) *scientia scripturarum, pura veritas historiarum, modi tropicarum locutionum, significatio rerum mysticarum; utilitas omnium disciplinarum, honestas vite, & probitas morum: ad hæc elegantia in pronuntiatione, iudicij acumen in uisum, differentia medicaminum in varietate egritudinum; qua qui nescit, inquit Rabanus, non dico alienam, sed ne suam quidem potest disponere utilitatem.* Mirum autem, vel hæc ipsa sæcula requirere potuisse, quod nostra ætate tot modis fœliciose negligitur, examinatore illis haud aliud exigentibus, quam frigidulas aliquot grammatices regulas, & usum magis quam peritiam canendi, cum adjectis quibusdam diffinitunculis, quas edificare & memoriæ mandare pueri etiam valeant. Refrixit enim Synodorum celebratio, quæ tamen quam diu est observata, doctrinæ & disciplinæ custodiendæ haud mediocrem medelam afferebat. Durant quidem reliquiæ quædam, & extant Decani certis ecclesiis præpositi, qui quibuslibet de causis suos convocant, sed eo tamen ritu, ut convivium non concilium agere videantur: pares scilicet cum paribus (ut in proverbio est) confociati. Sed veteres ad Episcopos redeamus, qui per Alemanniam Principis edicto monebantur, ne alia populum doceri permitterent, quam quæ de scripturis essent deprompta. Symboli articulos magna cura ecclesiis, qui plebi regundæ præpositi fuissent, exponebant: sed & crimina recitabantur ex Apostolo, ut qui talium rei forent, de ecclesia summoventur. In numero autem criminolorum violenti censebantur, quos Caroli ætas magno consensu mysticarum rerum communione interdixit: ad hæc & auguriorum & incantamentorum haud unius generis deliria, crebro notabantur, quæ Francis & Alemannis, utpote non ita pridem à paganismo conversis, tanto labore disuasa sint, ut diutule ferre, & horum donare vehementer nonnulli Episcopi coacti fuerint, quæ sane multis annis parum pie sunt retenta. Præcipue autem, purgationum species quædam plusquam superstitiose, quibus ad innocentiam explorandam uti sunt, velut iudicio aquæ frigidæ, aquæ ferventis, novem vomerum condentium, & sanctæ crucis iudicio, quæ demum ut superstitiosa sublata sunt. Sublata est & monomachia jam olim Germanis, ad arma & vindictam pronis, usitata; quæ ipsa tamen, nec virium quidem aut roboris, nedum æquitatis aut innocentiam ullam indicatorem præstare potuit. Scribæ Alemanni postea *Campicertamen, monomachiam*, id est, singularem & condictam illam pugnam vocaverunt, quam vulgus voce ceu detrita *Campf* dixit, cujus ut nomen, ita etiam scelus adeo in hæsit nostrorum animis, ut sint passim, qui atrocem illum & gladiatorium congressum suis, ceu gloriæ aliquid aut iustitiæ afferentem, etiamnum permittant. Sed fuit tamen tempus, quo probandæ innocentie monomachia concessa fuit, atque id quidem Francis & Alemannis frequenter & passim. Desit & purgatio per Eucharistiam facta, quam & Pontifices quidam (inter quos Gregorius Septimus) usurpare non dubitarunt, innocentiam videlicet de objecto crimine restaturi, si Domini corpus intrepidi sumpsissent. Caroli sæculum turpem etiam quæstum notabat, & in turpi iure notabatur, si quis vinum aut annonam emisset parvo, quo pluris postea venderet. Festi dies, Dominicis exceptis, per pauci erant Francis & Alemannis etiam sub Carolo; nec alios memorat Ansegisus, quam *Natalem Domini, Stephani, Ioannis Evangeliste, Innocentium, octavam Domini, Epiphaniam, octavam Epiphaniæ, Purificationis S. Mariæ, Pascha per dies octo, Lichaniam majorem*, quam nostri rogationem vocant, *Ascensionem* sic vocabant Domini in cælos ascensionem), *Pentecosten, S. Joannis Baptiste, S. Petri, S. Pauli, S. Martini, S. Andreae, de Assumptione Mariæ*, Carolus interrogandum reliquit. Ludovicus filius persuasus, festivam esse iussit, Receptum autem & illo tempore fuit, ne quas preces aliter facerent Episcopi vel Presbyteri, quam *ad Deum Patrem per Christum Jesum filium eius*, nec alias hodie in vetustis libris legimus. Caroli quidem ætate palam est precibus inserta Sanctorum memoria, ut qui intercedere pro nobis, ac veluti patrocinari multis etiam veterum crediti sunt. Licebat autem Principi in regno suo quoties visum esset, Ecclesiasticis ordinibus simulque secularibus convocatis, de rebus ad religionem attinentibus conferre in medium; Neque hoc solum, sed privatas etiam causas, quæ vel offensionem parituræ vel obfuturæ pietati viderentur, audire & discutere; sæpe & Episcopis & Presbyteris & Abbatibus accusatis, & ad audientiam citatis, maxime ubi vel temulentie vel fornicationis, vel simoniæ aut errorum doctrinæ, aliisque id genus scandalis insinulati fuissent. Quod si ad synodum vocati restitissent tergiversando, confestim à Comite compellebantur, quo dictorum factorumque rationem celebri in conventu redderent, & objecta si negassent, iustis causis diluerent & confutarent. Hoc modo & Otomarrum primum monasterij nostri Abbatem, ad synodum evocatum compulsamque à Comitibus quo se purgaret, legimus. Quin & laicos contumaces (ea erat disciplinæ constantia) Princeps ad eam poenitentiam, quam Episcopi imposuissent, obeundam & ferendam adigebat, unde facile cognoscitur *Canonicam satisfactionem*, Regum maxime auctoritate (ne cri-

minosi exemplo nocerent) receptam & institutam fuisse, quam indulgentiæ nobis Pontificiæ in totum sustulerunt. Franci autem magnis de rebus consulturi peregrè vocatos Duces & Comites consilio adhibebant: nec minus interim domesticorum, hoc est aulicorum hominum opera utebantur. Haud raro & comitia celebrabant omnium ordinum conventu, in quibus de causis sacris, prophanis, publicis privatisque decernebatur. Et erat moris, Germaniæ Imperatoribus, ut raro ullum diem eximie festum, puta Natalem Christi, Pascha, Ascensionem, Pentecosten, sine celebri procerum regni concursu, nec nisi præclara aliqua in ecclesia peragerent. In religionis negotio primas gerebant Episcopi: & pone quidem ipsos Abbates, qui vel eruditione vel prudentia commendabantur. Reliquum locum Nobilitas, & optimates, inde officiariorum, quorum tunc *majores domus* erant, & domestici Regis, & Comites, Grafiones, Cancellarij (hoc enim ordine censentur in antiquis libris Francorum, qui Regiis muneribus fungebantur) ex urbibus aut villis evocati, vindicabant, summa semper Principis, sed æquabili tamen & omnium consiliis attemperante sese potestate. Dabantur autem & legibus vel sancendis vel reformandis publici conventus, in quibus amplum & honorificum locum optimates tenebant. Vnde illud, quod vetustissimis in libris tabulisque ætatis mediæ, sæpe Nobilium & Episcoporum, Abbatumque certis aliquis numerus refertur, quorum præsentia leges rogatæ aut reformatæ fuerunt. Adeo vero alienus erat in Francia & Alemannia Caroli imperio, & multis postea sæculis Episcoporum urbis dominatus, ut de conciliis indicendis non nisi Imperator cum suæ ditionis Episcopis & Abbatibus consultaret, ac demum Pontificem de voluntate sua certiorum faceret. Et Fredericus Secundus Gregorium Nonum, concilium Magonciæ celebrandum indicentem inhibuit, quod gravandæ Germaniæ gratia illud institutum rescivisset. Caroli autem ætas hoc honoris, & merito quidem tunc, Romanæ Sedis Episcopis tribuebat, ut indicto concilio aut ipsosmet Episcopos, aut, si his non vacasset, doctissimos quosque ex urbe Legatos postularet, qui concilio interessent, ne arbitris remotis, agi quicque & decerni à pietissimis Principibus, illi vel suspicari possent. Minus tum factionum & studiorum erat Primatibus Ecclesiarum, etiam si subinde vitia & abusus ingruerent, quibus postea ob candorem & simplicitatem hominum Germanorum, immodicè (ut diximus) indultum est, & in ipso disciplinæ excolendæ studio magna pars disciplinæ amissa est. Fuit enim tempus, quum Romani Pontifices nec *Universales* nec *Catholici* vocarentur, sed Romanæ tantum ecclesiæ Episcopi, usque adeo suspectis & contemptis honorum titulis, ut & Beatus Gregorius palam affirmavit, Antichristi præcursores esse, qui universalem sacerdotem vocari se contenderet: quamquam autem statim à Gregorio pestis illa ambiendi primatus Apostolicam ecclesiam invalit & infecit, tamen illis quidem sæculis non modo pietatis negotium non rejecerunt Episcopi illi urbis, ad sæculum videlicet opesve & dominatum (ut nostri hodie) conversi, quin palam vel simularent, vel certe testarentur, nulli se rei magis consultum esse cupere quam pietati. Quare & in Gallias nonnunquam & alias in regiones sub Francis & Alemannis egressi sunt. Pipino quidem & Carolo nihil officij denegantes, quin quemcunque locum indixissent, in eum sese proni & parati reciperent. Vltro etiam Leo Pontifex, ac veluti salutandi gratia, Italia relicta, Carolum Imper apud Germanos agentem adiit. Neque adeo Stephanum Quartum officij puduit, quin sede sua relicta Ludovicum Caroli filium in Gallijs tunc agentem adierit, unctumque extra urbem & Italiam Augustali corona donavit. Quod ipsum illos & Otthonibus & Hainrichis, vel ad concilia, vel alios ad conventus, evocantibus non gravatim præstitisse constat. Certe nulla à re tum minus abhorruerunt, quam à synodorum frequentia. Quam in re præcipua quædam Zachariæ Papæ dexteritas observata & in literas relata est, qui licet nonnulla commiserit vel parum piis probata, tamen ipse in promovenda religione sedulum paratumque exhibuit, ut bonorum in Pontificum numero censeri merito debeat. VVunefridi enim Episcopi opera usus, & Francorum auspicijs fretus, plurimum commodi atque ornamenti Galliarum & Germaniarum ecclesijs attulit. Aliud memorandum, uno Carolo jubente, quinque ordine concilia per Gallias, super statu ecclesiarum corrigendo celebrata fuisse: quorum primum Magonciæ, secundum Rothomagi, tertium Remis, quartum Cabillone, quintum Arclate habitum est. Nec minus deinceps à filiis nepotibusque conventus habiti, in quibus summa cura adhibita est, religioni ut consuleretur. Observatum autem primum omnium post res Francorum collapsas, quum dignitas Imperatorum Germaniæ contemptui esse Romanis Episcopis cœpisset, pertinacia quadam, nec parum suspecto studio, haud alibi fere multis sæculis, quam in urbe celebrata esse concilia: & inauspicata quidem illa magna ex parte fuisse, quæ suo suorumque arbitrio Pontif. Romani, præterita Imperatorum autoritate, convocassent, quod quidem è mediæ ætatis Chronicis notius esse arbitror, quam ut exemplis sit opus.

Enimvero Franci regnum suum in Ducatus & Comitatus divisunt vigilantissime administrabant, primum non alienis, sed suis legibus usi, parte tamen (ut fit) ex alienis desumpta, quibus multis seculis usi sunt Germani, hodieque vel nescii pluribus utuntur. Potissimæ erant *Salica*, *Ripuarica*, *Alemannica*, & illa quam *Gombotam* dixere, singulis quidem veteri more in multa capita distinctis, quas hodie in vetustis bibliothecis videmus. Et extat Sangalli vetustissimus codex stylo inculto & barbaro scriptus, qui & Salicam & Ripuaricam & Alemannicam continet. Extant ibidem Ansegili libri de legibus Caroli & Ludovici, ex quibus plurima descripsimus. Legibus igitur Principum præcipuis, non laici modo ordines, sed monasteria etiam & collegia parebant: neque usquam ratum habebatur, quod lege reclamante pactum fuisset. Norunt autem Franci & Alemanni Romanas leges veteres, quod ex antiquis ipsorum tabulis palam convincitur. Carolum autem inter civiles leges constat plusculas habuisse ex Moyse transumptas, quæ quod divinæ essent, eo nomine commodiores Christiano regno administrando visæ. Cleri disciplinam ad scripturæ præscriptum & synodorum ac Principum decreta Episcopi exigebant, interim & Pontificum rescriptis usi, quum aliis atque aliis de rebus consulti fuissent. Atque horum pluscula tunc extabant in literas relata, primum ab Isodoro Hispalensi Episcopo, ac post eum ab Ivone Præsule Carnotensi, quæ modico tamen numero continebantur, & eo quidem in loco habita, ut consilia magis quam oracula judicaretur.

Abbatibus Benedicti regulam, quam solam ea seculariorant, suis inculcabant. Sero enim receptum est jus illud Pontificum, quod quia humanum est, à quibusdam (Ethnicorum licet more) *Pontificium* dictum est, quod *Canonicum* nostri vocant. Gratiano primum immensum illud opus consarciente, quod sub Friderico Anobarbo factum esse existimatur. Ad cuius deinde exemplum *Decretales* Gregorio Nono curante conscriptæ sunt; dein *sexus Liber* à Bonifacio octavo, & *Clementina* à Clemente Quinto, inde ad hæc usque discentium *Extravagantium*, regnante jam & nihil non audente Ioanne Vicesimo secundo, Anno Domini MCCXXVII. Ex quo tempore mandata hominum primo in loco & oraculorum quidem vice habita, scripturarumque decreta postrema in subsellia rejecta sunt. Generalis autem constitutio erat Synodorum de Presbyteris: *Ne arma ferrent, Ne in hostem irent non evocati, ne venarentur accipitres,ve aut falcones* (hæc decreti verba sunt) *alerent*: severe autem in illos animadvertum, qui avaritiæ studio correpti turpia lucra sectabantur.

Causas matrimoniorum multis in locis iudices ordinarij civilium negotiorum cognoscebant, quorum erat & divortia peragere. Venus incesta etiam in Laico magna pœna vindicabatur. Rarum illis supplicium capitis, & in totum maleficiorum omnium pœna levior, maximis criminibus ætatis factis, quæ hodie ferme sanguine & morte vindicantur. Alemanni incestas nuptias judicabant, si quis socrum, nurum, privignam, novercam, filiam fratris, filiam sororis, fratris uxorem, uxoris sororem matrimonio sibi copulasset: præterea si filii fratrum sororumve juncti matrimonio fuissent. In quibus omnibus casibus locum habebat divortium, bonis eorum, qui contra legem coissent, fisco adjudicatis. Franci Ripuarij divortio & bonorum confiscationi exilij pœnam adhibebant incestis. Liberi minorem incesta libidine polluti libertatem amittebant, & numero servorum fiscalinorum censentur. Sed de servis infra dicemus. Levibus autem de causis ab Alemannis sponsalia solvebantur, & licebat priorem intactam repudiare, & quis jurasset amore adductum, ut eâ relicta aliâ magis deamatam duceret: neque major erat repudij multa, quam 40. solidorum. Durabat tamen ea ætate lex illa divina, quæ filiam sine parentum tutorumve consensu nubere non sinebat. Franci Salingi pœna duorum millium quingentorum muldebant, qui alij desponsatam abstulisset, & conjugio sibi copulasset, sed ratum interim conjugium manebat. Sic enim habet lex Salica: *Si quis sponsam alienam tulerit, & sibi in conjugium copulaverit II DCTS Diñ. qui faciunt solidos LX I. Culpts. jud. sponso autem ejus Dctis Diñ. qui faciunt Sol. xv. Culpts. jud.* Servum fugitivum ab ignorante Episcopo in Presbyterum ordinatum, si dominus requisivisset, non asserebat adeo sacerdotium, quin probata servitute in pristinam conditionem remigraret. Nec dum enim notus erat character ille indelebilis, quem scholæ postea inventum sacrificis suis inusserunt. Nec Francorum modo legibus, sed etiam Cæsareis Justiniani cautum legimus. Contra autem sæpe manumissi sunt servi, qui doctrinæ commendatione ad ministerium vocati aut electi essent. Extant enim veteres chartæ manumissionum, quarum unam à me visam libro secundo inter exempla veterum chartarum ponemus. *Decima* propriæ ecclesiarum erant, certis limitibus, quas tunc *Marcas* vocabant, discretæ. Crebro mentio fit marcarum in Regum diplomatis antiquis, præterea in donationum, concambiorum & præcariarum, ut vocabant, chartulis, quæ in collegiis passim & monasteriis vetustis extant. Nec decimas solum, sed *nonas* etiam partes solvebant coloni.

Et

Et extat apud Ansegisum caput *de nonis & decimis*. Alicubi & *tertias* dabant, qui eo pacto agrum conduxissent. Carolomanno majori domus, Pipini fratri, frequenti in confessu procerum & eruditorum placuit, ut aedes parochiales quam liberalissime donarentur, resque ecclesiarum quocumque furo abalienatae non sine multa restituerentur. Jam tum enim erant, non Abbates modo, quorum avaritia dudum ecclesiis nocuit, sed Nobiles etiam laici, qui Principum indulgentia abusi, decimas sibi frequenter vendicabant. Ex lege autem Alemannorum non licebat agros ecclesiarum locare laico sine charta, hoc est, tabulis, quae pretium censumve & rei locatae conditionem continerent. *Precaria* autem chartae illis saeculis dictae sunt, quod fundus donatus, cujus in charta fiebat mentio, cum expressa aliqua conditione relictus vel locatus, precario possideretur, certo aliquo tempore ad ecclesiam rediturus, ni redemptibilis fuisset. Porro tritum est *precarii* vocabulum apud jureconsultos. Alemanni qui precariam chartam postulati non ostendebant, ipsa possessione privabantur. In totum autem neque agros vendere, nec distrahere mancipia, Pastori ecclesiae licebat. Habebat tamen locum permutatio, quum ager pro agro, mancipium pro mancipio, charta interveniente, recipiebatur. Chartarum exempla inferius libro secundo apponemus, quae veterem morem & ritum clare docebunt. Legem vero Alemannorum adscribere visum est, quae sic habet: *Nullus Presbyter nec aliquis Pastor Ecclesia potestatem habeat vendendi ecclesiasticam terram, nisi contra aliam terram, nec mancipium, nisi alium mancipium receperit, & si Concambium fecerit, aut de mancipio, aut de terra, semper epistolam firmitatis faciat, ut contentio non fiat, nec ecclesia perdat, quod legitime possidere debeat.* Primariae erant ecclesiae, quas hodie *Cathedrales* vocant: secundo loco, sed eximio tamen, illae, quae *Parochiana* seu *Parochiae* dicebantur: quibus ornandis tuendisque veteres illi Principes & Episcopi incredibili benignitate affuerunt, non pastoribus modo, sed & plebi gratificantes, quoniam in plebem praecipua pastorum liberalitas demanaret. Nec deerat illis, unde liberalibus esse liceret, & magna opum pars, quae in ecclesias collata fuisset, pauperum & horum qui mediocri fortuna essent usui & necessitati cedebat. Hodie rebus aliter habentibus, ecclesias parochianas redivitibus spoliatas cernimus, non paucis furto illo *Incorporationis*, Fugam dicere solebam, ita nuper expilatis & direptis, ut ne de victu quidem satis esse provisum sacrificis queat, nisi plebis beneficentia adjuti male natis ritibus, ipsoque sacrarum rerum abusu, quae stum faciant. Hoc enim supra modum noxio malo nostra etiam aetas miserè infestata est. Nec mirum, etiamsi dolendum est, omnes urbes, pagos, vicos, villasque Germaniae pauperum hinc inde discursantium mendicitate tot annis fatigari, cum ecclesiae plurimae à Pontificibus, Episcopis & Abbatibus direptae, ne Pastores quidem suos, ut iam est dictum, satis alant, nedum pauperes, quorum tamen usui proprie deserviebant, quae illorum immoderata cupiditate sublata sunt, ut interim de rapacitate illa taceamus, quam summi Pontifices, bullarum suarum licentia otiosis hominibus hactenus indulserunt. Alemanni, quum pars essent regni Francorum, pauperes suos adeò vagari non sinebant, quin domi eos veluti ex Canone alerent: bonis etiam quae ecclesiis donabant, ita alicubi partitis, ut in ditioribus ecclesiis pauperum subventui partes duae, in tenuioribus aequales partes & clero & pauperibus dividerentur. Enimvero, ut supra quoque dictum, Episcopi ipsi & Abbates Collegia & Parochias interdum instituerunt non parvis redivitibus donatas & auctas, quas & ipsas demum successores sui multis in locis, quibuslibet de causis adducti, praeterea & damnoso illo *Incorporationis* aucupio animati, ecclesiis ademptas, suos rursus in usus converterunt. Antè autem diximus nec Ecclesias nec Collegia fundari solita fuisse, nisi Principis consensu: Nec tum erat Papae jus illud comprobationis, quam *Institutionem* vocant, sed Regis aut Imperatoris. Et extant diplomata, quae, quod dixi, palam testantur. Sed alio in loco de jure illo commodius referemus. Illud non tacendum, Caroli legem extare, quae cavebat, ne Parochiae sine mansis instituerentur. Mansos autem illa saecula vocabant Villulas cum praediis, quae singulae singulis Ecclesiis fuissent attributae, omni quidem onere exemptae, nisi si quid Ecclesiae deberetur. Durat adhuc Germani nomen *Reinhoff*, quo Mansam gens illa, ni fallor, significavit. Quamquam autem Synodi Francicae Principum autoritate ratificata non Monachis modo & Nonnis, sed etiam Clericis usum conjugii negarent, & nihil tamen minus omnem fornicationem severe coercerent & vindicarent: tamen haud ita multis post Carolum annis publico quodam consensu, & quod diversum scripturae in vetustissimo concilio Nicæno ad eum sensum receptae & probatae docerent, factum est, ut Presbyteri per Germaniam legitima connubia celebrarent: Laici autem scortationem & concubinatum non ferentes, Pastoribus suis, ut coniugati essent, libenter permetterent. Quem morem paulo saeculis receptum, quum Hildebrandus monachus Papa factus, qui Gregorius Septimus transnominatus est, Concilio quodam cum suis in Italia habito, ceu impium & Patrum decretis adversum condemnasset, confestim litteras Episcopis Germaniae plenae

plenas minarum misit, & honore sacerdotij privati iussit, qui decreto concilii sui præterito conjugati esse pergerent. Antistes igitur Magonciacensis, Synodo Heresfordiæ congregata, cum litteras Papæ vel invitatus prælegisset, ofassetque Papæ edicto audientes esse, quæque concilio placuissent recipere vellent, repente tanta seditio in eo consensu exorta est, ut parum abfuerit, quin Præsul ipse de cathedra deturbatus, celerique in tumultu trucidatus esset, clamitantibus multis satius esse Episcopum Papæ fautorem occidi, quam dogma tam vanum & hæreticum cum tanta sacerdotij contumelia promulgari. Neque exemptus periculo est Præsul, antequam promitteret, primo quoque tempore curaturum se, quo Pontificem ab hujus sententiæ austeritate deduceret. Quod quidem se vivo, hoc est, Heinricho Quarto imperante, accidisse circiter annum Domini MLXXX, Lambertus monachus Hirsfeldensis prodidit. Mirum autem adversum conjugia sacerdotum statuere Caroli ætatem potuisse, cum Concilia tamen illo tempore habita, ac illud imprimis, quod sub Carolomanno Prætorij Præfecto VVunestridus Legatus cum aliquot Franciæ Episcopis celebravit, in hæc ferme verba ingente confessa sint; *Non licere Episcopis, aut Imperatori, aut cuiquam pietatem custodienti, quicquam contra divina mandata presumere, &c.* Et Sole interim clarius sit, nihil tam adversum Apostolicæ doctrinæ, quam lege lata ad castitatem servandam cogere, quam nec voluntas, nec conatus hominis, sed unica divina gratia largiatur. Sed sæpe accidit, ut quæ palam impia sunt, fucatißima illa specie pietatis Ecclesiis obtrusa sint. Atque hæc quidem de Collegiorum statu hætenus dicta sunt; Nunc quæ reliqua sunt de Monachis & Monialibus subjungemus, interim & alia quædam, quæ obiter nobis, (ut in farragine) ad summam argumenti adumbrati magis quam expressi pertinere visa sunt, inferuntur.

Monachorum disci. linam privatum Abbates, generatim etiam Episcopi exigebant; Abbatissis autem (ut illorum temporum vocem usurpem) ministri seu Lectores dabantur, qui sacris peragendis & moderandæ discipline præessent. Primum quidem rariora erant Virginum cœnobîa, quæ paulo post fœminæ Augustæ & nobiles alix, non tam pietate, ut videtur, quam sexus amore illectæ summo opere auxere. Vnde laude virginitatis & commendatione quibusdam permotus placuit etiam fœminas, seu malum puellas velare, tondere, vestire, congregare, certamque ad normam vitæ instituire & exercere. Quod utinam tanto cum fructu pietatis esset factum, quantis sumptibus constitit. Et laudari fortasse institutum posset, si & hæc puellaria cœnobîa, ceu prima illa Monachorum scholarum instar habita fuissent, in quibus teneram & imbecillam, & affectibus obnoxiam ætatem viri graves & sancti, ac si ita libuisset, matronæ etiam moratæ & castæ certo aliquo, sed conducibili tamen ad pietatem, disciplinæ genere ad tempus formassent & erudissent, quo majore pudicitia & continentia peritæ jam & litteras etiam edoctæ, reliquum vitæ, quod sibi vel nuptis vel innuptis concessum fuisset, multiplici cum fructu transigere potuissent. Nunc cum longe aliud, nisi fallor, spectatum videam ab illis, qui eo modo virgines incluserunt, profecto non habeo quod cœteribus illis vel probatissimis tribuam præter otium plusquam delicatum & superstitionem immodicam. Primum enim humanis doctrinis persuasæ, virginitatem velut de suo voverunt & offerunt Deo, jactata deinde pudicitia, quam nemo tamen, ceu diximus, veram assequitur, nisi donante Domino. Deinde scripturis sanctis, quæ liberam faciunt optionem castitatis, vel ignorantis vel contemptis, votum suum, hoc est, decretam temperariæ voluntatis sententiam, tantæ æstimant, ut honestis etiam & piis causis urgentibus, probatæ semel & receptæ opinioni renuntiare scelus esse ducant: cum D. tamen Paulus causas habeat, cur in casu aliquo nubere virgines malit cuicumque conditioni mancipatas, quam innuptas manere; Cumque idem non audeat perpetuam virginitatem ullis præcipere, nimirum dono Dei & quidem raro obvenientem, illa contra pessime imbuta, vel hæc de causa perpetuam esse volunt, quia semel in corripitorum suorum verba jurata illam promiserunt & voverunt, duplici, nisi fallor, contumelia culpabiles coram Domino; Vna quidem, quod rem alienam & concreditam sibi, etiam si vere virgines esse constaret, magna fraude & ingratitude pro sua usurpant & venditant; altera autem quod munere & dono Dei adversus Deum, velut debitorem & nexu alijs obligatum, elatæ sanctitate illa carnis vanissime jactata, sibi referunt acceptum, & velut de suo profectum offerunt & consecrant Deo, quod soli misericordiæ Domino erat referendum.

De operibus enim & ceremoniis quibusdam propemodum ridiculis ut nihil dicamus, non video quibusnam rebus aut commodis usui esse possit genus illud vitæ tantopere laudatum multis, nisi aut Paulas, aut Marcellas, aut Hedilias illa latibula nobis edere, quæ dignæ essent doctrina & pietate, quibus libri inscriberentur. Nec enim vocari possunt monachæ nostræ ad ullum Ecclesiæ famulatum, nec ullo cœtui rite præesse, denique quod ad pietatis caput attinet, ne sibi quidem ipsis adesse aut con-

fulere,

fulere, longe minus prodesse proximo, videlicet inclusa & ferarum in morem parietibus septæ adeoque religione obstrictæ, ut ne cum parentibus quidem & cognatis, nedum cum proximis aliis vel tantillum commercij, & familiaritatis habeant. Et revera dici possit, quod à doctissimo quodam viro dictum est: *Cœnobita aliquot non monialium solum, sed monachorum etiam, non aliud esse, quam conditoria quadam in qua vivi homines otio scilicet & inertia consopiri sepeliantur, &c.* (si Deus placet) mundo sint mortui. Contrà alia quædam, quæ sic jactant religionem, ut domus non hominum nec orationis, sed Dei ipsius dicantur, sic aliena sint à cultu divino, ut qui in illas recepti & initiati mundo renuntiarunt, re ipsa nihil magis, quam quæ mundi sunt, profiteantur & colant. Cantus enim illi & preces, quibus fidunt, qualque aliis negotiando impertiunt, quid aliud (oro) sunt, quam elementa, hoc est mandata hominum & ceremoniæ de doctrinis hominum, solida refragante pietate, institutæ, indignæ profecto, quæ ulla ex parte cum eximiis illis charitatis fructibus & officijs conferantur, nedum ex seipsis ullo modo possint aut debeant in bonorum operum numero censerì & æstimari. Sic autem aliena sunt ab operibus charitatis illarum somnia, quæ in ecclesia tamen habent locum, ut jactata illarum virginitas cum operosa virginum verè Christianarum castitate conferri nullo modo possit, ut interim conjugatorum & cœlibum castitatem non attingamus, quæ non minus laudis apud Apostolum, quàm illorum, qui thorum ignorant, aut harum, quæ illæso dum & inviolato corpore existunt. Laboriosior imo illarum continentia est, quæ vel habent conjuges, vel habuere, quàm harum sit, quæ conjugalium deliciarum ignaræ sunt. Nec sine causa factum novimus, ut juniores viduas Apostolus nubere, & liberos gignere jussit, nihil minus probans, quam subitum & præceps castimonix servandæ consilium.

Virgines Ecclesiæ, nec religione elatæ nec inflatæ professione, quod Dominus donavit, in Domini gloriam convertunt, hoc unum potissimum curantes, ut in eo cœtu fidelium, in quo ipsas Deus constituit, nihil officij intermittant, quod modo decore susceptum ad proximi utilitatem pertinere queat: suis manibus victum quærunt, vel ita de suo victitant, ut super sit, quod egentibus impertiant: adhuc & parentibus, & ægrois, puerperisque, & senio confectis benignè ancillantur: subinde divitum beneficentiam exstimulantes, ne deesse miserorum inopiæ velint: totum autem nihil non ferentes laborum & vigiliarum, quo conformes esse vitæ Christi, hoc est omnibus prodesse, & ex æquo de omnibus mereri quam optime possint. Quod si quæ sunt, quæ vel valetudine vel conditione retrahantur, quo minus in cœtu famulentur, tamen aliis interim donis & fructibus præesse multitudini non desistant. Tales fuere primæ illæ Ecclesiarum ministræ virgines & viduæ, quarum Paulus & Lucas meminerunt: tales & hodie ex opulentis & magni nominis virginibus nonnullæ, quæ domum pauperculas invitant, nec carnis modo, sed animi etiam cibo satiant & inebriant, scribere juniores & legere docent, ad pudicitiam interim & parsimoniam & patientiam magno studio inhortantes: quippe hoc uno fine innuptas probat Apostolus, quia liberiore conditione donatæ, hoc magis quæ Dei sunt cœrent, quo minus colendis maritis liberisque educandis, & reliqua conjugatis operæ molestia, impediunt. Nec minus interim probat conjugij statum, ut qui malit virgines cœlibesque nubere quam uri, & confessus sit, honorabile esse inter omnes conjugium, cubile impollutum. Verum regno Dei promovendo intentus, potiore n esse exstimat, eum statum, qui ad pietatem colendam & supplenda charitatis officia quam minimum remora hæbet, qui proprie quidem illorum est, qui in hanc libertatem dono castitatis afferuntur. Porro illa virginitas, quæ votis auctorata, & septa parietibus, otio præterea & inertis vacuitate flaccellit & diffluit, adeo nihil habet cum Apostoli laudibus commune, ut & rejectam eam & damnatam ab eodem constet: rejectam quidem, quia cum otio & inertia (ut nihil de superstitione dicamus) conjuncta est: damnatam autem, quia nec liberam nec gratuitam, sed humanarum sanctionum tyrannide institutam, in vitæ etiam & coactæ puellæ profitentur, quibus tamen succumbentibus & palam lascipientibus Præsulum indulgentia, (quemadmodum & Clero omni) ut scortentur permittit, ut nubant non permittit. Constat autem Paulum in viduis vel maxime arguisse otium ceu fomentum impietatis, nec alia magis causa virginitatem & cœlibatum extulisse, quam quod instrumentum forent & adminiculum præcinctæ jam & operosæ beneficentiæ: in epistola autem ad Corinthios, ubi de cœlibatu & virginitate disserit, præcipue damnasse quidquid adversum scripturæ, hoc est fidei libertatem, de humanarum sanctionum præscripto cum conscientia recipitur. Diserte enim inquit; *pretio redempti estis, nolite servi fieri hominum.* Adhuc palam testatur, nemini se laqueum propriæ sanctionis injecturum, sed liberum relicturum, quod liberum nobis reliquit Dominus. Neque equidem ignoro, quid magistri quidam Scholastici, contemplationi & orationi, & pluscularum inter se puellarum privatæ scilicet & captivæ sedulitati & beneficentiæ tribuant: sed hoc majori fiducia horum opinionem rejicio, quo certior sum, nullum usquam instituti ejusmodi in universa scriptura extare exemplum. Nec mirum quidem plerosque tantopere laudasse, quod ipsi sunt professi. Summa enim (ut in prover-

proverbio) cuique pulchrum est: At non statim pium, quod quibusdam pulchrum, & in speciem religiosum etiam visum est. Vetat enim scriptura id agere, quod rectum est in oculis nostris, nisi Dominum id ipsum jubere constiterit. Et ut aurum non est, quidquid auro tegitur, aut aurum splendore imitatur, ita non est repente virgineum, quod nomine virginittatis cum jactata & inutili corporis integritate jactatur: siquidem virginittas, quam de carnis integritate metimur, adeo non est pietas, ut & piis & impiis communis existat. Prudentum enim & stultarum virginum Christus inenimit, neque eas probat, quæ lampades gerunt exterius nitentes, sed eas quæ internæ puritatis oleum gestant. Proinde nec seris, nec obicibus, nec repagulis opus habent, quæ veræ sunt virgines; neque sane parietibus seu vivariis includi necesse est, ne quis corpus violet. Violatur enim non tam corporis actus, quam animi consensu virginittas, neque *loca mentem* (ut ait Gregorius) *mununt; quod si desit Spiritus, non adjuvat locus.* Tota ecclesia, quocumque loco est, corpus Christi est, quæ Apostolo teste id curat in primis, ne quam speciem mali in omni credentium cœtu ferat. Nemo facile castus est, qui vel solus, vel cum paucis conjunctus est, nec virium est propriarum, sed eximæ gratiæ, cum illo carnis incentivo luctari, ut victoriam triumpho dignam reportes. Proinde hoc sanctior erit virginittas, præsertim scæminea, quo pluribus fidelium sese commiserit. Atque ita fecisse veterarum ecclesiarum virgines constat. Satis enim tutæ sunt vel castissimæ virgines sub magistratu, qui vim, fraudem & injuriam vindicat, nec invitæ continebunt, quæ vulgo præstant, quod donavit Dominus. Vtinam autem carere hominum doctrina potuissent, quam certum est adeo infelicem esse in religione promovenda, ut quamlibet fortibus adimiculis adjuta, nihil tamen proficiat, sed hoc fere solum perperam conatu suo assequatur, ut dum à Domini doctrina ad sua placita deficit, postrema juxta D. Petri dictam pejora primis efficiat. Quæ vero non sunt virgines, utcumque incluse & obseratæ, adeo corollam non merentur, ut meliore conditione fuerit Afrā illa in lupanari tracta, quæ animi interim puritate inter Angelos versata est, quam illa sint, quæ virginum in cœtu positæ de lupanari cogitant: in quibus juxta illud poetæ Satyrici:

*Deprendas animi tormental. tentis in agro
Corpore &c.*

Vt profecto constat optime sensisse illos, qui Cynecia plusculis in locis ad disciplinam modo capiendam fundarunt, libera interim optione relicta ingressis, ut vel nubere suo tempore egresse, si justæ causæ invitarent, vel cœnobia delecto virgines manerent, modo in eo statu nec cessare, nec otium alere, sed adesse & prodesse Ecclesiæ studerent. Verum & has a desotio & superstitione contaminatas videmus. Nam & ipsæ certæ normæ addictæ, contu, vestitu, præculis, votis, sese jactant & venditant ita deliræ, ut canere & in sacris legere, pium judicent, etiam si nihil horum, quæ vel nullant vel modulantur, penitus capiant aut intelligant. Adpingunt & hostiis suis Franciscos & Benedictos, ut vel inde contare possit, intus esse Nonnas quæ rejecta Christianissimi puritate ad hominum doctrinas defecerint. Ita nihil superstitione confidentius, nihil supinius, nihil arrogantius esse solet. Dicunt enim & has optione longè posthabita, malle fornicari per cœnobia, quam maritos querere, & conjugali molestia prurientem libidinem subijcere: Quin satis esse putantes, si pingui illo in luxu atque ocio saginata, nomine & habitu castimoniam profiteantur. Id quod in totum illis usque venit, quæ vel parentum imperio, vel cognatorum persuasionem, vel præcipiti aliquo consilio, cœnobium ingressæ votum suscipiunt servandæ Castitatis, quam nisi Dominus donarit, simulare quidem possunt, ut alia pleraque, præstare non possunt. Perinde enim atque animalia quædam non mansuescunt, quantumvis blandè tractata, sed dimissa ad ingenium redeunt: ita caro nostra, quantumvis attentis hominum consiliis demissa persuasæque subsidat, tamen non mansuescit, nec ponit libidinem, sed ad naturam recurrit, nisi Dominus ipse dono eam castitatis excuset. Viderunt, nisi fallor, proxima sæcula, quam probe quorundam consiliis successerit, qui in hominum gratiam, & privati commodi magis quam pietatis aspectu, invitas filias cœnobiis intruserunt, violentissimo illo castitatis jugo imposito: quod quidem post disciplinam nuperime per otium & opes luxatam, ita repente excussum est, ut monasteria non pauca prope modum in lupanaria degenerarint. De Germanicis autem loquor, neque his omnibus, (satis enim caste, etiam si impie, vel etiam caute, si non caste, multis in cœnobiis vivitur) de his modo sentio, quorum ita prostituta est castitas, ut memorare libidinem citra pudorem nequeamus. Et monere quidem hætenus de castitate hominum decretis instituta libuit, ne quis hoc ipso probare me hodiernum monachismum putaret, quia veterem ejus disciplinam veluti dignam memoratu recenseo. Non enim probatur aliquid, quod judicatur, & memorandum proponitur. Quanquam cuperem (quod antea quoque sum testatus) talia hodie esse, & tribus proximis sæculis fuisse vetera monasteria, qualia tunc fuerunt, cum instituerentur. Profecto minus nobis barbararum virginitatis quorundam licentiæ dedisset, neque

auctus in tantum fuisset numerus cœnobiorum, quæ vix æstimandis sumptibus hæcenus ecclesiæ Latinæ sustinuerunt. Adhæc, arma nobis fortasse in promptu essent, quibus horum conatus reprimeremus, qui iustissimis de causis moti totum illud hominum commentum, scandalis nimirum & erroribus refertum, nec uno nomine pernitiosum, non dānant modo, sed abrogant etiam & tollunt, satius esse arbitrati, desperati carcinomatis contagionem rescindere de reliquo ecclesiæ corpore, quam committere, ut medelæ prætextu malum serpat, & amplius noceat.

Ad cœnobia autem Monachorum ut revertamur: constat Abbatum electionem per initia magna parte ad Principem pertinuisse, cuius ea cura erat, ut non nisi idonei eligerentur. Qua in re nec opibus, nec generi admodum, sed ætati & virtuti deferebatur, & iubebat Regula, ut in Abbates illi maxime eligerentur, qui sacræ scripturæ periti, præterea casti & misericordes essent, nec nisi de Domini præcepto suos erudirent & instituere. Unde clare apparet, quod ante diximus, primos monachos præscripto illo vitæ arctioris, non aliter quam adminiculo quodam & ornamento usos fuisse. Clamat enim vel Benedicti Regula, se aliud non esse, aut profiteri, quam legem quandam pro his initiandis & instituendis, qui Christo olim essent militaturi: imo addit, aliud se non urgere, quam talem obedientiam, quæ Christi fidem professos, nec elatos faciat in opere, nec quicquam sibi tribuat de his, quæ dedit Dominus, sed operantem Dominum magnificet. Simul tamen magno errore, & salutem docet ex observatione doctrinæ hominum, & operum fiduciam fortiter inculcat multis in locis, ut vel hac una causâ negari non possit, Regulam illam, quam hodie Benedicto adscribunt, nec uno aliquo tempore, nec ab uno scriptam, sed dogmatam & ceremoniarum accessione subinde ab aliis atque aliis mutatam & auctam fuisse. Porro Carolus Imperator cognomento Magnus, communi edicto permisit monachis, ut Abbates ipsi legerent, quod ante se & Pipinus pater multis cœnobiis indulserat, adjecta tamen conditione, ut & Regum autoritatem pro more agnoscerent, iussisque illorum parerent & acquiescerent: quod insecuti tamen Principes neglexerunt, sæpius ordinatis selectisque etiam externis, qui monasteriorum habentibus adhiberentur. Sed nec electione ambitio sublata, aut avaritia repressa est. Nam & à monachis lecti his vitiis obnoxij erant, & raros dedere Principes, qui per luxum & intemperantiam cœnobiis abusi non fuerint. Usque adeo enim Carolo mortuo, ad quæstum & desidiam per domos illas declinatum est, ut Ludovicus filius, Concilio Aquis habito, coactus fuerit, abusibus quibusdam correctis, veterem disciplinam monasticam revocare, Eutichij cujusdam doctrina fretus, quem magno in pretio apud Ludovicum fuisse Vincentius scribit. Ceterum ne sic quidem utcumque redintegrata disciplina duravit, quin mortuo Ludovico Abbatia non clericis modo, sed etiam laicis hominibus, in beneficium (sic vocabant) concederentur. Legimus autem & sub Dagoberto, quo regnante Columbanus Rhetiam ingressus est, eodem morbo laboratum fuisse, quod ipsum palam indicat diploma Regium, quo cavetur, ne vel Episcopi, vel laici quicquam juris sibi in redditus monasteriorum aut potestatis usurpent. Alienos autem & exortes, qui regundis monasterijs impositi sunt, partim ex invidia fide fuisse invenimus, partim rapacitatis tantæ, ut monachi multis in locis exemplo territi vivis dum Abbatibus alios surrogarent, ne priore moriente lupus aliquis Principis conniventia immixtus grassari, & nocere cœnobiis posset. Illud constat, immodicam quandam licentiam etiam Episcopos, Regum favore fretos, in monasteria sibi usurpasse, haud raro nequissime tractatis monachis, plerumque autem ita vexatis, ut vel invitæ Abbates darent, qui suo nomine rerum potirentur, nec aliud illis permitterent, quam quod ipsi iussissent. Celebri autem more est observatum, ut qui à monachis electi fuissent, honesto aliquo comitatu ad Principem mitterentur, qui ratam electionem haberet: contra autem electi fidem dabant Regi, idque juramento intercedente, ne aliud præsumere vellent, quam Principes de religione & publica æquitate constituisent, neve aliud suis permittere, quam monasticæ disciplinæ norma exoptulasset. Quem quidem confirmationis morem durasse satis constat usque in Rudolphum Avindspurgensem Romanorum Regem, qui circiter annum Domini mccc. ex humanis excessit. Adeo recens & nupera est investitura illa Abbatum Germaniæ, quam proximis annis Pontifices suam fecerunt, tot antea sæculis non nisi in Regum manu positam. Nec indignum enim, nec alienum ab æquitate videbatur illis, quorum majores, quique ipsi collegia passim & monasteria fundassent, privatamque electionem monachis permisissent, quique ante non nisi Principe designante Abbates accepissent, non minus juris in instituendo confirmandoque habere, quam antea in eligendo habuissent. Suas quippe opes illis impenderant, suo in regno posuerant ædificia, suis legibus institutisque erant tutati, denique sua cura & diligentia intra metas veteris disciplinæ continuerunt. Legimus autem veteres Francorum, ac post eos, primos illos Germanorum Reges & Imperatores, sic large eam potestatem exercuisse, ut & Episcopos darent ecclesiis, & defunctis

alios surrogarent, Præsulum quidem aliorum, sed non nisi domesticorum consilio freti. Sed & idem jus alijs principibus ita contulerunt, ut & legere & surrogare Præsules apud ecclesias suæ ditionis licuerit. Verum ut omni in negotio pietatis & religionis est factum, videlicet ut cottidie deteriora fierent, & subinde degenerarent, quæ minime improbe instituta videbantur, ita hoc quoque more sensim luxato detritoque hodie non nisi REGALIUM, ut vocant, nomine fidem Abbates Regibus præsent. Quod nomen ante annos, ni fallor, trecentos monasteria nostrata longe tum à dominatu aliena, in totum ignorarunt; nulla magis causa præsentatis Abbatibus, quam ut fideles esse suæ functionis ministri pergerent. *Regiarum enim donationum* nomine (quod veteres chartæ præferunt) non regalia illa nuper usurpata, sed agri & prædia & servitia etiam Regum benevolentia monasterijs donata; intelligenda sunt: *Regalium* nomen recentius non legimus in Chronicis veteribus. Nec fuit quicquam illis patribus regulæ, qui pulla veste induti, ultra & supra baptismi votum, suo etiam, hoc est proprio, mundum & gloriam ejus adjurarunt. Illud constat, longe minus nocituram fuisse multis cœnobijs Principum electionem, quam privata & domestica nocuit. Impuros quidem sæpe dedit Regum auctoritas, qui certe magno & rerum & disciplinæ damno admissi sunt. Monachorum electio multo sæpius, studijs & factionibus efferrata, nihil non commovit, turbavit & perdidit, atque id quidem proximis maxime sæculis, quæ palam suppressa religione non nisi dominatum & tyrannidem quaerere. Perinde enim atque in urbe quondam, ita in collegijs & monasterijs quibusdam Germaniæ nostræ est actum, corruptis & contaminatis suffragijs sæpe diversi lecti sunt, qui repente ambitione extimulati, ac velut furii acti, nec credere invicem, nec monitorem ferre norant, sed odiis alternis, (quæ ambitionis est rabies) intestinas & exitiales discordias ita exercere, & opes illas religioni dicatas bello absumere, & cedere etiam partium victoriam reportare libuerit, gloriantibus scilicet & exultantibus quibusdam, si vi & armis obtinissent, quod Majores sui Regum curæ & tutelæ summiserant, ne nocere ulla violentia posset. Ita mira quadam rerum conversione factum est; ut mucronem etiam in seipsam strinxerit monastica avaritia & ambitio, ex quo tempore in honorem & dominatum abiit, quod antea non nisi oneris & laboris fuisset. Sed sero tamen illa pestis, nec nisi opulentiora monasteria tentavit. Prima enim, ut cunque vitata, nec sanguine fuorum unquam, quod sciam, fœdata sunt, nec bello infamiam contraxerunt. Sed & Abbates veteres quum dissidium immineret, non armis carnalibus, sed jejunijs & orationibus pugnabant, nec tanta illis aut rerum aut titulorum cura, ut horum gratia Christianæ modestiæ, & sponte receptæ disciplinæ liberet oblivisci. Quadam tamen quidem & illos tentavit cupiditas, quæ mehercule vel primis illis monasterijs adhæsit, sed pluris tamen innocentia æstimabatur, quam ut permittendum sibi illi duxerint, quod postremi illi monachi, nihil minus quam monachi, sibi licentissima procacitate permisissent. Nec jam nobis sermo est de sectis & sodalitijs fratrum, qui *Mendicantes* cognominantur, sed de his tantum cœnobijs, quæ longe ante natos mendicantium ordines fundata & reconcinata fuerunt. Quorum quidem religioni & yacuitati ut consuleretur, Regum edicto constitutum erat, ut quemadmodum collegijs ita & monasterijs *Advocati* adhiberentur, quos *Vicedominos* alicubi vocabant monachi, nec parvo honore dignabantur; Principum nomine, à quibus impositi monasterijs fuissent. Horum munus erat redituum, servitiorum, prædiorum, rerumque aliarum, quæ juris monasteriorum erant, curam gerere; frequenter quidem & Abbate ipso & fratribus in consilium adhibitis, si quid incidisset horum cognitione dignum, quanquam minima hæc & omniуста postrema monachis cura erat, longe magis religioni quam sæculi negotijs addictis præcipuant, ut dixi, gerebant *Advocati*, quicquid causa fere de vicina nobilitate legebantur, quo major foret auctoritas, ne damni quicquam cœnobia vel errore vel ignoratione susciperent. Raræ tamen in monasterijs *emptionum tabula* visebantur, frequentissime erant *Donationum*, ut quæ tum fere non nisi donatis rebus alerentur. Vnde mox paulò opes illæ enatae sunt, quibus longe latèque omnia patierunt, tanto spatio agrorum prædiorumque contracto, quantum (ut ait Perlius) *mitus oberret*. Tabulæ omnes *Abbatum* nomine inscribebantur, cujus quidem absentis vicem *Decanus*, nonnunquam & *Præpositus* gerebat. Addebatur autem in chartis, & fratrum & *Advocati* consensus, ut exempli gratia: *Ego Bernardus Augia Abbas cum consensu fratrum meorum & Advocati mei Vvichardi &c.* Ad quem modum, absente Abbate, *Decani* & *Præpositi* sese sæpiuscule præscribebant. Mirum autem vel simplicitate barbaræ gentis, vel studio brevitatis factum, ut neque in tabulis neque in chartis Francicis aut Alemannicis, quas quidem videre mihi contigit nusquam cognomina vel *Abbatum*, vel *Advocatorum*, vel *testium* aut *Comitum* allcripta cernantur, cum hodie prope omnibus in tabulis & *Syngraphis* ita requirantur, ut si desint, omni prorsus fide & æstimatione careant. Nec dubium tamen esse queat, quin illis sæculis etiam serviles & infimo in loco habitæ familiæ suis cognominibus non caruerint. Porro soli Abbates morem antiquum retinent, nomine scilicet edito, nec adjecto cognomine: quod

& ab Episcopis humiliter natis custoditur: Nobiles enim fere genus edunt cognomine prodito, quod veteres Episcopi in totum neglexerunt. Nam & Romanis Episcopis ea consuetudo est, ut nomen solum edant, sed numero tamen adjecto, ut quoti ejus nominis existant, intelligi queat. Quin & à Regibus & Imperatoribus veteribus Francorum ea moderatio custodita est; solis nominibus editis, ut antiquis in diplomatibus & tabulis non facile inter Carolos, Pipinos, Carolomannos, & Ludovicos, (potissima Regum nomina) nisi temporum ratione aliunde observata, discernere queamus. Criminalium causarum cognitio ad Comites pertinebat, à monasteriorum administratione adeo aliena, ut facinoris loco fuisset habitum, si quis affectasset. Posteriores quidam Abbates, & proximis quidem annis, dominandi libidine inflammati, Regumque abusi indulgentia, ne hoc quidem gladij & sæculi jure, utcumque prophano, & cum monachismo pugnante, carendum esse duxerunt: satis interim religioni factum arbitrati, si non ipsi, sed laici ministri suo nomine cognoscant, quem ipsi tamen & sua, & fratrum suorum nomine jus illud horrendum hauriendi sanguinis à Regibus & Imperatoribus suscipiant, eoque nomine fidem illis, à quibus accipiunt, jurent, quod ne Episcopi quidem longe minus quam monachi addicti & jurati, jure ullo in se (modo Christi sint ministri) transferre possunt. Dabantur autem & Abbatibus curatores, ut supra dictum est, quos & illa ætas Advocatos & Vicedominos vocabat: quibus nesciis, non licebat ullum contractuum pactorumve genus, quod modo in tabulas referretur, perficere. Vetuerat & Ludovicus, ne Episcopus aut Abbas, aut Abbatissa centenarium Comitum Advocatum haberet, atque id quidem quo minus suspecta judicia essent, in quibus de monachorum monialiumque causis sæpè cognoscebatur. Erant autem *centenarii* judices ferme Nobiles, à Comite constituti, & à numero, ut videtur, appellati, qui certis de generibus causarum cognoscebant, quemadmodum ex Caroli & Ludovici legibus patet. Ad Comitum autem referebant Advocati, si quid dignum ejus cognitione judicasset. Iudicia celebriora Legati Principis tempore constituto, post hos autem & Comites & Centenarii, auctorum vicarij peragebant; quæ quidem Francis & Alemannis, barbata voce, *placita* dicebantur, & *placitare* pro eo usurpabant, quod est placitum celebrare, quam vocem in Caroli etiam diplomatibus legitimus. Moris erat primum, ut Advocati cœnobiorum nomine placita, si quid negotij incidisset, adirent; inde inolevit, ut & Abbates irent. Nec absimilia sunt judiciis illis veteribus & conventibus, hodierni conventus & judicia, quæ hodie vulgo *Neihsstag* / *Sammergericht* / *Hoffgericht* / *Landtag* nominamus. Quippe placiti vocabulo etiam comitiâ imparialia intelligebantur. Ludovicus enim Pii filius, post pugnam ad Fontanetum cum fratribus habitam, & obtentum Germaniæ regnum, placitum apud Vlmam celeberrimum legitur habuisse. Et extat præclara Ludovici Pii sanctio, qua jubebat, *ut in Mallis & placitis primum omnium, vidua, pupilli & pauperes auderentur: & si ad causam agendam inhabiles essent, satis patronis jurarentur. Mallum* vocabant conventum judicarium, *Landgericht* in quo præter alia etiam de libertate & servitute, & assertionibus agebatur. Extat etiam Lex Carlina, quæ *rem judicatam in Mallo repertam* non sinebat. Refero hæc, non ut probem, aut imitandas existimem voces barbaras, sed ut de statu temporum admoneam, nec sileam vel barbaram usurpata, quo queant, quæ illis sæculis scripta sunt, intelligi. *Placiti* enim & *Malli* lex Salica & Alemannica crebram faciunt mentionem, nec tacent voces illas Chronica nostratia, quæ ante annos trecentos scripta sunt. Arbitror autem diversa fuisse ex parte ab judiciis supra nominatis, illa quæ Latine *publica judicia* vocamus, vulgo *Hochgericht*. In his enim de facinorosis plectendis statuebatur, quorum cognitionem Comites fere absentibus Principis Legatis agebant, quæ & *meri imperij* significatione intelliguntur. In aliis autem de appellationibus, aliisque id genus civilibus causis, quæ Legatorum Regionum aut Comitum præsentiam requirebant, juris ditione magis, quam potestate, cognoscebantur. Qualem hodie annum conventum illustres Helvetiorum pagi, sub festum Joannis baptistæ in castello Thermanum agunt, non modo de appellationibus communium Præfecturarum, sed de relictis etiam & obiter enatis causis, quarum cognitio ad summum magistratum pertinet, decernentes.

Loca ipsa condendis monasteriis delecta, principio non nisi Principum favore concedebantur. Quæ si liberorum hominum fuissent, & donata non essent, permutatione compensabantur: si fiscalia, religionis causa dabantur Abbatibus. Vnde verisimile est, quod in Chronica cœnobij ad S. Gallum legitimus, Sigibertum Francorum Regem, non illum Austrasiorum, qui Brunehildam uxorem habuit, sed juniorem Dagoberti & Ruagendundæ filium, Beato Gallo partem sylvæ, quæ fiscalis erat, quam Abtzellanam hodie vocamus, pro monasterio ordiendo donasse, quod annis minimum centum ante imperium Caroli factum esse colligitur. Ut vel hac de causa constare possit, vix aliud monasterium per Alemanniam, quæ tum regni Francici pars erat, vetustius extare. Siquidem Dagoberto illo regnante, qui sedem Constantiensem primus instituit, & hanc nostram Gallus ingres-

ingressus est, nec multo postea nemus illud Submontanum ad rivum Stainaham situm, incoluit, ejus proxima loca ei denuum Sigibertus donavit. *Eremum* quidem atque etiam *solitudinem* Monachi Chronographi nominant, verum paulo frequentior hic secessus fuit, quam aut Eremi aut deserti nomen gereret. Desertior quidem erat ager Abtzelanus, & insultior multo, quam hodie existat, illo maxime in tractu, qui à monasterio recta ad Alpes protenditur, sed colonos tamen habuit non paucos, servos videlicet fiscalinos, per sylvas illas & dumeta dispersos, quos dono Gallus à Sigisberto accepit. Nec profus solitudo fuit, ubi hodie monasterium est: quippe sua ipsorum historia in literas relata constat, proxime monasterium agros fuisse nobilium & liberorum hominum, qui Gallo donati postea fuerint. Indiciis certissimis constat, illo in loco, quem urbis nostræ mœnia cludunt, ante Galli adventum, non frequentem modo, sed veterem etiam & Romanam vetustatem præferentem habitationem fuisse. Et sunt nuperrime in tra pomeria oppidi nostri reperti in hortis haud procul æde parochiali D. Magni, argentei & ærei nummi Romani cum Imperatorum veterum inscriptione, qui vel remotam antiquitatem, aliis quoque de conjecturis apparentem indicant, de quibus nunc dicere omittimus. Ad institutum interim reversi, sciendum est, monasteria vetera libenter illis Episcopis paruisse, in quorum diœcesi essent extructa: nec multo erant Presbyteris parochianis celebriores Abbates, nisi amplius illos religio commendasset, nec major erat ex lege pœna illi constituta, qui monachum pulsasset, quàm qui Diaconum. Abbates enim paucorum, Presbyteri multorum curam gerebant, utriusque salutaribus Episcoporum monitis obsequabantur. Carolo Magno placuit, ut Episcopi veterimore competentem monasteriorum curam gererent: contra autem monachi, horum dicto audientes essent, quod & Ludovici filij lege cautum est, ne clericat Abbatibus, ut externis sese negotiis miscerent, nisi eos Episcopi vel sua authoritate, vel Principis jussu, ad necessariam aliquam functionem evocassent. Illidem enim etiam concilia omnium secularium officiorum usum adimebant. Primum omnium avaritiæ accessione factum est, ut Episcopi suis ecclesiis non contenti, de occupandis expilandisque monasteriis consilia captarent, non jam ad disciplinam retinendam, sed ad quæstum & lucrum faciendum intenti. Unde mox Abbates calumniis contumeliisque petiti & exagitati de jugo excutiendo, & declinanda Episcoporum tyrannide deliberarunt: quando quidem & ipsis non hominum modo privatorum, sed Regum etiam & Imperatorum favor & indulgentia nihil non pollicebatur: nec paulo optabilius videbatur, proprio dominio præstare, quam alienis parere imperiis. Adeo verum est, quod quondam à Fabiano Philosopho dictum Seneca in controversiis retulit; *Divitias scilicet frugalitatem & pietatem impugnare, præterea malos patres & malos filios facere*. Tum primùm enim labascere religio cœpit, quum qui illi præfuere, divitias sentire, admirari, & consecrari cœperunt. Quare Francis etiamnum regnantibus contigit, ut Abbates opulentiores veterimore & instituto violato, rescissisque obedientiæ vinculis, totos sese rejectis Episcopis tutelæ Regum commiserint, & diplomata impetrarint, quibus adeo asseriebantur, ut nemo quicquam juris, excepto Principe, in eos sibi vendicare posset, qui hoc honoris & authoritatis Episcopis habebat, ut disciplina monastica retinendæ gratia eo jure potirentur, quo in monasteriis administrandis & exigenda religionis puritate, veterum Principum authoritate & constitutione donati essent. Prima igitur exemptionis species, qua vel bonorum & piorum Antistitum jugo sese monachi subtraxerunt, illa fuit, quam Episcoporum insolentiæ & avaritiæ acceptam retulimus. Secunda, quæ pessima fuit, ipsis monachis debemus, qui Principum patrocinio elati, & suam illam ad opulentiam admissi & conversi, demum ne ipsos quidem tam bene meritos Principes adeo reveriti sunt, quin sæculis insecutis & proximis quidem, quum Romanorum Pontificum potestas non modo ingens, sed formidabilis etiam facta esset, & contemptim jam ab illis Germaniæ Imperatores tractarentur, sensim est ad urbis Antistites discessum, & Romanæ sedi *immediato* (ut vocant) subiecti sunt, qui Francis & Transrhenanis Germaniæ Principibus opes omnes & fortunas suas debebant. Tanta enim indulgentia habiti, ut illos merito parentum loco vereri & amare, neque alios querere patronos debuissent, quorum fidei & protectioni sese committerent, quando ita ab illis jam inde à jactis fundamentis protecti & defensi fuissent, ut præter omnium rerum securitatem, ad opes illas & satietatem plus quam modicam, non nisi Principum favore pervenerint. Primum quidem nostri regnum illud novum urbis, quod rejecta Imperatorum authoritate sibi ipsis nullo jure Pontifices arrogassent, admirati, de suis etiam, hoc est de privatis Dominis, cogitare cœperunt. Quid enim aliud erat, sedi Romani subijci, quàm Imperatorum & Episcoporum veteri juri & authoritati nuncium remittere? quando jam orbis sibi persuasisset, ita omnem ecclesiasticæ administrationis potestatem illuc pendere, ut quidquid semel sedis illius nunti & voluntate decretum esset, illud ipsum ne Imperatoribus quidem, nequum Episcopis, rescindere liceret. Pontifices igitur qui alienis opibus inhiabant, hoc uno per initia erant con-

centi, quod isto tutelæ patrociniique prætextu ditissima Germaniæ monasteria suarum partium fecissent, donis etiam & privilegiis honoratis Abbatibus. (Mitra enim & pedum & annulus & sandalium, & manica germanicæ, Paparum illorum maxime, qui & ipsi monachi fuerant, munera sunt, quibus Episcoporum dignitati Abbates jam suos æquarunt.) Iam enim ditissimos quosque Præsules nostrates eandem in viam illexerant, ac velut muro sepebant suæ sedis potentiam, ne quid in illam impune præsumere Imperatores nostri possent. Cui conatui ubi successit, facile alia secuta sunt, Pallij videlicet redemptio, annata, investitura, indulgentiæ, quæ nostri, Pontificum potentia & amplitudine commoti, sed & elati tutela, quæ vel Regum manus coerceret, ultro etiam illis concesserunt. Verum juri illi & mori exemptionis nuper nato cum vere sanctus Abbas Bernardus resisteret, negaretque id licere Abbatibus, ut hoc modo otio & libertati consulerent; (quippe jam videbat, quem in nervum isthæc consilia demum essent eruptura) tamen solus fatalem illam calamitatem adeo arcere non potuit, quin brevi postea tempore, quum confecta jam & bona ex parte oppressa per Italiam Regum dignitas jaceret, cœnobîa fortunatiora Papæ sese tutelæ committere magno numero perrexerint, moremque nec probum admodum nec honestum, literis aut tabulis etiam suo nomine æditis, palam ostentarunt, quod à nonnullis tamen primum ducentis annis proximis factum esse constat. Usque enim ad Rudolphum Avindurgensem Germanorum Regem, Alemanniæ monasteria vel prima & ditissima electorum Abbatum comprobationem, quam vulgo *investituram* vocant, non à Papa, sed à Principe, vel Rege, vel Imperatore petiere; nec ad Pontifices, sed ad Principem juramenti præstandi gratia missi sunt (quod alio in loco admonuimus) qui privatim & domestico fratrum consensu in Abbates electi fuissent. Vetus enim illud & sanctum jus, tum dignitati, tum etiam authoritati Romanorum Principum à Constantino usque Maximo, cum fructu ecclesiarum omnium tributum est, quod ipsum postea ingenti dispendio & horribili cum perturbatione religionis, nec sine armis & sanguine, iisdem Pontificum ambitione est adeptum. Francis quidem illud per Carolum, ut diximus, Hadrianus Papa donaverat: quod quidem minime necesse fuisset, nisi iisdem etiam Imperij nomen & curam donasset. Perpetua tum fuit Imperatorum urbis facultas, electos ut Episcopos comprobarent, aut si iustæ causæ fuissent, rejicerent Primus omnium Gregorius ille, ut Vincentius tradit, qui VI. eo nomine Papa fuit, Heinricho III. imperante, circiter Ann. Dom. M. Hadriani constitutione violata, investituram sedium Italicarum vindicare sibi est ausus, post quem Gregorius VII. Heinricho IV. dignitate supra modum contempta & vexata, idem molitus est, nitenti licet ex animi sententia non successerit. Demum Calixtus II. idem saxum volvit, Heinricho V. ea maxime causa in urbem admissa, quod Legatis ejus apud Sutriam obviam factis promississet, jure sese investiendi cessurum, quum minime tamen cesserit. Unde diris devotus & anathemate percussus, plurimis annis ingentem persecutionem magna & prope incredibili constantia sustinuit, donec etiam à suis minas Pontificias declinantibus desereretur, speque omni atque ope demum destitutus, vetustissimo illi & æquissimo juri imperatorio renuntiare coactus fuit, exhibito etiam diplomate, cujus hæc verba sunt: *Ego Heinrichus Dei gratia Rom. Imp. Aug. pro amore Dei, & sanctæ Romanæ ecclesiæ, & Domini Papa Calixti, & pro remedio animæ meæ, dimitto Deo & sanctis ejus Apostolis Petro & Paulo sanctæ Catholice ecclesiæ omnem investituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus ecclesiis fieri electionem & liberam consecrationem, &c.* Contra Calixtus, jam potitus voto, in hæc verba condixit Imperatori: *Ego Calixtus servus servorum Dei, dilecto filio suo Heinricho Dei gratia Rom. Imp. Aug. concedo electiones Episcoporum & Abbatum Teutonici Regni, qui ad regnum pertinent, in præsentia tua fieri, absque simonia, & aliena violentia, ut si qua inter partes discordia emergerit, Metropolitanis & provincialium consilio vel judicio saniori parti assensum & auxilium præbeas. Electus autem regalia per sceptrum à te recipias, exceptis omnibus, quæ ad Rom. ecclesiæ pertinere noscuntur, & quæ ex his jure tibi debet, faciat, &c.* Extant enim diplomata apud Vrspergensem data Anno Dom. M.CXXI. 9. Kal. Octobris. Ex quo tempore nomen Regalium usurpatum Abbatibus, jusque investituræ sedium Germanicarum in Pontificum manum delatum, quod mox paulo simonia ingenti contaminatum est. Conjectio autem eodē fere tempore, & Principes & Ecclesias nostrates investituræ & electionis potestate veteri spoliatos fuisse Sane & sub Heinricho IV. aliquosque comprobatorum Episcoporum Italiæ facultatem suam fecerant Pontifices, verum jure adeo arcto, ut citra Imperatorum consensum irrita fuerit illorum ratificatio, quam Quinto primum Heinricho succumbente in totam nostri amiserunt, repetitam quidem sæpius, sed clade innumera, quum non contenti investitura Urbani Præsules jura etiam imperij, & multarum urbium Italiæ, quæ antea imperialis fuisset, sui juris ac potestatis facerent. Sæpe autem hac ipsa de re cogitanti mihi visum est, insignem illam contumeliam Heinricho V. non sine evidenti ultione irrogatam fuisse, non solum quod charissimum parentem abiici a regno, seque Pontificum studiis eligi, regni-que honore exaltari passus fuisset, verum etiam quod à Papa persuasus iisdem de causis patre ut hostem fuit persecutus, quibus postea & ipse telo illo trisculo percussus, suisque prope

omnibus ab Episcopis desertis ignominiosam ad palinodiam compulsus est. Nec me fugit, esse quosdam, qui jus illud Pontificium defendentes, nescio quid originis in Paschalem primum rejiciunt, ajuntque ex urbe in Gallias ad Ludovicum Pium profectum, id primum orasse Imperatorem, ne iniquo animo ferret, quod Pontifex se nescio creatus esset, quod ille ceu condonans, non modo a quo animo tulerit, sed indulserit etiam ut liberam in urbe, Principum comprobatione non expectata, electionem peragerent. Quod quidem ita contigisse à quodam bibliothecario proditum ferunt, autore haud satis idoneo, ne dicam suspecto. Verum si ita res se habet, mirum est, posteriores Pontifices in tam longa discordia nihil, quod sciam, de concessio illo sibi jure refricare aut allegare voluisse, sed in conciliis horum temporum, Heinticianam & Vuigbertinam haresin, videlicet, ut catholicae traditioni & Spiritu sancto adversam, sententia sua damnatam & explosam fuisse. Mirum etiam, quod Hadrianus III. Carolo Crasso regnante in Pontificem lectus, ad Senatum urbis referendum duxit, ne eligendo Pontifice Principis autoritas expectaretur, sed libera foret electio. Latuit ne Senatum Ludovici permissio: aut est verisimile, nepotis tempore fuisse ignoratum, quod avus constituerat? Ut fileam, quod insecuti Imperatores eodem jure quieti sunt usque in Heinrichum III. usi, quinimo certo constet, Francos qui Ludovicum secuti sunt, usque in Ludovicum Arsolphi filium, non Italiae modo regnum amplissimum, quod ante Longobardi tenuere, sed etiam ipsam urbem Imperij sedem ita obsequentem habuisse, ut illis vel tributa penderet, quoties esset flagitata, nec facile quicquam Episcopi denegarent, longe aliter tunc temporis animati, quam recentes illi fuerint, qui rerum suarum immodicè studiosi negandum optime merentibus existimant, quod optimi quique & pientissimi Pontifices ante se tot saeculis, Regibus & Imperatoribus suis detulissent, nimirum ut canonicè electus Episcopus aut Abbas à nemine consecraretur, nisi prius à Principe comprobatus & investitus esset. Quod ad me attinet, fateri habeo, ejus rei vindicatione Romanae sedis plurimam & dignitatis & potentiae accessisse. Verum enimvero conducibilius fuisset; tum publicae tranquillitatis, tum etiam religionis & charitatis Christianae gratia, pede preme-re consilium, tam noxium & violentum, quo Praesules Romani desponsis animis illud enitendum esse censuerunt, ut omnium ordinum, gentium, ecclesiarum, obedientiam exposcerent, suam interim ipsi nec profiterentur nec praestarent, ne suos quidem, hoc est, Romanos Imperatores ita agnoscentes, quin universae urbis jus & imperium solis sibi vindicarent. Hoc enim uno velut fonte quodam pestis illa dissidiorum & simularum scarutiviv, quae tutoribus illis & patronis ecclesiarum Christianarum tot bella nocentissima peperit, tot tumultus excitavit, tot millium hominum casu & intere-cione ecclesias afflixit, denique tot intestinis odijs Clerum distraxit à Laico, non sine lachrymabili disciplinae subversione. Quae mala omnia vel levi & innocua importunorum etiam & insolentum Principum permissa tolerataque jurisdictione declinare, & summum in bonum ecclesiarum convertere potuissemus. Quando enim Apostolus Paulus jussit, ut anima omnis vel Ethnico & saevienti Magistratui subdita sit, cur non idem longe magis Christiano & optime merenti magistratui largiendum esse agnoscimus? Quando & Petrus Romanae urbis Antistes; *subditi*, inquit, *estote civis humanae creaturae propter Dominum, sive Regi tanquam praecellenti, sive praesidibus*, &c. Et eodem in loco; *Domine*, inquit, *timeate, Reges honorate* Nec dubium sit ipsos Apostolos Petrum & Paulum tam detulisse Principibus, in quorum urbe & populo victitabant, quam alios, ut deferrent & omni honore prosequerentur, inhortati sunt. Summus autem Magistratus Romae quum Romanus Imperator existat, quis consequi non videat, & his ipsis Apostolorum exemplo parere urbis Praesules necesse esse, nec frigidus agere vicarios, sed horum vestigijs insistere, quorum nomine functionem suam tuerentur. Quod si adeo ab Episcopis Romanis simulatum non est, quin Francos & Germanos alios, quibus & nomen & insignia obtulerunt, pro suis Imperatoribus & agnoverint & venerati sint, consequitur certo, non minus his parendum fuisse, quam illis, quibus & jus vetus & insignis illa autoritas comprobatorum Episcoporum semper in manu fuit. Si non agnovere & fucato officio sunt prosecuti, ne dicam persecuti, haud aliud profecto illa sua periculosa discordia quae sive & ambuisse videntur, quam ut ablegato proculque summo nominis honore, semel & Imperatore vacare, & urbem suam facere, suumque in ea firmare regnum possent. Sed paulo longius investiturae tractatione ab instituto digressum me video, quanquam multa forent digna memoratu, de quibus fortasse alio in loco commodius referemus. Nunc de Monachorum obedientia, ut dicamus, satis constat D Hieronymum non uno in loco prodidisse, Egypti monachos & Syriae, sua aetate Episcopis parere, statisque diebus frequentibus ecclesiis sese conjungere, & sacris etiam mysteriis interesse solitos fuisse. Hoc ipsum enim & sacrae literae jubent, ut Domini ministris, quibus dispensatio mysteriorum Dei concedita est, reliquus coetus obsequatur & pareat. Neque haec refero, ceu meam opinionem inculcans, sed ut commendans Bernhardi conatus, cujus admonitioni si Romani Episcopi paruis-sent, in hunc usque diem Episcopis suis monachi parerent. Nullam enim justam causam habet,

qua tueri sequeant, quo malorum metu bonos etiam Antistites agnoscere & revereri desiderunt. Certis enim remediis malorum Præfulum avaritia cohiberi & sine labore ambitioni quorundam & insolentia frænâ imponi potuisset. Ex eo enim tempore, quo fordidi quidam Episcopi hac una, quam diximus, causa in aulas Regum se conferre, Ducelque & Comites salutare, orare, tentare muneribus cœpissent, Abbates & ipsi necessitate quadam adacti, nec minus exemplo allecti, pari de causa in media sese Principum palatia contulere, partim quidem ut inter Palatinos cœnsi, sua tuerentur, partim etiam ut aliena occuparent, quæ (ut erant cupiditatum servi) pactarum rerum cumulo adijcerentur. Quanquam me non lateat, Francos veteres, ex quo tempore ad fidem Christi conversi sunt, libenter & Episcoporum & Abbatum consuetudine usos fuisse, sed & hos frequentius in consilium adhibuisse, quo ardentius publicæ pietati consultum esse cupiebât. Quod quidē & Germanici postea Imperatores & plerarumq; gentiû Reges quæ in postremis fide imbutæ sunt, more velut translatio custodierunt. Tamen graves viri & sancti erant primi illi Antistites & patres, ornamenta videlicet Palatinorum & lumina, quorum hoc potissimum studium fuit, ut Regum felicitatem & potentiam mitigarent, & Christo Domino lucrarentur, pronosque deinde animos religionis amore inflammarent, quod ipsum sane non doctrina modo, quam sacra lectio suppeditabat, sed vitæ etiam innocentia, quæ erant spectati, assequabantur. Quum è diverso nuper illi Præfules & Abbates, ambitione & avaritia distenti, non jam Christum in aulis, sed Antichristum quærent, non divitiis modo publicis collegiorum & cœnobiõrum, sed suis etiam & privatis dediti. Quæ quidem quum satis jam pollerent, adeoque ad summum auctæ viderentur, tamen hoc major erat divitiarum sitis, quo magis opes illæ crevissent. Quæ res postremo intemperantius exercita materiæ illis malorû omnium subministravit. Satis enim & plus satis experta sunt proxima sæcula, duobus illis dominis, Christo & Mammonæ, neminem fidelem servire posse. Defecere siquidem à Christo, qui Mammonam sunt secuti. Et est indubitatum, cum aliis honestis actionibus institutisque, quibus hominum societates consistunt, tum imprimis religioni obesse solere studium illud opum & potentia, quod proximis aliquot sæculis religionem simulantes homines non avertit modo à veritate, sed omnino etiam (ut liberè dicam) subvertit & perdidit. Quod ipsum si nullæ usquam scripturæ docuissent, certum tamen cogitanti facerent Ethnicorum querele veteres, quæ bene institutas religiones suas dolent luxu & avaritiâ corruptas & contaminatas fuisse. Quod si in tenebris suis nihil æquabile aut moderatum ferre potuit, pater ille mendaciorum Satanas, quid eum in luce tantopere sibi adversa & invisa intermisisse putamus, quo minus omnia religionis nostræ decora sursum deorsumque jactata contaminaret. Summa malorum etiam hoc errore crevit, quod Episcopi & Abbates haud raro minime bonis consiliis instructi, fucatis persuasionibus tanquam præstigiis quibusdam usque adeo illuserunt Principum animis, ut devicti demum non modo conniverent licentissime agentibus, sed comprobarent etiam diplomatis signatis, quæ illi nullâ justâ causa flagitassent. Ad quam quidem intemperantiam hoc propiores erant, in duris illis & barbaris sæculis horum animi, quo plus dignitatis & auctoritatis monachis & presbyteris omnium ordinum persuasione deferebatur. Vt enim olim Tribunorum in urbe, sic illorum in orbe Christiano utcumque degenerante, sacrosancta erat auctoritas, licet nec mores sancti, nec vita amplius pura, nec sincera admodum studia essent. Abbates enim quidam, dum opum curam gerunt, morum & disciplinae jacturam ingentem faciunt, & rejecta religione nihil amplius quam sublime & Regium cogitare, aulaeque delicias suis cœnobiis inferre, ac pestes quasdam tanquam dotes illis relinquere, imo obtrudere perrexerunt, quorum habitus & professio jam inde à Paparum exemplo & instituto deducta, nihil minus ferebat, quam quod illis divitiarum accessione tot modis excecatis placere semel & arridere cœpisset. Quare factum est, ut Abbatum documento percussa monasteria quædam ditiora, usque adeo majorum relictis institutis degenerarint, ut Deo, non mundo mortui viderentur, qui sacris tamen illis monasticis initiati, Deo se, non mundo victuros tam sanctè promisissent,

Caroli quippe sæculo, vigente etiamnum disciplina, hanc unam gloriam ferebant Episcopi & Abbates, si doctrinae & pietatis nomine laudati fuissent. Pullulabant quidem jam tum seminaria quædam ambitionis & avaritiæ in multis monasteriis, sed interim deprehensa in annuis illis Synodis Episcoporum vel emendabantur, vel certe coercerentur. Ad hæc & Regum cura moribus illis quadamtenus medebatur, missis nimirum gravibus vitis, qui de disciplina monastica singillatim perquirerent. Quare & operis addicti monachi, constitutis horis laborabant, & certas psalmis dabant, & sacra biblia versabant, non diurna modo, ut ab illo est dictum, sed in bruma & frigore nocturna etiam manu, additis insuper & collatis expositionibus, quæ à præclaris doctoribus orthodoxisque & catholicis interpretibus æditæ fuissent. Curam enim aliquam studiorum illis sæculis fuisse illæ bibliothecæ, quarum supra meminimus, testantur, præcipue Fuldensis illa & Laureshemensis & Hirsaugiensis & Casariensis prope Nordlingam, aliarq; in Germania nō pau-

eæ, quas inter & ea, quæ Sangalli est, merito censetur, optimis quondam libris & selectis, exque ipsa Italia allatis referta, sed multo sapius expilata. Primus eam Gozbertus Abbas Ludovico Pio imperante instruxit, neglectam antea ac prope nullo librorum usu habitam. Multa enim conjectura sunt, quæ docent, primos illos monachos, qui à morte Galli monasterium incoluerunt, non tantum laicos, verum etiam literarum ignatos, aut certe semilatinos fuisse, quod & charta vetustæ, quas libro secundo referemus, palam innuunt. Auctiorem postea Grimaldus reddidit Ludovici junioris *Archicapellanus*, (sic eum vocabant, qui à sacris Imperatoris erat) quem Bernuico Abbati, quia Lotharij factionem secutus esset, depulso, idem Ludovicus monasterio S. Galli præfecerat. Hic tamen nec ipse monachus, nec alijs à monachis lectus, sed Principe jubente Abbatia donatus esset (jam tum enim in beneficium cœnobij concedebantur) tanta tamen in monachos jam suos humanitate, liberalitate & beneficentia fuit, quanta ullus ante Abbatum. Primus enim omnium haud aliud majori sollicitudine nixus est quam ut vetus illa studiorum ratio, aut certe proxima veteri, in suo quoque monasterio excoleretur. Eandem curam HARTMUTUS, quem ille vivus sibi successorem destinavit, susceperat, insuper & hunc honorem sacris libris largitus, ut codices duos scripturæ sacræ, auro & gemmis apparavit. Extat etiam nunc in bibliotheca monasterij psalterium in membrana aureis literis iisque elegantissimis exaratum; præterea duo illi codices scripturæ Apostolicæ, auro, ebore, gemmis vestiti, qui sacris in celebrioribus inferuntur. Tale quid & sua ætate factum Hieronymus scribit, parum tamen probans fucatam quorundam hypocrisin, qui pauperum cura neglecta in membranis Dominum colerent, in corde & animo non gererent. In epistola enim ad Eustochium, *Inficiuntur*, inquit, *membrana colore purpureo, aurum liquefit in literas, gemmis codices vestiuntur, & nudus ante fores eorum Christus emoritur*, &c. Quod quidem & nostra ætate assolent, qui ceremoniis, nescio quibus addicti & consecrati, Christum ipsum, hoc est pauperes suos, non modo non juvant, vel morbo afflictos, vel egestate laborantes, sed insuper spoliant & expilant, gratam rem se Deo facere arbitantes, si jure in illos suo per summam injuriam & contumeliam abutantur. Veteres monachi sæculum avertati, non animum solum studiis honestatum artium, sed corpus etiam præscripto aliquo laboris genere exercebant. Et erant operæ omnes in Abbatis arbitrio, qui & laborem & tempus pro cuiusque vel ætate, vel conditione moderabatur, ad victum etiam & alimoniam intenti, quo publicam eam multorum industria sustentarent, quam scleritiam postea & à nostris imitatione quadam receptam donationes fregerunt, simulque opere illo manuum collapsio lucri studium omne ad sacra est translatum. Regula Benedicti veros esse monachos testatur, qui manuum labore victum quarunt, & negavit Gregorius, *eum esse monachum, qui in terra possessionem quarat*. An igitur veri sunt monachi, qui sacra & sacrificia licitantur, ipse viderit. Nos institutum prosequemur. Ac de victu quidem ut dicamus, Communis antiquis victus erat, & extabat lex Carolomanni, Majoris domus Franciæ, *ne monasteriorum & ecclesiarum bona dividerentur, neve ex divisione jacturam ullam paterentur*. Quem vere utilem morem, nobilitas postea collegiorum cœnobiisque bonis potita violavit, partitis scilicet & privatim in usum divisis redditibus, quibus privatim divisimque seorsum etiam extractis ædibus, fruerentur. Hunc ab usum plucula postea monasteria emendarunt, contractis iterum unumque in corpus redactis redditibus, plucula non sine insigni rerum omnium licentiâ retinuerunt: Neque enim vigilant alicubi Abbates, sed merum (ut vulgo dicitur) & talos ponunt, quo parem ad ludum fratres invitent. Cibus omnibus modicus, & paucis ferculis distinctus. Constabat autem fere pulmentis & leguminibus, interim & carne apposita, si vel locus vel tempus postularent. Negligebatur enim institutum, quod ab esu carniùm arcebat monachos: & ipse sane Rabanus, Benedictini sodalitijs monachus, in libro de institutione Cleri, cibariorum discrimen damnat, superstitiosum esse affirmans judicium, *quod hoc esse licere, illud non licere asserit; præterea mundum hoc, aliud immundum cogitat*. Certe quo cordatiora fuere cœnobija, hoc liberius cibo sunt usi, longe dissimiles illorum dementiæ, quos hodie *Observantes* vocant, libertate Christi rejecta, vinculis sese mandatorum captivant, & probe consultum abstinentiæ putant, si carne non vescantur, interim vino optimo & esculentis exquisitissimis distenti & farti. Vini usus rarus & temperatus erat, veteribus plerisque nullus. Cerevisiam bibebant multis cœnobijs nostratibus fratres, qui usum ejus hodie in totum ignorant. Jejunia ipsa non ut hodie prandio distenta differtaque, sed more veteri, cujus meminit Augustinus, diei inedia constabat, monachis interim nonnullis biduo etiam sese affligentibus. Qui die jejunassent, cœnulam multa vespere capiebant, quæ *Collatio* dicebatur, haud quidem à ferculis, ut arbitror, velut Symbolum significarent, sed à dogmatis, quæ quidem vel vescentes conferebant. Silebatur enim initio cœnæ, & erat qui vescentibus vel ex scripturis, vel sacra ex historia de promptum quiddam prælegeret, quem finientem collatio excipiebat. Durant hodieque lectiones tam diurnæ, tam etiam nocturnæ, sed ita translata in cantum & fistulas, imo vero in opus & meritum, ut aliud re ipsa non sunt, quæ ceremonia quædã,

4 quæ veteris instituti nec fructum quidem ullum nec modum habeat, nedum ullam vere pietatis speciem. Canuntur enim fere à nostris, quæ veteres voce paululum intenta recitabant, neque id agebant, quo meriti quicquam ex eo labore foret, sed ut instructi imbutique sacrarum literarum ministeriis, audientium mentes hoc ardentiori obsequio religioni sese accommodarent. Et evocati qui in cœnobiis agebant, publicisque functionibus adhibiti, prodesse hoc amplius aliis possent. In totum autem antiquis tantus (ut sic dicam) rigor abstinentiæ, tantus tenor disciplinæ fuit, ut monachi posteriores luxati jam & fracti Abbatum quorundam liberalitatem non alia magis causa extulerint & commendarint, quam quod mensas sibi numero ferculorum aucto, lautiores & pinguiores fecerint. Incredibili enim est dictum, quantum postea vitiosa religio non modo in frigidas quasdam ceremonias, quæ præcipuo tamen in loco habebantur, sed etiam ad sagemam & pastum quendam dejecta fuerit, nominatim etiam expressis ferculis edulibusque & vini mensura in dies mensasque certa, velut è scripto & canone recitata, quæ monachis & Presbyteris deberetur. Extantque hodie id generis indices passim ascripti, qui dierum anni prope omnium prandia, cœnas, fercula, & ut summam dicam, esculentum & potulentum omne, in singulos dies descriptum, continent. Vnde colligi possit, postremos cœu ad carnem & otium, & (ut Satyricus inquit) ad bacchanalia convertos, inter præcipua habuisse & coluisse, quæ primi monachi sola naturæ necessitate contenti, admiserere potius quam excolere. Nam & vestitu quondam adeo neglecto fuere, ut exituri monasterio melioribus è vestiario allatis induerentur. Interculæ fiebant de panno fusco, de nigro autem tunicæ, oblongæ quidem sed arctæ, cuculla superinducta, quod antiquæ picturæ satis clare indicant, Constat autem aliquoties mutatum fuisse Benedictini sodalitiij habitum. Et authores habeo, qui negant Benedictum alio unquam vestitu fuisse usum, quam illo ipso, quo homines honesti ætate sua uterentur. Vestes enim illæ tam laxæ & sinuosæ posteriori ætate, fathiscente jam disciplina monastica, & hypocrisis gliscente, receptæ sunt. Et nuper usurpatum, ut Abbates quidam opulentiores sericis atque etiam byssinis uterentur induliis. Sed & barbam alere Caroli sæculo decorum erat monachis, qui in vertice tamen rasi spectabantur. Raræ autem sunt ex vetustis imaginibus monachorum, quæ barbam non præferant. Arbitror autem vel disciplinæ severitate, vel professionis conditione factum esse, ut & criminorum latibula haud raro ipsa monasteria fuerint, Regibus etiam & Episcopis rasis & intrusis, qui vel metis inopia, vel animi libidine facinus aliquod designassent, aut indigni essent iudicati, qui publicæ res administrationi præessent. Sic enim intrusi perinde atque in exilium relegati, aut in insulam deportari habebantur. Pipinus Caroli Magni filius ante Carolomannus dictus, quum adversus patrem conspirationem iniisset, demum scelere detecto per iudicem attonsus & in monasterium detrusus est. Ad quem modum & Tassilo Bajoariorum Princeps, regnante Carolo, in publico iudicio læsæ Majestatis accusatus & convictus, quum capitali sententia damnatus esset, Carolo demum miserante, (frater enim conlōbrinus erat) una cum filio Theodone detonsus in monasterium trusus est. Contra multum exultationis attulit cœnobiis antiquis, quod horum sese disciplinæ vel Reges ipsi, sæculi cura ultro abjecta summisserunt: quod à Carolomanno Pipini fratre & Lothario Ludovici filio, factum esse legimus. Iam quibus de caussis acciderit, ut mediæ ætatis monachi Benedictum, pueros etiam vixdum infantiam egressos raserint, & vestierint, haud admodum constat, nisi putandum est tantum ceremoniæ illi monasticæ tributum fuisse, quantum hodie quidam votis suis tribuunt, dum consecratis suis religione initiatis, nomina etiam imponunt diversa ab his, quæ in baptismo Christi susceperant. Verissimile tamen ita rasis & vestitos fuisse, quo libentius propositum illud vitæ institutum susceperent, nec dissimiles essent incassu, quorum curæ & disciplinæ erant commissi. Obiter memorandum mihi Chunradi imperatoris hoc nomine primi, humanissimi Principis dictum, qui tempore quodam Italia relicta, per Rheticos Alpes ad monasterium S. Galli eum deflexisset, sisti sibi quodam die pueros istos iussit, manuque inserta in loculum ac velut bellaria expromens, labris singulorum aureos nummos immisit, quos ceteri quum digitis exciperent, unus haud satis fidens Imperatori, addubitansque quid dedisset, & scabricie monetæ offensus, repente expuit nummum, quod ille videns; *Hic*, inquit, *si vixeris, bonus monachus erit*: satis inuens, bonorum in numero non habere se, qui auri amore allicerentur. Per monasteria autem juvenes, quemadmodum & senes, paulo indulgentius habebantur. Siquidem & illis laxiore vitæ opus erat, quo vires adolescerent; his lautiore, ne succumberent, qui provectiore ætate erant officia tum publica, tum privata, tum etiam sacra vicissim obibant, tanta quidem sedulitate, ut vilia etiam & abjecta ordine quodam gererentur, & essent, qui culinariam vestiariamque præscripto numero dierum administrarent. Distincta autem erant officiorum nomina. Ac primum quidam *Cancellarii*, *Scribe*, & *chartularii* dicti, monachi, qui omne genus contractuum, aut donationum tabulas & chartas conficiebant, haud raro subrogatis substitutisque qui horum vicem gererent. Vnde illud est; quod in antiquis diplomatibus sæpe hæc

hæc & similia verba leguntur ; *Ego Inquirinus ad vicem Luituardi Cancellarij scripsi & subscripsi.* Item : *Ego itaque Notker ad vicem Vviniharti monachi scripsi & subscripsi.* Item : *Ego Purgolfus indignus monachus ad vicem Ruodini scripsi & subscripsi.* &c. Non licebat enim passim & promiscue scribere chartas , sed certi & delegati muneris ea facultas erat , quam Abbates & Advocati Regij ea ætate non nisi monachis conferebant. *Camerarius* dicebatur frater Oeconomus , qui penum curabat , condus scilicet & promus , ut ille ait , & procurator peni : posteri etiam illum hoc nomine vocaverunt , qui Abbatis cubiculum procurat. *Sacratarium* agebant , qui sacrarium ; *Cellarium* , qui cellam vinariam. *Hospitalarium* , qui peregrinorum hospitium curabat ; qui bibliothecæ præfectus esset , *Bibliothecarius* vocabatur. *Lector* autem , qui fratribus vel discumbentibus quiddam ex sacris prælegebat , ut antea diximus. Erant eo tempore & *Ecclesiastici Lectores* , qui officio suo non nisi in sacris peragendis veteri more fungebantur. *Portarius* erat ex monachis , qui ad portam assidebat monasterij. Nec enim omnibus nec obiter patebant cœnobija , & arcebantur ingressu mulieres , nisi si quas benemerentes religionis causa venisse constitisset. Erant & qui vigilias agerent contra noctis incommoda , usque adeo non tædebat operæ ullius aut oneris privatim obeundi fratres illos , qui & illud in primis , ne qua frequentia alienorum hominum , quantumvis industriorum , professionis quietem interturbaret , summopere curabant. Abbatum autem quanquam in re omni suprema & dignitas & potestas esset ; tamen adeo sibi non tribuebant , quin & Advocatis suis , quos multo in honore habebant , & monachis , qui ordinariis functionibus præerant , non gratiam non consilia modo omnia communicarent , sed vicem etiam administrationis committerent , si quibuslibet de causis abesse monasterio fuissent , coacti. Erant ex monachis *Præpositi* dicti & *Decani* , qui & ipsi rei monasticæ curam gerebant. Perinde enim atque in veteri militia , præfecti erant & Centuriones & Tribuni , & Decani , præfides scilicet exactissimæ disciplinæ , ita & illis genus illud vitæ monasticum , quia specimen quoddam militiæ Christianæ de se exhiberet , ceu translatis diligentia vigilantiæque nominibus insignire sibiuit. Quæ res sanè vel primis & recenter natis monachis arrisit. D. enim Hieronymus de monachis Egypti ad Eustoch. scribens , *Divisi* , inquit , *sunt per decurias atque centurias , ita ut novem hominibus Decurus præsit , & rursus decem præpositos sub se gerensimul habeat.* &c. Unde intelligimus non decimos modo seu Decanos , sed centesimos etiam sive centuriones , ab illis præpositos dictos fuisse. Durant adhuc in cœnobiis (ut etiam in castris quibusdam) nomina , nec sine fœnore ; (nova enim multa & ignota veteribus accessere) quum interim disciplina non parum multa sint detracta , nec habent hodie plures Decanos vel frequentissima sodalitia , præter unum ; & multa sunt monasteria , quæ præpositis suis carent , quos olim tamen celebres habuere ; translato interim in illos nomine , qui vel vilis vel humilioribus ecclesiis impositi , solis prope redditibus & proventibus , rejecta animarum cura , rationem habent , alicubi & *Vicarij* & *Locumtenentes* dicti , qui & in oppidis resident , & danistas quosdam , sive malum publicanos , redditibus censibusque cogendis referunt. Tantum enim hodiernis monachis duntaxat veterum cœnobiolorum in divitiis suis negotij & laboris est , ut operæ quantumvis prophanæ aptissimos quosque præfiant , jurata interim professionis autoramento intermisso , nec nisi interioribus ad cultum illum monasticum adhibitis , cujus tamen prætextu omnia sua , ceu jure debita , tuentur & propugnant. Habent enim diplomata imperatorum , habent brevija Pontificum , quibus sanè velut exultantes , hoc plus tribuunt , in terram videlicet promi , quo minus scripturæ præceptis ; patrumque jactatis constitutionibus obsequuntur. Ad operas autem ut revertamur , prope notius est , quam ut relatu opus sit , nullis in monasteriis , præter opifices vulgares , & librarios & pictores , sculptoresque , quos Græci *Anaglyptas* vocant , extitisse. Fuit autem qui medicinam & herbariam profiterentur , tanta facilitate , ut externos etiam & peregrè profectos ad curationem ; admitterent. Adeo nihil illis vacuum aut neglectum transmittebatur ad operam quamcunque honestam , modo & sua professione dignam , paratis. Nec caruerunt autem & laicis Presbyteris monasteria , præsertim frequentiora , qui Præpositum agnoscebant , ad certam & ipsi normam vitæ , sed monachismo tamen laxiorem , adstricti ; nec nisi contigui monasteriis , Præposito ipso fere seorsim habitante. Horum munus erat , plebis curam gerere , infirmos in visere , solari , pascere ; sacramenta poscentibus administrare , sacrae lectioni incumbere , sacris cum privatis tum publicis interesse , cui prope unica & solè functioni ab initio fuerunt consecrati. Parebant & Episcopo paulo amplius quam monachi , nimirum Dominicae functionis ministri. Verum eam molestiam cœnobitæ postea delicatiores facti , & ad seculum à Christo conversi , abjecerunt , plebe demum adhortata impetrataque , ut seorsim & magnis quidem expensis ecclesiæ extruerentur , in quas (quod pluribus in locis factum est) jus illud Evangelicum , quod *Parrochiale* vocant , translatum est. Monasterium Sangallense insignem quondam Præposituram habuit , verù redditibus postea incertum quibus de causis , in cœnobiium contractis abrogata est , quod & in externis aliquot præposituris accidit , nempe illa , quæ ad ædem S. Alexandri fuit in *Abadorff* Durgaviorum , & via , quæ proxima suburbio nostro in æde S. Leonardi eximiis redditibus fuerat instituta , qui

ferme omnes collegio subverso in monasterium sunt translati, quod ipsum & sacerdotibus nonnullis privatim institutis accidit. Extant quidem & hodie in monasterio pauci civium nostrorum liberalitate magna ex parte donati & instituti, qui instar Canonicorum superis pelliceis heteromallis perque intervalla caudatis induuntur, haud aliis fere quam privatis supplicationibus, sacrificiisque intenti, sed & ad famulitium obsequiumque Abbatum sacra peragentium astricti. Hlud quoque non omittendum, & laica collegia multis olim monasteriis conjuncta fuisse, nec sine regula, quæ nihil tamen præter obsequium & famulatum cum certò quodam præcularum numero exigebat. Mirum autem mihi sæpe visum est cogitanti, quomodo acciderit, ut vel ipsa Caroli ætate, votorum superstitioni usque adeo tributum fuerit, ut semel ingressis egredi iterum & deserere institutum non liceret. Summovebantur quidem ex cœnobiis etiam inviti, qui nec admoniti, nec correcti respiciissent: naperque ingressi vestes recipiebant. At si quis voto solemniter constabilito renuntiasset, ut apostata & desertor habebatur. Tondere & velare minorenes parentibus invitis non licebat. Si quis torondisset, pœna erat banni Dominici, qui sexaginta solidorum summa æstimabatur. *Solidus* vulgaris duodecim denarios valebat: major erat pœnalis ille, quem Franciæ leges quadraginta denariis supputatum æstimarunt, ut si quis (exempli gratia) fœminam gravidam occidisset, pœna duorum millium & octingentorum solidorum mulctabatur, lege Salicæ talem suam in septingentos solidos supputante, quod dum fiebat, denarii quadraginta singulis solidis tribuebantur. Sic enim habet lex Salica: *Si quis fœminam gravidam occiderit, duorum millium octingentorum denariorum, qui faciunt solidos septingentos, culpabilis judicetur.* Item: *Si quis puellam ingenuam, infra annos, antequam infantes possit habere, occiderit, octingentorum denariorum, qui faciunt solidos ducentos, culpabilis judicetur.* Etenim plurima capita videre est in lege Salica, quæ solidum ista ratione supputant.

Pauperibus autem & peregrinis vetusta cœnobia, tanta liberalitate providebant, ut re ipsa non tam monasteria quam xenodochia viderentur: siquidem proxima cœnobiis, & iisdem sæpe conceptis inclusa pauperum erant hospitia, quæ *Hospitalia* appellabant, quales & Sangalli quondam Hospitale S. Othmari proxime ædem sacram, cujus nomen etiamnum durat, cum nihil tamen daret veteris moris, sed illud teneant fraterculi aliquot laici-ceremoniarii, ad famulatum monachorum astricti, quorum reditus longe sunt tenuiores, quam illorum antea fuerant, qui pauperibus alendis consultum provinumque esse cupiebant. Erant enim monachi, qui ad pedes agrotorum ultro sese dimittebant, Christum recipere se hospitio arbitrati, quam egenum suscepissent. Hærebant animis illa Christi: *Pauperes semper habebitis, me autem non habebitis.* Quod igitur Domino non poterant carne ipsa in cœlum recepto, hoc afflictis infirmisque officij impendebant, qui quidem non ex agro modo vicino, sed longinquis etiam à locis, religionis ergo venissent. Et tanta animi propensione eam curam susceptam à multis legimus, ut ne à leprosis quidem adeo abhorruerint, quin benignissime & exceperint & tractarint. Utinam autem eo amore in pauperes essent monachi hodierni tam opulenti, quo majores ipsorum fuerint. Durat quidem multis in cœnobiis pinguioribus minime vulgaris hospitalitas, sed quæ parum egentibus, ac non raro vel indignis impertitur, quum eorum interea, qui vere sunt pauperes, postrema ratio habeatur, exuris alicubi & spoliatis egenis, qui indiu tamen in Christi nomine & elemosyna donari debuissent. Olim ad Abbatum mensam peregrini vocabantur honestiores, qui vel casu aliquo, vel causa religionis adventassent: hodie largis epulis excipiuntur, qui bene meruisse, vel bene meritari judicantur, & favore non judicio res agitur. Religionis enim severitatem, non assentatione modo levi, sed etiam dissimulatione & palpatione, ab illis qui eam profitentur, contaminatam esse videmus, omnium animis eum ad modum affectis, ut rebus præsentibus, quo jure quæve injuria partis conquestisque longe magis quam aut religioni aut pietati consultum esse cupiant.

FRANCI veteres tanti disciplinam majorum exemplis confirmatam æstimarunt, ut quoties visum esset, ad monasteria & collegia graves aliquot & pios viros perquisitum mitterent, rectè ne an secus clerici & monachi præstarent quod Episcopi illis & Abbates injunxissent. Ea de re *missi Domini* illis sæculis, præterea Regum & Imperatorum legati dicti sunt, quibus hoc muneri delegatum fuisset. Atque horum quidem sententia velut censura notabantur, qui licentius vel à Canonum vel Regulæ præscripto exorbitassent. Licebat autem & aliorum ordinum dicta factaque cognoscere, & ad Principem referre, si quid in leges & instituta vel à Duce vel à Principe, vel Episcopo vel Abbate commissum fuisset. Regia diplomata ea tum dignitate & honore habebantur, ut qui contraret, aut contemptum haberet, si publico officio præditus esset, eo privaretur, si homo privatus, expensis legationis damnaretur, si servus ad palam (Ludovico Pio decedente) nudus vapularret & cauteretur. Mitterentur autem fere Comites, Episcopi, Abbates, qui doctrina, prudentiaque & integritate, ut tunc habebant tempora, præcellerent. Verum & hic mos vel præ-

peccatissimus brevi post tempore ita refrixit & elanguit, ut quum antea nulli prope parti pietatis retinendæ majori cura invigilatum esset, ter quaterve missis in anno, qui de collegiorum disciplina cognoscerent, demum Principes cessatione, an disciplinæ tam umbratilis ac prope desperatæ fastidio gravati vix singulos ac sordidos quidem illos & ignobiles mitterent. Auditum est quidem postea *Inquisitorum* nomen, sed Hæreticæ tantum pravitati objectum, nec nisi monachis, atque his quidem Mendicantibus delegatum qui necdum ullum offenderunt suis in cœnobiis, qui criminis illius reus existerit. Aliud constat post Carolum & Ludovicum F. raro unquam æquis animis admissos à monachis fuisse, qui cœnobia eorum ingressi de disciplina rationem exigent, & corrumpi se pecunia passi sunt legati primum Regij, postea Pontificij, ne in monachos suo more victitantes inquirerent. Ad hæc in literas relatum est, tempore Otthonis primi, monasticæ disciplinæ reformatæ adeo impatientes fuisse monachos quosdam Germaniæ, ut non solum jugum illud vetus & monachis dignum ferre recusarint, sed mutatis etiam vestibus è monasterijs aufugerint. Atque hic rursus de Francorum diligentia referendum, quanquam id supra ex parte fecimus, qui amplissimum Regnum suum Ducum maxime & Comitum opera moderabantur, qui in illa quidem ætate non suam ceu propriam, sed publicam regni ditionem administrabant. Perinde enim ut apud Romanos, Proconsules, Præsides, Quæstores, Procuratores, ita in Francorum regno Duces, Comites, & qui Camera nuncij dicebantur, alienæ potestatis functionem gerebant. Duces rei maxime militari intenti erant, quod è Germanico ipsorum nomine hodie quoque durante discimus. *Herkogen* enim exercitus Ducem significat. *Comites* autem & eis inferiores *Centenarij* & ipsi vicarij Principis justitiæ administrandæ vindicandisque criminibus & publicæ tranquillitati retinendæ, tanquam præsides agebant. *Camera nuncij* per Franciam & Alemanniam reddituum Regionum & fiscalis pecuniæ rationem exigebant. Missi ipsi quater in anno causis cognoscendis præsidebant. Hyemè quidem in mense Januarii, vere in Aprili, ætate in Junio, autumnò in Octobri. Quorum omnium hodie certa vestigia exstant in judicio illo publico apud Rottvilam, cui fere Comes præsidet, sed finibus tamen jurisdictionis latius, quam veteri pro more, prorogatis. Pauciores enim in numerum contractis veteribus cognitionibus, limites conventuum profecti sunt necesse, quum paucis jam in locis ageretur, quod pluribus antea fuisset actum. Sed & imperiale illud, quod *Camera* vocant, inde retentum est, quod & ipsum Præsidem habet Comitem aliquem insigniorem, qui vel Cæsaris vel Imperatoris vicem administrat. Quin & publico hodie sumptu, ut olim ea jurisdictio peragitur, appellationibus ordinum imperij præterea decretis, mandatisque Imperatoris exequendis præcipue institutum. Quorum haud admodum dissimilia judicia sunt hodiernæ Franciæ, quæ diversis in partibus regni constituta *Parlamenta* vocant. Ad Missos autem provocare adversum Comitem vel negligentiam vel illatam injuriam, etiam plebi licebat, actione hinc data concessaque, qui se neglectum fraudatumve, aut iniquis à Comite tractatum quereretur. Quin & munere suo & ipsa officij dignitate sæpe privabantur Comites, quemadmodum & Episcopi & Abbates haud raro & capite plexi, si quid atrocius superbiusve commissum fuisset. Fuit enim tempus regnantibus Francis, quo nec Duces, nec Comites Germaniæ sui juris essent, quod quidem Pipini & Caroli frequentes victoriæ effecerant, Germanicis gentibus passim ad usque Sarmatiam & secundam Pannoniam devictis & subjugatis. Verum ut diu non durant coacta & volentia obsequia, ita veteri libertati, simul atque res Francicæ collapsæ sunt, Germani sicut restituti. Quanquam autem Francorum vel animositate vel liberalitate est factum, ut quæ vi aut injuria privati homines admisissent, levi fere pœna vindicata sint, tamen sæcus cum clericis & monachis actum fuisse, ex horum temporum synodis palam intelligitur. Hæc enim ordinem illum hoc majori disciplina coercebant, quo magis noxia esse exempla videbantur, quæ inde in populum emanassent: quum hodie rebus omnibus tantopere mutatis ac prope deploratis, multis in locis Magistratus non ferat, quod Episcopi & Abbates in suis impune ferunt & indulgent. Contra autem ut impia & hæretica damnent, quæ non possunt citrà jacturam Apostolicæ doctrinæ damnari & rejici. Intollerabiles erant Francis Presbyteri adulteri aut fornicarij, Lexque illa Pipino regnante lata in omnium ore erat: *Nullus homicida, nullus adulter, nullus fornicarius, ad sacrum ministerium admittitur.* Quare & concilia scortatorem Presbyterum flagellatum carceri adjudicabant: Clericum autem aut monachum ter verberatum coniciebant in vincula: Nonnas impudicas pœna eadem reposebat, sed raras tamen toto capite. Erat enim & tonsio infamiæ nota non in Nonnis modo, sed in servis etiam & liberis sceleratis & vancordibus, qui tonsi in monasterium detrudebantur. Fædissimum autem habebatur, si Præsides commisissent, quod in subditis dignum pœna judicassent. Nullum enim unquam

quam labefactatæ pietatis Christianæ præsentius venenum , nullam pestera magis noxiam experta est Ecclesia Christi , quam horum vita & mores attulerunt , qui aliis quum præessent , Pharisæica iustitia inflati docuere , & non fecere , iussere , & non præstitere , denique impune commiserunt , quod ut turpe & probrosum in aliis damnassent . Quo malo hodie usque adeo infectum videmus Ecclesiæ statum , ut neque Præsides amplius errorum pudeat , & populus assuetudine quadam induratus , ipso propemodum sensu malorum careat : Principes autem sic in quorundam studia & conatus inclinent , ut videri profecto possint , nihil magis tueri & asserere velle , quam vitam Christi nomine fucatam , quæ longe maxime tamen à Christi doctrina , & veterum Ecclesiarum moribus ceu in Lætanam quandam (ut dicitur) malorum degeneravit , & verbis hodie quidam religionem tuentur , re ipsa oppugnant & subvertunt , ac in plurimis eximiam quandam religionem professis verba audimus , & cernimus fucum , facta ipsa , opera & studia certissima animorum indicia non videmus .

Caroli ætate sanctimonialem sollicitasse , abduxisse , stuprasse , capitale erat . Neque id mirum , quum Ethnici Romani Vestales suas stuprum passas supplicio afficerent . Nunc impune monachæ à monachis vitiantur , & in partem gloriæ trahitur de clarissimis familiis prognatas stuprasse . Tantum hodie licentiæ videlicet voto castitatis permittitur , sed in totum mihi rei videntur miseriæ omnis Pontifices illi , nescio quam Felices , qui rerum suarum successu elati , tantum iudicij sibi arrogare veriti non sint , quin divino consilio non dico rejecto , sed re ipsa damnato , legibusque à se inventis tam impiis quam impossibilibus , infirmam illam naturæ & longe omnium delicatissimam partem ita gravandam esse duxerint , ut VOTO semel concepto & nuncupato , castitatem ceu suam in manum positam longe maximo animorum casu , imperandam esse sanxerint , & legis humanæ tyrannide gravarint tot modis afflictas conscientias , quas solari tamen & in lege Domini edoceri confirmarique oportebat . Supra enim dictum CONTINENTIAM non hominis esse , ut quam libertati voluntatis suæ tribuere queat acceptam , sed solius Dei nostri donum esse . Hujus enim solius est à communi illa lege gignendi & crescendi eximere , quam artibus nostris prima illa mundi constitutione inferuit . Proinde & Christus æternum verbum , in quo & per quod omnia facta sunt , de cælibatu custodiendo Apostolis respondens : *Non omnes , inquit , capaces sunt hujus dæti , sed hi , quibus est datum , &c.* Potest enim vel morbo vel arte constare castitas , ne ut non possis etiam iuraris , sed violentia hæc est . Sanis enim & integris corporibus non obtingit , quin ex prima va illa lege , *Crescite & multiplicamini , &c.* ardeant & concupiscant , nisi Domini gratia naturæ ardorem consopiat . Nemo potest naturam mutare sua voluntate , imò ne pilum quidem unum aliter tingere , quam à natura tinctus est . *Naturam mutat solus ille , qui naturam creavit* , sicut in epistola quadam ad Irenæum scripsit Ambrosius . Quod ipsum & Gregorium cuperem vidisse & ipsum (si modo regulam illam conscripsit) Benedictum . Nam ut non flagret aliquo tempore sexus humani fragilitas , seu (ut Apostolus loquitur) non uratur , non utique natura fit sed privilegio . Frivolum enim est , quod quidem obgannunt , in hoc videlicet sitam esse contentionis gloriæ , quod omnibus campus ille luctandi & pugnandi cum carne & concupiscentia late pateat . Ita enim docent , qui suis velis navigant , suisque viribus ceu panoplia quadam armati , solis sibi per tot æstuantis pelagi fluctus & procellas integro dum corpore eluctantibus , lauream nescio quam castitatis virginitatisque attribuunt , velut longe melius sit uri , titillari , tabescere , deperire , & dissolvi libidine , quam carnis incentivo illo naturali laborantis fragilitatem , pronitatem & miseriam non agnoscere , nec mederi & curare pergere ; quæ vesania multis sæculis nocuit , adeo obstinatis hominum mentibus (quod humanæ persuasioni acceptum fecimus) ut enatis inde erroribus non ferendis nemo iudicium admoveat , omnes communem miseriam tot vitiiis , probris , criminibus pollutam & interspersam susque deque tulerint & transmiserint , cum ex adverso tamen Apostolus clamet & doceat , satius esse sic vexatos & afflictos contrahere matrimonium , quam uri & agitari , non nescius quam inquieta sint mente & conscientia , qui vinculis humanarum sanctionum detenti , æstu illo tam vehementi percelluntur . Neque vero pugnam eam fugimus , quam contra carnem & Satanam in baptismo sumus professi , sed negamus castitatem humani consilij aut arbitrij esse ; & asserimus matrimonij remedio succurrendum esse carni , quæ dono illo destituitur . Carnis interim nomine non illam intelligentes quæ spiritui adversatur , & cum lege homini bellum gerit , sed illam etiam , qua primi parentes induti sunt , cuique nondum prævaricata vim gignendi cum evidenti sexus discrimine indidit , quando inter cætera in Paradiso locatis dixit : *Crescite & multiplicamini* , &c . *At verò virginitas* (inquit Hieronymus) *pior fuit matrimonio & Paradiso fruita est* . Fateor : sed in Paradiso tamen conjugium non institutum modo , sed & laudatum est , cum laudatam virginitatem non legamus , nec in illo loco scriptura doceat , virginitatem matrimonio prærogativa seu merito

merito, quod illi fingunt, ullo modo præferri, sicut nec viduitati, nec cœlibatui quicquam tribui, quod matrimonio non tribuatur, unica illa vacatione excepta, quæ qui virgines aut viduæ, aut cœlibes sunt, hoc libetius quæ Domini sunt, curare possunt, quo minus uxoriæ rei molestia detinentur. Videat autem Hieronymus ipse, quàm probe senserit, dum castitati sic tribuit, & secundas nuptias adeo elevat; cum Apostolus contra dicat, & doceat, satius esse copulari, quàm uri, nec admittat viduas in Ecclesiæ ministerium nisi sexagenarias. Juniores autem non continere, sed nubere jubeat. Solis Ethnicis secundæ nuptiæ displicere, & est auctor Servius, antiquos à sacris coercuisse his nuptos, & Valerius Antoniam laudat, quæ Bruto mortuo vidua permanserit. Dido quoque apud Maronem secundas nuptias culpam vocat, & pudorem violari illis putat, quod & soror ejus fatetur, dum ad nuptias illam adhortans, inquit, *Tumodo posce Deos veniam*, &c. sed nihil tale in scripturis legimus, quinimo non esse bonum, ut homo sit solus, quod ipsum si ab artifice illo universæ creaturæ dictum non fuisset: tamen ex ipso corporis habitu & forma, marisque & fœminæ naturæ & conditione intelligi posset ad conjugium & secunditatem factos eos & creatos fuisse. Jam cum Theologi affirmant, & ipsa scriptura satis testetur, non conjugio, quod sanctum & immaculatum est, sed prævaricatione amissas esse Paradyfi delicias: adhuc gignendæ prolis vim & benedictionem vel ipso in Paradyso duraturam fuisse, videre profecto Hieronymus potuisset non tam virginitatis tantopere à se laudatæ quàm matrimonij à Deo instituti capacem fuisse Paradysum, modo in fide & obedientia duratum fuisset, Benedictio enim est Domini, quod ad gignendum proni sumus, quamvis non sim nescius, ut alia multa ita & hanc à Deo nobis inditam affectionem non parum prævaricatione vitiatam esse. Accessit enim huic iniquissima rerum æstimatrix CONCUSPISCENTIA, quæ quoniam cum lege Domini pugnat, proculdubio mala est. Verum quicquid in hoc vitij & infirmitatis existit, in credentibus per spiritum reconciliationis & fidei emendatur. In illo enim & proles in peccato conceptæ sanctificantur, & eluitur baptismo culpa originalis, quam primo de parente contraximus, *non quidem ut, non sit* (ut ille ait) *sed ne noceat*. Quando igitur Christus & Apostolus Christi Paulus diserte admonent, non nisi matrimonio ardori & inquietudini illorum subveniri posse, qui donum castitatis non habent, patere arbitror non uno nomine errare & peccare, qui legibus suis miseræ conscientias captivas retinent, viamque intercludunt libertati Christi, non paulo æquius ferentes si scortentur Nonnæ, Monachi, Presbyteri, & urgentem Venerem per nephassatient, quam ut nubant, & matrimonio immaculato sese Domino dedicent. Quum constet tamen solius matrimonij honestum esse cubile, reliquam Venerem omnem ut execrabilem damnatam. Facessant igitur pugna & luctu illorum, qui ad conjugij molestiam arcendam armis tam foædis & spurcis velitantur, facessant remedia pollutionum tot libris prodita, indignis tam seædis vel pudici legant, vel verecundi audiant, facessant Francisca illa Romana, quam minor laudari à Volaterrano potuisse, quæ Veneris incentivam ardenti larido verendis admoto represserit. Quasi vero uri maluerit quàm nubere. Hæc autem omnia non diximus, voluti parvo castitatem æstimemus, quàm & nos summè extollimus, & etiam omnibus commendamus ejus præstantiam, modo vera castitas à Domino donata sit. Hanc solam damnamus, quæ coacta cum sit, castitas esse nequit, quæve summa in spurcitiæ sese ostentat & venditat.

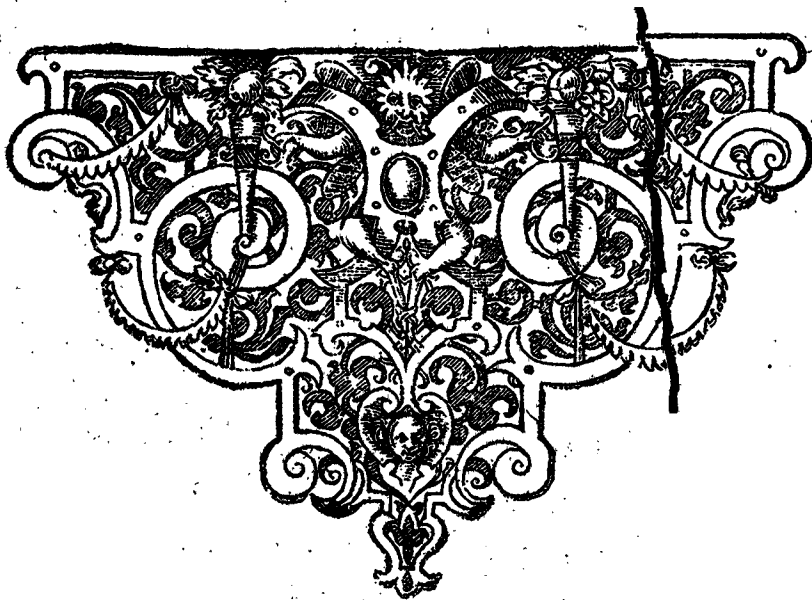
Sed ad monasteria revertendum nobis: & ipsa Franci quemadmodum & collegia quædam asyla esse voluerunt, hoc est sacra & inviolata, ut nec rapi inde quisquam nec extrahi aut vi ulla peti sine gravi pœna posset. Mulctabantur enim fere sexcentis solidis, qui *inimmitatem* (sic tum asylum vocabant) violasset, hoc est pœna banni Domini seu Regij. Et in lege Alemannorum de liberis servisve ad Ecclesiam fugientibus hæc verba leguntur: *Si autem vi abstraxerit, & injuriam Ecclesia fecerit, decem & octo solidos ad Ecclesiam campanat, & fredum salvat in fiscum sexaginta solidos, quia contra legem fecit, & Ecclesiam honorem non impendit, & Dei reverentiam non habuit, & ut alij cognoscant, quod sit timor in Christianis, & honorem Ecclesiam impendant*. Hactenus legis verba retulimus illo haud dubie scripta tempore, quo plurimi Alemannorum fidem Christianam nondum receperant. *Fredum* autem (ut obiter notemus) vocabant Franci pœnam fisco, id est Magistratui, debitam ob vim injuriæve illatam & violatam legem, quam majores nostri mutata voce *Fredel* dicebant, nunc corruptius vulgo *Fredel* nominant. *Es muß den Frevel / das ist die Buß / oder die Straff / oder den Frieden zalen*. *Fredum* ergo pacem legibus sanctam & constabilitatem vocarunt, quæ & *publica Pax* dicebatur, non privatis & paucis, ut hodie fere, sed publice, ut in gente bellicosa & fera, indicta: hodieque per Germaniam sic, vulgo *ein gemein Fried / Landfried / Friedsand* / pacem contra vim & injuriam inductam vocamus. In asylo autem Episcopum, Presbyterum, Abbatem, aut Monachum trucidasse multis in locis capitale erat: curæ id genus tamen homicidiis alibi

perpetratis , pœna pecuniaria tranſigeretur. Ludovicus Pius in illos , qui Presbyterum ſacra in æde cum fuſte ſanguinolentum feciſſet , gravem pœnam ſtatuit , cujus una pars Eccleſiæ , duæ Presbytero , qui pulſatus eſſet ; dabantur. Erat autem & de Diaconis & Subdiaconis , adhæc & Abbatibus & Monachis cautum , neque adeo legis ut cunque vindicata ſeveritas proficiebat , quin in gente illa (ut verum fatear) animoſa & ultoria ſubinde Epifcopi , Presbyteri , Diaconi , Subdiaconi , Abbates & Monachi trucidarentur. Qui Epifcopum occidiſſet , non gentis ſolidis : qui Presbyterum , ſexcentis : qui Diaconum , quadringentis : qui Subdiaconum , trecentis : qui Monachum , quadringentis tranſigebant. Vetuſtiſſimis ſane & ab Ethnicis etiam extructis templis hoc honoris habitum eſt , ut extrahi inde quemquam aut vi rapi , niſi grandi aliqua cauſa , non liceret. Quod poſtea & Franci in Deo dicatis locis magna cura obſervarunt : tamenſi homines palam criminoſi & ſclerati aſylia jure non gauderent , ac eorum quidem numero habebantur , qui jurejurando adverſum Principem aut Magiſtrum conſpiraliſſent. Licebat autem Comiti in vincula repoſcere criminoſos , qui ad collegia monaſteriiave conſugiſſent , triginta ſolidorum pœna in eos decreta , qui poſtulos confeſtim non reddidiſſent. Quod ſi elapſi fuiſſent , juramento ſe Præſides purgabant , quod nihil eſſet dolo malo commiſſum. Si collecta manu Comiti perquirenti repugnatum fuiſſet , pœna erat ſexcentorum ſolidorum. Merum enim imperium penes Comites erat. Hodie *immunitatem* vocant libertatem illam aſylia veterum Regum diplomatis confirmatam. Vnde illa poſtmodum Pontificum ſuggeſtione immunitas enata eſt , quæ magno quidem horum ordinum commodo , ſed peſſimo tamen exemplo , ſacrificos & monachos non aſylos modo & tutos reddidit , ſed omni proſeris onere tributorum exemiſt , ut ne in urbibus quidem poſiti quicquam ferant civilium exactionum , nec populi cura aut ſtudio ulla in parte tangantur. Numerant quidem Regibus ſæpe , nonnunquam & Papæ , ſed inviti fere , nec niſi majoris damni metu ; tanta illis ſuarum rerum cura eſt : cum interim de publica multorum ſalute & commoditate ne ſomniare quidem , nedum ſoliciti eſſe videantur. Neque vero nos præterit antiquorum Regum beneficentia , quæ etiam hac in parte Collegiorum & Monaſteriorum quieti & tranquillitati conſuluit : ſed monendos tamen duximus Principes & Magiſtratus ætatis noſtræ , meminiſſe velint , immunitatem & libertatem , quam illi fundatoribus ſuis acceptam fecerunt , non niſi doctrinæ , virtuti , moribus , diſciplinæque & religioni conceſſam fuiſſe. Has enim dotes animorum dignas duxere publica immunitate Imperatores antiqui. Nihil avaritiæ , nihil ambitioni , longe minus quicquam otio , luxui , ſuperſtitioni aut tyrannidi conceſſum eſt : niſi veriſimile judicamus adeo vâcordes fuiſſe primos illos Collegiorum & Monaſteriorum authores , ut in illo tam ſumptuoſo promovendæ pietatis negotio peſtem ipſam , puta opes , luxum , otium , dominationem , adeo vel admittendas vel retinendas eſſe putarint , ut immunitate etiam & aſylia jure munierint. Quis unquam tam inſanus aut furioſus fuit , qui horum inſaniæ & futuri conferre poſſit , qui his modis pietatem profeſſi bellum ſimul exitiale contra pietatem inſtituiſſent , & peſtes illas religionis pro defendenda demum religione muniſſent ? Involuta quidem jam tum erroribus non paucis fuerunt res monaſtica , ſed pauci eos ſenſere , aut certe nemo erat , qui magnopere impugnare fuerit auſus. Proinde videndum , num vitæ ſanctimonia & abſtinentia tales hodie ſint quidam , qui avitam illam libertatem & aſyliam tantopere jactant & prætexunt , quales fuerunt , quorum otio negotioſo , haud omnino abs re , cum eximia quadam benignitate Regum conſultum eſt : videndum , inquam , ſi virtutem avitam , an vero magis peſtem avitæ virtuti & religioni adverſam retineant & amplectentur : videndum , ſi reiſa proſiteantur , quod nomine habituque & ceremoniis fucant & ſimulant. Ut enim merito rideantur Nobiles quidam male feriati , qui majorum ſtemmata & præclare res geſtas ſubinde extollunt & prædicant , ne micam quidem interim virtutis ſuorum referentes , ita ſane indigni mihi favore nedum authoritate aut dignitate videntur , qui religionem profeſſi , majorum ſuorum diſciplinam , abſtinentiam , & pietatem jactant & commendant , & feſta etiam celebrant , nec præſtant tamen ulla parte vel diſciplinam vel abſtinentiam , vel pietatem , qualem majores ſui ſunt profeſſi : & interim tamen (ſi Diis placet) ea gaudent immunitate , qua gavili ſunt , à quorum inſtitutis & diſciplina receſſerunt. Quasi vero pari militiæ jure gaudeat miles legitimus , deſertorque & tranſuga , hiſque ut illi jure militari uti liceat , quos tamen uſque adeo leges militares non agnoſcunt , ut ſupplicium etiam & capitis quidem in eos ſtuant. Quanto magis non gaudebunt veteri immunitate , qui veterum morum nihil habent , quod reiſa juſtis arbitris exhibeant. Sed recentia diplomata obiiciunt ? Agnoſco quidem illa , ſed de jure (ut noſtri ajunt) non de facto ſentio. Quare non immunitas modo illa , quam Græci *ἀσυλία* vocarunt , ſed alia quoque dona , & munera , quæ unquam Collegiis & Monaſteriis Principum Nobilium , populi plebiſve liberalitate & beneficentia obtigerunt , ſoli atque uni pietati & reli-

religioni donata & dicata sunt. Nemo hoc animo quicquam donavit, ut vitia cum errore conjuncta foveret, omnes virtuti, omnes pietati, omnes disciplinae consultum esse cupierunt. Est quidem & animarum salus his mediis (publica illa meritoium pertualione obtinente) credita & quaesita: verum & hoc religioni nostrae tribuebatur, ut qui ea gratia donassent sua & obtulissent Cenobiis & Ecclesiis, de summa meritorum in se transfrenda nihil dubitarent. Vt igitur non ab usui donatum expensumque fuit ad hunc usque diem, quicquid unquam sacris peragendis & exercendae religioni est impensum. Quis igitur horum sententiam ut sanam aut favore dignam recipiat, qui errorem cognitum & deprehensum tueri maluit, quam abolere, & rerum commutatione diluere? Vt obiter horum refutemus incertiam, qui opinione & simplicitate patrum nostrorum commoti parum arquo animo ferunt, si ad usum hodie non pietate modo, sed charitate nitentem, hoc est legitimum & Christianum transferant, quae ab illis errore certo, sed innoxio tamen id genus ritibus & sacris peragendis sunt legata, quae non manifestè modo, sed infrugitero etiam ab usui peraguntur.

Iam & hoc Collegiorum & Monasteriorum Germanicorum dignitati est datum, quod argenti signandi facultas illis quondam concessa est, non alia magis causa, quae quidem explorata existat, quam quod earum rerum, singularem fidem & sinceritatem requirunt, cura tuto illis delegari videbatur, quibus summa ipsa pietatis & integritatis omnium consensu & opinione concedita fuisset. Lex jubebat monetam excudi licere vel incuria Principis vel illis in locis, quibus id muneris à Principe concessum esset. Unde hodieque maxime per Helvetiam, quae magna quondam Alemanniae pars erat, antiqui nummi cernuntur Praesulum & Abbatum, quae etiam Abbatissarum imaginem praeferentes, quos *Augustos* vocavere majores, quia Augustorum nomine, indepta inde facultate, signarentur, & nomina etiam veteri more altrinfecus exstantibus literis mulierum nummi indicant. *Augusti* vocati postea à nostris, u, littera in, n, conversa, vulgo *Anasser* / qui rectius *Anasser* / id est Augusti dicerentur. Vidimus nummos argenteos facie muliebri non ita pridem proxime Salodurum reperiros, duabusque literis altrinfecus & ex adverso quidem notatis B. & A. quae *Bertradam Augustam*, nisi fallor, innuebant. Fuit enim Bertrada, ut est notum, Caroli Magni mater, quae quanquam ante indeptum à Carolo imperium rex humanis excessit, tamen hoc honoris ei amantissimus filius etiam mortuae tribuisse videtur, ut memoriam ejus Augusto nomine consecraret, ut taceam quod ab aliis est proditum, Salodurensem Ecclesiam Bertrada liberalitate eximie donatam fuisse. Nec ignorant, qui temporum illorum historiam tenent, *Augustorum* cognomentum, & solemne vel primis Imperatoribus, eo tempore ad Francos translatum fuisse, quo iisdem imperij nomine, rejectis Orientis Monarchis, oblatum est, ac deinde à nostris in hunc usque diem retentum, sed illo quidem ab usui, quod cum veteres, quorum electionem Senatus probasset, imperium ingressi Augusti salutarentur, nostris non nisi ab Urbis Pontifice delibatis, quidam *Augusti* cognomentum permittant. Ergo & Franci Augustorum nomine non in nummis solum, sed etiam in sigillis suis ostentantur. Ac nummi quidem per Alemanniam excusi, altera tantum parte monetam praeferebant, altera vacui, id quod hodie in illis fit, quod vulgo denarios, Helvetij alicubi *Augustos* littera in versa, ut dixi, cognominant. Qui incuria signabantur, effigiem Principis gerebant, nonnulli ita excusi, ut & imago olivae ramusculis altrinfecus surgentibus ornarentur: quod in sigillo Caroli junioris, qui & Crassus cognominatus est, observavimus. Sed & aquila insigniti apud nos passim reperiuntur. Et magno quidem numero illi, qui à Collegiis & Monasteriis sunt excusi. Id genus officinas monetales habuere in Alemannia primum Monasterium S. Leodegarij, quod apud Lucernam vetustissimum extitit, postea Monachismo abrogato in Collegium Canonicorum commutatum est: item Monasterium Virginium, quod Thuregi fuit (sic tum Tigurum vocabant.) Praeterea Monasterium S. Galli, cujus nummi agnum vexilliferum, hoc est, Paschalem, praeferebat. Quam monetam majores nostri postea prope pati effigie signarunt: quod abunde docent ferramenta excusoria, quae in archivo Senatus etiamnum cum aliis formis antiquis visuntur. Sed agno postea successit ursus, sacrum quidem & militibus signis dignum animal, à Monachis tamen receptum & admatum, quia creditum sit, Gallo recens heremum ingresso ursum quandam ligna attulisse, quae foco illius sufficerent. Est enim apud Gregorium in libro Dialogor. 3. ursus ille Cherbonij Episcopi pedibus advolutus, ad cujus effigiem facile fuit illum nostrum depingi, qui obsequio naturam frangeret, nec viso ante hospiti sarmenta eremi converteret: sicuti & Othomari vasculum ad exemplum illius, quod Bonifacius Episcopus Fecentinas apud eundem Gregorium habet, effectum videtur. Quod ipsum tamen non hoc animo

20
 in tribuam miraculis, sed quod constet illorum temporum Mona-
 sentio, veluti patet, referendis levj ac prope nulla fide fuisse. Et experta est nostra
 chos p̄erosque in illis te-
 tas, quid emulatio re-
 cognatum, quo in suis l-
 est, clarissimas urbes in-
 stri ante a me relato commen-
 litaribus & imaginibus passim
 veteri more utuntur. Sed ut si-
 rum videri debet, quod in anti-
 (eum moribus enim postea nummi
 p̄do insignes: Abbates autem in-
 tum mitra erant:) Abbatissas velatim
 ligioni principes illi non pietate modo
 dati, si constantem eam & certam Canon-
 declinare & labascere sensim verus illa discipli-
 steriis, tum ipsis etiam in Collegiis cepit, ut
 ratio constiterit, subinde aliis atque aliis vitiis glect-
 gitantibus, ut luxu & libidine & intemperantia
 mum abusum manifestè conciderint, quæ
 improbè recepta & observata ve-
 bantur.

IOACHIMI VADIANI CONS. SANCT-GALLENSIS.

DE COLLEGIIS MONASTERIISQUE

Germaniæ veteribus,

Liber II.

S VRA dictum est à nobis , Donationes illas tam frequentes , quæ non aurum modo & argentum , sed agros etiam & fundos , & mancipia Cœnobiiis addixerunt , haud alio fonte , quàm fiducia demerendi & operum dignitate prognatas fuisse. Aliæ enim causæ fuere , (ne quis nobis id obiter obiiciat) cur prima in monasteria tum publici , tum etiam privati homines tam liberales extiterint . Siquidem nec merces ullo pro opere dabatur , nisi quod manus Monachorum absolvisent , quodque ex officina vernisset , nec sic vanalis pietas erat , ut prætextu ejus negotiari liberet , longè minus ita inflati erant Monachi , ut quod dicerent facerentve dignum mercede ulla judicarent , & sic liberum illud vitæ & disciplinæ genus hominibus cœu meritorium conductitiumque prostituerent , quod ipsi lege non nisi humana formatum & institutū profitebantur . Gregorij primum ætas operibus rituum factorum , in primis autem monasticis favere cœpit , quæ nostri demum exitiali errore circumventi & imbuti primum admirati ut religiosa , mox transferre in sese pro mercede , postremò & augere donationibus profusionibusque petreixerunt . Immodicas autem eas , ne dicam noxias , ipsi Principes fecere , qui cum Cœnobiiis ornandis donandisque prodigi magis quam liberales fuissent ; reliqui ordines exemplo commoti , ne non & ipsi certam sibi viam ad salutem præpararent , adeoque operum monasticorum participes fierent , donaria multo sæpius majora , quam pro conditione aut fortunis , templis sacrisque intulerunt . Francis quidem , tametsi liberum non esset monasterium ingredi nisi Principe consulto , quod jam tum essent , qui conditione delectati otium magis quàm pietatem sectarentur ; tamèn hoc amplius monachismo Alemanni favebant , ut instar voti Mosaiici lege etiam cavereit , ne quis eum qui liber esset , remoraretur , quin res suas adeoque seipsum ad Ecclesiam tradere & legare posset nullo contradicente . Sic enim habet primum caput Legis Alemannorum de hominibus liberis res suas ad Ecclesiam tradentibus ; *Si quis liber res suas vel semetipsum ad Ecclesiam tradere voluerit , nullus habeat licentiam contradicere ei , non Dux , non Comes , non ulla persona , sed spontanea voluntate liceat Christiano homini Deo servire , & de propriis suis semetipsum redimere . Et qui voluerit hoc facere , per chartam de rebus suis ad Ecclesiam , cui dare voluerit , firmitatem faciat , & testes sex vel septem adhibeat , & nomina eorum ipsa charta contineat , & coram sacerdote , qui ad Ecclesiam servit , super altari ponat , & proprietates de ipsis rebus ad ipsam Ecclesiam in perpetuum permaneat . Et si aliqua persona , aut ipse qui dedit , vel aliquis de heredibus ejus , postea ipsas res de Ecclesia abstrahere voluerit , vel aliquis qualiscumque persona hoc præsumpserit facere , & effectum quem inchoavit , non obrineat , & Dei iudicium incurrat , & excommunicationem sancta Ecclesia , & multam , quam charta continet , persolvat , & res illas ex integro reddat , & fredum in publico solvat , sicut Lex habet .* Hactenus legem retulimus . Non licebat autem agros fiscales , aut prædia , quæ censum Principi solverent , ad ullam Ecclesiam contradere , sed Comitum consensus requirebatur , cuius erat donationem rescindere , quæ Principalium reddituum detrimento esset facta . Unde videmus in chartis donationum Comitum nomen , imò fere semper loco adscriptum , interdum autem & Ducis , sæd rarius . Præ-

cipua enim hac in re Comitum autoritas erat. In vetustissimis chartis Regum interdum nomina, præteritis Comitibus, leguntur. Iubebat autem & Ludovici Pij rex, ut qui vel pro sua animæ vel propinquorum salute donare vellet, sub suo Comite id ageret, testibusque fide dignis donationem faceret ratam. Chartæ legitimæ omnium contractuum & donationum primum nomina illorum continebant, qui pacti essent aut donassent: inde testes reliquos: tertio loco Notarij nomen addebatur, cum die & mense & anno regni imperiive Principis, qui tum rerum potitus esset. Et notandum est, veteres chartas privatorum hominum non appensis signis sigillisve, sed tantum ad nomina testium inscriptis confirmatas fuisse. Principes autem quanquam & ipsi non minus quam scribæ & Cancellarij peculiari- bus notis ac signis, quæ diplomatis inscribebantur, quarum quasdam ascribere libuit: tamen nihil minus sigilla etiam appenderunt.

NOTA

L
A
K
V
S | CARO-
LI RE-
GIS. | R
A
N
L
V
S
F | Signum AR-
NOLFI IMPER-
RATORIS. |
|-----------------------|-------------------------|---------------------------------|--|

Pontificum autem prorsus nulla tum fiebat mentio, ut quorum parva per Germaniam ratio haberetur. Annum autem à nato Christo haud scio an ulla charta veteri viderim, qui plures tamen vidi. In diplomatis quidem Regiis subnotatum legimus, ut in illo Dagoberti, quod Nauclerus operi suo Chronico inseruit, & item alio Caroli Crassi nuper à me viso, cujus partem infra citabimus. Vidi & Berengarij Primi diplomatis cujusdam exemplum, quod annum Domini habebat, & inseruit quædam libris suis rerum Germanicarum Beatus Rhenanus, in quibus idem videre est, ut jam propemodum constet, hac maximè nota mediæ ætatis diplomata Christianorum Principum à chartis differre. Fuerunt autem *Charta* Episcoporum, Abbatum, privatorum hominum. *Diplomata*, (quæ vulgo *Privilegia*) Imperatorum, Regum, Ducum, Comitum, qui vel fundassent collegia monasteriave, vel fundata ampliori proventu ditassent, aut immunitate aliqua decoravissent. Breviter, *Tabula* erant publicarum aut eximiarum sanctionum, quas quidem ab urbis Episcopis profectas propriè hodie *Bullas* vocant. Tum primum enim prodississe existimant id genus diplomata Pontificum Romanorum, quum dominatum illum non urbis modò sed vicinarum etiam civitatum & agrorum Italie Episcopi Rom. civili jurisdictione suppressa sibi vindicarunt, veteremque amplissimi imperij sedem suam fecerunt, non jam Apostolorum, qui Principem vel Ethnicum vel tyrannidem exercentem agnoverunt, sed Regum ac Imperatorum munere functi: quippe qui hoc ipsum agant in Urbe, quod antea Imperatores & Reges egerunt, ut ea de causa bullæ esse videri debeant litteræ tabulæque omnes, quæ hujus potestatis prætextu & fisco mittuntur. Sic enim sentiant & judicant hodie doctissimi quique viri, qui ministerium Christi à potestate & administratione gladij ita separant jure divino, ut utriusque administrationem nemini uni permittant. Palam enim Apostolicæ functioni gladij potestatem scripturæ adimunt, quæ tamen eandem Magistratui vindictam exercenti sic tribuunt, ut omnem etiam animam illi subiiciant. Concludunt ergo ejus solius esse jus dominatus, cujus est vindictæ potestas. Potestatem autem vindictæ ministrorum Evangelij non esse, proinde ne gladij quidem & dominatus jus esse. Et sic bullas esse meras, quæ vel dominatum asserunt Episcopis illis, vel tam districtè, ut vocant, præcipientes vindictam & ultionem intentant. Et quidem ut non laboro, diplomata sint nec ne. Pontificiæ bullæ, cum sciam hoc nomine codicillos prope omnes censerî, ita sane maxime cuperem talia esse summorum Pontificum diplomata, qualia summorum Apostolorum fuere, quorum functionem in se translata gloriantur. Extat autem diploma Apostolicum Actor. 15 cap. à fastu, minis, ostentatione, ultione, & vindicta tam alienum, quam pure & sincere Ecclesiasticum. Non enim dominatus in ipso, sed ministerium indicatur. Sed ad chartas revertamur: quæ Francorum tempore donationibus fere privatis deserviebant. Donantibus autem seu Principes seu Nobiles sive plebei fuissent, meritum *Missæ* applicabatur, inscriptis memoriæ gratia horum nominibus, qui donassent, quique obtulissent: nec missæ solum, sed orationum etiam & vigiliarum operumque monasticorum omnium communicatio tanta confidentia & vivis & mortuis addicebatur, ut & vestitus & cibariorum modus veluti meritorius donaretur, & sordes etiam (ut vere dicam) monasticæ in pretio essent. Chartas autem rescin-

rescindere aut violare negareve religio erat: neque in ullius manu erat, rem semel donatam repetere, aut fidem chartæ præstitæ rescindere. Quod ab his demum maxime est neglectum, qui religionis sibi nomen præcipue vendicarunt. Episcopi enim, summorum Pontificum consensu admissi, multorum monasteriorum redditus in totum suos fecerunt, non alia magis causa, quam ut ad manum esset quod luxui & splendori arrogatæ potentiae sufficere posset. Monachi quoque quidlibet causati non ea modo auferre Ecclesiis fuere ausi, quæ majores sui donassent, sed aliena etiam in rem suam convertere specioso illo Incorporationis fūco, cujus superiori libro meminimus. Ex lege vero Alemannorum adeo non licebat semel factæ donationi contraire, ut multam etiam fiscalem chartæ in illos decernerent, qui diversum tentare fuissent ausi. Si quis patrem aut avum donasse negasset, testibusque jure requisitis convictus esset, magnæ pœnæ subiacebat. Quod si exusta aut perdita charta esset, nec produci testes possent, juramenti interpositione obligatio solvebatur. Ille autem, qui fundum, aut agrum, aut prædium Ecclesiæ donatum precario recepisset, censum in charta expressum solvebat. Quo defuncto hæres bonis cedebat, nisi ampliore possessionis conditionem chartula determinasset, aut ipsa in charta donationis posteris cautum præscriptumve fuisset.

Chartæ ipsæ Latine scribebantur, aut certe semilatio sermone scriptas dicere malim. Non potest enim negari barbaries, atque ea quidem crassissima, quam redolent. Quæ quidem imperitiane sæculorum, an studio magis ac veluti data opera, accidisse putandum sit, non facile dixerim. Rudia fuere sæcula, rudes nostratum ac prope elegantiae omnis expertes animi. Sed videri potest propius ea sæcula intuentibus, aliquid tributum vulgo & plebi fuisse Latine literas utcunque noscenti, nec nisi consulto ineptitum à scribis, ut tot modis barbari & asperi videri voluerint. Quanquam negari non potest in illa ætate, ut in nostra quoque, longe maximam partem Monachorum cum suo, tum etiam temporum vitio rudis & asperæ Latino sermone usos, qui Latine tamen loqui se & scribere putarint. Necessitate autem factum videtur, ut in gente illa Francorum & Alemannorum armis & bello assueta, quæ nec scribere sua nec legere assoleret, Latine, hoc est Provincialis linguæ usus qualiscunque retineretur. Sero enim scriptus est Germanicus sermo, & videtur Caroli Magni primum studio factum, ut idem in literas paulo fusius referretur: quippe & mensibus ab illo (ut Eginhardus scribit) nomina imposita sunt & alia quædam ad vulgaris linguæ usum ampliorem excogitata, quæ priorum se Principum curam præterierant. Franci igitur limitem transgressi primo non tam suam, quæ nec arte nec lege continebatur, quam aliena in provincia repertam linguam addidicere, ingenua quadam vercundia talem linguæ suæ barbariem confessi, quæ civilitati & humanitati provinciali merito submitteretur. Quare demum ad fidem Christi conversi tabulas vulgares conventionum, chartasque & leges etiam ipsas & diplomata Latino sermone scribi curarunt. Prior hic erat sine dubio, quum Romani provincias tuto dum limite tenerent: impurus postea tarditate & inertia nostratum factus, quum rupto limite non modo provincias Europæ maximas, sed etiam Italiam & ipsam Urbem linguarum altricem invaserunt. Illam enim post Herulos & Rugos Gotthi etiam, Longobardi & Franci successione quadam regni multis sæculis tenuerunt. Arbitror autem & religionem stimulos addidisse nostratibus, quo eam linguam addicerent, sine cujus peritia religio constatura non videretur. Sacri libri, veteres interpretes, Conciliorum decreta non nisi Latine scripta extabant. Durabat quidem & Græcæ linguæ usus, sed paucis nec nisi gustu aliquo frequentis lectionis notus. Mysteria sacrificiorum & ceremoniarum Latini libri continebant. Posteri certe hoc honoris huic linguæ tribuerunt, ut & in factis uti ea continenter, licet paucis nota, libuerit. Quod utinam tanto cum fructu factum esset, quanta est simplicitate factum. Deferre quidem & merito linguis debemus, sed negat Apostolus ea lingua recte uti Ecclesiam, quam nulli aut pauci intelligant. Sane Rabanus author est, ætate sua (vixit autem sub Ludovico Juniore) lectionem sacram & cantum omnem in mixtâ, id est cœnæ Dominicæ celebratione ad plebis fructum & institutionem valuisse. Vnde certe colligimus istis sæculis tritiorem fuisse Latine linguæ usum, quam sit hodie, aut certe cantata & lecta esse Germanicè per Ecclesias, quæ pauciores Latine orassent aut cantassent. Quod quidem sub Otthonibus, Conradis, & Heinrichis factum esse certum est Caroli sæculo lege admonebatur populus, ut in sacris peragendis & ipse SANCTUS SANCTUS, &c. caneret, Græcorum nimirum *τρισάγιον* imitati, qui illo in publicis supplicationibus utebantur, *ἀγιος ὁ θεὸς ἁγίος ἰσχυρὸς ἀγιος ἀθάνατος ἐλεησον ἡμᾶς*, &c. Quod adhuc multæ Ecclesiæ in paralævæ tempore etiam decantant. Porro Principes & Magistratus in sigillis inscribendis Latina quam Germanica etiamnum uti malunt, licet certissimam hodie Germanicam linguam habeamus. Sed & hoc fortasse linguæ celebritati est datum, quæ nusquam non habet sui peritos, cum linguam Germanicam paucissimi homines externi intelligant. In totum autem constat tabularum Germanicè scriptarum recentè esse usum, & sunt anni pauci, ex quo hæc lingua vulgo scribi coëpta est, scripsere quidè & veteres, sed pau-

pauci & rari, & velut periculi faciendi gratia. Extat apud nos Sangalli Psalterion à Notkero monacho, quem ob linguæ tarditatem Balbulum cognominarunt, in nostram linguam translatum Arnolpho imperante, tanta verborum difficultate, ut non nisi ab attento & immorante lectore accipi & intelligi queat: tam dura olim & anhelans vetus illa Francorum & Alemannorum lingua fuit. Sed præstat fortasse (ut in farragine) orationem Dominicam cum Symbolo eodem in codice, adscriptam referre, quæ ad verbum sic habent:

*Fater unser, dū in himele bist. Dīn nāma vuêrde gehēiligot. Dīn rīche chome. Dīn vvit-
le geskēbe in erdo also in himele. Unser tagolicha brôt kib vns hūto. Vnde unsere scūlde belāz
ims, also ūch vvir belāz end unsern scūldigen. Vnd in chōrunge nit leitest du unsich. Nū belōse
unsih fōme ūbele.*

Non reperiebam autem Anglicam salutationem translata, ut quam ætas illa inter preces non habuerit. Primum enim, ut conjicio, à Fratribus Mendicantibus in preculas illas numeratas & meritorias relata est. Germani Choren dicebant, quod Latine dicimus tentare velprehendere: atque inde Chörung, captatio, prehensio. Symbolum autem, quod Apostolicum vocatur, Germani G u u e r f à conjiciendo nominabant, quod illi articuli conjecti & conscripti ab Apostolis crederentur, sicut ex verbis Notkeri Symbolo præpositis deprehenditur, hoc modo; *Daz Graci Chédent symbolum, Latini collationem, daz ché den vvir geu u e r f, v v a n d a i z Apostoli gesā menoton, unde zesammene geu u e r f e n, daz iz z l i c h e n s i Christiana fidei. Also onh in pralso symbolum heicz es daz z e i c h e n, daz an skilten alde an gemōten VVorten ist, tannan iōgliche irafocios irchē nent.* Allusum igitur est ad Græcæ vocis originem, quæ ἀπὸ τῆς συμβαλλειν deducta esse videtur. Translatum autem eodem in libro reperiebam in hæc verba:

Ih kelouho an Gōt almā chtigen fatere, skeffen himeles unac erdo. Vnde an sinen Sīn den geu v v i c h t e n h a l t ā r e e i n i g e n ū n s e r e n h ē r r e n : d e r f ō n e d ē m o h ē i l i g e n g ē i s t e i n f ā n g e n v v a r d f ō n e M a r i a d e r o m ā g e d e g e b ō r n v v a r d : k e n ō h ā s s i a t v v a r d p i P o n t i o P i l a t o : u n d e b i i m ō a n c r u c e m g e s t ā h e e r i s t a r b : u n d e b e g r a b e n v v a r d : z e h ē l l o s ū o r : a n d e m o d r i t t e n t ā g e f ō n e i ō d e i r s t ū ō n t : z e, h i m i e l e s f ū ō r, d ā r s i z z e t z e G ō t i s z e s e s u u n d e s a l m ā c h t i g e n V ā t e r : d ā u n ā n c h i m f t i g e r z e i r t e i l l e n e d i e e r d ā a l l e l c h u n g e s ā m e n u n g a : k e l ō u b o z e h ā b e n n e d ē r o h e i l i g e n g e m e i n s a m e : a b l a s t d ē r o s ū n d e n : g e l ō u b a d e s f l e i s k e s i r s t e n d e d e : g e l ō u b o ē v v i g e n l i b, A m o n. Daz tūē ih kennāro.

In sacello per vetusto Leprosorum urbis nostræ, quod haud procul suburbio Orientali situm est, proximis annis libellum reperi Omelias aliquot Germanice scriptas continentem, quem ante annos plus minus trecentos scriptum esse colligebam, terfiore jam & mitiore sermone. Prima enim Omelia de Domini nativitate ad hunc modum habebat:

Vns ist erschinen der guote vville, vndo die mennisheit vnseres haltares, des almachtigen Gottes shunen, nih von de beinen rechten vverchten, die vvir selbe han gerhan, vvan nach siner michelum erbarmede hat er vnseh gehalten, &c. In eodem Oratio Dominica his verbis redita legitur;

Gott Vater unser der bist in den himelen: Geheiliget vverde dein name: Zu chome din rīche: Vverde dein vville hie in erden also da ze himele: Vnser tagolich brot gip vns hūto: Vnd vergib vns vnser schulde, als vvir tuon vnsern schuldigen: Vnd leite vns in abeine becharunge: Vnderlose vns von allem vbele.

Retuli hæc eò libentius, ut constaret dialectum, quam hodie retinemus, aliam esse quam illa fuit, qua majores nostri intra spatium trium seculorum sunt usi. Sed jam ad exemplū donationum & chartarum mediæ antiquitatis veniendum. Quæ tamen si parum lectori probatum iri præsertim delicato viderem, non stylo modò incultissimo, sed vili etiam materia conscripta, tamen digna duxi quæ adponerem, quod in illis ceu in speculo quodam illorum temporum tum simplicitatem, tum etiam barbariem & ignerantiam intueri liceret. Neque enim alia æquæ certa esse existimo animorum indicia, quam quæ id genus litteris & monumentis exprimentur. Libuit autem illis fere solis uti, quæ hodie extant Sangalli in monasterio, quo haud scio, an aliud ullum apud Alemannos antiquius daret: dignius quidem semper & celebrius habitum est Augiæ monasterium, sed minus tamen longævum nostro. Tædij autem levandi gratia paucula, ceu commentaria quædam, de nostro adjecimus, quæ vel temporum historiam, vel rerum seriem, vel Regum notitiam propius indicarent, arbitrati hac à parte vel parum eruditus consulendum esse, ne

& illis barbaries officeret, si sine fructu parum perspecta aut cognita vulgo tempora proponerentur.

EXEMPLVM DONATIONIS VETVS PLVSCVLIS ANNIS ANTE OTO- marum scriptum.

IN Dei nomine bona pacis. Placuit atque convenit atque adcrevit mihi voluntas, ut terram juris mei facerem donationem ad honorem sancti Gallionis & sancti Desiderii, in loco nuncupato, qui dicitur nomine villa Athorinsovanic hobas tres, & in Gundiheshuria hobas IIII. Quod & feci, quod ita & feci terram donationis ego Aloiinus, & per hanc chartulam donationis, qua ad diem presentem firma permaneat. Si quis vero, quod fieri non credo, si ego ipse aut nullus de heredibus meis contra hanc donationem venire aut agere conaverit, in primis Dei iram incurrat, & à communi corpore vel sacerdotio extraneus sit, & cum fisco auri libras II. argenti III. componat, & quod petit vendicare non valeat, sed praesens hac donatio omni tempore firma permaneat cum stipulatione subnexa. Actum in monasterio sancti Gallionis. Signum Aloiini, qui hanc donationem fieri rogavit. sig. Stephani. sig. Iactati. sig. Petri. sig. Unalaonis. sig. Landelhelmi. sig. Valoti. Notavi quod feci in mense Julio XIII. Calend. Augustas.

*Ego Petrus scripsi & subscripsi sub
Theodorico Rege*

Fuit hic Theodoricus Tertius hujus nominis Francorum Rex. Quatuor autem fuere Theodorici. Primus Ludevici primùm Christiani, quem vulgo Clodoveum nominant, filius, clarissimus Princeps. Secundus Hilteperti, quam alij Childpertum vocant, filius, nepos autem Sigeberti illius, quem Columbanus Gallias ingressus adiit. Tertius, cujus hæc charta meminit, Ludevici Secundi filius varia regni fortuna, haud ita multis annis post excessum B. Galli, necdum ullo Abbate in cella ejus constituto, agitur. Quartus Dagoberti Secundi filius à Carolo Martello Majore domus, patre amisso, liberaliter educatus, ac deinde brevi Rex constitutus, cujus vetus quædam charta his verbis mentionem facit; *Notavi quod feci mense Junio, s. Calend. Iulias in anno xv regnante Domino nostro Theodorico Rege supra Carolum Majorem domus, &c.* Post quem Lotharius, ac non multo post Chilpericus ille regnavit, qui à Stephano Papa per speciem fœcordiæ submotus Pipinum Marcelli filium (qui stirpis erat non Regiæ, sed Majorum domus) in Regem unctum successorem habuit. Fuerunt & Sigiberti tres, duo Francorum Reges, quorum ita mentionem faciunt monachi quidam Chronographi, ut confundere ipsos videantur. Senior Sigebertus Lotharii filius, qui conjugem habuit Brunehildin illam Tanagildis Visigothorum Regis filiam, ex qua Hiltepertum suscepit, illo regnante Columbanus relicta Hybernia primùm Galliam, dein Rhetiam primam, postremo & Gallia & Rhetia pulsus, Italiam ingressus est. Junior Sigebertus, cujus supra quoque meminimus, ejus Dagoberti filius fuit, qui Episcopatum Constantiensem & Argentoratensem instituit: ad quem ipsum Columbanus dimissus à Lothario pervenit. Fuit enim Dagobertus Francorum Austrasiorum Rex, qui palatium suum apud Troniam, qui locus hodie Strætum dicitur, non longe ab Argentorato, habuit, Lothario interim parte interiori Franciam gubernante. Sæpe id factum est in Francorum regno, ut & filii habenas regni parentes ex parte committerent, sæpe & unâ fratres regnarent, plerumque autem diversis in partibus pater & filius regno præessent. Amplissimum enim erat Francorum regnum, & in ipsa Francia non solum Sangalli & Augiæ, sed etiam Campidonense monasterium, quod in extrema tamen prima Rhetia est, censebatur. Alamannia enim jamdiu in jus & nomen Francorum transierat. Puto autem non indignum notatu, veteres chartas Alamannorum, testium nomina vel provincialia habere, hoc est Latina & Græca, vel barbara saltem Latine declinata, ut in hac Charta, *Petrum, Iactatum, Stephanum, Latina & Græca: dein Aloiinum, Unalaonem, Landelhelmum, Valatum, barbara sive Germanica, sed Latine deflexa.* Quod minus videre est in Chartis, quæ post Pipinum & Carolum M. filium ejus scriptæ sunt, certissimo argumento lingue Provincialis sensum mutatæ Germanorum migrationibus, succrescente scilicet Germanica lingua, & Latina qualicunque retenta, quæ scriberetur. Equidem veteribus & ante Martellum scriptis chartis evolvendis, quasdam in Rhetia, quam Curientem Chronographi quidam cognominant, scriptas observavi, quæ testium nomina non nisi Latina aut Provincialia continebant. Submontana enim Rhetia, ac illa maxime, quæ secundum Rheni decursum fontibus ejus imminet, sero admodum Germanicam linguam recepit. Nec de hoc dubitandum, quum hodieque duret linguæ veteris vestigium corruptum quidem, sed quod Romanum tamen sermone palam referat. Vidi autem venditionis chartam Carolo regnante scriptam, cujus initium in hæc verba habebat, *In Christi nomine, &c. Domino nostro Carolo Rege anno xv. ego Lubicio Subdiacopus rogatus à Calysse, qui est à vice populi Romani, cum his quæ se-*

quas

quantur. Et in fine chartæ testes erant adscripti, *Aurelianus, Volcarius, Guarinus, Andreus*, &c. In regno enim Caroli (quod notandum duxi) passim & Romani suos magistratus habebant, finitimos Francorum ditioni, aut certe immixtos alicubi, quod multis argumentis deprehenditur. Proinde & Salica Lex *Romanos* vocat, hoc est *Provinciales*, qui Romana Provinciali lingua utebantur. Sic enim habet Lex; *Si Romanus homo Francum exspoliaverit, duobus millibus quingentis dinariis, culpabilis iudicetur: Si vero Francus Romanum, mille ducentis dinariis, qui faciunt solidos xxx. culpabilis iudicetur.* In alia perveteri charta mixtum erant testium nomina inserta Germanica Provincialibus, hoc modo; *Arnulphus, Landolphus, Lovaldus, Justinus, Joannes, Valerius, Sésanus, Campanus*, &c. Item alia in chartula testes citabantur, *Valerianus, Estradamus, Esfcalco, Crescentius, Potzentius, Florentinus, Rusfegus, Exuperantius, Hostarius*, &c. Habebat & alia vetustissima charta Francica hæc nomina testium; *Berengarius, Iordannes, Visto, Drusus, Cajus, Tanco, Otomarus, Augustus, Fonteanus, Lubitio, Præstantius, Valentinus, Vigilus, Adabramus*: mixta videlicet Latina Barbaris, sed Latinis tamen seu Provincialibus prævalentibus. Et gaudent adhuc Rheti Montani, & obvii sunt apud illos *Lucy, Gaudenty, Valentini, Donati, Dominici, Vrsicini, Vistores, Sylvestri, & Beati*, & ad Latinorum nomina deflexi *Chunradini*. illud etiam sciendum *Hobam* barbaram vocem etiamnum nostris in usu esse, & fundi partem significare, maxime pascuam, vulgus nostrum *huob* vocat. Verbum autem, *Componat cum fisco*, huic sæculo usitatum fuit, & in Cod. Theodosiano haud absimili significato legitur. Ab initio autem regni Theodorici III. sub quo hæc charta scripta est, usque ad ætatem nostram anni *DCCCLXXXIII.* numerantur.

ALIVD EXEMPLVM DONATIONIS.

Sacro sanctæ Ecclesie sancti Gallonis Confessoris, & aliorum plurimorum Martyrum & Confessorum, quæ est constructa in situ Durgavensi, in pago Arbonensis castri, ubi nunc præest *Autmarus Abbas*, qui secundum religionem Deo servire videtur, & sub norma regulari confirmati. Ego itaque in Dei nomine *Lampertus* filius *Landoaldi* quondam & *Beata* conjugalis ipsius talis mihi decrevit voluntas vel devotio pro Dei intuitu & anima mea remedio, vel pro eterna retributione, & adhuc propter meam substantiam, quam ad ipsam Ecclesiam me vivente habere cupio, ubi me plenius commendo, & pro anima genitoris mei *Landoaldi*, & matris meæ *Beata*, omnia quicquid mihi supernominatus genitor meus *Landoaldus*, vel mater mea *Beata* de compaternis vel seu conquisitis aut comparato mihi dereliquerunt, vel quicquid ego postea acquisivi, omnia ex integro à die præsentis de meo jure in donationem Ecclesie S. Galli vel *Autmaro* ejus Rectori, & ejus *Monachis*, qui ibidem Deo servire videntur, trado atque transfundo pro anima mea salute, & patriæ mei, & matris meæ salute, & sicut superius diximus, dum vivo pro mea substantia, quæ mihi necessitas est: hæc est in locis nominatis in villa quæ dicitur *Illinannua*, & in alio qui dicitur *Erbphratinchova*, & in tertio qui vocatur *Magistinchova*; & in quarto loco quæ cognominatur *Brunnica*, & in quinto loco qui dicitur *Madoltesuulares*, & in loco qui dicitur *Hunisinuuan* & *Tekilinuuan*, & in loco *Hunichintuulari*, & in alio loco *Tunruude*, & in villa quæ dicitur *Vzinacha*, & in alio loco *Berolfesunilari*, & in alio loco *Lucikins*, *Lucikynannua*. Hæc & loca supranominata cum servis, ancillis, peculiaribus, tum domibus, aedificiis & mansipiis domesticis, tum curtis clausis cum hortiferis, pomiferis, vel officinis, quæ ibidem esse videntur, cum præcis, sive aquis, aquarum decursibus, mobilibusque atque immobilibus, cultis & incultis vis discendentis & regredientis, cum omnibus adiacentibus & appendiciis, quæ ad ista loca supranominata aspiciunt, sicut superius diximus, omnia & ex integro in donationem Ecclesie sancti Galli vel *Autmaro* Abbati trado atque transfundo cum stipulatione subnexa: habeant, teneant, atque possideant, in omnibus, lib. ratæ & firmissimam habeant potestatem faciendi. Si vero, quod fieri non credo, ego ipse, aut ullus heredum vel postheredum meorum, aut quislibet ulla opposita persona, quæ contra hanc donationem vel traditionem meam temptare presumpserit, aut ullam calumniam generare voluerit partibus fisci de multa componat, id est, auri libras V. & argenti pondo X. coactus exsolvat, & ad ipsam Ecclesiam duplam repetitionem restituat, & quod repetit per nullius ingenium evindicare valeat, sed hæc præsens charta firma & stabilis & incontaminata debeat perdurare. Actum in villa, quæ dicitur *Illinannua*, publice, presentibus quorum hic signacula continentur. *Sig. Landoaldi* qui hanc traditionem fieri atque firmari rogavit. *sig. Hariger* ejus patrimonio consobr. *sig. Almarich* consobr. *sig. Aibrich* test. *sig. Hegibrecht* test. *Vuillibrecht* test. *sig. Ratprecht* test. *sig. Vucriembrecht* test.

Ego itaque *Sylvester* Lector rogatus & petitus à *Landoaldo* scripti & subscripsi.
Data sub III. Id. Septemb. anno III. Carolomanni Majoris domus,
sub *Chancharone* Comite.

Sæpe legitur *Chancharo* in chartis sub Pipino scriptis , ut tritum tum nomen fuisse intelligatur : diversos tamen & diversis in locis præfectos Comites fuisse ipsæ chartæ docent. Arbitror autē illum Kyburgensem fuisse, cuius pagū Alamanni Thuricensem cognominarunt. *Castrum* porro *Arbonense* oppidum illud est milliario Germanico à nostro disiunctum, quod vulgus *Arbonam* , veteres *Arborem Felicem* dixerunt, vetustissimum sane atq; illis etiam annis clarum, quibus Romani provinciam Rhetiam primā administrarunt. Adnumeratur autē & hodie Durgauensi pago. Sæculo illo *Castrum* dicebatur oppidum, in quo Episcopus non erat: contra vero *Oppidum*, cuius erat Episcopus. Proinde *castrum Arbonense*, *castrum Campidonense*: *oppidum* autem *Constantiense* , *oppidum Augustense* legimus. *Carolomannus* autem *Maiordomus* , cuius hæc charta meminit, filius fuit Caroli Martelli, qui & ipse Maiordomus fuit Franciæ ex Pipino cognomento Brevi genitus. Alii erant à Regibus *Maioresdomus*, hoc est Præfecti prætoria , pari plerumq; potestate usi, licet regis titulis non uterentur. Qualem Magistratum & hodierni Franci habent, quem vulgo *le grand meistre*, hoc est *magnum magistrum* vocant , cuius potestatem aiunt secundum Regem maximā esse. Illud constat, Maioresdomus sæpe non virtute modo & rerum gerendarum prudentia, sed victoriis etiam spoliisq; ex hoste relatis, Regum gloriam superalle: quod & de Martello proditum est. Cur autem Maioresdomus dicti sint, & unde ortum nomen videatur, à Beato Rhenano in libro Rerum Germanicarum explicatum est. Hic est Carolus Martellus, cuius sexto anno in ita præfecturæ Otomarus Præbiter à Rhetia Curiensi accitus, & procurante Waldramo quodam Nobili cœnobio à Gallo instituto præpositus, ac omnium primū Abbas dictus, annos circiter octuaginta post Galli obitum. Gallus enim admodum ienex sub Dagoberto Sigisberti II, filio, quem juvenem Grimaldus Maiordomus interfecit, apud Arborem decessit, circiter annum Dom. DCXL. cum anno Dom. DCXLIII, heremum ingressus esset, sedecimo demum anno ab ingressu condendi cœnobii consilio inito: quod satis clare ex Abbate Urspergeni colligitur. Nullum autem certum disciplinae genus ab his retentum fuit, qui Gallo mortuo confluerunt: paucas domunculas & ædem arctissimam, nulla parte ab eremi specie abhorrentem tum ædificatam, homines quidam Scoti & Alemanni colebant: quam ne Otomarus quidem pauper Abbas alijs ædificiis præter adiectum xenodochium ampliavit, loci humilitate usque in Grimoaldum & Gotzbertum Abbatem durante, qui monasteriolum ædificiis paulo amplioribus ornare. Primus aut. Otomarus Benedicti institutum ex libro Regule eius, quem dono à Martello acceperat, monasterio S. Galli inexit. Ad Francos aut. quod attinet, Martello mortuo, tres filii reliqui fuere, Carolomannus, Pipinus, & Grifo: quorum hic, qui maior natus erat, suavis vxoris Suanehildæ fratribus bellum indixit, occupata urbe Laudano, in qua mox obsessus captusque & custodiæ traditus est. Franciæ regno inter Pipinum & Carolomannum ita diuiso, ut illi Burgundia & Westria, huic Austria sive Austrasia, hoc est Orientalis Francia vnā cum Alamannia & Thuringia obtigerit: sed brevi post tempore regnum omne Pipinus obtinuit. Carolomannus prædico curacum Prætorialium, & quod natura ad ortum magis quam res gerendas natus esset, monachus factus, primo in monasterio S. Sylvestri apud montem Soracten haud procul vrbe Roma degit: deinde frequentia suorum obrutus apud Cassinense monasterium S. Benedicti, quod reliquum erat vite transegit. Abdicavit aut. sese magistratu anno Dom. DCCXLV. unde chartæ illius vetustas intelligitur. Solus postea Pipinus rem gessit annis septem. Cui sane viro non paternæ modo virtutes, sed propriæ etiam plurimum famæ & dignationis apud externos pepererunt. Quare Romani Pontifices prior quidem Zacharias subornato Wunefrido Episcopo Magonciacensi, qui & Bonifacius dictus est: dein & Stephanus II. de exturbandis Italia Longobardis consilia versantes, quidquid potuerunt honorem in illum coniecere. Zacharias quidem internuncio Bonifacio illo Regem eum antea destinarat, mox Stephanus aliena potentia pro more in suum commodum abusus, Childerico Francorum Rege detonso & in monasterium ablegato, Pipinum Carolingum an. Dom. DCC LII. sive, ut Otto Frisingens. tradit, DCC LIV. in Regem Francorum unxit, & à iuramento, quod Regi suo Childerico præstiterat, absoluit: cuius opera postea fretus Longobardos adortus est, quos non longe postea Carolus M. Pipini F. Desiderio Longobardorum Rege capto & Chorheigense in monasterium intruso oppressit, & ad Francos Italiæ regnum transtulit. Primus aut. omnium quod sciam, Regum Germanicorum Pipinus à prætorio ad regnum accitus, eo more vnctus, quo Græci Patriarchæ Byzantini Principes suos vnixerant, consuetudine postea vngendi inducta, cuius supra meminimus. Huius igitur Pipini anno 7. Otomarus Abbas, cuius hæc charta meminit, pulsus monasterio & stupri ab aduersariis suis, Lamberto quodam delatore, in simulatus longoq; carceris squalore confectus, dein & liberatus, sed durante tamen exilii miseria, demum iuxta emersum Rheni, ubi lacum Venetum egreditur, ex humanis excessit anno Dom. DCC LVII. quo anno Ioannes Episcopus Constantiensis monasterii Sangallensis administrationem suscepit. Videre est aut. in hac charta, quam ægrè scribæ illi semilatini Germanica locorum nomina reddiderint, melius nimirum reddiduri, si tum (ut hodie) vulgo ea lingua scriptum fuisset. Causam aut. donationum chartæ

propè omnes produunt. Vulgo erat persuasum proximam ad salutem viam esse, si his daretur & offerretur, qui religionem professi & hominis præscriptum, & humano quidem instituto, vivebant. Admirationem autem simplicium animis, tum raritas, tum etiam novitas professionis ingesserat. Et monachos vel probiores ita tum aviditas quædam possidendi corripuerat, ut & professionis & instituti majorum obliti non modo non detraxerint ullum donationis genus, sed ambierint etiam pleraque quæ cum monastica vita *dis Alge pu vū* (quod dicitur) pugnant & dissentiunt. Satis erat primis illis Patribus favor Principum, qui cæptam semel & institutam religionem diplomatis, quas *immunitates* vocabant, tuebantur. Erant enim jam tum omnium ordinum homines, quibus partim incognita & odiosa religio, partim pietatis professio tot iudiciis avaritiæ contaminata, suspecta esset. Qua una re Otomaro conflata, invidiamne, an verius odium dixerim, conicio: qui quidem immodico quodam studio donationibus ubilibet aucupandis incubuerit: zelo forsitan religionis, ut quidem credo, sed zelum illum, quod in confesso est, alii avaritiam interpretati sunt. Et negari non potest vel à sanctissimis Episcopis nedum monachis pietatis prætextu exacta tum vulgò & eblandita fuisse multa, quæ si ad vivum (quod ajunt) refeces & explores, haud aliud habent in se quàm fraudem & imposturam, quod & proximis sæculis in mercè illa & negotiatione indulgentiarum sumus experti. Nec mirum vel optimos viros falli & seduci in his, quæ longa nobis consuetudo & frigidis majorum præjudiciis confirmata opinio obrudit. Ut autem fateamur, quod & antea testati sumus, Principum quorundam benevolentia plusculum accessisse plerisque monasteriis antiquis, tum, cū condita horum iussu, aut reconcinãta essent: tamen certum est, hoc nostrum Otomari cœnobion initio privatis donationibus præcipue auctum fuisse. Donarunt quidem & Reges Franci, sed perparce, nec expressâ ullo diplomate, aut ullis in chartis indicata, ante Ludevici Pii temporibus de profusis interim privatorum donationibus & eleemosynis præter Chronica nostra vitæ etiam ipsa Otomari & Galli in literas relatæ abunde testentur. Et fuit tempus, quâdo chartarum veterum, non nisi donationes præferentium mille ducentæ amplius in hoc nostro cœnobio asservatæ: paucis autem ob barbarum characterem lectæ aut intellectæ sunt, postea perditæ & distractæ partim conflagrationibus, quas sane diras perpeffum est, partim bellicis turbationibus, quæ reliquere tamen nonnullas, quas mihi casu quodam videre contigit.

ALIUD EXEMPLUM PLANE BARBARUM IN IPSO MONASTERIO scriptum

*S*acrosancta Ecclesie sancti Gallonis monasterio in pago Durgavinsi, ubi *Anna* usque Abbas esse videtur. *Srachfrid* in amore Dei nostri & remedio anime nostre condonavimus ad ipso loco sancto, hoc est in pago *Brigavinsi* in villa, que dicitur *Aguringas*, quicquid ibidem v. s. sum habere, & in alia villa, que dicitur *Oninchovia*, similiter & in tertia villa *Mulinheim*, hoc sunt casti, casalis, mancipiis, peculis, campis, pratis, vineis, aquis, aquarumque decursibus, mobilibus atque immobilibus, quæcunq; habuit apud se ipso ad ipsos fratres tradidit. Si quis ego ipse aut de hereditibus meis, aut ulla opposita persona, qui contra hanc traditionem ista venire tentaverit, quod nec fieri credo, sit culpabilis contra ipsos sanctos duplo repetitione sociense sisco auri libras II. argenti V. & que repetit, vindicare non prævaleat, stipulatione subnexa. Actum in ipso monasterio, datum V. Kalend. Novemb. Ego *Srachfrid* donationem à me factam religi, sig. *Gotzberto* sig. Anno si, *Putigo* sig. *Otberto* si. *Liutramo* sig. *F. ochonolfo* sig. *Gundini*.

*Ego Thiorbaldus monachus hanc traditionem scripsi
& subscripsi, anno III. regnante Pipino Rege Fran-
corum.*

Sub Chancharone Comite.

*V*illæ *Brigancæ* & *Sungauicæ* atque *Alfatæ* in chartis sub Otomaro scriptis frequenter obviæ sunt, manifesto argumento & in illis locis utpote fertilibus & ad vecturam accommodis. *Galli* nomine & fama persuasos fuisse opulentiores, qui suas res ad monasterium tantò in intervallo distitum contribuerint. *Vallis enim Rheni*, quæ proxime urbem nostram *Brigantium* & *Confluentes* versus longo tractu vineis hodie cultissima cernitur, tum fere nullas habuit vineas, sed solo tantum pascuo & magna ex parte sylvestri & inculto fuit. Ad quod exempla veterum tabularum, quæ hodieque veteribus codicibus inscripta cernuntur, indicant. Quare alibi laboratum est, ut vino etiam fratrum necessitati consulere, qui cerevisia tamen illa ætate frequentius quàm vino sunt usi. Celebre autem *Galli* & *Otomari* nomen illis in locis fuisse sacella testantur vetera horum nomine extru-

ca, & vicus quidam ab Otomaro cognominatus. Si quidem rara erant illo tempore (ut dixi) monasteria, ad quæ mortales fama sanctorum increbescere & stimulos addente specie illa religionis nova, sed & miraculis immodicè prædicatis, cum votis donisque concurrerent. Porro qui currebant, ita erant edocti, ne vacua manu comparerent. Unde & hospitii & ædificiis paulatim constructis primum vici, deinde oppida muris cincta extiterunt. Sicut oppidum ad S. Leodgarium, ad S. Gallum, præterea in Augia Rheni postea exstructo monasterio, quod *Rhinangiam* vocant, & Schaffhusij altero eidem Benedictione, quod Burgardus Comes à Mellunburg instituit, & illud apud Stanium (ut vocant) quod Hedviga Purgardi Sueviæ Ducis uxor Heinricho primo imperante condidit. Quibus omnibus vel recentioribus primum vici, seu, ut vulgo ajunt, villæ additæ, mox & oppida ex vicis facta conjuncta sunt. Et rectè monuit Beatus Rhenanus, sedes Episcopales, quas Franci aut novas instituerunt aut instaurarunt veteres, causam fuisse urbium restauratarum, quas Rhenum & Danubium primo impetu transgressi Franci & Alemanni afflixerant. Nec temere factum videtur, ut iidem veteribus præsidiorum locis manachos è Scotia præfectos ceu ad lustrandam expiandumque immiserint & inaugurarint, veluti in Augia lacus Veneti prope Constantiam Cælio, quem locus Gallus lustravit, heremum nostrum ingressus, quod alias abunde docebitur. Adhæc Campodunum, Fabaria & Fortibus, quas hodie nisi fallor, Fauces vocant, ad Lycium amnem exstructo monasterio, quod B. Magni nomine colitur, cum oppido eleganti ad amnem Lyciū, ditionis autem Episcopi Augustensis. Inruit autem charta illa, quam rudes sub Otomaro scribæ, quamque imperiti Monachi Latinæ linguæ fuerint, qui tum quidem in pretio habiti sunt. Credibile enim est non nisi aptioribus scribendi provinciam delegatam fuisse, qui tamen ita barbaro & incompto caractere sunt usi, ut chartas illius sæculi non nisi semel iterumque revisas legere expedite nemo queat. Fuere autem, ut verum fateamur, rudiores Alemanni, serò nimirum, nec nisi Francorum victoriis ad fidem Christi conversi: quos multo sapius rebellantes tandem Pipinus cognomento Brevis Major domus & Martellus filius ejus ingenti cum exercitu vastata Alemannia, perdomuerunt, paucis annis quam Otomarus ille noster è Rhetna acritus esset. Notum autem Carolum M. filium & posteros Francorum frequenter ad Rhenum in illa parte Burgundiæ atque Alamanniæ, quæ hodie Helvetiæ tribuitur, mansisse. Regiam enim habuerunt apud Thuringum Carolus Pater & Ludovicus Filius neposque Hludovicus, qui monasterium Felicis & Regalæ instituit, quemadmodum & in Treveris, aliisque Franciæ Orientalis locis. *Curtim* autem Franci & Alemanni Regiam seu Palatium veluti *Corten* vocabant, comitatum, hoc est turbam palatinam significantes barbaro vocabulo. Sed & vicum & domum etiam quamlibet seu mansionem *Curtim* appellabant. Extabat autem lex de illis statuens *qui in Curte Regis furtum fecissent*, & sunt veteres chartæ, quæ *Curtilem* quoque villulam seu domum rusticanam prædiolo conjunctam vocant. Observandum porro putamus, quod ante diximus, etiam Alamanniam illis sæculis *Franciam* dictam fuisse, partem videlicet eximiam regni Francorum, quod licet multis annis ignorarint monachi nostrates, nescio quo loco Franciam stantes & in illam Otomarum suum mittentes remittentesque, tamen non ignoravit Walafridus Augiæ Abbas, qui Gatzberto regnante Galli & Otomari vitas trium librorum volumine eleganter complexus est.

ALIUD EXEMPLUM DONATIONIS CUM CONDICTIONE PLANE IN- comptum & barbarum.

IN Christi nomine, Domino sancto & in Christo venerabili patri Audomaro Abbati Durgangen-
geni isto de monasterio sancti Gallonis, ubi corpus ipsius requiescit, pro mercede anima mea fa-
cultatula mea sed ipse redēbitis post discessum meum. *Dono vobis donatumque in perpetuum ut
permaneat esse volo, hoc est in pago Brisigavensi in villa, qui dicitur Warbinbach, &
in Arciovima, & in Minsilido, & ad Folchmismulari, quicquid in istas villas vi-
sus sum habere, id est Curtis, casas, casalis, mancipiis, agras, prædas, silvis, pascuis, aquis, aquarumque
decursibus, tam movele quam immovele, omnia & omnibus parte mea ex integra, qua mihi inter
fratres meos convenit à die presente irado ad Ecclesiam S. Gallonis & monachis ibidem servien-
tibus, & pro istas res pro servire volo annis singulis, hoc est solidum unum. Et si mihi infans natus
fuerit in ipso servitio permaneat: & si femina mihi nata fuerit, ipsas res medias possideat &
proserviat in ipsum servitium quod superscriptum est, & illa media pars de ipsas res stet ad ipsum
monasterium, & qua ita pro servire voluerit, nulla exinde habeat potestate, & ipsa facultatula
mea permaneat ad supradictum monasterium, ut quicquid exinde pars monasterij facere vo-
luerit, liber & firmissima in Dei nomine in omnibus habeat potestate. Si ego aut heredes mei
aut ullo opposita persona qua contra hanc donationem ista venire temptaverit, inferat patri
custodiendi doplam repetitionem, & à fisco anni libras duas & argenti pondera tres; & nihil*

omnino prefens donatio ista omni tempore firma & stabilis permaneat, stipulatione subnexa, Actum ad monasterium Sancti Gallonis publice, sig. Gautzberti qui hanc donationem fieri rogavit, sig. Thietones testes, sig. Annoms testis, sig. Ernochowolfs testis, sig. Hutheranni testes, sig. Vulsper testis, sig. Strachfreti testes, sig. Patichones testes.

Ego Luitfridus Presbyter scripsi VI. Calendas Novemb. anno tertio regnante Dominum nostrum Pipinum Regem.

Quanto labore & conatu illud assequitur scriba iste semilatinus, ut significet Gautzbertum ea conditione donasse, ut res donatas quoad vixerit, possideat sub censu annuo solidi unius: se vero mortuo, si careat prole, bona monasterio cedant; si filium reliquerit, ex integra possessione censum solvat donatum Ecclesie; si femellam, dimidium bonorum possideat cum censu jam dicto, dimidium monasterio cedat: censum dare reuertes jure possessionis priuentur, donataque monachi recipiant. Mirum autem in hoc genus chartis nec nomina exprimi prædiorum agrorumve, nec limites indicari, sed generatim modo omnia ita enumerari, ut ope chartarum nec discerni donata nec probari ostendive possessio potuerit. Nisi verosimile est, lite exorta in bonis discernendis dividendisque; testibus magis quam chartis illa ætate actum fuisse, cum hodiernis tamen tabulis omnia tam discrete prolixèque; ad fastidium usque exprimantur. Equidem vidi schedas veteres certa testimonia continentes cum adscriptis testium nominibus, qui de his testati essent, quæ vel ipsi vidissent vel parentum seniorumve relatione didicissent. Alamanni, utpote bellicosi, gladii quem Spatam vocabant prehensio capulo testificabantur, parati manu etiam tueri se veritatem, quam semel affirmassent. Jusjurandum etiam in judicio præstabatur manu dextra super scriniolo, in quo quicquam reliquiarum esset, imposita, non autem levata, ut nos hodie solemus: & satis constat, morem eum non solum apud Francos, Merovingos & Carlingos, sed per Gothum etiam & Heinrichorum imperia durasse. Arbitror autem in illa gentis simplicitate minus tum doli & calumniarum in pactis & contractibus fuisse quam est hodie. Majores nostri paucis verbis multam fidem testati sunt, quum nos hodie plurimis tenuem adhibeamus. Fortasse & illud annotandum, in chartis vivo Otomaro scriptis jam *Automarum*, jam *Audomarum*, interim & *Autmarum* appellari, quod dubium est, scribarum ne oscitantia debeat, an potius idiomati Alamannico, quod pro populorum varietate (ut hodie quoque) varium esse potuit. Legi enim & alios hoc nomine in vetustis & ante Otomarum scriptis chartis, sed non aliter quam *Othomarus*. *Othmari* enim ut hodie utimur & scribimus, non memini me in ulla charta veteri legisse. Iam quod *sanctum* & in Christo venerabilem patrem vocant, illius ætatis more est factum. Siquidem Episcopos & Abbates vulgo *sanctos* & *venerabiles* dicebant, imo etiam *summos* ut Bernhardus) & *sanctissimos*, *αγιωτατους*, ut leges Justiniani sapius. At hodie *Reverendos* & *Reverendissimos*. Plerumque non sanctos, sed venerabiles tantum, ut in vetusta charta legi, quæ sic habebat: *Domino venerabili in Christo patri Automaro Abbati, & fratribus de monasterio S. Gallonis. Ego Lutzerus, &c.* Apud Hieronymum & Augustinum, & priores ætate Cyprianum & Hilarium, *sanctitatis* nomine honorantur Episcopi, monachi, virgines, viduæ, qui vita & religione præ cæteris commendabantur: nec nisi vivi *Sancti* vocati sunt, cum hodie non nisi mortuos eo nomine dignemur, adeo etiam hac in parte à scripturæ more digressi. *Sanctissimus* hodie Episcopus Romanus dicitur solus, ut solum eum *Papam* vocant, qui Gregorii tamen tempore non simpliciter *Papa*, sed cum loci adjectione dicebatur. Sic enim habet vetus inscriptio, *B. Gregorij Papa Romani, &c.* Et Germani quondam Presbyteros suos in totum *Papas* cognominarunt, id est Patres, unde & hodie corruptæ vocis usus durat. *Papen* enim Sacerdotes Germania inferior, superior *Pfaffen* nominat. Hieronymus quoque & Augustinus celebrium Ecclesiarum Antistites non *sanctos* modo & *beatos*, sed *Papas* etiam appellarunt quod quidem apud Hieronymum frequenter obvium est. Scriptura *sanctos* vocat omnes, qui recte ambulant coram Deo. Quare & Paulus baptismo Christi regneratos sine discrimine *sanctos* vocat, quod ipsum & Petrus & alii Apostoli, quorum epistolæ exstant, in usu habuere. Ut vel hinc pateat error & abusus Pontificum Romanorum, qui hanc facultatem sibi permiserunt, ut hodie illi à morte tantum *sancti* vocarentur, quos ipsi sanctos & beatos judicarunt, vel iussu eorum in Divos relati sunt, quum beatus Thomas ingenue fateatur, non adstringi sibi videri quenquam ad eam fidem, ut salvum esse & beatum credat, quem Pontifex in beatorum numerum conscripsit. Et recte Augustinus *multorum corpora in terris venerari nos dixit, quorum anima in inferno sunt sepulta, &c.* Id præterea notandum, videri posse donationes istas tam liberales etiam ab his factas esse, qui monastica vita & religione delectati non bona modo sua, sed etiam se ipsos vitæ, ut vocant, regulari submiserunt. Satis enim constat, Nobiles quosdam cœnobita ingressos multum profuisse illorum farina, quorum sodales & consecranei facti essent. Loquor autem de primis religione initiatis. Postremi enim partis jam & auctis rebus abusi magno sæpe damno collegiis & con-

ALIUD EXEMPLUM CAMBETE SCRIP-
PTVM HAVD PROCVL BASILEA,
viventem & fatagente Otomaro.

SI aliquid de rebus nostris ad locis sanctorum vel in substantia pauperum conferimus, hoc nobis sproculdubio in aeterna beatitudine retribuere confidimus. Igitur ego in Dei nomine Podalus in amore Domini nostri Jesu Christi & remissione peccatorum meorum, ut veniam delictis meis consequi merear in futuro: dono atque trado de jure meo in jure & dominatione ad sancta ecclesia, qua est constructa in honore sancti Gallonis, ubi ipse requiescit corpore, su per fluvium Stainaha in solitudine in pago Durgavensi, ubi in Dei nomine Audomarus Abbas praesse videtur. dono ad ipsu locu sanctum donatumq, in perpetuum ut permaneat volo, hoc est in pago Alsaꝛas sitas villas denominatas Habuhinashaim, Campiduna super finium Rhino sive Chamberi, Rudolfsuilare, id est cum terris, domibus, aedificiis, mancipiis, vineis, sylvis, casis, casalis, campo, pratis, terris, aquis aquarumve decursibus sexus utriusque majori & minori, mobilibus & immobilibus, quantumcunque in ipsas villas genitor meus mihi moriens dereliquit, & Vassini nomine Amalghisus & Wunefridus in beneficio nostro ibi detinuerunt, cum adiacentia ad ipsam rem pertinentem, totum & ad integrum a die praesente ad ipsum locum sanctum trado atque transfundo, ut ab hac die ipsa Casa Dei vel congregatio, qua ibidem adest, vel deservunt, ipsam rem superius nominatam habeant, teneant & possideant, & successoribus suis Christo propitio derelinquant. Si quis Ego aut haeredes mei, vel quilibet opposita persona, qui contra hanc donationem a me factam venire temptaverit aut irrumperere voluerit, tunc inferat partibus nostris vel successoribus vestris duplam repetitionem, & sociante fisco auri libras 111. & quod repetit evindicare non prevaleat, sed praesens charta firma permaneat stipulatione subnexa. Actum in villa Chamberi publice. Ego Podalus donationem hanc a me factam scribere rogavi. Sig. Ghisalmundo test. sig. W. erinulfo test. sig. Libulfo test. sig. Strachniso test. sig. Harimberto testis.

Ego Arnulphus rogatus anno sexto Pipini Regis
die Mercurij xii. cal. Jan. scripsi & subscripsi.

TEstatur & haec charta Otomari tempore Gallonem dictum, quem hodie Gallum vocamus: quanquam parum refert isthaec expeditisse, cum homines barbari & rudes quilibet etiam alieni in lingua audeant, quod & testium nomina huic & superiori inserta docent. O litera gignendi calum terminantia, ut *Hamberto* pro *Hamberti*, &c. Observanda potius saeculi illius opinio quae id tribuit sanctis quod scripturae non nisi Deo Patri per Jesum Christum tribuunt, imo (quod est insignius) donandum esse docuit illis, qui sanctos ita colunt, ut & adorent, & spem in ipsis ponant salutis & justitiae, amorem interim Jesu praetextentes & ad doni doctrinam referentes. quae cum Evangelio Christi ex diametro pugnant. Nihil enim usquam petendum, orandum, postulandum a Deo Patre, docuit Christus, nisi suo in nomine, certo pollicitus impetraturos nos quicquid eum ad modum petierimus. Voluit autem ut & egentibus largiremur non religionis, sed egestatis nomine, nihil minus ferens quam otium luxu & crapula contaminatum. Quare perinde atq; in se collatum accepturum sese testatus est, quicquid in pauperes suos collatum per nos fuerit: Damnant interim & explodens illorum avaritiam, qui religionis nomine quaestum faciunt. Verum errori fatali non habuerunt saecula illa quod opponerent. Receptum jam erat, ut pium & saluti accommodum, quod re ipsa impium & noxium fuit. Serpsit ante malum usq; ad nostram aetatem ita specie pietatis fucatum, ut antea a paucissimis deprehensum & sero quidem, nec sine haeresos nota inyasum & oppugnatum fuerit. Ex omnibus autem rebus monasterio S. Galli illis in locis donatis, nescio an ulla sint hodie quae adhuc possideantur. Reperio enim ante annos minimum trecentos oppignorata & divendita fuisse prope omnia a prodiga illa & bellicosa nobilitate monastica: quae profecto nihil inausum reliquit. Non modo enim sanguine & genere, sed etiam religione elata nihil sibi non licere putavit: neque non suspensum est caeca admiratione vulgus partim religione, quae dubia erat, obstricta, partim eorum potentia & autoritate deterrita, qui magno suo emolumento horum studia conatibusque suffragabantur, admissio, & temporum praescriptione confirmato errore pertinaciter addicti. Nec aliud enim tum Principes orbis Christiani sentiebant, & piaculum erat privatum quemquam vel suspicari de his vera piaque essent, nec ne, tanto consensu recepta inolevisent. Unde & militiam ingredi & stipendia mercede medicae antiquitatis Abbatibus libuit & licuit. Nostros enim Abbates armatis servitiis & in militiam e ductis Episcopo Basiliensi adversum clarissimam urbem Basileam suppetias tulisse olim, nec parum in alea illa Martis monastici de sorte excessisse monasterio, quod alias plus satis intestinae & mira factionum turba excitatae discordiae afflixerant. Adhaec & Regibus affuisse, sed servitia armasse, misisseque auxilia: vel in Chronicis nostratibus legimus.

Ad chartam autem ut revertamur, non omittendum *Solitudinis* nomine non aliud illo tempore, quam secessum, hoc est heremum, significatum fuisse. Juxta enim cellam Galli recens positam cultum & fertilem agrum fuisse ipse, qui Gallonis vitam scripsit, VValafrius testis est, & nos supra attigimus. Potest autem vel in sylva parum ampla etiam densa *solitudo* esse, nec aliud *solitudo*, quam à frequentia semotum significat. *Chamberz* autem locus vetustus, sed notus tamen nostris, & à B. Rhenano ostensus est, haud longe infra urbem Basileam proxime Rhenum *Camberis* ab Antonino Aug. in Itinerario suo vocatus. *Vassos* dixit illa ætas quas hodie non minus barbaro vocabulo *Vassalles* vocant, illos qui feudi obligatione, quod *beneficium* tunc dicebatur, adstricti sunt. *CASA Dei*, barbara vox, sed illis sæculis Latina & procrita, quam nostri vulgo translata *Gottshaus* dixere, hodieq; durante vocabulo non ambizioso modo, sed etiam affectato; quod æquis iudicibus expendendum relinquimus. *Domus enim Dei domus orationis est*, in qua nihil offertur ceu ex nobis (ut quæstum oblationum prætereamus) sed oratur & inuocatur Dei misericordia, quæ peccata nostra diluat, & refariat justitia sua per filium Christum, quæ fragilitas humana non potest assequi. Qualem dorym Christus memorabili exemplo semotæ de sacris auaritiæ instituit Matthæi 21. Ut non sit opus excutere, tales sint casæ illæ monasteriorum hodiernæ, quæ illis sæculis *casæ Dei* vocatæ sunt nec ne? Res ipsa docet, orationumne an negotiationum domus existant. Sed hac de re supra dictum. Id nota dignum est, quod fere omiseramus. In *Dei nomine Audomarus Abbas præesse* dicitur, cum posteri *Dei gratia* dixerint; quibus titulis Episcopi conscii nihil haberent quod sibi tribuerent præter vnicam humilitatem Dei gratia nitentem. Nunc ea locutio ad factum & supinitatem adeoque apicem ipsum honorum omnem humilitatem abjicientem adhibetur. Denique vel illa ætate legum præscripto factum esse supra diximus, ut rerum donatarum & legatarum violatoribus & fraudatoribus multæque modus irrogaretur, & duplo damnarentur, præter pœnam fiscalem, qui res donatas repetere aut legata rescindere fuissent ausi. Hodie in diplomatis Cæsareis simile quiddam subscribitur certa pœna auti puri puti expressa, cujus pars dimidia parti læsæ, pars altera Camera Imperiali cedat. Quod sane in privilegiis vulgaribus perquam usitatum est, licet alia pœna cautione.

ALIUD EXEMPLUM DONATIONIS PAVLO COMPTIVS SVB CAROLO Pipini filio scriptum.

IN Dei nomine perpetrandum est unicusque, quod Evangelica vox admonet dicens: Date Eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Et item: Date, & dabitur vobis. Ideoque ego *Othram* hujus promissionis veridica sententia fides trado ad monasterium S. Galli, atque transfundo quicquid in pago Argunense in villa nuncupata *Cymolteshova* nisi sum possidere tam domibus & adificiis quam campis, pratis, silvis, aquis, aquarumque ductibus, cultis & incultis, mobilibus atque immobilibus, omne scilicet quod dici aut nominari potest, ex integro ad jam privatam cœnobium trado perpetuo possidendum: in eam videlicet rationem ut hoc ipsum ad me recipiam sub usufructuario tempore vite mee perfruendi, censumque inde solvam annis singulis unam seigam in quocunque pretio poterim, similiterque filius meus *Volaram* faciat post meum obitum, totaque ejus ventura cognatio. Si quis vero, quod futurum esse non eredo, si ego ipse (quod absit) aut aliquis de heredibus meis vel quolibet ulla opposita persona contra hanc chartam venire, aut eam irritam facere conauerit, affectum quem inchoavit, obtinere non valeat, & insuper etiam damnnum incurrat, sociantique fisco multam componat: id sunt auri uncias II. & argenti pondera V. coactus exolvat: sed nihilominus præsens chartula hac omni tempore firma & stabili permaneat cum stipulatione subnexa: Actum in *VValzarburc* publice presentibus, quorum hic signacula continentur. Signum *Othram*, qui hanc chartam fieri rogavit. sig. *VVilhelmi* test. sig. *Ruadini*, *Ruadpoldi*, *Reginbelmi* sig. *Abrami*, *Richpoldi*, *Herigeri*, *Adalgeri*, sig. *Sigirochi*, *Hiltibaldi* sig. *Reginonis*, *VVolfheri*.

Ego itaque *Hadapertus* Presbyter rogatus scripsi & subscripsi
XIX. anno imperij Karoli Cæsaris, notavi diem Dominicum
XII. Idus Februarias.

Sub *Odatrico* Comite.

Comes *Argunensis* hodie familiæ est Comitum, qui à Monteforti cognominantur: Cujus ditioni vicus ille *Wasserburgensis* non ita dudum paruit. Extant, autem veterum donationum chartæ plusculæ, quæ palam innuunt opulentiam fuisse Ecclesiam *Wasserburgensem*, neque alia causa postea præda avarorum hominum facta est. Decimæ omnes illius sæculi Ecclesiarum erant, quæ Principum (horum erant investituræ) favore partim nobilibus concessæ in beneficium & præscriptione occupatæ, ac dein cœnobiis vel venditæ sunt vel legatæ, partim ab ipsis Abbatibus *jure collationis* (ut vocant) obtento paulatim ademptæ parochiis & in monasteria translatae sunt, quod & illi Ecclesiæ accedit. Anno enim circiter *MCCCLXXXVII*. Chuono monasterii *Sagallensis* Abbas jure, ut dixi, collationis animatus jam dictam Ecclesiam *Wasserburgensem* mensæ cœnobiis incorporavit. (Sic enim loquuntur) cui rei ut patum dignæ præque cum Comites ejus loci sese opposuissent, demum à *Purghardo* Episcopo *Constantiensi* transigente ea conditione transactum est, ut aureos nummos *Rhenenses* mille quingentos ab Abbate acciperent, Ecclesiæ redditibus interim pro sorte ipsi & annua usura oppignoratis, donec prædicta summa numeraretur, quam *Huldericus* postea ejus nominis Abbas postremus solvit & numeravit *Constantiæ* anno *Dom. MCCCXLI*. pertenues initio erant decimæ nostrates, præsertim ex vinetis: nec tantum erat vinearum plurimis *Alemanniæ* locis, quantum hodie colitur. Rarus hoc & perpaucus vini usus faciebat. Inde cum luxu & crapula pretium cœvit, & cum pretio cultura: quæ tamen adeo non profecit vinetis vel latissime propagatis, quin à proximo sæculo vini æstimatio multis in locis tripli & amplius accessione sit aucta, neque finis hodie incrementi, cum & mulieres commensari & perpotare cœperint. Non meminit autem hæc charta vinearum sicut superiores *Sungavicæ* & *Brigavicæ*, ut conjectura sit minime levis *Caroli* tempore nulla dum illo loco vineta, aut certe paucissima fuisse. Porro nè quem morotur aut suspensum teneat annus *quadragesimus primus imperii Caroli* quem hæc charta ponit, quum annis ipsum non pluribus quatuordecim imperasse constet: Sciendum est, scriptores rerum & temporum *Caroli* nonnunquam & Regni & imperii annos confundere solere, & jam regni jam imperii nomine complecti. Quod & vivente *Carolo* factum esse præsens charta, quæ sexto anno ante excessum ejus scripta est, confirmat. Mortuo enim *Pipino* Rege *Carolus* filius ejus anno ætatis *xxv*. cum fratre *Carolomanno* regni habenas suscepit, cum fratre autem annis tribus solus, postea triginta annis regnavit, Inde imperator factus *quartodecimo* anno imperii, ætatis autem *LXXII*. ut in vita ejus *Eginhartus* scribit, *Aquis* mortuus est. Colliguntur igitur anni *Caroli* cum regni tum imperii ejus *quadragesima septem*. Qui numerus in inscriptione tumuli ejus, quod *Aquis* etiamnum existat, palam legitur. Unde factum, ut & hic chartularius annum *quadragesimum imperii Caroli* tribuerit, regni scilicet annis ad imperii annos adjectis. Et *Cæsarem* etiam appellavit eum qui non *Cæsar* (ut veteri more loquamur) sed *Augustus* erat. Fuere enim in imperio utbis *Cæsares* interdum non *Augusti*, sed ab *Augustis* viventibus cooptati, aut aliunde ad imperium acciti aut designati: qui demum *Senatus* autoritate *Augustorum* nomine consecrabantur. Vidimus autem chartas veteres, in quibus anni regni & imperii *Caroli* divisim erant subscripti ad hunc modum: Anno imperii eius *II*. Regni vero *xxxv*. Item hoc modo: Ego in Dei nomine *Pernicher* peccator vocatus *Presbyter* rogatus scripsi & subscripsi, notavi diem *XIII*. *Kalend. Octob. An. XLIV*. regnante Domino nostro *Carolo* Rege *Francorum* & *Longobardorum*, & anno *XI*. Imperatore & Gubernatore *Romanorum*. *Seigam* autem & item *Saigam* aliis itidem in chartis legimus; quæ tamē voce quid illa ætas significarit, non omnium una est opinio. Audivi quidē qui serofam significare conjicerent, illo motu, quod plusculis in chartis *friscinga* *Seiga* legitur, interim serofam etiam *friscinga* quæ in censum data sit. *Friscingam* autem dici putant serofam adultam, quæ ad pariendum lactandumq; idonea esse queat: à lactando enim *Saigam* quasi *Seigam* dictam: *Friscingam* autem ab ætate adulta. Nam & nostri venatores porcum sylvestrum anniculum aut adultum *Frissching* vocant. Sunt alii qui mensuræ frumentaria genus esse putant. Nos in codice nostro per vetusto legis *Ripuariæ* invenimus *Saigam* vel *Seigam* quartam partem tremissis fuisse. Tremissis autem tertiam partem assis, hoc est solidi habuisse. Solidus autem ut primo libro est dictum, duodecim denarios habebat. Verum solidus dicebatur apud Gallos numus aureus tempore etiam *Francorum*. In quodam enim rescripto *Leonis Imp. Orientis* & *Majorani*, qui post *Valentinianum Junio-*rem & *Anisum* *Ravennæ* purpuram induit, in hæc verba legitur de exactoribus: Nullus solidum integri ponderis calumniosa improbationis obtentis recuset exactor, excepto eo gallico, cujus aurum minore æstimatione taxatur. Ut inde conici possit vel aurei solidi duodecimam partem *Seiga* nomine significari potuisse. In codice etiam *Theodosiano* solidorum adulteratorum fit mentio. Capite autem pledebantur, *Constantino* jubente, si quis de margine solidi quicquam decidisset. Illud quoque in hac charta observandum, rerum donatarum possessionem non videri concessam sub censu, nisi hæredibus recta linea descendentibus, frequenter autem masculis, quibus deficientibus res donatæ monasterio tandem concesserint.

Donarunt autem & Matronæ monasteriis non parum, atque id quidem sine tutoris indicato nomine: quod jure tamen nostri exigunt, si vel donatum vel legatum ratum esse debeat. Libuit autem exemplum chartæ sub Carolo scriptum adducere, quod in hæc verba habebat:

IN Dei nomine. Ego *Cotauuina* ancilla Dei, dono atque trado ad monasterium sancti Galloni, ubi ejus sacrus requiescit corpus: & hoc est quod trado, quod ego in *Lutinach* visura sum habere, & in alio loco, qui dicitur *Deffindorff*, & in locis, campis, silvis, & omnia qua ibidem visura sum habere, & casatos tres his nominibus *Ragingarius* cum infantibus suis his nominibus *Rihgero*, *W antilo*, *W altricho*, & uxore sua *Fastrata*, & filio eorum *W olfrido*, & seruo ejus *Isamberto*, & alio seruo nomine *W oto*, & *Haccone* qui est in concambio cum *W ichardo*. Redemere se vult, det alium mancipium XI. manuum longum. Hi sunt testes qui presentes fuerunt & signaverunt. *fig. Cotauuina* que hanc traditionem fieri rogavit *fig. W ichardi*. *fig. Tuto*. *fig. VVolthahar* *fig. A. malger* *fig. Theobald* *fig. Macrolt* *fig. Tuilo* *fig. VVolfberti* *fig. Asthari*.

Ego itaque *Albuinus* Clericus rogatus ab *Cotauuina* hanc chartulam scripsi sub die VII. calend. Octobr. in anno I. regnantis *Carolomanno* Rege.

NEquæ hæc quidem charta Comitum nomen habet inscriptum solito more; quod nulli causæ magis adscribendum puto, quam scribarum, non inertiae modo, sed negligentiae etiam incircumspectæ, tolleratae tamen ætate tam simplici & indocta, cum lege Alemannorum aliud postularetur. Barbariem prodit *Galloni* vocabulum & *sacrus corpus*. *Carolomannus* autem, cujus hoc loco mentio fit, frater fuit *Caroli M.* ex *Bertha Heraclii* Imperatoris filia, quem tribus annis cum fratre regnasse ante dictum est. Supra quidem *Carolomanni* meminimus fratris *Pipini*, qui non Rex, sed *Majordomus* fuit. Regnavit autem *Carolomannus* apud *Francos Austrasios*, quorum pars erant *Alemanni*: mortuus autem non *monachus*, ut quidam somniant, sed *Rex*, pridie Non. Decemb. anno Dom. *DCCLXXI.* ex quo tempore *Carolus M.* solus *Franciae* præfuit. *Casatorum* & *casalium* sæpe meminere chartæ: qua voce, ni fallor, *libertini generis homines* & *coloni* intelliguntur, qui conductum inhabitabant. Locantur enim hodieque villæ & casæ certa redituum aut cæsus conditione, nec una locationis specie. Diverserant ab illis servi, quos hodie vulgo *Ëtsetgene* & *Ëent* vocant, de quibus infra dicemus. Frequens vero fuit servorum concambium, quali *Haco* in hac charta pro *VVicharolo* receptus optione relicta redimendi sese sed alio mancipio, quod undecim manuum, id est *palmorum longum* existat, quæ mensura adulti mancipii est. Mirum autem servum ceu truncum mensura magis quam ætate æstimari solitum ex lege *Ripuaria*, quæ de alieno seruo occiso sic habet: *Si quis servum alienum occiderit solidos XII. in capitale restituat, aut cum alio seruo, qui habebat XIII. palmas cum pollice replicato & duos digitos in longitudinem, & tres solidos in alio pretio superponat, quod sunt simul solidi XV.* O dura & aspera sæcula! *Manus* mensura quatuor digitorum est, quæ & *palmus* dicitur. Atqui hic iterum sese offerunt *Germanica* testium nomina aspera quidem & ipso sono horrorem quendam præferentia, sed quæ ipsa tamen *Germanis* non minus apte significarint quam *Græca* *Græcis*, & *Latina* *Latinis*. Non temere enim, sed ratione & de natura moribusque enata causa imposta sunt, quanquam originem & etymologiam in multis hodie per difficilis sit deprehendere propter vitiata longo abusu nomina, & mutatam à posteris scribendi rationem. De qua re libro rerum *Germanicarum* tertio scite ab *Rhenano* est proditum. Sæpe autem in antiquis chartis & omnibus fere quas supra posuimus, quum monasterii *S. Galli* mentio fit, additur quod in eo ipso corpore suo requiescat, tanto allevationis studio, ut videri queat, dubitatum de ea re fuisse. Nam *Fuldæ* dormire *Gallum* *Vicentius* affirmat, *Volaterranus* autem in *Gallia Boruigij* corpus ipsius quiescere scribit: apud *VValafridum* in vita *Galli* legimus, fuisse qui corpus ejus auferre fuerint conati, sed frustra, *Bosone* *Episcopo* *Constantiense* postea violatum sepulchrum redintegrante, à quo *Gallus* inter *Divos* relatus, & (ut ipsorum verbo utar) canonizatus est, sicuti & *Orthomarum* *Salomon* primus ejus nominis *Episcopus* *Constantiensis*, *CXL.* demum annis ab obitu ejus, tempore *Arnulphi* *Imp.* sanctorum catalogo inscripsit. Nulla enim tum in his *Papæ* autoritas in *Germania* erat, sed *Episcopis* jus illud indigetandi, & in canonem sanctorum referendi pro more veteri *Francorum* in *Ecclesiis* sibi subjectis competebat, quod *Pontifex Romanus* soli sibi hodie usurpavit, ut alia pleraque.

ALIUD EXEMPLUM DONATIONIS CVM CONDITIONE SVB LVDEWICO

Caroli F. scriptum.

IN Dei nomine. Ego Eburnuin & frater meus Eburhart tradimus ad monasterium S. Galli pro animarum nostrarum remedio & aeterna retributione, quicquid in villa Morunsiuilare vel in eadem marca visi sumus habere, id est, campis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, quicquid dici aut nominari potest sub ea ratione, ut ipsas res ad nos recipiamus, censumque annis singulis inde persolvamus, id est medium solidum in argento, aut in alio pretio. Et post nostrum amborum discessum, prae dicti fratris mei Eburhart legitimi procreati filij cum sua posteritate cum eodem censu proferviant, & si ipsi legitima posteritas defuerit, post obitum nostrum praefata res ad ipsum monasterium redeant perpetim possidenda. Si quis vero istam chartulam irrumperere voluerit, conatus sui privetur effectu, & in erarium Regis auri uncias tres, argenti pondera quinque coactus persolvat, & nihilominus hac chartula stabilis permaneat stipulatione subnexa. Actum in ipso monasterio publice praesentibus istis. Signum anthonum Eburuini & Eburharti, qui hanc traditionem fieri voluerunt. sig. Meginberti. sig. Hilti. sig. Tagoberti. sig. Adalperti. sig. Keppo sig. Kraganhart sig. Puazo. sig. Wolgeri sig. Waldperti. sig. Wolsolt. sig. Magonolt. sig. Friduber.

Ego itaque Richpert rogatus scripsi & subscripsi. notavi dsem Domjnic mma xv. Kalend. Octob. xviii. anno Ludouici Imperatoris.

Hic est Ludouicus, quem Carolus M. ex Hildegarde Suevorum Ducissa genitum prius Regem Aquitaniae constituit, deinde omnium consensu & favore diademate redimitum Caesarem eum & Imperii consortem fecit. Patre mortuo à Stephano IIII. in Galliam proficiscente salutatus & unctus est: Pius postea ob morum lenitatem, & quod adesse religioni videretur, appellatus, cuius imperii anni viginti sex numerantur, ut constat septem annis ante obitum ejus scriptam esse hanc chartam, quae paulo est cultior, quam illae sunt, quas hactenus retulimus. Villa, cui in ea fit mentio, dimidiò miliaris Germanici ab oppido nostro distat, vulgo Mörswiteilen / in qua cum proximis annis duobus in loculis humi repertis duo cadavera extarent ita compositis & concinnatis ossibus, ut hominem prope integrum referrent, repente tanquam ad sanctos accursum est, nec sine miraculis, demum & aede sacra in eo loco extracta, quam nunc cernimus. Arbitror autem ingenuam aliquam gentem illic habitasse, cujus familiae Ebruinus ille & frater Eberhardus fuerint. Jam quod alius pretij quam argenti meminisse, quo solidus medius solveretur, satis innuit Francos & Alemannos haud uno numismatis genere fuisse usos, puriore tamen, haud dubie integrioreque quam hodie utimur. Ex nummis tamen, qui proximis in agris magna copia effodiuntur, nuper etiam in ipsa urbe effossis, non memini me ullos vidisse alius monetae, quam Alemannicae. Reperiuntur quidem & Romani vetulti, sed rari & paucis in locis. Trita autem Francis & Alemannis nomina, *Libra*, *Marca*, *uncia*, *pondo*, quorum tamen corrupte scribatur illi *Pandus* vocant, quum aliud significet *pondus* quam *pondo*. Durant autem vulgo *Marca* & *Pondo* nomina, *March* vnd *Psund*. Idem porro significant *libra* & *pondo* Latinis scriptoribus. Habet *libra* marcas duas, uncias vero sedecim. Est enim *uncia* octava pars marcae, sexta decima libra; qua ponderis divisione hodieque utuntur fabri monetarii, aestimatione quidem argenti non mutata modo, sed passim etiam immodica aris admixtione vitata: Si quidem & publicum orbis bonum, summa quondam sinceritate tractatum, hodie in quaestum & imposturam degeneravit. Sunt enim quorum inexplebilem cupiditatem non pudet ullius lucri, & cuperem esse quam plurimos, qui factum tam improbum criminis loco haberent, nec multum transmitterent. Erarium autem vocat chartularius ille, quod alii *fiscum*, nostri vulgo *Cameram Principis*. *Fisci* enim nomine publica pecunia Principis significatur: unde & *Advocati fisci* dicti publicae Pecuniae Procuratores & Rationales, vulgo etiam *fiscales* & *Camera advocati*, qui eam functionem Imperatoris nomine gerunt. *Stipulationis* autem prope omnibus in chartis fit mentio, qua qui donasset, palam interrogatus ratam haberet donationem nec ne: ratam se habere promittebat. Quo more apud nos manu etiam conferta in contrahendo transigendoque frequenter utimur, nostra lingua dicunt, *Mit der Hand verheissen / versprechen / oder in die Hande schlagen. dar schlagen / treu geben*. *Stipulatio* enim est (ut definiunt Jurisconsulti) *conceptio verborum, quibus qui interrogatur daturum facturumve id, quod interrogatus est, responderet*.

Inter donationes Praediorum, quae sub annuo reditu recipiebantur, quaedam fiebant conditione redemptionis, quaedam redemptionem prorsus auferebant. Hujus exemplum adscribere libuit.

EGo in Dei nomine Wolger una cum mann filij mei Engilgari (ecce hic manū pro stipulatione) consentientis tradimus ad monasterium N. pro remedio animae nostrae, parentumq; nostrorum, quicquid in Pzsnruda & in Bubinuilare vel in eadem marca visi sumus habere, cum domibus, aedificiis, pratis, campis, pascuis, silvis, viis, aquis, aquarū decursibus, quicquid dici aut nominari potest, nihil extra dimittens, sed omnia tradens ad praefatū monastion, sub ea convenientia, ut easde res ad nos

ad nos recipiamus, & annis singulis censum inde persolvamus, id est unum denarium: similiter & vota pro creatio nostra legitima, si easdem res habere voluerit, faciat. Quod si legitimi heredes defecerint, à nobis utriusque geniti, tunc Altavind filia mea & soror Engilgarij filij mei prefatas res ad se recipiat, & prædictum censum persolvat, redimendiq; licentiam nec ego, nec Wolger, nec legitima nostra pro creatio defecerit, tunc ad saepe dictum monasterium N. prædictæ res redeant in ævum possidenda. Nullus hanc chartulam à nobis factam irrumperere audeat, quod si quis hoc præsumpserit, illa componat quæ in Lege Alemannorum continentur. Actum in Vzenrieda, præsentibus istis, quorum hæc signacula continentur. Signa auctorum Wolgeri & Engilgeri filij consentientis, sig. Hestari, Ruadpert, Perachtolf, Helidolf, Kermunt, Reginolt, Hebinolf, Ruadpolt, Kebehart, W alto, Rising.

Ego itaque Edilleoz indignus Diaconus scripsi & subscripsi. Notavi diem Mercurii VIII. Kalend. August. An. XIII. Hlmonnuci Regis in Orientali Francia.

Sub Gerolte Comite.

Apparet scribas vel illis seculis generalem quandam formulam secutos, quemadmodum & nostri hodie emptionis, venditionis & aliorum contractuum tabulis conficiendis exemplari utuntur. Variè autem de redimendo cavebatur, expressa semper pecuniæ summa, qua bona donata quirent redimi. Alicubi solis illis, qui donassent, facultate redemptionis concessa, interdum & hæredibus, frequenter autem in mares computata posteritate, ut si amplius filij legitime procreati non essent, res donatæ cœnobio monasteriove cederent. Planè Mosaicum quiddam sequi & vulgo persuadere horum temporum religiosi libuit. Multum enim tribuit lex nimirum mystica non templo modo, sed templi etiam sacerdotibus. Vnde illi iustitiæ suæ legem Moysi, quam Christi Evangelium, accommodare ac velut instaurare abrogatam illam maluerunt. Inde enim orandi & offerendi pro peccatis, inde in otio agendi & ab aliarum rerum cura vacandi morem, inde habitum prope omnem ceremoniale deponere, votum etiam suum & radendi morem ad ostentationem sanctimoniam inde translatum esse certum est; hoc insuper addito scœnore ut quod in lege temporarium fuerat, ipsi sibi perpetuum imponerent, quodque ad tempus nec nisi in figura lex jussérat, illi abrogatum reducerent, & iustitiæ Evangelij longe maxime præferrent. Proinde non admissi modo ludæorum more ultro donantes, sed invitati etiam & illecti sunt spe sanctificationis & remissionis peccatorum: eumque ad modum actum cum rebus donatis, quomodo lex Levitici ultimo capite cum iis, quæ voto donata oblatave fuissent, agendum decreverat. Siquidem & lex de rerum donatarum redemptione statuerat, & licebat quædam redimi, quædam non licebat. De censu autem ita cautum in multis chartis legitimus, ut qui negligenter solverent, jure possessionis privarentur. Charta una Caroli Regis quadagesimo & secundo anno Regni Italici Pipini filii ejus scripta de censu in hæc verba cavebat: *Si vero uno anno illum censum neglexerint, aut non quiverint reddere, & illum pro me solidum dare non poterint, in altero dupliciter solvant: fin autem tertio, tripliciter: si vero deinceps negligentes apparuerint, supradicta res ad jam prefatum cœnobium (Clostareum) vocabat) redeant perpetualiter ad possidendum, &c.* Sæpe autem minimum censum, videlicet denarii unius, datum & acceptum legitimus, haud quidem utilitatis causa, sed contestationis de re donata, quo hæredes admoniti semel factam donationem agnoscerent, & eo modo ratam sinnerent. Res donatæ, quæ vel morte donantis, vel hæredum defectio in jus & potestatem cœnobiolorum venissent, subinde alijs atq; alijs gravaminibus vocabantur, nec nisi precario, interdum, sed rarius tamen concambio mutatæ varia conditione. Vnde & locationis genus illud exortum conjicio, quod hodie favore Principum nonnulli Abbates exercent, vulgò feudum appellatum, quod origine ipsa nec canonici, nec monastici, sed civilis juris est, cœnobiis tamen occasione donationum permissum. Tenuibus autem initiis (ut est ingeniosa ambitio) major postea facultas accessit, neque non & addidit fratrum avaritia, fraude & calumniis refertum: hodieq; non locata precariove possessa bona, sed propria multis in locis feudi obligatione teneantur. Porro quod in charta scriptam est (*illa componat quæ in lege Alemannorum*) illius temporis usu & more est factum. Nam componere, hoc est ponere, seu solvere transactione interveniente pœnam vel multam fisco vel ærario, vel ad fiscum ærariumve dixere pro eo quod est æratio inferre, quibus pœnis plurimula chartæ excommunicationem jam tum abufui patentem adiciebant. Ex lege autem his, qui fidem irregissent, multa irrogabatur non ærario modo, sed fidem etiam servanti parti solvenda: quod ipsum hodieque principum diplomata referunt, ut supra diximus.

Ludovicus autem, cujus hæc charta meminit, filius fuit Ludovici Pij ex Irmingarda priore conjuge (duas enim uxores habuit) Junior deinde cognominatus, quamvis Senorem eum Otho Frisingensis cognominavit, ad filium scilicet ex ipso genitum respiciens. Hic ingenti expeditione Pannoniam perculit, & Boiohemiã vastavit anno Dom. MCCXLVI. Duce ipsorum Rasto capto & exoculato. In sepugna grave vulnus capite

capite exceptis. Multis postea annis regno Francorum potitus, postremo in urbe Alamanniae Francofordia decessit, & Laureacensi in cœnobio sepultus est. Alii inde vœtum Campodunum nobilem Rhetiae primae urbem & juxta matrem Irmingardam sepultum tradunt, cujus postea ossa exhumata in summa veneratione monachis illis habita sint, quod quidem beneficentiae & liberalitati ejus Campodunenſes debere se existimarunt. Multis enim in locis hoc tributum est fundatoribus auctoribusq; monasteriorum, ut inter Divos referrentur, adeoque verum est, quod à C. Plinio dictum est. *Hominem homini esse Deum*, atque hanc unam esse ad immortalitatem viam. Hoc enim honore etiam Welfonem III. veneratur cœnobium Altorfense, quod hodie Weingartense vocant proxime Ravenspurgum, in liberalitatis & beneficentiae memoriam. Fuere enim Welfi seu Welfones (ut & hoc obiter notemus) Comites ejus loci nobilissimi etiam Caroli M. aetate, postea Duces alicubi creati. Et est in literas relatum, Ludovicum Caroli filium post mortuam Irmingardin, cujus jam meminimus, Juditham Welfam uxorem duxisse, ex qua Carolum cognomento Caluum genuit. Guelforum sanguinis fuit etiam Chunradus Comes, qui postea Episcopus Constantiensis inter sanctos relatus est, quum anno Dom. DCCCCXXVI. ex humanis excessisset. Comites autem dicti sunt Welfi per excellentiam, lingua nostra, Die Graffen: tanta horum auctoritas & Dignitas erat. Unde certa conjectura adducor ut existimem, *Gravenspurgum* vocatum praclarum illud Rhetiae primae oppidum, quod hodie prima littera elisa Ravenspurgum vocitant. Testantur enim veteres Chronographi arcem istam in colle sitam, *Ravenspurgum* dictam, planiciem autem sub arce *Ravenonnum*, ubi quondam vicus erat, nunc oppidum à colle in planiciem declive cernitur. Habet autem etiam noster sermo vulgaris hunc morem, ut litteras pronuntiatiu difficilioreſ frequenter elidat aut intermittat. Hodie nulla illic arx cernitur, sed humile tantum aedificium in colle ejus praefectura, quam Suevicam cognominant, nuper in pignus datae Baronibus à Waldpurg, qui vulgo Dapiferi vocantur. Ante autem dictum, & hic rursus monendum, *Franciam orientalem* non illam modo significatam videri, quae hodie ad Mosnum amnem celebris est, sed tractum etiam Helvetiae & Rhetiae primae ferme totum, quem illa aetas & ipsum Franciae nomine complectebatur. Hujus partem Rheno imminentem *Austrasiam* vocabant scribae Gallici, veluti Ostriasiam, hoc est in Orientem versam incolentes. Nam & *Ostrofrancos* dictos veteribus in Chronicis legimus *Francos Orientales* & *Theutonicos*, quoniam Germanica maxime lingua uteretur, interiore *Francia* inter *Romana*, quod in ea provinciali lingua uti non desissent, quali hodie *Gallofranci* cognominati utuntur. Et Otho Frising. Franciae Orientali, quam & *Theutonicum regnum* vocat, Baioariam, Sueviam, Saxoniam, Thuringiam, Fryſiam & Lotharingiam tribuit. Nec inani conjectura ducitur Rhenanus, *Vestriam* aliquando dictam Franciae partem occiduam, quae hodie corrupte *Neustria* dicitur. Quondam enim & Gothi, Germania licet longo intervallo distiti, hisce veluti notis discernebantur, ut qui orientem versus habitarent, *Ostrogothi*, qui in occidente *Vestgothi*, ac deinde *VVifogothi* dicti fuerint. Est enim Germanice Eurum, *West* Favonium significat.

Sæpe autem factum est, ut homines liberi se ipsos cum rebus suis omnibus victus & alimoniae gratia monasteriis pacto aliquo interveniente addicerent. Et antea dictum est, monasteria & collegia vetustan non tam cœnobia fuisse quam xenodochia. Quare & alimentarios habuere, ut hodie quoq; cœnobia antiqua: unde etiamnum alimoniae coemptæ chartae extant, quarum unam perveterem & semilatinam vidimus, quae hunc in modum habebat:

IN Christo nomine. Nos vero Canzonius constat me dare atque donare Audomaro Abbati ad parvula terrula mea pro mercida anima mea, vel pro servitium, vel pro nudrigamentum, quod intervivo servio Audomaro, & ille me nutriet tua potestate quantum ad me pertinet casa, sola, orta, agras, prada, in pomiferis, in silvis fructiferis, in pascuis, agris & accessos suis, omnia ex omnibus ex integro quantum in mea villa ad ipsum locum pertinet. Et si quis quod non credimus aliquis aliquando haredis meus contra hunc factum, quod ego pro mercida mea vel per nudrimentum qua me Audomorus nutriet, irretemptare aut inrumperere voluerit, sit excommunicandus à sancta Ecclesia & solvat judiciali lveras deas, & cartula donationis sua obrineat firmitate, Aquilianis Acarianis leges & stipulationis qui ad omnium chartarum accomodat firmitatem. Facta chartula donationis anno XXX. post regnum Domini nostri Tagoberti Regis die III. Kalendar. Septemb. sub presentia ista qui ab ipso rogati sunt, subscriptum vel signo factum. Neorandiem & regnum & testis qui ab eo subscribere conrogaverunt. Signum Canzoni, qui hanc chartulam fieri rogavit sig. Paldaldi test. sig. Askeri test. sig. VVolfroaldi. test. sig. Lancodi test. Lantonis test. sig. Trudolfi testis. Ego Audo Clericus rogatus ad Canzoni hanc chartulam scripsi & in testimonio sum. Ego VVolfuunius fui inter ubi hunc chartula facta est in testimonio subscripsi chartula donationis Audomaro Abbatis fransicat cum gratia Dei & sancti Petri.

Quid vero indoctius infulsiusve charta ista esse poterit, quæ plus satis inmodicam harum temporum barbariem indicat? Nec mirum in populo tam rudi nupereq; ad fidem Christi conuerso. Paucis enim annis ante Otomarum Abbatem Germani plurimi, Francorum victoriis adducti, Christianæ sese religioni submiserunt. Illud constat, contemptibili in loco habitos fuisse Abbates quosdam tum apud Nobiles qui studium illud opum in monachis parum æquo animo ferebant, tum etiam apud Episcopos, quibus Abbates erant suspecti. Quare & Otomaro accidit, ut auctis sua opera cumulatissq; quadamtenus cœnobii rebus subinde non ab exteri modo, sed à suis etiam vexatus, deinde & Abbatia deiectus alieno in solo mortuus fuerit, cœnobii iure in Episcopos aliquot Constantienses translato, qui & ipsi (ut erant tempora) ad quæstum & commodum intenti cœnobii Regum fauore occupandis regendisq; inhiabant. Sidonius quidem Constantiensis Episcopus insolentius vivo dum Otomaro, deinde Ioannes & ipse parum sedati animi, post quem Eginonem, Hior paulo, & proxime Eginonem Wolffcozus Antistes, Sangalli monasterium perpetua successione administrarunt, lecto quidem interim Abbate, sed sine fructu. Nec tutum n. quidquam nec quietum monachis nostris fuit vsq; in Grimoaldum, qui Ludouici Iunioris à sacris, quamuis monachus non esset, tamen monasterium (ut supra est dictum) annuente Principe in beneficium accepit. Vsq; adeo vel illis sæculis inauspicatum fuit monachis diuitiarum studium iam olim damnatum proficissumq; in his, qui sæculo nuntium remississent, quod Magnus ille monachorum parens Gregorius, & ante eum Benedictus Basilium imitati non tam doctrina, quam vitæ exemplo tantopere sunt detestati. Porro quod *Aquilianarum* & *Arcadianarum legum* chartularius ille meminit, satis innuit Francos & Alemannos Romanas leges vel ante obtentum Italiæ regnum non ignorasse. Harum n. præscripto Romani occupatas ab illis prouincias administrarant. Christianorum aut principum leges primas omnium D. Theodosius Iunior Imp. Christianissimus à Constantino I. Christiano Imp. orsus codice vno complexus est, qui & *Theodosianus* est dictus. Post quem annis minimum centum Iustinianus Imp. quæstoris sui Triboniani in primis opera vsus, eum codicem, qui hodie in vsu est, edidit plurimis legibus à Theodosii voluminibus in sua translatis; Ethnicorum etiam Principum, qui Constantinum præcesserant, legibus insertis. Quod ipsum studio ne ordinis aut æquitatis iuuandæ, an magis in contemptum Christianismi factum sit, incertum est, etiamsi constet Tribonianum non sordidum modo hominem, sed impium etiam fuisse. Potuit igitur Ludouico Hilderici filio, qui primus Francorum ad fidem Christi conuersus est, filiiq; eius & nepotibus Theodosii codex notus esse nondum edito Iustiniani codice. Hic n. imperare cœpit, quum in Francia regnarent Ludouici filii. Verum posteris Francis & Alemannis hoc maxime tempore, quo hæc charta scripta est, notus esse & Iustinianus potuit. Et extant leges Arcadii Imp. quæ instrumenta omnia legitime confecta rata esse iubet, ut videre est in codice tum Theodosii, tum etiam Iustiniani, ubi de testamentis agitur. Lege autē Aquilia tenebatur etiam ille, qui chyrographum aut testamentum deleuisset, longe magis igitur qui violasset. Inde est, quod legum illarum infulsissimus ille scriba obiter meminit. Fuit autē *Tagouuertus* ille, cuius hoc loco fit mentio, secundus eius nominis Francorum Rex, Theodorici III. pater, quem constare video Anno Dom. d ccc v. de hac luce migrasse, filiolo Theodorico relicto, quem Carolo Martello Maioridomus Franciæ ipse moriens commendarat. Ante vero dictum à nobis hoc barbariores videri chartas Alemannicas, quo sunt vetustiores. Nec facile dixerim quid à scriba illo sit vocabulo *fruniscat* significatum, nisi verosimile est veterem vocem & (ut Festus Pompeius ait hor est) Catonianam *fruniscor* exprimere eum voluisse. Cato enim *fruniscor* vsurpauit pro fruor aut fruiscor, & *frunitum* dixit prudentem quod eo frui liceret. Et sic Wolffuinum dicere voluisse, fruniscatur Otomarus donatione illa, cuius chartam ego subscripsi cum gratia Dei & sancti Petri; nisi *frunisco* à voce monosyllaba *fron* enatum videri queat, qua Germani veteres commune publicum & populare dicebant: Hinc composita *Fronfast* / *Fronkreuz* / *Frongart* / *Fronzehend* & *fronen* multis in locis de seruis dicitur, quando communes & debitas dominis suis operas præstant. Sedò duram & ineluibilem barbariem maiorum nostrorum, quibus longo tempore nec Germanice scribere concessum fuit!

Vidimus & aliam coemptæ alimonix chartam, sed non tam barbaram, quam etiam adscribere libuit,

F Go Wildebold senior meo providens & ei qua illud comitari solet penuria, trado ad monasterium S. Gallæ modo venerabilis Abba Hartmutus præest, terrulam meam, quam habeo in *Vzonurilare*, hoc est xx. iugera, eo pacto, ut ipsa terrula ad domum peregrinorum seruiat, & ego ibi in domo *Hospitum* suscipiar, & usque ad finem vitæ meæ ibi victum & vestitum habeam sicut primus illorum temporum, hoc est omnibus annis vestimentum lineum, & aliud laneum, & tertio anno pallium, si vetus ita attritum est, & calciamenta & alias impensas accipiam sicut ceteri in ipsi ministerio. Et hoc volo ut ipsa possessiuncula nulli unquam in beneficium præstetur: quod si factum fuerit, ut ille ager ab *Hospitum* tollatur, & ego ibi victualia mea habeam, meaque mihi

mibi absque ullius contradictione vindicem. Actum in ipso monasterio presentibus, quorum hic signa tenentur. sig. Engilrammi. Hospitarij. sig. Hertarij. centurionis & aliorum testium. sig. VVilheri. sig. VValdpert. sig. Adariman. sig. Richpert. sig. Tancpert. sig. Ruodpert.

Ego itaque Notker ad vicem VVimiharti monachi scripsi & subscripsi, notavi diem Dominicum XVI. Kalend. Iun. & Annum xxx tertium regni Hludovici Iunioris.

Sub Adalberto Comite Durgavensi.

SEdulam illam & vigilantem curam pauperum peregrinorum, cuius priori libro meminimus, hæc charta confirmat. *Peregrini* autem à Germanis *Wesgerin* corruptè dicti ex Latina voce, qui hodie vulgo *Wesgerin* id est peregrini appellantur. Durat adhuc *domus peregrinorum* seu *Hospitale pauperum* cognominatum proxime ædem Otomaro dicatam, quod nunc *Hospitale fratrum* dicitur. Sancti etiam Otomari antiquis in monumentis nuncupatum & magnis quondam redditibus instructum. *Iuniores* autem delecti videntur Notkeri tempore ad pauperum & peregrinorum famulatum fratres laici, ut eo ministerio exerciti & assuesfacti hoc aptiores ad reliquam disciplinam monasticam ferendam fierent, quo promptiores pauperum sese curæ submisissent. Hodie in eadem domo palliati incedunt laici fraterculi & quidem barbati, sed unico tamen monachorum famulatu districti & occupati. Pauperum enim cura in totum exolevit. Fuit autem *Notkerus* monachus ille Sangallensis, qui & ipse demum inter Divos relatus est, præstanti quidem ingenio, sed parum felici sub barbariem in quam incididerat. Poeticen & Musicen præcipuo studio coluit. Extat enim vita B. Galli se authore hexametris versibus descripta, duris quidem illis & incomptis, sed raris tamen illo seculo. Liutuardo autem Vercellensi Episcopo & sancti Columbanii Abbati, Cancellario autem Caroli Grossi, senex librum canticorum, quas *Sequentias* vocant, Germanis fratribus & aulicis quidem Othario & Salamone flagitantibus inscripsit; utroque in opere Ibone quodam & Marcello, qui Sangalli docebant, magistris & præceptoribus usus. Sub Hludovico autem Pij filio vixisse eum subscriptio hujus chartæ indicat, qui regno suo ad annum sextum & tricesimum pervenit. Tot enim annos regni ejus numerat VVilpergensis, ut extrare constet quosdam qui annis eum duobus tantum & viginti regnasse putant. Convincitur enim veterum tabularum fide longe amplius eum regnasse, cum præsens charta annum regni ejus xxxv. indicet. Successit enim patri Anno Domini dcccxli. quo anno miserabili pugna prope Fontanetum Ludovici Pii filij sese affligerunt. Excessit autem ex humanis anno Domini dcccclxxvi. Sæpe quidem, ut etiam supra diximus, divisum Franciæ regnum. Atque inde factum, ut interdum multi & Reges & Imperatores Franci uno aliquo tempore fuerint, nec fratres modo fratribus, sed & parentibus filij, alijs atque alijs in partibus regni divisione ad eum modum propagata, successerint, nec parum variarint Chronographi, jam hos jam illos referentes, qui sibi ordine successerint. Proinde paucis hoc loco admonere visum est, ne quem confusius ab alijs relata implicarent. Imperatorum & Regum Francicorum, qui Alemanniæ præfuerunt, successionem hoc fere ordine Chronographi nostrates ponunt, ut Carolo M. primo illius regni Imperatori Romano filius Ludovicus Pius, Pio autem Lotharius F. huic Ludovicus F. huic Calvus, postea Ludovicus Calvi filius Junior dictus, atque huic proxime Carolus Grossus filius, Grosso vero Arnulphus, qui Grossi ex Carolomanno fratre nepos fuit, *Arnoldus* à monachis dictus, successerit. Reliquit autem & Arnulphus filium Ludovicum, qui & ipse in imperio patri successit Carolingorum (ut creditur) postremus. Inde enim rebus Francicis collabefactatis inclinare imperium in Germanos Transithenanos cœpit circiter annum Domini dcccxx. amplissimum sine controversia futurum, nisi Franci sese ipsos odiis præliisque intestinis profligassent. Integrum enim & solus quidem imperium à Carolo patre Ludovicus acceperat, sed hoc humanis rebus exempto filij immodica regnandi cupiditate accensi ita sunt funestissimo prælio commissi & attriti, ut non tam inter se regni vires visi sint divisisse, quam perdidisse. Id quod multis regnis & ipsi in primis Romano Imperio exitiale fuit. Porro Ludovici filij ex Irmingarda priori conjugæ nati fuere Lotharius & Ludovicus & Pipinus: ex Iuditha autem Guelfa posteriore Carolus cognomento Calvus: quorum Lotharius patre etiam dum vivo, quum Italia præesset, à Paschali Pontifice unctus & coronatus ac mox à patre in imperij consortium ascitus est, cum illo postea in pugna ad Fontanetum victo (solus enim regnum paternum sibi vindicarat) Carolus & Ludovicus regnum dividerunt, eo pacto inito, ut Romanam Franciam Carolus, Theutonicam Ludovicus, internam & meridianam partem cum Italia regno Lotharius retento Imperatoris nomine gubernaret. Horum frater Pipinus, cuius etiam supra mentio facta est, Aquitaniæ Rex vivo dum patre constitutus est. Neque quisquam horum sine prole & hærede decessit, tantumque venerationis apud urbis Pontifices Francicum nomen illo tempore habebat, ob Caroli videlicet & Ludovici memoriam, ut quovis par-

tium illarum Reges Romam profectos prouidi & volentes Cæsares crearent & ungerent, Lotharius Lotharium genuit Iuniorē, à quo *Lotharingia* quidam datum nomen autumant, quamvis Otto Frisingensis à Seniore vocatam scribat. Præterea Carolum provincie Gallicæ Principem (hanc enim à patre administrandam susceperat, ut Otto tradit & Vrspergens. etiam meminit; & Ludovicum, qui patri imperio defungenti successit, & Italia regnum tenuit. Pater enim imperio, quod annis plus minus quindecim gesserat, abdicato, monastico habitu apud Promiam cœnobium consenuit. Lotharius Junior ab Hadriano Pontifice excommunicatus, quod Thiebirgam uxorem suam iniquè repudiaverat, Placentiæ mortuus est. Pipinus autem & ipse Ludovici Pij filius filium genuit Pipinum Aquitanici regni hæredem, quem Calvus postea Episcoporum quorundam consilio tonderi & apud Sueffiones in monasterio S. Medardi vitam agere iussit. Idem Carolus Calvus quantum minus natus inter Pij filios, tamen à patre vivo Rhetiam Alamaniamque & Burgundiæ partem vix dum pueritiam egressus suscepit. Inde patre mortuo Galliam interiorem eo divisionis pacto, cujus supra meminimus, sortitus est, quam sane multis annis administravit. Demum morte Ludovici, qui Lothario patri successerat, audita, fortissimo cum exercitu Italiam ingressus Romæ ab Ioanne VI. Imperiali corona redimitus & unctus est anno Dom. DCCCLXXV. Tertio deinde anno ex Italia proficiscens in ipsius Alpium jugis veneno ab Ludovici Junioris filiis per Iudæum quendam Zedechiam subornato extinctus est anno Dom. DCCCLXXVIII. Nocuisse ei immodicam arrogantiam creditur, quæ multo sæpius invidiam vel potentissimis monarchis contulit. Dolendum autem ita Francos Francis invisos fuisse, ut eo modo regni sui Majestatem premere & affligere libuerit. Calvus igitur filium reliquit Ludovicum, qui Balbus cognominatus, qui & ipse patri successit duobus itidem filiis relictis. Ludovico scilicet, qui haud multis annis vixit, & Carolo; qui puer admodum patrem amisit, plerisque postea simplex dictus. Hic fratre mortuo paternum regnum factionibus plenum ægrè indeptus, demum & insidiis interceptus, & quinquennali custodia detentus ex humanis excessit, infante Ludovico relicto, cui ex Hainrichi primi ejus nominis Imp. filia Lotharius filius genitus est, quem patri in regno successit Abbas Vrsperg. tradit. Atque hæcenus quidem de Calvi linea, nunc de Ludovici (quem alij Iuniorē, quod Ludovici Pij filius, alij seniore, quia Ludovici III. pater, vel propter Ludouicum Lotharij filium, qui nepos ejus fuit, nominarunt) item Lotharij & alui fratris prole, quæ nostrate, hoc est, in orientali Francia regnavit, dicemus. Ludovico enim tricesimo sexto regni sui anno defuncto liberi superstites fuere Ludouicus, Carolus & Carolomanus, quorum Ludouicus Francorum orientaliū Rex, Carolomanno brevi mortuo, Bajoariam recepit, vulgo *Bajouarum* & *Alemannorum Rex* dictus. Carolus autem & ipse in Alemannia regnans post patrum suum Carolum Calvum Imp. veneno sublato ingenti cum exercitu superatis alpiibus Romam uxore comite contendit, & à Ioanne Octavo, qui & Calvum unxerat, unâ cum Richgarda conjugē unctus & Imperator appellatus est anno Dom. DCCCLXXXI. florenti abinde & amplo imperio euectus partium cum orientaliū tum occiduarum regni Francici; qui post mortem tamen patris diviō inter fratres regno solam Alemanniam cum aliquot Lotharingie urbibus, quas ob vini copiam sibi delegerat, recepit: *Grossius* autem seu *Crassus* à corporis habitu (ut creditur) cognominatus est. Regnavit autem cum fratribus plusculis annis. Unde factum arbitror, ut Chronographi quidam, inter quos & Lambertus est, tertium Ludouicum secundo Ludovico patri substituerint. Regnavit enim & Tertius Ludovicus solus per orientem, sed cum Carolo tamen Carolomanum aliquandiu. Sexto autem imperij florentissimi anno Crassus subito morbo correptus nec tam corpore quam animo deficiens, à regno dejectus, & ejus in locum Crassi ex fratre nepos licet illegitimus in Regem electus; nec multo postea Imperator appellatus est. Carolus autem eodem anno, quo regno est privatus, Kalend. Januarij mortuus, & apud Augiam majorem sepultus est anno Dom. DCCCLXXXVII. Princeps optimus, sed prodigus magis quam liberalis, præterea & luxui & inerti otio deditus: Litteratorum tamen amantissimus, & qui religioni addictis nihil non concesserit. Donavit enim quædam & monasterio Sangalli, patrem videlicet imitatus, qui prior nonnulla donaverat. Horum enim Principum prope solorum liberalitatem Monachi Sancti gallenses sensere, cum priores per parca in ipsos manu fuissent. Ortho Frisingens. scribit eum tantam ad egestatem venisse, ut vel panis egens & Arnolphi stipeidiis fuerit alitus. Non prætereundum hoc loco, Carolum Crassum, postremum imperatorem Francie, Italia regnum nullo dum Rege alio quietè administrasse, sub cujus mortem Romani Caroli Calvi fastu & arrogantia terri Berengarium Longobardum, laudatissimum in re militari virum, Regem Italiæ, ac mox Imperatorem constituerunt: qui moriens Berengarium Secundum atque item Tertium ejus nominis successorem habuit. Verum hunc Ortho primus à Paschali Pontifice, cui suspecta esse Berengariorum potentia ceperat, primum devicit, deinde rebellionem meditantem oppressit & una cum conjugē in exilium relegavit. Arnulphus Caroli Casi, ut dixi, nepos

lexto anno post regnum acceptum Imperator factus eo honore reliquo sexennio functus est. Filios duos habuit Zuentebaldum, quem à Rege Moravorum Zuentebaldum; quod sacro de fonte ipsum levaverat, nominari voluit; cui in comitiis V Vormatiæ habitis Principum consensu Lotharij regnum tradidit: quamvis non desint qui Zuentebaldum illegitimū Arnolphi filium esse dicant: filios autem legitimos ex Agnete priore conjugē Græca Arnolphum cognomento Malum, Bajoariorum Regem, cuius vvitichindus libro primo mentionem facit, & vverriherum Sucensium comitem: ex posteriore autem conjugē Dieta Ludovicum hunc nostrum & Chunradum, cui post mortem Zuentebaldi, qui eum fratri Ludovico legitimè electo sese opponeret, publico bello oppressus & necatus est; Lotharij regnum obtigit. Plurimum negocij Arnolpho cum Berengario primo cumque Hunnis fuit qui tum primum finitimā Vngariæ loca & ipsam etiam Germaniam hostilibus incursionibus infestare ceperant. Arnolpho ex elephantiali mortuo & Ratisbonæ ad S. Emeramum sepulto; Ludovicus filius successit. Is antequam Imperatorio nomine insigniretur, 12. regni anno sine hæredē moritur anno Domini 912. Ratisbonæ ad patrem sepultus. Huc falso quidam à Berengario captum & orbatum luminibus tradidere; quod ipsum tamen Ludovico Bosonis Regis Longobardorum filio accidisse Luitprandus Ticinensis testatur. Postremus autem Carolingorum Germanici regni fuit Ludovicus Arnolphi filius: statim enim Chunradi & Hainrichi ex Transrhenanis Danubianisque regionibus electi insecuti sunt. Atque hæctenus quidem de Ludovici Pij filii ejusque posteris dictum sit: qui amplissimum Francorum regnum eo modo, quo dictum est, divisim ita administrarunt; ut ad usque ejus casum & interitum nemo postea solus tale tenuerit, quale ipsum Ludovicus Pius à Carolo parente acceperat; ipsaque functio Imperatoriâ nullo certo ordine, sed velut defaultoria jam his jam illis obtigerit. Certo autem constat regnum illud nobile Francorum nunquam aut potentius fuisse aut illustrius magis extitisse quam quando ipsum Ludovicus administravit. Ad *Notkerum* autem quod attinet; habeo authores qui tradunt Leodiensem eum Episcopum factum esse. Quod si est, mirandum est ne verbo quidem ejus rei nostros meminisse; qui plurimum tamen meminere. Constat tamen plures fuisse *Notkeros*: quorum primus, qui hanc chartam scripsit, Poeticos & Musices, ut diximus, imprimis studiosus & aliarum artium cognitione clarus, ob linguæ tarditatem *Balbulus* cognominatus. Is primo anno Chunradi Imperat. ejus nominis primi mortuus in canonem sanctorum postea relatus est. Alter fuit qui *Piperis granum* ab ingenij acumine nominatus est. Tertius Medicus fuit & Pictor, quem Otho primus Imper. cum Româ rediens Sangallum diverteret, cæcurni & senio confectum inivit. Hujus nepos ex sorore *Notkerus* cognomine *Labeo* juvenis admodum Othone II. imp. approbante Abbas monasterij factus est. De quibus omnibus ita per vetusto quodam codice hos versiculos legi:

*Balbus erat Notker, Piperis granum fuit alter,
Tertius hic Labeo datus est agnomine lato
Pectore mandatum gestans Labeo quoque latum;
Lator hic Labeo puto nemo videbitur illo;
Ecce favos labio quales stillat tibi laro.*

CHARTÆ PRECARIÆ EXEMPLVM SVB EODEM LVDOVICO SCRIPTVM.

Christi adjuvante clementia complacuit mihi Grimaldo Abbati una cum consensu fratrum, nec non & Advocato nostro Podolito; ut res quas Hasuo Presbyter ad nostrum tradidit monasterium ei per hanc precariam repræsenteremus; quod & facimus. Tradidit enim nobis pradiatus Presbyter unam hobam cum manu Chunberti in pago Argenganne in loco qui dicitur Arguna eo videlicet pacto; ut ipse pradam suam hobam omne tempus vita sua possideat censumque inde annuum persolvat, id est unum denarium. Et si pradam hobam redimere voluerit, cum sex denariis redimat. Si autem ipse non redemerit; & ejus obitus de hac vita contigerit redemptione non peracta, tunc prænominata hoba sine ulla contradictione redeat ad monasterium S. Galli perpetuè possidenda. Actum in Wasserburc publice presentibus istis, quorum hic nomina notantur, Sig. Grimaldi Abbatis & Advocati Podoliti, sig. Valtharij sacratarij sig. Ruadhas Hospitarij sig. Engilrami portarij sig. Paldarici cellerarij, signa aliorum testium, S. lbo, Engilgold, wifirich, Foltarath, Ruadinc, Lantpold, Rathelm, Theoshold, V Vilhelm, Sigiberi, Festir.

Ego itaque Otine ad vicem Vvotomis scripsi & subscripsi, nota vobis
diem Veneris v. Non. Octob. An. xxiii. Ludovici Regis.
Sub Vvodalrico Comite.

Quid *precarium* sit, & quid *precario* possidere, libro primo est dictum: similiter & quid *hoba*. *Repraestare* dixit rem donatam donanti certa conditione locare, quod ætas illa *rem donatam usufuctu in beneficium accipere* dicebat. Notandum vero & his qui donassent sæpe copiam factam minimo pretio redimendi, quod donatum fuisset, ut hac de charta discitur. Quod ea causa conjicio à monachis factum, quo libentius Comites donandi morem ferrent & probarent. Odiosum enim videbatur duriora flagitare illos, qui sponte obtulissent, & raros habebant illa sæcula, qui semel donata redimerent, præsertim *precario* receptantur religioni illi, monasticæ & Canonice tribuebatur. Est autem *Arguna* vicus celebris juxta lacum Brigantium ab amine, quem vulgo *Argum* vocant, dictus, atque inde etiam *Argungau* Germani enim tractum aliquem rurestrem *Gouu* vocitant, qualem & *pagi* vocabulo significasse Cæsar videtur de bello Gallico scribens non uno in loco. Mirum autem sic conferunt sese longinqua in loca conferre consuevisse monachos officarios donationum gratia. Sæpe enim ita factum veteres chartæ indicant: & arbitror non alia magis causa ab illis sic ad publicos conventus, quos *mallos* & *placita* vocabant (de quibus supra) concursum fuisse, quàm ut rebus augendis cumulandique inhiarent. Profecto magna cura, ne dicam cupiditate ab illis semper & acceptæ sunt religionis obtentu donationes, & multorum testium fide ne dilaberentur, ratificatæ.

Iam quo constaret, quod libro primo docuimus, servitia non modo liberalitate Principum, sed privatorum etiam hominum, monasteriis donata & tradita fuisse, veteris chartæ exemplum adjungemus, quæ ad hunc modum habet:

Vnicuique enim convenit opere adimplere quantum ei vires suppetunt, quod Domini iussione constat esse traditum: *Dare, & dabitur vobis. Quæ* propter ego *Cozolt* hac voce Dominica corde compunctus trado ad monasterium *N.* quinque mancipia, quorum ista sunt nomina. *Notmunt, Otmunt, Willimunt, Wolafrid, Wannida:* eadem videlicet ratione, ut eadem mancipia ad me recipiam tempus vite meæ: post obitum vero meum absque ulla marricione ad jam dictum monasterium firmiter permaneant perpetualiter possidenda. Si quis vero contra hanc traditionis chartulam venire temptaverit, aut frater meus *Adelbert*, aut aliquis nepotum meorum, aut qualiscunque persona, in ararium Regis multam componat, & conatus sui privetur effectu, firmaque & stabilis chartula hujus traditionis per maneat stipulatione subnexa. Actum in Oninnuanc publice presentibus istis, quorum hic singula continentur *Signum Cozolti*, qui hanc chartulam fieri rogavit. *sig. Warimber, Fleitari, Alpheri, Adalprecht, Stritgrim, Ictm Alpheri, Othind, Wolfprecht, Naudkor, Strello*

Ego itaque Warimbertus indignus Levita scripsi rogatus & subscripsi. notavi diem Lunis prid Kalend. April. Anno 111. Ludovici Regis Alemannorum.

Satis indicat chartula hæc qualem sensum scripturis tribuerint monachi plus satis avari, sedum in aucupando emulgenderoque lucello fictorquent locos aliquot, qui ad dandum Christi fideles adhortantur, ut palam constet non habuisse flagitandi modum, Dare iussit Dominus, sed egenis & ægrotis adeoque alimonie querendæ occasione destitutis, non illis, quibus victus & amictus suppetit, qui que ultro suscepto otio & cessatione malunt aliis oneri esse sine fructu ullo, quam operam dare, ut negotio honeste partis rebus uti liceat. Mirum autem tanta ipsum confidentia factum esse, ut mox paulo mendicitatis titulo religionem jaettare non puduerit, aliis interim insignes sibi opes clavium potestate vendicantibus, qui vafro suo artificio vel à mortuis (ut in proverbio est) tributum exegerunt. Porro hodieque ditissimis in monasteriis id genus scripturæ Corlonis præfiguntur: *Dare & dabitur vobis: Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis* Adduntur & encomia: *Sapienter collocat beneficium suum, qui pro transitorio prowaeretur æternum.* Et item: *Quæ parce seminat, parce metis.* Proinde & mancipia etiam donata sunt pro animarum remedio, quæ & ipsa sunt recepta, hoc est ea conditione donata, ut non nisi ab obitu donantis redderentur, non ipsa modo nominatim recensita, sed filij etiam filiarque: Parentum enim nomine & proles continetur: alioquin plusquam levis donantis fuisset conditio. *Marricione* pro tergiversatione & calumnia accipiisse videtur. *Marrire* enim verbum in Alemannia puto natum, altercari & calumniari significat. Nam vulgo etiamnum *Marrassen* dicunt levibus de rebus altercari Scripta est hæc charta sub Ludovico Seniore: nec difficile fuerit annum Domini colligere ex anno regni. Hic Ludovicus, ut est dictum, tres filios habuit, Carolum cognomento Crassum, & Carolomanum Arnulphi patrem, præterea & Ludovicum Regem, qui fratri Carolomanno in Ducatu Bajoariorum successit: de quo alio loco admonebimus.

Licebat autem, Lege Alemannorum permittente, servos servasque mutare concambio, ut vocabant, non minus quàm prædia. Et concambij quidem servitorum hoc exemplum legimus,

Notum sit omnibus presentibus atque futuris, quod ego Bernhardus Abbas monasterij Sancti Galli rogatus sum pro concambio cuiusdam ancilla monasterij nostri, cui nomen est Paldsinda, quodam homine, cui nomen est Tisi. Convenit igitur atque complacuit ex utraque parte, ut nos illi traderemus predictam Paldsindam, & nos e contra in concambium reciperemus ancillam proprii juris ipsius nomine Adalbertam. Quod cum consensu fratrum nostrorum, & cum manu Advocati nostri Vitonis firmavimus atque peregerimus. Actum in Vintara publice in presentia Legatorum Imperatoris Salomonis Episcopi, Kotzperri Comitis, Ryadhai Abbatis, Hiltboldi Comitis, in presentia Adalberti Comitis, Sig. Bernhadi Abbatis & Advocati eius Vitonis, qui hoc patravērunt, sig. Landfrid, Rochfrid, Auckan, Icher, Reginger, Pato, Kunde-roch, item Landfrid.

Ego itaque Rarper indignus Levita scripsi & subscripsi.
Notavi diem vi. feriam III. Idus Novemb. Annum Caroli Imperatoris V.

Adalbertum Comitem.

Pacta & contractus tum fratrum consensu, tum Advocati etiam stipulatione firmabantur. Dabantur autem à Principe Advocati, ut supra est dictum: quibus postea Ammanni (vulgò dicti) succedere: deinde & Chira magistris illis in cœnobis, quæ conversa ad seculum majorum institutis & disciplinæ nuntium remiserant. Inuit autem charta & hoc genus contractuum pactorumque eorum legatis Regis peractum non minus interim & aliis de causis cognitum fuisse. Noti legimus autem in horum temporum chartis, nisi vel Abbatis vel Advocati vel Præpositi signum, ut sit verosimile nullo dum comitum signo fratrum consensum fuisse expressum. Privatum enim signarunt chartas plurimas monachi officarij, Decanus puta & Camerarius, Sacratarius, Celiarius, Portarius, Hospitarius, &c. Sed postea factum Abbatum insolentia & libidine, ut hæc à parte cœnobiõrum proventibus fratres unanimi consensu consulendum duxerint, obtento videlicet signandi jure. Quod quidem à tribus proximis sæculis ita inolevit ut præsum hætenus factum fuerit quicquam Abbatis consensu: nisi hujus signo & fratrum sigillum accesserit. Scripta est autem hæc charta sub Carole Imperatore non M. illo Pipini filio, sed Crasso, seu (ut alij cognominantur) Grosso, qui etiam Meleseratus dictus est, Caroli M. pronepote. Sub hoc enim Bernhardus Abbas, cujus hæc charta meminit, vixit. Tres autem fuere Caroli imperatores (ut Carolum simplicem interimitamus.) Primus Pipini filius, in aeternum primus omnium Francorum; neglectis Orientis Principibus, imperij Romanionos à Pontifice Romano translatus est. Secundus Calvus cognominatus, Ludovici Pij filius. Tertius Crassus Senioris Ludovici filius. Observatumque tam Calvum quam Crassum Magni sibi cognomen usurpasse: ut plane errent qui non satis expensa temporum supputatione repente ad Carolum Pipini filium annum adiciunt, ubi publicis in tabulis diplomatibus Magni cognomen legunt. De Calvo quidem non video dubitari, quin se Magnum cognominarit. Crassi autem diploma extat Sangalli nuper à me visum, in cuius sigillo plumbeo ipse Imp. laureatus terminatur cum hac inscriptione: CAROLUS M. AUGUSTUS, & in altera sigilli parte hæc verba itidem lauteo fertulo inclusa leguntur, RENOVATIO REGNI FRAN. In fine autem diplomatibus hæc verba scripta sunt: Data Non. Octob. A. no incarnationis Domini, DCCCLXXXI. In: hinc: Etione secunda Anno vero imperij Domini Caroli in Italia III. in Francia II. Actum Pavia in Dei nomine feliciter. Ex supputatione ergo annorũ colligitur hoc diploma sexaginta novem annis post Caroli primi Imperatoris mortem scriptum fuisse, nimirum Crasso imperante, qui, ut diximus, mortuo jam Calvo Anno Domini DCCCLXXXI. Romæ est à Joanne Pontifice coronatus. Ut linamus interim quod non constat, vel Pipinum Martelli filium, vel Carolum, vel Ludovicum Pium quicquam donasse, tribuisseve cœnobio Sangalli, præter diplomata quadam immunitatum adversum Nobilium & Episcoporum supinitatem impetrata, præterea & jus illud privatum eligendi quem ex suis vellent, quod subinde tamen ipsi Principes neglexere. Primus omnium Senior Ludovicus quidam donavit, quem proxime secutus Crassus filius inter alia pluscula donaria Abbatiam illam Massinensium, quæ in agro est Gispadano, cujusque illo diplomate mentio fit, Sangallensi monasterio, Luituuardo Cancellario satagente, attribuit, jam tum enim avaritia invalescente monasteria à monasteriis absorbebantur. Verum hac de re Rarperus, quidam monachus Sangallens. qui sub Crasso vixit, abunde retulit in eo libello, quo Abbatum aliquot vitas usque ad sua tempora, hoc est ad Caroli Crassi obitum, complexus est.

Exemplum MANUMISSIONIS vetus hoc loco apponere libuit. Habebat enim & MANUMISSIONE locum, in Alemannia præsertim, servis plena.

Authoritas Ecclesiastica patenter ammonens, insuper & potestas regia Canonica religioni ad sensum præbet, ut quemcumque ad sacros ordines ex familia propria promoveri Ecclesia quaque elegerit, in presentia sacerdotum Canonorum simul & Nobilium laicorum, & ejus cui subjectus est, manumissione sub libertatis testamento solemniter roboretur. Idcirco ego in Dei nomine Engiltruda quondam ancilla Dei cum manu Advocati mei Richolfi, quendam meum famulum nomine Sigimarum sacris ordinibus dignum in presentia nobilium virorum liberum ab omni vinculo servitutis dimitto. Cui Romane per hoc auctoritatis testamentum statuo ita ut ab hodierno die & tempore bene ingenuus atque securus permaneat, tanquam si ab origine fuisset parentibus procreatus vel natus: eandem peregrat partem quamcumque volens Canonice elegerit, habensque portas apertas, ita ut dinceps nec mihi nec successoribus meis ullam debeat noxia conditionis servitium neque aliquod libertatis obsequium, sed omnibus diebus vite sue sub certa ingenuitate sicut alij cives Romani per hunc manumissionis aut ingenuitatis titulum bene semper ingenuus atque securus existat, suumque peculiare quod habet, aut quod adhuc acquiri poterit faciat inde secundum canonicam libertatem quicquid voluerit. Et ut hoc testamenti ac ingenuitatis auctoritas inviolabilem obtineat firmitatem, Ego Engiltruda & Richolfus Advocatus meus amborum manibus subæfirmavimus. Sacerdotes quoque ita nominati manus suas in presentem ingenuitatis chartulam miserunt. Per o, Adalman, Hiltiger, Rodpot, Baldolt, Ranzolf. Actum in villa Hoferahum nuncupata in presentia Salomonis & Regino si missi domini Ludovici Regis, Sig. Hiltibaldi Missi Honorati Comitis sig. Otke sig. Liutprecht sig. Hadpert sig. Lustram sig. Oro sig. Adelcoz sig. Ruadmunt sig. VVilhelmi sig. Diorerih sig. Reguolt sig. Rathelm sig. Puto sig. Henno sig. Liutpoid sig. Adalhelm sig. VValfart sig. Edinbold sig. Egibrecht sig. Fromant sig. Henno sig. Nordeloh sig. Sigmar sig. VVarmunt sig. Eferih sig. Danker sig. Ruodhart sig. Subo sig. VVolfhart sig. Rarpert sig. Altbrot.

Ego itaque VVato Diaconus rogatus scripsi & subscripsi. Notævi diem Irvs in VIII. Id Octob regnante Domino Hludovico Rege Alemannorum & Pevariorum.

Sub Chivtrato Duce nobilissimo feliciter, Amen.

FRanci & ipsi devincendis hostibus jure gentium usi plurimos ex captivis in servitutem redegerunt: in primis autem Alemannos, quos non victos modo frequenti servitute gravarunt, sed rebelles etiam semel iterumque gravissime afflixerunt. In regnis enim ambiendis & figendis sedibus dubitare me fateor, an ulla unquam gentes perinde in seipsas sævierint, atque Germani sævierint in Germanos. De Herulis enim hoc & Gotthis & Longobardis, præterea & Burgundionibus & Vandalis & Francis & Alemannis & Nortmannis Anglisque & Saxonibus clarissima historia testatur. Non solum autem Alemannos Franci Rhenum transgressi, sed alias itidem gentes eodem servitutis jugo gravarunt. Unde factum est, ut & reliqua Francia servis abundavit. Servum autem vulgo nostri emetianen Mann / oder Teibeianen Mann vocant, sicut servam ancillamve em Teibeianen Weib. Et satis constat nostratum servorum longe meliorem conditionem fuisse, quam veterum Romanorum: Nostris enim propria bona possidere, propriis in domibus agere licet. Nec enim in domini familia censentur; & alicubi judicandi munere fungi & testimonium ferre, adhuc & hæredes ab intestato relinquere, & in judicio stare & rem propriam negotiari, sed & cum dominis suis contrahere possunt: quorum nullum præcis illis jure Romano servis permittebatur. Vitæ autem necisque potestate, quam veteres domini in servos habebant, sic exempti sunt, ut hodie non liceat in servorum delicta & maleficia, nisi publico jure & judicio expostulare. Multis enim in locis non servi modo, sed ipsi etiam domini alienæ potestati meri imperij subjecti sunt. Tamen hæc interim oneribus gravantur, quod impune illis non nisi cum ancillis propriæ familiaræ contrahere matrimonium licet, nisi ex pacto (de quo infra monebimus) aliud fuisset permissum, quod liberi matrem sequuntur, qui alioquin in liberis aut civitate donatis patris potestatem sequuntur: quod certas operas dominis suis præstare coguntur: quod fugere, latitare, statum dissimulare infamiae nota & amplioris pœnæ irrogatione vetantur: quod civitatem Romanam ambire, aut sacros ordines obire, nisi manumissis non licet: quod vivi certis & statis quidem exactionibus deteruntur, utpote pullis, gallinis, nummis, certis operis, quas alicubi vulgo Taqwerck alicubi Fronwerck interim etiam Ceraqmen appellant, quibus oneribus etiam liberti, quorum alibi mentionem faciemus, patronis sui obligantur. Neque enim olim par libertas omnibus, neque nostris hodie libertis libertinive par manumissionis beneficium obtigit. Servis mortuæ ætate nostra non filij modo filieve, sed ipsi etiam domini succedunt, alicubi dimidia honorum parte, multis in locis præterea, plerisque & quarta interim & vestes exiguntur selectæ, & pecora stabulis extra-

hantur, nec sine ordine, quo vel pater vel filius familias major minorve natu ex humanis excelleret. Qua de re supra aliorum diligentiam Vlrichus Zasius Iureconsultus doctissimus in libro Singularium intellectuum plucula adnotavit. Apud veteres una prope omnium servorum conditio erat, nisi quod illis quemadmodum & Francis & Alemannis quidam publici erant, quidam privati. Ex publicis autem servis *Regii* seu *Fiscalis*, dicti nostris, quorum vectigal & usufructus ad fiscum pertinebat. Erant & *Ecclesiastici*, qui operas suas Ecclesiis pendebant. Ceterum & Regionum & Ecclesiasticorum longe melior erat conditio, usque adeo civiles domini Episcopos & monachos benignitate vicerunt: cum contra hos vel uno religionis nomine admonitos ne oblatam quidem sibi hanc ipsam servitutis miseriam tan dure tractare decerneret, hanc modo veram magis quam simulatam religionem profiteri voluissent. Erant & Nobilium & privatorum hominum servi, quorum longe aequissimæ erant status sui conditiones. Apud Francos enim, sicut & apud Romanos, *Manumissio*, id est libertatis datio, eximium locum habuit: & est natura comparatum, ut ad libertatem, quæ generi humano præ omnibus animantibus donata est, omnes aspiremus. Verè enim Vlpianus IC. *Manumissiones, inquit, juris gentium sunt. Est autem manumissio datio libertatis, nam quamdiu quis in servitute est, manus & potestate suppositus est: & manumissus liberatur à potestate. Quare à jure gentium originem sumpsit: neque enim à naturali homines liberi nascerentur, nec esset nota manumissio, cum servitus esset incognita. Sed posteaquam jure gentium servitus inventa, securum est beneficium manumissionis, & cum uno naturali nomine omnes homines appellarentur, jure gentium tria esse coeperunt hominum genera, liberi, & his contrarium servi, & tertium genus liberi, id est, qui desierunt esse servi. Hucusque Vlpianus. Libertas autem, ut eam Florentinus Iureconsultus definit, naturalis facultas est ejus quod cuique facere licet, nisi quod vi aut jure prohibetur. Servitus autem constitutio est juris gentium, quæ quis domino alieno contra naturam subijcitur. Servi autem ex eo appellati sunt, quod Imperatores captivos vendere jubente, & per hoc servare nec occidere solent. Mancipia vero dicta, quod ab hostibus manus capiuntur. Ergo libertatis in servo restituendæ unica medela manumissio est, hoc amplius Christianis cum servis tam dominis digna, quod scriptura etiam servos ad libertatem modo ipsam commode assequi possint adhortata est, & in domino eximium & dignum laude charitatis specimen est, si Christianæ libertatis memores hoc ipsum donent fratribus vere liberis, quod ipsis ita dominus donavit, ut fidei quoque libertatem adjecerit, quæ cum servis in unum Christi corpus coaluerunt. Præ ergo sententiæ meæ beatus Gregorius Montanum & Thomam Ecclesie sue, nempe Romana, servos manumissuros in hæc ceterba præfatur: *Cum Redemptor noster totius conditor creatura ad hoc propitiatus humanam carnem voluit assumere, ut divinitas sua gratis dirupto, quos tenebamur captivi, vinculo servitutis pristina, nos restitueret libertati, salubriter agitur, si homines, quos ab initio natura liberos protulit, & jus gentium iugo substituit servitutis, in ea natura, qua nati fuerunt, manumissionis beneficio libertati reddantur, cum his quæ sequuntur. Nec sine naturæ instinctu factum esse credimus, ut Ethnici etiam libertati donandæ adeo favorint, ut falsam etiam causam manumissionis semel probatam non retractarint: præterea bona testamentorum, ex quibus nemo hæres existeret, ea una causa additi alienis paterentur, si in ipsis manumissio vel directa vel fideicommissaria adscripta fuisset libertatum conservandarum causa, veluti veteri jure præditum est: sed & perpetuam esse libertatem voluerint, nisi culpa ejus, qui ipsa semel esset donatus, diversum commercia fuisset. Manumittebantur autem veteres servi jure Romano ex dominorum consensu ac voluntate vel apud Consulem vel Prætores vindicta, hoc est lictoris virga, quæ capiti servi solemnibus verbis additis imponebatur, plerumque & sine vindicta & lictore absente peragebatur manumissio, quæ & apud Proconsulem & Cæsaris Legatum locum habebat. Imperator autem fere sola voluntate & sine vindicta manumittebat, sæpe in frequenti suorum conventu seu concilio, ut in Codice vocatur. Licebat & testamento manumittere, sæpe & sine manumissione ad libertatem provenire. Vnde tituli illi frequentes libro Pandectarum quadragesimo, *De manumissionibus, De manumissis vindicta, De manumissione fideicommissaria, De his qui sine manumissione ad libertatem perveniunt*, ad quos Lectorem remittimus. Habebat & in æde sacra locum manumissio. *Libertorum* autem, hoc est eorum, qui à servitute manumittebantur, tria genera fecerunt Iureconsulti veteres: primum *Romanorum*, qui morte, quo diximus, manumissi civitatem unam cum libertate assequerentur, nimirum antea civium Romanorum servi: secundum *Latinorum Junianorum*, qui ex lege Julia Norbana per epistolam aut inter amicos, aut in convivio manumissi essent, quorum libertas permixta magis, quam solemni ritu præstita civitatem non capiebat, & morientes ultimo spiritu simul & vitam & libertatem amittebant, ipsorum bonæ peculij nomine dominis vendicantibus. Tertium *Deditiorum* ex lege Ælia Sentia, qui licet infamia aliqua notati tamen à dominis suis quacunque causa permoyente manumissi essent, quorum sane postrema conditio erat, quia infamia senel**

irrogata libertas non tolleretur, ideoque & nomine infamiam trahente *Dedititij* vocabantur, quemadmodum ex Græcis institutionum Iustiniani libris ab Angelo Politiano in *Miscellaneis* suis traditum est. Extat & liber Institutionum Caij I. C. & liber Sententiarum Pauli; in quibus de his, quæ diximus, libertorum generibus proditum est. Et eorundem fit mentio libro septimo Codicis Iustiniani, & in ejusdem institutionibus, ubi de libertinis & libertorum successione tractatur. Hic enim Imp. quo uniformem & civitatis capacem libertatem constitueret, latinam illam & dedititiam libertatem abrogavit, sola Romana relicta, quæ manumissis simul & libertatem & civitatem conferret. Vnde in eodem libro tituli extant, *De dedititia libertate tollenda*; item *De libertate Latina tollenda*, quibus confusa antea & turbata libertatis ratio discussa uno libertatis genere determinatur. Franci igitur morem manumissionis in provinciis repertum imitati, simile quiddam observarunt. In lege enim Ripuaria duplex manumissio ponitur, altera secundum legem Ripuariam, quæ Domini vel ejus vicarij consensu coram Rege fiebat; altera secundum Romanam, quæ locum habebat in Ecclesia, atque ideo presente Episcopo vel Presbyteris & diaconis in populi conspectu, quo celebrior esset facti memoria, peragebatur. Tubebat autem Archidiaconus tabulas manumissionis scribi, quæ de statu liberti cavebant. Manumittebant autem Episcopi, Abbates, Abbatissæ, Nobiles; ingenui, ut quem servum, quamque ancillam vellent; solemni more ad libertatem perducerent. Optima quidem erat conditio illorum, qui coram Rege manumissi essent, tamen & Regiis libertis plerumque serviles operæ imponerentur, sicut & Ecclesiasticis, sed meliore tamen conditione. Horum pars erant; qui *Coloni* dicebantur. Erant enim & Regij Coloni & Ecclesiastici ad certas operas & pensationes obligati. In Codice Iustiniani titulus extat: *De his qui in Ecclesiis manumittuntur*, ubi Imperator placere sibi ait, *ut in Ecclesia catholica libertatem Domini famulis suis præstare possint, sub aspecta plebis assistentibus Christianorum Antistitibus id faciant, ut propter facti memoriam vice actorum interponatur scriptura qualicumque, in qua ipsi vicetesium signent.* Raræ erant Episcoporum & Abbatum tantæ liberales manumissiones, ut omni proflus onere eximerent. Qualis illa Abbatissæ fuit, cujus exemplum adscripsimus. In Ecclesia autem manumissi *Chartularij* & *Tabellarij* vocati sunt, quia non nisi tabulis aut charta interveniente manumittebantur. Has enim ostentis status sui conditionem coram Patronis profitebantur; quoties essent requisiti. Ætate autem nostra manumittendi facultas ita privatim admissa, & ad Dominos relata est, ut neque in Ecclesia, quod sciam, neque coram Principe, sed literis tantum ac non raro cuique etiam absenti missis, peragitur, ut libuerit, vel gratuito conferre, vel certa pecunia pacisci libertatem. Soli ferme Monachi; qui servos tamen vel professionis nomine diligere, & summa indulgentia tractare debebant, libertas manumissionis conditione illa satis dura commiaculant; quæ cavent, ut qui manumissus est, tandiu libertate fruatur, quamdiu extra solum & patriam servituti obnoxiam agit: quod si redierit pristino servitutis iugo subjiciatur & verè servus existat. Quod ipsum licet haud injusta causa fieri videatur, ne videlicet paucorum libertas multis detrectandæ servitutis, aut conturbandi domini occasionem præbeat, tamen si propius consideretur, videre est, nihil aliud ipsos quærere quam ut domum & tyrannidem, quam in omne hominum genus jam olim usurpare coeperant, tanto magis stabilem & securam reddere possint. Morem autem hodiernum manumittendi ut facilis & pronus non probandus modo, sed etiam laudandus, præsertim in Germania, quæ, ut Tacitus auctor est, veros servos nunquam habuit. Liberi quondam erant Alemanni non minus quam Franci. Verum Francis libidine regnandi accensis, visum est gentem Alemannorum finitimam quidem, sed hoc magis suspectam servitutis iugo premere & exarmare tot modis memoratam libertatem, ne nocere vires alienæ possent, ut merito nostros pudere ejus oneris debeat, quod à Francis tam violenter patrum nostrorum humeris impositum in posteritatem gravissima non solum ignominia, verum etiam captivitate deductum est. Et Alemanniæ (cujus magna pars fuit, quæ hodie Helvetiæ vocatur) quondam non alia causa, quam potentie metu tam fedam servitutis maculam inusserunt Franci, ac deinde ceteri beneficij loco in Episcopos, Abbates & Abbatissas transfuderunt, qui confidentiores facti miseram plebem haud uno tyrannidis genere, nec paucis quidem sæculis, excruciarunt. Et pauci sunt Helvetiorum pagi, qui vel vetustissimarum chartarum testimonio eam servitutem non servierint, illi præsertim, in quos vel Episcopis, vel Abbatibus aliquid juris fuit, quod in se religionis prætextu veteres illi Franci transfulerunt. Quæ servitute cum multa se virtute postea extricarint, par est illos & suorum similia sufferentium meminisse, nec probare aut aliorum cervicibus imponere, quod ipsi longe maximo labore, imò vero & sanguine de suis abalienarunt & rejecerunt. Est enim ea propria libertatis virtus, ut quod ipsa depellendum à se decrevit, aliis suam in societatem receptis non imponat. Nec est diutina libertas, quæ inique se gerit, & servos esse ex suis cupit, qui eodem, quo ipsi usi sunt, jure liberi pronuntiantur. Romani ex servis & adventitiis liberi

liberi facti tyrannos etiam expulere: mox non in vicinas solum gentes, sed suos etiam tyrannide instituta sic immodice progressi sunt, ut imperium amiserint, non aliena virtute, sed propriis vitiis & intestina discordia. Qua de re alibi fufius. Ad institutum autem ut revertamur operæ libertorum variæ erant, non agræstes modo, quas patronis præstabant, sed etiam artificiales. Erant & obsequia patronis debita ad honorem quidem & obsequiantiam pertinentia. Non licebat enim libertis adversus patronum actionem famosam instituere, nisi uno aut altero crimine atroci accepto: imo nec in jus sine venia patronum vocare licebat. Et adigebantur liberti ad alendum patronum, qui ad inopiam devenisset. Non omnittendum & pœnas alicubi libertis statutas, qui vel ingrati in patronos vel inofficiosi fuissent, revocatis interim ad servitutem qui protervius deliquissent. Porro sicut relative se habent servus & dominus, ita patronus & libertus. Et Patroni quidem nomine etiam Patrona intelligitur. Fit autem manumissionis interventu, ut qui dominus erat, patronus fiat, quique servus fuerat, libertus existat. Vnde & tituli illi in Pandectis & Codice *De operis libertorum*, *Deque obsequiis & operis quas patronis suis liberti debent*, *De jure Patronatus*, &c. Succedebant autem libertis Patroni. Hinc tituli *De servile cognatione & libertorum successione* in Codice & institutionibus. Hodieque servis nostratibus atque etiam libertis domini & patroni succedunt. Quam facultatem vulgo *Erbrecht* vel *Erbfchaft* præterea *Fäll vnd Bläß* nominant. His enim oneribus plane servilibus in multis Alemanniæ locis non servi modo, sed etiam liberti, maxime Ecclesiastici distinguuntur. Nam, ut diximus, & vestes auferuntur ex humanis excedentibus, quod *Swandfäll* & pecus abigitur, quod *Hauptfäll* vocatur: nisi sint, qui aliis modis dominum patronumve devinciant. æpiusculæ enim pecunia transigitur. Ad obsequium autem magis quam ad operas attinere videntur gallinæ illæ, quas Alemanni *Sajna* & *Hünner* vocant, quamquam alicubi & a servis pendantur, tamen in libertis honoris argumentum magis, quam oneris videntur. Porro sicut libertis libertabusque pluscula onera non adimuntur manumissione, sed ad posteros etiam pertinent, nisi ingenui fiant, ita & prædiis olim propriis, postea vero alienatis, servitutes quædam impositæ sunt: quarum hæc præcipua apud Alemannos durat, ut quoties ager fundusque venditur, toties usuræ aliquid ad illum redeat, qui primus alienavit, quive jus illud servitutis iustis causis suum fecit. Quales multæ sunt servitutes veterum Monasteriorum, atque etiam Nobilium, aut eorum, in quos quacunque causa mox ille vetus translatus est, jure exercitæ in ea prædia, quæ Germanice *Ehrschick* & *Güter* vocamus: usuram autem, quæ venditione penditur, *der Ehrschick* nominamus. Id vero obiter notandum, prædia quibus servitus ea imposita est antiquitus *BONA FISCALIA* vocata fuisse, quasi ad fiscum sive ararium Principis pertinentia, quæ illorum postea liberalitate, hac tamen servitutis conditione, recognitionis ergo, si alienari ea contigisset, imposita monasteriis donata fuerunt, quæ etiamnum vulgo *Ehrschick* & *Hoffgüter* nominantur, & vel hac maxime nota à Bonis, quæ *Salica* appellata sunt fren. & *Ehngüter* discernuntur. Potest autem hæc servitus, sicut reliqua omnia servitutis incommoda, vel pactione vel transactione redimi. Siquidem & liberti, sive ut proprius dicam, libertini (conditionem enim hæc vox exprimit) ingenui fiebant Francis & Alemannis, coram Rege videlicet jactato denario, sicuti & veteri jure Romanorum coram Principe, cum juri & potestati Patroni ita eximebantur, ut nec operas petere, nec obsequium deiderare, nec ad successionem bonorum venire pollet. Quanquam enim ingenui dicantur, authore Martiano jureconsulto, qui ex matre libera nati sunt, tamen nihil minus ingenui fiunt liberti, qui juri Patronorum in totum eximuntur. Quod videre licet libro Pandectarum quadragesimo, in titulis, *De jure aureorum annulorum*, & *De natalibus restituendis*. His enim modis etiam libertis beneficium ingenuitatis Princeps conferebat. Habebat autem locum ingenuitas, si patrono consentiente collata fuisset: Imperator enim Commodus jus aureorum annulorum illis adimebat, qui id Patrono invito impetrassent. Nec facile Imperatores veteres quæquam natalibus restituerunt Patrono non consentiente, id quod Martianus prodit supradicto tituli. *De natalibus restituendis*, in l. i. Francorum etiam leges, Romanas imitæ, multam irrogabant libertis, qui patronos præterissent, aut à non justis patronis fraude ad ingenuitatem pervenissent. Dabatur & pro pretio ingenuitas Francis, ut & libertas apud veteres servis. simile quiddam ambiunt hodie, qui Equites creantur à Principe, auri scilicet gestandi copia facta, laut qui obscurius nati imaginibus donantur, simul & diplomate recepto, quo idem munus legitimæ posteritati asseritur. Suntque hodie imagines plusquam venales & pretio & fortunis magis quam virtuti & meritis patent, ut verissimum esse videatur, quod ab Horatio est dictum:

Et genus & formam Regna pecunia donat.

Majores nostri, nisi fallor, antedictum genus ingenuorum voce semilatina semique Germanica *Semperfrey* appellarunt, à quibus alij sunt liberi illi, quorum majores nullâ servitutis

servierunt, quos vulgo *Nobiles* dicunt. Non omittendum hodiernos libertinos etiam migratione ad ingenuitatem pervenire, libertinitate semel omni sublata: quod quidem pactis transactionibusque obtentum est. Ut apud nos Sangalli, si quis libertinus ex agro Abbatis in agrum nostrum aut urbem ipsam civitate impetrata commigrat; ita omni juri libertinitatis eximitur, ut ne obsequium quidem Abbati ullum, nedum operas debeat, etiam si invito Patrono migret. Quali jure & xenodochium urbis nostrae donatum est, ut in agro Abbatis (nostrum enim exemptus est) quodcumque praedium servitute illa, cujus paulo ante meminimus, gravatum emerit, usura semel numerata ita liberetur servitute, ut perpetuo careat eo onere, etiam si a xenodochio jure fuerit abalienatum. Ad servos autem ut redeamus, Non licebat servo aliam sibi matrimonio copulare, nisi coaequalem, hoc est servam, nec quamlibet, sed eam solam quae ejusdem dominij esset, nisi aliud conventionem paciscentium dominorum licuisset. Quod idem & in libertis libertabusque observabatur. Neque unum erat multa genus in illos decretum, qui conjugio inaequalia peregrissent. Pater Alemannus liber si duas filias superstiti filio reliquisset, quarum altera libero, altera liberto, seu colono, sive regio, sive ecclesiastico nupsisset, agri paterni hereditas soli illi cedebat, quae libero nupsisset, alteri mobilium rerum dimidium. Liberta tabellaria, quae servo nubebat, in servitute remigrabat. Femina Alemannica libera si servo nupsisset, necdum serviles operas praestitisset, abscedere a marito licebat: quod si operas praestitisset, prolem non nisi servam gignebat, ita tamen ut toto triennio currente actio ipsi vindictiarum secundum libertatem competeret; vel coram Duce vel Comite, vel publico aliquo conventu peragenda: si amplius triennio apud conjugem mansisset, perpetuae servituti addicebatur. Salica lex, hoc est Francica (praecipui enim Francorum *Salij* iure) adulterium etiam damnabant certa multa irrogata, si quis ingenuus alienam ancillam stuprasset: *Qui cum ancilla regia moechatus fuisset* (verba sunt legis) *mille ducentis denariis puniebatur, Francus Salingus qui servam publice uxorem duxisset, servituti perpetuae addicebatur: qui alienam ancillam Domino nesciente duxisset, centum viginti denariis, hoc est solidis tribus poenalibus mulcebatur, aut tribus quadragesis vapulabat.* Francus liber Ripuarius, (*Ki-pu-ary* erant provinciales Franci) qui libertam regiam vel Ecclesiasticam duxisset, prolem non nisi servam gignebat libertate interim incolumi. Quod idem in Ripuaria libera, quae liberto nupsisset, jure observabatur. Amittebatur autem libertas; si liber servam duxisset, vel libera servo nupsisset, & in servitute repetebantur liberti, si servas sibi matrimonio copulassent: sed & libertatibus conditio interibat; si servis sese conjunxissent. Observatum autem etiam apud Francos & Alemannos, ut in conjugis inaequalibus proles maternam conditionem sequeretur. Ex matre enim serva non nisi servi, ex libertina non nisi libertini; sicut & libera non nisi liberi seu ingenui nascebantur. Quod ipsum & in veteri jure (quod eximie tamen favit libertati) traditum est. Irrogabant autem & illis multam Franci & Alemanni, qui servum alienum ancillamve, libertumque & libertam sollicitassent, abduxissent, furati essent, seu de *Mundburde*; hoc est ditione seu dominio aut clientela patrociniave abtulissent. Sic enim habet Lex Ripuaria: *Si quis hominem Regium tabularium tam baronem quam foeminam de Mundeburde Regis abstulerit, LX solidis culpabilis judicetur.* Quae poena & illos manebat, qui de Ecclesiae alicujus *Mundeburde* conservos solum, sed etiam libertos abstulissent. Nec excusabat matrimonium; cujus tamen proles ad *Mundeburde*m, unde serva libertave ablata fuisset, pertinebat. Pueri autem & puellae de suis domibus furto ablatae lege Salica vindicabantur, poena mille quadringentorum denariorum, hoc est solidorum triginta quinque; in illum decreta, qui auferre fuisset ausus. Servis autem furto ablatis ita cavebatur: *Si quis servum vel ancillam valentem XV. aut XXV. solidos furaverit, aut vendiderit, seu porcarium aut fabrum sive vintorem aut molinarium aut carpentarium seu venatorem, aut quemcumque artificem II. DCCC.* (hoc est duobus millibus octingentorum den.) *qui faciunt solidos LXX. culp. jud. excepto capitali & delatura* Capitale vocabant pretium rei aestimatae, quae furto ablata est, sive homo sive animal aliud, seu res quae pia fuisset. *Delatura* nomine pretium intelligebatur, quod delatori erat constitutum. Pretio enim (ut hodie quoque delationes & indicia invitabant Franci, qui citius deprehendi furta & arceri possent. Servi de furto convicti haud raro certis ictibus vapulabant, non raro castrabantur secundum legem Salicam. Magnae poenae subdebatur, qui servum alienum, ancillamve occidisset. Qua in re Aquilanae legis praescriptum quadamtenus imitabantur. Sed & in dominos jure Francorum redundabant servorum delicta & maleficia, si vel tutudissent, vel vulnerassent, vel occidissent, vel furati fuissent vel incensissent, vel simile quid designassent: dabaturque actio adversus dominum, cujus servus noxiam fecisset. Vnde & in veteri jure Romano tituli *De Noxalibus actionibus* leguntur, in quibus si damnati fuissent, deditio corporum, quae deliquissent, evitare licebat litis extimationem. Vnde *noxam dedere* servum dicebant veteres, quum illi addicebatur, cui nocuisset: sicut & in lege *domino fur*, qui compensare rem furto ablatam non potuisset, venundabatur, Quippe noxam damnorum vocant

Iureconfulti à servo illatum: *noxam* vero ipsum caput, quod ob noxiam deditur. Apud Alemannos hodiernos, quo liberiora sunt servitia, hoc minus ipsorum nomine domini conveniuntur. Durat tamen æqualitas & inæqualitas, cujus supra meminimus, nostra lingua *Onossame* & *Unnossame*, appellata. Neque raro pacto aut conventionione accidit, ut ex aliena familia servam ducere meæ familiæ servo; contra & ejus familiæ, cum quo pactus sum, servo servam itidem de meo dominio in uxorem accipere impune licet. Eam conventionem vulgo *den Rouß* nominant, quoniam ancillas aliæ familiæ hoc modo matrimonij interventu servi nostri in domini nostri familiam ceu prædam quandam abducere videantur, uxore in mariti non modo familiam, sed etiam dominium translata. Quali pacto haud multis sæculis exactis pluscula Alemanniæ cœnobia Benedictina servitiis suis mutuum connubiorum usum impune permiserunt. Haud raro & hac conditione permittuntur expacto mutua illa servitiorum connubia, ut soboles inde procreata utriusque domini communis esset, nec nisi partitione propria fieret. Habet autem & partitio suum ritum, ut alter dominorum maximum natu filium primum, deinde alter natu maximam filiam legat: hinc vice versa servulum recipiat, qui prius ancillam, contra autem ancillam recipiat, qui primum servum legerat, quem morem dividendi Germanicè *den Weßsel* vocant.

Nunc ad chartam veniendum, quæ & Ecclesiasticæ & Regiæ authoritatis de manumittendo servo sacris ordinibus destinato meminit. Vbi advertendum, non hoc modo de causa, sed alii quibuslibet, ut est dictum, manumissionem in Ecclesia locum habuisse. Sic enim habet lex Ripuaria: *Hoc etiam jubemus, ut qualiscunque Francus Ripuarius seu Tabularius servum suum pro anima sua remedio, seu pro pretio secundum legem Romanam libertate voluerit in Ecclesia coram Presbyteris, Diaconibus, seu cuncto clero ac plebe in manu Episcopi cum tabulis tradat, & Episcopus Archidiaconum jubeat, ut ei tabulas secundum legem Romanam, quæ Ecclesia vivit, scribere faciat, & tam ipse quam omnis creatio ejus liberi permaneant, & sub tuitione Ecclesie consistant, & omnem redditum status & servitium tabulariorum Ecclesie reddant, & nullus tabularius dinarium ante Regem presumat jactare. Quod si fecerint, ducentis solidis culp. jud. & nihilominus Tabularius ipse & posteri ejus tabularii persistant, & omnes redditus status eorum ad Ecclesiam reddant, & non alibi, nisi ad Ecclesiam, ubi relaxati sunt, nullam teneant.* Hactenus Lex. Sed & Canones extant Conciliorum mediæ ætatis, quæ libertis Ecclesiæ ingenuitatem, nisi ex patroni consensu non permittunt, ad servitium interim revocantes libertos ingratos, qui patronis insultassent; quorum & Gratianus meminit. 12. quæst. 2. ubi *de rebus Ecclesiarum non alienandis* agitur. Recte autem & Latine scriba ille *familiam propriam* dixit. Ita enim in l. 195. *π.* de verb. sig. definitur, quæ unius dominio caret. *Communis autem familia*, quæ duobus pluribusve dominis servit, ex Paulo Iureconfulto in l. si quis, *π.* de Nox. act. Quemadmodum enim in prædiis & agris ædificiisque, ita & in servitiis proprietas locum habet, ut *proprius* dicatur, qui in mea solius potestate est, & *propria familia*, quæ in meo solius dominio est. Non solum autem relative se habet proprius servus ad communem, sed etiam ad alienum: Sæpe enim fit, ut in alienis mancipiis usufructum aliquem habeamus, qui nobis vel in pignus dati, vel commodati, vel precario concessi sunt, quorum interim proprietatem non habemus. Ad hæc proprium servum manumittere licet, alienum etiam si in usufructu meo est, non licet, quod illius sit jus manumissionis, cujus est proprietas. Proprias autem & ancillas dicimus, quæ uni domino servant, communes, quæ duobus pluribusve. *Testamentum* scriba ille haud recte pro instrumento posuit, quanquam sui sæculi more est factum. Nam & in Ripuaria Francorum Lege, tit. *De venditionibus*: *Siquidem*, (inquit Lex) *aliquid vendiderit, & emptor testamentum venditionis accipere voluerit, in Mallo hoc facere debet. Partes vero apertas* solenni more chartis ingenuitatis inferant, utpote ex lege translatas, quæ sic habet: *Si quis servum suum liberum fecerit & civem Romanum, partesque apertas conscripserit.* Supra autem diximus, cum libertate etiam civitatem concessam fuisse, non in urbe modo, sed etiam in provinciis, idque Divi Antonini constitutione, qui voluit, ut in orbe Romano qui essent cives Romani efficerentur, ut Paulus I.C. tradit in l. 4. *π.* de stat. hominum. Quod ipsum declinantibus imperij rebus multo largius concessum est. Provincialibus videlicet in fide retinendis, ut vel servi ad libertatem perducti civitate donarentur. Vnde & ad Francos idem mos deductus est, quum Franci confirmatis regni sui viribus, & aucta etiam religione Romanorum prudentiam, quam summè ante oderant, amare jam atque etiam observare cœpissent. Citantur in Iustiniani Codice verba Constantini (ut conjicio) Junioris ad Osium Episcopum in *uc.* *De his qui in Ecclesia manumissuntur*, quæ sic habent. *Qui religiosa mente in Ecclesia gremio servis suis meritam concesserint libertatem, eandem eo jure donasse videntur, quo civitas Romana solemnitatibus decursis dari consuevit. Sed hoc duntaxat his, qui sub aspectu Antistitiū dederint, placuit relaxari, &c.* Ecce jus Romanum, quod B. Gregorius imitatus: *Nos, inquit, Montanum & Thomam famulos sanctæ Romanæ Ecclesie, cum Deo autore discernimus liberos*

ex hac die, civesque Romanos efficitur, omneque nostrum vobis relaxamus servitutis peculium. Hanc autem manumissionis paginam Paterio Notario scribendam dictavimus, & propria manu cum tribus Presbyteris prioribus, & tribus Diaconibus pro plenissima firmitate subscripsimus, vobisque tradimus. Actum in urbe Roma, &c. Hactenus Gregorius, Presbyteros priores vocans, qui & Cardinales dicti sunt, longe alij hodie facti, quam tum fuere, cum opes & fastum ignoravit Ecclesia. Peculium autem dixere Iureconsulti, quicquid servus domini permisso possidebat, quod à chartulario illo nostro peculiare recte & Latine est dictum. Quicquid enim ad peculium attinet, peculiare dici potest, auctore Valla libro sexto.

Ludovicus autem, quo regnante Sigimarus manumissus est, Crassi Imp. & Carolomanni patris Arnulphi frater fuit. His enim filiis pater Ludovicus Senior, qui & Alamannorum Rex multis in chartis cognominatur, regnum suum se vivo destinavit, Crasso quidem Alemanniam, Carlomanno Bajoariam, quam dudum suæ ditioni adjecerat: Ludovico vero reliquam Ostrofranciam, quæ & ipsa aliquid Alemanniæ continebat, attribuens. Extant tamen & antiquæ literæ, quæ Ludovicum Bavariam aliquamdiu tenuisse testantur. Sane jam Bajoariorum, jam Alamannorum sese Reges inscripserunt Franci, qui tamen solis Bavaris aut Alemannis non præerant. Mortuo autem Carolomanno filius Arnulphus in Bajoariam successit, ille qui deinceps Crasso patruo defuncto imperium adeptus est. Alemanniæ enim Crallum filium à Ludovico patre præfectum fuisse vetus charta testatur, cujus subscriptio hæc verba habet: *Ego itaque Luito indignus monachus nec non & Diaconus in vicem Thiethardi Præpositi scripsi & subscripsi, notavi diem Veneris VII. Idus Septemb. ann. xxxiii. Hludovici Regis, & sub filio ejus Carolo Rectore ejusdem pagi, in quo præfata res facta sunt, hoc est Brisconne.* Scripta enim erat charta illa donationis in Bublunifuvulare. Neque ignorant vel mediæ ætatis temporum periti, pagum *Brisgonicum* ad Alemanniam attinuisse. Nota omnibus *Bajoaria* est, sed ignoti plerisque omnibus veteres *Bajoariæ* limites. Latissime enim patuit gentis illius sedes, & ad alpes usque Tridentinas porrectas fuisse constat. Comitatus enim, qui hodie Tirolensis cognominatur, pars quondam *Bajoariæ* celeberrima fuit. Inde est, quod Ottho Frisingensis Brixiam civitatem minorem non procul valle Tridentina sitam in *Bajoaria* statuit: sicut & Norici tractus Orientalis, quem hodie *super Anysum* cognominant, Ducem Austriae ditioni conjugiorum (ut creditur) intervenit adjectus. Hoc denuo animadvertendum, chartam illam manumissionis non Comitem, sed Ducem habere subscriptum, quales multas vidimus, sed frequentiores tamen Comitum nomine: *Ma* autem ætate & Duces & Comites, ut supra quoque dictum, non sui juris, sed Regum & Imperatorum officiarij ac veluti ministri erant. Neque obscurum est, Alemanniam pro gentis charitate & fortitudine præstantes Duces habuisse, qui posteaquam collapsæ Francorum res fuerant, sui juris facti potentissimum illum Sueviæ Ducatum sunt auspiciati, qui multis sæculis nec magnitudine, nec opibus, nec virtute ullum superiorem habuit, hodie (ut regnorum instabiles sunt vices) ita extinctus & absorptus, ut ne nomen quidem admodum memorabile existat.

EXEMPLVM MANVM MISSIONIS CORAM COMITE FACTÆ, QVOD ET TRANSACTIONIS speciem præfert.

IGitur dum pluribus cognitum esse constat, qualiter nos N. & Advocatus noster Possio partibus monasterij N. quemdam hominem Undurust nomine ad servitutis jugum attrahere volumus, & ideo in Malleo publico coram Comite vvdalrico, scilicet ego N. & prædictus Advocatus noster Possio, illum pleniter ad servitutem præfati monasterij nostro quasivimus, nobisque & successoribus nostris illum subjungere conati sumus. Ille autem in eo consilio, prædictus videlicet Undurust, studuit se reconciliare quam servituti succumbere, sagacibusque flagitationibus à nobis & Advocato nostro ut se nobiscum pacificare valuisset. At nos propter amorem Domini, illius rogitationibus sensum accommodantes consentiebamus, reconciliationem non renuentes. Atque ob id jam dictus homo Undurust de medio quod habuit territorio inter Hagenbua & Eligauge ac Snetta juchos quatuor ad reconciliationem nobis dedit, scilicet ut à die presente ita ingenuus consistat, quasi si ab ingenuis parentibus sit genitus: Nosque ea ratione illud accipientes, quatenus ex se nostra ex parte ab omni servitutis vinculo sit exutus in perpetuum, totaque ejus agnatio, posteritas & procreatio similiter sit absoluta sub ea conditione quamodò ab illo genita est & deinceps progenita fuerit, tanquam si ex liberis fuissent parentibus procreati, hocque conscriptionis vinculo firmari iussimus. Actum in vvinarduro coram Voldarico Comite & cetero populo. Sig. N. A. & Advocati sui Possionis. Signa aliorum testium Voldaricus Comes, Adalbal.

Walhol, Wanzo, Adalhelm, Nidger, Lanfrid, Astheri, Vio, Fridun, Lantold, Heitar, Vunnirade, Sirello, Adakram, Osher, Alpheri, Thioctere, Cuntzo, Hadabert, VVolfcbrig, Huppert, Antho junior.

*Ego itaque Thiothar recognovi & subscripsi; notavi diem Mercurij,
11. Id. Februar. Ann. xvii. Hludovici Regis in orientali Francia.*

Sub Vodalrico Comite.

Vt cunque barbara & inculta charta ista visa est, tamen dignam duximus, quæ adscribe-
retur, quo constaret vel apud Alemannos veteri more servos quonones aut fugitivos aut
latitantes de statu suo interpellatos à dominis, & ad servitutem revocatos fuisse. Hoc enim
jure Romano seculum omni temporis præscriptione licebat: Elapsi autem servi & peregre
profecti quique in fuga essent, plerique dolo malo libertatem simulabant, nec parum nego-
tij faciebant liberis hominibus, qui eos veluti liberos excepissent. Sæpe etiam vel cogniti
recipiebantur, quo tutius possent latitare, & abscondendi causa refugium præstabatur,
quod impune tamen non fiebat. Deprehensi autem vel repetebantur pristinam in servitu-
tem, vel cum dominis pacti non sine detrimento aliquo vel rerum vel pecuniæ oblata ma-
nūm itebantur. Qua de re hodie urbes pleræque pagique liberi neminem utcunque me-
ritum civitate donant, nisi tabulis ostensis, quæ de statu ejus palam testificentur, quas vulgo
Wannrecht brieß vocant. Non potest enim communi jure liberorum hominum gaudere,
qui ullius hominis proprius est. Cæterum *Hludovicus* ille Rex, cujus in charta fit
mentio, *Junior*, fuit *Crasti* & *Ludovici* & *Carolomanni* pater, cujus paulo ante memini-
mus. *Comes* autem *Vodalricus* ejus familie fuit, quæ à *Kyburg* cognominata est, celebri
quondam, sed prorsus extincta. Comitatus ipse *Kyburgensis* cum arce munitissima ditioni
hodie clarissimæ urbis *Tigurinæ* subjectus est. In eo situm est oppidum *VVintardurum*, et-
iamnum ita vocatum, ab *Antonino* autem in *Itineratio* suo *Vitodurum* dictum, cultum
quondam & populosum, sed ab *Alamannis* provinciam ingressis afflictum, restauratum ta-
men: nec situs modo amœnitare, sed copia etiam rerum quarumlibet, præterea civium sin-
gulati humanitate, celebratur.

EXEMPLVM CONCAMBII AGRORVM.

Notum sit omnibus tam presentibus quam futuris, quod ego *Hartmutus* Abbas monasterij
S. Galli una cum consensu fratrum & Advocati nostri *Heitares*, quas *VValdker* in *Zil-
tenslarte* sub censu unius *maldri* habuit, hoc est *LXII. juchos*, ad nos recepimus, omnia videlicet
ex integra tam donibus quam edificiis, campis, pratis, agris, pascuis, silvis, visis, aquis aquarumve
decursibus, mobilibus & immobilibus, cultis & incultis, & deinceps possessuri, ea videlicet ratione, ut
in *Kebirate* marca ipse *VValdker* & legitima procreatio ejus æqualem partem illarum rerum
totum tempus vite sub censu unius *maldri* sine ulla contradictione in *concombium* recipiant, re-
demptione ipsarum rerum ipsis omnino denegata. Actum in ipso monasterio presentibus istis, quo-
rum hic signacula continentur. *Sig. Hartmuti Abbatis & Advocati ejus Heitar, qui hanc char-
tulam concambij fieri decreverunt. sig. Thiothardi Decani. sig. Folchar di Propositi. sig. Hartman-
ni cellarij. sig. Paldariti Portarij. sig. Engilrami hospitalarij. sig. Richberti sacrarij. sig. Ortunini
Camerarij. si ana aliorum restium, qui ibidem presentes adfuerunt. sig. VValdker. sig. VValdrum. sig.
Engilboldi. sig. Herbrandi. sig. Reginger. sig. Lantprecht. sig. Cannolf. sig. Hangoz. sig. VValldod.*

*Ego itaque Purgolfus indignus monachus ad vicem Ruadini
monachi scripsi & subscripsi; notavi diem quartam feriam
111. Kalend. Jul. An. xxxv. Hludovici Regis.*

Sub Adalberto Comite.

Quod seculum illa inconsultissima *Concombium* dixerit, Latine *permutatio* dicitur, contra-
ctus longe vetustissimus, diversus ab emptionis & venditionis contractu, qui posterior
tempore necessitate quadam adinventus est. Quicquid autem emi & vendi potest, hoc i-
dem & permutari potest, pactis etiam & conditionibus intervenientibus. Extat autem in
Pandectis titulus, *De rerum permutatione*, quo docetur, diversam esse ab emptione & ven-
ditione, ad quem Lectorem remittimus. *Maldri* vocabulum Alemanicum etiamnum du-
rat *malter*, quatuor modios nostrates comprehendens. Apparet autem & in hac charta
quam difficulter Germanicas voces reddiderint scribæ illi & chartularij semelatina. Quod

enim hic scripsit *Kebirates marca*, Majores nostri *Sebhart*, *marc* nominarunt, interim etiam *Sebhardt* *Wiu*, *Zillenslate* autem *Zisschlat*. Et videri posset vel Gallicè vel Anglice peritiores fuisse monachos quosdam (Scotos etiam & Gallos quondam cœnobium nostrum alui) quàm Germanicè, nisi constaret multis postea sæculis linguam nostram vulgo scribi cœptã, atque ideo ne nostros quidem admodum tritum usum linguæ scribendæ habuisse. *Adalbertus* autem, cujus hæc charta meminit, Comes fuit *Durgavorum*. Et extant adhuc villæ jam dictæ haud procul urbe nostra, cujus agrum & limitem Comitatus quondam *Durgavorum* undiquaque attigit ad *Alpes* usque *Abtzellanas* & vallem à *Rheno* cognominatam protensus: cujus & merum imperium omne inter sæculi spatium fuit tam in *Abtzellano* quàm reliquo cœnobij agro exercitum. Scripta est autem hæc charta xxxv. anno *Hudouuici*, cujus supra mentionem fecimus, anno nimirum uno ante obitum Domini videlicet *DCCCLXXVI*.

EXEMPLVM PRECARIÆ CVM Concambo conjunctæ.

Ego *Nicum* manu *Advocati* mei *Cozolti* accepi à quodam homine nomine *Augberto* in *Zurishgonne* in loco qui dicitur *Eskinbona* ad curiam *Lintanna* pertinente, *VIII*. juchos de terra statim in jus monasterij redigendos; & dedi ei alios *VIII*. juchos in *Durgonne* in loco qui dicitur *Eiinkonne*, ea ratione ut dies vite sue eandem terram sub censu unius denarij possideat; similiter & uxor ejus post eum, & post eorum obitum in jus monasterij revocetur. Actum in *Cella*, *Idib. Februarij*, Anno imperij *Caroli* secundo, *Adalberto* Comite in *Durgonne*. Et hi sunt testes, *Othere*, *item Othere*, *Buoza*, *Adalram*, *Zuoza*, *Mangaloh*, *Cozolt*, *Erchanolt*, *Richard*, *Eburhart*, *Rathere*, *Vadolhart*, *Gebehart*, *Hiltebolt*, *Adalung*, *Richgonno*.

Ego Notker jussus descrip.

Apparet & in hac & superiore charta non permutasse monachos, nisi magno suo commodo, adeo semper avida rerum fuit monastica religio, quæ verecundius tamen primis istis sæculis sese gessit, quàm postremis, quibus profecto licuit quicquid libuit, *Regibus* interim in utramque (quod dicitur) autem insigniter dormitantibus. sæpe verò chartæ antiquæ *pagum Turegi* à *pago Durgavorum* separant, interim uno utrumque nomine complexi, quæ *Tigurinum* olim fuisse minime vana conjectura est. *Curtis Lintanna* hodie celebre oppidum est, *Lindavium* dictum, in lacu *Brigantino*, *Annales* monastici *Lintaugians* vocant, cum cœnobio veteri, quàm totam incendio conflagrasse legimus Anno *Salutis DCCCXLVIII*. Bienio videlicet post *Rachiltæ* mortem, quæ nota est *Lintaugiensibus*. *Curtis Alamanni* vocabant loca celebria oppidave, aut in ipsis oppidis domicilia celebrium hominum scripta autem est hæc charta *Carolo Grosso* imperante, quem in *Augia* majore, quæ infra *Brigandium* lacum est, sepultum esse supra diximus.

LIBVIT ET VENDITIONIS CHARTVLAM ADDERE, BARBARAM QUIDEM ILLAM, SED VETEREM ANTE annos minimum DCCCXX. scriptam.

Dominis in Christo fratribus congregationis *S. Galli*, ubi *Ioannes* Episcopus vel *Abbas* præesse videtur cum *Hartrico* Decano & *Bilfrido* Præposito & aliis quamvis plurimis, Ego itaque *Rihbertus* filius *Cotzberti* venditor, constat me vobis vendidisse, hoc est in pago *Durgaven* se in villa que dicitur *Bettinouna*, quicquid ego ab *Adalsuinda* cum eo pretio adqueivi, hoc est *jucales* *xxv*. cum omnia quidquid ad ipsam terram conspiciat vel continet, hoc est *campis*, *silvis*, *pratis*, *pascuis*, *viis*, *aquis*, *aquarumque decur* sibus, cum omni adjacentia vel appendicia à die presentis de meo jure in vestram trado dominationem habendi, commutandi, vendendi, vel quicquid exinde facere volueritis libram ac firmissimam habeatis potestatem faciendi: & accipio à vobis servum nomine *Rhadoinum* ad taxatum precium coram testibus, quorum hic nomina continentur, *Sig. Rihbertus* venditor. *sig. VVanzo*. *sig. Iso* test. *sig. Erchanbert* test. *sig. Thiorbaldo* test. *sig. Gramanno* test. *sig. Eoto*. test. *sig. Haribaldo* test. *sig. Rehinbert*. test. *signum VVolfram* notar.

Ego enim VVaringisus Cancellarius rogatus & petitus à *Rihberto* scripsi & subscripsi, Anno *1111*. regnante *Carolo* gloriosissimo Rege. *Notavi* sub die quod feci mense *Junius* die octava.

Sub VVarino Comite.

ET hæc charta tam barbarè scripta, & quidem (quod mirari liceat) à Cancellario, illo-
rum temporum in Alemannia inscitiam arguit, paucis tum ac raro etiam repertis, qui
Latine possent id genus tabulas conficere. Satis enim visum illis, si sensum semel quali-
cunque sermone, modo Latinum resiperet, exprimerent & significarent. Mitigata ta-
men est postea barbaries Pipini & Caroli victorius, quum devictis Longobardis Italiae regnū
Francico conjunxerunt, inde enim & doctrina paulo amplior & linguæ quantulacunque pu-
ritas ad Francos & Alemannos est translata. Admonendus autem Lector hoc loco (quod su-
pra quoque attigimus) vel in venditionis tabulis specialiter nec nomina bonorum nec fines
marcæve, ut vocabant, ullas exprimi aut indicari: quod hodie tamen ita exigitur, ut cassæ
sint tabulæ, quæ agri empti & venditi nec nomen nec situm aut fines continent. Quare in-
dubium fuerit, illa ætate in lite mota plus testib. actum fuisse, quam tabulis. Vnde & illud
est, quod Francicæ leges de testib. in emtionis contractu adhibendis ita cavent, ut si medio-
cris rei fuerit, septem nimirum testes, sin magnæ rei duodecim adhiberentur. Id quod & in
transactionib. observatum est. Sæpe autem sine tabulis contracta est apud illos emtio & ven-
ditio, solis testib. adhibitis puerilque accitis, qui solenni ritu admoniti memores esse rei fe-
mel peractæ, & sic memoriæ rei ad legitimum aliquod præscriptionis tempus durare pos-
sent. Sic enim habet lex Ripuaria de traditionibus & testib. adhibendis: *Si quis villam aut
vineam vel quamlibet possessiunculam ab alio comparaverit, & testamentum accipere non po-
tuerit, si mediocris est cum sex testibus, si parvâ cum tribus, si magna cum XII. ad locum traditio-
nis cum totidem numero pueris accedat, & sic eis presentibus pretium tradat, & possessionem ac-
cipiat, & unicuique de parvulis atapas donet & torqueat auriculas, ut & postmodum testimoniū
præbeant. Si autem testes non potuerit congregare, ut eis testimonium præbeant, tunc rem suam cum
sex vel cum septem cum sacramenti interpositione sibi studeat evindicare.* Moris enim erat Fran-
cis & Alemannis, ut unus aliquis, cui controversia mota fuisset, cum plurib. pro fidei suæ te-
stificatione ad jurandum admitteretur, singulorum dextra manu non levata, ut hodie fit, sed
supra capsula, cui reliquiarum aliquid inesset imposita, ita tamen ut ejus, cujus causa verte-
batur, suprema manus esset, & reliquas prehenderet, qui & solus concepta sacramenti verba
proferebat, *Sic me Deus adjuvet, & ille reliquias, ad quas manus illas comprehensas habeo.* Hinc
Thassilonem Bajoariorum Ducem Pipino & filius ejus obedientiam & fidem manu pri-
mum super Dionysij, deinde super Martini, tertio super S. Germani corpus cum primotibus
suis imposita jurasse apud Vrspergensiam legimus. Vititur autem præfata lex verbo *evindicare*,
pro eo quod *evincere* Romani dicunt, quod emphasim quandam habet. Plus enim est quā
vincere. Nec enim superare tantum est iudicio vindicationis, sed etiam rem vel possessionem
abducere, Hinc *vindicare* pro possessione in legibus antiquis Duodecim tabul. & apud T.
Livium.

TRANSACTIONVM CONVENTIONVM QVE

CHARTAS PACATIONVM VOGABANT, QVARVM

unam tempore Caroli Calvi æditam descripsimus, quæ
sic habebat:

Notum sit omnibus, videlicet presentibus & futuris, quod ego Salomon Junior, Constantiensis
sedis Episcopus, & Hartmutus coenobij S. Galli Abba, una cum convenientia & consilio ut-
roque loco fratrum cæterorumque fidelium nostrorum omnem malitiosæ artis litem atque dissen-
sionem conventionem de subscripta re ipsis in locis in futurum praca vendum statuimus inter nos, ut
venerabili Abbati & fratribus prædicti monasterij decimam in subnotatis locis (sicut illius tem-
poris in illorum erant vestitura) concederemus, hoc est in Mechingen simul cum Salica terra &
hobis, quæ Canonice pertinebant, & in Hemibofuncum Salica terra & hobis, & in Goldahnn cum
Salica terra simul cum illa hoba quæ illi adjacet, cuius decima tunc in mea vestitura erat, quod &
ita feci, ea scilicet ratione, ut mihi contra donarent quicquid in Lienz enuilare habuissent, & in
villa Buoch hobam unam, & in Syrnhah curtilem unam simul cum adjacente prato, & quicquid
habuissent in sybocula quæ dicitur Tegermos inter Syrnhah & Gloten, quod & ita fecere, & ut
firmior & credibilior omnibus in futurum maneret, placuit inter nos chartam pacationis ex u-
traque parte allevari, quod Tuitisce Suonbuoch nominamus, cum manibus Advocatorum no-
strorum Isamberti & Lantohsi, successores nostros ammonendo ut absque ullius inquietudinis scrupulo inconvulsa & stabilis omni tempore in ævum permaneat. Sig. Salomonis Episcopi & Hart-
muti Abbatis qui hanc chartam pacationis fieri decreverunt. sig. fratrum Monghorum, Peren-
hart, Rymeding, Iob, Erfolt, Signa fratrum canonicorum, Henno, Etcho, Ferman, Hartprecht,
signa cæterum testium, Harpert, Engibold, Sano, Vatto, Vverti, Starcafrid, Ruobbert, Thietbold,
Rehobere, VVerdo, Herebrant, Orto, VVolfram, Miloh, Hugo. Actum in villa Romanishorn
Anno regnante Imp. Carolo II. sub Comite Adalberto, mens. Jun. die Veneris, indictione xv.

Ego Etcho indignus Archipresbyter jussus scripsi.

Tres *Salomones* Episcopos non magno temporis intervallo sedes Cōstantiensis habuit: primum sub Ludovico Pio honoratum virum, secundum Iuniorum cognominatum sub Ludovico Iuniorum & fratre eius Carolo Calvo, cujus hæc charta meminit, quod cum monachi Sangallenses gravissimam discordiam exercuere, non ea modo causa, quod exigere quædam præfractius à nostris videretur, sed illa quoque, quod vel illa ætate (uti diximus) cœnobiis opulentioribus invisum erat factum Episcoporum nomen, & odio, ut sic dicam. Vatiniano dissentiebant Episcopi & Abbates: Tertium, qui simul & Episcopus Constant. & Abbas S. Galli & Augiæ Majoris fuit, minime malum Præfulem, à quo parochia altera oppidi nostri ad D. Magnum Arnulpho Imp. consentiente fundata est. Regum enim & Imp. ut alibi quoque diximus, non Pontificum consensu illis sæculis Francia & Alemannia Ecclesias instituebat, neque aliorum quam Regum jus illud investiturae, quod vocant, erat. Vnde & in hac charta *vestitura* intelligitur jus possessionis concedendæ, quod Episcopi Abbatesve à Principe acceperant, nisi videri queat *vestituram* hinc dici, quæ vulgo *Lehen* dicitur. *Salica* autem terra dicebatur, cujus hæreditatem soli mares adiebant, nulla prorsus parte ejus ad fœmellas attinente, veluti lege Salica cautum erat. Et hodie extat lex sub titulo, *de Alode*, qua voce quid significatum videatur, à Rhenano est explicatum. *Tuisice* dixit quod vulgo Theutonice: nam & *Theodiscam linguam* illi dicebant, hoc est Germanicam, die *Teutsche Sprach*. Alemannis *Suononen* erat pacificare, reconciliare, transigere. Vnde *Suononnoch*, charta id genus conventiones complexa Extant adhuc villæ illæ *Durgovicæ* & vicus *Romanshorn* vulgo dictus non incelebris occiduo in littore lacus Brigantini medio in tractu inter Constantiam & S. Gallum.

SED ET ABBATISSÆ OMNE GENVS CHARTAS EDEBANT, QUARVM VNAM PRECARIAM VIDIMUS FATIS LONGAM HOC INITIO.

Christi igitur favente clementia, Ego Irmindrud & Berechtrud venerabiles Abbatissa filia *Vodairici Comitis & Percchteida nra cum consensu amicorum nostrorum & cum manu Advocati nostri Isoni, complacuit nobis ut res quas nobis Engilbirc. tradidit ei iterum per hanc chartam precariam prestaremus. In fine autem sic. Actum in loco qui dicitur Ahadorf in ipsa Ecclesia S. Alexandri Martyris publice presentibus istis, &c. in ima autem parte sic:*

Ego itaque Notpertus indignus Presbyter scripsi & subscripsi, notavi diem Sabbathi III. Kalend. Augusti luna xxiiii. Anno v. Caroli Imp.

Comite vero Adalberto.

Vnde conjicimus, Durgavicas fuisse, fortassis ejus cœnobilij, quod proxime Vitodurum ad Tosam amnem situm est. Alterum enim, quod supra vicum Ahadorf ad Ahnam amnem cernimus, non ita vetustum est, ut ejus Abbatissas intelligere queamus. Habet enim pagus Durgouicus cœnobia puellaria multa tum vetusta, tum etiam opulenta. Supra autem diximus, in *Ahadorf*, præposituram quondam extitisse, quæ postea in locum Durgavorum, quem *Vilam* nominant, translata videtur, suppresso quidem præposituræ nomine & instituto vicario, qui ab Abbate Sangallensi retribus contrahendis aliisque id genus negotiis administrandis præficitur. *Vila* sanè villa fuit, dein vicus, demum castrum Comitum Toggenburgiorum, qui & ipsi Franciæ originis fuere, postremo cœnobio S. Galli pietatis ergo magna ex parte donatum est sub Abbate Chunrado à Buisnang, anno Domini MCCXXVI.

Supra à nobis dictum est de fraternitate monastica & consortio illo operum, in quod non domestici modo & indigenæ, sed exteri etiam & peregrini homines recepti sunt tanta accessione capitum, ut fœminæ etiam sororum in numero censerentur, præterea & Reges & Nobiles fucata illa communionem freti *fratres conscripti* vocarentur, quod Chronica nostratia palam testantur. Proinde exemplum unum & alterum ex monasterij Sangallensis Annalibus descriptum huc adposuimus, quo & hujus generis chartarum Lectori copiam faceremus. Dignæ enim sunt, quæ expendantur. Ac primum quidem peregrinam, mox domesticam referemus.

Anno ab incarnatione Domini DCCCXXXIX. indictione II. Kenouald venerabilis Episcopus profectus ab Anglis, omnibus monasteriis per totam Germaniam cum oblatione de argento non modica & in id ipsum à Rege Anglorum eadem sibi tradita visitans Eidibus Octobris venit ad monasterium S. Galli, qui gravissime à fratribus susceptus & ejusdem patroni nostri

noſtri feſtivitatem cum illis celebrando quatuor ibidem dies commoratus eſt. Secundo autem poſtquam monaſterium ingreſſus eſt, hoc eſt, in ipſo de poſitionis S. Galli de basilicam intravit, & pecuniam ſecum copioſam attulit, de qua partem altario impoſuit, partem etiam utilitati fratrum donavit. Poſt hoc eo in conventum noſtrum introducto omnis congregatio conſeſſit ei annonam annis fratris, & eandem orationem, quam pro quolibet de noſtris ſive vivente ſive vita decedente facere ſolemus, pro illo factum perpetuo promiſit. Hæc ſunt autem nomina, qua conſcribi juſſit, vel oravit, Rex Anglorum Alulaſtran, Kenouald Epicoſopus, VVighart, Kenn, Cuonrat, Kronolaſ, Vvndich, Keondrud.

Ex annorum ſupputatione clarum fit, Kenoualdum illum Hainricho Primo regnante Sangallum veniſſe, impetratum ſcilicet, *annonam*, quam vulgo hodie *præbendam* vocant, & pecuniarum communionem, quæ qualis fuerit hoc ipſo docetur, quod non niſi paciſcentibus, aut liberaliter offerentibus conſeſſa eſt. Nemo vero miretur Germanicorum nominum apud Anglos uſum, quem hæc Annalis commonſtrat. Ipli enim Angli Germani fuere, à litore Germanico in ipſam Britanniam translati circiter Valentiniani imperium: quo tempore & Saxones Britanniam inſulam invaſiſſe notius eſt, quam ut indicati multis debeat.

ALIUD EXEMPLVM.

A Nno incarnationis DCCCCL. Comes Saxonicus Marchio contra Sclavos vir religioſus, a Kero nomine, à liminibus Principum Apoſtolorum reverſus monaſterium S. Galli orationis cauſa viſitavit. Qui cum à fratribus benigne & hoſpitaliter fuiſſet ſuſceptus, ſpiritali, ut creditur, admonitus inſtinctu, ſtudium ſanctæ converſationis ſibi corde tenus placere profeſſus eſt, cepitque humiliter & luctuoſiſſime à patre monaſterij ſlagitare, ut in conſortium fraternitatis mereretur admitti. Libras quoque argenti octo loco ſancto devote & fideliter obtulit: & ſi quo pacto vel apud Regem, vel apud quemlibet Procerum proprietatem ſive poſſeſſionem quamlibet inſrater terminos Alemannia conſequiri potuiſſet, monaſterio ſine dubio collaturum eſſe promiſit, & in omnibus ætæ nobis neceſſitatibus ſive negotiis juxta ſcientiam facultatemque ſuam tam in palatio, quam in privato inſatigabiliter adſtiturum. Cujus precibus Abbas cum congregatione annuens omnem conſuetudinariam fratrum conſtitutionem ſive in orationibus ſeu veſtitu & veſtivalibus tam viventi quam deſuncto ex integro condonavit, ut hoc nulla poſſet oblivione deleri vel negligentia intermitteri per annos ſingulos x. Kalend. Aprilis (quomodo hæc & experiri & obtinuit) commemorationem ejus inter ſacras miſſarum hoſtias ſancitum eſt fieri, hanc denique pactioem in regula monaſterij inſcriptione firmari.

EX anno incarnationis Chriſti, cujus hic mentio fit, colligimus Abbatem Cralonem ad hunc modum cum Kerone Marchione pactum fuiſſe, quo anno Otho primus etiam dum Rex ingenti cum exercitu Italiam ingreſſus tractum illum circum Padanum, quem veteres togatæ Gallia tribuerunt, ſubjugavit, quattodecimo demum anno Romæ à Ioanne Pontifice una cum filio Othone coronatus. Potuit igitur Kero, ſoluto Othonis exercitu; Romam proficiſci, atque inde reverſus Rheticiſ jugis ſuperatis Sangallum divertere. Mirum autem in illis ſæculis factitiam illam monaſticorum operum communionem tanto in pretio habitam fuiſſe, ut haud temere ullis niſi eximie donantibus, aut alioquin grandia pollicentibus paciſcentibusve concederetur, & noſtros (Francos dico & Alemannos) ſic involvi errore potuiſſe, ut labes & fordes, humanam puto juſtitiam, auro, argento, agris, mancipiis comparare & ſuam facere maluerint, quam juſtitiam Chriſti, & illam verè Eccleſiaſticam bonorum omnium *corroviar*, quam in Symbolo profiteamur, veſtigare &prehendere, quæ profecto nec auro nec pretio alio venit, ſed emptore rejecto gratis datur, nec ab ullo prenditur, niſi gratis eam ſibi offerri exhiberiſque ſciat & intelligat, damnatis interim & anathemate percuffis, qui ſuam juſtitiam tam operoſam divinæ juſtitia, quæ fide eſt, ſi non præferunt ſaltem æquant, vel divina gratis accepta ad quæſtum & nundinationem abutuntur, negotiantes in templo Domini, & oves Chriſti religionis prætextu deglubentes. Monachi enim horum ſæculorum non ſolum ſua in opera invitabant omne genus mortales, redemptilia videlicet ad vitam & ſatisfactionem, ſed opus etiam eleemoſynæ in ſe collatum ita extollebant, ut haud temere ulla in parte rectius locatum videri deberet. Solam enim & maximam eleemoſynam jactabant, qua collegiis monaſteriſque ſubventum fuiſſet. Quod ipſum veteres charta ſuſſime teſtantur, quarum unius exordium modo (ne ſuſtudio Lectori eſſemus) adſcribere ſebuit, quod ſic habet:

*Dum fragilitas humani generis pertimescit ultimum vite tempus subitanea transpositione venturum, oportet ut non inveniat unumquemque imparatum, ne sine aliquo boni operis respectu migret de seculo, nisi dum in sua potestate consistit, prepararet sibi viam salutis, per quam ad aeternam salutem valent pervenire. Igitur ego Regis in d. tractans pro Dei timore, vel remedio anima mea, & anima filij mei Perchtoldi, &c. Scripta vero fuit charta Anno II. imperij Caroli, Regni autem xxxv. sub Erlomo Comite. Vnde satis constare puto, qualem opinionem Monachi animis hominum infuderint. Excusationem tamen mereri Principes Francos, supra est dictum, qui certo destinatoque animo religionem Christianam suis illis conatibus & expensis non aucturi solum, sed culturi etiam erant: aliam autem, quam excolerent, quamque auctiorem facerent, non habebant, quam quae ipsis ad fidem nuperrime converfis fatali illa temporum calamitate fuerat oblaa. Ad haec non parvam utilitatem consecuti sunt in disciplina & doctrina monasteriorum veterum, quae exilis & modica, licet multis in cœnobiiis fuerit ac vix digna aestimatio, ne, si veterum, hoc est earum, quae ante Gregorium floruerunt, Ecclesiarum cum doctrinam & eruditionem, tum etiam fidem & pietatem contempleris: tanta tamen & talis fuit in gente illa inculta & barbara, nec ita pridem ad religionem adducta, ut haec ipsa sine illa parum constatura videretur. Quare & Nobiles & privati homines ingenti illa errorum; ut sic dicam, inundatione velut torrente quodam abrepti, quam optime locatas putabant opes suas, si eos in cœtus illos monasticos, fucata videlicet operum & ceremoniarum observantiam, contulissent. Arbitrabantur enim homines Franci & Alemanni, candidi quidem, sed barbari, & nuper ad Christi fidem converfi, justitiam vitae allequise opere horum tam liberali, neque non ut minus pauperibus largiebantur, qui tamen nec egeni, nec ærumnoli aut miserabiles erant, sed utro & sponte pauperes, quorumque majores homines minime mali divitias ut noxias, & adversas religioni jam dudum exploserant, non ignari, quanto petere Dominus studium divitiarum in Phariseis damnarit, & quem in finem erumpere soleat immodica rerum cupiditas de qua infra differemus. Nunc ad *Keronem* veniendum *Marchionem contra Sclavos*, qui haud dubie extremum limitem regni Francorum tenuit. Franci enim Romanos imitati extremis devictarum gentium finibus illustres, & rei militaris peritos viros imponebant, ad coercendas videlicet finitimorum incursiones, qui deinde à *Marca*, hoc est limite, *Marchiones* vocati, vulgo, quos & *Margrafios* vocamus. *Sclavi* autem ab ortu & meridie Saxones attingebant: ab ortu quidem *Poloni*, & conjunctim à quibusdam *Sclavo-Poloni* postea dicti: à meridie autem *Boihemi*. Ut constare inde possit *Keronem* familiae *Marchionum Brandenburgensium* fuisse, qui ab ortu Solis *Polonos*, à meridie *Boihemos* finitimos habent, *Scythicae* originis populos, quorum pars & illi fuere, qui *Danubium* transgressi iusta *Illyrici* parte occupata, soli hodie nomen retinent. Quamquam autem ad institutum non attineat: tamen non indignum est memoratu, *Poloniam* & *Bohemiam* hoc Christianismo debere, quod cum ante Ducibus paruisent, stipendiariae scilicet *Germaniae* Imperatoribus, postea Reges acceperint. Primum enim Regem *Poloni* acceperunt *Hainricho* Quinto imperante, circiter annum Salutis *MLXXVII*. *Bohemi* autem à *Friderico* Primo, qui *Ænobarbus* cognominatus est. Contra Regna fuisse constat; quae hodie non nisi *Duces* habent, ut amplissimum quondam *Burgundionum* regnum, praeterea & *talorum* *Togatae* *Galliae*, quod *Gotthi*, *Longobardi* & *Franci*, & ex *Italia* oriundi *Berengarij* multis saeculis administrarunt hodie in *Ducatus* distractum est. Sed & *Germaniae* regiones aliquot *Duces* habent & *Margrafios*, quae quondam veteri historia testante Reges habuere, nisi si idem olim dicti sint *Reges*, qui hodie *Principes* aut *Duces* quod sanè quam & proximè ad veritatem alludere videtur.*

SEQVITVR EXEMPLVM FVNDATIONIS

PAROCHIAE SVB HAINRICHQ QVARTO: QVOD QVI-

dem apponerelibuit, ne non & hujus generis formulam veterem

Lectoni exhiberemus.

Quoniam ex varietate rerum mortalium & temporum continuata prolixitate & humani generis debilitate memoria rerum gestarum oblivionis irreptione extruditur, ideo prudens industria hominum in id quod posteritati voluit esse certum, saepissime reliquit successoribus suis testamentis confirmatum. In nomine ergo sanctae & individuae Trinitatis notum sit omnibus tam futuris quam presentibus, quod ego *Notportius* monachorum *S. Galli* Ecclesiae Abbas in novali loco, qui *Abbacella* nuncupatur, in convalle circumpositorum montium: sito basilicam ad servitium Dei condidi, quam & edificatam à *Thiermaro* *Curienfi* Episcopo cum licentia & rogatu *Rumaldi* *Constantiensis* Ecclesiae Praesulis per legitimam consecrationem loci illius incolis ad ora-

torium stabilivi, denique hanc eandem Ecclesiam prebenda pueri unius de claustro nostro & una Watspenda & beneficio unius Mansus & omni post subscripte decimationis determinatione dotavi, a monte Hersberck, ab alpe Solim, à Maggelsalpa, à Berental, à Portarisapla, à Chranperch, à revulo Buchenbach, ab ostio fluviois Rota usque dum fluit in Sitterum usque ad originem, ita ut proclivitas circumpositorum montium ad eandem Cellam secundum liquentiam nivis imminet apertissime determinavi. Hanc etiam donationem sacerdoti ibidem Deo servienti banno Rumaldi Constantiensis Episcopi consensu fratrum nostrorum perpetuo jure stabilivi. Facta sunt hac anno ab incarnatione Domini MLXI. inditione nona, regnante Rege nostro Hainrico Romanorum Imper. anno quarto. Signa testrum, Wittone Advocato, Oprecht, Azzo, Tietprecht, Vodaltrich, Liebo, Regonolt, Eppo, Heilman, VVolfracht, & ceteri compyres.

Noportus hic vicesimus quintus fuit inter Abbates monasterij Sangalli, qui primus omnium, quod quidem observare potuerim, Anniversarium suum ita instituit, ut privatim de suo legaret, quod illius peragenda expensis sufficeret. Morem enim illum jam tum in orbem invexerant dogmata magistrorum quorundam, qui merito & intercessioni monasticæ nihil non tribuerunt. Porro *Novalem locum* vocat nuper excultum & habitate cœptum. Ager enim, qui hodie *Abzellane* ditionis est, universus paucis retroactis sæculis monasterij S. Galli fuit, paulo incultior tum quàm est hodie, sed & servitute obstrictis colonis ejus, qui tum omnes monastici dicebantur, vulgo *Bergteut* / *Immontani* interim vocati. Verum servilia incommoda primum quidem armati detrectarunt, haud leviter afflictis monasterij rebus: deinde ab iisdem pactionum transactionumque interventu magna ex parte liberati sunt circiter annum Domini cccciii. ex quo tempore primum unum in nomen Abtzellanorum coaluere populi aliquot finitimi, qui antea & foro, & judicio erant discreti, coloni tamen monastici & Abbatibus imperij omnes. Anno postea Domini mcccclii. Pagus Helveticus facti. Puto autem *basilicam* vocati in hac charta, quam nos vulgo *Ecclesiam*, veteres & eandem *sacram*, & *oratorium*, item *sacrarium* & *adiculam* etiam nominarunt. Ambrosius *basilicas* vocat domus Christianorum publicis conventibus consecratis, in quibus sacræ lectiones & tractatus, præterea & orationes, & missa, hoc est, cœna Dominica, peragitur: id quod abunde ex libro Epistolarum ejus quinto colligitur. Veteres publicis usibus destinatas ædes *basilicas* dicebant, in quibus judicia exercebantur, quæ hodieque in pluculis Italiæ urbibus nomine licet mutato durant. Verosimile autem primos Christianos id genus palatij Principum favore uti cœpisse, atque inde exstructis templis ad cultum Christianum consecratis nomen basilicarum relictum esse. Sed & illud observandum, in hac charta ne verbo quidem fieri Romanæ potestatis mentionem, sed Episcopos tantum memorari, ut quorum tunc temporis integra fuerit suarum diceceson administratio, quæ primum quidem Hainrico Quinto oppresso, post vindicatum investituræ dominium Romanæ ditioni patuerunt. Anni igitur eccclxxvii. sunt, ex quo Abtzellana Ecclesia constituta est, quæ vetustate tamen omnes alias ejus pagi vincit, una Herilova excepta, quam satis constat sub Carolis & Ludouichis Francorum Regibus celebrem fuisse, duobus sæculis antequam Abtzella conderetur. *Casa* autem, vulgo *Diff Gâß*, etiam antiqua est ad vallem Rheni pertinens, à qua parte & provincialia & Gallica vetera quædam nomina etiamnum durant. Recentissimæ sunt Trogensis & Tufensis, & qua Gruoba cognominatur, intra sæculi spatium jure videlicet separationis (ut vocant) constitutæ, quum antea priores duæ ad Parochiam urbis nostræ, quæ ad D. Laurentium est, attinerent, tertia autem Rorschahensem, ut matrem agnosceret. Inveni autem & Hunduuilanam ad ædem S. Leonardi in nostro suburbio pertinuisse. Ante Abtzellanam nulla prorsus immontana in illis partibus Ecclesia extitit, sed ad eam, quæ Sangalli est, aliasque præterea quæ in valle Rheni, & juxta lacum Brigantium jacent ab immontanis populis concursum est, stas quidem diebus, ut olim in Alemannia tota, nec nisi ad publicas missas, quæ festis diebus peragebantur. Privatas enim diu ignorarunt Parochiæ, neque tantum emolumentum ex anniversariis fuit, quantum est hodie, vel ipso Nortperto testante, qui profecto novam illam Ecclesiam tam liberaliter non donasset, si quæstus ille tantopere postea auctus eum, quem hodie cernimus per Ecclesias, locum habuisset. Verum hic de suo attulit Ecclesiæ ad Dei servitutum (ut ipse ait) conditæ, quod quidem licet testibus adductis & signato diplomate perpetuo jure in illius possessione & manu esse voluit, non banno modo Episcopi, sed fratrum etiam consensu confirmatum: tamen Nortperti posterius detrahere illud, jam dictæ Ecclesiæ ausi, quod ille perpetui juris titulo donarat, hi rursus incorporatione interveniente sui juris fecerunt, rescissis semel, quæ ab illo tam sanctè erant constituta. Vnde singulis postea annis multam pecuniam decimarum nomine à monachis est exactum, donec

Dethelmi Abbatis consensu factum est : ut quod majores sui Ecclesie illi abstraxerant , Abtzellani demum redimerent , quod sanè non mediocri pecunia est factum , *Watspenda* vox barbara vestium donationem significabat , quas hodieque certo tempore suis Abbates & Episcopi tribuunt. *Watt* Germani vestitum vocant , & *Watman* dictus vulgo , qui pannos vendit. *Spenda* autem vox apud nos etiamnum durat , qua annonam certo die certoque mensu pauperibus distribuendam significamus. Quod autem *liquentis nivis* charta meminit , de vulgari itidem & veteri sermone Alamannico detractum est. Antiquæ enim tabulæ Germanicæ annis plus ducentis ante nos scriptæ hæc ferme verba habent , *von obnude der Bergen / als der Schnee schmilzet / ut & Notpertus* decimas ad ea usque montium juga extenderit , à quibus introrsum nives colliquatæ disfluere. Certe Alpium & fluviorum & montium nomina , quorum hic mentio fit , in pago Abtzellano etiamnum illata perdurant. Illud obiter hic memorandum , legipissim donationum chartas , quæ sub Hainricis , Chunradis , Otthonibus usque in Hainrichum Quartum , & amplius æditæ sunt , testium nominibus fere Alemannicis & Francicis , quæ quidem primum sub excessum Hainrici Quinti nova illa temporum facies mutare cœpit , cum Pontifices exorto ab Imperatoribus investiendi jure satisfactionibus suis jam in Germania ac mox paulo regnare cœperunt , illato simul & Hebræorum , & Græcorum , & Latinorum nominum usu & veterum chartarum formulæ rejecta , & Anniversariorum foundationibus (ut vocabant) novis chartis vitata. Post Gregorium enim Septimum suspectissimæ vitæ Pontificem , Doctores emerferunt Scholastici , qui Gregorij umbras & visiones admirati , insuper & novas quasdam commenti Purgatorij opinionem orbi immodicè commendarunt. Unde nostris anniversariorum , oblationum , satisfactionumque negotiatio commendata est , quam paulo post & indulgentiæ secuta sunt : Primum quidem Episcoporum privatæ nec nisi præscripto modo & tempore , demum & Pontificum generales & vivis & mortuis attributæ , quæ multis sæculis Ecclesias Occidentis ingenti cum religionis ruina quasiosissima nundinatione expilarunt. Atque hæcenus quidem de Collegiorum & Monasteriorum statu diximus. Superest , ut de disciplinæ casu & temporum inclinatione , (quamvis id magna ex parte in operis transcurso à nobis factum sit , pauca quædam subjiciamus

Constanter autem produnt mediæ ætatis Chronica nostratia circiter excessum Imperatoris Hainrici Tertij , saturata jam quadamtenus avaritia , cleri ambitionem longè maxime incruduisse , nec defuisse hisce temporibus Episcopos & Abbates , qui opibus suis , præterea & Principum indulgentia animati jam dum de regnis dominij que instituendis cogitare cœperunt , annis à morte Caroli plus minus ducentis quinquaginta. Post Arnulphum enim & filium ejus Ludovicum ita largæ factæ erant Principum donationes , ut oppida etiam & vici Episcopis concederentur , & Ducatus etiam permetterentur Episcopis. Nam & multis annis Francorum Ducatum , quos Orientales hodie vocant *Virtzburgenses* Episcopi tenuerunt , unde & Ducem Franciæ se nominat Antistes ille , sicut Episcopus Alsatia Landtgrafum. Siquidem & in aulis Regum magno honore dignabantur , & plausibilem illum morem prædicandi Evangelij adeo non posuerunt , quin vel Archiepiscopis moris fuerit statis diebus suggestum conscendere , & Domini sermonem Ecclesiis annuntiare. Et tempore , ut tradit Lambertus , monachorum nomen vehementer infamatum est , ad questum videlicet & ambitionem conversis cœnobijs , quum monachi tamen vel hac maxime de causa orbi sese commendassent , quod nomine & habitu , sed voto etiam & professione sæculi curis sese & juramento quidem intercedente subtraxissent. Proinde , ut idem author scribit , miratus est mundus , unde tantus pecuniarum scateret fluvijs , unde Tantalus & Cræsi opes in privatos homines congestæ fuissent , in eos (inquam) homines , qui crucis scandalum & paupertatis titulum ostentarent , neque aliud præter victum & vestitum querere se & optare simul assent. Ut profecto ex Deo esse deprehendamus , quod ab Apostolo dictum est , *Avaritiam scilicet , radicem omnium malorum esse* : & vere dici queat de disciplina Ecclesiastica opibus vitata & corrupta , quod est à Satyrice Poeta de Romana parsimonia dictum :

*Prima peregrinas obscena pecunia merces
Intulit , & turpi fregerunt & sæcula luxu
Divitiæ molles , &c. —————*

Solis enim vitij omnem morum & religionis vitatæ corruptelam acceptam referimus. Proinde luxuriam jam & fatescerit veterum cœnobiolorum disciplinæ novi (quos vocant) ordines successere. Eodem enim Hainricho imperante sub Victore Tertio *Carthusenses* Brunone quodam authore prodierunt , ærumnosum & inutile hominum

genus, & ut equidem sentio, nigra bile gravatum. Mox & *Cistercienses* sub Urbano secundo ab Ardingo quodam Anglo congregati, ac deinde *Premonstratenses* Notperto Lotharingo authore, & *Chamaldulenses*, quos Rôminaldus Ravennas instituisse fertur, postremo *Vallis Umbrosa* fratres à Florentino quodam Guilberto, Gregorio VII. Pont. qui & ipse monachus fuerat probante, informati, ita Regulam Benedicti arctiore quodam & reconcinnato vitæ genere sunt professi, ut pristinae disciplinae normam licet aliis atque aliis ritibus divisam fidenti quadam ostentatione sibi arrogarint, homines nimirum & suis & humanis decretis nixi, atque id quidem annis minimum centum quadraginta ante exortam *Mendicantium* religionem, quæ Friderico Anobarbi nepote imperante primum omnium ab Honorio Tertio Pontifice, ut alibi quoque diximus, probata & confirmata est, annis abhinc plus minus trecentis octuaginta. In tantum enim horum, quorum ante meminimus, mores magna parte retrixerunt, ut aliis prorsus opus esse videretur, qui vitam scilicet Christianam de proximo instaurarent & exprimerent. Ita enim de monachismi justitia sibi vulgus Christianorum pollicebatur. Vnde factum, ut rarus esset titulus observantiae monasticæ, nec nisi paucis cœnobiis tribueretur, quæ specimen quoddam veteris disciplinae exhibebant: quemadmodum hodie *Franciscani de observantia* à Bernardino reformati cognominantur. Vnde intelligas, *Minores fratres* suam regulam non observare, atque inde *fratres Minimi* prognati videantur, qui non ita multis annis durant, adeo humiles, ut nec abjectius illis nec inferius quiddam esse amplius queat. Iactatam enim illam & humanis regulis suffultam in perfectionem nunquam diu præstiterit & hypocrisin prodiderunt studia, quibus hoc unum semper quæsitum est, ut in otio, quiete, & saturitate viveretur. Adhæc & Principum favor tentatus & impetrata diplomata haud aliud spectantia, quàm ut extra telorum iactum essent, nulloque turbante pacto frui, & ad cumulum adjicere liceret. Opum enim parandarum viam jam & modum didicerant, qua vel una causâ primum omnium vetustis monasteriis ad opes & sæculum conversis ordines illi; quorum meminimus, subinde alij ex aliis enati & probati fuerunt, nec id quidem sine grandi melioris disciplinae pollicitatione & spe, quam & ipsam tamen utcumque non semel nec uno in loco reformatam eadem pestes adoræ sunt, quæ priora se & antiquiora cœnobia subverterunt. In tantum autem jam inde ab initiis cura omnis divitiarum in monachis ex professo est damnata, ut qui postremi extiterunt ordines, tanquam in contumeliam priorum cœnobiolorum pauperes se & medicantes cognominari voluerint: ut inde satis liquere possit, quibus è fontibus varietas illa monachismi tot speciebus & formis distracta emanaverit. Quod si Regum & Præsulum curâ ea severitas disciplinae retinendæ postremis in sæculis durasset, quàm priora sæcula cœnobiis Benedictinis suo in ordine conservandis coercendisque adhibuerunt, fortasse non nisi Benedictinos monachos, quorum plus satis justus numerus erat, hodie haberemus, nec condicitois mercenariósve, aut meritorios, immo ne Magnates quidem, sed tales, quales primos illos fuisse supra à nobis memoratum est, ferremus. Quod si qui sunt, qui examina illa cœnobiolorum aliis causis, unde enata sint, adscribant, nihil refragatur; siquidem minimè nos lateat, quid operum nobis & meriti persuasio in orbem intulerit; sed monemus interim, meminisse velint, vel iis ipsis de causis instituta cœnobia recentiora tantum à doctrinae puritate defecisse, quantum vetustiora suis consiliis relicta, jam olim à majorum suorum continentia & parsimonia defecere. In totum autem causam omnem corruptæ disciplinae video à Chronographis sedi Romanæ tribui, quæ præterquam quod paucorum existimationi nomen religionis concessit, & hominum doctrinas inæstimabili sumptuum onere Ecclesiis imposito ratas habuit. Quanquam illa parte longè magis nocuit, quæ ab annis Gregorij Sexti adeo ambitioni & avaritiæ cessit, ut nihil Romæ non venale factum sit, & sedes illa vetus tot virtutum præconis laudata, à multis non Apostolica, sed plane Apostatica & Simoniaca diceretur, & verum esse demum constaret, quod Hieronymus supra Oseam scribens, observasse se ex temporum decursu tradit, quod non nisi Sacerdotes Ecclesias scandalis suis sciderint. Apex ipse Pontificalis non jam virtuti & merito; sed muneribus largitionibusque patebat, Clerusque & populus, penes quos vetus illud jus electionis manebat, studiis artibusque corruptus & distractus in partes, non iudicio, sed favore agebat à tanto nonnunquam furore exagitati, ut & cede & sanguine multorum Pontifices legerentur, & Hainricus Tertius factionum studiorumque immanitate commotus quinque ordines Episcopos natione Germanos illi sedi præfecerit, hoc modo factionibus occursum arbitratum, qui tantum tamen non profecit, quin suo etiam favore electi miris modis fuerint vexati. Atque hæc quidem ambitionis erat materia, quum interim terris regnisque occupandis avaritia studeret: quæ ipsa dum donationum, & patrimonij titulis nihil

non vindicare Romanæ Ecclesiæ nititur, neque æquo illud ipsum animo ferre Principes Romani possent, in harenam illam pluriquam gladiatoriam descensum est, quæ Episcopos illos adversum Imperatores & Reges longe gravissimo Ecclesiasticæ disciplinæ casu, præterea & ruina Ecclesiarum Orientis mutuis odiis dissidiisque enatis miserrimo spectaculo commisit. Certum est enim ex eo tempore, quo Romani Episcopi ambitione superbi, ministerij humilitate rejecta, ad regna dominique aspirare cœperunt, nunquam postea quicquam pacis aut quietis habuisse cum Imperatoribus vel Orientis, propter monarchiæ studium, cum subijci sibi Græcas Ecclesias flagitabant, vel Occidentis propter Italiæ urbes & jura ab illis petita invasæque, quæ paulo antea ditionis Caesarum & Imperatorum fuissent: Accessit malis bellum istud, quod Urbano Secundo suasoribus pro Syria & Palestine defensione tempore Hainrici Quarti adversum Saracenos à totius Occidentis Principibus susceptum est. Quod quidem quale fuerit, non est meum decernere, quum exitus ipse docuerit, nec piè admodum cœptum, nec prudenter gestum fuisse, etiamsi summis per initia atque etiam sanctis viris, inter quos & Bernhardus fuit, plus satis attulerit, nulla arbitrò magis causa, quam quod dignus videretur locus ille, in quo redemptionis nostræ mysteria consummata fuissent. Illud constat, publica Christiani nominis ignominia decessisse, cum jam ab Urbano Secundo usque ad excessum Nicolai Quarti & regnum Rudolphi Avindsburgensis, hoc est, annis ferme ducentis, gestum esset, centenis amplius millibus nostratum desideratis, ut interim innumeram Nobilitatem tum regnorum aliorum Europæ, cum præcipue Germaniæ, quæ peste, fame, ferroque non ab hostibus modo, sed à nostris etiam, hoc est, Christianis hominibus, per Italiam, Pannoniam, & Græciam extincta & confecta est, non censeamus. Post bellum enim inceptum, cum adversis rebus nostri præmerentur, nec satis Ducum consiliis succederet, & exercitus partim cædibus, partim morbo attereretur, id juris & auctoritatis sibi Pontifices tribuebant, ut & crucis prædicatione cum indulgentiis eo tempore natis, omnia peccata condonantibus populum & anathematis etiam intentione Principes ipsos & Imperatores urgerent, quò sese ad terræ sanctæ & patrimonij Christi defensionem accingerent. Observatumque in eo negotio, hoc insensius quosdam illorum invidia velut ad lanienam petitos, quo vehementius suspecti illis & exosi fuissent. Ea causa factum putant, ut & Fridericum Primum, clarissimum Principem, secundo jam in Syriam euntem amiserimus: Chunradum autem Imperatorem ejus nominis Tertium, & Fridericum Secundum ægrè receperimus: ut domestica interim damna, quæ absentibus Imperatoribus illata sunt, taceamus. Notata vero est à fide dignis scriptoribus Gregorij Noni perfidia, qui Friderico Secundo magnanimo Imperatori cruce signato, & in Syriam profecto, Apuliæ regnum magno exercitu conscripto, suam in potestatem redigere est conatus. Quod ut facilius assequeretur, rumorem per Apuliam de Friderici morte finxisse & sparsisse dicitur. Unde Apuli commoti adeo consternati sunt, ut urbes multe, quæ antea summa in fide Imperatorum manserant, repente ad Pontificem defecerint. Germanosque è Syria remeantes vario mortis genere trucidarent, ut merito exclamarit Abbas Urspergensis in Chronico suo: *Quis talia facta rectè considerans non deplorat & detestetur, quæ indicium videntur, & quoddam portentum & prodigium ruentis Ecclesiæ;* Et ut constaret, eo bello rem suam agere Pontifices quosdam, & ipso tanquam exilio quodam in eos, quos odissent, abijt, Gregorius ille Nonus (ut idem Abbas scribit) literis de decennali pace inter Christianos Syriæ & Saracenos per Fridericum Secundum pacta & confirmata acceptis & perlectis, adeo indignatus est, ut diploma ipsum imperatorium miro cum supercilio abjecerit, & respuerit. Porro quum Orbis prope totus anathematum Pontificiorum religione tenebatur, juramenta quæcunque excommunicatis Principibus facta remitterentur, cum interdicto, ne quis tueri aut recipere adesseve ulla consuetudine aut familiaritate illi velit, qui anathemate percussus esset: postremo excitatis laudatisque qui sic excommunicatis aut devotis potius damno esse pergerent, ita plerumque clarissimi Imperatores dubium quam justa causa maximis periculis involuti sunt, ut re ipsa non excommunicati, sed proscripsi potius, & Episcopi illi Romani in tanta feriendi licentia non Episcopos, hoc est Christi vicarios, sed Syllas magis & Marios agere viderentur. Paschalis secundus nuncio de Hainrici Quarti morte & sepultura accepto, Episcopum Iuliacensem in communionem recipere noluit nisi cadaver Imperatoris, quod in monasterio quodam condiderat, exhumatum summo omni funebri pompa in terram in consecratam defoderet, unde postea filij commiseratione rursus exhumatus & in Ecclesia Spirensi sepultus est. Antea quidem idem & Hildebrandus fecerat, palam minitendo vel moriturum sese vel Hainricho & regnum & animam ablaturum esse. Innocentius quoque Tertius vehementis & ultorij animi Pontifex mansuetissimum Imperatorem Philippum Friderici Primi fi-

miliam, incertum, quibus de causis tanto odio infectatus est, ut Episcopum Sutrinum legatione apud Philippum functum episcopatu privavit, & in insulam relegavit, non alia de causa, quam quod sacris interdictum, & ab Ecclesiastica communione exclusum humiliter orantem restituit: Adulphum autem Archiepiscopum Coloniensem ob coronatum Aquis Philippum Episcopatu deiecit, Brunone Bunnensi Praeposito in ejus locum surrogato. Constituerat enim, neque clam habebat, hoc se brevi acturum, ut aut Philippo diadema eriperet, aut ipse contra Pontifex suo careret quod audivisse se Romae sub ipso Innocentio Abbas Vrspergensis in litteras retulit. Quin etiam militum cruce signatorum opera & auxilio adversum Philippi fautores in Italia usum esse constat, qui crucem tamen non contra Imperatorem, sed Saracenos vestibus suis affuissent. Ad illum igitur modum agitatique Principibus, quum omnium ordinum studiis factionibus omnia arderent, saepe accidit, ut illi contra rei indignitate commoti, non Italiam modo malorum fontem, sed ipsam etiam Germaniam igne, ferro, caede vastarent. Postremo autem transmarinis expeditionibus domesticisque bellis & detrimentis exhausti sumptuum partem à Collegiis & Monasteriis exigent, plerumque in beneficium (ut vocant) elocatis Ecclesiarum redditibus decimisque impignoratis, non raro & illis severius habitis, qui Pontificum se studio factionibusque immiscuissent. Unde demum ratio inita videtur, ut desertis Imperatoribus & Regibus ditissimi Episcoporum & Abbatum Germaniae in Pontificum & sedis Romanae dignitatem & potentiam inclinare, ac deinde totos subicere se spe libertatis assequende acceperint. Cui rei magnam occasionem dedit interregnum illud, quod à Friderico Secundo usque in Rudolphum Avinspurgensis viginti tribus annis duravit. Post oppressos enim in Italia Friderici filios, Chunradum & Chunradinum, rebusque imperatoris tantopere afflictis & conculcatis, nemo repertus est vel maximorum Principum Germaniae, qui consilium cum Pontificibus, rerumque & famae adeoque vitae periculo praesse imperij habens voluerit. Interim admissa per Germanias Pontificum auctoritas in dies magis ac magis irrepsit, donec adeo vires crevere, ut contra molientes aut sentientes, quam illa sanxisset, anathemate ferirentur. Admissi & Canones illi nuper nati, quorum praescripto universae rerum Ecclesiasticarum dispensationes administratae. Tum primum immunitate Ecclesiarum liberius obstant, rebusque in totum ita firmatis & constabilis, ut (quod diximus) ne hincere quidem contra, nedum facere cuiquam liceret, amplissimus locus avaritiae, ambitioni, & ipsi ante alia simoniae concessus est, usque adeo ad opes & questum omnium animis convertis, ut parum esse religiosi viderentur, qui iidem divites non essent. Quare & Mendicantium postea fratrum professio laudata est vulgo, quia contemptrix opum videretur. Tunc primum Romana sedes post multos varioque conatus ecuti triumphans suo voto potita est. Sola Graecia obstitit, quo minus de Monarchia illa laboriosissime quaesita triumpharet. Igitur Philippo Friderici Primi filio, & Friderico Secundo nepote ejus imperantibus, quum venalia omnia facta essent, neque amplius simoniae Antistes pueret, urbe ipsa Romana iudice jam & aestimatrice litigiorum omnium constituta, repente ita crevere opes, ut quidam minime malus Propheta encomium illi urbi recinerit, quod apud Vrspergensis in hac verba legitur:

GAYDE MATER NOSTRA ROMA QVONIAM APERIVNTVR CATARACTÆ
THESAVRORVM IN TERRA, VT AD TE CONFLVANT RIVI ET AGGERES
NVMORVM IN MAGNA COPIA.

LÆTARE SVPER INIQVITATE FILIORVM HOMINVM, QVONIAM IN RECOM-
PENSATIONEM TANTORVM MALORVM DATVR TIBI PRECIVM.

IOCVNDARE SVPER ADIVTRICE TVA DISCORDIA, QVIA ERVIT DE PVTEO
INFERNALIS ABYSSI VT ACCVMVLENTVR TIBI MVLTÆ PECVNIA RVM PRÆ-
MIA.

HABES QVOD SEMPER SITISTI, DECANTA CANTICVM, QVIA PER MALI-
CIAM HOMINVM NON PER TVAM RELIGIONEM ORBEM VICISTI.

AD TE TRAHIT HOMINES NON IPSORVM DEVOTIO, AVT PVRA CONSCI-
ENTIA, SED SCELERVM MVLTIPPLICIVM PERPETRATIO ET LITIVM DECI-
SIO PRECIO COMPARATA.

Extra enim controversiam est, nullam unquam Ecclesiam Apostolicam, quas plures tamen & inclytas & Asia & Europa habuit, vel suo, vel Apostolorum nomine urbium terrarumve dominatum affectasse, aut ulla parte ejus opes possedisse, quas omnium postremo Romana Ecclesia possedit. Non tulissent enim primi illi Christi, ni Principes religionis nomen hisce rebus gravari, quas postremi Imperatores religiosius maxime nomine Pontificibus, ut inusitatum veteribus, nec ab Apostolis, sed gentilibus potius transsumptum, opprobrarunt, quod ante alios dudum & Pomponius Latus fecit; sed adeo obliquè, ut pauci animadvertent. In vita enim Diocletiani, quam Romae scripsit, Diocletia-

num divinos honores Imperatoribus Augustis habendos praecepisse, quumque priores ut Consules salutarentur, ipse primus adorari se Persarum more voluerit, velut in eo esset coelestis Majestas. Illi enim Principes suos Reges Regum appellant & adorant. Adhuc cum Imperatores antea manus exosculandas nobilibus praeberent, post autem suis manibus levarent adoris osculum (vulgus genua exosculabatur.) Diocletianus edicto sanxit, uti omnes sine generis discrimine prostrati pedes exoscularentur: quibus etiam venerationem quandam adhibuit, exornans calciamenta auro gemmisque & margaritis, quod fecisse antea & C. Caligulam memorant, & Heliogabalum gemmas nobilissimorum artificum calciamenti applicuisse Lampridius in vita ejus prodidit. Sed & Gallienum gemmatis caligis usum esse constat. Eundem ornatum Diocletianus immisit vestibus, ut Augustior esset, & cum contentus esse debuisset (inquit Latus) quibus priores fuissent insignibus, quae Priscus Tarquinius accepta ab Erruscis indixit, reperit ex ipso habitum uti Deus haberetur, majorique sumpsit vanam Arsacis gloriam superaret. Et eodem loco: Reges (inquit) Persarum thiarum, quae utebantur, tribus coronis exornabant: subindicans (nisi fallor) habitum illum & ornatum Pontificum non ita pridem inductum, praeterea & morem osculandorum pedum & thiarum coronae triplicis, nec à priscis Ecclesiae Romanae Antistitibus, longè minus ab Apostolis & Christo, sed impiis ab Imperatoribus translatum, atque his maxime, qui Ecclesiae Christi hostes immanes fuissent. Culcitra autem sublimem vehi patritiae dignitatis quondam insigne erat, mox Reipublicae rebus collapsis Regibus & Imperatoribus Francorum honor ille concessus est. Unde & Pipinum & Carolum Magnum à Stephano consensu P. R. Patricium dictum legimus, ut postremo & hunc honorem in se Pontifices rerum Romanarum potiti transfuissent videantur, qui ex toto tamen nihil habere creditur, quod veteri Christianae & Apostolicae disciplinae respondeat. Petrus enim in Actis Apostolorum Centurionis nuncium levavit dictitans, peccatorem se esse, tantum abest, ut sibi quicquam honoris arrogarit. Sed Pontifices, qui quod sunt, dissimulare nequeunt, & fere agunt quod Epicurus, qui (ut est apud Ciceronem) virtutis nomen commendabat, cum interim non nisi voluptatem & delicias profiteretur, & C. Gracchus, qui cum largitionibus effudisset avaritiam, verbis tamen defendebat avaritiam, minime dissimiles illis, qui *Curios simulant, & bacchanalia vivunt*. Quae quidem non hac de causa dixerim, velut opes noxias Ecclesiis existimem, qui tantopere praedam illam damno, quam avari homines incorporationis titulo maxima cum jactura ministrorum & pauperum per Ecclesias Christi proximis primis annis crudelissime exercuerunt: sed hac magis causa, quod in divitiarum Ecclesiasticarum administratione nulla majoribus nostris antiquior cura fuit, quam ut opes possiderent, & egentibus largirentur, non autem ab opibus obsessi captivi tenerentur, nihilque non permitterent avaritiae, quae, ut verissime est à Paulo dictum: *Omnium malorum radix est*. Illud admiratione dignum, in illo tempore solas indulgentias, quae proximis seculis longe omnium Pontificalium mercium quaestuosissima fuerunt, pium gratuitas fuisse, & sine pretio oblatas, verum solis illis, qui cruce assuta voto se tuendae terrae sanctae obstrinxissent. Sunt qui tradant, adeo largas tum fuisse & faciles, ut inde pravi & scelerati homines post cruce assutas audaciores facti nullo non injuria genere grassari & nocere perrexerint, hac una fiducia proposita, impune videlicet quicquid liberet, si cruce assuerent. Et erant concionatores, qui dogmatis inauditis inescabant homines, quo libentius domo, uxore, liberis, relictis, atque ipsa etiam vita semel desponsa in Syriam navigarent. Qua de re qui velis Vrspergensem legat in Friderico Secundo. Mihi sane satis magno indulgentias redimisse videntur, qui vita & sanguine illas redemerunt. Ad institutum autem ut revertamur, post Rudolphum Primum omnium ex Comite Regem in Synodo Lugdunensi, Gregorio Decimo favente electum, quum jam Syriacae expeditiones interquiescerent, multum publicis motibus insultibusque detractum est: quanquam ne sic quidem sedatis partium animis, quum admissa jam & recepto more crebro, ad arma recurreretur, neque ullus finis esset studiorum & factionum non modo in Italia parente dissidiorum, sed ipsis etiam in Germaniis, quarum Episcopos & Abbates tanta colendarum Pontificum religio ceperat, ut piaculi loco habitum fuerit, ab illorum decretis placitave vellatum digitum discedere. Quae res Regibus nostris Imperatoribusque magno sepe damno fuit, non metu tantum excommunicationis, quam quibuslibet de causis inflictam à Pontificibus illi magno studio ratant habebant, sed furore etiam dissensionum & odiorum intestinorum, quae nostros paulo amplius imperij dignitatem adversus Pontificum insolentiam vindicatuos supra modum gravabat. Nihil minus & Galliae tum aestuabant, quarum Regem Philippum Bonifacius ille Octavus sacris interdictum regni simul jure deiecerat. Verum Bonifacio interfecto, & restituto Philippo, quum mutatis jam rebus quinque ordine lecti Pontifices Italia atque ipsa Apostolorum sede Roma neglecta, perpetuis sexaginta annis in Galliis agerent, Urbemque & Italiam non nisi per Legatos & vicarios administrarent, subinde inter nostros & Pontificios fomenta illa vetera bellorum exarsere. Imperij enim dignitas jam olim ad Germanos translata, tamen interregno illo supra à nobis memorato non parum per Italiam affecta minutaque esset: tamen adeo non succu-

buit, quin nuperrimi Imperatores Rudolphus Avindspurgensis & Hainricus Septimus Lutzilburgensis in Hetruria atque Italia agris & urbibus vicarios suos, quos tum *Augustales* cognominabant, haberent, quorum opera & tributum veteri more exigebant, & urbes imperiales in fide retinebant, quanquam nonnullæ potentiorum urbium dubium rerumne novitate, an veteri magis Germanici nominis odio, an (quod verosimilius iudico) æmulatione & contentione factionorum rebelles factæ non pecuniam modo imperatam recusarunt, sed ipsum etiam imperij jugum detrectare: cum quibus antea quidem Rudolphus per Legatos, deinde & Hainricus ipse cum exercitu Italianam ingressis vario eventu belligerant, demum Hainrico clarissimo Principe per venenatum Eucharistia panem de medio sublato Ludeuicus Bavaria Princeps, vir non prudentia modo, sed fide etiam & magnanimitate insignis imperij dignitatem adeptus, quum videret res Italicas tot artibus studiisque & factionibus collapsas, misertus rerum imperialium, longe instructissimo exercitu haud alio consilio Italianam ingressus est, quam ut urbes terrasque quæ in fide mansissent adversum Pontifices tueretur & confirmaret, rebelles autem & ingratos ad obedientiam imperio præstandam reduceret. Verum hæc quidem agentem & molientem vicarij Pontificij apud Joannem XXII. tum in Gallis agentem, velut suspectum rerum novarum, & in Petri patrimonium inhiantem detulerunt. Vnde homo hic natura vehemens & impatiens, plenusque irarum & inexplebilis avaritiæ, summum virum ut hostem Ecclesiæ sacris interdicit, simulque (quod majores sui sæpe fecerunt) à sacramentis absolvit, quicumque ei fidem ullam jurasset, præterea eodem banno damnat, qui cum damnato jam & diris devoto communicare fuissent ausi. Inde rursus incendium ingens eodem de cinere & favillis ipsius erupit, unde priora Pontificum & Imperatorum bella nata fuerant, & finitum videbatur malum Joannis morte, nisi oleum camino secuti Pontifices infudissent. Benedictus enim XII. Joannis sententia probata tanto fastu imperij dispensandi jus & potestatem sibi vindicavit, ut oppidis etiam imperialibus per Italianam vicarios imposuerit. Clemens autem Sextus, qui Benedicto brevi mortuo successit, non contentus priorum injuriis contumelisque, Carolum Boemiæ Regem Imperatorem declaravit, negotio confestim dato, ut Ludovicum nullo non loco quantis posset viribus insequeretur & premeret: cujus postea successibus & ille oppressus, hæc multo post ex humanis excessit, postremus omnium Imperatorum Germaniæ, qui fulminis illius Pontificij, videlicet banni telum & fulmen sensit. Postremus enim omnium fuit, qui jura imperij per Italianam vindicare, adeoque instaurare conatus est. Carolus enim Quartus Joannis Luzelburgij filius, qui Ludovico Bavaro successit, dubium rerumne desperatione, an indulgentia immodica, quam beneficentiæ tamen fuso leniebat, an quod vero proximum videtur, avaritia adductus, vetera jura imperij cum urbium multarum largissimè numerantium libertate commutavit. Quod ipsum & Rudolpho vitio versum est, cujus benignitas & Hainrico & Ludovico clarissimis Imperatoribus non parum nocuit, multis urbibus ad rebellandum hac maximè spe animatis, quod aliis pecuniam offerentibus hoc modo libertatem obtigisse animadvertissent. Ita brevi tempore indulgentia Imperatorum factum est, ut ne micam quidem, quod equidem sciam, Italia hodie imperij nomine Germaniæ pensitet, quæ intra annos tamen trecentos magna parte Germanis Imperatoribus tributaria fuit: contra vero Germania hucusque opes immensas Imperatoribus & Pontificibus numerarit, quæ tribus tamen, aut ad summum quatuor retro sæculis omnium Pontificiarum exactio immunita fuit. Quorum quidem omnium potissima causa fuisse existimatur persuasio illa publica de functione, potestate, & auctoritate Pontificis, de dogmatibus quibusdam scholasticis prognata, quæ mox & ipsi in suis decretis decretalibusque, ut vocant, confirmarunt, & postremo glossatores & interpretes securissima quadam fiducia defenderunt. Vnde & Petri patrimonium ita auctum est, ut hodie summa duodecies centenum millium aureorum Italicorum æstimetur, præter fortuitam illam usuram, quam litigia & collationes dispensationesque Pontificiis officariis numerant & pendunt. Sub Hainrico Tertio, hoc est, Anno Domini ML. ea etiam numerum & dignitas & potentia Imperatorum Germaniæ per Italianam erat, ut de illis anathemate feriendis ne cogitatum quidem à Pontificibus videri queat. Mox Pontificum rebus Imperatorum benignitate paulo amplius firmatis, quum conceptam jam animo dominandi libidinem res modicæ nullo modo satiarent. Primus omnium Imperatorum Occidentis Hainricus ab Hildebrando longe, procacissimo viro, qui Gregorius Septimus dictus est, sacris est interdictus: cujus sententiam secuti aliquot Pontifices, ratam habuere, nullis magis causis, quam quod investituræ jus jam olim Carolo, & aliis Regibus Imperatoribusque tributum retineret, neque obsequium præstaret sanctæ Matri Ecclesiæ, præterea expeditionem contra Saracenos pro-

tuenda Syria summo opere dissuaderet, quam Urbanus Secundus eo vivente in concilio Lugdunensi summo conatu reliquis ordinibus persuaserat. Ante quidem & Lotharium juniorem excommunicatum ab Adriano supra libro primo diximus, sed iusta causa, quod divino jure reclamante legitime uxoria iam superinduxisset. Post Hainricum autem Quartum filius ejus Hainricus Quintus, qui parentem tamen in gratiam Pontificum pro hoste habuerat, ejusdem rei causa Ecclesiastica communione privatus nec absolutus, antequam oppressus, & ad cedendum coactus. De qua re supra à nobis dictum est. Erant tum quidem Episcopi Romani nomine quidem *Servi servorum Christi*, re autem & potestate *Reges Regum*, quippe qui & Reges & Imperatores soli aut ferrent aut probarent, si libuisset, aut fulmine ferirent, si ita eis visum fuisset. Illud intranscursu non tacendum, primum etiam Hainricum Quartum à Gregorio Romam litteris evocatum, quo de criminibus objectis coram Episcopo causam diceret, cum antea de Pontificum criminibus, quæ aut cives Romani, aut Clerici, aut Episcopi alij illis objecissent, non fere nisi Imperatoris autoritate interveniente cognitura fuisset, quod de vulgatissima historia temporum notius est, quam ut multis sit inculcandum. Proximo à Principibus loco telum anathematis in eos versum, qui victrici jam Ecclesie aut tributum negassent, quod illa imposuisset, aut sanctionibus decretivæ non obtemperassent: quin & Episcopis permessa licentia, ut Ecclesiarum, atque etiam singulorum sacerdotiorum redditus censura anathematis extorquerent. Quod ad investituram attinet, fateor equidem satis avarè eam à multis Imperatoribus exercitam fuisse, atque inde Pontificibus occasionem de illis vindicandis relictam. Quæ quidem minus iniqua videri potuisset, si tam parcè & benignè nullo quæstus respectu Pontifices Episcopatus & Abbatias elocassent, quam avarè & cupidè Principes aliquot illas vendiderant. Modò cum orbis clamet, nusquam & nunquam avariùs exercitas investituras fuisse, quam nostro sæculo, neque pluris unquam constitisse myrras & pallia, tanto studio pecuniæ ut Cardinalis Volaterranus scitibere non sit veritus, *Omnia Roma venditari, nihilque negari pecunia*: Quis oro Principes illos accuset, quod bellis maximè transmarinis exhausti extenuativè, de bonis Ecclesiasticis partem sibi expensarum sumptuumque refarciverint, quum idem æquales illorum Pontifices fecerint, & hodie Christianissimi Francogallorum Reges veterum more faciant, quoties de re visum fuerit, ab omni ordine cleri tributum nullo refragantè exigentes? quis, inquam, divino juri, quo illi nituntur, contravenire audeat? quis negare, aut ejus præscripto recalcitrare, quod omnes animas illorum potestati generali edicto subjecit? Illud constat, minus decessisse Ecclesiis & monasteriis, cum in Principum Germanicorum manu jus illud vetus confirmationis existeret, utcunque tum grassantibus venantibusque Præsulibus, neque tantum fuisse Ecclesiasticarum pensitationum, quam hodie cœtinimus. Non tulissent enim Imperatores, ut otij faginandi gratia tantum opum ex alienis Ecclesiis sibi corradere pileati Antistites, quantum postea Papæ indulgentia interveniente sui juris fecerunt. Ad Rudolphum revertor, quo regnante munia prope omnia Ecclesiastica quæstui deservierunt. Episcopi enim suis sedibus non contenti, alias occuparunt administrationis prætextu, mox vicariis submissis & locum tenentibus, qui potissimam reddituum summam illorum rationem inferrent, quod superesset Canonicis velut merce conductis relinquerent, qui & ipsi Præsulum exemplo à frugalitate & parsimonia ad opes & rapinam conversi, census suos annuos parochiarum expilationibus ditavere, reperto tum & admissò incorporationis furo, longe omnium nocentissimo, quo sane universa rurestris alimonia tum Choriepiscoporum, tum etiam pauperum Diocesano rum in collegia & monasteria, posthabita parochiarum dignitate, concessit. Porro & monasteriis Episcoporum avaritia sæpe molesta fuit, coemptis videlicet, aut in præmium concessis Advocatiis, quæ post Arnulphi mortem miro & ipsæ quæstui patuere. Constat & Abbates ambitiosiores sæpè mutasse cœnobia, nec sine largitione impetrasse, ut Abbatibus pinguioribus præficerentur. Ante enim diximus, nunquam ita sui juris monasteria fuisse, quin Advocatos vel Regum vel Imperatorum nomine missos ferre cogerentur, præcipua illis cura injuncta, ne quid detrimenti cœnobia vel sua ipsorum, vel aliorum culpa acciperent. Horum igitur cum certa quædam & liberalia quidem salaria Regum jussu constituta essent, factum est, ut & hæc à parte grassante cupiditate repente ad lincrum & farinam detorta fuerint, quæ antea non nisi diligentibus vigilantiaque patuissent. Emptas autem constat à Principe, vel ab eodem in beneficium (ut vocabant) acceptas, quæ paulo sagacius exercitæ plurimum emolumentum afferbant. Non modo enim ab Episcopis, sed à Nobilibus & Abbatibus etiam, qui alienas Advocatias interdum coëmerunt, magno quæstu sæpius administrata sunt. Quare Abbates plerique & ipsi parandis divitiis intenti, sed & indignum

rati horum insolentiam ferre, qui viam sibi opum augendarum, adeoque regni instituendi occasionem præcluderent. Advocaciones Principum decreto constitutas, quas vulgo *Advocacias* vocabant, grandi pecuniâ redimere, atque hoc se jugo in totum eximere perrexerunt. Tritæ tumillis Regum erant aulæ, & patulis horum auribus abusi, tantum his licebat, quantum dudum nostratium Principum clementia & bonitate Episcopi abusi fuissent. Proinde & Abbatibus illorum indulgentia permissum, ut onere Advocatiarum liberati vel *Annannos* constituere, vel *Curia* (quos vocant) *Magistros*, qui Abbatum dicto audientes essent, surrogare nullo impediente liceret. *Advocari*, hodie vulgo *Tutores* appellantur, quibus etiamnum monasteria non pauca varios quidem, sed graves tamen & magnos redditus pendunt, alicubi & equis certo numero missis, qui monastico pabulo saginentur. Nostra ætas Abbates vidit, qui post redemptam, ut vocant, Advocatiam, & omnimodam libertatem indeptam, tanta opum tuendarum & servandæ ditionis sollicitudine commoti, ac velut perculsi fuere, ut patronis non modica pensatione allectis, perpetuæ sese rursum clientelæ fideique volentes submiserint & manciparint, satius arbitrati hoc modo partis rebus consulere, quam aleam illam ludere, quæ ditissima cœnobîa non raro ad extremam inopiam redegit. Iam & Parochiarum præbendarumque (ut vocant) possessiones, collationes, investituras vendere, mutare, præterea servata reddituum parte locare, Romanæ sedis exemplo, Clero omni licebat, usque adeo licitatis sacerdotiis universis, ut parum interim tuta essent, quæ jure patronatus defendebantur. Quæ res tamen trans Alpès adeo licenter exercita est, occupatis videlicet aliòque translatis collegiorum cœnobiorumque redditibus, ut alicubi vix superesset, quod horum alimoniam, qui sacris peragendis perfecti essent, sufficeret. Male tum, ut semper, audiebat simoniæ nomen, quum simoniam interim omnes nulla fronte & profiterentur, & exercebant, ut mirum videri cuiquam posset, qua de causâ pestis illa nocentissima tantum sibi licentiæ vindicavit, cum apud Luitprandum legamus, Joannem Pontificem tempore Othonis Primi à Presbyteris suis Cardinalibus in concilio præsentem Imperatorem veluti criminis accusatum fuisse, quod pretio accepto Episcopos faceret, quum nemo ignoret, multo levius esse pretio accepto Episcopum facere, quam lucris respectu vendere Episcopatum & Ecclesiarum redditus in quæstum illis concedere, qui longè essent à cura omni animarum alienissimi. Et si vel maximè essent quales esse debebant: tamen simoniaca pravitate polluti in luxum & voluptatem Ecclesiarum bona converterent. Exierant enim non ita pridem bullæ ex urbe, quæ ad otium & luxum natis hominibus copiam faciebant, occupandarum Ecclesiarum, quæ mensæ Pontificis, ut vocant, vacassent, quoad summam reddituum annuorum trecentis quadringentisve aureis nummis aestimare possent, amplam videlicet prædam paucis in saltibus facturi, quam nemo tamen sine magna Ecclesiarum calamitate assequi possit. Proinde non ita pridem Helvetia nostræ frequentibus in Comitibus sanxit, decrevitque, ut proximo in anno mergerentur, qui id genus pestiferis bullis grassari intra suam ditionem ausi fuissent. Verum hæc omnia utcumque indecora, fucò quodam beneficentiæ præstandæ tegebantur, nec alienum esse à religione videbatur illis gratificari, qui vel de Regibus (nam & Reges idem error tenuit) vel de Pontificibus bene meriti, vel maximè meritori viderentur: quæ sanè simulatio in hunc usque diem ita simoniæ patrocinata est, ut ab illis etiam non advertentibus probata admittaque sit, qui nullis non libris & litteris nomen ipsum simoniæ traduxere. Nam & generi, & virtuti, & dignitati, & eruditionique hæcenus indulgendum quorundam opinioni visum est, ut illorum in gratiam palam fuerit ab æquo & justo discessum, concessumque, ut unus aliquis multis in locis Episcopus aut Abbas, multis in Ecclesiis Præpositus, Canonicus, Plebanus, addo & Sacellanus factus, rebus suis privatis manifesta simonia consuleret, nisi ille simoniam non exerceat, qui rebus sacris ad lucrum & quæstum abutitur, & simoniaci habendi sunt, qui pro pecunia accepta res sacras largiuntur & vendunt, quum contra Petrus Apostolus Simonem Magum hac maximè causâ rejecerit & damnarit, quod lucri studio rem sacram in se transferri cupiisset: quanquam tam reus criminis fuisset Apostolus, si petenti ipsi & pecuniam offerenti, rem sacram ullam tribuisset, quam reus erat Simon, qui levis rei jactura quæstum ingentem ambiebat. Perinde enim reus est, qui rem sacram abusu concedit, atque ille, qui ea concessa ad suam farinam abutitur. Supra autem à nobis dictum est, hanc pestem Satanæ consiliis cito in Ecclesiano eere cœpisse, cæterum hoc nocentior factam esse proximis sæculis, quo indulgentius admittitur. Armorum studium, inauditamque veteribus belligerandi vasaniam Episcopi sero sibi arrogarunt, ac primum quidem arma (quod quidem sciam) nostri, hoc est Germaniæ, Episcopi, deinde & Italiæ Pontifices Germanorū hominū exemplo adducti, licentissimè exercere, observatumque tam diu à cede & sanguine alienos fuisse Urbis Episcopos, quoad Imp.

cum Occidentis, tum Orientis dignitati & auctoritati delatum fuit. Mox jugo abjecto, quum aliud in Vrbe regnum quærerent, nec jam amplius parendum Orientis Principibus decrevisset, de bellis armisque cogitatum est; sed talibus, quæ non propriis, sed alienis & sumptibus & auspiciis unius religionis obtentu impetratis gererentur: Pipino enim & Carolo Martello patre ejus apud Francos dominantibus ea ratio ultionis quaesita est ab urbis Episcopis Gregorio Secundo & item Tertio, ut adversis rebus agitati Regum operam adjutricem implorarent, & sic ad arma excitarent Principes, quorum benevolentia sese concedidissent. Ad quem modum Gregorius Secundus Antipharium Longobardorum Regem adversum Leonis Imperatoris Exarchos: Nec multo post Stephanus Secundus in Galliam profectus Pipinum Martelli filium, patrem autem Caroli Magni adversum Aistulphum Longobardorum Regem evocavit, à quo Aistulphi exercitus victus & oppressus est: & defuncto Pipino Carolus Magnus ab Hadriano Pontifice adversum Desiderium Longobardorum Regem ob erepta quædam Romanis oppida excitatus est. Quo bello Desiderius unà cum filio suo Adalgiso oppressus regnoque tot sæculis celebri privatus est. Ottho quoque Primus à Paschali Pontifice adversus Berengarium in Italiam vocatus eum repressit, & denuo unà cum conjugè in exilium relegavit. Posterioribus autem Pontificibus cum agris jam & oppidis patrimonij prætextu per Italiam potiti essent, hoc amplius audaciæ accessit, ut & de suo armarent militem, nec jam alienis, sed propriis auspiciis bella gererent. Primusque omnium Pontificum Romanorum LEO Nonus antea Bruno vocatus, adversum Nortmannos, qui se authore in agro Apulo confederant, cum exercitu egressus, victus prælio & in fugam versus est, plus mille annis post passum Dominum. Tanto tempore etiam morum corruptela Romanis Antistibus incruentæ manus fuere. Erat autem LEO natione Germanus, familia Comitum Dagisburgensium, primum Tollensis Episcopus, deinde Romanis petentibus ab Hainrico Tertio in Pontificem designatus, vir per omnia spectata probitatis & simplicitatis innocuæ, illoque quem ex suo & Ecclesiæ nomine contraxit navo indignus. Prima enim omnium Ecclesiarum Apostolicarum & sola Romana Ecclesia hoc probro aspersa & infamata est, quod & Christi lege, & Apostolorum doctrina veterumque omnium Ecclesiarum disciplina neglecta, exercitus parare, militiam ingredi, suisque auspiciis & signis cum hoste confingere ausa fuerit. Constat autem primos ex Germanis Episcopis haud aliter belligerasse, quam quod cum Regibus suis & imperatoribus adversum infideles, utpote Saracenos vel Hunnos, nec armati ipsi, nec armatis copiis comitati, profecti sunt, sed memores etiam dum professionis suæ religionis magis, quam armorum studium tueri, piisque quam ultorii consiliis adesse Principibus magis satagebant. Verum brevi honestæ rei specimen manifestè abusu est contaminatum, & ad clerum etiam progressum ultionis studium, proclive quidem in omnem perniciem in gente præsertim ad armorum gloriam nata. Sed tum prima maxime obtinuit, quum doctrinæ & religionis cura languente, sæculi curæ sese commiserent, qui mundum & sæculum abjurarent. Atque utinam quibusdam ex nostris error ille ita innotuisset, ut se Philosophorum non Apostolorum imitatores factos intelligere potuissent. De Philosophis enim quibusdam legimus, quod simul & sapientiæ studium, & rei militaris scientiam professi fuerint. Præcipuus Architas ille Tarentinus fuisse memoratur, quum contra Apostolus Paulus Christianæ militiæ antesignanus, haud alia arma norit, quam spiritualia, nec aliam ullam functionem profiteatur, quam dispensationem mysteriorum Dei. Similem ad modum Monachi recentiores illorum nomina mutant, quos suæ factionis mysteriis imbuunt & sacrant, Romanos imitati, qui & adaptando & manumittendo sepe mutant nomina. Nam quod Petro mutatum est à Christo nomen, ea causa factum est, ut functionis ejus conditio & præcellentia indicaretur, non ut exemplum daretur aliis mutandi nomina, qui militiam Christi essent ingressi, longe minus his qui à Christi instituto ad humana inventa & laqueos defecissent: etiam digni mihi videantur, quorum nomina baptismo suscepta mutantur, qui baptismi voto non contenti fidem Christo datam violant, ejusque jugo rejecto humano sese jugo subjiciunt, & armis spiritualibus exuti humana panoplia sese adversus carnem & Satanam muniunt. Ex Germanis autem Episcopis plus satis bellicosis Brunonem Hainrici Primi filium Coloniae Aprippinæ Episcopum, pessimo exemplo & pastorem & bellatorem egisse legimus, excusabilem quidem quorundam judicio, quod paternis rebus tuendis operam navavit. Sed operam vel parentibus navatam scripturæ veritas damnavit, quando cum Episcopi partibus & officio pugnat. Otthoni primo Brisacum obsidenti multi Episcopi affuerunt. Sub Othone autem Secundo Abbates etiam militarunt. Hainrico Secundo imperante V Vernherus Episcopus Argentoratensis collecto Alemannorum exercitu adversus Burgundiones pugnavit & vicit. Sed ô miseram victoriam, quam Episcopi, hoc est Christi ministri, & Apostolorum successores, non sine ultione & sanguine reportant. Cito quidem sese & factionum & rebellionis socios

focios fecerunt Episcopi nostri, Pontificum artibus saepenumero miris modis involuti, nonnunquam interfecti, & cum levis poena esset, suis sedibus depulsi inque exilium relegati. Sed rariora tamen armorum & gerendi belli exempla erant, donec avaritia & ambitio opes Ecclesiarum & monasteriorum Germaniae suae libidini tyrannidique subjecerunt, quod postremis illis saeculis accidisse supra est dictum. Quemadmodum enim pestes jam ante à nobis memoratae in rerum Ecclesiasticarum administratione prope omnia sursum deorsumque jactarunt, ita furor ille belligerandi iisdem de pestibus prognatus adeo sese summa intemperie & Episcoporum & Abbatum animis ingessit, ut & Episcopi inter se commissi cladibus suis Caesarum etiam & Regum fortunas involverint. Quod quidem in Italia frequentius & majori cum damno pietatis factum constat, quam Germania unquam experta. Quae & ipsa tamen intra annos trecentos Episcopos videre coacta est cum Abbatibus quibuslibet de causis tanto ultionis studio commissos, ut & oppida exusta & arces dirutae dejectaeque, ad haec & villae incensae agrique praeda, igne, ferre vastati cernerentur. Pari modo & in subditos nonnunquam arma mota sunt, nec urbibus partim aut pagis, quorum moenibus tamen & septis collegia & monasteria continebantur. Fidem fortassis apud ignaros temporum superat: sed de certa tamen Chronicorum fide convincitur nuperrimis saeculis Episcopos & Abbates frequenti nobilitate, praeterea & servorum & libertorum armata manu instructos, Regibus & Imperatoribus stipendia meruisse, redditibusque & privilegiis donatos saepe rediisse à militia, ubi res prospere gestae fuissent: contra vero aere alieno mirè gravasse Ecclesias, si aut morbo confecti, aut in pugna cæsi, aut turpi aliqua fuga elapsi fuissent. Cujus impudentiae causas tum morum & temporum pravitate, partim etiam Nobilitati nimioque obsequendi studio debemus. Temporum vitio factum est, ut quæ re ipsa nec decora, nec honesta, neque pia essent: tamen usu evincente, & quia summi viri eadem ausi fuissent, ab hominibus inconsideratis pro honestis decorisque admissa & habitasunt, maxime ubi religionis tuendae retinendaeque fucò aliquo commendata fuissent. Nobilitas autem collegiis & monasteriis praefecta haud raro tum veteri sua virtute, tum etiam disciplina monastica neglecta, adhuc & generis claritudine potentiaeque, & cognatorum affiniumque autoritate animata, hoc licere sibi persuasit, quod haud raro parentum, quod cognatorum, quod affinium consilia ingessissent. Nam ut animos ad arma & ultionem natura pronos sileam, satis constat Nobiles quosdam, qui amplae cognationis essent, non minus ætate illa collegiis & monasteriis noxavisse, quam eisdem Majores sui profuerant. Saepe enim ad arma & ultionem excitatos fuisse legimus non Episcopos modo, sed etiam Abbates, ne illos, qui necessitudine aliqua sibi essent conjuncti, deseruisse viderentur. Nec attinet fortasse meminisse, quanto illa suorum damno misera calamitate noxiam illam ambitionis aleam luserint, quum inclinata jam disciplina ad titulos & honores & opes animi prope omnium conversi viderentur, neque aliud esset relictum Ecclesiis praeter habitum & anniversarias quasdam caeremonias, quarum usum qualemcunque hodieque durare videmus. Cuperem autem ad manum esse nobis, quod illorum querelis obiiceremus, qui cœnobiorum praecipuorum Germania religionem in dominatum; disciplinam autem in luxum & otium, postremo & cœnobio ipsa in palatia conversa esse clamare non desinunt; interim & Regibus & Imperatoribus magnam partem culpae tribuentes, quod & in bellum evocarint merentibusque stipendia numerarint, adhuc fidem operamque illorum domi militiaeque experti praeposteris quibusdam obsequiis sibi devincire conati fuerint. Vehementer enim & illi impegerunt, dum professionis conditionisque, aut (ut verius dicam) fortis suarum partium obliti, Mammonae fervire & hominibus, quam Deo magis obedire maluerint. Hi autem dum ad hunc modum merentibus & errantibus quilibet sine judicio & discrimine obrulerunt, titulis etiam & honoribus collatis, qui praeterquam quod ministris Ecclesiarum offerri donarique nec debent nec possunt, in monachis primi illi monachismi authores, quos inter Divos & indigetes numerant, nulla in parte vel agnovissent, vel admisissent: quippe qui hoc prope solo praconio orbi commendati sunt, quod omnia dereliquissent, & Christum essent secuti, quod si vera sunt, quae de patrum suorum vitae integritate & morum sanctitate, & in primis saeculi rerumque saecularium cura tam contemptim habita retulerunt, & literis mandarunt, quae nominatim recensere longum foret. Nihil dubium est, quin vel suorum patrum & fundatorum, quorum tamen divinitatem festis diebus miro studio caeremoniis selectis venerantur & celebrant, confessam (si reviviscant) & dicta sententia causam omnem suam amissuri, & anathema omnium longe gravissimum excepturi essent, qui tam longe ab his dissentiunt: quorum tamen nomine & tutela quicquid tenent, gerunt, agunt & satagunt, tuentur & defendunt. Quin imo illud insolenti turbæ objecturos nullus dubito, quod Ioannes objecit praefractis iudicis: *Ne cogitate quidem*

dem hoc vobis utile futurum, quod patrem habetis Abraham, &c. Dignum ergo admiratione, quomodo factum sit, ut posterioribus omnia oblata recipere vendicareque libuerit, sine omni respectu fortis & conditionis, eum majores tamen sui levicula, & quæ inoffensa religione admittere potuissent, respuerint, majora autem cum incusatione recusarint. Sic Christus regnum, sic Apostoli honores indebitos pecuniam & munera refutarunt. Etanemorabile sanè est dictum Columbani Scoti, cui prope primas à Benedicto monachi tribuunt, qui Sigisberto seniori Austrasiorum Regi nihil non offerenti ita respondit: *Qui nostrareliquimus, ut secundum Evangelicam jussionem Dominum sequeremur, non debemus alienas amplecti divitias, nisi forte pravaricatores simus Domini mandati.* An autem ullum Abbatem veterem ullius cœnobij adducere possint, qui ante annos trecentos Principis nomen audire, nedum admittere aut arrogare voluerit, ipsi viderint (constat equidem) meri imperij usurpationem recentem admodum esse, & nuper publico mortalium errore illis admissum. Vetusior est divitiarum cupiditas, studiumque opum monachis propemodum cognatum, sed & ipsum non solum rejectum à patribus, sed etiam adeo vetitum, ut B. Gregorius monachum esse neget, *qui possessionem in terra querit.* Nostri sanè negare nequeunt, ita majores suos annis trecentis proximis à primorum patrum instituto & disciplina defecisse, ita opibus, titulis, emptionibus, dominatu professionem suam gravasse, ut re ipsa Christo renuntiasse, & sæculi curam amplexi esse videantur. Nisi forte verosimile est, Episcopos esse non eos modo, qui verbo pascunt, & Christi mysteria Ecclesiis dispensant, sed etiam illos, qui honore sublimes mytram gerunt & pallium: Monachos autem Abbates non illos modo esse, qui subiecti Episcopis sæculi curis nuntium remisere, sed illos etiam, qui merò imperio præditi vestem & nomen cum pedo & mythra retinent. Fuit enim tempus quam id genus errata & abusus in Ecclesiam subingressos legitime congregata Concilia reprimerent & coercerent, nulli rei magis intenta, quam ut vetustæ, & à sanctorum patrum vestigiis deductæ disciplinæ consuleretur: id quod è veterum conciliorum innumeris decretis & Canonibus notius est, quam ut referre sit opus. Nec enim doctrinæ solum, sed & morum & vitæ ratio habitata est in Synodis antiquis, curatumque ante omnia, ne quid Antistites committerent, quod in exemplum trahi, aut aliqua ex parte offendere Ecclesias posset. Habuere quidem concilia Pontifices posteriores, sed rara, & in urbe ferè, nec more veteri celebrata, quum jam tum decretis mandatisque hominum omnia tribuerentur. Consuebant enim Episcopi & Abbates haud aliud publicè statuentes, quam privatim sensissent & probassent, priorumque Pontificum vel impia præjudicia pro scripturarum oraculis habebant. In ore quidem illis erant scripturæ & Patres, sed re ipsa nihil non decretis Pontificum, quæ uno jam & altero sæculo mirè invaluerant, discutiebatur. Extat apud Vrspergentem testificatio fidei, quam Paschalis Secundus Hainrico Quinto imperante in Synodo Lateranensi facere coactus est, inlimulatus scilicet, quod Imperatori Hainrico jus investituræ contra majorum, Gregorij scilicet Septimi, & Urbani Tertij, decreta corroborasset. Quæ digna mihi visa, quæ hoc loco referretur: Ad hunc autem modum habet: *Amplector omnem divinam scripturam veteris & novi testamenti, legem à Moysè scriptam, & sanctis Prophetis: amplector quatuor Evangelia, septem Canonicas epistolas gloriosi Doctores B. Pauli & Apostoli, sanctos Canones Apostolorum, quatuor Concilia universalis sicut quatuor Evangelia, Nicenum, Ephesinum, Constantinopolitanum, Chalcedonense & Antiochenum concilium, & decreta sanctorum Patrum Romanorum Pontificum, & præcipue decreta Domini mei Pape Gregorij Septimi & beata memoria Pape Urbani, quæ ipsi laudaverunt, laudò, quæ ipsi tenuerunt, teneo, quæ confirmaverunt, confirmo, quæ damnaverunt, damno; quæ repulerunt, repello; quæ inter dixerunt, interdico; quæ prohibuerunt, prohibeo, in omnibus, & per omnia, & in his semper perseverabo.* Hactenus Paschalis à scripturis quidem orsus, sed præjudiciis obrutus, in gratiam concilij confessus est Romæ circiter annum Domini M C X I I. satis innuens, quo in loco tunc temporis placita Pontificum habitata sunt, quæ sequentibus tamen sæculis longè majore religione recepta & observata fuere. Cæterum de disciplinæ emendatione ne verbum quidem postremis in synodis reperias, etiamsi sint, qui horum temporum Papis, necio quid censuræ in mores & vitam quorundam tribuant: verum quæ aut qualis illa fuerit, ne verbo quidem exponunt. Illud constat, ejus vindicandæ & reformandæ multam fidem nostris fecisse Pontifices, quoties necessitas aliqua ita urgebat, ut ad opem Principum & popularium auxilia foret refugiendum, neque alia magis arte publicam orbis querelam consopitam, quam concilij pollicitatione, in quo de disciplina Ecclesiarum cognosceretur. Innocentius enim ille, qui potestatis plenitudinem sibi de jure & supra jus dispensandi arrogavit, cum rebus transmarinis urgentibus sub Otthone Quarto bullis quaquaversum missis Christi fideles ad recuperationem terræ sanctæ inhortatus esset, dubium, studione pietatis, an potius in causæ suæ com-

mendationem, quo in majore favore dudum fessis exhaustisque Ecclesijs insinuaret, ingenue confessus est, suorum temporum statum generali Ecclesiæ reformatione indigere, & in hoc certo se futurum, ut universæ Ecclesiæ reformationem assequeretur. Promisit autem illius bulla (ut ejus verbis utar) Concilium generale, juxta priscam consuetudinem sanctorum Patrum, in quo *vitia extirparentur, virtutes plantarentur, excessus corrigerentur, mores reformarentur, hereses eliminarentur, fides roboraretur, discordia sopirentur, pax stabiliretur, oppressi juvantur, aliaque id genus, quorum Vrspergenis meminit, quæ nec ab ipso unquam, nec ab alijs, quod sciam, Pontificibus postea servata aut præstita fuerit; Expectata quidem in Constantiensi & Basiliensi Synodo. Verum & hos cætus ita nobis Pontificum ambitio involvit, & suspensos tenuit, ut præstiterit fortasse nunquam coactos, quàm tantis sumptibus factos parvo cum fructu dimissos, ne dicam contemptos fuisse. Quod si tantum solertiæ vigilantique publicæ pietati Episcopi illi adhibuissent, quantum privatis rebus augendis stabiliendisque adhibuerunt, profecto minus hodie laboraretur, minusque tumultuum & periculorum illi sentirent, quibus cum vitijs corrigendis & moribus vindicandis perpetuum certamen est, quique hoc unum urgent, ut Ecclesia Christi ad normam veteris veræque & indubitatæ religionis reformetur, quo deinceps avita virtute, & ornamentis verè Christianis specimen illud Apostolicæ sinceritatis referre, suoque se modo & ordine continere possit. Agere enim relinquimus, quæ longa nobis consuetudine commendantur. Perdifficile est illorum errori occurrere, qui & opum, & potentia æstimatione dignitatem, adeoque religionem Ecclesiæ metiuntur. Capitulum enim, hoc est, summorum Pontificum urbis, non exemplis modo, sed etiam documentis hætenus confirmati sunt, qui sua tam obstinatè defendunt, nec ignorant Paschalis Secundi sententiam, qui in Synodo quadam Romana (sicut Vrspergenis scribit) Episcopis nonnullis ob contemptam Hainrici Quinti Imperatoris auctoritatem tumultuantibus in hæc verba respondit: *Ecclesia primitiva Martyrum tempore floruit apud Deum, & non apud homines: dein ad fidem conversi sunt Reges, Imperatores Romani, Principes, qui matrem suam Ecclesiam, sicut boni filij, honestaverunt, conferendo Ecclesiæ Dei prædicia & allodia, seculares honores & dignitates, regalia quoque jura & insignia, quemadmodum Constantinus, caterique fideles, & cepit Ecclesia florere tam apud homines, quam apud Deum.* Hætenus Paschalis, cujus sententia ita postea obtinuit, ut atas nostra etiam Julios Cataphractos & Alexandros nihil non audentes inspexerit. Atque utinam cordi esse illis Pontificibus potuisset, quod tam fideliter CHRISTUS monuit de hujus mundi divitijs, quod nemo duobus Dominis servire possit, nemo Deo servire & Mammonæ, & facile gloriam ab hominibus quæsitam abjecissent, nec ad illa semel jurati Christo respexissent, quæ ipse Dominus non doctrina modo frequenter repetita & inculcata danavit, sed fuga etiam detestatus est. Et decuisset Paschalem, utpote summum Pontificem, memorem esse verborum Christi ad hunc modum Phariseos extimulantis: *VOS ESTIS, qui justificatis vos ipsos coram hominibus, Deus autem novit corda vestra, quia quod hominibus excelsum est, abominandum est coram Deo.* Nunquam ergo ex æquo coram Deo & hominibus Ecclesia florebit, cum quæ apud homines florent, apud Deum Christo teste florere nequeant. Homo videt in facie, Deus judicat in corde. Floridam vero Ecclesiam fateor, quæ ad hunc modum cum sæculi Regibus non gladium modo, sed honores etiam & dignitates communes habet, simulque & sæcularem & spiritualem functionem non modo confuso, sed etiam converso dispensationis munere vindicat. Cæterum Catholica sit & Apostolica nec ne, id in medio quæsendum relinquimus, dummodo certum habeamus, hoc puriorem & sinceriosem semper fuisse Ecclesiæ statum, quo vetustior fuit, honoresque & opes contemptim habuit. Deteriora autem omnia Pontificum placita & instituta habita, quo recentiora esse dignoscuntur. Verum de opibus quæsitis & ambitis honoribus plus satis dictum est. Quod ad doctrinam attinet, ita proximis sæculis prope omnia Collegia & Monasteria Germaniæ defecerant, ut nisi cessationem illam publicam & inertiam nostris hominibus indignam optimi aliquot Principes recentioris institutis Academijs emendassent, hodie non artibus modo honestis omnibus, sed literis etiam & linguis, quas veteres Ecclesiæ tantopere excoluerunt, in totum careremus, ulque adeo fatali quodam veterno circumventi, & ad luxum & otium sua omnia converterent, qui religionis doctrinæque excolendæ nomine jam olim fundati donatique fuerunt. Iam ut tandem finiamus, negari non potest, quin in densa illa temporum caliginè & plus quàm duris ac barbaris sæculis Ecclesiæ Germaniæ non paucæ summos viros Antistites habuerunt, nec Abbates cœnobiijs defuerint tam pietate, quàm doctrina & eruditione præstantes. Sicut enim in aspero aliquo senticeto raro videas ita omnia spinis & vepribus obducta & impedita esse quin & flores passim & odores emineant, ita tenebræ illæ profundæ ignoran-*

ciae quantumvis arte & crassa adeo Ecclesias nostras non oppressere, quin viros suis omni virtutum genere probatos ostendit. Quod ipsum & de illis sentimus, qui hodie rerum potiuntur. Sunt enim multi, qui non privato modo in cœtu, sed aula etiam & palatio adeo vel opum affluentia, vel rerum domesticarum splendore, vel in totum ulla aut nominis, aut functionis gloria non tanguntur, aut insolescunt, quin votis omnibus cupiant causam veritatis, quæ tempore tam longo sepulta jacuit, tueri, vitamque & disciplinam eorum, qui se Christianos profitentur ita componi, emendari, reformari, ut à primævâ illa puritate verè sanctæ Ecclesiæ Catholicæ quàm minimum distarent. Quo sensu & Abbates quosdam duci & abundare haud dubitamus, qui oblatos cum annis mores exceperunt ulla sua culpa, quando jam constet palam multa esse à veteribus quibusdam patribus religionis prætextu recepta & admissa, quæ ne probari quidem iusta ulla causa queant, nedum defendi aut retineri. Quod ad Monachos attinet, tot sectis variegatos, idem piôs viros sentire video, quod sentit doctissimus Erasmus quando dixit: *Bonos monachos Ecclesie esse ornamenta, Malos carcinomata*: conquestus interim perquam paucos esse ætate nostra, qui veri esse Monachi, aut boni videri queant. Nobis denique, qui nostris affectibus locum damus, & humanis consiliis omnia gerimus, nec ad divina respicimus, quo & certis & indubitatis, & æternis nitamur & hæreamus, usu venit, quod omnibus regnis suo robore nixis accidit, quod à gentili Poeta (ceum Prophetam dicere aialumus) dictum est:

*Damnosa quid non imminuit dies?
 Ætas parentum pejor avis tulit
 Nos nequiores, mox daturos
 Progeniem vitiosorem.*

F I N I S.

BAR.

BARTHOLOMÆI SCHOBINGERI IC.

ADDITIONES,

AD IOACHIMI VADIANI CONSULIS

FARRAGINEM ANTI-
QVITATVM.

PRÆFATIONIS Numerus I.

NRheni & Danubij Ripa Ecclesia Christiana.] Quæ ut plurimum
erant lignæ, sine omni superflui ornatus cura sineque magna stru-
cturæ elegantia. Cujusmodi fuit illa ad Ripam Danubij in Norico;
cujus Eugippius Abbas in vita S. Severini meminit. Nec alia tem-
pla Diis suis extructa à Germanis. Nam Vallejus in Gallica historia
de Dea Cisa; quæ Augusta Vindelicum culta scribit; *Cujus tem-
plum ex lignis barbarico ritu constructum,* &c. barbarico, id est Ger-
manico. Nam Germani *καὶ ἔξω τῶν Barbari* dicti, ut ad Sidonium
notavit Ioannes Savao & ad Einhardum Melchior Haiminsfeldius

Glodastus, juvenis & veranobilitate; id est, virtute, ac morum probitate; & omnium opti-
marum artium ac disciplinarum studiis ornatissimus, qui & superiorum locorum, cum hos
libros unâ otiosi perlegeremus, me admonuit, & alia plurima in his additionibus nostris;
qua est promptitudine, suggessit. Vt est illud circa annum Dom. cccc. cœpisse lapidea tem-
pla à Christianis exædificari. Quale fuit illud Brigantij ad lacum Podanicum à SS. Co-
lumbano & Gallo repurgatum; ut legitur apud VValefridum & VVettinum in vita Galli,
apud Rapertum quoque cap. 1 & Theodorum in vita S. Magni. Quale & illud Kirchbergen-
se, cujus Thomas Lyrer & Felix Fabri originem tradidere.

Sub Valentino nominis Tertio.] Sub hoc enim Germanos Rhenum transgressos in Ro- *Ibid. 2.*
manas provincias irruisse auctorum omnium consensu constat circiter ann Salut ccccl. vel
ut Sigebertus auctor est an. ccccl. xxiv.

Franci longius à ripis Galliam ingressi.] Ottho Frisingensis lib. 4. cap. penultimo. *Ibid. 3.*

Remigio auctore.] S. Remigius Episcopus Remensis Anni. Dom. cccxc. *Ibid. 4.*

In vetustissimis Codicibus.] Legis Salicæ, quam posteaquam hæc Vadianus scripserat; *Ibid. 5.*
edidit Ioannes Heroldt, cum aliis veterum Legum libris.

Nomine Imperij ad Francos, atque inde etiam ad Germanos translato.] De imperij trans- *Ibid. 6.*
latione ad Francos & Germanos vide libellum Marsilij de Padua *de Translatione imperij,* &
quædam apud Engelbertum Abbatem Admontensem *de fine Romani imperij.*

Lothario, quem Clotharium scribe Gallici vocant.] Fallit enim Franc. Guillimannus, qui *Ibid. 7.*
in libris Antiquitatum scribit litteram C. in ejusmodi nominibus idem notari quod KUNIG.
Hac enim ratione omnes & sacerdotes, & monachos, & nobiles & plebejos Reges fuisse con-
cedat, necesse est, quorum nomina in veteribus instrumentis & legibus Francorum manu-
scriptis ita scripta & picta observantur. Natus autem error ex barbara illa; & imis de
faucibus ducta pronuntiatione; qua Helvetij nostri hodieque laborant. Hinc sine discrimi-
mine in illis libris legitur *Ludonnicus, Hildovicus, Chlodonicus; Clodovicus, Lotharius, Hlo-
tharius*

- tharius, Chlorharius, Clotharius, &c.* Rationem ejus rei tradit Bodinus in Method. hi stor
 Hæc Goldastus.
- Ibid. 8.* *Ad Dagoberto in optimam formam redacta.*] Leges Francorum à Dagoberto in formam redactæ, nihil habent quod paganismum resapiat, in epilogo legis Francorum, quem Heroldus fecit præfationem legis Salicæ, Iustinianum (opinor) imitatus. Goldastus.
- Ibid. 9.* *Nihil minus donatas & ornatas, quam illas priores.*] Quas transportarunt & locis mutarunt. Hinc Rauracensis vetus in Basiliensem, Vindonissensis in Constantiensem, Aven-ticensis in Laufenensem, &c migrarunt ac transportatæ sunt.
- Ibid. 10.* *Trenans vetus auctor meminit.*] Adversus hæreses lib. 1. c. 3. ubi & Ecclesiarum in Celtis mentio. Nam & ipse Lugdunensis Celtarum Episcopus fuit.
- Ibid. 11.* *Quæ apud Curiam est vetusta.* De ejus vetustate Guillimannus lib. 4. c. 2.
- Ibid. 12.* *Scholarum vice cœnobita essent.*] Talia fere hodie esse novimus Collegia Jesuitarum, suo more modoque: Vnde & ab aliis *Seminaria*, etiam *Gymnasia* vocantur, in quibus scilicet ad Ecclesiæ suæ & Reipub. regimen semina jaçentur & exercentur, præsertim in America, ut ex Epistolis Iaponicis, si vera sunt, quæ ibidem memorantur, cognoscimus.
- Ibid. 13.* *Provincia Gallica cœnobita vidit.*] Sub Arcadio, Vero & Honorio Principibus. Auxit postea institutum Martinus Episcopus Turonensis, qui collectis discipulis severiorem quandam monasticæ disciplinæ regulam circiter annum Salut. CCCLXXXIII. Gratiano imperante professus est: cujus vitam Severus Sulpitius Rhetor, & ipse postea monachus, cum multa ac prope ambitiosa laude monasticæ vitæ in literas retulit anno CCCc plus minus. Hunc postea secutus Ioannes Monachus cognomento Cassianus, qui & ipse de Monachis Ægypti, & monachismi laudibus in literas retulit, & monasteria duo Massiliæ condidit annum circa CCCXL. ut quidam volunt. Cessatum dein nonnihil, quum magno omnium terrore Gotthi in Italiam, in Gallias autem Franci irruissent. Verum illis ad fidem conver-sis, augeri amplius, sed intra modum tamen, cœpere monasteria. Clodoveus enim à Remigio baptizatus non defuit monachismo, qui & in Alemannia à se devicta & magna parte in servitum redacta, propagandæ gratia religionis, monasteria instituit, domos scilicet, in quibus regis donationibus fovebantur, qui verbo Domini rudes illas & feras gentes ad fidem Christi cohortabantur. Sub hoc enim Principe duo monasteria, unum apud Ture-gum, alterum apud Lucernam à VVichardo & Ruperto fratribus Ducibus Alemannia seu Suevia, fundata sunt, omnium, quod sciam, Alemannicorum monasteriorum vetustissima, circa ann. DOM. DIII. regnante in Italia Theodorico Gotthorum Principe. Postea annis plus minus xxx sub Iustiniano Imp. emerit S. Benedictus ille ἀρχιμαχὸς monachorum, anno Domini DXX.
- Quum Theodosio Juniore imperante.*] Videndum an tempore Valentiniани ejus nomi-nis Ultimi
- Ibid. 14.* *Cujus Basilium fecere authorem*] Cujus epistolam vide ad Greg. de *vita solitaria. Angliæ & Hyberniæ.*] Hic nota, monachismum non quidem sub Gregorio in Anglia & Hybernia, sed antea incepisse Columbanus enim & Gallus xxv. annis ante Gregorij pontificatum ex Hybernia in Galliam trajecerunt. Gregorius igitur monachismo jam rece-pto favens, Angliæ & Hyberniæ affuit, missis, qui institutum monachismum juvarent & fo-berent: ita enim Lambertus tradit; Gregor. Papa Augustin. Archiepiscopum cum monachis in Britanniam misit, ut genti Anglorum verbum Dei evangelizarent Dominica incarnationis ann. DXXVI. Idem quoque tradit Sigebertus monachus.
- Et veteri etiam in Germania plusculi consederint.*] Quale est Scotorum monasterium Herbipoli ad Mœnum, quod ab hinc aliquot annis cultoribus privatim, Monachis per lu-lium Episcopum ex Italia evocatis recoli non ita pridem occœpit.
- Anachoretarum*] Anachoretæ tempore priores fuerunt Cœnobitis. Cœperunt enim tempore persecutionum Decij & Valeriani annis plus minus ccl. à Christi nativitate, ut Hieron auctor in vita Pauli Herem. to. 1. Hinc est quod Isidorus Epif. lib. 7. Etym. inquit; *Anachoretæ Heliam & Joannem, Cœnobitæ Apostolos imitantur.*
- Neque enim adeo vel additi erant certo loco.*] Tales quoque monachi fuere D. Hiero-nymus, Simplicianus, Augustinus, &c.
- Vi non magna ex parte Ecclesiis interesse, &c.*] Vide Hieronymum in vita Hilarionis, & in Institut. Monachi ad Rufinum, item ad Paulinum, & de Custodia virginis. ad Eustochium, & Vitas patrum passim.
- Certo fixoque in loco herere.*] Adeo ut Anshelmus lib. 2. de similitudinibus non veritus sit scribere; *In somnis* (nempe ergo, in somnis, inquit ille Plautinus senex) *se vidisse Angelum Dei describentem sibi quis esset verus monachus: nempe qui locum suæ habitationis perpetuum eli-gat, in quo perpetuo habitare disponat.*
- Ibid. 22.* *Sarabaita.*] Vide 6. quæst. 1. c. quidam monachi, &c. qui vero.

Quod inflati vagarentur.] Inde Gyrovagi dicti, Ansegi lib. 4. c. 45. Sed de his & aliis Monachis plura legere potes apud Anton. histor. part. 3. tit. 16. §. 4.

Quam ut a turba strepitu & seculi curis semoti carnem frangere, &c.] Sic Plato in Timæo scribit, Sacerdotes apud Athenienses à populo separatim convixisse, ne aliqua profana contagione eorum castitas seu vita pollueretur. Et Hier. contra Iovinianum; *Stoicus vir eloquentissimus de vita antiquorum sacerdotum loquens ait, quod omnibus postpositis negotiis semper in templo fuerunt, & rerum naturas atque causas siderumque motus studiosissime contemplabantur, & nunquam se mulieribus miscerunt, nunquam cognatos, propinquos, vel liberos viderunt ab eo tempore, quo divino cultui fervire ceperunt: à carne & vino semper abstinerunt propter tenuitatem sensus & vertiginem capitis & libidinis refranationem: panem raro vescebantur, ne onerarent stomachum: cubile de foliis palmarum habebant, & ocio nunquam torpebant, &c.* quæ vide apud eundem, & Iacobum Magni Sopholog. lib. 7. c. 1. & adde epist. Basilij ad Gregorium Nazianzen. de vita solitaria.

Mores componere, abstinentiaque sese exercere.] Sancto Monasteriorum usu patientia coaluit, & durioris observationis consuetudo laborum tolerantiam hausit, sicut de Eusebio Episcopo scripsit Ambrosius lib. epist. 10.

Nemo tantum suo consilio tribuebat, ut negaret rescindi posse, &c.] Vide Erasmus in vita Hieron. Huc faciunt quæ scribit Epiphanius Cyprii Episcopus contra Montanistas, hæref. 48. li. 2. tom. 1. Nos vero non necessitatem imponimus, verum cum bono consilio admonemus exhortantes eum qui potest: non autem necessitatem imponimus non potenti, neque reuicimus ipsum à vita. Sanctum enim omnibus predicavit, ut debilius infirmitatem portemus, velut etiam ipse S. Apostolus dicere comperitur, & tales redarguere, qui non sunt eiusdem doni; Iuniores, inquit, viduas reuice.

Quin & evocati sunt sæpe in monasteria, &c.] Possidonius in vita Augustini c. 11. Proficiente vero doctrina divina sub sancto & cum sancto Augustino in monasterio Deo servientes, Ecclesie Hipponensis clerici ordinari ceperunt. Ac deinde innotescendo de die in diem Ecclesie Catholice prædicationis veritate, sanctorumque servorum Dei proposito, continentia & paupertate profunda, ex monasterio, quod per illum venerabilem virum & esse & crescere ceperat, magno desiderio poscere atque accipere. Episcopos & clericos pax Ecclesie atque unitas & cepit primo, & postea consecuta est. Non ferme decem, quos ipse novus sanctos & venerabiles viros, continentis ac doctissimos, B. Augustinus diversis Ecclesiis, nonnullis quoque eminentioribus, rogatus dedit. Similiterque & ipsi ex illorum sanctorum proposito venientes Domini Ecclesiis propagandis & monasteria instituerunt, & studio crescente adificationis verbi Dei, ceteris Ecclesiis promotos fratres ad suscipiendum sacerdotium præstiterunt. Hæc ille. Iustinianus Imperator prohibuit Episcopum ordinari, qui non xv. annos in monasterio monastica conversatione impleisset. Novell. 123. c. 1. Et Iacobus Magni Sopholog. lib. 7. c. 3. scribit, concludere Hugonem, quod canones rationabiliter diffiniant, nullum esse in Episcopum eligendum, nisi prius in sacris ordinibus fuerit religioso conversatus. Augustinum fuisse monachum testatur ipse epist. 89. ad Hilar. in fin. 4. quæst. & contra litter. Petilian. lib. 3. c. 4. & Ambrosius part. 3. ferm. 94. & Possidon. in vita Augustini c. 5. Ex monacho Presbyterum, ex Presbytero Episcopum se factum esse, & quæ ratione scribit ipse ubertim De communi vita & moribus Clericorum, tract. 1.

Ac velut in ludo ad certam men institui] Hieronymus ludum vocat monasteriorum: quia ex illis tanquam ludo prodibant viri exerciti & pietate & disciplina, qui magno cum fructu Ecclesiis adhibebantur. Hinc à Basilio monachos ἀσκητας, hoc est exercitatores dictos fuisse Gregor. Nazianz. in orat. funebri in laudes Basilij habita docet. Unde & ἀσκητικόν, id est exercitatorium, Basilium scripsisse Hieronymus tradit, cujus fragmenta quædam Vollateranus transtulit, certæ vitæ modum proponens, ad quam se monachi componerent & exercerent.

Labore illo manuum.] Alimonia monachis ex labore manuum, vide Augustinum in expositione psalmi 199.

Vota autem quæ monastica dixerunt.] Causa adjuvans fiduciæ operum vota monastica.

Nec mandata sed hominum præscripto instituta.] Frustra me colunt docentes doctrinas hominum Matth. 15.

Ditiores catalogo inscripti fratrum in numero habentur.] Veteres Christianos multo se Fratres appellasse vel ex scriptura constat. Sed postremis temporibus ij tantum Fratres appellati à monachis, qui aliquid victui & amictui eorum suppeditarunt. Aliter quàm ab Augustino in Psal. 99. ubi de monachis ait; *Laborant manibus suis, inde se transigunt, non avarè aliquid petunt. Quicquid eis infertur à piis Fratribus, cum sufficientiâ, & cum caritate utuntur.* Fratres vocat homines Christianos quosvis, non eos tantum, qui præbendis monasteriorum suo sibi peculio cõemptis gaudeant, ut hodie.

Gregorij] Vide Gregorium in homilia 5. in Ezech. in fine.

Augustinus.] Lib. 10. cap. 2. de civitate Dei.

Ibid. 33.

Ibid. 34.

Ber.

Ibid. 35.

Bernardus.]In sermone de Annuntiatione.

Ibid. 36.

Sed gratis daretur sitientibus aquam illam vivam]Esa. 55. Ioan. 4. Hieron in Esa. d. c. 55. quem vide.

Ibid. 37.

Nec dedit errores.]NB. Carolus Magnus non dedit errores Ecclesie, sed temporum vitio recepit.

AD LIBRUM PRIMVM.

PAG I. NUM. I.

Synodi Magonciacensis.]Synodus Magonciacensis celebrata est anno Domini DCCCIII. sub Carolo Magno.

Ibid. 2.

Magno Franci & Alemanni nobilitatem, &c.]Tacitus in libello de Moribus Germanorum, Adamus Bremensis hist Eccles. lib. 1. c. 5. Vvitchindus Mouach. l. 1. Leges Francorum, Alemannorum, Francorum, & alij scriptores.

Ibid. 3.

Nulli tum erant Episcopi suffraganei] De Episcoporum autem derivatione & origine ut aliquid dicamus, sciendum est, quod *Episcopus* dicitur quasi inspector & speculator. Hoc enim sensu Cicero scripsit se episcopum designatum à Pompejo, ut oram Campaniæ maritimam specularetur. Ab Arcadio autem iureconsulto, qui panem cæterisque rebus venalibus inspiciendis præfuit, Episcopi vocantur, l. ult. *de munerib. & honorib.* Inde vocabulum illud ab Ecclesie Doctoribus propter singularem emphasim pastoribus etiam Christiani gregis attributum est, quod ovium curæ suæ commissarum doctrinæ, vitæ & morum inspectores essent constituti. Ab inspectione igitur, vigilantia, cura, labore, fide docendi, quam Ecclesiis debent, dicuntur Episcopi. Vnde postea & Latine Ecclesie, sicut & Presbyteri & Parochi, Diaconi, & alia nomina communi loquendi usu retinuerunt. Idem autem fuerunt Episcopi, Presbyteri, & Parochi, iisdemque nominibus promiscuè vocantur tam in literis sacris, ut ad Philip. ad Timoth. 1. 4. 2. ad Tim. 1. Act. 20. quàm à Patribus antiquis, ut Hieron in epist. ad Oceanum, & in epist. ad Tit. c. *legimus*, dist. 93. sed & à Chronographis, Francis & veteribus foundationum chartis, sæpe Episcopus pro Parocho, & è contrâ: & Parochia pro diocesi ponitur. Quod ideo factum videtur, quod omnes olim paræ gradus & æqualis authoritatis essent, & uno (ut Ambrosius inquit ad Ephes. 4.) *recedente sequens ei in ordine succederet.* Verum quia communis illa Presbyterorum administratio per vices visa est incommoda, & sequentes Presbyteri coeperunt inveniri indigni ad tenendos per vices primatus, ait idem Ambrosius, ideo ne indigni temerè usurparent, & esset multis scandalum, cum etiam ut dissensionum materia & schismatum semina tollerentur, & ut Hieronymus inquit, *Ne unusquisque ad se trahens Christi Ecclesiam rumpere*, factum est, ut unus ex Presbyterorum ordine in singulis civitatibus ordine cæteris præficeretur, ita ut cum eorum consilio omnia gereret & administraret. Hinc nomen Episcopi, quod ante omnibus erat commune, attributum est uni, quo facilius insigni aliqua propriaque appellatione à cæteris discerni posset. Proinde ex eo tempore reliqui Presbyteri nunquam Episcopi sunt appellati; quamvis Episcopi Presbyterorum nomen non respuerint, ut legendum est apud Euseb. lib. 5. c. 3. hist. Eccles. & Tripart. lib. 4. c. 24. Multiplicatis autem per omnes provincias Ecclesiis, cum neque ad communia capienda consilia, quibus semper opus fuit, convenire, neque communi per omnia consensu regi posse viderentur, confusionis vitandæ causâ certa quædam ratio & forma cogendorum cœtum, quas *Synodos* vocabant, instituta est, & ut coniiicio, sub Constantino Magno, divisus per spatia certa regionibus, ita ut unusquisque Episcopus sua regione contentus, ab alterius administratione & cura abstinere. Qui enim facilius vel utilius convenirent, quàm quos ipsa vicinitas, eadem lingua, ijdem maxima ex parte mores, & mutua in rebus civilibus commercia, copulant? Hinc dubio procul post ordinem inter eisdem oppidi & vicini territorij Presbyteros positum, illa episcopatum in dioceses & metropoles distributio cœpit à Constantino Magno reddita Ecclesiis pace. Quæ tamen, ut voces ipsæ arguunt, à Græcis Ecclesiis originem habuisse videtur, non quidem, quod sciam, ab aliquo coeuntium Patrum Concilio aut decreto profecta sit, sed quod natura suadente & necessitate flagitante ad exemplar Reipubl. Romanæ efformata est. Hoc enim vult illud Hieronymi epistola ad Titum; *Noverint Episcopi consuetudine se magis quam Dominica dispositionis veritate Presbyteris esse majores, &c.* Stante enim Reipublica Romana, erant provinciæ in dioceses, quasi gubernationes dicæ, id est certa spatia, distributæ, in quarum præcipuis urbibus Præfides conventus suos agebant, cujus novem Plinius in Asia numerat hist. natur. lib. 5. c. 29. & seq. quarum septem in Apocalypsi recensentur. Metropoles autem dictæ sunt civitates, ex quibus deductæ fuissent aliquando Ecclesie: quæ appellatio postea penes celeberrimas & frequentissimas civitates mansit, quasi materna quadam authoritate eminentes. In oppido igitur cujusque dioceseos præcipue primus

l. 2. l. 1.

l. 3. l. ult.

C. de sa-

crof. Eccl.

l. 5. auth.

sed neque,

eod. No-

vel. 52.

Euseb.

lib. 5. c. 24

c. 13. q. 1.

dist. 80.

c. episcopi

primus Presbyter, qui & ἐπιταρχευσιν. Episcopus vocabatur, in communi quotidiana jurisdictione, ceteris tum urbanis, tum aliis ejus regionis Compresbyteris, id est toti dicecelsi præerat: non quidem gradu aut imperio vel dominationis autoritate, sicut Bernardus ad Eugenium inquit lib. 2. *Nomen Episcopi non sonat dominium, sed servitutem*: verum ordine & primi in sacro confessu loci dignitate, scribente Augustino epist. 19. *Secundum honore vocabula, quæ jam Ecclesiæ usus obtinuit, Episcopatus major est presbyterio*: in singulos quidem inspectionem hæcenus habens, ut eos & officij admoneret, & de rebus ad dicecesin vel morum censuram spectantibus ad Compresbyteros suos (quorum cæterum *Senatum Ecclesiæ* Hieronymus vocavit, c. Ecclesiæ, 16 q. 1.) referret, sententias rogaret, & quod visum decretumque esset, pronuntiaret, à quo judicio ad synodum provincialem provocare licebat, c. 6. q. 3. & 4. Quoniam autem regio interdum latius patebat, quàm ut commodè in urbem quavis occasione venire possent, Episcopi, ut verisimile est, otio & quieti consulentes, vicis & pagis, qui non minus quàm urbes, communi inspectione egebant, vicarios quosdam Episcopos ordinate soliti sunt, qui *Chorepiscopi* nominabantur, quasi *χωρειοι*, id est rustici, regionarij, sive vicarij Episcopi: quia non in civitate, sed ruri per vicos & pagos munus gerebant. Horum primam mentionem factam invenio in Concilio Ancyrano can. 12. item Neocaesariensi can. 13. & Antiocheno can. 8. & 10. Et quia insolenter sese cum Episcopis gererent, nec ulla satis bona ratio eorum institutionis apparet, eorum munus sublatum & antiquatum est: in quorum tamen locum successisse vel surrogatos fuisse mihi videntur *Archipresbyteri vicarij*, masi & de quibus in c. ult. de officio Archipresbyt. *Metropoleos autem Episcopus* inspectionem & Leonis 1. *ἐπισκοπῶν* in ejusdem provinciæ Coepiscopos habuit, ad quos eodem, quo diceceseos Episcopus in suos Compresbyteros, ordine, bis aut minimum semel in anno congregatos de omnibus totius provinciæ negotiis, & eorum qui ad synodum provincialem convocarunt controversiis referebat, & sententias rogabat, ut quod majori parti visum esset, decerneret. Quod si pares fuerunt Episcoporum sententiæ, tum alios aliquot ex propinqua provincia evocabat, qui ambiguitatem cum provinciæ Episcopis tollentes, quod alteri parti visum esset, confirmarent. In qua synodo Episcopus, qui alicui ejus provinciæ loco præesset, & ipse ut Metropolitanus creabatur, nec ab ea sententia cuiquam ab omnibus provinciæ Episcopis damnato provocare licebat, cavente id Concilij Antiocheni canone xv. Et hæc quidem fuit Ecclesiarum Christianarum per diceceses & provincias distributio, non temere profecto, sed prudenter & commodè à nonnullis inchoata, & deinceps multorum conventuum sacrorum decretis in universo terrarum orbe confirmata, ut Concil. Nicen. can. 6. anno Dom. ccxxv. & Conc. Constantinopol. can. 2. anno Dom. cccxxxijuncta l. 3. C. Theod. de fide Catholic. Nulla autem alia Patrum mens fuit, cum hanc *πρωτοίαν* in diceceses, & has rursus in Provincias sub uno quoque ceteris præeunte distribuerent, quam ut Ecclesiæ non cujusquam arbitrio, sed communi gubernatorum divinitus constitutorum, & in nomine Domini ritè & ordine congregatorum sententia & consensu, sicut inter pares regerentur, Dicecesano videlicet primo Presbytero in trimestribus illis conventibus, quorum vestigia quædam adhuc extant, sic suis Compresbyteris præeunte, & primo Provinciali Episcopo in semestribus provincialibus synodis ita omnia inter Episcopos moderante, ut quemadmodum veteribus canonibus disertè præcipitur, nec à primo Presbytero absque suorum Compresbyterorum, nec à primo Episcopo absque suorum Coepiscoporum sententia & consensu, nec vicissim quidquam ab istis absque suo duce & moderatore gereretur: quin ordinem & in generalioribus atque œcumenicis synodis observatum esse ex earum historiis liquet, Rufino lib. 10. histor. & Socrate Ecclesiast. hist. lib. 3. Usque adeo autem humano hoc instituto quantumvis pio & nunquam satis laudato, neque Sathanæ ad irrependum in ipsa Ecclesiæ viscera aditus satis fuit oclusus, neque coerceri a ambitio & avaritia, pestes illæ religionis deterrimæ; potuerunt, quin hominum vitio, non patrum culpa, successu temporis pulcherrimus hic ordo in oligarchiam quandam & demum in horrendam illam Antichristianam tyrannidem Oecumenicam transformatus sit. Cum enim *πρωτοίαν* illa, quæ ordinis & muneris ab initio fuit, postea sublata electionis libertate, quæ loco successione per vices constituta fuerat, & certæ civitatis sedi addicta & perpetua constituta; gradus superioritatis & Imperij, dominationis & potestatis præeminentia facta est, spiritus ambitionis & avaritiæ facile irrupit, & quod unum synodorum remedium habebat ab Apostolis adversus omnes hæreses & *αἰμαξίαν* Ecclesiæ, malum omnium pessimum evasit, & primò quidem in gradum superiorem, mox ab hoc gradu in horribilem illam tyrannidem conscendit. Episcopi enim Dicecesani hac *πρωτοίαν* innovatione & obtentu omnia sensim ad se pertrahere, studebant; nec solum Presbyteros *κωλερνήτους*, quos Laicos appellare cœperunt; quasi ad Ecclesiasticam *ἐπιταρχίαν* nihil pertinentes, expulerunt; sed etiam aliis Compresbyteris suis jam non præeuntes in communibus deliberationibus, sed arbitrio suo dominantes, alios quidem ad suas parochias relegatos ab episcopali consilio excluderunt, alios vero quot & quoties libuit, assumere cœperunt, non quibuscum propriè de rebus Ecclesiæ deliberarent, sed quorum

Can. ult. synodi Ephes. anno Dom. ccccxxxi

Can. 28. An. Dom. dlv.

antiqua de ...

Grego. li. 6. epist. 188. & 194. li. 7. epistol.

7479. & ad Eulog. A. lex. Episc. in epistol. part. 7.

ep. 30. & ecc. di. fin. 99. & c. legi. mus. dist. 93.

An. Dō. xlii. An. Dō. c. iiii.

lib. 3. de fest. Rō. 4. 18.

opera vicaria uterentur. Vnde tandem pro Christiano illo presbyterio Officiales, nescio quos & Curiam à mundanorum Principum foris nihil differentem habere occupit. Provinciales autem illi Episcopi, abjectis modestissimis titulis Apostolicis, quibus etiam nec aliis in vetustis illis & purioribus canonibus *primi Presbyteri*, *primi Episcopi*, item *πρῶτος, πρώτοι καθέδραι*, appellati sunt, & assumptis magnificis illis & fastuosis *Patriarcharum, Episcoporum, Metropolitanorum*, non minus ambitiose se gesserunt, aliis aliorum fines quamvis variarum synodorum canonibus descriptos invadentibus. Notum est enim ex illorum temporum historia, adeo inter se tumultuosos esse, quum synodus Nicæna cogeretur de gubernationis suæ finibus, ut nullum finem concertationes illæ habituræ fuissent, nisi libellos accusatorios ab Episcopis sibi propositos, congestos in ignem Constantinus Imp. abjecisset, Euseb. de vita Constant. lib. 3. c. 13. Ruffin. hist. Eccles. lib. 1. c. 16. Sozomen. hist. Eccles. lib. 1. c. 16. c. ult. dist. 22. Quamvis nec tum quidem desierint. Constantinopolitanus enim, cujus sedes nullum nomen acceperat, teste Gelasio Primo, nedum ut inter Metropolitanos censeretur, non destitit, donec in Concilio Constantinopolitano primo secundum ab Episcopo Romano locum & honorem primatus inter Metropolitanos obtineret. Quod è est canon 3. ejus Concilij & in synodo II. Constantinop. can. 36. & Novel. 131. & l. 16. C. de sacros. Eccles. ubi ab Imperatore Zenone idem confirmatur, & in l. 24. C. eod. ab Iustiniano Imperatore vocatur *caput reliquarum Ecclesiarum*. Videtur autem eadem nisi ratione, qua Romanus Episcopus dominari jam cœperat, nempe, quod Constantinopolis Regia esset civitas, & Nova Roma. Quod cum Gelasius ille in epist. Dardaniæ Episcopis inscripta merito irriteret; *Alia*, inquiens, *est regni secularis potestas, alia dignitatum Ecclesiasticarum distributio*: tamen adeo non profecit, quin nihilominus in Chalcedonenſi illa Oecumenica Synodo, alioqui quod ad doctrinam venerabili & orthodoxa Constantinopolitano non tantum primatus ille secundus, licet repugnantibus Episcopi Romani Legatis confirmatus, verum etiam contra Constantinopolitanæ synodi canonem 2. ditio longè lateque ampliata fuerit. Verum ne tum quidem, quæ ambitionis rabies est, modum ullum tenuere: sed aliquanto post tempore, in sexta Constantinopolitana Synodo in Trullo habita, Quartumviratus ille, quo Romanus Occidentem, Constantinopolitanus cum vicina regione Orientem, Alexandrinus Africam, Hierosolymitanus autem dicis caussa quartum locum nactus est, Antiocheno, cujus antea nobilissima Ecclesiæ sedes tertia inter Metropolitanos numerabatur, cæterisque deinceps Metropolitanis sub Quartumvirorum illorum jugum redactis, ad instar Triumviratus Romani invecus est: quæ non magis Rempublicam Romanam, quam hic ille Ecclesiam Christianam pessumdedit, & perdidit. Quemadmodum enim Triumviratus aditum Augusto ad imperij monarchiam patefecit, patiratione Quartumviratus ille dominationi monarchicæ in Ecclesia januam aperuit. Cum enim Alexandrinus & Hierosolymitanus, qui non tanta, quanta reliqui duo ob sedem imperij & honorem, dignitate præeminerent, sed intra suæ sedis limites continerent: Romanus nec parem magis, quam Pompejus, nec Constantinopolitanus majorem magis, quam Cæsar, ferre potuit, & quali (ut Alexander Dario respondit) *sicut mundus à duobus Solibus, sic Ecclesia duobus Patriarchis regi nequiret*, inter Duumviros illos, spectantibus reliquis duobus, infinita de primatu orta sunt certamina. Et Gregorius quidem Romanus adversus Ioannem Constantinopolitanum, qui se Oecumenicum, id est, universalem vocari volebat, recte & probè scripsit; *Antichristi præcurſori hanc appellationem convenire*: sed imprudenter, & nihil tale cogitans contra suam ipsius sedem Propheta exstitit. Bonifacius enim ejus nominis Tertius, secundus à Gregorio, tantum abfuit, ut prædecessoris sui sententiam probaret, ut è contrario à patricida illo Phoca *Capitis Ecclesiæ Christianæ*, ut scribit Paulus Diaconus, verè Antichristianum nomen postularit & impetrarit. Quod haud alio fonte, quam à *περὸς τὴν* illa certæ sedis, electionis libertate sublata, perpetuò addicta, ceu diximus, emanavit. Cum enim dominatio hinc quædam Episcopalis Dicesana supra Compresbyteros, Metropolitana supra Provinciales Episcopos, Patriarchalis quadruplex supra Metropolitanos Coarchiepiscopos, invecita atque constituta erat: eadem certè parique ratione Monarchicum deinceps supra Compatriarchas imperium, sive Catholicum supra Catholicam Ecclesiam universam dominium erectum fuit, nec antè quievit ambitio, quam gradatim ad fastigium summum horribilem suam tyrannidem perduxerit. Inde factum, ut Sathana interim dum his de rebus isti rixantur, doctrinam ipsam miris modis depravante, in ipsam quoque fidem dominationem usurparit. Id quod jam Bernardus etiam quæstus fuit, cum manifestò scripsit ad Pontificem epistola 230. *Et olim quidem eratis contra, Apostolum Petrum dominantes in Clerum, imo & contra Coapostolum ejus Paulum dominabimini fidei totius orbis. At nunc novum aliquid addidistis usurpantes amplius & in ipsam religionem: quid restat, nisi ut ad ipsos Angelis sanctis dominari? Quin immo nec ista in miseris conscientias tyrannide contentus, ipsa denique Cæsarum & Regum scepra sibi, honorandi sacri ministerij obtentu subjecerit.* Quam

calamitatem à Joanne in Apocalypsa, & Sancto Paulo epistol. 2. ad Theffal. apertissime prædictam maturè etiam prævidit Gregorius Nazianzen. optimo jure omnem illam *περὸς εἰς* penitus sublatam esse exoptans, qui de ea in oratione post suum in Urbem reditum in hæc verba disserit; *Propter hanc, inquit, res omnes nostra jaçantur & concutuntur: propter hanc fines orbis terra versantur in suspitione, & bello, eoque furdo, & ne nomen quidem habente: propter hanc periculum est, ne ab hominibus esse censeamur, qui à Deo sumus, & ne magnum illud & novum (nempe Episcopi) nomen amittamus. Quod animam neque esset præsentia, neque loci prælatio, neque violenta præeminentia, ut ex sola virtute agnosceremur. Nunc enim dextrum hoc latus, & sinistrum, & medium, & sublimior & inferior sedes, & illa præcendi, vel eodem gradu incedendi consueverunt, multas nobis clades nequicquam intulerunt, & multos in foveam impulerunt, atque ad hircorum locum abduxerunt, non ex inferioribus; sed jam etiam ex pastoribus, qui quum essent magistri Israelis hæc ignorarunt. Hactenus Gregorius, cui non solum fastuosa illa nomina, sed res quoque ipsæ, non minus quam aliis quoque Patribus, adeo displicuerunt, ut ne *Exarchi* quidem appellationem, longè tamen modestissimam & sacratum communionum deliberationum inceptori convenientissimam, ferre potuerint, sed in celeberrima illa Carthaginensi Synodo expressis verbis expunxerunt, & generaliter ejusmodi voces omnes damnarunt, atque adeo certam Metropolitanis illis appellationem, ne *primi* quidem *Episcopi*, sed duntaxat *primæ sedis Episcopi* assignarint, caventes ne famulos ille fastus mundi in Ecclesiam introduceretur, quæ lucem simplicitatis & dimissionis animi iis præfert, à quibus conspectus ille diei Domini expectatur, sicut ipsi Patres in epistola ad Cælestinum Urbis Romæ Episcopum missa scripsere. Nec prætereundum, quod ante Concilium Chalcedonenſe, quod incidit in annum Christi circiter cccclv. nulla, quod ego deprehenderim, subscriptio Synodica comperiat, in qua Archiepiscopus inferibatur. Sed concedamus Patribus nihil malè suspicantibus pro primis Episcopis Archiepiscopos & Patriarchas jam olim vocatos fuisse, (fuerunt enim initio iidem Metropolitanis, Archiepiscopi, & Patriarchæ dicti) tamen certum est, primitivæ Ecclesiæ ignota hæc nomina fuisse: nec dubitamus, cum postea usurpârî cœperunt, quin jam tunc sit molitus Sathan jacere tyrannidis illius fundamenta. Apud Francos quidem & Germanos, ut est apud Anselmum libro 1. cap. 8. neque Metropolitanus sine Coepiscoporum suorum consilio, neque Episcopi rursus sine Metropolitanis scientia in parochiis quidquam innovare poterant. Unde Episcopi, qui ad Metropolitanum respiciebant, *Suffraganei* etiam dicebantur, quasi Metropolitanorum auxiliarij, quod auxilio & suffragio Metropolitanis assistent, vel absentium vices gererent. Qua significatione usurpatur etiam à Radevico libro 2. de gestis Frider. cap. 74. Patrique ratione Coepiscoporum Episcoporum suorum suffraganei quodammodo erant. Longè tamen alij utriusque à *μὲταπολιτῆς* sive *Initiatoribus* illis & *Ceremonariis*, quos multo post tempore institutos Suffraganeos etiam & *Vicarios* vocarunt. Operæ pretium autem, nec minus Lectori rem gratam facturum nos putavimus; si Metropolitanorum Francorum, & Germanorum, quales & quot quisque sub se Episcopos, vel Metropoleon, quales sub se illo tempore civitates habuere, distributionem ex vetustissimo quodam Codice, qui anno Regni Caroli Magni XLII. Imperij autem IX. scriptus est, desumptam hæc subijcereinus, quæ ad hunc modum habet.*

Concil.
Chalced.
III. can.
26. c. 42.
unde c.
primæ se-
dis, dist.
99. &
seqq. c.
multi. c.
quicquid
dist. 4.
ex Ch.
solt.

BREVIS ANNOTATIO DE CIVITATIBUS ET METROPOLEIS, VEL QVALES sub se habent civitates.

Prima Provincia Lugdunensis habet civitates numero v.
Metropolis civitas Lugdunensis.

Civitas Ednorum.

Civitas Lingonum.

Civitas Capillonensis.

Castrum Matisconense.

Secunda Provincia Lugdunensis habet civitates numero vii.

Metropolis civitas Roemagus.

Civitas Bajocassiani.

Civitas Abrincatum.

Civitas Ebroicarum.

Civitas Sajorum.

Civitas Lixoviorum.

Civitas Constantia.

Tertia Provincia Lugdunensis habet civitates numero XIX.

Metropolis civitas Turones.

Civitas Cenomannia.

Civitas Reaomis.

Civitas Andegadis.

Civitas Namnetis.

Civitas Corisopitius.

Civitas Penetas.

Civitas Osiuntis.

Civitas Diobientis.

Quarta Provincia Lugdunensis habet civitates numero XVII.

Metropolis civitas Sennones.

Civitas Carnotum.

Civitas Otissiodoro.

Civitas Autricus.

Civitas Tricastum.

Civitas Aurelianis.

Civitas Parisius.

Civitas Melanis.

Prima Provincia Belgica habet civitates numero IV.

Metropolis civitas Treveris.

Civitas Medomartis, id est Meris.

Civitas Lecorum, id est Tullo.

Civitas Viriduno.

Secunda Provincia Belgica habet civitates numero XII.

Metropolis civitas Remis.

Civitas Sessomis.

Civitas Catulonis.

Civitas Veremmais, id est Noviomagus.

Civitas Atravantium.

Civitas Camaracis.

Civitas Turnacus.

Civitas Sikanensis.

Civitas Belviaco.

Civitas Ambriani.

Civitas Morinus, id est Ternacus.

Civitas Bononia.

Prima Provincia Germanica habet civitates numero III. Metropolis civitas Arrippina, id est Colonia.

Civitas Tunoris.

Secunda Provincia habet civitates numero VIII.

Metropolis civitas Moguntiacus.

Civitas Argentoratensis, id est Strazburg.

Civitas Nemnetis, id est Spira.

Civitas Vangionum, id est Vormatia.

Civitas Vitzburgensis.

Civitas Constantia.

Castrum Ribilocus, quod Eichstet dicitur.

Civitas Augusti Vindelicum, id est Anverpurch.

Provincia Bajorum, id est Noricus Ripensis super Danubium, sive Noricus Mediterraneus habet civitates numero VI.

Metropolis civitas Inuvavo, id est Salzburg.

Civitas Regino.

Civitas Patavia.

Civitas Frigisiensis.

Civitas Nova.

Civitas Sabionensis.

Provincia Sequanorum habet civitates numero VII.

Metropolis civitas Vesontio.

Civitas Equestris, id est Aventicum.

Civitas Basiliensis.

Civitas Vindonensis.

- Civitas Argentariensis.
 Civitas Ebrunensis.
 Civitas Rauracensis.
 Provincia Alpinum Penninitarum habet civitates numero 1.
 Metropolis civitas Centronium, id est Darantasia.
 Civitas Valensis.
 Provincia Meninsis habet civitates numero 2.
 Metropolis civitas Vienna.
 Civitas Gemnavensis.
 Civitas Gratianopolis.
 Civitas Albensis, nunc Vivario dicitur.
 Civitas Detensis.
 Civitas Valentina.
 Civitas Trecastrina.
 Civitas Vasensis.
 Civitas Auranficus.
 Civitas Carpentoratensis, qua nunc Vitasca dicitur.
 Item Provincia Meninsis habet civitates numero 14.
 Metropolis civitas Aralas.
 Civitas Massilia.
 Civitas Avennicus.
 Civitas Cabellicus.
 Prima Provincia Aquitania habet civitates numero VIII.
 Metropolis civitas Bituricus.
 Civitas Arvernus.
 Civitas Rotensis.
 Civitas Albiensis.
 Civitas Carnusca.
 Civitas Limodunum.
 Civitas Cabalum.
 Civitas Vellaborum.
 Secunda Provincia Aquitania habet civitates numero VI.
 Metropolis civitas Burdegala.
 Civitas Agennensis.
 Civitas Aequolensis.
 Civitas Santonis.
 Civitas Pictavis.
 Civitas Petrocorio.
 Provincia Nova Populania habet civitates numero XII.
 Metropolis civitas Elosacia, id est Ausius.
 Civitas Aquinensis.
 Civitas Latcoruntis.
 Civitas Consorunnis.
 Civitas Boatus.
 Civitas Berunensis.
 Civitas Amrinensis.
 Civitas Vafatecas.
 Civitas Turbaudis.
 Civitas Eboroma.
 Civitas Eboratis.
 Prima Provincia Narbonensis habet civitates numero VIII.
 Metropolis civitas Narbonas.
 Civitas Tolosatis.
 Civitas Agatenensis.
 Civitas Megalonensis.
 Civitas Biterensis.
 Civitas Nemonensis.
 Civitas Lutunensis.
 Civitas Viense.
 Secunda Provincia Narbonensis habet civitates numero VII.
 Metropolis civitas Aquensis.
 Civitas Aptensis.
 Civitas Regensis.

Civitas Foruli.

Civitas Vapcensis.

Civitas Segestino.

Civitas Antipolitana.

Provincia Alpium maritimarum habet civitates numero VIII:

Metropolis civitas Ebrodunum.

Civitas Viennensis.

Civitas Rigomunenfsis.

Civitas Solinensis.

Civitas Sunitinensis.

Civitas Clunatecas.

Civitas Celmenensis.

Civitas Vinsintensis.

Hanc Diœceseon & Metropoleon distributionem, quæ sub Carolo Magno fuit, à posterioribus Imperatoribus Episcopatum translatione & novorum institutione sæpe immutatam esse minime dubium est.

Ibid. 4.

Canonici autem dicti.] Canonici à regula dicti: hinc canonicè vivere, cap. quoniam, 12. quæst. 1. Ansegi. lib. 1. cap. 69. in fine. Quidam à lectione librorum Canonicorum Canonicos dictos putant, sicut & Canonicas horas, Bullingerus homil. 54. Quod jure atque merito irritifit Goldastus ille noster, cum anno Domini MDXCIX. à me quaesitus ita super hac voce litteris responderet; Ego video veteres in omni vita & Scientiarum genere tradendo certas regulas & compendiosas institutiones plurimum adfectasse. Inde Vegetius lib. 3. cap. 26. recenset regulas aliquas generales bellorum. Idem Medicis præstitit in Aphorismis Hippocrates. Eodem fine Anianus ex Pauli sententiis quasdam Gothis suis selegit, quæ hodie Recepta Pauli sententiæ dicuntur. Ita veteres Episcopos Fratribus suis (ita vocabant eos, qui cum ipsis in communi vita constituti vivebant) certos vitæ disciplinaeque atque adeo omnium dictorum factorumque canones, id est regulas præscripsisse indubium esse arbitror. Observavi ex Augustino Clericos non separatim (ut hodie) sed in eisdem cum Episcopo aedibus habitasse. Sic enim ille De communi Cleric. serm. 1. Nos omnes, inquit, aut pane omnes, sic nos vivere in ea domo, quæ dicitur domus Episcopi, ut quantum possumus, imitemur eos sanctos, de quibus loquitur liber Actuum Apostolorum; Nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia. Horum Fratrum domum atque institutum quid & quale fuerit, persequitur idem Augustinus in expositione Psal. 99. Quibus idem Augustinus certam vivendi regulam præscripsit, quæ hodieque existat. Nec moror hæc Erasmi censuram, quam Richardus Cenomannus jam olim refutavit. Regulas autem Græci κανόνας nominant. Vide tit. Pandect. De diversis regulis juris, lib. 2. Eclog. 3. Basilic. & apud Harmenopol. lib. 6. cap. 2. inscribitur καὶ κανόνων Ἀγρογων νομίσμων. Inde ergo dicti Canonici fratres illi in consortio Episcoporum, à Germanis Zumherren/ à domo, quia in eadem cum Episcopo domo versabantur. Hæc ille.

Ibid. 5.

Ædes Episcoporum &c. Monasteria dicta sunt.] Collegia etiam Monasteria dicta, hodie Münster/ antiquitus Dominica appellata, non à domo (quod pace Goldasti nostri dictum volo) sed à Domino, quod in ijs propter Dominum coibant. Hinc Germani Episcopalia & Cathedralia templa adhuc Domkirch/ & Canonicos Zumherren/ appellant. Vide Eusebium lib. 9. cap. 10. Caspar Hedion, in edicto Galerij Maximini, & B. Rhenanum. Claustra quoque dicebantur à cludendo, quoniam (ut inquit B. Volkwinus Abbas in Seidichenbach in homil. sua, quam in Evangelio Matth. de zizania & semine contra cleri vitia scripsit) non solum corpore, sed & corde intus manentes omnes sensus suos ab appetitu seculari, ab omni concupiscentia temporalis strenue clauserunt. Hodie à claudicando rectius dicuntur, quia viri claustrales rebus temporalibus inhiant, quasi in utramque partem claudicantes, dum servire Deo volunt & Mammonæ, religioni & ambitioni, polo simul & foro. Ideo autem Collegia, Monasteria & Claustra quoque promiscuè dicta fuisse puto, quod vitæ ratio à Monachorum instituto non multum discrepabat. Hinc Canonicus ordo & monasterialis competentia in diplomate quodam Regio apud Albertum Krantz pro eodem ponitur libro 2. histor. cap. 15. Sed posteaquam Canonicorum sodalitia nonnulla iis vinculis soluta liberataque sunt, factum est, ut ceteri ab imperitis, qui vim verbi Græci parum assequerantur, non simpliciter Canonici, sed Canonici regulares dicerentur: quasi diversa esset utriusque vocis significatio, quæ tamen una eademque est, & sicut in doctrina, ita vita & moribus quoque plane similes sunt.

Ibid. 6.

Comitatus primis illis.] Acoluthi dicebantur, quod Episcopum comitabantur.

P A G. 2. N U M. 1.

Nec luxum decere, nec, ornatum Episcopos.] Vide cap. jubemus, de consecrat. distinct. 1.

Aut

Anie omnia illud agebant Episcopi.] Quatuor sunt, inquit Abbas VVolkuius, in quibus Episcopus tenetur subditis: exemplum bonæ conversationis, pabulum sanctæ prædicationis & temporali sustentationis; & diligens executio officij; & suffragium devotæ orationis Hieronymus epistola 100. alloquitur Episcopum; *Domus in a conversatione constituta est in gratia publicæ disciplinæ: quicquid feceris, omnes faciendum esse putant: Cave igitur, ne malum committas: quoniam qui reprehendere volunt, repudiantur, si delinquentes fore videantur.* Et mox; *Subvenire pauperibus, visitare languentes; gaudere cum gaudentibus debes.* Videndus Iacobus Magni Sopholog. lib. 7. c. 3.

Ceterum & hunc sanctissimum morem.] Idem Magnus d. loco; *Plures tamen insipientes sunt viri, qui ultra maculati ad presidium sublimantur: & quod detestandum nimis est, ad præsentiam tanquam ad patrimonium currunt, veterumque exempla negliguntur.*

Cum artium aliarum tum sacrarum litterarum.] In antiquis Christianorum Ecclesiis certi quidam deputati erant, qui non tam sacras literas, quam reliquas totius Philosophiæ, Medicinæ, Jurisprudentiæ, necessarias artes, studiosis hominibus profiterentur. Loca, in quibus docebant, *σχολαί*, Græci; unde *Scholastici*; quod dignitatis tantum nomen hodieque in Ecclesiis permansit: & *διδασκαλεία*, unde *Didascali*, quales fuerunt Panæus apud Euseb. l. 5. cap. 10. & Didymus apud Ruffinum l. 2. c. 7. & c. qui Alexandriæ claruerunt. Hæc Goldast. *Lectores* apud Græcos *ἀναγνώσται* dicebantur, quo munere aliquando functum esse Iulianum Imper. testis est Theodoretus. vide Tripart. libro 9. cap. 38.

Turpissimum; docere velle quod non didicisset.] Novella 23. cap. . §. damus, & facit c. officium tui, extr. de elect. ubi Gloss. & c. quamvis, cum gloss. fin. de atat. & qualit.

PAG. 3. NUM. I.

Ani nulla aut rara in sacris adibus simulacra.] Euseb. lib. 7. c. 14. Eccl. histor. inquit; *Nonnulli ex gentilibus ad Christum convertos gentilem servasse morem, ut icones apud se servarent, non tamen ad cultum, sed in amoris signum:* vide Bullingerum in libello de orig. erroris in Divorum & simul. cultu. Rara tum in templis nostris simulacra fuisse, vel illud arguit, quod à Carolo Magno in Synod. Francofurti ann. Domini DCCXCV. convocata, decreta septimæ Synodi Constantinopolitanæ, ceu iconolatrica, damnata & rescissa fuisse. Quin etiam ipse Imperator Carolus contra Imagines elegantissimum librum conscripsit; ubi inter cætera; *Domus Dei decorem non in imaginibus materialibus; inquit; sed in virtutibus resurgentem licet videre* vide Aventinum

Picturas.] Paulinus Nolanus picturarum in templis auctor tempore Theodosij II. & Martiani.

Reliquia Sanctorum.] Reliquiarum honos & cultus tempore Hieronymi cæpit. Adversus quem Vigilantius scripsit, & ante eum Tertullianus in libro, quem Scorpiacon vocavit, & in lib. de Resurrect. carnis, vide Ruffinum lib. 11. Eccl. hist. c. 33. & Augustin. lib. 22. c. 10. de civit. Dei. Constantini Magni tempore cum Ecclesiis pax data esset, cæperunt mirari Martyrum ossa magis, quam vitæ institutum & testimonium. Hieronymus autem primus superstitionem hanc adferere conatus est. Bullinger. in lib. de orig. cult. simulacri.

Ab Ethnicis etiam cordatoribus.] Præter Persium Cicero lib. 2. de Legibus, quantum opes à factis abesse debeant in illis verbis docet; *Opes amovendo.* Vbi & Platonis adducit verba hæc; *Aurum & argentum in urbibus & privatim & in fanis invidiosa res est, &c.*

Infruetis antea & insolis auxit.] Quas à Romanæ sedis Episcopis, Gregorio Magno cælestiniarum magistris, eas primum instituente, accepit.

Eum luxum disciplina corruptela.] Vide Bullinger. in lib. de origin. err. Missæ.

Aureos quondam Presbyteros, &c.] Sacram cœnam non aurea vasa, sed aureas mentes requirere, Chrysostomus dixit. Et D. Hieronymus Exuperium Episcopum Tolosanum laudat, quod in sacra cœna calathò & calice vitreo usus est

Et cibum & somnum communem, &c.] In Concil. Magonic. can. de vita clericorum, 12. c. 1. c. necessaria, & dist. 32. c. præter.

PAG. 4. NUM. I.

Et legum præscripto &c.] Ansegifus lib. 2. c. 26. Cod. Theodos. lib. 16. in lit. de Episcop. Eccles. & clericis, Hieronym. ad Eustoch. de servanda virginitat. tom. 1.

Quam Africa Episcopi.] De hoc vide Cyprianum.

Ut ne testamentarium quidem constituere.] Ambros. lib. 2. Offic. cap. 26. Concil. Chalcedonens. & Ansegif. lib. 1. c. 22. Monachis & Clericis erat lege prohibitum ne hæreditates captarent. Et docet ipse Hieronymus, quod monachorum & clericorum avaritia locum fecit legi, & lege coerceri oportuisse. vide eum ad Nepotianum.

Ibid. 4.

Advocati.] Advocati, secularium rerum causa Episcopis dati: hi *Oeconomi* dicebantur. Bernardus lib. 4. ad Eugenium; *Memento Salvatore Indam oconomum habuisse. Quid Episcopo turpius, quam incumbere sappelletili, & substantiola sua omnia sciscitari, de singulis monere, de suspicionibus moveri ad quæquæ deperdita, &c.* Miratur ibidem, cur Prælati tot inveniant, quibus curam, animam committant, & tamen invenire nolint, quibus suas facultates in curam exhibeant. Vide Iacobum Magni Sopholog. l. 7. c. 7. Dixi oconomos fuisse. Quales olim & Collegia habuerunt Principum nomine adhibitos, qui censuum & reddituum, hoc est annonæ, gerebant curam, quos Magistros curiæ hodie vocant, quia cura, id est iurisdicção, opulentioribus Cœnobiis & Collegiis accesserit: quæ vetera in totum caruerunt, sicut & imperio. Nam ne nomen quidem vel meri vel mixti imperij notum erat Episcopis, longe minus monachis, quippe alienum est à functione Ecclesiastica

Ibid. 5.

Advocatorum solertia relinquerent, &c.] De bonis Ecclesiarum & administratione eorundem, quantum quidem ad res temporales attinet, Imp. suis legibus caverunt, quibus Episcopi obtemperarunt; interim tamen illis de rebus docuerunt, non quod adeo jus sibi vindicarent civilis administrationis, quæ sanè ad civilem politiam attinet, sed quod functionis suæ officio postulante ostenderent, quid ea in re sacris eloquiis traderetur, & iure divino præscriberetur.

Ibid. 6.

Memores doctrine Christi.] Lucæ 22. Matth. 20. Bernardus lib. 2. de considerat. inquit; Si dominari appetis, præesse contendis, Creatori tuo te præferre conaris, qui gloriam dominandi fugit, & erat subditus Principibus suis: Ideo sancti quidam viri adeo ab imperio alieni erant, ut ipsum etiam episcopatum, speciem tantum imperij habentem, detrectarint. Nam Ambrosius, (memorabo exempla, quæ apud illos authentica sunt) mulieres publicas (id est meretrices) in domum suam ingredi fecit, ut illis visis electio revocaretur. Fugam postea accepit, sed proditus à Leontio reverti est coactus, ut in eius vita legitur, S. Marcus pollicem sibi abscidit, ut indignus sacerdotio haberetur, ut scribit Heraclides lib. 2. Parad. S. Ammonius electus in Episcopum aurem sinistra ferro refecavit, linguam etiam abscissurus, nisi dimisissent. Quidam monachus in Episcopum electus, oratione sua impetravit, ut pridie confirmationis moreretur. Tripart. hist. lib. 3. S. Gregorius in Pontificem electus columna fulgida super ipsum descendente, ubi latitabat, cognitus est. S. Martinus fugiens electionem, anserum strepitu proditur. Quidam vero Episcopatum non quidem temperunt, verum adeo dominium nullum adfectabant, ut vitam, quam prius asperam ducerant, asperiores longè prodiderint, ut de Abbate Vavila legitur in Vitis Patrum lib. 1. p. 10. & Abbate Opi lib. 2. part. 1. Et sane non est fugiendus oblatus Episcopatus, ut inquit Ilidorus, sed humiliter gerendus. Et Gregor. in Pastoral. l. 2. c. 7. *Nullus se extollat ex electione, sed magis se humiliet* Bernhardus in epist. ad Episcop. Senonens. *Noli alium sapere: quia alium sapere difficile est, & omnimodo inusitatum: & quanto inusitatus, tanto periculosus.* Augustinus epist. 66. *Pet. Ut cogites nihil esse hominibus in hac vita, & hoc tempore letius, felicius, & acceptabilius, Episcopi, aut Presbyteri, aut Diaconi officio, si tamen non presumptuose, aut adulatorie res agitur: sed nihil apud Deum miserius, tristius & damabilius, si male fiant.*

Ibid. 7.

Principum suorum simplicitate.] Episcopi Principum indulgentia & simplicitate abusi insolescunt.

Præpingues quidam & opulenti Præsules.] Hos Abbas VVolkuinus *Sacerdotes Baal* vocat, quod ad majores tendant honores per ambitionem; & simul graviter in dominandi libidinem invehitur. Vide Othonem Frisingens. lib. 2. de gestis Frid. c. 20. ubi de Arnaldo Brixiensi scribit, & Guntherum lib. 3. Ligurini, ibique Spiegelium & Rittershusium interpretes.

Ibid. 8.

Victu & vestitu contenti.] distinct. 47. c. 3 ex Ambrosio, & vide 12. q. 1. per totum. Augustinus de communi vit. & morib. Clericor. part. 1. *Apprehensus & Presbyter factus per hunc gradum pervenit ad Episcopatum. Non attuli aliquid, nec veni ad hanc Ecclesiam nisi cum his indumentis, quibus illo tempore vestiebar, &c.* Hieron. epist. 94. *Obsecro te iterum atque iterum, ne officium Clericatus, genus antiquæ militiæ, in vanum assumes, & ne lucra sæculi in Christi militiâ quæras, ne plus habeas, quam quando clericus esse cœpisti. Et illico, Procuratores atque dispensatores domorum alienarum quomodo possunt esse clerici, qui proprias jubentur contemnere facultates, &c.*

Ibid. 9.

Vt pars una Episcopo, &c.] 12. quæst. 2. c. vobis, c. Vulturana, c. concessio, cap. quatuor & seqq. Ansegil. lib. 1. c. 80. Synod. VVormatiens. anno Dom. DCCCXXXIII. celebrata.

Ibid. 10.

Ludimagistros ut alerent.] Ansegil. lib. 1. c. 5. & lib. 1. c. 68. c. quibusdam, dist. 37. c. 1. c. quia nonnullis de Magist.

nus Abbas inquit; *Rara avis in terris hodie Canonicus à canone vita.* Vndergo? Audi unde. Est namque canon vita, ut dictum est, & est canon pecunia, videlicet alicujus pensionis certa. Unde solet dici; *Solve mihi canonem meum, id est pensionem meam, id est statutam pecuniam meam.* Eja ergo, o Canonicè, invenimus canonem inum, à quo derivaris, id est à canone pecunia, non à canone vita, id est à Canone religionis, non à canone religionis, &c.

Omnes religionis amore exciti. Religionis amore, & virtutis causa donationes factæ tanquam egenis, ne decedant alimenta his, qui rebus sacris deservirent, l. privilegia, C. de sacros. eccles.

Sed etiam Pontifices. Episcopi Germaniæ etiam Pontifices summi appellati: Ita VVolfhartus Presbyter quidam Ecclesiæ Eychstetensis Episcopo suo Erchenboldo VValdeburgis vitam inscribens in hæc verba orditur; *Domino Beatissimo Deoque vere dignissimo Erchenboldo Pontifici &c.* Et in Vsuardi Martyrologio, quod dedicavit Carolo Magno, id nomen sæpius reperitur. Extat & Curia in æde S. Lucij tale epitaphium Valentiano Episcopo à nepote positum;

SCE. M. EPCS.

HOC IACET IN TOMOLO QVEM FLEVIT RETICA TELLVS
MAXIMA SVMMORVM GLORIA PONTIFICVM.
ABIECTIS QVI FVDIT OPES, NVDATAQVE TEXTIT,
AGMINA, CAPTIVIS PRÆMIA LARGA FERENS.
EST PIETAS VICINA POLO, NEC FVNERIS ICTVM
SENTIT OVANS FACTIS QVI FECIT ASTRA BONIS.
HIS POLLENS TITVLIS VALENTIANE SACERDVVS
CREDERIS A CVNCTIS NON POTVISSE MORI.
QVI VIXIT IN HOC SAEC. ANN. PL. MN. LXX. DP. ;
SVB D. V. O. IDIAN. SEP. PC. BASIV CCC. IND.
XL PAVLIVS NEPVVS IPSIVS HÆC FIERI ORDINAVIT.

Nec defuere etiam superiori barbaro illo & iniquo sæculo qui hoc non adverterint. Nam Petrus Ravennas IC. qui aliquandiu in Germania vixit, & filium etiam habuit Bremensem Canonicum, ita scriptum reliquit in Dictis suis Notabilibus: *Semel reprehensus fui à quodam, qui se renebat sapientem & doctum in jure, quod appellassem Episcopum summum Pontificem. Iru invasit me, & dixi: Et ego etiam sum jurista, habemus jura, in quibus Episcopi appellantur summi Pontifices, in c. si officiac. qui Ecclesiasticis, 59. dist. c. si Episcopus, 18. dist. Fuit necesse, quod deveniremus ad libros. Volebat tamen pertinaciter suum errorem defendere, nec potuit.* Hæc ille: quorum observatio, nec quid reticeream Goldasto nostro debetur.

Neque Episcopi tantum, sed quilibet sacerdos olim Pontifex dictus. Vide Ansegif. lib. 4. in præfat. Caroli in additionib. De utroque pluscula annotavit Savaro in Sidonium, quem consule.

PAG. 6. NUM. I.

Vt Episcopi non clerici tantum, sed populi etiam manu. &c. Electio Episcoporum quondam penes clericum simul atque populum. Ansegif. lib. 1. c. 78. Cyprianus lib. 1. epist. 4.

Aut Principes aut Duces. Otto Frising. sive Rathuicus lib. 4. de gest. Frideric. cap. 71. Ibid. 2. Platina in Damalo I. & Leone IX.

Imperator autem electionem haberet ratum. Vide Ferratiens. practica in form. libelli Ibid. 3. ex substitutione, s. ex suo corpore.

Hainricum. Hainricus IV. primus omnium Imperatorum à Gregorio VII. anathemate percussus. Ottho Frising. lib. 6. c. 35. Ibid. 4.

Nec mirum si sunt qui querant. Vide l. si quinquam, 30. C. de Episcop. & clericis. Ibid. 5.

Nolle se cum clero. Morem eligendi Pontificem, vel Friderici I. tempore, quanquam jam bona parte in Cardinales inclinaret, tamen clero omni, populoque omni Romano præfente & de eligendo consultante, observatum est, constat ex Ottone lib. 4. de gest. Frider. cap. 70. & 7. Ibid. 6.

PAG. 7. NUM. I.

Caroli Pipini filio. Marfilus de Padua in lib. de Translatione Imperij, cap. 3. Gratian. dist. 63. c. Hadrianus.

Post Gregorium extitisse. Vispergen. in vita Hainrici IV. & V. Ibid. 2.

Vt nostri, id est Germaniæ Principes. De hoc vide Georgij Haymburgensis IC. Confutationem primatus Papæ ante annos xl. & plus sub Sigismundo Imp. scriptam. Ibid. 3.

Vt parum halteatus rata fuerit Imperatorum electio. Aventinus lib. 6. in epist. Adriani ad Septem viros Ecclesiasticos. Ibid. 4.

- Ibid.* 5. *Veteres Germanorum Episcopi*] Cuspianus in Hainrico IV.
Ibid. 6. *Simonia crimen.*] De hoc crimine videndum Aureum speculum Papæ & ejus Curie scriptum ante annos cc. Adi Gratianum caus. 1. q. 6. c. si quis, c. porro, & c. cum omnes, Ansegil. lib. 1. c. 21.
Ibid. 7. *Partim ambitio, partim avaritia.*] Abbas VVolkuninus in sæpe dicta homil. de semine & zizania contra cleti vitia inquit; *Tribus generibus sacerdotum Diabolus tres filias suas, quos habet, desponsavit: Superbiam videlicet, Avaritiam, & Luxuriam. Superbiam sacerdotibus Baal, id est, ambitiosis, & dominari volentibus: Avaritiam sacerdotibus Dagon, id est, cupidis & curiosis: Luxuriam sacerdotibus Beelphegor, id est, impudicis & libidinosis, &c.* Anselmus de Similitudinib. cap. 25. Prælatos ambitiosos comparat pueris venantibus papiliones, qui dum sequuntur illos in foveam cadunt.
Ibid. 8. *Alemanni parochiam vocabant*] Vide Budæum de parœcia, & Alciatum de parochia. in lib. Prætermittor.

PAG. 8. NUM. I.

- Et jubebat Canon.*] Ansegil. lib. .c. 83. & Concil. VVormatiens. anno Dom. dcccccxxxiii. Ante xxx annos nullus ordinabatur Ansegil. d. l. 1. c. 49.
Ibid. 2. *Quod certe juramentis.*] Formam juramenti lege apud Othonem Frisingens. lib. 3. de gest. Frider. I. c. 19.
Ibid. 3. *Lucbat laicis pastores*] Ansegil. lib. 2. c. 5. & lib. 1. c. 30. 35. & 44.
Ibid. 4. *Baptismi & Eucharistie.*] Vide Rabanum de Institut. cler.
Ibid. 5. *Magoniaci & VVormatiæ*] Anno Domini dcccccxxxiii.
Ibid. 6. *Compates & patrimos*] Ansegil. lib. 2. c. 35. c. 44.
Ibid. 7. *Infantes.* Spiritales filios, quos vocant.
Ibid. 8. *Cena Dominica dabatur credentibus*] Ter minimum in anno, Vide Ansegil. lib. 2. cap. 25. & c. 28. Calix tum aqua misceri consuevit, vide canon. Concilij VVormatiensis, quæ optimo quondam fuit Cypriani, quam tamen ipse ceu retractavit lib. 2. epist. 3.

PAG. 9. NUM. I.

- Privatum & imprimis egrotis extra cœtum.*] Ansegil. lib. 1. cap. 150.
Ibid. 2. *Missam vocabant cenam.*] Carolus Magnus vetuit Presbyteros Missas celebrare, nisi ipsi quoque communicarent, Vnde deprehenditur, Missam aliud non fuisse quam participationem Eucharistie in populum, nec illo tempore private Missæ utum fuisse. Alioqui quidam Missas celebrare potuerunt Presbyteri, qui ipsi non communicarint? Vide Ansegil. lib. 1. c. 6. idem cavetur in Concil. Mogunciacens. anno Dom. dccccc. xlii. *Missæ* autem nomen Græcis incognitum ab interpretibus loco *ἑρατρεγίας* positum, id est officij & ministerij, apud Ambrosium legitur, qui dicit *missam facere*, à postrema cœtus parte, qua oratur, & gratiæ aguntur: quibus finitis populus dimittitur: in epist. ad Marcellin. 33. lib. 1. vide Bullinger in lib. de origin. err. in missa. inde *Missæ* pro dimissione & fine. Joannes Affianus lib. 3. cap. 7. *Præsolatur congregationis missam*, id est ut cœtus & conventus absolvatur & compleatur Et mox; *Conventu somno, qui à missa vigiliarum atque ad lucem conveditur* Adi Beatum Rhenanum in Tertullian.
Ibid. 3. *Infantes suos altari admovebant Eucharistie gratia.*] Vide Ansegil. 1. c. 155.
Ibid. 4. *Jubebat canon, ut Presbyter.*] In Synodo Magonciacens. Præside Bonifacio, te tempore Carolomanni anno Domini dcccxlii.
Ibid. 5. *Nec facile admittentur vel Presbyteri vel Episcopi.* Ansegil. lib. 1. c. 2. & c. 66. & c. 136.
Ibid. 6. *Synodi annua.*] idem Ansegil. lib. 1. c. 13. & distinct. 18. cap. 127 in Decreto Gratiani.
Ibid. 7. *Cessarent aut cunctarentur.*] Nec poterant ante peractam synodum discedere sine magna pœna.
Ibid. 8. *Author est Rabanus*] Lib. 3. cap. 1. de instit. cler.
Ibid. 9. *Refræxerunt synodorum celebritas.*] De hoc conquestus est Petrus de Aliaco in libello de Reformat. Ecclesie, quem Patribus in Concilio constantiens. obtulit.
Ibid. 10. *Disciplina custodienda haud mediocrem medelam afferebat.*] Auth. de sanctiss. Episcop. collat. ult. ita canon. 3. Concil. Toletani 1. v. *Nulla penes disciplina mores ab Ecclesia Christi magis expellit, quam negligentia sacerdotum, qui contemptis canonibus ad corrigendos mores, suados facere negligunt.*
Ibid. 11. *Per Alemanniam Principis edicto monebantur*] Ansegil. lib. 1. c. 20. 32. 58. 76. 103. & 160. item in Conc. Magoniac. anno dcccccxxxiii.
Ibid. 12. *Symboli articulos, &c. exponebant.*] Et monebantur parentes sub pœna, ut filios suos sive ad monasteria, sive Presbyteris tradant, quo fide catholica instrerentur.
Ibid. 13. *Violenti.*] Prohibitum erat alium cogere ad bibendum Ansegil. lib. 1. cap. 138. 154. 168. lib. 4. c. 46. & 73. & Conc. Mogunc. dcccccxxxiii.
Ibid. 14. *Auguriorum, &c.*] idem Ansegil. lib. 1. c. 62.

Vi superstitiosa sublata sunt.] Idem lib. 1. c. 102. 103. & lib. 4. c. 46. 47.

Ibid. 15.

PAG. 10. NUM. 1.

Adgo inhabit nostrorum animis, ut sint passim, &c.] Ut in Burggraviatu Nurembergensi in vico Fert, ditionis nunc Ansbacensis, etiamnum admittuntur tales monomachiz, facultate nimirum facta à Rathinburgiis & Burggravione, qui nunc est Marchio ex familia Brandenburgensi in placito Ansbacij

Quo probanda innocentia monomachia concessa fuit.] Vide Alciatum in libello de monomachia sive duello. *Ibid. 2.*

Purgatio per Eucharistiam.] Hæc etiam facta, ubi furtum in monasterio commissum. *Ibid. 3.* vide Synod. V Vormatiens anno DCCCXVIII.

Si quis vinum aut annonam.] Ansegif. lib. 1. cap. 33. 119. 123. & seq. & c. 75.

Memorat Ansegifus.] Lib. 1. c. 158. lib. 2. c. 33. in Concilio Moguntino XIII. Anno Imperij Caroli in basilica S. Albani martyris habito anno DCCCXIII. Hæc festivitates constitutz sunt: Pascha cum feria secunda, tertia, quarta à feria quinta ante Missam licentia fuit arandi & seminandi, & hortum & vineam excolendi, & sepem circumcludendi ab aliis vero operibus cessatum, & post missam ab omni opere vacatum: Ascensionis Domini pleniter: Pentecostes ut Pascha: Apostolorum Petri & Pauli per diem unum, S. Ioannis Baptistæ, Assumptionis S. Maria: S. Michaelis: S. Remigij, S. Martini, S. Andrea: Natalis Domini per dies quatuor, Octavas Domini, Epiphania, Purificationis Mariae, Item festivitates martyrum, quorum in unaquaque parochia corpora quiescunt: Item dedicationis templi. *Ibid. 4. Ibid. 5.*

Sub Ludovico vero Pio & Lothario, Ansegifo teste lib. 20 c. 33. hic dies festi celebrati sunt: Dies Dom. Pascha, cum omni honore & sobrietate cum tota hebdomada, Ascens. Dom. pleniter: in Pentecoste ut in Pascha S. Pet. & Paul. per diem unum: S. Ioan. Baptistæ, Assumpt. S. Maria: S. Michaelis, S. Remig. S. Martini, S. Andrea, In natal. Dom. dies quatuor, Octavas Dom. Epiphania, Purificat. Mariae, & festivit. Martyrum, quorum in unaquaque parochia corpora quiescunt. id obiter notandum solo die Dominico placita Mercatus fuisse interdicta: sicuti etiam omnia opera servilia, & reliqui actus civiles. vide Ansegif. lib. 1. c. 75. & lib. 2. c. 6. & c. 139. item Concilium Moguntinum. *Ibid. 6.*

Litaniam majorem.] Sine tamen omni pompa, ut cavetur in Synodo Mogunciac. anno DCCCXXXI. *Ibid. 6.*

Festivam esse iussit.] Ansegif. lib. 1. c. 158. & lib. 2. c. 31. Festum quoque Trinitatis sub Carolo M. cœpisse testis est Iacob. de Voragine serm. 1. in festo Trinitatis, ubi inquit, Festum de Trinitate olim ab Ecclesia non fiebat, sed quia circa ipsam Trinitatem multa hæreses succrescebant, ideo Carolus Christianissimus Imperator rogavit Alcuinum magistrum suum, ut historiam de Trinitate componeret, per quam errores eliminaret, & fidem Catholicam edoceret, quâ composita ordinatum est, ut festum illud solemniter celebraretur. *Ibid. 7.*

Multis etiam veterum crediti sint.] Epiphania, Ruffino lib. 11. hist. Eccl. c. 33. Ambros. in epist. ad Hebr. August. de cognit. veræ vit. c. 39. de vera relig. c. 55. de civit. De lib. 10. c. 12. & l. 22. c. 29. in exposit. Psalm. 108 de cura pro mort. ger. c. 15. de Spir. & anim. c. 29. in exposit. Psalm. 85. sub fin. Quæst. super Exod. 108. & aliis plurimis in locis: Bedæ presbytero in præfat. Martyrolog Petro Damiano Meditat. c. 40 & 23. *Ibid. 8.*

Licebat autem Principi in regno.] Vide universam historiam Ecclesiasticam, & veterum Synodorum omnium acta. *Ibid. 9.*

Vel temulentia vel fornicationis.] Ansegif. lib. 2. c. 23. *Ibid. 10.*

Confestim à Comite compellebantur.] Vide in Synodo Mogunc. sub Bonifacio præfide anno DCCXLI. *Ibid. 11.*

Hoc modo & Otomarum.] Ratpertus in lib. de casib. Monast. S. Gall. V Valafridus in vita S. Othmari. *Ibid. 12.*

Nec minus interim domesticorum.] Hotoman. vide in libel. de Francogall. c. 10. *Ibid. 13.*

Comitia.] Quæ annuatim Kal. Maij plerumque habita, quod generale placitum & conventum generalem & curiam appellantur. *Ibid. 14.*

Raro ullum diem eximie festum.] Eginhart. in vita Caroli M. Aimonius libro 4. c. 13. 30. 41. 74. 116. 117. item lib. 5. c. 31. & 50. Sigibert. in Chron. an. DCLXII. Greg. Turon. lib. 7. ca. 14. Otto Frising. lib. 1. de gest. Frider. c. 40. & 43. *Ibid. 15.*

PAG. 11. NUM. 1.

Dabantur autem & legibus.] De quibus rebus in publicis illis Conventibus ageretur, vide Hotoman. IC. in lib. de Francogall. c. 11.

De Conciliis indicendis non nisi Imperator.] Attestatur universa historia Ecclesiastica & omnium Synodorum acta. Nicephorus lib. 8. c. 14. & 49. lib. 9. c. 5. 12. 31. & seqq. lib. 11. c. 3. & passim, Otto Frising. lib. ult. de gest. Frid. c. 68. *Ibid. 2.*

Quam

- Ibid.* 3. *Quam Romani Pontifices nec uniuersales nec Catholici.*] Græci Imperatores Episcopis urbis suæ Augustæ sanctissimos & beatissimos & Catholicos cognominarunt. vide auth. ut determinatus sit num. Cler. collat. 1.
- Ibid.* 4. *Statim à Gregorio & c.*] Immo Pontificum Romanorum ambitio pluribus ante Gregorium annis pullulascere cœpit: tempore nimirum Concilij Carthagenensis, cui & B. Augustinus interfuit anno ccc. Lxxxv. in quo jam tum de jure sedis suæ, ut nimirum ab omnibus Metropolitanis ad illum appellaretur, asserendo ambitiosè nimum per Legatos suos contendit, supposito etiam per crimen falsi canone Concilij Sardicenis, eoque mutilato, pro Canone Concilij Nicæni, cujus autoritate tributum sibi jus illud fuisse affirmabat. Sed cum fraude patefacta ab uniuersali Synodo de falso convictus & condemnatus esset, decretum est, ut sua deinceps diœcesi & præfectura contentus esset. Sed adeo non profecerunt Patres Carthagenenses, quin asserere sibi jus illud perrexerit, similiq; falsitate & impostura Gratianus postea in suis Decretis Synodorum Canones corrumpens contaminare non erubuerit, ut apparet ex cap. *renouantes*, dist. 22. & c. *placuit*, 2. q. 6. item 6. qu. 4. c. *Ofius*. vide Nicephor. lib 9.
- Ibid.* 5. *Et in litteras relata est.*] Otto Frisingens. lib. 6. cap. 39.

P A G. 12. N U M. 1.

- Ibid.* 2. *Exstat San Galli uerustissimus codex.*] Qui nunc penes me asseruatur. *Legibus igitur Principum.*] Suas quoque Leges habuerunt Bajoarij, Saxones, Frisiones, Burgundiones, & reliqui Germaniæ populi, quæ ex Bibliotheca Fuldensi studio & opera Ioan. Heroldi in lucem editæ sint.
- Ibid.* 3. *Monasteria etiam & Collegia parebant.*] Eadem ratione, qua sub Romanis Imperatoribus, ut videre est in Cod. & Nouell. constit. Iustiniiani.
- Ibid.* 4. *Ab Isodoro Hispalensi.*] Isidorus Hispalensis Episc. primus rescripta Pontificum collegit, tempore Lotharij imperatoris.
- Ibid.* 5. *Gratiano.*] Jus Pontificium à Gratiano Doctore Bononiensi confarctatum anno Domini MCLX.
- Ibid.* 6. *Clementina.*] à Clemente V. Anno Domini 1308. in Concilio Viennensi Ecclesiæ obtrusa.
- Ibid.* 7. *Itæ Decreti uerba.*] Ansegif. lib. 2. c. 47.
- Ibid.* 8. *In illos animaduersum.*] Idem lib. 1. cap. 36.
- Ibid.* 9. *Et in uincesta.*] In Lege Alaman. tit. 20. e. 2 & Lege Bajoarior. tit. 8.
- Ibid.* 10. *Alamanni incestas nuptias.*] Lege Alaman. tit. 40. & Lege Bajoar. c. 8.

P A G. 13. N U M. 1.

- Ibid.* 2. *Durabit Lex illa diuina, & c.*] Eadem apud Bajoarios, ut in lege Bajoar. c. 11. tit. 14. & 5.
- Ibid.* 3. *Seruum fugitivum.*] Ansegif. lib. 1. c. 33. 55. 82.
- Ibid.* 4. *Cæsareis Iustiniiani.*] L. jubemus. §. 1. C. de Episcop. & Cler. item in auth. de Sanctissim. Episc. & auth. de Monach. collat. 1.
- Ibid.* 5. *Crebra mentio sit Marcarum.*] Ansegif. lib. 1. c. 149.
- Ibid.* 6. *Carolomanno Majoredomus.*] Sub Bonifacio anno DCCXL. 1.
- Ibid.* 7. *Resque Ecclesiarum.*] Ansegif. lib. 2. c. 29.
- Ibid.* 8. *Quod legitime possidere debeat.*] Sacram rem in pignus dare, nisi pro captiuis redimendis, non licebat. Ansegif. lib. 1. c. 88.
- Ibid.* 9. *Quas hodie Cathedrales.*] Ansegif. lib. 1. c. 40.

P A G. 14. N U M. 1.

- Pastorum liberalitas demanaret.*] Parochi enim ab hospitalitate dicti uidentur. Antiqui sic vocabant eos, qui paulò largius hospitio excipiebant peregrinos. Vide Budæum, & Alciatum.
- Ibid.* 2. *Hodie rebus aliter habentibus.*] Bernardus super Cantic. homil. 75. *Quoniam pauci sunt, qui non querant, que sua sunt ex omnibus causis suis, sc. Ecclesiæ. Diligunt n. munerâ, nec possunt pariter diligere Christum, qui manus dederunt manimonæ. Unde enim estimas talibus rerum affluentiam superare: ut purp. uestium splendorem, mensarum plenitudinem, uasorum argenteorum & aureorum congeriem, nisi de bonis sponset? Et inde est quod Ecclesiæ inops & nuda relinquitur, nec student ornare sponsam sed spoliare: non custodire sed perdere: non instituere sed prostituere: non querunt pascere gregem sed macerare & deuorare, dicente Domino per Prophetam: Qui deuorant plebem meam sicut escam panis.*

Alemanni quum pars essent regni Francorum.] Mendici apud Alemannos nulli vagantes. Ansegif. libr. 4. c. 32. & seq. & lib. 1. c. 80. 112. 118. 126. *Ibid. 3.*

In tenuioribus aequales partes, &c.] Privilegia, C. de sacrosan. Eccles. *Ibid. 4.*

Caroli legem exstare.] apud Ansegifum lib. 1. cap. 85. *Ibid. 5.*

Mansos.] Mansus, & c. Inhoff. Mansus dicitur quantum quis cum uno pari boum laborare potest in anno: ut not. in c. 1. Extr. de cens. & in lib. Feudor. Si de investit. feud. fuer. *Ibid. 6.*
controverf. cap. 1. §. penultim. Bartol. ad L. si ita, ff. de auro & arg. leg.

Ornarem fornicationem severe coercerent.] Ansegif. lib. 1. cap. 92. Vide inf. Conc. sub Bo. *Ibid. 7.*
nifacio anno DCCXLII.

Et quod de verfum scriptura, &c.] Vide dist. 30. c. si quis nuptias, & dist. 28. c. si *Ibid. 8.*
quis, & dist. 31.

Quem morem plusculis seculis receptum.] Vide dist. 32. cap. de illo, & seq. Eum morem *Ibid. 9.*
quum Nicolaus I. Romanus Pontifex superstitiose religiosus, durius quam prædecessores
sui persequeretur, & diris execrationibus Clericos matrimonio junctos insectaretur, S.
Vlricus Episcopus Augustanus (qui sub Heinrico I. & Ottone I. à quorum consiliis erat,
vixit) elegante in epistolam ad Pontificem de presbyterorum conjugio scripsit, qua illum ab
eo furore magna gravitate revocare conatus est, pie admonens ne nova tyrannide perditio-
nis causa multarum animarum existeret. Cujus epistolæ Aeneas Sylvius quoque meminit in
sua Germania Sed quid pia illa admonitione profecerit apud deploratæ cæcitatæ homines,
posteritas testatur.

Hilibrandus Monachus Papa.] Qui fuit A. D. 1074 ad quem usque morem illum du- *Ibid. 10.*
rassè in Gallia atque Germania Jacobus quoque Faber Stapulensis auctor est in suis com-
mentariis. Et Lambertus Schafenburgensis sua historia commemorat, Episcopum Trevi-
rensem habuisse in matrimonio sororem Regis Ruzenorum. Eum primus, quod sciam, in
Germania profus turbare tentavit Leo IX. R. P. Concilio Maguntino sub Heinrico III. ha-
bito, cui centum & triginta Episcopi interfuerunt, ut narrat Albertus Krantz in sua Saxonia
lib. 4. cap. 43. Hunc insectus postea Nicolaus ille II.

Sacerdotes quoque Anglorum, qui ex Germanis Saxonibus oriundi, suas uxores usque
ad tempus Edgari Regis, hoc est ad Annum à Christo nato 960. retinuisse scribit Polydorus
Virgilius in vita ejus libr. 6. Henricus etiam Huntingronensis libr. 7. refert. Anno Domini
1101. sub Henrico Rege ejus nominis I. Anselmum Archiepiscopum Cantuariens. Londini
habuisse Concilium, quo Clericis Anglis nuptias, quæ illis antea non erant prohibitæ, in-
terdixit. Tum anno post 25. ejusque Henrici Ioannes Cremenfis Cardinalis, Pontificis
Roman. Legatus cum in Angliam venisset, Londini synodum Episcoporum coëgit, in qua
cum de uxorib. Clericorum severissime tractaret, inter cætera dixit, summum esse scelus,
sacerdotem à latere meretricis ad corpus Christi conficiendum surgere. Sed ipse cum
die proximo corpus CHRISTI in sua missa consecisset, nocte quæ sequebatur in adulterio
deprehensus est. Itaque justo Dei judicio gravi cum ignominia re infecta Romam redire
habuit necesse. Verum cum Papa nullus vellet acquiescere, idem rex Henricus anno regni
sui 29. retota sibi ab Episcopis commissa, post gravem & diturnam deliberationem, effecit
ut clerici uxores à se pecunia, & ea non parva redimerent.

Repente tanta seditio, &c.] Otto Frisingens. lib. 6. cap. 34. Nauclerus generat. 36. *Ibid. 11.*

P A G. 15. N U M. 1.

Heinricho IV. Imperante.] Qui, miris hac de re per Germaniam excitatis motibus, Sy-
nodo Magoniciæ convocata, ab Episcopis Pontificis partes tuentibus persuasus, Clero omni
matrimonio denuo interdixit.

Vunnefridus Legatus.] Anno Domini DCC. XLII. *Ibid. 2.*

Ad castitatem servandam cogere.] Vide Cyprianum ad Pompejum contra Epistolam *Ibid. 3.*
Stephani, Ambros. li. 1. de Virginit.

Iam adversum Apostolica doctrina. Hunc ritum Apostolicum nuptiarum Græci reti- *Ibid. 4.*
nuerunt, neque unquam adduci potuerunt ut mutarent, etiam quum Ecclesiæ aliæ *capitav*
recepissent. Et Erasmus in 1. ad Corinth. 7. ait: *Etate Pauli cum inter innumeros Ethnicos per*
pauca essent Christiani, fortasse commodius erat à matrimonio abstinere: nunc mutatis rebus haud
scio an magis expediat sanctum connubium & immaculatum thorum sanctè pureque colere et-
iam sacerdotes, si qui non continent, quanto horum tam ingens ubique numerus est, &c.

Monachorum disciplinam.] Ansegif. libr. 1. cap. 69. libr. 2. cap. 8. *h. v. 4. cap. 45.* *Ibid. 5.*

Leitores.] Vide collat. ult. auth. de sanctiss. Episcop. *Ibid. 6.*

Velare.] Antiquus est velanti ritus quo de meminerint. Concil. Carthaginens. III. ca. 4. *Ibid. 7.*
Milevitan can. 26. Gelasius Papa can. 14. & 15. Innocentius I. Epist. 2. ca. 12. Augustinus sæpe.
Quorum locorum me commodum Goldastis ille noster monuit.

Tondere.] Augustini temporibus rasuram monialium necdum fuisse usurpatam liquet *Ibid. 8.*

ex ejus verbis in regula monialium, quæ est Epistol. 109. *Non sit notabilis habitus vester* (al-
loquitur moniales) *nec affecteris vestibus placere, sed moribus: nec sint vobis tam tenera capi-
um tegmina, ne retiola subter appareant. Capillos ex nulla parte nudos habeatis nec foris vel
spargat negligentia, vel componat industria.* Ex quibus verbis etiam id liquet, monialium. Pro-
fessionem eo tempore nullas certas veltes fuisse accommodatas. Id tamen paulò post ut fieret
decrevit Concil. Carthaginense IV. cap. 11. *Sanctimonialis virgo cum ad consecrationem sui E-
piscopo offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper usura est, professionis & sanctimo-
nia apris.* Vide ibidem cap. 104. ubi religiosum habitum à laicali distinguit. Et Augustin. con-
tra Faustum lib. 6. c. 9. *Inordinate vivere & diversi generis professiones velle miscere, ut vel san-
ctimonialis habeat ornamenta nuptiarum, vel ea, quæ se non continens nupsit, speciem virginis ge-
rat, omnimodo peccatum est.* Vide ne virginalium communem habitum monialibus fuisse non
certum aliquem & ab ùsitate discretum?

Ibid. 9. *Certamque ad normam vite*] Ansegif. lib. 4. cap. 45. Cypriani tempore monialium vo-
tum continentia non perpetuum fuisse vel ejus verbis liquet in lib. epist. 1. cap. 11. *Si sese, in-
quit, ex fide Christo dicaverunt, pudica & casta sine fabula perseverent, & ita fortes & stabiles
premiu[m] virginitatis expectent: Si autem perseverare nolunt vel non possunt, melius est ut nubãt
quam in ignem delictis suis cadant.*

Ibid. 10. *Virginitatem velut de suo vovent.*] Ambros. li. 1. de Virginitat. Neque enim imperari
potest virginitas, sed optari.

Ibid. 1. *Scelus esse ducant.*] Adeo quidem, ut qui virgini sacrae se sociaverit, incesta fœdera sa-
critegaque miscere diceretur, & à sacra communione detruderetur Ansegif. lib. 1. c. 100.

Ibid. 2. *D. Paulus.*] Ad Hebræ. 13. 1 ad Cor. 7. ubi Ambros.

PAG. 16. NUM. I.

Nullum Ecclesie famulatum.] Prohibitum Abbatibus vel benedictiones dare vel
velare Ansegif. lib. 1. cap. 71.

PAG. 17. NUM. I.

Quam coeeta puella profitentur.] Ambrosius lib. 1. de Virgin. *Vbi necessitas imponitur
monasterias libidini datur: nec casta est virgo, qua metu cogitur.*

Ibid. 2. *solum indulgentia.*] Quam indulgentiam cum re ipsa defendere non possent, fabulis
decoerunt. Vnde ficta impia illa de Beatrice somnia, quæ multos annos in omni scorta-
tionis genere libidinem dum explet suam, vices ejus in monasterio S. Mariae semper Virgo
gestulisse non minus impudenter quam impiè ab illis scribitur.

Ibid. 3. *Violatur non tam corporis actu quam animi consensus Virginitas.*] Prosper in libr. Epi-
grammat.

*Virginitas carnis intacto corpore habetur,
Virginitas anima est intemerata fides.
Qua sine corporei nil prodest cura pudoris
Sed mentis pietas auget utrumque bonum.*

PAG. 19. NUM. I.

Ibid. 2. *Communi edicto permisit.*] Ansegif. lib. 1. cap. 81.
Veterem disciplinam monasticam revocare.] ut scribit Sigebertus.

PAG. 20. NUM. I.

Ibid. 2. *Ne priore moriente lupus aliquis Principis.*] Vide Ratpertum & Ekkehardum de Casib.
monast. S. Galli.

Germanorum Regis Imperatores.] Chunradus Rex majestatis reos judicavit, qui nega-
rent Imperatorem de Ecclesiasticis causis legendisve Episcopis & surrogandis cognoscere
posse. Vide Ottonem Frisingens.

PAG. 21. NUM. I.

In collegiis & monasteriis quibusdam Germania nostra.] Vide Ratpertum, Ekkehar-
dum, Conradum de Fabariis, Herman. Contractum, & V Valafridum.

PAG. 22. NUM. I.

Criminalium causarum cognitio.] Ansegif. lib. 1. cap. 6.

Quod ne Episcopi quidem. In legibus Caroli frequenter Episcopis injungitur, ut bene vivendo & recte prædicando, populis sibi commissis iter vitæ præbeant: Comitibus verò, ut justitiam diligant & faciant. Ut hinc facile deprehendi possit, nihil minus cogitasse tum Episcopos, quàm de jure gladij in se transferendo, quod ab ipsorum officio longè discrepat. Vide lib. 12. c. 4. & 12. & passim, & Ansegif. lib. 4. c. 60.

Certe de generibus causarum. Civilibus fere.

Caroli & Ludovici legibus. Ansegif. lib. 4. cap. 79.

Ad Comitum ferebant Advocati. Horum enim autoritas & Episcopis & Abbatibus patrocinebatur.

Placita dicebantur. Placitum etiam Latina consuetudine id propriè dicitur, quod de re in multorum consilio quaesita & deliberata tandem inter ipsos convenit. Unde placita Philosophorum apud Ciceronem & alios antiquos dicta sunt. Hinc vulgatam formulam, qua Scribae Regij etiamnum in legum & constitutionum clausulis utuntur. *Quoniam ita nobis placet*, ex illo vocabulo *placiti* derivatum esse rectè existimat Hotomannus IC. proque ea poni solere. *Quia tale est nostrum placitum.* lib. Francogal. cap. 11. & commentat. de verbis feudilib.

Vi & Abbates irent. Monachis vero ad placita ire prohibitum erat. Vide Ansegif. lib. 1. c. 69. lib. 4. c. 69.

Ludovici Pij sanctio. apud Ansegif. lib. 4. c. 93. & 46.

Reperi non sinebat. Pœna 15. solid. statuta, si quis testibus convictus fuerit, vel 15. ictuum ascabinis accipiendorum qui causam prius judicaverunt. Vide Ansegif. lib. 3. c. 31.

PAG. 23. NUM. 1.

Quæ si liberorum hominum fuissent. Idem Ansegif. lib. 4. ca. 27.

In Chronicis Cœnobij. Apud Raspertum & Valafridum.

Secessus. *Recessus* pro solitudine Ciceroni etiam dicitur lib. 12. ad Atticum: *Mihi recessus & solitudo provincia est.*

Nec multo erant presbyteris Parochiani celebriores Abbates. Abbatis & Parochi paræstatio, sicuti Monachi etiam & Diaconi. Ansegif. lib. 3. capit. 25.

Vi Episcopi veteri more, & c. Idem Ansegif. lib. 2. cap. 4. 8. & passim, auth. de sanctissi. Episc. auth. de Monach. collat. 1. Adeo subjecta Episcoporum administrationi Monasteria fuere, ut ne condi quidem Principes antiqui monasterium permitterent Episcopo non consulto.

PAG. 24. NUM. 1.

Iisdem etiam Concilia, & c. Vide Conc. Moguntin. Præs. Bonifacio ann. 742. Gratian. caus. 16. q. 1. & 2.

Divitiarum frugalitatem & pietatem, & c. Immodicæ Ecclesiarum possessiones ad avaritiam & impietatem perducunt, auth. *Vi determinat. sit numer. cler. collat. 1.*

PAG. 26. NUM. 1.

Nec me fugit esse quosdam qui jus illud Pontificium defendentes, & c. ad Ludovicum Pium, & c. Immo quidam Constantino IV. Constantis filio, qui Anno Domini DCLXX. imperavit, affingunt. Ita enim Sabellicus Ennead. 8. lib. 6. *Constantinus*, inquit, *multa bona animi in Benedicto II. cernens, statuit ut quem ante Clerus populusque Romanus cum exercitu creassent Episcopum, is vere vicem Christi in terris gerere crederetur, nulla Imperatoris aut Exarchi approbatione expectata.*

PAG. 27. NUM. 1.

Ex eo enim tempore quo sordidi quidam Episcopi Chrysostomus in homil. de Ioanne Baptista: *Neque lascivia dans seipsum perdidit, quam habebat, excellentiam. Quod enim non serviebat lascivia, monstrat sola solitudo & carcer. Si enim vellet mollibus vestiri, non eremum inhabitasset sed Regum palatia. Et Hieronymus in Matt. ca. 11 ad illa verba, Ecce qui mollibus induuntur in domibus Regum sunt, & c. Ex hoc ostenditur, inquit, rigidam vitam & austeram prædicationem vitare debere aulæ Regum & mollium hominum palatia declinare.*

Quod quidem & Germanici postea Imperatores. Exemplo Constantini Magni qui semper secum Sacerdotes tanquam animæ custodes habuit, ut testatur Euseb. lib. 2. c. 12. & seq.

PAG. 29. NUM. 1.

Veteres Monachi seculum averfati. Proinde ex Monasteriis veluti ex quodam Seminario legi & assumi consueverant ad munera Ecclesiastica, qui probatissimæ inter ipsos vitæ &

eruditionis habebantur, ut docemur ab Augustino ad Aurelian. & ex c. vos autem, c. legi, 10. q. 1. & per totam illam quæst. In qua promotione Abbatis, de vita & moribus testimonium perhibentis, consensus requirebatur. Ad ministerium autem Ecclesiæ vocati monachicum institutum officiumque deserere cogebantur, ut majori & præstantiori munere fungerentur, quia utramque simul obire & exequi posse non videbatur. Ideo & Clericus vitam monacham amplexus militiam suam, ut Gregorius ait, amittebat. Monachus enim non Doctoris sed plangentis habet officium: Clerici a. est docere & pascere populum. Quam ob causam cum nulli in monasterijs essent presbyteri aut Clerici, monachi tanquam ceteri ex populo qui *Laiici* Græcè dicuntur, ad communem omnium ædem sacram percipiendorum sacramentorum causa se conferebant: interdum presbyterum accersebant, qui sacra celebraret, ut est traditum in c. non est, de regula. & à Panor. in c. dilectus, de Capel. Monach Justinian. novel. 133. & d. caus. 16. q. 1. c. hinc etiam. Ac idcirco, ut dictum est, tam monachi quam eorum antistites Ecclesiæ presbyteri erant subiecti. Verum ut hac molestia liberarentur monachi, ne ad communem Ecclesiam accedere aut presbyterum accersere cogerentur, cœperunt postea ex his aliqui in suis monasterijs presbyteri ordinari, qui tamen, veluti quandam Ecclesiam inter se constituerent, in cœtu tantum suo sacramenta administrarent. Inde factum ut idem presbyteri, i. e. pastoris atque Doctoris, & monachi officio fungeretur, d. c. 16. q. 1. c. pervenit, c. interdicimus. Tripert. hist. li. 8. Et jubebat lex Caroli M. ut monachus si ad clericatum pervenisset, propositam monachicæ professionis non amitteret, apud Ansegis. libr. 1. c. 27. Antea quidem & Gregorius Episcopum in monasterio licurgiam celebrari prohibentem acriter increpavit: idemque Bonifacius fecisse legitur. Postremo cum ad lucrum & quæstum degeneraret religio, & avaritiæ furore vetus illa cum monastica tum Ecclesiastica disciplina & abtinentia quotidie deterius haberet, & ipsa etiam in urbe in Episcopos eligerentur qui monachi fuissent, concessum illis est, ut vel in monasterijs positæ laici Clerici fierent, & reliquos simul ordines titulo tenus, hoc est sine cura parochiali, hac sola causa reciperent, ne quid eis ad meritoria illa pro vivis & mortuis sacrificia petagenda deesset. Post illa omnia & hoc indultum est eis, ut inter sese, Abbatis tamen arbitrio, presbyteros constituerent, qui Ecclesiarum duntaxat illarum Parochi dicerentur, quæcum bonam reddituum partem incorporationis prætextu sua in monasteria contraxissent, atque inde vicarios mitterent fere sæculares (ut ipsi vocant) sacrificos, qui cura animarum præssent. Quare quantum farinae monasterijs paulo antiquioribus sit allatum, res ipsa facillè indicat. Ad recentiora verò quod attinet, non desunt qui & lugere omnia Ecclesiarum egeni, quod ocioforum quorundam & paupertatis titulo sese venditantium hominum mendicitate omnis eis alimonie præripiatur occasio, qui fortes tamen & validi nescio, quæ opera & sacrificia venum exponere & licitari malunt, quam manuum labore victum parare.

Ibid. 2.

Sed corpus etiam prescripto aliquo laboris genere.] Labore manuum monachi victum quærebant, ut jam dictum. Qua de causa à Græcis *χειρωνακτοι* vocati sunt: Item *ασκηται*. Et item monasteria *ασκρηρια* & *ασκeticum opus*. Et existat tit. in Novell. Justinian. *De Ascete*, item in Codic. *ascetiorum* fit mentio. Vide Basilium in *quæst. compendio explicatis*, quæst. 284. & in *Moralib. summa* 48. capit. 7. Et Augustinus in Psal. 99. scribit: *Sic & in illa vita communi fratrum que est in monasterio, magni viri sancti quotidie in hymnis, in orationibus, in laudibus Dei: inde vivunt, cum lectione illis res est. Laborant manibus suis, inde se transigunt, non avari aliquid petunt. Quicquid eis infertur a piis fratribus, cum sufficientia & cum charitate utuntur. Nemo sibi usurpat aliquid, quod alter non habeat. Omnes se diligunt, omnes invicem se sustentunt, & c.*

Ibid. 3.

Qui manuum labore victum quarunt.] Quod adeo verum est, ut celebretur in Ecclesiastica historia cujusdam monachi apophtegma: *Monachus qui non operatur, latroni par judicandus est*, Tripert. lib. 8. ca. 1. Quapropter & Justinianus Imperator; *Duabus*, inquit, *potissimum in rebus operam & diligentiam reponere oportet Monachos, ut aut sacris vacent Scripturis, aut quas manuaris vocare solent artes decentes meditentur exerceantque. Siquidem mens inertis ocio dedita haudquaquam sane quicquam bonorum pepererit.* Novell. 133. c. ult. Et Pelagius Pontifex de monachorum officio differens hæc tria ipsis attribuit, *quietem, orationem, & laborem manuum*, 16. q. 1. c. si cupis, & c. de præsentium.

Ibid. 4.

Ne monasteriorum & Ecclesiarum bona dividerentur.] Vide Concil. Mogunt. præfide Bonifacio, anno 742. & adde Ansegis. libr. 1. c. 72.

PAG. 30. NUM. 1.

Mundum hoc, illud immundum cogitas.] 1. ad Cor. 8. 10. ad Roman. c. 14 & 15. Matth. ca. 7. Col. 2. c. 17. 1. Tim. 4.

Ibid. 2.

Vini usus.] Vini usum interdici voluit Ecclesiasticis hominibus Iacobus Magni in Sopholog. lib. 7. 6. 2.

Mentis

Memini Augustinus. JLib. 2. de Manich. motib. c. 13 & lib. 30. contra Faust. Tertullianus *Ibid.* 3. conflictationes animæ vocat jejunia, seros & aridos aestus, &c. quæ nostri angarias, Paulus apud ad Colof. 2. Kästianusq; deß Leibs abbruch.

Quæ veteres voce paululum intentæ recitabant. JVide Augustinum lib. 10. confess. cap. 33. *Ibid.* 4. & lib. 9. c. 1.

PAG. 31 NVM. 1.

De nigro autem tunica. JAmbrosius part. 3. serm. 94. de Augustino; *Novum Christianum* novis vestimentis cuculla nigra induimus, singulo ex corio nos ipsi præcinximus, quod Simpliciannus noster ingenti læticia donavit. In Martyrolog. Rom. III. Non. Maij; *Mediolani conversio S. Augustini Episcopi à S. Ambrosio Mediolanensium Præsule baptizati & monastico nigroq; habitu induiti.*

Sed & barbam alere. JAnicetus Papa Primus constituisse dicitur, ne clericus comam & barbam nutriat, teste Martyrolog. Rom. & Maurolyco Messanensi Abbate, xv. Kal. Maij. Ideo autem clericos & monachos rastos fuisse censemus, quod cujuscunque apparatus & splendoris se contēptores profiterentur. Comam enim nutrire ij solebant, qui elegantia, ornatus & lauticia studiosiores essent. Hinc curiositatem & delicias veterum Romanorum in coma & capillis infectatus est Seneca his verbis; *Quid illos ociosos vocas, quibus apud tonsorem multa hora transmituntur, dum decerpitur si quid proxima nocte succrevit, dum de singulis capillis in consiliis itur, dum aut dissecta coma restituitur aut deficiens hinc atque illinc in frontē compellitur. Quomodo irascuntur si tonsor paulo negligentior fuit, tanquam vivum tonderet? Quomodo excandescunt, si quid ex juba sua decisum est? si quid extra ordinem secuit, nisi omnia sua in annulos suos reciderunt? Quis est istorum, qui non malit Rempublicam suam turbari quā comam? qui non sollicitior sit de capitis sui decore quam de salute? qui non comptior esse malit quā honestior? hos tu ociosos vocas interpetinem specubimque occupatos, &c.* de Brevit. vitæ cap. 12. Apud Lacedæmones sane, ut legitur apud Plutarchum, ingenui tantum comam alebant. Hinc illud Aristophanis in Avibus, cujus meminerunt parœmiographi δδλ @ ἂν κόμην ἔχης, id est, *servus cum sis comam habes.* Idem quoque apud Francos in usu fuisse ex lege Caroli Magni conjicio, quæ extat apud Anlegis lib. 1. c. 137. in qua de conversione liberitominis agitur, qui in monasterio comam deposuerit. Comam ergo deponere sanctioris cuiusdam deditionis argumentum fuit, ut auctor est P. Amilius in Carolo M. Et huic sententiæ suffragantur ea, quæ scripsit Augustinus in lib. de operib. Monach. cap. 31. in fine, & in lib. Retractat. & Polydorus Virgilius de inventio. rer. lib. 4. c. 8. Quidam exemplo Nazæorum Mosaica legis inductam rasuram vel tonsuram monachorum & clericorum putant, de quorum instituto mentio fit in lib. Numer. cap. 6. & apud Ioseph. lib. 4. Antiquitat. Nazaræi autem dicebantur, ut quidam eruditi interpretantur, quos inter Origines in d. cap. 6. qui ut liberius vacarent legi, discendæ & expendendæ benignitati Dei, aliorum commercio se abdicabant ad tempus & Domino se totos dedebant: vel qui cum profusus vino & reliquis corporis deliciis usi fuissent, postea severioris vitæ generi se mancipabant, ut corpus affligerent. Gregorius Nazianzen. monachos Nazaræos vocat quasi segregatos & coronatos, & Basilium Nazarenum, orat. funebr. in laudes Basilij. Alii à sacerdotibus Ægyptiis id ortum asserunt, quorum meminit Herodotus in Euterpe. Divus autem Paulus in epistol. 1. ad Corinth. 11. indecorum ait viros comatos esse, idque naturam ipsam nos docere scribit: unde sumptum est c. prohibere distin. 23. Quæ admonitio hujus Clericorum instituti forte causa fuit. D. vero Hieronymus, quod & in Decretis Canonicis scriptum legitur c. duo sunt, 12. q. 1. rasuram, quam coronam capitis vocant, ab institutione Ecclesiæ Romanæ esse, & rasuram caput divitiarum omnium derelictionem & temporalium depositionem significare dicit: ad capillos, qui remanent, aliqua sacerdotibus esse retinenda ad sustentationem. Quæ Glossæ interpretatio est, qua, ut Polydorus Virgilius inquit, bene multi sacerdotes gaudent, rursusque servandis causâ late verticem radunt; sed ex magis opibus, quas habent, nihil impertire, nihil deponere, nihil relinquere volunt. Hodie profecto nulla alia magis causa tonderi videntur clerici, quàm ut cognitioni sæcularis, quem vocant, judicis eximantur, vel ut Ecclesiasticum aliquod beneficium possint emere, quoniam habent bestia characterem. Tonsuræ autem olim, ut id quoque obiter notemus ex Rabano lib. 1. de instit. cler. in clericis admodum late erant, nec multo plus supererat crinium, quàm in monachis derasis superfit, cum hodie aliquot tantum capilli sphaeræ instar in vertice tondeantur. Illud quoque hic admonendum duximus, apud Francos promissam barbam in tonsuramque capillum Regiæ nobilitatis insigne habitum fuisse, quod capillus regij sui vocabant, ut qui Reges à populo creati aut Regi genere prognati essent, comam alerent, eamque à fronte discriminatam unguentisque delibutam decus atque insigne regium regique stirpis haberent, teste Amonio lib. 1. c. 4. & lib. 3. cap. 61. & Agath. de bello Gotthor. lib. 1. & Hotomanno in Francogall. cap. 4. Quod iis quandoque abscindebatur, quibus vel regnum abrogaretur vel

adipiscendi regni spes adimeretur. Et extat memorabilis historia de Regina matre Crotilde, quæ duobus filiis caput abscindi, quæ comam maluit, apud Gregor. Turonien. lib. 3. c. 18. lib. 6. c. 24. & 44. Cui rei causam dicit L. Salica in tit. 38. de homicid. parvulor. Tonsuram quoque pœnæ genus, idque grave & ignominiosum fuisse hisce personis, ex constitutionibus Caroli Magni, & aliis quibusdam Principum Romanorum, quæ apud Harmenopolam extant, facile deprehenditur. De tonsi enim per judicem in monasteria detrudebantur, qui vel mentis inopia vel animi libidine facinus aliquod designassent, aut indigni essent iudicati qui publicæ rerum administrationi præessent. Sic enim intrusi perinde atque in exilium relegati, aut in insulam deportati habebantur, &c.

Ibid. 3.

• *Criminosorum latibula hand raro monasteria.*] Lege Iustiniani in monasteria intrudi jubebantur Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Lectores & Clerici, qui vel luderent ipsi vel ludentibus communicarent, vel publicis ludis spectaculisve interessent, authent. *de sanctissim. Episcop.* capit. decimo, & cap. si episcopus; distinctio. quinquagesima. Fuit ergo & his carcer monasterium.

Ibid. 4.

Pipinus Caroli Magni filius.] Eginhart. in vita Caroli Magni.

Ibid. 5.

Chunradus Imperatoris hoc nomine primi.] Quod refert Ekkehardus de casibus monasterij.

Ibid. 6.

Ut vilia etiam & abjecta ordine quodam gererentur.] Ansegil. lib. 4. c. 45.

P A G. 32. N U M. 1.

Abbatum suprema & dignitas & potestas esset.] Ideo vocabantur *Archimandrita*, quali ductores agminis. Iustinian. auth. de monach. collat. 1. Sidon. Apollinar. lib. epist. 8. Juvenal. satyr. 3. Martialis lib. 5. ad Paulum.

Ibid. 2.

Et monachis qui ordinariis functionibus præerant.] Ad eò ut ne librum quidem sine eorum consensu & auctoritate monasterio ausi fuerint exportare. Retulit mihi familiaris ille meus Goldastus, vidisse se in Bibliotheca monasterij Hailsbrunnensis, quod non longe abest Onolsbachio in Burgeraviatu Norinbergensi, vetustissimum librum ex orthodoxorum Patrum sententiis collectum, in quo primus ejus monasterij Abbas monachis suis fidem pro libro his verbis dedit; *Hunc librum de licentia fratrum mecum sumpsi in iter Bavaricũ, &c.*

Ibid. 3.

• *Perinde atque in veteri militia.*] Exod. c. 18.

Ibid. 4.

Ceu translatis diligentia vigilantiaque nominibus.] Qua de re Augustini verba sunt in lib. de moribus Eccles. cap. 31. quæ adducit Bullingerus, de Errorib. fol. 55.

Ibid. 5.

Ut novem hominibus decimus præsit.] *Decanus* caput contubernij. Vide Fl. Vegetium & Modestum.

Ibid. 6.

Qui vel villis vel humilioribus Ecclesiis.] Ansegil. lib. 1. c. 110. lib. 4. c. 45.

Ibid. 7.

Vicarij & Locumtenentes.] *Zinsprobst vnd Statthalter.*

Ibid. 8.

Danista.] Vel *Arabarchas.*

P A G. 33. N U M. 1.

Ad operam quamcunque honestam & sua professione dignam.] Neque enim abhorrebant ab hominum congressu, nec ita ocio dediti erant more pseudomachorum nostri temporis, ut nihil in commune referrent, & se homines esse, hoc est, ad societatem hominum juvandam natos, non recordarentur. Reperti quidem sunt, quorum superstitio nemini sano probari queat. Qualis ille monachus, quem Theodoretus refert sexaginta annis neque locutum cum ullo neque à quoquam conspectum fuisse. Hieronymus quoque in vita Pauli Simplicis Eremitæ, & alij de aliis. Sed rariora tamen fuisse hæc prodigia compertum est.

Ibid. 2.

Laicis presbyteris.] *eyenprieſter.* Hi *Parabolani* olim dicti, ideo fortassis quod rem periculo plenam tractarent. Vide in L. *placet*, & in L. *parabolani*, C. de episcop. & cleric.

Ibid. 3.

Laica collegia multis olim monasteriis conjuncta fuisse.] Quorum fratres *Lolharti* dicti, qui alij sunt à *Laicis*, ut docuit Bebelius in Triumpho Veneris.

Ibid. 4.

Ut semel ingressis egredi iterum.] Ansegil. lib. 1. c. 26. & c. 69. lib. 4. c. 45.

Ibid. 5.

Pœna erat banni.] Apud eundem d. l. 1. c. 95.

Ibid. 6.

Quadraginta denarius supputatum æstimarunt.] Nec absimilis erat æstimatione aurei solidi, quem *Rhenensem* vulgo vocamus.

P A G. 34. N U M. 1.

Xenodochia viderentur.] *Xenodochia* fuisse appellata docet August. tract. 97. Ioan. ubi ait; *In Antiochia primum post ascensionem Dominus appellati sunt discipuli Christiani, sicut legitur in Actibus Apostolorum, & monasteria & xenochia postea sunt appellata novis nominibus: res tamen ipsa & ante nomina sua erant, & religionis veritate firmantur, qua etiam contra improbos defenduntur.*

Qua

- Quae hostia alia appellabatur.*] Ansegif. lib. 1. c. 70. & lib. 2. c. 29. Ibid. 2.
Missi Dominici.] Missi similes fuere illis, quos Graeci *επιναρχας* dixerunt, qui pacis pu- Ibid. 3.
 blicae curam gessere, contentiombus passim discordisque sedatis.
Vel à Canonum.] In libris Ansegifi passim, lib. 1. c. 106. lib. 2. c. 12. & 16. lib. 4. cap. 34. Ibid. 4.
Regia diplomata] apud eundem lib. 4. c. 28. Ibid. 5.

PAG. 35. NUM. 1.

- Tempore Ottonis Primi.*] Vide apud Hirsfeldensem : Ibid. 2.
Perinde ut apud Romanos Proconsules.] Vide Ciceronem, lib. 1. epist. ad Q. Fratrem, & Ibid. 3.
 ad Atticum, lib. 8.
Duces res maxime militari.] De quibus in legibus Bajoar. Ibid. 3.
Comites autem & cis inferiores Centenarii.] Vide supra de Comitibus, & Ansegif. lib. 2. Ibid. 4.
 cap. 6.
Missi ipsi quater in anno.] Ansegif. lib. 2. c. 28. & lib. 4. c. 80. Ibid. 5.
Actione hinc data concessaque, &c.] Idem lib. 4. c. 21. & 44. Ibid. 6.

PAG. 36. NUM. 1.

- Lexque illa Pipino regnante lata.*] In concilio sub Carolomanno, praefide Bonifacio, an- Ibid. 2.
 no Domini DCC. XLII.
Nullus homicida, nullus adulter.] Seneca in Declamat. scribit apud Romanos nullum ob- Ibid. 2.
 tinere potuisse sacerdotium, qui homicidium vel fornicationem commisisset. Vnde Iacobus Ibid. 3.
 Magui probus auctor, lib. 7. Sopholog. cap. 1. exclamat; *Aut igitur apud gentiles sacerdotes di-* Ibid. 4.
gniores erant, aut tempore moderno sacerdotium pauci merentur.
Fecidissimum autem habebatur si Praefides.] Vide Ansegif. lib. 2. c. 4. Ibid. 3.
Nullum unquam labefactata pietatis.] Turpe est Doctore quum culpa redarguit ipsum, ut Ibid. 4.
 est apud Dionysium Catonem,
Vestales suas stuprum passas.] Vide apud Servium, lib. 2. *Aeneid.* Ibid. 5.
Apostolis respondens.] Matth. c. 7. Ibid. 6.

PAG. 37. NUM. 1.

- Apostolus clamat.]* 1. Corinth. 1. Ibid. 2.
Secundas nuptias adeo elevat.] Tertullianus cum Catharis & Montanistis in quibusvis Ibid. 2.
 fidelibus securus nuptias damnat. Hieronymus vero infensissimus quoties libuit nuptia- Ibid. 2.
 rum in clerico praecipue damnavit. Vide Bezan in lib. de Polygamia.

PAG. 38. NUM. 1.

- Facessant igitur & lucta illorum, &c.]* Lege libros Gerfonis de Pollutionibus, & fuge. Ibid. 2.
Mulantur fere sexcentis sol. qui immunitatem, &c.] Ansegif. lib. 1. c. 134. & lib. 2. c. 26. Ibid. 3.
Et in lege Alemannorum.] Et in lege Bajoariorum, c. 1. tit. 7.

PAG. 39. NUM. 1.

- Multis in locis capitale erat.]* Vide in capitulis Caroli Magni, quae ad leges Longobar- Ibid. 2.
 dorum addita sunt
Qui Episcopum occidisset.] Apud Bajoarios si Episcopus interficeretur, fiebat tunica Ibid. 2.
 plumbea ad staturam occisi, & quod pensaret auro, tantum dare cogebatur qui occidisset. Si Ibid. 2.
 aurum non habebat, aliam pecuniam, vel res alias, donec totum debitum compensatum fu- Ibid. 2.
 isset. Si vero non habebat quod daret, seipsum cum uxore & liberis Ecclesiae in servitutum Ibid. 2.
 debebat, quousque se redimere posset. Vide legem Bajoar. in c. 1. tit. 10.
Licebat autem comiti in vincula reponere.] Ansegif. lib. 3. cap. 26. 18. q. 4. c. 26. & sequen- Ibid. 3.
 tibus
Hodie immunitatem vocant libertatem illam asylie.] Iusta certe asylo- Ibid. 4.
 quondam fuit, ut injuria affectis & potentiorum formidine oppressis & insidias timentibus Ibid. 4.
 magis quam sceleratis hominibus serviret, idque vel Plutarchus in Theseli vita testa- Ibid. 4.
 tur, & Thucydides libro secundo. Tacitus etiam libro 3. fatentur, quibus expressum con- Ibid. 4.
 venit jus civile, in athen. de mandat. princip. & Cod. in titulo, de his qui ad Eccles. con- Ibid. 4.
 fug. Moyses quidem sacer ille Dux ex tribus, quas considerat, urbibus asyllum constituisse Ibid. 4.
 legitur, quod illis profugio foret, qui delicta non voluntarie commisissent: & extant hu- Ibid. 4.
 jus rei passim testimonia in libris sacris, ut Exod. 21. Numer. 35. Deuteron. 19. Iosue 20. 1. Ibid. 4.
 Regum 1. 2. 3. Romulus vero ad exemplum Cadmi Thebani, ut quam ocyssime urbs civibus Ibid. 4.
 reple-

repleretur, locum constituit, ad quem quisquis quamlibet scelestus confugiens ab omni poena tutus esset, ut memoriae prodiderunt Plutarchus in Romul. Livius libro primo, Dionysius Halicarnass. libro secundo. Inde factum puto ut ubique fere gentium templa tantâ dignatione habita fuerint, ut qui supplices in ea confugissent, cujusvis criminis impunitatem consequerentur, nec inde educi possent. Quae Covarruvias libro secundo, Resolut. cap. 22. Tacitus libro 3. Polyd. Vergil. libro 3. cap. 12. Corasius libro 5. Miscell. cap. 23. Quorum institutum Pontifices postea Romani, increbrescente superstitione, secuti scelerosos quosvis quantumque gravia scelera commisissent, Ecclesiarum immunitate gaudere voluerunt, cap. inter alia, de immunitat. Eccles. Dicitur autem *asylum* à privativa particula *a* & verbo *συλίζω*, sive *συζωω*, quod est rapio, quia nefas sit quemquam ex asylo rari. Hinc *asylia* jus illud libertatis & veniae, quod quis apud Ecclesiam vel aram consequitur: & *asylis* homines sacrosancti, quos attingere sine piaculo vel prehendere non licet. Videndus Budaeus in L. *quae sit fugitivus*. §. *apud Labeonem* ff. de edil. edict.

Ibid. 5.

Vene in urbibus quidem passim quicquam ferant civilium exactionum.] 12. quaest. 2. cap. nulli liceat, cap. clericis, de immunit. Eccles. in VI. c. quanquam, de censib. cap. non minus, c. adversus, de immunit. eccles. Iure tamen divino & humano muneribus legitimis & ordinariis obnoxia sunt Ecclesiae. Stata enim tributa & vectigalia, quae *canonem* vocamus, cum Reipublicae nervi sint, nemo detrectare potest. Ideoque Christus tributum Caesari pendere non solum praecipit, sed ipse etiam illud cum suis Apostolis exsolvit, ut legitur Matth. c. decimo septimo. Ab his vero, quae extra ordinem Principum arbitrio indicuntur, immunes sunt, nisi grave aliquod periculum & necessitas imminere Reipublicae. Quo casu ratio postulat, ut ejus etiam oneris partem homines Ecclesiastici ferant. Inter ordinarias autem praestationes illam quoque collationem, quae belli causa indici solebat, relatae olim fuisse tam ex jure Civili (leg. placet. l. jubemus. l. neminem. Cod. de sacrosanct. Eccles. l. nullus. Cod. de Decurion. leg. 1. Cod. de Indict. 11. quaestio. 1. cap. magni, & 23. quaestio. 8. cap. tributum. Duaren. libro quinto, de Eccles. cap. decimo,) quam Caroli Magni capitularibus convincitur: eoque jure Reges Franciae etiamnum utuntur. Optimo igitur jure monachis & clericis nostris tam praefractè & sine omni exceptione jus illud immunitatis praetendentibus obijci potest. quod Diocletianus Imperat. nescio cui Philosopho vocationem numerum poscenti respondit; *Profectio & desiderium tuum inter se discrepant. Nam cum Philosophum te esse proponas, vincere avaritia & rapacitate*, L. profectio. C. de muner. patrimon.

Ibid. 6.

Antiquorum Regum beneficentia.] Vide Duarenus, libro quinto, de Eccles. ca. 10.

PAG. 40. NVM. 1.

Antiqui nummi cernuntur.] Quorum ego aliquot habeo argenteos puros puros: sed quorum Regum aut Imperatorum fuerint nequeo discernere: quia nulla habent adjecta nomina propria. Ipsorum autem Episcoporum & Abbatum ne ex loco quidem licet cognoscere: quia omnes sunt uniformes, quorum apud Goldastum nostrum nonnullos admodum elegantes vidimus.

PAG. 41. NVM. 1.

Quos vulgo denarios.] Alamannis, Westung. vicinis Gallis adhuc Denier. *Apud eundem Gregorium.*] Lib. 9. c. 1. Dialogor.

Ibid. 2.

PAG. 42. NVM. 1.

Mitra bicorni & psas insignes.] Cujusmodi nuper repertus in vinea quadam nostri Goldasti, ab altera tamen parte vacuus, formâ pari eademque cum angusto neque amplitudine major. Ut plane mihi persuadeam omnes ejus ponderis atque formae nummos olim angustos vocatos.

AD LIBRUM SECUNDUM.

PAG. 46. NVM. 1.

Ad vulgaris linguae usum ampliore consuetudine.] Aded ut eam etiam idem Carolus certis regulis & canonibus conceptam Provincialibus (id est, Romanis) ut opinor, tradere tentaverit. Nam Germanicae linguae Grammaticam conscripsisse, testis est Einhardus, & alij. Quid si etiam barbaris & inconcinnis concinatoribus, qui ad populum dicentes verba Latina ita torquebant in Germanicum usum, ut nihil minus quam Germaniata saperent, & à nemine ferè

cus sermo nondum scribi coeptus, aut certe paucissimis consuetus erat, non potuisse peregrina verba ac phrasas in linguam Latinam convertere, quum superiori saeculo nondum reperti essent, qui illud praestare scivissent, adeo ut in concionatores, quos *barbaros, inconcinnos, inepos, insulsos depravatores Latinae & Germanicae linguae* appellat, libellum ediderit Iacobus VVimpelingus abusu sui temporis non ineptus aestimator, In quo inter alia; *Sic etenim dicunt illi illepidi concionatores, Dixit Iesus, ibat, ambulabat, sanabat, docebat, respondebat, Det HEDD was sprechen, er was gohn, er was wandeln, er was gesundt machen, er was lehrē, was antwortē, sicque de innumerabilibus: ubi simplex verbum Germanicam sufficeret, Det HEDD sprach, er gieng, er wandelt, er macht gesundt, er lehret, er antwortet. Ille enim modus est Germanicus, praesertim in Helvetia, id est, Alsatia, & in Germania Vierarbenana, quarum partes sunt Carinthia & Brisgavia, &c. Cuius loci & sententiae simul me commouit Goldastus. An & Othfrydus monachus VVissenburgensis Rabani Mauri discipulus ignaris linguae sacerdotibus Grammaticam suam Germanicam praescriptam esse voluit: quoniam, ut Rabanus auctor est, suo tempore in factis & cantu omnia ad plebis fructum & intellectum valuisse, hoc est (sicuti ego interpretor) Germanicam linguam celebrata fuisse.*

PAG. 47. NUM. I.

Exstat apud nos Sangalli Psalterion à Notkero Monacho &c Est nunc penes me in mea Bibliotheca, quod vulgare & publicum in usum dare recepit noster Goldastus cum amplissima praescriptorum verborum expositione. Quod hic meminisse volui, ut ab aliis etiam amicis & rerum patriarum studiosis auris ejus velleretur in datae fidei memoriam.

Orationem Dominicam. Retulit eam omnium primus à Vadiano acceptam Iohannes Stumpfius in Chronica, sicuti pleraque omnia ejus scriptoris, quae de Turgovia & Podamico lacu leguntur, non sunt, sed nostri Vadiani, velut ex ejus commentariis à nobis aliquando eum Deo edendis Sole meridiano clarius fiet A Stumpfo descripsit Gesnerus in Mythridate, ab hoc Nathan Chytræus in Notis ad Galateum Casæ.

Omnia aliquot Germanicè scripta ante annos plus minus trecentos. Exstat & apud Baronem de Hohenfaxium in arce Forstheckia venerandum antiquitatis monumentum, & quod verè aureum rerum Germanicarum thesaurum continet, ab hinc annos cccc. & amplius scriptum ab Imperatore Henrico, Cuonrado rege Juniore, aliisque Imperij Principibus, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, &c. in certamine, ut Goldastus arbitratur, Musico: qui mos ab Aulis nostris desuevit. Exstant & alia apud Goldastum nostrum, ut Henrici de Gravenberg Equitis Suevi, qui ante trecentos minimum annos vixisse mihi videtur. Nam librarius testatur se librum exscripsisse de veteri codice absolvisseque, anno Domini millesimo trecentesimo sexagesimo quinto, in die Palmarum. Haber & idem Goldastus Gavvani historiam, seu potius fabulam circa idem tempus ab incerto scriptam. Halvet & Christophori ab Helmsdorff compendium Bibliorum non infra illa tempora scriptum. Habentus & nos Strikere cujusdam librum de gestis Caroli Magni, & Rolandi in Hispania, & item Anonymi cujusdam Paraphrasin Poeticam supra illud ævum scriptam. Utinam essent complures viri docti, qui ejusmodi scripta diligentius, quam hactenus factum, rimarentur. Non enim dubito fore, quin brevi res Germaniae nostrae longe illustriores clarioresque habituri essemus.

PAG. 48. NUM. I.

Sed minus tamen longævum nostrum. Monasterium *Augie Majoris, sive Divitis*, quod appellant, fundatum est auspiciis Caroli Martelli, anno Domini septingentesimo vigesimo quarto, sexto anno regni Caroli, Landisfrido duce Alemannorum, & Pertholdo comite Durgavensi, quorum cura ea ipsa fundatio perfecta est. Fundavit autem in gratiam *Pirminij Episcopi*, qui monachis aliquot comitatus Italia derelicta, zelo peregrinationis in Germaniam egressus est: à Carolo viro favore excepti, & in eam insulam, quae tunc *Similesova* vocabatur, destinati. Donavit monasterium ex bonis fiscalibus circumjacentium locorum pagorumque, in primis autem regia villa *Erfmüttingen*. Fundatum autem est in honorem *Mariae virginis, & Apostolorum Petri & Pauli*, juxta regulam sancti Benedicti. Loca illa jam tum vinetis culta fuerunt. Voluit enim Carolus ut vinum, quod Eucharistiae consecrandae & Ecclesiae erogandae requiretur, ex Erfmüttingen daretur. Haec ex diplomate fundationis, cujus testes fuerunt ipse *Carolus Martellus, Carolomannus filius, Pipinus filius, Hupert Major domus, Kaldrammus Archicancellarius*, Signum Caroli.

R
A
I
V
S
L

Post quem Lotharius.] Vel *Clotharius*, ut alij eum nominant. Rationem superius attali Goldasti nostri opinio.

Ibid. 2.

Dagobertus Francorum Austrasiorum rex.] *Dagobertum* hunc libri quidam Chronici falso *Theodbertum* nominant, qui Hiltperit ex concubina filius quum patre mortuo regnam octupasset, repente est à Theodorico, secundo Hiltperiti legitimo filio, avia Brunihilde instigante, apud Coloniam Agrippinam oppressus. Neque alius post eum Theodbertus, sed Dagobertus ille Lotharij filius, Austrasias præfuit.

Arborem Felicem.] Propter agri fertilitatem nimium pomiferi, & omnium rerum abundantia gaudentis: tum etiam ob loci ipsius amœnitatem lacusque cum præterfluente Rheno amœnitatem. Sic *Arabia Felix* cognominata, quod frugibus, fœtibus, palmite, odorumque suavitate prædives esset. Sic & *Angia Dives*, à quibusdam etiam *Felix* dicta.

Ibid. 2.

Paucas domunculas & edem artissimam, &c.] Extant Chartæ nomine Gottefridi anno Ducatus ejus vigesimo scriptæ, annis plus minus XIII. ante Abbatem Othmarum: in quibus apparet, Gallum in ædicula seorsim extructa conditum fuisse, & prope ipsam Ecclesiam fuisse, cum jure Parochiæ, quæ forte illa est, quæ hodie sancti Petri dicitur. Nam pastorem tunc temporis fuisse, ea Charta testatur. Item monachum aliquem velut pro Abbate habitum, sicut eo tempore Scaftarium, cujus Charta meminit. Hæc Goldastus.

Quas mihi casu quodam videre contigit.] Quod ita accidit. Quum anno Domini millesimo quingentesimo trigésimo primo, civitas nostra locum Monasterij, qui muris ambitur & includitur, à Confœderatis suis Tigurinis & Glareanis certa pecuniæ summa comparavissent, tum cives primo ineuntis anni mense Palatium, quod vocant, irumpere, illudque primò despoliare cœperunt, vix lectorum suppellectile salvata & alio transportata ab Hieronymo Schovvingero Gossoveni patruo meo magno, Monasterij tum à IV. Pagis Præfecto. Cumque omnium omnis ætatis hominum concursus fieret, omnesque anguli atque arcæ perscrutarentur, repertæ fuerunt in quadam cista Chartæ membranæe amplius 600. breves illæ quidem sed pervetustæ, in quibus continebantur omnis generis donationes, legata, redditus, census, &c. à Nobilibus & plebeis, temporibus Ludovici, Caroli, aliorumque Regum Franciæ, Monasterio datæ atque traditæ. Has Chartas quum pueri per urbem gestarent, præcepit Senatus, ut in Curiam perferrent, ibique custodirentur. Quas tandem Vadianus, Consul creatus, ad se recepit, & aliquot in hoc secundo libro inseruit. Pars earum ad me, aliquot etiam nescio quo casu ad Goldastum nostrum pervenit.

Ibid. 2.

Primum vici, deinde oppida muris cincta, &c.] Præter commemorata est etiam uno à nobis miliatio oppidum satis elegans atque amœnum Episcopi Cella, quod primò Monasterium fuit à Salomone Constantiensi Episcopo fundatum, postea abjecto habitu monachico Collegium factum, tandem succrescentibus ædificiis muro cinctum. Idem cum Lucerna accidit.

Regiam habuerunt apud Thuregum Carolus, &c.] Tiguri locus fuit insignis cum arce & palatio, quo frequentissime usi sunt Francorum reges. Habuit eadem arx sacellum nobile, quod una cum arce post mortem Friderici Secundi funditus eversum est. Locus arcis hodieque eminens est cum arbusculo amœnissimo, & lingua Germanica antè dem Hoff vocatur. Duravit idem palatium anno Domini 1153. Extant enim literæ VVernheri comitis de Baden, quæ Friderico Secundo regnante in eodem palatio Imperiali datæ sunt.

PAG. 55. NUM. I.

Infirmum etiam in iudicio prestabat. &c.] Plures etiam simul jurarunt, eo more qui traditur in fine legis Ripuarie. Cum aliqui illis, qui per juramentum coram Missis (i. legatis) dixissent, obgannirent, testes spatibus suis apprehensis denotabant, hoc quod dixissent, coram Regibus & Principibus dicturos & affirmaturos usque ad sanguinis effusionem.

PAG. 56. NUM. I.

Super fluviolum Stainaha.] Sic barbari monachi dixerunt, quam qui elegantiores haberi studebant, Petrosam nominarunt, ut Ratpertus & Ekkehardus.

PAG. 57. NUM. I.

Gallonem.] Hinc Sanctigallunum in vetustissimis tribus chartis legitur, sicut à Regione Reginunum, quod Reginum hodie dicitur.

Vade & militiam ingredi & stipendia merere.] Militarunt monachi etiam sub Francis, *Ibid. 2.* interdum non nihil militia exempti, præter eam quam Imperator iniisset. Hinc veterum Abbatum militandi officium, quod more magis Gentis quam jure ullo receptum & institutum est. Abbas Angiæ cogebatur militare, ut & S. Galli Episcopus evocabat Abbates, si quando Cæsar expeditionem parans, illos adesse mandasset.

PAG. 59. NUM. I.

Vicus ille Wasserburgensis.] Wasserburg, celebris vicus tempore Caroli Imperatoris, in quo Gozbertus Abbas curtes aliquas donatas monasterio habuit, sicut aliis in locis multis. Abbates habuerunt *Curtes*, id est, *Reisböff* / sive *Reintböff* / in aliquot villis, ut Gollövv, Herlövv, Romanshorn, &c. ad quas multi census redditusque dabantur ad monasterium perferendi.

PAG. 60. NUM. I.

Frequenter autem masculis.] Hinc feuda masculina, *Mannslehen*.

PAG. 61. NUM. I.

Tanto asseverationis studio, ut videri queat dubitatum de ea re fuisse.] Nec injuria. Nam quam anno 1529. Senatus decreto, cui etiam ipse Vadianus interfuit, presentibus confœderatorum legatis, nempe Tiguro Diethelmo Ræstio consule, & Jacobo Vertmullero Quæstore, & Glaronâ Cunrado Schindlero & Fridolino Klinio, locus S. Galli adaperiretur, nihil in eo repertum fuit, præter imagunculas ligneas, lintamina vetustate putrida, calvariam, & ingentem quendam dentem. Nec alias reliquias in Othmari loculo repertas ipse Vadianus oculatus *magister* in schedis suis testatum reliquit. Uterque autem ocululus erat admirandi pretio & artificio operis, ex auro, argento & cupro inaurato unioibus & margaritis pretiosissimis ornato, ex ebore anaglyphico, &c. Has Galli & Othomari reliquias majoribus nostris impudentissimi illi hypocritæ adorandas ostentarunt, his tot divitias atque innumeros fundos concupularunt. Erat præter hos loculos & ingens quædam crucifixi imago, quæ in Litanis & orationum indictionibus olim circumferebatur. In ea tamen nihil repertum, præter veteres quosdam numeros Santgallenses: ipsa autem crux ex ligno tiliaco fabricata, simulacrum autem crucifixi pice & bitumine factum. Quam rem magnæ fuisse circumstantibus admirationi, memoria reliquit idem Vadianus: quoniam monachi superstitosæ plebi nescio quas pretiosas reliquias in ea cruce asservari pro concione semper persuaserint. Erat consuetudo majoribus nostris tempore litaniarum & solemnium festivitatum panes & alia edulia cruci admovere, persuasi ex ejus tactu benedici atque sanctificari. Ita miseris modis majores nostri à seductoribus istis seducti fuerunt.

PAG. 62. NUM. I.

Vulgo Morsswilen.] *Morsswilt*, olim sub Salomone Episcopo vocabatur *Morinesunilave*, ut & in hac charta, & *Isanbrechtsunil*.

Libra & pondo Latinis scriptoribus] Vsurpasse etiam *Libra* nomen Germanos, nota *Ibid. 2.* hæc *lb*, qua pondo hodieque significatur, demonstrare videtur.

PAG. 64. NUM. I.

Alij inde vatum Campodunum.] Otho Frisingensis, lib. 6.

Annus regni eius XXXV. indicet.] Duas chartas vidi, quæ habent annum XLVII. regni, sub Grimaldo Abbate.

Lotharius junior ab Hadriano Pontifice excommunicatus.] Otho Frisingensis, lib. 6. c. 3. & Vrspergensis.

Ibid. 1. *Grassix fratre nepos licet illegitimus.]* Alij legitimum Carolomanni filium fuisse contendunt.

Eo honore reliquo sexennio functus est.] Rerum gestarum gloria insignis. Vide Sigebertum.

Ibid. 2. *Cui Lotharij regnum tradidit.]* Et præterea Ludovicum, qui Patri in imperio successit.

Tractum aliquem terrestrem Gouu vocant.] *Marcas* autem vocantur, quæ nunc territoria, vulgo *Seginen* appellant. Hinc *Zukuriederomarc*, *Göslöfveromarko*, &c. In chartis tempore Pipini, Caroli & Ludovici, & posterorum scriptis, ut quidem exemplis docet noster *Goldastus*.

Ibid. 2. *Quos mallos & placida vocant.]* *Malli*, *Landgericht* / quorum nomina adhuc durant, *Landtaericht im Turgow*, *By Ravensburg*, *By Rancowyl* / comitum de Montfort, & aliis locis Alemanniæ plurib. Dixi. ex sententia nostri *Goldasti*.

Ibid. 2. *Dabantur à Principe advocati.]* Sine quorum manu Abbates nihil ausi ratificare, tradere, vel cambire. Si Advocatus abesset, consentiebat Vicarius. Posteriores Principes vindicare nonnunquam advocatias Monasteriorum & Collegiorum, quum Pontificum avaritia grassari in Germanorum Ecclesias cœpisset. circiter annum millesimum ducentesimum. Sic *Ruodolphus* rex, qui comes erat ab *Habsburg*, Advocatum se monasterij *Tigurini* fecit.

Ibid. 1. *Beinde & curia Magister.]* Nota, in monasteriis *Hoffmeister Amt*, esse plane novum ac recens officium.

Vrichus Zasius:] in *L. si non fortem. ff. de cond. et. indebit.*

Abadorf ad. Abam annem.) *Abadorf* tempore Caroli, celebris vicus & Ecclesia tituli *S. Alexandri Martyris*. Fuisse videtur juris monasterij *Sanctimonialium*, ut ex aliis vetustis litteris conijcimus.

Atque hæc αὐτοῦ καὶ ἄλλοις & quasi aliud agentes, quæ inter legendum memoria suggestit, annotate primum in margine, & post, quia non indigna amicis videbantur, quæ à Christianis & æquis lectoribus cognoscerentur, tumultuaria colligere opera, & in hunc libellum conjicere placuit, quem tamen accurare per forenses non licuit occupationes. Finem faciemus, ubi prius ea apposuerimus quæ in aliis schedis quibusdam *Vadiani* manu exaratis deprehendimus. Nolumus enim te fraudare ullo tanti viri κειμηλίῳ, quod quidem ad institutum faciat operis præsentis. Sic autem habent schedæ.

Cantus. Francorum & Longobardorum temporibus, quoniam occupatis jam provinciis Romanis longe lateque præesse cœpissent, cantandi in sacris ritus admissus immodicè atque auctus est: idque Principum & Nobilium cura & studio. Semper enim cantandi sese studio Germani oblectarunt, & Monachi, qui in Principum gratiam emerendam semper studiosissimi fuere, nulla parte magis gratificari Principibus sunt conati. Inde cantus plusquam barbarus & clamorosus admissus.

Census. *Denarium unum in argento probato auri ferramentis, aut vestibus novis, &c.* His modis censum præstabant sub *Gozberto*.

Sub *VVerdone* pœna violatæ donationis, &c. *A sacrosanctis altarib. excommunicetur*, anno Caroli XVI.

Tempore *Salomonis Romanishorn* ad monasterium *S. Galli* attinuit. Sub eodem *Milo* quidam censum de *Sumbri* ad monasterium ordinavit, pro animæ suæ salute. *Salomonis* Advocatus fuit *Puoto*.

Sub *Grimaldo* factæ donationes ad monasterium, quo nutritentur juvenes quoad ad proveciorem ætatem pervenerint. *Adalhart* de *Ingen* cum suis advocatis, *Eginonis* & *Marthrati*.

Thioto Abbas, qui & *Thieto*, sed in antiquis Tabulis *Thioto*. Eo tempore Comites sub se *Tribunos* habuere, ut habet vetus Tabula, *Bernhardum Comitem Vvittonem Tribunalium*, &c. sub tempore *Thietonis*.

Gozberti advocatus fuit *Adalrammus*, anno XII. Ludovici Imperatoris.

Tempore Ludovici tres sorores in Altseten, diviserunt hereditatem: quatum una Regi partem suam, altera monasterio S. Galli, tertia sanguineis dedit, &c.

Bernhardus Abbas, *Virro* advocatus anno primo Arnulphi Imperatoris.

Engilberti Abbatis advocatus fuit Hugebertus, anno regni Henrici XI. Item Hartmuoti Abbatis Volfpertus advocatus, anno XI. Caroli Imp.

Sub Beruvigo Abbate, fuit Ludovicus Alemanniae, in *Teu: schland*: & Ludovicus alter Imp. in Francia, sub quibus Geroltus comes in Turgovia.

Sigmarisvvang olim dictum, quod hodie *Zyberivang*/tempore Grimaldi Abbatis, & *Lutoldespurg*, quod nunc *Uttstbura*.

Egino Episcopus, etiam *Etegino* dicitur, tempore Caroli Rector Cœnobij S. Galli. Aliquæ litteræ testantur, Eginonem Episcopum præfuisse monasterio sub V. verdone vel cum V. Verdone Abbate.

Villa *Pappinheim*, testibus antiquissimis litteris, fuit in Pago Turgaugienti, nempe tempore regis Caroli anno II.

Ante Salomonem & sub eo *Bibliothecarius* fuit in nostro monasterio, hoc est, præfectus Bibliothecæ, & qui libris scribendis & apparandis operam navaret. Qualis sub Salomone fuit V. Valramanus monachus. Erant autem Bibliothecarij fere scribendi probe periti.

Lacus Bodamicus ante nativitatem Christi, & multo etiam post tempore dictus fuit *Cromius* lacus (*Cromaste*) unde *Cromanshorn*, quod postea *Romanshorn*, nunc *Romisshorn*. Latini eum *Acronium* appellarunt, ut Pompon.

Inter officiales personas monasterij nostri fuit *Aedituus*, non contemptus nec postremi ordinis: quippe qui etiam Tabulas Donationum signaret, & in testem citaretur.

Sub Beruvigo Abbate scribitur in litteris Donationum, *Hludouicus Imperator*, & *Hludouicus junior rex Alamannorum*: tempore Geroldi comitis Durgavie: quo tempore Puato advocatus claustrij fuit, Isanbert Decanus.

Sub Vrico (puto) Primo littera Donationis sic habet in fine; *Notavi regis Ottomis ad huc pueruli annum V. Cuonrado duce, Handolto comite, &c.* Eo tempore Heriovv ad monasterium pertinuit.

Anno Domini Dcccclxxi. fuit annus X. imperij domini Ottonis, duce Burkardo comite Eberhardo. Fuit sub Abbate Burchardo.

Tempore Ludouici regis *Herinsevv* Parrochia fuit sub Salomone Abbate, longe antiquior Ecclesia Abzellana. In antiquis litteris Carolus Magnus, postea Imperator Augustus factus, inscribitur ita; *Regnante domino Carolo rege Francorum & Longobardorum, seu Patrio Romano.*

Sub Abbate Grimaldo aliquæ litteræ sic subscriptæ sunt; *Anno XXXVI. regni Hludouici regis, sub Ryadberto vicario Carolo filij regis.* Hic Carolus fuit Iudithæ filius ex Cæsare Ludevico.

Tempore Othmari *Carolomannus Maiordomus* in litteris aliquibus Donationum subscribitur. Fuit frater Pipini. Habuit & Carolus fratrem Carolomannum. Item ea ætas habuit in monasterio *Lectorem*, qui se hoc titulo sæpe subscribit sub multis Abbatibus.

Sub Gozberto Abbate subscribitur in aliquibus litteris; *Regnante domino Hludouico Imperatore nostro, anno XVIII. Carolo vero anno III. sub Erchanbeldo comite in Turgovia.* Carolus fuit filius Iudithæ, vocatusque fuit Iunior, & habuit partem divisi imperij.

Scalch veteribus Francis servus dicebatur. Inde in antiquis litteris *Scalcho*, invenitur etiam Latinis pro servo, & velut proprio nomine servi. Salomon attigit imperium Corradij, sub quo servi *Schalch* dicti.

Grimaldus Abbas Hartmuotum substituisse videtur vivus & valens. Nam ita litteræ quædam sub Grimaldo datæ sonant: *Signum Grimaldi Abbatis & successoris Hartmuoti Abbatis, qui hanc chartam prius neglectam cum manu Advocati sui Helidberti eidem Thiorpoldo consignavit.*

Servos diu habuerunt Monachi & Abbates, inter quos & concambia cum comitibus & liberis hominibus fecerunt: & *latentes* appellarunt bonis eorum ad monasterium ordinatis.

Claustrum nostrum in antiquis litteris etiam Caroli tempore, scribitur, *suum in Durgavve in pago Arbonensi, & Ducatu Alamannia.*

Stamsheim sub Pipino celebris vicus. Et aliquæ litteræ subscribuntur in hunc modum; *Regnante Ludouico rege in Orientali Francia.*

Cadaloh comes Pechtoldi filius Monasterio nostro multa prædia villæ *Vvanga* & partem suam basilicæ ibidem constructæ, anno xxxiii. Caroli regis Francorum.

Aganum vetus est, & fundatum à Sigismundo rege Burgundiæ, Sigrichi regis patre

anno Domini 510. præter propter Vocatur hodie *S. Mauritij in Valleſia*, ſive *S. Morien* in *Wallis*.

Vvighardus & Ruopertus fratres. Duces militum Alemanniæ, ſive Sueviæ ſub Ludovico Pio, diviſa hæreditate paterna, Principis conſenſu, duas Eccleſias fundarunt: alteram in caſtro *Turicino* juxta ſtream *Lindemacum* Ruopertus Dux; alteram ad *Lucernam* & ſtream *Ruſam* Vvighardus, in honore ſancti Mauritij, & ſociorum ejus, & ſancti Leodegarij Martyris, & omnium Sanctorum, inſtituto Monafterio, & ſe Abbate factis quot potuit Monachos eo convocavit, Alluvico quodam docto & ſcripturarum perito homine ordinato, qui Evangelij prædicatione multos illius Regionis homines religionis amore inflammavit. Eundem poſtea ſucceſſorem ſuum conſtituit, & rectorem cænobij fecit, anno Domini 693. Hic fuit *Ludovicus Pulcher* cognominatus, quem Galli Clodoveum vocant, qui & *Alemannos* ſubjugavit, quorum juſta pars erat, qui hodie à veteri loci genere *Helveticj* dicuntur. Vide Contractum in ſuis Chroniſis.

Caroli ætate *Lindemagus* amnis, qui Tigurum ſecat, dictus eſt, ut patet etiam in litteris Dotationis Caroli Magni, quæ Tiguri viſuntur.

Carolus Eccleſiam *Tigurinam* *Canonicorum* non fundavit ſed auxit redditibus, quos paſſim ceu ſtipem quandam nobilitas conjecerat, quo animas criminibus alligatas redimerent. Ea enim cauſa motos fuiſſe Carolus ipſe ſuo diplomate teſtatur. Vocat autem *dotales donationes* redditus illos, quos de ſuo nobiles contulerunt ad victum & alimoniam canonicorum, quia tum ſub uno lecto & unis in ædibus, quas *Monafterium* vocabant, habitare, uno piſtore & promo communi condoque utentes. Ea re & *Fratres* vocabantur, quanquam nulla Monachiſmi regula tenerentur.

A Ruoperti fundacione uſque ad dotationem Caroli anni interierunt. 307.

Canonicj Eccleſiarum Cathedralium aut Collegiorum Monafteriorum *Parochias*, hoc eſt, agro ſuo qui *Diœceſis* vocatur, poſitos homines ſua providentia curabant, & famulari competenti populo ſeu Eccleſiæ deſerviebant, paſtorali vigilantia magno labore adhibita. Demum creſcentibus divitiis, & ocio, ut fit, adlubefcente, ceſſatum eſt, ad luxum videlicet & ambitionem convertis animis: & pauci delecti ſeorſim qui plebi præſent, *Plebanique* vocati ſunt.

Cantores ſero multis in Eccleſiis inſtituti, & canendi morem minus quàm pronunciandi veteres illæ ædes tenuere.

Monafterium Tigurinum Sanctimonialium conditum & fundatum eſt à Lhudevico ſeniore (nam Calvi filius vocatus eſt Junior) Caroli Crassi patre, qui *Curtim* ſuam urbis Tigurinæ, ut ipſe in litteris fundacionis vocat, cum integro jure & omnibus ad ſe pertinentibus redditibus eo contribuivit. Pagum etiam *Vroniæ*, qui hodie *Vri* dicitur, quem & *Pagellum* vocat, cum mancipiis & jure omni ad præſatum Monafterium contribuivit. Ludovicus ejus primam Abbatiffam filiam Hildegardam conſtituit, & præſata omnia conceſſit, ſicut litteris fundacionis clarè continetur: Pollicitus tuitionem & immunitatis defenſionem, &c. *Mundiburdium*. Datæ ſunt litteræ, Anno XX. Regis Orientalis Francia, in *Regenſpurg*. Signum Lhudevici,

POIS
LE

Idem anno regni ejus XXVI. *Chanam* curtim, quæ in pago Thuregienſi eſt. Monialibus Tigurinis donavit.

Idem Ludovicus anno regni ejus XXXII. Orientalis Francia, eandem immunitatem confirmavit ad preces Hemmæ conjugis ſuæ, quæ filiam Bertham Hildegarda defuncta eidem Monafterio præfecit.

Post hunc & Carolus Crassus filius omnia à patre conceſſa confirmavit, donationibus & immunitate confirmatis, anno 883. in oppido Vlma. Pagum Zurichgaugenſem vocat, ubi conſtructum ſit Monafterium.

Idem Ludovicus Senior Caroli Crassi pater, Sacellum S. Petri in villa Zurich eximiis redditibus donatam in beneficium Beroldo presbytero, qui Hildegarda filia fidei ministerio ſervierat, conceſſit. Huic ſacello capellas duas Vallis Vroniæ conjunxit, in locis nominatis *Burgela* & *Sylina*, cum mancipiis, decimis, terris, cultis & incultis, donavit ea conditione, ut eo mortuo res prædictæ ad prius memorati Monafterij uſum & poſſeſſionem reverterentur. Facta eſt hæc donatio Anno regni Ludevici XXV. in Orientali Francia.

Juriſdictio vel Caroli ætate conceſſa eſt Monafteriis. Quod ſatis eſt Diplomate fundacionis

tionis Angiæ deprenditur. De Imperio vel *mero* vel *mixto*, nulla profus in ullis antiquis litteris, quas quidem ego viderim, mentio.

Henrico IV. Imperante ita primum irrepit simonia, emendis Abbatibus & Monasteriis Episcopatibusque ut in aula Principis omnia venum prostatent. Author mali fuit Rupertus Abbas Bambergensis, qui mercatus erat Abbatiam Fuldensem 100. Marcis auri ab Imperatore, à quo præterea quicquid voluit pecunia impetravit, testante Lamberto in Chron.

Francia Theutonica Lamberto dicitur, quæ antea *Orientalis* dicta est, quum Germanici adhuc Reges Franci in occasu imperarent. Quibus extinctis Provinciales illi successerunt, qui lingua utantur Latina corrupta aut Provinciali.

Clodoveus, primus Christianus Rex inter Francos, Alemannos vicit, Carolus Pipini filius rebellantes compescuit.

Ducatus Suevia valde antiquus est, & ut ex actis Francorum conicitur, eo tempore constitutus in *Alemannia*, quæ & *Suevia* dicta est, quum à Rege Ludovico devicti, & regno Franciæ additi, ac velut in Provincia formam redacti sunt, quod circiter annum Domini 500. accidit. Hic Ludovicus pater fuit Theoderici Regis Gotthorum. Regnum autem invasit vel recepit patre Chiklerico mortuo, anno Domini 483. Ex Volaterrano.

Tanta fuit authoritas Cæsarum in Episcopis numerandis & eligendis etiam sub Hainichis, qui post mille annos post natum Christum imperarunt, ut Hermannus Contractus in collectaneis suis Chroni. Anradum quendam Coloniens. præpositum Treverensem à Cæsare nominatum, sed à Clero tamen & populo rejectum nihilominus tamen sese intrudentem, ac propterea interfectum, martyrio coronatum esse scribat: cum iure tamen divino rite electus non sit, nisi qui & cleri & populi consensu fuerit admittus. Et Francorum etiam etate legendi Episcopi authoritas penes Ecclesiam, investiendi autem penes Cæsarem extiterit. Quod contractus ignoravit. Vide Platinam in Damaso II. fol. 68. & in Leone IX.

Monasteria primum ab exteris, deinde à seipsis ob intestinas dissensiones & rixas, quas ambitio & amor habendi excitarant, afflicta sunt: Semper tamen ex donis & eleemolis recreata, demum & corporationibus ditata.

Tempore Henrici II. Gregorius V. investituram Imperatoribus extorquere conatus est. Vide Vincentium lib. 26. specul. hist. vide Vripergensem.

Henricus II Primus omnium per electorum Principum suffragia Imperium suscepit. Vide Palmerium pag. 131. & Platinam in Gregor. V.

Investituræ jus non solum jure divino commune esse debet Principibus & Magistratibus Christianis, hac causa quod & ipsis honor & subiectio debetur exemplo Christi & omnium Apostolorum, sed etiam ea causa quod in maiore parte omnium donationum Ecclesiasticarum jus habet patronatus, quia ipsorum opibus omnes & subditorum donis fundatæ & in temporaria provisione donatæ sunt. Id quod à primo Constantino ad usque Iustinianum, qui res Ecclesiarum totius Imperij Romani curavit, usque ad nostra tempora clarius notiusque est, quam ut multis necesse sit exponere.

Galli adhuc retinent jus investituræ Episcoporum & Abbatum ex Lege Pragmaticæ sanctionis. Quam rem impiam esse Volaterranus in Carolo VI. scribit: Sed pia ut sit Romanus Pontifex fecit, postquam ei omnia venalia facta sunt.

Tributum Anglicum quidam Adulpho Regi tribuunt, qui Lothario Ludovici Pij filio imperante regnavit, ut Antoninus ex vetustioribus Chronicis tit. 16. libri historial. §. 1. annotavit.

Juditha Ludovici Pij conjunx, Caroli Calvi mater, Turonis in Monasterio S. Martini sepulta est.

Pugna juxta Altfiodorum facta est VII. Calend. Julij, feria VII. Hora diei quasi secunda in villa Fontis, quæ distat ab Altfiodoro 8. miliaribus Francicis.

Theodericus Ostrogotthorum Rex mortuus est Ravennæ anno Christi 602. auctore Blondo lib. 3. Decad. 1.

Gotthi ex Italia penitus pulsi, anno Domini DLXIV. auctore eodem libr. 4. Decad. 4.

Albuinus Langbartorum Rex sedem Regni Italici Veronam fecit. Nocuerunt templis & Sacris Langobardi, quia nondum Christum imbiberant.

F I N I S.

IOANNIS COMANDRI EPISTOLÆ

AD IOACHIMUM VADIANVM COS.

DE ANTIQVITATIBVS CVRIÆ IN
RETIA PRIMA.

RATIAM & pacem à Domino Iesu Christo. Literas humanitatis tuæ accepi, vir eximie, ac in primo versu exhortaris me officij jamdudum impositi, ut ex annalibus, si qui forent, sciscitarem exordia & fundationes Cathedralis Ecclesiæ ac Monasterij Divo Lucio sacri. Ego quidem diligenter sciscitatus sum apud Divum Lucium per omnes fratres ejus conventus: at hucusque nihil reperi. Ante mensẽ miserant ad me ingentem Codicem membranis descriptum, antiquum, in quo præter historiam Divi Lucij, quomodo à Beato Timotheo quondam ad Christi fidem conversus dicitur, penitus nihil reperi. His verò diebus ego ipse Monasterium ingressus perlustrare cupiens annales eorum. At illi suarum rerum adeò ignari ut nihil supra, non norunt tempora primordiorum neque nomina fundatorum. Denuum sic respondebant, Monasterium illud Præmonstratensis Ordinis nunc, quondam ordinis Divi Benedicti fuisse. Hoc quoque certum, esse Monasterium suum ante annos plurimos flamma penitus consumptum, & post quadraginta annos rursus pari clade: ob quam causam suarum antiquitatum nihil reliqui reperiri posse. De Cathedrali Ecclesia nihil quoque certi adhuc adeptus sum. Custos ejus Ecclesiæ promisit me in archivum introducturum, ut ego ipse libros eorum verram ac à pulvere discutiam, si quid reperire possim. Hoc quidem, quantocius potuero, faciam. Ego quidem, Doctissime Vadiane, hoc suspicor, hominibus illis suarum foundationum bases & exordia adeo lubrica & fabulosa videri, ut potius celare libeat quàm prodere in lucem. Nihilominus operam dabo continuo & pro virili, ut aliquid nanciscar tuo operi dignum ut inferatur.

Quo Mussius diverterit, prius ad te scripsisse puto. Dicuntur varia de eo. Certum est quod ad palacium quoddam parum munitum admissus est paucis viris, ac per paucis munitionibus, etiam tormenta sua in quodam loco dimittere coactus est, & quæ ad tormenta pertinent, ut puta pulverem & lapides, in aliis locis, ut quando videre libeat concedatur, sed conjungere non permittitur.

De monasterio Divi Lucij Jacobus Salandronius noster piæ memoriæ ita dicebat, viram quendam nobilem de Vndervvegen ex Scanfit valle quondam aquis Blasuræ suffocatum ac illic sepultum & pro Divo Lucio venerari, & à suis monasterium illud initia sumpsisse. An fabula sit nec ne, ignoro. Vale. Ex Retorum curia, 26. Julij, 1532.

A L I A.

Gratiam & pacem à Deo Patre nostro & Domino Iesu Christo. Imperasti mihi jamdudum, vir spectatissime, ut diligenter inquirerem primordia & fundationes templorum Cathedralis & Divi Lucij. Ego quidem quam sanctè juro, quod diligentissime inquirendo indagandoque nihil perscrutari possum. Monachi divi Lucij prorsus ignari sunt suarum rerum. Denique perlustravi ego ipse eorum Bibliothecam: at nihil reperi præterquam hæc Barbara verba in quodam magno Codice Homeliarum: *Anno Domini millesimo CCC. XXX. Anno combustum est ecclesia sancti Lucij Regis & Confessoris in die sancti Luca Evangelista.* Postea sequitur de Ecclesia quando consecrata sit, & dere-

dereliquis altaribus inclusis. De Ecclesia Cathedrali exactè quasi apud Magistrum Lucium Iter, ejus Ecclesiæ Canonicum & custodem, etiam apud M. Gaudentium de la porta (aliàs Byæsch) Canonicum: qui pariter respondebant, scilicet sese monumenta non pauca habere suarum antiquitatum in deposito reclusa, sed eis non esse locum aut tempus perlegendi, nisi aliqua necessitas urgeret. Idem responsum dederunt etiam Agidio Scudo, qui eadem rogavit quæ ego, ut suis Chronicis infereret. Nihil itaque aliud nunc respondere possum. Dabo tamen operam in posterum, si quid per me aut alium quempiam investigare queam.

Cæsarem ajunt Mantuam venisse ante aliquor dies, illic forsitan hybernaturum

Quidam sacrificus Parochus in ditione Clavenensi nuper speciem Deiparæ Virginis ementitus cuidam puellæ appatuit, ac multa iugamenta ædidi. Qui tamen deprehensus capite truncatus vitam finivit. Hujus historię tota series descripta à Iudice ipso mihi dabitur: postea humanitati tuæ mittam. Nam nebulo ille conatus est Evangelio Christi obesse scelestissima hac fallacia. Vale vir egregie. Ex Curia Rhetica, 17. Novemb. Anno Christi 1532.

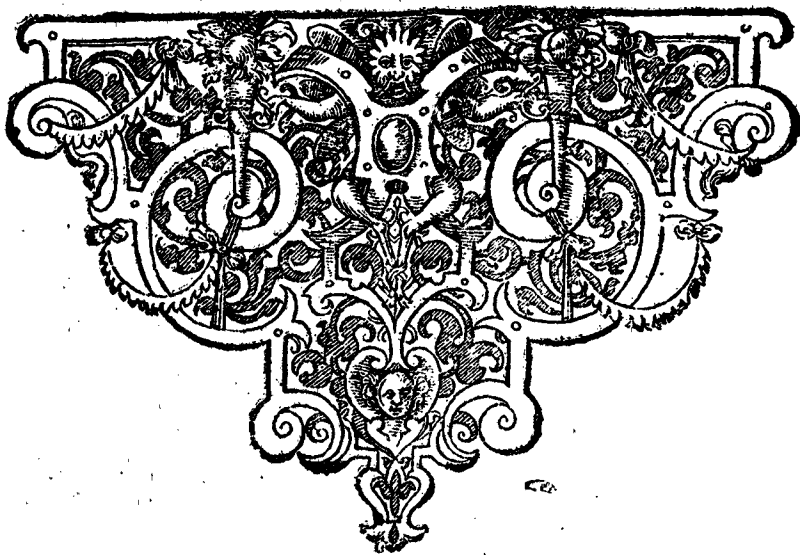
A L I A.

Gratiam & pacem à Domino Literas humanitatis tuæ per Leonardum fratrem nostrum accepi, atque ea, quæ continebant cupidissimè percepi. Nunc vero tabellarium nactus adeo commodum, abstinere à scribendo non potui, quamvis argumentum fortassis nimis dignum sit tuis auribus. Duo habuimus Monachorum cœnobìa Curie (quemadmodum novit & vidit reverentiæ tuæ) quæ nunc Monachis evacuata, & in usum studij novi conversa, initio quidem satis auspicato. Rector studij, quem Ludimagistrum vocamus, stipendio centum aureorum conductus est. Alius sub illo & cum illo laborans quinquaginta. Tertius quidam ex nostratibus Poëta admodum doctus, quinquaginta quoque. De his omnibus Tabellarius ille noster, qui cœnobiorum illorum reddituum procurator est, differere melius & commodius potest quam ego scribere. Poëta ille Commentarios Cæsaris interpretari incepit, venitque jam pridem ad hunc locum: *Bojosque, qui trans Rhenum involuerant, & in agrum Noricum transferant, Noreiamque oppugnant, &c. Noreiam, Noribergam* interpretatus est. Putant quidam ex auditoribus eum hallucinatum esse, nec in eo tractu, quem Geographi *Noricum* appellant, *Noribergam* sitam esse. Hujus itaque discretionem à te Geographo peritissimo flagito atque

obsecro. Ex Italia fertur res ipsorum indies melius habituras. Vale, vir eximie. Ex Rheticæ Curia 4.

Nonas Majas, 1540.

F I N I S.

V. N O B.

IOACHIMI VADIA-
NI SANCTGALLEN-
SIVM CONSVLIS

De

PRIMITIVÆ ECCLESIAE
STATV,

SEV

CHRISTIANISMI ÆTA-
TIBVS

Liber imperfectus.

IOACHIMI VADIANI,
COS. SANCTGALLENSIS,

DE PRIMITIVÆ ECCLE-
SIÆ STATV, QVI AVREA
ATQVE ARGENTEA CHRIS-
TIANISMI ÆTATE

FLORUIT:

Liber imperfectus.

QVAMVIS libris superioribus de statu Collegiorum & Monasterio-
rum, ut Francorum & infecutorum aliquot Principum tem-
pore habuerunt, deque disciplinæ casu & temporum inclina-
tione, satis dictum videbatur, tamen operæ precium, nec mi-
nus Lectori rem gratam facturos nos arbitrati sumus, si de primi-
tivæ Ecclesiæ statu, quem aurea & argentea Christianismi ætate
determinamus, quæ veterum ex fragmentis magno studio nec
minore fide collegimus, subjiceremus, ut collatione primævæ
illius Ecclesiæ, cum infecutorum atque adeò nostrorum temporum moribus & disci-
plina Ecclesiastica instituta, tanto magis elucesceret, quàm horribili casu disciplina om-
nis Ecclesiastica sensum vitiata labascere ceperit, donec tandem foedè contaminata &
plus quàm corrupta in nefandam & deplorandam malorum myriadem degenerarit. At-
que hoc amplius ut privatim faceremus, adducti sumus, quod perversa ne dicam
crecanostrorum hominum judicia ita disciplinam omnem Ecclesiasticam metiuntur & di-
scernunt, ut quam postremam norunt, hanc modò primam & absolutam statuunt:
cum contra vetus illa, quæ vel ab illis ignoratur vel negligitur, longè omnium opti-
ma & absolutissima extiterit: postrema usque adeo doctrinis hominum & sanctionibus
(ut alia finamus) vitiata adulterataque jaceat, ut ne nomine quidem Christianæ disci-
plinæ admodum digna esse videri queat. Verum illi suum, hoc est carnis iudicium in-
quuntur, nec expendunt illud Christi: *Nolite judicare secundum aspectum, sed iusto judi-
cio judicare.* Longè minus illud Pauli: *Animalis homo non accipit ea quæ sunt Spiritus Dei.*
Stultitia siquidem illi sunt, nec potest cognoscere quod spiritualiter judicatur: Enim-
vero qui opes, qui luxum, splendorem, dignitatem, potentiam, qui hominum fa-
vorem & plausum admirantur, nihil non tribuent præsentis statui Ecclesiastico, rerum
jam dictarum affluentia usque adeo referto & distento, adeoque in ocio & indulgentia
beato & splendido, ut nulla unquam sæcula à nato Christo sagemam ad similem fuerint ex-
perta. At qui fidei sanæ, qui fortitudini, qui tolerantia, sobrietati & innocentia, qui
rerum temporalium & caducarum contemptui, doctrinæ præterea & cognitioni summam
tribuit veræ & sinceræ religionis, in his hominibus præsertim, qui se Christi & A-
postolorum vel successores vel imitatores profitentur, quique titulos gerunt mundi
abjurati: Hi profectò nehilum quidem invenient, quæ postrema hæc tempora cum
primis illis seculis longè maximè probis & spectatis, pietatis æstimatione conferri
(quæ illorum opinio est) aut collaudari possit. Durat quidem perpetuò, nec dissentit
unquam à capite suo verè credentium Ecclesia, quæ sanè à mundi exordio licet tentata per
partes suas afflictæque fuerit, tamen nunquam vel latum digitum à certæ fidei amissi delirat:
neque olim aliud unquam sentiet, quàm quod à Domini Spiritu præscriptum est. Cæterum
illa

illa quæ sit & quorum numero constet, ne Prophetæ quidem & Apostoli cognoverunt. Solus enim Dominus novit qui sui sint, veluti à Paulo est traditum. Illam ergo quam nos de certa historiarum fide cognoscimus multis modis variatam, & ceu ætatibus quibusdam deductam mutatamque fuisse constat: quippe quæ primùm virili robore perstitit, demùm in senium quoddam & ætatem plusquam decrepitam defecit: quamque auream reliquit constans illa Christi & Apostolorum doctrina: eam demùm postrema sæcula æneam & ferream effecerunt. Mihi enim sæpe cogitanti minimè inepte fieri visum est, si quas ætates Cumæam illam Sybillam priorum sæculorum decursui tribuisse ferant, eas nos sæculis posterioribus, quæ à passio Domini ad nostram usque ætatem defluxere, tribueremus.

AVREA ÆTAS ECCLESIAE.

AVREA enim fuit ætas Ecclesiæ à gloria resurgentis Christi & dono illo Spiritus sancti, hoc est à postremis Tiberij annis adusque Constantini imperium deducta, annos circiter CCLXVIII. Quo tempore licet omnia plena injurijs, calumnijs & delationibus fuerint, tamen sic erant animati Christiani, ut illa ferrent magis quam facerent. Nam & ferro hoc toto tempore ita est lævium in Ecclesiam, ut plane ferrea videri illa ætas posset, qui nostram à divitijs & splendore auream esse judicant: cum tamen vel hac de causa Aurea meritò fuisse creditur: quod auri summa & perpetua contemptrix fuit, neque auri solum sed earum etiam rerum omnium, quarum admiratione impietas capitur, Domino nostro primùm omnium testante *non habere filium hominis quo caput suum reclinet*: dein & Apostolis confitentibus *nec aurum se nec argentum habere*, sed insignia duntaxat Christi dona quæ petentibus impertirentur. Certe & Apostolus Paulus ad Gentes erudiendas vocatus *neque aurum se neque argentum abs quovis homine accepisse* testatus est. Nihil enim magis aureum, hoc est eximium magis & preciosius esse potest, quam animum sublimibus rebus capescendis renatum, ita ut à cura, sollicitudine & cupiditate rerum fragilium & momentanearum abducere, ut non nisi cælestibus & divinis æternisque bonis sese captivare & adducere auctori bonorum omnium concupiscat. Mihi sane ex traditione Petri Apostoli hoc etiam magis aurea visa est, quo magis exploratione fidei, quæ longe auro, quod perit, preciosior est, tamen instar auri vehementissimo & prope intolerabili persecutionum igne ita est probata, ut & innocentia vitæ & doctrinæ puritate & morum sanctimonia omnibus postea insecutis sæculis exemplo esse potuerit, nec potuerit modò sed & debuerit. Sicut enim aurum ferro effoditur & igne probatur, ita & Ecclesia ferro & igne persecutionum tentata, sed & Hæreticorum insultibus vexata supra modum, haud alios fructus quam aureos edidit.

Matth.
11.
Act. 3.
& 4.
Act. 20.

1 Pet. 1.
Augustin.
lib. 10. de
Civit.
Dei. 26.

Primùm enim certissimam scripturarum interpretationem accepit, & clave illa donata est, qua sola aperitur & nemo claudit, clauditurque & nemo aperit, doctrina videlicet, quam Christus Verbum Patris de cælo deferens, non suam sed ejus esse à quo missus esset confirmavit. Quam deinde Apostoli ceu per manus traditam ab eodem magistro didicerunt, primùm quidem concionante & de regno cælorum ipsos cum privatim tum publicè admonente: mox etiam à resurgente, quum mentibus ipsorum aperte seipsum in Mose & Prophetis & Psalmis indicavit: Postremò quum igne Spiritus sancti inflammati repente in omnem veritatem deducti sunt. Proinde primam illam & sanctissimam Ecclesiam in doctrinâ Apostolorum perseverasse legimus. Hæc enim Christum aperiebat orbi in lege & Prophetis præmissum & illi ætati pretium. Quid enim aliud est doctrina Apostolica in literas postea relata & omnibus in Ecclesijs Domini veteribus sanctissimè culta & observata, quam ostensio & indicatura justitiæ, sanctificationis, & redemptionis nostræ per Iesum Christum filium Dei viventis? Quid aliud sermo ille cælestis servorum Christi totò illo instrumento, quod Novum appellamus, comprehensus, quam commentarius quidam explicitissimus à Spiritu sancto exaratus, quo quicquid in Lege & Prophetis antea vel figuris involutum vel anigmatibus perplexum vel umbra aliqua obscurum erat, de Christo, de doctrina Christi & rerum æternarum promissione, ita elucescat, ut vetera etiam illa magna ex parte nec perplexa amplius nec ullis difficultatibus involuta, aut ullis tenebris caliginosa, sed simplicia, sed aperta, sed obvia omnib. & salutaria possint judicari. Sapienter enim & pie ab illis traditum arbitror, qui Vetus (quod vocant) Testamentum Legis & Prophetarum negant rectè vel capi vel intelligi, nisi à luce illa doctrinæ Apostolicæ, seu quod idem est doctrinæ Christi, primùm ordiantur, & post diligentem lectionem novæ legis vetus illud, quod novum etiam in se Prophetico spiritu complexum est, aggrediamur. Fieri enim nequit, ut tenebræ ulli nisi per fulgentem lucem discutiantur, juxta illud Apostoli: *Eratis quondam tenebra, nunc autem lux in Domino*. Frustra etiam Christus scrutari scripturas jussisset, si lucem illam Spiritus, per quam omnia etiam profunda scrutari licet, suorum animis, quos universum in orbem missurus erat, non adhibuisset.

In prima igitur illa aurea & vere aurea & sancta ætate ardentissimi regni Christi, ea era dignatione & auctoritate scriptura nova, max ab excessu Apostolorum magna ex parte agnita & recepta, ut nihil sanum, nihil solidum, nihil denique pium aut fidei Christi accommodatum esse existimaretur, quod illa palam non doceret; nihil aureum, hoc est vere Christianum crederetur, quod illam ad coticulam adhibitum spectatæ pietatis notam non abstulisset: contra autem nihil non ut impium & absurdum anathemate seriebant, quod alienum ab illa vel contra illius traditionem excogitatum & receptum fuisset. Unica illa valebat regula, quam Ecclesia ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo Patre acceptam tradidisset. Et erat recepta omnium consensu sententia, quæ & in sequente ætate defensa est, de sola scilicet scriptura nihil dubitandum, reliqua omnia vel doctissimorum hominum scripta cum adhibito iudicio legenda, ut quæ bene sentirent, in gratiam scripturarum reciperentur: quæ minus, ut illi aduersa reicerentur. In qua re tantum aberat, ut personæ ullius quantumvis meritæ aut excellentis, ratio haberetur, ut ne de cælo quidem Angelum, qui aliud docere instituisse quàm Apostoli tradidissent, ullo modo admiserint.

Habuerunt quidem Ceremoniæ, hoc est institutiones externæ & indifferentes suum locum, quæ quidem ea duntaxat causâ admittebantur & adhibebantur, quo omnia meliore ordine citius fierent in Ecclesiis, quæ à Domino præcepta illis & in Apostolorum monumentis relicta fuissent. Cæterum ejus generis erant omnia, ut neque quicquam libertati Ecclesiæ traditæ adimerent, & subinde justis causis flagitantibus mutari & pro edificatione aliter aliterque institui potuerint. In animis erat omnium Apostoli edictum: *Omnia decenter & secundum ordinem fiant.* In totum autem pauca & modica etiam æstimatione habitæ ceremoniæ.

Sacramenta duo præcipua, Baptismus & Eucharistia. Nam oleum, cujus Iacobus meminit, ad corporis non animi ægritudinem attinebat, & multis postea sæculis, variis in Ecclesiis, alio in usu non fuit.

Ecclesiæ tunc erant & dicebantur congregationes Christianorum paulò celebriores, Episcopis suis hoc est vigilibus & magistris disciplinæ subjectæ. Harum primæ erant Apostolicæ, ab ipsis scilicet Apostolis conditæ & fundatæ, velut Ephesina, Corinthia, Philippensis, Romana. &c. Præterea & Hierosolymitana & Antiochena Syriæ, & Alexandria, inter præcipuas habitæ: quibus adnumeratæ sunt quotquot ab Apostolis passim sunt institutæ, nec doctrina priores posteriore sive nec fide sed annis tantum, quorum supputatione Græcæ fere Romanam antecesserunt. Cæterum æquales omnes potestate & functione, nec re ipsa plures Ecclesiæ locorum intervallis determinatæ, sed ut unum corpus Christi capitis, ita etiam una Ecclesia communicatione bonorum omnium donorumque & insuper indivulsa charitate coagmentata. Prima & una sancta Catholica & Apostolica, ex qua reliquæ prognatæ sunt, & ipsæ hac potissimum de causâ Apostolica, quia cum illa una fide, uno spiritu, uno sensu doctrinæ disciplinæque conjunctæ. *Sic enim omnes prima*, ut inquit Tertullianus, *& omnes Apostolica, dum omnes unam probant unitatem.* Proinde plures Ecclesiæ per Asiam, Europam, Africam, quæ partim ab ipsis Apostolis, partim ab Apostolicis (ut Africanæ omnes) transfusæ, quia in virtute Christi & fidei certitudine, ad hæc & regni Dei administratione & functione mysteriorum Christi uno in corpore uni capiti implexi erant, una videlicet charitate donatæ, plures quidem numero, ut plura unius corporis membra, fide tamen, quæ omnium Ecclesiarum robur & fundamentum est, una Ecclesia Apostolica fuere. Quas inter Romana Ecclesia nec prima erat, nec capit erat, nec summa, sed inter primas & summas celebris, & inconcussa fraternitatis studio præ omnibus famigerata. Nequit enim caput esse membrum in corpore, quod capiti est subjectum.

Episcopi sanè & ministri omnes hujus ætatis tales erant, qualis erat functio quam exigebat doctrina, & quales præfici Ecclesiis iusserat Apostolus. Quod si qui vel infirmitate (ut est humanum) vel errore quopiam victi offendissent, repente aderant qui admonerent & ad meliora cohortarentur. In legendis Episcopis nec favor nec pretium nec genus habebat locum, sed vitæ duntaxat meritum, tantaque ea res perquisitione, gravitate & diligentia agebatur, non ab ordinibus modo ministerium vocatis, sed ipsa etiam abs tota Ecclesia, ut & Ethnicis homines, quos inter Christiani tum agebant, eum morem Christianorum magis laudibus evexerint, & memoriæ posterorum monumentis litterarum commendarint. Summa tum & continentia & abibuentia Episcopi erant, nulli rei magis incumbentes quàm ut doctrinæ puritatem cum disciplinæ sanctitate conjunctâ tuerentur. Et quia nullus ætatis Magistratus Christianus extabat, qui rerum Ecclesiis oblatarum curam ullam susciperent, sanè & hac à parte Episcopi bonorum curam & cognitionem in se transferre sunt coacti: sed harum tantum quæ pauperum sublevandæ necessitati, curandisque ægrotis & senibus itemque mortuis funerandis, captivis præterea liberandis, aut certe iis qui vel in carcere vel in metallo vel exilio essent alendis, aliisque id genus officiiis dile-

dilectionis deserviebant. quorum omnium dispensatio secundum Episcopos ad diaconos pertinebat. Primæ quidem ecclesiæ Christi hæc erat fides in Deum, ea in proximum charitas, ut cum rerum quisque suarum jure esse dominus potuisset, tamen ne quid publicis usibus deesset, & ut quam optime locarentur, quæ cujusque propria fuissent, in medium conferre omnia quam privatim quicquam possidere, maluerit. Quod quidem eximium factum divina justitia, velut exemplum quoddam posteritati relictura sic ratum habuit, ut subita morte exspirarint homines quidam fucati qui simulatione fallere malebant, quam sancta fide semel promissa præstare. Postea verò infecuti Christiani ita privatim res suas. minime malo more, possederunt & administrarunt, ut nec publicis sumptibus cotidiana collatione adauctis quicquam deesset, & amici etiam passim & inimici religionis Christi privatis erogationibus propter Christum adjuvantur. Facile omnia persuadebant sanctæ plebi sanctiores Episcopi. Nec habere potest quicquam privatam aut propriam Christiana charitas, cum naturalis illa, quæ omnium gentium est, quamque etiam brutis animalculis inferuit divina providentia, verum esse testetur, quod vetustissimo proverbio postea vulgatum, videlicet *Amicorum debere esse omnia communia.* Ita etiam liberalis est & prompta communitio rerum apud Christianos (Christianos voco qui ex animo colunt Christum) ut non amicis modo juxta illum veterem adagionem, sed inimicis etiam egentibus spontaneam sese aperiat & impertiatur.

Nunc quantas persecutiones Ecclesia illa primitiva, quæ multas Martyrum myriades nobis dedit, perpessa sit, referendum. Prima quidem omnium & sola, atrocissimis Ethnicorum persecutionibus non in urbe modo tyrannorum genetrice, sed omnibus etiam in provinciis, nec semel nec pari modo afflicta est: neque ulla usquam & unquam ad carnificinam suppliciorum genera excogitata sunt, quæ hauriendo sanguini Christiano adhibita non fuerint. Causa ejus mali Principes illorum temporum extiterunt, qui partim suo pte ingenio sævi, partim delatorum calumniis extimulati, & quod suam, veterem scilicet, superstitionem ab Ethnicis etiam Romanis, Poetis, Historicis, & Philosophis derisui habitam ab annorum præscriptione & fortunis populi Romani, magni æstimatam, nihil non conati sunt, Satana instigante, quo & suam à Dæmoniis commendatam religionem retinerent, nostram autem inauditis donis prodigiisque & virtutibus admirabilem, nec ab ea quæ naturæ lege præscribitur æquitate abhorrentem, funditus opprimerent. Inde factum ut à Tiberio ad Constantinum usque & amplius nihil tutum Christianis, nihil quod hujus modò sæculi est, integrum fuerit. Neque alia unquam ætate eo modo militatum est in hac vita pro Christi gloria quo in ista trecentorum fere annorum militia, sub Ducibus Apostolis & Apostolicis Episcopis Christo Iesu auspice & Imperatore, est militatum: nec alio unquam arbitror tempore toties de verbis Christi cogitatum, quibus admonuit, *venturum esse tempus, ut qui suos occiderent, rem gratam se Deo facere arbitrentur:* atque ideo cohortatus in se credentes dixerit: *Ne metuatís vobis ab illis qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: quin & beatos futuros qui persecutionem patientur propter justitiam, quoniam ipsorum sit regnum cælorum: Beati estis, inquit Christus) cum probra jecerint in vos homines, & insectari fuerint & dixerint omne malum verbum adversus vos mentientes propter me: gaudete & exultate quoniam merces vestra multa est in cælis.* Et illud Apostoli ex Psalmo, non solum Episcopis, sed omnibus Ecclesiis ob oculos versatum: *propter te morti tradimur tota die, habiti sumus velut oves destinatae mactationi,* &c. Fuerint quidem ex istis Monarchis nonnulli, qui Christianos utcumque tulerunt, & vivere passi sunt, quanvis religioni essent infensi, ut ætate nostra & majorum, multo principes eximie favorunt Iudæis, ipsi non Iudæi sed Christiani, & Iudæorum superstitioni infensi. Inter omnes certe, qui à Christo recepto in cælos imperium tenuerunt, animis consiliisque vehementer est variatum, iisdem haud raro, modo blandis modo sævis. Spes quædam in Tiberio effulserat, Christum inter Deos relaturum, si Senatus obstitisset: locus tamen in ejus imperio Christianis concessus, edictumque ne Christiani de religione accusarentur. Sic n. vetus author Tertullianus prodidit. Sævitum tamen post Tiberium in Christianos à Iudæis & Ethnicis: cujus rei Paulus locuples testis est. Prima fax rabiosissima persecutionis Nero fuit, Christianis qui Romæ erant, inter multa facinora etiam de incendio quod ipse conflaverat, insimilatis. Ejus scintillas postea excitavit Domitianus, portio Neronis de crudelitate, velut scripsit Septimius. Trajanus inter mitiores census Plinio Bythiniam tenenti rescripsit: *Non requiri oportere Christianos, oblatos tamen duci oportere.* Favisse & Hadrianus visus est lege lata, ne causa indicta Christiani damnarentur. *Ælij Veri* inconstans animus, & ad sæviendum promptus, nisi ipsum M. Aurelius Antoninus Philosophus, quocum imperium gessit, interdum coercuisset. Satis constat Aurelium, beneficentia Christianorum militum commotum, non favisse modo Christianis constante voluntate, sed etiam promississe cum consorte suo *Ælio Vero*, ut honores adipiscerentur, & edixisse, ne molestus esse eis quisquam religionis nomine pergeret. Sed & Alexander Severus Christum in larario coluit & Christianos amavit. Et quidem haud scio, an alij Imperatores ulli, qui Constantinum præcesserunt, perpetua in Christianos benevolentia fuerint,

fuere, solo illo Aurelio excepto, & Philippo illo, qui, Gordiano per insidias interfecto, Imperator ab exercitu dictus est, quem nonnulli, nescio quanta fide historiae baptizatum una cum conjugē Severa à Fabiano urbis Episcopo, tradunt, *quorum testimonio* (velut ait Egnatius) *hominis perfidia fidem abrogat*. Ceteri quotquot à Tiberio ad Chlorum numerantur partim lubrica fide, partim summa perfidia in Christianos fuere. Sed atrocissimi omnium post Neronem & Domitianum, Decius, Diocletianus & consors imperij ejus Maximinianus, Galerius Maximinus Constantij consors, mox & Maximinianus junior Severi consors; dehinc Maxentius, qui Severo per factionem oppresso successit, & omnium postremus, & à Constantino nondum Augusto, ob animi libidinem & insolentiam oppressus, Licinius, Inconstantes autem & lubrici Gallus & Volusianus, Valerianus quoque per initia benignus, verum mox dira rabie & ipse accensus, quæ perfidia & in Galieno & Julio Maximino apparuit. Reliqui mitiores, sed nulla fide ut inde facile appareat vel veteris historiae fide suffragante, quanto in periculo vitæ & fortunatum omnium illa Christi fidelium trisseclis fere ætas, versata sit: quamque brevia, angusta, & incerta fuerint respirationum intervalla paucorum Principum benignitate concessa magis quam oblata. Veterem n. legem apud Romanos tum obtinuisse D. Hieron. tradit, *ut ne quis Christianus absque negatione dimitteretur, qui semel ad eorum judicium pertractus fuisset*. Delationum & calumniarum infinitæ erant species, & quo quisque mendacior in Christianos, hoc sibi præclarior videbatur. Primum fædus rumor & mendax vulgo ferebatur de Christianorum sacris, videlicet quod carne hominis vescerentur, quod cœna quadam peracta promiscuè concumberent, quod Asinina capita venerentur, quod sese in scelus Sacramento astringerent, quod patriam ejurarent: parentes, liberos, fratres, inter vilia haberent: quod veterem sacrosanctam & indubitatam veritatis religionem, qua cepisset crevissetque & summam ad felicitatem perductum esset imperium urbis Romæ, non contemnerent modo, sed etiam carperent & infectarentur: quod Cæsarum & Augustorum majestatem levi æstimarent, imaginibus ipsorum contemptis & rejectis, adhæc improspere precarentur Reip. & ludibrio haberent ritus tot sæculis confirmatos: quod ab omni civili humanitate & societate abhorrent: quod ludos fugerent publicos, nec interessent spectaculis populo datis: quod Judicæ (Judæos enim vocabant Christianos) & sceleratæ, novæ, maleficæ & immodicæ superstitionis veneno fecti, Deos veteres, imperij authores & Tutores, non venerarentur, & votâ, sacrificia, incensâ, iis debita respuerent: quodque omnium deterrimum esset, nephariarum conspirationum authores essent, quotidiana seditiosæ superstitionis accessione innumeram plebem, ad novam suam & pestilentem dementia cum jactura & detrimento Majestatis traherent, qui persuadere omnibus adversum ritus & ceremonias majorum non desisterent: quibus omnibus impudentissimè objectis colophonem adiciebant, quoniam recentium oraculorum fide & evidentiâ constaret, res imperij Principumque salvas esse non posse, Diis videlicet iratis & implacabilibus, nisi exitialis illa & per flagitia omnibus invisâ Christianorum superstitio de medio tolleretur, totos esse ajebant in hoc Principes oportere, ut ne quid hujus maleficij ergo Respublicæ damni pareretur, & ut eradicaretur, quæ veteribus, quæ certis & rerum omnium successione compertis, quæ sacrosanctis & suis & majorum suorum institutis, adversarentur. Hæc n. & illiusmodi innumera Ecclesis Christi, ab Ethnicis gravissimis accusationibus objecta fuisse, non nostrorum modo, qui verissima tamen prodiderunt, sed Ethnicorum etiam (quorum libri etiamnum extant) historia testatur. Camino illi supremi furoris oleum (ut ajunt) infundebant Pontifices Romani & gentilium Deorum sacerdotes, quorum Romæ opes magnæ erant, major ob religionem dignitas, maxima verò de sacris omnibus cognoscendi decernendique concessa facultas. Nec Romani modo sacerdotes, sed & provinciales sacrifici (quorum non minor erat apud suos, quam illorum apud Romanos authoritas) nihil non contumeliarum & calumniarum in perdendos & fandum extirpandos Christianos effundebant. Fuere & quadruplatores, qui ad rem privatam intenti quæstum hinc faciebant, quum proscriptorum bona vel fisco cedebant, vel sub hasta veniebant. Augebant malum Judæi, & ipsi Christianis infensi, ut qui post Christum, lucem salutis & redemptionis, perfidissimè proditum, & regno veteri atque omni dignitate exuti, perque omnes provincias sparsi, & quamvis longissime à Christianorum religione abissent, tamen ex usu scripturarum veterum, quæ ipsis cum Christianis communes erant, nihilo pluri quam Christiani æstimarentur: invidiosè autem Judæi vocarentur interim qui erant Christiani. His futris accedebant, & calidam (quod ajunt) suffundebant artifices opificesque, quibus, quæ persuasa erat Ethnicorum religio, lucro & quæstui erat. Accedebat & privata omnium, qui veteri paganismo immeriti erant, contentio. Quorum omnium rabiosissimis delationibus incensè Princeps & Magistratus, exquisitissimis suppliciis Christianos affligebant. multis millibus credentium miserrimè trucidatis, non Romæ solum (sede scilicet antiqua Carnificum Christiani sanguinis) sed etiam in omnibus orbis provinciis quaqua versum intra limites Romani imperij constitutis, quorum celebrem memoriam Ecclesiæ omnes orthodoxæ usque hunc usque diem summa cum lætitiâ, exultatione & gratiarum actione

prosequuntur. Porro tueri se & purgare à scædis mendaciorum calumniis contumeliisque fideles (CHRISTI apud æquos iudices potuissent, vel sola mysteriorum explicatione & ratione fidei tot modis sanctæ & innocuæ, nisi animadvertissent, animos furore accensos sermone veritatis irritari magis, quam persuaderi aut demulceri. *Animalis enim homo*, quemadmodum docet Apostolus, *non capit ea quæ sunt Spiritus Dei*, stultitia equidem sunt ei, nec potest cognoscere, quod spiritualiter dijudicatur. Quid enim iuibus cum gemmis & margaritis? quid canibus cum rebus tam sanctis & divinis? Proinde libellibus illis & morti obnoxiiis vasculis exui, cumque Christo esse & à seculo tam in alto summis votis liberari maluerunt vivacissima illa ecclesiæ Christi fulcimina, quam impiis Principum aures cælestium rerum explicatione frustra (tremende præsertim persecutione) fatigare. Simile quiddam Christus mortem obiturus apud Pilati tribunal exerat, qui & gratias egit patri suo, quod arcana salutis à sapientibus mundi abscondita, parulis dimittat & electis suis relevavit. tam & hujus ætatis exempla nobis scriptura reliquit, quibus admonemur non facile ab instituto detrahi, quorum animi, nocendi libidine & miscendi furore sunt inflammati. Stephanus enim Diaconus adeo non profecit quantumvis longa oratione, quin Iudeos *σκληροκαρδους* & rabiosa malignitate distentos ad se lapidandum etiam irritavit. Et Saulum illum Christiano madentem sanguine nemo cohibuisset, nisi Christus ipse cælesti igne circumseptum à sceleratis consiliis suis deterruisset, Paulum ipsum faciens qui ante Saulus fuisset. Nec profecit adeo Senator ille Urbis Apollonius, à seruo suo Severo, quod Christianus esset proditus, quin lecto in senatu à se scripto volumine, & abundè reddita suæ religionis ratione, senatus sententia (veluti Hieronymus testatur) nihilominus pro Christo capite fuerit truncatus. Porro sublatis ad tempus & satiatis interdum Ethnicorum furoribus, quum Tyrannis malis & sævis boni Principes successissent, reperti sunt in Ecclesiis eloquentes & eruditi viri, qui ceu patroni, causa Christianorum suscepta, cum agere coram non daretur, & paucis res tanta explicari non posset, apologeticos, hoc est defensorios libros, cum accurata Christianismi commendatione Principibus porrigere & offerre ipsi non dubitarunt. Primus Christianorum Quadratus fuit Athenarum Episcopus, qui Hadriano Athenis hyemanti *librum misit*, ut ait Hieronymus, & *plenum rationis & fidei, dignumque Apostolica gravitate porrexit*. Scripsit Iustinus postea Martyr, contra Ethnicorum vesaniam, ad Antoninum Pium: item Melito ad Antoninum Verum, ad quem & Modestus scripsisse traditur, quemadmodum & Apollinarius Asia Hicopolitanus Episcopus. Et ad M. Antoninum Commodum Imper. librum adversus gentes vir doctissimus Miltiades. Postremus autem Tertullianus sub Severo Pertinace & Antonino Caracalia, Romanos Magistratus eruditissimo libro nec sine ingenua quadam fidei libertate admonuit: & Arnobius ipso Diocletiano imperante libros adversus gentes edidit, sicut Hieronymus tradit. Observatum autem in hoc scribendi genere ita illos styli temperasse, ut locos non nisi de communi philosophia & vetustis vaticiniis oraculisque petitos ad persuadendum accommodarent, & Ethnicorum magis quam Prophetarum & Apostolorum testimoniis uterentur, mirè interim præteritis & de industria reconditis & occultatis nostræ fidei mysteriis, quorum explicatione tantum aberat, ut vel Principes Ethnicorum dignarentur, ut ne cathecumenis quidem nisi probe institutis & exploratis impertirentur. Hoc ita habere palam innuunt Iustinus Martyr, Tertullianus & Firmianus Lactantius. Commendabantur autem ab illis Christiani ab æditorum miraculorum magnitudine & novitate, à vitæ innocentia, à beneficentia erga omnes, ab obedientia erga Magistratus, à precibus indefessis, quas ad Deum suum unicum pro Principum salute, pro felici statu imperij, pro pace publica in omnibus Ecclesiis effundebant: quæ omnia remotione calumniarum aspergebantur, cum relaxatione rituum quorundam Paganismi, qui ne vulgo quidem Ethnico & profano satis probabantur. Sed & hoc epiche-remate usi sunt patroni illi veteres; quod optimi & sapientissimi Imperatores Christianos amarent, scelerati & sanguinati (quorum acta senatus non semel rescidisset) nullis iustis causis oderint. Verum hic ingenuus & plenus charitatis labor non nisi Imperatoribus præscribebat: pravi interim & sævi illos infecuti, hoc magis ferociebant in innocuos, quo major sub bonis Christianorum accessio erat facta. Id quod in Diocletiano & Maximiano Augustis illa ætas experta est: Rebus enim undique pacatis, & quasi florentibus, repente uterque in Christianos exarsit, tanta strage sanctorum omnibus in locis facta, ut non æquale modo Neronem, sed superasse etiam crudelitate ambo viderentur. Leve autem & tolerabile fuisset edictum, quo propè uno die sacella Christianorum & oratoria omnia subverti & æquari solo jusserant, nisi brevi etiam tempore, & velut ad conditum diem infinita millia corporum cruciata laniare libuisset. At nec dum finis malorum in his imperij præsidibus alioqui tantis, si nostrorum à sanguine abstinuissent, furor ingens & in Galerio & Maximino confedit & juniore Maximiniano, quibus nihilo inferiores furore & immanitate Licinius & Maxentius fuere, infestissimi Christianis, quorum atrocitate factum est, ut vix decimo demum anno Imperij Constantini pax dari Christianis potuerit.

Templa per hujus ætatis initia Christianis nulla fuere, congregatis enim & singulis, quisque locus commodus oblatas pro templo erat, id quod ex actis Apostolorum notius est, quam ut ambigi possit: sequenti sæculo domus passim exstructæ paulo capaciores, verum sine luxu & arte, & sumptibus quam minimis, quæ & ipsa templa vocata sunt, nulli alij usui dedicata credentium, quam ut statis diebus confluerent ipsi & de disciplina inquirere, scripturas Episcopo sequente & erudiente scrutari, & jussis mysteriorum functionibus uti frui possent. Falluntur igitur incircumspecti quidam Chronographi, qui quorundam ambitiosam magis quam sinceram curiositatem imitati, scripserunt Decio imperante, Romæ Petro & Paulo condita templa, in quæ mox corpora ipsorum translata fuissent, quasi verosimile esse possit, Romæ eo tempore hoc ipsum vel Principem Decium Christiano infensum, vel Pontifices impios, sua in religione florentes, vel ipsum senatum, hoc ipsum passuros fuisse, ut Petro & Paulo Christianismi authoribus, ædes tantæ molis, quantæ hodieque visuntur, extraherentur, & simul nomen Christianorum Decio tum in urbe, tum in provincijs sævientem, intronecioni daretur. Lampridus equidem in Alexandro Severo scribit, Severum popinarijs cum Christianis de publico quodam loco occupato contendentibus rescripsisse: Melius esse, ut quomodo cunque Deus colatur, quam ut popinarijs dedatur, &c. Sunt omnino delicati quidam homines, qui pijs mendacijs in hoc genere scribendi locum esse cedendum putent. Ego contra in historia pietatis, & rerum in ecclesijs Christi gestarum, hoc minus mendacij quicquam admittendum, nedum committendum arbitror, quo majori veritatis prærogativa Christi religio ab omnibus commendatur. Illud plane constat, nostris Romæ & alibi cryptas & hypogea templorum instar fuisse sanctis, in quæ se furore persecutionum æstuante recipere, & (quoniam palam & metu Principum non daretur) clam & noctu, ad lectionem, precationem, & factum illud dominicum confluerint, eidem usui cavernæ & speluncæ servierunt, quæ hodieque peregrinis Romæ monstrari solent. Neque hæc narro veluti usum templorum, quantumvis insignium, damnem aut elevem, ut quis sciam necesse esse Christianos subinde in cœtum colligi: sed quod aureæ huic ætati, & in totum religioni nostræ, suam libertatem vindicandam esse ducam, quæ profecto nec mensa fidit nec templo, sed spiritu & veritate. Nam & carcer & metallicæ fodinæ captivis Christianis templa fuere, ut Afræ lupanar, ut Latroni calvaria. Sanctum enim templum est, ubicumque ara nostra Christus est, proinde & nobis domestica cubacula aram habent Christum, ad quam purarum precum offerre hostiam & abunde litare liceat. Dominus enim in manufactis non habitat, sed in lapidibus vivis à se creatis: qui spiritu fidei coagmentati templum efficiunt Dei. Sanctis quippe & puris sancta sunt & pura omnia. Dixi autem Christianis primis templa nulla fuisse, sed in loca quævis commodum oblata sese congregasse. Vsi quidem sunt & Apostoli templo Hierosolymitano, verum aliter ipso non sunt usi, post scissum velum & ceremonias legis sublata, quam diverforio illo Christus, in quo cœna parata novum illud suum & æternum testamentum redemptionis nostræ, amplissimi mysterij dedicatione consecravit. Hadriano imperante templa extitere Christianorum, sed humilia, sine ornatu, fastu, splendore, in quibus nulla profus simulachra, sed lapides dumtaxat vivi, quoties in ea fideles essent congregati, id quod nullis vel Judæorum vel Ethnicorum templis quamvis sumptuosis & splendidis obringebat. Humilia autem & postea secutis hujus ætatis sæculis templa omnia, & oratoria magis quàm templa fuisse hoc ipso abunde convincitur, quod ætate mox insæcra, majora omnia ornatioaque facta fuisse vetus historia prodidit.

De Cathedris autem Episcoporum Urbis & aliarum Ecclesiarum Apostolicarum, quod quidam putarunt tam celebres hac ætate fuisse, dignitate, potestate, splendore, & pibus, favore omnium, quam postea secutis ætatibus fuerunt, vulgatissimo errore illorum est factum, quibus *aviso peritia*, veteris videlicet historiæ ignorantia imposuit, quique à præsentium rerum ætate & qualitate vetera metiri & imaginari sunt soliti. Neque enim hoc vitium pictoribus modo, plastis, & statuarijs vulgare est; sed doctos etiam & pios implicat, qui peritia antiquitatis destituuntur, quæ incuria & Platinæ veterum Pontificum Urbis vitas tractanti vehementer imposuit. Porro si fidem, si præstantiam doctrinæ, si vitæ innocentiam, si diligentiam in subditos veterum Episcoporum hujus ætatis contemplemur, nihil profecto illarum cathedris altius, nihil præclarior, nihil excellentius fuerit: si opes & splendorem & dignitatem, quam genus & opes afferunt, cogitemus, nihil humilior, nihil abjectius, nihil nisi pauperes fuere, pauperem Christum secuti. Quod si opes manuum erant, non erant nisi pauperum, nec servabantur contributæ, sed erogabantur quotidianos in usus egentium. Et Romanam in primis Ecclesiam charitate & beneficentia in egenos insignem fuisse, Eusebius testatur. Ad hæc nemo ulorum ita sibi placebat, quin hoc rectius & melius ministerium sibi commissum gerere videretur, quò propius ad nuditatem illam Apostolorum à Christo præceptam, humilitatemque accederet. Unde factum ut & odiosi filijs sæculi, & Tyrannis invisi, vitam prope omnem cum periculo vitæ & famæ exigerent. Homines enim si placuissent, Christi servi non fuissent. Proinde à primo Paulo Apo-

stolo ad usque Sylvestrum, nullus Episcopus Urbis cathedram tenuit, de quo supplicium sumptum non sit: interim & Diaconis ad pœnam raptis, quod & illustri Martyri Laurentio accidit, qui cum Episcopo suo Sixto, persecutione Galliæni perditissimi tyranni, filij Licinij Valeriani, martyrio coronatus est, annis plus minus XXV. ante imperium Diocletiani. Causa supplicij fuisse videtur thesaurus tyranno negatus, qui egenorum in subsidium erat collectus: cujus rei & Ambrosius, libro officiorum secundo meminit. Quid igitur hujus ætatis Episcopis ea affingimus, quæ ipsis illorum temporum historia non permittit? quid in sede nescio quas extollimus velut justa libertate donatas, quibus in urbe tyrannicis persecutionibus astuante & maxima ex parte paganismo dedita, omnes fortunæ ipsorum tractæ in periculum direptæque & filico haud raro adjudicata fuere? quid census, agros, latifundia illis assignamus, qui ne stipem quidem conjectam, & inopiæ pauperum utcumque sublevandæ deservientem, tueri pro desiderio & avastimorum Principum e faucibus eripere potuerunt? Quanto igitur candidiores probioresque extiterunt, qui narratione minime fucata, minimeque ambrosa, Christianæ Ecclesiæ exordia describere, ut ipsa Apostolica litteræ magna ex parte deliniarunt. Tanto leviores & inertiores mihi semper vixi sunt, qui putidula quædam, dominium videlicet & libertatem quandam potestatem redolentia, de suis mutuati & antiquis intempestive asserere maluerunt, quam sanctam illam, & sæculi sapientia condemnatam, fidelium conditionem suis (qui in promptu tamen erant) coloribus depingere. Ad rabiem enim Tyrannorum Urbis & implacabilem savitiam demonstrandam, illud quoque non leve argumentum est, quod & Sylvester Episcopus Constantino jam imperante, usque adeo Maxentij infidiis nonnunquam exercitus & vexatus est, ut & Vrbe excedere & latitare etiam præ hominis ferocia cogeretur. Nec finis injuriarum fuisset ullus, nisi demum ipsa Tiberis Tyranno absorpto, reliquum quicquid erat incendiij persecutionis extinxisset.

Hæc tamen de fide, continentia, constantia & fortitudine Sanctorum: contra verò & de inhumani Principum Romanorum tyrannide diximus. Quæ quidem licet immitior & atrocior fuerit quam quis calamo facile queat exprimere, tamen ut inde exitalibus illis furoribus plurimum damni illatum est, discescentibus indies & pessum abeuntibus Imperij rebus, in illa miserabili & horribili laniena omnis ætatis, sexus, ordinis, Christianorum, plurimum lucri & fœnoris fuit, commutatione nimirum caducarum & morti debitarum rerum cum æternis & ineffabilibus impetrata. Alius turbo longe violentissimus, Diabolo suadente, exortus est, quod animæ fidelium (quas nullus Tyrannus occidebat) & ipsæ scripturæ sacrosanctæ, spectatæ jam magna ex parte & suo honore & loco habitæ, tanta Hæreticorum perversitate, audacia & impudentia petitæ & invasæ sunt, ut nisi mutare se in stationes armaturæ scientiæ fidei indutæ Ecclesiæ recepissent, longe maxima inde clades religioni fuisset illata. Minus autem mirum fuisset, si sublatis jam de medio & extinctis Apostolis, hoc malum primum serpsisset, quando quidem ut in legibus, sic in scripturis, proclive est alienum sensum sequi, nec facile tenere authoris mentem nisi diligenter inspexeris: ut vero cum & Apostolis CHRISTUM prædicando, neque non fundandis passim Ecclesiis fratres falsi de circumcissione (quos & ipsos Hæreticos Paulus vocat) doctrinis suis violentis & venenatis fecerunt, manifestum est, nihil unquam tam sanctum tam sincerum & spectatum fuisse, quo non abuti potuerit humani ingenij malignitas, ubi semel nocere perrexisset: neque ullam ætatem adeo felicem innocentiam & doctrinæ puritatem, quæ, ut agri vel optimi silicem alicubi & Zizaniam, sic & ipsa prava affectus doctrina & moribus homines passim aluerit. Est hæc fraus Serpentis de cælo detracti, primæque inobedientiæ author, & jam inde à primis hominibus conditis pestiferi & mendacis, qui & Paulo negotium fecit, quum essent qui, illo instigante, legem conjugere Evangelio, & consummatam Christi redemptionem & justitiam per opera legis obfuscare, & sua Dominum in gloria spoliare pergebant. Quibus reprimendis coercendisque plus cæteris omnibus laboravit Apostolus. Idem pari vafania Christum ante Mariam non fuisse, hoc est purum hominem fuisse nugabantur. Quorum pars Hebion erat & Cerinthus, adversum quos Joannem Apostolum, quo fusius de æternitate scriberet, commotum fuisse Hieronymus tradit. Cæteri qui excessum Apostolorum sunt secuti, arbitrio sibi superciliosissimo in scripturas vindicato, ut non modo reiicerent, quæ suis erant erroribus adversa, sed etiam ex receptis à se Apostolorum monumentis eraderent plura, audacia pluraquam sacrilega, quæ admixtæ semel vertigini suæ adversabantur. Quorum impiæ temeritati sese doctissimi viri in illis etiam (quod mirari liceat) angustiarum turbis & calamitatibus, æditi laboris opposuerunt, cum mirifica scripturarum commendatione & refutatione dogmatum, quæ humanæ philosophiæ curiositate contra Apostolorum traditionem sunt introducta. Eam rem magna cum laude tractarunt Græci quidem & Latini, præcipue tamen Irenæus & Tertullianus, vicini Apostolorum temporibus: quorum utriusque insignia opera contra Hæreticos exarata hodieque legit Ecclesia. Prodidit nonnulla & Cyprianus, quamquam eruditione & Irenæo & Tertulliano (si Hieronymo credimus) inferior.

Plurimum quidem interim ab omnium provinciarum Episcopis advigilatum est, saluberrimo illo & necessario more jam inde ab Apostolis recepto & conservato, ut quoties erroris aliquid, Diabolo satagente, vel hac vel illa in Ecclesia subortum esset, confestim Antistites per suas quisque provincias condictum ad locum confluerent, nec nisi scriptura iudice & vindice condemnarent, quod contra fidem Christi & sanam doctrinam Spiritus sancti assertum sparsumve fuisset, auctoribus interim dogmatum semel iterumque admonitis & exhortatis: qui si parebant, lucro accedebant Ecclesiis, ampliori duntaxat pœnitentia inuncta: si resistebant, anathemate feriabantur, synodalibus litteris continuo transmissis, ut quibus Ecclesiæ celebriores de gestis omnibus, quid, adversus quos, & quaque de causa, cum decretumque fuisset, certificarentur: rebellium & contumacium nominibus haud raro infortis, quo & ipsi suis prospicerent, & summa ope caverent, ne qua noxiorum dogmatum contagione parum attenti implicarentur.

Neque habuit tota hæc ætas alios ullos conventus aut synodos quam quas *Provinciales* vocamus. Nec dum enim Christianis tam libera erat, & tuta rerum agendarum facultas, ut coire undique & fidei de rebus sine metu tractare licuerit. More enim nostratum confluebant, qui Decano diem præscribente, certas ad synodos confluunt, quæ concilia hodie vocabulo degenerare, degenerem scilicet morem exprimente, *Capitulum* nominant. De qua re supra libro primo dictum est.

Primum autem omnium concilium, quod Græci *Οικουμενικόν*, nostri *Generale*, id est unctique congressis Episcopis congregatum, vocant, sub Constantino Magno ad Nicæam Bythinæ, post concessam Christianis pacem celebratum est: prior nulla fuit, nisi mutuarum litterarum, congressio. Neque aliæ prima illa & aurea fidei ætate magis controversæ materiæ, quàm de baptismo quem initiandi ab Hæreticis acceperant, præterea de lapsis, hoc est de iis qui æstuante persecutione spectaculo suppliciorum fracti & dejecti Christum Iesum abnegassent, Diisque Gentilium vitæ gratia redimendæ sacrificassent, Cæsarium imagines adorassent, &c.

Et ne quid libertas Evangelij abrogatæ legis præscripto debere videri posset, de paschate quoque inter veteres hujus ætatis scriptores contentione permagna certatum est. Ac de baptismo quidem ab Hæreticis suscepto; diu regnavit plausibilis Cypriani sententia, Carthaginensium quadam à se habita synodo, frequenti Africæ Episcoporum consensu recepta, quæ baptismum Hæreticorum, ut quorum cum Ecclesia Christi nec jus ullum, neque ulla communio foret, tamquam inutilem & infructuosum reiiciebat, nec nisi orthodoxum probabat. Sed ab ea postea variatum est, decretumque retingi opus non esse ullos, qui ab Hæreticis tincti fuissent. Quam sententiam postea D. Augustinus in libris contra Donatistas subtilissimè est persecutus.

Sola autem fuit & peculiaris hujus ætatis de Lapsis quæstio: quum essent Cypriani & Cornelij tempore homines inflati Novatus & Novatianus, alter Cypriani, ad Carthaginem alter Cornelij ad Urbem Presbyter, qui sæterioris discipline simulatione negabant, recipi in communionem credentium posse, qui persecutione urgente Christum metu mortis abnegassent, & impiis sacrificiis sese polluisent. Contra Ecclesia charitate commota, & misera infirmitatis, minime arcendos esse à gremio fraterni consortij fidei censebant, qui fracti horrore & mortis metu perculsi defecissent. Indignum n. ducebant, Ecclesiæ fores illorum lachrimis præcludi, quorum certa & contestata de errore pœnitentia perspiceretur, quando omnes, qui onerati & gravati essent, ad se venire Christus jussisset. Summa autem cura & gravitate de Lapsis inquirebatur, nec facile admittebantur, qui levi & trepidante animo semel iterumque lapsi fuissent. D. Cyprianus negabat admitti ad Episcopatum debere, qui post acceptum baptismum Christi, quacunque necessitate adactus idolis sacrificare, quam vitam cum morte commutare maluisset.

Ad Pascha autem quod attinebat, quanquam liberum erat, vel primis illis Ecclesiis, quocumque die, & illo etiam qui à Judæis lege præscribente observabatur, Pascha celebrare, quod constaret filium hominis Christum Dominum esse etiam Sabbati: sed & noxia magis quàm frugifera ea videretur contentio, quæ multas Ecclesias nec brevi tempore sollicitat. Tamen quia Paulus Apostolus fideles Christi à legis ceremoniis tantopere esset dehortatus, & quia veteres aliquot Episcopi, quorum præcipui Polycarpus & Polycrates fuerant, cum ipsis Judæis pari tempore, sed non pari fide, juxta tempus lege præscriptum, hoc est, luna XIV. mensis primi, perinde celebrandum asserebant, quasi isthæc ceremonia abrogata inductaque non esset, & legis sub umbris figurisque agere Christiani cogèrentur: ratio inita est, ne Pascha amplius XIV. cum Judæis sed in sequenti mox dominico die, qui Christi resurrectioni est dicatus, perageretur. Qua ratione factum est, ut quoniam tempus Christi, Agni nostri mactati, in tempus legalis Agni non sine Sacramenti significatione incidisset, eaque de causa ob temporis & sacramenti memoriam longis ipsa intervallis separare non conveniret, Dies Judæis suis relictis sit, nostris autem sequens Dominicus quovis anno paschalis esset. Quem ordinem post Nicenæ in synodo confirmatum, & longe antea

certis supputationū regulis in singulis an. digestum esse, legimus. D. Hieronymus author est, Eusebium primum omnium ejus rei explicatam rationem ostendisse, circulo illo decem & novem annorum reperto, cui & alios adjecit posteritas, tanta quidem industria, ut illa quantumvis variante mutatione annua, nec conveniri cum Judæis, nec errari in nostris ullo modo possit. Numerus autem lunæ paschalis solus quidem & constans manet ille, qui intra duodecimum Kalendas Aprilis & decimum quartum Kalend. Maij à novissimo supputanti, decimus quartus occurrerit. Qui si Dominicum aut proxime antecedentem diem uiderit, septimo post dominicum die, hoc est Dominico sequente, Pascha nostrum suarum designat. Vnde & illud observatum est, Pascha nostris celebrandum in Luna vicesimam primam, nec amplius, hoc est septem non amplius dies, à decima quarta luna decedere & abesse posse, intermediis interim diebus singulis Paschæ festum vicissim recipiuntur. Quod in re tam circumspecta & solerti, merito subierit admiratio cogitanti, quoniam modo acciderit, ut in illa tam arduis difficultatibus impedita ætate, Præsidibus Ecclesiarum in rebus alijs studiis, quæ magis decora quam necessaria, sed tamen ad disciplinam atque salutem perquam accommodata erant, impertiri potuerit.

Iustior quidem & magis necessaria scribendi causa illis fuit, qui cum Hereticis magna studiorum intentione felicissime pugnarunt, qui que scripturas utriusque testamenti, locupletissimis libris æditis, sunt interpretati. Quorum & hac ætate plures exitere, sed omnium tamen summus Origenes Leonidis Martyris filius, & Alexandrini Episcopi Clementis discipulus, quem D. Hieronymus ingenio immortalis & labore infatigabili fuisse affirmat. Vnde & Mammeæ Alexandri Severi Imp. matri, faventi Christianismo charus fuisse traditur. Adeo felix & accuratus in enodandis scripturis Prophetis & Apostolicis, ut ne gent doctissimi viri vel hodie ullum esse secundum, qui primo illi pone locari, aut ullo modo conferri queat. Sextuplicem hic editionem Bibliorum sacrorum ingenti labore comportarat non abhorrens vel ab Hereticorum translationibus, quo ex illis undique collatis, sanus & verus scripturæ sensus exquiri & teneri possit. Certe ejus nominis ea celebritas fuit, ut à Provinciis etiam, quæ ejus doctrina perornari cupissent, invitaretur. Præterea & laico in statu, neque dum Presbyter ordinatus, ad munus docendi in Ecclesiis fuerit admittus. Hieronymus illum interpretem admiratus est, ut dogmatisten cum judicio legit. Nam & ipse tot docibus & labore tam pervigili & improbo, ut sic dicam, ornatus, hominem adeo exuere in scribendo non potuit, quin alicubi deviarit, & lapsus fuerit. Verum Hieronymi sententia & Augustini, de scripturarum expositoribus cum judicio legendis, hac aurea ætate, quæ scripturas summa veneratione observavit, pridem obtinuit, ipso etiam Polycarpo veteri & Apostolico præside contendente, ne quid pro vero reciperetur, quod traditum ab Apostolis foret necne, non constaret, id quod & insecuta ætate, de qua jam dicturi sumus, magno omnium doctorum piorumque consensu observatum est.

ARGENTEA ÆTAS ECCLESIAE.

ARGENTEA autem ætatem, quam observatione temporum & morum doctrinarumque discrimine à constantini initio ad usque iustinianum, iustini nepotem, extendimus, spacio annorum plus minus CCXXVIII comprehendemus. Quam quidem & ipsa religionis nomine non possumus non optimam confiteri. Verum multas & iustis quidem de causis inferioris notæ & æstimationis fuisse, quam aurea illa omnibus ornamentis donata fidem facient, quæ de veteri Ecclesiarum historia in litteras relata sunt. Prorsus & Argenteam vocare libuit, ut dictum est, quod nemo non optimum & usum mortaliū utidem expolitum esse argentum & reliqua metalla omnia antecellere agnoscatur, tamen nemo vel æquet, nedum anteponat. Verum enim illud Poetæ:

Vilius argentum est auro: virtutibus aurum.

Constantini igitur benignitate sublata cum essent persecutionum procellæ, ipse etiam Maxentio de medio sublato, seu publica quadam fide & pace Christianæ Ecclesie micuerunt, ac velut è naufragio tutum aliquem in portum delata liberius perloquere, congregari, loqui, docere, denique nullos non debitis officiis colere & prosequi ceperunt. Princeps ipse eorum innocentia vitæ & morum etiam sanctæ religionis admirabili constanti commotus ante omnia curam habuit, quo aedes sacræ Christianorum, in quas furor ille Diocetiani & Herculi consertis perpetuo fere decennio saevierat, non Romæ solum & in Italia, sed omnibus etiam in provinciis florentissimi sum Imperij extruerentur. Quæ res tum primam accessione quadam operarum & sumptuum, nec sine splendore peracta est. Ante eam domus private pro templis erant, nullo prorsus ornatu affectato, bene locorum quidem discrimine curiosius observato. Nam quæ postea publicis conventibus attributa, sunt ad hunc usque simplicitate condita fuere, ut Christi gregem clauderent modo inculti parietes, & rectum rude cæli injuriam arceret cælesti-

lestibus mysteriis privatim & publice vacaretur. Neque ædes sanè, sed ædiculæ potius, nec templa sed sacella & oratoria re ipsa essent: quæ licet templa vocarint scriptores Ethnici, templis tamen, quæ Constantino imperantè exstructa sunt, conferri nullo modo poterunt. Accesserunt autem novis & vetera non pauca Gentilium templa, quæ Constantino imperante, post ejecta simulachra & submotas impietatis aras, Christianis cœtibus dedicata fuerunt. Nec ædes modo sacræ, sed opes etiam sacerdotiorum paganismi, in usum Christianorum ex parte translatae sunt, Ecclesiis passim pro re & causâ donatis, ne necessarii destituerentur. Sane modicas fuisse illas verosimile est, tum quod ea erant etiamnum abstinentia & parsimonia Episcopi, ut ultra id quod satis esset, gravari sese & rebus sæculis immergi passim non fuissent: (negat enim Hieronymus, qui hujus ætatis ferme finem attingit, vere clericum esse, qui aurum & argentum & variam suppellectilem possideat) tum etiam quod stipem jactam veteri more accipere, statisque diebus collectam facere, in pauperum usum & alimoniam Episcopi consuevissent. Et est author Commentariis suis in Ezechielem D. Hieronymus, sua, hoc est hac ipsa ætate quam argenteam vocamus, morem fuisse ecclesiis Christi, ut publico loco Diaconus post collectam peractam, horum nomina recitaret, qui liberaliter obtulissent. Contributio enim illa, quæ hodieque durat (verum avaritia servit & quæstui) pauperibus & peregrinis debita, collecta fuit & oblatio. *Collecta* quidem, quod à Diaconis quicquid datum fuisset; dispensandum colligebatur: *Oblatio* autem, quod à ditioribus eharitate & commiseratione commotis, fovendis egenis oblatum fuisset. Omnium autem rerum donatarum facultas & arbitrium penes Episcopos erat, nec nisi horum consilio & arbitratu Diaconi quicquam erogabant: tantaque moderatione & diligentia omnia dispensabantur: ut prima cura pauperibus, secunda Clero, reliqua vaforum Ecclesiæ sumptuumque, qui ejus nomine passim sese obtulissent, adhiberetur. Episcopi, ut qui paterno in omnes, promptissimo autem in egenos animo essent, nihil sibi cupide, nihil avare vendicabant. Et si quæ pro functionis merito fideliumque liberalitate, paulo uberius ad manum erant, haud gravatim aliis usibus, largirentur, si quæ id necessitas Postulavisset. Ex vasis autem licet secunda illa ætate plurima Ecclesiis ex auro argentoque essent usui, quo sacramenta honorificentius administrarentur, neque hunc ornatum refutaret religio, tamen ne quid charitati negaretur, neve a ceteriore quisquam illa religione quam deceret observaret, adeo exposita erant publicis usibus, laborantium præsertim & egenorum, ut captivis etiam redimendis constarentur. Neque grave erat Episcopis, nec molestum Ecclesiis, id genus ornamenta deterere, & hostibus etiam pretium dare, quo viva illa & Spiritu Christi consecrata membra suis Ecclesiis redderentur. Egenorum certe necessitati omnia bona Ecclesiæ serviebant: neque alio magis sine primum collectæ, quarum meminimus, deinde etiam popularium donationes Principum hujus ætatis liberalitati accedebant, quam ut essent ceu thesauri quidam publici, qui senibus curandis, fovendis ægotis, pupillis, orphanis, viduis alendis, peregrinis hilariter excipiendis, singulis Ecclesiis pro loci qualitate hominumque frequentia sufficere posse existimaretur.

Amplissimum imperium à patre Constantio Constantinus Maximus acceperat, neque ante unquam amplius numerosiusve Christi regnum in terris visum, nec in posterum unquam tot tantisque Ecclesiis ulla ætate tam celebre fuit. Erat quidem & paganismi nondum in totum exincta malignitas, cujus restaurandi retinendique studia & invidiosa consilia multis tum in urbe, tum etiam in provinciis, non deerant. Verum Principum concessis immunitatibus, rescriptisque dira minantibus, si qui Christianos offendissent, factum est, ut horum fracta & intercepta religione, nostra subinde numero hoc fieret auctior, quo proniores in Christianos Imperatorum animi extitissent. Extat Constantini rescriptum in Codice Iustiniani, quo Taurum præfectum Prætorio admonet, placere sibi, templa paganorum in locis omnibus & urbibus claudi, & accessu vetari perditos, in totum autem sacrificiis illo, consuetis abstinere oportere, pœna capitis & confiscatione bonorum in illos decreta, qui contra ire fuissent ausi. Atque hæc quidem hujus ætatis initia, hæc rerum incrementa fuere: florentissima plane & splendidissima, si ab ingratis animis & Dei nostri miserationem averfantibus non excepta, nec ad morum mutationem admilla fuissent. Pius Principis animus & veræ religionis amans, mortalibus non nisi Dei dono conceditur, Magnum igitur donum, Constantini imperio datum Ecclesiis, cujus liberali clementia factum est, ut non adjuti modo nostri, sed prohibiti etiam sacrisque tot sæculorum decursu custoditis interdicti fuerint, quum pace illa publica nihil præstantius augendis religionis ornamentis, nihil optabilius videretur, pacem præterea secuta libertas nullis non accepta, immunitas nullis non grata esset. Verum (ut in opum administratione) primum publica utilitas, charitate inhortante, omnibus curæ fuit: mox ad privata, discensum est, paucorum quidem animis tentatione ita superatis & devictis, ut qui aliis regundis coercendisque præfecti essent, seipios regere & coercere nequirent. Opum enim admiratione & commodi privati amore adducti quidam ex Præsulibus Ecclesiarum sua magis, quam quæ Ecclesiarum essent, curare, seipios pascere, ac ceu pecu-

latu quodam res Ecclesiis & Christo dicatas alio transferre, suas facere, luxurique & libidini, savis pietatis pestibus, indulgere perrexerint. Sed & ex ocio & quiete remissior quaedam cura & parum spectata vigilantia, certissima videlicet securitatis comes, irrepit: pone vero & emulationes & contentiones enatae sunt, quarum intemperijs Ecclesiae multata vehementer offensa fuerunt. Quamquam id malum non hac aetate primum, sed superioris sine & illo decenni tempore radices jecit, quo Diocletiano & Maximiano nondum imperantibus, ea quorundam Principum æquanimitas in Christianos apparebat, quæ & insperata retro & antea actis sacculis incognita, rerum omnium tranquillitatem polliceri videretur, quum aperte jam & intrepide, vel in aulis quorundam Monarcharum, Christiani confiteri, & Christianum esse profiteri liceret. Quare ab insigni auctore Eusebio Caesariensi, qui Constantino imperante vixit, libro Ecclesiasticae historiae 8. cap. 12. proditum & in literas relatum est, Ecclesias Christi extremam illam & decennalem Diocletianæ persecutionem, justo Dei judicio & necessaria quadam correptione divinae manus, perpessus fuisse, cum priores omnes ferme inculpatis & innocentibus illatae fuissent. Tradit autem ex multa libertate multaque indulgentia mores Ecclesiarum viciatos & disciplinam corruptam, hoc sibi mali accersivisse, ut instar torrentis tyrannici furoris atque omnes ubique Ecclesias nullo discrimine affligeret, paucorumque peccata, promiscua multitudine fidelium innocuo sanguine suo diluere coacta fuerit. Quemadmodum enim sub Moysè nunquam defuerunt Israeli impij & scelerati maximarum scilicet afflictionum & plagarum auctores, ita sub Christo nulla fuit ætas tam sancta & felix, quæ bonis & innocentibus plurimis malos & improbos immixtos non habuerit, quando & inter primos illos ad Evangelij functionem electos duodecim Christi discipulos, numero videlicet tantillo, repertus est, qui pecunia studio superatus Dominum suum tot modis meritum prodece & tradere in mortem fuerit ausus.

Cæterum ut esse ministræ solent vitiorum divitiæ, in iis præsertim, qui harum vel amore vel admiratione tenentur, ita satis constat, hoc magis licentia vitæ remissioris, hac aetate laborasse, quo magis annis infecutis Ecclesiarum opes creverint. Optimi quique & sanctissimi pastores possidebant, non suo sed pauperum & aliorum usum nomine & jure, quorum causa erant contributa. Deriores harum amore capti ab opibus possidebantur, studiis etiam adeo sordidis addicti, ut vir sanctissimus Hilarius hujus ætatis alumnus alicubi non tacuerit suæ ætatis Episcopos fuisse, qui ex oblatione quæstum facerent, & quod pauperum alimoniam fuisset datum, id ipsum avaritiæ calcibus incitati suis usibus accommodaverint. Quod malum & Augustinus multis locis notavit, nec intactum præterit Hieronymus Commentario suo in Oseam, palam testatus ex omni temporum decursu observatum à se, nullos unquam majoribus scandalis Ecclesias scidisse, quam sacerdotes. Id quod hac quidem Christianismi ætate suppullulavit, sequentibus longè maximè ac prope omnium delicto usque adeo incurvit, ut hanc secundam si postremæ ferreæ conferamus, planè aurea & plusquam aurea videri possit: quam Hieronymus tamen cum prima ætate collatam in Malchi vita *facem* appellare non dubitavit. Neque alio me res movit magis, cur hanc ætatem primam non æquarim, sed argenteam appellarim, quod qui antea subditos & suæ curæ commissos fideles CHRISTI non doctrinæ modo excellentia sed vitæ etiam puritate & abstinentia ad omne virtutum genus invitarent legibus, interim disciplinæ retinendæ perseveris adhibitis, inter paulo divitiarum luxus, dignitatis & honoris studiis corrupti vita fuerunt paulo deteriore, & exemplo nocuerunt Ecclesiis suis, quæ ferè tales esse moribus & disciplina solent, quales sunt qui ipsi præficiuntur.

Invenio autem hac primam ætate, agros vectigales servosque Ecclesiis non receptum esse: quamquam quidam nescio quomodo probè id quoque (ut alia per multa sine ullo dubio fide) primæ ætati, quo mores postea receptos orbi commendabiliores facerent, assignant. Humanissime autem tractati sunt servi, & quia scriptura Novi Testamenti servis libertatem precatur & coimmode impetratam probat, maluerunt Ecclesiæ libertis liberisque quam servis uti. Nota enim sunt Gregorij verba, duos Ecclesiæ suæ servos manumissos, quæ Gratiano etiam suis Collectaneis inserta supra lib. 2. retulimus. Sed & Principum hujus secundæ ætatis legibus cavebatur, ne quod mancipium Ecclesiasticum vel Iudæo vel Ethnico venderetur. Dignum enim erat, ut quoniam mansuetudo peculiaris Christianorum esset virtus, avaritia quorundam in hanc in eam partem peccatura coerceretur.

Sicut autem rerum oblatarum administratione & usu de vitæ sanctimonia non nihil, velut diximus, detractum est, a suo nihilominus loco & dignitate scriptura habita est, tantumque ei venerationis accessit, præsertim in Latinis seu (ut ab aliis vocantur) Occidentis Ecclesiis, ut hac maxime aetate, Cæssariensium interpretum labore & diligentia eum ad modum fuerint illustrata & explicata divinae litteræ, ut nec ætas ulla tanto numero viros eruditione, doctrina, pietateque excellentes habuerit, & infecutis ætatibus qui scripserunt, magno intervallo abfuerint à primis, qui inter secundos sunt censi. Me-

rito autem ultimi sunt habendi, qui inter postremæ ætatis scriptores omnium sententiis primis sunt iudicati. Porro Orientis Ecclesiæ ut omnium doctrinarum & eruditionis genere excelluerunt, ita huius quoque ætatis gloria non caruerunt, tanta quidem cum prærogativa laudis, ut nostri, hoc est Latini scriptores illorum vestigia secuti quantum imitatione profecerint, ingenuè sint confessi, labore interim in Græcis scriptoribus transferendis adhibito, quò publicæ Ecclesiarum Latinarum utilitati consuleretur. Horum nomina recensere ac ceu catalogum texere supervacaneum esset quum liber existet Hieronymi de Viris illustribus idemque Gennadij rapsodia, quibus horum temporum scriptores abundè sunt relati. Illud non tacendum, primos horum, & citra controversiam summos, tanta animi moderatione & continentia fuisse, ut errare alicubi & labi & nihil humanum à se alienum esse non agnoverunt modo, sed diserte etiam lectorem admonuerint, ne non & cum iudicio legere quod istorum vigiliis elucubratum esset, & eatenus recipere & probare vellent, si quod esset traditum & explicatum à scripturarum confessis traditionibus non dissentiret. Hinc Augustinus contra Pelagianos Hilarium, Ambrosium & alios doctores, citantes: *Solis*, inquit, *Canonicis debeo sine recusatione consensum*. Sed & contra Petilianum scribens negat Episcopis vel Catholicis accedi oportere, sicubi deceptos esse constiterit, & cum scripturis pugnantia docuerint. De etiam Hieronymus in prologo ad Galathas Marcellæ iudicium de scriptis suis licet muliebri adeò non reiicit, ut etiam commendat. In universum enim hæc piensissima sententia, argentea illa ætate, sicut & aurea prima, oraculi vice habita, & ipso ab Apostolo omnibus Ecclesiis præscripta est, ut ne quid primum & salutare, divinum, & indubitatum existimetur à quantiscunque authoribus proditum & traditum, quod à doctrina Spiritus sancti, scripturis videlicet Prophetis & Apostolicis diligenter expensis & magna veneratione collatis ulla parte dissentiret. Quæ dubia autem & perobscura erant, posterorum iudicio relinquerebantur juxta donum Prophetiæ, tantum aberat ut quidquam temerè assereretur: id quod in libris, quos scripsit Augustinus super Genesim ad litteram, facile est cognoscere. Accedebant iis & Imperatorum leges & rescripta, quibus cavebatur, ne quid religionis nomine admitteretur quod à fide Christianorum discrepare constaret. In hunc enim modum à Theodosio & Honorio aliisque huius ætatis Augustis non semel rescriptum est. Præinde vulgo etiam hac ætate notis & triti scripturarum libri erant, Græcis non Græci modo sed Latini etiam, Latinis autem non Latini modo libri, sed & Græci plerisque ob linguarum usum in illa imperij adhuc florentis amplitudine peculiarem. Id verò ut observaretur magna cura privatim & publice à sanctissimis Episcopis curatum est, & adeo frugiferum esse D. Hieronymus existimavit, ut barbaram etiam in linguam sacra Biblia Dalmatis suis transferre non sit dedignatus, & lucubrationes suas non paucas difficultum locorum tractationibus plenas matronis virginibusque inscribere, laudem præterea eis tum doctrinæ tum etiam scientiæ sanctarum scripturarum vèdicare non dubitaverit. Erat & usus Latinæ linguæ adeo tritus & vulgaris in Occidentis provinciis, ut haud alia magis cum plebe egerint Episcopi. Et satis constat expositiones Augustini in Psalmos omnes aliud non esse quam Conciones ad populum habitas. Neque quicquam periculi unquam doctrinæ & fidei de plebe manavit, simplicem & puram fidem animo minime aut hæsitante aut curiosè profitente.

Maximi errores Ecclesiis ab his solis injecti, qui vel ingenij nihil sibi non tribuentis fiducia vel odij amarulentis excitati vel immodica philosophiæ exercitatione inflati sua magis ingerere scripturis quàm harum oracula vereri & merito loco habere perrexerunt. Quod genus hominum & hæc ætas habuit, adeò quidem præfractos & pestilentes, ut inauditis antea dissensionibus persecutionibusque Ecclesiæ sese ipsas mutuis contentio-nibus affixerint: nec parum nocuerit Principum furor, qui partium factione & astutia circumventi & persuasi orthodoxa & frequentissimis conventibus recepta dogmata, perinde atque in iura & hæretica non modo Episcoporum morte, carcere, & exiliis, sed alio-tum quoque fidelium non paucorum casu & internecione persequerentur: contra verò impia & fidei scripturarum undique adversa nugamenta, quæ curiosè illi & immodice subtiles defendenda receperant, perinde atque orthodoxa & Apostolica tuebantur. Hæresiarcharum præcipui erant, Arrius Alexandrinæ Ecclesiæ Presbyter, Manes quidam Persa, Donatus Numidiæ Episcopus, & Pelagius Monachus, natione Britannus. In Arrio quem Constantini imperium excepit, eruditio multifaria fuit, qua si abusus non fuisset, locum inter excellentes Ecclesiæ Professores assequi potuisset. Manes fœdi erroris author Diocletiano imperante emerfit, à suis postea nominis invidia declinata Manes dictus, velut refert Augustinus, quò minus dogma suum furiosum elevari nominis præfugio posset. Donatus Constantini filiis imperantibus ea fere animi confidentia & supinitate fuit, qua fuerat ætate prima Novatus; quem insecutus Pelagius Arcadio & Honorio imperantibus, longè omnes præsumptione & fiducia superavit. Atque hoc etiam nocentior fuit error, quo hic carnis industria & jactati arbitrij humani libertati plausibilior videbatur. Ut enim in feminis comparatum videmus, ut nullæ magis formæ quam quæ minime sunt formosæ, sic in naturæ

naturæ infirmitate fieri cernimus, ut nullis præconis illa magis oblectetur magisque aures atrigat quam quæ sibi nihil non tribuunt & ascribunt. Carnem enim omnem sui amantissimam esse, sibi que nihil non tribuere solere, Prophetica & Apostolica scripturæ testantur. Coercendorum autem Hæreticorum cum hac ætate longe expeditior ratio esset ad manum sanctissimis Ecclesiarum rectoribus, quam anteacta ætate fuisset, libertate videlicet Principum dono permilla, ut omnibus à partibus orbis unum aliquem & conditum ad locum conflui posset.

Nicæa Bythinia adversum Atrium synodus Constantino volente & exigente est celebrata. Prima quidem omnium à synodo illa Apostolorum, cujus in Actis meminit Lucas, neque alia unquam antea *ὁικουμενικὴ* seu (ut vocant) *Universalis* habita. In qua cum aliis multis controversis dogmatibus certa ratio è sacris oraculis præscripta est, tum hæc blasphemo errori magna rei deliberatione obviatum est, gradus quosdam in Trinitate ita statuenti, ut filium substantia alia à patre & quidem factum, hoc est creatum, diceret: Spiritum autem Sanctum Deum esse negaret. Cui errori cum scripturæ pluscula perperam intellectæ blandirentur, mox paulo à sequacibus ejus ita maligne acceptæ & à sensu sonativo & orthodoxo distortæ sunt, ut quicquid de Christi persona duabus naturis constante, juxta humanæ naturæ proprietate m diceretur, hoc ipsum omne nullo habito discrimine ad naturam alteram, puta verbi increati & æterni, referrent & perficaci contentione accommodarent. Quæ in re factum est (quis crederet?) ut & Constantius Imperator patre Constantino jam humanis exempto, veneno Arianorum quorundam (ut est vaserrimum Sathanæ artificium) tectissimis versutiis imbibito ita mente motus fuerit, ut quas intulit nostris clades & strages, illarum persecutionum non admodum absimiles fuerint, quæ prima ætas ab Ethnicis magna Ecclesiarum clade perpessa est. Levis autem horum erat pœna, qui exilio essent multati. Quorum in numero ex Græcis erat Athanasius Alexandria Episcopus præsentissimis insidiis longo tempore agitatus: ex nostris autem Hilarius, quem suos de Trinitate libros exulem scripsisse proditum est. Porro longè postea eadem rabie concitatus Imp. Valens, nihil mitior Constantio, (si Orosio credimus) author fuisse existimatur & Gothis & Vandalis (fortissimis Germanorum nationib. in provincias ingressis) quo fidem Arrij reciperent. Vnde & major & diuturnior facta dissensio & afflictio, hoc magis postea nocuit quo plures illi provincias obtinuerunt, nec quieta manere potuit à Vandalis in vasa Africa, quam D. tamen Augustinus paulo antea ingenti qua fuerat usus diligentia & contentione paraverat. Hilarius author est, Constantium, quo plures in suam hæresin traheret, ea versutia usum, ut Episcopis benedicientibus caput submitteret, plusculis censum capitum remitteret, multis vectigalia donaret, veræ videlicet religioni consulturus, quum veram interim & orthodoxam scripturarum fidem oppugnaret & affligeret. Constat sane nullam unquam vel hujus vel primæ ætatis hæresin extitisse, quæ majores vires eundo acceperit, vel motu majore Ecclesias minime alioquin fide & religione diversas colliserit. Quod quidem totum temeritati tributum est. Non potest enim non difficile & periculosum esse pietatis negocium, quem qui rerum potiuntur, maligne persuasi & artibus circumventi ceu pium & orthodoxij jubent & edicunt, quod ipsissima cum pietate dissentit.

Atque hoc minus Donatistæ quam Arriani nocuerunt, quod ipsorum intellecto & prospecto dogmate nullo unquam Monarchæ favore sint excepti. Sola Africa pestem illam pertulit. Donatus enim dubium quibus furis agitatus sermonem ipse in vulgus, nec paucis Episcopis persuasit, Ecclesias Africa priores Diocletiani persecutione decepturam sacram Ethnicis prodidisse & tradidisse: mox multis suam in sententiam tractis ita cerebrose tumultuatus est, ut & suam solam veram esse diceret Ecclesiam Christi, nec aliis justitiæ professionem quam suis permitteret. Deinde Episcopis Macario & Cæciliano Carthagenens. gravissime accusatis, ita se suosque omni commercio orthodoxorum subduxit, ut & altare (ceuiquit Augustinus) contra altare erigeret, & usu sacramentorum nostris negato rebaptizari juberet, quicumque ad ipsum ab orthodoxis detecerent. Ad hæc ita jactato sanctimonix & innocentix nomine, ut qui sectæ ejus essent, sine peccato esse sese & vivere profiterentur, neque ullo loco nostros vel commercio hilatiore vel etiam confeslu honorificentiore dignaretur. Cæperat malum sub Constantio, nec parum usque in Honorij imperium auctum fuit, doctissimis etiam viris, accurata quidem illa & sævera specie religionis seductis, ab illis in errorem tractis qui fines Ecclesiæ Catholicæ CHRISTI solius Africa tractu circumscripterant. Nam & posteri Donati rejectis semel Ecclesiis orbis omnibus soli solis & doctrinæ puritatem & usum sacramentorum legitimum vendicabant, ut solos etiam se catholicam Ecclesiam dicere non vererentur. Pars horum incertis sedibus vagi *Circumcelliones* vocabantur, censoria sibi functione quadam atrogata, jam has jam illas Ecclesias orthodoxorum adorti de plebe sæpe multos & ipsos interim Episcopos fustibus caesos necabant. Nec alia magis causa fuit Maximiano Vagiensi Ecclesiæ in Africa Episcopo, quod ad Theodosiū Imp. provocavit, quæ quodam Donatistis indignis modis esset

esset tractatus. Pati enim noluit, ut Ecclesia Christi suæ curæ concredita Hæreticorum incursionibus pateret, sed ultore Imperatore servaretur. Multis autem annis, qui de illa factione doctiores habebantur, nostros hoc est verè pios & orthodoxos Africæ Episcopos, rixis plusquam calumniosis tanta obstinatio & intemperie fatigarunt, ut ipsos etiam ad principes provocatum, & ipsa de controversia publicè cognitum, lites præterea tum primum finitæ fuerint, quæ accusatione suscepta ipso Constantio imperante radices jecerant, veluti in libris aliquot de habita Donatistarum & Catholicorum contentione scriptis testatus est Augustinus.

Manichæorum hæresis sane stulta, sed noxia tamen & veterum tum Philosophorum tum Hæreticorum è scholis deducta est: eo furore tamen & specie ut & Augustinus vir tantus ante tempus baptismi Mediolani suscepti annis aliquot eo malo laborarit, mox errore Domini gratia perspecto juvenis etiam multis libris in vana ipsorum dogmata fuerit investus. Primum Deos duos faciebant, de Marcionis credo schola furorem mutuati, bonum videlicet novi testamenti & malum veteris authorem. Ea causa vetus testamentum abjiciebant, novo tamen & ipso calumniose tractato utebantur, Episcopis passim Presbyterisque institutis, qui quidem nuptiis damnatis, æquiores erant fornicationi quam coitui qui prolem ullam edidisset: justitiam & perfectionem non minore quam Donatistæ fiducia sibi arrogantes. Porro incautos & simplices admirabili quadam abstinentiæ & castitatis simulatione dementabant. Longis enim jejuniis dediti, vino & carne abstinabant: agros, pecuniam, domus possideri à verè Christianis posse negabant: animal necare aut arborem excidere nephas ducebant. Animam duplicem, aut certe ut Deos ita duas iridem animas faciebant, alteram bonam boni Dei partem, alteram malam, sed & ipsam tamen æternam. Ejus rei causa differebant Deum etiam bonum in miseria esse, præterea & poenitere, & poenitentiam accipere, & id genus absurda multa. Quibus omnibus illud adiciebant, quod satis constaret Deum summè bonum mali authorem esse non posse, quia verò constaret & malum ipsum esse, consequens foret alium esse authorem unde malum in mundum inguerit: quem quidem & ipsum Deum esse, ut ante dictum, autumabant. Putum hominem CHRISTUM fuisse vel Hebion vel Photimus ingesserat. Qui autem in errore maxime profecissent, eos *Electos* vocabant, adeo sublimi virtutum culmine positos, ut non modo non peccarent, sed ne possent quidem si vellent. Absurdus autem id genus permaltis licet impudica quædam atque etiam sclerata addiderunt, veluti in libro de Hæresibus innuit Augustinus, tamen *Electos* vocabant qui doctrina & vita in speciem consummata videbantur: *Audaces* autem, qui perfectorum scholam frequentabant. Adeo autem serpsit malum non Græcis modo sed Latinis etiam in Ecclesiis, ut & statuti tertiæ à nobis referendæ, & etiam quartæ, plurimum negotij fecisse sit in litteras relatum.

De Pelagio nunc dicemus Hieronymi & Augustini contemporaneo: qui sui perquam dissimilis (Monachum enim agebat) scripturis quibusdam humano arbitrio tribuentibus mordicus arreptis adeo sese contra crucem & gratiam Christi laude & defensione nostræ naturæ veluti integræ & sanæ erexit, ut hominem diceret peccatum omne non de natura sed de voluntate contrahere, nec nisi hujus consensu illum contaminari, & eam uni arbitrio hominis tribuebat, ut excitare sese ad opus Deo gratum adeoque emereri Deum, mandata servare, & vivere posset. Quod quidem homo facundus & eruditus quanta potuit (ut Augustinus inquit) argumentatione defendit. Cum è diverso scripturæ tum Prophetiæ tum Apostolicæ naturam nostram lapsu viciatam adeo infirmam & imbecilem esse confirmant, ut ad emerendum Deum legemque præstandam profus sit inhabilis, sed & servasit peccati & maneat, nisi gratia Dei impium justificante sublevetur. Negabat autem peccatum originis Pelagius, atque hoc magis errorem tuebatur quod parvulos sine peccato nasci, & majorum culpa vacare, mox autem adultos voluntate peccare agebat: qui ipsi tamen, si vellent, itidem sine peccato esse & justitiam operari possent. Porro loci sunt scripturæ nonnulli, quibus Deum sæpe voluisse innuitur, hominem autem noluisse. Ita enim & Christus Matthæ 23. *Quoties inquit volui congregare, o Hierusalem, filios tuos, quemadmodum congregat gallina pullos suos sub alas, & noluiti.* Qui locus sane ita & velle & nolle homini tribuere videtur, velut suapte natura homo aliquid possit. Nec absimile vero est his animatum Pelagium hoc audacius in errore perstitisse, quo plausibilis erat dogma scripturis manifestis quidem in speciem sed parum tamen considerate expensis & collatis, confirmatum. Idem enim Christus, qui noluisse Hierusalem dixit, in eodem Evangelio Matthæi cap. 13. negat illis datum ut velint usque adeo *in vel videntes non videant & audientes non audiant nec intelligant.* Quæ si Pelagius observasset, arbitrij libertati non tam temere detulisset. Socios erroris habuit Iulianum quendam & Cælestium doctos viros, qui libris sparsis tueri Pelagium, quodque affirmasset locis aliquot D. Cypriani, Hilarij, Ambrosii, adeoque Hieronymi ipsius & Augustini libris passim deceptis detortisque defendere & persuadere sunt conati. Verum hæresin illam, tam blasphemam, tamquam arrogantem & supinam DD. patres Hieronymus & Augustinus longe doctissimis lucubravit.

brationibus ita sunt adorti, ut confecta prorsus hydra illa plusquam lernæa videretur, vindicatis & scripturis & Patrum locis quibus illi essent abusi. Nam & ab Hieronymo Cypriani locus defenditur ab illis calumniose citatus in libris dialogorum, qui hodieque contra Pelagianos scripti leguntur. Nec parum laudatus ab ipso Augustinus ob ingenij præstantiam, quam in illa sua cum Pelagianis pugna ostendebat. Augustinus etiam ipse sese tueri & tortuosis illorum strophis defendere coactus est, à calumnia defensis interim & Hilarij & Ambrosij & Hieronymi locis quibusdam, quæ horum quidem verbis, sed longe aliò sensu, adducebant, quam illi scripsissent. Tribuere autem videbantur orthodoxi illi Patres libero arbitrio, velut hoc ipso ad Christum converti, mandata persequi, & favorem mereri, adeoque sine peccato esse & vivere homo posset: verum non de illo arbitrio sentiebant, quod lapsu Adæ vulneratum tyrannide peccati servire coactum est, sed de illo solum quod initio & ante lapsum Adamo donatum fuit, & quod post lapsum gratia Christi illuminante & erigente sanatum est. Id quod in nobili illo suo de Natura & gratia contra Pelagianos scripto libro Augustinus fusillime explicavit. Quare & ipse Pelagius haud longe postea celebribus in synodis hujus secundæ ætatis damnatus est, & dogma diversum scripturæ cogentibus omnium consensu receptum est. De Arbitrio scilicet hominis misero peccatoque & ira obnoxio nec legi perficiendæ præstandæve neque ulli bono operi, quod placere modo Deo possit idoneo, nisi Christi gratia sublevetur (sive quod dem est nisi fide in Christum illuminetur. Sunt igitur apud Hieronymum adversum Pelagianam illam seu potius Luciferianam confidentiam arbitrij loci plusculi & perpulchri, quorum ille præcipuus (omnes enim enumerare hujus instituti non est) qui lib. 3. Dialog. ubi locum Pauli 2. Corinth. 3. cap. *Quod non idonei sumus vel cogitare aliquid ex nobis, &c.* in hæc verba legitur: *Adhuc audemus per liberum arbitrium superbire & abuti beneficiis Dei in contumeliam largitoris, cum idem vas electionis apertissime scribat: habemus autem thesaurum illum in vasis fictilibus, ac abundantia fortitudinis nostræ sit ex Deo & non ex nobis: unde ex alio loco retundens hæreticorum impudentiam loquitur: qui gloriatur, in Domino gloriatur, &c.* Et eodem in libro paulo infra: *Omnia hominum fortitudo marcessit & deperit, si à Dei auxilio deferatur. Nemo* (inquit Christus) *venire potest ad me nisi pater, qui misit me, traxerit eum, Quando dicit: nemo potest venire ad me, frangit superbientem arbitrij libertatem, quod etiamsi velit ad Christum pergere nisi fiat istud quod sequitur (nisi pater meus cælestis traxerit eum) nequaquam cupiat & frustra nitatur.* Hactenus Hieronymus. Cujus sensum classicè & ad fastidium usque Augustinus profecutus est. Vnus enim ipse studio, labore, industria & vigilantia (quo veritas fidei scripturis & gloriæ CHRISTI vindicantur) omnes illos longo intervallo superavit, à quibus hac ætate adversum Pelagij perniciosissimum dogma pugnatum est. Sed & privatim illustres ejus sententiæ eliguntur, quarum illa una est, quæ legitur in expositione ejus in Psalmo trigésimo primo. *Opera ante fidem non sunt vel bona vel accepta Deo. Non enim sunt bona, quamdiu de radice bona non succedunt, &c.* Psalm. 21. *Nisi formaret te Deus ad bona opera, non nosceres nisi opera tua mala.* Item Psalm. 65. *Gratia Dei operari non viribus tuis, &c.* Psalm. 118. *Idem rogandum est: Deus ut quod à se præceptum est, largiatur.* Et ibidem Sermone. 5. *Viam suam dirigere nemo potest nisi Deo regente & faciente, &c.* Et Psalm. 134. *Nemo* (inquit) *incipit bene vivere nisi à fide, &c.* Ad hunc modum Augustinus quotidianis suis in concionibus Ecclesiam suam docuit, quod facere recte non potuisset nisi favore publici consensus orthodoxorum & doctrinæ ab omnibus piis vulgo recepta veritate nixus fuisset.

Porro non hanc modo insaniam liberi arbitrij contra gratiam extollendi patet illi hujus ætatis magna gravitate damnarunt, sed minime etiam ferendum esse, scripturæ decernente, docuerunt, perfectionis nomen ampullosum & inflatum in ulla fidelibus Christianis, quantiscunque donis gratiæ & fidei insignibus. Trahit enim & hæc opinio per rationem quandam virium nostrarum tamquam eximiarum post acceptam gratiam, velut & ipsi jam sanatis (ut sic dicam) postliminio reversis haud parum præmij debeatur tanti respectu. Quod venenum Pelagiano illi vicinum primum ita incautas mentes studio subvertit, ut & sibi tribuere velut ex le bonis, & frigide agnoscere gratiam donatam & Christi meritum, quo solo nitendum erat, pergant: præterea istam fiduciam sui, quæ omnium pestilentissima & laevitia est, vanæ gloriæ & Pharisaicæ confidentiæ seminarium esse videte negligant. Sicut idem viribus suis & merito filius Pelagius non dedit, quando ad viduam quandam, quæ sancti orare debeant, (si Hieronymo credimus) inter alia in hæc verba scripsit: *Ille merito ad Deum extollit manus, ille preces bonas confitentia fundit, qui potest dicere: tu enim nostri Domine quam sancte, quam innocenter, quam pure sint ab omni fraude & injuria & rapina quas ad te expando manus, quam justa, quam immaculata labia & ab omni mendacio libera quibus tibi ut mei miserearis preces fundo, &c.* Sic ad viduam illam Pelagius, arrogata nimirum innocentie plusquam pharisaico sibi primam justiciam tribuens, deinde & Dei opem veluti sibi debitam agnoscens. Cui non possunt non se illimi esse, qui post acceptam gratiam ita favent factis suis studiisque & operibus fructibus scilicet fidei, ut quod boni inest suum ad meritum magis quam ad meritum Christi & gratiam per ipsum acceptam ingenio errore adscribant.

Iustitia enim & perfectione supini, & in Christum servatorem ingrati non medico tot modis metenti, sed sibi ipsis, adscribunt quo sani sunt sed nesciunt hoc se minus justos & perfectos, quo sibi magis horum nominum titulis blandiuntur. Quare optimè & pièntissimè ab illustri hujus ætatis scriptore D. Hieronymo libro 3. Dial. iis verbis Pelagio responsum est: *Christiani est hæc an Pharisæi superbientis oratio, qui etiam in Evangelio loquebatur: Deus gratias ago tibi quod non sim sicuti ceteri homines, raptores, iniusti, adulteri? &c.* Et libro primo, Dialog. adversus eundem in hunc modum scripserat: *Tunc ergo iusti sumus quando nos peccatores fatemur, & iustitia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei consuetudine misericordia, dicente sancta scriptura: Iustus accusator est sui imprimis sermonis. Et alio loco: Dic tu peccata tua ut iustificeris. Conclusio in Deum omnia sub peccato, ut omnibus miseretur. Et hæc hominis summa est iustitia, quicquid potuerit habere virtutis non suum putare esse, sed Domini qui largitus est.* Hactenus Hieronymus: qui eodem libro locum Apostoli ad Phil. 3. exponens indicat Apostolum suo ipsius exemplo demonstrasse, nihil adeo in hominis Christiani vita quantiscumq; conatibus contendente perfectum esse, quin ipso relicto ad potiora & excellentiora perveniri possit, ut quod hodie perfectum putamus de ad meliora & priora extenditur, cras imperfectum fuisse convincat. Atque ita per singulos gradus dum vel ipse Apostolus nunquam in imitatione sed semper in cursu est, imperfectum docet quod homines putabamus esse perfectum, solamq; perfectionem & veram iustitiam Dei tantum virtutibus cooptandam. *Hæc est enim, inquit Hieronymus, vera sapientia imperfectum se esse nosse, atque (ut ita loquar) cunctorum in carne iustorum imperfecta perfectio est.* Idem author in Epistola ad Cresiphontem, argumentum à discipulo quodam Pelagij concinnatum his verbis recitat: *Si nihil ago absque Dei auxilio & per singula opera ejus est omne quod gesserò. Ergo non ego qui laboro sed Dei in me coramabitur auxilium, frustra que dedit arbitrii potestatem quam implere non possum, nisi ipse me semper adjuverit. Destruitur enim voluntas qua alterius ope indiget. Sed liberum dedit arbitrium Deus, quod aliter liberum non erit nisi fecero quod voluero, &c.* Postremo sic colligebat ille discipulus: *Aut utor semel potestate qua mihi data est, ut liberum servetur arbitrium, aut si alterius ope indigeo, libertas arbitrii in me destruitur, &c.* Atque verba his verbis reponit Hieronymus: *Qui hæc dicit, quam non excedit blasphemiam, qua hereticorum venena non superat. Asserunt se per arbitrii libertatem nequaquam ultra necessarium habere Deum, & ignorant scripturam: quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Magnas agit Deo gratias (Pelagius) qui per libertatem arbitrii rebellis in Deum est, quam nos libenter amplectimur, ita duntaxat ut agamus semper gratias largitori, scilicet æque nos nihil esse, nisi quod donavit in nobis, ipse servaverit, dicente Apostolo: Non est volentis neque currentis sed miserentis Dei. Velle & currere meum est, sed ipsum meum sine Dei semper auxilio non erit meum. Dicit enim idem Apostolus: Deus est qui operatur in nobis velle & perficere.* Hucusque locum Hieronymi retulimus. Pari modo & Augustinus multis in libris gravissime admonet, cavendum nobis ne in ulla bonitate operum velut nostra efferamur, aut quidquam in illis tãquam nobis debitum fiduciam collocemus, sed hanc solam illi esse tribuendam, cujus gratia in lucem è tenebris vocati & ex ira filii filij Dei facti sumus. Primùm in cõmentario in Canonicam Ioan. super illo: *Charitas ex Deo est, &c. Nec initium (inquit) ex nobis & perfectio ejus ex Deo. Et si charitas ex Deo, tota nobis ex Deo est. Advertat enim Deus hanc amentiam, ut in donis ejus nos priores faciamus, posteriorem ipsum.* Deinde in libro De gratia & lib. arb. c. 6. *verissime (inquit) dicitur, quod dona sua coronat Deus, non merita tua, & sequenti cap. Si Dei dona sunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua tanquam tua merita sed tanquam merita sua, &c.* Idem in Psal. 36. *Si (inquit) Dominus gressus hominis non dirigeret, adeo prævi essent ut semper per prona irent & semitas curvas sequendo redire non possent, &c.* Vnde & nobile ejusdem dictum in Psal. 118. *Sermo c. Viam suam per se aemo corrigere potest nisi Deo regente & faciente.*

Proinde ætas hæc secunda, quam Argenteam vocamus, summam curam adhibuit ad scripturæ sanctæ, quæ homini meritum bonorum operum & præmium etiam juxta parabolam Christi de tale vitis commissis adscribunt, superba carnis præsumptione vitiantur, & ipsa quæ soli Deo per filium Christum debetur gloria regnantis fidei non Deo, sed homini velut ex se merenti tribueretur. Cum certum interim & indubitatum sit, ita merita nostra se habere, ut si vel maxime divina nobis ipsa clementia in verbo scripturæ communi faciat, interdum ceu propria sint; depingat, tamen summa boni & quicquid est meriti sufficientiæque Deo ipsi gratis nos vocanti & sananti adscribi debent: contra, quicquid est mali & peccati, id ipsum solis nobis acceptum ferre oportere. Quod ipsum dum cogitat animus scientia fidei imbutus, fit ut præsumptionem, superbiam calce premat: humilitatem autem peccata confitentem in corde locet, & cum Rege Prophetico dicat: *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Inveniemus enim nos peccatores, cum in scripturis sanctis, in templari fuerimus quantumcunque profecerimus, sicut in Psalmo 140 scripsit Augustinus. Quod enim peccatur à nobis etiam gratia præditis, nostrum hoc est, nostræ infirmæ naturæ est: quod bene agitur, de beneficio est Dei. Quare nihil jactandum gloriose aut nobis confidenter tribuendum maximi hujus ætatis viri ex invincibilibus scripturis demonstrarunt. Omne enim sufficientiam nostram ex Deo esse, ipse Paulus altera ad Corinth. capit. 3. docuit, Perfectos alicubi vocans, qui hoc sano sensu sunt præditi, ut dum perfecti videntur lege carnis in ipsa perfectione imper-*

nacib. infligerent, & locum pœnitentiæ vel seræ relinquere. Ansette enim hæreses ne sint, vix possunt, arceri duntaxat, ne noceant aut offendant, neve in ulla Ecclesia molesti sint, possunt. Adhunc enim modum & cum Donatistis actum esse Augustinus scribit, qui & librum de Donatistarum correctione composuit. Porro quanti laboris & periculi res sit configere cum impiorum dogmatum authoribus, & tutores impietatis scripturarum panoplia adoriri, adeoque fidei Christianæ veritatem suam vindicare, præsentis religionis controversia triginta jam annis & amplius durante satis superque experti sumus.

Et tamen hæc secunda tam nobilis ætas, quemadmodum & prima, non hoc solo tam gravi & violento turbine agitata est: alia tempestas Iuliani Imperatoris perfidia exorta est. Hic Constantij fratris Constantini Magni filius spectata indole, adeoque ad litteras bonas & omnia: notitiam prona docilique, ut apud Constantinum Imp. fratrem suum patrelem quanquam dissimulantem vel eo solo nomine magnam in ir.vidiam inciderit: animum tamen ejus multa fama celebrem amantemque Christianæ religionis impij præceptores demum adeo corruerunt, ut Cæsar factus Constantio volente, mox vero in Gallis rebus prospere gestis Augustus à militibus dolente Constantio appellatus, palam paganismo favere & nostros palam odisse occæperit. Ac primum quidem vacillans & fluctuans nunc hos nunc illos amplectebatur, restituit ab exilio vel orthodoxis Episcopis quos Arianis favens Constantius detulerat. Favebat & Judæis, nec obscure significabat varietatis tam lubricæ & inconstantis non pudere se, quo citius suscepti imperij sui initia publico omnium ordinum hominumque favore confirmaret. Id enim assecutus, perfidiæ jam manifestæ blasphemiam etiam conjunxit, Jesum Servatorem quem antea erat veneratus, per contumeliam Galilæum appellans. Primum omnium de opprimendo Christianismo ea suscepit consilia, ut & à sanguine & cadibus abstinendum sibi duxerit. Nec alia magis via gravandos Christianos decreverat, quam ut contemptos abjectosque nec munere ullo nec honore dignaretur: brevi futurum ratus, ut nostri, qui paucorum ante se principum favore evecti essent, veterum Deorum sacris revocatis premi iterum & ad nihilum redigi possent. Rem ergo adgressus Christianos paulatim & publicis non pacis modo sed & belli functionibus cum honore & dignitate conjunctis destituit: mox & artem & doctrinarum professione interdixit. Martyrum monumenta, si quo loco honoratiore posita essent, subverti curavit. Tempia Deorum à Constantino claudi jussa rescriptis quaquaversum missis aperuit. Sacerdotia locupletata & novis quibusdam disciplinæ legibus emendata revocavit, tanta quidem contentione venerandorum Numinum, quorum auspiciis (ut putabat) res imperij crevissent & confirmata essent, ut urbes omnes cruore victimarum velut novo & multis annis interdicto polluerentur. Mirum autem ne militari quidem ingenti cura coerceri Iulianum potuisse, quia & calamo nocere Christianis perrexerit. Septem enim libros in ipsa adversum Parthos expeditione contra Christum scriptis observatis passim utriusque Testamenti plusculis locis pugnare in speciem aut absurda quædam prodere visis, quos homo perverfus & mente captus tanta dicacitate & scurrilitate sursum deorsum jactavit probando, ut vel hac una causa rabidum eum canem vocitavit Hieronymus, & scriptis ab Ethnicis existimatum sit, divina eum ultione perivisse, qui gloriæ avidissimus omnium hominum favorem captare consuevisset. In reditu enim à Parthis, quos iam multis oppidis receptis fugarat, victor ipse præter omnium opinionem ab hoste Persa subito incurstante petitus teloque in latus faucibus haud multis postea horis vulnere extinctus est. Dignum sane monstrum, quod non in acie sed in angulo trucidaretur. Eo enim modo Gallus frater eius, quem & ipsum Constantius Cæsarem fecerat, propter insignem animi malignitatem pereursoribus submissis trucidatus fuerat. D. Hieronymus, qui vita sua maturiore (sicuti & Ambrosius & Augustinus) non longe à fine hujus seculi ætatis absuit, scribit se puerum adhuc & in grammatico ludo exercitum Iulianum morte nuntiata ab Ethnico homine audivisse, qui ludens dixerit; *quomodo Christiani dicunt Deum suum patientem & æquæ animo nihil iracundius, nihil hoc furore presentius, ne modico quidem spacio indignationem suam differre potuit, &c.* Merito igitur inter suos Divos relatus est, qui ab unius Dei cultu tantopere separatus & ultione divina vel suis hoc fatentibus percussus fuerat. Nec est quod dubitemus, quin si longiorem ei vitam ultor ille perfidiæ donasset, tam brevi tempore paci & tranquillitati Ecclesiarum omnium abesse potuisset, quam ejus antea patruus Constantinus profuerat: nec minus damni illaturum fuisse religioni insidiola sua quamvis sanguine carente persecutione, quam ante multo cum sanguine credentium Ethnicus Imperatores contulissent. Hæc igitur procella Iuliani fuit, hic turbo ad pietatis subversionem excitatus, Constantij quidem & Valentis conatibus ut dissimilis ita etiam longe magis noxius. Illi enim prætextu juvandi Christianismi Christum ipsum sceleratis dogmatis assertionem obscurabant. Sic doctrina Christi, quam antea professus fuerat, perfidissime abnegata hoc unum omnibus vocibus contendebat, ut am. litudo imperij cum veterum Numinum revocato cultu Christi nomine & religione exeretur.

Atque his quidem malis & incommodis tamen supra, quam facile cogitari possit, Ecclesia Christi Catholica laboravit, rapacibus videlicet lupis undique pressa & circumsepta, tamen ea etiam dum constantia & animositate fuit, ut prima illa religionis fundamenta,

Puritatem dico Apostolicæ doctrinæ n̄ ministerijque æqualitatem & charitatem mutuan, nulla nō in parte tueretur & custodiret. Nocebat quidem ambitionis quiddā & avaritiæ non nihil in his duntaxat, qui opum & dignitatis illecebris capti sæculiblanditijs erant irretiti, ut supra est dictum. Verumtamen à plurimis carpebantur quotidie, quæ à paucis erant cōmilla, & in totum enormibus vitis locus nullus cedebatur, quæ quidem vel ad morum labefactionem vel ad doctrinæ contaminationem incommodare potuissent. Ejus rei argumentum evidentiſſimum fuit, quod ne Principibus quidem orbi imperantibus, si quid enormius commisissent, parsum est. Et Theodolium (quis credat? Imp. Ambrosius ob homicidia licentius, quàm æquitas ferret, indulta, Ecclesiæ communionem exclusit. Nota erat & omnium animis insita spiritualium honorum communio, quam mutuam & gratuitam habent credentes à Patre per spiritum fidei filij sui Iesu Christi in consortium & civitatem sanctorum recepti, & membra corporis Christi facti, qua unius Catholice seu universæ aut (quod idem est) corporis Christi mystici per spiritum adoptionis filiorum Dei toto orbe congregati individua comes est. Vbicunque enim Ecclesia est orthodoxa, ibi est & sanctorum communio, hoc est participatio omnium honorum spiritus Christi & omnium donorum fidei. Et è diverso, ubi communio est sanctorum Dei, corpus videlicet Christi diversis è mēbris ferruminante spiritu contractum & conglutinatum, ibi Ecclesiam esse Christi necesse est: cujus quia unus spiritus, una fides in Christum & omnem doctrinam Christi, unus sensus, & una voluntas colendi Dei & proximi juvandi consistit & ducat, factum est ut & unitatis nomine numerosissima credentium multitudo comprehensa sit, & omnes omnium terrarum Ecclesiæ re ipsa una Ecclesia sit: sicut ejusdem etiam unum caput, unum fundamentum, unus lapis angularis, præputij & circumcisionis unica petra Christus est. In Christum igitur quiddam baptismi interventu per fidem incorporatum est, quiddam cœlesti illa civitate donatum est, per eandem fidem assequitur quiddam Christus est, imo, quiddam Christus est, thesaurum scilicet incomparabilem gratiæ, justitiæ, sapientiæ, sanctificationis & redemptionis, hoc modo postulato ut auctore innocentie & sanctitatis (Christo Iesu cognito jam & perspecto & per fidem apprehenso, ipse veterem hominem concupiscentijs deturpatum & peccato captivum ponat, & novum induat bene de proximo merentem professione sinceritatis & veritatis. Hi n. sunt fructus bonæ & fidelis arboris, quæ arborem non faciunt bonam sed indicant, nec addunt quiddam arboris vigori, sed de ipsa suâ sumunt, adeo quod boni sunt non sibi sed ipsi debent arbori. Non n. bonæ solum sed & malæ arbores fructus edunt, nec sunt opera vel petra fidei vel thesaurus, sed è contrario petra operum ipsa fides est, quæ thesaurum homini Christum triumphantem ad dextram patris & intercedentem pro suis adeo omnis sufficientiæ plenum ut insufficientem vel cogitare nephas. Addere autem velle vel justitiæ redemptionis & vitæ nomine, summa blasphemia sit. Hunc thesaurum dudum positum per que omnia consummatum & inestimabili virtute perfectum, spiritus movens & illuminans indicat, fides apprehendit, spes in corde collocat, charitas fructu & opere insignem facit. De hujus thesauri merce preciosissima animæ sitientes & esurientes satiantur sine ullo pretio, sed sola fiducia nihil hæsitante & omnia Christo tribuente: quod verbis rotundis Propheta, quod Christus ipse, quod Apostoli Christi docuerunt. Hæc mensa est cœlestis & vivificæ saturitatis, ad quam invitatos gratis satiat Dominus, modo qui adeunt veste sint non spurca aut sordida sed nuptiali induu.

Hujus rei minime ignara hæc ætas, summam totius religionis collocavit in fide, qua soli Christo ex voluntate patris honos omnis & gloria omnis tribuitur, juxta illud æterni patris: *Hic est filius meus dilectus, in quo complacitum est: ipsum audite.* Ante enim Esajas dixerat: *Ornavis qui fidit illi non pudebit.* Sed & filius Christus postea: *Amen Amen dico vobis, qui sermonem meum audierit & crediderit, habet vitam æternam & in condemnationem non veniet, sed transit a morte in vitam.* Idem alio loco figuram corpori & umbram luci conjungens: *Sicut (inquit) Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet, filium hominis, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat sed habeat vitam æternam.* Quis credit in eum: qui corde contrito & humiliato agnoscit & cernit, quid in ipso pater misericors nobis dederit, donarit, largitus sit. Quam rem verbo Dei, ut ipsum calamo Spiritus sancti in litteras relatum est, audiamus & tenemus. Hoc faciunt Ecclesiæ orthodoxæ, non nisi Pastoris sui vocem agnoscantes, nec Apostoli doctores monent & hortantur, ne hominis verbum Dei verbo præferant.

Qui habent igitur fidem bonam & charitatem habent diffusam in cordibus fide illustratis. Quibus donis sancti Spiritus & gratiæ, primum ut redempti per Christum non in nobis, qui nihil sumus, sed in Domino gloriamur, secundum scripturas: dein ut & nobis nihil privatim vindicemus, sed omnia sponte communita habeamus cum iis, quorum omnium nobiscum miseratus est Dominus. Non quatenus charitas, sed aliorum utilitati inservit, nec tam invidiosa aut sui amans esse potest, ut quodlibet gratis & nullo merito donatum est: quotidie confiteretur, id ipsum naturæ legem violatis & ipsa non sponte & ultro obvenire non comprehenderet & optet. Novit hæc & præbe tenet omnium Ecclesiarum fides, dona omnia membro-

rum corporis Christi, quæ aliis atque aliis membris privatim donata sunt, hac ipsa de causa communia & gratuita esse debere, quod non nostra bona sed Christi dona sunt. Ad hæc omnia ea sinceritate & dilectione à Deo petenda esse pro Ecclesia, quam & Ecclesiam orate pro nobis desideramus. Omnia igitur & gratuita & spontanea mutæ charitatis officia habet cōmunio illa sanctorum Ecclesiæ Christi, quam in Ecclesiastico symbolo credere nos confitemur, dum dicimus: *Credo sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, &c.* Vt enim fides, quæ donum est Spiritus Dei, membranos facit corporis Christi, ita charitas non modo communia habet omnia dona Christi in membris omnibus, sed etiam communia gratuitaque ut sint, longe maxime curat. Quod enim gratuitum non est, charitati ascribi nō potest: nec pietas putanda est, sed cupiditas, quæ in proximo iuvando mentis candorem negotio ventris exterminat. Meminisse enim oportet credentes unum se panem juxta Apostolum, & unum corpus esse indivisæ fraternitatis, qui uno de pane dōmini corpus sumendo participant & sanguinem Christi communem habent abluentem & repurgantem ab omni peccato, qui de uno calice toto terrarum orbe Christi sanguinem bibunt. Hoc n. mysterio, scriptura teste, non redemptio modo per Christum consumata sed etiam unitas corporis Christi & unitatis Charitas omnium membrorum Christi annunciat. Nihil igitur, mercenarium habuit vel probavit hæc ætas in donorum spiritualium & operum communicatione, sed veritatem scripturæ amplexata scivit & cognovit, primum sua fide justum vivere, deinde fide præditum & civitate Dei donatum communicatione donorum spiritualium Christo authore gaudere, nec esse in hominis manu vel pium arceri à donis Christi vel impium ad dona Christi adducendi, sed ejus solus esse qui justificat impium, quique illum illuminat solus, & ut quis filius Dei fiat solus author est. Per illum, si credis, gratuitam habes vitam æternam & in consortium reciperis omnium donorum & meritorum Christi. Ab illo si alienus es, extra corpus ejus es, nec habes quod membris debeas qui ipse nec membrum es vivum, neque ullo capitis spiritu vel motu vegetaris. Si membrum es tua fide factum, omnia tibi gratis precatur, gratis optat, gratis orat, gratiam Christi agnoscens Ecclesiæ Christi fraternitas. Ita enim & abs te orari pro se, & rem divinam pretio nullo constare non ignorat. Caret enim fermento Pharisæico, & usque adeo est aliena à quæstu, ut recipere se cogi valde doleat, dum vel egestate vel aegritudine premitur. Ea enim charitatis liberalitas est, ea gratiæ puritas est, ut ne suspicionem quidem ferat mercedis præstitæ ne dum cupitæ aut quæsitæ culpam & notam. Verissime enim dictum est à Hieronymo: *Dona spiritualia semper viliora fieri, si merces media sit.* Neque rem aliam magis ostendit & docuit hæc secunda ætas, quam quod & in prima scripturis jubentibus defensum & observatum est, nihil minus ferre posse charitatem Ecclesiasticæ communionis, quam beneficentiam cupiditate viciatam. In corpore enim Christi, velut docet Apostolus, spontanea est sollicitaque membrorum omnium cōsensus; quæ nisi gratuita sit, pura non erit, sed Simonia cœdabitur. Quod dum fit, non modo nomen sed etiam virtutem amittit. Neque erit *καὶνὸν* illa omnium donorum Christi inter sanctos fide, spe & charitate præditos, quam Paulus & Lucas tantopere prædicarunt, sed potius *ἠμολογία* sive *ἠμωπλία*, hoc est negotiatio quædam impurorum seque ipsos amantiū hominum, quos Petrus Apostolus Pseudoprophetas nominat. Vtuntur enim fucatis factitiisque sermonibus, & ea docent, quæ non oportet, turpis hæc gratia, de quibus & Paulus admonuit. Verum quod futuros esse tales Apostoli prædixere, in reliquis ætates illorum mentionem differemus.

Nunc de sanctis hujus ætatis, hoc est fidelibus, dicendū est amplius: nec tacendum (etiam si res propemodum vulgaris & nota est) *Sanctos* vocatos fuisse prima & secunda ætate non eos, qui licet dormiant, à morte tamen ad vitam migrarunt & agunt cum Christo, sed vivos fidelesque qui & fidei puritate & vitæ integritate sunt commendati. Sed enim & Eschinitis Latine locutis *Sancti* dicti sunt qui vitæ inculpatæ esse viderentur. Unde *Sancta conjunx* Maroni dicta quæ casta, & calis verbis Horatio *integer vita scelerisque purus*, &c. qui sanctus esset. Cicero & ipse ad Atticum scribens, Dionysium Gramaticum, cujus opera multum utebatur, *Sanctum* vocat. Ad Sulpitium autem *Sanctitatem*, puritatem & innocentiam vitæ nominat. Sed & Apostoli *ἅγιοι* vocant *Sanctos*, qui spiritu fidei in regnum Christi translati & baptismo consignati consortio gratiæ & redemptionis per Christum impetratæ exultant. Et eorum etiam proprie est cōmunio, quam profiteremur in symbolo. Beati enim, qui sunt apud Christum, nec fide exercentur nec evehuntur spe, sed coram iis bonis fruuntur quæ militantis Ecclesiæ sancti non nisi per speculum & in ænigmate cernunt, olim autem & ipsi de facie ad faciem sunt visuri. Ac nescio an uspiam in omni scriptura Apostolica legerim hanc vocem aliis quam vivis tributam. Quod quidem non dico qualis latine dici non possint. *Sanctæ animæ* mortuorum, quæ sunt apud Christum, cum Deum ipsi, n. qui spiritus est *Sanctum* vocet, & Maro *Sanctam animam* dixerit: sed quod constet ea voce Apostolos & veteres prope omnes militantis non triumphantis (ut vocant) Ecclesiæ membra significasse, quam ætas tamen postrema fere non nisi dormientibus Christianis attribuit, uno Pontifice Romano interim non sancto sed *sanctissimo* appellato: quem omnes Episcopi tamen & hujus secundæ & primæ ætatis haud alio titulo dignati sunt quam quibus ipse alios Episcopos salutavit. Et enim no-

men & honos ita & potestas Episcopis hujus ætatis æqualis fuit, tanta quidem communi fratermitatis, ut nec ullo deprimari velut dominaturo tum cogitatum fuerit, & aliis alio superior dispensationis potestate aut Evangelij administrandi functione habitus non sit. Præcipua quidem dignitas, fateor, Romanæ sedi delata est, non tam Apostolorum nomine & memoria qui Christi doctrinam illi urbi traderunt, quam gloria & auctoritate Imperij summi, quod Vrbs cum avita libertate etiam dum longe lateque tenebat Byzantiam enim Ecclesiæ, quæ & Constantinopolitana dicta est licet nec vetus admodum quod Apostolica esset tamen quia sede, quam Constantinus illuc diviso imperio translata, tantum honoris & dignitatis imperij nomine accessit, ut ætate insecuta cum non parva emulationis incendiū ortum esset, Romana sedes palam nec sine turpi ambitionis nota de primatū conquirendi sedi sese opponere, demum Phocate imperante ceu primam orbis Ecclesiæ thronum & hanc se fuerit aucta. Verum id humanis studiis haud satis puris adscribendum est. Quæ divinx erat & Apostolicæ non Apostolicis solum ut diximus, sed etiam aliis Ecclesiis auctoritas fuerunt. Vbi enim Christus natus, passus, & excitatus ritè prædicabatur, & fides in unum cum confessione nominis & meriti ejus à credentibus tenebatur, ibi salvis omnibus Ecclesiis plenariæ functionis utebantur. Quod abunde hujus ætatis scriptor Hieronymus ex scripturis sanctis in epistola ad Evagrium, & in commentario in epistolam ad Timotheum testatus est, non pares modo Episcopos sed ipsos etiam singularum Ecclesiarum Presbyteros pariter cū Episcopo suo potestatis faciens. Proinde Urbis Episcopus non solus vel *Papa* vel *Pontificis summi* titulum habuit, sed alij passim Latinarum Ecclesiarum celeberrimi Præsules & ministri Papæ dicti sunt, testibus Hilario, Hieronymo, Augustino, qui Cornelio Carthaginensi Episcopo opus suum de Trinitate inscripturus ita oritur est: *Domino beatissimo & sincerissima charitate venerando sancto fratri & Consecratori Papæ Aurelio Augustinus in Deo salutem, &c.* sic & Hilarius Saturninum Arelatensem Episcopum adversarium suum *Papam* vocat. Sic Hieronymus Cromatium Aquilegiensem *Papam*; & Epiphanium Cyprium non semel *Papam* appellat; Augustinum & ipsum licet juvenem, cum ipse admodum senex, quia Episcopus esset *Papam beatissimum* vocat, illoque encomio honorat ut dicat *ætate filium, dignitate parentem*. Porro & Theophilum Alexandriæ Episcopum *Papam beatissimum* nominat: & Augustinum Hæpe, & Alpium qui apud Augustinum Hippone agebat & *fratrem & Papam*. Inde est quod apud Chronographos legimus Galliarum & Germaniarum Episcopos *Papas* esse dictos, de quibus supra libro secundo: nec *Papas* modo sed *Pontifices* etiam *summos & beatissimos & sanctissimos*, quod multis modis notius certiusque est quam ut negari possit. Hodieque enim adeo tritum & vulgare est istos Germanis vocabulum, ut Papisticos etiam victimarios passim *Papa* nomine non dedignentur. Et mirum sit postrema ætate uni velut summo deferri potuisse, videlicet augendæ dignitatis gratia, quod hæc ætate commune multis, postrema autem vilissimis interim non est negatum. Atque utinam commune mansisset optimis quod unius ambitioni est relictum, & decus illud vetus & Christianum fraternæ concordie tale mansisset in posterum, quale ista maxime ætate cultum & observatum fuit. Verum illa discutere non est hujus loci: nec admodum refert meminisse functionis Episcopalis in verbo prædicando & sacramentis administrandis, cum illam hodie nulli non inculcent qui de Episcopis, de Presbyteris, de Diaconis Subdiaconisque horum temporum loquuntur. Eam certe functionem hujus ætatis Præsides & quædam summi cura custodierunt. Quidquid enim ab illis vel publicè vel privatim est actum, ad doctrinæ puritatem conservandam & subditorum curandam salutem attinebat. Ejus rei causa conventus habebat, non quo hominis invidie vel oneribus vel ceremoniis Ecclesiæ gravarentur & tendentibus, paucorum interim procuratis emolumentis, sed ne quid contra vel doctrinam vel disciplinam probaretur admittereturve, quod cum regula illa veteris & Apostolicæ, hoc est Christianæ traditionis non quadraret. Nulla tum cura illis exterioris potestatis aut jurisdictionis fuit, neque causas audierunt Episcopi ut iudices sed ut æstimatores delictorum, ut si quis enormi crimine vel legem Christi violasset, vel noxio exemplo Ecclesiam offundisset, poenitentia infligenda vel ordine moveretur vel turpiter commissa debita poenitentia compenlarer. Sæpe autem contentiones dissensionisque fidelium vel externis de rebus exortæ haud alio jure aut lege ab Episcopis frequenter direptæ & sedatæ sunt quam charitatis & religionis, ne videlicet duriora experiri coram iudice cogerentur, quos Christianæ fraternitatis professio ab omni procul contentione abesse adhortata est.

Cetera desunt.

V. NOB,

V. N O B,
IOACHIMI VADIA-
NI SANCTGALLEN-
SIVM CONSVLIS

De

DE CONJUGIO SERVORUM
EPISTOLA,

AD

IOANNEM ZVICKIVM IC. ET PATRICIVM
CONSTANTIENSEM,

Cum

EIVSDEM ZVICKII RESPONSORIIS,

&

LEONIS IV DÆ

DE DIVORTIO

Epistolis.

M 4

IOACHI.

IOACHIMI VADIANI
COS. SANCT-GALLENSIS,
DE CONJUGIO SERVORUM
EPISTOLA,

AD IOANNEM ZVICKIUM ECCLESIASTEN
Constantiensem Clarissimum & Eruditissimum.

ACCIDIT hisce proximis diebus, Clarissime Vir, ut quidam ex nostris ancillam quandam patria Algavicam, pervenustam virginem, matre serva, patre colono genitam, ea conditione uxorem duxerit, si intra constitutum tempus manumissa fuisset. Liberam enim se, aut certe libertinam uxorem velle, non servam, asseveravit. Amittitur enim civitas nostra id genus servilibus conjugis, si vel servam ingenuus duxerit, vel ingenua servo nupta fuerit, nisi repente subveniat manumissio.

Porro virgini aureos solidos decem spondit, si iis habeat opus, ne non assequi manumissionem liceret. Puella conditionem recepit, & ut manumitteretur sedulo curavit: verum interea tempus, de quo convenerat, exactum est, necdum ipsa manumissa est. Negat enim Dominus quemquam se ex liberis seorsum manumissurum, nisi & mater & reliqui iidem liberi, quorum non magnus numerus est, pariter redimantur, pecunia videlicet octo aureorum numorum in singula capita constituta. Pater colonus egestate pressus hoc quicquid est, pecuniam non potuit ad diem prescriptum corradere, & petit plusculum temporis filiae dari, quo voti compos fieri queat: spem etiam facit manumissionis certam, cum è litteris Notariorum quorundam etiam evidentibus testimoniis illorum, qui manumissionis voluntatem apud Dominum, nobilem hominem, impetrarunt. Contra civis ille noster, homo funarius, spectatae vitae, negat se sponsae, vel tempus ullum amplius, vel ullam pecuniam a oere, propter expirantem matrimonij conditionem, quam ea lege receperit, si intra constitutum tempus manumissa fuisset, ratus esse deberet matrimonij consensus: sin minus, soluta simul esset & irrita conditio. Atque hoc quidem intendit, non quod animo erga illam, quam unice amat, alieniori esse ceperit, sed quod molesta ei facta sit procrastinatio, qua dies ex die trahitur. Est enim ei gravis coelibatus non tam propter carnis immodicam afflictionem, quam liberorum curandorum studio, quos prior ex conjugate suscepit. Nostri sane, qui iudiciorum matrimoniorum praefecti sunt, praesente me, cognito negotio & simul expenso quam favorabilis esset matrimonij causa, tempus sesquimensurum puellae amplius indulserunt, ut si intra hoc ipsum redimi, & manumitti possit, litteris manumissionis legitime impetratis, ratum existat conditum matrimonium: sin minus, de causa ipsa, cujus aetricem se puella fecit, per sententiam decernatur, quod ipsum funario nostro minime invito factum est. Quum haec verò ageretur, disceptatum inter consultandum & quaesitum est, an servo servare liceat invito domino matrimonium contrahere? & an sit ratum hoc modo contractum matrimonium? Et obiter quidem sententiis, ut sit, variatum est, a quibusdam licere existimantibus, aliis autem non licere asseverantibus. Fuit autem haec magis addubitatum, quo rarius hoc genus controversiae nostro in foro accidit. Caret enim ager civitatis nostrae servis in totum, quemadmodum & vicinia (quod sciam) omnis, excepto agro Duravico, cujus nobilitas sparsim aliquos sed paucos tamen, si conferas, & benigne quidem

dem habitos, servos retinet. Citati autem sunt inter contendendum canones Pontificij, & Legum tractatus nonnulli adducti, in primis autem scripturae habitatio, quæ & in veteri & novo instrumento servorum meminit. Mihi sane postea cogitanti non videbatur ad hanc questionem commode responderi posse, nisi cum accurata divisione adhibita, quæ profecto in omni re diligentius exponenda, ut & à Platone est traditum, requiritur. Posset enim Dominus servitutis sui Domini vel omnino interdicere, nec permittere ut vel inter se vel alienis in familiis, aut extrinsecis nobis se matrimonio jungerent, vel hoc tantum cavere, ne extra se vel extrinsecis, sed cum conservis duntaxat, contraherent. Quæ distinctione præcipua, quæ quidem de priori membro ita est visum, non licere domino in totum arcere, ut in totum arcere, seu virgines sint seu cælibes qui quæve arcentur, sed liberam quædam libertatem intra proximas maxime familias, modo in cæteris fidelem custodiam dominus servare stiterint. Isthæc assertio niti mihi visa est, primum scriptura sacra, quæ servorum matrimonij facultatem omnibus iis, qui dono continentia destitunt, ut in veteri & certat de inuptis Apostolus. *Satius esse matrimonium contrahere quam non.* *1. Cor. 7.* Et ipse Christus aliis verbis Matth. 19. nominatim interim admonente Paulo, ne, quoniam pretio empti sumus, eam libertatem nobis ullis hominum placitis eripi aut abrogari sineremus. Non potest enim humanum consilium quantocunque pietatis fucio illicitum quicquam ordinare aut statuere, quin præ ipso, quod divini iuris est, locum habeat, & mutari divina oracula ab humanis præsumptionibus abrogare nullo modo posse condat. Proinde nec servus nec liber, nec monachus nec monialis, nec Græcus nec Latinus, nec circumcisis nec recutitus, ulla sanctione humana sic arceri à conjugio potest, quin si non detur continentia tranquillitas, libere & jure quidem divino, matrimonio conjugare liceat. Paulus enim: *Nolite, inquit, fieri servi hominum.* Et liberum custodire jubet, quod nobis Christus liberum reliquit. Tantum abest, ut humani consilij temeritas illa, quam hodie *VO TUM* nominant, tantum habeat valoris, ut ejus respectu libertas matrimonij ullo aut loco aut tempore impediri debeat. Nota est regula illa generalis libertatis Christianæ, quam Petrus Act. 5. cap. retulit: *oportet obedire Deo plus quam hominibus.* Quæ solidissima lex innumeris antiqui instrumenti locis præscripta & repetita est, postremo & spirita fidei Christi ratificata, usque adeo ut & Apostolus anathemate feriat omnes illos, qui diversum, atque Spiritu Christi traditum est, tradere aut promulgare unquam ausi fuissent. Matrimonium autem nemo ignorat & naturalis esse & divini juris, Gen. 1. & 2. cap. & locis supra allegatis: Servitatem verò juris gentium, *ff. de statu hom. l. 1.* & multis alijs locis. Non potest igitur servitus quemquam in totum arcere jure à matrimonio, quocunque conamine Domini interveniente, quin qui servit aut quæ serva est contrahere possit vel domino invito, & eo medio carnis impotentia adversus fornicationem mederi. Jam cum accrescat domino proprietatis amplitudo ex matrimonio & prole, constaret vel ex hac ipsa causa violentum & iniquum esse dominum, qui quæcunque causa sua esset matrimonio interdiciturus, in totum quidem, vel seorsim vel generatim. Durius etiam habere servituti, quam ferre posset a quitas, quod jura tamen civilia non permittunt. *ut si de serv. l. si dominus:* longè minus Scriptura de servo Hebræo, quemadmodum in *Exod. & Leviticis* legimus. Et jubet Apostolus *Colos. 4.* ut æquabilitatem servis suis dominus Christianus habeant, quippe qui communem habeant Dominum in cælis *Levit. enim: non servos Hebræos* inquit Deus: *Ne affligas eum per potentiam, sed merito Deum tuum.* Et eodem modo *1. Pet. 2. 18.* *ut si filios Israel ne opprimatis per potentiam.* Sunt autem servi fideles fratres ceterorum dominorum in Christo: Et ut ait Apostolus: *Servus qui in Domino vocatus est liberus, in domino est & qui liber vocatus fuit, servus est Christi,* *1. Cor. 7.* Nec frustra de domo Leviticis: *Non sunt servi filij Israel, quos eduxi de terra Egypti,* &c. Ut enim hi per Moysen ex Egypto, Domino dispensante, in tetram promissionis sunt educti, sic qui jure servituti in terra servi, juxta spiritum autem vocati in Domino per Christum Iesum, voluntate Patri ex Egypto servitus peccati in spiritalem, hoc est certam & veram libertatem, affertur sunt. Quod vel uno nomine nihil servis suis negabunt Domini, quod eis jure divino concelsum est. Quam durè autem haberentur servi & ancilla, si ab illo gignendi opere, quod nota tam efficaciter omnibus hominibus in sevit prudentissimus ille naturæ universæ architectus, quodque rectè naturæ omnium in viventibus. Aristoteles esse docuit, in universum arcerentur: *1. 2. Nat. veteribus tamen, & quidem Ethnicis, cælibatus haud rarò probro fuerit.* Et etiam nota Lex illa vetustissima Tabularum duodecim: *Cælibes esse prohibentur,* cujus in Legibus ad Ciceronem meminit, quæ ad eum quondam in politia illa Romana celebris fuit & sancta, ut omnium ordinum homines ad conjugia aligerentur, quorum modo cælibes liberi prope omnes inveniuntur fuissent. Unde illa constitutio concessa plebs abum terum privilegia, & jus illud trium liberorum, præterea & vocatio publicorum monarum, quæ duodecim liberorum in patenti concedebatur, & legum hanc in partem impublis nocet est. *Code. de decursonib. l. si quis. de p. n. l. 1. 10.* De illa igitur contraria de libera facultate, quæ de servis temperit, in can-

diuina mentio fit in Septimi Gregorij Decretalium opere, ubi de *servorum conjugio* agitur. Neque aliud sensit eo loco ad Salisburgensem Episcopum scribens Hadrianus Pontifex, etiam licere servis matrimonio conjungi invito domino, si dominus quacunque causa motus servis in totum sit matrimonio interdicturus. Ius enim divinum necessario humano præfertur, neque officit ulla conditio vel gentium jure vel hominum placitis invec̄ta, quo minus locum habeat libertas doctrine sacræ & Apostolicæ, quæ jubet satius esse jugari matrimonio quam uri: nec fert legem hominum ducere & nubere prohibentium, quos Apostolis postremis in sæculis futuros prædixit. Proinde in isto casu Deo magis quam hominibus obediendum esse decernit. Quanquam loco illo Pauli ad Galat. *Non est liber neque servus, &c.* Hadrianus abusus est. Non enim de conjugio servorum quidquam, sed de libertate spiritus fidei illò ipse Apostolus tradidit. In hoc non omnes, se juncto personarum respectu, in Christo Domino adæquamur, juxta illud Pauli 1. Cor. 7. *qui liber est mundo, servus est Christi.* Contra verò qui servus mundo, libertus est Christi. Servitus n. carnis adeò non impedit spiritus libertatem, quin in servo omnî, in quo Spiritus est Christi, vera etiam & maxime ingenia libertas locum habeat. Et est verissimum, quod ab Augustino lib. de civitate Dei 19. traditur: *Nullos dominos esse juxta carnem vel maxime liberos & ingenuos, qui juxta spiritum misericordiam immunitatis & scelerum tyrannis servunt*, ut longè optabilior sit servitus carnis cum animi Deo servientis libertate, quam libertas carnis cum mentis captivitate tot vitiiis celeribusque obnoxia. Quæ una causa est, cur Apostolus in Galatis, & alibi in renatis & justificatis, nec libertatem nec servitutem juxta carnem magno æstimet, sed unicam libertatem spiritus in fide Christi commendet. Mavult quidem, si fieri possit, liberos fieri qui servant, sed hoc sine, ut qui liberi sunt juxta carnem, ad ministeria charitatis omnibus ex æquo præstanda fiant habiliores, non ut tabescant otio aut cessatione, velut fatuæ illæ virgines, vel libertate inflectur, vel luxui se captivos dedant, quod solent qui studium libertatis avaritia & ambitione corrumpunt. Siquidem & virgines probat Apostolus & cælibes sui sæculi viduasque ætatis provectas, qui citra carnis æstum immodicum jugo matrimonij vacare, quæque Dei sunt & proximi hoc liberius diligentiusque curare & omni de cœtu quàm optimè mereri possint. Eniam verò & Christus illos in primis commendat, qui se castraverunt propter regnum cœlorum: quod profectò non nisi in vero cultu Dei & proximi cura positum est. Sed innuit interim per paucis datum, ut hoc modo castrati durent. Sicut igitur conditio virginis, viduæ, cælibis, hominis ad officia charitatis præstanda expeditior est, quàm maritorum & conjugum, atque hac una de causâ prælata matrimonio, ita libertas juxta carnem ad bene merendum promptior existit quàm ulla servitus esse queat: Servus n. ita domino suo debet operam, ut aliis interim vacare sine domini consensu non liceat. Unde illud Pauli manat: *Si potes liber fieri, potius utere.* Alioqui in regno fidei nec libertas carnis quicquam est, nec servitus juxta carnem, sicut nec præputiû, nec circumcisio, nec fortuna, nec locus, nec patria, vel ulla externa quantumvis speciosa conditio, sed nova spiritus creatura. Quo sensu Apostoli verba ad Galatas accipienda sunt, secus quidem quàm Hadrianus accepit. Sed non est novum Pontificum rescriptis tortas scripturas & alieno sensu adductas legere. Quanquam rectè interim respondit Hadrianus *inter servos matrimonia nullatenus debere prohiberi, & si contradicentibus dominis contracta sint, nulla ratione esse propter hoc dissolvenda.* Idem etiam, nisi fallor, Scholastici sentiunt apud Lombardum lib. 4. distin. 36. dum quærunt: *Num servitus cum contradictione domini impediat matrimonium.* (Hoc n. sentiunt, an servus servave matrimonio abstinere & cælibem vitam agere cogatur, si ita jubeat & urgeat dominus: an verò invito etiam domino jugate se matrimonio possint: Non n. loquuntur de privatis conjugij modis: vel illa ratione contractis, sed simpliciter de usu matrimonij, quod apud servos non minus quam apud liberos locum habere debeat. Certe Bonaventura, qui inter castiores Lombardi interpretes numeratur, hoc ipsum sensisse ex argumentis suis clare intelligitur. Et hæctenus quidem, quæ de priori supra positæ distinctionis membro sentirem, paucis disserui: de altero sic statuebam.

Si servis suis in suo dominio Dominus usum matrimonij liberum relinquat, lege autem edicte caveat, ne alienis, hoc est extra serviles familias suas, vel servis vel liberis jungantur, visum est mihi divino jure teneri servos & ancillas, ne invito domino alijs sese jungant, neve ratum habeant judices quod invito domino fuerit tentatum, nisi manifestus domini consensus accesserit. Apostolus enim Ephes. 6. *Servi, inquit, obedite his qui domini sunt juxta carnem cum timore & tremore, cum simplicitate cordis vestri, æquam Christo, &c.* Nec de famulis loquitur, ut quidam delirant, sed de propriis, quos vulgo scibi æquætur nominamus. Famulantur n. & liberi, qui servi non sunt. Idem Apostolus Coloss. 3. *Servi obedite per omnia iis, qui domini sunt secundum carnem, &c.* ex omnia dixit, non velut mandas ut impia & legi Christi adversa jubentibus pareant: sed serio admonens, ut in iis, quæ salva pietate jubentur, obsequium præstent. Nihil enim officit pietati aut spiritui fidei Lex illa Domini quæ matrimonia non tollit quidem, si modo quodam pro sui dominij & proprietatis jure coercet & ordinat: quemadmodum jus non permittit quælibet quibus-

buslibet junguntur, sed modum præscribit in matrimoniis, & qui conjuges esse possint aut non possint, discrete admonet, id quod vel in gradib. affinitatis & necessitudinis Levit. 18. cap. deprenditur. Quanquam servitus violenta quædam conditio est jure gentium magna ex parte invecata, & naturali mortalium libertati adversa, tamen jure divino non modo admilla, verum etiam recepta & probata est, ut Exod. 21. cap. & longe clarissime Levit. 25. cap. Proinde idem jubens & probans Apostolus non sine causa illud urget, ut qui Christo nomen dederint, externis illis & per se indifferentib. statibus & conditionibus non graventur, sed ut quisque in ea vocatione, qua à Domino vocatus est, maneat, ne quicquam molliatur quod vel pacem publicam inturbare, vel Christi doctrinam multa cum offensione elevare possit. Extrinsecus quædam res est servitus, quæ ferenda esset publica tranquillitatis gratia, etiam si scripturis non probaretur, sicut Ethnicorum magistratuum leges & edicta, & extor-natum rerum & onerum ferri jussit Apostolus Rom. 13. Gravissime n. peccant qui vel iniquorum onerum intolerantia Regem in regno suo perturbant, & negotium fatiunt magistratibus pace publica violata. Porro quod in regno Rex est, hoc ipsum & in Domino suo Dominus est. Nota sunt verba Pauli 1. Timoth. 6. *Quicumque sub jugo sunt servorum, Dominos suos omni honore dignos docant, ne nomen Dei & doctrina male audiat.* Unde & Petrus vel pravis & iniquis Dominis nedum Ethnicis parendum existimat, 1. Pet. 2. Ex animo autem obedire & operas præstare jussit Apostolus, non simulanter, quod mali servi ferè assolent, in quos & illud congruit, *Oderunt dominum metuant.* Proinde si Scriptura jubente legi obediendum est de tributo, vectigali, telonio, aliisque id genus exactioibus caventi, etiam si iniqua & immodica exigit, & à magistratu vel Ethnico lata est: longe magis ille, qui suæ carnis jus nullum habet, sed domini sui proprius est, ei legi parebit, quæ nec iniqua est nec impia, quippe quæ nec tollat conjugium nec cogat, sed liberum relinquat, modo pro domini jure, quod divino jure stabilitum est, nihil violata Domini voluntate peragatur. Mediæ n. ætatis jura cum Civilia tum etiam Canonica, quanquam religioni in nonnullis immodicè detulerunt, tamen eo loco semper habere dominorum in servos potestatem, ut nec religionem quidem ingrediendi servo aut ordines obeundi facultatem, invito Domino concesserint. Et si quis libertatis prætextu, vel ordine sacro vel religione aliqua initiatus fuisset, servitute cognita, domino postulanti reddebatur, prioremque in servitute migrabat. Quod si nec religioni nec sacro ordini cedit dominorum in servos auctoritas, longè minus matrimonio cesserit, quod rite nunquam nisi ab his qui sui juris sunt contrahitur: quandoquidem in conjugio corporum magis quam animorum copula celebratur, juxta dictum Christum: *Et erunt duo in carne una,* ratumque est matrimonium rite copulatum, utcumque demum animi conjugatorum dissoliant, nisi fornicatio intercesserit, Matth. 19. Apostolus quoque 1. Cor. 7. inter fidelem & infidelem ratum finit matrimonium, in quo tamen summa est animorum in religione dissensio. Ante verò dictum, servum servamque suæ carnis jus nullum habere quod ipsa satis evincit proprietatis, & jura scripta docent, ut Instituti Justiniani tit. *per quas person. nob. acquiruntur, §. item nobis.* Non habent igitur jus conjugij cum Domini lege pugnantis, si ea ipsa modus duntaxat conjugij statuitur, non tollatur conjugium. Inde illud est, quod in Concilio Cabilonenli conjugia servorum diversis in dominiis contracta ita demum rata habita sunt, si in illa consentiant Domini, 29. q. 2. can. *dictum est.* Nam quod eodem in loco ex Juliani & Zacharie constitutionibus conscripsit Gratianus, videlicet ut matrimonia inter servos & liberos contracta rata esse debeant, nec alia causa nisi fornicationis dissolvi, de his planè dictum esse videtur, qui dominorum consensu & sine ulla conditionis exceptione contraherent. Mihi enim non conceditur servam dimittere aut repudiare, quam sciens esse servam duxi, aut quam ducens sine ulla servitutis mentione vel exceptione meam feci. In hac quis Dominorum consensum & voluntatem nullo loco dignaretur, jure quondam civi Romano ea vis & dignitas domini in servos observata est, ut etiam in hæredes confirmari & rata fieri servitus potuerit, adeo ut ne hæredi quidem manumittere licuerit servum, qui testamento prohibitus fuisset manumitti, ut ff. *de manumissionib. l. servus hac lege.* Et in sacra scriptura servi, qui tempestive oblatam libertatem recusabant, & servi quam liberi esse malebant, perpetuæ servituti addicebantur, Levit. 25. Consentire autem extranea in conjugia Domini videntur, dum vel ex pacto aliquo interveniente nuptias permittunt, vel lege promulgata non coercent, vel certa aliqua multa puniunt qui alienis familiis immiscentur, vel scientes tacent nec reclamant. Habet n. locum in hoc maxime casu, quod vulgo dicitur: *Qui tacet, consentire videtur.* Pacto vero conentitur, quum inter diversos dominos certis aliquot conditionib. salvis, in mutua matrimonia consentitur. Sunt autem pacta multiplicia Dominorum, quæ referre non attinet. Nec ita pridem in cœnobio Benedictina, quæ servis abudant, inter se pluresculæ, & cum Dominis etiam prophanis pacto, quod *concomitium* vocabant, in id genus servilia matrimonia consentire.

Francis veteribus & Alemanis nostris matrimonia invitis Dominis contracta, rata quidem erant, sed impunia non erant. Unde fiebat ut de consensu Dominorum haud admodum solliciti essent in paciscendis conjugij, qui vel alienis servitus vel liberis hominibus sese

seſe copulaſſent : tutò ducebant & nubebant, qui de multa ſolvenda ſemel deliberaſſent. Multæ ipſæ variæ erant, & libertatem nonnunquam amittebant ingenuæ mulieres, quæ ſervilibus ſeſe nuptiis contaminaſſent. Hodie multis in locis ſervorum liberis nubentium matrimonia diſſimulant Domini, & ratas habent nuptias. At verò quoniam communi lege obtinente proles ventrem ſequitur, prolem poſtea requirunt & jure proprietatis vindicant. Unde magnæ ſæpe turbæ multis urbibus motæ ſunt. Equiore animo ſeruntur ſervorum cum liberis conjugia, quanquam & iis ipſis non parum dominis decreſcat, tum quod prole de libera ſcœmina procreata carent, tum etiã quod jure illo deſtituuntur, quod de ſerva genitam ſobolem vel ſuam & propriam tenerent, vel alieno de ſervitio natam ſuam pacto facerent, vel certè pœna aliqua damnum in latum reſarcirent. Apud veteres enim ne quidem impune erat liberæ ducendi conſilium, cujus rei clarum argumentum extat in Cod. Juſtiniani L. ult. ejus tit. in quo de *Agricolis & Colonis* agitur lib. 11. Multum enim referebat, ſcientene an ignorante Domino quid factum admiſſumve fuiſſet, ut in L. *ſuper ſervis*, tit. *Qui militare poſſunt*, Cod. lib. 12. Conſentire autem crediti ſunt, qui ſcientes tacebant & ſufferebant, ut diximus, & eſt argumentum in authent. *de ſanctiſſimis Epiſcopis*, §. *ſi ſervus*. Vbi vero nullum horum eſt quod de conſenſu poſſit convincere, & lege cautum eſt ne ſervi ſervæve extra propriam Domini familiam matrimonia ſine expreſſo Domini conſenſu inſeant, jure divino teneri ſervos & ſervas ad ejus legis obedientiam puto, & judico non eſſe ulla ſententia ratificandum conjugium, quod Domino hoc modo nolente contractum eſt. Non probat n. Deus quod contra legem ſuam temeraria voluntate committitur. Lex autem Dei eſt & juris divini præceptum, illud ipſum, quod ab Apoſtolo promulgatum eſt : *Servi obedite per omnia Dominis veſtris*, &c. Temeraria autem voluntas eſt, quæ ſeſe ita conjugat, ut ultionem divinam haud dubiè ſit latura, niſi cum illis quos offendit demum in gratiam redierit.

De conditione autem quod quaeritur : Num impediatur aut ſolvatur matrimonium error conditionis ? ut ſi ſerva ſit conjunx mea, quam ducens liberam eſſe putabam : tradunt quidem Canones, errore conditionis ſolvi matrimonium cum quis ignorans ſervam ducit, quam liberam ingenuamve putavit : & docent, talem deſeri poſſe etiam ſi ab neſcio ſit viciata, ut in can. *propoſuit*, & can. *adnoſtram*, in Septimi Gregorij Decretalibus, ubi de *conjugiis ſervorum* agitur : & in Gratiani ſarragine, 29. q. 2. *ſi quis ancillam*, §. *his tria*, & in can. *ſi quis ingenuus*, &c. Quam opinionem & Scholaſtici, ſi probè memini, ad diſtin. 36. libro 4. Sentent. Lombardi confirmant. Quamquam mihi viſum eſt, cur in errore conditionis, ſolius ſervitutis meminerint, & alij tamen errores accidant ad conditionem attinentes, quæ matrimonium ſolvunt, utpote ſi conjugatam ducat mas quam ἀγαθον eſſe credidit, aut de contra ſcœmina conjugato nubat, ubi ſtatus conditio jure divino impedit matrimonium, cum uni viro uxor non niſi una concedatur, juxta illud Domini Matthæi 19. *Et erunt duo in carne una*. Hic n. vel unus locus πολυγαμίαν fortiffimè repellit. Item ſi nubat aliqua viro religione quapiam initiato, utpote Sacerdoti Papiſtico aut Monacho Benedictino aut Franciſcano aut Dominicano : in quibus caſibus adeò illi pro ſuo nupero, hoc eſt humano jure conditionem æſtimant, ut aſſerant ſolvi matrimonium niſi Papa grandi aliqua diſpenſatione ſuccurrat. Et tamen ſub conditione continentur caſus iſti, ſicut & illi ; ſi Iudæam aut Saracenam ducam, quam putabam Chriſtianam eſſe. Gratianus quidem loco ſupra citato quatuor errorum meminit, videlicet conditionis, qualitatis, perſonæ & fortunæ : & matrimonium quidem duobus ſolvi putat, conditionis ſcilicet (de quo eſt dictum) & perſonæ : ut ſi, gratia exempli, Titio nubat quæpiam, quæ Andronicum eſſe credidit : ductus autem, puta qualitatis & fortunæ, non ſolvi. Cum ſub qualitatis tamen nomine affinitas & cognatio, præterea frigiditas & impotentia rectè locentur, quibus ſingulis matrimonium jure divino ſolvi conſtat. Non poteſt enim ducere uxorem, aut certè ſe duxerit retinere non poteſt, qui debitum poſcenti præſtare nequit. In totum autem ad conjugium quod prolis gratia inſtituitur, accommodi non ſunt qui à debito invicem præſtando, præcipuò videlicet conjugij munere, corporum defectione deſtituuntur. Mâſculum enim & ſcœminam creavit Deus, eiſque ad prolem gignendam benedixit, ad quam ſuſcipiendam originali concupiſcentia & quidem concreata impellimur. Atque hæc quidem, quia lapſu primorum parentum eſt vitiata, adeò plerumque intemperans eſt & vehemens, ut niſi vel dono DEI, raro quidem illo, tollatur, vel matrimonio debitum præſtante coerceatur, periclitari ac perire etiam neceſſe ſit juxta illud Apoſtoli : *Propter ſupra vitanda ſuam quiſque uxorem habeat, & ſuum quæque virum habeat*. Et iterum : *Satius eſt matrimonium contrahere quam uri*. Medetur enim ardori carnis matrimonium, & ſimul benedicit Deus ex propoſito conſiliove conjugatis ut creſcant. Id ipſum aſſequimur impolluti cubilis concubitu, ſine quo nulla juſtæ concupiſcentiæ medela ſtatui poteſt. Hunc frigidi & corporum defectione viciatione præſtant. Solvitur ergo & qualitate matrimonium, non minus quam cognatione & affinitate. Inceſtæ enim nuptiæ ratæ eſſe non poſſunt, & erratur qualitatis ignorantia, ſi quis quampiam ducat, quæ ſanguinis linea arctius

cohæret quam ut ipsam habere conjugem possit. De parricidis item & veneficis aut quovis modo insigniter criminosis magna qualitas est, neque illos tolerat publicorum judiciorum gravitas, quippe quos ipsa scelerum qualitas vel fugientes proscribit vel prehenso damnat. Et ambigitur num tantum esse debeat matrimonium cum illo hominum genere cognito & explorato contractum: & an cogatur mulier, tali marito fugiente & occultante sese, perpetuum agere cœlibatum, nec ampliore habendi nubendi facultatem, sic vivo marito priori? Ego talem nubere alij posse arbitror, modo causa cognita legitimi eam iudices prioris & sceleris quidem & extorris mariti jure solverint. Non potest enim parricida aut veneficus quem publica æquitas aqua & igni interdicit, mulieri inculpate cohabitare & præstare debitum, adeoque nec ipsum finem initi semel matrimonii attingere, ut illa profecto, si se continere nequeat, alij sese jure divino conjugere matrimonio & cohabitare queat. Non puto vero audiendos esse, qui justæ absentia cautionem etiam criminosis largiuntur, quum hi vel præsentibus non terantur, & vitali nobiscum aura frui non possint. Secus habent illorum jura, qui legitimis de causis vel iustitia absentibus. Ad institutum autem ut revertamur; constat & hunc errorem contracti cum scelerato matrimonij qualitatis titulo comprehendere, & tamen certis de causis & casu aliquo matrimonium dissolvere. Jam & fortunæ ignoratæ errores non modici matrimonium videntur vehementer aversari, ut si virgo quæpiam aut mulier inscia decoctori aut alij cuiquam, qui æris alieni magnitudine solum vertere coacta fuit, nubat: aut si de dote præstanda lege aliqua publica cautum sit, & ille vel ille secundum legem acturum se stipulatus sit, nec possit mutata fortuna ex legis præscripto dotem postea numerare, aut initio initi matrimonij præstare non possit quod sibi pondit: juste quaritur, an maritum tenere cogatur, qui errore fortunæ imposuit & fefellit. Verum ut fortunam finamus, de conditionis errore ab ipsis Lombardi & Gratiani interpretibus relato, mihi cogitanti visum est servitutem ignoratam non simpliciter solvere matrimonium, quod illis placere video, sed exceptam tantum, si de ea servi servæve nominatim admoniti sint: ut si, exempli gratia, alienigenam aut parum mihi cognitam & exploratam diciturus dicam: *Si ita collubet & bona tua gratia fieri queat, dabo te uxorem meam, modo servitutem nullam servias, nec patrono ulli quicquam debeas.* Vel sic: *Admonitam te volo, ut si vel serva sis vel liberta, ne te mihi despondeas: nec servam enim nec libertam ducam, nec me ulli ejus conditionis spondebo:* Aut si servam esse sciens ea ducat conditione, si certo tempore manumitti queat, sicut funarius ille noster suam illam duxit. Quod autem de ingenuis masculis dicimus erga ancillas, idem de ingenuis virginibus fœminisque erga servos intelligendum est conditionem dolo cœlantibus. Dolo enim est, si servus cœlet liberam suæ conditionis, aut contra serva liberum. Nec conjungit Deus ullos qui dolo cœunt. Hactenus de exceptione dixi, qua conditio manifeste repudiatur. Nam qui matrimonia sic incircumspecte ineunt, præsertim cum peregre profectis nec satis exploratis & cognitis, ut nec de conditione admoneant nec quicquam in re tanta ejus rei excipiant, profecto mihi servitutis conditionem tantum fecisse non videntur, quin vel servam tenere & uxorem habere libuerit etiam incognitam. Ferre enim æquo animo servitutem videtur, qui matrimonio contrahendo nominatim ipsam non exclusit. Naturali autem quodam jure eximium locum in omni contractu habet exceptio, sicut & conditio, maxime autem in conjugio: ut si dicam: *Duco te uxorem; modo virgo sis aut alioque proba & honeste vita,* irritum sit matrimonium si viciatam esse aut improbe vitæ esse constiterit. Nam qui nulla conditione vel exceptione proposita quampiam ducit parum exploratam, non videtur magnopere curare purane an impura, serva an libera sit, nec potest de dolo queri, qui contra dolum non excipit, nec ullam facit conditionis mentionem: Lombardus quidem 3.6. distinct. libro 4. *Si conditoris,* inquit, *dolum patitur, non cogitur adhaerere ei, cujus fraude decepta est: sed si de conditione constiterit, non potest dirimi matrimonium,* &c. Videtur autem illi nihil molesta futura conditio, qui susque deque illam facit nullo verbo prævertens aut excipiens.

Quamquam interim non obscure viderem, vel in hoc more plurimum commodi situm esse, quo servitus ignorata matrimonium solvit. Admonentur enim ea lege servi & servæ, ne cui, nisi detecta conditione, jungantur: & cum grave & incommodum sit quocumque modo admittum servitutis jugum, ratio tenetur quæ conditio etiam sine dolo malo tacita nocere facile non possit. Fit enim sæpe ut quæ serva est, servam se esse nesciat: liberum se putet aut certe libertinum, qui servus est. Quo in casu nullo dolo de libertate condicitur, & tamen fallitur qui sic persuasus uxorem ducit, quam servam esse nescit: contra & libera circumvenitur, quæ nullo dolo persuasa servo umbit, quem liberum esse credidit. Quamquam iis ambobus casibus non lex modo, qua detecta servitus conjugium omnino solvit, sed ipsa etiam exceptio, cujus ante meminimus, circumventæ parti succurrit. Vt cumque autem ita habeant, prior mihi sententia vera propior visa est.

Nisi vero fallor, & ante à nobis memorati & plurimi alij errores de medio tolli caverique potuissent in contrahendis matrimoniis, si veterum more & jure de ipsis proximis aliquot

aliquot sæculis iudicatum fuisset. Matrimonium enim licet divino & naturali jure nitatur, tamen positivo jure præcipue illustratum est: quandoquidem non tam animorum (quod supra admonuimus) quam corporum conjugationem complectitur, atque eaquidem causa cum fortunis etiam de dotum & donationum & hæreditatum juribus cohaeret. Quate est, ut de eo à Constantini Magni temporibus usque in Friderichum Primum & amplius civili maximè, & ut sic dicam, profano jure fuerit cognitum, consulti tamen interim & reverenter habitis Pontificum rescriptis, quod è Iustiniani Codice & sequentium Imperatorum constitutionibus clarissime cognoscitur. Postea quum gliscente avaritia quæstus ratio in illis litibus haberi cepit, forum illud totum in curias Episcoporum est translatum, & (quod omnium pace dictum volo) sic versum in casus, errores & opiniones, hoc est in laqueos & pedicas, sacri conjugij negotium, ut nesciam ullane aia causa fordidius per Ecclesias tractata & improbius contaminata fuerit quam matrimoniorum: nisi huic præferre pœnitentiæ negotiationem libet, quæ profecto & ipsa incredibili fraude & longe pessima scelerum securitate exercita est. Majores nostri jure maxime divino & historia veteri sacramoti, consensus matrimoniorum ita tandem ratos habuerunt, si legitime, prudenter, graviter, circumspectè de ipsis in eundis perficiendisque deliberatum fuisset, si explorat & cogniti fuissent qui conjugio erant coituri: denique si parentum, tutorum, propinquorum, amicorum consilio & voluntate illa ipsa suscepta fuissent: Postremo si nihil dolo, arte, studio, avaritia, ambitione quæsitum fuisset. Turpe autem putabant, tanta cura & vigilantia de vita & moribus illorum, quos breve modo ad tempus in famulatum domesticum admissuri essemus, perquirere & cognoscere, interim autem secure cessare in eorum vita, conditione & moribus inquirendis, quos in familia liberorumque & fortunarum omnium sortem, & communionem essemus recepturi. Verè enim conjungit Deus quos sana & sobria consultatio copulat. Nec enim levis est conjugij conditio, nec breve tempus quod illud sibi postulat, nec facile jugum quod mutuo consensu ferendum suscipitur. Proinde expeditior erat solidiorque judiciorum cognitio, in quibus voluntates magis, quam utcumque elapsa prolatave aut extorta seu verius dicam captata verba æstimabantur. Non habet enim Scriptura verba ulla, quibus ceu solennibus animi utcumque consentientes matrimonij nexu velut stipulatione aliqua obligentur. At contra consensum habet & voluntatem circumspectè agentem, præterea & parentum honoratam voluntatem & consultationes necessariorum, qui quod Dei est magis quam quod est hominum, eligant & probent: ad hæc in virtute & pietate summam æstiment conjugij in Domino copulati. Porro ubi justa est, & bonorum consiliis adhibita deliberatio, ibi error facile obrepere non potest, & sanctius coherent matrimonia, quæ voluntate matura & providenti deliberatione adducta coalescunt. Rectè autem impuberum & minorum voluntates ad contrahenda conjugia non admittuntur, nisi majorum judicio & deliberatione fuerint probata. Est n. hæc ætas in utroque sexu ardens, incauta, inconsiderans, procax, judicio nullo, impatiens, præ fractis moribus & delicatis, adeoque immoderata concupiscentia, enormis, & ad lapsum proclivis, ut nisi repagulum opponant, qui valent judicio, ac velut carceribus arceant sessorum immaturè cursum accelerantem, amore illa tragico & infano magis quam Christiano rapiatur, belluæque in morem libidine & Venere inflammata nihil minus respiciat aut quærat quam conjugium Domini benedictione auspiciandum. Cui vesaniæ fenestram aperiunt, qui putant juniorem voluntatibus ita esse deferendum, ut vel invitis parentibus & omni majorum rejecta veneratione ducant vel nubant, rata esse matrimonia oporteat. Quid enim hoc aliud est, sic stimulos adhibere furenti libidini, quam ad eum cursum inhortari mollem & stultam ætatem, à quo frenis & lupatis quidem erat arcenda? Quanto rectius & sapientius illi faciunt, qui legibus latis æstum illum carnis intemperantissimum consulto reprimunt & in ordinem, ut sic dicam, redigunt naturæ viciatæ impotentiam. Nec minus pie reperta hodie ratio est multis in Ecclesiis celeberrimis, qua levitati & temeritati captiosè contrahentium ita occurritur, ut ne cognoscant quidem iudices de matrimonio, quod clam testibus contractum est, nisi unanimis consensus duret, aut partem negantem ritè & legitime consensisse testibus fide dignis doceri possit. Ut si, gratia exempli, mas dicat: *Ego te uxorem meam duxi.* Fœmina contra respondeat *Nego te duxisse. Nego me consensisse.* Aut è contrario fœmella asserat ritè se & verbis & manu, ut vocant, cum mare matrimonium inisse: Mas autem initum neget. Non auditur pars agens, sed irrita fit actio, nisi doceri testibus possit quod intenditur. Qua sane pietissima ratione infinitis perjuriis, quorum plena sunt tribunalia illa, via præcluditur, & simul arceatur impudentiane quid temere aut omnino captiosè in re tam gravi & seria committatur. Par ratio & in illo remedio est, quo stupris virginum avertendis Ecclesiæ multo utitur, & ne qua fraude imponi facile possit, accurrant. Quod n. Lex Dei seductæ & stupratas virgines uxores facit horum à quibus seductæ & viciatæ sunt, non hoc sensu sineque facit, velut rectè seduci & corumpi virgines possint aut debeant, sed nexum matrimonij, tanquam in pœnam statuit corruptori, quæ vi petita virginitas ita recompenfatur, ut qui st. pravit habere eam, velit nolit, uxorem

debeat. Et quia reliquis in conjugis fœtore locum habuerit apud Hebræos libellos repudij, in hoc casu non admittitur, sed perpetua cohabitationi lege adjudicatus est qui seductam viciavit. Non vultur Deus, ut virgines seductæ & vitari, sed legem charitatis jubet esse ratam: *Dilige proximum tuum, sicut teipsum. Et Quod tibi proxi non vis, alteri ne facias.* Quod quidem adeo urget divina justitia, ut cum virgini a vitata, supremam vindicet supplicio, stuprum autem, in quod actu aliquo & seductione consentium est, nexu conjugij perpetuo adjudicet Deuteron. 22. nisi patrum aliter visum fuisset. Exod. 22. Stuprum autem cum sit lege vetitum, Deo placere non potest. Unde intelligi datur tale matrimonium non voluntate contractum, sed peccati admitti causa irrogari. Proinde pia & sancta judicanda sunt, etiam veterum decreta, quæ communem charitatis legem tuentur, & quantum in sua occasione circumstantiæ, caventque ne facile stuprum ullum committi in virgine, ne vestigia illius in prostrato virginis coitu, qui dolo postea stupri nomine jactetur, illaqueant, & vitari vitari queat. Quippe virgines illæ, quæ ultro stuprati se quacunq; causa parantur, deest, ut non gaudent, quum seductæ non sint, sed quamlibet levi causa morem integritatis, & castitatis huic ratio non parum momenti ad arcendam mollis ætatis libidinem, & temeritatem aufert, qua certi anni præstribuntur, intra quos consensus liberos locum non habet, nisi parentum majorumve consilio probatus fuerit. In adulteriis autem coercendis & hæc medela recepta est, ne adultero liceat uxore mortua illam ducere, cum qua uxore viva palam est mœchatus. Adultera quoque pari de causa non liceat illi se adungere, quo cum vivo marito mœchata est. Tameñ satis notum sit quid multas in hujus casus consideratione placuerit, satis esse putantibus honeste cohabitare quam notam ferre patrati adulterij. Quasi verò digni sint honesto conjugio, qui quod in ipsis fuit justo divortio causam præbuerunt? Et cum olim crimen illud non tam civili quam etiam divino jure, suppl. ex. vindicatum constet, nec illum admittat lex vetus ad conjugij copulam, qui vim attulit virgini, sed morte puniat: contra Evangelium Christi, quod legem charitatis præcipue inculcat, mœchos mœchasque petulantes videlicet conjugij violatores, in eundem matrimonij copiam faciat? Novi dictum Augustini citatum à Lombardo lib. 4. distinc. 35. putantis. *Priore marito mortuo cum illa posse fieri conjugium, cum qua processu adulterum.* Sed video tamen justissimis de causis diversum ab Augustino non tam Patres sanctos quam ipsa etiam Concilia tradidisse, quod & è Gratiani farragine, 31. q. 1. can. nullus, & c. n. relatum, satis patet. Quod ideo memorandum duxi, ne solus videret obstrepere Augustinus, qui sua tamen ut cum judicio legerentur, sancte precatus est. Equidem judico nec divino nec naturali nec civili recte constituto jure ad honestum & in Domino copulandum matrimonium admitti posse, qui genitalis thori fidem violavit, & capitalis sceleris authores extitere. Secus habet fornicatio nullo adulterio notata, quæ justo conjugio merito aufertur, tanto quidem juris favore, ut & liberi ex concubina geniti sequente matrimonio sanctificentur & jure fiant legitimi, ut in Cod. Justiniani & authenticis constitutionib. sub titulis. *Quibus modis naturalis efficiantur filii,* & in Instit. tit. *De hered. qua ab intesta deferuntur.* De mœchis autem & adulteris certè notius est vel parum attentis, quam ut rursus indicari oporteat, non scandalis modo ingentibus, sed etiam veneficiorum & homicidiorum consiliis artibusque viam aperiri in Ecclesiis CHRISTI, si post defunctas uxores maritis Pellacas suas ducere liceat. Negant illi quidem licere ut coeant matrimonio, qui in mortem alterius etiam dum viventis, quicumque machinati fuissent, aut fidem d. dissent futuri matrimonij mutuam. Quæ de re Gratianus & Lombardus admonuerunt. Sed rogo illos, viam nobis & rationem indicent, qua constare Ecclesiis de impiis illis & sceleratis consiliis, quæ singulari studio occultantur, certo possit. Hæc enim non nisi de manifestis judicat, nec admittet in conjugium adulteram, cujus ope prior uxor veneno dato sublata est. Illam autem admittet, quæ eundem scelus perpetravit, sed commisit se ignoratur? Illam quoque & illum, qui id totis viribus conati sunt nec potuerit commodum assequi? Quanto rectius tollitur seminarium isthoc scelerum tories tentatum & nefandis consiliis plenum, quam admittitur, quod postea nec discerni rectè nec judicari queat. David Rex tantus, quum consilium cepisset Bathabea potiundi, confestim de Vria optime merito viro trucidando deliberavit, & occidit quidem dolo vitro, & Bathabea potus est. Hoc genus consilia capiunt adulteri, quibus ducere mœchas licet, longe magis & mœchæ capiunt, spe videlicet concepta futuri conjugij. Quod ipsum cotidianis, pro dolor, exemplis discimus, nec viam interim sceleribus præcludimus, sed animamus potius licentia libidines illas fœdas & Tragicis criminihus plenas, dum fenestram illam aperimus, ut mœchis liceat priore conjugio sublato seorsum coherere matrimonio: quod pro tribunaliibus tamen frequentibus indulgetur, casu videlicet Davidis fœtis, qui ut in 2. libro Regum legitur, Vria mortuo Bathabeam uxorem tenuit, & Salomonem filium, idcirco hoc est Domino dilectum & raris dotibus præditum, ex ipso suscepit. Verum non advertent factum illud Davidis simpliciter displicuisse Domino 2. Regum 11. nec consequi, nisi patris autem alicui arceno aliquo Dei consilio quid patrum concessurave fuerit, referente hoc ipsam publice legis loco haberi oporteat.

Neque enim possunt communem ad usum trahi id genus privilegia & prerogativa, quae paucis ita permittunt, ut quod conceditur publicis legibus internum veteret. Scriptura enim quaequam non jubet uxorem esse Davidi Regi Bersabeam, tamen mortis poena coercet adulterium. Vbi autem mors adulterae adulterove infligitur ob scelus patratum, ibi nullus matrimonio locus relinquitur. Neque abrogata erat lex judiciarum cognitionis & poenalis Davidis tempore, sed sacro erat sancta, & adeo publica, ut non Davidi modo Regi sed posteris etiam ejus poenam statuerit divina illa Nemesis; quod libro Regum 2. clarissime est traditum. Errant igitur, qui locis illis Scripturae historicis, cum a quo & honesto in speciem pugnantibus, ad litteram corticem malunt adquiescere, quam sensus sub velamine & typo latentes cura paulo ampliore prevestigare, quod ipsum est à D. Hieronymo praefatione in Oseam doctissime explicatum. Ceterum ut adulteria sinamus, plurimum loci fecere matrimoniorum licentiae recentiora judicia, in quibus verba illa: *Vis me maritum habere*, pure propter Deum? *Volo*, vel *Etiam*: aut contra: *Vis me conjugem tuam*, pure propter Deum? *Volo*, vel *Etiam*, adeo efficacia ac velut de Scripturae sinu excerpta faciunt, ut qualicumque inconsiderantia prolata matrimonium, voluntatibus utcumque dissilientibus, efficiant: nec referat quid, quo loco & tempore, quibus de causis, quorum consilio & artibus, aut quam sobrie & circumspecte, & in totum quam candide & legitime conditum consensumque aut in tanto tempore duraturum nexum corporum animorumque deliberatum & pactum fuerit. Sufficit illis tribunalibus, si constiterit per verba de praesenti (ut vocant) contractum: cum verbis adeo veteres non tribuerint, quin nullo loco sint dignati verba futiliter captantia, nisi sobriam illis circumspectentem voluntatem accessisse constitisset. Mire enim auxere negotiorum humanae sanctiones, quas Scholastici Doctores perinde atque divinas complexi sunt, si illos Pontificum auctoritas ratas habuisset. Velut illae, quae votum praefertunt ardori contrahendi utcanque vehementi & intemperanti; nec sinunt restinguui concupiscentiae incendium, ubi votum semel esset factum. Supra modum autem omnia conturbant & elevarunt dispensationes ad quaestum accommodatae, quae multis saeculis adeo largae fuerunt, ut vel divino juri illis detractum fuerit: tantaque est, in re matrimoniali tam gravi & seria, levitate à nonnullis tribunalibus Cathedralium actum, ut necesse habeamus fateri veteres legum interpretes longe vigilantius ac diligentius de stipulationibus & pollicitationibus suis civilibus statuisse & cavisse, quam nostri recentiores de matrimonij jure tam sacro & honorabili canonice unquam statuerint. Viderint autem iudices illi tam arguti & supini, qui res longe maximas avaritiae studio venales faciunt, quid de conjugijs pronuncient, illis maxime, quae hodie magna parte tum aequitate naturalium divino jure reclamante contrahantur. Extra controversiam est, vehementer ab illis peccati, qui verbis hoc tribuunt humano jure conceptis, quod voluntati & consensui rite contrahenti erat tribuendum. Matrimonia enim temere contracta nullis unquam legibus rata fuerunt.

Sed ne te illis amplius oneremus, quae saepe tamen & multis cum Ecclesiae nostrae ministris contulimus, ad matrimonia servorum & errorem illum conditionis Iuriconsultis & Scholasticis memorabilem redeundum est. De quo quidem quid sentiam obiter & paucis indicare libuit. Neque id, Doctissime Zwickij, à me causa alia est factum, quam ut abs te, qui & ipsam juris peritiam multis annis tibi comparasti, certior fieri, & quid hac in materia sequendum putes, intelligere possem. Amicis enim & liberis etiam admonitionibus in hujus generis causis & controversiis nihil mihi jucundius, nihil gratius est. Longe autem optatissima institutio ista, quam eruditi viri quaerenti mihi & haesitantibus litteris suis saepiusculum tanto cum fructu largiantur, ut cum coram semel iterumque & pauculis quidem horis (ut omnes sumus occupati) audire illa & discere, quae cupivissem, liceret, horum ex litteris toties audiam & discam, quoties libet, & te ipsa mutis è magistris quam vivis & coram differentibus magis proficiam. Quo genere doctrinae equidem nescio an ullum aliud hominibus aliis occupatis & distactis, commodum magis & utile esse queat. Mihi certe multis annis non fuit alia ratio ad discendum expeditior. Rescribes igitur, Zuicki, bene longas litteras, nec mihi soli hanc operam navabis, sed nostrae etiam Ecclesiae ministris, optimis illis & tui amantissimis viris, quibus & ipsis *novelae* illam donorum spiritualium debes, quae & juvari undiquaque & bene agere, imprimis autem proximi causas dijudicare in Domino semper, & jure & aequo agere in Christi gloriam possint. Vale. Sangalli Calendis Martii, Anno Domini MDXLI.

IOANNIS ZVICKII CONSTANTIENSIS RESPONSIO

AD IOACHIMVM VADIANVM V. CL. *et* *Magistru*
gallensis Consulem prudentissimvm.

S. Habes hic vivas epistolas, easque eruditissimas, Consulem scilicet nostrum Thomam Blaurerum Consobrinum meum, & Ioachimum Urbis nostrae Syndicum, viros doctos & integros. Igitur obtestor te nunc, Vadiane pietissime, ut de quaestione matrimoniali liberè cum illis conferas. Levabor ego hac via labore immenso: & multo doctius respondebunt illi tibi quàm ego ullis litteris præstare queam. Exercetur illi quotidie in istiusmodi quaestionibus, ne dicam quàm sint Legum civilium cognitione prudentissimi. Potes certè cum illis ad satietatem commentari, mihi que meliorem veniam dare, si hanc tecum collationem detrectem. Ego jam XVIII. annis vale dixi professioni juris, ut jam ferè nesciam, ejusmodi professionis fuerim. Nisi autem cum his duobus conferre nolis, erunt illi tibi pro codice, facientque tibi modis omnibus sat. Rogo autem ne illos negligas. Credo enim Deum me hac ratione multa anxietate levare velle. Deinde & quid agatur Ratisponæ, exponent tibi omnia non gravatim Orationem Melanthonis mutato nomine editam hic mitto, sed remittendam, quanquam non eum Consule. Legat eam quoque Dominus Zilius cum Furmullero, charissimis fratribus. Epistolam quoque tuam remitto hic, quo liberius ex illa cum optimis viris conferre queas. Quod si omnino me supra vires gravare vis, videbo ut dicam meam sententiam. Nihil autem defuturum est tibi, sat scio, postquam cum illis vel summatum contuleris. Vale, ornatissime Vir. 18. Aprilis, 1541.

EIVSDEM ALTERA AD EUNDEM.

S. Idem mihi plus semel accidit, quod & tibi, Ornatissime Vadiane, ut cunctantius plerumque agam quàm velim, & scio, quo rapiant negotia homines negotiis implicatissimos. Litteræ tuæ ad Gasparem Suenckfeldium dudum perlatae sunt. Ad eas quicquid responderit, curabo ut ad te quoque sine cunctatione perferantur. Sed quid audio? Thomam scilicet nondum respondisse tibi de quaestione servilium conjugiorum? Cum putaverim ego jam dudum tibi satisfactum ab homine illo, qui meo modo eruditione, facilitate, & acrimonia ingenij superat. Sed ita nunc urgeat cunctationem illam insignem, ne mihi sponsori noxa præsto sit. Vale, Constantiæ, 8. Februarii, 1541.

Frater Chuonradus cum ipso Thoma iusserunt tibi quàm plurimum salutem adscribere.

LEO.

LEONIS JVDÆ DE DIVORTIO.

EPISTOLA I.

AD NOBILES ET CLARISS. VIROS IOACHIMVM, VADIANVM, ET DOMINICVM ZYLIVM, SENATORES R. P. SANCTGALLENSIS.

Gratiam & vitæ innocentiam per Christum.

ROGATUS à Benedic̃to qui vobis nostras litteras perfert, Viri prudentissimi, ut eum causamque ejus, vobis commendarem, libenter sum obsequutus, non solum ob amici preces, sed ob causam etiam ipsius æquitatem. Quum enim hujus fœminæ maritus sine hujus culpa talia scœlera patraverit, ut & inter cives Christianos vivere tuto amplius haud liceat, non videtur hæc cogenda esse, ut marito infami hæreat, qui vitam publicis legibus debet, nisi quis uxorem scœleris maritalis consciam esse, & ex furto ejus vitam sustinere iustum censeat: quum tamen sacræ litteræ, ut à Babylone exeamus, malorum consortia devitemus, tam diligenter admonent. Mali (inquit aliquis) consortium omnino vitare debet, nec se participem facere alieni peccati: at vinculum conjugale ut dirimat, alterique nubat, hoc demum non permittitur. Scio receptissimum esse multis, ubi semel coitit matrimonium, nullo pacto dirimi posse, nisi alterius morte. Quam tamen sententiam frivolam esse, Dominus ipse ostendit haud obscuris verbis, quum ob stuprum permittat, ut quis à se amandet uxorem. Si vero quis litteram hinc urgeat, ut hanc solam causam divortij esse putet, is mihi cum ipsa ratione & natura pugnare videtur, aut ignorare potius sacrarum litterarum in ferendis legibus consuetudinem. Speciem enim unam aliquam cum ex multis ponunt, & quasi limitem definiunt, non excludunt cæteras, sed sub una omnes ejusdem generis includunt. Hujus rei ex cap. 19. Deuteron. petere possumus, quum *אנוויס פֶּרַשׁ* hanc unicam cædendorum lignorum gratia proficiscitur, & securis à capulo aut manubrio elapsa proximum occiderit, huic scilicet asyllum patere debere. Quis verò tam stupidus aut contentiosus est, qui præter hoc imprudens homicidium nullum admittat, & non potius dicat hæc specie omnes tales intelligi, ut si quis rectum sarturus regulam aut laterem imbricem inferere velit, & huic vel contra animum à manu excidat, & prætereuntem occidat, an non & ille homicidium involuntarium commisisse, & sanguinis effusi innoxius judicari debet? Sed mille hujusmodi species commemorare possem, quibus quis proximum occidere posset, qui tamen legem non incideret. Similiter jam ratio colligenda mihi videtur, quum Christus stuprum limitem divortij ponit, sub hac scilicet specie quisquid vel æquat stuprum vel superet etiam intelligendum esse. Nam pugnat illic Christus cum Pharisæorum impudentia, qui ex levi qualibet causa uxores abijcere ubi licere arbitrabantur. Hoc denique in omnibus Legibus, quæ pharmacorū vice sunt, considerandum est, ut ad morborum habitum & rationem adcommo-

An uxor à sceleroso marito separari, & alteri possit jun-

dentur. In unaquaque re primum consideremus, an sic fieri conveniat aut expediat: & si expedit, an liceat. Porro hoc in primis est Christianæ & Apostolicæ pietatis, omnium salutis, quoad licet, consulere, & infirmis Ecclesiæ membris sua cura succurrere. Videmus autem, pro dolor! tot hominum millia infelici conjugio sibi coherere, idque cum utriusque exitio, qui forsasse disiuncti aut separati servari possent. Ibi nobis verbum Pauli probe considerandum est, quum dicit: *In pace vocavit nos Deus*, de matrimonio loquens dispari: Expendenda æquitas legum Christi, quæ neque cum lege naturali neque cum humanis legibus ex ea desumptis pugnant. Quapropter virginis aternæ aut cælibatum non exigit à quoquam Christus, ne videatur cum natura ipsa pugnare. An igitur æquum videtur, ut uxor cum marito flagitiis operto, quibus neque causam dedit, neque mederi potest, cogatur vivere, cum quo vivere non sit vivere? aut si diverat, compellatur orba ac destituta vivere? Si marito qui divortio causam dedit, adhereret jus iterandi conjugij, non ma-

1. Cor. 7. v. 15.

1. Cor. 7.
v. 9.

Matth.
19. v. 6.

Psal. 82.
v. 75.

gnopere contenderem: cur vero hæc plebs debet, quæ nihil est commerita, nisi quod parum feliciter nupit: aut cur alienam ipsâ culpam præstabit innocens? Quis vero unquam audivit fortunam puniri, si absit culpa, lege præsertim divina? Quid vero hoc aliud est, quàm adhiæta addere afflictionem, cui subventum oportuit? Expendatur quid sit per omnem vitam cruciari &c, ut Paulus ait, *ari*, idque nulla sua culpa, tantisque obici periculis, *fæminam* (inquam) juvenem, quæ eo sit corporis habitu inque ipso ætatis flore, ut castitas non sit exigenda. Quod si res palàm pugnat cum aequitate naturali, videndum est an se Æus interpretanda sint, quæ super his in Evangelicis & Apostolicis litteris tradita sunt. Liceat hic, quod in aliis sacra scriptura locis facere non veremur. Excusamus, quando, quibus, qua occasione denique quodque sit dictum, procul dubio veram germanamque sententiam deprehendimus. Cogitemus Christum factum esse auctorem, & quod neque humana leges valere debeant, nisi quatenus ad salutem hominum conducunt. Christus non gravatur ob unam illustratis omnibus obambulare, ut eam humeris suis reducat & ferveret. Ne ergo nos gravemur experiri, si quo pacto miseræ huic calamitosæ & adhiæta succurri possit. Nec est quod quisquam hic obiiciat: *Quod Deus conjunxit, homo ne separet*. Nam hoc demum dicimus Deum conjunxisse, quod recte conjungitur (neque enim omnis omnium conjunctio ex Deo esse dici potest:) nec vero Deum dirimere, quod rectè, quod justè dirimitur. Alioqui quomodo probabimus Magistratum rectè gesta ex Deo esse? At ministri Dei sunt, & ob id *Elohim* ore divino vocati. Ergo ubi cognitis & expensis causis Episcopi aut alij legitimi Iudices dirimunt male factam aut male coherentem matrimonium, non hoc jam separet homo, sed Deus. Quod si quis hoc urget, divortium huic quidem concedi, tamen hæc lege ut innupta maneat: huic in superioribus satis responsum esse puto. Neque arbitror Christum de hoc divortio quidquam dixisse, neque mihi tutum videtur in his sequi Pontificias leges sive canones. Hoc enim agendo nihil aliud agimus, quàm ut innocens orbitatis molestiam & libidinis incendium per omnem vitam ferre cogatur. Sed improbi (inquiet aliquis) male suspicabuntur, imo factum hoc calumniabuntur. Equum ne censemus, ut ob aliquot improbos & male suspicaces tanta calamitate prematur mulier innocens? Quæ igitur jute virum suum dimittit, veteret un jure suo sibi que alio matrimonio mederi? Saltem hoc detur innocentia, quod apud Judæos datum est per verba maritorum acerbitari.

EPISTOLA II.

AD V. NOB. ET CLARIS. D. IOACHIMUM VADIANVM R. P. SANTI-GALLENSIS SENATOREM PRUDENTISSIMUM.

Gratiam & pacem à Deo Patre per Christum.

TATUERAM semel atque iterum, Præstantissime Vir, de ea re ad te scribere, quam tu à me postulaveras, & ego pollicitus eram. Verum hucusque distuli, partim me occupationibus alio distrahentibus, partim quod super hac re quid Senatus noster statueret atque decerneret expectarim, ut te simul utriusque redderem certiorum. Quandoquidem autem ea, quæ in deliberatione à nobis volutata, senatus consulto nondum sunt firmata (tum quod cunctatores quidam sunt omnibus in rebus, tum quod maxima quedam quotidie incidunt causa, quibus hæc cedere coguntur) scribam tibi, quæ de DIVORTIO LEPROSORUM non nobis videntur sed Spiritu scripture & fidei analogia conformia, quod cuncti qui contentiosi non sunt, facile deprehendent. Venit aliquando in quaestionem, quum juxta leges nostras sanctis à leprosis per divortium separentur, qui licet ut præter se (ut quidam ajebant) contra Christi expressam sententiam super hac re matrimonia dissiparemus? Etenim Christus (sic loquitur qui licetiam urgent) solam fornicationem, causam per se milit repudiij. Coacti igitur sumus horum vel ignorantiam vel contentionem col-

latio.

latione scripturarum & fidei regulâ compescere. Quæ igitur à doctissimo & puri iudicii homine, Huldrico Zuinglio, super hac re diserta & disputata sunt, quantum adhuc teneo, & quantum ruditate stili assequi possum, hisce litteris tibi significabo.

Qui dicunt, CHRISTVM solam fornicationem excepisse, ignorant Hebræorum morem, qui ferè summam rei brevibus quibusdam verbis proponunt ac leviter attingunt. Hujus rei exempla innumera sunt: pauca de promemus. Quum Matthæus Iohannis prædicationem dicit hanc fuisse: *O viperarum progenies, quis vobis præmonstravit ne fugeritis*, &c. Quis non videt Matthæum quasi per Epitomen summam tantum prædicationis Iohannis attingisse? Sed postquam nihil eos movit divina PræcurSORIS admonitio, nimirum tam vehementibus & minacibus verbis in eos detonat. Vehementiam ergo ac constantiam inflexibilem Prophetæ ac Evangelistæ Matthæus indicare volens, satis putat si summam prædicationis ostendat, ex quibus cætera facile colligi possint. Ad hunc modum Christus quum in eam quæstionem incidisset, *num ob quamvis levem causam uxorem repudiare liceret?* respondit, ob fornicationem repudium recipi posse: cæterum qui ex alia causâ uxorem repudiaret & alteram duceret, adulterum esse. Hanc ergo litteram si quis pertinaciter urgere velit, ob nullam causam licere viro repudiare uxorem, nihil aliud faceret quàm is qui Iohannem aut Christum nihil docuisse, quàm quod litteris proditum est ab Evangelistis, contenderit. Sed absit contentio, absit adfectus carnis, ut non solum litteram sed & Spiritum audiamus. Christus sciens duritiam & perfidiam Iudæorum, qui ob quamvis levem causam matrimonia dirimere ausi essent, nimirum in hoc gentes sequuti, (nam legimus in historiis hunc morem Romanis fuisse, ut ob quamlibet levem causam aut maculam uxorem eicerent) voluit eorum audaciam compescere, ad quæstionem nimirum eorum apud respondens, non licere ob quamvis causam dimittere uxorem, sed duntaxat ob graves & intollerabiles, ex quibus exempli vice unam duntaxat adducit, nempe adulterium aut stuprum, non quod hanc solam intelligere velit, cæteras omnes excludere, sed ex infinitis aut multis unam suffecisse putans, alias aut parvas aut graviores iudicio eorum relinquens. Nam quis omnes causas disertè in tam incertis casibus exprimeret? Simile quiddam habemus Deuteron. 19. ubi Moses differentiam inter homicidium voluntarium & involuntarium ostendere volens, sic dicit. *Qui percusserit suum fratrem, & qui antea nullam odium contra eum habuisse comprobatur, sed ab ipso cum eo simplicitè in silvâ ad ligna cadenda, & in succisione lignorum securis elabatur e manu, ferrumque lapsum de manubrio amicum ejus percusserit & occiderit, hic ad unam*, &c. Hactenus verba legis. Vide ut Moses involuntarium homicidium aut casuale, quod vocant, definiat: Si quis in silvam cadendorum lignorum gratia cum amico perrexerit, & ferrum elapsum eum tetigerit, præter illius voluntatem qui ferrum manu tenebat. Si quis jam contentiosus ex verbis legis hujus evincere conabitur, nihil esse involuntarium homicidium quàm id, de quo hic fit mentio, quis hunc non insanite & cum ipsa ratione pugnare clamabit? An non est involuntarium, si quis avem lapillo deicere volens, inscius amicum interfecerit? An non est involuntarium, si quis ligna super tectum adaptans cadere sinat & prætereuntem occidit? Sed hic non in silvam ivit, non ferro percussit, de quo in lege fit mentio. Facessant igitur hujusmodi contentiones, & agnoscamus Mosen hic ex innumeris unum exempli vice posuisse, ex quo cætera quæque per se colligere posset. Hoc & CHRISTUS ipse fecit Matthæi 19. ostendens matrimonia non posse dirimi, nisi ob fornicationem, aut certè graviores causas, ob leves omnino non permittens. Quis autem sanæ mentis non dicat veneficium gravius esse adulterio? Iam quis non inallet cohabitare mulieri adulteræ quàm veneficæ? An igitur æquum videtur (hæc sunt verba doctissimi Erasmi in capite septimo ad Corinth. ne tantum virum sua laude fraudemus) *ut maritus cum uxore flagitii operata, quibus neque causam dedit nec mederi possit, cogatur vivere, cum qua vivere non sit vivere: aut si diverteret, compellatur omnem ætatem orbis, destitutus, ac velut civitatis degeret? Sit æquum ei, qui de vortio causam dedit, adimi jus matrimony iterandi: cur is plectitur, qui nihil omnino est commertus, nisi quod parum feliciter duxit uxorem? At quis unquam audivit fortunam puniri, si absit culpa, præsertim lege divina? Quid est hoc aliud quàm adflitio addere adflitionem, cui subventum oportuit? Nam quod spuris aut nobis ad quosdam honores & commoda interclusus est aditus, primum humanis legibus interclusus est, non Evangelicis: deinde sit visum est ulcisci parentum intemperantiam: postremo non sic interclusus est, quin sua virtute possit fortunam sarcire. Quamquam non omnino simile est non admitti ad dignitates & per omnem vitam cruciari & nulla sua culpa tantis obici periculis. Si facit adulteram, qui sine legitima causâ repudiat uxorem, & non facit adulteram qui vetat in re matrimonium, cum eo sit habitu corporis, ut castitas non sit exigenda? Quod si res palâ pugnat cum æquitate naturæ, videndum est, an secus interpretanda sint, quæ super hac re leguntur in Evangelicis*

Ca. 3. v. 7.

Matth. 19.

gelicis & Apostolicis litteris. Liceat enim hic, quod in aliis scriptura locis facere non veremur. Excusamus quando, quibus, qua occasione dictum sit, & fortassis veram germanamque sententiam deprehendemus. Christus non gravatur ob unam oviculam lestratis omnibus ambulare quæ hamis reducat, & nos gravabimur expriri, si qua tam multis perentibus succurri possit, præsertim quum Christus salutis sit author, & humane leges non aliter valere debeant, nisi quatenus ad salutem conducant hominum. Scio receptissimum esse inter Christianos, ubi semel contractum matrimonium, nullo pacto posse dirimi, nisi morte alterius. Atque hanc sententiam veterum Episcoporum constitutionibus & Decretalium legum autoritate esse confirmatam. Cæterum si semper hoc bonis divi cordis fuit, opinionem in melius commutare, & leges, ceu pharmaca convenit, ad morborum habitum ac rationem accommodare, consideremus an hic expediat idem fieri: & si expediat, an liceat ut matrimonia quedam dirimantur, non temere sed gravibus de causis, neque per quoslibet, sed per Ecclesie præfatos aut iudices legitimos: & ita dirimantur, ne liberum sit utrique cui velit jungi, aut alteri certe qui divorcio non dederit causam. Primum enim hoc est Apostolica pietatis, omnium salutis quoad licet consulere, & infirmis etiam Ecclesie membris sua cura succurrere. Videmus autem tot milia hominum infelici conjugio sibi coherere cum exitio tristesque, qui fortasse desuncti servari possunt. Hactenus Erasmi viri illius incomparabilis sententiam ac disputationem, ut vocant, recensuimus, in qua mihi videtur non solum æquitatem sed & divini Spiritus mentem considerasse, & quasi in tabula depinxisse. Nec mihi visa sunt hæc à nostro proposito aliena (tamen si leproforum non meminisset) quum non solum causas indicat, quibus matrimonia convelli possint, sed etiam cur utrique aut saltem alteri liceat redire ad matrimonium. Volui ergo tibi, Vir doctissime, & hæc describere, ut videres & Erasmus nobiscum sentire. Multa tamen omisimus, quæ illic habet & docta & fortia. Nostris ergo legibus ob graves quasdam causas non temere nec impie (ut puto) matrimonia dirimimus contracta, ei parti quæ causam nullam dedit jus facientes ad conjugium redeundi. *Melius enim est nubere quam uri*: & advitandam fornicationem quisque suam habeat, quæque suum. Imo non solum innocenti hoc permittimus, sed & nocenti, sed tum quum videmus poenitentiam & prioris vitæ immutationem. Durum enim & iniquum videtur esse, ut ad castitatem cogatur qui castitatem servare non sit aptus. Sed jam illis respondebimus, qui dicunt nos ex veteri Testamento adduxisse, quo nostra confirmavimus. Primum discant hi, multa esse quæ litteris Evangelicis non sunt prodita, quorum interpretationem ac discussionem, si in controversiam inciderint, ex veteribus scripturis petendam inficari non possunt. Nam ubi caveatur, ne quis cum uxore patris aut filia filia rem non habeat? Quomodo autem Paulus potuit excommunicare fornicariam 1. Corinth. 5. si veterem legem rejecisset? Evangelistæ & Apostoli non scripserunt annales, sed per compendium ea tantum annotarunt, quæ ad cognitionem Christi, ad vitæ innocentiam eis facere videbantur. Cæterum cuique genti suis legibus vivere permiserunt: quomodo matrimonium contrahatur, quomodo contractum dirimatur, non scripserunt. Nihil ergo ab Evangelistis requirat plus quàm Christi vitam & mortem, deinde exemplar vitæ quam prætulit. Nam quis petat ab Evangelistis, quæ præceptenda sint fures? Docuerunt non esse furandum: quibus penis digni sint, iudices sciunt. Hæc forte verbosius & obscurius quàm par erat, vir doctissime, scripsimus. Tuum erit omnia candidè interpretari. Nam non fuit otium ista relegendi. Quare & characteri & stilo parce. Hæc & infelicitas mihi peculiaris est, ut non possim multa paucis amplecti. Mitto tibi deinde hæc inclusis annotationes doctissimi viri, Martini Buceri, quas in Evangelium Matthei conscripsit, in quibus & doctè & copiosè de Leproforum divorcio disserit. Tu lege, & mihi, dum integrum erit, remitte: Nam exscribendi tempus omnino non habui. Tu vale, optime vir, & me ad omnia ut tuo utere. Iterum vale cum omnibus piis. Ex Tiguro, 6. Ianuarij, 1539.

Cap. 19.

pag. 149.

edit. Pa-

risiensis

Rob. Ste-

phani.

CL. V.
IOANNIS KES-
LERI SANCT-
GALLENSIS
BIBLIOTHECA

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM.

Observandum est, ubi litera p. vel pag. occurrit,
significari paginam præfationis Vadiani,
quam Operæ non numeraverunt.

A. Abbates paruisse Episcopis 17 Abbates in Aulis Imperatorum & Regum 20. eorumque rlectionem ad solum principem spectasse 14. 15 Abbates militasse 41. 107 Abbatum privilegia Pontificalia 18 Abstinentia Monastica p. 6. pref. Abtzellanus ager 16 Abtzellana ditio 66. 67 Academia olim nulla in Germania 2 Acromius 109 Acoluthi 90 Adelbertus Comes. 61. 62 Adulter an ducere possit à se adulteratam 148 Adulterii pœna 148 Adulteratorum moneta pœna 43 Advocatia 75 Advocati Collegiorum & Monasteriorum 3. 61. 91. 108 Advocati Camera, Fisci 45 Editus 109 Exarium 45 Agaunum 109 Αγίατος 40 Agricola 160 Ahadorf 108 Ahadorfensis præpositura 23 Ahamense Monasterium 84 Alamannia à quibus vastata 39. Alamannia Duces 62 Alamannia in Francia 109 Alamannorum in Germaniam irruptiones p. 1. pref. Alamannorum gens bellica 33. Alamanni qui 110 Alamannorum in pauperes liberalitas 10 Alode 84 de Alstetten Nobiles 109	Altisiodorensis pugna 111 Ammani 53 Anachoreta pag. 5. pref. Angster 29 Angelica salutatio 34 Angliæ & Hybernia Monachismum non acceperunt à Gregorio 82 Anglicum tributum ad sedem Romanam 111 Angusti nummi 29 Annona flagella Alemannis fœda 7 Anniversarium primus instituit Notpertus 67 Anniversarium Indices in Monasteriis, Sreßzedell 22 Ansegisi libri de legibus 9 Apologetici Christianorū 122 Appellationes ad quos factæ in Francorum regno 25 Aquiliana lex 48 Arabarchæ 102 Arbitrium liberum 131 Arbona, Arbor Felix 37 Arcadiana lex 48 Archicapellanus 21 ArchiEpiscopus 4 Archimandrita 102 Archipresbyteri vicani 85 Argunensis Comitatus. 43 Arguna 52 Arnolphi Imp. uxores & liberi 51 Arrius hæreticus 129 Arrogantia obest principibus 50 Ascetria, Asceticum opus 100 Asyla 103 Asyla Monasteriorum & collegiorum 27. 28 Augiense Monasterium 150 Augustus 43 Augusti dicti, qui à Pontifice Romano coronati 5. 29 Augustarum nomen apud Francos 29 Augustales Romani 73 Augusti nummi 29	Austria, Austrasia 37 B. BAjoaria termini 60 Baptismus quando celebratus 6 Baptismus hæreticorum 125 Barbâ aluisse Monachos 22. 101 Barbaries mediæ ætatis 33. 39 Barones 57 Basilins M. auctor Monachismi p. 4. prefat. Basilica 67 Benedictus Nursinus auctor Monachismi p. 5. pref. Benedicti Regula sola olim cognita p. 5. pref. Beneficium 42 (51) Berengarii Italia Imperatores 44 Bertha Pipini M. uxor 29 Bertrada Augusta nummi 29 Bibliothecarum utilitas 162 Bibliotheca antiqua 159 Bibliotheca Monasteriorum 21 Bibliothecarius Monasterii 23 Bibliothecarius 109 Bilgern 49 Bobiense Monasterium pag. 5. prefat. Bohemia quando Regem acciperit 66 Bohemi 66 Bona Ecclesiastica an & quomodo locari & vendi poterint 10 Bullarum Pontificiarum impostura 10 Bulla Pontificum 32 Burgela 110 Brandenburgenses Marchiones 66 C. CAdaloh Comes 109 Cadavera reperta 45 Cesar 43 Cæsares ungendi mos 4 Cæsarum Imperatorum electio cum ratificatione Papa 5 Camalducesium origo 69 Chambetz Chambetz 42 Camera pro judicio 25 Ca.

Camera principis	45	Ceremonia Ecclesiastica	2.6	qua de causa privari potuerint	25
Cameras Monasterii	23	Ceremonia in veteri Ecclesia			
Camera Nuntii	25	119		Comitis nomen appositum	31
Campicertamen	7	Cerevisiae usus	38	omissum	44
Cancellarius Imperatoris	3	Cerevisiae usus in monasteriis		Comitia Imp. & quid in illis	
Cancellarius Monasterii	22	antiquis	21.38	peractum	8
Canones Ecclesiastici à quibus collecti	9	Cerinthus hereticus	124	Comitia annalia	95
Canonica satisfactio	7	Chancharo Comes	37	Compatres	6
Canonici	90 93 110	Charta	10.109	Componere	46
Canonici à canone census	3	Charta & Diplomata differunt	32	Componere cum fisco	56
Canonici Regulares	90	Chartas qui scripserint	23	Concambium	61
Canonicum jus & ejus partes	9	Chartarum subscriptiones quo ordine	32	Concilia veteris Ecclesiae	125
Canonizatio sanctorum à quibus olim peracta	44	Chartarum conservatio impropria	106	Conciliorum indictionem ad solum Imperatorem pertinere	8.95
Cantores	110	provisa	106	quando non	8
Cantus Ecclesiasticus veterum Monachorum	22	Choren, Chorumg	34	Concupiscentia vitium	27
Cantus Ecclesiasticus	108	Chorepiscopi	85	Conjugia sacerdotum	10
Capellani sacrifici	6	Christianis veterib. objecta crimina	121	Consensus parentum & tutorum in nuptiis	9
Capitulum	125	Christianorum veterum virtutes	123.124	Constantinus junior	59
Cepus	160	Circulus Decennovialis	126	Constantiensis sedes à Dagoberto instituta	16
Cardinales	5.60	Circumcelliones	130	Continentiam non esse in hominis potestate	26
Carus nomine quid intelligatur	26	Cisterciensis ordinis origo p. 5. praf.		Corpus sacrum	44
Carnium usus an veritus Monachus	21	Cisterciensium origo	69	Criminalium causarum cognitio ad quos spectavit	16
Caroli Imperatores tres	53	Claustra	90.109	Cromius lacus	109
Caroli M. tempora confundi	43	Cleri disciplina ad quas leges examinata	9	Curtis	39
Caroli M. missi nummus	29	Clericos & religiosos trucidantium poena	28	curiensis Ecclesiae antiquitates	112
Carolus anni Majores domus	37.44.109	Clericorum scortantium poena	25	Curtis	39
Carus Grossus seu Crassus cur dictus 50. 110. prodigalis 50.		Clodoveus Francorum Rex baptisatus p. 1. praf.		D.	
Caroles Martellus	37	Clodoveus Pulcher	110	Dagobertus M. sedem Constantiensem instituens	
Caroles M. Patricius Romanus. 109	(109)	Clodoveus I. Alamannos vicit	(111)	Dagobertus Austrasiorum Rex	106
Caroles junior Iuditha filius	68	Clostarium	46	Dagobertus II. Francorum Rex	48
Carthusiensium origo	68	Clotharius	p. 2. praf.	Decani monasteriorum	23
Carthusiani ordinis origo p. 5. praf.		Cæna Dominica quomodo administrata	6	Decani Ecclesiastici	7
Casa 67. Casa Dei	42	Cæna Dominica quotidie distributa	6	Decima Ecclesiastica	9
Casales	44	Cænobia	p. 5. praf.	DEi gratia, nomine	42
Cassianus Scythæ autor Monachismi in Gallia p. 4. praf.		Cænobita	p. 5. praf.	Denarius	104
Casari	44	Cognomina veterum familiarum an aliqua	15	Diaconi	1
Castitas non potest voveri	11	Colomannus quia alias Columbanus	p. 5. praf.	Dioecesis	6
Castitas monastica p. 7. praf.		Columbanus in Galliam & Alamanniam	35	Diplomata & charta differunt	32
Castitatem non esse in hominis potestate	26	collatio	21	Diplomatatum Regionum contemptus poena	24
Castrum	37	collationis jus	43	Divina leges in Capitularibus	
Cathedrales Ecclesia	10	collecta	127	Caroli Mo	9
Cathedrae Episcopales	113	Combera	9	Docenda qua in Ecclesia	7
Cellarius monasterii	23	Comites	7.25	Dominica	94
Cella monachorum claustrata	3	Comites olim non fueris, &		Dominici missi	24
Centenarius Comitatus	16			Donationes semel factæ non possunt rescindi	33
Centenarii	25			Donatus Hereticus	129

Dermitoria	3	Equites creandi mos	57	Fratres conscripti	64
Dotales donationes	110	Erasmus	160	Fratres dicti Canonici	1.110
Duces, Duxes	25	Errorum in Ecclesia origo	129	Friskinga	43
Duces olim non sui juris	25	Eucharistia quomodo admini-		Fron, Fronem	49
Durgovia comitatus amplitu-		strata	6	Franscat	48
do	62	Puerulis data	6	Frunitus	48
Durgoviensis pagus	62	Evincere	64	Fugitivi requirebantur	61
		Evindicare	63		
E.		Excommunicatio Ecclesiasti-		G.	
E Briosi excommunicandi ab		ca	7	S. Galli loci antiquitates Roma-	
Ecclesia	7			na	17
Ecclesia veterum Germanorum		F.		S. Galli locus non heremiticus	
SI.		F Amilia propria & commu-		sed habitatur	17
Ecclesia veteres, & qua sic di-		nis	59	S. Galli corpus	107.44
ctae	1.19	Famuli, liberi	143	Gallo	42
earum aequalis potestas	119	Fauces	39	S. Gallus à quo canonizatus	
Ecclesiarum ornamenta & di-		Feminarum donationes sine		44	
vitia pestes pietatis	p.3.	tutoris auctoritate	44	Gallus Imperator	135
præf.		Festa summa quomodo & ubi		S. Gallus moritur	37
Ecclesiarum in Germania origo		ab Imperatoribus peracta	7	Gallofranzè	47
p.1. præfat. & afflictiones.		Festi dies	7	Gallonus	41.44
ibid. restauratio	2	Festi dies apud veteres Fran-		Gâf	67
Electores Archiepiscopi	4	cos & Alamannos	7	Genitivus in o desinens	41
Electores primi sub quo	111	Feuda masculina	43.107	Germania termini p.1. præf.	
Episcopatum non esse affectan-		Feudum Ecclesiasticum	47	Germanica lingua vetus	34
dum, nec oblatum fugien-		Fiscates	45	Germanici libri veteres	105
dam	91	Fiscalia bona	57	Germani sub Francorū jugo &	
Episcopatus antiquiores esse		Fiscalia bona non licebat ad Ec-		quando liberatæ	25
monasteriis	p.4. præf.	clesias tradere	31	Germanica lingua usus	105
Episcopatum transportatio-		Fiscus	45	Germanicus sermo quando scri-	
nes	82	Fontanetensis pugna	111	bi cæpit	35
Episcopi veteris Ecclesia	119	Fortes, id est, Fauces	39	Germanorum in canobia &	
eorum munus	119	Fredum	27	Ecclesias liberalitas p.3. præf.	
Episcopi, & eorum qualitates		Francia Teutonica	152	Gombeta	9
34. & seqq.		Francia Orientalis	47	Gothi Italia pulsè	111
In Episcopo requiruntur pietas		Francica lingua	33.35	Gouu	108
& eruditio.	1	Francia nomen generale	35.39	Grafones	8
Episcoporum præcipua cura in		Francici regni partitio & so-		Græca lingua usus	33
pauperes, viduas & orpha-		cietas	35	Græca Ecclesia studium	129
nos	1	Francisca Romana venerem ar-		Græca lingua studium in Lati-	
Episcoporum officium prædi-		dentilarido extinxit	27	na Ecclesia	129
care	1.7	Franciscanorum genera	69	Grandmaistæ	37
Episcoporum cura & animad-		Francorum elogia p.2. præfat.		Gregorius M. Monachismi pro-	
versio in parochias	1	Francorum regnum quando in		motor	p.5. præf.
Episcoporum apud Germanos		Gallia constitutum p.2. pr.		Guerf	34
authoritas	4	Francorum in Galliam irru-			
Episcoporum tributa ad sedem		priones	p.1. præfat.	H.	
Romanam	17	Francorum leges	p.2. præf.	H ereses in veteri Ecclesia	
Episcoporum veterum nulla		Francorum in Romanos amu-		124.134	
dominia nec imperia	3	latio & odium unde	p.2.	Hebion hereticus	124
Episcoporum electionem ad		præfat.		Helvetia Alemannia maxima	
Principes spectasse	14.15.19.	Francorum Orientalium Du-		pars	29
Episcoporum antiquus comita-		catus	68	Her-mus	17
tus	1	Francorum magistratus	25	Hermannus Contractus	161
Episcoporum electio à clero &		Francorum Imperatorum suc-		Heribon	109
populo pariter facta	4	cessio	50	Hibernia Monachismum non	
Episcopi in aulis Imperatorum		Fraternitates	p.7. præf.	accepit à Gregorio	82
& regum	20	Fratres	83	Hoba	36

I N D E X.

Hospitalia cœnobiorum	24	Lapsi an recipiendi	125	Mansus	20
Hospitalia	103	Lascina lingua usus & frequen-		Manumissio	10 53.55
Hospitalarius Monasterii	23	tia	33.34.129	Manus	44
Hyberni Monachi	p.5.praf.	Latinus sermo in Alamannia		Marca, Marcha, Marchio,	9.
	I.		33		107
I acobus Salandronicus	112	Lector	2.23.109	Marchio contra Sclavos Bran-	
Ieiunia veterum	21	Lectores Canonici	1. Ecclesia-	denburgensis	66
Irmingardis regina	47	stici	23	Margrafi	66
Iesuitarum collegia	82	Monasterii	23	B. Maria Virginis speciem e-	
Imagines in templis	2	Leges Divina in Capitularibus		mentitus sacerdos punitur	
Imagines in templis nulla	91	Caroli	9	113	
Immortani	67	Leges Francorum	9	Marrire, Marritio	52
Immunitas collegiorum	27	Leges Romanae Francis & Ala-		Matrimonia esse juris naturalis	
Immunitates	28	mannis nota	9	& divini	144
Imperatores & Caesares ungen-		Legum sanctio & reformatio		Matrimonii causas qui olim ju-	
di mos	4	in Comitibus	8	dicarit	9
Imperatori subesse Pontifices,		Leibnigen Leut	44	Matrimonium cum scelerato an	
Episcopos, & Abbates	18.19	Leprosorum divortia	152	solvi possit	151
Imperatoris officarii	8	Liberias	55	Matrimonium, si virgo non sit	
Imperatorum electio à Papara-		Libertorum genera	56	reperta, an subsistat	146
rificanda	5	Libertorum opera	57	Matrimonia sacerdotum	10
Imperii translatio ad Francos		Liberum arbitrium	131.132	S. Mauritii in Vallelia	110
	81	Libra	45.107	Mendicos olim apud Alaman-	
Imperium merum, mixtum		Lindemager fl.	110	nos non fuisse	97
	16.28.111	Lintonna	62	Mendicantium fratrum origo	
Incantationes prohibita	7	Liquentia nivis	68	p.5.praf.	
Incesta Venus, nuptia	9	Locum tenentes Monasterio-		Merita monastica p.7.8.praf.	
Incorporationis usus	10	rum	23	Merum imperium 16. penes co-	
Inclusi	p.5.praf.	Lolhardi	102	mites	28
Ingenui	57	Lotharingia à quo dicta	50	Metropolitani	85
Inquisitores	25	D. Lucius	112	Missa, Mess	6.94
Investire Episcopos & Abba-		Ludimagistri ab Episcopis con-		Missi Dominici	24.103
tes solius Imperatoris fuisse		stituti	3.91	Moguntiacensis synodus	84
III		Ludovicus Pius Imp.	45	Monachos in episcopatus le-	
Investituram Episcoporum &		Ludovici Reges Alamannia		ctos i. militasse 41. esse	
Abbatum ad Imperatorem		109		schismaticos p.5.praf. seve-	
spectasse	10	Ludovicus Junior Pii F.	46	rius quam laicos puniri 25	
Iudeos toleratōs	120	Ludovicus Junior 60.61. Im-		Monachorum genera p.5.praf.	
Iudaorum fautor Iulianus Im-		perator	49	Monachorum origines in Gracia	
perator	135	Ludovicus Junior Calv. F.	49	p.5.prafat.	
Iudicia publica	16	Ludovicus Arnolphi F. Impe-		in Aegypto p.4. in Hibernia	
Iudicia in Francorum regno		rator	50	& Scotia 82 in Francia 82. in	
quoties in anno celebrata	25	Ludovicus pulcher Rex Fran-		Alamannia 31. in Germa-	
Iuditha regina	47.111	corum	110	nia	p.1.2.5.praf
Iulianus Apostata	135	Lucernense Monasterium	110	Monachorum cœnobia, institu-	
Iuramenta fidelitatis sacerdo-		Lutherus	160	ta, disciplina, virtutes, vi-	
tum	6	Lutoldeburg	109	tia 14. disciplina à quib. re-	
Iurandi ritus apud Alamannos		M.		cta II. labores quotidiani	
	63.107	Magistri Curia	53.106	20. victus 21. vestitus 22.	
	K.	Magistratus Francorum		obedientia 19. opera 23.	
K abirates marca	62	& Alamannorum	25	mercimonia	31.
Kelshof	10.97	Magni Caroli tres	53	Monachorum primorum disci-	
Keburgenses Comites	37.61	Majores domus	8.37	plina	p.6.praf.
Kunzeim	35	Maldrum	61	Monachorum nostrorum luxus	
	L.	Mallus	16.106.108	& avaritia	3
L ici Presbyteri	23.102	Manes Hereticus	129	Monachorum scortantium pa-	
Longobardorum fides re-		Manu haorum heresis	131	na	25
gis	111	Manntschubrich	61	Monasteria	p.5.prafat.
				Mo-	

I N D E X.

<p>Monasterium pro collegio Ca-
nonicorum I. 110</p> <p>Monasteria & collegia pro
scholis 2. 91. p. 4. praf.</p> <p>Monasteria monastica p. 4. praf.
fat. quibus in locis & quorū
permissu initio exstructa 16</p> <p>eorum finis cultus divinus
& instructio scholasticorum
p. 4. praf. in illa ingredi sine
Regis permissu non licuisse 31</p> <p>paruisse Episcopis 17. fuisse
criminoforum latibula 22.</p> <p>eorum in egenos olim & pau-
peres liberalitas 24. item
asyla 27</p> <p>Monasteriorum officarii. 22.</p> <p>Vigiles 23. Visitatores à
Principibus immisi 24</p> <p>Monasteriorum afflictiones à
quibus 111</p> <p>Moneta cudenda jus Monaste-
riis concessum 29</p> <p>Monialem stuprandi pœna 26</p> <p>Monialium scortantium pœna
25. 26</p> <p>Monomachia sublata 7</p> <p>Montfortii comites 43</p> <p>Mörfwilen 45. 107</p> <p>Mulcta fiscalis diplomatum 42</p> <p>Mundiburdium 110</p> <p>Münster 90</p> <p>Mussius 112</p> <p>Mysteria fidei in veteri Eccle-
sia 122</p> <p style="text-align: center;">N.</p> <p>Natalium restitutio 57</p> <p>Naturam mutare nemo
potest 27</p> <p>Nobiles 57</p> <p>Nobiles vitiosidendi, si Ma-
jorum virtutes jactitent 28</p> <p>Nobilium liberi in monasteriis
& collegiis eruditi 3</p> <p>Nobilitatis aestimatio apud Frā-
cos & Alamannos 1. 84</p> <p>Nobilitatis monastica luxus &
inertia 4</p> <p>Nomina Alamannica 35. 44</p> <p>Nona 9</p> <p>Noreia 113</p> <p>Noricum Orientale 60</p> <p>Notkeritres 51</p> <p>Notkerus Balbulus 51.</p> <p>Psalterium 34. 105</p> <p>Notpertus Abbas S. Galli 67</p> <p>Novalis locus 67</p> <p>Novatus & Novatianus here-
tici 125</p> | <p>Noxa, Noxa dedere 58. 59</p> <p>Nūsmatum genera apud
Francos & Alamannos 45</p> <p>Nūmni antiqui 104</p> <p>Alamannorum veterum
29. 45. in agro S. Gallensi
17. 29. 45. Romanorum 17</p> <p>Principum Germanorum
29. Episcoporum, Abba-
tum, Abbatissarum 29</p> <p>Nuptia secunda 27. 103. ince-
sta 9</p> <p>Nuptiarum sanctitas 97</p> <p style="text-align: center;">O.</p> <p>Obedientia Monastica p.
7. praf.</p> <p>Oblatio 127</p> <p>Oecolampadius 161</p> <p>Officarii veterum Germano-
rum Imperatorum 9</p> <p>Oppidum 37</p> <p>Oppida ex Monasteriis 39</p> <p>Opus operatum p. 7. praf.</p> <p>Origenis opera & diligentia
126</p> <p>Ornamenta & divitia templo-
rum atq. Ecclesiarum 2</p> <p>Osius Episcopus 59</p> <p>Ost 47</p> <p>Ostrofranci, Ostrogotthi 47</p> <p>Othmarus; ejus nomen varie
scriptum 40. fit Abbas 37.</p> <p>accusatur 37. & cur. 38. e-
jus celebritas & fama 38.</p> <p>villa & satella 38. canoni-
zatio à quo 44</p> <p>Otto I. Saxo Imp. quot eccle-
sias fundavit p. 3. praf.</p> <p>Otto puer Imperator 109</p> <p style="text-align: center;">P.</p> <p>Pagus 52</p> <p>Palmus 44</p> <p>Papa, Papa 40</p> <p>Papa, nec universales olim nec
catholici 8</p> <p>Paparum electio sine consensu
Imperatorum non erat ra-
ta 7</p> <p>Pappenheim 109</p> <p>Parabolani 102</p> <p>Parentum & Tutorum con-
sensus in nuptiis 9</p> <p>Parlamenta 25</p> <p>ejus Parochi, Parochiani, Præsby-
teri 6. 96</p> <p>Parochia 106. 10. 75. 110</p> <p>Parochiale jus 23</p> <p>Pascha quando celebrandum
125</p> | <p>in Pastore requisita 7</p> <p>Pataviensis Episcopatus ampli-
tudo p. 3. prafat.</p> <p>Patricius Romanorum 109</p> <p>Patrimi 6</p> <p>Patrum auctoritas 129</p> <p>Paupertas monastica p. 7. praf.</p> <p>Pax publica 27</p> <p>Peculium, peculiare 60</p> <p>Pelagius Hæreticus 129</p> <p>Peregrini 49</p> <p>Perfectio Christiana 42. 133</p> <p>Permutatio 61</p> <p>Permutatio rerum Ecclesiasti-
carum 10</p> <p>Persecutiones veteris Ecclesia
120. 121</p> <p>Petrosa 107</p> <p>Philippus Imperator an Chri-
stianus 121</p> <p>Pictura in templis 2. 91</p> <p>Pipinus brevis 37. 39</p> <p>Pipinus magnus 37. fit Rex 37</p> <p>Pipinus Caroli spurius ante
Carolomannus dictus 22</p> <p>Placita, Placitare 16. 99</p> <p>Plebani 110</p> <p>Poggius Florentinus 161</p> <p>Politianus 160</p> <p>Poloni 66</p> <p>Polonia quando Regem accep-
rit 66</p> <p>Pondo, Pondus 45</p> <p>Pontifices, Pontifices summi, id
est, Episcopi 4. 93. 137</p> <p>Pontifices Romani olim nec u-
niversales nec Catholici
§. 32</p> <p>Pontificum Romanorum nulla
olim apud Germanos ratio §.</p> <p>quippe quorum electio &
confirmatio ad solum Impe-
ratorem pertinuerit 19</p> <p>Porta aperta 60</p> <p>Portarius monasterii 23</p> <p>Præmonstratensium origo 69</p> <p>Præpositi monasteriorum 23</p> <p>Precaria, Precarium 10. 52</p> <p>Precario possidere 52</p> <p>Præces ad solum Deum olim fa-
ctas 7</p> <p>Præsbyteri 1</p> <p>Præsbyteri laici 23</p> <p>Præsbyteri priores 60</p> <p>Præsbyterorum & sacerdotum
examinatio 7</p> <p>Priscillianus Hæreticus 134</p> <p>Privilegia, id est, diplomata 32</p> <p>Processus veterum Alamanno-
rum 40. * 3 Pro-</p> |
|--|---|--|

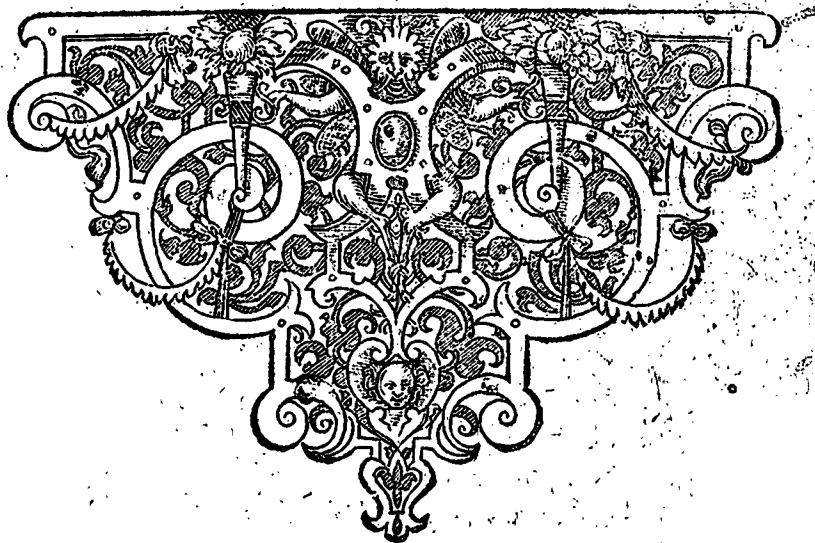
I N D E X.

Proprius	59	Salica bona	57	snuonen, Sunonbuoch	84
Provinciales	170	Salicaterra	64	Sylina	110
Provincialis lingua	33	Salodurensis Ecclesia Bertra-		Symbolum	34
Publica iudicia	16	da	29	Synodi in veteri Ecclesia	125
Puerulos rastos & in monaste-		Salomone tres Episcopi Con-		annua	7
ria trufos	22	stantenses	64	T.	
Purgatio per Eucharistiam	7	Sanctus, Sanctissimus, Sancti		T Abula 32. emptioinum &	
Purgationum species	7	4 ^o		Venditionum à quibus	
Q.		Sanctorum invocatio tempore		peracta	15
Q Vestus turspis & Alaman-		Caroli M.	7	Templa veterum Christiano-	
nis olim abominabilis	7	Sancti Gallunum	107	rum 123. eorum orna-	
Quintilianus	161	Sanctimonialium canobia p. 3.		menta	2
R.		prafat. II. 12.		Tertia	10
R Aptus pœna	9	Sarabaita p. 6. prafat. 82		Testamentum pro instrumen-	
Rasura Monachorum	22	Scalch	109	to	59
Ravenouua	47	Schafhusianum monasterium		Testium fides apud Aleman-	
Ravensburgum	47	39		nos	40. 63
Regalia Monasteriorum	15	de Scanfit valde Nobiles	112	Theodisca lingua	64
Regia donationes	15	Scholastici Canonici	2	Theodoricus Francorum Reges	
in Religionis negotio quibus		Sclavi	66	35.	(111)
prima data	7	Sclavo Poloni	66	Theodoricus Gothorum Rex	
de Religione & Religiosorum		Scoti Monachi p. 5. praf.		Theodosianus Codex	48
moribus cognovisse Princi-		eorum monasteria apud		Theutonici	47
pes	7	Germanos	82	Theutonicum regnum	47
Religiosos interfuientiam pœ-		Seccessus	99	Thiota Abbas	108
na	8	Semperfry	57	Tigurinus pagus	62
Reliquiarum honoratio	2. 9.	Servitus	58	Tigurinum Monasterium Vir-	
Remigius Komensis	31	Alamannica	54	ginum	110
Remoboth	p. 6. praf.	Servorum apud Alamannos ge-		Tirolensis Comitatus	60
Reprastere	52	nera 54. 55. confugia	59	Tondendi mos	97
Repuat mulcta	9	142. statura & mensura	44	Tondere in Monasteriis quos	
Rhenanus	161	liberi in scholis instituti	3	licuerit	24
Rheni vallis	38	Servi in veteri Ecclesia	128.	Tonsos in Monasteria trudi	22
Rhetia prima	35	sub monasteriis	109	Tonsura varia genera	101
Rhetica nomina	35. 36	Servi latentes & eorum bona		Tosa Monasterium	64
Rhinaugia	39	Sichardus l. C. 161	(109)	Tribonianus impius	48
Ripuarii	58	Sigeberti Francorum Reges	35	Tribunus	108
Romani Franci	47	Sigebertus junior Francorum		Trifagium Gracorum	31
Romani homines	35	Rex 16. 35		Tronia	35
Romane leges Francie & Ala-		Sigilla Germanorum Princi-		Tuitisce	64
mannis nota	6. 48	pum Latina 33. in vete-		Turegiensis pagus 62. 110. Re-	
Romanshor	64. 109	rib. chartis	32	gia 38. 106	
Rotwilense iudicium	25	Sigmaris vvang	109	Turicensis pagus	37
Rufa st.	110	Simonia crimen 5. 94. ejus ir-		Turicti Castri Ecclesia	110
S.		reptio	III	V.	
S acerdotes Baal	91	Simulacra in templis	2	V allis Phenana	38
Sacerdotum examinatio		Solidus	25. 43	Vallis umbrosa	
ante admissionem	7	Solitudo	17. 42	Vassus, Vassalis 42	(69)
probatio & animadversio à		Spata	40	Velanditius	97
populo & clero simul 7. con-		Spenda	63	Venerabilis	40
jugia	10. 97	Sponsaliorum solutio facilis a-		Verona regni Longobardici se-	
Sacerdotum scortantium pœna	25	pod Alamannos	9	des	111
Sacrament. duo	6	Stainaha	107	Vestitura	84
Sacramentarius monasterii	23	Stainense Monasterium	39	Vicarii monasteriorum	23
Saiga, Seiga	43	Stamheim	109	Vicedomini monasteriorum	15
Salii	38	Stipulatio	45	Viennensis episcopus quando	
		Sacrus Ducatus	111	fundatus p. 3. prafat.	
		Suffraganei olim nulli	1	Vigiles Monasteriorum	23
		Sumbri	108	Vindicia	63
		Surnius Pontifex	40	Fin-	

I N D E X.

<i>Viteia apud Alamannos olim</i>	<i>Underwegen</i>	112	<i>VVest, VVestgotti</i>	47
<i>pauca 43. in Valle Rheni</i>	<i>Vngendi Reges & Imperatores</i>		<i>VVestria</i>	47
<i>Vini usus in monasteriis olim</i>	<i>consuetudo</i>	4. 37	<i>VVila</i>	64. 84
<i>rarus</i>	<i>Vniversalem Episcopum esse</i>		<i>VVintarduram</i>	61
<i>Vini ut copia ita aestimatio au-</i>	<i>Antichristi praecursorem</i>	8	<i>VVisogotti</i>	47
<i>ctua</i>	<i>Voti monastici partes</i>	p. 7.		
<i>Violentia apud veteres Ger-</i>	<i>praf.</i>		X <i>Ethodochia</i>	102
<i>manos poena</i>	<i>Vota monastica an olim perpe-</i>			
<i>Virginum caenobia</i>	<i>tua & an possint rescindi</i>			
<i>Virginem qui stupravit, ducat</i>	<i>p. 5. 6. praf.</i>	83	Z	
<i>147</i>	<i>Vronia</i>	110	<i>Acharia Papa dexteritas</i>	3
<i>Virginitatem animi non tan-</i>	<i>VV.</i>		<i>& industria</i>	3
<i>tum corporis</i>	<i>Wasserburg</i>	43	<i>Zillenslate</i>	62
<i>Vitodurum</i>	<i>VVat, VVatman, VVaispenda</i>		<i>Zuentebaldus</i>	Lotharingia
<i>Vlma</i>	68.	(47.	<i>Dux</i>	51
<i>Vncia</i>	<i>VVelfi seu VVelfones Comites</i>		<i>Zuinglius</i>	161

F I N I S.

GENEALOGIA KYBURGENSIUM COMITUM IN ALAMANNIA;

EX CODICE M. S. VETERE BIBLIOTHECÆ S. Vdalrici, Augustæ Vindellicorum.

Hartmannus I. Comes de Kyburg.

Burchardus I. Sueviæ Dux obiit 911.
Uxor Regis Burgundiæ filia.

Hupaldus I. natus circa an. 845. obiit 908.

Ditperga nata circa ann. 870.

Diopoldus.	Manegoldus.	S. Udalricus, nat. an. 890. ob. 973.	Albertus I. •	Luitgarda I. uxor Burchardi III. Sueviæ Ducis, qui ob. 973.
Richuvinus, Hildigardis uxor.	Hupaldus II.	<i>Omittitur Monialis Buchoviensis ab Hugone Comite vitiata, cujus meminit Ekkehardus pag. 67.</i>		

Adelbero Canonicus Augustanus, S. Udalrico destinatus successor.	Reginbaldus obiit 955.	Hupaldus.	Manegoldus.	Kunigunda Monialis.

Hupaldus III.	Irmentrudis Abbatisa VVerdeæ.	Manegoldus II. Gutta uxor.

Albertus II. Hartmannus.

Manegoldus III. Metildis de Schuvabek uxor.

Gunderada Abbatisa VVerdeæ.

Hupaldus IV.

Hartmannus III. ann. 1078. Adelheidis uxor.

Benedicta Comitissæ de Vitelspach uxor.

Manegoldus IV. VVurza uxor.

Hartmannus IV. Monachus ante obitum obiit 1141.	Udalricus II. Episcopus Constantiensis, obiit circa an. 1139.

Manegoldus V.

Albertus III. Monachus ante obitum.

Albertus IV.

Hartmannus V.

Albertus V. obiit circa annum 1229.

Hartmannus VI.

Udalricus III. Albertus VI.

Ludovicus, obiit circa an. 1263.	Hartmannus VII. Hartmannus VIII. Episcopus Augustanus, obiit anno 1286.

Albertus VII.

*Uxor Comitissæ de Zollerem.

*Uxor Comitissæ de Helfenstein.

*Uxor Baroni de Hellenstein.

F I N I S.

INDEX

INDEX SCRIPT. VET.

<i>Genealogia S. Galli</i>	ib. 106	230.241.246	<i>Martialis</i>	130
<i>Genealogia Karolingorum</i>	164	<i>Iohannes Andreas IC.</i>	114	<i>Martianus Capella</i> 29.144.136
<i>Gerhardus Magister S. Galli</i>	47	<i>Iohannes Apostolus</i>	233.245	<i>Martyrologia</i> 108.123
<i>Glossarium Anonymum Latinum S. Iohannis Apostoli vita</i>		125	<i>Matthaus Vindonicensis</i>	135.255
110.111.112		<i>Iohannes Beletb</i>	102.106.113.125.	<i>Modianus</i> 107
<i>Glossarium Franco-Latinum</i>	128. 250			
129. 134		<i>Iohannes Diaconus Romanus</i>	28. 114	
<i>Glossarium Germanico-Latinum</i>	118 231			
<i>Glossarium Latino Germanicum</i>	254	<i>Iohannes de Gallandia</i>	109.138.139	N <i>Ævius</i> 124.126
<i>Glossator Vita Norkeri Balbuli</i>	113	<i>Iohannes Gerson</i>	138	<i>Nestor Novariensis</i> 119.121.125
<i>Gotzpertus Abbas S. Galli</i>	166	<i>Iohannes Magister</i>	115.114	<i>Nicander</i> III.127
<i>Grammatellus</i>	136.138	<i>Iohannes Sarisburiensis</i>	109.137	<i>Nicolaus Lyranus</i> 102.254
<i>Gravenbergius</i>	120	<i>Iohannes Tritheimius</i>	140	<i>Nonius Marcellus</i> 120. 124.139.252
<i>Gregorius Magnus P.R.</i>	114.117.246	<i>Iohannes Vitoduranus Minoris</i>	116 255	<i>Norkerus Balbulus</i> 1.3.14.28.48.
250		<i>Ionas Abbas</i>	105.118.253	110.114.126.129.237
<i>Gregorius Turonensis</i>	112.127	<i>Iosephus</i>	42	<i>Norkerus Piperugranum Physicus</i> 52
<i>Guido Aretinus Abbas S. Leusi</i>	113	<i>Isaias Propheta</i>	230	335
114.		<i>Isidorus H. spalenfis</i>	102.106.109.	<i>Norkerus Labeo Abbas</i> 2.60.120
<i>Guilhelmus Durandus Miniacensis</i>	112. 114. 115. 122. 124.137.252.		254	
125.252		<i>Iso Magister</i>	107.131.140	
<i>Guilkerinus de Nangis</i>	137	<i>Iudas Apostolus</i>	131	O <i>Bertus de Orto IC.</i> 132.135
		<i>Iul. Cesar</i>	133	<i>Orus Milkisus</i> 117
H <i>Adviga Suevia Dux</i>	44.51	<i>Iul. Firmicus</i>	124.138	<i>Osfrydus VVissenburgensis</i> 107.118
<i>Hartmannus Senior Abbas S. Iul. Pollux</i>			124	120
<i>Galli</i>	28 61	<i>Iuo Carnotensis</i>	127	<i>Otho Frisingensis</i> 250
<i>Hartmannus Iunior Monachus S. Iustitiani Novella</i>		<i>Iuvenalis</i>	130	<i>Otho III. Imperator</i> 64
<i>Galli</i>	1.28.31		108.130	<i>Ovidius Naso</i> 84 106
<i>Hartmurus Abbas S. Galli</i>	3.28.51.			
	57.94.106.140			
<i>Henricus ab Ostertingen</i>	254	K <i>Alendaria</i>	108.133	P <i>Aderbornensis Monachus Anna-</i>
<i>Hephastio</i>	107	<i>Kerardus Augiensis</i>	117.119.	<i>libus Caroli Magni</i> 113
<i>Hepidannus Senior Monachus S. Galli</i>	136.137.138	<i>Kero Monachus S. Galli</i>	108.120	<i>Pandecta</i> 103.126.255
2.101.133.140				<i>Papias</i> 106.110.112.115.120.125.
<i>Epidannus Iunior Monachus S. Galli</i>				133.134.250.251.253.254
2.111.117.131.139.253				<i>Paralipomena</i> 128
<i>Herimannus Contractus</i>	2.101.102.	L <i>Actantius Firmianus</i>	121	<i>Paulus Apostolus</i> 112.128.233
139.140.142.251		<i>Lambertus Schafnaburgensis</i>	124.127	<i>Paulus Diaconus</i> 120.124.133
<i>Herodotus</i>	136	102.109		<i>Paulus Orosius</i> 143
<i>Hesychius</i>	ibi.	<i>Lampridius</i>	124.127	<i>Petronius Arbitr</i> 109.124.128.137
<i>Hierocles Philosophus</i>	117	<i>Lectionarium Ecclesie S. Galli</i>	122.	<i>Petrus Apostolus</i> 152
<i>Hieronymus Stridonensis</i>	117.121.	140.255		<i>Petrus Diaconus</i> 139
129.253.254		<i>Lex Alamannorum</i>	110.125	<i>Petrus Herp. Dominicanus</i> 214
<i>Hilibrandi Poema</i>	255	<i>Bajoariorum</i>	125	<i>Petrus de Nat alibus Equilinus</i> 124
<i>Hincmarus Laudunensis</i>	253	<i>Langobardorum</i>	138	<i>Petrus Riga Remensis in Aurora</i> 112
<i>Hippocrates</i>	52.37.109	<i>Salica</i>	129	<i>Placidus sive Placiades</i> 119. Plato 73
<i>Homerus</i>	116.136	<i>Lexicon Graco-Latinum</i>	106.107.	<i>Plautus</i> 108.126.138.251
<i>Honorius Solitarius</i>	121	111.121.126.127.129.136.251.		<i>Plinius</i> 106.109.124.125.255
<i>Horatius</i>	8.116	255		<i>Plutarchus</i> 116.136
<i>Hugo Reutlingensis</i>	113.114	<i>Livius</i>	105.137	<i>Poeta Grammaticus Innominatus</i>
<i>Hymni Ecclesiastici</i>	124.132	<i>Lucas Apostolus</i>	253	124.134.136
		<i>Lucianus</i>	107	<i>Polybius</i> 112
		<i>Lucillus</i>	126	<i>D. Polycarpus</i> 113
I <i>Iacobus Diaconus Heliopolitanus</i>		<i>Luitprandus Ticinensis</i>	111	<i>Phavorinus Camers</i> 136
117		<i>Lupus Ferrariensis</i>	253	<i>Phlemo</i> 107
<i>Iacobi Protevangelium</i>	255		120	<i>Philo Carpathius</i> 254
<i>Ieremias Propheta</i>	137			<i>Phloxenus</i> 106.109.118.121.125
<i>Immo Abbas S. Galli</i>	40			129.133.138
<i>Innocentius III. P.R.</i>	249	M <i>Achutis Historia</i>	120.252	<i>Priscianus</i> 129.139.227
<i>Inscriptiones</i>	131	<i>Malachias Propheta</i>	145	<i>Prudentius Clemens</i> 117.129.138
<i>Interpres Bibliorum Vetus</i>	112.118.	<i>Mamotracti Auctor</i>	112.113.118.120	<i>Pylades</i> 138
120.121.124.125 128.137.138.			121.125.133.135	
251.252.254		<i>Marcellinus Presbyter</i>	118	
<i>Interpres Hugonis Reutlingensis</i>	114	<i>Marianus Scotus</i>	109.251	Q <i>Soranus</i> 119
<i>Interpretatio Regula</i>	109	<i>Marner</i>	113	

R Asperius Turicensis 12.13.15. 22.24.6.119.120.122.123.124.125.126.127.128.129.130.131.132.133.134.135.136.137.138.139.140.141.142.143.144.145.146.147.148.149.150.151.152.153.154.155.156.157.158.159.160.161.162.163.164.165.166.167.168.169.170.171.172.173.174.175.176.177.178.179.180.181.182.183.184.185.186.187.188.189.190.191.192.193.194.195.196.197.198.199.200.201.202.203.204.205.206.207.208.209.210.211.212.213.214.215.216.217.218.219.220.221.222.223.224.225.226.227.228.229.230.231.232.233.234.235.236.237.238.239.240.241.242.243.244.245.246.247.248.249.250.251.252.253.254.255.256.257.258.259.260.261.262.263.264.265.266.267.268.269.270.271.272.273.274.275.276.277.278.279.280.281.282.283.284.285.286.287.288.289.290.291.292.293.294.295.296.297.298.299.300.301.302.303.304.305.306.307.308.309.310.311.312.313.314.315.316.317.318.319.320.321.322.323.324.325.326.327.328.329.330.331.332.333.334.335.336.337.338.339.340.341.342.343.344.345.346.347.348.349.350.351.352.353.354.355.356.357.358.359.360.361.362.363.364.365.366.367.368.369.370.371.372.373.374.375.376.377.378.379.380.381.382.383.384.385.386.387.388.389.390.391.392.393.394.395.396.397.398.399.400.401.402.403.404.405.406.407.408.409.410.411.412.413.414.415.416.417.418.419.420.421.422.423.424.425.426.427.428.429.430.431.432.433.434.435.436.437.438.439.440.441.442.443.444.445.446.447.448.449.450.451.452.453.454.455.456.457.458.459.460.461.462.463.464.465.466.467.468.469.470.471.472.473.474.475.476.477.478.479.480.481.482.483.484.485.486.487.488.489.490.491.492.493.494.495.496.497.498.499.500.501.502.503.504.505.506.507.508.509.510.511.512.513.514.515.516.517.518.519.520.521.522.523.524.525.526.527.528.529.530.531.532.533.534.535.536.537.538.539.540.541.542.543.544.545.546.547.548.549.550.551.552.553.554.555.556.557.558.559.560.561.562.563.564.565.566.567.568.569.570.571.572.573.574.575.576.577.578.579.580.581.582.583.584.585.586.587.588.589.590.591.592.593.594.595.596.597.598.599.600.601.602.603.604.605.606.607.608.609.610.611.612.613.614.615.616.617.618.619.620.621.622.623.624.625.626.627.628.629.630.631.632.633.634.635.636.637.638.639.640.641.642.643.644.645.646.647.648.649.650.651.652.653.654.655.656.657.658.659.660.661.662.663.664.665.666.667.668.669.670.671.672.673.674.675.676.677.678.679.680.681.682.683.684.685.686.687.688.689.690.691.692.693.694.695.696.697.698.699.700.701.702.703.704.705.706.707.708.709.710.711.712.713.714.715.716.717.718.719.720.721.722.723.724.725.726.727.728.729.730.731.732.733.734.735.736.737.738.739.740.741.742.743.744.745.746.747.748.749.750.751.752.753.754.755.756.757.758.759.760.761.762.763.764.765.766.767.768.769.770.771.772.773.774.775.776.777.778.779.780.781.782.783.784.785.786.787.788.789.790.791.792.793.794.795.796.797.798.799.800.801.802.803.804.805.806.807.808.809.810.811.812.813.814.815.816.817.818.819.820.821.822.823.824.825.826.827.828.829.830.831.832.833.834.835.836.837.838.839.840.841.842.843.844.845.846.847.848.849.850.851.852.853.854.855.856.857.858.859.860.861.862.863.864.865.866.867.868.869.870.871.872.873.874.875.876.877.878.879.880.881.882.883.884.885.886.887.888.889.890.891.892.893.894.895.896.897.898.899.900.901.902.903.904.905.906.907.908.909.910.911.912.913.914.915.916.917.918.919.920.921.922.923.924.925.926.927.928.929.930.931.932.933.934.935.936.937.938.939.940.941.942.943.944.945.946.947.948.949.950.951.952.953.954.955.956.957.958.959.960.961.962.963.964.965.966.967.968.969.970.971.972.973.974.975.976.977.978.979.980.981.982.983.984.985.986.987.988.989.990.991.992.993.994.995.996.997.998.999.1000.	120 Vffingus VVer tinenfis 129
105 Vgutio 106.121.115.119.120.121.
254 122.126.129.136.137.138.150.
108.136.254 251.254
250 Victorius Aquitanus 137
126 Vigilus Tridentinus 126.129
119 Virgilius Maro 38.44.73.83.86.
125
Vita Patrum 130.250
134 Vlpianus IC. 103.127
126 Vocabularius Iuris 132
129 Vopiscus 107
127
Theodoricus Avod's Trudonis
Theodorus Gaza
Theodorus Campidonensis
105.108.113.117.120.121.
109 251
Theotmarus Inuvayensis
Thomas Lyrer Rankvylensis
137
Thomas Aquinas
Tisletonium Anglorum
Tiefburgius Monachus S. Galli
109.112.252
Tutilo Monachus S. Galli 14.26.27.
239
Tyrol Rex Scotorum 116.124.
143
250
123
111 |
|--|--|

F I N I S.

INDEX

INDEX SCRIPTORUM RE- CENTIUM.

A brahamus Ortelius	140	H adrianus Amerotius	102	I osephus Scaliger	102. 118. 133
Achilles Gassarius	118	Hadrianus Iunius	ibid.	Iosias Simlerus	108. 142
Adolphus Scribonius	128	Henricus Bebelius	140. 143	Isaacus Casaubonus	129
Agidius Tschudius	3. 108. 111. 121.	Henricus Bullingerus	3		
142. 255		Henricus Canisius IC.	1. 140. 253	L ævinus Torrentius Episcopus	
Andreas Alciatus IC.	115	Henricus Loritus Glareanus	114.	Antverpianus	105
Antonius Augustinus IC.	133	251		Laurentius Surius	140
		Hermannus Miles		Lucas Fruterius	139
B artholomæus Schobinger IC.	3	Hieronymus Gebuilerus	254		
Beatus Rhenanus	109	Hubertus Giphanius IC.	139	M Antonius Major agius	114
		Huldericus Zuinglius	249	Marcus Velferus	118
C æsar Baronius Cardinalis	112			Marquardus Freherus	112. 118. 120.
Carolus Perrotus	135	I acobus Cujacius IC.	117. 133	254	
Christianus Vrsifius.	102. 142	Iacobus Pamelius	112. 117	Matth. Flaccius Illyricus	112. 120
Conradus Gesnerus	140	Ianus Doufa P.	124. 137		
Conradus Rittershusius IC.	112	Ioachimus Vadianus	1. 3. 102. 105.	N icolaus Rigaltius IC.	120. 125
		108. 121. 130. 139. 248. 252. 255		Nicolaus Serarius	112. 130
D esiderius Heraldus	129	Iodocus Metzlerus	140. 142		
Dionysius Gothofredus IC.	117	Iohannes Drosæus IC.	115	O svvaldus Myconius	249
Dionysius Lambinus	139	Iohannes Evvich	128		
		Ioh. Fridericus Faustus	134	P aulus Stephanus	133
E rycius Puteanus	114	Iohannes Garsias IC.	253	Petrus Colvius IC.	118
		Ioh. Iacobus Frisius	140	Petrus Falco Eq. Auratus	3. 249
F ranciscus Guillimannus	251	Iohannes Kestlerus	3. 4		
Franciscus Iuretus IC.	126	Iohannes Lalamantius	102	R obertus Constantinus	118
Fridericus Tilemannus IC.	140. 143	Iohannes Longovallius IC.	115		
Fulvius Vifinus	117	Iohannes Meursius	106	S ebastianus Munsterus	3. 142
		Iohannes Mintzenbergius Carmeli-		Sigismundus Gelenius	254
G aspar Schoppius	139	ta	124		
Gothofredus Ingermannus		Iohannes Savaro IC.	112. 113. 127	T heodorus Bibliander	120. 53
119		Iohannes à Schellenberg	137		
Gregorius XIII. P. R.	117	Iohannes Stumpsius	1. 3. 62. 102.	V incentius Galileus	114
Gulielmus Budæus IC.	130	108. 110. 111. 116. 117. 121. 142.			
Gulielmus Fornerius IC.	106	251			

F I N I S.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

de Arbona Nobiles 76.93.95.96	nos	126	Dirg	131
Arbor Felix, eadem qua Arbona	Balnea stupa	93	Birrah	121
99	Barbari, id est Germani	8	Birichtilo Comes	92.93.165.25
Arcarius gaze	manni	113	Bispilus, Bispilio	13
Archicapellanus	Baro	133	Bistirica conquistata à Pipino	4
Archidux	Baronti Visio	8	Bivium	108
Archimandrita	Barri zare	138	Blarer Patricii Sancti gallenses	90
Arelato	Basilea	190	bis 95. ter 96. ter	
Argentina obsidetur	85 Basileica	110	Blaser Patricii Sancti gallenses	92
Aribo Archiepiscopus Mogunti-	S. Basilii Regula	9	S. Bläsi reliquia	206
nus	39 Bavaria Dux à Sicario cõfossus	85	Blavubeuren oppidum Suevia	107
Arista	122 Beatrix Philippi Imp. filia	76	Bleb, vetus familia Rotvulana	94
Armagestare Nobiliũ infige,	Becken. vide Pistores		Boa, serpens	196
vetustum ignobilib.	115.116 Beda Presbyter ejus libri	9. obit, 3	de Bochtberg Nobiles	92
Armentarius	121 Bellicon	111	de Bodmen Nobiles	109
Arnoldus Imperator	Belliza	111	Boemans, id est Bohemi	121
Arnoldus electus Episcopus Con-	Bellfort, Bellmont	111	Boecii Philosophia	4
stantia 70. Repulsus Raven-	Benedictus P. R. Ecclesiam Bam-	66	Bohemi superant Agarenos	92
natum sit Episcopus	70 bergensem consecrat	10	Bolari Patricii Sancti gallenses	96. bis videntur iidem esse cum
Arnolfus Imperator attentans	Benedictus P. R. obit	21	S. Benedicti Regula 9. solium, in	
virginem nobilem repellitur	6 moritur	6	quo ejus imago picta	38. vi-
Arnolfus Dux Bavaria fugat A-	cem gerunt Abbates	7	S. Bonifacius in Germaniam venit	4.94
garenos 6. moritur	7 Benedictionem minores à majori	7	Bon man	125
Arnolfus Arnolphi Bavaria Ducis	debent postulare, non contra	38	Bononiensis Academia	74
F. interficitur	7 Beneficium, Beneficiare, Benefi-	119	de Bonstetten Barones nunc Patri-	
Arnolfus Tullensis Episcopus	46 ciati	119	cii Tigurini & Berneses	90.107
Ascella	253 Beneficiorum Ecclesiasticorum plu-	72	Boso Episcopus Constantiensis	164
Asphalea	106 ralitas vetita	137	Bostar, Bostanarium	119
Astronomicũ cælum pretiosum	83 Berg	122	de Berge Nobiles	91.93. bis 94 de Botstein seu Botenstein. Nobilitas
Asug	122 de Berge Nobiles	91.93. bis 94	de Botstein seu Botenstein. Nobilitas	
Attici & Cerobuli altercatio	9 bis 97. Villici	97	70.89	
Avaritia quid	212 Berglen	134	Bozanarius	119
Auditorium	46.58.119 Beri	123	Brachiale	128
Avena, Avenaceapuls	109 de Bernang Nobiles	94	Brachsberg castrum Suevia	70
Aversativus	125 Bernegg	68	Bregentz fluvius 98. oppidum 98.	
Aves captoria	129 Bernhardus Abbas S. Galli	6.11.	vide Brigantium	
Avis an liceat vesci diebus je-	15.25		Breitenfeldensis pugna	76
junalibus	47.48 Bernhardicella ad Monasteriũ	13	de Breitenlandenberga Nobiles	90
Augia, que & Auna & Ovva	2 Bernovicus Abbas S. Galli	5	Brend	124
Dives 20 Major	99.100. Bertha Comitissa Suevia	17	Brenten	253
spoliatur à Visitatoribus	84.86 Bertholdus & Erchingen		Brevis, Breve, Breviar. n. Bre-	
Augusta Vindelic. ab Vngris obsi-	Comites & Duces Alamannia		vigerulus	126
detur	29.33 vincunt Agarenos 6. inimici.		Brigantium 1.68.143.146.192.	
Augusta & Rhetia Duces	201 tias exercent cum Salomone E-	193.98	Brigantium lacus	109.143.192.
199	piscopo 15. capiuntur 18. capi-		18	193
Augustini libri in Bibliotheca S.	replectuntur	18	193	
Galli	8.9 Bertholdi de Zaringen	131	S. Brigida	248
Aula pro olla	137 Bertholdus Marchio Zaringia		Brisachum	29
Aulicus gloriosus & ambitiosus	68.69		Briscovae	54
15.21.42	Bertholdus Dux Zaringie compa-		Brotsach Regina Scotia	248
S. Aurelia Oratorum	1.246 rat advocatiam Monaster. S. Bründlen			123
S. Aureli Monasterium	69 Galli	76	Brunnehildis Regina	1.105.145.
Auricularis, Auricularius	112 Bertholdus de Falckenstein		Abbas necatur	193
Auriculas abscondi facinorosis	135 S. Galli	88.90	Bruno Archiepiscop. Coloniesis	60
Authenti seu Authentica in Musi-	Biberes	126	(8.9 Buochorn Comitatus 40. oppi-	
ca	114 Biblii libri in Bibliotheca S. Galli		dum Imperiale	100
B.	Bibliotheca vetus Monasterii S. Buchilini Patricii S. Gallenses	95		
Babenberg 72. Bapabinberck	Galli	9	Buchovva Monasterium	33
15. instituitur Episcopatus de Bichelsee	Dapiferi Monasterii		Buelar, vetus familia Suisis	97
Baccenis	120 (66 S. Galli		Bugones Nobiles die Duggè	94.
Baculus pastoralis	112 Diet	122	Burkardus Ingenitus Abbas S.	
Barbacha fluvius	116 Bira, Birenmoß	123	Galli	40.41.45.58
Balneum	126 de Birboume Nobiles	92.	videntur Burkardus II. Abbas S. Galli	
Balneorum genera apud Alaman-	ocelli fuisse	93	53.66	

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Burkhardus Decanus S. Galli	33	Capula	119	Chanberiere	128
qui postea Abbas		Cepus equi	198	Charaxare	112
Burkhardus Monachus adulescens		Carina, Carum	128	Charitas, Charitative	136
obit	10	Caritas pro Carum	110	Charellain	118
Burkhardus I. Suevie Dux	18.	Carum ad licet manducare Mo-		Chast	125
218. contra Rudolfum Burgun-		nachus	1.46.47.48.59	Chlotharius	102
die Regem 6. eisdem filiam Juana		Carniculam eum ordere	125	Chanto Danorum Rex	40.41
locat. ob. occiditur in Traia 6.219		Carolus Martellus 166. 184. Ala-		Choldarii	102
Burkhardus II. Suevie Dux iam		manniam subigit 3. 201. Saxo-		Chollinchoven	10.21
victus & senex ducit Haduvi-		nes debellat & Saracenos 3.		Chors, Chortis	116.125
gam	42.43	moritur	3. 166. 184	Chomfe	109
Burkhardus Comes invadit Mo-		Carolomannus Martelli F. cum		Cl.	8
nasterium S. Galli	69	fratre Pipino regnat 166. 184.		Cliffol Rorodigerorum	6
de Düren Nobiles 93. 108. viat		165. Alamannicum affligit 3.		Cobors, Cohors	117
Piura		fit Monachus 3. 166. 184. 199		Cobors, Cohors	70
Burg/Burgstall/Burghalden/		Carolomannus Pipini F. 3. 166. 184.		Cochonibus, Cochonibus	213
Abra	110	dem		Cochonibus, Cochonibus	112. 120
Ausnang Barones 94. in fi. 97		Carolus Magnus Imper. contra		Colaris	117
Bullifragus	251	Saxones 5. Longobardis 4.		Cuciatim	107
Burhon	107. 108	Hispanos 5. Hunos 5. Romam		Clanx 117. de Clanx Nobiles	117
		5. bis 3. cantum re-		Claretum	137
		format 28. scribendi studiosus		Clarona	248
		III		Claudicare melius Reges quam re-	
		Carolomannus Calvi F. dissolutus		gna	51
		123		Clausula pro inclusorio	32. 122
		Carolus Crassus Imper. 6. 10. 11		Cleinarii Patricii Sancti gallenses	
		fit Rex Francorum 6. Italiam		Clementis Pape liber	8
		subigit 10. convivium celebrat		Clemens II. P. R. W. iboradam ca-	
		Monachis S. Galli, in quo ipse		minister 14. 24. poeta & musicus	67
		28. 239. 237. amat doctorum		Clepere	137
		6. & inde patientia 123. dictus		Clibanus ingentis molis	16
		Magnus 233. 237. 243. 255.		Cliniscus	45
		obit		Clodoveus II. Grimoaldum vincit	
		6		251	
		Carolus Archiepiscopus Mogun-		Clubini Patricii Sancti gallenses	97
		tinus obit		94	
		Carolingorum stemma		104	
		Carolorum prosapia in Helvetia		Coci Patricii Sancti gallenses 93. 95	
		229. 255		bis. An Kuchmeister.	
		Carpentarius Patricii Sancti gallen-		Caelius Mons	250
		ses		93	
		Carrucare, Carrucarius		Caelum Astronomicum pretiosum	83
		12. 107		120	
		Cassibus		Cænobiota, Cænobita	105
		28		138	
		Cassidile		Cohors, Cohortalis	125
		III		135	
		Cassinum Castrum		Collationes Patrum	9
		184		Collare	120
		Cassiodorus super psalmos		9	
		Castellani		Collecta, Colle, Tacta, Collecta-	
		118		tinus	89
		Castitatis servande ratio		Cobini, Colma	116
		32		81	
		de Castronovo Comites		Colat	126
		120		125	
		Casula		Colombia, Columbitus 126. in	
		108. 110		Colles, Colles episcopi 125. La-	
		Casus		128	
		Causia, Catausia		45	
		126		Colymba, Colymba	9
		Causidici		110	
		Celer		Comete 6. bis 8. bis 9. 61	
		95. 96		110	
		Celerites		Comuns	12
		120		110	
		Cella Salomonis		Commater	112
		39. 122		105	
		Cella, Cellula		Concambium, Concambire	128
		121		109	
		Cellanus lacus		Concilia indicere non esse Pape	
		23. 121		sed Imperatoris & Episcopo-	
		Cellarium		rum	86
		112		29. 116	
		Cellaris, Cellarius		152. 250	
		253		113	
		Celcuma		18.	
		10		141. 142	
		Censurium homo		110	
		110		Confessio	106
		Cerevisia 252. puerum & usia		123	
		123		Con-	

INDEX RERUM ET VERBORUM.

<i>Conjugum in Quadragesimis abstinentia</i>	22	<i>Cuono Dux Moerania</i>	Ottonis I. Dii Alamannorum	146	
<i>Conradus Imperator</i>	6.34.234.	<i>Cuono Curzibolt</i>	29.102	<i>Diis acclamant Vngri</i>	30
<i>236. Constantiam venit</i>	16. S.	<i>Cuono de Nelkenburg Comes</i>	mo-	<i>de Dilingen & Kiburg Comites</i>	118
<i>Gallum 6. ejus maternum genitum</i>	110	<i>ritur puer</i>	70	<i>Dioconsta</i>	252
<i>Conradus Heinrici F. Imperator</i>	250.	<i>Cuntzo Alamannia Dux</i>	1	<i>Diptire</i>	111
<i>10. Italiam domat</i>	11. corona-	<i>250. qui etiam Augusta & Re-</i>		<i>Diptycha</i>	117
<i>tur à Papa 10. ei rebellat</i>	<i>radus patruelis 10. filio despon-</i>	<i>tia 200. vide Guntzo</i>		<i>Discredere, Disloqui</i>	128
<i>sat Reginam Anglie 11. suc-</i>	<i>cessorem constituit Henricum</i>	<i>Cuppa</i>	118.215.226	<i>Dispensatores Patricii Sanctgal-</i>	
<i>Saxonem 29. obit 6. 11. 29</i>		<i>Curia, id est colonia</i>	116.133	<i>lenses 92.93. ter 95.96.97</i>	
<i>Conradus patruelis Conradi Imp.</i>		<i>Curia pro comitiis</i>	134	<i>Disturbium</i>	120
<i>Dux Carinthie</i>	11	<i>Curia pro aula</i>	136	<i>Divites. vide Richlen</i>	92
<i>Conradus Henrici VII. Imperator</i>	83	<i>de Curia Nobiles</i>	95	<i>Divortii causa inter Conradum</i>	
<i>Herosolymor. & Germaniar.</i>	83	<i>Curialitas</i>	138	<i>Regem & Reginam</i>	84
<i>Conradus Rex Burgundie</i>	34	<i>Curialis lingua</i>	121	<i>Bolus pro dolore</i>	120
<i>Conradus Dux Zuringia</i>	70	<i>Curtis pro aula</i>	121.125	<i>Domesticatus</i>	119
<i>Conradus Episcopus Constantien-</i>		<i>Curtis pro colonia</i>	133	<i>Domicilia</i>	120
<i>sis 7.48.49.52. ejus reliquia</i>	99	<i>Curtium</i>	116	<i>Dominica die pugnatum</i>	4
<i>Conradus de Bussnang Abbas S.</i>		<i>Cyare</i>	123	<i>S. Domnini oppidum</i>	68
<i>Galli</i>	79.80.90	<i>Cyphi lampadum</i>	132	<i>Dorsile pallium</i>	110
<i>Conradus de Tegerfeld Episcopus</i>		<i>Cyprianus Arelatenus Episcopus</i>		<i>Dorsioquium</i>	23
<i>Constantiensis</i>	77	<i>Cyrilli scholia de Ascensione Do-</i>		<i>Draco interfectus à B. Narcisso</i>	
<i>Conradus à Wengen Abbas Wet-</i>		<i>mini, & Quaestiones</i>	9	<i>196.197.198. à B. Magno 198.</i>	
<i>tinganus</i>	107	<i>Cyripsani</i>	7	<i>Ducatus</i>	131.135
<i>Conradus de Fabaria Presbyt.</i>	77	<i>D. Pro L.</i>	139	<i>Duciculum</i>	253
<i>Consiliare</i>	128	<i>Dagobertus puer interficitur</i>		<i>Ducilla</i>	125
<i>Constantia 99. ab Vngri invadi-</i>		<i>Dalmatica</i>	146	<i>Ductrix</i>	125
<i>tur 33. crematur</i>	34	<i>Dapiferi Abbatis S. Galli</i>	88	<i>Duelliam 18 42. 43. III. ibidem</i>	
<i>Constantiensis lacus</i>	109	<i>Decanus operis, operariorum</i>	112	<i>Monasterium</i>	44.
<i>Constantii Episcopi & Martyris</i>		<i>Deccolus frater S. Galli</i>	91	<i>Duellium Zeringensium Ducum</i>	
<i>Corpus</i>	235	<i>Declamator</i>	128	<i>munitione</i>	69
<i>Constantinopolitanus Imp. probi-</i>		<i>Decreta</i>	127	<i>de Duellio Barones, vide Tyviele</i>	
<i>betur Romae in S. Petri templo</i>		<i>Decreta Pontificum Romanor.</i>	9	<i>Dulciamina</i>	124
<i>coronari</i>	78	<i>Decursus aquarum</i>	107	<i>Dunflavinus Scotiae</i>	249
<i>Constantinus Graecorum Imp. am-</i>		<i>Dedicare</i>	138	<i>Durruart</i>	122
<i>bit Hadwigam Suevam</i>	42	<i>Defensaculum</i>	120	<i>Dux, Ducissa</i>	125
<i>Coppa</i>	111	<i>Defensio</i>	135	<i>E Berhardus Dux Francorum à</i>	
<i>Coriarii</i>	138	<i>Delatores Principibus fugiendi</i>	23	<i>fratre Conrado Imp. regno</i>	
<i>Corniculam abmordere</i>	125	<i>Delicare & Delicere</i>	138	<i>exclusus Imperatori Henrico.</i>	
<i>Corona, Coronatus</i>	120	<i>Desiderius Langobardorum</i>	138	<i>rebellat 29. interficitur 7.29</i>	
<i>Cortelini, Cortinari</i>	125	<i>Corbe jam relegatus</i>	4	<i>Rex Eberhardus Episcopus Constan-</i>	
<i>Corylus S. Galli 242 succiditur</i>	52	<i>S. Desiderii Martyris reliquia</i>	46	<i>tiensis</i>	10
<i>Cozelinup contra Votonem Bur-</i>		<i>Defius</i>	102	<i>Eburne atabule miranda magni-</i>	
<i>gundiae Regem</i>	11	<i>Deus quid faciat in caelis</i>	25	<i>tudinis</i>	19
<i>Copertus Abbas S. Galli 5. vide</i>		<i>Doblen</i>	23	<i>Ecclesie & Synagoga Altercatio</i>	9
<i>Gorxperus</i>		<i>Diabolus transformatus</i>	23.	<i>Eclipses Solis</i>	5.7.6
<i>Cralo Abbas S. Galli 7.35.36.37.</i>		<i>forma canis percussus</i>	26. pec-	<i>in de Edansvoile, Nobiles</i>	92
<i>63.207.227</i>		<i>cata in scidis per scripta delet</i>		<i>Edelnecht</i>	133
<i>Cratrania</i>	69.131	<i>27. Volonem Comitem praci-</i>		<i>Edere Christiano omnia licet</i>	212
<i>Creffarum ad Monasterium</i>	84	<i>pitat. 27. à Tutilone ex Eccle-</i>		<i>Edildegin</i>	133
<i>86.139</i>		<i>si appellatur</i>	27	<i>Egibertus Rector B. Magni</i>	225
<i>Cruces in vestibus</i>	5.6	<i>Diatum</i>	107	<i>Egilolfus Langobardor. Rex</i>	249
<i>S. Crucis reliquia</i>	198	<i>Diapim</i>	112	<i>vide Agilolfus</i>	
<i>S. Crucis templum</i>	13.108	<i>Diepaldus Abbas S. Galli</i>	67	<i>Egino Episcopus Constantiensis</i>	3
<i>S. Crucis violator punitur</i>	69	<i>Diepoldsburg</i>	17.110	<i>Walton à Abbatem persequitur</i>	
<i>Crucigira</i>	95	<i>Diepoldsburg</i>	17.110	<i>3. moritur</i>	4
<i>Crucilinga Monasterium</i>	99	<i>Diethelmus de Crenkingen Episco-</i>		<i>de Eicheim Nobiles</i>	75
<i>Cucullus, Cucullarius</i>		<i>pus Constantiensis</i>	76	<i>Ekkehard. Decanus Senior</i>	37.
<i>cus</i>	120.129	<i>Diethelmus Comes de Tokkenburg</i>	39.42.43.44.49.50.51.54.		
<i>Quibertus Decanus S. Galli 54.</i>	48.51	<i>Dietingen</i>	50. (69	<i>55.56.74.121. ejus laudes</i>	39.
<i>56. Praepositus Brisaugiensis</i>		<i>Dietricus Metensis Episcopus</i>	47.	<i>opera 46.207. hydropia</i>	207.
<i>Abbas Altabensis</i>	43	<i>Digitus id est libri</i>	71	<i>mors</i>	2.7.42.52
			126	<i>Ekkehardus Infr. Palatinus</i>	42.
				<i>43.44.45.46.50.51.54.55.</i>	56.

56.60.61.244. ejus motus	Offen	121	Fisci homines, Fiscales, Fiscalis	110.132
Ekkehardus Minor Saurvici Ne-	Evangelium Episcopi adremau-			
pat. Parat. in consuetudin. Dia-	ribus exhibentibus consuetudo	14	Flasco	252
conus & Decanus 42. 44. 45.			Flori Presbyteri Collectanea	9
Ekkehardus de Nienburg Abbas	Evlogia, Evlogia	112. 131	Flora, floricus	116
Angiensis	Eulogium, id est, pro verbum	127	Fontina varians & mirabile	52
Elegi	Eunuchus S. Columbanus minister	192	Fontana nudata aquis merse	53
Elemosyna quid 178. redemit ani-	Eunuchi Graecorum	42	Folkvandus Comes de Tokkenburg	68
mam M. sed obitum debet pre-	Eusebi & Hieronymi Chronica	8	132. occiditur	
codere	Eusebius Scotigeni Eremita	10. 22	Fontanetensis pugna trium fra-	
Elephantes	Eustasius Luxovienensis Abbas	160	trum	6
Elephantum obitu	Exultores	120	Forticium accusativo pro extra	52
Elisabetta, videlicet, Salomo-	Exiliare	129	Forensis, Forastus	107
in data 12. Ekkehardus Palam-	Expeditio	134	Forensis, Forastus	134
us obitu	Abienude	108	Fornice	252
Eligorus 74. videlicet, Heligovve	Fabariensis Abbas a S. Gallo		Formidulae asserere	252
Eligatus, videlicet, Alstria	data 20. sub Episcopo Carensi		Fortigina	135
Enarvati	37. fisor Imperatoris 37. 38. 41.		Fort. Fortoza, Fortalicia	120
de Eudingen Nobilis & Engel-	a S. Gallo repetit. instituitur	41	Fortania	111
bertus Abbas & Gallo 7. 6. 29.	Faceffere	38	Fou 134. Foy	132
10. 11. 12. 13. 14. 15. 16.	Facetta 135. Facetus id est, facun-		Francie nomen generale	143. 248
Enarvati	dus		Francie Orientalis Alpes 15. olim	
Enstasius & Erastus Proposi-	Factura	125	von Ducatus, sed Praefectura	
tionis Abbas 26. 27. Stan-	de Fasenhaim Nobiles	74	Imperialis 15. ejus Comes &	
denus Abbas	Facillanus Scotus obit	8	Praef. V Verinhere, 15. Duces	
Episcopus Alstriae 6. III. ob-	Falchenstein Castrum	10	recensentur Adelbertus 6. E-	
itu	de Falkenstein Nobiles	91. 92. 94	berbarus	7
Episcopus in possessionari pere-	95. bis		Francorum Regum successio	103.
grino	do Falkenstein in Nigra Sylva No-			104
de Expendis Nobilis	biles	94. 97	Frankenminster	66
Episcopus Episcopus Angu-	de Falchenstein Marscalci	91	Francosurtonses nundinae viden-	
lanus quondam fides	Fames	3. 4. 5. 10. 11	tur olim Adoguntia fuisse eodem	
129. in possessione in fine 200	Famidicus	24	tempore autumnali	25
Equus	Fans 139. Fandus	130	Fraxinib	34
Liquarum usus	Fanda & nefanda	130	Freyherren	133
Exbrantius, qui & Erenaldus, Fanda	Far 129. Farus	252	Prese fabae	109
Adapa domus	Fascinatores, id est, praestigiato-		Friburgum a quo conditum	131
Exdangis Dux Alamannie 15.	res	24	Fricovvensis pagus	33
videlicet, Salomo-	Fauces Iulie 13. 18. 107. 197. Mo-		Frideburga Duce Alamanni filia	
nem Comitiarum capit	nasteri origo 198. confirmatio		150. fit Monialis	153
10. 11. 12. 13. 14. 15. 16.	399. 200. inhabitatio	200	Fridericus II. Imperator, Heim-	
Exn-lidam, videlicet, in fuis Epi-	Fauciacum	107	ci VI. Filius contra datam fi-	
scopus	Fausta	36	dem a Principibus rejectum 76.	
Exonalibus Turgovia Comes	Fe, fede	132. 134	confirmatur tandem 77. de-	
162. 251	Feder vusch de Glatburg Nobiles		fenditur a Papa contra Otto-	
Exonalibus	Feodum 134. Feodaliter	134	nem Imper. 77. fugat pr tamen	
Exonalibus 111. 225. vide Araris	Fere obediunt Sanctis	191. 250.	ab Otto 77. de Italiam facit	
109	Ferrisodine in Faucibus Iulis	200	expeditionem 68. nulli repu-	
Exonalibus	Ferto argenti	93	dicere auctorem Austriae sed	
Exonalibus Erenaldus Mon-	Ferula Abbatialis	113	diffinitus ab Abbate S. Galli de-	
chus	Festorum diebus pugnatum	7. bis	fficitur. missis abbatibus Romae	
Exonalibus Dux Alamanni & puer	Fes, fiesu	134	127. nulli in Italiae	
8. 102	Feudum unde dictum	132	siatua Gregorio I. C. P. R. 85.	
Exonalibus Dux Alamanni & Contra-	Fides, Fideles, Fidelitas	132	redit ex Syria 85. a 800. dematur	
de Imp. rebellat 10. eidem con-	S. Fidis reliquie es capella	68. 69.	Papa 85. Ducem Bavaria	
firmatur 10. a antico Heinricho	ejus spoliatore puniti	177	mandat interfici	85
imp deponit 10. interficit 10	Fillones	120	Fridericum Archiepiscopus Mo-	
Exonalibus Episcopus Conventum-	Filtra	116	guntinus obit	7
fis 241	S. Findanus ex Scotia	204	S. Frigidianus unde 248. mortuum	
Exonalibus Episcopus	Firmata	107	fufenar	ibid.
Lorevanni	Fisca fluvium Fynaria	108	Frigore	114
Exonalibus Condeletis 10-	Fiscales	108	Frigidus, Frigidus morbus	255
Exonalibus Condeletis 10-			Fussach 107. Fussach fluvius	99
Exonalibus Condeletis 10-			Glast	107
Exonalibus Condeletis 10-			Ful-	

INDEX RERUM ET VERBORUM.

- Fullarii Patricii Sanctgallenses. 91. Gistarii Patricii Sanctgallenses 95 Hadevviga Suevia Dux 42.43.44
 vide Impletores. Gifela Imperatrix 10. moritur 11 51
 de Fullis Nobiles 94 Gifilbertus Dux Lotharingia 102. de Hagenvvile Nobiles 91. ter.
 ulmina 7.10 suffocatur 7. vide Kifalbertus. Halsmantel 119
 arintovva 57 Givvin Patricii Sanctgallenses 93 Hartker inclusus 8. moritur 9
 .ustes 116 Gladium gestare Nobilitatis insigne Hartmannus Comes de Kiburg 76
 115 80
 G. de Glatburg Nobiles 94. bis 95. ter Hartmannus Senior Monachus S.
 96. 97. 98. 105. vide Gielen & Galli 14. ex illustri familia 12
 Federvvusch. Hartmannus Iunior Abbas S. Galli
 Gallica rusticorum lingua 42 Glatta 168 33.74.6.24.28
 Gallici mendaci facies 41 Gnat Regis Anglorum filia Henrico. Hartmurus Abbas S. Galli 6.6.8.9.
 Gallus Scorice Callech 248. ex Hi- Imp. desponsatur 11. obit 11 10.11.183. Regis Burgundia co-
 bernia in Galliam 1.144.192 ejus Imp. 111 gnatus 22. ejus Statuta 28.51.
 studia 144. idola confringit 1. Gobia, Gorb Goldaha fluvius 53. villa Monasterio 57. resignat, & moritur 15
 146. Alamannica lingue gn. 2. Goldaha fluvius 53. villa Monasterio 57. resignat, & moritur 15
 25. heremum cepit inhabitare. rraara 13 Hartperus Curienfis Episcopus 36
 1. ejus corpus ubi 142. sepulchro de Golda Nobiles 93 Hartuinus contra Henricum Bava-
 ejectum reconditur 164. auferre Goldast Nobiles 85. 86. de Goticho- rum Imp. 9
 conatur Victor Comes 167. mo- ven 91 Hastiludiarum 137
 ritur 194 Bollet 119 Hatto Archiepiscopus Moguntinus
 SS. Galli & Oth mari Vita 9 Goffovva 69. de Goffovv Nobiles 97 15. 235. cor Regis nominatus 15.
 S. Galli locus non prorsus heremus Gosefridus Alamannia Dux 106. 251 duodecim Abbatibus praefuit 15.
 105. partem publicam in fisco Regis, de Gouchein Nobiles 95 cum Salomone Constantiensis pri-
 partem Nobilium 1.153 Gotzperus Abbas S. Galli 4. ejus laus mas tenet in imperio post Regem
 S. Galli Monasterii situs 153. com- 5. successorem constituit 5. vide 15. Abbas Fuldensis 15. diffidit
 moditas 20. persona regulares Cozperus. Moguntinus 19. in Italiam iturus
 22. Officiales Monachi 117. Offi- Gradus pro anno 255 thesaurum Salomoni committit
 ciales Domini 88. tributum Epi- Gracia Linguae docti Monachi S. Gal- 19. ab eo circumvenitur 19. ejus
 scopo Constantiensis debitum 5.7. li. 27.44 vafrities & astutia, 12.15.19.
 libertas Imperialis 119. crema- Grace docetur Hadevviga Ducissa praesertim in Comitum Fran-
 tio 7.34 42 119 Hedra 136
 S. Galli Abbates esse Principes. 73.74 Grana 112 Hegovia Comitatus 105.109.251
 80.82.85 Grandes, Grandinare 22 Hilicovve Comitatus 228.255. vi-
 S. Galli Basilica 5. 6. 106. Capella Grandivallense Cœnobium 118 de Eligovve.
 52 Graphium, Grapharius
 S. Galli oppidum muris & turribus Gravenburg 105.110 Heinbach villa 2
 cinctum 36.57.118. mœnia com- Gregorius Magnus P. Rom. tantum Heimo Constantiensis Episcopus 10
 busta 78 Ecclesiasticum reformat 221. ejus Henricus Saxo Imperator à Contra-
 Gallus in cacuminibus turrium 30 opera 231 do Imp. constitutus 29. eligitur 6.
 de Gameraingen Barones 71 de Griessenberg Nobiles 94.96 218. obit 6
 de Gandersvvil Nobiles 97 Griessen
 Gaudensius Constantiensis Episcopus Grimoaldus Major domus regnum frater 8.128
 obit 150 attentat 251. vincitur 251 Henricus superioris F. Dux Bavaria
 Gebhardus Episcopus Constantiensis Grimaldus Abbas S. Galli 5.7.183 contra Ottonem juniorem 9.62.
 obit 8 Archiepiscopus Ludovici Imper. moritur 9
 Gebhardus de Zaringen Episcopus 12. successorem constituit 8. mo- Henricus Bavarus Imperator 9.66.
 Constantiensis 69. rejicitur 70 ritur 9.94 adversus Hermanicum Pseudo-
 Gegine 253 de Grimmenstein Nobiles 93 Regem 9. eumque interfecit 70.
 Geisberger Patricii Constantiensis Gugsel, id est, cucullus 119 Italiam domat 9.10. & mori-
 90 de Gundelfingen Barones 90 tur 10. Sanctus habetur 16
 de Geizhuobe Nobiles 92 Gunzo Dux Alamannia 147. 150. Henricus Conradi Imp. F. Rex &
 82 153. vide Cantzo. Imperator 10. capit uxorem 11
 Geneva Burgundia urbs 10 Gungenspfennig 250 Veronem Burgundum debellans
 Genua osculandi mos 196 Gurt, id est, curtis 116 regnum Burgundia occupat 10.
 S. Georgii Martyris Cella 214. Eccle- de Gurt Nobites 94 11. Item Alamannia Ducatum 11.
 sia 39. Monasterium 122 de Gutingen Barones 78. 92. 94. Italiam domat 11. Bobemos ag-
 Geraldus Magister S. Galli, qui & 96 greditur 11. Regem Vngarorum
 Gerhardus & Keroldus 7.8.39. Gvvelsi Comites 18.105.110 restituit 12. amnistiam in Synodo
 43.47.54 Gypsire 111 Constantiensis publicat 11. uxorem
 Germania 143.192.231 H. sumit Comitem Piltavien-
 Geroldus Comes Hildigardæ Regina sem 11. moritur 14
 frater 3. Dux Bavaria occisus 5 Heinricus Henrici superioris F. Im-
 Gielen de Glatburg Nobiles 90. 92. H. perator 11. Italiam ingreditur 67
 bus 92. 96. bis. Camerarii Mona- Hama, Hamota 252 Rudolfum Pseudo-Regem fugat
 sterii S. Galli 88. Pincerna 96 Hamus, Ham 94. 67 Roma moritur 68 Arnoldum
 Mona-

INDEX RERUM ET VERBORUM.

res 22. nativitas 22. eruditio & de Kiburg Comites	76. 83. 94. 113.	Legatorius	249
miracula 22. 74. moritur 6. 23.	122. 254.	Legis Alamannorum stipulatio	202.
in Ecclesia S. Germani in Francia Kischimbach	45	immisio in possessionem	110
sepelitur 23. furto auferitur ib. de Kilheim Nobiles	91	Lege Agarenorum Rex capitur	7
Ita Henrici Imp. filia	7. 102	bu. de Leno Nobiles	95
Italorum amulatio	28. 232 96. 97	Leo indigetatur Otto Imp. a filio	54
Italici aeris vitium	15	55. 245.	
Iter hostile	134	Leodrum unde dictum	132
Ittingen Baronatus 132. 133. capitur	Kletgoyve Lantgraviatus	252	S. Leonardi Ecclesia
& succenditur 68. redigitur in de Klingen Barones	72. 73. 97. 107	Leo Henricum Imp. infilit	36
Monasterium	71. 132	Leones Anachoritarum	250
Iubilus	236 68	D. Hieronymi	ibid.
Iudices	109	Leſſini Patricii Sancti gallenses	92.
Iudicia Provincialia in Alamannia	Kolmāz	130 97	
106	de Kolinchov Nobiles	92	Leudes, Leodes, &c.
Iugera	136	de Leumberg Nobiles	94
Iulia Alpes	197	Liberi homines	133
Iuniores, Juncker	253	Liblach fluvius	98
Iura silva	34. 120	Liscu fluvius	198
Iuramenta varia	34 36. 44	Ligurrite	40
Iuramentum in iudicio praestitum	Kranisnagen	125	Limacu, Limagu. vide Lindimacu.
absolvit	170	Limodia conquisitur a Pipino.	4
Iuratores dandi mos	19	Lin fluvius Scotia	249
Iuridictio	116. 135	Lindimacu fluvius 145. 249. lacus	
Iurn studium Parisi & Bononia	74	Tigurinum perfluit	105
Iustini excepta ex Trogo Pompejo	8	Lintaugia, Lindav. 100. et ematur	7
Iustitia	135	Linthaugiense Monasterium	213
Infum	115	Lindaugianus lacus	109
Inventus	102	Lippia in Saxonia s. iuxta Rhenum	5
K.	Kyrie eleison	22	Litania major 34. solemn
			Litteras Regum & Imperatorum o-
			sculandi mos
			5. 58
			Liutfrid Dux Alamannia Junior ca-
			pitur & occiditur
			133
			Liutfridus Comes Suevia
			17
			Liutfridus Alfarie Domini
			34
			Liutolfus Ottonii I. Imp. filius Dux
			46
			Alamannia patrem jurat 7. ve-
			nit S. Gallum 7. 36. patri rebel-
			lat ib. Italiam ingreditur 7. 110-
			ritur
			36
			Liutviga Comitissa
			252
			Liutvvardus Vercellensis Episcopus
			92
			Imperatora Archicancellaria 10
			27. 237. 239
			Lobium
			254
			Lolinga
			128
			Longum mare
			97
			Lorica linea
			116
			Loruban
			6
			Lotharius II. Rex Francorum 106.
			ditur subventi Gallis & Magnis
			199. perempto Sigehero & ejus
			filio Austrasiam occupat 103. 192
			75
			Loy, Loyalz
			27
			Lucca Imperatoris visitat
			127
			Ludi pueri permisi
			128. 111.
			Ludus triduum Scholasticorum S.
			Galli
			17. 21
			Ludovico Pius Imp. 5. 6. obit
			42
			Ludovicus Junior Rex Germanie 107
			250
			132 203. Alamannia habuit in potestate
			16
			6. obit 6. 20. ejus Archicancellanus
			8. 9
			Grimaldus Abbas 12. Capebanus
			119
			Salomo Ramsvagius
			12
			14.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Arnoldus IV. Arnolphi F. Imp. 6. obiit	6	Marcellus primus Mangal dictus, Ma-	Minor	108
Arnoldus	23	gister S. Galli 12. 74. 231. ejus do-	Miracula facere minus esse in Ecclia	246
Luitoldus Carinthia Dux	6. 79	Grina 23. Casitas	ib. fia. quam bene vivere	246
Luitoldus Episcopus	79	S. Marce reliquia	99 Miracula facere Sanctos, quibus	247
Luitoldus Pseudo Abbas S. Galli	57	Marcus Episcopus Scorigena 12. 231	men majores existant, qui nihil	246
deponitur	58	Margus	253 faciunt	247
Luitoldus de Nellenburg Comes	68	S. Maria Virgo juvat colantem Tu-	Miracula non esse fidelium, sed pro-	247
occiditur	68	rlonem	27 pter infideles fieri	247
Luitoldusburg, Luitensburg, Luit-	81. 123	S. Maria Virginis reliquia 148. 198.	Miscuerint vinum Germani	27
burg	81. 123	Capella	74 Missas audimus, quumtas eccle	23
Lupa Anachorita	50	Marquardus Carinthia Dux	67 docemus	23
Luter, Lutra	51	Marquardus Brigantii Dux capitur	Missus Missaticus	110. 126. 250
Luterberg castrum	81	59	Modi Musici	113. 114
Luxovium	1. 144. 249	Marscalci Patrii sanctigallenses 9	Modus, Mut	109
Lydius Charolomannicus	123	Martianus Capella de Nontis Mer-	Mangal, vide Marcellus.	
Lydius Modus	114. 123	curii & Philosophia 9. 28. itinde	Monachus victu & tegumento con-	
Lydyum aurum	123	septem liberalibus artibus	9 tentus esse debet 177. & labore	
	M.	S. Martini Vita	9 manuum viditare	46
Magalia	121	Martus, Martellus	137 Mons Caeli, Caelius	250
Magnus id est Grossus, de Ca-		Masin Monasterium	10 Mons Fortis	
rolo Craffo 233. 237. 243. 255		Mathematicis studiosi Monachi S. de Monte Forte Comites 75. 7		
S. Magnibrachium 13. Ecclesia 13. 21		Galli	134 Mons Victoris	22
107. ejus Bechisia Rectores	225	Mathilda soror Imperatoris Con-	S. Moritz	132
S. Magnus apud Fauces quiescit 13.		radi	35 Most	123
vide Magnaldus.		Mathilda conjunx Heinrici Imp.	29 Moyses Decanus S. Galli	7
Magnaldus Hibernus 190. 197. cur		Mathilda Comitissa	68 Müller, qui Molendinarios, Patrii	
sic dictus 190. Clericus 147. Dia-		Matrima	112 Sanctgallenses	91
conus 193. Magnus vocatus 193. Maturitas		195. in Italiam a Gallia missus 159	108 Munitiones	120
in cella S. Galli manet 164.		& lancea	34 Sanctgallenses	91. 92
moritur & sepelitur	201	Maximiliani Tulingorum Lantgra-	Murmuria, Murmuriosus	125
Magantia loco morae propius Rhe-		vii aula	109 Musices inventio ex incude & rota	
no locata	15	Mecchinga	10 112. mutatio, renovatio & profe-	
Magantiaca nundina, qua nunc Medum		25 Meginratus Eremita martyrisatur	6 Choralem & Figuralem	113
Francfortenses	252	Mejer	115 Musici modi	ibid.
Major domus	252	Mejer de Berge. vide Berge	Mutzo Comes, primus in Aula	64
Majores, Meyer	115	Mener	118 ejus injustitia	65. 66
Majores Nobiles in Helvetia, & eo-		115 Mengelen	250 N.	
rum nomina	115	Mengelen	250 N.	
Majores villarum, Maires de villes ib.		de Meplins Nobiles Suevi	93 B. N Arcissus Episcopus Tolosa	
Maleficus pro venefico	212	de Mepplicas Bertholdus telo confo-	Draconem interfecit	
Malleus terra	137	ditur	77 195	
Mallus	106	Merania Dux Cuono	245. 255 Nativum	10
Maltia	109	Mercatores Patricii Sanctgallenses	Nebus Dux Alamannia	16
Mandra, Mandrita	130	92. 93. bis. 93. 95	Nechinburg	57
Manegildus de Borensstein Abbas S. Mercatum		120 de Nellenburg Comites 57. Lant		
Gall 169. moritur 70. sepelitur ib.		Mercurii astutia & c.	80. 136 gravii	132. 241
Manego, Comes Ernestum Alaman-		Mersburch in Saxonia	5. 100 Nemidona, id est Spira	16
nia D'icem vincit	10	Mersuini Patricii Sanctgallenses	92 Neophicus, Nephicus	1
Manumissionis formula	133	Messa, Meza	109 Neoptonus	1
Manlio, Mansionare	129	Metallifodina	18. 200 Neuma	1
Mansionaria Ecclesia	20	Merensis cantus	28. 231. 232 Nicolai Pontifex D.	
de Monstorf seu Mangsdorf Nobi-		Meteorum	255 de Nidervöle Nobiles	66. 3
les Milis	90	Meum & Tuum	75 Nigra Sura	
Mansus	133	Miles, Miles	117. 124 Niger libri, id est necromantici	
Montes	128	Miles justitia	135 Nitarius Episcopus Augustanu	22
Manus pro potestate	106	Milo Elyvvangensis Abbas	47. 48 Nobiles qui	13
Mapalia	121	Mimatores	32 Nobiles qui habitant circa S. Galli	
Mappa mundi	9. 107	Minare	118 cellam antequam esset Monaste-	
Muravenfes ab Arnolfo Imp. debel-		Minerva 43. 136 Minerva poculum	rium	105
lancat	6	75. faceta 78. sagitta 84. Mi-	Nobilium apud Helvetios multitudo	28
Marcaram pondo	135	nerva sermonum	81 undo	
Marcha, March	253. bis	Ministeriales	133 Nobilium apud Helvetios plebeje	
Marchdorf expugnatur & succende-		Ministeriarches	132 conditio	107. 250
itur	68	Ministerium pro ministro	102 Nonæ	122
				Nonæ

Nonales, Nonalia	ibid. de Oetlinshufen Nobiles	96	Oerwinus	113
Nonalis cervisia	ibid. Offerenda	113	Lamanniam vastat	
Nonna, id est Aloncalis	151	Officiales Monachi S. Galli	117. 80-	Onglin Patricii Sancti gallenses
Nortici Dux	29	rum servitiz	132	vide Ocelli.
Nortmanni in Campaniam	66. in Ostia ten		131	P.
Scotiam	205	Olan	252	Pabinberk Francia urbs 15. & Co-
Nortpertus Abbas S. Galli	10. 67. 95.	Operariorum Decanus	112	mitatus 15. vide Babenberg.
207		Opipare	40	Pagus
Nosingus Episcopus Constantiensis		Oratorium	250	Pajer, qui Pavari, Patricii Sancti-
33. obiit	7	Orcades	205	gallenses
Nothkeri tres	229	Organa in anciam	4	Palatium S. Galli
Nothkerus Balbulus	23. 24. 27. 74	ejus Origenis op. scila	8	Palatinus homo
etymon	228. parentes illustres 12.	Orosi volum.	9	Palatinus de Rheno & VVirtelsbac
228. Caroli Crastinepos	247. 233	Osculandi mos	6. 17. 20. 36. 38. 41.	contra Philippum Imp. 72. eum
ejus balbuties	228. Schola presi-	42. 43. 49. 60. 196. 198. 199		interficiat
citur	23. ab Ottonibus Imp. me-	Osmanus Presbyter obiit	93	Palzo Spirensis Episcopus 47. 48. 55
dius ducitur	245. cactus	246. ejus Ostiatim	107	Panes mille in uno clibano simul co-
scripta	246. Magister Sequer	Ostiatim	131	Ei
tiarum vocatus	6. 27. obiit	6. 246 S. Osvvaldi & B. Thome Ecclesia	74	Panifices, Panificium
sepulchrum	62. canonizatur	77	127	Pannus, Pannofus
234. ejus nepos	39	Otzegeba Imperatrix Adaltagis An-	40. 41	Panthema
Nothkerus Piperigranum, Medicus	Physicus, Piclor & Poeta	37. 39.	Otkarius Archiepiscopus Mogunti-	204
43. 45. 47. 52. 53. 54. 55. 74. 134.		229. Magister cognominatur	39.	Otkerius Miles & frater Abbatu Au-
74. 134. pra. femo cactu	60. ab	Otonib. Imp. medius ducitur	60	Ospertus Archiepiscopus Mogunti-
moritur cum Burkharo I.	6. 62	Othmarus Presbyter vocatur ad cel-	lam S. Galli	166. 177. fit Abbas
Nothkerus Labeo Abbas S. Galli, Cra-	loli Abbatu ex fratre, Nothkeri	Medici ex sorore nepos	8. 52. 54.	56. 57. 60. moritur
6. 62		Nothkerus Magister & Monachus S.	Galli obiit cum Burkharo II.	10. 66
Nothkerus Monachus & Presbyter S.	Galli		97	Ottenbeuren
Nortpertus. vide Nortpertus.		Ottonones Imperatores unde	109	Otto Magnus Imp. 7. 36. 41. 50. 55.
Notula	28	Leo vocatus a filio	55. 56.	Regis
Nuda faba	109	Anglia gener	40. Italiam domat	7. contra Danos 39. contra Aga-
Nudimannus	108	renos 7. contra Abatarenos cum	filio Liutolfi 7. contra filium	Liutolfum Ducem Alamannia
Nudipedes penitentes	15. 22	reformat Monasteria	246. 247.	moritur
Nuncii	108. 109	Otto Junior Imp. 8. 55. Hedaricum	107	juniolem Bavaria Ducem tenet
Nancii Camera	ibid.	8. 62. Lotharium Francia Regem	vincit	8. terram Constantinop.
Nandina, que nunc Francofurtens-	25	Imp. invadit 8. vocatur Saxoni-	bus Rufus 42. Siciliam pene jun-	gere parat 8. moritur
Nevenburg abbas in viciniam imp. obsessum	10. vide Castrum novum.			
De Oberberg Nobiles	105	Otto III. Imp. 9. 64. injustitia argui-	tur a Monachis	65. moritur
Ober Teurschladt	246	Otto Picavia Comes & Saxonia Dux	eligitur Imperator	76. 77. 72.
Obolus	354	confirmatur a Papa	77. fugatur	& pellitur
Ocelli Patricii Sancti gallenses	91.	Otto Dux	55. 56	Otto Episcopus Constantiensis
92. 93. 94. 96. ter. 97. bis.		Otto Comes bairchorse	68	Perthra
Occidensane	113	Perthra	123	Hebraica vox
Ochibe Ernestum Ducem Alamannia in venatione interficit	9	Perthra	123	Hebraica vox
Octava	102. 108	Perthra	123	Hebraica vox
Octavianus P. R. Ottonem Imp. coro-	nat	8	Perthra	123
Oeconomus	36	Perthra	123	Hebraica vox
Oeconomi Episcoporum & Abbatum	131	Perthra	123	Hebraica vox
Oenus fluvius	102	Perthra	123	Hebraica vox

animalium	77	Planeta	133
Antoni Imp.	10	Plana	125
Antoni Romanus	29, 251	Platatum	107
Petrus Rex Ungariae a suis pulsus re-		Platatum	107
stituitur	11	Plebes, Plebanus	136
Petrus Veronensis Episcopus	24, 232	Platatus beneficiorum, Ecclesiasti-	136
S. Petri Basilica 5. Parochia	106	corum canonicibus vestita	72
S. Petri Cella, Peterszell	95	Pamiani, id est Bohemi	7
Petri domus Monasterium	99	Penitentes nudipes	15, 20
Pezpomo Dux Bohemiae bello peti-		Polle	126
tur	11	Polinectores	251
Pfanning	252	Polymitarum	124
Pfandi/Pfandien		Pondomarcorum	135
Pfulben	118	Pons maritimus Ducei Porcarum Re-	8
de Pfulyendorf Comes	71, 133	gu. & Ottom Imperatoris	8
Pfundthalber/Pfundpfanning		Pont Alnus, Pontalis	119
Pbarus	173, 252	Poppo Herbipolensis Episcopus	47, 48
Phiesco	107	Potomum, Comitum Suesviae oppi-	221, 226, 227. ex nobili familia
Philaeca	252	dum 15, 108, 179. inde Poramicus	Argovianus. 25. ejus miracula 40
Philaecia humana	21	lacus	1, 47, 108, 143, 248
Philippus Imperator eligitur	76.	Potentia pro munitione	83
confirmatur	76.	Potestates	250
brat	72.	Potestativa manus, Potestative	106
gum & Herbipolensem suscipit	72	Potitium, Patitium	139
occiditur	76, 77	Præbenda	130
Philologia 75, 77, 80. ejus nuptia al-		Præfectus pro Duce	163
bis intertextæ	43	Præfecti Castrorum sub Ducibus	152
Phlebotomie periculum	174	Præpositus Monasterii quis	169
Phrygius modus	113	Præstationes	116
Phrygia	107	Pregantia 249. vide Bregentz.	47
Physiognomica	80	Primas, de Archiepiscopo	110, 136
Pictorum gens	205	Primates, id est, Principes	132
Pichen, Picken	118	Primarchatus	118
Pierius	255	Prinicerius	117
Pignus	ibid.	Prinipitates	ibid.
Pilichrimus Colonienfis Archiepiscopus	10	Principes, id est, Duces	ibid.
pus	116	Principes debet esse virtute præditus	Advocati Comites Kyburgenses
Piltra	57	& moribus populo gratus	29
Pincerna Abbas S. Galli	57	Principes viros in comitatibus impera-	72, 105, 106, 110
Pipinus Majordomus Martelli pater		toris singulari mensa pastos	16
Alamanniam vastat	252.	Principes esse S. Galli Abbates	75.
tar	4, 201	Principum magnificentiæ stare Ec-	120
Pipinus Majordomus Martelli filius	80, 83, 85	clesias	44
eligitur in Regem Francorum	4.	Præfectorum	126
165, 184. rotam Germaniam		Refrigerium	78
Galliamque regit	199.	Reges cur duantur Majores domus	128
Longobard. Prisciani Grammatici		252	16
deus debellat	4.	Probatio per aquam	128
Saxones	4.	Processiones S. Galli	107
et ad 4. Passiones	4.	Prophecia, quæ per 600 annos	237
sola regna		Provinciarum	53
re incipit	4.	Psellendi utilitas	112
venationem habet		Psalmicani	126
ad Caucasum	197.	Psalterium	10
S. Magno quid do-		Psalterium	8
narit	199.	Psalterium	43
moritur	14	Psalterium	109
Pipinus Carolus, filius Roma bapti-		Psalterium	126
facur	4	Psalterium	76, 77
Pipinus Caroli M. spurus in mona-		Psalterium	32
sterium traditur	4	Psalterium	67
Piraticum	123	Psalterium	252
S. Pirminius pulsus a. in Augiam ve-		Psalterium	252
nit	4	Psalterium	252
Piscella pro parva piscina	96	Psalterium	252
Pistoris Patricii Sanctgallenses	94.	Psalterium	252
96		Psalterium	252
Puta major & minor	15, 69.	Pythagoras harmoniam	237
Quæren		quo modo invenit	255
Placitum	106	Pyretus	255
Plagales toni	114	Pyretus	255

Quadragesima abstinencia con-
jugalis 22
Quaradaves 150
Quarialis 109
Quasitara 138
Quarernio 130
Quinti Curii Gesta Alexandri Ma-
gni 8

Rabani Archiepiscopi comment.
in Ioremiam 8
Rachenburger. 106
Rachenstein 68
Rachilda inclusa 6. 39. 40. 218. 220
221. 226. 227. ex nobili familia
Argoviana. 25. ejus miracula 40
Radespona crematur 6. vide Rege
nispurh.
Ramfolve 9
de Ramstein Nobiles 91. bis. 92. 93. 94
bis.
de Ramsvog Comites, Barones, No
biles 95. bis. 96. bis. 97. 107
Rankvile 248
Rappensvill. vide Rapprechtsvill.
Rata donaria pondera 129
Ratolfscelle 100
Ratpertus Magister & Monachus S.
Galli 13. 14. 23. 74. 238. ex illustri
familia 12. ejus laudes 23. 24. 25.
26. 28. impletur 28
Ratpertus Abbas S. Galli 3. 5
ibid. de Rapprechtsvill seu Rappensvill
Advocati Comites Kyburgenses
Ravenspurg 72. 105. 106. 110
Rebellio 120
Rechlinium 44
Rectores B. Magni 225
Refectorium 126
Refrigerium 78
Reges cur duantur Majores domus
252
de Regensperg Barones 131. Camera-
rii Monasterii S. Galli 88. ejus op-
us 131
Regensperg ad Danubium 5. vide
Radespona
Reginherus Marchio Conrado Imp.
resistit 10
Regula Benedicti & reliquorum Pa-
trum 8
Regularia 43
Reichsstad off. Keiser 109
Reingesehvile 81. 82. 83
Religio non armis sed oratione tuen-
da 76. 77
Reliquia Sanctorum 19. cas circum-
gestandi consuetudo veteris 32
Remacii festum institutum 67
Rerum Domini 252
Retia-

INDEX ALPHABETICUS

Retiaculum	252	Rotari. vide Rusi	pitur à Discolis d.
Retinacula	118	Rothvila	liberatur 17. Romani
Rhagyscia	109	Rudolfus Rex Burgundia pignat	tie causa pergit 19. Scholasti-
Pier	107	cum Burchard de Buce 6. ejus fi-	br. S. Galli privilegia confirmat
Rhenus unde dictus	107.	liam accepit	21. eius versutia & vafrities
chm lacum influit	99.	Rudolfus Rex Burgundia fugatur	19. 36. laudes 21. res gesta 234
105		à suis 8. moritur	mors 6. 21
Rheni vallis, Rhinthal	109. 131	Rudolfus de Rhinolden pseudo Rex	Salomonis Cella 39. 122
Rhetia	143	67. fugatur 67. occiditur	68 S. Sabatoris Cella 69
Rhetia Curvencis	2. 10. 150	Rudolfus Comes de Pfullendorf.	61 Samnia provincia 148
Rhetiani dicitur etiam Sancti gallen-	133. 1.	caestria moritur	12 Sandapila, Sandapilones 138
ses & Arianenses	163	Rudolfus de Gutingen Abbas Mo-	Sandratus Monachus Coloniensis
Rhetica lingua	121	nasterii	78. 79. 88 43. 54. 55. 56. 58. 59. 60
Rhinangia	206.	ejus Monasterii	Rome moritur. Episcopus Curren-
origo	254	Rueggerus Monachus S. Galli	14. Saraceni 4. venerunt primum in
Rhingatw	131	15. 24	Franciam 4. pelluntur ex A-
Rhodanus Lemannum perfluit	105	Rufi Patricii Sancti gallenses	96 quitania 4. vincuntur apud Pi-
Rhonus	107	Ruggenbeim mons	77. 96 Narbonam à Wilhelmo 5. in
Ricos	207	Ruonhardus Episcopus Constan-	107 tiensis obit 10. 68
Richere Comes de Buochorn &		Ruodmannus Abbas Augiensis	8. Romanum 8. in Burgundia de-
Alifereen	45. 57. 58. 59	43. 44. 45. 46. 48. 56. 57. 61	lencur 34. in Alpius Abbati-
Richlin Hartvoti Abbatis soror		Ruomaldus Episcopus Constan-	107 tiensis
Comitissa	9	Ruomaldus Episcopus Constan-	67 tiensis
Richlin, qui Divites, Patricii		Ruomashorn 72. vide Romishorn	Sarewat 112
Sancti gallenses	92. 94. 96	Ruomo Monachus S. Galli	59 Sarge, Serge 112
de Riedern Nobiles	94	Ruderti Monachi obierunt	10 Sarunetes 25
Rinegg Castrum	76. 78	Rupert. Subdecanus	54. 56. 57 Satyrici 109
de Rinegg Nobiles	97. ter	Ru, à fluvius	107 Sauma 117
Rinnen	107	Ruandica lingua	151. 125 de Sax Barones 73. 74. 75. 91. 107.
Riter Patricii Sancti gallenses	91	Sacer pagus	228 255
Ditterschafft	124	Sagispach	51 Saxones debellantur à Martello 4.
Rivarium	217	Sacrilegi vindicta divina	77. 78. à Carlomanno & Pipino 4. à
Roccus	124	167	Carolo M. 5. irruunt in Fran-
de Rodesheim Nobiles	91	Sacrofagus	111 ciam 5. rebelles & perjuri 5
Roefch crues Wangenses in Suevia	90	Sagma, Sagmarius	119 Saxonum profapia apud Helve-
Rogationes	127	Sai Spircisc	50 rios 228. 255
de Rogovile Nobiles	95	de Salem Abbas	76 Scaftarius Proabbas Monasterii
Roholues ruit	10	Salma	119 S. Galli ante Othmarum 106
Rome si fueris, Romano more je-		Salomones tres Constantienses	Episcopi
junandum	85	Salomon II. Episcopus Constan-	12 Si bashusen Monasterium 69
Romane Curie avaritia & rapa-		183. 187. censum postu-	de Schatenbuoch Patricii Sancti
citata	81. 84	de Salem Abbas	6. 11. gallensis 92. bis
Romana Sabaudorum & Rhetor-		Salma	119 de Schellenberg Barones, ny 10. No-
rum lingua	121. 125	Salomon III. Episcopus Constan-	107 tiensis & Abbas S. Galli 12. 13
Romans	121	96. 211. 212. 216. illustris. mi-	Schemata verborum 136
Romanus, Cantor Romanus S.		lia Ramsvragiorum ortus	12. Schenken de Landegg Pincerne
Galli	28. 231	107. ejus parentes & frater	13 Monasterii S. Galli 88
Romanicus modus Lydius	9. 23	si aprum & bastarda	21. fit Schuzingovis Patricii Sancti gal-
Romanus cantus	128. 252	Capellanus Ludovici Imp.	13. lenfes 96
Romanisce, Romanice	42. 46. 125	Monasterium ingreditur sine	Schlappen 120
Ruomishorn, Romishorn	109	venia 13. sumit habitum Mo-	Schnuorlini Patricii Sancti gallen-
133. vide Ruomashorn		nasticum 14. fit Monachus	15. ses 92. 93
de Romishorn Nobiles	133	in Anlam Imperatoris revoca-	de Schoenenstein Conradus puni-
Romulus fictus fundator mona-		15. fit Canonicus Eleovan-	77 tur ob sacrilegium
sterii Weingartensis	105	gensis 13. Abbas Cambidonen-	Schola Canonice & Claustrale,
de Rorbach Nobiles Sveri	92	sis 36. S. Galli 15. Episcopus	107. 231
de Rordorf Eberhardus	76	Constantiensis 15. Abbas Au-	Scholasticorum ludi permissi 119
Rorsfanchin 15. alias Rorschach		16. eosdem ex carcere liberat	16 Scholasticum S. Galli privilegia &
& interdum Rofschach		16. am-	17. 21. consuetudo 21. ludus triduenno
oppidum	69	bitione fere, perditur	16. 17. ca-
de Rorschach Nobiles	92. 93. 96		
de Rosenberga Nobiles	91. 92. 94. 96. 105		
Rota gyratio invenit Musicam			
harmoniam	113		

00030048

